Universidad de Piura
Biblioteca

DIVI
THOMÆ
PRIMA
SECVNDÆ

Universidad de Deusto
Biblioteca

7-7-14

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 9
Plúteo 8

PRIMA SECVNDÆ PARTIS SVMMÆ SACRÆ THEOLOGIAE S. THOMAE AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI, AD ROMANVM exemplar diligenter recognita, ad marginem adscriptis locis, quæ ab auctore citantur:

SOCIETATIS JESU

CVM COMMENTARIIS R. D. D. THOMÆ DE VIO CAIETANI,

CARDINALIS S. XYSTI.

Cuius Quæstiones & Articulos omnes sequens INDEX *ostendit.*

Omnia autem in vltima hac omnium editione diligentissimè sunt recognita, & illustrata.

LVGDVNI,

M. D. LXXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM

IN CHRISTO PATREM, ET D. D. NICOLAVM DE ELISCO, S. R. ECCLESIÆ

Episcopum, Card. Sabinen. Thomæ de Vio Caietani, tunc Prædic. ordinis generalis Magistri, nunc S. Xisti Presbyteri Cardinalis, in Primæ Secundæ Diui Thomæ Aquinatis Commentarios,

PRAEFATIO.

QVI Orthodoxam Ecclesiam, reuerendissimè in Christo Pater, pomarium esse cultissimum, fœcundísque arboribus consitum dixerint, non modò eos non aberrare vspiam, sed rectissimè etiam sentire contenderim: quippè qui à principe illo vatum Moyse, in ipsis propè historiæ suæ foribus assertũ hoc propalam fore, ac procul ab ænigmatibus esse non ambigant. Neque enim aliud paradisus ille à Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis consitus, in quo & primus est homo positus, quàm Christi refert Ecclesiam, baptismi fonte vitæque arbore (quæ Christus est) tum diuorum hominum disciplinis, illustrium plantariis exornatam. In hunc cùm multi ad eximandam famem, capiendáque pocula passim accurrant, accessi & ego: & mea sponte cupidus, tum maximè ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac stolidus, vt aduocantem ad conclusum hortum dilectos suos, vt comedant fructus pomorum suorum, non libenter audiat, non gradu concito sequatur?) accessit. Neque nuper solùm, sed quamprimùm mihi per ætatem licuit, ac sub opacis procerę illius ac feracis arboris ramis, procul à sæculi curis, procul à passionum æstibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celsitudinem, pomorumq; copiam ac suauitatem, quam delibans admodum, sessitaui: vbi verò auctis viribus illam cõscendi: pomáque ad libitum colligens, degustaui, tantus subito illorum amor incessit, vt non diebus non noctibus, à legendis illis ac vorandis abstineam. Sed qui me voluptate hac affectum mœror inuaserit, nescio: dum exceptis paucis, reliquos vel in mandelis siliquis, vel effringendis glandibus occupatos à nostrę procul arboris dulcedine video constitisse. Quam ego rem non aliunde puto, quàm ex infirmis viribus, neque ad ascensum commodis prouenire, cùm simile veri nullo pacto fiat vt vbertatem tantam negligerent. Hos itaque, Pater amplissimè, misera-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus, cum nobis ipsis tantùm nati non simus, curaui, collectis pomis ac præbitis, ne ieiuni ac fameſcentes interirent. Quod cùm aliàs in lucubrationibus meis effeciſſem, idem nunc in commentariis in Secundæ Primam, ea potiſsimùm ratione feci, quòd præter illius præſtantiam, tum in Theologia, tum in ea Philoſophiæ parte, quæ de moribus agit, hic mihi Liber ita videbatur eſſe omnibus neceſſarius, vt abſque illo fieri, vel ingenti cum iactura, vel nullo modo poſſet. Complectitur enim prima illa rerum capita, ſine quibus aut caliges in cæteris opus eſt, aut cæcutias. Adde & vtilitatem: quæ tanta in illo eſt, vt à cunctis ſimul ordinibus ad hunc ſit quaſi ad perẽnem ac lympidum fontem accurrendum. Quis etenim Doctorum ſine Thoma non aridus videri poterit ac ieiunus? Quis ſacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum non ſæpè ceſpitabit? Eneruati proculdubiò erunt, ac ſine viribus abſque hoc de pulpitis declamãtes: in tãtáque legũ affluentia periti Cæſarei Pontificiique Juris inopes & egentes. Sicuti verò Aquinatis Thomæ inter Prædicatores principis, fructus decerpere nullus debuit priùs, quàm Caietanus Thomas in prædicatorij gregis ſpecula conſtitutus: ita profectò à nullo melliùs accipiendi ſunt, atque auidiùs comedendi, quàm ab eo, qui Prædicatores tanta eſt charitate complexus, vt nunc bonos in illis mores confirmans, nunc reſtituens collabentes, in fouendis protegendiſque illis, & omnibus præſtet, & à nemine ſuperetur. Accedit, quòd nobiliſsimi viri, ac ſupra fidem doctiſsimi (qualis eſt Aquinas noſter) nobiliſsimo in primis & inter eruditos quotidie victitandi, Commẽtaria iure quodam debita videntur. Quæ duo quàm pari nexu in te vnum coiuerint, non hominibus iam, ſed ipſis etiam (ſcilicet) brutis ac lapidibus colliqueſcit. Poſsémque ego ſtolidior aliquantò forſitan videri, ſi amorem tuum ac ſtudium in eruditos viros, ſi etiam familiæ tuæ, tum Pontificibus ſummis, tum longo Senatorum agmine (quanto ſcilicet nullam in toto Chriſtiano orbe reperias) exornatæ, recenſere laudes parauero. Supereſt, Reuerendiſsime Pater, ac domine, vt quando neque aurum neque argentum mihi eſt, ac ſi maximè adeſſet (ea tua eſt integritas, quæ ad colluccentia ſolùm iſta & fluxa non inhiet) vt hæc mea munera, ea qua dantur fronte, recipias: & calathi tenuitatem, ipſorum fructuum, quos tibi nunc damus, & ampliores in poſterum pollilicemur, dulcore ac pinguedine metiaris.

Vale fæliciter.

PRIMÆ SECVNDÆ PARTIS SVMMAE D. THOMAE AQVINATIS QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

De fine vltimo hominis in communi.

QVÆSTIO PRIMA.

ARTICVLI.

Et primò vtrum homini conueniat agere propter finem. Articulus. 1
Vtrum agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ. 2
Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem ex fine. 3
Vtrum ſit aliquis finis vltimus humanæ vitæ. 4
Vtrum vnius hominis poſsint eſſe plures vltimi fines. 5
Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. 6
Vtrum idem ſit vltimus finis omnium hominum. 7
Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant. 8

De beatitudine hominis in quibus conſiſtat.

Quæſtio 2.

Et primò vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitiis. 1
Vtrum conſiſtat in honoribus. 2
Vtrum in fama ſiue gloria. 3
Vtrum in poteſtate. 4
Vtrum in aliquo corporis bono. 5
Vtrum in voluptate. 6
Vtrum in aliquo bono animæ. 7
Vtrum in aliquo bono creato. 8

De beatitudine quid ſit. Quæſtio 3.

Et primò vtrum beatitudo ſit aliquid increatum. 1
Vtrum ſi eſt aliquid creatum ſit operatio. 2
Vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis aut intellectiuæ tantùm. 3
Vtrum ſi eſt intellectiuæ partis ſit operatio intellectus an voluntaris. 4
Vtrum ſi eſt operatio intellectus ſit operatio intellectus ſpeculatiui aut practici. 5
Si eſt operatio intellectus ſpeculatiui, vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum. 6
Vtrum ſit in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum. 7
Vtrum ſit in ſola ſpeculatione Dei qua per eſſentiam videtur. 8

De his quæ exiguntur ad beatitudinem.

Quæſtio 4.

Et primò vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem. 1
Vtrum in beatitudine ſit principalius viſio quã delectatio. 2
Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio. 3
Vtrum requiratur rectitudo voluntatis. 4
Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. 5
Vtrum requiratur ad eam perfectio corporis. 6
Vtrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona. 7
Vtrum requiratur ad eam ſocietas amicorum. 8

De adeptione beatitudinis. Quæſtio 5.

Et primò vtrum homo poſsit conſequi beatitudinem. 1
Vtrum vnus homo poſsit eſſe beatior alio. 2
Vtrum aliquis poſsit eſſe in hac vita beatus. 3
Vtrum beatitudo habita poſsit amitti. 4
Vtrum homo per ſua naturalia poſsit acquirere beatitudinẽ. 5
Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ. 6
Vtrum requirantur aliqua opera hominis ad hoc quod homo beatitudinem conſequatur à Deo. 7
Vtrum omnis homo appetat beatitudinem. 8

De voluntario & inuoluntario.

Quæſtio 6.

Et primò vtrũ in humanis actibus inueniatur voluntarium. 1
Vtrum inueniatur in animalibus brutis. 2
Vtrum voluntarium poſsit eſſe abſque omni actu. 3
Vtrum violentia voluntati poſsit inferri. 4
Vtrum violentia cauſet inuoluntarium. 5
Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter. 6
Vtrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium. 7
Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium. 8

De circunſtantiis humanorum actuum in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur.

Quæſtio 7.

Et primò vtrum circunſtantia ſit accidens actus humani vel quid ſit. 1
Vtrum circunſtantiæ humanorum actuum ſint conſiderandæ à theologo 2
Vtrum conuenienter enumerentur circunſtantiæ in tertio Ethicorum. 3
Vtrum ſint principales circunſtatię propter quid, & ea in quibus eſt operatio, vt dicitur in tertio Ethicorum. 4

De voluntate quorum ſit vt volitorum.

Quæſtio 8.

Et primo vtrum voluntas ſit tantùm boni. 1
Vtrum voluntas ſit tantùm finis: an eorũ quæ ſunt ad finem. 2
Vtrum voluntas ſi eſt eorum quæ ſunt ad finem, vno actu moueatur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem. 3

De motiuo voluntatis. Quæſtio 9.

Et primò vtrum voluntas moueatur ab intellectu. 1
Vtrum ab appetitu ſenſitiuo. 2
Vtrum moueat ſeipſam. 3
Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio. 4
Vtrum moueatur à corpore cæleſti. 5
Vtrum moueatur à Deo ſolo ſicut ab exteriori principio. 6

De modo quo voluntas mouetur.

Quæſtio 10.

Et primò vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. 1
Vtrum moueatur de neceſsitate à ſuo obiecto. 2
Vtrum moueatur de neceſsitate ab inferiori appetitu. 3
Vtrum moueatur de neceſsitate ab exterioti motiuo quod eſt Deus. 4

De fruitione quæ eſt actus voluntatis.

Quæſtio 11.

Et primò vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ. 1
Vtrum frui conueniat tantùm rationali creaturæ: an etiam animalibus. 2
Vtrum fruitio ſit tantùm vltimi finis. 3
Vtrum ſit ſolùm finis habiti. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

De intentione quæ est actus voluntatis.
Quæstio 12.
Et primò vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis. 1
Vtrum sit tantum vltimi finis. 2
Vtrum aliquis possit simul duo intendere. 3
Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem. 4
Vtrum intentio conueniat brutis animalibus. 5

De electione quæ est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.
Quæstio 13.
Et primò vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis. 1
Vtrum electio conueniat brutis animalibus. 2
Vtrum electio sit solùm eorum quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis 3
Vtrum electio sit tantùm eorum quæ per nos aguntur. 4
Vtrum electio sit solùm possibilium. 5
Vtrum homo ex necessitate eligat, vel liberè. 6

De consilio quod præcedit electionem.
Quæstio 14.
Et primò vtrum consilium sit inquisitio. 1
Vtrum consilium sit de fine vel solùm de his quæ sunt ad finem. 2
Vtrum consilium sit de his quæ à nobis aguntur. 3
Vtrum consilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur. 4
Vtrum procedat ordine resolutorio. 5
Vtrum consilium procedat in infinitum. 6

De consensu qui est actus voluntatis in comparatione eorum quæ sunt ad finem.
Quæstio. 15.
Et primò vtrũ consensus sit actus appetitiuæ vel apprehẽsiuę virtutis. 1
Vtrum conueniat brutis animalibus. 2
Vtrum consensus sit de fine vel de his quæ sunt ad finem. 3
Vtrum consensus in actum pertineat solùm ad superiorem animę partem. 4

De vsu qui est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.
Quæstio 16.
Et primò vtrum vti sit actus voluntatis. 1
Vtrum conueniat brutis animalibus 2
Vtrum sit tantùm eorum quę sunt ad finem vel etiam finis. 3
Vtrum vsus præcedat vel sequatur electionem. 4

De actibus imperatis à voluntate.
Quæstio 17.
Et primò vtrum imperare sit actus rationis vel voluntatis. 1
Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia. 2
Vtrum imperium præcedat vsum: vel econuersò. 3
Vtrum imperiũ & actus imperatus sit actus vnus vel diuersi. 4
Vtrum actus voluntaris imperetur. 5
Vtrum actus rationis imperetur. 6
Vtrum actus appetitus sensitiui imperetur. 7
Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur. 8
Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur. 9

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali. Quæstio 18.
Et primò vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua sit mala. 1
Vtrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. 2
Vtrum hoc habeat ex circunstantia. 3
Vtrum hoc habeat ex fine. 4
Vtrum aliqua actio hominis sit bona vel mala in sua specie. 5
Vtrum actus habeat speciem boni vel mali ex fine. 6
Vtrum species quæ est ex fine contineatur sub specie quæ est ex obiecto sub genere, vel econuerso. 7
Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciẽ. 8
Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum indiuiduum. 9
Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali. 10
Vtrum omnis circunstantia agens bonitatem vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali. 11

De bonitate & malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Quæstio 19.
Et primò vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. 1
Vtrum dependeat ex solo obiecto. 2
Vtrum dependeat ex ratione. 3
Vtrum dependeat ex lege æterna. 4
Vtrum ratio errans obliget. 5
Vtrum voluntas contra legem Dei sequens rationem errantẽ sit mala. 6
Vtrum bonitas voluntatis in his quæ sunt ad finem dependeat ex intentione finis. 7
Vtrum quantitas bonitatis vel malitię in voluntate, sequatur quantitatem boni vel mali in intentione. 8
Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. 9
Vtrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati diuinę in volito ad hoc quod sit bona. 10

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum. Quæstio 20.
Et primò vtrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori. 1
Vtrum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis. 2
Vtrum bonitas & malitia sit eadem interioris & exterioris actus. 3
Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate & malitia supra actum interiorem. 4
Vtrum euentus sequẽs aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum. 5
Vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus. 6

De his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ.
Quæstio. 21
Et primò vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati. 1
Vtrum habeat rationem laudabilis vel culpabilis. 2
Vtrum habeat rationem meriti vel demeriti. 3
Vtrum habeat rationem meciti vel demeriti apud Deum. 4

De passionibus animæ in generali.
Quæstio 22.
Et primò de subiecto earum, scilicet vtrum aliqua passio sit in anima. 1
Vtrum magis sit in parte appetitiua quàm in apprehensiua. 2
Vtrum magis sit in appetitu sensitiuo quàm in intellectiuo qui dicitur voluntas. 3

De differentia passionum ab inuicem.
Quæstio 23.
Et primò vtrũ passiones quæ sunt in cõcupiscibili sint diuersæ ad his quę sunt in irascibili. 1
Vtrum contrarietas passionum irascibilis sit secundum contrarietatem boni & mali 2
Vtrum sit aliqua passio animæ non habens contrarium. 3
Vtrum sint aliquę passiones differentes specie in eadem potentia non contrarię ad inuicem. 4

De bono & malo circa passiones animæ.
Quæstio 24.
Et primò vtrum bonum & malum morale possint in passionibus animę inueniri. 1
Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter. 2
Vtrum passio addat, vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus. 3
Vtrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie. 4

De ordine passionum adinuicem.
Quæstio 25.
Et primò vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis vel econuersò. 1
Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis. 2
Vtrum spes sit prima inter passiones irascibilis. 3
Vtrum istæ quatuor, scilicet gaudium, tristitia, spes & timor sint principales passiones. 4

De passionibus animæ in speciali.
Quæstio 26.
Et primò de amore vtrum amor sit in concupiscibili. 1
Vtrum amor sit passio. 2
Vtrum amor sit idem quod dilectio. 3
Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiscentiæ. 4

De causa amoris. Quæstio 27.
Et primò vtrum bonum sit sola causa amoris. 1
Vtrum cognitio sit causa amoris. 2
Vtrum similitudo sit causa amoris. 3
Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa amoris. 4

De

De effectibus amoris.
Quæstio 28.
Et primò vtrum vnio sit effectus amoris. 1
Vtrum mutua inhæsio sit eius effectus 2
Vtrum extasis sit eius effectus. 3
Vtrum zelus sit eius effectus. 4
Vtrum amor sit passio læiua amantis. 5
Vtrum amor sit causa omnium quæ amans agit. 6

De odio. Quæstio 29.
Et primò vtrum causa & obiectum odij sit malum. 1
Vtrum odium causetur ex amore. 2
Vtrum odium sit fortius quàm amor. 3
Vtrum aliquis possit habere odio seipsum. 4
Vtrum aliquis possit habere odio veritatem. 5
Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali. 6

De concupiscentia. Quæstio 30.
Et primò vtrum concupiscentia sit tantùm in appetitu sensitiuo. 1
Vtrum concupiscentia sit passio specialis. 2
Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales. 3
Vtrum concupiscentia sit infinita. 4

De delectatione secundum se.
Quæstio 31.
Et primò vtrum delectatio sit passio. 1
Vtrum delectatio sit in tempore. 2
Vtrum differat à gaudio. 3
Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo. 4
Vtrum delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus & intelligibilibus. 5
Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationibus quę sunt secundum alios sensus. 6
Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis. 7
Vtrum delectatio possit esse delectationi contraria. 8

De causa delectationis. Quæstio 32.
Et primò vtrum operatio sit causa propria delectationis. 1
Vtrum motus sit causa delectationis. 2
Vtrum spes & memoria sint causa delectationis. 3
Vtrum tristitia sit causa delectationis. 4
Vtrum actiones aliorum sint nobis causa delectationis. 5
Vtrum bene facere alteri sit causa delectationis. 6
Vtrum similitudo sit causa delectationis. 7
Vtrum admiratio sit causa delectationis. 8

De effectibus delectationis.
Quæstio. 33.
Et primò vtrum delectationis sit dilatare. 1
Vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium. 2
Vtrum delectatio impediat vsum rationis. 3
Vtrum delectatio perficiat operationem. 4

De bonitate & malitia delectationum.
Quæstio. 34.
Et primò vtrum omnis delectatio sit mala. 1
Vtrum omnis delectatio sit bona. 2
Vtrum aliqua delectatio sit optima. 3
Vtrum delectatio sit mensura vel regula secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus. 4

De tristitia seu dolore secundum se.
Quæstio 35.
Et primò vtrum dolor sit passio animæ. 1
Vtrum tristitia sit idem quod dolor. 2
Vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. 3
Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. 4
Vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. 5
Vtrum magis sit fugienda tristitia quàm delectatio appetenda. 6
Vtrum dolor exterior sit maior quàm interior. 7
Vtrum sint tantùm quatuor species tristitiæ. 8

De causis tristitiæ seu doloris.
Quæstio 36.
Et primò vtrum causa doloris sit bonum amissum vel malũ coniunctum. 1
Vtrum concupiscentia sit causa doloris. 2
Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris. 3
Vtrum potestas cui non potest resisti sit causa doloris. 4

De effectibus doloris seu tristitiæ.
Quæstio 37.
Et primò vtrum dolor auferat facultatem addiscendi. 1
Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris. 2
Vtrum tristitia vel dolor debiliter omnem operationem. 3
Vtrum tristitia magis noceat corpori quàm aliæ animæ passiones. 4

De remediis tristitiæ seu doloris.
Quæstio 38.
Et primò vtrum dolor & tristitia mitigetur per quãlibet delectationem. 1
Vtrum mitigetur per fletum. 2
Vtrum mitigetur per compassionem amicorum. 3
Vtrum per contemplationem veritatis. 4
Vtrum per somnum & balnea. 5

De bonitate & malitia tristitiæ seu doloris.
Quæstio 39.
Et primò vtrum omnis tristitia sit mala. 1
Vtrum tristitia possit esse bonum honestum. 2
Vtrum tristitia possit esse bonum vtile. 3
Vtrum dolor corporis sit summum malum. 4

De passionibus irascibilis.
Quæstio 40.
Et primò de spe & desperatione, scilicet vtrum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. 1
Vtrum spes sit in vi apprehensiua vel in vi appetitiua. 2
Vtrum spes sit in brutis animalibus. 3
Vtrum spei contrarietur desperatio. 4
Vtrum causa spei sit experientia. 5
Vtrum in iuuenibus & in ebriosis abundet spes. 6
Vtrum spes sit causa amoris. 7
Vtrum spes conferat ad operationem vel magis impediat. 8

De timore secundum se. Quæstio 41.
Et primò vtrum timor sit passio animæ. 1
Vtrum sit specialis passio. 2
Vtrum sit aliquis timor naturalis. 3
De speciebus timoris. 4

De obiecto timoris. Quæstio 42.
Et primò vtrum obiectum timoris sit bonum vel malum. 1
Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris. 2
Vtrum timor sit de malo culpæ. 3
Vtrum ipse timor timeri possit. 4
Vtrum repentina magis timeantur. 5
Vtrum ea contra quæ non est remedium, magis timeantur. 6

De causa timoris. Quæstio 43.
Et primò vtrum causa timoris sit amor. 1
Vtrum causa timoris sit defectus. 2

De effectibus timoris. Quæstio 44.
Et primò vtrum timor faciat contra actionem. 1
Vtrum faciat consiliatiuos. 2
Vtrum faciat timorem. 3
Vtrum impediat operationem. 4

De audacia. Quæstio 45.
Et primò vtrum audacia sit contraria timori. 1
Vtrum Audacia sequatur spem. 2
De causa audaciæ. 3
De effectu audaciæ. 4

De ira secundum se. Quæstio 46.
Et primò vtrum sit specialis passio. 1
Vtrum obiectum iræ sit bonum an malum. 2
Vtrum ira sit in concupiscibili. 3
Vtrum ira sit cum ratione. 4
Vtrum ira sit naturalior quàm concupiscentia. 5
Vtrum ira sit grauior quàm odium. 6
Vtrum ira sit ad illos solùm ad quos est iustitia. 7
Vtrum fel, mania, & furor sint species iræ. 8

De causa effectiua iræ & de remediis eius.
Quæstio 47.
Et primò vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum cui irascitur. 1
Vtrum sola paruipensio vel despectio sit motiuum iræ. 2
Vtrum excellentia irascentis sit causa iræ. 3
Vtrum defectus hominis sit causa quod contra eum aliquis irascatur. 4

De effectibus iræ. Quæstio 48.
Et primò vtrum ira causet delectationem. 1
Vtrum maximè causet furorem in corde. 2
Vtrum maximè impediat rationis vsum. 3
Vtrum causet taciturnitatem. 4

De habitibus in generali quantùm ad substantiam eorum. Quæstio 49.
Et primò vtrum habitus sit qualitas. 1
Vtrum habitus sit determinata species qualitatis. 2
Vtrum habitus importet ordinem ad actum. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆST. ET ARTICVLORVM

De necessitate habituum : vtrum scilicet sit necessarium esse habitus. 4

De subiecto habituum. Quæstio 50.

Et primò vtrum in corpore sit aliquis habitus. 1
Vtrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam vel secundum suam potentiam. 2
Vtrum in potentiis sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus. 3
Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus. 4
Vtrum in voluntate sit aliquis habitus. 5
Vtrum in substantiis separatis sit aliquis habitus. 6

De causa habituum quantùm ad generationem ipsorum. Quæstio 51.

Et primò vtrum aliquis habitus sit natura. 1
Vtrum aliquis habitus causetur ex actibus. 2
Vtrum per vnum actum possit generari habitus. 3
Vtrum aliqui habitus sint hominibus infusi à Deo. 4

De causa habituum quantùm ad augmentum. Quæstio 52.

Et primò vtrum habitus augeantur. 1
Vtrum habitus augeantur per additionem. 2
Vtrum quilibet actus augeat habitum. 3

De corruptione & diminutione habituum. Quæstio 53.

Et primò vtrum habitus corrumpi possit. 1
Vtrum possit diminui. 2
Vtrum habitus corrumpatur vel diminuatur per solam cessationem ab opere. 3

De distinctione habituum. Quæstio 54.

Et primò vtrum multi habitus possint esse in vna potentia. 1
Vtrum habitus distinguatur secundum sua obiecta. 2
Vtrum habitus distinguatur secundum bonum & malum. 3
Vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur. 4

De virtutibus quantùm ad suas essentias. Quæstio 55.

Et primò vtrum virtus humana sit habitus. 1
Vtrum sit habitus operatiuus. 2
Vtrum sit habitus bonus. 3
De diffinitione virtutis. 4

De subiecto virtutis. Quæstio 56.

Et primò vtrum virtus sit potentia animæ sicut in subiecto. 1
Vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentiis. 2
Vtrum intellectus possit esse subiectum virtutis. 3
Vtrum irascibilis & concupiscibilis possit esse subiectum virtutis. 4
Vtrum vires apprehensitiuæ sensitiuæ sint subiectum virtutis. 5
Vtrum voluntas possit esse subiectum virtutis. 6

De distinctione virtutum intellectualium. Quæstio 57.

Et primò vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes. 1
Vtrum sint tantùm tres, scilicet, sapientia, scientia, & intellectus. 2
Vtrum habitus intellectualis qui est ars sit virtus. 3
Vtrum prudentia sit virtus distincta ab arte. 4
Vtrum prudentia sit virtus necessaria homini. 5
Vtrum eubulia, synesis & gnomi sint virtutes adiunctæ prudentiæ. 6

De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Quæstio 58.

Et primò vtrum omnis virtus sit virtus moralis. 1
Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali. 2
Vtrum sufficienter diuidatur virtus per moralem & intellectualem, 3
Vtrum moralis virtus possit esse sine intellectuali. 4
Vtrum econuersò intellectualis possit esse sine morali. 5

De distinctione virtutum moralium secundum comparationem ad passiones. Quæstio. 59.

Et primò vtrum virtus moralis sit passio. 1
Vtrum virtus moralis possit esse cum passione. 2
Vtrum virtus moralis possit esse cum tristitia. 3
Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones. 4
Vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione. 5

De distinctione virtutum moralium ab inuicem. Quæstio 60.

Et primò vtrum sit vna tantùm virtus moralis. 1
Vtrum virtutes morales quæ sunt circa operationes distinguantur ab his quæ sunt circa passiones. 2
Vtrum circa operationes sit vna tantum virtus moralis. 3
Vtrũ circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales. 4
Vtrum virtutes morales distinguantur secundum diuersa obiecta passionum. 5

De virtutibus cardinalibus. Quæstio 61.

Et primò vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. 1
De numero earum: vtrũ scilicet sint tantùm quatuor, scilicet prudentia, iustitia, temperantia, & fortitudo. 2
Quæ sint virtutes huiusmodi. 3
Vtrum differant ad inuicem. 4
Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares. 5

De virtutibus theologicis. Quæstio 62.

Et primò vtrum aliquæ virtutes sint theologicæ. 1
Vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus & moralibus. 2
Quot & quæ sint huiusmodi. 3
De ordine earum: vtrum scilicet fides sit prior spe, & spes sit prior charitate. 4

De causa virtutum. Quæstio 63.

Et primò vtrum virtus sit in nobis à natura. 1
Vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum. 2
Vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem. 3
Vtrum virtus quam acquirimus ex assuetudine operum, sit eiusdem speciei cum virtute infusa. 4

De modo virtutum. Quæstio 64

Et primò vtrum virtutes morales sint in medio. 1
Vtrum medium virtutis moralis sit medium rei vel rationis. 2
Vtrum virtutes intellectuales consistant in medio. 3
Vtrum virtutes theologicæ consistant in medio. 4

De connexione virtutum. Quæstio. 65

Et primò vtrum virtutes morales sint adinuicem connexæ. 1
Vtrum virtutes morales possint esse sine charitate. 2
Vtrum charitas possit esse sine eis. 3
Vtrum fides & spes possint esse sine charitate. 4
Vtrum charitas possit esse sine eis, scilicet fide & spe. 5

De æqualitate virtutum. Quæstio 66.

Et primò vtrum virtus possit esse maior vel minor. 1
Vtrum omnes virtutes simul in eodem existentes sint æquales. 2
De comparatione virtutum moralium ad intellectuales. 3
De comparatione virtutum moralium adinuicem. 4
De comparatione virtutum intellectualium adinuicem. 5
De comparatione virtutum theologicarum adinuicem. 6

De duratione virtutum post hanc vitam. Quæstio 67.

Et primò vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam. 2
Vtrum virtutes intellectuales maneant. 2
Vtrum fides maneat. 3
Vtrum remaneat spes. 4
Vtrum aliquid fidei vel spei remaneat. 5
Vtrum remaneat charitas. 6

De donis. Quæstio 68.

Et primò vtrum dona differant à virtutibus. 1
De necessitate donorum : vtrum scilicet dona necessaria sint homini ad salutem. 2
Vtrum dona sint habitus. 3
Quæ & quod sint. 4
Vtrum dona sint connexa. 5
Vtrum maneant in patria. 6
De comparatione eorum adinuicem. 7
De comparatione eorum ad virtutes. 8

De beatitudinibus Quæstio 69.

Et primo vtrum beatitudines à donis & virtutibus distinguantur. 1
Vtrum præmia beatitudinum pertineant ad hanc vitam. 2
De numero beatitudinum. 3
De conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur. 4

De fructibus. Quæstio 70.

Et primò vtrum fructus spiritussancti sint actus. 1

Vtrum

PRIMÆ SECVNDÆ INDEX.

Vtrum differant à beatitudinibus. 2
De numero eorum. 3
De oppositione eorum ad opera carnis. 4

De peccatis & vitijs secundum se. Quæstio 71.

Et primò vtrum vitium contrarietur virtuti. 1
Vtrum vitium sit contra naturam. 2
Vtrum vitium sit peius quàm actus vitiosus. 3
Vtrum actus vitiosus possit esse simul cum virtute. 4
Vtrum in omni peccato sit aliquis actus vitiosus. 5
De diffinitione peccati quam Augustinus ponit 22. cõtra Faustum, scilicet quòd peccatum est dictum, vel factum, vel cõcupitum contra legem æternam. 6

De distinctione peccatorum & vitiorum. Quæstio 72.

Et primò vtrum peccata distinguantur specie secundum obiecta. 1
Vtrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus. 2
Vtrum peccata distinguantur specie secundum causas. 3
Vtrum secundum eos in quos peccatur, scilicet in Deum, proximum, & seipsum. 4
Vtrum veniale & mortale differant specie. 5
Vtrum secundum omissionem & commissionem. 6
Vtrum secundum diuersum peccati processum. 7
Vtrum secundum abundantiam & defectum. 8
Vtrum secundum diuersas circunstantias. 9

De comparatione peccatorum adinuicem. Quæstio 73.

Et primò vtrum omnia peccata & vitia sint connexa. 1
Vtrum omnia sint paria. 2
Vtrum grauitas peccatorum attendatur secundum obiecta. 3
Vtrum secundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur. 4
Vtrum peccata carnalia sint grauiora quàm spiritualia. 5
Vtrum secundum causas peccatorum attẽdatur grauitas ipsorum. 6
Vtrum secundum circunstantias. 7
Vtrum secundum quantitatem nocumenti. 8
Vtrum secundum conditionem personæ in quam peccatur. 9
Vtrum propter magnitudinem personæ peccantis agrauetur peccatum. 10

De subiecto peccatorum siue vitiorum. Quæstio 74.

Et primò vtrum voluntas possit esse subiectum peccati. 1
Vtrum sola voluntas possit esse subiectum peccati. 2
Vtrum sensualitas possit esse subiectum peccati. 3
Vtrum possit esse subiectum peccati mortalis. 4
Vtrum ratio possit esse subiectum peccati. 5
Vtrum peccatum delectationis morosæ, vel non morosæ sit in ratione inferiori sicut in subiecto. 6
Vtrum peccatum consensus in actum sit in ratione superiori sicut in subiecto. 7
Vtrum consensus in delectationem sit peccatum mortale. 8
Vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis. 9
Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum, id est secundum quòd inspicit rationes æternas. 10

De causis peccatorum in generali. Quæstio 75.

Et primò vtrum peccatum habeat causam. 1
Vtrum habeat causam interiorem. 2
Vtrum habeat causam exteriorem. 3
Vtrum peccatum sit causa peccati. 4

De ignorantia quæ est causa peccati ex parte rationis. Quæstio 76.

Et primò vtrum ignorantia sit causa peccati. 1
Vtrum ignorantia sit peccatum. 2
Vtrum totaliter excuset à peccato. 3
Vtrum diminuat peccatum. 4

De causa peccati ex parte appetitus sensitiui. Quæstio 77.

Et primò vtrum passio appetitus sensitiui possit mouere vel inclinare voluntatem. 1
Vtrum possit superare rationem contra eius scientiam. 2
Vtrum peccatum quod ex passione prouenit, sit peccatum ex infirmitate. 3
Vtrum hæc passio quæ est amor sui, sit causa omnis peccati. 4

De his tribus causis, quæ ponuntur primæ Ioannis tertio, scilicet concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, & superbia vitæ. 5
Vtrum passio quæ est causa peccati, diminuat peccatum. 6
Vtrum ipsum totaliter excuset. 7
Vtrum peccatum quod est ex passione, possit esse mortale. 8

De causa peccati quæ est ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. Quæstio 78.

Et primò vtrum aliquis possit ex certa malitia, vel industria peccare. 1
Vtrum quicunque peccat ex habitu, ex certa malitia peccet. 2
Vtrum quicunque peccat ex certa malitia ex habitu peccet. 3
Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quàm ille qui peccat ex passione. 4

De causis exterioribus peccati ex parte Dei. Quæstio 79.

Et primò vtrum Deus sit causa peccati. 1
Vtrum à Deo sit actus peccati. 2
Vtrum Deus sit causa excæcationis & obdurationis. 3
Vtrum hæc ordinẽtur ad salutem eorum, qui obcæcantur & obdurantur. 4

De causa peccati ex parte Diaboli. Quæstio 80.

Et primò vtrum Diabolus sit directè causa peccati. 1
Vtrum Diabolus inducat ad peccandum interius persuadendo. 2
Vtrum Diabolus possit necessitatem peccandi inducere. 3
Vtrum omnia peccata ex Diaboli suggestione proueniant. 4

De causa peccati ex parte hominis & de traductione peccati originalis, cuius homo est causa per originẽ. Quæstio 81.

Et primò vtrum primum peccatum primi hominis in posteros deriuetur per originem. 1
Vtrum omnia alia peccata primi parentis vel etiam aliorum parentum per originem in posteros deriuentur. 2
Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes qui ex Adam per viam seminis generantur. 3
Vtrum peccatum originale ad illos deriuetur qui miraculosè ex aliqua parte hominis formarentur. 4
Vtrum si fœmina peccasset viro non peccante traduceretur peccatum originale. 5

De peccato originali quantùm ad suam essentiam. Quæstio 82.

Et primò vtrum originale peccatum sit habitus. 1
Vtrum sit tantùm vnum in vno homine. 2
Vtrum sit concupiscentia. 3
Vtrum sit æqualiter in omnibus. 4

De subiecto originalis peccati. Quæstio 83.

Et primò vtrum subiectum originalis peccati per prius sit caro vel anima. 1
Si anima, vtrum per essentiam vel per potentias suas. 2
Vtrum voluntas per prius sit obiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ. 3
Vtrum aliquæ potentiæ animæ sint specialiter infectæ, scilicet generatiua, vis concupiscibilis, & sensus tactus. 4

De causa peccati secundum quod vnum peccatum est causa alterius. Quæstio 84.

Et primò vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum. 1
Vtrum superbia sit initium omnis peccati. 2
Vtrum præter superbiam & auaritiam debeant dici capitalia vitia quædam, alia specialia vitia. 3
Quot & quæ sint capitalia vitia. 4

De effectibus peccati quantùm ad corruptionem bonæ naturæ. Quæstio 85.

Et primò vtrum peccatum diminuat bonum naturæ. 1
Vtrum totaliter tolli possit. 2
De quatuor vulneribus quæ Beda ponit: quibus humana natura vulnerata est propter peccatum. 3
Vtrum priuatio modi, speciei & ordinis sit effectus peccati. 4
Vtrum mors & alij defectus corporales sint effectus peccati. 5
Vtrum mors & alij defectus corporales sint homini aliquo modo naturales. 6

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

De effectu peccati quantùm ad maculam animæ. Quæstio 86.
Et primò vtrum macula animæ sit effectus peccati. 1
Vtrum macula remaneat in anima post actum peccati. 2

De effectu peccati quantùm ad reatum pœnæ,& de ipso reatu pœnæ. Quæstio. 87.
Et primò vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati. 1
Vtrum vnum peccatum possit esse pœnæ alterius peccati. 2
Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna æterna. 3
Vtrum faciat reum pœna infinita secundum quantitatem. 4
Vtrum omne peccatũ faciat reum æterna & infinita pœna. 5
Vtrum reatus pœnæ possit remanere post peccatum. 6
Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato. 7
Vtrum vnus puniatur pro peccato alterius. 8

De peccatis quæ distinguuntur secundum reatum pœnæ & de venialibus per comparationem ad mortale.
Quæstio 88.
Et primo vtrum veniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum. 1
Vtrum peccatum veniale & mortale distinguantur genere. 2
Vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale. 3
Vtrum veniale peccatum possit fieri mortale. 4
Vtrum circunstantia aggrauans possit facere de veniali peccato mortale. 5
Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale. 6

De veniali peccato secundum se.
Quæstio. 89
Et primò vtrum veniale causet maculam in anima. 1
De distinctione peccati venialis prout figuratur per lignum, fœnum,& stipulam, 1. ad Corint. 3. 2
Vtrum homo in statu innocẽtiæ potuerit peccare venialiter. 3
Vtrum angelus bonus vel malus possit peccare uenialiter. 4
Vtrum primi motus sensualitatis infidelium sint peccata venialia. 5
Vtrum peccatũ veniale possit esse simul in aliquo cum solo peccato originali. 6

De exteriori principio actuum mouente ad bonum, scilicet de lege in communi quantùm ad eius essentiam. Quæstio 90.
Et primò vtrum lex sit aliquid rationis. 1
De fine eius, vtrum scilicet lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem. 2
De causa eius, vtrum scilicet cuiuslibet sit facere leges. 3
De promulgatione ipsius, vtrum scilicet promulgatio sit de ratione legis. 4

De legibus quantùm ad earum differentiam.
Quæstio 91.
Et primò vtrum sit aliqua lex æterna. 1
Vtrum sit aliqua lex naturalis. 2
Vtrum sit aliqua lex humana. 3
Vtrum sit aliqua lex diuina. 4
Vtrum sit vna tantùm vel plures. 5
Vtrum sit aliqua lex peccati seu fomitis. 6

De lege quantùm ad suos effectus.
Quæstio 92.
Et primò vtrum effectus legis sit homines facere bonos. 1
Vtrum effectus, seu actus legis sint imperare, vetare, permittere, & punire: vt legisperitus dicit. 2

De legibus in speciali quantum ad leges singulares:& de ipla lege æterna.
Quæstio 93.
Et primò quid sit lex æterna. 1
Vtrum sit omnibus nota. 2
Vtrum omnis lex ab ea deriuetur. 3
Vtrum necessaria & æterna subiiciantur legi æternæ. 4
Vtrum contingentia naturalia subiiciantur legi æternæ. 5
Vtrum omnes res humanæ subiiciantur legi æternæ 6

De lege naturali. Quæstio 94.
Et primò quid sit lex naturalis. 1
Quæ sunt præcepta legis naturalis. 2
Vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturali. 3
Vtrum lex naturalis sit vna apud omnes. 4
Vtrum sit mutabilis. 5
Vtrum possit à mente hominis deleri. 6

De lege humana secundum se. Quæstio 95.
Et primò de vtilitate legis humanæ. 1
De eius origine, vtrum scilicet deriuetur à lege naturali. 2
De qualitate eius. 3
De diuisione eiusdem. 4

De lege humana quantùm ad eius potestatem.
Quæstio 96.
Et primò vtrum lex humana debeat poni in communi. 1
Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. 2
Vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare. 3
Vtrum imponat homini necessitatem quantùm ad forum conscientiæ. 4
Vtrum omnes homines legi humanæ subdantur. 5
Vtrum his qui sunt sub lege liceat agere præter verba legis. 6

De lege humana quantùm ad eius mutationem.
Quæstio 97.
Et primò vtrum lex humana sit mutabilis. 1
Vtrum lex humana debeat semper mutari, quando aliquid melius occurrit. 2
Vtrum lex humana per consuetudinem aboleatur: & vtrum consuetudo obtineat vim legis. 3
Vtrum vsus legis humanæ per dispensationem rectorum debeati immutari. 4

De veteri lege secundum se. Quæstio 98.
Et primò vtrum lex vetus sit bona. 1
Vtrum sit à Deo. 2
Vtrum sit à Deo mediantibus angelis. 3
Vtrum data sit omnibus. 4
Vtrum omnes obliget. 5
Vtrum congruo tempore fuerit data. 6

De lege veteri quantùm ad præcepta eius, scilicet, de præceptorum eius distinctione.
Quæstio 99.
Et primò vtrum veteris legis sint plura præcepta, vel vnum tantùm. 1
Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia. 2
Vtrum præter moralia præcepta contineat aliqua ceræmonialia. 3
Vtrum præter hæc contineat aliqua iudicialia præcepta. 4
Vtrum præter præcepta moralia, ceræmonialia, & iudicialia contineat aliqua alia. 5
De modo quo lex inducebat ad obseruãtiam prædictorum. 6

De præceptis veteris legis & de moralibus.
Quæstio 100.
Et primò vtrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ. 1
Vtrum sint de actibus omnium virtutum. 2
Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. 3
De distinctione præceptorum decalogi. 4
De numero præceptorum decalogi. 5
De ordine eorundem. 6
De modo tradendi ipsa. 7
Vtrum sint dispensabilia. 8
Vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto. 9
Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto. 10
De distinctione aliorum præceptorum moralium. 11
Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificent. 12

De præceptis ceræmonialibus veteris legis secundum se. Quæstio 101.
Et primò quæ sit ratio præceptorum ceræmonialium. 1
Vtrum sint figuralia. 2
Vtrum debuerint esse multa.
De distinctione ipsorum. 3
4

De præceptis cerçmonialibus quantùm ad suas causas.
Quæstio 102.
Et primò vtrum præcepta ceræmonialia habeant causam. 1
Vtrum habeant causam literalem vel solùm figuralem. 2
De causis sacrificiorum. 3
De causis sacramentorum. 4
De causis sacrorum. 5
De causis obseruantiarum. 6

De præceptis ceræmonialibus quantùm ad eorum durationem. Quæstio 103.
Et primò vtrum præcepta ceræmonialia fuerint ante legem. 1
Vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi. 2
Vtrum cessauerint Christo veniente. 3

Vtrum

Vtrum sit peccatum mortale obseruare post Christum. 4

De præceptis iudicialibus in communi.
Quæstio 104.
Et primò quæ sint iudicialia præcepta. 1
Vtrum sint figuralia. 2
De duratione eorũ: scilicet vtrum obligent in perpetuum. 3
De distinctione ipsorum. 4

De præceptis iudicialibus quantùm ad ipsorum rationem. Quæstio 105.
Et primò de ratione prçceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes. 1
De his quæ pertinent ad conuictum hominum ac inuicem. 2
De his quæ pertinent ad extraneos. 3
De his quæ pertinent ad domesticam conuersationem. 4

De lege noua, scilicet euangelij secundum se.
Quæstio 106.
Et primò vtrum lex noua sit scripta vel indita. 1
De virtute eius vtrum iustificet. 2
Vtrum debuerit dari à principio mundi. 3
Vtrum sit duratura vsque ad finem mundi, an debeat ei alia lex succedere. 4

De comparatione legis nouæ ad veterem.
Quæstio 107.
Et primò vtrum lex noua sit alia lex à lege veteri. 1
Vtrum lex noua impleat veterem. 2
Vtrum contineatur in veteri. 3
Quæ sit grauior, vtrum lex noua vel vetus. 4

De his quæ continentur in lege noua.
Quæstio 108.
Et primo vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere vel prohibere. 1
Vtrum sufficienter exteriores actus ordinauerit. 2
Vtrum conuenienter instituat homines, quantùm ad actus exteriores. 3
Vtrum conuenienter superaddat consilia præceptis. 4

De principio exteriori humanorum actuum, per quod iuuamur ad rectè agendum, scilicet, de gratia quantùm ad eius necessitatem.
Quæstio 109.
Et primò vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere. 1
Vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere vel velle. 2
Vtrum homo absque gratia possit Deum super omnia diligere. 3
Vtrum homo absque gratia per sua naturalia possit præcepta legis obseruare. 4
Vtrum homo absque gratia possit mereri vitam æternam. 5
Vtrum homo possit se ad gratiam præparare sine gratia. 6
Vtrum absque gratia possit homo resurgere à peccato. 7
Vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum. 8
Vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio diuino auxilio bonum facere,& vitare peccatum. 9
Vtrum possit perseuerare in bono per seipsum. 10

De gratia Dei quantùm ad eius essentiam.
Quæstio 110.
Et primò vtrum gratia ponat aliquid in anima. 1
Vtrum gratia sit qualitas. 2
Vtrum gratia differat à virtute infusa. 3
De subiecto gratię, vtrum scilicet gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto. 4

De diuisione gratiæ. Quæstio 111.
Et primò vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam & gratum facientem. 1
De diuisione gratiæ gratum facientis per operantem & cooperantem. 2
De diuisione gratiæ per gratiam præuenientem & subsequentem. 3
De diuisione gratiæ gratis datæ. 4
De comparatione gratiæ gratum facientis & gratis datæ. 5

De gratia quantùm ad eius causam.
Quæstio 112.
Et primò vtrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ. 1
Vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiam ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrij. 2
Vtrum ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiã. 3
Vtrum gratia sit æqualis in omnibus. 4
Vtrum aliquis possit scire se habere gratiam 5

De gratia quantùm ad eius effectum.
Quæstio 113.
Et primò, de iustificatione impij quę est effectus gratiæ operantis. primò quid sit iustificatio impij. 1
Vtrum ad eam requiratur gratiæ infusio. 2
Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. 3
Vtrum ad eam requiratur motus fidei. 4
Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccatum. 5
Vtrum præmissis sit connumeranda remissio peccatorum. 6
Vtrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut fiat subito. 7
De naturali ordine eorum quæ ad iustificationem concurrunt. 8
Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei. 9
Vtrum iustificatio impij sit miraculosa. 10

De merito quod est effectus gratiæ cooperantis. Quæstio 114.
Et primò vtrum homo possit aliquid mereri à Deo. 1
Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. 2
Vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam æternam ex condigno. 3
Vtrum gratia sit principium merendi, mediante charitate principaliter. 4
Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam. 5
Vtrum homo possit eam mereri alij. 6
Vtrum aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. 7
Vtrum possit aliquis sibi mereri augmentum gratiæ, vel charitatis. 8
Vtrum possit aliquis sibi mereri finalem perseuerantiam. 9
Vtrum bona temporalia cadant sub merito. 10

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMA SECVNDÆ SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMAE AQVINATIS, CVM COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO CAIETANI, ordinis Prædicatorum. S. R. E. tit. S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium & sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

QVanquam propositum meum fuerit, super libros de anima copiam perficere antequam nouum hoc opus aggrederer: magis tamen debitum arbitratus sum prosequi commentationes super Summam diui Thomæ. Tū quia hoc est directe ea, quæ ad salutis viam spectant docere. Tum quia doctrina hæc in Italia satis dormit: & tamen opportuna est valde. Nō intendo autem singulos articulos in sequentibus formare, sed iuxta subiectam materiam vbi opus fuerit, immorari, ita tamen quod nullus prætermittetur articulus etiam clarissimus, cuius memoria non fiet: quatenus & discussa & omissa industriæ tribuantur. Suscipiantur autem vel in hæc sicut & cętera nostrasi & inquantum rationi consonant. Neque enim eis fidem dari maiorem posco quam in ea sit, quæ ex ratione gigni nata est. Veruntamen memores sint, q̄ actibologia mathematica non est expetenda in moralibus, vt dicitur in secundo Meta. Diui igitur Thomæ intercessione fretus, ad textum propero.

PROLOGVS.

QVIA, sicut Damascenus dicit, *homo factus ad imaginem Dei dicitur secundum quod per imaginem significatur intellectuale & arbitrio liberum, & per se potestatiuum, postquā prædictum est de exemplari, scilicet de Deo, & de his, quæ processerunt ex diuina potestate secundum eius voluntatē, restat vt consideremus de eius imagine, id est de homine secundum quod & ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitrium habens, & suorum operum potestatem.

QVÆSTIO PRIMA, De vltimo fine hominis, in octo articulos diuisa.

VBI Primo considerandum occurrit de vltimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, per quæ homo ad hunc finem peruenire potest, vel ab eo deuiare. ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quæ ordinantur ad finem. Et quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur esse beatitudo, oportet primū considerare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine. ¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum hominis sit agere propter finem. ¶ Secundò, vtrū hoc sit proprium rationalis naturæ. ¶ Tertiò, vtrum actus hominis recipiant speciem à fine. ¶ Quartò, vtrū sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ. ¶ Quintò, vtrū vnius hominis possint esse plures vltimi fines. ¶ Sextò, vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. ¶ Septimò, vtrum idem sit finis vltimus omnium hominū. ¶ Octauò, vtrum in illo vltimo fine omnes aliæ creaturæ conueniant.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ Vtrum homini conueniat agere propter finem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homini non conueniat agere propter finem: causa enim naturaliter prior est. Sed finis habet rationem vltimi: vt ipsum nomen sonat. ergo finis non habet rationem causæ: sed propter illud agit homo quod est causa actionis, cum hæc propositio, propter, designet habitudinē causæ: ergo homini non conuenit agere propter finem.

2 ¶ Præterea, Illud quod est vltimus finis, non est propter finem: sed in quibusdam actionibus sunt vltimus finis: vt patet per philosophum in primo Ethic. *ergo non omnia homo agit propter finem.

3 ¶ Præterea, Tunc videtur homo agere propter finem quādo deliberat. Sed multa homo agit absque deliberatione, de quibus etiam quandoque nihil cogitat: sicut cum aliquis mouet pedem vel manum, aliis intentus, vel fricat barbam: nō ergo homo omnia agit propter finem.

¶ SED CONTRA, Omnia quæ sunt in aliquo genere, oriuntur à principio illius generis, sed finis est principiū in operabilibus ab homine, vt patet per philosophū in secundo Physic. *ergo homini cōuenit omnia agere propter finē.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ actionum, quæ ab homine aguntur, illæ solæ propriè dicuntur humanæ, quę sunt propriæ hominis inquantū est homo. Differt autē homo ab aliis irrationalib⁹ creaturis in hoc q̄ est suorum actuum dominus. vnde illæ solæ actiones vocantur p̄priè humanæ, quarū homo est dominus. Est autem homo dominus suorum actuū per rationem & voluntatem: vnde & liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Illæ ergo & actiones propriè humanæ dicuntur, quę ex voluntate deliberata procedūt: si quę autē alię actiones homini conueniant, possunt dici quidē hominis actiones, sed nō propriè humanæ, cū non sint hominis inquantum est homo. Manifestum est autē q̄ omnes vt homo, quæ non conueniat ei vt domino, & econuerso. Et licet per illam primam operationem homo differat à cæteris animalibus, quia illa est intellectualis, non tamen differt ab eis per illam tanquam per actionem. Differt enim homo in agendo à cæteris animalibus, per hoc q̄ est dominus suorū actuū, quamuis in essendo & operando, de quibus non est præsens negotiū per aliud differat, & sic stat solida litera & quo ad processum & quo ad distinctionem.

¶ In corpore eiusdem articuli circa illam propositionem, Obiectum voluntatis est finis, dubium est, quia aut est sermo de formali ac primo obiecto, aut non. Si sic, falsum est, nam finis est pars obiectiua obiecti voluntatis, quia voluntas extendit se ad finem, & ad ea quæ sunt ad finem. si non, tunc probatio conclusionis inualida est, nam constat quòd in reliqua præmissa, scilicet actionis omnes procedentes ab aliqua potentia procedāt secundum rationem sui obiecti, aperte loquitur de obiecto primo & formali.

¶ Ad hoc dicitur, quòd litera loquitur de primo & formali obiecto voluntatis, vt patet in responsione ad secūdum, & de fine in actu exercito & propterea addidit fini bonum dicendo, finis & bonum: hoc enim exercet finalem causalitatem. Nec obstant ea quæ sunt ad finem, quoniam ea quæ sunt ad finem vt sic, nō appetuntur nisi ratione finis: vnde ratio eadem semper est omnium voluntorum, scilicet finis, diuersimodè tamen, scilicet in se, vel in alio participata, & hoc formaliter vel virtualiter, quod dico propter volita vel nolita naturaliter, seu absolutè, de quibus in primo libro tractatum est.

¶ In calce eiusdē articuli dubiū Nouitiorū occurrit, qūo ex hoc q̄ voluntatis obiectum formale est finis, concluſum est q̄ omnes actiones humanæ sunt propter finē debebat namque concludi: ergo omnes actiones humanæ tendunt in finem: sicut ex hoc quòd color est obiectum visus, concluditur, ergo omnis operatio visus tendit in colorem. Et in proposito ex hoc quòd bonum est obiectum voluntatis, ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonum.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia tendere in aliquid, cōmune est omni tēdenti in terminum, fieri autē vel esse propter aliquid, specialiter est appropriatū causalitatis finis expressioni, & doctrina ex propriis tradenda est, ideo licet potuisset concludi, Ergo omnes actiones humanæ tendunt in finē, quia si sunt propter finē, tendunt in finē, oportuit tamen specificare propriū modū tēdēdi in causam finalem & dicere, ergo sunt propter finem. Et scito quòd id quod in actu signato significat esse, fieri, agere propter finē, significat in actu exercito tendere in bonum vt sic, quia bonū exercetur ratione finis. Et propterea id etiam est tendere in bonū vt sic, & propter finē. Sed authoritly propter finē vsus est ad claritatem doctrinæ de fine in actu signato: vocabulis vtēs, vt cō-

¶ Super Quæstionis primæ articul. primum.

IN titulo primi articuli quæstionis primæ scito, quòd hic non quæritur de hoc vel de illo agere, sed vniuersaliter vtrum agere hominis sit propter finem, hunc enim sensum & argumēta & cōclusio responsiua manifestant.

¶ In corpore eiusdem articuli dubium occurrit circa discursum quo ponitur differentia inter actiones hominis & humanas. Et concluditur, solas illas esse humanas, quarū homo est dominus. procedit enim litera ab homine, inquantum homo ad hominem, inquantum est dominus suorum actuum: & tamen constat quòd communis est quod conueniat homini inquantum homo, quàm quod conuenit ei inquantū dominus suorum actuum. Quicquid enim habet homo inquantum dominus, habet inquantum homo, sed non econuerso, vt patet de actu intellectus præueniente actum voluntatis, hic enim conuenit homini inquantum à cæteris animantibus differt: & tamen illius non est homo dominus: quia præuenit voluntatem. Et sic totus literæ processus ruere videtur.

¶ Ad hoc dicitur q̄ decisio, quæ fit in corpore: intelligenda est propriè & formaliter de actione: & nō extenso vocabulo actionis ad omnē operationē. Vocatur autē propriè actio hominis, quā exercēdo dicitur agere: & non penes quā magis dicitur agi quàm agere. Modo constat, q̄ prima operatio intellectus, quæ facit dubiū in proposito, est mere naturalis etiam antecedenter, & propterea nō est cōputāda inter actiones, secundū ipsam enim homo nō dicitur agere, sed agi potius, vt in secundo artic. vniuersaliter de naturalibus actionibus litera dicit. Negandū est ergo, q̄ aliqua actio conueniat huiusmodi

Infrà ar. 2. co. & q. 6. ar. 1. cor. et q. 18. ar. 6. cor. & q. 94. arti. 2. cor. & q. 100. arti. 6. cor et 3. cō. 1ra cap. 2. Et opus 31. cap. 100.

Cap. 8.

text. 8. 1. Th. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

muniter philosophi faciunt: sicut etiam de agere & tendere: & aliis huiusmodi est sermo, agere enim decembelli propter finem, significat hoc quod exercet dirigere aciem exercitus ad consequendam victoriam & gloriam. Et similiter esse propter finem, exercetetur per hoc quod est esse melius, vtilius, conuenientius, & alia huiusmodi bonitatem importantia.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli circa illa verba, Finis vt est primus intentione, habet rationem causæ. dubium occurrit. An res sit finis secundum quod est in intentione an secundum quod est in rerum natura. Difficultant enim hoc diuersæ conditiones finis, dicitur enim de fine, quòd est prima causa, quòd causa causarum, quòd mouet agens, quòd mouet non motum. Et rursus de eodem dicitur, q̃ est vltimum, quòd optimum, quòd penes desectum assecutionis ipsius dicitur agens, frustra egisse. Ex his enim videtur quòd esse finem conuenit rei secundum esse in rerum natura, nam illud est vltimum, optimum, & quo non proximente, dicitur frustra. Ex prioribus aũt apparet q̃ esse finẽ conuenit rei secundũ esse in intẽtione, nam secundum illud est primum, & causat oanem causalitatem cæterorum, & est mouens nõ motũ. Verba quoque S. Tho. hic, & Auer. in 12. Meta. commen. 36. non consonare videtur, dum hic dicitur quòd res prout est prior secundum intentionẽ, habet rationẽ finis, ibi verò dicitur q̃ balneũ secũdũ quod est in anima, est agens de sideriũ: secũdũ verò esse extra, est finis. Vt igitur res nõ remaneat ambigua, primo ponam tres propositiones, declarando illas, deinde probabo illas. & sic tertio patebit veritas. Prima propositio est. Esse in intentione, non est ratio finis, sed eius conditio. Secunda est, Esse in executione, nec ratio nec cõditio finis est, sed coincidens illi. Tertia est, Esse in rerum natura est ratio finis. ¶Ad quarum euidentiam scito primo, quòd sicut in causalitate efficiente distinguendum est de ratione efficiendi & conditione efficientis: (dicimus enim quum medicus medetur, quòd ratio medendi est ars medicinæ: conditio verò medicãtis est existere, esse singulare quoddam subsistens, &c.) ita in causalitate finali distinguendum est inter rationem finalizandi & conditionem finalizantis. & vt experientia in nobis ipsis testatur, inter agens & finẽ quo ad hoc tantum interest: quòd vniuersaliter loquendo tõ agendi est forma, iuxta illud tertij Phy. tex. 17. Semper existimabitur species aliqua mouere. Conditio verò agentis est subsistere vel in subsistẽte esse, iuxta illud primi Met. Actiones sunt subsistentium. Ratio autem finalizandi est esse tei, quæ finis dicitur. Conditio verò finalizantis est esse sic in inteatione. Scito secũdo, quòd esse in natura ab esse in executione, licet non distinguatur sicut vnum esse ab alio esse: distinguitur tñ adeo ab eo, vt esse in executione, vt sic significet esse vt pẽdens ab agẽte: esse verò in rerũ natura hoc nec includit, nec excludit, imo fundare potest causalitatẽ ex qua dependet agens & eius executio. Et sic patet sensus propositionum positarum. Probantur autem sic, Finis, bonũ & appetibile eiusdem sunt rõnis & conditionis, vt patet ex secundo Physi. & primo Ethic. ergo ratio appetibilis est ratio finis, & conditio appetibilis est conditio finis & econuerso. Et similiter quod non est ratio vnius non est ratio alterius. modo constat q̃ ratio, quòd sanitas appetatur, est esse non in anima: nam non appetit infirmus sanitatem in anima, sed in rerum natura, ergo esse sanitatis in rerum natura, est ratio finalizandi. Et rursus constat q̃ sanitas nunquam appeteretur nisi obiecta & cognita. ergo esse in intentione est conditio finalizantis. Et rursus constat q̃ appetibile mouet non motum, ergo esse in executione quod est esse in dependentia ad agẽs, non est ratio nec conditio finis, sed quia finis generationis & forma geniti coincidunt in idẽ numero ex. 2. Phy. ideo esse in executione, coincidens quoddam est. Et si quæras de esse sanitatis in rerum natura, an sit finalizandi ratio sit quando est, aut quãdo futurũ est. respondeo q̃ vtroque tẽpore respectu diuersorũ actuũ appetitus, cuius proprium est obiectum finis & bonũ. Nã esse in rerũ natura sanitatis futurum, mouet finaliter appetitũ secundũ actũ desiderij. Et idẽ esse postmodũ præsens, mouet appetitũ etiã finaliter secundũ actũ delectationis. Habet enim hoc singulare genus causæ finalis, vt causalitatẽ suam actu exerceat etiã habens tantũ esse in aĩa tanquã conditionẽ causę, nec hoc est magis mirũ, quã mirabilis sit diuersa natura causandi. Verũ aduerte hic duo. Primũ est, quòd ratio desiderabilis non excludit esse in rerum natura principaliter, quoniã esse sanitatis desideratur nõ solũ dũ nõ est, sed vsquequo habeatur in eluſiue, proportionaliter tamẽ, id est, q̃ sicut agens agit donec sanitas habeatur inclusiue: ita sanitas semper finalizat. Et sicut illud agit vt in via & vt in termino, ita finis proportionaliter, Æquale enim oportet esse tẽpus finalizãdi tẽpori agendi, alioquin agens ageret non propter finem. Secundum est q̃ ratio delectabilis non excludit esse in intentione vt cõditionem, vt patet in animalibus: Vnde ex hoc quòd ratio finalizandi est quandoque esse in rerum natura præsentialiter, non excluditur vniuersaliter dictum huius literæ, scilicet quòd secundum quod est in intentione, habet rationem finis. semper enim exigitur ista conditio. & si in puè naturalibus illam quæris, memento quòd opus naturæ est opus intelligentiæ: & cessabit quæstio. Ex his autem facilè patet consonantia ac ratio dictorum de fine. De fine enim dicitur quòd est finis secundum quòd est in intentione. Et verum est prout ly secũdum, seu inquantũ denotat conditionẽ finis. Et q̃ est vltimus, optimus, & secundũ esse extra & perfectũ, &c. & verũ est prout denotatur tõ finis. Sed esto cautus, q̃ allud est dicere, Finis ratio est vltima optima, perfecta, esse extra, &c. & aliud est dicere, Finis ratio est in statu optimo, vltimo, perfecto extra animũ, &c. in primo denotatur q̃ ratio finalizandi fit talis secundũ se formaliter. In secundo verò q̃ habet talem statum quasi cõditionẽ requisitã ad finalizãdũ. Vnde prima cõcedatur, secunda autẽ, vt pote falsa, neganda est. Sanitas enim desideratur secundum esse perfectissimũ quo ad rationem desiderabilis, sed quũ desideratur non habet statum perfectissimum, imo ille desideratur vt habeatur. Quod autẽ obiicitur de frustra, nihil efficit, nam frustra non dicitur per priuationem causalitatis finalis, sed per priuationem assecutionis ex parte efficientis, præsupposita causalitate finali. quod egit agit propter finẽ, si nõ assequatur illum frustra laborasse dicitur. Et si instetur, quia in ipsa assecutione finis causalitas est finalis, iam patet responsio q̃ est tunc cõsummatio finalizandi. Sicut & agendi. Et sic ex ratione ipsius frustra nihil aliud habetur nisi q̃ ratio finalizandi est futurum quidem finalizans: nouiter autem præsens consummat finalizationem desiderij, quod totũ & veritati & doctrinæ huic consonat Auer. quoq; verba quantũ ad propositũ spectat, scilicet de finis ratione, nobis attestantur, nã de fine quo ad rationẽ finis, dicit quod est esse extra, quod nos docuimus, quantũ verò ad esse in tra. q̃ sit vel nõ sit conditio, nihil dicit. quod verò dicit quòd secundum esse intra est agens, alterius negotij est, & tractatum in primo libro. quare, &c.

¶ In responsione ad secundum circa rationem qua obtenditur, quòd actus voluntatis non potest esse vltimus finis: dubium occurrit an intendat de vltimo fine vt res dicit finis, aut vltimo fine vt adeptio rei dicitur finis. si litera enim intendit de vltimo fine primo modo, constat, quòd non solum actus voluntatis, sed nullus actus cuiuscunque potentiæ potest esse finis vltimus. sic enim solus Deus est finis vltimus. si autem intendit de fine secundo modo, tunc maior, scilicet finis est obiectum voluntatis, hoc modo intellecta, esset probanda. Negatur enim de facto à ponentibus felicitatem in actu voluntatis, ponunt enim actum amãdi Deum vltimum finem, vt adeptionem, ipsum verò Deum vt esse adeptum. & sic secundum illos diceretur ad hanc rationem literæ, quod finis vt res est obiectum volunratis: finis verò, vt adeptio est actus elicitus voluntatis.

¶ Ad hoc respondeti potest quantum ad propositum spectat, primo quòd litera loquitur de vltimo fine integraliter, & non pro hac, vel illa eius parte, vel quasi parte, scilicet re vel adeptione. ita quòd maior est finis vltimus simpliciter & non secundum aliquid eius est obiectum volũtatis, & est ista propositio inductiue nota. nam nunquã in numerũ inuenitur ponere finem, vt res contra finem, vt adeptio. Auarus enim pro obiecto eodem respicit habere pecuniam, & infirmus habere corpus sanum, &c. Sub hac autem propositione non potest subsumi de actu intellectus, sicut de actu voluntatis quòd non est obiectum primum volantatis verissimum, de actu verò intellectus est falsum, quoniam nõ solum bonum, sed bonum cognitum, est obiectum primum voluntatis & sic ratio literæ de fine simpliciter intellecta infert intentum, scilicet q̃ actus voluntatis non potest esse vltimus finis, quia non potest esse obiectum primum voluntatis. Secundò potest dici q̃ iste sermo potest intelligi de fine, eo mõ quo res dicitur finis. sed non est sermo de fine vltimo cõmunissimo, qualis est Deus, sed proprio hominis de quo hoc occultum litera pandit, quòd si est aliqua actio hominis, q̃ illa nõ potest esse actus elicitus voluntatis, nec est eadẽ rõ de actibus alterius potentiæ, puta intellectus, quia ille ex quo potest esse obiectum volũtatis nõ prohibet ex hoc quin sit finis vt res. Et propterea forte litera nõ affirmatiue, sed conditionaliter dicit, si aliqua actio hominis est vltimus finis. Sat enim est huic literæ saluare, quòd etiam si hõ ageret actionem, quæ esset vltimus finis, vt res est vltimus finis, adhuc verificatur, quòd tunc ageret etiam propter finem, quia vellet illam actionem, & sic ipsum velle esset propter finem. Nec subeat hæc dubitatio, quomodo actio illa vltima, in qua consistit felicitas vltima, sit imperata apud doctrinam S Tho. quoniam ponit voluntatem & intellectũ naturali motu ferri in Deum ablatum cũ lumine gloriæ. Hæc enim soluesinuendo, quòd loquitur de homine inquantum hõ, & non quatenus diuinæ cõsors est naturæ per gloriã. Et si hãc literæ respõsionẽ notaueris, perspicies interpretationẽ principalis cõclusionis rũsiuæ positæ in corpore huius art. s. oẽs actiones humanæ sunt propter finẽ, ly enim oẽs, non distribuit pro omnibus actionibus seorsum sumptis, sed pro singulis perfectè seu integraliter sumptis. si enim aliqua actio intellectus est vltimus finis, illa secundũ se sola nõ põt esse ,pter finẽ, sed ipsa rõne eius velle, à quo pẽdet, quod in se participatiuè claudit, est ,pter finẽ, & oẽs actiones humanæ sunt propter finem.

¶ Super quæstionis primæ Articulum secundum.

IN artic 2. dubium occurrit, quid interſit inter apprehendere finẽ, & apprehendere rationẽ finis, hãc enim differentiam cõstituit litera, radicẽ diffe-

rentiæ inter rationalia & irrationalia sensitiua in agendo propter finẽ. Non enim potest dici q̃ per finẽ intelligitur hic finis, & per rationem finis intelligitur quidditas finis: quoniam mulier præparans cibos, vt comedat hora prandij quidditatẽ comestionis, nec in vniuersali nec in particulari nouit: sed ad hũc finem, q̃ est tunc comedere apphensum, ordinat præparationẽ suã. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum rõ finis consistat in hoc quod est esse, cui⁹ causa seu ,pter quid cognoscere rationem finis, est cognoscere habitudinẽ finis ad id q̃ est ad finẽ: qui enim proportionẽ horum cognoscit, ad finẽ se mouere põt: & qui nõ nouit, nõ põt. Cuius signũ est, q̃ apprehenso aliquo fine, puta sanitate, nihil agimus propter ipsam, donec cognoscamus habitudinẽ eius ad exercitiũ, vel dietam, vel potionẽ, &c. In cognitione ergo proportionalis, seu habitudinis rei quæ est finis ad id quod est ad finẽ vt sic, consistit cognoscere rõnẽ finis: & hinc oritur differẽtia in mouendo se ad finem cognitũ & non mouere se: vt in litera dicitur.

¶ In eodẽ 2. art. in respõsiõe ad tertiũ nota rõnẽ optimã, quare op⁹ naturæ est opus intelligẽtiæ.

P. par. q. 22. art. 2. ad ma Art. tertium. q. 15. art. 1.

¶ Super Quæstiani primæ Articulum tertium.

IN tertio art. dubium occurrit circa processum literæ. Natura digne dividerur à principio actiuo ad principiũ finale: dũ assumit vniuersaliter, q̃ actio specificatur ab actu, qui est principiũ agendi, vt calor calefactionis: & subsumit, q̃ finis est obiectũ voluntatis: ac per hoc principium actus deliberati à volũtate: & sic cõcludit finẽ vt principiũ specificare actionem humanã. Cõstat enim q̃ finis non est actus q̃ sit principiũ agendi: sed est finis propter quẽ agẽs principio agẽdi agit. malus igitur videtur processus literæ.

¶ Ad hoc dicitur q̃ finis est nõ solũ finis, sed obiectũ volũtatis, ac ꝑ hoc loco formæ quę est principium agẽdi. Balneũ enim inquit Auer. in aĩa est agens desideriũ. Et si cõtra hoc instetur, q̃ nõ saluatur iuxta hãc rãsionẽ sermo formaliter, s. q̃ finis specię detractiõi humanæ, sed res quæ est finis: rãdendum est, q̃ finis inquantũ finis, habet q̃ sit obiectũ voluntatis & sit ratio agẽdi tali potentiæ: cuius est propriũ obiectũ: & sic est sermo formalis, q̃ finis specificat actionẽ humanã: & nulla digressio in processu commissa est. Sed diuersus modus habẽdi rationẽ agendi inclusus in minore, apparẽtiã dat dubio: ipsum enim esse

Infrà art. 4. & q. 18. art. 2. & 3. & q. 72. art. 1 & 2. Et 2. d. 40. artic. 3. Et mal. q. art. 4.

Tex. 42. tom. 2.

12. q. 30. ar. 2. co. & 2. contra. c. 40. & li. 3. c. 1. fin. 16. 24. 109. 110. & 111. & vnio art. 1. cor. & 2. phys le. 4. ca. 1. prine. & lect. 10. principio.

ſpeciẽ ab aliquo principio intrinseco. ergo actus humani non recipiunt speciẽ à fine.

2 ¶ Præterea, Illud quod dat speciem, oportet esse prius, sed finis est posterior in esse, ergo actus humanus non habet speciem à fine.

3 ¶ Præterea, Idẽ non potest esse, nisi in vna specie: sed eundem numero actum cõuenit ordinari ad diuersos fines: ergo finis non dat speciem actibus humanis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. de morib⁹ Eccl. & Manichæorũ * Secundum quod finis est culpabilis vel laudabilis, secundum hoc sunt opera nostra culpabilia vel laudabilia.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ vnum quodque sortitur speciẽ secundum actũ, & nõ secundum potentiam: vnde ea quæ sunt cõposita ex materia & forma, cõstitũtur in suis speciebus per proprias formas. & hoc etiam cõsiderandũ est in motibus propriis. Cũ enim motus quodammodo distinguatur per actionẽ & passionem, vtrumque horũ dab actu speciẽ sortitur: actio quidẽ ab actu, q̃ est principiũ agẽdi: passio ab actu qui est terminus motus nostri. vnde calefactio actio nihil aliud est quã motⁱ ad calorẽ. Definitio aũt manifestat rõnẽ speciei. & vtroque modo actus humani, siue cõsiderẽtur per modũ actionũ, siue per modũ passionũ, speciẽ à fine sortiũtur. vtroque enim modo posstũt cõsiderari actus humani, eo q̃ hõ mouet seipm, & mouetur à seipso: dictũ est aũt supra, * q̃ actⁱ dicũtur humani inquãtũ procedũt à volũtate deliberata, obiectũ aũt voluntatis est bonum & finis, & ideo manifestũ est, q̃ principiũ humanorũ actuũ, inquantum sunt humani, est finis: & similiter est terminus eorundem. nam id, ad quod terminatur actus humanⁱ, est id qđ voluntas intendit tanquam finẽ: sicut in agẽtibus naturalibus forma generati est conformis formæ generantis, & quia vt Amb. dicit super Lucam, * Mores propriè dicuntur humani, actus morales propriè speciem sortiuntur ex fine. nam idẽ sunt actus morales & actus humani.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ finis non est omnino aliquid extrinsecũ ab actu: quia cõparatur ad actum, vt principium vel terminus: & hoc idẽ ipsum est de ratione actus, vt scilicet sit ab aliquo quãtum ad actionem, & vt sit ad aliquid, quantum ad passionem.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ finis secũdũ quod est prior in intentiõe, vt dictũ est, * secundum hoc pertinet ad volũtatem: & hoc modo dat speciem actui humano sicut morali.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ idem actus numero secundum quod semel egreditur ab agente, nõ ordinãtur nisi ad vnũ finẽ proximũ à quo habet speciẽ, sed potest ordinari ad posibiles fines remotos, quorũ vnus est finis alteriⁱ: posibile tamẽ est q̃ vnus actus secũdũ speciẽ naturę ordinetur ad diuersos fines volũtatis: sicut hoc ipsũ qđ est occidere hominẽ qđ est idẽ secũdũ speciẽ naturæ, põt ordinari sicut in finẽ ad cõseruationẽ iustitiæ, & ad satisfaciẽdũ iræ. & ex hoc erũt diuersi actⁱ secũdũ speciẽ moris: q̃ a vno modo erit actus virtutis, alio mõ erit actⁱ vitij: nõ emⁱ motⁱ recipit speciẽ ab eo q̃ est terminⁱ p accidẽs, sed solũ ab eo q̃ est terminⁱ p se. fines aũt morales accidũt rei natali, & ecõuerso rõ naturalis finis accidit morali. & ideo nihil prohibet actⁱ q̃ sũt iidẽ ſm speciẽ naturæ, esse diuersos secũdũ speciẽ moris: & ecõuerso.

Tex. 42. tom. 2.

P. par. q. 22. art. 2. ad ma Art. tertium. q. 15. art. 1.

¶ Super Quæstiani primæ Articulum tertium.

Infrà art. 4. & q. 18. art. 2. & 3. & q. 72. art. 1 & 2. Et 2. d. 40. artic. 3. Et mal. q. art. 4.

12. q. 30. ar. 2. co. & 2. contra. c. 40. & li. 3. c. 1. fin. 16. 24. 109. 110. & 111. & vnio art. 1. cor. & 2. phys le. 4. ca. 1. prine. & lect. 10. principio.

Lib. 2 cap. 13. tom. 1.

D. 61.

¶ Super Quæstiani primæ Art. quartum.

IN artic. 4. eiusdem qõ. dubiũ est circa rnũnem ad primum, quum dicitur q̃ de ratione boni est, q̃ aliquid ab ipso effluat. nam si hoc est vere, sequitur primò quod cedũt à volũtate deliberata, obiectũ aũt de ratiõe boni quod est voluntatis est bonum & finis, & ideo manifestũ est, q̃ principiũ humanorũ actuũ, inquantum sunt humani, est finis: & similiter est terminus eorundem. nam id, ad quod terminatur actus humanⁱ, est id qđ voluntas intendit tanquam finẽ: sicut in agẽtibus naturalibus forma generati est conformis formæ generantis, & quia vt Amb. dicit super Lucam, * Mores propriè dicuntur humani, actus morales propriè speciem sortiuntur ex fine. nam idẽ sunt actus morales & actus humani.

Art. 1.

In præfat. versus finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ finis non est omnino aliquid extrinsecũ ab actu: quia cõparatur ad actum, vt principium vel terminus: & hoc idẽ ipsum est de ratione actus, vt scilicet sit ab aliquo quãtum ad actionem, & vt sit ad aliquid, quantum ad passionem.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ finis secũdũ quod est prior in intentiõe, vt dictũ est, * secundum hoc pertinet ad volũtatem: & hoc modo dat speciem actui humano sicut morali.

Art. 1.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ idem actus numero secundum quod semel egreditur ab agente, nõ ordinãtur nisi ad vnũ finẽ proximũ à quo habet speciẽ, sed potest ordinari ad posibiles fines remotos, quorũ vnus est finis alteriⁱ: posibile tamẽ est q̃ vnus actus secũdũ speciẽ naturę ordinetur ad diuersos fines volũtatis: sicut hoc ipsũ qđ est occidere hominẽ qđ est idẽ secũdũ speciẽ naturæ, põt ordinari sicut in finẽ ad cõseruationẽ iustitiæ, & ad satisfaciẽdũ iræ. & ex hoc erũt diuersi actⁱ secũdũ speciẽ moris: q̃ a vno modo erit actus virtutis, alio mõ erit actⁱ vitij: nõ emⁱ motⁱ recipit speciẽ ab eo q̃ est terminⁱ p accidẽs, sed solũ ab eo q̃ est terminⁱ p se. fines aũt morales accidũt rei natali, & ecõuerso rõ naturalis finis accidit morali. & ideo nihil prohibet actⁱ q̃ sũt iidẽ ſm speciẽ naturæ, esse diuersos secũdũ speciẽ moris: & ecõuerso.

D. 61.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum actus hominis recipiant speciem ex fine.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur q̃ actus humani nõ recipiãt speciem à fine. finis enim est causa extrinseca. sed vnumquodque habet speciẽ ab aliquo principio intrinseco. ergo actus humani non recipiunt speciẽ à fine.

2 ¶ Præterea, Illud quod dat speciem, oportet esse prius, sed finis est posterior in esse, ergo actus humanus non habet speciem à fine.

3 ¶ Præterea, Idẽ non potest esse, nisi in vna specie: sed eundem numero actum cõuenit ordinari ad diuersos fines: ergo finis non dat speciem actibus humanis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. de morib⁹ Eccl. & Manichæorũ * Secundum quod finis est culpabilis vel laudabilis, secundum hoc sunt opera nostra culpabilia vel laudabilia.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ vnum quodque sortitur speciẽ secundum actũ, & nõ secundum potentiam: vnde ea quæ sunt cõposita ex materia & forma, cõstitũuntur in suis speciebus per proprias formas. & hoc etiam cõsiderandũ est in motibus propriis. Cũ enim motus quodammodo distinguatur per actionẽ & passionem, vtrumque horũ dab actu speciẽ sortitur: actio quidẽ ab actu, q̃ est principiũ agẽdi: passio ab actu qui est terminus motus nostri. vnde calefactio actio nihil aliud est quã motⁱ ad calorẽ. Definitio aũt manifestat rõnẽ speciei. & vtroque modo actus humani, siue cõsiderẽtur per modũ actionũ, siue per modũ passionũ, speciẽ à fine sortiũtur. vtroque enim modo posstũt cõsiderari actus humani, eo q̃ hõ mouet seipm, & mouetur à seipso: dictũ est aũt supra, * q̃ actⁱ dicũtur humani inquãtũ procedũt à volũtate deliberata, obiectũ aũt voluntatis est bonum & finis, & ideo manifestũ est, q̃ principiũ humanorũ actuũ, inquantum sunt humani, est finis: & similiter est terminus eorundem. nam id, ad quod terminatur actus humanⁱ, est id qđ voluntas intendit tanquam finẽ: sicut in agẽtibus naturalibus forma generati est conformis formæ generantis, & quia vt Amb. dicit super Lucam, * Mores propriè dicuntur humani, actus morales propriè speciem sortiuntur ex fine. nam idẽ sunt actus morales & actus humani.

Art. 1.

In præfat. versus finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ finis non est omnino aliquid extrinsecũ ab actu: quia cõparatur ad actum, vt principium vel terminus: & hoc idẽ ipsum est de ratione actus, vt scilicet sit ab aliquo quãtum ad actionem, & vt sit ad aliquid, quantum ad passionem.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ finis secũdũ quod est prior in intentiõe, vt dictũ est, * secundum hoc pertinet ad volũtatem: & hoc modo dat speciem actui humano sicut morali.

Art. 1.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ idem actus numero secundum quod semel egreditur ab agente, nõ ordinãtur nisi ad vnũ finẽ proximũ à quo habet speciẽ, sed potest ordinari ad posibiles fines remotos, quorũ vnus est finis alteriⁱ: posibile tamẽ est q̃ vnus actus secũdũ speciẽ naturę ordinetur ad diuersos fines volũtatis: sicut hoc ipsũ qđ est occidere hominẽ qđ est idẽ secũdũ speciẽ naturæ, põt ordinari sicut in finẽ ad cõseruationẽ iustitiæ, & ad satisfaciẽdũ iræ. & ex hoc erũt diuersi actⁱ secũdũ speciẽ moris: q̃ a vno modo erit actus virtutis, alio mõ erit actⁱ vitij: nõ emⁱ motⁱ recipit speciẽ ab eo q̃ est terminⁱ p accidẽs, sed solũ ab eo q̃ est terminⁱ p se. fines aũt morales accidũt rei natali, & ecõuerso rõ naturalis finis accidit morali. & ideo nihil prohibet actⁱ q̃ sũt iidẽ ſm speciẽ naturæ, esse diuersos secũdũ speciẽ moris: & ecõuerso.

D. 61.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

1. Eth. 2. q. 2. artic. 3. & 6.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ, sed procedatur in infinitum. Bonũ enim secundũ suam rationẽ est diffusiuũ sui: vt patet per Diony. 7. c. de diu. no. Si ergo quod procedit ex bono, ipsum etiã est bonũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

finē & bonū hoc inter se: quòd cum finis habeat duo, scilicet obiectum appetitus, habet enim rationē appetibilis, & esse causam finalē. Finis enim alicuius est finis. Et secūdū horū oritur ex primo. nā finis ex eo quòd appetibilis causat finaliter bonū, exercet rationē finis quo ad primū. propterea & in primo Eth. dicitur, bonū est quod omnia appetunt. Et diuina essentia habet rationē boni respectu suæ naturalis voluntatis, vt pote proprium obiectū illius, cuius constat non esse finem positiue, sicut nec aliā causam. secundū autem exprimitur nomine finis: & propterea bonum exercet finem in seipso: & in his quæ sunt ad finem, vtpote appetibilis rationem habentia: finis autem distinguitur contra ea quæ sunt ad finē, vt causa ab effectu. Ex his autem deducitur, cū duplex sit effluxus a bono. scilicet appetitus & in re. Et primus in litera vocatur secundum ordinem intētionis, secundus, ex ecutionis: si sit sermo de effluxu in appetitu, constat quòd de rōne boni est, non quòd appetatur, sed q̄ sit appetibile: ac p hoc non quòd ab eo aliquid effluat, sed quòd sit tale, à quo effluat appetitus sui. Et si contra hoc opponatur processus in infinitū, quia si quodlibet bonum pariet sui amorē: & ille amor cū sit bonū. pariet sui amorē & sic in infinitū: facilis est responsio ex responsiōe ad tertiū, quòd hoc cū sit p accidens, nō incōuenit sortiri infinitatem: sicut in actibus reflexis intellectᵘ. si enim eodē actu in obiectū & actū mens nostra ferretur, in primo actu esset status, sicut est in intellectu angeli. Si verò sit sermo de effluxu in re: sic tanto magis cōstat q̄ non est de ratione boni diffundere se, sed esse diffusiuū sui: quoniam bonum ad actualem diffusionem sui in re non peruenit immediatè, sed mediante causa efficiente, voluntate scilicet cuius est obiectum à qua fit, quod sit actualiter finis alicuius, cuius erat finis aptitudinaliter tantum, & propterea prima obiectio nihil officit.

Tex.1.

Tex.38.

¶ Ad secundum aūt dicendū est, quòd cū bonū multipliciter dicatur, sicut & ens: non est vnicū iudiciū de omni bono dandū. sed discernendū est q̄ aliquid dicitur bonū, quia est quod est bonū, aliquid, quia est quo aliquid est bonum, aliquid vt actio boni, aliquid vt terminus consummans esse bonum, & huiusmodi. Et dicendū quòd vnūquodq; eo modo quo est bonū, est diffusiuum sui in appetitu. & similiter vnūquodque eo mō quo est bonū est effusiuū sui. i re. i. communicatiuum sui, vel vt principiū, vel vt terminus, vel vt subiectum, vel vt passio. &c. Et sic diuina sapientia & finem constituit proprij sui bonorū à primo bono, dum finita ea constituit in numero pondere & mēsura & nullum bonum eo quòd est de ratione sua, priuauit: sed vnicuique non eodem modo distribuit modos cōmunionis, vt simul communio omnium & status diceretur bonis, Ab vltimo nanque bono etsi non emanet aliquid in re vlterius, est tamē hoc bonum quod est terminare effluxum boni, & perficere ac consummate rem in esse perfecto: quod non parum boni est.

¶ In eodem quarto arti culo dubium occurrit circa responsionem ad secundum, quo pacto potest esse verum, q̄ intet species numerorum sit ordo per accidens & processus in infinitum: quia accidit numero præexistenti, q̄ ei addatur vnitas, videtur enim in primis cōtra cōmunem animi conceptionē, s. q̄ inter species est ordo p se. & probatur ratione: quia vna species puta trinitas, est p se prior qua ternitate, & quaternitas est per se posterior trinitate, & similiter est de trigono & tetragono.

Tex.6.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quia extra moralia est materia hæc, q̄ aliud est loqui de ordine entium & aliud de ordine eorum vt causæ & causatis. sermo præsens est de ordine finium, i. causarum finalium: & propterea de ordine causandi loquendo, dicitur q̄ numerus præcedens est causa per accidens numeri sequentis: quia accidit numero præexistēti: puta octonario vt sic, q̄ addatur vnitas & fiat nouenarius, obiectio au ipsarum specierum absolute non in ratione causæ & causati. sed si studeo in speciebus numerorum, figurarum, & proportionum datur processus in infinitum: & cōmuniter dicitur q̄ in p se ordinatis entibus non datur processus in infinitū: dicendum est q̄ illud cōe dictū intelligendum est de entibus simpliciter, non de entibus secūdū q̄d: hmōi aūt species, cum nō sint nec esse possint in actu, sed semper sint in actu permixto potētiæ: vt patet in 9. meta. nō sunt inter entia, nisi secūdum quid vt est infinitum. & propterea nō de eis intelligitur cum dicitur quòd in entibus habentibus per se ordinem, non est processus in infinitum.

Infrà q. 12. ar. 3. ad 2. & q. 13. ar. 3. ad tertia. Et 2. di. 24. ar. 1. cor. Et 3. dist. 31. q. 1. ar. 1. cor. Et mal. qē. 16. ar. 2. cor fi. Et Cap. 12. Te. 50.

¶ *Super Quæstionis primæ Artic. quintum.*

IN arti. 5. eiusdem primæ, q. aduerte primo titulum, quòd intelligo ipsum de simul fieri tam actu quam effectu, seu habitu: deinde vim rationum in corpore. Procedunt enim ex diuersis capitibus, nam prima ex eo q̄ vltimᵘ finis habet rōnem boni perfecti respectu illius. secunda ex eo, q̄ habet rationē primi boni naturalis: tertia ex eo q̄ habet rationē primi specificātis. Et licet prima ratio clarius conuincat: & propterea illa vltur author in responsionibus argumentorū: eodē tamen modo oēs clarificāt, nam sicut repugnat diuitiar, verbi gratia, ex vna parte, & voluptatē ex altera parte constituere simul duo bona cōpleta vnius, quia sequitur q̄ neutrū seorsū est sufficiēs, ac per hoc vtrique aliquid deficit, & vtrūque est incōpletum: ita repugnat hæc eadē constituere simul duo prima bona naturalia: quia neutrū esset primū quo inciperet motus voluntatis: & similiter repugnat eadē cōstituere duo prima specificantia,

Cap. 1. non longe à prine To. t.

q̄a neutrū eorū esset specificās primū: vñ hæ rationes directe cōcludentes vnitatē formalē vltimi finis in vnoquoque, q̄a habet rōnem cōpleti naturalis & specificātis, primo simul cōcludūt, q̄ impossibile est simul poni huiusmodi rōnē formalē in diuersis è regiōe cōdiuisis, ita vt diuisigu tur ipsa rō formalis in eis, & fiāt simul duo vlti mi fines vni⁹ hois: cum quo tñ stat, vt in litera dicit, q̄ rō ista ponatur in plurib⁹ tāquā partib⁹ integrantibus vnū subiectum adequatū illius.

¶ Sed vnū hic occurrit Nouitiorū dubiū, quomodo stant hæc duo simul, q̄ quilibet peccator cōstituat sibi vltimū finē in illo commutabili bono, ad q̄d intēdit, cùm auertitur à Deo peccando mortaliter, & q̄ non habeat simul in habitu diuersa vt vltimos fines, cùm cōtingat eundē hominem simul esse in disparatis peccatis mortalib. puta gula & iniustitia, ita q̄ neutri p alterū afficiatur: sed ebrietas cū secundùm se delectat: & similiter iniustitia.

Artic. 3.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ oēs fines proximi peccatorum mortalium vniuntur in vno vltimo fine, qui est ipsemet peccator: quoniā amor sui vsque in contemptum Dei constituit ciuitatem Babylonis, sicut amor Dei vsque ad cōtēptum sui Ierusalem, vnde huiusmodi peccator nec in gulæ nec in iniustitiæ apparenti bono seorsum constituit vltimum finē, cuius signum est: quia neutrum sibi sufficit, sed oia commutabilia bona ad quæ peccator cōuertitur, referuntur ad vnū cōmunē finē, q̄ est simpliciter vltimus sibi, s. ipsummet: quoniā oia appetit, vt cōferentia ad bonum proprium: ita q̄ huiusmodi bona nō appetuntur vt fines vltimi simpliciter, sed vt fines vltimi partiales vt. s. partes boni proprij q̄d est simpliciter finis vltimus illius. & intentum in omni peccato mortali. Litera autem docet impossibile esse q̄ vni⁹ simul sint plures fines vltimi simpliciter. Et propterea nulla est contrarietas inter proposita.

Art. prac.

In corp. Artic.

Infra q. 60. arti. 2 cor & 4. distin. 49. 3. ar. 3. q. 4 Et 1. contra. ca. 100.

Cap. 2.

¶ *Super Quæstionis primæ Artic. sextum.*

IN 6. arti. vnum oportet præ oculis semper habere vt non fallamur, s. distinctionem inter vltimum finem hominis formaliter vel materialiter, q̄ in art. 7. exprimitur. vltimus enim finis formaliter nihil aliud est q̄ bonū p̄fectū cuiusq; vt in 7. dicit ar.

Et de vltimo fine formaliter hic 6. art. verificatur primo: de vltimo autē fine materialiter verificatur secūdario: vt s. induit illius rationē formalē: oportet enim quæcūq; homo vult: q̄ velit p̄pter suā perfectionē: quoniā, cùt in octauo dicitur Eth. amabile quidē bonū, vnicuique aūt p̄prii. & si hæc aduertisset Scot⁹, non dixisset fortè quod scripsit in 4. dist. 49. q. Vtrū oīa quæ appetit hō, appetat propter beatitudinem. Tenet enim partem negatiuam: quia homo potest libero appetitu velle non propter beatitudinem tam negatiue quam contratie. Negatiue quidem, tū quia intellectus potest aliud q̄ beatitudinem cogitare, & cōsequēter voluntas velle, tum quia intellectus pōt aliquod bonū considerare vt bonū ad finē: ergo & volūtas pōt velle illud. Cōtrarie vero, quia stante certitudine de beatitudine in Deo. &c. & malitia fornicatiōis, potest hō velle fornicari. Sed hęc facillime cedūt, si beatitudo ç de qua hic fermo nō esset nisi ratio vltimi finis hominis & beatitudinis formaliter esset eadem quo ad hanc difficultatem̄ recte consideretur. Nos enim loquimur de vltimo fine formaliter: & dicimus quòd nihil potest appeti nisi ipse aut propter ipsum. Et q̄ nec negatiue nec contratie potest aliter appeti. Et ad primum motiuum Scoti patet solutio in litera in responsione ad tertium in hoc art. vbi dicitur q̄ intellectu aliud cogitante voluntas vult propter vltimum finem virtualiter, & si non actualiter, & hoc sufficit. Ad secundū verò patet responsio ex dictis in eo artic. ad primū & ad secundū. Inde enim habetur q̄ quodcūque partiale bonum appetatur, appetitur saltem vt bonum appetentis, & consequenter propter vltimū finem. Nam vt in eodem corpore dicitur, inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem eius. ad motiuum autem de contrarie appetibili manifesta est responsio, quoniam nullus potest appetere contrarium suæ plenæ perfectionis, quoniam quicquid appetit, appetit, vt perfectionem habeat aliquā, quāuis appetat contra talem rem quæ est vltimus finis, vt patet in peccante mortaliter, & præter illam, vt patet in peccante venialiter. Nec te moueat, quòd etiam actus speculatiuos diligimus propter finem: quoniam vt hic & inferius in quæstio. xij. ar. iij. ad primum dicere potest, dicuntur non propter aliud non per negationem vltimi finis, sed per negationem alterius proximi & proprij finis, & similiter dicuntur fines aliorum non per affirmationem vltimi finis, sed in illo ordine, &c.

Capi. 1.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustᵘ. 19. de ciui. Dei, *illud est finis boni nostri, propter quod amantur cætera, illud autem propter seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum q̄ necesse est q̄ omnia quæ homo appetit, appetat propter vltimum finē. & hoc apparet dupliciratiōe: Primo quidē quia quicquid hō apppetit, appetit sub ratiōne boni: quod quidē si nō appetitur vt bonum perfectum, quod est vltimᵘ finis, necesse est vt apperatur vt tendens in bonū perfectū: quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummatiōnē ipsius, sicut patet tā in his, quæ fiunt à natura, quàm in his quę fiunt ab arte: & ita omnis inchoatio pfectionis ordinatur in pfectionem consummatā, quæ est propter vltimū finē. Secundo, quia vltimus finis hoc modo se habet in mouēdo appetitum, sicut se habet in aliis motionibus primum mouēs. Manifestū est autem q̄ causæ secundæ mouētes, non mouent nisi secundum quod mouetur à primo mouēte: vnde secunda appetibilia non mouent appetitum nisi in ordine ad primum appetibile, quod est vltimus finis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finē extrinsecum: sed tantum ordinātur ad bonū ipsius ludentis: prout sunt delectantes, vel requiem præstantes. bonum autem consummatum hominis est vltimus finis eius.

¶ Et similiter dicendum ad secundum de scientia speculatiua, quæ appetitur vt bonum quoddam speculantis. quod comprehenditur sub bono completo & perfecto, quod est vltimus finis.

¶ Ad tertium dicendum, quod non oportet, vt semper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunque aliquid appetit vel operatur: sed virtus primæ intentionis quæ est respectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscunque rei, etiāsi de vltimo fine actu non cogitetur: sicut non oportet quòd qui vadit per viam, in quolibet passu cogitet de fine.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum sit vnus vltimus finis omnium hominum.*

Suprà art. 5. cor. & 1. Eth. lec. 9. ca. 2. fi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ non omnium hominū sit vnus finis vltimus. maxime enim videtur vltimᵘ finis esse hominis incommutabile bonum: sed quidam auertuntur ab incommutabili bono, peccando: non ergo omnium hominum vnus est vltimus finis.

2 ¶ Præterea, Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur. si igitur esset vnus vltimus finis omnium hominum, sequeretur q̄ in hominibus non essent diuersa studia viuendi: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Finis est actionis terminus: actiones autem sunt singularium, hominum autem & si conueniant in natura speciei: tamen differunt secundum ea quæ ad indiuidua pertinent. non ergo omnium hominum est vnus vltimus finis.

¶ SED CONTRA est, quod Augustᵘ. dicit 13. de Trin. * q̄ omnes homines cōueniunt in appetendo vltimum finem, qui est beatitudo.

Ea. 3 & 4 To. 3.

IN articulū vij & viij. nihil occurrit scribendum.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum homo omnia quæ vult velit propter vltimum finem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ non oia quæ cū quę vult homo, p̄pter vltimū finē velit: ea em quæ ad finē vltimū ordinantur, seriosa dicuntur quasi vtilia. sed iocosa à seriosis distinguūtur. ergo ea quæ homo iocose agit, non ordinat in vltimū finem.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in principio Meta* q̄ scientiæ speculatiuæ p̄pter seipsas quæruntur, nec tamen potest dici quòd quęlibet earum sit vltimus finis. ergo non omnia, quæ homo appetit, appetit propter vltimum finem.

3 ¶ Præterea, Quicūque ordinat aliquid in finē, cogitat de illo fine: sed nō semper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit: nō ergo omnia homo appetit, aut facit p̄pter vltimū finē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum primum.*

IN articul. 1. quæstio. 2. in argumento in oppositum aduerte, quòd licet beatius sit dare quàm accipere, iuxta Domini sententiam, simpliciter loquendo: quia dare est affluentiæ, accipere indigentiæ, in hominis tamen beatitudine indiget, substantia beatitudinis consistit in accipiendo seu retinendo: & ex ipsa emanat erogatio vt consequens.

Arti. 5. huius quæst.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de vltimo fine possum' loqui dupliciter. vno modo secundum rationem vltimi finis: alio modo secundum id in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quantum igitur ad rationem vltimi finis omnes conueniũt in appetitu finis vltimi: quia omnes appetunt suam perfectionem adimpleri: quæ est ratio vltimi finis, vt dictum est.* Sed quantum ad id in quo ista ratio inuenitur, non omnes homines cõueniunt in vltimo fine: nã quidam appetunt diuitias tãquam consummatum bonum: quidam verò voluptatem: quidam verò quodcunque aliud, sicut & omni gustu delectabile est dulce. Sed quibusdã maximè delectabilis est dulcedo vini, quibusdã dulcedo mellis, aut alicuius taliũ: illud tamẽ dulce oportet simpliciter esse meli' delectabile, in quo maximè delectatur, qui habet optimum gustum: & similiter illud bonum oportet esse completissimum, quod tanquam vltimum finem appetit, habens affectum benè dispositum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi qui peccant, auertuntur ab eo, in quo verè inuenitur ratio vltimi finis: non autem ab ipsa vltimi finis intentione, quam quærunt falsò in aliis rebus.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuersa studia viuendi contingunt in hominibus propter diuersas res, in quibus quæritur ratio summi boni.

Arti. 5. huius quæst.

¶Ad tertium dicendum, quòd & si actiones sint singularium, tamen primum principium agendi in eis est natura quæ tendit ad vnum, vt dictum est.*

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

Infrà 90. 103. ar. 2. et 2. di. 18. ar. 2. & 2. cõtra cap. 75. q. 1. & lib. 3. c. 17. 21. & 27. fin. & 97. et ver. q 5. ar. 6. ad 1. Cap. 10. circa prin. & 24. par. 1. circa medium. 19. de ciui. Dei c. 1. & 13. de Trin. c. 3. & 4. q. 1. Tom. 4 fol. 22. To. 3.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd in vltimo fine hominis etiam omnia alia conueniant. finis enim respondet principio: sed illud quod est principium hominum, scilicet Deus, est etiam principium omnium aliorum. ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicant.

2 ¶Præterea, Dio. dicit in lib. de diui. no.* quòd Deus cõuertit omnia ad seipsum, tanquam ad vltimum finem. sed ipse est vltimus finis hominis: quia solo ipso fruendum est. ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt.

3 ¶Præterea, Finis vltimus hominis est obiectum voluntatis. sed bonum voluntatis est bonum vniuersale: quod est finis omniũ. ergo necesse est, quod in vltimo fine hominis omnia conueniant.

¶SED CONTRA est, quòd vltimus finis hominum est beatitudo, quam omnes appetunt. vt Augustꝰ dicit.* sed non cadit in animalia expertia rationis, vt beata sint: sicut Augustꝰ dicit in lib. 93. quæstionum.* non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

Vide. 22. To. 3.

¶RESPONDEO dicendum quòd sicut Philosophus dicit in 5. Meta.* finis dupliciter dicitur, scilicet cuius & quo, id est ipsa res in qua ratio boni inuenitur, & vsus siue adeptio illius rei: sicut si dicamus, quòd motus corporis grauis finis est vel locus interior, vt res: vel hoc quod est esse in loco inferiori, vt vsus: & finis auari est vel pecunia vt res, vel possessio pecuniæ, vt vsus. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem quæ est finis, sic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt: quia Deus est vltimus finis hominis & omnium aliarum rerum. Si autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem finis, sic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales. nam homo & aliæ rationales creaturę consequuntur vltimum finem, cognoscendo & amando Deum, quod non competit aliis creaturis quæ adipiscuntur vltimum finem, inquantum participãt aliquam similitudinem Dei: secundum quod sunt, vel viuunt, vel etiam cognoscunt.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

QVAESTIO SECVNDA DE *his in quibus hominis beatitudo consistit, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de beatitudine. Primò quidem in quibus sit. Secundò, quid sit. Tertiò, qualiter eam consequi possumus.

¶Circa primum quæruntur octo. ¶Primò, vtrum beatitudo consistat in diuitiis. ¶Secundò, vtrum in honoribus. ¶Tertiò, vtrum in fama, siue in gloria. ¶Quartò, vtrum in potestate. ¶Quintò, vtrum in aliquo corporis bono. ¶Sextò, vtrum in voluptate. ¶Septimò, vtrum in aliquo bono animæ. ¶Octauò, vtrum in aliquo bono creato.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in diuitiis.

Supra contra. c. 30. Et cpus. 3. c. 4. 108. 262. & 264. Et opus. 20. li. 1. cap. 8. Et Ma. 5 co. 3. 4. & 5. Et 1. Ethic. le. 5. fin. prosa. 2. cap 5. & 1. polit. c. 6. et 7.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in diuitiis consistat. cum enim beatitudo sit vltimus finis hominis, in eo consistit, quòd maximè in hominis affectu dominatur: huiusmodi autem sunt propriè diuitiæ: dicitur enim Eccle. 10. Pecuniæ obediunt omnia. ergo in diuitiis beatitudo hominis consistit.

2 ¶Præterea, Secundum Boetium in 3. de conso.* Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus: sed in pecuniis omnia possideri videntur: quia vt Philosophus dicit in 5. Ethic.* Ad hoc numus est inuentus vt sit quasi fideiussor habendi pro eo quodcunque homo voluerit. ergo in diuitiis beatitudo consistit.

3 ¶Præterea, Desiderium summi boni cum nunquam deficiat, videtur esse infinitum. sed hoc maximè in diuitiis inuenitur: quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccle. 5. ergo in diuitiis beatitudo consistit.

¶SED CONTRA est, Bonũ hominis in retinendo beatitudinem, magis consistit quàm in emittẽdo ipsam: sed sicut Boet. in 3. de consola.* dicit, Diuitiæ effundendo magis quàm coaceruando melius nitẽt. si quidem auaritia semper odiosos, claros facit largitas. ergo in diuitiis beatitudo non consistit.

prosa. 5 circa prine.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in diuitiis cõsistere. Sunt enim duplices diuitiæ, vt Philosophus dicit in 1. Poli.* scilicet naturales & artificiales. Naturales quidem diuitiæ sunt quibus homini subuenitur ad defectus naturales tollendos: sicut cibus & potus, vestimẽta, vehicula, & habitacula, & alia huiusmodi. Diuitiæ artificiales sunt quibus secundum se natura non iuuatur, vt denarij. sed ars humana eos adinuenit propter facilitatẽ cõmutationis, vt sint quasi mensura rerum venalium. Manifestũ est autẽ quòd in diuitiis naturalibus beatitudo hominis esse non potest. quæruntur enim huiusmodi diuitiæ ad sustentandã naturam hominis: & ideo non possunt esse vltimus finis: sed magis ordinantur ad hominem, sicut ad finem. vnde in ordine naturæ omnia huiusmodi sunt infra hominem & propter hominem facta: secundũ illud Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedib' eius. Diuitiæ autem artificiales non quæruntur, nisi propter naturales. non enim quærerentur, nisi quia per eas emuntur res ad vsum vitæ necessariæ: vnde multo minus habent rationem vltimi finis. impossibile est igitur beatitudinem, quæ est vltimus finis hominis, in diuitiis esse.

cap. 6.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem stultorum, qui sola corporalia bona cognoscũt, quę pecunia acquiri possunt. iudicium autem de bonis humanis non debet sumi à stultis, sed à sapientibus: sicut & iudicium de saporibus ab his qui habent gustum bene moderatum.

¶Ad secundum dicendum, quòd pecunia possunt haberi omnia venalia: non autem spiritualia, quæ vendi nõ possunt: vnde dicitur Prouerbiorũ 17. Quid prodest stulto diuitias habere, cum sapientiam emere non possit?

¶Ad tertium dicendũ, quòd appetitus naturalium diuitiarum non est infinitus: quia secundum certam mensuram sufficiunt naturæ: sed appetitus diuitiarum artificialium est infinitus, quia deseruit concupiscentiæ inordinatæ, quæ non modificatur: vt patet per Philosophum in 1. Poli.* aliter tamen est infinitum desiderium diuitiarum, & desiderium summi boni: nam summum bonum quanto perfectius possidetur, tanto ipsum magis amatur, & alia contemnuntur: quia quanto magis habetur, magis cognoscitur, & ideo dicitur Eccle. 14. Qui edunt me, adhuc esuriẽt: sed in appetitu diuitiarum, & quorumcunque temporalium bonorum est econuerso. nam quãdo iam habentur ipsa contemnuntur, & alia appetuntur: secundum quod significatur Ioan. 4. cum Dominus dicit, Qui bibit ex hac aqua (per quam temporalia significãtur) sitiet

sitiet iterum. & hoc ideo: quia eorum insufficientia magis cognoscitur, cum habentur: & ideo hoc ipsum ostẽdit eorũ imperfectionem, & quòd in eis summum bonum non consistit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in honoribus.

3. contra c. 28 et opus. 3. cap 102. & 264. et Ma. 5. co 3. 20. Ethi. le. 3. 103. cap. 9. cap 3 & 4 Ethi. cap. 8 et li. 1. c. 14

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in honoribus consistat. beatitudo enim siue felicitas est præmium virtutis: vt philosophus dicit in 1. Ethic.* sed honor maximè videtur esse id quod est virtutis præmium: vt philosophus dicit in 4. Ethi.* ergo in honore maximè consistit beatitudo.

2 ¶Præterea, illud quod conuenit Deo, & excellentissimis, maximè videtur esse beatitudo, quæ est bonum perfectum. sed huiusmodi est honor: vt philosophus dicit in 8. Ethi. & primæ Tim. 2. dicit Apo. Soli Deo honor & gloria. Ergo in honore consistit beatitudo.

3 ¶Præterea, Illud quod est magis desideratum ab hominibus, est beatitudo. sed nihil videtur esse magis desiderabile ab hominibus quàm honor: quia homines patiuntur iacturã in omnibus aliis rebus, ne patiantur aliquod detrimentum sui honoris. ergo in honore beatitudo consistit.

¶SED CONTRA, Beatitudo est in beato, honor autẽ non est in eo qui honoratur: sed magis in honorante qui reuerentiam exhibet honorato: vt philosophus dicit in 1. Ethi.* ergo in honore beatitudo non consistit.

cap 5.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem consistere in honore: honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam: & ita est signum & testimonium quoddam illius excellentiæ, quę est in honorato. excellentia autem hominis maximè attenditur circa beatitudinẽ, quæ est hominis bonum perfectum: & secundũ partes eius id est secundum illa bona, quibus aliquid beatitudinis participatur: & ideo honor potest quidem cõsequi beatitudinem: sed principaliter in eo beatitudo consistere non potest.

D. 710.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd honor non est præmium virtutis, propter quod virtuosi operantur, sed accipiũt honorem ab hominibus loco præmij, quasi à non habentibus ad dandum maius. verum autem præmium virtutis est ipsa beatitudo: propter quam virtuosi operantur. si autẽ propter honorẽ operarentur, iam non esset virtus, sed magis ambitio.

¶Ad secundum dicendum, quòd honor debetur Deo & excellentissimis in signum vel testimonium excellentiæ præexistẽtis, non quòd ipse honor faciat eos excellentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex naturali desiderio beatitudinis, quam consequitur honor, vt dictum est,* cõtingit quòd homines maximè honorem desiderant: vnde quærunt homines maximè honorari à sapientibus, quorum iudicio credunt se esse excellentes vel felices.

In oper.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in fama siue in gloria.

3. contra c. 29. et opus. 3. c. 101. & 264. & opus. 20. lib. 1. cap. 8. & 9.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis consistat in gloria. in eo enim videtur beatitudo consistere, quòd redditur sanctis pro tribulationibus, quas in mundo patiũtur. huiusmodi autem est gloria: dicit enim Apost. Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. ergo beatitudo consistit in gloria.

2 ¶Præterea, Bonum est diffusiuum sui, vt pater per Dionysiũ quarto capitulo de diui. nomi. Sed per gloriam bonum hominis maximè diffunditur in notitiam aliorum: quia gloria, vt

Id habet Aug. in li. 83. quæstio num. q. 31.

Ambro. dicit,* nihil aliud est quam clara cum laude notitia. ergo beatitudo hominis consistit in gloria.

Ser. 12. prosa. 7.

3 ¶Præterea beatitudo est stabilissimum bonorum: hoc autẽ esse videtur fama vel gloria: quia per hanc quodãmodo hominis æternitatem sortiuntur, vn Boet. dicit in li. de cõsol.* Vos immortalitatem vobis propagare videmini, cũ futuri famã tẽporis cogitatis. Ergo beatitudo cõsistit in fama seu gloria.

prosa 6.

¶SED CONTRA, Beatitudo est verum hominis bonũ: sed famam seu gloriam contingit esse falsam, vt enim dicit Boet. in lib. 3. de consolatione.* Illures magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus attulerunt: quo quid turpius excogitari potest? nam qui falsò prædicantur suis ipsi necesse est laudibus erubescant, non ergo beatitudo hominis cõsistit in fama, seu gloria.

Cap. 6.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in fama seu gloria humana consistere: nam gloria nihil aliud est quã clara notitia cũ laude, vt Ambros.* dicit. Res autem cognita aliter comparatur ad cognitionẽ diuinã, & aliter ad cognitionem humanam: humana enim cognitio à rebus cognitis causatur: sed diuina cognitio est causa rerũ cognitarũ: vnde perfectio humani boni, quæ beatitu-

Id habet Aug. lib. 83. q. 31.

¶ *Super Quæstionis secundæ Artic. secundum.*

IN attic. 2 in corpore nota, quod ipsa felicitas constituit excellẽtiam, vt per hoc videas, quòd angeli appetendo beatitudinem, appetierunt excellentiam, quæ est obiectum superbiæ.

¶ *Super Quæstionis secundæ Artic. tertium.*

IN articul 3. aduerte, quòd author non affirmat beatitudinem nostram consistere in gloria etiam apud Deum sed dicit dependere illam ex cognitione diuina, quã habet de nobis, in qua consistit gloria nostra apud Deum: & merito, quia, vt patebit, beatitudo nostra consistit in cognosci, sed in cognoscere, quamuis dependeat à cognosci à Deo, quia scientia Dei est causa rerum & perficiatur seu decoretur per cognosci ab angelis, & sanctis.

¶ *Super Quæstionis secundæ Artic. 4. 5. 6.*

IN artic. quarto nihil occurrit.

¶In quinto autem speculabilia in prima parte declarata sunt.

¶In sexto verò in responsione ad primum huius quæstionis, quæ in quæstione quarta ar. 2. tractabitur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum beatitudo hominis consistat in potestate.

3. contra c. 31 & opus. 3. ca. 102. et 264.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat in potestate. omnia enim appetunt assimilari Deo tanquam vltimo fini & primo principio. sed homines qui in potestatibus sunt propter similitudinem potestatis, maximè videntur esse Deo conformes: vnde in Scriptura Dij vocantur, vt patet Exod. 13. Diis non detrahes. ergo in potestate beatitudo consistit.

2 ¶Præterea, Beatitudo est bonum perfectum, sed perfectissimum est, quòd homo etiam alios cõgruè possit regere: quod conuenit his, qui in potestatibus sunt constituti. ergo beatitudo consistit in potestate.

3 ¶Præterea, Beatitudo cum sit maximè appetibilis, opponitur ei quod maximè est fugiendum: sed homines maximè fugiunt seruitutem: cui contraponitur potestas. ergo in potestate beatitudo consistit.

¶SED CONTRA, beatitudo est perfectum bonũ, sed potestas est maximè imperfecta, vt enim dicit Boet. 3. de conso.* Potestas humana solicitudinũ morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit: & postea, potentem censes, cui satellites latus ambiunt? qui quos terret, ipse plus metuit. non igitur beatitudo consistit in potestate.

prosa. 5.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd impossibile est beatitudinem in potestate consistere propter duo. Primo quidem: quia potestas habet rationẽ principij, vt patet in 3. Metaph.* beatitudo autem habet rationem vltimi finis. Secundo, quia potestas se habet ad bonum & ad malum, beatitudo autem est proprium & perfectum hominis bonum: vnde magis posset consistere beatitudo aliqua in bono vsu potestatis, qui est per virtutem, quàm in ipsa potestate. possunt autem quatuor generales rationes induci ad ostendendũ, quòd in nullo prædictorum exteriorum bonorum beatitudo consistat: quarum prima est, quòd cum beatitudo sit summum hominis bonũ, non compatitur secum aliquod malum, omnia autem prædicta possunt inueniri & in bonis & in malis. Secunda ratio est, quia cùm de ratione beatitudinis sit, quòd sit per se sufficiens,

Ser. 12. tex. 27 to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

c.7.10.5. ficiens,vt patet in 1.Ethi.* hoc necesse est,q̃ beatitudine adepta,nullū bonum necessarium homini desit.adeptis aũ singulis præmissorum possunt adhuc multa bona homini necessaria deesse:puta sapientia,sanitas corporis,& huiusmodi.Tertia,quia cum beatitudo sit bonum perfectum,ex beatitudine nõ pot aliquod malum alicui ꝓuenire:quod nõ conuenit præmissis:dicitur enim Eccl.5.q̃ diuitiæ interdum conseruantur in malum domini sui,& simile patet in aliis tribus.Quarta ratio est,quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora,cum adipsam naturaliter ordinetur.Præmissa aũt quatuor bona magis sunt à causis exterioribus,& vt plurimũ à fortuna:vnde & bona fortunæ dicuntur. vnde patet, quod in præmissis nullo modo beatitudo consistit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,q̃ diuina potestas est sua bonitas , vnde vti sua potestate non potest nisi bene:sed hoc in hominibus non inuenitur:vnde nõ sufficit ad beatitudinem,quod homo assimiletur Deo quantum ad potestatẽ, nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem.

¶Ad secundum dicendum,q̃ sicut optimum est quod aliquis vtatur bene potestate in regimine multorũ : ita pessimũ est si male vtatur. & ita potestas se habet ad bonum & ad malũ.

¶ Ad tertium dicendum,quòd seruitus est impedimẽtum boni & vsus potestatis:& ideo natura liter homines eã fugiunt, & nos quasi in potestate hominis sit summum bonum.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo corporis bono.

Infrà q̃.3. art.3. co. Et 4.dist.49 q. 1.art 1.q.1 & 2.contra. c.32.& 17. prine. & opus.3.cap. 164. et Ps. 32.cor.8. et 1.Ethi.lect. 10.cor.8.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo hominis consistat in bonis corporis. dicitur enim Eccl.30.Non est census supra censum salutis corporis:sed in eo quod est optimum,cõsistit beatitudo ergo consistit in corporis salute.

2 ¶Præterea,Diony.dicit 5.c.de diui.no. quòd esse est melius quam viuere,& viuere melius quam alia quæ consequuntur, sed ad esse vel viuere hominis requiritur salus corporis.cum ergo beatitudo sit summum bonum hominis, videtur quòd salus corporis maximè pertineat ad beatitudinem.

3 ¶Præterea, Quanto aliquid est communius, tãto ab altiori principio dependet : quia quanto est causa superius tãto eius virtus ad plura se extendit.sed sicut causalitas causæ efficiẽtis consideratur secundum influentiam:ita causalitas finis attenditur secundum appetitum.ergo sicut prima causa efficiẽs est,quæ in omnia influit , ita vltimus finis est quod ab omnibus desideratur:sed ipsum esse est quod maximè desideratur de omnibus.ergo in his quæ pertinent ad esse hominis sicut est salus corporis maximè consistit beatitudo.

¶SED CONTRA est, quòd secundum beatitudinem homo excellit omnia alia animalia,sed secundum bona corporis à multis animalibus superatur:sicut ab elephãte in diuturnitate vitæ : à leone,in fortitudine:à ceruo, in cursu,ergo beatitudo hominis non consistit in bonis corporis.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ impossibile est beatitudinem hominis in bonis corporis consistere propter duo. Primo quidem : quia impossibile est,quòd illius rei,quæ ordinatur ad aliud sicut ad finem,vltimus finis sit ejusdẽ cõseruatio in esse,vñ gubernator non intendit sicut vltimum finẽ conseruationem nauis sibi commissæ,eo quòd nauis ad aliud ordinatur sicut in finem, s.ad nauigandum:sicut aũt nauis cõmittitur gubernatori ad dirigendum:ita homo est suæ volũtati & rationi commissus:secundum illud quod dicitur Eccl. 15.Deus ab initio constituit hominem,& reliquit eum in manu consilij sui. Manifestum est autem, quòd homo ordinatur ad aliquid,sicut ad finem.nõ enim homo est summũ bonum. vñ impossibile est,quòd vltimus finis rationis & voluntatis humanæ sit conseruatio sui esse.Secundo, quia dato quod finis rationis & volũtatis humanæ esset cõseruatio humani esse:non tñ posset dici quòd finis hominis esset aliquod corporis bonum.Esse enim hominis consistit in anima & in corpore:& quamuis esse corporis dependeat ab anima,esse tamen humanæ animæ nõ depẽdet à corpore:vt supra ostẽsum est:* ipsumque corpus est propter animam , sicut materia propter formam,& instrumenta propter motorem,vt per ea suas actiones exerceat , vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ sicut ad finem. vnde impossibile est quòd in bonis corporis beatitudo consistat,quæ est vltimus finis.

Prima par 2e.q.173.& 30. D.841.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,q̃ sicut corpus ordinatur ad animam sicut ad finem , ita bona exteriora ad ipsum corpus.& ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus quæ per sensum significantur , sicut & bonũ animæ præfertur omnibus bonis corporis.

D.519. ¶Ad secundum dicendum,quòd esse simpliciter d acceptũ secundum quòd includit in se omnem perfectionẽ essendi, præeminet vitæ &omnibus perfectionibus subsequẽtibus:sic igitur ipsum esse præhabet in se oĩa bona subsequentia. & hoc modo Diony.loquitur. sed si consideraretur ipsum esse ꝓut participatur in hac re vel in illa, quæ nõ capiunt tota perfectionẽ essendi,sed habent esse imperfectũ sicut est esse cuiuslibet creaturæ , sic manifestũ est q̃ ipsum esse cũ perfectione superaddita est eminentis : vñ & Dion.ibidem dicit,* q̃ viuentia sunt meliora existentibus , & intelligẽtia viuentibus.

cod.loco cit. tato.

¶Ad tertiu dicendum,q̃ quia finis respondet principio,ex illa ratiõe ꝓbatur q̃ vltimus finis est primũ principium essẽdi,in quo est omnis essendi pfectio:cuius similitudinem appetunt secundum suam perfectionem,quædam quidem secũdum esse tantum,quædam secundum esse viuens, quædam secundũ esse viuens & intelligens & beatũ:& hoc paucorũ est.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum beatitudo hominis consistat in voluptate.

4.dist. 49.a.1.q.1.ar 3 q. 4.ad tertiũ & quartũ et 1.cõtra. c.27.& 31. et li.4. ca. 83. et opus.

AD SEXTVM sic proceditur.Videtur q̃ beatitudo hominis in voluptate cõsistat. beatitudo enĩ cũ sit vltimus finis,non appetitur ꝓpter aliud, sed alia ꝓpter ipsam.Sed hoc maximè conuenit delectationi.ridiculum est enim ab aliquo quærere : propter quid vult delectari:vt dicitur in 10.Ethic.ergo beatitudo maxime in voluptate & delectatione consistit.

3 ca. 108 et Matt 5.co.

2 ¶Præterea , Causa prima vehemẽtius imprimit quã secũda: vt dicitur in li.de causis,* influentia autem finis attẽditur sũm eius appetitũ,illud ergo videtur habere rõnẽ finis vltimi q̃ maximè mouet appetitum:hoc autẽ est voluptas:cuius signũ est, q̃ delectatio intantũ absorbet hominis voluntatẽ & rationem, q̃ alia bona cõtemnere facit.ergo videt q̃ vltimus finis hominis qui est beatitudo,maximè in voluptate consistat.

3. et 4. et 1.Eth lec.5. co 1.10 2.et lec. 10. col. Cap.2.

3 ¶Præterea,Cum appetitus sit boni,illud quod omnia appetunt videtur esse bonum optimum :sed delectationem omnia appetunt & sapientes & insipientes,& etiam ratione carentia : ergo delectatio est optimum. consistit ergo in voluptate beatitudo,quæ est summum bonum.

¶SED CONTRA est quod Boe.dicit in 3.de consol.* Tristes exitus esse voluptatum,quisquis reminisci libidinum suarum volet,intelliget : quæ si beatos efficere possent,nihil causæ esset quin pecudes quoque beatæ esse dicantur.

Prosa.7.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia delectationes corporales pluribus notæ sunt,assumpserunt sibi nomen voluptatum:vt dicitur 7.Ethi.* in quibus tñ beatitudo principaliter non consistit:qa in vnaquaque re aliud est quod pertinet ad essentiã eius.aliud est proprium accidens ipsius,sicut in homine aliud est quod est animal rationale mortale , aliud q̃ est risibile.Est igit cõsiderãdum , quòd d omnis delectatio est quoddã proprium accidens,quod consequitur beatitudinem vel aliquam beatitudinis partem:ex hoc enim aliqs delectatur , q̃ habet bonum aliquod sibi cõueniens vel in re,vel in spẽ,vel saltem in memoria:bonum autem cõueniens sĩ q̃dem sit perfectum est ipsa hominis beatitudo:si autem sit imperfectum,beatitudo est quædã participata,vel propinqua,vel remota,vel saltem apparens. vñ manifestum est quod nec ipsa delectatio,quæ sequitur bonũ perfectum,est ipsa essentia beatitudinis,sed quoddã consequens est ipsam sicut per se accidens:voluptas autem corporalis nõ potest etiam modo prędicto sequi bonum perfectum : nã sequitur bonum quod apprehendit sensus,qui est virtus animæ corpore vtens.Bonum autem quod pertinet ad corpus quod apprehenditur ꝑ sensum,non potest esse perfectum hominis bonum.cum eñ anima rationalis excedat ꝓportionem materiæ corporalis pars animæ,quæ est ab organo corporeo absoluta quandam habet infinitatem respectu ipsius corporis & partiũ animæ corpori concreatarum , sicut inuisibilia sunt quodãmodo infinita respectu materialium , eo quòd forma per materiam quodammodo cõtrahitur & finitur:vñ forma à materia absoluta est, quodammodo infinita:& ideo sensus q̃ est vis corporalis, cognoscit singulare,quod est determinatũ per materiã:intellectus verò, q̃ est vis à materia absoluta,cognoscit vniuersale, quod est abstractũ à materia:& continet sub se infinita singularia,vnde patet,bonũ cõueniens corpori,quod per apprehẽsionem sensus delectationẽ corporalem causat,nõ est perfectum bonũ hominis , sed est minimũ quoddã in cõparatione ad bonũ animæ.vñ Sap. 7. dicitur,q̃ omne aurum in cõparatiõe sapientię,arena est exigua.sic igitur neq; voluptas corporalis est ipsa beatitudo,nec est per accidens beatitudinis.

D.337.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ,q̃ eiusdem rationis est,q̃ appetat bonũ,& quòd appetat delectatio:quæ nihil est aliud quã quietatio appetitus in bono,sicut ex eadem virtute naturæ est,q̃ graue feratur deorsum:& q̃ ibi quiescat. vnde sicut bonum per seipsum appetitur,ita & delectatio propter se & nõ propter aliud petitur,si ly propter,dicat causam finalem, si verò dicat causam formalem,vel potius causam motiuã.sic delectatio

¶ Super Quæstionis tertiæ Articu 7. & 8.

delectatio est appetibilis propter aliud, ideſt propter bonum quod est delectationis obiectum:& per consequens est principium eius,& dat ei formam. ex hoc enim delectatio habet , quòd appetatur quia est quies in bono desiderato.

¶Ad secundum dicendum, q̃ vehemens appetitus delectationis sensibilis contingit ex hoc, q̃ operationes sensuum, quia sunt principia nostræ cognitionis, sunt magis perceptibiles.vnde etiã à pluribus delectationes sensibiles appetuntur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ eo modo oẽs appetunt delectationes , sicut & appetũt bonum: & tñ delectationem appetunt ratione boni, & non econuerso : vt dictum est: * vnde non sequitur q̃ delectatio sit maximum,& per se bonum,sed quòd vna quæque delectatio consequatur aliquod bonum,& aliqua delectatio consequatur id, quod est per se,& maximum bonum.

In corp.ar.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum beatitudo hominis consistit in aliquo bono animæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur.Videtur q̃ beatitudo cõsistat in aliquo bono animę.beatitudo enim est quoddam hominis bonum.hoc autem per tria diuiditur, quæ sunt bona exteriora , bona corporis & bona animæ , sed beatitudo non consistit in bonis exterioribus : neque in bonis corporis,sicut supra ostensum est:* ergo consistit in bonis animæ.

Ar.et a. boẽus q.

2 ¶Præterea, Illud cui appetimus aliquod bonum,magis amamus quam bonum q̃d ei appetimus : sicut magis amamus amicum,cui appetimus pecuniam, quàm pecuniam:sed vnusquisque quodcunque bonum sibi appetit amat:ergo seipsum amat magis quam omnia alia bona,sed beatitudo est q̃ maximè amatur . quod patet ex hoc, q̃ propter ipsam omnia amantur & desiderantur: ergo beatitudo consistit in aliquo bono ipsius hominis : sed non in bonis corporis,ergo in bonis animæ.

3 ¶Præterea,Perfectio est aliquid eius q̃d perficitur:sed beatitudo est quædã perfectio hominis. ergo beatitudo est aliquid hominis sed non est aliquid corporis : vt ostensum est.* ergo beatitudo est aliquid animæ:& ita consistit in bonis animæ.

Art.5.

¶SED CONTRA est, quod sicut Augu.dicit in lib.de doctri. Christiana.* Id,in quo cõstituitur beata vita, propter se diligendum est:sed homo non est propter seipsum diligendus , sed quicquid est in homine est diligendum propter Deum,ergo in nullo bono animæ beatitudo consistit.

Lib 1.ca.3. & 22,

¶RESPONDEO dicendum,q̃ sicut suprà dictum est,* finis dupliciter dicitur.scilicet,ipsa res,quam adipisci desideramus,& vsus seu adeptio,vel possessio illius rei. si ergo loquatur de vltimo fine hominis,quantum ad ipsam rem, quã appetimus,sicut vltimum finem,impossibile est,q̃ vltimus finis hominis sit ipsa anima , vel aliquid eius : ipsa enim anima in se considerata est vt in potentia existens. fit enim de potentia sciente actu sciens, & de potẽtia virtuosa actu virtuosa, cum autem potentia sit propter actum , sicut propter complemẽtum, impossibile est, q̃ id quod est ſm se in potentia existens, habeat rationẽ vltimi finis . vnde impossibile est q̃ ipsa anima sit vltim9 finis sui ipsius:similiter etiam neque aliquid eius siue sit potentia siue actus siue habitus. bonum enim , quod est vltimus finis , est bonum perfectum complens boni appetitum:appetitus autem humanus, qui est voluntas,est boni vniuersalis,quod libet bonum autem inhærens ipsi animæ , est bonum participatum,& per consequens particulatum : vnde impossibile est quòd aliquod eorum sit vltimus finis hominis.Sed si loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam adeptionem,vel possessionem,seu quẽcunque vsum ipsius rei,quæ appetitur vt finis, sic ad vltimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ: quia homo per animam beatitudinem consequitur res ergo ipsa quę appetitur vt finis,est id in quo beatitudo consistit, & quod beatum facit:sed huiusmodi adeptio vocatur beatitudo.vnde dicendum est quòd beatitudo est aliquid animæ : sed id in quo consistit beatitudo,est aliquid extra animam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quod sub illa diuisione comprehenduntur omnia bona, quæ hominis sunt appetibilia, sic bonum animæ dicitur non solum potentia,aut habitus,aut actus,sed & obiectum quod est extrinsecum,& hoc modo nihil prohibet dicere id, in quo beatitudo consistit,esse quoddam bonum animæ.

¶Ad secundum dicendum, quantum ad propositum pertinet q̃ beatitudo maxime amatur tanquam bonum concupitum: amicus autem amatur tanquam id cui concupiscitur bonum: & sic etiam homo amat seipsum . non est eadem ratio amoris vtrobique.Verum autem amore amicitię aliquid homo supra se amet,erit locus considerandi, cum de charitate agetur.

2.2.q̃. 26.

¶Ad tertium dicẽdum,q̃ beatitudo ipsa cũ sit perfectio aĩæ, est quoddã aĩæ bonum inhærens,sed id,in quo beatitudo cõsistit,quod.s. beatũ facit,est aliquid extra aiam, vt dictũ est.*

art.3. in corpore art.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum beatitudo horum consistat in aliquo bono creato.

1.q.12.ar.1. c.& q.82. cor Et 2.2. q.1. ar.1. corola et 4 contra c.7. 17.& c.14. cor.1.& 2. Et opusc.3. ca.108. & 264. Et 10. Pus 20.lib. 1.c.8.& 9. Et Psal 32. cor.1.

AD OCTAVVM sic proceditur.Videtur q̃ beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato. Dicit enim Dion.4.ca.de di.no.q̃ diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorũ: ex quo pot accipi q̃ summũ inferioris naturæ sit attingere infimum naturæ superioris : sed summum hominis bonum,est beatitudo:cum ergo Angelus naturæ ordine sit supra hominem,vt in primo habitum est,* videtur q̃ beatitudo hominis consistat in hoc q̃ aliquo mõ attingit ad Angelum.

2 ¶Præterea, Vltimus finis cuiuslibet rei est in suo opere perfecto:vnde pars est propter totum,ficut propter finem:sed tota vniuersitas creaturarum quæ dicitur maior mundus comparatur ad hominem , qui in 8. Phy.* dicitur minor mundus, ficut perfectum ad imperfectũ, ergo beatitudo hominis consistit in tota vniuersitate creaturarum.

Cap.26. Et Psal 32. cor.1. 2.q.75.art.7. & 108. q̃. art.8. Tex. 17. com.2.

3 ¶Præterea,Per hoc hõ efficitur beatus,q̃ eius naturale desiderium quietatur:sed desiderium hominis non extenditur ad maius bonum quam ipse capere põt : cum ergo homo non sit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur q̃ per aliquod bonum creatum, homo beatus fieri possit: & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato consistit.

¶SED CONTRA est,quod Aug.dicit 19.de ci. Dei.* Vt vita carnis anima est,ita beata vita hominis Deus est . de quo dicitur Ps.143.Beatus populus cuius Dominus,Deus eius est.

Cap.26.

¶RESPONDEO dicendum,q̃ impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato.beatitudo eñ est bonum perfectum quod totaliter quietat appetitum : alioquin non esset vltimus finis,si adhuc restaret aliquid appetendum: obiectum aũt voluntatis,quæ est apperitus humanus,est vniuersale bonum,sicut d obiectum intellectus est vniuersale verum : ex quo patet q̃ nihil põt quietare voluntatem hominis nisi bonum vniuersale,quod non inuenitur d in aliquo creato, sed solum in Deo : quia oĩs creatura habet bonitatem participatam.vnde solus Deus voluntatem hominis implere põt, secundum quod dicitur in Psal.102. Qui replet in bonis desiderium,&c.in solo igitur Deo beatitudo hominis consistit.

D.752. D.285. & 293.

¶AD PRIMVM ergo dicendum , quòd superius hominis attingit quidem infimum angelicæ naturæ per quandam similitudinem:non tamen ibi fistit sicut in vltimo fine:sed proceditur vsque ad ipsum vniuersalem fontem boni: qui est vniuersale subiectum beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum & perfectum bonum existens.

¶Ad ſm dicendum , q̃ si totum aliquod non sit vltimus finis, sed ordinetur ad finem vlteriorẽ, vltimus finis partis non est ipsum totum,sed aliquid aliud: vniuersitas autẽ creaturarum ad quam comparatur homo vt pars ad totum,non est vltimus finis,sed ordinatur in Deum,sicut in vltimum finem:vnde bonum vniuersi non est vltimus finis hominis sed ipse Deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum creatum non est minus quàm bonum,cuius est homo capax,vt rei intrinsecę & inhęrentis,est tamen minus quam bonum,cuius est capax vt obiecti,quod est infinitum:bonum aũt quod participatur ab Angelo & à toto vniuerso, est bonum finitum & contractum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In responsione ad primum in articulo octauo, vide Nouitie authoris intentum de illa propositione, Supremum in simi attingit infimum supremi: quod intelligitur de attinctione secundum proximitatem naturæ quę in similitudine earum propinquę consistit, & non deordinan in creatum. ¶Secundò, si est aliquid creatũ, vtrum sit operatio. ¶Tertiò, vtrum sit operatio sensitiuæ partis, an intellectiuæ tantum. ¶Quartò, si est operatio intellectiuæ partis, verũ sit operatio intellectus, an volũtatis. ¶Quintò, si est operatio speculatiui intellectus, aut practici. ¶Sextò, si est operatio intellectus speculatiui, vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum. ¶Septimò, vtrum consistat in speculatione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum. ¶Octauò, vtrum in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

QVÆSTIO TERTIA, *Quid sit beatitudo, in octo Articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est quid sit beatitudo & quæ requirantur ad ipsam.

¶Circa primũ quæruntur octo. ¶Primò, vtrum beatitudo sit aliquid increatum. ¶Secundò, si est aliquid creatũ, vtrum sit operatio. ¶Tertiò, vtrum sit operatio sensitiuæ partis, an intellectiuæ tantum. ¶Quartò, si est operatio intellectiuæ partis, verũ sit operatio intellectus, an volũtatis. ¶Quintò, si est operatio speculatiui intellectus, aut practici. ¶Sextò, si est operatio intellectus speculatiui, vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum. ¶Septimò, vtrum consistat in speculatione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum. ¶Octauò, vtrum in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

ARTICVLVS I.

¶ Virum beatitudo sit aliquid increatum.

Infra q.18 ar.3. & 4. dis.49 q.1. arti 2. q.1. cor Prosa. 10.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo sit aliquid increatum. Dicit enim Boet. in 3. de cõso. * Esse Deum ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. 2 ¶Præterea. Beatitudo est summum bonum: sed esse summum bonum conuenit Deo, cum ergo non sunt plura summa bona, videtur quòd beatitudo sit idem quod Deus. 3 ¶Præterea, Beatitudo est vltimus finis in quem naturaliter humana voluntas tanquam in finem tendere debet nisi in Deum quo solo fruendum est. vt Aug. dicit. * ergo beatitudo est idem quod Deus.

Li. 1 de doctri christ. ca. 4. & 5. & 22. Tom. 3. Cap 3. q.1. ar. 1. et Q. præced. arti. 1.

¶SED CONTRA, Nullum factum est increatum. sed beatitudo hominis est aliquid factum, quia secundum Augu. 1. de Doct. Christ. * Illis rebus fruendum est, quæ nos beatos faciunt. ergo beatitudo non est aliquid increatum.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut suprà dictum est, * finis dicitur dupliciter. Vno modo ipsa res quam cupim⁹ adipisci, sicut auaro est finis pecunia. Alio mõ, ipsa adeptio vel possessio, seu vsus aut fruitio eius rei, quæ desideratur: sicut si dicatur q̃ possessio pecuniæ est finis auari, & frui re voluptuosa est finis intemperati. Primo ergo modo vltimus hominis finis est bonum increatum, scilicet Deus, qui solus sua infinita bonitate potest voluntatem hominis perfecte implere. Secundo autem modo vltimus finis hominis est creatum aliquid in ipso existens. q̃ nihil est aliud quàm adeptio vel fruitio finis vltimi: vltimus autem finis vocatur beatitudo. si ergo beatitudo hominis consideretur, quantum ad causam vel obiectum, sic est aliquid increatum: si autem consideretur quantum ad ipsam essentiam beatitudinis, sic est aliquid creatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus est beatitudo per essentiam suam, non enim per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus est, sed per essentiam suã.

end. prosa. 10. lib 1 de consol. Homines autem sunt beati, sicut ibidem dicit Boetius, * per participationem: sicut & Dij per participationem dicuntur. ipsa autem participatio beatitudinis secundum quam homo dicitur beatus aliquid creatum est.

¶Ad secundum dicendum, q̃ beatitudo dicitur esse summum hominis bonum: quia est adeptio vel fruitio summi boni.

¶Ad tertium dicendum, quòd beatitudo dicitur vltimus finis per modum, quo adeptio finis dicitur finis.

ARTICVLVS II.

¶ Virum beatitudo sit operatio.

3. dist. 5. q.1. art. 1. Et 3. dist 14. q. 1. ar. 5. col & 4. di 49. q. 1. ar. 2. q. 2. & q. 4. ar. 2. Et quol. 6. ar 19 co. & 1. Ethi. lec. 1. & 9. metaph. le. 9. fi. Prosa. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo non sit operatio. Dicit enim Apost. Ro. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam æternam. Sed vita non est operatio, sed est ipsum esse viuentiũ: ergo vltimus finis, qui est beatitudo, non est operatio. 2 ¶Præterea, Boetius dicit in tertio de conso. * q̃ beatitudo est status oĩum bonorum aggregatione perfectus. sed status non nominat operationem. ergo beatitud non est operatio. 3 ¶Præterea, Beatitudo significat aliquid in bono existẽs: cum sit vltima perfectio hominis, sed operatio non significat vt aliquid existens in operante, sed magis vt ab ipso procedens, ergo beatitudo non est operatio.

4 ¶Præterea, Beatitudo permanet in beato: operatio autem non permanet, sed transit. ergo beatitudo non est operatio.

5 ¶Præterea, Vnius hominis est vna beatitudo: operationes autem sunt multæ: ergo beatitudo non est operatio.

6 ¶Præterea, Beatitudo inest beato absq; interruptiõe: sed operatio humana frequẽter interrũpit, puta somno vel aliqua alia occupatione, vel quiete. ergo beatitudo nõ est operatio.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in primo Ethic. * q̃ felicitas est operatio secundũ virtutem perfectam. *Cap. 7.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ ẽm q̃ beatitudo hominis est aliquid creatum in ipso existens, necesse est dicere q̃ beatitudo hominis sit operatio. est enim beatitudo vltima hominis perfectio. vnumquodque enim tantũ perfectum est, inquantum est actus, na potentia sine actu imperfecta est. oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis cõsistere. manifestum est aũt q̃ operatio est vltimus actus operantis. vnde & actus secundus a Philosopho nominatur in 2. de aĩa, * nam habens formã pót esse in potentia operans, sicut sciens est in potẽtia considerans. & inde est q̃ in aliis rebus res vnaquæq3 dicitur esse propter suam operationem, vt dicitur in 2. de cœlo. * necesse est ergo beatitudinem hominis q̃ operationẽ esse.

Text. 2. ad. insulto. 3. et 6.

Text. 17. D. 170.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ vita dicitur dupliciter. Vno mõ ipsum esse viuẽtis. & sic beatitudo nõ est vita. ostensum est em * q̃ esse vnius hominis qualecunque sit, non est hominis beatitudo: solius em Dei beatitudo est suum esse. Alio modo dicitur vita ipsa operatio viuẽtis ẽm quam principium vitæ in actum reducitur: & sic nominamus vitam actiua vel contemplatiuam vel voluptuosam: & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis. quod patet per hoc quod dicitur Ioan. 7. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum & vnum.

q. 1. arti. 3.

¶Ad secundum dicendum, q̃ Boetius * diffiniendo beatitudinem, considerauit ipsam cõem beatitudinis rationem. Est em cõis beatitudinis rõ, q̃ sit bonum commune perfectũ: & hoc significauit cum dixit, q̃ est statutum omnium bonorum aggregatione perfectus: per quod nihil aliud significatur, nisi q̃ beatus est in statu boni perfecti. Sed Aris. * expressit ipsam essentiam beatitudinis, ostendens per quod hõi in huiusmodi statu: quia per operationem quandam. & ideo in 1. Ethic. * ipse etiam ostendit quòd beatitudo est bonum perfectum.

In loco citato.

Loco in ayunẽis ci tato. Cap. 7.

¶Ad tertium dicẽdũ, q̃ sicut dicitur in 9. Metaph. * duplex est actio: vna quæ procedit ab operante in exteriorẽ materiam, sicut vrere & secare. & talis operatio nõ pót esse beatitudo. nã talis operatio non est actio & perfectio agentis: sed magis patientis, vt ibidem dicitur. * Alia est actio manens in ipso agente, vt sentire, intelligere, & velle, & huiusmodi actio est perfectio & actus agentis, & talis operatio potest esse beatitudo.

Text 16.

Eodẽ text. 16.

¶Ad quartum dicendum, q̃ cum beatitudo dicat quandã vltimã perfectionem, ẽm quod diuersæ res beatitudinis capaces, ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt, ẽm hoc necesse est q̃ diuersimode beatitudo dicatur: nam in Deo est beatitudo per essentiã, quia ipsum esse eius, est operatio eius: quia non fruitur alio, sed seipso: in Angelis aũt beatitudo est vltima perfectio ẽm aliquam operationẽ qua coniungitur bono increato: & hæc operatio est in eis vnica & sempiterna: in hominibus aũt ẽm statum præsentis vitæ est vltima perfectio ẽm operationem, qua hõ coniungitur Deo. sed hæc operatio nec continua põt esse & per consequens nec vnica est: quia operatio intercisione multiplicatur: & propter hoc in statu præsentis vitæ perfecta beatitudo ab homine haberi non põt. vnde Philosophus in 1. Ethic. * ponens beatitudinem hominis in hac vita dicit eam imperfecta post multa concludens. Beatos aũt dicimus vt homines: sed promittitur nobis à Deo beatitudo perfecta, qñ erimus sicut Angeli in cælo: sicut dicitur Matt. 22. Quantũ ergo ad illam beatitudinẽ perfecta cessat obiectio: quia vna & continua & sempiterna operatione in illo beatitudinis statu mens hoĩs Deo cõiungitur: sed in præsenti vita quantũ deficimus ab vnitate & continuitate talis operationis, tm deficimus a beatitudinis perfectione. est tn aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio pót esse magis cõtinua & vna, tanto plus hẽt rõnem beatitudinis: & iõ in actiua vita, quæ circa multa occupatur est minus de rõne beatitudinis. q̃ in vita contẽplatiua quæ versatur circa vnũ, i. circa veritatis contemplationẽ. etsi aliqñ hõ actu non operetur hmõi operationẽ: tn quia in pr̃optu hẽt eã, ẽp pót operari. Et quia ẽt ipsam cessationẽ, puta somni vel occupationis alicui⁹ naturalis ad operationẽ pdictã ordinat, quasi videt operatio continua esse. Et per hoc patet solutio ad quintũ & ad sextũ.

Cap. 10.

ARTICVLVS III.

¶ Virum beatitudo sit operatio sensitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.

3. q. contra c. 3. & 37. princip. Et opusc 1. cap. 20. & in Ethic. lect. 10. cor 2. Text. 10. Prosa. 2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo consistat ẽt in operatione sensus: nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione sensitiua nisi intellectiua. Sed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione sensitiua: quia non possumus intelligere sine phantasmate, vt dicitur in tertio de anima. * ergo beatitudo consistit etiam in operatione sensitiua.

2 ¶Præterea, Boeti⁹ dicit in 3. de cõso. * q̃ beatitudo est status oĩum bonorũ cõgregatione pfect⁹: sed q̃dam bona sunt sensitiua, q̃ attingim⁹ p sensus opationẽ. ergo videt q̃ opatio sensus requiratur ad beatitudinem.

3 ¶Præterea, Beatitudo est bonum perfectũ vt probatur in primo Ethicor. * q̃d nõ esset nisi homo perficeretur p ipsam ẽm omnes partes suas. sed per operationes sensitiuas quędam partes animæ perficiuntur: ergo operatio sensitiua requiritur ad beatitudinem.

¶SED CONTRA, In operatiõe sensitiua communicãt nobis bruta animalia, non autem in beatitudine. ergo beatitudo non consistit in operatione sensitiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad beatitudinẽ potest aliquid pertinere tripliciter. Vno modo essentialiter: alio modo antecedenter: tertio modo cõsequenter. Essentialiter quidem non potest pertinere operatio sensus ad beatitudinem: nam beatitudo hominis cõsistit essentialiter in coniunctione ipsius ad bonũ increatũ, quod est vltimus finis, vt supra ostensum est *, cui homo cõiungi nõ põt p sensus operationẽ. Similiter etiã, quia (sicut ostensum est, *) in corporalibus bonis beatitudo hominis nõ cõsistit, quæ tñ, sola per sensus operationẽ attingimus: possunt aũt operationes sensus pertinere ad beatitudinẽ antecedenter, & consequenter, antecedenter quidẽ ẽm beatitudinem imperfectã: qualis in prægenti vita haberi potest. nam operatio intellectus præexigit operationem sensus. consequenter autem in illa perfecta beatitudine quæ expectatur in cælo: q̃a post resurrectionem ex ipsa beatitudine animæ, (vt Augu. dicit in epistola ad Dioscorũ, *) fiet quædã refluentia in corpus & in sensus corporeos, vt in suis operationib⁹ perficiantur: vt infra magis patebit * cũ de resurrectione agetur: non autem tunc operatio qua mens humana Deo coniungitur, à sensu dependebit.

Art. 2. huius. q. 2. ar. 5.

Epist. 56. circ. medi. in 3. parti. sed non compleuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̃ obiectio illa probat, quòd operatio sensus requirit antecedẽter ad beatitudinẽ imperfectã, qualis i hac vita haberi pót.

¶Ad secundũ dicendum, quòd beatitudo perfecta, qualem Angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniunctionem ad vniuersalem fontem totius boni: non quòd indigeat singulis particularibus bonis: sed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorũ sufficientium ad perfectissimã operationem huius vitæ.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd imperfecta beatitudine perficitur totus homo, sed inferiori parte per redundãtiã à superiori: in beatitudine aũt imperfecta pfentis vitæ econuerso, à perfectione inferioris partis, p cedit ad perfectionẽ superioris.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum si beatitudo est intellectiuæ partis, sit operatio intellectus, an voluntatis.

Infrà q. 3. ar. 2. et 3. Et 2. contra ca. 25. & 26. Et ma. 90. Et vtri. 6. Et q. 1 ar. 5. ad 2. & quol. 2. ar. 19. Et 107. Cap. 20. & 22. Tom. 1.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo cõsistat in actu voluntatis. Dicit enim Aug. 19. de ciuita. Dei, * q̃ beatitudo hominis i pace cõsistit. vñ in Psalm. 147, Qui posuit fines tuos pacẽ, sed pax ad voluntatẽ pertinet. ergo beatitudo hominis in voluntate consistit.

2 ¶Præterea, Beatitudo est summũ bonũ. sed bonũ est obiectũ voluntatis. ergo beatitudo i volũtatis operatiõe cõsistit.

3 ¶Præterea primo mouenti respondet vltimus finis: sicut vltim⁹ finis totiꝰ exercitus est victoria, q̃ est finis ducis, q̃ oẽs mouet: sed primũ mouens ad operãdũ, est volũtas, q̃ mouet alias vires, vt infra dicet. ergo beatitudo ad volũtatẽ ptinet.

4 ¶Præterea, Si beatitudo est aliqua operatio, oportet q̃ sit nobilissima operatio hominis: sed nobilior est Dei dilectio q̃ est actus voluntatis, quã cognitio q̃ est operatio intellectus: vt patet per Apostolum 1. ad Corin. 13. ergo videtur q̃ beatitudo consistat in actu voluntatis.

Cap. 5.

¶Præterea Aug. dicit in 13. de Trinit. * q̃ beatus est, q̃ habet oĩa, quæ vult, & nihil vult male. & post pauca subdit, * Et ap propinquat beatitudo, q̃ bene vult quod cũ[que] si proprie de quietе loquimur] detur rectius, quoniã quies proprie delectatio est, & præter eam est amor, iuxta illud Augusti. Appetitus inhiantis fit amor fruentis. & in hoc quietatiuo amore, qui etiam quies in fine dici potest, consistere dicit beatitudinem: nec hoc ratio litеræ excludit, sed quietem delectationis tantùm. Intẽtum autem suum, scilicet quòd beatitudo formaliter sic actus voluntatis, id est amor vltimi finis visi, probat tripliciter: primo sic, Beatitudo formalis consistit in actu propinquiori vltimo fini extrinseco, quæ est beatitudo obiecta. ergo consistit in actu voluntatis. Antecedens patet: quia quanto propinquius ẽdit. Talis est actus voluntatis respectu act⁹ intellectus: probatur, quia finis est proprium obiectum appetitus: vt in 1. q. didicimus. Secundo sic, Amare & intelligere, ordinare se habent. aut igitur amare est ꝑpter intelligere vt finẽ: & hoc nõ: quia secundũ Anſel. libr. 2. Cur Deus homo: peruersus esset ordo amare, vt intelligeret. ergo intelligere est propter amare vt finem: ergo amor est finis vltimus formalis. Tertio sic, Actus voluntatis inter intrinseca est summè volendus: ergo in eo consistit beatitudo formalis, seu intrinseca. consequentia nota: & antecedẽs probatur. voluntas plus appetit perfectionem sui in vltimo fine quàm intellectus. ergo actus ille suus est summe inter intrinseca volẽdus. hoc antecedens probatur. Voluntas naturaliter plus appetit appetitu naturali sui perfectionem, quàm intellectus. ergo ex appetitu libero recto taliquis libet rectus cõsonat naturali. At quo que ab aliis, quæ vi-

Cap. 5.

D. 3. ar. 1. & 2. 2.

Ad euidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad euidentiam obiectorū contra rationem literæ, scito, q̄ perſpicaciter ad uertentibus, nihil quod diſtinguendū eſſet, prætermiſſum in litera eſt: cōſecutionē in primis duplicē eſſe, niſi æquiuocatio cōcedatur, fictio eſt: quoniā nominibus vtendo vt plures, cōſecutio nō vocatur rei conſecutæ amor. vñ arguens, quia illā propoſitionē, Beatitudo eſt conſecutio finis, euitare nō potuit, æquiuocauit conſecutionis vocabulum, vt ſuā proſequeretur opinionē: q̄ autē amor nō habeat rōnem conſecutionis ex eo probabitur quia amor eſt rei habitæ, & amor quidē rei nō habitæ, patet, q̄ non eſt conſecratio ex hoc ipſo q̄ eſt rei non habitæ.

Ca.1.q.1.2. Amor autem rei habitæ ex hoc ipſo non eſt cōſecutio, q̄ conſecutionē ſupponit, quia eſt rei habitæ: vnde prima Scoti obiectio ſuper æquiuocatione fundat. & ideo nihil valet. Quamuis etiam aſſumit falſum, ſ. quod amor Dei ſit perfectior eius viſione: vt in litera dicitur. ¶ Ex his autem apparet ſolutio alterius obiectionis. Litera enim nō prætermiſit amorem: ſed dupliciter illū excluſit, primo excludēdo delectationem, quoniam ī ea clauditur amor. non enim delectamur preſentibus coniunctis niſi amatis. Secundò excludendo deſiderium & delectationem. Cum enim illud ſit non habiti, hoc vero habiti, & amor ſit non habiti & habiti: inquantū eſt nō habiti, excluditur eadem ratione qua deſiderium quia ſcilicet hoc quod amat, nō habet præſens, inquantum vero eſt habiti, excluditur eadem ratione qua delectatio: quia ſ. amor rei habitæ aduenit voluntati ex hoc quod eſt habita, & non econuerſo. Et in nullo diminuta eſt litera. Sed ratione ſolita intentū concluſit. Et contra opinionem oppoſitam militat, ſi ſciat ea quis, vti ſic. Amor abſtrahit ab habito: & non habito obiecto. quia eſt vtriuſque: vt patet de amore amicitiæ, & concupiſcentię, & de actu charitatis qui eiuſdem eſt ſpeciei in via & in patria: ergo nō eſt cōſecutio obiecti beatis. ergo nō eſt beatitudo formalis, & probat hic ratio de quacūque cōſecutione: quia abſtrahēs nō eſt ex propria rōne vlla conſecutio. & hoc eſt directē intentum literæ huius.

5.q.20.art.1.& 4.di.42.q.1.ar.1.q.3.Et Ethic.lect.10.art.2. ¶ Ad rationē autē primam Scoti pro intēto ſuo reſpōdeē negādo ſequelā: & ad .pbationē dicit, q̄ maior eſt vera cæteris paribus, ſicut cæterę cōparatiuæ ſunt itelligēdæ. In .ppoſito aūt cætera nō ſunt paria: quoniā actus viſiōis eſt quaſi pars ipſi⁹ finis & eſt finis nō ponēs in numerū cū fine extrinſecē. Deus enim viſus eſt finis, & nō ſunt duo fines. ſ. De⁹ & viſio: ſicut ī ductiue patet ī aliis finib⁹, &c. vnde act⁹ volūtatis eſt .ppinquior ſter act⁹ tendētes in finē in tegrū, ſed .ppinquior illo eſt, quo eſt qua pars finis. Amam⁹.n. nō ſolū bonū, ſed bonū cognitū, & .pter illud, &c. ¶ Ad ſm dicit q̄ verbū Anſelmi ſaluat ī via ſi qua melior eſt Dei dilectio q̄ intellectio. Sed ī patria quāquā De⁹ amat⁹ nō amet .pter videre ipſū, ſed .pter ipſū Deū amore amicitiæ, q̄ a ſi amat⁹ viſus, ita q̄ viſio nō cōcurrit ibi .p accidēs, ſed .p ſe ipſe amor beatific⁹ ordinat⁹ in viſionē vt finē. Amat.n beat⁹ viſionē illā, vt adeptionē finis q̄ eſt amare illā vt finē: & amor vt eſt cōcupiſcētiæ, ordinat⁹ ī viſiōe vt finē: & amare eſt .ppter viſionē. nec ī hoc eſt puerſitas aliqua, ſed puerſitas eſſet de amore. vt eſt amicitiæ: q̄ a ſic De⁹ ordinaret ad viſionē tali amore. Nūc autē ponitur ſummū cōcupiſcibile ipſa adeptio Dei, quæ eſt .p viſionē: quod eſt verū.

¶ Ad tertiū aūt negat⁹ antecedēs: & ad .pbationē dicit q̄ volūtas cū ſit appetit⁹ animalis: q̄ dat⁹ eſt à natura a ſimilib⁹ primo .pter totū ſuppoſitū & non .pter ſeipſum appetitū: q̄ a ad hoc ſufficit appetitus naturalis, non ſummè vult actu elicito pſ̄ectionē ſuā neq; intellectus ſic, ſed ſuppoſiti, quæ eſt conſecutio vltimi finis, vnde probatio illa ab appetitu naturali voluntatis ad

apprehēdit intellectus q̄ voluntas: tamē motus ad finē incipit in volūtate: & ideo voluntati debetur id q̄d vltimo cōſequitur cōſecutionē finis, ſcilicet delectatio vel fruitio.

¶ Ad quartum dicēdū, quod delectatio præeminet cognitiōi in mouēdo. ſed cognitio præuia eſt dilectioni ī attingēdo. non enim diligitur niſi cognitū: vt dicit Aug. in 10. de Tri.* & ideo .intelligibilē ſi nē primo attingimus per actionē intellectus, ſicut & finē ſenſibilē primò attingimus per actionem ſenſus.

¶ Ad quintū dicēdū, q̄ ille qui habet omnia quæ vult, ex hoc eſt beatus: q̄ habet ea quæ vult. q̄ d quidē eſt .p aliud quàm per actū voluntatis. ſed nihil male velle requiritur ad beatitudinē, ſicut quædam debita diſpoſitio ad ipſam: volūtas autē bona ponitur in numero bonorū, q̄ beatum facīunt, prout eſt inclinatio quædā in ipſa: ſicut mot⁹ reducitur ad genus ſui termini: vt alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum beatitudo ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici.

D QVINTVM ſic procedit. Videtur quod beatitudo conſiſtat in operatione intellectus practici: finis enim vltim⁹ cuiuſlibet creaturæ cōſiſtit in aſſimilatione ad Deū. Sed homo magis aſſimilatur Deo .p intellectū practicum, qui eſt cauſa rerū intellectarum, quàm per intellectum ſpeculatiuū, cuius ſcientia accipitur a reb⁹. ergo beatitudo hominis magis cōſiſtit in operatione intellectus practici quàm ſpeculatiui.

¶ Præterea, Beatitudo eſt pfectū bonū hominis. Sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonū quàm ſpeculatiuus, q̄ ordinatur ad verū. vnde & ſm perfectionem practici intellectus dicimur .iboni: non autem ſm perfectionem ſpeculatiui intellectus, ſed ſecundum eam dicimur ſcientes vel intelligētes, ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in actu intellect⁹ practici quàm ſpeculatiui.

¶ Præterea, Beatitudo eſt quoddā bonū ipſius hominis, ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea, quę ſunt extra hominē, practicus autē intellectus occupatur circa ea, quæ ſunt ipſius hominis, ſcilicet circa operationes & paſſiones eius. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm intellectus ſpeculatiui.

¶ SED CONTRA eſt q̄d Aug. dicit in primo de Trini.* q̄ contemplatio promittitur nobis actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ beatitudo magis cōſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus quā practici: quod patet ex tribus. Primò quidē ex hoc q̄ ſi beatitudo hominis eſt operatio, oportet q̄ ſit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis eſt, quæ eſt optimæ potentiæ, reſpectu optimi obiecti. optima aūt potētia eſt intellectus, cuius obiectū optimū eſt bonū diuinū, q̄d q̄dē nō eſt obiectū practici intellectus, ſed ſpeculatiui. vñ in tali operatione, ſcilicet in cōtēplatiōe diuinorū maximē cōſiſtit beatitudo, & q̄a vnuſquiſque videtur eſſe id quod eſt optimum in eo, vt dicit in 9. & 10. Ethi.* ideo talis operatio eſt maximè .ppria homini & maximè delectabilis. Se cūdò, apparet idē ex hoc, q̄ cōtemplatio maximè q̄ritur .pter ſeipſam, actus aūt intellect⁹ practici nō q̄rit .pter ſeipſū, ſed .pter actionē: ipſæ aūt actiones ordinantur ad aliquē finē, vñ manifeſtū eſt q̄ vltimus finis nō poteſt conſiſtere in vita actiua, q̄ pertinet ad intellectū practicū. Tertiò idē apparet ex hoc, q̄ in vita cōtēplatiua hō cōmunicat cū ſuperioribus, ſcilicet cū Deo & Angelis, q̄bus per beatitudinē aſſimilatur, ſed in his quæ pertinent ad vitā actiuā etiā alia animalia cū homine aliqualiter cōmunicāt. licet imperfectè. & ideo vltima & perfecta beatitudo q̄ expectat in futura vita, tota principaliter cōſiſtit in cōtēplatione: ſecūdario vero in operatione practici intellectus ordinātis actiōes & paſſiōes humanas: vt dicit ī 10. Ethi.*

Ca.7.&1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deū eſt ſm .pportionalitatē: q̄a ſcilicet habet ad ſuū cognitū, ſicut Deus ad ſuū: ſed aſſimilatio intellect⁹ ſpeculatiui ad Deū eſt ſm vnionē vel informationem, q̄ eſt multo maior aſſimilato. & tñ dici poteſt q̄ reſpectu principalis cogniti, q̄ eſt ſua eſſentia, non habet Deus practicam cognitionem ſed ſpeculatiuam tantum.

¶ Ad ſm dicēdū, q̄ intellectus practicus habet bonū, q̄d eſt extra ipſum, ſed intellect⁹ ſpeculatiuus habet bonū in ſe ipſo ſcilicet cōtēplationē veritatis: & ſi illud bonū ſit perfectū, ex eo tot⁹ homo pficit & fit bonus: q̄d q̄dē intellectus practic⁹ effectu, actus autem intellectus practici vt ſic eſt causa actiua actionis, ergo. Ad hoc & ſimilia dici poteſt, q̄ quicquid ſit de cauſa purè actiua, negandum eſt q̄ cauſa quodāmodo actiua quodammodo diſpoſitiua non ſit imperfectior: quoniam & ſi non inquantum actiua: inquantū tamen diſpoſitiua imperfectior eſt & ordinatur ad id pro quo diſponit vt finem. Sic aūt eſt in propoſito, nam actus intellectus practici, & ſi in genere cauſæ efficiētis ſit cauſa actionis ſeu factionis: eſt nihilominus etiā cauſa eiuſdē diſpoſitiua: diſponitur enim homo per actum intellectus practici ad recte agendum vel faciendum. cū. n. tam ad recte agendum q̄ faciendū pluribus hō indigeat, actū practici intellectus ad hoc quærimus, vt diſpoſiti ſimus ac .ppinqui ad recte agē dum, vel faciendum: & ſic recte agere vel facere finis eſt. Melius tñ, ſiudicio meo] dicitur q̄ aliud eſt cōparare cām actiuā effectui & aliud actioni, quoniam ad illā cōparatur vt æque, aut magis perfecta: ad hanc vt imperfectior, quoniā actio cauſæ actiuæ eſt actus, & pfectio eius, & conſequenter cauſa actiua cōparatur ad actionē, vt potentia ad actū. ſic autē eſt in .ppoſito, quoniam actus intellectus practici vt ſic, reſpicit actionē ſeu factionē vt actionē ipſi⁹ eſt enim propter ipſam vt ſuū cōplementū. Cū ergo dicit q̄ cā nō eſt ignobilior effectu, &c. dico. quod etſi nō eſt ignobilior effectu: eſt tamen ignobilior actione, vt potentia eſt ignobilior actu: & q̄ tam actio q̄ factio cōparatur ad actū intellectus practici, vt practicus eſt, vt actio & pfectio illius vt etiā ipſum nomē practici vt præſtat. ſonat. n. operatiuū cōſtat. n. q̄ operatiui actus ogari, domificatiui domificare, & medici mederi, vnde quo ad actionem

nem in principio moralium. Atiſto dicit, Huiuſmodi ſermonem ſuſcipimus nō vt ſcientes ſcimus, ſed operātes. & idem eſt iudicium de ſcientia actiū: nā, non vt ſcientes, ſed vt operantes ſcimus, artes dicimus quarum eſt facere.

¶ In eodem arti. ī. in reſponſione ad primum recolenda ſunt ea quæ in primo libro in prologo ſecundo. q. 14. de practico & ſpeculatiuo diximus: & conſequenter illa interpretanda ſunt verba literæ huius, q̄ Deus habet ſcientiam ſpeculatiuam tantum de ſeipſo, eſt enim hic ſermo iuxta communem loquēdi vſum, quo omnis ſcientia, aut practica, aut ſpeculatiua dicitur.

¶ Super Quæſtionis tertia Articul ſeximum.

IN articulo 6. eiuſdē q. 3. nota quare prima principia, ſcilicet de quolibet dicitur eſſe, vel nō eſſe, &c. licet ſecūdū ambitum terminorum extēdāt ſe ad omnia ſim pliciter: in nobis, id eſt, in noſtra cognitiōe, nō ſe extendūt vltra id quo ducere poſſunt ſenſibilia: quia ſcilicet ſunt accepta à ſenſibus, & ab eis dependent quo ad ſpecies & vſum: ex hoc enim prouenit, q̄ niſi quo ſenſibilium ſpecies ducunt, cognoſcere nos facere poſſunt.

¶ In eodem articulo dubium occurrit, circa illam propoſitionem, Nihil perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum q̄ in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris, hæc q̄ quaſi maximam litera aſſumit, habet manifeſtas inſtantias: vt cū homo pficitur ab igne, dum calefit, & q̄ magis vrget cum ſenſus perficitur ab extraneo ſenſibili, quod cōſtat eſſe inferioris ordinis. cum ſit in genere inanimatorū: ſenſus autem in ordine animæ ſenſitiuæ.

¶ Ad euidentiam huius dicendum eſt, q̄ propoſitio illa pro maxima habenda eſt, ſed non eſt in telligēda de perfectione ſecundum quid: ſed ſimpliciter ita q̄ ſenſus eſt. Nihil perficitur ſimpliciter per aliquid inferius, niſi, &c. Et per hoc excluditur omnis inſtantia de perfectionibus accidentalibus: ſubiectum enim ſecundū quid tantum perficitur ab huiuſmodi perfectiuis: radix autem huius propoſitionis eſt: quia cum ſemper agens honorabilius ſit patiente, oportet vt eo modo quo aliquid eſt perfectibile ab aliquo agēte, eodem modo ſit ignobilius illo, ſi eſt perfectibile ab eo ſecundū quid, eſt ignobilius ſecundum quid, & ſi eſt perfectibile ſimpliciter eſt ignobilius ſimpliciter: & quia omne agens agit ſibi ſimile, nec aliter agens perficit patiens niſi ſimilitudinem ſuam ei communicando, eiuſdem rationis eſt cōparare aliqd perfectibile ad perfectionem formalem, & proprium agēs illius quo ad hoc, quod eſt eſſe nobilius, vel ignobilius: ex hoc enim prouenit, q̄ nihil perficitur ſimpliciter ab aliquo inferiori, niſi q̄ participat ſuperius. nāū ſimpliciter perficitur ab illo, eſt ſimpliciter inferius illo perfectiuo, & ſi illud perfectiuū eſt inferius, nūquam vt ſic perficiet ſimpliciter ſuum ſuperius: quoniā eſſet ſimpliciter ſupertius & inferius reſpectu eiuſdem: quod eſt impoſſibile, quia intellectus non ſecundum quid, ſed ſimpliciter perficitur ab intelligibili quoniam eſt perfectio propria & velut ſubſtantialis forma, non minus quàm quodcunque, naturale perfectiuum materiæ primæ: vt in tertio de anima ab Auerroi exprimitur, & ab Ariſt. inchoatur. Ideo impoſſibile eſt quod aliquid inferius intellectu perficiat ipſum, niſi inquantum participat aliquid ſuperius, Et propter hoc Ariſtot. poſuit intellectum agentem ſuperiorem intellectu paſſibili perfectiuum ipſius.

¶ Ad primam igitur inſtantiam non oportet aliter reſpondere: quia, homo non niſi ſecundum quid perficitur ab igne, & ſimilibus.

¶ Ad ſecundum autē de ſenſu dicitur, q̄ res ſenſibiles ſine dubio ſunt inferiores ſenſibus: viuens enim præſtantius eſt non viuente, præcipuè in tam alto gradu vitali conſtitutū. ſed inquantū ſunt perfectiuæ ſenſus, vt ſic participāt ſuperioté naturam quàm ſit ſenſus: quoniā in eis eſt participatio aliqua ſub ſtantiarum immaterialiū, quas Angelos dicimus: ſunt enim productiuæ ſpecierū ſine materia quarū eſt ſuſceptiuus ſenſus: & in earum ſuſceptione perficitur ſimpliciter. Signū huius eſt modus agendi cum enim modus agendi corporum vt ſic, ſit vt moueāt mota, incorporalium autem ſit mouere nō mota, ex hoc ipſo quòd ſenſibilia in perficiendo ſenſus, moueant non mota, infinuatur q̄ in hoc naturā ſuperiorē, natura corporea participant. & hoc iam docuit author alibi: ſit ergo ſolida maxima illa quam ſemper notabis, ſi vis rectè philoſophari: & videbis voluntariè dici, q̄ lapis poteſt perfici re intellectum ſeparatum, & alia huiuſmodi extranea à vera ratione philoſophiæ.

¶ In eodem ſexto articulo dubium occurrit cōmune, 6. 7. & 8. articulo circa proceſſum literæ quoniam digredi videtur à perfecta batitudine ſimpliciter ad perfectam beatitudinem hominis. licet enim perfecta beatitudo ſimpliciter conſiſtat in ſuprema cōiunctione ad ſummū ſimpliciter, perfecta tamen beatitudo talis rei infimæ, qualis eſt, Homo, conſiſtit in coniunctione qualicunque, id eſt ſibi .pportionata ad ſummum: & ſic diceretur quòd beatitudo hominis cōſiſtit in illa cognitione Dei, quam ex ſenſibilibus habere pōt, quia iſta eſt ſibi proportionata, nec oportet q̄ omne per aliud reducatur ad id quod eſt per ſe in eodem, ſed ſufficit q̄ ſint ſupra intellectū humanū vñ relinq̄tur, quòd hominis vltima beatitudo non poſſit eſſe in cōſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum: ſed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarū ſuperiorum, ita cōſideratio ſcientiarū ſpeculatiuarum eſt q̄dā participatio verę & perfectæ beatitudinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ philoſophus loquitur in lib. Ethi. de felicitate imperfecta qualiter in hac vita haberi pōteſt: vt ſuprà dictum eſt.*

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd naturaliter deſideratur non ſolum perfecta beatitudo, ſed etiam qualiſcunque ſimilitudo vel participatio ipſius.

¶ Ad hoc dicitur quòd de homine dupliciter poſſumus loqui. primo ſecundū id quod ex natura ſua natus eſt acquirere, Et ſic proculdubio dicēdum eſſet, quòd ſufficit nos eſſe beatos vt homines: non ſimpliciter, vt dicitur primo Ethi. quod conſiſtit in cognitione Dei, quam hic: & illa, quam in anima ſeparata naturaliter habere poſſumus. Alio modo ſecundum id ad quod homo eſt diuinitus inſtitutus: & ſic quia factus eſt, vt ſummum bonum intelligeret, &c. ordinatus eſt ad beatitudinem perfectam ſimpliciter: & quia ſic conſiderat hominem theologus: quia in ordine ad Deum reuelatum conſiderat omnia. ideo nulla digreſſio eſt in litera: & ratio efficax eſt, quòd per aliud reducendum eſt ad per ſe etiam reſpectu hominis quia homo eſt infra latitudinem capacium beatitudinis per ſe & perfecte.

¶ In eodem ſexto articulo nota, q̄ tanta eſt differentia inter obiectum per ſe & per aliud, quòd licet Deus & ſubſtantiæ ſeparatæ per ſenſibilia ſic à nobis intelligantur: vt in huiuſmodi contemplatione felicitas ab Ariſtotele fuerit poſita, quia tamen non ſunt obiecta, nec intellecta à nobis hic, niſi per aliud, ſcilicet per ſpecies ſenſibiliū: ideo duo in litera concluduntur, & quod cognitio noſtra non tranſcendit metas ſenſibilium, & quòd non poteſt eſſe ſe licitas, quæ conſiſtit in contemplatione alicuius ſuperioris, ſcilicet vt per ſe obiecti: & hoc manifeſtè ſequitur ad primum. Quod ideo verum eſt: quia q̄e quid cognoſcimus de ſuperioribus, cognoſcimus inquantum per ſenſibilia præſentantur per viam dependentiæ vel ſimilitudinis, vel negationis, ſeu oppoſitionis & huiuſmodi: quod nihil aliud eſt quam perfecte cognoſcere ſenſibilia perfectiua noſtri intellectus. ſunt enim huiuſmodi cognoſcibilia in noſtris obiectis velut effectus in cauſis in cognoſcendo apud nos: propter quod ſapienter cenſent qui dicunt nos per ſtudium nūquam cognoſcere de ſuperioribus, niſi quia eſt. Cognitio namque ab effectu, & remotorum eſt.

¶ Super

Universidad de Deusto

Super Quæstionis 3. Artic.7.

IN hoc articu. septimo nota duo.

¶Primò titulum, q̃ appellatione cognitionis subſtãtiarum ſeparatarum cointelligitur etiã cognitio quæ habetur de Deo cognoſcẽdo ſubſtantias ſeparatas: ſicut enim in præcedent. artic. 1. & ſupra. ar. 2. ad 3. Et 3 contra. cap 44. Et verit. q. 2. art. 3. ad 1. Et opuſc. 9. c. 1. Et opuſcu. 3 c. 108 & 64. Homil. 26. in Euang. in cognitione ſenſibiliũ cointelligebat cognitio Dei & ſubſtantia rum ſeparatarũ per ſenſibilia: ita proportionaliter hic intelligendum eſt. Secundò, q̃ ſimile ac pfectione vltima intellectus dubio præcedenti de beatitudine. Nam licet pfectio vltima intellectus vt ſic, oportet q̃ ſit verũ per eſſentiã. perfectio tamen vltima intellect⁹ talis puta hominis, ſufficit q̃ ſit verũ tale. Et ſimili ſolutione dicendum eſt, q̃ ſi eſſet ſermo de vltima perfectione ad quam naturæ ſtudio veniti poteſt: nõ oportet ad verũ per eſſentiam peruenire, niſi participatum in tali per ſe pfectiuo proprio intellectus talis: quod eſſet vnum tale. Sed quia eſt ſermo de vltima per fectione, ad quam intellectus noſter inſtitutus ſupponitur: ideo oportet capacitatem eius per verum per eſſentiã perfici, non per aliud medium obiectũ. ſic enim tntelligere debes perfectionem intellectus per ipſum verum per eſſentiam in hoc loco relinquendo diſcuſsioni ſequentis articuli, & alibi, an talis perfectio ſit viſio diuinæ eſſentiæ, & per ſpeciem aut ſine ſpecie.

¶Super Quæſtionis tertiæ Art 6.7.& 8.

CIrca articulos eoſdem, videlicet 6. 7. & 8. vide tertium contra Genti vbi de fœlicitate diffuſe per multa capitula diſputatur: & aduerte in octauo articulo, quòd illa verba literæ, quòd intellectus humanus non cognita prima cauſa niſi an eſt, habet naturale deſiderium ad cognoſcendam primam cauſam quid eſt, &c. non tarẽt ambiguitate. propterea, quia naturale deſiderium non excedit vim naturæ, nec eſt ad ſupernaturalem operationem, non ſolum ipſius, ſed omnis intellectus creati. Sed hæc citius ſoluũtur, ſi deſiderium naturale diſtingui tur iuxta prædicta in primo libr. in prin Deſiderium nanque poteſt dici naturale à natura, vt ſubiecto tantum: & ſic naturaliter deſideramus viſionem Dei: & natura vt ſubie-

1. part. q. 3. ar. 4. & 9. 11. ar. 1.

1. p. q. 90. art. 3

¶Ad tertium dicendum, quòd per conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum reducitur intellect⁹ noſter aliquo modo in actum: nõ autem in vltimum & completum.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum beatitudo conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum.

AD SEPTIMVM ſic procedi tur. Videtur quòd Beatitudo hominis cõſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, id eſt Angelorũ. Dicit enim Greg. in quadã homilia, *Nihil, p deſt intereſſe feſtis hominum, ſi non cõtingat intereſſe feſtis Angelorũ: p quod finalem beatitudinem deſignat: ſed feſtis Angelorum intereſſe poſſumus per eorum contemplationem: ergo videtur q̃ in contemplatione Angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat.

2 ¶Præterea, Vltima pfectio vniuſcuiuſque rei eſt, vt cõiungatur ſuo principio: vnde & circulus dicitur eſſe figura perfecta, quia habet idem principium & finẽ: ſed principium cognitionis humanæ eſt tiã, non eſt omnino ignotũ: ergo vltima intellect⁹ pfectio ſeu beatitudo nõ cõſiſtit in hoc q̃ Deus p eſſentiam videtur.

2 ¶Præterea altioris naturæ pfectio altior eſt: ſed hæc eſt perfectio diuini intellectus propria vt ſuam eſſentiam videat, ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non ptingit: ſed infra ſubſiſtit.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur 1. Ioan. 3. Cum apparuerit ſimiles ei erimus & videbimus eum, ſicuti eſt ipſe.

¶RESPONDEO dicendũ quòd vltima & perfecta beatitudo nõ põt eſſe niſi in viſione diuinæ eſſentiæ. Ad cuius euidentiã duo conſideranda ſunt. Primo quidem, q̃ homo non eſt perfectè beatus, quandiu reſtat ſibi aliquid deſiderandũ & quærendum: Secundũ eſt, q̃ vniuſcuiuſque potentiæ perfectio attenditur ſm rationem ſui obiecti. Obiectum autẽ intellectus eſt q̃ q̃d eſt, id eſt eſſentia rei: vt dicitur in 3. de anima. vnde in tantum procedit perfectio intellectus, inquantũ cognoſcit eſſentia alicuius rei. ſi ergo intellectus aliqs cognoſcat eſſentiam alicuius effectus, per quã nõ poſſit cognoſci eſſentia cauſæ, vi ſcilicet ſciat de cauſa q̃d eſt, non dicitur intellectus attingere ad cauſam ſimpli citer: quãuis p effectum cognoſcere poſsit de cauſa an ſit. & ideo remanet naturaliter homini deſideriũ, cũ cognoſcit effectũ, & ſcit eũ habere cauſam: vt etiam ſciat de cauſa quid eſt, & illud deſiderium eſt admirationis, & cauſat inquiſitionẽ: vt dicitur in principio Metaphyſicæ, puta ſi aliquis cognoſcens eclipſim ſolis, conſideret, q̃ exaliqua cauſa procedit, de qua, quia neſcit quid ſit, admiratur & admirando inquirit: nec iſta inquiſitio quieſcit, quouſque perueniat ad cognoſcendũ eſſentiam cauſæ. Si igitur intellectus humanus cognoſcens eſſentiã alicuius effectus creati, nõ cognoſcat de Deo niſi an eſt, nondũ perfectio eius attigit ſimpliciter ad cauſam primam, ſed remanet ei adhuc naturale deſiderium inquirendi cauſam: vñ nondum eſt perfectè beatus. ad perfectã igitur beatitudinem requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipſam eſſentiã primæ cauſæ, & ſic perfectionem ſuam habebit per vnionem ad Deum, ſicut ad obiectum, in quo ſola beatitudo hominis conſiſtit: vt ſuprà dictũ eſt.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Dion. loquitur de cognitione eorum qui ſunt in via, tendentes ad beatitudinem. *Art. 1. h. q.*

¶Ad ſm dicẽdũ, quòd ſicut ſupra dictum eſt, *finis poteſt accipi dupliciter. Vno modo quãtum ad rem ipſam quę deſideratur: & hoc modo idem eſt finis & ſuperioris & inferioris naturæ: imo omnium rerum: vt ſupra dictũ eſt. *Alio modo quãtũ ad cõſecutionẽ huius rei: & ſic diuerſus eſt finis ſuperioris & inferioris naturæ: ſm diuerſã habitudinẽ ad rẽ tã: ſic igit altior eſt beatitudo Dei ſuã eſſentiã intellectũ cõprehenſumptum quoniã cogni tio ſenſitiua extendit ſe ad bonũ non delectabile ſcd̃m ſenſum, vt patet cũ hirundo pro nido: non quia delectet eam tactus aut viſus palæ aut luti, ſed propter vtilitatem: & quia non ſolum cãlitas, ſed cõnexio medij cum concluſione nõ apperet.

In iſta ſolutione.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum beatitudo hominis ſit in viſione diuinæ eſſentiæ.

AD OCTAVVM ſic procedi tur. Videtur q̃ beatitudo hominis non ſit in viſione ipſius diuinæ eſſentiæ: dicit enim Dio. in 1. c. myſticæ theologiæ. Quod per id quod eſt ſupremum intellect⁹ homo Deo cõiungit̃ ſicut omni no ignoto: ſed id quod videtur per eſſentiã, non eſt omnino ignotũ: ergo vltima intellect⁹ pfectio ſeu beatitudo nõ cõſiſtit in hoc q̃ Deus p eſſentiam videtur.

2 ¶Præterea altioris naturæ pfectio altior eſt: ſed hæc eſt perfectio diuini intellectus propria vt ſuam eſſentiam videat, ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non ptingit: ſed infra ſubſiſtit.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur 1. Ioan. 3. Cum apparuerit ſimiles ei erimus & videbimus eum, ſicuti eſt ipſe.

¶RESPONDEO dicendũ quòd vltima & perfecta beatitudo nõ põt eſſe niſi in viſione diuinæ eſſentiæ. Ad cuius euidentiã duo conſideranda ſunt. Primo quidem, q̃ homo non eſt perfectè beatus, quandiu reſtat ſibi aliquid deſiderandũ & quærendum: Secundũ eſt, q̃ vniuſcuiuſque potentiæ perfectio attenditur ſm rationem ſui obiecti. Obiectum autẽ intellectus eſt q̃ q̃d eſt, id eſt eſſentia rei: vt dicitur in 3. de anima. vnde in tantum procedit perfectio intellectus, inquantũ cognoſcit eſſentia alicuius rei. ſi ergo intellectus aliqs cognoſcat eſſentiam alicuius effectus, per quã nõ poſſit cognoſci eſſentia cauſæ, vi ſcilicet ſciat de cauſa q̃d eſt, non dicitur intellectus attingere ad cauſam ſimpli citer: quãuis p effectum cognoſcere poſsit de cauſa an ſit. & ideo remanet naturaliter homini deſideriũ, cũ cognoſcit effectũ, & ſcit eũ habere cauſam: vt etiam ſciat de cauſa quid eſt, & illud deſiderium eſt admirationis, & cauſat inquiſitionẽ: vt dicitur in principio Metaphyſicæ, puta ſi aliquis cognoſcens eclipſim ſolis, conſideret, q̃ exaliqua cauſa procedit, de qua, quia neſcit quid ſit, admiratur & admirando inquirit: nec iſta inquiſitio quieſcit, quouſque perueniat ad cognoſcendũ eſſentiam cauſæ. Si igitur intellectus humanus cognoſcens eſſentiã alicuius effectus creati, nõ cognoſcat de Deo niſi an eſt, nondũ perfectio eius attigit ſimpliciter ad cauſam primam, ſed remanet ei adhuc naturale deſiderium inquirendi cauſam: vñ nondum eſt perfectè beatus. ad perfectã igitur beatitudinem requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipſam eſſentiã primæ cauſæ, & ſic perfectionem ſuam habebit per vnionem ad Deum, ſicut ad obiectum, in quo ſola beatitudo hominis conſiſtit: vt ſuprà dictũ eſt.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Dion. loquitur de cognitione eorum qui ſunt in via, tendentes ad beatitudinem. *Art. 1. h. q.*

¶Ad ſm dicẽdũ, quòd ſicut ſupra dictum eſt, *finis poteſt accipi dupliciter. Vno modo quãtum ad rem ipſam quę deſideratur: & hoc modo idem eſt finis & ſuperioris & inferioris naturæ: imo omnium rerum: vt ſupra dictũ eſt. *Alio modo quãtũ ad cõſecutionẽ huius rei: & ſic diuerſus eſt finis ſuperioris & inferioris naturæ: ſm diuerſã habitudinẽ ad rẽ tã: ſic igit altior eſt beatitudo Dei ſuã eſſentiã intellectũ cõprehen

tuãne perfecta.

¶Super Quæſtionis quartæ Artic. primum.

IN hoc art. 1. 4. 9. Nouitiorum dubium occurrit, quomodo litera ſoluetur dicens, quòd delectatio cauſatur ex hoc quòd appetitus requieſcit in bono adepto: cum apud authorem delectatio ſit quies appetitus: vt hic etiam in reſponſione ad primum expreſsè dicitur.

¶Ad hoc dicitur, quòd cum conſtat de certa cõcluſione verba quæ apparent quandoque diſſona, pie interpretanda ſunt: & ſic eſt ſenſus literæ huius, quòd delectatio cauſatur ex hoc, quòd appetitus requieſcit in bono adepto, id eſt, delectatio quæ eſt ipſa actualis quies cauſatur ex hoc quòd appetitus ſe habet ad bonum adeptum, vt quies-cens ad id in quo eſt quies: hoc nanque q̃ appetitus peruenit ad tale bonum adeptũ ſit, ſequitur quies quæ eſt delectatio: litera autem circumloquitur ly eſſe in tali ſtatu, nomine requieſcentis ea ratione quia quies ſignificat eſſe in termino, & ex hoc quòd appetitus eſt vt in termino ſui motus adepto bono, conſtat ſequi delectationem.

Supra 4 q. 1. ar. 1. ad 1. & 2. diſt. 38. quies: ex hoc nanque q̃ ar. 2. tor. 1 4. diſt. 49. ar. 1. q. 4. Cap. 1. Cap. 9. Ca. 7. & 8.

¶Super Quæſtionis quartæ Articulum ſecundum.

q. 3. arti. 1.

IN 2. arti. circa reſponſionem ad ſecundum dubia occurrunt, & de ratione reddita differentiæ inter ordinem appetitus ſenſitiui & intellectiui, & de conſonantia dictorum, ſuperius enim in quæſtione ſecunda, articulo ſexto, ad primum, dixit, quòd delectatio propter ſe, & non propter aliud, appetitur ſi ly propter, dicat cauſam finalem: hic verò, & alibi ex propoſito, vt in 3. contra Gent. c. 26. vult quòd delectationes ſint propter operationes. Nõ conſonat quoque, quòd naturalis ordo appetibilium ab appetitu ſenſitiuo ſit contrarius ordini ſtatuto ab inſtitutore naturæ: nam abſque errores res naturales diriguntur.

Cap. 6. Cap. 5. Cap. 22. Cap. 4.

¶Si ergo inſtitutor naturæ delectationes ſenſibiles inſtituit propter operationes vt finem: ergo ab appetitu ſenſitiuo naturaliter appetenda eſt: & conſequenter appetitur delectatio ſenſibilis propter operationem, & non econuerſo, difficile quoque eſt videre quo ex hoc, quòd apprehenſio ſenſitiua non attingit ad communem rationẽ boni, ſed particularis boni, quod eſt delectabile, ſequitur, ſicut effectus cauſa quòd appetitus ſenſitiuus feratur in operationem p̃p delectationẽ: & quia falſum videtur ad quæ quibus delectamur, magis intenti ſumus: & dum vni vehemẽter intendimus, neceſſe eſt quòd ab alio intentio retrahatur. Quandoque autem etiam ex contrarietate: ſicut delectatio ſenſus cõtraria rationi, impedit æſtimationem ſpeculatiui intellectus.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum in beatitudine ſit principalius viſio quam delectatio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ delectatio ſit principalius in beatitudine quàm viſio: delectatio enim vt dicitur in 10. Ethi. *eſt perfectio operis: ſed perfectio eſt potior pfectibili: ergo delectatio eſt potior operatione intellectus, quę eſt viſio.

2 ¶Præterea, Illud propter quod aliquid eſt appetibile, eſt potius: ſed operationes appetuntur propter delectationem ipſarum. vnde & natura in operationibus neceſſariis ad conſeruationem indiuidui & ſpeciei, delectationem appoſuit, vt huiuſmodi operationes ab animalibus non negligantur. Ergo delectatio eſt potior in beatitudine quàm operatio intellectus, quæ eſt viſio.

3 ¶Præterea, Viſio reſpondet fidei: delectatio autem ſiue fruitio charitati. Sed charitas eſt maior fide: vt dicit apoſtolus primæ ad Corinth. 13. Ergo delectatio ſiue fruitio eſt potior viſione.

¶SED CONTRA, Cauſa eſt potior effectu: ſed viſio eſt cauſa delectationis. Ergo viſio eſt potior, quàm delectatio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iſtam quæſtionem mouet philoſophus in 10. Ethic.* & eam inſolutam dimittit: ſed ſi quis diligenter conſideret ex neceſsita te, oportet q̃ operatio intellectus, quæ eſt viſio, ſit potior delectatione: delectatio enim conſiſtit in quadam quietatione voluntatis: q̃ autem voluntas in aliquo quietetur, non eſt niſi propter bonitatem eius, in quo quietatur: ſi ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis: nec volũtas quærit bonum propter quietationem. ſic enim ipſe actus voluntatis eſſet finis: quod eſt contra præmiſſa. *Sed ideo quærit q̃ quietetur in operatione: quia operatio eſt bonum eius. vnde manifeſtum eſt principalius bonũ eſt ipſa operatio, in qua quietatur voluntas, quam quietatio voluntatis in ipſo.

1. Et 1. q. 12. ar. 4. Et 2. & 1. & 1. diſt. 1. q. ar. 1. Et 2. di. 4. art. 1. Et 4. diſt. 49. q. 1. ar. 2. q. 1. Et q. 4. art. 9 q. 1. Et 3. con tra c 25. Et 17. Et opuſ. 20. 60. & 64.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſicut philoſophus ibidẽ * dicit delectatio perficit operationem ſicut decor iuuentutem qui eſt ad iuuentutem conſequẽs: vnde delectatio eſt quædam perfectio concomitans viſionem: nõ ſicut perfectio faciens viſionem ſua ſpecie perfectam eſſe.

*Et hoc intendit hic author & in prædicto libro. Aut ex parte appetentis: & ſic ſi appetitus eſt inordinatus, non eſt ſolicitandum de ordine: ſi autem eſt ordinatus, tunc videtur ſcd̃m literam quòd appetitus ſenſitiuus tendit in operationes propter delectationem: ſed intellectus apprehendit vniuerſalem rõnem boni, ad cuius cõſequutionem ſequitur delectatio. vnde principalius intendit bonum, quam delectationem. & inde q̃ diuinus intellectus qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes appoſuit propter operationes. non eſt aũt aliquid æſtimandum ſimpliciter ſecundum ordinem ſenſitiui appetitus: ſed magis ſecundum ordinem appetitus intellectiui.

eo. li. Ethi. cor. 5. 4.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ apprehenſio ſenſitiua non attigit ad communem rõnem boni, ſed ad aliquod bonum particulare: quod eſt delectabile: & ideo ſm appetitum ſenſitiuum, qui eſt in aãlibus, operationes quæruntur propter delectationem: ſed intellectus apprehendit vniuerſalem rõnem boni, ad cuius cõſequutionem ſequitur delectatio. vnde principalius intendit bonum, quam delectationem. & inde q̃ diuinus intellectus qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes appoſuit propter operationes. non eſt aũt aliquid æſtimandum ſimpliciter ſecundum ordinem ſenſitiui appetitus: ſed magis ſecundum ordinem appetitus intellectiui.

¶Ad tertium dicendum, q̃ charitas non quærit bonum dilectum p̃p delectationẽ: ſed hoc eſt ei conſequens, vt delectetur in bono adepto, q̃ amat: & ſic delectatio

In iſta ſolutione.

Supra art. 1. & locis, ibi notatis.

Cap. 4.

c. 6. 7. & 8.

q. 1. arti. 1. ad 2.

& poteſt dici q̃ appetitus ſeu

tus sensitiuus appetit quidem vtrunque horum,sed sub ratione vnius appetibilis,scilicet boni delectabilis.Et si hæc secunda via sustinetur facile est soluere sed m dubium,dicendo q̃ appetitus sensitiuus non appetit operationes propter delectationes,vt vnum appetibile propter aliud finale, sed operationes eius propter delectationes formaliter;ita q̃ delectatio est ratio formalis, quòd operatio sit finis appetitus sensitiui:sicut accidit quum aliquis sed m appetitum intellectuum recte desiderat aliquid solum,vt delectabile,quãuis delectationẽ,vt prædicinam: & secundum hoc appetitus sensitiuus non tendit in appetibilia ordine contrario naturali ordini, quoniam & si naturalis ordo diligat delectationes propter operationes finaliter: nõ prohibet tamen quin operationes appeti non possint sub ratione delectabilis,vt vnum appetibile ab eo qui nullum natum est appetere finem nisi bonum delectabile. Si verò sustineatur prima via,tunc nulla apparet via euadendi : nisi dicendo,q̃ licet secundũ non respondet ei vt finis:sed magis visio, per quam primo finis fit ei præsens.

3. dist. 1. q. 1. art. 1. cor. 4. dist. 49. q. 1. art. 1. q. 1. cor. Epist. 112. cap. 9.

ARTICVLVS III.

¶ Virum ad beatitudinem requiratur comprehensio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem non requiratur comprehensio. dicit enim Augustꝰ.ad Paulinam, de videndo Deum, * Attingere mente Deum magna est beatitudo.Comprehendere autem est impossibile:ergo sine cõprehensione est beatitudo.

2 ¶ Præterea,Beatitudo est perfectio hominis secundum intellectiuam partẽ,in qua non sunt aliæ potentiæ quam intellectus & voluntas, vt in primo dictum est:* sed intellectus sufficienter perficitur per visionem Dei:voluntas autem per delectationem in ipso:ergo non requiritur comprehensio tanquam aliquod tertium.

9. 79. enim 4. q. seq.

3 ¶ Præterea,Beatitudo in operatione cõsistit: operationes autem determinantur fm obiecta:obiecta autem generaliasunt duo,verum,& bonum:verum correspondet visioni, & bonum correspondet dilectioni : ergo non requiritur comprehensio quasi aliquod tertium.

¶ SED CONTRA est,quod Apostꝰ dicit 1.ad Cor.9. Sic currite vt cõprehendatis : sed spiritualis cursus terminatur ad beatitudinem. vnũ ipse dicit 2. ad Ti. vlt. Bonum certamen certaui,cursum cõsummaui,fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: ergo cõprehensio requiritur ad beatitudinem.

¶ RESPONDEO dicendum,q̃ cũ beatitudo consistat in cõsequtione vltimi finis.ea,quę requirũtur ad beatitudinem,sunt consideranda ex ipso ordine hominis ad finem:ad finem aũt intelligibilẽ ordinatur homo, partim quidem per intellectum, partim aũt per volũtatem:per intellectũ quidem,inquantum in intellectu præexistit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatem aũt primo quidem per amorẽ, qui est primus motus voluntatis in aliquid: secundò autẽ per realem habitudinem amantis ad amatũ.quæ quidem potest esse triplex:q̃nque enim amatum est præsens amanti: & tunc iam non quæritur:quandoque autem non est præsens, sed imposſibile est ipsum adipisci, & tunc ẽt non quæritur:q̃nque aũt possibile est ipsum adipisci, sed est eleuatum supra facultatem adipiscentis, ita vt statim haberi nõ possit, & hęc est habitudo sperãtis ad sperãtũ,quæ sola habitudo facit finis inquisitionẽ.Et istis tribus respõdent aliqua in ipsa beatitudine:nã perfecta cognitio finis rñdet imperfectæ.Præsentia verò ipsius respondet habitudini spei. Sed delectatio in præsentia cõsequitur delectationẽ:vt supra dictum est:* & ideo necesse est ad beatitudinem ista tria concurrere,s.visionem , quæ est cognitio perfecta intelligibilis finis, comprehẽsionem,quæ importat præsentiam finis,delectationem vel fruitionem, quæ importat quietationem rei amantis in amato.

Art. 1. huius quæst.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cõprehensio dicitur dupliciter. Vno modo inclusio cõprehensi in comprehendẽte,& sic oẽ,quod comprehenditur à finito,est finitum:vnde hoc modo Deus cõprehẽdi nõ põt ab aliquo intellectu creato.Alio modo comprehensio nihil aliud nominat quã rentionem alicuius rei,quæ iã præsentialiter habetur:sicut aliquis cõsequens aliquem,dicitur eum comprehẽdere,quando tenet eum: & hoc modo cõprehensio requiritur ad beatitudinem.

¶ Ad secundum dicendũ,q̃ sicut ad volũtatem pertinet spes & amor : quia eiusdẽ est amare aliquid,& tendere in illud non habitum:ita etiam ad voluntatem pertinet comprehensio & delectatio:quia eiusdẽ est habere aliquid & quiescere in illo.

¶ Ad tertium dicendum , q̃ comprehensio non est aliqua operatio præter visionem:sed quędam habitudo ad finem iam habitum:vnde eriam ipsa visio vel res visa,quę præsentialiter adest,obiectum cõprehensionis est.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ ad beatitudinẽ requiratur rectitudo volũtatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitudinem: beatitudo enim consistit in operatione intellectꝰ: vt dictũ est. * sed ad perfectã intellectus operationẽ non requiritur rectitudo voluntatis,per quam mundi homines dicũtur.dicit enim Augu. in lib.retractationũ.Nõ approbo quod in oratiõe dixi,Deus qui nonnisi mundos verũ scire voluisti responderi enim põt multos etiam non mundos multa scire vera:ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem.

Th. 1. c. 4. & lib. 1 Solilog. c. 1.

2 ¶ Præterea,Prius nõ dependet à posteriori : sed operatio intellectus est prior quam operatio volũtatis ergo beatitudo quæ est perfecta operatio intellectus, nõ dependẽt à rectitudine voluntatis.

3 ¶ Præterea Quod ordinatur ad aliquid tãquã ad finẽ, non est necessariũ,adepto iam fine:sicut nauis postquam peruenit ad portũ.Sed rectitudo voluntatis quæ est per virtutem,ordinatur ad beatitudinem tãquã ad finem:ergo adepta beatitudine,non est necessaria rectitudo voluntatis.

¶ SED CONTRA,est quod dicit Matth.5.Beati mũdo corde:quoniã ipsi Deũ videbũt.& Heb. vlt. Pacẽ sequimini cum omnibus & sanctimoniã,sine qua nemo videbit Deum.

¶ RESPONDEO dicẽdũ,quod rectitudo volũtatis requiritur ad beatitudinẽ & antecedenter & concomitanter. Antecedẽter quidẽ,quia rectitudo voluntatis est propter debitum ordinem ad finẽ vltimum:finis autẽ comparatur ad id quod ordinat ad finẽ,sicut forma ad materiã. vnde sicut materia nõ potest cõsequi formã nisi sit debito modo disposita ad ipsam,ita nihil cõsequitur finem , nisi sit debito mõ ordinata ad ipsum:& ideo nullus põt ad beatitudinem peruenire nisi habeat rectitudinẽ voluntatis.Concomitanter autẽ, quia sicut dictum est * beatitudo vltima cõsistit in visione diuinæ essentiæ,quæ est ipsa essentia bonitatis : & ita voluntas videtis Dei essentiã,ex necessitate amat quidquid amat sub ordine ad Deum:sicut volũtas nõ videtis Dei essentiã,ex necessitate amat quidquid amat sub cõi ratione boni,quam nouit:& hoc ipsum est quod facit voluntatem rectã. vnde manifestum est quòd beatitudo nõ potest esse sine recta volũtate.

3. art. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd Augu. loquitur de cognitione veri,quod non est ipsa essentia bonitatis.

¶ Ad secũdum dicẽdum,quod omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus:aliquis tamẽ actus volũtatis est prior quam aliquis actus intellectus. voluntas enim tẽdit in finalem actum intellectus qui est beatitudo : & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinem: sicut rectus motus sagittæ ad percussionem signi.

¶ Ad tertium dicendum,quòd non omne quod ordinatur ad finem,cessat,adueniente fine,sed id tantum quod se habet in ratione imperfectionis,vt motus : vnde instrumenta motus non sunt necessaria,postquam peruenitur ad finem:sed debitus ordo ad finem est necessarius.

ARTICVLVS V.

¶ Virum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requiratur corpus.perfectio enim virtutis & gratiæ præsupponit perfectionẽ naturæ:sed beatitudo est perfectio virtutis & gratiæ:anima autem sine corpore non habet perfectionẽ naturæ,cũ sit pars naturaliter humanæ naturæ:omnis autem pars est imperfecta a suo toto separata:ergo anima sine corpore non potest esse beata.

2. q. 7 ar. 2. ad 2. & q. 15. art. 3. ad 1. & ad 2. Et 1. dist. 49 q. 4. ar. 1. q. 2. cor. & ad 1. & 2. contra. c. 47. fi. & 90. q 5. art. 10 cor. Et opus. 3. cap. 152. Et Iob. 19. fine. 9. 1. art. 2.

2 ¶ Præterea,Beati tudo est operatio quædã perfecta,suprà dictũ est.* Sed operatio perfecta sequitur esse perfectũ : quia nihil operatur,nisi fm q̃ est ens in actu. Cum ergo aia nõ habeat esse perfectum, qn est à corpore separata,sicut nec pars separata à toto :videt q̃ aia sine corpore nõ possit esse beata.

Cap. 4.

3 ¶ Præterea,Beatitudo est perfectio hominis : sed anima sine corpore non est homo.ergo beatitudo non potest esse in anima sine corpore.

Cap. 31.

4 ¶ Præterea,Secundum Philosophum in 10.Ethic.*operatio felicitatis in qua cõsistit beatitudo,est non impedita: sed 12. super Gen. ad literã * Inest ei naturalis quidã appetitus corpus administrãdi:quo appetitu retardatur quodammodo tota intentione pergat in illud summũ cælum,id est in visione essentiæ diuinæ:ergo aia sine corpore nõ põt esse beata.

Libr. 2. super Genes. fin.

5 ¶ Præterea,Beatitudo est sufficiens bonum,& quietat desiderium.Sed hoc nõ conuenit animæ separatæ : quia adhuc appetit corporis vnionem,vt Augustꝰ dicit.* ergo anima separata à corpore non est beata.

Cap. 35. Vbi supra.

6 ¶ Præterea,Homo in beatitudine est Angelis æqualis:sed anima sine corpore nõ æquatur Angelis, vt Augu. dicit : ergo non est beata.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 14. Beati mortui,qui in Domino moriuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est beatitudo. Vna imperfecta, quæ habetur in hac vita : & alia perfecta, quæ in Dei visione cõsistit.Manifestũ est autem,quòd ad beatitudinem huius vitæ de necessitate requiritur corpus.Est em beatitudo huius vitæ operatio intellectus vel speculatiui vel practici. operatio aũt intellectus in hac vita nõ põt esse sine phãtasmate, quod nõ est nisi in organo corporeo,vt in primo habitũ est: * & sic beatitudo quæ in hac vita haberi põt, dependet quodammõ ex corpore. Sed circa beatitudinẽ perfectam,quæ in Dei visione cõsistit,aliquiposuerũt quòd non potest animæ aduenire sine corpore existenti,dicentes quòd animæ sanctorũ à corporibus separatæ,ad illã beatitudinem non perueniunt,vsque ad diem iudicij,quando corpora resument: quod quidem apparet esse falsum & authoritate & ratione. Authoritate quidẽ,quia Apostolus dicit secundæ ad Cor. 5.Quandiu sumus i corpore,peregrinamur à Domino.& quæ sit ratio peregrinationis, ostẽdit subdẽs,Per fidẽ enim ambulamus, & nõ per speciẽ.Ex quo apparet,quòd quãdiu aliquis ambulat per fidẽ, & non per speciem caren s visione diuinæ essentiæ, nondum est Deo præsens:animæ autem sancto rũ à corporib⁹ separatæ sunt Deo præsentes:vnde subditur , Audemus aũt, & voluntatem habemus bonam peregrinari a corpore,& præsentes esse ad Deũ. vnde manifestum est quod animæ sanctorũ separatæ à corporibus ambulant , per speciẽ Dei essentiam videntes,in quo est vera beatitudo. Hoc etiam per rationem apparet:nam intellectus ad suã operationem non indiget corpore nisi propter phantasmata,in quibus veritatẽ intelligibilem contuetur,vt in primo * dictum est.Manifestum est autem quòd diuina essentia per phantasmata videri nõ potest: vt in primo ostensum est. Vnde cũ in visione diuinæ essentiæ perfecta hominis beatitudo consistat,non dependet beatitudo perfecta hominis à corpore:vnde sine corpore potest anima esse beata. Sed sciendũ q̃ ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Vno mõ ad constituendã essentiã rei,sicut anima requiritur ad perfectionem hominis : alio mõ requiritur ad perfectionẽ rei,q̃ pertinet ad bene esse eius sicut pulchritudo corporis,vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionẽ hominis.quãuis ergo corpus primo modo ad perfectionẽ beatitudinis humanæ non pertineat,pertinet tñ secundo modo. cum enim operatio dependeat ex natura rei,quanto anima perfectior erit in sua natura, tãto perfectius habebit suam propriam operationem,in qua felicitas consistit,vnde Aug. in 2. super Genẽ.ad literã *, cũ quæsiuisset vtrũ spiritibus defunctorum sine corporibus possit summa illa beatitudo præberi:respondit quòd non sic possunt videre incommutabilem substantiã, vt sancti Angeli vident,sine alia latentiore causa,siue ideo quia est in eis naturalis quidam appetitus,corpus administrandi.

Cap. 35.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ beatitudo est perfectio animæ ex parte intellectus, fm quẽ aia transcendit corporis organa , non autem secundũ quòd est forma naturalis corporis:& ideo illa naturalis perfectio manet, secũdum quã ei beatitudo debetur : licet non maneat illa naturæ perfectio secundum quã est corporis forma.

¶ Ad fm dicendũ, q̃ aia aliter se habet ad esse quàm aliæ partes:nam esse totius non est alicuius suarum partium : vnde

in primo lib. quæstio. 82. artic. 2. soluta sunt : & sicex verbis eius respondetur huic rationi, quòd quãcumcumque ,videatur bonitas Dei , adhuc voluntas remanet libera,iam patet.quòd concessio huius consequentis nihil obstat proposito:quoniam(vt iam dictum est) sat est impeccabilitati, quòd voluntas si vult) velit autem quidquid vult] operetur quod velit ratione bonitatis diuinæ : sicut modo si vult , oportet quòd velit ratione boni:huiusmodi enim necessitates nihil obstant libertati , quamuis prima auferat libertatem peccandi : quæ tamen non est libertas, nec libertatis pars, sed libertas peccandi.

1. q. 82. 4. ar. 2.

¶ Super Quæstionis quarta Artic. quinto.

IN Articul. quinto in responsione ad quintum occurrit dubium ad hominem, & simpliciter.Ad hominem quidem , quia S.Thom. in 4. sent. distin. 49. quæstio 1. art. 4. quæstio 1. ex presse beatitudinem animæ augeri etiam intensiue resumpto corpore sustinet cuius oppositum hic docet.Si simpliciter autem, quia ratio ad illud ducit, scilicet anima resumpto corpore erit perfectior in se secundum naturam: ergo operatio eius erit perfectior : ergo & beatitudo erit in se perfectior : ergo non solum extensiue.Et augetur ex hac ratione dubium , quia in corpore huius articuli assumitur hæc ratio: & concluditur operatio in qua consistit beatitudo perfectior.

q. 84. ar. 7.

1. par. q. 12.

Ad hoc simul dicendum est simpliciter & secundum hominẽ. Sciendum est igitur ex præsenti articulo, quòd tripliciter intelligi potest, animam separatam impediri ex appetitu corporis à perfecta beatitudine,primò per modum contrarietatis : ita quòd sicut videns corporaliter impeditur propter dolorem pedis : ita anima separata ꝓpter effectum corporis distahatur aliqualiter à perfecta visione Dei : & hoc in litera reprobatur.Secundo,per modum defectus intensiui : ita q̃ ex hoc quòd anima separata deficit in perfectione suæ naturæ.deficiat enim in attentione suæ operationis , defectu in essendo causante defectum in operando. & quoniam cæteris paribus operatio attentior est magis intensa, & minus habens intentionis, est remissior : vt

Cap. 35.

patet in vltimo & vndi- vel pars omnino desinit esse destructo to
ex hoc sequitur q̃ alia tum sicut partes animalis destructo anima
beata resumpto co- li: vel si remanent, habent aliud esse in
re est beatitudo intensiue, actu. sicut pars lineæ habet aliud esse
nõ ex parte obiecti, aut q̃ tota linea: sed aiæ humanæ remanet
luminis gloriæ: sed ex esse cõpositi potit corporis destructionẽ:
parte attentionis visionis & hoc ideo quia idem est esse formæ &
consequente perfectio- materiæ. & hoc idẽ est esse compositi: aia
nem animæ in essendo. anté subsiltit in suo esse, vt i primo* oste-
Et hãc viã tanquã pro- sum est. vnde relinquitur quòd potest sepa- 10
babilẽ sustineri posse di- rationem a corpore perfectum esse ha-
xit author in quarto sen- beat: vn perfecta operationẽ habere po-
ten. vnde ibi inchoans test, licet non habeat perfectam natu-
huiusmodi intensionẽ, ram.
dicit, Potest etiam dici ¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitu-
quòd etiã beatitudo in- do est hominis secundum intellectum: &
tensiue, &c. verum hanc ideo remanente intellectu potest inesse
opinionem in hoc loco ei beatitudo: sicut dẽtes AEthiopis pos-
vt falsam negauit: ipsa- sunt esse albi etia post exultionem: secun
que negatione ex sua of- dam quos AEthiops dicitur albus.
ficina iliam habeti mi- ¶ Ad quartum dicẽdũ, quòd dupliciter 20
nime voluit: & meritò, aliquid impeditur ab alio. Vno modo per
vt patebit. Tertio p mo- modum contrarietatis, sicut frigus impe
dum defectus extẽsiui dit actionem caloris: & tale impedimen-
ita quòd ex hoc quòd a- tũ operationis repugnat felicitati. Alio
nima separata deficit in modo per modum cuiusda defectus: quia
perfectione extensiua suæ scilicet res impedita nõ habet quicquid
naturæ dum non se ex- ad omnimoda eius perfectionem requi-
tendit ad corpus & inte rit̃: & tale impedimẽtum operationis
gritatem humanæ natu nõ repugnat felicitati, sed omnimodæ
ræ, ad quæ nata est se ex perfectioni ipsius: & sic separatio animæ 30
tendere & pertinet hoc a corpore dicitur anima retardare, ne to
ad pfectionẽ eius, quo- ta intensione tendat in visionem diuinæ
niam næc ipsius natura essentiæ. appetit em anima sic frui Deo,
requirit, deficiat quoq; beantis animam, quòd
in perfectione extensiua quod etia ipsa fruitio deriuetur ad cor-
suæ operationis qua bea pus per redundantiam sicut possibile. &
tur: pertinet enim ad p- ideo quandiu ipsa fruitur Deo sine cor-
fectionem operationis pore, appetitus eius sic quiescit in eo, q̃
humanæ animæ, quòd tamen adhuc participationem eius vellet
ex ipsa redundet beati- suum corpus pertingere.
tudo in corpus: vt Aug. ¶ Ad quintum dicẽdum, q̃ desiderium 40
dicit in epistola ad Dio- aiæ separatæ totaliter quiesceit ex parte
scorum tam potenti na- appetibilis, quia habet id quod suo appe
turaDeus fecit animam, titui sufficit, sed nõ totaliter requiescit
&c. vt habes in art. seq. ex parte appetentis: quia illud bonũ non
& hæc est doctrina tradi- possidet ẽm omnẽ modũ quo possidere vellet. & ideo corpore resumpto bea-
ta in hoc articulo: & ra- titudo crescit non intensiuè sed exten-
tionaliliter, quoniã de- siuè.
fectus perfectionis in a- ¶ Ad sextum dicẽdum, quòd id quod ibi
nima separata nõ est de dicitur, quòd spiritus defunctorum 50
fectus perfectionis inte- non sic vident Deum sicut Angeli, nõ est
siuæ: quoniam hæc ani- intelligendum secundum inæqualitatem
ma nõ suscipit magis & quantitatis, quia etiam modo aliquæ ani-
minus secundũ substan- mæ beatorum sunt assumptæ ad superio-
tiam, sed est defectus per res ordines Angelorum, clarius vidẽtes
fectionis extensiuæ: con Deum quam inferiores Angeli: sed intel
sentaneum autem est vt ligitur ẽm inæqualitatem proportionis:
defectus animæ defectũ quia Angeli etiã infimi habent omnem
operationis, & extensi- perfectionem beatitudinis, quã sunt ha- 60
uus extẽsiuum causet, & bituri: nõ autẽ animæ separatæ sanctorũ.
nõ intensiuũ. Ad ratio-
nẽ ergo in oppositũ dici
tur, quòd est ibi sophis-
ma consequẽtis à magis
perfecta operatione ad
magis intensam descen-
dendo, perfectum enim
cõmunius est quàm in-
tensum: quoniam [vt pa
tet in quinto Metaphy.]
est id cui nihil deest de
requisitis ad ipsum & eõ
sequẽter penes accessum
cuiuscunque requisitio-
peratio seu res pfectior
est: intensio autem non
nisi penes augmentum
intrinsecũ, &c. & p hæc
omnia clara remanent.
¶ In reliquis aũt huius
quæstionis tribus articu
lis nihil scribendum oc
currit: nisi q̃ in vltimo
articulo ad primum, glo
ria essentialis beatitudi-
nis non est intelligenda
intrinsece, tanquã de es-
sentia beatitudinis: sed
tãquã causa essentialis
illius: quoniam ex hoc
q̃ Deus cõmendat hunc
tali dignum gradu, beatus fit & scientia nãque Dei cum laude cau
sa est perfectiua rerum,

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.*

AD SEXTVM sic proceditur: Videtur quòd perfectio corporis nõ requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. perfectio enim corporis est quoddã corporale bonum: sed sũma operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam esse abstractam a corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua dispositio corporis ad beatitudinem.

¶ SED CONTRA, Præmium virtutis est beatitudo: vnde dicitur Io. 13. Beati eritis, si feceritis ea: sed sanctis repromittitur pro præmio nõ solũm visio Dei & delectatio, sed etiam corporis bona dispositio. Dicit em Isa. vlti. Videbitis, & gaudebit cor vestrũ, & ossa vestra quasi herba germinabunt. ergo bona dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ si loquamur de beatitudine hominis, qualis in hac vita pot̃ haberi, manifestum est q̃ ad eam ex necessitate requiritur bona dispositio corporis: cõstitit enim hæc beatitudo ſm Philosophum in operatione virtutis perfectæ. manifestum est autem quòd per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri pot̃. Sed si loquamur de beatitudine perfecta, sic quidam posuerunt q̃ nõ requiritur ad beatitudinem aliqua corporis dispositio, imo requiritur ad eam, vt omnino animæ sit a corpore separata. Vnde Augu. 12. de ciu. Dei,* introducit verba Porphirij dicentis. Quòd ad hoc q̃ sit beata anima, omne corpus fugiendum est. Sed hoc est inconueniens: cum enim naturale sit animæ corpori vniri, nõ pot̃ esse q̃ perfectio animæ naturalem eius perfectionem excludat. Et ideo dicẽdum est, q̃ ad beatitudinẽ omnibus modis perfectam requiritur perfecta dispositio corporis & antecedenter & cõsequenter: antecedenter quidem, quia (vt Aug. dicit 12. super Gen. ad litterã*) si tale sit corpus cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut caro quæ corrumpitur, & aggrauat animam, auertitur mens ab illa visione summi cæli: vnde concludit, q̃ cum hoc corpus iam nõ erit animale, sed spirituale, tunc Angelis adæquabitur, & erit ei ad gloriam qd̃ tarcinæ fuit. Consequẽter verò, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipsum sua perfectione potiatur: vnde Augustt. dicit in epistol ad Dioscorum,* Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in corporali bono non consistit beatitudo, sicut in obiecto beatitudinis, sed corporale bonum potest facere ad aliquem beatitudinis decorem vel perfectionem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ etsi corpus nihil conferat ad illam operationem intellectus qua Dei essentia videtur, tamen posset ab hac impediri: & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad perfecta operationem intellectus requiritur quidem abstractio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animam: non autem a spirituali corpore quod erit totaliter spiritui subiectum. de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinẽ requiratur etiam exteriora bona. quod enim in præmium sanctis promittitur ad beatitudinẽ pertinet. sed sanctis repromittũtur exteriora bona, sicut cibus & potus, diuitiæ & regnũ. dicitur enim Luc. 22. vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo: & Matth. 6. Thesaurizate vobis thesaurum in cælo. & Matth. 25. Venite benedicti patris mei, possidere regnũ. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

2 ¶ Præterea, Secundum Boetium in 3. de consolatione.* Beatitudo est status omniũ bonorũ aggregatione perfectus: sed exteriora sunt aliqua hominis bona, licet minima, vt Aug. dicit: ergo ipsa etiam requiruntur ad beatitudinem.

3 ¶ Præterea Dominus Matth. 5. dicit, Merces vestra multa est in cælis: sed esse in cælis significat esse in loco: ergo saltẽ locus exterior requiritur ad beatitudinem.

¶ SED CONTRA est q̃ dicitur in Psal. 72. Quid em̃ mihi est in cæl. & à te, quid vo. super terrã, quasi dicat nihil volo nisi hoc quod sequitur: mihi adhærere Deo bonũ est: ergo nihil aliud extra Deum ad beatitudinem requiritur.

¶ RESPONDEO dicendum q̃ ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita pot̃ haberi, requiruntur exteriora bona, non quasi de essentia beatitudini existẽtia: sed quasi instrumentaliter deseruientia beatitudinis: quæ consistit in operatione virtutis. vt dicitur in 1. Ethic* indiget enim homo in hac vita necessarijs corporis tam ad operationem virtutis contemplatiuæ, quam etiam ad operationem virtutis actiuæ, ad quam etiam plura alia requiruntur, quibus exercear opera actiuæ virtutis.

¶ Sed ad beatitudinẽ perfectã, quæ in visione Dei cõsistit, nullo

nullo mõ huiusmodi bona requiruntur. Cuius ratio est, quia omnia huiusmodi bona exteriora vel requiruntur ad sustẽtationem animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt: illa autem perfecta beatitudo, quæ in visione Dei consistit, vel erit in anima sine corpore, vel erit in aia corpori iuncta, nõ iã animali, sed spirituali. & ideo nullo modo huiusmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinentur ad vitam animalem. Et quia in hac vita magis accedit ad similitudinem illius perfectæ beatitudinis felicitas contemplatiua quàm actiua, vt pote etiam Deo similior, vt ex dictis patet.* ideo minus indiget huiusmodi bonis corporis, vt dicitur in 10. Ethic. 4. 10 q. 3. art. 5. Cap. 7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd omnes illæ corporales promissiones quæ in sacra Scriptura continentur, sunt metaphoricè intelligendæ, secũdum quòd in Scripturis solẽt spiritualia per corporalia designari, vt ex his q̃nouim⁹, ad desiderandum incognita consurgamus. Sicut Gregorius dicit in quadam Homilia.* sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias sufficientia qua homini sufficiet Deus, per regnum exaltatio hominis vsque ad coniunctionem cum Deo. Homil. 12. in Euange.

¶ Ad ſm dicendum quod bona ista deseruientia animali vitæ, non competunt vitæ spirituali, in qua beatitudo perfecta consistit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio: quia quidquid bonum inuenitur in istis, totum habebitur in summo fonte bonorum.

¶ Ad tertium dicendum q̃ ſm Aug. in lib. de ser. Do. in monte,* Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis cælis: sed per cælos intelligitur beatitudo spiritualium bonorum. Nihil ominus tamen locus corporeus, scilicet cælum empyreum, aderit beatis: non propter necessitatem beatitudinis, sed secundum quandam congruentiam & decorem. Lib. 1. c. 9.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum ad beatitudinem requirantur societas amicorum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ amici sint necessarij ab beatitudinẽ. futura enim beatitudo in Scripturis frequenter nomine gloriæ designatur: sed gloria cõsistit in hoc q̃ bonũ hominis ad notitiam multorum deducit: ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

2 ¶ Præterea, Boetius dicit, quòd nullius boni sine cõsortio iucunda est possessio: sed ad beatitudinem requiritur delectatio: ergo etiam requiritur societas amicorum.

3 ¶ Præterea, Charitas ī beatitudine perficitur: sed charitas extendit se ad dilectionem Dei & proximi. ergo videtur quòd ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur Sapien. 7. Venerũt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum diuina sapiẽtia, quæ consistit in cõtemplatione Dei, & sic ad beatitudinẽ nihil aliud requiritur.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ si loquamur de felicitate præsentis vitæ, sicut Philosophus dicit in 10. Ethic.* Felix indiget amicis non quidem propter vtilitatem, cum sit sibi sufficiẽs: nec propter delectationem, quia habet in seipso delectationem perfectam in operatione virtutis: sed propter bonã operationẽ, vt scilicet eis benefaciat, & vt eos inspiciens benefacere delectetur, & vt ab eis in bñfaciendo iuuetur. Indiget em̃ homo ad bene operandum auxilio amicorũ, tã in operibus vitæ actiuæ, quàm in operibus vitæ cõtemplatiuæ. Sed si loquamur de pfecta beatitudine, q̃ erit in patria, non requiritur societas amicorũ de necessitate ad beatitudinem, quia homo habet totã plenitudinẽ suæ perfectionis in Deo, sed ad bñ esse beatitudinis facit societas amicorum. Vnde Augustt. dicit 8. super Gen. ad literam,* q̃ creatura spiritualis ad hoc quòd sit beata, non nisi intrinsecus adiuuatur æternitate, veritate, charitate creatoris: extrinsecus verò si adiuuari dicen da est, fortasse hoc solo adiuuatur, q̃ se inuicem vident, & de sua societate gaudent. 9. Ethic. 9. Cap. 9. & 11. Cap. 25.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gloria q̃ essentialis beatitudini, est quam habet homo non apud hominẽ, sed apud Deum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd verbũ illud intelligitur qñ in eo bono quod habetur, non est plena sufficientia, quod in quod in proposito dici non potest, quia omnis boni sufficientiam habet homo in Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfectio charitatis essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, nõ quantũ ad dilectionẽ ꝓximi. Vnde si esset, vna sola anima fruens Deo, beata esset, non habens proximum quẽ diligeret: sed supposito ꝓximo sequitur dilectio eius ex pfecta dilectione Dei: Cap. 7.

vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

¶ *Super Quæstionẽ quintam.*

QVÆSTIO QVINTA, *de adeptione beatitudinis, in octo articulos diuisa.*

INquæst. quinta aduertendum est quòd licet visio Dei per essentiam, & beatitudo formalis in intellectualis creaturæ coincidãt realiter, vt ex supradictis patet: quia tamen distinguũtur formaliter, ideo diuersa sũt quæsita ista formaliter à quæsitis in prima parte, q. 12. Decuit enim tã perfectum doctorem eõ plere omnia formaliter. Nihil igitur est superfluum.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articul. primũ.*

INhoc articulo primo quæst. quintæ nota q̃ Author ex duobus capacitatem hominis respectu perfecti boni ostendens alterum naturale, quod hic experimur, scilicet cognitionem ipsius Dei vniuersalis & summi boni, quã ex studio acquirimus, dum cognoscimus Deum esse eum, qui si videretur bearet: & appetitum qualemcũque in ipso Deo quiescẽdi alterum quodammodo naturale: quod probamus, scilicet quod omnis intellectus est capax (quamuis remote) diuinæ visionis, ex hoc ipso quòd intellectẽ* est. In secundo autem & tertio nihil occurrit. Cap. 4.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum homo possit consequi beatitudinem.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ homo beatitudinem adipisci non possit: sicut enim natura rationalis est supra sensibilem, ita natura intellectualis est supra rationalẽ: vt patet per Dionysiũ in lib. de di. no.* in multis locis. sed bruta animalia quæ habent naturam sensibilẽ tantùm, non possunt peruenire ad finem rationalis naturæ. ergo nec homo qui est rationalis naturæ, potest peruenire ad finem naturæ, qui est beatitudo

2 ¶ Præterea, Beatitudo vera consistit in visione Dei, quæ est veritas pura: sed homini est connaturale vt veritatem intueatur in rebus materialibus. Vnde species intelligibiles in phantasmatibus intelligit: vt dicitur in tertio de anima.* ergo non potest ad beatitudinem peruenire. Text. 30.

3 ¶ Præterea, beatitudo cõsistit in adeptione summi boni: sed aliquis non pot̃ peruenire ad summum, nisi transcendat media: cum igitur inter Deũ & naturam humanam media sit natura Angelica, quam homo transcendere non potest, videtur quòd non possit beatitudinem adipisci.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 93. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. quicunque ergo est capax perfecti boni, pot̃ ad beatitudinem peruenire. quòd autem homo boni perfecti sit capax, ad hoc apparet q̃ eius intellectus pot̃ cõprehendere vniuersale & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud. & ideo homo potest beatitudinem adipisci. Apparet etiam idem ex hoc, quòd homo est capax visionis diuinæ essentiæ, sicut in primo* habitum est: in qua quidẽ visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus. q. 12. art. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ aliter excedit natura rationalis sensitiua, & aliter intellectualis rationalem: natura enim rationalis excedit sensitiuam quantum ad cognitionis obiectũ: quia sensus nullo modo potest cognoscere vniuersale, cuius ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modũ cognoscendi intelligibilem veritatem, nã intellectualis natura statim apprehẽdit veritatem, ad quam rationalis natura per inquisitionẽ rationis pertingit: vt patet in his quæ in primo* dicta sunt. & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit: vnde rationalis natura consequi pot̃ beatitudinem, quæ est perfectio intellectualis naturæ: tamẽ alio modo quàm Angeli. nam Angeli consecuti sunt eam* statim post principium suæ cognitionis: homines autẽ per tempus ad ipsam peruenium̃t, sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest. D. 752. q. 3. per totum. D. 276. q. 1. art. 2. D. 260. q. 74. ar. 8. & q. 89. ar. 1.

¶ Ad ſm dicendum, quòd homini ſm statum præsentis vitæ connaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilem est per phãtasmata, sed post huius vitæ statum habet alium modum connaturalem, vt in primo* dictum est. D. 190. q. 74. ar. 8. & q. 89. ar. 1.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

IN quarto articulo aliquantisper notãdum est. Scito igitur primo in tertio loco quarti articuli differentiam inter perpetuitatem & inamissibilitatem beatitudinis: per petuitas enim significat durationem quandam, inamissibilitas autem significat immutabilitatem quandam. hæc ergo est species immutabilitatis, illa durationis: & quoniã duratio mensuræ est mutabilis vel immutabilis, prius naturaliter inest alicui rei sempiternæ immutabilitas q̃ perpetuitatissimò hoc est illius effect⁹, vt ex quæ. 10. primi lib. coniuncta nanæ apparet. Cum igitur hic quæritur vtrum beatitudo possit amitti, est quæstio non de perpetuitate formaliter: sed de inamissibilitate quæ est perpetuitatis causa.

¶ Scito secundo in corpore articuli, quòd prima ratio in literã allata pro conclusione quæ & in quarto sen. distinctione. 49. q. 1. art. 1. q. 4. tangitur male videtur intelligi à Sco. in quarta. distin. 49. q. 6. Potest siquidem dupliciter intelligi, quòd beatitudo sit quietatiua omnis desiderij: primò vt sensus sit, quòd beatitudo forma lis est formalis impletio omnis desiderij Ethic. sensus est falsus: & tamẽ ita tam Sco. reprehẽdit.

Secundò, vt sit sensus, quòd beatitudo formalis est inferens impletionem omnis desiderij ex pulsionẽque omnis mali quocunque modo illud cõtingat, ita quòd ratio beatitudinis in cõmuni exigit quòd inferat satietatem omnis desiderij naturalis, abstrahendo à tali vel tali modo & hic sensus est verus & intentus, tam hic quàm in quarto sententiarũ. Ex hoc enim sequitur manifestè quòd beatitudo exigit inamissibilitatem, vt in litera deducitur.

Alioquin dolor vel timor inesset beato. Vnde dupliciter Scot. ibidem defeciſſe videtur. Primo, quia non distinxit inter immobilitatẽ seu inamissibilitatem, & perpetuitatem: & quæ de immutabilitate dicuntur, & de perpetuitate, consequenter de perpetuitate formaliter accipit. Secundò, quia esse immobilitatem de ratione beatitudinis intelligitur formaliter aut virtualiter quoniam vt dicitur 10. Metaphy. Corruptibile & incorruptibile aut sunt substantia aut in substantia: & tamen ipse formaliter accepit de perpetuitate. Scito, tertio quòd secunda ratio litetæ efficax valet contra primã, quia ibi non accepit de perpetuitate formaliter, sed de inamissibilitate.

4. dist. 49. qu. art. 4. q. 2.

9 Cap. 9.

Homil. 19. euang.

De S. virgine. c. 26. tract. 67 in Ioannẽ.

q. 1. ar. 1. & q. 2. ar. 1.

Epist. 56. & 13. de trin. c. 1.

Cap. 4. circa primũ

¶ Ad tertium dicendum quòd homo nõ potest trascendere Angelos gradu naturæ, vt scilicet naturaliter sit eis superior: potest tamen eos transcendere per operationem intellectus: dum intelligit aliquid super Angelos esse, quod homines beatificat, quod cum perfectè cõsequetur, perfectè beatus erit.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum vnus homo possit esse beatior altero.*

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus homo alio non possit esse beatior. beatitudo enim est præmium virtutis: vt Philosophus dicit in primo Ethi. " sed propoperibus virtutum omnibus æqualis merces reddit. dicitur enim Matthæ. 20. q̃ omnes qui operati sunt in vinea acceperũt singulos denarios: q̃a (vt dicit Greg.) æqualem vitam æternæ vitæ retributionem fortiti sunt. ergo vnus non erit beatior alio.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est summũ bonũ: sed summo nõ potest esse aliquid maius: ergo beatitudine vnius hominis non potest alia esse maior beatitudo.

3 ¶ Præterea, Beatitudo cũ sit perfectũ & sufficiens bonum, desideriũ hois quietat: sed nõ quietatur desideriũ, si aliquod bonũ deest quod suppleri possit: si autẽ nihil deest quod suppleri possit, nõ poterit esse aliquid aliud maius bonũ: ergo vel homo non est beatus, vel si est beat⁹, non potest alia maior beatitudo esse.

¶ SED CONTRA est quod dicit Io. 14. In domo Patris mei mãsiones multæ sunt: per quas (vt Aug dicit *) diuersæ meritorũ dignitates intelliguntur in vita æterna: dignitas aũt vitæ æternæ, q̃ pro merito dat est ipsa beatitudo: ergo sunt diuersi gradus beatitudinis: & non omnium est æqualis beatitudo.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictũ est * in ratione beatitudinis duo includuntur. scilicet ipse finis vltimus, qui est summum bonum, & adeptio vel fruitio ipsius boni. Quantum igitur ad ipsum bonum quod beatitudinis obiectum & causa, non potest esse vna beatitudo alia maior: quia nõ est nisi vnũ summũ bonum, scilicet Deus, cuius fruitione homines sunt beati: sed quantũ ad adeptionem huiusmodi boni vel fruitionem potest aliquis alio esse beatior: quia quanto magis hoc bono fruitur, tãta beatior est: contingit autem aliquem perfectius frui Deo quam alium, ex eo quòd est melius dispositus vel ordinatus ad eius fruitionem. & secundum hoc potest aliquis alio beatior esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnitas denarij significat vnitatem beatitudinis ex parte obiecti: sed diuersitas mansionum, significat diuersitatem beatitudinis secundum diuersum gradum fruitionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beatitudo dicitur esse summum bonum inquãtum est summi boni perfecta possessio siue fruitio.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cũ habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnis boni. vt Augu. * dicit. sed dicit aliquis alio beatior ex diuersa eius dem boni participatione: additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem. vnde Augu. dicit in 5. confess. "Qui te & alia nouit, nõ propter illa beatior, sed propter te solum beatus.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum aliquis in hac vita possit esse beatus.*

Infrà arti. 1. co. & q. 2. ar. 1. co. Et 3. di. 27. q. 2. arti. 2. cor. Et 4. di. stin. 49. q. 1. art. 2. q. 2. ad 3. Et veri. q. 14. art. 2. cor. Et 1. Ethic. lect. 16.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo possit i hac vita haberi. dicitur enim in Psal. 118. Beati immaculati in via qui ambulãt in Lege Domini. hoc autem in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

2 ¶ Præterea, Imperfecta participatio summi boni nõ admittit rationem beatitudinis: alioquin vnus non esset beatior alio. sed in hac vita homines possunt participare summum bonum cognoscendo & amando Deum, licet imperfectè. ergo homo in hac vita potest esse beatus.

3 ¶ Præterea, Quod ab omnibus dicitur, nõ potest totaliter falsum esse. videtur enim naturale quod in pluribus est: natura autem nõ totaliter deficit, sed plures ponunt beatitudinẽ in hac vita, vt patet per illud Psal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, scilicet præsentis vitæ bona. ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis: sed beatitudo excludit miseriam: ergo homo in hac vita non potest esse beatus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi potest, perfecta autem & vera beatitudo non põt haberi in hac vita: & hoc quidẽ considerari potest dupliciter. Primo quidem ex ipsa communi beatitudinis ratione: nam beatitudo, cum sit perfectũ & sufficiens bonum, omne malum excludit, & omne desiderium implet. in hac autem vita non potest omne malum excludi. multis enim malis præsens vita subiacet, quæ vitarinõ possunt, & ignorãtiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetit⁹, & multiplicibus pœnalitatibus ex parte corporis, vt Augustinus diligẽter prosequitur 10. de ciui. Dei. * similiter etiam boni desideriũ in hac vita satiari non põt. naturaliter enim homo desiderat permanentiam eius boni quod habet: bona aũt præsentis vitæ transitoria sunt, cum & ipsa vita transeat, quã naturaliter desideramus, & eam perpetuò permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortẽ: vnde impossibile est q̃ in hac vita vera beatitudo habeatur. Secũdo, si cõsideretur id in quo specialiter beatitudo consistit, scilicet visio diuinæ essentiæ quæ nõ potest homini prouenire in hac vita: vt in primo * ostensum est, ex quibus manifestè apparet quòd non potest aliquis in hac vita veram & perfectã beatitudinem adipisci.

Cap. 5. 6. & 7.

q. 12. art. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beati dicũtur aliqui in hac vita vel propter spem beatitudinis adipiscendæ in futura vita, secundum illud Rom. 8. Spe salui facti sumus: vel propter aliquam participationem beatitudinis secundũ aliqualem summi boni fruitionem.

¶ Ad 2m dicendum, quod participatio beatitudinis potest esse imperfecta dupliciter. Vno modo ex parte ipsius obiecti beatitudinis: quod quidem 2m sui essentiam non videtur: & talis imperfectio tollit rationem veræ beatitudinis. Alio mõ potest esse imperfecta ex parte ipsius participantis, qui quidem ad ipsum obiectum beatitudinis secundum seipsum attingit, scilicet Deum, sed imperfectè per respectũ ad modũ, quo Deus seipso fruitur, & talis imperfectio non tollit veram rationem beatitudinis: quia cum beatitudo sit operatio quædam (vt suprà dictũ est *) vera ratio beatitudinis consideratur ex obiecto quod dat speciem actui: non autẽ ex subiecto.

q. 3. art. 2.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ homines reputãt in hac vita esse aliquam beatitudinem propter aliquam similitudinẽ veræ beatitudinis: & sic non ex toto in suæstimatione deficiunt.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum beatitudo habita possit amitti.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo possit amitti. beatitudo enim est pfectio quædam: sed omnis perfectio in est perfectibili 2m modũ ipsius. cum igitur homo secundũ naturam suam sit mutabilis, videtur quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur: & ita videtur q̃ homo beatitudinem possit amittere.

1. q. 64. ar. 2. cor. Et 1. dist. 2. q. 1. ar 2. cor. fi. Et 3. cõtra. c. 6. & 65. Et opus. 3. c. 169. 262. & 264. Et Io. 10. lect. cor. 5.

2 ¶ Præterea, Beatitudo consistit in actione intellectus qui subiacet voluntati: sed voluntas se habet ad oppositа. ergo videtur quòd possit desistere ab operatione, qua homo beatificatur: & ita homo desinet esse beatus.

3 ¶ Præterea principio respondet finis: sed beatitudo hominis habet principium: quia homo non semper fuit beatus. ergo videtur quòd habeat finem.

¶ SED CONTRA est q̃ dicit Matth. 23. de iustis, q̃ ibunt

Art. 2. hui. 1ns q.

ibunt in vitam æternam, quæ (vt dictum est) * est beatitudo sanctorum. quod autem est æternum, non deficit. ergo beatitudo non potest amitti.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ si loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac vita potest haberi. sic potest amitti. & hoc patet in felicitate contemplatiua, quæ amittit: vel per obliuionem, puta cum corrumpitur scientia ex aliqua ægritudine: vel per aliquas occupationes, quibus totaliter abstrahitur aliquis à contemplatione. Patet etiam idem in felicitate actiua. voluntas enim hominis transmutari potest, vt videlicet degeneret a virtute. in cuius actu principaliter consistit felicitas. si autem virtus remanet integra, exteriores trãsmutationes possunt quidem beatitudinem talem perturbare, inquantum impediunt multas operationes virtutũ. non tñ possunt eam totaliter auferre: quia adhuc remanet operatio virtutis, dum ipsas aduersitates homo laudabiliter sustinet. & quia beatitudo huius vitæ amitti potest, quod vr esse contra rationem beatitudinis: ideo Philosophus dicit in primo Ethi. * Aliquos esse in hac vita beatos non simpliciter, sed sicut homines: quorum natura mutationi subiecta est. Si vero loquamur de beatitudine perfecta, quæ expectatur post hanc vitam, sciendum quòd Origenes * posuit quorundã Platonicorum * errorem sequens, quòd post vltimam beatitudinem homo potest fieri miser. Sed hoc manifestè apparet esse falsum dupliciter.

Cap. 10.

li. 1. periar. c. 5. & lib. 2. cap. 3.

Al. Philosophorum.

¶ Primò quidem ex ipsa communi ratione beatitudinis: cũ enim ipsa beatitudo sit perfectum bonum sufficiens, oportet quod desiderium hominis quietet, & omne malũ excludat: naturaliter autem homo desiderat retinere bonum quod habet, & quòd eius retinendi securitatem obtineat: alioquin necesse est q̃ timore amittendi vel dolore, de certitudine amissionis affligatur. Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quòd homo certam habeat opinionem, bonum quod habet, nunquam se amissurum: quæ quidem opinio si vera sit, cõsequens est beatitudinem nunqua amittet: si autem falsa sit, hoc ipsum est quoddam malum falsam opinionem habere: nã falsum est malum intellectus, sicut verũm est bonũ ipsius, vt dicitur in 6. Ethic. * Non igitur iam verè sit beatus si aliquod malum ei inest.

Cap. 2. et 3.

¶ Secundò idem apparet si consideretur ratio beatitudinis in speciali: ostensum est enim suprà * q̃ beatitudo hominis in visione diuinæ essentiæ cõsistit: est autem impossibile quòd aliquis videns diuinam essentiam, velit eam non videre: quia omne bonum habitum quo aliquis carere vult, aut est insufficiens, & quæritur aliquid sufficiẽtius loco eius: aut habeat aliquod incommodum annexum, propter quòd in fastidium veniat: visio autem diuinæ essentiæ replet animã omnibus bonis, cũ coniungat fonti totius bonitatis. vnde dicitur in Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. & Sapien. 7. dicitur, Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum cõtemplatione sapientiæ: similiter etiam non habet aliquod incommodum adiunctum: quia de contemplatione sapientiæ dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus eius: sic ergo patet quòd propria voluntate beatus non potest beatitudinem deserere: similiter etiam non potest eam perdere Deo subtrahente. quia cũ subtractio beatitudinis sit quædam pœna, non potest talis subtractio à Deo iusto iudice prouenire nisi pro aliqua culpa, in quam cadere non potest qui Dei essentiam videt, cũ ad hanc visionem ex necessitate sequatur rectitudo voluntatis, vt suprà ostensum est. * similiter etiã nec aliquod aliud agens potest eam subtrahere. quia mens Deo coniuncta super omnia alia eleuatur. & sic ab huiusmodi coniunctione nullum aliud agens potest ipsam excludere. vnde inconueniens videtur q̃ per quasdam alternationes temporũ transeat homo de beatitudine ad miseriam, & ecõuerso, quia huiusmodi temporales alternationes esse non possunt nisi circa ea, quæ subiacent tempori & motui.

q. 3. art. 8.

q. 4. art. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ beatitudo est perfectio consummata, quæ omnem defectum excludit à beato: & ideo absque mutabilitate aduenit eam habẽti, faciẽte hoc virtute diuina, quæ hominem subleuat in participationem æternitatis, transcendentis omnem mutationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas ad oppositа se habet in his, quæ ad finem ordinantur: sed ad vltimum finem naturalẽ necessitate ordinatur: quod patet ex hoc quod homo non potest non velle esse beatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo habet principiũ ex conditione participantis: sed caret fine propter conditionem boni, cuius participatio facit beatum. vnde ab alio est initiũ beatitudinis, & ab alio est quod caret fine.

ARTIC. V.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ homo per sua naturalia possit beatitudinem consequi. natura enim nõ deficit in necessarijs: sed nihil est homini tã necessarium quàm id quòd per finem vltimum consequitur: ergo hoc naturæ humanæ non deest: potest igitur homo per sua naturalia beatitudinem consequi.

2 ¶ Præterea. Homo cum sit nobilior irrationalibus creaturis, videtur esse sufficientior: sed irrationales creaturæ p̃ sua naturalia possunt consequi duos fines: ergo multo magis homo per sua naturalia potest beatitudinem consequi.

3 ¶ Præterea, Beatitudo est operatio perfecta 3m philosophũ. * eiusdẽ aũt est inclinare rẽ & perficere ipsam. cũ igitur operatio imperfecta quæ est quasi principiũ in operationibus humanis, subdatur naturali hominis potestati, qua fuorũ actuũ est dominus: videtur quod per naturalẽ potentiam possit pertingere ad operationem perfectam quæ est beatitudo.

¶ SED CONTRA, Homo est in principiũ naturaliter actuũ suorũ per intellectũ & voluntatem. sed vltima beatitudo sanctis præparata excedit intellectũ & volũtatem. Dicit etiã Apostol. 1. ad Cor. 2. Oculus nõ vidit, & auris nõ audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ pparauit Deus diligẽtibus se. ergo homo p̃ sua naturalia non põt beatitudinẽ consequi.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi potest, põt ab homine acquiri per sua naturalia eo modo, quo & virtus, in cuius operatione cõsistit, de quo infrà dicẽt. * sed beatitudo hominis perfecta (sicut suprà * dictũ est) consistit in visione diuinæ essentiæ. videre aũt Deũ per essentiã est supra naturam, nõ solùm hominis, sed ẽt omnis creaturæ vt in primo * ostensum est. naturalis ẽm cognitio cuiuslibet creaturæ est 3m modum substãtiæ eius: sicut de intelligentia dicitur in li. de causis, q̃ cognoscit ea quæ sunt supra se, & ea quæ sunt infra se 3m modum substantiæ suæ: omnis autem cognitio, quæ est secũdum modum substantiæ creatæ, deficit à visione diuinæ essentiæ, quæ in infinitum excedit omnem substantiam creatam. vnde nec homo, nec aliqua creatura potest cõsequi beatitudinem vltimam per sua naturalia.

Infrà, qu. 26. art. 1. 2. & 2. Et 1. q. 12. art. 4. et q. 94. art. 1. & 4. dist. 49. q. 2. art. 6. & 3. cõtra 2. 147. 117. et 150. principio, & Ro. 1. lect. 9. fi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut natura nõ deficit huiusmodi in necessariis, quãuis non dederit sibi arma & tegumenta, sicut alijs animalib. q̃a dedit ei rõnem & manus quib. possit hæc sibi acquirere: ita nec deficit huiusmodi in necessariis, quãuis non daret sibi aliquod principium quo posset beatitudinẽ cõsequi. hoc enim erat impossibile: sed dedit ei liberum arbitrium, quo possit cõuerti ad Deum, q̃ eum faceret beatum: q̃ enim per amicos possumus, per nos aliqualiter possumus, vt dicitur in 3. Ethi. *

Lib. 1. Eth. cap. 7.

¶ Ad secundum dicendum q̃ nobilioris cõditionis est natura quæ potest cõsequi perfectum bonũ, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc consequẽdum, quàm natura, quæ non potest consequi perfectum bonum, sed consequitur quoddã bonum imperfectum, licet ad consecutionem eius non indigeat exteriori auxilio: vt Philosophus dicit in 2. de cælo. * sicut melius est dispositus ad sanitatem, qui potest consequi perfectã sanitatem, licet hoc sit per auxilium medicinæ, quàm qui solũ potest cõsequi quandam imperfectam sanitatem sine medicinæ

A tex. 66 usque ad 66.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

IN Articulo quinto defendenda esset ratio cõclusionis in litera posita: nisi diffusè tractata fuisset in 1. lib. quæstion. duodecima, articul. quarto, vbi responsum est Sco. eam impugnãtis in 4. distinctione 40. quæstio. secunda, quare videbi, &c.

Cap. 3.

de est apud verè Philosophos, qui non in ære loquuntur, sed voluntatem in bonum tantũ & voluntatem rectã in vere bonum tantum ferri posse nouerunt.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli habes duo notanda. Primò, quòd beatitudo est immutabilis & cõsequenter incorruptibilis: ac per hoc differt plusquã genere ab alijs actib. corruptibilibus iuxta doctrinam Aristo. 10. Meta. Secundò, causas immutabilitatis eius, formalem scilicet, quiaest perfectio cõsummata: effectiuam verò, diuinam virtutẽ, materialem autem, hominem eleuatum in participationẽ æternitatis. Et hoc tertium pro quã to includit quòd beatitudo formalis mẽsuratur æternitate participata, & non æuo: impugnatur à Sco. in loco allegato: quamen satisfecimus ei in 1. lib. q. 10. non replicandũ censeo: & his si adda tur bonitas per essentiã, cuius adeptio est beatitudo, videbitur & relqua causa, s. finalis ipsi⁹ beatitudinis. Ex primo horum habes quòd beatitudo hæc non se habet ad perpetuitatem, sicut albedo se haberet ad eã, si à Deo perpetuò conseruaretur quoniam albedo illa esset incorruptibilis, vt per accidens perpetua: beatitudo autem perfecta de qua loquimur, est secundum se incorruptibilis, & per se sibi vendicat perennitatem: & propterea se habet ad perpetuitatem, sicut figura cælestis. Ex secundo autem horum habes modum quo beatitudo hæc constituitur immutabilis, scilicet eleuando subiectum supra mutabilitatem. Ex hoc enim quod mens humana eleuatur in æternitatis ordinem, oportet q̃ præleueretur in ordinem immutabilium: quoniã æternitas immutabilitatem sequitur, omnibus autem beatitudinis causis supra mutabilitatem existentibus, necesse est beatitudinem ipsam immutabilem esse.

Cap. 3.

q. 12. art. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Super Quæstionũ quinta Articul sextum.

IN articulo sexto, septimo, & octauo nihil aliud scribendum occurrit nisi q̃ materia octaui articuli tractata est in 1. lib. q. 88. art. 1. vbi solutæ sunt rationes Sco. quare vide ibi. Et hic completur tractatus primus huius libri.

auxilio: & idco creatura rationalis, quæ pôt consequi perfectũ beatitudinis bonum, indigens ad hoc diuino auxilio, est perfectior quam creatura irrationalis, q̃ hmõi boni nõ est capãx, sed quoddam bonum imperfectum consequitur virtute suæ naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ qñ imperfectum & perfectum sunt eiusdẽ speciei, ab eadẽ virtute causari possunt: nõ aũt hoc est necesse si sunt alterius speciei, nõ enim quidquid potest causare dispositionẽ materiæ, pôt vltimã perfectionẽ cõferre, imperfecta autẽ operatio, q̃ subiacet naturali hominis potestati, non est eiusdem speciei cũ operatione illa perfecta, quæ est hominis beatitudo, cũ operationis species depẽdeat ex obiecto. vnde ratio nõ sequit.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ homo posit fieri beatus per actionem alicuius superioris creaturæ, scilicet Angeli. cum enim duplex ordo inueniatur in rebus: vnus partium vniuersi adinuicem, alius totius vniuersi ad bonum quod est extra vniuersum: primus ordo ordinatur ad secũdum, sicut ad finem, vt dicitur 12. Metaph.* sicut ordo partium exercitus adinuicem est propter ordinẽ totius exercitus ad ducem: sed ordo partium vniuersi adinuicem extenditur secũdum quod superiores creaturæ agunt in inferiores: vt in primo dictum est.* beatitudo autem cõsistit in ordine hominis ad bonũ, quod est extra vniuersum, quod est Deus. ergo per actionem superioris creaturæ, scilicet Angeli, in hominem homo beatus efficitur.

Text. 52. & 53.

1. par. q. 21. art. 1. ad 1. argum.

2 ¶ Præterea, Quod est in potentia tale, potest reduci in actum, per id q̃ est actu tale: sicut quod est potentia calidum, fit actu calidum, per id quod est actu calidum: sed homo est in potentia beatus. ergo potest fieri actu beatus per Angelum, qui est actu beatus.

3 ¶ Præterea, Beatitudo cõsistit in operatione intellectꝰ, vt supra dictũ est:* sed Angelus pôt illuminare intellectũ hois: vt i primo habitũ est, ergo Angelus pôt facere hoiem beatũ.

q. 1. art. 5.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur in Psal. 83. Gratiã & gloriam dabit Dominus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ cum omnis creatura naturæ legibus sit subiecta (vt potè habens limitatam virtutem & actionem) illud quod excedit naturam creatam, non pôt fieri virtute alicuius creaturæ: & ideo siquid fieri oporteat quod sit supra naturam, hoc fit immediatè à Deo: sicut suscitatio mortui, illuminatio cæci, & cætera huiusmodi: ostẽsum est autem,* q̃ beatitudo est quoddam bonum excedens naturam creatam: vnde impossibile est q̃ per actionẽ alicuius creaturæ conferatur: sed homo beatus fit solo Deo agente, si loquamur de beatitudine perfecta: si verò loquamur de beatitudine imperfecta, sic eadem ratio est de ipsa & de virtute, in cuius actu consistit.

Arti. praced.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd plerunque cõtingit in potentiis actiuis ordinatis, q̃ perducere ad vltimũ finem pertinet ad supremam potentiam: inferiores verò potentiæ coadiuuant ad consecutionem illius vltimi finis dispõnẽdo: sicut ad artẽ gubernatiuã, q̃ præest nauifactiuæ, pertinet vsus nauis, propter quẽ nauis ipsa fit. sic in ordine vniuersi homo quidem adiuuatur ab Angelis ad consequẽdum vltimum finem, secundum aliqua præcedentia, quibus disponitur ad eius consecutionem: sed ipsum vltimum finem consequitur per ipsum primum agentem, qui est Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando aliqua forma actu existit in aliquo secundum esse perfectum & naturale, potest esse principium actionis in alterum sicut calidum per calorẽ calefacit: sed si forma existit in aliquo imperfectè, & nõ secundũ esse naturale, nõ pôt esse principium communicationis sui ad alterum: sicut intẽtio coloris, qui est in pupilla, nõ potest facere album. neque omnia quæ sunt illuminata aut calefacta, possunt alia calefacere & illuminare: sic enim illuminatio & calefactio essent vsque ad infinitum: lumen autẽ gloriæ per quod Deus videtur, in Deo quidem est pfectè sm esse naturale: in qualibet autem creatura est imperfectè & sm esse similitudinarium vel participatum: vnde nulla creatura beata potest communicare suam beatitudinem alteri.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Angelus beatus illuminat intellectum hominis, vel etiam inferioris Angeli quantum ad aliquas rationes diuinorum operum: non autẽ quantum ad visionem diuinæ essentiæ: vt in primo dictũ est:* ad eam enim

1. part q⁹.

videndam omnes immediate illuminantur à Deo.

86. arti. 1. ad 2. & 2. argum.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc quòd homo beatitudinem consequatur à Deo.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ non requirantur aliqua opera hominis ad hoc vt beatitudinem consequatur à Deo, Deus enim cũ sit agens infinitæ virtutis, non præexigit in agendo materiã aut dispositionẽ materiæ, sed statim pôt totum producere, sed opera hois cũ non requirantur ad beatitudinem eius sicut causa efficiens (vt dictum est*) non pũt requiri ad eam nisi sicut dispositiones. ergo Deus qui dispositiones non præexigit in agendo, beatitudinem sine præcedentibus operibus confert,

Infrà q. 6. in tradũct. Et 1. q. 82. art. 5. ad 1. Et 4. pm. 5. c. 17. Ari. prae.

2 ¶ Præterea, Sicut Deꝰ est actor beatitudinis immediate: ita & naturã immediatè instituit: sed prima in institutione naturæ produxit creaturas nulla dispositione præcedente vel actiõe creaturæ: sed statim fecit vnumquodque perfectũ in sua specie: ergo videtur quod beatitudinem conferat homini sine aliquibus operationibus præcedentibus.

3 ¶ Præterea, Apostolus dicit Ro. 4. Beatitudinem hominis esse cui Deus confert iustitiam sine operibus: nõ ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem cõsequendã.

¶ SED CONTRA est q̃ dicit Io. 13. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. ergo p actionẽ ad beatitudinẽ puenimꝰ.

¶ RESPONDEO dicẽdum quòd rectitudo volũtatis (vt supra dictũ est*) requiritur ad beatitudinẽ, cũ nihil aliud sit quam debitus ordo voluntatis ad vltimum finem, quæ ita exigitur ad consecutionẽ vltimi finis, sicut debita dispositio materiæ ad cõsecutionem formæ, sed ex hoc non ostenditur q̃ aliqua operatio homiuis debeat præcedere eius beatitudinem. posset enim Deus simul facere voluntatem rectè tendentem in finem, & finẽ consequentẽ: sicut quandoq; simul materiam disponit, & inducit formã: sed ordo diuinæ sapiẽtiæ exigit ne hoc fiat. vt enim dicitur in 2. de cœlo,* Eorũ quæ nata sunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipsum sine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus: habere autẽ perfectũ bonum sine motu conuenit ei quod naturaliter habet illud: habere autẽ beatitudinẽ naturaliter est solius Deiꝰ: vnde solusꝰ Deiproprium est q̃ ad beatitudinẽ non moueatur per aliquã operationem præcedentem. Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinem consequitur absque motu operationis, per quã tendit in ipsam: sed Angelus qui est superior ordine naturæ, quàm homo, consecutus est eam ex ordine diuinæ sapientiæ vno motu operationis meritoriæ: vt in primo* expositũ est. homines autem cõsequũtur ipsam multis motibus operationum, quæ merita dicuntur. vnde etiam secundũ Philosophũ* beatitudo est præmium virtuosarum operationum.

q. 4. art. 5.

Tex. 64. 65 & 66.

7. 62. art. 5.

Lib. 1. Eth. c. 9. & lib. 6. cap. 6. 7. & 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ operatio hominis nõ præexigitur ad cõsecutionẽ beatitudinis propter insufficiẽtiã diuinæ virtutis beatificantis: sed vt seruetur ordo in rebꝰ.

¶ Ad sm dicẽdũ, q̃ primas creaturas statim Deus perfectas producit absque alia dispositione vel operatione creaturæ præcedente: quia sic instituit prima indiuidua specierum, vt per ea natura propagaretur ad posteros: & similiter quia per Christum, qui est Deus & homo, beatitudo erat ad alios deriuanda, sm illud Apostoli ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriã adduxerat statim à principio suæ conceptionis absq; aliqua operatione meritoria præcedẽte, anima eius fuit beata: sed hoc est singulare in ipso. nã pueris baptizatis subuenit meritum Christi ad beatitudinem consequendam: licet desint in eis merita ꝓpria, eo q̃ p baptismũ sunt Christi mẽbra effecti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Apostolus loquitur de beatitudine spei quæ haberur per gratiam iustificantem. quæ quidem non datur propter opera præcedentia: non enim habet rationem terminimotus vt beatitudo, sed magis est principium motus quo ad beatitudinem tenditur.

Infrà q. 109. art. 1. & 2. Et 1 q. 114. art 1. & q. 82. art. 1. & 2. co. Et 1. cõtra c. 88. & lib. 3. c. 97. co. 3. Et veri. q. 22. art. 7. & 6. Et mal. qꝰ. 6. cor. ad 7. 9. & 10. & 1. Eth. co. 5. fi. Tex. 20. & 34. & 49. Cap. 4. q. 3. arti. 8.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

AD OCTAVVM sic proceditur Videtur q̃ nõ omnes appetant beatitudinẽ: nullus enim potest appetere quod ignorat, cũ bonũ apprehensum sit obiectum appetitus: vt dicitur in 3. de anima:* sed multi nesciunt quid sit beatitudo, quòd (sicut Augustꝰ. dicit in 13. de Trin.* patet ex hoc quod quidã posuerũt beatitudinẽ in volũtatib. corporis: q̃dã i virtute aiæ quidam in aliis rebus. non ergo oẽs beatitudinem appetunt.

2 ¶ Præterea, Essentia beatitudinis est visio essẽtiæ diuinæ,* vt dictũ est:* sed aliqui opinant hoc esse impossibile, q̃ Deꝰ per

per essentiam ab homine videatur: vnde hoc nõ appetunt. ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

Cap. 6, & 23.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in 13. de Trin.* Quòd beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult: sed non omnes hoc volunt. quidam enim male aliqua volunt, & tamẽ volunt illa se velle. non ergo omnes volunt beatitudinem.

Cap. 2.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 13. de Trin.* Si vnus dixisset, Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixisset aliquid quod nullus in sua non cognoscere voluntate quilibet ergo vult esse beatus.

¶ RESPONDEO dicendũ q̃ beatitudo dupliciter pôt cõsiderari: Vno modo sm communem rõnem beatitudinis. & sic necesse est q̃ omnis homo beatitudinẽ velit, ratio autẽ beatitudinis cõmunis est, vt sit bonum perfectũ, sicut dictũ est.* cum autẽ bonum sit obiectũ voluntatis, perfectum bonum est alicuius quod totaliter eius voluntati satisfacit: vñ appetere beatitudinẽ, nihil aliud est q̃ appetere vt volũtas satietur: quod quilibet vult. Alio modo possumus loqui de beatitudine sm specialẽ rationẽ, quãtum ad id in quo beatitudo consistit. & sic non oẽs cognoscunt beatitudinem: quia nesciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat: & per consequens quantum ad hoc non omnes eam volunt. Vn de patet responsio ad primum.

q. 1. arti, 5. & 7.

¶ Ad sm dicendum, q̃ cum voluntas sequatur apprehensionẽ intellectus seu rationis: sicut contingit q̃ aliquid est idem sm rem, qd tamen est diuersum sm rationis consideratione: ita contingit q̃ aliquid est idem secundũ rem: & tamen vno modo appetitur, alio modo non appetitur. beatitudo ergo potest considerari sub ratione finalis boni & perfecti, quæ est communis ratio beatitudinis. & sic naturaliter & ex necessitate voluntas in illud tendit, vt dictum est.* Pôt etiã cõsiderari secundum alias speciales cõsiderationes, vel ex parte ipsius operationis, vel ex parte potẽtiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti: & sic non ex necessitate voluntas tendit in ipsam.

Incorp. ar. 1 q. ar. 5.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ ista diffinitio beatitudinis quã q̃dã posuerunt, Beatus est qui habet oia quæ vult: vel cui oia optata succedunt, quodammodo intellecta est bona & sufficiens: alio verò modo est imperfecta. Si em intelligat simpliciter de omnibus q̃ vult homo naturali appetitu: sic verum est q̃ q̃ habet oia quæ vult, est beatus. nihil enim satiat naturalẽ hominis appetitum nisi bonum perfectum, quod beatitudo. Si verò intelligatur de his quæ homo vult sm apprehensionem rationis, sic habere quædam quæ homo vult, non pertinet ad beatitudinem: sed magis ad miseriam, inquantum huiusmodi habita impediunt hominem, ne habeat quæcunque vult naturaliter. sicut etiam ratio accipit vt vera interdum quæ impediunt à cognitione veritatis: & sm hãc cõsiderationẽ Aug.* addit ad perfectionem beatitudinis, quòd nihil mali vẽlit, quamuis primum posset sufficere si rectè intelligeretur, scilicet quòd beatus est, qui habet omnia, quæ vult.

Lucis in argumentis, sed contra sman.

QVÆSTIO SEXTA, DE VOLVNTARIO & inuoluntario, in octo articulos diuisa.

QVIA igitur ad beatitudinẽ per actus aliquos necesse est peruenire, oportet consequenter de humanis actibus cõsiderare: vt sciamus quibus actibꝰ perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed quia operationes & actus circa singularia sunt, ideo omnis operatiua sciẽtia in particulari consideratione perficitur. moralis igitur cõsideratio q̃ est humanorum actuum, primo quidem tradenda est in vniuersali, secundo vero in particulari.

¶ Circa vniuersalem autem considerationem humanorum actuum primo quidem cõsiderandum occurrit de ipsis actib. Secundò, de principiis eorum. Humanorum autẽ actuum qui dam sunt hominis proprij quidã sunt homini & aliis animalibus cõmunes, & quia beatitudo est proprium hominis bonum, propinquius se habent ad beatitudinem actus qui sunt propriè humani, quàm actus qui sunt homini alijsq; animalibus cõmunes. Primò ergo considerandum est de actibus qui sunt proprij hominis: secundò de actibꝰ qui sunt homini alijs que animalibus communes: qui dicuntur animæ passiones.

¶ Circa primum duo cõsideranda occurrunt. Primo de consideratione humanorum actuum. Secundo de distinct. eorum actuum. cum autẽ actus humani propriè dicãtur qui sunt voluntarij, eo q̃ voluntas est rationalis appetitus, qui est proprius hominis: oportet considerare, de actibus inquantum sunt voluntarij. Primo ergo considerandum est de voluntario & iuuoluntario in communi. Secundo, de actibus qui sunt voluntarij, quasi ab ipsa voluntate eliciti, vt immediatè ipsius voluntatis existentes. Tertiò, de actibus qui sunt voluntarij: quasi à voluntate imperati, qui sunt ipsius voluntatis mediantibus aliis potentiis. Et quia actus voluntarij habent quasdam circunstantias secundum quas diiudicantur: primo considerandum est de voluntario & inuoluntario, & consequenter de circunstantiis ipsorum actuum, in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur.

¶ Circa primum quæruntur octo. Primò, vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

¶ Secundò, vtrum inueniatur in animalibus brutis. ¶ Tertiò, vtrum voluntarium esse possit absque omni actu. ¶ Quartò, vtrum violentia voluntati possit inferri. ¶ Quintò, vtrum violentia causet inuoluntarium. Sextò, vtrum metus causet inuoluntarium. Septimò, vtrum concupiscentia inuoluntarium causet. ¶ Octauò, vtrum ignorantia.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in humanis actibus non inueniatur volũtarium. volũtarium enim est cuius principium est in ipso: vt patet per Gre. Nyssenum* & Damas.* & Aristo.* sed principium humanorum actuum non est in ipso homine sed est extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili quod est extra: quod est sicut mouens non motum: vt dicitur in 3 de anima.* ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

Lib. 5. ca. 5. Libr 2. Orthod. fidei. Cap. 24. Ethic. ca. 1.

2 ¶ Præterea, Philosoph. in 8. Phys.* probat quòd non inuenitur in animalibus aliquis actus nouus qui non præueniatur ab alio motu exteriori: sed omnes actus hominis sunt noui: nullus enim actus hominis æternus est. ergo principium omnium humanorum actuum est ab extra: non igitur in eis inuenitur voluntarium.

Text. 149

3 ¶ Præterea, Qui voluntariè agit, per se agere potest: sed hoc homini non conuenit. dicitur enim Ioã. 15. Sine me nihil potestis facere. ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

¶ SED CONTRA, est quod dicit Damascenus in 2. libr.* quòd voluntariũ est actus: qui est operatio rationalis. tales autem sunt actus humani: ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd oportet in actibus humanis voluntarium esse. Ad cuius euidentiam cõsiderandum est, quòd quorũdam actuum principium est in agente, seu in quod mouetur. quoruudam autem motuum vel actuum principium est extra: cum enim lapis mouet sursum, principium huius motionis est extra lapidem: sed cum mouetur deorsum, principium huius motionis est in ipso lapide. Eorum autem quæ à principio intrinseco mouentur, quædam mouent seipsa, quædam autem non: cũ enim omne agens seu motum agat, seu mouea-tur propter finẽ (vt supra habitum est*) illa perfectè mouẽtur à principio intrinseco, in quibus est aliquod intrinsecum principium, non solũm vt moueãtur, sed vt moueantur in finem. ad hoc autem quòd fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis: quodcunque igitur sic agit, vel mouetur à principio intrinseco, quòd habet aliquam notiam finis, habet in seipso principium sui actus non solum vt agat, sed etiam vt agat propter finem: quod autem nullam notiam finis habet, etsi in eo sit principium actionis vel motus, non tamen eius quod est agere vel moueri

¶ Super Quæstionem sextam.

QVia igitur in diuisione seu præfatione. 6. quæstionis aduertẽdum quòd auctor tractanda omnia præconcipiens, prima distinctione separat totum hunc librum à secunda secundæ deinde secunda distseparat tractatũ de actibus humanis in vniuersali à reliqua libri parte incipiente in quæstione 49. tertia autem distinctione tractatum ipsum de actibus distinguit, ita quòd primo de propriis homini, deinde de communibus in q. 22. & sequẽtibus tractãdum dicit. Sequentes autem distinctiones dant loca cõditionibus, circunstantiis, & actibus proprijs homini, quibusque suavsque ad 21 q inclusiue.

Cap. 22. & 24.

¶ Super Quæstionis sextæ. Artic. primum.

CIrca primum articulum q. 6 dubium occurrit de illa propositione in corpore posita, scilicet quod nullam habet notitiam finis, & si in eo sit principium actionis vel motus, non tamen eius quod est agere vel moueri propter finẽ, est principium in ipso, sed in alio. Aduerfatur siquidem huic sententiæ tam authoritas quã ratio: authoritas quidem Arist. 2. Phys. probantis ex proposito q̃ natura agit propter finẽ. vnde arguitur sic, Naturalia agunt propter finẽ: naturalia agũt à principio intrinseco finem notitia finis: ergo agẽtia à principio intrinseco sine finis notitia, agũt propter finem. Cuius oppositũ in litera dicitur, & cõfirmatur, quia si in naturalibus ratione carentibus est principium agendi, & non est principiũ de ly propter finẽ, cũ tota dissentio Arist. ab alijs cõtra quos disputat in secũdo phys. consistat nõ in hoc q̃ naturalia agant (de hoc enim nõ disputatur) sed in hoc q̃ agant propter finẽ, vel nõ propter finẽ, & cõcludatur pars affirmatiua: oportet dicere q̃ natura q̃ est extrinsecũ agẽdi principiũ, nõ solũ est principium agendi, sed agendi propter finem: naturalia enim vt sic agunt propter finem.

Text. 28.

¶ Circa illam aliam propositionem in eodẽ corpore, scilicet quodcunque sic agit, vel mouetur à principio intrinseco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in seipso

q. 1. art. 2.

Universidad de Navarra
Biblioteca

seipso principium sui actus, non solum vt agat, sed etiam vt agat propter finem. dubium occurrit, quia contradicit determinationi factæ in 2. art. q. primæ, vbi conclusum est esse proprium rationalis naturæ agere propter finē, ita vt moueat se ad finem. hic enim expresse dicitur quòd huiusmodi vt animalia mouent se ad finem: quia aliquam cognitionem finis habent quòmodo stant hæc simul.

¶Circa deductam in eodem corpore propositionem ex prædicta, scilicet vnde hmõi dicuntur nõ mouere seipsa, sed ab aliis moueri, dubiũ quoq; occurrit: quoniã constat q̃ vegetabilia mouẽt seipsa motu augmenti ad oẽs differẽtias positioñis: & tamen caret notitia finis. falsum ergo est q̃ huiusmodi, scilicet carẽtia finis notitia, nõ dicũtur mouere seipsa. Et confirmatur, quia in primapar te q. 18. art. 1. in responsione ad secundum expresse dixit author quòd hæc mouent seipsa.

Locis in argumẽtis practicatis.

¶Ad primę dubitationis euidentiam, sciẽdo q̃ hoc quod est agere propter finẽ, potest habere principium duplicis ordinis. Alterum scilicet proprij ordinis: alterum subordinati. Proprij quidẽ ordinis principium est quod propria virtute hoc facit. subordinati vero, qñ superioris virtutis participatione solũ hoc facit. & quoniã agere propter finẽ collationẽ quãdam eius quod est ad finẽ ad ipsum finẽ manifeste importat. Conferri autem in finem absq; cognitione etsi fingendi detur licẽtia, intelligi nequit: oportet vt de ratiõe principij ꝓpria virtute actui propter finẽ sit cognitio: ac per hoc principiũ ꝓpria virtute agẽs propter finem constat necessario ex gradu cognoscitiuo. Et consequenter si quid non cognoscitiuũ agit propter finem, & si habeat principium agendi propter finem, nõ habet principium nisi subordinati ordinis: q̃ scilicet ex hoc q̃ est impressio quædam, à cognoscitiuo principiat propter finem. Et hoc modo naturalia agunt propter finem. Ita quòd æquiuocatio est hic inter literam hanc & secundam Phys. ac rationes. Author siquidem loquitur de principio agẽte propter finem ꝓpria virtute. & de tali verissimum est dicere, q̃ in solis cognoscitiuis est principium agendi propter finem: quia vt in litera dicitur ad hoc quod aliquid fiat propter finẽ, requiritur aliqualis notitia finis: propter quod à philosophis dicitur q̃ opus naturę est opus intelligentiæ. In secundo autem Physic. & aliis est sermo de qualicunque principio. & sic late loquendo concedimus, & quòd in naturalibus est principium agendi & agendi propter finem: nã tota enim ab intelligentia veniens est principiũ subordinati ordinis agẽdi propter finem, & non propter finem, est principium in ipso, sed in alio, a quo ei imprimitur principium suæ motionis in finem: vnde huiusmodi non dicuntur mouere seipsa, sed ab aliis moueri. Quæ vero habent notitiam finis, dicuntur seipsa mouere: quia in eis est principium non solùm vt agãt, sed etiam vt agant propter finẽ: & ideo, cum vtrũque sit ab intrinseco principio, scilicet quòd agunt, & quòd propter finem agunt, horum motus & actus dicuntur voluntarij: hoc autem importat nomen volũtarij, quòd motus & actus sit à propria inclinatione: & inde est quòd voluntarium dicitur esse ſm diffinitionem Arist. & Grego. Nyssẽni & Damasc.* non solùm cuius principium est intra: sed cũ additione scientiæ. vnde cum homo maximè cognoscat finem sui operis: & moueat seipsum in eis actibus, maximè voluntarium inuenitur.

Ad prædict. argum.

¶AD PRIMVM dicendum quòd non omne principium est principiũ primum: licet ergo de ratione voluntarij sit quòd principium eius sit intra: non tamẽ est contra rationem volũtarij quòd principium sit principium primum. Sed tamẽ sciendum quòd contingit aliquod principiũ motus esse primũ in genere, quod tamen non est primum simpliciter: sicut in genere alterabilium primum alterans est corpus cæleste: quod tamẽ non est primum mouens simpliciter, sed mouetur motu locali à superiori mouente. sic igit̃ principium intrinsecum volũtarij actus, quod est vis cognoscitiua & appetitiua, est primum principium in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori secundum alias species motus.

¶Ad secundum dicendum, quòd motus animalis nouus præuenitur quidẽ ab aliquo exteriori motu quãtum ad duo. Vno modo, inquãtum per motum exteriorem præsentatur sensui animalis aliquod sensibile, quod apprehensum mouet appetitũ: sicut leo videns ceruum, per eius motũ appropinquãtẽ incipit moueri ad ipsum. Alio modo inquantũ per exteriorem motũ incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus vel calorem. corpore autẽ immutato per motum exterioris corporis: immutatur etiam per accidẽs appetitus sensitiuus, qui est virtus organi corporei, sicut cum ex aliqua alteratione corporis commouetur appetitus ad concupiscentiam alicuius rei: sed hoc non est contra rationem volũtarij, vt dictum est: *huiusmodi enim motiones ab exteriori principio sunt alterius generis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ Deus mouet hominem ad agendum non solum sicut proponẽs sensui appetibile, vel sicut immutans corpus, sed etiam sicut mouens ipsam volũtatem: quia omnis motus tam voluntatis quam naturæ ab eo procedit, sicut à primo mouente: & sicut nõ est cõtra rationẽ naturæ, q̃ motus naturæ sit à Deo, sicut à primo mouente, inquantum natura est quoddam instrumentum Dei mouentis: ita non est contra rationem actus voluntarij, q̃ sit à Deo, inquãtũ voluntas à Deo mouetur: est tamen cõmuniter de ratione naturalis & voluntarij motus quòd sint à principio intrinseco.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd voluntarium non sit in brutis animalibus: voluntarium enim à voluntate dicitur. voluntas autem cum sit in ratione (vt dicitur in 3. de anima*) nõ potest esse in brutis animalibus, ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

2 ¶Præterea, Secundum hoc quòd actus humani sunt volũtarij, homo dicitur ẽse dominus suorum actuum. sed bruta animalia non habent dominium sui actus (non enim agunt, sed magis aguntur) vt Damas. dicit,* ergo in brutis animalibus non est voluntarium.

3 ¶Præterea, Dam. dicit quòd actus voluntarios sequitur laus vel vituperium. sed actibus brutorum animalium nõ debetur neque laus neque vituperium. ergo in eis non est voluntarium.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 3. Ethico.* quòd pueri & bruta animalia communicant voluntario: & idem dicunt Grego. Nyssenus, & Dama.*

¶RESPONDEO dicendum quòd sicut dictum est* ad rationem voluntarij requiritur quòd principium actus sit intra cum aliqua cognitione finis. est autẽ duplex cognitio finis perfecta scilicet & imperfecta. perfecta quidem finis cognitio est quando nõ solum apprehenditur res, quæ est finis, sed etiã cognoscit ratio finis, & proportio eius quod ordinat ad finẽ ipsum: & talis cognitio finis competit soli rationali naturæ. imperfecta autẽ cognitio finis est, quæ in sola finis apprehensione consistit, sine hoc quòd cognoscatur ratio finis, & proportio actus ad finem. & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum & æstimationem naturalem. perfectam igitur cognitionem finis sequitur voluntariũ ſm rationem perfectam, prout scilicet apprehensio fine aliquis potest deliberans de fine & dẽ his quæ sunt ad finem, moueri in finem, vel non moueri. imperfectam autẽ rationem finis sequitur voluntarium ſm rationem imperfectã: prout scilicet apprehendens finem non deliberat, sed subitò mouetur in ipsum. vnde soli rationali naturæ competit volũtarium ſm rationem perfectam, sed ſm rationem imperfectam competit etiam brutis.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ voluntas nominat rationalem appetitũ: & ideo nõ potest esse in his quæ ratione carent. voluntarium autem denominatiuè dicitur à voluntate. & potest trahi ad ea, in quibus est aliqua participatio volũtatis secundum aliquam conuenientiam ad voluntatem: & hoc modo voluntariũ attribuitur animalibus brutis, inquãtum scilicet per cognitionem aliquam mouentur in finem.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex hoc contingit quòd homo est dominus sui actus, quòd habet deliberationem de suis actibus. ex hoc enim q̃ ratio deliberans se habet ad oppositа, voluntas in vtrumque potest: sed ſm hoc voluntarium non est in brutis animalibus, vt dictum est.* est principium propria virtute directiuum in finem, & sic omnia consonãt.

¶Ad secundum autẽ dubitationẽ dicitur, q̃ quia animalia imperfectè cognoscunt finem (vt in 2. artic. huius q. dicitur) ideo etiam imperfectè mouẽt se ad finem: & est tanta imperfectio ista, vt nonnisi participatione quadã moueant se ad finẽ, sicut prudentia sunt, & ordinant in finem. propter quod simpliciter negati potest, q̃ mouent se ad finem, sicut q̃ ordinant à quid in finẽ: quãuis concedatur simpliciter q̃ mouent se. & potest nihilominus cum additione dici q̃ imperfectè mouent se propter finem, & sic in proposito accidit: nã superius fuit sermo simpliciter: hic autem est sermo secũdum quid manifestatum in 2. art. Posset quoq; dici [vt dicetur ad tertiũ dubiũ q̃ quia habentia cognitionem sensitiuam, mediũ locũ tenent inter naturalia, quæ nullo modo cognoscunt finem, & rationalia quę omnino cognoscunt finẽ, modo in hoc modo in illud extremum declinãt. In prima nanque, q. quia de agere propter finem simpliciter & per se erat sermo, cum naturalibus cõputata sunt: hic vero quia de voluntario cõmuniter sumpto, vt etiam ad brutoru participationẽ se extendit inchoat doctrina cũ rationabilibus connumerata sunt.

¶Ad tertiam dubitationem dicitur q̃ quia medium vtrũque sapit extremum, & modo illud modo alterũ subinduit: ideo accidit vt vegetabilia quę media sunt inter pure naturalia quæ non mouent se, & animalia quæ mouent se, modo dicantur mouere se, & modo dicãtur non mouere se quando enim distinguntur vegetabilia contra naturalia, [vt ibi fit] dicitur quòd mouẽt se: quãdo autem cõtra animalia quæ cognoscitiua sunt, vt hic, dicitur quòd non mouent se.

2. dist. 25. art. 1. q. 2. 3. dist. 27. q. 1. art. 1. ad tertiũ. Et veri q. 24. ar. 2. ad 1. Et 3. Ethi. lec. 4. et le. 1. cor. 1. Tex. 42.

Lib. 2. c. 22. & 24.

Cap. 1.

Libr. 5. c. 4. Lib 2. c. 24 Art. prec.

¶*Super Quæstionis sextæ, Artis secundum.*

IN secundo arti. aduerte, quod id q̃ superius, primę scilicet quæstionis articulo secundo, appellauit author vnico vocabulo cognoscere rationẽ finis, & nos exposuimus consistere in cognitione proportionis inter finẽ, & id quod est ad finem: modò explicatur ex parte vtriusque extremi, scilicet finis & eius q̃ est ad finẽ: vt dicitur q̃ est cognoscere ex parte finis rationem finis: ex parte vero eius quòd est ad finem proportionẽ illius ad finem, & intendit per rationem finis, nõ quod quid est, vt distinguitur contra indiuiduum, sed rationem formalem sine vniuersaliter, siue particulariter, vt distinguitur contra rem, id est quòd oportet cognoscere rem quæ denominatur finis, vt stat sub denominatione finis: verbi gratia, Mulier præparatura pro prandio non solũ nouit hoc futurum prandium, sed notuit ipsum, vt finem, tunc ibi, suæ præparationis, &c. alioquin non ratiocinaretur ex prandio ad præparanda, nec moueretur ad præparationem: & sic militer nouit non solum has carnes, hanc horam, &c. sed vt proportionatas nunc, hic, sic, &c. ad talem finem: & hoc est perfectè cognoscere finem, & nosse rationem finis.

D. 353. & 356.

¶*Super Quæstionis sextæ. Artic. tertium.*

CIrca cæteros quæstionis articulos vsque ad vltimum exclusiue nihil occurrit scribendum. Aduertendum tamen est, quòd tertius articulus fundamentum est multarum veritatum quum de peccatis disputatur, & specialiter omissionum: vnde & eo in locis propriis vtemur. Singulariter tamen nunc ex hoc articulo commendandum est memoriæ, quòd ad rationem volũtarij indirecte non sufficit potestas in voluntate & negotio prouisionis: sed oportet tria concurrere, scilicet posse debere, & non velle. aut nõ imperare: & propterea non valet argumentum. Hoc potuit à voluntate prohiberi, & non est prohibitum: ergo est voluntarium. Et hoc est valde notandum propter actus q̃ sunt ab anima sensitiua & generatiua: & non ex præcepto intellectus. oportet enim diligenter attendere si debet, & quando debet impedire. Quartusve rò in secundo argumento iuncto suæ responsioni occasionẽ dat disputandi, an obiectum moueat voluntarem actiue. Sed quia de motiuo volũtatis erit specialis q̃stio in litera, illuc vsque differtur. Sextus regulam tradit in iudicandis votis, contractibus, &c. factis ex metu etiam cadente in constantem virum: dum omnia huiusmodi verè volũtaria do cemur: quamuis aliquid habeant inuolũtarij admistum, ac per hoc simala sunt ardua, vt per iuria, infamiæ, & similia, peccata sunt mortalia. Esto tamen cautus in materia matrimonij: quia ecclesia vult quòd non solùm sit voluntarium, vt in quarto sentẽtiarum habes. Compatiũtur quoq; humana iura his, quę metu fiunt, libertatem plenam fouendo, non voluntarium in his negando.

Supra ar. 4. co. & in fr. ar. 6. ad 1. & q. 71. 2. 2. qũ. 88. art. 6. co. et Et mal. q. 1. ar. 6. co. et Arti. præ. lib. 2. c. 24: li. 3. eth. c. 1.

¶Ad tertium dicendum, q̃ laus & vituperium consequuntur actum voluntarium secundum perfectam voluntarij rationem, qualis non inuenitur in brutis.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu.*

Infrà q. 71. ar. 5. ad secundũ. Et 2. distin. 25. art. 3. co. et ad quintũ. Et mal. q. 2. arti. 1. ad secundum. Articul. practd.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ voluntarium non possit esse sine actu. voluntarium enim dicitur quod est à voluntate: sed nihil potest esse a voluntate nisi per aliquem actum ad minus ipsius voluntatis. ergo voluntarium non potest esse sine actu.

2 ¶Præterea, sicut per actum volũtatis dicitur aliquis velle: ita cessante actu voluntatis dicitur non velle: sed non velle inuoluntarium causat, quod opponitur voluntario. ergo voluntarium non potest esse actu voluntatis cessante.

3 ¶Præterea, De ratione voluntarij est cognitio, vt dictum est:* sed cognitio est per aliquem actum. ergo voluntariũ nõ potest esse absque aliquo actu.

¶SED CONTRA, Illud cuius domini sumus, dicitur esse voluntarium: sed nos domini sumus eius quod est agere & non agere, velle & non velle: ergo sicut agere & velle est voluntarium, ita & non agere, & non velle.

¶RESPONDEO dicendum, quòd voluntarium dicit quod est à voluntate: ab aliquo autem dicitur esse aliquid dupliciter. Vno modo directè, quòd scilicet procedit ab aliquo inquantum est agens, sicut calefactio à calore. Alio modo indirectè, ex hoc ipso quòd non agit: sicut submersio nauis dicitur esse a gubernatore, inquantum desistit à gubernando.

¶Sed sciendum quòd non semper id quod sequitur ad defectum actionis, reducitur sicut in causam in agens ex eo quòd non agit: sed solum tũc cum potest & debet agere: si enim gubernator non posset nauem dirigere, vel non esset ei cõmissa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis submersio, quæ ꝑ absentiam gubernatoris contingeret. Quia igitur volũtas volendo & agendo potest impedire hoc quod est nõ velle & nõ agere, & aliquando debet, hoc quod est nõ velle & nõ agere, imputatur ei quasi ab ipsa existens, & sic voluntarium potest esse absque actu quandoque quidem absque actu exteriori cũ actu interiori: sicut cum vult non agere: aliquando autem & absque actu interiori, sicut, cum non vult.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntarium dicitur nõ solùm quod procedit à voluntate directè, sicut ab agente: sed etiam quod est ab ea indirectè sicut à non agente.

¶Ad secundum dicendum, quòd non velle dicitur dupliciter. Vno modo prout sumitur in vi vnius dictionis secundũ quod est infinitium huius verbi Nolo. vnde sicut cum dico, nolo legere, sensus est, volo non legere. ita hoc quod est non velle legere, significat velle non legere: & sic non velle causat inuoluntarium. Alio modo sumitur in vi orationis, & tunc nõ affirmatur actus voluntatis. & huiusmodi non velle non causat inuoluntarium.

¶Ad tertium dicendum, quod eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis, vt scilicet sit in potestate alicuius considerare & velle & agere, & tũc, sicut non velle & non agere cum tempus fuerit, est voluntarium, ita etiam non considerare.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum violentia voluntati possit inferri.*

1. q. 82. art. 1. co. & ad 1. Et 6. dist. 2. q. 1. 1. Et veri. q. 22. ar. 5. et 8. et q. 24. ar. 4. Et Ro. 6. l. 4. co. 2. text. 34.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntati possit violentia inferri: vnumquodq; enim potest cogi à potentiori: sed aliquid est humanæ voluntati potentius, scilicet Deus. ergo saltem ab eo cogi potest.

2 ¶Præterea, Omne passiuũ cogitur à suo actiuo quando immutatur ab eo: sed voluntas est vis passiua: est enim mouens motum, vt dicitur in 3. de anima.* cum ergo aliquãdo mouetur à suo actiuo, videtur quòd aliquando cogatur.

3 ¶Præterea, Motus violentus est qui est cõtra naturam: sed motus voluntatis aliquando est contra naturam, vt patet de motu voluntatis ad peccandum, qui est contra naturã: vt Damasc.* dicit. ergo motus voluntatis potest esse coactus.

1. eth. c. ult. fid. cap. 22. Cap. 10.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 5. de ciui. Dei.* quòd si aliquid fit voluntariè, non fit ex necessitate: omne autem coactum fit ex necessitate. ergo quod fit ex volũtate non potest esse coactum. ergo voluntas non potest cogi ad agendum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est actus voluntatis, vnus quidẽ qui est eius immediatè velut ab ipsa elicitus, scilicet velle. Alius qui est actus voluntatis à voluntate imperat, & mediante alia potentia exercitus: vt ambulare & loqui, qui à volũtate imperãtur mediãte potentia motiua. quãtum igitur ad actus voluntate imperatos, volũtas violentiam pati põt, inquãtum per violentia exteriora membra impediri possunt, ne imperium voluntatis exequantur: sed quãtũ ad ipsum, proprium actum voluntatis, non potest ei à violentia inferri & huius est ratio, quia actus volũtatis nihil est aliud quam inclinatio quædam procedẽs ab interiori principio cognoscẽte: sicut appetitus naturalis est quædam inclinatio ab interiori principio & sine cognitione. quod autem est coactum vel violẽtum, est ab exteriori principio: vnde contra rationem ipsius actus volũtatis, est q̃ sit actus vel violentus, sicut ẽt est cõtra rationẽ naturalis inclinationis vel motus lapidis, q̃ feratur sursum. põt enim lapis per violentiã ferri sursum: sed tamen ipse motus violentus sit, ex eius natura li inclinatione esse non potest: similiter etiam potest homo per violentia trahi, sed quòd hoc sit ex eius voluntate, repugnat rationi violentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Deus qui est potentior quam volũtas humana, potest voluntatem mouere, secundum illud prouerbium. Prouerb. 21. Cor. regis in manu Dei est, & quocunque voluerit, vertet illud. Sed si hoc esset ꝑ violentiam, iam non esset cum actu voluntatis, nec ipsa voluntas moueretur, sed aliquid contra voluntatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd nõ semper est motus violentus quando passiuũ immutatur à suo actiuo: sed quando hoc fit contra interiorem inclinationẽ passiui: alioquin ômnes alterationes & generationes simplicium corporum essent innaturales & violẽtæ. sunt autẽ naturales propter naturalem appetitudinẽ interiorẽ materiæ vel subiecti ad talem dispositionẽ, & similiter q̃ voluntas mouetur ab appetibili ſm propriam inclinationem, non est motus violentus, sed voluntarius.

¶Ad tertium dicendum, quòd in id quod voluntas tendit peccando, etsi sit malum & cõtra rationalem naturam secundum rei veritatem, apprehẽditur tamen vt bonum & conueniens homini ſm aliquam delectationem sensus, vt secundum aliquem habitum corruptum.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrum violentia causet inuoluntarium.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd violentia nõ causet inuoluntarium: voluntarium enim & inuoluntarium se cundum voluntatem dicuntur. Sed volũtati violentia inferri non potest, vt ostensum est:* ergo violentia inuoluntarium causare non potest.

2 ¶Præterea, id quod est inuoluntariũ, est cum tristitia: vt Damas.* & Philosophus* dicunt: sed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamẽ inde tristatur. ergo violentia non causat inuoluntarium.

3 ¶Præterea, Id quod est à voluntate, non potest esse inuoluntarium: sed aliqua violenta sunt à voluntate: sicut cum aliquis cum corpore graui sursum ascendit: & sicut cum aliquis inflectit membra cõtra naturalem eorum flexibilitatem. ergo violentia non causat inuoluntarium.

¶SED CONTRA est quod Philosophus & Damas.* dicunt, quòd aliquid est violentum per violentiam.

Supra ar. 4. co. & in fr. ar. 6. ad 1. & q. 71. 2. 2. qũ. 88. art. 6. co. et Et mal. q. 1. ar. 6. co. et Arti. præ. lib. 2. c. 24: li. 3. eth. c. 1.

Infr. ar. 6. ad 1. & q. 71. ar. 5. co. & ad 3. Et mal. q. 2. ar. 1. co. & ad 1. Et 2. dist. 25. ar. 3. co. 2. ad 4. Et 6. dist. 2. q. 1. ar. 1. ad 1. Et veri. q. 22. ar. 5. et 8. et q. 24. ar. 4. Et Ro. 6. l. 4. co. 2. text. 34.

Lectis in Arist. citatis.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ violẽtia directè opponit voluntario, sicut etiã & naturali: cõmune est enim volũtario

& naturali, ꝙ vtrunque sit à principio intrinseco. violentum autem est a principio extrinseco:& propter hoc sicut in reb⁹ quæ cognitione carent, violentia aliquid facit contra naturã: ita in rebus cognoscentibus facit aliquid esse contra voluntatem. quod autem est contra naturam dicitur esse innaturale. & similiter quod est contra voluntatem, dicitur esse inuoluntarium: vnde violentia inuoluntarium causat.

Art. præc.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inuoluntarium voluntario opponitur. dictum est autem *supra* quòd volũtarium dicitur non solum actus qui est immediate ipsius voluntatis sed etiam actus a voluntate imperatus. quantũ igit ad actum qui est immediate ipsius voluntatis (vt *supra* dictũ est*) violẽtia inferri non potest: sed quantum ad actum imperatum voluntas potest pati violentiam: & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

vbi supra.

¶Ad ſm dicendum, quòd sicut naturale dicitur quod est secundum inclinationem naturæ, ita volũtarium dicitur quod est secundum inclinationem voluntatis. dicitur autẽ aliquid naturale dupliciter. Vno modo quia est a natura sicut a principio actiuo: sicut calefacere est naturale igni. Alio modo secundum principium passiuum: quia scilicet est innata inclinatio ad recipiẽdum actionẽ a principio extrinseco: sicut motꝰ cæli dicitur esse naturalis propter aptitudinẽ naturalem cælestis corporis ad talem motum, licet mouens sit voluntarius. Et similiter voluntarium potest aliquid dici dupliciter. Vno modo ſm actionem, puta cũ aliquis vult aliquid agere. Alio modo secundum passionem, scilicet cum aliquis vult pati ab alio. vnde cum actio infertur ab alio exteriori manente in eo qui patitur voluntate patiendi, non est simpliciter violentũ: quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, confert tamẽ volendo pati. vnde non potest dici inuoluntarium.

Phys. 2.7.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in octauo Physicorum.* Motus animalis quo interdum mouetur animal contra naturalem inclinationem corporis: etsi non sit naturalis corpori, est tamen quodammodo naturalis animali: cui naturale est quod ſm appetitum moueatur, & ideo hoc non est violentum simpliciter, sed ſm quid. & similiter est dicendum cum aliquis inflectit membra contra naturalem dispositionem: hoc enim est violetum secundum quid, scilicet quantum ad membrum particulare, non tamen simpliciter quantum ad ipsum hominem.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter.

Infrà art. 7. ad 1.& 2. Et 4. dist. 20. q 1. ar. 2 Et quodl. 5. ar. 10. Et 2. eo. 9. co. 3. et 2. Ethic. co. 3. & 4. fi.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ metus causet inuoluntarium simpliciter. sicut enim violẽtia est respectu eius quod contrariatur præsentialiter volũtati: ita metus est respectu futuri mali quod repugnat voluntati: sed violentia causat inuoluntarium simpliciter. ergo & metus inuoluntarium simpliciter causat.

2 Præterea, Quod est secundum se tale, quodlibet addito, remanet tale: sicut quod secundum se est calidum, cuicunque coniungatur, nihilominus est calidum. ipso manẽte: sed illud quod per metum agitur secundum se est inuoluntarium. ergo etiam adueniente metu est inuoluntarium.

3 ¶Præterea, Quod sub conditione tale est, secundum quid est tale: sicut quod est necessariũ ex conditione, est necessariũ ſm quid: quod autem est necessarium absolutè, est necessariũ simpliciter: sed id quod per metum agitur, est inuoluntarium absolutè: non est autem voluntarium nisi sub conditione, scilicet vt vitetur malum quod timetur. ergo id quod per metum agitur, est simpliciter inuoluntarium.

lib. 5. e. 1. lib. 3. ethic. ca. 1.

¶SED CONTRA est quod Grego. Nysse. *dicit & etiam Philosophus,* quòd huiusmodi quæ per metum aguntur, sunt magis voluntaria quàm inuoluntaria.

lib. 5. e. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 3. Ethi.* & idẽ dicit Greg. Nysse. in li. suo de homine. Huiusmodi quæ per metum aguntur, mixta sunt ex volũtario & inuoluntario. id enim quod per metum agitur in se cõsideratum, nõ est voluntarium: sed fit volũtarium in casu, scilicet ad vitandum malũ quod timetur: sed si quis rectè consideret, magis sunt huiusmodi voluntaria quàm inuolũtaria: sunt enim voluntaria simpliciter, inuoluntaria autẽ ſm quid: vnũquodque enim simpliciter esse dicitur ſm quod est in actu: secundum autem quod est in sola apprehensione, non est simpliciter, sed ſm quid. hoc autem quod per metum agitur secundũ hoc est in actu secundum quod fit: cum enim actus in singularibus sint: singulare autem inquantum huiusmodi est hic & nunc, secundum hoc id quod fit est in actu, secundum quod hic est, & nunc & sub aliis conditionibus indiuidualibus: sic autem hoc quod fit per metum est voluntarium, inquantum, scilicet est hic & nunc: prout scilicet in hoc casu est impedimentum maioris mali, quod timebatur: sicut proiectio mercium in mare sit voluntarium tempore tempestatis propter timorem periculi: vnde manifestum est quod simpliciter voluntarium est, vnde & competit ei ratio voluntarij: quia principium eius est intra: sed quòd accipiatur id, quod per metum fit, vt extra hunc casum existens, prout repugnat voluntati, hoc non est nisi secundum rationem tantum: & ideo est inuoluntarium secundum quid, id est, prout consideratur extra hunc casum existens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea quæ aguntur per metum & per vim, nõ solùm differunt secũdum præsens & futurum: sed etiam secũdum hoc, quòd in eo quod agitur per vim, voluntas nõ consentit, sed omnino est contra motũ volũtatis: sed id quod per metum agitur, fit voluntariũ: ideo quia motus voluntatis fertur in id, licet nõ propter ipsum sed propter aliud, scilicet ad repellendum malũ, quod timetur: sufficit enim ad rationem voluntarij, ꝙ fit propter aliud voluntarium: voluntariũ enim est non solùm quod propter seipsum volumus vt finẽ, sed etiam quod propter aliud volumus vt propter finẽ. Patet ergo quòd in eo quod per vim agitur voluntas interior, nihil agit, & ideo (vt Grego. Nysse. dicit*) ad excludẽdũ ea quæ ꝓ mẽtu aguntur in diffinitione violenti, nõ solum dicitur quòd violentum cuius principium est extra sed additur, nihil cõferente vim passo: quia ad id quod agitur per metum, voluntas timentis aliquid confert.

lib. 5. cap. 1.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea quæ absolutè dicuntur, quolibet addito, remanẽt talia sicut calidum & albũ: sed ea quæ relatiuè dicuntur, variantur secundũ comparationem ad diuersa: quod enim est magnũ comparatum huic, est parvum comparatum alteri. Volũtarium autem dicitur aliquid non solum propter se quasi absolutè, sed etiam propter aliud quasi relatiuè: & ideo nihil prohibet, aliquid quod de se non esset voluntarium alteri comparatum, fieri voluntarium per comparationem ad aliud.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud quod per metum agitur absque conditione est voluntarium, id est, secundum quod actu agitur: sed inuoluntarium est sub conditione, id est, si talis metus non immineret: vnde secũdum illam rationem magis potest concludi oppositum.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium.

22. quæst. 102. arti. 5. cor. & 3. Ethic. lect. 3. cor. 5. & lec. 4.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ cõcupiscentia causet inuoluntarium. sicut enim metus est quædam passio, ita & concupiscẽtia: sed metus causat quodãmodo inuoluntarium: ergo etiam concupiscentia.

2 ¶Præterea, sicut per timorem timidus agit cõtra id quod proponebat, ita incontinẽs propter cõcupiscentia: sed timor aliquo modo causat inuoluntarium: ergo & concupiscentia.

3 ¶Præterea, ad voluntarium requiritur cognitio: sed cõcupiscentia corrumpit cognitionem. dicit enim Philosophus in 6. Ethic.* ꝙ delectatio siue concupiscentia delectationis corrumpit æstimationem prudentiæ: ergo concupiscentia causat inuoluntarium.

Cap. 3.

¶SED CONTRA est quod Damasc. dicit, *Inuoluntarium est misericordia vel indulgẽtia dignũ, & cum tristitia agitur: sed neutrum horum competit ei quod per concupiscentiam agitur: ergo concupiscentia nõ causat inuoluntariũ.

lib. 2. orth. fidei. c. 24.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ concupiscẽtia nõ causat inuoluntarium, sed magis facit aliquid voluntariũ. dicitur enim aliquid voluntarium ex eo ꝙ voluntas in id fertur: per concupiscẽtiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit: & ideo concupiscentia magis facit ad hoc, ꝙ aliquid sit voluntarium, quàm quòd sit inuoluntarium.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ timor est de malo, cõcupiscẽtia autẽ respicit bonum: malum autẽ ſm se contrariatur voluntati: sed bonum est voluntati cõsonum. vnde magis se habet timor ad causandũ inuoluntariũ, quã cõcupiscẽtia.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ in eo qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, secundum quod in se cõsideratur: sed in eo qui agit aliquid per cõcupiscentiam, sicut est incontinens, non manet prior volũtas, qua repudiabat illud quod concupiscitur: sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat: & ideo quod per metum agitur quodammodo est inuoluntarium: sed quod per concupiscentiam agitur, nullo modo. nam incontinens concupiscẽtiæ agit contra id quod prius proponebat: non autem contra id quod nunc vult, sed timidus agit contra id quod etiam nunc secundum se vult.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ si cõcupiscentia totaliter cognitionẽ auferret, (sicut cõtingit in illis qui propter cõcupiscentiã sunt amentes) sequeretur quòd concupiscentia voluntarium tolleret

¶ *Super Quæstionis sextæ Artic. octauum.*

INOctauo autem articulo diligenter aduertendum est, quod cum ignorantia consequens voluntatem tripliciter ponatur, scilicet affecta, malæ electionis, & iuris: & prima differat ab alijs in hoc ꝙ ipsa est obiectum actus voluntatis. est enim volita. Aliæ verò sunt quasi obiectũ voluntatis potentis & debẽtis ipsas abijcere. Sunt enim ideo voluntariæ, quia voluntas potest & debet actualiter considerare & applicare ad opus: & sic excludere ignorantiam malæ electionis: & similiter velle acquirere scientiã sibi necessariam tempore debito: & sic excludere ignorãtiam iuris. Inter has autẽ duas, cum differẽtia sit ꝙ ignorantia electionis cõsistit in ipsa voluntaria actuali inconsideratione, ignorantia verò iuris in volũtaria habituali priuatione scientiæ: quãdocunque aliquis ex actuali obliuione eius quod scit, & habitualiter meminit, operatur, neutram ignorãtiã incurrit: quoniam omniũ reminiscẽtia supra hominis est facultatem. quocirca siquis certa intentione perseuerans, nullo modo peccãdi mortaliter, & sciẽs cõtractum talem sapere vsuram, & nihilominus non recolens actualiter eius quod habitualiter scit, facit talẽ contractũ: non peccauit mortaliter. Et similiter sciens Socratem sibi notũ esse nominatim excommunicatũ, & tamẽ communicans cum eo in diuinis: ex hoc ꝙ nõ actualiter sibi occurrit hunc esse excõmunicatũ, excusatur à mortali. quilibet enim in seipso experitur nõ esse in potestate sua quòd recordetur eorum quæ habitualiter meminit. propter quod inconsideratio hæc quũ non sit cõcomitans, nec consequens, quia nõ est omnino in potestate nostra, locanda est sub antecedente: causat enim inuoluntarium simpliciter. & ipsa nullo modo est volitaria: nec hoc excusat non solum à peccato, sed à cõsuris consequentibus culpam. Et hæc pro cõsolatione bonarum mentiũ, ibi culpam timentium, vbi nõ repetitur, notanda applicandáque sunt occurrentibus casibus.

q. 77 ar. 6. & 7. Infrà q. 79 ar. 6, cor, et q. 76. ar. 3 & 4. & 2. dist. 30. q. 1 ar. 3. ad 4. & dist. 41. art. 1. ad 3. Et mal. q. 3. ar. 8. cor. fi. 2. 3. 6. 12. 14.

lib. 3. vetera fia. cap. 11.

lib. 2. orth. fia. 6. 11.

loco sup. cit. tato. lib. 3. ethic. Ca. 1.

Arti 3.

¶ *Super Quæstionem septimam.*

Circa totã septimam quæstionem de circunstantijs nihil occurrit hoc in loco dubitandum: quoniã discussio hatũ circunstantiarũ in speciali, puta de persona, modo, tẽpore, & loco sacris, ad posteriores spectat tractatus: sum-

Artic. 3.

tolleret, nec tamen propriè esset, ibi inuoluntariũ: quia in his quæ vsum rationis non habent, neq; volũtariũ est, neq; inuoluntarium. sed quandoq; in his quæ per concupiscentiã aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia nõ tollitur potestas cognoscendi: sed solũ cõsideratio actualis in particulari agibili: & tamen hoc ipsum est voluntariũ, secundũ quod voluntariũ dr, quod est *in* potestate volũtatis, vt nõ agere, & nõ velle: similiter autẽ & non considerare: potest enim vo lũtas paſsiõi resistere, vt infrà dicetur. *

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum violentia causet inuoluntariam.

DOCTAVVM sic procedi tur. Videtur quòd ignorantia nõ causet inuoluntariũ. inuoluntarium enim veniam meretur: vt Damas. dicit* sed interdum quod per ignorantiã agitur, veniã nõ meretur: secundum illud 1. ad Cor. 14. Si quis ignorat ignorabitur. ergo ignorantia nõ causat inuoluntarium.

2 ¶Præterea, Omne peccatum est cum ignorantia: ſm illud Prouerb. 14. Errant qui operantur malum. Si igitur ignorantia inuoluntarium causet, sequeretur ꝙ omne peccatum esset inuolũtariũ: quod est contra Aug.* dicentem, quòd omne peccatum est voluntarium.

3 ¶Præterea, Inuoluntarium cũ tristitia est: vt Dama. dicit* sed quædam ignoranter aguntur & sine tristitia. puta si aliquis occidit hostẽ quem quærit occidere, putans occidere ceruum. ergo ignorantia non causat inuoluntarium.

¶SED CONTRA est quod Dama. & Philosophus* dicunt, quòd inuoluntarium quoddam est per ignorantiam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ignorantia habet causare inuoluntariũ ea ratione qua priuat cognitionem quæ præexigitur ad volũtarium, vt *supra** dictum est: non tñ quælibet ignorãtia huiusmodi cognitionẽ priuat. & ideo scien dum ꝙ ignorantia tripliciter se habet ad actũ voluntatis. Vno modo cõsequenter: tertio modo antecedẽter. Cõcomitanter quidem, qñ ignorantia est de eo quod agitur: tamen etiã si sciretur, nihilominꝰ ageretur: tũc enim ignorãtia nõ inducit ad volendum vt hoc fiat, sed accidit, simul esse aliquid factum & ignoratum: sicut in exemplo posito, ſ. cum aliquis vellet quidem occidere hostem, sed ignorans occidit eum, putans occidere ceruum, & talis ignorãtia nõ facit inuoluntariũ, vt Philosophus dicit:* quia nõ causat aliquid quod sit repugnans voluntati, sed facit non volũtarium: quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est. Consequenter autẽ se habet ignorantia ad voluntatẽ, inquãtum ipsa ignorantia est volũtaria, & hoc contingit dupliciter secundum duos modos volũtarij supra positos.* Vno modo, quia actus voluntatis fertur in ignorantiã: sicut cũ aliquis ignorare vult, vel vt excusationẽ peccati habeat, vel vt nõ retrahatur à peccãdo: ſm illud Iob. 21. Sciẽtiam viarum tuarum nolumus: & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis potest scire & debet. sic enim non agere, & non velle voluntariũ dicitur: vt *supra* dictum est.* hoc igitur modo dicit ignorantia siue eum aliquis actu nõ consideret quod cõsiderare potest, & debet, ꝙ est ignorantia malæ electionis, vel ex passione vel ex habitu pueniẽs. siue cũ aliquis notitiam, quam debet habere, nõ

vbi supra.

Ar. 3. ad 1.

curat acquirere. & secundum hunc modum ignorantia vniuersalium iuris, quæ qs scire tenetur, volũtaria dicitur, quasi per negligentiã prouenies. cum autem ipsa ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum, nõ potest causare simpliciter inuoluntariũ: causat tamen secundum quid inuolũtarium: inquantum præcedit motum voluntatis ad aliquid agẽdum, qui non esset sciẽtia præsente. Antecedẽter autem se habet ad voluntatẽ ignorãtia qñ non est volũtaria, & tñ est causa volendi quod alias nõ vellet: sicut cum aliquis homo ignorat aliquam circunstantiam actus quam non tenebatur scire, & ex hoc aliquid agit: quod nõ faceret si sciret. puta cum aliquis diligẽtia adhibita nesciens aliquem transire per viã, proijcit sagittam, qua interfecit trãseuntẽ: & talis ignorãtia causat inuolũta riũ simpliciter. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nã prima ratio procedit de ignorantia eorum quæ quis tenetur scire: secũda autẽ de ignorãtia electionis, quæ quodammodo est voluntaria, vt dictum est:* tertia verò de ignorãtia, ꝙ cõcomitanter se habet ad voluntatem.

QVÆSTIO SEPTIMA,

De circunstantijs humanorum, actuum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de circunstantiis humanorũ actuum. ¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò, quid sit circunstantia. ¶Secundò, vtrum circũstantiæ sint circa hmmanos actus attendendæ à theologo. ¶Tertiò, quot sunt circunstantiæ. ¶Quartò, quæ sunt in eis principaliores.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum circunstantia sit accidens actus humani.

Infrà ar. 3. cor, & q6. ar. 3. & 4. dist. 16. q. 1. ar. 1. q. 1. Et mal. q. 3. art. 4. ad 5. art. 5 cor. prin. & 3. Ethic. lec. 3. co. 2. fin. Ci. in Topi cu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd circunstãtia nõ sit accidens actus humani. Dicit enim Tulli⁹ in Rhetoricis, quòd circunstantia est, per quã argumentationi authoritatem & firmamentum adiũgit oratio, sed oratio dat firmamẽtũ argumentationi præcipuè ab his quæ sunt subiecta rei: vt diffinitio, genus, & species, & alia huiusmodi, à quibus etiã Tullius* Oratorem argumentari docet. ergo circunstantia non est accidens humani actus.

2 ¶Præterea, Accidentis proprium est inesse: quod autẽ circũstat, nõ inest, sed magis est extra. ergo circunstantiæ non sunt accidentia humanorum actuum.

3 ¶Præterea, Accidentis non est accidens, sed ipsi humani actus sunt quædam accidentia: non ergo circunstantiæ sunt accidentia actuum.

¶SED CONTRA, Particulares cõditiones cuiuslibet rei singularis dicũtur accidentia indiuiduantia ipsam. sed Philosophus in 3. Ethic.* Circunstantias nominat particularia, idem particulares singulorum actuum conditiones. ergo circunstantiæ sunt accidẽtia indiuidualia humanorũ actuũ.

Cap. 1. fib. 1. peri. hermen. Cap. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia nomina secũdum Philosophum* sunt signa intellectuũ, necesse est ꝙ ſm processum intellectiuæ cognitionis sit etiam nominationis processus: procedit autem nostra cognitio intellectualis à notioribus ad minus nota: & ideo apud nos à notioribus nomina transferuntur ad significandum res minus notas. & inde est, quòd sicut dicitur in 10. Metaphys.* Ab his quæ sunt

tex. 219. & 4.

secund

marie tamẽ scito, ꝙ circunstantia tẽporis sacri est aggreuãs peccatum, nõ tamen apponens speciem sacrilegij, nisi fiat in cõtemptum temporis sacri: circunstantia verò sacri loci quãuis omnia aggrauet peccata per accidens, illa tamẽ sola ad sacrilegij specié trahit, quæ sanctitati loci directè opponuntur, aut annexæ immunitati: vt effusionis sanguinis vel seminis humani, quæ impediunt exhibendũ ibidem diuinũ cultum, ad quem directè sanctificatur locus: & violẽtæ extractiones quæ immunitati contrariantur: & his similia. Personæ quoq; circunstantia non transfert in aliam speciẽ, nisi per catũ voto vel statui eius directè aduersetur: vt si religiosus fornicetur, in sacrilegiũ transit. si autem blasphemat, solius blasphemiæ re⁹ est, sicut alius blasphemãs: quid autem, id est effectus, quando est præuisum & volitũ, trahit in ipsius speciem: vt si mulier pergés ad ecclesiam scit se ibidem adamandam: & hoc vult quãuis nõ propterea vadat, sed ptopter audiendam Missam, actus ille ex illo effectu mali speciem trahit. Circa quid, id est conditiones obiecti, vt magnũ & paruũ in re oblata & quomodo, quamuis actus multũ aggrauent, in aliã tamen speciẽ transferre actus non videto. Cur demum manifestè dat aliam actui speciem: & ſ prædictis adiũxeris, ꝙ circunstantiæ necessariò cognoscẽdæ à spirituali iudice sunt transferentes in aliã speciem. Et cum hoc aggregantes in infinitũ: id est addentes secundum se, rõnem peccati mortalis, scies quæ sunt circunstãtiæ necessariæ, & quæ non. Sed caue ne illas quæ multũ grauãt, totaliter silentio prætereas: & maximè circunstantiam quid, quæ inter principales in 4. ar. cõputatur: magni enim refert abstulisse centum, & abstulisse centum cũ dãno inde pauperis & pupillorum, puellarum nobilium: & huiusmodi, quæ spectãt ad circunstantiam quid. illud autem hic notate, quòd inter circũstãtias nec Aristo, nec Tullius, nec diuus Tho. computauit Quoties. Et ratio est, quia circunstantiæ, [vt in primo dicitur articulo] circa eandẽ sunt actum: numerus autem

in corpore Artic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

operationū nō, circunstat vnā & eandem operationē, sed addit aliam & aliā operationē: Non enim secundum furtū est circunstantia primi, aut econuerso: nec tertium secundi, & sic deinceps: Ex quo sequitur q̄ quia nō minus tenētur quis confiteri de secundo peccato quam de primo: & non minus de centesimo quam de quocunque alio: quòd non sufficit dicere q̄ pluries furatus est, sed oportet explicare quoties furatus est, si aumeri memini-
nerit: & si nō meminit, exprimere debet quam frequenter, sic vt verisimilis numerus habeatur. Scito quoque demū, quòd quod de fine specificante & adiuncto distinguitur, in responsione ad tertium in articulo tertio ex hac habitur. Inferius in quæstione 18. ar. 4, vbi inchoare vi detur opposita doctrina.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid dicitur accidēs alicuius dupliciter. Vno modo, quia ineſt ei: sicut album dicitur accidens Socratis. Alio modo, q̄a est simul cū eo in eodē subiecto: sicut dicitur q̄ album accidit musico, inquantum conueniunt, & quo dammodo se contingunt in vno subiecto. & per hunc modum dicuntur circunstantiæ accidentia actuum.

in solutio. præced. ¶Ad tertium dicendum, q̄ (sicut dictum est)* accidēs dicitur accidenti accidere propter cōueniētiam in subiecto. sed hoc contingit dupliciter. Vno modo secundum quod duo accidentia comparantur ad vnum subiectum absq; aliquo ordine: sicut ad Socratē. Alio modo cum aliquo ordine: puta quia subiectum recipit vnum accidens, alio mediante, sicut corpus recipit colorem mediante superficie, & sic vnum accidens dicitur etiam alteri ineſſe: dicimus enim coloré esse in superficie. Vtroq; autem modo circunstantiæ se habent ad actus: nā aliquæ circunstatiæ ordinatæ ad actū pertinent ad agentem non mediante actu, puta locus & conditio personæ: aliquæ verò mediante ipso actu, sicut modus agendi.

ARTICVLVS II.

¶Virum circunstantiæ humanorum actuum sint considerandæ à theologo.

4. dist. 16. q. 1. arti. 1. qu. ad 1. et q. 2. cor. ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̄ circunstantiæ humanorū actuum nō sint cōsiderandæ a theologo. nō enim cōsiderantur a theologo actus humani, nisi secundū quod sunt aliquales, id est boni vel mali: sed circunstantiæ nō videtur posse facere actus aliquales, quia nihil qualificatur, formaliter loquendo, ab eo quod est extra ipsum: sed ab eo quod in ipso est: ergo circunstantiæ actuum non sunt a theologo considerandæ.

10. Met. 4. 2 ¶Præterea, Circunstantiæ sunt accidentia actuum: sed vni infinita accidunt. & ideo vt dicitur in 6. Metaph. * Nulla ars vel sciētia est circa ens per accidēs, nisi sola sophistica. ergo theologꝰ nō habet cōsiderare circūstātias humanorū actuū.

3 ¶Præterea, Circunstantiarū consideratio pertinet ad Rhetorem. Rhetorica autem non est pars Theologiæ. ergo consideratio circunstantiarum non pertinet ad theologum.

lib 2. c 24. lib. 1. ca. 2. ¶SED CONTRA, Ignorantia circunstantiarū causat inuoluntarium, vt Dama.* & Greg. Nyſſenus* dicūt: sed inuoluntariū excusat a culpa, cuius cōsideratio ptinet ad theologum. ergo & cōsideratio circūstantiarū ad theologū ptinet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circunstantiæ pertinent ad considerationē theologi triplici ratione. Primò quidem, quia theologus cōsiderat actus humanos ſm quod per eos homo ad beatitudinem ordinatur: omne autem quod ordinatur ad finem, oportet esse proportionatum fini: actus autem proportionantur fini secundum commensurationē quandam, quæ fit per debitas circūstātias: vnde cōsideratio circūstantiarum ad theologum pertinet. Secūdò, quia theologus considerat actus humanos, ſm quod in eis inuenitur bonum & malum, melius & peius. & hoc diuersificatur secūdum circunstantias, vt infrà patebit.* Tertiò, quia Theologus cōsiderat actus humanos secundum q̄ sunt meritorij, vel demeritorij: quod conuenit actibus humanis ad quod requiritur quòd sint volūtarij. actus autem humanus iudicatur volūtarius vel inuoluntarius secundum cognitionem vel ignorantiam circunstantiarum, vt dictum est.* & ideo consideratio circunstātiarum pertinet ad theologum. *in Argumen. sed. cō tra.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ bonum ordinatum ad finem dicitur vtile, quod importat relationem quandā. vn de Philosophus dicit in 1. Ethi. * quod in aliquid bonū est vtile, in his autem quæ ad aliquid dicūtur, denominatur aliquid non solùm ab eo quod ineſt, sed etiam ab eo quod extrinsecꝰ adiacet. vt patet in dextro & siniſtro, æquali & inæquali, & similibus. & ideo cum bonitas actuum sit inquantum sunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos vel malos dici secundum proportionem ad aliqua quæ exterius adiacent. *Cap. 7.*

¶Ad secundum dicendum, quòd accidentia quæ omnino per accidens se habent, relinquūtur ab omni arte propter eorum incertitudinem & infinitatem: sed talia accidentia nō habēt rationem circunstantiæ. quia (vt dictum est)* sic circūstantiæ sunt extra actum, q̄ tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipsum: accidentia autem per se cadunt sub arte. *Art. 1. huius q.*

¶Ad tertium dicendum, quòd consideratio circunstantiarum pertinet ad Moralem, & Politicum, & ad Rhetorem. Ad Moralem quidem prout ſm eas inuenitur, vel prætermittitur medium virtutis in humanis actibus & paſsionibus: ad Politicū autem & Rhetorem, secundum quod ex circunstantijs actus redduntur laudabiles vel vituperabiles: excuſabiles, vel accuſabiles, diuerſimodè tamen. nam quod Rhetor perſuadet, Politicus diiudicat. Ad Theologum autem cui omnes aliæ artes deſeruiunt, pertinent omnibus modis prædictis: nam ipſe habet conſiderationes de actibus virtuoſis & vitioſis cum morali: & conſiderat actus ſecundum quòd merentur pœnam vel præmium cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

¶Virum conuenienter enumerentur circunſtantiæ in tertio Ethicor.

4. dist. 16. q. 3. ar. 1. q. 2. & 3. Et mal. q. 2. ar ticu. 6. cor. lecti. 3. Ethi. 2 fin. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circunſtantiæ enumerētur in 3. Ethi.* Circunſtantia enim actus dicitur, quòd exterius ſe habet ad actum: huiuſmodi autem ſunt tempus & locus: ergo ſolæ duæ ſunt circunſtantiæ, ſcilicet quando & vbi.

2 ¶Præterea, Ex circunſtantiis accipitur quid bene vel malè fiat: ſed hoc pertinet ad modum actus. ergo omnes circunſtantiæ includuntur ſub vna, quæ eſt modus agendi.

Cap. 1. 3 ¶Præterea, Circunſtantiæ non ſunt de ſubſtantia actus: ſed ad ſubſtantiam actus pertinere videntur cauſæ ipſius actus: ergo nulla circunſtantia debet ſumi ex ſubſtantia ipſius actus: ſic ergo neque quis, neque propter quid, neq; circa quid, ſunt circunſtantiæ. nam quis, pertinet ad cauſam efficientem, propter quid, ad finalem, circa quid, ad materialem.

Cap. 2. ¶SED CONTRA eſt auctoritas Philoſophi in 3. Ethic.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd Tullius in ſua Rhetorica aſsignat ſeptem circunſtantias quæ hoc verſu continētur. Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Conſideradum eſt enim in actibus quis fecit, quibus auxilijs vel inſtrumentis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, *Cap. 3.* quō fecerit, & quādo fecerit. Sed Ariſt. in 3. Ethic.* addit alia, ſcilicet circa quid, quæ à Tullio comprehēditur, ſub quid. Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt. nam circunſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens: ita tamen q̄ aliquo modo attingit ipſum: contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo inquantum attingit ipſum actum. Alio modo inquantum attingit cauſam actus. Tertio modo inquantū attingit effectum. Ipſum autem actum attingit, vel per modū menſuræ, ſicut tempus & locus: vel per modū qualitatis actꝰ, ſicut modus agendi. ex parte autem effectus, vt cum conſideratur quid aliquis fecerit: ex parte verò cauſæ actus quantū ad cauſam finalem accipitur propter quid: ex parte autē cauſæ materialis ſiue obiecti accipitur circa quid: ex parte verò cauſæ agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte verò cauſæ agentis inſtrumentalis accipitur quibus auxiliis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd tempus & locus circunſtant actum per modum menſuræ: ſed alia circunſtant actum inquantum attingunt ipſum quocūque alio modo, extra ſubſtantiam eius exiſtentes.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd iſte modus qui eſt bene vel male, non ponitur circunſtantia, ſed conſequens ad omnes circunſtantias: ſed ſpecialis circunſtātia ponitur modus qui pertinet ad qualitatem actus, puta quòd aliquis ambulet velociter vel tardè, & quòd aliquis percutit fortiter vel remiſsè, & ſic de aliis.

¶Ad tertiū dicēdū, q̄ illa cōditio cauſæ ex qua ſubſtātia actꝰ depēdet, nō dr̄ circunſtātia, ſed aliqua cōditio adiuncta: ſicut in obiecto nō dr̄ circunſtātia furti, q̄ ſit alienū: hoc eñ pertinet

Super Quæſtionem octauam.

CIrca introductionem quæſtionis octauæ, quoniā ibi diſtinguitur actus voluntatis in eos qui ſunt finis, & in eos qui ſunt eorum quæ ſunt ad finem: dubium occurrit, an detur in voluntate actus neuter. Scotus enim in 1. ſent. diſtinct. 1. q. 5. in primo articulo tenet dari actum in voluntate tēdentem in aliquid nec vt ad finem, nec vt ad finem. & probat ſic, Voluntati poteſt oſtendi aliquod bonum abſolutè, non ſub ratione propter ſe, nec propter aliud boni. Et voluntas poteſt habere aliquem actum circa tale obiectum non inordinatum, intellectu oſtēdente qualiter illud volendum eſt. ergo non poteſt voluntas aſſentire illi, nec propter ſe, nec propter aliud, ſed abſolutè. Gregorius autem de Arimino, in primo ſententiarum, diſt. 1. q. 1. art 1. tenens oppoſitum, ſoluit hanc Scoti rationem, conceſſo aſ-

4. dist. 16. q. 3. art. 2. q. 2. & dist. 33. q. 1. ar. 3 q. 2 ad 2. & 1. Ethi. lec. 1. fi.

Cap. 1.

sumpto, negando ſequelam. Licet, inquit, poſſit oſtendi voluntati bonum neutraliter, & voluntas poſſit circa illud habere actum, non poterit tamen habere actum neutralem, ſed neceſſariò, aut propter ſe, aut propter aliud. Mihi autem videtur quod ſecundum rem non datur actus neuter: pie tamen interpretando ſuſtineri poſſet.

¶Ad cuius euidentiam ſcito, quod cum inter contradictoria non ſit medium, & diſtinctio voliti penes propter ſe & propter aliud ſit diſtinctio per contradictio

lib. 5. cap. 21. nem. volitum enim propter ſe aut intelligitur poſitiuè, & hoc eſt impoſſibile, quia ſicut nihil eſt à ſe poſitiuè, ita nihil eſt propter ſe poſitiuè aut intelligitur nega

qu. art. 1. tiuè, id eſt non propter aliud & ſic habetur diſtinctio contradictoria. Nec obſtat ſi diceretur ex Scoto vbi ſuprà ad quæſt. penultimā quòd ad rationem finis non ſufficit eſſe volitum, nō propter aliud negatiuè: ſed oportet eſſe volitū non propter aliud contrariè hoc enim ſi verum eſt, in idē oportet redire: quia quòd aliquid eſt volitum non propter aliud negatiuè, tunc affirmatur quòd illud eſt volitum, q̄ negatur relatio ad aliud in illo vt volito. Quum verò dicitur quòd aliquid eſt volitum nō propter aliud contrariè, affirmatur q̄ illud eſt volitum, & negatur relatio ad aliud in illo vt volito, & ponitur fundamentum negatæ relatiōis ad aliud aliquid repugnās relationi ad aliud importare in ly propter aliud. Sicut quum dico non album, cōtrarie pono fundamentū negatæ albedinis, aliquid repugnans albedini: fundamentum autem negatæ relationis ad aliud in fine volito, quū nō ſit ex parte rei nec apprehenſionis apud Scotum, eſt ex ipſo actu volitionis: ita quòd volitum ex hoc ipſo habet rationem voliti, nō propter aliud contrariè: quia repugnat ſibi: vt ſic volito amari propter aliud. Et ſi hoc quidē intelligatur quantum ad illū actū, bene dictum eſt, & in idem redit cum volito non propter aliud negatiue: quia quilibet actus volitionis cadens ſuper bonū abſque reſolutione ad aliud, ex hoc ipſo q̄ fertur in illud bonū vt terminū, nec tendit vltra: ponit in illo fundamētū relatæ negationis, ſicut in motu locali. ex hoc ipſo quòd motus vtitur aliquod loco medio, vt termino actualiter terminante motū illum: ex hoc ipſo habet rationē finis & cōtrarij termini reſpectu termini à quo quātū ad illum motū. Si autem intelligatur quantū ad omnem actum poſſibile ſuperuenire voluntati ſtanti illo ſi ſtare poſſet: tunc falſiſſimum eſt, quoniam cum hoc q̄ aliquid ametur vt finis, ſtat q̄ ametur etiam propter aliud ſuperioris ordinis vt finem: vt patet in amore actuum ſpeculatiuorum qui amantur propter ſe vt fines: vt patet 9. Meta. & in 1. Ethic. & amātur propter Deū vt ſupremū finem. Licet igitur negatio & negatio contrarie plurimum differant, in hac tamen materia vbi fundamentum poſitiuū idē eſt, ſe inſerunt, & quandocunque aliquid amatur, & non propter aliud, aliud propter ſe vt finis, & econuerſo amatur. In hoc enim finis cōſtituī dicim⁹, in quo net ad ſubſtantiam furti ſed quòd ſit magnum vel paruū. & ſimiliter eſt de aliis circūſtantiis quæ accipiuntur ex parte aliarū cauſarū, nō enim finis qui dat ſpeciē actus, eſt circūſtātia, ſed aliquis finis adiūctus: ſicut q̄ fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis, non eſt circunſtantia: ſed ſi fortiter agat propter liberationem ciuitatis, vel populi Chriſtiani, vel aliquid huiuſmodi, intelligitur enim ex parte eius quod eſt quid: nā q̄ aliquis perfundens aliquem aqua, abluat ipſum, eſt circunſtantia ablutionis, ſed q̄ abluēdo infrigidet, vel calefaciat, & ſanet, vel noceat, hoc eſt circunſtantia.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum ſint principales circunſtantiæ propter quid & ea in quibus eſt operatio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̄ nō ſint principales circunſtantiæ propter quid & ea in quibꝰ eſt operatio: vt dicitur in 3. Ethic.* Ea eñ in quibus eſt operatio, videnť eſſe locus & tēpus: q̄ nō videnť eſſe principalia inter circunſtantias, cum ſint maximè extrinſeca ab actu: ea ergo in quibꝰ eſt operatio, nō ſunt principaliſsimæ circunſtantiarum.

2 ¶Præterea Finis eſt extrinſecus rei. nō ergo videtur eſſe principaliſsima cir cunſtantiarum.

3 ¶Præterea, Principaliſsimum in vnoquoq; eſt cauſa eius & forma. ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agens: forma autē actus eſt modꝰ ipſius. ergo iſtæ duæ circunſtantiæ videtur eſſe principaliſsimæ.

¶SED CONTRA eſt qd Grego. Nyſſen** dicit, q̄ principaliſsimæ circūſtantiæ ſunt cuius gratia agitur, & quid eſt quod agitur.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ actꝰ propriè dicuntur humani (ſicut ſuprà dictū eſt*) prout ſunt voluntarij: voluntatis autem motiuū & obiectū eſt finis: & ideo principaliſsimā eſt omniū cicunſtātiarum illa quæ attingit actum ex parte finis. ſcilicet Cuiꝰ gratia. ſecúdaria verò, quæ attingit ipſam ſubſtātiā actus, id eſt Quid fecit: aliæ verò circūſtātiæ ſunt magis vel minus principales, ſecundū quod magis vel minus ad has appropinquant.

¶AD PRIMVM ergo dicendū. q̄ per ea in quibus eſt operatio, philoſophꝰ nō intelligit tempus & locum, ſed ea q̄ vltimus volitionis huius eſt terminus. Conſtat autem quòd quando aliquid amatur actualiter, & nō propter aliud negatiuè, q̄ vltimus illius volitionis terminus, eſt illud volitum: in hoc ergo erit finis illius actus: & hoc proculdubio, eſt verū tenendū. Quod autē decipit oppoſitū dicēres, eſt, quia ſunt q̄dā abſolutè volita vel nolita, q̄ neutralia videtur, ſed non ſunt: patet de hac vita martyrū, & proiectione mercium in mare. Martyres enim volūt viuere abſolutè, & cum hoc volūt propter Deū priuari vita: & ſimiliter negotiatores nolūt proicere merces, & cū hoc nolunt perdere vitam, ſaluādo merces. In iſtis enim videtur q̄ nec ꝓpter ſe, nec ꝓpter aliud ſint volita aut nolita. Sed ſi quis diligenter inſpiciat, martyr amat hāc vitam propter ſe, quoniam amant eam propter propriā ipſius vitæ bonitatem abſque relatione ad aliū finem: ſed magis amant Deū, & Dei gloriam ac teſtimoniū, quàm propriam vitam. ideo vult oppoſitū vitæ propter aliud, ſcilicet Deū. & ſimile eſt de aliis iudiciū. Ad rationem ergo Scoti idicitur, q̄ licet intellectus poſſit aliquid præſentare vt bonum abſolutè abſtrahendo à propter ſe, & propter aliud in actu ſignato: impoſſibile tamen eſt q̄ repræſentet aliquid vt bonum abſolutè tali abſolutione, vt ſ. abſtrahat, propter ſe & propter aliud in actu exercito: quoniam oportet omne bonū repræſentatum, aut ſecundum propriam bonitatem, aut ſecundum aliena, aut ſecundū vtranque repræſentatur: & ſic quidem ſecundum propriam repræſentatur, vt propter ſe in actu exercito: hoc enim exercet finem. ¶Tertiò, ſi eſt aliquo modo eorū ly propter ſe. Quandocunque enim repræſentatur delectabile, & appetitur, non oportet q̄ repræſentetur cum hac additiōe, quod eſt propter ſe bonū: quod eſſet in actu ſignato: ſed ſufficit repræſentari ſecundū propriam bonitatem de lectabilitatis: & tūc repræſentatur, & appetitur propter ſe in actu exercito: quādocunque verò repræſentatur ſecundum alienam bonitatem, repræſentatur vt propter aliud in actu exercito. excercetur enim ly propter aliud, per eſſe vtile, aut expediens, &c. ad aliquid: qñ autem ſecundum vtranque bonitatem, vtrunque ſimul cōcurrit. vt cum repræſentatur aliquid vt bonum abſolutè, puta vita, ſaluatio mercium, &c. conſeruatio membri, delectatio, &c. dico quòd repræſentatur vt bonum propter ſe in actu exercito: ſi eſt bonum honeſtum, aut delectabile, vel propter aliud, puta finem, minus amatum ſicut bonum vtile, ſaluatio mercium, quæ abſolutè eſt volita, quia vtilis ad exteriora bona, minus tamen amara quàm vita, quæ orta tempeſtate eſt in periculo, & eodem modo appetitur ordinatè, propter quod ſiquis hæc abſolutè volita, quorum tamen oppoſita malumus propter finē magis amatū: dicat eſſe volita nec propter ſe, nec propter alia propter illā imperfectionem: & propterea dari actum neutrum in voluntate, ſententiam teneat, ſed linguam cohibeat. Simpliciter igitur negato dari in voluntate actum neutrum, & cum diuo Thoma in litera diſtinguito in actum reſpectu finis, aut propter finem.

¶ Super Quæſtionis octauæ Articulum primum.

CIrca primum articu. octauæ quæſtio. diligenter aduerte duo. Primò, quòd ſermo tituli & corporis articuli de voluntate eſt de actu voluntatis qui eſt velle: hoc enim eſt inclinatio: hic eſt appetitus actualis quo potentia appetitiua inclinatur inconueniens ſibi: hic ſequitur formam apprehenſam vt ſic: hic eſt ſolum reſpectu boni, &c. Secundò nota non minus in reſponſione ad tertium quòd eſſe ens in ratione contingit dupliciter. primo per modum conditionis, ſecundò per modum obiecti. Accipi vt ens in ratione primo modo conuenit omni ei quod intelligitur: quoniam nihil actu intelligitur, niſi habeat hanc conditionem ſcilicet quòd eſt in ratione ſeu intellectu, quicquid ſit illud eſſe. Accipi autem vt ens in ratione ſecundo modo

modo conuenit: et quod sub aliqua entis ratione quasi vestitum consideratur: sicut cum nō admittere se rumoribus, cōsideratur sub ratione secuti, & non comedere, sub ratione sani, & se non peccaturum, sub ratione sancti. In hac responsione hoc secundo modo sumitur esse ens in ratione: quoniā ex eō quod negationes, priuationes, & futura considerantur, sub aliqua entis & boni ratione appelātur.

& ad hoc directe affertur authoritas Arist. q̄ carere malo, sub bonī ratione est. Notanter autē dicitur est: quoniam reliqua bona sub ratis ratione sunt non solum in ratione, sed in rerum natura, ac per hoc non sunt hac diminutiua denominatione contenta. ista verò, quia in rerum natura non habent entis rationem, sed in ratione tantum, habente tamen fundamētum in re, aquiuocum: ideo entia in ratiōe dicta sunt, & boni in eis rationem sic saluari.

lib. 9. metaꝓ. tex. 3. tex. 12.

Cap. 4. parte 4. circa finem.

¶ *Super Quæstionis primæ Artic. secundum.*

IN articulo secundo huius quæst. dubiū occurrit de titulo, quid scilicet significat in hoc titulo ly voluntas. Si sumitur pro ipsa potentia volitiua, extra propositum est, vt patet ex principio quæstiōis, vt propositum est quòd de actu voluntatis qui est velle, tractandum est. Si sumitur pro volitione, vt in responsione ad primum argumentum in primo artic. declarat littera, obstant secundum argumētum & tertium, & argumentum in oppositū, & distinctio posita in principio corporis articuli huius: hæc enim omnia de potentia qua volumus, loquuntur. Si sumitur vt pro vtraque, scilicet potentia & volitione, obstat æquiuocatio: voluntas enim æquiuocē est ad potentiam & operationem.

Inprincip.

text. 31.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ præsens titulus, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro volitione: & q̄ tā argumētum secundū quā tertiā arguit cōtra hunc sensum: sed per locum à fortiori. si enim finis & ea quæ sūt ad finē, exigunt diuersas potentias, sequitur quòd exigunt diuersos actus, vt patet. Ratio autem in oppositum, & distinctio in corpore articuli allatæ sunt: & propter materiam rationabiliter, vt dictum est, tactam in prædictis duobus argumentis, & propter perfectionē doctrinæ, & propter proximitatem inter primum simplicemque voluntatis actum, scilicet velle & potentiam volitiuam: propter quod communi nomine vocatur voluntas non æquiuoce, sed per prius & posterius. Et hæc eadem propinquitas fuit etiam (iudicio meo) ratio & secundi & tertij argumentorum. Consistit autem cognitio hæc in communione obiecti: vt in litera dicitur, & nunc declarabitur.

¶ In corpore articuli eiusdem dubiū occurrit de assignata communione obiecti respectu potentiæ & actus eius simplicis: quæ scilicet est differentia inter obiectū potentiæ & secundum se obiectum potentiæ. dicit enim in litera quòd propriū obiectū simplicis actus potentiæ est id quod est secundum se obiectū potētiæ: aut enim ly secundum se distinguitur contrā secundum accidens, aut contra secundum aliud: quocunq; autem modo sumatur æqualiter idem omnino erit proprium obiectum potentiæ, & propriū obiectū simplicis actus quod est contra literam volenti tem potentiam extendere se ad proprium obiectum actus simplicis, & obiectum actus nō simplicis. probatur sequela: quia tam obuectum per accidens, quàm obiectum per aliud extra formalem rationem per se obiecti potentiæ est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ hic sumitur secūdū se: vt distinguitur cōtra per aliud, non quomodolibet, sed infra latitudinē per se citatis: ita q̄ secundum se sumitur propter se primum & opponitur ei quod est per se secundo. Sicut dicimus quòd habere tactū competit animali per se primo: homini verò per aliud, id est per se secundo: q̄a propter animal. Constat autem q̄ per se secundo non egreditur latitudinem per se adæquati obiecti. vnde in proposito quia bonum in sua communitate est obiectum potentiæ volitiuæ, & bonum est cōmune ad bonum per se primo, id est finem, puta honestum vel delectabile, ad bonum per se secundo, id est, id quod est ad finem, puta vtile obiectum simplicis actus huius potētiæ infertur, quòd est secundum se obiectum, id est finis, qui solus amatur nō propter aliud.

Cap. 2.

Cap. 1.

¶ Circa probationē exclusiuæ conclusionis in corpore eiusdem articuli dubium occurrit duplex. Primo quia mediū contrariatur conclusioni. Est enim medium, quòd ea quæ sunt ad finem, non sunt bona vel volita nisi propter finē. Ex hoc arguitur sic, Actus q̄ fertur in ea quæ sunt ad finem secundum obiectum rationem appetibilitatis eorum, non est negandus ferri in ea, quæ sunt ad finem. sed volitio est huiusmodi secundum literam, quia fertur in illa ratione finis: & illa non sunt appetibilia nisi ratione finis. Secundum dubium est: quia si volitio fertur in ea quæ sunt ad finem inquantum in eis finem vult, volitio erit idem quod electio: quoniam electio nō est eorum quæ sunt ad finem nisi propter finem, Infimus enim non elegit potionem amaram, nisi sub ratione sani: & eodem modo vult eandem inquantum sani rationem sapit.

Cap. 7.

¶ Ad horum euidētiam scito quòd sicut quantū ad propositum spectat, principia dupliciter se habent ad conclusionē, scilicet secundum habitudinem significatā per ly propter, & significatam per ly in nā propter principia sciuntur conclusiones in demōstratione, & in conclusionibus euidenter resolutis relucent, ac videntur principia: & primum quidē consistit in actu scientiæ, secūdū verò in actu intellectus qui est habitus principiorum: sic proportionabiliter finis dupliciter, scilicet secundū prædictas duas habitudines se habet ad id qđ est ad finē. Est enim propter quæ appetitur qđ est ad finē, & appetitur in ipso qđ est ad finē. Et primū q̄dē, s. appetere quod est ad finē, propter finē ad electionē spectat. secūdū verò, s. appetere in eo qđ est ad finē, ipsum finē ad volitionem pertinet. vnde appetere medicinā propter sanitatē, electionis est: appetere aūt in oblata medicina sanitatē, simplicis voluntatis est. Accidit aūt hic actus volitionis qñ in eo qđ est ad finē clarè relucens desiderat' finis offertur. Ex eo patet respōsio ad dubia. Nā ad primū dicitur, qđ recte negatur volitione q̄ sit circa ea q̄ sunt ad finē quia non fertur

2 ¶ Præterea, Potentiæ rationales se habēt ad oppositā per sequēda ēm Philosophum, sed voluntas est potentia rationalis: est enim in ratione, vt dicitur in 3. de anima.* ergo voluntas se habet ad oppositā: non ergo tantum ad volendum bonum, sed etiam ad volendum malum.

3 ¶ Præterea, Bonū & ens cōuertuntur, sed voluntas nō solùm est entiū, sed etiā nō entium: volumus enim quandoq; nō ambulare & nō loqui: volumus etiam interdum quædā futura quæ nō sunt entia in actu. ergo voluntas non tātū est boni.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. c. de diui. no.* Quòd malū est præter voluntatem, & q̄ oia bonū appetunt.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd voluntas est appetitus quidā rationalis: omnis autem appetitus nō est nisi boni. cuius ratio est, quia appetitus nihil aliud est quam quædam inclinatio appetentis in aliquid: nihil autē inclinatur nisi in ali quid simile & conueniens. cū igitur oīs res, inquātū est ens & substātia, sit quoddam bonum, necesse est: vt omnis inclinatio sit in bonum: & inde est quòd philosophus dicit in 1. Ethic.* quòd bonum est quod omnia appetunt.

¶ Sed considerandum est, quòd cū omnis inclinatio consequatur aliquam formam, appetitus naturalis consequitur formam in natura existentem: appetitus aūt sensitiuus vel etiā intellectiu' seu rationalis, qui dicitur voluntas, sequitur formā apprehensam: sicut igitur id in quo tendit appetit' naturalis, est bonum existens in re, ita id in quo tendit appetitus animalis vel volūtarius, est bonum apprehensum. Ad hoc igitur quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur quòd sit bonum in rei veritate, sed quòd apprehendatur in ratione boni. & propter hoc Philosophus dicit in 2. Physic.* quòd finis est bonum vel apparens bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ eadē potentia est oppositorum: sed non eodē modo se habet ad vtrunque. voluntas igitur se habet & ad bonum & ad malum, sed ad bonū appetēdo ipsum, ad malum verò, fugiendo illud. ipse ergo actualis appetitus boni vocatur voluntas ēm quod nominat actum voluntatis. sic ēm nunc loquimur de voluntate: fuga autem mali magis dicitur noluntas: vnde sicut voluntas est boni, ita noluntas est mali.

¶ Ad ēm dicendū, quòd potentia rationalis non se habet ad quælibet opposita prosequenda: sed ad ea quæ sub suo obiecto cōuenienti continentur. nam nulla potentia prosequitur nisi sui cōueniens obiectum: obiectum autē voluntatis est bonum. Vnde ad illa opposita prosequenda se habet voluntas, quæ sub bono comprehēdunt: sicut moueri & quiescere, loqui & tacere, & alia huiusmodi: i vtrūq; ēm horū fertur volūtas sub ratione boni.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum voluntas sit tantum finis, an etiam eorum quæ sunt ad finem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas nō sit eorum quæ sunt ad finem, sed tantum finis. Dicit ēm Philosophus in 3. Ethic.* quòd voluntas est finis, electio autem eorum quæ sunt ad finē.

ver. gō. 22. art. 3. ad 9.

capit. 8. & li. 2. physic. tex. 29.

2 ¶ Præterea, Ad ea quæ sunt diuersa genere, diuersæ potētiæ ānimæ ordinantur: vt dicitur in 6. Ethic.* sed finis & ea quæ sunt ad finē sunt in diuerso genere boni. nā finis, qui est bonū, honestū, vel delectabile, est in genere qualitatis, vel actionis, aut passionis: bonū aūt quod dr vtile, quod est ad finem, est in ad aliquid: vt dr in primo Ethic.* ergo si voluntas est finis, non erit eorum quæ sunt ad finem.

3 ¶ Præterea, Habitus proportionant potentiis, cum sint earum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operatiuæ, ad aliud ptinet finis, & ad aliud quod est ad finem: sicut ad gubernatorem pertinet vsus nauis, qui est finis eius: ad nauifactiuā verò cōstructio nauis, quæ est propter finem. ergo, cum voluntas sit finis, non erit eorum quæ sunt ad finem.

¶ SED CONTRA est, quia in rebus naturalibus per eandem potentiam aliquid pertransit media, & pertingit ad terminum, sed ea quæ sunt ad finem, sunt quædā media, per quæ peruenitur ad finem, sicut ad terminum. Ergo si voluntas est finis, ipsa etiam est eorum quæ sunt ad finem.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd voluntas quandoque dicit ipsa potentia, qua volumus: quandoque autem ipse volūtatis actus. Si ergo loquamur de volūtate secundum quod nominat potentiam, sic se extendit & ad finem, & ad ea quæ sunt a finem. ad ea enim se extendit vnaquæque potentia, in quibus inueniri potest quocunque modo ratio sui obiecti, sicut visus se extendit ad omnia quæcunque participant quocunque modo colorem: ratio autem boni, quod est obiectū potentiæ voluntatis, inuenitur non solum in fine, sed etiam in his quæ sunt ad finem. Si autem loquamur de voluntate secūdum quod nominat propriè actū, sic

etur In ea tō modo quo sunt ad finem: sed simpliciter, vt est dictum, vnde propositio illa, Maior actus, qui fertur secundum omnem rationem. &c. eget additione, scilicet & ompi modo quo sunt appetibilia: & tunc falsa est minor. Ad secundum verò iam inchoatiuè patet responsio. Amplius autem patebit, cum de electione tractabitur.

¶ *Super Quæstionis illius Artic. tertium.*

CIrca titulum tertij articuli eiusdem quæst. dubium occurrit, an scilicet quæratur hic de ipsa volitione, aut vniuersaliter de actu voluntatis. Si de voluntate sola, vana est quæstio. Nam in præcedenti articulo determinauit author, quòd volitio est finis tātū. Si enim volitio nō est eorū quæ sunt ad finē, frustra quæritur de ipsa: an sit vna vel plures respectu eorū quæ sunt ad finem & in finem. Si de omni actu voluntatis, extra limites propositi est, quia hoc de voli tione quæstio est: & hoc quæstiōis articulus huius quæstiōnis esse debet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur dupliciter: Primò, q̄ volitio & habet rōnem volitionis, & habet rationem motus voluntatis in finem. Et licet inquantum volitio est, exclusa sit ab his, quæ sunt ad finē: in quantū tamē est motus voluntatis in finem nō excluditur ab his quæ sunt ad finē: & propterea quæstium est hic, vtrū motus voluntatis in finem, & in id quod est ad finem, sit vnus numero vel non: & licet esse motum volūtatis in finem sit cōmune volitioni & pluribus aliis actibus voluntatis, quia tamen volitio est primus motus voluntatis in finē, idcirco quæstio de eodem vel diuersis actibus voluntatis in motu volūtatis in finem ad quæstionē de primo motu spectat. Secundò, & quasi in idem redit, dicitur, quòd quia præsens articulus nō est sed aliquo vno actu, sed de vnitate vel pluralitate actu respectu horum obiectorū, scilicet finis, & eius quod est ad finē meritò locutus in quæstione de primo actu: cuius proprium obiectum est finis: & potentiam primo ducit ad finem.

¶ Circa doctrinā huius tertij articuli pro quāto dicitur, q̄ ōñ voluntas monetur in id quod est ad finē inquātū huiusmodi, mouetur quoq; necessariò eodē motu in finem: occurrit dubiū ex Gregorio de Arimino in 1. senten. distin. 1. q. 1. ar. 2. Ex triplici siquidē capite arguit, & dicit oppositum. Primò ex eo q̄ volitio finis est causa volitionis eius quod est ad finem. Idē enim non est causa sui ipsius, Et cōfirmatur, quia est dicitur quòd volo medicinā propter sanitatē, designat q̄ volo medicinā propter volitā sanitatem. Et confirmatur, q̄a sicut conclusio nota est ꝓpter principia: ita id quod est ad finē est volitū ꝓpter finē: sed ibi notitia est causa notitiæ: vt patet primo Poster. Ergo hæc volitio fit à volitione: Secūdò ducēdo ad inconueniens: q̄a sequeretur q̄ appetens propter finē semper actu appeteret finē: qđ patet esse falsum, tū q̄ñ sunt multi fines subordinati de quibus actualiter appetens nō cogitat: tū q̄ñ actualis de fine cogitatio desinit, vt in oratione Deū in principio in ipsum moto: deinde cōtinuante orationem absq; actuali cogitatione de Deo. Tertiò ducēdo quoq; ad inconueniens: quia sequeretur q̄ idem actus volūtatis esset simul volitio & nolitio, vt patet quū q̄ odit peccatū ꝓpter Deū scilicet vn' act', erit simul velle Deū vt finē, & nolle peccatū, vt repugnās fini.

¶ Ad horū euidentiā, scito primo q̄ finis & id quod est vt finē, & similiter cōclusio & principiū dupliciter accipi pñt: primo secundū se: & sic nō sunt ad præsens ꝓpositū: nihil enim refert ad propositū an inter se hæc se habeāt vt causa & causatū, an ecōuerso. Alio ergo mō sumūtur vt volita, vel cognita à nobis. Et sic de eis est præsens sermo, & vertit in dubiū: an quū volitū est aliquid ꝓpter aliud vt finē, eadē numero volitio sit circa vtrūq;, an sint duæ simul volitiones, quarū vna est tō alterius, & simile est quū cognoscit' conclusio ꝓpter principia, an. s. sint duæ cognitiones, quarū vna est causa alterius, an vna circa vtrāq;. Scito secundo, q̄ iudiciū de hac quæstione omnino cōtrariū ꝓfertur ab his q̄ hęc cōsiderāt p modū retū naturaliū, aliis cēsentib' esse ōino vnū motū aliis omninò distinctos. Qui enim examinat rem hanc p modū naturalis motus, & videt q̄ motus volūtatis in eo quod est ad finē vt sic, habet ꝓ vno & eodē termino vtrūq; diuersimodē: quia id quod est ad finē vt materiale, & finē vt formale: iudicāt consequēter q̄ hic motū est omnino vnus, sicut visus coloris & luminis. Et similē est in cōclusio & principio. Qui verò ꝓfitetur q̄ hic motū est naturaliū causatū exemināt, & videt q̄ cōclusio nō aliter cognoscit & ad principiū propter principiū, q̄ñ cognoscit ꝓ principia cognita. Oīs enim doctrina & disciplina ex præexistēte fit cognitione. Et similiter q̄ id qđ est ad finē, non amatur aliter ꝓpter finē, nisi quia amat ꝓpter finē volitū. Cōcludit attēta distinctiōe causæ & causati ōmodā eorū distinctione. Diuus aūt Thomas media via incessit, & posuit motū voluntatis Deo quod est ad finē ꝓpter finē, esse vnum quidē numero, pluralitatē verò formalē in eo. Vidit enim q̄ anima nostra tripliciter se habet ad obiecta, scilicet habitualiter, actualiter & virtualiter, Et q̄ inter motū voluntatis in aliquid habitualiter & actualiter medius est motus voluntatis in illud virtualiter: & simile est in intellectu. Cū enim habēs charitatē, peccat veniāliter, habitualiter quidē nō mali facit: quāuis de Deo nō cogitet actualiter, actus tñ ille nō solū talis virtutis est, sed charitatis: & voluntas tunc virtualiter ferē in Deū, & nō solū habitualiter. quod cōuenit dormiēti & peccāti veniāliter. Et sic vnico actu numero volūtas fertur in ꝓpter finem & in ipsum finē: & sic saluatur identitas numeralis motus & distinctio causārū quodā mōdū vn' est act' numerositate subiecti, & plures numerositate formæ. Et ex his facilè respōdet ad obiecta: Ad primū qđ dicit, q̄ finis & id qđ est ad finē, vt volita dupliciter se habēt. Primo formaliter, & secūdum secūdū se: & sic diuersis volitiōib. amant, & vna est cā alteri'. Secundo vt vnū virtualiter claudit in alio: & sic vnica volitiōe subiectiuo amant, & eodē mō dicit ad cōfirmatiōes. Est enim hoc volitū ꝓpter illud volitū virtualiter participatū in hoc. Et cōclusio nota ꝓpter principia virtualiter participata i cōclusione. Si, enim ad min' occurrit vt rō videāt cōclusionē: & similiter vt rō amandi qđ est ad finē. Dico aūt ad min', q̄a nihil ꝓhibet ēt actualiter vnico actu tēdere in eleemosynā ꝓpter Deū, in illā vt materia, in hoc vt formā: sicut vnica visio corporalis tēdit in colorē & lumē, ea nāq; q̄ sunt ad finē, cōparātur ad finē, vt materia ad formā: et patet ex supradictis in q̄stione q̄nta. Et scito q̄, in huiusmodi q̄ vnico actu ad vtrūq; terminātur, ly ꝓpter, non dicit causām volitionis, sed volitū: dicit enim causam quare illud materiale terminat actū volendi, & nō dicit aliā volitionē causantem ipsā, nisi virtualiter: & simile est in intellectu. Ad secūdū quoq; patet quid dicendū, quod scilicet appetēs qđ est ad finē, appetit finem non habitualiter, sed actualiter, vt exprēdit se actualiter & virtualiter. Est enim virtualiter vti aliquo infra latitudinē, actualis vsus: alioquin nunquam impleretur illud præceptū. Oīa in gloriā Dei facite, &c facere enim actualiter operari importat. Ad tertiū dicit q̄ nolle i hoc differt à nō velle, q̄, hoc est negatio act', illud verò est act' negatiu', id est, velle, nō oīs aūt actus negatiu', appetit' claudit in se virtualiter seu participatiuè actū positiuū sui principiū & radicē. Odium enim, fuga, & tristitia amorē claudūt in se oppositorū: vt de se patet. vñ nullū incōueniēs est vnū actū numero nomerositate subiecti esse velle & nolle, respectu diuersorū: odiū enim peccati ꝓpter Deū est, & act' charitatis respectu Dei,

Universidad de Deusto Biblioteca

ctu Dei, & refutationis respectu peccati. At si quis dixerit quòd aduersarij hæc omnia concederent, sed ipsi impugnant quoad actualem volitionem vtique, & c. dicitur eis quod discant scribere cùm impugnant opiniones, & cognoscant se errare: quia non distinxerunt nisi actualiter & habitualiter, omittentes virtualiter. Et hæc sunt hic dicta pro luce motus volentis in eo quod ad finem propter finem; quamuis magis forte spectent ad quæst. 12. artic. 4. vbi de intentione disputabitur.

Super Quæstionem nonam.

Circa titulum nonæ quæstionis aduerte Nouitie, quod quia idem est actus potentiæ & id in quod potentia reducitur à suo motiuo, cum mouere nihil aliud sit quàm reducere de potentia ad actum: ideo ad præsentem tractatum de actibus voluntatis, spectat diffusè de motiuo voluntatis, id est potentiæ voluntatis, hoc enim nihil aliud est quam dissertè de causa actus ipsius voluntatis. Rursus, quia nunc tractatur de primo actu voluntatis, scilicet de volitione, ideo nunc inuestigandus est causa actuum volun tatis quod sic quærendo à quo potentia volitiua moueatur, id est, reducatur ad actum.

Artic. 2. ad secundum.

QVAESTIO NONA, *De motiuo voluntatis, in sex articulos diuisa.*

¶ Super Quæstionis nonæ Articulum primum.

Circa articuli primi quæstio. nonæ corporis primam partem, dubium occurrit non dissimulandum: vbi author distinctionem ponit, quod dupliciter aliqua vis animæ est in potentia ad diuersa: vno modo quantum ad agere, vel nõ agere: alio mõ quãtũ ad agere hoc vel illud. Et subdit quòd eget motore quantum ad duo: & quòd alterum horũ, scilicet primum, se tenet ex parte subiecti: secundum verò, ex parte obiecti. Est nanque hic dubium: quia licet verum sit, & ex processu literæ probetur, quòd id quod est in potentia ad illa duo, egeat motore quo ad duo: non tamen est probatum nec verum quòd egeat duobus motoribus, altero ex parte subiecti, altero ex parte obiecti: siquidem experientia, authoritate, & ratione hoc cõuincitur. Experimur enim quòd aqua quæ est in potentia ad pati & non pati, & ad pati hoc vel illud, puta raritatem vel densitatem, eget moto re à quo & patiatur, & patiatur hoc, puta raritatem. Ab eodem tñ agẽte rarefactiuo, scilicet vt vtrunque habet: & simile est in aliis naturalibus. Aristot. quoque in secundo de anima, manifestè vult quòd sensitiui secunda mutatio fit ab obiecto. Et constat quòd secunda mutatio sensitiui est qñ visus reducitur de potẽtia ad actum secundum. In qua reductione visus & fit videns, & fit videns hoc, puta albũ obiectum: non ergo visus eget duplici motore. Altero ad hoc q̃ videat, & altero ad hoc q̃ videat album. Suffragari demum rationẽ patet ex eo quòd potentia vnica vnicum adæquatum actũ respondentem vnico adæquato motori exigit: alioquin non esset inter hæc tria adæquatio: non ergo eget vna potentia duobus motoribus è regione diuersis, quales sunt ex parte obiecti, ex parte subiecti.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod huiusmodi dubium procedit ex malo intellectu distinctionis factæ in litera. Ad cuius euidentiam scito, quòd potentiæ sunt duplicis ordinis. Quædam sunt quæ solo proprio actu exercentur: quædam verò in quibus exercitium proprij actus distinguitur ab actu ipso. In primo ordine sunt omnes potentiæ naturales & animales quatenus superiori imperio non subsunt. In secundo ordine sunt omnes potẽtiæ quibus vtimur cum volumus. Potentiæ primi ordinis ab eodẽ motore habent operari & operari hoc: potentiæ verò secundi ordinis ab alio motore habẽt vsum, & ab alio habent actum specificum: quia vsus aliud est ab actu specificato. vnde distinctio posita in litera per ly exercitium actus, intelligit vsum proprie dictum, qui est actus voluntatis. vt principij primi aliarum verò potentiarum, vt exequentium: ita q̃ litera per esse in potentia ad agere, non intendit potentiam, ad ipsum suum agere & non agere secundũ seipsam: sed potentiã ad agere & nõ agere secundũ quod subsunt vsui. Potentia enim visiua, vt ab vno exemplo discas bẽ, si referatur ad videre & nõ videre vt sic, & videre hoc, puta album vel nigrum, ab eodem motore, puta albo, reducitur in actum videndi album. Et hoc est comparare potẽtiam ad suum actum, & obiectum secundum se. Si autẽ referatur ad videre & videre album, vt subsunt vsui, sic cũ vsus sit actus potẽtiæ visiuæ nõ secũdum se, sed vt exequentis voluntatẽ principantem vsum, sic aliquis eget motore, ad hoc q̃ reducatur in actũ vsus & alio ad hoc vt reducatur in actum suæ propriæ speciei, & hic est sensus verus huius distinctionis & literæ & intentus: verus quidem, quia [vt infecisis patebit] vti est actus voluntatis vt imperantis, & reliquarum virium, vt exequentium. Et cõstat quòd omnes potentiæ animæ applicantur à voluntate ad suos actus: quòd nihil aliud est quã exercitium actus & vti seu vsus illarum. Consonant omnia huic vero, quoniam obiectionis in oppositum nihil militãt cõtra istum sensum. Prima enim obiectio loquitur de potentiis primi ordinis. Secunda de potentiis relatis ad suos actus secundum se, non secundum quod subsunt vsui. Tertia quoq; de potentiis & actibus, & actuis secundum se loquitur, Stat enim q̃ vnica potentia secundum se egeat vno motore: & vt subest alteri, egeat alio, vt patet. Quod autem hoc sit intentum in litera, patet etiã ex verbo literæ: vbi dicitur quantum ad exercitium vel vsum actus. Et infetius in quæstione de vti apertissimè exprimitur, quòd vti nihil aliud est quàm applicatio potentiarum ad sua opera. Constat enim quòd per exercitium actus, nihil aliud intelligitur nisi applicatio potentiæ ad suam operationem: agere, scilicet vel non agere. Et sic manifestè saluatur quòd hoc est ex parte subiecti, & illud obiecti, &c. Et si Scotus cum cogitatio subest volũtati, aduertisset ad hoc, scilicet quòd non subest, nisi vt subest actui voluntatẽ, aduertisset ad hoc, scilicet q̃ non subest, nisi vt subest actui voluntatis, qui est vti vidisset primo quòd idem est iudicium de applicatione intellectus ad secundas cogitationes, & oculi ad videndum, manus ad operandum, &c. Diuertisset secundo à tot extraneis phantasiis, Concluisset tertio, q̃ hoc spectat ad tractatum de vti: quomodo scilicet. Vti sit actus voluntatis, de quo infrà tractabitur. Hæc dixerim, ne aliquis rem facilem in difficilem vertam legens, nodum in scirpo timeat.

¶ Circa vltimã partẽ eiusdem attic. dubiũ primo occurrit de illa propositione assumpta in litera, Obiectũ mouet determinando actum ad modum principij formalis, à quo in rebus naturalibus actio specificatur, vt calefactio à calore. aut author intendit q̃ obiectum moueat ad modum principij secundum rem, id est secundum illud genus causæ quo mouet principium quo actionis in naturalibus; aut quòd obiectũ mouet in genere causæ formalis: & exemplariter cætera afferuntur. Si enim intendit primum, obstat statim subsumpta propositio scilicet. Primum autem formale principium est ens & verum vniuersale. Quoniam tunc prima propositio assumeret de principio effectiuo quo: est enim calor quo calidum calefacit, calefactionis principium in genere causæ efficientis: quamuis in ordine ad calefaciens se habeat, vt principium formale. Secunda autẽ propositio subsumeret de principio formali: & sic processus nihil concluderet. Et cõfirmatur, ista ratio tendit ad hoc, quia obiectum habet rationem principij formalis, & obiectum intellectus est primum principium formale. ergo vbi apparet quòd si prima propositio non saluatur de principio formali, nihil sit. Si autem intendit secundum, tunc obstant primo dicta sua in prima parte quæst. vbi dicitur quòd obiectum tam potentiæ actiuæ quàm passiuæ specificat: quia obiectum potentiæ actiuæ est finis: passiuæ verò est agens: & ab vtroque operatio specificarur. non ergo obiectum mouet in genere causæ formalis, sed quandoque finalis, & quandoque effectiuæ. Deinde obstant multa philosophorum dicta, puta quòd appetibile quod est obiectum voluntatis, mouet vt finis & vt agens.

¶ Ad

¶ Ad hoc dicitur q̃ proculdubio author intendit q̃ obiectũ mouet in genere causæ formalis, alioquin nihil cõcluderet: sed non dixit absolute, q̃ mouet vt principiũ formale, vt insinuatet q̃ nõ est principium formale intrinsecum: sed extrinsecũ: nõ tñ separatum, vt idea, sed coniunctũ. Calor enim non solũ est principiũ formale calefaciẽdi, sed etiã calefactionis quodammodo. dico aũt quodammodo, quia calor inquantũ est principium elicitiuũ calefactionis, est eius principiũ in genere causæ efficiẽtis: inquãtũ vero est principiũ determinatiuũ illi⁹ ad speciẽ, est principiũ eius in genere causæ formalis extrinsecæ, cõiũcte tñ. Nec obstãt huic sensui allata in oppositũ: quoniã aliud est loq de motione talis vel talis obiectii: & aliud est loqui de motione obiecti absolute, Cõceditur nãque q̃ tale obiectũ mouet finaliter, & tale effectiuè, &c. & hoc dicitur in locis allegatis. Sed nõ cõceditur q̃ motio conueniens obiecto absolutẽ sit effectiua aut finalis: sed formalis, quãuis extrinsecè. obiectũ enim est velut extrinseca forma actus: vnde author quũ posuisset q̃ determinatio actus ad hoc vel illud se tenet ex parte obiecti, naturã obiecti non vt tale vel tale est, sed absolute vt obiectũ est cõtemplatus in ordine ad determinationẽ actus: vidit quod nõ determinabat actũ vt efficiens, nec vt finis, quia nihil horũ omni obiecto determinãti actũ cõuenit: sed ad genus causæ formalis re currendũ esset: hoc enim & omni vere obiecto cõuenit, & per se conuenit illi, dixit autẽ vere obiecto, propter multorũ loquendi vsum, terminos obiecta secundaria vocãtium. hæc enim nõ mouent: quia vere obiecta non sunt, sed termini potius operationum. Sicut natura leonis terminus est intellectionis diuinæ, & securitas rustici regalis prouidentiæ.

¶ Circa efficaciam processus præfati, positi in litera, dubium occurrit, quoniam aut non concludit quod intellectus mouet volũtatem, quod est intentum: aut concludit quod intellectus mouet omnes vires animæ ex parte obiecti: quod est falsum Cum enim ex hac ratione nihil aliud explicite habeatur, nisi quòd obiectum intellectus ex eo quòd primum principiũ formale est primum determinatiuum actuum ad speciem ex hoc autem aut sequitur quòd intellectus mouet cætetas potentias iuxta illam maximam. Primum in vnoquoque genere est causa omnium eorum, quæ sunt: post autem si non subintelligitur hæc maxima, voluntarie & absque nexu aliquo infertur: ergo intellectus ex hoc quod eius obiectum est primum principium formale, habet quod moueat voluntatem. quamuis enim hoc, scilicet intellectum mouere voluntatem ex parte obiecti, sit verum & notum, quia præsentat ei obiectum: non tamen est notum quod hoc habet ex hoc quod eius, scilicet intellectus, obiectum est primum formale in quo tamen consistit tota vis rationis literæ,

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, scito quod author primas radices attingens vtriusque motionis propositæ in litera, scilicet ex parte subiecti, & ex parte obiecti, quemadmodum primũ agẽs in tota anima, ac q̃ hoc mouẽs ad vsum actus intulit esse voluntatẽ: quia ad eam spectat primũ principium finale (vt clarè patet in litera) ita modo primũ mouens inter partes aiæ ad specificationẽ actus infert esse intellectũ, ex eo q̃ ad ipsum spectat primum principium formale: & si quidem ex parte obiectorum tantum discussio esset, par esset vtrobique iudicium, scilicet quod quemadmodum primum principiũ finale est ratio reliquorum finium, ita primum principiũ formale, quod est obiectũ intellectus, est ratio, in suo tamen ordine, id est in genere causæ formalis reliquorum obiectorum: omnia enim obiecta vt sic sub ente & vero, vt particularia quædam continentur: sed ex parte potentiarum animæ loquendo, est quodammodo par, & quodammodo nõ par vtrobique ratio quo ad primitatem enim par est ratio: quoniam quũm admodum (vt dictũ est) quia voluntas est primũ finale principium: ipsa inter partes animæ est primum mouẽs ad exercitium. Ita quia intellectus est primum formale principium, ipse inter partes animæ est primũ mouens ad specificationẽ formalis enim principij opus hoc est. Quo ad extensionem autem non est par ratio: quia voluntatis motio extendit se ad omnes animæ vires subditas. &c. Motio autem intellectus, quia est per modum presentantis: ad id tantum directè se extendit, cui præsentat, vn de author in litera postquam posuit vnde. insequitur quòd intellectus est primum mouẽs, quia scilicet eius est primum principium formale, sic tim subdidit vnde habetur, quod motio eius ad voluntatem extenditur, ponẽs modum quo intellectus motionem hãc facit, scilicet per præsentationem obiecti: & dixit, & isto modo motionis intellectus mouet voluntatem, sicut præsentans ei obiectum suum. Hæc enim verba nõ solum explanatiua sunt veritatis in se, sed connexiua & deductiua intenti, vt explanauimus: & per hæc patet clarè responsio ad obiecta.

¶ Super Quæstionis nonæ Articulum secundum.

Circa corpus secundi articuli eiusdem quæstionis dubium occurrit pro Nouitiis: quia ratio quare appetitus sensitiuus mouet voluntatẽ, assignatur ex parte dispositionis subiecti appetentis. Et tamen in calce concluditur quòd appetitus sensitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti, quo modo hæc conclusio sequitur ex illis præmissis.

¶ Ad hoc dicitur quod conclusio dicta ex præmissis illis habetur, si sanè litera intelligatur. dupliciter enim intelligi potest quod dispositio appetitus sensitiui moueat voluntatem vno modo directè & immediatè, tanquam scilicet immutans ipsam siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem actus. Et hoc est falsum. Alio modo occasionaliter & mediate: & hoc modo immutat ex parte obiecti, id est quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium. & hoc sit sic, quemadmodum enim

Infrà q. 17. art. 1. & q. 12. ar. 4. Et veri. 1. q. 14. ar. 1. & 2. & q. 22. ar. 12. Et mal. 4. ar. 2. cor. & ad 13. & q. 6. cor. & ad 10. & 12. hoc. 3.

q. 1. arti. 2.

text. 25.

D. 752.

text. 46. et sequentib.

Infrà art. 3. cor. fi. & q. 10. art 3. et q. 77. ar. 1. Et veri. q. 5. artic. 10. 60. & q. 22. artic. 5. ad 1. & 12.

Artic. præced.

cap. 16.

text. 60.

Capit. 4. Tom. 5.

frigescenti corpori conueniens sit calefactiuum eius: & ex hoc occasionatur in tali homine apprehensio calefactiui, vt conueniētis: & præsentatum voluntati desideratur, & cita irato appetitiui conueniens sit vindicta, & ex hoc occasionatur, quòd intellectus practicus apprehendit repercussionem, vt conuenientem huic nunc, &c. Et sic percussio apprehensa vt conueniens nunc, &c. mouet voluntatem obiectiuè. Et sic patet quòd dispositio appetentis quamuis se teneat ex parte subiecti, non mouet tamen voluntatem nisi ex parte obiecti, quia non mouet ipsam nisi pro quanto reducitur in talem apprehensionem obiecti voluntatis. Constat enim voluntatem ab obiecto apprehensio vt sic moueri. Vnde Author in litera duplicè posuit radicem talis vel talis apprehensionis obiecti: alterā ex parte ipsius obiecti: puta quòd est bonum vel malum: secundum Cap. 3.

Vers. q. 22. art. 9. com. & ad 1. et mal. qo. 3. art. co. 3. & q. 6. cor. & ad 4. et 10.

alterā ex parte appetentis. vtrinque enim conuenientia, vel discouenientia oritur, vt in litera dicitur.

¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum tertium.*

IN titulo articuli tertij q. aduertendum quòd aliud est quærere vtrum voluntas moueat seipsam in quolibet suo actu: & aliud quærere vtrum voluntas moueat seipsam. stat enim pars affirmatiua istius quæsiti cum negatiua illius: stat enim quòd voluntas moueat seipsam quo ad aliquem suum actū: & consequenter verum sit dicere quòd mouet seipsam: & tamen non moueat seipsam quoad omnem suum actum. ad præsentem ergo quæstionem non pertinet nisi an voluntas reducat seipsam de potentia ad actum siue hoc sit quo ad aliquem, siue quo ad omnem sui actum sufficit.

Art. 1. huius q.

Artic. 1.

q. præced. artic. 2.

¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum quartum.*

CIrca rationem & cōclusionem in corpore quarti artic. eiusdem quæstionis, dubium occurrit, circa rationem quidem: quia ad actum volendi sufficit obiectū apprehensum præsens & voluntas, inquit Scot. in quolibet, quæstione 21. non ergo requiritur exterius agens, nec quòd præuolendo incipiat vel

le: vt ratio literæ vult prima. arguitur quòd ratio literæ committit sophisma consequentis: cum enim voluntarium (vt superius patet) dupliciter dicatur: scilicet vel quia volitum, vel quia in potestate voluntatis, litera ex hoc quòd primus actus voluntatis non potest esse voluntarius primo modo infert, quòd nullo modo est voluntarius: ergo, &c. vbi patet manifestus error. Et confirmatur, quia alio modo est voluntarium ipsum volitum, alio modo ipsa volitio. nam illud vt obiectum, hoc vt actus: ac per hoc illud mediante actu: hoc absque medio. cum enim volo legere, non solum legere est voluntarium: sed etiam illud velle, quo volo legere, quamuis dissimiliter: quia legere mediante velle, ipsum autem velle seipso. Et tamen ratio literæ, quia primum velle non potest esse volitum vt obiectum, concludit quòd non est in potestate voluntatis, sed ex instinctu superioris: quum tamen dici posset quod licet primum velle non possit esse volitum, vt obiectum, est tamen volitum vt actus: & sic non oportet quòd sit volitus consilio mediante. Præterea, tota vis rationis literæ consistit in hac exclusiua. Voluntas mouet se mediante consilio, seu ex aliqua voluntate præsuppositā tantum. Et tamen neque hic neque in præcedenti articulo probata est quo ad vtranque expositionem. Probatum est enim quod voluntas mouet se hoc modo, sed non est probatum quòd non alio modo: super qua tamen negatiua fundatur tota vis rationis in litera, vt patet tertiō. ergo, &c. Contra conclusionem vero Scotus vbi supra arguit, quia si voluntas in primo actu, naturali instinctu moueretur ab intellectu naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur: & sic homo esset vnum animal brutum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia voluntatis semper actu est sibi præsens. sed actus voluntatis, quo vult finem aliquando, non semper est in ipsa voluntate: per hunc autem modum mouet seipsam: vnde non sequitur, quòd semper seipsam moueat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eodē modo volūtas mouetur ab intellectu, & à seipsa: sed ab intellectu quidem mouet secundum rationem obiecti: à seipsa vero quantum ad exercitium actus secundum rationem finis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum voluntas moueat seipsum.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur q voluntas non moueat seipsam: omne enim mouens inquantum huiusmodi est in actu, quod autē mouetur est in potentia: nam motus est actus existentis in potentia inquatum huiusmodi: sed nō est idem in potētia & in actu respectu eiusdem. ergo nihil mouet seipsum: neq; ergo voluntas seipsam mouere potest.

2 ¶ Præterea Mobile mouetur ad præsentiam mouentis. sed voluntas semper sibi est præsens. si ergo seipsam moueret, semper moueret: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Voluntas mouetur ab intellectu, vt dictum est. * si igitur volūtas mouet seipsam, sequitur quod idē simul moueatur a duobus motoribus immediatē: quod videtur inconueniens: non ergo voluntas mouet seipsam.

¶ SED CONTRA est, quia voluntas domina est sui actus: & in ipsa est vel le & non velle: quod non esset, si non haberet in potestate mouere seipsam ad volendum: ergo ipsa mouet seipsam.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod sicut supra dictum est, * ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex rōne finis, qui est voluntatis obiectum: sed sicut dictum est, * hoc modo se habet finis in appetibilib⁹ sicut principiū in intelligibilibus. Manifestum est autē quod intellectus per hoc quod cognoscit principium, reducit seipsum de potētia in actū. quantū ad cognitionē cōclusionū: & hoc modo mouet seipsum, & similiter voluntas per hoc q; vult finē mouet seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas non secundum idem mouetur & mouetur. Vnde nec secundum idē est in actu & in potentia, sed inquantum actu vult finem, reducit se de potentia in actum respectu eorum, quæ sunt ad finem: vt scilicet actu ea velit.

Art. 1. hb. g.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd potentia voluntatis semper actu est sibi præsens. sed actus voluntatis, quo vult finem aliquando, non semper est in ipsa voluntate: per hunc autem modum mouet seipsam: vnde non sequitur, quòd semper seipsam moueat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eodē modo volūtas mouetur ab intellectu, & à seipsa: sed ab intellectu quidem mouet secundum rationem obiecti: à seipsa vero quantum ad exercitium actus secundum rationem finis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quod voluntas nō moueatur ab aliquo exteriori: motus enim voluntatis est voluntarius: sed de ratione voluntarij est quod sit a principio intrinseco, sicut & de ratione naturalis. non ergo motus voluntatis est a aliquo extrinseco.

2 ¶ Præterea, Voluntas violentiam pati non potest, vt supra ostēsum est: * sed violentum est cuius principium est extra. ergo voluntas non potest ab aliquo exteriori moueri.

3 ¶ Præterea, Quod sufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: sed voluntas sufficienter mouet seipsam. non ergo mouetur ab aliquo ex teriori.

¶ SED CONTRA, voluntas mouetur ab obiecto, vt dictum est: * sed obiectum voluntatis potest esse aliqua exterior res sensui proposita. ergo voluntas potest ab aliquo exteriori moueri.

¶ RESPONDEO dicendum, q; secundum quod voluntas mouetur ab obiecto, manifestū est quòd moueri potest ab aliquo exteriori: sed eo modo quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim quod quandoque est agens in actu, & quandoque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifestum est autem, quòd voluntas incipit velle aliquid, cum hoc prius non vellet: necesse est ergo quòd ab aliquo moueatur ad volendum: & quidem, sicut dictum est, * ipsa mouet seipsam inquantum per hoc quòd vult finem, reducit seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem. hoc autem non potest facere nisi consilio mediante. cū enim aliquis vult sanari, incipit cogitare quomodo hoc consequi possit: & p talē cogitationē peruenit ad hoc quod potest sanari per medicū, & hoc vult. Sed quia non semper sanitatem actu voluit, necesse est quod inciperet velle sanari ab aliquo mouente. & si quidē ipsa moueret seipsam ad volendum oportuisset quòd mediante consilio hoc ageret ex aliqua voluntate præsuppositā: hoc autem non est procedere in infinitum. vnde necesse est ponere quod in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, vt Aristote. cōcludit in quodam capitulo Ethicæ Eudimicæ. *

lib. 7. mor. Eudemior c. 12.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod de ratione voluntarij est quod principiū eius sit intra, sed non oportet quod hoc principium intrinsecum sit primum principium nō motum ab alio. vnde motus voluntarius etsi habeat principium proximum intrinsecum, tamē principiū primum est ab extra: sicut & primū principium mot⁹ naturalis est ab extrā, quod scilicet mouet naturam.

Infrà q. 17. artic. 1. Ad 2. & q. 80. ar. 1. cor. et 1. q. 105. art. 4. et q. 106. ar. 2. cor. et q. 3. artic. 2. cor. & 3. ss. & 80. q. 6. artic. 4.

¶ Ad secundum dicendum, quod hoc nō sufficit ad rationem violenti, quod principium sit extrā: sed oportet addere quod nullā conferat vim patiens: quod nō cōtingit, dum voluntas ab exteriori mouet: nam ipsa est quæ vult, ab alio tamē mota. Esset autem motus iste violentus, si esset contrarius motui voluntatis, quod in proposito esse nō potest: quia sic idem vellet & non vellet.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas quantum ad aliquid, sufficienter se mouet & in suo ordine: scilicet sicut agens proximum: sed non potest seipsam mouere quantum ad omnia: vt ostensum est: * vnde indiget moueri ab alio, sicut à primo mouente.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum voluntas moueatur à corpore cælesti.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur quòd voluntas humana à corpore cælesti moueatur. omnes enim motus varij & multiformes reducūtur sicut in causam, in motum vniformem, qui est motus cæli: vt probatur octauo Physi. * sed motus humani sunt varij & multiformes incipientes postquam prius non fuerāt. ergo reducūtur in motū cæli, sicut in causam, qui est vniformis secundum naturam.

2 ¶ Præterea, ſm August, in 3. de Tri. * corpora inferiora mouentur per corpora superiora: sed motus humani corporis qui causatur à voluntate nō potest reduci in motum cæli, sicut in causam, nisi etiā voluntas è cælo moueretur: ergo cælū moueret voluntatem humanam.

3 ¶ Præterea per obseruationē cælestiū corporum Astrologi quidam vera prænūtiant de humanis actibus futuris, qui sunt à voluntate: quod non esset si corpora cælestia voluntatem hominis mouere non possent. mouetur ergo voluntas humana à cælesti corpore.

¶ SED CONTRA est quod Damascenus dicit in 2. lib. * quòd corpora cælestia non sunt causæ nostrorum actuum: essent autem si voluntas quæ est humanorum actuum principium, a corporibus cælestibus moueretur. non ergo mouetur volūtas à corporibus cælestibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod eo modo quo voluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifestum est quòd volū tas potest moueri à corporibus cælestibus: inquantum scilicet corpora exteriora q̄ sensui proposita mouent volūtatem, & etiam ipsa organa potentiarum sensitiuarum subiacent motibus cælestium corporum. Sed eo moto quo voluntas mouetur quantum ad exercitium actus ab aliquo exteriori agente, adhuc quidā potuerunt corpora cælestia directè imprimere in volūtatem humanam: sed hoc est impossibile. voluntas enim (vt dicitur in tertio de anima) * est in ratione. Ratio autem est potētia animæ nō alligata organo corporali. vnde relinquitur quod volūtas sit potētia omnino immaterialis & incorporea. Manifestū est autē quod nullum corpus agere potest in rem incorpoream, sed potius econuerso, eo q; res incorporeæ & immateriales sunt formalioris & vniuersalioris virtutis, quām quæcunque res corporales. vnde impossibile est q; corpus cæleste imprimat directè in intellectū aut voluntatē. & propter hoc Arist. in lib. de anima, * recitās opinionē dicentiū, quod talis est volūtas in hominib⁹ qualem in eis inducit Pater deorū, virorumque. scilicet Iupiter, per quē totū cælū intelligunt, attribuit eis qui ponebant intellectum non differre à sensu. omnes enim vires sensitiuæ cum sint actū organorū corporalium, per accidēs moueri possunt à cælestibus corporibus motis, scilicet corporibus quorū sunt actus. sed quia dictum est quod appetitus intellectiuus quodammodo mouetur ab appetitu sensitiuo indirectè, redūdant motus cælestium corporū in voluntatē: inquantum scilicet per passiones appetitus sensitiui voluntatem moueri contingit.

Text. 62.

lib. 2. text. 150.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multiformes motus voluntatis humanæ reducuntur in aliquam causam vniformem quæ est in intellectu & volūtate superiorum. quod nō potest dici de aliquo corpore, sed de aliqua superiori substantia immateriali. Vnde nō oportet quòd motus volūtatis in motum cæli reducatur, sicut in causam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus corporales humani reducuntur in motū cælestis corporis, sicut in causam, inquantum ipsa dispositio, organorū cōgrua est ad motum aliqualiter ex impressione cælestiū corporum: & inquantum etiam appetitus sensitiuus cōmouetur ex impressione cælestiū corporū, & vlterius inquātum corpora exteriora mouētur ſm motum cælestiū corporum: ex quorum concursu volūtas incipit aliquid velle, & nō velle, sicut adueniente frigore, incipit aliquis velle facere ignē: sed ista motio volūtatis est ex parte obiecti exterius præsentati, nō ex parte interioris instinctus.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ (sicut dictum est *) appetitus sensitiuus est actus organi corporalis. Et propterea cessante impedimento, graue ex appetitu accepto mouetur deorsum, & quiescit ibi: ita genitor voluntatis dat ei naturalem inclinationem in bonum ita quod proposito per intellectum bono absque impedimento voluntas tendit in illud actu elicito, qui est volitio. Et hic actus dicitur esse ab exteriori agente, ea ratione qua motus grauis à generante dicitur. Et merito: quia ad hunc actum voluntas non cōcurrit vt propter finem agens, sed vt ad finem tendens ex directione superioris agentis, ordinantis ipsam in hoc: & propterea hic actus licet sit velle, & voluntatis, & à voluntate, vt eliciente actum, non tamē est voluntarius: quia nō est à voluntate vt applicante se ad volendū, sed naturalis: quia dator naturæ applicat ipsam, mediante inclinatione data ad volendum: oportet enim (vt in litera dicitur) dari processum in infinitum in voluntarijs, nisi deueniatur ad vnum non voluntarium, sed naturaliter actum voluntatis in quo sit status.

¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum quintum.*

IN corpore quinti articuli dubium occurrit, quare res immateriales formalioris & vniuersalioris naturæ & virtutis quam sit corpus, potest directè moueri à corpore vt ab obiecto: & non potest moueri ab eo vt a motore ad exercitium. sicut enim ad primam motionem sufficit in mouente maior nobilitas secundū quid, vt in huius quæstionis articulo secundo ad primum dicitur: ita in secunda: vt patet ex hoc quòd voluntas mouet intellectum ad exercitium: & tamen apud diuum Thom. est secundum quid tantum nobilior intellectu. Et rursus ratio assignata in litera non minus excludit primam motionem quàm secundam. Ex hoc enim quòd mens est formalioris & vniuersalioris virtutis quam corpus, excluditur passio à corpore non solum vt effectiuo, sed etiam vt à formali principio, quòd est excludere motionem ab eo per modum obiecti: vt in primo articulo huius quæstionis dictum est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod secundum veritatem neutro modo corpus potest agere in rem immaterialem propter rationem allatam: & plures alias quas vide si vis in tertio contra Gent. capitulis 84. & 85. vnde & in prima parte dicitum est & declaratum, quòd phantasmata non nisi mouere intellectum. Et vsqueadeo diuus Thomas in quæstione 84. articulo 6. hoc ponderauit vt concluderet, quòd tota cognitio sensibilis, vsque scilicet ad cogitatiuam in-

Artic. 2. hb. 9. & 1. par 10. 10. quæstio. & 84.

Universidad de Deusto
Biblioteca

clusiuè non est causa intellectualis notitiæ: sed est materia causæ, scilicet intellectus agentis. Ratio autem quare conceditur & hic & alibi, quòd voluntas seu intellectus mouetur ab exteriori tanquã ab obiecto, & non tanquam à motore ad exercitium, est, quia ad mouendum obiectiuè exteriora cõcurrunt: & si nõ sufficienter, tamen inchoatiuè mediatè, & vt materia obiecti. Ad mouendum autem ad exercitium, nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium. Est enim talis motor solus Deus cũ ipsa voluntate, vt in quæstione patet:

circa prin.

Capitu.17.

poralis: vnde nihil prohibet ex impressione corporum cælestiũ aliquos esse habiles ad irascendum, vel concupiscendũ, vel aliquam huiusmodi passionem: sicut & cõplexione naturali plures hominum sequuntur passiones, quibus soli sapientes resistunt: & ideo vt in pluribus verificant quæ pronuntiãtur de actibus hominum ex cõsideratione cælestium corporum. Sed tamen (vt Ptolemæus dicit in Centiloquio) * Sapiens denominabitur astris, scilicet quia resistens passionibus, impedit per volũtatem liberã, & nequaquam motui cælesti subiectã, huiusmodi cælestiũ corporum effectus: vel (vt Aug. dicit 2. super Gene. ad literam) *fatendũ est quando ab Astrologis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici: quẽ nesciẽtes humanæ mentes patiunt: quod cum ad decipiendum homines fit, spirituum seductorum operatio est.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum voluntas moueatur à Deo solo sicut ab exteriori principio.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod voluntas non à solo Deo moueat, sicut ab exteriori principio: (inferius enim natũ est moueri a suo superiori, sicut corpora inferiora a corporibus cælestibus) sed voluntas hominis habet aliquid superius post Deum, s. Angelum. ergo volũtas potest moueri, sicut ab exteriori principio, etiam ab Angelo.

2 ¶Præterea, Actus voluntatis sequitur actum intellectus: sed intellectus hominis reducitur in suum actum, non solum à Deo, sed etiam ab Angelo per illuminationes, vt Dionys. dicit.* ergo eadem ratione & voluntas.

3 ¶Præterea, Deus non est causa nisi bonorum: secũdũ illud Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. si ergo à solo Deo voluntas hominis moueretur, nunquam moueretur ad malum, cum tamen voluntas sit qua peccatur, & rectè viuitur, vt Augustt. dicit.*

Infrà. qõ. 80 ar. 1. Et ita Articulum sextum. 1-q. 105. ar. 4. & qo. 3. art. 2. & 3. contra ca. 88. 89. & 91. principio. Etmal. q. 3. arti. 3. cor. & q. 16 artic. 1. cor. & ad 13.

Capit. 4. de divi. nomi.

lib. 2. retra Iulia. c. 9.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere.

¶RESPONDEO dicendum quod motus voluntatis est ab intrinseco, sicut & motus naturalis: quamuis autem rem naturalem possit aliquid mouere quod nõ est causa naturæ rei motæ, tamẽ motũ naturalẽ causare non potest nisi quod est aliqualiter causa naturæ. Mouet enim lapis sursum ab homine, qui natura lapidis non causat, sed hic motus nõ est lapidis naturalis: naturalis autẽ motus eius non causatur nisi ab eo quod causat naturam. vnde dicitur in 8. Phys.* quod gerans mouet sm locum grauia & leuia. sic ergo hominem volũtatem habentẽ cõtingit moueri ab aliquo quod nõ est causa eius: sed quod motus voluntarius eius sit ab aliquo principio extrinseco quod non est causa volũtatis est impossibile, voluntatis, aũt causa nihil aliud esse põt quã Deus. Et hoc patet dupliciter, primò quidẽ ex hoc quod volũtas est potentia animæ rationalis, quæ à solo Deo causãt per creationẽ, vt in primo dictũ est.* Secundo verò ex hoc quod voluntas habet ordinem ad vniuersale bonum. vnũ nihil aliud potest esse volũtatis causa nisi ipse Deus, qui est vniuersale bonum. omne autem aliud bonum per participationẽ dicitur, & est quoddam particulare bonũ: particularis autem causa non dat inclinationẽ vniuersalem: vnde nec materia prima quæ est in potẽtia ad omnes formas, põt causari ab aliquo particulari agente.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Angelus non sic est supra hominẽ, quod sit causa voluntatis eius, sicut corpora cælestia sunt causa formarum naturalium, ad quas consequuntur naturales motus corporum naturalium.

¶Ad secundum dicendum, quod intellectus hominis mouetur ab Angelo ex parte obiecti. quod sibi proponitur virtute Angelici luminis ad cognoscẽdum. & sic etiam voluntas ab exteriori, creatura potest moueri, vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, quod Deus mouet voluntatem hominis, sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectũ voluntatis quod est bonũ: & sine hac vniuersali motione homo nõ põt aliquid velle, sed homo per rationem determinat se ad volendũ hoc vel illud: quod est verè bonũ vel apparens bonum. sed tamen interdũ specialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volẽdum, quod est bonum: sicut in his quos mouet per gratiã, vt infra dicetur.*

ext. 17. 29. & 30. 31. & 32.

¶Super Quæstionis decimæ Articulum primũ.

1. parte. 9. 90. artic. 2. & 4.

QVÆSTIO DECIMA.

De modo, quo voluntas mouetur, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de modo quo voluntas mouetur. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. ¶Secundò vtrum de necessitate moueatur à suo obiecto. ¶Tertiò, vtrum de necessitate moueatur ab appetitu inferiori. ¶Quartò, vtrum de necessitate moueat ab exteriori motiuo, quod est Deus.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quod voluntas nõ moueatur ad aliquid naturaliter. Agẽs enim naturale diuiditur contra Volũtarium, vt patet in principio secundi Phys. *non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

2 ¶Præterea, Id quod est naturale, inest alicui semper, sicut igni esse calidũ: sed nullus motus inest voluntati sempur: ergo nullus motus est naturalis voluntati.

3 ¶Præterea, Natura est determinata ad vnũ. sed volũtas se habet ad oppositа. ergo voluntas nihil naturaliter vult.

¶SED CONTRA est, quod motus voluntatis sequitur actum intellectus: sed intellectus aliquã intelligit naturaliter: ergo & voluntas aliqua vult naturaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quod (sicut Boëtius dicit in libr. de duabus naturis,* & Philosophus in 5. Metaph.*) natura dicitur multipliciter. quandoque enim dicitur principium intrinsecum in rebus mobilibus, & talis natura est vel materia, vel forma materialis, vt patet in 2. Physico.* Alio modo dicitur natura quælibet substãtia, vel quodlibet ens. & secundum hoc illud dicitur esse naturale rei, quod conuenit ei secũdum suam substantiam: & hoc est quod per se inest rei. in omnibus aũt ea quæ non per se insunt, reducuntur in aliquid, quod per se inest, sicut in primũ, & ideo necesse est qd hoc current ex eo quod author diuertere videtur à proposito, dum qõ est de naturali vt distinguitur contra liberum: & solutio quæstionis est de naturali, vt distinguitur contra accidentale, vt patet in litera.

Artic. 4.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia naturale vt distinguitur contra liberum, sequitur ad naturale, id est substantiale: (omne enim substãtiale é naturale) ex hoc quod author declarauit in volũtate inueniri motũ naturalem, id est substantiale, optimè satisfecit sito, an sit talis motus naturalis vt distinguitur contra liberum. Ea autẽ fuit ratio processus: quia videlicet ratio significata per nomen naturalis, aperienda erat. vnde si hominis substãtia natura est, quicquid secundum substantiam inest, secundum naturam inest. ac per hoc & substãtiale & naturale est: secũdum substantiam autem inest quicquid per se ineſt. Ergo iuxta hãc naturæ significationem, qua & voluntas natura est: per se inesse & secundum substantiam & naturaliter idem sunt. hæc autem æquiualere naturali, vt distinguitur contra liberum, patet ex eo, quia liberum habet pro causa velle, naturale autem esse. Id enim solum liberè fit quod fit quia vult: & id solum naturaliter inest, quia est vt in prima parte dictum est, quicquid autem secundum substãtiam, seu per se inest, clarè patet quod inest: quia talis esse substantialis est, & non quia sic vult. Nulla ergo diuersio hic fuit, sed alia perscrutatio naturalis ex qua docetemur naturalitatem in omnibus inueniri: sicut author fecit. Ex hac enim ratione naturalis, adiuncta altera propositione communi, scilicet quòd per se prius est his quæ non sunt per se; intulit vniuersalem regulã, scilicet quod principium conuenientium alicui inest naturaliter, id est per se, & secũdum substantiam: & quia est talis naturæ, & nõ quia vult. Ex hac enim regula subintellecta minore, scilicet quod motus conuenientes voluntati, sunt ordinati secundum rationem principij & principiati [quod est per se notum] statim habetur intentum, scilicet quod aliquis motus ineſt voluntati secũdum substantiam per se naturaliter, quia est talis, & non quia vult.

q. 41. art. 1. 60. Et 1. & 9. 22. ar. 1. & 9. Et mal. qõ. 16. art. 4. ad 5.

Et etiam text. 49.

circa prin. text. 5.

text. 6.

¶In eiusdẽ articuli corpore nota triplex ponitur naturale volitũ: primò bonũ, secũdò beatitudinẽ, tertiò oẽ cõueniẽs volẽti sm suã nãm, & de primis quidem

quidem duobus euidens ratio in litera redditur: de tertio autem non.

¶Vnde & dubitatur & de ipso & de eius ratione. De ipso quidem, quia experimur oppositum dum eligimus non conuenientia secundum naturam, vt nescire non viuere: nec euaditur dicendo, quòd hoc appetimus per accidens: quoniam opposita eorum quæ naturaliter volumus, nec per se nec per accidens velle possumus:

D. 1. 96.

vt patet de primo & secundo. De ratione vero, scilicet quia per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potentias & totum hominem: quandoquidem nulla apparet connexio huiusmodi ad illam conclusionem: vnde enim sequitur, per volũtatem appetimus etiã pertinentia ad alias potentias & totum hominem. ergo naturaliter volumus omnia conuenientia volentibus secũdum suam naturam.

¶Ad primum horũ breuiter dicitur, quòd sicut in rebus exterioribus naturale inuenitur duplici ter, scilicet semper, vel frequenter. (Motus enim cælestes naturales sunt, vt vniuersaliter & semper indeficientes à naturali cursu: motus autem inferiores naturales sũt vt in pluribus & frequẽter indeficiẽtes) ita & in voluntatis motibus naturalibus inuenitur naturalitas vtroque modo, nam ad quædam volumus sic naturaliter est determinata, vt non possit aliquo pacto velle oppositum. Ad quædam sic naturaliter determinata, est, vt possit per accidens velle. In primo ordine sunt duo, prima volitain litera numerata. In secundo verò est tertium volitorũ genus: vnde ad hoc tertium volitum voluntas non plus videtur naturaliter inclinata quàm voluntas affecta habitu virtutis acquisitæ ad opus illius virtutis: nisi pro quanto inclinatio ex natura potior est quàm ex acquisito habitu, & sicut voluntas in iustitia habituata potest iniuste facere: ita voluntas naturaliter inclinata in bonum conueniens volenti secundum suam naturam potest eius oppositum velle.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd licet verba illa literæ, si sola sumantur, nõ inferant nisi extensionem voluntatis, vt eius obiecti ad hoc tertium si tamen intelligantur coniuncta præcedentibus, inferunt naturalitatem motus voluntatis in hoc tertium. Ad cuius euidentiam scito quòd voluntas tripliciter sumituri scilicet vt quædam potentia: secundo, vt eliciens ex quodam in quiddam: tertio, vt appetitus ipsius totius volenti. Et quidem quia voluntas potentia quædam est, ideo naturaliter fertur in bonum quod est volitum primo positum in litera. Quælibet enim potentia naturaliter determinata est ad suum obiectum: ita quòd non potest in oppositum: quia vero est volitiua cuiusdam ex quodam secundum rationem causæ & causati: ideo naturaliter vult beatitudinem, quæ finale principium est, quod volitum est secundo positum: quia autem est à natura data volenti, non solum vt velit sibiipsi volũtati, sed etiam vt velit ipsi volenti secundum seipsum & suas partes, ideo naturaliter vult bonum conueniens volenti secundum suam naturam: quòd est volitum, tertio loco in litera positum: quodlibet enim horum trium habet rationem primi per se & secundum substantiam: obiectum enim & primo respectum principium, est causa cæterorum: proptrium vero infra princi pij rationem clauditur. Amicabilia enim quæ sunt, ad alios veniunt ex amicabilibus ad se. Et si hoc longius repetendũ esset, dicendum esset quod quia volito pendet ex volitio & volente, vtrinque initium voluntariorum motuum inditum esse oportet. Et ex volito quidem inditus est voluntati motus in beatitudinem: qui vt pote motus in finem primarum complectentem in se totam obiecti perfectionem, principium ex ea parte est reliquorum motuum: ex parte vero volentis inditus est voluntati motus in proprium bonum: vtrumque enim tradidit Arist. cum dixit amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium. Quum igitur author ex hoc q, volutate volumus, non solum ad ipsam spectantia, sed etiam ad volentem, intulit quòd natura litet volumus conuenientia secundum naturam: veram causam reddidit intendens pro medio assumere, q, volutatem sortiti sumus pro nobis: ac per hoc ad proprium bonum determinatum: vnde & in q. de virtu. q. 10, & inferius in q. 10. & 16. nulla virtus in volũtate ponitur ad proprium volentis bonum: quia ad hoc naturaliter determinata est.

q. 41. art. 1. 60. Et 1. & 9. 22. ar. 1. & 9. Et mal. qõ. 16. art. 4. ad 5.

¶In responsione ad primũ eiusdẽ articuli aduerte distinctionẽ de voluntate. Cõsiderat enim multipliciter. Sed quantũ ad propositũ litera infinuat dupliciter, s. vt res & vt causa. est enim & in genere rei res talis, puta apta nata vel le, & in genere causæ cã talis, puta libera. Quũ aũt volũtas distinguitur cõtra naturã: nõ distinguitur vt res talis cõtra talẽ rẽ, sed vt causa talis contra causam talẽ: est enim res talis, s. apta nata velle. natura quædã habẽs sibi cõnaturalia, sicut & cæteræ naturæ, sed talis causa, s. libera vt sit, non est talis causa qualis est natura: hæc enim est causa, quia est hæc per hoc est causa libera ad vtrũlibet. vnde distinguitur volũtas & natura in rõne causę secũdũ proprias causandi differẽtias, propter q, & in secũdo Phys. & in nono Meta. nonnisi in ordine earũ vel principiorũ, distinguũtur. Et sic in his, q, spexeris, q, ratio causę in natura spectat ad eam, inquantum res est, videbis pariter q, volũtas vtriusque causæ rationẽ habet. Nam quatenus res talis est per modũ naturæ, causalitatem habet: quicquid enim causat aliquid, quia talis res est naturaliter, causat illud. Quatenus vero electiua est per modum proprii, id est liberè à proposito ad vtrũlibet, & c. causalitatẽ habet, & nõ naturaliter: q, quid enim causat q, a vult liberè causat. Et si vlterius perspexeris, q, natura (vt in litera dicitur) est causa essentialiter prior causa voluntaria: quia esse in vtroq; est pri⁹ quã operari, &c. videbis quoq; q, voluntas non solũ natura quæ dam est, sed prius habet naturæ rationẽ & causalitatẽ, quã propriã. Et si posstremo penetrauer tis, q, in causis essentialiter ordinatis cõiunctis in vnam rẽ, id quod est prioris causæ proptiũ participatur à posterioti, vt supremũ infimi attingat infimũ supremi, videbis q, volũtatis prima opera oportet esse naturalia, & prius ipsa velle aliquid naturaliter quã liberè. Et hãc subtilitatẽ perspiciẽs sectat⁹ fueris, habebis clarã solutionẽ Scoticæ argumẽtationis in materia de processione spiritus sancti, & de naturalitate volũtatis: quæ omnia in prima parte tractata sunt. Distinxit enim voluntatem contra naturam non solum in genere causæ, sed in genere rei. Et ideo intulit omnimodam disparationem: quum tamen sint causæ essentialiter subordinatæ: vt hic & in q. præcedente, art. 4. de eorum actibus patet. voluntas enim non solum prius habet naturæ rationem, vt in litera dicitur, quam causalitatis propriæ. sed velle naturale oportet esse principium volendi liberè.

Infrà q. 80 art. 1. c. fin. Et 1. q. 82. art. 1. & 2. Et veri. q. 22. art. 5. et 6. Et mal. q. 6. ar. & ad 7. & 10.

¶In responsione ad secundũ diligentissimè notato doctrinam ibi traditã circa distinctionem conuenientium alicui naturaliter, id est per se & secũdum substantiã, in cõsequentia formam vel actum, & cõsequentia materiã, vel potentiã, & cõditionẽ eorundẽ: quod s. perfectas in illis infert coexuitatẽ absolutè, in istis vero nõ absolutè: sed q, incerta dispositione. Et causa est differẽtia inter potentiã & actum: vt in litera dicitur. Ex hac enim doctrina habes, vis docte, q, non solũ aptitudo ad motum & operationem ineſt subiecto per se, vt grauitas & risibilitas: sed motus ipse & operatio, vt descensus & risus, &c.

¶In responsione ad tertium eleuato mentem in celsitudinem doctrinæ huius & intuere quod vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquialet non tãtum infinitis indiuiduis materialibus sub vna specie, sed etiam sub vno genere etiam analogo. Habes enim hic, q, quum ordo vniuersi habeat q, natura determinata sit ad vnum proportionaliter, scilicet genericè, specificè, vel indiuidualiter: ac per hoc bono absolutè quo ad primum genere analogo, debuisset respondere natura aliqua vna genericè, & similiter voluntati, quia est vna secundum speciem, debuisset respondere q, vnum secundum speciem: subiunctum tamen est, q, quia voluntas est immaterialis ordinis, determinata est ad vnum in genere analogo, bonum scilicet: quasi natura immaterialis eminentius præhabeat quicquid genus speciei suæ haberet. Et verè sic est. In cuius signum hic intellectus noster æquialet toti vniuersitati corporeæ naturæ. Est autem ratio huius, quia quæ sunt disparsa in inferioribus, sunt vnita in superiori. Eadem enim ratione tanta est amplitudo immaterialis potentiæ, vt vniuersũ simpliciter capax sit.

D. 11. 103.

¶In eadem responsione caueto, Nouitie, ne indefinita pro vniuersali se tibi offerat. Et contrarietas inter responsionis huius calcem & corporis articuli insurgat, dum ibi dictum est quædam esse particularia bona sub obiecto voluntatis contenta ad quæ voluntas naturaliter tendit: ac per hoc determinata est naturaliter, vt esse, viuere, &c. hic autem dicitur sub bono cõi: vtrobique enim indefinita seu particularis est locutio: & propterea neutra alteri repugnat. hic enim expresè dicitur, Sub bono communi multa comprehenduntur, ad quorum nullum determinatur voluntas, multa dixit non omnia. Ibi quoque manifestè de quibusdam, scilicet conuenientibus volenti secundum naturam loquitur.

¶Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrũ voluntas moueatur de necessitate à suo obiecto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod voluntas de necessitate moueat à suo obiecto: obiectum enim volũtatis comparatur ad ipsam sicut motiuũ

Infrà q. 80 art. 1. c. fin. Et 1. q. 82. art. 1. & 2. Et veri. q. 22. art. 5. et 6. Et mal. q. 6. ar. & ad 7. & 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

connectuntur: vt ea lefactibile calefactiuo & visus visibili.
¶In principio corporis eiusdem secundi articuli dubium occurrit de conclusione & de eius ratione. De conclusione quidem, qua dicitur quòd voluntas à nullo obiecto de necessitate mouetur ad exercitium actus: quoniam volūtas à Deo clarè viso necessariò mouetur ad exercitium actus: non enim potest non amare, ac frui illo: vt in prima parte dictum est. De ratione, qua dicitur. Potest enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare, & per consequens actu nō velle illud, quia voluntas non habet in potestate sua cogitationem præsentiarum primi obiecti, nec refutationem illius: & similiter visionis Dei clarè præsentati. Iam enim dictum est quòd primus actus non est in potestate voluntatis: falsum est ergo quòd potest aliquis de quocunque obiecto non cogitare.

Text.12. Artic.1.

¶Ad hæc dicitur, quòd verba literæ intellecta formaliter, omnes fluunt obiectiones. Doctrina siquidē prius tradita non aduersatur præsenti. Ad quorum euidentiam opus est distinctione, scilicet quod aliud est dicere, Voluntas necessario mouetur ab obiecto ad exercitium actus, & dicere, Voluntas sic dispōsita necessario mouetur ad exercitium actus, primum enim denotat efficaciam obiecti supra voluntatem: quòd scilicet talis, & sic effica cis est naturæ, quòd potest voluntatem ad exercitium actus necessario ducere. Et hoc negatur in præsenti cōclusione, dum asseritur, quòd nullum obiectum vt sic, & quantum est ex sua efficacia, potest naturali necessitate compellere voluntatem ad exercitium actus, secundum verò denotat naturam voluntatis, de qua dictum est, quòd habet quendam motum naturalem, & q̄ nō habet semper illum actu, sed quando est in certa dispositione, & hoc prædictum est & verè: & ex hoc prouenit, quòd voluntas Deum clarè visum necessario amat. Est enim tunc in dispositione tali quòd ex natura sua actu prouenit amor & delectatio talis obiecti: & similiter in primo actu voluntas, quem habemus naturaliter velle illud non habet necessitatem exercitij ab obiecto: sed à natura existente in tali dispositione. quòd ad eam naturali necessitate sequitur velle. vnde quandocunque voluntas necessario mouetur ad exercitium, necessitas illa nunquam est ab obiecto, sed à natura, & naturæ datore. Et per hoc patet responsio ad vtrumque obiectorum. Et ad primum quidem explicitè. Ad secundum verò quo ad materiam & ad formam, dicito q̄ verissimum est q̄ voluntas potest de quocunque obiecto nō cogitare, quātum est ex parte obiecti. Sic enim author loquitur: sed sophisma figuræ dictionis est, inferre: ergo voluntas in tali dispositione existens, pōt nō cogitare: mutatur enim quid in quale. Oportet ergo diligenter in hoc arti. aduerte, quod formalis est sermo de efficacia obiecti vt sic: obiectiones aūt aliūde quam ex obiecto robur habent: & ideo nihil obstant. Et si horum vltimā resolutionem cupis, recolito supradicta, scilicet quòd voluntas quo ad exercitium, tres tantum habet motores, scilicet seipsam, suam naturā, & Deum vt agentem, non vt obiectum. Ex hoc enim patet, quòd modus exercitij non aliunde est, vnde siue libere, siue necessariò voluntas exerceat suum actum nunquam ex parte obiecti causa requirenda est, sed agentis [vt dictū est] vtriplicis. & in hoc quiescat intellectus tuus.

¶In eiusdem corporis articuli conclusione secunda, scilicet quòd obiectum vndique bonum necessariò mouet, nec deficit ab hoc, nisi propter defectum alicuius boni dubium occurrit ex Scoto in 4. di. 49 quæstio. 1. dicentis, quòd ista ratio non concludit necessariam motionem simpliciter, sed quòd si voluntas debet habere actum circa tale obiectum oportet quòd habeat actum volitionis, cum quo tamen stat, quod ipsa potest suspendere actum suum: sed quia ex his & processu suo manifestū patet quod non impugnatur sensus formalis literæ, sed quem ipse accepit ideo fibiipsi curam sui relinquo. Diuus enim Thom. loquitur de motione ex parte obiecti, quę est ad specificationem actus, & vult q̄ necessario mouet obiectum vndique bonum, quod est verissimum simpliciter & formaliter: ita enim necessario specificat quid est obiectiue mouere: quid impossibile est aliter se habere, quoniam non potest nō specificari actus voluntatis ab eo, vt patet quātis non fieti. vnde cum in litera dicitur, q̄ volūtas non potest non velle beatitudinem, ly non velle, nō sumitur negatiue, sed contrarie, id est pro nolle: vt manifestāt subiuncta verba in alio membro, scilicet repudiari vel approbari. Sed q̄ fallit aliquos, hæc est indistinctio inter motionem & specificationem & exercitium actus.

¶Circa doctrinam traditam in hoc arti. & præcedentibus aduerte, q̄ secūdum quod volūtas respicit duos motores, alterum ad exercitium, alterum ad specificationem, dupliciter inuenitur in ea naturalitas, scilicet secūdum determinationem ad exercitiū & secūdum determinationem ad speciem. Est enim voluntas naturaliter determinata ad eliciendum actum aliquę pua primum, &c. Et est rursus naturaliter determinata ad obiectum alicuod, puta bonum, &c. Et hæc determinationes ita se habent, q̄ prima infert secundam, & non econuerso. Si enim voluntas determinata naturaliter est ad eliciendum actum, hoc non est nisi respectu obiecti, ad quod naturaliter determinata est: sed si determinata est naturaliter ad obiectum, non propterea determinata est ad exercitium actus respectu illius, vt patet in litera. vnde determinatio quo ad exercitium vehementior ac naturalior est, includit enim alteram & addit.

¶Circa calcem eiusdem corporis articuli aduertè, q̄ quia, vt prædixim⁹, voluntas ad tertium volūtas ad tertium genus naturaliter, quo ad specificationē, vt in pluribus: & à causa vt in pluribus: non necessario prouenit effectus, potest enim impediri: idcirco in litera dicitur, quod quælibet particularia bona etiam esse, viuere, intelligere, non necessario mouent voluntatem ad specificationem actus. possunt enim repudiari: sic tamen quod prædicta vt in pluribus non repudiantur, sed si voluntas in ea ferturr, volitionis actu in illa tendit, & raro nolitionis: vt contingit in desperatibus & similib.

¶In responsione ad vltimū eiusdē art. notato, q̄ esse. viuere, & huiusmodi dupliciter sumi possunt: primo vt sunt quædam particularia bona secundum seipsa. & sic possunt licet raro, repudiari, eo q̄ defectum habent annexum alicuius boni qđ appetitur: vt patet in occidentibus se. Appetunt enim quoddam bonum, puta libertatem: cuius oppositum cōligitur suæ vitæ, &c. Alio modo, vt sunt necessario connexa beatitudini. & sic quantū est ex parte sui, non possunt repudiari: sed si volūtas habeat actum in ea vt sic, oportet, q̄ habeat circa ea actū volitionis, sicut circa beatitudinē propter rationem in litera assignatam. Dixi autē quantū est ex parte sui: quia licet hæc sic cōnexa habeant sic tantā efficaciā vt necessitent ad specificationem, si tamen connexio illa incognita, vel inconsiderata: vel non sufficienter visa sit, ab huiusmodi efficacia impeditur, quod tamen non oportuit hic authorem exprimere, tum quia de obiecti efficacia ex parte sui est sermo: quia semper subintelligitur debita approximatio. Ex cuius defectu prouenit hoc.

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum tertium.*

Circa tertij articul. doctrinam aduerte, quod inde habet quamliberum sit tam in delectabilibus quam in contrarijs secundum tactum, velle & nolle: passiones enim huiusmodi aut totaliter absorbent,

ad mobile: vt patet in tertio de anima.* sed motiuum si sit sufficiens, ex necessitate mouet mobile. ergo voluntas ex necessitate potest moueri à suo obiecto.

Text.59.

¶Præterea, Sicut volūtas est vis immaterialis, ita & intellectus & vtraq; potentia ad obiectum vniuersale ordinatur, vt dictum est.* sed intellectus ex necessitate mouetur à suo obiecto. ergo & voluntas à suo.

¶Præterea, Omne quod quis vult, aut est finis, aut aliquid ordinatum ad finem. sed finem aliquis ex necessitate vult, vt videtur: quia est sicut principium in speculatiuis cui ex necessitate assentimus. finis autem est ratio volendi ea quæ sunt ad finem: & sic videtur etiam, quod ea quæ sunt ad finem, ex necessitate velimus. Voluntas ergo ex necessitate mouetur à suo obiecto.

¶SED CONTRA est, quod potentiæ rationales secundum Philosophū sunt ad opposita. sed voluntas est potentia rationalis: est enim in ratione, vt dicitur in tertio de anima. * Ergo voluntas se habet ad opposita. non ergo ex necessitate mouetur ad alterum oppositorum.

¶RESPONDEO dicendum, quod voluntas mouetur dupliciter. Vno modo quantum ad exercitium actus: alio modo quātum ad specificationem actus, quæ est ex obiecto. Primo ergo modo voluntas à nullo obiecto ex necessitate mouetur. potest enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare, & per consequens neque actu velle illud. Sed quantum ad secundum motionis modum volūtas ab aliquo obiecto ex necessitate mouetur, ab aliquo autem non. in motu enim cuiuslibet potentiæ à suo obiecto consideranda est ratio, per quam obiectū mouet potentiam: visibile enim mouet visum sub ratione coloris actu visibilis. Vnde si color proponatur visui, ex necessitate mouet ipsum, nisi aliquis visum auertat, quod pertinet ad exercitium actus: si autē proponeretur aliquid visui, quod non omnibus modis esset color in actu, sed secundum aliquid esset tale, secundum autem aliquid non tale, non ex necessitate visus tale obiectum videret. posset enim intendere in ipsum ex ea parte, qua nō est coloratum in actu, & sic ipsum non videret. sicut autem coloratū in

absorbent rationem, & sic nihil voluntatis restat: aut aliquid eius relinquunt, & sic libertatis tantundem dimittūt. & quamuis tūc propter dispositionem subiecti voluntas maximè inclinetur ad actum consonum appetitui sensitiuo: quia tamen libera restat, miraculo non est opus ad nō eliciendum huiusmodi actum: vt Greg. de Arimino in primo sentētiarum. dist. j. q. 2. arti. 2. putauit.

¶Circa illa verba, scilicet voluntas non solum mouetur à bono vniuersali apprehenso per rationem, sed à bono apprehenso per sensum, dicta in articulo tertio eiusdē decimæ quæstionis: aduerte, q̄ dupliciter intelligi possunt. primo vt bonum apprehensum p sensum, & bonū apprehēsum p rōnē sint duo motiua voluntatis sic q̄ quādoque volūtas ab vno, quādoq; ab altero mouetur: & hic sensus repugnat supra dictis, & est falsus. Repugnat quidē: quia iam dictū probatumque est, q̄ nullū corporeum potest mouere directē voluntatē. falsus vero est, quia si sensus solus posset mouere voluntatem, tunc homo posset velle absq; rationis vsu: & consequenter posset peccare & benefacere, quod non est intelligibile: implicat enim esse actū liberi arbitrij absque rationis vsu. Secundo igitur intelligi possunt, vt bonū apprehensum per sensum permittatur cōcurrere cū apprehenso per rationem in idem motiuum: ita q̄ motiuum vo luntatis nō solū est bonum vniuersale apprehēsum per rationem in sua puritate, sed etiam coniunctio cū bono apprehenso per sensum: & hic est sensus ver⁹ & intentus: verus quidem, quia sicut intellect⁹ mouetur à phātasmate non secundum se, sed secundum quod stat sub lumine intellectus agētis, qui est verus eius motor, ita bonum particulare apprehensum non secūdū se, sed secundum quod subsistat vniuersali apprehenso per rationē, quod est verū voluntatis motiuum, mouet volūtatem. Intentum autem, quia ex hoc interimitur similitudo in argumento obiecta, inter voluntatem appetitumque sensitiuum, & rōné vniuersalem, ac particulatem. Nam voluntas ab vtroque simul ratione mouetur, ac per hoc nō indiget appetitu particulari. Ratio vero vniuersalis inquantum huiusmodi (sic enim distingui tur contra rationem particulatem) nunquam particulare attingit: &

Quæst. 9. a. 3. ad. 3.

D. 9. 1.

¶Præterea, Sicut dicit in 3. Ethicorū,* Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei: sed non est in potestate voluntatis quòd statim passionem abijciat. ergo nō est in potestate voluntatis, quòd non velit illud, ad quod passio se inclinat.

¶Præterea, Causa vniuersalis non applicatur ad effectū particularem nisi mediante causa particulari. vnde ratio vniuersalis non mouet nisi mediāte æstimatione particulari. vt dicitur in tertio de anima:* sed sicut se habet ratio vniuersalis ad æstimationem particularem, ita se habet voluntas ad appetitum sensitiuum. ergo ad aliquod particulare volendum non mouetur voluntas, nisi mediante appetitu sensitiuo. ergo si appetitus sensitiuus sit per aliquam passionem ad aliquid dispositus, voluntas non poterit in contrarium moueri.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, non ergo voluntas hominis ex necessitate mouetur ab appetitu inferiori.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est,* passio appetitus sensitiui mouet voluntatem ex ea parte, qua voluntas mouetur ab obiecto, inquantum scilicet homo aliqualiter dispositus per passionem, iudicat aliquid esse cōueniens & bonum, quod extra passionem existens non iudicaret. huiusmodi autem immutatio hominis per passionem duobus modis cōtingit. Vno modo sic, quòd totaliter ratio ligatur, ita quod homo vsum rōnis nō habet: sicut contingit in his qui propter vehementem iram vel cōcupiscentiam furiosi vel amentes fiūt, sicut & propter aliquam aliam perturbationē corporalem. huiusmodi enim passiones non fine corporali transmutatione accidunt: & de talibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis, quæ ex necessitate sequuntur impetum passionis: in his enim non est aliquis rationis motus, & per consequens nec voluntatis: aliquādo autem ratio non totaliter absorbetur, à passione, sed remanet quantum ad aliquid iudicium rationis liberū: & secundum hoc remanet aliquid de motu volūtatis: inquantum ergo ratio manet libera, & passioni uon subiecta, intantum volūtatis motus qui manet, non ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat: & sic aut motus voluntatis non est in homine, sed sola passio dominatur: aut si motus voluntatis sit, d non ex necessitate sequitur passionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod etsi voluntas non posit facere quin motus concupiscentiæ insurgat. de quo Apostolus dicit, Roman. 7. Quod odi malum, illud facio, id est concupisco, tamen potest volūtas nō velle cōcupiscere, aut cōcupiscētiæ nō cōsentire: & sic nō ex necessitate sequitur concupiscentiæ motū.

¶Ad secundum dicendum, quod cum in homine duæ sunt naturæ, irrellectualis scilicet & sensitiua, quandoque quidem est homo aliqualis vniformiter secundū totam animam: quia scilicet vel pars sensitiua totaliter subijcitur rationi, sicut cō tingit in virtuosis, vel econuerso ratio totaliter absorbetur à passione, sicut accidit in amentibus: sed aliqñ etsi rō obnubiletur à passione, remanet tamē aliquid rationis liberum. & secūdum hoc potest aliquis, vel totaliter passionem repellere: vel saltem se tenere ne passionem exprimere, tum quatur. in tali enim dispositione, quia homo secundum diuersas partes animæ di-

uersimodè disponitur, aliud ei videtur secundum rationem, & aliud secundū passionem.

¶Ad tertium dicendum, quod voluntas non solum mouetur à bono vniuersali apprehenso per rationem, sed etiam à bono apprehēso per sensum. & ideo potest mouere ad aliquod particulare bonū absque passione appetitus sensitiui: multa enim volumus & operamur absq; passione p solam appetitus electionem: vt patet in his in quibus ratio renititur passioni.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum voluntas mouetur de necessitate ab exteriori motiuo, quod est Deus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod voluntas ex necessitate moueatur à Deo. omne enim agens cui resisti non potest ex necessitate mouet: sed Deo cū sit infinitæ virtutis, resisti non potest: vnde dicitur Roma. 9. Voluntati eius quis resistit? ergo Deus ex necessitate mouet voluntatem.

¶Præterea, Voluntas ex necessitate mouetur in illa quæ naturaliter vult, vt dictum est:* sed hoc est vniuersaliq; rei naturale, quod Deus in eo operat: vt Aug. dicit 26. cōtra Faustū.* ergo volūtas ex necessitate vult omne illud ad qđ a Deo mouet.

Artic. 2. Cap. 3. to. 6.

¶Præterea, Possibile est quo posito non sequit impossibile. sequitur autē impossibile, si ponatur quod voluntas nō velit hoc ad quod Deus eam mouet: quia sm hoc operatio Dei esset inefficax: non ergo est possibile voluntatem non velle hoc, ad quod Deus eam mouet. ergo necesse est ea hoc velle.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui: non ergo ex necessitate mouet voluntatem eius.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut Dionys. dicit 4. cap. de di. no. Ad prouidentiam diuinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed seruare: vnde omnia mouet sm eorum conditionem: ita quod ex causis necessarijs per motionem diuinam consequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingenter. Quia igitur voluntas est actiuum principium non determinatum ad vnum, sed indifferenter se habens ad multa sic Deus ipsam mouet quod non ex necessitate ad vnum determinat, sed remanet motus eius contingens, & non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter mouetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod voluntas diuina nō solum se extendit vt aliquid fiat per rem quam mouet, sed vt etiam eo modo fiat quo cōgruit naturæ ipsius. & ideo magis repugnaret diuinæ motioni, si voluntas ex necessitate moueretur, quod suæ naturæ non competit, quam si moueretur liberè prout competit suæ naturæ.

¶Ad secundum dicendum quod naturale est vnicuique quod Deus operatur in ipso, vt sit ei naturale. sic enim vnicuiq; cōuenit aliquid sm quod Deus vult, quod ei conueniat: non autem vult quod quicquid operatur in rebus, sit eis naturale, puta quod motui resurgant: sed hoc vult vnicuique esse naturale quod potestati diuinæ subdatur.

¶Ad tertium dicendum, quod si Deus mouet voluntatem ad aliquid impossibile est poni, quod voluntas ad illud non moueatur: non tamen est impossibile simpliciter. vnde non sequitur quod voluntas à Deo ex necessitate moueatur.

¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.*

IN primo articulo quæstionis 11. aduerte, quod author in corpore articuli ex ratione fruitionis intulit solum, q̄ fruitio ad appetitiuam partem pertinet: nec determinauit an amorem, an delectationē significet: quoniam sat erat suæ quæstioni, q̄ ad appetitum spectaret. Aequiuocari tamen scito vocabulum hoc apud Thomistas & Scotistas. Nos enim fruitionis nomine significamus

Infrà. art. 2. cor. Et 3. dist. 1. lib. 1. art. 1. lib. 3. artic. 2.

QVÆSTIO VNDECIMA DE FRUITIONE, quæ est actus voluntatis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de fruitione.
¶Circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò. vtrum frui sit actus appetitiuæ potentiæ. ¶Secūdò, vtrū soli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis. ¶Tertiò, vtrum fruitio sit tantum vltimi finis. ¶Quartò, vtrum sit solùm finis habiti.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum frui sit actus appetitiuæ potentiæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod frui non sit solum appetitiuæ potentiæ. Frui enim nihil aliud esse videtur, quam fructum capere: sed fructū humanæ vitæ quæ est beatitudo, accipit intellectus, in cuius actu beatitudo consistit: vt supra ostensum est.* ergo frui non est appetitiuæ potentiæ, sed intellectus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficamus delectationem, formaliter loquendo, amorem autem connotative & causaliter: illi vero significant formaliter amorem amicitiæ: vnde oportet quum disputant, se inuicē prædeclarare, ne de se inuicem rideant quolibet putante alterum extra propositum loqui. Suasio autē Scoti in primo sentē. distinct. prima, quæst. 3. ex constructione, scilicet quia fruor construitur cū ablatiuo significante obiectum ex vi tri sātionis: ergo significat actū, puta amorē, & non passionē, puta delectationē: dicitur enim fruor Deo sicut amo Deum: & non sicut delector de Deo, hæc inquam suasio nihil habet suasionis: quoniā constructio hic transitiua non est nisi possessiuē, grammatice loquendo, construitur enim cū ablatiuo vel genitiuo: ex eo quod est deponens possessiuum, vnde ex hoc non habetur, quòd significet actum, sed stat quòd significet possessionem per modum possessionis: & verè sic est, frui enim importando delectationem, denotat rem qua fruimur, à nobis possideri: longè autem perspicuum magis erat à Grammaticis & Oratoribus persuaderi quod nos dicimus: nominibus enim vtendum est, vt plures. Constat autem frequentissimo Grammaticorum vsu non nisi ad delectationem spectare: vnde & dicunt, quòd significat cum gaudio vti: nō enim dicimus fruor cantu, id est amo cantū: sed, id est, delectationem percipio de cātu. Neque quū dicitur, Veni, fruamur cupitis amplexib⁹, Prouerbiorum capit. 1. inuitamur ad amandū, sed ad delectationē percipiendam, & Paulus quum Philemoni dicit, Ego te fruat in Domino, non ego te amabo: sed ego de te delectabor in Domino sonat. Abusiuè igitur frui pro amare formaliter sumi potest: proprie autem non nisi exquisito ad placitum.

¶In responsione ad secundum eiusdem primi articuli, dicse, quòd quia bonum est commune ad omnia genera, sicut & ens: sicut quælibet perfectio, q libet finis, quod libet obiectum secundum suam specialem rationem habet rationem entis: ita & boni: videre enim & visibile vt sic, sunt entia & bona: & notificatio huius est, quia quælibet potentia appetit naturaliter suā perfectionem, suum finē, suū obiectū vt sic: vñ verum inquātum verū: quia est naturali appetitu, appetitum ab intellectu, est species boni: & similiter visibile & intelligere & videre, sicut appetitus sensitiuus est sub intellectiuo, ita appetitus naturalis est sub sensitiuo: si igitur frui pertinet ad appetitum sensitiuum, videt quod pari ratione possit ad naturalem pertinere. quod patet esse falsum: quia eius non est delectari: ergo appetitus sensitiui nō est frui: & ita nō conuenit brutis animalib⁹.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. 83.* Frui quidem cibo & qualibet corporali voluptate non absurdè existimantur & bestiæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex prædictis habetur.* frui non est actus potentiæ pertenientis ad finē, sicut exequentis sed potentiæ imperantis exercitionem: dictū est enim* quod est appetitiuæ potentiæ. In rebus autem cognitione carentibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modum exequentis, sicut graue tendit deorsum, & leue sursum. Sed potentia ad quam pertinet finis per modum imperantis, non inuenitur in eis, sed in aliqua superiori natura, q̄ sic mouet totā naturā per imperiū, sicut in habentibus cognitionē appetitus mouet alias potētias ad suos actus. vnde manifestū est quod in his quæ cognitione carent, quamuis pertingāt ad finē, non inuenitur fruitio finis: sed solum in his q̄ cognitionē habent. sed cognitio finis est duplex perfecta & imperfecta. Perfecta quidem qua non solū cognoscitur id quod est finis & bonū, sed ratio vniuersalis finis & boni: & talis cognitio est soli⁹ rationalis naturæ. Imperfecta autē cognitio est qua cognoscitur particulariter finis & bonum: & talis cognitio est in brutis animalibus, quorū & virtutes appetitiuæ non sunt imperātes liberè, sed ſm naturalē instinctum ad ea quæ apprehendunt, mouentur. vnde rationali naturæ conuenit fruitio secundum rationē perfectam: brutis autem animalibus secundum rationem imperfectam, alijs autem creaturis nullo modo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de fruitione perfecta.

¶Ad secundum dicendum, quod non oportet quod fruitio sit vltimi finis simpliciter, sed eius quod habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

¶Ad tertium dicendum, quod appetitus sensitiuus consequitur aliquam cognitionem non autem appetitus naturalis, prę cipuè prout est in his, quæ cognitione carent.

¶Ad quartum dicendum, quod Augustinus ibi loquitur de fruitione imperfecta, quod ex ipso modo loquendi apparet. dicit enim quod frui non adeo absurdè existimantur & bestiæ, scilicet sicut vti absurdissime dicerentur.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum fruitio sit tantùm vltimi finis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod frui non sit tantum vltimi finis. dicit enim Apostolus ad Philemonē, Itaque, frater, ego te fruar in Domino: sed manifestū est, quod Paulus non posuerat vltimum suum finem in homine: ergo frui non tantum est vltimi finis.

2 ¶Præterea, Fructus est quo aliquid fruitur, sed Apostolus dicit ad Gal. 5. Fructus Spiritus est charitas, gaudium, pax, & hujusmodi, quæ non habent rationem vltimi finis: non ergo fruitio est tantum vltimi finis.

3 ¶Præterea, Actus voluntatis supra seipsos reflectūtur. volo enim me velle, & amo me amare: sed frui est actus voluntatis. voluntas enim est per quā fruimur, vt Augustinus dicit. 10. de Tri.* ergo aliquis fruitur sua fruitiōe. sed fruitio nō est vltimus finis hominis, sed solum bonum increatum, quod est Deus. non ergo fruitio est solum vltimi finis.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 10. de Trini.* quod non fruitur si quis id quod in facultatem voluntatis assumit, propter aliud appetit. sed solum vltimus finis est qui non propter aliud appetitur. ergo solius vltimi finis est fruitio.

¶RESPONDEO dicendū, quod sicut dictū est,* ad rationē fructus duo pertinēt: s. q̄ sit vltimum, & q̄ appetitum quietet quadā dulcedine vel delectatione. vltimū autem est simpliciter, & secundum quid: simpliciter quidem quod ad aliud non refertur, sed ſm quid, quod est aliquorum vltimum. quod ergo est simpliciter vltimum, in quo aliquid delectatur re & reliqua: q̄ ergo illa sunt boni species, & continentur sub bono in cō muni, quod est obiectū voluntatis, vt propria sub cōmuni dupliciter appetuntur: primo appetitum sunt bona propria: secundo appetitu animali à voluntate, sub cuius obiecto continentur: & propterea sequuntur illa duo quæ in litera exprimuntur.

¶*Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.*

IN reliquis quæstionis 11. articulis nihil scribendum occurrit.

tur, sicut in vltimo fine, hoc quippe propriè dicitur fructus, & eo propriè dicitur aliquis frui: quod autem in seipso non est delectabile, sed tantum appetitur in ordine ad aliud, sicut potio amara ad sanitatē, nullo modo fructus dici potest. quod aūt in se habet quandā delectationem, ad quam quædā præcedentia referuntur, potest quidē aliquo modo dici fructus, sed non propriè & ſm completam rationem fructus eo dicimur frui. Vnde Augustin. in 10. de Trini.* dicit, q̄ fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit: nō autem quiescit simpliciter nisi in vltimo: quia quandiu aliquid expectat, motus voluntatis remanet in suspenso: licet iam ad aliquid peruenerit sicut in motu locali, licet illud quod est medium in magnitudine, sit principium & finis, non tamen accipitur: vt finis in actu, nisi quando in eo quiescitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit in primo de doctrina Christiana,* Si dixisset, te fruar, & non addidisset, in Domino: videretur finem delectationis in eo posuisse. sed quia addidit, in Domino, in Domino se posuisse finem, atque in eo se frui significauit: vt sic fratre se frui dixerit, non tanquam termino sed tanquam medio.

¶Ad ſm dicendum, q̄ fructus aliter comparatur ad arborem producentem, & aliter ad hominem fruentem. ad arborem quidem producentem comparatur, vt effectus ad causam: ad fruentem autem sicut vltimum expectatum & delectans. dicuntur igitur ea quæ enumerat ibi Apostolus fructus: q̄a sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis (vnde & fructus Spiritus dicuntur) non autem ita quòd eis fruamur tanquam vltimo fine. vel aliter dicendum, quod dicuntur fructus secundum Ambros. quia propter se petenda sunt: non quidem ita quòd ad beatitudinem non referantur, sed quia in seipsis habent, vnde nobis placere debeant.

¶Ad tertium dicendum, q̄ sicut suprà dictum est,* finis dicit dupliciter. Vno modo ipsa res: alio modo adeptio rei: quæ quidem non sunt duo fines, sed vnus finis in se consideratus & alteri applicatus. Deus igitur est vltimus finis, sicut res quæ vltimo queritur, fruitio autem sicut adeptio huius vltimi finis. sicut igitur non est aliud finis Deus & fruitio Dei, ita eadem ratio fruitionis est qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione. & eadē ratio est de beatitudine creata, quæ in fruitione consistit.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum fruitio sit solum finis habiti.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ fruitio non sit nisi finis habiti. Dicit enim Augustinus. 10. de Trini.* q̄ frui est cum gaudio vti nō adhuc spei, sed iam rei: sed quandiu non habetur, non est gaudium rei, sed spei. ergo fruitio non est nisi finis habiti.

2 ¶Præterea, Sicut dictum est,* fruitio non est propriè nisi vltimi finis: quia solus vltimus finis quietat appetitum: sed appetitus non quietatur nisi in fine iam habito. ergo fruitio, propriè loquendo, non est nisi finis habiti.

3 ¶Præterea, Frui est capere fructum: sed non capitur fructus nisi quando iam finis habetur: ergo fruitio non est nisi finis habiti.

¶SED CONTRA, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt Augustinus dicit: *sed hoc potest fieri etiam de re non habita. ergo frui potest esse etiam finis non habiti.

¶RESPONDEO dicendum, quòd frui importat comparationem quandam voluntatis ad vltimum finem, ſm quod voluntas habet aliquid pro vltimo fine. Habetur autem vltimus finis dupliciter: vno modo perfectè, & alio modo imperfectè. Perfectè quidem, quando habetur non solum in intentione, sed etiam in re. imperfectè autem, quando habetur in intentione tantum. Est ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter: sed imperfecta est etiam finis nō habiti realiter, sed in intentione tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de fruitione perfecta.

¶Ad secundum dicendum, q̄ quies voluntatis dupliciter impeditur. Vno modo ex parte obiecti, quia, scilicet non est vltimus finis sed ad aliud ordinatur. Alio modo ex parte appetentis finem qui nondum adipiscitur finem. obiectum autem est quod dat speciem actui: sed ab agente dependet modus agendi: vt sit perfectus vel imperfectus ſm conditionem agentis: & ideo eius quod nō est vltimus finis, fruitio est impropria quasi deficiens à specie fruitionis. Finis autē vltimi non habiti est fruitio, propria quidem, sed imperfecta propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

¶Ad tertium dicendum, q̄ finem accipere vel habere dicitur aliquis, non solum secundum rem, sed etiam secundum intentionem: vt dictum est.*

¶Super Quæstionem Duodecimam.

CIrca responsionem ad quartum in articulo primo quæstionis duodecimæ, aduerte diligentissimè distinctionem in litera positam: quoniam multa hinc documenta habes. finis in primis in quantum finis, vt hinc habes, considerauit tripliciter: ita quòd licet id quod est ad finem vt sic, non nisi, vno modo consideretur & amet: ipse tamen finis vt sic, tripliciter consideratur, & triplici actu voluntas fertur in finem vt sic, scilicet volitione, fruitione, & intentione. Ratio autem huius est, quia ad finis rationem integrandam tria exiguntur, bonitas ipsa propter se amabilis, & negatio vlterioris ordinis, & terminatio aliorum ad ipsum: oportet enim finem vt sic, propter se & non propter alium finem, & alia propter ipsum amari. Et finis quidem quatenus propter se amabilis est, ad actum volitionis spectat: quatenus vero non vltra ducit, ad fruitionem spectat: quatenus quietem in termino significat: quatenus autem ad ipsum alia ordinanda sunt, intentionem terminat. Habes & hinc, quòd cum id quod est ad finem, absolutè amatur, finis tantum induit: & similiter cum in eo sistitur & eodem modo cum appetitur, vt per præcedentia assequendum. Quomodo autem distinguuntur plures voluntatis actu respectu eiusdem quod est ad finem, ita ferius dicetur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ intētio sit actus intellectus, & nō voluntatis. dicitur enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: vbi per oculum significatur intentio, vt dicit Augustinus in libr. de ser. Dom. in mon.* sed oculus cum sit instrumentum visus, significat apprehensiuam potentiam: ergo intētio non est actus appetitiuæ potentiæ, sed apprehensiuæ.

2 ¶Præterea, ibidem Augustinus dicit, q̄ intentio lumen vocatur à Domino, vbi dicit, Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, &c. sed lumen ad cognitionem pertinet: ergo & intentio.

3 ¶Præterea, Intētio designat ordinationem quandam in finem: sed ordinare est rationis. ergo intentio nō pertinet ad voluntatem, sed ad rationem.

4 ¶Præterea, Actus voluntatis non est nisi finis, vel eorum quæ sunt ad finē. sed actus voluntatis respectu finis vocatur voluntas seu fruitio: respectu autem eorum quæ sunt ad finem, est electio, à quibus differt intentio: ergo intentio nō est actus voluntatis.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 10. de Trinit.* quòd voluntatis intentio copulat corpus visum visui, & similiter speciem in memoria existentem ad aciem animi interius cogitantis, est igitur intentio actus voluntatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd intentio sicut ipsum nomen sonat, significat in aliud tendere. in aliquid autem tendit & actio mouentis & motus mobilis: sed hoc quòd motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouentis procedit. Vnde intentio primo & principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem: vnde dicimus architectorem, & omnem præcipientē mouere suo imperio alios ad id, ad quod ipse tendit: voluntas autem mouet omnes alias vires animæ ad finem, vt supra habitum est:* vnde manifestum est, quòd intentio propriè est actus voluntatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intentio nominatur oculus metaphoricè: non quia ad cognitionē pertinet, sed quia cognitionem præsupponit, per quam proponitur voluntati finis, ad quem mouet, sicut oculo præuidemus, quo tendere corporaliter debeamus.

¶Ad secundum dicendum, quòd intentio dicitur lumen, q̄a manifesta est intendenti: vnde & opera dicuntur tenebræ, q̄a homo scit, quid intendit, sed nescit quid ex opere sequatur: sicut Aug. ibidem exponit.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas quidem non ordinat, sed tamen in aliquid tendit secundum ordinem rationis. vnde hoc nomen Intentio nominat actum voluntatis præsupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.

¶Ad quartum dicendum, quòd intentio est actus voluntatis respectu finis: sed voluntas respicit finē tripliciter. vno modo absolutè: & sic dicitur voluntas prout absolutè volumus, vel

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulū tertium.*

CIrca decisionem tertij articuli eiusdem quæstionis, duod cimæ omisso secundo articulo eiusdem, dubium occurrit, propter quid cū voluntas non feratur nisi in cognita, & non feratur simul nisi in simul cognita: de intellectu, negatur quòd contingit multa simul intelligere, & de voluntate conceditur quod contingit multa simul intendere.

2.2.q.180. art.1.co. Et 2.di.38.ar. 3. Et veri. q.22. arti. 12. cor. Sent.111.

¶Ad hoc dicitur, quòd ratio est, quia intellectus attingit plura non nisi vt vnum: voluntas vero vt plura. Existentibus siquidem tribus tam in intellectu quàm in voluntate, puta loquutione, gustatione & lingua: intellectus loquutionem & gustum simul intelligit, vt in vno vtiturus organo linguæ: voluntas vero econtra vnum linguæ organum vult propter duo opera, loquutionem scilicet & gustationem: ita quòd cum finis in operabilibus sit vt principium in speculabilibus, medium seu principium in intellectu plurium est vnum: medium vero seu principium in intentione non oportet esse vnum, sed contingit esse plura. Et propter ea de intentione concedit pluralitas simul, quæ negatur de intellectione.

Art.3.ad 3.

Q.1. art.7.

Arti.1.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.*

CIrca quarti articuli decisionem reuideto, quod scripsi superius in quæst.8.arti.3.

¶Circa responsionem ad tertium nota responsionem datam, vt ex ea habeas, quòd actus voluntatis in finem intentionis nomine significatus importat motum in finem, vt terminum alium: ita quòd motus iste primo attingit terminum: & deinde terminabilia in ipsum: electio vero contra, primo attingit terminabilia, & deinde terminum. Et sic se habent sicut descensus & ascensus. Intentio enim descendit à principio ad ea quæ sunt ad ipsum. Electio vero ab his ascendit ad finem, omnium principium: & signum affertur in littera, quia quandoque intendimus, non electis adhuc mediis ad intentum, vt patet in quotidiana experientia.

Ver.l.9. 17. art.13. cor. lib. 2.c.21. 22. 24. & 31. tom.4.

¶ De quintò articulo nihil scribendum occurrit.

sanitatē, vel siquid aliud est huiusmodi. Alio modo consideratur finis ſm quod in eo quiescitur: & hoc modo fruitio respicit finem. Tertio modo consideratur finis secundum quod est terminus alicuius quod in ipsum ordinatur. & sic intentio respicit finem. nō enim solum ex hoc intendere dicimur sanitatem, quia volumus, sed quia volumus ad eā per aliquid aliud peruenire.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum intentio sit tantum vltimi finis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intentio sit tantum vltimi finis. Dicitur enim in libr. sententiarum Prosperi, * Clamor ad Deum est intentio cordis: sed Deus est vltimus finis humani cordis. ergo intentio semper respicit vltimum finem.

2 ¶Præterea, Intentio respicit finem secundum quod est terminus, vt dictū est.* sed terminus habet rationem vltimi finis. ergo intentio semper respicit vltimū finem.

3 ¶Præterea, Sicut intentio respicit finem, ita & fruitio. sed fruitio semper est vltimi finis ergo & intentio.

¶SED CONTRA, Vltimus finis humanarum volūtatum est vnus, scilicet beatitudo, vt suprà dictum est. * si igitur intentio esset tantum vltimi finis, non essent diuersę hominum intentiones. quod patet esse falsum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est,* intētio respicit finem secundum quod est terminus motus, voluntatis. In motu autem potest accipi terminus dupliciter. Vno modo ipse terminus vltimus, in quo quiescitur, qui est terminus totius motꝰ. Alio modo aliquod medium, quod est principium vnius partis motus & finis, vel terminus alteriꝰ. sicut in motu, quo itur de A in C p B. C est terminus vltimus, B autem terminus, sed nō vltimus: & vtriusque potest esse intētio. vnde etsi semper sit finis, non tñ oportet quòd semper sit vltimi finis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ intentio cordis dicitur clamor ad Deū: nō q̄ Deus sit obiectum intentionis ſm per, sed quia est intentionis cognitor: vel quia cum oramus, intentionem nostram ad Deum dirigimus, quæ quidem intentio vim clamoris habet.

¶Ad secundum dicendum, quod terminus habet rationem vltimi finis: sed non semper vltimi respectu totius, sed quandoque respectu alicuius partis.

¶Ad tertium dicendum, q̄ fruitio importat quidem quietem, quæ est in fine, quod pertinet solum ad vltimum finem: sed intentio importat motum in finem non autem in quietem. vnde nō est similis ratio.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum aliquis possit simul duo intendere.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ non possit aliquis simul intēdere plura. Dicit enim Aug. in lib. de ser. Dñi in mōte,* q̄ nō potest homo simul intēdere Deum, & commodum corporale. ergo pari ratione neque aliqua alia duo.

2 ¶Præterea, Intentio nominat motū voluntatis ad terminum: sed vnius motus non possunt esse plures termini ex vna parte. ergo voluntas non potest simul multa intendere.

3 ¶Præterea, Intentio præsupponit actum rationis siue intellectus: sed non contingit simul plura intelligere secundū Philosophum: ergo etiam neque contingit simul plura intendere.

¶SED CONTRA, Ars imitatur naturam, sed natura ex vno instrumento intendit duas vtilitates, sicut lingua ordinat ad gustū & ad locutionē, vt dicitur in tertio de anima.* ergo pari ratione ars vel ratio potest simul aliquid vnum ad duos fines ordinare, & ita potest aliqs simul plura intēdere.

lib.2. text. 81.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ aliqua duo possunt accipi dupliciter. vel ordinata adinuicem, vel nō ordinata, & si quidem adinuicem fuerint ordinata. manifestū est ex præmissis*, q̄ homo potest simul multa intendere. Est enim intētio non solū finis vltimi, vt dictū est.* sed etiā finis medij simul aūt intēdit aliquis & finem proximum & vltimum, sicut confessionem medicinæ & sanitatem. Si autem accipiantur duo adinuicē nō ordinata, sic etiā simul homo potest plura intēdere: quod patet ex hoc q̄ homo vnum alteri præeligit: quia melius est altero: inter alias autem conditiones, quibus aliquid est melius altero, vna est q̄ ad plura valet, vnde potest aliquid præeligi alteri, ex hoc q̄ ad plura valet, & sic manifeste homo simul plura intendit.*

Arti. 2. Artic.2. D.199. q.1. arti.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Augustinus intelligit hominem non posse simul Deum & commodum temporale intendere, sicut vltimos fines: quia vt suprà ostensum est,* nō possunt esse plures fines vltimi vnius hominis.

¶Ad secundū dicendum, q̄ vnius motus possunt ex vna parte esse plures termini, si vnus ad alium ordinetur: sed duo termini adinuicem non ordinati ex vna parte vnius motus esse non possunt. Sed tamen considerandum est, q̄ id quod nō est vnum secundum rem, potest accipi vt vnum secundum rationem. Intentio autem est motus voluntatis in aliquid præordinatum in ratione: sicut dictum est.* & ideo ea quæ sunt plura secundum rem, possunt accipi, vt vnus terminus intentionis, prout sunt vnum secundū rationē: vel quia aliqua duo cōcurrunt ad integrandum aliquid vnum: sicut ad sanitatem concurrunt calor & frigus cōmensurata: vel quia aliqua duo sub vno communi continentur: quod potest esse intentū, puta acquisitio vini & vestis cōinetur sub lucro, sicut sub quodam communi. vnde nihil prohibet quin ille qui intendit lucrum, simul hæc duo intendat.

Ar.2.ad 3. Q.15.ar.1.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut in primo dictum est,* contingit simul plura intelligere, inquātum sunt aliquo modo vnum.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ nō sit vnus & idem motus intentio finis. & volutas eius quod est ad finem. Dicit enim Aug. in 10. de Trin.* q̄ voluntas videndi fenestram, ad finem, habet fenestræ visionem. & altera est voluntas per fenestram videndi transeuntes, sed hoc pertinet ad intentionem, q̄ velim videre transeuntes per fenestram: hoc autem ad voluntatem eius quod est ad finem, q̄ velim videre fenestram. ergo alius est motus voluntatis intentio, & alius voluntas eius, quod est ad finem.

Suprà q.8. art.1. Et 2. di.38.ar.4. Et 3.di.14. arti.1.q.4. cor. Et ver. q.22.ar.14. capit 7. & libr.11.c.6. & 4. to.1.

2 ¶Præterea, Actus distinguuntur secundum obiecta. sed finis & id quod est ad finem, sunt diuersa obiecta. ergo alius motus voluntatis est intentio finis, & volūtas eius, quod est ad finem.

3 ¶Præterea, Voluntas eius, quod est ad finem, dicitur electio. sed non est idem electio & intentio. ergo non est idem motus intentio finis cum voluntate eius, quod est ad finem.

¶SED CONTRA est, quod id quod est ad finem se habet ad finem, vt medium ad terminum: sed idem motus est, qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus. ergo & in rebus voluntariis idem motus est intentio finis, & voluntas eius, quod est ad finem.

¶RESPONDEO dicendum, quod motus voluntatis in finem, & in id quod est ad finem, potest considerari dupliciter. Vno modo secundum quòd voluntas in vtrumque fertur absolutè, & secundum se: & sic sunt simpliciter duo motus voluntatis in vtrumque. Alio modo potest considerari secundum quod voluntas fertur in id, quod est ad finem propter finem, & sic vnus, & idem subiecto motus voluntatis est tendens ad finem, & in id quod est ad finem. Cum enim dico, Volo medicinam propter sanitatem, non designo nisi vnum motum voluntatis: cuius ratio est, quia finis ratio est volendi ea, quæ sunt ad finem, idem

idem autem actus cadit super obiectum & super rationē obiecti, sicut eadem visio est coloris & luminis: (vt suprà dictū est*) & est simile de intellectu, quia si absolutè principium & conclusionem consideret, diuersa est consideratio vtriusque. in hoc autem q̄ conclusioni propter principia assentit, est vnus actus intellectus tantum.

D.2. art.3. ad 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Aug. loquitur de visione fenestræ, & visione transeuntium per fenestram, secundum quod voluntas in vtrumque absolutè fertur.

¶Ad secundum dicendum, q̄ finis inquantum est res quædā, est aliud voluntatis obiectum quàm id quod est ad finem: sed inquantum est ratio volēdi id quod est ad finem, est vnum & idem obiectum.

¶Ad tertium dicendum, q̄ motus, qui est vnus subiecto, potest ratione differre secundum principium & finē: vt ascensio & descensio, sicut dicitur in 3. Phys.* sic igitur inquantū motus voluntatis fertur in id, quod est ad finem, prout ordinatur ad finem, est electio: motus autem voluntatis, qui fertur in finem secundum quod acquiritur per ea quæ sunt ad finem, vocatur intentio. cuius signum est q̄ intentio finis esse potest, etiam nōdum determinatis his quæ sunt ad finem, quorum est electio.

Texi.22.

ARTICVLVS V

¶*Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ bruta animalia intendant finem. natura enim in his quæ cognitione carent, magis dīstat à rationali natura, quam natura sensitiua, quæ est in animalibus brutis, sed natura intendit finē etiam in his quæ cognitione carent: vt probatur in 2. Phys.* ergo multo magis bruta aīalia intendunt finē.

2.2.q.180. arti.3. cor. & 2.di.38. arti.3. cor. & ad 2.

Text.77.

2 ¶Præterea, Sicut intentio est finis, ita & fruitio: sed fruitio conuenit brutis animalibus, vt dictū est.* ergo & intētio.

Q.11.art.2

3 ¶Præterea, Eius est intendere finem cuius est agere, ppter finem, cum intendere nihil sit nisi in aliud tendere. sed bruta animalia agunt propter finem: mouetur enim animal vel ad cibum quærendum, vel ad aliquid huiusmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

¶SED CONTRA, Intentio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod est rationis: cum igitur bruta animalia non habeant rationem, videtur quòd non intendant finem.

Artic.1.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut suprà dictum est,* intendere est in aliud tendere, quod quidem est & mouentis & moti: ſm quidem igitur quod dicitur intendere finem id quod mouetur ad finem ab alio, sic natura dicitur intendere finem, quasi mota ad suum finem à Deo, sicut sagitta à sagittante. & hoc modo etiam bruta animalia intendunt finem, inquātum mouētur ab instinctu naturali ad aliquid. Alio modo intendere finem est mouentis: prout scilicet ordinat motum alicuius, vel sui, vel alterius in finem: quod est rationis tātum. vnde per hunc modum bruta non intendunt finem, quod est propriè & principaliter intendere, vt dictum est.*

Artic.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ratio illa procedit, secundum quod intendere est eius, quod mouetur ad finem.

¶Ad secundum dicendum, quòd fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid, sicut intentio, sed absolutam quietem in fine.

¶Ad tertium dicendum, quòd bruta animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia, q̄ per motū suum possint consequi finem, quod est proprium intendentis, sed quasi concupiscentia naturali instinctu mouentur ad finem quasi ab alio mota, sicut & cætera, quæ mouentur naturaliter.

QVÆSTIO DECIMATERTIA,

De electione eorum, quæ sunt ad finem, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actibus voluntatis, qui sunt in comparatione ad ea quæ sunt ad finē. & sunt tres, eligere, consentire, & vti. electionem autem præcedit consiliū. Primò ergo considerandum est de electione. Secundo, de consilio. Tertiò, de consensu. Quartò, de vsu.

¶Circa electionem quæruntur sex. ¶Primò, cuius potētiæ sit actus, vtrum voluntatis vel rationis. ¶Secundò, vtrū electio conueniat brutis animalibus. ¶Tertiò, vtrum electio sit solū eorum quę sunt ad finem, vel etiam quandoque finis. ¶Quartò, vtrum electio sit tantum eorum quæ per nos aguntur. ¶Quintò, vtrum electio sit solum possibilium. ¶Sexto, vtrum homo ex necessitate eligat vel liberè.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ electio non sit actus voluntatis, sed rationis: electio enim collationem quādam importat, qua vnum alteri præfertur. sed conferre est rationis: ergo electio est rationis.

1.q.30.art. 3 cor. Et 2. dist.2.q.1. artic.2. Et veri.q.22. ar.15. & 3. Ethic. lect. 6. & ca.2. libr.6.lect. 2.fin.

2 ¶Præterea, Eiusdem est syllogizare & concludere. syllogizare autem in operabilibus est rationis. cum igitur electio sit quasi conclusio in operabilibus: vt dicitur in 7. Ethic.* videtur quòd sit actus rationis.

capi.3.

3 ¶Præterea, Ignorantia non pertinet ad voluntatem, sed ad vim cognitiuam: est autem quædam ignorantia electionis, vt dicitur in 3. Ethic.* ergo videtur q̄ electio non pertineat ad voluntatem, sed ad rationem.

capi.1.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 3. Eth.* q̄ electio est desiderium eorum quæ sunt in nobis. desideriū autē est actus voluntatis. ergo & electio.

cap.3

¶RESPONDEO dicendum, q̄ in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem siue ad intellectū. & aliquid pertinens ad voluntatem. Dicit enim Philosopus in 6. Ethic.* q̄ electio est appetitus intellectus, vel appetitus intellectiuus, quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid vnū cōstituendū, vnū eorum est, vt formale respectu alterius. vnde Greg. Nyss. dicit, q̄ electio, neq; est appetitus ſm seipsam, neq; consilium solum, sed ex his aliquod cōpositum. sicut enim dicimus animal ex anima & corpore cōpositum esse: neq; vero corpus esse ſm seipsum, neque animam solam, sed vtrumque: ita & electionem. Est autem considerandum in actibus aīæ, q̄ actus, q̄ est essentialiter vnius potentiæ vel habitus, recipit formam & speciem à superiori potentia vel habitu, ſm quod ordinatur inferius à superiori. si enim aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorem, actus quidem ille materialiter est fortitudinis, formaliter vero charitatis. Manifestū est aūt, q̄ ratio quodāmodo voluntatē præcedit, & ordinat actū eius, inquantum scilicet voluntas in suum obiectum tendit ſm ordinem rationis, eo q̄ vis apprehensiua appetitiuē suum obiectū repræsentat. Sic igitur ille actus quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonū, ex eo q̄ per rōnem est ordinatum ad finem, materialiter quidē est voluntatis, formaliter aūt rōnis: in huiusmodi aut substantia actus materialiter se habet ad ordinem, qui imponitur à superiori potentia, & ideo electio subſtantialiter non est actus rationis, sed voluntatis. perficitur enim electio in motu quodam animę ad bonum, quo eligitur. vnde manifestē actus est appetitiuæ potentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ electio importat collationem quandam præcedentem, non q̄ essentialiter sit ipsa collatio.

¶Ad secundum dicendum, q̄ conclusio. syllogismi quæ fit in operabilibus, ad rationem pertinet: & dicitur sententia vel iudicium, quā sequitur electio: & ob hoc ipsa conclusio pertinere videtur ad electionem tanquam ad consequens.

¶Ad tertium dicendum, quòd ignorantia dicitur esse electionis: non quòd ipsa electio sit scientia, sed quia ignoratur quid sit eligendum.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum electio conueniat brutis animalibus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd electio brutis animalibus cōueniat. electio enim est appetitus aliquorum propter finē: vt dicitur

¶ *Super Quæstionem decimamtertiam.*

CIrca quæstionis decimætertiæ ordinem, & actum numeratorium, numerum & ordinem pluta sunt dicenda: sed locis proprijs reseruanda. Nunc illud tantum dicendum est, quare prius de electione quam de consilio tractandum sit, quum consilium præcedat electionem.

Cap.2.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet absolutè consilium sit prius electione, & eius causa: ac per hoc prius de consilio vtpote causa quam de electione tractādum videatur: ordo tamen doctrinæ habet, quòd prius de ipsa electione secundum se, & deinde de eius causa tractetur. & merito, vt prius tractetur quid est, & deinde de causa extrinseca illius. vnde in sequentibus prius Author tractat de actibus seu passionibus, & de rebus: & deinde de causis eius.

D.774.

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum secundum.*

CIrca rationem omisso primo articulo positam in secundo articul. dubium occurrit de illius efficacia: fundatur enim ratio super differentia inter appetitum intellectiuum & sensitiuum, in hoc, quòd appetitus sensitiuus naturaliter est determinatus ad vnum particulare. Intellectiuus vero ad bonum in communi: hæc autem differentia, aut assumit falsum, aut est inefficax. Nam si intendit quòd appetitus sensitiuus est determinatus ad vnum particulare, id est vnum numero, falsum assumit. Constat enim quòd appetitus sensitiuus ouis nō est determinatus ad hanc numero herbam, alioquin non posset comedere aliam. Si autem intendit

D.541.

1.d.25.ar. 1. ad 6. & 7. & 5. Met. lect.15. fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Capi. 12. Intendit, quòd est determinatus ad vnum particulare, id est speciale (puta delectabile secundum tactum) tunc inefficax est processus, quoniam sicut stante determinatione naturali appetitus intellectiui ad bonum in communi, stat quòd electiuus sit particularium bonorum contentorum sub bono in communi: ita stante determinatione naturali appetitus sensitiui ad tale bonum in genere, vel in specie, stat quòd sit electiuus particularium bonorum contentorū sub illo cōmuni. Sicut enim appetitus intellectiuus indeterminatus est ad particularia sui obiecti: ita appetitus sensitiuus indeterminatus est ad particularia sui obiecti. vnde ex maiori vtilitate obiecti illius appetitus quam istius non potest inferri, nisi quòd electio illius ad multo plura se extendit quàm electio istius: & tamen in litera infertur, quòd ille eligit, & iste non.

¶Ad euidentiam huius difficultatis sciendū est, quòd dupliciter aliqua potentia determinata inuenitur ad obiectum, primo secundum seipsam, secundo secundum suū actum exercitum, & determinatio quidem potentiæ secundū seipsam attenditur penes habitudinem potentiæ ad obiectum formale adæquatum. Omnis enim potentia ad obiectum aliquod est sic determinata. Determinatio vero secundum actum exercitum attenditur penes habitudinem actus positi in rerum natura, ad obiectū. Est autem, vt à notioribus doctrina fiat, inter intellectum & sensum differentia in hoc, quòd intellectus nec secundum se, nec secundum suum exercitum actum determinatus est nisi ad ens in communi: ita q̄ non solum intellectus, sed intelligere in actu exercito sit in determinationem retinet, quòd terminari potest ad ens in communi: sensus vero, licet secundum se sit determinatus, non ad hoc sensibile, sed tale genus sensibile, puta visibile, sentire tamen, puta videre, in actu exercito, nunquam est ad obiectum in communi, aut communiter, puta coloratum vniuersale, aut coloratum vage: sed semper est ad hoc coloratum determinatum. vnde ad partem appetitiuam descendendo, dicitur q̄ inter appetitū intellectiuum & sensitiuum tanta est differētia, q̄ ille nec secundum se, nec secundū suum actū exercitum determinatus est nisi ad bonum in cōmuni: iste vero secūdum se quidem determinatus citur in 3. Ethic.* sed bruta animalia appetunt aliquid propter finem. agūt enim propter finē, & ex appetitu. ergo in brutis animalibus est electio.

2 ¶Præterea, Ipsum nomē electionis significare videtur q̄ aliquid præ aliis accipiāt. sed bruta animalia accipiūt aliq̄d præ aliis: sicut manifestè apparet, q̄ ouis vnam herbam comedit, aliam refutat. ergo in brutis animalibus est electio.

3 ¶Præterea, Vt dicitur in 6. Ethic.* Ad prudentiam pertinet q̄ aliquid bene eligat ea quæ sunt ad finem: sed prudentia conuenit brutis animalibus. vnde dicitur in principio Metaph. quòd prudentia sunt sine disciplina quęcunque sonos audire non potentia sunt, vt apes. & hoc ēt sensui manifestum videtur: apparent ēm mirabiles sagacitates in operibus animalium, vt apum, & aranearum, & canū. canis enim insequens ceruum, si ad trium venerit odoratu quidem explorat, an ceruus primam vel secundā viam trāsierit: q̄ si inuenerit non transisse, iam securus per tertiam viam incedit, vt explorando, quasi vtens syllogismo diuisiuo, quo concludi posset ceruum per illā viā incedere, ex quo nō incedit per alias duas: cum non sint plures. ergo videtur, quòd electio brutis animalibus conueniat.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nyssenus dicit,* quòd pueri & irrationabilia voluntariè quidem faciunt, non tamen eligentia. ergo in brutis animalibus non est electio.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ cū electio sit præacceptio vnius respectu alterius, necesse est quòd electio sit respectu plurium, quæ eligi possunt: & ideo in his, quæ sunt penitus determinata ad vnum, electio locū nō habet. Est autē differentia inter appetitum sensitiuum & voluntatē, quia vt ex prędictis patet,* appetitus sensitiuus est determinatus ad vnum particulare secundum ordinem naturæ: voluntas autem est quidem secundum naturæ ordinem determinata ad vnum commune, quod est bonum, sed indeterminatè se habet respectu particularium bonorum. & ideo propriè voluntatis est eligere, non autem appetitus sensitiui, qui solus est in brutis animalibus. & propter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ non omnis appetitus alicuius propter finem vocatur electio: sed cum quadam discretione vnius ab altero: quæ locū habere nō potest nisi vbi appetitus potest ferri ad plura.

¶Ad secundum dicendum, quòd brutum animal accipit vnum præ alio: quia appetitus eius est naturaliter determinatus ad ipsum: vnde statim quādo per sensum vel per imaginationem repræsentatur sibi aliquid ad quod naturaliter inclinatur, eius appetitus absq; electione mouetur ad ipsum, sicut etiam absque electione ignis mouetur sursum, & nō deorsum.

¶Ad tertiū dicendum, q̄ sicut dicitur in 3. Phys.* Motus est actus mobilis à mouēte: & ideo virtus mouētis apparet in motu mobilis: & propter hoc in omnib. quæ mouentur à ratione, apparet ordo rōnis mouentis: licet ipsa quæ à ratione mouētur: rationem non habeant. sic enim sagitta directè tendit ad signum ex motione sagittātis, ac si ipsa rationē haberet dirigētem. & idē apparet in motibus horologiorum, & omnium ingeniorum humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam: ita comparantur omnia naturalia ad artē diuinam: & ideo ordo apparet in his, quæ mouentur secundum naturam: sicut & in his quæ mouentur secundum artem vt dicitur in 3. Physic.* & ex hoc cōtingit quòd in operibus brutorum animalium apparent quædam sagacitates, inquātum habent inclinationem naturalē ad quosdam ordinatissimos processus, vtpotè à summa arte ordinatos. & propter hoc etiam quædam animalia dicuntur prudentia vel sagacia: non quòd in eis sit aliqua ratio vel electio. quod ex hoc apparet, quod omnia quæ sunt vnius naturæ, similiter operantur.

ARTICVLVS III.

¶Vtrū electio sit solum eorum quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd electio non sit tantum eorum quæ sunt ad finem: dicit enim Philosoph⁹ in 6. Ethicor.* quòd electionem rectam facit virtus. quæcunque autem illius gratia natа sunt fieri, non sunt virtutis, sed alterius potentiæ: illud autem cuius gratia fit aliquid, est finis. ergo electio est finis.

2 ¶Præterea, Electio importat præacceptionem vnius respectu alterius: sed sicut eorum quæ sunt ad finem, vnum potest præaccipi alteri: ita etiam diuersorum finium: ergo electio potest esse finis sicut & illorum quæ sunt ad finem.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* quòd voluntas est finis, electio autem eorum quæ sunt ad finem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est,* electio consequitur sententiam vel iudicium, quod est sicut conclusio syllogismi operatiui. vnde illud cadit sub electione, quòd se habet vt conclusio in syllogismo operabilium: finis aūt in operabilibus se habet vt principiū, & nō vt cōclusio, vt Philos. dicit in 2. Phys.* vnde finis inquātū est huiusmodi, non cadit sub electione, sed sicut in speculatiuis nihil prohibet id, quod est vnius demonstrationis vel scientiæ principium, esse conclusionem alterius demonstrationis vel scientiæ. primum tamen principium indemonstrabile non potest esse conclusio alicuius demonstrationis vel scientiæ, ita etiam contingit id, quod est in vna operatione vt finis: ordinari ad aliquid vt ad finem: & hoc modo sub electione cadit, sicut in operatione medici sanitas se habet vt finis, vnde hoc non cadit sub electione medici, sed hoc supponit tanquam principium: sed sanitas corporis ordinatur ad bonum animæ: vnde apud eum qui habet curam de animæ salute, potest sub electione cadere esse sanum, vel esse infirmum: nam Apostolus dicit, ad Corinth. 12. Cum autem infirmor, tunc fortior sum, & potēs. sed vltimus finis nullo modo sub electio ne cadit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod fines proprij virtutum ordinātur ad beatitudinem, sicut ad vltimū finem: & hoc modo potest esse eorum electio.

¶Ad ēm dicendū, q̄ sicut supra habitum est, vltimus finis est vnus tm: vñ vbicūq; occurrūt plures fines, inter eos pōt esse electio, ēm q̄ ordinantur ad vltimū finē. est ad speciale bonum, puta conueniens naturę sensitiuæ, secundum actum vero suum exercitum determinatus est ad hoc singulare bonū nūc, hic, sic, &c. oblatum: licet enim appetitui sensitiuo non adæquetur hoc singulare, sed tale genus boni, ipsi tamē in singulis suis actibus se exercenti adæquatur sigillatim singularia hic nunc, sic: quibus non accidunt hæ circunstantiæ, sed eis quasi cōstituuntur. Ouis enim, vt in responsione ad secundū in litera dicitur, refutando illam herbam, & hanc acceptā do, facit hoc: quia determinatus est appetitus eius, vt in actu exercito hanc, nunc hic sic oblatam prosequatur. Et hęc manifestè est intentio litteræ, vt prædicta ratio clarificat: & ex ea habetur intentum, quoniam ex vtraque determinatione infertur negatio vtriusque libertatis inuētæ in electione. Appetitus siquidē electiuus & est liber ad eligēdum, & nō eligendum, & ad hoc vel illud eligendum. Ex hoc autem q̄ appetitus sensitiuus determinatus est secundum seipsum ad speciale bonum, habetur negatio primæ libertatis: quoniam non eligere non continetur sub illo speciali bono quod est eius adæquatū obiectum: aeper hoc nō potest appeti tali appetitu. Ex eo vero quòd appetitus sensitiuus secundum suum actum exercitum necessitatur naturaliter ad hoc determinatum particulare oblatum, nunc hic sit &c. habetur negatio secundæ libertatis. Quod enim ad hoc determinatum est, non potest in aliud declinare. Et per hæc patet responsio ad obiecta, & quàm efficax sit literæ ratio.

¶In responsione ad secundum & tertium eiusdem 2. articul. aduerte, q̄ quum ars non possit dare naturæ substantiam actus: sed modum, & electio non significet modum actus, sed ipsum actum substantialiter: nulla arte fieri potest vt aliquod brutum eligat, sed quod appareat discretionis & electionis in operibus similium mitè disciplinatorum, fit illo eodem modo quo à naturali instinctu aguntur. Sicut enim naturalem instinctum sic ordinatum sortita sunt animalia quædam, vt in litera dicitur: ita habitus acquisitus in illis ex frequentia actuum inclinat illos per modum instinctus: & hoc ipsum q̄ inclinabilia sunt animalia, secūdum huiusmodi mores ex natura habent inchoatiuè, & completiuè vero ab assuefactione.

ARTIC

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum electio sit tantum eorum quæ per nos aguntur.

Tertia art. 3. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ electio non sit solùm respectu humanorum actuum. electio enim est eorum quæ sunt ad finem: sed ea quæ sunt ad finem, non solum sunt actus, sed etiam organa. vt dicitur in 2. Physi. ergo electiones nō sunt tm̄ humanorum actuum.

2 ¶Præterea, Actio à contemplatione distinguitur. sed electio etiam in contemplatione locum habet: prout scilicet vna opinio alteri præeligitur. ergo electio non est solùm humanorum actuum.

3 ¶Præterea, Eliguntur homines ad aliqua officia vel seculária, vel ecclesiastica, ab his, qui nihil erga eos agūt: ergo electio non solùm est humanorum actuum.

cap. 2. ¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* quòd nullus eligit nisi ea quæ existimat fieri per ipsum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut intentio est finis, ita electio est eorum, quæ sunt ad finē: finis autē vel est actio, vel res aliqua: & cum res aliqua fuerit finis, necesse est quod aliqua humana actio interueniat, vel inquantum homo facit rem illam q̄ est finis, sicut medicus facit sanitatē, quæ est finis eius: vnde & facere sanitatem dicitur finis medici: vel inquātū homo aliquo modo vtitur vel fruitur re quæ est finis: sicut auaro est finis pecunia, vel possessio pecuniæ. Et eodē modo dicēdū est de eo, quod est ad finē: quia necesse est vt id quod est ad finē, vel sit actio, vel res aliqua, interueniente aliqua actione, per quā facit id quod est ad finem, vel vtitur eo. Et p hunc modum electio semper est humanorum actuum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ organa ordinantur ad finem, inquantum homo vtitur eis propter finem.

¶Ad secundum dicendum, quòd in ipsa contemplatione est aliquis actus intellectus assentientis huic opinioni vel illi: actio verò exterior est quæ contra contemplationem diuidit.

¶Ad tertium dicendum, q̄ homo qui eligit episcopum, vel principem ciuitatis, eligit nominare, ipsum in talem dignitatem: alioquin si nulla esset eius actio ad constitutionem Episcopi, vel Principis, non competeret ei electio. Et similiter dicendum est, quòd quandocunque dicitur aliqua res præeligi alteri, adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum electio sit solum possibilium.

Veri. q. 22. art. 13. ad 12. Et 3. Ethic. lec. 5. Artic. 1. cap. 2. Artic. 4. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ electio non sit solùm possibilium: electio enim est actus voluntatis vt dictum est:* possibilium & impossibilium, vt dicitur in 3. Ethico.* ergo & electio.

2 ¶Præterea, electio est eorum, quæ per nos aguntur, sicut dictum est:* nihil ergo refert quantum ad electionem, vt eligatur id, quod est impossibile simpliciter, vel id quod est impossibile eligenti. sed frequenter ea quæ eligimus, perficere nō possumus: & sic sunt impossibilia nobis: ergo electio est impossibilium.

3 ¶Præterea, Nihil homo tentat agere nisi eligendo. Sed beatus Benedictus dicit, quòd si Prælatus aliquid impossibile præceperit, tentandum est: ergo electio potest esse impossibilium.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* q̄ electio non est impossibilium.

cap. 2. artic. 4. ¶RESPONDEO dicendum, q̄ (sicut dictum est)* electiones nostræ referuntur semper ad nostras actiones: ea aūt quæ per nos agūtur, sunt nobis possibilia. vnde necesse est dicere, q̄ electio non sit nisi possibilium. Similiter etiam ratio eligendi aliquid, est vt ex hoc possimus consequi finem. vel ex hoc q̄ ducit ad finē: per id autem quod est impossibile, nō pōt aliquis consequi finē. cuius signum est, quia cùm in consiliando perueniunt homines ad id quod est eis impossibile, discedunt quasi non valentes vlterius procedere. Apparet ēt hoc manifestè ex processu rationis præcedentis: sic enim se habet id quod est ad finem de quo electio est ad finē, sicut cōclusio ad principium. Manifestum est autem, quòd conclusio impossibilis non sequitur ex principio possibili: vnde nō potest esse, q̄ finis sit possibilis, nisi id, quod est ad finem, fuerit possibile: ad id autē quod est impossibile, nullus mouetur. vnde nullus tenderet in finem nisi per hoc quod apparet id quod est ad finem esse possibile: vnde id quod est impossibile, sub electionem non cadit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ voluntas media est inter intellectū & exteriorē operationem, nā intellectus proponit volūtati suū obiectū, & ipsa volūtas causat exteriorem actionem: sic igitur principiū motus voluntatis cōsideratur ex parte intellectus qui apprehendit aliquid vt bonū in vniuersali. Sed terminatio, seu pfectio actus voluntatis attenditur secūdum ordinem ad operationem, per quā aliquis tēdit ad consecutionem rei: nam motus volūtatis est ab anima ad rē. & ideo perfectio actus voluntatis attenditur secundū hoc, q̄ est aliquid bonū alicui ad agendum: hoc autem est possibile: & ideo voluntas cōple ta non est nisi de possibili quod est bonū volenti: sed voluntas incompleta est de impossibili, quæ ēm quosdam velleitas dicitur, quia scilicet aliquis vellet illud si esset possibile electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id, quod est huic agendum: & ideo nullo modo est nisi possibilium.

¶Ad ēm dicendum, q̄ cum obiectum voluntatis sit bonum apprehensum, hoc modo iudicandum est de obiecto voluntatis ēm quod cadit sub apprehensionem: & ideo licut quandoque voluntas est alicuius quod apprehenditur vt bonum, & tamen non est verè bonum: ita quandoq; est electio eius quod apprehenditur, vt possibile eligenti: quod tamen non est ei possibile.

¶Ad tertium dicendum, q̄ hoc ideo dicitur quia an aliquid sit possibile, subditus non debet suo iudicio diffinire: sed in vnoquoque iudicio superioris stare.

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.*

TErtio articulo omisso, in responsione ad tertium quarti artic. aduerte, aliquos minus perspicaces, nec discernentes terminos moralium & legalium, hinc dicere, quod in electionib⁹ prędictorum singuli non eligunt, sed nominant eligendum, cum hoc nec somniauerit hic litera, sed dicit q̄ electio quæ est actus interior voluntatis, in huiusmodi electionibus est electio nominationis, talis persona, &c. quia electio est eorum quæ sunt in potestate eligentis: & idem est quo ad hoc iudicium de singulis eligentibus, & de toto collegio. seu persona formante decretum electionis nomine collegij. licet enim dicat, Eligo talem, subintelligitur eligo ius dare, vel nominare, vel aliquid simile: quod scilicet est in potestate eligentis.

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quintum.*

IN responsione ad primum quinti articuli, aduerte quòd distinctio ibi facta de voluntate completa & incompleta non fit est accipienda, quasi voluntas incōpleta sit velle non deliberatum: aut non capax meriti & demeriti, quo niam sensus iste est falsus: potest enim quis deliberare velle expellere Deum de regno suo, si possit, & similia. vbi con stat inueniri peccatum mortale. Sed completio & incompletio voluntatis attenditur secundum modum motus voluntatis, vt in litera dicitur: ex eo enim quòd voluntatis motus est ad rem media operatione exteriori affequendam, disponendam, &c. perfectus non est perfectione apta nata inueniri in genere motus voluntatis, nisi terminetur ad bonum agibile: quamuis perfectus sit quo ad consensum, deliberationē, & huiusmodi.

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum sextum.*

CIrca corpus sexti articuli. eiusdem decimætertiæ quæstionis aduerte, quòd author vtramque libertatem, scilicet quo ad exercitum actus, & quo ad specificationem, tribuit electioni, vt patet in litera: intendens ex hoc differentiam manifestare inter actum simplicem voluntatis & electionis. Simplex namq; actus voluntatis, scilicet volitio seu volūtas, de quo suprà tractatum est non est vniuersaliter liber.

Arti. 1. ad 2.

Text. 49.

Text. 50.

Hoc habetur in 2. de cæl. tex. 71. & 100. ex sententia Anaximādri.

libr. 9. Meta. 6. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liber, quo ad specificationem actus: quoniam ad aliquod obiectum necessario terminatur: ita quòd non potest ad oppositum terminari, vt patet ex supradictis. Electio autem, & quo ad exercitium actus, & quo ad specificationem, semper est libera, vt hic dicitur.

¶In responsione ad primū eiusdem articuli sexti habes, q̄ non quicunque vult præmissas, seu antecedens, vult cōclusionem seu consequens in seipso: vel quia non semper cōsequens est necessarium ad veritatem, seu voluntatem antecedentis: vel quia dato, q̄ sic sit secūdum rem, nō tamen hoc actualiter apparet & iudicatur: differt enim nihil esse, vel apparere quo ad appetitum: in sua autem causa quicunque vult antecedēs, vult consequens simpliciter, vel vt in pluribus.

¶In responsione ad tertium aduerte diligenter quod responsio formaliter satisfacit primæ radici argumen. scilicet de æqualibus, & insinuat satisfactionem omnibus tactis in argumento. Incendit enim quod duobus æqualibus propositis secundum aliquam conditionem, voluntas non arctetur ad neutralitatem, sed potest ad cōsiderationem aliquam, eminētiam in altero mouere, & inuenta vel apposita eligere alterum: & eadem ratione proposito voluntati aliquo eligibili eminentiori aliis, non necessitatur voluntas ad eligendum illud: quia potest mouere ad considerandum in altero aliquid aliud quo præstet, & sic illud eligere. Et hæc intellige supposito, quòd voluntas velit eligere: simpliciter namque & absolutè voluntas à toto genere eligibilium libera est, ad nullumque necessariò inclinatur: sed sicut author primis duobus argumentis libertatem eligendi quo ad exercitiū actus impugnauit, ita hoc tertio argumento libertatem quo ad specificationem actus impugnauit, propterea ex parte obiecti eligibilis solutionem formaliter dedit, vt sui moris est.

Artic.1.

2.2. qō.48. arti. 5.cor. Et 3. di.15. q.2.q.1.cō. lib. 4.orth. fid.c.22.

¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.*

p.p.q. 14. artic.1.

IN quæstione decimaquarta nihil occurrit scribendum vsque hoc etiam quod est nō velle & nō agere: & rursum in omnibus particularibus bonis potest considerare ratione boni alicuius, & defectū alicuius boni, quod habet rationem mali: & secundum hoc potest vnumquoque huiusmodi bonorum apprehendere, vt eligibile vel fugibile. Solū autē perfectum bonum, quod est beatitudo, non pōt ratio apprehēdere sub ratione mali, aut alicuius defectus: & ideo ex necessitate beatitudinem homo vult, nec pōt velle nō esse beatus, aut miser: electio autē cum non sit de fine, sed de his quæ sunt ad finem, (vt iā dictum est)* nō est perfecti boni quod est beatitudo, sed aliorum particulariū bonorum: & ideo homo nō ex necessitate, sed liberè eligit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ nō semper ex principijs ex necessitate p̄cedit cōclusio, sed tūc solùm, q̄n principia non possunt esse vera si cōclusio non sit vera: & similiter non oportet q̄ semp ex fine insit homini necessitas ad eligendum ea quæ sunt ad finem. quia nō omne quod est ad finem, tale est q̄ sine eo finis haberi non possit: aut si tale sit, non semper sub tali ratione consideratur.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ sententia sue iudicium rationis de rebus agēdis est circa contingentia quæ à nobis fieri possunt: in quibus cōclusiones non ex necessitate sequūtur ex principiis necessariis, absoluta necessitate, sed necessariis solū ex conditione, vt si currit, mouetur.

¶Ad tertium dicēdum, q̄ nihil prohibet si aliqua duo æqualia proponantur secūdum vnam considerationem, quin circa alterum consideretur aliqua conditio per quam emineat, & magis flectatur voluntas in ipsum quàm in aliud.

QVÆSTIO DECIMAquarta, De consilio quod electionem præcedit, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de consilio.

¶Et circa hoc quærunt sex.

¶Primò, vtrum consilium sit inquisitio. ¶Secundò, vtrum cōsilium sit de fine, vel solùm de his quæ sunt ad finem. ¶Tertiò, vtrum consilium sit solùm de his quæ à nobis aguntur. ¶Quartò, vtrum cōsilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur. ¶Quintò, vtrum consilium procedat ordine resolutorio. ¶Sextò, vtrum consilium procedat in infinitum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum consilium sit inquisitio.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̄ cōsilium non sit inquisitio: dicit enī Damasc.* q̄ conālium est appetitus, sed ad appetitum non pertinet inquirere. ergo consilium non est inquisitio.

2 ¶Præterea, Inquirere, intellectus discurrētis est, & sic Deo nō cōuenit: cuius cognitio non est discursiua, vt in primo habitum est,* sed consiliū Deo attribuit. dicitur enim ad Ephes.1, q̄ operatur omnia secūdum consilium voluntatis suæ. ergo consilium non est inquisitio.

3 ¶Præterea, Inquisitio est de rebus dubiis: sed consilium datur de his quæ sunt circa bona certa, secundum Apost.1.ad Cor.7. de virginibus autem præceptū Domini non habeo, consilium autem do. ergo consilium non est inquisitio.

lib.5.c.5.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nyssen° dicit,* Omne quidem cōsiliū quæstio est, non aūt omnis quæstio cōsiliū.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ electio, sicut dictum est,* consequitur iudicium rationis de rebus agēdis: in rebus autē agēdis multa incertitudo inuenitur: quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ propter sui variabilitatē incerta sunt. In rebus autem dubiis & incertis ratio non profert iudicium absque inquisitione præcedente, & ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis. & hæc inquisitio consilium vocatur: propter quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* q̄ electio est appetitus præconsiliati.

Quæst.13.

cap.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinātur, in vtroq; est aliquid quod est alterius potentiæ & ideo vterque actus ab vtraq; potentia denominari potest. Manifestum est autem q̄ actus rationis dirigentis in his quæ sunt ad finem, & actus volūtatis, secundum regimen rationis in ea tendentis, ad seinuicem ordinantur, vnde & in actu voluntatis, quæ est electio, apparet aliquid rationis, scilicet ordo, & in consilio quod est actus rationis apparet aliquid voluntatis, sicut materia: quia consiliū est de his quæ homo vult facere, & est sicut motiuum: quia ex hoc quod homo vult finem, mouetur ad consiliandum de his quæ sunt ad finem. & ideo Philosophus dicit in 6. Ethi.* quod electio est intellectus appetitiuus, vt ad electionem vtrūque concurrere ostendat. ita Damas.* dicit q̄ consilium est appetitus inquisitiuus, vt consilium aliquo modo pertinere ostēdat & ad voluntatem circa quam ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

cap.2.

lib. 2.c.22. Q.

¶Ad secundum dicendum, q̄ ea quæ dicuntur de Deo, accipienda sunt absq; omni defectu qui inuenitur in nobis: sicut in nobis scientia est conclusionū per discursum à causis in effectus. Sed sciētia dicta de Deo significat certitudinē de omnibus effectibus in prima causa absq; omni discursu. Et similiter consilium attribuitur Deo quantum ad certitudinē sententiæ vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquisitione cōsilij: sed huiusmodi inquisitio in Deo locū nō habet, & ideo cōsilium sm hoc Deo non attribuitur: & secundum hoc Dam.* dicit q̄ Deus non consiliatur. ignorantis enim est consiliari.

Libr.2.c.23.

¶Ad tertium dicendum, q̄ nihil prohibet aliqua esse certissima bona secundum sententiam sapientum, & spiritualiū virorum, quæ tamen non sunt certa bona sm sententiam pluriū, vel carnalium hominum: & ideo de talibus consilia dantur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum consilium sit de fine, vel solùm de his quæ sunt ad finem.

AD SECVNDVM sic p̄ceditur. Videtur q̄ cōsiliū nō solùm sit de his quæ sunt ad finē, sed ēt de fine. quæcunque enim dubitationē habēt, de his pōt inquiri. sed circa operabilia humana cōtingit esse dubitationē de fine, & non solùm de his quæ sunt ad finem: cum igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur quòd consilium possit esse de fine.

2.2.q.31. art.1.ad 2, & qō.47. art 1.ad 2, & 3 di.25. 1.2. arti.6. q.1 cor & 3. Ethi. lec. 6.

2 ¶Præterea. Materia cōsilij sunt operationes humanæ: sed quædam operationes humanæ sunt fines: vt dicitur in primo Ethic.* ergo consilium potest esse de fine.

In princi. lib.5.c.1.

¶SED CONTRA est quod Grego. Nyssenus dicit,* q̄ nō de fine, sed de his quæ sunt ad finem est consilium.

¶RESPONDEO dicendū q̄ finis in operabilibus habet rationem principij, eo quòd rationes eorum, quæ sunt ad finem, ex fine sumuntur. principium autem non cadit sub quæstione, sed principia oportet supponere in omni inquisitione: vnde cum consilium sit quæstio de fine, non est consilium, sed solùm de his quæ sunt ad finem: tamen contingit id quod est finis, respectu quorundam ordinari ad alium finē: sicut etiam id quod est principiū vnius demōstrationis est cōclusio alterius: & ideo id quod accipit vt finis in vna inquisitione, pōt accipi vt ad finē in alia inquisitione, & sic de eo erit cōsilium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ id quod accipitur vt finis, est iam determinatum: vnde quandiu habetur vt dubiū, non habetur vt finis: & ideo si de eo consilium habetur, non erit consilium de fine, sed de eo quod est ad finem.

¶Ad secundum dicendum, quòd de operationibus est consilium, inquantum ordinantur ad aliquem finem. vnde si aliqua operatio humana sit finis, de ea inquantum huiusmodi nō est consilium.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum consilium sit solùm de his quæ à nobis aguntur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ cōsilium nō sit solùm de his, q̄ aguntur à nobis: cōsilium enim collationem quādam importat: sed collatio inter multos potest fieri etiam de rebus immobilibus, quæ nō fiunt à nobis, puta de naturis rerū: ergo consiliū nō solùm est de his, quæ agunt à nobis.

2.2. qō.49. arti. 2.cor. Et 3. di.25. q.2.art. 4. q.1.cor. & 3.Ethic.lec. 6.in.fi.

¶Præterea

2 ¶Præterea, Homines interdum consilium quærunt de his, q̄ sunt lege statuta. vnde & Iurisconsulti dicuntur: & tū eorū qui quærunt huiusmodi consilium, non est leges facere. ergo consilium non solùm est de his, quæ à nobis aguntur.

3 ¶Præterea, Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus, qui tamen non sunt in potestate nostra. ergo consilium non solùm est de his quæ à nobis fiunt.

4 ¶Præterea, Si consilium esset solum de his quæ à nobis fiunt, nullus consiliaretur de his, quæ sunt per alium agenda: sed hoc patet esse falsum. ergo consilium nō solum est de his quæ à nobis fiunt.

lib.5.c.1.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nyssenus dicit,* Cōsiliamur de his quæ fiunt in nobis, & per nos fieri possunt.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ consilium propriè importat collationem inter plures habitam: quod & ipsum nomen designat, dicitur enim consilium quasi considium, eo q̄ multi considerant ad simul conferendum. Est autem considerandum quòd in particularibus contingentibus ad hoc quod aliquid certum cognoscatur, plures conditiones, seu circunstantias considerare oportet: quas ab vno facilè est cōsiderari, sed à pluribus certius percipiuntur, dum quod vnus considerat, alij non occurrit. In necessariis autem & vniuersalibus est absolutior & simplicior consideratio: ita q̄ magis ad huiusmodi considerationem vnus per se sufficere potest: & ideo inquisitio cōsilij propriè pertinet ad cōtingentia singularia: cognitio autem veritatis in talibus non habet aliquid magnū, vt p se sit appetibilis, sicut cognitio vniuersalium & necessariorū, sed appetitur secundum quod est vtilis ad operationē: quia actiones sunt circa contingentia singularia: & ideo dicēdum est quòd propriè consilium est circa ea quæ aguntur à nobis.

In corp.

¶AD PRIMVM etgo dicendum, quod consilium importat collationem, non quamcunque, sed collationem de rebus agendis ratione iam dicta.*

¶Ad secundum dicendum, q̄ id quod est lege positum, quanuis non sit ex operatione quærentis consilium: tamen est directiuum eius ad operandum: quia ista est vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

¶Ad tertium dicendum, q̄ cōsilium non solum est de his quæ aguntur, sed de his quæ ordinātur ad operationes: & propter hoc consultatio dicitur fieri futuris euentibus, inquantū homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum vel vitandum.

¶Ad quartum dicendum, q̄ de aliorum factis consilium quærimus. inquātum sunt quodammodo vnum nobiscum: vel per vnionem affectus: sicut amicus solicitus est de his, quæ ad amicum spectant, sicut de suis: vel per modum instrumenti: nā agens principale & instrumentale sunt quasi vna causa, cum vnum agat per alterum: & sic dominus consiliatur de his, quæ sunt agenda per seruum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum consilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur.

Et 3. dist. 35. q.2. art. 4. qō. 1. cor. Et Psalm. 30. cor. 3. Et 3. Ethi. lec. 7.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd consilium sit de omnibus quæ sunt per nos agenda: electio enim est appetitus præconsiliati, vt dictum est: * sed electio est de omnibus, quæ per nos aguntur. ergo & consilium.

Artic.2.

2 ¶Præterea, Consiliū importat inquisitionem rationis. sed in omnibus quæ non per impetum passionis agimus, procedimus ex inquisitione rationis. ergo de omnibus quæ aguntur à nobis, est consilium.

cap.3.

3 ¶Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethi.* q̄ si p plura aliqd fieri potest, consilio inquiritur per quod facillime & optime fiat. si autem per vnum qualiter per illud fiat, sed omne quod fit, fit per vnum, vel per multa. ergo de omnibus quæ fiunt à nobis, est consilium.

Libr.5.c.2.1.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nyssen. dicit,* quòd de his quæ secundum disciplinam vel artem sunt, operibus non est consilium.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ consilium est inquisitio quædam, vt dictū est,* de illis autem inquirere solemus quæ in dubium veniunt. vnde & ratio inquisitiua, quæ dicitur argumentum, est rei dubiæ faciens fidem: q̄ autem aliquid in operabilibus humanis non sit dubitabile, ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias p̄ceditur ad determinatos fines, sicut cōtingit in artibus, q̄ habent certas vias operādi, sicut scriptor nō consiliatur quomodo debet trahere literas. hoc enim determinatum est per artē. Alio modo, quia nō multum refert vtrū sic, vel sic fiat: & ista sunt minima, quæ parum aliquid iuuant, vel impediunt respectu finis consequēdi: quod aūt parū est, quasi nihil accipit ratio: & ideo de duob⁹ non consiliamur: quanuis ordinētur ad finē, vt Philosophus dicit,* s. de reb⁹ paruis, & de his quæ sunt determinata qualiter fieri debēt sicut est in operationibus artū præter quasdam coniecturales, vt Greg. Nyssenus dicit,* vt puta medicinalis, negotiatiua, & huiusmodi.

Artic.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ electio præsupponit cōsilium ratione iudicij vel sententiæ: vnde quādo iudiciu, vel sententia manifesta est absq; inquisitione, non requiritur consilij inquisitio.

¶Ad secundum dicendum, q̄ ratio in rebus manifestis non inquirit, sed statim iudicat, & ideo nō oportet in omnib⁹ quæ ratione agūtur esse inquisitione consilij.

¶Ad tertium dicēdum, q̄ quādo aliquid pervnum potest fieri, sed diuersis modis: potest dubitationem habere, sicut & quādo fit per plura. & ideo opus est cōsilio: sed quando determinatur non solùm res sed modus, tunc non est opus consilio.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum consilium procedat ordine resolutorio.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ consilium non procedat modo resolutorio: cōsiliū enim est de his quæ à nobis aguntur, sed operationes nostræ non procedunt modo resolutorio, sed magis modo compositiuo, scilicet de simplicibus ad compositā: ergo compositi consilium non semper p̄cedit modo resolutorio.

2 ¶Præterea, Consilium est inquisitio rationis: sed ratio à prioribus incipit, & ad posteriora deuenit, secundum conueniētiorem ordinem: cum igitur præterita sint priora præsentibus: & præsentia priora futuris, in consiliando videtur esse procedēdum à præsentibus, & præteritis in futura: quod non pertinet ad ordinem resolutorium. ergo in cōsilijs non seruatur ordo resolutorius.

3 ¶Præterea, consilium non est nisi de his quæ sunt nobis possibilia, vt dicitur in 3 Ethic.* sed an sit nobis aliquid possibile, perpenditur ex eo q̄ possumus facere, vel non possumus facere vt perueniamus in illud. ergo in inquisitione consilij à præsentibus incipere oportet.

cap.3.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* q̄ ille qui consiliatur, videtur quærere & resoluere.

cap.5.

¶RESPONDEO dicendum q̄ in omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio. quod quidem, si sicut est prius in cognitione, ita etiam sit prius in esse, non est processus resolutorius, sed magis compositiuus. Procedere enim à causis in effectus, est processus compositiuus. nam causæ sunt simpliciores effectibus. si autem id quod est prius in cognitione, sit posterius in esse, est p̄cessus resolutorius, vt pote cum de effectibus manifestis iudicamus, resoluendo in causas simplices: principium autem in inquisitione cōsilij est finis, qui quidē est prior in intentione, posterior tamen in esse: & secundum hoc oportet q̄ inquisitio consilij sit resolutoria, incipiendo scilicet ab eo quod in futuro intenditur, quousque perueniatur ad id quod statim agendum est.

Artic.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ consilium est de operationibus: sed ratio operationū accipit ex fine: & ideo ordo ad quintum articul. nisi reddete attentos lectores, vt in primo articulo meminerint quod cō silium significat inquisitionem completam, id est vsque ad iudicium inclusiue: nō enim ipsa inquisitio absque iudicio consilium est nisi inchoatiue, vt manifestè patet ex responsione ad secundum & tertium, & ex vsu loquendi.

lib.3.Ethi. c.2.

lib.5.c.5.

¶*Super quæstionis decimæquartæ Articulum quintum.*

IN quinto autem articulo dubium est, quia litera contradicere sibiipsi videtur. Ait enim & quòd processus à causis ad effectus est compositiuus, & quòd processus consilij est à fine ad id quod est ad finem: & tamen concludit quòd processus consilij non est compositiuus, sed resolutiuus: aut si finis non esset causa, & id quod est ad finem non esset effectus, sed conquerto.

¶Ad hoc dicitur, quod cum inter finem acquisibilem, & id quod est ad finem, sit duplex simplex habitudo, & vna modificetur in alteram potest tripliciter procedi ratiocinando à fine ad ea quæ sunt ad finem. primo secundum simplicem habitudinem causæ finalis ad suum effectum, vt sic. Et hic est processus à fine, vt sic, ad id quod est ad finem, vt sic: & hic est compositiuus: & suus oppositus est resolutiuus, sicut vniuersaliter verificatur de processu à causa ad effectum, & econuerso. Secundo secundum simplicem habitudinem effectus efficiendi ad causam à qua effici debet: & hic est processus ab effectu ad causam, & est resolutiuus, & suus oppositus est compositiuus, quia à causa ad effectum: neuter autem horum est processus consilij. Non primus, quia consilium est de efficiendis à nobis: vt patet in articul. tertio & quarto. In processu autem primo nihil dicitur de agendo, sed tantum de fine & ad finem, vt sic. Nec secundus, quia consilium est de his, quæ sunt ad finem, vt patet in articulo secundo. Et ideo hoc in responsione ad tertium huius quinti articuli ponderauit author, vt agenda à nobis, non cadere sub consilio voluit, an sint possibilia, nisi vt congrua & præcongrua fini. In secundo autem processu nihil dicitur de fine & ad finem vt sic, sed tan

cap.3.

cap.5.

Universidad de Navarra Biblioteca

sed tantum de agenda re & causa illius. Tertiò igitur potest procedi secundum quod tã finis quã id quod est ad finem, inuenitur in agendis: ita quòd non proceditur nec à fine puro, nec ab agendo puro, sed à fine assequendo ad id quod est ad agendum finem. Et sic deinceps retroducendo: & hic processus est processus consilij quod est de agendis, vt ad finem, & de his quæ sunt ad finem, vt agenda resolutorie. Et licet processus iste mixtus videatur & non nisi secundum partes iudicandus compositiuus & resolutiuus, dicitur tamen simpliciter resolutiuus: quoniam de fine & eo quod est ad finem, ratiocinatur tantum in materia agenda, & propter agendum resolutorie, id est à posterioribus secundum esse. Ita quòd sicut Musica licet consideret numerum, vt in sonis & conuerso sonos, vt proportionales secundum numerum [& propter hoc media ponitur scientia] quia tamen de numero non nisi in materia soni, & propter sonum tractat, simpliciter dici potest scientia Physica, & sub ea comprehenditur, eo quod non abstrahit à materia sensibili. Ita in proposito cõsilium, quia [vt dictum est] finem & ad finem in materia agenda tantùm, & propter agendũ, & quomodo agendum à posterioribus secundũ esse in priora considerat resoluere, simpliciter dicitur.

Ex lib. 4. text. 38.

¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articul. primum.

Circa decimæquintæ quæstionis primos tres articulos, quod esset dicendũ, in sequẽti quæstione consulto dicetur.

Ar. 2.

ratiocinandi de operationibus est cõtrarius ordini operandi.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd ratio incipit ab eo quod est prius secundum rationem: non autem semper ab eo quod est prius tempore.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd de eo quod est agendum propter finem, non quæreremus scire an sit possibile, si non esset congruum fini: & ideo prius oportet inquirere, an conueniat ad ducendum in finem quam consideretur, an sit possibile.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum consilium procedat in infinitum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inquisitio consilij procedat in infinitum: consilium enim inquisitio est de particularibus, in quib⁹ est operatio: sed singularia sunt infinita. ergo inquisitio consilij est infinita.

2 ¶Præterea, Sub inquisitione consilij cadit considerare non solùm quid agendum sit: sed etiam quomodo impedimenta tollantur. Sed quælibet humana actio potest impediri: & impedimentum tolli potest per aliquam rationem humanam: ergo in infinitum remanet quærere de impedimentis tollendis.

3 ¶Præterea, Inquisitio scientiæ demõstratiuæ non procedit in infinitum: quia est deuenire in aliqua principia per se nota, quæ omnimodam certitudinem habent. Sed talis certitudo non potest inueniri in singularibus contingentibus, quæ sunt variabilia & incerta: ergo inquisitio consilij procedit in infinitum.

¶SED CONTRA, Nullus mouetur ad id ad quod impossibile est ꝙ perueniat: vt dicitur in primo de cælo. Sed infinitum possibile est transire. si igitur inquisitio consilij sit infinita, nullus consiliari inciperet: quod patet esse falsum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd inquisitio consilij est finita in actu ex duplici parte, scilicet ex parte principij, & ex parte termini: accipitur enim in inquisitione consilij duplex principium, vnum proprium ex ipso genere operabilium: & hoc est finis de quo non est consilium, sed supponitur in consilio, vt principium, vt dictum est. *Aliud quasi ex alio genere assumptum, sicut & in scitiis demonstratiuis vna scientia supponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit. Huiusmodi autem principia quæ in inquisitione consilij supponuntur, sunt quæcũque sunt per sensum accepta, vt pote ꝙ hoc sit panis, vel ferrum, & quæcunq; sunt per aliquam scientiam speculatiuam, vel practicam in vniuersali cognita: sicut ꝙ mœchari est à Deo prohibitum: & quòd homo non potest viuere, nisi nutriatur nutrimento conueniẽti: & de istis non inquirit cõsiliator. Terminus autem inquisitionis est id, quod statim est in potestate nostra, vt faciam⁹. Sicut enim finis habet rationem principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationem cõclusionis. vnde id quod primò agendum occurrit, habet rationem vltimæ conclusionis, ad quam inquisitio terminatur: nihil autem prohibet consilium potentia infinitum esse, secundum quod in infinitum possunt aliqua occurrere consilio inquirenda.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd singularia non sunt infinita actu, sed in potentia.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet humana actio possit impediri: non tamen semper habet impedimẽtum paratum. & ideo non semper oportet consiliari de impedimento tollendo.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in singularibus contingẽtibus potest aliquid accipi certum: etsi non simpliciter, tamen vt nũc, prout assumitur in operatione: Socratem enim sedere nõ est necessarium: sed eum sedere dum sedet, est necessarium: & hoc per certitudinem accipi potest.

QVÆSTIO DECIMAQVINTA, De consensu respectu eorum quæ sunt ad finem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de consensu. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrũ consensus sit actus appetitiuæ vel apprehensiuæ virtutis. ¶Secundò, vtrum conueniat brutis animalibus. ¶Tertiò, vtrũ sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem. ¶Quartò, vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum consensus sit actus appetitiuæ vel apprehensiuæ virtutis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ consentire pertineat solùm ad partem animæ apprehensiuam. Aug. enim 12. de Tri. * consensum attribuit superiori rationi. sed ratio nominat apprehensiuam virtutem. ergo consentire pertinet ad apprehensiuam virtutem. *Infrà q. 74. art. 7. ad 1. Et 4. dist. 29. art. 1. 2. 3. cor. Cap. 12.*

2 ¶Præterea, Consentire est simul sentire. sed sentire est apprehensiuæ potentiæ. ergo & consentire.

3 ¶Præterea, Sicut assentire dicit applicationẽ intellectus ad aliquid, ita & consentire. sed assentire pertinet ad intellectum qui est vis apprehensiua. ergo & consentire ad vim apprehensiuam pertinet.

¶SED CONTRA est quod Dam. dicit in ij. lib. * ꝙ si aliquis iudicet, & non diligat, non est sententia, id est consensus: sed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet. ergo & consensus. *ca. 2, 88 22.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ consentire importat applicationem sensus ad aliquid. Est autẽ proprium sensus, ꝙ cognoscitiuus est rerum præsentiũ: vis enim imaginatiua est apprehensiua similitudinum corporalium, etiã rebus absentibus, quarum sunt similitudines, intellectus autẽ apprehensiuus est vniuersalium rationum: quas potest apprehendere indifferenter, & præsentibus & absentibus singularibus. & quia actus appetitiuæ virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam sm quandam similitudinem. hinc est quod ipsa applicatio appetitiuæ virtutis ad rem secundam quam ei inhæret, accipit nomen sensus: quasi experientiam quandam sumens de re cui inhæret: inquantum complacet sibi in ea. vnde Sap. 1. dicitur, Sentite de Domino in bonitate: & secundum hoc consentire est actus appetitiuæ virtutis. *Text. 42.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 3. de anima, * Voluntas in ratione consistit. vnde cum Aug. attribuit consensum rationi, accipit rationem secundum quod in ea concluditur voluntas.

¶Ad secundum dicendum, quòd sentire propriè dictum ad apprehensiuam potentiam pertinet: sed secundum similitudinem cuiusdam experientiæ pertinet ad appetitiuam, vt dictum est. * *In corp.*

¶Ad tertium dicendum, quòd assentire est quasi ad aliud sentire: & sic importat quandam distantiam ad id cui assentitur: sed consentire est simul sentire, & sic importat quandam cõiunctionẽ ad id, cui consentitur, & ideo voluntas cuius est tẽdere ad ipsam rem, magis propriè dicitur consentire. Intellectus autem cuius operatio non est secundum motum ad rem, sed potius econuerso (vt in primo * dictum est) magis propriè dicitur assentire: quamuis vnum pro alio poni soleat. Potest dici ꝙ intellectus assentit inquantum à voluntate mouetur. *9. 16. & 82 tic. 1. & q. 27. a. 4.*

ARTICVLVS II.

¶Vtrum consensus conueniat brutis animalibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd consensus conueniat brutis animalibus: consensus enim importat determinationẽ appetitus ad vnũ. sed appetitus brutorum animalium sunt determinati ad vnum. ergo consensus in brutis animalibus inuenitur. *Infrà q. 16 arti. 2. cor.*

2 ¶Præterea, Remoto priori, remouetur posteriius. sed consensus præcedit operis executionem. si ergo in brutis non esset consensus, nõ esset in eis operis executio: quod patet esse falsum.

3 ¶Præterea homines interdum consentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua passione, puta concupiscentia vel ira: sed bruta animalia ex passione agunt: ergo in eis est consensus.

¶SED CONTRA est quod Dam. dicit, * quòd post iudicium homo disponit & amat quod ex consilio iudicatum est, quod vocatur sententia, id est consensus: sed consiliũ non est in brutis animalibus, ergo nec consensus. *lib. 2, 22.*

RESP

¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articulum quartum.

Circa quartum vero articulum plura occurrunt dubia. Primum est, quia author contradicit sibi in corpore & in responsione ad primum. Repugnant enim hæc duo, scilicet quamdiu incertum est, an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. & cõ sensus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem. Et patet repugnantia, quia consensus in delectationem cogitationis est quandoque peccatum mortale, & consequenter finalis sententia, & contra rationes diuinas quodammodo: ergo stat quòd sit rationis inferioris: & contra rationes diuinas, quòd sit mortale peccatum & non finalis sententia. & si est finalis sententia & cõtra rationes diuinas, quomodo ad rationem inferiorem spectat? Et augetur dubitatio: quia Augustinus. 12. de Trinit. capitu. 2. vnde quæstio hæc manat, expresse, dicit quòd talis consensus spectat ad rationem inferiorem solam. Sic inquit habendum puto, quasi sola mulier comederit. Secundum est de distinctione quæ fit in responsione ad primum de cogitatione, vt est actio quædam, & vt est ad aliam actionem ordinata: quia non videtur ad propositum, sed potius ad oppositum. Non ad propositum quidem, quia cogitatio delectans in quã consentire dicitur ratio inferior, non ordinatur ad actionem. Est enim cogitatio delectationis moroſæ absque voluntate operis: vt patet per Augustinum. ibidem. Ad oppositum verò, quia cogitatio vt est actio quædam delectans, est ipsa cogitatio moroſæ delectationis: & si ipsa se cũdũ literam præsentẽ spectat, ad rationem superiorem, ergo oppositum habetur eius quod intenditur ab Augustin. & ipso scilicet, quòd consensus in delectationem moroſam spectat ad rationem inferiorem.

9. 33. & 4 vt. 3.

Lib. 2. c. 22.

Ibidem. cod.

¶Ad euidentiam horum scito primo, quòd cogitatio quandoque secundum se habet rationem ordinati in aliquã aliam operationẽ, quandoque verò secundum se habet rationem ipsi⁹ vltimi operis: dico autem secũdum se, ad excludendum ordinem ex parte intentionis cogitantis. Tunc cogitatio habet rationem vltimi operis, quando ipsa vt cogitatio est, sumitur, prout scilicet est inquisitio, vel cognitio veri, & huiusmodi: tunc autem habet cogitationem ordinati in aliud opus, quando ipsa ratione operis cogitati sumitur: quia enim ratione cogitati operis sumitur propter ipsum opus, secundum se est. Et quanuis ab hoc cogitante nõ exerceatur propter opus perpetrandum, exercetur tamen propter opus perpetrabile. Tanta autem est differentia inter cogitationem, hoc vel illo modo sumptam, vt cogitatio propter opus cogitatum sit in coordinatione eorum, quæ sunt propter aliud. Et propterea vt in litera dicitur, spectat ad inferiorem rationem. Cogitatio verò secundum seipsam sit in coordinatione operum: & propterea spectet ad superiorem rationem, sicut cætera vltima opera. Scito secundo quòd ratio inferior consideratur dupliciter, vno modo secundum se: alio modo, vt participat superiorem rationẽ cui est subalterna & identice coniuncta est: & quòd licet ratio inferior secundum se non habeat finalem sententiam, vt participat tamen superiorem, iudicat finaliter & moraliter. Vnde ad primum dubium dicitur, quòd consensus in delectationem cogitati operis mortalis, puta fornicationis vel vindictæ habet in se duo. Primum est quod caret consummatione, quam apta nata est habere talis delectatio secundum suum genus: quum enim delectatio cogitati operis sit eiusdem rationis cum delectatione perpetrati operis, & differant tantum sicut imperfectum & perfectum, & secundum se sit propter illam: sit habet consensum in cogitationem & operationem, habet cõsummatum consensum. Si autem in cogitationem tantum habet imperfectum cõsensum comodo quo talpa est imperfecta in genere animalis, & secundum hoc dicitur deficere à finali sententia, quam scilicet secundum se apta nata est habere: & ad rationem inferiorem spectare, vipote secundum se via ad aliud, & quòd ad solam mulierem, id est inferiorem rationem spectat, quia scilicet deest consensus ille ordinatus ad opus, qui spectat ad virũ. vt pote vltimus in genere agibilium.

Cap. 4.

Ca. 12. to. 3.

Cap. 7. to. 34

Cap. 12.

¶RESPONDEO dicendum, quòd consensus, propriè loquendo, non est in brutis animalibus: cuius ratio est: ꝙ cõsensus importat applicationẽ appetitiui motus ad aliquid agendum: eius autẽ est applicare appetitiuum motum ad aliqd agendũ, in cuius potestate est appetitiu⁹ motus: sicut tangere lapidem conuenit quidem baculo, sed applicare baculum ad actum lapidis est eius, qui habet in potestate mouere baculum: bruta autem animalia non habent in sui potestate appetitiuum motum: sed talis motus in eis est ex instinctu naturæ: vnde brutum animal appetit quidem, sed nõ applicat appetitiuum motum ad aliquid: & propter hoc non propriè dicitur consentire, sed solum rationalis natura, quæ habet in potestate sua appetitiuum motum: & põt ipsum applicare, vel non applicare ad hoc vel ad illud.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid passiuè tantum: consensus verò importat determinationem appetitus nõ solum passiuam, sed magis actiuam.

¶Ad secundum dicendum, quòd remoto priori, remouetur posterius, quod propriè ex eo tm̃ sequitur, si autem aliquid ex pluribus sequi possit, nõ propter hoc posterius remouetur vno priorum remoto. sicut induratio possit fieri & à calido & frigido (nam lateres indurantur ab igne, & aqua cõgelata induratur ex frigore) non oportet quòd remoto calore, remoueatur induratio: executio autẽ operis non solum sequitur ex consensu, sed etiam ex impetuoso appetitu, qualis est in brutis animalibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd homines qui ex passione agunt, possunt passionẽ non sequi: non autem bruta animalia. vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum consensus sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cõsensus sit de fine: quia propter quod vnumquodque & illud magis: sed iis quæ sunt ad finem consentimus propter finẽ: ergo fini consentimus magis.

2 ¶Præterea, Actio intemperati est finis eius, sicut & actio virtuosi est finis eius. sed intemperatus consentit in proprium actum: ergo cõsensus potest esse de fine.

3 ¶Præterea, Appetitus eorũ quæ sunt ad finẽ, est electio: vt suprà dictũ est, * si igitur cõsensus esset solũ de his, quę sunt ad finem, in nullo ab electione differre videretur. quod patet esse falsum per Damasc. * qui dicit, quòd post disputationẽ quam vocauerat sententiam, fit electio: non ergo cõsensus est solum de his, quæ sunt ad finem.

¶SED CONTRA est quod Dama. ibidem dicit, * quòd sensus siue sententia est quãdo homo disponit & amat, quod ex consilio iudicatum est, sed consilium non est nisi de his quæ sunt ad finem: ergo nec consensus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cõsensus nominat applicationẽ appetitui motus ad aliquid præexistens in potestate applicantis: in ordine autem agibilium primo quidem oportet sumere apprehensionẽ finis, deinde appetitum finis, deinde consilium de his, quæ sunt ad finem: deinde appetitum eorum quæ sunt ad finem: appetitus autẽ in vltimum finem tendit naturaliter. vnde & applicatio motus appetitiui in finem apprehensum, non habet rationem consensus, sed simplicis volũtatis. de his autẽ, quæ sunt post vltimum finem, inquantum sunt ad finem, sub consilio cadunt: & sic potest esse de eis consensus, inquantum motus appetitiuus applicatur ad id, quod ex cõsilio iudicatũ est. motus verò appetitiu⁹ in finem non applicatur cõsilio, sed magis consilium ipsi: quia cõsilium præsupponit appetitum finis, sed appetitus eorum, quæ sunt ad finem præsupponit determinationẽ consilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij propriè est consensus. vnde, cum consilium non sit nisi de his, quæ sunt ad finem, consensus, propriè loquendo, nõ est nisi de his quæ sunt ad finem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sicut conclusiones scimus per principia: horũ tamen nõ est scientia: sed ꝙ o ma⁹ ius est, scilicet intellectus, ita cõsentim⁹ his quæ sunt ad finem propter finem: cuius tamen non est consensus, sed quod maius est, scilicet voluntas.

¶Ad secundum dicendũ, quòd intemperatus habet pro fine delectationem operis, propter quam consentit in opus magis, quàm in ipsam operationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd electio addit suprà consensum quandam relationem respectu eius, cui aliquid præeligitur: & ideo post consensum adhuc remanet electio. potest enim contingere ꝙ per consilium inueniantur plura ducentia ad finẽ, quorũ dũ quodlibet placet, in quodlibet eorum consentitur: sed ex multis quæ placent, præaccipimus vnũ, eligẽdo: sed si inueniatur vnũ solũ quod placeat, non differũt re cõsensus & electio, sed ratione tantum. vt consensus dicatur secundum quod placet ad agendũ: electio autem secũdum quod præfertur his, quæ non placent.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd consensus ad agẽdũ nõ semper pertineat ad superiorẽ rationẽ. delectatio enim consequitur operationem, & perficit eã, sicut decor iuuentutem, sicut dicitur in 10. Ethic. * sed consensus in delectationẽ pertinet ad inferiorẽ rationẽ: vt dicit Augustin. in 12. de Trinit. * ergo consensus in actum non pertinet ad solam superiorem rationem.

2 ¶Præterea, Actio in quam consentim⁹, dicitur esse voluntaria: sed multarũ potentiarum est producere actiones volũtarias: ergo non sola superior ratio consentit in actum.

3 ¶Præterea, Superior ratio intendit æternis inspiciendis, & consulendis: vt Augustin. dicit in 12. de Trin. * sed multotiens homo consentit in actum, non propter rationes æternas, sed propter aliquas rationes temporales, vel etiam propter aliquas animæ passiones, non ergo consentire in actum, pertinet ad solam superiorem rationem.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 12. de Tri. * Non potest peccatũ efficaciter perpetrandũ mẽte decerni, nisi illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundum est, quòd fit absque contradictione superioris rationis. Et ex hoc habet rationem finalis sententiæ, vt peccati mortalis, &c. vt patet in quæst. de veritate quæst. 15. articul. 4. ad 6. & 11. ita quòd consensus iste in delectationē huiusmodi, & est rationis inferioris secundum se: quia est in id quod secundum se est propter aliud opus: & deficit à superiori ratione: quia non est in opus: & est rationis inferioris, vt participat superiorem, quia fit contra regulas æternas illa non contradicente, & vt in responsione ad vltimum in litera dicitur, est rationis superioris: quia secundum rationes æternas non dissentit. Et hoc intendit etiam Augusti. circa finem illius capituli: vbi propter coniunctionem vtriusque rationis in vno homine totum hominem ex huiusmodi consensu damnandum concludit. Et est finalis sententia circa cogitati operis solam delectationem: & non est finalis sententia de agendis: quia restat vlterior sententia, quam apta nata est habere huiusmodi delectans cogitatio, scilicet de ordine ad exercendum opus: propter quas duas finales sententias in litera primo nominatur in allegatis obiiciendo verbis finalis sententiæ absolutè: deinde descendit ad finalem sententiam de agendis, & dicitur quòd est consensus in opus: & sic patet quòd dictæ literæ consonant. Ad secundū verò dubium dicendum est quod procedit ex malo intellectu literæ: per cogitare enim, vt est actio quædam, intendit author cogitationē secundum semper illud verò vt in aliud ordinatur, intendit cogitationem propter cogitatum opus, vt exposuimus. Et vult quòd sensus in cogitationem secundū se spectet ad rationem superiorem, quia est opus vitimum vt patet de contemplatione: consensus verò in cogitationem propter opus cogitatum spectet ad inferiorem, quia est secūdum se via ad aliud. Ita quòd non ponit author in litera tres, sed duos tantum ordines, scilicet operum & cogitationum: Et declarat quòd cogitationes secundum se claudantur sub ordine operum, ita quòd contra opera non distinguuntur, nisi cogitationes ratione operis cogitati, vt viæ à terminis. & de his vide in q. de veritate, quæstione & articulo prædictis.

Arti. 1.

q. 6. ar. 5.

1. diff. 1. q. 3. art. 2.

Cap. 4. & li. 10. de tri. c. 10. & 13.

mentis intentio penes quā summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malè actioni cedat & seruiat.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd finalis sententia semper pertinet ad eū, qui superior est, ad quē pertinet de alijs iudicare. quandiu enim iudicandū restat quod proponitur, nōdū datur finalis sententia. Manifestum est autem quòd superior ratio est, quæ habet de omnib' iudicare: quia de sensibilibus per rationē iudicamus: de his verò quæ ad rationes humanas pertinent, iudicamus secundū rationes diuinas, quæ pertinēt ad rationē superiorem: & ideo quandiu incertū est an secundū rationes diuinas resistatur, vel nō, nullum iudiciū rationis habet rationē finalis sententiæ. Finalis autē sententia de agendis est consensus in actū: & ideo consensus in actū pertinet ad rationem superiorem: secundū tamē quod in ratione volūtas includitur, sicut suprà dictum est:*

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ cōsensus in delectatiōe operis pertinet ad superiorem rationē, sicut & cōsensus in opus, sed cōsensus in delectationē cogitationis pertinet ad rationē inferiorē, sicut ad ipsam pertinet cogitare: & tamē de hoc ipso, quod est cogitare, vel nō cogitare, inquātū cōsideratur vt actio quædam, habet iudiciū superior ratio: & finaliter de delectatione cōsequente: sed inquantū accipitur vt ad actionem aliā ordinatam, sic pertinet ad inferiorē rationem: quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem vel potentiā pertinet, quàm finis, ad quem ordinatur: vnde ars quæ est de fine, architectonica, seu principalis vocatur.

¶ Ad secundum dicēdū, quòd q̄a actiones dicuntur voluntariæ, ex hoc quod eis consentimus, nō oportet quòd cōsensus sit cuiuslibet potentiæ: sed voluntatis, à qua dicitur volūtarium, quæ est in ratione, sicut dictum est.*

¶ Ad tertium dicendū, quòd ratio superior dicitur consentire non solum q̄a secundū rationes æternas semper moueat ad agēdum, sed etiam quia secūdum rationes æternas non dissentit.

QVAESTIO DECIMA-sexta. De vsu in comparatione eorum quæ sunt ad finem.

DEINDE considerandum est de vsu.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum vti sit actus voluntatis. ¶ Secūdò, vtrum conueniat brutis animalibus. ¶ Tertiò, vtrum sit tantum eorum, quæ sunt ad finem, vel etiam finis. ¶ Quartò, de ordine vsus ad electionem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum vti sit actus voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vti non sit actus voluntatis: dicit enim Augusti. in 1. de doc. Christia.* quòd vti est id quod in vsum venit ad aliud obtinendum, referre. sed referre aliquid ad aliud est rationis, cuius est cōferre, & ordinare: ergo vti est actus rationis, non ergo voluntatis.

2 ¶ Præterea, Damasc.* dicit, quòd homo impetum facit ad operationem & dicitur impetus: deinde vtitur, & dicitur vsus, sed operatio pertinet ad potentiam executiuam. actus autē voluntatis non sequitur actū executiuæ potentiæ, sed executio est vltimum: ergo vsus non est actus voluntatis.

lib. 2. orth. fid. c. 22.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in lib. 83. quæstio.* Omnia quæ facta sunt, in vsum hominis facta sunt: quia omnibus vtitur ratio iudicando ea quæ hominibus data sunt, sed iudicare de rebꝰ à Deo creatis, pertinet ad rationem speculatiuam, quæ omnino separata videtur à volūtate, quæ est principium humanorum actuum: ergo vti non est actus voluntatis.

q. 3. ar 4.

¶ SED CONTRA est quod Augustin. dicit in 10. de Tri.* Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis.

Ca. 11. to. 3.

¶ RESPONDEO dicendum, quod vsus rei alicuius importat applicationē rei illius ad aliquam operationē: vnde & operatio ad quam applicamus rem aliquā, dicitur vsus eius. sicut equitare est vsus equi: & percutere est vsus baculi. ad operationem autem applicamus & principia interiora agendi, scilicet ipsas potentias animæ vel membra corporis, vt intellectum ad intelligēdum, & oculum ad videndum: & res exteriores, sicut baculum ad percutiendum: sed manifestum est quòd res exteriores non applicamus ad aliquam operationem nisi per principia intrinseca, quæ sunt potentiæ animæ: aut habitus potentiarum, aut organa, quæ sunt corporis membra. Ostensum est autem, supra* quod voluntas est quæ mouet potentias animæ ad suos actus, & hoc est applicare eas ad operationem. vnde manifestum est, quòd vti primò & principaliter est voluntatis tanquam primi mouentis: rationis autem tanquam dirigentis, sed aliarum potentiarum tanquam exequentium, quæ comparantur ad voluntatem, à qua applicātur ad agēdū, sicut instrumenta ad principale agens: actio aūt propriè nō attribuitur instrumēto, sed principali agenti sicut ædificatio ædificatori: non aūt instrumentis. vnde manifestum est, quòd *vti propriè est actus voluntatis.

q. 9. art. 1.

D. 1310.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio quidem in aliud refert, sed voluntas tendit in id quod est in aliud relatū per rationem: & secundum hoc dicitur, quòd vti est referre aliquid in alterum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Damasc. loquitur de vsu secundum quod pertinet ad executiuas potentias.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd etiam ipsa ratio speculatiua applicatur ad opus intelligendi, vel iudicandi à voluntate: & ideo intellectus speculatiuus vti dicitur tanquam à voluntate motus, sicut aliæ executiuæ potentiæ.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum vti conueniat brutis animalibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod vti cōueniat brutis animalibus: frui enim est nobilius quam vti. quia vt Augu. dicit in 10. de Tri.* Vtimur eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum est: sed frui conuenit brutis animalibus, vt suprà dictū est*: ergo multò magis conuenit eis vti.

Suprà q. 11. arti. 10. ad 4. Cap. 10:

q. 11. art. 1.

2 ¶ Præterea, applicare membra ad agendum est vti membris, sed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum: sicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum: ergo brutis animalibus conuenit vti.

¶ SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in libro 83. quæst.* Vti aliquid non potest nisi animal, quod rationis est particeps.

q. 30. to. 1.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, * vti est applicare aliquod ptincipium actionis ad actionem, si cut consentire est applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendum vt dictum est. applicare autem aliquid ad alterum non est nisi eius quod habet super illud arbitrium: quod non est nisi eius qui scit referre aliquid in alterū, quod ad rationem pertinet, & ideo solum animal rationale & consentit & vtitur.

q. prae. ar. 1. 2. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd frui importat absolutū motū appetitus in appetibile. sed vti importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo cōparentur vti & frui quantū ad obiecta, sic frui est nobilius quā vti, quia id quod est absolutè appetibile, est melius quam id, quod est appetibile solum in ordine ad aliud, sed si comparetur quantum ad vim apprehensiuā præcedentem, maior nobilitas requiritur ex parte vsus: quia ordinare aliquid in alterum, est rationis. absolutè autem aliquid apprehendere potest etiam sensus.

¶ Ad

¶ Supra Quæst. decima sexta, Articu. quartum.

CIrca quæstionis decimæsextæ, quartum articulum, omissis primis tribus aduertē, & memoriæ commendato distinctionem duplicis habitudinis vo luntatis ad volitum, tam finem, quàm id quod est ad finem. Est enim duplex hæc habitudo diuersarum rationū. & tripliciter, vt in litera dicitur, differunt: Primò, quia prima est secundum quod volitum est in volutate. secunda verò, secūdum quod voluntas ad ipsum volitum in se realiter tendit. Secundo, quia prima comparatur ad secundam, vt imperfectum ad perfectum: & propterea ex prima itur ad secundam. Tertiò, quia in prima perfectio attenditur secundum quod perfectio ea dit supra velle: tunc enim voluntas est perfecta in prima habitudine respectu finis, quando complere vult finē: & respectu eius quod est ad finem, quando complere vult illud. In secunda verò perfectio attenditur secundum quòd perfectio determinat habere. Tunc enim voluntas est perfecta in secunda habitudine respectu eius quod est ad finem, quando habet illud realiter: & respectu finis quando realiter obtinet illum. vn de aliud est voluntatem perfectè intendere, eligere, velle, consentire, &c. & aliud est ipsam perfectè habere volitum, intentum, electum, &c. Et quia hæc sunt diuersarum rationum, ideo quantumcunque crescat primæ vuluntatis perfectio, semper remanet in sua imperfectione respectu secundæ: & nunquam peruenit ad secundam.

Cap. 1.

q. 30. to. 1.

Arti. 3.

q. 3. arti. 1. & q. 5. ar. 2.

q. 30. to. 1.

¶ Circa eiusdem quæstionis decimæsextæ eundem quartum articulum notandum occurrit, quod ex litera hac & superioribus tres ordines actuum voluntatis colliguntur. Primus est secundum lineam rectam & respectu eiusdem obiecti. Secundus, secundum reflexionem super hunc, vel illum. Tertius, secundum ipsos reflexos inter se. Iuxta primum ordinem duo decim motus sic ordinantur. Primo apprehenditur finis: verbi gratia, diuina gloria. Secundò est voluntas illius. Tertiò imperfecta eius fruitio. Quartò intentio eiusdem: & hic finitur prima voluntatis habitudo ad finem: quum enim prædicta insunt perfectè, habet in seipsa finem, id est perfectè vult finem. Et hinc inchoat prima quoque voluntatis habitudo ad id, quod est ad finem: intentio enim ad id de fcensum præbet. Quin tò igitur est consilium de his, quæ sunt ad finem. Sed quia consilium voluntarium est, & à voluntate mouetur ratio ad consiliandum, & hæc motio vsus verè est ideo quinto loco tractatione ad consilium locatur à sancto Thom. in litera, dum in corpore articuli dicit: Sed quia voiuntas etiam quodammodo mouet rationem, & vtitur ea, &c. Et sic sexto loco est consilium de his quæ sunt ad finem. verbi gratia, de studio theologiæ, de bonitate morum, & similium. Septimò est consensus adhærens cōclusioni, puta quod ista placent. Octauò est electio præferens alterum conclusorum, puta bonitatem motum, & theologiā aliis scientiis, &c. Et hic vt in litera dicitur, finitur prima habitudo voluntatis ad id, quod est ad finem: habetur enim tunc in ea perfectè id, quod est ad finem, id est perfectè vult id quod est ad finem. Nonò est præceptum seu imperium, de quo est sequens quæstio, quo præcipit ele cta executioni manda ri. Et inchoat secunda habitudo voluntatis ad id quod est ad finem: quoniam iam incipit descendere ad hoc, vt habeat ipsum realiter. Decimò est vti, quo (vt luntatis, vt cōplere velit id, quod est ad finem. sed vsus iam pertinet ad secundā habitudinem voluntatis, qua tendit ad consequendum rem volitam. vnde manifestum est, q̄ vsus sequitur electionem, si tamen accipiatur vsus secundū quod voluntas vtitur executiua potentia, monuēdo ipsam. sed quia voluntas etiā quodāmodo rationē mouet, & vtitur ea. potest intelligi vsus eius quod est ad finē, secundum quod est in consideratione rationis referentis ipsum in finem, & hoc modo vsus præcedit electionem.

q. 30. to. 1.

Arti. 1.

q. 30. ar. 3.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum vsus possit esse etiam vltimi finis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ vsus possit esse etiam vltimi finis. Dicit enim Aug. in 10. de Trinit.* Omnis qui fruitur, vtitur. sed vltimo fine fruitur aliquis: ergo vltimo fine aliquis vtit.

2 ¶ Præterea. Vti est assumere aliquid in facultatem volūtatis, vt ibidem dicitur: sed nihil magis assumitur à voluntate, quàm vltimus finis, ergo vsus pōt esse vltimi finis.

3 ¶ Præterea, Hilarius dicit in secundo de Tri. quòd æternitas est in patre, species in imagine, id est in filio, vsus in munere, id est in spiritusancto: sed spiritussanctus cùm sit Deus, est vltimus finis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in li. 83. quæstio.* Deo nullus rectè vtitur. sed solus Deus est vltimus finis: ergo vltimo fine non est vtendum.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd vti sicut dictū est, *importat applicationem alicuius ad aliquid. quod autem applicatur ad aliud, se habet in ratione eius quod est ad finem, & ideo vti semper est eius, quod est ad finem: propter quod & ea quæ sunt ad finē accōmoda vtilia dicuntur: & ipsa vtilitas interdū vsus nominatur. Sed considerandū est, quòd vltimus finis dicitur dupliciter. Vno modo simpliciter, & alio modo quo ad aliquē: cum enim finis, vt supra dictū est,* dicatur quandoque quidem res, quandoque autem adeptio rei, vel possessio eius, sicut auaro finis est, vel pecunia, vel possessio pecuniæ: manifestum est q̄ simpliciter loquendo, vltimus finis est ipsa res: non enim possessio pecuniæ est bona nisi propter bonū pecuniæ. Sed quo ad hūc adeptio pecuniæ est finis vltimus, non enim quæreret pecuniam auarus nisi vt haberet eam: ergo simpliciter loquendo & propriè pecunia homo aliquis fruitur: quia in ea vltimum finem constituit, sed quantum refert eam ad possessionē dicitur vti ea.

Supra q. 11. arti. 10. ad 4. Cap. 10:

q. 11. art. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Augustin. loquitur de vsu communiter secundum quod importat ordinem finis ad ipsam fruitionem, quam aliquis quærit de fine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis assumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas in illo quiescat: vnde ipsa requies in fine, quæ fruitio est, dicitur hoc modo vsus finis: sed id quod est ad finem, assumitur in facultatem voluntatis non solum in ordine ad vsum eius, quod est ad finem: sed in ordine ad aliam rem, in qua voluntas quiescit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vsus accipitur in verbis Hilarij pro quiete in vltimo fine. eo modo quo aliquis communiter loquendo, dicitur vti fine ad obtinēdum ipsum: sicut dictum est. vnde Aug. in 6. de Trin.* dicit, quòd illa delectatio fœlicitas vel beatitudo vsus ab eo appellatur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum vsus præcedat electionem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vsus præcedat electionem, post electionē enim nihil sequitur nisi executio: sed vsus cum pertineat ad voluntatem, præcedit executionem: ergo præcedit etiam electionem.

2 ¶ Præterea, Absolutū est ante relatum: ergo minus relatum est ante magis relatum: sed electio importat duas relationes, vnam eius, quod eligitur ad finem, aliam verò ad id cui præeligitur. vsus autem importat solam relationem ad finē: ergo vsus est prior electione.

3 ¶ Præterea, Volūtas vtit aliis potētiis, inquantum mouet eas, sed voluntas mouet etiā seipsam: vt dictū est: * ergo etiā vtitur sei ipsa, applicādo se ad agēdū: sed hoc facit cū consentit: ergo in ipso consensu est vsus, sed consensus præcedit electionem: vt dictum est: * ergo & vsus.

q. 11. art. 3. ad 3. lib. 2. c. 22.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit, * quòd post electionem impetum facit ad operationem, & postea vtitur. ergo vsus sequitur electionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd voluntas duplicem habitudinem habet ad volitum: vnā quidem, secundū quod est quodammodo in volēte per quandā proportionem vel ordinem ad volitum vnde & res quæ naturaliter sunt proportionatæ ad aliquem finem, dicuntur appetere illū naturaliter: sed sic habere finem est imperfectè habere ipsum. omne aūt imperfectum tendit in perfectionem: & ideo tā appetitus naturalis quàm volūtarius, tendit vt habeat ipsum finem realiter, quod est perfectè habere ipsum. & hæc est secunda habitudo volūtatis ad volitū. volitū autē non solū est finis, sed id, q̄d est ad finem. vltimum autem quod pertinet ad primam habitudinem volūtatis respectu eius, quod est ad finē, est electio. ibi enim cōpletur proportio voluntatis, vt cōplere velit id, quod est ad finem. sed vsus iam pertinet ad secundā habitudinem voluntatis, qua tendit ad consequendum rem volitam. vnde manifestum est, q̄ vsus sequitur electionem, si tamen accipiatur vsus secundū quod voluntas vtitur executiua potentia, monuēdo ipsam. sed quia voluntas etiā quodāmodo rationē mouet, & vtitur ea. potest intelligi vsus eius quod est ad finē, secundum quod est in consideratione rationis referentis ipsum in finem, & hoc modo vsus præcedit electionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ipsam executionem operis præcedit motio qua voluntas mouet ad exequendū, sequitur autem electionem. & sic cum vsus pertineat ad prædictam motionem voluntatis: medium est inter electionem & executionem

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod est per essentiam suam relatū, posterius est absoluto. sed id cui attribuuntur relationes, non oportet q̄ sit posterius: imò quanto causa est prior, tanto habet relationes ad plures effectus.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ electio præcedit vsum, si referatur ad idem. nihil autem prohibet, q̄ vsus vnius præcedat electionem alterius & quia actus voluntatis reflectuntur supra seipsos, in quolibet actu voluntatis potest accipi consensus & electio, & vsus: vt si dicatur quòd voluntas consentit se eligere & cōsentire. & vtitur se ad consentiendum & eligendum, & semper isti actus ordinati ad id, quod est prius, sunt priores. decimo est vti, quo (vt in responsione ad primum litera dicit) voluntas mouet potentias executiuas, applicans eas ad executionem: puta pedes ad eundum ad studium, & intellectum ad studendum, &c. Vndecimò est executio ipsa actus executiua per id quod est ad finem ipsum finem. puta per iter & studiū. &c. Dei glorificationem videre. Et sic duodecimo consummatur totus progressus fruitionis perfecta superueniente, quæ vt dictum fuit, de fine habito realiter est. Iuxta secundum verò ordinem, quo locātur actus voluntatis, vt reflectuntur supra seipsos [vt in responsione ad tertium dicitur] tres voluntatis actus ad minus in ueniuntur in quolibet actu libero, & prioritas, & posterioritas in hoc ordine attenditur iuxta prioritatem & posterioritatem illius actus liberi, supra quem cadunt: ita quòd vt in calce literæ dicitur, isti actus ordinati ad id quod est prius, id est cadentes supra priorem actum, sunt priores seipsis cadentibus supra posteriorem actū: verbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratia,quú aliquis consentit acquirendis moribus,sunt ibi implicitè tres alij actus cadentes supra illum consensum,scilicet vsus,consensio, & electio:Nã voluntas vtitur se ad consentiendum,& consentit se consentire, & eligit cõsentire.Et similiter quum exigit bonos mores,sunt iterum implicitè tres idẽ actus:nam voluntas vtitur ad eligendũ, consentit electioni, & eligit illam. Et similiter accidit, cum vtitur ratione ad consilium , vel executiuis potentiis ad opus: nam voluntas consentit vsui, eligit vsum, & vtitur se ad vti. Et quia consensus est actus naturaliter prior electione,ideo isti actus cadentes supra cõsensum, sunt priores seipsis cadentibus supra electionem. Et sic ordinantur isti actus respectu diuersorum , supra quæ cadunt in hoc secũdo ordine iuxta illorũ, supra quem cadũt, ordinem. Et inueniuntur implicite & reflexe.In primo autem ordine ordinãtur respectu eiusdem & explicitè & secũdum lineam rectã. Iuxta tertium autem ordiné scito , quòd licet in litera iuxta secundum ordinem comparentur isti actus reflexi cadentes supra vnum actum ad seipsos cadẽtes supra aliũ: non tamen comparãtur singuli reflexi inter se,quis quo sit prior, an scilicet quum isti actus reflectuntur supra consensum,vti præcedebat consensum reflexũ, vel econtra: & similiter de electione:& quamuis possit dici , quòd author ttadés eorum ordinem secundum lineam rectã in qua attenditur ordo eorum respectu eiusdé, insinuauit eorundé ordinem secundum reflexionem supra eundem actum, ita quòd idem est ordo hic & ibi , quia vtrobique sunt respectu eiusdem : & sic videretur , quòd primo consensus, deinde electio,& vltimo vti locare debet, mihi tamen ex authore videtur dicẽdum, quod vti tenet primum locum,consensus secundum,& electio tertiũ. Et ratio est duplex: prima, quia est vniuersalior cæteris : consensus quoque absolutior est quã electio. Nam vti est actua libera applicatio, tã voluntatis quàm cuiuscũque alterius ad quodcunque opus. Consensus verò est actiua libera applicatio solius appetitus acceptantis,seu adhærentis alicui , quod constat sub se minus cumprehendere:consensus quoque acceptationem , electio verò acceptationem præferendo aliis importat, quod constat posterius esse:secunda est,quia etiam in ordine primo iam dicto secundum lineam rectam, quamuis vt executiuis potentiis ad acquirendum secundum esse reale,sit posterius electione & consensu:simpliciter tamen & absolutè vti præcedit cõsensum & electionem,quia vti præuenit consilium,vt dictum est,absque reflexione.Tractauit tamen author prius de electione , quàm de consensu & vti,vt à notioribus fieret disciplina.

Infrà q. 69.ar. 1.co. fi.Et 22, c. q.23.art. 1. & 10. cor. Et veri q. 22 art 12. ad quartũ. Et quo, 9. ar.12.

Q. 9. art. 1.

lib. 4.ca.11. & 9 lib.1.Ethi. c. vlt.

¶ Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum primum.

Circa primum articulum quæstionis decimæseptimæ , aduerte quòd ad imperij rationem tria concurruat. Ordinatio alicuius ad aliquid, intimatio & motio. Quum enim præcipitur , Dilige Deum , ordinatur aliquis ad amandum Deum , & intimatur hoc ei, & mouetur ad hoc ab imperante : ordinatio autem & intimatio ad rationem spectat , motio autem ad voluntatem : vnde actus imperij componitur ex eo quòd est intellectus, & ex eo quòd est voluntatis. Et quia iuxta doctrinam habitam superius in quæstione decimatertia articuli primi , actus compositus ex duobus spectantibus ad diuersas potentias illius est potentiæ essentialiter & elicitiuè,cuius materialiter, seu quãtum ad substantiam actus,vt patet in actibus habituum[nuori enim propter Christum licet sit à charitate & fortitudine,elicitiue est fortitudinis : quia ipsius est imperando voluntas concurrat vt suprema potentia : quia vt primum mouens ad exercitium : & quòd est à superiori potentia in actu composito, se habet vt formale : quod verò ab inferiori , vt materiale & substantia actus]consequens est , vt ordinatio intimatiua in imperio se habeat vt materia, & motio vt forma: ac per hoc imperium est elicitiuè & essentialiter actus rationis,voluntatis verò primordialiter quo ad formam : testatur autẽ hoc actus proprius prudentiæ,quem constat oportere esse actum rationis: & est rectè præcipere: prudens enim post inuestionem & iudicium, quæ spectant ad eubuliam , gnomen & synesin , habet proprium actum , qui est rectè præcipere : est ipitur præceptum seu imperium actus rationis participantis voluntatem , vt primum mouens.Et hoc in loco diligenter attendito ,quòd non cõsiderare participationé voluntatis ab intellectu & intellectus à voluntate, nec discernere quid his potentiis conuenit ex seipsis , & quid ex alterius participatione: causa est exorbitandi à communibus animi cõceptionibus. Et quamuis quolibet proferente cõtraria, sollicitum esse, stultum censeatur : quæ tamen ab illustribus viris, de quorum numero fuit Scotus , contraria asseruntur: non possum præterire. putat ipse voluntatem esse collatiuã, & ordinatiuam non vt sapit intellectum , sed hoc potius conuenire intellectui & voluntati secundum aliquem eis communem naturã puta immaterialitatem, vt patet in 2. sent. distin.6, quæst.1. & in quolibeto quæstio 17. hoc autem esse falsum ex communi animi conceptione, qua tenemus cp ordinare intellectus seu ratiõis est. patet , quod enim ordinandi actus sapientiæ, prudentiæ artic. &c. cõueniat,liquet : quòd vero solus intellectus ordinet , ex eo patet, quòd quicquid ordinis in naturalibus & voluntariis est,à ratione proficiscitur,& in illam resoluitur. Opus enim naturæ est opus intelligentiæ,& electiones in quibus maximè apparet ordo:quia sunt eorum,quæ sunt ad finem propter finem, & à consilio proficiscuntur ordinante hoc in illud:voluntas enim eligens & vtens tendit in res secundum ordinem ratiocinationis veræ vel falsæ,implicitè forma liter,vel virtualiter,dirigentis hæc in illa.vnde quum pluralitas sine necessitate admittenda non sit:& in principiis natura studẽte paucitati , & omnis ordo qui apparet in voluntate,saluetur optimè in resoluendo in intellectũ: & communi animi conceptione[vt dictum est] habeatur quòd conferre & ordinare rationis proprium opus est,abiiciẽda est Scotica hic phantasia procedens ex indiscretione eius quod voluntati conuenit , secundum se, vel vt participat intellectum.

q. 6. art. 1. & q. 13. ar tic. 1.

D. 11 11 3.

q. 9. ar. 1.

¶In responsione ad secundum notato distinctionem de radice libertatis formaliter, vel causaliter : & quòd radix libertatis formaliter est voluntas, causaliter est ratio. nec hoc dicitur,sed probatur : quia ex hoc volũtas est formaliter libera , quia ratio est oppositorum : quia enim voluntas à bono cognito oritur , libera voluntas ab oppositis bonis cognitis absque determinatione ad alterum nascitur. Ex hoc enim liber est medicus ad præbendam potionem sanatiuam , vel ægrotatiuam. quia medicina est sani & ægri ostensiua , absque determinatione voluntatis ad alteram partem secundam.

Prætermissis

QVÆSTIO DECIMA-septima. De actibus imperatis à voluntate,in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de actibus imperatis à voluntare.

¶Et circa hoc quærũtur nouem. ¶ Primò,vtrum imperare sit actus volũtatis,vel rationis. ¶Secundò,vtrum imperare pertineat ad bruta animalia. ¶ Tertiò , de ordine imperij ad vsum. ¶Quartò ,vtrum imperium & actus imperatus sint vnus actus , vel diuersi. ¶Quintò,vtrum actus voluntatis imperetur. ¶Sextò vtrum actus rationis. ¶Septimò, vtrum actus appetitus sensitiui. ¶Octauò , vtrum actus animæ vegetabilis. ¶Nonò,vtrum actus exterior um membrorum.

ARTICCLVS I.

¶Vtrum imperare sit actus rationis , vel voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imperare non sit actus rationis;sed voluntatis.Imperare enim est mouere quoddam. dicit enim Auicen.cp quadruplex est mouens, scilicet perficiens , diponens,imperãs,& consilians. sed ad voluntatem pertinet mouere omnes alias vires animæ:vt dictum est suprà:* ergo imperare est actus voluntatis.

Infrà q. 17. ar. 1.

2 ¶Præterea,Sicut imperari pertinet ad id,quod est subiectum,ita imperare pertinere videtur ad id quod est maximè liberũ , sed radix libertatis est maximè in voluntate:ergo voluntatis est imperare.

3 ¶Præterea, Ad imperium statim sequitur actus.Sed ad actum rationis non statim sequitur actus:non enim qui iudicat aliquid esse faciendum, statim illud operatur:ergo imperare non est actus rationis sed voluntatis.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nyssenus* dicit, & etiam Philosophus,* quòd appetitus obedit rationi : ergo rationis est imperare.

lib. 4. ca. 11. & 9 lib. 1. Ethi. c. vlt.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd imperare est actus rationis, præsupposito tamen actu volũtatis. Ad cuius euidẽtiam considerandum est, quòd quia actus voluntatis & rationis supra se inuicẽ possunt ferri , prout scilicet ratiocinatur de volendo,& voluntas vult ratiocinari,cõtingit actũ voluntatis præueniri ab actu rationis,& ecõuerso:& quia virtus prioris actus remanet in actu sequẽti,contingit quandoque quòd est aliquis actus voluntatis , secundum quod manet virtute in ipso aliquid de actu rationis , vt dictum est* de vsu & de electione : & econuerso , aliquis est actus rationis , secundum quod virtute manet in ipso aliquid de actu voluntatis.Imperare autem est quidẽ essentialiter actus rationis,imperans enim ordinat eum , imperat aliquid agendum , intimando,vel denũciando.sic autẽ ordinare per modum cuiusdã intimationis est rationis:sed ratio potest aliquid intimare vel denũtiare dupliciter.Vno modo absolutè , quæ quidẽ intimatio exprimitur per verbum indicativi modi,sicut si aliquis alicui dicat,hoc est tibi faciendum.Aliquando autem ratio intimat aliquid alicui, mouẽdo ipsũ ad hoc:& talis intimatio exprimitur per verbum imperatiui modi: puta cum alicui dicitur , fac hoc.primum autem mouens in viribus animæ ad exercitium actus, est voluntas, vt supra dictum est.* cum ergo secundum mouens non moueat nisi in virtute primi mouentis , sequitur quòd hoc ipsum quod ratio mouet imperando , sit ei ex virtute volũtatis. vnde relinquitur cp imperare sit actus rationis præsupposito actu voluntatis,in cuius virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

q. 9. ar. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd imperare non est mouere quocunque modo , sed cum quadam intimatione denuntiatiua ad alterum,quod est rationis.

¶Ad secundum dicendum, quòd radix libertatis est volũtas,sicut subiectum,sed sicut causa,est ratio, ex hoc enim voluntas libere potest ad diuersa ferri:quia ratio potest habere diuersas conceptiones boni.& ideo Philosophi diffiniunt liberum arbitrium , quod est liberum de ratione iudicium,quasi ratio sit causa libertatis.

¶Ad tertium dicendum , quòd ratio illa concludit quòd imperium non sit actus rationis absolutè:sed cũ quadam motione,vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

Supra q. 11. ar. 1. co. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd imperare conueniat brutis animalibus: quia secundum Auicen. Virtus imperans motum est appetitiua,& virtus exequens motum est in musculis, & in neruis:sed vtraque virtus est in brutis animalibus. ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

Cap. 1.

2 ¶Præterea,De ratione serui est,quòd ei imperetur, sed corpus comparatur ad animam. sicut seruus ad dominum. sicut dicit Philosophus in primo Poli. * ergo corpori imperatur ab anima etiam in brutis quæ sunt composita ex anima & corpore.

Lib. 2. cap. 22. Ar. prac.

3 ¶Præterea , Per imperium homo facit impetum ad opus: sed impetus in opus inuenitur in brutis animalibus , vt Damasc.dicit:* ergo in brutis animalibus inuenitur imperium.

¶SED CONTRA: Imperium est actus rationis, vt dictum est:* sed in brutis non est ratio : ergo neque imperium.

¶RESPONDEO dicẽdum,quòd imperare nihil aliud est,quàm ordinare aliquem ad aliquid agendum cũ quadam intimatiua motione:ordinare autem est proprius actus rationis.vnde impossibile est quòd in brutis animaliaus, in quib9 non est ratio,sit aliquò modo imperium.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ,quòd vis appetitiua dicitur imperare motum , inquantum mouet rationem imperãtem:sed hoc est solum in hominibus:in brutis autem animalibus virtus appetitiua non est propriè imperatiua , nisi imperatiuum sumatur large pro motiuo.

¶Ad secundum dicendum,quòd in brutis animalibus corpus quidem habet,vnde obediat:Sed anima non habet vnde imperet:quia non habet vnde ordinet : & ideo non est ibi ratio imperantis & imperati,sed solum mouentis & moti.

¶Ad tertium dicendum,quòd aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus,& aliter in hominibus homines enim faciunt impetum ad opus per ordinationem rationis. vnde habet in eis impetus rationem imperij.in brutis autẽ sit impetus ad opus per instinctũ naturæ:quia scilicet appetitus eorum statim apprehensõ conuenienti vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad profecutionem vel fugam. vnde ordinantur ab alio ad agendum , non autem ipsa seipsa ordinant ad actionem : & ideo in eis est impetus , sed non imperium.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum vsus præcedat imperium.

Arti. 1. q. 16. ar. 1.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur cp vsus præcedat imperium.Imperium enim est actus rationis præsupponens actum voluntatis:vt supra dictum est.*sed vsus est actus voluntatis:vt supra dictum est.* ergo vsus præcedit imperium.

2 ¶Præterea,Imperium est aliquid eorum quæ ad finem ordinantur. eorum autem quæ sunt ad finem, est vsus : ergo videtur quòd vsus sit prius quàm imperium.

q. 16. art. 1.

¶Præterea,Omnis actus potentiæ motæ à voluntate vsus dicitur:quia voluntas vtitur aliis potentiis,vt supra dictũ est.* sed imperium est actus rationis, prout mota est à voluntate: sicut dictum est. ergo imperium est quidam vsus : commune autem est prius proprio;ergo vsus est prius quàm imperium.

lib. 2. ca. 22.

¶SED CONTRA est quod Dama. dicit,* cp impetus ad operationem præcedit vsum : sed impetus ad operationẽ fit per imperium.ergo imperium præcedit vsum.

q. praced. art.

¶RESPONDEO dicẽdum , quòd vsus eius quod est ad finem,secundum quod est in ratione referente ipsum in finẽ, præcedit electione vt supra dictũ est:*vnde multo magis præcedit imperium:sed vsus eius, quod est ad finem , secundum quod subditur potentiæ executiuæ, sequitur imperium,eo cp vsus vtentis cõiunctus est cum actu eius,quo quis vtitur. no enim vtitur aliquis baculo,antequam aliquo modo per baculum operetur.imperium autem non est simul cum actu eius, cui imperatur,sed naturaliter prius est imperium, quàm imperio obediatur,& aliquando etiam est prius tempore. vnde manifestum est,quòd imperium est prius quàm vsus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,cp non omnis actus voluntatis præcedit hunc actum rationis,qui est imperium:sed aliquis præcedit,scilicet electio,& aliquis sequit,scilicet vs9. quia post determinationẽ consilij , quæ est iudiciũ rationis, voluntas eligit, & post electionẽ ratio imperat ei, per quod agendum est,quod eligitur: & tunc demum voluntas alicuius incipit vti exequendo imperiũ rationis quandoque quidem voluntas alterius cum aliquis imperat sibi ipsi.

Prætermissis articulis, secundo,tertio,quarto,quinto , & sexto, circa duos sequẽtes articulos simul dubium occurrit,An in istis quæsitis intendatur vniuersaliter , an indefinite seu particulariter. Et est ratio dubij: quia si intenditur vniuersaliter , falsa videtur decisio tam septimi quàm octaui articuli. Septimi quidem quia quandoque vult quis tristari & condolere amico , &c. & tamen non tristatur:octaui verò , quia sæpissime volens seminat : ita quòd non solum concupiscentia seminis , sed ipsa seminatio voluntaria est. Et constat quòd seminatio partis est vegetatiuæ.

Infrà q. 10. ar. 1. co. & ad 1 & 3. q 17. ar. 1.

¶Ad hoc dicitur , quòd intentio authoris est loqui vniuersaliter , & cp ad9 appetitus sensitiui, pro quanto pẽdente : ex parte animæ vniuersaliter subsunt imperio rationis & voluntatis nec est verum quòd velit quis perfecto impetio tristari , & non tristetur quamuis pluries contingit quòd vellet quis tristari , & non tristatur, quia non perfectè hoc vult. Et hoc dico,si non habet dispositionem ortogani repugnantem.sicut enim contingit totaliter impediri visum ex parte organi : dicente Aristot. quod si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vt iuuenis : ita actum tristitiæ. quamuis in hoc casu putem, quòd quia tristitia pendet ex dispositione organi, quod quandoque est dispositum ad hoc, propterea ita modica est tristitia vt appareat non tristari. Inter actus autem appetitus sensitiui & partis vegetatiuæ hoc interest, quòd actus appetitus sensitiui subsunt imperio in ordine ad propria principia elicitiua & propria obiecta: actus verò partis vegetatiuæ neutro modo subsunt imperio:sed concupiscentia & applicatio eorum , sicut aliorum actuorum & passiuorum naturalium Cadit enim sub imperio rationis concupiscere hoc pulchrum : ita quod & in potestate hominis est concupiscere , & non concupiscere , & concupiscere hoc , & non hoc. Sed non cadit sub rationis imperio quod virtus generatiua emittat vel non emittat semen , aut quod generet , aut non , aut hoc vel illud : quamuis cadat sub imperio applicatio virtutis generatiuæ cum sua actione, si habet : sicut non cadit sub imperio, quòd ignis excutiatur ex lapide,sed hoc pendet ex virtute lapidis percussi,&c. quãuis applicatio lapidis &

lib. 2. to. 1. cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferri enim suis efficacijs ad excutiendum sub imperio cadat; vnde non quandoque sic, & quandoque non pars generatiua, imperio subditur; sed nunquam actus eius vt sic, imperio subditur: quamuis ipsius cum sua efficacia & actione, quæ naturam sequitur, applicabilitas imperio subsit rationis, & propterea inter voluntaria computatur.

ferioris potétiæ materialiter se habet ad actum superioris, inquãtum inferior potentia agit in virtute superioris mouentis ipsam, sic enim & actus mouentis primi formaliter se habet ad actum instrumenti. vnde patet quòd imperium & actus imperatus sunt vnus actus humanus, sicut quoddam totum est vnum, sed est secundum partes multa.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si essent potentiæ diuersæ, adinuicem non ordinatæ, actus earũ essent simpliciter diuersi: sed quando vna potentia est mouens alteram, tunc actus earum sunt quodammodo vnus. nam idem est actus mouentis & moti, vt dicitur in 3. Physi.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex hoc quòd imperium & actus imperatus possunt abinuicem separari: habetur q̃ sunt multa partibus, nam partes hominis possunt ab inuicem separari, quæ tamẽ sunt vnum totum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ nihil prohibet in his, quæ sunt multa partibus & vnum toto, vnum esse prius alio: sicut anima quodammodo est prior corpore, & cor est prius aliis membris.

imperandum: vnde fluctuat inter duo, & non perfectè imperat.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non sibi soli, sed toti corpori, vt oculus videt toti corpori: ita etiam est in potentiis animæ. nam intellectus intelligit non solum sibi, sed omnibus potentijs: & voluntas vult non solum sibi, sed omnibus potẽtijs: & ideo homo imperat sibiipsi actum voluntatis, in quantum est intelligens & volens.

¶Ad tertium dicendum, q̃ cum imperium sit actus rationis, ille actus imperatur qui rationi subditur: primus autem volũtatis actus ex rationis ordinatione non est, sed ex instinctu naturæ, aut superioris causæ: vt suprà dictum est: *& ideo non oportet quod in infinitum procedatur. *q. 9. artic. 1.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum actus voluntatis imperetur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd actus voluntatis nõ sit imperatus. dicit enim Aug. in 8. cõfes.* Imperat animus, vt velit animus, nec tamen facit: velle autem est actus voluntatis: ergo actus voluntatis non imperatur.

2 ¶Præterea, Ei cõuenit imperari, cui cõuenit imperiũ intelligere, sed volũtatis non est intelligere imperiũ: differt enim volũtas ab intellectu, cuius est intelligere: ergo actus voluntatis non imperatur.

3 ¶Præterea, Si aliquis actus voluntatis imperatur, pari ratiõe omnes imperant: sed si omnes actus volũtatis imperantur, necesse est in infinitum procedere: quia actus voluntatis præcedit actũ imperantis rationis, vt dictum est: *qui volũtatis actus si iterum imperatur, illud iterũ imperium præcedet aliquis rationis actus: & sic in infinitum. hoc autem est inconueniens, quòd procedatur in infinitum: nõ ergo actus voluntatis imperatur. *Art. 1.

¶SED CONTRA, Omne quod est in potestate nostra, subiacet imperio nostro: sed actus voluntatis sunt maximè in potestate nostra: nam omnes actus nostri intantum dicuntur in potestate nostra esse, inquantum voluntarij sunt: ergo actus voluntatis imperantur à nobis.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictũ est, *imperium nihil aliud est quam actus rationis ordinantis cũ quadam motione aliquid ad agendũ. Manifestum est autẽ quod ratio d potest ordinare de actu voluntatis: sicut enim põt iudicare, quòd bonum sit aliquid velle, ita potest ordinare imperando q̃ homo velit. ex quo patet quod actus voluntatis d põt esse imperatus. *Art. 1. D. 771. D. 725.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ sicut Aug. ibidem dicit. Animus quãdo pfectè imperat sibi, vt velit, tũc ia vult: sed q̃ aliquando imperet, & non velit, hoc contingit ex hoc quòd non perfectè imperat: Imperfectum autemperium contingit ex hoc q̃ ratio ex diuersis partibus mouetur ad imperandũ, vel ad non

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum actus rationis imperetur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd actus rationis non possit esse imperatus: inconueniens enim videtur quod aliquid imperet sibiipsi: sed ratio est quæ imperat: vt suprà dictum est: *ergo rationis actus non imperatur. *Artic. 2. 1. q. 83. ar. 1. ad. 1.

2 ¶Præterea, Id quod est per essentiam, diuersum est ab eo quod est per participationem: sed potentia cuius actus imperatur à ratione, est ratio per participationem: vt dicitur in primo Ethic. ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ est ratio per essentiam. Cap. vlt.

3 ¶Præterea, ille actus imperatur qui est in potestate nostra: sed cognoscere & iudicare verum, quod est actus rationis, nõ est semper in potestate nostra: non ergo actus rationis potest esse imperatus.

¶SED CONTRA, Id quod libero arbitrio agimus, nostro imperio agi potest: sed actus rationis exercentur per liberum arbitrium: dicit enim Damas.* quod libero arbitrio homo exquirit, & scrutatur, & iudicat, & disponit: ergo actus rationis possunt esse imperati. lib. 2. c. 22.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd quia ratio suprà seipsam reflectitur, sicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiam potest ordinare de suo actu. vnde etiam actus suus potest esse imperatus. Sed attendendum est, quod actus rationis potest considerari dupliciter. Vno modo quantũ ad exercitiũ actus: & sic actus rationis semper imperari potest: sicut cum indicitur alicui quòd attendat, & ratione vtatur. Alio modo quantum ad obiectum, respectu cuius duo actus rationis attendũtur. primo quidem, vt veritatẽ circa aliquid apprehendat. & hoc nõ est in potestate nostra, hoc enim contingit per virtutem alicui⁹ luminis vel naturalis vel superna turalis: & ideo quantum ad hoc actus rationis non est in potestate nostra, nec imperari potest. Alius autẽ actus rationis est dũ his, quæ apprehendit assentit: si igitur fuerint talia apprehensa, quibus naturaliter intellectus assentiat (sicut prima principia) assensus talium, vel dissensus non est in potestate nostra, sed in ordine naturæ, & ideo propriè loquendo naturæ imperio subiacet. Sunt autẽ quædam apprehensa, quæ non adeo conuincunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire, vel saltem assensum vel dissensum suspendere propter aliquã causam. & in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio hoc modo imperat sibiipsi, sicut & voluntas mouet seipsam, vt suprà dictum est: *inquantũ scilicet vtraque potentia reflectitur supra suum actum & ex vno in aliud tendit. *q. 9. art. 1.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd propter diuersitatem obiectorum quæ actui rationis subduntur, nihil prohibet rationẽ seipsam participare: sicut in cognitione conclusionum participatur cognitio principiorum.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum actus appetitus sensitiui imperetur.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ actus sensitiui appetitus non sit imperat⁹. dicite em Apostolus Ro. 7. Non enim quod volo bonum hoc ago. & glo* exponit, quod homo vult non cõcupiscere, & tamen concupiscit. sed concupiscere est actus appetitus sensitiui: ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio nostro. *Infrà q. 56. art. 4. Et vere. q. 25. ar. 4. Et Aug. lib. 1. con. Iul. c. 26. to. 7.

Præterea

plinari vel non imaginari quam imaginari hoc vel illud, subesse intelligitur nostro imperio: quatenus pendet ex parte animæ, sicut de appetitu sensitiuo dictum est. Contingit enim ex corporis dispositione vel repentino motu improbas pati imaginationes, nullo imperante. Et in hoc est magna latitudo, intantum, vt aliqui patiantur huiusmodi imaginationes sic, vt vigilantibus appareant: sicut aliis apparent dormientibus. Et hinc plerunque fit vt dicant se vidisse vel audiuisse, quod tamen non fuit in veritate: sed sicut in somniis: vt patet non solum in phreneticis sed melancholicis: vnde sublatis impedimentis ex parte corporis in potestate nostra est has imaginationes excludere, & alias assumere secundum imperium rationis perfectum: sed contingit negligentibus propter imperfectum imperium perseuerare plerumque malas imaginationes, quas dicunt se pati contra voluntatem & non est sic, quia ex imperfecto patiuntur imperio. *q. 10. art. 2. & q. 110. ar. 2. *lib. 1. ca. 8. & 9. *Ar. 6. *Cap. 3.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ, Articulum octauum.*

IN responsione ad primum octaui articuli dubium occurrit de ratione assignata ibidem, scilicet quòd quanto aliquis est actus immaterialior, tanto est nobilior: & magis subditur imperio rationis. Contradicit enim hoc Aristot. primo Politicorum: & authori in articulo præcedenti, & experientiæ. Experimur enim quod corporis membra magis obediũt rationi, quàm passiones appetitus sensitiui. Et dictum est, quòd ratio præest appetitui sensitiuo, non totaliter. Corpori autem sic, &c. Et tamen secundum hãc rationem passiones appetitus sensitiui, cum sint actus spiritualiores, deberent magis imperio rationis subdi, quàm motus manus & pedis. *D. 221. *Cap. 3.

¶Ad hoc dicitur, quòd obedientia oritur ex propinquitate: sed propinquitas est duplex, similitudinis scilicet & proportionis: & secundum similitudinem quidem, quanto actus est nobilior, tanto prior secundum naturam suam est rationi, & aptior vt sequatur eam: secundum proportionem verò quanto bonum proprij, ad quod aliquid infra latitudinem obsequentium ordinatur, est magis consonum rationi, tanto magis subditur eius imperio. Constat autem quod appetitus sensitiuus & corpus aptum natum obsequi rationi, sicut habent ad proprium bona, quod illæ ex natura propria inclinantur ad bonum, quandoque contrarium rationi. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Istud verò ex natura sua non inclinatur ad bonum dissonum rationi: imò à natura fabricatum est habile ad motum consonum rationi. Cuius duo signa sunt: primum, quòd corpora cælestia ad solum rationalem motum habilia sunt, nihil omnino habentia impedimenti ad obediendum rationi motrici. Secundum quod in nobis nullus nouus motus animalis nostrorum membrorum subducitur ab obedientia rationis, nisi quæ ad maximè delectabile secundum sensum quod est obiectum appetitus sensitiui, ordinantur: de quo scriptum est, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: hoc etiã contingit propter subitum motu m concupiscentiæ, vt dictum est. *Infrà q. 30. art. 3. ad 2. Et 1. Et 22. q. 148. ar. 1. ad 3. Et 3. q. 15 ar. 2. ad 1. & q. 19. a. 2. 2. cor. Et 2. Et 20. q. 1. ar. 2. ad 3. Et veri. q. 22. art. 4. cor. Et 2. Et quæst. 4. art. 2. cor. & 1. Ethi. col. 2 fi. *Ec. cit.

¶Ad secundum dicendum, quod qualitas corporalis duplici ter se habet ad actum appetitus sensitiui. Vno modo vt præcedes, vt prout aliqu is est aliqualiter dispositus secundum corpus ad hanc vel illam passionem. Alio modo, vt consequens: si cut cum ex ira aliquis incalescit, qualitas igitur præcedens non subiacet imperio rationis: quia vel est ex natura, vel ex alia præcedenti motione, quæ non statim quiescere potest: sed qualitas consequẽs sequitur imperium rationis, quia sequitur motum localem cordis, quod diuersi modè mouetur secũdum diuersos actus sensitiui appetitus.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd quia ad apprehensionem sensus requiritur sensibile exterius non est in potestate nostra ap prehẽdere aliquid sensu nisi sensibili præsente, cuius præsentia non semper est in potestate nostra. tunc enim homo potest vti sensu cum voluerit, nisi sit impedimentum ex parte organi. Apprehensio autem imaginationis subiacet ordinatio ni rationis secundum modum virtutis vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quòd enim homo non posit imaginari quæ ratio considerat, contingit vel ex hoc, quòd non sunt imaginabilia, sicut incorporalia: vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ est ex aliqua indispositione organi.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ actus vegetabilis animæ imperio rationis subdantur. vires enim sensitiuæ nobiliores sunt viribus animæ vegetabilis. Sed vires animę sensitiuę subdũtur imperio ratiõis. ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

2 ¶Præterea, Homo dicitur minor mundus: quia sic est anima in corpore, sicut Deus in mundo: sed Deus sic est in mundo, quod omnia quæ sunt in mundo, obediunt eius imperio. ergo & omnia quæ sunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

3 ¶Præterea, Laus & vituperium nõ contingit nisi in actibus, qui subduntur imperio rationis. sed in actibus nutritiuæ & generatiuæ potentiæ contingit esse laudem & vituperiũ, & virtutẽ & vitiũ, sicut patet in gula & luxuria & virtutibus oppositis. ergo actus harũ potentiarum subdantur imperio rationis.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nyssenus* dicit, quod id, quod nõ persuadetur à ratione, est nutritiuum & generatiuum. *li. 4. c. 25.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd actuum, quidã quidem procedunt ex appetitu naturali, quidam autẽ ex appetitu animali vel intellectuali. omne enim agẽs aliquo modo appetit finem. appetitus autẽ naturalis non consequitur aliquã apprehensionem, sicut sequitur appetitus animalis & intellectualis. ratio autẽ imperat per modum apprehensiuę virtutis. & ideo actus illi, qui procedunt ab appetitu intellectiuo, vel animali, possunt à ratione imperari, non autem actus illi, qui procedũt ex appetitu naturali. huiusmodi enim actus sunt vegetabilis animæ. vnde, vt Gregor. Nyssenus* dicit, q̃ vocatur naturale, quòd generatiuum & nutritiuum. & propter hoc actus vegetabilis animæ nõ subduntur imperio rationis. *Ec. cit.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ quãto aliquis actus est immaterialior, tanto est mobilior, & magis subdit⁹ imperio rationis. vnde ex hoc ipso, q̃ vires ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodlibet eorũ est principium. Ex prima enim habetur, quòd motus iste nõ subditur imperio superioris partis: ex quo enim est quasi separatum animal secundum seipsum, habet motum non imperatum ab alio. Ex secunda vero, quòd motus iste est naturalis: quia principia oportet esse naturalia.

¶ Super Quæstionem decimamoctauam.

CIrca quæstionis decimæoctauæ initiũ recolito ex supradictis, quid nominis actionis humanæ & mali moralis. Primum enim sonat actus voluntarios: secundum priuationem boni debiti actioni voluntatiæ.

1.q.81.ar. 3.ad 2. Et 2.q.168.ar. 1.cor. Et 2. dist.29.q. 1.art.1.ad 3. Et veri. quæst. 15. 4. ad 5. 2 arti. 5. ad 14. Et mal. q.7.arti.2. ad 15.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd mẽbra corporis non obediant rationi, quantum ad actus suos. constat enim quòd membra corporis magis distant à ratione quam vires animæ vegetabilis. sed vires animæ vegetabilis non obediũt rationi: vt dictum est: ergo multominus membra corporis.

2 ¶ Præterea, Cor est principium motus animalis. sed motꝰ cordis non subditur imperio rationis. dicit enim Greg. Nyssen* quòd pulsatiuũ nõ est persuasibile ratione: ergo motus membrorum corporalium non subiacet imperio rationis.

Ar. præc. c.li.c.15. Ca.16.10.5.

3 ¶ Præterea, Augu. dicit 14. de ci. Dei,* quòd motus membrorum genitalium aliquando importunus est nullo poscente, aliquando autem destituit inhiantem: & cum in animo concupiscẽti ferueat, friget in corpore: ergo motus membrorum non obediunt rationi.

Cap.9.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 8. confes.* Imperat animus vt moueatur manus: & tãta est facultas, vt vix à seruitio discernatur imperium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd membra corporis sunt organa quædam potentiarũ animæ: vnde eo modo, quo potentiæ animæ se habent ad hoc quòd obediãt rationi, hoc modo se habent & corporis membra. Quia igitur vires sensitiuæ subduntur imperio rationis, non autem vires naturales, ideo omnes motus membrorum, quæ mouentur à potentiis sensitiuis, subduntur imperio rationis: motus autem mẽbrorum, qui consequuntur vires naturales, non subduntur imperio rationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd membra non mouent seipsa, sed mouentur per potentias animæ. quarum quædam sunt rationi viciniores quàm vires animæ vegetabilis.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd in his, quæ ad intellectũ & voluntatem pertinent, primum inuenitur id, quod est secundum naturam, ex quo illa deriuantur, vt à cognitione principiorum naturaliter notorum cognitio cõclusionum, & à voluntate finis naturaliter desiderati deriuatur electio eorum, quæ sunt ad finem: ita etiam in corporalibus motibus principium est secundum naturam: principium autem corporalis motus est à motu cordis. vnde motus cordis secundum naturam est, & non secundum voluntatẽ. consequitur enim sicut per se accidens vitam quæ est ex vnione corporis & animæ. sicut motus grauium & leuium consequitur formam substantialem ipsorum. vnde & à generante moueri dicuntur secundum Philosophum in 8. Physic.* & propter hoc motus iste vitalis dicitur. vnde Grego. Nyss.* dicit, quòd sicut generatiuũ & nutritiuum non obedit rationi, ita nec pulsatiuum quod est vitale: pulsatiuum autem appellat motum cordis, qui manifestatur per venas pulsatiles.

Tex.19.& seq. 1ib. 4.c.15.

Cap.16.& 20.l.9.5.

¶ Ad tertium dicẽdũ, q̃ sicut Augu. dicit in 14. de ci. Dei.* Hoc quod motus genitalium membrorum rationi non obedit, est ex pœna peccati, vt scilicet anima suæ inobedientiæ ad Deũ in illo præcipuè membro pœnã inobedientiæ patiatur, per quod peccatũ originale ad posteros traducitur. Sed quia per peccatũ primi parentis, vt infra dicetur,* natura est sibi relicta subtracto supernaturali dono, quod homini diuinitus erat collatũ, ideo consideranda est ratio naturalis, qua re motus huiusmodi membrorũ specialiter rationi nõ obedit. cuius causam assignat Aristot.* in lib. de causis motꝰ ani-

q.95. ar.3.

Cap.8.

malium: dicens inuoluntarios esse motus cordis & mẽbri pudendi, scilicet quia ex aliqua apprehensione, huiusmodi mẽbra cõmouentur: in quantum scilicet intellectus & phantasia repræsentant aliquid, ex quibus cõsequũtur passiones animæ, ad quas cõsequitur motus horum membrorum: non tamen mouentur secundum iussum rationis aut intellectus: q̃a scilicet ad motũ horum mẽbrorum requiritur aliqua alteratio naturalis, scilicet caliditatis & frigiditatis, quæ quidẽ alteratio nõ subiacet imperio rationis. specialiter autẽ hoc accidit in his duobus mẽbris: quia vtrunque istorum membrorum est quasi quoddam animal separatum, inquantũ est principium vitę. principium autem est virtute totũ cor enim principium est sensuum, & ex membro genitali virtus exit seminalis, quæ est ex virtute totũ animal. & ideo habẽt proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia: vt dictum est.

In solu. ad 2.

QVÆSTIO DESIMAOCTAVA,
De bonitate & malitia humanorum actuum in generali, in vndecim articulos diuisa.

POST HOC considerandum est de bonitate & malitia humanorum actuum. Et primò, quomodo actio humana sit bona, vel mala. Secundò, de his quæ consequuntur ad bonitatem vel malitiam humanorum actuum, puta meritum vel demeritum, peccatum & culpa.

¶ Circa primum occurrit triplex cõsideratio. Prima est de bonitate & malitia humanorum actuũ in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorum actuum. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuum.

¶ Circa primum quæruntur vndecim. ¶ Primò, vtrũ omnis actio sit actio bona, vel aliqua sit mala. ¶ Secundò vtrum actio hominis habeat q̃ sit bona, vel mala, ex obiecto. ¶ Tertiò, vtrũ hoc habeat ex circunstantia. ¶ Quartò, vtrũ hoc habeat ex fine. ¶ Quintò, vtrũ aliqua actio hominis sit bona, vel mala, in sua specie. ¶ Sextò, vtrũ actus habeat speciẽ boni vel mali, ex fine. ¶ Septimò, vtrũ species, q̃ est ex fine, cõtineatur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, aut ecõuerso. ¶ Octauò, vtrum sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem. ¶ Nonò, vtrũ aliquis actus sit indifferens secundũ individuum. ¶ Decimò, vtrum aliqua circunstantia cõstituat actum moralem in specie boni vel mali. ¶ Vndecimò, vtrum omnis circunstantia augens bonitatem, vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua mala.

Infrà ar.2 co. et q.73. art.7.ad 1. Et mal.qõ. 2.ar.1.2 et 3. & 5,qo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis actio hominis sit bona, & nulla sit mala. dicit enim Dio.4.c.de di.no. Quòd malum non agit, nisi virtute boni: sed virtute boni non sit malum, ergo nulla actio est mala.

2 ¶ Prætetea, Nihil agit nisi ſm quod est actu: non est autem aliquid malum secundum quod est actu, sed secundum quod potentia priuatur actu, in quantũ autem potentia perficitur per actũ, est bonum: vt dicitur in 9. Metaph.* Nihil ergo agit, inquantũ est malum, sed solum inquantum est bonũ. Omnis ergo actio est bona, & nulla mala.

Text.20.

3 ¶ Præterea, Malum non potest esse causa nisi per accidens: vt patet per Dio.4.c.de di.no. sed omnis actionis est aliquis p se effectꝰ: nulla ergo actio est mala, sed oĩs actio est bona.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Io.3. Oĩs qui malè agit, odit lucẽ: est ergo aliqua actio hominis mala.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de bono & malo in actionibus oportet loqui sicut de bono & malo in rebꝰ, eo quòd vnaquæque res talem actionem producit, qualis est ipsa. In rebus autem vnumquodque tantum habet de bono, quantum habet de esse. bonum enim & ens conuertuntur: vt in primo* dictum est. solus autem Deus habet totam plenitudinem sui esse secundum aliquid vnũ & simplex: vnaquæque res verò habet plenitudinem essendi sibi conuenientem secundum diuersa. Vnde in aliquibus contingit, quòd quantum ad aliquid habent esse & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem essendi eis debitã: sicut ad plenitudinẽ esse humani, requiritur q̃ sit quoddam compositũ ex anima & corpore habẽs oẽs potentias & instrumenta cognitionis & motus. vnde si aliqd horũ deficiat alicui homini, deficit ei aliqd de

q.5. ar.1.

de plenitudine sui esse. quantum igitur habet de esse, tantum habet de bonitate. inquantũ vero aliquid ei deficit de plenitudine essendi, in tantũ deficit à bonitate, & dicitur malũ: sicut homo cæcus habet de bonitate, quòd viuit, & malũ est ei quod caret visu. Si uero nihil haberet de entitate vel bonitate neq; malũ neque bonũ dici posset. Sed quia de ratione boni est ipsa plenitudo essendi, siquidem alicui aliquid defuerit de debita essendi plenitudine, non dicitur simpliciter bonũ, sed secundum quid, inquantũ est ens. poterit tamen dici simpliciter ens, & secũdum quid ens: vt in primo* dictũ est. Sic igit dicendũ est, quòd omnis actio, inquantũ habet aliquid de esse, intantum habet de bonitate, inquantum vero deficit ei aliquid de plenitudine essendi, quę debetur actioni humane, intantum deficit à bonitate, & sic dicitur mala: puta si deficiat ei, vel determinata quantitas secundum rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum agit in virtute boni deficientis: si enim nihil esset ibi de bono, neque esset ens, neque agere posset: si autẽ non esset deficiẽs, nõ esset malum. vnde & actio causata est quoddam bonũ deficiẽs quia secundum quid est bonum, simpliciter autem malum.

¶ Ad secundum dicendũ, quod nihil prohibet aliquid esse secundum quid in actu, vnde agere possit, & secundum aliud priuari actu, vnde causet deficientem actionẽ sicut homo cæcus actu habet virtutem gressiuam, per qua ambulare potest: sed inquantum caret visu, qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando, dum ambulat cespitando.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio mala potest habere aliquẽ effectum per se secũdum quòd habet de bonitate & entitate: sicut adulterium est causa generationis humanę inquantum habet commixtionem maris & fœminæ, non autem, inquantum caret ordine rationis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiectis.

Infrà q. 19.ar.1.& 2.col.2.q. 21.arti.1. solum. & 2.dist.36. art.5.col. Cap.12.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur quòd non habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto: obiectum enim actionis est res. in rebus autem non est malum, sed in visu peccantium: vt Augustꝰ. dicit in libr. 3. de doctrina Christia.* ergo actio humana nõ habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

2 ¶ Præterea, Obiectũ cõparatur ad actionẽ, vt materia: bonitas autem rei non est ex materia, sed magis ex forma, quæ est actus: ergo bonũ & malum non est in actibus ex obiecto.

3 ¶ Præterea, Obiectũ potentiæ actiuæ comparatur ad actionem, sicut effectus ad causam: sed bonitas causæ non dependet ex effectu, sed magis econuerso: ergo actio humana nõ habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Oseæ nono, facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerũt. fit autẽ homo Deo abominabilis propter malitiam suæ operationis: ergo malitia operationis est secundum obiecta mala, quæ homo diligit, & eadem ratio est de bonitate actionis.

Artic.1.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictum est* bonum & malum actionis sicut & cæterarũ rerum, attenditur ex plenitudine essendi, vel defectu ipsius. primum autẽ, quod ad plenitudinẽ essendi pertinere videtur, est id quod dat rei speciem: sicut autem res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio habet speciem ex obiecto, sicut & motus ex termino: & ideo sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma, quę dat speciẽ ei, ita & prima bonitas actus moralis attẽditur ex obiecto cõueniẽti, vnde & à quibusdã vocatur bonũ ex genere, puta vti re sua: & sicut in rebꝰ naturalibus primũ malum est, si res generata non consequitur formã specificam, puta si nõ generetur homo, sed aliquid loco hominis: ita primum malũ in actionibus moralibꝰ: est quod est ex obiecto: sicut accipere aliena. & dicitur malum ex genere, genere pro specie accepto, eo modo loquendi, quo dicimus humanum genus totam humanam speciem.

D.671,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet res exteriores sint in seipsis bonæ, tamen non semper habent debitam proportionem ad hanc vel illam actionem: & ideo inquantũ cõsideratur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd obiectum non est materia ex qua, sed materia circa quam: & habet quodãmodo rationem formæ, inquantum dat speciem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non semper obiectũ actionis humanæ est obiectum actiuæ potentiæ. nam appetitiua potentia est quodãmodo passiua, inquantum mouetur ab appetibili: & tamen est principium humanorum actuum, neque enim potẽtiarum actiuarum obiecta semper habent rationem effectus, sed quando iam sunt transmutata: sicut alimentum transmutatum est effectus nutritiuæ potẽtiæ, sed alimẽtum nõdum transmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, sicut materia circa quam operatur. ex hoc autem quod obiectum est aliquo modo effectus potẽtiæ actiuæ, sequitur quòd sit terminus actionis eius, & per cõsequens quod det ei formã & speciem: motus enim habet speciem à terminis. & quamuis eriã bonitas actionis non causetur ex bonitate effectus, tamẽ ex hoc dicitur actio bona, quòd bonum effectũ inducere possit. & ita ipsa proportio actionis ad effectum est ratio bonitatis ipsius.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum actio hominis sit bona vel malæ ex circunstantia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actio non sit bona vel mala ex circunstantia. circunstantiæ enim circunstant actum sicut extra ipsum existentes, vt dictum est*: sed bonum & malum sunt in ipsis rebus: vt dicitur in 6. Metaph.* ergo actio non habet bonitatem vel malitiam ex circunstãtia.

2 ¶ Præterea, Bonitas vel malitia actus maxime consideratur in doctrina morũ: sed circunstantiæ cum sint quædam accidentia actuum, videntur esse præter cõsiderationem artis: quia nulla ars considerat id quod est per accidens: vt dicitur in 6. Metaph.* ergo bonitas vel malitia actionis non est ex circunstantia.

3 ¶ Præterea, Id quod cõuenit alicui secundũ suam substantiam, nõ attribuitur ei vt aliquod accidens. Sed bonũ & malum conuenit actioni secundum suam substãtiam, quia actio ex suo genere potest esse bona vel mala: vt dictum est* ergo non cõuenit actioni ex circunstãtia quòd sit bona vel mala.

Infra q. 42 art. 6. cor. Et ma. quæstio.2. arti.3.cor. & 9.7.ar. 4. cor Et quæst.5.ar tic.6.cor. Et 2.dist. 36.arti.5. cor. & 7. ar.2.

Text.5.

Text.4.

Art.prae.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in libro Ethico.* quod virtuosus operatur secundum quod oportet, & quando oportet, & secundum alias circunstantias, ergo ex contrario vitiosus secundum vnũquodq; vitium operatur quando non oportet, vbi non oportet: & sic de aliis circunstantiis, ergo actiones humanæ secũdum circunstantias sunt bonæ, vel malæ.

Lib.2.c.6.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in rebus naturalibꝰ inuenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debet ei ex forma substantiali, quæ dat speciem, sed multum superadditur ex superuenientibus accidentibus: sicut in homine ex figura, ex colore: & sic de aliis, quorũ si aliquod desitꝰ ad decentem habitudinem, consequitur malum: ita etiam est in actione. nam plenitudo bonitatis eius non consistit in sua specie: sed aliquid additur ex his quæ adueniunt tanquam accidentia quædam: & huiusmodi sunt circunstantiæ debitæ. vnde si aliquid desit quod requiratur ad debitas circunstantias, erit actio mala.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circunstantiæ sunt extra actionem in quãtum non sunt de essentia actionis, sunt tamen in ipsa actione velut quædam accidentia eius, sicut & accidentia: quæ sunt in substantiis naturalibus, sunt extra essentias earum.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd non omnia accidentia per accidens se habent ad suam substantiam: sed quædam sunt per se accidentia, quæ in vnaquaque arte considerantur: & per hunc modum considerantur circunstantiæ actuum in doctrina morali.

¶ Super Quæstionis decimæ octauæ Articulum secundum.

CIrca articulum secundum quæstionis eiusdem, omisso primo, aduerte primo q̃ author quasi plus determinans, quàm quæsierit, non solum dicit q̃ actus est bonus moraliter ex obiecto, sed quod habet bonitatem primam & specificã ab eo. Cum enim omnis quæstio medij: vt patet secũdo Posteriorum, optime respondet simul, quia est, & propter quid est actus bonus moraliter ex obiecto: quia scilicet est specificans primum. Aduerte secundo, quod licet in primo horũ, scilicet quòd prima bonitas moralis in actu sit, ex obiecto sequatur Scotus authoris doctrinam: in secundo tamen horũ dissentit in quodlib. quæstione decimaoctaua, articulo primo, putans quòd determinatio ex obiecto ita constituat bonitatem actus moralis, quòd nullam specificam bonitatẽ det illi, sed capacitatẽ ad omnis bonitatis specificæ in genere moris. hæc q̃ dẽ dicit, sed non probat: & tamen constat quod amare Deum, & odium Dei, actus matrimonialis, adulterium & similia, bonitatem vel malitiam habent specificam ex obiectis: ita quòd nõ solum bonitatem vel malitiam generic. mieu communem dat obiectum, vt uti re sua aut aliena. sed etiam specialissimam generare ex propria, aut ex aliena vxore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.

CIrca quartum articulum eiusdem decimæoctauæ quæstionis, omisso tertio, aduerte quadruplicem bonitatem in litera positam actionis humanæ, sic vt omnem bonitatem conuenire illi intelligas, inquantum est actio humana. omnis enim humana actio quātuncunque vitiosa, continetur sub genere actionis humanæ: quoniam est actus à ratione & voluntate, &c. & sic habet bonitatem & charitaté actionis humanæ: & quātum huiusmodi entitatis habet tantum bonitatis: & secundum hoc (vt infra dicetur) omnis nostra, quamuis mala, actio est à Deo.

Infrà q.73 art.1, ad 1.

¶Circa distinctionē huius quadruplicis bonitatis in litera dubium occurrit: quia supērius in quæstione septima, bonitas finis posita est inter circunstantias: hic autem diuiditur contra bonitatem circunstantiarum.

¶Ad hoc dicitur, quòd finis ctiam adiūctus potest referri ad actum interiorem voluntatis, & ad actum exteriorem. Si referatur ad actum interiorem, non est circunstantia, sed ad substantiam actus specificatiue concurrens. Si autem referatur ad actum exteriorem, finis adiunctus habet rationem circunstantiæ. Et sic quum aliquis mœchatur, vt furetur, furtum est circunstantia fornicationis exterioris & specificatio interioris velle, propter quod in sexto articulo huius quæst. dicitur, quòd huiusmodi finis, puta furtum, specificat etiam fornicationem exteriorem formaliter, & nō materialiter, id est vt stat sub illo interiori velle, & non secundum se. Idem ergo finis & circūstantia & specificatio, relatus ad eundem etiam actum exteriorem humanum diuersimode, scilicet formaliter & materialiter & quoniam sermones in scientia sunt formales, merito bonitas ex fine, vt specifica distinguitur contra bonitatem ex circūstantia etiam finis.

Lib.3.ca.1.

¶In responsione ad tertium eiusdem quæstionis articuli dubium occurrit quomodo sit possibile actum bonum ex genere & circunstantiis ordinari ad malum finem, aut econuerso: quia si est malus, vel bonus ex fine adiuncto, ergo non variatur ex fine. & tenet sequela: quia quilibet finis adiunctus habet rationem circunstantiæ respectu actus exterioris secundum se, vt dictum est. videtur ergo implicatio in adiecto, quum dicitur actus malus ex genere ex circunstantiis ad bonum finem, aut econuerso actus bonus ex genere & circunstantiis ad malum finem: qualis enim est ex circunstantiis finis, ad talem est finem adiunctum, & econuerso. Constat autem, quòd totus hic sermo, scilicet de fine vt circunstantia, & fine malo, ad quem actus bonus, & bono, ad quem actus malus ordinatur: de fine adiuncto intelligitur, vt patet ex supradictis.

¶Ad hoc potest dupliciter dici, Primò quòd licet actus malus etiam ex circūstantia omnis finis non possit ordinari in bonum finem: actus malus etiam ex circunstantia finis potest ordinari in finem bonū: verbi gratia, fornicari propter furari, propter prodigum esse, propter vsurpationem status, propter vindictam exercendam: & sic deinceps, addendo fiaem fini semper malum, impossibile est ordinari in bonum, esset enim malus ex circunstantia omnis finis: & sic esset implicatio in adiecto: sed fornicari propter furari quamuis sit actus malus ex genere & circunstantia finis, potest tamen ordinari in bonum propter eleemosynam dandam. Sed quia circunstantia finis non arctatur magis ad vnum finem, quàm plures, aut plures quàm omnes possibiles adiungi: ideo dicitur secundo, quòd in hoc & similibus sermonibus intelligendum est de circunstantiis manentibus pure circunstantiis: & non de circunstantiis transeuntibus in specificantia actum: vnde quum circunstantia finis transeat in specificans actum [vt in sexto articulo author docet inferius]

QVÆST XVIII.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum actio humana sit bona vel mala ex fine.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd bonum & malum in actibus humanis non sint ex fine: Dicit enim Dio. 4.ca. de di.no. quòd nihil respiciens ad malum operatur. si igitur ex fine deriuatur operatio bona vel mala, nulla actio esset mala: quod patet esse falsum.

2 ¶Præterea, Bonitas actus est aliquid in ipso existens: finis autem est causa extrinseca: non ergo secundum finem dicitur actio bona vel mala.

3 ¶Præterea, contingit aliquā bonā operationem ad malum finem ordinari: sicut cum aliquis dat eleemosynā propter inanem gloriam, & econuerso aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem. sicut cum quis furatur, vt det paupe ri. ergo est ex fine actio bona vel mala.

¶SED CONTRA est quod Boetius dicit in Topicis,* quod cuius finis bonus est ipsum quoque bonum est: & cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.

Lib.3.ca.1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eadem est dispositio rerū in bonitate & in esse. sunt enim quædam, quorū esse ex alio non dependet, & in his sufficit cōsiderare ipsum eorū esse absolutè. Quædā vero sunt, quorum esse dependet ab alio: vnde oportet quòd cōsiderētur per cōsiderationem ad causam, à qua dependet. sicut autē esse rei dependet ab agente, & forma, sic bonitas rei dependet à fine: vñ in personis diuinis, quæ non habent bonitatem dependentem ab alio, nō consideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. actiones autem humanę & alia quorum bonitas dependet ab alio, habent rationē bonitatis ex fine, à quo dependet præter bonitatem absolutam, quæ in eis existit. Sic igit in actione humana, bonitas quadruplex considerari potest. Vna q. idē secundū genus, prout scilicet est actio: qa

consequens est, quòd cum dicitur, quòd actus bonus ex genere & circunstantiis potest ordinari in malum finem, intelligitur de circunstantijs non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans: & similiter de malo. Et sic cessat obiectio: quia finis qui est circunstantia actus exterioris, secundum se transit in specificans: & sic non excipitur finis ab aliis, quia circunstantia, sed quia non manet in sua puritate, sed transit in specificans. Et hoc oportet bene notare, & recolere in sequentibus, vbi de duabus bonitatibus moralibus, scilicet ex fine, & genere, ac circunstantiis erit sermo.

Art.2.

¶Super quæstionū decimæoctauæ Articulum quintum.

CIrca quintum articulum huius decimæoctauę quæstionis, & specialiter in responsione ad secundum dubiū magnum dilucidā dum est, quomodo stāt hæc duo simul, scilicet, Differentiæ secūdum bonum & malum constituunt distinctas & cōtrarias species actuum moralium: & malum non est natura aliqua, sed nihil: vt Augu. & Diony. dicunt. Si enim actus moralis malus: puta intemperantia, species est aliqua inter entia contraria speciei temperantiæ, sicut nigredo albedini, sequitur, quòd differentia mali est natura aliqua & nō priuatio nullam potest constituere speciem actus, aut habitus aut cuiusque rei. Si autem malum secundum totam suam formalem latitudinem priuatio nihil est, nulla erit in moralibus mali species posituiarde hac enim loquitur, ac per hoc nulla vere, & proprie contrarietas inter actum habitūmque iustitiæ, & iniustitię, temperantiæ & intemperantiæ, quod est cōtra communem doctrinā. oportet enim vtrunque contrariorum vt sic, esse ens positiuum formaliter, & non tantum subiectiue.

Mal.q.ar. 4.ad 5. & art.5.cor. Art.1.

Text.41

¶Ad claritatem huius obscuræ difficultatis scito quòd dicere non audemus nisi expressa diui Thom. sententia in prima parte, q.48. articul.1. ad 2. & 3. contra Gen c.9.

explicaret, quod hic tangitur, scilicet quod malum genus & differentia in moralibus formaliter est ens positiuum & bonum in se, quamuis sit malū homini secūdum rationem, sicut forma mortui est quoddam ens & bonum in se, quamuis sit malum vino. Est itaque iniustitiæ actus & habitus secundū suam speciem moralem formaliter ens positiuum & cōtrarium iustitiæ. nec ex hoc sequitur quòd malum sit natura aliqua, aut ens. Sed æquiuocatio accidens hic occurrit. Obscuritatem parit, malum enim æquiuocum est ad malum vere & proprie, & ad malum genus, differentias & species moralium. pro quo nota, q malum absolutè loquendo, significat priuationem boni debiti, quando, sicut, &c. Malum autem in moralibus q̄nque significat priuationem boni secundum rationem debiti, quando, sicut, &c. actui humano vel quandoque autē significat ens contrarium actui, vel habitui humano bono, ita q inter significationem mali in moralibus & absolute hoc interest, quòd malū absolute formaliter est nihil, denominatiue autem est. In moralibus autem malum quod est pars subiectiua mali in communi, eodem modo se habet, scilicet quòd formaliter est nihil, denominatiue vero est ens: sed præter hoc in moralibus etiam ipsum ens formaliter contrarium actui vel habitui bono moraliter vocatur malum secundū suam speciem. vbi manifeste patet æquiuocatio. Est igitur in moralibus malum dupliciter, scilicet priuatiue: & hoc est simpliciter & formaliter malum, quod est nihil, cuius Deus non est author: & contrarie, & hoc est in se bonum: & est à Deo, quamuis priuatio sibi annexa à nullo forte sit, sicut nec potentia peccandi quo ad priuationem. Sed de hoc alias. Ad propositum sufficit hæc intellexisse, & cum his eorum radicem, scilicet q quia nullus operatur aspiciens ad malum, oportet in malo actu voluntatis inueniri bonū aliquod verum vel apparens. cum priuatio bonitatis alicuius spectantis ad rectam rationem. Et pro quanto actus ille ad bonum

& malo: sicut homo gñatur ex adulterio & ex matrimoniali concubitu: ergo actus bonus & malus non differunt specie.

4 ¶Præterea, Bonū & malum dicitur, in actibus quandoque secundum circunstantiam, vt dictum est:* sed circunstantia cum sit accidens, non dat speciem actui: ergo actus humani non differunt specie propter bonitatem & malitiam.

Artic.3.

Cap.1.n.2.

¶SED CONTRA, secundum Philosophum in 2. Ethic.* similes habitus, similes actus reddunt: sed habitus bonus & malus differunt specie, vt liberalitas & prodigalitas: ergo & actus bonus & malus differunt specie.

¶RESPONDEO dicendum, quòd omnis actus speciem habet ex suo obiecto, sicut supra dictū est:* vnde oportet q aliqua differētia obiecti faciat diuersitatem speciei in actibus. Est autem considerandum quòd aliqua differentia obiecti facit differētiam speciei in actibus secundum quod referuntur ad vnum principium actiuum, quod non facit differētiam in actibus secundum quod referuntur ad aliud principium actiuum: quia nihil quod est per accidēs, constituit speciem, sed solum quod est per se. potest autem aliqua differētia obiecti esse per se in comparatione ad vnum principium, & per accidens in comparatione ad aliud, sicut cognoscere coloré & sonum per se differunt per comparationem ad sensum, non aūt per comparationem ad intellectum. In actibus autem bonū & malum dicitur per comparationem ad rationem: quia vt Diony. dicit quarto cap. de di.no. Bonum est hominis secundum rationem esse, malum autem quod est præter rationem: vnicuique enim rei est bonum quod conuenit ei secundum suam formam: & malum quòd est ei præter ordinem suę formæ. patet ergo quòd differentia boni & mali circa obiectum considerata comparatur per se ad rationem, scilicet secundū quod obiectum est ei conueniens vel non conueniens. dicūtur autem aliqui actus humani vel morales secundum quod sunt à ratione. vnde manifestum est quod bonum & malum diuersificant speciem in actibus moralibus, differentiæ enim per se diuersificant speciem.

q.1. art.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q etiam in rebus naturalibus bonum & malum, quod est secundum naturam & contra naturam, diuersificant speciem naturæ. corpus enim mortuum & corpus viuum non sunt eiusdē speciei: & similiter bonum inquantum est secundum rationem, & malum inquantum est præter rationem, diuersificant speciem moris.

¶Ad secundum dicendum, q malum importat priuationem non absolutam, sed consequentem talem potentiam. dicitur enim malus actus secundum suam speciem, non ex eo q nullum habeat obiectum, sed quia hēt obiectum non conueniēs rationi: sicut tollere aliena. vnde inquātum obiectum est aliquid positiuè, potest constituere speciem mali actus.

¶Ad tertium dicendum, q actus cōiugalis & adulterium, secundum quod comparantur ad rationem, differunt specie & habent effectus specie differētes: quia vnum eorum meretur laudem & præmium, aliud vituperium & pœnam. sed fm q comparantur ad potentiam generatiuam, non differunt specie, & sic habent vnum effectum secundum speciem.

¶Ad quartum dicendum, q circunstantia quādoque sumitur vt differentia essentialis obiecti, secūdum quod ad rationem comparatur. & tunc potest dare speciem actui morali. & hoc oportet esse quandocunque circunstantia transmutat actum de bonitate in malitiam: non enim circunstantia faceret actū malum, nisi per hoc, quod rationi repugnat.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum actus habeat speciem boni vel mali ex fine.

Infrà q.19 art.1.& 2. diff.40. ar. 1.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum & malum quod est ex fine, nō diuersificent speciē in actibus. actus enim habent speciem ex obiecto: sed finis est præter rationem obiecti: ergo bonum & malū, quod est ex fine, non diuersificant speciem actus.

2 ¶Præterea, Id quod est per accidens, non constituit speciē, vt dictum est,* sed accidit alicui actui, q ordinetur ad aliquē finem, sicut quòd aliquis det eleemosynam propter inanem gloriam. ergo secundum bonum & malum, quod est ex fine, non diuersificantur actus secundum speciem.

Artic.1.

3 ¶Præterea, Diuersi actus secundum speciem ad vnum finē ordinari possunt: sicut ad finē inanis gloriæ ordinari possunt actus diuersarum virtutum & diuersorum vitiorum, non ergo bonum & malum, quod accipitur secundum finem, diuersificat speciem actuum.

q.1 art.3.

¶SED CONTRA est quod suprà ostensum est,* quòd actus humani habent speciem à fine. ergo bonum & malum quod accipitur secūdum finem, diuersificat speciem actuum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd bonum fertur, speciem sortitur positiuam, ex qua dicitur malus contrarie. pro quanto vero priuationem bonitatis debitæ habet annexam, est malus priuatiue. In eodem articul. nota responsionem ad quartum, vt cōiungens eam doctrinæ penultimi & vlt. art.

q.1. art.1.

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum sextum.

IN sexto arti. eiusdem quæstio. 18. dubium est circa illa verba in corpore articuli: Finis proprie est obiectum interioris actus voluntarij. videtur enim hoc esse falsum. Nam obiectum electionis manifestę est id quod est ad finem. imo in hoc distinguitur à volitione & intentione: vt superius patet & in tertio Ethic. Et eadem difficultas est de cōsensu & vsu, de quibus dictum est quòd sunt respectu eius, quod est ad finem.

Capi.2.

In corp. et q.1. art.1.

¶Ad hoc dicitur, quòd obiectum formale omnis actus voluntatis est finis: eo quòd est etiam ratio eorum quæ sunt ad finem, vnde author ad insinuandam hanc formalitatem obiecti apposuit ly proprie, dicens, Finis autem proprie: & hoc in sequentibus præ oculis habendum est.

¶In responsione ad secundum eiusdem articuli congrega diligenter verba literæ, vt euadas difficultates. Non enim dicitur in litera quòd soli actui exteriori accidit ordinari in talem finem. hoc enim esset falsum: posset nanque etiam interiori voluntatis actui accidere ordo in talem finem: vt patet in odiente Deum propter consequendum regnum, vel aliquid huiusmodi. sed dicitur in litera quòd talis ordo nō accidit interiori actui voluntatis qui comparatur ad exteriorem, vt for male ad materiale: ita quod non omni actui interiori denegant hanc accidentalitatem: sed illi qui habet se ad exteriorem, vt formale. Ille actus autem quise habet vt formalis [vt iam determinatum est superius] est actus imperans: quando autem ipse actus interior voluntatis ordinatur ad alium finem, tunc se habet vt actus imperatus: & in eundem incidit ordinem cum actu exterio ri. habet igitur & hoc præ oculis vt intelligas in hoc tractatu actus interioris voluntatis nomine ipsum non vt imperatum, sed vel secundum se vel imperantem. sic enim contra exteriorem distinguitur.

1.2.q.11.ar tic.1. ad.2.

Art. præced. & q.1. artic.3.

Artic.6.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum species, quæ est ex fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, vel econuerso.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd species bonitatis, quæ est ex fine, contineatur sub specie bonitatis, quę est ex obiecto, sicut species sub genere: puta cum aliquis vult furari vt det eleemosynam. Actus enim habet speciem ex obiecto, vt dictum est.* Sed impossibile est quòd aliquid contineatur in aliqua alia specie, quæ sub propria specie non continetur: quia idem nō potest esse in diuersis speciebus nō subalternis: ergo species quæ est ex fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto.

2 ¶Præterea, Semper vltima differentia constituit speciem specialissimam. Sed differētia, quæ est ex fine videtur esse posterior quam differentia, quæ est ex obiecto: quia finis habet rationem vltimi: ergo species, quę est ex fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto sicut species specialissima.

3 ¶Præterea, Quanto aliqua differentia est magis formalis, tanto magis est specialis: quia differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam: sed species, quæ est ex fine, est formalior ea, quæ est ex obiecto: vt dictum est:* ergo species, quæ est ex fine, cōtinetur sub specie, quæ est ex obiecto: sicut species specialissima sub genere subalterno.

¶SED CONTRA, Cuiuslibet generis sunt determinatæ differentiæ, sed actus eiusdē speciei ex parte obiecti potest ad infinitos fines ordinari: puta furtum ad infinita bona vel mala: ergo species quæ est ex fine, nō continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere.

Art. præced.

¶RESPONDEO dicendum, q ob-

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Super Quæstionis decimæctauæ Articulum octauum & nonum.

CIRCA octauum & nonum præcipue articulũ, dubium occurrit de illa conditionali. Si actus à ratione deliberatiua procedens non sit ad debitum finem ordinatus ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Super hac nanque propositione fundatur doctrina authoris, negantis dari in indiuiduo actum humanum indifferentem seu medium inter bonum & malum moraliter, & quidem Scot. in secundo senten. distinctione 41. sustinere conatur oppositum tripliciter. Primò, quia non omnis actus humanus debet habere huiusmodi bonitatem vel malitiam. secundò, quia actus ex quibus fit habitus virtutis moralis, non est malus, vt patet: nec bonus moraliter, quia non est ex virtute morali: ergo, tertiò, quia habens virtutem, non semper tenetur illa vti, ac per hoc potest quandoque operari, non male, non vtendo virtute. Nec ponit solum actum indifferentem, sed etiam habitum indifferentem generatum ex huiusmodi actibus. In quolibquoque quæstione decimaoctaua, articulo primo, dicebat etiam contra hanc conditionalem somniat triplicem actum & habitum, scilicet bonum & malum priuatiue, & malum contrarie: fundátque se super dictis Boetij super prædicamẽtis, in prima proprietate qualitatis volentis iniusstitiam non priuationé, sed contrarium iustitiæ significare: & super ratione distinctionis inter priuatiue & contrarie oppositum. Et expresse dicit, quòd si quis actum non ordinet ad finem debitum, talis est malus priuatiue, non contrarie: sed si ordinetur ad finem indebitum, tunc est malus cõtrarie. vúltque Dio. capitulo quarto, de di. no. Malum contingit ex singularibus defectibus, intelligi de malo priuatiuè, non contrarie. In secundo quoque sentent. distinctione septima quæstione prima, contradicit totaliter præsenti doctrinæ, volens quòd bonum & malum moraliter ex parte obiecti careant medio, ex parte vero circunstantiæ habeant medium. Et propterea non datur humanus actus indifferens ad bonum & malum moraliter ex obiecto: sed bene datur talis actus indifferens ex parte circunstantiarum, & ratio primi assigna-

Text. 43.

3. artic.

Lib. 2. tex. 30.

iectũ exterioris actus dupliciter potest se habere ad finẽ voluntatis. Vno modo sicut per se ordinatũ ad ipsum, sicut bene pugnare per se ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidẽs: sicut accipere rẽ alienam per accidens, ordinatur ad dandum eleemosynã. Oportet autem vt Philosophus dicit in 7. Meta.* ꝙ differentiæ diuidentes aliquod genus, & constituẽtes speciem illius generis. per se diuidãt illud: si autem per accidẽs, non recte procedit diuisio: puta si quis dicat, animaliũ aliud rõnale, aliud irrationale: & animalium irrationalium, aliud alatũ, aliud nõ alatum. alatum enim & non alatum non sunt per se determinatiua eius, quod est irrationabile. Oportet autẽ sic diuidere, animalium aliud habens pedes, aliud nõ habens pedes: & habentium pedes aliud habẽs duos, aliud quatuor, aliud multos. hæc enim per se determinãt priorẽ differentiam. Sic igitur quãdo obiectum non est per se ordinatum ad finem, differẽtia specifica, quę est ex obiecto, nõ est per se determinatiua eius quod est ex fine, nec econuerso: vnde vna istarum specierum non est sub alia, sed tũc actus moralis est sub duabus speciebus quasi disparatis. vn de dicimus ꝙ ille, qui furatur, vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu. Si vero obiectum per se ordinetur ad finem, vna dictarum differẽtiarum est per se determinatiua alterius, vñ vna istarũ specierum continebitur sub altera: consi derandum autem restat, quæ sub qua. Ad cuius euidentiam primò considerandum est, quòd quanto aliqua differentia sumitur à forma magis particulari, tanto magis est specifica. Secundò, ꝙ quanto agẽs est magis vniuersale, tanto ex eo est forma magis vniuersalis. Tertiò ꝙ quãto aliquis finis est posterior, tanto rndet agenti vniuersaliori. sicut victoria, quæ est vltimus finis exercitus, est finis intentus à summo duce: ordinatio autẽ huius aciei vel illius est finis intentus ab aliquo inferiorum ducum. Et ex istis sequitur, ꝙ differentia specifica, quæ est ex fine, est magis generalis: & differentia q̃ est ex obiecto per se ad talem finẽ ordinato, est specifica respectu eius. voluntas enim, cuius proprium obiectum est finis, est vniuersale motiuum respectu omnium potentiarum animæ, quarum propria obiecta sunt obiecta particularium actuum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ſm subſtantiam ſuam non potest aliquid esse in duabus speciebus, quarũ vna sub altera, non ordinetur. Sed ſm ea quæ rei adueniunt, potest aliquid sub diuersis speciebus contineri. sicut hoc pomum secũdum colorem continetur sub hac specie, scilicet albi: & secundum odorẽ sub specie bene redolẽtis: & similiter actus, qui secundum subſtantiam ſuam est in vna specie naturæ, secundum cõditiones morales superuenientes ad duas species referri potest: vt supra dictum est.*

¶Ad secundum dicendum, quòd finis est postremum in executione, sed est primũ in intentione rationis: secundum quam accipiuntur moralium actuum species.

¶Ad tertium dicendum, quòd differẽtia comparatur ad genus vt forma ad materiam, inquantum facit esse genus in actu: sed etiã genus consideratur vt formalius specie (ſm quod differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam) inquantum facit esse absolutius & minus contractum. vnde & partes diffinitionis, reducuntur ad genus causæ formalis: vt dicitur in lib. Phyſ.* & secundum hoc genus

est causa formalis speciei, & tanto erit formalius, quanto communius.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem. malum enim est priuatio boni secundum Augustin.* sed priuatio & habitus sunt opposita immediata secundum Philosophum: * ergo non est aliquis actus qui secundum speciem suam sit indifferens, quasi medium existens inter bonum & malum.

2 ¶Præterea, actus humani habent spẽm à fine vel obiecto, vt dictum est:* sed omne obiectum & omnis finis habet rationem boni vel mali: ergo omnis actus humanus secundum suam speciem est bonus vel malus: nullus ergo est indifferens secundum speciem.

3 ¶Præterea, Sicut dictum est,* actus dicitur bonus, qui hẽt debitam perfectionem bonitatis, malus cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est ꝙ ois actus vel habeat totam plenitudinem suæ bonitatis. vel aliquid ei deficiat: ergo necesse est, ꝙ omnis actus secundum speciem suam sit bonus vel malus, & nullus indifferens.

¶SED CONTRA, est quòd Augu. dicit in lib. de ser. Do. in monte.* ꝙ sunt quædam facta media, quæ possunt bono vel malo animo fieri de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum suam speciem indifferentes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* actus omnis habet speciẽ ab obiecto, & actus humanus, qui dicitur moralis, habet speciem ab obiecto, relato ad principium actuũ humanorum: quod est rõ. vnde si obiectum actus includat aliquid, quod cõueniat ordini rationis, erit actus bonus ſm suam speciẽ: sicut dare eleemosynam indigenti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit malus actus ſm speciẽ: sicut furari quod est tollere aliena. contingit autem ꝙ obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rõnis: sicut leuare festucam de terra, ire ad campum, & huiusmodi. & tales actus secundum speciem suam sunt indifferẽtes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duplex est priuatio: quædam quæ constituit in priuatum esse: & hæc nihil relinquit, sed totum aufert, vt cæcitas totaliter aufert visum, & tenebræ lucem, & mors vitam: & inter hanc priuationem & habitum oppositum non potest esse aliquod medium circa proprium susceptibile. Est autem alia priuatio, quæ constituit in priuari: sicut ęgritudo est priuatio sanitatis, non quòd tota sanitas sit sublata, sed quod est quasi quædam via ad totalem ablationem sanitatis, quæ fit per mortem. & ideo talis priuatio cum aliquid relinquat, non semper est immedia ta cum opposito habitu. & hoc modo malum est priuatio boni: vt Simplicius dicit in commento super lib. Prædicamentorum: quia nõ totum bonum aufert, sed aliquid relinquit. vnde potest esse aliquod medium inter bonum & malum.

¶Ad ſm dicendum, ꝙ omne obiectũ vel finis, habet aliquam bonitatem vel malitiam saltem naturalem: non tñ semper importat bonitatẽ vel malitiam moralẽ, q̃ consideratur per cõparationem ad rõnem, vt dictũ est:* & de hac nunc agitur.

1. dist. 1. q. 1. ad 1. Et 2. 2. di 40. ar. 5. Et ma q. 1. ar. 4. per to. et 5. cor. Et qual. q. art. 5. cor. In Enchi. ca. 1. to 3. In prædicam. ca. de oppos. q. 1. arti. 3.

Art. 1.

Li. 2. c. 11. et 2. 2. 10. 4.

Arti. 1.

falsitas vero cõsequentis patet ex eo, ꝙ et actus boni ex genere suo si fiunt, quñ non debent, & vbi non debent, sunt moraliter mali: vt patet de actu cõiugali, vt ex suprà dictis authoribus de circunstantiis, Aristo. Tullio &c.

¶Præterea, & est ratio literæ, Ratio deliberatiua qñ agit, debet agere propter debitum finem, quia debet ex ratione recta: recta autem ratio dicitur quòd vnicuique detur quod sibi debetur ac per hoc ꝙ actio ordinetur in finẽ debitum. Si ergo agit, & non propter debitum finem, ergo prinat actionem fine debito, quãdo oportet. hoc autẽ est manifeste malum contrarie sicut priuare hominẽ de bono sibi debito. hæc de primo cõicando cũ Sco. in vocabulis. Quòd autẽ aliquis actus sit secundũ obiectũ indifferens, probatione non eget: sed in 2. dist. 40. ar. 5. cor. et 4. di 26. q. 1. art. 4. co. Et mal. qo. 2. arti. 5. ductione. leuare siquidẽ festucam de terra, ire ad agrum, & similia deliberare, actus humani sunt: & tñ obiecta relata ad rationem nec conuenientiam, nec disconuenientiam important. volitio enim terminata ad hoc volitum, puta ire ad agrum, nihil habet ex tali volito boni vel mali, quoniã tale volitũ nec cõsonat nec dissonat voluntati secũdum rectam rõnem: vt de se patet. vn de põt & bene & male indifferẽter fieri. hæc de secundo. Fundamentum autẽ Scoti est distinctio inter priuationẽ & contrarietatem, quam pluries repetit. Et in hoc quidem deceptus est dupliciter. Primò, quia aliud est loqui de istis in communi, & aliud de istis in tali materia. licet enim in communi priuatio non inferat contrarium: in aliqua tamẽ materia conuertuntur priuatio & cõtrarium, vt ipse Sco. fatetur. hoc autem maxime accidit in materia morali secundum bonum & malum: quoniam sicut in naturalibus priuatio formæ subſtantialis nunquam inuenitur nisi ad iuncta oppositæ formæ subſtantiali, ita in moralibus priuatio subſtantialis bonitatis moralis nunquam inuenitur, nisi adiuncta oppositæ bonitati. non quam n. voluntas deliberata actum suum debita sibi bonitate secundum rationem priuat, nisi tenendo in aliquod aliud bonũ vere vel apparenter oppositum illi bono. si enim declinat in bonum non oppositum, quum non opposita possint esse simul, nõ declinabit priuationem illius. Et omnium hotũ radix est, quia agens non intendit in priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum incompossibile illi prioti, ac per hoc habentem annexam priuationẽ alterius. Secundò, quia ratio mali culpæ de quo sermo, cuius Deus non est author, non consistit in malitia contrariè, sed in malitia priuatiuè: vt ex supradictis patet. Etsi actus humanus non esset malus cõtrariè, sed priuatiuè tantum, actus ipse esset malus moraliter & peccatum, &c. Verbi gratia pro Nouitiis: Cæcitas, quæ est malum naturæ in oculo, insinuat tria: puta oculũ, dispositionem contrariam visui, & priuationẽ visus debiti. Si in oculo esset priuatio vsus debiti, absque illa dispositione contraria cæcitas esset malum oculi: dispositio nanque illa quum positiuum ens sit, non constituit rationẽ mali, sed boni: sed priuatio visus debiti in oculo apto nato, quando, &c. constituit rationem mali. Si igitur actus humanus, qui est capax boni & mali, moraliter declinat à bono morali, dato ꝙ non perueniat ad bonum contrarium ꝙ vocatur secundum philosophiam moralem malum cõtrarie, ex hoc ipso ꝙ est priuatus bonitate sibi debita qñ, &c. mali moralis verè & proprie rationem habet: quod est esse malum priuatiue. habent enim se in actu humano malo hæc tria, s. priuatio bonitatis debitæ, malum contrariè, & actus humanus, sicut cæcitas dispositio contraria visui, & oculus. Ex distinctione igitur priuationis & contrarium oppositum potius sequitur eius quod intẽdit Sco. hæc de tertio. Quo ad quartum oportet ſtabilire in hac, sicut & in cęteris disputationibus, quid mali nomine in moralibus intelligitur, & certũ est ꝙ cum malum moraliter contineatur sub malo absolute, ꝙ sicut malum est priuatio boni debiti subſtantiæ, q̃ñ, sicut, &c. ita malum & moraliter est priuatio bonitatis debitæ secundum rationem. qñ, sicut, &c. in actu humano & siue actus humanus habeat secundum suam speciem cõtrarietatem bono, siue nõ ratio peccati culpæ & mali moraliter in illa priuatione consistit formaliter. Ignorantia igitur propriæ vocis est dicere, ꝙ actus humanus non ꝓpter finem debitum factus est indifferens: ex eo enim ꝙ priuatus est fine debito, qñ oportet, &c. mali moralis rationem habet, nec opus est contrarietate ad hoc ꝙ mali rõnem habeat. quamuis opus sit ea ad hoc ꝙ spẽm habeat positiuam in moralibus malis: vt patet ex supradictis. Ex quo enim omnis actus deliberatus debet habere finem: quia oẽ agens agit propter finem, & secundum Anselmum allegatum à Scoto in oí volitione est inuenire quid, & cur, oportet ꝙ omnis humanus actus debeat habere bonitatem, vel malitiam in suo exercitio. si enim ad debitũ finẽ ordinatur cum suis circunstantiis, est bonus, si nõ, ipso facto est malus: quia priuatus debita sibi tunc, &c. bonitate. ¶Ad ſm vero dicitur: quòd actus iusti ex quibus fit iustitia, sunt boni moraliter, quamuis non sint totaliter perfecti, quia non fiunt prompte, faciliter, delectabiliter, & breuiter, vt fiunt ab habituatis, vnde sophisma consequentis est, Actus non fiunt ex virtute iustitiæ habitualis: ergo non sunt iusti.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd licet habens virtutem nõ teneatur ad semper vti illa: tenetur tamen quandocunque operatur vti forma virtutum, id

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum individuum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur ꝙ aliquis actus secundũ individuum sit indifferens: nulla enim species est, quæ subsit non contineat vel continere possit aliquod individuum, sed aliquis actus est in differens secundum suam speciem, vt dictum est:* ergo videtur ꝙ aliquis actus individualis possit esse indifferens.

2 ¶Præterea, Ex individualibus actibus causantur habitus conformes ipsis: vt dicitur in 2. Ethi.* sed aliqs habit⁹ est indifferens. dicit enim Philosophus in 4. Ethi. de quibusdã, sicut de parcis & prodigis, ꝙ non sunt mali: & tamen constat, quòd non sunt boni, cum recedant à virtute: & sic sunt indifferentes. ſm habitũ ergo aliqui actus individuales sunt indifferẽtes.

Arti. prac.

6. 1. 2. & 6.

¶Præterea, Bonum morale pertinet ad virtutem, malum autẽ morale pertinet ad vitium. Sed contingit quandoque, quòd homo actum qui ex specie sua est indifferens, non ordinat ad aliquem finem vitiũ vel virtutis: ergo contingit aliquem actũ isto homine exponente, quòd illa Dion. y. authoritas 4. ca. de di. no. Malũ ex singularibus defectibus intelligitur de malo priuatiue: & ex alia parte dicente, ꝙ malum pti uatiue est indifferens. se quitur enĩ ex his ꝙ Dio. tractans ibi de malo, tractat de indifferente: & ꝙ bonum cõsurgit ex causa integra: indifferens autẽ est singularibus defectibus: istos autem habitus indifferentes, quos Sco. finxit, experientia te stari videtur chimericos esse: eo ꝙ nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea demũ, quæ ex 1. dist. 2. inducta sunt, respondendo dicitur, ꝙ ratio primi nihil penit⁹ valet à necessitate obiẽti ad immediationẽ bonĩ & mali moralis in eo dem procedẽs. stat enim ꝙ obiectum est necessarium, & tñ neutrum: vt patet ex dictis, & si necessitas infert immediationem boni & mali, cum in omni volitione non solum quid, sed cur exigatur, concedat quoque quòd re spectu finis omnis actus aut bonus aut malus. Exemplum verò pro ratione secundi implicat: quia si quis det eleemosynam pauperi, & non propter malum finem, & nihil cogiter de fine actualiter: non propter hoc agit non propter finem: quia aut agit propter finẽ virtualiter, aus agit propter finẽ, quod est obiectum ipsum: iam enim dictum est quòd obiectũ voluntatis est finis. dat enim eleemosynam pauperi, vt det eleemosynam pauperi: hoc autem cõstat esse bonum. Implicat ergo, dicere actum humanum absque fine: ꝙ si aliq circunstantiæ ad actum bonum necessarię omittãtur, constat actum esse malum, & non indifferentem. Si enim malum consisteret in positiue oppositis circunstantiis malum à Deo esset, sicut cætera positiua. sed de his hactenus.

Arti.

¶In rñsione ad primum octaui articuli, dubium duplex occurrit. Primũ est, quia æquiuocati videtur de medio: nam ratio literæ loquitur de medio per participationem: actus autem indifferens est medium per abnegationem tũtum. Secundum est: quia falsum est, quòd malum morale non tollat totum bonum morale sibi oppositum. Actus nanque intemperantiæ vndique malus tollit totũ bonum temperantiæ ab illo actu, quamuis non tollat bonum actionis humanæ, vt pote subiectum: sicut nec vlla priuatio tollit subiectum.

¶Ad primum horum dicitur, quòd quia ratio literæ inducitur ad satisfaciendum motiuo argumenti, scilicet priuatio & habitus sunt opposita immediata, non est discedendum ad tale vel tale medium: sed standum est in formali, scilicet habere vel non habere medium, & hoc solum intendit litera, scilicet quòd quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuatione per hoc non tollit totum oppositum.

Homil. 16. in Euange.

¶Ad secundum dicitur, quòd malum morale dupliciter intelligi potest non tollere totum oppositum: primo permissiue, i. non est necesse ꝙ tollat totum bonum oppositum: & hoc est manifestè verum: dare nanque eleemosynã indigenti propter inanem gloriam & malum morale, non tñ tollit totam bonitatem moralem ab actu illo: quia actus est bonus moraliter ſcd̃m subſtantiã: malus autem ſcd̃m circunſtantiam finis, & hunc ſenſum nõ esse alienum ab authore illa verba literæ innuunt, s. talis priuatio non semper est immediata cum opposito habitu: quasi infinuetur, ꝙ sicut in communi sufficit priuationi in priuari, ꝙ non oportet esse immediatum oppositũ habitui ita in ſpãli ſufficit malo, ꝙ non oportet ipsum priuare toto bono opposito. secundo põt intelligi positiuè, seu per se. Et sic verificatur, pro quanto omnis actus quantuncunque malus, oportet ꝙ habeat hanc bonitatem moralem, ꝙ s. ordinetur ad beatitudinem: & sit bonus bonitate finis communissimi formaliter: vt patet ex supradictis. Et sic malum morale non põt tollere totam bonitatem moralem: sicut nec ægritudo totam sanitatem corpore perseuerante in vita: & hæc intellige de malo & bono morali non ſcd̃m hãc vel illã rõnem, puta ſcd̃m spẽm vel obiectum. Sic nanque aliquis actus nullam habet bonitatem vt in litera dicitur: sed simpliciter ſecundũ quod inueniuntur in rerum natura in actu exercito: sic enim oportet beatitudinem actũ omnem respicere.

Circa calcem 9. ar est dubium motum à Durando in 2. sent. distin. 40. quia non videtur verum quòd actus ex imaginatione procedentes, vt fricatio barbæ, morio baculi, &c. sint extra genus moris, quia actus hominis qui subest libero arb quo ad hoc quòd est impediri vel non impediti, non est extra genus moris: sed actus isti sunt huiusmodi, vt patet: ergo. Maior patet ex eo quòd aliter in ſenſualitate non esset malum moraliter: propterea quia liberum arb potuit impedire & non impedire.

¶Ad hoc dicitur quòd S. Thom. intendit de actibus illis, qui non possunt à libero arb impediri, vt pote prouenientes ex qualitatibus naturalibus: vel ex apprehenſione alicuius occurrentis terribilis vel delectabilis, sed hoc verbis

In corp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

litoræ cõtradicit expresse specificãtis tales actꝰ, qui verè sunt ex imaginatione cãliter: & sunt motus locales exteriores membrorũ nostrorum subiectorũ totaliter imperio rationis: vt motus manus ad barbã, & motus baculi à manu, &c. quos constat potuisse impediri à libe. arbitr. Aliter ergo dicendum est, quòd quia vnumquodque tale non secundum quod est in potentia, sed secundũ quod est actu: nec aliquid reponitur in genere per id, quod potest esse, sed per id quod est, nõ enim superficies spectat ad genus coloris, quia potest esse alba aut nigra: ideo actus omnis qui actualiter à sola est imaginatione, quamuis possit subesse impetio rationis, non est in genere moris. Et si contra hoc obiiciatur: qꝺ actus sensualitatis sunt in genere moris, ex hoc solo quòd potuerunt impediri, negatur hoc: quoniam actus sensuales, qui dicuntur voluntarij, quia non impediti à voluntate potente præuenire singulos nõ solum potentia, sed actu subsunt voluntati non positiuæ, sed priuatiuæ stricte, scilicet nõ per actum elicitum, aut imperatum à voluntate, sed per stricta priuationẽ actus eliciti & imperati: fiunt enim absque præuentione voluntatis potentis, & debentis præuenire. Notanter autẽ dixi priuatiuæ stricte, & non negatiuæ: quia vt ex quæstio. sexta, articul. 3. superius patet ad rationem voluntarij indirecte non sufficiunt potestas & negatio: sed adesse oportet obligatio nem seu debitum. vnde non reducuntur in voluntatem, vt causam priuatiuæ actus quicunque ab imaginatione & quibuscunque aliis inferioribus viribus, ex hoc qꝺ voluntas potest eos impedire, & non impedit: & consequenter non sunt ex hoc in genere voluntarij: & consequenter nec moris, sed ex hoc qꝺ voluntas potest & debet impedire, & non impedit: tunc enim est vera priuatio in subiecto apto nato sub ratione debiti, non solum possibilis: vnde tunc & intantum actus sensuales sunt voluntarij, quando & inquantum potuit & debuit voluntas impedire. Constat autem ex hoc, quòd impedire est positiuum quoddam, quod non obligatur semper, & ad semper voluntas ad impediendum: ac per hoc quando imaginatio actus causat illo tempore quo voluntas non debet, quamuis possit tunc actus illi sunt extra genus voluntarij & moris: actus autem hi præcipuè esse possunt qui diuidualis actus habet aliquam circunstantiam per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus, ex parte intẽtionis finis. Cũ enim rationis sit ordinare, actus à ratione deliberatiua procedẽs, si nõ sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, vt habet rationẽ mali. si verò ordinetur ad debitum finem, conuenit cũ ordine rationis, vnde habet rationem boni: necesse est autem qꝺ vel ordinetur, vel nõ ordinetur ad debitum finem. vnde necesse est omnẽ actum hominis à deliberatiua ratione procedentem in indiuiduo consideratũ, bonum esse vel malum. Si autem non procedit à ratione deliberatiua, sed ex quadã imaginatione (sicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum aut lapidem) talis actus non est propriè loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus à ratione: & sic erit indifferens. quasi extra genus moralium actuum existens.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd aliquem actum esse indifferentem secundum suam speciem, potest esse multipliciter. Vno modo sic, quòd ex sua specie debeatur ei qꝺ sit indifferens: & sic procedit ratio. sed tamen isto modo nullus actus ex sua specie est indifferẽs. nõ enim est aliquod obiectũ humani actus, quod nõ possit ordinari vel ad malum, vel ad bonũ per finem, vel circunstantiam. Alio modo põt dici indifferens ex sua specie, quia nõ habet ex sua specie, quòd sit bonus, vel malus: vnde per aliquid aliud potest fieri bonus vel malus sicut homo nõ habet ex sua specie, quod sit albus, vel niger. nec tamen habet ex sua specie, quòd non sit albus aut niger. potest enim albedo vel nigredo superuenire homini aliũde, quàm à principiis speciei.

¶Ad secundum dicendum, quòd Philosophus dicit illum esse malum propriè, qui est aliis hominibus nociuus. & secũdum hoc dicit, prodigum non esse malum, quia nulli alteri nocet nisi sibiipsi: & similiter de omnibus aliis, qui non sunt proximis nociui. Nos autẽ hic dicimus malum communiter omne, quod est radaesse oportet obligatio nem seu debitum. vnde omnis indiuidualis actus est bonus vel malus, vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, qꝺ omnis finis à ratione deliberatiua intẽtus, pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malũ alicuius vitij. nam hoc ipsum, quod aliquis agit ordinatè ad sustentationẽ vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in aliis.

In corp.

ARTICVLVS X.

¶Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali.

Super art. 1. ad 4. & infra arti. 11. co. & q. 73. ar. 7. co. & ad 1. et 2. d. 36. ar. 5. cor. et 4. dist. 16 q. 3. arti. 2. q. 1. co. & dist. 41. ar. 4. q. 1. cor. Et mal. q. 2. arti 6 per to. & ar. 7 cor. et q 7. art. 4. cor. q. 7. arti. 1.

AD DECIMVM sic procedit ratio. Videtur quòd circunstantia nõ possit constituere aliquam speciem boni, vel mali actus: species enim actus est ex obiecto. Sed circunstantiæ differunt ab obiecto: ergo circunstãtiæ non dant speciem actus.

2 ¶Præterea, circũstantiæ comparantur ad actum moralem sicut accidentia eius, vt dictum est.* Sed accidens non constituit speciem: ergo circunstantia non cõstituit aliquam speciem boni, vel mali.

3 ¶Præterea, Vnius rei non sunt plures species: vnius autem actus sunt plures circunstantiæ: ergo circunstantia non constituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali.

¶SED CONTRA, Locus est circunstantia quędam: sed locus constituit actũ moralem in quadam specie mali. furari enim aliquid de loco sacro est sacrilegium: ergo circunstantia constituit actũ moralem in aliqua specie boni vel mali.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut species rerum naturalium constituuntur ex naturalibus formis, ita species moralium actuum constituuntur ex formis, prout sunt à ratione concepte: sicut ex supradictis patet. quia vero natura determinata est ad vnum, nec potest esse processus naturæ in infinitũ, necesse est peruenire ad aliquam vltimam formam, ex qua sumatur differentia specifica, post quam alia differẽtia specifica esse non possit. & inde est quòd in rebus naturalibus quod est accidens alicui rei, non potest accipi differentia constituẽs speciem. Sed processus rationis non est determinatus ad aliquid vnum, sed quolibet dato, potest vlterius procedere. & ideo quod in actu vno accipitur vt circũstantia super addita obiecto, quod determinat speciem actus, potest iterum accipi ratione ordinante, vt principalis conditio obiecti determinantis specie actus. sicut tollere alienũ habet speciem ex ratione alieni: ex hoc enim constituitur in specie furti & si cõsideretur super hoc ratio loci vel tẽporis, se habebit in ratione circunstantiæ: sed quia ratio etiã de loco vel de tempore & aliis huiusmodi ordinare potest, contingit conditionem loci circa obiectum accipi vt contrariam ordini rationis: puta qꝺ ratio ordinat iniuriam non esse faciẽdam loco sacro, vnde tollere aliquid alienum de loco sacro, addit specialem repugnantiam ad ordinem rationis: & ideo locus, qui prius considerabatur vt circunstantia, nunc considerabatur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans. & per hũc modum qñcumque aliqua circũstantia respicit specialem ordinem rationis vel pro, vel cõtra, oportet quòd circunstantia det speciem actui morali vel bono, vel malo.

In corp.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, qꝺ circunstantia, secundum quod dat speciem actui, consideratur vt quædam conditio obiecti (sicut dictum est*) & quasi quędã specifica differentia eius.

¶Ad secundum dicendum, quòd circunstantia manens in ratione circunstantiæ, cum habeat rationem accidentis, non dat speciem: sed inquãtum mutatur in principalem conditionem obiecti, secundum hoc dat speciem.

¶Ad tertium dicendum, qꝺ non omnis circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali, cũ non quælibet circunstantiã importet aliquã consonantiam vel dissonantiam ad rationẽ. vnde non oportet, licet sint multæ circunstantiæ vnius actus, quòd vnus actus sit in pluribus speciebus, licet etiam nõ sit inconueniens, quod vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris, etiam disparatis: vt dictum est.*

ARTICVLVS XI.

¶Vtrum omnis circunstantia augens bonitatem vel malitiam, constituat actum moralem in specie boni vel mali.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis circunstantia pertinens ad bonitatem vel malitiam, det speciẽ actui. bonum enim & malum sunt differentiæ specificæ moralium actuum: qꝺ ergo facit differentia in bonitate vel malitia moralis actꝰ, facit differre sm differentiam specificã, quod est differre se-

Ar. prac.

In corp.

Infrà q. 55 ar. 7. & ar. 8. dist. 16. q. 1. arti. 1. cor. Et mal q. 1. arti. 7.

dem radice dictum fuit in litera quinti articuli in responsione ad quartum, quod quandocunque circunstãtia transmutat actum de bonitate in malitiam, dat actui speciem: quia repugnat rationi. Ex hoc nanque quod secundum se ratio ni repugnat, habet vtrũque, scilicet & quòd malitiam secundum se importet. & quòd sit vel habeat proprium obiectum rationi repugnãs: ac per hoc in propria specie reponat actum, quem cõstituit malum. Constitutio enim actus in esse mali ex obiecto est. Constat autem trãsmutationẽ actus de bonitate in malitiam constitutionem esse in esse mali. Aduerte secundò, quod in litera ex his locis habes duas regulas generales de circunstantiis dantibus species moralibus actibus. Prima est nunc dicta, quòd quandocunque circunstantia facit actũ de bono, aut non bono malum, dat speciem. Secunda est hic in articulo decimo, quod quandecunque circunstantia respicit specialem, id est, secundum se propriũ ordinem rationis, dat speciem: vtraque est exposita, & vtranque oportet notare & recolere. in quæstione septuagesima secunda, vbi de specificatione peccatorum agitur.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articul. primum.*

GIrca primum articul. quæstio. decimænonę, dubiũ occurrit de illa propositione, Bonum & malũ sunt per se differentiæ actus voluntatis. aut enim intendit de actibus voluntatis simpliciter, aut in genere moris. si de actu voluntatis simpliciter, tunc sequeretur quod vnus numero actus voluntatis substantialiter esset in duabus speciebus disparatis, quod non est intelligibile. patet sequela de consensu in adulterium propter furtum. Si de actu voluntatis, vt est in genere moris quum esse in genere moris, accidat voluntati actibus, sequitur, quòd non sint eorum per se differentiæ illæ quæ sunt moraliũ per se differentiæ, vt bonum & malum.

¶ Ad hoc dicitur, quod quum bonum & malũ sint à Sanc. Thom. in prima parte, quæstiõe quadragesima octaua, articulo primo, ad secundum, didicimus in solis moralib.ᵇ cõstituant species, & actus voluntatis simpliciter sunt in genere naturalium: oportet dicere quod bonum & malũ nõ sunt per se differentię actus voluntatis, ita quod actus volũtatis nõ differunt specie secundum se, secundum per se, differentias boni & mali, seu quod idem est secundũ species moralium. Quod autem actus voluntatis sint in genere naturaliũ etiam specificè, patet ex tribus supradictis. Primò ex distinctione actuum voluntatis absque admixtione moralium supertius facta tãtum circa finem & triũ circa ea quæ sunt ad finem. Secundò, ex eo quod vnus numero actus voluntatis est in diuersis speciebᵇ, moraliũ disparatis, eo quod sunt eius accidẽtia: sicut idem pomum in specieb⁹ albi & dulcis. Tertiò, ex eo quòd aliquis actus voluntatis habet obiectum indifferens ad bonum & malum morale extra: per se autem differentias alicuius nõ inuenitur ipsum. Quòd autem huius oppositum nõ intendat hic auctor non solum ex prædictis sed ex præsenti habetur litera, volente actũ voluntatis sic secundũ bonum & malum differentias distingui, sicut actus rationis secundum differentias veri & falsi. Constat enim, quod vnus numero rationis actus, puta, opinio actualis, quod Socrates sedet, est successiue verus & falsus absque sui mutatione: quod esset impossibile, si differẽtia secundũ verũ & falsum esset per se diuisiua ac constitutiua actꝰ rationis neque enim aliquod vnum indiuiduum coloris est modo album, modo nigrum. Sicut igitur actus rationis suã habet absolute specié differentiamque constitutiuam susceptiuam Veri & falsi: ita actus voluntatis prium habet genus, differentias ac species in genere naturæ prænientes genus & species moralium. Quomodo autem hæc litera verba cipienda sunt. videndum restat. Difficultatem habent non solum ex perseitate, sed ex perseitate tali, scilicet differẽtiarum. Plus enim exigitur ad hoc, quod bonum & malum sint per actus voluntatis. quã quòd sint per se species ad actum, facilè siquidem patet, quòd in diffinitione boni & mali moralis ponitur voluntatis actus. quoniam sunt circa voluntarium, ac per hoc ad perseitatem secundi moꝺi spectant: sed ad hoc quòd sint per se differẽtiæ, pseitatis primi moꝺi

Cap. 4.

Cap. 1.

q. 18. art 5.

boni vel mali.

QVÆSTIO DECIMANONA, De bonitate & malitia actus interioris voluntatis in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate actus interioris voluntatis.

¶Et circa hæc quæruntur decem.

¶Primò, vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

¶Secò, vtrũ ex solo obiecto depẽdeat.

¶Tertiò, vtrum dependeat ex ratione.

¶Quartò, vtrũ depẽdeat ex lege ęterna.

¶Quintò, vtrum ratio errans obliget.

¶Sextò, vtrum volũtas cõtra legẽ Dei, sequens rationem errantem sit mala.

¶Septimò, vtrum bonitas voluntatis in his quæ sunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

¶Octauò, vtrum quãtitas bonitatis vel malitiæ in voluntate sequatur quantitatem boni vel mali in intentione.

¶Nonò, an voluntatis bonitas depẽdeat ex conformitate ad voluntatẽ diuinam.

¶Decimò, vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari diuinæ voluntati in volito, ad hoc quòd sit bona.

ARTICVLVS I.

¶ An bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non depẽdeat ex obiecto. volũtas enim nõ põt esse nisi boni: qꝺ malũ est præter voluntatẽ: vt Dio. dicit 4. ca. de di. no. Si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, sequeretur quòd omnis voluntas esset bona, & nulla esset mala.

2 ¶Præterea, Bonũ per prius inuenitur in fine. vnde bonitas finis in quantũ huiusmodi nõ dependet ab aliquo alio. sed secundum Philosophũ in sexto Ethico.* Bona actio est finis, licet factio nunquã sit finis: ordinatur enim semper sicut ad finem ad aliquid factum: ergo bonitas actus voluntatis non dependet ex aliquo obiecto.

3 ¶Præterea, Vnumquodque quale est, tale alterũ facit: sed obiectũ voluntatis est bonum bonitate naturæ. nõ ergo põt præstare volũtati bonitatem moralem. moralis ergo bonitas voluntatis non dependet ex obiecto.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in quinto Ethic.* quòd iustitia est secundum quam aliqui volunt iusta, & eadem ratione virtus est, secundum quam aliqui volunt bona: sed bona voluntas est, quę est secũdum virtutem: ergo bonitas voluntatis ex hoc, quod aliquid vult bonum.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd bonum & malum sunt per se differẽtiæ actus voluntatis. nam bonum & malum sunt per se ad voluntatem pertinent, sicut verum & falsum ad rationem, cuius actus per se distinguitur differentia veri & falsi: prout dicimus opinionem esse veram vel falsam, vnde voluntas bona & mala sunt actus differẽtes secundũ speciẽ. differentia autem speciei in actibus est secũdũ obiecta, vt dictũ est*: & ideo bonũ & malum in actibus voluntatis propriè attenditur secundum obiecta.

Super art. 1. ad 4. & infra arti. 11. co. & q. 73. ar. 7. co. & ad 1. et 2. d. 36. ar. 5. cor. et 4. dist. 16 q. 3. arti. 2. q. 1. co. & dist. 41. ar. 4. q. 1. cor. Et mal. q. 2. arti 6 per to. & ar. 7 cor. et q 7. art. 4. cor. q. 7. arti. 1.

In corp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

di requiritur: quæ cum non sit, dupliciter dici potest, aut quòd hic sumitur per se, vt distinguitur contra per aliud, & actus voluntatis in genere actus: vt sit sensus, q̃ bonum & malum sunt actus voluntatis & differentiæ per se, id est, non per aliud in genere actuum, & secundum hoc ponitur differentia inter actus humanos voluntatis, & aliarum potentiarum: in hoc quòd bonũ & malum distinguũt actus aliarum virium mediantibus actibus voluntatis: quoniam non nisi quatenus volũtarij sunt. Actus autem voluntatis distinguunt per se, id est nõ per aliquid aliud. Insinuatur quoque, quod licet bonum & malum sunt per se differentię cõstitutiuæ conditionum superuenientiũ actibus voluntariis, & non ipso

q.1.art.4. rum actuum secundum se: applicando tamẽ eas ad actus ipsos, respiciũt actus voluntatis per se, alios per aliud, aut q̃ hic sumitur per se propriè vt distinguitur cõtra per accidens: & actus

In 2or. & q.18,art.5. voluntatis non in genere naturæ, sed vt est in genere moris: vt sit sensus, quòd bonũ & malũ moraliter sunt per se differentiæ actus voluntatis in genere moris. Et secũdum hoc fundatur hic explicãda & hinc deducẽda in sequenti articulo differẽtia inter bonitatẽ ac malitiam actus voluntatis & aliorũ actuum humanorum, in hoc quòd bonũ & malum moralia ad alios actus, vt sunt in genere

q.18.ar.4. moris, se habent vt differentiæ per se, vt ordinatæ inter se per accidens, vt & circunstantiæ.

q.18. art.5. Ad actum vero voluntatis in genere moris se habent, vt per se differentiæ, & non aliter: vt in sequenti articul. plenius patebit. Et hic proculdubio sensus est intentus ab authore, & subtilis valdè est: sed difficultates eius in sequenti sunt clarę articulo.

q.6.artic.8. ¶Circa corpus eiusdem articuli dubium est, an eodẽ modo sumatur bonum & malum, in responsione, quum dicitur, Bonum & malum sunt per se differentiæ actus volũtatis: & in eius

q.18.ar.10. subditur. Nam bonum & malum per se ad voluntatem pertinent, sicut verum & falsum ad rationem. Quod enim eodem modo sumantur, scilicet de bono & malo morali, tractatus ipse moralis & conuertificatio testantur: malum enim in communi non constituit aliquam speciem, vt prædictum est. Quod autem diuersimodè sumantur, scilicet in responsione pro moralibus: & in ratione pro transcendentibus ex

q.1.ar.3. proportionalitate adiuncta veri & falsi insinuantur: verũ enim & falsum ad nostrã rationem, sicut bonũ & malũ in cõi ad nostrã voluntatem se habẽt. ¶Ad hoc dicitur, q̃ licet in responsione, bonum & malũ nõ nisi pro bono & malo morali sumi possunt. quoniam in solis moralibus bonum & malum sunt per se differentiæ constitutiuæ, in ratione tamen vtroque modo sumi possunt & pro moralibus & pro transcendentibus. pro moralibus quidem: quia ex hoc quòd hæc per se spectant ad voluntatem, sequitur quod eorum differentiæ per se distinguant actus eius modo exposito. Pro transcendentibus vero, quia ex hoc quòd voluntas per se in primo modo perfeitatis respicit bonum, tanquam proprium obiectum, & consequenter malum: ex hoc tanquam ex prima radice procedit, vt ad bonum in moralibus voluntatis actus per se vt proprium susceptiuum concurrat, & non per alios actus illorum differentiis distinguatur, sed per se, vt exposuimus. Et hic sensus est profundior & magis dignus tanto authore: vt in tertio contra Genti cap. 110 no, videre poteris.

¶Responsionem ad tertium eiusdem primi articuli sic intellige, quòd licet obiectum voluntatis sit bonum bonitate naturæ: idem tamen bonum, vt conueniens secũdum rationis ordinem, est bonum moris obiectiuè: & sic dat bonitatem moralem formaliter actui.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ volũtas nõ semper est veri boni, sed quãdoque est apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni, nõ tamẽ simpliciter conuenientis ad appetendũ. & propter hoc actus voluntatis non est bonus semper, sed aliquando malus.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd quanuis aliquis actus possit esse vltimus finis hominis secundum aliquem modũ: non tamen talis actus est actus volũtatis, vt suprà dictum est.*

¶ Ad tertium dicendũ, quòd bonum per rationem repręsentatur voluntati vt obiectum, & in quantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris & causat bonitatem moralẽ in actu voluntatis. ratio enim principium est humanorum & moralium actuum: vt suprà dictum est.*

ARTICVLVS II.

Virum bonitas voluntatis dependeat ex solo obiecto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis nõ dependeat solum ex obiecto. finis enim affinior est voluntati, quã alteri potentiæ: sed actus aliarum potentiarum respiciũt bonitatẽ nõ solũ ex obiecto, sed etiã ex fine, vt ex suprà dictis patet.* ergo etiã act⁹ volũtatis recipit bonitatẽ nõ solũ ex obiecto, sed ẽt ex fine.

2 ¶Præterea, Bonitas act⁹ nõ solũ est ex obiecto. sed etiam ex circunstantia: vt suprà dictũ est.* Sed secundũ diuersitatem circunstantiarũ contingit esse diuersitatem bonitatis & malitiæ in actu voluntatis: puta quòd aliquis velit quando debet, & vbi debet, & quantũ debet & quo modo debet, vel prout debet, ergo bonitas voluntatis nõ solũ dependet ex obiecto, sed etiam ex circunstantiis.

3 ¶Præterea, Ignorantia circunstantiarũ excusat malitiã volũtatis, vt suprà habitũ est.* Sed hoc non esset nisi bonitas & malitia voluntatis à circunstantiis dependeret: ergo bonitas & malitia volũtatis dependet ex circunstantiis, & non à solo obiecto.

¶SED CONTRA, Ex circũstãtiis inquantũ huiusmodi actus nõ habet speciem, vt suprà dictũ est.* Sed bonum & malum sunt specificæ differentiæ actus volũtatis, vt dictũ est:* ergo bonitas & malitia voluntatis, nõ dependent ex circunstantiis, sed ex solo obiecto.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd in quolibet genere quãto aliquid est pri⁹, tanto est simplicius, & in paucioribus cõsistẽs, sicut prima corpora sunt simplicia: & ideo inuenimus, quòd ea quæ sunt prima ĩ quolibet genere, sunt aliquo modo simplicia, vt in vno consistunt, principiũ autem bonitatis & malitiæ humanorum actuum est ex actu voluntatis: & ideo bo

voluntatem, nec volũtas per accidens intendit & elegit. ergo non solum per accidens, sed per se differt quo ad voluntatem, bonitas ex fine, & ex obiecto. Illa enim ad intentionem, hæc ad electionem spectat.

¶Ad hoc dicitur, quòd licet nihil illorum assumptorum concurrat per accidens ad voluntatem, neganda tamen est sequela: quia bonitas finis & eius quod est ad finem vt sic, est vnamer, licet finis & id quod est ad finem, distinguantur. Vnde id quod est ad finem, dupliciter comparati potest ad voluntatem. Vno modo vt sic, & non habet aliam bonitatem, sed finis est eius ratio formalis. Alio modo secundum aliquam aliam propriam bonitatem: & sic non est vt ad finem, sed vt seorsum volitum. Et tunc differt bonitas obiecti à fine: sed per accidens, vt in litera dicitur.

¶Super quæstionis decimæ nonæ Articul. secundum.

IN artic. secundo eiusdem quæstionis in responsione ad primum, aduerte vltima verba. Et scito quòd tria insinuãt. Primò, quod differt tanc bonitas obiecti à bonitate finis in actu voluntatis, quando finis pendet ex fine. Secũdò, quòd tunc etiam differt quando voluntas pendet ex voluntate. Tertiò, quòd vtrunque horum est per accidens. Primum significat quòd quando sunt plures fines per se subordinati & volici simul: vt cùm quis vult medicinã sanitatiuam propter adeundam militiam propter victoriam, formalis bonitas obiecti, puta esse sanum, differt à bonitate alterius finis, puta militiæ. Secũdum verò, quòd quando, voluntas vnius finis, vt puta adulterij, dependet ex voluntate alterius per accidẽs, finis prioris, puta furti, vt quum quis vult adulterari vt furetur, malitia quoque obiecti puta adulterij, differt à malitia finis, puta furti. Tertium autem, scilicet q̃ vtrunque horum est per accidens, significat quod accidit actui voluntatis differentiæ hæc bonitatis vtroque modo: quia accidit fini subordinati alteri fini: & accidit volũtati dependere ex alia voluntate: sicut accidit mouenti, quòd moueatur: nisi enim accideret, omni fini & omni volitioni conueniret. De differentia autem vtriusque bonitatis in actibus aliarum virium, hic tacta in sequenti quæstione ex proposito erit sermo diffusus.

¶Circa prædicta verba dubium occurrit: quia differentia finis, & eius quod est ad finem non per accidens spectat ad

Virum voluntas discordans à ratione errante, sit mala.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulũ quintum & sextum.*

DQVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ voluntas discordãs à ratione errante nõ sit mala. ratio enim est regula voluntatis humanæ inquãtũ deriuatur à lege æterna, vt dictũest*: sed ratio errans nõ deriuatur à lege æterna. ergo ratio errans non est regula voluntatis humanæ: non est ergo voluntas mala si discordat à ratione errante.

2 ¶Præterea, Secũdũ Aug. inferioris potestatis præceptum nõ obligat, si contrarietur præcepto potestatis superioris, sicut si proconsul iubeat aliquid, quod Imperator prohibet. sed ratio errans quandoque proponit aliquid quod est contra præceptũ superioris, scilicet Dei, cuius est summa potestas. ergo dictamen rationis errantis non obligat: non est ergo volũtas mala, si discordet à ratione errante.

3 ¶Præterea, Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam speciem malitiæ. sed voluntas discordans à ratione errante, non potest reduci ad aliquã speciẽ malitiæ: puta si errans ratio errat in hoc q̃ dicat esse fornicandum, voluntas eius q̃ fornicari non vult, ad nullam malitiam reduci potest. ergo voluntas discordans à ratione errante non est mala.

¶SED CONTRA, Sicut in primo* dictũ est, Conscientia nihil aliud est quã applicatio scientiæ ad aliquẽ actũ: scientia autem in ratione est voluntas: ergo discordans à ratione errante est contra conscientiam. Sed omnis talis voluntas est mala: dicitur enim Roman. 14. Omne quod nõ est ex fide, peccatum est, id est omne quod est cõtra cõscientiam. ergo voluntas discordans à ratione errante, est mala.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd cum conscientia sit quodammodo dictamen rationis, est enim quædã applicatio scientiæ ad actum, vt in primo* dictũ est: idem est quærere vtrum voluntas discordans à ratione erráte sit mala, quod quærere vtrum conscientia errans obliget.

¶Circa quod aliqui distinxerunt tria genera actuum: quidã enim sunt boni ex genere, quidam sunt indifferentes: quãdã sunt mali ex genere. Dicunt ergo quod si ratio vel conscientia dicat aliquid esse faciẽdũ quod sit bonum ex suo genere, non est ibi error. Similiter si dicat aliquid non esse faciendũ quod est malum ex suo genere: eadem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala. sed si ratio vel cõscientia dicat alicui, quòd illa quæ sunt secundum se mala, homo teneatur facere ex præcepto, vel quòd illa quæ sunt ẽm se bona, sint prohibita, erit ratio vel conscientia erràs, & similiter si ratio vel conscientia dicat alicui quòd id quod est ẽm se indifferens, vt leuare festucam de terra, sit prohibitũ vel præceptum, erit ratio vel conscientia errans. Dicũt ergo q̃ ratio vel conscientia errans circa indifferentia siue præcipiendo siue prohibendo obligat: ita q̃ voluntas discordans à tali ratione errante, erit mala & peccatum: sed ratio vel conscientia errans præcipiendo ea, quę sunt per se mala: vel prohibẽdo ea, quæ sunt p̃ se bona & necessaria ad salutẽ, nõ obligat. vnde in talibus voluntas discordans à ratione vel cõscientia errante, non est mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. in indifferentibus enim voluntas discordans à ratione vel cõsciẽtia errante, est mala aliquo modo propter obiectũ, à quo bonitas, vel malitia voluntatis dependet, nõ autẽ propter obiectum secundũ sui naturam, sed secundum quod per accidens à ratione apprehenditur, vt malũ ad faciendum, vel ad vitandum: & quia obiectum voluntatis est id, quod proponitur à ratione, vt dictũ est,* exquo aliquid proponitur a ratione vt malum, voluntas, dum in illud fertur, accipit rationem mali. hoc autem contingit non solùm in indifferentibus, sed etiam in per se bonis, vel malis. non solùm enim id, quod est indifferẽs potest accipere ratione boni, vel mali per accidens. sed

Prima secundæ S. Thom. ee etiam

In primo. Art. 1. & 2. Infrà q.2.1. artic.1. cor. Tract.4. Ca 27.to. 6. Infrà q. 21.ar.1.ext. q.9. artic.1. Capi.2. q.9.artic.4. Dict. q.19 artic. 1. 2 dist 38.q. 1.ar 2.cor. & ar.3.per 10 & 4.dis. 9.ar.3.q.2. ad 2. Et vi 17.q 17.ar. 4. Et mal. q.2.artic.2. ad 2. Et qual. 8 ar. 13. & 15. & qualib. 9.ar.15.co. & 8.q. 14. 1eo. 2.cor. 2. & 3ec. 3. cor.fin. Et Gal.3.co.3. Art.prac. In 1er 6. de verb. Do. tom. 10. Q.79 artic. 12. q.8. artic. 1. 80

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum septimum*

Circa titulum. articuli septimi, aduerte, quòd licet hactenus de voluntate, id est de actu interiori voluntatis in hac quæstione tractatum sit, in hoc articulo, quæstio est de voluntate, id est de actu interiori voluntatis, vt distinguitur contra intentionem. Ea autem necessitas quæstionis huius fuit: quia voluntas ab intentione sæpe distingui solet: & pluribus intentio iudicari in continua morum sequentia, voluntásque ex intentione accusari vel excusari.

1 ap. 1. & lib. 3. c. 9.

Dic 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ iudicium rationis errantis licet non deriuetur à Deo: tamen ratio errans, iudicium suum proponit vt verum: & per consequẽs vt à Deo deriuatum à quo est omnis veritas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum Augustin. habet locum quando cognoscitur quòd inferior potestas præcipit aliquid contra præceptum superioris potestatis. Sed si aliqs crederet quòd præceptum Proconsulis esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconsulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et similiter, si aliquis homo cognosceret, quòd ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei, non teneretur rationem sequi: sed tũc ratio non totaliter esset errans, sed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei, tunc idem est contemnere dictamẽ rationis & Dei præceptum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio quãdo apprehendit aliquid vt malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali: puta quia contrariatur diuino præcepto, vel quia est scandalum, vel propter aliquod huiusmodi: & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum voluntas concordans rationi erranti sit bona.

Supra ar. 5. & locis ibi inductis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ voluntas concordans rationi erranti, sit bona. Sicut enim volũtas discordans à ratione, tendit in id, quod ratio iudicat malũ, ita voluntas concordans rationi, tendit in id, quod ratio iudicat bonum: sed voluntas discordans à ratione etiam errante est mala. ergo voluntas concordans rationi etiam erranti, est bona.

2 ¶ Præterea, Voluntas concordans præcepto Dei & legi æternæ, semper est bona: sed lex æterna & præceptum Dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiam erroneæ: ergo voluntas concordans etiam rationi erranti est bona.

3 ¶ Præterea, Voluntas discordans à ratione errante, est mala. si ergo volũtas cõcordans rationi erranti sit etiã mala, videtur quòd omnis voluntas habentis rationem errantem, sit mala: & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit: quod est inconueniens. ergo voluntas concordans rationi erranti est bona.

¶ SED CONTRA, Voluntas occidentium Apostolos erat mala: sed tamen concordabat rationi erranti ipsorum, secundum illud Ioan. 16. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. ergo voluntas concordans rationi erranti potest esse mala.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut præmissa quæstio eadem est cum quæstione, qua quæritur, vtrum conscientia erronea liget: ita ista quæstio eadẽ est cũ illa qua q̃ritur, vtrũ cõscientia erronea excuset. Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod suprà* de ignorãtia dictum est. dictũ est eñ suprà, quòd ignorantia quandoque causat inuoluntarium, quandoque autem non. Et quia bonum & malum morale consistit in actu inquantũ est volũtarius, vt ex præmissis* patet, manifestum est quod illa ignorantia quæ causat inuoluntariũ, tollit rationem boni & mali moralis, nõ aũt illa quę inuoluntariũ non causat. Dictum est etiam suprà* quòd ignorãtia, quæ est aliquo modo volita siue directe, siue indirecte non causat inuoluntarium: & dico ignorantiam directe voluntariam, in quam actus voluntatis fertur. Indirectè autem propter negligentiã, ex eo quod aliquis non vult illud scire, quod scire tenẽtur, vt suprà dictum est.* si igitur ratio vel cõscientia erret errore volũtario vel directè, vel propter negligentiã, quã est error circa id quod quis scire tenetur, tũc talis error rationis vel cõscientię non excusat, quin voluntas cõcordans rationi vel cõscientię sic errãti sit mala. Si autem sit error, qui causat inuolũtariũ prouenies ex ignorantia alicuius circũstantiæ absque omni negligẽtia, tunc talis error rationis vel cõscientiæ excusat vt voluntas concordans rationi erranti non sit mala: puta si ratio errans dicat, quòd homo teneatur ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi errãti, est mala, eo q̃ error iste prouenit ex ignorãtia legis Dei quam scire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem submissam esse suam vxorem & ea petẽte debitum velit eam cognoscere, excusatur voluntas eius, vt non sit mala: quia error iste ex ignorantia circunstantiæ prouenit, quæ excusat & inuoluntarium causat.

Q. 6. ar. 1.

q 6. art 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut Diony. dicit in 4. c. de di. nomi. Bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus, & ideo ad hoc q̃ dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit siue quòd secundum suam naturam sit malum, siue quòd apprehendatur vt malum: sed ad hoc quòd sit bonum, requiritur quòd vtroque modo sit bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex æterna errare nõ põt, sed ratio humana potest errare: & ideo voluntas concordans rationi humanæ non semper est recta, nec semper est concordans legi æternæ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut in syllogisticis vno inconuenienti dato, necesse est alia sequi, ita in moralibus vno inconuenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito q̃ aliquis quærat inanem gloriam, siue propter inanẽ gloriã faciat quod facere tenetur, siue dimittat, semper peccabit. Nec tamen est perplexus: quia potest intentionem malam dimittere. & similiter supposito errore rationis vel conscientiæ qui procedit ex ignorantia nõ excusante, necesse est quòd sequatur malum in voluntate. nec tamen est homo perplexus: quia potest ab errore recedere, cum ignorãtia sit vincibilis & voluntaria.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum voluntatis bonitas in his, quæ sunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

2. di. 38. ar. 4. ad 2. & arti. 5. & dist. 40. ar 2. & in expo. tit. Arist.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictũ est enim suprà,* quòd bonitas voluntatis depẽdet ex solo obiecto: sed in his quæ sunt ad finẽ, aliud est obiectum voluntatis, & aliud finis intentus: ergo in talibus bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis.

2 ¶ Præterea, Velle seruare mandatum Dei, pertinet ad volũtatem bonam: sed hoc potest referri ad malum finem, scilicet ad finem inanis gloriæ vel cupiditatis dum aliquis vult obedire Deo propter temporalia consequenda. ergo bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis.

3 ¶ Præterea, Bonum & malum sicut diuersificant volũtatẽ: ita diuersificant finem. sed malitia voluntatis non dependet à malitia finis intenti. qui enim vult furari, vt det eleemosynam, voluntas malam habet, licet intendat finem bonum, ergo etiam bonitas voluntatis non dependet à bonitate finis intenti.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit 9. confessionum, quòd intentio remuneratur à Deo: sed ex eo aliquid remuneratur à Deo, quia est bonum. ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd intentio dupliciter se põt habere ad volũtatẽ, vno modo vt præcedens, alio modo vt concomitans. Præcedit quidem causaliter intentio voluntatẽ, quãdo aliquid volumus propter intẽtionẽ alicuius finis: & tunc ordo ad finem consideratur, vt ratio quædã bonitatis ipsius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter Deum, habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipso, q̃ fit propter Deum, vnde cũ bonitas voluntatis dependeat à bonitate

Artic. & 2.

¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum octauum.*

IN titulo articuli octaui voluntas sumitur, vt in præcedenti articulo.

¶ In corpore eiusdẽ articuli, aduerte primo, quòd Author plus determinat, quàm quæsierit: quæsiuit enim de quantitate voluntatis & intentionis, determinat autem de quantitate prædictorum, & actus etiam exteriores, & hoc ad perfectionem doctrinæ: & propter identitatem rationis, quo ad hoc in voluntate, & actu exteriori subtilis impedimentis. Aduerte secundò, quòd in litera distinguitur tam voluntas, quàm actus exterior, respectu scilicet secundum se, & vt stat sub intentione: & dicitur, quòd nec quantitas ex obiecto, nec quantitas ex modo intentionis descendit necessario in actum volitionis: aut actus exterioris secundum se seu materialiter, id est vt tendunt in sua obiecta propria, sed quantitas vtraque, scilicet ex obiecto & modo intentionis, redundat in vtrunque actum, scilicet voluntatis & exterioris, vt stant sub intentione seu formaliter, id est, vt tendunt in finem, quem respicit intentio.

In cor.

D. 232. 238. 240.

Ar. 6. ad 1.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium occurrit, quomodo verificetur, quòd quantum mala est intentio, tantum mala est voluntas: an scilicet verificatur de voluntate materialiter, & secundum se aut formaliter, & vt stat sub intentione. Si secundo modo, nulla est differentia inter quantitatem bonitatis & malitiæ, in hoc, quoniam, vt in corpore articuli patet, quantitas intẽtionis bonæ redundat in voluntatem & actum formaliter. Si primo modo, sic conuincitur falsum manifeste: quoniam neutra malitia necessario descendit ex intentione in voluntatem materialiter.

Supra art. 7. ad 2. Et ad 3.

Ar. prace.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ea quæ dicta sunt in corpore artículi, verificantur de quantitate bonitatis & malitiæ. Et, de bonitate quidem in litera patet: de malitia autem eisdem rationibus probatur: quòd enim quantitas mala intentionis ex obiecto non necessario descendat in voluntatem secundum se, patet ex hoc quòd intendens aliquod magnum malum, potest velle vti aliquo medio non sufficienter consono tanto malo: sicut si quis vellet emere equum bonitate voliti, vt suprà dictũ est, * necesse est q̃ dependeat ex intentione finis: consequitur autem intentio voluntatem quando accedit voluntati præexistenti. puta, si aliquis vellet aliquid facere, & postea referat illud in Deum, & tunc prima voluntatis bonitas non dependet ex intentione sequenti, nisi quatenus reiteratur actus voluntatis cum sequenti intentione.

D. 196.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ quando intentio est causa volendi, ordo ad finem accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto: vt dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, q̃ voluntas non potest dici bona, si sit intẽtio mala, causa volẽdi. q. eñ vult dare eleemosynam propter inanem gloriam cõsequẽdam, vult id, quod de se est bonũ sub ratione mali. & ideo prout est volitum ab ipso, est malũ, vnde voluntas eius est mala. Sed si intentio sit consequens, tunc voluntas potuit esse bona, & per intentionem sequentem non deprauatur ille actus voluntatis, qui præcessit, sed actus volũtatis qui iteratur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd, sicut iã dictum est, * malum cõtingit ex singulari bus defectibus, bonum autem ex tota & integra causa. vnde siue voluntas sit eius quod est secundum se malũ, & sub ratione boni, siue sit bona sub ratione mali, semper voluntas erit mala: sed ad hoc q̃ sit voluntas bona, requiritur quòd sit bonum & propter bonum.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum quantitas bonitatis vel malitiæ in voluntate sequatur quantitatem boni vel mali in intentione.

AD OCTAVVM sic proceditur. videtur q̃ quantitas bonitatis in volũtate, dependeat ex quantitate bonitatis in intentione. quia super illud Matth. 12. Bonus homo de thesauro bono cordis sui profert bona: dicit glo. Tantum boni quis facit, quãtũ intẽdit. Sed intentio non solum dat bonitatẽ actui exteriori, sed etiam voluntati, vt dictum est, * ergo tantum aliquis habet bonam voluntatem quantum intendit.

2 ¶ Præterea, Augmentata causa augmẽtatur effectus: sed intẽtionis bonitas est causa bonæ voluntatis. ergo quantũ quis intendit de bono, tũ voluntas est bona.

3 ¶ Præterea, In malis quantum aliquis intendit, tãtũ peccat. si eñ aliquis proiiciens lapidem intenderet facere homicidiũ, reus esset homicidij. ergo pari ratione, in bonis tantum est bona voluntas, quantum aliquis bonum intendit.

¶ SED CONTRA, Potest esse intentio bona & voluntas mala, ergo pari ratione potest esse intentio magis bona, & voluntas minus bona.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ circa actum & intentionẽ finis duplex quantitas põt considerari. Vna ex parte obiecti, q̃ a vult maius bonũ, vel agit. Alia ex intentione actus, q̃ a intẽdẽ vult: vel agit quod est maius ex parte agẽtis. Si igitur loquamur de quantitate vtriusque, quantum ad obiectum, manifestum est quòd quantitas actus non sequitur quantitatẽ intentionis. quod quidem ex parte actus exterioris cõtingere põtdupliciter. Vno modo, quia obiectum, quod ordinatur ad finem intentum, non est proportionatũ fini illi, sicut, si quis daret decẽ libras, nõ posset consequi suã intentionẽ, si intender et emere rem valentẽ centũ libras. Alio modo propter impedimẽta, quæ superuenire possunt circa exteriorẽ actũ, quæ non est in potestate nostra remouere: puta aliquis intendit ire vsque Romã, & occurrunt ei impedimenta, q̃ non potest hoc facere. Sed ex parte interioris actus voluntatis non est nisi vno modo, quia interiores actus voluntatis sunt in potestate nostra, nõ aũt exteriores actus: sed voluntas põt velle aliquod obiectũ non proportionatum fini intento, & sic voluntas, quæ fertur in illud obiectum, absolute consideratũ, nõ est tantũ bona quantũ est intentio, sed quia etiã ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum voluntatis, inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat, quãtitas bonæ intentionis in voluntatem, inquantũ scilicet volũtas vult aliq̃d bonũ magnũ vt finem: licet illud per quod vult cõsequi tantum bonum, non sit dignũ illo bono. Si vero consideretur quantitas intentionis & actus ſm intentionem vtriusque, interiorem & exteriorem voluntatis, q̃ a ipsa intentio quodammodo se habet formaliter ad vtrunque, vt ex supradictis patet, * licet materialiter intẽtione recta existente intensa, possit esse actus interior vel exterior nõ ita intẽsus, materialiter loquendo, puta cum aliquis nõ ita intense vult medicinã sumere, sicut vult sanitatem, tamen hoc ipsum quod est intense intendere sanitatem, redundat formaliter in hoc quod est in se velle medicari. Sed tũ hoc est considerandũ, q̃ intẽtio actus interioris vel exterioris potest referri ad intentionẽ vt obiectum, puta cũ aliquis intẽdit intense velle, vel aliquid intense operari, & tũ nõ propter hoc intensè vult vel operatur: quia quãtitate intenti boni non sequitur bonitas actus interioris vel exterioris, vt dictum est. *. Et inde est q̃ nõ quãtũ aliquis intẽdit mereri, meretur, quia quãtitas meriti cõsistit in intẽtione actꝰ, vt infra dicet. *

Ar. 6. ad 1.

In hoc art.

q. 114. art. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd glossa illa loquitur quantum ad reputationem Dei, qui præcipuè considerat intentionẽ finis. Vnde alia glossa dicit ibidem, quòd thesaurus cordis intentio est, ex qua Deꝰ iudicat opera: bonitas enim intentionis, vt dictũ est, * redundat quodammodo in bonitatem volũtatis, quæ facit etiam exteriorem actũ apud Deũ meritorium.

In Corp.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sola bonitas intentionis non est tota causa bonæ volũtatis: vnde ratio nõ sequitur.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ sola malitia intentionis sufficit ad malitiã voluntatis: & ideo etiã quantũ mala est intẽtio, tantum etiam mala est voluntas: sed nõ est eadẽ ratio de bonitate: vt dictũ est. *

ARTICVLVS IX.

Virum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Arti. 7. ad 2. & 3.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ bonitas voluntatis humanæ non dependeat ex conformitate voluntatis diuinæ. Impossibile est enim voluntatẽ hominis cõformari voluntati diuinæ: vt patet per id quod dicit Isa. 55. Sicut exaltatur cæli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris. & cogitationes meæ à cogitationibꝰ vestris. Si ergo ad bonitatẽ volũtatis requireret cõformitas ad diuinã volũtatẽ, sequeretur,

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articuli nonum.*

1. di. 49. ar. 1. Et veri. q. 2 art. 12. cor.

IN articulo. 9. circa illa verba, Ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, quòd ordinetur in summũ bonum: memento quòd ordinari in summum bonum, contingit tripliciter. Vno modo in communi, & hoc commune est bonis & malis: quili

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis:quilibet enim propter aliquid operatur apparens sibi summum bonum. Alio modo in speciali,confuse tamen: sicut siquis nesciens in quo consistat summum bonum,puta in visione Dei vel in Deo, operetur propter summum bonum,quod in veritate est summum bonū: & hoc potest contingere bonis. Tertio modo speciali , & distincte: vt si quis operari intendit propter Deum cognoscendum,amādum, &c.

Habetur conc. 1. in psal. 32. Et hoc etiam contingit dupliciter: puta propter cognitionem amoremque,&c . ad quæ natura potest,& ad quæ gratia Dei eleuat. In proposito igitur ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur quòd ordinetur ad

Artic. 7. q. 1. art. 2. summum bonum non apparenter, sed quòd in veritate est summum confuse , vel distincte naturaliter , vel supernaturaliter secundū statum personæ. Quod dico propter Gentiles & ignorantes. Si enim secundum proportionem concessi sibi luminis in verum summum bonum ordinent actiones suas,bonæ moraliter erunt: & si non,non.

¶ Super Quæstionis decimanonæ Articulum decimum.

IN articul. 10.iungito verba in responsione ad primum verbum in corpore articuli, & memor supradictorum in artic.6.quæstionis primæ,aduerte , quòd quia velle aliquid sub ratione boni , est velle illud propter summum bonum.Ideo dicitur, quòd voluntas volés aliquid sub ratione boni , est conformis diuinæ voluntati in volito formaliter : quod est velle propter diuinū & commune bonum Sed caue ne propterea dicas omnem voluntatem semper conformari diuinæ

Infrà q. 19 ar. 2. Ad 2. & 2. 2. q. 104. ar. 4. ad 3. & 1. di. 48. ar. 1. & 4. Et veri. q. 13. ar. 7. & 1. Et opus. q. 81. in volito formaliter : quia nullus operatur aspicieus ad malum:sed ad aliquam boni ratio nem . Et consequenter voluntas mala conformatur diuinæ voluntati in volito formaliter. hoc enim falsum est:licet enim voluntas quantumcunque mala inquantum habet aliquid boni,sit cōformis diuinæ volūtati, ac per hoc possit secundum quid dici conformis diuinæ voluntati in volito formaliter,sicut potest secundum quid dici bonasimpliciter tamen illa sola volūtas est conformis diuinæ voluntati in volito formaliter, quæ sub ratione boni non apparentis , sed veri , exercetur.Ad hanc enim conformitatē tenemur, cum illa , quæ est secundum boni rationē, siue veri, siue apparentis nati sumus,in hac persistere,virtutis opus est.

¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum primum.

CIrca quæstionis 20. articulū primum diligenter notato terminos tituli, scilicet actum voluntatis,actum exteriorem,& prioritatē bonitatis moralis. Actus voluntatis sumi potest dupliciter. Vno modo secundum se.Alio modo vt est forma seu conditio actuū exteriorū humanorum: hic sumitur primo modo. similiter actus exterior sumitur tripliciter. primo secundū id præcise quod habet à potētia executiua, à te,tempore,loco , secluſa obedientia volūtatis. Et sic cum non sit capax bonitatis vel malitiæ moralis; quoniam hæc circa voluntaria tantum sunt,non sumitur.Alio modo sumitur , vt est compositum ex supra dictis & actu voluntatis,ita q. ex ipso & volūtatis actu fit vnus numero actus ,& sic etiam non sumitur hic, esset enim comparatio partis ad totum, & econuerso. Tertio modo sumitur se cundū id quod habet ex se,& quod participat ex actu volūtatis: ita quòd distinguatur actꝰ exterior volūtarius cōtra ipsum actū volūtatis ex se q. quid sit illud quod significat ly voluntarius: & hoc modo sumitur in proposito vbi cōparatur actus exterior humanus actui interiori volūtatis in se,cui prius cōuenit bonitas moralis, & est sermo de prioritate naturæ, & exteriori à volūtate:actus enim intellectus hoc in loco actus exterior vocatur:currit enim cursu aliorū à voluntate.

¶ In corpore eiusdē articuli, aduerte primo diligenter,quòd sicut ex cæteris rebus tractando de rebus,doctrinam facimus existentibus tempore suo in rerū natura. Et tamen eisdem in abstractione concepta discutimus & examinamus,& ea quæ de illis, quamuis abstracte conceptis secūdum se vera deprehendimus , in eisdem in rerū natura inuentis verificamus , vt patet inductiue : ita de actibus humanis exterioribus loquēdo, intelligę,quòd actus talis puta vti re sua quādo oportet,vbi oportet , &c. est

q. 19. art. 2. secundū se actus formaliter bonus moraliter ex genere & circūstantiis:sicut sapere , videre, &c. sunt quædā secundum se formaliter bona transcendēter: & q. positi in rerum natura huiusmodi actus,sunt etiā formaliter boni: nec est

q. 1. art. 1. ad 2. alia bonitas,qua est bonus actus abstracte conceptus , & actus in rerū natura positus:sicut nō est alia humanitas , qua homo abstracte conceptus est homo , & qua homo positus in rerū natura est homo:sed bene est alius essendi modꝰ , qa in rerū natura,& in abstractione.Scito secūdo,q. aliud est loqui de actibꝰ abstracte,aliud vt sunt obiecta,aliud vt sunt in rerū natura,aliud vt sunt in exequutione.Quæ enim cōueniūt alicui absolutè,cōueniūt in rerū natura nisi conueniant nō repugnanter:vt alibi dictū est.quæ autē cōueniūt vt obiecta sunt,& quæ vt in exequutione sunt habitudines importāt ad ea quorū sunt obiecta : & à quibus fiunt &c. Prælibata autē voluit primo,q. actus exterior,verbi gratia, Vū re sua absolutè,est formaliter bonus moraliter:ac p hoc positus in rerū natura. est etiā formaliter bonꝰ moraliter, & positus in esse obiectiuo voluntatis nostræ .est bonus ēt obiectiuē , & positus in exequutione est effectus bonus. Secundo , quòd

lic. 1. c. 9. tom. 1. quia idem est loqui de conditionibus secundū se rei absolutè, & in rerum natura,non distinguas inter bonitatem moralem actus exterioris secundum se , & vt rerum natura , sed proeodem computes,ac per hoc quum dicitur,quòd bonitas ex materia & circunstātiis prius conuenit actui extra secundum se,quàm volūtati, intelligas, q. prius conuenit huiusmodi bonitas actui exteriori in rerum natura,quā volūtati. Et cum his intelligas tertio , quòd prius conuenit bonitas ista actui exteriori obiectiuè quàm in exequutione:& sic prius conuenit hæc bonitas actui exteriori secūdum se:ac per hoc in rerū natura absolutè, secundo ipsimet obiectiuè , tertio actui voluntatis cui obiicitur. quarto ipsimet in exequutione sicut sanitas primo cōuenit animali sue abstractè concepto, siue in rerū natura:deinde cōuenit medicinæ & quibuscunque aliis. Scito quarto,q. si quæras rationem quare bonitas actus exterioris ex materia & circunstātiis prius conuenit ipsi,quàm voluntati:in litera tāgitur duplex ratio.Prima est, quia cōuenit ipsi per se, & consequenter voluntati per ipsam : nō enim ideo tollere aliena est malus actus moraliter, quia velle hoc est malū, sed econuerso: quia hoc est malum moraliter, ideo' voluntas eius est mala. Secūda est : quia hæc bonitas pendet à ratione, & non à voluntate : sed quomodo hoc verum sit in sequenti tractabitur articulo. Et quod reliquum est, scilicet quomodo bonitas actus propria exterioris in executione sit à volūtate, in 3. articu. tractabitur.

QVÆSTIO VIGESIMA.

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum, in sex articulos diuisa.

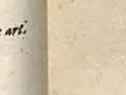

EINDE considerādum est de bonitate & malitia quātum ad exteriores actus.

¶ Et circa hoc quęrūtur sex.

¶ Primò,vtrū bonitas & malitia per prius sit in actu volūtatis, vel in actu exteriori. ¶ Secundò,vtrum tota bonitas vel malitia actꝰ exterioris dependeat ex bonitate volūtatis. ¶ Tertio vtrū sit eadē bonitas & malitia interioris & exterioris actus. ¶ Quartò vtrū actus exterior aliquid addat de bonitate vel malitia supra actū interiorē. ¶ Quintò vtrū euentus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad actū exteriorē. ¶ Sextò,vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus.

ARTICVLVS I.

¶ Virum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd bonum & malū p prius cōsistat in actu exteriori,quàm in actu volūtatis. Volūtas enī habet bonitatē ex obiecto: vt suprà dictū est.* Sed actus extrior est obiectū interioris actus volūtatis: dicimur enim velle furtū vel velle dare eleemosynam.ergo malum & bonum per prius est in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

¶ 2 Præterea,Bonū per prius cōuenit sinisi: quia ea quę sunt ad finem habēt rationem boni ex ordine ad finē , per volūtatis nō potest esse finis, vt suprà dictū est:actus autē alterius potētię potest esse finis,ergo per prius consistit bonum in actu potentiæ alterius, quàm in actu voluntatis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Deus nō vult dānationem alicuius sub ratione dānationis:nec mortem alicuius,inquātum est mors: quia ipse vult omnes homines saluos fieri:sed vult ista sub ratione iustitię. vnde sufficit circa talia,quòd homo velit iustitiam Dei,& ordinem naturę seruari. Vnde patet solutio ad tertium.

¶ AD PRIMVM vero, quod in contrarium obijciebatur,dicēdum,quòd magis vult quod Deus vult, qui conformat voluntatem suam voluntati diuinæ quantum ad rationem voliti,quàm qui cōformat quantum ad ipsam rem volitam: qa voluntas principalius fertur in finē quā in id quod est ad finem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species & forma actus magis attēditur secundū rationem obiecti,quàm secūdū id , quod est materiale in obiecto.

¶ Ad tertium dicendum ,quòd non est repugnantia voluntatum,quādo aliqui diuersa volunt non secundum eandē rationem:sed si sub vna ratione esset aliqd ab vno volitū,quod alius nollet, hoc induceret repugnāriam voluntatū: quod tamen non est in proposito.

ARTICVLVS II.

¶ Virum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

AD SECVNDVM sic procedit.Videtur quòd tota bonitas & malitia actus exterioris depēdeat ex voluntate. dicitur enim Matth.7. Nō potest arbor bona malos fructus facere,nec arbor mala facere fructus bonos.per arborem autem intelligitur voluntas,& per fructum opus secundum glos.* ergo non potest esse , q. voluntas interior sit bona, & actus exterior sit malus,aut econuerso.

Ex Aug. ibidem.

In hoc art.

Aug. lib. 2. con. Iulia. ca. 8. 10. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go est hic rationis quæstio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia *actus exterior volùtarius* claudit in se dependentiã à voluntate: ideo stat, q̃ bonitas prius secũdũ naturã insit ipsi actui humano exteriori, quã voluntati: adhuc restat ambiguum an etiam illa bonitas, quæ prius ei conuenit, dependeat à voluntate: licet enim prius nõ dependeat à posteriori; quod tamen prius, inest alicui, potest dependere ab eo cui posteri⁹ inest. Et est simile si cõcluso, quòd sanum prius inest animali, quam medicina, quærãtur an sanitas animalis dedendeat à medicina. *lib. 1. c. 9. tom. 1.*

¶ Circa doctrinam in corpore eiusdem secundi articuli traditam dubium occurrit quadruplex. Primò, quia sicut bonitas ex materia & circunstantiis est ex ratione, ita bonitas finis: neque enim finis neque actus quicunque pertinet ad genus moris, nisi vt stat sub ordine rationis. Ratio ergo est causa omnis bonitatis: vtraque ergo bonitas debuit in rationem reduci: & non altera in voluntatem, & altera in rationem, vt in litera fit. *Tex. 42.* *2a. 7. 19. 6.* *Art. prac.*

¶ Secundũ dubium est, quia aut hic sermo est de actu exteriori absolute, aut vt est in executione. Si absolute, quum sic præueniat voluntatẽ vt obiectũ, nihil aliud est dicere, quòd bonitas actus exterioris, non est à voluntate, quàm dicere quòd bonitas obiecti voluntatis nõ est à voluntate: & quum hoc commune sit vtrique voluntatis obiecto, scilicet fini & actui extrinseco, debuit de vtroque dici, quòd non dependet à voluntate: & non dispar iudicium proferri, vt in litera fit. Si autem, vt est effectus voluntatis: quum bonitas vtraque ex obiectis ad actum volũtatis, & ex actu voluntatis in actum exteriorem imperatum & factum deuenerit, par quoque debuit proferri sententia, quòd v traque scilicet est à voluntate dependente ab obiecto sub ratione, & non sicut in litera fit, altera tantum bonitas in voluntatem reduci.

¶ Tertium dubium est, quia quum vnã circunstantiarũ actus exterioris sit finis: oportet quòd bonitas actus exterioris ex genere & circunstantiis dependeat à voluntate: quoniam ab ea dependet bonitas ex fine, vt in litera dicitur. Est ergo implicatio dicere, quòd bonitas actus exterioris ex fine dependet à voluntate: & quòd bonitas eius ex genere & circunstantiis non dependeat ex ea. Claudit*ur* enim in hac bonitas ex fine.

¶ Quartũ dubium est directe contra bonitatẽ actus exterioris in exequutione: quia quum respectũ voluntatis obiectum & finis coincidant, vt dictũ est, actus exterior obiectus voluntati oportet, q̃ sit eius finis: ac per hoc voluntas sit bona ex eo sicut ex fine. Et tunc sic, bonitas ex fine in actu exteriori pendet tota ex volũtate: quia finis est obiectum proprium voluntatis. Sed bonitas actus exterioris est bonitas ex fine: quia actus exterior obiectũ & finis est voluntatis ergo tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate: & idem est iudicium de vtraque bonitate.

¶ Ad primum horum dicitur, q̃ hic non comparatur finis actui exteriori: vt arguens credit. Sed comparatur bonitas vel malitia ex fine in actu exterio ri inuenta, bonitati vel malitiæ ex genere & circunstantiis in eodem existen ti: vt bi gratia, in hoc actu, vti re sua quando oportet, &c. propter bonũ patriæ inuenitur duplex bonitas, scilicet ex fine, quia propter bonũ patriæ: & ex genere & circunstantiis: qa re sua quando oportet, & c & sic hic comparatio earum, & dici primo quòd bonitas ex fine in huiusmodi actu inuenta pendet per se ex interiori actu voluntatis: quia finis ex hoc q̃ est proprium voluntatis solius obiectum, confert inter actus actui voluntatis primo bonitatem suam: ita q̃ voluntatis actus est primo bonus tali bonitate: & per ipsum talis bonitas conuenit cuicunque conuenit: & consequenter actus humanus exterior præfatus habet, q̃ sit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis. Dicitur secũdo, q̃ bonitas ex genere & circunstantiis in eodẽ actu inuenta, non pendet ex voluntate: quia nõ ideo hic actus est sic bonus, quia velle ipsum est bonũ, sed ecõuerso: sed pendet ex ratione, inter potẽtias enim aïæ principia moralis bonitatis vel malitiæ sunt ratio vel voluntas. Si ergo voluntas non est per se causa huius, relinquitur q̃ ratio sit. Et reuera ratio est principium nõ solum huius, sed etiã omnis bonitatis & malitiæ moralis: quia est principiũ totius esse moralis: sed quia bonitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet, non solum ex ratione, sed etiã per se ex volũtate interiori, ex genere aũt & circunstantiis ex ratione solũ: ideo illa in voluntatem vt proximam per se causam, hæc in rationẽ deducta est.

¶ Ad secũdum dicitur, q̃ licet hic sermo sit de actu exteriori simpliciter, & non restricto ad executionem, tamẽ iungendo ipsum cũ dictis in articulo præcedẽti, potest dici q̃ hic est sermo de actu exteriori vtroque modo: vt in litera patet. Et quũ contra primum membrum obiicitur, respondetur primò, q̃ non est idẽ loqui de actu exteriori absolute, & vt obiectum est voluntatis: & consequenter non est idem dicere, Actus exterior est secũdũ se bonus vel malus, & non ex voluntate: & dicere, q̃ obiectũ voluntatis est bonum secundũ se, & non ex voluntate. Actus enim exterior secundum se abstrahit ab obiecto non obiecto voluntatis. Dicitur secundò, q̃ hic etiam incidit error, sicut in priori dubio, quia non fit comparatio obiecti ad obiectũ, puta actus exterioris ad finem: sed bonitas actus ex fine ad bonitatem eiusdẽ ex

2 ¶ Præterea, Augustinus, dicit in libro retractationum,* quòd non nisi voluntate peccatur: si ergo non sit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu: & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

3 Præterea, Bonum & malum, de quo nunc loquimur, sunt differentiæ moralis actus, differentię autem per se diuidunt genus secundum Philosophum in septimo Metaphysic.* cũ igitur actus sit moralis ex eo quòd est volũtarius, videtur, quòd bonum & malum accipitur in actu solum ex parte voluntatis.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus, dicit in libro contra Mendacium,* quòd quædam sunt, quæ nullo quasi bono fine, aut bona voluntate possunt bene fieri.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut iam dictum est,* in exteriori actu potest considerari duplex bonitas, vel malitia. Vna secundum debitam materiam & circunstantias. Alia secundum ordinem ad finem. Et illa quidem quæ est secundum ordinem ad finem, tota dependet ex voluntate, illa autem quæ est ex debita materia vel circunstantiis, dependet ex ratione, & ex hac dependet bonitas voluntatis, secundum quod in ipsam fertur.

¶ Est autem considerandũ, quòd sicut suprà dictũ est,* ad hoc quòd aliquid sit malum, sufficit vnus singularis defectus, ad hoc autẽ quòd sit simpliciter bonum, nõ sufficit vnum singulare bonum, sed requiritur integritas bonitatis. si igitur voluntas sit bona & ex obiecto proprio & ex fine: cõsequens est, actũ exteriorẽ esse bonum. Sed non sufficit ad hoc, q̃ actus exterior sit bonus bonitate voluntatis, quæ est intentione finis: sed, si voluntas sit mala siue ex intentione finis, siue ex actu volito, consequens est actum exteriorem esse malum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ voluntas bona: prout significatur per arborem bonam est accipienda secundum, quòd habet bonitatem ex actu volito, & ex fine intento.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non solùm aliquis voluntate peccat quando vult malum finem, sed etiam quãdo vult malum actum.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ voluntariũ est ex debita materia vel circunstantiis, dependet ex ratione, & ex hac dependet bonitas voluntatis, secundum quod in ipsam fertur.

¶ Est autem considerandũ, quòd sicut suprà dictũ est,* ad hoc quòd aliquid sit malum, sufficit vnus singularis defectus, ad hoc autẽ quòd sit simpliciter bonum, nõ sufficit vnum singulare bonum, sed requiritur integritas bonitatis. si igitur voluntas sit bona & ex obiecto proprio & ex fine: cõsequens est, actũ exteriorẽ esse bonum. Sed non sufficit ad hoc, q̃ actus exterior sit bonus bonitate voluntatis, quæ est

Universidad de Deusto
Biblio

¶ Ad tertium dicitur, q doctrina hæc non est voluntaris: sed in litera tãgitur eius fundamentũ: a scilicet quãdo aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue: & nõ oportet dici formaliter. Quod enim habet aliquid in se formaliter, dicitur tale secũdũ seipsum, vt patet inductiue. Cõstat autẽ, quod actus interior voluntatis dicitur bonus ex actu interiori in ordine ad ipsum. Dicitur enim velle furari malũ quia est ad malum. Et similiter actus exterior dicitur ex actu interiori malus in ordine ad ipsum: dicitur enim actio manus, qua furatur mala quia ordinatur à mala voluntate. vnde quum multiplicare entia sine necessitate non sit rationabile, & ordo sit manifestus adinuicem. & sufficiat ad saluãdum eorum bonitates & malitias: superfluũ est ponere, quod etiam sit derivatio formalis vt caloris à calore. Et confirmatur, quia si in derivatione conditionum, huiusmodi actũ ab actu ponatur deriuatio formalis, oportebit eadem ratione postmodum dicere, cum actus vnius virtutis imperatur ab alia, puta fortitudinis à charitate, vt in martyribus, quòd à charitate in volũtate deriuatur charitas alia in actum exteriorem: & similia, quæ absurda sunt. Iace ergo fundamẽtum hoc, quòd deriuatio bonitatis & malitiæ, & talis bonitatis & talis malitiæ in actu ab actu, vt sic est non formalis, sed denominatiua, seu non per modum vniuocationis, sed attributionis: & ex eo illucescent tibi multa moralia: & hoc bene nota.

¶ Ad quartum vero dubium respondendo, dicitur, quòd ex authoritate illa Augustin. nihil aliud dicitur nisi forte, quòd exterior actus ad dit, & facit hominem peiorem: quod qualiter verũ sit, in sequenti parebit articulo. Prima vero ratio non cõcludit vniuersaliter, quòd omnis bonitas exterioris actus sit alia ab omni bonitate interioris actus, sed quòd aliqua: quod gratis concedim⁹, quòd si de omni est intentio, oportet probare. Constat enim, q eadem est integritas requisitorum ad bonitatem ex fine actus voluntatis interioris & exterioris: licet dissimiliter ad vtrumq; se habeat integritas illa, vt patet, quum aliquis vult propter finem aliquid nulla alia ratione moraliter bonum, nisi propter finẽ. Et hæc loquendo de his actibus in genere moris, licet forte impossibile sit in genere naturæ eadem vtrique cõuenire: quod forte Scotũ decepit. Secũda autem ratio eiusdem ex malo intellectũ positionis nostræ procedit: nõ enim dicimus quòd eadem numero bonitas sit causa & causata, sed dicimus, quòd sicut sanitas vna numero non diuersificatur in animali medicina & vrina, & cũ hoc à sanitate animalis deriuatur sanitas in vrina & medicina, ita dicimus q eadem numero est bonitas vtriusque actus: & quod ex altero in alterũ deriuatur secundum denominationem. Vnde concedendo, q idem non est causa, nec ratio mediandi suiipsius, negatur sequela, ergo alterius bonitatis: quia est sophisma consequentis: oportet dicere, ergo alterius bonitatis, vel proportionis, vel attributiõis ad se. vnde bonitas actus interioris est causa bonitatis exterioris, id est, proportionis actus exterioris ad bonitatem interiorẽ, & econuerso: & sic de aliis attributionibus, secundũ quas deriuatur denominatio. Ad id quod affertur ex Greg. si nõ fiat vis in verbis, negatur sequela. nõ enim valet, Vrina est sana & animal est sanũ, & vrina sana non est animal sanum, neque econuerso: ergo sunt duæ sanitates: quia stat numerus habentiũ diuersimode cũ vnitate numerali rei habitæ. Dixi autẽ si non fiat vis in verbis, quia potest formari argumentũ in adiectiuis & substantiuis: & si in his fiat vis, iã scis ex prima parte, quòd nomina substãtiua nõ pluralizantur sine pluralizatione formæ, sed de rebus nunc est quæstio. Potest quoque distingui minor, & dici, q quum dicitur, & hoc malum non est illud, male tialiter quidem est verum, formaliter autem falsum: quia licet actus exterior malus non sit interior malus, nec econuerso: malitia tamen vnius est malitia alterius: sicut sanitas animalis est sanitas vrinæ.

¶ In responsione ad secundum eiusdẽ tertij articuli aduerte, quòd qui a argumentum tendebat ad hoc, vt quia duæ virtutes exiguntur ad bonificandũ hos duos actus, singula singulis referendo: ideo duæ essent eorum bonitates. Quælibet enim virtus bonificat actum suũ. Responsio primo peruenit radicem, & intendit quòd nõ propter diuersitatem inter actum interiorem & exteriorẽ opus est diuersa virtute, scilicet morali & intellectuali: sed propter diuersitatẽ finis & eius quod est ad finẽ, nã moralis in fine, intellectualis verò in his, quæ sunt ad finẽ, perficit. Deinde quia ad quẽlibet actũ virtutis cõcurrit bona ratio & bon⁹ appetitus: quorũ primũ spectat ad virtutẽ intellectualem, secundũ ad moralem: & hoc erat materia argumenti ideo subdit q bonitas moralis rectæ rationis de ipso fine virtututũ, id est de eodẽ, de quo est virtus moralis, non est alia à bonitate morali ipsius quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quãdo aliquid dẽ vno deriuatur in alterũ, sicut ex causa agente vniuoca, tũc aliud est quod est in viroque: sicut cum calidũ calefacit alius numero est calor calefaciẽtis & calor calefacti: licet idem specie. Sed qñ aliquid deriuatur ab vno in alterũ secundum analogiam vel proportionẽ, tũc est tantum vnum numero, sicut à sano quod est in corpore animalis, deriuatur sanũ medicinale, ad medicinã & vrinã, nec alia sanitas est medicinæ & vrinæ, quã sanitas animalis, quam medecina facit, & vrina significat: & hoc modo à bonitate voluntatis deriuatur bonitas actus exterioris: & econuerso, scilicet fm ordinẽ vnius ad alterũ.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum actus exterior aliquid addat de bonitate & malitia supra actum interiorem.

AD QVARTVMsic proceditur. Videtur quòd exterior actus non addat in bonitate vel malitia supra actũ interiorẽ. dicit enim Chrysost. super Matt. Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut cõdemnatur pro malo: opera autẽ testimonia sunt voluntatis. nõ ergo quærit Deus opera propter se, vt sciat quomodo iudicet, sed propter alios: vt omnes intelligant, quia iustus est Deus: sed malum vel bonum magis est æstimandum secundum iudicium Dei, quam secundum iudicium hominum. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam superactum interiorem.

2 ¶ Prẽterea, Vna & eadẽ est bonitas interioris & exterioris actus vt dictũ est: sed augmentũ fit per additionẽ vnius ad alterum. ergo actus exterior nõ addit in bonitate, vel malitia super actum interiorem.

3 ¶ Prẽterea, Tota bonitas creaturæ nihil addit supra bonitatẽ diuinã: quia tota deriuata à bonitate diuina: sed bonitas actus exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actũ interioris: quãdoq; autẽ econuerso, vt dictum est. nõ ergo vnum eorum addit in bonitate vel malitia super alterum.

¶ SED CONTRA, Omne agens intẽdit cõsequi bonum, & vitare malum. si ergo per actum exteriorẽ nihil additur de bonitate vel malitia, frustra qui habet bonam voluntatem vel malam, facit opus bonum, aut desistit à malo opere, quod est inconueniens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si loquamur de bonitate exterioris actus, quã habet ex bonitate finis, tunc actus exterior nihil addit ad bõitatẽ, nisi cõtingat ipsam voluntatem secundum se fieri meliorem in bonis, vel peiorẽ in malis. quod quidẽ videtur posse contingere tripliciter. Vno modo secũdum nuquid aliud est dicere, merũ. puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo, & tunc quidem non facit: post modum autẽ vult & facit duplicatur actus voluntatis. & sic fit duplex bonũ, vel duplex malũ. Alio modo, quantum ad extensionem. puta cum aliqs vult facere aliquid bono fine vel malo. & propter aliquod impedimentũ desistit, alius autem continuat motũ voluntatis quousque opus perficiat: manifestũ est quòd huiusmodi voluntas est diutur nior in bono vel malo. & fm hoc est peior vel melior. tertiò fm intẽsionẽ: fũt deiectabiles vel pœnosi, nati fũt intẽdere volũtatẽ vel remittere. cõstat autẽ quòd quãto volũtas intẽsius tendit in bonum vel malum, tanto est melior vel peior.

¶ Si autẽ loquamur de bonitate actũ exterioris, quã habet secundum materiam & debitas circunstãtias, sic comparatur ad voluntatẽ vt terminus & finis: & hoc modo addit ad bonitatẽ vel malitiã voluntatis: quia omnis inclinatio vel motus perficitur in hoc, quòd cõsequitur finem vel attingit terminum. vnde nõ est perfecta voluntas nisi fit talis quæ opportuni tate data operẽ. Si vero possibilitas desit volũtate existẽte perfecta, vt operare tur si posset: defectũ perfectiõis quę est ex actu exteriori, est simpliciter inuolũtarium. Inuoluntarium autem sicut non meretur pœnam, vel prẽmium in operando bonum aut malum: ita nõ tollit aliqd de prẽmio vel de pœna, si homo inuolũtarie ex actu exteriori volito, actus exterior in rerum natura, quia est formaliter bonus tali bonitate, addit ad bonitatẽ actus interioris, nõ aliã bonitatẽ aut alium bonitatis gradũ, sed ipsam eandẽ bonitatẽ apponit in suo perfectissimo essendi modo, scilicet formaliter. ac p hoc terminat, perficit, & cõsummat motũ volũtatis. i ipsum ex ꝓpria forma, quã i se & ex se habet. Vnde melior est volens, & faciens actum bonum quam volens facere, & non faciens. Recolito secundo quod dictum est, & actu intelligitur formaliter, id est inquantum huiusmodi: & videbis, quòd quando actus & finis concidunt, tunc actus exterior addit, & non addit supra actum interiorem in bonitate & malitia: quia inquantum bonus ex fine, vt sic non addit: vt autem bonus secundum se sic addit. Et secundum hoc ad primum dubium dicitur, quòd ille furando fit proculdubio peior: non quia malitiæ ex fine in voluntate actus exterior, vt malꝰ ex illa aliquid addat, sed quia illi malę voluntati additur actus exterior secundũ se malus formaliter. Verumtamen aduerte hic quòd aliud est dicere, quod actus exterior non addit in bonitate & malitia ex fine actui interiori: & aliud est dicere, quòd finis consequutus non addit in bonitate & malitia voluntati bonę vel malę ex fine. Primum enim docemur in litera: secundum autem minimè. quin potius ex litera habetur oppositum huius secundi, in ratione secundi membri vbi dicitur, quòd in clinatio perficitur in hoc, quòd consequitur finem. Et potest confirmari quia finis est per se primo bonus & propterea finalis exterior, inquantum per se bonus addit in bonitate, oportet quòd finis inquantum per se primo bonus addat etiam in bonitate & hoc est verum absque dubio. Vnde quum furtum habeat rationẽ finis eius, consecutio etiam finis non esset actus, adderet in bonitate, vel malitia.

¶ Ad secũdum dubium dicitur, quòd, vt ex articu. 4 quæstiõ. 16. superius patet, voluntas potest dici & esse completa dupliciter. Vno modo secundum illam habitudinem qua voliti est in voluntate. Alio modo secundum illam, qua voluntas tendit in realem assequutionem voliti. iuxta primũ modum significatus perfectio voluntatis de hoc, quòd est velle perfectẽ: iuxta secundum verò per hoc, quòd est habere perfectũ: & ibidem dictum est vnde voluntas parata operari si posset, est perfecta voluntas, quia perfectè vult. & hoc spectat ad primæ habitudinis perfectionem: & est imperfecta simpliciter, quia nõ peruenit ad hoc quod realiter habeat id quod vult, & nata est habere. Omnis enim motus deficiens à termino, est imperfectus per priuationẽ perfectiõis ad assequutionẽ termini cõsistentis. Et quũ prima perfectio sit alterius rationis à secunda, & nota latitudo primæ cõparetur ad secundã, vt imperfectũ ad perfectum, vt superius patet: consequens est quod quantumcunque crescat. intensissimus sit interior actus voluntatis, solus nunquam perueniet ad hoc, quòd sit perfectus simpliciter sine assequutione exterioris: propter quod Saluator dixit Ioan. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. ponat dixit, non velit ponere.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, quod sicut sermo præsens est de bono & malo moraliter, non secundũ hãc vel illã legem: ita etiam de prẽmio & pœna secundũ exigentiã actus boni vel mali, & nõ secundum hanc vel illam legem, nisi forte diuinam. igitur distinguendum est de prẽmio & pœna essentiali, vel accidentali & dicendum quod voluntas parata quamuis non operans propter impotentiam nihil de prẽmio vel pœna perdit essentiali quia hoc respondet primæ proportioni voluntatis, quamuis careat aliqua accidentali remuneratione, vel pœna respondenti ipsi exercitio actus exterioris.

ARTICVLVS V.

¶ Virum euentus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd euentus sequẽs addat ad bonitatẽ vel malitiam actus. Effectꝰ enim euẽtꝰ cõsequũtur actꝰ, sicut effectꝰ causas. ergo virtute præexistũt in actibꝰ. sed vnumquodque secũdũ suã virtutẽ iudicatur bonum vel malum: nam virtus est, quæ bonum facit habẽtem, vt dicitur in 2. Ethic. * ergo euẽtus addunt aliquid ad bonitatem vel malitiam actus.

2 ¶ Prẽterea, bona quæ faciũt audientes, sunt effectus quidã consequẽtes ex prædicatione doctoris. sed huiusmodi bona redũdant ad meritum prædicatoris, vt patet per id quod dicitur Philippẽsium 4. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum. & corona mea. ergo euentus sequens addit ad bonitatem vel malitiam actus.

3 ¶ Prẽterea, pœna nõ additur, nisi crescẽte culpa: vnde dicitur Deuter. 25. pro mẽsura peccati erit & plagarum modus. sed ex euẽtu sequẽte additur ad pœnã. dicitur enim Exod. 21. quòd si bos fuerit cornupeta ab heri & nudiustertius, & cõtestati sunt dominũ eius, nec reclusit eũ, occideritque virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominũ illius occidẽt. nõ autem occideretur, si bos nõ occidisset hominem, etiam non reclusus: ergo euentus sequens addit ad bonitatem vel malitiam actus.

4 ¶ Prẽterea, Si aliquis ingerat causam mortis, percutiendo vel sententiã dando, & mors non sequatur, non contrahitur irregularitas: contraheretur autem si mors sequeretur. ergo euentus sequẽs addit ad bonitatem vel malitiam actus.

¶ IN TITVLO articuli quat i eiusdem quæstionis aduerte, quòd hic directè quæritur de actu exteriori, vt est in rerum natura.

¶ In articulum quartum eiusdem vigesimæ quæstionis tripliciter dubitatur primo circa primum membrum, scilicet quòd actus exterior nihil addat bonitatis supra actum interiorem quo ad bonitatem, quæ est ex fine, Manifeste enim contradicit veritati, & secundo membro: quoniam siquis fornicari vult vt furetur. & deinde per fornicacionem peruenit ad furtum intentum, certum est, quòd sicut iste peior est factus fornicando, ita peior factus est furando. furtum autem est actus exterior, & interior actus voluntatis est ex eo malus malitia quæ est ex fine. ergo quo ad malitiam, quę est ex fine actus exterior addit in malitia supra malitiam actus interioris.

¶ Secundum dubium est circa secundum membrum, An voluntas quantum ex se est parata: sed propter impotentiam cessans ab opere sit perfecta ac si operaretur. Et est ratio dubij: quia author vocat eam perfectam & consummatam. Et rursus ponit in ea defectum perfectionis quæ est ex actu exteriori.

¶ Tertium dubium est circa illud quo dicitur, scilicet quòd inuoluntarius defectus à faciendo, non tollit aliquid de prẽmio vel pœna. hoc enim patet esse falsum tam apud diuinum quàm apud humanum iudicium. martyr enim sola voluntate sitibunda propter defectum exterioris martyrij perdit aliquid de prẽmio: quia caret aureola: & similiter qui voluit percutere clericum caret pœna excommunicationis: & qui, voluit occidere, caret pœna mortis. Quarto loco essent forte alterius iudicio adducendæ obiectiones recitatæ à Capreolo in 4. dist. 2. Sect. 2. quo niam solutis his, apparebit aut solutio, aut impertinentia earum, omitto.

¶ Ad euidentiam horum recolito primo, quòd sicut sanum in vrina non addit aliquid sanitatis supra sanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori nihil bonitatis addit supra bonum actum interiorem voluntatis. & ratio vtrobique est eadem: quia denominatiuum extrinsecum nihil formæ addit supra denominatiuum formale. vnde ex hoc quòd author posuit, quòd bonitas ex fine est formaliter in solo actu interiori, oportet consequenter dicere, quod actus exterior nihil boni tatis illius addit, quoniam tali bonitate bonus est quasi extrinseca denominatione. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso. ideo secundum bonitatẽ, quã habet actus interior volũtatis ex actu exteriori volito, actus exterior in rerum natura, quia est formaliter bonus tali bonitate, addit ad bonitatẽ actꝰ interioris, nõ aliã bonitatẽ aut alium bonitatis gradũ, sed ipsam eandẽ bonitatẽ apponit in suo perfectissimo essendi modo, scilicet formaliter. ac p hoc terminat, perficit, & cõsummat motũ volũtatis i ipsum ex ꝓpria forma, quã i se & ex se habet. Vnde melior est volens, & faciens actum bonum quam volens facere, & non faciens. Recolito secundo quod dictum est, & actu intelligitur formaliter, id est inquantum huiusmodi: & videbis, quòd quando actus & finis concidunt, tunc actus exterior addit, & non addit supra actum interiorem in bonitate & malitia: quia inquantum bonus ex fine, vt sic non addit: vt autem bonus secundum se sic addit. Et secundum hoc ad primum dubium dicitur, quòd ille furando fit proculdubio peior: non quia malitiæ ex fine in voluntate actus exterior, vt malꝰ ex illa aliquid addat, sed quia illi malę voluntati additur actus exterior secundũ se malus formaliter. Verumtamen aduerte hic quòd aliud est dicere, quod actus exterior non addit in bonitate & malitia ex fine actui interiori: & aliud est dicere, quòd finis consequutus non addit in bonitate & malitia voluntati bonę vel malę ex fine. Primum enim docemur in litera: secundum autem minimè. quin potius ex litera habetur oppositum huius secundi, in ratione secundi membri vbi dicitur, quòd in clinatio perficitur in hoc, quòd consequitur finem. Et potest confirmari quia finis est per se primo bonus & propterea finalis exterior, inquantum per se bonus addit in bonitate, oportet quòd finis inquantum per se primo bonus addat etiam in bonitate & hoc est verum absque dubio. Vnde quum furtum habeat rationẽ finis eius, consecutio etiam finis non esset actus, adderet in bonitate, vel malitia.

¶ Ad secũdum dubium dicitur, quòd, vt ex articu. 4 quæstiõ. 16. superius patet, voluntas potest dici & esse completa dupliciter. Vno modo secundum illam habitudinem qua voliti est in voluntate. Alio modo secundum illam, qua voluntas tendit in realem assequutionem voliti. iuxta primũ modum significatus perfectio voluntatis de hoc, quòd est velle perfectẽ: iuxta secundum verò per hoc, quòd est habere perfectũ: & ibidem dictum est vnde voluntas parata operari si posset, est perfecta voluntas, quia perfectè vult. & hoc spectat ad primæ habitudinis perfectionem: & est imperfecta simpliciter, quia nõ peruenit ad hoc quod realiter habeat id quod vult, & nata est habere. Omnis enim motus deficiens à termino, est imperfectus per priuationẽ perfectiõis ad assequutionẽ termini cõsistentis. Et quũ prima perfectio sit alterius rationis à secunda, & nota latitudo primæ cõparetur ad secundã, vt imperfectũ ad perfectum, vt superius patet: consequens est quod quantumcunque crescat. intensissimus sit interior actus voluntatis, solus nunquam perueniet ad hoc, quòd sit perfectus simpliciter sine assequutione exterioris: propter quod Saluator dixit Ioan. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. ponat dixit, non velit ponere.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, quod sicut sanum in vrina non addit aliquid sanitatis supra sanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori nihil bonitatis addit supra bonum actum interiorem voluntatis. & ratio vtrobique est eadem: quia denominatiuum extrinsecum nihil formæ addit supra denominatiuum formale. vnde ex hoc quòd author posuit, quòd bonitas ex fine est formaliter in solo actu interiori, oportet consequenter dicere, quod actus exterior nihil boni tatis illius addit, quoniam tali bonitate bonus est quasi extrinseca denominatione. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso. ideo secundum bonitatẽ, quã habet actus interior volũtatis

nisi forte diuinam. igitur distinguendum est de prẽmio & pœna essentiali, vel accidentali & dicendum quod voluntas parata quamuis non operans propter impotentiam nihil de prẽmio vel pœna perdit essentiali quia hoc respondet primæ proportioni voluntatis, quamuis careat aliqua accidentali remuneratione, vel pœna respondenti ipsi exercitio actus exterioris.

IN titu. attic. 5. nota duos terminos. Euentus enim commune vocabulum ad effectum per se & per accidens, significat id quod quomodolibet ex actio ne prouenit. Addere vero præsupponit id cui additur, & ad augmentum spectat: vnde addere ad malitiam præsupponit malitiam in actu, & addere ad bonitatem præsupponit bonitatem in eodem. Vnde non quæritur hic actus ex euentu reddatur malus vel bonus sed an actus malus ex malo euentu reddatur peior, & bonus, ex bono euentu melior. Prima enim quæstio iam soluta est quum determinatum est vnde actus moralis & vnde actus voluntatis sit bonus vel malus, scilicet ex fine, obiecto, &c.

¶ In corpore attic. dubium magnum occurrit: quia durissima & falsa doctrina videtur hic tradita: distinguitur siquidem, quòd euẽtus potest dupliciter se habere: aut vt præcogitatus, aut non. Si vt præcogitatum vel malitiam: si non, tunc dupliciter, aut per se sequitur & vt in pluribus & tunc etiã addit: aut per accidens & in pauciorib⁹, & tunc non addit. Ex hac enim doctrina habetur in primo membro distinctionis, quòd euentus sequens siue per se siue per accidens, siue frequenter, siue rarissime, dummodo sit præuisus, addit ad bonitatẽ vel malitiam. Hoc autẽ esse durissimum verbũ, ex eo patet, quod si quis committens actum peccati venialis præcognoscens ex eo siue alia cui pa sua alios peccare mortaliter, peccaret mortaliter. Et sic mulier pulchra & adamata ab aliquibus, & sciens quum egrediturr, illos addit ad bonitatem vel malitiam actus. in eam appetendam exarsuros non posset causa alicuius venialis solatij ire ad proprium hortũ absque peccato mortali: & infinita similia videntur sequi, quæ homo forte non suffert audire, falsum autem esse conuincitur ex ratione sic, Actus non recipit additionem in bono vel in malo secundum id quod est per accidens & in pauciorib⁹: sed euentus per accidẽs & in pauciorib⁹, ex hoc, quòd est præuisus, non transit ex per accidens & raro, in per se aut frequenter, ergo euẽtus talis ex hoc quòd præuisus, non addit in bonitate vel malitia. Maior habetur in ea⁹ corporis huius articuli. Minor est per se nota, quia præuisio sola nihil confert voluntati: non enim ex hoc quòd aliquis præuidet aliquid, est bonus vel malus: nec ex hoc quòd aliquis præuidet aliquid per accidens futurum ex fuo actu propterea male facit: alioquin Christus præuidens ex manifestatione sui, futura tot scelera Iudæorum, malefecisset manifestando se: & occidẽs suum infauorem, præuidendo eius mortem & defendendo se, peccaret. Vnde super eadem radice formatur alia ratio sic, præuisio euentus mali per accidens non facit actũ malum. ergo præuisio euentus mali per accidens futuri non facit actũ peiorẽ, si erat malus: iuxta illã regulã, Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, &c. Et cõfirmat, qa faciẽs actũ boni, puta vadens ad ecclesiam, & præuidẽs quod ex eo

Universidad de Deusto
Biblio

sequẽtur alia bona per accidens & non acceptans illa, nec odio habens, sed stans in sola præuisiõe, non ꝓpterea facit actum meliorẽ: & tamen expresse in litera primi mẽbri dicitur, ꝙ præuisus effectus addit ad bonitatẽ. Quid ergo dicemus? Dicendum est, si litera non est defectiua ꝙ author intendit de euentu quocũque prę cogitãdo sic ꝙ descendat in volũtatem: ita ꝙ voluntas ferat in ipsum directẽ vel indirectẽ: ita quòd nõ intẽdit nisi de euentu præuiso & volito siue directẽ siue indirectẽ. Et hic sensus potest sumi, vt expositus ab ipsomet inferius in q. 45. art. 5. ad primum, vbi dicit, quòd euentus sequẽs quę cũque sit præuisus & intentus, addit ad bonitatẽ vel malitiã actus: sicut suprà dictũ est, quũ de bonitate & malitia humanorum actuũ agetur: & quia in corpore illius articuli ponit sub nõ intento volitũ indirectẽ, ideo consulto dixi ꝙ intẽtio authoris est loqui de præuiso & volito, siue directẽ siue indirectẽ. Et potest quoque hic̃met sensus ex hac litera sumi dũ dicit voluntas magis inordinata. Quũ enim voluntas nõ reddat̃ inordinata ex actu exteriori nisi inquãtũ volito: consequẽs est ꝙ nec eius euẽtu deordinetur nisi volito: & consequẽter, ex eo dẽ nõ magis deordinet nisi volito. Intendit ergo in primo mẽbro siue ꝑse, siue per accidens siue frequenter, siue raro, & breuiter, euentus quomodo libet actionis proprie si sit præuisus & volitus, addit ad bonitatem vel malitiam actus. & hoc est manifestum quia hoc spectat ad voluntatem magis deordinatã in malis & magis affectam in bonis.

Infrà 9. 72. Art. 6. c. & 22. q. 99. arti. 2. ad 2 & arti. 3. ad 2. Et 2 d. 40. arti. 4. & ma. q. 2. ar. 4. Et veri q. 1. art. 4. c. & q. 2. arti. 3 cor. Text. 39. & 40. Text. 14. 20. 21.

Super Quæstionis vigesimæ Articulum sextum.

IN arti. 6. ciusdem vigesimæ quæst. nihil occurrit scribendum, nisi reddere lectorẽ attentum, quod non dicit Author eundem numero actum voluntatis nõ posse esse successiue bonum & malum: sed dicit eundem numero actum in genere moris: actus enim voluntatis secundum se est in genere naturę, & secundũ suas conditiones in genere moris: & hæc dixerim propter Durãdum in secunda dist. quadragesima quæst. secunda, ne quis putet contra hanc doctrinã militare.

Super Quæstionis vigesimæprimæ. Artic. 1.

IN titulo omniũ articul. quæstionis 21. aduerte, quòd quum

QVAEST. XXI.

¶ SED CONTRA, Euentus sequens non facit actũ malum qui erat bonus, nec bonum qui erat malus, puta si aliquis det eleemosynã pauperi, qua ille abutatur ad peccatũ, nihil deperit, ei, qui eleemosynã facit: & simliter si aliqs patiẽter ferat iniuriã sibi factam, nõ propter hoc excusatur ille, qui fecit. Ergo euentus sequens non addit ad bonitatem vel malitiam actus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod euentus sequens aut est præcogitatus, aut non. Si est præcogitatus, manifestum est quòd addit ad bonitatẽ vel malitiam: cũ enĩ aliquis cogitans, quòd ex opere suo multa mala possunt seq̃ nec ꝓpter hoc dimittit: ex hoc apparet volũtas eius esse magis inordinata. Si autẽ euentus sequens nõ sit præcogitatus, tunc distinguendum est: quia si per se sequitur ex tali actu, & vt in pluribus, secũdũ hoc euentus sequẽs addit ad bonitatem, vel malitiam actus: manifestũ est enim meliorẽ actum esse ex suo genere, ex quo possunt plura bona sequi, & peiorẽ, ex quo nata sũt plura mala sequi: si vero per accidẽs, & vt in paucioribus, tunc euentus sequens non addit ad bonitatem vel ad malitiam actus: non enim datur iudicium de re aliqua secundum illud quod est per accidens, sed solum secundum illud quod est per se.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus causæ existimatur secundũ effectus per se, non autem secundum effectus per accidens.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd bona quę auditores faciunt, consequũtur ex prædicatiõe doctoris, sicut effectus per se, vnde redũdãt ad præmium prædicatoris: & præcipue quando sunt præintenta.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd euẽtus ille pro quo illi pœna infligenda mãdatur, & per se sequitur ex tali causa, & iterum ponitur vt præcogitatus: & ideo imputatur ad pœnam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procederet si irregularitas sequeret culpam, non autem sequitur culpam, sed factũ propter aliquẽ defectum sacramẽti.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd vnus actus possit esse bonus vel malus. Motus enim est vnus qui est continuus vt dicitur in 5. Physi.* sed vnus motus cõtinuus potest esse bonus & malus, puta si aliquis cõtinue ad ecclesiam vadens primo quidem intendat inanẽ gloriam, postea intendat Deo seruire. ergo vnus actus potest esse bonus & malus.

2 ¶ Præterea, Secũdũ Philosophum in 3. Physic.* Actio & passio sunt vnus actus. sed potest esse passio bona, sicut Christi, & actio mala, sicut Iudæorũ. ergo vnus actus potest esse bonus & malus.

3 ¶ Præterea, Cum seruus sit quasi instrumentũ domini, actio serui est actio domini, sicut actio instrumẽti est actio artificis, sed potest cõtigere, quòd actio serui procedat ex bona volũtate domini & sic sit mala. ergo idẽ actꝰ põt esse bonꝰ & malꝰ.

¶ SED CONTRA, Contraria non possunt esse in eodem: sed bonum & malum sunt contraria: ergo vnus actus non potest esse bonus & malus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse vnũ secundum quod est in vno genere, & esse

ARTIC. I.

multiplex secundũ quod refertur ad aliud genus: sic vt superficies cõtinua est vna secũdũ quod cõsideratur in genere quãtitatis, tamẽ est multiplex secũdũ quod refertur ad genus coloris, si pars sit alba, & partim nigra: & secũdũ hoc nihil prohibet aliquẽ actum esse vnum secũdum quod refertur ad genus naturę, qui tamẽ non est vnus secũdum quod refertur ad genus moris: sicut & ecõuerso, vt dictũ est.* Ambulatio enim cõtinua est vnus actus secũdum genus naturæ, potest tamen contingere quòd sint plures secundum genus moris: si mutetur ambulãtis voluntas, quę est principium actuum moralium: si ergo accipiat̃ vnus actus, prout est in genere moris, impossibile est ꝙ sit bonꝰ & malꝰ bonitate & malitia morali: si tamẽ sit vnus* vnitate naturę, & non vnitate moris, potest esse bonus & malꝰ.

Art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd ille motus continuus qui procedit ex diuersa intentione, licet sit vnus vnitate naturæ, non est tamẽ vnus vnitate moris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actio & passio pertinent ad genus moris inquantum habent rationem voluntarij, & ideo secundum quod diuersa voluntate dicuntur voluntaria, secundum hoc sunt duo moraliter, & potest ex vna parte inesse bonum & ex alia malum.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd actus serui inquantum procedit ex voluntate serui, non est actus domini, sed solum inquantũ ꝓcedit ex mandato domini, vnde sic nõ facit ipsum malũ mala volũtas serui.

QVÆSTIO VIGESIMA prima de consequentibus actus humanos in bonitate vel malitia, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis vel malitiæ. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati. ¶ Secũdò vtrũ habeat rationẽ laudabilis vel culpabilis. ¶ Tertiò vtrum habeat rationẽ meriti vel demeriti. ¶ Quartò, vtrum habeat rationẽ meriti vel demeriti apud Deum.

Mal q 2. aartic. 2. d tertium

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus, habeat rationem rectitudinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd actus humanus inquantum est bonus vel malus, nõ habeat rationem rectitudinis vel peccati. Peccata enim sunt mõstra in natura, vt dicitur in 2. Physic.* monstra autem non sunt actus, sed sunt quædã res generatæ præter ordinem naturæ, ea autem quę sunt secũdum artem & rationem, imitantur ea, quę sunt secundum naturam, vt ibidem dicitur. ergo actus ex hoc, quòd est inordinatus & malus non habet rationem peccati.

Tex. 82.

2 ¶ Præterea Peccatũ, vt dicitur in 2. physic.* accidit in natura & arte, cũ non perueniat̃ ad finem intentum à natura vel arte: sed bonitas vel malitia actus humani maxime cõsistit in intentione finis & eius prosecutione. ergo videtur quòd malitia actus non inducat rationem peccati.

Tex. 82.

3 ¶ Præterea, Si malitia actus induceret rationem peccati, sequeret quòd vbicunque esset malum ibi esset peccatum: hoc autem est falsum, nam pœna licet habeat rationem mali, nõ tamen habet rationem peccati. non ergo ex hoc ꝙ aliquis actus est malus, habet rationem peccati.

¶ SED CONTRA, Bonitas actus humani, vt suprà ostensum est,* principaliter dependet à lege æterna, & per consequẽs malitia eius in hoc cõsistit, ꝙ discordat à lege ẽterna. Sed hoc facit ratione peccati. Dicit enĩ Aug. 22. cõtra Faustũ

q. 19. art. 4. Capit. 27. 10. 6.

quòꝰ

quòd peccatũ est dictũ vel factum vel concupitum, contra legem æternam. ergo actus humanus ex hoc quod est malus habet rationem peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quod malum in plus est quam peccatum, sicut & bonum in plus est, quàm rectum: quælibet enim priuatio boni in quocunque cõstituit rationẽ mali. sed peccatum proprie consistit in actu, qui agitur ꝓpter finem aliquem, cum non habet debitum ordinem ad finem illum. debitus autem ordo ad finem secundũ aliquã regulam mensuratur quę quidem regula in his, quę secundum naturã agunt, est ipsa virtus naturæ, quæ inclinat in talem finem, quando ergo actus procedit à virtute naturali secundũ naturalem inclinatiõem in finem, tũc seruat̃ rectitudo in actu, quia mediũ nõ exit ab extremis, scilicet actus ab ordine actionis principij ad finẽ: quando autem à rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his vero, quæ aguntur per volũtatem, regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna. quandocunque ergo actus hominis procedit in finem secũdum ordinem rationis & legis æternæ, tunc actus est rectus. quando autem ab hac rectitudine obligatur, tũc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex præmissis,* quòd omnis actus volũtarius est malus per hoc, quod recedit ab ordine rationis & legis æternæ, & omnis actus bonus concordat rationi & legi æternæ. vnde sequitur quòd actus humanus ex hoc, quod est bouus vel malus, habeat rationem rectitudinis vel peccati.

Quæst. 19.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod monstra dicuntur esse peccata, inquantum producta sunt ex peccato in actu naturæ existente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd duplex est finis scilicet vltimus & proquinquus. In peccato autem naturæ deficit quidẽ actus à fine vltimo, qui est perfectio generati, nõ autẽ deficit à quocunque fine proximo: operat̃ enim natura aliquid formãdo. Similiter in peccato volũtatis, semper est defectus ab vltimo fine intento, qui nullus actus voluntatis malus est ordinabilis ad beatitudinem, quę est vltimus finis: licet nõ deficiat ab aliquo fine proximo, quem voluntas intendit & consequitur. vnde etiã cum ipsa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimum, in ipsa intentione huiusmodi finis potest inueniri ratio rectitudinis & peccati.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod vnumquodque ordinatur ad finem per actum suum: & ideo ratio peccati, quę cõsistit in deuiatione ab ordine ad finem, proprie cõsistit in actu. sed pœna respicit personam peccantem: vt in primo dictum est.*

Q. 18

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus, habeat rationem laudabilis vel culpabilis.

2. dist. 14. Art. 1. q. 2. cor. Et 4 dist. 16. q. 3. arti. 2 q. 1. ad primum & q. 4. artic. 2. ad tertium & mal. qõ. 2. artic. 2. ad tertium. Tex 82. 83. 84 Tex. 12. capit. 5. Text. 82.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd actus humanus ex hoc, quòd est bonus vel malus non habet rationem laudabilis vel culpabilis. peccatum contingit in his, quę aguntur à natura: vt dicitur in 2. physi.* sed tamen ea quę sunt naturalia, non laudabilia, nec culpabilia: vt dicitur in 3. Ethi.* ergo actus humanus ex hoc quòd est malus, vel peccatum, non habet rationem culpæ: & per consequens, nec ex hoc quòd est bonus, habet rationem laudabilis.

2 ¶ Præterea, Sicut contingit peccatum in actibus moralibus ita & in actibus artis: quia vt dicitur in 2. phis.* peccat. Grãmaticus non recte scribens, & Medicus non recte dans potionem. sed non culpatur artifex ex hoc quòd aliquid malum facit qa ad industriã artificis pertinet, quòd possit & bonũ opus facere, & malum cum voluerit. ergo videt quòd eriã actꝰ moralis ex hoc ꝙ est malus, nõ habeat rationẽ culpabilis.

Capit. 6.

3 ¶ Præterea Dion. dicit in 4. cap. de. di. no. quòd malũ est infirmum & impotens. sed infirmitas vel impotentia, vel tollit vel diminuit rationem culpæ, non ergo actus humanus est culpabilis ex hoc quòd est malus.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit, quòd laudabilia sunt virtutũ opera: vituperabilia autem vel culpabilia opera contraria: sed actus boni sunt actus virtutis, quia virtus est quæ bonum facit habẽtem, & opus eius bonũ reddit, vt dicitur in 2. Ethi.* vnde actus oppositi sunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc quòd est bonus vel malus, habet rationem laudabilis vel culpabilis.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut malum est in plus quàm peccatum, ita peccatum est in plus quàm culpa. ex hoc enim dicitur actus culpabilis vel laudabilis, quòd imputatur agenti: nihil enim est aliud laudari vel culpari quàm imputari alicui malitiam vel bonitatem sui actus. tunc enim actus imputatur agenti, quãdo est in potestate ipsiꝰ ita quòd habeat dominium sui actus: hoc autẽ est in omnibus actibus

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.* *Q. 1. art. 1. & 2.*

IN calce vltimi artic. eiusdem quæstio. aduerte illa vltima verba, Quantum est ex ipsa ratione actus. dupliciter enim ois alicuius actus humanus potest habere rationem meritorij vel demeritorij. Primò ex ipsa ratione actus: Secundo ex statu personæ agentis. Et hoc quidem secundo modo non omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius, sed existentis in statu gratiæ primo vero modo omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius: & vt præceuaret se auctor addidit, quantum est ex ipsa ratione actus. Et hoc intelligẽ loquendo de merito vitæ æternæ seu simpliciter apud Deum latissime enim loquendo de merito, omnis actus bonus retributionem, & malus punitionem exposcit. & quoniam difficultas illa, an omnis actus existentis in gratia sit meritorius vel demeritorius respectu vitæ æternæ, ex præcepto charitatis pendet. Et inferius de hoc erit sermo in quæstione centesima: idcirco illuc vsque differantur soluenda argumẽta Scoti in quolibetis, quæstione decimaseptima, & in secundo sententiarum distinctione quadragesimaprima, & Durandi in quadragesima, distinctione secunda.

Artic. 6. Capit. 4.

¶ In reliquis huius quæstionis nihil occurrit scribendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa infirmitas, quæ est in malis voluntarijs, subiacet potestate hominis: & ideo nec tollit nec diminuit rationem culpæ.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus habeat rationem meriti, vel demeriti.

AD TERTIVM sic proceditur Videtur quòd actus humanus non habeat rationem meriti & demeriti propter suam bonitatem vel malitiam. meritum enim & demeritum dicitur per ordinem ad retributionem, quæ non est nisi ad alterum. sed non omnes actus humani boni vel mali sunt ad alterum, sed quidam sunt ad seipsum: ergo non omnis actus humanus bonus vel malus, habet rationem meriti vel demeriti.

2. dist. 40. artic. 1. Et 4 dist 16. q. 3 arti. 1. q. 1. ad primum & mal. qõ. 2. artic. 2. ad tertium.

2 ¶ Præterea, Nullus meret̃ pœnã vel præmiũ ex hoc quòd disponit, vt vult de eo cuius est dominus: sicut si homo destruat rẽ suam, nõ punitur sicut si destrueret rẽ alterius. sed homo est dominus suorũ actuum, ergo ex hoc quòd bene vel male disponit de suo actu, nõ meretur pœnam vel præmiũ.

3 ¶ Præterea, Ex hoc quòd aliquis sibiipsi acquirit bonũ, nõ meretur, vt ei bene fiat ab alio: & eadem ratio est de malis sed ipse actus bonus est quoddam bonũ & perfectio agentis actus autem inordinatus est quoddam malum ipsius non ergo ex hoc quòd homo facit malum actum vel bonum, meretur vel demeretur.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Isaiæ tertio. Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinuentionum suarum comedet: impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

RESPON-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum primum.*

CIrca rationem passionis magis propriè assignandam in primo artic. 22. q. dubium occurrit: quia quòd omnis passio animæ, de qua est sermo, sit cum aliqua disconuenienti transmutatione corporali, quoniam oportet motũ cordis à naturali suo motu aliqualiter recedere, sequitur q̃ omnis passio est cum transmutatione in deterius, & nulla sit in melius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd absolute loquendo concedendum est, quòd omnis passio animæ est cum aliqua præternaturali mutatione: quia cordis motus intenditur aut remittitur à suo naturali motu: & ex hoc illa opera animę quæ vocamus eius passiones, habent rationem & nomẽ passionis: verum quia inter præternaturales mutationes, dantur latitudo, & minus mala respectu magis malæ habet rationem melioris: ideo passiones illæ, quæ ad peius declinant, magis propriè passiones dicuntur. declinant autem in peius mutationes illæ quæ sunt materia passionum consistentium in fuga seu retractione: vt timor & tristitia, quàm illæ, quæ sunt materia passionum consistentium in extensione seu prosecutione, vt amor & lætitia: quia vita humana consistit in vitali extensione cordis ad totum corpus. Et propterea in litera dicitur, quòd tristitia habet magis rationem passionis quàm lætitia: ista enim præternaturalitatem solam in tensionis motus habet illa vltra præternaturalitatẽ remissionis. motus habet motum contrarium vitali extẽsioni cordis ad corporis partes. Ex eadem quoque radice, scilicet maioris recessus à naturali passione quæcunque intensæ habent magis rationem passionis quàm remissæ. motus enim corporalis maior ibi interuenit: hæc autem, quæ dicimus notanter, dicimus absolute dici quoniam si esset sermo non absolute, sed in ordine ad hunc melancholiæ, vel quomodolibet dispositum, nihil prohibere videtur, quod transmutatio oppositæ passionis, puta lætitiæ, sit naturalis simpliciter etiam illi: præternaturalis autẽ huic sic, nunc intenso. Alteri enim extremo nõ solum extremum, sed medium opponitur; vt dicitur in 5. Phisicorũ & motus cordis qui huic, nunc sic, &c. est intentus: vnde dicitur Isa. 10. Nunquid gloriabitur securis cõtra eũ qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eũ à quo trahitur? vbi manifeste hominem agentem comparat instrumento. ergo homo bene agendo vel male non meretur vel demeretur apud Deum.

3 ¶ Præterea, Actus humanus habet rationem meriti vel demeriti inquantũ ordinatur ad alterũ: sed nõ omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo non omnes actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ sunt, adducet Deus in iudicium siue bonum siue malum: sed iudicium importat retributionẽ, respectu cuius meritũ vel demeritum dicitur. ergo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* *Art 3.* actus alicuius hominis habet rationem meriti vel demeriti, secundum quod ordinatur ad alterũ, vel ratione eius, vel ratione communis: vtroque autem modo actus nostri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum: ratione quidẽ ipsius inquantũ est vltimus hominis finis: est autẽ debitum, vt ad finem vltimũ omnes actus referantur, vt suprà habitũ est:* vnde qui facit actum malum non referibilẽ *q. 19 ar. 10.* in Deum, non seruat honorẽ Dei, qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totius cõmunitatis vniuersi, quia in qualibet cõmunicatione ille, qui regit cõmunitatem, præcipue habet curam boni communis: vnde ad eũ pertinet retribuere pro his quæ bene vel male fiunt in cõmunitate. Est autem Deus gubernator & rector totius vniuersi, sicut in primo habitũ est:* *q. 103 ar. 6.* & specialiter rationalium creaturarum: vnde manifestũ est, quòd actus humani habent rationẽ meriti vel demeriti per comparationem ad ipsum, alioquin sequeretur, quòd Deus non haberet curam de actibus humanis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per actum hominis Deo secũdum se nihil potest accrescere vel deperire: sed tamẽ homo quantum in se est, aliquid subtrahit Deo vel ei exhibet, cum seruat vel non seruat ordinem, quem Deus instituit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo sic mouetur à Deo vt instrumentũ, quod tamen nõ excludit quin moueat se ipsum per liberum arbitrium. vt ex supradictis patet:* & ideo per *q. 10. ar. 4.* suum actum meretur, vel demeretur apud Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non ordinatur ad cõmunitatem politicam secundum se totum, & secundum oĩa sua: & ideo nõ oportet quòd quilibet actus eius sit meritorius vel demeritorius per ordinem ad cõmunitatem politicam: sed totum quod homo est, & quod potest & habet, ordinandum est ad Deum: & ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quãtum est ex ipsa ratione actus.

QVÆSTIO VIGESIMASECUNDA, De subiecto passionum animæ in tres Articulos diuisa.

POST hoc considerandum est de passionibus animæ. ¶ Et primò, in genere. Secũdò, in speciali. In generali autem quatuor occurrũt circa eas cõsideranda. Primò quidem de subiecto earũ. Secundò de differẽtia earum. Tertiò, de comparatione earum adinuicem. Quartò, de malitia & bonitate ipsarum. ¶ Circa primũ quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum aliqua passio sit in anima. ¶ Secundò, vtrum magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua. ¶ Tertiò, vtrum magis sit in appetitu sensitiuo, quam intellectiuo, qui dicitur voluntas.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationẽ meriti vel demeriti apud Deũ.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quod actus hominis bonus vel malus, nõ habeat rationem meriti vel demeriti per comparationem ad Deum: quia, vt dictum est,* meritũ & demeritum importat ordinem ad compensationem profectus vel damni ad alterum illati: sed bonus actus hominis vel malus nõ cedit in aliquẽ profectum vel damnũ ipsius Dei: dicitur enim Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? porro si iuste egeris, quid donabis ei? ergo actus hominis bonus vel malus non habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

2 ¶ Præterea, Instrumẽtum nihil meretur vel demeretur apud eũ qui vtitur instrumento: quia tota actio instrumẽti est vtẽtis ipso, sed homo in agẽdo est instrumẽtũ diuinæ virtutis, principaliter ipsũ mouens: vnde dicitur Isa. 10. Nunquid gloriabitur securis cõtra eũ qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eũ à quo trahitur? vbi manifeste hominem agentem comparat instrumento. ergo homo bene agendo vel male non meretur vel demeretur apud Deum.

3 ¶ Præterea, Actus humanus habet rationem meriti vel demeriti inquantũ ordinatur ad alterũ: sed nõ omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo non omnes actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ sunt, adducet Deus in iudicium siue bonum siue malum: sed iudicium importat retributionẽ, respectu cuius meritũ vel demeritum dicitur. ergo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* *Art 3.* actus alicuius hominis habet rationem meriti vel demeriti, secundum quod ordinatur ad alterũ, vel ratione eius, vel ratione communis: vtroque autem modo actus nostri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum: ratione quidẽ ipsius inquantũ est vltimus hominis finis: est autẽ debitum, vt ad finem vltimũ omnes actus referantur, vt suprà habitũ est:* vnde qui facit actum malum non referibilẽ *q. 19 ar. 10.* in Deum, non seruat honorẽ Dei, qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totius cõmunitatis vniuersi, quia in qualibet cõmunicatione ille, qui regit cõmunitatem, præcipue habet curam boni communis: vnde ad eũ pertinet retribuere pro his quæ bene vel male fiunt in cõmunitate. Est autem Deus gubernator & rector totius vniuersi, sicut in primo habitũ est:* *q. 103 ar. 6.* & specialiter rationalium creaturarum: vnde manifestũ est, quòd actus humani habent rationẽ meriti vel demeriti per comparationem ad ipsum, alioquin sequeretur, quòd Deus non haberet curam de actibus humanis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per actum hominis Deo secũdum se nihil potest accrescere vel deperire: sed tamẽ homo quantum in se est, aliquid subtrahit Deo vel ei exhibet, cum seruat vel non seruat ordinem, quem Deus instituit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo sic mouetur à Deo vt instrumentũ, quod tamen nõ excludit quin moueat seipsum per liberum arbitrium. vt ex supradictis patet:* & ideo per *q. 10. ar. 4.* suum actum meretur, vel demeretur apud Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non ordinatur ad cõmunitatem politicam secundum se totum, & secundum oĩa sua: & ideo nõ oportet quòd quilibet actus eius sit meritorius vel demeritorius per ordinem ad cõmunitatem politicam: sed totum quod homo est, & quod potest & habet, ordinandum est ad Deum: & ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quãtum est ex ipsa ratione actus.

QVÆSTIO VIGESIMASECUNDA, De subiecto passionum animæ in tres Articulos diuisa.

POST hoc considerandum est de passionibus animæ. ¶ Et primò, in genere. Secũdò, in speciali. In generali autem quatuor occurrũt circa eas cõsideranda. Primò quidem de subiecto earũ. Secundò de differẽtia earum. Tertiò, de comparatione earum adinuicem. Quartò, de malitia & bonitate ipsarum. ¶ Circa primũ quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum aliqua passio sit in anima. ¶ Secundò, vtrum magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua. ¶ Tertiò, vtrum magis sit in appetitu sensitiuo, quam intellectiuo, qui dicitur voluntas.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliqua passio sit in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nulla passio sit in anima: pati enim est propriũ materiæ, sed anima non est cõposita ex materia & forma, vt in primo habitũ est* ergo nulla passio est in anima. *q. diſt. 18. q. 2. art. 1. & veritat. q. 26. artic. 1. & 2. cor. q. 75. art. 5.*

2 ¶ Præterea, Passio est motus, vt dicitur in tertio Phisi.* sed anima nõ mouetur, vt probatur in primo de anima. ergo passio non est in anima. *Text. 19. 20. 21. & seq.*

3 ¶ Præterea, Passio est via in corruptionem: nam oĩs passio magis facta abiicit à subst ãtia: vt dicit in lib. Topicorũ:* sed anima est incorruptibilis. ergo nulla passio est anima. *Lib. 6. ca. 5.*

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Rom. septimo. Cum essemus in carne, passiones peccatorum quæ per legem erant, operabantur in mẽbris nostris: peccata autem sunt proprie in anima: ergo & passiones, quæ dicuntur peccatorum, sunt in anima.

RESPON-

sion: simpliciter etiam ipsi detur contingere quum quantur. Signum autem, qua præternaturalis in tius perdurare sine corporali læsione, aut curatione. ¶ In respõsione ad primũ & secundũ aduerte, quod quia mot⁹ animi, qui vocãtur animæ passiones: scilicet amor, timor, ira, & alia huiusmodi, habent rationem passionis proprie, secũdum quod interuenit in eis aliqua transmutatio corporalis. & huiusmodi transmutatio est annexa motui animę: ideo huiusmodi actus appetitus animalis habent quidem rationẽ passionis ratione annexi. habent autem rationẽ appetitui motus, & talis, puta iræ vel timoris secundũ se: propter quod in litera dicitur, q̃ animæ conuenit huiusmodi pati per accidẽs, & alibi, scilicet in 26. quæ. de veritate dicit, quòd irasci, timere, &c. cõuenit animæ per se: & reuera hoc habet compositum ratione animæ: illud ratione corporis.

Text. 18.

¶ *Super quæstionis vigesimætertiæ Articulum secundum.*

IN corpore artic. 2. aduerte quòd quum determinatum fuerit in 1. articul. q̃ motus animi habet rationẽ passionis ex adiuncta transmutatione corporali: putaret quispiã, quòd ex maiori æquinquitate ad huiusmodi transmutationem debuisset definiri, an appetitiua vel apprehensiua pars sapiat passionẽ. Et licet hoc licitũ fuisset, & eadem conclusio ab authore alibi ex hac radice habeatur, eo q̃ nulla vis apprehensiua causat transmutationẽ corporalẽ nisi mediante appetitiua: ac per hoc appetitiua propinquior passioĩ magis eam participat: ita q̃ materialiter cadat in eius rationẽ, vt in respõsione ad tertiũ in litera dicitur. Altius tamen exorsus author ex propriis rationib⁹ motiuum apprehensiuæ & appetitiuæ intentũ venatus est: ita q̃ secluſa trasmutatione corporali, inuenit appetitiuum motum habere magis rationem passionis. Quum enim secluso corpore pati consistat in recipere ab agente & trahi in illud, omne enim agẽs assimilando sibi patiẽs, trahit illud ad se, & pars apprehensiua minus trahatur ad agẽs quàm pars appetitiua: consequens est q̃ passio nis communiter dictæ magis habeat rationem pars appetitiua quàm apprehensiua, & probatur minor in litera: q̃ pars apprehẽsiua trahitur ab agente ad hoc, vt sit ipsum secundum esse intentionale, pars vero appetitiua trahitur ab agente ad hoc vt ĩgitur sibi secundum esse naturale. Sed accedit dubitatio: quia aut hic est sermo de passiõe, vt est ab agẽte, aut cõmuniter, vt est siue ab agẽte siue à fine? Si primo modo, tũc ambigua videtur ratio: quoniã de appetibili an moueat effectiuè appetitũ, magna quæstio est. Si secũdo modo tũc nihil valet ratio, qa magis patitur qui ꝓprie patitur, quàm qui metaphorice, finis autẽ metaphoricè agit. Ex hoc igit quòd appetitus magis trahitur ad suum obiectum, quàm pars apprehensiua ad suum, non sequitur quod magis patiatur: quoniam apprehensiua patitur vere id est à vere agente: appetitiua autem non patitur vere.

Text. 12.

Text. 63.

Infrà qõ. 41. artic. 2. cor. Et 3. q. 15. artic. 4. cor Et verit qõ. 26. arti. 3. cor.

Et Dion. 2. de. 1. cor. 1. Et 2. Eth. lec. 6. cor. 1. Et 1. Pe. lec. 2. col. 3.

¶ Ad hoc dicitur, quod sumitur passio vere & non metaphorice, & quod appetibile vt dicit Auerr. in secundo Meta. 36. secũdum quòd est in anima, est agens desiderium, & trahit ad se finem, vt est in re: ita quòd differentia assigna ta in litera consistit in hoc, quod agens in partem apprehensiuam trahit ipsum ad se in esse intentionale, & hic sistit. ad hoc enim actio hæc & passio ordinatur. Appetibile autem agens in partem appetitiuam trahit ipsam effectiue ad hoc vt iungatur sibi rea liter quouis modo contingat ista coniunctio realis: sufficit enim quòd passio illa per se ordinetur ad realem coniunctiõem. Quod autem à multis vertatur in dubium an appetibile agat in appetitum, eis relinquatur hæc dubitatio: nos enim experimur incuti nobis à malis futuris apprehensis timorem, à præsentibus tristitiam, & à delectabilibus coniunctis delectationem etiam si nolimus: sicut à sensibilibus sensationes.

Cap. 4. lec. 5.

Arti. præ.

Text. 8.

¶ In respõsione ad primum, dubium occurrit, quia si in his quæ pertinent ad defectum, intenſio non attenditur penes accessum in alinquod maius, oportet falsam reddere, aut excipere tam à doctrina tradita in secundo Meta. allegata in argumento, quàm in primo Posteriorum, scilicet propter quod vnumquodque tale, illud magis. deinde quia videmus quòd potentia maior est penes accessum ad materiam primam. Constat autem potentiam defectum sonare.

¶ Ad hoc dicitur, quòd doctrina hic tradita nõ solum dicta, sed probata ratione est: quia scilicet ratio priuationis & defectus consistit in hoc, scilicet in recessu à perfecto. Regulare quippe est, quòd vnumquodque est magis, & minus tale secundum constitutiui propriam latitudinem, vt patet inductiue: defectiua igitur quum cõstituantur per hoc, quòd est deficere ab aliquo, quanto magis abillo deficiunt, tanto maximum illorum, quę sunt in genere illo, & causa aliorum: vt dicitur in secundo Metaphysicæ.* sed passio prius inuenitur in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua. non enim patitur pars appetitiua nisi passione præcedente in parte apprehensiua, ergo passio est magis in parte apprehensiua, quam in parte appetitiua.

Text. 4.

2 ¶ Præterea, Quod est magis actiuum, videtur esse minus passiuum: actio enim passioni opponitur. sed pars appetitiua est magis actiua quàm pars apprehẽsiua: ergo videtur, quòd in parte apprehensiua magis sit passio.

3 ¶ Præterea, Sicut appetitus sensitiuus est virtus in organo corporali, ita & vis apprehensiua sensitiua. sed passio animæ fit, proprie loquendo, secundum trãsmutationem corporalem. ergo non magis est passio in parte appetitiua sensitiua, quam in apprehensiua sensitiua.

¶ SED CONTRA est quod Augusti. dicit in nono de Ciuitat. Dei,* quod est motus animi, Græci pathos, nostri autem sicut Cicero, perturbationes quidam affectiones vel affectus, quidam vero, sicut in Græco habetur, expressius passiones vocant: ex quo patet quòd passiones animæ sunt idem, quod affectiones. sed affectiones manifestè pertinent ad partem appetitiuam, & non apprehensiuam. ergo & passiones magis sunt in appetitiua, quàm in apprehensiua.

¶ RESPONDEO dicendum quòd sicut dictum est,* nomine passionis importatur, quod patiens trahatur ad id quod est agentis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam quàm per vim apprehensiuam: nam per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipsas res, prout in seipsis sunt. vnde Philosophus dicit in septimo Metaphysicæ.* quòd bonum & malum, quæ sunt obiecta appetitiuæ potentiæ, sunt in ipsis rebus: vis autem apprehẽsiua non trahitur ad rem secundum quod in seipsa est, sed cognoscit eam secundum intentionem rei, quam in se habet, vel recipit secundum proprium modum: vnde & ibidem dicitur, quòd verum & falsum, quæ ad cognitionem pertinent non sunt in rebus sed in mente. vnde patet quòd ratio passionis magis inuenitur in parte appetitiua, quam in parte apprehensiua.

Arti. præ.

Text. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd econuerso se habet in his, quæ pertinent ad perfectionem, & in his quæ pertinent ad defectum. nam in his, quæ ad perfectionem pertinent, attenditur intensio per accessum ad vnum primum principium, cui quanto est aliquid propinquius, tanto est magis intensum: sicut intensio lucidi attenditur per accessum ad aliquid summè lucidum, cui quãto aliquid magis appropinquat, tanto est magis lucidum, sed in his quæ ad defectum pertinent, attenditur intensio non per accessum ad aliquod summum, sed per recessum à perfecto, quia in hoc ratio priuationis & defectus consistit: & ideo quanto minus recedit à primo, tanto est minus intensum. & propter hoc in principio semper inuenitur paruus defectus, qui postea procedendo magis

¶ *Vtrum passio magis sit in parte appetitiua quàm in apprehensiua.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd passio magis sit in parte animæ apprehẽsiua, quàm parte appetitiua. quod eni est primũ in quolibet genere, videt esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanto magis erunt defectiua: hæc enim est propria latitudo deficientis vt sic. Ex hoc autem quòd defectiua vt sic, penes maiorē elongationem à perfectione magis defectiua sunt: consequens est quòd maior defectus non sit à minori defectu vt propria causa: sed ex ipsa elongatione interueniat: sicut enim in perfectionibus intētio est penes accessum ad causam, quia perfectio effectus est ex causalitate ipsius in malis defectus consequens esset ex præcedēte in sua causa vt propria causa defectus, effectus intenderetur secundū accessum ad causā. Et ex hoc patet solutio primæ obiectionis: in defectiuis enim causa defectiua non est propria causa effectus defectiui quo ad defectum, sed ex hoc ipso quòd magis elongat à perfectiori, magis defectiuum est. Vnde licet pars apprehensiua sit causa appetitiuæ, & potentialitas in apprehensiua causet potētialitatē in appetitiua: maior tamen potentialitas inuenitur in appetitiua ex hoc ipso q̄ magis recedit ab actu, quam apprehensiua: quod est dictū, quod est potentialitas sua non tota est à potentialitate apprehēsiuæ, sed ex necessitate adueniens. Ad secundā autem obiectionem dicitur, quòd quia vt dicitur. 10. Met. mensura debet esse certissima, nihil prohibet quo ad nos defectus mensurari penes accessū ad aliquod positiuum summè deficiens: sicut infirmitates maiores & minores dicimus per accessum ad mortem, & similiter potentialia apud nos per accessum ad materiam primā: quū in rei veritate ille per recessum à vita, & iste per accessum ab actu maiores vel minores sunt.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd non concedit Author, quod vis appetitiua sit magis actiua simpliciter, sed quo ad principiādum actum exteriorem: vis enim apprehēsiua quum moueat appetitiuam, est magis in actu simpliciter, & magis actiua quodammodo: appetitiua autem efficacior est ad actum exteriorem, quia ei obediunt vites executiuæ, & quia primum mouens est ad exercitium actus: quod tamen totum, vt in litera dicitur, habet ex eodem, ex quo habet quòd sit magis passiua: ex natura namq; appetitus est, & quòd tendat in bonum, in finem, in rem secundum seipsam. Constat namque quòd ex hoc quòd finis est obiectum appetitus, supremus appetitus habet, quòd sit motiuus simpliciter, ad exercitium, & vniuersaliter quòd appetitus mouet membra: vt patet ex tertio de anima,

¶ *Super Quæstionis vigesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio dubium hic soluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri potest, & est dubium ad hominem: scilicet sanctum Thomam; scilicet quo pacto ipse in prima parte, quæst. 82. artic. quarto, ponit differentiam inter motionem intellectus à voluntate, & econuerso: in hoc quòd intellectus finaliter, voluntas vero effectiuè mouet. Et hic vult quòd bonum intellectum est actiuum in voluntatem.

¶ Ad hoc dicitur, quod bonum apprehensum mouet appetitum dupliciter: effectiuè scilicet, & finaliter. Effectiuè quidem, causando ipsum actum appetitus, finaliter vero quoniam ipse actus in appetitu causatus tendit in bonū apprehensum, vt finem: differenter tamen apprehensum bonum causat vtro que modo, quia ad causandum effectiuè vtitur esse vt forma. Ad causandum vero finaliter, vtitur esse vt esse: appetibile enim puta sanitas apprehensa ratione sui esse quasi forma, facit in appetitu desiderium sui vt sic, in esse reali, iuxta illud Auerrois in 12. Metaphysicæ, commento 36. Balneum In anima agit desiderium, &c. Vnde inter cæteras causalitates effectiuas & hanc, qua appetibile mouet appetitum, duplex est differentia. Prima licet occulta est, quia reliquis forma est ratio agendi, vnde & passim assimilatur agenti: in multiplicatur, passio aūt ad defectū pertinet. qa est alicuius, secūdū quod est in potētia, vnde in his, quæ appropinquāt primo pfecto, scilicet Deo, inuenitur pa rū de ratiōe potētiæ & passionis: in alijs autem consequenter plus: & sic etiam in priori vi animæ, scilicet apprehensiua, inuenitur minus de ratione passionis.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd vis appetitiua dicitur esse magis actiua: qa est magis pricipium exterioris actus: & hoc habet ex hoc ipso, ex quo habet quòd sit magis passiua, scilicet ex hoc quòd habet ordinem ad rem prout est in seipsa: per actionem enim exteriorē venimus ad consequendas res.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd sicut in primo * dictum est, dupliciter organum animæ potest transmutari, vno modo transmutatiōe spirituali, secūdum quod recipit intētionem rei, & hoc per se inuenitur i actu apprehēsiuæ, virtutis sensitiuæ: sicut oculus mutatur à visibili: non ita quòd coloretur, sed ita quòd recipiat in tētione coloris. Est autē & alia naturalis trāsmutatio organi, prout organū trāsmutatur quātum ad suam naturalem dispositionem: puta quòd calefit aut infrigidatur, vel alio modo simili trāsmutatur: & huiusmodi trāsmutatio per accidēs se habet ad actum reprehēsiuæ virtutis sensitiuę: puta cū oculus fatigatur ex forti in tuitu, vel dissoluitur ex vehemētia visibilis. sed ad actum appetitus sēsitiui per se ordinatur huiusmodi trāsmutatio: vnde in diffinitione motuū appetitiuæ partis materialiter ponit aliqua naturalis trāsmutatio organi: sicut dicitur, quòd ita est accensio sanguinis circa cor: vnde patet quòd ratio passionis magis inuenitur in actu sensitiuæ virtutis appetitiuę, quàm i actu sensitiuę virtutis apprehēsiuę: licet vtraque sit actus organi corporalis.

ARTICVLVS III.

¶ Verum passio sit magis in appetitu sensitiuo quā intellectiuo, qui dicitur voluntas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd passio non magis sit in appetitu sensitiuo, quā in appetitu intellectiuo. Dicit enim Diony. 2. ca. de di. no. q̄ Hierotheus ex quadā est doctus diuinorū inspiratione, non solum discens, sed etiā patiens diuina: sed passio diuinorū non pōt pertinere ad appetitū sensitiuū, cuius obiectū est bonum sensibile. ergo passio est in appetitu intellectiuo, sicut & in sensitiuo.

2 ¶ Præterea, Quanto actiuum est potentius, tanto passio est fortior: sed obiectū appetitus intellectiui, quod est bonū vniuersale, est potentius actiuū, quā obiectū appetitus sensitiui, quod est particulare bonum: ergo ratio passionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quam in appetitu sensitiuo.

3 ¶ Præterea, Gaudium & amor passiones quædā esse dicuntur: sed hæc inueniūtur in appetitu intellectiuo, & non solū in sensitiuo: alioquin nō attribuerētur i scripturis Deo & Angelis: ergo passiones non magis sunt in appetitu sensitiuo quam intellectiuo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Damascenus in secundo libro, * describēs animales passiones. Passio est motus appetitiuę virtutis sensibilis in imaginatione boni vel mali. Et aliter: Passio est motus irrationalis animæ per suſceptionem boni & mali.

¶ RESPONDEO Dicendum, q̄ sicut iam dictum est, * passio proprie inuenitur vbi est transmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus sensitiui, & non solum spiritualis, sicut est in apprehensione sensitiua: sed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua transmutatio corporalis: quia huiusmodi appetitus non est virtus alicuius organi, vnde patet quòd ratio passionis magis proprie inuenitur in actu appetitus sensitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per diffinitiones Damascen. inductas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio diuinorū ibi dicitur affectio ad diuina, & coniunctio ad ipsa per amorem, quod tamen sit sine transmutatione corporali.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ magnitudo hac vero, vt bonum inueniatur omnifariam, obiectū formale appetitus esse induit rationem formæ: vnde appetitus nō suscipit similitudinē agentis, sed conueniens sibi in ordine ad tale appetibile. Secūda est manifesta: quia in cæteris causa effectiua non per se est nisi effectiua. In hac vero necessario ipsa effectiua est finalis nō per accidens, sed per se: quoniā per se effectus eius est actus per se tendens in causam illam vt finem. propter quod Auerrois in de substantia orbis, reprehendit dicentes finem non esse agens, dicendo quòd finis significat agens significatione necessaria. Quia vero causalitas ista non est, nec potest esse pure effectiua, sed est effectiua & finalis: connumerata est contra finalem à sancto Thoma in prima parte & alibi: quia autem in veritate interuenit causaliter effectiua, & ideo hic & alibi quandoque exprimitur, quòd bonum apprehensum est actiuum & appetit' est passiuus, &c. Est ergo differentia inter intellectum & voluntatem in mouendo in hoc, quod voluntas mouet effectiue intellectum & alias animæ vires quo ad exercitium actus: intellectus autem mouet illā finaliter, & eum hoc effectiue ad specificationem actus, & illa efficientia, quæ necessario iungitur fini: propter quod, vt dictum est, finalis tantum causalitas expressa est. Quòd autem hæc sit authoris mens, non solum ex dictis nunc haberi potest, sed ex superius dictis: scilicet quod intellectus ratione obiecti mouet appetitū in genere causæ formalis, de quotamē nulla in prima parte loco allegato fi. mentio.

¶ Ex hoc enim habeo, quòd si etiam cum dictione exclusiua Author dixisset intellectū mouere voluntatem finaliter, solum, adhuc starent quæ diximus, eo quod exclusio nō fit à concomitantibus. Et vt dictū est, causam finalē cōcomitat efficiēs suprà dicto modo, & formalis respectu actuum: vt superius explanatum fuit.

Ar. 1. 6. 2. ad 3.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio dubium occurrit de hoc, quod etiam in primo articulo dictum est: scilicet quòd in sola anima & appetitu intellectiuo nulla est proprie passio. Est autem ratio dubij; quia Scotus in primo sententia. distinctione prima quæstione tertia, & in quarta sententia. distinct. 49. quæstione septima. ponit in voluntate non solum operationes, sed passiones spirituales. Et quantum ipse insinuare videtur, intendit, quod voluntas tūc operatur quando cōtingit obiectum. Tunc autem patitur quando recipit ab obiecto, ita quòd operatio contingit potentiam obiecto, passio autem non: sed ab obiecto est, vt causa efficiente tantum. Nulla autem hæc ratio ne probat in generali: sed forte super ipsius passionis nomē innixus, & authoritate Aristotel. vsus, quòd delectatio sequitur operationem, quasi per se notū accipit, quod falsum credimus. passionis enim nomen in primis in immaterialibus, vel ad solā receptionem vt in intellectu, vel ad receptionem per modum rei, quæ trahitur in aliud vt in appetitu intellectiuo constat inuenirī ex 3. De anima, & 5. Meta. & hoc ꝓprie loquendo. Metaphorice enim consueuimus actus voluntatis similes passionibus appetitus sensitiui vocare passiones, vt velle vindictam vocamus iram: & velle malū alicui, vocam odium. Et hæc locutio multos, iudicio meo, fefellit, quòd autem delectatio sequatur operationem, hoc accidit ei inquantum est passio: non enim ois passio sequitur sic operationem: imo stat quòd passio sit prima operatio appetitus vt patet de amore. Et tu potes sic inspicere quod dicimus, amor est passio, imo prima omnium passionū: & tamen amor est operatio tam in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo: ergo distinctio inter passionem & operationem appetitus nulla est. Minor patet: quia amor maxime contingit obiectum, & apud Scotum est ipsa essentia beatitudinis.

¶ Præterea

¶ Præterea, delectatio est passio, & habet pro obiecto, & non solum pro causa delectabile, ergo delectatio. probatur assumptum: quia videmus Deū delectatur de Deo tanquam obiecto summo delectabili; & qui habet delectationē morosam, delectatur de re cogitata turpi vt obiecto delectabili, ac si esset in re, & non solum vt causa efficiente. Dicit ergo, quòd passiones in appetitu sensitiuo sunt verē operationes, causatæ tamē ab appetibili, & habentes pro obiecto appetibile: sed differentia cōsistit in hoc, q̄ in appetitu sensitiuo sunt permixtæ cū passione corporali. In appetitu verò intellectiuo non: & per exclusionem huius compositionis dicitur in eo simplices actus, similes tamen passionibus sensitiui appetitus. Hæc nūc sufficiant in communi: in speciali autem interius quum de delectatione, & tristitia tractabitur, sermo erit.

D. 978. Cap. 15.

¶ *Super Quæstionem Vigesimamtertiam.*

CIrca. 1. arti. quæst. 23. quia hic inchoat dictio passionū, aduerte, q̄ oportet in toto hoc tractatu seruare illud. Quolil et proferente cōtraria, solicitum esse, stultum est. dico autem hoc: quia non omnibus consessum apparet vt distinctē & proprie de huiusmodi passionibus locuti fuerint Scotus in primis, vt in 3. sent. dist. 34. apparet, reprehendit dicentes obiectū irascibilis esse arduum, & volens eius obiectum esse offendens, dicit, quòd semper quando irascibilis habet actū suum est ibi nolle non solum concupiscibilis, sed irascibilis. Ex quibus manifestè apparet, quòd apud ipsum irascibilis nūquā est respectu boni sed mali tantum respuēdi, sustinendi, puniendi, & si quid aliud est huiusmodi: ac per hoc in ianuis irascibilis erauit. Spes enim, quæ est prima passio irascibilis, oportet quòd negetur ab ea. nec vllam rationem inuenio, nisi forte ex 16. dist. eiusdem tertij quis assumat istā, scilicet, quia arduū aut significat absens aut excedens facultatē potentię, qui dicitur arduū aut excedens ofa mala sibi cōtraria: sed nihil horū est: ergo, &c. hæc aūt petitio, aut distinctio nihil obstat, quoniam arduū nihil horū formaliter significat, sed difficultatē in bono vel malo: arduas enim res dicimus, quæ difficultate ac propterea celsitudi-

Cap. 5.

Vers. qō, 26. artic. 2.

Capit. 5.

q. 10. art. 2.

q. 23 ar. 2.

q. 27. ar. 2.

nem quādā habēt, difficilia enim aggredi non parui reputatē & difficilib' succumbere, vel ea fugere non multum vituperamus. Quod autē bonum difficile & bonum absolute egerāt diuersis potentiis, in prima parte dictū est, & in responsione ad tertium hic ostenditur, ex eo q̄ bonum difficile habet vnde repugnet concupiscentiæ: offendens ergo est vnū contentum sub obiecto irascibilis pro quāto spectat ad aliquā eius passionē: puta irā. adæquatum autem obiectum est difficile siue arduum. Et scito, q̄ cum ponitur differentia inter obiectum concupiscibilis & irascibilis, quòd illius bonum absolute, istius bonū arduū: perinde est ac si diceretur, q̄ concupiscibilis obiectū est bonū sensibilis, nullo addito: irascibilis vero bonum determinatū ad rationem ardui seu difficilis: ira q̄ illud est simplex, hoc est quasi cōpositum. Vnde nō fallatis, putans q̄ concupiscibilis ferat ur in bonū, & irascibilis in illius difficultatē. Sed scito, & q̄ concupiscibilis fertur in bonum, & q̄ irascibilis fertur in bonum arduū, omnis nāq. appetit' obiectū est bonū: & ira, vt dicit in secundo Rhetoricorū. ca. 1. est appetitus apparentis punitiōis, q̄ bonū est in re vel apparentia manifestę. necrecte fert an idem aut diuersum sit bonum à bono arduo: sat ē enim q̄ distinguuntur formaliter. Si tamen dicta authoris in quęstione de veritate quæstiōe vigesimaquinta, & in tertio sententiarum distinctione vigesimasexta, sciutatus fueris, inuenies, quod obiectum cōcupiscibilis est bonum sensatum: irascibilis vero est malum. Illorum mouent species sensibilium, ifiam intentiones elicitæ.

9. 81. ar. 2.

¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum secundum.*

IN 2. arti. multa essent dubitanda, si actus passionum nominatarum examinandi essent figillatim. Sed quoniam hoc suis proprijs locis reseruatur, vnum tantum est discutiendum, Quomodo scilicet contrarietas inter bonum & malum spectet ad irascibilē: aut enim intelligit de bono & malo absolutè, & sic spectat ad cōcupiscibilem: aut de bono & malo vt subsunt arduitati. & sic nō cōsiderant sub ratione boni & mali, sed sub ratiōe ardui, sicut si loqueremur de ligno & lapide, vt subsunt albedini.

In 2. d. 40. art. 2. & q. 41. ar. 1. ad 2. & 3. dist. 26. q. 1. ar. tia 2. cor. Et veri. qō. 26. ar. 4. Ar. tic. 4. Ar. 1. ad 1.

¶ Ad hoc dicitur quòd sicut bonum absolutē, contrariatur malo absolutè

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum passiones, quæ sunt in concupiscibili, sint diuersæ ab his quæ sunt in irascibili.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod passiones eadem sint in irascibili & in cōcupiscibili. Dicit enim Philosophus in 2. Ethic. * quod passiones animæ sunt, quas sequitur gaudium & tristitia. sed gaudium & tristitia sunt in cōcupiscibili, ergo oēs passiones sunt in concupiscibili. nō ergo sunt aliæ i irascibili, & aliæ in concupiscibili.

2 ¶ Præterea Mat. 13. sup illud, Simile est regnum cælorum fermento, &c. dicit gl. Hier. In ratione possideamus prudentia, in irascibili odium vitiorū, in concupiscibili desiderium virtutum. Sed odiū est in concupiscibili sicut & amor, cui contrariatur: vt dicit in 2. Topi. * ergo eadē passio est in concupiscibili & irascibili.

3 ¶ Præterea, Passiones & actus differunt specie secundum obiecta: sed passionum irascibilis & concupiscibilis eadē obiecta sunt, scilicet bonum & malum. ergo eædem passiones sunt irascibilis & concupiscibilis.

¶ SED CONTRA, Diuersarum potentiarum actus sunt specie diuersi, sicut videre & audire: sed irascibilis & concupiscibilis sunt duæ potentiæ diuidentes appetitum sensitiuū, vt in primo * dictū est. ergo cū passiones sint motus appetitus sensitiui, vt suprà dictum est, * passiones, quæ sunt in irascibili, erunt aliæ secundum speciem à passionibus, quæ sunt in concupiscibili.

¶ RESPONDEO dicendum quod passiones, quæ sunt in irascibili, à concupiscibili differunt specie. Cum enim diuersæ potētiæ habeāt diuersa obiecta vt in primo * dictū est, necesse est, quòd passiones diuersarū potentiarum ad diuersa obiecta referātur: vnde multo magis passiones diuersarū potentiarū specie differūt. maior em differētia obiecti requritur ad diuersificādā speciē potētiarū, quā ad diuersificādā speciē passionū, vel actuū. Sicut enim i naturalibus diuersitas generis cōsequitur diuersitatē potētię materiæ, diuersitas autē speciei diuersitatē formæ in eadē materia: ita in actib' animæ act' ad diuersas potētias pertinentes sunt nō solū specie, sed etiam genere diuersi. act' autē vel passiones respicientes diuersa obiecta specialia comprehensa sub vno cōmuni obiecto vnius potētię, differunt sicut species illius generis: ad cognoscēdū ergo quę passiones sunt in irascibili, & q̄ in cōcupiscibili, oportet assūmere obiectū vtiusque potētię. dictū est autē i primo * quòd obiectū est potētię cōcupiscibilis est bonū vel malū sensibile simpliciter acceptum, q̄ est delectabile, vel doloros: sed qa necesse est quòd interdum anima difficultetur vel pugnā patiatur adipiscēdo aliquod huiusmodi bonū, vel fugiendo, aliquod huiusmodi malum, in quātum hoc est quodammodo eleuatum supra facilē potestatē animalis: ideo ipsum bonum vel malum secundum quod habet rationē ardui vel difficilis, est obiectū irascibilis. Quęcunque ergo passiones respiciūt absolutē bonum vel malū pertinēt ad concupiscibilē, Vt gaudium, tristitia, amor, odium, & similia. Quęcūque vero passiones respiciunt bonum vel malum sub ratione ardui, prout est aliquid adipiscibile, vel fugibile cum aliqua difficultate pertinent ad irascibilem, vt audacia & timor, spes & huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut in primo * dictum est, ad hoc vis irascibilis data est animalibus, vt tollātur impedimēta, quibus cōcupiscibilis in suū obiectū tēdere prohibetur: vel propter difficultatem boni adipiscēdi: vel propter difficultatē mali superandi: & ideo passiones irascibilis omnes terminantur ad passiones concupiscibilis: & secūdū hoc etiam passiones quæ sunt in irascibili, consequitur gaudium & tristitia, quæ sunt in concupiscibili.

¶ Ad secundum dicendum, quòd odiū vitiorum attribuit Hier. irascibili non propter rationem odii quæ propriè competit concupiscibili, sed propter impugnationem quæ pertinet ad irascibilem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonū inquantum est delectabile, mouet cōcupiscibilem: sed si bonum habeat quandam difficultatem ad adipiscendū, ex hoc ipso habet aliquid repugnans concupiscibili: & idem nec essariū fuit esse aliam potētia quę in id tenderet: & ratio est eadem de malis: & hæc potētia est irascibilis, vnde ex consequenti species cōcupiscibilis & irascibilis specie differunt.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum contrarietas passionum irascibilis sit secundum contrarietatem boni & mali.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd cōtrarietas passionum irascibilis non sit nisi secundum contrarietatē boni & mali. Passiones enim irascibilis ordinantur ad passiones cōcupiscibilis, vt dictum est, * sed passiones cōcupiscibilis non contrariātur nisi secundum cōtrarietatem boni & mali, sicut amor & odium & gaudium & tristitia: ergo nec passiones irascibilis.

Universidad de Deusto
Biblio

absolute, ita bonum arduum malo arduo, & sicut hæc sunt altera ab illis: ita contrarietas est alia à contrarietate, licet communicent in nomine: quia vtraque dicitur secundum bonum & malum. Vnde quum quæritur, aut, &c. respondetur, quòd neutro modo proprie loquendo: quoniam, vt prædictum est, bonum & malum non concurrunt per accidens, vt subsunt: scilicet difficultati: sed totum hoc bonum arduũ, vel malum arduum, per se cõcurrit, ita quod contrarietas boni & mali differt spectat ad irascibilem, sunt enim quædam boni & mali species, bonum difficile & malum difficile. Et quũ in litera distinguitur bonum arduum in ly bonum, & in ly arduum, non est distinctio in subiectum & accidens, sed vnius fundamenti in partes particulares seu inadequatas rationes, sicut distinguereturnigredo in id quod habet luminis, & in id quod habet obumbrationis, & intendit litera, quòd quia bonum arduum habet rationẽ, & vnde attrahat & vnde à se repellat: ideo, &c. Attestatur autem huic sensui, quòd arduum in litera ponitur depulsiuum & attractiuum: quod non fieret si secundum se sumeretur. nunc autem sit: quia & aliquod bonum arduum est depulsiuum vt obiectum desperationis, & aliquod malum arduum est attractiuum, vt obiectum audacię.

¶ Super Quæstionis vigesimatertiæ Articulum quartum.

ARticulo tertio omisso, circa quartum dubiũ occurrit quadruplex. Primum est quid intendat Author per illam distinctionem factam in litera de differentia actiuorum, dupliciter, primo secundum naturam, secundo secundum virtutem. virtus enim naturę effectus est. Secundum est quod Author dicit, proponit enim differentiam actiui secundum virtutem, & tamen non declarat nisi differentiam effectus, prout scilicet datur coaptatio, motus, & quies: imo potius declarat cum differentia effectus identitatem actiuę virtutis, quum dicit: quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco per quam mouebatur ad locum. tertium est, cum in natura

Text. 48.

Ar. prae.

Tex. 19. 20. 21. & seq. Aver. 46. vsq. ad 52.

¶.980.

Ar. prae.

2 ¶ Præterea, Passiones differũt secundũ obiecta, sicut & motus secundũ terminos: sed cõtrarietas nõ est in motibus ni si secundũ contrarietatẽ terminorũ: vt patet in 5. Physi. * ergo neque in passionibus est cõtrarietas passionũ, nisi secundũ contrarietatẽ obiectorũ: obiectũ autem appetitus est bonum vel malum: ergo nulla potentia appetitiua potest esse contrarietas passionum, nisi secundum contrarietatem boni & mali.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ attẽditur secundũ accessum & recessum: vt Auicen. dicit in 6. de naturalibus: sed accessus causatur ex ratione boni, recessus autem ex ratione mali: quia sicut bonum est, quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic. * ita malum est quod omnia fugiunt: ergo contrarietas in passionibus animæ non potest esse nisi secundũ bonum & malum.

¶SED CONTRA, Timor & audacia sunt contrariæ, vt patet in 3. Ethi.* sed timor & audacia non differunt secundum bonum & malũ: quia vtrunque est respectu alicuius malorum. ergo non omnis contrarietas passionũ irascibilis est secundũ contrarietatẽ boni & mali.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd passio quidam motus est, vt dicitur in 3. Phy.* Vnde oportet contrarietatem passionum accipere secundum contrarietatem motuum, vel mutationum. Est autẽ duplex contrarietas in mutationibus & motibus, vt dicitur in 6. Phys. vna quidẽ secundum accessum & recessum ab eodem termino: quæ quidem contrarietas est propriè mutationũ, id est generationis, quæ est mutatio ab esse: alia autẽ secundum contrarietatem terminorum, quæ proprie est cõtrarietas motuũ sicut de albario, quæ est motus à nigro in album, opponitur denigrationi, quæ est motus ab albo in nigrũ. Sic igitur in passionibus animæ duplex cõtrarietas inuenitur. Vna quidẽ è secundũ contrarietatẽ obiectorũ, scilicet boni & mali. Alia vero secundũ accessum & recessum ab eodem termino. In passionib⁹ quidẽ concupiscibilis inuenitur prima cõtrarietas tantũ, quæ scilicet est secundũ obiecta. In passionibus autẽ irascibilis inuenitur vtraque: cuius ratio est, quia obiectũ cõcupiscibilis, vt supra dictũ est,* est bonũ vel malũ sensibile absolute. bonum autem inquantum bonũ, non põt esse terminus, vt à quo, sed solum vt ad quem: quia nihil refugit bonum inquantũ bonum, sed omnia appetunt ipsum. Similiter nihil appetit malũ inquantum huiusmodi, sed oia fugiunt ipsum: & propter hoc malum nõ habet rationem termini ad quem, sed solũ termini à quo.* Sic igitur omnis passio cõcupiscibilis respectu boni est, vt in ipsum sicut amor, desideriũ, & gaudiũ. Omnis vero passio respectu mali ab ipsa: sicut odiũ, fuga seu abominatio & tristitia. Vnde in passionibus cõcupiscibilis non põt esse contrarietas secundũ accessum & recessum ab eodem obiecto: sed obiectũ irascibilis est sensibile bonum vel malũ, non quidem absolute, sed sub ratione difficultatis vel arduitatis, vt supra dictum est.* Bonũ autẽ arduum siue difficile habet rationẽ vt in ipsum tendatur inquantũ est bonũ, quod pertinet ad passionem spei, & vt ab ipso recedatur inquantum est arduum & difficile, quod pertinet ad passionem desperationis. Similiter malum arduum habet rationem, vt vitetur, inquantũ est malũ: & hoc pertinet ad passionẽ timoris: habet etiam rationem vt in ipsum tẽdatur, sicut in quoddam arduum, per quod scilicet aliquid euadit subiectionem mali: & sic tẽdit in ipsum audacia. Inuenitur ergo in passionibus irascibilis contrarietas ẽm contrarietatem boni vel mali, sicut inter spem & timorem. Et item secundũ accessum & recessum ab eodem termino, sicut inter audaciam & timorem.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

¶Virum sit aliqua passio animæ non habens contrarium.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd omnis passio animę habeat aliquod contrarium. Omnis enim passio aũt vel est in irascibili, vel in cõcupiscibili, sicut supra dictũ est, * sed vtreque passiones habent cõtrarietatem suo modo. ergo omnis passio animæ habet contrarium.

Ar. prae.

2 ¶ Præterea, Omnis passio animæ habet bonitatẽ vel malum, p obiecto, quæ sunt obiecta vniuersaliter appetitiuę partis: sed passioni, cuius obiectũ est bonũ, opponitur passio, cuius obiectũ est malũ: ergo omnis passio habet contrarium.

Ar. prae.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ est secundũ accessum vel secundum recessum, vt dictum est: * sed cuilibet accessui contrariatur recessus, & e conuerso. ergo oĩs passio animæ habet contrarium.

¶SED CONTRA, Ira est quædã passio animæ. sed nulla passio contraria ponitur iræ, vt patet in 4. Ethico.* ergo non omnis passio habet contrarium.

Capi. 10

¶RESPONDEO dicendum, quòd singulare est in passione iræ, quod non potest habere contrarium neque secundum accessum & recessum, neque secundum cõtrarietatem boni & mali. Causatur enim ira ex malo difficili iam in iacẽte, ad cuius præsentiam necesse est, ꝙ aut appetitus succumbat, & sic non exit terminos tristitię, ꝙst passio concupiscibilis: aut habet motum ad inuadendũ malũ læsiuum, quod pertinet ad iram: motũ autem ad fugiendum habere nõ potest, quia iam malũ ponitur præsens vel præteritũ: & sic motui iræ non contrariatur aliqua passio secundũ contrarietatem accessus & recessus. similiter etiã nec secũdum contrarietatẽ boni & mali: qa malo iniacenti opponitur bonũ iam adeptũ, quod iam nõ potest habere rationem ardui vel difficilis, nec post adeptionem boni remanet alius motus nisi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudiũ, quod est passio cõcupiscibilis: vnde motus iræ nõ potest habere aliquẽ motũ animæ contrarium, sed solũmodo opponitur ei cessatio à motu, sicut Philosophus dicit in sua Rhetorica, ꝙ miteſcere opponitur ei quod est irasci: quod non est oppositum cõtrariè sed negatiuè vel priuatiuè.

Cap. 3.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ ad inuicem.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quod non possint in aliqua potentia esse passiones specie differentes, & non cõtrariæ adinuicem: passiones enim animæ differunt secundum obiecta, obiecta

Ar. prae.

Supra, qu. 25. art. 2. & 4. cor. & 5. Ethic. lect. 5. cor. 2.

diuersitate bonitatis vel malitiæ præsentis, vel futuræ, vel absolutæ: vt inferius in distinctione & tractatu passionũ patebit. Alia enim ratione mouet malum præsens apprehensum, & alia futurum. Illud enim mouet ad tristitiam, hoc ad timorem: vnde ostenditur, quòd illud habet virtutem actiuam ad inferendam illam passionem, hoc ad inferendam istam: ita quòd ex ipsa diuersa ratione qua apprehendi tur eadem res, habet diuersam virtutem mouẽdi appetitum. & hoc intendit litera, volẽs, quòd passiones nõ distinguũtur penes distinctionem naturarum agẽtium, sed virtutum quæ ad differẽtias apprehẽsionis spectant. obiectum namque appetitus non est res, sed res apprehensa. Et propterea differentia formalis passionum non solum ex distinctione rei, sed distinctione rei vt apprehensa constat. Et hinc habes, quòd passio odij & iræ & similium non diuersificantur specie ex diuersitate malorum, puta mortis, verberis, carceris, &c differentia enim naturarum materialiter & non formaliter concurrit. virtũ autem diuersitas naturarum diuersificet habitus harum passionum, seu ipsas in genere motis, inferius examinabitur.

Text. 24.

A 12.2.

¶Ad secundum dubium dicitur, quòd in agentibus naturalibus est considerare duo: scilicet inquantum agunt, & inquantum attrahunt. Et si quidem cõsideremus in quantum agunt, sic patet, quòd idem generatiuum corporis leuis eodem modo se habens, & vnica actione dat omnia: dando siquidem ei naturam dat consequenter leuitatem & motum ad locum absentem & quietem in præsenti. Sed si consideremus inquantum attrahunt, sic vis generatiua naturaliter quę est sursum aliter, & aliter se habens, ad corpus trahit: nam absolute trahit per modum coaptãtis, vt absens vero per motũ, vt præsens vero per quietem: in agentibus vero in alia quatenus apprehensa sunt agere & attrahere, simul concurrunt, ita quòd bonum apprehensum absolute infert passionem amoris, & sic trahit per amorem. Et apprehensum vt futurum infert passionem desiderij, qui est motus ad se, & sic trahit per motũ & apprehensum, vt præsens infert passionem delectationis, & sic trahit per quietem. vnde si vis generatiua sursum manẽs diuersis dispositionibus se habens ad corpus mobile actionibus distinctis, illa tria daret, curreret plene similitudo. Nunc autem quia non sic est, Author non est digressus, sed vsus est similitudine agentis naturalis inquantum attrahit: vt in litera manifeste dicitur, & inquantum triplex effectus in patiente fit, vt sic distinctionem passionum in anima disceremus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligẽter notaueris, videbis quomodo est eadem & quomodo diuersa ratio appetibilis seu finis, vt tendatur in ipsum, & quiescatur in eo: est enim eadẽ secundum naturam & diuersa secundum virtutem: quod est esse eandem materialiter, & diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim, desiderium, & gaudium respectu eiusdem non materialiter, sed formaliter distinguuntur: quod esse non posset ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta præsentia, vel absentia, & huiusmodi. Si se haberent in anima sicut approximatio perfectior vel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc enim nõ variãt effectum specifice, vt patet. vnde si hæc perspicaciter considerasset Scotus in tertio, distinctione vigesimasexta, hãc improbã nunc phantasiã non dixisset.

¶Ad tertium dubium dicitur, quòd sicut anima est supra naturã, ita modus tendendi in contraria in animalibus est supra modũ, quo natura se habet. Est autem modus naturæ, vt non nisi sequendo cõueniens disconueniens sequendũ seipsa, sed tantum prosequendo conueniens. Ignis enim prosequendo suam calefactionẽ destruit frigus. Et motus sursum relinquit deorsum, & trahit secũ violẽte aliquid minus graue. Et radix huius est, quia natura est determinata ad vnũ: quia inclinat & operatur quia est, vt alibi declarauimus. Anima aũt sensitiua, quæ operatur quia apprehendit, nõ ad vnũ determinata est, sed iuxta differẽtiã cõtrarietatẽmq; apprehensorũ ipsa contraria secundũ se recipit, ac per hoc nõ sufficit animali amor cõuenientis pro odio discõueniẽtis, sed vtrũq; seorsum: ordinate tamẽ exigit, vt animaliter appetitus eius se habeat ad cõtraria. Sicut enim oportuit ad hoc, ꝙ animaliter appetetentur etiã naturalia (vt alimenta) inesse animalibus appetitum eorum: qui sit actus elicitus, puta desiderium & delectatio animalis consequens. Ita oportuit ad hoc quòd animaliter animal se habeat appetendo contraria, vt in ipsa secundũ seipsa tẽ-

turalibus sufficiat inclinatio ad conuenientia ad dissonandum ab inconuenientibus: vt patet in grauibus & leuibus. leuitas enim ignis est ei ratio consonandi loco sursum, & dissonandi à deorsum: & similiter motus sursum est petitio sursum, & fuga à deorsum, & similiter quies sursum sufficit ei ad ponendam quietem deorsum violentam. Cur inquam in naturalibus sufficit vnitas, & in animalibus requiritur pluralitas? cum econuerso deberet esse, quia quæ dispersa sunt in inferioribus, vnita sunt in superioribus, vnde non videtur quòd amor & odiũ sint duæ passiones, sed vna. nec passio est amor respectu boni & odium respectu sui contrarij, differens secundum respectum ad diuersa sicut in naturalibus leuitas est amor sursum, & odium deorsum, & sic de aliis. Et hoc videtur rationabile: quia eadem ratione aliquis appetit vnum contrariorum, & odit aliud, & quanto alterum intenditur, tanto etiam alterum crescit: ita quòd congeneratio & coaugmentatio & corruptio identitati attestantur. Quartum est quomodo malum causet depulsiuę: cum omne agens quòd ducat sibi simile, ac per hoc tradat patiens ad sui participationem: vnde sicut bonum causat ad se, ita malum.

Ar. prae.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd actiua possunt distingui dupliciter, primò secundum differentias ipsarum naturarum agentium: & hæc distinctio est clara. Alio modo secundum differentias virtutum actiuarum: & hæc est obscura. Ad cuius euidentiam scito, quòd actiua dupliciter inueniuntur, scilicet in esse naturæ, & in esse apprehenso. In agentibus in esse naturæ, manifestum est, quòd distinctio eorum secundum naturas est alia à distinctione eorum secundum virtutes: elementa enim & animalia alia distinctione distinguuntur secundũ naturas eorum, & alia secundum virtutes eorum, licet istæ oriantur ex illis. In agentibus autem quia apprehensa distinctio naturarum patet cum cibus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus, mouet ad petitum: distinctio autem secundum virtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis: ita quòd eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa non qualicunque diuersitate, sed

Cap. 3.

Supra, qu. 25. art. 2. & 4. cor. & 5. Ethic. lect. 5. cor. 2.

autem passionum animæ sunt bonum & malum, secundum quorum differentiam passiones habent contrarietatẽ. ergo nullæ passiones eiusdem potentiæ, non habentes contrarietatem adinuicem differunt specie.

2 ¶Præterea, Differẽtia speciei est differẽtia secundum formam: sed omnis differentia secundum formam est secundũ aliquam contrarietatem, vt dicitur in 10. Metaphysicorũ. * ergo passiones eiusdẽ potentiæ, quæ non sunt contrariæ, non differunt specie.

3 ¶Præterea, Cũ omnis passio animæ cõsistat in accessu vel recessu ad bonum vel ad malum, necesse videtur quòd omnis differentia passionum animæ sit vel secũdũ differentiã boni vel mali, vel secundum differentiã accessus vel recessus, vel secundum maiorem vel minorem accessum vel recessum. Sed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatẽ in passionibus animæ, vt dictum est * tertia autẽ differentia nõ diuersificat speciem: quia sic essent infinitæ species passionũ animæ. ergo non potest esse ꝙ passiones eiusdem potentiæ animæ differant specie, & non sint contrariæ.

¶SED CONTRA, Amor & gaudium differunt specie, & sunt in concupiscibili, nec tamen cõtrariantur adinuicem, quin potius vnum est causa alterius. ergo sunt aliquæ passiones eiusdem potentiæ, quæ differunt specie, nec sunt cõtrariæ.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd passiones differunt secundum actiua, quę sunt obiecta passionum animæ. Differentia autem actiuorum potest attendi dupliciter. Vno modo secundum speciẽ vel naturam ipsorum actiuorum, sicut ignis differt ab aqua. Alio modo secundũ diuersam virtutem actiuam: diuersitas autem actiui vel motiui quantũ ad virtutem neque hoc est degenerare à natura, sed eleuari supra illam. Et quum dicitur quòd dispersa inferius sunt vnita superius, verum est cæteris paribus: non sic autem est in proposito. Tendere in cõtraria secundũ se, & tendere in ea, solum prosequendo sibi conuenientia, non sunt paria: Sed primũ est longe magis, quia per se adæquat ipsa contraria, Secundum vero alterum per accidẽs respicit. Et ideo non est mirum si pluta exigit iam enim patet ex parabola dispositi ad sanitatem in secundo de cælo & mundo, quòd in nobiliori gradu consistit egẽs pluribus auxiliis ad maius, quam paucis ad minus. Nec est verum, quòd amor & odiũ cõgenerentur & coalescãt & condesinant formaliter. Cum enim amor causetur ex bono apprehenso, stat bonum aliquod sæpius apprehendi, & multum amari absq; cõsideratione contrarij vnde fit & crescit amor formaliter: & non fiet, nec crescit odium formaliter, sed virtualiter tantum, seu in sui radice, scilicet in amore appositi. Manifestum autem hoc videtur in delectabili cõtemplationis carẽte contrario, & in assuetis delectabilibus nunquam de contrariis cogitantibus. Eadem autẽ ratione nõ formaliter, sed virtualiter vnum contrariorum appetitur & reliquum refutatur: quoniam alteri formalis ratio est bonum, alteri malum: & amatum bonum est radix repellendi mali cõtrarij.

Text. 48.

¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd differentia inter actiua quia sunt, & actiua quia apprehensa, soluit quæstionem. Actiua enim quia sunt, cum sint determinata ex natura propria ad producendum illi simile, non possunt, nisi ad se trahendo per viam assimilationis, agere, siue bona, siue mala sint illis, in quæ agunt. Actiua vero quia apprehensa, quia apprehẽsio ad bonum animalis ordinatur [datur enim vis tã apprehẽsiua quã appetitiua animali propter bonũ ipsius animalis] actiua sunt, non ad se, sed ad animal ipsum trahẽdo: vnde causant in animali id quod cõuenit animali in ordine ad tale obiectũ: & non id quod conuenit tali obiecto. vnde malum apprehensum non causat in animali motũ ad se, sed à se: hoc enim est causare cõueniens animali in proportione ad tale obiectũ: propter quod sicut bonũ apprehensum diuersimode agit in animal attrahendo per consonantiã, vel motum, vel quietem: ita malũ apprehensum depellendo dissonãtiam, fugã & inquietudinem.

¶Circa segregationem passionum in eodem 4. attic. factam dubium occurrit primo ad hominem: quia ipsemet Author in 3. sent. distinct. 26. quæst. 1. art. 2. ad 3. & 5 ponit delectationem esse etiam passionem irascibilis. Scotus quoque in 1 sent distinct. 14. ponit tristitiam esse etiam passionem irascibilis, assignãs differentiam inter tristitiam irascibilis & concupiscibilis: quia ista cũ restitutione organi, illa cum accensione sanguinis. Et probat diuersitatẽ earum, quia si offendens offeratur vt impossibile repelli, causatur maior tristitia in concupiscibili: & tamen non causatur proprie ira, & consequenter tristitia irascibilis, cum qua est ira appetendo vindictam. & postmodum cum delectatione propria exercens illam.

¶Ad hoc breuiter dicẽdum est, ꝙ nisi æquiuoce loquamur, segregatio in litera facta seruanda est. Amor enim & desiderium & delectatio & tristitia. & siquid est eiusmodi, si sumantur pro naturalibus dissonantiis vel cõsonantiis potentiarum vel actuum, & huiusmodi, æquiuoce dicuntur de eisdẽ vt sunt passiones animales: & primo quidem modo cõmunes sunt omnibus potẽtiis. Et forte hoc modo intellectũ est in locis allegatis in oppositum. Secũdo autẽ modo proprie sunt concupiscibilis, quæ in litera hæc enumerãtur, & proprie irascibilis quæ ei tribuũtur. Quòd si quis dicat authores hos de animalibus passionibus in prædictis locis loqui, nolo contendere quia rationabiliter loqui videtur: Sed dicam, ꝙ diuus Thomas mutauit in melius sententiã, dum in hoc libro oppositum docuit, vt inferius in quæst. 32. articulo sexto, ad tertium, patet, delectationem de ipso vincere, quam olim tribuit irascibili, ponens cum aliis delectationibus concupiscibilis. Et vere sic ratio poscit, vt sicut vis quælibet animæ totã deseruit: ita vis delectabilis & desideratiua: neque enim conueniens secundum tactum causat delectationem in concupiscibili: & conueniens secundum auditum, non enim omne delectabile secundum quemcunque sensum: imo etiam secundum æstimationem & quamcũque sensitiuam virtutem causat delectationem in cõcupiscibili, qua sola animal natum est formaliter delectari animaliter de quocunque sibi cõiuncto

Universidad de Deusto
Biblioteca

bono, sicut sola irascibili natũ est vindicare de quocunque coniuncto malo. Ad Scotum autem dico, quòd quum passio animæ in actu suo, & in motu materiali sit conformis, ita quòd si passio consistit in accessu, motus quoque illius corporalis est accessorius, & si consistit in recessu, motus quoque illius consistit in retractatione. Et si constet quòd tristitia cõsistit in retractatione: cõsequens est quòd motus corporalis tristitiæ consistat in retractatiõe. Vnde & cõtra philosophiã est duplex tristitiæ organum, & quòd tristitia ex accensione, quam constat in accessu cõsistere, causetur materialiter. Et Scotus videtur deceptus à scripto, quia noluit verba Aristotelis in secũdo Rhetoricę intelligere, dicentis, quòd ira est cum tristitia, & quòd ira veri, quasi mel. Passiones enim irascibilis incipiũt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. Et propterea ira incipit à tristitia, & terminatur in delectationẽ. Si ratio aũt probans distinctionem dolorum ipsũ digna videtur. vt enim patet ab Aristotele, ibidem, & Auicenna in sexto naturalium, quando nocetur alicui, ita quòd impossibilis appareat vitio, tristitia magna quidem est, & sola, id est non causans iram quia non causatur ira sine spe puniendi. ex hoc autẽ arguere, ergo quando causatur ira, est alia tristitia cum qua est ira, puerile videtur. hoc enim nihil aliud infert nisi, ergo sola tristitia non causat iram. Et hoc est verum; quia requiritur etiam spes vltionis. est enim ira vt inferius patebit, & ex diffinitione Aristotelis ibidem patet, ex multis resultans passionibus.

Art. 1.

Infrà q. 59. ar. 1. co. & ad 2. Et 2. 2. q. 31. ar. 1. ad 2. & 2. dist. 36. artic. 2. Et mal q. 10. ar 1. ad 2 & q. 12. ar. 3. ad 1. & ar 3. co. In præfat. Quæst. 22.

habet rationẽ ardui, vt suprà dictũ est: * sed ex malo iam iniacẽti sequitur passio iræ. Sic igitur patet, q̃ in concupiscibili sunt tres coniugationes passionum scilicet amor & odium, desiderium & fuga, gaudium & tristitia. Similiter in irascibili sunt tres scilicet spes & desperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla passio opponitur. Sunt ergo omnes passiones specie differentes vndecim: sex quidem in cõcupiscibili, & quinque in irascibili, sub quibus omnes animæ passiones continẽtur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVÆSTIO VIGESIMAquarta de bono & malo in animi passionibus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de bono & malo circa passiones animæ.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum bonum & malum morale posit in passionibus ánimæ inueniri.

¶Secundò, vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter.

¶Tertiò, vtrum omnis passio addat vel diminuat ad bonitatẽ vel malitiã actus.

¶Quartò, vtrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum bonum & malum morale posit in passionibus animæ inueniri.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulla passio animæ sit bona vel mala moraliter. Bonum enim & malum morale est proprium hominis: mores enim proprie dicuntur humani, vt Ambr. dicit super Lucam: * sed passiones non sunt propriæ hominum, sed sunt etiam aliis animalibus communes: ergo nulla passio animæ est bona, vel mala moraliter.

2 ¶Præterea, Bonum vel malum hominis est secundum rationem esse, vel præter rationem esse, vt Diony. dicit 4. ca. de Diui. no. sed passiones animæ non sunt in ratiõe, sed in appetitu sensitiuo, vt suprà dictũ est: * ergo nõ pertinet ad bonũ vel malũ hominis, quod est bonum morale.

3 ¶Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethic * q̃ passionibus neque laudamur neque vituperamur, sed secundum bona & mala moralia laudamur vel vituperamur: ergo passiones non sunt bonæ vel malæ moraliter.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei * de Passionibus animæ loquẽs, Mala sunt ista, si malus est amor: bona, si bonus.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd passiones animæ dupliciter possunt cõsiderari. Vno modo secũdum se. Alio modo secundum quod subiacẽt imperio rationis & volũtatis. Si igitur secundũ se considerentur, prout scilicet sint motus quidam irrationalis appetitus, sic nõ est in eis bonũ vel malum morale, quod dependet à ratione, vt suprà dictum est. * Si autem cõsiderentur secundũ quod subiacent imperio rationis & voluntatis, sic est in eis bonũ vel malum morale. Propinquior eñ est appetitus sensitiuus ipsi rationi & voluntati, quã membra exteriora, quorum tamẽ motus & actus sunt boni vel mali moraliter secundum quod

Cap. 7. & 9. 10. 1.

q. 19. art. 3. D. 22. 1.

sunt volũtarij: vnde multo magis & ipsę passiones secundum quod sunt volũtariæ, posũt dici bonę vel malæ moraliter. dicuntur autem voluntariæ, vel ex eo q̃ à voluntate imperãtur, vel eo quòd à voluntate non prohibentur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ istæ passiones secundum se consideratæ sunt communes hominibus, & animalib⁹ aliis: sed secundum quod à ratione imperantur, sunt propriæ hominibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiã inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales secundum quod participant aliqualiter rationem: vt dicitur in 1. Ethic*.

¶Ad tertium dicendum, quòd Philosophus dicit, quòd non laudamur aut vituperamur secundum passiones absolute consideratas, sed non remouet, quin possint fieri laudabiles vel vituperabiles secundum quod à ratione ordinatur. Vnde subdit. Non enim laudatur aut vituperatur qui timet aut irascitur, sed qui aliqualiter, id est secundum rationem vel præter rationem.

Cap. vlt.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum omnis passio anima sit mala moraliter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt q̃ omnes passiones animæ sunt malæ moraliter. Dicit enim Augusti. 9. de ciuit. Dei *. q̃ passiões animæ quidam vocant morbos vel perturbatiões animæ: sed omnis morbus vel perturbatio animæ est aliquid & malum moraliter. ergo omnis passio animæ moraliter mala est.

2 ¶Præterea, Damasc. * dicit quòd operatio quidem, quæ secũdum naturã motus est passio vero quæ præter naturam. sed quod est præter naturam in motibus animæ, habet rationẽ peccati & mali moralis: vnde ipse alibi dicit * q̃ diabolus versus est ex eo quod secundum naturam, in id, quod est præter naturam. ergo huiusmodi passiones sunt malæ moraliter.

Infrà q 59. ar. 2. & 3. Et 2. 2. q. 123. ar. 10. co Et mal. q. 12. art. 1. cor. & 11. Ethic. lect. 8. 16. cor. 2. fi. Et li. 2. lect. 3. co. 1. fin. & 7. Phy. lect. 6. col. Cap. 4. & li. 10. 6.

3 ¶Præterea, Omne quod inducit ad peccatum, habet rationem mali: sed huiusmodi passiones inducunt ad peccatũ. vnde Ro. 8. dicuntur passiones peccatorum, ergo videtur q̃ sint malæ moraliter.

Lib. 4. c. 21.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 14. de Ciuit. Dei * quòd rectus amor omnes istas affectiones rectas habet: metuunt enim peccare, cupiunt perseuerare, dolent in peccatis, gaudent in operibus bonis.

Cap. 9 lib. 6

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ circa hanc quæstionem diuersa fuit sententia Stoicorum & Peripateticorum. Nam Stoici dixerũt omnes passiones esse malas: Peripatetici vero dixerunt passiones moderatas esse bonas, quæ quidem differentia, licet magna videatur secundum vocem, tamen secundũ rem vel nulla est, vel parua, si quis in vtrorunque intẽtiones cõsideret. Stoici enim nõ discernebãt inter sensum & intellectũ, & per consequens nec inter intellectiuum appetitũ & sensitiuum: vnde nec discernebãt passiones animæ à motibus voluntatis secundũ quod passiones animæ sunt in appetitu sensitiuo. simplices autem motus voluntatis sunt in intellectiuo: sed omnem rationabilem motũ appetitiuæ partis vocabant voluntatem, passiones aũt dicebant motũ progredientẽ extra limites rationis. Et ideo eorũ sententiã sequẽs Tullius in 3. li. de Tusculanis quæst. * oẽs passiones vocat animæ morbos, ex quo argumẽtatur, q̃ qui morbosi sunt, sani nõ sunt, & qui sani non sunt, insipiẽtes sunt, vnde insipiẽtes insanos dicimus. Peripatetici vero omnes motus appetitus sensitiui passiones vocant: vnde eas bonas æstimãt, cum sunt à ratione moderatæ, malas aũt cũ sunt præter moderationẽ rationis. ex quo primum patet q̃ Tullius, in eodẽ li. * Peripateticorũ sententia, qui approbant mediocritatẽ passionum, inconuenienter improbat, dicens q̃ omne malum etiam mediocre vitandum est: nam sicut corpus etiam mediocriter ægrũ, sanum nõ est: sic ista mediocritas morborum vel passionum animæ

Lib. 4. fo. 1.

Pag. 5.

¶*Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulũ secundum.*

IN responsione ad secundum secundi articuli, restat adhuc dubium: quoniam si omnis passio est cum præter naturaliter aliqua motus cordis, ergo omnis passio nocet naturæ: ac per hoc ex genere suo est mala moraliter quando est voluntaria.

¶Ad hoc dicitur duplici ter. Primò ex parte corporeæ naturę, quòd licet omnis passio exeat limites naturalis motus, non tamen omnis passio nocet, aut habet aliquid præter naturam; quia hoc consonat naturæ, vt quandoque motus cordis varietur. Sed quia hoc videtur esse per accidens, propter incidentia scilicet, ideo melius dicitur ex parte rationis; quia scilicet recta ratio dictat, quòd propter aliquod bonum corporeum etiam nocumentum inferatur: & propterea sinecut absque malitia moralis actus exteriores, puta ambulatio, motus manuum, & corporis in bello, & in variis exercitiis fiunt cum ampliori motu, quàm esset naturalis, & cũ læsione corporis, ita absque morali malitia eligitur præter naturalis motus cordis per actus appetitus sensitiui pro aliquo opportuno exercendo, puta pro vindicta, pro compassione, & cætera.

Cap. vlt.

Infrà q 59. ar. 2. & 3. Et 2. 2. q. 123. ar. 10. co Et mal. q. 12. art. 1. cor. & 11. Ethic. lect. 8. 16. cor. 2. fi. Et li. 2. lect. 3. co. 1. fin. & 7. Phy. lect. 6. col. Cap. 4. & li. 10. 6.

animæ sana non est. Non enim passiones dicuntur morbi vel perturbationes animæ nisi cum carẽt moderatione rationis. vnde patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd in omni passione animę additur aliquid vel diminuitur à naturali motu cordis: inquantum cor intensius vel remissius mouetur, secũdum systolem aut diastolem: & secũdum hoc habet passionis rationem: tamen non oportet quòd passio semper declinet ab ordine naturalis rationis.

¶Ad tertium dicendum, quòd passiones animæ inquantum sunt præter ordinem rationis, inclinant ad peccatum: inquantum autem sunt ordinatæ à ratione, pertinent ad virtutem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum passio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.

Infrà q 77. ar. 6 Et veri. q. 26. artic. 7. Et mal. q. 2. artic. 1. in Cæsaris oratione.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd passio quæcunque semper diminuat de bonitate actus moralis. Omne enim quod impedit iudiciũ rationis, ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per consequens bonitatem actus moralis: sed omnis passio impedit iudicium rationis. Dicit enim Sallustius in Catalinario, * Omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab odio, ira, & amicitia, atque misericordia vacuos esse decet ergo omnis passio diminuit bonitatem moralis actus.

2 ¶Præterea, actus hominis quãto est Deo similior, tanto est melior. vnde dicit Apostolus Ephe. 5. Estote imitatores Dei sicut filij charissimi sed De⁹ & sancti Angeli puniũt sine ira, sine miseriæ compassione subeuniunt: vt Aug. dicit in 9. de Ciui. Dei * ergo est meli⁹ huiusmodi opera agere sine passione animæ, quàm cum passione.

Cap. 5.

3 ¶Præterea, Sicut malũ morale attenditur per ordinẽ ad rationẽ: ita & bonum morale. sed malũ morale diminuitur per passionẽ, minus enim peccat qui peccat ex passione, quàm qui peccat ex industria. ergo minus bonũ operatur qui operatur sine passione, quàm q̃ operatur cum passione.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit * 9. de Ciuit. Dei q̃ passio misericordiæ rationi deseruit, quando ita præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur, siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur pœnitenti: sed nihil, quod deseruit rationi, diminuit bonum morale. ergo passio animæ nõ diminuit bonum moris.

Cap. 3. & 5.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd Stoici, sicut ponebãt omnem passionem animæ esse malũ, ita ponebant cõsequenter omnem passionẽ animæ diminuere actus bonitatẽ. omne enim bonũ ex permistione mali vel totaliter tollitur, vel fit minus bonũ: & hoc quidẽ verũ est, si dicamus passiones animæ solum inordinatos motus sensitiui appetitus, prout sunt perturbationes, seu ægritudines. Sed si passiones simpliciter nominemus oẽs motus appetitus sensitiui: sic ad perfectionẽ humani boni pertinet, quòd etiã ipsæ passiones sunt moderatæ per rationem. cum enim bonum hominis cõsistat in ratione sicut in radice, tanto istud bonum erit perfectius quãto ad plura, quæ homini conueniunt, deriuari potest. vnde nullus dubitat quin ad perfectionẽ moralis boni pertineat quòd actus exteriorum membrorum per rationis regulã dirigãtur. vnde cũ appetitus sensitiuus possit obedire rationi, vt suprà dictum est, * ad perfectionem moralis siue humani boni pertinet, q̃ etiam ipsæ passiones animæ sunt regulatæ per rationẽ. Sicut igitur melius est quod homo & velit bonum & faciat exteriori actu: ita etiã ad perfectionẽ boni moralis pertinet quòd homo ad bonum moueatur: non solũ secundum voluntatem, sed etiã secundum appetitum sensitiuum: secundũ illud quod in Psal. 83. dicitur, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu sensitiuo.

q. 37. ar. 7.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd passiones animæ dupliciter se possunt habere ad iudicium rationis. Vno modo antecedenter & sic cum obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatem: laudabilius enim est, quòd ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis, quàm ex sola passione misericordiæ. Alio modo se habent cõsequenter: & hoc dupliciter. Vno modo per modum redundantiæ: quia scilicet cum superior pars animæ intẽse mouetur in aliquid, sequitur motũ eius ẽt pars inferior, & sic passio existens consequenter in appetitu sensitiuo est signum intensionis voluntatis: & sic indicat bonitatẽ moralem maiorem. Alio modo per modum electionis, quando scilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua passione, vt promptius operetur cooperante appetitu sensitiuo & sic passio animæ addit ad bonitatem actionis.

¶*Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum quartum.*

OMisso tertio articulo, in quarto notanda sunt duo pro Nouitus. Primum est quod sicut nomina exteriorum actuum sunt distincta, sic quod aliqua significant actum exteriorem, vt terminatur ad aliquid, dissonum rationi, vt furtum, adulterium: & aliqua, vt terminatur ad aliquid consonum rationi, vt orare Deum & subuenire pauperi: Et aliqua neutraliter, vt ambulare, & loqui, ita cõtingit in passionibus. Quædam enim significant passiones, vt rationi consonant, vt misericordia: Quædam, vt dissonant, vt inuidia: Quædam neutraliter, vt tristitia, & sicut de exterioribus actibus dictũ est, quòd sunt secundum se boni vel mali ex obiecto: ita eodem modo intellige de passionibus. Et quod distinctum superius est de bonitate ex obiecto & ex fine, ita applicate memento proposito: Passiones enim ipsæ ad ipsum morale bonũ & malum se habent sicut exteriores actus. vnde & in litera, & est secundum propositum in principio corporis articuli, proponitur, quòd sicut de actibus, ita de passionibus & in calce dicitur. Sic enim pertinẽt ad speciem exterioris actus, scilicet bonum & malum moraliter sic, id est, vt obiecta: ita quòd ly pertinent, non respicit passiones, vt subiecta loquutionis: sed bonum & malum moraliter & directe cõplet proportionalem doctrinam de actibus & passionibus.

2. 2. q. 156. ar. 1. co & 4. dist. 15. q. 2. art. 1. q. 1. ad 2. & dist. 10. q. 2. art. 4. q 3 ad 3 & mal q 6. 10. art. 1.

Cap. 3.

Cap. 5.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ nulla passio animę secundum speciem suam sit bona vel mala moraliter. Bonũ enim & malum morale attẽditur secundum rationẽ: sed passiones sunt in appetitu sensitiuo: & ita id quod est secundum rationem, accidit eis: cum ergo nihil quod per accidẽs pertineat ad speciem rei, videtur quod nulla passio secundum suam speciem sit bona vel mala.

2 ¶Præterea, Actus & passiones habent speciem ex obiecto: si ergo aliqua passio secundum aliquam suam speciem esset bona vel mala, oporteret quòd passiões, quarum obiectum est bonum, bonæ essent secundum suam speciem, vt amor, desideriũ, & gaudium, & passiones, quarum obiectum est malum, essent malæ secundum suam speciem, vt odium, timor & tristitia. sed hoc patet esse falsum: nõ ergo aliqua passio est bona vel mala ex sua specie.

3 ¶Præterea, Nulla species passionũ est, quæ non inueniatur in aliis animalibus: sed bonum morale non inuenitur nisi in homine: ergo nulla passio animæ bona est vel mala.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 9. de Ciuit. Dei, * q̃ misericordia pertinet ad virtutem. Philosophus etiam dicit in secundo Ethic. * quod verecũdia est passio laudabilis: ergo aliquæ passiones sunt bonæ vel malæ secundum suam speciem.

Cap. 5.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut de actibus dictum est, * ita & de passionibus dicẽdũ videtur quòd scilicet species actus vel passionis dupliciter considerari potest. Vno modo secundum quod est in genere naturæ, & sic bonum vel malum morale non pertinent ad speciem actus vel passionis. Alio modo secundum quod pertinent ad genus moris, prout scilicet participat aliquid de volũtario & iudicio rationis: & hoc modo bonũ & malum morale possunt pertinere ad speciem passionis. secũdum quod accipitur vt obiectum passionis, aliquid de se conueniens rationi vel dissonũ à ratione, sicut patet de verecundia, quæ est timor turpis: & de inuidia, quæ est tristitia de bono alterius: sic enim pertinent æd speciem exterioris actus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de passionibus secundum quod pertinent ad speciẽ naturæ: prout scilicet appetitus sensitiuus inconsideratur: secundum vero quod appetitus sensitiuus obedit rationi, iãm bonum & malum rationis non est ex passionibus eius per accidens, sed per se.

¶Ad secundum dicendum, quod passiones quæ in bonũ tendunt, si sit verum bonum, sunt bonæ, & similiter quæ à vero malo recedunt: e conuerso verò passiones quæ sunt per recessum à bono & per accessum ad malum, sunt malæ.

¶Ad tertium dicendum quòd in brutis animalibus appetitus sensitiuus non obedit rationi: & tamen inquantũ ducitur quadam æstimatiua naturali, quæ subiicitur rationi superiori, scilicet diuinæ, est in eis quædam similitudo moralis boni quãtum ad animæ passiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Super Quæstionem vigesimamquintam.

CIrca rituli quæstionis vigesimæquintæ aduerte quod præsens quæstio est in ordine naturæ non hoc vel illo malo, sed simpliciter: & quoniam in ordine naturæ applicato ad generabilia inuenitur[i] dupliciter aliquid prius vel posterius, scilicet secundum intentionem, vel secundum executionem: ideo in litera vtrunque traditur.

¶Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.

Infrà q.40 40.ar.1.co. Et 2.2.qo. 141.art.3. ad 1. & 3. dist.26.q.2. arti.4. q.2. cor. Et ver. q.25.ar. 2. cor. Et mal. q. 4. art. 2. ad 12.

INresponsione ad primum, primi articuli aduerte, quòd alia est distinctio proprij à proprio, & proprij à communi. Commune enim non distinguitur contra proprium per aliquod positiuum in se, quod non sit in proprio: duo autem disparata distinguuntur abinuicem suis positiuis distinctiuis, quorum alterum vnum alterum reliquum cõstituit vnde quia bonum & bonum arduum se habent sicut commune & proprium, & non sicut duo propria, Ideo in litera dicitur, quod ratio in oppositum allata, scilicet bonum arduũ & supremum bonum, haberet locum, si bonum quod obiectum est cõcupiscibilis, aliquid oppositum diceret, id est, distingueretur contra bonum arduum, & quoddã aliud particulare seu propriũ bonum: sic enim diceret aliquid bono arduo oppositum suum, scilicet proprium distinctiuum. Tunc enim haberent se sicut duo partialia bona, quorũ superius proculdubio esset naturaliter prius, sicut vniuersaliter apparet in cæteris; sed quia se habent sicut cõmune & proprium, ideo quãuis bonum arduum sit quid excellentius bono absolutè, est tamen posterius, quia illud cõmune, hoc proprium, illud absolutè, hoc contractũ; illud enim dicit bonũ commune ad bonum in motu & bonum in quiete, hoc tantummodo bonum in motu, vt in corpore articuli ostẽditur. Cum autem audis, obiectum concupiscibilis comparati ad obiectum irascibilis vt cõmune ad proprium, & ad plura se extendere, &c. non intelligas se habere sicut vniuersale & particulare, vt animal & homo. hoc enim falsum est. Sed scito, se habere sicut mos[a] simpliciter, de quo est habit[a] libri Phy sicorũ: & motus ad vbi de quo est habitus libri de cælo & mundo. bonũ enim sensibile simpliciter spectat ad concupiscibilem. bonum autem sensibile determinatum ad arduitatem spectat ad irascibilem: & sic omnia consonant, scilicet & distinctio obiectorum ac potentiarum, & habitudo communis ad proprium, & maior ambitus illius quàm huius, vt patet in simili adducto.

¶ Supter Quæstionis vicesimæquintæ Articulum secundum.

INsecundo articul. aduerte quàm incõgrue passionum notitiam tradiderit Scotus, dicens in primo distinctio. prima, quæstione quarta, quòd appetitus sensitiui proprie nõ est amare: quum enim amor sit prima passio appetitus sensitiui, si amare non conueniret proprie appetitui sensitiuo, ergo nec delectari, nec timere proprie conueniet, à primo enim reliqua pendent, & amorem ipsum reliquæ passiones includunt. Nam delectamur amato, timemur malũ amati, desperamus ab amato, vlciscimur contorbans amatum. vnde si amatum est improprie, reliquæ erũt passiones improprie, sicut in rebus naturalib[9]. Et tunc vltra, si passiões sunt in proprie in appetitu sensitiuo, & secundum veritatem sunt nimus proprie in appetitiu intellectiuo, nullibi erunt proprie.

¶In corpore secundi articuli. eiusdem quæstionis Nouitiorum dubium occurrit, quomodo vulgatum est inter Philosophos, quòd omnis appetitus est boni: & quòd nullus operatur aspiciés ad malum. Et nunc in litera dicitur quòd obiecta concupiscibilis sunt bonum & malum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd quia malum non est obiectum appetitus, vt prosequendum sed vt fugiendum, & eadem ratione qua bonum appetitur, malum refutatur. Ideo vtrunque verificatur, scilicet & quòd vtrunque est obiectum diuersimode, & quòd bonum cõmuniter assignatur, & diuulgatur: quia bonum per se, malum vero per accidens, id est, per aliud, scilicet bonum est obiectum. Veruntamen esto cautus in re hac: duobus pliciter enim inuenitur accidentalis in istis, scilicet referendo potẽtiam ad obiectum, & referẽdo actum ad obiectũ. Si cõsideretur namque potẽtia in ordine ad suum per se primo obiectum, sic bonum est per se obiectũ omnis appetitus, malũ vero per accidẽs. Et hoc est quòd resonat communiter in ore Philosophorum, & ratio assignatur in articulo sequenti in respõsione ad tertium. Si vero consideretur aliquis specialis actus appetitus in ordine ad suum proprium obiectum, sic & respectu boni, & respectu mali inuenitur per se & per accidens. Actus enim tendens per se in bonũ est per modum prosequentis, & tendens per se in malum est per modum recedentis bonum enim est quod omnia appetunt. Malum vero quod omnia fugiunt. Vnde docet in hoc tractatu Author, quòd desperatio est actus appetitus per accidens respectu boni, quia recedit à bono: & audacia est actus per accidens respectu mali, quia accedit ad malum: timor vero est actus per se respectu mali, quia fugit ipsum. Inter speciales ergo actus differentia est, quòd alij per se, alij per accidens respectu boni vel mali sunt. Potentia autem ipsa per se solum bonum respicit. Et non est hic sermo de ly per accidens, vt distinguitur contra per se, sicut dicimus, quòd album ædificat non per se, sed per accidens: sicut distinguitur contra per aliud, quod stat esse per se secundo, vt patet.

q 11. ar. 3.

Lib. 1. peri hier.

¶In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium occurrit circa illa verba. Inter omnes passiones concupiscibilis, magis est sensibilis concupiscentia: falsum enim hoc videatur, experientia teste. nam tristitia manifestè magis sentitur vt patet in cruciatibus corporis, & delectationes tactum consequentes, vehementissime sentiuntur. Constat autem has esse passiones concupiscibilis, ergo.

Ca. 22. lo. 3.

¶Ad hoc dicitur, quòd passiones esse magis sensibiles, contingit dupliciter. Primò, vt se tenent ex parte animæ. Secundò, vt se tenent ex parte corporis. Et quòd licet secundo modo cõcupiscentia non sit magis sensibilis, sed dolor, & forte delectatio, primo tamen modo concupiscentia inter passiones concupiscibilis est maxime sensibilis. absque corporali namque coniunctione experimur concupiscere magis sensibiliter, quàm amare, odisse, &c. Et quia quod se tenet ex parte animæ, est formale in passionibus istis, formaliter loquendo, dictum est, quòd concupiscentia est magis sensibilis.

D. 16. 3.

¶ Super Quæstionis

vigesimæquintæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis in responsione ad secundũ, dubium occurrit ad hominem: quia ipse Author superius in quæstio. 23 articulo secundo. expresse vult quòd arduum habet rationem, vt in ipsum tenditur: & sic audacia tendit in ipsum hic vero docet oppositum, dicens, quod arduum est ratio accedendi vel appetendi. Et ideo spes est prior.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia obiectum irascibilis est totum cõtractum, scilicet bonum arduum & malum arduum, & harum duarum rationum, scilicet bonitatis & arduitatis magis habet rationẽ tractiui bonitas, quàm iarduitas vt de se patet. Ideo in litera non simpliciter, sed comparatiue interpretandum est, quòd arduum non est ratio accedendi. & hoc subiunxta verba insinuant, scilicet sed potius bonum, in cuius signum, in nulla passione assignatur arduum pro ratione accedendi, nisi in audacia in qua oportuit hoc fieri, quia obiecto eius existente malo arduo, & malum est magis repulsiuũ quàm arduum: consequens fuit, quòd arduum ratio poneretur accessus. Est igitur, si recte consideretur, arduum comparatum ad bonum ratio recessus: & comparatum ad malũ ratio accessus. Et propterea non est mirum, si modo affirmatur, aut negatur hoc modo illud.

Art 1.

q.23.art.4.

Exher. & art. 2. huius q

2 ¶Præterea, Arduũ, est obiectũ irascibilis: sed magis videtur esse arduum, quòd aliquis conetur superare malum contrarium quòd imminet vt futurum, quod pertinet ad audaciam. vel quod iniacet iam vt præsens, quod pertinet ad iram, quàm quòd conetur acquirere simpliciter aliquod bonum & similiter magis videtur esse arduum quòd conetur vincere malum præsens, quàm malum futurum. ergo videtur esse potior passio, quàm audacia, & audacia, quàm spes: & sic spes non videtur esse potior.

3 ¶Præterea, Prius occurrit in motu ad finẽ recessus à termino, quàm accessus ad terminum, sed timor & desperatio important recessum ab aliquo: audacia aũt & spes important accessum ad aliquid: ergo timor & desperatio præcedunt spẽ & audaciam.

¶SED CONTRA, Quãto aliquid est propinquius primo, tãto est prius: sed spes est propinquior amori qui est prima passionum: ergo spes est prior inter oẽs passiones irascibilis.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut iam dictũ est, * omnes passiones irascibilis important motũ in aliquid: motus autem ad aliquid in irascibili potest causari ex duobus. Vno modo ex sola apprehensione seu proportiõe ad finẽ, quę pertinet ad amorem vel odiũ: alio modo ex præsentia ipsius boni, vel mali, quæ pertinet ad tristitiam vel gaudium: & quid ẽ ex præsentia boni nõ causatur aliqua passio in irascibili, vt dictũ est, * sed ex præsentia mali causatur passio irę. Quia igitur in via generationis seu cõsecutionis proportio vel aptitudo ad finẽ præcedit cõsecutionẽ finis, inde est q̃ ira inter omnes passiones irascibilis est vltima ordine generationis: inter alias aũt passiones irascibilis, quæ important motũ con sequentem amorem vel odium boni vel mali, oportet quòd passiones quarũ obiectum est bonum, scilicet spes & desperatio, sint naturaliter priores passionib[9], quarum obiectum est malũ, scilicet audacia & timore: ita tamen quòd spes est prior desperatiõe: quia spes est motus in bonum secundum rationem boni, quòd de sua ratione est attractiuum: & ideo est motus in bonum per se: desperatio autẽ est recessus à bono, qui nõ competit bono secundum quod est bonum: sed secundum aliquid aliud: vnde est quasi per accidens & eadẽ ratione timor: cùm sit recessus à malo, est prior quàm audacia. quòd autẽ spes & desperatio sint naturaliter priores quàm timor & audacia, ex hoc manifestũ est, q̃ sicut appetitus boni est ratio quære vitę tur malum, ita etiam spes & desperatio sunt ratio timoris & audaciæ. Nam audacia consequitur spem victoriæ, & timor consequitur desperationem vincendi: ira autem consequitur audaciam, nullus enim irascitur vindictam appetens nisi audeat vindicare secundum quòd Auicen. dicit in 6. de naturali bus. Sic ergo patet, quòd spes est prima inter omnes passiões irascibilis. Et si ordine omnium passionum secundũ viam generationis scire velimus, primò occurrunt amor & odium, secundò desiderium & fuga, tertiò spes & d desperatio, quartò, timor & audacia, quintò ira, d sexto & vltimo gaudium & tristitia: quæ consequuntur ad omnes passiones: vt dicitur in 2. Ethic. * ita tamen q̃ amor prior odio, & desiderium fuga, & spes dosperatione, & timor audacia, & gaudium quàm tristitia, vt ex prædictis * colligi potest.

D. 25 6. D. 25 8. Cap. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quia ira causatur ex aliis passionibus, sicut effectus à causis præcedẽtibus, ideo ab ea tanquam à manifestiori denominatur potentia.

¶Ad secundum dicendum, q̃ arduum non est ratio accedendi vel appetendi, sed potius bonum: & ideo spes quæ directius respicit bonum est prior, quamuis audacia aliquando sit in magis arduum vel etiam ira.

¶Ad tertium dicendum, q̃ appetitus primo & per se mouetur in bonum sicut in proprium obiectum: & hoc causatur quod recedat à malo: proportionatur enim motus appeti-

QVÆSTIO VIGESIMAquinta De ordine passionum adinuicem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de ordine passionum adinuicem ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, de ordine passionũ irascibilis ad passiones concupiscibilis. ¶Secundò, de ordine passionum concupiscibilis ad inuicem. ¶Tertiò de ordine passionum irascibilis adinuicem. ¶Quartò, de quatuor principalibus passionibus.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis, vel econuerso.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis. Ordo enim passionum est secundum ordinem obiectorum: sed obiectum irascibilis est bonum arduum, quod videtur esse supremum inter alia bona: ergo passiones irascibilis videntur præesse passionibus concupiscibilis.

2 ¶Præterea, Mouens est prius moto. sed irascibilis comparatur ad concupiscibilẽ sicut mouens ad motum: ad hoc enim datur animalibus vt tollantur impedimẽta quibus cõcupiscibilis prohibetur frui suo obiecto vt supra dictum est. * Remouens autem prohibens per rationem mouentis vt dicitur in 8. Phys. * ergo passiones irascibilis sunt priores passionibus concupiscibilis.

Quæst. 23. art. 1. Tex. 32.

3 ¶Præterea, Gaudiũ & tristitia sunt passiones concupiscibilis. Sed gaudiũ & tristitia consequũtur ad passiones irascibilis. dicit enm Philosophus in 4. Ethi. * q̃ punitio quietat impetum iræ, delectationem loco tristitiæ faciens. ergo passioẽs concupiscibilis sunt posteriores passioni bus irascibilis.

Art 5.

¶SED CONTRA, Passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutũ, passones autem irascibilis respiciunt bonum contractum, scilicet arduum: cum igitur bonum simpliciter sit prius quàm bonum contractum, videtur quod passiones concupiscilis ad plura se habeant, quàm passiones irascibilis.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd passiones concupiscibilis ad plura se habent quàm passiones irascibilis. Nam in passionibus cõcupiscibilis inuenitur aliquid pertinens ad motũ, sicut desideriũ, & aliquid pertinens ad quietẽ, sicut gaudium & tristitia. Sed in passionibus irascibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, sed solum pertinens ad motum. cuius ratio est: quia id, in quo iam quiescitur, non habet rationem difficilis seu ardui, quod est obiectum irascibilis: quies autem cũ sit finis motus, est prior in intentione, sed posterior in executione. Si ergo comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis, quæ significant quietem in bono, manifestè passiones irascibilis præcedunt ordine executionis huiusmodi passiones concupiscibilis, sicut spes præcedit gaudiũ: vnde causat ipsum, secundum illud Apostoli Rom. 12. Spe gaudentes. Sed passio concupiscibilis importans quietem in malo scilicet tristitia, media est inter duas passiones irascibilis: sequitur enim timorem: cum enim occurrerit malum quod timebatur, causatur tristitia: præcedit autem motum iræ, quia cum ex tristitia præcedente aliquid insurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ: & quia rependere vicem mali, apprehenditur, vt bonum cum iratus hoc cõsecutus fuerit gaudet: & sic manifestũ est, quòd omnis passio irascibilis terminatur ad passionem cõcupiscibilis pertinentẽ ad quietem, scilicet vel ad gaudiũ, vel ad tristitiã: sed si comparẽtur passiones irascibilis ad passiones cõcupiscibilis, quæ important motum, sic manifestè passiones concupiscibilis sunt priores. eo q̃ passiones irascibilis, addunt supra passiones concupiscibilis, sicut & obiectũ irascibilis addit supra obiectum cõcupiscibilis arduitatem siue difficultatẽ: spes ẽm supra desiderium addit quendam conatũ, & quandam eleuationem animi ad consequendum bonum arduum: & similiter timor addit supra fugã seu abominationem quandam depressionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo passiones irascibilis mediæ sunt inter passiões cõcupiscibilis, quæ important motum in bonum vel malum, & inter passiones cõcupiscibilis, quæ important quietẽ in bono vel in malo. Et sic patet, quòd passiones irascibilis & principium habẽt à passionibus concupiscibilis, & in passionibus concupipiscibilis terminantur

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illa ratio procederet si de ratiõe obiecti concupiscibilis esset aliquid oppositum arduo, sicut de ratione obiecti irascibilis est, quòd sit arduum: sed quia obiectum cõcupiscibilis est bonum absolutè, prius naturaliter est quam obiectum irascibilis, sicut commune proprio.

¶Ad secundum dicendum, q̃ remouens prohibens nõ est mouens per se, sed per accidens nunc autem loquimur de ordine passionum per se.

¶Et præterea irascibilis remouet prohibens quietẽ, concupiscibilis in suo obiecto. vnde ex hoc non sequitur nisi quòd passiones irascibilis præcedũt passioẽs concupiscibilis, ad quietem pertinentes de quibus etiam tertia ratio procedit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit prima passionũ cõcupiscibilis. Vis enim cõcupiscibilis à cõcupiscentia denominatur, quæ est eadẽ passio cũ desiderio: sed denominatio fit à potiori, vt dicitur in 2. De anima. * ergo concupiscẽtia est potior amore.

1. q. 20 ar. 1. cor. Et 1. dist. 27. q. 1. ar. 3. Et 4. contra Gen. 19. Et veri. q. 26. arti. 4. cor. Et Gal. 5. le 6. lect. 2. fi. 1. Met aph. le. 5. fin. Tex. 19.

2 ¶Præterea, Amor vnionem quandã importat. est enim vis vnitiua & cõcretiua: vt Dion. dicit in cap. 4. de diui. nomi. sed cõcupiscentia vel desiderium est motus ad vnionem rei cõcupitæ vel desideratę. ergo concupiscentia est prior amore.

3 ¶Præterea, Causa est prior effectu: sed delectatio est quandoque causa amoris: quidam enim propter delectationem amant, vt dicitur in 8. Ethic. * ergo delectatio est prior amore. non ergo prima inter passiones cõcupiscibilis est amor.

Ca. 2. 3 & seq.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei, * q̃ oẽs passiones ex amore causantur: amor ẽm inhiãs habere quod amatur, cupiditas est: id autẽ habens eo que fruens, lætitia. amor ergo est prima passionum cõcupiscibilis.

Cap. 7. & 9. 10. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶*Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum quartum.*

IN articul. quarto eiusdem quæstionis vt resolute scias, & proferas primum illarum quatuor passionum, Colligito, quòd passiones prius dictæ materiæ exigant duas cõditiones. Prima est, quòd sint per se, id est, nihil per accidens, habétes ad mixtum tam in se quàm in suis causis. Secunda est, quòd sunt vltimæ in singulis generibus, Sunt autem si bene distinguitur, quatuor genera passionum, scilicet motus in bonum, motus à malo, quies in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere est spes, in secundo timor, in tertio delectatio, in quarto tristitia: & omnes sunt per se, tam in se, quàm in suis causis. Et sic cessant omnes obiectiones specialiter de ira, quæ est vlterior motus in bonũ quàm spes: est enim post spem, quia tamen consurgit & per accidẽs scilicet ex audacia vt in litera dicitur: ideo primatu priuatur.

Infrà q. 25. ar. 2. ad 2. Et q. 123. ar. 12. ad 1. Et q. 141. ar. 7. ad 3. Et veri. q. 26 art 5. Cap. 3. 7. 8.

tiuæ partis, non quidem motui naturali, sed intentioni naturæ, quæ per prius intendit finem quàm remotionem contrarij, quæ non quæritur nisi propter adeptionem finis.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum istæ sint quatuor principales passiones, gaudium, tristitia, spes, & timor.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sint istæ quatuor principales passiones gaudium, & tristitia, spes, & timor. Aug. in 14. de ciuit. Dei, * non ponit spem, sed cupiditatem loco eius.

2 ¶Præterea, In passionibus animæ est duplex ordo, scilicet intentionis & cõsecutionis seu generationis. aut ergo principales passiones accipiuntur fm ordiné intentionis: & sic tantum gaudium & tristitia, quæ sunt finales, erunt principales passiones: aut secundum ordinem cõsecutionis seu generatiõis: & sic erit amor principalis passio. nullo ergo modo debẽt dici quatuor passiones istæ principales, gaudium & tristitia, spes & timor.

3 ¶Præterea, Sicut audacia causatur ex spe, ita timor ex desperatione, aut ergo spes & desperatio debent poni principales passiones tãquã causæ, aut spes & audacia tanquam sibiipsis affines.

¶SED CONTRA est illud, quod Boet. in lib. de consol. enumerans quatuor principales passiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorẽ: spẽque fugato, nec dolor adsit.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd hæ quatuor passiones communiter principales esse dicũtur, quarũ duæ, scilicet gaudium & tristitia principales dicũtur, quia sunt cõpletiuæ & finales simpliciter respectu omniũ passionum: vnde ad omnes passiones cõsequuntur, vt dicitur in 2. Ethi. * Timor aũt & spes sunt principales non quidem quasi completiuæ simpliciter, sed quia sunt completiuæ in genere motus appetiui ad aliquid. Nã respectu boni incipit motus in amore, & procedit in desideriũ, & terminatur in spe: respectu vero mali incipit in odio, & procedit ad fugã, & terminatur in timore & ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi secundũ differẽtiam præsentis & futuri: motus enim respicit futurũ, sed quies est in aliquo præsenti. De bono igitur præsenti est gaudiũ, de malo præsenti est tristitia, de bono futuro est spes, de malo futuro est timor: omnes autẽ aliæ passiones, quæ sunt de bono vel malo præsenti, vel futuro, ad has cõpletiuè reducuntur. vnde etiam à quibusdam dicuntur principales hæ prędictæ quatuor passiones: quia sunt generales: quod quidẽ verum est, si spes & timor designat motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum vel fugiendum.

Cap. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Augustinus ponit desiderium vel cupiditatem loco spei inquantum ad idem pertinere videntur, id est ad bonum futurum.

¶Ad secundum dicendum, quòd passiones istæ dicuntur principales secundum ordinem intentionis & complementi. & quãuis timor & spes non sint vltimæ passiones simpliciter, tamen sunt vltimæ in genere passionũ tendentiũ in aliud quasi in futurum: nec potest esse instãtia nisi de ira, quæ tamen non potest poni principalis passio: quia est quidem effectus audaciæ, quæ non potest esse passio principalis: vt infrà dicetur. *

q. 45. ar. 2. ad 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd desperatio importat recessum à bono, quod est quasi per accidens. Et audacia importat accessum ad malum, quod etiam est per accidens: ideo hæ passiones non possunt esse principales: quia quod per accidens, non potest dici principale: & sic etiam nec ira potest dici passio principalis, quæ consequitur audaciam.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA, DE passionibus animæ in speciali, & primo de amore, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de passionibus animæ in speciali. Et primò, de passionibus concupiscibilis. Secundò, de passionibus irascibilis. Prima cõsideratio erit tripartita. nã primo considerabimus de amore & odio, Secundò, de concupiscentia & fuga. Tertiò, de delectatione & tristitia.

¶Circa amorem considerandа sunt tria.

¶Primò, de ipso amore. Secundò, de causa amoris. Tertiò, de effectibus eius.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum amor sit in concupiscibili. ¶Secundo, vtrum amor sit passio. ¶Tertio, vtrum amor sit idem quod dilectio. ¶Quarto, vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & in amorem concupiscentiæ.

ARTICVLVS I.

¶Virum amor sit in concupiscibili.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ amor non sit in concupiscibili. Dicitur enim Sapien. 8. Hãc scilicet sapientiam, amaui & exquisiui à iuuentute mea: sed concupiscibilis cũ sit pars appetitus sensitiui, non potest tẽdere in sapientiam, quæ non comprehenditur sensu: ergo amor non est in concupiscibili.

Infrà ar. 2. ad 2. & 3. dist. 26 q. 1 ar. 2. co. fi. et dist. 27. q. 1. art. 2. & mal. q. 1. ar. 3. ad 6. & 1. de anim. lect. 4. co. 5. fi.

2 ¶Præterea, Amor videtur esse idẽ cuilibet passioni. Dicit enim Aug. in 14. de Ciui. Dei. Amor inhians habere quod amatur, cupiditas est, id autem habens, eoque fruens lætitia: & fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiẽs, tristitia est, sed non omnis passio est in concupiscibili: sed timor etiam hic enumeratus est in irascibili. ergo nõ est simpliciter dicendum, quòd amor sit in concupiscibili.

3 ¶Præterea, Dionys. in 3. cap. de diui. no. ponit quendã amorẽ naturalem: sed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales, quæ sunt animæ vegetabilis: ergo amor nõ sim pliciter est in concupiscibili.

Cap. 4. ar. 4. de diuin.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Topicorum, * quod amor est in concupiscibili.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ amor est aliquid ad appetitum pertinens, cum vtriusque obiectum sit bonum. Vnde secundum differentiam appetitus est differentia amoris, est enim quidam appetitus nõ consequens apprehensionẽ ipsius appetentis, sed alterius & huiusmodi dicitur appetitus naturalis: res enim naturales appetunt quod eis cõuenit secundũ suam naturam, non per apprehensionem propriam, sed per apprehensionem instituentis naturam, vt in 1. lib. * dictum est.

q. 103. ar. 3.

Alius autem est appetitus consequens apprehẽsionem ipsius appetẽtis, sed ex necessitate, nõ ex iudicio libero: & talis est appetitus sensitiuus in brutis, qui tamẽ in hominibus aliquid libertatis participat inquantum obedit rationi. alius autem est appetitus consequens apprehensionem appetentis secũdũ liberum iudicium: & talis est appetitus rationalis siue intellectiuus, qui dicitur voluntas. In vnoquoque aũt horũ appetituum, amor dicitur illud, quod est principium motus tẽdentis in finem amatum: in appetitu autem naturali principium huiusmodi motus est connaturalitas appetẽtis ad id, in quod tendit, quæ dici potest amor naturalis: sicut ipsa connaturalitas corporis grauis ad locum mediũ est per grauitatẽ, & põt dici amor naturalis, & similiter aptatio appetitus sensitiui voluntatis ad aliquod bonum, id est ipsa complacentia boni dicitur amor sensitiuus, vel intellectiuus, seu rationalis. Amor igitur sensitiuus est in appetitu sensitiuo, sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu: & pertinet ad cõcupiscibilem, quia dicitur per respectum ad bonum absolutè, nõ per respectum ad arduum, quod est obiectum irascibilis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa loquitur de amore intellectiuo vel rationali.

¶Ad secundum dicendum, q̃ amor dicitur esse timor, gaudiũ, cupiditas, & tristitia: nõ quidem essentialiter, sed causaliter.

¶Ad tertium dicendum q̃ amor naturalis non solum est in viribus animæ vegetatiuæ, sed in omnibus potentiis animæ, & etiam in omnibus partibus corporis, & vniuersaliter in omnibus rebus: quia, vt Diony dicit 4. cap. de Diui. no. Omnibus est pulchrum & bonum amabile, cum vnaquæque res habeat connaturalitatem ad id quod est sibi conueniens secundum suam naturam.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum amor sit passio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ amor non sit passio. Nulla enim virtus passio est, sed omnis amor est virtus quædam: vt dicit Diony. in 4. cap. de diui. no. ergo amor non est passio.

Infrà ar. 3. ad 3. & 4. ar. 6. ad 1. Lib. 8. cap. 10. 3.

2 ¶Præterea. Amor est vnio quædam vel nexus, secundũ August. in lib. de Trini. * sed vnio vel nexus nõ est passio sed magis relatio. ergo amor non est passio.

¶Præ

Cap. 22. 3 ¶Præterea, Damascen. dicit in li. 2. * quòd passio est motus dam amor autem non importat motum appetitus, qui est desiderium, sed principium huiusmodi motus: ergo amor nõ est passio.

Cap. 5. ¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 8. Ethic. * quòd amor est passio.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd passio est effectus agentis in patiente: agens non naturale duplicem effectũ inducit in patiens. Nam primò quidem dat formã, secundò dat motum consequentem formam. Sicut generans dat corpori grauitatem & motum consequentem ipsam, & ipsa grauitas, quæ est in principium motus ad locum cõnaturalem, propter grauitatem potest quodammodo dici amor naturalis: sic etiam ipsum appetibile dat appetitui, primò quidem quandã coaptationem ad ipsum, quæ est quædam complacentia appetibilis: ex qua sequitur motus ad appetibile: nam appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3. De anima. * appetibile enim mouet appetitum, faciens quodammodo in eo eius intentionem: & appetitus tendit in appetibili realiter cõsequẽdum, vt sit ibi finis motus, vbi fuit principiũ. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor, qui nihil est aliud quàm complacentia appetibilis. & ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desideriũ, & vltimo quies, quæ est gaudium. Sic ergo cum amor cõsistat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifestum est, quòd amor est passio: propriè quidem secundum quod est in concupiscibili, communiter autem & extenso nomine secũdum quod est in voluntate.

Tex. 35.

Cap. 7.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quia virtus significat principium motus vel actionis: ideo amor inquantum est principium appetitiui motus à Dionysio, * vocatur virtus.

Cap. 4. ar. 4. de diuin.

¶Ad secundum dicendum, quòd vnio pertinet ad amorem in quantum per complacentiam appetitus amãs se habet ad id quod amat, sicut ad seipsum, vel ad aliquid sui: & sic patet quòd amor non est ipsa relatio vnionis, sed vnio est consequens amorem: vnde & Dionys. * dicit, quod amor est virtus vnitiua. Et Philosophus dicit in 2. Politico. * quod vnio est opus amoris.

Ca. 4. par. 2. de diuinum.

Cap 2.

¶Ad tertium dicendum, quod amor etsi nominet motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus, quo immutatur in appetibili, vt ei appetibile cõplaceat.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum amor sit idem quod dilectio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd amor sit idem quòd dilectio: Diony. enim 10. cap de Diui. nom. dicit quòd hoc modo se habẽt amor & dilectio. sicut quatuor & bis duo, rectilineũ & rectas habẽs lineas, sed ista significant idem. ergo amor & dilectio significant idem.

1. dist. 10. expo. li. Et 3. dist. 27. q. 2. arti. 1. Et di. 4. lec. 3. cor. 2. & 5. Et Psalm. 17. c. 1. Et Io. 21. lec. 3. co. 2. princip.

2 ¶Præterea, Appetitiui motus secũdũ obiecta differunt. sed idem est obiectum dilectionis & amoris: ergo sunt idem.

Cap. 7.

3 ¶Præterea, Si dilectio & amor in aliquo differunt, maximè in hoc differre videntur, quod dilectio sit in bono accipiẽda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt: secundum quod Augustin. narrat in 14. de Ciuit. Dei. * sed hoc modo nõ differunt, quia, vt ibidem Augustinus dicit. In sacris scripturis vtrunque accipitur in bono & malo. ergo amor & dilectio non differunt: sicut ipse Augustin. ibidem concludit, quòd non est aliud amorem dicere, & aliud dilectionem dicere.

¶SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. cap. de Diui. no. quòd quibusdam sanctorum visum est diuinius esse nomen amoris quàm nomen dilectionis.

¶RESPONDEO dicẽdum, quod quatuor nomina inueniuntur ad idẽ quodammodo pertinentia, scilicet amor, dilectio, charitas, & amicitia: differunt tamen in hoc, q̃ amicitia secundũ Philosophum in 8. Ethic. * est quasi habitus: amor autem & dilectio significantur per modum actus, vel passionis: charitas autẽ vtroque modo accipi potest, differenter tamen significatur actus per ista tria. Nã amor communius inter ea est, omnis enim amor dilectio vel charitas est. sed non econuerso: addit enim dilectio supra amorẽ, electionẽ præcedentem, vt ipsum nomen sonat. vnde dilectio non est in cõcupiscibili, sed in voluntate tantum, & est in sola rationali natura: charitas autem addit supra amorem perfectionem quandam amoris inquantum id quod amatur, magni pretij æstimatur, vt ipsum nomen designat.

Ep. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dion. loquitur de amore & dilectione secundum quod sunt in appetitu intellectiuo: sic enim amor idẽ est quod dilectio.

¶Ad secundum dicendum, quod obiectum amoris, est communius quàm obiectum dilectionis: quia ad plura se extendit amor quàm dilectio, sicut dictum est. *

¶Ad tertium dicendum, quod non differunt amor & dilectio secundum differentiam boni & mali: sed sicut dictum est * in parte tantum intellectiua idem est amor & dilectio: & sic loquitur ibi Aug. de amore. Vnde parũ post subdit, * q̃ recta voluntas est amor bonus. & q̃ peruersa volũtas est mal* amor. Quia tn amor, qui est passio concupiscibilis, plurimos includit ad malũ: inde habuerũt occasionẽ qui prædictam differentiam assignauerunt.

li. 14. de ciuit. Dei. c. 7. & 9. 10.

¶Ad quartum dicendum, q̃ ideo aliqui posuerunt etiam in ipsa voluntate nomen amoris esse diuinius nomine dilectionis: quia amor importat quandam passionẽ, præcipuè secundum quod est in appetitu sensitiuo, dilectio autem præsupponit iudicium rationis: magis autẽ in Deum homo potest tendere per amorem passiuè quodammodo ab ipso Deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio possit ducere: quod pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum est. * & propter hoc diuinius est amor, quàm dilectio.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & amorem concupiscentiæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ amor inconuenienter diuidatur in amorẽ amicitiæ & cõcupiscẽtiæ. Amor enim est passio: amicitia verò est habitus: vt dicit Philosophus in 8. Ethicorũ, * sed habitus nõ põt esse pars diuisiua passionis. ergo amor nõ conuenienter diuiditur per amorem concupiscentiæ & amorem amicitiæ.

q. 60. ar. 2. cor. & ar. 4. ad 3. Et mal. qẽ 1. ar 1. co Et veri. qũ. 4. ar. 3. co & Dio. 4. lec. 5. cor. & lib. 10 ca. 1 Et Isa. 15. lec. 4. co. A fin. Cap. 5.

2 ¶Præterea, Nihil diuiditur per id quod ei connumeratur non enim homo connumeratur animali: sed concupiscentia connumeratur amori, sicut alia passio ab amore: ergo amor non potest diuidi per concupiscentiam.

Cap. 3.

3 ¶Præterea, Secundum Philosophum in 3. Ethic. * triplex est amicitia, vtilis, delectabilis, & honesta. sed amicitia vtilis & delectabilis habent concupiscentiam: ergo concupiscentia non debet diuidi contra amicitiam.

Cap. 2.

¶SED CONTRA, Quædã dicimur amare, quia ea cõcupiscimus: sicut dicitur aliquis amare vinũ propter dulce, * quod in eo cõcupiscit: vt dicitur in 2. Topicor. * sed ad vinũ & ad huiusmodi nõ habemus amicitiã, vt dicitur in 8. Ethico. * ergo alius est amor cõcupiscentiæ, & alius est amor amicitiæ.

Cap. 7.

Cap. 4.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut Philosophus dicit in 2. Rhetoric. * Amare est velle alicui bonũ. Sic ergo motus amoris in duo tẽdit. scilicet in bonũ quod q̃s vult alicui, vel sibi, vel alij: & in illud, cui vult bonũ ad illud. ergo bonũ quod quis vult alteri, habetur amor concupiscentiæ: ad illud autem cui aliquis vult bonũ, habetur amor amicitiæ. hæc autem diuisio est secundum prius & posterius. Nã id quod amatur amore amicitiæ, simpliciter & per se amatur: quod autem amatur amore cõcupiscentiæ, nõ simpliciter & secundum se amatur sed amatur alteri. Sicut enim ens per se simpliciter est quod habet esse, ens aũt secundum quid quod est in alio: ita & bonum, quod conuertitur cũ ente, simpliciter quidem

In corp.

¶*Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum quartum.*

IN quæstio. vigesimasexta, omissis primis tribus articulis, in quarto hoc solum aduerte, quòd distinctio amoris in amorem amicitiæ & concupiscentiæ non est tam diuisio amoris, quàm amatorum: seu, (& in idem redit) non est diuisio amoris secundum se, sed secundum diuersimodè amata. Quum enim omne concupitum alicui concupiscatur, nullus amor concupiscentiæ est sine amore amicitiæ illius cui concupiscitur. Et rursus cum omni amico aliquod bonum velimus, nullus amor amicitiæ est sine amore concupiscentiæ, boni concupiti amato: non ergo distinguitur amor in amorem amicitiæ & concupiscentiæ tanquam in diuersos amores: sed tanquam in diuersos modos amandi: rnus enim & idem amor est amicitiæ respectu amici, & concupiscentiæ respectu boni illi voliti. Et si quandoque inuenias diuersos esse amores sanè interpretari, & denominati amorem quandoque à concupiscentia, quandoque ab amicitia, scito propter obiectum de quo est sermo, vt patet quum est sermo de amore ad irrationalia vel delectabilia vel vtilia: in his enim à concupiscentia amor denominatur: qui tamen non est sine amore amicitiæ ad se vel alium. Quum verò de amore patrũ aut filiorum, ab amicitia denominatio fit amoris: qui tamen eis concupiscit bonum vitæ, &c.

In corp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum primum.

IN corpore primi articuli quæstionis vigesimæseptimæ notato, quod quia ratio constitit in hoc, bonum est propriũ obiectum amoris, ergo est propria causa amoris, & probatur sequela: quia obiectum potentiæ passiuæ comparatur ad ipsam vt causa motus vel actus ipsius, ac per hoc obiectũ proprium talis actus huiusmodi potentiæ est propria causa illius actus: amor autem est actus potétiæ appetitiuæ, quæ est passiua. Ex his habes de mente diui Thomæ quatuor, scilicet q vis appetitiua est passiua, & quòd obiectum eius est causa actiua, & quod bonum effectiuè causat amorem, & quòd vniuersaliter obiectum proprium cuiusque actꝰ appetitus est causa actiua illius: quæ multum memoriæ commendanda sunt.

¶In responsione ad 3. scito Nouitie, formalem responsionem consistere in hoc, quod pulchrum est quædam boni species: & propterea non obstat adæquatæ causalitati boni respectu amoris, quòd pulchrum sit amabile vtpote non extraneũ ab illo. Connumeratur tamen bono pulchrum in amabilitate: quia addit supra ipsum, sicut secundũ quid ad simpliciter: bonum est enim quod simpliciter complacet: Pulchrum autem, quod secundum apprehensionẽ, vt in litera dicitur.

Infrà q.29 art.1. Et Dio.4.lec. 12.cor.2.

¶Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum secundum.

IN articul. 2. eiusdem quæstio.aduerte quod in litera non negatur, quod maior cognitio causat maiorẽ amorem sed quòd maior amor necessario exigat maiorem cognitionem. Et multum subtilis ratio de hoc redditur ex illa radicali differentia inter apprehensiuam & appetitiuam potentiam in hoc, quòd apprehensio trahit res ad animã, appetitus verò animum ad res: ex hoc inquam infertur, quòd perfectio cognitionis attenditur secundum modum quo perficitur ratio, qui est distinguere etiam quæ sunt simplicia ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur, & quòd bonum secundum se apprehendatur, & quòd distinctè cognoscatur secundum partes, proprietates, &c. perfectio autem appetitus amoris non exigit tot cognitiones boni; sed prima sufficit ei, scilicet quòd bonũ secundum se apprehendatur.

Cap. 4.

Cap. 3. & 4.lec.3. q.26.ar.1.

q.26 ar.1. & 2.

est, quod ipsam habet bonitatẽ: quod autem est bonum alterius, est bonũ secundum quid, & per consequens amor, quo amatur aliquid vt ei sit bonum, est amor simpliciter; amor autem, quo amatur aliquid vt sit bonum alterius, est amor secũdum quid.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor non diuiditur per amicitiam & concupiscentiam: sed per amorẽ amicitiæ & concupiscentiæ: nã ille propriè dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus: illud autem dicimur concupiscere, quod volumus nobis. & per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd in amicitia vtilis & delectabilis vult quidem aliquis aliquod bonum amico: & quantũ ad hoc saluatur ibi ratio amicitiæ. Sed quia illud bonum refert vlterius ad suã delectationem & vtilitatẽ, inde est quòd amicitia vtilis & delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiscentiæ, deficit à ratione veræ amicitiæ.

QVÆSTIO VIGESIMA septima, De causa amoris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de causa amoris.

¶Et circa hoc quærũtur quatuor.

¶Primò, vtrum bonũ sit sola causa amoris. ¶Secundo, vtrum cognitio sit causa amoris. ¶Tertiò, vtrum simili tudo. ¶Quartò, vtrum aliqua alia animæ passionum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum bonum sit sola causa amoris.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non solum bonum sit causa amoris. Bonum enim non est causa amoris, nisi quia amatur. Sed contingit etiam malum amari: secundũ illud Psal.10. Quid diligit iniquitatẽ, odit animã suam: alioquin omnis amor esset bonus ergo non solum bonum est causa amoris.

2 ¶Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhet.* eos, qui mala sua dicunt, amamus: ergo videtur quod malum sit causa amoris.

3 ¶Præterea, Dion. dicit 4. ca. de Diui. no. quòd non solum bonum, sed, etiam pulchrum est omnibus amabile.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 8. de Trinit. * Nõ amatur certè nisi bonũ solũ. ergo bonũ est causa amoris.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est*, amor ad appetitiuam potentiã pertinet, quæ est vis passiua vnde obiectum eius comparatur ad ipsam, sicut causa motus, vel actus ipsius: oportet igitur vt illud sit propriè causa amoris, quod est amoris obiectũ. Amoris autem proprium obiectum est bonũ: quia, vt dictum est,* amor importat quãdam connaturalitatem, vel cõplacentiã amantis ad amatum: vnicuique autẽ est bonũ, id quod est sibi cõnaturale & proportionatum: vnde relinquitur, q bonũ sit propria causa amoris.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q malum numquam amatur nisi sub ratione boni, scilicet inquantũ est secundũ quid bonũ, & apprehenditur vt simpliciter bonum: & sic aliquis amor est malus inquãtum tendit in id quod nõ est simpliciter verum bonum. & per hunc modum homo diligit iniquitatem inquantum per iniquitatem adipiscitur aliquod bonum: puta delectationem, vel pecuniam, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad secundum dicendum, quòd illi qui mala sua dicunt, nõ propter mala amantur, sed propter hoc, quòd dicunt malahoc enim quòd est dicere mala sua, habet rationem boni, inquãtum excludit fictio nem seu simulationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd pulchrum est idem bono sola ratione differens: cũ enim bonum sit quod omnia appetũt, de ratione boni est, quòd in eo quietetur appetitus: sed ad rationẽ pulchri pertinet, q in eius aspectu seu cognitione, quietetur appetitus: vnde & illi sensus præcipuè respiciunt pulchrũ, qui maximè cognoscitiui sunt, scilicet visus, & auditus rationi deseruientes. dicimus enim pulchra visibilia, & pulchros sonos: in sensibilibus autem aliorum sensuum nõ vtimur nomine pulchritudinis: non enim dicimus pulchros sapores aut odores. Et sic patet, q pulchrum addit supra bonũ quẽ dã ordinem ad vim cognoscitiuam, ita quòd bonũ dicatur id, quod simpliciter cõplaceat appetitui: pulchrum autem dicatur id, cuius ipsa apprehensio placet.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum cognitio sit causa amoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd cognitio non sit causa amoris: quòd enim aliquid quæratur, hoc contingit ex amore. sed aliqua quæruntur, quæ nesciuntur, sicut scientiæ: cum enim in his idem sit eas habere quod eas noscere: vt Augustꝰ. dicit in lib. 83. quæst.* Si cognoscerentur, haberentur, & non quærerentur. ergo cognitio non est causa amoris.

2 ¶Præterea, Eiusdem rationis videtur esse, quòd aliquid incognitum ametur, & quòd aliquid ametur plusquã cognoscatur: sed aliqua amantur plusquam cognoscantur: sicut Deus, qui in hac vita potest per seipsum amari, non autem per seipsum cognosci. ergo cognitio non est causa amoris.

3 ¶Præterea, Si cognitio esset causa amoris, nõ posset inueniri amor: vbi non est cognitio: sed in omnibus rebus inuenitur amor vt dicit Dion. in 4. cap. de diui. no. nõ autem in omnibus inuenitur cognitio ergo cognitio non est causa amoris.

¶SED CONTRA est quod Augustinus probat in decimo de Trinit. * quòd nullus potest amare aliquid incognitum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* bonum est causa amoris per modum obiecti: bonum autem non est obiectũ appetitus, nisi prout est apprehensum: & ideo amor requirit aliquam apprehensionem boni. quod amatur: & propter hoc Philosophus dicit 8. Ethic.* q vitio corporalis est principium amoris sensitiui, & similiter contemplatio spiritualis pulchritudinis vel bonitatis, est principiũ amoris spiritualis. sic enim cognitio est causa amoris ea ratione qua & bonum quod non potest amari nisi cognitum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q ille qui quærit scientiam, non omnino ignorat eã: sed secundum aliquid eã præ cognoscit vel in vniuersali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc audit eam laudari: vt Aug. dicit 10. de Trin.* Sic autem eam cognoscere non est eam habere, sed cognoscere eã perfectè.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet, cuius est distinguere inter ea, quæ secundum rem sunt coniuncta, & componere quodammodo ea, quæ sunt diuersa, vnum alteri comparando: & ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, quòd homo cognoscat sigillatim quicquid est in re: sicut partes & virtutes & proprietates. Sed amor est in vi appetitiua, quæ respicit rem sm quod in se est. Vnde ad perfectionem amoris sufficit quia appetitus ad bũnum vt est, tendit: & intendit dicere, quòd quia bonum perficit appetitum, secundum quòd in uenitur in rerum natura: apprehensionem autem secundum negotiationem intellectus. Ideo amor potest esse perfectus cognitione existente imperfecta. Sat enim appetitui repræsentatio illius boni, quæ non sufficit intellectui. Sed oportet distinguere vt perficiatur. Et si instetur quia cognitio est propria causa amoris, ac per hoc minꝰ cognitionis infert minus amoris: Memento, quòd perfectio amoris duplici ex capite oritur, scilicet ex parte amantis & ex parte amati, & quòd cognitio est causa amoris ex parte amati. eadem quippe ratione cognitio est causa amoris, qua bonum est causa amoris, vt in litera dicitur: quia bonum cognitum est obiectum appetitus: magis autem & minus in amore ex parte vtriusque, scilicet amati & amantis, prouenire potest: & sic perspicies quòd absq; augmento obiecti ac per hoc cognitionis potest augeri amor ex parte amantis: neque igitur bonum, neque bonum cognitum est propria causa amoris, nisi ex parte obiecti, præter quòd alia causa exigitur: & ideo minus non infert minus simpliciter.

2.2.q.26. art.2.ad 1. Et 1.dist.15 q.4.art.1. art.3.

q.15.to.4.

in primo

Art.prec.

Cap. 1. & 12.

Cap.3. & 3.to.1.

¶Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulũ tertium.

IN articulo tertio dubium est de modo quo similitudo est propria causa amoris, si enim ponitur causa ex parte obiecti, sequitur contra primum articulum, quòd bonum absolute non est propria causa amoris, sed bonum cõtractum ad simile. Si vero non ponitur causa ex parte obiecti, ruit totus processus in corpore articuli, assignans obiectũ vtriusq; amoris aliquid simile: & in responsione ad secundum expressè dicitur, quòd amans in altero quod in se non amat, inuenitur bonum similitudinis, &c. quasi Author conatus fuerit ad saluandum, quòd semper bonum simile est obiectum amoris.

Q.62.ar.1.

Infrà q.29 ar.1. ex eo Et de hebd. lect. 1 fin. Et 4.Ethicor. 1. fin. Et libr.2. cor.1. Capit.1.

¶Ad euidentiam huius dubij scito, quòd quinque modis intelligi potest quòd similitudo est causa amoris. primo vt speciale quoddam bonum sicut certa bona specialia, sicut quum aliquis vult assimilari alteri vel alterum sibi. Et sic similitudo est causa actiua amoris, sicut quod libet aliud bonum: & sic non est ad propositum vbi de propria & adæquata causa amoris est quæstio. Secundò, vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc quòd sit amoris causa: & hoc contradicere videtur articulo primo: & Aristot. in nono Ethic. & primo Ethic. Et breuiter communi dicto Philosophorum sonantium, quòd bonum vt sic, est amabile: & irrationabiliter hoc sustineri videtur, quia similitudo speciale quoddam bonum est, ac per hoc inadæquata ratio obiecti amoris extendentis se ad alia bona. Tertiò, vt determinans formaliter bonũ ad hoc quòd sit causa amoris in hoc, ita quòd bonũ inquãtũ bonũ sit amabile: sed inquantum bonũ simile sit amabile huiusmodi ex ta illud noni Ethic. Amabile bonũ vnicuique autem proprium, & sicut bonum non est amabile nisi cognitum, ita bonum huic non est amabile nisi cognitum vt bonum huic. Idem autem videtur importare bonum huic & bonum simile extenso similitudinis nomine, vt in litera fit. Quod enim est actu simile, est huic bonum quasi idem sibi: quod vero secundum inclinationem vel potentiam est huic bonum quasi proportionatum: relationem quoque importat vtrunque ad subiectum, scilicet bonum proprium seu

Cap 4.

Cap 39.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum similitudo sit causa amoris.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo non sit causa amoris: idem enim non est causa contrariorum, sed similitudo est causa odij: dicitur enim Prouerb.8 quòd inter superbos semper sunt iurgia. Et Philosophus dicit in 8. Ethicor.* quòd figuli corrixantur adinuicem: ergo similitudo non est causa amoris.

2 ¶Præterea, Augustꝰ. dicit in 4. Confes.* quòd aliquis amat in alio, quod esse non vellet, sicut homo amat histrionem, qui non vellet esse histrio. hoc autem non cõtingeret, si similitudo esset propria causa amoris: sic enim homo amaret in altero, quod ipse haberet, vel vellet habere. ergo similitudo non est causa amoris.

3 ¶Præterea, Quilibet homo amat id, quo indiget, etiam si illud non habeat: sicut infirmus amat sanitatem, & pauper diuitias, sed inquantum indiget, & caret eis, habet diſsimilitudinem ad ipsa. ergo non solum similitudo, sed diſsimilitudo est causa amoris.

¶Præterea, Philosophus dicit in secundo Rheto.* quòd benefícos in pecunia & salute amamus: & similiter eos qui circa mortuos seruant amicitiam, omnes diligunt, non autem omnes sunt tales. ergo similitudo non est causa amoris.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 3. Omne animal diligit simile sibi.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd similitudo, propriè loquendo, est causa amoris: sed considerandum est quòd similitudo inter aliqua potest attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quod vtrumque habet idem in actu: sicut duo habentes albedinem, dicuntur similes. Alio modo ex hoc, quod vnum habet in potentia, & in quadam inclinatione illud, quod aliud habet in actu: sicut si dicamus, quòd corpus graue existens extra suum locum, habet similitudinem cum corpore graui in suo loco existenti, vel etiam secundum quod potentia habet similitudinem ad actum ipsum. nam in ipsa potentia quodammodo est actus. Primus ergo similitudinis modus causat amorem amicitiæ, seu beneuolentiæ. ex hoc enim q aliqui duo sunt similes quasi habentes vnam formam, sunt quodammodo vnum in forma illa, sicut duo homines sunt vnum in specie humanitatis, & duo albi in albedine: & ideo affectus vnius tendit in alterum sicut in vnũ sibi, & vult ei bonum sicut & sibi, sed secũdus modus similitudinis causat amorem concupiscentiæ vel amicitiam vtilis seu delectabilis: quia vnicuique existenti in potẽtia inquãtum huiusmodi inest appetitus sui actus, & in eius consecutione delectatur, si sit sentiens & cognoscens. Dictum est autem suprà,* q in amore concupiscentiæ amans proprie amat seipsum, cũ vult illud bonũ, quod concupiscit, magis autẽ vnusquisque seipsum amat, quàm alium: quia sibi vnus est in substantia, alteri vero in similitudine alicuius formæ: & ideo si ex eo q est sibi similis in participatione formæ, impediatur ipsemet à cõsecutione boni, quod amat, efficit ei odiosus: non inquantum est similis, sed inquãtum est proprij boni impeditiuus: & propter hoc figuli corrixantur adinuicem, quia seinuicem impediunt in proprio lucro: & inter superbos sunt iurgia quia se inuicem impediunt in propria excellentia, quam concupiscunt. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in hoc etiam, quòd aliquis in altero amat, quod in se amat, inuenitur bonũ similitudinis secũdum proportionalitatem: nam sicut se habet alius ad hoc, quod in alio amatur, ita ipse se habet ad hoc quod in se amat, puta si bonus cantor bonum amet scriptorem, attenditur ibi similitudo proportionis, secundum quod vterque habet quod conuenit ei secundum suam artem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui amat hoc quo indiget, habet similitudinẽ ad id quod amat, sicut quod est potentia ad actum: vt dictum est.*

In cor pro

¶Ad quartum dicendum, quòd secundũ eandem similitudinem potentiæ ad actũ, ille qui non est liberalis, amat eum qui est liberalis inquantum expectat ab eo aliquid quod desiderat, & eadem ratio est de perseuerante in amicitia ad eũ, qui nõ perseuerat, vtrobique enim videtur esse amicitia propter vtilitatem. Vel dicendum, q licet non omnes homines habeãt huiusmodi virtutes secundum habitum completum, habent tamen ea secundum quædam seminalia rationis secundũ quæ qui non habet virtutẽ, diligit virtuosum, tanquam suæ naturali rationi conformẽ.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa amoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q aliqua alia passio possit esse causa amoris. dicit enim Philosophus in 8. Ethic.* quòd aliqui amãtur propter delectationem: sed delectatio est passio quædam. ergo aliqua alia passio est causa amoris.

2 ¶Præterea, Desiderium quædam passio est. sed aliquos amamus propter desiderium, quod ab eis expectamus: sicut apparet in omni amicitia, quæ est propter vtilitatem. ergo aliqua alia passio est causa amoris.

3 ¶Præterea, Aug. dicit in 10. de Trin.* Cuius rei adipiscendæ spem quisque nõ gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat: quamuis quàm pulchra sit videat. ergo spes etiam causa amoris.

¶SED CONTRA hoc est, quòd omnes aliæ affectiones animæ ex amore causantur, vt Augustinus dicit 14. de ciuitate Dei.*

huic, & bonum simile, & secundum hoc soluebatur obiectio in oppositum ex hoc, quòd in primo articulo tradita est ratio formalis obiectiua amabilis absolutè in hoc vero tertio articulo traditur ratio formalis obiectiua amabilis huic. Sed huic sensui obstat, quòd tractatus iste in primo & tertio articulo, vt litera sonat, æquè vniuersalis ac abstractus est. ac per hoc sicut ibi de amore absolute, ita hic accipiendum est: & non ibi de causa amoris absolutè, & hic de causa amoris in hoc interpretandum est. Quartò, vt conditio boni ad hoc quòd sit causa amoris: ita quòd bonum, inquantum bonum, sit causa amoris obiectiua simpliciter & huic: similitudo autem sit causa vt conditio causæ, sicut singularitas est conditio omnis causæ naturalis. Sed quia quod causat vt apprehensum, magis est, quam causa causans, tus, vt apprehensio: quaeliter bonum est causa amoris, quòd constat causare ipsum non per modum naturæ, sed vt apprehensum. Incognita enim diligere nequimus, quàm conditio sic causantis & similitudo vniuersaliter concurrens cum bono ad causandum amorem, causat vt apprehensa in actu exercito: vt in conciuibus & consanguineis sibi obuiantibus, qui non se diligunt, donec, vt patet, consanguinei vel conciues apprehendantur, quod est apprehendi vt similes in actu exercito. Jquædam seminalia rationis secundũ quæ qui non habet virtutẽ, diligit virtuosum, tanquam suæ naturali rationi conformẽ.

9.16.ar.4.

Cap.3.

Cap.1 to.2.

Capit.7. & in literæ processu labo- 9.tom 5.

laboretur ad ostendendum similitudinem se tenere ex parte obiecti, sed inueniri in obiecto. Similitudo enim cum sit relatio æquiparantiæ in vtroque, oportet quòd saluetur in extremo. vnde ex hoc ipso, quòd similitudo subiecti ad bonum est propria causa amoris ex parte subiecti, sequitur necessario, quòd omne amabile sit simile: quod in litera monstratur. Et hic quintus modus proculdubio amplectendus est, siue tamen tertij præiudicio, id est quòd ex parte subiecti similitudo est propria causa amoris, quicquid sit ex parte obiecti: & hæc litera sufficere non dubito. Saluâtque sensus iste vniuersalitatem & abstractionem tractatus æqualem in primo & tertio articulo, ordinátque articulos huius quæst. vt tractatur in primis articulis de causa ex parte obiecti, scilicet bonitate & cognitione. In tertio de causa ex parte subiecti. In quarto, ex parte concomitantium passionum. Iuxta tertium autē modum prius de rationibus obiectiuis ex parte rei: & deinde de conditione communi vtrique rationi formali, scilicet bonitati & similitudini fuisset tractandum. Et sic tertius articulus debuit esse secundus: cuius oppositum factum fuit. Quinto, q. sit sensus intentus ab authore.

¶Circa quartum articulum nihil occurrit pro nunc scribendum.

¶Super Quæstionis vigesimæctauæ Articulum primum.

IN responsione ad tertium primi artic. quæstio 28. Scito, quòd si considerentur omnes vnitates concurrentes ad amorem, sic amor magis vnit, quàm intellectio: quoniam causatiuus est vnionis realis: sed si comparetur amor & intellectio secundum illam solam vnionem, quam facit formaliter, sic intellectio magis vnit, quàm amor, iuxta illud Auerr. in tertio De anima, Magis fit vnum ex intellectu & intellecto, quàm ex materia & forma. Et ratio est illa quæ arguendo in litera tangitur: quia intellectus in actu est intellectum in actu: Amans autem non est amatum in actu. Tanto nanque maior est formalis vnio cognitionis, quàm amoris, in quanto maius est se esse aliquid, quàm habere se ad illud vt se. Intellectio enim facit formaliter intellectum esse rem intellectam in actu: amor veto non facit formaliter

¶RESPONDEO dicēdum, quòd nulla alia passio est, quæ non supponat aliquem amorem, cuius ratio est: quia omnis alia passio animæ importat motū ad aliquid, vel quietem in aliquo: omnis autem motus in aliquid vel quies in aliquòd saluetur in extremo. vnde ex hoc ipso, quòd similitudo subiecti ad bonum est propria causa amoris ex parte subiecti, sequitur omnis amoris: cōtingit tn aliquā aliam passionem esse causam amoris alicuius, sicut etiā vnum bonū est causa alterius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ cum aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille causatur ex delectatiōe: sed delectatio illa iterū causatur ex alio amore præcedēte: nullus em delectatur nisi in re aliquo modo amata.

¶Ad secundum dicendum, quòd desiderium rei alicuius semper præsupponit amorem illius rei: & sic desiderium alicuius rei potest esse causa, vt res alia ametur: sicut qui desiderat pecuniā, amat propter hoc eum, à quo pecuniam recipit.

¶Ad tertium dicendum, quòd spes causat vel auget amorem: & hoc ratione delectationis, quia delectationē causat: & etiam ratione desiderij, quia spes desiderium fortificat: non enim ita intensē desideramus quæ non speramus: sed tamen & ipsa spes est alicuius boni amati.

QVÆSTIO VIGESIMA octaua, De effectibus amoris, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus amoris.

¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primò, vtrum vnio sit effectus amoris. ¶Secundò, vtrū mutua inhæsio. ¶Tertiò vtrum ecstasis sit effectus amoris. ¶Quartò, vtrum zelus. ¶Quintò, vtrum amor sit passio lęsiua amantis. ¶Sextò, vtrum amor sit causa omnium, quę amans agat.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum vnio sit effectus amoris.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnio non sit effectus amoris. Absentia enim vnioni repugnat: sed amor compatitur secū absentia. Dicit enim Apost. ad Galat. 4. Bonum æmulamini in bono, semper loquens de seipso, vt glo. dicit: & non tantum cum præsens sum apud vos. ergo vnio non est effectus amoris.

2 ¶Præterea, Omnis vnio aut est per essentiā, sicut forma vnitur materię, & accidens subiecto, & pars toti, vel alteri partiad constitutionem totius: aut est per similitudinem vel generis, vel speciei, vel accidentis. Sed amor non causat vnionē essentiæ: alioquin nunquam haberetur amor ad ea, quæ sunt per essentiam diuisa: vnionem autem, quæ est per similitudinem, amor non causat, sed magis ab ea causatur, vt dictum est: * ergo vnio nō est effectus amoris.

3 ¶Præterea, Sensus in actu fit sensibile in actu, & intellectus in actu fit intelligibile in actu: non autem amans in actu fit amatum in actu: ergo vnio magis est effectus cognitionis, quàm amoris.

¶SED CONTRA est quod dicit Dion. 4. c. De diui. no. quòd amor quilibet est virtus vnitiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est vnio amantis ad amatum. Vna quidem secundum rem, pura cum amatum præsentialiter adest amanti. Alia vero secundum affectum, quæ quidem vnio consideranda est ex apprehensione præcedente: nam motus appetitiuus sequitur apprehensionem. cum autem sit duplex amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ, vterque procedit ex quadā apprehensione vnitatis amati ad amātem, cum enim aliquis amat aliquid, quasi cō cupiscens illud, apprehendit illud quasi pertinens ad suum bene esse. Similiter cū aliquis amat aliquē amore amicitię, vult ei bonum, sicut & sibi vult bonum. vnde apprehendit eum vt alterum se inquantum scilicet vult ei bonum sicut & sibi ipsi: & inde est, quòd amicus dicitur esse alter ipse, & Augustin. dicit in 4. Confess.* bene quidam dixit de amico suo, dimidium animæ suæ. Primam ergo vnionem amor facit effectiuè: quia mouet ad desiderandum, & quærendum præsentiam amati, quasi sibi conuenientis, & ad se pertinentis. Secundam autem vnionem facit formaliter: quia ipse amor est talis vnio vel nexus: vnde Augustin. dicit in 8. De Trini. * quòd amor est quasi iunctura quædam, duo aliqua copulans, vel copulare appetens: amantem scilicet & quod amatur. quod enim dicit copulans, refertur ad vnionem effectus, sine qua non est amor: quod vero dicit copulare intendens, pertinet ad vnionem realem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ obiectio illa procedit de vnione reali, quam quidem requirit dilectio, sicut causam: desiderium vero est in reali absentia amati, amor vero & in absentia & in præsentia.

¶Ad secundum dicendum, quòd vnio tripliciter se habet ad amorē. Quædā eīn vnio est causa amoris, & hæc quidem est vnio substantialis: quantum ad amorem, quo quis amat seipsum: quātū vero ad amorē, quo quis amat alia, est vnio similitudinis, vt dictū est. * Quædam vero vnio est essētialiter ipse amor: & hæc est vnio ēm coaptationem effectus, quæ quidem assimilatur vnioni substantiali, inquantū amans se habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad seipsum: in amore autem vero vnio est effectus amoris & hęc est vnio realis quam amans quærit de re amata. & hæc quidem vnio est secundum conuenientiam amoris: vt enim Philosophus dicit 2. Politico. * Aristophanes dixit, quòda mantes desiderarent ex ambobus fieri vnum: sed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterum corrumpi, quæruntvnionem, quæ conuenit, & decet: vt scilicet simul conuersentur, & simul colloquantur, & in alijs huiusmodi coniungantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd cognitio perficitur per hoc, quòd cognitum vnitur cognoscenti secundum suam similitudinem. Sed amor facit, quòd ipsa res, quæ amatur, amanti aliquo modo vniatur, vt dictum est: * vnde amor est magis vnitiuus, quàm cognitio.

ARTICVLVS II.

Vtrum mutua inhæsio sit effectus amoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd amor non causet mutuam inhęsionem, scilicet vt amans sit in amato, & econuerso. Quod enim est in altero, continetur in eo: sed non potest idem esse continens & contentum. ergo per amorem non potest causari mutua inhæsio, vt amatum sit in amante, & econuerso.

¶Præterea, esse amantem amatum, sed vt amatum, & econuerso, scilicet amatum vt amantem. Et hoc quo ad amorem amicitiæ. In amore vero concupiscētiæ amor vnit amato vt alicui sui, scilicet amantis: intellectio vero facit formaliter intellectam rem in actu esse aliquid intelligentis, vnde cognitio videtur magis vnitiua formaliter, amor autem effectiuè: sed quia vnio nota communiter non est nisi realis, dicitur quòd amor est vis vnitiua, & quòd est magis vnitiuus quàm cognitio. quæ omnia sunt vera, referendo ad vnionem realem. Et sunt vera, referendo ad effectus separatos à causis. Effectus enim formales à causis non secernuntur: vnde in litera non respondetur argumento secundum vnionem, quæ est effectus formalis, sed præponitur amor secundum vnionē finalem & effectibilem. quæ est realis. quasi diceret, quòd licet formalis vnio cognitionis sit maior secundum se formali amoris vnione: quia tamen sistit infrà vnionem similitudinis, minor est simpliciter vnione amoris claudente in sui latitudine vnionem realem.

¶Super Quæstionis vigesimæctauæ Articulū secundum.

IN articulo secundo eiusdem 28. quæstio. ad uerte tria. Primo, quòd quia amor in modo essendi per apprehensionem addit moram in amante, & perscrutationem amati: ita quòd nō quæcunque apprehensio est effectus amoris, sed apprehensio quasi cōtinua & perscrutans. Ex ex prima conditione ponitur amatum in amante: ex secunda econuerso secundum apprehensionem. Secundò, quòd in affectu commune est amori amicitiæ & concupiscentiæ, quòd amatum constituitin amante per complacentiam interius radicatam ipsius amati. In eo enim quòd complacet sibi interius amans de concupito vel amato, in eo sunt: & hoc etiā respondet morę in apprehensione. Diuersimodè autē amans constituitur in amato secundum vtrunque amorem, vt in litera dicitur: quia in concupiscentia constituitur in eo per affectum perfectæ possessionis illius: In amicitia verò per affectum ad amicum suum, aut ipsemet amicus: & ambo respondent perscrutationi in apprehensione. Tertiò, quòd si hi modi mutuæ inhæsionis in affectu diligenter considerentur, videbitur quòd proportionales sunt, & quòd sicut in apprehensionis modo vnica apprehēsio secundum duas eius cōditiones vtrunque conquantum ponitur extra connaturalē apprehēsionem rationis & sensus: vel, quia ad inferiora deprimitur: puta cū aliquis quippe aliquid amore in furiam vel amētiam cadit, dicitur ecstasim passus, secundum appetitiuam vero partem dicitur aliquis ecstasim pati quado appetitus alicuius in alterum fertur existēs quodammodo extra seipsum, primam quidem ecstasim facit amor dispositiuè, inquantum scilicet facit meditari de amato, vt dictū est. * Intēsa autem meditatio vnius abstrahit ab aliis, sed secundam ecstasim facit amor directè: simpliciter quidem amor amicitię, amor autem concupiscentiæ non simpliciter, sed secundum quid. Nam in amore concupiscentiæ quodāmodo fertur amans extra seipsum: inquantū scilicet non contentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extra se: sed quia illud extrinsecū bonū quærit sibi habere, non exit simpliciter extra se: sed talis affectio in fine infrà ipsam concluditur: sed in amore amicitiæ affectus alicuius simpliciter exit extra se: quia vult amico bonū, & operatur bonum, quasi gerens curam & prouidentiam ipsius propter ipsum amicum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa ratio procedit de prima ecstasi.

¶Ad secundum dicendū, q̄ illa ratio procedit de amore concupiscentiæ, qui non facit simpliciter ecstasim: vt dictum est. *

¶Ad tertium dicendum, q̄ ille qui amat, intantum extra se exit, inquantū vult bona amici, & operatur, non tamen vult bona amici magis, quàm sua. Vnde non sequitur quòd alterum plusquā se diligat.

Infrà qō. 66. ar. 6. co. Et 3. di. 27. q. 1. ar. 2. ad 4. Et veri. q. 23. artic. 1. ad 9. Et 1. eth. lc. 8. ſ.

In ſolut. ad 2.

Infrà qō. 66. ar. 6. co. Et 3. di. 27. q. 1. arti 1. ad. 4.

Cap. 2. Cap. 4. circ.

Q. præced. artic. 3.

Capit. 8.

Capit. 6.

Capit. 10.

Ar. 2. q. 28. ar. 3. ad 3. Et q. 60. ar. 3. ad 2. Et 3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. c. 1. Et Dio. 4. lect. 10. co. 1.

3. 27. art. 3. & 4.

2 ¶Præterea, Nihil pōt penetrare in interiora alicuius integri, nisi per aliquam diuisionem: sed diuidere quæ sunt sm rē coniuncta non pertinet ad appetitum, in quo est amor, sed ad rationem. ergo mutua inhæsio non est effectus amoris.

3 ¶Præterea, Si per amorem amans est in amato, & econuerso, sequetur q̄ hoc modo amatum vniatur amanti, sicut amās amato: sed ipsa vnio est amor, vt dictum est: * ergo sequitur quòd semper amās ametur ab amato: quod patet esse falsum. non ergo mutua inhæsio est effectus amoris.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, charitas autem est amor Dei: ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum esse in amante.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iste effectus mutuæ inhæsionis potest intelligi & quantum ad vim apprehensiuā, & quantū ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehensiuam amatum dicitur esse in amante, inquantū amatum immoratur in apprehensione amantis, secundū illud Philip. 1. Eo quòd habeā vos in corde. Amans vero dicitur esse in amato secundū apprehensionem, inquantum amans non est contētus superficiali apprehēsione amati, sed nititur singula quę ad amatū pertinet, intrinsecus disquirere, & sic ad interiora eius ingreditur: sicut de Spiritu sancto, qui est amor Dei, dicitur 1. ad Corinth. 2. quòd scrutatur etiam profunda Dei. Sed quantum ad vim appetitiuam amatum dicitur esse in amāte, prout est per quandam complacentiam in eius effectu: vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præsentia, vel in absentia per desiderium tendat in ipsum amatum per amorem cōcupiscentiæ, vel in bona quæ vult amato eius per amorem amicitiæ: non quidem ex aliqua extrinseca causa, sicut cū aliquis desiderat aliquid propter alterum, vel cum aliquis vult bonū alteri propter aliquid aliud: sed propter complacentiā amati interius radicatā. Vnde & amor dicitur intimus, & dicuntur viscera charitatis. Econuerso autem amās est in amato, aliter quidem per amorē concupiscentiæ, aliter per amorem amicitiæ. Amor nāque concupiscentiæ non requiescit in quacunque extrinseca, aut superficiali adeptione, vel fruitione amati: sed quærit amatum perfectē habere, quasi ad intima illius peruenies: in amore vero amicitię amans est in amato, inquantū reputat bona vel mala amici sicut sua, & voluntatem amici sicut suam, vt quasi ipse in suo amico videatur bona vel mala pati, & affici: & propter hoc proprium est amicorum eadem velle & in eodem mansiari & gaudere, secūdum Philosophum in 9. Ethi. * & in 2. Rheto. * vt sic inquantū quę sunt amici ęstimat sua, amās videatur esse in amato, quasi idem factus amato: inquantum autem econuerso vult, & agit propter amicum sicut propter seipsum, quasi reputans amicum idem sibi: sic amatum est in amante. Potest autem & tertio modo mutua inhæsio intelligi in amore amicitiæ secūdum viam redamationis, inquantum mutuo se amant amici, & sibiinuicem bona volunt & operantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amatum continetur in amante, inquātum est impressum in affectu eius per quandam complacentiam: econuerso vero amans continetur in amato, inquantū amans sequitur aliquo modo illud, quod est intimum amati. nihil enim prohibet diuerso modo esse aliquid continens & contentum: sicut genus cōtinetur in specie, & econuerso.

¶Ad secundum dicendum, quòd rationis apprehensio præcedit affectum amoris: & ideo sicut ratio disquirit, ita affectus amoris subintrat in amatum, vt ex dictis patet.

¶Ad tertium dicendum, q̄ illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæsionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

ARTICVLVS III.

Vtrum ecstasis sit effectus amoris.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ecstasis non sit effectus amoris. Ecstasis enim quandam alienationem importare videtur: sed amor non semper facit alienationem: sunt enim amantes interdum sui compotes: ergo amor non facit ecstasim.

2 ¶Præterea, Amans desiderat amatum sibi vniri. magis ergo amatum trahit ad se quàm etiam pergat in amatum, extra se exiens.

3 ¶Præterea, Amor vnit amatum amanti, sicut dictum est. * Si ergo amans extra se tendit, vt in amatum pergat, sequitur q̄ semper plus diligat amatum quàm seipsum: quod patet esse falsum: non ergo ecstasis est effectus amoris.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. capit. de Diui. no. q̄ diuinus amor ecstasim facit, & quòd ipse Deus propter amorem est ecstasim passus: cū ergo quilibet amor sit quædam similitudo participata diuini amoris, vt ibidē dicitur, videtur quòd quilibet amor causet ecstasim.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ecstasim pati aliquis dicitur, cum extra se ponitur: quod quidem contingit & secūdum vim apprehensiuam, & secundum vim appetitiuam. Secūdum quidem vim apprehensiuā aliquis dicitur extra se ponitur, in, quādo ponitur extra cognitionem sibi propriam: vel quia ad superiorē sublimatur, sicut homo dum eleuatur ad comprehendenda aliqua, quæ sunt supra sensum & rationem, dicitur ecstasim pati, in quantum ponitur extra connaturalē apprehēsionem rationis & sensus: vel, quia ad inferiora deprimitur: puta cū aliquis in furiam vel amētiam cadit, dicitur ecstasim passus, secundum appetitiuam vero partem dicitur aliquis ecstasim pati quado appetitus alicuius in alterum fertur existēs quodammodo extra seipsum, primam quidem ecstasim facit amor dispositiuè, inquantum scilicet facit meditari de amato, vt dictū est. * Intēsa autem meditatio vnius abstrahit ab aliis, sed secundam ecstasim facit amor directè: simpliciter quidem amor amicitię, amor autem concupiscentiæ non simpliciter, sed secundum quid. Nam in amore concupiscentiæ quodāmodo fertur amans extra seipsum: inquantū scilicet non contentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extra se: sed quia illud extrinsecū bonū quærit sibi habere, non exit simpliciter extra se: sed talis affectio in fine infrà ipsam concluditur: sed in amore amicitiæ affectus alicuius simpliciter exit extra se: quia vult amico bonū, & operatur bonum, quasi gerens curam & prouidentiam ipsius propter ipsum amicum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa ratio procedit de prima ecstasi.

¶Ad secundum dicendū, q̄ illa ratio procedit de amore concupiscentiæ, qui non facit simpliciter ecstasim: vt dictum est. *

¶Ad tertium dicendum, q̄ ille qui amat, intantum extra se exit, inquantū vult bona amici, & operatur, non tamen vult bona amici magis, quàm sua. Vnde non sequitur quòd alterum plusquā se diligat.

Ar. 2. q. 28. ar. 3. ad 3. Et q. 60. ar. 3. ad 2. Et 3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. c. 1. Et Dio. 4. lect. 10. co. 1.

Mal. q. 10. ar. 1. ad 16.

In ſolut.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum zelus sit effectus amoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ zelus non sit effectus amoris. Zelus enim est contētionis principium. Vnde dicitur 1. ad Cor. 3. Cum sit inter vos zelus, & contentio repugnat amori: ergo zelus non est effectus amoris.

2 ¶Præterea, Obiectū amoris est bonū, quod est communicatiuum sui. sed zelus repugnat cōmunicationi: ad zelum enim pertinere videtur quòd quis non patitur consortium in amato, sicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cæteris. ergo zelus nō est effectus amoris.

3 ¶Præterea, Zelus non est sine odio, sicut nec sine amore, dicitur enim in Psal. 52. Zelaui super iniquos, non ergo debet dici magis affectus amoris, quàm odij.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit

¶Super Quæstionis vigesimæctauæ Articulum quartum.

ARticulo tertio omisso, in quarto scito, quòd quum zelus sumatur duplicitер scilicet causaliter pro feruenti dilectione, & formaliter pro tristitia deficiētium sibi vel amicis: vt in 2. Rhetoricæ cap. 18. & inferius pluries patet: hic sumitur propriè. Ad huiusmodi nanque tristitiam spectat & zelus concupiscentiæ & amici

Universidad de Deusto
Biblioteca

a amicitiæ. Ille enim tristatur de defectu singularitatis vel excellentiæ, vel quietæ fruitionis: Ille de defectu alicuius boni amico. Et vtriusque tristitia ex amore oppositi boni procedit, & contra ingerentes huiusmodi mala solicitat.

q.11. et 28. 30. 4.

¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum quintum, & sextum.

IN quinto autem & sexto articulo nihil scribendum occurit, nisi quòd notentur ea, quæ Author dicit conuenire huiusmodi passionibus, referendo appetitum appetibili, seu formaliter. Quoniam hæc communia videntur huiusmodi passionibus & actibus voluntatis similibus his passionibus, notetur quoque responsio ad primum in sexto articulo: quoniam in fine totius tractatus de actibus humanis seruiet proposito.

4.cap.De diui.no. quòd Deus appellatur zelotes propter multum amorem, quem habet ad existentia.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ zelus quocunque modo sumatur, ex intentione amoris prouenit. manifestũ est autem, q̃ quanto aliqua virtus intensius tendit in aliquid, fortius repellit oẽ contrarium, vel repugnans. Cum igitur amor sit quidam motus in amatum, vt Augu. dicit in libr. 83. quæst.* Intensius amor quærit excludere omne id, quod sibi repugnat, aliter tamen hoc contingit in amore cõcupiscentiæ. & aliter in amore amicitiæ. Nam in amore concupiscentiæ qui intense aliquid concupiscit, mouetur contra omne illud, quod repugnat consecutioni vel fruitioni quietæ eius, quod amatur: & hoc modo viri dicũtur zelare vxores, ne per consortium aliorum impediatur singularitas, quam in vxore quærunt. similiter etiam qui quærunt excellentiã, monentur contra eos, qui excellere videntur, quasi impedientes excellentiam eorum. & iste est zelus inuidiæ, de quo dicitur in Psal. Noli æmulari in malignãtibus neque zelaueris facientes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quærit bonum amici: vnde quando est intensus facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici, & secundum hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando si qua dicuntur vel fiunt contra bonum amici, homo repellere studet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea, quæ sunt contra honorem vel voluntatem Dei, repellere secundum posse conatur: secundum illud 3. Reg. 19. Zelatus sum pro Domino exercituum. & Ioan. 2. super illud, Zelus domus tuæ comedit me. dicit gl. quòd bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ videret corrigere satagit: si nequit, tolerat, & gemit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de zelo inuidiæ: qui quidem est causa contentionis non contra rem amatam, sed pro re amata contra impedimẽta ipsius.

¶Ad secundum dicendum, q̃ bonum amatur inquantum est communicabile amãti. vnde omne illud, quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odiosum: & sic ex amore boni zelus causatur: ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona non possunt integrè simul possideri à multis: & ex amore talium causatur zelus inuidiæ non autem propriè ex his, quæ integrè possunt à multis possideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ à multis integrè cognosci potest: sed fortè de excellentia circa cognitionem huius.

¶Ad tertium dicendum, q̃ hoc ipsum, quòd aliquis odio habet ea quæ repugnant amato, ex amore procedit: vnde zelus propriè ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum amor sit passio læsiua amantis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd amor sit passio læsiua. Languor enim significat læsionem quandam languentis. sed amor causat languorem: dicitur enim Canti. 2. Fulcite me floribus: stipate me malis, quia amore langueo: ergo amor est passio læsiua.

2 ¶Præterea, Liquefactio est quædã resolutio: sed amor est liquefactiuus. Dicitur enim Canti. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est. ergo amor est resolutiuus: est ergo corruptiuus & læsiuus.

3 ¶Præterea, Feruor designat quendam excessum in caliditate, qui quidem excessus corruptiuus est: sed feruor causatur ex amore. Diony. enim 7. cap. Cæl. hier. inter cæteras proprietates ad amorem Seraphim pertinentes, ponit calidum & acutum, & superferuens. Et Canti. 8. dicitur de amore, q̃ lampades eius sunt lampades ignis atque flammarum: ergo amor est passio læsiua & corruptiua.

¶SED CONTRA est quod dicit Dion. 4. cap. De diui. no. quòd singulã seipsa amant contentiuè, id est cõseruatiuè: ergo amor non est passio læsiua, sed magis conseruatiua & perfectiua.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

3. dist. 27. q. 6 arti 4. & 2. q. 27. art. 2.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd amans non agat omnia ex amore. Amor enim quædam passio est, vt suprà dictum est:* sed non omnia, quæ agit homo, agit ex passione: sed quædam agit ex electione, & quædam ex ignoranta: vt dicitur in 5. Ethic.* ergo non omnia, quæ homo agit, agit ex amore.

1. ar. 1. cor.

q. 16. ar. 2.

Capit. 8.

2 ¶Præterea, Appetitus est principium motus & actionis in omnibus animalibus: vt patet in 3. De anima.* Si igitur omnia, quæ quis agit, agit ex amore, aliæ passiones appetitiuæ *vsq; ad 55.* partis erunt superfluæ.

A tex. 41.

3 ¶Præterea, Nihil causatur simul à cõtrariis causis, sed quædam fiunt ex odio: non ergo omnia sunt ex amore.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. cap. De diui. no. quod propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd omne agens agit propter finem aliquem, vt suprà dictum est: finis autẽ est bonum desideratum & amatum vnicuique. Vnde manifestum est, quod omne agens quodcunque sit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de amore, qui est passio in appetitu sensitiuo existens: nos autem loquimur nunc de amore communiter accepto, prout comprehendit sub se amorem intellectualem, rationalem, animalem, naturalem. sic enim Dion. loquitur de amore in 4. cap. De diui. no.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex amore, sicut iam dictum est, causatur & desiderium, & tristitia, & delectatio, & per consequens omnes aliæ passiones. vnde omnis actio, quæ procedit ex quacunque passione, procedit etiam ex amore sicut ex prima causa: vnde non superfluunt aliæ passiones, quæ sunt causæ proximæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd odium etiam ex amore causatur, sicut infrà dicetur.*

q. 26. ar. 2.

QVAEST

¶ Super Quæstionu vigesimænonæ Articulum primum.

INAtticlo primo. q 29 nota tria Nouitie. primo in titulo, quòd bis dicitur obiectum & causa odij, scilicet quum enumerantur arti. & quum procedit ad primum. Ex hoc enim & primo arg. manifestè habes malum non solum obiectum sed cãm esse odij. Secundò in corpore, quòd similitudo in ter appetitum naturalem & animalem sobriè intelligatur, scilicet proportionaliter secundum naturas inanimatorum & animatorum: in illis enim, vt in quæstio. 23. dictum est, idem est consonantia & dissonantia: in istis aliud. sicut in illis consonantia est proprietas, in istis est actus appetitiuus. Tertiò in responsione ad primum: quod consistit in hoc, quòd obiectum & causa odij non est malum simpliciter, sed malum huic, quod est quoddam ens quod non est malum huic inquantum ens, quia sic conuenit, sed inquantum tale ens, quia sic repugnat, percutiens enim me, quoddam ens est repugnans mihi, non inquantum ens sed solum inquantum tale, scilicet offerdens mi sicut aqua est mala igni, inquantum talis, non inquantum ens.

Mal. q. 12. art. 4. cor.

¶Circa eundem primum articulum dubium occurrit de explanatione odij: quòd scilicet est dissonantia ad apprehensum repugnans seu malum: odium enim cõsonare malo testatur inimicitia, dum quis mala vt mala inimico vult, imo hoc est odisse velle malum malo.

¶Ad hoc dicitur quòd sicut amor diuiditur in amorem amicitiæ & cõcupiscẽtiæ, ita & odium. Et odium quidem oppositum amori concupiscentiæ innominatum est: & potest vocari odiũ abominationis. Odium verò oppositum amori amicitiæ, odium inimicitiæ vocatur. Et sicut, quia amare est velle bonum alicui, duo ex parte obiecti includit, scilicet ly bonum & ly alicui: ita in odij obiecto duo clauduntur, scilicet malum & persona. Quãuis autem amor amicitiæ & concupiscentiæ vniformiter se habeant ad vtrunque, scilicet per modum affirmationis seu cõsonantiæ. Odium tamen inimicitiæ, & odiũ abominationis dissimiliter se habent ad hęc: nam odium inimicitiæ habet se ad personam per modum negationis & dissonantiæ: ad malum vero per modũ affirmationis & consonantiæ. Odium autem abominationis ecõuerso, ad personam se habet per modum affirmationis & consonantiæ: ad malum autem per mõdum negationis dissonantiæ. Quum enim aliquis odit flagella & similia, ille quidem dissonat & ea ab effectu suo abnegat: seipsum autem vel alterum cui illa nolet, affirmat in affectu, eique consonat. Econtra vero quum odit quis hominẽ, ipsum quidem à suo effectu abnegat illi que dissonat: sed malis illis cõsonat, affirmãdo; illa in suo affectu:

9.26. ar. 2.

9.26. ar. 2.

QVAESTIO VIGESIMAnona, De odio, in sex articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de odio.

¶Et circa hoc quęruntur sex.

¶Primò, vtrum causa & obiectum odij sit malum. ¶Secũdò, vtrum odiũ causetur ex amore. ¶Tertiò, vtrum odium sit fortius, quam amor. ¶Quartò, vtrum aliquis possit habere odio seipsum. ¶Quintò, vtrũ aliquis possit habere odio veritatem. ¶Sexto, vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum causa & obiectum odij sit malum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd obiectum & causa odij non sit malum. Omne enim quod est inquantum huiusmodi, bonum est: si igitur obiectũ odij sit malum, sequitur quod nulla res odio habeatur: sed solum defectus alicuius rei, quod patet esse falsum.

2 ¶Præterea, Odire malum est laudabile. Vnde in laudem quorundã dicitur 2. Macha. 3. q̃ leges optimè custodiebãtur propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala, si igitur nihil odiatur nisi malum, sequitur, quod omne odiũ sit laudabile: quod patet esse falsum.

3 ¶Præterea, Idem non est simul bonum & malum, sed idem diuersis est odibile & amabile, ergo odium non solũ est mali, sed etiam boni.

¶SED CONTRA, Odium contrariatur amori: sed obiectũ amoris est bonum, vt suprà dictum est.* ergo obiectũ odij est malum.

9.26. ar. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehensione, licet non cõiuncta: ea dẽ ratio videtur esse de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis, qui sequitur apprehensionem coniunctam, sicut suprà dictum est:* in appetitu autem naturali hoc manifestè apparet, quòd sicut vnumquodque habet naturalem consonãtiam vel aptitudinem ad id quod sibi conuenit, quæ est amor naturalis, ita ad id, quod est repugnans & corruptiuum, habet dissonãtiam naturalem: quæ est odium naturale. Sic igitur & in appetitu animali, seu intellectiuo amor est consonantia quædam appetitus in id, quod apprehenditur vt conueniens: odium vero est dissonantia quædam appetitus ad id, quod apprehenditur vt repugnans & nociuum, sicut autem omne cõueniens inquantum huiusmodi, habet rationem boni, ita omne repugnans inquãtum huiusmodi, habet rationem mali, & ideo sicut bonum est obiectum amoris, ita malum est obiectum odij.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ens inquantum ens non habet rationem repugnantis, sed magis cõuenientis: quia vule enim illi malum. Et si diligenter perscrutatus fueris, videbis quòd dissimilitudo ista non variat dissonantiam odij à malo obiecto & causa: quoniã vtrobique id q̃ habet rationem mali obiecti & cã odij, abnegatur ab affectu & dissonat: nã in odio inimicitiæ persona habet rõnem mali obiecti & causę. Et in odio abominationis non persona, sed res mala habet rationem mali obiecti & causæ: sicut in amore amicitiæ obiectum amatum est amicus: & in amore concupiscentiæ est res concupita. Vniuersaliter igitur odium est dissonantia à malo obiecto, quia oportet malum obiectum esse odio habitum: sed quia diuersum in vtroque odio cõstituitur obiectum, quia vnius persona, alterius res, varietas apparet, sed non est. vnde inimicitia non testatur, q̃ odiũ consonat malo obiecto, sed quòd tantum dissonat ab inimico, vt consonet malis illius: vnde testatur magnam dissonantiam obiecti. Nec fallaris, audiẽs odium abominationis habere pro obiecto rem, non personam. Et putes propterea matrem non tali odio habere filias, quibus optat mortem, vel quia non potest dare eas nuptui vel quia despicitur à viro suo propter eas, in similibus enim non habentur odio per sonæ, vt persona, sed vt res. Vnde nõ est ad tales odium inimicitiæ, sed abominationis solius vitæ earum: quia repugnat dispositioni earum vel secundum paupertatem, vel gratiam cum viro, vel aliquid huiusmodi. In cuius signum nihil mali illis vellent. Cuius oppositum de odio inimicitiæ scribitur in secundo Rheto. sed vltam tantum earum vt rem eis contrariam nolunt. Et quod in exemplo matris & filiæ audis, in cæteris, quæ sunt domini ad seruos, viri ad vxorẽ, & vniuersaliter ad omnes odio habitos, non vt personæ, sunt, sed vt aliquid illius quasi nocumenta sunt, dicta intelligas: de personis enim & rebus formaliter inquantum scilicet persona, & inquantum res, intellige quæ diximus de obiectis propriis virtusque odij. Nec obiicias mihi, quod immemor sũ pradictorum de indistinctione amoris amicitiæ & concupiscentiæ nunc penes obiecta distinxerim vtrunque odium. Nosti enim quòd bonũ vno modo vtpote ex causa integra, malum autem omnifariam vtpote ex particularibus defectibus dicitur. Constat autem quòd amor ex parte boni & odium ex parte mali, se tenet propter quod nõ est mixtum, si odia distinguuntur ex persona vel re, vt obiecta propriis odij, amor autem non, sed sola habitudo ad personam & rem diuersimode amatam in quolibet amore distinguitur, vt superius declaratum est.

Cap. de similib.

Ca 7. & 9.

Art. pr æc.

¶ Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum secundum.

ARticulo secundo omisso, ex quo memoriæ commendabis responsionem ad primum, & applicabis ad post prædicamenta.

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis vicesimanonæ, Articulum tertium.*

IN tertio articulo aduerte primo, quòd prima ratio quare odium videtur fortius mouere, consistit in hoc, quòd odium magis consistit in immutatione, quàm amor. Quod declaratur ex parte obiecti: quia scilicet in amore tam astus, quàm obiectum consonat dispositioni amantis: ac per hoc nihil est ex parte obiecti alteritatis. In odio verò, licet actus dispositioni odientis consonet, obiectum verò vtpote malum, vt malum dissonat: ac per hoc ex parte obiecti alteritas quædam inuenitur: & cum mutatio in alteritate consistat, magis ad mutationis naturam accedet odium, quàm amor. Et hæc ratio ponitur in litera, cum dicitur, quòd repugnantia eius quod oditur, magis percipitur, quàm conuenientia amati. Aduerte secundo, quòd secunda ratio & manifestat sensum conclusionis principalis huius articuli, scilicet quòd odium non est fortius amore, sed econuerso: quod intelligitur nō de quocunque odio relato ad quemcunque amorem, & econuerso, sed de coniugatis. Quilibet enim amor habet vinctum odium sibi oppositi, & econuerso. Et de his est sermo comparatiuus. Et manifestat fortitudinem odij super amorem extraneum esse non ex se, sed ex amore eius causa superāte illum alterum amorem: vt in responsione ad primum & secundum exprimitur. Et sic ex prima ratione odium magis quodammodo incitat quàm cōiugatus amor quia magis sentitur, & ex secunda magis quàm extraneus amor, quia agit vi tute amoris maioris.

Quæst. 36.

§. 36. 10. 4.

¶ *Super Quæstionis vicesimanonæ Articulum quintum.*

Articu. 2.

ARticulo quarto omisso, quo in fine tractatus vtemur, in articulo quinto: aduerte, quòd aliud est odio haberi, & aliud non amari: & quòd aliud est per se, & aliud per accidens. Nihil enim quantumcunque fuerit particularissimum & minimum bonum sub ratione suæ bonitatis repræsentatū, odio habetur, per se loquendo quia obiecto odij contrariatur tota latitudo boni, non amati tamen potest, quia non habet vnde adæquat appetitum, & c. per accidens autem potest particulariter bonum odio haberi: per adiunctam, scilicet rationem maioris mali: vt quotidie experimur. In communi autem impossibile est: quia quilibet odiens aliquid amat: ac per hoc non omne bonum odit. Et idem est iudicium de ente & vero in communi: odiens enim quodcunque ens aut quodcunque verum, licet ab illis dissonet, alicui tamen vero & enti remanet consonans: ac per hoc non abiicit totam entis aut veri latitudinem à suo effectu, sed communis ratio entis & veri semper saluatur consonans, &c.

¶ In vltimo articulo nihil occurrit scribēdum, nisi quòd diligenter notetur differentia inter rem, puta calorem vniuersalem vniuersaliter & singularem.

eius: sicut patet in speciebus numerorū, figuratum & motuum. quædam verò nō sunt simul nec secundum rem, nec secundū rationem: sicut substantia & accidēs. nam substantia realiter est cā accidētis, & ens ſm rationē prius attribuitur substantiæ, quàm accidenti. quia accidenti non attribuitur nisi inquantum est in substātia. amor autem & odium naturaliter quidem sunt simul secundum rationem: sed non realiter. vnde nihil prohibet amorem esse causam odij.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ amor & odium sunt contraria, quando accipiūtur circa idem: sed quādo sunt de contrariis, non sunt contraria, sed seinuicem consequentia: eiusdem enim rationis est, quòd ametur aliquid, & odiatur eius contrarium: & sic amor vnius rei est causa, quòd eius contrarium odiatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in executione prius est recedere ab vno termino, quàm accedere ad alterū terminū: sed in intensione est econuerso: propter hoc enim receditur ab vno termino, vt accedatur ad alterum: motus autē appetitiuus magis pertinet ad intensionem, quam ad executionem. & ideo amor est prior odio, cum vtrumque sit motus appetitus.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum odium sit fortius, quàm amor.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd odium sit fortius amore. dicit enim Aug. in lib. 83. quæst.* Nemo est qui non magis doloré fugiat, quàm appetat voluptatem: sed fugere dolorē pertinet ad odium: appetitus autem voluptatis pertinet ad amorem. ergo odium est fortius amore.

2 ¶ Præterea, Debilius vincitur à fortiori: sed amor vincitur ab odio, quando scilicet amor cōuertitur in odium. ergo odium est fortius amore.

3 ¶ Præterea, Affectio animæ per effectū manifestatur: sed fortius insistit homo ad repellendum odiosum, quàm ad prosequendum amatum, sicut etiam bestię abstinent à delectabilibus propter verbera, vt Augu. introducit in libr. 83. quæst.* ergo odium est fortius amore.

¶ SED CONTRA, Bonum est fortius quàm malum: quia malum non agit nisi virtute boni vt Dion. dicit c. 4. de Diui. no. sed odium & amor differunt secūdum differētiam boni & mali. ergo amor est fortior odio.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ impossibile est effectum sua causa esse fortiorē: omne autem odium procedit ex aliquo amore, sicut ex cā, vt suprà dictum est:* vnde impossibile est, ꝙ odium sit fortius amore simpliciter: sed oportet vlterius, ꝙ amor, simpliciter loquēdo, sit odio fortior. fortius enim mouetur aliquid in finē, quàm in ea quæ sunt ad finē: recessus aūt à malo ordinatur ad consecutionem boni, sicut ad finē. vñ, simpliciter loquendo, fortior est motus aīæ in bonū, quàm in malum: sed tñ aliqñ videtur odiū fortius amore propter duo. Primò quidem, quia odiū est magis sensibile q̄ amor: cū enim sensus perceptio fit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum est, non ita sentitur, sicut quando est in ipso immutari: vnde calor febris ethicæ quamuis sit maior, non tñ ita sentitur sicut calor tertianæ: quia calor ethicæ iā versus est quasi in habitum & naturā: & propter hoc etiā amor magis sentitur in absentia amati. sicut Aug. dicit in 10. De Trin.* ꝙ amor non ita sentitur, cum non prodit eum indigētia: & propter hoc etiam repugnantia eius quod oditur sensibilis percipitur, quàm conuenientia eius quod amatur. Secundò, quia non comparatur odium ad amorē sibi correspondentem. ſm enim diuersitatem bonorum est diuersitas amorum in magnitudine & paruitate: quibus proportionātur oppositā odia: vnde odium quod correspondet maiori amori, magis mouet, quàm minor amor. Et per hoc patet responsio ad primum. nam amor voluptatis est minor, quàm amor cōseruationis suiipsius, cui respondet fuga doloris. & ideo magis fugitur dolor, quàm amatur voluptas.

Ca. 12. to. 9.

¶ AD SECVNDVM dicendum, ꝙ odium núquam vinceret amorem nisi propter maiorem amorem, cui odium correspondet: sic homo magis diligit se, quàm amicū: & propter hoc quod diligit se, habet odio ēt amicum si sibi cōtrarietur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ideo intensius aliquid operatur ad repellendum odiosa, quia odium est magis sensibile.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum aliquis possit habere odio seipsum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis possit seipsum odio habere. Dicitur enim in Psalm. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam: sed multi diligunt iniquitatem. ergo multi odiunt seipsos.

2. 2. q. 25. ar. 7. Et 2. di. 42. q. 2. arti. 2. q. 1. ad 2. Et ps. 10. co. 4. Et Eph. 5. lect. 6.

Ca. 23. to. 1.

2 ¶ Præterea, illum odimus, cui volumus & operamur malū: sed quandoque aliquis vult & operatur sibiipsi malum, puta qui interimunt seipsos. ergo aliqui seipsos habent odio.

Ibidem.

3 ¶ Præterea, Boetius dicit in 2. De consola.* ꝙ auaritia facit homines odiosos, ex quo potest accipi quòd omnis homo odit auarum: sed aliqui sunt auari: ergo illi odiunt seipsos.

prosa. 5.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephe. 5. quòd nemo vnquam carnem suam odio habuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est, quod aliquis, per se loquēdo, odiat seipsum. naturaliter enim vnumquodque appetit bonū, nec pōt aliquid sibi appetere nisi sub ratione boni, nam malum est præter voluntatem, vt Dion. dicit 4. ca. de Diui. no. Amare autem aliquem est velle ei bonū, vt suprà dictū est.* vnde necesse est, ꝙ aliquis amet seipsum, & impossibile est ꝙ aliquis odiat seipsum, per se loquendo: per accidens tamen cōtingit, ꝙ aliquis seipsum odio habeat: & hoc dupliciter. Vno modo ex parte boni, quod sibi aliquis vult: accidit enim quandoque illud quod appetitur, vt ſm quid bonum esse simpliciter malum: & sc̄m hoc aliquis per accidens vult sibi malum, quod est odire. Alio modo ex parte suiipsius cui vult bonum, vnumquodque enim maximè est id, quod est principalius, in ipso: vnde ciuitas dicitur facere id quod Rex facit, quasi Rex sit tota ciuitas. Manifestum est ergo, quòd homo maximè est mens hominis: contingit autem, quòd aliqui æstimant se maximè illud, quod sunt secundum naturam corporalem & sensitiuam. vnde amant se secūdum id quòd æstimant se esse, sed odiunt id quod vere sunt, dum volunt contraria rationi. & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem, odit non solum animam suam, sed etiam seipsum. Et per hoc patet responsio ad primum.

9. 26. ar. 4.

¶ AD SECVNDVM ergo dicendum, quòd nullus sibi vult & facit malum, nisi inquātum apprehendit illud sub ratione boni: nā & illi, qui interimunt seipsos, hoc ipsum, quod est mori, apprehendunt sub ratione boni, inquantum est terminatiuum alicuius miseriæ vel doloris.

¶ Ad secundum dicendū, quòd auarus odit aliquod accidens suum: non tñ propter hoc odit seipsum, sicut æger odit suam ægritudinem ex hoc ipso, quòd se amat. Vel dicendum, quòd auaritia odiosos facit aliis, nō autem sibiipsi: quinimo causatur ex inordinato sui amore, secundum quem de bonis temporalibus plus sibi aliquis vult, quàm debeat.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum aliquis possit odio habere veritatem.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis non possit habere odio veritatem. Bonum enim & ens & verum conuertūtur: sed aliquis non potest habere odio bonitatem. ergo nec veritatem.

2. 2. q. 34. ar. 1. co.

2 ¶ Præterea, Omnes homines naturaliter scire desiderant: vt dicitur in principio Metaph. sed scientia nō est nisi verorum. ergo veritas naturaliter desideratur & amatur: sed quod naturaliter inest, semper inest: nullus ergo potest habere odio veritatem.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetori.* quòd homines amant non fictos, sed non nisi propter veritatem. ergo homo naturaliter amat veritatem. non ergo eam odio habet.

Capit. 4.

¶ SED CONTRA, est quod Apostolus dicit ad Gal. 4. Factus sum vobis inimicus, verum dicens vobis.

¶ RESPON

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum, & verum & ens sunt idem secundum rem, sed differūt ratione: bonum enim habet rationem appetibilis, non aūt ens vel verum: quia bonum est quod omnia appetunt: & ideo bonum ſm rationē boni non potest odio haberi nec in vniuersali, nec in particulari: ens autem & verum in vniuersali quidem odio haberi non possunt: quia dissonantia est cā odij, & conuenientia cā amoris. ens autem & verum sunt communia omnibus: sed in particulari nihil prohibet quoddam ens, & quoddam verum odio haberi, inquantum habet rationem contrarij, & repugnantis: contrarietas enim & repugnantia non aduersatur rationi entis & veri, sicut aduersatur rationi boni: cōtingit autem verū aliquod particulare tripliciter repugnare vel contrariari bono amato. Vno modo ſm quòd veritas est cāliter & originaliter in ipsis rebus: & sic homo quādoque odit aliquam veritatem, dum vellet non esse verum, quod est verum. Alio modo ſm quod veritas est in cognitione ipsius hominis, quę impedit ipsum a prosecutione amati, sicut si aliqui vellent non cognoscere veritatem fidei, vt libere peccarent: ex quorum persona dicitur Iob 21. Scientiam viarum tuarum nolumus. Tertio modo habetur odio veritas particularis tāquam repugnans, prout est in intellectu alterius. puta cū aliquis vult iacere in peccato, odit ꝙ aliquis veritatē circa pectatum suum cognoscat, & ſm hoc dicit Augu. in 10. Confes.* quòd homines amant veritatem lucentem, odiunt eam redarguentem. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cognoscere veritatem secūdum se est amabile: propter quod dicit Aug.* quòd amant eam lucētem: sed per accidens cognitio veritatis potest esse odibilis, inquantum impedit ab aliquo desiderato.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ex hoc procedit, quòd non ficti amatur, quòd homo amat secundum se cognoscere veritatē, quam homines non ficti manifestant.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.*

Supra art. 5. cor.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ odium nō possit esse alicuius in vniuersali. Odium enim est passio appetitus sensitiui qui mouetur ex sensibili apprehensione: sed sensus non potest apprehendere vniuersale. ergo odium non potest esse alicuius in vniuersali.

2 ¶ Præterea, Odium causatur ex aliqua dissonantia, quæ communitati repugnat: sed communitas est de rōne vniuersalis. ergo odium non potest esse alicuius in vniuersali.

Text. 1.

3 ¶ Præterea, Obiectum odij est in malum: malum aūt est in rebus, & non in mente, vt dicitur in 6. Metaphy.* cū ergo vniuersale sit solum in mente, quæ abstrahit vniuersale à particulari, videtur ꝙ odium non possit esse alicuius vniuersalis.

Capi. 4.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetо.* quòd ira semper sit inter singularia: odium autem etiam ad genera: furem enim odit & calumniatorem vnusquisque.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ de vniuersali dupliciter contingit loqui: Vno modo secūdum quod subest intentioni vniuersalis. Alio autem modo dicitur de natura, cui talis intentio attribuitur. alia est enim cōsideratio hominis vniuersalis, & alia hominis in eo, ꝙ est homo. Si igitur vniuersale accipiatur primo modo, sic nulla potentia sensitiuę partis, neque apprehēsiua neque appetitiua potest in vniuersale. quia vniuersale fit per abstractionē à materia indiuiduali, in qua radicatur oīs virtus sensitiua. potest tñ aliqua potentia sensitiua, & apprehensiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuersaliter, sicut dicimus ꝙ obiectum visus est color ſm genus: non quia visus cognoscat colorem vniuersalem, sed quia, ꝙ color sit cognoscibilis à visu, non conuenit colori, inquantum est hic color: sed inquantum est color simpliciter. Sic ergo odiū etiam sensitiuæ partis potest respicere aliquid in vniuersali: quia ex natura communi aliquid aduersatur animali, & non solum ex eo ꝙ est particularis, sicut lupus oui: vnde ouis odit lupum generaliter, sed ita semper causatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lędentis: actus autem particularium sunt & propter hoc Philosophus dicit,* quòd ita semper est aliquid particulare odium verò potest esse ad aliquid in genere, sed odium secūdum quod est in parte intellectiua, cùm consequatur apprehensionem vniuersalem, intellectus potest vtroque modo esse respectu vniuersalis.

lib 2. Rhe. c. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus non apprehendit vniuersale, prout est vniuersale: apprehendit tamē aliquid, cui per abstractionem accidit vniuersalitas.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd id quod commune est omnibus, nō potest esse ratio odij. sed nihil prohibet aliquid esse commune multis, quod tamen dissonat ab aliis: & sic est eis odiosum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa obiectio procedit de vniuersali secundum quod subsłat intentioni vniuersalitatis: sic enim non cadit sub apprehensione vel appetitu sensitiuo.

QVÆSTIO TRIGESIMA, De concupiscentia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de concupiscentia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum concupiscētia sit in appetitu sensitiuo tantum. ¶ Secundò, vtrum concupiscētia sit passio specialis. ¶ Tertiò, vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales. ¶ Quartò, vtrum concupiscentia sit infinita.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum concupiscentia sit tantum in appetitu sensitiuo.*

Infrà q. 32 art. 3. ad 3. Et 3. di. 26. q. 1. arti. 1. col. fin.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd concupiscentia non solū sit in appetitu sensitiuo. Est enim quædam concupiscentia sapiētiæ, vt dicitur Sap. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum perpetuum, sed appetitus sensitiuus nō potest ferri in sapientiam. ergo concupiscentia non est in solo appetitu sensitiuo.

2 ¶ Præterea, Desiderium mandatorum Dei non est in appetitu sensitiuo. imo Apostolus dicit Roma. 7. Non habitat in me, hoc est in carne mea bonum: sed desiderium mādatorum Dei sub concupiscentia cadit: secundum illud Psal. 118. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. ergo concupiscentia non est solum in appetitu sensitiuo.

3 ¶ Præterea, Cuilibet potentiæ est concupiscibile proprium bonum. ergo concupiscentia est in qualibet potentia animę: & non solum in appetitu sensitiuo.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit,* ꝙ irrationale obediens & persuasibile rationi diuiditur in concupiscentiam & iram, hæc autem est irrationalis animæ pars passiua, & appetitiua. ergo concupiscentia est in appetitu sensitiuo.

li. 2. ortho. fid. c. 12.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 1. Rhet.* Concupiscentia est appetitus delectabilis: est autem duplex delectatio, vt infrà dicetur:* vna quę est in bono intelligibili, quod est bonum rationis: alia, quę est in bono secundum sensum. Prima quidem delectatio videtur esse animæ tantum. Secunda autem est animæ & corporis: quia sensus est virtus in organo corporeo: vnde & bonum secundum sensus est bonum totius coniuncti, talis autem delectationis appetitus videtur esse cōcupiscentia: quæ simul pertineat & ad animam & ad corpus vt ipsum nomen concupiscentiæ sonat, vnde concupiscentia, propriè loquendo, est in appetitu sensitiuo, & in vi concupiscibili quæ ab ea denominatur.

Capi. 11. q. 31. art. 5. & 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ appetitus sapientiæ, vel aliorum spiritualium bonorum interdum concupiscētia nominatur, vel propter similitudinem quandam, vel propter intentionem appetitus superioris partis: ex quo fit redundātia in inferiorem appetitum, vt simul etiam ipse inferior appetitus suo modo tendat in spirituale bonum cōsequens appetitum superiorem, & etiam ipsum corpus spiritualibus deseruiat: sicut in Psal. 83. dicitur, Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ desiderium magis pertinere potest, propriè loquendo, non solum ad inferiorem appetitum, sed etiam ad superiorem: non enim importat aliquam cōsociationem in cupiendo sicut concupiscentia: sed simplicem motum in rem desideratam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ vnicuique potentiæ aīæ appetere competit propriū bonum appetitu naturali, qui nō sequitur apprehensionem: sed appetere bonū appetitu aīali, qui sequitur apprehensionē, pertinet solū ad vim appetitiuā. appetere aūt aliquid sub ratione boni delectabilis secundum sensum, qđ propriè est concupiscere, pertinet ad vim concupiscibilē.

ARTIC

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum secundum.*

IN quæstione trigesima omisso primo articulo, in secundo aduerte quatuor. Primò, quòd distinctio in litera facta superius declarata est, & in sequenti articulo amplius patefiet. Secundo, quòd Author propter annexam causalitatem actiuam finali superius declaratã, incipit à virtute actiua: & descendit ad virtutem motiuam finis. Et quia finis determinat actiuam sui virtutem & finem, constat aliter finalizare præsentem aliter absentem. ideo etiam aliter agit præsens & absens: & non se habent absens & præsens vt approximatio & elongatio se habent in agentibus naturalibus, scilicet vt conditiones, sine quibus actio non fit, sed se habent vt virtutes actiuæ. vbi scito Nouitie, commune esse omni actiuo, si agit, proximum esse passo: nec ab hoc exorbitat actiuum in appetitum tam sensitiuum quàm intellectiuum: & approximationem ipsam, quicquid sit non esse rationem aut virtutem actiuam, sed conditionem sine qua non: & de hac vtpote ad communissimum artificem spectante, non est sermo hic; sed de præsentia & absentia reali dicitur, quòd concurrunt ad actiuum in appetitum vt in rationes partiales agendi: ita quod distinguunt specie passiones. Integratur enim ratio obiecti passionis appetitus sensitiui ex bonitate, vel malitia, præsentia, vel absentia, vel indifferentia & apprehensione. Et bonitas quidem & malitia ex natura appetitus exigitur. Omnis enim appetitus per se appetit bonum & fugit malum: absentia verò, vel præsentia (vt in responsione ad primum litera dicit) particularitati potentiæ respondet, apprehensio verò animalitati eiusdem. Tertiò, quòd sermo præsens est de distinctione passionum in genere naturæ tantum: concupiscere enim delectabile in propria vel aliena vxore in genere naturæ distinguuntur solo numero sub eadem naturæ specie existentes: sed in genere moris sunt diuersarum specierum, imo diuersorum generum virtutis & vitij. Quartò, quòd ex responsione ad secundum mirandum est de Grego. de Arimino in primo senten. dist. 1. q6. 2. articu. 1. dicente, quòd nullus doctorum, quos vidit, tenet cupiditatem seu desiderium distinguere essentialiter ab amore: patet enim expresse hic & superius, sed forte excusari potest in voluntate, in quo tamen manifestè errat, ponens etiam delectationem esse amorem, vt superius dictum est.

1. dist. 32. q. 1. ar. 3. cor.

3. Eth. c. 11.

¶ 33. in. 4.

Quæst. 23. Ma. 2. c. 12.

¶ 33. Art. 1.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum concupiscentia sit passio specialis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ concupiscentia non sit passio specialis potentiæ concupiscibilis. Passiones enim distinguuntur secundum obiecta: sed obiectum concupiscibilis est delectabile secundum sensum: quod etiam est obiectum concupiscentiæ secundum Philosophum in 1. Rhetho.* ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in li. 83. quæst.* q̃ cupiditas est amor rerum transeuntium: & sic ab amore non distinguitur. omnes autem passiones speciales abinuicem distinguuntur: ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili.

3 ¶ Præterea, Cuilibet passioni concupiscibilis opponitur aliqua passio specialis in concupiscibili: vt supra dictũ est.* Sed concupiscentię nõ opponitur aliqua passio specialis in concupiscibili. dicit enim Damasc.* q̃ expectatum bonum concupiscentiam constituit, præsens verò lætitiam, similiter expectatum malum timorem, præsens verò tristitiam: ex quo videtur q̃ sicut tristitia contrariatur lætitiæ, ita timor contrariatur concupiscentiæ. timor autem nõ est in concupiscibili, sed in irascibili. non ergo concupiscentia est specialis passio in concupiscibili.

¶ SED CONTRA est quod concupiscẽtia causatur ab amore, & rẽdit in delectationem, quæ sunt passiones concupiscibilis. & sic distinguitur ab aliis passionibus concupiscibilis tãquam passio specialis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictum est,* bonum delectabile ſm sensum est communiter obiectum concupiscibilis. vnde ſm eius differentias diuersę passiones concupiscibilis distinguuntur. Diuersitas autem obiecti potest attendi vel secũdum naturam ipsius obiecti, vel ſm diuersitatem in virtute agendi. diuersitas quidem obiecti actiui, quæ est ſm rei naturam, facit materialem differentiam passionum. sed diuersitas, quæ est ſm virtutem actiuam, facit formalem differentiam passionum, ſm quam passiones specie differunt. est autem alia ratio virtutis motiuæ ipsius finis vel boni, ſm quod est realiter præsens, & ſm quod est absens. nam ſm quod est præsens, facit in seipso quiescere, ſm autem quod est absens, facit ad seipsum moueri. vnde ipsum delectabile ſm sensum, inquantum appetitum sibi adaptat quodammodo, & confortat, causat amorem: inquantũ verò absens attrahit ad seipsum, causat cõscupiscentiam: inquantum verò præsens, quietat in seipso, causat delectationem. Sic ergo concupiscentia est passio differés specie, & ab amore & à delectatione: sed cõcupiscere hoc delectabile vel illud facit concupiscentias diuersas numero.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ bonum delectabile non est absolutè obiectum concupiscentiæ, sed sub ratione absentis: sicut & sensibile sub ratione præteriti est obiectum memoriæ, huiusmodi enim particulares conditiones dignificant speciem passionum, vel etiam potentiarum sensitiuæ partis, quæ respicit particularia.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ illa prędicatio est per cãm, non per essentiam: non enim cupiditas est p se amor, sed amoris effectus. Vel aliter dicẽdũ, quod Aug. accipit cupiditatẽ largè pro quolibet motu appetitus, qui poteſt esse respectu boni futuri: vnde comprehendit sub se & amorem & spem.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd passio quæ directè opponitur concupiscentiæ, innominata est, quæ ita se habet ad malum sicut concupiscentia ad bonum: sed quia est mali absentis sicut & timor, quandoque loco eius ponitur timor, sicut & quãdoque cupiditas loco spei: quod enim est paruum bonum vel malum, quasi non putatur, & ideo pro omni motu appetitus in bonum vel in malum ponitur spes & timor, quæ respiciunt bonum vel malum futurum.

1. Ethic. c. 2.

¶ 33. in. 4.

Ma. 2. c. 12.

¶ 33. Art. 1.

Ibidem

¶ 78. ar. 4.

Text. 49.

Cap. 11.

Capit. 12.

Artic. 2.

Cap. 11.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales & aliquæ non naturales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd concupiscentiarum non sint quædam naturales, & quædam non naturales. Concupiscentia enim pertinet ad appetitum animalem, vt dictum est:* sed appetitus naturalis diuiditur contra animalem. ergo nulla concupiscentia est naturalis.

2 ¶ Præterea, Diuersitas materialis non facit diuersitatem secũdum speciem, sed solum secundum numerum, quæ quidem sub arte non cadit: sed ſi quæ sint concupiscentię naturales & non naturales, non differunt nisi secundum diuersa obiecta concupiscibilia: quod facit materialem differentiam & secundum numerum tãtum. non ergo diuidendæ sunt concupiscentiæ per naturales & non naturales.

3 ¶ Præterea, Ratio contra naturam diuiditur: vt patet in 2. Phy.* ſi igitur in homine est aliqua concupiscentia non naturalis, oportet q̃ sit rationalis. Sed hoc esse non potest: quia concupiscentia cum sit passio quędam, pertinet ad appetitũ sensitiuum, non autem ad voluntatem, quæ est appetitus rationis. non ergo sunt cõcupiscentiæ aliquæ non naturales.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus in 4. Ethic.* & in 1. Rheto.* ponit quasdam concupiscentias naturales & quasdam non naturales.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* concupiscentia est appetitus boni delectabilis. dupliciter autem aliquid est delectabile. Vno modo, quia est conueniens naturæ animalis, sicut cibus & potus, & alia huiusmodi, & huiusmodi concupiscentia delectabilis dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid esse delectabile, quia est conueniẽs animali secundum apprehensionem. sicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonum & conueniens, per consequens delectatur in ipso: & huiusmodi delectabilis concupiscentia dicitur non naturalis, & solet magis dici cupiditas. Primæ ergo concupiscentiæ naturales cõmunes sunt hominibus & aliis animalibus. quia vtriusque est aliquid conueniens & delectabile secundum naturam, & in his omnes homines conueniũt: vnde & Philosophus in 3. Ethi.* vocat eas cões & necessarias. Sed secundæ concupiscentiæ sunt propriæ hominum, quorũ proprium est excogitare aliquid vt bonum & conueniẽs, præter id quod natura requirit: vñ & in primo Rheto.* Philosophus dicit primas concupiscentias esse irrationabiles, secũdas verò cum ratione. Et quia diuersi diuersimodè ratiocinãtur, ideo etiã secundæ dicũtur in 4. Ethi.* propriæ & appositæ, scilicet supranaturales.

Infrà q. 31. art. 3. & q. 41. artic 3. cor. 2. q. 77 ar. 5 col. & 2. 2. qõ. 117. art. 3. ad 2.

Ar. 1. ad 1.

Cap. 11.

Lib. 1. c. 11.

Text. 49.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illud idem quod appetitur appetitu naturali potest appeti appetitu animali cum fuerit apprehensum: & secundum hoc cibi & potus & huiusmodi quæ appetuntur naturaliter potest esse cõcupiscentia naturalis.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd diuersitas concupiscentiarum naturalium à nõ naturalibus non est materialis tãtũ, sed etiam quodammodo formalis, inquantũ procedit ex diuersitate obiecti actiui: ob iectum autem appetitus est bonũ apprehensum. vnde ad diuersitatem actiui per tinet diuersitas apprehensionis, put scilicet apprehenditur aliquid, vt cõueniens absoluta apprehẽsione, ex qua causantur concupiscentiæ naturales, quas Philosophus in Rhet.* vocat irrationales, & prout apprehenditur aliquid cum deliberatione, ex qua causantur concupiscentiæ nõ naturales, quę propter hoc in Rhet.* dicuntur cum ratione.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod in homine nõ solùm est ratio vniuersalis, quæ pertinet ad partẽ intellectiuam, sed etiam ratio particularis, quæ pertinet ad partem sensitiuam, vt in 1. lib.* dictũ est: & secũdum hoc etiam concupiscentia, quæ est cum ratione, potest ad appetitum sensitiuũ pertinere: & propter hoc apppetitus sensitiuus põt etiã à ratione vniuersali moueri, mediãte imaginatiõe particular.

Ar. 1. ad 1.

Cap. 11.

Capit. 12.

Artic. 2.

Cap. 11.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum concupiscentia sit infinita.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ concupiscentia non sit infinita. Obiectum enim concupiscentiæ est bonum, quod habet rationem finis: qui autem ponit infinitum, excludit finẽ: vt dicitur in 2. Meta.* Ergo concupiscentia non potest esse infinita.

2 ¶ Præterea, Concupiscentia est boni cõuenientis, cũ procedat ex amore: sed infinitum cũ sit improportionatum, non potest esse conueniens: ergo concupiscẽtia non potest esse infinita.

3 ¶ Præterea, Infinita non est transire, & sic in eis non est peruenire ad vltimũ: sed concupiscenti fit delectatio per hoc, q̃ attingit ad vltimum finem. ergo ſi cõcupiscentia esset infinita, sequeretur quòd nunquam fieret delectatio.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 1. Politic:* quòd infinito concupiscentiæ exiſtente, homines infinita desiderant.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictũ est,* duplex est cõcupiscẽtia, vna naturalis, & alia non naturalis. Naturalis quidem concupiscentia nõ põt esse infinita in actu, est enim eius quod natura requirit. natura vero semper intẽdit in aliquid finitum & certum: vnde nũquam homo concupiscit infinitũ cibũ, vel infinitũ potũ, sed sicut in natura cõtingit esse infinitum in potẽtia p̃ successionẽ, ita huiusmodi cõcupiscentia cõtingit in finitam esse per successionem, vt scilicet post adeptum cibum, iterũ alia vice desideret cibum, vel quodcũque aliud quod natura requirit. quia huiusmodi corpora lia bona cum adueniũt, nõ perpetuò manẽt, sed deficiunt. Vnde dix t Domin.* Sa maritanæ, Ioã. 4. Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum. Sed cõcupiscentia nõ naturalis omnino est infinita, sequitur em̃ ratione, vt dictum est:* rationi autẽ cõpetit in infinitum procedere: vnde q̃ cõcupiscit diuitias, potest eas concupiscere non ad aliquem certũ terminũ, sed simpliciter sed diuitẽ esse quantũcũque potest & alia ratio assignari ſm Philosophum in 1. Politic.* quare quædam cõcupiscentia sit finita. & quæda infinita: sem per enim cõcupiscẽtia finis est infinita ſi nis em̃ per se cõcupiscitur, vt sanitas: vnde maior sanitas magis concupiscitur, & de maior sanitas magis concupiscitur.

¶ Circa secundam rationem dubium occurrit: quia secundum illam concupiscentia naturalis est infinit. probatur, Concupiscentia naturalis aut tẽdit in aliquid vt finem, aut nõ. ſi tendit in aliquid vt finem, ergo est infinita: q̃ finis infinitè appetitur. ſi nihil tendit vt finem, sequitur primò, quòd est infinita: quia omnis actus tẽdens ad aliquid sine fine est infinitus: sequitur secũdo, quòd nullum delectabile appetitur naturali concupiscentia: quia delectabile per se appetitur: vt patet in 10. Ethic. & finis rationem habet.

¶ Ad hoc dicitur quòd concupiscentia naturalis & rationalis conueniunt in hoc, quòd vtraque est passio animalis: & tendit in bonum secundum vtranque rationem boni, scilicet finis & propter finẽ, seu per se & per aliud: vt patet in operibus animalium: hirundo enim appetit apprehensam paleam, vt bonum vtile ad nidum, & appetit vero apprehensum delectabile in cibo & generatione propter se, differunt autem in hoc, quòd illa à natura dirigitur, hæc à ratione. Directio autem appetitus à natura manifestè patet in appetitu naturali, in quolibet ad nullam rem esse inclinationem, nisi commensuratam naturæ: non enim materia appetit forma m, nisi proportionatam sibi, neque grauitas inclinat ad locũ, nisi proportionatum sibi: nec corpus animalis inclinatur in calidum & frigidum nisi proportionatum sibi. vnde obiectum appetitus naturalis est commensuratum seu proportionatum naturæ: & non est res secundum se, nisi forte per accidens res aliqua per se sit proportionata illi naturæ: vt esse deorsum per se commensuratur graui: ac per hoc magis & maximè appetitur. Concupiscentia autem naturalis non differt ab appetitu naturali quo ad obiectum, sed quo ad modum: naturaliter ſiquidem & animaliter appetere cibum necessariũ, in modo differunt: quia animaliter appetere est appetere illum, apprehendẽdo per actũ propriũ: naturaliter verò est absque cognitione & proprio actu in clinationẽ haberein illũ. quatenus igitur cõcupiscentia naturalis in obiectum tendit apprehensum, in finem & per finẽ tendit: quatenus verò à natura dirigitur, finis ille modificatur commensuratione ad naturam: quod est ordinari ad naturam vt ad finem non apprehensum, sed inditum: & propterea repugnat obiecto cõcupiscẽtiæ naturalis appetitẽ vt finis simpliciter: sicut re

Text. 49.

Art. 8.

Cap. 6.

Text. 6.

Cap. 6.

Art. prec.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pugnat ei appetit ab sque cõmensuratione ad naturam. Concupiscentia autem rationalis, quia ad obiectum apprehensum secundum se tẽdere per mittitur, reputante aliquo id sibi pro bono ex ipsa commensuratione obiecti ad rationem infinitæ modificatum sortiur effectum. Ex eo enim q̃ in voluptate cõstituit quis finẽ, voluptas nõ cõmensuratæ illius ratiõi vt appetibile, nisi vt infinite appetibile: vt patet. Est ergo differẽtia inter rationalis & naturalis cõcupiscẽtiæ obiectũ, non q̃ alterius finis, alterius id q̃ est ad finẽ obiectũ est, sed q̃ alterius scilicet rationalis obiectum & est finis & habet totaliter rationem finis, alterius vero, scilicet naturalis obiectum etsi sit finis, nõ tamẽ habet totaliter rationẽ finis. Tũ quia habet rationẽ modificati ad naturã: tum q̃ ordinatur ad aliũ finẽ indita, scilicet naturã. Ad obiectionem ergo primã patet quid dicendũ est: formaliter tamen dicito, q̃ cõcupiscentia naturalis tendit in aliquid dupliciter, scilicet vt apprehensum & vt inditũ: & cõcedito quòd stando in apprehensis tendit in aliquid vt finem: sed non vt totaliter exercentem rationem finis: quia tota latitudo suorum obiectorum apprehensorũ subordinatur naturæ vt fini. Et ꝓpterea nõ est infinita, sed terminata ad obiectum apprehensum terminum & finem, vt dictum est. Ad secũdam vero dicitur eodẽ modo, quòd delectabile est secũdum se formaliter obiectum & finis naturalis cõcupiscẽtiæ, modificatum tamen commensuratione ad naturam: & subordinatum fini indito: qui est natura, propter quod concupiscẽtia naturalis ipsius delectabilis satiatur: rationalis autem concupiscentia delectabilis insatiabilis est, vt patet in persõnis debitis venereis.

Alias, simul.

Text. 67.

Infrà art. 2. ad 2. & 1. ar. 5. cor. fi. & ad 2. Et 4. di. 49 q. 1. ar. 2. quæsti. 1.

¶ Circa respõsionem ad primum in eodem articulo aduerte, quòd illa verba literæ, prout concupiscitur semel in actu: replicãda sunt super secundo membro. ita quòd sensus est, pro cõcupiscibile prout cõcupiscitur semel in actu, est finitum: vel quia est finitum secundum rem: vel quia est finitum secundum apprehensionem: potest enim concupisci semel in actu tam finitum quàm infinitum secundũ rem: vt patet in concupiscente simul infinitam pecuniam: apponit autem has duas conditiones, scilicet vnitatis

Cap. 12. lib. 7. c. 12. & 13. Cap. 1. 2. 4. 6 & 7.

Text. 28.

sic in infinitum: sicut si albũ per se disgregat magis albũ: magis disgregat, cõcupiscentia vero eius quod est ad finẽ, nõ est infinita: si secundũ illam mensuram appetitur, quæ cõuenit fini. vnde qui finẽ ponunt in diuitijs, habent concupiscentiam diuitiarum in infinitum: qui autem diuitias appetunt propter necessitatem vitæ concupiscunt diuitias finitas sufficientes ad necessitatẽ vitę, vt Philosophus dicit ibidem. Et eadẽ est ratio de cõcupiscentia quarumcunque aliarum rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ omne quod concupiscitur, accipitur vt quoddam finitum, vel quia est finitum secundum rem prout cõcupiscitur semel in actu, vel quia est finitum, secundum quod cadit sub apprehensione. nõ enim põt sub ratione infiniti apprehendi: quia id q̃ est ad finẽ obiectũ est, cuius quantitatem accipiẽtibus semper est aliquid extra sumere vt dicitur in 3. Physicorum.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ratio quodammodo est virtutis infinitæ, inquantũ potest in infinitum aliquid considerare: vt apparet in additione numerorum & linearum. vnde infinitũ aliquo modo sumptum est proportionatum rationi. Nam vniuersale, quod ratio apprehendit, est quodammodo infinitum, inquantum in potentia continet infinita singularia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc, q̃ aliquis delectetur, non requiritur, quod omnia cõsequatur, quæ concupiscit: sed in quolibet concupito, quod consequitur, delectatur.

QVÆSTIO TRIGESIMAprima, De delectatione secundum se, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de delectatione & tristitia. ¶ Circa delectationem vero cõsideranda sunt quatuor. Primò, de ipsa delectatione secundũ se. Secundò, de causis delectatio nis. Tertiò, de effectibus eius. Quartò, de bonitate & malitia ipsius.

¶ Circa primũ quæruntur octo. ¶ Primo, vtrũ delectatio sit passio. ¶ Secũdò, vtrũ sit in tempore. ¶ Tertiò, vtrum differat à gaudio. ¶ Quartò, vtrum sit in appetitu intellectiuo. ¶ Quintò, de comparatione delectationũ superioris appetitus ad delectationẽ inferioris. ¶ Sextò, de comparatione delectationum sensitiuarũ adinuicem. ¶ Septimò, vtrũ sit aliqua delectatio non naturalis. ¶ Octauò, vtrum delectatio possit esse contraria delectationi.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum delectatio sit passio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non sit passio. Dam. enim in secũdo lib.* distinguit operationẽ à passione: dicens quòd operatio est motus qui est secũdum naturam, passio vero est motus contra naturam: sed delectatio est operatio, vt Philosophus dicit in septimo, & 10. Ethicorum.* ergo delectatio non est passio.

2 ¶ Præterea, Pati est moueri: vt dicitur in 3. Physi.* sed delectatio non consistit in moueri, sed in motum esse: causatur enim delectatio ex bono iam adepto. ergo delectatio non est passio

3 ¶ Præterea, Delectatio cõsistit quadã perfectione delectati: perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethi.* sed perfici nõ est pati vel alterari, vt dicit i 7. Phy. & i 2. de aĩa. ergo delectatio nõ est passio.

¶ SED CONTRA est quod Aug. in 10. & 14. de ciui. Dei.* ponit delectationem siue gaudium vel lætitiã inter alias pssiones animæ.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ motus appetitus sensitiui propriè passio nominatur, sicut supra dictũ est:* affectio autem quæcunque ex apprehẽsione sensitiua ꝓcedens, est motus appetitus sensitiui: hoc autẽ necesse est competere delectationi: nam, sicut Philosophus dicit in 1. Rheto.* delectatio est quidã motus animæ, & constitutio simul tota & sensibilis in naturam existentem. Ad cuius intellectum considerandum est quòd sicut cõtingit in rebus naturalibus aliqua cõsequi suas perfectiões naturales, ita hoc contingit in animalibus: & quamuis motus ad perfectionem non sit totum simul, tamen consequi naturalem perfectionem est totum simul. Hęc autem est differẽtia inter animalia & alias res naturales, quòd aliæ res naturales quando cõstituuntur in id quod conuenit eis secundum naturam, hoc non sentiunt: sed animalia hoc sentiunt: & ex isto sensu causatur quidam motus animæ in appetitu sensitiuo, & iste mot⁹ est delectatio. Per hoc ergo, quod dicitur, quòd delectatio est motus animæ, ponitur in genere: per hoc autem quod dicitur constitutio in existentem naturam, id est in id quod existit in natura rei, ponitur causa delectationis, scilicet præsentia connaturalis boni. Per hoc autem, quod dicitur, simul tota, ostendit quòd constitutio nõ debet accipi prout est in cõstitui, sed prout est in constitutum esse, quasi in termino motus: non enim delectatio est generatio, prout Plato posuit, sed magis consistit in factum esse, vt dicitur in 7. Ethic.* Per hoc autem quod dicitur sensibilis, excluduntur perfectiones rerũ insensibilium in quibus nõ est delectatio. Sic ergo patet quòd cũ delectatio sit motus in appetitu animali, cõsequens apprehẽsionẽ sensus, delectatio est passio animæ.

Cap. 4. & actualitatis, quia plurium concupiscentiarũ nihil prohibet infinitũ cõcupiscibile esse obiectum. & similiter cõcupitum in potentia põt infiniti rationem, sed semel & in actu concupitum non nisi finitũ vel vt finitum est. Apposuit autẽ Author verba illa inter primum & secundum membrum in litera: cum tamen vtrique membro præposita clausula ipsius finiti secundum rem à finito secundum rationem discernet: finitum enim secundum rẽ ex parte sui habet, quòd semel in actu concupiscatur. Infinitũ autem nõ ex parte sui, sed rationis apprehendẽtis, vt finitum habet, vt semel in actu concupiscatur.

Li. 14. c. 9. 7. 8. & 9. 10. 5.

Q. 22. ar. 6.

Cap. 10.

¶ Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum primum.

IN 1. articu. q. 31. colligere requisita ad delectationem, & videquãdoque exigi subiectum, obiectum, & tres actus, scilicet coniunctionis eorum, quæ diuersimode fit [vt inferius patet] quam significat ly conbinatio. Et hæc significat ly obiectio quãm consideratio vero exigit simultatem, quã significat ly tota simul. Et sic dissinitio adunat omnia quæ inferius ẽligillatim discutienda sunt.

Text. 2. & 6.

¶ In secundo veronota, q̃ illa verba, Si bonum adeptum sit omnino intransmutabile, delectatio nec per se nec per accidens erit in tempore, intelliguntur de bono adepto vt adepto: ita q̃ non solum ipsum secundum se, sed vt adeptum sit omnino intransmutabile, quare erit bonum beans in patria. ¶ In tertio autem aduerte, q̃ illa verba in calce totius articuli, scilicet quòd illis nominibus, scilicet lætitia, exultatiõe, & iucunditate non vtimur, nisi in naturis rationalibus: intelligenda sunt secundum proprietatem, quòd scilicet nõ vtimur eis proprie, nisi in ratiõalibus. Dico autem hoc ꝓpter exultationem, quæ etiam pecoribus attribuitur: vt Augustinus dicit in epistola ad Dardanum: & in Psalmo, Montes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agniculum.

¶ Super Quæstionis Q. 22. trigesimæ primæ Arti- 23 art. 2. culum quartum.

¶ Vtrum delectatio sit in tempore.

Infrà art. 3. cor. & 4. di. 49. q. 1. arti 1. quæsti 1. 3. & ver. q. 4 artic. 14. ad 12. Cap. 10.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod delectatio sit in tempore. Delectatio enim est motus quidã vt in 1. Rheto.* Philosophus dicit. sed motus omnis est in tempore: ergo delectatio est in tempore. ¶ Præterea, Diuturnũ vel morosum dicitur aliquid secũdum tempus, sed aliquæ delectationes dicuntur morosæ. ergo delectatio est in tempore.

3 ¶ Præterea, Passiones animæ sunt vnius generis: sed aliquę passiones animæ sunt in tempore: ergo & delectatio.

Cap. & 1. ethi.

SED CONTRA est quod Philosoph⁹ dicit in 10. Ethi.* quòd ꝼm nullum tempus accipiet quis delectationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid contingit esse in tempore dupliciter: vno modo secũdum se, alio modo per aliud, & quasi per accidẽs. Quia enim tẽpus est numerus successiuorũ, illa secũdũ se dicuntur esse in tempore, de quo rũ ratione est successio, vel aliquid ad successionẽ pertinẽs: sicut motus, quies, locutio, & alia huiusmodi. ꝼm aliud vero & non per se dicuntur esse in tẽpore illa, de quorum ratione nõ est aliqua successio, sed tamẽ alicui successiuo subiacẽt: sicut esse hominem de sui ratione non habet successionẽ, nõ enim est motus: sed terminus motus vel mutationis, scilicet generationis ipsius: sed q̃ humanũ esse subiacet causis trãsmutabilibus, ꝼm hoc hominẽ esse est in tempore. Sic igitur dicendum est, quod delectatio ꝼm se quidem non est in tempore. Est enim delectatio in bono iam adepto. quod est quasi terminus motus: sed si illud bonum adeptũ transmutationi subiaceat, erit delectatio per accidens in tempore: si autem sit omnino intransmutabile, delectatio non erit in tempore, nec per se nec per accidens.

Text. 28.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut dicitur in 3. De anima,* motus dupliciter dicitur. Vno modo, q̃ est actus imperfecti, scilicet existentis in potentia inquantũ huiusmodi: & talis motus est (successiuus & in tempore. Alius autem motus est actus pfecti, id est, existentis in actu: sicut intellegere, sentire, & velle, & huiusmodi, & ẽt delectari, & huiusmodi motus non est successiuus, nec per se in tempore.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ delectatio dicitur morosa vel diuturna secundum quod per accidens est in tempore.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd aliæ passiones non habent pro obiecto bonum adeptum, sicut delectatio. vnde plus habent de ratione motus imperfecti quàm delectatio, & per consequens magis delectationi conuenit non esse in tempore.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum delectatio differat à gaudio.

Infrà qõ. 31. artic 1. & 7. cor. & q 41. artis 3. cor. & 3. dist. 27. qõ. 1. 2 art. 2. ad 3 & 4. di. 49. qõ. 1. arti 3. qõ. 1. ad 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ gaudium sit omnino idẽ quod delectatio. Passiones enim animæ differunt ꝼm obiecta: sed idẽ est obiectũ gaudij & delectationis, scilicet bonum adeptũ. ergo gaudiũ est omnino idẽ quod delectatio.

2 ¶ Præterea, Vnus motus nõ terminatur ad duos terminos: sed idem est motus qui terminatur ad gaudium & delectationẽ, scilicet concupiscentia. ergo delectatio & gaudium sunt omnino idem.

3 ¶ Præterea, Si gaudium est aliud à delectatione, videtur q̃ pari ratione & lætitia, & exultatio, & iucunditas significent aliq̃d aliud à delectatione. & sic erũt oẽs diuersæ passiones: quod vt esse falsum: non ergo gaudiũ differt à delectatione.

¶ SED CONTRA est, quòd in brutis animalibus non dicimus gaudium, sed in eis dicimus delectationem. nõ ergo est idem gaudium & delectatio.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ gaudium, vt Auicenna dicit in li. suo De anima. est quædã species delectationis. Est enim considerandum, quòd sicut sunt quædã concupiscentiæ naturales, quædã autẽ non naturales, sed consequuntur rationẽ (vt supra dictũ est*) ita etiam delectationum quædã sunt naturales. & quędã nõ naturales, quæ sunt cum ratione. Vel sicut Dam.* & Greg. Nysse.* dicũt, quædã sunt corporales, q̃dã animales, quod in idem redit. Delectamur enim & in his, quæ naturaliter concupiscimus, ea adipiscẽtes: & in his, quæ concupiscimus secundũ rationem. sed nomen gaudij nõ habet locum, nisi in delectatione, quæ consequitur rationẽ: vñ gaudium nõ attribuimus brutis animalibus, sed solũ nomen delectationis. omne autẽ, quod concupiscimus secundum naturam, ꝓssumus etiam cũ delectatione rationis concupiscere, sednõ ecõtrario. vnde de omnibus, de quibus est delectatio, potest esse gaudiũ in habentibus rationẽ, quamuis nõ semper de omnibus sit gaudium: quãdoque enim aliquis sentit aliquã delectationẽ secundum corpus, de qua tamen nõ gaudet secundum rationem. Et secũdũ hoc patet, qd delectatio est in his plus quàm gaudium.

Q. praced. ar 3. ad 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum obiectũ appetitus animalis sit bonũ apprehensum, diuersitas apprehẽsionis pertinet quodãmodo ad diuersitatẽ obiecti. & sic delectationes animales, quæ dicuntur etiam gaudia, distinguuntur à delectationibus corporalibus: q̃ dicuntur solùm delectationes, sicut & de concupiscentijs supra dictum est.*

¶ Ad secundum dicendũ, quòd similis differentia inuenitur etiam in cõcupiscẽtijs, ita quòd delectatio respondeat concupiscentiæ, & gaudium respõdeat desiderio: quod magis videtur pertinere ad cõcupiscentiam animalem. & sic secundum differentiam motus est etiã differentia quietis.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ alia nomina ad delectationem pertinentia, sunt imposita ab effectibus delectationis: nam lætitia imponitur à dilatatiõe cordis, ac si diceretur lætitia: exultatio vero dicit ab exterioribus signis delectationis interioris, quæ apparent exterius, inquantũ scilicet interius gaudium prosilit ad exteriora: iucunditas verò dicitur à quibusdã specialibus lætitiæ signis vel affectibus. & tamen omnia ista nomina vidẽtur pertinere ad gaudium: non enim vtimur eis nisi in naturis rationalibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.

Infrà qõ. 31. artic. 1. cor. & 2. dist. 45. ar. 1. cor. & 3. q. 46. 49 q. 4. ar. 1. 2. q. 1. & 2. Capit. 10.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videt quod delectatio non sit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philosoph⁹ i 11. Rheto.* quòd delectatio est motus quidã sensibilis, qui non est in parte intellectiua. ergo delectatio non est in parte intellectiua.

2 ¶ Præterea, delectatio est passio quædã. sed omnis passio est in appetitu sensitiuo: ergo delectatio non est nisi in appetitu sensitiuo.

3 ¶ Præterea, Delectatio est communis nobis & brutis. ergo nõ est nisi in parte, quæ nobis & brutis communis est.

¶ SED CONTRA est qđ in Psal. 36. dicitur, Delectare in Domino. sed ad Deũ nõ potest extendi appetitus sensitiuus, sed solùm intellectiuus. ergo delectatio potest esse in appetitu intellectiuo.

Ar. præced.

¶ RESPONDEO dicẽdum quòd sicut dictum est*, delectatio quædam sequitur apprehensionem rationis: ad apprehensionem autem rationis nõ solùm commouetur appetitus sensitiuus per applicationem ad aliquid particulare, sed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, & secundum hoc in appetitu intellectiuo, siue in voluntate est delectatio, quę dicitur gaudium, non autem delectatio corporalis. hoc tamen interest inter delectationẽ vtriusque appetitus, quòd delectatio appetitus sensibilis est cum aliqua transmutatione corporali, delectatio autem appetitus intellectiui nihil aliud est quàm simplex motus voluntatis: & secundum hoc Augustinus dicit in 4. de ci. Dei,* quòd cupiditas & lætitia nihil est aliud quàm voluntas in eorum consecutione quæ volumus.

CIRCA dicta in 4. articu. Scotica subtilitas discutienda occurrit. Ipse namque vt superius allegatum est, ponit in voluntate non solùm operationes, sed passiones, illas liberas, istas naturales à voluntate, istas in voluntate ab obiecto. vnde in 3. senten. distin. 15. ex proposito probare nititur tristitiam in voluntate non esse operationem eius, sed passionem, quadruplicitẽr. Primò, quia si est operatio, aut est velle, aut nolle: sed non est velle vt patet, nec nolle, vt probatur, quia Deus & beati possunt nolle: & tamen non possunt tristari. Secundò, quia summè nolente Socrate aliquid euenire, si illud eueniat, tristabitur: & tamen in eo non fit aliqua operatio simpliciter nec secundum aliquem gradum, quia iam ponitur quòd summè noluit. Tertiò, quia operatio est immediate in potestate voluntatis, vt patet de velle & nolle. Tristari autem non est in potestate voluntatis, cum nolitum aduenit. Quartò, quia operationes differunt ab operationibus in volun tate: quia illæ immediatè sunt illi, hæc autem mediantibus illis, sed quoniam, vt ex dictis patet, amor est prima passio, quæ tamẽ in voluntate manifestè est operatio. Ideo non potest talis conditio vniuersaliter assignari passionibus translatis in voluntatem, propter q̃ ad tales passiones descendendo, dico quatuor, Primò quòd tam delectatio quàm tristitia est à voluntate & in voluntate probatur, Omnis motus voluntatis est à duobus motoribus, scilicet vno, altero quo ad specificationem, altero quo ad exercitium: & motor quo ad primum 8. to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est obiectum, quod ad secundum vero est triplex, scilicet Deus, natura, & libertas, vt ex supradictis patet: & quicunque horum causante voluntate, vel ipsa causat, vt ex supradictis patet, Ipse tunc omnis motus voluntatis causatur à voluntate quo ad exercitium actus, ab obiecto autem quo ad specificam determinationē. Delectatio igitur & tristitia cū sint animi motus secūdum appetitum intellectiuum, vt modo loquimur, à voluntate sunt, & in voluptate quia immanētes actus sunt. Secundò, quòd delectatio, proprie loquendo, non est velle, nec tristitia nolle: pbatur, quia superius fruitio actus speciei distinctus est contra velle & intendere: cōstat autem, quòd delectatio in voluptate aut est fruitio, aut eius species. Et pari ratione tristitia, vt ibi inuenitur, distinguenda videtur à nolle: & hoc loquendo proprie de velle & nolle, & si largo vocabulo p velle omnis acceptatio voluntatis, & per nolle omnis refutatio significetur: vt Augustini authoritas in litera allata sonat, dicens quòd lætitia est voluntas: sic delectatio est velle, & tristitia nolle. Tertiò, quòd tam delectatio quàm tristitia est à voluntate vt natura, seu naturaliter, declaratur ex antedictis: & quòd aliqua operatio est à voluntate naturaliter, & aliqua non naturaliter, ab obiecto autem quo ad exercitium actus, ab obiecto autem quo ad specificam determinationē. Delectatio igitur & tristitia cū sint animi motus secūdum appetitum intellectiuum, vt modo loquimur, à voluntate sunt, & in voluptate quia immanētes actus sunt. Secundò, quòd delectatio, proprie loquendo, non est velle, nec tristitia nolle: pbatur, quia superius fruitio actus speciei distinctus est contra velle & intendere: cōstat autem, quòd delectatio in voluptate aut est fruitio, aut eius species. Et pari ratione tristitia, vt ibi inuenitur, distinguenda videtur à nolle: & hoc loquendo proprie de velle & nolle, & si largo vocabulo p velle omnis acceptatio voluntatis, & per nolle omnis refutatio significetur: vt Augustini authoritas in litera allata sonat, dicens quòd lætitia est voluntas: sic delectatio est velle, & tristitia nolle. Tertiò, quòd tam delectatio quàm tristitia est à voluntate vt natura, seu naturaliter, declaratur ex antedictis: & quòd aliqua operatio est à voluntate naturaliter, & aliqua non naturaliter, ab obiecto autem quo ad exercitium actus, ab obiecto autem quo ad specificam determinationē. Delectatio igitur & tristitia cū sint animi motus secūdum appetitum intellectiuum, vt modo loquimur, à voluntate sunt, & in voluptate quia immanētes actus sunt. Secundò, quòd delectatio, proprie loquendo, non est velle, nec tristitia nolle: pbatur, quia superius fruitio actus speciei distinctus est contra velle & intendere: cōstat autem, quòd delectatio in voluptate aut est fruitio, aut eius species. Et pari ratione tristitia, vt ibi inuenitur, distinguenda videtur à nolle: & hoc loquendo proprie de velle & nolle, & si largo vocabulo p velle omnis acceptatio voluntatis, & per nolle omnis refutatio significetur: vt Augustini authoritas in litera allata sonat, dicens quòd lætitia est voluntas: sic delectatio est velle, & tristitia nolle. Tertiò,

Capitu. 4.

Infrà 9q. 31. art. 4. cor. & 4. diffin. 49. q. 1. ex antedictis: & quòd Ethic. le. 11. cor. 1 & 12. Me. le. 7. cor. 5. & 6.

Cap 13.

Arti 1.

D. 11. 21.

¶ ADPRIMVM ergo dicendum, quòd in illa diffinitione Philosophi sensibile ponitur communiter pro quacunque apprehensione, dicit enim Philosophus in 10. Ethic.* quòd secundum omnem sensum est delectatio: similiter autem & secundum intellectum, & speculationē. Vel potest dici quòd ipse diffinit delectationem appetitus sensitiui.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ delectatio habet rationem passionis, propriè loquendo, inquātum est cum aliqua transmutatione corporali: & sic non est in appetitu intellectiuo, sed secundum simplicem motum: sic enim etiam est in Deo & in Angelis: vnde dicit Philosophus in 7. Ethicor.* quòd Deus vna simplici operatione gaudet. Et Diony. dicit in fine cælest. Hierar. quòd Angeli non sunt susceptibiles nostræ passibilis delectationis, sed congaudent Deo secundum incorruptionis lætitiam.

Capi. vlti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis non solum est delectatio in qua communicamus cum brutis, sed etiam in qua communicamus cum Angelis. vnde ibidem Diony. dicit, quòd sancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum, & ita in nobis est delectatio non solum in appetitu sensitiuo, in quo communicamus cum brutis, sed etiam in appetitu intellectiuo in quo communicamus cum Angelis.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus & intelligibilibus.

QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem sequuntur secundū Philosophum in 10. Et hic.* sed plures sequūtur delectatiōes sensibiles. q̄ delectationes spirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales sunt maiores.

2 ¶ Præterea, Magnitudo causæ ex effectu cognoscitur: sed delectationes corporales habēt fortiores effectus: trāsmutāt enim corp⁹, & in quibusdā insanias faciūt, vt dicitur in 7. Ethic.* ergo delectatiōes corporales sunt fortiores.

3 ¶ Præterea, Delectationes corporales oportet temperare & refrænare propter earū vehementiā: sed delectationes spirituales non oportet refrænare: ergo delectationes corporales sunt maiores.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psalm. 118. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super melori meo. Et Philosophus dicit in 10. Ethic.* quòd maxima delectatio est, quæ est secundum operationem sapientiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictū est,* delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis cū sentiente & cognoscitur. In operibus aūt animæ præcipuè sensitiuæ & intellectiuæ est hoc considerandū, quòd cùm nō transeant in materiam exteriorem, sunt actus vel perfectiones operātis: scilicet intelligere, sentire, velle & huiusmodi: nā actiones, quæ transeūt in exteriorē materiā, magis sunt actiōes & perfectiones materiæ transmutatæ: motus est actus mobilis à mouēte. Sic igitur prædictæ actiones aiæ sensitiuæ & intellectiuæ, & ipsæ sunt quod dam borum operantis, & sunt etiā cognitæ per sensum vel intellectū: vnde etiam ex ipsis consurgit delectatio, & non solùm ex eorum obiectis. Si igitur comparētur delectationes intelligibiles delectationibus sensibilib⁹ secūdum quod delectamur in ipsis actionibus (puta in cognitione sensus & in cognitione intellectus) non est dubium, quòd multo sunt maiores delectationes intelligibiles, q̄ sensibiles: multò enim magis delectatur homo de hoc, quòd cognoscit aliquid intelligendo, q̄ de hoc quòd cognoscit aliquid sentiendo: quia intellectualis cognitio & p̄fectior est, & etiam magis cognoscitur: quia intellect⁹ magis reflectitur supra actum suū, quàm sensus, est etiā cognitio intellectiua magis dilecta. nullus enim est qui non vellet magis carere visu corporali, quàm visu intellectuali, eo modo quo bestiæ vel stulti carent: sicut Augustt. dicit in libr. de ciuita. Dei.* Sed si comparentur delectationes intelligibiles spirituales delectationibus sensibilibus corporalibus, sic ēm se & simpliciter loquendo, delectationes spirituales sunt maiores: & hoc apparet secundum tria, quæ requiruntur ad delectationem, scilicet bonum conjunctum, & id, cui coniungitur, & ipsa coniunctio. Nam ipsum bonum spirituale est maius, quàm corporale bonum: & est magis dilectum: cuius signum est, quòd homines etiam à maximis corporalibus voluptatibus abstinent, vt non perdant honorem qui est bonum intelligibile. similiter etiam ipsa pars intellecta est multò nobilior, & magis cognoscitiua quam pars sensitiua. Coniunctio etiam virtusque est magis intima & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem est: quia sensus sistit circa exteriora accidentia rei, intellectus vero penetrat vsque ad rei essentiam. obiectum enim intellectus est quod quid est, perfectior autem est, quia coniunctioni sensibilis ad sensum adiungitur motus, qui est actus imperfectus: vnde & delectationes sensibiles non sunt totæ simul, sed in eis aliquid pertransit & aliquid expectatur consummandum, vt patet in delectatione ciborum & venereorum: sed intelligibilia sunt absque motu, vnde delectationes tales sunt totæ simul. Est etiā firmior, quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & citò deficiunt, bona vero spiritualia sunt incorruptibilia. Sed quo ad nos delectatiōes corporales sunt magis vehementes propter tria. Primò, q̄a sensibilia sunt magis nota quo ad nos, q̄ intelligibilia. Secundò etiā, quia delectationes sensibiles, cū sint passiones sensitiui appetitus, fiunt cū aliqua transmutatione corporali: quòd non cōtingit in delectationibus spiritualibus nisi p quādam redundantiam a superiori appetitu ad inferiorē. Tertiò, quia delectationes corporales appetūtur vt medicinæ quædam contra corporales defectus vel molestias, ex quibus tristitiæ quædā sequūtur, vnde delectationes corporales tristitij huiusmodi superuenientes, magis sentiuntur, & per consequens magis acceptantur, quàm delectationes spirituales, quæ non habent tristitias contrarias: vt in frà dicetur.*

Infrà 9q. 31. art. 4. cor. & 4. diffin. 49. q. 1. ex antedictis: & quòd Ethic. le. 11. cor. 1 & 12. Me. le. 7. cor. 5. & 6.

Cap 13.

Arti 1.

D. 11. 21.

Q. 27. ar. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ideo plures sequuntur delectationes corporales: q̄a bona sensibilia sunt magis & pluribus nota, & etiā quia homines indigent delectationibus, vt medicinis cōtra multiplices dolores & tristitias. Et cum plures hominū non possint attingere ad delectationes spirituales, quæ sunt propriè virtuosorū, consequens est, quòd declinent ad corporales.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum sunt passiones appetitus sensitiui.

¶ AD

¶ Ad tertiū dicendū, quòd delectationes corporales sunt secundum partem sensitiuam, quę regulatur rationē: ideo indigent temperari & refrænari per rationē, sed delectationes spirituales sunt secundū mentem quæ est in ipsa regula: vnde sunt secundum seipsas sobriæ & moderatæ.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationibus, quæ sunt secundum alios sensus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ delectationes: quæ sunt secundum tactū, nō sint maiores delectationibus, quę sunt secundū alios sensus. Illa enim delectatio videtur esse maxima, qua exclusa, gaudiū omne cessat. sed talis est delectatio q̄ est fm visum. Dicitur Tobiæ 5. Quale gaudium erit mihi qui in tenebris sedeo, & lumen cæli nō video, ergo delectatio, quæ est per visum est maxima inter sensibiles delectationes.

3. 2 9q. 35. ar. 3. cor. et q. 141 art. 4. cor. & ad 3 & ar. 9. cor. & 4. di. 49. q. 3. ar. 5. q. 2. Et me 9q. 24. arti. 4. co & ad 1. Cap. 11.

2 ¶ Præterea, vnicuiq; sit delectabile illud q̄d amat, vt Philosophus dicit in 1. Rheto.* sed inter alios sensus maximè diligitur visus. ergo delectatio quæ est secundum visum est maxima.

3 ¶ Præterea, Principium amicitiæ delectabilis, maximè est visio: sed causa talis amicitiæ est delectatio. ergo secundum

Cap. 10.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 3. Ethi.* quòd maximæ delectationes sunt secundum tactum.

Artic. 2.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut iam dictum est* vnumquodque inquantum amatur, ita cōsequitur delectabile: sensus aūt, vt dicitur in 1. Meta.* propter duo diligūtur, scilicet propter cognitionem & propter vtilitatem: vnde & vtroque modo contingit esse delectationē secundū sensum. Sed quia apprehendere ipsam cognitionem tanquam bonū quoddā, proprium est hominis, ideo præ delectationes sensuum, quæ scilicet sunt secundum cognitionem, sunt propriæ hominū: delectationes autem sensuum inquātum diliguntur propter vtilitatem, sunt communes omnibus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione sensus, q̄ est ratione vtilitatis, sic maxima delectatio est secundum tactum vtilitas enim sensibilium attenditur secundum ordinem ad cōseruationē naturæ animalis, ad hāc autem vtilitatem propinquius se habent sensibilia tactū. Est enim tactus cognoscitiuus eorum, ex quibus cōsistit anima, scilicet calidi, & frigidi, & humidi, & sicci, & huiusmodi: vnde secundum hoc delectationes, quæ sunt secūdum tactum, sunt maiores quasi fm propinquiores: & propter hoc etiam animalia alia, quæ non habent delectationem secundū sensum nisi ratione vtilitatis, non delectantur secundū alios sensus nisi in ordine ad sensibilia tactus. Neque enim ostribus leporum canes gaudent, sed cibatione: neque leo voce bonis, sed comestione: vt dicitur in 3. Ethic.* Cùm igitur delectatio tactus sit maxima ratione vtilitatis, delectatio aūt visus ratione cognitionis, fiquis vtranque comparare velit, inueniet simpliciter delectationem tactus esse maiorem delectatione visus fm quod consistit infra limites sensibiles delectationes: quia manifestum est quòd id, quod est naturale, in vnoquoque est potentissimum. Huiusmodi aūt delectationes tactus sunt, ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales, sicut cibi, & venerea, & huiusmodi. Sed si consideremus delectationes visus, secūdū quòd visus deseruit intellectui, sic delectationes visus erunt potiores ea ratione, qua & intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus.

Cap. 10.

Artic. 2.

Circa prin cip.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium, sicut supra dictum est,* significat animalem delectationē: & hæc maximè pertinet ad visum: sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

Art 3.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ visus maximè diligitur propter cognitionem eo quòd multas rerum differentias nobis ostendit ibidem dicitur.*

Lib 1. Met. circa prin.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alio mō delectatio est causa amoris carnalis, & alio modo visio: nā delectatio & maximè quæ est secundum tactum, est causa amicitiæ delectabilis per modum finis. visio autem est causa, sicut vnde est principium motus inquantum per visum amabilis imprimitur species rei, quę allicit ad amandum, & ad concupiscendam eius delectationem.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio sit innaturalis. Delectatio enim in affectibus animę proportionatur quieti in corporibus: sed appetitus corporis naturalis non quiescit nisi in loco connaturali. ergo nec quies appetitus animalis, quæ est delectatio, potest esse nisi in aliquo cōnaturali. nulla ergo delectatio est non naturalis.

2 Præterea, Illud quod est contra naturam, est violentum: sed omne violentū est cōtristans, vt dicitur in 5. Metaphy.* ergo nihil, quod est contra naturam, est delectabile.

3 ¶ Præterea, Constitui in propriā naturam, cum sentitur, causat delectationē: vt patet in diffinitiōe Philosophi suprà posita: sed constitui innaturam, vnicuique est naturale:* quia motus naturalis est qui est ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio est naturalis.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 7. Ethic.* quod quædam delectationes sunt ęgritudinales & contra naturam.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ naturale dicitur quod est secundū naturam, vt dicitur in 2. Physic.* natura aūt in homine dupliciter sumi potest. Vno mō prout intellectus & ratio est potissime hominis natura: quia secundū eā homo in specie constituitur, & secundum hoc naturales delectatiōes hominū dici possunt, quia sunt in eo, quod conuenit homini secundum rationem, sicut delectari in cōtemplatione veritatis. & in actibus virtutum est naturale hominum. Alio modo potest sumi natura in homine secundum quod condiuiditur rationi, scilicet id quod est commune homini & aliis, præcipuè quòd rationi non obedit: & secundum hoc ea quæ pertinēt ad cōseruationem corporis: vel secundum individuum, vt cibus, potus, lectus, & huiusmodi: vel secundum speciem, sicut venereorum visus dicuntur homini delectabiles naturaliter. secundum vtrasque autem delectationes contingit aliquas esse innaturales, simpliciter loquēdo sed cōnaturales secundū quid. Contingit enim in aliquo individuo corrumpi aliquod principiorum naturaliū speciei: & sic id, quod est contra naturam specie, fieri per accidens naturale huic individuo, sicut huic aquæ calefactæ est naturale, quòd calefaciat: Ita igitur contingit, quòd id, quod est contra naturā hominis, vel quantum ad rationē, vel quātum ad corporis conseruationē, fiat huic homini connaturale propter aliquā corruptionem naturæ in eo existentem quę quidē corruptio potest esse vel ex parte corporis, sicut ex ægritudine, sicut febricitantibus dulcia videntur amara. & ecōuerso: siue propter malā complexionē, sicut aliqui delectātur in comestione terræ, vel carbonum vel aliquorum huiusmodi: vel etiā ex parte animæ sicut propter consuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu bestiarum, aūt masculorum, aut aliorum huiusmodi quę non sunt secundum naturā humanam.

¶ Per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Super Quæstionis tri gesimæprimæ Articulum sextum.

IN articulo sexto aduertē, quod cum dicitur, quod delectationes tactus sunt ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales, potest tripliciter intelligi. Primo cum præcisione: vt scilicet ad solas delectationes sensuum, inquantum vtiles, quæ appellantur in litera delectationes tactus, ordinentur concupiscentiæ naturales. & hunc sensum insinuat distinctio harum delectationū contra delectatiōes sensuū, inquantum faciunt cognoscere: cum illæ sint naturales, istæ non: & ideo illę potiores. Sed contra hunc sensum occurit authoritas Aristotelis in primo Rhetoricæ, capitulo decimotertio, ponens concupiscentias & delectationes naturales, quæcunque sunt non per æstimare aliquid: & subdit quòd tales sunt quæcunque dicuntur esse naturæ: & subiungit de sensibus omnibus. Et confirmatur: ratione 1 vlt. quia pulchra delectant visum: & similiter suaues cantus, & etiam soniabisque omni vilitate, & absque existimatione, sola naturali conuenientia. vt experientia testatur. Secundo igitur possunt intelligi secundum excellentiam. vt scilicet ad primas delectationes maximę ordinentur concupiscentiæ naturales. Et ex hoc habet intentum Author, ex naturalitate quia ex hoc quòd naturale est potentissimum in vnoquoque, magis naturale est potentius ac per hoc delectationes illæ ad quas præcipue ordinantur concupiscentiæ naturales sunt maiores. Potest etiam tertiò dici, quod licet ambæ delectationes, scilicet tactus, & visus sint secundum se naturales cum suis concupiscentiis: comparatæ tamen adinuicem. delectatio visus habet rationem animalis, & delectatio tactus naturalis: quia tactus fundamentum est & necessarium naturæ. visus autem ad bene esse posterius aduenit. Et quia litera comparabat delectationem horum duorum sensuum, ideo illam quæ tactus est, distinxit contra istam vt naturalem contra animalem: & huic sensui fauent comparativa aduerbia in responsione ad primum in litera posita.

Lib 1. Rhet. Cap. 11. Articu. 1. Com. 4. & 5. Cap. 22. & confirmatur: ratione 1 vlt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum octauum.*

ARticulo septimo omisso, circa octauum in respõsione ad tertium, & dubium occurrit: quia superius in quæst. 20. artic. secundo dictum est quòd differentia obiecti secũdum naturam facit materialem diuersitatem passionum, hic verò dicitur quòd obiecta delectationum diuersificant non solum materialiter, sed formaliter delectationem.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd doctrinæ superiori non repugnat præsens: quoniam ibi didicimus, quòd diuersitas obiecti secundum virtutem causat diuersitatem passionum: non autem diuersitas secundum naturam. Et vtrum

Ca de oppo. saliter intellectum: non enim omnis diuersitas naturę obiecti diuersificat speciem passionis:

Text. 29. nunc verò dicimus, quòd aliqua diuersitas naturæ obiecti [illa scilicet quæ redundat in diuersam rationem delectabilis] diuersificat speciem passionis: constat autem hæc subinuicem non aduersari, nec hoc est singulare in delectatione: nam idem est de

Text. 23. concupiscentia iudicium. Quum enim concupiscentia sit appetitus delectabilis ad delectationé, qui se habeat vt motus ad quietem ipsum

li. 10. Meta. text. 13. & 14. terminantem, consequens est, quòd delectabilibus existentibus

Cap. 5. contrariis ac per hoc distinctis specie, necesse sit & delectationes & concupiscentias esse contrarias, ac

Text. 15. per hoc specifice distinctas.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.*

CIrca primum articulum quæstionis. 32. dubium occurrit, an operatio sit propria causa delectationis, vt cõstitutio in connaturale bonum: an indistincte. & vt clarior fit quæstio, recolito, quòd in definitione delectationis posiũ sunt duo actus pro causa delectationis, scilicet cognitio & conStitutio: & quia nulli dubium est, quòd cognitio est operatio ex ea ratione operatio est causa propria delectationis: quia oportet cognitione interuenire, vt causam, quæstionis solutio clara est. quia verò satis ambiguum est, an constitutio sit necessariò operatio. Ideo si ea ratione operatio causa propria delectationis dicitur, quia omnis itaque constitutio talis in connaturale bonũ causans delectationem est operatio singulare dictum

Quæst. 23. & disputabile est. Et est

ARTICVL. VIII.

¶ *Vtrum delectatio possit esse delectationi contraria.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd delectationi non sit delectatio contraria. Passiones enim animæ speciem & contrarietatem recipiunt secũdũ obiectũ, obiectũ autem delectatio nis est bonũ. cũ igitur bonũ nõ sit cõtrariũ bono: sed bonũ malo cõtrarietur: & ma lũ bono: vt dicit in prædicamẽtis. videt q delectatio nõ sit cõtraria delectationi.

2 Præterea, Vni est contrarium vnum, vt probatur in 10. Meta. sed delectatio nicontraria est tristitia, non ergo delectationi contraria est delectatio.

3 ¶ Præterea, Si delectationi cõtraria est delectatio, hoc nõ est nisi ꝓpter cõtrarietatẽ eorũ, in quibus aliquis delectatur sed hæc differẽtia est materialis: cõtrarietas autem est differentia secundũ formam: vt dicit in 10. Meta. ergo cõtrarietas nõ est delectationis ad delectationẽ.

¶ SED CONTRA, Ea quæ se impediunt in eodem genere existentia secundũ Philoso. sunt contraria: sed quædã delectationes seinuicem impediunt, vt dicitur in 10. Ethic. ergo aliquæ delectationes sunt contrariæ.

¶ RESPONDEO dicendum quòd delectatio in affectionibus animæ, sicut dictũ est, proportionatꝫ eti in corporibus naturalibus, dicuntur autẽ duæ quietes esse contrariæ, quæ sũt in contrariis terminis, sicut quies, quæ est sursũ ei, ꝙ est deorsum, vt dicitur 5. Phisi. vnde & contingit in affectibus animæ duas delectationes esse contrarias.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ verbum illud Philosophi est intelligẽdũ secundũ quod bonum & malum accipitur in virtutibus & vitiis. nã inueniũtur duo contraria vitia, nõ autem inuenitur virtus contraria virtuti. In aliis autẽ nil prohibet duo bona esse adinuicem cõtraria, sicut calidum & frigidum, quorũ vnũ est bonum igni, alterũ autẽ non.

2 ¶ Præterea, Vni est vnum modũ delectatio potest esse delectationi cõtraria. sed hoc in bono virtutis esse non potest: quia bonum virtutis nõ accipitur nisi per conuenientiam ad aliquid vnum, scilicet rationem.

¶ Ad secundũ dicendum ꝙ delectatio se habet in affectibus animæ sicut ges naturalis in corporibus est enim in aliquo conuenienti, & quasi cõnaturali. tristitia autẽ se habet sicut quies violenta, tristabile enĩ repugnat appetitiui animali, sicut locꝰ quietis violẽtæ appetitiui naturali quieti autẽ naturali opponit & quies violenta eiusdem corporis, & quies naturalis alterius: vt dicitur in 5. Phisi. vnde delectationi opponitur & delectatio & tristitia.

Ib. 5. text. 14 & 35.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd ea, in quibus delectamur, cum sint obiecta delectatio nis. non solum faciunt differentiam materialem. sed etiam formalem. si sit diuersa ratio obiecti diuersificat speciem actus vel

Quæst. 23. passionis vt ex supradictis patet *.

inter hos duos sensus tanta differentia, quòd in primo indistincte & sine contradictione aliqua operatione ponitur causa delectationis, in secundo vero operatio ponitur prima causa eiusdem, vt constituens in connaturale, & pro parte affirmatiua huius secundi sensus sunt verba authoris in litera responsione ad primũ dicitur, quod quæ habemus, non delectant, nisi apprehensa vt habita. & habere nihil aliud est ꝙ eis vti vel posse vti: ꝙ est per aliquam operationem: pro parte vero negatiua est, quia prium esse & viuere & aliahuiusmodi delectant & tamen constitutio nostra in eis non est per operari, sed per esse delectant quoque nos multa in quibus constituimur non per operari, sed per recipere seu patiri: patet cum calefieri vel refrigerari delectamur, deleẽtat & conueniens locus in quo per esse in loco non per operari constituimur.

¶ Ad euidentiam huius dubij scito, quod quia delectatio quietis rationem habet, consequitio boni connaturalis exigitur ad causandam delectationem propter consequutum esse, quod est totum simul, & consequutum esse exigere per esse, quod est magis à motu elongatum: & propterea magis causa est delectationis, consequutum esse quàm consequutio, & magis esse quàm consequutum esse in cuius signum scientiæ & virtutes olim acquisitæ vel inditæ modo vt in existẽtes apprehensæ deleẽtant & non solum quãdo acquisitæ sunt, aut secundum acquisitionis memoriam. Et omnis consequutio & omne consequiturum esse delectat inquãtum ponit in aliquo esse consono. Vnde cũ in definitione delectationis dicitur, quod delectatio est constitutio tota simul in naturam, &c. Nomine constitutionis intellige non solum cõsequutum esse, sed esse siue sit tale esse per constitutionem, siue non. Constituitur enim De gloriosus in esse fine cõstitutione, & delectationem tamen summum apprehensum in re facit, & nos nostrum esse apprehẽsum delectat non quia à natura constituitur, sed quia inest nobis: nihil enim minus deleẽtaret, si non aliunde haberemus, pro intellectu tamen literæ expresse dicentis vtrunque requisitum ad delectationis causam in operatione cõstere, distinguẽ, & dicito quod delectabilia sunt duplicia: quædam congenita, & quædam superuenientia. Et quod Author de superuenientibus solicitus in litera consequutionis nomine intentionem suam significauit, & voluit consequutionem in operatione consistere: extẽso

4. dist. 49 q. 3. art 2. ad 3.
4. dist. 49 q. 3. art. 2. q. 1.
Cap. 22.
9. 3. art. 2. a.
Cap. 24.
Lib. 7. cap. 12. & 13. & li. 10. ca 4.
q. praced. art. 1.
In corp.

operatio

operationi vocabulo ad omnem actionẽ, passionem motũmque. Delectabilia quippe omnia, quæ superueniunt, iunguntur nobis motu aliquo: vel vt obiecta operationum immanentium, vel saltem vt materia vsus, vt in responsione ad primum & secundum dicitur. Nec tamen tacuit omnino Author de constitutione causante delectationem in congenitis. Nam articulo septimo, expresse dicit quòd simile inquantum vnũ est delectabile. Constat enim quod vnitas similium est vnitas in essendo: & quia [vt dicitur in 1. Rhet. Aristo.] simile deleẽtat vt ipsum: met consequẽs est quod constitutio in delectatione progenitorum sicut & in delectatione similium sit secundum esse, etiam si nulla inde operatio proueniret. Et per hæc patet solutio obiectorum & quæstionis.

¶ Circa causam delectationis ex parte obiecti, scilicet bonum conueniens dubium occurrit an sit conueniens formaliter, an denominatiuè, id est an obiectum causans delectationem sit res denominata à relatione conuenientię, an sit ipsa conuenientia, quòd enim res sit absoluta, quæ denominatur conueniens probatur ex communi conditione actiuorum: ratio enim agendi in quolibet actiuo res absoluta est, relatio autem actiui, aut approximationis conditio est sine qua non. Constat autem quod bonum cõueniens actiuum est delectationis. Quod autem sit ipsa conuenientia, probatur ex eo quod nisi apprehendatur aliquid vt conueniens, nõ causatur delectatio.

4. dist. 49 q. 3. art 2. ad 3.
q. praced. artic. 1. Cap. 12.

¶ In hac dubitatione inuenio Scotum in tertio sentẽtiarum, distinctione 27. tenuisse quod conueniens & disconueniẽs secundum sola absoluta dicunt rationes causandi delectationem & tristitiam, secundum relationes verò dicere causas sine quibus non vt relatiões actiui & approximationis: nec aliud inuenio eius fundamentum. Mihi vero videtur, quod relatio conuenientiæ vel disconuenientiæ in actu exercito concurrat ad causandam delectationem vel tristitiam, vt ratio agendi. & moueor ex eo, quod delectatio & tristitia de eodem differunt specie, vt pote contrariæ: ergo delectabile & tristabile ea rũ obiecta & propria ꝙ se positiuè actiua differunt specie secundũ rationes agendi illas: sed non secundum rationes absolutas. ergo secundum rationes respectiuas conuenientiæ & disconuenientiæ. Prima sequela patet notatis terminis appositis in consequente ad excludendas causas excedentes, aut per accidens, aut negatiue: vt natura præsens vel absens causat contraria, & differentiam actiuorum secundum impertinentia aut subtracta, & alia huiusmodi: oportet enim contrarias actiones à contrariis rationibus agendi proficisci in naturaliter agentibus propriis: qualia sunt delectabile vel tristabile. destructio vero consequentis patet ad sensum: experimur enim quòd idem absolutum, puta calor, modo causat delectationem, modo tristitiam apprehensus vel sensatus, vt conueniens vel disconueniens. existente ipsitur forma absoluta, eadem, & facto transitu de delectabili in tristabile propter variationem de conuenientia in disconuenientiam & per se causatis contrariis actionibus ac passionibus, scilicet delectatione &

Tex. 24.
Cap. 22.
Cap. 3. & 21.
In corp.

tristitia, manifestũ sit ꝙ conuenientia & disconuenientia vt rationes agendi concurrant. Et confirmatur hoc, quia aliud quod concurrit ad causandã delectationem vel tristitiam vt apprehensum, nõ se habet vt cõditio approximationis, sed vt ratio agendi: quoniam apprehẽtum est quod mouet appetitum, vt ratio agendi: sed conuenientia vel disconuenientia cõcurrit ad hæc, vt apprehensa: quoniam quãtumcunque aliquis frigens calefieret. conuenienter nisi perciperet illud vt conueniens in actu exercito, vt exercet conuenientiam non delectaretur. & hoc manifestius apparet in delectatione vel tristitia imaginationem vel tanto cõsequente. quis enim nũquam fugeret lupum, nisi apprehenderet ipsum, vt disconuenientem, eliceẽdo ex ipso intentionem inimici. Et continue experimur; propter varias relationes importantes conuenientiam vel disconuenientiam, apprehensas de aliquo, variè immutari à delectatione in tristitiam, & econuerso terminantes certas passiones: & quod forte fallit putantes ꝙ positum, est, quia non aduertunt, quòd relationes sunt in genere formatum actiuatũ, vt apptehensæ quamuis non sint in genere actiuarum formatum vt existentes: & qui negat hoc, neget quoque ẽsti actiuã, cuius obiectũ sunt intentiones insensatæ elicitæ ex sensatis vt vtile, amicum, inimicum, &c. ex quibus causantur passiones in animalibus: potest quo que esse causa deceptionis non distinguere inter apprehendere relationem alicuius in actu significato vel exercito. Verbi gratia, Ouis nouit agnum, vt terminum lactationis: nõ quòd oportet eam apprehendere ipsam relationem termini, quod esset apprehendere in actu significato: sed quia apprehendit agnum vt exercentem relationẽ termini lactationis. & simile est in aliis. Ex talibus enim apprehẽsionibus causantur passiones, quod forte Scotus non negaret. & sic discussæ sunt de delectationis causa, scilicet constitutio & bonum connaturale. reliqua autem, scilicet apprehensio, superius dilucida est. ad hæc enim tria reducuntur omnia causantia delectationem quæ per totam hanc trigesimamsecundam dispurantur: & in 1. Rhet. tanguntur: operatio enim delectat, & vt constitutio, & vt bonum conueniens: motus vt afferens bonum conueniens vel auferens disconueniens, memoria & spes vt supplentes constitutionem, tristitia per accidẽs ratione oblationis vel memoriæ, alię æ actiones, vt in prio bono faciunt constitui passione vel æstimata possessione, vel identitate: benefacere quoque & simile, & administrari ad eadem specificare exercitatis non est difficile deducere. vnũ tamen in his aduerte, quòd quia in his quæ ad appetitum spectant, nihil differunt esse aut apparere: propterea delectatio causatur ex æstimato habere, ex æstimato possidere, ex repræsentato abũdare & similibus: & non solum ex habere, possidere, abundare, & similibus, in huiusmodi enim ipsa imaginatio horum delectans sic constituit in connaturale bonum, vt supplens vicem ipsius habere, & non solum vt apprehensio: talis autem est dispositio eorum, qui delectantur principatu, honore, &

Tex. 24.
Cap. 22.
Cap. 3. & 21.
In corp.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum motus sit causa delectationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod motꝰ nõ sit causa delectationis: quia sicut supra dictũ est, Bonũ præsentialiter adeptũ est causa delectationis: vñ Philosophus in 7. Ethic. dicit ꝙ delectatio non comparatur generationi, sed operationi rei iã existẽtis. id autem quod mouetur ad aliud, nondũ habet illud, sed quodammodo est in via generationis respectu illius, secundũ quod omni motui adiungitur generatio & corruptio: vt dicitur in 8. Phy. ergo motus non est causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Motus præcipuè laborẽ & lassitudinẽ inducit in operibus, sed operationes ex hoc, quòd sunt laboriosæ & lassantes, non sunt delectabiles, sed magis afflictiuæ. ergo motus non est causa delectationis.

3 ¶ Præterea, Motꝰ importat innouationẽ quãdã, ꝙ opponitur consuetudini: sed ea ꝙ sunt cõsueta, sunt nobis delectabilia: vt Philosophus dicit in 1. Rheto. * ergo motus non est causa delectationis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in 8. Confes. * Quid est hoc Domine Deus meus, cum tu in æternũ tibiipsi sis gaudiũ, & q̃dã de te circa te semper gaudeant, quòd hæc rerũ pars alterno defectu & profectu, offensionibus & concilionibꝰ gaudet? Ex quo accipitur, quòd homines gaudent & delectantur in quibusdam alternationibus: & sic motus videtur esse causa delectationis.

¶ RESPONDEO dicendum ꝙ ad delectationẽ tria requiruntur, scilicet bonum delectãs, coniunctio delectabilis, & tertium quod est cognitio huius coniunctionis, & secundũ hæc tria motus efficitur delectabilis. vt philosophus dicit in 7 Ethic. * & in 1. Retho. * Nam ex parte nostra ꝙ delectamur, transmutatio efficitur nobis delectabilis, propter hoc, ꝙ natura nostra transmutabilis est: & propter hoc quòd est nobis conueniens nunc nõ erit conueniens postea: sicut calefieri ad ignem est conueniens homini in hieme, non autem in æstate. Ex parte verò boni delectatis quod nobis coniungitur, fit etiã transmutatio delectabilis. quia actio cõtinuata alicuius agentis auget affectum: sicut quãto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & desiccatur. naturalis autem habitudo in quadam mensura constitit: & ideo quando continuata præsentia delectabilis superexcedit mensurã naturalis habitudinis efficit remotio ei' delectabilis. Ex parte verò ipsiꝰ cognitionis, qa homo desiderat cognoscere aliquod totũ & perfectũ. cũ ergo aliqua nõ possint apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, vt vnum transeat, & alterum succedat: & sic totum sentiatur. Vnde Aug. dicit in 4. Confes. * Nõ vis vti quæ stare syllabã, sed transuolare, vt alię veniant vt totum audias. Ita sẽper omnia ex quibus vnum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plùs delectant omnia quam singula si possint sẽtiri omnia. Si ergo sit aliqua res, cuiꝰ natura sit intrãsmutabilis: & nõ possit in ea fieri excessus naturalis habitudinis per continuationẽ delectabilis: & quæ possint totum suũ delectabile simul intueri, nõ erit ei trãsmutatio delectabilis: & quantum aliquæ delectationes plus ad hoc accedũt, tato plus continuari possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ id quod mouetur, etsi nondũ habeat perfectè id, ad quod mouetur, incipit tamen iam aliquid habere eius ad quod mouet: & secundũ hoc ipse motus habet aliquid delectationis. deficit tamen à delectationis perfectione, nã perfectiores delectationes sunt in reb. immobilibus, motꝰ et efficitur delectabilis inquantũ per ipsũ fit aliquid conueniẽs, quod prius conueniens non erat: vel definit esse, vt supra dictum est. *

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ motus laborem & lassitudinem inducit, secundũ quod transcendit habitudinem naturalẽ: sic autẽ motus nõ est delectabilis, sed secundum quod remouetur contraria habitudinis naturalis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd id, quod est consuetum, efficitur delectabile inquãtũ

Prima secundæ S. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficitur naturale. nā cōsuetudo est quasi altera natura: motus autem est delectabilis, nō quidem quo receditur à cōsuetudine, sed magis secundū quod per ipsum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ posset prouenire ex assiduitate alicuius operationis. Et sic ex eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis & motus.

ARTICVLVS III.

¶ Virum spes & memoria sint causa delectationis.

Infrà q. 40 ar. 8. & 22. q. 30, art. 1. ad 3. & 12. Male. 6. 50. 5. li. 2. ortho. fid. c. 12.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod memoria & spes non sint causæ delectationis. Delectatio enim est de bono præsenti, vt Dam. dicit. Sed memoria & spes sunt de absenti. est enim memoria præteritorū, spes verò futurorū. ergo memoria & spes non sunt causæ delectationis.

2 ¶ Præterea, Idem non est causa contrariorum: sed spes est causa afflictionis. Dicitur enim Prouerbior. 13. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo spes non est causa delectationis.

3 ¶ Præterea, Sicut spes cōuenit cū delectatione in eo quod est de bono, ita etiā & concupiscentia & amor: non ergo magis debet assignari spes causa delectationis, quam concupiscentia vel amor.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 12. Spe gaudentes. Et in Psalm. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ delectatio causatur ex præsentia boni conuenientis, secundum quod sentitur, vel qualitercunq; percipitur. Est autem aliquid præses nobis dupliciter. Vno modo secūdum cognitionem prout scilicet cognitum est in cognoscēte secundam suam similitudinē. Alio modo secūdum rem, prout scilices vnum alteri realiter coniungitur, vel actu vel potentia secundum quemcunque coniunctionis modum. Et quia maior est coniunctio secundum rem, quàm secundum similitudinem, quæ est coniunctio cognitionis. item maior est coniunctio rei in actu quàm in potētia: ideo maxima est delectatio, q̄ fit per sensum qui requirit præsentiam rei sensibilis, secundum autē gradum tenet delectatio spei, in quā non solū est delectabilis coniunctio secundum apprehensionem, sed etiam secundum facultatem vel possibilitatem adipiscendi bonū, quod delectat: tertiū autē gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet solam cōiunctionem aprehensionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd spes & memoria sunt quidem eorum, quę sunt simpliciter absentia, quæ tamē secundum quid sunt presentia scilicet vel secundum apprehensionem solam, vel secundum apprehensionem & facultatem ad minus æstimatam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet idem ſm diuersa esse causam contrariorum. sic igitur spes inquantum habet præsentem æstimationē boni futuri, delectationē causat: inquantum autē caret præsentia eius, causat afflictionē.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ amor & concupiscentia delectationē causant: omne enim amatū fit delectabile amanti, eo quòd amor est quædam vnio, vel connaturalitas amantis ad amatum. similiter etiam omne concupitū, est delectabile concupiscenti: cum cōcupiscentia sit præcipuè appetitus delectationis. sed tamē spes inquantum importat quandam certitudinē realis præsentiæ boni delectantis, quam nō importat nec amor nec cōcupiscentia: magis ponitur causa delectationis quàm illa, & similiter magis quam memoria, quæ est de eo quod iam transiit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum tristitia sit causa delectationis.

Infrà q. 35. art. 5. ad 1. & 40. 4. & 1. 60.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tristitia non sit causa delectationis. Contrarium enim nō est causa contrarij: sed tristitia cōtrariatur delectationi: ergo non est causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Contrariorū cōtrarij sunt effectus: sed delectabilia memorata sunt causa delectationis. ergo tristitia memorata sunt causa doloris & non delectationis.

3 ¶ Præterea, Sicut se habet tristitia ad delectationem, ita odium ad amorem: sed odium non est causa amoris: sed magis econuerso, vt suprà dictum est. ergo tristitia non est causa delectationis.

q. 29. ar. 2.

¶ SED CONTRA est, quod in Psalm. 41. dicitur, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Per panem autē refectio delectationis intelligitur. ergo lacrymæ, quæ ex tristitia oriuntur, possunt esse delectationis causa.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tristitia potest dupliciter considerari. Vno modo secūdū quod est in actu. Alio modo secundum quod est in memoria, & vtroque modo tristitia potest esse delectationis causa. Tristitia quidē in actu existens est causa delectationis, inquantū facit memoriā rei dilectæ, de cuius absentia aliquis tristatur, & tamen de sola eius apprehensione delectamur. memoria autem tristitiæ fit causa delectationis propter subsequentem euasionē: nā cum aliquid malo accipitur in ratione boni. vnde ſm quod homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus & dolorosis, accrescit ei gaudij materia, ſm quod Augustin. dicit vigesimo secundo de Ciuitate Dei, Quòd sæpe lætri tristium meminimus, & sani dolorū sine dolore: & inde læti & grati sumus. Et in octaua Confessionis dicit, Quòd quanto maius fuit periculum in prælio, tanto magis erit gaudium in triumpho.

Ca. 11. to. 1.

Cap. 1. to. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contrariū quandoque per accidens est causa cōtrarij, sicut frigidum quandoque calefacit: vt dicitur in 8. Phys. & similiter tristitia per accidens est delectationis causa, inquantum fit per eam apprehensio alicuius delectabilis.

Tex. 8.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tristia memorata inquantum sunt tristia & delectabilibus contraria, non causant delectationem, sed inquantum ab eis homo liberatur, & similiter memoria delectabilium ex eo, quòd sunt amissa, potest causare tristitiam.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ odium etiam per accidens potest esse causa amoris: prout scilicet aliqui diligūt se, inquantum conueniunt in odio vnius & eiusdem.

ARTICVLVS V.

¶ Virum actiones aliorum sint nobis causa delectationis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd actiones aliorum non sint nobis delectationis causa. Causa enim delectationis est proprium bonum coniunctum, sed aliorum operationes non sunt nobis coniunctæ: ergo non sunt nobis causa delectationis.

2 ¶ Præterea, Operatio est proprium bonum operantis: si igitur operationes aliorum sint nobis causa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis causa: quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea, Operatio est dectabilis, inquantū procedit ex habitu nobis innato: vnde dicitur in 2. Ethic. quòd signū generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationem: sed operationes aliorum non procedunt ex habitibus qui in nobis sunt, sed interdum ex habitibus qui sunt in operantibus: non ergo operationes aliorum sunt nobis delectabiles, sed ipsis operantibus.

Cap. 3.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in secunda Canonica Ioannis, Gauisus sum valde: quia inueni vnum de filiis tuis ambulantem in veritate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, ad delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio proprij boni, & cognitio proprij boni consecuti. Tripliciter ergo operatio alterius pot esse delectationis causa. Vno modo inquātum per operationem alicuius cōsequimur aliquod bonum, & secundum hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt, sunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio est delectabile. Alio modo secūdum quòd per operationes aliorū efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æstimatio proprij boni: & propter hoc homines delectantur in hoc quòd laudantur, vel honorantur ab aliis: quia scilicet per hoc accipiunt æstimationem in seipsis aliquod bonum esse: & quia ista æstimatio fortius generatur ex testimonio honorū & sapientium, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator est apparens laudator, propter hoc etiam adulationes quibusdam sunt delectabiles. Et quia amor est alicuius boni, & admiratio est alicuius magni, ideirco amari ab aliis & in admiratione haberi est delectabile, inquantum per hoc fit homini æstimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis: in quibus aliquis delectatur. Tertio

Art. 1.

tio modo, inquantum ipsæ operationes aliorum si sint bonæ, æstimantur, vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æstimare amicum quasi eundem sibi: & propter odium quod facit æstimare bonum alterius esse sibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur primo ad Corinth. decimotertio quòd charitas nō gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod operatio alterius potest esse mihi coniuncta vel per effectum, sicut in primo modo, vel per apprehensionem, sicut in secundo modo: vel per affectionem, sicut in tertio modo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit quantum ad tertium modum, non autem quantum ad duos primos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operationes aliorum etsi non procedant ex habitibus qui in me sunt, causant tamen in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æstimationem siue apprehensionem proprij habitus, vel procedūt ex habitu illius, qui est vnum mecum per amorem.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum benefacere alteri sit causa delectationis.

Ar. prace.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ benefacere alteri non sit delectationis causa. Delectatio enim causatur, ex consecutione proprij boni, sicut suprà dictum est: sed benefacere non pertinet ad consecutionem proprij boni, sed magis ad emissionē: ergo magis videtur esse causa tristitiæ quā delectationis.

Cap. 1:

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in quarto Ethicorum, q̄ illiberalitas connaturalior est hominibus, quàm prodigalitas: sed ad prodigalitatem pertinet benefacere alijs, ad illiberalitatem autem pertinet desistere à benefaciendo: cum ergo operatio connaturalis sit delectabilis vnicuique, vt dicitur in septimo & decimo Ethicorum, videtur quòd benefacere alijs non sit causa delectationis.

Lib. 7. c. 12. & 13. & lib. 10. cap. 4. & 5.

3 ¶ Præterea, Contrarij effectus ex contrarijs causis procedunt: sed quædam quæ pertinent ad malefacere, sunt naturaliter homini delectabilia. sicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire quantum ad iratos: vt dicit Philosophus in primo Rhetoric. ergo benefacere magis est causa tristitiæ quam delectationis.

Capitul. 11.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 5. Politicorum, quòd largiri & auxiliari amicis, aut extraneis est delectabilissimum.

Lib 1. ca. 3.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc ipsum, quod est benefacere alteri, potest tripliciter esse delectationis causa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod est bonum in altero constitutum: & secundum hoc inquantum bonum alterius reputamus quasi nostrum bonum, propter vnionem amoris delectamur in bono, quod per nos fit alijs præcipuè amicis, sicut in bono proprio. Alio modo per comparationem ad finem: sicut cum aliquis per hoc quòd alteri benefacit, sperat consequi aliquod bonum sibiipsi, vel à Deo, vel ab homine, spes autem delectationis est causa. Tertiò modo per comparationem ad principium. & si hoc, quod est benefacere alteri, potest esse delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum vnum est facultas benefaciendi. & secundum hoc benefacere alteri fit delectabile inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in seipso existentis, ex quo possit alijs communicare, & ideo homines delectantur in filijs & operibus proprijs, sicut quibus communicat proprium bonum. Aliud principium est habitus inclinans, secundum quem benefacere fit alicui connaturale, vnde liberales delectabiliter dāt alijs. Tertium principium est motiuum: puta cum aliquis mouetur ab aliquo, quem diligit ad benefaciendum alicui. omnia enim, quę facimus vel patimur propter amicum, delectabilia sunt, quia amor præcipua causa delectationis est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd emissio inquantum est indicatiua proprij boni, est delectabilis: sed inquantum euacuat proprium bonum, potest esse contristans, sicut quando est immoderata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prodigalitas habet immoderatam emissionem, quæ repugnat naturæ: & ideo prodigalitas dicitur esse contra naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quod vincere, redarguere & punire non est delectabile inquantum est in malum alterius, sed inquantum pertinet ad proprium bonum, quod plus homo amat quàm odiat malum alterius: vincere enim est delectabile naturaliter, inquantum per hoc fit æstimatio propriæ excellentiæ. & propter hoc omnes ludi in quibus est concertatio, & in quibus potest esse victoria, sunt maximè delectabiles: & vniuersaliter omnes concertationes secundum quod habent spem victoriæ. Redarguere autē & increpare potest esse dupliciter delectationis causa. Vno modo inquantum facit homini imaginationem propriæ sapientiæ & excellentiæ: increpare enim & corripere est sapientum & maiorum. Alio modo secundū q̄ aliquis increpando & reprehendendo, alteri benefacit, quod est delectabile, vt dictum est: iratus autem est delectabile punire, inquantum videtur remouere apparentē minorationem, quæ videtur esse ex præcedenti læsione, cum enim aliquis est ab alio læsus, videtur per hoc ab alio minoratus esse, & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionem læsionis. Et sic patet quòd benefacere alteri, per se potest esse delectabile: sed malefacere alteri non est delectabile, nisi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum similitudo sit causa delectationis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo non sit causa delectationis. Principari enim & præesse quandam dissimilitudinē important: sed principari, & præesse naturaliter est delectabile: vt dicitur in primo Rhetoric. ergo dissimilitudo magis est causa delectationis, quàm similitudo.

Cap. 11.

2 ¶ Præterea, Nihil magis est dissimile delectationi quàm tristitia: sed illi qui patiuntur tristitiam, maximè sequuntur delectationes, vt dicitur in 7. Ethico. ergo dissimilitudo est magis causa delectationis, quàm similitudo.

Cap. 14.

3 ¶ Præterea, Illi, qui sunt repleti aliquibus delectationibus, non delectantur in eis, sed magis fastidiunt eas, sicut patet in repletione ciborum. non ergo similitudo est delectationis causa.

¶ SED CONTRA est, quòd similitudo est causa amoris, vt dictum est suprà, amor autem est causa delectationis. ergo similitudo est causa delectationis.

q. 27. art. 3.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd similitudo est quædam vnitas. vnde id, quod est simile inquantum est vnum, est delectabile, sicut & amabile, vt suprà dictum est. & si quidē id, quod est simile, proprium bonum non corrumpat, sed augeat, est simpliciter delectabile: puta homo homini, & iuuenis iuueni. si vero sit corruptiuum proprij boni, sic per accidens efficitur fastidiosum vel contristans, non quidem inquātum est simile & vnum, sed inquantum corrumpit id, quod est magis vnum: quòd autem aliquid simile corrumpat proprium bonum, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit mensuram proprij boni per quendam excessum. bonum enim præcipuè corporale, vt sanitas, in quadam commensuratione consistit, & propter hoc superabundantes cibi, vel quilibet delectationes corporales fastidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad proprium bonum, sicut figuli abominantur alios figulos, non inquantum sunt figuli, sed inquantum per eos amittunt excellentiam propriam, siue proprium lucrum, quæ appetunt sicut proprium bonum.

q. 27. art. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum sit quædam communicatio principantis ad subiectum, est ibi quædam similitudo, tamen secundum quandam excellentiam: eo quòd principari & præesse pertinent ad excellentiam proprij boni. sapientum enim & meliorum est principari & præesse. vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, vel quia per hoc quòd homo principatur & præest, aliis benefacit, quod est delectabile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id, in quo delectatur tristatus, etsi non sit simile tristitiæ, est tamen simile homini cōtristato: quia tristitiæ contrariantur proprio bono eius, qui tristatur, & ideo appetitur delectatio ab his, qui in tristitia sunt: vt conferens ad proprium bonum inquantum est medicatiua contrarij. & ista est causa quare delectationes corporales quibus sunt contrariæ quædam tristitiæ, magis appetuntur quam delectationes intellectuales, quæ non habent contrarietatē tristitiæ, vt infra dicetur. Exinde etiam est, quòd omnia animalia naturaliter appetunt delectationem, quia semper animal laborat per sensum & motum. & propter hoc etiā iuuenes maximè delectationes appetunt propter multas

q. 25. art. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Supr. Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum octauum.*

Circa octauum eiusdem trigesimæsecundæ quæstionis articulum, reliquis non aliter discussis, scito quòd ad mirans in ipso admirationis actu videtur habere tria. Primò nouæ, ratæ, vel arduæ, rei intuitum desideratum: Secundò, collationem illius cum occulta causa: Tertiò, naturalem quandam concupiscentiam cognoscendi causam, sicut vniuersaliter imperfecta appetunt perfici. Et propterea admirari constituit habentem in id quod est secundum naturam. Nosse enim & conferre, & appetere scire, connaturalia sunt, & naturaliter in his gaudet anima. Præter hæc autem tria, quæ omni miranti communia videntur, inest scrutatoribus causarum rationalis concupiscentia sciendi causam, quæ est causa delectationis, sicut cæteræ desideria: vt in articulo tertio ad tertium habes.

Cap.14.

lib.2.c.22.

Cap. 2.

Cap.7.

Cap.12 & 21.et li.10. cap. 4. & 5.

Tract. 24. sum. 9.

Cap. 11.

Ar.1.ad3.

Artic.3.

Cap.1.

Cap. 11.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum admiratio sit causa delectationis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd admiratio non sit causa delectationis. Admirari enim est ignorantis naturæ: vt Damasc. dicit,* sed ignorantia non est delectabilis, sed magis scientia. ergo admiratio non est causa delectationis.

2 ¶Præterea, Admiratio est principium sapientiæ, quasi via ad inquirendū veritatem: vt dicitur in principio Metaph.* Sed delectabilius est contemplari iam cognita, quàm inquirere ignota: vt Philosophꝰ dicit in 10. Ethicor.* cum hoc habeat difficultatem & impedimentum, illud autem non habeat: delectatio autem causatur ex operatione non impedita, vt dicitur in 7. Ethicor.* ergo admiratio non est causa delectationis: sed magis delectationem impedit.

3 ¶Præterea, Vnusquisque in consuetis delectatur, vnde operationes habituum per cōsuetudinem acquisito sunt delectabiles: sed consueta non sunt admirabilia, vt dicit Augustinus. super Ioannem,* ergo admiratio contrariatur causæ delectationis.

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in primo Rhetor.* quòd admiratio est delectationis causa.

¶RESPONDEO dicendum, quòd adipisci desiderata est delectabile, vt suprà dictum est:* & ideo quanto alicuius rei amatæ magis accrescit desiderium, tanto magis per adeptionem accrescit delectatio: etiam in ipso augmento desiderij sit augmentum delectationis secundum quod fit etiam spes rei amatæ, sicut suprà dictum est,* quòd ipsum desiderium quoddam sciendi, quod in homine contingit ex hoc, quòd videt effectum, & ignorat causam: vel ex hoc, quòd causa talis effectus excedit cognitionem aut facultatem ipsius: & ideo admiratio est causa delectationis inquantum habet adiunctam spem consequendi cognitionem eius, quod scire desiderat, & propter hoc omnia admirabilia sunt delectabilia: sicut quæ sunt rara, & omnes repræsentationes rerum, etiam quæ in se non sunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia conferre vnū alteri est proprius & connaturalis actus rationis: vt Philosophus dicit in sua Poetica:* & propter hoc etiam liberari a magnis periculis magis est delectabile: quia est admirabile, vt dicitur in primo Rhetoric.*

Tract. 24. sum. 9.

Cap. 11.

Ar.1.ad3.

Artic.3.

Cap.1.

Cap. 11.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd admiratio non est delectabilis inquantum habet ignorantiam, sed inquantū habet desiderium addiscendi causam, & inquantum admirans aliquid nouum addiscit, scilicet talem esse, quem non æstimabat.

¶Ad secundum dicendum, quòd delectatio duo habet, scilicet quietem in bono, & huiusmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum sit perfectius contemplari veritatem cognitam, quàm inquirere ignotam, contemplationes rerum scitarum per se loquendo, sunt magis delectabiles, quàm inquisitiones rerum ignotarum. Vnde per accidens, quantum ad secundum contingit, quòd inquisitiones sunt quandoque delectabiliores, secundum quòd ex maiori desiderio procedunt: desiderium autem maius excitatur per ceptione ignorantiæ: vnde maxime homo delectatur in his, quæ de nouo inuenit aut addiscit.

¶Ad tertium dicendum, q̄ ea, quæ sunt consueta, sunt delectabilia ad operandum, inquantum sunt quasi connaturalia: sed tamen ea, quæ sunt rara, possunt esse delectabilia, vel ratione cognitionis: quia desideratur eorum scientia, inquantū sunt mira: vel ratione operationis, quia ex desiderio magis inclinatur mens ad hoc quòd intense in nouitate operetur, vt dicitur in decimo Ethicorum:* perfectior enim operatio causat perfectiorem delectationem. *Cap. 4.*

QÆSTIO TRIGESIMATERTIA,

De effectibus delectationis, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus delectationis.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum delectationis sit dilatare. ¶Secundò vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium. ¶Tertiò, vtrum delectatio impediat vsum rationis. ¶Quartò, vtrum delectatio perficiat operationem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum delectationis sit dilatare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dilatatio non sit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere: secundum quod dicit Apostolus secund. ad Corinth. sex. 6. Cor nostrum dilatatum est. Vnde & de præcepto charitatis in Psalm. 118. dicitur, Latum mandatum tuum nimis: sed delectatio est alia passio ab amore. ergo dilatatio nō est effectus delectationis. *Infrà q8. 17. articu. 2. co.*

2 ¶Præterea, Ex hoc quòd aliquid dilatatur, efficitur capacius ad recipiendum: sed receptio pertinet ad desiderium, quod est rei nondū habitæ. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad desiderium quàm ad delectationem.

3 ¶Præterea, Constrictio dilatationi opponitur: sed constrictio videtur ad delectationem pertinere: nam illud constringimus, quod firmiter volumꝰ retinere: & talis est affectio appetitus circa rem delectantem: ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

¶SED CONTRA est, quod ad expressionem gaudij dicitur Isa. 60. Videbis & affluues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit, vt lætitia nominetur: sicut suprà dictum est.*

Q. 31. ar. 3

¶RESPONDEO dicendum, quòd latitudo est quædam dimensio magnitudinis corporalis: vnde in affectionibus animæ non nisi secundum metaphoram dicitur: dilatatio autem dicitur quasi motus ad latitudinem: & competit delectationi secundum duo, quæ ad delectationem requiruntur. Quorum vnum est ex parte apprehensiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni conuenientis: ex hac autem apprehensione apprehendit se homo perfectionem quandam adeptum, quæ est spiritualis magnitudo: & secundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari seu dilatari. Aliud autem est ex parte appetitiuæ virtutis, quæ assentit rei delectabili, & in ea quiescit, quodammodo se præbens ei ad eam interius capiendam: & sic dilatatur affectus hominis per delectationem, quasi se trahens ad continendum interius rem delectantem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphoricè, idem diuersis attribui secūdum diuersas similitudines: & secundum hoc dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiusdam extensionis, inquantum affectus amantis ad alios extenditur: vt curet non solum quæ sua sunt, sed quæ aliorum: ad delectationem vero pertinet dilatatio, inquantum aliquid in seipso ampliatur, vt quasi capacius reddatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd desiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei desideratæ, sed multo magis ex præsentia rei iam delectantis: quia magis præbet se animus rei iam delectanti: quàm rei non habitæ desideratæ, cum delectatio sit finis desiderij.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui delectatur, constringit quidem rem delectantem, dum ei fortiter inhæret, sed cor suum ampliat, vt perfectè delectabili fruatur.

¶ART

ARTICVLVS II.

Vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium.

10. dist. 49. q 3. arti. 2. ad 2. q.23 art.1. Cor.1.30.ar tic.2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non causet desiderium suiipsius. Omnis enim motus cessat cum peruenerit ad quietem, sed delectatio est quasi quædam quies motus desiderij vt suprà dictum est:* cessat ergo motus desiderij cum ad delectationem peruenerit. non ergo delectatio causat desiderium.

2 ¶Præterea, Oppositum non est causa sui oppositi sed delectatio quodammodo desiderio opponitur ex parte obiecti: nam desiderium est boni non habiti, delectatio vero boni nā habiti. ergo delectatio non causat desiderium suiipsius.

3 ¶Præterea, fastidium desiderio repugnat: sed delectatio plerunque causat fastidium: non ergo facit sui desiderium.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Iohann. quarto. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Per aquam autem significatur secundum Augustin.* delectatio corporalis. *Tract 15. super Ioan. tom. 9.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd delectatio dupliciter potest considerari. Vno modo secundum quod est in actu, alio modo secundum quod est in memoria. Item sitis vel desiderium potest dupliciter accipi. Vno modo propriè secundum quod importat appetitum rei non habitæ. Alio modo communiter secundum quod importat exclusionem fastidij, secundum igitur quod est in actu, delectatio non causat sitim vel desiderium suiipsius, per se loquendo, sed solum per accidens. Si tamen sitis vel desiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non causat simpliciter sitim vel desiderium, nam delectatio est affectio appetitus circa rem præsentem, sed contingit rem præsentem non perfectè haberi: & hoc potest esse vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis: ex parte quidem rei habitæ, eo quòd res habita non est tota simul, vnde successiuè recipitur. & dum aliquis delectatur in eo quod habet, desiderat potiri eo, quod restat: sicut qui audit primam partem versus, & in hoc quòd delectatur desiderat alteram partem versus audire: vt Augustin. dicit 4. Confess.* Et hoc modo omnes ferè delectationes corporales faciunt sui ipsarum sitim quousque consumentur, eo quòd tales delectationes consequuntur aliquem motum, sicut patet in delectationibus ciborum. ex parte autem ipsius habentis, sicut cum aliquis aliquam rem in se perfectam existentem non statim perfectè habet, sed paulatim acquirit: sicut in mundo isto percipientes aliquid imperfectè de diuina cognitione, delectamur, & ipsa delectatio excitat sitim vel desiderium perfectæ cognitionis. secundum quod potest intelligi, quod habetur Eccles. 24. Qui bibunt me, adhuc sitient. Si vero per sitim vel desiderium intelligatur, sola intentio affectus tollens fastidium, sic delectationes spirituales maximè faciunt sitim vel desiderium suiipsarum. delectationes enim corporales, quia argumentatæ, vel continuatæ faciunt superexcrescentiam naturalis habitudinis, efficiuntur fastidiosæ, vt patet in delectatione ciborum. & propter hoc quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, fastidit eas: & quandoque appetit aliquas alias. sed delectationes spirituales non superexcrescunt naturalem habitudinem, sed perficiunt naturam. vnde cum peruenerit ad consummationem in ipsis, tunc sunt magis delectabiles, nisi fortè per accidens, inquantum operationi contemplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per assiduitatem operandi lassantur. Et per hunc modū etiam potest intelligi quod dicitur Eccle. 24. Qui bibit me, adhuc sitiet. Quia etiam de Angelis, qui perfectè Deum cognoscunt, & delectatur in ipso, dicitur 1. Petri 1. quòd desiderant in eū conspicere. Si vero consideretur delectatio prout est in memoria & nō in actu, sic per se nata est causare suiipsius sitim & desiderium: quando scilicet homo redit ad illam dispositionē, in qua erat sibi delectabile, quod prætenijt: si vero immutans sit ab illa dispositione, memoria delectationis non causat in eo delectationem, sed fastidium: sicut pleno existenti, memoria cibi.

Cap.11.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando delectatio est perfecta, tunc habet commodam quietem, & cessat motus desiderij tendentis in non habitum. sed quando imperfectè habetur, tunc non omnino cessat motus desiderij tendentis in non habitum.

¶Ad secundum dicendum, q̄ id quod imperfectè habetur, secundum quid habetur, & secundum quid nō habetur: & ideo simul de eo potest esse & desiderium & delectatio.

¶Ad tertium dicendum, quòd delectationes, alio modo causant fastidium, & alio modo desiderium: vt dictum est.* *In corp.*

ARTICVLVS III.

¶Vtrum delectatio impediat vsum rationis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio nō impediat vsum rationis. Quies enim maximè confert ad debitum rationis vsum. vnde dicit in 7. Physic.* q̄ in sedendo & quiescendo fit anima sciens & prudens. Et Sapient. 8. Intrans in domum meam cōquiescam cum illa, scilicet sapientia: sed delectatio est quædam quies. ergo non impedit, sed magis iuuat rationis vsum. *Infrà q.34. artic 1.ad 1. Et 2.2.q 15. art 3. & q. 51.ar.6 Et 4. dist. 49. q.3. ar.2.q. 1. ad 3. & ar.5.q 1.ad 4. Et ma.q. 10.art.1. ad 7.*

2 ¶Præterea, Ea quæ non sunt in eodem, etiam si sint cōtraria, non se impediunt. sed delectatio est in parte appetitiua, vsus autem rationis in parte apprehensiua. ergo delectatio non impedit rationis vsum. *Text.20.*

3 ¶Præterea, Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo transmutari ab ipso. sed vsus apprehensiuæ virtutis magis mouet delectationem, quàm à delectatione moueatur, est enim causa delectationis. ergo delectatio non impedit vsum rationis.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 6. Ethico.* quòd delectatio corrumpit existimationem prudentiæ. *Cap 5.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dicitur in 10. Ethic.* Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ vero impediunt. Est ergo quædā delectatio, quæ habetur de ipso actu rationis, sicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando: & talis delectatio non impedit vsum rationis, sed adiuuat: quia illud attentius operamur, in quo delectamur: attētio aūt adiuuat operationē. sed delectationes corporales impediūt vsum rationis triplici rōne. Primò quidē ratione distractionis, quia sicut iā dictū est.* ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus, cum aūt intentio fortiter inhæserit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocatur & secundū hoc si delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vsum rationis, ad se intentionē animi attrahendo, vel multum impediet. Secūdò, ratione contrarietatis: quædam enim delectationes maximè superexcedentes sunt contra ordinem rationis, & per hunc modum Philosophus dicit in 6. Ethico.* quòd delectationes corporales corrūpunt existimationem prudentiæ, nō autem existimationem speculatiuā: cui delectatio nō contrariatur: puta q̄ triāgulus habet tres angulos æquales duobus rectis: secundum autem primum modum vtranque impedit. Tertio modo secundum quādam ligationem: inquantum scilicet ad delectationem corporalem sequitur quædā trāsmutatio corporalis, maior etiam, quàm in aliis passionibus quanto vehementius afficitur appetitus ad rem præsentem, quàm ad rē absentem: huiusmodi autem corporales perturbationes impediunt vsum rationis sicut patet in vinolentis, qui habent vsum rationis ligatum, vel impeditum. *Cap.5.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd delectatio corporalis habet quidem quietem appetitus in delectabili: quæ quies interdū contrariatur rationi, sed ex parte corporis sem per habet transmutationem, & quantum ad vtrunque impedit rationis vsum.

¶Ad secundum dicendum, quòd vis appetitiua & apprehensiua sunt quidem diuersæ partes, sed vnius animæ: & ideo cū intentio animæ vehementer applicatur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

¶Ad tertium dicēdum, quòd vsus rationis requirit debitum vsum imaginationis & aliarum virium sensitiuarum, quæ vtū tur organo corporali: & ideo ex transmutatione corporali vsus rationis impeditur, impedito actu virtutis imaginatiuæ & aliarum sensitiuarum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum delectatio perficiat operationem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd delectatio non perficiat operationem. Omnis enim humana operatio ab vsu rationis dependet: sed delectatio impedit vsum rationis, vt dictum est:* ergo delectatio non perficit, sed debilitat operationem in humanam. *Infrà q 34. ar. 4. ad tertium. & q. 40. ar. 2. co. Et 4 dist. 17. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 3. Et veri. q. 26. art 10 cor. & ad 2.*

2 ¶Præterea, Nihil est perfectiuum suiipsius vel suæ causæ. sed delectatio est operatio: vt dicitur in 7.* & 10.* Ethi. quòd oportet, vt intelligatur, vel essentialiter vel causaliter. ergo delectatio non perficit operationem. *Ar. phys. lib 7 ca. 2. & 15 & lib 10 ca. 4. & 6.*

¶Præterea,

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionem trigesimamquartam.

OMissa quęstione trigesimatertia, circa quæstione trigesimam quartam adueꝛte quod Author postꝛactatum de bonitate & malitia passionum in cõmunꝛi, examinare bonitatẽ & malitiam passionũ in speciali: circa duas tantum passiones, scilicet delectationem & tristitiam, quæstiones mouet sigillatim de bonitate & malitia: & ratio est, quia ad istas terminantur omnes aliæ passiones, & ab eis quodammodo regulantur: vt infra habetur.

Ar. præce.

Cap. 4.

¶ Præterea, Si delectatio perficit operationẽ, aut perficit ipsam sicut finis, aut sicut forma, aut sicut agẽs: sed nõ sicut finis, quia operationes nõ requirũtur propter delectationẽ, sed magis e conuerso, vt supra dictũ est: * nec iterum per modũ efficientis: quia magis operatio est causa efficiens delectationis: nec iterũ sicut forma: nõ enim perficit delectatio operationem, vt habitus quidã secundũ Philosophum in 10. Ethic. * delectatio ergo nõ perficit operationem.

¶ SED CONTRA est quod dicit ibidem, quòd delectatio operationem perficit.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd delectatio dupliciter operationẽ perficit. Vno modo per modũ finis, nõ quidẽ secundum quod finis dicitur id, propter quod aliquid est, sed secundũ quod omne bonum completiuè superueniens potest dici finis: & secundũ hoc dicit Philosophus in 10. Ethi. * quòd delectatio perfícit operationem, sicut quidam superueniens finis: inquantum scilicet super hoc bonum, quod est operatio, superuenit aliud bonum quod est delectatio, quę importat quietationẽ appetitus in bono prę supposito. Secundò modo ex parte causæ agentis, non quidẽ directè: quia Philosophus dicit in 10. Ethic. * quod perficit operationẽ delectatio, nõ sicut medicus sanũ, sed sicut sanitas: indirectè autem, inquantũ scilicet agens, quia delectatur in sua actione vehementius attendit ad ipsam, & diligentius eam operatur: & secundum hoc dicitur in 10. Ethic. * quòd delectationes adaugent proprias operationes. & impediunt extraneas.

Cap. 4.

Cap. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nõ omnis delectatio impedit actum rationis: sed delectatio corporalis, quę non consequitur actum rationis, sed actum concupiscibilis, qui per delectationem augetur: delectatio autem, quæ consequitur actum rationis fortificat rationis vsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur in 2. Phisicorum. * Contingit quòd duo subinuicem sunt causa, ita quod vnum sit causa efficiens, & aliud causa finalis alterius: & per hunc modum operatio causat delectationem, sicut causa efficiens: delectatio autem perficit operationem per modum finis: vt dictum est. *

Tex. 30.

In corp.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

QVÆSTIO TRIGESIMAQVARTA, De bonitate & Malitia delectationum, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate & malitia delectationum.

¶ Circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum omnis delectatio sit mala. ¶ Secundò, dato quod non, vtrum omnis delectatio sit bona. ¶ Tertiò, vtrum aliqua delectatio sit optima. ¶ Quartò, vtrum delectatio sit mensura vel regula, secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum omnis delectatio sit mala.

4. dist. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. cor. Et ve. i. q. 15. ar. 4. Et 10. Ethic. lec. 1. 2. 3. & 4.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis delectatio sit mala. Illud enim quod corrũpit prudentiam, & impedit rationis vsum, videtur esse secundum se malũ: quia bonũ hominis est secũdũ rationem esse, vt Dion. dicit in 4. ca. De diui. nom. sed delectatio corrũpit prudentiã & impedit rationis vsum, & tanto magis, quanto delectationes sunt maiores: vnde in delectationibꝰ venereis, quæ sunt maximæ impossibile est aliquid intelligere, vt dicitur in 7. Ethic. * Et Hiero. * etiã dicit super Mat. quod illo tẽpore, quo cõiugales actꝰ geruntur, præsentia Sancti Spiritus nõ dabit, etiã si Prohheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur. ergo delectatio est secundum se malum: ergo omnis delectatio mala.

Cap. 11. Epde meno gamia tom 1.

Cap. 5.

2 ¶ Præterea, Illud quod fugit virtuosus, & pſequitur aliꝰ deficiens a virtute, videtur esse secundũ se malũ & fugiendũ quia. vt dicit in 10. Ethi. * Virtuosus est quasi mensura & regula humanorum actuũ. Et apostolus dicit 1. ad Cor. 2. Spiritualis iudicat oĩa: sed pueri & bestię, in quibus nõ est virtus, prosequuntur delectationes, fugit autem eas temperatus. ergo delectationes secundum se sunt malæ & fugiendæ.

3 ¶ Præterea, Virtus & ars sunt circa difficile & bonum: vt dicitur in secundo. Ethic. * sed nulla ars ordinata est ad delectationem. ergo delectatio non est aliquid bonum.

Capite 3.

¶ SED CONTRA est quod in Psalm. 36. dicitur, Delectare in Domino, cum igitur ad nihil mali authoritas diuina inducat, videtur quòd non omnis delectatio sit mala.

Ca. 1. & 3.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur in decimo. Ethic. * Aliqui posuerunt omnes delectationes esse malas: cuius ratio videtur fuisse, quia intentionem suam referebant ad solas delectationes sensibiles & corporales, quæ sunt magis manifestæ, nam & in cæteris intelligibilia à sensibilibus antiqui Philosophi non distinguebant, nec intellectum à sensu: vt dicitur in libr. de anima. * delectationes autem corporales arbitrabantur dicendum omnes esse malas, vt sic homines, qui ad delectationes immoderatas sunt proni, à delectationibus se retrahentes, ad medium virtutis proueniant. Sed hæc existimatio non fuit conueniens: cum enim nullus possit viuere sine aliqua sensibili & corporali delectatione, si illi, qui docent omnes delectationes esse malas, deprehendantur aliquas delectationes fuscipere, magis homines ad delectationes erunt procliues, exemplo operum: verborum doctrina prætermissa. In operationibus enim, & passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis mouent exempla quam verba. Dicendum est ergo aliquas delectationes esse bonas & aliquas esse malas. Est enim delectatio quies appetitiuæ virtutis in aliquo bono amato, & consequens aliquam operationem. Vnde huius ratio duplex accipi potest. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quiescens delectatur, bonum enim & malum in moralibus dicitur secundum quod conuenit rationi, vel discordat ab ea: vt suprà dictum est, * Sicut in rebus naturalibus aliquid dicitur naturale ex eo quòd naturæ conuenit, innaturale vero ex eo, quòd est à natura discordans. Sicut igitur in naturalibus est quædam quies naturalis: quæ scilicet ex eo quòd conuenit naturæ, vt cum graue quiescit deorsum: & quædam innaturalis, quæ est in eo, quòd repugnat naturæ, sicut cum graue quiescit sursum: Ita & in moralibus est quædam delectatio bona, secundum quod appetitus superior aut inferior requiescit in eo, quòd conuenit rationi: & quædam mala ex eo, quòd quiescit in eo, quòd à ratione discordat, & à lege Dei. Alia ratio accipi potest ex parte operationum, quarum quædam sunt malæ, & quædam bonæ: operationibus autem magis sunt affines delectationes, quæ sunt eis coniunctæ, quàm concupiscentiæ, quæ tempore eas præcedunt: vnde, cum concupiscentiæ bonarum operationum sint bonæ, malarum vero malæ, multo magis delectationes bonarum operationum sunt bonæ, malarum vero malæ.

Lib. 2. tex. 150.

Q. 23. ar. 1.

Lo. cit.

D. 257. 278

D. 853.

p. p. q. 61. ar. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * delectationes, quæ sunt de actu rationis non impediunt rationem neque corrumpunt prudentiam: sed delectationes extraneæ, cuiusmodi sunt delectationes corporales: quæ quidem rationis vsum impediunt (sicut suprà dictum est *) & per contarietatem appetitus, qui quiescit in eo, quod repugnat rationi, & ex hoc habet delectatio, quòd sit moraliter mala, vel secundum quandam dligationem rationis: sicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis sit in eo quod conuenit rationi, tamen impedit rationis vsum propter corporalem transmutationem adiunctam: sed ex hoc non consequitur malitiam moralem: sicut nec somnus, quo ligatur vsus rationis, moraliter est malus, si sit secundum rationem receptus, nam & ipsa ratio hoc habet, vt quãdoque rationis vsus intercipiatur. Dicimus tamen quòd huiusmodi ligamentum rationis ex delectatione in actu conjugali, etsi non habeat malitiam moralem, quia non est peccatum mortale nec veniale: prouenit tamen ex quadam morali malitia, scilicet ex peccato primi parentis: nam hoc in statu innocentiæ non erat, vt patet ex his quæ in primo dicta sunt. *

¶ Ad secundum dicendum, quòd temperans non fugit omnes delectationes, sed immoderatas & rationi nõ conuenientes, quòd autem pueri & bestiæ delectationes prosequantur, non ostendit eas vniuersaliter esse malas: quia in eis est naturalis appetitus à Deo, qui mouetur in id quod est ei conueniens.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ non omnis boni est ars, sed exteriorum factibilium, vt infrà dicetur: * circa operationes autẽ & passiones quæ sunt in nobis, magis est prudẽtia & virtus, quam ars: & tamẽ aliqua ars est factiua delectationis, scilicet pulmentaria & pigmentaria: vt dicitur in septimo Ethico. *

Q. 57. ar. 3.

capite 12.

¶ ARTI

¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum omnis delectatio sit bona.

4. dist. 49. q. 3. ar. 1. q. 2. ad 2. & arti. 4. q. 1. per 10. & 3. cor. Et 10. Ethic. lec. 1. & 3. & 4. p. p. q. 5. ar. 6. Ca. 6. & 7.

IN secundo artic. trigesimæquartæ quæstionis omisso primo dubio occurrit circa responsionem ad primum, pro quanto dicit quòd nihil est vtile quod non sit bonum: quia aut est sermo de bonitate naturæ, aut de bonitate moris. Si de bonitate naturæ, nulla est differentia inter vtile & delectabile: quia vtrunque est bonum tali bonitate. Si de bonitate morali, tunc falsa quoque est differentia: quia multa vtilia bona sunt mala moraliter, vt pote ad malum ducentia, sicut multa delectabilia mala sunt: moraliter mala opera consequentia.

Ex. primi.

¶ Ad hoc dicitur, quòd hic est sermo de bonitate morali, & quòd bonum vtile est secundum rationi consonans.

Cum enim dicis bonum vtile, dicis aliquid consonum rationi: sicut cũ dicis pascere esurientem: & in hoc differt vtile à delectabili, vt in litera significat aliquid consonum rationi. Delectabile vero consonum appetitui. Bonum autem & malum morale constituitur ex consonantia & dissonantia ad rationem, & non ad appetitum. Et ideo vtile non abstrahit à bono & malo morali, sicut delectabile, sed est bonum morale: nec per hoc sequitur, nullum bonum vtile esse malum moraliter, quoniam sicut pascere esurientem potest esse malum moraliter: vt si fiat propter adulterium, &c. ita multa bona vtilia possunt mala fieri dum ordinarentur ad malum.

¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulũ tertium.

IN articulo tertio dubium Thomistis molestum, occurrit propter illa verba, Aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter bona humana. Repugnat siquidem hoc doctrinæ Authoris tenentis operationem præcedentem, puta visionem Dei esse optimum inter bona humana.

¶ Ad hoc licet diuersimodè dici possit, puta quòd delectatio est optimum, vt accidens, operatio autem, vt substantia iuxta dictũ in quæstione secunda, articulo sexto, vel quòd delectatio est optimum in genere motuum appetitiuorum, vel quod est optimum secundum se, AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnis delectatio sit bona. Sicut enim in primo dictum est, * bonum in tria diuiditur, scilicet honestum, vtile, & delectabile: sed honestũ omne est bonum, & similiter omne vtile. ergo & omnis delectatiõ est bona.

2 ¶ Præterea, Illud secũdum se est bonũ quod non quæritur propter aliud, vt dicitur in primo Ethico. * sed delectatio non quæritur propter aliud ridiculum enim videtur ab aliquo quærere, quare vult delectari. ergo delectatio est p se bona. sed quod per se prędicatur de aliquo, vniuersaliter prædicatur de eo. ergo omnis delectatio est bona.

3 ¶ Præterea, Id quod ab omnibus desideratur, videtur esse per se bonum. nam bonum est quod omnia appetunt: vt dicitur in primo Ethicor. * sed omnes appetunt aliquam delectationem, etiam pueri & bestiæ, igitur delectatio est secundum se bonum. omnis ergo delectatio est bona.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerbio. 2. Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut aliqui Stoicorum posuerunt omnes delectationes esse malas, ita Epicurei posuerunt delectationem secundum se esse bonam, & per consequens delectationes omnes esse bonas qui ex hoc decepti esse videntur, quòd nõ distinguebãt inter id, quod est bonum simpliciter, & inter id, quod est bonũ quo ad hunc. simpliciter quidem bonum est quod secũdum se bonum est. Contingit autem quod non est secundum se bonum esse huic bonũ dupliciter. Vno modo quia est ei cõueniẽs secundum dispositionem: in qua núc est, quæ tamen non est naturalis: sicut leproso bonum est quandoque comedere aliqua venenosa, quæ non sunt simpliciter conuenientia complexioni humanæ. Alio modo, quia id quod non est conueniens, æstimatur vt conueniens. Et quia delectatio est quies appetitus in bono, si sit bonum simpliciter, illud, in quo quiescit appetitus, erit simpliciter delectatio, & simpliciter bona. Si autem non sit bonũ simpliciter, sed quo ad hunc, tunc nec delectatio est simpliciter, sed huic, nec simpliciter est bona, sed bona secundum quid, vel apparens bona.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd honestum & vtile dicuntur secundum rationem. & ideo nihil est honestũ vel vtile, quod non sit bonum. Delectabile autem dicitur secundum appetitũ, qui quandoque in illud rendit, quod non est conueniens rationi: & ideo non omne delectabile est bonum bonitate morali, quæ attenditur secundum rationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo delectatio non quæritur propter aliud, quia est quies in fine. finem autem cõtingit esse bonum & malum, quamuis nunquam sit finis, nisi secundum quòd est bonum quò ad hunc: ita etiam est de delectatione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc modo omnia appetunt delectationem, sicut & bonum, cum delectatio sit quies appetitꝰ in bono: sed sicut cõtingit, nõ omne bonum, quod appetitur, esse per se & verè bonũ, ita non omnis delectatio est per se & verè bona.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliqua delectatio sit optima.

4. dist. 49. q. 3 ar. 4. q. 3 & 5 cor. Prac 16 ad 3. Et 10 Ethic. lec 4. cor. 2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio sit optimum. Nulla enim generatio est optimum. nam generatio non potest esse vltimus finis: sed delectatio consequitur generationem: nam ex eo, quòd aliquid cõstituitur in suam naturam, delectatur: vt suprà dictum est. * ergo nulla delectatio potest esse optimum.

2 ¶ Præterea, Illud quod est optimum, nullo addito potest fieri melius. sed delectatio aliquo addito fit melior. est enim melior delectatio cum virtute, quàm sine virtute. ergo delectatio non est optimum.

3 ¶ Præterea, Id quod est optimum, est vniuersaliter bonum, sicut per se bonum existens. nam quod est per se, est prius & potius eo quod est per accidens, sed delectatio non est vniuersaliter bonum, vt dictum est. * ergo delectatio non est optimum.

SED CONTRA, Beatitudo est optimum, cùm sit finis humanæ vitæ: sed beatitudo non est sine delectatione. dicitur enim in Psal. 15. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Plato * non posuit omnes delectationes esse malas, sicut Stoici, neque omnes esse bonas, sicut Epicurei. sed quasdã esse bonas, & quasdã esse malas: ita tñ q̃ nulla sit summum bonum, vel optimũ: sed quãtum ex eius rationibus datur intelligi, in duobus deficit. In vno quidem: quia cum videret delectationes sensibiles & corporales, in quodam motu & generatione cõsistere sicut patet in repletione ciborum & huiusmodi, æstimauit omnes delectationes consequi generationem & motũ: vnde, cum generatio & motus sint actus imperfecti, sequeretur quòd delectatio non haberet rationem vltimæ perfectionis. sed hoc manifestè apparet falsum in delectationibus intellectualibus. aliquis enim non solum delectatur in generatione scientiæ, puta cum addiscit, aut miratur, sicut supra dictum est. sed etiam in contemplando secundum scientiam iam acquisitam. Alio vero modo, quia dicebat optimum illud, quod est simpliciter summum bonum quod s. est ipsum bonũ quasi abstractum, & non participatum, sicut ipse Deus est summum bonum. nos autem loquimur de optimo in rebus humanis: optimum autem in vnaquaque re est vltimus finis. Finis autem, vt supra dictũ est, * dupliciter dicitur, scilicet ipsa res, & vsus rei, sicut finis auari est vel pecunia, vel possessio pecuniæ. & secundũ hoc vltimus finis hominis dici potest, vel ipse Deus, qui est summum bonũ simpliciter, vel fruitio ipsius, quæ importat delectationem quandã in vltimo fine & per hũc modũ aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter bona humana.

Apud Aristi. lib. 10 Ethic. c. 2.

In corp.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nõ omnis delectatio cõsequitur generationẽ, sed aliquę delectationes cõsequũtur operationes perfectas: vt dictũ est, & ideo nihil prohibet aliquã delectationem esse optimã: etsi non omnis sit talis.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis trigesimæquarte Articulum quartum.

¶ In titulo articuli quarti aduerte, quòd quia mensura est certificatiua quantitatis mensurabilis, & regula certificatiua & dispositionis, & vtrunq; horum exigit primitatem in cognoscendo, & quodammodo in essendo secundū aliquod genus causæ: idcirco Author proponendo hunc articulum in enumeratione omnium articulorum in principio quæst. quærit vtrum delectatio sit mensura secundum quā iudicetur: hic vero absolutè vtrum sit mensura, quasi ibi primitatem in cognoscendo, hic in essendo insinuans. Et in corpore articuli mensuram secundum cognitionem & iudicium determinat: in responsionibus vero ad primum & vltimum causalitatem finalem quodammodo ei tribuit. Et scito, quòd quia ad rationem, mensuræ & regulæ non sufficit primitas in essendo, sed exigitur quòd sit nobis certissima, ideo licet bonum honestum sit secundum se prius, & certius quam delectabile, quia consequitur ad illud, & potest esse bona & mala delectatio est nobis magis certa, ideo ipsi attribuitur ratio mensuræ, & operatio ipsa mendicat quo ad hoc à delectatione, propter quod Author studuit in corpore articuli ad probandum rationem mensuræ in delectatione ex cognitione & iudicio, Et sat fuit saluare vtrumque prioritatem in essendo, vt patet in responsione ad tertium: vbi finis ratione satis large propter hoc saluandum vtitur.

¶ Circa calcem responsionis ad tertium in eodē quarto articulo dubium occurrit Nouitiis, quia videtur aduersari supradictis: si enim bonitas delectationis est causa quodammodo bonitatis in operatiõe, aut econuerso, sequitur non esse eandem numero bonitatem vtriusque cuius oppositum dictum fuit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt ex superius dictis apparet, in analoga causalitate, seu reddantia saluatur identitas numeralis in causa & causato: vnde hoc nihil obstat proposito: sicut nec bonitatibus actus exterioris & interioris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo simpliciter, per cuius participationem omnia sunt bona vnde ex nullius additione sit melius: sed in alijs bonis vniuersaliter verū est, quòd quodlibet bonū ex additione alteri⁹ fit melior. Quamuis posset dici, quòd delectatio non est aliquid extraneum ab operatione virtutis: sed concomitans ipsam: vt in primo Ethic.* dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio non habet, quòd sit optimum ex hoc q̄ est delectatio: sed ex hoc quòd est pfecta quies in optimo: vnde non oportet quòd omnis delectatio sit optima, aut etia bona: sicut aliqua scientia est optima, non tamen omnis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum delectatio sit mensura vel regula secundum quam inditur bonum vel malū, in moralibus.

AD QVARTVM sic pceditur. Videtur quòd delectatio non sit mẽsura vel regula boni & mali moralis. Omnia enim mensurãtur primo sui generis: vt dicitur in 10. Meta.* sed delectatio non est primũ in genere moraliũ: sed præcedũt ipsam amor & desideriũ. non ergo est regula bonitatis & malitię in moralibus.

2 ¶ Præterea, Mensuram & regulā oportet esse vniformem. & ideo motus, qui est maxime vniformis, est mensura & regula omnium motuum, vt dicitur in 10. Meta.* sed delectatio est varia & multiformis: cum quædam earum sint bonæ & quędã malæ. ergo delectatio non est mensura & regula moralium.

3 ¶ Præterea, Certius iudiciũ sumitur de effectu per causam; quã ecõuerso: sed bonitas vel malitia operationis est causa bonitatis vel malitiæ delectationis: quia bonæ delectationes sunt quæ cõsequũtur bonas operationes, malæ autẽ quæ malas: vt dicitur in 10. Ethic.* ergo delectationes non sunt regula & mẽsura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit super illud psal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Finis curæ & cognitionis est delectatio, ad quã quis nititur peruenire. Et Philo. dicit in 7. Ethic.* q̄ delectatio est finis architectorum, id est principalis: ad quam respicientes vnũquodq; hoc quidem malum, hoc autem malum simpliciter dicimus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonitas vel malitia moralis pricipaliter in volũtate consistit, vt supra dictũ est:* vtrum autem voluntas sit bona vel mala præcipuè ex fine cognoscitur: id autẽ habetur pro fine, in quo voluntas quiescit. quies autẽ volũtatis & cuiuslibet appetitus in bono est delectatio, & ideo secũdum delectationem voluntatis humanæ præcipuè iudicatur homo bonus vel malus. Est enim bonus & virtuosus, qui gaudet in operibus virtutum, malus autẽ q̄ in operibus malis: delectationes autẽ appetitus sensitiui nõ sũt regula bonitatis vel malitię moralis: nã cibus communiter delectabilis est secundum appetitum sensitiuum bonis & malis: sed voluntas bonorum delectatur in eis secundum conuenientiam rationis: quam non curat voluntas malorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor & desiderium sunt priora delectatione in via generationis: sed delectatio est prior secundum rationem finis, qui in operalibus habet rationem principij, à quo maxime sumitur iudicium, sicut a regula vel mensura.

ARTIC. I.

¶ Ad secundum dicendum quòd omnis delectatio in hoc est vniformis, quòd est quies in aliquo bono: & secundum hoc potest esse regula vel mensura: nam ille bonus est cuius voluntas quiescit in vero bono: malus autem cuius voluntas quiescit in malo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum delectatio perficiat operationem per modum finis (vt supra dictum est *) non potest esse operatio perfectè bona, nisi etiam adsit delectatio in bono: nam bonitas rei pendet ex fine: & sic quodammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in operatione.

QVÆSTIO TRIGESIMAQVINTA
De Dolore, seu Tristitia secundum se, in octo Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Dolore & Tristitia.

¶ Et circa hoc primò considerandum est de tristitia seu dolore secundum se. Secundò, de causis eius. Tertiò, de effectibus ipsius. Quarto, de remedijs. Quinto, de bonitate vel malitia eius.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum dolor sit passio animæ. Secundò, vtrum tristitia sit idem quod dolor. ¶ Tertiò, vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. ¶ Quartò, vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. ¶ Quintò, vtrum delectationi cõtemplationis sit aliqua tristitia contraria. ¶ Sextò, vtrum magis fugienda sit tristitia quàm delectatio appetẽda. ¶ Septimò, vtrum dolor exterior sit maior quam dolor interior. ¶ Octauò, de specieb⁹ tristitiæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum dolor sit passio animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non sit passio animæ. Nulla enim passio animæ est in corpore: sed dolor potest esse in corpore. Dicit enim Augustin in libro de vera relig.* quòd dolor qui dicitur corporis, est corruptio repentina salutis eius rei quam male vtendo, anima corruptioni obnoxiauit: ergo dolor est passio animæ.

2 ¶ Præterea, Omnis passio animæ pertinet ad vim appetitiuam. Sed dolor non pertinet ad vim appetitiuam, sed magis apprehensiuam. Dicit enim Augustin. in lib. de natura boni.* quod dolorem in corpore facit sensus resistens corpori potentiori. ergo dolor non est passio animæ.

3 ¶ Præterea, Omnis passio animæ pertinet ad appetitum animalem: sed dolor non pertinet ad appetitum animalem sed magis ad appetitum naturalem. Dicit enim Augustin. 8. sup Gen. ad literã:* Nisi aliquod bonum remãsisset i natura nulli⁹ boni amissi ẽt dolor in pœna. ergo dolor nõ est passio aĩę.

¶ SED CONTRA est quod Augu. 14. de ciuita. Dei* ponit dolorem inter passiones animæ, inducens illud Virgilij, Hinc metuunt cupiunt, gaudẽntque, doléntque.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut ad delectationem duo requiruntur, scilicet coniunctio boni, & perceptio huiusmodi coniunctionis: ita etiam ad dolorem duo requiruntur, scilicet coniunctio alicui⁹ mali, quod ea ratione est malũ, quia priuat aliquod bonũ. & perceptio huiusmodi coniũctionis. Quicquid autẽ coniungitur, si non habeat respectu eius, cui cõiungitur, rationem boni vel mali, nõ potest causare delectationem vel doloré: ex quo patet, quòd aliquid sub ratione boni vel mali est obiectum delectationis & doloris: bonũ autẽ & malum inquantum huiusmodi, sunt obiecta appetitus: vnde patet, q̄ delectatio & dolor ad appetitum pertinent: omnis autẽ motus appetitiuus seu inclinatio consequẽs apprehensionem pertinet ad appetitum intellectiuum vel sensitiuũ: nam inclinatio appetitus naturalis non consequitur apprehẽsionẽ ipsius appetẽtis, sed alterius, vt in primo dictũ est.* Cũ igitur delectatio & dolor præsupponant in eodem subiecto sensum vel apprehẽsionem aliquam, manifestum est, q̄ dolor sicut & delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo: omnis autẽ motus appetitus sensitiui dicitur passio, vt suprà dictũ est:* & præcipue illi qui in defectũ sonant: vnde dolor secundum quòd est in appetitu sensitiuo propriissime dicitur passio animę: sicut molestię corporales propriè passiones corporis dicuntur: vnde & Aug. 14. de ciuitate Dei.* dolorem specialiter ægritudinem nominat.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd dolor dicitur esse corporis, quia causa doloris est in corpore, puta cum patimur aliquod nociuum corpori: sed motus doloris semper est in anima. Nam corpus non potest dolere nisi dolente anima: vt Augustinus dicit.*

¶ Ad sec

¶ Ad secundũ dicendum, quòd dolor dicitur esse sensus, nõ quia sit actus sensitiuę virtutis, sed quia requiritur ad doloré corporalem, sicut ad delectationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolor de amissione boni demonstrat bonitatem naturæ. non quia dolor sit actus naturalis appetitus, sed quia natura aliquid appetit vt bonũ, quod cum remoueri sentitur, sequitur doloris passio in appetitu sensitiuo.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum tristitia sit idem quod dolor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tristitia non sit dolor. Dicit enim Augustin. 14. de Ciuit. Dei.* q̄ dolor in corporalibus dicitur, tristitia autẽ dicitur magis in anima. ergo tristitia non est dolor.

2 ¶ Præterea, Dolor non est nisi de præsenti malo, sed tristitia potest esse de præterito & de futuro: sicut pœnitentia est tristitia de præterito, & anxietas de futuro. ergo tristitia omnino à dolore differt.

3 ¶ Præterea, Dolor nõ videtur consequi nisi sensum tactus: sed tristitia potest consequi ex omnibus sensibus: ergo tristitia non est dolor, sed se habet in pluribus.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Rom. 9. Tristitia est mihi magna & continuus dolor cordi meo. pro eodem vtens tristitia & dolore.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ delectatio & dolor ex duplici apprehẽsione causari possunt, vel ex apprehẽsione exterioris sensus, vel ex apprehẽsione interiori, siue intellectiue siue imaginationis. Interior autẽ apprehẽsio ad plura se extẽdit quàm exterior, eo quòd quęcunq; cadunt sub exteriori apprehensione, cadunt sub interiori sed nõ ecõuerso. Sola igitur illa delectatio, quæ ex interiori apprehẽsione causatur, gaudiũ nominatur, vt suprà dictũ est,* & similiter ille solus dolor, qui ex apprehẽsione interiori causat nominatur tristitia. Et sicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehẽsione causatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudiũ: ita ille dolor, qui ex exteriori apprehensione causatur, nominat quidem dolor, non autem tristitia: Sic igitur tristitia est quædã species doloris, sicut gaudium delectationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augusti. loquitur ibi quantum ad vsum vocabuli: quia dolor magis vsitatur in corporalibus doloribus, qui sunt magis noti, quam in doloribus spiritualibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensus exterior nõ percipit nisi præsens: vis autẽ cognitiua interior potest percipere præsens, præteritum & futurũ, & ideo tristitia potest esse de præsenti, præterito & futuro: dolor autem corporalis, qui sequitur apprehensionem sensus exterioris, non potest esse nisi de præsenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensibilia tactus sunt dolorosa non solum inquantum sunt improportionata virtuti apprehensiuæ, sed etiam inquantum contrariantur naturæ: aliorum vero sensuũ sensibilia possunt quidẽ esse improportionata virtuti apprehensiuæ, non tamen contrariantur naturæ nisi in ordine ad sensibilia tact⁹. vnde solus homo, q̄ est animal perfectum in cognitione delectatur in sensibilibus aliorum sensuum secundum seipsa: alia vero animalia non delectantur in eis, nisi secundum quod referuntur ad sensibilia tactus, vt dicitur in 3. Ethic.* & ideo sensibilibus aliorum sẽsuum nõ dicitur esse dolor secundum quod contrariatur delectationi naturali, sed magis tristitia, quæ contrariatur gaudio animali. Sic igitur si dolor accipiatur pro corporali dolore quod vsitatius est, dolor ex opposito diuiditur contra tristitia secũdum distinctionẽ apprehensionis interioris & exterioris: licet quantũ ad obiecta delectatio ad plura se extendat quam dolor corporalis. Si vero dolor accipiatur communiter, sic est genus tristitiæ: vt dictum est.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor delectationi non contrarietur. Vnum enim contrariorum non est causa alterius: sed tristitia potest esse causa delectationis. Dicitur enim Matth. 5. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. ergo non sunt contraria.

2 ¶ Præterea, Vnum cõtrariorum nõ denominat aliud: sed in

¶ Super Quæstionis trigesimæ quintæ Articulum quartum.

OMissis primis tribus articulis quæstion. trigesimæ quintæ, circa quartum duo occurrunt aduertenda. Iterum est quòd Author nõ loquitur hic de absolutis, vt distinguuntur contra relatiua, sed determinat specificationem ab extrinseco. Quod qualiter intelligatur, in prima parte dictum diffuse est. Secundum est, quod Author posuit intemperantiam & iustitiã sub absolutis: non quia non ipsæ specificẽtur ab extrinseco cum sint actus aut habitus: sed vel explariter, vel accipiendo eas, vt qualitates. sicut enim potentiæ animæ & vt proprietates naturæ, ita actus & habitus, vt sic, & vt qualitates secundum se.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet vnum contrariorum esse causam alterius per accidens: sic autẽ tristitia potest esse causa delectationis. Vno quidẽ modo, inquãtũ tristitia de absentia alicuius rei, vel de præsetia cõtrarij vehemẽtius quęrit id, in quo delectetur: sicut sitiẽs vehementius quærit delectationẽ potus, vt remedium contra tristitiã, quam patitur. Alio modo inquantũ ex magno desiderio delectationis alicuius nõ recusat aliquis tristitias perferre, vt ad illã delectationem perueniat. & vtroque modo luctus præsẽs ad consolationem futurę vitæ perducit. quia ex hoc ipso, quòd homo luget pro peccatis vel pro dilatione gloriæ, meret cõsolationem æternã. Similiter meretur etiam eam aliquis ex hoc, quòd ad ipsam consequendam nõ refugit labores & angustias propter ipsam sustinere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dolor ipse potest esse delectabilis per accidens, inquantum scilicet habet adiuncta admirationẽ, vt in spectaculis, vel inquãtum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorẽ eius de cuius absentia doletur. Vnde cũ amor sit delectabilis, & dolor & omnia quæ ex amore consequũtur, inquãtum in eis sentitur amor, sunt delectabilia: & propter hoc etiam dolores in spectaculis possunt esse delectabiles, inquantum in eis sentit aliquis amor cõceptus ad illos, qui in spectaculis cõmemorantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas & ratio supra suos actus reflectuntur, inquantum ipsi actus voluntatis & rationis accipiuntur sub ratione boni vel mali. & hoc modo tristitia potest esse materia delectationis vel econuerso, non per se, sed per accidens, in quantum scilicet vtrunque accipitur in ratione boni vel mali.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnis tristitia omni delectationi contrarietur. Sicut enim albedo & nigredo sunt contrariæ species coloris, ita delectatio & tristitia sunt cõtrariæ species a nimæ passionum: sed albedo & nigredo vniuersaliter sibi opponuntur. ergo etiam delectatio & tristitia.

2 ¶ Præterea, Medicinæ per contraria fiunt: sed quælibet delectatio est medicina contra quamlibet tristitiam: vt patet per Philoso. in 7. Ethico.* ergo quælibet delectatio cuilibet tristitiæ contrariatur.

3 ¶ Præterea, Contraria sunt quæ se inuicem impediunt: sed quælibet tristitia impedit quamlibet delectationem: vt patet per illud quod dicitur in cap. vlt. Ethic. ergo quælibet tristitia cuilibet delectationi contrariatur.

¶ SED CONTRA, Contrariorum non est eadem causa: sed ab eodem habitu procedit, q̄ aliquis gaudeat de vno, & tristetur de oppnsito. ex charitate enim contingit gaudere cũ gaudẽtibus & flere cum flẽtibus, vt dicitur Ro. 12. ergo non omnis tristitia omni delectationi contrariatur.

RESP

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶RESPONDEO dicendum,quòd sicut dicitur in 10. Meta.* Contrarietas est differẽtia secundũ formã: forma autem est generalis & specialis:vnde contingit esse aliqua contraria secundum formam generis, sicut virtus & vitium & secundum formam speciei,sicut iustitia & iniustitia.Est autem considerandum quòd quędam specificantur secundum formas absolutas,sicut substãtiæ & qualitates:quædã verò specificãtur per comparationem ad aliquid extra,sicut passiões & motus recipiũt speciẽ ex terminis,siue ex obiectis.In his ergo quorum spcies considerantur secundum formas absolutas, contingit quidem,species,quæ cõtinentur sub cõtrariis generibus,non esse contrarias secũdum rationẽ speciei,non tamen cõtingit, quòd habeant aliquam affinitatem vel conuenientiã adinuicem.Intẽperãtia enim & iustitia , quæ sunt in contrariis generibus(virtute scilicet & vitio)non cõtrariantur adinuicem secundum rationem propriæ speciei,nec habẽt aliquam affinitatẽ vel conuenientiam adinuicem. Sed in illis,quorum species sumuntur secundum habitudinẽ ad aliquid extrinsecum,contingit quòd species cõtrariorum genẽrum non solum non sunt contrariæ adinuicem,sed etiam habent quandam conuenientiam & affinitatem,eo quòd eodem modo se habere ad cõtraria,cõtrarietatẽ inducit, sicut accedere ad album, & accedere ad nigrum habent rationem contrarietatis:sed cõtrario modo se habere ad contraria habet rationẽ similitudinis,sicut recedere ab albo,& accedere ad nigrũ,& hoc maxime apparet in cõtradictione,quæ est principium oppositiõis:nã in affirmatione & negatione eiusdẽ cõsistit oppositio ,sicut album & non album: in affirmatione autem vnius oppositorum & negatione alteri⁹ attẽditur cõuenientia & similitudo:vt si dicam nigrum & non album:tristitia autem & delectatio cum sint passiones, specificãtur ex obiectis:& quidem secundum genus suum contrarietatẽ habent:nam vnum pertinet ad prosecutionẽ,aliud vero ad fugam,quæ se habent in appetitu sicut affirmatio & negatio in ratione:vt dicitur in 6.Ethic.* Et ideo tristitia & delectatio quæ sunt de eodẽ,habẽt oppositionem adinuicem secundum speciẽ, tristia vero & delectatio de diuersis: si qdẽ illa diuersa non sint diuersa opposita,sed disparata,non habẽt oppositionem adinuicem secundum rationem speciei,sed sunt etiã disparata:sicut tristari de morte amici,& delectari in cõtẽplatiõe.Si vero illa diuersa sint contraria,tunc delectatio & tristitia non solum non habent contrarietatem secundum rationem speciei,sed etiam habent conuenientiam & affinitatem:sicut gaudere de bono & tristari de malo.

Cap.13.& 14.

Cap 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd albedo & nigredo non habent speciem ex habitudine ad aliquid exterius:sicut delectatio & tristitia: vnde non est eadem ratio.

¶ Ad secundum dicẽdum,quòd genus sumitur ex materia vt patet in 8.Meta.* in accidẽtib⁹ autẽ loco materię est subiectũ.dictum est autem * quòd delectatio & tristitia contrariantur secundum genus:& ideo in qualibet tristitia est contraria dispositio subiecti dispositioni,quæ est in qualibet delectatione:nã in qualibet delectatione appetit⁹ se habet vt acceptans id,quod habet:in qualibet autẽ tristitia se habet vt fugiẽs:& ideo ex parte subiecti quęlibet delectatio est medi[illegible]contra quamlibet tristitiã:& quęlibet tristitia est impeditiua cuiuslibet delectationis:Præcipue tamen quãdo delectatio tristitiæ contraria tur etiam secundum speciem.

Text. 6. In corp.

¶ Vnde patet solutio ad tertium.Vel aliter dicendũ quòd etsi non omnis tristitia contrarietur omni delectationi secundũ speciem:tamen quantum ad effectum cõtrariatur, nã ex vno confortatur natura animalis,ex alio vero quodammodo molestatur.

ARTICVLVS V.

¶Virum delectationis contemplationis sit aliqua tristitia contraria.

2.2.q.9.ar. 4.ad 2.& 9.180.ar 8. cor.& 1.q. 46.ar.7.ad 4.Et 4 di. 49.q.3.art. 1.q.2. Et Opus.3. ca. 108 Et Philip.7.lec.6. col.1 fi. & 8 1.4 & 14.tom 1. Text 11.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria.Dicit enim Apost.2. ad Cor.7. Quę secundũ Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sed respicere ad Deum pertinet ad superiorem rationem,cuius est contemplationi vacare secundum Augustin.in 12. de Trinit. * ergo delectationi contemplationis opponitur tristitia.

2 ¶ Præterea,Contrariorum contrarij sunt effectus:si ergo vnum contrariorum contemplatum est causa delectationis,aliud erit causa tristitię:& sic delectationi contemplationis erit tristitia contraria.

3 ¶ Præterea,Sicut obiectũ delectationis est bonum,ita obiectũ tristitiæ est malũ : sed contemplatio potest habere mali rationem.Dicit enim philosophus in 12. Meta.* quòd quædam inconueniens est meditari.ergo contemplationis delectationi potest esse contraria tristitia.

Tex. 51.

4 ¶ Præterea , Operatio quælibet secũdum quod non est impedita,est causa delectationis: vt dicitur in ſeptimo * & decimo.* Ethic.sed operatio contemplationis potest multipli citer impediri,vel vt totaliter non sit,vel vt cum difficultate ergo in contemplatione potest esse tristitia delectationi cõtraria.

lib.7.ca.12. & lib. 10. ca.& 5.

5 ¶ Præterea, Carnis afflictio est causa tristitię: sed, sicut dicitur Ecclesiast. vltimo,Frequens meditatio carnis est afflictio. ergo contemplatio habet tristitiam delectationi contrariam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius (scilicet sapientiæ) nec tædium conuictus eius,sed lætitiam & gaudium: conuersatio autem & conuictus sapientiæ est per contemplationem. ergo nulla tristitia est, quæ sit contraria delectationi contemplationis.

¶ RESPONDEO dicendum,quòd delectatio contemplationis potest intelligi dupliciter. Vno modo ita,quòd contemplatio sit delectationis causa,& nõ obiectum:& tunc delectatio non est de ipsa contemplatione,sed de re cõtemplata:contingit autem contemplari aliquid nociuum & contristans,sicut & aliquid conueniens & delectans: vnde,si sic delectatio contẽplationis accipiatur,nihil prohibet delectationi contẽplationis esse tristitiã contrariam. Alio modo potest dici delectatio contemplationis,quia contemplatio est eius obiectum & causa,puta cum aliquis delectatur de hoc ipso, quod contemplatur:& sic vt dicit Grego. Nyss.* ei delectationi,quæ est secũdũ contemplationem,non opponitur aliqua tristitia,& hoc idem philosophus dicit in primo Topic. & in 10.Ethic.sed hoc est intelligendum per se loquendo. cuius ratio est:qa tristitia per se contrariatur delectationi,quę est de contrario obiecto:sicut delectationi,quę est de colore contrariatur tristitia,quæ est de frigore.Obiecto autem contemplationis nihil est contrarium:contrariorum enim rationes secundum quod sunt apprehensæ,non,sunt contrariæ,sed vnum cõtrarium est ratio cognoscẽdi aliud:vnde delectationi,quæ est in contemplando,per se loquendo,nõ potest esse aliqua tristitia contraria,sed nec etiam habet tristitiam annexam,sicut corporales delectationes,quæ sunt vt medicinæ quædam contra aliquas molestias:sicut aliquis delectatur in potu ex hoc quod anxiatur siti:quando autem iã tota sitis est repulsa,etiam cessat delectatio potus:delectatio enim contẽplationis non causatur ex hoc quòd excluditur aliqua molestia,sed ex hoc quòd est secundũ seipsam delectabilis: nõ est enim generatio,vt dictũ est,* sed operatio quædã perfecta. Per accidens autem admiscetur tristitia delectationi apprehẽsionis & hoc dupliciter.Vno modo ex parte organi.Alio modo ex impedimẽto apprehẽsionis.Ex parte quidem organi admiscetur tristitia vel dolor apprehensioni,directè quidem in viribus apprehensiuis sensitiuæ partis: quæ habent organum corporale:vel ex sensibili,quod est contrarium debitæ cõplexioni organi:sicut gust⁹ rei amaræ:& olfactus rei fœtidę vel ex continuitate sensibilis conuenientis:quod per assiduitatẽ facit super excrescentiã naturalis habit⁹,vt suprà * dictũ est: & sic redditur apprehensio sensibilis,quæ pri⁹ erat delectabilis tædiosa:sed hæc duo directè in contemplatione mẽtis locum non habent:quia mens non habet organum corporale: vnde dictum est in authoritate inducta.* quòd nõ habet contemplatio mentis nec amaritudinem, nec tædium: sed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehẽsiuis sensitiuis (in quarũ actibus accidit lassitudo) ideo indirectè admiscetur aliqua afflictio vel dolor contemplationi,sed neutro modo tristitia contemplationi adiuncta per accidens,cõtrariatur delectationi eius.Nam tristitia,quæ est de impedimento contemplationis,non contrariatur delectationi contemplationis:sed magis habet affinitatem & conuenientiam cum ipsa,vt ex supradictis patet.* Tristtia vero vel afflictio, quæ est de lassitudine corporali,non ad idem genus refert: vnde est penitus disparata,& sic manifestũ est,quòd delectationi quæ est de ipsa cõtemplatione nulla tristitia contraria tur nec adiungitur ei aliqua tristitia nisi per accidens.

9.33.ar.2.

Argu. sed contra.

Ar.præd.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, qꝰ illa tristitia , quæ est secundum Deum,non est de ipsa contemplatione mentis, sed est de aliquo,quod mens contemplaꝰ scilicet de peccato, quod mens considerat vt contrarium delectationi diuinæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea quæ sunt contraria in rerũ natura,secundum quod sunt in mente,non habent contrarietatem:non enim rationes contrariorum sunt cõtrariæ, sed magis vnum cõtrariorũ est ratio cognoscendi aliud: propter quod est vna scientia contrariorum.

¶ Adter

¶ Ad tertium dicendum quòd contemplatio secundum se nũquam habet rationem mali,cum cõtemplatio nihil aliud sit quàm consideratio veri,quod est bonũ intellectus,sed per accidẽs tantum,inquantum scilicet cõtemplatio vilioris impedit cõtemplationẽ melioris,vel ex parte rei cõtẽplatæ, ad quam inordinatè appetitus afficitur.

¶Ad quartum dicendum , quòd tristitia , quæ est de impedimento contemplationis,non contrariatur delectationi contemplationis.sed est ei affinis,vt dictum est.*

In corp.

Ad 4 obij.

¶Ad quintum dicendum,quòd afflictio carnis per accidens & indirectè se habet ad contẽplationem mẽtis,vt dictũ est.*

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum magis sit fugienda tristitia quàm delectatio appetenda.

2.2. q.122. art.3 cor. Et 3. dist. 27.q.1. ar. 3. ad 3. & 4.dist. 49. q.1 ar.2. q. 3. qꝰ. 36. to 4. lib.1. summa. 3. cap.2.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd magis sit fugienda tristitia quàm delectatio appetenda.Dicit enim Augustin.in libro.83.quæst.* Nemo est qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem.Illud autem in quod communiter omnia consentiunt,videtur esse naturale.ergo naturale est & conueniens, quòd plus tristitia fugiatur,quam delectatio appetatur.

2 ¶Præterea , Actio contrarij facit ad velocitatem & intensionem motus : aqua enim calida citius & fortius cõgelatur (vt dicit Philosophus in libro Meteor.*)sed fuga tristitiæ est ex contrarietate contristantis:appetitus autem delectatiõis non est ex aliqua contrarietate contristantis,sed magis procedit ex conuenientia delectantis.ergo maior est fuga tristitiæ,quàm appetitus delectationis.

lib.4.c. 10.

3 ¶Præterea , Quanto aliquis secundũ rationem fortiori passioni repugnat,tanto laudabilior est & virtuosior : quia virtus est circa difficile & bonum:vt dicitur in secundo. Ethi * sed fortis qui resistit motui,quo fugitur dolor,est virtuosior quàm temperatus qui resistit motui,quo appetitur delectatio.Dicit enim Philosophus in primo Rhetor.* quòd fortes & iusti maximè honorantur. ergo vehementior est motus, quo fugitur tristitia,quàm motus quo appetitur delectatio.

Cap.3. Cap 9.

¶SED CONTRA, bonum est fortius quàm malum,vt patet per Dionys.4.ca.de diuin.nomin.sed delectatio est appetibilis propter bonum,quod est eius obiectum, fuga autẽ tristitiæ,est propter malum.ergo fortior est appetitus delectationis,quàm fuga tristitiæ.

¶RESPONDEO dicendum , quòd per se loquendo, appetitus delectationis est fortior quàm fuga tristitiæ, cuius ratio est,quia causa delectationis est conueniens bonum, causa autem doloris siue tristitiæ est aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum esse conueniens absque omni dissonantia,non autem potest esse aliquod malum totaliter absque omni conuenientia repugnans.vnde delectatio potest esse integra & perfecta, tristitia autem est semper secundum partem.vnde naturaliter maior est appetitus delectationis , quàm fuga tristitiæ. Alia vero ratio est, quia bonum , quod est obiectum delectationis , per seipsum appetitur,malum autem quod est obiectum tristitiæ est fugiendum inquantum est priuatio boni : quod autem est per se,potius est illo,quod est per accidens. cuius etiam signum apparet in motibus naturalibus.nam omnis motus naturalis intensior est in fine cum appropinquat ad terminum suæ naturæ conuenientem,quàm in principio cum recedit à termino suæ naturæ non conuenienti:quasi natura magis tendat in id.quod est sibi conueniens,quàm fugiat id, quod est sibi repugnans.vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis , per se loquendo,vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat tristitiam. Sed per accidens contingit , quòd tristitiam aliquis magis fugiat quàm delectationem appetat. & hoc tripliciter.Primo quidem ex parte apprehensionis, quia vt Augustt.dicit decimo.de Trinita.* Amor magis sentitur,cum eũ prodit indigentia. ex indigentia autem amati procedit tristitia,quæ est ex amissione alicuius boni amati,vel ex incursu alicuius mali contrarij : delectatio autem non habet indigentiam boni amati,sed quiescit in eo iam adepto. Cum igitur amor sit causa delectationis & tristitiæ. tanto magis fugitur tristitia quanto magis sentitur amor.ex eo quòd cõtrariatur amori.Secundo ex parte causæ cõtristãtis vel dolorem inferentis , quæ repugnat bono magis amato , quàm sit bonum illud,in quo delectamur:magis enim amamus consistentiã corporis naturalem,quàm delectationẽ cibi:& ideo timore doloris, q prouenit ex flagellis vel aliis huiusmodi, quæ contrariantur bonæ consistentiæ corporis dimittimus delectationem ciborum vel aliorum huiusmodi. Tertio ex parte effectus,scilicet inquantum tristitia impedit non vnã tantum delectationem,sed omnes.

Circa fin.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum , quòd illud quod Aug. dicit,quòd dolor magis fugitur, quã voluptas appetatur:est verum per accidens & non per se.& hoc patet ex eo quod subdit,Quandoque quidẽ etiã videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu, qui contrariatur vitæ,quæ maximè amatur.

¶Ad secundum dicendũ , quòd aliter est in motu, qui est ab interiori , & aliter in motu, qui est ab exteriori:motus eiũ qui est ab interiori, magis tendit in id quod est cõueniẽs,quàm recedat à cõtrario:sicut suprà dictũ est* de motu naturali.sed motus qui est ab extrinseco , intenditur ex ipsa contrarietate:quia vnũquodque suo modo nititur ad resistendum cõtrario,sicut ad conseruationem suiipsius.vnde motus violentus intenditur in principio,& remittitur in fine:motus autẽ appetitiuæ partis est ab extrinseco,cũ sit ab anima ad res : & ideo, per se loquendo, magis appetitur delectatio,quàm fugiatur tristitia : sed motus sensitiuæ partis est ab exteriori , quasi à rebus ad animã: vnde magis sentitur quod est magis cõtrarium.& sic etiam per accidens inquãtum sensus requiritur ad delectationem & tristitiam,magis fugitur tristitia, quã delectatio appetitur.

¶Ad tertium dicendum,quod fortis non laudatur ex eo, quòd secundũ rationem nõ vincitur à dolore,vel tristitia quacũque,sed ex ea , quæ consistit in periculis mortis,quæ quidẽ tristitia magis fugit, quam appetatur delectatio ciborum vel venereorum , circa quã est temperantia: sicut vita magis amatur , quàm cibus vel coitus:sed tẽperatus magis laudatur ex hoc quòd non prosequitur delectatiões tactus,quàm ex hoc quòd nõ fugit tristitias cõtrarias , vt patet in tertio Ethic.*

¶Super Quæstionis tricesimæquintæ Articulum sextum.

ARticulo quinto omisso , circa sextum eiusdem quæstionis aduerte , quòd superius in quæstio. 29. articulo tertio , vbi odium comparatum est amori in fortitudine,duæ tantum rationes dictæ sunt,quare per accidens odium est fortius amore , scilicet ex sensu , & mala coniugatione. hic autem cum comparatur delectationi tristitia,tres rationes afferuntur,scilicet ex sensu , ex mala coniugatione , & ex effectu , vt patet in litera: quoniam non experimur odium ita impedire amorem omnem , sicut tristitia delectationem : quoniam nec amor ita confortat naturam sicut delectatio,nec odium debilitat illam sicut tristitia.

In corp.

¶In responsione ad secundum aduerte , quòd motus ab extrinseco ex parte actiui est fortior in principio ex ratione contrarietatis , qua vnumquodque & seipsum imprimere & opposito contrarianti obsistere nititur.& hoc intendit litera. Et ex hoc sequitur quòd triste cõiunctum fortius agit vt pote cõtrarium:& consequenter magis sentitur priuatio delectabilis , quàm sentiebatur ipsius coniunctio. & sic per accidens vehementius fugitur tristitia, quàm acceptabatur delectatio , ratione tamen cuius hæc fugitur, ex parte autem patientis motus ab extrinseco debet esse minor in principio:quia magis contrariantur in principio.

Cap.14.

ARTICVLVS VII.

¶Virum dolor exterior sit maior quàm interior.

Infra q.17 ar.1.ad 1.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur qꝰ dolor exterior sit maior quàm dolor cordis interior.Dolor enim cordis exterior causatur ex causa repugnante bonæ consistentiæ corporis,in quo est vita:dolor autẽ interior causatur ex aliqua imaginatione mali:cum ergo vita magis ametur, quàm imaginatum bonum,videtur secundum prædicta quòd dolor exterior sit maior quàm dolor interior.

2 ¶Præterea,Res magis mouet,quàm rei similitudo:sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij:dolor autem interior ex similitudine contrarij apprehẽsa.ergo maior est dolor exterior,quàm dolor interior.

3 ¶Præterea,Causa ex effectu cognoscitur,sed dolor exterior habet fortiores effectus : facilius enim homo moritur propter dolores exteriores,quàm propter dolorem interiorem. ergo exterior dolor est maior,& magis fugitur, quàm dolor interior.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles.25. Omnis plaga tristitia cordis est,& omnis malitia nequitia mulieris. ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat,vt ibi intenditur:ita tristitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

¶RESPONDEO dicẽdum, quod dolor exterior & interior in vno conueniunt,& in duobus differũt. Cõueniunt quidẽ in hoc,quòd vterque est motus appetitiuæ virtutis,vt suprà dictũ est:* sed differunt secundũ illa duo,quæ ad tristitiam & delectationẽ requiruntur , scilicet secundũ causam, quæ est bonum vel malum coniunctũ , & secundũ apprehensionem.Causa enim doloris exterioris est,malũ cõiunctum, quod repugnat corpori:causa aũt interioris doloris est malum coniunctum,quod repugnat appetitui. dolor etiã exterior sequitur apprehẽsionẽ sensus.& specialiter tactus:dolor autem interior sequitur apprehensionẽ interiorẽ,vel imaginationis scilicet,vel etiã rationis.Si ergo cõparẽtur causa interioris doloris ad causã exterioris,vna per se pertinet ad appeti-

Art.6.

¶ *Super Quæstionis trigesimequintæ Articulum octauum.*

OMissio septimo articulo, circa octauum eiusdem quæstionis aduerte, quòd id, quod de vltimis speciebus tristitiæ dicitur, sic intelligo, quòd cum effectus tristitiæ consistat in appetitu fugitiuo, quando contingit deesse refugium aliquod, constituitur anxietas, vel angustia, vbi deest ly fugitiuus. quando vero intantum tristitia est, quòd nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, sed, solum contrarium contristans, tunc constituitur acidia: vbi etiam deest ly appetere vel appetitus, id est actu appetendi, non tamen tristandi actus.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.*

IN primo articulo quæstionis trigesimæsextæ memento doctrinæ superius datæ in primo articulo quæstionis octauæ, quomodo priuationes capiuntur vt entia & bona in ratione, eodem enim iudicio sumunt rationem contrarij mali: sicut enim mulierem non tangere sumitur vt bonū, ita etiam sumitur vt ipsa lum.

¶ Sed occurrit vnū dubium non dissimulandum. Si bonum amissum & malum coniunctum in re coincidunt [quia malum in priuatione boni consistit] & propterea in motu naturali, nulli quodammodo esset hæc quæstio, vt in litera dicitur, cum in ratione vtrūque induat rationem entis (quæ restat inter ea differentia] ob quam malum coniunctum fortiatur rationem contrarij potius quàm bonum amissum, & ob quam tristitia respicit bonum amissum sub ratione mali coniuncti: & non e conuerso.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet tam amissio boni, quàm malum possit habere rationem entis, apprehendi siquidem potest & amissio vitæ & malum mortis sub ratione sacrificij diuini, &c. Inter ipsa tamen in re & inratione hoc interest, quòd in re vtriusque ratio consistit in priuatione boni, vt in litera deducitur, in ratione autem ratio boni amissi consistit in priuatione, ratio vero mali consistit in positione. Amissio siquidem boni præsentatur in ratione priuationis conuenientis: vt patet. malum vero coniunctum præsentatur indutum rationem disconuenientis; quod constat habere

Infrà q. 4. ar. 4. ad primū. Et 2. 2. q. 3. ar. 4. ad 3 & 4. dist 26. q. 1. arti. 3. cor. fin. Et 1. ver. q. 26. ar. 1. ad 6. lib. 2. c. 14. lib. 4 c. 12.

Ca. 9 & 11

tū, cuius est vterque dolor, alia vero per aliud. Nā dolor interior est ex hoc, quod aliquid repugnat ipsi appetitui, exterior aūt dolor ex eo, q̄ repugnat appetitui, quia repugnat corpori, semper aut quod est per se, prius est eo quod est per aliud. vnde ex parte ista dolor interior præmenet dolori exteriori. Similiter ēt ex parte apprehensionis. nā apprehēsio rationis & imaginationis altior est quàm apprehēsio sensū tactus: vnde simpliciter & per se loquēdo, dolor interior potior est quam dolor exterior: cuius signum est, q̄ etiam dolores exteriores aliquis voluntariè suscipit: vt eligit interiores, & inquantū nō repugnat dolor exterior interiori appetitui fit quodamodo delectabilis & iucūdus interiori gaudio: quadoque tamē dolor exterior est cum interiori dolore, & tunc dolor augetur, nō solū em interior est maior quam exterior, sed etiā vniuersalior. Quicquid enim est repugnans corpori, potest esse repugnans interiori appetitui: & quicquid apprehēditur sensu, potest apprehendi imaginatione & ratione, sed no couertitur. Et ideo signāter in authoritate adducta dicitur, Omnis plaga tristitia cordis est: quia etiā dolores exteriorum plagarum sub interiori cordis tristitia comprehenduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ dolor interior potest etiam esse de his, quæ contrariantur vitæ, & sic comparatio doloris interioris ad exteriorē nō est accipieda secūdū diuersa mala, quę sunt causa doloris, sed secundū diuersam cōparationē huius causę doloris ad appetitū.

¶ Ad secundum dicendum, quod tristitia interior non procedit ex similitudine rei apprehensa, sicut est causa (non em homo tristatur interius de ipsa similitudine apprehensa, sed de re cuius est similitudo) quæ q̄dē res tāto perfectius apprehēdit per aliquā similitudinem, quanto similitudo est magis immaterialis & abstracta. & ideo dolor interior, per se loquendo, est maior tanquam de maiori malo existens: propter hoc quòd interiori apprehensione magis cognoscitur malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd immutatiões corporales magis causantur ex dolore exteriori: tū quia causa doloris exterioris est corrūpens coniunctum corporaliter. quod exigit apprehēsio tactus, tū etiam quia sensus exterior est magis corporalis, quàm sensus interior: sicut & appetitus sensitiuus, quàm intellectiuus. & propter hoc, vt supra dictū est, ex motu appetitus sensitiui magis corpus immutatur, & similiter ex dolore exteriori magis, quam ex dolore interiori.

q. 31. ar. 4.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum sint tantum quatuor species tristitiæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod Damasc.* incōuenienter quatuor tristitiæ species assignet, quæ sunt acidia, achos vel anxietas: secundum Greg. Nysse.* misericordia & inuidia. Tristitia enim delectationi opponitur. sed delectationis non assignantur aliquæ species: ergo nec tristitiæ species debent assignari.

2 ¶ Præterea, Pœnitētia est quędā species tristitiæ, similiter ēt nemesis & zelus: vt dicit Philosoph. 2. Rhetor.* quæ quidem sub his speciebus nō comprehenduntur. ergo insufficiēs est eius prædicta diuisio.

3 Præterea, Omnis diuisio debet esse per opposita: sed prædicta nō habent oppositionem ad inuicem. Nam secundum Grego. acidia est tristitia vocē amputans: anxietas vero est tristitia aggrauans: inuidia vero est tristitia in alienis bonis: misericordia autem est tristitia in alienis malis, contingit autem aliquem tristari & de alienis malis, & de alienis bonis, & simul cū hoc interius aggrauari, & exterius vocem amittere. ergo prædicta diuisio nō est conueniens.

¶ SED CONTRA est authoritas vtriusque, scilicet Gregorij Nysse. & Damasceni. locis cit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad rationē speciei pertinet, quod se habeat ex additione ad genus, sed generi potest aliquid addi dupliciter. Vno modo, quod per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso. sicut rationale additur animali: & talis additio facit veras species alicuius generis, vt per Philosophū patet in septimo. & octauo.* Metaph. aliquid vero additur generi quasi aliquid extraneum a ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi. & talis additio non facit veras species generis, secundum quòd communiter loquimur de generibus & speciebus. Interdum tamen dicitur aliquid esse species alicuius generis propter hoc quòd habet aliquid extraneum, ad quod applicatur generis ratio. sicut carbo & flamma dicuntur esse species ignis propter applicationem naturæ ignis ad materiam altenam. & simili modo loquendi dicuntur astrologia & perspectiua species mathematicæ, inquantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem. Et hoc modo loquendi assignantur hic species tristitiæ per applicationem rationis tristitiæ ad aliquid extraneum, quod quidem extraneum accipi potest vel ex parte causę obiecti, vel ex parte effectus: proprium em obiectum tristitiæ est propriū malum. vnde extraneum obiectum tristitiæ accipi pōt vel secundum alterum tantum, quia scilicet est malum, sed nō proprium. & sic est misericordia, quæ est tristitia de alieno malo: inquantum tamen æstimatur vt proprium, vel quātum ad vtrunque: quia neque est de proprio, neque de malo, sed de bono alieno: inquatum tame bonū alienum æstimatur vt propriū malum, & sic est inuidia. Proprius aūt effectus tristitiæ consistit in quadā fuga appetitus. vnde extraneum circa effectū tristitiæ pōt accipi quantum ad alterum tātum: quia scilicet tollitur fuga & sic ēit anxietas quæ sic aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugiū: vñ alio nomine dicitur angustia. Si vero intantum procedit talis aggrauatio, vt etiā exteriora mēbra immobiliter ab opere, quod pertinet ad acidiam, sic erit extraneum quantum ad vtrunque. quia nec est fuga nec est in appetitu. Ideo aūt specialiter acidia dicitur vocē amputare. quia vox inter oēs exteriores motus magis exprimit interiorem cōceptum & affectum non solum in hominibus, sed etiā in aliis animalibus, vt dicitur in primo. Politicorū.*

Text. 10. & 12.

Cap. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd delectatio causatur ex bono quod vno modo dicitur. & ideo delectationis non assignantur tot species, sicut tristitiæ, quæ causatur ex malo, quod multifariam contingit, vt dicit Diony. 4. ca. de diuinis nomin.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnitentia est de malo proprio, quod per se est obiectum tristitiæ. vnde non pertinet ad has species. zelus vero & nemesis sub inuidia continentur, vt infrà patebit.*

Q. seq. ar. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuisio ista non sumitur secundum oppositiones specierum, sed secundum diuersitatem ex traneorum, ad quæ trahitur ratio tristitiæ, vt dictum est.*

In corp.

QVÆSTIO TRIGESIMASEXTA
De causis tristitiæ & doloris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis tristitiæ. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel magis malum coniunctum. ¶ Secundò vtrum concupiscentia sit causa doloris. ¶ Tertiò, vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris. Quartò vtrum potestas cui resisti nō potest sit causa doloris.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel malum coniunctum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum amissum sit magis causa doloris, quam malum coniunctum. Dicit enim Augustinus in libro de octo quæst. Dulcitij.* dolorē esse de amissione bonorum tēporalium. eadem ergo ratione quilibet dolor ex amissione alicuius boni contingit.

Ca. 1. to. 4.

¶ Præte

Q. prace. ar. 4.

2 ¶ Præterea, Suprà dictum est,* quòd dolor, qui delectationi contrariatur, est de eodem, de quo est delectatio: sed delectatio est de bono, sicut suprà dictum est: ergo dolor est principaliter de amissione boni.

Q. 31. ar. 4.

Cap. 7. et 8. 3 ¶ Præterea, Secundum August. 14. de Ciuitate Dei,* Amor est causa tristitiæ, sicut & aliarum affectionum animæ: sed obiectum amoris est bonum. ergo dolor vel tristitia magis respicit bonum amissum, quàm malum coniunctum.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit in secundo lib.* quod expectatum malum timorem constituit: præsens vero tristitiam.

Cap. 12.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd si hoc modo se haberent passiones in apprehensione animæ sicut se habent in ipsis rebus. ista quęstio nullius mōmēti esse videretur. malum enim, vt in primo libro habitum est,* est priuatio boni. priuatio autem in rerum natura nihil est aliud quàm carentia oppositi habitus: secūdum hoc ergo idem esset tristari de bono amisso, & de malo habito: sed tristitia est motus appetitus apprehensionem sequentis: in apprehensione autē ipsa priuatio habet rationem cuiusdā entis. vnde dicitur ens rationis: & sic malum cum sit priuatio se habet per modum cōtrarij. Et ideo quantum ad motum appetitiuū differt vtrum respiciat principalius malum cōiunctum, vel bonū amissum. Et quia motus appetitus animalis hoc modo se habet in operibus animæ: sicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex consideratione naturaliū motuum veritas accipi potest. Si enim accipiamus in moribus naturalibus accessum & recessum, accessus per se respicit id quod est cōueniens naturæ, recessus autem per se respicit id quod est contrarium: sicut grave per se recedit à loco superiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorē. Sed si accipiamus causam vtriusque motus, scilicet grauitatem: ipsa grauitas per prius inclinat ad locum deorsum, quàm retrahit à loco sursum, à quo recedit, vt deorsum tendat. Sic igitur, cum tristitia in moribus appetitiuis se habeat per modum fugæ vel recessus, delectatio autē per modum prosecutionis vel accessus: sicut delectatio per prius respicit bonum adeptum, quasi proprium obiectum: ita tristitia respicit malum coniunctum: sed causa delectationis & tristitiæ, scilicet amor, per prius respicit bonū, quàm malum. Sic ergo eo modo quo obiectum est causa passionis, magis proprie est causa tristitiæ, vel doloris malum coniunctū, quam bonum amissum.

P. 1. q. 48. ar. 3.

Text. 10. & 12.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa amissio boni apprehenditur sub ratione mali, sicut & amissio mali apprehenditur sub ratione boni: & ideo Aug. dicit, Dolorem prouenire ex amissione temporalium bonorum.

¶ Ad secundum dicendum, quod delectatio & dolor ei contrarius respiciunt idem: sed sed sub contraria ratione: nam si delectatio est de præsentia alicuius, tristitia est de absentia eiusdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius: vt patet in decimo Metaph. & inde est quòd tristitia, quæ est de contrario, est quodammodo de eodem sub contraria ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quod quando ex vna causa prouenium multi motus, non oportet quod omnes principalius respiciant illud quod principalius respicit eam: sed primus tātum, vnusquisque autem aliorum principalius respicit illud, quod est ei conueniens secundum propriam rationem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum concupiscentia sit causa doloris.

Infrà 4. cor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd concupiscentia non sit causa doloris seu tristitiæ. Tristitia enim per se respicit malum, vt dictum est.* concupiscentia autem est motus quidam appetitus in bonum: motus autem qui est in vnum contrarium, non est causa motus qui respicit aliud contrarium: ergo concupiscentia non est causa doloris.

Arg. præc.

Li. 2. ca. 12. 2 ¶ Præterea, Dolor secundum Dama.* est de præsenti, concupiscentia autem est de futuro: ergo concupiscentia nō est causa doloris.

3 ¶ Præterea, Id quod per se est delectabile, non est causa doloris, sed concupiscentia est secundum seipsam delectabilis,

Cap. 12. vt Philosophus dicit in primo. Rhetor.* ergo concupiscētia non est causa doloris seu tristitiæ.

Capit. 21. ¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in Ench.* Subintrantibus ignorantia agendarum rerum, & concupiscentia noxiarū comites subinferuntur, error & dolor: sed ignorantia est causa erroris: ergo concupiscentia est causa doloris.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod tristitia est motus q̄dam appetitus animalis: motus autē appetitiuus habet (sicut dictum est)* similitudinē appetitus naturalis: cuius duplex causa assignari pōt, vna per modū finis, alia sicut vñ est principiū motus. sicut desiēsionis corporis grauis, causa sicut finis, est locus deorsum: principium autē motus est inclinatio naturalis, quæ est ex grauitate. Causa autē motus appetitiui per modū finis est eius obiectū, & sic suprà dictum est,* q̄ causa doloris seu tristitiæ est malū cōiunctum, causa aūt sicut vnde est principium talis motus, est interior inclinatio appetitus, q̄ quidē per prius inclinatur ad bonū, & ex consequenti ad repudiandum malum cōtrarium: & ideo huiusmodi motus appetitiui primum principium est amor, q̄ est prima inclinatio appetitus ad bonum cōi equendum. Secundum autem principium est odiū, quod est inclinatio prima appetitus ad malum fugiēdum, sed quia cōcupiscentia vel cupiditas est primus effectus amoris, quo maxime delectamur vt suprà dictū est.* ideo frequēter Aug. cupiditatem vel cōcupiscentia pro amore ponit, vt suprà dictū est.* & hoc modo cōcupiscētia dicit esse vniuersalis causam doloris, sed ipsa concupiscentia fm propriam rationem considerata est interdū causa doloris: omne enim quod impedit motum, ne perueniat ad terminum, est contrarium motui: illud autem, quod est cōtrarius motui appetitus, est cōtristās: & sic per consequens concupiscentia fit causa tristitiæ, inquantum de retardatiōe boni cōcupiti vel totali ablatione tristamur vniuersalis autem causa doloris esse nō potest: quia magis dolemus de subtractione bonorum præsentium, in quibus iam delectamur, quàm futurorum, quæ concupiscimus.

Ar. præc.

Cap. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ inclinatio appetitus ad bonū cōsequēdum est causa inclinationis appetitus ad malum fugiendum, sicut dictum est:* & ex hoc contingit, quòd motus appetitiui q̄ respiciunt bonum, ponuntur causa motium appetitus, qui respiciunt malum.

In corp.

¶ Ad ām dicendum, quòd illud quod cōcupiscitur, etsi realiter sit futurum, est tamen quodammodo præsens inquantum est tristitiæ finis. sperātur. Vel potest dici, quòd licet bonū concupitum sit futurum, tamen impedimentum præsentialiter apponitur, quod dolorem causat.

¶ Ad tertium dicendū, quòd cōcupiscentia est delectabilis quandiu manet spes adipiscendi quod concupiscitur: sed subtracta spe per impedimentum appositū, concupiscentia dolorem causat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd appetit⁹ vnitatis non sit causa doloris. Dicit em Philosophus in 10. Ethi.* quòd hæc opinio, quæ posuit repletionem esse causam delectationis, & incisionem causam tristitiæ, videtur esse facta ex delectationibus & tristitiis, quæ sunt circa cibum: sed non omnis delectatio vel tristitia est huiusmodi: ergo appetitus vnitatis non est causa vniuersalis doloris: cum repletio ad vnitatem pertineat, incisio vero multitudinem inducat.

2 ¶ Præterea, Quælibet separatio vnitati opponit: si ergo dolor causaretur ex appetitu vnitatis, nulla separatio esset delectabilis: qd patet esse falsū in separatiōe omniū superfluorū.

3 ¶ Præterea, Eadē ratione appetimus coniunctionem boni & remotionem mali, sed sicut coniunctio pertinet ad vnitatem, cum sit vnio quædam: ita separatio est contrarium vnitati. ergo appetitus vnitatis nō magis debet poni causa doloris, quàm appetitus separationis.

Ca. 22 to. 2.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 3. de lib. arb.* q̄ ex dolore quē bestiæ sentiūt, satis apparet in regēdis amādisque suis corporibus, quā sint animæ appetentes vnitatis

Ar. præce.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo nota Nouitie, quòd malum, quod est obiectum tristitiæ, ponitur finis appetitiui motus, non vt prosequendus, sed vt fugiendus, sic enim est tristitiæ finis.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertium.*

IN tertio & quarto articulis eiusdem quæstionis trigesimæsextæ nil occurrit scribēdum, sed ea collige causas tristitiæ: & ex parte obiecti habes per se primo malum coniunctum, & per se secundo bonum amissum. & potestatem maiorem vt auferētem hoc: ex parte vero subiecti habes amorem boni & appetitum vnitatis, &c.

3. dist. 11. q. 2. ar. 2 q. 1a cor.

q. 30 ar. 2. ad 2.

lib. 14. de ciui. Dei c. 7 & 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶*Super Quæstionem trigesimamseptimam.*

Circa quæstionem trigesimamseptimã nihil occurrit scribendum nisi vt qui volunt videre naturas passionum, aduertant ad regulam in quarto articulo traditam, scilicet quòd duplici existente motu in qualibet passione, scilicet appetitus, & corporis, motus corporis similis est motui animi, in hoc, quod est se habere per modum ptosecutionis vel fugæ. Et si his attenderis, videbis non dari illas duas tristitias, quas superius reprobauimus.

Quid enim est aliud dolor nisi quidam sensus diuisionis vel corruptionis impatiens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eo modo, quo concupiscentia vel cupiditas boni est causa doloris, etiã appetitus vnitatis vel amor causa doloris, ponendus est: bonum enim vniuscuiusque rei in quadam vnitate consistit: prout scilicet vnaquæque res habet in se vnita illa, ex quibus consistit eius perfectio. vnde & Platonici posuerunt vnum esse principium sicut & bonum: vnde naturaliter vnumquodque appetit vnitatẽ sicut & bonitatem, & propter hoc sicut amor vel appetitus boni est causa doloris: ita etiã amor, vel appetitus vnitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis vnio perficit rationem boni, sed solum illa, à qua dependet esse perfectum rei: & propter hoc etiam non cuiuslibet appetitus vnitatis est causa doloris vel tristitiæ, vt quidam opinabantur: quorum opinionem ibi Philosophus excludit per hoc, quòd quædam repletiones non sunt delectabiles: sicut repleti cibis non delectãtur in ciborum sumptione: talis enim repletio siue vnio magis repugnaret ad perfectionem esse, quàm ipsum constitueret. vnde dolor non causatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis, sed eius, in qua consistit perfectio naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd separatio potest esse delectabilis vel inquantum remouetur illud quod est contrariũ perfectioni rei, vel inquantum separatio habet aliquã vnionem adiunctam, puta sensibilis ad sensum.

¶Ad tertium dicendum, quòd separatio nociuorum & corrumpentium appetitur, inquantum tollunt debitam vnitatem. vnde appetitus huiusmodi separationis non est prima causa doloris, sed magis appetitus vnitatis.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum potestas eius non potest resistiri, sit causa doloris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ potestas maior non debet poni causa doloris: quod enim est in potestate agentis, nondum est præsens, sed futurum, dolor autem est de malo præsenti: ergo potestas maior non est causa doloris.

2 ¶Præterea, Nocumentum illatum est causa doloris: sed nocumentum potest inferri etiam à potestate minore: ergo potestas maior non debet poni causa doloris.

3 ¶Præterea, Causæ appetitiuorum motuum sunt interiores inclinationes animæ: potestas autem maior est aliquid exterius: ergo non debet poni causa doloris.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit in lib. 14.10.10.6 de natura boni,* In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori, in corpore dolorem facit sensus resistens corpori potentiori.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum Arist.1. est* malum coniunctum est causa doloris, vel tristitiæ per modum obiecti. Id ergo, quod est causa coniunctionis mali, debet poni causa doloris vel tristitiæ: manifestum est autẽ hoc esse contra inclinationem appetitus, vt malo præsentialiter inhæreat: quod autem est contra inclinationem alicuius, nũquam aduenit ei nisi per actionem alicuius fortioris, & ideo potestas maior ponitur esse causa doloris ab Aug. Sed sciendũ est, q̃ si potestas fortior intantũ inualescat, q̃ mutet cõtrariam inclinationem in inclinationẽ propriam, iã non erit alia qua repugnantia vel violentia, sicut quando agens fortius, corrumpendo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tẽdit deorsum: & tunc ferri sursum non est ei violentum, sed naturale. Sic igitur, si aliqua potestas maior intantum inualescat quod auferat inclinationem voluntatis, vel appetitus sensitiui: ex ea non sequitur dolor vel tristitia, sed tunc solũ sequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrariũ & inde est, quòd Aug. dicit,* quòd voluntas resistẽs potestati Loc. cit. fortiori, causat dolorem: si enim non resisteret, sed cederet consentiendo, non sequeretur dolor, sed delectatio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd maior potestas dolorem causat: non secundum quod est agens in potentia, sed secundum quod est agens actu, dum scilicet facit cõiunctionem mali corruptiui.

ARTIC. I.

¶Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquam potestatem, quæ non est maior simpliciter, esse maiorem quãtum ad aliquid: & secundum hoc aliquod nocumentum inferre potest. Si autem nullo modo maior esset, nullo modo posset nocere. vnde non posset causam doloris inferre.

¶Ad tertium dicendum, quòd exteriora agentia possunt esse causa motuum appetitiuorum, inquantum causant præsentiam obiecti: & hoc modo potestas maior ponitur causa doloris.

QVÆSTIO TRIGESIMASEPTIMA, *De effectibus doloris vel tristitiæ, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de effectibus doloris vel tristitiæ.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum dolor auferat facultatem addiscendi. ¶Secundò, vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris. ¶Tertiò, vtrum tristitia vel dolor debiliter omnem operationem. ¶Quartò, vtrum tristitia noceat corpori magis, quàm aliæ passiones.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non auferat facultatem addiscendi. Dicitur enim Isa. 26. Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent omnes habitatores orbis: & infrà, In tribulatione murmuris doctrinam tuam eis. Sed ex iudiciis Dei & tribulatione sequitur dolor seu tristitia in cordibus hominum: ergo dolor vel tristitia non tollit, sed magis auget facultatem addiscendi.

2 ¶Præterea, Isa. 28. dicitur, Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, id est à delectationibus. Sed dolor & tristitia maximè tollunt delectationes: impedit enim tristitia omnẽ delectationem, vt dicitur in 7. Ethic.* Et Ecclesiast. 11. dicitur, quòd malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ maximæ: ergo dolor nõ tollit, sed magis præbet facultatem addiscendi. Cap.14.

3 ¶Præterea, Tristitia interior præeminet dolori exteriori, vt suprà dictum est:* sed simul cum tristitia potest homo addiscere: ergo multo magis simul cum dolore corporali. Q.35.ar.3.

¶SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit in primo Soliloquiorum,* Quanquam acerrimo dolore dentium his diebus torqueret, non quidem sinebar animo voluere nisi ea, quæ iam forte didiceram, à discendo autem penitus impediebar, ad quod mihi tota intentione animi opus erat. Ca.12.10.1.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd quia omnes potentiæ animæ in vna essentia animæ radicantur, necesse est q̃ quando intentio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius. vnius enim animæ non potest esse nisi vna intentio: & propter hoc si aliquid ad se trahat totam intentionem animæ, vel magnã D.19. partem ipsius, non compatitur secum aliquid aliud quod magnam attentionem requirat: manifestum est autem, quòd dolor sensibilis maximè trahit ad se intentionem animæ, quia naturaliter vnumquodque tota intentione tendit ad repellendum contrarium, sicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter etiam manifestum est quòd ad addiscendum aliquid de nouo, requiritur studium, & conatus cũ magna intentione: vt patet per illud quod dicitur Prouerbior. 2. Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tũc intelliges disciplinam. Et ideo si sit dolor intensus, impeditur homo ne tunc aliquid addiscere possit: & tantum potest intendi, quod nec etiam instante dolore potest homo aliquid cõsiderare etiam quod prius sciuit: in hoc tamen attenditur diuersitas secundum diuersitatem amoris, quem homo habet ad addiscendum vel considerandum: quia quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi ne omnino feratur ad dolorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tristitia moderata quæ excludit euagationem animi, potest conferre ad disciplinam suscipiẽdam: & præcipue eorum, per quæ homo sperat se posse à tristitia liberari, & hoc modo in tribulatiõe murmuris homines doctrinam Dei magis recipiunt.

¶Ad secundum dicendum, q̃ tam delectatio, quàm dolor inquantum ad se trahunt animæ intentionem, impediunt consideratio

Cap.31. siderationem rationis. Vnde in 7. Ethic.* dicitur quòd impossibile est in ipsa delectatione venereorum aliquid intelligere. sed tamen magis trahit ad se intentionem animæ dolor, quàm delectatio. sicut etiam videmus in rebus naturalibus, quòd actio corporalis naturalis magis intenditur in contrarium: sicut aqua calefacta magis patitur à frigido, vt fortius cõgeletur, si ergo dolor seu tristitia fuerit moderata per accidens, potest cõferre ad addiscendum, inquantum aufert superabundantiam delectationum, sed per se impedit, & si intendatur, totaliter aufert.

¶Ad tertium dicendum, quòd dolor exterior accidit ex læsione corporali. & ita magis habet transmutationem corporalem adiunctam, quàm dolor interior: qui tamen est maior secundum illud, quod est formale in dolore, quod est ex parte animæ. & ideo dolor corporalis magis impedit contemplationem, quæ requirit omnimodam quietem: quàm dolor interior: & tamen etiam dolor interior si multum intendatur, ita trahit intentionem, vt non possit homo de nouo aliquid addiscere, vnde & Gregor. propter tristitiam intermisit Ezechielis expositionem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aggrauatio animi non sit effectus tristitiæ. Dicit enim Apostolus secundo ad Corin. septimo. Ecce hoc ipsum contristari vos secundum Deum, quantam in vobis operatur solicitudinem, sed defensionem, indignationem, &c. sed solicitudo & indignatio ad quandam erectionẽ animi pertinẽt, quæ ad aggrauationem opponitur: non ergo aggrauatio est effectus tristitiæ.

2 ¶Præterea, Tristitia delectationi opponitur, sed effectus delectationis est dilatatio cui non opponitur aggrauatio, sed constrictio. ergo effectus tristitiæ nõ debet poni aggrauatio.

3 ¶Præterea, Ad tristitiam pertinet absorbere: vt patet per illud, quod Apostolus dicit secundo ad Cor. 2. Ne forte abundãtiori tristitia absorbeatur, q̃ est eiusmodi. sed qd aggrauatur non absorbetur, quinimo sub aliquo ponderoso deprimitur, quod autem absorbetur, infra absorbens includitur. ergo aggrauatio non debet poni effectus tristitiæ.

Li.4.c.12. Li.2 c.14. ¶SED CONTRA est, quod Gregor. Nyssen.* & Damas. ponunt tristitiam aggrauantem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd effectus passionũ animæ quandoque metaphoricè nominantur secundum similitudinem sensibilium corporum, eo quòd motus appetitus animalis sunt similes inclinationibus appetitus naturalis & per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio tristitiæ. Dicitur enim homo aggrauari ex eo, quòd aliquo pondere impeditur à proprio motu, manifestum est autem ex prædictis,* quòd tristitia contingit ex aliquo malo præsenti, quod quidem ex hoc ipso quòd repugnat motui voluntatis, aggrauat animum, in quantum impedit ipsum ne fruatur eo, quòd vult. Et si quidem non sit tanta vis mali contristantis, vt auferat spem euadendi, licet animus aggrauetur quantum ad hoc, quòd in præsenti non potitur eo quod vult, remanet tamen motus ad repellendum nociuum contristans. Si vero superexcrescat vis mali intantum, vt spem euasionis excludat, tunc simpliciter impeditur etiam interior motus animi angustati, vt neque hac neque illac diuertere valeat: & quãdoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quòd remaneat homo stupidus in seipso. 9.6.ar.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa erectio animi prouenit ex tristitia, quæ est secundum Deum propter spem adiunctam de remissione peccati.

¶Ad secundum dicendum, quòd quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur constrictio & aggrauatio, ex hoc enim quòd aggrauatur animus, vt ad exteriora libere progredi non possit, ad seipsum retrahitur quasi in seipso cõstrictus.

¶Ad tertium dicendum, quòd tristitia absorbere hominẽ dicitur quando sic totaliter vis cõtristantis mali afficit animũ, vt omnem spem euasionis excludat. & sic etiam eodem modo aggrauat & absorbet, quædam enim consequũtur in his quæ metaphoricè dicuntur: quæ sibi repugnare videntur, si secundum proprietatem accipiantur.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum tristitia vel dolor debilitet omnem operationem.

Infrà q.40 ar.1. ad 2. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd tristitia non impediat omnem operationem. Solicitudo enim ex tristitia causatur, vt patet per authoritatem Apostoli inductam: sed solicitudo adiuuat ad benè operandum. Vnde Apostolus dicit secunda ad Timothe. secundo. Solicitè cura teipsum exhibere operarium inconfusibilem. ergo tristitia non impedit operationem: sed magis adiuuat ad benè operandum.

2 ¶Præterea, Tristitia causat in multis concupiscentiam, vt dicitur in 7. Ethic. sed concupiscentia facit ad intentionem operationis: ergo & tristitia.

3 ¶Præterea, Sicut quædam operationes propriæ sunt gaudentium: ita etiam quædam operationes, his qui contristantur, sicut lugere: sed vnumquodque augetur ex sibi conuenientibus: ergo aliquæ operationes non impediuntur, sed meliorantur propter tristitiam.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 10. Ethic.* quòd delectatio perficit operationem, & econuerso tristitia impedit. Cap.4.

¶RESPONDEO dicẽdum, quod sicut iam dictũ est.* tristitia quandoque non ita aggrauat vel absorbet animum, vt omnem motum interiorem & exteriorem excludat. sed aliqui motus quandoque ex ipsa tristitia causantur. Sic ergo operatio ad tristitiam dupliciter potest comparari. Vno modo sicut ad id, de quo est tristitia, & sic tristitia quamlibet operationem impedit: nunquam enim illud quod cum tristitia facimus, ita benè facimus, sicut illud quod facimus cum delectatione vel sine tristitia, cuius ratio est, quia voluntas est causa operationis humanæ: vnde quando operatio est, de qua aliquis contristatur, necesse est quòd actio debilitetur. Alio modo comparatur operatio ad tristitiam sicut ad principium & ad causam, & sic necesse est, quod operatio talis ex tristitia augeatur, sicut quanto aliquis magis tristatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendam tristitiam, dummodo remaneat spes expellendi: alioquin nullus motus vel operatio ex tristitia causaretur. Ar.præm.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum tristitia magis noceat corpori, quàm aliæ animæ passiones.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ tristitia non inferat maximè corpori nocumentum: Tristitia enim habet esse spirituale in anima: sed ea, quæ habent tantum esse spirituale, nõ causant transmutationem corporalem: sicut patet de intentionibus colorum, quæ sunt in aere, à quibus nullum corpus coloratur: ergo tristitia non facit aliquod corporale nocumentum. Infrà q.41 ar.1.cor. Ro.4 dis.15.q.2.ar.3.q.2.cor.

2 ¶Præterea, Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non est nisi inquantum habet corporalem transmutationem adiunctam: sed corporalis transmutatio inuenitur in omnibus animæ passionibus. vt suprà dictum est:* ergo non magis tristitia quàm aliæ animæ passiones, corpori nocet. q.22.ar.2. ad 3.

3 Præterea, Philosophus dicit in 7. Ethi.* quòd iræ & concupiscentiæ quibusdam insanias faciunt: quod videtur esse maximum nocumentum, cùm ratio sit excellentissimum eorum quæ sunt in homine: desperatio etiam videtur esse magis nociua quàm tristitia, cum sit causa tristitiæ: ergo tristitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ passiones. Cap.8.

¶SED CONTRA, est q̃ dicitur Prouerbiorum 17. Animus gaudẽs, ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Et Prouerbiorum 22. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Et Ecclesiast. 18. A tristitia festinat mors.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet. cuius ratio est: quia tristitia repugnat humanæ vitæ, quantum ad speciem motus sui, & non solum quantum ad mensuram seu quantitatem, sicut aliæ animæ passiones. Consistit enim humana vita in quadam motione, quæ à corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ secundum aliquam determinatam mensuram. Si ergo ista motio procedat vltra mensuram debitam, repugnabit humanæ vitæ secundũ quantitatis mensuram, non autem secundum similitudinẽ speciei. Si autem impediatur processus huius motionis, repugnabit vitæ secundum suam speciem. Est autem attendẽdum in omnibus animæ passionibus: quòd transmutatio corporis, quæ est in eis materialis, est cõformis & proportionata motui appetitus, qui est formalis, sicut in omnibus materia proportionatur fotmæ. Illæ ergo animæ passiones, quæ important motum appetitus ad perseqũdum aliquid, nõ repugnant vitali motioni secundum speciem, sed possunt repugnare secundũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionem trigesimamoctauam.*

IN quæstione trigesimaoctaua duo tantum occurrunt notanda. Primum est in secundo articulo in responsionibus ad primũ & tertiũ, quòd in flente sunt tria, ipse tristatus, obiectum contristans, & effectus tristitiæ, puta flere & sunt duæ cõtrariæ habitudines inter tristatum & contristans, & inter tristatum & effectum, Nam inter illa est habitudo disconuenientiæ, inter ista conuenientiæ, & propterea effectus ipse, puta fletus habet in se vtrumque, quia & est effectus consonus tristi & præsentat obiectum contristans vt causam, licet ratione oblecti tristitiam augeat, propter quod & fletus continuatur, receptione tamen sui delectat, & tristitiã minuit. & quia res magis ratione sui, quàm alterius iudicatur, ideo simpliciter cõceditur, quod fletus mitigat tristitiam. Secundũ est in articulo quarto ad secundum, quomodo in tellectus speculatiuus mouet appetitum etiam inferiorem, sunt enim in contemplatione duo, obiectum & contemplatio eius. Et ex supradictis patet, quòd contemplatio habet se vt consilium intellectus in obiectum connaturale. Et propterea licet contemplans triangulum habere tres angulos, ex parte rei contemplatæ nihil discat, vnde appetitus moueatur, quia tamen ipsa contemplatio coniungit connaturali bono intellectus, quod est verum, ex hac parte habet vnde moueat appetitum, sicut quælibet alia constitutio in connaturale bonum. Et inde est, quòd in quocunque genere, quis apprehendat se cognoscere, delectatur magis & minus secundum quòd effectus est scientiæ. & hac doctrina vtere supra rius cum de delectatione contemplationis dixi-

In corp.

Supra q. 31. art. 4. ad 2. & 3. & 5 sf. arti. 4. cor. & ar. 3. per to & q 45. art. 1. & 3. q 46. art. 2. ad 2. & 1. cor. 7. cor 3.

Capit. 8.

q 31. art. 4. Cap. 4. Cap. 7. to. 1.

puras. Quomodo autem appetitus inferior post moueatur, planum est ex litera: quod ex redundantia fit, vt in responsione ad tertium dicitur.

QVANTITATEM, vt amor, gaudium, desiderium, & huiusmodi. & ideo ista secundũ speciem suam, iuuant naturam corporis: sed propter excessum possunt nocere: passiones autem, quæ important motum appetitus, cum fuga vel retractione quadã repugnant vitali motioni, non solum secundum quantitatem, sed etiam secundum speciem motus, & ideo simpliciter nocent sicut timor & desperatio: & præ omnibus tristitia, quæ aggrauat animũ ex malo præsenti: cuius est fortior impressio, quàm futuri.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia anima naturaliter mouet corpus, spiritualis motus animæ naturaliter est causa transmutationis corporalis, nec est simile de spiritualibus intentionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ nõ sunt nata moueri ab anima.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliæ passiones habent transmutationem corporalem conformem secũdum suam speciem motioni vitali, sed tristitia contrariam, vt dictum est*.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex leuiori causa impeditur vsus rationis, quàm corrumpatur vita: cum videamus multas ægritudines vsum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitam: & tamen timor & ira maximè nocumentum corporale afferũt ex permixtione tristitiæ propter absentiam eius, quod cupitur. Ipsa etiam tristitia quandoque rationẽ aufert: sicut patet in his, qui propter dolorem in melancholiam vel in maniam incidunt.

QVAESTIO TRIGESIMAoctaua, De remediis tristitiæ, seu doloris, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de remediis doloris, seu tristitiæ.

¶Et circa hoc quæruntur quinque. ¶Primò, vtrum dolor vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem. ¶Secundò, vtrum mitigetur per fletum. ¶Tertiò, vtrum per compassionem amicorum. ¶Quartò, vtrũ per contemplationem veritatis. ¶Quintò, vtrum per somnum & balnea.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum dolor vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorẽ seu tristitiã: Nõ enim delectatio tristitiam mitigat, nisi inquantũ ei contrariatur: medicinæ enim sunt per contraria, & dicitur in secũdo Ethi.* sed non quælibet delectatio cõtrariatur cuilibet tristitiæ, vt suprà dictum est: *ergo non quælibet delectatio mitigat quamlibet tristitiam.

2 ¶Præterea, Illud quod causat tristitiam, non mitigat tristitiam: sed aliquæ delectationes causant tristitiam: quia, vt dicitur in 9. Ethic.* Malus tristatur quoniam delectatus est: nõ ergo omnis delectatio mitigat tristitiam.

3 ¶Præterea, Aug. dicit in 4. Cõfes.* quòd ipse fugit de patria in qua cõuersari solitus erat cũ amico suo iã mortuo: nimis eum quærebant oculi eius, vbi eũ videre solebant, ex quo accipi pot, quòd illa in quibus nobis amici mortui vel absentes cõmunicauerunt, efficiuntur nobis de eorũ morte vel absentia dolẽtibus onerosa. sed maximè cõmunicauerunt nobis in delectationibus: ergo ipsæ delectationes efficiũtur nobis dolentibus onerosæ: non ergo quælibet delectatio mitigat quã libet tristitiam.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 7. Ethic.* quod expellit delectatio tristitiam, & quæ contraria, & quæ contingens, si sit fortis. *Cap. vlt.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut ex prædictis patet,* delectatio est quædam quies appetitus in bono conuenienti, tristitia autem est eo quod repugnat appetitiui: vnde sicut se habet delectatio ad tristitiã in motibus appetitiuis, sic se habet in corporibus quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua transmutatione innaturali: nam & ipsa tristitia fatigationem quandam, seu ægritudinem appetitiuæ virtutis importat. Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem ex quacunque causa innaturali prouenientem: ita quælibet delectaito remediũ affert ad mitigandam qualibet tristitiam ex quocunque procedat. *q. 35.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet non omnis delectatio contrarietur omni tristitiæ secundum speciem: contrariatur tamen secundum genus, vt supra dictum est,* & ideo ex parte dispositionis subiecti quælibet tristitia per quã libet delectationem mitigari potest. *q. 35. art. 4. ad 2.*

¶Ad secũdum dicendum, quòd delectationes malorum non causant tristitiam in præsenti, sed in futuro: inquantum scili cet mali pœnitent de malis, de quibus lætitiam habuerunt: & huic tristitiæ subuenitur per contrarias delectationes.

¶Ad tertium dicendum, quòd quando sunt duæ causæ ad cõtrarios motus inclinantes, vtraque alteram impedit: & tamẽ illa finaliter vincit, quæ fortior est & diuturnior. In eo autẽ, qui tristatur de his in quibus simul cum amico mortuo vel absente delectari consueuit, duæ causæ in contrarium inducẽtes inueniũtur. Nam mors vel absentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonum autem præsens inclinat ad delectationem. vnde vtrunque per alterum minuitur. sed tamen quia fortius mouet sensus præsentis quã memoria præteriti, & amor suipsius quàm amor alterius, diuturnius mouet: inde est quòd finaliter delectatio tristitiam expellit. Vnde post pauca subdit idem Aug.* quòd pristinis generibus delectationum cedebat dolor eius. *lib. 4. con. c. 8. to. 1.*

ARTICVLVS II.

¶Vtrum dolor vel tristitia mitigetur per fletum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fletus non mitiget tristitiam. Nullus enim effectus diminuit suam causam: sed fletus vel gemitus est effectus tristitiæ, ergo non minuit tristitiam. *Psalm 40. to. 1.*

2 ¶Præterea, Sicut fletus vel gemitus est effectus tristitiæ, ita risus est effectus lætitiæ. sed risus non minuit lætitiam: ergo fletus non mitigat tristitiam.

3 ¶Præterea, in fletu repræsentatur nobis malum contristãs: sed imaginatio rei contristantis auget tristitiam, sicut imaginatio rei delectantis auget lætitiam. ergo videtur, quòd fletus non mitiget tristitiam.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in quarto. Cõfes.* quòd quando dolebat de morte amici, in solis gemitibus & lachrymis erat ei aliquantula requies. *Cap. 4. & 7.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod lachrymæ & gemitus naturaliter mitigant tristitiam, & hoc duplici ratione. Primò quidem, quia omne nociuum interius clausum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio animæ circa ipsum, sed quando ad exteriora diffunditur, tunc animæ intentio ad exteriora quodãmodo disgregatur, & sic interior dolor minuitur, & propter hoc quando homines, qui sunt in tristitiis, exterius suam tristitiam manifestant, vel fletu aut gemitu, vel etiam verbo mitigatur tristitia. Secundò, quia semper operatio conueniens homini secundum dispositionem, in qua est, sibi est delectabilis: fletus autem & gemitus sunt quædã operationes conuenientes tristato vel dolenti. & ideo efficiuntur eis delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget tristitiam vel dolorem, vt dictum est,* sequitur quod per planctum & gemitum tristitia mitigetur. *Ar. præc.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa habitudo causæ ad effectum contrariatur habitudini contristantis ad contristatum: nam omnis effectus est conueniens suæ causæ, & per consequens est ei delectabilis: contristans autem contrariatur contristato. & ideo effectus tristitiæ habet contrariam habitudinem magis ad contristatum, quàm contristans ad ipsum: & propter hoc mitigatur tristitia per effectum tristitiæ ratione contrarietatis prædictæ.

¶Ad secundum dicendũ, quòd habitudo effectus ad causam est similis habitudini delectãtis ad delectatũ: qa vtrobique conue-

nientia inuenitur, omne autem simile auget suum simile: & ideo per risum & alios effectus lætitiæ augetur lætitia, nisi forte per accidens propter excessum.

¶Ad tertium dicendum, quòd imaginatio rei contristantis quantum est de se, nata est augere tristitiam: sed ex hoc ipso, quod homo imaginatur, quòd facit illud, quod conuenit sibi, secundum talem statum consurgit inde quædam delectatio. & eadem ratione si alicui subrepat risus in statu, in quo videtur sibi esse lugendum, ex hoc ipso dolet tãquam faciat id, quod non conuenit: vt Tullius dicit in tertio de Tusculanis quæstionibus.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum dolor & tristitia mitigentur per compassionem amicorum.

Iob 1. fin. & c. 16. to. 2. fin. Et Ro. 12. lec. 3. to. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor amici compatientis non mitiget tristitiam. Cõtrariorum enim contrarij sunt effectus: sed sicut Aug. dicit septimo Confess.* Quando cum multis

Cap. 4.

gaudetur in singulis vberius est gaudium, quia feruere faciunt se, & inflammantur ex alterutro. ergo pari ratione quando multi simul tristantur, videtur quòd sit maior tristitia.

2 ¶Præterea, Hoc requirit amicitia, vt amoris vicem quis rependat: vt Augustinus dicit quarto Confess.* sed amicus cõ-

Cap. 10.

dolens dolet de dolore amici dolentis: ergo ipse dolor amici condolentis est causa amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris; & sic duplicato dolore, videtur tristitia crescere.

3 ¶Præterea, Omne malum amici est contristans, sicut & malum proprium. nam amicus est alter ipse. sed dolor est quod dam malum. ergo dolor amici condolentis auget tristitiam amico cui condoletur.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit

Cap. 11.

in nono Ethic.* quòd in tristitiis amicus condolens consolatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd naturaliter amicus condolens in tristitiis est consolatiuus, cuius duplicem

Ibidem.

rationem tangit Philosophus in nono. Ethic.* Quarum prima est, quia cum ad tristitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiusdam oneris, à quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur: cum ergo aliquis videt de sua tristitia alios contristatos, sit ei quasi quædam imaginatio, quòd illud onus alij cum ipso ferant, quasi conantes ad ipsum ab onere alleuiãdum: & ideo leuius fert tristitiæ onus, sicut etiam in portandis oneribus corporalibus contingit. Secunda ratio & melior est, quia per hoc, quòd amici contristantur ei, percipit se ab eis amari: quod est delectabile, vt suprà dictum est.* vnde cum omnis delectatio mitiget tristitiam (sicut suprà dictum est*) sequitur quòd amicus condolens tristitiam mitiget.

Q. 32. ar. 5. Arti. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in vtroque amicitia manifestatur, scilicet & quòd congaudet gaudenti, & quòd condolet dolenti. & ideo vtrunque ratione causæ redditur delectabile.

¶Ad secũdum dicendum, quod ipse dolor amici secundum se contristaret, sed consideratio causæ eius, quæ est amor, magis delectat.

¶Et per hoc patet responsio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum per contemplationem veritatis dolor & tristitia mitigentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd contemplatio veritatis non mitiget dolorem. Dicitur enim Ecclesiastic. secundo. Qui addit scientiam, addit & dolorem: sed scientia ad contemplationem veritatis pertinet, non ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

2 ¶Præterea, Contemplatio veritatis ad intellectum speculatiuum pertinet. sed intellectus speculatiuus non mouet: vt

Text. 8.

dicitur in tertio de anima.* cùm igitur gaudium & dolor sint quidam motus animi, videtur quòd contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

3 ¶Præterea, Remedium ægritudinis apponẽdum est vbi est ægritudo: sed contemplatio veritatis est in intellectu, nõ ergo mitigat dolorem corporalem, qui est in sensu.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit it in primo Soliloquiorum,* Videbatur mihi, si se ille mentibus nostris veritatis fulgor aperiret, aut non me sensurum fuisse illũ dolorem aut certe pro nihilo toleraturum. *Q. 31. art. 5. c. 12.*

¶RESPONDEO dicẽdum, sicut suprà dictũ est, quòd in contemplatione veritatis maxima delectatio cõsistit: omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt suprà dictũ est:* & ideo contemplatio veritatis mitigat tristitiam vel dolorem. *Art. præc. & artic. 1.*

& tanto magis, quanto perfectius aliquis est amator Sapientiæ. & ideo homines ex contẽplatione diuina, & futuræ beatitudinis in tribulationibus gaudent: secundum illud Iacobi primo, Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, & quod est amplius, etiã inter corporis cruciatus huiusmodi gaudiũ inuenitur: sicut Tyburtius martyr cùm nudatis plantis super ardẽtes prunas iniceret, dixit, Videtur mihi, quòd super roseos flores incedam in nomine Iesu Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd qui addit scientiam, addit dolorem: vel propter difficultatem & defectum inueniendæ veritatis: vel propter hoc quòd per scientiam homo cognoscit multa, quæ voluntrti contrariantur: & sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causat: ex parte autem contemplationis veritatis, delectationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus speculatiuus nõ mouet animum ex parte rei speculatæ: mouet tamen animũ ex parte ipsius contemplationis, quæ est quoddam bonũ hominis & naturaliter delectabilis.

¶Ad terium dicendum, quòd in viribus animæ fit redundantia à superiori ad inferius & secundum hoc delectatio cõtẽplationis, quæ est in superiori parte, redundat ad mitigãdum etiam dolorem, qui est in sensu.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum dolor & tristitia mitigentur per somnum & balnea.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd somnus & balneum non mitigent tristitiam. Tristitia enim in anima consistit: sed somnus & balneum ad corpus pertinent, non ergo aliquid faciunt ad mitigationem tristitiæ. *Psa. 68. 4.*

2 ¶Præterea, Idem effectus non videtur causari ex contrariis causis: sed huiusmodi cum sint corporalia, repugnant contemplationi veritatis, quæ est causa mitigationis tristitiæ, vt dictum est: *non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur. *Art. præc.*

3 ¶Præterea, Tristitia & dolor secundum quod pertinent ad corpus, in quadam transmutatione cordis consistunt: sed huiusmodi remedia magis videntur pertinere ad exteriores sensus & membra, quàm ad interiorem cordis dispositionẽ. non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 9. Confes.* Audieram balnei nomen inde dictum, quòd anxietatem pellat ex animo. Et infrà, Dormiui & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit, quòd in hymno Ambrosij dicitur, quod quies artus solutos reddit laboris vsui: mentẽsque fessas alleuat, luctusque soluit anxios. *Ca. 12. to. 1.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* tristitia secundum suam speciẽ repugnat vitali motioni corporis, & ideo illa, quæ reformant naturam corporalem in debitum statum vitalis motionis, repugnant tristitiæ, & ipsam mitigant. Per hoc etiam quòd huiusmodi remediis reducitur natura ad debitum statum, causatur ex his delectatio: hoc enim est quod delectationem facit, vt suprà dictum est.* vnde, cum omnis delectatio tristitiam mitiget, per huiusmodi remedia corporalia tristitia mitigatur. *Prã. ar. 3. Q. 31. ar. 1.*

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ipsa debita corporis dispositio inquãtum sentitur, delectationem causat: & per consequens tristitiam mitigat.

¶Ad secundum dicendum, quòd delectationum vna aliam impedit, vt suprà dictũ est:* & tamẽ omnis delectatio tristitiam mitigat, vnde non est inconueniens, quòd ex causis seinuicem impedientibus tristitia mitigetur. *Q. 31 ar. 8.*

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis bona dispositio corporis redundat quodammodo ad cor, sicut ad principium & finem corporalium motionũ, vt dicitur in libro de causa motus animalium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis trigesimænonæ Articulū primum.

QVÆSTIO TRIGESIMA nona, De bonitate & malitia tristitiæ vel doloris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate & malitia doloris vel tristitiæ.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrū omnis tristitia sit malum. ¶Secundò, vtrum possit esse bonum honestum. ¶Tertiò, vtrum possit esse bonum vtile. ¶Quartò, vtrum dolor corporis sit summum malum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum omnis tristitia sit mala.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis tristitia sit mala. Dicit enim Greg. Nysse.* Omnis tristitia malum est suiipsius natura: sed quod naturaliter est malum, semper & vbique est malum, ergo omnis tristitia est mala.

2 ¶Præterea, Illud quod omnes fugiunt, etiam virtuosi, est malum, sed tristitiam omnes fugiunt, etiam virtuosi: quia vt dicitur in 7. Ethi. * Etsi prudens non intendat delectari, ergo tristitia est malum.

3 ¶Præterea, Sicut malum corporale est obiectū & causa doloris corporalis: ita malum spirituale est obiectum & causa tristitiæ spiritualis, sed omnis dolor corporalis est malum corporis. ergo omnis tristitia spiritualis est malum animæ.

¶SED CONTRA, Tristitia, de malo contrariatur delectationi de malo, sed delectatio de malo est mala: vnde in detestationem quorundam dicitur Prouerbio. 2. quòd lætantur cum malefecerint. ergo tristitia de malo est bona.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ aliquid esse bonum vel malum, potest dici dupliciter. Vno modo simpliciter & secundum se, & sic omnis tristitia est quodam malum, hoc enim ipsum, quod est appetitum hominis anxiari de malo præsenti, rationem mali habet: impeditur enim per hoc quies appetitus in bono. Alio modo dicitur aliquid bonum vel malum ex suppositione alterius, sicut secundia dicitur esse bonum ex suppositione alicuius turpis commissi, vt dicitur in 4. Ethi.* Sic igitur suppositio aliquo constabili vel doloroso, ad bonitatem pertinet quòd aliquis de malo præsenti tristetur, vel doleat: q̄ enim non tristaretur vel non doleret: non posset esse nisi, quia vel non sentiret, vel quia non reputaret sibi repugnans, & vtrunque istorum est malum manifestè, & ideo ad bonitatem pertinet, vt suppositæ præsentia mali, sed quatur tristitia vel dolor: & hoc est quo Aug. dicit 8. super. Gene. ad literā. * Adhuc est bonum, quod dolet amissum bonum: nam nisi aliquod bonum remāsisset in natura, nullius boni amissi dolor esset in pœna: sed quia sermones morales sunt in singularibus, quorū sunt operatiões: illud, quod est ex suppositione bonū, debet bonum iudicari, sicut quod est ex suppositione voluntarium, iudicatur voluntarium: vt dicitur in 3. Ethi.* & suprà habitum est.*

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Greg. Nysse. loquitur de tristitia ex parte mali tristantis. non autē ex parte sentientis & repudiantis malum. Et ex hac etiam parte omnes fugiunt tristitiam in quantum fugiūt malum: sed sensum & refutationē mali non fugiunt. Et sic dicendum etiā est de dolore corporali: nā sensus & recusatio mali corporalis attestatur naturæ bonæ. Vnde patet responsio ad secundum & ad tertium.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum tristitia possit esse bonum honestum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tristita non habet rationem boni honesti. Quod enim ad inferos deducit, contrariatur honesto: sed sicut dicit Aug. 12. super Genes. ad literam, * Iacob hoc tumuisse videtur, ne nimia tristitia sic perturbaretur, vt non ad requiem beatorum iret: sed ad inferos peccatorum: ergo tristitia non habet rationem boni honesti.

2 ¶Præterea, bonum honestum habet rationem laudabilis & meritorij: sed tristitia diminuit rationē laudis & meriti. Dicit enim Apostolus 2. ad Corint. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, nō ex tristitia, aut ex necessitate: ergo tristitia non est bonum honestum.

3 ¶Præterea, Sicut Aug. dicit 14. de ciui. Dei. * Tristitia est de his quæ nobis nolentibus accidunt: sed non velle ea quæ præsentialiter fiunt, est habere voluntatem repugnantem ordinationi diuinæ, cuius prouidentiæ subiacent omnia, quæ aguntur. ergo cum conformitas humanæ voluntatis ad diuinā pertineat rectitudinem volūtatis, vt suprà dictum est: * videtur, quòd tristitia contrarietur rectitudini voluntatis; & sic non habeat rationem honesti.

¶SED CONTRA Omne q̄d meretur præmiū vitæ æternæ, habet rationem honesti: sed tristitia est huiusmodi, vt patet per id quod dicitur Matt. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: ergo tristitia est bonum honestum.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd secundum illam rationem, qua tristitia est bonum, potest esse bonum honestū. Dictum est enim * quòd tristitia est bonum secundum cognitionem & recusationem mali: quæ quidem duo in dolore corporali attestantur bonitati naturæ: ex qua prouenit q̄ sensus sentit, & natura refugit læsiuum, quod causat dolorem. In interiori vero tristitia cognitio mali quandoque quidē est per rectum iudicium rationi, & recusatio mali est per voluntatē bene dispositam detestantem malum: omne autem bonum honestum ex his duobus procedit, scilicet ex rectitudine rationis & voluntatis: vnde manifestum est, quòd tristitia pōt habere rationem boni honesti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes passiones animæ regulari debent secundum regulam rationis: quæ est radix boni honesti, quam transcendit immoderata tristitia, de qua loquitur Aug. & ideo recedit à ratione honesti.

¶Ad secundum dicendum, quod sicut tristitia de malo procedit ex voluntate & ratione recta, quæ detestatur malū, ita tristitia de bono procedit ex ratione & voluntate peruersa quæ detestatur bonum: & ideo talis, tristitia impedit laudem vel meritum boni honesti: sicut cum quis facit cum tristitia eleemosynam

¶Ad tertium dicendum, quod aliqua præsentialiter eueniūt quæ non fiunt Deo volente: sed Deo permittente, sicut peccata vnde voluntas repugnans peccato existenti vel in se, vel in alio, nō discordat à voluntate Dei: mala vero pœnalia præsentialiter contingunt etiam Deo volente: tamen non exigitur ad rectitudinem voluntatis, quod ea secundum se homo velit: sed solum quod nō contrariatur ordini diuinæ iustitiæ: vt suprà dictum est.*

ARTICVLVS III.

¶Vtrum tristitia possit esse bonum vtile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod tristitia non possit esse bonum vtile. Dicitur enim Ecclesiast. 30. multos occidit tristitia; & nō est vtilitas in illa.

2 ¶Præterea, Electio est de eo quod est vtile ad finem aliquem: sed tristitia non est eligibilis: quinimo idem sine tristitia, quàm cum tristitia, est magis eligendum: vt dicitur in 3. Topi. * ergo tristitia non est bonum vtile.

3 Præterea, Omnis res est propter suam operationem, vt dicitur in secundo de cælo: * sed tristitia impedit operationē, vt dicitur in 10. Ethicorum * ergo tristitia non habet rationē boni talis.

¶SED CONTRA, Sapiens non quærit nisi vtilia: sed sicut dicitur Eccles 7. Cor. sapientum, vbi tristitia, & cor stultorum, vbi lætitia: ergo tristitia est vtilis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex malo præsenti insurgit duplex appetitiuus motus: vnus quidē est quo appetitus contrariatur malo præsenti: & ex ista parte tristitia nō habet vilitatem, quia id, quod est præsens, non pōt non esse præsens. Secundus motus consurgit in appetitu ad fugiendum & repellendū malū contristans: & quantum ad hoc tristitia habet vtilitatem, si sit de aliquo quod est fugiendum. Est enim aliquid fugiēdum dupliciter. Vno modo propter seipsum ex contrarietate, quam habet ad bonum, sicut peccatum: & ideo tristitia de peccato vtilis est ad hoc, q̄ homo fugiat peccatum, sicut Apostolus dicit 2. ad Cor 7. Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia cōtristati estis ad pœnitentiam. Alio modo est aliquid fugiendum, non quia sit ſm se malum, sed quia est occasio mali, dum vel homo inhæret ei per amorem, vel etiam ex hoc, q̄ præcipitatur in aliquod malum: sicut patet in bonis temporalibus: & ſm hoc tristitia de bonis temporalibus pōt esse vtilis: sicut dicitur Eccle. 7. Melius est ire ad bonum luctus, quam ad domum conuiuij, in illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideo aūt tristitia in omni fugiēdo est vtilis, quia geminatur fugiendi cā, nam ipsum malum ſm se fugiendum est: ipsam autem tristitiam ſm se omnes fugiunt, sicut etiam bonum omnes appetunt & delectationem de bono: Sicut ergo delectatio de bono facit, vt bonum auidius quæratur, ita tristitia de malo facit, vt malum vehementius fugiatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ authoritas illa intelligitur de immoderata tristitia quæ animū absorbet: huiusmodi em tristitia immobilitat animū, & impedit fugam mali, vt supra dictum est.*

¶Ad secundum dicendum, q̄ sicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter tristitiam, ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter tristitiā: & quantum ad hoc tristitia est vtilis.

¶Ad tertium dicendum, quòd tristitia de operatione aliqua impedit operationē: sed tristitia de cessatione operationis facit auidius operari.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum dolor corporis sit summum malum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ tristitia sit summum malum. Optimo enim opponitur pessimum: vt dicitur in 8. Ethic. sed quædam delectatio est optimum. quæ, ſ. pertinet ad facilitatem: ergo aliqua tristitia est summum malum.

2 ¶Præterea, Beatitudo est summum bonum hominis: quia est vltimus hominis finis: sed beatitudo consistit in hoc quòd homo habeat quidquid velit, & nihil malli velit, vt suprà dictum est,* ergo summum bonum hominis est impletio volūtatis ipsius: sed tristitia consistit in hoc, quòd accidit aliquid contra voluntatem vt patet per Aug. de Ciuit. Dei. * ergo tristitia est summum malum hominis.

3 ¶Præterea, Aug. sic argumētatur in primo soliloquiorum, * Ex duabus partibus cōpositi sumus, ex anima scilicet & corpore: quarum pars deterior est corpus. summum aūt bonum est melioris partis optimum: summum autem malum pessimum deterioris, est autem optimum in animo sapientia: in corpore pessimum dolor: summum igitur bonum hominis est sapere: summum malum dolere.

¶SED CONTRA, Culpa est magis malum quàm pœna, vt in primo habitum est: * sed tristitia seu dolor pertinet ad pœnam peccati, sicut frui rebus mutabilibus est malū culpæ. Dicit enim Aug. in li. de vera religione, * Quis est dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse speraueras? & hoc est totū, quod dicitur malum, id est peccatum & pœna peccati. ergo tristitia seu dolor non est summum malum hominis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est aliquam tristitiam seu dolorem esse summum hominis malum. Omnis enim tristitia seu dolor aut est de hoc quod est verè malum, aut est de aliquo apparenti malo, quod est verè bonū: dolor autem seu tristitia, quæ est de verè malo, nō potest esse summum malum, est enim aliquid eo peius, scilicet vel nō iudicare esse malum illud quod verè est malum, vel etiam non refutare illud: tristitia autem vel dolor, qui est de apparenti malo, quod est verè bonum, non potest esse summum malum, quia peius esset omnino alienari à vero bono. Vnde impossibile est quòd aliqua tristitia vel dolor sit summum hominis malum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ duo bona sunt communia & delectationi & tristitiæ, scilicet iudicium verum de bono & malo, & ordo debitus volūtatis approbantis bonum & recusantis malū. Et sic patet quòd in dolore vel tristitia est aliquod bonum, per cuius priuationē potest fieri deterius, sed non in omni delectatione est aliquod malum, per cuius remotionem possit fieri melius. Vnde delectatio aliqua potest esse summum hominis bonum, eo modo quo suprà dictū est,* tristitia autem non potest esse summum hominis malum.

¶Ad secundum dicendum, q̄ hoc ipsum quod est volūtatem repugnare malo, est quoddam bonum: & propter hoc tristitia vel dolor non potest esse summum malū, quia habet aliquam permixtionem boni.

¶Ad tertium dicendum, quòd peius est quod nocet meliori quàm quod nocet peiori: malum autem dicitur, quia nocet vt dicit Augu. in Ench. * vnde maius malum est quod est malum animæ, quàm quod est malum corporis. Vnde non est efficax ratio, quam Augustī. inducit non ex sensu suo, sed ex sensu alterius.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA, De passionibus irascibilis, & primo de spe & desperatione, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderandum, est de passionibus irascibilis.

¶Et primò, de spe & desperatione. Secundò, de timore & audacia. Tertiò, de ira.

¶Circa primum quæritur octo. ¶Primò, vtrum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. ¶Secundò, vtrum spes sit in vi apprehesiua, vel in vi appetitiua. ¶Tertiò, vtrū spes sit in brutis animalibus. ¶Quartò, vtrum spei contrarietur desperatio. ¶Quintò, vtrum causa spei sit experientia. ¶Sextò, vtrum in iuuenibus & ebriosis spes abundet. ¶Septimò, de ordine spei ad amorem. ¶Octauò, vtrum spes conferat ad operationem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum spes sit idem quod desiderium, vel cupiditas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ spes sit idem quod desiderium, siue cupiditas. Spes enim ponitur vna quatuor principalium passio

tur quo ad bonitatem & malitiam: quidam sunt per se mali, vt mentiri, quidam per se boni, vt colere Deum: quidam indifferentes, vt leuare festucam de terra: quidam solitarie sumpti, sonantes malum, qui tamen possunt ex aduētitiis honestari, vt sint boni, vt occidere hominem. hoc enim solitarie sumptum importat aliquid inconsonans rationi: violenta enim priuatio vitæ humanæ rationi dissonat, sed si addatur propter maius bonum ab habente authoritatem, &c efficitur consonans rationi, nec propterea actus malus moraliter fit bonus moraliter: sed actus qui si secundum se, id est solitarie sieret, esset malus moraliter quādo fit, circundatus honestatis cōditionibus est bonus moraliter.

¶In hoc quarto genere locatā intelligito tristitiam, quæ in litera dicitur simpliciter & secundum se, id est solitarie, mala, malitia morali: quia si appeteretur & haberetur sola, mala moraliter esset, vt patet ex dictis: & tamen si appetatur & habeatur suppositō malo, &c. bona moraliter esse potest, vt in secundo & tertio articulo patet.

¶Ad primum igitur in oppositum dicitur, quòd æquiuocatur de ly per se, vt opponitur ad per accidens, & vt opponitur ad cum alio: quod enim est moraliter malum per se, id est contra per accidens, habet malitiam in aliquo modo dicendi per se: & consequenter nunquam per dit illam: quod autem est malum moraliter per se, id est non cum alio habet solitarie malitiā, quam ex coniunctione cum alio perdit: & hoc modo tristitia dicitur secundum se mala moraliter.

¶Ad secundum dicitur, quòd ratio illa non concludit tristitiam esse per se malum moraliter, vt dictum est. nec ad hoc affertur ab Authore, sed concludit, quòd tristitia est mala moraliter, si solitarie sumatur: quia importat aliquid solitarie sumptum dissonans rationi, scilicet priuationem boni inquietudinémque appetitus.

¶Super Quæstionē trigesimanonæ Articulum quartum.

OMissis 2. & 3. articu. eiusdem quæstion. 39. in quarto artī. in responsione ad primum aduerte, quòd dupliciter intelligi potest, quòd illa duo bona scilicet veritas iudicij, & rectitudo ordinis sint communia delectationi & tristitiæ, scilicet vniuersaliter vel indefinite. Si intelligitur vniuersaliter, glossandum est, deductis impedimentis: cum enim malum ex particularibus defectibus contingat, & falsum sit malum intellectus & indebitus ordo, malum voluntatis ex defectu alicuius necesse est acc dere, & in intellectu falsum iudicium de bono aut malo, & in voluntate indebitus appetendi ordo. Si vero intelligitur indefinitè, tūc processus literæ ad inferendam vniuersalem, scilicet quòd in omni tristitia est aliquod bonum, per cuius remotionem potest fieri deterius: interpretandus est secundum locum à maiori: maiores enim tristitiæ & delectationes sunt quæ ex verè coniunctis malis aut bonis, & verè apprehensis consurgunt, quàm quæ ex apparentibus consurgunt. apparentia enim imitantur veritatem: qua si diceret, quòd quia maximis tristitiis & delectationibus communia sunt hic duo bona, consequens est vt omni tristitia possit esse deterius per priuationem alicuius illorum duorum bonorum.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.

IN artic. primo quæst. 40. in responsione ad tertium, aduerte quòd differentia secundū possibile vel impossibile dicitur non omnino per accidens se habere ad appetitum, & quòd secundum hanc differt spes à desperatione: dedit siquidem Author patrem perfectatis huic differentiæ respectu appetitus: quoniam est de secundariis differentiis nullam constituentibus passionem: spes enim differt à desperatione. primo per simplicem accessum & recessum à bono arduo: per possibilitatem autem & impossibilitatem secundario, Vnde si desperatio passio sensitiua non causetur nisi à bono arduo æstimato impossibili: desperatio tamen in voluntate causatur quandoque ex bono arduo futuro æstimato: quod non erit, quamuis credatur possibile: vt præ se ferunt credentes Deum omnipotentem ad superandum omnia peccata mundi, & quia æstimantes sunt, sibi nunquam dandam veniam, desperant de 25 vita æterna aliquid tamen perfectatis habere in litera manifestatur ex hoc, quòd tertium non est appetitus: ad idem 262.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim consequendum mouet quod appetit, & ex differentia inter desiderium & spem potest facile patere: multi enim desiderant principatum, qui tamen non sperant illum: & multa difficilia bona concupiscuntur, quæ non sperantur: propterea quia non æstimantur ab appetentibus, vt possibilia eis enenire: vnde & fatentur se concupiscere, vel desiderare, & non sperare.

Ca. 7 8. & 9.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.

IN articul. 3. omisso 2. dubium occurrit de eo, quod dicitur quòd bruta non cognoscunt futura: videtur enim hoc & contra sensum & contra rationem. contra sensum quidem, quia mouentur ad futura & appetunt illa: timent futura & cauent ab illis: contra rationem vero, quia ad perfectionem animalis perfecti exigitur, quòd cognoscat quicquid sibi conueniens aut disconueniens est infra latitudinem cognoscibilis per animam sensitiuam: alioquin natura defecisset: sed pars sensitiua extendit se ad temporis perceptionem: vt patet in memoria & distantia, quæ secundum tempus sunt conuenientia & nociua animalibus, vt patet in his quæ timentur & sperantur, ergo animal perfectum debet percipere futura, quæ sunt absentia secundum tempus: sicut cognoscit distantia secundum locum.

q.25. art.1.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd ex exterioribus motibus manifestè apparet, in animalibus irrationalibus esse appetitum motus respectu futuri & boni, vt patet de spe & desperatione: & mali, vt patet de timore. hæc autem apparentiam ducit necessariò intellectum ad alterum duarum causarum, naturam scilicet, vel apprehensionem futuri: oportet enim vel ex instinctu ad hæc moueri, vel ex ipso obiecto cognito. Et si quidem ponitur, quòd animalia timent & sperant non ex cognito futuro, sed ex naturæ instinctu, minus notabilia ponuntur animalia. Manifestum est enim, quòd nobilius est appetere per apprehensionem, quàm per naturam, & quòd proprium motiuum animalis est appetibile cognitum: vt patet in tertio de anima, vnde appetere non ex

In corp.

pp.q.81.ar. 2.

num, sed Aug. enumerans quatuor principales passiones, ponit cupiditatem loco spei: vt patet in 14. De ciuitate Dei.* ergo spes est idem quod cupiditas siue desiderium.

2 ¶Præterea, Passiones differunt secundum obiecta: sed idem est obiectum spei & cupiditatis siue desiderij, scilicet bonú futurum. ergo spes est idem quod cupiditas siue desiderium. Si dicatur q̃ spes addit suprà desiderium possibilitatem adipiscendi bonum futurú, Contrà, Id quod per accidens se habet ad obiectum, non variat speciem passionis: sed possibile se habet per accidens ad bonum futurum, quod est obiectum cupiditatis, vel desiderij, & spei. ergo spes non est passio specie differens à desiderio vel cupiditate.

¶SED CONTRA, Diuersarum potentiarum sunt diuersæ passiones, specie differentes: sed spes est in irascibili: desiderium autem & cupiditas in concupiscibili. ergo spes differt specie à desiderio & cupiditate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd species passionis ex obiecto cõsideratur. circa obiectum autem spei quatuor conditiones attenduntur. Primò quidem, q̃ sit bonum. non enim propriè loquendo, est spes nisi de bono: & per hoc differt spes à timore, qui est de malo. Secundò vt sit futurum: non enim spes est de præsenti iam habito. & per hoc differt spes à gaudio, quod est de bono præsenti. Tertiò requiritur q̃ sit aliquid arduum cum difficultate adipiscibile: nõ enim aliquis dicitur aliquid sperare minimum, quod statim est in sua potestate, vt habeat: & per hoc differt spes à desiderio vel cupiditate, quæ est de bono futuro absolutè: vnde pertinet ad concupiscibilem, spes autem ad irascibilem. Quartò, q̃ illud arduum sit possibile adipisci: non enim aliquis sperat id quod omnino adipisci non potest, & secundum hoc differt spes à desperatione. Sic ergo patet, quòd spes differt à desiderio, sicut differunt passiones irascibilis à passionibus concupiscibilis. & propter hoc spes præsupponit desiderium: sicut & omnes passiones irascibilis præsupponunt passiones cõcupiscibilis, vt suprà dictum est.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Augu. ponit cupiditatẽ loco spei propter hoc, quod vtrunque respicit bonum futurum. Et quia bonũ, quod non est arduum, quasi nihil reputatur: vt sic cupiditas magis videatur tendere in bonum arduũ, in quod etiam tendit spes.

¶Ad secundum dicendum, q̃ obiectum spei nõ est bonum futurum absolutè, sed cum arduitate & difficultate adipiscendi, vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, q̃ obiectum spei non tantum addit possibilitatem super obiectum desiderij, sed etiam arduitatẽ, quæ ad aliam potentiam facit spem pertinere, scilicet ad irascibilem, quæ respicit arduum, vt in primo dictum est:* possibile autem & impossibile non omnino per accidens se habet ad obiectũ appetitiuę virtutis. Nam appetitus est principium motionis, nihil autẽ mouetur ad aliquid nisi sub ratione possibilis, nullus enim mouetur ad id quod æstimat impossibile adipisci: & propter hoc spes differt à desperatione secundum differentiam possibilis & impossibilis.

q.23 art.2.

ARTICVLVS II.

¶ Virum spes sit in vi apprehensiua, an in vi appetitiua.

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd spes pertineat ad vim cognitiuam. Spes enim videtur esse expectatio quædam: dicit enim Apostolus Roman. 8. Si autem quod nõ videmus speramus, per patientiam expectamus. sed expectatio videtur ad vim cognitiuam pertinere, cuius est expectare. ergo spes ad cognitiuã pertinet.

2.2.q.18.ar 1.1.cor. Et 3.dist.27.q. 1.art.1.cor. & q.2.ar. 2. cor. Et 7.ver. q.4. art. 2. cor.

2 ¶Præterea, Idem est (vt videtur) spes quod fiducia: vnde & sperantes confidentes vocamus: quasi pro eodem vtẽtes eo, quod est confidere & sperare: sed fiducia sicut & fides, videtur ad vim cognitiuam pertinere. ergo & spes.

3 ¶Præterea, Certitudo est proprietas cognitiuæ virtutis: sed certitudo attribuitur spei. ergo spes ad vim cognitiuam pertinet.

¶SED CONTRA, Spes est de bono, sicut dictum est:* bonum autem inquantum huiusmodi, non est obiectum cognitiuę, sed appetitiuæ virtutis: ergo spes non pertinet ad cognitiuam, sed appetitiuam virtutem.

Ar. præc.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ cùm spes importet extẽsionem quandam appetitus in bonum, manifestè pertinet ad appetitiuam virtutem: motus enim ad res pertinet proprie ad appetitum: actio vero virtutis cognitiuę perficitur non secundum motum cognoscentis ad res, sed potius secundum quòd res cognitæ sunt in cognoscente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repręsentando ei suum obiectum, secundum diuersas rationes obiecti apprehensi, subsequuntur diuersi motus in vi appetitiua. Alius enim motus sequitur in appetitu ex apprehensione boni, & alius ex apprehensione mali, & similiter alius motus ex apprehensione præsentis & futuri, absoluti & ardui, possibilis & impossibilis: & secundum hoc spes est motus appetitiuæ virtutis, consequens apprehẽsionem boni futuri, ardui possibilis adipisci, scilicet extensio appetitus in huiusmodi obiectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quia spes respicit ad bonum possibile, insurgit dupliciter homini motus spei, sicut dupliciter est ei aliquid possibile, scilicet secundum propriã virtutem & secundum virtutem alterius. Quod ergo aliquis sperat per propriam virtutem adipisci, non dicitur expectare, sed sperare tantum: sed propriè dicitur expectare quod sperat ex auxilio virtutis alienæ: vt dicatur expectare quasi ex alio spectare: inquantum scilicet vis apprehensiua præcedens non solum respicit ad bonum, quod intendit adipisci, sed etiã ad illud cuius virtute adipisci sperat: secundum illud Ecclesia. 51. Respiciens eram ad adiutorium hominum. Motus ergo spei quandoque dicitur expectatio propter inspectionem virtutis cognitiuæ præcedentem.

¶Ad secundum dicendum, q̃ illud quod homo desiderat, & æstimat se posse adipisci, credit se adepturum, & ex tali fide in cognitiua præcedente motus sequens in appetitu, fiducia nominatur: denominatur eñ motus appetitiuus à cognitione præcedẽte: sicut effectus ex causa magis nota: magis enim cognoscit vis apprehensiua suum actum, quàm actũ appetitiuæ.

¶Ad tertium dicendum, q̃ certitudo attribuitur motui nõ solum appetitus sensitiui, sed etiam appetitus naturalis: sicut dicitur q̃ lapis certitudinaliter tendit deorsum: & hoc propter infallibilitatem, quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum appetitus sensitiui, vel etiam naturalis.

ARTICVLVS III.

¶ Virum spes sit in brutis animalibus.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in brutis animalibus non sit spes: Spes enim est de futuro bono: vt Damasc. dicit:* sed cognoscere futura non pertinet ad animalia bruta quæ habent solam cognitionem sensitiuam: quæ non est futurorum. ergo spes non est in brutis animalibus.

3.dist 26.q. 1.art.1.cor. Lib.2.c.21.

2 ¶Præterea, Obiectum spei est bonũ possibile adipisci: sed possibile & impossibile sunt quędam differentię veri & falsi, quę solum sunt in mente: vt Philosophus dicit in 6. Meta.* ergo spes non est in brutis animalibus, in quibus non est mens.

Tex.1.

3 ¶Præterea, Augustinus dicit super Gene. ad literam,* quòd animalia mouentur visis: sed spes non est de eo quod videtur. nã quod videt quis, quid sperat? vt dicitur Rom. 8. ergo spes non est in brutis animalibus.

Li.9.c.14. 10.d.

¶SED CONTRA, Spes est passio irascibilis: sed in brutis animalibus est irascibilis: ergo & spes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd interiores passiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi possunt: ex quibus apparet, q̃ in animalibus brutis est spes. Si enim ca-

obiecto cognito ex defectu cognitionis prouenit: & ad ignobilitatem appetentis spectat, si vero creditur quòd animalia timent & sperant ex obiecto futuro cognito, tunc animalia ponuntur nobiliter appetere: vt pote ex propria causa appetitus animalis. Et seruatur vniformitas passionum eorum, quoniam sicut amant & odiunt, delectantur & tristantur animaliter, ex propriis obiectis illarũ passionum cognitis motata: licet de nobilitate non sit dubium, de veritate tamen quæstio est. Cum enim ex possibilibus faciat natura melius, nec vllam perfectionem possibilem inueniri in aliquo genere deneget, & appetere futura cognita si poneretur: esset non paruæ perfectionis in natura sensitiua, ad hoc tota quæstio deuenit, An sit possibile cognoscere futura notitia purè sensitiua, si enim possibile est, negandum nullo pacto est inueniri in animalibus: si autem impossibile, non deficit natura, sed suppleuit instinctu quod impossibile erat fieri ab obiecto, vt animalia saluarẽtur. Ad perspiciendum autem hoc, oportet cauere ne fallamur, intuendo cognitionem sensitiuam in nobis. quoniam in nobis ex coniunctione ad partem intellectiuã plus aliquid sortita est, quàm sua puritas se extendit, vt patet de reminiscentia, quæ est actus partis sensitiuæ vt dicitur in lib. De memoria & reminiscentia, & tamen soli homini conuenit propter causam iam dictam. Ex actibus quoque ipsorum animalium falli possumus facile: quia cum ex duabus supradictis possint procedere causis: si vna illarum determinatè inferatur, erit sophisma cõsequentis: nec est voluntarium aut temerarium affirmare appetitum animalem futuri, & dubitare de causa eius an fit cognitio futuri in appetente existens, an in datore naturæ: quoniam manifestè videmus in animalibus quod dã actus ex syllogismo procedentes, vt patet ex supradictis, & tamen causam eorum non dicimus discursum in eis, sed instinctum naturæ ab arte diuina impressum, ordinare mouentem, sicut in horologiis artis ordo relucet, & ordinate sonat, sublata ergo via ex experientia in nobis, & ex actibus posterioribus in animalibus ex ipsa natura cognitionis sensitiuæ & futuri, inuestigantibus hoc restat, futurum cum sit temporis differentia, cõstat quod perceptibile est sensitiua cognitione, quatenus tempus est, quoniam memoria tempus præteritum cognoscit determinate, vt heri, & indeterminatè vt olim, memoramur enim, & quòd heri vidimus, & quòd olim non certo nobis die audiumus hoc, vnde si futurum perceptioni sensus repræsentat ex ratione proprią, qua futurum est, oportet quòd hoc habeat, vt non secundum id in quo conuenit cum præterito: & ex hoc apparet quòd futurum ex hoc,

Tex 17.10. 2.

Supra q 23 ar.2.con.fi. & prælu. 2. q.art.1. 6. & ad 3. Et 2. dist. 26.q 1.art. 5 co. Et 7. q.4.art. 1.c.

Tex. 17.

q.23 art.2.

q̃ non est in seipso, non repugnat perceptioni sensitiuæ, in hoc enim conuenit cum præterito, neutrum enim est in seipso: & tamen illud percipitur memorando. proprium autem futuro vt distinguitur contra præteritum & præsens, est, non esse nec fuisse: ac per hoc nõ immutare nec immutatsse sensum, & quoniam non aliter percipitur tempus à parte sensitiua nisi per immutationem, ideo futurum repugnat perceptioni sensitiuæ. Cum enim tempus sit numerus motus secundum prius & posterius, non aliter percipitur sensu tempus nisi percipiendo quandam distantiam successiuam ab illa mutatione vsque ad illam, & sic depictis in parte sensitiua hac & illa mutatione, percipitur tẽpus, propter quod illius tantum temporis præteriti meminimus, cuius immutatio aliqua depicta retinetur. Vnde eum futuri immutationes non sint in anima pictæ, quandiu futurum est imperceptibile, erit in sensitiua parte futurum, vt sic. Et propterea in litera dicitur, quòd bruta non percipiunt futura, sed spes & similiter timor, & vnusquisque actus appetitus irascibilis in eis est motus animalis appetitus secundum substantiam, quia est actus secundum elicitus ex cognitione, seu obiecto cognito ab appetente causatus, sed est naturalis secundum quid, prò quanto natura supplet, non obiectum cognitum, quia vt in litera dicitur, ex præsentia cognito sperant, sed proprietatem eius, quia sperant futurum & non ex futuro ab eis cognito mouentur. Scito tamen cum his, quòd sicut magna est differentia in dicendo, A est futurum, & dicendo, A erit, quoniam cum veritate primæ stat falsitas secundæ, vt dicitur in De somno & vig. ita in essendo, quoniam ab eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera vel falsa, & similiter in repræsentando, immutando & cognoscendo, primum enim ad id quod in præsenti de futuro præuenit, id est causas futuri spectat, secundum ad ipsum quod futurum est, cum enim dicimus pluuiam futuram, causas pluuiæ significamus adesse præpatatas ad eam, cum autem dicimus, pluuia erit, ipsam pluuiam ponendam in esse dicimus, vbi manifestè liquet, quòd si causæ illæ impediuntur, secundum dictum non fuit verum, sed primum tantum, & consequenter aliud & aliud esse significabatur, vt dictum est. Quia igitur aliud est nosse quòd A est futurum, & aliud quòd A erit, & differunt penes differentiam præsentis & futuri, quia dum cognoscitur præparatio futuri: dum futurum, & sensitiuæ consequens est quòd licet sensitiua pars non possit percipere, quàm

Infrà q.42 art 1.ad 1. & q. 43. ar.3.cor.

Ar.1.

Cap. 15.

Tex. 34.

Cap. 6.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum spei contrarietur desperatio.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quod desperatio non sit contraria spei. Vni enim vnum est contrarium: vt dicitur in 10. Meta.* sed spei contrariatur timor. non ergo cõtrariatur ei desperatio.

2 ¶Præterea, Contraria videntur esse circa idem, sed spes & desperatio non sunt circa idem, nam spes respicit bonum, desperatio autem est propter aliquod malum impeditiuum adeptionis boni. ergo spes non contrariatur desperationi.

3 ¶Præterea, Motui non cõtrariatur motus, quies vero opponitur motui, vt priuatio: sed desperatio magis videtur importare immobilitatem, quàm motũ ergo non contrariatur spei, quæ importat motum extensionis in bonum speratum.

¶SED CONTRA est, quod desperatio nominatur per contrarium.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* in mutationibus inuenitur duplex contrarietas. Vna ẽm accessum ad contrarios terminos: & talis cõtrarietas sola inuenitur in passionibus

ARTICVLVS V.

¶ Virum causa spei sit experientia.

D QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ experientia non sit causa spei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinet: vnde Philosophus dicit in 2. Ethico.* quòd virtus intellectualis indiget experimento & tempore: spes autem non est in vi cognitiua, sed in appetitiua, vt dictum est. ergo experientia non est causa spei.

2 ¶Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetor.* quòd senes sunt difficilis spei propter experientiam: ex quo videtur quòd experientia sit cã defectus spei: sed non est idem causa oppositorum. ergo experientia non est causa spei.

3 ¶Præterea, Philosophus dicit in secundo de cælo,* q̃ de omnibus enuntiare aliquid, & nihil prætermittere, quandoque est signum stultitiæ: sed q̃ homo tenet omnia ad magnitudinem spei, pertinere videtur. stultitia autem prouenit ex inexperientia. ergo inexperientia videtur esse magis causa spei, quàm experientia.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit, quòd A est futurum, cognoscitur præsens verò cognoscitur quòd A erit, cognoscitur ipsum futurum, & sensitiuæ cognitioni non præsens, sed futurum repugnat, consequens est quòd licet sensitiua pars non possit percipere, quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

Capit.8. minata, erit aut quòd captio prædæ, separata erit, non prohibebitur tamen percipere, quòd futura est, sicut enim ouis videns lupum ex sensatis speciebus elicit & percipit inimicum, ita canis videns leporem sic distantem, elicit & percipit prædam futuram. Nihil video huic obstare, futuritio enim, sicut & præteritio, intet intentiones elicita, ex speciebus sensatis numeranda videtur, propter quod non est extra genus perceptibilium sensu, & est præsens, propter quod immutare potest sensitiuam partem, & latet sub speciebus sensatis in respectu ad talia animalia. Sicut enim inimicitia defertur cum speciebus sensatis ex lupo ab oue, & non alijs, nisi fortè quis dicat, quòd intentio futuri refert non ens, dicit enim habitudinem præparationis ad id, quod futurum est, quod constat non esse, & nisi cognoscatur præparatio illa vt sic, non percipitur intentio futuri. Sed hoc non obstare videtur, quia sicut animalia non negantur percipere possibile vel impossibile, vt sunt differentiæ potentiarum, vt in litera dicitur in responsione ad secundum, ita nec huiusmodi intentiones futuro rum. Quòd autem animalia cognoscant possibile eis vel impossibile, ex eo apparet, quòd canis motus ad capiendam coturnicem in aliquanta distantia eandem coturnicem magis sibi appropinquantem super arborem, se locantem miramur, & desistit à motu, appetens illam. hæc enim diuersitas non ex parte appetitus, sed cognitionis prouenit: petmanet siquidem in appetitu, sed apprehendit impossibilem sibi peruentionem vsque ad illam illic, quam prius alibi apprehendebat possibilem, neutrum tamen cognoscit comparando potentiam ad actum, aut præsens futuro, aut id quod est ei, quod erit: sic enim cognoscere rationis proprium est, sed simplici præsentatione simul offertur, vt quoddam factibile, aut quoddam imminens, ita quòd simul extrema quasi confunduntur oblata: intellectus enim natus est adunata diuidere, & est natus perfecte: vis autem sensitiua interior riuus quidam nobilis intellectus, nata est e-

Ar.1.

Infrà q.4 art.2.cor.

Ar prace

loſophus dicit in 3. Ethic.* q aliqui sunt bonæ ſpei propter multoties & multos vicisse: quod ad experientiam pertinet: ergo experientia est causa ſpei.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ſuprà dictum est,* ſpei obiectum est bonum futurum arduum poſsibile adipisci: poteſt ergo aliquid esse causa ſpei, vel quia facit homini aliquid esse poſsibile: vel quia facit eum existimare aliquid esse poſsibile. Primo modo est causa ſpei omne illud, quod auget poteſtatem hominis: sicut diuitiæ & fortitudo, & inter cætera etiam experientia: nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi: & ex hoc sequitur ſpes: vnde Vegetius dicit in lib. De re militari, Nemo facere metuit, quod se benè teſt ſenſuum partem, didiciſſe confidit. Alio modo est cā ſpei omne illud, quod facit alicui existimationem, q aliquid sit sibi poſsibile: & hoc modo & doctrina & perſuaſio quælibet poteſt esse causa ſpei, & sic etiam experiē tia est causa ſpei, inquantum ſcilicet per experientiam sit homini existimatio, q aliquid ſibi sit poſsibile, quod reputabat impoſsibile: ita econuerſo per experientiam sit homini existimatio, q aliquid non sit sibi poſsibile, quod poſsibile existimabat. Sic ergo experientia est causa ſpei duobus modis, causa autē defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam esse causam ſpei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q experientia in operabilibus non ſolum causat ſcientiam, ſed etiam causat quendam habitum propter conſuetudinē, qui facit operationem faciliorem. ſed & ipſa virtus intellectualis facit ad poteſtatem facilè operādi: demonſtrat etiam aliquid esse poſsibile, & sic causat ſpem.

¶Ad ſecundum dicendum, q in ſenibus est defectus ſpei propter experientiam, inquantum experientia facit existimationem impoſsibilis. Vnde ibidem ſubditur, q eis multa euenerunt in deterius.

¶Ad tertium dicendum, q ſtultitia & inexperientia poſſunt esse causa ſpei quaſi per accidens, remouendo ſcilicet ſcientiam, propter quam verè existimatur aliquid esse non poſsibile: vnde ea ratione inexperientia est causa ſpei, qua experiētia est causa defectus ſpei.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum in iuuenibus & ebrioſis abundet ſpes.

Infrà q.40 art.2. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q iuuentus & ebrietas nō sint causa ſpei. Spes enim importat quandā certitudinem & firmitatem. vnde ad Hebr. 6. Spes cōparatur ancoræ: ſed iuuenes & ebrij deficiunt à firmitate: habent en im animū de facili mutabilem. ergo iuuentus & ebrietas non est causa ſpei.

2 ¶Præterea, Ea quę augent poteſtatem, maximè sunt causa ſpei, vt ſuprà dictum est: * ſed iuuentus & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam. ergo nō sunt causa ſpei.

3 ¶Præterea, Experientia est cā ſpei, vt dictū est: * ſed iuuenibus experientia deficit. ergo iuuentus non est causa ſpei.

Ar.5.prae.

¶SED CONTRA est, quòd Philoſophus dicit in 3. Ethico.* quòd inebriati ſunt bene ſperantes. & in ſecundo Rhetoricorum * dicitur, quòd iuuenes sunt bonæ ſpei.

Cap. 8.

Cap. 12.

¶RESPONDEO dicendum, q iuuentus est causa ſpei propter tria, vt Philoſophus dicit in 2. Rhetoricorū. * & hæc tria poſſunt accipi ſecundum tres conditiones boni, q est obiectū ſpei, quod est futurum & arduum & poſsibile, vt dictum est. Iuuenes enim multum habent de futuro & parum de præterito: & ideo, quia memoria est præteriti, ſpes autem futuri parū habent de memoria, ſed multum viuunt in ſpe. Iuuenes etiā propter caliditatem naturæ habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur: ex amplitudine autē cordis est, q aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes ſunt animoſi & bonæ ſpei. Similiter etiam illi qui non ſunt paſsi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus, de facili reputant aliquid ſibi poſsibile. vnde & iuuenes propter inexperientiam impedimentorum & defectuum de facili reputāt aliquid ſibi poſsibile: & ideo ſunt bonæ ſpei. Duo etiam iſtorum ſunt in ebriis, ſcilicet caliditas & multiplicatio ſpirituum propter vinum. Et iterum inconſideratio periculorum vel defectuum. Et propter eandem rationem etiam omnes ſtulti & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q in iuuenibus & ebriis licet non ſit firmitas ſecundum rei veritatem, est tamen in eis ſecundum eorum æſtimationem. reputant enim ſe firmiter aſſecuturos illud, quod ſperant.

¶Et ſimiliter dicendum ad ſecundum, quòd iuuenes & ebrij habēt quidem infirmitatem ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum eorum exiſtimationem habēt poteſtatem: quia ſuos defectus non cognoſcunt.

¶Ad tertium dicendum, q non ſolum experientia, ſed etiam inexperientia est quodammodo causa ſpei, vt dictum est.*

Ar.prae.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum ſpes ſit causa amoris.

Suprà q.25 art.4.ad 3. et infrà q. 61.artic. 4. ad 3. Et 2.q.17.art. 1.cor. et q. 66.ar.6 ad 2. Et vlt. q.4.arti.3. cor.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ſpes non ſit causa amoris: Quia ſecundum Auguſtin.14. De ciuitate Dei,* prima affectionum animæ est amor, ſed ſpes est quædam affectio animæ: amor ergo præcedit ſpem. non ergo ſpes causat amorem.

2 ¶Præterea, Deſiderium præcedit ſpem ſed deſiderium cauſatur ex amore, vt dictum est: * ego etiam ſpes ſequitur amorem. non ergo causat ipſum.

3 ¶Præterea, Spes causat delectationem, vt ſuprà dictum eſt: * ſed delectatio non est niſi de amato. ergo amor præcedit ſpem.

Cap.7.to.5. q.32.art.3. ad 2. q.33.arti.1.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Matth.1. Super illud, Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob: dicit gloſſ. id est, fides ſpem, ſpes charitatem: charitas autem est amor. ergo amor causatur à ſpe.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſpes duo reſpicere poteſt. Reſpicit enim ſicut obiectum, bonum ſperatum: ſed quia bonum ſperatum est arduum poſsibile, aliquando autem fit aliquod ardnum poſsibile nobis, non per nos, ſed per alios: ideo etiam fides reſpicit illud, per quod fit nobis aliquid poſsibile. Inquantum igitur ſpes reſpicit bonum ſperatum, ſpes ex amore cauſatur, non enim est ſpes niſi de bono deſiderato & amato, inquantum vero ſpes reſpicit illum, per quem fit aliquid nobis poſsibile, ſic amor cauſatur ex ſpe, & non econuerſo. Ex hoc enim, quòd per aliquem ſperamus:

tamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrum: & ſic incipimus ipſum amare. ex hoc autē q amamus aliquem, non ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum ſcilicet credimus nos reamari ab ipſo. Vnde amari ab aliquo facit nos ſperare de eo, ſed amor eius cātur ex ſpe. quam de eo habemus. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat.

q.37.art.3.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd ſpes non adiuuet operationem ſed magis impediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet: ſed ſecuritas parit negligentiam, quæ impedit operationem. ergo ſpes impedit operationem.

Art.4.

2 ¶Præterea, Triſtitia impedit operationem (vt ſupra dictum est) * ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiam. Dicitur enim Prouerb. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit operationem.

3 ¶Præterea, Deſperatio contrariatur ſpei, vt dictum est, * ſed deſperatio maximè in rebus bellicis adiuuat operationem: dicitur enim 2. Reg. 12. quòd periculoſa res est deſperatio, ergo ſpes facit contrarium effectum, impediendo ſcilicet operationem.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur 1. ad Corin. 8. Quòd qui arat, debet arare in ſpe, fructus percipiendi: & eadem ratio est in omnibus aliis.

¶RESPONDEO dicendum, q ſpes per ſe habet quòd adiuuet operationem intendendo ipſam: & hoc ex duobus. Primo quidem ex ratione ſui ſubiecti, quod est bonum arduū poſsibile, exiſtimatio enim ardui excitat attentionem: exiſtimatio vero poſsibilis non retardat conatum. Vnde ſequitur quod homo intentè operetur propter ſpem. Secundò vero ex ratione ſui effectus: ſpes enim, vt ſupra dictum est, * causat delectationem, quæ adiuuat operationem, vt ſuprà dictum est. vnde ſpes operationem adiuuat.

q.32.art.1. ad.3.q.33. ar.4.& q.35. artic.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſpes reſpicit bonum conſequendum, ſecuritas autem reſpicit malum vitandum: vnde ſecuritas magis videtur opponi timori, quàm ad ſpem pertinere. Et tamen ſecuritas non cauſat negligentiam, niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui: in quo etiam diminuitur ratio ſpei. Illa enim quibus homo nullum impedimentum timet, quaſi non reputantur ardua.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſpes per ſe cauſat delectationē: ſed per accidens est vt cāt triſtitiam, vt ſupra dictum est. *

q.32.art.1. ad 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd deſperatio in bello ſit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctam. Illi enim qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed ſperant mortem ſuam vindicare: & ideo ex hac ſpe acrius pugnant. vnde periculoſi hoſtibus ſiunt.

QVÆSTIO QVADRAGESIMAprima, De timore ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum est primò de timore, & ſecundo de audacia.

¶Circa timorem cōſideranda ſunt quatuor. Primò, de ipſo timore. Secundò de obiecto eius. Tertiò, de cauſa ipſius. Quartò, de effectu.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum timor ſit paſsio animæ. ¶Secundò, vtrum ſit ſpecialis paſsio. ¶Tertiò, vtrum ſit aliquis timor naturalis. ¶Quartò, de ſpeciebus timoris.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum timor ſit paſsio animæ.

1.q.59.art. 2.cor. Cap. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q timor non ſit paſsio animæ. Dicit enim Damaſc. in lib. 3. * q timor est virtus ſecundum ſyſtoſem, id est, contractionem eſſentiæ deſiderativa: ſed nulla virtus est paſsio, vt probatur in ſecūdo Ethic. * ergo timor non est paſsio.

Cap.5.

Cap.13.

2 ¶Præterea omnis paſsio est effectus ex præſentia agentis proueniens: ſed timor non est de aliquo præſenti, ſed de futuro: vt Damaſc. dicit in 2. lib. * ergo timor non est paſsio.

3 ¶Præterea, Omnis paſsio animæ est motus appetitus ſenſitiui, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus: ſenſus autem non est apprehenſiuus futuri, ſed præſentis: cum ergo timor ſit de malo futuro, videtur quòd non ſit paſsio animæ.

¶Super Quæſtionem quadrageſimam primam. Ca.7.8. & p.to.5.

¶RESPONDEO dicendum, q inter cæteros animæ motus poſt triſtitia timor magis ratione obtinet paſsionis. Vt enim ſuprà dictum est, * ad ronem paſsionis primo quidem pertinet, q ſit motus paſsiuæ virtutis, ad quem ſcilicet cōparetur ſuum obiectum per modum actui mouentis, eo quod paſsio est effectus agentis: & per hunc modum ét ſentire & intelligere dicūtur pati. Secundo magis proprie dicitur paſsio motus appetitiuæ virtutis habentis organū corporale, qui fit cū aliqua trāſmutatione corporali. Et ſio in admiratione clarū adhuc propriiſimè illi motus paſsiones dicūtur, qui important aliquod nocumētum. Manifeſtum est aūt, q timor, cum ſit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per ſe reſpicit bonum & malum: pertinet aūt ad appetitum ſenſitiuum, ſit enim cum quadam trāſmutatio ne, ſcilicet cum contractione: vt Damaſ.* dicit & importat ét habitudinem ad malum: ſecundum q malum habet quodammodo victoriam ſuper aliquod bonum, in vnde veriſimè ſibi cōpetit ratio paſsionis: tamen poſt triſtitiam, quæ est de præſenti malo: nam timor est de malo futuro, quod non ita mouet ſicut præſens.

Q.22.ar.3. Rhetoricorum poni cōſcientiam: à Damaſcenō vero timorem. Cap.12. lib.3. c.25.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q virtus nominat quoddam principium actionis: & ideo inquantū interiores motus appetitiuæ virtutis ſunt principia exteriorum actuum dicuntur virtutes. Philoſophus autem negat paſsionem esſe virtutem, quæ est habitus.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut paſsio corporis naturalis prouenit ex corporali præſentia agentis, ita paſsio animæ prouenit ex animali præſentia agentis abſque præſentia corporali vel reali: inquuātm ſcilicet malum, quod est futurum, realiter est præſens ſecundum apprehenſionem animæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſenſus non apprehendit futurum: ſed ex eo quod apprehendit præſens, animal naturali inſtinctu mouetur ad ſperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum timor ſit ſpecialis paſsio.

Q.35.to.4.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, q timor non ſit ſpecialis paſsio. Dicit enim Auguſt. in lib. 83. quæſt.* quòd quem nō examinat metus neque cupiditas eum vaſtat, nec ægritudo, id est triſtitia, eū macerat, nec ventilat geſtiēs & vana lætitia. ex quo videtur quòd remoto timore, omnes aliæ paſsiones remouentur: non ergo paſsio est ſpecialis, ſed generalis.

Capit.2.

2 ¶Præterea, Philoſophus dicit in 6. Ethic.* q ita ſe habet in appetitu proſecutio & fuga, ſicut in intellectu affirmatio & negatio, ſed negatio non est aliquid ſpeciale in intellectu, ſicut nec affirmatio: ſed aliquid commune ad multa: ergo nec fuga in appetitu, ſed nihil est aliud timor quàm fuga quędam. mali. ergo timor non est paſsio ſpecialis.

Capit.5. lib.3.c.23. 9.30 & 33 artic.1.

3 ¶Præterea, Si timor eſſet paſsio ſpecialis, præcipuè in iraſcibili eſſet: est aūt timor etiam in concupiſcibili. Dicit enim Philoſophus in 2. Rhet.* q timor est triſtitia quædā. Et Damaſc. dicit * q timor est virtus deſideratiua: triſtitia autem & deſiderium ſunt in concupiſcibili, vt ſuprà dictum est.* nō est ergo paſsio ſpecialis, cum pertineat ad diuerſas potentias.

Cap.3.

¶SED CONTRA est, quòd condiuiditur aliis paſsionibus animæ, vt patet per Damaſc. in ſecundo libro.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd paſsiones animæ recipiunt ſpeciem ex obiectis: vnde ſpecialis paſsio est, quæ habet ſpeciale obiectum, timor autem habet ſpeciale obiectum ſicut & ſpes. Sicut enim obiectum ſpei, est bonum futurū arduum poſsibile adipiſci, ita obiectum timoris est malum futurum difficile, cui reſiſti non poteſt: vnde timor est ſpecialis paſsio animæ.

¶AD

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes passiones animæ deriuantur ex vno principio, scilicet ex amore in quo habent adinuicem connexionem: & ratione huius connexionis remoto timore, remouentur aliæ passiones animæ, non ideo quia sit passio generalis.

In corp. ¶Ad secundum dicendum, quòd nõ omnis fuga appetitus est timor: sed fuga ab aliquo speciali obiecto, vt dictum est:* & ideo licet fuga sit quoddam generale, tamen timor est passio specialis.

¶Ad tertium dicendum, quòd timor nullo modo est in concupiscibile: non enim respicit malum absolutè: sed tum quada difficultate vel arduitate, vt ei resisti vix possit. Sed quia passiones irascibilis deriuantur à passionibus concupiscibilis, & ad eas terminantur (vt suprà dictum est)* ideo timori attribuuntur ea, quæ sunt concupiscibilis: dicitur enim timor esse tristitia, inquantum obiectum timoris est contristans, si præsens fuerit: vnde & Philosophus dicit ibidem * quod timor procedit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui. Similiter & desiderium attribuitur à Damasc. timori: quia sicut spes causatur vel oritur à desiderio boni, ita timor est ex fuga mali: fuga autem mali oritur ex desiderio boni, vt ex suprà dictis patet.*

q. 25. art. 1.

Et cap. 10. dem.

q. 23. art. 1.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sit aliquis timor naturalis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd timor aliquis sit naturalis. Dicit enim Damas. in 3. lib.* quòd est quidam timor naturalis, nolente anima diuidi à corpore.

Cap. 23.

Art. 2. 2 ¶Præterea, Timor ex amore oritur, vt dictum est,* sed est aliquis amor naturalis, vt Dion. dicit 4. capitu. De di. no. ergo etiam est aliquis timor naturalis.

q. 40. ar. 4. ad 1. 3 ¶Præterea, Timor opponitur spei, vt suprà dictum est:* sed est aliqua spes naturæ, vt patet per id quod dicitur Rom. 4. de Abraham, quòd contra spem naturæ in spem gratiæ credidit: ergo etiam est aliquis timor naturæ.

¶SED CONTRA, Ea, quæ sunt naturalia, communiter inueniuntur in rebus animatis & inanimatis: sed timor non inuenitur in rebus inanimatis: ergo timor non est naturalis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipsum inclinat natura: sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quod totum perficitur à natura absque aliqua operatione apprehensiuæ virtutis: sicut moueri sursum est motus naturalis ignis, & augeri est motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinat, licet non perficiatur nisi per apprehensionem: quia sicut suprà dictum est,* motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam sicut in principium primum. Et per hunc modum etiam ipsi actus apprehensiuæ virtutis (vt intelligere, sentire, & memorari) & etiam motus appetitus animalis quandoque dicuntur naturales: & per hunc modum potest dici timo naturalis: & distinguitur à timore non naturali, secundum diuersitatem obiecti. Est enim, vt Philosophus dicit in secundo Rheto.* timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale desiderium essendi: & talis timor dicitur esse naturalis. Et iterum de malo contristatiuo quod non repugnat naturæ, sed desiderio appetitus: & talis timor non est naturalis: sicut etiam suprà * amor, concupiscentia, & delectatio distincta sunt per naturale & non naturale. Sed secundum primam acceptionem naturalis sciendum est, quòd quædam de passionibus animæ: quandoque dicuntur naturales, vt amor, desiderium & spes, aliæ vero naturales dici non possunt: & hoc ideo, quia amor & odium, desiderium & fuga important inclinationem quandam ad prosequendum bonum & fugiendum malum: quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem. & ideo est amor quidam naturalis: & desiderium vel spes potest quodammodo dici etiam in rebus naturalibus cognitione carẽtibus. sed aliæ passiones animę important quosdam motus, ad quos nullo modo sufficit inclinatio naturalis: vel quia de ratione harum passionum est sensus, seu cognitio: sicut dictum est,* ꝙ apprehensio requiritur ad rationẽ delectationis & doloris: vnde qui caret cognitione, non potest dici delectari vel dolere. aut quia huiusmodi motus sunt contra rationem inclinationis naturalis: puta ꝙ desperatio refugit bonum propter aliquam difficultatem. & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod est inclinatio naturalis: & ideo huiusmodi passiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis.

q. 19. art 9. ad 2. & q. 10. ar. 1.

q. 31. ar. 4. et q. 15. ar. 2.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter assignentur species timoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Damasc.* assignet sex species timoris, scilicet segnitiem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam. Vt enim Philosophus dicit in 2. Rheto.* timor est de malo contristatiuo, ergo species timoris debent respondere speciebus tristitiæ, sunt autem quatuor species tristitiæ (vt supra dictum est)* ergo solum debent esse quatuor species timoris eis correspondentes.

2. 2. q. 19. ar. 1. ad 1. Et 3. d. 5. 26 q. 1. ar. 3. co. fi. & dist. 14. q. 2. ar. 1. q. 2. ad 6. Et veri. q. 26. ar. 4. ad 7. Lib. 2 ca. 1. q. 31. art. 8. Art 2. Ar. 4. et 5. Li. 4. ca. 14.

2 ¶Præterea, Illud quod in actu nostro consistit, nostræ potestati subiicitur: sed timor est de malo, quod excedit potestatem nostram, vt dictum est.* non ergo segnities & erubescentia & verecundia quæ respiciunt operationem nostram, debent poni species timoris.

3 ¶Præterea, timor est de futuro, vt dictum est* sed verecundia est de turpi actu iam commisso, vt Greg. Nysse.* dicit, ergo verecundia non est species timoris. Cap. 5.

4 ¶Præterea, Timor non est nisi de malo: sed admiratio & stupor sunt de magno & insolito, siue bono siue malo. ergo admiratio & stupor non sunt species timoris.

5 ¶Præterea, Philosophi ex admiratione sunt moti ad inquirẽdam veritatem, vt dicitur in principio Met 1.* timor autem non mouet ad inquirendum, sed magis ad fugiendũ: ergo admiratio non est species timoris. Li. 1. Met. Cap. 2. in med.

¶SED IN CONTRARIVM sufficiat authoritas Damasc.* & Greg. Nysseni. Lib. 2. c. 14. Art. 2.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* timor est de futuro malo quod excedit potestatem timentis, vt scilicet ei resisti nõ possit: sicut autem bonum hominis, ita & malum potest considerari, vel in operatione ipsius, vel in exterioribus rebus. In operatione autẽ ipsius hominis potest duplex malum rimeri. Primo quidem labor grauis naturam, & sic cãtur segnicies: cum scilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundò turpitudo lędens opinionem, & sic fi turpitudo timeatur in committendo, est erubescentia: si autẽ fit de turpi iam facto, est verecundia. malum autẽ quod in exterioribus rebus consistit, tripliciter potest excedere hominis facultatem ad resistendum. Primo quidem ratione suæ magnitudinis, cum aliquis, scilicet considerat aliquod magnum malum, cuius exitum considerare non sufficit, & sic est admiratio. Secundo rõne diffuetudinis: quia scilicet aliquod malum inconsuetum nostræ considerationi offertur: & sic est magnũ nostra reputatione. & hoc modo est stupor, qui causatur ex insolita imaginatione. Tertio modo ratione improuisionis: quia scilicet prouideri nõ potest, sicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illæ species tristitiæ, quæ suprà * positæ sunt, non accipiuntur fm diuersitatem obiecti, sed secundum effectus, & secũdum quasdam speciales rationes: & ideo non oportet, quòd illæ species tristitiæ respondeant istis speciebus timoris, quæ accipiuntur secundum diuisionem propriam obiecti ipsius timoris. q. 35. art. 8.

¶Ad secundum dicendum, quòd operatio, secundum ꝙ iam fit, subditur potestati operantis: sed aliquid circa operationẽ considerari potest, facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem: & secundum hoc segnicies, erubescentia, & verecundia ponuntur species timoris.

¶Ad tertium dicendum, quòd de actu prẽterito potest timeri conuitium vel opprobrium futurum, & secundum hoc verecundia est species timoris.

¶Ad quartum dicendum, quòd nõ quelibet admiratio & stupor sunt species timoris, sed admiratio quæ est de magno malo & stupor qui est de malo insolito, vel potest dici: quòd sicut segnicies refugit laborem exterioris operationis ita admiratio & stupor refugiunt difficultatem cõsiderationis rei magnæ & insolitæ, siue sit bona siue mala: & hoc modo se habeat admiratio & stupor ad actum intellectus, sicut segnicies ad exteriorem actum.

¶Ad quintum dicendum, quòd admirans refugit in præsenti dare iudicium de eo, quod miratur, timens defectũ, sed in futurum inquirit: stupẽs autem timet & in præsenti iudicare & in futuro inquirere: vnde admiratio est principũ philosophandi: sed stupor est philosophicæ cõsiderationis impedimentũ.

QVAE

¶ Supra Quæstionis quadragesimæ secunda Articulum primum.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA SECUNDA, De obiecto timoris, in sex articulos diuisa.

IN primo artic. quæstion. 42. dubitationẽ faciunt illæ duæ vniuersales affirmatiuæ in litera positæ, scilicet omnis motus appetitiuæ virtutis importans prosecutionem, habet bonum, pro obiecto: &, Omnis motus appetitiuæ virtutis importans fugam, habet malum pro obiecto. habent enim instantias manifestas: primæ quidem obstat audacia, quæ importat prosecutionem, & tamen obiectum eius est malum: secundæ vero obstat desperatio, quæ importat fugam & obiectum eius est bonum.

Infrà ar. 3 & 4 co. et q. 42. ar. 2. & 5 cor. & q. 43. art. 2. cor. Et 2. 2. q. 10 art. 11. cor. fi. Et 3. dist. 26. q. 1 art. 2. cor. Quæst. 33. Libr 2. c. 5.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo præsens intelligitur de omnibus per se: instantiæ autem allatæ sunt de omnibus per accidens. Prosecutio enim per se sibi vendicat bonum & econuerso. Et similiter fuga per se sibi vendicat malum, & econuerso. vnde nulla prosecutio est mali nisi per accidens, scilicet per coniunctum bonum. Et hoc modo audacia est motus prosecutiuus mali: vt infrà quæstio. 45. patet: & similiter nulla fuga est boni nisi per accidens, scilicet propter coniunctum malum. Et hoc modo desperatio est fuga boni. Et hic est tertius modus accidentalitatis inuentæ in passionibus animæ respectu boni & mali: de quo infrà erit sermo.

Cap. 12. Cap. 2.

¶In tomo resíduo quæstio ... eiusdem aduertę, quòd quia obiectum timoris includit in se tria, scilicet malum, arduum, futurum: ex his redditur ratio timendorum & non timendorum, & magis & minus timendorum. Ex ratione nanque futuri excluduntur multum distantia secundum tempus: & præsentia, & inuasibilia: quæ enim apprehẽduntur aliquo horum modorum vt minus futura habentur: vt patet in secundo articulo. Ex ratione vero ardui seu difficilis ad euadendum vel resistendum excluduntur mala culpæ. & timor ipse quodammodo, & insolita ac repentina magis timentur: vt in tertio, quarto & quinto articulis patet. Ex ratione vero mali non timetur per se nisi malum: & magis timetur interminabile: vt in primo & vltimo articulo patet. Et sic habes obiectum timoris, & ex ipso rationes timendorum vnitas: quod potes in aliis facere.

Li. 13 quæ. 11. in pr. 10. 4. q. 6. art. 7. cor. 96. præced. artic. 7.

DEINDE considerandũ est de obiecto timoris.

¶Et circa hoc quærũtur sex.

¶Primò, vtrum bonũ sit obiectum timoris vel malum.

¶Secundò, vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

¶Tertiò, vtrum timor sit de malo culpæ.

¶Quartò, vtrum ipse timor timeri possit.

¶Quintò, vtrũ repẽtina magis timeãtur.

¶Sextò, vtrum ea, contra quæ non est remedium, magis timeantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum obiectum timoris sit bonum vel malum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum sit obiectũ timoris. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* ꝙ nihil timemus nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum. sed id quòd amamus, est bonum. ergo timor respicit bonum sicut proprium obiectum.

2 ¶Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetor.* ꝙ potestas & super aliũ esse est terribile: sed huiusmodi est quoddam bonum: ergo bonum est obiectum timoris.

3 ¶Præterea, In Deo nihil malum esse potest: sed mandatur nobis, vt Deum timeamus: sed secundum illud Psal. 33. Timete Deum omnes sancti eius. ergo etiã timor est de bono.

¶SED CONTRA ꝙ Damasc. dicit in 2. lib.* ꝙ timor est de malo futuro.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ timor est quidam motus appetitiuæ virtutis, ad virtutem autẽ appetitiuam pertinet prosecutio & fuga: vt dicitur in 6. Ethic.* Est autẽ prosecutio boni, fuga autem mali: vnde quicunque motus appetitiuæ virtutis importat prosecutionẽ, habet aliquod bonum pro obiecto: quicunque autẽ importat fugam, habet malum pro obiecto: vnde, cũ timor fugam quandã importet, primo & per se respicit malum sicut proprium obiectum, potest autẽ respicere et bonum fm quod habet habitudinem ad malum, quod quidem potest esse dupliciter. Vno quidẽ modo, inquantum per malum priuatur bonum, ex hoc autẽ ipso est aliquid malum quod est priuatiuum boni: vnde cum fugiatur malũ, quia malũ est sequitur vt fugiatur, quia priuat bonum quod quis amando prosequitur: & fm hoc dicit Aug.* ꝙ nulla est causa timendi nisi ne amittatur bonũ amatum. Alio modo, comparatur bonum ad malum, vt causa ipsius inquantum scilicet aliquod bonum sua virtute põt inducere aliquod nocumentum in bono amato: & ideo sicut spes (vt suprà dictum est)* ad duo respicit, scilicet ad bonum, in quod tendit, & ad id per quod sperat se bonum concupitum adipisci, ita etiam timor ad duo respicit, scilicet ad malum, ꝙ refugit: & ad illud bonũ quod sua virtute põt infligere malum: & per hũc modum Deus timetur ab homine, inquantũ potest infligere pœnam vel spiritualem, vel corporalem: & per hunc etiã modum timetur potestas alicuius hominis: maximè qñ est læsiua, vel quando est iniusta: quia sic in promptu habet nocumentum inferre, ita etiam timetur super aliũ esse, id est inniti alij: vt scilicet in eius potestate sit cõstitutum nobis nocumentum inferre, sicut ille, qui est conscius criminis, timet ne crimen reueletur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ timor non sit de malo naturæ. Dicit enim Philosophus in 2. Rhetoric.* quòd timor cõsiliatiuos facit, non autem consiliamur de his, quæ à natura eueniunt, vt dicitur in 3. Ethic.* ergo timor non est de malo naturæ.

Infrà ar. 8. ad 2. Et 2. 2. q. 144. art. 1. cor. Cap. 5. Li. 2. Rhet. Capit. 5. Capit. 3.

2 ¶Præterea, Defectus naturales semper homini imminent, vt mors & alia huiusmodi: si igitur de huiusmodi malis esset timor, oporteret, quòd homo semper esset in timore.

3 ¶Præterea, Natura non mouet ad cõtraria: sed malum naturæ prouenit ex natura: ergo quòd timendo aliquis refugiat huiusmodi malum, non est à natura. timor ergo naturalis non est de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethico.* quòd inter omnia terribilissimum est mors, quæ est malum naturæ. Capit. 6.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 2. Rhet.* timor peruenit ex phãtasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui: sicut autem cõtristatiuum malum est quod contrariatur voluntati, ita corruptiuum malũ est quod contrariatur naturæ: & hoc est malũ naturæ, vnde de malo naturæ potest esse timor. Sed considerandum est, ꝙ malum naturæ, quandoque est à causa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, non solum quia priuatur naturæ bonum, sed etiam quia est effectus naturę, sicut mors naturalis, & alij huiusmodi defectus, aliqñ vero malum naturæ prouenit ex causa non naturali: sicut mors, quæ violenter infertur à persecutore: & vtroque modo malũ naturæ quodammodo timetur, & quodammodo non timetur. Cum enim timor proueniat ex phantasia futuri mali, vt dicit Philosophus,* illud quod remouet futuri mali phantasiam, excludit ẽt timorem. Quod autẽ non appareat aliquod malum futurum, põt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, quòd est remotũ & distans, hoc enim propter distantiam imaginamur, vt non futurum, & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philosophus dicit in 2. Rhet.* Quæ valdè longe sunt, non timentur, sciunt enim omnes, ꝙ morientur, sed quia non prope est, nihil curãt. Alio modo æstimatur aliquod malum quod est futurum, vt nõ futurum propter necessitatẽ, quæ facit ipsum æstimare vt præsens. Vnde Philosophus dicit in 2. Rhet.* ꝙ illi qui iam decapitantur, non timent videntes sibi necessitatem mortis imminere. Sed ad hoc ꝙ aliquis timeat, oportet adesse aliquam spem salutis, sic igitur malum naturæ non timetur, quia non apprehenditur vt futurum. Si vero malum naturæ, quod est corruptiuum, apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua spe euasionis, tunc timebitur.

Capit. 5. Capit. 3. Capit. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ malum naturæ quandoque non prouenit à natura, vt dictum est: fm tamen quod à natura prouenit, etsi non ex toto vitari possit, potest tamen differri: & sub hac spe potest esse consiliũ de vitatione ipsius.

¶Ad secundum dicendum, quòd malum naturæ etsi semper immineat, non tamen semper imminet de propinquo: & ideo non semper timetur.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ mors & alij defectus naturæ proueniunt à natura vniuersali: quibus tamen repugnat natura particularis quantum potest: & sic ex inclinatione particularis naturæ est dolor & tristitia de huiusmodi malis, cum sunt præsentia, & timor si immineant in futurum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum timor sit de malo culpæ.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ timor possit esse de malo culpæ. Dicit enim Augu. super Canonica Ioan.* quòd timore casto timet homo sẽparationem à Deo: sed nihil separat nos à Deo nisi culpa, secundum illud Isa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. ergo timor potest esse de malo culpæ.

2. 2. q. 144. art. 1. cor. Tract. 9. circa medium.

¶Præterea

ii.4 in fol. 1.à prin. li.

2 ¶ Præterea, Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæstionibus,* q̃ de illis timemus cum futura sunt, de quorum præsentia tristamur: sed de malo culpæ potest aliquis dolere vel tristari. ergo etiam malum culpæ aliquis potest timere.

ca. 4. parũ antemedĩ tom. 5.

3 ¶ Præterea, Spes timori opponitur, sed spes pōt esse de bono virtutis, vt patet per Philosophum in 9. Ethic.* & Apostolus dicit ad Gal. 6. Confido de vobis in domino, quòd nihil aliud sapietis. ergo etiam timor potest esse de malo culpæ.

q. 41. ar. 4.

4 ¶ Præterea, Verecundia est quædam species timoris (vt suprà dictum est)* sed verecundia est de turpi facto, quod est malum culpæ: ergo & timor.

2. 5. in prin. co. 6.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhet.* quòd non omnia mala timentur, puta si aliquis erit iniustus, aut tardus.

q. 41. art. 1.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est,* sicut obiectũ spei est bonum futurum arduum, quod quis pōt adipisci, ita timor est de malo futuro arduo, quod nō potest de facili vitari. Ex quo potest accipi, q̃ id, quod omnino subiacet potestati & voluntati nostræ, non habet rationē terribilis: sed illud solũ est terribile, quod habet causam extrinsecam. malum aũt culpę propriam causam habet voluntatem humanam, & ideo propriè non habet rationē terribilis. Sed quia voluntas ab aliquo exteriori potest inclinari ad peccandum, sm hoc poterit esse timor de malo culpæ, inquantum est ab exteriori causa: puta cum aliquis timet commorari in societate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur, sed propriè loquendo, in tali dispositione magis timet homo seductionē, quam culpam secundum propriam rationem, id est inquantũ est voluntaria. sic enim non habet, vt timeatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd separatio à Deo est quædam pœna consequens peccatum: & omnis pœna aliquo modo est ab exteriori causa.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd tristitia & timor in vno conueniunt, quia vtrunque est de malo: differunt aũt in duobus. In vno quidē, quia tristitia est de malo præsenti, timor de malo futuro. In alio vero, quia tristitia cum sit in concupiscibili respicit malum absolutè: vnde potest esse de quocunque malo, siue paruo siue magno. timor verò cum sit in irascibili, respicit malum cum quadam arduitate seu difficultate, quæ tollitur, inquantũ aliquid subiacet voluntati: & ideo non omnia timemus quæ sunt futura, de quibus tristamur cum sunt præsentia: sed aliqua, quæ scilicet sunt ardua.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ spes est de bono, quod quis potest adipisci. Potest autem aliquis adipisci bonum vel per se vel per alium: & ideo spes potest esse de actu virtutis, qui est in potestate nostra constitutus: sed timor est de malo, quod non subiacet nostræ potestati: & ideo semper malum quod timetur, est à causa extrinseca, bonum autem quod speratur, potest esse & à causa intrinseca, & à causa extrinseca.

q. 41. ar. 4. ad 2. & 3.

¶ Ad quartum dicendum q̃ sicut suprà dictum est,* verecundia non est timor de actu ipso peccati: sed de turpitudine vel ignominia, quæ cōsequitur ipsum, quæ est à causa extrinseca.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum timor ipse timeri possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ timor timeri non possit. Omne enim quod timetur, timendo custoditur, ne amittatur: sicut ille qui timet amittere sanitatem, timēdo custodit eam: si igitur timor timeatur, timendo se custodiet homo, ne timeat. quod videtur esse inconueniens.

2 ¶ Præterea, Timor est quædã fuga: sed nihil fugit seipsum. ergo timor non timet timorem.

3 ¶ Præterea, Timor est de futuro: sed ille qui timet, iam habet timorem, non ergo potest timere timorem.

¶ SED CONTRA est, quòd homo potest amare amorem, & dolere de dolore. ergo etiam pari ratione potest timere timorem.

ar. praced.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictum est,* illud solũ habet rōnem terribilis, quod ex causa extrinseca prouenit, non aũt quod prouenit ex voluntate nostra: timor autem partim prouenit ex cā extrinseca, & partim subiacet voluntati. prouenit quidem ex causa extrinseca, inquantum est passio quædam consequens phantasiam imminentis mali: & sm hoc pōt aliquis timere timorē, ne scilicet immineat ei necessitas timendi propter ingruentiã alicuius excellentis mali: subiacet aũt voluntati, inquantum appetitus inferior obedit rationi: vnde homo pōt timorem repellere. & secundum hoc timor nō potest timeri, vt dicit Augustinus in lib. 83. quæst.*

Quæst. 31. in fi.

Sed quia rationibus quas inducit, aliquis posset vti ad ostendendum, quòd timor nullo modo timeatur. ideo ad eas respondendum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis timor est vnus timor, sed secundum diuersa. quę timentur, sunt diuersi timores: nihil ergo prohibet quin in vno timore aliquis præsentet se ab alio timore: & sic custodiat se non timere tunc illo timore.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum sit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipse timor mali imminentis, non sequitur quòd idem fugiat seipsum, vel quòd sit idem fuga sui ipsius.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd propter diuersitatem timorum iam dictam, timore præsenti potest homo timere futurum timorem.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum repentina magis timeantur.

Infrà q. 43. art. 3. ad 3.

AD QVINVVM sic proceditur. Videtur quòd insolita & repentina non sint magis terribilia. Sicut enim spes est de bono: ita timor est de malo: sed experientia facit augmẽtum spei in bonis. ergo etiam facit ad augmentũ timoris in malis.

Cap. 5. ante med. to. 6.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in secundo Rhet.* q̃ magis timentur non qui sunt acutæ iræ, sed mites & astuti. constat autem quòd illi qui acutæ irę sunt, magis habent subitos motus. ergo ea quæ sunt subita, sunt minus terribilia.

3 ¶ Præterea, Quę sunt subita, minus considerari possunt. sed tanto aliqua magis timentur, quanto magis considerantur. vnde Philosophus dicit in 3. Ethic.* quòd aliqui videntur fortes propter ignorantiam, qui si cognouerint quòd aliud sit quam suspicantur, fugiunt. ergo repentina minus timentur.

Ca. 6. in fi. tom. 1.

¶ SED CONTRA est, quòd Augu. dicit in 2. Confess.* Timor insolita & repentina exhorrescit rebus, quæ arrıantur, aduersantia, dum præcauet securitati.

Ca. 6. à medio, tom. 1.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est* obiectum timoris est malum imminens, quod non de facili repelli potest. hoc autem ex duobus contingit, scilicet ex magnitudine mali, ex debilitate timentis: ad vtrunque autem horum operatur quòd aliquid sit insolitum & repentinum. Primo quidem facit ad hoc quòd malum imminens maius appareat, omnia enim corporalia & bona & mala quanto magis considerantur, minora apparent: & ideo sicut propter diuturnitatem dolor præsentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in 3. de Tuscul. quæstionibus,* ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo, aliquid esse insolitum & repentinum facit ad debilitatem timentis, inquantum subtrahit remedia, quæ homo potest præparare ad repellendum futurum malum, quæ esse non possunt quando ex improuiso malum occurrit.

Artic. p.

Lib. 3. aliquãtulum à medio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectum spei est bonum, quod quis potest adipisci. & ideo ea quæ augmentant potestatem hominis, nata sunt augere spem: & eadē ratione diminuere timorem, quia timor est de malo, cui non de facili potest resisti. Quia igitur experientia facit hominē magis potentem ad operandum: ideo sicut auget spem, ita diminuit timorem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui habent iram acutam, non occultant eam: & ideo nocumenta ab eis illata, non ita sunt repentina, quin præuideãtur, sed homines mites & astuti occultant iram, & ideo nocumentũ, quod ab eis imminet, non potest præuideri, sed ex improuiso aduenit: & propter hoc Philosophus dicit,* quòd magnitudo timentur.

Loco cita. to in arg.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd per se loquendo bona vel mala corporalia in principio maiora apparent: cuius ratio est, quia vnumquodque magis apparet, contrario iuxta se posito. vnde cũ aliquis statim à paupertate ad diuitias transit, propter paupertatem præexistentem diuitias magis æstimat: & econtrario, diuites statim ad paupertatem deuenientes, eam magis horrent: & propter hoc malum repentinum magis timetur: quia magis videtur esse malum. sed potest propter aliquod accidens contingere quòd magnitudo alicuius mali lateat, puta cum hostes se insidiose occultant: & tunc verum est, quòd malum ex diligenti consideratione sit terribilius.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum ea, contra quæ est remedium, magis timeantur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ea quæ non habent remedium, non sint magis timēda, ad timorem enim requiritur quòd remaneat aliqua spes salutis (vt suprà dictũ est)* sed in malis, quæ nō habent remedium, nulla remanet spes salutis:

Artic. 2.

salutis: ergo talia mala nullo modo timentur.

Cap. 5. circa princi. to. 6.

2 ¶ Præterea, Malo mortis nullũ remedium adhiberi potest: non enim sm naturam potest esse reditus à morte ad vitam, non tamen mors maximè timetur, vt dicit Philo. in 2. Rhet.* non ergo ea magis timentur quę remedium non habent.

Ca. 6. parũ ante medium, to. 5.

3 ¶ Præterea, Philoso. dicit in 1. Ethic.* quòd non est magis bonum quod est diuturnius, eo quod est vnius diei: neq; quod est perpetuum, eo quod non est perpetuum: ergo eadē ratione neque maius malum, sed ea quæ non habent remedium, nō videtur differre ab aliis, nisi propter diuturnitatem vel perpetuitatē: ergo propter hoc non sunt peiora vel magis timēda.

Cap. 5. circa med. to. 6.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetor.* quod omnia timenda sunt terribiliora, quęcũque si peccauerint, corrigi non contingit, aut quorum auxilia non sunt, aut non facilia.

q. 42. art. 3.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd obiectum timoris est malũ. vnde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris: malum autem agetur non solùm secundum speciem ipsius mali, sed etiã secundum circũstantias, vt ex suprà dictis* apparet: inter cæteras aũtē circũstantias diuturnitas, vel etiã perpetuitas magis videtur facere ad augmẽtum mali: ea enim quæ sunt in tempore, secundũ durationem temporis quodammodo mensurantur: vnde si pati aliquid in tempore tanto est malum: pati idem in duplo tempore apprehẽditur vt duplicatum, & secundum hanc rationem pati idē in infinito tempore, quod est perpetuò pati, habet quodāmodo infinitum augmentum, mala autem quæ postqua aduenerint, non possunt habere remedium, vel non de facili, accipiũtur vt perpetua vel diuturna: & ideo maximè redduntur timenda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd remedium mali est duplex. Vnum per quod impeditur futurum malum, ne adueniat: & tali remedio sublato aufertur spes, & per cōsequēs timor: Vnde de tali remedio nunc non loquimur. Aliud remedium mali est quo malum iam præsens remouetur: & de tali remedio nunc loquimur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet mors sit irremediabile malum, tamen quia non imminet de propè, non timetur, vt suprà dictum est.*

Art. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de per se bono, quod est bonum secundum speciem suam. sic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem vel perpetuitatem, sed propter naturam ipsius boni.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA tertia De causa timoris in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum causa timoris sit amor. ¶ Secundò, vtrum causa timoris sit defectus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum causa timoris sit amor.

Infrà artis. 2. cor. Et 2. 2. q. 10. art. 9. ad tertium. Et Psal. 18. co. 9. Tract. 9. ante med. Cap. 5.

AD PRIMVM sic proceditur: Videtur quòd amor nō sit causa timoris. Illud em quod introducit aliquid est causa eius: sed timor introducit amorē charitatis: vt Aug. dicit super Canonicã Ioan.* ergo timor est causa amoris, & non econuerso.

Q. 42. art. 1.

2 Præterea, Philosoph. dicit in 2. Rhet.* q̃ illi maximè timentur à q̃bus expectamus imminere nobis aliqua mala: sed propter hoc, quòd ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odiũ eius, quàm ad amorē: ergo timor magis causatur ab odio, quā ab amore.

quæst. 33 in prin. to. 4.

3 ¶ Præterea, Suprà dictũ est,* quòd ea quæ fiũt à nobis ipsis, nō habẽt rationē terribilium: sed ea quæ sunt ex amore, maximè prouenium ex intimo cordis: ergo timor ex amore non causatur.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 83. quæst.* Nulli dubium est non aliam esse metuendi causam, nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur sperantum. omnis ergo timor causatur ex hoc quòd aliquid amamus. amor igitur est causa timoris.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ obiecta passionum animæ se habent ad eas tanquã formæ ad res naturales, vel artificiales: quia passiones animæ speciem recipiunt ab obiectis, sicut res prædictæ à suis formis. Sicut igit quicquid est causa formæ, est causa rei cōstitutæ per ipsam, ita etiã quicquid, & quocũque modo est causa obiecti, est causa passionis. Cōtigit autē aliquid esse causam obiecti, vel per modum causæ efficientis, vel per modũ dispositiōis materialis, sicut obiectũ delectationis est bonum apparens, conueniens coniunctũ cuius causa efficiens est illud, quòd facit coniunctionē, vel quod facit conuenientiã, vel bonitatem, vel apparentiam huiusmodi boni: causa autem per modũ dispositionis materialis est habitus, vel quæcunque dispositio: secundũ quam fit alicui conueniens aut apparens illud bonum, quod est ei coniunctum. Sic igitur in proposito obiectum timoris est æstimatum malum futurum propinquum, cui resisti de facili non potest. & ideo illud, quod potest inferre tale malum, est causa effectiua obiecti timoris: & per cō sequens ipsius timoris. Illud autē per quod aliquis ita disponitur, vt aliquid sit ei tale. est causa timoris & obiecti ei⁹ per modũ dispositionis materialis. & hoc modo amor est causa timoris: ex hoc enim quòd aliquis amat aliquod bonũ, sequitur quod priuatiuum talis boni sit ei malum: & per consequens, quòd timeat ipsum tanquam malum.

¶ Super Quæstioni quadragesimatertiæ Articulum primum.

IN quæstione quadragesimatertia tota nihil scribendum occurrit, nisi ex vtroque articulo attentum te reddere, vt discas causas passionum cognoscere & discernere ex parte obiecti & subiecti. & secundum singulas conditiones obiecti proprias causas: & diuersimode constituendo eas, scire respondere ad quæsita de causis passionum.

q. 41. art. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà* dictũ est, timor p se & primo respicit ad malũ quod refugit, quod opponitur alcui bono amato: & sic p se timor nascit ex amore secũdariò verò respicit ad id per q̃ prouenit tale malũ: & sic per accidens quandoque timor inducit amorem: inquātũ scilicet homo q̃ timet puniri à Deo seruat mãdata eius, & sic incipit sperare, & spes introduxit amorē: vt suprà* dictũ est.

q. 41. ar. 1.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ ille, à quo expectamus mala, primò quidem odio habetur: sed postquam ab ipso iam incipiunt sperari bona, tunc incipit amari. bonum autem cui cōtrariatur malum, quòd timetur à principio amabatur.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ ratio illa procedit de eo quod est causa mali terribilis per modũ efficientis, amor autē est causa eius per modum materialis dispositionis, vt dictum est.*

In cor. artic.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum causa timoris sit defectus.

Psalm. 26. cap. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd defectus non sit causa timoris. Illi enim qui potentiam habent, maximè timentur: sed defectus contrariatur potentiæ: ergo defectus non est causa timoris.

Lib. 3. Rhe to. 5. c. circ. med. to. 6.

2 ¶ Præterea, Illi qui iam decapitantur, maximè sunt in defectu: sed tales non timent, vt dicitur in 2. Rhet.* ergo defectus non est causa timoris.

Lib. 2. Rhe to. 5. ante med. to. 6.

3 ¶ Præterea decertare ex fortitudine prouenit nō ex defectu: sed decertantes timent eos qui pro eisdē decertant: vt dicitur in 2. Rheto.* ergo defectus non est causa timoris.

Eo. li. & c. post med. to. 6. Art. præc.

SED CONTRA, Contrariorum contrariæ sunt causæ: sed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum & potestas excludunt timorē, vt dicitur in 2. Rhetor.* ergo ex defectu horum timor causatur.

¶ RESPONDEO dicēdũ, quòd sicut supradictũ est,* duplex causa timoris accipi potest. vna quidem per modum materialis dispositionis ex parte eius, qui timet: alia per modum causę efficientis ex parte eius, qui timetur. Quantum igitur ad primũ, defectus per se loquendo, est causa timoris: ex aliquo enim defectu virtuti: contingit, q̃ non possit aliquis de facili repellere imminens malum. sed tamen ad causandũ timorem requiritur defectus cum aliqua mensura: minor enī est defectus qui causat timorem futuri mali, quàm defectus consequens malum præsens, de quo est tristitia: & adhuc esset maior defectus, si totaliter sensus mali auferrẽt, vel amor boni cuius contrarium timetur. Quantum vero ad secundũ virtus & robur per se loquendo, est causa timoris. ex hoc enim, quòd aliquid quod apprehenditur vt nociuũ, est virtuosum, contingit quod eius effectus repelli non potest, contingit tamē per accidens quod aliquis defectus ex ista parte causat timorem: inquantum ex aliquo defectu cōtingit, quòd aliquis velit nocumentum inferre, puta propter iniustitiã, vel quia ante læsus fuit vel quia timet lædi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de causa timoris ex parte causæ efficientis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui iam decapitantur, sunt in passione præsentis mali: & ideo iste defectus excedit mensuram timoris.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ decertantes timent non propter po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis quadragesimaquarta Articulum primum.

INt. artic. quæst. 44. dubiũ occurrit, eo quòd responsio ad tertium cõtrariatur corpori articuli & vniuersali doctrinæ de cõsonantia motus corporalis & motus animalis in passionibus:nã secundum vniuersalem doctrinã in corpore traditam sicut timor constitit in cõtractione animi, ita transmutatio illi vnita in cõtractione caloris & spirituum: & tamen in responsione ad tertium dicitur quòd in verecundia est contractio animi, sed non naturæ corporalis: hoc enim non stat cum vniuersalitate illi⁹ doctrinę. ¶Ad hoc dicitur, quòdin huiusmodi passionibus inueniuntur duo motus corporales,, primus ab extra ad intus, secundus ab intus ad inferiora vel superiora:& primus qui dem est ille motus: qui vt materia est passionis, secundus vero effectus potius est:vnde dolor & timor in motu, qui est vt materia passionis, cõueniũt, vterque enim est ab extra ad intra, sed in motu qui consequitur, differunt. Nam ad dolorẽ sequitur motus ad superiora, vel prout opꝰ est, vt in responsione ad secundum dicitur, in timore motus cõsequens quandoque est ad inferiora:& hoc euenit quoties timor ducit ad frigꝰ ingrossans spiritꝰ: quod tunc non euenit cũ modicus est timor, qualis videtur esse verecundia, contractus siquidem in ea spiritus ad intra, & obiecto timoris non repugnante naturæ, sed soli appetitui, nõ sequitur frigus naturæ inimicũ: & sic anima diffundit in faciem ruborem: semper ergo fit in timore contractio ad intus: sed quia non semper fit vsque ad frigus ingrossans, ideo in litera negatur contractio naturæ corporeæ, non quia non fiat, sed quia non fit consummata vsque ad frigus.

¶In reliquis tribus articulis eiusdem. 44. quæstionis nihil occurrit scribendum.

Suprà qu. 25. ar. 1. co. et q. 45. ar. 4. ad. pri. et secũd.

q. 41. ar. 4.

Li. 4 in so. 4. à prin. libri. Aristol. 4. Ethic. c. vl. cir. pr. to. 5.

Li. 3. orth. fidei. c. 23.

q. 25. art. 3.

q. 4. art. 2.

q. 45. art. 3.

In sectione 27. proble. 3 et 9. tom. 7.

QVAESTIO QVADRAgesimaquarta, De effectibus timoris in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus timoris.

¶Et circa hoc quærunt quatuor. ¶Primò, vtrum timor faciat contractionem. ¶Secundò, vtrum faciat tremorem. ¶Quartò, vtrum impediat operationem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum timor faciat contractionem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtꝙ timor non faciat contractionem. Cõtractione. em facta, calor & spiritus ad interiora reuocãtur, sed ex multitudine caloris & spirituũ in interioribus magnificatur cor ad audaciter aliquid aggrediendum, vt patet in iratis: cuius contrarium in timore accidit. non ergo timor facit contractionem.

2 ¶Præterea, Multiplicatis spiritibus & calore interioribus per cõtractionẽ, seqtur quòd homo in vocẽ prorumpat: vt patet in dolentibus, sed timentes non emittunt vocẽ, sed magis redduntur taciturni: ergo timor non facit contractionem.

3 ¶Præterea, Verecũdia est q̃dã species timoris, vt suprà dictũ est: *sed verecũdati rubescũt: vt dicit Tulli⁹ 4. de Tuscu lanis quæstionibus: *& Philosophus in 4. Ethic.* rubor autẽ facieinon attestatur contractioni, sed contrario: non ergo cõtractio est effectus timoris.

¶SED CONTRA est, qd̃ Damasc. dicit in 3. lib.* ꝙ timor est virtus ẽm systolem, id est secundum contractionem.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est *in passionibus animæ est sicut formale ipse motus appetitiuæ potentiæ, sicut autem materiale trãsmutatio corporalis: quorum vnũ alteri proportionatur: vnde secundum similitudinem & rationẽ appetitiui motus sequitur corporalis transmutatio, quantum autem ad animalem motũ appetitus, timor contractionem quãdam importat. Cuius ratio est, quia timor prouenit ex phãtasia alicui⁹ mali imminẽtis, quod difficile repelli potest (vt supra dictum est*) ꝙ aũt aliquid difficile possit repelli, ꝓuenit ex debilitate virtutis (vt supra dictũ est* virtus autẽ quãto est debilior, tanto ad pauciora se potest extendere: & ideo ex ipsa imaginatione, quæ causat timorem, seqtur quædam contractio in appetitu, sicut etiam videmus in morientibus, ꝙ natura retrahitur ad interiora ꝓpter debilitatẽ virtutis, & videmus etiam in ciuitatibus, quod quando ciues timent retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt quantũ possunt ad interiora, & secundũ similitudinem huius contractionis, quæ pertinet ad appetitum animalem sequitur etiam in timore ex parte, corporis contractio caloris & spirituum ad interiora.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in lib. De problematibus: *licet in timentibus retrahãtur spiritus ab exterioribus ad interiora, non tñ est idẽ motus spirituum in iratis & timentibus. Nã iratis propter calorem & subtilitatem spirituum, quæ prouenit ex appetitu vindictæ, interius fit spirituum motus ab inferioribus ad superiora: & ideo congregantur spiritus, & calor circa cor. Ex quo sequitur quòd irati redduntur prompti & audaces ad inuadendum: sed timentibus propter frigiditatem ingrossantẽ spiritus mouentur à superioribus ad inferiora, quæ quidẽ frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis: & ideo non multiplicatur calor & spiritus circa cor: sed magis à corde refugiunt. & propter hoc timentes non promptè inuadũt, sed magis refugiunt.

In sectione 27. proble 1. tom. 6.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ naturale est cuilibet dolenti, siue homini, siue animali, ꝙ vtatur quocunque auxilio potest ad repellendum nociuum præsens, quod infert dolorem. vnde videmus quòd animalia dolẽtia percutiunt vel faucibus, vel cornibus. maximũ autem auxilium ad omnia in animalibus est calor & spiritus: & ideo in dolore natura cõseruat calorem & spiritum interius, vt hoc vtatur ad repellendũ nociuum: & ideo vt Philosophus dicit in lib. De ꝓblematibus* multiplicatis spiritibus introrsum & calore, necesse est ꝙ emittatur per vocem: & propter hoc dolentes vix se possunt cõtinere qn clament. Sed in timentibus fit motus interioris caloris & spirituum à corde ad inferiora, vt dictũ est* & ideo timor contrariatur formationi vocis q̃ fit per emissionẽ spirituũ ad superiora per os: & ꝓpter hoc timor tacentes facit. & inde est etiam quòd timor tremẽtes facit: vt dicit Philosophus in lib. De problematibus.*

In 27. sect. 27. problem 9. tom. 6.

Ad argũ. primum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ pericula mortis non solùm cõtrariantur appetitui animali, sed etiã cõtrariantur naturæ: & propter hoc in huiusmodi timore non solùm fit cõtractio ex parte appetitus, sed etiã ex parte naturæ corporalis. Sic enim disponit animal ex imaginatione mortis, cõtrahens calorẽ ad interiora, sicut qñ naturaliter mors imminet. & inde est ꝙ timentes mortem palleſcunt: vt dicitur in 3. Ethi. *sed malum quod timet verecundia, non opponitur naturæ, sed solũ appetitui animali: & ideo fit quædam contractio secundũ appetitum animalem, non autem secundum naturam corporalem, sed magis anima quasi in se contracta vacat ad motionẽ spirituum & caloris. vnde fit eorum diffusio ad exteriora: & propter hoc verecundati rubescunt.

In 1. sectione 27. prople. 9. tom. 6.

Cap. 9. parũ à prin.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum timor faciat consiliatiuos.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd timor faciat consiliatiuos Non enim est eiusdem consiliatiuos facere & cõsiliũ impedire, sed timor consilium impedit. omnis enim passio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonũ vsum rationis: ergo timor non facit consiliatiuos.

2. 2. qº 47. ar. 9. ad 3. et q 54. ar. 2. ad 4. Et q. 50. ar. 7. cor. et Psa. 12. col. 2. fi.

2 ¶Præterea, Consiliũ est actus rationis de futuris cogitãtis & deliberantis: sed aliqs timor est excutiẽs cogitata & mentẽ à suo loco remouet: vt Tul. dicit i 4. de Tusc. quæstionib⁹.* ergo timor nõ facit cõsiliatiuos, sed magis impedit cõsiliũ.

In fol. 4. à pr in lib.

3 ¶Præterea, Sicut consilium adhibetur ad vitanda mala, ita etiam adhibetur ad consequenda bona: sed sicut timor est de malis vitandis, ita spes est de bonis consequẽdis: ergo timor non facit magis consiliatiuos quàm spes.

¶SED CONTRA est qd̃ Philosoph⁹ dicit in 2. Rhet.* quòd timor consiliatiuos facit.

Cap. 5. post med. to. 6.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquis potest dici consiliatiu⁹ dupliciter. Vno mõ à voluntate seu solicitudine cõsiliandi, & sic timor cõsiliatiuos facit, quia, vt Philosophus in 3. Ethic.* dicit. Consiliamur de magnis in quibus quasi nobis ipsis diffidimus. Ea autẽ, q̃ timorem incutiunt, non sunt simpliciter mala, sed habent quandã magnitudinem, tum ex eo quòd apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli possunt, tum etiam quia apprehenduntur vt de prope existentia: sicut iã dictum est* vnde homines maxime in timoribus quærunt consiliari. Alio mõ dicitur aliquis cõsiliatiuus à facultate bene cõsiliandi: & sic nec timor, nec aliqua passio consiliatiuos facit: quia homini affecto secundum aliquam passionem videtur aliquid vel maius vel minus, quã sit secundum rei veritatem: sicut amanti videntur ea quæ amat, meliora, & timenti ea quæ timet, terribiliora: & sic ex defectu rectitudinis iudicij quælibet passio quantũ est de se impedit facultatem bene consiliandi. Et per hoc patet responsio ad primum.

Cap. 1. parum ante medium to. 5.

q. 42. ar. 2.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd quanto aliqua passio est fortior: tanta magis homo secundũ ipsam affectus impeditur: & ideo quãdo timor fuerit fortis, vult quidẽ homo consiliari: sed adeo perturbatur in suis cogitationibus ꝙ consilium adinuenire non potest. Si autẽ sit paruus timor, qui solicitudinem consiliandi inducat, nec multum rationem cõturbet, potest etiam conferre ad facultatem bene consiliandi ratione solicitudinis consequentis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ etiam spes facit consiliatiuos: q̃a, vt in 2. Rhetoric.* Philosophus dicit. Nullus cõsiliatur de his, de quibus desperat, sicut nec de impossibilib⁹: vt dicitur in 3. Ethic.* timor tamen facit magis consiliatiuos, quàm spes: quia spes est de bono prout possumus ipsum consequi: timor autem de malo prout vix repelli potest: & ita magis respicit rationem difficilis timor, quàm spes. in difficilibus autẽ maximè in quibus nobis non confidimus, consiliamur: sicut dictum est.*

Cap. 5. à med. Cap. 1. to. 5.

In ver. art.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum timor faciat tremorem.

Supra à art. 1. ad 2. fi. Et Psal. 17. ca. 7.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd tremor non sit effectus timoris. tremor enim ex frigore accidit. videmus enim infrigidatos tremere. timor autem non videtur causare frigus, sed magis calorem deficcantem: cuius signum est, quòd timentes sitiunt: & præcipuè in maximis timoribus, sicut patet in illis qui ad mortem ducuntur. ergo timor non causat tremorem.

2 ¶Præterea, Emissio superfluitatũ ex calore accidit. vnde vt plurimũ medicinæ laxatiuæ sunt calidæ. sed huiusmodi emissiones superfluitatũ ex timore frequenter cõtingunt. ergo timor videtur causare calorem: & sic non causat tremorem.

3 ¶Præterea, In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. si igitur propter huiusmodi reuocationem caloris in exterioribus homo tremit, videtur similiter quòd in omnibus exterioribꝰ membris deberet causari tremor ex timore: hoc autem non videtur: non ergo tremor corporis est effectus timoris.

¶SED CONTRA est quod Tullius dicit in quarto de Tusculanis quæstionibus:* quòd timorem sequitur tremor, pallor, & dentium strepitus.

li. 4. in fol. 4. à princ. libri.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est,* in timore fit quædam cõtractio ab exterioribus ad interiora. & ideo exteriora frigida remanent: & propter hoc in eis accidit tremor, qui causatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiusmodi autem debilitatem maximè facit defectus caloris, quĩ est instrumentum, quo anima mouet, vt dicitur in 2. De anima.*

Art. 1. huius quæst.

Text. 50. to. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius & maximè versus inferiora, id est, circa nutritiuã, & ideo consumpto humido cõsequitur sitis: & ẽt interdum solutio ventris, & vrinæ emissio, & quandoque etiam seminis vel huiusmodi emissio superfluitatum, accidit propter contractionẽ ventris & testiculorum, vt Philosophus dicit in lib. de problematibus.* vnde patet solutio ad secundum.

In sectione 27. proble 1. tom. 6.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, quòd quia in timore calor deserit cor, à superioribus ad inferiora tendens: ideo timẽtibus maximè tremit cor & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi est cor: vnde timentes maximè tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arteriæ ad cor, tremit etiã labiũ inferius, & tota inferior mandibula propter continuationẽ ad cor. vnde & strepitus dentium sequitur: & eadem ratione brachia & manus tremunt. Vel etiã quia huiusmodi membra sunt magis mobilia propter quod & genua tremunt timentibus: & secundum illud Isa. 35. Confortate manus dissolutas, & genua trementia roborate.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum timor impediat operationem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd timor impediat operationem. Operatio emm maximè impeditur ex perturbatiõe rationis quæ dirigit in opere. sed timor perturbat rationẽ, vt dictum est:* ergo timor impedit operationem.

ar. 2. huius quæst.

2 ¶Præterea, Illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiũt: sicut si aliquis incedat super trabem in alto positam, propter timorem de facili cadit: non autem caderet, si incederet super eandem trabem in imo positam propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

3 ¶Præterea, Pigritia siue segnicies est quædam species timoris. sed pigritia impedit operationem: ergo & timor.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Philippenses 2. Cum metu & tremore vestram salutem operamini. quod non diceret si timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ operatio hominis exterior causatur quidẽ ab anima, sicut à primo mouente, sed à membris corporeis sicut ab instrumentis. Cõtingit autẽ operationem impediri & propter defectum instrumenti, & propter defectum principalis mouentis. Ex parte igitur instrumentorum corporaliũ timor quãtum est de se, semper natus est impedire exteriorem operationem propter defectũ caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris: sed ex parte animæ si sit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ab hoc ne operandum, inquantum causat quandam solicitudinem, & facit hominem attentius cõsiliari & operari. Si vero timor tantum increscat, quòd rationem perturber, impedit operationem etiam ex parte animæ, sed de tali timore Apostol⁹ nõ loquitur. Et per hæc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illi, qui cadunt de trabe in alto posita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem casus imaginati.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis timens refugit id quod timet: & ideo cum pigritia sit timor de ipsa operatione inquantum est laboriosa, impedit operationem: quia retrahit voluntatẽ ab ipsa. sed timor qui est de aliis rebus intantũ adiuuat operationem, inquantum inclinat voluntatem ad operandum ea per quæ homo effugit id quod timet.

QVAESTIO QVADRAgesimaquinta, De audacia in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de audacia. ¶Et circa hoc quærunt quatuor. ¶Primò, vtrum audacia sit cõtraria timori. ¶Secundò, quomõ audacia se habet ad spẽ. ¶Tertio, de causa audaciæ. ¶Quartò, de effectu ipsius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum audacia sit contraria timori.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ audacia non cõtrarietur timori. dicit enim Aug. in libr. 82. q.* ꝙ audacia vitium est. vitium autẽ virtuti contrariatur. cum ergo timor non sit virtus, sed passio, videtur ꝙ timori non contrarietur audacia.

2 ¶Præterea, Vni vnum est contrarium: sed timori contrariatur spes: nõ ergo cõtrariatur ei audacia.

3 ¶Præterea, Vnaquæq; passio excludit passionem oppositã, sed id quod excluditur per timorẽ, est securitas. dicit emm Aug. li. 2. Confess.* quòd timor securitati præcauet. ergo securitas contrariatur timori: non ergo audacia.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rheto.* quòd audacia est timori contraria.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ de ratione contrariorum est, quòd maximè à sed distent, vt dicitur in 10. Met.* Illud autem quòd maximè distat à timore, est audacia. timor enim refugit nocumentũ futurũ, ꝓpter eius victoriã super ipsum timentem, sed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam sui pra ipsum periculum. vnde manifestè timori contrariatur audacia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ira & audacia & omnium passionum nomina dupliciter accipi possunt. Vno mõ

Supra q. 23 arti. 2. cor. fi. Et q. 123. art. 6. ad secundum. Quæst. 3ª do passio, sed respectu boni omnes sunt pro- & 20. secutiuæ: & respectu mali refutatiuæ vel fugitiuæ: conuenit quòd aliquid habet tam bonum quàm malum ex ly actuo, per quod contrahitur bonum & malum ad obiectum irascibilis habentis tales passiones, & verè sic est: & propter ea in concupiscibili nulla talis passio inuenitur: quid autem sit illud, nõ oportet in extraneo genere quærere: quoniam sicut ædificationes pictu- Tex. 13. 20. ræ, & structuræ difficiles non reponuntur in aliquo alio genere ex difficultate, sed motum quendam sortiuntur illius eiusdẽ naturæ, quæ difficilis dicitur: difficultas enim ædificationis ad actum ædificandi,

Li. 10 Me. c. 1. à medio il lus, 20. 1.

Li. 2. Rhe. c. 1. à medio to. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& difficultas pugnæ ad secundum quòd important absolutè mò-
attem pugnandi spectat: tus appetit⁹ sensitiui in aliquod obiectũ
ita bonũ difficile ex dif- bonũ vel malum: & sic sunt nomina pas-
ficultate non tractat la- sionum. Alio modo secundũ quòd simul
titudinem mali, sed infra cũ huiusmodi motu importat recessum
bonũ latitudinem sistit, ab ordine rationis: & sic sunt nomina vi-
& similiter malum diffi- tiorũ: & hoc modo loquitur Aug. de au-
cile non exit mali latitudinem quia tamen ac- dacia: sed nos loquimur nũc de audacia
duum seu difficile in re secundum primum modum.
fectu dicit bonum difficile excedens mensu-
ram in maius, eo ipso quòd tã difficile est ha- ¶ Ad secundum dicẽdum, quòd vni se-
9. 23 ar. 2. & 9. 40. artic. 4. bet vnde à se auertat illum, cui est vel videtur cundum idem, non sunt plura contraria:
sic excessiuũ: & hoc mo- sed secundum diuersa nihil prohibet vni
do bonum arduum est plura cõtrariari. & sic dictum est supra,*
obiectum desperationis quòd passiones irascibilis habent dupli-
& similiter malum dif- cem contrarietatem, vnam secũdum op-
ficile non excedens mẽ- positionem boni & mali: & sic timor cõ-
suram in maius, licet ex trariatur audaciæ, spei vero desperatio.
eo, quòd est malum, ha-
beat vnde auertat: ex eo ¶ Ad tertium dicendum, q⁹ securitas
tamen quòd est velut non significat aliquid contrariũ timori,
quoddam magnum nõ sed solã timoris exclusionem: ille enim
excedens mensuram, ha- dicit esse securus qui non rimet, vnde se-
bet vnde trahat. vnde curitas opponitur timori sicut priuatio,
Author superi⁹ in q. 23. audacia autem sicut contrarium: & sicut
ar. 2. dixit quòd malũ ar contrarium includit in se priuationem,
duũ habet vt in ipsum ita audacia securitatem.
tendatur sicut in quoddam arduum: & sic mo-
dus mali importat⁹ per ly arduũ, mensurate ha- ARTICVLVS II.
bet attrahere non concupiscibilẽ cuius est fu-
gere magis maius malum, quàm minus, sed *¶ Verum audacia consequatur spem.*
irascibilem, cuius est
tam bona quam mala ARGVITVR sic proce-
ardua prosequi, vt opor- ditur. Videtur quòd audacia non consequatur spem.
tet. Et hoc modo saluatur quòd audacia respi- Audacia enim est respectu
Cap. 6. & 7 to. 1. cit per se aliquo modo malorum & terribilium. vt
¶ 40 ar. 1. num (vt suprà dictum est*) ergo habent dicitur in 3. Ethic. *spes autẽ respicit bo-
suum propriũ obiectũ: diuersa obiecta, & nõ sunt vnius ordinis. ergo audacia consequitur spem.
nec video aliter perfecta
tem in ipsa & desperatione putẽ sumptis re- 2 ¶ Præterea, Sicut audacia cõtrariatur
spectu propriorũ obie- timori, ita desperatio spei: sed timor nõ
ctorum, quòd enim ob sequitur desperationem, quinimo desperatio excludit timorem, vt Philosophus
Capit 5. post med. to m 6. iectum audaciæ sit difficile malum, ex eo patet, quod sicut nullus despe- dicit in 2. Rhetor. * ergo audacia non cõsequitur spem.
rat nisi à desiderato, ac per hoc bono, ita nullus audet nisi ad timẽda, ac per hoc mala. Hęc de primo, quo ad secundũ facilẽ patet quomodo salvatur hic per se, & per accidens, & quare, saluatur quidem per se obiectũ prosecutionis, id est, bonum: & per accidens obiectum eiusdem, id est malũ, ex eo quòd obiectũ audaciæ: vt participantis spẽ, vt in litera dicitur, cõpositum est ex bono & malo: ita quòd bonum victoriæ seu repulsæ subtractionis imminentis respicit rationem spei: quod perinde est ac dicere, quod respicit ex participata spe. malum autem respicit ratione suæ propter illud tamen bonum: est enim audaciæ motus spei effectus ex parte obiecti, vnde prouida natura, cum agerẽt animalia nõ solum consonantibus per se motibus ad obiecta appetitus, bonum scilicet & malum, sed & dissonantibus ab eisdem, quoniam quandoque expedit & fugere bonum aliquod & prosequi malum aliquod, nec potest fieri, vt perseitatem secundum propriã

Cap. 8 post med. to 57. quæst. 22.

¶ SED CONTRA, est q⁹ Philosophus dicit in 3. Ethico. * quòd illi q̃ sunt bonæ spei sunt audaces. videtur ergo audacia consequi spem.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut iam pluries dictum est, * oẽs huiusmodi passiones animæ ad appetitiuã potentiam pertinent. omnis autem motus appetitiuæ potentię reducitur ad prosecutionem vel fugam, prosecutio autẽ vel fuga est alicuius & per se & p accidens, per se quidem est prosecutio boni, fuga vero mali per accidens autem potest, prosecutio esse mali propter aliquod bonũ adiunctum: & fuga boni propter aliquod malum adiunctum, quòd autem est per accidẽs, sequitur ad id, quod est per se: & ideo prosecutio mali sequitur, prosecutionem, boni, sicut & fuga boni sequitur fugam mali. Hæc autem quatuor pertinent ad quatuor passiones, nam prosecutio boni pertinet ad spem, fuga mali ad timorem: prosecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga vero boni pertinet ad desperationẽ. vnde sequitur quòd audacia consequitur ad spem. Ex hoc enim q⁹ aliqs sperat superare terribile imminens, ex hoc audacter insequitur ipsum. ad timorẽ vero sequitur desperatio: ideo enim aliquis desperat, q̃a timet difficultatem, quæ est circa bonum sperandum,

¶ AD PIRMVM ergo dicendum, q⁹ ratio sequeretur, si bonum & malum essent obiecta non habentia ordinẽ adinuicem: sed q̃a malum habet aliquem ordinem ad bonum (est enim posterius bono, sicut priuatio habitu) ideo audacia q̃ insequitur malum est post spem, quæ insequitur bonum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd etsi bonum simpliciter sit prius quàm malũ, ramen fuga per prius debetur malo quàm bono: sicut insecutio per prius debetur bono quã malo. & ideo sicut spes est prior q̃ audacia, ita timor est prior q̃ desperatio. & sicut ex timore non semper sequitur desperatio, sed quando fuerit intensus: ita ex spe non semper sequitur audacia, sed quando fuerit vehemens.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q⁹ audacia licet sit circa malum, cui cõiunctum est bonũ victoriæ secundum æstimationem audaciæ, tamen respicit malum, bonum verò adiunctũ respicit spes, & similiter desperatio respicit bonũ directè, quod refugit: malum verò adiunctũ respicit timor. vnde propriè loquẽdo, audacia nõ est pars spei, sed eius effectus: sicut nec desperatio est pars timoris sed eius effectus: & propter hoc etiã audacia principalis passio esse potest.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum defectus aliquis sit causa audaciæ.

ARGVITVR quòd sic proceditur. Videtur q⁹ defectus aliquis sit causa audaciæ. Dicit enim Philosoph⁹ in lib. de ꝓblematibus: * q⁹ amatores vinisunt fortes & audaces: sed ex vino sequitur defectus ebrietatis. ergo audacia causatur ex ebrietatis defectu.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetor. * q⁹ inexperti periculorum sunt audaces: sed inexperientia defectus quidã est: ergo audacia ex defectu causatur.

3 ¶ Præterea, Iniusta passi audaciores esse solent: sicut ẽt bestiæ cũ percutiuntur: vt dicitur in 3. Ethicor. * sed iniustũ pati ad defectum pertinet: ergo audacia ex aliquo defectu causatur.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhet. * q⁹ causa audaciæ est cum in phãtasia spes fuerit salutarii, vt prope existentium: timendorum autẽ non entiũ, aut longè entium. sed id quod pertinet ad defectum, vel ptinet ad salutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem. ergo nihil quod ad defectum pertinet, est causa audaciç.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est, * audacia cõsequitur spem, & contrariatur timori. finde q̃cunque nata sunt causare spẽ, vel excludere timorẽ, sunt cã audaciæ. Quia verò timor & spes, & etiã audacia cum sint passiones quædã, consistunt in motu appetitus & in quadam transmutatione corporali. dupliciter põt accipi causa audaciæ, siue quãtũ ad prouocationem spei, siue quãtum ad exclusionem timoris: vno modo q̃dem ex parte appetitiui motus, alio vero modo ex parte trãsmutationis corporalis. Ex parte quidem appetitiui motus, qui sequitur apprehensionẽ, prouocatur spes causans audaciam per ea, quæ faciũt nos æstimare q⁹ iod possibile sit adipisci victoriam. vel secundũ propriam potentiã: sicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarũ, & alia compositum ex bono & malo

compositionẽ haberentia efficit vt saltem respectu concurrentium ad motum perfectas saluaretur, vt sic motus omnis appetitus & si non secundum se consideratus, vt tamen exercitus, cum requisitis ad ipsum per se obiectum sortiatur.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum secundum.

CEtera dicta in 1. articulo eiusdẽ 45. quæstionis specialiter dubium occurrit, quia Author sibiipsi cõtrarius est superius enim in quæstione 23. articu. 1. expressè dixit, q⁹ desperatio est prior timore: & quòd timor sequitur desperationem victoriæ sicut audacia spem eiusdem. hic verò aperte vult, quod desperatio sit effectus timoris sicut audacia spei.

¶ Ad hoc dicitur, quod desperatio & timor possunt dupliciter considerari, scilicet ex parte obiecti, & ex parte modi attingendi obiectum. si considerentur ex parte obiecti cum obiectum desperationis sit bonũ, timoris vero malum, & bonum naturaliter sit prius malo: sic desperatio est prior timore, vt superius in quæst. 23. declaratum fuit: & ex hac parte timor nascitur ex desperatione: quia scilicet obiectum desperationis natum est parere obiectum desperationis natum est parere obiectum timoris. bonum enim arduum æstimatum impossibile, natum est proponere priuationem sui, vt quoddam malum superexcedens, quod est obiectũ timoris: non est tamen ista derivatio timoris ex desperatione ex parte obiecti, sic accipienda, vt oporteat obiectũ timoris ex penitus obiecto desperationis procedere: quoniam hoc est manifeste falsum, dum sumus inter spem & metum: sed quia obiectum timoris sapit semper aliquid de obiecto desperationis: nullum enim malum habet rationem timendi, nisi quia bonum oppositum æstimatur, vel dubitatur superexcedens, quod est obiectum desperationis. Si autem consideretur ex parte modi attingendi obiectum, cum vtriusque modus consistat in fugiendo & timori pertinet se, desperationi autem pertinet per accidens conuenit fuum fugere obiectum, & quod est per accidens dependeat ab eo quod est per se: cõsequens est, vt timor sit ex hac parte causa desperationis, non ira quod obiectum desperationis sit

Supra q. 23. artic. 1. ad 2.

Infrà 27. prob. 4. to. 6.

Cap. 5. aliquantulum med. to. 6.

Cap. 8. circa med. to. 1.

Capit. 5 à med. to. 6.

ar præced.

& malo, sicut obiectum audaciæ: quoniam, vt supra dictum est, ad audacem pertinet in quæstio. 40. arti. ad 2. pater, desperatio ex solo superexcessu boni esse potest, sed ita quòd in ipsum bonum superexcedens æstimatum impossibile, feratur timor & desperatio, timor quidem in superexcessum, inquantum impeditiuum boni, ac per hoc malum, desperatio verò in ipsum bonum superexcedens, fugiendo ipsum: est autem ratio mouens ad præponendum ex hac parte timorem, vt ha beatur per se obiectum fugæ in desperante, sicut in audace. cum enim bonum ab omnibus appetatur, & à desperante fugiatur, palam est quòd non fugitur inquantum bonum, nec inquantum malus bonum, sed ratione alicuius impedimenti, saltem est excessus æstimatus impossibilis: & quia impeditus bonum, mali rationem induit, ex hac parte timor inchoat desperatiõẽ. Timoris autem nomine hoc in loco non intelligo timorem proprie dictum, vt est passio irascibilis distincta contra fugam, quæ est quarta passio concupiscibilis contraria desiderio, sed vt includit illam, ita quod desperatio fugit bonum excedens propter fugam mali impedientis, puta ipsius excessus, qui includitur in timore, & non proprie & propter timorem illius excessus difficilis, impedientis impossibilis, &c. Expetimur enim quòd cogni ta impossibilitate consequendi aliquid despe ramus ab illo, nihil timentes: & ratio huius est, quia impossibilitas seu difficultas consequendi, & si ex hoc ipso quod impedit bonum consequendum, statim habeat vnde induat rationem mali ac per hoc fit obiectum abominationis seu fugæ inclusæ in timore, non tamen habet vnde induat rationem mali arduiquia tamen est impedimentum boni arduí, licet non sit malum arduum, Author timoris nomine vsus est, desperatio igitur ex parte obiecti causa est timoris: timor vero ex parte modi attingendi obiectũ causa est desperationis: quo fit, vt non æqualiter fiant desperatio & audacia à timore & spe. nam audacia à spe, & ex parte obiecti, bonum enim est prius malo, & ex parte modi: quia per se cutio boni ex ratione prosecutionis mali oritur: desperatio autem ex parte modi tantum ex timore, seu abominatio nascitur.

Cap. 5. post med. to. 6.

quæst. 22.

Cap. 5. in fine tom. 6.

2. Ethi. le. 14. cor. 3.

In sect. 27. proble. 3. to. 6.

Ca. 5. in fine, & li. 3. Eth. ca. 8. to. 6. & 7.

In sect. 27. proble. 4. to. 6.

9. 40. ar. 6.

Cap. 5. post med. to. 6.

huiusmodi, siue per potentiam aliorũ, sicut multitudo amicorum, vel quorumcũque auxiliantiũ, & præcipuè si homo cõfidat de auxilio diuino. vñ illi, q̃ se benè habent ad diuina, audaciores sunt, vt etiã Philosophus dicit in 2. Rheto. * Timor autẽ excluditur ex ipsum modum per remotionem terribilium appropinquatiũ, puta q̃a homo nõ habet inimicos, q̃a nullus nocuit, q̃a nõ videt aliquod periculum imminere: illis enim videntur maximè pericula imminere q̃ aliis nocuerunt. Ex parte verò transmutationis corporalis causatur audacia per prouocationẽ spei, & exclusionẽ timoris, vel ex his, quę faciunt caliditatem circa cor. vnde Philosophus dicit in lib. De partibus animaliũ, * q⁹ illi qui habent paruum cor ex quantitatem, sunt magis audaces. & animalia habentia magnum cor ex quantitatem, sunt timida: quia calor naturalis non tm põt calefacere magnum cor, sicut ignis non tm potest calefacere magnam domum sicut paruã. & in lib. De problematibus * dicit, quòd habentes magnum pulmonem sanguineum, sunt audaciores, propter caliditatem cordis exinde cõsequẽtem. & ibidem, dicit, quòd vini amatores sunt magis audaces propter caliditatem vini. vnde & suprà dictum est, * quòd ebrietas facit ad bonitatẽ spei. caliditas enim cordis repellit timorem, & causat spem propter cordis extensionem & amplificationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q⁹ ebrietas causat audaciã nõ inquantũ est defectus. sed inquãtum facit cordis dilatationem, inquantum etiam facit æstimationem cuiusdam magnitudinis.

¶ Ad ẽm dicendum, q⁹ illi qui sunt inexperti periculorum, sunt audaciores, nõ ꝓpter defectum, sed p accidens: inquantum, scilicet, ꝓpter inexperientiã, neque debilitatem suã cognoscunt, neque præsentiã periculorum: & ita per subtractionem causæ timoris sequitur audacia.

¶ Ad tertium dicendum, q⁹ sicut Philosophus dict in 2. Rhet. * Iniustum passi reduntur audaciores, quia æstimant, quòd Deus iniustum passis auxilium ferat. & sic patet q⁹ nullus defectus causat audaciam nisi per accidens: inquãtum scilicet habet adiunctã aliquam excellentiã vel verã, vel æstimatã, vel ex parte alterius, vel ex parte sui.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum audaces sint promptiores in principio, quàm in fine in ipsis periculis.

ARGVITVR quòd sic proceditur. Videtur quòd audaces non sint promptiores in principio, quàm in ipsis periculis. Tremor enim ex timore causatur, qui contrariatur audaciæ: vt ex dictis patet. sed audaces quãdoq; in principio tremunt: vt Philosophus dicit in libro De problematibus: * ergo non sunt promptiores in principio, quam in ipsis periculis existentes.

2 ¶ Præterea, Per augmẽtũ obiecti augetur passio: sicut si bonũ est amabile, & magis bonũ est magis amabile: sed arduum est obiectũ audaciæ: augmẽtato ergo arduo, augmẽtatur audacia: sed magis fit arduũ & difficile periculũ, quando est præsens. ergo debet tunc magis crescere audacia.

3 ¶ Præterea, Ex vulneribus infligitis ꝓpter defectum, sed p accidens, quòd sequitur ira, sed ira causat audaciã. Dicit enim Philosophus in secũdo Rheto. * q⁹ ira est ausiuum: ergo quãdo iam sunt in ipsis periculis, & percutiũtur, videtur quòd magis audaces reddantur.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum primum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. Ethic. * quòd audaces præuolantes sunt & volentes ante pericula, in ipsis autem discedunt.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd audacia, cũ fit quidam motus appetitus sensitiui, sequitur apprehensionem appetitiuæ virtutis, virtus autẽ sensitiua non est collativa, nec inquisitiua singulorum, spei, & motus desperatiõis, & reliqui terminantur ad iram: sicut diximus: quod amor terminatur ad delectationem, & hic sensu est falsus: non enim spes tersurgit audaciæ motus ad aggrediendum minatur ad iram, vt patet, Secũdus est, quod omnes passiones irascibi periculum. vnde quando iam experiũtur lister minantur ad iram, cultatem, quàm æstimauerũt: & ideo de id est, finiuntur in ira, ficiunt. Sed ratio est discursua omnium tanquam in vltima passione: & hoc est dicere quæ afferũt difficultatẽ negotio: & ideo fortes qui ex iudicio rationis aggredium quod ira est vltima pasquia non passi, sed cum deliberatione de tur pericula, in principio videnter remissi, sio, seu vltimus motus bita aggrediuntur: quando autem sunt in huius potentiæ & notior: ipsis periculis: non experiuntur aliquid & propterea denominatur potentiam, & hic sen improuisum, sed quãdoque minora illis, sus est verus, vt patet ex que præcogitauerunt, & ideo magis per- superius dictis. sistunt. Vel etiã quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni voluntas in eis perseuerat, quãtacunque sint pericula: audaces autem propter solam æstimationem facientem spem, & excludentem timorem, sicut dictum est.*

Ar. prę.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd etiã in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exteriorib⁹ ad interiora, sicut etiam in timentibus, sed audacibus reuocatur calor ad cor: in timentibus autem ad inferiora.

¶ Ad ẽm dicendum, q⁹ obiectum amoris est simpliciter bonum: vnde augmentatum simpliciter augmentat amorem, sed obiectum audaciæ est compositum ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præsupponit motum spei in bonũ: & ideo si tantum addatur de arduitate ad periculum quod excedat spem, non sequetur motus audaciæ, sed diminuetur: si tamen fit motus audaciæ quanto maius est periculum, tanto maior audacia reputatur.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q⁹ ex læsione non causatur ira nisi suppositа aliqua spe: vt infrà dicetur: * & ideo si fuerit tantũ periculum, quòd excedat spem victoriæ, non sequetur ira: sed verum est quòd si ira sequatur, audacia augebitur.

9. 3. q. ar. 3.

QVAESTIO QVADRAGESIMA sexta, De ira secundum se, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de ira. Et primò, de ira ẽm se. Secundò, de causa factiua iræ & remedio eius. Tertiò, de effectu eius.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrũ ira sit passio specialis. ¶ Secundo, vtrum obiectum iræ sit bonum an, malum. ¶ Tertio, vtrum ira sit in concupiscibili. ¶ Quarto, vtrum ira sit cum ratione. ¶ Quinto, vtrum ira sit naturalior quàm concupiscentia. ¶ Sexto, vtrũ ira sit grauior quàm odium. ¶ Septimo, vtrum ira solũ sit ad illos, ad quos est iustitia. ¶ Octauo, de speciebus iræ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ira sit specialis passio.

ARGVITVR quòd non. Videtur quòd ira non sit passio specialis. Ab ira enim denominatur potentia irascibilis: sed huius potentiæ non est vna tãtum passio, sed multæ: ergo ira non est vna passio specialis.

2. 2. quæst. 93. artis. 8. cor. & 3. dis. 5. q. 1. ar. 1. & 2.

2 ¶ Præterea, Cuilibet passioni speciali est aliquid contrarium, vt patet inducenti per singula sed iræ non est aliqua passio cõtraria, vt suprà dictũ est. * ergo ira nõ est passio specialis.

9. 23. ar. 3.

3 ¶ Præterea, vna specialis passio nõ excludit aliã, sed ira excludit

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum secundum.*

IN articulo 2. eiusdem quæstionis quadragesimæ sextæ scito quòd distinctio facta in litera, quòd motus appetitus fertur in obiectum per modum incomplexi & per modum complexi, intelligitur formaliter & explicitè: vt patet in numeratis passionibus per modū incomplexi. Desiderium enim & spes si considerentur obiecta secundum implicita, cōplexionem habent: nullus enim desiderat nisi sibi vel alteri bonum: & similiter nullus sperat bonum nulli. Sed si secundū explicita obiecta cōsiderentur, incomplexio inuenitur: est enim desiderium absentis boni: & spes futuri. Amare autē est velle bonū alicui: vt in secundo Rhetoric. dicitur: vbi explicitè patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intēdit ergo author quod quædam passiones sunt quarum obiecta consistunt explicitè in applicatione huius ad hoc: quædam autem non. Et ex hoc soluitur duæ obiectiones prima est de spe & desiderio quomodo cōputētur inter eas, quæ per modum incomplexi sunt: cum respiciāt bonum & personam. Secunda est quomodo amor concupiscētiæ quo amatur vinum respicit vnum obiectum tantū cum sibi amet vel alteri: vt superius etiam dictum fuit. & similiter de odio abominationis, patet enim vtriusque solutio: quia scilicet non explicitè important applicationem huius ad hoc in obiecto sicut cum amatur amicus, aut irascimur alicui, aut odio habemus aliquem odio inimicitiæ in his enim tribus solis explicita applicatio huius ad hoc in obiecto apparet, &c.

Cap. 2. & 3. *Pag. 4. & 5.* *Cap. 6 circ. prin. illius.* *q. 23. art. 1. & 4.* *q. 28. art. 4.* *Lib. 14. ar. c. 7. & 8. to. 5.* *q. 25. art. 2.* *Ca. 2. circa prin. to. 6.*

dit multas passiones: est enim cum tristitia, & cum spe, & cum delectatione, vt patet per Philosophū in 2. Rhetori. * ergo ira non est passio specialis.

¶ SED CONTRA est, quod Damasc.* ponit iram specialem passionib⁹. Et similiter Tullius quarto de Tusc. quæstionibus.*

¶ RESPONDEO dicēdum, q⁹ aliquid dicitur generale dupliciter. Vno modo per prædicationem, sicut animal est generale ad oīa animalia. Alio modo per causam, sicut sol est causa generalis omniū, quæ generantur in his inferioribus: secūdum Dionysium in quarto capite de diuinis nominibus: * Sicut enim genus continet multas differentias potestate secundum similitudinem materiæ, ita causa agens continet multos effectus secundum virtutem actiuam: contingit autem aliquem effectum ex concursu diuersarum causarum produci & quia omnis causa aliquo modo in effectu manet, potest etiā dici tertio modo, quòd effectus ex congregatione multarum causarum productus, habet quandam generalitatē, inquantum continet multas causas quodammodo in actu. Primo ergo modo ira nō est passio generalis. sed cōdiuisa aliis passionibus, vt suprà dictum est. * Similiter autem nec secūdo modo, nō est enim causa aliarum passionum, vt suprà dictū est: * Sed per hunc modum potest dici generalis passio amor, vt patet p Augusti. in quarto libro de Ciuitate Dei. * Amor enim est prima radix omnium passionū, vt suprà dictū est. * Sed tertio modo potest ira dici passio generalis, inquātū ex concursu multarum passionū causatur, non em̄ insurgit motus iræ, nisi propter aliquam tristitiam illata, & nisi adsit desiderium & spes vlciscēdi, quia vt Philosophus dicit in 2. Rhetoric. * irat⁹ habet spem puniendi: apperit enim vindicta, vt sibi possibilē. vnde si fuerit multum excellens persona, quæ nocumentum intulit, non sequitur ira, sed solum tristitia, vt Auic. dicit in lib. de anima.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vis irascibilis denominatur ab ira, non quia omnis motus huius potētiæ sit ira, sed quia ad iram terminantur omnes motus huius potentiæ: & inter alios eius motus iste est manifestior.

¶ Ad secundum dicendū, quòd ex hoc ipso quòd ira causatur ex contrariis passionibus scilicet à spe, quæ est boni, & à tristitia, q̄ est mali, includit in seipsa cōtrarietatem: & ideo non habet cōtrariū extra se, sicut etiam in mediis coloribus, non inuenitur cōtrarietas nisi quæ est simplicium colorum, ex quibus causantur.

¶ Ad tertiū dicendū, q⁹ ira includit multas passiones, nō quidem sicut genus species, sed magis secundum continentiam causæ & effectus.

Cap. 6 non multum à prin. to. 5. ar. 2 huius quæst. Ca. 6. paulò à prin. to. 6.

ARTICVLVS II.

¶ Virum obiectum iræ sit bonum vel malum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q⁹ obiectū iræ sit malū. Dicit em̄ Greg. Nysse.* q⁹ ira est quasi armigera cōcupiscentiæ inquantum scilicet impugnat id quod concupiscentiam impedit: sed omne impedimētum habet rationem mali. ergo ira respicit malum tanquam obiectum.

2 ¶ Præterea, Ira, & odium cōueniūt in effectu. vtrū[illegible] nim est inferre nocumentum alteri: sed odium respicit malum tanquam obiectū vt suprà dictū est: * ergo & iam & ira.

3 ¶ Præterea, Ira causatur ex tristitia. vnde Philosoph⁹ dicit in 7. Ethic. * quòd ira operatur cū tristitia: sed iustitię obiectū est malum, ergo & iræ.

¶ SED CONTRA est q⁹ Augustin. dicit. in 2. Cōfess. *

Instr. 2 art. 3. & 4. cor. lib. 2. c. 11. ¶ 39. ar. 1. Cap. 6 post 9 medium to. 5. Cap. 6. & li. 14. de ciuit. c. 19.

quòd ira appetit vindictam: sed appetitus vindictæ est appetitus boni, cum vindicta ad iustitiam pertineat. ergo obiectū iræ est bonum.

2 ¶ Præterea, Ira semper est cum spe: vnde & delectationem causat, vt dicit Philosophus in 2. Rhetor. * sed spei & delectationis obiectum est bonum, ergo & iræ. lib. 2. Rhet. cap. 2. non remote à prin. to. 6.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd motus appetitiuæ virtutis sequitur actum virtutis apprehensiuæ: vis autem apprehensiua dupliciter aliquid apprehēdit: vno modo per modum incomplexi, sicut cum intelligimus quid est homo: alio modo per modum complexi, sicut cum intelligimus albū inesse homini. Vnde vtroque modo vis appetitiua pōt tendere in bonum & malum, per modum quidem simplicis & incomplexi, cū appetit⁹ simpliciter sequitur, vel inhæret bono, vel refugit malū: & tales motus sunt desiderium, & spes, delectatio, & tristitia, & alia huiusmodi. Per modū autē complexi, sicut cum appetitus fertur in hoc, quòd aliquod bonum vel malū insit vel fiat circa alterū vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc: sicut manifestè patet in amore & odio: amamus em̄ aliquem, inquantū volumus ei inesse aliquod bonū, odimus autem aliquem, inquantū volumus ei inesse aliquod malum: & similiter est in ira: quicūque enim irascitur, quærit vindicari de aliquo, & sic motus iræ tendit in duo, scilicet in ipsam vindictam, quam appetit & sperat, sicut quoddam bonum: vnde & de ipsa delectatur: tēdit etiam in illum, de quo quærit vindictam, sicut in contrarium & nocitū, quod pertinet ad rationē mali. Est autem duplex differentia attendēda circa hoc, iræ ad odium, & ad amorē. Quarū prima est, quod ira per se respicit duo obiecta, amor verò & odium quandoque respiciunt vnum obiectum tantum: sicut cum dicitur ali quis amare vinum, vel aliquid huiusmodi, aut etiā odire. Secunda est, quia vtruque obiectorum, quod respicit amor, est bonum: vult enim amans bonum alicui tanquam sibi conuenienti: vtrūque verò horum, quæ respicit odium, habet rationem mali: vult enim odiens malum alicui, tanquam cuidā inconuenienti. Sed ira respicit vnum obiectum secūdum rationem mali, scilicet hominem nociuum de quo vult vindicari: & ideo est passio quodammodo composita ex cōtrariis passionibus.

1 ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

¶ Virum ira sit in concupiscibili.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ira sit in concupiscibili. Dicit enim Tullius in 4. de Tusculanis quæstionib⁹, * quòd ira est libido quędam: sed libido est in concupiscibili. ergo & ira. 2.1. q⁹. 28. ar. 3. co. & 1. dist. 26. q. 1. & 2. to. & sim. in cor. 3. fr. lib. 4. inst. 4. & 5. 2 prino. lib. Aug. c. 27. Dam. li. 2. cap. 16. Nyss. li. 4. cap. 14.

2 ¶ Præterea, Augustin. dicit in regula, qd ira* crescit in diu. Et Tullius dicit in eodē libro, q⁹ odiū est ira inueterata: sed odiū * est in cōcupiscibili sicut amor. ergo ira est in cōcupiscibili.

3 ¶ Præterea, Damasc.* & Greg. Nysse. dicunt, quòd ira cōponitur ex tristitia & desiderio: sed vtrunque horum est in concupiscibili. ergo ira est in concupiscibili.

¶ SED CONTRA, Vis concupiscibilis est alia ab irascibili: si igitur ira esset in concupiscibili, non dominaretur ab ea vis irascibilis.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà dictum est, * passiones irascibilis in hoc differunt à passionibus concupiscibilis, quòd obiecta passionum concupiscibilis sunt bonum & malum absolutè, obiecta autem passionum irascibilis sunt bonum & malum cum quadam eleuatione & arduitate: dictum est autem, * quòd ita respicit duo obiecta, scilicet vindictam, quam appetit: & eum, de quo vindictam quærit, & circa vtrunque quandam arduitatem ira requirit: non enim insurgit motus iræ nisi aliqua magnitudine circa vtrunque existente: quæcunque enim nihil sunt, aut modica valdè, nullo modo digna æstimamus, vt dicit Philosophus 2. Rheto. * vnde manifestum est, quòd ira non est in concupiscibili, sed in irascibili. q. 3 uno. c. ar. præced. Ca. 2. non remote à prin. to. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Tullius libidinē nominat appetitum cuiuscunq; boni futuri, nō habita discretione ardui, vel non ardui: & secundum hoc ponit iram sub libidine, inquantum est appetitus vindictæ: sic autem libido communis est ad irascibilem & concupiscibilem.

¶ Ad secundū dcēdū, quòd ira dicitur crescere in odiū, nō q⁹ eadē numero passio, q̄ prius fuit ira, postmodū fiat odiū per quādam inueterationem, sed per quandā causalitatē: ira enim

enim per diuturnitatem causat odium.

¶ 2. ar. 3. Ad tertium dicēdum, q⁹ ira dicitur componi ex tristitia & desiderio: non sicut ex partibus, sed sicut ex causis. dictum est autē suprà * quòd passiones cōcupiscibilis sunt causæ passionum irascibilis.

ARTICVLVS IIII.

Virum ira sit cum ratione.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ira non sit cum ratione. Ira enim cum sit passio quædā est in appetitu sensitiuo: sed appetitus sensitiuus nō sequitur rationis apprehēsionem, sed sensitiuæ partis. ergo ira non est cum ratione.

2 ¶ Præterea, Animalia bruta carent ratione, tamen in eis inuenitur ira. ergo ira non est cum ratione.

3 ¶ Præterea, Ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad irā. ergo ira non est cum ratione.

¶ SED CONTRA est qd Philosophus dicit in 7. Ethi. * quòd ira consequitur rationem aliqualiter.

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd sicut suprà * dictū est ira est appetitus vindictæ. hæc autē collationē importat pœnæ infligendæ ad nocumentū sibi illatū, vnde in 7. Ethi. * dicit Philosophus quòd syllogizans conferendo, qm̄ oportet totaliter oppugnare, irascitur confestim: conferre aut & syllogizare est rationis, & ideo ira est quodammodo cū ratione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū quòd motus appetitiuæ virtutis potest esse cum ratione dupliciter. Vno modo cū ratione præcipiente: & sic voluntas est cum ratione. vnde & dicitur appetitus rationalis. Alio modo cum ratione denuntiāte: & sic ira est cū ratione. Dicit enim Philosophus in lib. De problematibus. * quòd ira est cū ratione, non sicut præcipiente ratione, sed vt manifestante iniuriā: appetitus enim sensitiuus immediate rationi non obedit, sed mediante volūtate. In sect. 28. prob. 3. to. 6.

¶ Ad 5m dicendum, q⁹ bruta animalia habent instinctum naturalem ex diuina ratione eis inditum, per quem habent motus interiores & exteriores similes motibus rationis: sicut suprà dictum est. * q. 40 ar. 2.

¶ Ad tertiū dicendum, q⁹ sicut dicitur in 7. Ethic. ira audit aliqualiter rationem, sicut mutationē quòd iniuriatū est ei: sed nō perfectè audit, quia non obseruat regulam rationis in rependendo vindictam. Ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis, & additur impedimentū rationis: vnde Philosophus dicit in lib. De problematibus, * q⁹ illi qui sunt multū ebrij, tanquam nihil habetnes de iudicio rationis, non irascuntur, sed quando sunt parum ebrij irascuntur, tanquam habentes iudicium rationis, sed impeditum. Cap. d. circa prin ci. to. 1. In sectio. 3 probl. 2. to. 6.

ARTICVLVS V.

¶ Virum ira sit naturalior quàm concupiscentia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ira non sit naturalior quàm concupiscentia. Prō priū enim hominis dicitur, quod sit animal mansuetum natura: sed mansuetudo opponitur iræ, vt dicit Philosophus in 2. Rhet. * ergo ira nō est naturalior quàm concupiscentia. sed omnino videtur esse contra hominis naturam. 2. 2. quæst. 256 art. 4. cor. Cap. 2. to. 6.

2 ¶ Præterea, Ratio cōtra naturā diuiditur, ea enim quæ sm rationem agunt, non dicimus secūdum naturā agere: sed ira est cum ratione, concupiscentia autem sine ratione: vt dicitur in 7. Ethic. * ergo cōcupiscentia est naturalior quàm ira. Ca. 6. ante med. to. 5.

3 ¶ Præterea, Ira est appetitus vindictæ: cōcupiscentia autē maximè est appetitus delectabilium sm tractū, scilicet ciborum & venereorum, hęc autem sunt magis naturalia homini, quàm vindicta. ergo concupiscentia est naturalior quàm ira.

¶ SED CONTRA est qd Philosophus dicit in 7. Eth. * quòd ira est naturalior quàm concupiscentia. Ca. 6. to. 5.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd naturale dicitur illud quod causatur à natura, vt patet in 2. Physico. * vnde vtrū aliqua passio sit magis, vel minus naturalis, cōsiderari nō potest, nisi ex causa sua: causa autū passionis (vt suprà dictū est *) dupliciter accipi potest. Vno mō ex parte obiecti. Alio mō ex parte subiecti. Si ergo cōsideretur causa iræ, & cōcupiscētiæ ex parte obiecti, sic cōcupiscentia & maximè ciborum & venereorū naturalior est quàm ira, inquantū ista sunt magis naturalia quàm vindicta. Si autem consideretur causa iræ ex parte subiecti, sic quodammodo ira est naturalior, & quodam modo cōcupiscentia. Potest enim natura alicuius hominis cōsiderari, vel secundum naturam generis: vel secūdum naturā speciei, vel secundū complexionem propriā indiuidui. Si igitur consideretur natura generis q̄ est natura huius hominis, inquantū est animal, sic naturalior est cōcupiscentia quā ira: q⁹ ex ipsa natura cōmuni habet homo quandāinclinationem ad Tex. 4. q. 26 art. 1.

appetendum ea, quæ sunt cōseruatiua vitæ, vel secundum speciē, vel secūdum indiuiduum. Si autē cōsideremus naturam hominis ex parte speciei, scilicet inquātū est rationalis, sic ira est magis naturalis homini quā cōcupiscentia: inquantū ira est cum ratione magis quā cōcupiscentia. vñ Philosophus dicit i 4. Ethi. * q⁹ humanius est punire quod pertinet ad irā, quàm mansuetum esse. vnumquodque enim naturaliter insurgit cōtra contraria & nociua. Si verò cōsideretur natura huius indiuidui sm propriam cōplexionē, habet cholericam cōplexionem: cholera autē inter alios humores citius mouet: assimilatur em̄ igni. & ideo magis est in promptu, vt ille qui est dispositus secundum naturalem complexionem ad iram, quòd irascitur, quam de eo qui est dispositus ad cōcupiscendum, quòd concupiscat, & propter hoc Philosophus dicit in 7. Ethi. * quod ira magis traducitur à parentibus in filios, quàm concupiscentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, In homine cōsiderari potest & naturalis cōplexio ex parte corporis, quæ est tēperata, & ipsa ratio. Ex parte igit cōplexionis corporalis naturaliter homo secundū suam speciem est nō habens superexcellentia, neque alicuius alterius passionis propter temperamentum suæ cōplexionis: alia vero animalia secundū quod recedunt ab hac qualitate cōplexionis ad dispositionē alicuius cōplexionis extremæ, secundum hoc etiam naturaliter dispōnuntur ad excessum alicuius passiōis: vt leo ad audaciā, canis ad irā, lepus ad timorem: & sic de aliis. Ex parte vero rationis est naturale homini, & irasci & māsuetum esse secundum quòd ratio quodā modo causat iram, inquantū nuntiat causam iræ: & quodammodo sedat iram. inquantum iratus nō totaliter audit imperium rationis, vt supra dictum est. * 2. 2. quæst. 256 art. 4. cor. Ar. 4. ad 3.

¶ Ad secundū dicēdum, q⁹ ipsa ratio pertinet ad naturam hois: vnde ex hoc ipso, q⁹ ira est cū ratione, sequitur quòd sm aliquem modum sit homini naturalis.

¶ Ad tertiū dicēdum, q⁹ ratio illa q̄ced. de ira & cōcupiscētia ex parte obiecti it

ARTICVLVS VI.

¶ Virum ira sit grauior quàm odium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ira sit grauior quàm odium. Dicitur enim Prouer. 27. quòd ira non habet misericordiam, nec erumpens habet furorem, odium autem quandoqua habet misericordiam: ergo ira. est grauior quàm odium. 2. 2. q⁹. 159. artic. 4. Et 12. art. 4.

2 ¶ Præterea, Maius est pati malum, & de malo dolore, quàm simpliciter pati: sed illi qui habet aliquē odio, sufficit q⁹ ille, quē odit, patiatur malū: irato aūt nō sufficit, sed quærit q⁹ cognoscat illud, & de illo doleat: vt dicit Philosophus: in 2. Rhethor. * ergo ira est grauior quàm odium.

3 Præterea, Quāto ad constitutionem alicuius plura cōcurrunt, tanto videtur esse firmius enim quī odit ex plurib⁹ actibus causatur: sed ira causatur ex concursu plurium passionū (vt suprà dictū est) nō autem odium: ergo ira est stabilior & grauior quàm odium.

¶ SED CONTRA est, qd Aug. in regula, * odiū cōparat trabi, ira verò festucæ, * Ar. 4. ad 3. c. 4. non vt mote à sinem tom 6. ar. 1 huius quæst. In regula c. 37. fere.

¶ In eodem sexto articulo dubiū adhuc est, quia differentia inter iram & odium inimicitiæ, falla videtur: quia ant est ille terminus de malo illi cui appetitur, aut simpliciter, si primo modo non est differentia inter iram & odium quoniam vtrobique appetitur malum illi: vindicta enim est malum punito. Si secundo modo, sequitur impossibile, scilicet quòd ad malum, vt malum possit esse prosecutio appetitus: patet enim quòd odiens affectat malum, quod illi qui odio habetur, vult.

Art. 2. huius quæst.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ hic est sermo de malo illi, sed formaliter scilicet, sub ratione mali: & in hoc differt odiū ab ira, quia ira malum respicit indutum iusti vindicati ui rationem, odium autem malum nudum secūdum se: & licet sit impossibile appetitum prosequi per se malum appetendi, non tamen est impossibile appetitum per se prosequi malum contrario: nullus enim operatur aspiciēs ad malum sibi, sed bene ad malum contrario: hoc autem fit in odio non primum.

Eg. 6. ethi.

¶ In eodem sexto articulo in respōsione ad primum dubium occurrit circa id quod de odio dicitur, quod insatiabile est, infinitum est: videtur enim hoc falsum: primo, quia contingit odio habere aliquem quo ad aliquid: puta prælationem vel potestatem super se, & vel le ei solum hoc malum, scilicet priuationem illius. Secundo, quia contingit odio habere aliquem solum quo ad excessum in aliqua re, puta quo ad excessiuas diuitias & velle ei solum hoc malum vt non sit tantum diues. Tertio quia contingit odio habere aliquem quo ad vitam ita quòd velit ei mortem: & tamen non velit ei alia mala puta infirmitates, mala generata mortis, & similia. Nō ergo odium est insatiabile & infinitum, sed mensuratum habet obiectum. Ad hoc potest dupliciter distingui, primo de odio abominationis & inimicitiæ: secundo de odio inimicitiæ simpliciter vel secundum quid: & dici quòd odium insatiabile & infinitum est odium inimicitiæ simpliciter, quo scilicet persona nō secundum quid, sed simpliciter odio habetur: & quod de huiusmodi odio loquit Scriptura, loquitur Aristo. loquitur author: obiectiones autem sunt de odio abominationis

Cap. 6. 20. 5.

Ex cap. 1. non remote à fine uidetur fq.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd species passionis & ratio ipsius ex obiecto pensatur: est autē obiectū irę & odij idem subiecto: nam sicut odiens appetit malum ei, quem odit, ita iratus ei contra quem irascitur, sed nō eadē ratione: sed odiens appetit malū inimici, inquantum est malum, iratus autem appetit malum eius, contra quem irascitur, nō inquātū est malum, sed inquantum habet quandā rationem boni, scilicet prout æstimat illud esse iustū, inquantū est vindicatiuū: vnde etiam supra dictū est, * q̄ odium est per applicationē mali ad malum, ira autem per applicationem boni ad malum. Manifestū est autem, quòd appetere malum sub ratione iusti minus habet de ratione mali, quàm velle malū alicuius simpliciter. Velle enim malum alicuius sub ratione iusti potest esse etiam ſm virtutem iustitiæ, si præcepto rationis obtemperetur: sed ira in hoc solū deficit, q̄ non obedit rationis præcepto in vlciscendo, vnde manifestū est, quòd odium est multo deterius & grauius quàm ira.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ in ira & odio duo possunt cōsiderari, scilicet ipsum quod desideratur, & intentio desiderij. Quātum igitur ad id quod desideratur, ira habet magis misericordiā, q̄ odium: quia enim odium appetit malum alterius secundū se, nulla mensura mali satiatur: ea enim quæ ſm se appetuntur, sine mensura appetuntur, vt Philosophus dicit 1. Polit. * sicut auarus diuitias: vnde dicitur Eccles. 12. Inimicus si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine. Sed ira non appetit malum nisi sub ratione iusti vindicatiui: vnde quando malum illatū excedit mēsuram iustitiæ ſm æstimationem irascentis, tunc miseretur: vnde Philosophus dicit in 2. Rhet. * quòd iratus, si fiant multa, miserebitur, odiens autē pro nullo. Quantum vero ad intensionem de fideij ira magis excludit misericordiā, quā odium: quia motus iræ est impetuosior propter cholere inflammationem. Vnde statim subditur, Impetum concitat spiritus ferre quis poterit?

Aristo. de anim. text.

¶ Ad secundū ergo dicēdum, quòd sicut dictū est, * iratus appetit malū alicuius, inquantum habet rationem iusti vindicatiui: vindicta autem fit per illationē pœnæ. Est autem de ratione pœnæ quòd sit contraria volūtati, & quòd sit afflictiua, & q̄ pro aliqua culpa inferator: & ideo iratus hoc appetit: vt illi cui nocumentū infert, percipiat, & doleat, & q̄ cognoscat propter iniuriā illatā sibi hoc prouenire. Sed odiēs de hoc nihil curat qa appetit malū alterius, inquatū huiusmodi: nō est autem verum q̄ id de quo quis tristatur, sit peius: iniustitia enim & imprudentia cum sint mala, quia tamē sunt voluntaria, non contristant eos quibus insunt vt dicit Philosoph⁹ 12. Rhetoricor. *

¶ Ad tertium dicendum, q̄ id quod ex pluribus causis causatur, tunc est stabil⁹ quādo causæ accipiuntur vnius rationis: sed vna causa pōt prævalere multis aliis: odium autem prouenit ex permanētiori causa q̄ ira: non ira prouenit ex aliqua commotione animi propter læsionē illa tam: sed odium procedit ex aliqua dispositione hominis, ſm quā reputat sibi contrarium & nociuū id quod odit: & ideo sicut passio citius transit q̄ dispositio vel habitus: ita ira citius transit quàm odiū: quamuis etiam odium sit passio ex tali dispositione prouenies & propter hoc Philosophus dicit in secundo Rheto. * q̄ odium est magis insanabile quàm ira,

Cap. 4. declinādo ad finem.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum ira sit ad illos solum, ad quos est iustitia.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ ira nō solùm sit ad illos, ad quos est iusti tia: Nō enim est iustitia hominis ad res irrationales: sed tñ hō quandoq; irascitur rebus irrationalibus: puta cum scriptor ex ira proiicit pennā, vel eques percutit equum, ergo ira non solùm est ad illos ad quos est iustitia.

2 Præterea, Nō est iustitia hominis ad se ipsum, nec ad ea quæ suiipsius sunt: vt dicitur in 5. Ethic. * sed homo quandoque sibiipsi irascitur, sicut pœnites propter peccatum: vnde dicitur in Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare: ergo ira non solum est ad quos est iustitia.

3 ¶ Præterea, Iustitia & iniustitia potest esse alicuius ad totum aliquod genus, vel ad totā aliquam cōmunitatem, puta cū ciuitas aliquem læsit: sed ira nō est ad alī quod gen⁹, sed solum ad aliquod singulare: vt dicit Philosophus in 2. Rheto. * ergo ira non propriè est ad quos est iustitia & iniustitia.

Ca. 6. Ethi. 5. ad. 2.

Cap. 4. non multū remote à fi.

2. Rhe. ca. 2. & 4. parū.

¶ SED CONTRARIVM accipi potest à Philosopho in 2. Rheto. *

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut suprà dictū est, * ira appetit malum, inquantum habet rationē iusti vindicatiui: & ideo ad eosdem est ira, ad quos est iustitia & iniustitia. Nā inferre vindictā, ad iustitiā pertinet: lędere autē aliquē, pertinet ad iniustitiā, vñ tā ex parte causę quæ est læsio illata ab altero, q̄ etiam ex parte vindictæ eius quā appetit ira⁹, manifestum est. q̄ ad eosdem pertinet ira ad quos iustitia & iniustitia.

Arist. 2. Rhe. ca. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ sicut suprà dictū est, * ira quamuis sit cū ratione, pōt tñ etiā esse in brutis animalibus quæ ratione carent inquantum naturali instinctu per imaginationem mouentur ad aliquid simile operibus rationis. Sicigit cū homine sit & ratio & imaginatio, dupliciter in homine pōt mot⁹ irę insurgere. Vno mō ex sola imaginatione nūtiante læsionē: & sic insurgit alicui motus iræ etiam ad res irrationales & inanimatas ſm similitudine illius motus, qui est in animalibus contra quodlibet nociuum. Alio modo ex ratione nūtiante læsionē: & sic, vt Philosophus dicit in 2. Rhetor. * nullo modo potest esse ira ad res insensibiles, neq; ad mortuos: tum qa non dolent, quod maximè quærit ira ti in eis, quibus irascūtur. tum etiā qa nō est ad eos vindicta, cum eorum non sit in iuriam facere.

Cap. 2. 20. 8.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ sicut Philosophus dicit in 5. Ethi. * quædā metaphorica iustitia & iniustitia est hominis ad seipsum, inquantū scilicet ratio regit irascibilem & concupiscibilē: & ſm hoc etiā homo dicitur de seipso vindictā facere: & per consequens sibiipsi irasci: p̄priè autem & per se nō contingit aliquē sibiipsi irasci.

Circa fin. lib. 10.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ Philosophus in 2. Rhet. * assignat vnā differentiā inter odium & iram. & q̄ odiū potest esse ad ali quod genus, sicut habemus odio omne latronū genus: sed ira nō est nisi ad aliquod singulare, cuius ratio est, qa odiū causat ex hoc q̄ qualitas alicuius rei apprehenditur, vt dissonans nostræ dispositi-

Arist. 2. 4. ad 2.

vel secundum quid: sed quia ratio in litera adducta militat pro omni odio: scilicet ea quæ secundū se appetūtur, sine mensura appetuntur, vt patet inductiuè in auaro, in infirmo, &c. & ex primo Politicor. ideo aliter dicēdum videtur, q̄ differentiæ interiram & odium in hoc attenditur secundum ipsum proprium obiectum: ita quòd proprium obiectum odij non habet per se mensuram: & si habet, hoc est per accidens. Proprium autem obiectum iræ habet per se mēsuram: & si in aliquo casu forte non habet, hoc esset per accidens, propriū obiectum iræ est vindicta, quæ cū respiciat offensam receptam, manifestè per se includit proportionem saltem secundum apparentiam irati ad offensam: ac per hoc per se in mensura consistit, Proprium autem obiectum odij inimicitiæ est sola persona, odij autem abominationis res: quicunque autem odio habetur siue persona, siue res, siue excessus, secundum se refutatur, & abnegatur ab effectu: ac per hoc non secundum aliquid sic & secundum aliquid non: & rursus, ac per hoc non in ordine ad aliud, cui cōmensuratur: & propterea infinite insatiabilitérq; refutatur, nec obstat, q̄ ipsum odio habitū men suratum quoddam est, puta certus gradus potentiæ, certus præsentiæ, &c hoc enim est per accidēs: quicquid enim & quantumcunq; sit illud quod odio habetur sine mensura, refutatur quamuis in se mensurata: tum sit: obiicitur enim odio quicquid obiicitur vt quoddam totum, & non vt certa mensura ab aliis discretum, propter quod non sufficiēs signum distinctionis odij ab ira accipiunt Cōfessores, ex hoc quod pœnitens dicit se nō appetisse nisi certum malum his, quos odisse se dicit: stat enim & frequentissime cum appetitu certi mali odiū abominationis, quod redit quandoque in idē cum odio personæ secūdum quid, cum enim odio habetur persona secūdum aliquam bonam condi tionem, propriè loquendo, obiectum odij est conditio illa non absolutè, sed in illa persona, & propterea & persona sub illa conditione, & conditio in persona odio habetur, & sic salvatur odium abominationis simpliciter & odium quid, aliquo modo pro quanto, scilicet per fonæ oppositum malū desideratur.

Cap. 4. circ. princip.

Arist. 2. 4. ad 2.

Cap. 4. 5. & 6.

loco in arg. 1. citato Ibidem & Gre. Nysse. lib. 4. c. 11. locis in arg. sed contrarietatis.

¶ Super

¶ Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum octauum.

OMisso. 7 articulo, in quo diligenter notabis, & memoria mādabis distinctionem iræ ex imaginatione & ratione, & aduertes, quòd cū scientiū, eus sermo de ira est, intelligitur de ira ex ratione nunciante.

¶ In octauo in respōsione ad primum aduerte, quòd Author nō aperit intentionem suā an putauerit has iræ species esse veras species: & posset forte dici, quòd non sunt veræ species ex parte obiecti. secūdum cuius per se differētias passionum differentiæ sumūtur: quamuis ex parte subiecti specificè distinguantur: obiectum enim omnis iræ omnino idē est: sed ex dispositione varia sulta, scilicet celeritate, cholerę memoria, vel appetitu ipso diuersificatur: ppter q̄ non video nisi accidentales differentias, licet non totaliter accidentales, vt album & nigrum ad animal.

2. 2. q̄. 2. 8. ar. 5. lib. 2. ortho de fidei ca pit. 6.

¶ Super Quæstionis 46. 47. & 48. Articulum primum.

CIrca quæst. 46. 47. & 48. simul nota diffinitionem iræ positam ab Arist. in 2 Rhet. Ira est appetitus cum tristitia ac spe punitionis apparentis propter apparentem paruipensionem eorum, quæ in ipsum, aut in ipsius aliqua non conuenientem. Ex qua diffinitione videre potes in primis iram passionem compositam ex tristitia & spe, & causis, & consequenter ex malo & bono: ac per hoc ex parte tristitiæ, mala defectus, & vniuersaliter contristantia dispōnunt ad iram, & in quibus tristitia accepta per manet aut renouatur, ira quoque facile surgit. Ex parte vero spei audacia delectatioque consequitur tam in cogitando, quam in sperata præsentia vindictæ. Ex parte autem successus sperati vindictæ ad tristitiam delectatio tanto est maior, quanto & medicinæ cōtra positæ habet rationē. Deinde habet obiectum vtrunque scilicet rē & personam res est punitio apparens persona est is qui paruipendit. ex parte punitionis apparentis & speratæ vide, quòd non est ira ad excellentes personas quas non speramus posse punire, nisi pro quanto cum alieno adiutorio puta diuina speramus punire: & tūc licet esset excellēs persona respectu irati absolutè nō tamē respectu eius cū adiutorio: quę enim per amicos possumus per nos aliquo modo possumus: vt dicitur 3. Ethicor. Et q̄ ita non est nisi ad quos est iustitia: punitio enī ad iustitiā spectat & quod est finita & mensurata, punitio enī punibili cōmensuratur: & hinc multis factis placatur ira⁹. ex parte vero apparentiæ vide, quòd ira non est ad mortuos secundū se nec ad insensibilia, quib⁹ nō potest apparere punitio: & q̄ iratus appetat punitionē sic vt sciat punitus qd à quo & p quo patitur vt in 2. Rhet. dicit ex persona vero habes, quòd ira non est nisi singulares personas: quoniam singulariū tantū est paruipendere. habes deinceps causam iræ apparētē paruipensionē vnde vides ex parte irati causā iræ aliquā excellētiā, quā lædit paruipēsio, & ex parte eius cui irascimur defectus quē dedecet paruipendere excellēt. deniq; habes iram non ex qualibet, sed ex cōtra se vel sua apparēte paruipēsione cōsurgere. vindicta enim p se vel suis aliquo modo fit extraneas enim omnino iniurias nō curamus, & demū incōuenientem seu iniustā oportere apparere paruipensionē vides, si ira excitari debet: quę enī iuste pati credim⁹ nō quærimus vindicare: vt experientia cōtinua testatur in iudiciis: Ex quib⁹ nulla mihi videtur clarior differentia, qua possit odiū ab ira discerni, quàm quòd ira est appetitus mali, ita quòd sentiat se punitū pro tali re: in odio aūt appetitus est solius mali. Et si nescioti exprimere effectus suos, salté in hoc dictionem: & hoc pōt esse vel in vniuersali vel in particulari: sed ira causatur ex hoc q̄ aliquis nos læsit per suum actū. actus autem omnes sunt singularium: & ideo ira semper est circa aliquod singulare cū autem tota ciuitas nos læserit, tota ciuitas computatur sicut vnum singulare,

Cap. 4. non multū remote à fi.

2. Rhe. ca. 2. & 4. parū.

Ca. 2. 1. & 4. parū.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum conuenienter assignentur species iræ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̄ Dam. * inconuenienter assignet tres species iræ scilicet fel, maniam, & furorē. Nullius enim generis ‘pecies diuersificātur secundum aliquod accidens. sed ista tria diuersificātur secūdum aliquod accidens: principiū enim motus iræ, fel vocatur, ira autem permanens dicitur mania, furor autē est ira obseruans tēpus in vindictam. ergo nō sunt diuersæ species iræ.

2 Præterea, Tulli⁹ in 4. de Tusculanis quæstionibus, * dicit, q̄ excandescentia Græcè dicit thymosis: & est ira modo nascēs, & modo desistens: thymosis autem secundum Dam. * est idem q̄ furor. non ergo furor tēpus quærit ad vindictā, sed tempore deficit.

3 Præterea, Greg. 21. Moralium, * ponit tres grad⁹ iræ, scilicet irā sine voce, & irā cum voce, & irā cum verbo expresso: secundū illa tria, quæ Dominus ponit Matth. 5. Qui irascitur fratri suo. vbi tangitur ira sine voce. Et postea subdit, Qui dixerit fratri suo, racha. vbi tāgit ira cū voce: sed nec dum pleno verbo formata. Et postea dicit, Qui aūt dixerit fratri suo fatue vbi expletur vox p fectione sermonis. ergo insufficienter diuisit Dam. iram, nihil ponens ex parte vocis.

Cap. 5. 20. 1. tem. 1.

¶ SED CONTRA est authoritas Damasceni * & Gregorij Nysseni. *

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ tres species iræ, quas Dam. ponit, & etiā Greg. Nysse. sumuntur secundū ea, quę dāt iræ aliquod augmentū: quod quidem contingit tripliciter. Vno modo ex facultate ipsi⁹ mot⁹, & talē irā vocat fel: qacito accendit. Alio modo ex parte tristitiæ causantis irā, quæ diu in memoria manet: & hęc pertinet ad maniā, quę à manēdo dicit. Tertio ex parte eius quod irat⁹ appetit, scilicet vindictę. & hęc pertinet ad furorē qui nunquā quiescit donec puniat: vnde Philosophus. in 4. Ethico. * quosdam iratos vocat acutos, quia cito irascunt: quosdam amaros, quia diu retinent iram quoſdam difficiles, quia nunquam quiescunt nisi puniant.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum q̄ omnia illa per quæ ira recipit aliquā perfectionē, non omnino per accidens se habent ad irā: & ideo nihil prohibet secundum ea species iræ assignari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd excandescētia quā Tullius ponit, * magis videt pertinere ad primā speciem iræ, quæ perficitur secundum velocitatem iræ quā ad furorē: nihil autē prohibet vt thymosis Græce, quod Latine furor dicitur, vtrūq; importet, & velocitatem ad irascendū & firmitatem propositi ad puniendum.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ gradus illi iræ distinguuntur secundum effectū iræ, non autem secundū diuersam perfectionem ipsius motus iræ.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA SEPTIMA, De causa effectiua iræ & de eius remediis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādū est de causa effectiua iræ & de remediis eius.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum semper motiuū iræ sit aliquid factū contra eum, qui irascitur. ¶ Secundò, vtrū sola paruipensio vel despectio sit motiuum iræ.

¶ Tertiò, ‘e causa iræ ex parte irascētis.

¶ Quartò, de causa iræ ex parte eius, contra quem aliquis irascitur.

ARTICVLVS I.

¶ Virum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum qui irascitur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ non semper aliquis irascatur propter aliqd cōtra se factum. Homo enim peccando nihil cōtra Deum facere pōt: dicitur enim Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint iniqtates tuæ qd facies cōtra illum? dicitur tamen Deus irasci cōtra homines, ppter peccata. secundū illud ‘Psal. 105. Irat⁹ est furore Dominus in populum suum. ergo non semper aliquis irascitur ppter aliquid contra se factum.

2 Præterea, Ira est appetit⁹ vindictę: sed aliqs appetit vindicta facere de his quæ contra alios fiunt, ergo non semper motiuū iræ est aliquid cōtra nos factum.

3 ¶ Præterea, Sicut Philo. dicit ‘i 2. Rhet. * homines irascūtur præcipuè cōtra eos qui despiciūt ea, circa q̄ ipsi maximè studuerunt si appetierūt malū pro vindicta, seu punitione, aut simpliciter, vt habeat malum: illud enim ad iram, hoc odium spectat. Et hæc de passionibus dicta sufficiant: nihil enim aliud pro nunc scribendum occurrit in particulari. Restant in calce totius tractatus, de actibus appetitus tam intellectiui, quàm sensitiui, aliqua dubia simpliciter & ad hominem diuum sanctum Thomam.

Lacō'itate in arg.

¶ Primum est an præter decem & septem actus appetitus iam tractatos, sex proprios rationalibus, & vndecim cōmunes, sint alij actus appetitus distincti specie in esse naturæ ab istis, an sint soli supradicti quòd enim nō sint plures, ex hoc suadetur: quia dimittendo illos, quòd verū est nihil plures ex duobus probatur, primò quare præter omnes dictos est actus nolitionis seu nolle in voluntate, de quo non est tractatum.

¶ Secundò, quare præter omnes dictos est in voluntate actus neuter, quo voluntas vult bonū absolute non propter se, nec ppter aliud, & quod sit ponendus in voluntate hic actus neuter, probatur, inquit Scotus in primo sententia, dist. prima q. 1. articulo primo. Voluntari potest ostendi aliquod obiectū bonum absolutè apprehensum, non sub ratione per se, nec propter aliud boni: & voluntas ‘potest habere circa tale obiectum aliquem actum, & non necessario inordinatū. ergo potest habere aliquem actum volendi neutrum, id est, nec propter se nec propter aliud: de hoc autem actu non est tractatum, ergo assumptum patet cum offeratur bonum: & deinde discutiatur an sit bonum propter se an propter aliud.

¶ Tertium dubium est, an omnes vndecim actus appetitus quos passiones dicimus, vt sunt in voluntate, sint actus voluntatis specificè distincti in esse naturæ, an nulli, an aliqui non, & an coincidant cum illis sex quæ contra alios fiunt, ergo non semper motiuū iræ est aliquid cōtra nos factum. in esse naturæ, an sint. alij specificè ab illis quòd enim distinguantur specie ex distinctione obiectorum, apparet, quòd vero non distinguantur, ex eleuatione inferiorum in superiorem naturā, videtur: dispersa enim in inferioribus vnitur in superiori q̄ coincidant cū illis sex, inductiuè manifestari pōt: amare enim, desiderare, sperare, audere, irasci. velle quoddā est, q̄ non coincidant. apparet ex eo, quòd seorsum tractatę sunt: vt enim patet in q. 23. articu. 6. & per totum immediatè hunc tractatū de passionibus examinatę sunt nō solum, vt in appetitu sensitiuo, sed etiam in intellectiuo sunt.

Cap. 2. 20. 8.

¶ Ad primū dubiū dicitur quod præter dictos decem & septem actus nullus est alius actus: quoniā nolle nō est alius à prædictis, & ad⁹ neuter nō datur, vt patebit, nec alius aliquis apparet. De nolle in primis dicit potest q̄ nolle significat actū volendi cū negatione obiecti: sed quoniā bonū & malū sunt obiecta appetitus, quāuis malū secundariò, & bonū est quod omnes appetūt malū vero quod omnia fugiūt: ratiocinabile est vt in primo appetitu quotus est rationabilis, sit act⁹ cōsonus vtriq; obiecto: p̄secutio scilicet respectu boni & fuga respectu mali. ac per hoc sicut velle inest p̄ prosecutione, ita nolle p fugā illius. enim obiectū proprium est bonū hui⁹ autē malū & hoc est tenendū & secundum rem, & secundum rationem Authoris: vt patet superius in q. 8. art. primo ad primū: vbi ex, ppositio hoc tractat tanquā in proprio loco: nec oppositū sensit in locis prædictis: sed tantūmodo exposuit per velle tanquam notius significatum per nolle. Dic ergo quod nolle significat actū positiuū refutatiuum obiecti & quia fuga in appetitu est sicut negatio i intellectu:

telle&to: et dicitur in 6. Ethic. ideo hic actus declaratº est per velle nō: nō fuit tamē tactus ab Authore in hoc tractatu actus istius nolitionis, sed inquantum est proprius volūtati tractatus est cum suo contrario, scilicet velle: oppositorū enim eadē est disciplina: & assignatū est ei obiectū, scilicet malum. Et dictum quid est, scilicet fuga, vt patet in loco allegato: inquantum vero ratione habet cōmunē cū passionib⁹ tractatus est in tractatu de odio & oppositō desiderij, desperātiōe ac timore: sunt enim. in voluntate hæc, nolitiōes: & vt dictum est, vniuersaliter passiones tractatæ sunt tā pro passionibus quam pro actibus voluntatis similibus passionibus. De actu autē neutro, quòd non detur facile, manifestum fit ex hoc, Cum appetitus bonū absolutē, cōcurrunt duæ conditiones in obiecto, scilicet bonitas terminans actum appetitus, & negatio ordinis ad aliud propter quod appetatur. ferturenim voluntas in: bonum absolutè repræsentatū, sic quòd appetit ipsum & non appetit ipsum propter aliud. Ex hoc autem vltˢ erius procedendo aduncto, quod bonum propter se non exponitur positiuè, sed negatiuè, quia sicut nihil est à se positiuè, sed negatiuè, id est non ab alio, ita nihil est propter se positiuè, sed negatiuè, id est nō propter aliud: Videbis quòd cum bonū absolutè appetitur, verus essensus voluntatis est ad bonū vt finem & propter se, & non est actus neuter. Et per hoc patet solutio rationis. Iā enim patet quòd est implicatio in adiecto dicere quòd bonū repræsentatur absolutè, & nō propter se, nec propter aliud: bonum enim absolutè est propter se negatiuè & hoc modo intelligitur propter se vt distinguitur cōtra propter aliud, sicut intelligitur, quū distinguitur ens à se contra ens ab alio: sed aduerte Nouitie, quòd semper subintelligitur bonū substratū alicui bono propter se diceretur de chimera: quod enim est bonum non propter aliud, est bonū propter se. Quòd si contendat quis, quod sumit propter se positiuè, manifestē distinguit bonum propter aliud cōtra nullum bonum: nō datur enim bonū propter se positiuè, nisi fingatur aliquid quod sit positiuè finis suiipsius.

¶ Ad secundū dubium dico, quod nō video in re, aut in Authore distinctionē specificā in esse naturæ actuum, qui passiones dicūtur in voluntate positorum: sed omnes præter tristitiam ad

Cap. 4. de ejusdē ad mūnē cū passionib⁹ tract. tom. 6.

q. 46. ar. 6.

Insā ar. 3. cr. 4. cer. lib. 2. orth. fidei. c. 16.

Capi 8 cir med. to. 6.

Cap 2. to. 6

dent: sicut qui studet in Philosophia, ira scuntur cōtra eos, qui Philosophiam, despiciunt: & simile est in aliis: sed despicere Philosophiā non est nocere ipsi studēti: nō ergo semper irascimur propter id quod contra nos fit.

4 Præterea, Ille qui tacet cōtra cōtumeliantem, magis ipsum ad irā prouocat: vt dicit Chrisost. sed in hoc cōtra ipsum nihil agit, quòd tacet: ergo non semper ira alicui⁹ prouocatur propter aliquid quòd contra ipsum fit.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 2. Rhet.* quòd ira fit semper ex his, quæ ad seipsum, inimicitia autē & sine his, quæ ad seipsum, inimicitia aūt & sine his quę ad ipsum: si enim putemus talem esse, odimus.

¶ RESPONDEO dicendū quòd sicut suprà dictū est,* ira est appetit⁹ nocēdi alteri sub ratione iusti vindicatiui: vindicta autē locū non habet nisi vbi præcessit iniuria, nec iniuria omnis ad vindictā⁹ puocat: sed illa sola, quę ad eū pertinet qui appetit vindictā, sicut enim vnūquodque naturaliter appetit propriū bonum, ita etiā naturaliter repellit, prium malum: iniuria autem ab aliquo facta nō pertinet ad aliquē: nisi aliquid fecerit q aliquo modo sit cōtra ipsum: vnde sequitur quòd motiuum iræ alicuius semper sit aliquid contra ipsum factum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q ira non dicitur in Deo secundum passionem animi, sed secundum iudicium iusti tiæ: prout vult vindictā facere de peccato: peccator enim peccādo, Deo nihil nocere effectiuè potest: tamen ex parte sua dupliciter cōtra Deū agit. Primò q dem inquantum eum in suis mandatis contēnit. Secundò, inquantū nocumentum alicui infert alicui, vel sibi vel alteri: q ad Deum pertinet, prout ille cui nocumētum infertur, sub Dei prouidentia & tutela continetur.

¶ Ad secundum dicendum, q irascimur contra illos qui aliis nocent, & vindictā appetimus inquantum illi quibus nocet aliquo modo ad nos pertinent: vel per aliquā affinitatem, vel per amicitiā vel saltem per communionem naturæ.

¶ Ad tertiū dicendū, q id quo maximè studemus, reputamus esse bonū nostrum & ideo cū illud despicitur, reputam⁹ nos quoque despici, & arbitramur nos læsos.

¶ Ad quartum dicendum, quòd tunc aliquis tacens ad iram prouocat iniuriātem quādo videtur ex contēptu tacere: quasi paruipendat alterius iram: ipsa autē paruipensio quidā actus est.

ARTICLVS II.

¶ *Virum sola paruipensio vel defectio sit motiuum iræ.*

Insā ar. 3. cr. 4. cer. lib. 2. orth. fidei. c. 16.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quod nō sola paruipēsio vel despectio sit motiuū iræ. Dicit enim Dam.* q iniuriā passi vel æstimantes pati, irascimur: sed homo potest iniuriam pati etiam absque despectu vel paruipensione: ergo nō sola paruipensio est iræ motiuum.

2 ¶ Præterea, Eiusdē est appetere honorē & cōtristari de paruipēsione: sed bruta animalia nō appetūt honorē ergo nō cōtristātur de paruipensione, & tamē in ei: prouocatur ira propter hoc, q vulneranē vt dicit Philosoph. in 3. Ethic.* ergo non sola paruipēsio videtur esse motiuū iræ.

3 ¶ Præterea, Philosop. in 2. Rhet.* ponit multas alias causas iræ, puta oblitionem & exulationē in fortuniis, denūciationem

malorum, impedimentum consequendæ proprię voluntatis: non ergo sola paruipensio est prouocatiuum iræ.

¶ SED CONTRA est quòd Philosoph. dicit in 2. Rhet.* quòd ira est appetitus cum tristitia punitionis propter apparentem paruipensionem non conueniēter factam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnes causę iræ reducuntur ad paruipensionem, sunt enim tres species paruipēsionis, vt dicit in 2. Rhet. * scilicet despect⁹, epiraſmus, id est, impedimentum volūtatis implendæ, & cōtumeliatio: & ad hæc tria omnia motiua iræ reducūtur. Cuius ratio potest accipi duplex. Prima est q a ira appetit nocumentum alterius, inquantum habet rationem iusti vindicatiui: & ideo intantum quęrit vindictam, inquantum videtur esse iusta: iusta autē vindicta non sit nisi de eo, quod est iniustæ factū & ideo prouocatiuū ad iram semper est aliquid sub ratione iniusti: vnde dicit Philosophus in 2. Rhet.* quòd si homines: putauerint eos qui læserunt, esse iuste passos, non irascuntur, nō enim fit ira ad iustum. Contingit autem tripliciter nocumētum alicui inferri, scilicet ex ignorātia, ex passione, & ex electione. Tunc enim aliquis maxime iniustum facit, quādo ex electione vel industria, vel ex certa malitia nocumētū infert, vt dicit 5. Ethic.* & ideo maxime irascimur cōtra illos, quos putamus ex industria nobis nocuisse. Si enim putem⁹ aliquos vel per ignorātia, vel ex passione nobis intulisse iniuriam: vel nō irascimur cōtra eos, vel multo min⁹ agere enim aliq d ex ignorātia vel ex passione diminuit rationē iniuriæ: & est quodā modo prouocatiuum misericordiæ & veniæ: illi autē qui ex industria nocumētū inferunt, ex contempt u peccare videtur: & ideo contra eos maxime irascimur vt de Philoso. dicit in 2. Rheto.* quod his q propter iram aliquid fecerunt, aut nō ira scimur, aut minus irascimur: non enim p pter paruipensionē videntur egisse. Secūda ratio est: quia paruipensio excellētiæ hominis opponitur: quæ enim homines nullo modo putant digna esse paruipendunt vt dicitur in 2. Rhet.* Ex omnibus autem bonis nostris aliquam excellentiā quærimus: & ideo quodcunque nocumētum nobis inferatur in quantum excellētiæ derogat, videtur ad paruipensionem pertinere.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q ex quacunque alia causa aliquis iniuriam patiatur, quàm ex contemptu: illa causa minuit rationē iniurię: sed solus contemptus vel paruipēsio rationem irę auget, & ideo est per se causa irascendi.

¶ Ad secundū dicendū, quòd licet animal brutū nō appetat honorē sub ratione honoris, appetit tamē naturaliter quādā excellentiā, & irascitur cōtra ea, quæ illi excellētię derogāt.

¶ Ad tertium dicendum, q omnes illæ causę ad quandam paruipensionem reducuntur: oblitio enim paruipensionis est euidens signū. ea enim quæ magna æstimamus, magis memoriæ infigimus. Similiter ex quadam paruipensione est q aliquis non vereatur cōtristare aliquem, denūtiando sibi aliqua tristitia: qui etiam infortuniis alicuius hilaritatis signa ostendit, videtur parū curare de bono vel malo ei⁹. Similiter etiā qui impedit aliquem à sui propositi assecutione non propter aliquam vtilitatem sibi inde prouenientem, non videtur multum curare de amicitia eius: & ideo omnia talia inquantum sunt signa contemptus, sunt prouocatiua iræ.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum excellentia irascentis sit causa iræ.*

Cap. 2. cir. med. to. 6.

ADTERTIVMM sic proceditur. Videtur q excellentia alicuius nō sit causa q facilius ira scatur. Dicit enim Philoso. in 2. Rheto.* quòd maximè aliqui irascūtur cū tristantur: vt infirmi & egentes, & qui nō habent id quòd cōcupiscūt, sed oia ista ad defectū ptinere vident

Cap. 3. cir. med. to. 6.

Cap. 2. to. 6.

supra nominatos, septē actus, scilicet velle nolle, frui intendere, eligere, consentire & vti, reduci puto: Author significat per hoc quòd dicit: Author significat per hoc quòd dicit: Author significat per hoc quòd dicit

Universidad de Deusto

sed ita per tractum temporis debilitatur. Dicit enim Philo. in tertio Rhetoric.* quòd tempus quietat iram, ergo ira non propriè causat feruorem.

Cap. 5. post me. tom. 6

3 Præterea, Feruor additus feruori, augmentat feruorem: sed maior ira superueniens facit iram, mitescere: vt Philoso. dicit in secundo Rhet.* ergo ira non causat feruorem.

Ca. 3. à me. tom. 6.

¶ SED CONTRA est q̃ Dam.* dicit quòd ira est feruor eius, q̃ circa cor est, sanguinis ex euaporatione fellis fiẽs.

Dam. lib. 2. fidei orthod. ca. 26. in prin. q. 24. circ. 1.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd, sicut dictũ est,* corporalis trãsmutatio, quæ est in passionibus animæ, proportionatur motui appetitus: manifestum est autem, q̃ quilibet appetitus etiam naturalis fortius tendit in id, quod est sibi contrarium, si fuerit præsens: vnde videm⁹, quod aqua calefacta magis congelatur, quasi frigido vehementius in calidũ agente: motus autẽ appetitiuus iræ causatur ex aliqua iniuria illata, sicut ex quodam contrario iniacente: & ideo appetitus posse tisimè tendit ad repellẽdum iniuriam per appetitum vindictæ: & ex hoc sequitur magna vehementia & impetuositas in motu iræ. Et quia motus irę non est per modũ retractationis, cui proportionatur frigus, sed magis per modũ insecutionis, cui proportionatur calor: cõsequenter fit motus iræ causatiuus cuiusdã feruoris sanguinis, & spirituum circa cor, quod est instrumentum passionum animæ: & exinde est, quòd propter magnam perturbationem cordis quæ est in ira, maximè apparent in iratis indicia quædam in exterioribus mẽbris. vn

Cap. 31. circa med.

de Greg. dicit in 5. Moraliũ, * Iræ suę stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, ex asperantu. oculi, & nequaquam recognoscuntur noti: ore qui dem clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor ipse non tia sentitur, nisi cũ eum prodit indigentia: vt Aug. dicit in 10. De Trin.* Et ideo quãdo homo patitur detrimẽtũ amatæ ex cellentiæ propter iniuriã illatã, magis sentitur amor: & ideo feruentius cor mutatur ad remouendum impedimentum rei amatæ: vt sic feruor ipse amoris per irã crescat, & magis sentiatur. & tamen feruor qui consequitur calorem, alia ratione pertinet ad amorem & ad iram. Nam feruor amoris est cum quadam dulcedine & lenitate: est enim in bonum amatum: & ideo assimulatur calori aeris & sanguinis: propter q̃ sanguinei sunt magis amatiui: & dicitur q̃ cogit amare iecur in quo fit quędã generatio sanguinis. Feruor autem iræ est cũ amaritudine ad consumendum, quia tẽdit ad punitionem contrarij: vnde assimulatur calori ignis & choleræ: & propter hoc Dama. dicit,* quòd procedit ex euaporatione fellis, & fellea nominatur.

Circa fi- nem.

li. 3. orthod. fidei ca. 16.

¶ Ad secundum dicendum, quod omne illud cuius causa per tempus diminuitur, necesse est quòd tẽpore debilitetur. Manifestum est autem quòd memoria tempore diminuitur: quæ enim antiqua sunt, à memoria de facili excidũt: ira autẽ causatur ex memoria iniuriæ illatæ, & ideo causa iræ per tẽpus diminuitur paulatim quousque totaliter tollatur. Maior etiã videtur iniuria quando primo sentitur & paulatim diminuit eius æstimatio, secundũ quod magis receditur à præsenti sensu iniuriæ. Et similiter etiã est de amore, si amoris causa remaneat in sola memoria: vnde Philoso. dicit in 8. Ethicor.* q̃ si diuturna fiat amici absẽtia, videtur amicitiæ obliuione facere: sed in præsentia amici semp per tempus multiplicatur causa amicitię, & ideo amicitia crescit. Et similiter esset de ira si cõtinuè multiplicaretur causa ipsius. Tamen hoc ipsum, q̃ ira citò consumitur, attestatur vehementi furori ipsius: sicut enĩ ignis magnus citò extinguitur consumpta materia: ita etiam ira propter suam vehementiam citò deficit.

Cap. 5. non procul à princip.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis virtus diuisa in plures partes diminuitur: & ideo quãdo aliquis iratus alicui irascit postmodum alteri ex hoc ipso diminuitur ira ad primum, & præcipuè si ad secundum fuerit maior ira: nam iniuria: quę ex citauit iram, ad primum videbitur comparatione secundæ in iuriæ, quæ æstimatur maior, esse parua vel nulla.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum ira maximè impediat rationis vsum.

Infrà ar. 4 eor. Et 2. 2. q. 4. art. 2. ad 3. & q. 117. art. 1. 4. co. & mal. q. 12. art. 1. lib. 7. Ethi. c. 6. cir. me. princip. li 7. Ethi. c. 6. cir. me. loco nunc dicto.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira nõ impediat rationem. Illud enim quod est cum ratione, nõ videtur esse rationis impedimentum: sed ira est cum ratione, vt dicitur in 7. Ethicor.* ergo ira non impedit rationem.

2 ¶ Præterea, Quanto magis impedit ratio, tanto diminuitur manifestatio: sed Philoso. dicit in 7. Ethic.* quod iracundus nõ est insidiator, sed manifestus: ergo ira nõ videtur impedire vsum rationis, sicut concupiscentia, quę est insidiosa, vt ibidem dicitur.

3 Præterea, Iudiciũ rationis euidentius fit ex adiũctione contrarij: q̃ a cõtraria iuxta se posita magis eluceścũt: sed ex hoc etiam crescit ira: dicit enim Philoso. in 2. Rhetor.* quòd magis homines irascũtur si cõtraria præexistũt: sicut honorati si dehonorẽtur: & sic de aliis, ergo ex eodẽ ira crescit & in iudiciũ rationis adiuuatur: nõ ergo ira impedit iudiciũ rationis.

Cap. 21.

¶ SED CONTRA est quod Gregorius dicit in 5. moraliũ,* quòd ira intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit.

lib. 5. moral c. 31. cir ca princip

¶ RESPONDEO dicendum, quòd mẽs vel ratio quãcunque non vtatur organo corporali in suo proprio actu, tamen quia indiget ad sui actum quibusdam viribus sensitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, necesse est q̃ perturbationes corporales etiam iudicium rationis impediat, sicut pater in ebrietate & somno. Dictũ est autẽ,* quod ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor: ita vt etiã vsque ad exteriora mẽbra deriuetur: vnde ira inter cæteras passiones manifestius impedit iudicium rationis: secundũ illud Psal 30. Conturbatus est in ira oculus meus.

Art. prae.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd à ratione est principium iræ quantum ad motũ appetitiuũ, qui est formalis in ira: sed perfectũ iudiciũ rationis passio iræ præoccupat, quasi non perfectè rationem audiens propter cõmotionẽ caloris velociter impellentis, quæ est materialis in ira, & quantum ad hoc impedit iudicium rationis.

ca. 3. à me.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd iracundus dicitur esse manifestus, nõ quia manifestũ sit sibi, quid facere debeat: sed quia manifestè operatur, non quærens aliquam occultationem: q̃ partim contingit propter impedimentũ rationis, quæ non potest discernere quid sit occultandũ, & quid manifestandũ nec etiã excogitare occultandi vias: parti vero est ex amplia tione cordis quæ pertinet ad magnanimitatem quã facit ira: vnde & de magnanimo Philosop. dicit in 4. Ethic. * quòd est manifestus oditor & amator, & manifestè dicit & operat: cõ cupiscentia autem dicitur esse latens & insidiosa, quia vt plurimũ delectabilia, quæ concupiscuntur, habent turpitudinẽ quandam & molitiem, in quibus homo vult latere: in his autem quæ sunt vtilitatis & excellentiæ, cuiusmodi sunt vindictæ, quærit homo manifestus esse.

Art. prae.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut dictum est* motus iræ à ratione incipit: & ideo secundum idẽ oppositio cõtrarij ad cõtrariũ adiuuat iudicium rationis, & auget iram: cum enim aliquis habet honorẽ vel diuitias, & postea incurrit alicuius detrimentum, illud detrimentum apparet maius: tũ propter vicinitatem contrarij, tum quia erat inopinatũ: & ideo causat maiorem tristitiam: sicut etiam magna bona ex inopinato venientia causant maiorem delectationẽ & secundum augmentum tristitiæ præcedentis consequenter augetur & ira.

q. 46. art. 4.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum ira maxime causet taciturnitatem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ira non causet taciturnitatem. Taciturnitas enim locutioni opponitur: sed per crementũ iræ vsque ad locutionem pertenitur: vt patet per gradus iræ quos Dominus assignat Matth. 5. dicens, Qui irascitur fratri suo, & qui dixerit fratri suo: racha, & qui dixerit fratri suo, fatue. ergo ira non causat taciturnitatem.

Cap. 5.

¶ Præterea, Ex hoc q̃ custodia rationis deficit, contingit quòd homo prorũpat ad verba inordinata: vnde dicitur Prouer. 25. Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir, qui nõ potest cohibere in loquẽdo spiritũ suũ, sed ira maximè impedit iudicium rationis vt dictũ est: * ergo facit maxime pro fluere in verba inordinata: non ergo causat taciturnitatem.

Artic. 3.

3 ¶ Præterea, Matth. 12. dicit, Ex abũdantia cordis os loquitur sed per iram cor maximè perturbatur, vt dictũ est. ergo maximè causat locutionem: non ergo causat taciturnitatem.

¶ SED CONTRA est quòd Gregorius dicit in 5. Moralium,* quod ira per silentium clausa intra mentem, vehementius æstuat.

Cap. 31.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd ira sicut iam dictũ est,* & cũ ratione est, & impedit rationem: & ex vtraq; parte potest taciturnitatẽ causare. Ex parte quidẽ rationis, quando iudicium rationis in tantum viget, quod etsi non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictę, cohibet tamen linguã ab inordinata locutione: vnde Greg. in 5. Moraliũ* dicit Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentiũ inducit. Ex parte verò impedimenti rationis, q̃a, sicut dictũ est *perturbatio iræ vsque ad exteriora mẽbra perducit: & maxime ad illa membra, in quibus expresius relucet vestigiũ cordis, sicut in oculis & in facie & in lingua: vnde sicut dictũ est:* lingua per se ppedit, facies ignescit, exosperãtur oculi. Potest ergo esse tãta perturbatio iræ, quòd omnino impedia tur lingua ab vsu loquendi: & tunc sequitur taciturnitas.

Art. prae.

Text. 25. tom. 3.

Cap. 31.

loco nunc dicto.

Artic. 2.

Artic. 1.

Text. 26. to. me.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ augmẽtũ irę quãdoq; est vsque

vsque ad impediendũ rationem à cohibitione linguæ, quandoque autem vltra procedit vsque ad impediendũ motum linguæ & aliorũ membrorum exteriorum: Et per hoc etiam patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd perturbatio cordis quandoque potest superabũdare vsq; ad hoc, q̃ per inordinatũ motũ cordis impediatur motus exteriorũ membrorũ: & tũc causatur raciturnitas & immobilitas exteriorũ mẽbrorũ: & quãdoq; etiam mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio tunc ex superabundantia perturbationis cordis, sequitur oris locutio.

¶ Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum primum.

QVÆSTIO QVADRAGESIMANONA de Habitibus, in generali quo ad eorum substantiam, in quatuor articulos diuisa.

POST actus passiones considerandum est de principiis humanorum actuum.

¶ Et primò de principiis intrinsecis. Secundò, de principiis extrinsecis. Principium autem intrinsecum est potentia & habitus. sed quia de potẽtiis in prima parte * dictum est nũc restat de habitibus considerandum.

Quæst. 77.

¶ Et primò quidẽ in generali. Secundò, vero de virtutibus & vitiis: & huiusmodi aliis habitibus, qui sunt humanorũ actuũ principia.

¶ Circa ipsos aũt habit⁹ in generali quatuor cõsiderãda sunt.

¶ Primò quidem de ipsa substantia habituum. Secundò, de subiecto eorum. ¶ Tertiò. de causa generationis augmenti & corruptionis ipsorum. ¶ Quartò, de distinctione ipsorum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum habitus sit qualitas. ¶ Secundò, vtrũ sit determinata species qualitatis. ¶ Tertiò, vtrum habitus importet ordinem ad actum. ¶ Quartò, de necessitate habitus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum habitus sit qualitas.

5. dis. 1. q. 2. a. 2. ad 1. Et 2. dis. 24. a. 1. q. 2. cor. Et ver. q. 20. arti 2. cor. Et 1. 8. 3. q. 71.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habitus nõ sit qualitas. Dicit enim Aug. in lib. 83. quæstionũ,* quòd hoc nomen habitus dictũ est ab hoc verbo habere sed habere nõ solũ pertinet ad qualitatem, sed ad alia genera: dicimur enim habere quantitatẽ, & pecuniam & alia huiusmodi: ergo habitus non est qualitas.

in prædi. qualitat. Text. 24. 5 tom. 3.

2 ¶ Præterea, Habit⁹ ponitur vnũ prædicamentũ, vt patet in libro prædicamentorũ.* sed vnum prædicamentum non continetur sub alio: ergo habitus non est qualitas.

3 ¶ Præterea, Omnis habit⁹ est dispositio, vt dicit in prædicamentis: sed dispositio est ordo habentis partes, vt dicitur 15. Metpah.* hoc autem pertinet ad prædicamentum Situs. ergo habitus non est qualitas.

in prædica me. qualitatis, to 3.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in prædicamentis,* quòd habitus est qualitas de difficili mobilis.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ hoc nomẽ habit⁹ ab habendo est sumptũ: à quo quidem nomẽ habitus dupliciter deriuatur. Vno quidem modo secundũ quod homo, vel quæcunq; alia res dicntur aliquid habere: alio modo secũdum q̃ aliqua res aliquo modo habet se in seipsa, vel ad aliqd aliud.

¶ Circa primũ cõsiderandũ est quòd habere, secũdũ quod dicitur respectu cuiuscũq;, quod habetur, cõmune est ad diuersa genera: vnde Philoso. inter post prædicamenta, Habere ponit quę sequitur diuersa rerũ genera cõsequũtur: sicut sunt Oppositа, & Prius & Posterius & alia huiusmodi. Sed inter ea, quę habẽtur talis videtur esse distinctio: q̃ quædã sunt, in quib⁹ nihil est mediũ inter habens, & id quod habetur, sicut inter subiectũ & qualitatẽ, vel quantitatem nihil est mediũ: quædã etiã sunt in quib⁹ non est aliquod mediũ inter vtrunque, sed sola relatio, sicut dicit aliqs habere sociũ vel amicũ: quędã vero sunt inter quæ est aliquid mediũ, nõ quidem actio vel passio, sed aliquid p modũ actionis vel passionis: prout scilicet vnũ est ornãs vel regẽs, & aliud ornatũ aut rectum. vnde Philoso

Text. 25. tom. 3.

phus dicit in 5. Met.* q̃ habit⁹ dicitur tanquã actio quædam habentis & habiti, sicut est in illis, quæ circa nos habemus & ideo in his cõstituitur vnũ speciale genus rerũ, quod dicitur

loco nunc dicto.

prædicamentum habitus, de quo dicit Philoso. in 5. Metaphy.* q̃ inter habentem indumentũ, & indumentũ quod habetur, est habit⁹ medius. Si autẽ sumatur habere, prout res aliqua dicitur quodãmodo se habere in seipsa vel ad aliquid aliud, cũ iste modus se habendi sit secundum aliquam qualitatem. hoc modo habitus quędam qualitas est. de qua Philosophus in 5. Meta.* dicit quòd habitus dicitur dispositio secundum quam benè vel malè disponitur dispositum, & aut secundum se aut ad aliud: vt sanitas habitus quidam est. & sic loquimur nũc de habitu: vnde dicendum est quòd habitus est qualitas.

Text. 26. to. me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ obiectio illa procedit de habere communiter sumpto: sic enim est cõmune ad multa genera, vt dictum est.*

Incor. a.

¶ Ad secundum dicendũ, quod ratio illa procedit de habitu, secũdum quòd intelligitur aliquid mediũ inter habens, & id quod habetur: sic enim est quoddam prædicamentum vt dictum est.*

in corpar.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ dispositio quidem semper importat ordinem alicui⁹ habẽtis partes: sed hoc contigit triplic iter vt statim ibidem Philosoph. subdit.* scilicet aut secũdum locum, aut secundũ potentiam, aut secundum speciẽ: sin quo vt Simplicius dicit in cõmento Prædicamẽtorũ,* cõprehendit omnes dispositiones corporales quidẽ in eo, quòd dicit secundum locum: & hoc pertinet ad prædicamẽtum Situs, qui est ordo partiũ in loco quòd autem dicit secundum potentiã, includit illas dispositiones, quę sunt in præparatione & idoneitate nõdũ perfectæ, sicut scientia & virtus inchoata: quod autem dicit secũdum speciem, includit per fectas dispositiones, quæ dicũtur habit⁹ sicut scientia & virtus completæ.

Trex. 24. tex. 103.

in prædic. qualitat.

¶ In responsione ad tertium in eodem incipe exiam dicta diffinitione colligere: ex eo nanque quod habitus est dispositio, & dispositio est ordo habẽtis partes, &c. consequẽs est, quòd habitus sit ordo habentis partes, quum autem ad ordinem, non intelligas respectum ordinis sed eius tadicem: est enim qualitas habens talem ordinẽ, dispositionis quippe nomẽ à positione ordinata partiũ deriuatũ videtur: & proterea à partibus quantitatiuis quibus primo conuenit positio, nõ solum ad partes spirituales, sed ad habentẽ partes trãsumptum est: vnde non videtur, quòd esset ordo partiũ, sed habentis partes, & quamuis non sit opus omnes dispositionis modos saluare in habitu, sicut nec omnes animalis species in homine: vt adductus tamen in litera Simplicius dicit, omnes saluãtur in habitu pro quanto omnis habitus vel est habentis partes corporales: sicut pulchritudo, sanitas, macies, & huiusmodi, vel partes, id est partialia requisita, aut in potentia, vt contingit in habentibus scientiam vel virtutem imperfectam, aut ie actu, vt contingit in habentibus perfectis illi enim in potentia habent ea quæ requiruntur ad scientiam aut prudentiam: isti vero iam possident.

Trex. 42. & 43. dom. 3.

in prædic. qualitat.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum habitus sit determinata species qualitatis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd habitus non sit determinata species qualitatis quia vt dictũ est,* habit⁹ secũdum quod est qualitas, dicitur dispositio secundum quam benè vel malè disponitur: sed hoc contingit secundum quamlibet qualitatem: nam & secũdum figuram contingit aliquid benè vel malè esse dispositum: & similiter secundum calorem & frigus, & secundum omnia huiusmodi. ergo habitus non est determinata species qualitatis.

Ar. prae.

in prædic. qualitat.

2 Præterea, Philoso. in Prædicamentis* caliditatẽ & frigiditatẽ dicit esse dispositiones vel habit⁹, sicut ægritudinem & sanitatẽ: sed calor & frigus sunt in tertia specie qualitatis: ergo habitus vel dispositio non distinguũtur ab aliis speciebus qualitatis.

in prædic. qualitat.

¶ Præterea, Difficile mobile nõ est differẽtia ptinẽs ad genus qualitatis: sed magis pertinet ad motũ vel passionẽ: nullũ autem genus determinatur ad speciẽ per differentiã alterius generis: sed oportet differẽtias p se aduenire generi, vt Phi. dicit in 7. Metaphy.* Ergo cum habitus dicat esse qualitas difficilẽ mobilis, videtur q̃ non sit determinata species qualitatis.

Trex. 42. & 43. dom. 3.

in prædic. qualitat.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosoph. dicit in Prædicamentis,* quod vna species qualitatis est habit⁹ & dispositio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Philosoph. in prædicamentis ponit inter quatuor species qualitatis primã dispositionem & habitũ, quarũ quidem species sunt differentias sic assignat Simplicius in cõmento Prædicamentorum * dicens, q̃ qualitatũ quædã sunt naturales, quæ secundum naturã in sunt & temp, quædam autẽ sunt aduentitiæ, quæ ab extrinseco efficiũtur & possunt amitti: & hæ qdẽ quæ sunt aduentitiæ sunt habit⁹ & dispositiones fm facilẽ & difficilẽ amissibile differẽtes. naturaliũ aũt qualitatũ quædã sunt secũdũ id q̃ aliqd est i potentia: & sic est secũda species qualitatis: quædã vero secũdũ q̃ aliquid est in actu, & hoc vel in profundũ, vel secũdũ superficiẽ: si i profundũ qdem, sic est tertia species qualitatis: fm verò superficiẽ est quarta spẽs qualitatis, sicut figura & forma, q̃ est figura aĩati. Sed ista distinctio specierũ qualitatis icõue

¶ Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis aduerte, quod illa verba in corpore, Modus autem siue determinatio subiecti secundum esse accidentale potest accipi vel in ordine ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordine ad naturam, &c. si sumatur vniuersaliter absolutè insolubilis apparet quæstio quomodo sit sufficiens hæc distinctio quum quælibet ipsa determinet subiectũ secundũ esse accidentale: nec minus habet rationem modificantis & determinantis quam secunda species qualitatis: si vero nõ sumantur vniuersaliter quidem, sed limitate, sub antedictis verbis scilicet quod qualitas importat quendam modum subsistantiæ & quandam determinationem secundum aliquam mensuram cessant obiecta; quoniam sermo non est nisi de quadam determinatione accidentali: quæ commune nomen accidentalis differentiæ, qualitatem scilicet sibi vsurpauit.

¶ In responsione ad primum in eodem articulo habes quantum oporteat ly bene vel male in diffinitione habitus positum,

¶ Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum tertium.

IN artic. 3 eiusdẽ quæstionis 49 in corpore & in responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto in primo dist. 17. q. 2. vbi nititur sustinere quòd habitus nullam habeat rationem principij actiui ea ratione quia non est necesse tribuere hoc habitui, nec est rationabile auferre à potentia complecti causalitatem actiuam respectu actus, vt adiuuetur habitus ad agendum, quoniam omnia quæ attribuuntur habitui, saluantur sine hac causalitate, sed hoc quamuis Scotus nõ nisi probabiliter sustineat: ideo attuli vt ostendatur, quòd nec probabiliter sustineri potest.

¶ Et quoniam durandus in 3. sen. dist. 23. q. 1. simpliciter tenet, quòd habitus non facit aliquid ad subsistantiam, aut mõdum actus: ideo rationes primò afferendæ sunt deinde veritas declaranda: & demum satisfiet obiectis. Probare autem nititur ipse quatuor: primò quod habitus non est per se principiũ modi actus, qui est intentio. Secundò, quòd non est per se principiũ modi actus, qui est determinatio actus in esse naturæ. Tertiò, q̃ nõ est per se principium modi actus, qui est determinatio ad bonũ & malum moraliter. Quartò, q̃ non est per se principium modi actus, qui est facilitas. Et primum quidem, quod scilicet habitus non concurrat vt comprincipiũ actus ad hoc vt actus sit intẽsior seu perfectior fiat: probat ex hoc, quia altero duorũ tẽ: & hoc modo caliditas & frigiditas

Tex. 19. to. 3.

Ar. 1. ad 3. argumen.

niens videtur: sunt enim multæ figuræ & qualitates passibiles non naturales, sed aduẽtitiæ, sed naturales: sicut sanitas, & pulchritudo, & huiusmodi: & ꝓpter hoc nõ cõuenit ordini specierũ: semp enim qd naturali[9] est prius est. Et ideo aliter accipiẽda est distinctio dispositionũ & habituũ ab aliis qalitatib[9], ꝓpriè em̃ qualitas importat quendã modũ subsẽtiæ: modus autẽ est, vt dicit Au. super Gen. ad literã* quẽ mẽsura prẽfigit: vnde importat quãdã determinationẽ secundũ aliquã mensurã: & ideo sicut id, secũdũ q̃ determinant potẽtia materię, secũdũ esse subsẽtiale dicit qualitas, quę est differẽtia substãtiæ, ita d, secundũ quod determinatur potẽtia subiecti secũdũ esse accidẽtale, dicit qualitas accidentalis: quę est etiam quædã differentia, vt patet ꝑ Philo. in 5. Meta.* Mod[9] autẽ siue determinatio subiecti fm̃ esse accidentale, põt accipi vel in ordine ad ipsam naturã subiecti, vel le cũdũ actionẽ & passionẽ, quę cõsequuntur principia naturæ, quæ sũt materia & forma vel secundũ quãtitatẽ: si autẽ accipiatur modus vel determinatio subiecti fm̃ quantitatẽ, sic est quarta species qualitatis. Et q̃a quãtitas secũdũ sui rationẽ est sine mõtu & sine rõne boni & mali, ideo ad quartã speciẽ qualitatis nõ pertinet q̃ aliquid sit benè vel malè: sito vel tardè trãsiẽs. Modus autẽ siue determinatio subiecti fm̃ actionẽ & passionẽ attẽdit in secũda vel tertia specie qualitatis: & ideo in vtraq; cõsiderãt, q̃ aliquid facile vel difficile fiat, vel ꝙ sit citò trãsiẽs aut diuturnũ: nõ autẽ cõsideraẽ in his ali q̃d pertinẽs ad rationẽ ꝺoni vel mali q̃a mot[9] & pasiones nõ habẽt rõnem finis bonũ aut & malũ dicitur per respectũ ad finẽ: sed modus & determinatio subiecti in ordine ad naturã rei, ꝓtinet ad primã speciẽ qualitatis, quæ est habit[9] & dispositio. Dicit enim Philoso. in 7. Phys.* loquẽs de habitibus animæ & corporis, q̃ sunt dispositiões quædã perfecti ad optimũ: dico autẽ perfecti, quod est dispositũ secundũ naturã. Et quia ipsa forma & natura rei est finis, & cuius causa fit aliquid vt dicitur i 2. Phy.* ideo in prima specie cõsideraẽ & bonũ & malũ: & etiã facile & difficile mobile secundũ quod aliqua natura est finis generationis & mot[9]: vnde in 5. Meta.* Philoso. diffinit habitũ, q̃ est dispositio secũdũ quã aliquis disponitur benè vel malè: & 2. Ethi.* dicit q̃ habitus sunt secũdũ quos ad pasiones nos habemus bene vel malè. Quando em̃ est modus conueniens naturę rei, tũc habet rationem boni: quãdo autem non conuenit, tũc habet rationẽ mali: & q̃a natura est id q̃ primum consideratur in re, ideo habit[9] ponitur prima species qualitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̃ dispositio ordinẽ quendam importat, vt dictũ est:* vnde nõ dicitur aliq̃s disponi per qualitatẽ nisi in ordine ad aliq̃d & si addatur benè vel malè, q̃ pertinet ad rationẽ habitus, oportet quod attẽdat ordo ad naturã, quæ est finis: vnde secũdũ fi gurã vel secũdũ caloré vel frig[9] nõ dicitur aliq̃s disponi bene vel malè, nisi secũdũ ordinem ad naturã rei, secundũ quod est conueniẽs, vel nõ cõueniens: vnde & ipsæ figuræ & passibiles qualitates fm̃ quod cõsideratur vt cõueniẽtes vel non cõueniẽtes naturæ rei, pertinent ad habitus vel dispositiones: nã figura ꝓut cõuenit naturę rei, & calor, ꝓtinẽt ad pulchritudinẽ: calor autẽ & frigus secũdũ quod cõueniunt naturæ rei, pertinent ad sanitatem, quia altero duorũ tẽ: & hoc modo caliditas & frigiditas possunt esse habitus, manifestatur. Et quoniam innata est nobis via ex notioribus nobis, inchoemus ab arte. Ars est habitus, vt patet 6. Ethic. & est factiuus, & q̃ sit factiuus in genere causæ effectiuæ, vt omnis cauillatio excludatur: probatur ex 9. Metaph. vbi ars ponitur inter potentia actiuas, & distinguitur potentia rationalis contra potentiã naturalem: quòd illa est actiua vtriusque contrarij: & propterea nõ agit nisi determinata ꝺ pto hæresi: & tunc agit vnum.

¶ Præterea. Domus quæ sit ꝓ materia, est à domo, quæ est in anima affectiue: & sanitas à sanitate: & vniuersaliter quodlibet artificiale à sua forma in mẽte sed hoc nihil aliud est quã esse ab arte: nihil enim aliud est sanitas in mẽte medici quam ars sanandi: & similiter domus quam ars domificandi: vnde ad vtrunque contrariorum se habet ergo.

¶ Præterea, Quinto Metap. statuifica & breuiter artifex ponitur causa efficiẽs per se: Polycletus autem seu subiectũ per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus. Et quoniam probabile est, quod sapiẽtibus plurib[9] videtur ex communi hominũ consensu patet homines vtendo suis artibus, esse causas operũ. adeo quòd carentes artibus carent facultate faciendi, & nõ solũ carent expeditione, delectatione, prõptitudine & facilitate sint ergo, ꝑcul à probabilibus phãtasiæ hæ. & dicito ingrediendo intentioré hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cũ recta ratio sit factibilium, actiua est eorum, ita prudẽtia quæ recta ratio est agibiliũ, actiua est eorũ: & similiter quilibet habit[9] existens in aliqua potentia animæ, vt actiuã habet, sicut potentia cuius est: vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc est derogare actiuitati potẽtiæ: sed declarare naturas potentiarum susceptibiliũ ipsorũ habituũ, ad quæ nã ipsa natura nõ sufficienter determinauit potentiã ꝑ seipsam determinabilẽ, fecit ꝑ habitũ, vt determinata illud agat q̃ per seipsam plene agere nõ poterat. Ex his autem patet, & q̃ oportet habituũ actiuitatẽ tribuere, & q̃ nõ possunt ea quæ de habitu aliquo dicũtur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secũdo. Ad obiecta autem in oppositũ à Durãdo, ordinate respõdendo, dicit, q̃ potentia & habitus cõcurrũt ad aff. ctiue causandũ actum, non sicut causæ partiales vniuoce, vt trahẽtes nauẽ, neq; sicut remissũ & intensum: vt mai[9] & min[9] sumẽ in eodẽ medio, neq; sicut superi[9] & inferi[9], vt sol & homo generãt hominẽ: sed sicut imperfectũ differt à seipso perfecto. potẽtia enĩ anima operatiua nõ est ita determinata ad eliciendũ operationẽ talis speciei: q̃ egeat habitu determinãte ipsã quoniã ipsa absq; habitu cũ obiecto ad actũ præsentiẽ habitũ sufficit sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, q̃ propinqua & ꝑfecta sit ad oprãdũ. ꝑfecte in tali specie, habet nãq; se potentia ad habitũ respectu operationis, sicut homo in principio adolescẽtiæ ad hominẽ perfectũ respectu generationis: quemadmodũ enim adolescens potest quidẽ generare, sed imperfectè: cũ autẽ perfectè[9] vir fuerit, generare põt ꝑfectẽ: ita potẽtia sine habitu põt producere operationes in tali specie, scilicet imperfectas: ꝑfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectas potest elicere, nec quæras hic hic proportionalẽ similitudinẽ in omnib[9]: sed sat est propositũ, q̃ dictũ est, & q̃ nõ oportet propterea potentiam suscipere magis & minus, nec est idem dicere operationẽ ꝑfectã & imperfectam in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ specie, & remissus & intensus. Et ex hoc patet responsio ad primũ: propositio illa, Quæcunq; principia exiguntur ad operationẽ perfectã, in aliqua specie, requirunt, ad quãlibet illius speciei, dato ꝙ sit vera de his principijs, quæ cõcurrũt vt diuersa principia: vt patet & materiæ respectu filij, & sol & homo respectu hoís, & huiusmodi: nõ tamẽ est vera de his principiis, quæ cõcurrũt vt vnũ perfectũ principiũ: nisi ita q̃ ambo simul nõ differrãt ab vno nisi sicut imperfectũ à perfecto. & simile oino esset si adolescens fieret perfectus vir

Tex. 17. & 18. tom. 2.

Tex. 23. to. 2.

Tex 21. t. 3.

Cap. 5. to. 3.

Tex. 19. to. 3.

Tex. 25. tom 3.

In eod. præd. quali. tom. 1.

Ca. 21 pauc. à princ. tom. 6 lib. 3 de anima. 68. 18.

D. 698.

Tex. 24. to. mo 3.

Infrà art. 4. cor. & q. 10. art. 1. ad 3.

Tex. 8.

Tex. 17. in fin.

Ar. 1. ad 3. argumen.

lem̃ nihil potest intelligere. Si nãque absq; habitu aliquo potẽtiæ operatiuæ nõ possent operari, nõ esset locus specialis quæstionis huic de actu tali habitu: modo aũt in dubiũ vertitur vt patet ex dictis. Siquis igitur perspexerit q̃ subiectũ habit[9] oportet esse aliquo modo i actu, & aliquo modo in potentia, quia vtitur ipso cũ vult, & perficitur ꝑ ipsum, & similiter q̃ habitũ ipsum oportet esse aliquo modo in actu, & aliquo modo in potẽtia: quoniam perficit & potẽtialem ad actũ secundũ constituit: ex his videbit natura habitus nõ esse extraneam à natura potentię operatiuæ: sed cõuenit in natura actẽ & potẽtiæ proportionaliter, vt patet, ita conueniũt in natura principij respectu actũ, quũ enim agere sequatur actum & pati potẽtia: & potentia ordine ad naturam rei secundũ quod cõ operatiua secundum id uenit vel nõ cõuenit. Sed natura rei, quę quod habet de actu, principii est actiuum operationis suæ: secundum id vero q̃ habet de potẽtia principium est passiuũ essentiæ, est vt importat ordinem ad ipsam naturam rei habitus perficiẽs potentiam, vt eius propria per fectio secũdum id quod habet de actu, perficiat & compleat actiuitatem potẽtiæ & secundum id quod est in potentia appropinquat ad finem. vnde & in 5. Meta.* dicitur in diffinitione habitus, quòd est dispositio secundum quam benè vel malè dispositum aut secundum se, id est proprie potentiã ad suum cõsummatam perfectionem ordine quodam, est nanque in potẽtia per operationes imperfectas ad habitũ & per habitum ad operationem perfectam in qua consummatur perfectio potentiæ operatiuæ, nisi quis diceret q̃ potentia operatiua animæ est per se in potẽtia per actos imperfectos ad actum perfectum, sed per accidens interponitur habitus: q̃ irrationabiliter dici patet ex doctrina secundi Physicorum: vnumquodque enim sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtra constat aũt potẽtiæ animæ operatiuæ perfectionem sic agi, vt per actus imperfectos acquirat habitũ, & per habitum perfectã operationem assequat. Ex natura igitur hujusmodi potentiarũ est q̃, ipse tali ordine & talibus mediis ad consummatã perfectionem peruenĩat: ac per hoc habitus ipsi per se mediãt inter potentias & operationes perfectas. vt autẽ quod dicimus de actiuitate habit[9] respectu actus, euidẽtius mõstretur, in virtutibus intellectualibus quas cõstat esse habitus, manifestatur. Et quoniam innata est nobis via ex notioribus nobis, inchoemus ab arte. Ars est habitus, vt patet 6. Ethic. & est factiuus, & q̃ sit factiuus in genere causæ effectiuæ, vt omnis cauillatio excludatur: probatur ex 9. Metaph. vbi ars ponitur inter potentia actiuas, & distinguitur potentia rationalis contra potentiã naturalem: quòd illa est actiua vtriusque contrarij: & propterea nõ agit nisi determinata ꝺ pto hæresi: & tunc agit vnum.

¶ Præterea. Domus quæ sit ꝓ materia, est à domo, quæ est in anima affectiue: & sanitas à sanitate: & vniuersaliter quodlibet artificiale à sua forma in mẽte sed hoc nihil aliud est quã esse ab arte: nihil enim aliud est sanitas in mẽte medici quam ars sanandi: & similiter domus quam ars domificandi: vnde ad vtrunque contrariorum se habet ergo.

¶ Præterea, Quinto Metap. statuifica & breuiter artifex ponitur causa efficiẽs per se: Polycletus autem seu subiectũ per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus Et quoniam probabile est, quod sapiẽtibus plurib[9] videtur ex communi hominũ consensu patet homines vtendo suis artibus, esse causas operũ. adeo quòd carentes artibus carent facultate faciendi, & nõ solũ carent expeditione, delectatione, prõptitudine & facilitate sint ergo, ꝑcul à probabilibus phãtasiæ hæ. & dicito ingrediendo intentioré hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cũ recta ratio sit factibilium, actiua est eorum, ita prudẽtia quæ recta ratio est agibiliũ, actiua est eorũ: & similiter quilibet habit[9] existens in aliqua potentia animæ, vt actiuã habet, sicut potentia cuius est: vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc est derogare actiuitati potẽtiæ: sed declarare naturas potentiarum susceptibiliũ ipsorũ habituũ, ad quæ nã ipsa natura nõ sufficienter determinauit potentiã ꝑ seipsam determinabilẽ, fecit ꝑ habitũ, vt determinata illud agat q̃ per seipsam plene agere nõ poterat Ex his autem patet, & q̃ oportet habituũ actiuitatẽ tribuere, & q̃ nõ possunt ea quæ de habitu aliquo dicũtur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secũdo. Ad obiecta autem in oppositũ à Durãdo, ordinate respõdendo, dicit, q̃ potentia & habitus cõcurrũt ad aff. ctiue causandũ actum, non sicut causæ partiales vniuoce, vt trahẽtes nauẽ, neq; sicut remissũ & intensum: vt mai[9] & min[9] sumẽ in eodẽ medio, neq; sicut superi[9] & inferi[9], vt sol & homo generãt hominẽ: sed sicut imperfectũ differt à seipso perfecto. potẽtia enĩ anima operatiua nõ est ita determinata ad eliciendũ operationẽ talis speciei: q̃ egeat habitu determinãte ipsã quoniã ipsa absq; habitu cũ obiecto ad actũ præsentiẽ habitũ sufficit sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, q̃ propinqua & ꝑfecta sit ad oprãdũ. ꝑfecte in tali specie, habet nãq; se potentia ad habitũ respectu operationis, sicut homo in principio adolescẽtiæ ad hominẽ perfectũ respectu generationis: quemadmodũ enim adolescens potest quidẽ generare, sed imperfectè: cũ autẽ perfectè[9] vir fuerit, generare põt ꝑfectẽ: ita potẽtia sine habitu põt producere operationes in tali specie, scilicet imperfectas: ꝑfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectas potest elicere, nec quæras hic hic proportionalẽ similitudinẽ in omnib[9]: sed sat est propositũ, q̃ dictũ est, & q̃ nõ oportet propterea potentiam suscipere magis & minus, nec est idem dicere operationẽ ꝑfectã & imperfectam in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ specie, & remissus & intensus. Et ex hoc patet responsio ad primũ: propositio illa, Quæcunq; principia exiguntur ad operationẽ perfectã, in aliqua specie, requirunt, ad quãlibet illius speciei, dato ꝙ sit vera de his principijs, quæ cõcurrũt vt diuersa principia: vt patet & materiæ respectu filij, & sol & homo respectu hoís, & huiusmodi: nõ tamẽ est vera de his principiis, quæ cõcurrũt vt vnũ perfectũ principiũ: nisi ita q̃ ambo simul nõ differrãt ab vno nisi sicut imperfectũ à perfecto. & simile oino esset si adolescens fieret perfectus vir

Ar. prece.

in ordine ad finẽ. Sed sunt qui dã habitus per se: Polycletus autem seu subiectũ per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus Et quoniam probabile est, quod sapiẽtibus plurib[9] videtur ex communi hominũ consensu patet homines vtendo suis artibus, esse causas operũ. adeo quòd carentes artibus carent facultate faciendi, & nõ solũ carent expeditione, delectatione, prõptitudine & facilitate sint ergo, ꝑcul à probabilibus phãtasiæ hæ. & dicito ingrediendo intentioré hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cũ recta ratio sit factibilium, actiua est eorum, ita prudẽtia quæ recta ratio est agibiliũ, actiua est eorũ: & similiter quilibet habit[9] existens in aliqua potentia animæ, vt actiuã habet, sicut potentia cuius est: vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc est derogare actiuitati potẽtiæ: sed declarare naturas potentiarum susceptibiliũ ipsorũ habituũ, ad quæ nã ipsa natura nõ sufficienter determinauit potentiã ꝑ seipsam determinabilẽ, fecit ꝑ habitũ, vt determinata illud agat q̃ per seipsam plene agere nõ poterat Ex his autem patet, & q̃ oportet habituũ actiuitatẽ tribuere, & q̃ nõ possunt ea quæ de habitu aliquo dicũtur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secũdo. Ad obiecta autem in oppositũ à Durãdo, ordinate respõdendo, dicit, q̃ potentia & habitus cõcurrũt ad aff. ctiue causandũ actum, non sicut causæ partiales vniuoce, vt trahẽtes nauẽ, neq; sicut remissũ & intensum: vt mai[9] & min[9] sumẽ in eodẽ medio, neq; sicut superi[9] & inferi[9], vt sol & homo generãt hominẽ: sed sicut imperfectũ differt à seipso perfecto. potẽtia enĩ anima operatiua nõ est ita determinata ad eliciendũ operationẽ talis speciei: q̃ egeat habitu determinãte ipsã quoniã ipsa absq; habitu cũ obiecto ad actũ præsentiẽ habitũ sufficit sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, q̃ propinqua & ꝑfecta sit ad oprãdũ. ꝑfecte in tali specie, habet nãq; se potentia ad habitũ respectu operationis, sicut homo in principio adolescẽtiæ ad hominẽ perfectũ respectu generationis: quemadmodũ enim adolescens potest quidẽ generare, sed imperfectè: cũ autẽ perfectè[9] vir fuerit, generare põt ꝑfectẽ: ita potẽtia sine habitu põt producere operationes in tali specie, scilicet imperfectas: ꝑfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectas potest elicere, nec quæras hic hic proportionalẽ similitudinẽ in omnib[9]: sed sat est propositũ, q̃ dictũ est, & q̃ nõ oportet propterea potentiam suscipere magis & minus, nec est idem dicere operationẽ ꝑfectã & imperfectam in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ specie, & remissus & intensus. Et ex hoc patet responsio ad primũ: propositio illa, Quæcunq; principia exiguntur ad operationẽ perfectã, in aliqua specie, requirunt, ad quãlibet illius speciei, dato ꝙ sit vera de his principijs, quæ cõcurrũt vt diuersa principia: vt patet & materiæ respectu filij, & sol & homo respectu hoís, & huiusmodi: nõ tamẽ est vera de his principiis, quæ cõcurrũt vt vnũ perfectũ principiũ: nisi ita q̃ ambo simul nõ differrãt ab vno nisi sicut imperfectũ à perfecto. & simile oino esset si adolescens fieret perfectus vir

In cor. art.

in ordine ad finẽ. Sed sunt qui dã habitus per se: Polycletus autem seu subiectũ per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus Et quoniam probabile est, quod sapiẽtibus plurib[9] videtur ex communi hominũ consensu patet homines vtendo suis artibus, esse causas operũ. adeo quòd carentes artibus carent facultate faciendi, & nõ solũ carent expeditione, delectatione, prõptitudine & facilitate sint ergo, ꝑcul à probabilibus phãtasiæ hæ. & dicito ingrediendo intentioré hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cũ recta ratio sit factibilium, actiua est eorum, ita prudẽtia quæ recta ratio est agibiliũ, actiua est eorũ: & similiter quilibet habit[9] existens in aliqua potentia animæ, vt actiuã habet, sicut potentia cuius est: vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc est derogare actiuitati potẽtiæ: sed declarare naturas potentiarum susceptibiliũ ipsorũ habituũ, ad quæ nã ipsa natura nõ sufficienter determinauit potentiã ꝑ seipsam determinabilẽ, fecit ꝑ habitũ, vt determinata illud agat q̃ per seipsam plene agere nõ poterat Ex his autem patet, & q̃ oportet habituũ actiuitatẽ tribuere, & q̃ nõ possunt ea quæ de habitu aliquo dicũtur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secũdo. Ad obiecta autem in oppositũ à Durãdo, ordinate respõdendo, dicit, q̃ potentia & habitus cõcurrũt ad aff. ctiue causandũ actum, non sicut causæ partiales vniuoce, vt trahẽtes nauẽ, neq; sicut remissũ & intensum: vt mai[9] & min[9] sumẽ in eodẽ medio, neq; sicut superi[9] & inferi[9], vt sol & homo generãt hominẽ: sed sicut imperfectũ differt à seipso perfecto. potẽtia enĩ anima operatiua nõ est ita determinata ad eliciendũ operationẽ talis speciei: q̃ egeat habitu determinãte ipsã quoniã ipsa absq; habitu cũ obiecto ad actũ præsentiẽ habitũ sufficit sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, q̃ propinqua & ꝑfecta sit ad oprãdũ. ꝑfecte in tali specie, habet nãq; se potentia ad habitũ respectu operationis, sicut homo in principio adolescẽtiæ ad hominẽ perfectũ respectu generationis: quemadmodũ enim adolescens potest quidẽ generare, sed imperfectè: cũ autẽ perfectè[9] vir fuerit, generare põt ꝑfectẽ: ita potẽtia sine habitu põt producere operationes in tali specie, scilicet imperfectas: ꝑfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectas potest elicere, nec quæras hic hic proportionalẽ similitudinẽ in omnib[9]: sed sat est propositũ, q̃ dictũ est, & q̃ nõ oportet propterea potentiam suscipere magis & minus, nec est idem dicere operationẽ ꝑfectã & imperfectam in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ specie, & remissus & intensus. Et ex hoc patet responsio ad primũ: propositio illa, Quæcunq; principia exiguntur ad operationẽ perfectã, in aliqua specie, requirunt, ad quãlibet illius speciei, dato ꝙ sit vera de his principijs, quæ cõcurrũt vt diuersa principia: vt patet & materiæ respectu filij, & sol & homo respectu hoís, & huiusmodi: nõ tamẽ est vera de his principiis, quæ cõcurrũt vt vnũ perfectũ principiũ: nisi ita q̃ ambo simul nõ differrãt ab vno nisi sicut imperfectũ à perfecto. & simile oino esset si adolescens fieret perfectus vir

Ar. prece.

in ordine ad finẽ. Sed sunt qui dã habitus per se: Polycletus autem seu subiectũ per accidẽs. ergo ars ipsa est per se principium actiuũ actus Et quoniam probabile est, quod sapiẽtibus plurib[9] videtur ex communi hominũ consensu patet homines vtendo suis artibus, esse causas operũ. adeo quòd carentes artibus carent facultate faciendi, & nõ solũ carent expeditione, delectatione, prõptitudine & facilitate sint ergo, ꝑcul à probabilibus phãtasiæ hæ. & dicito ingrediendo intentioré hominẽ, q̃ quẽadmodũ ars cũ recta ratio sit factibilium, actiua est eorum, ita prudẽtia quæ recta ratio est agibiliũ, actiua est eorũ: & similiter quilibet habit[9] existens in aliqua potentia animæ, vt actiuã habet, sicut potentia cuius est: vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc est derogare actiuitati potẽtiæ: sed declarare naturas potentiarum susceptibiliũ ipsorũ habituũ, ad quæ nã ipsa natura nõ sufficienter determinauit potentiã ꝑ seipsam determinabilẽ, fecit ꝑ habitũ, vt determinata illud agat q̃ per seipsam plene agere nõ poterat Ex his autem patet, & q̃ oportet habituũ actiuitatẽ tribuere, & q̃ nõ possunt ea quæ de habitu aliquo dicũtur, saluari absq; actiuitate, vt patet de arte, hæc de secũdo. Ad obiecta autem in oppositũ à Durãdo, ordinate respõdendo, dicit, q̃ potentia & habitus cõcurrũt ad aff. ctiue causandũ actum, non sicut causæ partiales vniuoce, vt trahẽtes nauẽ, neq; sicut remissũ & intensum: vt mai[9] & min[9] sumẽ in eodẽ medio, neq; sicut superi[9] & inferi[9], vt sol & homo generãt hominẽ: sed sicut imperfectũ differt à seipso perfecto. potẽtia enĩ anima operatiua nõ est ita determinata ad eliciendũ operationẽ talis speciei: q̃ egeat habitu determinãte ipsã quoniã ipsa absq; habitu cũ obiecto ad actũ præsentiẽ habitũ sufficit sed determinatio quã ante habitũ habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, q̃ propinqua & ꝑfecta sit ad oprãdũ. ꝑfecte in tali specie, habet nãq; se potentia ad habitũ respectu operationis, sicut homo in principio adolescẽtiæ ad hominẽ perfectũ respectu generationis: quemadmodũ enim adolescens potest quidẽ generare, sed imperfectè: cũ autẽ perfectè[9] vir fuerit, generare põt ꝑfectẽ: ita potẽtia sine habitu põt producere operationes in tali specie, scilicet imperfectas: ꝑfecta autẽ per habitũ similes in specie perfectas potest elicere, nec quæras hic hic proportionalẽ similitudinẽ in omnib[9]: sed sat est propositũ, q̃ dictũ est, & q̃ nõ oportet propterea potentiam suscipere magis & minus, nec est idem dicere operationẽ ꝑfectã & imperfectam in eadẽ specie, & dicere remissam & intẽsam: sicut nõ est idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ specie, & remissus & intensus. Et ex hoc patet responsio ad primũ: propositio illa, Quæcunq; principia exiguntur ad operationẽ perfectã, in aliqua specie, requirunt, ad quãlibet illius speciei, dato ꝙ sit vera de his principijs, quæ cõcurrũt vt diuersa principia: vt patet & materiæ respectu filij, & sol & homo respectu hoís, & huiusmodi: nõ tamẽ est vera de his principiis, quæ cõcurrũt vt vnũ perfectũ principiũ: nisi ita q̃ ambo simul nõ differrãt ab vno nisi sicut imperfectũ à perfecto. & simile oino esset si adolescens fieret perfectus vir

In cor. art.

per aliquid diffinctiũ superadditũ. Et cũ dicitur q̃ operationũ differentiũ solũ secundũ magis & minus perfectũ in ea dem specie principia nõ dupliciter potest respondẽri principaliter oportet ordinẽ ad actũ: manifestũ est autẽ q̃ natura & ratio potentiæ est, vt sit principiũ actus, vnde omnis habitus, qui est alicuius potẽtiæ vt subiecti, principaliter importat ordinẽ ad actũ. principia talis actus, nõ diff. rũt nisi secũdũ magis & minus perfectũ in eadem specie eiusdem speciei cũ actu & cõsequenter inter se sicut enim potẽtia visratio actũ secũdũ, vt patet i 2. De anima.* ua vt sic reducitur ad genus obiecti, puta colone. Alio modo, vt vis sua ad talẽ speciẽ perficiatur, vt iã nõ solũ possit in actũ illius speciei, sed actus perfecti in illa specie propitii principiũ sit, & hoc modo potẽtia eget habitu determinante ipsam, & vt cauillationes excludas dubitantiũ, an potẽtia sine habitu possit ex toto conatu in actũ perfectũ: memento q̃ de actionibus rerũ naturaliũ & earũ principiis propriis est sermo: ac per hoc attenditur hic, quid vt in pluribus sit secundũ naturalẽ cursum: neq; enim si adolescens vnus ꝑfectũ generationis opus peragetur, propterea falsa redditur illa vniuersalis, Adolescẽs nõ potest i perfectũ generationis opus: quoniã physica est, & hirũdo nõ facit ver. Dicendũ est ergo q̃ habitus determinat potentiã ad hoc vt ipsa habitu ꝑfecta sit propriũ principiũ perfecti operis, in quo sua cõsummat perfectio: & quoniã habitus est quo q̃s operat cũ vult, & nõ cũ habet: & propterea est quo q̃s operat infra eius potẽtiatẽ quã cũ vult, nõ quãdo põt, vt pater i artificib[9] iõ nõ mireris, si actus potẽtiæ habituatæ nõ sũt sẽp perfectiores actib[9] potẽtiæ nõ habituatæ & sic patet q̃ habit[9] est cã actiua ꝑ se substãtiæ & modi actũ tripliciter, scilicet perfectionis, determinationis i esse naturæ, & determinationis i esse moraliter quia facilitatẽ ex pte operãtis tãtũ præbere videat. & si actũ habituato reddit[9] hi facilis ex redundãtia facilitatis operãtis, hoc puenit hæc de tertio.

¶ In responsione ad primum in 3 Articulo aduerte quod sententia Authoris est quòd nõ solum subiectum habitus est in potentia ad operationem, sed actus ipse est actus permixtus potentiæ ad opus sicut actus primus.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis qm adragesimanonæ Articulum quartum.*

Cap. 1. circa princip. tom. 4.

IN titulo 4. dubium occurrit quare cũ quæstio An est, præcedat cæteras quæstiones doctrinæ ordine: Author tamen tria quæ sunt antequam quærat nunc an habitum esse sit necesse.

Veri q. 20. ar. 2 ver. Et ver. q. 1. ar. 1. co & ad 11. & 12. & q. 2. ar. 2. cor.

¶ Ad hoc dicitur q̃ rem aliquam esse, dupliciter quæritur: primo: vt sciatur ipsam esse: & sic oportet primò. post Quid nominis quærere An sit, nihil enim est scibile de non ente: & hoc non accidit in proposito: quoniã habitus esse est per se notum experientia: & quæstionem mouere de hoc esset impotentis discernere inter notũ per se, & notum propter aliud. Secundò, vt sciatur causa quare est: & hic quæstio est posterior quæstione Quid est: quoniam prius oportet scire quidditatem in se quam vt causam esse reiecõstat enim ex secundo Poster. medium ad quæstionem An est, esse in 7. Physic.* sed pfectio est maximè necessaria rei, cũ habeat rationẽ finis: ergo necessarium fuit habitus esse.

Art. 1. hui⁹ quæst.

Tex. 17. 80. 2

Ar. 1. & 2.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est,* habitus importat dispositionẽ quãdam in ordine ad naturã rei, & operationem vel finem eius, secundum quem benè vel malè aliquid ad hoc disponitur. Ad hoc autẽ quòd aliq̃d indigeat disponi ad alterum, tria requirũtur. Primò quidẽ vt id quod disponiẽ sit alterũ ab eo ad quod disponitur, & sic se habeat ad ipsum vt potentia ad actũ, vnde si aliquid sit cuius natura non sit composita ex potẽtia & actu, & cui⁹ substãtia sit sua operatio, & ipsum sit ꝓpter se ipsum, ibi habitus vel dispositio locũ nõ habet, sicut patet in Deo. Secũdò, requiritur quòd id, quod est in potentia ad alterũ, possit pluribus modis determinari & ad diuersa: vnde si aliquid sit ĩ potẽtia ad alterum, ita tamẽ quòd non sit in potentia nisi ad ipsũ, ibi dispositio & habit⁹ locum non habent: quia tale subiectum ex sua natura habet debitã habitudinem ad talẽ actum, vnde sit corpus cœleste sit cõpositũ ex materia & forma, cum illa non sit in potentia ad aliã formã, vt in primo dictum est,* non habet locum dispositio vel habitus ad formã, aut etiam ad operationem: quia natura cœlestis corporis nõ est in potentia nisi ad vnũ motũ determinatum. Tertio requiritur, ꝙ plura concurrant ad dispositionẽ subiectum ad vnum eorum, ad quæ est in potẽtia, quę diuersis modis commẽsurari possunt, vt sic disponatur benè vel malè ad formã & ad operationẽ: vnde qualitates simplices elemẽtorũ, quæ secundum vnum modum determinatũ naturis elementorum conueniunt, nõ dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates, dicim⁹ autem dispositiones vel habit⁹ sanitatẽ, pulchritudinẽ, & alia huiusmodi, quæ important quandam commensurationem plurium, quæ diuersis modis commensurari possunt. Propter quod Philosoph. dicit in quintò Metaphy.* quòd habit⁹ est dispositio, & dispositio est ordo habẽtis partes

D. 467.

Tex 24. & 25. 10. 3.

tum tamen natura est principiũ actus ex consequenti importat ordinẽ ad actum vnde Philosophi, dicit in 10. De historia animaliũ,* quòd homo dicit esse sanus, vel membrum aliquod, quãdo potest facere operationẽ sani. Et est simile ĩ aliis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum sit necessarium esse habitum.

AD' QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd non sit necessarium esse habitum. Habitus enim sunt quibus aliquid disponit benè vel malè ad aliquid, sicut dictũ est:* sed per suã formã aliquid benè vel malè disponitur: nã secundum formam aliquid est bonum, sicut & ens. ergo nulla necessitas est habituum.

2 ¶ Præterea, Habitus importat ordinẽ ad actũ: sed potẽtia importat principiũ actus sufficiẽter: nam & potentiæ naturales absq; habitibus sunt principia actuũ. Ergo non fuit necessarium habitus esse.

3 ¶ Præterea, Sicut potentia se habet ad bonum ad malum, ita & habitus: & sicut potẽtia non semper agit, ita nec habitus: existẽtibus igitur potentiis superfluum fuit habitum esse.

¶ SED CONTRA est quòd habitus sunt perfectiones quędam vt dicitur in 7. Physic.* sed pfectio est maximè necessaria rei, cũ habeat rationẽ finis: ergo necessarium fuit habitus esse.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est,* habitus importat dispositionẽ quãdam in ordine ad naturã rei, & operationem vel finem eius, secundum quem benè vel malè aliquid ad hoc disponitur. Ad hoc autẽ quòd aliq̃d indigeat disponi ad alterum, tria requirũtur. Primò quidẽ vt id quod disponiẽ sit alterũ ab eo ad quod disponitur, & sic se habeat ad ipsum vt potentia ad actũ, vnde si aliquid sit cuius natura non sit composita ex potẽtia & actu, & cui⁹ substãtia sit sua operatio, & ipsum sit ꝓpter se ipsum, ibi habitus vel dispositio locũ nõ habet, sicut patet in Deo. Secũdò, requiritur quòd id, quod est in potentia ad alterũ, possit pluribus modis determinari & ad diuersa: vnde si aliquid sit ĩ potẽtia ad alterum, ita tamẽ quòd non sit in potentia nisi ad ipsũ, ibi dispositio & habit⁹ locum non habent: quia tale subiectum ex sua natura habet debitã habitudinem ad talẽ actum, vnde sit corpus cœleste sit cõpositũ ex materia & forma, cum illa non sit in potentia ad aliã formã, vt in primo dictum est,* non habet locum dispositio vel habitus ad formã, aut etiam ad operationem: quia natura cœlestis corporis nõ est in potentia nisi ad vnũ motũ determinatum. Tertio requiritur, ꝙ plura concurrant ad dispositionẽ subiectum ad vnum eorum, ad quæ est in potẽtia, quę diuersis modis commẽsurari possunt, vt sic disponatur benè vel malè ad formã & ad operationẽ: vnde qualitates simplices elemẽtorũ, quæ secundum vnum modum determinatũ naturis elementorum conueniunt, nõ dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates, dicim⁹ autem dispositiones vel habit⁹ sanitatẽ, pulchritudinẽ, & alia huiusmodi, quæ important quandam commensurationem plurium, quæ diuersis modis commensurari possunt. Propter quod Philosoph. dicit in quintò Metaphy.* quòd habit⁹ est dispositio, & dispositio est ordo habẽtis partes vel secundum locum, vel secundũ potentiam vel secundum speciẽ, vt supra dictũ est.* Quia igitur multa sũt entiũ, ad quorũ naturas & operationes necesse est plura concurrere, quæ diuersis modis cõmensurari possũt, ideo necesse est habitu esse.

Ar. 1. huius quæst.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per formã perficitur natura rei: sed oportet quòd in ordine ad ipsam forma disponatur subiectũ aliqua dispositione: ipsa tamẽ forma ordinat vlterius ad operationem, quæ est vel finis, vel via in finẽ & si quidem habeat forma determinatam tantum operationẽ determinatã nulla alio dispositio requirit ad operationẽ prẽter ipsam formã: si autem sit talis forma quæ possit diuersimodè operari, sicut est anima: oportet quòd disponat ad suas operationes per aliquos habitus.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd d potentia quãdoque se habet ad multa: & ideo oportet quòd aliquo alio determinẽt. Si vero sit aliqua potentia, quæ non se habet ad multa nõ indiget habitu determinate, vt dictũ est.* & ꝓpter hoc vires naturales nõ agunt operationes suas mediantibus aliquibus habitibus: quia secũdũ seipsas sunt determinatæ ad vnum.

¶ Ad tertium dicẽdum est, quòd nõ idẽ habitus se habet ad bonum, & malũ sicut infrà patebit:* eadẽ autem potẽtia se habet ad bonum & malũ: & ideo necessarij sunt habitus, vt potentiæ determinentur ad bonum.

D. 692.

Intor ar.

QVÆSTIO QVINQVAgesima, De subiecto habituum, in sex Articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de subiecto habituum.

¶ Et circa hoc quærũtur sex.

¶ Primò, vtrum in corpore sit aliquis habitus. ¶ Secũdò, vtrum anima sit subiectum habitus secũdum suam essentiam vel secundum suam potentiam.

¶ Tertiò, vtrum in potẽtiis sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus. ¶ Quartò, vtrũ in ipso intellectu, sit aliquis habit⁹. ¶ Quintò, vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

¶ Sextò, vtrum in substantiis separatis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in corpore sit aliquis habitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ in corpore non sit aliquis habitus. Vt enim Commẽtator dicit in 3. De anima,* Habitus est quo quis agit cũ voluerit: sed actiones corporales non subiacent volũtati, cum sint naturales ergo in corpore non potest esse aliquis habitus.

lib. 3. Text. Com. 16.

2 ¶ Præterea, Omnes dispositiones corporales sũt facile mobiles: sed habit⁹ est qualitas difficile mobilis. ergo nulla dispositio corporalis potest esse habitus.

3 ¶ Præterea, Omnes dispositiones corporales subiacẽt alterationi: sed alteratio nõ est nisi in tertia specie qualitatis, quę diuidit cõtra habitum. ergo nullus habitus est in corpore.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosoph. in prædicamentis* sanitatem corporis vel infirmitatem insanabilem habitum nominari dicit.

in prædic. qualitat. tomo. 1.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est,* habitus est quædam dispositio alicuius subiecti existentis in potentia, vel ad formam vel ad operationem: secũdũ ergo quòd habitus

q. præced. artic. 2. & 4.

corpore iã assueto ad talẽ appetitus sequelã, prouenit membris corporeis & parte vegetatiua absolute nullus fic habitus: in eisdem

q. præced. ar. 4.

importat dispositionẽ ad operationẽ, nullus habitus est principaliter in corpore, sicut in subiecto: omnis enim operatio corporis aut est à naturali qualitate corporis, aut ab anima mouẽte corpus. Quantũ igitur ad illas operationes, quæ sunt à natura, nõ dispositur corpus per aliquẽ habitũ: quia virtutes naturales sunt determinatæ ad vnũ: dictũ est autẽ,* ꝙ habitualis dispositio requiritur, vbi subiectũ est in potentia ad multa: operationes vero, quæ sunt ab anima per corpus, principaliter quidẽ sunt ipsius animæ, secundario vero ipsius corporis, habitus aũt proportionãtur operationibus: vnde ex similibus actib⁹ similes habit⁹ causantur, vt dicitur in 2. Ethi.* & ideo dispositiones ad tales operationes principaliter sunt in anima: in corpore vero possunt esse secũdario, inquãtũ scilicet corpus dispositur & habilitatur ad prõptè deseruiendũ operationib⁹ animæ. Si vero loquamur de dispositione subiecti ad formã, sic habitualis dispositio põt esse in corpore, qd cõparatur ad animam sicut subiectũ ad formã & hoc modo sanitas & pulchritudo & huiusmodi habituales dispositiones dicuntur, non tamen perfecte habent rationem habituum q̃a causæ eorum ex sua natura de facili transmutabiles sunt. Alexander vero posuit nullo modo habitũ vel dispositionẽ primæ speciei essent in corpore, vt Simplicius refert in cõmẽto Prædicamentorũ,* sed dicebat primã speciẽ qualitatis pertinere tãtũ ad animã, & quod Arist. inducit in Prædicamentis de sanitate & ægritudine, nõ inducit quasi pertineãt ad primã speciẽ, qualitatis, sed per modũ exẽpli: vt sit sensus, ꝙ sicut ægritudo & sanitas possunt esse facile vel difficile mobiles, ita etiam qualitates primæ speciei, quæ dicuntur habitus & dispositio. Sed hoc patet esse contra intẽtionẽ Arist. tum quia eodem modo loquendi vtitur exẽplificãdo de sanitate & ægritudine, & de virtute, & de scientia: tũ qa in 7. Physi.* ponit expresse inter habitus pulchritudinem & sanitatem.

Ex prædic. qualitat.

Tex. 17. 80. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de habitu, secundum quod est dispositio ad operationẽ & de actibus corporis, qui sunt à natura, non autem de his q̃ sunt ab anima: quorum principium est voluntas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dispositiones corporales nõ sunt simpliciter difficilẽ mobiles propter mutabilitatẽ corporaliũ causarum: possunt tñ esse difficilẽ mobiles per cõparationem ad talẽ subiectũ, quia scilicet tali subiecto durãte, amoueri non possunt: vel quia sunt difficilè mobiles per comparationem ad alias dispositiones. sed qualitates animæ sunt simpliciter difficilè mobiles propter immobilitatẽ subiecti: & ideo non dicit, ꝙ sanitas difficile mobilis simpliciter sit habitus, sed quòd est vt habitus: sicut in Græco habetur: qualitates autem animæ dicuntur simpliciter habitus.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ dispositiones corporales, quæ sunt in prima specie qualitatis, vt quidam posuerunt, differunt à qualitatibus tertiæ speciei in hoc, quod qualitates tertiæ speciei sunt vt in fieri & vt in motu. vnde dicũtur passiones vel passibiles qualitates: quando autem iam peruenerint ad perfectũ quasi ad speciem, tunc iam sunt in prima specie qualitatis. Sed hoc improbat Simplicius in commento Prædicamẽtorum:* quia secundum hoc calefactio esset in tertia specie qualitatis, calor autẽ in prima. Arist. autẽ ponit calorẽ in tertia. vnde Porphyrius dicit, sicut Simplicius ibidem refert, ꝙ passio vel passibilis qualitas & dispositio & habitus differũt in corporibus secundum intensionem & remissionem: quãdo enim aliquid recipit caliditatem secundum calefieri tantum, nõ autem vt calefacere possit, tunc est passio si sit, cito transiens, vel passibilis qualitas si sit manens: quando autem iam ad hoc perducitur, quòd potest etiã alterum calefacere, tunc est dispositio: si autem vlterius intantum confirmetur ꝙ sit difficile mobilis, tunc erit habitus: vt sic dispositio sit quædam intensio seu perfectio passionis vel passibilis qualitates, habitus aũt dispositionis. Sed hoc improbat Simplicius,* quia talis intensio & remissio nõ important diuersitatem ex parte ipsius formæ: sed ex diuersa participatione ipsius subiecti: & ita non diuersificarentur per hoc species qualitatis. Et ideo aliter dicendũ est ꝙ sicut suprà dictum est,* cõmensuratio ipsarum qualitatum passibilium secundum conueniẽtiã ad naturã habent rationem dispositionis: & ideo facta alteratione circa ipsas qualitates passibiles (quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum) fit ex consequenti alteratio secũdum ægritudinem & sanitatem: primo autem & per se nõ est alteratio secundum huiusmodi habitus & dispositiones.

Ex prædic. qualitat.

q. 4. artic. 2. ad 2.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum anima sit subiectũ habitus secundũ suã essentiam, vel suã potẽtiam.

2. dist. 26. artic. 2. ad 4 & 5.

2. 29 ar. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd habitus sint in anima magis secundum essentiam, quàm secundum potentiam. Dispositiones enim & habitus dicuntur in ordine ad naturam, vt dictum est,* sed natura magis attenditur secundum essentiam animæ, quàm secundum potẽtias: quia anima secundum suam essentiam est natura corporis talis, & forma eius. Ergo habitus sunt in anima secundum eius essentiam, & non secundum potentiam.

2 ¶ Præterea, Accidentis nõ est accidens: habitus autem est quoddam accidẽs: sed potentiæ animæ sunt de genere accidentium, vt in primo dictum est.* Ergo habitus nõ est in anima ratione suæ potẽtiæ.

3 ¶ Præterea, Subiectũ est prius eo quod est in subiecto: sed habitus cũ pertineat ad primam speciem qualitatis, est prior, quam potentia, quæ pertinet ad secundã speciem: ergo habitus non est in potentia animæ sicut in subiecto.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus in primo Ethi.* ponit diuersos habitus in diuersis partibus animæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictũ est,* habitus importat dispositionem quãdam in ordine ad naturã, vel ad operationem. Si ergo accipiatur habitus ſm quod habet ordinem ad naturam sic non potest esse in anima, si tamẽ de natura humana loquamur, qa ipse anima est forma cõpletiua humanæ naturæ: vnde secundum hoc magis põt esse aliquis habitus vel dispositio in corpore per ordinem ad animam, quàm in anima per ordinem ad corpus. Sed si loquamur de aliqua superiori natura, cuius homines sũt esse particeps:) ſm illud 2. Pet. 1. Vt fimus cõfortes naturæ diuinæ) sic nihil ꝙ hibet, in anima secundũ suam essentiam esse aliquem habitum, scilicet gratiã, vt infrà dicetur.* Si verò accipiatur habit⁹ in ordine ad operationẽ, sic maximè habitus inueniuntur in anima, inquantum anima nõ determinatur ad vnam operationem, sed se habet ad multas: quod requiritur ad habitũ vt suprà dictũ est.* Et qa anima est principium operationum per suas potẽtias, ideo secundũ hoc habitus sunt in anima secundum suas potentias.

Ca. 1. & 2. tom. 3.

Ca. 1. 80. 5

D. 12.

q. 49. ar. 2. ad 3.

li. 9. metaphi. 3. vsque ad 19. & lib 7. tex. 1. 17. 80. 2.

3. dist 28 q. 1 ar 1 c & dist. 33. q. 2. ar. 4 & ve ri. 9. ar. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ essentia animæ pertinet ad naturã humanam non sicut subiectum disponendũ ad aliquid aliud, sed sicut forma & natura, ad quam aliquis disponitur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ accidẽs per se non potest esse subiectum accidentis: sed quia etiam in ipsis accidentibus est ordo quidã, subiectum secundum quod est sub vno accidente, intelligitur esse subiectũ alterius, & sic dicitur vnũ accidens esse subiectum alterius, vt superficies coloris: & hoc modo sub potest potentia esse subiectum habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd habitus præmittitur potentiæ secundum quod importat dispositionem ad naturam: potentia autem semper importat ordinem ad operationem, quæ est posterior: dcum natura sit operationis principium. sed habitus cuius potentia est subiectum, non importat ordinem ad naturam, sed operationem. vnde est posterior potẽtia. Vel potest dici quod habitus præponitur potentiæ, sicut completum incompleto, & actus potentiæ: actus enim naturaliter est prior, quamuis potentia sit prior ordine generationis & temporis: vt dicitur in 7. & 9. Metaph.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in potentiis sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ in potentiis sensitiuæ partis nõ possit esse aliquis habit⁹. Sicut enim potentia nutritiua pars est irra-

tamen pro quãto, & quo modo obedientia sunt rationis imperio, habitus sunt secũdario: sicut & assuefactiones, vt in principio corporis arti. dicitur, & patet ſ musicis & aliis artificiosis, quomodo autẽ obediãt, superi⁹ in quæst. de imperio dictũ est, pueniẽt ter- *ſ. p. q. 77. ar. 1.* tio, ꝙ in animali⁹ brutis ꝙ quãto aliquid participãt obedientiæ, capacia sunt habituũ, prouenit quarto, ꝙ quum duplex sit habitus, scilicet ad naturam & ad operationem, & hic differt à primo in hoc, ꝙ iste est in volũtate, ille nõ, vt in articulo primo in respõsione ad primũ litera insinuat, ꝙ habit⁹ ad operationẽ prius secũdũ perfectionẽ vocatus sit habit⁹ ad huiusmodi enim habitũ habituamur, propter quod habit⁹ corporales ad naturã, vt sanitas, pulchritudo, & huiusmodi: aut negatũ sunt habitus, vt dicitur de Alexand. aut positũ sunt imperfectæ habitus, id est dispositiones habituales, vt in litera dicitur in respõsione ad secũdũ. & in artic. 3. Cum his tamẽ memor respõsiõis ad secũdum in art. 1. quæstionis præcedẽtis, q. 49. ar. 4. scilicet nõ est de ratione habitus in tus inueniuntur in anima, inquantum anima nõ determinatur ad vnam operationem, sed se habet ad multas: quod requiritur ad habitũ vt suprà dictũ est.* Et qa anima est principium operationum per suas potẽtias, ideo secundũ hoc habitus sunt in anima secundum suas potentias.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ essentia animæ pertinet ad naturã humanam non sicut subiectum disponendũ ad aliquid aliud, sed sicut forma & natura, ad quam aliquis disponitur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ accidẽs per se non potest esse subiectum accidentis: sed quia etiam in ipsis accidentibus est ordo quidã, subiectum secundum quod est sub vno accidente, intelligitur esse subiectũ alterius, & sic dicitur vnũ accidens esse subiectum alterius, vt superficies coloris: & hoc modo sub potest potentia esse subiectum habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd habitus præmittitur potentiæ secundum quod importat dispositionem ad naturam: potentia autem semper importat ordinem ad operationem, quæ est posterior: dcum natura sit operationis principium. sed habitus cuius potentia est subiectum, non importat ordinem ad naturam, sed operationem. vnde est posterior potẽtia. Vel potest dici quod habitus præponitur potentiæ, sicut completum incompleto, & actus potentiæ: actus enim naturaliter est prior, quamuis potentia sit prior ordine generationis & temporis: vt dicitur in 7. & 9. Metaph.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in potentiis sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ in potentiis sensitiuæ partis nõ possit esse aliquis habit⁹. Sicut enim potentia nutritiua pars est irra-

licet habitus disponens naturā cōcedatur absolute in corpore, rāquā ī proprio & principali subiecto, vt in 1.arti. dictum est: habitus tamē dispōnēs primo ad operatiōnē principaliter in viribus animæ imperātibus seu mouētibus: & secundario in corpore ponitur, vt ibidē dictū & probatū est: quia habitus ordinatus ad operationibus proportionatur: eiusdem enim est habitus cuius est operatio, & ex similibus actibꝰ similes habitus generantur: operatio aūt corporea ad quā corpus assuetudine promptū reddit, non est naturalis, sed volūtaria & principaliter animæ, secundario autē corporis: & ideo habitus principaliter etiam est in anima, secundario autē in corpore: & propterea in litera non simpliciter, sed cum aduerbio comparatiōis magis, negatur habitus à membris corporis dum dicitur, q̄ in eis nō sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus metum ipsorum: & ex hoc habes, q̄ nimis largē locutus est Scotus in tertio sent. distin. 33, concedens absolutē in manu scriptoris habitum & virtutem. est enim ibi habitus secundario tantum propter rationem dictam.

q. præced. art. 1. in argumen. Sed cōtra.

Cap. 10. in prin. to. 1.

D. 701

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.*

IN articu. 4. quinquagesimæ quæstionis ca ne tu disputator, ne cōfundas rationem habitus, qui est in intellectu & habitus scientifici, & propterea quæ & hic in corpore & in sequentibus articulis dicuntur, scilicet q̄ species intelligibiles sunt habitus intellectꝰ. præcipiti sententia teneas sciētiæ habitum esse species intelligibiles ordinatas, hoc enim hinc non habes, nisi secūdum sophisma consequentis ab habitu ad talem habitum descendēdo: ad hoc enim quòd in intellectu & nostro & angelico, sint habitus: sat fuit mōstrare, quòd sunt in eis species intelligibiles: quoniam sunt verè habitus determinantes potētiam intellectus ad singula intelligibilia: vtrum autem præter species sit aliquis habitus, nihil dicitur hic: sed quā de singulis tractabitur, determinabitur.

C. vlt. 89. 1.

q. 36. nō ita ꝙ à princ. to. 4.

Text. 17. to. 2.

2 ¶Præterea, Habitus animæ sunt sciētiæ & virtutes: & sicut scientia refertur ad vim apprehensiuā, ita virtus ad vim appetitiuā: sed in potentiis sensitiuis nō sunt aliquæ scientiæ, cùm scientia sit vniuersaliū, quæ vires sensitiuæ apprehendere nō possunt. Ergo etiā nec habitus virtutum in partibus sensitiuis esse possunt.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* quod aliquæ virtutes, scilicet temperantia & fortitudo sunt irrationabilium partium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vires sensitiuæ dupliciter possunt cōsiderari. Vno modo secundū quod operantur ex instinctu naturæ, sic ordinantur ad vnum, sicut & natura. & ideo sicut in potentiis naturalibus non sunt aliqui habitus, ita etiā nec in potentiis sensitiuis secundū quod ex instinctu naturæ operantur, secundum verò quòd operantur ex imperio rationis, sic ad diuersa ordinari possunt. & sic possunt in eis esse aliqui habitus, quibus benè aut malè ad aliquid disponuntur.

Cap. 10. in prin. to. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ vires nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus: ergo nec in potentiis sensitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

2 ¶Præterea, Sensitiuæ partes sunt cōmunes nobis & brutis, sed in brutis nō sunt aliqui habitus: quia nō est in eis volūtas, quæ in diffinitione habitus ponitur, vt sup à dictum est.* ergo in potentiis sensitiuis non sunt aliqui habitus,

3 ¶Præterea, Habitus animæ sunt sciētiæ & virtutes: & sicut scientia refertur ad vim apprehensiuā, ita virtus ad vim appetitiua: sed in potentiis sensitiuis nō sunt aliquæ scientiæ, cùm scientia sit vniuersaliū, quæ vires sensitiuæ apprehendere nō possunt. Ergo etiā nec habitus virtutum in partibus sensitiuis esse possunt.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* quod aliquæ virtutes, scilicet temperantia & fortitudo sunt irrationabilium partium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vires sensitiuæ dupliciter possunt cōsiderari. Vno modo secundū quod operantur ex instinctu naturæ, sic ordinantur ad vnum, sicut & natura. & ideo sicut in potentiis naturalibus non sunt aliqui habitus, ita etiā nec in potentiis sensitiuis secundū quod ex instinctu naturæ operantur, secundum verò quòd operantur ex imperio rationis, sic ad diuersa ordinari possunt. & sic possunt in eis esse aliqui habitus, quibus benè aut malè ad aliquid disponuntur.

D. 701

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ vires nutritiuæ partis nō sunt natæ obedire imperio rationis: & ideo nō sunt in eis aliqui habitus, sed vires sensitiuæ natæ sunt obedire imperio rationis: & ideo in eis esse possunt aliqui habitus: nā ēm quod obediunt rationi, quodammodo rationales dicuntur, vt in 1. Ethic.* dicitur.

C. vlt. 89. 1.

¶Ad secundum dicendum, q̄ vires sensitiuæ in brutis animalibus nō operantur ex imperio rationis, sed si sibi relinquantur bruta animalia, operātur ex instinctu naturæ. & sic in brutis animalibꝰ nō sunt aliqui habitus ordinati ad operationes: sunt tamen in eis aliquæ dispositiones in ordine ad naturam, vt sanitas & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandam cōsuetudinem disponuntur ad aliquid operādū sic, vel alinisi secūdum sophisma terminum, hoc modo in brutis animalibus habitus quodāmodo poni possunt, vnde Aug. dicit in lib. 83. quæst.* q̄ videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu: quod cū in ea rum consuetudinem vertitur, domitæ & mansuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vsum volūtatis: quia non habent dominium vtendi vel nō vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere: & ideo propriè loquendo in eis habitus esse non possunt.

¶Ad tertium dicendū, q̄ appetitus sensitiuus natꝰ est moueri ab appetitu rationali: vt dicitur in tertio de aīa.* sed vires rationales apprehēsiuę natæ sunt accipere à viribus sensitiuis. & ideo magis cōuenit, q̄ habitus sint in viribus sensitiuis appetitiuis, quàm in viribus sensitiuis apprehēsiuis: cū in viribus sensitiuis appetitiuis nō sint habitꝰ nisi secundū quòd operātur ex imperio rationis. Quāuis etiā in ipsis interioribus viribus sensitiuis apprehēsiuis, possint poni alię habitus, ēm quos homo sit benè memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. Vñ etiā Philosophus dicit in c. de memoria,* quod cōsuetudo multū operat ad bene memorandum: quia etiā ipsæ vires mouētur ad operādū ex imperio rationis: vires autē apprehēsiuæ exteriores (vt visus, & auditus, & huiusmodi) nō sunt susceptiuę aliquorū habituū sed secundū dispositionē suæ naturæ ordinantur ad suos actꝰ determinatos: sicut & mēbra corporis in quibus nō sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

Cap. 10. in prin. to. 1.

Text. 94. to. 2.

Cap. vlt. 80. 1.

Text. 25. to. 3.

Cap. 1. n. 6. & 7. habetur tom. 1.

Text. 66.

Text. 1. 18. & 30. to. 2.

Capit. 3. med. to. 1.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

Infrà qq. 51. art. 3. c. & qq. 55. ar. 1. ca. & q. 56. artic. 1. & q. 67. ar. 2. co. & veri. qq 20 ar. 2. cor.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ in intellectu non sunt aliqui habitus. Habitus enim operationibus conformantur, vt dictum est,* sed operationes hominis sunt cōmunes animæ & corpori: vt dicitur in primo de anima,* ergo habitꝰ: sed intellectus non est actus corporis, vt dicitur in 3. de anima.* ergo intellectus non est subiectum alicuius habitus.

Ar. 1. Lib 1. de anima, tex. 62. lib. 3. tex. 6.

2 ¶Præterea, Omne quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est: sed id quod est forma sine materia, est actus tantum. quod aūt est compositum ex forma & materia, habet potentiam & actum simul, ergo in eo quod est forma tātum, non potest esse aliquid quod sit simul in potentia & actu: sed solum in eo quod est compositum ex materia & forma, sed in intellectus est forma sine materia: ergo habitus qui habet potēt iam simul cum actu, quasi medium inter vtrunque existens, non potest esse in intellectu: sed solum in conjuncto, quod est compositum ex anima & corpore.

Text. 25. to. 3.

3 ¶Præterea, Habitus est dispositio, secūdū quā aliquis bene vel male disponitur ad aliquid: vt dicitur in 5. Metap.* sed q̄ aliquis bene vel male sit dispositus ad actū intellectus, prouenit ex aliqua corporis dispositione: vnde etiā in 2. de anima* dicitur, q̄ molles carne bene aptos mente videmus. ergo habitus cognoscitiui non sunt in intellectu, qui est separatus, sed in aliqua potentia, quæ est actus alicuius partis corporis.

Text. 94. to. 2.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus in 6. Ethic.* ponit sciētiam & sapientiam & intellectum, qui est habitus principiorum in ipsa intellectiua parte animæ.

Cap. 1. n. 6. & 7. habetur tom. 1.

¶RESPONDEO dicendū, quòd circa habitus cognoscitiuos diuersimode sunt aliqui opinati. Quidā enim ponētes intellectum possibilem esse vnū in omnibus hominibus, coacti sunt ponere, q̄ habitus cognoscitiui nō sunt in ipso in intellectu, sed in virib* interioribus sensitiuis. manifestū est em q̄ homines in habitibus diuersificātur. Vnde nō possunt habitus cognoscitiui directe poni in eo, quod vnū numero existēs est omnibus hominibus cōmune: vnde si intellectus possibilis sit vnus numero omnium hominum, habitus scientiarum, secundū quos homines diuersificantur, non poterunt esse in intellectu possibili, sicut in subiecto: sed erunt in viribus interioribus sensitiuis, quæ sunt diuersæ in diuersis. Sed ista positio primo quidē est cōtra intētionē Arist.* Manifestū est enim, q̄ vires sensitiuæ nō sunt rationales per essentiā, sed solū per participationē, vt dicitur in 1. Ethi.* Philosophus autē ponit intellectuales virtutes (quæ sunt sapiētia, sciētia, & intellectus) in eo quod est rationale per essentiā: vñ nō sunt in viribus sensitiuis, sed in ipso intellectu. Expresse ēt dicit in 3. de anima,* q̄ intellectꝰ possibilis, cū sic fiat singula, id est cū reducatur in actum singulorum per species intelligibiles, tunc fit secundum eo modo quo sciens dicitur esse in actu, quod quidē accidit cum aliquis possit operari per seipsum, scilicet considerando. Est quidem igitur tunc potentia quodammodo, non tamen simpliciter, vt ante addiscere aut inuenire. Ipse ergo intellectus possibilis est in quo est habitꝰ sciētiæ, quo potest considerare etiam cum non considerat. Secūdo etiam hæc positio est contra rei veritatem: sicut enim eius est potentia, cuius est operatio, ita etiam eius est habitus, cuius est operatio: intelligere autem & cōsiderare est proprius actus intellectus: ergo & habitus, quo considerat, est proprie in ipso intellectu.

Cap. vlt. 80. mo. 4.

Lucis in argu. Sed contra, citatis.

Text. 3. to. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dixerunt (vt Simplicius refert in commento prædicamentorū*) quòd quia omnis operatio hominis est quodammodo cōiuncti, vt Philosophus dicit in 1. de Anima.* ideo nullus habitus animæ tantum, sed coniuncti: & per hoc sequitur quòd nullus habitus sit in intellectu, cum intellectus sit separatus, vt ratio proposita procedebat, sed ista ratio non cogit: habitus enim non est dispositio obiecti ad potentiam: sed magis dispositio potentiæ ad obiectum. vnde habitus oportet quòd sit in ipsa potentia, quæ est principium actus: non autem in eo, quòd comparatur ad potentiam sicut obiectum. Ipsum autem intelligere non dicitur commune esse animæ & corpori nisi ratiōe phantasmatis: vt dicitur in 1. de anima.* patet autem quòd phantasma comparatur ad intellectum possibilē vt obiectū: vt dicitur in 3. de anima.* vnde relinquitur quòd habitus intellectiuus sit principaliter ex parte ipsius intellectus: non autem ex parte phantasmatis: quod est commune animæ & corpori. Et ideo dicendum est quòd intellectus possibilis est subiectum habitus: illi enim competit esse subiectum habitus, quod est in potentia ad multa: & hoc maxime com

In prædic. qualit. Tex. 12. & 66. & 16. tom. 2.

Text. 1. 18. & 30. to. 2.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.*

IN Articulo 5. eiusdem Quæstionis quinquagesimæ aduerte, quòd ex responsione ad primum & tertium colligitur diuersa ratio necessitatis habitus in intellectu & in voluntate respectu naturalium. nam in intellectu est necessitas simpliciter: quoniam nisi determinetur aliqua specie intelligibili, nihil intelligere potest. in volūtate vero est necessitas ad bene esse, quoniā nullū est bonū infra naturale obiectum voluntatis, quod volūtas non possit velle: licet non ita prompte absque quacunque qualitate superaddita, & hoc inquantum habitus inferius dicetur. habes quoque hic expresse in responsione ad secūdum quòd quilibet appetitus est mouens & motus in genere causæ efficientis: vt patet in litera.

Supra q. 49. arti. 1. Et 2. dist. 27. artic. 1. ad 2. & 3. dist. 23. q. 2. art. 1. cor. & dist. 27. q. 2. artic. 3. ad. quinquum Et ve ri. q. 20. ar. 2. co. & ve ri. q. 2. ar. 3. cor. ¶ 9. arti. 1.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum sextum.*

IN Articulo 6. eiusdem Quæstio. scito primo quòd Auerrois in 12. Metaph. comment. 25. concordat cum negantibus habitus & quæcūque accidentia à substātiis separatis. & apud ipsos nō inconuenit intelligentias contentas esse cognitione illa inferiorū, saltē quā secūdum propriā essentiam sortiātur. Diuus autem Thomas ampliori cognitione intelligentias donauit in prima parte, præter illam per essentiam appositā per species, quas hic habitus vocat. Scito secundo, quòd sicut essentiæ & potentiæ angelicæ sunt alterius rationis à nostris, ita & habitus: & propterea non quæras in eorum habitibus omnes illas cōditiones quæ de nostris sunt enumeratæ in quæstione præcedente, sed sicut naturæ sunt magis vnitæ, ita etiam & habituum. nec oportet, quòd potentia in eis fit disponibilis per plura diuersimode cōmensurabilia nisi ratiōe plurium specierum quo ad intellectū, quamuis quo ad voluntatem multiformitas inueniatur secundum bonum & malum, & cōcurrētes actus ad bene vel male velle. & vt in responsione ad tertium dicitur, saluantur ibi partes, id est partialia. Scito tertio, Notitie, quòd Angelū participare ab exteriori, vt in responsione ad secūdum dicitur, contingit dupliciter, primò quasi aduētitiā qualitatem ab extra suscipiendo: & hoc modo necesse est

Capit 1. in prin. to 5.

q. præc. ar.

q. 22. ar. 2. & q. 6. ar. 4.

competit intellectui possibili: vnde intellectus possibilis est subiectum habituum intellectualium.

¶Ad secundum dicendum, q̄ sicut potentia ad esse sensibile cōuenit materiæ corporali, ita potentia ad esse intelligibile conuenit intellectui possibili. vnde nihil prohibet in intellectu possibili esse habitum, qui est medius inter puram potentiam & actum perfectum.

¶Ad tertium dicendū, q̄ quia vires apprehensiuæ interius præparant intellectui possibili proprium obiectum: ideo ex bona dispositione harum virium, ad quam cooperatur bona dispositio corporis. redditur homo habilis ad intelligendum: & sic habitus intellectiuus secundario potest esse in istis viribus: principaliter autem in intellectu possibili.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in voluntate non sit aliquis habitus. Habitus enim sunt species intelligibiles quibus intelligit actu: sed voluntas non operatur per aliquas species. ergo voluntas non est subiectum alicuius habitus.

2 ¶Præterea, In intellectu agēte nō ponitur aliquis habitus sicut in intellectu possibili, quia est potētia actiua, sed volūtas est maxime potētia actiua: quia mouet oēs potentias ad suos actus, vt suprà dictū est* ergo in ipsa nō est aliquis habitꝰ.

3 ¶Præterea, In potētiis naturalibus nō est aliquis habitus: q̄a ex sua natura sunt ad aliquid determinatæ. sed voluntas ex sua natura ordinatur ad hoc, q̄ intendat in bonum ordinatum ratione. ergo in volūtate non est aliquis habitus.

¶SED CONTRA est quod iustitia est habitus quidā. sed iustitia est in volūtate: est enim iustitia habitus quidam secundum quem aliquis volunt & operātur iusta, vt dicitur in 5. Ethic.* ergo volūtas est subiectum alicuius habitus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd omnis potentia, quæ diuersimode potest ordinari ad agēdum, indiget habitu, quo benè disponatur ad suum actum: volūtas autem cum sit potentia rationis, diuersimodè pōt ad agendū ordinari: & ideo oportet in volūtate aliquē habitum ponere, quo bene disponatur ad suum actū. Ex ipsa etiam ratione habitus apparet, q̄ habet quendam principalem ordinē ad volūtatem, prout habitus est quo qs vtitur cum voluerit, vt suprà dictum est.*

q. præc. ar. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in intellectu est aliqua species, quæ est similitudo obiecti. ita oportet in voluntate & in qualibet vi appetitiua esse aliquid, quo inclinetur in suum obiectū: cum nihil aliud sit actus appetitiuæ virtutis quàm inclinatio quæda, vt suprà dictū est.* Ad ea ergo, ad quæ sufficiēter inclinatur per naturā ipsius potētiæ non indiget aliqua qualitate inclināte: sed quia necessarium est ad finem humanæ vitæ, q̄ vis appetitiua inclinetur ad aliquid determinatum, ad quod nō inclinatur ex natura potentię, quæ se habet ad multa & diuersa, ideo necesse est, q̄ in voluntate & in aliis viribus appetitiuis sint quædam qualitates inclinantes, quæ dicuntur habitus.

¶Ad secundum dicendum, q̄ intellectus agens est agens tantū, & nullo modo patiens: sed volūtas & quælibet vis appetitiua est mouēs & motum, vt dicitur in 3. de anima.* & ideo non est similis ratio de vtroque: nam esse susceptum habitus conuenit ei quod est quodammodo in potentia

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas ex ipsa natura potētiæ inclinatur in bonū rationis: sed quia hoc bonū multipliciter diuersificatur, necessariū est, vt ad aliquod determinatū bonū rationis volūtas per aliquē habitū inclinetur ad hoc, quòd sequatur promptior operatio.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum in Angelis sit aliquis habitus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ in Angelis nō sint habitus. Dicit enim Maximus cōmentator Dion. in 7. ca. de cæl. hierarchiæ,* Non conuenit arbitrari virtutes intellectuales, id est spirituales more accidentium, quemadmodum & in nobis sunt, in diuinis intellectibus, scilicet Angelis esse: vt aliud in alio sit sicut in subiecto: accidēs enim omne illinc repulsum est. sed omnis habitus est accidens. ergo in Angelis non sunt habitus.

Infrà 51. art cor.

Inter prin. & med. 68.

2 ¶Præterea, Sicut Dion. dicit in 4. c. de cæl. hierar.* Sanctæ cælestiū essentiarum dispositiones super omnia alia Dei bonitatē participant: sed semper quod est per se, est prius & potius eo quod est per aliud: ergo Angelorum essentiæ per seipsas perficiuntur ad conformitatem Dei: non ergo per aliquos habitus: & hæc videtur esse ratio Maximi, qui ibidem* subdit, Si enim hoc esset, non vtique maneret in semetipsa harum essentia, nec deficari per se quantum foret possibile, valuisset.

Inter prin. & med.

Loco citato in arg. præced.

3 ¶Præterea, Habitus est dispositio quædam, vt dicitur in 5. Metaph.* sed dispositio, vt ibidem dicitur est ordo habentis partes: cū ergo angeli sint simplices substātiæ, videtur quòd in eis non sint dispositiones & habitus.

Text. 25. to. 3.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 7. c. cæl. hierar.* quòd angeli primæ hierarchiæ nominantur calefacientes, & throni, & effusio, sapientiæ manifestatio dei formis ipsorum habituum.

Cap. 7. non multum à principio. loco citato in argum. 1.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ quidam posuerunt in Angelis nō esse habitus, sed quæcunque dicuntur de eis, essentialiter dicuntur. vnde Maximus post prædicta verba, quæ induximus, dicit, Habitudines earum atque virtutes, quæ in eis sunt essentiales, sunt propter immaterialitatem, & hoc etiam Simplicius dicit in commento Prædicamentorū, * Sapientia quæ est in anima, habitus est, quæ autem in intellectu substātia: omnia em quæ sunt diuina & per se sufficiētia sunt & in seipsis existētia, quæ quidē positio partim habet veritatem, & partim continet falsitatem. Manifestum est enim ex præmissis*, quòd subiectū habitus nō est nisi ens in potētia. Cōsiderātes igitur prædicti cōmentatores, quòd Angeli sunt immateriales, & quòd nō est in illis potētia materiæ, secundū hoc ab eis habitū excluserūt, & omne accidens. Sed quia licet in Angelis nō sit potētia materiæ, est tn in eis aliqua potentia (esse enim actum purū est propriū Dei) ideo inquantū inuenitur in eis de potentia, intantum in eis possunt habitus inueniri. Sed quia potentia materiæ & potētia intellectualis substantiæ non est vnius rationis: ideo per cōsequens nec habitus vnius rationis est vtrobique, vnde Simplicius dicit in cōmento Prædicamentorū,* quòd habitus intellectualis substātiæ non sunt similes his, qui sunt hic, habitibus: sed magis sunt similes simplicibus & immaterialibꝰ speciebus, quas cō tinet in seipsa. Circa huiusmodi tn habitū aliter se habet intellectus angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectꝰ em humanus, cū sit infimus in ordine intellectuū, est in potētia respectu omnium intelligibilium sicut materia prima respectu omnium formarum sensibiliū: & ideo ad omnia intelligēda indiget aliquo habitu, sed intellectus angelicus nō se habet sicut pura potētia in genere intelligibiliū, sed sicut actꝰ quidā, nō aūt sicut actus purus: hoc em solius Dei est, sed cū permixtione alicuius potētiæ, & tantò minus habet de potētialitate, quāto est superior, & ideo vt in primo dictū est,* inquātū est in potētia indiget perfici habitualiter p aliquas species intelligibiles ad operationē propria, sed inquātū est actu per essentiā suā, potest aliqua intelligere, ad minus seipsum, & alia secundum modum suæ substantiæ, vt dicitur in

In prædic. qualit.

D. 522. in prædic. qualit.

Cap. 7. non multum à principio. loco citato in argum. 1.

p. p. q. 15. ar. tic. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In propos. 8. & 13. huius libr. inter opuscula.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum primum.*

IN corpore articuli primi, quæstio. 51. duplex occurrit dubium. Primum est circa differentiam inter inchoationem habitus ex parte animæ in parte apprehensiua, & appetitiua, quare in intellectu potius inchoatio quantum ad ipsam substantiam habitus, in voluntate non, aut enim per inchoationem talem intendit aliquid actuale super ipsum intellectum, aut non: si intendit, aliquid actuale, sequitur quòd intellectus possibilis non est à principio, sicut tabula rasa & pura potentia, quia habet huiusmodi actum superadditum: si non, sequitur quòd par sit ratio de intellectu & appetitu: in vtroque enim modo sunt semina virtutum & ad principia naturalis promptitudo, propter quam videntur naturaliter inesse nobis secundum cognitionem & appetitum.

¶ Secundum est de causa huius assignata in littera, videtur enim implicare & in se cum supradictis, in se quidem quia ponit inclinationem ad propria obiecta spectare ad habitū, & non spectare ad ipsum, sed ad potentiam, cum prædictis autem, quia in articulo quintæ quæstionis præcedentis dictum est habituat in voluntate poni propter inclinationem ad propria obiecta: quod hic negatur.

¶ Ad primū dubitationem dicitur, quòd præsupposito quòd intellectus agens non est habitus principiorum, qui ponitur vnus ex quinque habitibus intellectualibus, sexto. Ethico. quod non est difficile persuadere, duo errores cauēdi sunt hic, alter ne putemus pueriliter vnam partem habitus, qui dicitur intellectus, fieri ab intra, & alteram ab extra, & præterea inchoationem eius poni à natura perfectionem, quæ nunquam ab extra. Alter ne putemus totam illam quidem qualitatem, quæ est habitus congenitam, vt coæquam intellectus, sed impeditam propter absentem notitiam termino rum, primum enim repugnat indiuisibilitati intelligibilis qualitatis, secundum verò puræ potentiæ, qua intellectus in principio est sicut tabula rasa, putandum autem magis est, quòd sicut nutrire, augere &c., naturales sunt actus animæ, non qualitercunque sed adueniēte alimēto decocto, sic notitia principiorum habi

Infrà q. 63 ar. 1. & 2 & q. 27. ar. 5. & 1 dist. 17 q. 1. ar. 2 q. 1 & ver. q. 1. ar. 8. & 2. Eth. co 2. Comm. 18.

Q. 49 ar. 4

Cap. 6.

lib. De causis:* & tanto perfectius quanto est perfectior. Sed quia nullus Angelus pertingit ad perfectionem Dei, sed in infinitum distat propter hoc ad attingendum ad ipsum Deum per intellectū & voluntatem, indiget aliquibus habitibus tanquam in potentia existens respectu illius puri actus. vnde Dionys. dicit,* Habitus eorum esse deiformes, quibus scilicet Deo conformantur, habitus autem, qui sunt dispositiones ad esse naturale, non sunt in Angelis, cum sint immateriales.

Cap. 7. & 11. Eccl. Hier. parū ante med.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd verbum Maximi intelligendum est de habitibus & accidentibus materialibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad hoc, quòd conuenit Angelis per suam essentiam, non indigent habitu: sed quia non ita sunt per seipsos entes, quin participent sapientiam & bonitatem diuinam: ideo in quantum indigent participare aliquid ab exteriori, intātum necesse est in eis ponere habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non sunt partes essentiæ, sed sunt partes secundum potentiam, in quantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura.

QVÆSTIO QVINQVAgesima prima, De causa habituum, quantum ad generationem ipsorum.

DEINDE considerandum est de causa habituum. Et primò quantum ad generationem ipsorum. Secundò, quantum ad augmentum. Tertiò, quantum ad diminutionem & corruptionem.

¶ Et circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum aliquis habitus sit à natura. ¶ Secundò, vtrum aliquis habitus ex actibus causetur. ¶ Tertiò, vtrum per vnum actū possit generari habitus. ¶ Quartò, vtrum aliqui habitus sint in hominibus infusi à Deo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquis habitus sit à natura.

AD PRIMVM sic procedi-
Infrà q. 63 ar. 1. tur. Videtur q̄ nullus habitus sit à natura. Eorum enim quæ sunt à natura, vsus non subiacet voluntati: sed habitus est quo quis vtitur cum voluerit: vt dicit Comment. in 3. de Anima.* Ergo habitus non est à natura.

2 ¶ Præterea, Natura non facit per duo quod per vnum potest facere: sed potentiæ animæ sunt à natura: si igitur habitus potentiarum à natura essent habitus & potentia essent vnum.

3 ¶ Præterea, Natura nō deficit in necessariis: sed habitus sunt necessarii ad bene operandum, vt supra dictum est:* si igitur habitus aliqui essent à natura, videtur quòd natura non deficeret quin omnes habitus necessarios causaret: patet autem hoc esse falsum. Ergo habitus nō est à natura.

¶ SED CONTRA est quod in 6. Ethic.* inter alios habitus ponitur intellectus principiorum, qui est à natura, vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliq̄d pōt esse naturale alicui dupliciter. Vno modo ex̄m naturā speciei: sicut naturale est homini esse risibile, & igni ferri sursum. Alio modo ex̄m naturā indiuidui, sicut naturale est Socrati vel Platoni esse ægrotatiuū, vel sanatiuum ex̄m propriā cōplexionem. Rursus secundum vtranque naturā potest dici aliquid naturale dupliciter. vno modo, quia totū est à natura: alio modo, quia secundum aliquid est à natura, & secundū aliquid est ab exteriori principio. sicut cū aliquis sanatur per seipsum, tota sanitas est à natura: cū autē aliquis sanatur auxilio medicinæ, sanitas partim est à natura, partim ab exteriori principio. Si igitur loquamur de habitu, secūdū quod est dispositio subiecti in ordine ad formā, vel naturam, quolibet prædictorum modorū cōtingit habitum esse naturalē. Est enim aliqua dispositio naturalis, quæ debetur humanæ speciei, extra quā nullus homo inuenitur: & hæc est naturalis secundum naturā speciei. sed quia talis dispositio quandā latitudinē habet, contingit diuersos gradus huiusmodi dispositionis cōuenire diuersis hominibus secundū naturā indiuidui & huiusmodi dispositio pōt esse vel tota liter à natura, vel partim à natura. & partim ab exteriori principio, sicut dictū est de his, qui sanātur per artē. Sed habitus, qui est dispositio ad operationem, cuius subiectum est potētia animæ, vt dictum est,* potest quidem esse naturalis & secūdum naturam speciei, & secundum naturam indiuidui: secundum quidē naturam speciei, secundum quod se tenet ex parte ipsius animæ, quæ cū sit forma corporis est principium specificum secundum autē naturam indiuidui ex parte corporis, quod est materiale principium. sed tamē neutro modo cōtingit in hominibus esse habitus naturales, ita q̄ sint totaliter à natura. In Angelis siquidem cōtingit, eo q̄ habent species intelligibiles naturaliter inditas: quod non cōpetit humanæ naturæ: vt in primo* dictum est. Sūt ergo in hominibus aliqui habitus naturales tā quā partim à natura existentes, & partim ab exteriori principio: aliter quidē in apprehensiuis potētiis, & aliter in appetitiuis. In apprehensiuis enim potentiis pōt esse habitus naturalis secūdū inchoationē & secundum naturam speciei, & secūdum naturā indiuidui: secundū quidem naturā speciei ex parte ipsius animæ, sicut intellectus principiorū dicitur esse habitus naturalis, ex ipsa em natura animæ intellectualis cōuenit homini, quod statim cognito q̄d est totū, & q̄d est pars cognoscat q̄ omne totum est maius sua parte: & simile est in cæteris. Sed quid sit totū & quid sit pars, cognoscere nō pōt nisi per species intelligibiles à phātasmatibus acceptas, & propter hoc Philosophus in fine posteriorū* ostēdit q̄ cognitio principiorum prouenit nobis ex sensu. ex̄m vero naturam indiuidui est aliqs habitus cognoscitiuus secūdū inchoatio nē naturalem inquantum vnus homo ex dispositione organorum est magis aptus ad bene intelligendū, quàm alius, in quantum ad operationē intellectus indigem* virtutibus sensitiuis. In appetitiuis autē potentiis nō est aliquis habitus naturalis ex̄m inchoationem ex parte ipsius animæ quantū ad ipsam substātiā habit*, sed solū quantū ad principia quædā ipsius sicut principia iuris cōmunis dicuntur esse semīnalia virtutum: & hoc ideo, quia inclinatio ad obiecta propria, quæ videt esse inclinatio habitus, nō pertinet ad habitū, sed magis pertinet ad ipsam rationē potētiarū, sed ex parte corporis secundū naturā indiuidui sunt aliqui habitus appetitiui secundum inchoationes naturales, sunt enim quidam dispositi ex ppria tualis naturaliter in est animæ aduenientibus ab extra terminis, ita quòd ad intelligibilem præsentiam eorū inditū est, q̄ ab anima in intellectu possibili sub lumine agentis fluat qualitas illa quæ est habitus principiorum, sicut motus grauiū & leuiū à natura grauium & leuiū, & vt semel effluxit, semper perseuerat, quamuis nō exeat in actū impedita phātasia, differentia igitur inter intellectum & voluntatem in hoc est, quòd in intellectu fluit naturaliter habitus quidam præsentibus ab extra terminis principiorum: in voluntate autem non. sed sola promptitudo ipsius ad principia, scilicet bonum prosequendum & malum fugiendum, & huiusmodi inuenitur à natura.

Infrà q. 63 ar. 2. Et mal. q. 3 artic. 3. ad 4. & 6. Et veri. q. 1 ar. 9 & 10. & ver. 13. ad 13. q. 63 ar. 2.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundam dubitationem dicitur duplici ter, secundum quod dupliciter exponi possunt verba litteræ. Primo in telligēdo per ly propria obiecta, specialia obiecta contenta sub cōmuni obiecto illius potētiæ quod in quæstione præcedēti vocauit aliquod determinatū. verbi gratia, In voluntate cōmune obiectum est bonum specialia sunt bonū in passionibus timoris & audaciæ, bonum in delectationibus & tristitiis bonum in cōmutationibus, & huiusmodi, & sic ratio litteræ allodit dictis in responsione ad tertium in artic. 5. præcedentis quæstionis, scilicet quod quia in intellectu habitus est necessarius simpliciter, quia est determinatiuus potentiæ ad obiectū, in voluntate autem necessarius ad bene esse, quare non determinat ad obiecta, sed facit promptiorem, &c. ideo ibi est habitus naturalis, hic non, sed hæc responsio non valet, quia intellectus non solū ad specialia, sed ad communissimum obiectum attingendū determinatur ab habitu, ac per hoc extra propositum est loqui de specialibus obiectis, dicendum est ergo quòd sermo literæ est forma lis & per propria obiecta intendit ipse vera ptoptia & adæquata obiecta potentiarum ap petituarum, de quibus loquitur, & q̄ ratio consistit in hoc, q̄ quia officium naturalis habitus ad operationem in communi loquendo, est determinare potentiam ad obiectū attingēdum & in intellectu, opus est ista determinatione, quia nisi aliqua specie determineatur, nihil intelligere potest, in voluntate autē & vniuersaliter appetitu non est opus ista determinatione, quia ptæuenitur ab ipsa appetitiua potentia

In isto art. q. 50. ar. 2.

Lib. 2. poste. tex. vt. ar ca. mediū tom. 2.

tentia, quoniam eius officium, imo natura est inclinatio in obiectum proprium, nihil enim aliud est appetitus quā inclinatio, ideo in potētiis appetitiuis nō est inchoatio naturalis habitus, ac per hoc nullus est in eis naturalis habitus, in apprehensiuis autem sic. Et sic omnia consonant, quoniam affirmatio & negatio non cadunt super idem, affirmatur enim de habitu naturali absolutè, quod eius est inclinare ad propria obiecta, & negatur quòd hoc conuenire possit habitui in appetitu, quia hoc conuenit ipsi appetitui: & sic à negatione officij ipsius habitus naturalis proceditur ad negationem ipsius habitus naturalis in appetitu. nec contradicit suprādictis, quoniam hic cōparans potentias appetitiuas ad propria obiecta negat habitus, q̄ etiam tunc dixitibi vero comparans potentiam ad speciale seu determinata obiecta sub obiecto communi posuit habitus inclinantes ad illa prompitè, faciliter, &c. quæ duo in nullo dissonant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ obiectio illa procedit de natura secūdū quòd diuiditur contra rationem & voluntatem cùm tamen ipsa ratio & voluntas ad naturam hominis pertineant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid etiam naturaliter pōt superaddi potentiæ, quod tamen ad ipsam potentiam per tinere non potest, sicut in Angelis nō potest pertinere ad ipsam potentiam intellectiuam, quòd sit per se cognoscitiua omniū, quia oporteret, quòd esset actus omniū, quod solius Dei est, id enim quo aliquid cognoscitur, oportet esse actualem similitudinem eius quod cognoscitur. vnde sequeretur, si potentia Angeli per seipsam cognosceret omnia, q̄ esset similitudo & actus omnium. vnde oportet quòd superaddantur potentiæ intellectiuæ ipsius aliquæ species intelligibiles, quæ sint similitudines rerum intellectarum: quia per se participationem diuinæ sapientiæ, & non per essentiam propriam possunt intellectus eorū esse actu ea, quæ intelligunt. Et sic patet, quòd nō omne id quod pertinet ad habitum naturalem, potest ad potentiam pertinere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura nō æqualiter se habet ad causandas omnes diuersitates habituum: quia quidam possunt causari à natura, quidam non, vt suprà dictum est,* & ideo non sequitur si aliqui sint habitus naturales, quòd omnes sint naturales.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliquis habitus causetur ex actibus.

SECVNDVM sic procedi-
Infrà q. 63 ar. 3. Et mal. q. 3 artic. 3. ad 4. & 6. Et veri. q. 1 ar. 9 & 10. & ver. 13. ad 13. q. 63 ar. 2. tur. Videtur quòd nullus habitus possit ex actu causari. Habitus enim est qualitas quædā, vt suprà dictum est.* Omnis autem qualitas causatur in aliquo subiecto, inquantum est alicuius receptiuum. cum igitur agens ex hoc quòd agit, non recipiat aliquid, sed magis ex se emittat, videtur q̄ non possit aliquis habitus in agente ex propriis actibus generari.

2 ¶ Præterea, Illud in quo causatur aliqua qualitas, mouetur ad qualitatē illā (sicut patet in re calefacta vel infrigidata) q̄d aūt producit actum causantē, qualitatē mouet: vt patet de calefaciēte vel infrigidante. si igitur in aliquo causaretē habitus per actum suiipsius, sequeretur quòd idē effet moūs & motum, agens & patiens: quod est impossibile, vt dicit in 6. Physi.*

3 ¶ Præterea, Effectus nō potest esse nobilior sua causa: sed habitus est nobilior quam actus præcedēs habitum: quod patet ex hoc quòd nobiliores actus reddit. Ergo habitus non potest causari ab actu præcedente habitum.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 2. Ethic.* docet habitus virtutum & vitiorum ex actibus causari.

Cap. 1. & 2 to. 5.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd in agente quandoque est solum actiuum principium sui actus sicut in igne est solum principium actiuum calefaciendi, & in tali agente non potest aliquis habitus causari ex proprio actu. & inde est, quòd res naturales non possunt aliquid consuescere vel dissuescere, vt dicitur in 2. Ethi.* Inuenitur autem aliquod agens, in quo est principiū actiuum & passiuū sui actus: sicut patet in actibus humanis. nā actus appetitiuæ virtutis procedunt à vi appetitiua, secundum quod mouetur à vi apprehensiua repræsentante obiectū. & vlterius vis intellectiua ex̄m quod ratiocinatur de conclusionibus, habet sicut principium actiuum propositionem

Princ. lib. tom. 5.

per se notam. Vnde ex talibus actibus possunt in agentibus aliqui habitus causari, non quidem quantum ad primum actiuum principium, sed quantum ad principium actus, quod mouet motum: nam omne quod patitur & mouetur ab alio, disponitur per actum agentis. Vnde ex multiplicatis actibus generatur quædā qualitas in potentia passiua & mota, quæ nominatur habitus: sicut habitus virtutum moralium causantur in appetitiuis potentiis secundum quod mouentur à ratione: & habitus scientiarum causantur in intellectu, secundum quod mouetur à primis propositionibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ agens inquantum est agens, non recipit aliquid, sed inquantum agit motum ab alio, sic recipit aliquid à mouente: & sic causatur habitus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd idem secundum idem non potest esse mouens & motum: nihil autem prohibet idem à seipso moueri secundum diuersa: vt in 8. Physic.* probatur.

Tex. 58. 60.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus præcedens habitum, inquantum procedit à principio actiuo, procedit à nobiliori principio, quam sit habitus generatus: sicut ipsa ratio est nobilius principium, quàm sit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actum consuetudinis generatus: & intellectus principiorum est nobilius principium, quàm scientia conclusionum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum per vnum actum possit generari habitus.

Infrà q. 51 ar. 4. cor. & dist. 17. quæst. 1. ar. 2. ad 3. & ver q. 1. ar. 9. ad 13. & 15.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ per vnum actum possit habitus generari. Demōstratio enim actus rationis est, sed per vnam demonstrationem causatur scientia, quæ est habitus conclusionis vnius. Ergo habitus potest causari ex vno actu.

2 ¶ Præterea, Sicut contingit actus crescere per multiplicationem: ita cōtingit actum crescere per intētionem. sed multiplicatis actibus, generatur habitus: ergo etiam si multum intendatur vnus actus poterit esse causa generatiua habit*.

3 ¶ Præterea, Sanitas & ægritudo sint habitus quidam: sed ex vno actu contingit hominem vel sanari vel infirmari. Ergo vnus actus potest habitum causare.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Ethic.* quòd vna hirundo vel non facit, nec vna dies, ita vtique nec beatū, nec felicem vna dies, nec paucum tempus. sed beatitudo est operatio secūdum habitum perfectæ virtutis, vt dicitur in 1. Ethic.* Ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus, non causatur per vnum actum.

Ca. 7. & 8. & 10. & ca 13 to. 5. Ar. præce.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut iam dictum est,* habitus per actum generatur, inquantum potentia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autem quòd aliqua qualitas causetur in passiuo, oportet, quòd actiuum totaliter vincat passiuum. vnde videmus, quòd quia ignis non potest totaliter vincere suum combustibile, non statim inflammat ipsum, sed paulatim abiicit contrarias dispositiones, vt sic totaliter vincens ipsum, similitudinem suam ipsi imprimat. Manifestum est autem, quòd principium actiuum, quod est ratio, non totaliter potest superuincere appetitiuam potentiam in vno actu, eo quod appetitiua potentia se habet diuersimode & ad multa iudicatur autem per rationem in actu vno aliquid appetēdum secundum determinatas rationes & circunstantias. vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem vt in pluribus per modū naturæ: quod pertinet ad habitum virtutis. & ideo habitus virtutis non potest causari per vnum actum, sed per multos. In apprehensiuis autem potentiis considerandum est quòd duplex est passiuum: vnum quidem ipse intellectus passibilis, aliud autē intellectus, quem vocat Aristote.* passiuū

Lib. 3. de anima. tex. 20. to. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum quartum.*

IN responsione ad tertiam quarti articuli, omisso tertio, aduerte quòd quum duorum ordinum sunt infusi habitus, quidam scilicet per accidens, & quidam per se infusi. illi nanque habitus qui possunt ex nostris actibus aut natura acquiri, sunt per accidens infusi: accidit enim eis infundi. Et isti sunt eiusdem rationis specialissimæ, quando infunduntur cum acquisitis. Geometria enim infusa & acquisita eiusdem sunt speciei, sicut oculi dati cæco nato, & oculi aliorum, & de istis in corpore dicitur, quòd infunduntur, quia Deus producit quandoque effectus causarum secundarum absque ipsis. Illi vero habitus qui sola infusione fieri possunt sunt per se infusi, eo quòd non accidit actioni eorum præfusio, imo ipsam per se sibi vendicant, & isti sunt habitus essentialiter supernaturales, vt in principio corporis articuli dicitur, & de vtrisque verificatur hic responsio ad tertium, quòd actus procedentes ex habitu infuso non causant aliquem habitum, sed confirmant præexistentem. Et in promptu causa est, de per se infusis quidem, quia improducibiles sunt nisi per infusionem, ac per hoc ex actibus nostris, de per accidens verò infusis, quia duo accidentia eiusdem speciei sunt incompossibilia in eodem.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum primum.*

IN articulo primo quæstio. quinquagesimæ secundæ, multa sunt dubia dilucidanda cum Dei gratia, est in primis dubium circa sensum distinctionis nitur ad finē excedentē facultatē humanæ naturæ: q̄ est vltima & perfecta homi nis beatitudo, vt supra dictum est.* Et qa habitus oportet esse ꝓportionatos ei ad quod homo disponitur ſm ipsos: ideo ne cesse est q̄ etiā habitus ad huiusmodi finē disponentes excedant facultatē humanæ naturæ: vñ tales habitus nunquā possunt homini inesse nisi ex infusione diuina, sicut est de omnibus gratuitis virtutibus. Alia ratio est: qa Deus pōt ꝓducere effectus causarū secūdarum absque ipsis causis secūdis, vt in primo dictū est.* Sicut igitur q̄nque ad ostensionem suæ virtutis producit sanitatem absque natura li causa, quę tñ per naturā posset causari, ita etiā q̄nque ad ostendendam suā virtutē infundit homini illos habitus, qui naturali virtute possunt causari: sicut Adæto, vt litera innuere

videtur, & implicat cō- tradictionem, vt Autor dicit in 2. 2. qō. 2. articulo 4 ad 3. quoniam si participatio formæ in subiecto intenditur, ipsa quoque subsistantia formæ intenditur, vt ibi dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obscuritatem in hac re facit ly secundum quod, dupliciter enim sumi potest, primo vt denotat rem denominatam tantum, vt cū dicitur. Socrates est albus secundum dentes. & sic non sumitur in proposito, sic enim implicat contradictoria formam augeri secundum esse in subiecto, & non secundum seipsam, vtrunque enim est actum. Alio modo sumitur vt denotat causam seu radicem, vt cum dicitur, quòd homo secundum quod rationalis est artifex. & hoc modo sumitur in proposito, & est sensus quòd perfectio & augmentum formæ, aut oritur ex ipsa natura specifica formæ, aut ex participatione eius in subiecto. ita quòd vtraque perfectio & vtrunque augmentum vbi inuenitur, communiter est formæ, & subiecto, vt habet formam. Differentia autē est in causa originis, vel clare habes infectius q. 53. artic. 2. ad 2. de diminutione, de qua idem est quod de augmento iudicium.

¶ Circa illam propositionem, illud, secundum quod sortitur aliquid speciem, oportet esse indiuisibile, in eodem corpore articuli subiunctum, dubium occurrit, de qua indiuisibilitate est sermo. Aut enim est sermo de indiuisibilitate omnimoda, & hoc non, quia constat quandoque esse diuisibile virtualiter & materialiter, aut de indiuisibilitate formali, & hoc licet sit verum, non tamen est ad propositum, quoniam loquimur de augmento, quod stat eum indiuisibilitate formali, aut de indiuisibilitate materiali, vocando omnem diuisionem siue quantitatiuam, siue gradualem, siue quomodolibet absque varietate specifica materialem & hoc esset ad propositum, sed est falsum, quia cum multæ species suscipientes magis & minus sint simplices, vt calor & albedo, non potest intelligi vt calor diuidatur secundum magis & minus, & ab eius differentia non intenda tur & remittatur, sicut ipse calor.

Ad hoc dicitur, quòd propie loquendo, sermo est de indiuisibili-

Infrà qu. 66. artic. 1. & 2. 6or. & vers. q. 1. artic. 11. & 96. 1 ar. fin. 4. 88 10. Ethi. lib. 3.

Tex. 10. 1e. 3.

Li. 1. Phys. tex. 11 60. 2. Tex. 17. & 18 sex.

Tex. 15. & 17 sex. 2.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ hoc quod Deus in omnibus operatur secundū modum eorum, nō excludit quin Deus quæ dam operetur, quæ natura operari non potest: sed ex hoc sequitur, quòd nihil operatur contra id quod naturæ conuenit.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ actus ꝺ qui producuntur ex habitu infuso, non causant aliquem habitum: sed confirmant habitum præexistentē: sicut medicinalia remedia adhibita homini sano per naturam, non causant aliquam sanitatem, sed sanitatem prius habitam corroborant.

D. 19. 4. 6, 108.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA SECVNDA De augmento habituum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de augmento habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum habitus augeantur.

¶ Secundò, vtrum augeantur per additionem.

¶ Tertiò, vtrum quilibet actus augeat habitum.

ARTICVLVS I.

¶ Verum habitus augeantur.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd habitus augeri non possint. Augmē tum enim est circa quantitatem: vt dicitur in 5. Phys.* sed habitus non sunt in genere quantitatis, sed in genere qualitatis. Ergo circa eos augmentum esse non potest.

2 ¶ Præterea, Habitus est perfectio quædam: vt dicitur in 7. Physi. *sed perfectio cum importet finem & terminum, non videtur posse recipere magis & minus. Ergo habitus augeri non potest.

3 ¶ Præterea, In his quæ recipiunt magis & minus, contingit esse alterationem: alterari enim dicitur quod de minus calido fit magis calidum: sed in habitibus nō est alteratio: vt probatur in 7. Physi.* Ergo habitus augeri non possunt.

¶ SED CONTRA est quod fides est quidam habitus, & tamen augetur, vnde Discipuli Domino dicunt. Domine adauge nobis fidem, vt habetur Luc. 7. Ergo habitus augentur.

¶ RESPONDEO dicendum q̄ augmētū, sicut & alia, ad quātitatē per tinētia, à quātitatibus corporalib⁹ ad res spirituales & intellectuales trāsferūtur, propter connaturalitatē intellectus nostri ad res corporales, quæ sub imaginatione cadūt. Dicitur aūt in quantitatibus corporeis aliquid magnū, secundū quod ad debitam perfectionē quātitatis perducitur. vnde aliqua quātitas reputatur magna in homine, quæ nō reputatur magna in elephāte. vnde & in formicis dicimus aliquid magnum ex hoc, q̄ est perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ nō mole

Cap. 7. 80. 3. & 1. lib. 8. c. 4. ꝓpin. 3.

magna sunt, idē est esse maius, quod melius, vt Aug dicit in 8. de Trinit.* Perfectio autem formæ dupliciter pōt considerari. Vno modo secundum ipsam formā. Alio modo secundum quod subiectum participat formam. Inquantum igitur attenditur perfectio formæ secundū ipsam formā, sic nō dicitur ipsa esse parua vel magna, puta magna, vel parua sanitas, vel scientia. Inquantum vero attenditur perfectio formæ secundum participationē subiecti, dicitur magis & minus, puta magis vel minus albū & sanum. Nō autē ista distinctio procedit ſm hoc, q̄ forma habeat esse præter materiam, aut subiectum: sed quia alia est consideratio eius ſm rationem speciei suæ, & alia secundū quod participatur in subiecto. Secundum hoc igitur circa intensionem & remissionem habituum & formarum, fuerunt quatuor opiniones apud Philosophos: vt Simplicius narrat in commento Prædicamentorū.* Plotinus enim & alii Platonici ponebāt ipsas qualitates & habitus suscipere magis & minus propter hoc, q̄ materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem. Alij verò in cōtrarium ponebāt, quòd ipsæ qualitates & habit⁹ secundum se nō recipiebant magis & minus, sed qualia dicūtur magis & minus secūdum diuersam participationē, puta q̄ iustitia non dicatur magis & minus, sed iustum: & hāc opinionem tāgit Aristo. in Prædicamētis.* Tertia fuit opinio Stoicorū media inter hās, posuerunt enim q̄ aliqui habitus secū dū se recipiunt magis & minus, sicuti artes: quidā autem nō, sicut virtutes. Quarta opinio fuit quorūdā dicentiū, q̄ qualitates & formæ immateriales nō recipiunt magis & minus, materiales aūt recipiūt. Vt igitur huius rei veritas manifesteatur, cōsiderādū est q̄ illud, secundum quod sortitur aliquid speciē, oportet esse fixū, & stās & quasi indiuisibile: quæcūque eīm ad illud attingūt, sub specie cōtinentur: quæcunque aūt recedunt ab illo vel in plus vel in minus pertinent ad alia speciē vel perfectiorē, vel imperfectiorem. vñ Philosophus dicit in 8. Meta.* q̄ species rerū sunt ficut numeri, in quib⁹ additio vel diminutio variat speciē. Si igitur aliqua forma vel quæcūque res ſm seipsam, vel secundū aliquid sui sortiatur rationem speciei, necesse est quòd ſm se cōsiderata habeat determinatā rationem: quæ neque in plus excedere, neq; in min⁹ deficere possit, & huiusmodi sunt calor & albedo: & aliē huiusmodi qualitates, quæ non dicuntur in ordine ad aliud, & multo magis substantia, quæ est per se ens. Illa vero, quæ recipiunt speciem ex aliquo ad quod ordinātur, possunt esse secundum seipsa diuersificari in pl⁹ vel minus, & nihilominus sunt eadē specie propter vnitatem eius, ad quod ordinātur, ex quo recipiūt speciem: sicut motus secundum se est intēsior & remissior & tamen remanet eadē species propter vnitatem termini, ex quo specificatur, & idem potest considerari in sanitate, nam corpus pertingit ad rationem sanitatis, secundum quod habet dispositionem cōuenientem naturæ animalis, cui possunt dispositiones diuersæ conuenientes esse: vñ potest variari dispositio in plus vel minus: & tamen semper remanet sanitatis ratio. vnde Philosophus dicit in 10. Ethic.* quòd sanitas ipsa recipit magis & minus. non enim eadem est commensuratio in omnibus, neque in vno & eodē semper: sed remissa permanet sanitas vsque ad aliquid. huiusmodi aūt diuersæ dispositiones vel cōmensurationes sanitatis se habent secundum excedēs & excessum. vnde si nomen sanitatis esset impositum soli perfectissimæ commensurationi, tūc ipsa sanitas non diceretur maior vel minor. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas vel forma possit secundum seipsam augeri vel minui, & qualiter non.

In 7. Metaph. text. 20. 21. 22. & 23. In 7. Physi. text. 17. In 8. Meta. text. 10. In 10. Ethic. text. 3. In 7. Physi. text. 17. In 8. Meta. text. 10.

¶ Si verò cōsiderem⁹ qualitatē vel formā ſm participationem subiecti: sic etiam in ueniūtur ēdā qualitates & formæ recipere magis & minus, & quædā non. huiusdi aūt diuersitatis causam Simplicius* assignat ex hoc, q̄ substātia secūdū seipsam nō potest recipere magis & minus, quia est ens per se. & ideo omnis forma, quæ subsātialiter participatur in subiecto, caret intensione & remissione. vnde in genere substātiæ nihil dicitur ſm magis & minus. Et quia quantitas propinqua est substātiæ, & figura etiā consequitur quātitatem. inde est q̄ neque etiā in istis dicitur aliquid secundum magis aut min⁹. Vñ Philosophus dicit in 7. Physi.* q̄ cum aliquid accipit formā & figuram, nō dicitur alterari, sed magis fieri. Aliæ vero qualitates, quæ sunt magis distātes à substātia. & cōiunguntur passionib⁹ & actionibus, recipiunt magis & minus secundū participationem subiecti. Potest aūtē & magis explicari huiusmodi diuersitatis ratio. vt em dictū est, * id, à quo aliquid habet speciem, oportet manere fixum. & stans in indiuisibili. duobus igitur modis potest contingere quòd forma non participatur secundum magis & minus: Vno modo quia participans habet speciem secundum ipsam, & inde est q̄ nulla forma substantialis participatur secundum magis & minus: & propter hoc Philosophus dicit in 8. Metaphys.* q̄ sicut numerus nō habet magis neque minus, sic neque substātia quæ est secundū speciē, id est, quā-

Cap. 3 pan. lo post prin. D. 152. Tex. 15. 16. 2. In ista arte. In prædicam. quali. Tex. 10 sex.

cedere possit, plura vel pauciora de ipso attingendo. Calor aūtē nihil præter specificam naturam intrinsecam dicēs, nihil habet vt sic variabile. Et hæc est intentio Authoris de augmento & diminutione formarum secundum se.

¶ Circa augmentum & diminutionē formarum secundum participationem in subiecto, secūdo loco in corpore articuli posita aduerte, q̄ quia susceptio magis & minus, latitudinem quandā importat, idcirco Author ex indiuisibilitate excludēte huiusmodi latitudinē differētiā manifestat inter formas sic augmentabiles, & nō augmētabiles, & dupliciter hoc cōtingit. primo si forma indiuisibiliter se habeat ad subiectū, tunc enim cōstat q̄ participatio eī⁹ latitudinem nō habet, & hoc inuenitur inter omnē formā substātialē, & eius subiectū, & ratio in litera ponitur, quia scilicet specificat subiectū, specificare enim actus est in indiuisibili cōsistens, vt dictū est, & est sermo de specificatiōe subiecti nō in tali, aut tali specie, sed simpliciter, quod solū inuenitur in forma substātiali. cæteræ enim specifi. āt secundū quid. Secundo contingit si de ratione formæ sit indiuisibilitas nō in partes quātitatiuas, sicut numerus & circulus partes habeat, sed in pluta, quorum aliquo adiuncto vel

adempto perfectior aut minus perfecta sit, quod est carere latitudine, & est sermo de forma, non de specificante ipsam: iam enim dictum est quòd omne specificans vt sic, consistit in diuisibili, nunc autem dicimus, quòd non omnis forma consistit in diuisibili, sed quædam sic, vt species figurarum & numerorum, & quædam non, vt multæ qualitates primæ & tertiæ specie, calori enim adempto aliquo gradu suæ latitudinis remissior est & appositò intensior est, circulus autem quocunque variato, aut non remanet circulus, aut æque, & sic habes & quære quædam formæ secundum suas specificas naturas augentur, & quædam non, & hoc propter antiquos, & quære quædam formæ suscipiunt magis & minus vt respiciunt subiectum, & quædam non.

¶ Circa rationem assignatam in eodem primo articulo. q. 52. quære quædam formæ vt *In prædic. qualit. to. 1* participabiles in subiecto, suscipiunt magis & minus, & quædam non, dubium duplex restat, primò de speciebus quantitatis continuæ infrà latitudinem continui, scilicet linea, superficie, & corpore, hæc enim in litera non tradantur nisi vt induunt *Tex. 17 & 18.* discreti rationem, puta bicubiti, tricubiti &c. Et tamen hæ neque specificant, neque indiuisibilitatem de sua ratione sortiuntur, & consequenter suscipere deberent magis & minus, si ratio literæ esset sufficiens. constat autem quòd non suscipiunt magis & minus. Secundò de naturalibus potentiis quæ ponuntur in secunda specie *q. 65.* qualitatis, vt intellectus, voluntas, concupiscibilis, &c. Quæ etiam sunt absque magis & minus, & tamen nec specificant, nec indiuisibilitatem habent.

¶ Ad primum ex duplici capite dici potest. Primò, q̃ huiusmodi quãtitates computatæ sunt cum formis specificantibus, quo ad hoc propter earum propinquitatem ad substantiam à Simplicio, vt patet in litera. Et propterea Author cum dictum Simplicij non refutauerit, sed explanauerit, & ampliauerit, in illa computatione eas dimisit, quæ ille posuit, & dum hoc conatus est ex sua explicatione de eisdem sub alia ratione reddere rationem. Secundò, quòd subiectum præsentis discussionis est forma non essentialiter quanta quantitate molis, vt in principio corporis articu. innuitur, quoniam magnitudo formarum, de qua est quæstio, circa quam est augmentum & diminutio, quę vocatur intensio & remissio, distinguitur in litera contra magnitudinem quãtitatis molis, & sic quantitas molis tanquam habens alte tius generis magnitudinem & augmentum & diminutionem extra præsentem disputationem à principio artic. remansit. Erit ergo secundum hoc ratio literæ de formis non essentialiter quantis quantitate molis, quare quædam suscipiunt magis & minus, & quædam non, & meritò, quia de istis est dubium. Illa enim constat non suscipere magis & minus, nec obstat q̃ Author etiam ad quantitatis continuæ species aliquas sermonem extenderit, quoniam hoc ad perfectionem spectat doctrinæ, &c.

¶ Ad secundũ dicitur, quòd naturales potentiæ, quæ consequuntur immutabiliter substantias, cũ formis specificantibus connumerantur. vnde hoc nihil obstat, dico autẽ immutabiliter, quia si aliquæ cõsequerentur mutabiliter, vt durũ · molle, nihil prohiber, eas suscipere magis & minus. Alterationẽ enim facta fiet magis molle aut minus, & sic vniuersalis regula videtur stare in formis absolutis. respectiuè enim absolutarum naturas consequuntur, & secundum eas suscipiunt, vel non suscipiunt, magis & minus, duplum enim non suscipit magis & minus, simile autem suscipit magis & minus, quia qualitas suscipit magis & minus, &c.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

vel secundum vires sensitiuas apprehensiuas, sequitur alteratio secundum scientiã & virtutes, vt dicitur in 7. Phys.*

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum habitus augeantur per additionem.*

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur quòd augmentũ habituum fiat per additionem. nomen enim augmẽti, vt dictũ est, * quantitatibus corporalibus transfertur ad formas: sed in quantitatib⁹ corporalibus non fit augmentũ sine additione. vñ in 1. de generatione,* dicitur q̃ augmentum est præexistenti magnitudini additamentum. Ergo & in habitibus nõ non fit augmentum nisi per additionem. 2 ¶ Præterea, Habitus nõ augetur nisi aliquo agente. sed omne agens aliquid facit in subiecto patiente: sicut calefaciens facit calorem in ipso calefacto. Ergo nõ põt esse augmentum nisi aliqua additio. 3 ¶ Præterea, Sicut id quod nõ est albũ, est in potentia ad album, ita id quod est minus album est in potentia ad magis album: sed id quod non est album, non fit album nisi per aduentum albedinis: ergo id quod est minus album, non fit magis album, nisi per aliquam aliam albedinem superuenientem.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 4. Phæsi.* Ex calido fit magis calidum, nullo facto in materia calido, quod nõ esset calium qũ erat minus calidum. Ergo pari ratione nec in aliis formis, quæ augentur, est aliqua additio.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd huj⁹ quæstionis solutio dependet ex præmissa. dictũ est em suprà,* quòd augmentum & diminutio in formis, quæ intendũ tur & remittuntur, accidit vno modo nõ ex parte ipsius formæ ſm se consideratæ, sed ex diuersa paticipatione subiecti. & ideo huiusmodi augmentum habituum & aliarum formarum non fit per additionem formæ ad formã, sed fit p hoc, quòd subiectum magis vel minus perfectè participat vnam & eandem formam, & sicut per agens, quod est actu, fit aliq̃ actu ca lidũ quasi de nouo incipiens participare formã: nõ quòd fiat ipsa forma, vt probatur. 7. Meta. * ita per actionem intensam ipsius agentis efficitur magis calidum: tãquã perfectius participans formã, nõ tãquam formæ aliquid addatur. si enim per additionem intelligeret huiusmodi augmentum in formis, hoc non posset esse nisi vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti, si autem ex parte ipsius formæ, iã dictũ est, * q̃ talis additio vel subtractio speciẽ variaret, sicut variatur species coloris, qñ de pallido fit albũ. Si vero huiusmodi additio ſtelligat ex parte subiecti, te formæ intẽdit varietatem specificã: quoniam vtitur hoc termino sicut in articulo præcedẽte. Sed sciendum est, quòd quia formæ accidentales intensibiles & remissibiles non distinguuntur nisi aut formaliter aut materialiter, & distinctio specifica ex forma est, & materialis autem ex subiecto, ideo Author per illã distinctionem nõ intendit aliã quàm cõsuetam, scilicet aut additio est specifice differẽtis, aut numeraliter, nec datur secundus modus, quo niã additio gradus ad gradũ intelligitur gradus numeraliter distincti, vt tradãto secundũ dubium, clarius patebit, quomodo autẽ licuerit additionẽ numeralẽ solũ secundum additionẽ subiecti exercere, in secũdo dicetur dubio.

¶ Ad euidentiã secũdæ ambiguitatis sciendũ est, q̃ tribus modis põt quis maginari additionẽ gradus ad gradũ in qualitatib⁹, primò, vt grad² aliquis præ existẽs secũdũ rẽ actu in aliquo adiũgatur formæ existẽti in aliquo gradu, nõ in summo, sicut quãtitas alimẽti additur animali, q̃ augetur, secũdò, vt gradus aliquis præexistẽs nõ secũdũ rẽ, sed secũdũ intellectũ & potẽtiã actiuã de foris apponatur formæ, nõ in summo, sicut aeri illuminato vna cãdela addit⁹ aliud lumẽ ex alia cãdela postmodũ, & fit magis illuminat⁹, tertiò, vt gradus aliq̃s præexistẽs ſ potẽtia subiecti educãt de ei⁹ potẽtia, & addat² pexistẽti, sicut cũ forma educitur de potẽtia subiecti, additur subiecto ṕter hos modos

IN articulo secũdo eiusdem quæstio. dubia duo sunt. primum est circa distinctionem factam in litera, scilicet quòd ſ intensio in formis intelligitur per additionem, hoc non potest esse nisi dupliciter scilicet vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti, &c. Est enim distinctio hæc secundum sensum literæ intellecta insufficiens, quoniam secundum literam additio ex parte formæ nihil aliud significat quam additionem specificam. Constat autem quòd præter additionem specificam & ex parte subiecti datur tertius modus additionis, scilicet gradus ad gradum, qui in litera omittitur, & in proposito ponitur à dicentibus, quòd intensio & remissio fit per additionem gradus ad gradum, vel remotionẽ gradus à gradu, insufficiens ergo videtur distinctio.

¶ Secundum dubium valde arduum, & non fuit cum Diui Thomæ adiutorio solubile est de efficacia huius processus ad excludendum, intensionem formarum non fieri per additionem gradus ad gradum: ratio enim in litera directè posita contra additionem non videtur locum habere in istis gradibus, quoniam nec distinguuntur specie nec subiecto. Et augetur dubitatio, quia aut Author intendit excludere opinionem dicẽtem, quòd intensio sit per additionem gradus ad gradum, aut non, si non, contra quos ergo disputat? Et rursus diminutè tractat materiam hanc, omittendo hanc principalem difficultatem, Si sic, cum talis opinio nõ ponat additionem secũdum speciem nec secũdum subiectum, sed secundum generationem noui gradus, quomodo ex his excluditur.

¶ Ad primum dubiũ facile respondetur, dicendo, q̃ distinctio est sufficiens, & q̃ verũ est, quòd per augmentum ex parte hoc non posset esse nisi vel quia aliqua pars subiecti recipit formam, quam prius nõ habebat: vt si dicatur frigus ereſcere in homine, qui prius frigebat in vna parte, quando iã in pluribus partibus friget: vel quia aliquod aliud subiectũ additur participans eandem formam. sicut ſi calidum adiungatur calido, vel album albo: sed ſm vtrũque istorum duorum modorum non dicitur aliquid magis album, vel calidum, sed maius: sed quia quædam accidentia augentur ſm seipsa, vt suprà dictum est:* in quibusdam eorũ geri potest augmentum per additionem. augetur enim motus per hoc, quòd ei aliquid additur vel ſm tempus in quo est, vel ſm viam, per quam est: & tamen manet eadem species propter vnitatem termini. augetur etiam nihilominus motus per intensionem secundum participationem subiecti, inquantum scilicet idem motus põt magis vel minus expeditè, aut promptè fieri. Similiter etiam & scientia potest augeri secundum seipsam per additionẽ, sicut cũ aliquis plures conclusiones geometriæ addiſcit, augetur in eo habitus eiusdem scientiæ secundum speciem. Augetur nihilominus scientia in aliquo secundum participationem subiecti per intensionẽ: prout scilicet expeditus & clarius vnus homo se habet alio in eisdem conclusionibus considerandis. In habitibus autem corporalibus non multum videtur fieri augmentum per additionem, quia non dicitur animal ſanum ſimpliciter, aut pulchrum nisi ſm omnes partes suas sit tale: quòd autem ad perfectiorem commensurationem perducatur, hoc cõtingit ſm transmutationem ſimplicium

Arg. prac.

Infrà q. 66. ar. 1. & 2. & veri. q. 1. art. 12. & q. 5. art. 3. Et 10. Eth. lib. 3. Artic. 1. lib. 1. de gener. tex. 31. tom. 2.

Artic. 2. huius q.

Tex. 33, 50.

Arti. præced.

nescio alium, qui ad istos non reducatur. Sciendum est deinde, q̃ quia additio non potest intelligi, vt S. Thom. in 2. 2. q. 22. dicit absque intellectu duorum scilicet eius qui additur, & eius quod additur, qualitas autem sine distinctione fingi nequi oportet omnem opinionem ponentem intensionem fieri per additionem, distinctionem horum duorũ proponere vel in re, vel secũm imaginationem: quamtis additione facta, possit fieri ex vtroque vnũ, vt patet: nec te lateat q̃ idem est iudicũ de additione magis ad minus, & additione gradus ad gradum, & formæ ad formam in eadem specie, vt patet in lumine: est enim aer prius ex candela lucente, vt duo illuminatus. verb. gra. vt duo. Et ſi apponatur alia candela æquè virtutis & c. erit illuminatus vt quatuor: vt patet ex hoc quòd melius ibi legimus: & vniuersaliter videmus, q̃ nõ esset, ſi esset factum lumẽ maius extensiue, puta plura lumina & non maius extẽſiue. Et ita cõstat, q̃ aliud numero lumen fieret, ſi subiectum occupatum non inueniretur. Et propterea Author loquens de additione formæ ad formam eiusdem speciei, loquitur etiam de additione gradus ad gradũ: gradus enim caloris vt duo, calor quidem est: & sic de aliis. examinando igitur modos imaginatos additionis in formis videam⁹ quomodo additionis ratio & veritas inueniatur. In primo modo additionis ratio vere saluatur, sed nulla veritas: est enim impossibile q̃ gradus existens addatur existenti, nisi subiectũ subiecto addatur. Et tunc nõ fieret magis, sed maius, vel accidẽs migraret de subiecto in subiectum: quòd est impossibile. In secundo modo ratio additionis apparenter saluatur. est enim in eo nõ additio sed additionis modus quidam, vt apparet, tum ex eo, quòd de foris venit secundum veritatem, vt in formarum infusarum intentione, vel secundum æſtimationẽm, vt in lumine: tum ex eo, quòd id quod de foris venit, intelligitur vt quoddam individuum eiusdẽm speciei, non quod est, sed quod esset ſi seorsum fieret. & sic saluatur quodammodo distinctio numeralis eius quod additur ad id cui additur, veritas autem deficit: tum quoniam nulla forma naturalis intensibilis venit de foris nisi apud ponentes formas creari, licet quo ad formas supernaturales, charitatem scilicet, & huiusmodi verificetur aduentus de foris: sed præsens sermo est communis: tum quoniam non est etiam hoc vera additio nisi secundum extraneã: prout scilicet agens additur agenti: vt Author in 2.q. 2. art. 5. ad 2. dicit, & hæc etiam additio est per accidens: quia plura lucentia aut calefacientia concurrunt in vi vnius totalis agentis. In tertio autem additionis ratio eo solo modo apparet quo quicquid noui quomodolibet ad genitum antiquo aduenire dicimus: sed veritas est, q̃ ibi nulla est additio nec quo ad fieri, nec quo ad factum esse: non quo ad fieri, quia nõ additio est, sed eductio: nec quo ad factum esse, quia non saluatur distinctio inter additum, & cui additur, sicut inter formam in facto esse & materiam. Ad cuius clariorem notitiam scito, q̃ additio per eductionem de potentia subiecti gradus ad gradum per intensionem in formis, dupliciter æstimari potest. primò. q̃ se habeant gradus adinuicem, sicut vnitas superueniens vnitati in numeris non quo ad discretionem, sed quo ad additionem, & hanc phantasiam sequi videntur ponentes formas intendi per additionem gradus ad gradum, æstimant enim formam cõpatientem multos eiusdem speciei gradus aduenientes, & recedentes, ac ſi fingeremus q̃ numerus aliquis inuariatus ſcũm substantiam perderet & acquireret diuersas vnitates, continuas tñ: & hoc reputatur chimæra. vnde secũdo q̃stimatur q̃ ipsa simplex essentia formæ perfectior fit in hoc ipso, q̃ subiectum sibi magis subiicit formaliter: & hoc est ipsam intendi: & quanto magis hoc habet, tanto est magis intensa. Et propterea dicere oportet loquendo de intensione formæ vt corporaliter respicit subiectũ, q̃ semper q̃ſi est intentior, sit perfectior ſcm essentiã & esse & inesse in subiecto, & econuerſo. Nec aliqua ibi interuenit corruptio, sed sola oſum, prædictorum augmentatio. Ergo Tho. de additione formaliter iuxta Physicum morem tractans primum modum, qui solus additionem formalem præfert, distinxit contra alios duos, quos & pro vnico cõputauit: quia quo ad intrinseca in hoc proposito nõ differunt: & quodammodo distinctionis eorum meminit in 2. 2. in loco allegato & illum semper improbauit: imo in 1. sent. dist. 17. dicit se non posse illum intelligere formaliter: & hos aũt seu hunc firmauit, & hinc quidem: quia tractat in cõi, primo ex cõibus, quia forma non fit, sed compositum: additio enim nõ nulla esset si forma fieret. secundò, ex propriis additionis: quia scilicet additum distinguitur, &c. vt patet in litera. & per hæc pater solutio ad obiecta. & tu qui graduum additione veteris disputando, si hãc expreſſurus dicis sententiã à lapſu solo linguæ cohibẽdus reſtas, &c.

¶ Circa eandem difficultatẽ de intensione & remissione formarum in eodem

secundo art. 52. quæst. dubiũ adhuc occurrit ex Scoto in vltima quæst. 17. distinctionis primi senten. Ipse ſiquidem non solus, vt opinor, sensum non intentum à diuo Thoma sic impugnauit, vt in aliquo sentiat secũm rem: duo enim creduntur affirmari. primum est, q̃ formę intendantur proprie & remittantur tantũ secundum habitudinem ad subiectum. secundum est, q̃ res illa quæ est forma, quoniam intenditur & remittitur, nihil sui reale absolutũ acquirit, aut perdit, sed solum aliquid in ordine ad subiectum. Et vtrun- *q. 66. art. 2.* que Scot. impugnat. Secundum veritatem aũt est secundum dictum non est S. Thom. sed contra ipsum, vt ex supradictis patet. vnde non oportet respondere obiectis cõtra illud. Primum verò dictum est tum à diuo *Tex. 41. 50.* Thoma est, nec est mirũ, quòd impugnetur à Scoto: quoniam discordauit à principio: diuus enim Tho. posuit formas, habere quisquid habent aut ex ratione formali, ſ. specifica, aut ex subiecto, seu materia: ita quòd quicquid materiale, id est, non specificum est in eis, ex materia posuit, ille autem nõ. Et propter le Author latitudinem formæ secundum magis & minus, cum infra specié sit: materialẽque aliquid id sit in specie: ad subiectum reduxit, sicut & cætera materialia & indiuidualia. Scotus aũt sequens suas proprietates indiuiduales, vult, q̃ *4. dist. 12. q. 2. ar. 1. q. 1. ad 2.* si per impossibile forma ita abstraheretur à subiecto, quòd nec etiam aptitudinaliter respiceret subiectum, suſcipe- *q. 51. art. 2.* ret magis & minus: ita q̃ hoc nec conuenit formæ in ordine ad subiectũ, nec oritur quo quomodo ex subiecto: sicut quantitas molis, ſi per impossibile nõ haberet inclinationem ad subiectũ, adhuc esset maior vel minor: probat aũt hoc ſi contraria in summo sui incompossibilitatis: remiſſa vero compossibilitatis: ergo impossibilitas formarum cõsurgit ex gradibus: ergo gradus cõueniunt formis priusquã respiciant subiecta. prima consequentia est per se nota: secunda probatur, quia prior deest incõpossibilitas formarum in se, q̃ ſit earum in subiecto recipiente: quia enim sibiin uicem repugnãt, iõ non possunt recipiin eodem, & nõ econuerſo: ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur primò, quod antecedens est falsum, loquendo vt loquimur de contrariis. formaliter nõ virtualiter inuentis, vt in medio: & secundum se non secundum extrinseca: puta animam vel cælum, vel formam mixti: contraria enim cum ex specifica differentia contraria sint; vt patet 10. Metaphy. per hoc idem sunt incõpossibilia in eodem, vt patet ibidem. vnde Aristo. oẽs conditiones cõtrariorum, inter quas est incompossibilitas in eodem reducit ad perfectam differentiam, vt patet ibi. cõtraria ergo in quocunque sunt gradu, contraria sunt & incompossibilia in eodem, & alterum contra alterum pugnat: quòd autem in mixtis maneant remiſſa, hoc facit forma mixti continens: & nihilominus mutuo contra se nituntur remiſſa sicut in ſommo proportionaliter. Dicitur secundo, q̃ dato, aut tecedente, prima consequentia non valet: quia impossibilitas formarum poneretur duplex vna ex contrarietate: & hæc conuenit formis secundum se ex specificis naturis, & hæc non consurgit ex gradibus, sed abſtrahit ab eis: sicut & ipsa forma & hæc incompossibilitas est prior in formis secundum se, quàm in subiecto: quæ tñ nihil facit ad arguentem, altera ex gradibus, & hæc conuenit formis ex illo respectu ad subiectum, ex quo conuenit eis latitudo. In litera autem patet, quòd formæ, de quarũ ratione non est indiuisibilitas, participabiles à subiectis absque specificatione eorum habent latitudinem. Vnde neque latitudo neque gradus neque incompossibilitas consurgens ex eis est prior quàm ſit talis participabilitas formæ in subiecto, & cum dicitur, q̃ ista incompossibilitas est prior in ter formas inter se, quàm in subiecto, respondetur q̃ hic est sophiſma à b vna habitudine ad subiectum ad omnes seu à negatione prioritatis in vna, ad negationem prioritatis in omnibus. Aliud est enim dicere, q̃ incompossibilitas ista formarum sit prior in se, quàm incompossibilitas in subiecto. Aliud est dicere q̃ incompossibilitas formarum in se ſit prior omni respectu ad subiectum, quia est posterior participabilitate tali formarum in subiecto, ex qua consurgit incompossibilitas secundum gradus in formis in se, & in subiecto.

¶ Ad exemplum autem Scoti de quantitate molis dicitur, quòd quantitati conuenit esse maiorem & minorem in eadem specie, non ex hoc quòd est participabilis à subiecto, & ideo non est ſimile. sed ex hoc ipso, quia participat naturam materiæ. vnde ſi auferatur ab ea id quod habet ex hoc, quòd participat naturam materię, neque indiuiduum secundum se nec maius nec minus haberet, &c.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN artic. tertio, eiusdem quæstionis quinquagesimæ secundæ, nihil scribendum occurrit, nisi pro nouitiis quòd sicut aute genitum habitũ in anima prout anima intensiori actu generate ipsum, ita post genitum potest intensiori

Universidad de Deusto
Biblioteca

sa. 1. & 2. to. 5. fiori actu quam si ille etiam ad quem se extendit præiens habitus augere eundem, eodem modo existens principio actuo sui. Insuper quam prius visus fuerit. ex hac namque parte habet vim augmentatiuam vnde habet generatiuam quadam ad augendum. Non nihil operetur iam inchoatus habitus, non ea ratione, quia nihil prohibet augere aliquid seipsum, vt patet ex secundo de anima: quoniam hoc de augmento proprie sumpto dicitur. hoc autem de quo loquimur augmẽtum metaphorice dicitur augmentum proprie vero est motus intensionis, sed ea potius ratione, quia actus elicitus ab habitu inchoato, & subiectum disponit præparans ipsum ad perfectius fortiendum habitum: & perfectior est, cum ex tota virtute habitus procedit, ita vt ad perfectionem maiorem deducere possit habitum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

IN quæstione quinquagesimatertia ad uertē ex primo articulo, quòd apud authorem idem est iudicium de speciebus intelligibilibus & habitibus principiorum, quo ad corruptibilitatem & incorruptibilitatem: & non est idem iudicium de prædictis ex habitu scientiæ & virtutum, & causa est vt patet in litera: quia illa sunt à solo intellectu agente, ista vero ab aliis causis habentibus contraria. neque enim phantasmata ex parte causæ comparanda censuit: qui aliàs docuit non causam, sed materiam causæ esse ea quæ sunt in parte sensitiua, ad ea quæ sunt intellectus: propter quod etiam hic ex parte subiecti posuit hoc secundarium subiectum, ipsa vocans, quæ tu celsi ingenij non pertransibis ieiunus. Aduerte quoque ex eodem articulo, quod hinc expresse pluries habes, vnde habitum scientiæ in nobis non esse species intelligibiles accipias: illæ enim & singulæ & omnes earent contrariis, scientia autem non: vt in litera dicitur. Aduerte tertio ex secundo articulo, quòd Author vndique affluens propriis rationibus, non solum ad naturam rei reddit rationem intensionis & remissionis, sed ad res sic significatas, puta concrete vel abstractè ex eadem radice descendit.

2.q.8.ar. 1. cor.

cap 2. to 5.

cap 1. & 2. to 5.

Tex. 25. to 2. q 40. ar 5. & 90. to. 5.

tes sunt similes: vt dicitur in 2. Ethi.* Ergo si aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipsum.

3 ¶Præterea, Simile augetur suo simili: sed quilibet actus est similis habitui à quo procedit. Ergo quilibet actus auget habitum.

¶SED CONTRA, Idem non est contrariorum causa: sed sicut dicitur in 2. Ethic.* aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum, vt pote cum negligenter fiunt. Ergo non omnis actus habitum auget.

¶RESPONDEO dicendum, quòd similes actus similes habitus causant, vt dicitur in 2. Ethicor.* Similitudo autem & dissimilitudo non solum attenditur secundum qualitatem eandē vel diuersam, sed etiam secundum eundem vel diuersum participationis modū. Est enim dissimile non solum nigrum albo, sed etiam minus album magis albo: nam etiam motus fit a minus albo in magis album, tanquam ex opposito in oppositum, vt dicitur in 5. Physic.* Quia vero visus habitū in voluntate hominis consistit (vt ex supradictis patet) * sicut contingit quòd aliquis habens habitum non vtitur illo, vel etiam agit actum contrarium: ita etiam potest contingere quòd vtitur habitu secundum actum non respondentem proportionaliter intensioni habitus. Si igitur intensio actus proportionaliter æquetur intensioni habitus, vel etiam superexcedat, quilibet actus vel auget habitum, vel disponit ad augmentum ipsius, vt loquamur de augmento habituum ad similitudinem augmenti animalis. non enim quodlibet alimētum assumptum actu auget animal, sicut nec quælibet gutta caluat lapidem, sed multiplicato alimento tandem fit augmentum. Ita etiam multiplicatis actibus crescit habitus. Si vero intensio actus proportionaliter deficiat ab intēsione habitus, talis actus non disponit ad augmentum habitus, sed magis ad diminutionem ipsius.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVÆSTIO QVINQVAgesimatertia, De corruptione & diminutione habituum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de diminutione & corruptione habituum.

¶Et circa hoc quærūtur tria.

¶Primò, vtrum habitus corrumpi possit. ¶Secundò, vtrum possit diminui. ¶Tertiò, de modo corruptionis, & diminutionis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum habitus corrumpi possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ habitus corrumpi nō possit. Habitus enim inest sicut natura quædam: vnde operationes secundū habitum sunt delectabiles: sed natura: nō corrūpitur, manente eo cuius est natura: ergo neque habitus corrumpi potest manente subiecto.

2 ¶Præterea, Omnis corruptio formæ, vel est per corruptionem subiecti, vel est à contrario. sicut ægritudo corrumpitur corrupto animali, vel etiam superueniente sanitate: sed scientia, quæ est quidam habitus, non potest corrumpi per corruptionem subiecti: quia intellectus qui est subiectum eius, est substantia quædam & non corrumpitur: vt dicitur in 1. de anima.* Et similiter etiā dici potest corrumpi à contrario: nam species intelligibiles non sunt adinuicem contrariæ, vt dicitur in 7. Metaphy.* ergo habitus scientiæ nullo modo corrumpi potest.

Tex 61. to. 2. Tex. 52. to. 5.

3 ¶Præterea, Omnis corruptio est per aliquem motum: sed habitus scientiæ, qui est in anima, non potest corrūpi per motum per se ipsius animæ: quia anima per se non mouetur: mouetur autem per accidens per motum corporis: nulla autem trāsmutatio corporalis videtur posse corrumpere species intelligibiles existentes in intellectu: cum intellectus sit per se locus specierum sine corpore. vnde ponitur quòd nec per senium, nec per mortem corrumpuntur habitus: ergo scientia corrumpi non potest: & per consequens nec habitus virtutis, qui etiam est in anima rationali: & sicut Philosophus dicit in 1. Ethico.* Virtutes sunt permanentiores disciplinis.

Cap. 10. in medio to. 5.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit, in lib. de longitu. & breuitate vitæ,* quòd scientiæ corruptio est ob liuio & deceptio: peccando etiam aliquis habitum virtutis amittit, & ex contrariis actibus virtutes generantur & corrumpuntur, vt dicitur in 2 Ethic.*

Cap. 2. non multum a princ to. 2. Ca. 3. in fi. & ca. 1. Cap. 2. com. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum se dicitur aliqua forma corrumpi per contrariū suum, per accidens autem per corruptionem sui subiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius subiectum est corruptibile, & cuius causa habet contrarium, vtroque modo corrumpi poterit: sicut patet de habitibus corporalibus, scilicet sanitate & ægritudine. illi vero habitus, quorum subiectum est incorruptibile. nō possunt corrumpi per accidens. Sunt tamen habitus quidam qui etsi principaliter sint in subiecto incorruptibili, secundario tamē sunt in subiecto corruptibili: sicut habitus scientiæ, qui principaliter est quidem in intellectu possibili, secundario autem in viribus apprehensiuis sensitiuis, vt suprà dictum est:* & ideo ex parte intellectus possibilis habitus scientiæ non potest corrumpi, per accidēs, sed solum ex parte inferiorum virium sensitiuarum. Est igitur considerandū si possunt per huiusmodi habitus per se corrūpi. Si igitur fuerit aliquis habitus qui habeat aliquod contrarium vel ex parte sua, vel ex parte suæ causæ, poterit per se corrumpi: si vero non habet contrarium, non poterit per se corrumpi. Manifestum est autem q̄ species intelligibilis in intellectu possibili existēs, non habet aliquid contrarium, neque ipsarum in intellectu agente, qui est causa eius, potest aliquid esse contrarium. Vnde si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediate ab intellectu agente causatus, talis habitus est incorruptibilis & per se & per accidēs: huiusmodi autem sunt habitus primorum principiorum tam speculabilium quàm practicorum, qui nulla obliuione vel deceptione corrumpi possunt, sicut Philosophus dicit in sexto Ethicorum,* de prudentia, q̄ non perditur per obliuionem. Aliquis vero habitus est in intellectu possibili ex ratione causatus, scilicet habitus conclusionum: qui dicitur scientia: cuius causæ dupliciter potest aliquid contrarium esse. vno modo ex parte ipsarum propositionum, ex quibus ratio procedit: eorum enūtiationi, quæ est, Bonum est bonum, contraria est ea, quæ est, Bonum non est bonum secundum Philosophum secundo Periher.* Alio modo quantum ad ipsum processum rationis, prout syllogismus sophisticus opponitur syllogismo dialectico, vel demonstratiuo. Sic igitur patet, quod per falsam rationem potest corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam scientiæ, sicut suprà dictum est.* Virtutum vero quædam sunt intellectuales, quæ sunt in ipsa ratione, vt dicitur in sexto Ethicor.* de quibus est eadem ratio quæ est scientia, vel opinione. Quædam vero sunt in parte animæ appetitiua, quæ sunt virtutes morales. & eadem ratio est de vitiis oppositis. Habitus autē appetitiuæ partis causantur per hoc, quòd ratio nata est appetitiuam partem mouere. vnde per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunque modo, scilicet siue ex ignorantia, siue ex passione vel etiā ex electione corrumpitur habitus virtutis vel vitij.

Ca. 1. in fi. to. 5. Ca. vlt. sub to. 5. In arg. ad oppositum Cap. 2. to. 4. Ca. 10. non longè à fi. to. 4. 1. to. cap.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 7. Ethicor.* habitus similitudinem habet naturæ: deficit tamen ab ipsa. & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipsa, habitus difficilè remouetur.

¶Ad secundum dicendum, q̄ etsi speciebus intelligibilibus non sit aliquid contrarium, enuntiationibus tamē & processui rationis potest aliquid esse contrarium: vt in dictum est.*

Ex cap.

¶Ad tertium dicendum, q̄ scientia non removetur per motū corporalem quantū ad ipsam radicē habitus; sed solum quātum

tum ad impedimentum actus, inquantum intellectus indiget in suo actu viribus sensitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem trāsmutationem. Sed per intelligibilem motum rationis potest corrumpi habitus scientiæ etiam quantum ad ipsam radicem habitus: & similiter etiam potest corrumpi habitus virtutis: tamen quòd dicitur virtutes esse permanentiores disciplinis, intelligendum est non ex parte subiecti vel causæ, sed ex parte actus: nam virtutum vsus est continuus per totam vitam, non autem vsus disciplinarum.

D. 100. Tex 61. to. 2. Tex. 52. to. 5.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum habitus possit diminui.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod habitus domini non possit. Habitus est enim quædam qualitas & forma simplex: simplex autem aut totum habetur, aut totum amittitur. ergo habitus etsi corrumpi possit diminui non potest.

2 ¶Præterea, Omne quod conuenit accidenti, conuenit eidem vel secundum se vel ratione sui subiecti: habitus autem secundum seipsum non intenditur & remittitur: alioquin sequeretur quòd aliqua species de suis individuis prædicaretur secundum magis & minus: si igitur secundum participationem subiecti diminui possit, sequeretur quòd aliquid accidat habitui proprio, quod non sit commune ei & subiecto: cuicunque autem formæ cōuenit aliquid proprium præter suum subiectum, illa forma est separabilis: vt dicitur in primo de anima.* sequitur ergo q̄ habitus sit forma separabilis quod est impossibile.

Tex. 15. to. 2.

3 ¶Præterea, Ratio & natura habitus, sicut & cuiuslibet accidentis, consistit in concretione ab subiectum. vnde & quodlibet accidēs diffinitur per suum subiectum: si igitur habitus secundum seipsum non intenditur neque remittitur, neque etiam secundum cōcretionem sui ad subiectum, diminui poterit: & ita nullo modo diminuetur.

¶SED CONTRA est, quòd contraria nata sunt fieri circa idem: augmentum autem & diminutio sunt contraria: cum igitur habitus possit augeri, videtur quòd etiam possit diminui.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ habitus dupliciter diminuuntur sicut & augentur, vt ex supradictis patet:* Et sicut ex eadem causa augentur, ex qua generantur: ita ex eadem cā diminuuntur, ex qua corrumpuntur. Nam diminutio habitus est quædam via ad corruptionem: sicut econuerso generatio habitus est quoddam fundamentum augmenti ipsius.

3. q. 23. ar. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ habitus secundum se cōsideratus est forma simplex: & secundum hoc non accidit ei diminutio, sed secundum diuersum modum participandi: qui prouenit ex indeterminatione potentiæ ipsius participantis: quæ scilicet diuersimode potest vnam formam participare, vel quæ potest ad plura vel ad pauciora extendi.

¶Ad secundum dicendum, q̄ ratio illa procederet si ipsa essentia habitus nullo modo diminueretur: hoc autem non ponimus, sed quòd quædam diminutio essentię habitus non habet principium ab habitu, sed à participante.

¶Ad tertium dicendum, q̄ quocunque modo significetur accidens, habet dependentiam ad subiectum secundum suam rationem, aliter tamen & aliter. Nam accidens significatū in abstracto, importat habitudinem ad subiectū, quæ incipit ab accidēte, & terminatur: nam ad subiectū: albedo dicitur qua aliquid est album: & ideo in diffinitione accidentis abstracti non ponitur subiectum quasi prima pars diffinitionis, quæ est genus: sed quasi secunda, quæ est differentia: dicimus enim quòd similitas est curuitas nasi: sed in cōcreris incipit habitudo à subiecto, & terminatur ad accidens, dicitur enim album quod habet albedinē: propter quod in diffinitione huiusmodi accidētis ponitur subiectum tanquā genus, quod est prima pars diffinitionis: dicimus enim, quòd simū est nasus curuus. Si igitur id quod conuenit accidentibus ex parte subiecti, nō autem ex ipsa ratione accidentis, non attribuitur accidēti in abstracto, sed in concreto: & huiusmodi est intensio & remissio in quibusdā accidentibus: vnde albedo non dicitur magis & minus, sed album, & eadem ratio est in habitibus & aliis qualitatibus: nisi quòd quidam habitus augentur vel diminuuntur per quandam additionem: vt ex supradictis * patet.

Ca. 10. non longè à fi. to. 4. 10. ar. 1.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum habitus corrumpatur vel diminuatur per solam cessationem ab opere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd habitus non corrūpatur aut diminuatur per solā cessationē ab opere. Habitus enim permanētiores sunt, quam passibiles qualitates, vt ex supradictis * apparet: sed passibiles qualitates non corrumpuntur, neque diminuuntur per cessationem ab actu: non enim albedo diminuitur, si visum non immutet: neque calor, si non calefaciat. Ergo neque habitus diminuitur vel corrūpuntur per cessationem ab actu.

2 ¶Præterea, Corruptio & diminutio sunt quædam mutationes: sed nihil mutatur absque aliqua causa mouente: cum igitur necessario ab actu nō importet aliquam causam mouentem, non videtur q̄ per cessationem ab actu possit esse diminutio vel corruptio habitus.

3 ¶Præterea, Habitus scientiæ & virtutis sunt in anima intellectiua, quæ est suprà tempus: ea vero quæ sunt suprà tempus non corrumpuntur neque diminuuntur per temporis diuturnitatem: ergo neque huiusmodi habitus corrumpuntur vel diminuuntur per temporis diuturnitatem, si diu aliquis absque exercitio permaneat.

¶SED CONTRA est q̄ Philosophus in lib. de longitudine & breuitate vitæ dicit,* quod corruptio scientiæ non solum est deceptio, sed etiam obliuio: & etiam in 8. Ethic.* dicitur, q̄ multas amicitias inappellatio dissoluit: & eadem rōne alij habitus virtutū per cessationem ab actu diminuuntur, vel tolluntur.

Cap. 2. to. 4. Cap. 5. non long̃e à prin

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dicitur in 8. Phy.* aliquid pōt esse mouens dupliciter. Vno modo per se, q̄ scilicet mouet ſm rōnem propriæ formæ, sicut ignis calefacit. Alio modo per accidens, sicut id, quod remouet prohibēs, & hoc modo cessatio ab actu cāt corruptionē, vel diminutionem habituū: inquantū scilicet remouetur actus, qui prohibebat causas corrūpentes, vel diminuētes habitū: dictū est enim,* q̄ habitus per se corrūpū tur vel diminuūtur ex contrario agentis. vnde quoruncunque habituū contraria subcrescunt per temporis tractū, quæ oportet subtrahi per actū ab habitu procedentem, huiusmodi habitus diminuūtur, vel ēt rolluntur tanto citius per diuturnam cessationē ab actu, vt patet ēt in scientia & in virtute. Manifestū est enim, q̄ habitus virtutis moralis facit hominem promptū ad eligendū mediū in operationibus & passionibus. cum aut aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderandas passiones, vel operationes proprias, necesse est, q̄ proueniant multæ passiones, & operationes præter modū virtutis ex inclinatione appetitus sensitiui & aliorum, quæ exterius mouent. vnde corrūpitur virtus vel diminuitur per cessationem ab actu. Similiter etiam est ex parte habituū intellectualium, ſm quos est homo promptus ad rectè iudicandū de imaginatis: cū igitur homo cessat ab vsu intellectualis habitus, insurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita q̄ nisi per frequentem vsum intellectualis habitus quodāmodo succidantur vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandum, & quandoque totaliter disponitur ad contrarium: & sic per cessationem ab actu diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

2.2. q9. ar. 2. ar. 10. & 1 dist. 17 q. 2 ar. 3. col. Q. 49. ar. 2. Ar prædi. Tex. 27 to. 2. In cor. ar. Tex. 117 et 118. 19. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ita etiam calor per cessationem à calefaciendo corrumperetur, si per hoc increscret frigidum, quod est calidi corruptiuum.

¶Ad secundum dicendum, quòd cessatio ab actu est mouens ad corruptionem vel diminutionem, sicut remouens prohibens: vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, quòd pars intellectiua animæ secundum se est suprà tempus: sed pars sensitiua subiacet tempori, & ideo per temporis cursum transmutatur quantum ad passiones appetitiuæ partis: & etiam quantum ad vires apprehensiuas. vnde Philosophus dicit in 4. Physic.* quòd tempus est causa obliuionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum primum.

IN primo articu. quæst. 54. aduerte Nouitie ne fallaris in similitudine habitudinis materiæ ad formam, atque agens : & potentiæ ad habitum, atque obiectum. Inducitur enim, & tenet quantum ad determinationem, ad vnitatémque actus vno agente : sed non malum. ¶Quartò, vtrum vnus habitus ex est extendenda ad vnitatem materiæ, nam oppositum intenti sequetur, scilicet quòd sicut in vna materia non potest simile esse nisi vna forma : sic nec in vna potentia plures habitus, similiter non est extendenda ad proportionem formæ & habitus quo ad simultatem propter eandem causam. vnde esto cautus, vt proportionalis similitudo quo ad explicita tantum in litera intelligatur, & non falleris,

¶In responsione ad primum eiusdem primi articuli, aduerte quòd litera non dicit, quòd omnis diuersitas generica obiectorum constituat diuersitatem potentiarum : quoniam hoc manifestè est falsum, nã mathematica, & metaphysica, & naturalis, & moralis manifestè habent obiecta diuersorum generum : de theologia quoque in principio primæ partis dicitur, quod distinguitur genere à mathematica: & verè sic est, quia distinguuntur genere scibili, sed sat est huic litetiã, quòd diuersitas aliqua obiectorum generica constituat diuersitatem potentiarum. Præsens enim responsio in hoc stat, quod diuersitas potentiarum est necessariò generica : habituum verò non est necessariò generica, sed specifica. ex hoc enim patet, quòd multiplicatis habitibus, non oportet multiplicare potentias, sicut nec multiplicatis speciebus, genera. Quæ autem sit illa distinctio generica constituens diuersitatem potentiarum, & quæ non, discutere alterius negotij est, & erit quæstio specialis.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum secundum.

IN articulo secundo dubium occurrit ex Scoto in prima quæstione prologi primi sententiarum. verba huius articuli ab inducente peruerse exposita nescio à se vel ab altero, acceptum est enim ex hac litera, quòd vbi est idem scibile, ita potentia formatur per habitum : sed vnũ corpus non potest simul formari diuersis figuris : ergo neque vna potentia potest simul formari diuersis habitibus. Nõ ergo plures habitus possunt simul esse in vna potentia.

¶SED CONTRA est q̃ intellectus est vna potentia, in qua tamen sunt diuersarum scientiarum habitus.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut suprà dictum est, *habitus sunt dispositiones quædam alicuius in potentia existentis ad aliquid siue ad naturam, siue ad operationem, vel finem naturæ. Et de illis quidem habitibus, qui sunt dispositiones ad naturam, manifestũ est q̃ possunt plures esse in vno subiecto, eo q̃ vnius subiecti possunt diuersimodè partes accipi: ſm quarum dispositionem habitus dicuntur: sicut si accipiantur humani corporis partes humores, prout disponuntur ſm naturã humanã, est habitus vel dispositio sanitatis. Si verò accipiãtur partes similes, vt nerui, & ossa, & carnes, earũ dispositio in ordine ad naturã est fortitudo, aut macies. Si verò accipiantur mẽbra, vt manus & pes, & huiusmodi, earũ dispositio naturæ cõueniens est pulchritudo, & sic sunt plures habit⁹ vel dispositiones in eodẽ. Si verò loquamur de habitibus, qui sunt dispositiones ad opera, qui propriè pertinent ad potentias, sic ẽt contingit vnius potẽtiæ esse habitus plures, cuius rõ est, quia subiectũ habitus est potentia passiua, vt suprà dictũ est: *potentia enim actiua tantũ non est alicuius habitus subiectũ, vt ex supradictis* patet: potentia aũt passiua cõparatur ad actũ determinatum vnius speciei, sicut materia ad formam, eo quòd sicut materia determinantur ad vnam formam per vnum agens, ita etiam potentia passiua à ratione vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum secundum speciem, vnde sicut plura obiecta possunt mouere vnam potẽtiam passiuam, ita vna potentia passiua potest esse subiectum diuersorum actuum vel perfectionum secundum speciem : habitus autem sunt quædam qualitates aut formæ inhærentes potentiæ, quibus inclinatur potẽtia ad determinationem actus secundum speciem: vnde ad vnam potentiam possunt plures habitus pertinere, sicut & plures actus specie differentes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in rebus naturalibus diuersitas specierum est secundum formam, diuersitas autem generum est secundum materiam: vt dicitur in 5. Meta. * ea enim sunt diuersa genere, quorum est materia diuersa. Ita etiam diuersitas obiectorum secundum genus facit distinctionem potentiarũ, vnde Philosophus dicit in 6. Ethi. * quòd ad ea quæ sunt genere altera, sunt etiam animæ particulæ aliæ : diuersitas vero obiectorum secundum speciem facit diuersitatem actuum secundum speciem, & per consequens habituum. Quæcũque autem sunt diuersa genere, sunt etiam specie diuersa: sed non conuertitur, & ideo diuersarum potentiarum d sunt diuersi actus specie & diuersi habitus : non autem oportet quòd diuersi habitus sint diuersarum potentiarum: sed possunt esse plures vnius: & sicut sunt genera generum, & species, ita etiam contingit esse diuersas species habituum & potentiarum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ potentia etsi sit quidem simplex ſm essentiam, est tamen multiplex virtute, secũdum quod ad multos actus specie differentes se extendit: & ideo nihil prohibet in vna potentia esse multos habitus specie differentes.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ corpus formatur per figuram sicut per propriam terminationem: habitus aũt non est terminatio potentiæ, sed est dispositio actuum, sicut ad vltimum terminũ, & ideo nõ possent esse vnius potẽtiæ d simul plures actus, nisi forte ſm quod vnus comprehenditur sub alio sicut nec vnius plures corporis figuræ, nisi ſm quod vna est in alia: sicut trigonũ in tetragono. non enim potest intellectus simul multa actu intelligere : potest tamen simul habitu multa scire.

Text.16.& 31.to.5. Cap.1.post med.to.5. D.156. D. 18.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum habitus distinguantur secundum obiecta.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ habitus non distinguantur secundũ obiecta. Contraria enim sunt specie differentia, sed idem habitus scientiæ est contrariorum, sicut medicina sani & ægri : non ergo secundum obiecta specie differentia habitus distinguuntur.

Infrà ar.3. co.& q.60 ar.1. cor.& q 63. ar.4. cor. & 5. Ethi.leo 1. fi. Et 2. de anima.lec. 16.fi.

2 ¶Præterea, Diuersę scientiæ sunt diuersi habitus: sed idem scibile pertinet ad diuersas scientias, sicut terram esse rotundam demonstrat naturalis & astrologus: vt dicitur in 2. Physi. * ergo habitus non distinguuntur secundum obiecta.

Tex.17. 18. 2.

3 ¶Præterea, Eiusdem actus est idem obiectum: sed idem actus potest pertinere ad diuersos habitus virtutum, si ad diuersos fines referatur: sicut dare pecuniã alicui, si fit propter Deum, pertinet ad charitatem: si vero sit propter debitũ soluendum pertinet ad iustitiam. ergo etiam idem obiectum potest ad diuersos habitus pertinere. nõ ergo est diuersitas habituum secundum diuersitatem obiectorum.

¶SED CONTRA, Actus differunt specie secundum diuersitatem obiectorum, vt suprà * dictum est: sed habitus sunt dispositiones quædam ad actus: ergo etiam habitus distinguuntur secundum diuersa obiecta.

q.1.artic.4. q.18.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ habitus est forma quędam, & est habitus: potest ergo d distinctio habituum ſm speciem attendi, aut secundum communem modum, quo formæ specie distinguũtur, aut secundum proprium modum distinctionis habituum. Distinguuntur siquidem formæ adinuicem secundum diuersa principia actiua, eo q̃ omne agens facit simile secũdum speciem habitus autem importat ordinem ad aliquid, distinguuntur secundum distinctionẽ eorum, ad quæ dicuntur. Est autem habitus dispositio quædam ad duo ordinata, scilicet ad naturam & operationem consequentem naturam. Sic igitur secũdum principia actiua talium dispositionum. Alio vero modo, ſm naturam. Tertio vero modo, secundum obiecta specie differentia, vt per sequẽtia explicabitur.

D. 693.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in distinctione potentiarum vel etiam habituum non est considerandum ipsum obiectum materialiter, sed ratio obiecti differens specie vel etiam genere, quamuis autem contraria specie differant diuersitate rerum. tamen eadem ratio est cognoscendi vtrunque: quia vnum per aliud cognoscitur. & ideo in quantũ conueniunt in vna ratione cognoscibilis, pertinent ad vnum habitum cognoscitiuum.

¶Ad ſm dicendum, q̃ terrã esse rotundã per aliud mediũ demõstrat naturalis. & per aliud astrologus. Astrologus. n. hoc demõstrat p̃ media mathematica: sicut p̃ figuras eclipsiũ: vel per

puta quòd terra est rotunda per philosophiam naturalem & astrologiam, q̃ ibi non sint distincti habitus, sed sunt distinctæ formæ, quia non distinguuntur per obiecta, sed per principia actiua. in corpore nanque dicitur, q̃ habitus inquantum formæ distinguuntur per obiecta. Et in responsione ad secũdum dicitur, quòd media sunt principia actiua. Contra hanc sententiam arguit dupliciter. Primo, quia impossibile est aliqua indistincta esse secundum inferius prædicatum, & distincta secundum superius forma autem est superius ad habitum vt patet. Secundò, quia hoc supponit obiecta distinguere habitus in alio genere cãg, quàm effectiue, quòd falsum est, si aliquo modo cauſant distinctionem habituum.

Tex.50 5. 2.2. Phy. Tex.20.to. 2. Li 7. Ethi. c.1.d med. com.1. q.19. art.2. & 2.

¶Ad hæc dicitur, quod falsa est in primis intentio literæ neque enim hoc somniauit Diuus Thom. sed intendit, quòd quia habitus & formæ & habitus sunt, vtraque sortiri possunt distinctiua, scilicet propria formarum, & propria habituum, & non quòd cum distinctione illarum sit indistinctio horum vnde in proposito vtraque distinctiua concurrunt, scilicet actiuorum & obiectorum formaliumiterum enim esse rotũdam & est aliud obiectum formale, & per aliud mediũ scitũ est respectu Astrologiæ & Philosophiæ naturalis, vt patet: nec opus est afferendo vnum, afferre semper aliud. Vnde patet responsio ad primum. Ad secundum vero dicitur quòd obiectũ vt obiectum, non dicit causam effectiuã: & propterea non prohibetur quin distinguat aliter quam effectiue: & reuera potest distinguere non solum effectiue, sed formaliter extrinsece tamẽ & finaliter habitus sunt de actibus, vt alias dictum est. Idem enim est iudiciuni.

Ar.2.adi. Lib.4.non multũ mouet à pr.

¶Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium.

IN articulo tertio nota q̃ apud Authorem hic non dicitur quòd impossibile est, quòd idem habitus trãseat de bono in malum, aut econuerso, sed quòd impossibile est, quòd sit bonus & malus, ex quòd sunt bonus & malus diuersarum specierum, & contrarij: impossibile est enim contraria esse simul vnius indiuidui. Et hoc bene nota pro sequentibus.

Arg.quæ. circa princ.to 5.

¶Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.

IN articulo quarto dubium primo occurrit ex Scoto in prologo primi sententiarum in assignatione primi subiecti habitus, vbi conatur soluere hãc rationem tactam hic in litera. Quòd sicut potentia vna ad multa se extendit propter vnitatem obiecti, ita habitus inquit enim Scotus, quòd proportiones obiecti ad potentiam, & obiecti ad habitum sunt diuersæ, nam illa est actiui ad passiuum, ista est causæ ad effectum : modo ita est, quòd in quodcunque passum potest aliquod agens, potest omne eiusdem rationis agens prima igitur extrema proportionis actiui ad passiuum sunt communia ad omnia per se extrema illius proportionis. nam inter illa communissima est adæquatio, quia quocunque est ratio vnius respicit quodcunque in quo est ratio alterius: sed prima extrema causæ & effectus non sunt communissima: quia inter illa non est adæquatio, non enim sequitur, si commune potest causare habitum, quòd speciale possit.

¶Ad hoc dico, q̃ miror valde de hoc viro, constat enim clarissimè, q̃ proportiones istæ currũt quo ad adæquationem & quæcunq; nominata pari passu: qua enim rãne actiuum & passiuum sic se habent, eadem ratione cã & effectus: quemcunque nanque effectum põt causare aliqua causa, potest eiusdem rationis cã producere, & econuerso : & non minus speciale in quo saluatur rõ communis potest producere effectum illius communis q̃ possit agere in passum illius cõis. Non video quomodo sit intelligibile cuni actiuum respondeat affectui & patienti: & per hæc respondeat patienti, quia agit in eo suum effectum, quòd extrema proportionis actiui ad passiuum adæquentur, & actiui & effectus non: stat ergo solida ratio literæ quod quia perfectio proportionatur per fectibili, &c.

¶In eodem quarto attículo dubium tritum occurrit de habitu scientiæ, quod tangitur in responsione ad tertium: quomodo saluatur, quòd sit vna qualitas simplex, & est quæstio ista & cũ exitantis & cum Thomistis. Cum Thomistis quidem : quia quidam eorum attribuunt sancto Thomæ, quòd putauerit habitum scientiæ esse ordinatas species intelligibiles ad vnam formalem rationem obiecti scibilis. Quidam autem dicunt simpliciter qualitatem esse habilitatem ad vsum illarum specierum. Cum aliis verò, dum non assuerant habitum scientificum vnum secundũ speciem & simplicem extendere se ad tot rerum naturæ, quot in vna scientia tractantur Thomistæ igitur tenentes habitum scientificum esse species ordinatas, &c. super authoritatibus S. Thom. fundanti quatum præcipuæ sunt ex hoc lib. tres, prima est ex quæstio. 52. articulo secundo, vbi author vult, quòd scientia augetur secundum se per additionem : ex qua arguitur sic, Scientia secundum se augetur per additionem : ergo ipsi secundum se habitui ad-diuti: sed non nisi noua species intelligibilis. ergo species intelligibilis spectat ad habitualem scientiam in scipsa secũda est ex quæstio. 66. articu. primo, ad primum, vbi vult quòd Geometra modico studio acquirit scientiam conclusionis, quam nunquam cõsideraui, &c. Ex hoc arguitur, quòd aliquid nouum acquiritur modico studio. tertia est ex quæstio. 67. arti. secundo, vbi vult quòd species intelligibiles se habent ad scientiam vt formales, phantasmata autem vt materialia. Ex hoc arguitur, ergo scientia formaliter est ipsæ species intelligibiles. Ex tertia parte arti. 2 q. 12. vbi Author expresse vult scientiam augeri per successiuam generationem specierum intelligibilium. Et vocat hoc augmentum secundum essentiam ipsius habitus scientiæ, &c. ex quæstione de veritate, quæst 8. artic. 15. ad quartum, vbi dicit quòd vna tota scientia comprehendit sub se diuersas scientias particulares, quibus conclusiones diuersæ cognoscuntur: & in quæstione vigesimaquarta articulo quarto ad octauum, vbi dicit, quòd ordinatio aliqua lis specierum intelligibilium facit habitum. & in quæst 10. articu. 2 approbat viam dicentium, quòd species conseruantur intellectu: quarum ordinatio est habitus scientiæ : ex tertio quoque sententiarum distinctione decimaquarta articulo tertio quæstione quarta, vbi vult quòd scientia infusa animæ Christi, sit vnus habitus : & tamen multæ species.

Incor.art. Suprà q.55 art.2.ad 1. D.970.

¶Aliorum autem occurrit in primis Aureolus : deinde Gregorius de Arimino in prologo primi sententiarum, quæstione tertia articulo primo, pluribus rationibus, primo ex parte operationis: quia sequeretur quòd habens habitum scientificum primæ conclusionis in geometria, posset exire in actum sciendi cæteras geometriæ conclusiones, quas nunquam considerauit, hoc est falsum: ergo probatur sequela: quia habitus scientiæ primæ conclusionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

per te,& habitus eorum reliquarum sunt eiusdem rationis specialissimæ,licet differant secm perfectum & imperfectum. Tertiò aût,q̃ in quemcunque actum pôt aliqua forma,potest quælibet eiusdem rônis specialissimæ.Nec valet inquit Greg. dicatur,q̃ ista maxima tenet solum in formis eiusdem rationis & æquè perfectis: quia differentia secundum perfectum & imperfectum non tollit,aut dat substã

tiam actionis ,sed variat actionẽ etiam secm perfectum & imperfectum: minimus enim calor potest calefacere & exficcare,quamuis non ita perfecte sicut intensus calor. Et confirmatur authoritate Auerrois primo cæli,comment.19.& in 3.cæli,commen. 92. expresè dicentis,quòd vbi est eadem forma,est eadem actio secundum speciem: licet magis vel minus perfecta. Secũdò,ex parte generationis:quia habitus habentes diuersas generationes,corruptiones , intensiones , & remissiones , sunt diuersi: sed respectu primæ conclusionis geometriæ & centesimæ habitus scientifici sunt huiusmodi.ergo minor quo ad intensionem & remissionem est clara: quo ad corruptionem patet ex ob ſ ione centesimæ demonstrationis seu medij ſtãte prima:& tunc patet quod oportebit generationem aliam fieri: Tertiò ex parte augmentationis: Habitus geometriæ per vos dupliciter augetur, scilicet per actus frequentatos circa eandem cõclusionem,& per actus circa diuersas succesſiuè conclusiones:aut ergo hoc duplici augmentationis modo acquiritur diuersa secundum speciem entitas absoluta in illo habitu,aut eadem.si diuersa,ergo habitus ille non est simplex qualitas:si eadem,ergo siue hoc,siue illo modo generetur,ad idem inclinabit: sicut quia calor eiusdem rationis rem suscipit quomodocunque intendatur.ideo siue à Sole,siue ab igne intendatur,in idem potest intensus:& tunc sequitur,& quòd frequentans actus circa primam conclusionem acquirat seu formet notitiam centesimæ,& quòd demonſtrans centesimam conclusionem,intendat notitiam primæ .Quartò,ex parte oppositum,quia scientia primæ conclusionis non opponitur ignorantiæ etiam prauæ dispositionis tam actualis quàm habitualis centesimæ, quia stant simul in eodem:vt patet.ergo non est eadem simplex qualitas habitus vtriusque. Patet sequela , quia eædem qualitates secundum speciem habent eandem qualitatem secundum speciem contrariam,&c.

¶Ad euidentiam huius difficultatis,quam Thomistæ multi fugere videntur, dicentes diuũ Thomam modo declinare in vnam,modo in alteram opinionem etiam in hac prima secundæ , & magis declinare in opinionem dicentem habitũ scientiæ esse in ordinatas species: scito quòd sententia diui Tho. est quòd habitus scientiæ est simplex qualitas extendens se ad omnes conclusiones spectantes ad eandem rationem specialissimam sub hoc genere,quod est scibile:vbi quatuor videnda sunt. Primò, quòd habitus scientiæ est simplex qualitas:Secundò,quomodo se habet ad scire diuersas conclusiones:Tertiò,quomodo se habet ad species intelligibiles & diuersitatem earum:Quartò,quid dicendum obiectis in oppositum.

¶Quòd ad primum, supponendo pro nunc dari & conseruari species intelligibiles in intellectu,& vnitatem specificã scientiæ attendi penes vnitatem specificã scibilis,non inquantũ est in hoc vel in illo genere substãtiæ vel quantitatis,sed inquantũ est in genere scibilis,quorũ vtrumque in doctrina authoris est indubitatum:oportet cõcedere q̃ aliqua vna habitualis scientia secm speciem puta geometria duas res ponat in intellectu nostro . prima est , Species intelligibiles linearum,angulorum,figurarum, &c.secunda est habilitas ad prompte,faciliter, delectabilitérque considerandum cõclusiones scitas in geometria. Quod enim oporter ponere spẽs intelligibiles ordinatas ad vnã & eãdem rationem formalem talis scibilis,patet ex eo,quod plura secm speciem non conueniunt ad vnum secm speciem nisi aliquo modo ordinara ad illud vnum:vt patet in pluralitate heterogeneorum,tam in naturalibus,quã artificialibus : quo enim species intelligibiles subiecti: puta Lunæ,& species accidentis, puta eclipsis, & species cæ mediæ,puta interpositæ terræ, &c.in vnum secm speciem actum sciendi conuenient nisi aliquo modo ordinatæ? & rursus quo tot species tot rerum contentarum sub vna specie scibilis vt sic,conuenient nisi ordinatæ ? vbi enim pluralitas,sine ordine, ibi confusio. Quòd autem exigatur habilitas aliqua ad vtendum prompte,faciliter,&c.speciebus istis sic ordinatis,& hoc ipso patet,q̃ intellectus cum sit secundum se sicut tabula rasa:non est secundum se ordinatus ad vsum talem talium sic ordinatorum ad scibile vnum : sed oportet per aliquam sibi additã qualitatem respicientem per se primo illud scibile determinari ad prompte, faciliter, & delectabiliter vtendũ quibuscunque speciebus & actibus in ordine ad illud: hanc aût qualitatem habilitatem esse,constat vnam iuxta vnitatem sui obiecti,ac per hoc vnius speciei specialissimæ:& consequenter qualitatem simplicem,cũ species sit qualitatis.His autem duobus in intellectu concurrentibus profecto secm aliquam scientiam,videndum restat quid horum , non habitus,sed habitus talis , scilicet scientiæ humanæ , quæ est habitus per demonstrationem acquisitus,rationem essentialiter habet. Notãter autem dixi,non habitus : quia constat q̃ species intelligibiles apud S.Thom. sunt habitus intellectuales:& similiter dixi scientiæ humanæ:quia constat in Angelis habitus scientiæ non esse nisi species intelligibiles:& non aduertere ad hæc duo fuit forte occasio erroris aliquibus. Quòd aût scientia , de qua loquimur,nõ sit essentialiter plures species intelligibiles ordinatę,sed simplex qualitas,manifestum est ex hoc , q̃ habitus scientificus est essentialiter in prima specie qualitatis,vt vna eius species specialissima.cõstat nanque quòd nulla species qualitatis est cõposita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum , quales sunt species intelligibiles. ergo vel scientiæ habitum negeant esse speciem aliquam essentialiter in genere qualitatis , ponendo ipsam esse vnam ordine sicut exercitum,& in genere relationis formale,& materiale solum in genere qualitatis,quod repugnat toti doctrinæ huius tractatus:vel concedant ipsam nõ esse formaliter species ordinatas, sed qualitatem simplicem ad vtendum illis : putãdum est igitur quòd in vna scientia, puta Metaphysica inuenitur intellectꝰ in illa perfectus sic dispositus:q̃ habet species intelligibiles elementorum mixtorum,plantarum,animalium. hominum,quanti, qualis relationis , motus , &c bene dispositas quatenus repræsentant gradus Metaphysicales, id est spectantes ad ens inquantum ens: & quòd habet qualitatem quandam determinantem ipsum , non solum vtendum, sed ponendum & ordinandum species in tali ordine:& hæc qualitas est essentialiter habitus scientiæ quæ dat formaliter intellectui facultatem faciendi huiusmodi dispositionem in speciebus , & vtendi illis prompte, faciliter,& delectabiliter.Et hoc habet

¶RESPONDEO dicendum, quòd habitus ad operationẽ ordinatus de quo nũc principaliter intẽdim⁹, est perfectio quædam potentiæ: omnis autẽ perfectio proportionatur suo perfectibili.Vñ sicut potentia cũ sit vna , ad multa se extendit ſm quod conueniunt in vno aliquo,id est in gñali quadam rõne obiecti, ita ẽt habitus ad multas se extendit ſm quod habet ordinem ad aliquid vnum: puta ad vnam ſpecialem rationem obiecti , vel vnam naturam,vel vnum principium, vt ex ſupradictis patet.* Si igitur consideremus habitum ſm ea,ad quæ se extendit,sic inueniemus in eo quandã multiplicitatem: sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnũ,ad quod principaliter respicit habitus,inde est q̃ habitus est qualitas ſimplex,non constituta ex pluribus habitibus.ẽt ſi ad multa se extendit: non enim vn⁹ habitus ſe extẽdit ad multa,niſi in ordine ad vnũ,ex quo habet vnitatem.

*q.51.art.2. & 2.

ex hoc,quòd per se primò respicit rationem obiecti scibilis ſpecificantem & vnitatem ſpecificam præbentem ipsi:primum enim in vnoquoque est causa cæterorum : vnde quod illæ species ad illud vnum ordinentur,ex habitu habent cui per se primo conuenit ad illud vnum ordinari , & non econuerso. Hoc de primo.

¶Quo ad secundum,ſcito,quòd,vt patet ex quinto Metaphyſi.& ſuperius allegatum est, de ratione habitus est , q̃ habens ipsum,sit partibile secundum locum,potentiã,vel ſpeciem:&,vt Simplicius ſuperius allegatus dixit,scientia imperfecta à scientia perfecta differt in hoc, quòd illa habentis partes in potentia:ista est habentis partes ſecundum ſpeciem. Ex his autem hoc ſolum pro nunc accipito , q̃ habitus ſcientiæ comparatur ad diuersa scire diuersarum cõclusionum,vt ad partes in potentia quidem quando est imperfectus: in actu vero quãdo est perfectus. Quod vt plenius intelligas,cogita,quòd in intellectu, in quo oritur geometria, & potentia ad ſcire primam conclusionem,& potentia ad ſcire ſecũdam,& potentia ad ſcire tertiam:& ſic de aliis. Et quòd habitus ſcientiæ incipiens perficit intellectum ſecundum primam potentiam,deinde per ſecundam demonſtrationem extenditur ad perficiendum intellectum ſecundum tertiam potentiam,& per tertiam extenditur ad perficiendum ſecundum tertiam:& ſic deinceps, nec refert ſi omnes iſtæ potentiæ ſunt multæ partiales potentiæ, aut ſint vna : quoniam ſi ponatur vna ſola potentia ad ſcire omnium conclusionum illa potentia vna formaliter & multę æquialenter eidem habitui ſubiicitur paulatim,acſi eſſent multæ potentiæ quibus æquialeat:ſi vero ponãtur multæ partiales, tunc habitus ſcientiæ habebit pro partibus ſubiecti nõ ſolum actus multos ſciendi ſed potentias ad illos:quomodolibet ergo ponatur,refer endum est ad habitus ſcientiæ comparatæ ad ſcire diuerſarum cõclusionum & potentias ſiue diſtinctas , ſiue non,ad illa ſcire,vt ad partes habentis ipſum. Et ex hoc manifeſtatur augmentum ſcientiæ extenſiuum,quòd author vocat per additionem. Ex hoc enim quòd intellectus,vt est in potentia ad ſecundam concluſionem, nõ remanet interminatus, ſed ſubiicitur illi qualitati ſimplici reſpicienti obiectũ primum:extenditur habitus ad occupãdum non partem loci,ſed partem potentiæ,quam prius non actuabat:& hoc bene nota , quoniam ex his ſoluentur obiecta. Hoc de ſecundo.

¶Quo ad tertium,ſcito quod habitus ſcientificus quatuor habitudines habet ad ſpecies intelligibiles ordinatas:prima eſt effectus ad cãm: ſecunda cãæ ad effectum,tertia complementi ad inchoationem: quarta totius ad partes non eſſentiales nec integrales,ſed poſſibiles. Et pro manifeſtatione primarũ duarum recolere oportet,q̃ ſicut in ſcientia eſt duplex ordo, primus eſt partium vnius & eiuſdem demonſtrationis , ſecundus diuerſarum demonſtrationum inter ſe:ita eſt duplex collectio ordinata ſpecierum intelligibilium.prima eſt ſpecierum facientium vnam demonſtrationem:ſecunda eſt ſpecierũ faciẽtium ſecundam demonſtrationem cum ſpeciebus faciẽtibus primam,& ſic deinceps.Prima collectio eſt cã habitus ſcientificiquia eſt cauſa ipſius actualis ſcire q̃ eſt effectus demonſtrationis,quod eſt cauſa ipſius habitus ſcientifici:habitus enim ſciendi ex actu ſciendi generatur.Et ſcito,q̃ nõ ſolum collectio ſpecierum pro prima demonſtratione eſt cauſa ſcientifici habitus, ſed ſingulæ collectiones pro ſingulis ſuccedentibus demõſtrationibus ſunt cauſæ ipſius habitus, diuerſimode tñ,quia prima eſt cauſa generatiua,aliæ vero ſunt cauſæ augmentatiuæ augmẽto extenſiuo,ſicut prima demonſtratio facit habitum,ſubſequentes autem extendunt illum. Secunda autem collectio quo ad vnitatem ordinis eſt effectus ipſius habitus , quia intellectus adeptꝰ iam habitu,& determinatus iram ad obiectum ſcibile tale efficitur potens ad ordinandum alias ſpecies ad acquiſitam rationem talis obiecti, & ſicut prima demõſtratio in ſcientia vna eſt principium ſecundæ,ita proportionaliter habitus acquiſitus à prima demonſtratione inchoat ſcire actuale ſecũdæ concluſionis,adunando ad adunandum & ordinandum ſpecies pro ſecunda demonſtratione,& ſic deinceps, & hoc vt dictum eſt, quia per ſe primo reſpicit formale obiectum.Tertia autem habitudo patet ex eo,q̃ cum obiectum proprium habitus ſit etiam obiectum,licet partiale potentiæ & ſcibile puta vnitas,ſeu numerus in Arithmetica obiicitur prius ordine gñationis intellectui primam demonſtrationem formanti per ordinatas illius demonſtrationis ſpecies,quàm habitui,qui requiritur intellectu ex ſcire facto per domonſtrationẽ,ſed potentia intellectus ad tale obiectum,vt ſcibile,non niſi inchoatiuè determinatur per ſpẽs huiuſmodi ordinatas,quia non niſi vt ordinantur

ad ſcien

ad scientiam illius obiecti.vnde cõpletiuè determinãtur per habitũ quoniã intellectus non vt in via,quemadmodum per ſpecies ordinatas,ſed vt in termino:nec per modum paſſionis tranſeuntis,quemadmodum per actum ſciẽdi,ſed firmiter quaſi immobiliter patet obiectũ illud ſcibile vt ſic. Quarta vero habitudo vt patet ex præcedenti,& ex præſentatione ſpecierum,& ex potẽtiis antedictis, & ex aãbus ſciendi diuerſas cõclusiones & retrogrãdo ordine procedendo,ſi actus diuerſi ſciendi diuerſas cõclusiones in vna ſciẽtia ſunt,velut partes habentis habitus , & cile mobilé , & ex eo q̃ primo imperfectè incipit eſſe in ſubiecto,& paulatim profici tur:ſicut etiã eſt de aliis qualitatibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,q̃ ſucceſsio in generatione habitus nõ cõtingit ex hoc, q̃ pars eius generetur poſtpartem ,ſed ex eo q̃ ſubiectũ non ſtatim conſequitur diſpoſitionẽ firmam,& diſſidiuerſæ ſpecies ad diuer ctè incipit eſſe in ſubiecto,& paulatim pfos huiuſmodi actus ordinantur,vt patet: conſequẽs eſt, vt ipſæ quoque ſpecies in partium coordinationem cadãt.Idem quoque ſequitur ex eo, cõſtituatur totum,ſed partes ſubiectiuæ quòd ad perficiendũ poſſentiam intellectus reſpectu huius concluſionis aliæ ſpecies ordinantur ab illis , quæ ordinantur ad perficiendum potentiam reſpectu alterius concluſionis eiuſdem ſcientiæ & ſcibilis formaliter:cum etiam notiſima ſcientia duo exigat,affimilationem intellectus ad res de quibus eſt ſcientia,& determinationem intellectus ad componendum, diuidendum, diſcurrendũmque inter huiuſmodi res,& primum fiat per ſpecies intelligibiles, ſecũdum autem per illam qualitatem,habilitatem,intellectum ad tale ſcibile:& cõſtet quòd primum ordinatur ad ſecundum in quo conſummatur ſcientia,conſequens eſt quòd ſpecies intelligibiles repræſentando ea,de quibus eſt ſcientia,claudantur ſub ſcientia tanquam ſecundaria ſub principali , ac per hoc ſcientia per ſeipſam habet actum componendi, &c. per ſpecies vero habet actum repræſentandi ſicut prudentia per ſeipſam præcipit & per eubuliam conſiliatur. Cum igitur determinatio intellectus ad ſcibile plura exigat , & in ſpeciebus intelligibilibus ordinatis inchoatis ſit & in qualitate illa ſimplici conſummetur:conſequens eſt quòd ſpecies intelligibiles tanquam partes potentriales ſcientiæ ſint:vigilandũmque ſit,cum de attributis conditionibus ſeu actibus ſcientiæ eſt ſermo,quid ei conueniat immediate,& quid mediante parte potentiali,quid ſimpliciter & quid ſecundum partem. Hæc de tertio.

¶Quo ad quartũ, Prima authoritas S.Tho.nihil penitus obſtat,quia augmentũ per additionem ibi vocatur augmentum extenſiuũ:vt expreſſe ipſemet ſe declarat infetius in q 46.art 1. vbi repetita diſtinctione de augmento formæ ſecm ſeipſam,& ex parte ſubiecti participantis,dicit, q̃ magnitudo vel paritas formæ ſecm ſeipſam attenditur ſecm ea,ad quę ſe extendit:& quia ſcitia modo ad pauciora,modo ad plura ſe extendit:ideo ſic ſuſcipit augmentũ, virtus aũt moralis,quia ad omnia oportet q̃ ſe extendat, ideo non ſic augetur.Vnde ex hoc q̃ Author dicit ipſam augeri per additionem,nihil aliud habetur,niſi q̃ augetur extenſiue,quia ad plura cõtinuẽ ſe extendit.ex hoc vero,q̃ dicit ſecm ſpecies ad augeri,non habetur q̃ in ipſa ſua eſſentia fiat additio,ſed q̃ ex ipſa eius ſpecifica ratione habet q̃ ſic augeatur:vt in illa q.52. declaratum eſt.Secunda vero authoritas ex quæſt.75 inferius,quum exempla reiter ab Author inducatur,intelligenda proculdubio eſt iuxta ſenſum à ſeipſo datum , vbi ex propoſito ſuperius hoc declarauit, ſcilicet quæſtione 54. articulo 4.ad tertium.Intendit ergo de acquiſitione non terminante generationem ſcientiæ, ſed terminante augmentationem eiuſdem,ita quòd geometria modico ſtudio acquirit demonſtratione augmentante ſcientiam nouam concluſionis,quam nunquam cõſideraut. hoc enim eſt acquirere ſcientiam nouæ concluſionis,quamuis non ſit acquirere ſcientiam illam ſimpliciter,id eſt,acquirit illam inquantum eſt ſcientia illius concluſionis, quã nunquam conſideraut,quamuis non acquirat illã ſcientiam ſimpliciter.Tertia quoque authoritas ex q.66.inferius:non obſtat:quia,vt ex dictis patet, ſpẽs intelligibiles ſunt principia actuũ ex quibus ſunt virtutes intellectuales, ac per hoc dicuntur formales in virtutibus intellectualibus:cum quo patet ſtare q̃ non ſunt ipſæ eſſentiæ virtutum intellectualium,pôt & aliter exponi illa authoritas,vt ibi dicetur,ſed hoc hic ſufficit.Ex his aũt clarè liquet q̃ author in hoc opere non declinat modo in hanc , modo in illam viam : ſed firmiter tenet, quòd eſt ſimplex qualitas:ad authoritatem vero ex tertia parte,q.12.allatam, dicendum eſt in primis,quòd labor eſt in equiuoco:quoniã,vt ibi patet,ſcientia ſumitur ibi pro notitia intellectiua habituali,qua cognoſcuntur omnia, quæ poſſunt lumine intellectus agentis cognoſci:talem autem notitiam acquiſitam conſtat eſſe vnum aggregatione & non ſimplicitate:hic autem loquimur de aliqua vna ſcientia ſecm ſpeciem.Vnde ſi tota geometria in nobis per vnam ſolam ſpeciem naturaliter ſciretur,& Arithmetica per vnam aliam,& Metaphyſica per vnã aliam,& ſic deinceps , nihil deperit illã proceſſui,qui fit in illo articulo ex propoſitionibus eius,& tñ non verteretur in dubium,quòd vna ſcientia ſecm ſpeciem eſſet ſimplex qualitas. Probatur hoc quod dixi,quia ex hoc,quòd poſt vnam ſpeciem generatur alia, augeri dicitur in Chriſto ſcientia acquiſita ſecm eſſentiam habitus,& verè author nihil aliud intendit, niſi quòd in Chriſto fuit augmentatio habitualis notitiæ ſecundum eſſentiam,id eſt quòd ipſa eſſentia habitualis notitiæ augebatur:& hoc probat,quia per additionem formæ ad formam.Et licet hæc expoſitio ſit ſufficiens,quia eſt literalis & ſatisfacit propoſito, poſſet tñ aliter dici, q̃ quia augmentum ſcientiæ intenſiuum occultum eſt, extenſiuum vero etiam occultum niſi ſecundum annexam generationem ſpecierum intelligibilium,& author ſcientiæ profectum ſecm eſſentiam diſtinguebat contra profectum quo ad effectum , ideo ex vna & eadem parte locans habitum ſcientiæ ſecm ſe cum ſpeciebus intelligibilibus:& ex alia effectum à notioribus,ſcilicet ſpeciebus intelligibilibus declarauit profectum ſcientiæ in Chriſto. Et vocauit augmentum ſecm eſſentiam,vt diſtinguitur contra effectum,& hoc ſufficiebat propoſito ſuo: prima tñ expoſitio amplectenda omnino eſt. Ad authoritates autem ex quæſt. de veritate.& tertio ſentent.quamuis poſſet dici, quòd author ante compoſitam Summã vſus eſt opinione illa quod habitus ſcientificus eſſet ordinatio ſpecierũ, ſed poſtmodum in Summa propriam ſuiam dixerit : ſingulæ tamen authoritates ſanè intelligi poſſunt. Nam in quæſt.8. loquitur de particularibus ſcientiis actualibus, ſcilicet diuerſis demonſtratio nibus diuerſarum cõclusionum:ad quas ſecundum ſpecies intelligibiles earum ſe habet habitus ſcientiæ,vt totum ad partes potentiales. Et hoc ſufficit ad verificandum illud dictum quaſi exemplariter.In quæſtio,vero 10. nõ dicit,q̃ ordinatio ſpecierum eſt habitus,ſed efficit habitum:quod concedimus, vt patet ex dictis.In quæſt. aũt 24. expreſsè patet, quòd recitatiuè loquitur,& quod nihil illius opinionis recitatæ ibi approbat , niſi quod ſpecies conſeruentur,& vis conſeruatiua ſit memoria intellectiua, In tertio demum ſuarum,diſt.14.dicta & allegata quãtæ ſint authoritatis,manifeſtat ipſe Author

*q.57.art.6. & 2.2.q.96.

in tertia parte , quæſt.11. artic.vlt. vbi iterum tractans eandem quæſtionem,determinat oppoſitum. Vnde tu Thomiſta aduerte,ex hoc,quod intellectus habet ſingulas ſpecies ſecundum ſingulas naturas, ſequitur q̃ habeat diuerſos habitus ordinantes illas ad diuerſa obiecta ſcibilis:nõ tamen quòd ipſæ ſpecies ſint habitus ſcientificus; ſed ſunt habitus intellectus inchoãtes habitum ſcientiæ:& partes eius potentiales,vt dictum eſt, ſi enim in intellectu noſtro eſſent vniuerſales formæ,vt ſunt in Angelis ; non oporteret iuxta ſcibilium ſpecies ordinare , ſed vnica ſpecie in totam vnam ſcibilis ſpeciem ſe haberet vnico etiam actu ſciendi.Et hæc de authoritatibus ſufficiant ex quibus conjunctis huic doctrinæ cæteras,ſi quæ ſunt,interpretari poſſe facile puto.Nunc ad rõnes dicendum eſt allatas & firmatas,vt magis veritas elucefcat:& ad primã dicitur dupliciter,primo q̃ illa maxima,In quemcunque actum pôt forma aliqua,pôt quælibet eiuſdẽ ſpeciei,licet non æque perfectè:non eſt vera, nec probata,nec aſſumpta ab Auer.niſi in formis ſimplicibus ſecm eſſentiam & potentias,quales ſunt formæ homogeneorum.In formis aũt heterogeneorum,quæ ſunt ſimplices ſecundum eſſentiam, multiplices autem ſecundum potentiam,falſa eſt:manifeſtum enim eſt, q̃ animal modo genitum , & poſt perfectum,ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ,& tñ perfectum poteſt in actũ generationis,& imperfectum non. Vnde propoſitio illa ſic vniuerſaliter eſt contra Ariſt.4. Meteor. ponentem differentiam inter perfectum & imperfectum:in hoc,quòd perfectum vnumquodque eſt,cum poteſt generare ſibi ſimile. Vnde cum habitus ſit forma ſimplex in eſſentia,& multiplex in potentia,habet enim & ſpecies intelligibiles & potentiam ſubiecti ad diuerſas cõcluſiones,vt partes illas ex parte ſui,iſtas ex parte ſubiecti ſui,cõſequens eſt, vt in ipſo ſcientifico habitu locum non habeat propoſitio illa:ſed in aliquid merito poteſt perfectus,in quod non pôt imperfectus. Deinde dicitur ad maiorem quòd hic eſt ſophiſma figuræ dictionis.quenia mutatur quid in quantum.Cum enim demonſtrationes & concluſiones eiuſdem ſcientię ſint ordinatæ,& vna oriatur ex alia, actus ſciendi ſequentis includit in ſe perfectionẽ præcedentis,& addit.Non enim ſcit qui reſoluere neſcit concluſionem quintã in primam,& ſic poſſe in ſcire quintam concluſionem eſt poſſe in maius ſcire,quàm poſſe in ſcire primã concluſionem, ac per hoc mutari patet quid in quantum,dum ſub ly in quemcunque actum,ſubſumitur actus tantus.

¶Ad ſecundam dicitur, quòd habere diuerſas generationes , corruptiones & intenſiones cõtingit dupliciter:primo vt ſic ſit vnius,quòd nullo modo mutetur alterum,& ſic tranſeat diſtinctio realis talium.Alio modo,vt non poſſit vnus eſſe,niſi in vno alterum redundet. Et ſic non infert diſtinctionem realem illorum,cum enim animal aliquod augetur,ſic generatur noua quantitas,vt antiqua nouo modo ſe habeat,& ſimiliter minuitur,& propterea non ſequitur,ergo eſt alia realiter quantitas noua ab antiqua:& ſimile eſt in motu intenſionis & remiſſionis:& ſic accidit in habitu ſcientifico : quia cum generatur ſcire ſecundæ concluſionis, habitus præcedens extenditur, & econuerſo minuitur obliuione. Similiter quòd intenſiuè augeatur reſpectu primæ concluſionis , & non ſecundæ , perinde eſt ac ſi albedo intenderetur in vna parte ſubiecti & non alia,vt infra patebit .

¶Ad tertiam rationem dicitur prætermittendo duo. primum eſt, quòd actus ſciendi habitus ſcientifici ſunt duplices,quidam ſecundum vnam & eandem demõſtrationem,quidam ſecundum aliam demonſtrationem, ac concluſionem,& hi actus ſic ſe habent, quòd primi ſunt omnino eiuſdem rationis, vt patet:ſecundi autem aliquo modo ſunt eiuſdem rationis & aliquo modo diuerſæ.ſi enim ſumantur in ordine ad diuerſas ſpecies intelligibiles,à quibus fiunt ſic,cum ſpecies tertiæ demonſtrationis diſtinguantur ſpecie à ſpeciebus ſecundæ:etiã ipſi actus erunt diuerſarum rationem , ſi verò ſumantur in ordine ad habitum ſcientificum & eius formale obiectum,ſic ſunt vnius rõnis, ſicut & habitus & obiectũ ſunt vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ. Et licet ad habitum pertineant iſti actus vtroque modo : quia tñ principaliter & immediatè pertinent ad ipſum ſ cũ modo:ideo licet tolerari poſſit ſermo , dicens actus iſtos diuerſarum rationum,formalius tamen dicuntur eiuſdem rationis cum de vnitate habitus eſt ſermo. Secundum eſt , quòd habitus ſcientificus habet duas latitudines diuerſarum rationum,intenſiuam ſcilicet & extenſiuam,reſpondentes duplicibus ſupradictis actibus:ita quòd quãtitas habitualis eius augetur ex actibus frequentibus circa idem: identitas verò exceſſiua augetur ex aduenientibus actibus demonſtratiuis circa diuerſa:& ſicut in formis materialibus calor & latitudines eius intenſiua & extenſiua non ſunt tres entitates,ſed vna habens duas conditiones,ita in habitu. Vnde ad rationem dicitur,quòd habitus ſcientiæ augetur per vtroſque actus , ſcilicet circa eandem, & circa diuerſas concluſiones , & quòd neutrius augmentationis eſt terminus aliqua omnino noua entitas : & conſequenter nec eiuſdem nec diuerſæ rationis,ſed antiqua nouo modo ſe habens ſecundum latitudines diuerſarũ rationum.Nam augmentum per actus circa idem terminat habitus ſecundã latitudinem intenſiuam. Augmentum vero per actus circa aliud terminat idem habitus ſecundum latitudinem extenſiuam , quam conſtat conditionẽ eſſe alterius rationis.Ex hoc autem quòd idem habitus habet vtranque quãtitatem,non ſequitur quòd ſit compoſitus ex duabus rebus diuerſarum ratio num,ſed ſolum quòd habeat duas quantitates,nõ molis,ſed perfectionis diuerſarum rationum identificatas realiter ſibi.

¶Ad quartam rationem dicitur , quòd quia habitus ſcientificus comparatur ad potentias intellectus reſpectu diuerſarum concluſionum , vt partes ſubiecti,vt ex 5.Met.deductum eſt:conſequens eſt,quòd habitui perficienti intellectum ſecundum potentiam ad primam concluſionem , non contrarietur etiam habitus prauæ diſpoſitionis in eodem interitu ſecundũ potentiam reſpectu ſecundæ concluſionis:ſicut albo ſecm vnam partem nõ contrariatur

nigred

nigredo eiusdem, vt est in parte propinqua, sit quoque hoc manifestū ex ipso motu augmenti extensiui. Cum enim augmentatio extensiua ad occupandū nouam loci partem terminetur in materialibus formis, & scientifici habitus augmentum extēsiuum ad maiorem perfectionem extensiuā eiusdem terminetur: sic q̄ potentia intellectus respectu nouæ conclusionis actuatæ per ipsum habitum, quæ prius non actuabatur: & econuerso diminutio ad minorem scientiā terminatur per hoc, quòd potentia in intellectu respectu scire conclusionis subducitur ab esse sub illo habitu: consequens est vt habitus augmentatiuæ quasi occupet nouam potentiam, seu partem potentiæ, & diminutione quasi relinquat, ac per hoc non magis contrarietur habitui, vt perficit viam potēdiam seu partem potentiæ, seu potentiam partialiter, contrarius habitus vt occupat aliam potentiam, vel partem, vel eandem partialiter, quam vt dictum est, contrario in vna parte contrarium in altera proportionaliter. nam quę hæ se habent in indiuisibilibus secundum quantitatem molis, partes potentiæ, sicut in rebus materialiter quantis partis quantitatiuæ: hanc autem proportionem partium potentiæ subiecti habitus scientifici ad ipsum habitum tanti facito, vt affirmes hinc euenire, quòd habitus geometriæ augeri potest intensiuè circa quartam conclusionem, & non erit intensus circa quintam, & esset etiam econuerso, si quinta non dependeret ex quarta: prouenit nanque hoc ex eo, quòd frequentati actus circa quartam demonstrationem augent intensiue habitum, vt perficit illam partem potentię intellectus, quæ respicit hanc conclusionem, & non vt perficit aliam. nec vt dictum iam est, restēt, si vna, & eadem potentia: quoniam est multæ æquialenter seu partialiter. nec suspiceris voluntariam aut chimericam esse hanc partium potentiæ subiecti habitus adinuentionem. si nanque scripta supetius ab Authore notaueris, inuenies inter alia in quæst. 50 arti. vlt. ad vlt. quòd etiam in Angelis sunt partes potentiæ, inquantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura, quid clarius? hoc est enim quod diximus: nam constat quòd inquantum intellectus noster est in potentia ad aliam, & aliam demonstrationem. & conclusionem, est in potentias ad diuersas species, & ad proportionaliter plura, sicut voluntas, & hic de quarto & tota hac materia.

q. præced. art. 3.

Infrà q. 56 ar. 3. cor. Et 2. di. 27. ar. 1. Et 3. dist. 23 q. 1. art. 3 q. 1. & 3. & ver. q. 1 arti 5. Text. 116.

¶ Super Quæstionis quinquagesimaquintæ Articulum primum.

IN artic. 1. q. 55. dubium occurrit ex Scoto in primo senten. distin. 17. quæst 3. ipse enim putans virtutem moralem vt sic, non dicere differentiam per se distinctiuam habitus, sed addere super naturam habitus relationem conformitatis, seu coexistentiæ ad rectum dictamen: tenet, quòd idem numero habitus immutatus in se, de non virtute fit virtus, imo genitus cum ratione erronea, post fit virtus, nec hoc aliter probat, nisi quia habitus abstinētiæ genitus ex actibus abstinentiæ elicitus sine prudentia, aut erronea ratione, postmodum aduenīente recta ratione, nulla facta mutatione circa illam qualitatem in se, quæ est habitus abstinentiæ: de non virtute fit virtus. & posset hoc cōfirmari, quia non esset opus generari in illo alio habitū, vt esset abstinens. Hæc aūt positio repugnat & doctrinæ authoris & veritati. Authori quidem, quia aperte in hac quæstione quam de essentia virtutis vocat, diuidendo tractatū hunc, postq̄ tractauit de habitu, ponit virtutem vt sic esse habitū: vt in hoc patet art. & in vlt. art. expresse dicit, q̄ habitus est genus propinquum virtutis: quorum nihil esset verum: si virtus moralis vt sic, aduenīret huic habitui

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAQUINTA, De virtutibus, quantum ad earum essentias, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de habitibus in speciali. Et quia habitus, vt dictum est,* distinguuntur per bonum & malum, primò, dicendum est de habitus bonis, qui sunt virtutes: & alia eis adiuncta, scilicet bona, beatitudines & fructus. Secundò, de habitibus malis, scilicet de vitiis & peccatis.

¶Circa virtutes autem quinque considerāda sunt. Primò, de essentia virtutis. Secūdò, de subiecto eius. Tertiò, de diuisione virtutum. Quartò, de cā virtutis. Quintò, de quibusdā proprietatibus virtutis.

¶Circa primum quęrūtur quatuor. ¶Primò, vtrū virtus humana sit habitus. ¶Secūdò, vtrum sit habitus operatiuus. ¶Tertiò, vtrum sit habitus bonus. ¶Quartò, de diffinitione virtutis.

ARTICVLVS I.

¶ Virum virtus humana sit habitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ virtus humana non sit habitus. Virtus enim est vltimum potētię: vt dicitur in primo de cælo:* sed vltimū vniuscuiusque reducitur ad genus illud, cuius est vltimum, sicut punctum ad genus lineæ. ergo virtus non reducitur ad genus habitus.

Ca. 10. et 11. Retra. 6. 9.

2 ¶Præterea, Augustē. dicit in 2. de libe. arbit.* q̄ virtus est bonus vsus liberi arbitrij: sed vsus liberi arbitrij est actus. ergo virtus non est habitus, sed actus.

3 ¶Præterea, Habitibus non meremur, sed actibus: alioquin homo meretur cōtinuè, etiam dormiendo: sed virtutibus meremur: ergo virtutes nō sunt habitus, sed actus.

4 ¶Præterea, Aug. dicit in li. de moribus Eccleſiæ,* q̄ virtus est ordo amoris: & in lib. 83. quæst.* dicit, q̄ ordinatio quæ virtus vocatur, est fruendis frui & vtendis vti, ordo autem seu ordinatio nominat vel actum, vel relationē: ergo virtus non est habitus, sed actus vel relatio.

lib. 1. ca. 13. 20. 3. & 22. c. lib. 15. de ciuit. Dei, tom. 5. li 13. quæst. q 30 paulo à princip. 20. 4.

5 ¶Præterea, Sicut inueniuntur virtutes humanæ, ita & virtutes naturales: sed virtutes naturales non sunt habitus, sed potentię quędam. ergo etiam neque virtutes humanæ.

¶SED CONTRA est quod Philosophus in lib. Prædicamentorum* scientiam & virtutem ponit esse habitus.

In prædic. qualit. non procul à prīcip. 20. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd virtus nominat quandam potentiæ perfectionem: vniuscuiusque enim perfectio præcipue cōsideratur in ordine ad suum finem: finis autem potentiæ actus est vnde potentia dicitur esse perfecta secundum quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentiæ, quę secūdum seipsas sunt determinatæ ad suos actus, sicut potentiæ naturales actiuæ: & ideo huiusmodi potentiæ naturales secūdum seipsas dicuntur virtutes, potentiæ autem rationales, quę sunt proprię hominis, nō sunt determinatæ ad vnum, sed se habent indeterminate ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, sicut ex supradictis patet,* & ideo virtutes humanæ habitus sunt.

q. 49. ar. 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quandoque virtus dicitur id ad quod est virtus, scilicet vel obiectum virtutis, vel actus eius. sicut fides dicitur quandoque id quòd creditur, quandoque vero ipsum credere, quandoque autem ipse habitus, quo creditur: vnde quando dicitur, quòd virtus est vltimum potentiæ, sumitur virtus pro obiecto virtutis. id enim, in quod d vltimo potētia, potest, est id, ad quod dicitur virtus rei: sicut si aliquis potest facere centū libras & non plus, virtus consideratur secundum centum libras, non autem secundum 60. obiecto autem procedebat, ac si essentialiter virtus esset vltimum potentiæ.

D. 1172.

¶Ad secundum dicendum, q̄ bonus vsus liberi arbitrij dicitur esse virtus secundū eandem rationem: quia scilicet est id ad quod ordinatur virtus, sicut ad proprium actum: nihil est enim aliud actus virtutis, quàm bonus vsus liberi arbitrij.

¶Ad tertium dicendum, q̄ aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo sicut ipso merito, eo modo quo dicimur currere cursu: & hoc modo meremur d actib⁹. Alio modo dicimur mereri aliquo sicut principio merendi, sicut dicimur currere potentia motiua: & sic dicimur mereri virtutibus & habitibus.

D. 179.

¶Ad quartum dicēdum, quòd virtus dicitur ordo vel ordinatio amoris, sicut id, ad quod est virtus: per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

¶Ad quintum dicendum, quòd potentiæ naturales sunt de se determinatę ad vnū, non autem potentiæ rationales: & ideo non est simile, vt dictum est.*

In corp.

mutato, vt patet veritati autem: quia habitus ille, qui est virtus moralis, habituat appetitum ad sequelam rationis ex sua essentia. Ad cuius euidentiā veritatis duæ sunt aduertendæ distinctiones. prima est de ratione recta: est enim duplex quædam respectu proprij finis ipsius virtutis moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est medium in tali materia determinatum ratione: sicut mediū in cibo & potu est finis absti nentiæ proprius: quædā vero respectu finis extrinseci, prout vita æterna est finis, ad quem fidelis formata ordinat abstinentiam. In proposito nō est sermo de rationē recta secūdo modo: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia seu actu eius, quæ est recta ratio mediį virtutis moralis: vt patet in secundo Ethicorum ex diffinitione virtutis: constat autem quòd attingere medium est finis proprius moralis virtutis, secunda est de effectu formali ipsius habitus qui vocatur virtus moralis, dupliciter enim intelligitur. Primò, vt ex sua essentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum, & non plus. verbi gratia, abstinentia ad abstinendum. Secundo, vt reddat appetitum habituatum ad actum cum omnibus eius conditionibus suæ latitudinis scilicet ad abstinēdum q̄n, vbi, sicut, propter quid, &c. oportet existimare habitus huiusmodi naturam esse, primo modo fuit causa illius Scoticæ phantasiæ. diffinire autem huiusmodi habitus naturam secundo, modo, est ratio veritatis, nisi enim appetitus ex natura habitus tēperantiæ habituatus esset, & iam per modum naturæ determinatus ad abstinendum propter bonum rationis quando. vbi, sicut, quantum ratio exposcit, iam appetitus non esset ex tali habitu factus qua si naturaliter obsequens rationi: & sequeretur quòd habens habitum temperantiæ, habet appetitum pugnantem cōtra rationem secundum circunstantiam & finem proprium: quod est contra Philosophum & veritatem, septimo Ethicorum, & sequeretur quòd omnes virtutes morales essent scientiæ iuxta opinionem Stoicorum: & breuiter hoc destruit morem bonitatem, & potes ratiocinari cōtra hāc phantasiam sic. Habitus ille puta, abstinentiæ, qui apud te generatus est ex actibus elicitis secundum rationem erroneam oppositam prudentiæ, & postmodum sit virtus moralis immutatus in se, aut inclinat se ad actus similes prioribus, aut dissimiles: non dissimiles, vt patet: ergo ad similes: sed similes sunt vitiosi, quia erronea ratio non excusat, ergo. Præterea actus ille, ad quem inclinat talis habitus, aut est ad medium in tali materia, aut ad extrema: si ad medium, est secundum se vera virtus moralis: quia sibi conuenit tota diffinitio virtutis datæ 2. Ethic. scilicet habitus electiuus in medietate consistens, &c. si ad extrema: ergo est vitium, vt patet ibi: vitium autem nunquam transit in virtutem, sicut nec albedo in nigredinem sunt enim contraria. Dicito ergo, & dicito, quòd virtus moralis sicut quælibet alia est essentialiter habitus sed moralis est habituatiua appetitus ad eliciendum actus quando, vbi, sicut, quantū oportet propter bonum rationis: & quia difficile est esse habituatum ad eliciendum actum sic circunstantionatum: ideo difficile est habere habitum virtutis. & quia habituatus ad abstinendum, verbi gratia, & nō propter bonum rationis assuescit ex illo habitu ad actum abstinentiæ, cum tali defectu, oportet habitum illū generari & præcedentem corrumpi, si verus habitus abstinentię inesse debet, quamuis facilius generetur in sic dispositio verus abstinētiæ habitus: vt patet in fine secundi Ethic. Sicut prodigus habituatus ad expēdendū non propter bonum rationis, & quando oportet, &c. si debeat fieri liberalis, non sufficit quòd mutetur sola regula ad propter quid oportet. & oportet, &c. sed oportet vt fiat vna simplex qualitas noua habituans expendendū propter bonū rationis quando oportet, sicut, vbi, &c. & breuiter si quis meditetur, & diligenter rem hanc considerauerit, inueniet, quòd hęc phantasia de vitio in virtutem, & econuerso, transfert habitum eiusdem. Idem enim est iudicium de habitu genito ex actibus elicitis, cum ratione erronea opposita prudentiæ, & de vitioso: nā in vtroque est aliquid cōforma bile rectæ rationi, puta actu, & in neutro totū: quia defectuosa circunstantia non est conformabilis rectæ rationis.

ARTICVLVS II.

¶ Virum virtus humana sit habitus operatiuus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ non sit de ratione virtutis humanæ, quòd sit habitus operatiuus: Dicit enim Tulli⁹ in 4. de Tusculanis quæstionibus,* quod sicut est sanitas & pulchritudo corporis, ita est virtus animæ: sed sanitas & pulchritudo nō sunt habitus operatiui, ergo neque etiā virtus.

Infrà q. 61. arti. 1. aor & q. 71. artic. 1. ad 2. & 2. 2. quæst. 52. ar. 1. co. & 3. dist. 26. q. 1. ar. 2. cor. Pag. 4.

2 ¶Præterea, in rebus naturalibus inuenitur virtus non solùm ad agere, sed etiā ad esse: vt patet per Philosophū in primo De cælo, q̄ quædam habent virtutem, vt sint semper, quædam verò non ad hoc, quòd sint semper, sed aliquo tempore determinato, sed sicut se habet virtus naturalis in rebus naturalib⁹, ita se habet virtus humana in rationalibus. ergo etiam virtus humana non solùm est ad agere, sed etiam ad esse.

Ter. 17.

3 ¶Præterea, Philosophus dicit in 7. Physi.* q̄ virtus est dispositio pfecti ad optimū, optimum autem ad quod homine oportet disponi per virtutem, est ipse Deus, vt probat Aug. in lib. 2. De morib⁹ Eccleſiæ:* ad quē disponitur anima per assimilationē ad ipsum. ergo videtur q̄ virtus dicatur qualitas quædā animæ in ordine ad Deū tanquā assimilatiua ad ipsum, non autem in ordine ad operationē: non igitur est habitus operatiuus.

Cap. 3 & 6. & 14. 10. 2.

¶SED CONTRA est q̄ Philosophus dicit in 2. Ethic.* quod virt⁹ vniuscuiusque rei est, quæ opus eius bonum reddit.

Cap. 6.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd virtus ex ipsa ratione nominis importat quandam perfectionē potentiæ, vt suprà dictum est:* vnde, cū duplex sit potētia, scilicet potētia adesse, & potentia ad agere vtriusque potētię perfectio virtus vocatur: sed potentia ad esse se tenet ex parte materiæ, q̄ est ens i potētia, potētia aūt ad agere se tenet ex parte formę, q̄ é principiū agēdi, eo q̄ vnūquodq; agit, inquantum est actu. in cōstitutione autē hominis corp⁹ se tenet sicut materia, anima verò sicut forma: & quantū quidē ad corpus homo communicat cum aliis animalibus, & similiter quantum ad vires, quæ sunt animæ & corpori cōes, solæ autē illæ vires, quæ sunt propriæ animæ, scilicet rationales, sunt hominis tm̄, & ideo virtus humana, de qua loquimur, nō pōt pertinere ad corpus, sed tm̄ ad id, quod est propriū animæ, vnde virtus humana non importat ordinē ad esse, sed magis ad agere: & ideo de ratione virtutis humanę est, quòd sit habitus operatiuus.

Avpraet. D. 1017.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ modus actionis sequit dispositionē agentis: vnūquodq; enim quale est, talia operatur. & ideo, cū virtus sit principium alicuius operationis, oportet quòd in operante præexistat secundum virtutem aliquā conformis dispositio, facit aūt virtus operationem ordinatam &, ideo ipsa virtus est quędam dispositio ordinata in anima: secundū scilicet quòd propriæ potentiæ animæ ordinātur aliqualiter adinuicem, & ad id quod est extra, & ideo virtus, inquantum est conueniens dispositio animæ, assimilatur sanitati & pulchritudini, q̄ sunt debitæ dispositiones corporis: sed per hoc non excluditur quin virtus etiam sit operationis principium.

¶Ad secundū dicendum, q̄ virtus, quæ est ad esse, non est propria hominis: sed solum virtus quę est ad opera rationis, quæ sunt propria hominis.

¶Ad tertium dicendum, q̄ cum Dei substantia sit eius actio, summa assimilatio hominis ad Deum est secundum aliquam operationem, vnde sicut suprà dictum est,* felicitas siua beatitudo per quam homo Deo maximè conformatur, quæ est finis humanæ vitæ in operatione consistit.

Q. 3. ar. 5.

ARTICVLVS III.

¶ Virum virtus humana sit habitus bonus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit de ratione virtutis, quòd sit habitus bonus. Peccatū enim in malo semper sumitur, sed etiā peccati est aliqua virtus: secundū illud 1. ad cor. 15. Virtus peccati lex. ergo virtus non semper est habitus bonus.

2. 2. q. 58. ar. cor. Et 1. di. 26. q. 2. ar. 1. cor.

2 ¶Præterea, Virtus potētiæ respondet: sed potentia non solùm se habet ad bonū, sed etiā ad malum: sm̄ illud Isa. 5. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & vt viri fortes ad miscendam ebrietatem. ergo etiam virtus se habet & ad bonum & ad malum.

3 ¶Præterea, Secundum Apostolū 2. ad Cor. 12. Virtus in infirmitate perficitur: sed infirmitas est quoddam malum: ergo virtus non solùm se habet ad bonū, sed etiam ad malum: [illegible]

Liby 2. c. 8 tom. 1.

&¶SED CONTRA est, q̄ Augustē. dicit in lib. De moribus Eccleſiæ,* Nemo autem dubitabit quòd virtus animam facit optimam, & Philosophus dicit in 2. Ethicor.* quòd virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

Cap. 6. Art. 1.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd sicut suprà dictum est,* virtus importat perfectionē potentiæ, vnde virtus cuiuslibet rei determinatur ad vltimū, in quæ res pōt, vt dicitur in 1. de cælo.* Vltimū autem, in quòd vnaquæque potentia potest: oportet quòd sit bonum: nam omne malum defectum quēdam importat. vnde Dion dicit in 4. de diu. nom. q̄ omne malum est infirmū, & propter hoc oportet quòd virtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum. vnde virtus humana, quę est habitus operatiuus, est bonus habitus, & boni operatiuus.

Text. 126.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd sicut perfectū, ita & bonum dicitur metaphoricè in malis. Dicit enim & perfectus fur siue latro, & bonus fur siue latro vt patet per Philosophū in 5. Met.* secūdū hoc ergo etiā virtus metaphoricè in malis dicit. & sic virtus peccati dicit lex inquantū scilicet per legem occasionaliter est peccatū augmentatū, & quasi ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa. Dicito ergo, quòd virtus facit operationē ordinatam tanquam effectum proprium: & q̄ relationem habere sic effectiuā per se causam non inconuenit, sed oportet quandoque.

Super Quæstionis quinquagesimæquinta Articulum quartum.

IN articu. quarto eiusdem quinquagesimæquintæ quæstionis nota q̄ illa particula in diffinitione virtutis posita, Qua nemo male vtitur, dupliciter exponi potest: primo vt sonat: & sic soli virtuti formatæ aut, quæ non potest esse informis, conuenit, cōtingit enim virtute intellectualipractica, vt arte, & morali, vt temperantia, & infusa theologali, vt fide male vti etiam vi principiis, applicando eas ad actus proprios propter malum finem extraneum, & quoniam nihil horum habet perfectam rationem virtutis, vt infra dicetur, ideo sic intelligendo, soli vitutī simpliciter perfectæ hæc particula conuenit. Secundò potest exponi limitate, vt infra in litera: fitsita quod ly male vtſ, importat actum pro priū illius virtutis esse, vt dicitur in responsione ad tertium: & sic vt in corpore articuli dicitur, hæc particula conuenit omni virtutiſ: & ponitur ad differentia habituū qui sunt ad bonum & malum. & sic intelligendo diceretur, quod vtens arte aut fide propter malum finem non facit actum fidei, aut artis. malum, sed actum ordinantem illas facit malum: ac per hoc virtute nullus male vtitur, vt principio mali actus quamuis male vtatur ipsa principiante bonum actum ordinando ad extraneū malum finem, quod tamen est impossibile in virtutibus, quæ non possunt esse informes: quia aut ordinatur in bonum: aut desinunt esse, si ordinarentur ad malum.

2. distin. 27. art. 2. Et. 3. dist. 23. q. 1. arti 2. q. 3. Et vers. q. 1. ar. 2. per to & arti. 9. ad 1. & 10. ad 11.

Ca. 3 in pr. tom. 5.

Cap. 10. in prin. to. 1.

In lib. 3. de lib. arb. ca. 18. & 19. tom. 1. In reg c. 1. tom. 1. de ver. ap ser. 15.

Colligitur ex tract. 72. in Io. 30. 9.

Cap. 12. & 19. in prin. ver. c. 9. 12.

maximum suum posse peruenit.

¶ Ad secundū dicendum, quòd malum ebrietatis & nimiæ potationis cōsistit in defectu ordinis rationis: contingit autē cum defectu rationis esse aliquam potētiam inferiorem perfectā ad id quod est sui generis, etiam cum repugnātia vel defectu rationis: perfectio autem talis potentię cum sit cum defectu rationis, non posset dici virtus humana.

Ad tertium dicendū, quod tāto ratio perfectior esse ostenditur, quāto infirmitates corporis & inferiorum partiū magis pōt vincere seu tolerare, & ideo virtus humana, quę rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur: non quidem rationis, sed in infirmitate corpotis, & inferiorum partium.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum virtus conuenienter diffiniatur,

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ non sit cōueniens diffinitio Virtutis, quę solet assignari, scilicet virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nulli⁹ male vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur: virtus eñ est bonitas hominis: ipsa enim est quæ bonum facit habentē, sed bonitas non videtur esse bona. sicut nec albedo est alba: igitur incōuenienter dicitur, quòd virtus est bona qualitas.

2 ¶ Præterea, Nulla differētia est cōmunior suo genere: cū sit generis diuisa. sed bonum est communius quàm qualitas: conuertitur enim cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitione virtutis vt differentia qualitatis.

3 ¶ Præterea, Sicut Aug. dicit in 12. de Trin. * vbi primo occurrit aliquid quod nō sit nobis pecoribusque cōmune illud ad mentem pertinet. sed quædā virtutes sunt etiam irrationabilium partium, vt Philosophus dicit in 3. Ethico. * nō ergo omnis virtus est bona qualitas mentis.

4 ¶ Præterea, Rectitudo videtur ad iustitiā pertinere: vñ iidē dicūtur recti & iusti. sed iustitia est species virtutis. inconuenienter ergo ponitur rectū in diffinitione virtutis cū dicitur, * Qua recte viuit.

5 ¶ Præterea, Quicūque superbit de aliquo male vtitur eo, sed multi superbiūt de virtute. dicit enim Augustī. in regula* quòd superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant, falsum est ergo, quòd nemo virtute male vtatur.

6 ¶ Præterea, homo per virtutē iustificatur. sed Augu. dicit sup illud Io. * Maiora horū faciet, q̄ creauit te sine te, nō iustificabit te sine te. incōuenienter ergo dicitur, quòd virtutē Deus in nobis sine nobis operatur.

¶ SED CONTRA est authoritas Augustī. ex cuius verbis prædicta diffinitio colligitur, & præcipuè in 2. De libero arbitrio. *

¶ RESPONDEO dicēdum, quod ista diffinitio perfectè complectitur totā rationem virtutis: perfecta enim ratio vniuscuiusque rei colligitur ex omnibus causis eius. Cōpræhendit autem prædicta diffinitio omnes causas virtutis, causa nanque formalis virtutis, sicut & cuiuslibet rei accipitur ex eius genere & differentia. cum dicitur bona qualitas: genus enim virtutis qualitas est, differentia autem bonū. esse tamen conuenientior diffinitio, si loco qualitatis habitus poneretur: qui est genus propinquum. virtus autem non habet materiam ex qua sicut nec alia accidentia, sed habet materiam circa quam, & materiam in qua scilicet subiectū: & materia autem circa quam est obiectū virtutis, quod nō potuit in prædicta diffinitione poni, eo quòd per obiectum determinatur virtus ad speciem, hic autē assignatur diffinitio

D. 620. 813.

virtutis in communi, vnde ponitur subiectum loco causæ materialis, cum dicitur, quòd est bona qualitas mentis: finis aūt virtutis cum sit habitus operatiuus, est ipsa operatio.

¶ Sed notandum, quòd habitū operatiuorum aliqui sunt semper ad malū, sicut habitus vitioſi, aliqui verò quandoque ad bonū, & quandoque ad malum: sicut opinio se habet ad verū & falsum, virtus autē est habitus semper se habens ad bonū, & ideo vt discernatur virtus ab his quæ semper se habent ad malum dicitur. Qua rectè viuitur. vt aūt discernatur ab his, quæ se habent quandoque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur, Qua nullus malè vtitur. Causa autē efficiens virtutis infusæ, de qua diffinitio datur, Deus est, ꝓpter quod dicitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur: quæ quidē particula si auferatur, reliquum diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquisitis & infusis.

D. 692.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ id, quod prima cadit intellectu, est ens: vnde vniscuique apprehēso à nobis attribuimus quòd sit ens, & per cōsequens quòd sit vnū & bonum, quæ conuertuntur cum ente: vnde dicimus q̄ essentia est ens & vna & bona, & q̄ vnitas est ens & vna & bona & similiter de bonitate. non autem hoc habet locum in speciali bus formis, sicut est albedo & sanitas, nō enī omne quod apprehendimus, sub ratione albi & sani apprehēdimus: sed tū cōsiderandum, q̄ sicut accidentia & formæ non subsistentes dicuntur entia, non quia ipsa habeant esse, sed quia eis aliqd est: ita etiā dicuntur bona vel vna, non quidē aliqua alia bonitate, vel vnitate, sed quia est eis aliquid bonum vel vnū. sic igitur & d virtus dicitur bona, quia in ea aliquid est bonum.

D. 046.

D. 1178. D. 62.

¶ Ad 5m dicendum, q̄ bonum quod ponitur in diffinitione virtutis, non est bonum communequod conuertitur cū ente, & est in plus quàm qualitas, sed est bonum rationis: secundum quod Dionys. dicit in 4. cap. De di. no. * quòd bonum animę est secundum rationem esse.

D. 1121. Par. 2. nō multū remote an fi.

¶ Ad tertiū dicendum, q̄ virtus non potest esse in irrationali parte animæ, nisi inquantum participat rationem: vt dicitur in primo Ethic. * & ideo ratio siue mens est propriū subiectum virtutis humanę.

c. vlt. 10. 5.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ iustitiæ est propria rectitudo, quæ constituitur circa res exteriores, q̄ in vsum hominis veniunt, quæ sunt propria materia iustitiæ, vt infrà patebit: sed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ est regula voluntatis humanæ (vt suprà dictum est *) communis est omni virtuti.

q. 60. art. 2. & 2. 2. q. 57. & 58.

Ad quintum dicendum, quòd virtute pōt aliquis male vti tanquam obiecto: puta cum male sentit de virtute, cum odit eam, vel superbit de ea, non autem tanquā principio vsus, ita scilicet quòd malus sit actus virtutis.

¶ Ad sextum dicēdum, q̄ virtus infusa causatur in nobis à Deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis cōsentientibus, & sic est intelligendum quod dicitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur. quæ verò nos aguntur, Deus in nobis causat, non sine nobis agētibus: ipse enim operatur in omni voluntate & natura.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMA SEXTA, De subiecto Virtutis, in sex articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādum est de subiecto virtutis. ¶ Et circa hoc quærūtur sex. ¶ Primò, vtrum virtus sit in potentia animæ sicut in subiecto. ¶ Secundò, vtrū vna virtus posit esse in pluribus potentiis. ¶ Tertiò, vtrū intellectus posit esse subiectum virtutis. ¶ Quartò, vtrum irascibilis & cōcupiscibilis.

¶ Quintò, vtrum vires apprehensiuę sensitiuæ. ¶ Sexto, vtrum voluntas.

ARTICVLVS I.

¶ Virum virtus sit in potentia anima sicut in subiecto.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ virtus non sit in potentia animæ sicut in subiecto. Dicit enim Augu. in 2. de lib. arb. * quòd virtus est qua rectè viuitur: viuere autem non est per potentiā animæ, sed per eius essentiam: ergo virtus nō est in potentia animæ, sed in eius essentia.

Supra q. 50. ar. 1. Et 3. q. 7. ar. 2a 60. Et 1. ad 33. q. 2. ar. 1. 4. Et veri. q. 14. ar. 5. 60. Et veri. 9. 1. ar. 3. Et apo. 13. c. 8. Cap. 18. & 19. Q. pra. ad 4. & q. 4. ar. 1.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2 Ethi. Virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: sed sicut opus constituitur per potentiam, ita habens virtutem constituitur per essentiam animæ. ergo virtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quàm ad eius essentiam.

3 ¶ Præterea, Potētia est in secūda specie qualitatis, virtus aūt est quædā qualitas, vt suprà dictum est, * qualitatis autem

non

nō est qualitas. ergo virtus nō est in potentia animæ sicut in subiecto.

¶ SED CONTRA, Virtus est vltimum potentię, vt dicitur in 1. Dęlo: * sed vltimum est in eo, cuius est vltimum. ergo virtus est in potentia animæ.

Text. 116. to. 2.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd virtutem pertinere ad potētiam animæ, ex tribus potest esse manifestum. Primò quidē ex ipsa ratione virtutis, quæ importat perfectionē potentiæ: perfectio autem est in eo cuius est perfectio. Secūdò ex eo, quòd est habitus operatiuus. vt suprà dictum est: * omnis autem operatio est ab anima per aliquam potentiā. Tertiò ex hoc, quòd disponit ad optimum: optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid consecutum per operationem à potētia egredientem, vnde virtus humana est in potentia animæ, sicut in subiecto.

q. praced. ar. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipsum esse viuentis. & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est viuenti essendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & sic virtute rectè viuitur, inquantum per eam aliquis rectè operatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum vel est finis, vel in ordine ad finem dicitur, & ideo cum bonum operantis cōsistat in operatione, hoc etiam ipsum quod virtus operantē bonum facit, refertur ad operationem, & per consequens ad potentiam.

Ad tertium dicendum, quòd vnum accidens dicitur esse in alio sicut in subiecto, non quia accidens per seipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia vnum accidens inhæret substantię mediante alio accidente, vt color corpori mediante superficie, & vnde superficies dicit esse subiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur esse subiectum virtutis.

D. 1145.

ARTICVLVS II.

¶ Virum vna virtus posit esse in pluribus potentiis.

Infrà q. 60. arti. 3. 10r.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod vna virtus possit esse in duobus potentiis: Habitus enim cognoscuntur per actus. sed vnus actus progreditur diuersimodè à diuersis potentiis, sicut ambulatio procedit à ratione vt dirigente, à volūtate sicut à mouente, & à potentia motiua sicut ab exequente. ergo etiam vnus habitus virtutis potest in pluribus esse potentiis.

cap 4. to. 5.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethic. * quòd ad virtutē tria requiruntur, scilicet scire, velle, & immobiliter operari, sed scire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem, ergo virtus potest esse in pluribus potentiis.

3 ¶ Præterea, Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio agibilium, vt dicitur in 6. Ethi. * est etiam in voluntate, quia non potest esse cum voluntate peruersa, vt in eodem lib. * dicitur. ergo vna virtus potest esse in duabus potentiis.

cap. 5. to. 1.

ca. 12. in fi.

¶ SED CONTRA, Virtus est in potentia animę sicut in subiecto: sed idem accidens nō potest esse in pluribus subiectis: ergo vna virtus non potest esse in pluribus potentiis animæ.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd aliquid esse in duobus, contingit dupliciter. Vno modo sic, quòd ex æquo sit in vtroque: & sic impossibile est vnam virtutem esse in duabus potentiis, quia diuersitas potentiarū attenditur secundū generales conditiones obiectorum, diuersitas autem habituū secundum speciales. vnde vbicunque est diuersitas potentiarū, est diuersitas habituum, sed non conuertitur. Alio modo potest esse aliquid in duobus vel pluribus, non ex æquo, sed ordine quodam: & sic vna virtus * pertinere potest ad plures potentias, ita quòd in vna sit principaliter, & se extendat ad alias per modum diffusionis, vel per modum dispositionis, secundum quòd vna potentia accipit ab alia.

D. 1041. 1175.

D. 605. 1173.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ idem actus non pōt æqualiter & eodem ordine pertinere ad diuersas potentias, sed secundum diuersas rationes & diuerso ordine.

D. 149.

Ad secundum dicendum, quòd scire præexigitur ad virtutem moralem, inquantum virtus moralis operatur secundū rationem rectam sed essentialiter in appetendo virtus moralis consistit.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ prudētia realiter est in ratione

¶ Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.

Art. 7 & q. 17. ar. 4.

IN articulo tertio quę stionis quinquagesimæsextæ omissis duobus primis, dubium occurrit de sensu & veritate literæ cum ponit differentiam inter virtutem simpliciter & intellectualē, ex hoc quòd aliquis habitus dat facultatem faciendi bonum opus, sed non dat quòd semper operetur rectè: vt Grammatica, & cætera, aliquis autem dat facultatem faciendi bonum opus: & dat quòd aliquis rectè vtatur facultate. vt iustitia. Est autem hic multipliciter dubium. Primò de qua rectitudine seu bonitate est sermo, cum dicitur quòd aliquis habit⁹ dat quod rectè vtatur facultate, an scilicet de bonitate propria illi habitui, an de bonitate morali. Si de bonitate morali, obstat litera obiciens vsui Grammatici ex non errorem in moribus, sed in Gramma tica, barbarismum scilicet, & solœcismum: vt patet in litera. si de bonitate propria illi habitui, nulla videtur inter habitus distinctio cum quis eo vtitur, dat suam bonitatem actui apto nato suscipere illam bonitatem. Deinde dubium est propter diuersitatem vocabulorum, quæ literatа dicitur: quid intendit cùm dicit, quod dat quod semper rectè operetur: & sub aliis verbis, quod rectè vtatur facultate, vel sub aliis verbis, quod reddit bonum opus in actu: an scilicet intendat de opere in actu, quòd informatur habitu, puta de locutione in actu respectu Grāmaticæ: concupiscentia respectu temperantiæ, & cætera, an de actu voluntatis, qui vocatur vti: quo omnibus habitibus vtimur, applicando eos ad operandum in actu cum volumus: & rursus an intendat semper, an cum vtimur habitu illo: si nanque intendit semper, sitne loquamur de vti, sive de opere: falsa manifeste est differentia: bonum opus, nisi in quadā facultate, nec quia possum contra & simpliciter faciunt bonum habentem: nō præter quemcunque habitum acquisitum & enim dicit simpliciter aliquis homo bonus ex hoc, quòd scies vel artifex, sed fusum vti & operati: dicitur bonus solùm secundum quid, puta bonus Grammaticus, aut bonus faber. vt patet in peccantibus. Si vero intenta bonus Grammaticus, & propter hoc plerunque scientia & ars dit de ipso opere quancontra virtutem diuiditur. quandoque do vtitur habitu, par quoque virtutes dicuntur: vt patet in sexto aūt virtutes dicuntur vt patet in peccanti- Ethicorū. * Subiectum igitur habitus, q̄ bus. Si vero intensecundū quid dicitur virtus potest esse & propter hoc plerunque intellectus nō solum practicus, sed etiam do vtitur habitu, par intellectus speculativ⁹, absque omni or- quoque videtur iudicii

Art. 7 & q. 17. ar. 4.

Lib. 1. c. 11. to 1.

q. 55. art. 3.

Lib. 2 Eth. c. 6. to. 1.

q. praced. ar. 4.

q. praced. lib. 5. & 4. tom. 5.

Cap. 1. & 4 tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtentem iustitia vel temperantia, quia non totaliter vtitur ea secundum aliquid deficeret. si autem intendit de vti ipso actu voluntatis, aut respectu operis: & hæc non, quia nulla esset differentia, contingit enim concupiscentia contra vel præter temperantiam quam habeo, sicut locutione contra Grammaticam, vel præter eam aut respectu habitus, & obstant tria primum est quòd in litera dicitur, quod ista secunda pertectio est respectu operis
Cap. 3 4 6. & 7. 10. 1. in actu. prima autem est respectu operis in facultate. quòd est esse in potentia: modo opus in actu ab opere in potentia non distinguuntur genere: imo sunt eiusdem speciei specialissimæ: vti autem & opus Grammaticæ distinguuntur genere, vel specie saltem: vt patet ergo secundum est quòd hoc scilicet rectificare ipsum vti, non convenit omnibus moralibus virtutibus: quia nec fortitudini nec temperantiæ: quia sunt infra voluntatem, & litera vult quòd cõueniat omnibus moralibus, dicendo, quia est iustus vel temperatus: & eadem ratio est de similibus. Tertiũ est, quia aut dat recte vti habitu, sic quòd non potest illo vti & non recte: & hoc est exclusum, ex eo quòd prudens vti potest prudentia, & deficere in aliqua circunstantia, sicut Grammaticus barbarizare: aut quia dat recte vti quando vult, & hoc etiam inuenitur in actib⁹, deductis impedimentis organorum, & cæteris, & sic nulla esset differentia assignata.

¶ Ad hoc dicitur, quòd hic est sermo de bonitate secundum illum habitũ, & de vti, qui est actus voluntatis. Nec refert vtrum ad actum vel habitum, vtrum semper, vel quãdo vtitur habitu, vel quando vult interpreteris: nulla enim harũ limitationum opus est: intendit enim Author, quòd differentia inter habitus in proposito hæc est: quòd quidam sunt, quorum perfecte non se extendit ad vti ipso habitu: quidã vero sic, vt bi gratia: ars Grammaticæ est talis, quòd eius perficere non se extendit ad vti Grammatica: quia vti est actus voluntatis quem nullo pacto perficit ars Grammaticæ: & si ars Grammaticæ perficeret ipsum vti: tunc habens Grammaticam, ex ipso habitu, inclinaretur & determinaretur ad vtendum recte rectitudine Grãmaticali ipsa Grammatica, & si non recte vteretur, imputaretur defectui Grammaticæ, modo autem nõ iustitia vero quia rectificatiua in ipsius vti, ideo voluntas terminatur ad recte, id est iuste vtendum iustitia: & propterea si iniustè facit iustitiæ defectus imputatur. Ex hac igitur differentia in nascitur quòd defectus in artibus & scientia ex vsu prouenientes non imputatur ipsis, sed voluntãti, in moralibus aũt defectui ipsorum habituum. rursus vt melius Nouitij doctrinam hanc imbibant, & quilibet hinc fructum referat agnitionis: fui ipsius, an habeat virtutem aliquam moralem: scito quòd actibus potentiarum rationabilium (de his enim est sermo) vel habituum est considerare duo vnum est proportio ipsius actus ad ipsam potentiam seu habitum: puta locutionis ad imaginatiuam appetitiúmque motiuum organi, &c. & Grammaticam. alterum est vsus quo hæc principia à voluntate libere applicata sunt ad hunc actum eliciendum, nunquã enim potentiæ animæ aut habitus ponerent operationes proprias in actu nisi voluntas applicaret eas, & eos ad eliciendas operationes: ipsa enim est, q̃ vtitur omnibus: & hoc est vti, vt patet ex superius dictis in quæstione de vti. Dupliciter ergo comparatur operatio ad potentiã. Primo secũdum se absolute, prout ipsa potentia est apta nata elicere talem actum. Secundo ad ipsammet potentiam, vt stat sub voluntate vtente seu applicante ipsam potentiam ad eliciendã operationẽ in actu secundo, & sic differentia, in proposito habituum est, quòd quidã habitus sunt perfectiui potentiarum absolute in ordine ad sua opera, & hoc vocatur in litera, quod dat facultatem faciendi opus bonũ, sed non perficiunt eãdem potentias, vt stant sub voluntate vtente: & istæ sunt artes & scientiæ, quarum nõ interest perfecte vsum: neque in volũtate imperante, neque in potentiis exequentibus vt sic, quidam vero habitus perficiunt potentias non solum absolute: sed etiam vt vsuales, siue operatiue, siue executiuæ & hi sunt virtutes morales, & dicuntur in litera dare non solũ facultatẽ boni operis, sed rectũ vsum facultatis: quia perficiunt quo ad vtrũque: dicitur etiam reddere opus bonum in actu: quia perficiunt vsum. qui est immediata ratio, quod sint in actu. Ad euidẽtiã autem solutionum dandarũ quæritis, oportet recolere superius determinata, in primis cum dicitur, quod habitus dat facultatem, & dat rectum vsum, nõ est intelligendũ nisi eo modo quo habitus est natus dare, nõ enim habitus dat bonitatẽ cogendo ad illum, aut ita plene etiã immobiliter subiiciendo sibi potẽtiam, q̃ nõ possit in oppositũ, sed per modum inclinantis, vnde differentia consistit in hoc, quod ars ex sua ratione nõ inclinat voluntatẽ aut aliquam potentiã, vt subsint volũtati ad vsum Grãmaticæ. quia nec respicit

dine ad voluntatẽ, sic enim Philosophus in 6. Ethicor. * scientiã, sapientiam, & intellectũ. & etiam artem poni esse intellectuales virtutes. Subiectũ vero habitus, quisimpliciter dicitur virtus, non potest esse nisi volũtas vel aliqua potẽtia, secũdum quod est mota à voluntate. cuius ratio est, quia voluntas mouet omnes alias potẽtias, quæ aliqualiter sunt rationales ad suos act⁹, vt suprà habitũ est: * & ideo quòd homo actu bene agat, contingit ex hoc, quòd homo habet bonam volũtatẽ: vnde virt⁹, quæ bene facit agere in actu: nõ solum in facultate, oportet quòd vel sit in ipsa voluntate, vel in aliqua potentia, secundum quod est à volũtate mota: contingit autem intellectum à volũtate moueri, sicut & alias potentias. cõsiderat enim aliquis aliquid actu, eo quòd vult. & ideo intellectus secundũ quod habet ordinẽ ad voluntatem, põt esse subiectũ virtutis simpliciter dictæ. & hoc modo intellectus speculatiuus vel ratio est subiectũ fidei. mouetur enim intellectus ad assentiendum his, quę sunt fidei ex imperio voluntatis nullus enim credit nisi volens: intellectus vero practicus est subiectum prudentiæ. cum enim prudentia sit recta ratio agibilũ. requiritur ad prudentiam, quòd homo se bene habeat ad principia huius rationis agendorũ, quæ sunt fines, ad quos benè se habet homo per rectitudinem voluntatis, sicut ad principia speculabilium per naturale lumẽ intellectus agẽtis. Et ideo sicut subiectum scientiæ, quæ est ratio recta speculabilium, est intellectus speculatiuus in ordine ad intellectum agẽtem, ita subiectũ prudẽtiæ

voluntatẽ aut potentias sic: moralis aũtẽ virtus ex propria ratione inclinat voluntatẽ ad rectum sui vsum, quamuis voluntas nõ sequatur quandoque huiusmodi inclinationes habitũ: & tunc peccat & virt⁹ moralis culpatur, quia ab opere proprio, scilicet perfectione debita actui vrendi deficit: minus enim perfectè habetur virtus & à qua subducitur actus q̃ deberet illi subiungi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̃ irascibilis & concupiscibilis nõ possint esse subiectũ virtutis. Huiusmodi enim vires sunt cões nobis & brutis, sed nũc loquimur de virtute, secũdũ quod est propriè hominis: sic enim dicitur virtus humana, non igitur humanę virtutis põt esse subiectũ ira scibilis & concupiscibilis, q̃ sunt partes appetit⁹ sensitiui: vt in primo dictũ est. * Et ex hoc patet, q̃ oportet nõ limitare quando vtit, aut vult, aut nõ sem per, &c. ars enim nanquã moralis virtus sem per ex se per modũ inclinantis dat rectum vsum suiquia quoliber in idẽ redit applicare habitum actui. & actum suppone re habitui: & similiter non vti habitu aut subducere actũ ab habitu, non refert vtrum ad habitum vel actum vti feras, &c. Ad primam obiectionem in oppositum contra hoc, quod intelligitur de vti illo habitu, dicitur quòd licet verum sit, quòd operatio, quam perficit aliqua virtus moralis, puta concupiscentia, differat specie ab vti, concupiscere tamen libere exercitum vt sic, concidit cum vti: imo est ipsum vti in executiua potentia: vnde magna æquiuocatio est aut figura dictionis comparatæ cõcupiscentiam in actu ad concupiscentiam in potentia, & comparate concupiscentiam libere exercitam vt sic, ad concupiscentiam, vt est in facultate concupiscibilis: argumentum enim primo modo procedit, & Author secundo modo. vnde verbũ Authoris nihil obstat proposito: quia vocat operationẽ in actu, non ipsam absolute, sed ipsam in actu, id est secundum id, vnde habet quod sit in actu, id est secũdũ vsum, ex hoc enim habet, quod sit in actu. & propterea, quia si illicet ex vsu est operatio in actu, comparat secundũ perfectionem habitus potentiæ, sic actum potentiæ, & vere sic est. habitus enim dans solam facultatẽ bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia, habitus aũtẽ dans etiam rectũ vsum eius, dat bonitatẽ operationis in actu, quia vsus consiquit operationẽ in actu, qa est applicatio potentiæ ad ipsam. Ad secũdũ dicitur duplicier. Primo q̃ virtutes in irascibili & concupiscibili, scilicet temperantia & fortitudo, rectificant vti, quia stabiliunt fines prudentiæ regulatiuæ ipsius vti ex illis finibus vt principiis: & sic extẽdunt se ad volũtatẽ mediate: secundo, q̃ huiusmodi virtutes rectificant vti pro quanto eget rectificatione: non eget aũt rectificatione vti his virtutibus, vt est in volũtate, sed vt est in ipsis potẽtiis inferioribus: & ideo rectificant concupiscibilẽ, vt subsunt vsui voluntatis, ipsa aũtẽ voluntas non eget rectificatiõ ad hoc, quia ex se determinata est recti rudine omnis sui actus circa bonũ fortitudinis & temperãtiæ: vt inferius dicetur. Ad tertium autem dictũ est, quod dat per modum inclinantis, q̃ semper recte vtatur, & nõ cũ hac vel illa limitatione: quod ideo facit assertũ hoc tamẽ, vt dictũ est, q̃ nõ vtatur illa, quod agat cõtra & præter illum agat, &c.

¶ In eodem artic aduerte subiectum fidei & prudentiæ, vt in locis propriis fundamenta hic habeas: vbi tractabitur q̃quid hinc difficultatis occurrerit, & si vis videre quomodo intellectus in ordine ad volũtatẽ sit talũ habituũ subiectũ: conspice natura actuum propter quos ponũtur: quia enim credere est actus intellectus nõ absolute, sed voluntate moti: quia nullus credit nisi volens: cõsequens est, vt habitus fidei inclinans intellectũ ad credendũ perfectio sit eius vt à voluntate mobilis, & similiter quia præcipere act⁹ est intellectus à volũtate moti, vt superius in q. De imperio patet, oportet vt prudentia, cuius præcipuus & proprius actus est recte præcipere in agibilibus sit perfectio intellectus non absolute, sed vt à voluntate moti: & hæc bene nota.

¶ Super Quæstionis quinquagesimasextæ Articulum quartum.

IN artic 4. eiusdem 56 q. dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distinct. 13. negante in concupiscibili & irascibili, quæ sunt potentiæ partis sensitiuę virtutes: & volens quòd licet possit concedi, quòd in illis potẽtiis sit aliquis habitus inclinans ad delectabiliter obsequendum rectæ rationi, non tamen habitus ille proprie virtus, quia non est habitus electiuus, nec inclinans ad rectas electiones.

¶ Ad euidentiam huius mirum primo videtur de hoc hominẽ cũ fortitudinem & temperantiam virtutes enumeratas in 2. Ethicorum, posuerit aperte Arist. in parte irrationali, quare non respõdit Arist. & similiter cũ fundamentum suum fuerit argumentũ à Sancto Thoma hic quarto loco factum, & solutum, quare nõ confutauit respõsionem Dicito ergo cum Aristotele & Authore, quòd appetitus sensitiuus distinctus per irascibilem & concupiscibilem est subiectum virtutis moralis propriæ, temperantiæ scilicet & fortitudinis: non inquantum communis est nobis & brutis, sed vt obedibilis rationi, & quòd

2 ¶ Præterea, Appetitus sensitiu⁹ est vis vtens organo corporali: sed bonum virtutis non potest esse in corpore hominis. Dicit enim Apostolus Roman. 7. Scio quòd non habitat in carne mea bonum. ergo appetitus sensitiuus non potest esse subiectum virtutis.

3 ¶ Præterea, Augu. probat in lib. De moribus Ecclesiæ, * q̃ virtus non est in corpore, sed in anima, eo quòd per animam corpus regitur. vnde q̃ aliquis corpore bene vtatur, totũ refertur ad animã. sicut si mihi auriga obtemperans, equos qui bus præsit, rectè regit. ho c totũ mihi debetur: sed sicut anima regit corpus, ita etiam ratio regit appetitum sensitiuum. ergo totum rationali parti debetur, quòd irascibilis & cõcupiscibilis rectè regantur, sed virtus est qua rectè viuitur: vt suprà dictum: * virtus igitur non est in irascibili & cõcupiscibili, sed solum in parte rationali.

4 ¶ Præterea, Principalis actus virtutis moralis est electio, vt dicitur in 8. Ethic. * sed electio non est actus irascibilis, sed rationis: vt supra dictum est. * ergo virtus moralis non est in irascibili & concupiscibili sed in ratione.

¶ SED CONTRA est quòd fortitudo ponitur esse in irascibili: temperantia autem in concupiscibili: vnde Philosophus dicit in 3. Ethicor. * quòd hæ virtutes sunt irrationabilium partium.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd irascibilis & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundum se inquantum sunt partes appetitus sensitiui, & hoc modo non competit eis, quòd sint subiectum virtutis. Alio modo possunt considerari inquantum participant rationem per hoc quòd natæ sunt rationi obedire: & sic irascibilis vel concupiscibilis potest esse subiectum virtutis humanæ. Sic enim est principium: humani actus inquantum participat rationem: & in his potentiis necesse est ponere virtutes. quòd enim in irascibili & concupiscibili sint aliquæ virtutes, patet. actus enim, qui progreditur ab vna potentia secundum quod est ab alia mota, non potest esse perfectus nisi vtraque potentia sit benè dispositа ad actum: sicut actus artificis non potest esse congruus, nisi etiam artifex sit bene dispositus ad agendum, & etiam ipsum instrumentum. In his igitur, circa quę operatur irascibilis & concupiscibilis, secundum quod sunt à ratione motę, necesse est vt aliquis habitus perficiens ad benè agendum, sit non solùm in ratione, sed etiam in irascibili & concupiscibili. Et quia bona dispositio potentiæ mouentis motę attenditur secundum conformitatem ad potentiam mouentẽ: ideo virtus, quæ est in irascibili & concupiscibili, nihil aliud est quàm quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ irascibilis & concupiscibilis secundum se cõsideratæ prout sunt partes appetitus sensitiui, communes sunt nobis & brutis: sed secundum quod sunt rationales per participationem, vt obedientes rationi, sic sunt propriæ hominis: & hoc mõ possunt esse subiectum virtutis humanæ.

¶ Ad secundum dicẽdũ, quòd sicut caro hominis ex se quidem non habet bonum virtutis, sit tamen instrumentum virtuosi actus inquantum mouẽte ratione, membra nostra exhibemus ad seruiendum iustitiæ, ita etiam irascibilis & cõcupiscibilis ex se quidem non habent bonum virtutis, sed magis infectionem fomitis. inquantum verò conformantur rationi, sic in eis aggeneratur bonum virtutis moralis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia ratione regitur corpus ab ainma & irascibilis & concupiscibilis à ratione. corpus enim ad nutum obedit animæ absque contradictione, in his in quibus natum est ab anima moueri. vnde Philosoph⁹ dicit in primo Pliotic. * quòd anima regit corpus. despotico principatu, id est sicut dominus seruum & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non est virtus, sed solum in anima. Sed irascibilis & concupiscibilis non obediunt ad nutum rationi: sed habent proprios motus suos, quibus interdum rationi repugnant. vnde in eodem lib. * Philosophus dicit, quòd ratio regit irascibilem & concupiscibilem principatu politico: quo scilicet reguntur libri, qui habent in aliquibus propriam voluntatem. & propter hoc etiam oportet in irascibili & concupiscibili esse aliquas virtutes, quibus bene disponantur ad actum.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ in electione duo sunt, scilicet intẽtio * finis, quæ pertinet ad virtutẽ moralẽ: & præacceptio eius, quod est ad finem, quod pertinet ad prudẽtiã, vt dicitur in 6. Ethi. * Quod aũt habeat rectam intentionẽ finis circa passiones animę, hoc contingit ex bona dispositione irascibilis & concupiscibilis: & ideo virtutes morales circa passiones sunt in irascibili & cõcupiscibili. sed prudentia est in ratione.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum vires apprehensiuæ sensitiuæ sint subiectum virtutis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ in viribus sensitiuis ap prehẽsiuis interi⁹ possit esse aliqua virtus. Appetitus enim sensitiuus potest esse subiectum virtutis inquantũ obedit rationi: sed vires sensitiua appreheusiuæ interius rationi obediunt, ad imperium enim rationis operatur q̃ imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. ergo in his viribus potest esse virtus.

2 ¶ Præterea, Sicut appetitus rationalis, qui est voluntas in suo actu, potest impediri vel etiã adiuuari per appetitum sensitiuum, ita etiam intellectus vel ratio põt impediri vel etiam iuuari per vires prædictas. sicut ergo in viribus sensitiuis appetitiuis potest esse virtus, ita etiam in apprehensiuis.

3 ¶ Præterea, Prudentia est quędam virtus, cuius partẽ ponit Tullius memoriã in sua Rhetorica. * ergo etiam in vi memorativa potest esse aliqua virtus, & ea dem ratione in aliis interioribus apprehensiuis viribus.

¶ SED CONTRA est, q̃ omnes virtutes vel sunt intellectuales, vel morales vt dicitur i 2. Ethicorũ, * morales autem virtutes omnes sunt in parte appetitiua: intellectuales autẽ in intellectu, vel ratione: sicut patet in 6. Ehicorum, * nulla ergo virtus est in viribus sensitiuis apprehensiuis interius.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in viribus sensitiuis apprehensiuis interius ponuntur aliqui habitus: quod patet ex hoc præcipuè, quòd Philosophus dicit in lib. De memoria, * quòd in memorãdo vnum post aliud, operatur consuetudo, quæ est quasi quædam natura, nihil autẽ est aliud habitus cõsuetudinalis q̃ habitudo acquisita per consuetudinem, quæ est in modum naturæ. Vnde de virtute dicit Tullius in sua Rhetorica, * quòd habitus in modum naturę rationi consentaneus, In homine tamen id, quòd ex consuetudine acquiritur in memoria & in aliis viribus sensitiuis apprehensiuis, non est habitus per se, sed ad aliquid annexũ habitibus intellectiuæ partis, vt suprà dictum est: * sed tamen sequi habitus in talibus viribus, virtutes dici non possunt: virtus enim est habitus perfectus, quo non contingit nisi bonum operari: vnde oportet, quòd virtus sit in illa potẽtia, quæ est cousummatiua boni operis: cognitio autem veri nõ cõsummatur in viribus sensitiuis apprehẽsiuis. sed huiusmodi vires sunt quasi prępataroriæ ad cognitionem intellectiuam: & ideo in huiusmodi viribus non sunt virtutes, quibus cognoscitur verum, sed magis in intellectu vel ratione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ appetitus sensitiuus se habet ad voluntatem quæ est appetitus rationis, sicut motus ab eo. & ideo op⁹ appetitiuæ virtutis consummatur in appetitu sensitiuo: & propter hoc appetit⁹ sensitiu⁹ est subie-

Cap. 3 4 6. & 7. 10. 1.
¶ 3. ar. 1.
¶ 3. ar. 2.
Infrà ar. 5 ad 1. & 2. dist. 1. q. 1. ar. 2. ad 2. Et veri. 1. q. artic. 1. per 10. & ult. 10. ad 5.
P. P. q. 82. ar. 2.
Ibi. 1. ca. 1. tex. 1.
¶ 3. ar. 4.
Ca. 13. in fi. 4 ¶ 18. ar. 1.
Cap. 1. in prin. 10. 1.
Cap. 3. 10. 5.
Eod. 1. pol. c. 3. 10. 5.
Cap. 2. 10. 5.
Supra q. 50. artic 3. ad 3. Et 3. dist. 31. q. 2. ar. 4. q. 2. ad 6. Et ver. q. 1. ar. 4. ad 6.
Lib. 2. de inuen. in fol. 4. lib.
Cap. 2. 10. 5.
Lib. 2. de inuen. in fol. 4. lib.
Art. 2. huius quæst. & q. 50. ar. 6. ad 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a huc opus illud male consummabitur à potẽtia B, oportet ergo, si virtus illa debet illud opus bonum sic reddere, vt bonũ reliquatur, quod fiat malum, quod si in potentia consummativa operis, vt in subiecto: secundum est pro minore, quòd vires intellectiuæ apprehensiuæ dupliciter sumuntur. Primo secundum naturam: & sic à natura & non à virtute nec habitu determinantur.

Alio modo vt subsunt rationi, & sic ordinantur ad intellectus perfectionem propter quod ipsi habitus qui sunt in his partibus, sunt præparatorij ad intellectus actum, & non sunt perfectiui eorum ad proprios actus secundum se: & ideo in litera dicitur, quòd cognitio veri ad quam ordinatur omnis virtus bonum cognitionis faciens, consummatur intellectus tantum: & propterea in his viribus nulla est virtus.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ sextæ Articulum sextum.

IN Articulo 6 eiusdem 56 quæst in quo concluditur, quòd in voluntate est aliqua virtus, scilicet respectu boni & aliqua non, scilicet respectu boni propriij: dubium occurrit ex Sco to in tertio sententiarum, distin 33. contra Ecor. Et vir. cundam partem: putat enim quod temperantia & fortitudo in voluntate sint, & ibi propriæ virtutes in concupiscibili autem & irascibili nõ sunt propriæ virtutes: sed de hoc quantum ad cõcupiscibilem & irascibilem spectat, tractauimus: vnde relinquitur quantum ad voluntatem discutere rationes & conclusiones.

¶ Est igitur dubium circa rationem allatam in litera ad probãdum, quòd in voluntate non sit aliqua virtus ad proprium voluntatis bonum. Primo, quia falsum videtur, quod volũtas ex propria ratione sufficienter determinata ad bonũ rationis propriũ volentis: quia si sic esset, volãtas vt in pluribus, faltem eligeret tale bonũ rationis: & rursus prompte, faciliter & delectabiliter tale bonum eligeret: & rursus ad tale bonum eligendum rectè eodem mõ determinata esset, hæc sunt falsa: ergo sequela probatur, quia determinatio naturæ excludens habitũ supplet quidquid daret habitus in subiecto aptonato: & tanto melius, quanto habitus imitatur naturã: & non ecõuerso, falsitas autẽ cõsequẽtis experiẽtia probatur: nã in nobis ipsis hæc experimur. Et ratione confirmatur: quia si voluntas esset propria ratione determinata ad tale bonum, non opus esset continentiæ habitu in voluntate: si enim volũtas ex se magis aut æquè determinata est ad bonũ tale, ac habetet habitũ virtutis, & habendo habitum virtutis, puta temperantiæ, non egeret continentia: ergo inclinata ex propria ratione nõ eget cõtinentia: sed per te eget continentia, ergo volũtas non est ex se inclinata ad tale bonũ. Deinde dubitatur, quia si volũtas determinata ex propria ratione est ad bonũ rationis, ergo nec virtꝰ iustitiæ in ea esset. Probatur sequela quia bonum iustitiæ est secundum rationem, & est proprium exercentis iustitiã: iustitia enim bonũ reddit habentem, & opus eius bonum. Deinceps arguit Scotus: quia cũ iustitia sit virtus moralis, & in voluntate rationis, quæ militant de voluntate & virtute morali, nõ concludunt: præterea voluntas est indeterminata nõ solũ ad opposita obiecta sed modos agẽdi, scilicet rectè & nõ rectè: ergo eget inclinatione ad rectè agendũ: & hæc est virtus, præterea volũtas nõ magis est determinata ad vnũ quàm intellectus: ergo ex frequẽtibus rectis electionibꝰ generatur in ea virtꝰ, sicut intellectus ex frequẽtibus, actibus, præterea volũtas nõ facile prompte & delectabiliter se habet sine virtutis habitu: ergo eget virtute, sequela patet, & antecedens probatur in vitioso nuper cõcesso: qui difficultatẽ patitur in perferendo: quia nõ habet habitũ acquisitũ virtutis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cũ naturaliter amabile sit bonũ, vnicuique autẽ proprium (vt experientia testatur) consequens est, vt volũtati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonũ proprium: cum autem apud Dionys. 4. cap. de diui. nom. bonum habentis sit secũdum rationẽ esse: & hoc non conueniat habenti secundum appetitum sensitiuum, oportet q̃ conueniat secundum appetitum rationalem. boxũ enim appetitus alicuius obiectũ constat esse: igitur obiectum, voluntatis est bonum rationis, & huic addaꝰ proprietas, concluditur quòd proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis. ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis mediũ in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem passionis habentis passiones: ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduerte q̃ aliud est voluntatem esse naturaliter inquantũ est ex se ad propriũ volentis bonũ secundũ rationẽ, & aliud est volente esse naturaliter inclinatũ ad hoc. primũ enim sonat in voluntate tãtum virtutis, virtutes aũt sensitiuæ apprehensiuæ magis se habẽt vt mouentes respectu intellectus, eo quòd phantasmata se habent ad animam intellectiuam, sicut colores ad visum, vt dicitur in 3. De anima.* & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur: & propter hoc virtutes cognoscitiuæ sunt in ipso intellectu, vel ratione. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd memoria non ponitur pars prudentiæ: sicut species est pars generis, quasi ipsa memoria sit quædam virtus per se: sed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ: vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum voluntas possit esse subiectum virtutis.

AD SEXTVM sic procedi-tur. Videtur quòd voluntas nõ sit subiectum alicuius virtutis. Ad id enim quod cõuenit potentiæ, nõ requiritur aliquis habitus, sed de ipsa ratione voluntatis cum sit in ratione secundum Philosophum in 3. de anima,* est q̃ tendat in id quod est bonũ secundum rationem: ad quod ordinatur omnis virtus: quia vnumquodque naturaliter appetit propriũ bonũ: virtus enim est habitus per modũ naturæ cõsentaneus rationi: vt Tullius dicit in sua Rhetorica,* ergo voluntas non est subiectũ virtutis.

2 ¶ Præterea, Omnis virtus aut est intellectualis aut moralis: vt dicit in 1. & 2.* Ethicor. sed virtꝰ intellectualis est sicut in subiecto in intellectu & ratiõe, nõ autem secundum rationem ipsius habentis passiones. ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduerte q̃ aliud est voluntatem esse naturaliter inquantũ est ex se ad propriũ volentis bonũ secundũ rationẽ, & aliud est volente esse naturaliter inclinatũ ad hoc. primũ enim sonat in voluntate tãtum talem determinationem secundum simpliciter: & tanta est inter hæc distantia, vt ex hac radice omnia fere soluenda sint, vt nunc videbitur: si enim volens puta Socrates, esset determinatus, ita quòd non egeret habitu ad medium rationis: in passionibus pronus esset ad operantiæ & fortitudinis sicut temperati & fortes: sed quoniam pro ni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed ia voluntate tantum inclinatio hæc ad tale bonum ponitur. Et quoniam exercitatio hominis in his mediis non sic sola voluntate, sed co currente parte sensitiua naturaliter secundum se inclinata ad concupiscibile sine rationis fæbno. ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quòd vt in pluribus eligamus talia bona, aut quòd promote faciliter & delectabiliter, & quòd rectè semper! voluntas beat, sed benè sequitur cum hac specificatione, quòd voluntas quantum ex se rectè se habet ad huiusmodi vt in plutibus, eligeret talia boma & prompte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id verò, quod de continentia obiicitur: dicitur, quòd continentia non eget voluntate, vt inclinet inquantum in se est in tale bonum, sed vt resistat insurgentibus passionibus sentiui appetitus. Et si contra hoc instetur: quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in vnum oppositorum, reliquo resistit. & rursus naturalis determinatio non est minoris efficaciæ, quàm determinatio habitus: constat autem quòd si voluntas esse habituata, non egeret continentia ad resistendum. ergo respondetur ordine retrogrado, quòd determinatio naturæ non est minus efficax, quàm determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum quàm determinatio habitus acquisiti. & in promptu, causa est quia acquisitus habitꝰ in ipsa acquisitione expulit insurgentia contraria. naturalis autem determinatio non. vnde assimilatur habitui infuso potiusquam acquisito: ad primum autem dicitur, quòd voluntas sumitur dupliciter, vno modo, vt iuncta contrario appetitui sensitiuo, & quòd quæ ad modum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum: ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quòd quemadmodũ ipsa vt coniuncta contrario appetitui non est determinata ad tale bonum, pro quanto impedibilis, est attendentia in tale bonũ ad quod est ex se inclinata: ita vt sic eget habitu ad resistendum huiusmodi impedimentis. Et si hic instetur, quia voluntas vt iuncta appetitui sensitiuo est determinata ad bonum in passionibus appetitus sensitiui per te, & volũtas vt iuncta appetitui sensitiuo, eget habitu ad resistendum passionibus etiã per te: ergo falsum est quòd voluntas est ex determinata ad tale bonum & iuncta sensui eget habitu: sed vt iuncta appetitui sensitiuo, habet vtrumque & sic omnia ruunt. probatur assumptum: quia voluntas separata non est determinata ad bonũ eligendum in passionibus: vt patet in Angelis, & ex rationequia non est proprium bonum volentis. Respõdetur q̃ falsum assumitur quo ad hoc, quod voluntas vt iuncta sensui determinetur ad bonum in passionibus. aliud est enim dicere, voluntas, vt iuncta sensui habet inclinationem ad bonum proprium passionum: & aliud est dicere, voluntas vt iuncta sensui, habet quòd inclinatio sua naturalis terminetur ad bonum in passionibus, primũ enim significat quòd coniunctio voluntatis ad partem sensitiuam sit ratio quòd voluntati conueniat inclinatio talis, secundum autem quod coniunctio nõ sit ratio, quòd inclinatio cõueniat. sed quòd inclinatio quam habet terminatur ad tale bonum: & primum quidem falsum est, formaliter loquendo, secũdum autem verum. Ad cuius euidentiam scito, quòd voluntati humanæ ex suo genere conuenit, quòd naturaliter inclinetur in proprium bonum tam sui quam volẽtis. vt supertius in 9. 10. patet, hoc enim cõmune est omni voluntati, sed quòd proprium bonum sit in tali materia, scilicet in passionibus volẽti, hoc est, ex cõiunctione voluntatis ad partẽ sensitiuã. vnde inclinatio ipsa voluntatis in proprium bonũ secundũ rationẽ in quacunq; materia sit, est ei naturalis ex propria ratione: sed q̃ hæc sua inclinatio terminetur ad bonum in passionibus sensitiuis habeutis voluntatem, est ex coniunctione volũtatis ad partem sensitiuam. Est igitur in voluntate nostra quantum ex parte voluntatis est, sufficiẽs determinatio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum secundũ tationem ipsius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitiuam fortitur necessitatem habitus ad resistendum contrariis, quibus iungitur & hæc intelligo sustinendo continentiam esse in voluntate, quod inferius dicutietur, si enim continentia in ratione ponitur patet quòd nulla est difficultas in proposito & cum vtilem disputationem hanchabes, cuius etsi dicta conclusio non teneatur, multa tamẽ alia vera, & certa in ea dicta tenenda sunt.

¶ Ad secundum verò dicitur q̃ ibi est æquiuocatio de bono iustitiæ obiectiue vel formaliter. Ad bonum enim iustitiæ obiectiué non naturaliter inclinatur voluntas: quia non est proprium, sed alterius: iustitia enim in his quæ sunt ad alterum est, & de tali virtute & secundum rationem de bono est fermo, cum dicitur, q̃ quia potentia naturaliter inclinatur in aliquod bonum, non eget habitu virtutis: potentia enim vt sic obiectum, per se primo respicit, & habitus operatiuus de quo est sermo, & virtus obiectum respiciunt, nec virtutis est virtus, nec habitus, habitus: obiectio autem procedit de bono iustitiæ formaliter: quod est formale ipsius habitꝰ iustitiæ, ad quod constat potentiam inclinari non mediante alio habitu, vt patet, hoc enim est commune omni virtuti: illud autem non est commune omni obiecto virtutis, vt patet.

¶ Ad obiectiones autẽ ex Scoto sumptas, non q̃ ipse afferat eas contra S. Tho. sed quoniam ipse, vt dictum est, dissentiat à S. Thom. & has rationes contra oppositam positionem affert: cuius rationes licet nõ sint nostræ, veruntamen vt Nouitij cauti sint, proderunt. Ad primam ergo dicitur: quòd rationes militantes de moralibus virtutibus circa passiones, non militent de iustitia, quia bonum illarum est propriũ volentis, iustitiæ verò alterum. Ad secundam dicitur, quòd quia bonum rationis in passionibus est medium; secundum rationẽ, & non secundũ rẽ in passionibus: vt patet, hoc enim cõmune est omni virtuti, sed quòd proprium bonum sit in tali materia, scilicet in passionibus volẽti, hoc est, ex cõiunctione voluntatis ad partẽ sensitiuã. vnde inclinatio ipsa voluntatis in proprium bonũ secundũ rationẽ in quacunq; materia sit, est ei naturalis ex propria ratione: sed q̃ hæc sua inclinatio terminetur ad bonum in passionibus sensitiuis habeutis voluntatem, est ex coniunctione volũtatis ad partem sensitiuam. Est igitur in voluntate nostra quantum ex parte voluntatis est, sufficiẽs determinatio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum secundũ tationem ipsius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitiuam fortitur necessitatem habitus ad resistendum contrariis, quibus iungitur & hæc intelligo sustinendo continentiam esse in voluntate, quod inferius dicutietur, si enim continentia in ratione ponitur patet quòd nulla est difficultas in proposito & cum vtilem disputationem hanchabes, cuius etsi dicta conclusio non teneatur, multa tamẽ alia vera, & certa in ea dicta tenenda sunt.

¶ Ad secundum verò dicitur q̃ ibi est æquiuocatio de bono iustitiæ obiectiue vel formaliter. Ad bonum enim iustitiæ obiectiué non naturaliter inclinatur voluntas: quia non est proprium, sed alterius: iustitia enim in his quæ sunt ad alterum est, & de tali virtute & secundum rationem de bono est ferm o

Universidad de Deusto
Biblioteca

nentiorimodo:vtiturenim principiis per se notis: deducendo conclusiones,quod estscientiæ: & ipsa per se nota principia vera esse ex terminis iudicat, descendit & inchoat, quæ intellectus tantummodo videt absolutè:& vtrunqueha betresoluendo in altissimam causam:quòd est eminentius cõtinere: & propterea in sexto Ethicorum,& in litera dicitur,quòd continet scientiam & intellectum & in quarto Metaphysicæ vocatur scientia, & defendit principia ex terminis.

c.3. 6. & 7.com.5. ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum tertium.*

Art. prec. IN articulo tertio aduerte Nouitie, quòd iuxta duplicem bonitatem, scilicet propriã habitui artis & moralem duo in litera dicuntur. nam in responsione ad primum de bonitate propria artis dicitur, quòd arte nullus male, id est ad malum opus malitia opposita bonitati artis vtitur.

¶ In responsione verò ad secundum de bonitate moris dicitur, quòd ad hoc,q̃ homo bene vtatur arte,requiritur virtus moralis: hoc enim exigitur ad faciendum opus artis perfectũ [quoniam potest Grammatica perfectissima blasphemare Deum] sed ad bene secundum morem vtendum arte.

Tex.3.e.2. vt dicitur in primo Physicorum* ideo id,quod est vltimum respectu totius cognitionis humanæ,id est,quod primum & maximè cognoscibile secundum natura,& circa huiusmodi est sapientia, q̃ cõsiderat altissimas causas,vt dicitur in primo

e.1.circa fi. ca.3. Metaphysi.* vnde conuenienter iudicat,& ordinat de omnibus, quia iudicium perfectum & vniuersale haberi non põt nisi per resolutionem ad primas causas. Ad id verò, quod est vltimum in hoc vel in illo genere cognoscibilium perficit intellectum scientia,& ideo secundum diuersa genera scibiliũ sunt diuersi habitus scientiarum, cum tamen sapientia non sit nisi vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd sapientia est q̃ dam scientia,inquantũ habet id,quod est commune omnib⁹ scientiis,vt scilicet ex principiis cõclusiones demõstret, sed quia habet aliquid proprium supra alias scientias inquãtum scilicet de omnibus iudicat,&non solùm quantum ad cõclusiones sed etiam quãtũ ad prima principia:ideo habet rationem perfectioris virtutis,quàm scientia.

¶ Ad secundum dicendum,quòd qũ ratio obiecti sub vno actu refertur ad potentiam vel habitum,tunc non distinguũtur habitus vel potentiæ penes rationem obiecti, & obiectũ materiale:sicut ad eandem potentiã visiuam pertinet videre colorem,& lumen quòd est ratio videndi colorem, & simul cũ ipso videtur:principia verò demõstrationis possunt seorsum cõsiderari absque hoc,quòd considerentur cõclusiones. Possunt etiã cõsiderari simul cum cõclusionibus,prout principia in conclusiones deducuntur. Cõsiderare ergo hoc secũdo modo principia pertinet ad scientiam :quę cõsiderat etiã

D.2. cõclusiones,sed cõsiderare principia secundum seipsa pertinet ad intellectum. Vnde si quis rectè cõsideret, istæ tres virtutes non ex æquo distinguuntur abinuicem,sed ordine quodam,sicut accidit in totis potentialibus,quorum vna pars est perfectior altera:sicut anima rationalis est perfectior q̃ sensibilis,& sensibilis quàm vegetabilis. hoc enim modo scientia dependet ab intellectu sicut à principaliori:& vtrũque dependet à sapientia sicut à principalissima,quæ sub se continet & iuntellectum & scientias,vt de conclusionibus scientiarum diiudicans,& de principiis earundem.

q. 15. ar.2. & 4. ¶ Ad tertium dicendũ,quòd sicut suprà* dictum est: habitus virtutis determinatè se habet ad bonum, nullo autem modo ad malum. bonum autem intellectus est verum: malum autem eius est falsum: vnde soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur,quibus semper dicitur verum & nunquam falsum. opinio verò & suspicio possunt esse veri & falsi,& ideo non sunt intellectuales virtutes,vt dicitur in 6. Ethicorum.*

Ca.3.circa prin.6.

ARTICVLVS III.

¶ Virum habitus intellectualis,qui est ars: sit virtus.

Infrà qũ. 93.ar.1.co. Et 1.q.22. ar.2.co. Et 22.qũ.47. ar.5.co. Et veri.qũ.5. ar.1.co. & 1.Ethi.cor. 2.fi.& pos. princip. Lib.2.cap. 38. & 19. Capit.3. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ars non sit virtus intellectualis. Dicit enim Augu.in lib. De libero arbitrio,* quod virtute nullus male vtitur: sed arte aliquis male vtitur: potest enim aliquis artifex secundum scientiã artis suæ male operari. ergo ars non est virtus.

2 ¶ Præterea,Virtutis non est virtus : artis autem est aliqua virtus,vt dicitur in 6.Ethicorum* ergo ars non est virtus.

3 ¶ Præterea, Artes liberales sunt excellẽtiores quàm artes mechanicæ:sed sicut artes mechanicæ sunt practicæ,ita artes liberales sunt speculatiuæ. ergo si ars esset virtus intellectualis,deberet virtutibus speculatiuis annumerari.

Ca.3.& 4. ¶ SED CONTRA est,q̃ Philosophus in 6.Ethico.* ponit artem esse virtutem:nec tamen cõnumerat eam virtutibus speculatiuis,quarum subiectum ponit scientificã partem animæ.

¶ RESPONDEO dicendum,quòd ars nihil aliud est, quam ratio recta aliquorum operum faciendorum: quorũ tamen bonum non consistit in eo quòd appetitus humanus ali quo modo se habet,sed in eo quòd ipsum opus quod fit in se, bonum est. non enim pertinet ad laudem artificis inquantũ artifex est,qua voluntate opus faciat,sed quale sit opus quod facit. Sic igitur ars,proprie loquẽdo,habitus operatiuus est, & tamen in aliquo conuenit cũ habitibus speculatiuis,qa̗ et ad ipsos habitus speculatiuos ptinet,qualiter se habeat res, quam considerant:non autẽ qualiter se habeat appetitus humanus ad illas:dum modo enim verũ Geometra demõstret, non refert qualiter se habeat secundũ appetitiuam partem, vtrum sit lætus,vel iratus:sicut nec in artifice refert,vt dictũ est.* & ideo eo modo ars habet rationẽ virtutis sicut & habitus speculatiui. inquantũ scilicet nec ars nec habitus speculatiuus faciunt bonum opus,quantum ad vsum, quod est proprium virtutis perficientis appetitum, sed solum quantũ ad facultatem bene agendi,

Arti.1. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd cum aliquis habens artem operatur malum artificium,hoc non est opus artis, imò est contra artem.sicut etiam cum aliquis sciens verũ mentitur,hoc,quod dicit,nõ est secundum scientiam, sed cõtra scientiam,vnde sicut scientia se habet ad bonũ semper,vt dictum est,* ita & ars.& secundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit à perfecta ratione virtutis: quia nõ facit ipsum bonum vsum: sed ad hoc aliquid aliud requiritur,quanuis bonus vsus sine arte esse non possit.

Ar. pr. & argum. 2. ¶ Ad secundũ dicendum,quòd quia ad hoc vt homo bene vtatur arte,quam habet,requiritur bona volũtas,quę perficitur per virtutem moralem, ideo Philosophus dicit,* quòd artis est virtus,scilicet moralis,inquantũ ad bonũ vsum eius aliqua virtus moralis requiritur. Manifestum est enim, quòd artifex per iustitiam,quæ facit voluntatem rectam,inclinatur vt opus fidele faciat.

lib.6 ethi. ca.12.13. ¶ Ad tertium dicẽdum,q̃ etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modũ cuiusdam operis:puta cõstructio syllogismi,aut orationis congruæ,aut opus numerandi vel mensurãdi. & ideo quicũque ad huiusmodi opera rationis habit⁹ speculatiui ordinantur,dicũtur per quandam similitudinem artes,scilicet liberales ad differentiãillarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita,quæ sunt quodammodo seruiles,inquãtũ corpus seruiliter subditur animæ, & homo secundum animam est liber. illæ verò scientiæ,quæ ad nullũ huiusmodi opus ordinãtur,simpliciter scientiæ dicuntur,nõ autem artes,nec oportet si liberales artes sunt nobiliores,q̃ magis eis conueniat ratio artis.

ART

QVAEST. LVII. ARTICVLVS IIII.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum quartum.

¶ Virum prudentia sit virtus distincta ab arte.

artic.5. ed 3.Et 2.2.q. 47 artic.4. ad 3. IN articulo quarto in responsione ad secundum dubium occurrit, eo quod Author hic dicit cum Arist.in 6 Ethicorum, quòd tam ars quàm prudentia est in opinatiua parte animæ, quæ vt ibi, scilicet in sexto Ethicorum dicitur, distinguitur genere à particula animæ scientifica: & vt ipse diuus Thomas ibidem affirmat, opinatiuum est cogitatiua , scientificum autem intellectus: prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic , & tamen in quæstione præcedente articulo 3. posita est in intellectu.

Ca.4.& 5.

Cap.5. ¶ Ad hoc dicitur, quòd prudentia procul dubio est in intellectu, vt sæpe dictum est ad singularia , propter quod oportet duo hic aduertere.

Cap.3. ¶ Primò, quòd intellectus vt extensus ad singularia dicit seipsum & connotat cogitatiuam, quæ est ratio particularis. quoniam dato, quod intellectus per seipsum cognoscat singulare aliquo modo, perfecta tamen & directa notitia actiua, qualis conuenit prudentiæ, de singularibus singulariter non conuenit intellectui , nisi adiuncta sibi cogitatiua: vt in sexto Ethicorum dicitur. ergo opinatiua pars animæ hæc duo insinuat. Ideo diuersa inuenitur data de ea sententia etiam à diuo Thoma, dum in 6.Ethicorum,intuendo connotatam cogitatiuam illi tribuit opinatiui nomen.

ar.2.& q. 56.art.3.ad 1. *D.237.* *Tex.6.to.1.*

¶ Et in prima parte,quæstione 79. articulo 9. ad tertium intuendo principaliter intellectum, in ipso posuit opinatium: medium enim extremum vtrumque sapit. secundo quòd vnus habitus est quandoque in diuersis potentiis , sic, quòd in vna principaliter & in aliis secundario & sic prudentia est intellectus principaliter, & in cogitatiua & in memoratiua secundario.

Cap.2.et li. 6.cap.1. Et propterea diuersa de ipsa dicuntur, quæ non repugnant, dum nunc principale, nunc secundarium subiectum assignatur, & de his in secunda secundæ quæstionis 47. ampliori erit sermo,cum prudentiæ natura discutietur: nunc sufficiant hæc communia etiam artic.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum quintum.

Sic igitur patet,quòd prudentia est virtus distincta ab arte.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd diuersa genera artificialiũ omnia sunt extra hominem,& ideo non diuersificatur râtio virtutis:sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum: vnde diuersificat ratio virtutis, vt dictũ est.*

In corp. ar.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prudentia magis conuenit cum arte , quam cum habitibus speculatiuis quantum ad subiectum & materiã , vtrunque enim est in opinatiua parte animæ,& circa contingens aliter se habere: sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in ratione virtutis,quàm cum prudẽtia:vt ex dictis patet.*

Ar.pra.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudẽtia est bene consiliatiua de his,quæ pertinẽt ad totam vitam hominis, & ad vltimum finẽ vitæ humanæ,sed in artibus aliquib⁹ est consiliũ de his quæ pertinent ad fines proprios illarum artium.vnde aliqui inquantum sunt bene consiliatiui in rebus bellicis vel nauticis,dicuntur prudentes duces vel gubernatores,non autem prudentes simpliciter:sed illi solum qui bene consiliantur de his, quæ conferunt ad totam vitam.

ARTICVLVS V.

¶ Virum prudentia sit virtus necessaria homini.

2 2 q.47.ar. 1. ad 3. Et ver q. ar. 6.cor. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd prudentia nõ sit virtus necessaria ad bene viuendũ. Sicut enim se habet ars ad factibilia , quorũ est ratio recta, ita se habet prudẽtia ad agibilia,secundum quæ vita hominis cõsideratur:est enim eorum recta ratio prudentia:vt dicit in 6.Ethi * sed ars nõ est necessaria ĩ rebus factibilib⁹, nisi ad hoc, quòd fiant, nõ autem post quam sunt factæ.ergo nec prudentia est necessaria homini ad bene viuendum postquã est virtuosus:sed fortè solum quantum ad hoc quòd virtuosus fiat.

Cap.5.to.5. 2 ¶ Præterea,Prudẽtia est per quã rectè consiliamur:vt dicitur in 9.Ethi.* sed homo põt ex bono cõsilio agere,nõ solum proprio sed etiam alieno. ergo nõ est necessarium ad benè viuendũ,quòd ipse homo habeat prudentiam,sed sufficit quòd prudentiam consilia sequãtur.

Cap.5.to.5. 3 ¶ Præterea, Virtus intellectualis est,se cũdũ quam cõtingit semper dicere verũ, & nunquam falsũm:sed hoc non videtur contingere secundum prudentiam , non enim est humanũ,quòd in cõsiliando de agendis nunquam erretur : cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere.Vnde dicitur Sapien. 9.Cogitationes mortaliũ timidæ:& incertæ prouidentię nostræ. ergo videtur quòd prudẽtia non debeat,poni intellectualis virtus.

Cap.5.to.5. ¶ SED CONTRA est, quòd Sapien. 8. connumeratur aliis virtutibus necessariis ad vitam humanam,cum dicitur de diuina sapientia,Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam & virtutem , quibus vtilius nihil est in hac vita hominibus.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd prudentia est virtus maximè necessaria ad vitã humanã,bene enĩ viuere consistit in bene operari. Ad hoc autem q̃ aliquis bene operetur,non solũ requiritur quid faciat,sed etiã quomodo faciat,vt scilicet secundũ electionẽ rectam operet,nõ solum ex impetu,aut passione.cũ autem

IN articulo quinto esset dẽ. 17.q.in responsione ad tertiũ dubium occurrit quia Author contradicit veritati, & sibi,nam secundum veritatem & ipsum in articulo precẽte ars nõ præsupponit appetitum rectum, neq; spectat ad ipsum neque facit, aut inclinat ad ipsum vt patet ex se, & ex supradictis manifestè, hic verò litera loquens de intellectu practico nõ solum quo ad prudentiam, sed quo ad artẽ, dicit, quòd veritas intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitũ rectum: quod est contra prædicta & quòd loquatur de intellectu practico vniuersaliter, vt extendit se ad artẽ,patet ex duobus. Primò,quia dicit quòd hæc conformitas ad appetitum rectum habet locum in contingentibus, quæ à nobis fiunt siue sint agibilia siue factibilia. Secundò ex hoc quod statim ex hac radice redditcausam obiecti proprij intellectus practici extensi ex plicitè ad artem & prudentiam.

¶ Ad hoc dicitur quòd quia intellectus practicus conuenit cũ speculatiuo in actu cognitionis,& differt in actu directionis,differentia practici à speculatiuo non penes cognoscere,sed pe nes dirigere attenditur, ideo veritas intellectus speculatiui cõsistit in cognoscere: veritas autem intellectus practici in dirigere:& sic veritas intellectus speculatiui consistit in hoc, quòd cognoscere adæquatur rei cognitæ,veritas autẽ intellectus practici consistit in hoc, quòd dirigere adæquatur principio directiuo.vt autẽ habetur in nono Metaphysicę prima cipiũ determinatiuum, ac per hoc directiuum artis ad operandum est appetitus. Cum igitur vnumquodq; ita se habeat ad veritatem sicut ad entitatem directionis,actus proprius intellectui practico , & quo ad esse & quo ad veritatẽ pendet ab appetitu: & hoc liquet.sed quoniam in litera dicitur, quòd pẽdet ex appetitu recto, scito quod rectitudo ista non est vniformiter accipienda: directio nanq; vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ est bonitas moralis , directio autem vera intellectus practici in factibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectũ rectitudine finis artificialium: quod nõ est appetitũ esse bonũ moraliter:sed esse rectũ, id est tendere in rectum finem. In omni enim arte est dare finẽ rectum, &

non rectum. Intantum aũt pendet veritas directionis intellectus practici ab appetitu recto in factibilibus, quod si statuifica repræsentaret hominẽ, & per statuam intenderet monstrũ, aut improportionata membra volẽs vel nolens faciat, directio erronea erit, & non ab arte: quoniam ipsa verorum tantũ est quia virtus est, si autem intendat repræsentare monstrũ, vel talẽ improportionem, directio vera & opus verum erit: vt pote conformitatem habens intẽto fini, cui nata est conformari talis ratio. Nec te decipiat Nouitie quisquam dicens, veritatem huiusmodi non spectare ad artem, sed artis vsum. & consequenter, quia vsus etiã intellectꝰ speculatiui ab appetitu pendet, sicut contingit logicum syllogizare ex quatuor terminis volentem; ac per hoc vere vel non vere logicari ita in arte huiusmodi: ergo veritas directionis ad vsum spectat, non ad artem ipsam. Aduerte nanq; coincidentiã vsus cum directione in arte, & vide quare apparet veritas huiusmodi spectet ad vsum & non ad artem: quamuis enim vsus & directio in arte coincidant, distinguuntur tamen saltẽ ratione, & arti conuenit directionis veritas, non ratione vsus sed ratiõe propriæ naturæ, quæ nata est dirigere, non nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem speculatiuis solus vsus inuenitur pendens ab appetitu. Et per hæc satis patet responsio ad obiectionẽ superius dictam est, quod ars nec supponit appetitũ rectũ moraliter nec inclinat ad ipsum rectũ siue moraliter siue artificialiter: nũc autem dicitur quod ppria veritas eius consistit in cõformitate ad appetitum rectũ non in moralibus sed in artificialibus, qui tunc est, cum finem habet à quo obligando artificiale malum est: quia veritas intellectus practici cõsistit in adæquato dirigere, vt exteriora opera testantur: hæc autem nec veritati, nec Aut thori contradicunt, &c.

Ar. præc.

Ca. 2 to. 1.

¶ In eadem respõsione, scilicet ad tertiũ quinti articuli quæstionis 7. aduerte diligẽtissimè, vt iungas hæc duo simul: scilicet quòd habitus sit virtus intellectualis, & quòd sit circa contingentia: quoniam sibiinuicẽ aduersantur, si enim est intellectualis virtus, ergo semper verius, ac per hoc non contingentium: quia contingentiũ multa est falsitas, & si est contingentium, ergo non semper verus: ac per hoc non est virtus intellectualis: hanc difficultatẽ tractat hic Author in hoc argumẽto: hanc difficultatem non potest effugere quisquis perfectionem intellectus practici in sola cognitione ponit. Vbi scito, quòd Scotus in tertio sentent. dist. 36. intellectum practicum in sola cognitione rectificans, adeo vt prudentiam in sola ratione absq; appetitus bonitate ponat, nõ potest huic difficultati satisfacere: putat autẽ ipse, quòd sicut in speculatiuis principia ex terminis & cõclusio ex recto syllogismo scitꝰ necessario, ita in practicis, & sic perficitur ratio practica, & illud sexti Ethic. quòd verũ intellectus practici est cõsensus se habere appetitui recto, glossat, qꝺ appetitui recto nõ præcedenti, sed apto nato sequi: ita qꝺ intellectus practicus tunc est verus quando talis est, qꝺ recta electio est nata sibi esse conformis, vel in idem redit quãdo est confirmatiuus rectæ electionis sibi sue sequatur, siue nõ recta electio. Sed quãtus sit hic error, manifestè patet ex allata difficultate. Nã quãtumcunq; intellectus noster discurrat, nunquã ad hoc peruenire potest, vt de particularibus cõtingẽtibus habitum per se verum semper acquirat: quoniam cum ab eo quod res est, vel non est, oratio sit vera vel falsa, & contingentia aliter, & aliter se habeãt, impossibile est quod intellectus nostri cognitio cõformetur infallibiliter contingentibus: aut ergo non est virtus prudentia illa Scotica: quia virtus intellectualis, vt patet sexto Ethicorum, non est nisi verorum, aut si est virtus, non est circa contingentia, & sic non est prudentia, sed scientia moralis. Et sicut errauit in hoc, ita etiam errauit in glossa illa & in consequentibus, de quibus infra etit sermo, tu autem secta Aristotelis & diui Thomæ, cui datum est videre, quòd prædicta duo, si referantur ad perfectionem cognitionis, in compossibilia sunt, inspicias literam in hac responsione, & inuenies quod diuinum Autho tis ingenium videns dixit, quòd propter hanc rationem scilicet huius incompassibilitatis nulla virtus intellectualis ponitur in intellectu speculatiuo, cuius perfectio cõsistit in cognoscere circa cõtingentia: vnde vt hæc duo coeãt necesse est ad intellectũ disgredi eius perfectio: ac per hoc veritas non consistat in cognoscere sed in alio actu qui per fectus verusque infallibiliter circa contingentia esse possit: talis est autem intellectus practicus vt sic quoniam eius perfectio ac veritas in actu dirigendi consistit, quæ directio infallibiliter est vera circa contingentia si consona sit appetitui recto præcedenti, & sic Author vitutem intellectualem semper veram respectu contingentium saluauit non inquantum cognitorum, sed inquantum attingibilium ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectum propter rea esto cautus non solum Nouitie, sed vir doctę, ne cum de istis disputas, in intellectu solo fistas: sæpe enim in telluctui, vt cognoscenti rantum deerit certa veritas præmissæ particularis quoniã non est cognoscibilis certitudinaliter, vt patet.

1.q.2.2. ar. 1. ad 2. et 2. 2.q.49 cor. fi. & 451. per to. & q.12. artic. 2. cor. Et 3. dist. 23. qꝺ. art. 1. q. 3. & 4. Et 12. ad 20. et qꝺ. 5. ar cor.

Li. 2. de interpretatione fol. 4.

Li. 1. in fol. 5. cap. 8.

Ca. 9. 10. & 11. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum sextum.*

Ad arg. 1.

In articulo sexto in responsione ad tertium memento Nouitie quòd, tam dialectica quam demonstratiua docens est vna: sed in vsu est differentia, quam ponit litera: quia dialectica etiam vtens est vna: demonstratiua vero multiplex, id est, principia rationum demonstratiuarum diuersificantur iuxta diuersitatem rerum scibilium: quia sunt propria illis: principia vero rationum probabilium non diuersificantur iuxta diuersitatem rerum: quia sunt communia, hoc enim est dialecticam vtentem esse vnam, demonstratiuam multiplicem. Diuersitas nanque vel identitas principiorum suorum infert earum diuersitatem.

¶ Super

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum eubulia, synesis, gnome sint virtutes adiunctæ prudentiæ

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur qꝺ inconuenienter adiungantur prudentiæ eubulia, synesis, & gnome. Eubulia enim est habitus, quo bene cõsiliamur: vt dicitur in sexto Ethicorum: * sed bene cõsiliari pertinet ad prudentiam: vt in eodem libro dicitur. ergo eubulia non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis est ipsa prudentia.

2 ¶ Præterea, Ad superiorẽ pertinet de inferioribus iudicare: illa ergo virtus videtur suprema, cuius est actus iudicii: sed synesis est bene iudicatiua. ergo synesis non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis ipsa est principalis.

3 ¶ Præterea, Sicut diuersa sunt ea de quibus est iudicandum, ita etiam diuersa sunt ea de quibus est consiliandũ: sed circa oĩa consiliabilia ponit virtus vna, scilicet eubulia. ergo ad bene iudicandũ de agendis non oportet ponere præter synesim aliam virtutem, scilicet gnome.

4 ¶ Præterea, Tullius ponit in sua Rhetorica * tres alias partes pudẽtiæ, scilicet memoriam præteritorum, intelligentiã præsentium, & prouidentiam futurorum. Macrobius etiam ponit super somnium Scipionis * quasdã alias partes prudentiæ, scilicet cautionem, docilitatem, & alia huiusmodi: non videntur igitur solæ huiusmodi virtutes prudentiæ adiungi.

¶ SED CONTRA est authoritas Philosophi in 6. Ethicorũ, * qui has tres virtutes ponit prudentiæ adiunctas.

Ca. 9. 10. & 11. tom. 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus potẽtiis ordinatis illa est principalior, quæ ad principaliorem actum ordinatur: circa agibilia autẽ humana tres actus rationis inueniũtur, quorum primus est consiliari, secundus iudicare, tertius est præcipere. primi autem duo respondent actibus intellectus speculatiui, qui sunt inquirere, & iudicare. nam consilium inquisitio quedam est, sed tertius actus est propriè practici intellectus, inquantum est operatiuus: non enim ratio habet præcipere ea quæ per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem, quod in his quę per hominem fiunt, principalis actus est præcipere, ad quem alij ordinãtur, & ideo virtuti, quæ est benè præceptiua, scilicet prudentiæ, quanquam principaliori adiunguntur tanquam secundarię, eubulia, quæ est benè consiliatiua, & synesis, & gnome, quæ sunt partes iudicatiuæ, de quarum distinctione dicetur. *

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum primum & secundum

¶ Articu. 1. & 2. tit. in quæstione 8. aduerte quod quia formalis est doctrina Authoris, id ergo licet cõclusum sit, quòd non omnis virtus est moralis: specialiter quæritum est an moralis sit intellectualis, decet enim doctrinam paulatim singula explicare, quamuis omnis virtus humana non moralis sit intellectualis.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum secundum.

In artic 2. ejusdem. 8. quæstionis aduerte, 1.9.art.2. quòd vltima verba in corpore articuli, scilicet habitus moralis habet rationẽ virtutis humanæ: inquantum ratio ni conformatur, nõ intelligiuntur de conformitate superadditę relationis, sed de conformitate essentiali: iam enim supertius dictũ est, quòd virtus moralis est essentialiter habitus conformis rationi, & non sit idem habitus de nõ virtute virtutis per superadditam relationem ad rationem rectam, & hæc expositio sufficiat pro eminibus similibus vel bis Authoris tam hic quam alibi.

Tex. 3 ar. 1.

¶ In eodem secundo articulo relinquitur difficultas illa in proprio loco disputanda, An possit homo cõtra actualẽ iudicium operari: sat enim est propositũ de habitibus loqui, & necessitatem habitus ad appetitum ostendere, vtili litera sic.

Infrà 9.62 ar. 1. 2. Et 3. dist. 33. q. 1. ar. 1. ad 4. Et veri. q. 1. art. 3. ad 9. et ve 1. 2. cor. Et 12. Et 13. q. 1. ar. 1. Et Lib fi. 11. q. 1. ar. 1. et lib. 4. ca. 11. 11. v. 3 tom. 1. Ca. 6. to. 5. Cap. vlti. Cap. vlti. Ca. vl. to. 5. Cap. 5 to. 5. Cap. vlti. Cap. 5 to. 1.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali.

AD SECVNDM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis non distinguatur ab intellectuali. Dicit enim Aug. in lib. De ciui Dei. * qꝺ virtus est ars recte viuendi: sed ars est virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt.

2 ¶ Præterea, Plerique in diffinitione virtutũ moralium ponunt scientiam: sicut quidã diffiniunt quod perseuerantia est scientia vel habitus eorum, quibus est immorandum vel nõ immorandũ, & sanctitas est scientia faciẽs fideles & seruãtes quæ ad Deum iusta: scientia autẽ est virtus intellectualis. ergo virtus moralis non debet distingui ab intellectuali.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in primo Soliloquiorũ, * qꝺ virtus est recta & perfecta ratio: sed hoc pertinet ad virtutẽ intellectualem: vt patet in 6. Ethic. * ergo virtus moralis non est distincta ab intellectuali.

4 ¶ Præterea, Nihil distinguitur ab eo qꝺ in eius diffinitione ponitur: sed virtus intellectualis ponit in diffinitiõe virtutis moralis. Dicit enim Philosophus in 2. Ethic. * quòd virtus moralis est habitus electiuus existẽs in mediocritate determinata ratione, prout sapiens determinabit. huiusmodi autem recta ratio determinãs medium virtutis moralis pertinet ad virtutẽ intellectualem: vt dicitur in 6. Ethico. * ergo virtus moralis non distinguitur ab intellectuali.

¶ SED CONTRA est, qꝺ dicitur in primo Ethic. * Determinatur virtus secundum differentiã hanc: dicimus enim harum has intellectuales, has vero morales.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd omnium humanorũ operũ principium primũ ratio est. & quęcunq; alia principia humanorum operum inueniantur, quodammodo rationi obediunt, diuersimodè tamen: nam quędam rationi obediũt omnino ad nutũ absq; vllius cõtradictione, sicut corporis membra, si fuerint in sua natura cõsistẽtia: statim enim ad imperium rationis manus, aut pes mouetur ad opus. vnde Philosophus dicit in 1. Polit. * qꝺ anima regit corpus despotico principatu, id est sicut dominus seruum, qui ius cõtradicẽdi nõ habet: posse autẽ

Ca. 2 to. 1.

Ca. 6. to. 5.

Cap. vlti.

Ca. vl. to. 5.

Cap. 5 to. 1.

Cap. 5 to. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis quinquagesimæ octauæ in responsione ad secundum nota. Thomista, ne fallaris, sumens id quòd continentia sit subiectiuè in ratione propter illa verba, deficit tamen à ratione virtutis: quia virtus intellectualis, &c. possunt enim dupliciter intelligi: primo vt prima facie videtur, vt reddant rationé quare cõtinentia non est virtus quia non est virtus in intellectualis: quia, &c. Et hic sensus licet forté à pluribus sit acceptꝰ, falsus tamen & contrarius huic literæ & Authori est, vt patebit. Alio ergo modo possunt intelligi vt reddant rationé quare continentia non est virtus: quia in cõtinentia non datur virtus intellectualis, faciés rationem bene se habere, circa materiam continentiæ: quod probatur, quia in eo non est rectus appetitus finis, quem præexigit ratio recta habituata virtute, quasi dicet, continentia deficit à ratione virtutis: quæ si ponatur quòd sit virtus in appetitu, siue in ratiõe, exigit hoc, quòd in ratione continentis ponatur virtus intellectualis circa materiam continentiæ, nõ curando vtrum illa virtus in intellectualis esset continentia, vel non. Et quòd hoc exigatur, litera supponit tanquam communiter confessum, & inferius prõbandum: sed in continente non est talis virtus intellectualis, ꝙ. batur: quia in eo nõ est rectꝰ appetitus finis, qui est principiũ intellectualis virtus, & sic Author dicens continentiã esse in ratiõali parte animæ comprehendente in se rationẽ & voluntatem [quia appetitus est ratio nalis] & indistinctè relinquens cuius sit diffinituras, hoc in secũda secũdæ in loco, proptio duas rationes reddidit, quare cõtinentia nõ est virtus: Primũ, quæ nunc dicta est, excludentem ipsam à numero etiam intellectualiũ virtutum ex parte superioris partis animæ: Secundò aũt ex parte inferioris partis, scilicet appetitꝰ sensitiui, cuius actus sunt materia cõtinentiæ, quæ superius discussa est in suo vniuersali, quòd scilicet habitus proprius alicuius operis non est virtus, si non sit in consummatiua potẽtia operis, vt contingit continentiæ, quæ est in appetitu rationali, & opus consummatur ab appetitu sensitiuo.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum quartum & quintum.

IN titulis articulorum quarti & quinti eiusdem quinquagesimæ octauæ quæstionis aduertæ, quòd dupliciter possunt hæ quæstiones moueri, primo ratione cõnexionis, & sic spectant ad tractatum de cõnexione virtutum inferius habendum in quæstione sexagesimaquinta. Secundo ratione inclusionis: & sic spectant ad hũc tractatũ de distinctiõe moralis & intellectualis virtutis: est enim inter eas non pura connectio, sed inclusio vnius in alia, propterea admodum distinctionis earum spectat hæc discussio priꝰ, ita vt post modum de earum connexione non linquatur dubitatione locus.

¶ In eisdem articulis, & præcipue in vltimo diligentissimo notato, vir docte, terminos, ne contingat disputare in æquiuoco obscuros fieri & admirari vtrinque. Scito igitur, quòd prudentiæ nomine, quamuis vnum significetur, duo intelligũtur Cum enim significet rectam rationem agibilium, quidam intelligunt eam sic infra limites intellectus vt eam in intellectu absolute credentes nihil aliud significare dicant nisi rectum dictamen agibilium, ita quòd prudentia nihil aliud significat nisi rationem rectã monstrantem in particulari agibiliquid, quo modo, qualiter, &c. eligendum sit: & in horum numero est Scotus in 3. sen. dist. 36. & hi errantes in principio moralium quantum postmodum deuient & abducant secaces, facile patet: quidem autem, imo omnes rectè sentientes vt Aristꝰ diuus Thomas & sequaces, prudentiæ nomine intelligunt rectam agibilium rationem, appetitu recto particularis finis factam & firmatam, vbi duo sunt declaranda. Primo quòd ita sit, secũdò, quomodo sit. quòd enim prudentia essentialiter pendeat ab appetitu recto, probatur ex 6. Ethicorum dupliciter primo ex oppositis eius, secundo ex proprio actu. Omnis igitur habitus in ratione solum dummodo non sit congenitus, vt habitus principiorũ est obliuio: vt patet, prudentia non est obliuio: vt patet ibi. ergo prudentia non est habitus in ratione solum.

¶ Præterea, Delectatio & tristitia & similiter malitia est corruptiua principij prudentiæ: vt patet in 6. Ethicorum sed hæc pertinent ad appetitũ. ergo prudentia pendet ex appetitu: deinde probatur directè, Actus propriꝰ prudẽtiæ est recte præcipere circa agibilia, ergo prudentia pendet ex appetitu recto, Antecedens quo ad omnes partes probatur primo, quòd præcipere sit actus prudentiæ patet ex 6. Ethicorum, vbi dicitur, quod prudentia est præceptiua. Secundò, quòd rectè præcipere, quia aliter nõ esset virtus præceptiua nisi determinatet ad recte præcipiendũ. Tertiò, quòd proprius & præcipuus ipsius sit actus: quia cõuenit ei vt distinguitur à suis partibus. & est cõsummatio cæterorum actuum, patet nanque in 6. Ethicorum quòd Aristot. primo prudentiam indistinctè à suis partibus venatus ponit ipsam esse consiliatiuã: & postmodũ distinguens ipsam à suis partibus, & distribuens singulis sua officia, expresse dat eubulię rectè consiliari, gnome autem & synesi rectè iudicare prudentiæ autem recte præcipere. hi enim actus omnes sunt prudentis & secundum has partes ei conueniunt. Constat quoque, quòd de agendis nõ est cõsummata ratio per consilium & iudicium, sed oportet præceptũ rectũ superuenire, quando oportet, &c. propter cuius defectũ multos videmus non operari prudẽter, vt cõsulto iudicent præcipere ergo recte est proprius & præcipuus prudentiæ actus, consequentia autem probatione non egeti: quia sicut præcipere non est intelligibile quin dependeat ab appetitu, præcipit enim quilibet volẽs ita recte præcipere sibiipsi in huiusmodi moralibꝰ, non est nisi à recto appetitu. Et hoc est absque dubio tenẽdum. quomodo autem hoc fit manifestatur ex ipso actu & principio. Cum aliquis prudẽter se habet ad ea quę abstinentiæ à cibo & potu sunt: non idcirca prudenter se habet quia recte discurrit circa qualitatem & quantitatem, & tempus sumendi cibi aut potus, &c. nec quia recte iudicat in ordine ad conditionẽ suam, &c. sed quia recta inuenta & iudicata sibiipsi præcepto imponit: præcepto autem dico, non quo animus imperfecte imperat sibi velleitatem quandam [sicut accidit tepidis in via virtutum, qui vellẽt quidem actus virtutum, sed in veritate non volunt:] sed quo animus perfecte sibi imperat, non quia vellet, sed quia vult. vt Augustꝰ disputat in octauo Confessionum. Cum autem per recte sibiipsi imperat animus appetere tantũ, talem, tali hora propter bonum rationis, &c. cibum & potũ, oportet quòd hoc actuale impetium ab actuali appetitu boni rationis in tali materia nũc, hic, &c. procedat: nisi enim vellet nunc hic, hoc bonum, &c. non perfecte præciperet, & quoniam ex similibus actibus similes habitus generãtus, & sicut actus ab actu, ita habitus ab habitu pendet. ideo ex frequentatis huiusmodi actibus generatur habitus similis scilicet recte præceptiuus in huiusmodi & dependens ab habitu rectum reddẽte appetitum ad finem, ad quę prudens imperat, bonum: scilicet rationis in tali materia: hæc nunc mihi, &c. Ruisus cum multo cõsilio & recto iudicio delinierim tale bonum, puta temperãtiæ vel mansuetudinis esse volendũ & sectandum, non propterea mihi imponendũ nũc hoc efficaciter videbitur nisi sic scilicet secundum appetitũ dispositus sim. Experior enim quod famelico, aut sitibundo, aut irato aliud videtur efficaciter prosequendum quam nõ appetenti, & non appetens impero mihi abstinentiam aut mãsuetudiné, appetentes autem prosequutionem: & hoc quia qualis vnusquisq; est, talis ei videtur finis quo ad prosecutionẽ quæ consistit in præcepto: vt ex supradictis de ordine actuum voluntatis patet vnde cũ prudentia habituet me ad præcipiendum mihi, ipsi consonat recto fini moraliũ actuum meorũ, & qualis sum secundum appetitum meum, talis mihi videtur finis consequẽs est quòd finis meus inquantũ apparens mihi principium mœ prudentię ex qualitate mei secundũ appetitũ dependeat, & sic prudentia nõ est in ratione absolute, sed sit ordine ad appetitũ, & essentialiter dependet ab appetitu, à quo pẽdet præceptum eius actus, & variatur apparẽtia finis eius principium. Et nota, quòd licet vtrq; via ex parte, scilicet actus ex parte principij prudentiæ habeatur dependentia eius ab appetitu: quia tamẽ prima via dependentiã ab appetitu intellectiuo, à quo pendet imperiũ: secunda ſũ dependentiam ab appetitu simpliciter siue intellectiuo, siue sensitiuo, vt est perfectꝰ moraliter: oliqdir ideo tam Aristꝰ in 6. Ethic. quam Author hic secunda via vsus est, ad declarandam dependentiam prudentiæ ab appetitu, & merito, quia dependentiam à virtutibus moralibus tractãt, quæ non in solo intellectiuo appetitu sint. Ego autem paululũ fore digressus sum, vt subuenirem imbecillitati non penetrantiũ naturas horũ habituum. ne fallantur loquentes de talí virtute intellectuali in intellectu tantum sistendo.

¶ Circa conclusiones eorumdem vltimorum articulo, eiusdem quæstionis quinquagesimo octauo. Aduerte quòd inclusio virtutis intellectualis, puta prudentiæ in morali manifesta valdè est, ex diffinitione virtutis 2. Ethicorum. Et quamuis neminem videatur habere contradictorem, habet tamẽ difficultatem: quoniam, vt dictum est ex 6. Ethicorum, & hic virtus moralis est tendere in finem principium prudentiæ, principium autem non dependet à principiato, nec prius à posteriori: virtus igitur moralis nõ dependet à virtute intellectuali, quæ est prudentia. Inclusio autẽ virtutis moralis in intellectuali, prudentia scilicet, & habet Scotꝰ loco allegato oppositum: quia prius nõ dependet à posteriori: prudentia autem est prior, tum quia est dictamen rectum: vt dictum fuit: tum quia dictat de fine particulari, & his quæ sunt ad finem: tum quia nõ est assignatꝰ actum quo generentur istæ virtutes, scilicet moralis, & sua prudentia: quia nec intellectus, nec voluntatis: & habet difficultatem propter hoc, quòd medium virtuti moralis præstituitur à prudẽtia: vt patet ex diffinitione virtutis moralis & expertiæ: medium autem est finis virtutis moralis virtus ergo moralis non principiat prudentiam sed econuerso prudentia dat ei finem principium in moralibus.

¶ Ad euidentiam horum essent multa. dicenda quorum quædam ad quæstio. 76 arti. 3. ad tertium spectant: quædam ad quæst. 47. a. 2 Vnde cum intendam in propriis locis singula discutere, pro nunc supponendo doctrinam Authoris declarandam inferius: scitò quòd sicut in intellectu speculatiuo sunt duo habitus, scilicet intellectus & scientia: & scientia vtens propositionibus pertinentibus ad intellectum demonstrat ex euidentia illarum propositionum & discursu syllogistico, ita est in intellectu practico etiam in materia agibilium, si in puro intellectu statur ex synderesi enim, qui est habitus principiorum in intellectu practico respectu agibilũ, & recta ratione infra limites intellectus syllogizando, concluditur verum: sed quoniam iudicium tale non nisi de vniuersalibus haberi posset, singularia enim variabilia & incerta sunt, iudiciumque infabile non suscipiunt, & prudentia circa singula semper recta est ratio, alioquin virtus nõ esset, ideo intellectus practicus circa agibilia licet habere possit scientiam moralẽ infra limites intellectus cõsistens, tamen nunquam habebit rectam rationem agibilium particularium hic nunc, &c. quod est habere prudentiam nisi in ordine ad appetitũ, vt superius dictum fuit Est autem ordo talis in huiusmodi agibilibus: primo est synderesis in intellectu dictans, & præstituens virtuti morali suum obiectũ quod est finis: propositiones enim quæ sunt principia in agibilibus ex fine, qui habet rationem principij in operabilibus conficiuntur. Et sic virtus moralis, ad quam spectat tendere in finem præcognitum ad finẽ præstitutum sibi à synderesi tendit actu, qui vocatur velle vel intentio in voluntate & in appetitu sensitiuo appetitus per modum intensionis. Tertiò loco venit prudentia habens se ad synderesim, sicut scientia ad intellectũ in speculatis, prudentia autem cũ sit recta ratio cuius est discurrere, vtitur duabus præmissis, quæ sunt principia conclusionis. Prima præmissa est propositio spectãs ad synderesim, verbi gratia, Bonum rationis tam in passionibus quam operationibus est prosequendum Secũda vero præmissa est particularissima, scilicet, Bonũ rationis nunc hic saluatur in tali, tanta, &c. audacia vel ira Et tunc sequitur conclusio præceptiua non in actu signato, id est, ergo hoc est mihi nõ præciendum, eligendum, prosequendum: sed in actu exercito, id est ergo actualiter sum in exercitio iudicij, præcepti, electionis, prosecutionis, hoc enim est quod multos decipit in hac materia: quoniam propositiones illæ tam synderesis, quàm prudentiæ in actu signato disputantur. Et tamen oportet intueri naturam & vim earũ in actu exercito, à prima autem præmissa ad secundã non est ordo immediatus in illis, sicut est in speculatiuis: sed à propositione quæ est prima præmissa, prouenit in appetitu motus eius rectius in finẽ & sic ab appetitu & præmissæ illa prouenit veritas secundæ præmissæ, quæ est particularissima: quoniam ex dispositione mea secundum appetitum prouenit, quod mihi consonet talis finis in particulari puta tale bonũ nunc, hic, &c. Et de hac præmissa intelligitur illud tertij Ethicorum, Qualis vnusquisque est talis finis rei videtur: & sequitur conclusio conformis minori propositioni, scilicet, Consistens in actu intellectus ab appetitu, scilicet iudicium de his, quæ sunt ad finem, puta tanta ira, nunc præcipiens illam: & deinde actus appetitus in ordine ad intellectum, scilicet electio. In hoc autem ordine si quis insipiciat, & vnicuique propria tantum tribuere velit dicet quòd quia prudentia attenditur secundum: suum proprium & præcipuum actum qui est rectè præcipere, & ipse est principium rectæ electionis, ideo virtus moralis, cuius attribuitur electio propria actu, vt patet ex tua diffinitione pendet ex

igitur quidẽ, quod omnia principia actiua, quæ sunt in homine, hoc modo se habent ad rationem: quod quidem si verum esset, sufficeret ꝙ ratio esset perfecta ad bene agendũ: vnde cùm virtus sit habitus quo perficimur ad bene agendũ, sequeretur, quod in sola ratione esset, & sic nulla virtus esset nisi intellectualis. Et hęc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes esse prudẽtias: vt dicitur in 6. Eth.* vnde ponebat ꝙ homo, scientia in eo existente peccare nõ poterat: sed quicunque peccabat, peccabat propter ignorantiã. Hoc autẽ cẽdit ex suppositione falsi: pars enim appetitiua obedit rationi nõ omnino ad nutũ, sed cum aliqua contradictione: vnde Philosꝰ. dicit in primo Politicorum.* ꝙ ratio imperat appetitiuæ principatu Politico, quo scilicet aliquid præest liberis, ꝙ habẽt ius in aliquo cõtradicẽdi: vnde Aug. dicit super Psal.* ꝙ interdũ præcedit intellectus, & sequit tardus aut nullus affectus: intantũ ꝙ quãdoq; passiones vel habitibꝰ apetitiuæ partis hoc agitur, vt vsus rationis in particulari impediatur, & ẽm hoc aliqualiter verum est, quod Socrates dixit,* quod scientia præsente non peccatur: si tamẽ hæc extendatur vsque ad vsum rationis in particulari eligibili. Sic igitur ad hoc ꝙ homo bene agat, requiritur ꝙ non solum ratio sit bene dispositꝰ per habitum virtutis intellectualis, sed etiam quòd vis appetitiua sit bene dispositꝰ per habitum virtutis moralis. Sicut igitur appetitꝰ distinguitur à ratione, ita virtus moralis distinguit ab intellectuali: vnde sicut appetitꝰ est principium humani actus secundum hoc quòd participat aliqualiter rationẽ, ita habitꝰ moralis habet rationem virtutis humanæ inquantum rationi conformatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. communiter accipit artem ꝙ qualibet recta ratione, & sic sub arte includit etiã prudentia: quę ita est recta ratio agibilii, sicut ars est recta ratio factibilium, & secũdum hoc quod dicit quòd virtus est ars rectè viuendi, essentialiter conuenit prudentię: participatiuè autem aliis virtutibus, prout secundum prudentiam diriguntur.

¶ Ad secundum dicendũ, ꝙ tales diffinitiones à quibuscũque inueniãtur datæ, ꝙ cesserũt ex opinione Socratica, & sunt exponẽdę eo modo, quo de arte prędictum est.* Et similiter dicendũ est ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd recta ratio, quę est secundum prudentiã, ponitur in diffinitione virtutis moralis, non tanquam pars essentiæ eius, sed sicut quidã participatum in omnibus virtutibus moralibus inquantum prudentia dirigit omnes virtutes morales,

ARTICVLVS III.

¶ Virum sufficienter virtus diuidatur per moralem & intellectualem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ virtus humana non sufficienter diuidatur per virtutem moralem & intellectualem. Prudentia enim videtur esse aliquid medium inter virtutem moralem & intellectualem: connumeratur enim virtutibus intellectualibus in 6. Ethic.* & etiam ab omnibus communiter connumeratur inter quatuor virtutes cardinales, quę sunt morales: vt infrà patebit.* nõ ergo sufficienter diuidit virtus per intellectualem & moralem, sicut per immedita

2 ¶ Præterea, Continẽtia & perseuerãtia & etiã patientia non computantur inter virtutes intellectuales nec etiam sunt virtutes morales: quia non tenent medium in passionibus, sed abundãt in eis passiones. non ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectuales & morales.

3 ¶ Præterea, Fides spes & charitas, quædã virtutes sunt, non tamen sunt virtutes intellectuales: hæ enim solum sunt quinque, scilicet scientia, & sapiẽtia, intellectus, prudentia, & ars: vt dictũ est,* nec etiam sunt virtutes morales: quia nõ sunt circa passiones, circa quas maximè est moralis virtꝰ. ergo virtus no sufficienter diuiditur per intellectuales & morales.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 2. Ethicorum.* duplicem esse virtutem: hanc quidem intellectualẽ, illam autem moralem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum, principium autem humanorũ actuum in homine non est nisi duplex, scilicet intellectus, siue ratio, & appetitus, hęc enim sunt duo mouentia in homine vt dicitur in 3. De anima.* vnde omnis virtus humana oportet quòd sit perfectiua alicuiꝰ istorũ principiorum. Si quidẽ igitur sit perfectiua intellectus speculatiui, vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis: si autẽ sit perfectiua appetitiuæ partis erit virtus moralis: vnde relinquitur, quòd omnis virtꝰ humana, vel est intellectualis, vel moralis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prudentia secundum essentiam suam est intellectualis virtus, sed secundũ materiam conuenit cum virtutibus moralibus, est enim recta ratio agibilium: vt suprà dictum est,* & secundũ hoc virtutibus moralibus connumeratur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cõtinentia & perseuerãtia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuę: quòd ex hoc patet, quod in continente & perseuerante superabũdãt inordinatæ passiones: quòd non esset, si appetitus sensitiuus esset perfectus aliquo habitu conformãte ipsum rationi. Est autem cotinẽtia seu perseuerantia ᵈ perfectio rationalis partis, quæ se tenet contra passiones ne deducatur: deficit tamẽ à ratione virtutis: quia virtus intellectiua, quæ facit rationẽ se bene habere circa moralia, præsupponẽtia appetitũ rectũ finis vt recte se habeat circa principia, id est finis, ex quibus ratiocinatur: quod continenti & perseueranti deest: neque etiam potest esse perfecta operatio, quę à duabus potentiis procedit, nisi vtraque potentia perficiatur per debitum habitum: sicut non sequitur perfecta actio alicuius agentis per instrumentũ, si instrumentum non sit bene dispositum, quantumcunque principale agens sit perfectum: vnde si appetitus sensitiuus, quẽ mouet rationalis pars, non sit perfectus quantumcunque rationalis pars sit perfecta, actio consequens non erit perfecta: vnde nec principium actionis erit virtus, & propter hoc continẽtia à delectationibus & perseuerantia à tristitiis non sunt virtutes sed aliquid minus virtute, vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum*.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides, spes, & charitas, sunt supra virtutes humanas: sunt enim virtutes hominis prout est factus particeps diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum virtus moralis possit esse sine intellectuali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ virtꝰ moralis possit esse sine intellectuali Virtus enim moralis, vt dicit Tullius,* est habitus ſ modũ naturæ rationi cõsentanẽ: sed natura etsi cõsẽtiat alicui superiori rationi moueti, nõ tamen oportet ꝙ illa ratio naturæ cõiungat in eodem: sicut patet in rebus naturalibus cognitione carentibus. ergo põt esse in homine virtus moralis in modũ naturę inclinans ad cõsentiendũ rationi, quãuis illius hominis ratio non sit perfecta per virtutem intellectualem.

2 ¶ Præterea, Per virtutem intellectualem homo cõsequit rationis vsum perfectum, sed quandoque contingit quòd aliq in quibus non multũ viget vsus rationis, sunt virtuosi & Deo accepti. ergo videtur, quòd virtus moralis possit esse sine virtute intellectuali.

3 Præterea, Virtus moralis facit inclinationẽ ad bene operãdum: sed quidam habent naturalem inclinationem ad benè operandum etiã absque rationis iudicio. ergo virtutes morales possunt esse sine intellectuali.

¶ SED CONTRA est ꝙ Greg. dicit in 2. Moral,* ꝙ cæterę virtutes, nisi ea quæ appetũt, prudẽter agant, virtutes esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

pendet necessario ex prudentia. & rursus, quia ipsum rectè præcipere pẽdet ab appetitu recto verificante minorem propositionem, quæ est præceptiua conclusionis, principium proximum, consequens est quòd prudentia pendeat ab appetitu recto.

¶ Ad prælibandũ autem, quomodo circa obiecta veritas se habeat, inspicito in eodem ordine, & aduerte, quòd tam virtus moralis quàm prudentia plures actus habet: virtus enim moralis habet primo actum intentionis, seu simplicis appetitus respectu sui obiecti, quòd est finis, scilicet bonũ rationis quod est principium prudentiæ: habet deinde actum electionis circa materiã consonam fini, scilicet passiones vel operationes tantas, teles &c. & ratione primi actus, præcedit prudentiam, imo verificat eius minorem & conclusionẽ, ratione secundi dependet etiam à conclusione prudentię scilicet præcepto. Ipsa similiter prudentia habet primo actũ iudicij practici in particulari agibili, quod nõ est scibile: quia contingens, & secundum hunc actũ veri ficatur de ea, quòd rectè iudicat de fine, & similia. & ratio est, quia, vt dictũ est, etiã minor propositio est inter principia prudẽtiæ, & ex sine conficitur, habet deinde duplicẽ actũ, vt conclusionem, iudicii scilicet de his quæ sunt ad fine, & præceptum eorũdem eligendorum: vtrunque enim ex fine particularissimo concluditur & clauditur in iudicio præcipiente: & secundũ hos actus determinat & dat medium virtuti morali concludẽdo tamẽ iram nunc, hic, &c. assumendam, & præcipiendo illã: & secundũ hos actus, cum dependeant ex minori prudente ex appetitu manifestè pendet ex appetitu recto, & quia secundum hos actus est principiũ electionis rectæ, talis, tamẽ materiæ, ideo est principium virtutis moralis, & sic virtus moralis in solo actu electionis pendet à prudentia: prudentia autem pender & quo ad actũ iudicij de fine particularissimo & mediãte hoc quo ad actum iudicij de his, quæ sunt ad finem, & quo ad actũ præcepti dupliciter. scilicet mediante dependentia iudicij de fine & secundũ se: quia de ratione eius est, quòd sic actus intellectus moti ab appetitu. Et si quis tibi dixerit, quòd virtus moralis non nisi habitus est electiuus in medio consistens, &c. ac per hoc intensio finis præcedens prudentiam, nõ spectat ad virtutem moralem: dicitõ quòd in electione ipsa clauditur intentio finis: quoniam electio est eorum, quæ sunt ad finem propter finem, & bene se habere eligendo & appetendo finem se habentis sicut motus ad medium & terminũ. Constat autem, quòd propter eandem naturam tendit aliquid in medium & terminum: vnde eadem est virtus, qua appetitus tenditur in finem rectè & ea quæ sunt ad illum: propter quod in diffinitione dum dicitur, quòd est habitus electiuus, simpliciter dictum est, quòd etiã intentiuus finis est. Et per hęc patet responsio ad omnia obiecta, duob⁹ duntaxat exceptis, scilicet quomodo prudẽtia det medium virtuti morali, & non finẽ, cum medium sit finis: & quomodo simul generentur. Et illud quidem inferius in q. 66. dicetur ac positmodum in 2.2.q.47. confummabitur Deo duce, & diuo Thom. intercedente: hæc autem Stoica cuæstio facile patet ex eo, quod actus isti intellectus & voluntatis non solum simul fiunt, sed vnus & idem numero actus est actus vtriusque diuersimodẽ tamẽ: participere enim est actus: intellectus formaliter, appetitus autẽ virtualiter & similiter electio est actus appetitus formaliter, intellectus vero virtualiter: vt ex supradictis de actibus voluntatis patet nullum igitur inconueniens est ab actibus vim dupliceam habentibus duas fieri simul virtutes.

Ca. vl. ie. 5.

Cap. 9. in 6.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum.

Circa dictum in articu. quinto eiusdẽ quæst. 8. vt subueniatur magis Nouitiis, & in principiis nõ relinquatur obscuritas, scribendũ occurrit de particularitate, quomodo & quare appetitus talis facit iudiciũ tale de fine: quod est declarare illã maximam tertij Ethicorum, Qualis vnusquisq; est, talis ei finis videtur. Sciendũ est igitur, q⁹ appetitui affecto ad aliquid, puta ad vindictam, ex hoc ipso, quòd afficitur ad illud, duo timul fiũtnã in ipso scilicet affectio ad vindictã, & in vindicta consurgit telatio conuenientiæ ad talem appetitũ: ita quod vindicta incipit esse, & est conueniens tali appetitui, quæ prius non erat conueniens: nõ propter mutationẽ in vindicta, sed in appetitu, consonante autẽ vindictæ appetitui in intellectu consurgit, quòd ratio iudicet ea conuenientem ex hoc, quòd ratio mouet ab appetitu sic affecto. Quia enim ratio mouetur ab appetitu, sit in ratione consequenter: quia ab appetitu sic affecto mouetur ratio: sit ẽ ratione passiua motio cõsonans illi affectioni: & sic ab appetitu affecto sit proportionaliter ratio, vt substat appetitui tanquã affecta & cõueniens vindictæ, & sic quemadmodũ gustus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta, vel bene affecta iudicat secundum illam immutationẽ, qua ab affecto appetitu mouetur ita q⁹ intus existens, quod prohibet extraneum, inuenitur nõ solum iniudicante secundum appetitum, sed etiã secundum rationem, vt subsistat appetitui. In cuius signum ratio à tali affectione aut non mora, vt accidit sedata passione, aut non sufficienter mota, vt accidit passione nõ prætaxata lentequamuis surgente aut rectè iudicat, aut à recto iudicio non omnino declinat: vt experientia testatur. Et quia prudentia est à rationẽ vt subsistat appetitui: vt supra didicimus, ideo appetitus effectio corrumpit existimationem prudentiæ, redundando in rationem. vt eius subiectum, & non corrumpit æstimationem artis, neque Geometriæ, vt dicitur in sexto Ethicorum. præsentia igitur per intellectum, Nouitiæ, vindicta appetitui, quia rationalis potentia est ad vtrumlibet, & determinatur à prohæresi appetitus, sua se libertate determinat ad vindictam. affectando illam, & ex hoc comitatur iudicium rationis quandoque falsum: quãdo scilicet affectio vindictæ, & contra rationem rectam, & iudicat ratio ab affectu infecta vindictam vt conuenientem: & sic sequitur conclusio præcipiua quòd fiat: hanc autem causam ex parte rationis, vt est subiectum prudentiæ, assignatam adiuuant duæ aliæ causæ alteræ ex parte obiecti, alteræ ex parte cõmunis inclinationis virium animæ, ex parte siquidem obiecti, quia ex ipsa appetitus immutatione constituitur in esse vero, dũ vindicta est vere conueniens appetitui sic affecto. constat nanque intellectũ naturaliter inclinari in verum. Et licet ex hoc non fiat obiectum conueniens, & verũ nisi secundum quid, & propterea contingat errare intellectum, iudicando vindictam conuenientem simpliciter id est, sine additione, quæ tamen non est conueniens nisi secundum quid: quia appetitui sic affecto tantum: nonnullum tamen verum est verum secundum quid, attractiuámque participat vim intellectus ad se: & sic affectione appetitus ad vindictam constituitur ipsa vindicta in esse vere conuenienti secundũ quid, & apparenter consequenti simpliciter: quoniam appetitus animalis est primo totius suppositi, ac per hoc consequens vere appetitui offertur, vt consequens simpliciter ipsi appetenti, &c. Ex parte vero communis inclinationis virtũ animę, dum eas experiri videmur promptas ad operandum consonæ affectioni prædominanti: apparet enim in infirmis sitiẽtibus, quod repræsentantur eis omnes aquæ, quas vnquam viderunt: & concupiscentibus simulachra delectabilium etiam importuna occurrunt: tanquam naturã inditum sit, vt obsequium prædominanti affectioni præstent animæ vires, inter quas constat apprænensiuam vim esse. In cuius signum irato absque deliberatione præsentatur statim Vindicta seu punitio tanquam conueniens. Sic ergo fit, vt qualis vnusquisque est, talis ei videatur finis: & sic appetitus corrumpit æstimationem prudentiæ.

Cap. 4. to. 5.

¶ Super

Ad secundum dicendum, quòd principia artificialiũ nõ diiudicantur à nobis benè vel malè secundum dispositionẽ appetitus nostri. sicut fines qui sunt moralium principia sed solum per considerationem rationis, & ideo ars nõ requirit virtutem perficientem appetitum, sicut requirit prudentia.

¶ Ad tertium dicendum, quod prudentia non solum est bene consiliatiua: sed etiam benè iudicatiua & benè præceptiua: q⁹ esse non potest, nisi remoueatur impedimentum passionum corrumpẽtium iudicium, & præceptum potentiæ, & hoc per virtutem moralem.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAnona, De distinctione virtutum moralium secundum relationem ad passiones in quinque articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de distinctione moralium virtutum ad inuicem.

¶ Et quia virtutes morales, quæ sunt circa passiones distinguũtur secundũ diuersitatem passionum, oportet primò considerare in cõmuni comparationem virtutis ad passionem. ¶ Secundò distinctionem moralium virtutum secundum passiones.

¶ Circa primũ quæruntur quinque. ¶ Primò, vtrũ virtus moralis sit passio. ¶ Secundò, vtrũ virtus moralis possit esse cũ passione. ¶ Tertiò, vtrum possit esse cum tristitia. ¶ Quartò, vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones. ¶ Quinto, vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

ARTICVLVS I.

¶ Virum virtus moralis sit passio.

3. dist 23. q. 1. ar. 3 q. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis sit passio. Medium enim est eiusdẽ generis cum extremis: sed virtus moralis est medium inter passiones. ergo virtus moralis est passio.

2 Præterea, Virtus & vitium, cũ sint contraria, sunt in eodẽ genere: sed quædam passiones vitia esse dicuntur: vt inuidia & ira. ergo etiam quædam passiones sunt virtutes.

q. 15. art. 2.

3 Præterea, Misericordia, quædã passio est: est enim tristitia de alienis malis: vt supra dictũ est, * hanc autẽ Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutẽ, vt Aug. dicit in 9. De ciuit. Dei. * ergo passio potest esse virtus moralis.

Cap. 5. to. 5.

Cap. 1. to. 5.

¶ SED CONTRA q⁹ est dicitur in 2. Ethico. * quòd passiones neque virtutes sunt, neque malitiæ.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc fuit discordia inter Stoicos & Peripateticos, sicut Aug. dicit 9. De ciui. Dei, * Stoici enim posuerunt, q⁹ passiones animæ non possunt esse in sapiente siue virtuoso: Peripatetici vero quorum secta Arist. instituit, vt Aug. dicit in 9. De ciuita. Dei, * posuerunt q⁹ passiones simul cũ virtute morali esse possunt, sed ad medium reductæ. Hæc autem diuersitas, sicut Augst. ibidem * dicit, magis erat secundum verba, quàm secundum rerum sententias. Quia enim Stoici non distinguebant inter appetitum intellectiuum, qui est voluntas, & inter appetitum sensitiuum, qui per irascibilem & concupiscibilem diuiditur, non distinguebant in hoc passiones animę ab aliis affectionibus humanis, quòd passionis animæ sint motus appetit⁹ sensitiui: alię vero affectiones, quæ non sunt passiones animæ, sunt motus appetitus intellectiui, qui dicitur volũtas, sicut Peripatetici dixerunt, sed solum quantum ad hoc, quod passiones esse dicebant quascunque affectiones rationi repugnantes, quæ si ex deliberatione oriantur, in sapiente seu virtuoso esse non possunt: si autem subito oriantur, hoc in virtuoso potest accidere eo quòd animi visa, quę appellant phantasias: non est in potestate nostra, vtrum aliquando incidant animo & cum veniunt exterribilibus rebus, necesse est vt sapientis animum moueant ita vt paulisper vel pauescat metu, vel tristitia contrahatur tanquam his passionibus prœuenientibus rationis officium, nec tamen approbant ista q⁹ eisque consentiunt. vt Aug. narrat in 9. De ciuit. Dei. * ab Aulo Gellio dictum. Si igitur passiones dicantur inordinatæ affectiones, non possunt esse in virtuoso, ita quòd post deliberationem eis consentiatur, vt Stoici posuerunt. Si vero passiones dicantur quicunq; motus appetitus sensitiui, sic possunt esse in virtuoso, ⁊m quod sunt à ratione ordinati. vnde Arist. dicit in 2. Ethicor. * quod non bene quidam determinãt virtutes impossibili tates quasdam & quietes, quoniam simpliciter dicunt, sed deberẽt dicere quòd sunt quietes à passionibus, quę sunt, vt non oportet, & quando non oportet.

Ca. 4. to. 5.

Ca. 3. to. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus exemplum illud inducit sicut & multa alia in libris logicalibus, non secundum opinionem propriam, sed secundum opinionem aliorum: hæc autem fuit opinio Stoicorum, quòd virtutes essent sine passionibus animæ. Quam Philosophus excludit in 2. Ethicorum, * dicens virtutes non esse impassibilitates. Potest tamen dici quòd cum dicitur quòd mitis non patitur, intelligendum est ⁊m passionẽ in ordinatã.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa & omnes similes quas Tullius ad hoc inducit in libro de Tusculanis quæstionibus, * procedit de passionibus, secundum quòd significant inordinatas affectiones.

Lib. 4. fol. 13. & lib. 9. & seq.

¶ Ad ter

ARTICVLVS II.

¶ Virum virtus moralis possit esse cum passione.

¶ Super Quæstionis quinquagesimanonæ Articulum primum.

IN tota quæstiõe quinquagesimanona, nihil scribendũ occurrit, nisi in primo articulo in responsione ad primum, quòd virt⁹ moralis materiã suam [puta passiones vel operationes] eligit secundum quosdam limites, sub quibus formam medij suscipiunt, & propterea ⁊ litera dicitur, quòd virtus moralis non est secundum essentiam media inter passiones, sed secundum effectũ: quia scilicet inter passiones constituit medium, eligendo eas in illa quantitate, &c. qua in medio. vnde virtus moralis non est secundum essentiam media inter passiones, sed secundum effectũ: quia scilicet inter passiones constituit medium, eligendo eas in illa quantitate, &c. qua in medio consistuuntur. hoc enim effectus virtutis moralis est.

1. q. 95. art. 2. ad 2. & 2.2 q⁹. 58. ar 9. & 4. di. 14 q. 1. art. 1 q. 2. ad 3. li. 4 Topi. c. 1.

li 7. Phys. text 17. to. 2. lib. 4 in fo. 6. lib. 4 in fo. 11. lib. 11 in seq.

lib. 6. Eth. c. 5. tom. 5. In comm. Cate ina 2 ditta Cæs. oratio, civ. principiũ. lib. 14. de ciuit. Dei. ca. 6. & 9. tom. 5.

Ca. 4. to. 5. Eod. li. 9. c. 4 tom 5. Loco nunc dicto ante medium. c.

Ca. 4. to. 5.

Ca. 4. to. 5.

Loco nunc dicto ante medium. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio præueniens iudicium rationis, si in animo præualeat, vt ei consentiatur, impedit cõsilium & iudicium rationis: si vero sequatur quasi ex ratione imperata, adiuuat ad exequendum imperium rationis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum virtus moralis possit esse cum tristitia.

3.2 q.18.ar 3.& 4. dist.4 q.1 ar.1 q.2 ad 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ virtus cum tristitia esse non possit. Virtutes enim sunt sapientiæ effectus: secundũ illud Sapien.8. Sobrietatem & iustitiam docet, scilicet diuina sapientia, prudentiam & virtutem: sed sapientiæ conuictus nõ habet amaritudinem, vt postea subditur. ergo nec virtutes cum tristitia esse possunt.

2 Præterea, Tristitia est impedimentum operationis, vt patet per Philosophum in 7.* & 10.* Ethic. sed impedimentum bonæ operationis repugnat virtuti, ergo tristitia repugnat virtuti.

Cap. vlti. 10 Eth. c.4 & 5. to 5 lib. sol. 1. lib. & seq.

3 ¶ Præterea, Tristitia est quędam animi ægritudo, vt Tullius eam vocat in tertio de Tusculanis quæstionibus.* sed ægritudo animæ contrariatur virtuti quæ est bona animæ habitudo ergo tristitia contrariatur virtuti, nec potest simul esse cum ea.

¶ SED CONTRA est quòd Christus fuit perfectus virtute: sed in eo fuit tristitia, Dicit enim, vt habetur Matth.26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. ergo tristitia potest esse cum virtute.

Cap.8.10.5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dicit Augustin.14 De ciuit. Dei, * Stoici voluerũt pro trib⁹ perturbationibus in animo sapientis esse tres eupathias, id est tres bonas passiones: pro cupiditate, scilicet voluptatem, pro lætitia, gaudium, pro metu, cautionem, pro tristitia verò negauerunt posse aliquid esse in animo sapientis duplici ratione. Primò quidem, quia tristitia est de malo, quod iam accidit, nullum autem malum æstimant posse accidere sapienti: crediderunt enim, quòd sicut solum hominis bonum est virtus, bona autem corporalia nulla bona hominis sunt, ita solum inhonestum est hominis malum: quod in virtuoso esse nõ potest, sed hoc irrationabiliter dicitur: cum enim homo sit ex anima & corpore compositus, id quod confert ad vitam corporis conseruandam, aliquod bonum hominis est, nõ tamen maximum quia eo potest homo malè vti, vnde & malum huic bono contrarium in sapiente esse potest, & tristitiam moderatam inducere.

¶ Præterea, Et si virtuosus sine graui peccato esse possit, nullꝰ tamen inuenitur qui absque leuibus peccatis vitam ducat, secundum illud 1.Ioan.1. Si dixerimus quia peccatum non habemus nosipsos seducimus. Tertiò, quia virtuosus etsi peccatum non habeat, fortè quandoq; habuit & de hoc laudabiliter dolet secundum illud 2.ad Cor.3. Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentia in salutem stabilem operatur. Quartò, quia potest etiam dolere laudabiliter de peccato alteriꝰ, vnde eo modo quo virtus moralis compatitur alias passiones ratione moderatas, compatitur etiam tristitiã. Secundò, mouebãtur ex hoc quòd tristitia est de præsenti malo, timor autẽ de malo futuro: sicut delectatio de bono præsenti, desiderium vero de bono futuro: potest autẽ hoc ad virtutem pertinere, quòd aliquis bono habito fruatur vel nõ habitũ habere desideret, vel quòd etiam malum futurum caueat, sed q̃ malo præsenti animus hominis substernatur: quòd fit per tristitiam, omnino videtur contrarium rationi, vnde cum virtute esse non potest. Sed hoc irrationabiliter dicitur: est enim aliquod malũ quod potest esse virtuoso præsens vt dictũ est, * quod quidẽ malũ ratio detestatur: vnde appetitus sensitiuus in hoc sequitur detestationẽ rationis, quòd de huiusmodi malo tristatur, moderatè tamen, secundum rationis iudicium: hoc autẽ pertinet ad virtutem, vt appetitꝰ sensitiuus rationi cõformetur, vt dictũ est,* vnde ad virtutem pertinet, quod tristetur moderatè in quibus tristandum est, sicut etiam Philosoph. dicit in Ethic.* & hoc etiam vtilè est ad fugiendum mala: sicut enim bona propter delectationem promptius quæruntur, ita mala propter tristitiam fortius fugiuntur. Sic igitur dicendum est, quòd tristitia de his, quę conueniunt virtuti, non potest simul esse cum virtute, quia virtus in propriis delectatur: sed de his, quę quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderatè tristatur.

Ar. prace. Arti 1. huius quæst. cap. 6. & 7. tom 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ ex illa authoritate habetur, quod de sapientia sapiens non tristatur: tristat tamen de his quæ sunt impeditiua sapientiæ, & ideo in beatis, in quibus nullum impedimentum sapientiæ esse potest, tristitia locum non habet.

ARTIC. III. IIII. ET V.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ tristitia impedit operationem, de qua tristamur, sed adiuuat ad ea promptius exequẽda, per quæ tristitia fugitur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ tristitia immoderata est animæ ægritudo, tristitia autem moderata ad bonam habitudinem animæ pertinet secundum statum præsentis vitæ.

ARTICLVS IIII.

¶ Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.

Infrà qũ. 60. artic. 4. cor.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnis virtus moralis sit circa passiones. Dicit enim Philosophus in 2. Ethicor.* q̃ circa volu ptates & tristitias est moralis virtus: sed delectatio & tristitia sunt passiones, vt suprà dictũ est: * ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

Lib. 2. Eth. ca. 3. tom 5.

2 ¶ Præterea, Rationale per participationem est subiectum moraliũ virtutum: vt dicitur in 1. Ethic.* sed huiusmodi pars animæ est in qua sunt passiones: vt suprà dictũ est.* ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

9.31. art. 1. & q.35. ar ticu. 1. Cap. vlt. to m. 5.

3 ¶ Præterea, In omni virtute morali est inuenire aliquam passionem: aut ergo omnes sunt circa passiones, aut nulla: sed aliquæ sunt circa passiones, vt fortitudo & temperantia: vt dicitur in 3. Ethicorum, * ergo omnes virtutes morales sunt circa passiones.

9.22. art. 3.

¶ SED CONTRA est q̃ iustitia, quæ est virtus moralis non est circa passiones, vt dicitur in quinto Ethicorum*.

Ex prioribus 4. capi tuli elicitur.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd virtus moralis perficit appetitiuam partem animę ordinando ipsam in bonum rationis, est enim rationis bonum id quod est secundũ rationem moderatũ seu ordinatum: vnde circa omne id, q̃ contingit ratione ordinari & moderari, contingit esse virtutem moralem ratio autem ordinat nõ solũ passiones appetitus sensitiui, sed etiã ordinat operationes appetitus intellectiui qui est voluntas, quæ non est subiectum passionis, vt supra dictũ est: * & ideo nõ omnis virtus moralis est circa passiones, sed quædam circa passiones, quędam circa operationes.

Ca.6. et 10. tomo 5.

9.24. ar. 3.

¶ AD PRMVM ergo dicendum, quòd non omnis virtus moralis est circa delectationes & tristitias, sicut circa p̃priam materiam, sed sicut circa aliquid cõsequens proprium actũ: omnis enim virtuosus delectatur in actu virtutis & tristatur in contrario: vnde Philoso. post præmissa * verba subdit, quòd si virtutes sunt circa actus & passiones, omni autẽ passioni & omni actui sequitur delectatio & tristitia, & ꝓpter hoc virtus erit circa delectationes & tristitias, scilicet sicut circa aliquid consequens.

Lib. 2. Eth. ca. 3 tome. 5.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd rationale per participationẽ non solum est appetitus sensitiuus, qui est subiectum passionũ, sed etiãd voluntas in qua non sunt passiones: vt dictũ est.*

D. 1190. corp. artic.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in quibusdam virtutibus sunt in passiones sicut propria materia: in quibusdam autem non: vnde non est eadem ratio de omnibus: vt infra * ostendetur.

9.40. art. 2.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum aliqua virtus moralis esse absque passione.

Infrà qũ. 60. artic. 2. cor.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis possit esse absque passione. Quanto enim virtus moralis est perfectior: tanto magis superat passiones. ergo in suo perfectissimo esse est omnino absque passionibus.

2 ¶ Præterea, Tunc vnũquodque est perfectum: quando est remotum a suo contrario, & ab his quæ ad cõtrarium inclinant: sed passiones inclinant ad peccatum: q̃ virtuti contrariatur: vnde Rom.7. nominantur passiones peccatorum. ergo perfecta virtus est omnino absque passione.

3 ¶ Præterea, Secundum virtutem Deo conformamur, vt patet per August. in lib. de moribus Ecclesiæ: * sed Deus omnia operatur sine passione, ergo virtus perfectissima est absque omni passione.

Lib. 1. de Morib⁹ ec clesia ca. 6. & 11. to. 1.

¶ SED CONTRA est, quòd nullus iustus est qui non gaudet iusta operatione: vt dicitur in 1. Ethicorum * sed gaudium est passio. ergo iustitia non potest esse sine passione: & multo minus aliæ virtutes.

Cap. 8 to. 4

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si passiones dicam⁹ inordinatas effectiones, sicut Stoici posuerunt, sic manifestũ est quòd virtus perfecta est sine passionibus, si vero passiones dicamus omnes motus appetitus sensitiui, sic planum est, q̃ virtutes morales, quę sunt circa passiones sicut circa propriã materiã, sine passionibus esse non possunt: cuius ratio est, q̃ secundum hoc sequeretur, quòd virtꝰ moralis faceret appetitũ sensitiuum omnino otiosum: non autem ad virtutem pertinet

¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum primum.

IN corpore articuli primi quæstionis 60. dubium occurrit, quomodo stet, quod hic dicitur, quòd ratio est sicut imperans & mouens, appetitiua autem vis sicut mota & imperata cum doctrina superius posita, quòd impetium est actus rationis motæ ab appetitu, si enim in imperando appetitus est primum mouens, non est ratio vt imperans & appetitus imperatus à ratione simpliciter, sed vt mota est ab appetitu, ac per hoc appetitus imperatur à seipso principaliter, & consequenter tuit totus processus literæ fundatus super hoc, quòd ratio est velut agens æquiuocum, & appetitus velut patiens æquiuoce à ratione.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de ratione & appetitu in genere naturæ, & aliud loqui de eis in genere moris. In genere nanque naturæ iam dictum fuit, quòd distinguendum est de motione vel ad specificationem, vel ad exercitium actus, & quòd primum mouens ad specificationem pertinet ad intellectum, primum vero ad exercitium pertinet ad appetitum, in genere autem moris, quia supponitur voluntarium, ratio mouentis & moti, imperantis & imperati: non quæritur in actibus absolute, sed in actibus voluntariis. ita quòd attenditur quis inter actus voluntarios, siue sint essentialiter intellectus, siue voluntatis, siue appetitus sensitiui, habet rationem mouentis & moti. Et quoniam hic supponitur ratio voluntatij vt communis omnibus, nõ attenditur differẽtia mouentis & moti penes dependentiam à voluntate: sed quoniam distinguitur penes rationale per essentiam & rationale p r participationẽ, & constat, quòd rationale per participationẽ derivatur a rationali per essentiam, & ratio est rationalis per essentiam & appetitus rationalis est per participationem, ideo ratio dicitur mouens & imperans, & appetitiua vis mota & imperata non simpliciter, sed in moralibus, moralia enim voluntario constituuntur vt materia, ratione autem vt forma, & in rationali tantum animæ parte vt sic, fiunt vt subiecto. Sed hæc responsio non satisfacit, quia nihil speciale dicit in moralibus. Quod sic patet, aut sermo literæ cum dicit manifestum esse, quòd in moralibus ratio est mouens & imperans, appetitiua autem vis mota & imperata est de motione ad speciem, aut ad exercitium, aut ad vtrunque. si de motione ad speciem, hoc commune est tam moralibus quàm non moralibus. Et rursus ex hoc non haberetur intentum, nam ex hoc quòd bonum intellectum mouet appetitum, non habetur pluralitas specifica appetitionum magis, quàm intellectionum, nisi quia intellectiones sunt causæ & appetitiones causatæ. Imo potius haberetur forte æqua distinctio, quia obiecta adæquata appetitionibus diuersarum specierum sunt diuersarum rationum. intellectio autem obiecti pars formalis est, quia bonum vt cognitum, mouet, si vero de motione ad exercitium, etiam hoc commune est tam moralibus quàm non moralibus, quoniam semper imperat vt mota à voluntate, vt patet superius in quæstione de imperio. Et rursus, ex hoc non appatet, vnde sequatur intentum, cum in litera ex motione rationis supra appetitum non inferatur, ergo appetitiones, sed, ergo appetibilia sunt diuersarum rationum, quæ constat non specificare ad motionem exercitij.

9.17. ar. 7. & q. 24. art. 1.

¶ Ad hæc ergo dicitur, quòd quia proportio vtitur rebus. quas comparat vt distinctis, & proportione rationis ad appetitum, Author pro medio vtitur, oportet vt vtraque vis sumatur secundum sibi propria. infra latitudinem tamen moralium, quoniam de huius speciebus generis quæstio est: ac per hoc cum principium proprium moralis esse sit ratio [eo quòd, vt Dionysius dicit, bonũ hominis est secundũ rationẽ esse] oportet vt tã appetitiua quã cognoscitiua vis sumatur inquãtum rationalis, & in vtraque vt rationalis

est, spectemus quid proprium rationi, & quid appetitui, & secundum hæc iudicium fiat de distinctione specierum moralium, & propter hoc Author in litera procedit ex hoc q̃ ratio est rationalis per essentiam, appetitus per participationem. Quamuis autem mouere appetitũ obiectiue & imperatiu & conueniat intellectui, tam respectu moralium quàm non moralium, mouere tamen appetitum regulatiue proprium est ei respectu moralium. Et de hac motione est hic sermo. in ratione enim oportet esse legem regulatiuam appetitus, & habet mouere & imperare eo modo quo lex mouet & imperat, & propterea in litera vterque actus ei tribuitur. Mouet autem non quo ad exercitium actus [vt patet] sed quo ad specificationem: non quacunque, vt communiter facit, sed regulatiuam appetitus, quod solum in moralibus obtinet. Imperat quoque speciem appetitus & exercitij eius & aliorum, quoniam in moralibus oportet legem principari, & ei appetitum omnem obedire, alioquin si voluntas principatur, accideret illud, Cui nimium licuit, licitum, cui ptaua voluntas ius erat, & sensus pro ratione fuit. Et quoniam ratio regulat appetitum mediante appetibili cõsonanti ipsi rationi, id circo huius motio non est extra latitudinem motionum ad specificationem. Et rursus id circo Author non immediate intulit, ergo virtutes morales sunt diuersæ, sed vitandò gradatim de-scendendo à ratione ad appetibile, & inde ad morales virtutes deuenit. Et meritò, quia ratio formas dat appetibilibus, quibus morale genus ingreditur. Ex hoc nanque quòd appetibilia consonant, veldissonant rationi, moralia sunt, vt ex supra dictis patet. appetibilia autem ratio ni consona adæquata obiecta sunt speciebus moraliũ appetitionum & virtutum. Et per hæc patet solutio omniũ obiectorum, quoniã nõ loquitur de imperio regulatiuo, vt sic, quod spectat ad specificationem actus & habitus. Nec de motione & cognitione regulatiua vnita in se, quia est superioris ordinis & participata in obiectis moralium, in quibus distinguitur & implicatur vt pars formalis eorundem, sed de imperio ad exercitium actus, & de cognitione absolutè. Aliud est enim loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto consono rationi. Cognitio nanque & consonantia, licet in hoc conueniant, quod multiplicantur secundum obiecta, regula tamen, cui consonant consonantia, non multiplicatur, & ad hanc dicitur consonans obiectum, cognitum autem vt sic, regulam non cõnotat.

1. dist. 13 q. 1. ar. 1. q. 1.

p. p. q 80. ar. 2.

9. 58. art. 1.

9. 56. art. 2.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum sit vna tantum virtus moralis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod sit vna tantum moralis virtus. Sicut enim in actibus moralibꝰ directio pertinet ad rationem, quæ est subiectum intellectualium virtutũ, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam, quæ est subiectũ moralium virtutum. sed vna est intellectualis virtus dirigens in omnibus moralibus actibus, scilicet prudentia. ergo etiam vna tantum est moralis virtus, in clinans in omnibus moralibus actibus.

2 ¶ Præterea, Habitus non distinguuntur secundum materialia obiecta, sed secundum formales rationes obiectorum. formalis autem ratio boni, ad quod ordinatur virtus moralis, est vnum, scilicet modus rationis. ergo videtur quod sit vna tãtum moralis virtus.

3 ¶ Præterea, Moralia recipiunt speciem à fine: vt suprà dictum est*: sed finis omnium virtutum moralium communis est vnus, scilicet felicitas: propinqui autem & propinqui sunt infiniti: non sunt autem infinitæ virtutes morales. ergo videtur, quod sit vna tantum.

9.1. artic. 3.

¶ SED CONTRA est, quod vnus habitus non potest esse in diuersis potentiis: vt suprà dictum est.* sed subiectum virtutum moraliũ est pars appetitiua animæ, quæ per diuersas potentias distinguitur, vt in primo dictum est.* ergo non potest esse vna tantum virtus moralis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut suprà dictum est, * virtutes morales sunt habitus quidã appetitiuæ partis. habitus autẽ specie differunt ſm speciales differentias obiectorum, vt suprà dictum est,* species aũt obiecti appetibilis. sicut & cuiuslibet rei, attenditur secundũ formã specificã, quæ est ab agente. Est autem cõsiderandum, quod materia patien & virtutum. Et per hæc patet solutio omniũ obiectorum, quoniã nõ loquitur de imperio regulatiuo, vt sic, quod spectat ad specificationem actus & habitus. Nec de motione & cognitione regulatiua vnita in se, quia est superioris ordinis & participata in obiectis moralium, in quibus distinguitur & implicatur vt pars formalis eorundem, & de imperio ad exercitium actus, & de cognitione absolutè. Aliud est enim loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto consono rationi. Cognitio nanque & consonantia, licet in hoc conueniant, quod multiplicantur secundum obiecta, regula tamen, cui consonant consonantia, non multiplicatur, & ad hanc dicitur consonans obiectum, cognitum autem vt sic, regulam non cõnotat.

9.58. art. 2.

¶ Circa responsionem ad primum in eodẽ primo articulo dubium occurrit duplex. Primò de veritate eius, quod dicitur, scilicet, quòd prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus est vna secundũ speciem specialissimam, de tali enim vnitate & diuersitate est sermo. Secundò, penes quid attenditur vnitas specifica rationis formalis veri obiecti prudentiæ.

¶ Contra primum enim est Scotus in 3. sen distinct. 36. attic. 2. volens, quòd sicut factibilia omnia non subsunt arti vni secundum speciem, ita nec agibilia vni prudentiæ: est enim prudentia recta agibilium ratio, sicut ars factibilium. Oppositum autem cum Aristot. 7. Ethic. diuus Thom. hic tenet, & quod ita sit, probatur efficaciter sic, recta ratio agibilium iudicat inter agibilia diuersarum virtutum moralium, ergo est vna respectu omnium virtutum moralium. Antecedens patet in bonis & in malis. nam ad rectã rationem spectat discernere quid nunc, hic, &c. magis expediat punitio iusta acceptæ iniuriæ, an tolerare illa, similiter an magis expidiat bellare an voluptates oblatas prosequi: & sic de aliis spectantibus ad diuersas virtutes, vitiaque, moralia, &c. Consequentia patet ex ratione & authoritate secundi De anima, de sensu communi, vnde sicut nullus sensus proprius sufficit ad iudicandum inter sensibilia propria, nec omnes simul, ita nulla recta ratio alicuius agibilis nec omnes simul sufficiunt ad iudicandũ in

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes omnia agibilia: quæ tamẽ experimur nos iudicare recta ratione, aut ergo numerandæ sunt prudentiæ proprij iuxta species agibiliũ, & præter has prudentias ponenda est cõmunis prudẽtia iudicans inter omnia, sicut præter sensus proprios ponitur cõmunis: aut ponẽda est vna sola prudentia, iudicans propria singulariter & inter omnia. primũ nullus hactenus posuit quãũ videtur rationabiliter tã-

ta multitudo ponitur, quoniam illa sola sufficit, sicut si natura potuisset facere sensum cõmunẽ sine propriis, attingentem sensibilia extera, vtrique ipsum solum fecisset. vnde cum nihil prohibeat prudentiam illam vnam iudicantem inter diuersas agentiũ species cognoscere singulas species, cum enim ad singularia se extendat [vt patet 6. Ethicor.] rationabile, imo necessarium est vnam solam esse prudentiam respectu omnium agibilium. putãdum est ergo, quòd prudentia est virtus altioris ordinis quàm sint virtutes morales, sicut ratio per essentiam est altioris ordinis rationabilibus per participationẽ, propter quod in litera prudentia cooperatur ad virtutes morales, vt sol ad species, à se productas in materiis inferioribꝰ, & simul dum ostenditur ratio diuersitatis virtutum moralium, quia participationes sunt, insinuatur ratio vnitatis prudentiæ, quia per essentiam est ratio & participata ab aliis, virtus autem altioris ordinis oportet, quòd habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis. Et propterea singulæ virtutes morales habẽt pro obiectis singula agibilia. quædam enim sunt obiecta vnius, & quædam alterius, vt patet,

tis se habet ad agens, dupliciter. Quando que enim recipit formam agentis ſm eã dẽ rationem, prout est in agente, sicut est in omnibus agentibus vniuocis: & sic ne cesse est, quod si agens est vnũ specie, ꝙ materia recipiat formã vnius speciei, sicut ab igne nõ generatur vniuocè nisi aliquid existẽs in specie ignis. Aliquãdo vero materia recipit formã ab agente, non secundum eãdem rationem, prout est in agente, sicut patet in generatibus nõ vnuocis, vt animal generat à sole. & tũc formæ receptæ in materia ab eodẽ agente, nõ sunt vnius speciei, sed diuersificãtur ſm diuersam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis: sicut videmus, quòd ab vna actione solis generantur per putrefactionẽ animalia diuersarum specierum secundũ diuersam proportionem materiæ. Manifestum est aũt ꝙ in moralibus ratio est sicut imperans & mouens, vis autem appetitiua sicut imperata & mota. nõ autem appetitus recipit impressionẽ rationis, quasi vniuoce, quia nõ fit rationale per essentiã, sed per participationem: vt dicitur in 1. Ethi.* vñ appetibilia secundum motionem rationis constituuntur in diuersis speciebus, secundum quòd diuersimode se habent ad rationem: & ita sequitur, quòd virtutes morales sunt diuersæ secundum speciẽ, & non vna tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ obiectum rationis est verum est autem dem ratio veri in omnibus moralibus, quæ sunt contingentia agibilia. vnde est vna sola virtus in eis, dirigẽs scilicet prudentia Obiectum autem appetitiuæ virtutis est bonum appetibile, cuius est diuersa ratio secundum diuersam habitudinem ad rationem dirigentem. ¶Ad secundum dicendũ, quòd illud fordem male est vnũ genere propter vnitatẽ aipsius autem prudentiæ

obiectum est totum agibile, propter quod litera assignãs prudẽtiæ obiectum in responsione ad primum dicit, quòd est cõtingens agibile, & non tale, vel tale agibile Contingens autem agibile, quia dupliciter est obiectum prudẽtiæ, scilicet vt verũ & vt obiectum [vt verum quidem, inquantum iudicatur ab ipsa, & hoc spectat ad prudentiã ex parte intellectus, vt bonum autem, inquantum est finis, ad quem præcipit: & hoc spectat ad prudentiam ex parte appetitus] omnibus modis vnitatem formalem retinet: ac prudentiæ specificãm dat. sicut enim sensibile obiectum sensus communis, licet in se cõmune genericum sit, vnitatem specificam dat sensui communi, ita agibile obiectum prudentiæ. Et rursus sicut bonũ rationis in delectationibus tactus est finis vnus tẽperantiæ: & in timoribus & audacii, finis vnus fortitudinis, & sic de aliis: ita bonum rationis in vniuerso genere agibiliũ est finis vnicus prudentiæ. oportet enim altioris ordinis virtuti respõdere finem altioris ordinis, imo ordo mouentiũ exigit vt altiori motori respõdeat finis, ad quem ordinentur omnes fines inferiorum, & sic accidit in proposito, dum bonum rationis in istis, & bonum rationis in illis passionibus ordinantur ad bonũ rationis simpliciter, id est totaliter. & sic tam ex actu quàm ex materia & obiecto vt vero bono habetur vnitas atoma prudentiæ.

¶Nunc superest respondere secundo quæsito, & deinde satisfiet argumento Scoti, Cũ quæritur, Ergo penes quid attẽditur ista vnitas rationis veri obiecti prudentiæ? Respõderi potest & ex parte obiecti, & ex parte subiecti, si loquimur ex parte obiecti, vnitas ista attẽditur penes vnitatem rationis formalis, quod est cõtingens agibile, vt in litera in respõsione ad primũ dicitur, cõtingẽs enim quod cõmune est factibili & agibili determinatũ ad agibile, vnicã rationẽ formalẽ sortitur, quæ est obiectũ prudentiæ, sicut ens mobile physicæ. Ex parte vero subiecti vnitas ista attẽditur penes vnitatẽ modi iudicãdi, scilicet, secundũ dispositionem appetitus, vt Author insinuat in quæstio. de virtutibus in communi artic. 12. omnia enim agibilia in particulari, frequẽter iudicamus secundum dispositionem appetitus, nec hæc vnitas est sic ex parte subiecti quin incboet ab obiecti natura: quia ex hoc quòd agibilia cõsistunt in operationibus & passionibus, quæ in nobis sunt, consurgit quòd secundum affectum iudicemus ea. vnde factibilia, quia sunt extra nos, nõ exaffectu, sed intellectu, iudicamus: quia ergo alia ratione verũ decernimus circa agibilia & alia circa factibilia & scientifica, & hæc specialis ratio cõsistit in hoc, quod est iudicare secundũ dispositionem appetitus, & in hoc omnia agibilia cõueniunt: ideo omnia agibilia sub vna veri ratiõe ab intellectu cõspiciuntur, ac per hoc vna est intelligibilis virtus dirigẽs ea. Nec obstat, ꝙ dispositiones appetitus, secundũ quas fit iudicium, sunt diuersæ, sicut non obstat vnitati scientiæ diuersitas principiorum eius, dispositiones nanque istæ cum sint affectiones ad fines operum, & fines in operabilibus sint sicut principia in speculabilibus, sunt principia, nõ partes rectæ ratiõis, quæ est virtus

in tellectualis, vocata prudentia. Ad motiuum autẽ quòd tudo de arte & prudentia nõ currit quatuor pedibus. Ethicor. ꝙ ars est in ratione solum: & ideo contingit scientiarum prudentia autem nõ: & ideo eius omnino est obliuio. vnde ad propositũ dicitur quòd fabibilia non sunt nec inter se, nec in tuis principiis

gentis: sed diuersificatur specie, propter diuersas habitudines recipientium, vt supra dictum est.*

¶Ad tertium dicẽdum, quòd moralia nõ habent speciem à fine vltimo, sed à finibus proximis, qui quidẽ & si infiniti sunt numero, non tamen infiniti sunt specie.

ARTICVLVS II.

¶Virum virtutes morales, quæ sunt circa operationes, distinguantur ab his quæ sunt circa passiones.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales non distinguantur abinuicem per hoc, quòd quædã sunt circa operationes, quædã circa passiões. Dicit enim Philosophus in 2. Ethi.* quòd virtus moralis est circa delectationes & tristitias optimorum operativa: sed voluptates & tristitiæ sunt passiones quædã: vt supra dictum est.* ergo eadem virtus, quæ est circa passiones, est etiam circa operationes, vt pote operativa existens.

2 ¶Præterea, Passiones sunt principia exteriorum operationum. si ergo aliquæ virtutes rectificant passiones, oporret, quòd etiam per consequens rectificent operationes, eædem ergo virtutes morales sunt circa passiones & operationes.

3 ¶Præterea, Ad omnem operationẽ exteriorum mouetur appetitus sensitiuus bene vel male, sed motus appetitus sensitiui sunt passiones: ergo eædẽ virtutes, quæ sunt circa operationes, sunt circa passiones.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus* ponit iustitiam circa operationes: temperantiam autem & fortitudinem & manſuetudinem circa passiones quasdam.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ operatio & passio dupliciter potest cõparari ad virtutem. Vno modo sicut effectꝰ:

Scoti dicitur, quòd similconstat enim ex sexto

connexa, vt patet. Agibilia autem & inter se & principiis connexa esse oportet ad vnicam rectam eorũ rationem, & quòd inter se quidem adeò concurrant, vt hoc exigant, patet ex frequentibus operationibus eorum occurrentibus in humana vita, quas oportet recta ratione agibilium iudicari & eligi. quod non contingit in disparatis attibus. non enim oportet ponere vnam attem discentẽtem inter actus artis sutoriæ, & nauigatiuæ, quoniam hęc discretio non eget regula practica, sed scientia, vt patet. Electio autem huius artis magis quàm illius ad prudentiam spectat, sicut aliæ electiones quaruncunque operationum. In principiis autem connexionem exigere manifestat, quòd error in proprio principio rectæ rationis respectu delectabilium reducdat in errorem principij & conclusionis in terribilibus, & econuerso. si quis enim recte disponitus sit ad pericula belli subunda, & male circa venerea, & præualere contingerit dispositionem ad venerea obla to obiecto delectabili: omittet prosequi pericula belli impedientia delectationem, & econuerso, recte dispositus ad abstinentiam à veneris, & male circa timorem periculorum, immi nente periculo, si timor præualuerit, omittet ca-

In cor. art.

Ver. qõ. ar. 13. cor.

cap. 3. to. 5.

q. 51. a. 1. x.

4. 3. arg. 1.

Li. 5. Ethi. in 1. capit. Et 2. Ethi. ca 3. & 7. to. 5.

stitatem, ne incidat in formidatum malum, vt de Lucretia dicitur, & quotidiana experientia docere potest. & hoc, quia prudentia est in ratione, vt subest appetitui.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.

IN ti. arti. secundi eiusdem 60. qõ. aduerte, ꝙ sicut dispositio est superius ad habitum: & tamen dispositio distinguitur contra habitũ appropriato cõmunioris nomine fibi, ita operatio genus est ad actus appetitus sensitiui, qui vocantur passiones, & alias operationes, & tamen operationes aliæ ab operationibus appetitus sensitiui appropriauerunt sibi operationis nomẽ, & contra passiones distinguũtur sub operationis vocabulo ea, vt puta, ratiõe, quia actus appetitus sensitiui hoc speciale sortiti sunt, ꝙ passionem corporalem annexam habent, alij vero hoc non exigentes in communi remãserũt vocabulo. sumitur ergo hic operatio non communiter, sed vt contra passionem distinguitur, & cõtinet sub se actus exteriores volũtarios, vt clarius patebit.

¶In corpore articuli nota quatuor. Primò, ꝙ Author distinguens bonitatis rationem in passionibus & operationibus penes habere bonitatem secũdum commensurationem ad effectum operantis, & habere bonitatem secũ ũ se, appellat primo operationes secundũ se bonas, & deinde secundũ cõmensurationem ad alterum bonas, vbi videtur sibiipsi opponitus eo, ꝙ à medio in extremum alterum declinat. operatio nãque tripliciter põt considerari. Primò, secundũ commensurationem ad effectũ operantis. Secundò secundum se. Tertiò, secundum commensurationem ad alterum. & omnia ista membra in litera tanguntur. Et tamen Author secundum membrum confundit cum tertio. si enim hoc licet, quare nõ licebit confundere etiam ipsum secundum cum primo? Sed hoc non te moueat, quoniam iuxta subiectã materiã sermo fit. operationes nãque distinctæ contra passiones, sunt operationes ad alterũ. In his autem quæ sunt ad alterum idem est dicere, secũdũ se, & in ordine ad alterũ: quia secundum se sunt ad alterum, & propterea licuit Authori non confundere, sed explanare secundum membrum per tertium, vt clarius in sequenti articulo explicat dicens, ꝙ secundum conuenientiam operationis in seipsa accipitur ratio debiti, quod constat esse ad alterum vnde non est idem iudicium de coincidentia secundi membri cum primo, vt patet.

Arg. prec.

¶Secundò nota in calce articuli ly principaliter. Inductiue nanque in tẽperantia, fortitudine & iustitia patet passiones operationibus, & ecõuerso cõiungi. In temperantia nanque cõcupiscentiis iunguntur comestio, potio, generatio: in fortitudine timori & audaciæ, aggressio periculorum, prælia, in iustitia restitutionibus, emptionibus, &c. iungitur saltem amor, quia igitur vt plurimum passiones & operaiones nostræ iunguntur, insinuauit Author per ly principaliter, quòd virtutes à virtutibus non sic distinguantur, quòd aliquæ circa solas passiones, aliquæ circa solas operationes; sed quia principaliter

& hoc modo omnis moralis virtus habet aliquas operatiões bonas, quarum est productiua: & delectationem aliquam vel tristitiam, quæ sunt passiones, vt suprà dictum est.* Alio modo potest comparari operatio ad virtutẽ moralem, sicut materia, circa quam est: & secundum hoc oportet alias esse virtutes morales circa operationes: & alias circa passiones. cuius ratio est, quia bonum & malum in quibusdam operationibus attenditur secũdum seipsas qualitercunque homo afficiatur ad eas: inquantum scilicet bonum in eis & malum accipitur secundum rationem commensurationis ad alterum & in talibus oportet, ꝙ sit aliqua virtus directiua operationum secundum seipsas, sicut sunt emptio & venditio. & huiusmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti vel indebiti ad alterum: & propter hoc iustitia & partes eius propriè sunt circa operationes sicut circa propriã materiã. In quibusdã vero operationibus bonũ & malum attenditur solum secundum cõmensurationem ad operantem, & ideo oportet in his bonum & malum considerari, secundum quòd homo benè vel malè afficitur circa huiusmodi: & propter hoc oportet, ꝙ virtutes in talibus sint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animæ passiones, sicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiusmodi. Contingit aũt, ꝙ in operationibus, quæ sunt ad alterũ, prætermittatur bonũ virtutis propter inordinatã animi passionẽ: & tunc inquantum corrumpitur commensuratio exterioris operationis est corruptio iustitiæ, inquantum autem corrumpitur cõmensuratio interiorum passionũ, est corruptio aliquius alterius virtutis, sicut cum propter iram aliquis aliũ percutit, in ipsa percussione indebita corrũpitur iustitia, in immoderantia vero iræ corrũpitur mãsuetudo: & idẽ patet in aliis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nã prima ratio procedit de operatione, secundum ꝙ est effectus virtutis, aliæ duæ rationes procedunt ex hoc, quòd ad idem cõcurrunt operatio & passio: sed in quibusdam virtus est principaliter circa operationẽ,

9. 59. ar. 4. ad 1.

In ipso art. in quibusdam circa passionem ratione prædicta.*

ARTICVLVS III.

¶Virum circa operationes sit tantum vna virtus moralis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ sit vna tantum virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationũ exteriorum videtur ad iustitiam pertinere, sed iustitia est vna virtus, ergo vna sola virtus est circa operationes.

2 ¶Præterea, Operationes maximè differentes esse videtur, quæ ordinantur ad bonum vnius, & quæ ordinantur ad bonũ multitudinis. sed ista diuersitas non diuersificat virtutes morales. Dicit enim Philosophus in 5. Ethi.* ꝙ iustitia legalis, quæ ordinat actus hominum ad commune bonum, non est aliud à virtute, quæ ordinat actus hominis ad vnum tantum, nisi secundum rationem. ergo diuersitas operationum non causat diuersitatem virtutum moralium.

Cap. 2. to. 5.

3 ¶Præterea, Si sunt diuersæ virtutes morales circa diuersas operationes, oportet quòd secundũ diuersitatã operationũ essẽt diuersitas virtutum moraliũ: sed hoc patet esse falsum. nam ad iustitiam pertinet in diuersis generibus commutatio num rectitudinem* statuere: & etiam in distributionibus, vt patet in 5. Ethi. non ergo diuersę virtutes sunt diuersarum operationum.

Cap. 2. to. 5.

¶SED CONTRA est, quod religio est alia virtus à pietate, quarũ tamen vtraque est circa operationes quasdã.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd omnes virtutes morales, quæ sunt circa operationes, conueniunt in quadã generaliratione iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum, distinguuntur autem secundum diuersas speciales rationes. cuius ratio est: quia in operationibus exterioribus ordo rationis instituitur (sicut dictum est*) non secũdum proportionem ad ad affectionem hominis, sed secundum ipsam conuenientiam rei in seipsa, secundum quam conuenientiã accipitur ratio debiti, ex quo constituitur ratio iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinere videtur, vt quis debitum reddat. vñ omnes huiusmodi virtutes, quæ sunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iustitiæ: sed debitum non est vnius rationis in omnibus. aliter enim debetur aliquid æquali, aliter superiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promisso, vel ex beneficio susceptо: & secundũ has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ virtutes: puta religio est, per quã redditur debitum Deo, pietas est per quam redditur debitũ parentibus, vel patriæ: gratia est per quã redditur debitum benefactoribus: & sic de aliis.

Art. prec.

D. 677.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ iustitia propriè dicta est vna specialis virtus, quæ attẽdit perfectam rationem debiti, quod secundũ æquiualentiam potest restitui: dicitur tamẽ & ampliato nomine iustitiæ secundum quamcũque debiti redditionem, & sic non est vna specialis virtus.

¶Ad secũdum dicendum, quòd iustitia, quę intẽdit bonum cõmune, est alia virtus à iustitia, quæ ordinatur ad bonũ priuatum alicuius. vnde & ius commune distinguitur à iure priuato. Et Tullius* ponit vnam specialem virtutem, pietatem, quæ ordinat ad bonum patriæ: sed iustitia ordinans hominem ad bonum cõmune, est generalis per imperium: quia omnes actus virtutũ ordinat ad finem suũ, scilicet ad bonum commune, virtus autẽ secundum quod à tali iustitia imperatur, etiam iustitię nomen accipit: & sic virtus à iustitia legali non differt nisi ratione, sicut sola ratione differt virtus operans se cundum seipsam, & virtus operãs ad imperium alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd in omnibus operationibus ad iustitiam specialẽ pertinentibus, est eadem ratio debiti. & ideo est eadem virtus iustitiæ, præcipuè quantum ad commutationes. fortè enim distributiua est alterius speciei a commutatiua: sed de hoc infrà quæritur.*

ARTICVLVS IIII.

¶Virum circa diuersas passiones diuersæ sint virtutes morales.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ circa diuersas passiones non sint diuersæ virtutes morales. Eorum enim, quæ conueniunt in principio & fine, vnus est habitus: sicut patet maximè in scientiis. sed omniũ passionum vnum est principium, scilicet amor, & omnes ad eundem finem terminantur, scilicet delectationem, vel tristitia: vt suprà habitum est.* ergo circa oẽs passiones est vna tantum moralis virtus.

2 ¶Præterea, Si circa diuersas passiones essent diuersæ virtutes morales, sequeretur ꝙ tot essent virtutes morales, quot passiones: sed hoc patet esse falsum: quia circa oppositas passiones est vna & eadẽ virtus moralis: sicut fortitudo circa timores & audacias, temperantia circa delectationes & tristitias: non ergo oportet, quòd circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales.

3 ¶Præterea, Amor, concupiscentia & delectatio sunt passiones, specie differentes, vt suprà habitum est.* sed circa omnes has est vna virtus, scilicet temperantia: ergo virtutes morales nõ sunt diuersæ circa diuersas passiones.

¶SED CONTRA est quod fortitudo est circa timores & audacias, tẽperãtia circa cõcupiscentias, mãsuetudo circa iras: vt dicitur in 3.* & 4.* Ethic.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd nõ potest dici, ꝙ circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis. Sunt em quædã passiones ad diuersas potentias pertinẽtes: aliæ nãque pertinẽt ad irascibilẽ, aliæ ad cõcupiscibilẽ, vt suprà* dictũ est: nec tamen oportet, ꝙ omnis diuersitas passionũ sufficiat ad virtutes morales diuersificãdas. Primo quidem, quia quædã passiones sunt, quæ sibi opponuntur secundum contrarietatem, sicut gaudium & tristitia, timor & audacia, & alia huiusmodi, & circa huiusmodi passiões sic oppositas oportet esse vnã & eandem virtutem, cũ enim virtus moralis in quadam medietate consistat, mediũ in contrariis

Inst à ar. 5. cor.

q. 23. art. 2. & 2.

q. 25. art. 4.

Li. 2. de inrum fiant melius, ipse uent. to. 4. lib. discutere scias. Hinc enim habes, quod percussor ex ita duabus contrariatur virtutibus, iustitiæ & mansuetudini, similiter adulter tem perantiam & iustitiam violat: & sic aliis.

¶ Quartò nota quòd ex his, quæ dicuntur in hoc articulo, duo habentur. Primum est, quòd bonum & malum in operationibus sic attenditur secundum seipsas, vt nihil referat qualiter cunque homo operans afficiatur ad ipsas. Secundum est, quòd virtutes morales omnes sunt circa vitaque passiones scilicet, & operationes, sed differentia est, quia aliquæ principaliter operationes, aliquæ principaliter passiones bonificant, hæc autem duo etsi prima facie videantur sibi aduersari, quia si non refert in bono iustitiæ, quomodo pars efficiatur, oportet iustitiam non principaliter, sed solum operationes respicere. Non apparet etiam quomodo verificetur, quòd iustitia sit secundario circa passiones cum restituens debitum satisfaciat iusti tiæ, quocunque id animo faciat Sed si diligentius doctrina Authoris inspiciatur, videbuntur omnia consona & vera. in operatione nanque ad alterum, puta emptio ne, restitutione, &c. est duo considerare, primo bonitatem propriam, secundo cõmunem. commẽ munis bonitas est, quæ ad omnes actus virtutum exigitur. Et consistit in illis quatuor generalibus conditionibus infinuatis per quatuor virtutes Cardinales requisitis ad omnem virtutis perfectæ actum, vt ponitur in secundo Ethicorum sei licet rectitudine, firmitate, moderatione, & discretione. propria autem bonitas est, quam ꝙ circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis. Sunt em quædã passiones ad diuersas potentias pertinẽtes: aliæ nãque pertinẽt ad irascibilẽ, aliæ ad cõcupiscibilẽ, vt suprà* dictũ est: nec tamen oportet, ꝙ omnis diuersitas passionũ sufficiat ad virtutes morales diuersificãdas. Primo quidem, quia quædã passiones sunt, quæ sibi opponuntur secundum contrarietatem, sicut gaudium & tristitia, timor & audacia, & alia huiusmodi, & circa huiusmodi passiões sic oppositas oportet esse vnã & eandem virtutem, cũ enim virtus moralis in quadam medietate consistat, mediũ in contrariis

q. 23. art. 1. & 2. Ethic. lib. 4. ca. 4. to. 5. cor. 10. & lib. 5. ca. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est principaliter circa operationes, & secũdario circa passiones, quia est principaliter circa bonitatem propriam operationi, & secundario circa communem. Quomodo autem virtutes circa passiones sunt principaliter, secũdario circa operationes clarum est: temperantia enim & liberalitas principaliter respiciunt affectum, & consequenter operationes vt prouenientes ab effectibus, propterea in huiusmodi maxime consideretur affectus, in illis autem opus ipsum.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.

OMissis sigillatim articulis tertio & quarto, quia ille in secundo articulo, & hic in quinto tangitur, in articulo quinto dubium primo occurrit simpliciter & ad hominem de subiecto numeraturum virtutum, sed discussio simpliciter singularum in propriis tractatibus in secunda secundæ erit. discussio vero ad hominem hic occurrit, videtur enim Author sibi ipsi contrarius de subiecto liberalitatis & magnificentiæ. Nam hic vtranque ponit in appetitu sensitiuo, illam in concupiscibili, hanc in irascibili, & circa passiones sicut alias enumeratas virtutes. 1. autem sentent. distinctione 33. articulo quarto quæstio. 3. & in primo contra Gentil. capitulo 93. & quod plus vrget, superius in prima parte quæstione 21. articulo 1. ad primum expresse ponit eas in voluntate, & non in parte sensitiua, & circa operationes vt distinguuntur contra passiones.

¶Ad hoc dicitur, quòd tã liberalitas quàm magnificentia respicit passionem & operationem, illam propinque, hanc remote. & quod inquantum respicit operationem cum sua materia, puta sumptus pecuniæ, est in voluntate, pto quanto respicit passionem, est in concupiscibili, & probatur, hanc esse mentem Authoris, quia vti pecunia, quod est principalis actus istarum virtutum, est actus voluntatis, quia vti est actus voluntatis, vt patet superius. Sed solutio nihil valet, quia cum vna virtus non possit esse in duabus potentijs subiectiue æqualiter, aut liberalitas erit in concupiscibili: vt subest voluntati, aut econuerso. non secundum, vt patet, nec primum, nisi ratione electionis partici patæ, quod est commune omnibus virtutibus appetitus sensitiui. ergo. Præterea: Author in prima parte non solum affirmat has esse in voluntate, sed negat eas esse in parte sensitiua

In corp. ar.

passionibus secundum eandem rationẽ instituitur. sicut & in naturalibus idem est medium inter cõtraria, vt inter albũ & nigrum. Secundò, quia diuersæ passiones inueniuntur secundum eundem modum rationi repugnantes: puta secundũ impulsum ad id, quod est contra rationẽ, vel secundum retractionem ab eo, quod est secundum rationem, & ideo diuersæ passiones concupiscibilis nõ pertinent ad diuersas virtutes morales: quia eorũ motus secundum quendam ordinem se inuicem consequuntur: vt pote ad idem ordinati: scilicet ad consequendum bonum, vel ad fugiendum malum: sicut ex amore procedit concupiscentia, & ex cõ cupiscentia peruenitur ad delectationẽ. Et eadem ratio est de oppositis: quia ex odio sequitur fuga vel abominatio, quæ perducit ad tristitiam. Sed passiones irascibilis non sunt vnius ordinis, sed ad diuersa ordinantur: nam audacia & timor ordinantur ad aliquod magnum periculum, spes & desperatio ad aliquod bonũ arduum: ira autem ad superãdũ aliquod contrarium, quod nocumẽtum intulit. & ideo circa has passiões diuersæ virtutes ordinantur, vepote temperantia circa passiones cõcupiscibilis, fortitudo circa timores & audacias, magnanimitas circa spẽ & desperationem, mansuetudo circa iras.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ omnes passiones conueniunt in vno principio & fine communi, nõ autem in vno proprio principio seu fine. vnde hoc non sufficit ad vnitatem virtutis moralis.

¶ Ad secũdum dicendum quòd sicut in naturalibus idem est principium, quo reciditur ab vno principio, & acceditur ad aliud, & in rationalibus est eadem ratio cõtrariorum: ita etiam virtus moralis, quæ in modum naturæ, rationi consentit, est eadem contrariarum passionum.

¶Ad tertium dicendum, quòd illæ tres passiones ad idem obiectum ordinantur secundum quendam ordinem, vt dictum est:* & ideo ad eandem virtutem moralem pertinent.

ARTICVLVS V.

¶Virum virtutes morales distinguãtur secundum diuersa obiecta passionum.

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur, q̃ virtutes morales non distinguantur secundũ obiecta passionum. Sicut enim sunt obiecta passionum, ita sunt obiecta operationum: sed virtutes morales, quæ sunt circa operationes, non distinguũtur secundum obiecta operationum. ad eandem enim virtutem iustitiæ pertinet emere vel vendere domum, & equum: ergo etiam nec virtutes morales, quæ sunt circa passiones diuersificautur per obiecta passionum.

2 ¶ Præterea, Passiones sunt quidam actus, vel motus appetitus sensitiui. sed maior diuersitas requiritur ad diuersitatem habituum, quàm ad diuersitatem actuum. diuersa igitur obiecta, quæ nõ diuersificant speciem passionis, non diuersificabunt speciem virtutis moralis. ita scilicet quòd de omnibus delectationib' erit vna virtus moralis: & similiter est de aliis.

vnde ponete vtrunque subiectum, cõtradicit illi. Præterea, Stante ista solutione, pari ratione potuisset poni fortitudo in volũtate, & cõsequenter proprie in Deo: quoniam ipsa respicit passionem audaciæ: & operationem, puta debellationem hostium, & secundum istam operationem cõstat, quòd potest attribui Deo. Et tamen Author expresse negat de fortitudine: quia est circa passiones, Dicendum est ergo, vt mihi videtur, quòd Author aliena opinione superius in prima parte & in libro contra Gentiles, vbi ex propositio hæc non tractantur: & sequens alios in anteriotibus scriptis antequam ad summam speculam huius Summæ ascendisset illa dixit, nunc vero secundum propriam sententiam determinat sic, q̃ in secunda secundæ, in qua etiam altius prospexit, confirmat hanc determinationem. & ratio est [vt ibi dicitur] quia istæ virtutes non respiciunt operationes secundum se, vt respicit iustitiam & partes eius, sed vt aliqualiter se habent ad passiones amoris, scilicet pecuniæ & spei in illa. Et propterea nec istæ virtutes sunt in Deo nisi metaphorice, aut secundum aliquid, & eodem modo dicendum est de veritate, quam in primo contra Gen. numerat in ter virtutes circa actiones, & non passiones, omnes enim hic dicuntur circa passiones.

¶ In eodem 5. artic. nota Nouitie duo in litera. Primum est, quòd cum ibi dicitur, quòd vnum obiectum passionis apprehenditur sensu vel imaginatione, *Art. præc.* vel etiam ratione, non est sermo de aliqua re obiecta, vna secundum numerum, aut speciem sed de vnitate obiecti passionis vt obiectum est illius. verbi gratia, de amabili, de concupiscibili, de delectabili, &c. quorum quod libet vnum specie obiectum passionis multa rerum genera est cum prehendens.

¶Secundum est, quòd cum in litera concluditur, quòd virtutes morales distinguuntur vel secundum diuersas materias, vel diuersas passiones, vel diuersa obiecta, tres modos enumerauit non subordinatos, sed disparatos, coincidentes tamen quandoque. Diuersitas namque materię absque diuersitate passionis & obiecti, faciens diuersitatem virtutum inuenitur in magnificentia & magnanimitate, quarum vtraque est circa speciem, vtraque circa ardaum, sed in diuersa materia, pecunia, & honore. Etidem apparet in liberalitate & philotimia. diuersitas vero passionis absque diuersitate materiæ & obiecti, faciens diuersas virtutes, inuenitur in fortitudine & mansuetudine, quarum vtraque circa tale malum: & vtraque

ar. 2. & 4. huius quæst.

vtraque circa arduum secundum diuersam passionem, timorem, atque audaciam, & iram versatur. Diuersitas demum obiecti absque diuersitate materiæ & passionis diuersitatẽ virtutũ faciens, inuenitur in veritate, amicitia, & eutrapelia, seu vrbanitate, omnes enim circa dicta & facta humana & delectationẽ seu amorem secundũ distincta sunt obiecta, scilicet manifestationem, affabilitatem, & delectationem. Coincidẽtia autem manifesta est inter

Cap. 3. to. 1.

perantia & fortitudine, quarum materia & passio & obiectum diuersificantur.

¶ In eodem articulo in calce corporis articuli aduerte, quòd litera corrupta est, nec in aliquo codice inuenite potui verum textũ. Vnde quia Aristotelem affert ex secundo Ethico. corrigendum duxi quò ad tres dictiones, quarum duæ sunt mutandæ, & vna delenda. vbi igitur, in litera dicitur, quòd secundum Aristot. sunt vndecim virtutes morales circa passiones: mutetur numerus vndenarius in numerum denarium. & legatur, sunt decem. Vbi vero enumerando virtutes vltimo loco, dicit & iustitia, delendum est, vt eutrapelia sit vltima, cum vero post sub iungit, Si igitur addatur iustitia, quæ est circa operationes, erunt omnes duodecim, mutetur duodenarius in vndenarium, & legatur, erunt omnes vndecim. Ratio autem quare litera saluari non potest, est, tum quia refert se ad Aristotelem, qui, vt patet in secundo Ethic. duodecim medietates ponit, sed decem virtutes & duas passiones, & vltra has iustitiam & virtutes rationales, tum quia iustitia non est virtus circa passiones, sed operationes, vt patet 5. Ethicorum & hic in articulo tertio. Et scito Nouitie, quod Author cum nota illationis cõcludens numerum virtutum moralium, dicendo, Sic igitur patet, quòd secundum Aristotelem &c. non infert ex hoc articulo solo, sed iuncto præcedenti in quo fortitudinem & mansuetudinem distinxit ex tertio & quarto Ethicorum & propterea enumerando virtutes, has connumerauit, licet earum in hoc artic. non meminerit.

Cap. 4. eth. o. & 2. om. 5.

lib. 4. eth. cap. 8. 10. 5. ca. 7. & li. lib. 2. ethi. ca. 7. & li. 4. eth. to. 5. D. 815.

¶In responsionibus quòd non sunt argumenta eiusdem articuli diligentius notato primam, tertiam & vltimam. Primam quidem, quia ex ea habes differentiam inter vnicam operationem & vnicam passionem in diuersificando virtutem ex hoc quòd passio repugnat rationi, operatio autem non. & subtiliter dixit, quia quum habitudo ad rationem constituat virtutis obiectum, & diuersa habitudo diuersum obiectum, passio quæ secundum se importat aliquid abducens à ratione, importat aliquid

In cor. ar.

tẽ rationi. & ideo circa eas non ponitur aliqua virtus, quæ est circa difficile, sicut & ars: vt dicitur in 2. Ethic.* bonum autẽ non sensu, sed interiori virtute apprehẽsum, ad ipsum hominem pertinens secũdum seipsum, est sicut pecunia, & honor: quorum pecunia ordinabilis est de se ad bonum corporis, honor autem consistit in apprehensione animæ: & hæc quidem bona considerari possunt vel absolutè, secundum q̃ pertinent ad concupiscibile, vel cum arduitate quadã, secundũ q̃ pertinent ad irascibile. Quæ quidem distinctio non habet locum in bonis, quæ delectãt tactum: quia huiusmodi sunt quædã infima, & competunt homini, sm quod conuenit cum brutis. Circa bonum igitur pecuniæ absolutè sumptum, secundũ quod est obiectum concupiscentiæ vel delectationis aut amoris, est liberalitas: circa bonum autem huiusmodi cũ arduitate sumptum, secundum quòd est obiectum spei, est magnificentia, circa bonum vero, quod est honor: si quidem sit absolute sumptum, secundum quod est obiectum amoris, sic est quædam virtus, quæ vocatur philotimia, id est amor honoris. si vero cum arduitate consideretur, secũdum q̃ est obiectum spei, sic est magnanimitas. vnde liberalitas & philotimia videntur esse in concupiscibili, magnificentia vero & magnanimitas in irascibili. Bonum vero hominis in ordine ad alium non videtur arduitatem habere: sed accipitur vt absolutè sumptum, prout est obiectum passionũ cõcupiscibilis. quod quidem bonum poreſt esse alicui delectabile secundum q̃ præbet se alteri, vel in his, quæ fetio fiunt, id est in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his, que fiunt ludo, id est actionibus ordinantis ad delectationem tantum: quæ non eodem modo se habent ad rationem sicut prima. In seriis autem se exhibet aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decentibus verbis & factis: & hoc pertinet ad quandam virtutem, quam Aristot.* nominat amicitiã, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet se aliquis alteri, vt manifestum, per dicta & facta: & hoc pertinet ad alia virtutem, quam nominat veritatem. manifestatio enim propinquius accedit ad rationem quàm delectatio, & seria quàm iocosa. vnde & circa delectationes ludorũ est virtus, quã Philosophus* eutrapeliam nominat: Sic igitur patet, quod secundũ Aristo.* sunt vndecim virtutes morales circa passiones, scilicet fortitudo, tẽperantia,[d] liberalitas, magnificẽtia, magnanimitas, philotimia, mansuetudo, amicitia, veritas, eutrapelia & iustitia. & distinguuntur secundum diuersas materias, vel secundum diuersas passiones, vel secundum diuersa obiecta. Si igitur addatur iustitia, quæ est circa operationes, erunt omnes vndecim.

lib. 4. eth. cap. 8. 10. 5. ca. 7. & li. lib. 2. ethi. ca. 7. & li. 4. eth. to. 5. D. 815.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ omnia obiecta eiusdem operationes secundum speciem, eandem habitudinem habent ad rationẽ, non autem omnia obiecta eiusdem passionis secundum speciem: quia operationes non repugnant rationi sicut passiones.

¶Ad secundum dicendum, q̃ alia ratione diuersificantur passiones, & alia virtutes: sicut dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, quòd magis &

egens virtute ad consonã rationẽ dandam ipsam rationi, & secundã diuersas proprij obiecti materias diuersimodè ad rationem se habere potest, & sic diuersa virtutũ obiecta constituet operatio autẽ quia secundum se rationi nõ repugnat secũdũ omnẽ sui obiecti materiã, eodẽ modo ad rationẽ se habet, tertia autẽ, quia hic habes quasi exceptionẽ ab illa maxima, Magis & minus nõ variant speciem, duo autem quasi exceptionem: quia reuera non est exceptio, sed per accidens magis & minus variant hic speciem, quia per ad iunctam eis diuersam, specificè habitudinẽ ad rationem, vt in litera dicitur. Vltima autem quia aurea est tota & semper memoriæ mandanda. vnum tamen restat mirandum in hac materia, quare Aristot. nullam virtutem moralem posuit circa passionem tristitiæ propriã illi, & tot circa delectationis passionem, si susceptа esset hic prouincia assignandæ sufficientiæ virtutum moraliũ, reddenda esset ratio, sed quia nec Author hoc suscepit, nec Aristot. modo exponitur: alteri loco reseruetur.

Ca. 4 par 4.

In corp. ar.

QVAESTIO SEXAGESIMA prima, De virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuisa.

¶ Super Quæstionem sexagesimam primam.

DEINDE considerandum est de virtutibus cardinalibus.
¶Et circa hoc quærũtur quinque. ¶Primò, vilum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales. ¶ Secundò, de numero earum. ¶Tertiò, quæ sint. ¶Quartò, vtrum differant abinuicem. ¶ Quintò, vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

ARTICVLVS I.

¶Virum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur, q̃ virtutes morales non debeat dici cardinales seu principales. Quæ enim ex opposito diuiduntur, sunt simul natura (vt dicitur in Prædicamentis*) & sic vnũ nõ est altero principalius: sed omnes virtutes ex opposito diuidunt genus virtutis. ergo nullæ earum debẽt dici principales.

2 ¶Præterea, Finis principalior est his quæ sunt ad finem. sed virtutes theologicæ sunt circa finẽ, virtutes autem morales sunt circa ea, quæ sunt ad finem: ergo virtutes morales non debẽt dici principales seu cardinales, sed magis theologicę.

3 ¶Præterea, Principalius est quod per essentiam, quàm quod est per participationem: sed virtutes intellectuales pertinent ad rationale per essentiam: virtutes autem morales pertinent ad rationale p̃ participationem: vt suprà dictum est.* ergo virtutes morales non sunt principales sed magis virtutes intellectuales.

¶SED CONTRA est, quod Ambrosius dicit super Lucam,* quòd Beati pauperes spiritu. Scimus virtutes esse quatuor cardinales: scilicet temperãtiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinẽ, hæ autem sunt virtutes morales. ergo virtutes morales sunt cardinales.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ cũ simpliciter de virtute loquimur, intelligimus loqui de virtute humana, virt⁹ autẽ humana (vt suprà dictum est*) secundum perfectam rationem virtutis dicitur, quæ requirit rectitudinẽ appetitus. huiusmo-

Infra q. 66 ar. 4. cor.

Et 3. d. 23. q. 2. ar. 3. q. 2.

Et per. q. 1 erit. 11. ad 10 & q. 5. ar. 1. ad 2.

In. pri. Prædica de simul to. 5.

lib. 5. in Lucam c. 6.

q. 16. art. 3.

¶ Narticu. 1 quæstio. 61. nota vir speculatiue

Universidad de Deusto
Biblioteca

responsione ad primum. & inde aspicies quàm bene de analogia nominū alibi scripserimus.

¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstio. 61. reseruatur responsio ad primum ad articulum tertium. 66. quæstionis, *q. 78. art. 3. ad arg. 1.* vbi ex proposito penes nobilitatem comparatio erit intellectualium & moralium virtutum.

¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.

IN articulo tertio mādabis memoriæ, quòd dupliciter istæ quatuor virtutes dicuntur principales, vel vt genera, vel ētia præcipuæ materiæ.

¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum quartum.

IN articulo quarto, manda memoriæ redundantiam virtutū & eius causam. & modum habes in litera, q. redūdat altera in alteram, quia potens in maius, *q. 58. art. 3. ad 2.* potest in minus, & ex victoria maioris habilior mens redditur ad vincendum minora.

di enim virtus non solum facit facultatē bene agendi, sed ipsum etiam vsum boni operis causat. sed secundum imperfectā rationem virtutis dicitur virtus, quæ nō requirit rectitudinem appetitus, quia solum facit facultatem bene agendi, nō autem causat boni operis vsum: constat autem, quòd perfectum est principalius imperfecto. & ideo virtutes, quæ continent rectitudinem appetitus, dicuntur principales: huiusmodi autem sunt virtutes morales, & inter intellectuales sola prudētia, quę etiam quodam modo moralis est ēm materiam, vt ex supradictis* patet. vnde conuenienter inter virtutes morales ponuntur illæ, quæ dicuntur principales, seu cardinales.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ quando genus vniuocū diuiditur in suas species, tunc partes diuisionis ex æquo se habent secūdum rationem generis, licet secundum naturam rei vna species sit principalior & perfectior alia: sicut homo aliis animalibus. Sed quando est diuisio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus secundum prius & posterius, tunc nihil prohibet, vnum esse principalius alterō, etiam secundum cōmunem rationem: sicut substantia principalius dicitur ens, quàm accidens. & talis est diuisio virtutum in diuersa genera virtutum, eo q̄ bonum rationis non secundum eundem ordinem inuenitur in omnibus.

¶ Ad secūdum dicendū, q̄ virtutes theologicæ sunt suprà hominē: vt suprà dictū est. *Vnde non proprie dicuntur virtutes humanæ, sed superhumanæ, vel diuinæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ virtutes intellectuales & prudētia etsi sint principaliores, quàm morales, quantum ad subiectum: non tamen sunt principaliores quantum ad rationem virtutis, quæ respicit bonum, quod est obiectum appetitus.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum sint quatuor virtutes cardinales.

Infra q. 66 ar. 1. & co. & 2. prolo. & q. 122. art. 1. q. 1. art. 1. q. 2. diff. 33. q. 2. ar. 1. q. 1. & ver. q. 1. ar. 2. ad 2. & 3. & q. 1. art. 1. lib. 6. Ethic. c. 2. tom. 1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ non sint quatuor virtutes cardinales. Prudētia enim est directiua aliarum virtutum moralium, vt ex supradictis* patet: sed id quod est directiuum aliorum, principalius est. ergo prudentia sola est virtus principalis.

2 ¶ Præterea, Virtutes principales sunt aliquo modo morales: sed ad operationes morales ordinamur per rationem practicam & appetitum rectum: vt dicitur in 6. Ethi.* ergo solæ duæ virtutes cardinales sunt.

¶Præterea, Inter alias etiā virtutes vna est principalior altera: sed ad hoc, quòd virtus dicatur principalis, non requiritur q̄ sit principalis respectu omnium, sed respectu quarūdā. ergo videtur, quòd sint multo plures principales virtutes.

Ca p. 30.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit in 2. Moraliū,* in quatuor virtutibus tota bona operis structura consurgit.

¶RESPONDEO dicendū, quòd numerus aliquorū accipi potest, aut secundum principia formalia, aut secundū subiecta, & vtroque modo inueniuntur quatuor cardinales virtutes: principium enim formale virtutis, de qua nunc loquimur, est rationis bonum: quod quidem dupliciter potest cōsiderari. Vno modo ēm quod in ipsa consideratione rationis consistit: & sic erit vna virtus principalis, quæ dicitur prudētia. Alio modo secundum quòd circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc vel circa operationes, & sic est iustitia. vel circa passiones, & sic necesse est esse duas virtutes. ordinem enim rationis necesse est ponere circa passiones, cōsiderata repugnantia ipsarum ad rationem: quæ quidem potest esse dupliciter. Vno modo secundū quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi. & sic necesse est quòd passio reprimatur: & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo secundum quòd passio retrahit ab eo, quod ratio dictat: sicut timor periculorum vel laborum. & sic necesse est, quòd homo firmetur in eo, quod est rationis, ne recedat, & ab hoc denominat fortitudo. Et similiter secundum subiecta idē numerus inuenitur. Quadruplex cū inuenitur subiectū huius virtutis, de qua nunc loquimur, scilicet rationale per essentiam, quod prudē- *D 1.99.*
tia perficit, & rationale per participationem, quod diuiditur in tria, id est in voluntatem, quæ est subiectum iustitiæ: & in concupiscibilem, quæ est subiectum temperantiæ: & in irascibilem, quæ est subiectum fortitudinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd prudentia est simpliciter principalior omnibus, sed aliæ ponuntur principales, vnaquæque in suo genere.

¶Ad secundum dicendum, quòd rationale per participationē diuiditur in tria, vt dictum est.* *In isto art.*

¶Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ virtutes, quarum vna est principalior alia, reducuntur ad prædictas quatuor, & quantum ad subiectum, & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm istæ.

AD TERTIVM sic proceditur: Videtur quòd aliæ virtutes magis debeāt dici principales, quā istæ. Id enim quod est maximum in vnoquoque genere, videtur esse principalius sed magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. Ethic.* ergo magnanimitas maxime debet dici principalis virtus. *Ar. priorū & posteriorū & lacit. ibi notasse Ar. 1. dist. 35 qū 2. art 2. q. 1. Lib. 4. eth. c. 3.*

2 ¶ Præterea, Illud, p quod alię virtutes firmātur, videt esse* maxime principalis virtus. sed humilitas est huiusmodi: dicit enim Greg.* quod qui cæteras virtutes sine humilitate congregat quasi paleas in ventum portat: ergo humilitas videtur esse maxime principalis, *Homi. 7. in Euang. pſ. 3. pœnitentiali.*

3 ¶Præterea, Illud videtur esse maxime principale quod est perfectissimum, sed hoc pertinet ad patientiam, secundū illud Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. ergo patientia debet poni principalis.

¶SED CONTRA est, quod Tullius in sua Rhetorica* ad has quatuor omnes alias reducit. *Lib. 2. de inuentio.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà* dictū est, huiusmodi quatuor virtutes cardinales accipiuntur secundū quatuor formales rationes virtutis, de qua loq̄mur. Quæ quidē in aliquibus actibus vel passionib* principaliter inueniūtur, sicut bonū consistens in consideratione rationis, principaliter inuenitur in ipso rationis imperio, nō autem in cōsilio, neque in iudicio, vt supra dictū est.* Similiter autē bonū rationis prout ponitur in operationibus secundū rationem recti & debiti, principaliter inuenitur in cōmutationibus vel distributionibus, quæ sunt ad alterum cū æqualitate. bonum autē refrænandi passiones, principaliter inuenitur in passionibus, quas maxime difficile est reprimere, scilicet in delectationibus tactus: bonū autē firmitatis ad ſtandum in bono rationis cōtra impetum passionum, præcipuè inuenitur in periculis mortis: contra quæ difficilimū est ſtare. Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter cōsiderare possumus. Vno modo secundū communes rationes formales: & secundum hoc dicuntur principales, quasi generales ad omnes virtutes, vt puta, q̄ omnis virtus, quæ facit bonū, in cōsideratione rationis, dicatur prudentia: & quòd omnis virtus, quæ facit bonū debiti & recti in operationibus dicatur iustitia: & omnis virtus, quæ cohibet passiones & deprimit, dicatur temperantia: & omnis virt', quæ facit firmitatem animi cōtra quascūque passiones, dicatur fortitudo. & sic multi loquūtur de istis virtutibus, tā sacri Doctores quàm etiam Philosophi: & sic aliæ virtutes sub ipsis continentur. Vnde cessant omnes obiectiones. Alio vero modo possunt accipi, secundum quòd istæ virtutes denominantur ab eo, quod est præcipuū in vna quaque materia. & sic sunt speciales virtutes contra alias diuisæ. dicuntur tamen principales respectu aliarū propter principalitatem materiæ: puta quòd prudentia dicatur, quæ præcepriua est, iustitia quæ est circa actiones debitas inter æquales, temperantia, quæ reprimit concupiscentias delectationum tactus: fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis. Et sic etiam cessant obiectiones: quia aliæ virtutes possunt habere aliquas alias principalitates: sed istæ dicuntur principales ratione materiæ, vt suprà dictum est. *Infra q. 66 ar. 2. co. & 2. 2. q. 123. ar. 2. & 11. col. 2. q̄. 149. ar. 1. & prime & 1. diſt. 35. q̄. 1. ar. 1. q. 3. & ver. q. 1. ar. 12. ad 13. & 26. & 2. ethi. lec. 8. co. 1. & 5. Li. 32. mō c. 1.*

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum quatuor virtutes cardinales differant ab inuicem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd quatuor prædictæ virtutes non sint diuersæ virtutes, & abinuicem distinctæ. Dicit enim Gregor. in 22. Moral. * Prudentia verò non est, quæ iusta, & temperans, & fortis non est, nec fortitudo temperantia, quæ fortis, iusta & prudens non est, nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans & iusta non est: nec* vera iustitia, quę prudens, & fortis & temperans non est. hoc autem non contingeret, si prędictę quatuor virtutes essent abinuicem

cem distinctæ: diuersæ enim species eiusdem genetis non denominant se inuicem. ergo prædictæ virtutes non sunt abinuicem distinctæ.

2 ¶ Præterea, Eorum quæ abinuicem sunt distincta, quod est vnius, non attribuitur alteri: sed illud quod est tēperatiæ, attribuitur fortitudini. Dicit enim Ambrosius, in primo libro, de offi.* Iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur. De tēperantia etiam dicit, quòd modū vel ordinem seruat omnium, quæ vel agenda vel dicenda arbitramur. ergo videtur, quòd huiusmodi virtutes non sunt ab inuicem distinctæ. *lib. 1. ca. 36. sum. 1.* *Cap. 4. to. 5.*

3 ¶Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethico.* quòd ad virtutē hæc requiruntur. Primum quidem si sciens, deinde si eligens, & eligens propter hoc. tertium autem si fermè & immobiliter habeat & operetur: sed horum primum videtur ad prudētiam pertinere, quæ est recta ratio agibilium. Secundum scilicet elegere ad temperantiam, vt aliquis non ex passione, sed ex electione agat, passionibus refrænatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam cōtinet, quæ videtur ad iustitiam pertinere, aliud, scilicet firmitas & immobilitas pertinet ad fortitudinem. ergo quælibet harum virtutum est generalis ad omnes virtutes. ergo non distinguuntur abinuicem.

¶SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in lib. De moribus Ecclesiæ,* quòd quadripartita dicitur virtus ex ipsius moris vario affectu: & subiungit de prædictis quatuor virtutibus. prædictæ ergo quatuor virtutes sunt abinuicem distinctæ. *Lib. 1. ca. 15. tom. 1.*

¶RESPONDEO Dicendum, quòd sicut suprà dictum est, prædictæ quatuor virtutes dupliciter à diuersis accipiūtur. quidam enim accipiunt eas prout significant quasdam generales conditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus virtutibus, ita scilicet quòd prudentia nihil sit aliud, quàm quædam rectitudo discretionis inquibuscunque actibus, vel materiis: iustitia vero sit quædā rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacunque materia: tēperantia vero sit quædam dispositio animi, quæ modum quibuscunque passionibus vel operationibus imponit, ne vltra debitum efferantur: fortitudo vero sit quædam dispositio animæ, per quam firmetur in eo quod est secundum rationem contra quoscunque impetus passionum, vel operationum labores. Hæc autem quatuor sic distincta non important diuersitatem habituum virtuosorum quantum ad iustitiam, temperantiam, & fortitudinem. cuilibet enim virtuti morali ex hoc quod est habitus, conuenit quædam firmitas, vt à contrario non moueatur: quòd dictum est ad fortitudinem pertinere. ex hoc verò, quòd est virtus, habet quòd ordinetur ad bonum, in quo importatur ratio recti vel debiti, quod dicebatur ad iustitiam pertinere. in hoc verò, quod est virtus moralis, rationem participans, habet quòd modum rationis in omnibus seruet, & vltra se non extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam: solum autem hoc quod est discretionem habere (quod attribuebatur prudentiæ) videtur distingui ab aliis tribus, inquantum hoc ipsius rationis per essentiam, alia vero tria important quandam participationē rationis per modum applicationis cuiusdā ad passiones vel operationes. Sic igitur secundum prædicta quædā esset virtus distincta ab aliis tribus: sed aliæ tres non essent virtutes distinctæ abinuicem. Manifestum est enim quòd vna & eadem virtus, & est habitus & est virtus, & est moralis. Alij vero & melius accipiunt has quatuor virtutes secundum quòd determinantur ad materias speciales. vna quæque quidem illarum ad vnam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, à qua nomen virtutis accipitur, vt suprà dictum est.* & secundum hoc manifestum est, q̄ prædictæ virtutes sunt diuersi habitus secundum diuersitatem obiectorum distincti. *Art. prae.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregorius loquitur de prædictis quatuor virtutibus secundum primam acceptionem. Vel potest dici, quòd istæ quatuor virtutes denominantur abinuicem per redundantiam quandam. id enim quod est prudentiæ, redundat in alias virtutes, inquantum à prudentia diriguntur. vnaquæque verò aliarum redundat in alias ea ratione, quòd qui potest quod est difficilius potest & id, quod minus est difficile. vnde qui potest refrænare concupiscentias delectabilium secundum tactum, ne modum excedat, quod est difficillimum, ex hoc ipse redditur habilior, vt refrænet audaciam in periculis mortis, ne vltra modum procedat, quod est longe facilius. & secundum hoc fortitudo dicitur temperata. temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiam: inquantum scilicet ille, qui per fortitudinem habet animū firmū contra pericula mortis, quod est difficilimum, est habilior vt retineat animi firmitatem contra impetus delectationum: quia, vt dicit Tullius in 1. De ofic.* non est cōstanteneum, vt qui metu non frāgitur, cupiditate frāgatur: nec qui intuitū sē à labore præstiterit, vinci à voluptate aliquando possit. Et per hoc etiam patet responsio ad secūdū. Sic enim temperantia in omnibus modū seruat, & fortitudo contra illecebras voluptatum, animum seruat inflexū, vel inquantū istæ virtutes denominant quasdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prædictam.

¶Ad tertium dicendum, q̄ illæ quatuor generales virtutum cōditiones, quas ponit Philosophus, *non sunt propriæ prædictis virtutibus, sed possunt eis appropriari secundum modum iam dictum.*

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum virtutes cardinales conueniēter diuidantur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares.

AD QVINTVM sic procedi- *3. di 33. q 1. ar. 1. ad 2. & 2. q. 9. ar. 1. arg. 6. & ad 2. & 1. ar. 2. arg. 1. & 2. ad 2. & ver. q. 1. ar. 2. ad 3. & 4. & 5. ar. 1. & 2. ad 2. & ver. q. 5. ar. 1. ad 7. lib. 1. c. 8 in fas. 1. & lib. 10. Eth. ca. 8.*

tur. Videtur quòd inconuenienter huiusmodi quatuor virtutes diuidantur in virtutes exēplares, purgati animi, purgatorias, & politicas. Vt enim Macrobius dicit in 1. super somnium Scipionis,* virtutes exemplares sunt, quæ in ipsa diuina mente cōsistunt: sed Philosophus in 10. Ethico.* dicit, quòd ridiculū est Deo iustitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam attribuere. ergo virtutes huiusmodi non possunt esse exemplares.

2 ¶Præterea, Virtutes purgati animi dicūtur, quę sunt absque passionibus. Dicit enim ibidem Macrobius,* quòd temperātiæ purgati animi est terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci, fortitudinis autem passiones ignorare, non vincere. dictum est autem suprà* q̄ huiusmodi virtutes sine passionibus esse nō possunt. ergo huiusmodi virtutes purgati animi esse non possunt.

3 ¶Præterea, Virtutes purgatorias dicit esse eorū, quæ quadam humanorum fuga solis se inserunt diuinis: sed hoc videtur esse vitiosum. Dicit enim Tullius in 1. De offic.* Quòd qui despicere se dicunt ea, quæ plerique mirantur, scilicet imperia & magistratus, his non modo laudi, verū etiam vitio dandum puto. ergo non sunt aliquæ virtutes purgatoriæ.

4 ¶Præterea, Virtutes politicas esse dicit,* quib' boni viri reipublicæ cōsulūt, vrbēsque tuentur: sed ad bonum commune sola iustitia legalis ordinatur: vt Philosophus dicit in 5. Ethic.* ergo aliæ virtutes non debent dici politicæ.

¶SED CONTRA est quod Macrobius ibidem dicit,* Plotinus inter Philosophię professores cum Platone princeps, Quatuor sunt, inquit, quaternarum genera virtutū: ex his primæ politicę vocantur, secundę purgatoriæ, tertiæ autē iam purgati animi, quartæ exemplares.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut Aug. dicit in li. De morib' Ecclesiæ,* Oportet, q̄ anima aliquid sequatur ad hoc, q̄ ei possit virtus innasci & hoc Deus est, quē si sequimur, benè viuimus. paret igitur, q̄ exemplar humanæ virtutis in Deo præexistat, sicut & in eo præexistūt omniū rerū rationes: Sic igit virtus pōt

¶Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum quintum.

IN corpore articuli quinti eiusdem quæstionis 61. aduerte, quòd distinctio virtutum moralium in politicas, purgatorias, & purgati animi non est distinctio virtutum secundum essentiam, sed secundum statum & actus perfectionem. illimet nanque habitus, qui modo sunt virtutes politicæ, quia passiones ad mentem reducunt, vt passiones auferant, & vsque adeo auferūt, vt passionum obliuiscantur, vt in responsione ad secundum ex Plotino habes. Potes etiam inspicere hanc esse mentē Authoris ex hoc quòd virtutes purgati animi dicit esse beatorum. constat enim ex quæst. 67. inferius, quòd eædem virtutes morales perseuerant in patria differentes secundum statū perfectionem & actus. Memento tamen, quòd hic non distinctas habes secundum essentiam à moralibus dicimus, cōprehendendo sub moralibus acquisitas & infusas morales: purgatorias nanque & purgati animi morales infusæ sunt secundum essentiam, politicæ autem morales acquisitæ secundum veritatem: quicquid Plotinus putauerit in humine diuino. *lib. 1. in ca. cuius titulus est, vera magnanimitas in omnibus potissimū sita. lib. 1. Eth. ca. 4. to. 5. In corp. ar.*

¶In responsione ad primum eiusdem articuli quinti aduerte, quòd Scotus in tertio sent. distinctione trigesimatertia somniauit virtutes morales, quæ sunt circa passiones, posse poni in Angelis & in Deo tali ratione, Angelus in puris naturalibus potest velle mihi bonum temperantiæ, ergo in eo potest esse virtus temperantiæ, & eadem ratione in Deo sublata omni imperfectione. antecedens probatur, quia voluntas Angeli non est imperfecta, ita vt oporteat ipsam carere hac bona volitione seu electione. consequentia probatur quia talis electio est actus temperantiæ, probatur, Ego habitu temperantiæ eligo mihi tale bonum, ergo eiusdem rationis habitu potest mihi quilibet velle tale bonum, quia per mihi & tibi nō variatur ratio formalis habitus. Præterea, Angelus præsentato sibi per intellectū obiecto temperantiæ, potest recte eligere quid sibi faciēdū esset, si conuenirent sibi delectationes tactus, crmm 4 go potest *9. 59 art. 2. & 5. In loco citato ar præced. ad 1. arg. 2. Macrob. in ca. 12 libri. Cap. 1. to 1. lib. 1. in fa. 2 libri. Cap. 3. to. 1.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

go potest in eo esse habitus temperantiæ, probatur: quia ex frequentatis huiusmodi electionibus fit temperantia.

¶Ad primum horum negãda est sequela: & ad eius probationem negandũ est assumptum, quia actus, quo mihi aliquis vult bonũ tẽperantiæ, non est actus tẽperatiæ, sed amicitiæ. & quãd probatur, quia ego eligo mihi hoc bonũ per temperantiam, ergo

Vide in Macrobio loco citato in arg. Sed contra.

& quilibet mihi, &c. & antecedens potest negari, & consequentia nihil penitus valet. antecedẽs quidem deficit, quia aliud est velle mihi bonum temperantiæ, & aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperatiæ, id est, medium in delectationibus tactus. Primum enim desidero mihi, & iam intẽperatus secundum non primum habet actum temperantiæ pro obiecto. Secundo exercet ipsum temperantiæ actum. vnde potes distingnere, vt vel sic intelligant, mortalia vel le bonum temperantiæ

Cap. 7. to. 1.

potest intelligi dupliciter, primo, vt est actus exercitus temperantiæ, secundo, vt est actus voluntatis habens pro obiecto actum temperantiæ, vt volitum. Si primo modo sumitur, sic assumptum est verum, quòd ego mihi volo hoc bonum per habitum temperantiæ. sed sequela nihil penitus valet, quia habitus temperantiæ non nisi ad habentem se extendit. tum quia est agibilis, quo nos sumus formaliter boni, & non est scitu ars domificatiua, factibilis extra nos. Vnde cum dicitur, quòd per mihi & tibi non variatur ratio formalis habituum, respondetur, quòd falsum est, quia per mihi & tibi, id est in me & extra me variatur ratio formalis & generica habitus vnde virtutes morales ab artibus distinguuntur genere, quia illæ sunt eius quod in me, & istæ eius quod extra, vt patet in sexto Ethico. & miror, imò stupeo, quomodo in mentem huius docti viri cadere potuit ista propositio, cum constet quòd intemperata mater vult & conatur filiam habere castam, non per habitum temperantiæ, vt patet, nec per actum temperantiæ, quia ex frequẽtatis huiusmodi vo-

Vnde in Marcro. loco citato in arg. Sed contra.

litionibus & conatibus ergo filiam tantum, nunquam ipsa mater fiet casta si vero secundo modo sumatur, iam ex dictis constat, quòd sic vel le bonum temperantiæ siue in se, siue in alio, nõ est actus temperantiæ. sed amotis naturalis ad se, & amicitiæ ad alterum.

¶Ad secundum dicitur, quòd velleitas illa, qua quis deliberat se sic eligere

Loco citato in arg.

aurum & facturum, si bi conuenirer, & si sit actus bonus vel malus moraliter & ad speciem illius obiecti pertinens, non est tamen actus illius habitus, neque perfectus qui dicitur ab habitu neque imperfectus qui generat habitum frequentatus, vt patet de habitu magnificẽtiæ, quamuis enim gauper frequenter delibereret se velle magnifica facere si posset, nunquam tamen postea erit magnificus nisi in potentia, quãuis pro pinqua: vt dicitur in quarto Ethicorum, & ratio assignatur ex secundo Ethicorum, quia fabricando, fabri, abstinendo, abstinentes, fortia operando, fortes, & vniuersaliter ipsos actus virtutum exercendo, & non solum volendo virtuosi efficimur. Cui autem deest materia virtutis alicuius, non potest se exercere in actu illius virtutis: licet possit appetere exercitium illius. & propterea ficut magnificentia non generatur in eo, qui magnos sumptus non exercet, quamuis vellet si posset, ita temperantia non generatur in eo qui concupiscentias delectabilium tactus non moderatur, quamuis vellet si posset. Et quamuis hius velle, si posset, in nobis ad eandem speciem reducatur, ad quam spectat ipsum exercitium, quia actus exercitus in nobis speciem constituens, obiectum sit volitionis, & ad suam trahit speciem, in Angelis tamen, in quibus huiusmodi actus exerciti non possunt cadere secundum effectum, nec speciem aliquam constituunt, nec volitionem ad speciem trahũt, sed sunt in huiusmodi volitione actus iustitiæ, qua eorum voluntas eligitin omnibus etiam conditionatis obiectis subesse diuinæ legi. Et hæc redicta sufficiant, ne risui simus Philosophis, ponendo vniuoce virtutes politicas in substantiis separatis.

considerari, vel prout est exẽplariter in Deo, & sic dicũtur virtutes exẽplares: ita scilicet, q̃ ipsa diuina mens in Deo dicatur prudentia, tẽperantia vero conuersio diuinæ intentionis ad seipsum, sicut in nobis temperantia dicitur per hoc, q̃ cõ cupiscibilis conformatur rationi: fortitudo autem Dei est eius immutabilitas, iustitia vero Dei est obseruatio legis æternæ in suis operibus: sicut Plotinus dixit. * Et q̃a homo sm̃ suam naturã est animal politicũ, virtutes huiusmodi, prout in homine existunt, secũdum conditionẽ suæ naturæ, politicæ vocãtur, prout scilicet homo sm̃ has virtutes rectè se habet in rebus humanis gerendis: secundũ quẽ modũ hactenus de his virtutibus locuti sumus. Sed quia ad hominem pertinet, vt etiã ad diuina se trahat quantũ potest: vt etiam Philosophus dicit in 10. Ethic. * & hoc nobis in sacra scriptura cõmendatur multipliciter (vt est illud Matth. 5. Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est) necesse est ponere quasdã virtutes medias inter politicas, quæ sũt virtutes humanæ, & exẽplares, quæ sunt virtutes diuinę. quæ quidẽ virtutes distinguũtur secundũ diuersitatẽ motus, & termini: ita scilicet, q̃ quædã sunt virtutes transeuntium, & in diuinam similitudinẽ tendentium, & hæ vocantur virtutes purgatoriæ: ita scilicet q̃ prudentia omnia mundana, diuinorum contemplatione, despiciat, omnẽque animæ cogitationẽ in diuina sola dirigat, tẽperantia vero relinquat, inquantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit: fortitudinis autẽ est, vt anima nõ terreatur propter excessum a corpore & accessum ad superna, iustitia vero est vt tota anima cõsentiat ad huiusmodi propositi viã. Quædam vero sunt virtutes iam assequẽtium diuinã similitudinem, quæ vocantur virtutes iam purgati animi: ita scilicet, q̃ prudentia sola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates nescíat, fortitudo passiones ignoret, iustitia cũ diuina mente per petuo fœdere societur, eam scilicet imitãdo. quas quidem virtutes, dicimus esse beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectissimorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Philosophus loquitur de his virtutib⁹ secundum quòd sunt circa res humanas: puta iustitia circa emptiones vel vẽditiões, fortitudo autem circa timores, temperãtia circa cõcupiscentias: sic enim ridiculum est, eas deo attribuere.

¶Ad secundum dicendum, q̃ virtutes humanæ sunt circa passiones, scilicet virtutes hominum, in hoc mundo conuersantium: sed virtutes eorũ, qui plenam beatitudinẽ assequuntur, sunt absque passionibus. Vnde Plotinus dicit, * quòd passiones politicæ virtutes molliunt, id est ad medium reducunt: secundæ scilicet purgatoriæ, auferunt: tertiæ, quæ sunt purgati animi, obliuiscũtur: in quartis, scilicet exemplaribus nefas est nominari, quamuis dici possit, quòd loquitur hic de passionibus. secunddum quod significant alios mordinatos motus.

¶Ad tertium dicendum, q̃ deserere res humanas vbi necessitas imponitur, vitio sum est. alias est virtuosum. vnde parum suprà Tullius præmittit, * His forsitã cõcedendum est rempublicam nõ capessen tibus, qui excellenti ingenio doctrinæ se dederunt: & his qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori causa impediti à republica recesserunt, cum eius administrandæ potestatem aliis laudẽmque cõcederent. quod cõsonat ei, quod Aug. dicit 19. De ciuit. Dei, * Otiũ sancti quærit charitas veritatis: negotiũ iustitiæ suscipit necessitatis charitatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipiẽda est propter charitatis necessitatem.

Ca. 19 to. 5.

¶Ad quartum dicendum, q̃ sola iustitia legalis directè respicit bonum cõmune, sed per imperiũ omnes alias virtutes ad bonum cõmune trahit, vt in 5. Ethi. * dicit Philosophus. Est enim considerandum q̃ ad politicas virtutes secundum quòd hic dicuntur, pertinet non solum bene operari ad commune: sed etiam bene operari ad partes communis, scilicet ad domum vel aliquam singularem personam.

Cap. 1.

QVAESTIO SEXAGESIMA SECUNDA, *De virtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerãdum est de virtutibus theologicis.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum sint aliquæ virtutes theologicæ.

¶Secundò, vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

¶Tertiò, quot & quæ sint.

¶Quartò, de ordine earum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum sint aliquæ virtutes theologicæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sint aliquæ virtutes theologicæ. Vt enim dicitur in 6. Ethic. * virtus est dispositio perfecti ad optimum. dico autem perfectum q̃ est dispositum secũdum naturam: sed id quod est diuinũ, est suprà naturã hominis, ergo virtutes theologicæ non sunt virtutes hominis.

2 ¶Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur quasi virntes diuinę: sed virtutes diuinæ sunt exẽplares, vt dictum est, * quæ quidem non sunt in nobis, sed in Deo. ergo virtutes theologicæ non sunt virtutes hominis.

3 ¶Præterea, Virtutes theologicæ dicũtur, quibus ordinamur in Deũ, qui est primũ principiũ & vltimus finis: sed homo ex ipsa natura rationis & voluntatis habet ordinem ad primum principium & ad vltimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus virtutũ theologicarũ, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deũ.

¶SED CONTRA est, quod præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed de actibus fidei, spei, & charitatis dãtur præcepta in lege diuina. Dicitur emi Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. Itẽ, Spera te in illum. Item, Diligite illum. ergo fides, spes, & charitas sunt virtutes in Deum ordinantes: ergo theologicæ.

Infrà art. 2. & 5 cor. & 3. dist 23 q̃. 1 art. 4. q. 3. & di. 26. q. 2. ar. 1. q. 1 cor. Et veri q. 1 arti. 5. ad 12. & arti. 12. cor. fin. Li 7. phys. tex. 17. to 2 q. 6. arti. 1.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulũ primum.*

IN primo articulo quæstio. sexagesimæ secundæ notanda sunt duo. Primo qualitas rationis, quòd scilicet ratio in litera posita procedit ex altera propositione credita, & altera scita, creditur enim, quòd sumus ordinati ad beatitudinem supernaturalem. Scitur autem, quod ad proportionatas operationes per totam vitam fini supernaturali, oportet proportionata principia quoque super naturalia adesse. & quia conclusio sequitur debiliorem partem: ideo conclusio non est simpliciter scita. & propter ea Author in litera dicit, quòd etiam ab hoc istæ virtutes dicũtur diuinæ, quia ex sola diuina doctrina sciuntur. Secundo qualitas harum virtutum, cum enim finis in operabilibus sit principium & beatitudo per hoc, quod est finis vltimus, sit primum principium, oportet suppo-

q. 3. ar. 5. et 8. q. 5. arti. 7. & q. 55. ar tic. 1. q. 3. arti. 2. adhæ. et ar ti. 1. & q. 1 art. 1.

nere quòd prima principia proxima bonarũ operationum habent beatitudinem pro obiecto, sicut apparet in nobis respectu felicitatis naturalis: in parte nanque apprehensiua habemus habitum principiorũ quo inditum est, vt beatitudo sit appetenda, omne bonum prosequendum, omne malum fugiendum, & si qua sunt huiusmodi beatitudini annexa. In parte autem appetitiua habemus naturalem inclinationem in bonum proprium, quæ plus est quàm virtus. vnde consequens est, vt ad beatitudinem supernaturalem proportionaliter ordinemur in vtraque parte: & sic prima principia rectarum operationum ad huiusmodi felicitatem ordinantia, vt ei commensurata de ipso vltimo fine Deo, sed vt obiecto supernaturalis beatitudinis erunt in intellectu et in appetitu ita inchoantia per modum habitus Deum sic sumptum in mente nostra sicut principia naturalia stabiliunt in ea finem naturalem. Et hoc est, quod in litera dicitur, quod per ista principia, quæ vocantur virtutes theologicę, ita ordinamur ad beatitudinem supernaturalem sicut per principia naturalia ad finem connaturalem. Sũt ergo istæ virtutes de fine tãquam de obiecto proprio: de virtutibus autem, quæ sunt de his, quæ sunt ad finem supernaturalem quasi proportionatæ, infra erit sermo: sunt enim virtutes morales infusæ, vt patebit.

Ex corp. ar.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo eiusdem quæstionis sexagesimæ secundæ recolito eorum, quæ in principio primæ partis dicta sunt de duplici ordine cognoscibilium de Deo: & videbis quòd ordo eorum, quæ ratione naturali comprehendũtur, subest ordini eorum, quæ supra naturalem sunt rationem, & consequenter Deus ipse, vt finis est supernaturalium induitationem vltimi totaliter finis. Et propterea in litera dicitur, quòd ipse Deus est vltimus rerum finis, prout nostræ rationis cognitionem excedit. Oportet igitur te cogitare, quòd totum vniuersum ex naturalibus & ex supernaturalibus vnum quoddam sit: & quòd Deus vt finis naturalium est quidem vltimus finis non simplici ter, sed respectu horum:

Super. q 58. arti 2. Et 3. dist 23. q. 1. rum. 4. q. 1. ad 4. Et ver. q. 14. art. 3. ad 9. Et veri. q. 1. ar. 12. co.

qui vt autem est finis supernaturalium sic est vltimus totaliter finis rerũ, & sic est obiectum nostræ beatitudinis, quæ de supernaturalium numero est, & si non primum, propter vnionem personalem in verbo: secundum tamen locum obtinere videtur.

lib. 3. ca. 19. to. 12.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem quæstionis in responsione ad primum, aduerte q̃ author reddit rationẽ indigentiæ habitus naturalis in intellectu. ex indigentia specierum intelligibilium, ad intelligendum: non q̃ putet habitum naturalem in intellectu, qui vocatur principiorum esse idẽ quod species intelligibiles: vt patet ex suprà dictis: sed quoniã intellectum egere speciebus intelligibilibus, ad hoc vt intelligat, scilicet intellectum non esse per seipsum in actu, sed quòd possit absque superaddita qualitate exire in actum intelligendi. Et ex hoc habetur, quòd per suam essentiã non potest vim habitus naturalis habere, & experimur in nobis: aliquem naturalem habitum ad intelligendum habere, respectu, scilicet principiorum, tam in speculatiuis, quàm in practicis optime sequitur, q̃ oporteat in intellectu ponere aliquem habitum naturalem quasi dicetet respectu finis naturalis, oportet ponere aut habitus naturales, aut potentias supplentes vices habituum: sed in intellectu non potest poni, quòd potentia supplet vicem habitus. Quod ex hoc manifestum fit: quia, scilicet ex se est à Deo in potentia, vt egeat adquentitia specie intelligibili, sed debet intelligere. ergo oportet in eo apponere naturalem habitum: in voluntate autem ipsa potentia vices naturalis habituũ optime præbet quia naturaliter ex seipsa inclinatur ad tendendum in finem naturalem. & est secundum se appetitus naturaliter coaptatus seu conformis huiusmodi fini, &c. ideo non oportet in ea ponere naturales habitus. secus autem est respectu supernaturalis finis, vt patet in litera. Quid sit autem ista conformitas appetitus ad finem, cum de charitate tractabitur, patebit, sicut etiam de actu spei. Nunc enim in vniuersali sermo est. Pro nunc tamen cogita Nouitie, amicorum voluntates esse habitualiter conformes per idem velle, & idem nolle habitualiter, id est,

q. 51. art. 2. & 2. 2. q. 63 art. 2. & clarius 2. 2. q. 23. art. 7. 2. 2. prol. q. 17. ar. 6. & 3. d. 23. q. 1. ar. 5. et di. 26. q. 2. ar. 2. q. 1. Et ver q. 27. ar. 5. ad 12. & art. 12. c. fi. et ad 10 Et 1. c. 13. lect. 2. fi. & le. 4 fin.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur: vt ex suprà dictis patet. * est autẽ duplex hominis beatitudo siue felicitas, vt suprà dictũ est. * Vna quidem proportionata humanę naturæ, ad quam scilicet homo peruenire potest per principia suæ naturæ. Alia autem est beatitudo naturã hominis excedens, ad quam homo sola diuina virtute peruenire potest sm̃ quandam diuinitatis participationem, secundum quod dicitur 2. Pet. 2. quòd per Christum facti sumus consortes diuinæ naturæ. Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agẽdum sm̃ suam proportionem, non sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. vnde oportet, quòd superaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem supernaturalem sicut per principia naturalia ordinatur ad finem cõnaturalem, non tamen absque adiutorio diuino. & huiusmodi principia virtutes dicũtur theologicæ: tum, quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum, tum quia à solo Deo nobis infunduntur: tum quia sola diuina reuelatione in sacra Scriptura huiusmodi virtutes traduntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ aliqua natura põt attribui alicui rei dupliciter. Vno modo essentialiter: & sic huiusmodi virtutes theologicæ excedũt hominis naturam. Alio modo participatiuè: sicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ: vt dictum est: * & sic istæ virtutes conueniunt homini secundum naturam participatam.

¶Ad secundum dicendum, q̃ istæ virtutes non dicuntur diuinæ, sicut quibus Deus sit virtuosus: sed sicut quibus nos efficimur virtuosi à Deo, & in ordine ad Deum. vnde non sunt exemplares, sed exemplatæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur, prout est naturæ principium & finis. secundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipsum, secundum quòd est obiectum beatitudinis supernaturalis, ratio & volũtas secundum suam naturam non ordinantur sufficienter.

Ex corp. ar.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videturquòd virtutes theologicæ non distinguantur à moralibus & intellectualibus. Virtutes enim theologicæ si sunt in anima humana, oportet quòd perficiant ipsam vel sm̃ partem intellectiuam, vel secundum partem appetitiuam: sed virtutes, quæ perficiunt partem intellectiuam, dicũtur intellectuales, virtutes autem, quæ perficiunt partem appetitiuam, sunt morales. ergo virtutes theologicæ non distinguuntur à virtutibus moralibus & intellectualibus.

2 ¶Præterea, Virtutes theologicę dicuntur, quæ ordinant nos ad Deum: sed inter intellectuales virtutes est aliqua, quę ordinat nos ad Deum, scilicet sapientia, quæ est de diuinis, vtpote causam altissimam considerans: ergo virtutes theologicæ ab intellectualibus virtutibus non distinguuntur.

3 ¶Præterea, Aug. in lib. de moribus Ecclesiæ * manifestat in quatuor virtutibus cardinalibus, quòd sunt ordo amoris: sed amor est charitas, quæ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales nõ distinguuntur à theologicis.

¶SED CONTRA est Id quod est suprà naturam hominis, distinguitur ab eo, quod est secũdum naturam hominis: sed virtutes theologicæ sunt super naturam hominis: cui secundum naturam conueniunt virtutes intellectuales & morales, vt ex suprà dictis patet. * ergo distinguuntur abinuicem.

lib. 3. ca. 19. to. 12.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * habitus specie distinguuntur secundum formalem differentiam obiectorum. obiectum autem theologicarum virtutum est ipse Deus, qui est vltimus rerum finis, prout nostræ rationis cognitionem excedit. obiectum autem virtutum intellectualium & moralium est aliquid, quod humana ratione comprehendi potest. vnde virtutes theologicæ specie distinguuntur à moralibus & intellectualibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum & appetitum hominis secundum proportionem naturæ humanæ, sed theologicæ supernaturaliter.

¶Ad secundum dicendum, quòd sapiẽtia quæ à Philosopho ponitur intellectualis virtus, considerat diuina, secundum quòd sunt inuestigabilia ratione humana, sed theologica virtus est circa ea, secundum quòd rationem humanam excedunt.

¶Ad tertium dicendum, q̃ licet charitas sit amor, non tamen omnis amor est charitas. Cum ergo dicitur, q̃ omnis virtus est ordo amoris, potest intelligi vel de amore communiter dicto, vel de amore charitatis. si de amore communiter dicto, sic dicitur quælibet virtus esse ordo amoris, inquãtum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio. omnis autem affectionis radix, & principium est amor: vt suprà dictum est. * si autem intelligatur de amore charitatis, nõ datur per hoc intelligi, q̃ quælibet alia virtus essentialiter fit charitas: sed quòd omnes aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeant, vt infrà patebit. *

q. 65 art. 2. & clarius 2. 2. q. 23. art. 7.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum conuenienter fides, spes, & charitas ponantur virtutes theologicæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter ponantur tres virtutes theologicæ, fides, spes, & charitas. Virtutes enim theologicæ se habent in ordine ad beatitudinem diuinã, sicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem: sed inter virtutes ordinatas ad finem cõnaturalem ponitur vna sola virtus naturalis, scilicet intellectus principiorum, ergo debet poni vna sola virtus theologica.

2 ¶Præterea, Theologicæ virtutes sunt perfectiores virtutibus intellectualibus & moralibus: sed inter intellectuales virtutes fides non ponitur, sed est aliquid minus virtute, cum sit cognitio imperfecta. similiter etiam inter virtutes

Universidad de Deusto
Biblioteca

per habitus ad hoc inclinantes, quos constat esse amotis.

¶In responsione ad secundum eiusdem arti. & quæstionis nota, q tam fides quàm spes acquisita est dupliciter. Vna respectu eorum quæ sub ordine creaturæ, seu naturali cadunt. Altera est respectu supernaturaliũ, scilicet q Deus est trinus & incarnatus: et aliorum huiusmodi. Et licet Author in litera nõ expresse loquatur nisi de fide & spe, acquisitis respectu eorum, quæ sunt in potestate humana, et eas excludat à numero virtutum, si tamen attendatur ratio, videbitur q eadem ratione nec fides nec spes acquisitæ respectu supernaturalis sunt virtutes. Si enim aduertas, quòd obiectum, habitũ, & actum proportionaliter subinducem respondere oportet, ac per hoc obiecto supernaturali nec actus, nec habitus naturalis proportionatus est, & quòd virtutes oportet esse non qualescunque habitus, sed dispositiones perfecti ad optimum reddentes actus proportionatos obiecto: consequents esse videbis quòd fides & spes acquisitæ respectu supernaturalium, multo minus sunt virtutes, quàm fides & spes acquisitæ respectu eorum, quæ sunt in potestate humana. si enim fides & spes acquisitæ respectu possibilium nostrorum, deficiunt à ratione virtutis (quia non sunt proportionatæ obiectis, quia sunt de visibilibus, nõ videndo, & de possibilibus habere non habendo, vt in litera dicitur, & bene) quanto magis fides & spes acquisita de credibilibus & sperandis supernaturaliter deficiunt à ratione virtutis propter improportionem maiorem: quia, scilicet ad supernaturalia ordinant secundum vires naturales. Quòd enim hic sit improportio, patet. Quòd maior verò declaratur ex eo quòd plus deficit actus secundum vires naturæ à perfectione debita ad proportionem tanti obiecti, quam actus fidei de humanis à visione eorum. hi enim sunt nostri ordinis, & per virtutem creatam potest mens nostra perfici de hiisilli autem sunt diuersorum ordinum, scilicet naturalis & supernaturalis, & non nisi per Deum infundentem potest mẽs proportionate perfici de illis. Vnde vt in litera dicitur, fides & spes infusæ habent, quòd sint virtutes ex eo, quòd sunt diuini ordinis essentialiter, & non solum quantum ad materiam, ex hoc enim habent, quòd actus proportionatos obiectis eliciunt efficaces ad coniungendum obiectis, & quãuis imperfectionem euidentiæ habeant, iusti tamen est, vt quod infirmum est Dei, fortius sit hominibus. Ex hoc autem habes solutionem tractatorum à Scoto in 2. distin. tertij sententiarum. habes enim quòd ad theologicam virtutem [nisi æquiuoce loquamur] exigitur, quòd sit diuini seu supernaturalis ordinis essentialiter: & sic oportet haberi sola infusione diuina: vt etiam in 1. articu. dictum est. Habes quoque quòd aliud est loqui de habitu theologico, & aliud de virtute theologicas nam habitus theologicos in nobis acquisitos dari, vt habitum scientiæ imperfectæ, quales & theologicas nostras, quæ ineuideus est, & opinionis, & fidei, & dilectionis, & spei, nõ negamus: virtutes autem theologicas acquisitas dari negamus. Et ratio est, quia improportionata sunt acquisita omnia ad actus infallibiliter rectos & proportionatos supernaturalibus, vt patet ex dictis.

2 2. q. 4. art. 7. & q. 17. art. 7. & 8. Et 3. di. 23. q. 2. ar. 1 q. 1. & art. 3. Et veri. q. 1. arti. 3.

Lib. 1. c. 36. tom. 3.

¶ Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum primum.

¶ Nartic. 4 nota, quòd habitus virtutũ theologicarum simul infusi intelligentibus duplicitet. Vno modo sic, quòd quandocunque infunditur vna infunditur tunc oés, & hoc est manifestè falsum, quia quotidie fidelibus pœnitentibus infunditur habitus charitatis, & non fidei, neque spei. Alio modo, vt quandocunque infunditur vna, infundatur vel infusa sit alia: & hoc non saluat veritatẽ literæ, quia nõ saluat simultatem in fusionis. Nec est verum, quia si baptizetur adultus in peccato fornicationis perseuerans, suscipit fidei speique habitum sapiendo characterem & est verè fidelis: & tamen nec suscepit, nec susscipit charitatem, hoc ergo modo intelligitur quantum est ex parte infundentis et ratione infusionis, quamuis ex dispositione receptiui, vel quia perdidit vnam & non alias, vel est indispositus ad vnam & non alias, op positum contingat. Et hic sensus est formalis et verus: formalis quidem quia infusionem vt infusio est, indicat. Verus autem: quia quãtum est ex parte infusionis, simul omnes infunduntur: & casus obstantes ex parte receptiui, per accidens eueniunt. accidit enim, q hic qui baptizatur, sit indispositus ad charitatem & similiter quòd hic baptizatus cadat à charitate, quam simul cum fide & spe suscipit.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum quartum.

¶ Nartic. 4 nota, quòd habitus virtutũ theologicarum simul infusi intelligentibus duplicitet. Vno modo sic, quòd quandocunque infunditur vna infunditur tunc oés, & hoc est manifestè falsum, quia quotidie fidelibus pœnitentibus in fundituir habitus charitatis, & non fidei, neque spei. Alio modo, vt quando cunque infunditur vna, infundatur vel infusa sit alia: & hoc non saluat veritatẽ literæ, quia nõ saluat simultatem in fusionis. Nec est verum, quia si baptizetur adultus in peccato fornicationis perseuerans, suscipit fidei speique habitum sapiendo characterem & est verè fidelis: & tamen nec suscepit, nec susscipit charitatem, hoc ergo modo intelligitur quantum est ex parte infundentis et ratione infusionis, quamuis ex dispositione receptiui, vel quia perdidit vnam & non alias, vel est indispositus ad vnam & non alias, op positum contingat. Et hic sensus est formalis et verus: formalis quidem quia infusionem vt infusio est, indicat. Verus autem: quia quãtum est ex parte infusionis, simul omnes infundũtur: & casus obstantes ex parte receptiui, per accidens eueniunt. accidit enim, q hic qui baptizatur, sit indispositus ad charitatem & similiter quòd hic baptizatus cadat à charitate, quam simul cum fide & spe suscipit.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli habes quòd spes præcedit ordine generationis charitatem, vt actus virtutisque respicit Deum, cui spes similitur, & quem charitas amat: quamuis subsequatur etiam hoc ordine charitatem, vt actus vtriusque respicit futuram beatitudinem, quæ obiectiuè est Deus ipse: quam beatitudinem spes respicit vt bonum speratum, & charitas vt amatum. Et quia virtutes istæ ordinant, scilicet suos actus, vt respiciũt Deum: ideo dictum est in corpore articuli, quòd scilicet ordine originis spes præcedit charitatem.

QVÆSTIO SEXAGESIMATERTIA, De causa virtutum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de causa virtutum.

¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò, vtrum virtus sit in nobis à natura. ¶Secũdo, vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum. ¶Tertiò, vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem. ¶Quartò, vtrũ virtus, quam acquirimus ex assuetudine operum, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

ARTICVLVS I.

¶ *Virum virtus insit nobis à natura.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus sit in nobis à natura. Dicit enim Damasc. in 3. libr.* Naturales sunt virtutes, & æqualiter insunt omnibus. Et Antonius dicit in sermone ad Monachos, Si naturam voluntas mutauerit, peruersitas est. Conditio seruetur, & virtus est. Et Matth. 4. super illud, Circuibat Iesus. &c. dicit glo.* Docet naturales virtutes, scilicet iustitiam, castitatem, humilitatem, quas naturaliter habet homo.

Super q. 51. art 1. & 2. 2. q. 47. ar. 13 & 2. di. 23. q. 1. art. 2. q. 1. & ver. q. 1. ar. 2. Et Gal. lec. 6. col. 3. Et 2. Ethic. lec. 1. col. 2. Damasc. li. 2. ortho. fi. ca. 4 Gloss. inter line.

2 ¶Præterea, Bonum virtutis est ſm rationẽ esse: vt ex dictis patet:* sed id quod est secundum rationem, est homini naturale, cum ratio sit hominis natura: ergo virtus inest homini à natura.

q 55. art. 4. ad 2.

3 ¶Præterea, Illud dicitur esse nobis naturale quod nobis à natiuitate ineſt: sed virtutes quibusdã à natiuitate insunt. Dicitur enim Iob. 31. Ab infantia creuit mẽcũ miseratio, & de vtero egressa est mecum: ergo virtus inest homini à natura.

Part. 4.

¶SED CONTRA est, Id quod inest homini à natura, est omnibus hominibus commune, & non tollitur per peccatum: quia etiam in dæmonibus bona naturalia manent, vt Dion. dicit in 4. ca. de di. no.* sed virtus nõ ineſt omnibus hominibus, & abiicitur per peccatum, ergo non inest homini à natura.

¶RESPONDEO dicendum, q circa formas corporales aliqui dixerunt, q sunt totaliter ab intrinseco: sicut ponentes formas corporales esse ab aliqua separata. aliqui vero, q partim sint ab intrinseco inquantũ scilicet præexistunt in materia in potentia: & partim ab extrinseco, inquantum scilicet reducuntur ad actum per agens. Ita etiam circa scientias & virtutes aliqui quidem posuerunt eas totaliter esse ab intrinseco, ita scilicet q omnes virtutes & scientiæ naturaliter præexistunt in anima: sed per disciplinam & exercitium impedimenta scientiæ & virtutis tolluntur, quæ adueniunt animæ ex corporis grauitate: sicut cũ ferrum clarificatur per limationem. & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij vero dixerunt, q sunt totaliter ab extrinseco, id est ex influentia intelligentiæ agẽtis, vt ponit Auic. Alij vero dixerunt, quòd secundum aptitudinem scientiæ, & virtutes sunt in nobis à natura, non autem secundum perfectionem: vt Philosophus dicit in 2. Ethicor.* & hoc verius est. Ad cuius manifestationem oportet considerare, q aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura speciei. Alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodque habet speciem secundum suam formam, indiuiduatur verò secundũ materiam, forma verò hominis est anima rationalis, materia verò corpus: iõ id quod conuenit homini secundum animam rationalem, est ei naturale secundũ rationem speciei. id verò quod est ei naturale secundum determinatam corporis complexionem, est ei naturale secundũ naturam indiuidui: quod enim est naturale homini ex parte corporis secundũ speciem, quodammodo refertur ad animam, inquantum scilicet tale corpus est tali animæ proportionatum. vtroque autem modo virtus est homini naturalis secundum quandam inchoationem, secundum quidem naturam speciei, inquãtum in rõne hominis insunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita, tã scibilium quàm agendorum, quæ sunt quædam seminaria intellectualium virtutum & moralium, & inquantum in voluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod est ſm rationem. ſm verò naturam indiuidui, inquantum ex corporis dispositione aliqui sunt dispositi, vel melius, vel peius ad quasdam virtutes: prout scilicet vires quædam sensitiuæ actus sunt quarundam partium coporis: ex quarum dã dispositione adiuuantur vel impediuntur huiusmodi vires in suis actibus, & per consequens vires rationales, quibus huiusmodi sensitiuæ vires deseruiunt: & ſm hoc vnus homo habet naturaliter aptitudinem ad scientiam, alius ad fortitudinẽ, alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales quàm morales ſm quandam aptitudinis inchoationem sunt in nobis à natura, non autem consummatio earum: quia natura determinatur ad vnum, consummatio autem huiusmodi virtutum non est secundum vnum modũ actionis: sed diuersimodè secundum diuersas materias, in quibus virtutes operantur, & secundum diuersas circunstantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis sunt à natura secundum aptitudinem & inchoationem: non autem secundum perfectionem: præter virtutes theologicas, quæ sunt totaliter ab extrinseco.

In 1. ar. 2. eiusdem quæstionis 63. aduerte q licet prima facie Author videatur diminutus: quia ad conclusionem voluerit facere, scilicet de omnibus virtutibus particularibus, scilicet habentem locum in præcisis, tantum inducit, dum ex hoc, q virtutes humanæ ad bonum modificatum regula rationis humanæ ordinant, ostendit eas ab actibus humanis in potestate rationis existentibus cãri. In practicis enim virtutibus cor-

Super q. 52. art. 2. & 3. & infr. q. 65. artic. 2. q. 70. & 90. ar. 1 ad 2. Et veri. q. 1. ar. 4

¶ Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum secundum.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt ſm quod seminaria virtutum insunt nobis à natura, inquantum rationales sumus. Tertia vero ratio procedit, secundum quod ex naturali dispositione corporis, quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad misericordiam, alius ad temperate viuendum, alius ad aliam virtutem.

ARTICVLVS II.

¶ *Virum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q virtutes in nobis cãri non possint ex assuetudine operum: Quia super illud Rom. 14. Omne quod non est ex fide,

intellectus principiorum & similiter scientia aliqua diuersimode agit secundum diuersas materias aut circunstantias: non apparet, nam intellectus tam ex speculatiuis quàm practicis vno modo operatur, scilicet cognitis terminis solo naturali lumine. quælibet autem scientia demonstrando ex vno primo modo, vnam tantum materiam, circa quam versatur, habet: & tursus in Angelis tãi intellectus, quàm scientia à natura etiam secundum cõsummationem existens, manifestat q neutri dissonat à natura esse, scilicet consummationem naturæ enim est determinata ad vnum non solum in nobis, sed in Angelis & in Deo. Ratio igitur litteræ deficere videtur.

In prim.

¶Ad hoc dicitur q quia virtutum istarum, scilicet intellectus & scientiæ actus in cõpositione consistit: vt patet. & compositio secundum diuersas materias diuersimodè à recto fit intellectu, aliter enim componit scientia rem aliquam cum materia remota, & aliter cum materia necessaria: & similiter intellectus aliter componit ens cuni non ente, & aliter totum cum parte, aliter bonũ & aliter malũ cũ prosequutione & fuga. iõ consummatio harum virtutum nõ est secundum vnum modum actionis: sed diuersimodè secundum diuersas materias. Et quamuis vnico generalissimo modo, scilicet componendo, & vna secundum rationem formalem materia, id est ob ecto vnica virtus vtatur, cũ vnitate tamen horum stat diuersitas specialis inodorum actionis ex parte agentis secundum diuersas materias, vt patet ex dictis. Et quoniam in Angelis est notitia euidentis & principiorum & cõclusionum nõ componendo, sed discut non intelligimus q quid est prima operatione intellectus in eis non est habitus nec principiorum nec cõclusionum nec cõcludere superaddituus speciebus intelligibilibus. & quoniam species intelligibiles possunt esse à natura, consequens est quod in eis habitus intellectuales possunt esse naturales etiam secundum cõsummationem in nobis autem non.

D. 512.

¶ Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum secundum.

stat bonum earum regulandum humana ratione. In speculatiuis autem bonum attenditur secundum conformitatem ad rem: quia bonum earum est verum quod constat ab eo quod res est vel non est pendere: & sic medium non videtur adæquate conclusionem. Licet inquam sic appareat, profundius tamen si speculatifuerimus inueniemus medium adæquare conclusionem. Nam scientiæ actus in quo eius bonitas consistit, examinatur à ratione humana in principiis: & actus intellectus principiorum à principio humanæ rationis etiam, quod vocatur lumen intellectus agentis in quo est status. Et sicut actus cognoscendi verũ dependet à duobus, scilicet a cognoscente & cognito: ita non inconuenit, habere duas mensuras, alteram hic, alteram inde. Rursus quia ratio veri [vt patet in 4. Met.] consistit in ens esse & non ens non esse: & hoc nisi in dicere, accipere, cognoscere, &c. inueniatur: consequens est vt verum ipsum in vnoquoque dicente, accipiente, cognoscente secundum proprij luminis facultatem dicatur, accipiatur, seu cognoscatur. Et sic ex parte dicentis, seu scientis, à propria rõne mensuretur. Et quoniam nũc est quæstio de causa virtutum ex parte habentis ipsas, quoniam est quæstio an ex propriis habentis actibus generentur: ideo author supponitis dependentiis actuum ab obiectis, & cõmensurationibus eorum ab illis: ex hoc q̃ sunt ad bonum habentis & consequenter id aliquali numero, ponderе & mensura ipsius habentis, posuit principium earum ex parte nostri habere rationem regulæ numerantis, põderantis, & commensurantis: vt ex hoc discerneremus, quæ possunt ex nostris actibus in nobis causari virtutes, & quæ non virtutes enim vt sic rationem boni, rationalis habent, principium autem rationalis boni vt sic, regula est: in sequenti tamen quæstione amplior erit de hoc sermo.

¶In responsione ad secundum eiusdem articuli pro nunc tantummodo nota, quòd duplicitet author saluat quomodo stant hæc duo simul, homo nõ potest vitare peccatum mortale sine gratia: & homo potest habere virtutes ex assuetudine operum suorum. primò, quia actus peccati mortalis stat cum virtute acquisita: & hoc quo ad actus vitiorum contrariorum virtutibus acquisitis. Secundò, quia sunt aliqua peccata mortalia alterius ordinis à peccatum est. dicit glo. Aug.* Omnis infidelium vita peccatum est. & nihil est bonum sine summo bono: vbi deest cognitio veritatis, falsa est virtus etiã in optimis moribus: sed fides non potest acquiri ex operibus, sed cãtur in nobis à Deo secundum illud Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem. ergo nulla virtus potest in nobis acquiri ex assuetudine operum.

2 ¶Præterea, Peccatum cum cõtrarietur virtuti, non compatitur secum virtutem, sed homo nõ potest vitare peccatum nisi per gratiam Dei: secundum illud Sap. 8. Didici quòd non possum esse aliter continens, nisi Deus dederit: ergo nec virtutes aliquæ possunt in nobis causari ex assuetudine operum, sed solum dono Dei.

¶Præterea, Actus, qui sunt fine virtute, deficiunt à perfectione virtutis. sed effectus non potest esse perfectior causa: ergo virtus non potest causari ex actibus præcedentibus virtutem.

¶SED CONTRA est, quod Dion. dicit 4. c. de di. no. quòd bonũ est virtuosius quam malum, sed ex malis actibus causantur habitus vitiorum: ergo multo magis ex bonis actibus possunt causari habitus virtutum.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ de generatione habituũ ex actibus in generali suprà dictum est:* nunc aũt specialiter quantum ad virtutem cõsiderandum est, q̃ sicut suprà dictum est, virtus hominis perficit ipsum ad bonum, cum aũt ratio boni consistat in modo, specie, & ordine (vt Aug. dicit in lib. de natura boni)* fiue in numero, pondere, & mensura, vt dicitur Sap. 11. oportet q̃ bonum hominis sm aliquam regulã consideretur: quæ quidem est duplex, vt suprà dictum est,* scilicet ratio humana, & lex diuina. Et quia lex diuina est superior regula, ideo ad plura se extendit: ita q̃ quicquid regulatur ratione humana, regulatur etiam lege diuina, sed non conuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonũ, quod modificatur sm regulam rationis humanæ, põt ex actibus humanis causari, inquantum huiusmodi actus procedũt à ratione, sub cuius potestate & regula tale bonũ consistit. virtus vero ordinans hominem ad bonum, sm quod modificatur per legem diuinam & non per rationem humanam, non põt causari per actus humanos, quorum principium est ratio, sed causatur solum in nobis per operationem diuinam. & ió huiusmodi virtutẽ diffiniens Aug.* posuit in diffinitione virtutis, quã Deus in nobis sine nobis operatur. Et de huiusmodi etiã virtute prima ratio procedit.

¶AD SECVNDVM dicendum, q̃ virtus diuinitus infusa maximè si in fuã perfectione consideretur, non compatitur secum aliquod peccatũ mortale, sed virtus humanitus acquisita, potest secum compati aliquem actum peccati, ẽt mortalis: quia vtus habit* in nobis est nostræ voluntati subiectus, vt suprà dictum est.* Nõ autem per vnum actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquisitæ: habitui enim non contrariatur directè actus, sed habitus. & ideo licet sine d gratia homo non possit peccatum mortale vitare, ita q̃ núquam peccet mortaliter: non tamen impeditur quin possit habitum virtutis acquirere, per quam à malis operibus abstineat vt in pluribus, & præcipuè

sentiendum sit: de hoc tamen latior erit sermo in quæst. 65. art. 2.

¶In responsione ad tertium eiusdem articul. nota quomodo Author nulli Philosophorum secundus, optime inuenit in omnium genere virtutum nobilius semper esse generans: ita quòd licet actus præcedentes habitum virtutis sint secundum se imperfectiores: vt tamen ex altiori oriuntur principio, generatiui sunt virtutis.

ab his, quæ sunt valde rationi contraria. Sunt etiam quædam peccata mortalia, quæ homo sine gratia nullo modo potest vitare, quæ scilicet directè opponuntur virtutibus theologicis, quæ ex dono gratiæ sunt in nobis: hoc tamen infrà manifestius fiet.

¶Ad tertium dicendum, q̃ sicut dictum est,* virtutum acquisitarum præexistunt in nobis quædam semina siue principia secundum naturam: quæ quidem principia sunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquisitis: sicut intellectus principiorum speculabilium est nobilior scientia conclusionum: & naturalis rectitudo rationis est nobilior rectificatione appetitus, quæ fit per participationem rationis: quæ quidem rectificatio pertinet ad virtutem moralem. Sic igitur actus humani inquantum procedũt ex altioribus principiis, possunt causare virtutes acquisitas humanas.

ARTICVLVS III.

¶Verum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ præter virtutes theologicas non sint aliæ virtutes nobis infusæ à Deo. Ea enim quæ possunt fieri à causis secundis, non fiunt immediatè à Deo, nisi forte aliquando miraculosè: quia vt Dion. dicit, Lex diuinitatis est vltima per media adducere: sed virtutes intellectuales & morales possunt in nobis causari per nostros actus, vt dictum est.* non ergo conuenienter causantur in nobis per infusionem.

2 ¶Præterea, In operibus Dei multo minus est aliquid superfluum, quàm in operibus naturæ: sed ad ordinandum nos in bonum super naturale sufficiunt virtutes theologicæ: ergo non sunt aliæ virtutes superuenturales, quas oporteat in nobis causari à Deo.

3 ¶Præterea, Natura non facit per duo quod potest facere per vnum, & multo minus Deus: sed Deus inseruit animæ nostræ semina virtutum: vt dicit glo. Hebr. 1. ergo non oportet quòd alias virtutes in nobis per infusionem causet.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Sap. 8. Sobrietatem & iustitiam docet, prudentiam & virtutem.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ oportet effectus esse suis causis & principiis proportionatos: oẽs autem virtutes tam intellectuales quàm morales, quę ex nostris actibus acquiruntur, procedũt ex quibusdam naturalibus principiis in nobis præexistẽtibus (vt suprà* dictum est) loco quorum naturalium principiorum conferũtur nobis à Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finem supernaturalem: sicut suprà dictum est:* vnde oportet, q̃ his etiam virtutibus theologicis proportionaliter respõdeat alij habitus diuinitus causati in nobis: qui sic se habeant ad virtutes theologicas, sicut se habent virtutes morales & intellectuales ad principia naturalia virtutum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ aliq quidem virtutes morales & intellectuales possunt cãri in nobis ex nostris actibus, tñ illæ nõ sunt proportionatæ virtutibus theologicis: & ió oportet alias eis proportionatas immediatè à Deo cãri.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ virtutes theologicæ sufficienter nos ordinant in finem supernaturalem, sm quãdam inchoationem quantum scilicet ad ipsum Deum immediatè. sed oportet quòd per alias virtutes infusas perficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ virtus illorum principiorum naturaliter inditorum non se extendit vltra proportionem naturæ: & ideo in ordine ad finem supernaturalem indiget homo perfici per alia principia superaddita.

ARTICVLVS IIII.

¶Verum virtus, quam acquirimus ex operum assuetudine, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes infusæ non sint alterius speciei à virtutibus acquisitis. Virtus enim acquisita, & virtus infusa secundum prædicta non videntur differre, nisi secundum ordinem ad vltimum finem. sed habitus & actus humani non recipiunt speciem ab vltimo fine, sed à proximo: non ergo virtutes morales vel intellectuales infusæ differunt specie ab acquisitis.

2 ¶Præterea, Habitus per actus cognoscuntur: sed idem est actus temperantiæ infusæ & acquisitæ, scilicet moderari concupiscentias tactus: ergo non differunt specie.

3 ¶Præterea, Virtus acquisita & virtus infusa differũt sm illud quod est immediatè à Deo factum, & a creatura: sed idem est specie homo, quem Deus formauit, & quem generat natura: & oculus, quem ex nato dedit, & quem virtus formatiua causat: ergo videtur quòd est eadem specie virtus acquisita & infusa.

¶SED CONTRA, Quælibet differẽtia in diffinitione posita mutata diuersificat speciem: sed in diffinitione virtutis infusæ ponitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur, vt suprà dictum est:* ergo virtus acquisita, cui hoc non conuenit, non est eiusdem speciei cum infusa.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ dupliciter habitus distinguũtur specie. Vno modo sicut prædictum est* sm speciales & formales rõnes obiectorum. obiectum aũt virtutis cuiuslibet est bonum consideratum in materia propria. sicut temperantiæ obiectum est bonum delectabiliũ in concupiscentiis tactus: cuius quidem obiecti formalis ratio est à ratione, quæ instituit modum in his concupiscentiis, materiale aũt est id qđ est ex parte cõcupiscẽtiarum. Manifestum est aũt, q̃ alterius rationis est modus, qui imponitur in huiusmodi concupiscentiis sm regulam rationis humanæ, & sm regulam diuinã,

mo, quia ad ipsum non ordinãtur acquisitæ, vt ad proportionatum sicũm se, sed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales infusæ ordinantur, vt sicũm se proportionatę ad talem finem supernaturalem: quum enim vtroque modo cõtingat aliquid ordinari ad supernaturalem finem, ille actus ordinatur in illum, vt proportionatus sicũm secuius proximus finis in illũ ordinatur: constat autem quòd bonum secundum regulam diuinam, quod est proprius finis moralis infusæ, & bonum secundum humanam regulam, quod est proximus finis acquisitæ: ita se habent quòd hoc est humani, illud diuini ordinis, & consequentet hoc ex alio tãtum, illud etiam ex se habet, quòd ad Deum supernaturalẽ finem ordinetur. secundo, quia vt ex supradictis patet, virtutes morales ordinantur à charitate ad Deum, vt res imperitati, vt pote inferioris ordinis: oportet autem charitatem media habere sui ordinis, &c. Accedit ad hoc in ecle. de sum. Trinita. & fid. catho. cap. fidei catholicæ. authoritas decernens virtutes infundi in baptismo. & quia non dicit has vel illas virtutes, omnes quas Theologi infundi in baptismo vnitas tenent, intellige.

¶Super Quæstionẽ sexagesimam tertiã. Articulum quartum.

IN articulo quarto nihil addendum occurrit supradictis, nisi quòd ex responsione ad tertium memor sis colligere, quòd infusio duplicitur: se habet ad virtutes, scilicet per se & per accidens. Nam virtutibus acquisibilibus per actus nostros accidit infundi: quia si infundantur, ordinantur ad actum eundem specie, ad quem ordinantur acquisitæ: sicut oculi miraculosè dati. Virtutibus autem non acquisibilibus quum ordinentur ad actus distinctos specie ab his, qui nati sunt fieri ab acquisitis, non accidit, sed per se contingit infundi: ita quòd ex natura sua habent quòd vendicent sibi insufibilitatem & pro pterea in diffinitione virtutis sumpta ab Augustino dicitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur. Et hoc scito applicare quum tractatur, an vel quomodo infusio variet, speciem rei infusæ.

puta in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum: secundum autem regulam legis diuinæ requiritur, quòd homo castiget corpus suum, & in seruitutem redigat per abstinentiam cibi & potus, & aliorũ huiusmodi. vnde manifestum quòd temperantia infusa & acquisita differunt specie: & eadem ratio est de aliis virtutibus. Alio modo habitus distinguuntur specie secundum ea, ad quæ ordinantur. Non enim est eadem specie sanitas hominis & equi, propter diuersas naturas ad quas ordinantur: & eodem modo dicit Philosophus in 3. Politic.* q̃ diuersæ sunt virtutes ciuium, sm quod bene se habent ad diuersas politicas. Et per hunc etiam modum differunt specie virtutes morales infusæ, per quas homines bene se habent in ordine ad hoc, q̃ sint ciues sanctorum & domestici Dei: & aliæ virtutes acquisitæ secundum quas homo se bene habet in ordine ad res humanas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ virtus infusa & acquisita non solum differunt secundum ordinem ad vltimum finem, sed etiam secundum ordinem ad propria obiecta: vt dictum est.*

¶Ad secundum dicendum, q̃ alia ratione modificat concupiscentias delectabiliũ tactus temperantia acquisita & temperantia infusa, vt dictum est:* vnde nõ habent eundem actum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ oculum cæci nati Deus facit ad eundem actum, ad quem formantur alij oculi secundum naturam: & ideo fuit eiusdem speciei. & eadem ratio esset si Deus vellet miraculose causare in homine d virtutes quales acquiruntur ex actibus: sed ita non est in proposito, vt dictum est.*

QVÆSTIO SEXAGESIMAQUARTA, *De medio virtutum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de proprietatibus virtutum. Et primò quidem de medio virtutum. Secundò, de connexione virtutũ. Tertiò, de qualitate earum. Quartò, de ipsarum duratione.

¶Circa primũ quærũntur quatuor. ¶Primò, vtrũ virtutes morales sint in medio. ¶Secundò, vtrũ medium virtutis sit medium rei, vel rationis. ¶Tertiò, vtrum intellectuales virtutes consistant in medio. ¶Quartò, vtrum virtutes theologicæ.

ARTICVLVS I.

¶Verum virtutes morales sint in medio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis non consistat in medio. Vltimũ enim proprietates virtutis computetur, quum exponit se in 2. Ethic. ponatur in diffinitione virtutis moralis, quæ in litera in argumento ad oppositum affertur quamuis non tota. Sed hoc facile soluitur à recolentibus, quòd sæpe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentiæ in ipsis inuentur.

¶Super Articulum primum.

IN titulo primi articuli aduerte, quòd virtutem consistere in medio cõtingit dupliciter, scilicet essentialiter, & causaliter. Secundum essentiã virtus est in medio, quæ est in medio duorũ vitiorum, sicut temperantia inter luxuriam & insensibilitatem. Et hoc non conuenit omi virtuti, quia non conuenit iustitiæ

Universidad de Deusto Biblioteca

iustitiæ: vt patet in 3 Ethi. & de tali medio non est hic quæstio. secundum vero esse: dum dicitur esse virtus in medio, quæ in materia propria circa quam est, medium facit inter plus & minus illius seu in illa ad illam illi, &c. sicut iustitia in emptione medium ponit inter plus in emptore & minus in venditore, pretium æquivalens dando venditori, vel econuerso: & temperantia medium ponit inter plus & minus delectati, delectationē capiendo quando, vbi, sicut oportet, &c.

Eth.1. text. 14 19.2. & hoc vt patebit, conuenit omni virtuti, exceptis theologicis, & de tali medio est quæstio omnium articulorum huius quæstionis.

¶In responsione ad tertium primi artic. non te

2.1.4 ethi. ca.2. & 3. tom.3. conturbet, quòd author ponat tam virginitatem quàm paupertatem medium inter superfluum & diminutum alterius ordinis: dum superfluū ponit in superfitione vel vana gloria, & diminutum in transgressione voti. quæ constat esse secundum se vitia extrema alterius virtutis: puta religionis & philotimiæ, seu magnanimitatis. fecit nanque hoc Author: quia nec virginitas nec paupertas habet specialem rationem

cap.6.to.5. virtutis: & consequenter specialia extrema inter quæ mediet instā proprias materias in ordine ad regulam tam

3.35. art.1. humanam quàm diuinam. sed ex extrinseco fine & religionis actu, scilicet voto, vt in secunda secundæ tractabitur plenius. quia igitur ex extrinseco rationem sumit specialis virtutis, consequens fuit vt extrinseco extrema adhiberentur.

¶ Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.

IN secundo articulo eiusdem sexagesimæquartæ quæstionis nota terminos quibus in virtutibus vtimur secundum medium rationis & medium rei. medium rationis cum sit modus in materia alicuius virtutis secundum conditiones regulæ, exigit duo secundum materiam & cōditiones rationis: ita q̄ consistit medium rationis in affirmatione vtriusque, scilicet materię propriæ & omnium cōditionum spectantium ad rationem rectam. vel bi gra. medium rationis in temperantia est delectari quando, sicut, quare oportet, &c. extrema autem sumuntur penes negationem vnius & affirmationem alterius ita quòd superfluum affirmat materiam negatis conditionibus: diminutum verò negat materiam affirmatis conditionibus. verbi gratia: Vti delectationibus, non quando, non quare, non vbi oportet, &c. superfluum est: est enim delectationibus quę sunt temperantiæ materia. Et duarum proportionum: sicut proportio sex ad quatuor & duodecim ad octo sunt æquales vtrobique: vtrobique enim est sesquialtera proportio, id est continentia totius & dimidij, vtraque inuenitur in iustitia, nam commutatiua iustitia obseruat medium secundum æquali tatem quantitatum, nam quātum valet q̄ accipit, tantum valet quod dat: vt patet in emptione: iustitia vero distributiua obseruat medium, scilicet m æqualitatem proportionum: nam eandem proportionē facit inter bona quæ distribuit, quam habent inter se personæ quibus distribuitur. Extrema autem in æqualitate quantitatum sunt plus & minus scilicet m quātitatem: vt patet. Extrema aut in æqualitate pro portionum sunt plus et minus scilicet m proportionem mitta q̄ si, ver. gra. inter personas est proportio sesquialtera, superfluum erit si inter res diuersas fiat proportio sesquitertia aut sesquiquarta: in qua continetur totum et tertia pars vel quarta tantum, et quoniam medium rei ad alterum est, consequens est vt sit medium inter plus vni et minus alteri: vel ita q̄ plus sit mihi et minus alteri, vt in coniurationibus: vel ita q̄ plus vni parti et minus alteri, vt in distributionibus. medium aut sub se commensuratum sibi et commensuratum alteri, abstrahit et sibi et alteri, sicut animal ab homine et leone. propter quod medium rōnis in communi consistit inter plus et minus secundum rationem, in speciali aut dissimiliter, nam in virtutibus circa passiones medium rationis consistit inter plus et minus mihiipsi eligēti, sicut medium consistit in cōmen suratione ad me ipsum et propter hoc dicitur in litera q̄ medium in passionibus sumitur quo ad nos. In iustitia autem medium rationis consistit inter plus vni et minus alteri, sicut et medium rei, quia non solā æqualitatem eandem quam rei medium exigit recta ratio, non imponit iustitiæ, sed conditiones ēt nullas ei apponit niſi redundantes in æqualitatem vel inæqualitatem rei. Reddere nanque debitum recta ratio dictat iustitiæ quando, vbi oportet, pro quanto faciūt vel tollunt rationem debiti. et propterea esto

repugnat medij rationi. sed de rōne virtutis est vltimū: dicitur enim in 1. de cælo,* quòd virtus est vltimum potentiæ: ergo virtus moralis non consistit in medio

10 ¶Præterea, Illud, quod est maximum, non est mediū: sed quædam virtutes morales tendunt in aliquod maximum: sicut magnanimitas est circa maximos honores, & magnificentia circa maximos sumptus: vt dicitur in 4. Ethico.* ergo non omnis virtus moralis est in medio.

¶Præterea, Si de ratione virtutis moralis sit in medio esse, oportet quòd virtus moralis non perficitur, sed magis corrumpatur per hoc, quòd tendit ad extremum: sed quædam virtutes morales perficiuntur per hoc, quod tendunt ad extremum, sicut virginitas, quæ abstinet ab omni delectabili venereo, & sic tenet extremum, & est perfectissima castitas: & dare omnia pauperibus est perfectissima misericordia vel liberalitas, ergo videtur, quòd non sit de ratione virtutis moralis esse in medio.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 2. Ethic.* quòd virtus moralis est habitus electiuus in medietate consistens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis patet, * virtus de sui ratione ordinat hominem ad bonum, moralis autem virtus propriè est perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquā determinatam materiam: mēsura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia est ipsa ratio: bonū autem cuiuslibet menſurati & regulati consistit in hoc, q̄ conformetur suæ regulæ, sicut bonum in artificiatis est vt sequatur regulam artis. malum autem per consequens in huiusmodi est per hoc quòd aliquid discordat à sua regula vel mensura. quod quidem contingit vel per hoc quòd superexcedit mēsuram, vel per hoc quòd deficit ab ea: sicut manifestè apparet in omnibus regulatis & mensuratis, & ideo patet q̄ bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mēsuram rationis. Manifestum est autem, quòd inter excessum & defectum medium est æqualitas siue conformitas. vnde manifestè apparet, quod virtus moralis in medio consistit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ virtus moralis bonitatem habet ex regula rationis, pro materia autem habet passiones vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, sic secundum id quod rationis est, habet rationem extremi vnius, quod est conformitas, excessus verò & defectus habet rationem alterius extremi, quod est difformitas. Si verò consideretur virtus moralis secundum suam materiam, sic habet rationem medij inquantum passionem reducit ad regulam rationis. vnde Philosophus dicit in 2. Ethico.* quòd virtus secūdum substantiam medietas est, inquantum regula virtutis ponitur circa propriam materiam: secūdum optimum autem & bene, est extremitas scilicet secūdum conformitatem rationis.

¶Ad secundum dicendum, quòd medium & extrema cōsiderantur in actionibus & passionibus secundum diuersas circunstātias, vnde nihil prohibet in aliqua virtute esse extremum sm vnam circunstantiam, quod tamen est medium secundum

terla plusquam oportet vti: non vti autem delectationibus quando oportet, quare oportet, &c. diminutū: est nanque minus delectari quam oportet, Medium autem rei consistit in æqualitate rei ad rem seu ad personam alteram. Aequalitas adt cum duplex sit, scilicet duarum quantitatum: sicut duo pedalia sunt æqualia, & quinq; & quinq; sunt æqualia. & hæc vocatur æqualitas arithmetica.

alias circunstantias per conformitatē ad rationē: & sic est in magnificentia & magnanimitate. nā si consideretur quantitas absoluta eius, in quod tendit magnificus & magnanimus, dicitur extremum & maximum: sed si cōsideratur hoc ipsum per comparationem ad alias circunstantias, sic habet rationem medij: quia in hoc maximè tendunt huiusmodi virtutes secundum regulā rationis, id est vbi oportet, & quādo oportet, & propter quod oportet: excessus autem si in hoc maximum tendatur, quando non oportet, vel vbi non oportet, vel propter quod non oportet: defectus autem est si non tendatur in hoc maximum vbi oportet, & quando oportet: & hoc est quod Philosophus dicit in 4. Ethico.* quod magnanimus est quidem magnitudine extremus, eo autem quod vt oportet, medius.

¶Ad tertium dicendum, q̄ eadem ratio est d̄ de virginitate & paupertate, quę est de magnanimitate, abstinet enim virginitas ab omnibus venereis, & paupertas ab omnibus diuitiis, propter quod oportet, & secundum quod oportet, id est secundum mandatum Dei, & propter vitam æternam. Si autem hoc fiat secundum quod non oportet, id est sm aliquam superstitionem illicitā, vel etiam propter inanem gloriam, erit superfluum, si autem non fiat, quando oportet, vel secundum quod oportet, est vitium per defectum: vt patet in transgredientibus votū virginitatis, vel paupertatis.

Cap.3. to.4.

D.2.166.

Ca.2. §. 4.

Cap.6.

ARTICVLVS II.

¶ Virum medium virtutis moralis sit medium rei, vel rationis?

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod medium virtutis moralis non sit medium rationis, sed mediū rei. Bonum enim virtutis moralis consistit in hoc, quòd est in medio. bonum autem, vt dicitur in 6. Met. * est in rebus ipsis: ergo medium virtutis moralis est medium rei.

2 ¶Præterea, Ratio est vis appehensiua: sed virtus moralis nō consistit in medio apprehensionum: sed magis in medio operationum & passionum, ergo medium virtutis moralis non est medium rationis, sed medium rei.

3 ¶Præterea, Medium, quod accipitur secundū proportionem Arithmeticam vel geometricam, est medium rei, sed tale est medium iustitiæ: vt dicitur in 5. Ethico.* ergo medium virtutis moralis non est medium rationis, sed rei.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 2. Ethic.* quòd virtus moralis in medio cōsistit quo ad nos determinata ratione.

¶RESPONDEO dicendum, quòd mediū rationis dupliciter potest intelligi. Vno modo sm quod medium in ipso actu rationis existit, quasi ipse actus rationis ad medium reducatur. & sic quia virtus moralis non perficit actum rationis, sed actum virtutis appetitiuæ mediū virtutis moralis non est medium rationis. Alio modo potest dici medium ratio nis id quod à ratione ponitur in aliqua materia. & sic oē medium virtutis moralis est mediū rationis: quia sicut dictum *

cautus

eautus, vt discernas circunstantias in materia iustitiæ dupliciter inueniri: primo vt redundāt in æquale vel inæquale, id est vt pertinent ad rationem debiti: alio modo vt sunt communes circunstantiæ actus virtuosi. verbi gratia, R. ddere mutuo acceptum die statuto, spectat ad rationem debiti. Reddere aūt illo die hora incompacta, [puta qua sumit cibum] impertinens est iustitiæ, non enim iniusti, sed

Infrà art. 4. ad 2. Et 3. dist. 31 q.1. art. 3 q.5 Et ve vi.q.1. arti. 22. car. & ad 1. & 19 & 9.1. ar. 2. ad 7.

imprudentis & hæc electio, & propterea in litera dicitur quod medium rationis in iustitia est medium rei: & ex hoc prouenit quòd extrema, scilicet plus & minus in iustitia non sununtur secūdum affirmationem materiæ, & negationem conditionum, & econtra. vt in aliis moralibus virtutibus: sed secundum plus vni & minus alteri: & hinc etiam prouenit, quòd iustitia non est media inter duas malitias: sicut aliæ virtutes morales, quę mediant inter affirmationem materiæ & negationem conditionum, vt superfluū & negationem materiæ, & affirmatas conditiones, vt diminutum: nam si medium rationis & extrema iniustitia numerentur secundum cōditiones, vt in aliis, & non præcisè, vt redundant in medium rei: contingeret accipere extrema vitia, vt in aliis: & hæc sint hic dicta pro

q.60. ar.2.

intellectu medij & extremorum in virtutibus pro clarificanda Nouitiis, quòd prima ratio pro tanto dicitur in litera, quòd procedit de medio rationis subiectiuæ: quia conclu dit quòd medium ratio est in ipsis actibus rationis tanquam in rebus ipsis: sicut medium rationis causaliter, quòd scilicet à ratione imposītum est operationibus & passionibus, est in passionibus & operationibus tanquam in rebus ipsis.

Cap.6.to.5. Tex 22. & 24. tom.3.

¶ Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem sexagesimæquartæ quæstionis multa dubia simul soluenda occurrūt. Primum est, quomodo virtus intellectualis, quæ vocatur intellectus, sit in medio, quum careat contrario. non enim cōtingit oppositum primorum principiorū opinari affirmando, aut negando. Secundum est quomodo hęc stant duo simul: quòd verum intellectus practici consistit inconfesse se habere

ca.3 & 4. tom. 1. 2. Ethi.c.6.

Art. 1. huius quæst. q.36. art.3.

appetitui recto, vt supra ex 6. Ethic. dicitur, & q̄ veritas eiusdem habeat pro mensura res, & sit mensura appetitus, ex primo enim habetur quòd dependet ab appetitu & consequenter mensuratur ab eo. Tertium est quomodo hic dicitur quòd virtutis intellectualis mensura non est aliquod genus virtutis, vt patet in responsione ad secundum, & tamen superius in quæstionis sexagesimætertiæ articulo secundo dictum est, quòd dupliciter est regula boni hominis ad quod ordinatur virtus, scilicet humana ratio & lex diuina.

¶Ad euidentiam horum omniū distingue q̄ virtutes omnes dupliciter possunt accipi, scilicet secūm se, & ex parte nostri, & vtroque modo regulam habent. Et in litera quidem quamuis de solis theologicis virtutibus fiat ista distinctio in articulo sequenti: veritatem tñ habet extensa ad omnes virtutes diuersimode applicata: nam virtus intellectualis quo ad cognoscere secundum se consideratur, quando in ordine ad rem cognitam sumitur. Ex parte vero nostri quum secundum modum, quo in nobis fit aut est, accipitur: quo ad dirigere vero, quòd

bonum virtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medij, bonum aūt virtutis intellectualis est verum, speculatiuæ quidem virtutis verū absolute, vt in 6. Ethic.* dicitur. practicæ aūt virtutis, verum sm cōformitatem ad appetitum rectum: verum aūt intellectus nostri absolutè considerandum est sicut mensuratum à re: res enim est mensura in intellectus nostri, vt dicitur in 10. Meta.* ex eo enim q̄ res est vel non est, veritas est in opinione & in oratione. Sic igitur bonum virtutis intellectualis speculatiuæ consistit in quodam medio per cōformitatem ad ipsam rem, sm quod dicit esse quod est, vel non esse quod nō est, in quo ratio veri cōsistit: excessus autem est sm affirmationem falsam, per quam dicitur esse quod non est, defectus autem accipitur sm negationem falsam, per quam dicitur nō esse quod est: verum autem virtutis intellectualis practicæ comparatū quidem ad rem, hēt rationem mensurati: & sic eodem modo accipitur mediū per conformitatem ad rem in virtutibus intellectualibus practicis, sicut in speculatiuis: sed respectu appetitus habet rōnem regulæ & mensuræ: vnde idē mediū, quod est virtutis moralis, ēt est ipsius prudentiæ, s. rectitudo rationis: sed prudentiæ quidem est istud medium vt regulātis & mensurantis, virtutis aūt moralis vt mēsuratæ & regulatæ. Similiter excessus & defectꝰ accipitur diuersimode vtrobiq;.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ēt virtus intellectualis habet suam mensuram, vt dictum est, * & per conformitatem ad ipsam accipitur in ipsa medium.

¶Ad sm dicendū, q̄ non est necesse in infinitū procedere in virtutibus: quia mēsura & regula intellectualis virtutis non est aliquā aliud genꝰ virtutis, sed ipsa res.

¶Ad tertium dicendū, q̄ ipsæ res contrariæ non habent contrarietatē in aīa: quia vnum est ratio cognoscendi alterū: & tñ in intellectu est contrarietas affirmationis & negationis: quæ sunt cōtraria, vt dicitur in fine Perihermenias:* quāuis em esse & non esse non sint contraria, sed cōtradictoriè oppositа, si cōsiderentur ipsa significata, prout sunt in rebus, quia alterum est ens & alterum est purè non ens, tū si referantur ad actū animæ, vtrunque ponit aliquid esse, vnde esse & non esse sunt contradictoria: sed opinio, qua opinamur qđ bonum, est bonum, est contraria opinioni, qua opinamur q̄ bonum nō est bonum: & inter huiusmodi contraria medium est virtus intellectualis.

Cap 2 to.5.

Tex 5.to.3.

libr.2. cap. 7&t.to.2.

In cor. art.

2.2. qꝰ. 17. art.5.ad 2. Et 3. dist. 33.q 1.ar.3. q.4 Et ver. q.1 arti.3. col. & ad 3.19 art. 2. & Ro. 12. lect. 1. cor. 4.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum virtutes theologicæ consistant in medio.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur, q̄ virtus theologica consistat in medio. Bonum enim aliarum virtutum cōsistit in medio: sed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes: ergo virtus theologica multo magis est in medio.

non est aliqua virtus, sed solum naturale lumen ex parte nostra, & res cognita secundum se. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

¶ Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum quartum.

IN artic. 4. eiusdem sexagesimæquartæ quæstionis, dubium occurrit de illa propositione vniuersali assumpta in litera, arguendo in oppositum, scilicet in omnibus in quibus virtus consistit in medio, contingit peccare per excessum sicut et per defectū, videtur enim hoc falsum de iustitia, nā consistit in medio & non contingit peccare nisi vno modo, s. per defectum, quilibet enim in

iustitiam

iustit im facies, violat æqualitatem: quia declinat in minus alteri cui debetur æquare: si enim declinaret in maius illi, non esset iniustitia: vt patet in commutatiua iustitia & etiam in distributiua, in qua si quis maius quàm persona mereatur, det: ideo violat æqualitatem, quia alterum minuit hic ex essus.

¶Ad hoc dicitur q̃ medium iusti æ cõsistit in violari vtroque modo, scilicet per excessum & defectũ, diuersimode tamen contingit hoc circa medium iustitiæ & aliarum virtutum: nam extrema medij aliarum virtutum constituunt diuersa vitia: inter quæ media est virtus ipsa, vt patet in 2. Ethicorum, & propterea alio vitio peccatur secundum excessum, & alio peccatur secundum defectum: extrema autem medij iustitiæ non consti iuunt diuersa vitia, & propterea vno & eodem vitio peccatur per excessum & defectum, & non solum vno violato, sed vno actu numero: vt patet in furto: simul enim violatur medium minus alteri, & plus sib. faciendo, & simile est in distributionis violatione, simul enim minus vni & plus alteri tribuitur: nec obstat si quandoque solum minus videatur fieri alteri, & nulli plus, vt in incendijs, & huiusmodi, hoc enim ostendit, quòd medium iustitiæ principaliter violatur in minus, & verè sic est: quia quum æqualis sit ad alterum per minus, illi directè violatur: sed tamen semper concomitatur plus alicui vel in re, vel in potestate: sat est ergo litera, quòd vbicunque est virtus in medio, contingit & per excessum & per defectum peccare, siue simul, siue separatim, siue vno, siue pluribus vitijs, non est cura.

¶In eodem quarto articulo dubium primo occurrit ex Scoto in 3. sent. d stin. 26. docente, q̃ potest concedi, quòd virtus theologica est propriè in medio non ex parte obiecti, sed actu: ita quòd licet non possit tendere in nimis verum, aut bonum, quia tendit in infinitum obiectum, potest tamen nimis tendere in illud, & sic virtus Theologica moderatur actum vt medio modo tendat, & consequenter fides est media inter leuitatem iuxta illud. Quo ciò credit, leuis est corde? & pertinaciam violentis rationem, & spes inter præsumptionem & desperationem.

¶Dubium secundo occurrit specialiter de medio respectu fidei. videtur enim quòd secundum se habeat medium, quia obiectum suum quod est quid complexum, puta Deum esse trinum, & huiusmodi, habet extrema scilicet, & Deum non esse trinum et Deum esse trinum essentialiter, hoc enim est superfluum, illud diminutum.

¶Ad primum horum dicitur primo, quòd positio illa Scotica est contra diuum Thomam, et veritatem. contra diuum quidem Thomam expresse dicentem hic de modo actus, quòd non potest esse excessiuus, scilicet q̃ non potest quis nimis credere, nimis sperare, nimis amare, tendendo in Deum. Contra veritatem vero, quia constat quòd non potest Deus amari nimis, ita q̃ actus amandi Deum sit excessiuus, imò modus amandi Deum secundum Bernardum est sine modo amare. nec est verum quod de fide dicitur, quoniam licet qui cito credit, leuis sit corde, non tamen qui cito credit Deo, leuis est corde. præsumptio quoque, vt patet in responsione ad tertium, non est vitium, quia nimis speret in Deum, sed quia sperat bonum excedens propriam conditionem: vnde conclusio ista non solum vt falsa, sed vt mala vtpote ponens modum

q. 61. art. 3.

Non vemote à princ. lib.

æ. 1. huius quæst.

¶Præterea, Medium virtutis moralis accipitur quidem secundum quòd appetitus regulatur per rationem, intellectus vero secundum quòd intellectus noster mensuratur à re: sed virtus theologica & perficit intellectum & appetitum, vt supra dictum est: * ergo etiam virtus theologica consistit in medio.

¶Præterea, Spes, quæ est virtus theologica, medium est inter desperationem & præsumptionem: similiter etiam fides incedit media inter contrarias hæreses: vt Boetius dicit in libro de duabus naturis: * quòd enim confitemur in Christo vnam personam & duas naturas, medium est inter hæresim Nestorij, qui dicit duas personas & duas naturas, & hæresim Eutychis qui dicit vnam personam & vnam naturam. ergo virtus theologica cõsistit in medio.

¶SED CONTRA, In omnibus, in quibus consistit virtus in medio, contingit peccare per excessum, sicut & per defectum: sed circa Deum, qui est obiectum virtutis theologicæ, non contingit peccare per excessum: dicitur enim Eccles. 43. Benedicentes Deum exaltate illum quantum potestis: maior est enim omni laude: ergo virtus theologica non consistit in medio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, * mediũ virtutis accipitur per cõformitatem ad suam regulam, vel mensuram secũdum quod contingit ipsam transcendere, vel deficere. Virtutis autem theologicæ duplex potest accipi mensura. Vna quidem secundum ipsam rationem virtutis, & sic mensura & regula virtutis theologicæ est ipse Deus. fides enim nostra regulatur secundum veritatem diuinam, charitas autem ſm bonitatem eius, spes autem secundum magnitudinem omnipotentiæ & pietatis eius: & ista est mensura excedens omnem humanam facultatem: vnde nunquam potest homo tantum diligere Deum quantum diligi debet, nec tantum credere aut sperare in ipsum quantum debet: vnde multo minus potest ibi esse excessus, & sic bonum talis virtutis non consistit in medio, sed tãto est melius: quanto magis acceditur ad summum. Alia vero regula vel mensura virtutis theologicæ est ex parte nostra: quia etsi non possumus ferri in Deum, quantum debemus: debemus tamen ferri in ipsum credendo, sperando, & amando secundum mensuram nostræ conditionis, vnde per accidens posse sit alterum per minus, illi directè violatur: sed tamen semper concomitatur plus alicui vel in re, vel in potestate: sat est ergo litera, quòd vbicunque est virtus in medio, contingit & per excessum & per defectum peccare, siue simul, siue separatim, siue vno, siue pluribus vitijs, non est cura.

Aristot. 2. Ethic. cap. 6.

Boet. in lib. de duabus naturis.

Art. 3.

Luc. art.

Infrà q. 7. art. 3. Et 2. 2. q. 146. art. 1. & 3. 4. dist. 15. art. 3. quæst. 2. & 4. Ethic. fi. Ca. 1. & 2.

¶Praterea, Magnificẽtia & magnanimitas sunt q̃dã virtutes morales: sed aliq̃s põt habere alias virtutes morales sine hoc quod habeat magnificentiam & magnanimitatẽ. Dicit enim Philosoph' in 4. Ethi. * quod inops non põt esse magnificus, q̃ tamẽ potest habere alias quasdã virtutes: & quod ille qui paruis est dign' & his se dignificat, tẽperatus est, magnanimus autem non est. ergo virtutes morales non sunt connexæ.

lib. 4. Eth. ca. 2. & 3.

¶Præterea, Sicut virtutes morales perficiunt partẽ appetitiuam animæ, ita virtutes intellectuales perficiũt partem intellectiuã: sed virtutes intellectuales nõ sunt connexę. potest enim aliquis habere vnam scientiam sine hoc, quod habeat aliam, ergo etiam neque virtutes morales sunt connexæ.

¶Præterea, Si virtutes morales sint cõnexæ, hoc nõ est nisi, quia connectuntur in prudentia: sed hoc non sufficit ad connexionẽ virtutum moralium. videur enim quod aliquis posit esse prudens circa agibilia, quæ pertinent ad vnã virtutem, sine hoc quòd sit prudens in his, quæ pertinẽt ad aliam: sicut etiã aliquis potest habere artẽ circa aliqua factibilia sine hoc quod habeat artẽ circa alia. prudẽtia autem est recta ratio agibilium: ergo non est necessarium virtutes morales esse connexas.

Ambros. in Aliud Luc. Beati pauperes spiri. li 5 in Luc. cap. 10. Aug. 6. de Trini. cap. 4. tom. 3.

¶SED CONTRA est quod Ambr' dicit super Luc. * Connexæ sibi sunt cõcatenatæ q̃ virtutes, vt qui vnã habet plures habere videatur. Aug. etiã dicit in 6. de Trin. * q̃ virtutes quę sunt i animo humano, nullo modo separãtur ab inuicem.

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.

NEodem primo arꝛículo q. 65. dubium de cõnexione virtutum ex Scoto exsurgit ipse nanque in tertio sent. dist. 65. solã cõnexionẽ virtutis moralis cum prudentia sua, id est, illius materiæ, & nõ econtra tenens putat nec prudentiam moralem virtutem, nec moralem virtutẽ prudẽtiã simpliciter, id est, totius agibilis, nec vnam moralem virtutem, aliam moralẽ coexigere; sed simul stare, quòd aliquis sit temperatus in summo: & tamen auarus, iniustus, &c. Et vt distinctẽ omnia percipiãtur, primo recitabũtur eius motiua. Secundò declarabũtur fundamenta virtutis. Tertiò satisfiet obiectis. Arguit primò Scotus contra cõnexionem virtutũ ex hoc, q̃ sunt perfectiones partiales, qñ enim sunt plures perfectiones partiales eiusdẽ perfectibilis, potest perfectum esse illud perfectibile secundum vnã, & imperfectum secundum aliam: vt patet in Sorte respectu visus & auditus. Constat aũt cardinales virtutes esse partiales perfectiones mentis nostræ. ergo. secũdo ex diffinitione virtutis, 2. Ethi Quælibet virtus moralis est habitus electiuus in medietate consistens, determinata ratione, prout sapiens determinabit absque dẽtermi natione & electione medij in alia materia: ergo est virtus sine connexione ad alias virtutes. Et antecedens patet, q̃a in diffinitione virtutis nõ ponitur nisi connexio ad prudentiam seu rationẽ determinantẽ mediũ in illa materia. Tertiò, ex exercitio causante virtutem: quia põt aliquis optimè se exercere in materia vnius virtutis, & non in materia alterius: ergo non sunt cõnexæ. tenet sequela, quia virtus generatur ex actibus. Quartò, ex distantia: quia virtutes eiusdem generis, quæ sunt propinquiores, non sunt connexæ, puta virginitas, & castitas coniugalis: ergo à fortiori virtutes distinctæ secũdum genus, vt cardinales, quæ magis distant, non sunt connexæ. Quintò, deducit ad tria inconuenientia ex cõnexione. primò, quòd aliqua virtus esset virtus antequam esset virtus secundò, q̃ nulla virtus esset prima. Tertiò, q̃ vnus actus generaret omnes virtutes. sequela primi probatur sic, Temperantia per se non est virtus sine virtute fortitudinis: ergo fortitudo est prius virtus, & ex alia parte fortitudo non põt esse virtus sine temperantiæ virtute, ergo fortitudo non erit virtus nisi post temperãtiã, ergo fuit virtus antequã esset virtus sequela secũdi patet, quia ex quo quælibet coexigit alia, omnes sunt simul, & consequenter nulla prior aut posterior. sequela tertij probatur, quia impossibile est simul haberi tot actus perfectos generatiuos tot virtutum. Quòd autem tertiũ sit inconueniens, probatur: quia vnus actus est vnius virtutis: & sicut esset actus vnius virtutis si esset generata, ita est generatiuus vnius, & non omnium virtutum, hæc de primo.

¶Quo ad secundũ scito cõnexionem virtutum cardinaliũ conuinci ex isto

Infrà q. 7. art. 3. Et 2. 2. q. 146. art. 1. & 3. 4. dist. 15. art. 3. quæst. 2. & 4. Ethic. fi. Ca. 1. & 2.

quòd eligens, quòd propter hoc, quòd immobiliter habẽs, ipsam, operetur: & consequenter imperfecta virtus est, si aliquid horũ deficiat: quamuis enim bonũ tunc fieret, nõ tamẽ bene. Et scito Nouitie, quod alicui qualitati inclinanti in bonũ aliquid, dupliciter deesse põt aliqua virtutia conditio. Primò, de pertinentibus ad speciem seu essentiam virtutis: vt si deficeret recta ratio vel electio vel proprius finis in habitu agibiliũ: nõ esset in veritate virtus nec perfecta nec imperfecta: diceretur tñ virtus imperfecta sicut dispositio ad virtutẽ. vnde si quis habituatus est ad abstinentiæ vel castitatis materiam non secundum regulam rationis, aut non electione propter ipsum bonum rationis, talis habitus nec est, nec erit vnquã virtus, sed dispositio tantũ ad virtutem. Secũdò, de pertinẽtibus ad statum rãtum virtutis, vt si deficeret immobiliras, aut extensio, aut debita dispositio subiecti, esset quidem imperfecta virtus: sic q̃ potest eadem numero esse perfecta & simpliciter virtus ablatis illis defectibus. oportebit ergo te cautũ esse, equum de virtute imperfecta est sermo: an intelligatur ibi de imperfecta rãtione status, an quia dispositio tantum est. & eadem' oportet vti cautela, quũ negati inueneris rationem propriè vel simpliciter virtutis. scies autem discernere intentionem litteræ si secundum nunc dicta inspexeris: an eadem qualitas, quæ negatur virtus, sit posita dũ virtus, vel non: quoniam, vt patet, si primũ inueneris de non virtute, secundum statum est sermo: si secundum de non virtute, secundum essentiã. Et hoc si seruaueris, non vagaberis ad quærendum constitutiua virtutum in esse vtutis in genere relationis, vt Scotus putauit, sed perfectionẽ statuũ perquires, aut nouæ virtutis generationem facilem post talem ac tantam dispositionem,

Ambros. in Aliud Luc. Beati pauperes spiri. li 5 in Luc. cap. 10. Aug. 6. de Trini. cap. 4. tom. 3.

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.

NEodem primo arꝛículo q. 65. dubium de cõnexione virtutum ex Scoto exsurgit ipse nanque in tertio sent. dist. 65. solã cõnexionẽ virtutis moralis cum prudentia sua, id est, illius materiæ, & nõ econtra tenens putat nec prudentiam moralem virtutem, nec moralem virtutẽ prudẽtiã simpliciter, id est, totius agibilis, nec vnam moralem virtutem, aliam moralẽ coexigere; sed simul stare, quòd aliquis sit temperatus in summo: & tamen auarus, iniustus, &c. Et vt distinctẽ omnia percipiãtur, primo recitabũtur eius motiua. Secundò declarabũtur fundamenta virtutis. Tertiò satisfiet obiectis Arguit primò Scotus contra cõnexionem virtutũ ex hoc, q̃ sunt perfectiones partiales, qñ enim sunt plures perfectiones partiales eiusdẽ perfectibilis, potest perfectum esse illud perfectibile secundum vnã, & imperfectum secundum aliam: vt patet in Sorte respectu visus & auditus. Constat aũt cardinales virtutes esse partiales perfectiones mentis nostræ. ergo. secũdo ex diffinitione virtutis, 2. Ethi Quælibet virtus moralis est habitus electiuus in medietate consistens, determinata ratione, prout sapiens determinabit absque dẽtermi natione & electione medij in alia materia: ergo est virtus sine connexione ad alias virtutes. Et antecedens patet, q̃a in diffinitione virtutis nõ ponitur nisi connexio ad prudentiam seu rationẽ determinantẽ mediũ in illa materia. Tertiò, ex exercitio causante virtutem: quia põt aliquis optimè se exercere in materia vnius virtutis, & non in materia alterius: ergo non sunt cõnexæ. tenet sequela, quia virtus generatur ex actibus. Quartò, ex distantia: quia virtutes eiusdem generis, quæ sunt propinquiores, non sunt connexæ, puta virginitas, & castitas coniugalis: ergo à fortiori virtutes distinctæ secũdum genus, vt cardinales, quæ magis distant, non sunt connexæ. Quintò, deducit ad tria inconuenientia ex cõnexione. primò, quòd aliqua virtus esset virtus antequam esset virtus secundò, q̃ nulla virtus esset prima. Tertiò, q̃ vnus actus generaret omnes virtutes. sequela primi probatur sic, Temperantia per se non est virtus sine virtute fortitudinis: ergo fortitudo est prius virtus, & ex alia parte fortitudo non põt esse virtus sine temperantiæ virtute, ergo fortitudo non erit virtus nisi post temperãtiã, ergo fuit virtus antequã esset virtus sequela secũdi patet, quia ex quo quælibet coexigit alia, omnes sunt simul, & consequenter nulla prior aut posterior. sequela tertij probatur, quia impossibile est simul haberi tot actus perfectos generatiuos tot virtutum. Quòd autem tertiũ sit inconueniens, probatur: quia vnus actus est vnius virtutis: & sicut esset actus vnius virtutis si esset generata, ita est generatiuus vnius, & non omnium virtutum, hæc de primo.

¶Quo ad secundũ scito cõnexionem virtutum cardinaliũ conuinci ex isto

Cap. 1.

Li. 2 in fi. 7. lib. 1.

processu, qui in litera fit, Virtus moralis exigit prudentiam: prudentia aũt exigit omnes tres virtutes morales: ergo omnes virtutes morales sunt cõnexæ. Sed quia propositiones hic assumptæ diuersimodè intelliguntur, oportet eas explanare, & sensum verũ capere, & tunc videre vim rationis huius. prima ergo propositio, scilicet virtus moralis exigit prudentiã, quia ex diffinitione virtutis, 2. Ethic. al Et Gre. dicit in 22. Moralium, * q̃ vna virtus sine aliis, aut omnino nulla est aut imperfecta. Et Tullius dicit in 2. de Tusc. quæst. * si vnam virtutem confessus es te non habere, nullam necesse est te habitu rũ.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd virt' moralis potest accipi vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta quidẽ moralis virtus, vt temperantia vel fortitudo, nihil aliud est quàm aliqua inclinatio in nobis existẽs ad opus aliquod de genere bonorum faciendũ, siue talis inclinatio sit in nobis à natura, siue ex assuetudine: & hoc modo accipiendo virtutes morales, nõ sunt cõnexæ: videm' enim aliquẽ ex naturali cõplexione vel ex aliqua cõsuetudine esse promptum ad opera liberalitatis, qui tamen non est promptus ad opera castitatis: perfecta aũt virtus moralis est habitus inclinans in bonũ opus bene agẽdum: & sic accipiendo virtutes morales dicendum est eas cõnexas esse, vt ferè ab omnibus ponitur. Cuius ratio duplex assignatur secundum quòd diuersimodè aliqui virtutes cardinales distinguunt. Vt enim dictum est, * quidam distinguunt eas secundum quasdam generales conditiones virtutum: vt pote quod discretio pertineat ad prudentiã, rectitudo ad iustitiam, moderantia ad temperãtiam, firmitas animi ad fortitudinem, in quacunque materia ista consideretur: & secundũ hoc manifestè apparet ratio cõnexionis: non enim firmitas habet laudẽ virtutis, si sit sine moderatiõe, vel rectitudine aut discretione: & eadẽ ratio est de aliis. Et hanc rationem connexionis assignat aut tali passione, sed simpliciter vndecũque contingat ab electione talis medij in electionem extremorũ vitiorũ declinare, ergo temperãtiæ virtus necessariò habituatum reddit animum ad eligẽdum tale medium secundũ prudentiã totalem. Assumptum hoc manifestatur dupliciter, siquidem credi potest, quòd virtus moralis, puta temperantia, perficit animum primo, vt declinatio à tali medio oritur ex aliqua certa passione: puta vt ex amore concupiscẽtiæ declinari solet à medio in delectationibus tactus, ita quòd nõ spectat ad temperantiã inclinare ad eligendum medium in delectationibus tactus, nisi pro quanto abducimur à medio ob amorem superfluæ delectationis. secundo aũt modo, vt temperãtia sit inclinare ad tale medium contra quoscunque impetus ex quacũque passione prouenientes ad abducẽdũ à tali medio, puta ex auaritia, ex timore mortis, &c. Differunt autem in tantũ hi duo modi, vt ex hoc pendeat ista veritas. & secundum primum modum non fiat aliquis temperatus nisi secundũ quid. iuxta secũdum vero fiat temperatus simpliciter. quoniam, vt patet iuxta primum modum nõ est habituatus ad medium in delectationibus tactus nisi secũdũ quid: quia secundũ quod oriũtur à certo motiuo tantum. iuxta secundum vero est habituatus ad mediũ in delectationibus tactus totaliter, quia secundum quod oriuntur ex quocunque motiuo. quòd autem temperantia modo non sit virtus, sed secundo modo tantũ, manifestè ex vsu conuinciturr: mulier enim habituata ad castitatẽ quãtum ex amore delectationũ, si inops & auara malè merendo, venereis vacat, proculdubio intẽperata est. & similiter si timore verberũ aut infamiæ &c. hoc faciat. idem ergo est dicere, q̃ temperantia non perficit animũ cõtra timores, & alias passiones, vt & inquantũ natæ sunt cõrumpere electionem medij in delectationibus tactus: & dicere q̃ qui mœchatur vt furetur nõ est mœchus, & mereticem ob solam auaritiam posse simul esse temperatã & infinita huiusmodi falsa. spectat igitur ad moralẽ virtutẽ inclinare ad mediũ in propria materia non solùm excludendo extrema secũdũ se, sed secundũ quod connexionẽ habent cum aliena materia, vt enim in litera dicitur in responsione ad tertiũ & quartũ agibilia quæ sunt materiæ virtutũ moralium sunt ordinata adinuicẽ: & propterea vnũ redũdat in aliud: & propterea oportet virtutem moralem perficere sic animũ in ꝓpria materia, vt nec ex his q̃ infra limites propriæ materiæ secundũ se sunt, nec ex his quæ intrãt limites propriæ materiæ ex connexione illius cũ aliis abducatur à medio eligendo in illa materia, & sic patet assumptum. & restat manifestanda consequentia, q̃ scilicet ex hoc sequatur, quòd virtus moralis coexigat prudentiã totalẽ: hoc autẽ sic probatur, Virtus moralis eligit mediũ in ꝓpria materia simpliciter, id est, secundum se, & vt in eam tendundant aliæ materiæ. ergo exigit re ctam rationem sui secundum se & secundum comparationẽ ad alias, sed hic est prudẽtia totalis: ergo sequela est manifesta, ex eo, q̃ virtus moralis est ele ctiua secundum rectã rationem: & sicut est electiua in propria materia & secũdũ se, & secundum cõparationẽ ad alias materias: ita oportet, quod ratio sit rectificans illam materiam, & secũdum se & secundum comparationem ad alias, ex defectu nãq; rectæ regulæ in huiusmodi cõparationibus ꝓuenit, q̃ habituatus animus in castitate & non in paupertate, liberalitate, fortitu-

Cap. 1.

Li. 2 in fi. 7. lib. 1.

q. 61. art. 3. & 4.

dine & iustitia propter auaritiam,aut timorem,aut odium contra castitatē facit:comparatur siquidem tunc in tali animo bonum castitatis bono pecuniæ aut euasionis à morte,aut explendi appetitus odij huiusmodi: &dicitur magis eligendum nunc hoc apparens bonū,quàm illud vere bonū propter passiones seu affectiones nunc, hic, &c. ad hoc magis quàm illud: quòd autem ratio recta circa

Cap. 1.

vnam materiam tam secundum se,quàm secundum id quod ex connexione habet,sic prudentia totalis ex illo principio secundi de anima,in cap. de sensu communi, patet:scilicet q; iudicans inter aliqua duo, oportet cognoscere virtūque: si enim hanc rectam tationem oportet comparare hanc materiam [rel] quis agibilibus, oportet eam,quia ratio est vtra que cognoscere: & quia recta est circa vtraque re ctam esse:constat autem rectam rationē circa omnia agibilia prudentiā esse totalem.patet igitur q; aliquis directè eligat ea, quæ sunt ad ex dictis quòd prudentia partialis non est prudentia nisi sit totalis:& cōsequenter,vt patebit exigit omes virtutes morales:propter quòd in calce articuli dicitur, quòd defectus prudentiæ circa vnam partem agibilium induceret defectū circa alia. Ex his autem habes quomodo intelligenda sit diffinitio virtutis moralis secundi Ethicor,quoad duos terminos,scilicet electioneu medij,& rectam rationē: intelligitur enim de electione medij non secundum quid,sed simpliciter,id est contra quæcunque abducentia à recta ratione, non secundū quid,id est secundū partem,sed simpliciter seu totaliter:& sic patet quòd ex diffinitione virtutis sine glossis appositiuis excludendo solū sensum secundum quid, & vtendo sensu simpliciter:quod regulatiter in diffinitionibus intelligitur,habens connexionem prudentiæ totaliter ad virtutem moralem.

¶ Explanata autē & probata prima propositione assumpta,reliquū est,vt probetur & explanetur secūda,scilicet quòd prudētia exigit omnes virtutes morales:hæc propositio licet possit probari ex patte materiæ,quia sicut temperantia generatur ex frequētibus electionibus medij in delectationibus,ita prudentiam oportet generari ex frequentibus iudiciis & præceptis circa suā materiam:quæ est totū agibile:melius tamen monstratur propositū ex ipsa ratione prudentiæ secundum se,vt in litera fit,ex parte principiorum ipsius prudentiæ sic,Prudentia est recta ratio cōsiliatiua,iudicatiua, & præceptiua: ergo rectitudo eius exigit animam tam secundum partem apprehensiuam, quàm secundum partem appetitiuam rectæ & bene se habere circa principia rectæ rationis,quæ sunt fines agibilium : sed sic habere ad huiusmodi fines est habere omnes virtutes morales principales:ergo prudētia coexigit secūdū se omnes virtutes huiusmodi,Antecedens patet:sequela vero quo ad partem apprehensiuam est per se nota:quòd habitus conclusionum pendet ex habitu principiorum.Quo ad partem vero appetitiuā,licet ex supradictis de prudentia pateat:breuiter tamen quasi repetendo manifestatur sic, Prudētia non est in ratione solum,vt dicitur in 6.Ethicor.quia est in ratione vt mota ab appetitu:& propter hoc non traditur obliuioni, vt ibidē dicitur:ergo dependet ab appetitu proculdubio recto:obiectum autē appetitus est finis, ergo dependet ab appetitu recte se habente ad finem, quod erat intentum q; autem dependeat prudentia ab appetitu recto respectu omnium finium agibilium & non vnius tantum,scilicet ex redundantia connexionis posset haberi in litera:tamen probatur ex hoc,quòd sicut scientia dependet ex omnibus ipsius principiis & non aliquibus tantum,ita quòd Geometria errans in vno principio non est scientia:ita prudentia non est prudentia : nisi omnia principia recta supponat:fines autem agibilium constat esse principia,ex q; bus prudentia procedit,& ad quos oportet apprehensionem se recte habere: alioquin & in actu iudicij,quia delectatio corrumpit æstimationem prudentiæ,& in actu præcepti,q; est à ratione vt subest appetitui,errabitur. Et scito quòd licet recta ratio agibilij pendeat ex vtraque rectitudine circa fines, scilicet ex rectitudine partis apprehensiuæ & appetitiuæ,q; a tamen rectitudo apprehensiuæ non est propria prudentiæ:sed communis sibi & cæteris virtutibus intellectualibus circa conclusiones, & Authoris diuinum ingenium, ex propriis cōsueuit doctrinam facere:ideo nullam silentio præteriuit, & rectitudinem appetitus,quæ est propria prudentiæ,sola enim prudentia secūdum se pendet ex appetitu recto moraliter finis,posuit principiū prudētiæ, & propterea comparauit ipsam intellectui,qui est habitus principiorum, dicens,quòd sicut in speculatiuis scientia pendet ex habitu principiorū:ita in moralibus recta ratio pendet ex recto appetitu finiū.Est enim habitus principiorū in appetitu,quia fines principia sunt operabilium. Quòd demū appetitum recte se habere ad fines operabilis sit habere virtutes morales,patet ex eo,quòd eadem est virtus intendens finem propriū alicuius materiæ,& eligens medium in illa: ac per hoc eadem est tēperantiæ virtus,qua quis recto appetitu intendit bonum rationis in delectationibus tactus,& qua eligit medium in eisdem secūdum rectā rationem.& sic patet totus processus, qui tanto verior comprobatur,quanto ex sola diffinitione virtutis moralis cōsiderando,quæ coexigunt particulæ diffinitionis, deduxit connexionē mutuam virtutū moralium,computata etiam inter eas prudētia. hæc de secūdo.

¶ Quo ad tertiū respōdendo ordinatè obiectis,dicitur quòd primæ rationis maior est falsa.si est vniuersalis,vt esse debet,sunt enim multæ partiales perfectiones connexæ, licet non oēs sint connexæ,intellectus enim & volūtas connexæ sunt,visus & auditus non, vnde ex hoc nihil habetur. Secunda vero ratio ex diffinitione virtutis iā soluta est,& cōiūctū est, quòd in diffinitione virtutis oportet cadere rectā rationē simpliciter,& nō secundū quid. vt opponens vult,concedens q; nō spectat ad temperantiæ virtutem firmare animum ne timore mortis fornicetur:& sic incidit in foueam magnam, scilicet quòd talis non faciat cōtra temperantiā, cuius oppositum tamē sentit,& præterea continuatur. Aut talis recedit à medio temperantiæ,aut nō; si

fic,declinat in vitium extremum:ergo est contra rectam rationē spectantē ad temperantiam:si non,ergo fornicationem committens ex auaritia solū, & non propter delectationem,non peccat contra temperantiam.

¶ Ad tertiū respondetur in litera ad primū,quòd materiæ virtutū sunt duplices:quædam spectantes ad communem vitam,quædam ad aliquē particularem statum: in primis quæ sunt materiæ virtutum cardinalium , non cōtingit exerceri in vna & nō in alia rectè,sic vt fiat virtus aliqua,quāuis possit inchoatio aliqua virtutis generariin istis autē cōtingit fieri vnam sine alio actu: fit tamen omnis dupliciter,primo in potentia propinqua, vt in litera dicitur, secundo in præparatione animi,vt alibi dicit Author,quia connexio virtutum omnium est connexio in tertio,id est, in prudētia,quæ dicitur formale in omni virtute, scilicet præparationem animi & deficiente materia Et per hoc patet responsio ad quartum,formaliter tantum sufficit castitatem coniugalē & virginitatem esse connexas,tum quia falsum est,quòd sit maior ratio de cōnexione spiritualium,quàm generalium virtutum,quia harum materiæ magis connexæ sunt coniunctione occursus respectu cōuersationis humanæ,licet minus connexæ sunt coniunctione similitudinis,& propterea istas oportet esse connexas formaliter & materialiter,istas formaliter tantum.

¶ Ad quintum dicitur dupliciter iuxta duos modos quibus cōnexio ista intelligi potest.Connexio nanque virtutum cū non sit successiua claudit in se simultatē temporis,ita quòd oportet eas in eodē tempore esse,fieri, & corrumpi,sed huiusmodi simultas temporis pōt dupliciter intelligi , primo,secundum rigorem veritatis,vt scilicet in eodem instanti tēporis quo est vna, sit actualiter alia,& in nullo instāti sit vna sine alia actualiter, & hic sensus videtur cōmuniter accipi:& cōtra eum procedit argumentū, vnde hunc sequendo sensum,conceditur quòd nulla cardinaliū virtutū est prior aut posterior altera secūdū tēpus,& similiter,quòd nulla est prima positiue ordine temporis,sed quælibet sic est prima negatiue ,negatur autē quod sequatur, temperātiam esse prius virtutē,quàm sit virtus,& probatio assumit falsum, scilicet sitēperantia nō est virtus sine virtute fortitudinis,ergo fortitudo est prius virtus sufficit enim ad hoc,q; fortitudo sit simul virtus,vt patet,nō habeo demum pro incōuenienti,quòd vnico actu in virtute tot præcedentiū generentur simul omnes virtutes in esse perfecto:& cū dicitur, ille actus est vnius virtutis,dico q; ille actus,est actus generatiuus prudentiæ, qui agit in virtute habitus principiorū prudentiæ quē enim,vt ex dictis patet , habitus principiorū prudētiæ in parte apprehēsiua sit synderesis,in parte appetitiua sit ad minus triplex,habitus trīū virtutum cardinaliū.& pluribus habitibus simul vtī contingat in ordine ad vnū,& prudentia vna existēs ex omnibus his pendeat,& generatio prudentiæ sit perfectio virtutū,cōsequens est,vt actus generatiuus prudentiæ procedat & à synderesi & habitibus tribus virtutum cardinaliū nō plus perfectarū,sed ipso actu generante prudentiā esse perfectum accipientium, & sic ille actus dato quòd esset vnius tantū virtutis,puta synderesis,quia nulla præsupponitur alia virtus,esse tū multorum habitū participatiuus,& sic posset multas cōsummare virtutes,sicut postgenitā prudentiā recte præcipere simul in pluribus materiis, est actus vnius virtutis prudentiæ, scilicet elicitiuæ,multarū autem virtutū moraliū principiorum prudentiæ est actus participatiuæ, secundo autē mō simultas temporis intelligitur secundum propinquitatem , vt scilicet quæ patū differunt secundū tempus simul esse dicūtur,iuxta illud,Quod parū distat,nihil distare videtur,& sic virtutes morales pluribus actibus,quasi simul generātur,& dicuntur cōnexæ,quia oportet vnamquamque ſtatim illam comitē habere, & licet hoc videatur prima facie inconsonū,si quis tū considereț q; sermo præsens non est metaphysicus,neque mathematicus,sed moralis,in quo nō ad amussim certitudo quęritur,& attendat ad alias proprietates virtutum,q; simili modo verificantur,nō vsquequaque hoc spernet.patet nanque, q; attingere medium non minus contingit virtuti,quàm connexio , & cōstat q; contingere mediū vocatur non solū attingere centrū , sed prope. idē enim videtur in materia cōnexionis instans,quod in materia de medio punctū cētrale, & scito hic quòd ex vtroque mō simultanæ generationis virtutū saluatur,q; virtutes quatenus virtutes sunt,qualitates sunt absolutè,quas diximus habitus iuxta superius determinata cōtra Scotū. nā si simultas ista non est instantanea,sed quasi,constat q; sicut post multos actus ex aliquo in virtute omniū generatur habitus tēperantiæ,ita & virtus temperantiæ, & sicut augetur habitus, virtus augetur,& sic de aliis.si autē simultas ista est verè instantanea,tunc sicut vna electio comparatiua pōt esse à multis, imo omnibus virtutibus cardinalibus postquā sunt genitæ,ita vna similis electio pōt esse generatiua simul omniū,ita in propinqua dispositione existentiū vt vni eo actu superuenienti in virtute tot præcedentiū generandæ essent secundū suas absolutas entitates,nec in hoc est differentia inter rationem virtutis & habitus,vt patet.manifestè autē constat, quum proposito adulterio perpetrādo sub instanti pœna mortis eligitur perseuerare in bono,electionem illam esse à prudentia iudicante & præcipiente,à iustitia ius alterius coniugis refutante violare,à fortitudine timorē mortis superante, à temperantia delectationem veneream qū oportet,&c.recusante,vnde siquis sit adeo exercitatus in harū omniū virtutū actibus,vt deuenit ad hoc,q; si vnico actu adhuc exerceretur, fieret in eo virtus temperantiæ,& similiter de iustitia & aliis, & ipse in vnicum postmodū exeat actū cadentem super materias omnium vitutum,ac per hoc æquialentē quatuor actibus, illo vnico actu generabūtur simul quatuor habitus virtuosi,quos virtutes cardinales dicimus. Hoc autē contingeret,si sic dispositus ad virtutes proposito sibi adulterio cū morte,vt dictū est,eligeret bonū rationis posidere, tunc enim ratione iudicij & præceptī

cepti fieret prudentia , vñ oportet quòd homo simul ex excitetur circa materias omnium virtutū moralium.& si quidem circa omnes exercitetur bene operādo, acquiret habit⁹ omnium virtutum moralium:si autem exercitetur bene operando circa vnā materiam,nō autem circa aliam, puta bene se habendo circa iras,non autem circa cōcupiscentias,acquiret quidem habitū aliquem ad refrænandum iras, qui tamen non habebit rationē virtutis propter defectū prudentię,quæ circa concupiscentias corrūpitur:sicut etiā naturales inclinationes non habent perfectam rationē virtutis, si prudentia desit. Quædam verò virtutes morales sunt, quæ perficiunt hominem secundum aliquem eminentē statū:sicut magnificentia & magnanimitas.Et quia exercitiū circa materias harum virtutum non occurrit vnicuiq; cōmuniter, potest aliquis habere virtutes morales sine hoc ,q; habitus harū virtutum habeat actu , loquēdo de virtutibus acquisitis:sed tū acquisitis aliis virtutibus habet istas virtutes in potentia propinqua.cū em aliquis per exercitiū adeptus est liberalitatē circa mediocres dationes & sumpt⁹, si superueniat ei abū dantia pecuniarum,modico exercitio acquiret magnificentiæ habitū: sicut Geometer modico studio acquirit scientiam alicuius cōclusionis, quam nunquā cōsiderauit.illud autē habere dicimur quod in promptu est vt habeamus : secundum illud Philosophi in secundo Physi. Quod parum deest , quasi nihil deesse videtur. Et per hoc patet responsio ad secundū.

¶ Ad tertium dicendū,quòd virtutes intellectuales sunt circa diuersas materias adinuicē nō ordinatas:sicut patet in diuersis scientiis & artibus. & ideo non inuenitur in eis connexio, quę inuenitur in virtutibus moralibus existentibus circa passiones & operationes , quæ manifestè habēt adinuicem ordinem:nam omnes passiones,à quibusdam primis procedentes,scilicet amore & odio,ad quasdam alias terminantur,scilicet delectationem & tristitiam. & similiter omnes operationes , quę sunt virtutis moralis materia,habent ordinem adinuicē& etiā ad passiones.& ideo tota materia moraliū virtutū sub vna ratione prudentiæ cadit.Habēt tamen omnia intelligibilia ordinē ad prima principia. & secundū hoc omnes virtutes intellectuales dependēt ab intellectu principiorum,sicut prudentia à virtutibus moralibus,vt dictū est. * principia autem vniuersalia quorum est intellectus principiorum, non dependēt à conclusionibus,de quibus sunt reliquæ intellectuales virtutes:sicut morales dependent à prudentia,eo quòd appetitus mouet quodammodo rationem,& ratio appetitum:vt suprà dictum est.*

¶ Ad quartum dicēdū,q; ea ad quæ inclinat virtutes morales se habēt ad prudentiam sicut principia,non aūt factibilia se habēt ad artem sicut principia: sed solum sicut materia.manifestum est autē q; etsi ratio posit esse rectā in vna parte materiæ & nō in alia:nullo tū modo potest dici ratio recta si sit defectus cuiuscunque principij:sicut siquis erraret circa hoc principiū,Omne totū est maius sua parte,nō posset habere scientiam geometricā,q; a oporteret multū recedere à veritate in sequentibus Et præterea agibilia sunt ordinata adinuicē,nō aūt factibilia:vt dictū est.*& ideo defectus prudētiæ circa vnā partē agibiliū induceret defectū ēt circa alia agibilia: q; in factibilibus non contingit.

Iacob. Arr.

9.9.arti.3. & q.58 ar. 5. ad 1.

ad 3. argu. præcedens.

ARTICVLVS II.

¶ Virum virtutes morales possint esse sine charitate.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes morales possint esse sine charitate. Dicitur em in lib. 3 sententiarum Prosperi,quòd omnis virtus præter charitatem potest esse communis bonis & malis:sed charitas non potest esse nisi in bonis,vt dicitur ibidem. ergo alię virtutes possunt haberi sine charitate.

2 ¶ Præterea,Virtutes morales possunt acquiri ex actibus humanis,vt dicitur in secundo Ethicor.*sed charitas nō habetur nisi ex infusione:secundum illud Roma,5.Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.ergo alię virtutes possunt haberi sine charitate.

3 ¶ Præterea , Virtutes morales connectuntur adinuicem,inquantū dependent à prudentia:sed charitas nō dependet à prudentia,imo prudentiam excedit:secūdum illud Ephes.3.Super eminentē scientiæ charitatem Christi.ergo virtutes morales non connectūtur cbaritati, sed sine ea esse possunt.

¶ SED CONTRA est q; dicitur Ioan.3.Qui non diligit, manet in morte: sed per virtutes perficitur vita spiritualis,ipsæ enim sunt , quibus rectè viuitur, vt Aug.dicit in 2.de Lib.arbit. * ergo nō possunt esse sine dilectione charitatis.

¶ RESPONDEO dicendū , quòd sicut suprà dictum est,*virtutes morales proùt sunt operatiæ boni in ordine ad finem,qui non excedit facultatē naturæ hominis,possunt per opera humana acquiri, & sic acquisitæ sine charitate esse possunt:sicut fuerunt in multis gentibus.secundum autē quod sunt operatiæ boni in ordine ad vltimum finem supernaturalem sic perfectè & verè habent rationem virtutis.& non possunt humanis actibus acquiri, sed infunduntur à Deo, & huiusmodi virtutes morales sine charitate esse non possunt. dictum est enim suprà,* quòd aliæ virtutes morales non possunt esse sine prudentia:prudētia aūt nō pōt esse sine virtutibus moralibus, in quantum virtutes morales faciunt bene se habere ad quoslibet fines, ex quibus procedit ratio prudentię.Ad rectam autem rationem prudentiæ multomagis requiritur quòd homo bene se habeat circa vltimum finem.quod fit per charitatē, quàm circa alios fines ,quod fit per virtutes morales,sicut ratio recta in speculatiuis maximè indiget primo principio indemonstrabili,quod est , contradictoria non simul esse vera:vnde manifestum fit, quòd nec prudentia infusa pōt esse sine charitate,nec aliæ virtutes morales cōsequentur,quæ sine prudētia esse nō possunt.Patet igitur ex dictis,quòd solæ virtutes infusæ sunt perfectæ,& simpliciter dicendæ virtutes:quia bene ordinant hominem ad finem vltimū simpliciter,aliæ ex ægritudine , de quo vero virtutes ,scilicet acquisitę sunt secundum quid virtutes,non autem simpliciter:ordinant enim hominē bene respectu finis vltimi in aliquo genere,non autē respectu finis vltimi simpliciter.Vnde Rom.14.super illud,Omne quod non est

Infrà q. 71. artic. 4. corp. & q. 101. art. 2. ad 2. Et veri. q. 14. arti. 6. Et veri. q. 2. ar. 5. ad. 1. Et quodl. 12. ar. 2. 23 fin.

Lib. 2 Eth. ca. 1. & 7. 10. 5.

Tex. 56.

Cap. 18. & 19. tom. 1.

¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum secundum.

q. 63. ar. 2.

IN arti. 12 eiusdē sexagesimæquintæ quæstionis aduerte tria. primo duplicem differentiam ad propositum inter morales infusas &acquisitas:quia infusæ perficiunt in ordine ad vltimum finem simpliciter. acquisitæ vero in ordine ad vltimum finem in genere scilicet boni humani puta felicitatis positæ in decimo Ethicorū , & ex hoc secundo differuntquia morales infusæ sunt virtutes simpliciter , acquisitæ vero secundum quid. nec propterea putes Authorem hic contrariari Philosopho morali , ac per hoc sibiipsi & cętiam reliquis. quum enim vero verū non fit contrarium , vt in calce Perihermenias dicitur , & vnusquisque verum dicat , si secundum causas ad ipsum spectantes rectè iudicet, contingit quòd de eodem diuersi iudicia sic diuersa proferant. vt vi deantur contraria : non tamen sunt,vt patet sī de infirmissimo Medicusiu dicet futuram mortem minem ad finem vltimū simpliciter,aliæ ex ægritudine , de quo quia circunstantiæ prohibent iungi vitam, Astrologus diutius vi cturum dixerit: vterque enim secundum causas proprias iudicium vere prolulit,&hoc pacto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Habet ar ad Ro. 10. in glos. ordina. sumi tur in lib. sentent. ex Aug. de corpi. cap. 109. 10.3

accidit in proposito, ex fide, peccatum est. dicit glos. Aug. Vbi quoniã à virtutib' motalibus acquisitis si secundum humanas causas iudicium fiat, dicuntur & sunt inter maxima bona hominis & simpliciter virtutes: & hoc spectat ad moralem. Si autem de eisdẽ iudicã dum sit secũdum supernaturales & diuinas causas, sic sunt & dicuntur virtutes secundũ quid: & hoc spectat ad theologiam, vnde si non vis in hac re errare aut despici, tanquã voluntarius creatorvirtutum attẽde quo habitu accinctus, naturalisciliicet an diuino de his loquitur: & in quoli bet venetate veritatem, etiam absolute prolatã quia subintelligitur in qualibet arte & scientia, quòd gaudet propriis. secundò aduerte, quòd sicut prudentia acquisita pendet à virtutibus moralibus, tanquam à proximis principiis stabilitis tibus proximos prudentiæ fines, & ab appetitu naturali fœlicitatis tanquã à primo principio stabiliente vltimum finem humanum, ita prudentia supernaturalis dependet à moralibus in fusis tanquam à proximis principiis fines proximos supernaturales afferentibus, & à charitate tanquam à primo principio vltimum supernaturalem finem in appetitu firmante. Tertio aduerte, quòd hic Author ponit. virtutes morales acquisitas in Gentilibus multis: vt quum inferi de necessitate gratiæ ad opera moraliter pfecta, & de actionibus infidelium erit sermo, non erres putando, quòd hic sermo fuerit de virtutibus secundum se, & nõ in natura lapsa: quamuis enim presens sermo sit de virtutibus secundum se, quia tamen Author ipse expresse applicat eã ad Gentiles fine charitate, oportet hanc sustinere doctrinam etiam in natura infirma, qualis fuit in Gentilibus huiusmodi.

Vide cor.

Veri. qõ. 1. ar. 10. ad 4 & q. 2. ar. 3. ad 1. Et q. 5. arti. 1. & quo. 11. arti. 13. fi.

Cap. 3. to. 5.

Cap. 1. & 2. tom. 1.

¶ Super Quæstionis sexagesimaquinta Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis 65. nihil occurrit scribẽdum, nisi quod hic articulus de connexione adiuuat illum de necessitate ea rundem moralium infusarum cum sequenti: & econuerso, vt in quæst. 68. *detempore Id etiã habet in lib. de laudibus charitatis ca 1 tom. 10. & in tracta. de quatuor virtutib'. tom. 8.*

¶ Super Quæstionis sexagesimaquinta Articulum quartum.

IN artic. quarto eiusdẽ quæstiõis sexagesimæ quinte, aduerte, quòd hic est sermo de affirmatione & negatione, virtutis ratione status, & ARTICVLVS III.

¶ Vtrum charitas possit esse sine virtutibus moralibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ charitas sine aliis virtutibus moralibus haberi possit. Ad id enim ad qd sufficit vnum: inde sibi est quòd plura ordinen tur: sed sola charitas sufficit ad omnia opera virtutis implenda: vt patet per id quod dicitur primæ ad Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est, &c. ergo videtur quod habita charitate, aliæ virtutes superfluerent.

2 ¶ Præterea, Qui habet habitum virtutis, de facili operatur ea, q̃ sunt virtutis, & ei ſm se placent: vnde & signum habitus est delectatio, quæ fit in opere, vt dicitur in 2. Et hic.* sed multi habent charitatem absque peccato mortali existentes, qui tamen difficultatẽ in operibus virtutũ patiuntur: neque eis ſm se placent, sed solum secundum quòd referũtur ad charitatem. ergo multi habẽt charitatẽ, qui non habent alias virtutes.

3 ¶ Præterea, Charitas in omnibus sanctis inuenitur: sed quidã sunt sancti, q̃ tñ aliquibus virtutibus carent. Dicit em Beda, quòd sancti magis humiliantur de virtutibus, quas non habent, quam de virtutibus, quas habent, glorientur. ergo non est necessarium, quòd qui habet charitatem, omnes virtutes morales habeat.

¶ SED CONTRA est, q̃ per charitatem tota lex impletur. Dicitur enim Ro. 13. quòd qui diligit proximum, legẽ impleuit: sed tota lex impleri nõ potest nisi per omnes virtutes morales: q̃a lex præcipit de omnibus actibus virtutum: vt dicitur in 5. Ethicor.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Aug.* etiam dicit in quadam epistola, quòd charitas includit in se omnes virtutes cardinales.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd cum charitate simul infunduntur omnes virtutes morales, cuius ratio est: q̃a Deo nõ minus perfecte operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ. sic autẽ videmus in operibus naturæ, quòd non inuenitur principium aliquorum operũ in aliqua re, quin inueniantur in ea, quæ sunt necessaria ad huiusmodi opera pficienda: sicut in animalibus inueniuntur organa, quibus perfici pñt opera, ad quæ peragenda anima habet potestatẽ. Manifestum est autem, quòd charitas inquantum ordinat hominem ad finem vltimũ, est principium omnium bonorum operũ quæ in finem vltimũ ordinari possunt. vnde oportet quòd cum charitate simul in fundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit singula genera bonorum operum. & sic patet, quòd virtutes morales infusæ non solùm habent connexionem propter prudentiam, sed propter charitatem: & quòd qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infusas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ad hoc, quòd actus inferioris potentiæ sit perfectus, requiritur, q̃ non solùm adsit perfectio in superiori potentia, sed etiã in inferiori. Si enim principale agens debito modo se haberet, non sequeretur actio perfecta, si instrumentum non esset bene dispositum, vnde oportet ad hoc q̃ homo bene operetur in his, quæ sunt ad finem, quòd non solùm habeat virtutem, qua bene se habeat circa finẽ: sed etiã virtutes, quibus bene se habeat circa ea quæ sunt ad finem. nam virtus quæ est circa finem, se habet vt principalis & motiua respectu earum quæ sunt ad finem. & ideo cũ charitate necesse est etiam habere alias virtutes morales.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ quãdoque contingit, quòd aliquis habens habitum, patitur difficultatem in operãdo, & per consequens non sentit delectationẽ & complacẽtiam ī actu propter aliquod impedimẽtũ extrinsecus superueniens: sicut ille qui habet habitũ scientiæ, patitur difficultatem in intelligẽdo propter somnolentiam, vel aliquam infirmitatẽ. & similiter habitus moralium virtutum infusarum patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas dispositiones cõtrarias ex præcedentibus actibus relictas. quæ qui dem difficultas non ita accidit in virtutibus moralibus acquisitis: quia per exercitium actuum, quo ad quiuruntur, tolluntur etiam contrariæ dispositiones.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ aliqui sancti dicũtur aliquas virtutes non habere inquantum patiuntur difficultatem in actibus earum ratione iam dicta.* quamuis habitus omnium virtutum habeant.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum fides & spes possint esse sine charitate.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd fides & spes nunquam sint sine charitate. Cum enim sint virtutes theologicæ, digniores esse videntur virtutibus moralibus etiam infusis: sed virtutes morales infusæ nõ possunt esse sine charitate, ergo neque fides & spes.

2 ¶ Præterea, Nullus credit nisi volens: vt Augustꝰ dicit super Ioan.* sed charitas est in voluntate, sicut perfectio eius, vt suprà dictum est.* ergo fides non potest esse sine charitate.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in Enchiridio,* quòd spes sine amore esse non potest. amor autem est charitas. de hoc enim amore ibi loquitur. ergo spes non potest esse sine charitate.

¶ SED CONTRA est quod Matthei primo dicitur in glossa, q̃ fides genera rat spem, spes verò charitatem: sed generãs est prius generato. & potest esse sine eo. ergo fides potest esse sine spe & spes ne charitate.

non ratione essentiæ: quoniam eadẽ numero qualitas affirmatur & negatur virtus secundã diuersa tempora: intendit ergo Author, quòd fides & spes sine charitate non sunt virtutes: quia non sunt in statu virtutis: cum charitate autẽ sunt virtutes: quia sunt in statu virtutis: quare autem & quomodo hoc accidat secundum rationem in litera positam facile apparet recolentibus quo ad fidem de eius subiecto, quod est intellectus, non absolute, sed à voluntate motus. Ex hoc enim patet, quòd actus fidei, scilicet credere Deo: quum non sit ab intellectu absolute, exigit necessario intellectum motum à voluntate ad talem actum: aliter non esset credere nec fidei actus, ac per hoc bene credere exigit intellectum bene motum à voluntate: quod esse non potest nisi voluntas sit bene affecta Deo, quod est per charitatem: & sic fides ex hoc, quòd habet subiectum bene dispositũ & sic est virtus, similiter quoque accidit in spe, quoniam subiectum eius est voluntas affecta meritis: & propterea actus eius, scilicet expectatio beatitudinem à Deo, exigit in voluntate meritum, sine quo non esset spes: sed habete merita contingit dupliciter, scilicet in intentione tantum &, in re. Et siquidem voluntas speret affecta tantum meritis, in intentione actus quidem est spei, sed imperfectus. si vero speret affecta meritis in re, tunc spes est in suo perfecto statu habens debitam in proprio subiecto dispositionem: & sic est virtus, &c.

Infrà. q. 71. artis. 4. cor.

¶ In eodem quarto articulo nota Nouitie citca illud, Credere est alicui proprie voluntate assentire, quòd Scotus in 1. 2. distinctio. tertij sententiarum in quæstione 1. terali nescio quo spiritu ductus, non vult intellectum mouere à voluntate ad credendum: sed sufficit eam non contra mouere. affert enim, quòd aliter sequeretur quòd propositio in intellectu, astra esse patia posset voluntas imperare ctedulitatem. Sed tere vera experimur, q̃ credere est voluntarium, quãuis æstimationes & dubitationes ad alteram partẽ sint à persuasionibus & apparentiis: vnde obiecto sufficiẽte ad determinandum intellectum ad alteram partẽ determinate absque formidine alterius partis vt obiectum fidei est, oportet voluntate supplere mouendo intellectum ad assensum absq; formidine, alioquin fides actus nũquã erit vtpote carẽs sufficiẽti causa. nec incõuenit ex sola voluntate credere astra esse paria: sicut enim voluntas terminat potentiam rationalem ad alterum contrariorũ, ad quæ neutraliter se habet, vt dicitur 9. Meta. sic determinat intellectũ ad alteram partem contradictionis credendam. & sicut Medicus ex solo odio determinat aliquem occidendum infirmũ, ita ex solo amore alicuius quantumcunque extranei determinatur quis ad credendum id, cuius nullam habet rationẽ.

Cap. 9. to 5.

¶ In eodem quarto articulo dubiũ est de proportionali similitudine in litera posita inter fidẽ ac spe ad charitatem, & virtutes morales acquisitas ad prudẽtiam. & ratio dubij est: quia, vt dictum est, hic est fermo de perfectiõ. & imperfectione virtutũ quo ad statũ. ex hoc enim sequitur, aut quod virtutes morales sine prudentia sunt virtutes secũdũ esse tiam licet nõ quo ad statũ. si similitudo proportionalis tenet. Cuius tamen oppositum dictum est, dum dictũ est, quòd sine recta ratione habitus temperantiæ dispositio tãtum ad virtutem esse potest: aut quòd similitudo hic proportionalis non teneat.

Cap. 6. to. 5.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ dupliciter intelligi potest, virtutes morales sine recta ratiõe esse. Primo vt sint qualitates habituantes vires animæ ad temperata, ad iusta, &c. absque recta ratione omnino. Et si sic esset, huiusmodi habitus nõ essent virtutes aliquo modo, sed dispositiones ad virtutes, quia deesset eis essentiale principiũ, vt patet ex diffinitione virtutis: & si in hoc sensu verba literæ suscipiantur, tunc aut velut exemplariter allata, aut secundũ similitudinẽ aliqualem, puta in hoc q̃ non sunt virtutes simpliciter, sed inchoationes virtutum, exponenda sunt. Secũdo intelligi possunt, vt tales habitus sint sine recta ratione perfecta, quę est prudentia. & sic si mitudo optimè currit: quoniã qualitates habituantes vires animæ ad temperata, recta, ad iusta, &c. secundũ rectam rationem imperfectam extensiue, puta quia adhuc non habituauit ad rectè præcipiendum in comparationibus diuersarum materiarum, sed paulatim ad hoc tenditur. sunt virtutes secundum essentiam, sed non perfectæ: quia non sunt in statu virtutis, ꝓpter quod diximus eas non esse connexas, & secundum hoc sicut huiusmodi virtutes se habent ad prudentiam, ita fides & spes ad charitatem, vtroque enim cõtingit de fectus status ex subtractione principij & inditispositione subiecti. virtutes enim morales habẽt pro subiecto appetitum, vt subest rectæ rationi perfectæ, quæ est prudentia simpliciter & fides & spes intellectum moti à voluntate perfecta, & voluntatem affecta meritis præsentibus, quorum vtrumque sola charitate habetur. & quoniam litera prudentiam pluries nominat, ideo hic sensus eligendus videtur.

Part 3. q. 7. art. 3. & 4. & q. 9. ar. 2. & q. 15. arti. 10.

q. 62. ar. 4.

¶ In eodem quarto articulo in responsione ad primum, aduerte Nouitie, quòd Author distinguit virtutes in eas secundum proprias rationes: puta fidei, prudẽtiæ, temperantiæ, &c. & in eas vt virtutis perfectæ rationẽ habẽt, ita, quòd considerat fidem inquãtum fides: & rursum fidem inquantum est simpliciter virtus: & sic de aliis: & intendit, quòd in hoc est differentia inter idẽ informans & prudentiam infusam. quòd licet neutra inquantum virtus possit esse sine charitate: fides tamen inquantum fides, esse potest sine illa: quia potest habere fine illa op⁹ fidei: saluatur enim sine illa intellectus motus à voluntate ad credendũ Deo secundum regulam diuinæ reuelationis, licet non perfectè, prudẽtia autem infusa nec in quantum prudentia potest esse sine charitate: quia inquantum prudentia dependet magis ab vltimo, quam à finibus proximis: sicut scientia à primis principiis: & propterea sicut non potest esse sine moralibus infusis, à fortiori non potest esse sine charitate. Ex prædictis autem patet, quòd aliter se habet charitas ad fidẽ & spem, & aliter ad morales acquisitas, illæ enim non constituuntur in esse virtutis secundum essentiam nec secundum dum inquantum per charitatatem aut aliquid eius: sed dum impertantur ab ea, ad superiorem ordinem referũtur. illæ autem ex charitatis præsentia sortiuntur perfectionẽ status. propter quod Scotus in trigesimasexta distinctiõe tertij, tenens fidem & spem esse perfectas virtutes, sicut morales sine charitate, minus perspicaciter vidit.

Ca. 2. & 3.

q. 62. ar. 4.

tas potest esse sine fide & spe.

2 ¶ Præterea, Charitas est radix omniũ virtutum secundum illud Ephes. 3. In charitate radicati & fundati: sed radix aliquãdo est sine ramis. ergo charitas potest esse aliquando sine fide & spe & aliis virtutibus.

3 ¶ Præterea, In Christo fuit pfecta charitas: & ipse tamen non habuit fidem & spem, quia fuit perfectus comprehensor vt infra dicetur.* ergo charitas potest esse sine fide & spe.

¶ SED CONTRA est quod Apostolꝰ dicit Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. quod maxime pertinet ad charitatẽ, vt patet secundũ illud Prouerb. 8. Ego diligẽtes me diligo. spes et iã est quæ introducit ad charitatem: vt supra dictum est.* ergo charitas nõ potest haberi sine fide & spe.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd charitas non solùm significat amorẽ Dei sed etiam amicitiam quandam ad ipsum: quæ quidem super amorẽ addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua: vt dicitur in 8. Ethi.* Et quòd hoc ad charitatem pertineat, patet per id quod dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et primæ ad Corin. 1. dicitur, Fidelis Deꝰ per quem vocati estis in societatem filij eius. Hæc societas hominis ad Deũ, quæ est quædam familiaris conuersatio cum ipso inchoatur quidẽ hic in præsenti per gratiam, perficietur autem in futuro per gloriam: quorum vtrunque fide & spe tenetur. vnde sicut aliquis non posset cum aliquo amicitiã habere, si diffideret vel desperaret se posse habere aliquam societatem vel familiarem conuersationẽ cũ ipso, ita aliquis non potest habere amiciti am ad Deum, quæ est charitas nisi fidẽ habeat per quã credat huiusmodi societatem & conuersationem hominis cum Deo, & speret se ad hanc societatẽ pertinere & sic charitas sine fide & spe nullo modo esse potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas nõ est qualiscunque amor Dei: sed amor Dei, quo diligitur vt beatitudinis obiectum, ad quod ordinamur per fidem & spem.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd charitas est radix fidei & spei, inquantum dat eis perfectionem virtutis: sed fides & spes secundum rationem propriam, præsupponũtur ad charitatem, vt suprà dictũ est.* & sic charitas sine eis esse non potest.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Christo defuit fides & spes, propter id, quod est aliquid imperfectionis ī eis: sed loco fidei habuit apertã visionem: & loco spei plenam comprehensionem: & sic fuit perfecta charitas in eo.

Iu cor.

Iu cor. ar.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum charitas possit esse sine fide & spe.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ charitas possit esse sine fide & spe. charitas enī est amor Dei. sed Deus potest à nobis amari naturaliter, etiã non præsuppositis fide vel ipse futuræ beatitudinis. ergo charitas

QVÆSTIO SEXAGESIMASEXTA, De æqualitate virtutum, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de æqualitate virtutum.

¶ Primò, vtrum virtus possit esse maior vel minor.

¶ Secundò, vtrum omnes virtutes simul in eodem existẽtes sint æquales.

¶ Tertiò, de comparatione virtutum mo

¶ Super Quæstionis sexagesimaquinta Articulum quintum.

IN articulo quinto eiusdem quæstionis nihil scribẽdum occurrit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.*

IN titulo primi articuli quæstionis sexagesimæsextæ meminit, quòd quum aliqui habitus dicãtur virtutes secundum quid, vt de virtutibus intellectualibus in quæstione quinquagesimæsexta, & theologicis in sequentibus in quæstion. præcedente dictũ est: & aliqui simpliciter, vt charitas & virtutes cardinales ac morales omnes infusæ & acquisitæ, & totus articuli sermo circa has versetur: consequens est, vt præsens titulus de virtutib⁹ simpliciter accipiatur. Et confirmatur hoc, qa in litera virtus distinguitur contra scientiam & artem.

¶ In corpore eiusdẽ primi articuli nota primò, quòd istæ comparationes in litera positę inter prudentiam, &c. habebunt in hac eadem quæstione proprios articulos: & ideo ibi examinãdos relinquo. Nota secundo, quòd Author loquitur de virtute perfecta secundum statum, quæ sola dicitur simpliciter virtus, quum negat eam posse intendi secũdum se, quod est intendi per extensionem ad plura nuncupata, quàm prius, vt superius declarauimus diffuse & hinc manifestè habes quòd de intentione Authoris est doctrina dicta de connexione, scilicet quòd virtus perficit in propria materia, etiam connexa aliis materiis, si enim non esset, hoc iam posset extendi, ad quæ prius non se extendebat. Nota tertio, quòd hinc habes differentiam quandam inter virtutes intellectuales & morales in hoc, quòd illæ etiam imperfectæ secundum statum dicuntur virtutes, istæ autem nisi sint secũdum statum perfectæ, non dicuntur virtutes. dicitur enim in litera, q̃ scientia & ars non semper extendũt se ad omnia sua, virtus autem ad omnia sua se extendit. & in promptu causa huius est, quia scilicet minus exigitur ad constituendum imperfectum, quàm perfectum virtutes autem intellectuales imperfectæ habent rationem virtutis, non enim sunt virtutes nisi secundum quid: morales autem habent perfectæ rationem virtutis, vt patet ex suprà dictis. Nota quarto, quatuor causas in litera augmenti intensiui virtutum, scilicet consuetudinem, naturalem inclinationem, iudicium perspicacius, & gratiam. Et simul nota duas contra Stoicos rationes alteram ex latitudine medij, alteram ex latitudine vię ad indiuisibile medium: propinquior enim est secundum se indiuisibili iustitię medio vir perspicacioris iudicij, quã minus acuti, & secundum opus distribuens æqualibus quasi æqualia, quam multum distantia ab æqualitate: promptior quoque est ad indiuisibile medium inclinatus naturaliter ad aliud, quàm non naturaliter, exercitatus, quàm non exercitatus.

Infrà art. 2. cor. & quæst. 73. art. 1. ad 3. & q. 112. arti. 4. cor. Et 2. 2. q. 5. ar. 4. Et 3. dist 36 ar. 4. Et mal q 2 arti 9. ad 8. Et vir q. 2. ar. 3. Gloss ordi. mar.

Text. 1:6. 10. 2. Co. 19. 10. 7.

In prædicamẽto qualitatis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN titulo articuli secundi quæstionis sexagesimæsextæ scitotitulum loqui de virtutibus sicut in præcedenti titulo, scilicet de virtutibus simpliciter: vt patet in processu.

¶ In corpore eiusdẽ articuli hoc primum declarandum occurrit Notitiis. quòd ratio æqualitatis, quam ex Augustin. litera tractat, consistit in hoc, Si virtutes non essent æquales, oporteret quòd aliqua haberet istas quatuor conditiones inæquales. nã ad æqualitatem requiritur æqualitas omniũ: sicut ad connexionem simultas omnium: quia æqualitas est quædam connexio virtutum secundum quantitatem, vt patet: sed non potest fieri vt vna virtus minus habeat de vna istarum quatuor conditionum, quàm de aliis. ergo. Probatur minor, ponendo duos, in quorum vno sit fortitudo, minus habens de conditione prudentiæ, & in altero fortitudo magis habens prudentiæ. & deducendo ad inconueniens, quòd similiter sunt æquales in fortitudine & inæquales in fortitudine: & patet sequela: quo ad primam partem ex aduersario: quo ad secũdã ex veritate, qa alteri⁹ fortitudo est prudentiæ per hoc maior apparet, quòd etiam in vno & eodem oportet æquales esse has quatuor conditiones in qua libet materia cardinalium virtutum. idem est enim iudicium in vno & eodem, & in duobus.

Ca. 6. sem. 8.

Ar. prædi. 4.

Ar. sequẽ.

In cor. art.

Cap. 4.

Suprà ar. 1. ad 1. & infrà 9. 133. ar. 1. ad 3. & 2. d. 28. q. 2 ar 3. ad 6. Et 3. dist. 16. ar 4. Et ma. qu. ar. 2 ad 8. Et vir. q 3. ar tic. 2.

¶ Declarandum est secundo, quod quia virtutes secundum inclinationes ad proprios actus non sunt æquales, nec quantitatiuè, nec proportionaliter, vt in litera dicitur, ideo in responsione ad secundum dicitur, vnus & idem homo promptior est ad actum vnius virtutis, quam ad actum alterius & ad hunc sensum reducenda videntur dicta alibi ab Authore, ita quod non dicam ex latitudine vię ad indiuisibile medium: propinquior enim est secundum se indiuisibili iustitię medio vir perspicacioris iudicij, quã minus acuti, & secundum opus distribuens æqualibus quasi æqualia, quam multum distantia ab æqualitate: promptior quoque est ad indiuisibile medium inclinatus naturaliter ad aliud, quàm non naturaliter, exercitatus, quàm non exercitatus.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN titulo articuli secundi quæstionis sexagesimæsextæ scitotitulum loqui de virtutibus sicut in præcedenti titulo, scilicet de virtutibus simpliciter: vt patet in processu.

¶ In corpore eiusdẽ articuli hoc primum declarandum occurrit Notitiis. quòd ratio æqualitatis, quam ex Augustin. litera tractat, consistit in hoc, Si virtutes non essent æquales, oporteret quòd aliqua haberet istas quatuor conditiones inæquales. nã ad æqualitatem requiritur æqualitas omniũ: sicut ad connexionem simultas omnium: quia æqualitas est quædam connexio virtutum secundum quantitatem, vt patet: sed non potest fieri vt vna virtus minus habeat de vna istarum quatuor conditionum, quàm de aliis. ergo. Probatur minor, ponendo duos, in quorum vno sit fortitudo, minus habens de conditione prudentiæ, & in altero fortitudo magis habens prudentiæ. & deducendo ad inconueniens, quòd similiter sunt æquales in fortitudine & inæquales in fortitudine: & patet sequela: quo ad primam partem ex aduersario: quo ad secũdã ex veritate, qa alteri⁹ fortitudo est prudentiæ per hoc maior apparet, quòd etiam in vno & eodem oportet æquales esse has quatuor conditiones in qua libet materia cardinalium virtutum. idem est enim iudicium in vno & eodem, & in duobus.

Ca. 6. sem. 8.

Ar. prædi. 4.

Ar. sequẽ.

In cor. art.

Cap. 4.

Suprà ar. 1. ad 1. & infrà 9. 133. ar. 1. ad 3. & 2. d. 28. q. 2 ar 3. ad 6. Et 3. dist. 16. ar 4. Et ma. qu. ar. 2 ad 8. Et vir. q 3. ar tic. 2.

¶ Declarandum est secundo, quòd quia virtutes secundum inclinationes ad proprios actus non sunt æquales, nec quantitatiuè, nec proportionaliter, vt in litera dicitur, ideo in responsione ad secundum dicitur, vnus & idem homo promptior est ad actum vnius virtutis, quam ad actum alterius & ad hunc sensum reducenda videntur dicta alibi ab Authore, ita quod non dicam

cam virtutes æquales secundum habitum, & non secundũ actum: vt in 36. distinct. tertij hoc dicentes sequi videtur Author. sed dicam, quòd virtutes secundum formale in habitu sunt æquales: secũdum verò materiale sunt inæquales, quod est dicere habitus virtutũ, vt perficiunt subiecta vt mota à prudentia vel charitate, sunt æquales proportionaliter, vt vero perficiunt eadem, vt tendentia in proprias materias, sunt inæquales.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

IN articul. tertio eiusdem sexagesimæsextæ quæstionis dubium occurrit circa distinctionem in litera factam de virtute, quod sumitur dupliciter, scilicet secundum rationem speciei in ordiné ad obiectum & secundum ordinem ad actum. hæc nanque distinctio coincidentia habet membra, namvir tus secundum rationem speciei habet ordinem ad actum, & econuerso: quia potentiæ, & habitus specificantur ex actibus & actus ex obiectis, vt habetur in secundo de anima.

Eap. 4.

Ar. præc.

¶ Ad hoc dicitur, quòd virtus dupliciter respicit actũ. primo vt specificantem ipsam: secũdo vt effectum ipsius. & primo modo actus cadit sub primo membro implicite, vt obiectio probat. Secundo autem modo spectat ad secundum membrum: intendit enim Author, quòd virtus potest cõsiderari dupliciter: primo secundum specificam differentiam seu rationẽ vt sic: secundo secundũ hanc cõditionem, scilicet esse principium actus recti. & vult, quòd prima conditio magis habens ad inconueniens, quòd similiter sunt æquales in fortitudine & inæquales in fortitudine: & patet sequela: quo ad primam partem ex aduersario: quo ad secũdã ex veritate, qa alteri⁹ fortitudo est prudentiæ per hoc maior apparet, quòd etiam in vno & eodem oportet æquales esse has quatuor conditiones in qua libet materia cardinalium virtutum. idem est enim iudicium in vno & eodem, & in duobus.

Q. 65. ar. 1.

¶ Declarandum est secundo, quòd quia virtutes secundum inclinationes ad proprios actus non sunt æquales, nec quantitatiuè, nec proportionaliter, vt in litera dicitur, ideo in responsione ad secundum dicitur, vnus & idem homo promptior est ad actum vnius virtutis, quam ad actum alterius & ad hunc sensum reducenda videntur dicta alibi ab Authore, ita quod non dicam

Ca. 6. to. 3. q. 52. art. 1.

¶ Præterea, Quãtiras effectus pensatur secundum virtutem agentis: sed virtutes perfectæ, quæ sunt virtutes infusæ, sunt à Deo: cuius virtus est vniformis & infinita. ergo videtur quòd virtus non possit esse maior virtute.

¶ SED CONTRA est, Vbicunque potest esse augmentum & superabundãtia, potest esse inæqualitas. sed in virtutibus inuenitur superabundãtia & augmentum. Dicitur enim Matthæ. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Prouerb. 16. dicitur. In abundãti iustitia virtus maxima est. ergo videtur quòd virtus possit esse maior vel minor.

¶ RESPONDEO dicẽdum quòd cum quæritur, vtrũ virtus vna possit esse maior alia, dupliciter intelligi potest. Vno modo in virtutibus specie differentibus. & sic manifestum est quòd vna virtꝰ est alia maior: semper enim est potior causa suo effectu. & in effectibus tãto aliquid est potius, quanto est causæ propinquius. Manifestum est aũt ex dictis quòd causa & radix humani boni est ratio. & ideo prudentia quæ perficit rationem, præfert in bonitate aliis virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam, inquantum participat rationem, & in his etiam tanto est vna altera melior, quanto magis ad rationem accedit. vnde & iustitia, quæ est in voluntate, præfertur aliis virtutibus moralibus. & fortitudo, q̃ est in irascibili, præfertur temperantiæ, quæ est in concupiscibili, quæ minus participat rationem: vt patet in septimo Ethicor.* Alio modo potest intelligi quæstio in virtute eiusdem speciei. & sic secũdum ea quæ dicta sunt suprà* cum de interionibus habituum ageretur: virtus potest dupliciter dici maior & minor. vno modo secundum seipsam, alio modo ex parte participantis subiecti. Si igitur secũdum seipsam cõsideretur, magnitudo vel paruitas eius attenditur, secundũ ea,

Ca. 6. to. 3. q. 52. art. 1.

Suprà q. 6. art. 1. ad 1. & infrà q. 65. art 7. & 8. cor. Et 2 q. 23. art. 6. ad 1. & q. 161. ar. 5. co Et 4. di. 33. q. 3. ar. 2. cor. Et vir q. 1. ar. 12. cor.

ARTICVLVS I.

¶ Virum virtus possit esse maior vel minor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus non possit esse maior vel minor. Dicitur enim in Apocal. 12. quòd latera ciuitatis Ierusalem sunt æqualia: per hæc autem significantur virtutes: vt glossa dicit ibidem.* ergo omnes virtutes sunt æquales: non ergo potest esse virtus maior virtute.

Q. 65. ar. 1. & 2.

Eap. 4.

2 ¶ Præterea, Omne illud cuius ratio consistit in maximo, non potest esse maius vel minus: sed ratio virtutis consistit in maximo: est enim virtus vltimum potentiæ: vt Philosophus dicit in primo de cælo.* & Augustin. in secundo De liber. arbit.* ait, quòd virtutes sunt maxima bona, quibus nullus potest male vti. ergo videtur quòd virtus non possit esse maior neque minor.

3 ¶ Præterea, Quãtitas effectus pensatur secundum virtutem agentis: sed virtutes perfectæ, quæ sunt virtutes infusæ, sunt à Deo: cuius virtus est vniformis & infinita. ergo videtur quòd virtus non possit esse maior virtute.

¶ SED CONTRA est, Vbicunque potest esse augmentum & superabundãtia, potest esse inæqualitas. sed in virtutibus inuenitur superabundãtia & augmentum. Dicitur enim Matthæ. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Prouerb. 16. dicitur. In abundãti iustitia virtus maxima est. ergo videtur quòd virtus possit esse maior vel minor.

¶ RESPONDEO dicẽdum quòd cum quæritur, vtrũ virtus vna possit esse maior alia, dupliciter intelligi potest. Vno modo in virtutibus specie differentibus. & sic manifestum est quòd vna virtꝰ est alia maior: semper enim est potior causa suo effectu. & in effectibus tãto aliquid est potius, quanto est causæ propinquius. Manifestum est aũt ex dictis quòd causa & radix humani boni est ratio. & ideo prudentia quæ perficit rationem, præfert in bonitate aliis virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam, inquantum participat rationem, & in his etiam tanto est vna altera melior, quanto magis ad rationem accedit. vnde & iustitia, quæ est in voluntate, præfertur aliis virtutibus moralibus. & fortitudo, q̃ est in irascibili, præfertur temperantiæ, quæ est in concupiscibili, quæ minus participat rationem: vt patet in septimo Ethicor.* Alio modo potest intelligi quæstio in virtute eiusdem speciei. & sic secũdum ea quæ dicta sunt suprà* cum de interionibus habituum ageretur: virtus potest dupliciter dici maior & minor. vno modo secundum seipsam, alio modo ex parte participantis subiecti. Si igitur secũdum seipsam cõsideretur, magnitudo vel paruitas eius attenditur, secundũ ea,

ARTICVLVS II.

¶ Virum omnes virtutes simul in eodem existentes sint æquales.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes virtutes in vno & eodẽ sint æqualiter intẽsæ. Dicit enim Apostolus 1. ad Corinth. 7. Vnusquisq; enim habet proprium donũ à Deo, alius quidem sic, alius autem sic. non esset autẽ vnum donũ magis ꝓpriũ alicui, q̃ aliud, si oẽs virtutes dono Dei infusas quilibet æqualiter haberet. ergo videtur quòd nõ oẽs virtutes sint æquales in vno & eodẽ.

2 ¶ Præterea, Si oẽs virtutes essent æquales intẽsæ in vno & eodem, sequeretur quòd quicunque excederet aliquem in vna virtute, excederet ipsum in omnib⁹ aliis virtutibus, sed hoc patet esse falsum: quia diuersi sancti de diuersis virtutibus præcipuè laudantur: sicut Abrahã de fide, Moyses de mãsuetudine, Iob de patientia. vñ de quolibet Cõfessore cãtatur i ecclesia, Nõ est inuentus similis illi, qui conseruauit illum in lege Excelsi: eo quòd quilibet habuit prærogatiuam alicuius virtutis. non ergo omnes virtutes sunt æquales in vno & eodem.

3 ¶ Præterea, Quanto habitus est intentior, tanto homo secundũ ipsum delectabilius & promptius operatur: sed experimento patet, quòd vnus homo delectabilius & promptius operatur actum vnius virtutis, quàm actum alterius. non ergo omnes virtutes sunt æquales in vno & eodem.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 6. De Trinit.* quòd quicunque sunt æquales in fortitudine, æquales sunt in prudentia & temperantia: & sic de aliis. hoc autem non esset nisi omnes virtutes vnius hominis essent æquales. ergo omnes virtutes vnius hominis sunt æquales.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quantitas virtutũ, sicut ex dictis patet,* potest attẽdi dupliciter. Vno modo secundum rationem speciei, & sic non est dubiũ quòd vna virtus vnius hominis sit maior q̃ alia, sicut charitas fide & spe. Alio modo potest attendi secundum participationem subiecti: put, scilicet intẽditur vel remittitur in subiecto. & secũdum hoc omnes virtutes vnius hominis sunt æquales quadam æqualitate proportionis, inquantum æqualiter crescunt in homine, sicut digiti manꝰ sunt inæquales secundum quantitatem, sed sunt æquales secũdum proportionem: cum proportionabiliter augeantur. huiusmodi autẽ æqualitatis oportet eodem modo ratione accipere sicut & connexionis: æqualitas enim est quædam connexio virtutum secundum quantitatem. Dictum est autem suprà,* quòd ratio connexionis virtutũ dupliciter assignari potest. Vno modo secũdum intellectum eorum, q̃ intelligũt per has quatuor virtutes quatuor conditiones generales virtutum: quarum vna simul inuenitur cũ aliis in qualibet materia & si virtus in qualibet materia nõ potest æqualis dici, nisi habeat omnes istas conditiones æquales. Et hãc rationem æqualitatis virtutum assignat Augustin. in 6. De Trin.* dicens, Si dixeris æquales esse istos fortitudine, sed illũ ꝑstare prudentia, sequitur ꝙ huius fortitudo minus prudens sit, ac per hoc nec fortitudine ęquales sint, quãdo est illi⁹ fortitudo prudentior: atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadẽ cõsideratione ꝑcurras. Alio mõ assignatã est* ratio cõnexionis virtutum secundum eos, qui in telligunt huiusmodi virtutes habere materias determinatas. & secundum hoc ratio connexionis virtutum moralium consistit in hoc, quòd ad prudentiam, quæ dirigit omnes alias virtutes, pertinet, vt omnes alię virtutes moderentur circa materias sibi proportionatas, quod quidem fit per hoc, quòd prudentia præstituit fines omnibus aliis virtutibus moralibus, & ideo oportet, quòd omnes virtutes, quæ habent materias sibi proportionatas, habeant æqualem rationem virtutis, quia æqualiter attingunt ad finem prudentiæ, & ex parte eius ritatis quantum ad virtutes infusas, nõ autem ex parte inclinationis quæ est ex parte subiecti, vt suprà dictum est.* Sic igitur & ratio qualitatis virtutũ potest accipi ex parte prudentię quãtum ad id quod est formale in omnibus virtutibus moralibus. existente enim ratione equaliter perfecta in vno & eodem: oportet ꝙ proportionaliter secundum rationẽ recta materia virtutum. quãtum verò ad id quod est materiale in virtutib⁹ moralibus, scilicet inclinationem ipsam ad actum virtutis potest esse vna homo magis promptus ad actum vnius virtutis, quàm ad actũ alterius, vel ex naturali vel consuetudine vel etiam ex gratiæ dono.

Ar. præc.

Q. 65. ar. 1. & 2.

Cap. 4.

Ar. præc. ar. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ verbũ Apostoli potest intelligi de bonis gratiæ gratis datæ: quæ nõ sunt communia omnibus, nec oia æqualia in vno & eodem. Vel potest dici quòd refertur ad mensuram gratiæ gratum facientis: secũdum quam vnus abundat in omnibus virtutibus plus quã alius propter maiorem abundantiam prudentiæ, vel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes virtutes infusæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ d vnus sanctus laudatur præcipuè de vna virtute, & alius de alia propter excellentiã ordinis promptitudinem ad actũ vnius virtutis, quàm ad actum alterius. Et secundũ hoc etiam patet responsio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶ Virum virtutes morales præmineant intellectualibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales præmineant intellectualibus. Quod enim magis est necessarium & permanentius, est melius: sed virtutes morales sunt permanentiores etiam disciplinis, quæ sunt virtutes intellectuales, & sunt etiam magis necessariæ ad vitam humanam. ergo sunt præferendæ virtutibus intellectualibus.

Suprà q. 6. art. 1. ad 1. & infrà q. 65. art 7. & 8. cor. Et 2 q. 23. art. 6. ad 1. & q. 161. ar. 5. co Et 4. di. 33. q. 3. ar. 2. cor. Et vir q. 1. ar. 12. cor.

2 ¶ Præterea, De ratione virtutis est, ꝙ bonum faciat habentem: sed secundum virtutes morales dicitur homo bonus, non autem secundũ virtutes intellectuales: nisi fortè secundum solam prudẽtia. ergo virtus moralis est melior quàm virtus intellectualis.

3 ¶ Præterea, De ratione virtutis est, ꝙ sit principium actus humani. sed hoc magis competit virtutibus moralibus quàm intellectualibus. ergo virtutes morales sunt magis virtutes quàm intellectuales.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 6. Ethicor.* quòd sapientia est virtus nobilissima. & similiter odio habemus latronũ genus, pro quanto ad omnes latrones ordinem extendimus, intelligimus hæc in vniuersali conueniẽtia omnibus, scilicet diuisa ad vnũquodq; cõtemplando tenemus. ¶ Ad secũdam autẽ obiectionem dicitur, quòd esse in vniuersali, nõ sumitur pro denominatione ne, quæ dicitur vniuersalitas, scilicet pro esse in materia à quo in anima existente res extra denominatur extrinsecè vniuersalis. Constat autẽ, quòd esse immateriale, est reale, & nobilioris ac altioris ordinis: adeo vt vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquiualeat infinitis particularibus materialiter. & licet esset immateriale rerum materialium sit esse earum secundum quid, est tamen in se & in ordine vniuersi esse simpliciter & eminentius, sicut bos in sole non est bos simpliciter, tamen esse solis quod est eminenter bos, est esse simpliciter nobilius. vnde consueuit dici, quod bos est simpliciter bos in particulari, & bos secundum quid in anima, esse tamen ens nobilius in anima, quàm in particulari, & hoc sufficit propositio, vbi de nobilitates simpliciter obiecti, & nõ respectu huius, nec illius specialis prædicati, puta bouis, equi, &c est sermo.

¶ In eodem artic. 3. dubiũ est, quia Author videtur in calce articuli quasi re

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractare conclusionem huius artic. scilicet q. virtutes intellectuales sunt simpliciter bonæ, quòd, nobiliores quàm morales, quum dicit q. ratio virtutis magis competit morali, & q. virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus: quasi dicat, quod non sunt nobiliores virtutes, quàuis sint nobiliores habitus. Et eo confirmatur hæc sententia ex supradictis in art. 3. q. 56. vbi dictum est, q. virtutes intellectuales sunt virtutes secundū quid, morales autē sunt virtutes simpliciter, propter rationē hic tactam & ibi expli cata: quia moralis perficit ad rectitudinē actus in se & in eius vsu, intellectualis autē in sola ratiō ex hoc enim arguitur facile sic, Quod est tale simpliciter, est nobilius in esse tali, quàm quod est tale secundum quid. sed moralis est virtus simpliciter, intellectualis secundum quid. ergo moralis est nobilior virtus, quàm intellectualis.

¶ Ad hoc dicitur concedendo, q. Author in calce artic. declarauerit intentionem suam, q. inter dit has tres propositiones esse veras, & stare simul. Virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quàm morales. Virtutes morales sunt nobiliores virtutes. quàm intellectuales: quoniam in prima fit comparatio nō secūdum hanc vel illam rationē, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus, in tertia in ratiōe virtutis. Sed huic expositioni obstat primò, quia sermo Authoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicēs, q. intellectuales virtutes sunt nobiliores moralibus, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus inquantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia Author ipse in hac litera vult, quòd virtus inquantum virtus, habet speciē ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter, si enim à doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt vt dicitur in 4. Metaphysicæ. Dicendum est ergo, q. intentio Authoris hæc est, duas tantū propositiones cōstituere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, id est, cū determinatione, vt declarabitur. secunda enim incidit cū prima, vt declarabitur. in sensu enim expositio impertinens: nō enim hic debuit ratiōe tractat⁹ est.

¶ Ad quorū euidentiā sciendū est, q. dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, inquantū virtutes. potest nanque ibi inquātū determinate ratiōem cōem virtutis: & pōt determinate specificas differētias virtutū, si determinetur cōis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus, q. cōis ratio virtutis, vt in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actū, in quo p̄stant morales intellectualibus, si verò determinantur specificæ differentiæ virtutū, sic intellectuales præstant moralibus: q. habent nobilius obiectū. vnde specificas fortiuntur differentias: & totū oppositū est eius quod præcedēs expositio credidit. quia virtutes intellectuales sunt simpliciter non solū nobiliora entia, sed nobiliores virtutes moralibus: licet sint ignobiliores secūdum cōem rationē virtutis, quæ magis cōuenit moralibus: imo eis simpliciter, & intellectualibus secūdū quid. sed hæc maior nobilitas. s. habere cōem rationē virtutis simpliciter, non dat maiorem nobilitatē simpliciter, sed secundū quid: quia spectat ad esse principiū actus. vnde, vt in litera dicitur, nō sumitur nobilitas simpliciter maior, sed secundum quid: & similiter exeo q. intellectuales virtutes sunt secundū quid virtutes secundū cōem virtutis rationē, nō nisi secundū quid ignobiliores censentur. & propterea in litera cōcluditur q. virtutes intellectuales, licet min⁹ cōem virtutis rationē habeāt, sunt nobiliores habitus simpliciter, & nō in ratione habitus. si enim essent nobiliores in ratione habitus, tāū essent nobiliores secundū quid, quū sit prædicatū valde cōe. vnde prima propositio est simpliciter vera & formalis, scilicet virtutes intellectuales sunt nobiliores moralibus, quia ex ꝓpriis ratiōnibus specificis vendicāt sibi maiorē nobilitatē, quā morales. Tertia aūt ꝓpositio est vera cū determinatione. vnde & in litera nō habet. Nec acceptarē eā nisi cū determinatione hoc modo, Virtutes morales sunt nobiliores virtutes secundū cōem rationē virtutis, q. intellectuales: sine hac enim determinatione cōtradictoria cōcederē: nec obstat doctrina superius habita in q. 6. & pluries repetita de virtute simpliciter & secūdū quid: quia secundū cōem virtutis rationē ſtelligīē & hūc sensū meméto reducere vbi similia inuenies.

¶ In corpore eiusdē articuli aduerte primo, q. Scotus cū sequacibus, quia tenet voluntatem nobiliorē intellectu, cōsequenter ponit virtutem moralem nobiliorē prudētia, quę est intellectualis. & nō solū in hoc principio discordat, sed quia ponit prudētiā & virtutem moralē circa idem obiectū: ac per hoc æqua est apud ipsum nobilitas ex parte obiecti. & aperte errat: quia licet sit idem obiectum materiale puta agibile, prudentiæ tñ obiectū est sub ratione veri, virtutis autem moralis sub ratione boni, veri autem ratio nobilior est simpliciter q. absolutior. Aduerte secundo ne te decipiat materia in Ethicis, quasi in ea virtutes intellectuales non sint nobiliores moralibus, quia in ea tractatur de moralibus. Nam ibi non tractatur de moralibus, quatenus habent rationem virtutis, sed quatenus habent rationem materiæ, quia scilicet est de eis in vniuersali: & quæritur nō abnegando ignobilitatem secundum quid, pro quanto ad vilia experiendo descendit, vtrunque enim arti conuenit: vt in 1. Metaphy. dicitur, iudicare scilicet & agere, & propterea sic suscipere memento, q. prudentia & ars sint circa singularia, vt prius dictum est, q. virtus moralis, quæ perficit appetitū, cuius est mouere alias potētias ad actum, vt suprà dictum est, nobilior est. Et q. a virt⁹ dicitur ex eo, quod est principium alicuius actus cū sit perfectio potentiæ: sequitur etiam q. ratio virtutis magis competat virtutibus moralibus, quàm virtutibus intellectualib⁹, quamuis virtutes intellectuales sint nobiliores habitus simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q. virtutes morales sunt magis permanentes quàm intellectuales propter exercitium earū in his quæ pertinent ad vitam cōem: sed manifestū est q. obiecta disciplinarum quæ sunt necessaria & semper eodē modo se habentia, sunt permanentiora q. obiecta virtutum moralium, quæ sunt quædam particularia agibilia: quòd aūt virtutes morales sunt magis necessariæ ad vitam humanā, non ostendit eas esse nobiliores simpliciter, sed quo ad hoc, q. nimo virtutes intellectuales specu latiuæ ex hoc ipso, q. non ordinantur ad aliud, sicut vtile ordinatur ad finem, sunt digniores. hoc enim contingit quia secūdum eas quodammodo inchoatur in nobis beatitudo, quæ cōsistit in cognitione veritatis: sicut suprà dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, q. secundum virtutes morales dicitur homo bon⁹ simpliciter, & non sm intellectuales virtutes ea ratione, q. a appetitus mouet alias potētias ad suū actū: vt suprà dictū est: vnde per hoc etiam non probatur, nisi quòd virtus moralis sit melior secundū quid.

rum sumere' & reddere 'valeamus, & quid simpliciter, & quid secundum quid intelligatur, discernamus. In mente nostra primo omniū est synderesis, qua nō solū omne bonū prosequendum, & malū fugiendum, felicitatē appetendam & miseriam fugiendā, sed bonum rationis prosequendum & malum oppositum vitandū iudicamus naturaliter, & hinc in appetitu natu raliter ineſt nō solū inclinatio ad bonū prosequendum & malū vitandū, ad beatitudinem appetendam & miseriam fugiendā, sed imperfecta quędā in clinatio ad viuendū secundum rectā rationē. Et licet synderesis sit virtus, q. a est intellectus principiorū inclinatio, tñ hic appetitus nō est virtus, quia imperfecta est: ratio autem quare in appetitu nō est perfecta naturalis inclinatio, vt sit sufficies ad virtutem, sicut in ratione est iudicatorū naturalē sufficiens ad virtutē est, quia apprehensio trahit' res ad se, & iudicū perficitur secundum esse, quod res habent in nobis, appetitus aūt tendit ad res in se, & perficitur in adeptiōe rei, ex hoc enim prouenit, q. inclinatio ad bonū eget habitu rectificāte electionē, in volūtate quidē quo ad bonū rationis in operationibus, in appetitu vero sensitiuo quo ad bonū rationis in passionibus, qua adipiscatur hunc, & ipsa impotens ad hoc à ratione virtutis deficiat, lumen aūt naturalis iudicij circa principia tali admiculo nō egeat, sed in se ipso manens recti semper sit principiorū actus perfecti, qui est iudicare, synderesis igitur in intellectu iudicāte & proponente nō solū finē vltimū, sed fines proprios virtutū moraliū, dū in passionibus & operationibus secundū rationē viuendū iudicat, & appetitu inchoatiue inclinato ad hos fines, scilicet bonū rationis in operationibus, bonū rationis in timoribus & audacijs, bonū rationis in delectationibus, &c. discurritur ex huiusmodi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, subsumēdo aliquod min⁹ vniuersale, puta abstinere à delectationibus venereis, rempublicā defendēdā, & cōcluditur, Si modus in delectationibus, & sic de aliis. hic aūt discursus prudentię generatiuus est, & cōclusio eius est modus in operationibus seu passionibus seruādus, q. nil aliud est, q. mediū rationis in materia morali, principiū aūt eius est synderesis ex parte apprehensiua: & naturalis inclinatio ad bonū rationis in cōcupiscentiis & delectationibus ex parte appetitiua, ad hunc quoq; discursum perfectū, iudicio s. & ꝓcepto sequitur in appetitu cōclusio electionis, qua scilicet imus delectatiōes in ordine ad modū illū, mediū illud, bonū illud rationis, in hac enim electiōe pōt ꝓfecto simul duo ex parte obiecti, s. passiones ipsas modificatas & modū ipsum, & intueri, q. modus spectat ad finē moralis virtutis, quia est ipsum rationis bonū participatū in materia morali, passiones aūt ipsę spectāt ad id quod est ad finē, vtuntur enim eis virtutes, ꝓpter bonū rationis, & sicut prudentia generatur frequenti discursu ex fine, sic præexistente & cōcludente mediū, ita virtus moralis generatur ex frequenti electione subsequente simul, genita aūt ita vtraq; virtus sic cōstituta, vt humana ratio nō solum synderesim sed prudentia rectificata, de fine virtutis illa rectificāte eā, de fine illo absolutè, ista rectificāte eā dē de eodē applicato ad minus vniuersale, q. sit vniuersale synderesis: vel etiā ad singulare, quoniā prudentia est etiā singularium. et rursus mota nō solum ab appetitu naturali talis finis, sed ꝓfecta virtute inclinante in talem finem discurrit ad vlteriores conclusiones, donec perueniatur ad perfectionē status virtutis, vel ad firmandū eas dem: & proportionaliter ad eligendū mouetur appetitus. hic est progressus mentis nostræ, in quo tria licem aduertere potes distinctionē, vnde clarificari ambigua occurrētia possunt. prima est de fine virtutis moralis. q. sumitur dupliciter, scilicet absolutè, seu in sua communitate & applicate ad speciales actus occurrēter in exercitio vitæ humanæ. Secūda est de virtutibus moralib⁹ & prudentia quòd sumitur dupliciter, scilicet in fieri & in facto esse secundū essentiam. Tertia est de dare & accipere finem. quod sumitur dupliciter, scilicet primo, & non primo. Ex his nanque liquet primò quòd finis virtutis moralis absoluti præstituitur primo nō à prudentia, sed à synderesi. & hoc clarum est, quia prudentia ex illo fit. Secūdò, quòd finis idem absolutè non prius intenditur à virtute morali quàm fit prudentia. & hoc clarum est quia virtus moralis non fit ab illo fine msi mediante prudentia. Tertiò, quòd prudentia in fieri non dependet à virtute morali, sed eius fine & appetitu recto illius naturalis inclinatio nis, quæ non est virtus, sed incheatio virtutis: & hoc clarum est: quia intētio recta finis est principium prudentiæ, & constat quòd ante prudentiam non est virtus moralis. Quartò, quod virtus moralis i fieri dependet non solum à synderesi & recta intentione finis nunc dicta, sed prudentia afferente finem inueniendo mediū prius natura, quam sequatur electio generans virtutē moralem & hoc dicto & diffinitione virtutis moralis. Quinto, q. comparando prudentiā ad virtutem moralem in fieri sic simpliciter, verū est quod prudentia dirigit virtutem moralem, præstituendo illi finem non primo & absolute, sed applicando illum ad specialem materiam occurrentem. & sic verificantur verba Authoris hic, quæ propter intentionem medij prudentiæ præstitutionem finis dant, & non contradicunt superioribus, nec dictis in secunda secundæ, quia de prima præstitutione finis & de fine absolute virtutis moralis loquūtur. Sextò, quod comparando iam genitas prudentiam & virtutem moralem. vtraque in facto esse alteri finem applicite præbet diuersimode. declaratur hoc quo ad singula: prudentiam in primis cōstat mediū morali virtuti semper ostendere & conseruare virtutem: deinde moralē cōstat finis appetitū rectum facere, ac per hoc prudentiæ principiū firmare, ex hoc autem quod appetitus virtute morali rectificatur ad eligendū cōsonat bono rōnis: quia electio claudit in se intentionē, cōsequens est vt eadē virtute rectificetur ad intendendū illum finem absolute, ita quòd intentio finis quæ prius ex synderesi, & inclinatione naturali tantū erat recta ex virtute morali à prudētia genita fit, & est recta recte, & sic virtus moralis in facto esse dat prudētiæ in facto esse finem & absolutè, & nō ecōtra: & hoc est septimū. Declarātur q. non est econtra: quia in parte apprehensiua synderesis est virtus sufficiens respectu finis absolute: & propter hoc magis vulgatū & cantatum est, q. virtus moralis dat finē prudētiæ: quā econtra. ex his autem patet quomodo argumento satisfiat in proposito de nobilitate secundū veritatem & hanc rationē. consistit enim vis argumenti in hoc, virtus finis est nobilior virtute eorū, quæ sunt ad finem, sicut habitus principiorū est nobilior habitu conclusionū: sed virtus moralis est respectu finis, prudentia respectu eorū quæ sunt ad finem, ergo respōnsio literæ est ad minorem, dicens, quòd prudentia est eorum quę sunt ad finem & finis: & ideo non sequitur quòd sit ignobilior. sicut sequeretur si esset eorum, quæ sunt ad finem tantum & per hoc solueretur illa conformatio de habitu principiorum: quia scilicet habitus principiorum est nobilior habitu conclusionum tantum: non autem habitus principiorum & conclusionum: sicut est in proposito, vbi secundum veritatem vtraque est principiorum & conclusionū. moralis nanque virtus est finis, & eorum, quæ sunt ad finem: facit enim rectam intentionem & electionem, & similiter prudentia est finis, & eorum quæ sunt ad finem dum inueniendo medium, quòd habitus ipsum rationis bonum quod est finis ad operationes & passiones quæ sunt propter finem. Et nota quòd Author non solum intendit prudentiam esse finis sed etiam dirigere morales respectu finiū: insinuans alteram respōsionem, scilicet quo ad hoc, quòd habitus respectu finis sit nobilior, requiritur, quòd sit perfectus, absque mendicatione ab illo qui est respectu eorum, quæ sunt ad finem dum inueniēdo medium applicat rationis bonum, quod est finis ad operationes & passiones quæ sunt propter finē. Et nota quòd Author non solum intendit prudentiam esse finis, fed etiam dirigere morales respectu finiū, insinuans alteram respōsionem, scilicet, q. ad hoc quòd habitus respectu finis sit nobilior, requiritur, quòd sit perfectus absque mendicatione ab illo qui est respectu eorum, quæ sunt ad finem: & propterea non sequitur, quod sit nobilior prudentia. Reliqua in secunda secundæ tractanda sunt: vbi rationes Scotti in tertio sententia. distinct. 36. quòd prudentia sit respectu finis, videbuntur: & quare in ratione duabus existentibus virtutibus, scilicet synderesi & prudentia, in appetitu vna respondeat moralis virtus respectu finis & eorū quę sunt ad finem, intendens, & eligens.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quartum.

IN articulo quarto eiusdem 66. quæst. dubiū Nouiiorum occurrit, quemodo fortitudini præferatur iustitia: quia fortitudo rectificat circa mortē & vitam. iustitia autem circa operationes ad alterum. nulla nanque operatio est maior ipsa vita, sed pellē pro pelle, & cuncta quæ habet, dabit homo pro anima sua. Sed hoc facilè resoluitur: ex eo q. iustitia rectificando animū in omnibus operationibus, quæ sunt ad alterū, rectificat etiam respectu vitæ & mortis. ad iustitiam enim spectat ponere vitam pro altero: puta pro republica cui hoc debet. nec inconuenit eundem actū spectare ad iustitiam & fortitudinem diuersimodè vt in proposito ponere vitā, inquantū habet rationē debiti spectat ad iustitiam: quæ sicut dat alia bona debita, ita & vitam. in quātū vero habet rōnem terribilis, spectat ad fortitudinem. Cuius est firmare animū ne timeat hoc, sed audeat, &c. iustitia tanto est nobilior, quāto vna satior circa altera, scilicet & bona rectificans in his quæ sunt ad alterum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudētia nō solum dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ sunt ad finem, sed etiā in præstituendo finem. est autem finis vniusquisque virtutis moralis ad quā virtutē simpliciter trahit', vt in litera dicitur.

¶ In respōsione ad tertiū eiusdē articuli dubiū arduum occurritin via Authoris & simpliciter, quō scilicet sit verū prudentiā dirigere morales virtutes, etiā in præstituendo finē, & simpliciter quidē in Secunda secundæ discutiendū erit in q. 47. Ad hominem verò nūc duplici ratione differendū puto, Primo, quia hoc repugnare videtur superius dictis, & inferius. in Secūda secundæ loco allegato, superioribus quidem pro quātō dictum fuit, quòd prudentia præcipiatur, quod est finis, habet à virtute morali, quia qualis vnusquisque est, talis ei finis videtur. inferioribus aūt, quia expresse negabitur ex proposito, prudentiam præstituere finē moralibus virtutibus. Secūdo, quia ex hoc pendet principale intentum huius articuli quo ad prudentiam, an scilicet nobilior sit prudentia virtute morali, vt vis argumentantur agit.

¶ Ad huius difficultatis euidentiā ponēdus ante oculos est progressus nostræ mētis in in ifiis, vt ex eo rationem dicto

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudētia nō solum dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ sunt ad finem, sed etiā in præstituendo finem. est autem finis vniusquisque virtutis moralis attingere medium. determinatur secundum rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2.* & sexto Ethicorum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Verum iustitia sit præcipua inter virtutes morales.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod iustitia nō sit præcipua inter virtutes morales. Maius enī est dare alicui de proprio, quam reddere alicui quod ei debetur, sed primum pertinet ad liberalitatem, secundū autem ad iustitiam. ergo videtur quòd liberalitas sit maior virtus quàm iustitia.

¶ Præterea, Illud videtur esse maximū in vnoquoque, qđ est perfectissimum in ipso. sed, sicut dicitur Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. ergo videtur q. patientia sit maior quàm iustitia.

¶ Præterea, Magnanimitas operatur magnū in omnibus virtutibus, vt dicit in 4. Ethi.* ergo magnificat etiā ipsam iustitiam: est igitur maior quàm iustitia.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 5. Ethicor.* quòd iustitia est præclarissima virtutum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus aliqua secundum suam speciē potest dici maior, vel minor, vel simpliciter vel secūdum quid. Simpliciter q. dem dicitur maior, secundum quod in ea majus bonum rationis relucet: vt suprà dictū est.* & secundū hoc iustitia inter omnes virtutes morales præcellit tāquā propinquior rationi. quod patet ex subiecto, & ex obiecto: ex subiecto quidem, quia est in volūtate, sicut in subiecto: voluntas aut' est appetitus rationalis, vt ex dictis * patet secundum aūt obiectum si ue materiam, quia est circa operationes, quibus homo ordinatur non solum in se ipso, sed etiā ad alterum: vnde iustitia est præclarissima virtutū: vt dicit in 5. Eth.* Inter alias autem virtutes morales, quæ sunt circa passiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonum quāto circa maiora motus appetitiuus subditur rationi: maximum autem in his, quę ad hominē pertinent, est vita, à qua omnia alia dependent. & ideo fortitudo, quę appetitiuū motum subdit rationi in iis, quæ ad mortem & vitam pertinēt, primū locum tenet inter virtutes morales, q. sunt circa passiones: tamē ordinatur infrà iustitia. vnde Philosophus dicit in primo Rhet.* q. necesse est maximas esse virtutes quæ sunt aliis honoratissimę: siquidē est virt⁹ potētia benefactiua: ꝓpter hoc fortes & iustos maximè honorant: hęc quidē in bello, scilicet fortitudo: hæc aūt, scilicet iustitia, & ī bello & ī pace vtilis est. post fortitudinē aūt ordinatur temperātia: q. subiicit rationi appetitum circa ea q. immediatè ordinātur ad vitam, vel in eodē secundum numerum, vel in eodem secundū speciē, scilicet in cibis & venereis. & sic istæ tres virtutes simul cū prudentia dicūtur esse principales etiam dignitate. secundū quid autem dicitur aliqua virt⁹ esse maior secūdum quod admiculum vel ornamētū præbet principali virtuti: sicut substātia est simpliciter dignior accidēte, aliquod tamē accidens est secundum quid dignius substantia, inquantum perficit subiectum in aliquo esse accidentali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q. actus liberalitatis oportet quòd fundēt super actum iustitiæ: nō enim esset libera lis datio, si non de proprio daret, vt in 2. Politic. dicitur. vnde liberalitas sine iustitia esse nō posset, quæ secernit suū à non suo. iustitia aūt potest esse sine liberalitate. vnde iustitia simpliciter est maior li beralitate tanquā cōmunior & fundamētum ipsius. liberalitas autem est secundū quid maior, cum sit quidā ornatus iustitiæ & supplementum eius.

¶ Ad secundum dicendum quòd potētia dicitur habere opus perfectum tolerantia malorum, in quibus non solum excludit iniustam vindictam, quam etiam excludit iustitia. neque solum odium, quod facit charitas, neq; solū iram, quod facit mansuetudo: sed etiam excludit tristitia inordinatam, quæ est radix omnium præ dictorum. & ideo in hoc est perfectior & maior: quia in hac materia exstirpat radicem. non autem est simpliciter perfectior omnibus aliis virtutib⁹: quia fortitudo nō solum sustinet molestias absque perturbatione, q. est patientiæ: sed etiam ingerit se eis, cum opus fuerit. vnde quicunque est fortis, est patiens: sed non cōuertitur. est autem patiētia quædam fortitudinis pars.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magnanimitas non potest esse nisi aliis virtutibus præexistētibus: vt dicitur in 4. Ethi.* vnde comparatur ad alias sicut ornatus earum: & sic secundum quid est maior ombus aliis, non tamen simpliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quintum.

Supra q. 57. ar. 2. ad 2. & infra q. 68. ar. 7. cor & 1. Ethico. 1. & lib. 6. le. 5. & 7. lib. 1. Ethi. c. 2.

ARTICVLVS V.

¶Virum sapientia sit maxima inter virtutes intellectuales.

IN arti. 5. eiusdem 66. quæstionis in responsione ad quartum nota auream doctrinam, quare sapientia rationes terminorũ maxime vniuersalium considerat, vt fit in 3. Metaph. quia scilicet ens est proprius effectus primæ causæ, qđ in prima parte declaratum est, & quare iudicat de principiis: quia scilicet eorum causa considerat rationes terminorum: iudicium enim rei per illius causas fit: iudicat autem sapientia de principiis ex rationibus terminorum non tanquam explicans mediũ terminum latẽtem quo fiat assensus principiis, aut reddatur altera causa vetitati eorum, sed tanquam dãs eis intrinseca constitutiua eorum rationes, scilicet terminorum, & ideo resoluens illa, &c. & propterea defendit illa ex suma arce videns.

Ca. 8. to. 12

Exo. 17. to.

¶Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum sextum.

Ca. 14 to. 1, 2

IN artic. 6. eiusdem 66. quæstionis nihil scribendum occurrit, nisi quòd omnia notanda sunt.

ARTICVLVS VI.

¶Virum charitas sit maxima inter virtutes theologicas.

AD SEXTVM sic proceditur. videtur quòd charitas non sit maxima inter virtutes theologicas. Cum enim fides sit intellectus: spes, autem & charitas in vi appetitiua, vt supra dictum est * videtur quod fides comparetur ad spem & charitatem, sicut virtus intellectualis ad moralem: sed virtus intellectualis est maior morali, vt ex dictis patet: * ergo fides est maior spe & charitate.

2. Præterea, Quod se habet ex additione ad aliud, videtur esse maius eo: sed spes, vt videtur, se habet ex additione ad charitatem: præsupponit enim spes amorem, vt Augu. dicit in Enchi. * Addit enim quendam motum protensionis in rem amatam. ergo spes est maior charitate.

3. Præterea, Causa est potior effectu: sed fides & spes sunt causa charitatis. Dicitur enim Math. 1. in gloss. * quòd fides generat spem, & spes charitatem. ergo fides & spes sunt maiores charitate.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autem manẽt spes, fides, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * magnitudo virtutis secũdum suam speciem cõsideratur ex obiecto, cum autem tres virtutes theologicæ respiciant Deum sicut proprium obiectum, non potest vna earum dici maior altera ex hoc quòd sit circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quã alia: & hoc modo charitas est maior aliis, nam aliæ importãt in sui ratione quandam distantiã ab obiecto, est enim fides de non visis: spes autem de nõ habitis, sed amor charitatis est de eo quod iam habetur: est enim amatum quodammodo in amante, & etiam amãs per affectum trahitur ad vnionem amati propter quod dicitur 1. Iohan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Text. 6. tom. 2.

Lib. 1. c. 1. tam. 4.

Ca. 2. to. 3.

q. 62. ar. 3.

Artic 3.

Cap. 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non modo non se habent fides & spes ad charitatem, sicut prudẽtia ad virtutem moralem: & hoc propter duo. Primo quidem, quia virtutes thæologicæ habent obiectum quod est suprà animã humanã: sed prudentiã & virtutes morales sunt circa ea, quę sunt infra hominẽ: in his autem, quę suprà hominem, nobilior est dilectio, quam cognitio: perficitur enim cognitio, secundum quod cognita sunt in cognoscente, dilectio vero ſm quod diligens trahitur ad rem dilectam: id autem quod est suprà hominem, nobilius est in seipso, quam sit in homine: quia vnumquodque est in altero per modum eius, in quo est: econuerso aũt in his, quæ sunt infra hominem. Secundo, quia prudẽtia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinẽtes: sed fides non moderatur motũ appetitiuum tendentem in Deum, qui pertinet ad virtutes theologicas, sed solũ ostẽdit obiectum: motus autem appetitiuus in obiectũ excedit cognitionem humanam, secundũ illud ad Ephesios 3. Supereminentem scientiæ charitatem Christi.

¶Ad secundum dicendum, quòd spes præsupponit amorem eius quod quis adipisci se sperat. qui est amor concupiscentię quo quidem amore magis se amat, qui concupiscit bonum, quam aliquid aliud: charitas autem importat amorem amicitiæ, ad quam peruenit spe, vt suprà dictum est. *

q. 62. ar. 4

¶Ad tertiũ dicendũ, qđ sicut Philosophus dicit in 1. de anima, * Vna notitia præfert alteri, aut ex eo qđ est nobilior, aut propter certitudinẽ: Si igitur subiecta sint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ est certior, erit maior virt⁹: sed illa quę est minus certa de altioribus & maioribus, præferri ei, quæ est magis certa de inferioribus reb⁹: vnde Philosophus dicit in 2.

In princip.

¶Ad tertium dicendum, quod causa perficiens est potior suo effectu, non autem causa disponens: sic enim calor ignis esset potior quam anima, ad quam disponit materiam, quod patet esse falsum. sic autem fides generat spem, & spes charitatem, secundum scilicet quod vna disponit ad alteram.

QVÆSTIO SEXAGESIMA-septima, De virtutum duratione post hanc vitam, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de duratione virtutum post hanc vitam.

¶Et circa hoc quęruntur sex. ¶ Primò, vtrũ virtutes morales maneant post hanc vitam. ¶ Secundò, vtrum virtutes intellectuales. ¶ Tertiò, vtrũ fides. ¶ Quartò, vtrum remaneat spes. Quintò vtrũ maneat aliqui fidei, vel spei. ¶ Sextò, vtrum maneat charitas.

ARTICVLVS I.

¶Virum virtutes morales maneant post hanc vitam.

Infrà artic. 2. & ad tertiũ & q. 61. ar. 6 co. Et. 1. 2. q. 52. ar. 1. ad 2. Et 1. dist 33 q. 1. ar 4. Et 4. di. 14. q. 1. ar. 1. qũ 3. Et ver. qo. 5 art 4 Lib. 10. Eth. 8. tem. 2. Li. 6 c. 28. Ca. 19. to. 5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod virtutes morales nõ maneant post hãc vitam. Homines enim in statu futurę gloriæ erunt similes Angelis, vt dicitur Mat. 22. sed ridiculum est in Angelis ponere virtutes morales: vt dicitur in 10. Ethicor. * ergo neque in hominibus post hanc vitam erunt virtutes morales.

2. ¶Præterea, Virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua: sed vita actiua non manet post hanc vitam. dicit enim Gregor. in 6. Mora. * Actiuæ vitę opera cũ corpore trafeunt: ergo virtutes morales non manent post hanc vitam.

3. ¶Præterea, Temperantia & fortitudo, quæ sunt virtutes morales sunt irrationaliũ partium: vt Philosophus dicit in 3. Ethi * sed irrationales partes animæ corrũpuntur corrupto corpore, eo quod sunt actus organorũ corporaliũ. ergo videt quòd virtutes morales non maneant post hanc vitam.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sap. 1. quòd iustitia perpetua est & immortalis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 14. De Tri. * Tullius posuit post hãc vitã quatuor virtutes cardinales nõ esse: sed in alia vita homines esse beatos sola cognitiõe naturæ (i qua nihil est melius, aut amabili⁹, vt Aug. dicit ibidẽ *) ea scilicet natura, quæ creauit oẽs naturas. Ipse aũt posuit ea determinat huiusmodi quatuor virtutes in futura vita existere, tamen alio modo. Ad cuius euidẽtia sciendum est, qđ in huiusmodi virtutibus aliquid est formale & aliquid quasi materiale. Materiale quidẽ est i eis virtutib⁹ inclinatio quædam partis appetitiuæ ad passiones vel operationes, secũdum modũ aliquem: sed quia iste modus determinatur à ratione, ideo formale in omnibus virtutib⁹ est ipse ordo rõis. Sic igitur dicendũ est, qđ huiusmodi virtutes morales in futura vita nõ manent quantũ ad id, quod est materiale in eis: nõ enim habebunt in futura vita locum concupiscentiæ & delectationes ciborũ & venereorum, neque etiam timores & audaciæ circa pericula mortis, neque etiam distributiões & cõmunicationes rerũ, quæ veniũt in vsum præsentis vitę. Sed quantũ ad id quod est formale, remanebunt in beatis perfectissimæ post hãc vitam: inquãtum ratio vniuscuiusq; rectissima erit circa ea, quæ ad ipsum pertinent secundũ statum illum, & vis appetitiua omnino mouebitur secundum ordinẽ rationis in his, quæ ad statum illum pertinent. vnde Aug. ibidem dicit, * qđ prudẽtia ibi erit sine vllo periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorũ malorum, temperãtia sine repugnatione libidinum, vt prudentiæ sit nullum bonũ Deo præponere, vel æquare, fortitudinis ei firmissimè inhærere, tẽperantiæ nullo defectu noxio delectari. de iustitia vero manifestius est quẽ actũ ibi habebit, scilicet esse subditũ Deo: quia etiã i hac vita ad iustitiã pertinet esse subditũ superiori.

Eo. ca. ad fr

Eod. li. 14. Ca. 9. to. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Philosophus loquitur ibi de huiusmodi virtutibus moralibus, quantũ ad id quod materiale est in eis. sicut de iustitia quantũ ad cõmutationes & distributiones, de fortitudine quantũ ad terribilia & pericula, de temperãtia quantũ ad cõcupiscẽtias prauas. ¶Et similiter dicendum est ad secundum: ea enim quæ sunt actiuæ vitę, materialiter se habent ad virtutes.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd status post hãc vitã est duplex. Vnus quidem ante resurrectionem, qñ animæ erunt à corporibus separatę. Alius aũt post resurrectionem, quando animæ iterato corporibus sũis vnientur. In illo ergo resurrectionis

statu erũt vires irratiõales i organis corporeis, sicut & nũc sunt. vnde & poterit in irascibili esse fortitudo, & in cõcupiscibili temperãtia, inquantũ vtraque vis perfectè erit disposita ad obediẽdũ rõi: sed in statu ante resurrectionem partes irrationales nõ erũt actu i anima, sed solũ radicaliter in essentia ipsius: vt in primo dictũ est. * vnde nec huiusmodi virtutes erũt in actu nisi in radice, scilicet i ratione & voluntate in quib⁹ sunt semina-ria quędam harũ virtutũ, vt dictum est. * sed iustitia quæ est in volũtate, etiã actu remanebit. vnde specialiter de ea dictũ est, quòd est perpetua & immortalis, tamẽ ratione subiecti, quia voluntas incorruptibilis est: tum etiam propter similitudinem actus: vt prius dictum est. *

¶Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primum.

IN primo articulo quæstionis sexagesimæseptimæ scito Nouitie, quòd distinctio literæ de formali & materiali non est de ipsa essentia virtutis, tota enim remanet, sed de actu eius, quia non remanet tranans aut impellens vel firmans passiones quę sunt materia eius: sed perficiens appetitum ad sequendam rationem rectam: propterea dicitur quòd erunt quidem ibi virtutes, sed alio modo.

p. q. 77. ar tic. 5.

2. 61. arti. 2

Incorp. ar.

ARTICVLVS II.

¶Virum virtutes intellectuales maneant post hanc vitam.

¶Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum secundum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod virtutes intellectuales non maneant post hanc vitam. Dicit enim Apostolus 1. ad Corinth. 11. quod scientia destruetur. & ratio est, quia ex parte cognoscimus. sed sicut cognitio scientiæ est ex parte, id est, imperfecta, ita etiam cognitio aliarũ virtutũ intellectualium, quandiu hęc vita durat: ergo omnes virtutes intellectuales post hanc vitam cessabunt.

2. ¶Præterea, Philosophus dicit in Prædicamentis. * quòd scientia cũ sit habit⁹, qualitas difficilè mobilis. nõ enim de facili amittitur nisi ex aliqua forti trãsmutatiõe vel ęgritudine: sed nulla est tãta transmutatio corporis humani sicut per mortẽ. ergo scientia & aliæ virtutes intellectuales nõ manent post hanc vitam.

3. ¶Præterea, Virtutes intellectuales perficiunt intellectũ ad benè operandũ pro prium actũ: sed actus intellectus nõ videtur esse post hanc vitam eo quòd nihil intelligit anima sine phãtasmate, vt dicitur in 3. De anima. * Phantasmata autem post hanc vitã nõ manent cum nõ sint nisi in organis corporeis: ergo virtutes intellectuales nõ manent post hanc vitam.

In prædic. quali. to. 8.

Tex. 3. 39

¶SED CONTRA est quòd firmior est cognitio vniuersalium & necessariorum, quam particulariũ & cõtingẽtium: sed in homine remanet post hanc vitam cognitio particulariũ & cõtingẽtium: puta eorũ, quę quis fecit, vel passus est: secundũ illud Luc. 16. Recordare, qđ recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. ergo multo magis remanet cognitio vniuersalium & necessariorum quæ pertinet ad scientiam & ad alias virtutes intellectuales.

¶RESPONDEO dicendũ qđ sicut in primo dictũ est, * quidã posuerũt qđ species intelligibiles nõ permanẽt in intellectu possibili, nisi quãdiu actu intelligit, nec est aliqua cõseruatio specierũ cessante cõsideratiõe actuali nisi i viribus sensitiui, quę sunt act⁹ corporaliũ organorum, scilicet imaginatiua & memorativa: huiusmodi aũt vires corrumpunt, corrupto corpore: & ideo ſm hoc scientia nullo modo post hãc vitã remanebit, corpore corrupto, neq; aliqua alia intellectualis virtus. Sed hæc opinio est contra sentẽtiã Arist. qui i 3. De anima * dicit, qđ intellectus possibilis est in actu cũ fit singula, sicut sciens, cũ tñ fit in potentia ad cõsiderandũ in actu. Est etiã cõtra ratio

P. p. q. 77. arti. 6.

Tex 8. 12.

¶Ad hoc dicitur dupliciter: primò, quia doctrina tanto certior est, quanto vniuersalior & remotior ab opinionibus: ideo Author prætermissis opinionibus de esse habitus ad rationem tractans, earum essentias tacet: & de principiis earum quæ sunt species intelligibiles & phantasmata tractat: id enim ostẽsum est, quòd virtutes intellectuales effectus sunt specierum intelligibilium, & non species ipsæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd Author, vt apparet in secundo contra Gentiles capite septuagesimoquarto, putat Auicennam male prosecutum positionem suam, & quòd habilitas illa non est, nisi species sint: & propterea hic non ex intentione illius opinionis sed ex intentione Authoris determinatur, quòd scientia & virtutes intellectuales nullo modo, nec formaliter, id est, nec materialiter remanentes actu.

¶Dubium secundo in eodem loco occurrit, quare Author de virtutum intellectualiũ duratione tractans, earum essentias tacet: & de principiis earum quæ sunt species intelligibiles & phantasmata tractat: id enim ostẽsum est, quòd virtutes intellectuales effectus sunt specierum intelligibilium, & non species ipsæ.

Et opusc. 3. Cap. 18.

Ca. 9. to. 12.

Eod. li. 4. Ca. 9. to. 1.

Ca. 9. to. 1.

Ca. 9. to. 3.

Et ea ad fr

Ca. 9. to. 1. ad li. & c.

Ca. 7. to. 1.

Arti. 3. huius quæst.

Li. 1. c. 1. to. 3

Cap. 7. Eod. lib. 6. & c. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctionis, cum omnis intellectio sit ab intellectu in actu per speciem intelligibilem. Secundo dicitur, quòd Author minus dicit, & plus intellexit. nã per specie siue ligibiles intelligit ipsa[s], & quicquid se tenet ex parte ipsarũ, siue sit ordinatio earum, siue habilitas ad vrendum eis, siue quodcũq; aliud. totũ enim hoc in virtutibus intellectualibus tenet se ex parte formalis, & phantasmata cum pertinentibus ad ea ex parte materialis: rationabile est autem sic exponere hunc locũ: quoniam quæstio est de virtutibus in anima, vt separatur à corpore: ac per hoc quicquid se tenet ex parte animæ, cõputatur pro vno & formali, quicquid autẽ ex parte corporis, pro alio vno & materiali. nominauit autem totum illud formale à speciebus intelligibilibus: vtpote certioribus, prioribus & formalioribus, secundum suum genus.

p.p.q.55.ar 1.1.& 2.

D. 1181.

Alex. pra.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum tertium.*

p.p.q.89 ar 1.ad 1.

IN arti. 3. eiusdem quæstionis 67 dubium est an fides, & scientia de eodem stent simul in eodem. sed quoniã hoc ex proposito quæretur in 1. quæstio. secunda secundæ, ideo hic pertranseo quia tamen hic fundamenta iaciuntur, pro intellectu terminorum duo notanda sunt, primum est, quòd præsens articulus de fide & sequentes de spe directè loquuntur de actibus fidei & spei, & non de habitibus, in quinto nanque attic. consummans Author quæstionem de fide & spe in his duobus legis articulis ad 3[m] earum refert. Secundum est, quòd quũ dicitur quod fides importat imperfectionẽ ex parte subiecti, posset bene & male intelligi vel non intelligi: & cõsequẽter errare in principiis: si quis enim intelligat eam dicere imperfectionem ex parte subiecti: quia ponit actũ imperfectum, seu diminutũ in subiecto, errat, nã cognitio per medij probabile alicuius conclusionis demonstrabilis, ponit etiam actum imperfectum seu diminutum in subiecto: & tamen non est fides, nec incompossibilis scientiæ: stat enim cum scientia eiusdem in eodem subiecto, vt in litera dicitur, non est igitur sermo, quod habitus fidei inclinat subiectum in actũ imperfectũ, vt multi videntur intelligere; nem: quia species intelligibiles recipiũt in intellectu possibili immobiliter secũdum modum recipientis: vnde & intellectus possibilis dicit locus specierũ, quasi species intelligibiles cõseruans, sed phãtasmata, ad quæ respiciẽdo homo intelligit in hac vita, applicãdo ad ipsa species intelligibiles (vt i primo dictũ est)* corrupto corpore corrumpuntur: vnde quãtum ad ipsa phantasmata, quæ sunt quasi materialia in virtutibus intellectualibus virtutes intellectuales destruunt destructo corpore. Sed quantũ ad species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili, virtutes intellectuales manẽt: species autẽ se habent in virtutib[9] intellectualib[9] sicut formales, vnde intellectuales virtutes manent post hanc vitã quantum ad id quod est formale in eis: nõ autem quãtum ad id quod est materiale: sicut & de moralibus dictum est.*

Infrà ar. 5. Et 2. 2. q. 4. art. 4. ad 1. & q. 18 ar 2. cor fi. Et q. 1 ar 3 ad tertium & 3. dist. 31. q. 3. art. 1 q 1. & 3. Et ver. 3 27 ar 3. ad sextũ fi. Et ver q 3. ar 1. 4. ad 10.

Alex. pra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd verbum Apostoli est intelligendũ quantũ ad id, quod est materiale in scientia, & quantũ ad modũ intelligendi: quia scilicet neq; phantasmata remanebunt destructo corpore. neque erit vsus scientiæ per conuersionem ad phantasmata.

¶ Ad secundum dicendum quòd per egritudinẽ corrũpitur habitus scientiæ quantũ ad id quod est materiale i eo: scilicet quantum ad phantasmata, nó autẽ quantum ad species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima separata post mortem habet aliũ modũ intelligendi quam per cõuersionẽ ad phãtasmata, vt in primo dictũ est:* & sic scientia manet: nõ tamen secundum eundem modum operandi, sicut & de virtutibus moralibus dictum est.*

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum fides maneat post hanc vitam.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd fides maneat post hanc vitã Nobilior enim est fides, quam scientia: sed scientia manet post hanc vitam vt dictũ * est: ergo & fides.

2 ¶ Præterea, Primæ ad Corinth. 3. dicit Fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus, id est, fides Christi Iesu: sed superædificatur. ergo si fides nõ remanet post hanc vitam, nulla alia virtus remaneret.

3 ¶ Præterea, Cognitio fidei & cognitio gloriæ differũt sm perfectum & imperfectum, sed cognitio imperfecta põt esse simul cũ cognitione perfecta: sicut in Angelo simul potest esse cognitio vespertina cũ cognitione matutina, & aliquis homo potest simul habere de eadẽ conclusione scientiã per syllogismum demonstratiuum, & opinionem per syllogismũ dialecticum. ergo etiam fides simul esse potest post hãc vitam cum cognitione gloriæ.

¶ SED CONTRA est quòd Apostolus dicit 2. ad Corint. 5. Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino. per fidem enim ambulamus & nõ per spẽ: sed illi qui sunt in gloria, non peregrinantur à domino, sed sunt ei præsentes. ergo fides non manet post hanc vitam in gloria.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd oppositio est per se & propria causa, sm quam oppositum excludatur ab alio: in quantum scilicet in omnibus oppositis includitur oppositio affirmationis & negationis. Inuenitur autẽ in quibusdam oppositio secundum contrarias formas, sicut in coloribus album & nigrum, in quibusdam autẽ secundum perfectum & imperfectũ: vnde in alterationib[9] magis & minus accipiuntur vt cõtraria: vt cũ de minus calido fit magis calidum: vt dicitur i 5. Phy.* Et quia perfectũ & imperfectũ opponuntur, impossibile est sm quod simul secundũ idem sit perfectio & imperfectio. Est autem considerandũ, quod imperfectio quidẽ quandoque est de ratione rei, & pertinet ad speciẽ ipsius, sicut defectus rationis pertinet ad rõem speciei equi vel bouis. Et quia vnum & idem numero manens nõ potest transferri de vna specie in aliam, inde est sm quod tali imperfectione sublata tollit species rei: sicut tã nõ esset bos vel equus, si esset rationalis. quandoq; vero imperfectio nõ pertinet ad rationẽ speciei sed accidit indiuiduo secundũ aliquid aliud: sicut alicui homini quandoq; accidit defectus rationis, in quantũ impedit in eo rationis vsus, propter somnũ vel ebrietatẽ vel aliquid huiusmodi. Patet autẽ sm quod tali imperfectione remota, nihilominꝰ substãtia rei remanet. Manifestũ est autẽ, quod imperfectio cognitionis est de ratione fidei: ponitur enim ei⁹ diffinitione. fides eñ est substãtia sperandarũ rerũ, argumentum nõ apparẽtium: vt dicitur ad Heb. 11. Et Aug. dicit,* Quid est fides? credere quod nõ vides: quòd autẽ cognitio sit sine apparitione vel visione hoc ad imperfectionẽ cognitionis pertinet: & sic imperfectio cognitionis est de ratione fidei: vnde manifestũ est sm quòd perfectum & imperfectum non possunt simul esse secundum idem, sed ea, quæ differũt secundum perfectum & imperfectum, secundum aliquid idem possunt esse in aliquo alio eodẽ. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo possunt esse de eodẽ subiecto, possunt tamẽ cõuenire in eodẽ medio & in eodem subiecto, nihil enim prohibet, quamuis enim hoc vel illud dicatur oppositio affirmationis & negationis. Inuenitur autẽ in quibusdam oppositio secundum contrarias formas, sicut in coloribus album & nigrum, in quibusdam autẽ secundum perfectum & imperfectũ: vnde in alterationib[9] magis & minus accipiuntur vt cõtraria: vt cũ de minus calido fit magis calidum: vt dicitur i 5. Phy.* Et quia perfectũ & imperfectũ opponuntur, impossibile est sm quod simul secundũ idem sit perfectio & imperfectio. Est autem considerandũ, quod imperfectio quidẽ quandoque est de ratione rei, & pertinet ad speciẽ ipsius, sicut defectus rationis pertinet ad rõem speciei equi vel bouis. Et quia vnum & idem numero manens nõ potest transferri de vna specie in aliam, inde est sm quod tali imperfectione sublata tollit species rei: sicut tã nõ esset bos vel equus, si esset rationalis. quandoq; vero imperfectio nõ pertinet ad rationẽ speciei sed accidit indiuiduo secundũ aliquid aliud: sicut alicui homini quandoq; accidit defectus rationis, in quantũ impedit in eo rationis vsus, propter somnũ vel ebrietatẽ vel aliquid huiusmodi. Patet autẽ sm quod tali imperfectione remota, nihilominꝰ substãtia rei remanet. Manifestũ est autẽ, quod imperfectio cognitionis est de ratione fidei: ponitur enim ei⁹ diffinitione. fides eñ est substãtia sperandarũ rerũ, argumentum nõ apparẽtium: vt dicitur ad Heb. 11. Et Aug. dicit,* Quid est fides? credere quod nõ vides: quòd autẽ cognitio sit sine apparitione vel visione hoc ad imperfectionẽ cognitionis pertinet: & sic imperfectio cognitionis est de ratione fidei: vnde manifestũ est sm quòd perfectum & imperfectum non possunt simul esse secundum idem, sed ea, quæ differũt secundum perfectum & imperfectum, secundum aliquid idem possunt esse in aliquo alio eodẽ. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo possunt esse de eodẽ subiecto, possunt tamẽ cõuenire in eodẽ medio & in eodem subiecto, nihil enim prohibet, quamuis enim hoc vel illud dicatur oppositio affirmationis & negationis. Inuenitur autẽ in quibusdam oppositio secundum contrarias formas, sicut in coloribus album & nigrum, in quibusdam autẽ secundum perfectum & imperfectũ: vnde in alterationib[9] magis & minus accipiuntur vt cõtraria: vt cũ de minus calido fit magis calidum: vt dicitur i 5. Phy.* Et quia perfectũ & imperfectũ opponuntur, impossibile est sm quod simul secundũ idem sit perfectio & imperfectio. Est autem considerandũ, quod imperfectio quidẽ quandoque est de ratione rei, & pertinet ad speciẽ ipsius, sicut defectus rationis pertinet ad rõem speciei equi vel bouis. Et quia vnum & idem numero manens nõ potest transferri de vna specie in aliam, inde est sm quod tali imperfectione sublata tollit species rei: sicut tã nõ esset bos vel equus, si esset rationalis. quandoq; vero imperfectio nõ pertinet ad rationẽ speciei sed accidit indiuiduo secundũ aliquid aliud: sicut alicui homini quandoq; accidit defectus rationis, in quantũ impedit in eo rationis vsus, propter somnũ vel ebrietatẽ vel aliquid huiusmodi. Patet autẽ sm quod tali imperfectione remota, nihilominꝰ substãtia rei remanet. Manifestũ est autẽ, quod imperfectio cognitionis est de ratione fidei: ponitur enim ei⁹ diffinitione. fides eñ est substãtia sperandarũ rerũ, argumentum nõ apparẽtium: vt dicitur ad Heb. 11. Et Aug. dicit,* Quid est fides? credere quod nõ vides: quòd autẽ cognitio sit sine apparitione vel visione hoc ad imperfectionẽ cognitionis pertinet: & sic imperfectio cognitionis est de ratione fidei: vnde manifestũ est sm quòd perfectum & imperfectum non possunt simul esse secundum idem, sed ea, quæ differũt secundum perfectum & imperfectum, secundum aliquid idem possunt esse in aliquo alio eodẽ. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo possunt esse de eodẽ subiecto, possunt tamẽ cõuenire in eodẽ medio & in eodem subiecto, nihil enim prohibet, sm

Te. 19. to. 2.

D. 610.

Ser. 27. de verbis Apost.

Alex. pra. sed.

proprij medij constituit perfectam vel imperfectam cognitionem secundum medium. Ita imperfectio vel perfectio proprij subiecti absolute constituit cognitionem perfectam vel imperfectam ex parte subiecti. Nec mireris, si dico subiectum imperfectum constituere cognitionem imperfectam cum prius dixerim cognitionem imperfectam huiusmodi constituere subiectum in esse imperfecto. memento quòd causæ sunt sibiinuicem causæ: & quòd sicut motus constituit formale subiectum in esse sic actu & sic in potentia: ita & econuerso subiectum sic actu, & sic in potentia constituit subiectiue seu materialiter motum in esse imperfecto. Simile enim accidit in propositio, & hanc doctrinam bene notato: quoniam ex ea habes solutionem ad omnia opposita: & quare fides opinio & scientia de eodem sunt impossibiles in eodem ex quo quid est eorum. & hæc sunt pro articulo tertio & quarto &c.

q. 3. arti. 1.

In corp.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum quintum.*

IN responsione ad secundum & tertium quinti articuli dubium occurrit simpliciter & ad hominem Author: rem, scilicet an habitus fidei & similiter spes sit essentialiter, vel in patria, quia superfluet: an quia succedit eis aliqua perfectio incompossibilis, simpliciter quidem occurrit dubium: quia Scotus in 3. distinctione 31. tenet quòd cessatio ex ratione superfluitatis & non in compossibilitatis, & probat hoc quia in patria nullus habitus est necessarius, nisi charitas: quia nec ad facilitãdum, nec ad habilitandum potentiam, nec ad præsentandum obiectum: actus autem succedentes in patria non proprie ponuntur habitibus, quod probatur, quia Paulus in raptu videbat Deum, & tamen habebat habitum fidei. Ad hominem vero: quia Author hic in responsione ad secundum videtur dicere, quòd est incompossibilitas perfectionis gloriæ ad perfectionem fidei, in ratione vero ad tertium dicit, quòd, esset superfluitas si remaneret habitus fidei non potens exire in actum.

2. 2. q. 18. ar 2. ad hominem Author sic. 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 1. q. 2. Et ver. q. 4. ar. 2.

Lib. 4. de Trin. ca. 9. num. 1.

Alex. pra. sed.

¶ Ad aliud dicitur, quòd euacuatio habitus fidei & spei est ex vtraque ratione, scilicet superfluitatis & incompossibilitatis: succedit enim vtrique habitui aliquid in compossibile licet non vniformiter: quoniam lumini fidei succedit lumen gloriæ ei incõpossibile; habitui vero spei succedit actus talis efficaciæ seu status vt incõpossibilis sit eidem. Ad quorum euidentiam sciendum primo, quod falsum est in patria solum charitatis habitum esse necessarium: oportet enim etiam ponere habitum luminis gloriæ non ad aliquid eorum quæ dicit arguens sed ad eleuandã animam ad videndũ & hoc oportet Scotistas fateri: quoniã determinatum per Ecclesiam est in clement. in c. ad nostrũ. de hæreticis. vbi inter errores damnatur, quòd anima non indigeat lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndũ Deũ & eo beatè fruendum: propter quod in litera dicitur quod imperfectio luminis fidei, quod est ipse habitus fidei, & perfectio luminis gloriæ opponuntur: sicut claritas aeris & obscuritas eius. Scito secundo, quòd licet actus non directè opponatur habitui tam in acquisitis, quam infusis habitibus: differenter tamen se habent ad corruptionem quasi per modũ sequelæ habitus infusi & acquisiti: quia acquisiti ex vno actu contrario non corrumpuntur, vt patet: infusi autem corrumpuntur ex vno actu contrario. fidei enim habitus non remanet in eo qui vno actu negat Trinitatem. Scito tertiò, quòd licet habitui directè nõ opponatur positiuè nisi forma habitualis in eodem subiecto, potest tamen sine tali opposita forma subiectũ dispositum esse dispositione contrarie, sed per subtractionem eorum quibus conseruatur: vt patet de lumine. Ex quibus habere potes, quòd fidei habitus euacuatur in patria ex successiõe oppositę formæ, scilicet luminis gloriæ per modum habitus, quod dico propter lumen gloriæ per modum passionis in raptu Pauli vt patet in Secunda secundæ, quæstionis 175. artic. 3. Nec obstat obiectio Durandi, quæstio. 2. 31. distinct. tertij senten. scilicet quæ possunt simul per instans esse, possunt simul esse absolutè: quia incompossibilitatem non impedit longitudo temporis, sed natura oppositionis. dicitur enim ad hoc, quòd incompossibilitas consurgit ex natura oppositionis, sed oppositio aliquarum specierum non est in actu excercito nisi in statu earum completo: vt patet in viro mansueto, peccante ex passione seu dispositione modica iræ: in hoc enim simul stant habitus mansuetudinis, & non solum

q. 40. ar. 1. & 2.

2. 2. q. 19. ar. 9.

q. 40. ar. 8.

q. 33. ar. 2.

q. 33. ar. 3.

p. di. 31 q. 2. ar. 1. q. 1. et 3. et ver. q. 27. ar. 5. ad 6. et ver. 5. ar. 4. ad 10. Prapos. 1. habetur in ter opera Arist. to. 3.

patet ex his, quę suprà * de passione spei diximus. & ideo quãdo habetur id quod speratur, scilicet diuina fruitio, iam spes esse non poterit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q sm spes est nobilior virtutibus moralibus quãtũ ad obiectũ, quod est Deꝰ: sed actꝰ virtutum moralium non repugnant perfectioni beatitudinis, sicut actus spei, nisi fortè ratione materiæ, sm quam non manent: non enim virtus moralis perficit appetitum solum in id, quod nondum habetur, sed etiam circa id quod præsentialiter habetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd timor est duplex, seruilis & filialis, vt infra * dicetur. Seruilis quidẽ est timor pœnæ, q nõ poterit esse in gloria nulla possibilitate ad pœnã remanẽte. Timor vero filialis habet duos actus, scilicet reuereri Deũ, & quantũ ad hũc actũ manet, & timere separationẽ ab ipso, & quantũ ad hũc actũ nõ manet: separari enim à Deo habet rõem mali, nullũ autẽ malũ ibi timetur: sm illud Prouer. 1. Abundãtia per fruetur malorũ timore sublato. Timor autẽ opponitur spei per oppositionem boni & mali, vt suprà dictũ est.* & ideo timor, qui remanet in gloria, nõ opponit spei, in dãnatis autẽ magis potest esse timor pœnæ, quã in beatis spes gloriæ: quia in dãnatis erit successio pœnarũ, & sic remanet ibi ratio futuri, quod est obiectũ timoris: sed gloria sanctorũ est absq; successione secundũ quandã æternitatis participationem, in qua nõ est præteritũ & futurũ, sed solũ præsens. Et tamen nec etiam in dãnatis est, propriè timor: nam sicut suprà dictũ est, * timor nunquam est sine aliqua spe euasionis, quæ omnino in dãnatis nõ erit. vnde nec timor communiter loquẽdo, secundũ q quælibet expectatio mali futuri dicit timor.

q. 40. ar. 1.

q. 42. ar. 1.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd quantũ ad gloriam animæ non põt esse in beatis de fideriũ, secũdum quod respicit futurum ratione iam dicta.* dicitur autẽ ibi esse esuries & sitis per remotionẽ fastidij, & eadẽ ratione dicitur esse desideriũ in Angelis. Respectu autem gloriæ corporis in animabus sanctorum, pot quidem esse de fideriũ, nõ tamen spes, propriè loquendo, neque secundũ quod communiter sumitur quia obiectum spei est arduum: vt suprà dictum est,* bonũ autem, cuius iam ineuitabilem causam habemus, nõ comparatur ad nos in ratione ardui, vnde nõ q priè dicitur aliquis, qui habet argentũ, sperare se habiturum aliquid, quod statim in potestate eius est, vt emat: & similiter illi, qui habẽt gloriam animæ, non propriè dicuntur sperare gloriam corporis, sed solum desiderare.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum spes maneat post mortem in statu gloriæ.*

AD QVARTVM sic pditur. Videtur quòd spes maneat post mortẽ in statu gloriæ. Spes enim nobiliori modo perficit appetitum humanum, quã virtutes morales: sed virtutes morales manẽt post hãc vitam: vt patet per August. in 14. de Tri.* ergo multo magis spes.

2 ¶ Præterea, Spei opponitur timor: sed timor manet post hãc vitam, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in secundum: & in dãnatis timor pœnarũ. ergo spes pari ratione potest permanere.

3 ¶ Præterea, Sicut spes est futuri boni, ita & desiderium. sed in beatis est desideriũ futuri boni: & inquantũ ad gloriam corporis, quã animæ beatorũ desiderãt vt dicit August. 12. super Gen. ad literã,* & etiã quantũ ad gloriam animæ: secundum illud Eccles. 24. Qui edũt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Et 1. Petr. 2. dicitur, In quem desiderant Angeli prospicere ergo. videt quòd possit esse spes post hanc vitam in beatis.

Gen. 12. to. 3.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit Ro. 8. Quod videt quis quid sperat. sed beati vident id quod est obiectũ spei, scilicet Deum: ergo nõ sperant.

¶ RESPONDEO dicendũ, q sicut dictum est, id quod de ratione sui importat imperfectionem subiecti, non potest simul stare cum subiecto posita perfectione perfecto: sicut patet quòd motus in ratione sui importat imperfectionem subiecti: est enim actus existentis in potentia inquantum huiusmodi. vnde qñ illa potentia reducitur ad actũ, iam cessat motus: non enim adhuc albatur, postquam iam aliquid factum est albũ. spes autem importat motum quendam in id, quod nõ habetur, vt vnus homo simul & semel per vnum & idem mediũ habeat cognitionẽ de duobus, quorum vnum est perfectũ & aliud imperfectum, sicut de sanitate & ægritudine, & bono & malo: similiter etiã impossibile est, q cognitio perfecta & imperfecta ex parte medij cõueniãt in vno medio. sed nihil, phibet quin cõueniant in vno obiecto, & in vno subiecto: potest enim vnus homo cognoscere eandẽ cõclusionem per medium probabile & demonstratiuũ. Et similiter est impossibile quòd cognitio perfecta & imperfecta ex parte subiecti sint simul in eodẽ subiecto, fides autẽ est ratione habet imperfectionẽ, quæ est ex parte subiecti, vt scilicet credens nõ videat id quod credit: beatitudo autẽ de sui ratione habet perfectionem ex parte subiecti, vt scilicet beatꝰ videat id quod beatificatur, vt suprà dictũ est.* Vnde manifestũ est, quòd impossibile est, quòd fides maneat simul cũ beatitudine in eodem subiecto.

q. 3. arti. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd fides est nobilior quã scientia ex parte obiecti: quia eius obiectũ est veritas prima: sed scientia habet perfectionẽ modũ cognoscendi, qui nõ repugnat perfectioni beatitudinis, scilicet visioni, sicut repugnat ei modus fidei.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd fides est fundamentũ quantum ad id quod habet de cognitiõe, & ideo quãdo perficietur cognitio, erit perfectius fundamentum.

¶ Ad tertium patet solutio ex his, quæ suprà dicta sunt.*

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum aliquid fidei vel spei remaneat in gloria.*

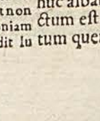

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur quòd aliquid fidei, vel spei remaneat i gloria. Remoto enim quod est prius, remanet id quod est cõe: sicut dicitur in libro De causis* quòd remoto rationali, remanet viuũ, & remoto viuo, remanet ens, sed i fide est aliquid, quod habet cõe cum beatitudine, scilicet ipsa cognitio: aliquid autẽ quod est sibi propriũ scilicet ænigma: est enim fides cognitio ænigmatica. ergo remoto ænigmate fidei, adhuc remanet ipsa cognitio fidei.

p. di. 31 q. 2. ar. 1. q. 1. et 3. et ver. q. 27. ar. 5. ad 6. et ver. 5. ar. 4. ad 10. Prapos. 1. habetur in ter opera Arist. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

folum actus ītæ sed habi.ª itæ inchoatiue: qui nihil aliud est quàm ipsa ita per modum passionis: sic enim proportionaliter & eadem ratione fuit in Paulo de habitu fidei & lumine gloriæ, propter imperfectum enim modum essendi oppositio, quæ est inter huiusmodi formas, exercri nō potuit impedita ab essendi modi perfectiōe: & ex efficacia oppositi actª, scilicet videre Deū, nō per modum trāseuntis & ex incompossibili statu suppositi. Est enim beatus in tali statu, cui repugnat huiusmodi imperfectio habitualis, sper autem habitus euacuatur & ex efficacia oppositi actus, scilicet habere Deū, & ex incōpossibili statu suppositi: nō enim est in statu immobilis: scilicet omnino quiescentis, cui repugnat im
Arti. 3. huius quæst. perfectio habitualis mobilis, est enim huiusmodi mutatio status subtractio quædam subiecti ipsius habitus: sicut enim habitus non generatur nisi in subiecto disposito, ita nec conseruatur subtracta illa dispositione à subiecto, & hoc hic contingit: intellectus enim immobilis ad credendū, & volūtas immobilis ad sperandum non nūc sed simpliciter: sicut nunq̄ suscipiūt fidei aut spei habitum, ita nec cōseruāt. Ex opposito autē forma habitualis non in eodē subiecto, id est, vo
D. 107. luntate, sed in eius causa, scilicet intellectu excluditur, lumine scilicet gloriæ, ita quòd lumen gloriæ per modum habitus id est, immobiliter habitum est forma habitualis oppositā habitui fidei & spei, sed fidei formaliter, spei virtualiter & hoc sufficit ad successionē formæ incōpossibilis, & hæc vltima verba sola sufficiāt pro hac veritate. Reliqua sint ad perfectionem, & per hoc patet responsio ad Scotū & decisionē veritatis. Authoris autē verba nō dissonant: nā in responsione ad secūdum veritatē absolutè dixit quòd scilicet ex opposito faciens incōpossibilitatē.

¶ In respōsione vero ad tertium ad argumētum respondit, quod non est simile in patria de fide & de liberalitate in patria nō iacturam: quia ibi etiā potentia aufertur, hic actus tātum: & propterea sequitur conditionalis istius veritatis: quod frustra rem aneret, si remaneret: hanc enim intendebat, exprimendo solum ipsius consequens.

¶ In respōnsione ad secundum eiusdem quinti articuli nota, quòd hinc habes lumen gloriæ esse subiectiuè in intellectu, dum dicitur in litera, q imperfectio fidei, & per fectio gloriæ opponuntur, & respiciunt idē subiectū, constat enim ex argumēto, q̄ de lumine fidei & de lumine gloriæ loquitur, & hæc nota propter dif-

2 ¶ Præterea, Fides est quoddā spirituale lumen animæ, secundū illud Ephes. 1. Illuminatos oculos cordis nostri i agnitionem Dei: sed hoc lumen est imperfectum respectu luminis gloriæ, de quo dicitur in Psalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen: lumen autem imperfectum remanet superuenīēte lumine perfecto: non enim candela extinguitur claritate Solis superueniente. ergo videtur quod ipsum lumen fieri maneat cum lumine gloriæ.

3 ¶ Præterea, Substantia habitus nō tollitur per hoc, quòd subtrahit materia: patet enim homo habitum liberalitatis retinere, etiam amissa pecunia: sed actum habere non potest: obiectum autem fidei est veritas prima non visa. ergo hoc remoto per hoc, quòd videtur veritas prima, adhuc potest remanere ipse habitus fidei.

¶ SED CONTRA est, quòd fides est quidam habitus simplex. simplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet, cum igitur fides non totaliter maneat, sed, euacuetur (vt dictum est) * videtur quòd totaliter tollatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerūt, quòd spes totaliter tollitur: fides aūt partim tollitur, scilicet quantū ad ænigma: partim manet, scilicet quantū ab substantiā cognitiōis, quod quidem si sic intelligatur, quòd maneat nō idem numero, sed idem genere, verisimè dictum est, fides enim cū visione patriæ cōuenit in genere, quod est cognitio: spes autē non conuenit cum beatitudine in genere. cōparatur enim spes ad beatitudinis fruitionē, sicut motus ad quietem in termino. Si autē intelligatur, quòd eadem numero cognitio, quæ est fidei, maneat in patria: hoc est omnino impossibile: nō enim remota differētia constitutiua albedinis, nō remanet eadē substantia coloris numero, vt sic idē color numero sit quādoque albedo, quādoque vero nigredo: nō enim comparatur genus ad differentiā sicut materia ad formam, vt remaneat substantia generis eadem numero, differentia remota: sicut remanet eadem numero substātia materiæ remota forma, genus enim & differentia non sunt partes speciei: alioquin nō prædicarentur de specie: sed sicut species significat totū id est compositum ex materia & forma, in rebus materialib⁹, ita differentia significat totum, & similiter genus: sed genus denominat totum ab eo quod est sicut materia, differētia vero ab eo quod est sicut forma, species vero ab vtroque: sicut in homine sensitiua natura materialiter se habet ad intellectiuam, animal aūt dicitur quod habet naturam sensitiuam, rationale quod habet intellectiuam, homo vero quod habet vtrunque: & sic idem totum significatur per hęc tria, sed non ab eodem: vnde patet quòd cum differentia non sit nisi designatiua generis, remota differentia, non potest substantia generis eadem remanere, nō enim remanet eadem animalitas si sit alia anima constituens animal: vnde non potest esse, quòd eadē numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, postea fiat visio aperta. Et sic patet, quòd nihil idem numero vel specie, quod est in fide remanet in patria, sed solum idem genere.

ARTICVS VI.

¶ Virum remaneat charitas post hanc vitam in gloria.

AD SEXTVM sic procedit. Videtur q̄ charitas non maneat post hanc vitā in gloria: quia, vt dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quo ex parte est, id est quod est imperfectū: sed charitas vitæ est imperfecta. ergo euacuabitur adueniente perfectione gloriæ.

2 ¶ Præterea Habitus & actus distinguūtur secundū obiecta: sed obiectū amoris est bonū apprehensum: cum ergo alia sit apprehensio præsentis vitę, & alia apprehentio futuræ vitæ, videtur quòd non maneat eadem charitas vtrobique.

3 ¶ Præterea, Eorum, quæ sunt vnius rationis imperfectū potest venire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentum: sed charitas viæ nunquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, quantumcunque augeatur. ergo videtur quòd charitas viæ non remaneat in patria.

¶ SED CONTRA est quòd Apostolus dicit 1. ad Corin. 15. Charitas nunquam excidit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictā est, * quādo imperfectio alicuius rei nō est de rōe speciei ipsius, nihil prohibet, idem numero quod prius fuit imperfectum, postea perfectū esse: sicut homo per augmentū perficitur, & albedo per intensionem, charitas autē est amor: de cuius ratione nō est aliqua imperfectio, pōt enim esse & habiti & non habiti, & visi & nō visi, vnde charitas nō euacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet.

¶ AD PRIMM ergo dicendum quòd imperfectio charitatis per accidens se habet ad ipsam: quia non est de ratione amoris imperfectio: remoto aūt eo, quod est per accidēs, nihilominus remanet substantia rei, vnde euacuata imperfectione charitatis, non euacuatur ipsa charitas.

¶ Ad secundum dicendū, quòd charitas nō habet pro obiecto ipsam cognitionē: sic enim nō esset eadē in via & in patria, sed habet pro obbiecto ipsam rem cognitam, quę est eadē, scilicet ipsum Deum.

ficultatem illam an sit in essentia animæ lumē gloriæ, an in intellectu.

¶ In responsione ad tertiū eiusdem articuli nota diligentissime, quòd vbicūque tam hic quàm alibi inuenies, quòd obiectum fidei est non visum vel nō apparēs, &c. intelligitur non de obiecto ex parte rei, sed ex parte nostri, ita quòd nō visum non est ratio formalis, nec conditio obiecti fidei ex parte obiecti, sed redundat in obiectum ex parte credentis: & denominat obiectum denominatione non extranea sumpta ex conditione credētis, iam enim dictum est, quòd imperfectio fidei est ex parte subiecti, & non obiectis imo ex parte obiecti excellit scientiam, vt in arti. 3. in responsione ad primum litera dicit: quia habet pro obiecto Deū sicut cęteræ virtutes theologicæ: & propterea quā do inuenies obiectum fidei dici imperfectum, memento prædictæ distinctionis: & glossa de obiecto ex parte nostri, id est, secūdum id quod habet ex part credentis & non secundum se: & nō errabis.

In cor. ad.

Infrà q. III. arti. 3. ad 2. & 3. d. 23. q. 2. ar ticul. 2. & ver. q. 27. art. 5 ad 6. & ver. q. 2. ar. 12. ad 20. & 1. co. 13. di. 23. co. 1.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum sextum.*

IN articulo 6. eiusdem 67. quæst. in responsione ad secundum nota, quod bi negatur charitatis obiectum esse Deum cognitū, & dicitur esse ipsum Deum absolutè non quod possit diligi non cognitus, sed quia cognitio tenet se respectu istius habitus, qui est charitas, non ex parte obiecti, sed subiecti. si enim teneret se ex parte obiecti, cum alterius rationis sit cognitio viæ & patriæ, charitas esset alterius speciei: & quoniam imperfecta vel perfecta cognitio tenēs se ex parte subiecti per accidens se habet ad charitatem: ideo charitas cū vtraque stat, & ex neutrius defectu euacuatur: non sic autem est de imperfectione ex parte subiecti respectu fidei & spei: quoniam per se ad illas pertinet: vt patet ex dictis.

Art. 3. huius quæst.

¶ In eiusdē arti. responsione ad tertium, nota duo: primo quòd charitas viæ nunquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ: & consequenter maximus viator nunquam in hac vita habet charitatem æqualem minimo beatorum, quem tamen in patria excedit in charitate multum. Secundo, q̄ causa huius est: quia visio est quædam causa amoris, & hanc causam tu pōderabis in secunda secundę q. 24. art. 7, nunc aūt prælibato, quòd quātitas charitatis est duplex, scilicet ex parte subiecti, & ex parte obiecti, & sunt alterius rationis adinuicē, & illa quæ nascitur ex visione

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas vię per augmentum nō potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, propter differentiam, quæ est ex parte causæ: visio enim est quędam
Cap. 1. no. 5. causa amoris: vt dicitur 9. Ethic.* Deus autem quanto perfectius cognoscitur, tanto perfectius amatur.

QVÆSTIO SEXAGESIMAoctaua, De donis, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandū est de donis. ¶ Et circa hoc quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum dona differant à virtutibª. ¶ Secundò de necessitate donorum. ¶ Tertiò, vtrū dona sint habitus. ¶ Quartò, quæ & quot sint. ¶ Quintò, vtrum dona sint cōnexa. ¶ Sextò, vtrūm maneant in patria. ¶ Septimò, de comparatione eorum ad inuicē. ¶ Octauò, de cōparatione eorum ad virtutes.

ARTICVLVS I.

¶ Virum dona differant à virtutibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd dona nō distinguantur à virtutibus. Dicit enim Gregor. in 1. Moral.* exponēs illud Iob, Nati sunt ei septem filij. septem nobis nascuntur filij, cum per conceptionem bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Et
Cap. 28. inducit illud quod habetur Isa. 11. Requiescet super eum Spiritus intellectus, &c. vbi enumerantur septem Spiritus sancti dona. ergo septem dona Spiritus sancti sunt virtutes.

Lib. 2. c. 8. 2 ¶ Præterea, Augustinus dicit i lib. De quæstionibª Euangelij,* exponens illud, quod habetur Math. 12. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus &c. Septem vitia sunt cōtraria septem virtutibus Spiritus sancti, id est, septem donis. sunt aūt septē vitia contraria virtutibus communiter dictis. ergo dona non distinguūtur à virtutibus communiter dictis.

3 ¶ Præterea, Quorū est diffinitio eadē, ipsa quoque sunt eadem, sed diffinitio virtutis cōuenit donis, vnumquodque enim donum est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, &c. similiter diffinitio donorum inuenitur in virtutibus infusis: est enim donum datio irredibilis secundum Philosophum. ergo virtutes & dona non distinguuntur.

4 ¶ Præterea, Plures eorum, quę numerātur inter dona, sunt virtutes. nam sicut suprà dictū est, * sapientia & intellectus &
q. 57. art. 1. & 2. scientia, sunt virtutes intellectuales, consilium autem ad prudentiam pertinet, pietas autem species est iustitiæ, fortitudo autem quędam virtus est moralis. ergo videtur quod dona & virtutes non distinguantur.

Cap. 28. ¶ SED CONTRA est, quòd Greg. in 1. Moral.* distinguit septem dona quæ dicit significari per septē filios Iob, à
Cap. 36. trib⁹ virtutibus theologicis, quæ dicit significari p tres filias Iob. & i 2. mora.* distinguit eadē septē dona a quatuor virtutib⁹ cardinalib⁹, q̄ dicit significari p quatuor angulos domª.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd si loquamur de dono & virtute secundum nominis rationem, sic nullam oppositionem habent adinuicem. nam ratio virtutis sumitur secundū
q. 55. art. 2. & 4. quòd perficit hominem ad bene agendum, vt suprà * dictum est. ratio autem doni sumitur secundum comparationem ad causam, à qua est. nihil autem prohibet, illud quod est ab alio
q. 61 art. 3. vt donum, esse perfectiuum alicuius ad bene operandum, præsertim cum suprà * dixerimus, quòd virtutes quædā nobis sunt infusæ à Deo, vnde secundum hoc donū à virtute distingui non potest. Et ideo quidam posuerunt, quod dona non essent à virtutibus distinguenda: sed eis remanet nō minor difficultas, vt scilicet rationem assignent quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ computentur inter dona, quæ non computantur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona à virtutibus esse distinguenda. sed nō assignauerūt cōuenientē distinctionis causam quę scilicet ita cōmunis esset virtutibus, quod nullo modo donis aut econuerso. Considerantes enim aliqui, quod inter septem dona quatuor pertinent ad rationē, scilicet sapiētia, scientia, intellectus & consiliū, & tria ad vim appetitiuā, scilicet fortitudo, pietas, & timor, posuerunt quòd dona perficiebant liberum arbitriū, secundum quod est facultas rationis, virtutes vero secundū quod est facultas voluntatis, quia in uenerunt duas solas virtutes in ratione vel intellectu, scilicet fidem & prudentiam: alias vero in vi appetitiua vel affectiua. Oportet autem si hęc distinctio esset conueniens, quòd oēs virtutes essent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidam vero considerantes quod Greg. dicit i 2. Moral.* quod donū Spiritus sancti, quod i mēte sibi subiecta formatur prudentiam, temperantiā, iustitiam, & fortitudinem, eandem mentē munit contra singula tētamēta per septem dona: dixerunt quòd virtutes ordinantur ad bene operandū, dona verò ad resistendum tentationibus. Sed nec ista distinctio sufficit quia etiā virtutes tentationibus resistūt inducentibus ad peccata, quæ contrariantur virtutib⁹: vnūquodque enim resistit naturaliter suo cōtrario, quod præcipuè patet de charitate, de qua dicitur Cant. 8. Aquę multæ nō potuerunt extinguere charitatem. Alij vero cōsiderantes, quod ista dona traduntur in Scriptura, secundū quod fuerunt in Christo, vt patet Isa. 11. dixerunt, quòd virtutes ordinantur simpliciter ad bene operandū, sed dona ordinant ad hoc vt p ea cōformemur Christo, præcipue quantū ad ea que passus est: quia in passione eius præcipuè huiusmodi dona resplenduerunt. Sed hoc etiā nō videtur esse sufficiens: quia ipse Dominª præcipuè nos inducit ad sui conformitatem, secundum humilitatem & mansuetudinē Matt. 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et ām charitatem Ioan. 15. Diligatis inuicē sicut dilexi vos. Et hæc etiā virtutes, præcipuè in passione Christi resplenduerūt. Et ideo ad distinguendum dona à virtutibus debemus ꝛe qui modum loquendi Scripturæ, in qua nobis traduntur, nō quidem sub nomine donorum sed magis sub nomine spiritus. Sic enim dicitur Isaiæ 11. Requiescet super eum Spiritus sapientiæ & intellectus. &c. Ex quib⁹ verbis manifestē datur intelligi quod ista septē enumerantur ibi, secundū q̄ sunt in nobis ab inspiratione diuina: inspiratio aūt significat quādam motionē ab exteriori. est enim considerandum, quod in homine est duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod est ratio: aliud autem exterius quod est Deus, vt suprà dictū est, * & etiā Philosophus dicit hoc in capite De bona fortuna * Manifestū est autē quod omne quod mouetur, necesse est ꝓportionatū esse motori: & hæc est perfectio mobilis inquantū est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc quòd bene moueatur à suo motore. Quantò igitur mouens est altior, tanto necesse est, q̄ mobile perfectiori dispositione ei proportionet: sicut videmus q̄ perfectiª oportet esse discipulū dispositū ad hoc quod altiorem doctrinam capiat a doctore. Manifestū est autem, quod virtutes humanæ perficiunt hominem secundū quod homo natus est moueri per rationem in his, quę interius vel exterius agit. oportet igitur inesse homini altiores perfectiones, secundū quas sit dispositus ad hoc quod diuinitus moueatur, & istæ perfectiones vocantur dona, non solū quia infunduntur à Deo, sed quia secundū ea homo disponitur, vt efficiatur prompte mobilis ab inspiratiōe diuina, sicut dicitur Isaiæ quinto capite, Dominus aperuit mihi aurē, ego aūt nō cōtradico retrorsum nō abij. Et Philosophus etiā dicit i capite De bona fortua,* q̄ his q̄ mouētur per instinctū diuinū, nō expedit cōsiliari sm rationē humanā, sed q̄ sequantur interiorē instinctum: quia mouentur à meliori principio, quàm sit ratio humana: & hoc est quod quidam dicunt, q̄ dona perficiūt hominē ad altiores actus, quā sint actus virtutū

Cap. 30.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctaua Articulum primum.*

IN primo articulo quæstionis sexagesimęoctauę, dubium occurrit de distinctione donorum à virtutibus. Scotus in 3. sentent. distinctione trigesimaquarta impugnat conclusionem: & eius rationem volens, sine assertione tamen, dona non esse alios habitus, quàm habitus virtutum. Et contra conclusionem quidem arguit, quia illi habitus tantum ponendi sunt in viatore, quibus perficitur circa omne obiectum quo perfici potest in vita. tales autem sunt solæ virtutes theologicæ intellectuales & morales. ergo præter istos non sunt alij habitus necessarij in via.

¶ Contra rationem vero tripliciter. Primò, quia falsum supponitur scilicet quòd ratio moueat voluntatē, ita quòd virtus nō sit nisi dispositio mobilis in voluntate. Secundò, quia distinctio beatitudinum à
q. 9. art. 4. & 6. donis & virtutibus non est sic. Tertiò, quia per
Lib. 7 Mo rał. cap. 12 idē aliquid est proportionatum moueri primo & secundo, ac per hoc si per habitum virtutis proportionatur potentia sibi ipsi, per eundem sufficienter proportionatur Spiritui sancto & consequenter non oportet ponere alios habitus propter motionem à Spiritu sancto, vt Author assumit, assumptum manifestatur: quia ex quo Deus dedit habitum voluntati, semper assistit voluntati & habitui ad actus sibi conuenientes. sicut ex quo miraculosè illuminauit cæcum semper assistit illuminatio vt possit mouere illam potentiam: sed hæc facilè soluuntur si dicta Authoris in litera perspiciantur.

¶ Ad primam enim rationem quam fecerat S.
Lib. 7 Mo rał. Eude cap. 8 Thom in artic. 2. huc respondetur quòd maior est diminuta: oportet nanq̄ dicere circa omne obiectū & omni modo: licet enim dona non sint circa alia obiecta, sunt tamen alio modo circa illa: quæ sunt circa illa, vt

illa, vt actus oriatur ex instinctu spiritus sancti.

¶ Ad primum autẽ contra rationẽ dicitur, quòd verissimũ est rationem mouere voluntatem ex pãte obiecti regulando ac præcipiendo: vt patet ex supradictis, virtutesque non omnes, sed morales esse dispositiones appetitus vt mobilis à ratione: quoniam sunt in eo vt rationalis est per participationẽ, appetitus autem nõ est pure mobilis sed motũ mouens, vt dicitur in tertio de anima, & propterea non est fidelis interpretatio, nisi ad bonum sensum dicere virtutes nõ esse nisi dispositiones mobiles: etenim virtutes & dona sic sunt dispositiones mobiles à ratione & spiritu sancto, quòd sunt perfectiones mouentis: sunt enim instrumenta seu patientia mouentia secundum seipsa vires ânimæ vtentes virtutibus & donis.

¶ Ad secundam dicitur, quòd nõ est similis ratio de beatitudinibus & donis, vt in q. sequenti patebit: quoniã actus tantum sunt beatitudines, dona vero habitus.

¶ Ad tertium dicitur, quòd ratio illa aut assumit falsum, aut nõ concludit ad propositũ, nã propositio dicens, quòd per idẽ aliquid est proportionatum secũdo & primo mouenti potest habere duos sensus. Primus est quòd eadem est forma, qua mediante aliquid fit à secundo & primo motore: & hic sensus est verus, & intentus videtur à Scoto: vt pater in probatione de cæco illuminato, & de habitu in voluntate: constat enim quòd per eãdẽ formam visio fit à vidente & Deo scilicet per potẽtiam visiuam, & similiter restitutio per habitũ iustitiæ à voluntate mera, & à Deo, &c. sed iux ta hunc sensum nihil conceditur contra nos: sed potius pro nobis, nõ cõtra: quia nulla virtus est talis formę, qua secundum mouens, puta homo potest in actum 3 qui elicitur à dono spiritus sancti: & sic falsa est minor, scilicet quod virtutis habitus reddat potẽtiam proportionatam secundo mouenti: puta sibi ipsi potẽtiæ, vel homini ad habendam talem perfectionem, scilicet actum talem, qualis natus est esse à dono spiritus sancti: vnde in hoc sensu maior nõ est ad propositũ: & minor nihilominus est falsa. Secundus autem sensus est, quòd eadem dispositio est alicuius mobilis vt moueatur ab inferiori, & superiori motore: & sic est ad propositum directè, sed non est vera formaliter: quoniamquemadmodum diuersis formis oportet præ-

Cap. 10. 5. *Infrà ar. 3. ad 1. & 3.* *Ar. prace.*

perfectiones, quibus homo disponit ad hoc, q̃ bene sequatur instinctum diuinũ: vnde in his, in quibus non sufficit instinctus rationis, sed est necessarius Spiritus sancti instinctus, per consequens est necessarium donum. Ratio autem hominis est perfecta dupliciter à Deo. Primo quidem naturali perfectione, secundum scilicet lumen naturale rationis. Alio autẽ modo quadam supernaturali perfectiõe per virtutes theologicas, vt dictũ est suprà.* Et quãuis hęc secunda perfectio sit maior quã prima, tamẽ prima perfectio perfectiori modo habet ab hoie, quã secunda: nã prima habetur ab homine qua si plena possessio, secunda autem habet quasi imperfecta: imperfectè em diligimus & cognoscimus Deũ. Manifestũ est aũt, quòd vnumquodque quod perfectè habet naturã vel formam aliquam, aut virtutem, potest per secundum illã operari, nõ tn excluſa operatione Dei, qui in omni natura & volũtate interius operatur: sed id, quod imperfectè habet naturam aliquam, vel formã, aut virtutẽ, non põt per se operari nisi ab altera mouẽtur: sicut Sol, quia est perfectè lucidus, p seipsum potest illuminare: Luna autem, in qua est imperfectè natura lucis, non illuminat nisi illuminata: Medicus etiã q perfectè nouit artẽ medicinæ, potest per se operari, sed discipulus eius, qui nondũ est plenè instructus, nõ potest per se operari, nisi ab eo instruatur. Si igitur quantum ad ea, quæ subsunt humanæ rationi in ordine, scilicet ad finem connaturalẽ homini, homo põt operari per iudiciũ rationis, si tamen etiam in hoc homo adiuuetur à Deo per specialem instinctũ, hoc erit superabundantis bonitatis: vnde secundũ Philosophos, nõ quicunque habebat virtutes morales acquisitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas: sed in ordine ad finẽ vltimũ supernaturalẽ, ad quẽ ratio mouet, secundum quod est aliqualiter & imperfectè informata per virtutes theologicas, nõ sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit instinctus & motio Spiritus sancti, secundũ illud Ro. 8. Qui Spiritu Dei agũtur, hi filij Dei sunt, & hęredes. Et in Psal. 142. dicit, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectã. quia scilicet in hæreditatẽ illius terræ beatorũ nullus põt peruenire, nisi moueat & deducatur à Spiritu sancto. Et ideo ad illum finem consequendũ necessarium est homini habere donum Spiritus sancti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ dona excedunt communem perfectionẽ virtutum, non quantum ad genus operũ eo modo, quo consilia præcedũt præcepta: sed quatum ad modum operandi, secundum quòd mouetur homo ab altiori principio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per virtutes theologicas & morales nõ ita perficitur homo in ordine ad vltimum finẽ, quin semper indigeat moueri quodam superiori instinctu Spiritus sancti, rationẽ iam dictã.*

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd rationi humanæ nõ sunt omnia cognita, neque omnia possibilia siue accipiatur vt perfecta perfectione naturali, siue accipiatur vt perfecta theologicis virtutibus: vnde nõ põt quantũ ad omnia repellere stultitiã, & alia huiusmodi, de quib⁹ fit mẽtio: sed ille, cuius scientiæ & potestati oĩa subsũt, sua motiõe ab omni stultitia & ignorãtia & hebetudine & duritia, & cæteris huiusmodi nos tutos reddit, & ideo dona Spiritus sancti, quæ faciunt nos benè sequentes instinctum ipsius, dicuntur contra huiusmodi defectus dari.

esse diuersas dispositiones, ita pro diuersis agentibus: forma namque ex parte agentis se tenet, & econuerso quum communicatio agentis fit, & hoc sensu vera est minor recte subsum pta, scilicet quod virtutes sunt dispositiones virium animæ, & ad hoc, vt moueantur ab inferiori motore, scilicet ratione humana. Ad quorum etiam habere pleniorem intellectum, scito, quòd imaginamur quod in homine est triplex subordinatum mouens ad actus bonos, scilicet mens humana prædita lumine naturali & prudentia, mens humana prædita lumine gratiæ & fidei & mens humana pulsata instinctu Spiritus sancti: & ad hoc vt vires animæ obediant primo motori, ponuntur virtutes morales acquisitæ, tendentes ad media, & fines ab ipso motore præstitutos. Ad hoc autem vt eædem vires obediãt secundo motori superiori, ponuntur virtutes morales infusæ tendentes ad media & fines ab illo motore præstitutos. Ad hoc autẽ, quòd non solum eædem sed omnes vires animæ obediant supremo motori, ponuntur dona tendentia in fines proprios à tali motore ostẽsos. Necessitas autẽ distinguẽdi duos ordines habituum infusorum ad obediendum in litera assignatur ex imperfecta participatione motoris superioris naturalis per habit⁹ virtutum theologicarum, si nauque motor superioris naturalis perfectè in nobis per illos habitus haberetur, sicut habetur per lumen naturale, & prudentiam: motor naturalis sufficeret forte vnus ordo obsequẽtiũ habituum infusorum, sicut sufficit vnus ordo naturalium: dixi autem forte, quia diuinorum habitus omnes vires habent, vt obedientiales: & diceret quispiam non indoctè, quòd etiã hinc oportet ponere dona, sicut modo, vt omnes vires obsequerẽtur motori supernaturali, secundum illam rationẽ, qua nunc mouet per instinctum, virtutes morales infusæ essent ad obsequendũ eidem secũdum illam rationẽ, qua mouet per gratiã & fidem, vt participantur in conscientias & ratiocinationibus nostris, quid autem esset si prædicta conditionalis habens antecedens impossibile, ponerẽtur in esse, non facile diceret, quoniam ponerẽtur in aliquo consequenti: & quod virtutes theologales & morales infusæ essent altera rius ordinis, quam nũc sunt: & sic vnus ordo infusorum ad obsequendũ & aliter ad præcipiendum.

Ar. 1. & 2. *Paulo post princ. & lib. 2. mor. c. 41.* *Art. 1.* *9. 58. art. 1. & q. 56. ar. 2.* *In cor. ar.*

¶ Virum dona sint necessaria homini ad salutem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ dona nõ sint necessaria homini ad salutẽ. Dona enim ordinantur ad quandã perfectionẽ vltra cõmunẽ perfectionẽ virtutis, nõ autem est homini necessariũ ad salutem, vt huiusmodi perfectionẽ consequatur, quæ est vltra cõmunẽ statũ virtutis, quia huiusmodi perfectio non cadit sub præcepto, sed sub cõsilio, ergo dona non sunt necessaria homini ad salutem.

¶ Præterea, Ad salutẽ hominis sufficit q̃ homo se bene habeat & circa diuina, & circa humana: sed per virtutes theologicas homo se habet benè circa diuina, per virtutes autem morales circa humana, ergo dona non sunt homini necessaria ad salutem.

¶ Præterea, Grego. dicit in 2. Mora.* q̃ Spiritus sanctus dat sapientiã contra stultitiam, intellectum contra hebetudinẽ, consilium contra præcipitationẽ, fortitudinem contra timorem, scientiam cõtra ignorantiam, pietatem contra duritiam, humilitatem contra superbiam: sed sufficiens remediũ potest adhiberi ad omnia ista tollenda per virtutes. ergo dona nõ sunt necessaria homini ad salutem.

¶ SED CONTRA, Inter dona summum videtur esse sapientia, insimum autem timor: vtrumque autem horum necessarium est ad salutem, quia de sapientia dicitur Sapien. 7. Neminem diligit Deus nisi eum qui cũ sapientia inhabitat. Et de timore dicitur Eccles. 1. Qui sine timore est, non poterit iustificari. ergo etiam alia dona media sunt necessaria ad salutem.

¶ RESPONDEO dicendum, sicut dictũ est,* dona sunt quædã horis

Cap. 2. & 4. *q. 62. art. 1.* *Ar. 2. & 3.* *Cap. 35.*

mori debuit addi aliquod donum directi uum. inconuenienter ergo septem dona Spiritus sancti enumerantur.

¶ SED IN CONTRARIVM est authoritas Scripturæ Isa. 11.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictum est,* dona sunt quidam habitus perficientes hominem ad hoc, quòd prompte sequatur instinctũ Spiritus sancti, sicut virtutes morales perficiũt vires appetitiuas ad obediendum rationi. sicut autem vires appetitiuæ natæ sunt moueri per imperiũ rationis, ita omnes vires humanæ natæ sunt moueri per instinctũ Dei, sicut à quadam superiori potentia: & ideo in omnibus viribus hominis, quæ possunt esse principia humanorũ actuũ, sicut sunt virtutes, ita etiam sunt dona, scilicet in ratione & in vi appetitiua. ratio autem est speculatiua & practica, & in vtraque consideratur apprehensio veritatis, quæ pertinet ad inuentionẽ & ad iudicium de veritate. Ad apprehensionem igitur veritatis perficitur speculatiua ratio per intellectũ, practica vero per cõsiliũ: ad rectè autem iudicandum speculatiua quidem per sapientiam, practica vero per scientiam perficitur: appetitiua autẽ virtus in his quidem, quæ sunt ad alterũ, perficitur per pietatem: in his autem, quę sunt ad seipsum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum: contra concupiscentiam vero inordinatã de delectabilium per timorem: secũdum illud Prouerb. 16. Per timorem Domini declinat omnis à malo. Et in Psal. 118. Confige timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui. Et sic patet, q̃ hæc dona extẽdunt se ad omnia, ad quæ se extendũt virtutes, tam intellectuales, quam morales.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd dona Spiritus sancti perficiunt hominem in his, quæ pertinent ad bene viuendum, ad quæ non ordinatur ars, sed ad exteriora factibilia: est enim ars ratio recta non agibilium, sed factibilium, vt dicitur in sexto Ethicorum.* Potest tamen etiam dici, quòd quantum ad infusionem donorum, ars pertinet ad Spiritum sanctum, qui est principaliter mouens, non autem ad homines, qui sunt quædam organa eius dum dum ab eo mouentur. Tẽperantiæ autem respondet quodammodo donum timoris: sicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet secundum eius propriam rationem, vt aliquis recedat à delectationibus pravis propter bonum rationis, ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat à delectationibus prauis propter Dei timorem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ nomen iustitiæ imponitur à rectitudine rationis. & ideo nomen virtutis est conuenientius quàm nomẽ doni: sed nomen pietatis importat reuerentiã, quam habemus ad patrem & ad patriam. Et quia pater omnium Deus est, etiam cultus Dei pietas nominatur, vt Augst. dicit 10. De ciuitat. Dei,* & ideo conuenienter donũ quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd animus hominis non mouetur à Spiritu sancto, nisi ei secundũ aliquem modum vniatur, sicut instrumentum non mouetur ab artifice, nisi per cõtactũ, aut per aliquam aliam vnionem. Prima autem vnio hominis est per fidem, spem, & charitatem. vnde istæ virtutes præsupponuntur ad dona, sicut radices quædam donorũ. vnde omnia dona pertinent ad has tres virtutes, sicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ amor, spes & delectatio habent bonum pro obiecto, summum autem bonum Deus est. vnde nomina harum passionum transferuntur ad virtutes theologicas, quibus anima coniungitur Deo: timoris autẽ obiectũ est malum, quod Deo nullo modo competit. vnde nõ importat conjunctionem ad Deum, sed magis recessum ab aliquib⁹ rebus propter reuerentiam Dei: & ideo non est nomen virtutis theologicæ, sed doni quod eminentius retrahit à malis, quàm virtus moralis.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ per sapientiam dirigitur & hominis intellectus & hominis affectus: & ideo ponuntur duo correspondentia sapientiæ tanquam directiuo: ex parte quidem intellectus donũ intellectus, ex parte autem affectus donum

Ar. præc. *Cap. 4. 5. & 6.* *Cap. 15.*

¶ Virum dona Spiritus sancti sint habitus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ dona Spiritus sancti non sint habitus. Habitus enim est qualitas in homine manens: est enim qualitas difficile mobilis, vt dicitur in Prædicamentis.* sed proprium Christi est, quòd dona Spiritus sancti in eo requiescãt, vt dicitur Isa. 11. Et Iohan. primo dicitur, Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat. Quod exponens Gregor. in secundo Moralium* dicit, In cũctis fidelib. Spiritus sanctus venit, sed in solo Mediatore semper singulariter permanent. ergo dona Spiritus sancti non sunt habitus.

2 ¶ Præterea, Dona Spiritus sancti perficiunt hominem, secũdum quod agitur à Spiritu Dei, sicut dictum est,* sed inquantum homo agitur à Spiritu Dei, se habet quodammodo vt instrumentum respectu eius: non autem conuenit vt instrumentum perficiatur per habitum, sed principale agens. ergo dona Spiritus sancti non sunt habitus.

3 ¶ Præterea, Sicut dona Spiritus sancti sunt ex inspiratione diuina, ita donum prophetiæ. sed prophetia non est habitus: nõ enim habitus prophetiæ adest prophetis semper, vt Greg. dicit in 1. Homilia Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritus sancti sunt habitus.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit discipulis de Spiritu sancto loquens, Io. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit Spiritus autẽ sanctus nõ est in hominibus absque donis eius. Ergo dona eius manent in hominibus. ergo nõ solũ sunt actus vel passiones, sed etiam habitus permanentes.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictũ est* dona sunt quædã perfectiones hominis, quibus disponitur ad hoc, q̃ homo bene sequatur instinctum Spiritus sancti. Manifestũ est autem ex suprà dictis,* quòd virtutes morales perficiunt vim appetitiuã, secundum quod participat aliqualiter rationẽ, inquantum scilicet nata est moueri per imperiũ rationis. hoc igitur modo dona Spiritus sancti se habẽt ad homines in cõparatione ad Spiritum sanctũ, sicut virtutes morales se habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rationẽ. virtutes autem morales habitus quidam sunt, quibus vires appetitiuæ disponuntur ad promptè obediendum rationi. vnde & dona Spiritus sancti sunt quidam habitus, quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritui sancto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Gregor. ibidem* soluit, dicens, quòd in illis donis, sine quibus ad vitam peruenire non potest, Spiritus sanctus in electis omnibus semper manet: sed in aliis non semper manet. Septem autem dona sunt necessaria ad salutem, vt dictum est.* vnde quantũ ad ea Spiritus sanctus semper manet in sanctis.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ratio illa procedit de instrumẽto, cuius non est agere, sed solum agi: tale autem instrumentum non est homo, sed ficagitur à Spiritu sancto, quòd etiam agit inquantum est liberi arbitrij. vnde indiget habitu.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd prophetia est de donis, quæ sunt ad manifestationem Spiritus, non autem ad necessitatem salutis. vnde non est simile.

Rod. Iacc. argu. 1. citato. *Art. 2. huius. qu. 8.*

¶ Virum con uenienter septem dona Spiritus sancti enumerentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in conuenienter septem dona Spiritus sancti enumerentur. In illa em enumeratione ponuntur quatuor pertinẽtia ad virtutes intellectuales, scilicet sapiẽtia, intellectus, scientia & consilium, quod pertinet ad prudẽtiam: nihil autẽ ibi ponitur, quod pertineat ad artem, quæ est quinta virtus intellectualis. similiter etiã ponitur aliquid pertinens ad iustitiam, scilicet pietas, & aliquid pertinẽs ad fortitudinem, scilicet fortitudinis donum, nihil autem ibi pertinens ad temperantiã. ergo insufficienter enumerantur dona.

2 ¶ Præterea, Pietas est pars iustitiæ, sed circa fortitudinẽ nõ ponitur aliqua pars eius, sed ipsa fortitudo. ergo non debuit poni pietas, sed ipsa iustitia.

3 ¶ Præterea, Virtutes theologicæ maxime ordinant nos ad Deum. cum ergo dona perficiant hominem secundum quod mouetur à Deo, videtur quòd debuissent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas virtutes.

4 ¶ Præterea, sicut Deus timetur, ita etiã amatur, & in ipsum aliquis sperat, & de eo delectatur: amor autem spes & delectatio sunt passiones conduisæ timori. ergo sicut timor ponitur donum, ita & alia tria debent poni dona.

5 ¶ Præterea, Intellectui adiũgũtur sapiẽtia, quæ regit ipsũ: fortitudini autem consilium, pietati vero scientia. ergo & ti-

2. 2. q. 8. ar. 6. & 1. di. 34. q. 1. art. 2. & dist. 37. q. 2. ar. 2. q. 3. & Isa. 11. lec. 2. col. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

timoris, ratio enim timendi Deum præcipuè sumitur ex cõsideratione excellentiæ diuinæ: quam considerat sapientia.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum dona Spiritus sancti sint connexa.

2.2 q. 29. ar. 3 cor. Et 3 q 7 art 5. ad 2. Et 3. di 36. ar. 3. Et ver q 5. art. 2. ad 6. & 1. 2. q. 68. ar. 5. ad 3. 1. cor. 13. lib. 14. de ciui. c. 1. & 2.

QVINTVM sic proceditur: Videtur quòd dona non sint cõnexa. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 12. Alij datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, sed sapientia & scientia inter dona Spiritus sancti computantur: ergo dona Spiritus sancti dantur diuersis, & non connectuntur sibiinuicem in eodem.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei, * q̃ sciẽtia nõ polent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide. sed fidẽ cõcomitatur aliquod de donis, ad minus donũ timoris. ergo videtur q̃ dona nõ sint de necessitate cõnexa in vno & eodẽ.

Cap. 32.

3 ¶ Præterea, Greg. in 1. Moral. * dicit, q̃ minor est sapientia si intellectu careat: & valde inutilis est intellectus, si ex sapiẽtia non subsistat: vile est cõsiliũ cui opus fortitudinis deest, & valde fortitudo destituitur, nisi per cõsiliũ fulciatur: nulla est scientia, si vtilitatẽ pietatis nõ habet: & valde inutilis est pietas, si sciẽtiæ discretione careat: timor quoque ipse si non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis surgit. ex quibus videtur quòd vnum donũ possit sine alio haberi: nõ ergo dona Spiritus sancti sunt connexa.

lib. 1. Moral. c. 32.

¶SED CONTRA est, quod ibidem * Greg. præmittit, dicens, Illud in Iob filiorum conuiuio perscrutãdũ videtur, q̃ semetipsos inuicẽ pascũt: per filios autẽ Iob, de quibus loquitur, significantur dona Spiritus sancti. ergo dona Spiritus sancti sunt connexa per hoc, quòd seinuicem reficiunt.

Art. 3. huius quæst.

¶RESPONDEO Dicendũ, quòd huius quæstionis veritas de facili ex præmissis * põt haberi: dictũ est enim suprà, q̃ sicut vires appetitiuæ disponuntur per virtutes morales in cõparatiõe ad regimẽ rationis, ita omnes vires animæ disponuntur per donain comparatione ad Spiritum sanctũ mouẽtem. Spiritus autem sanctus habitat in nobis per charitatem. secundum illud Ro. 5. Charitas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, sicut & ratio nostra perficitur per prudẽtiam, vnde sicut virtutes morales connectuntur sibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus sancti connectuntur sibiinuicem in charitate. ita scilicet quòd qui charitatem habet, omnia dona Spiritus sancti habet, quorum nullum sine charitate haberi potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sapientia & scientia vno modo possunt considerari secundũ quod sunt gratiæ gratis datæ: prout scilicet aliquis abundat intantum in cognitione rerum diuinarum & humanarum, vt possit etiã fideles instruere & aduersarios confundere: & sic loquitur ibi Apostolus de sapientia & scientia. vnde figanter fit mentio de sermone sapientiæ & scientiæ. alio modo possunt accipi prout sunt dona Spiritus sancti, & sic sapiẽtia & scientia nihil aliud sunt, quam quædam perfectiones humanæ mẽtis secundum quas disponitur ad sequendum instinctum Spiritus sancti in cognitione diuinorũ & humanorum. & sic patet q̃ huiusmodi dona sunt in omnibus habentibus charitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aug. loquitur de scientia, exponens prædictam authoritatem Apostoli, vnde loquitur de scientia prædicto modo accepta, secundum quod est gratia gratis data. quod patet ex hoc, quod subdit, aliud enim est scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam, quæ non nisi æterna est: aliud autẽ est scire quẽadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur: quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ sicut vno modo cõnexio virtutum cardinalium probatur per hoc, q̃ vna earum perficitur quodãmodo per aliã: vt suprà dictũ est. * ita Greg. * eodẽ modo vult probare connexionẽ donorum per hoc, quòd vnum sine alio nõ potest esse perfectũ. Vnde præmittit dicẽs, * Valde singula quælibet destituitur, si nõ vna virtus alij virtuti suffragetur. nõ ergo datur intelligi, quòd vnũ donũ possit esse sine alio, sed q̃ intellectus si esset sine sapiẽtia, non posset esse donum: sicut tẽperantia, si esset sine iustitia non esset virtus.

q. 61. art. 1. lib. 1. Mor. Cap. 16. 2. 2. q. 8 ar. tic. 7. Et 3. q 7. art. 5. ad 3. & 3. dist. 34. q 1. ar. 3. & di. 35 q 2. ar. 2. q 1. & ar. 2 quæst 3 lib. 2. Mo. ral. c. 26.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum dona Spiritus sancti remaneant in patria.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ dona Spiritus sancti nõ maneant in patria. Dicit enim Greg. in 2. Moral. quòd Spũs sanctus contra singula tentamẽta septẽ donis erudit mentẽ. sed in patria non erunt aliqua tentamẽta, secũdum illud Isaiæ. 2. Non occident, & non nocebunt in monte sancto meo. ergo dona Spiritus sancti non erunt in patria.

2 ¶Præterea dona Spiritus sancti sunt habitus quidã, vt suprà dictum est: * frustrà autem essent habitus, vbi actus esse non possunt: actus autem quorundã donorum in patria esse nõ possunt. Dicit enim Greg. in 1. Moral. * quòd intellectus facit audita penetrare: & consilium prohibet esse præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduersa: & pietas replet cordis viscera operibus misericordiæ. hæc autem non cõpetunt statui patriæ. ergo huiusmodi dona nõ erunt in statu gloriæ.

Artic. Cap. 32. & c. 16.

3 ¶ Præterea, Donorum quædam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt sapientia & intellectus. quædam in vita actiua, vt pietas & fortitudo, sed actiua vita cum hac vita terminatur: vt Greg. dicit in 6. Moral. * ergo in statu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus sancti.

Cap. 26.

¶SED CONTRA est, quod Ambro. dicit in libr. de Spiritu sancto, Ciuitas Dei illa Hierusalem cælestis nõ meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ex vitæ fonte procedens Spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur haustu in illis cælestibus spiritibus redundantius videtur affluere pleno septem virtutum spiritualium feruens meatu.

lib. 1. c. 20. tom. 2.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ de donis dupliciter possumus loqui. Vno modo quantũ ad essentiam donorum. & sic pfectissimè erunt in patria, sicut patet per authoritatẽ Amb. inductã. Cuius ratio est: quia dona Spiritus sancti perficiunt mentem humanam ad sequendam motionem Spiritus sancti, quod præcipue erit in patria, quando Deus omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Cor. 15. & quãdo homo erit totaliter subditus Deo. Alio modo possunt considerari quantũ ad materiã circa quam operantur & sic in præsenti habent operationem, circa aliquam materiam, circa quam non habebunt operationem in statu gloriæ: & secundum hoc non manebũt in patria, sicut suprà de virtutibus cardinalibus dictum est. *

In arg. Sed contra. q. 67. ar. 1

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregor. loquitur ibi de donis, secundum quod competũt statui præsenti, sic enim donis protegimur contra tentamenta malorum: sed in statu gloriæ cessantibus malis per dona Spiritus sancti perficiemur in bono.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Grego. * in singulis donis ponit aliquid quod trãsit cum statu præsenti, & aliquid quod permanet in futuro. Dicit enim q̃ sapientia mentem de æternorum spe & certitudine reficit, quorum duorum spes trãsit, sed certitudo remanet. & de intellectu dicit quòd in eo q̃ audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat: quarum auditus transit, quia non docebit vir fratrẽ suum, vt dicitur Ier. 31. sed illustratio mentis manebit. De consilio autẽ dicit q̃ prohibet esse præcipitem, item, quod est necessariũ in præsenti: & iterum, quòd ratione animum replet, quod est necessarium etiã in futuro. De fortitudine vero dicit, quòd aduersa non metuit, quod est necessarium in præsenti: & iterũ, quòd confidentiæ cibos apponit, quod permanet etiam in futuro. De scientia vero vnum tantũ ponit, scilicet, quòd ignorantię ieiunium superat, quod pertinet ad statum præsentem, sed quod addit. In ventre mentis, potest figuraliter intelligi repletio cognitionis, quę pertinet etiam ad statum futurum. De pietate vero dicit, quòd cordis viscera misericordię operibus replet, quod quidem secundum verba pertinet tantum ad statum præsentem, sed ipse intimus affectus proximorum per viscera designatus, pertinet etiam ad futurum statum, in quo pietas non exhibebit misericordiæ opera, sed congratulationis affectum. de timore vero dicit, quòd premit mẽtem, ne de præsentibus superbiat, quod pertinet ad statũ præsentem: & quòd de futuris cibos spei cõfortat, quod etiam pertinet ad statum præsentem, quantum ad spem: sed potest etiam ad statum futurum pertinere, quantum ad confortationem de rebus hic speratis, & ibi obtentis.

Omnia hæc habet Greg. 2. Mo. ral. c. 36.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ratio illa procedit de donis quantum ad materiam: opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorum, sed omnia habebunt actus suos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ est vita beata.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum dignitas donorum attendatur secundum enumerationem Isa. 11.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod dignitas donorum non attenditur secundum enumerationem, qua enumerantur Isa. 11. illud enim videtur esse potissimum in donis, quòd maximè Deus ab homine requirit: sed maximè requirit Deus ab homine timorem. Dicitur enim Deuter. 10. Et nunc Israel quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum? Et Malach. 1. dicitur, Si ergo dominus, vbi timor meus? ergo videtur quod timor, qui enumeratur vltimo, non sit infimum donorum, sed maximum.

Isa. 11. lect. cor. 2.

¶Præ

2 ¶Præterea, Pietas videtur esse quoddam bonum vniuersale. Dicit enim Apostolus 1. ad Timot. 5. Quòd pietas ad omnia vtilis est. sed bonum vniuersale præfertur particularibus bonis. ergo pietas, quæ penultimo enumeratur, videtur esse potissimum donorum.

3 ¶Præterea, Scientia perficit iudicium hominis: consilium autem ad inquisitionem pertinet. sed iudicium præeminet inquisitioni. ergo scientia est potius donum, quàm consilium: cum tamen post enumeretur.

4 ¶Præterea, Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam, scientia autẽ ad rationem. sed ratio est eminentior quam vis appetitiua. ergo & scientia est eminentius donũ, quàm fortitudo, quæ tamen primo enumeratur: non ergo dignitas donorum attenditur secundum ordinem enumerationis eorum.

Cap. 32. & 26.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. De ser. Domini in mõte, * Videtur mihi septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Isaias loquitur his gradibus sententiisque congruere, de quibus sit mentio Matth. 5. sed interest ordinis: nam ibi, scilicet in Isaia, numeratio ab excelsioribus cœpit, hic vero ab inferioribus.

lib. capit. 3. sem. 4.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dignitas donorum dupliciter potest attendi. Vno modo simpliciter, scilicet per comparationem ad proprios actus, prout procedunt à suis principiis: alio modo secundum quid, scilicet per comparationem ad materiam. Simpliciter autem loquendo de dignitate donorum, eadem est ratio comparationis in ipsis, & in virtutibus. quia dona ad omnes actus potentiarum animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes, vt suprà dictum est. * vnde sicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus: & in ipsis virtutibus intellectualibus cõtemplatiuæ præferuntur actiuis, vt sapientia intellectui, & scientia prudentiæ & artiti: ita tamen quòd sapientia præfertur intellectui, & intellectus scientiæ, sicut prudentia & synesis eubuliæ. Ita etiam in donis sapientia & intellectus, scientia & consilium præferuntur pietati & fortitudini & timori: in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, sicut iustitia fortitudini, & fortitudo temperantiæ: sed quantum ad materiam fortitudo & consilium præferuntur scientiæ & pietati, quia scilicet fortitudo & consilium habẽt in arduis locum, pietas autem & etiam scientia in communibus. Sic igitur dignitas donorum ordini enumerationis respondet, partim quidem simpliciter secundum quod sapientia & intellectus omnibus præferuntur: partim autem secundum ordinem materiæ, secundum quod consilium & fortitudo præferuntur scientiæ & pietati.

Ar. 3. huius quæst.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd timor maxime requiritur quasi primordium quoddam perfectionis donorum. Quia initium sapientiæ timor Domini: non propter hoc quòd sit cæteris dignius. prius enim est secundum ordinem generationis, vt aliquis recedat à malo, quod fit per timorẽ, vt dicitur Prouerb. 16. quàm quòd operetur bonum, quod fit per alia dona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pietas non comparatur in verbis Apostoli omnibus donis Dei, sed soli corporali exercitationi, de qua præmittit, quòd ad modicum vtilis est.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia etsi præferatur cõsilio ratione iudicij: tamen consilium præfertur ratione materiæ: nam consilium non habet locum nisi in arduis, vt dicitur in 3. Ethic. * sed iudicium scientiæ in omnibus locum habet.

Cap. 3. to. 9.

¶Ad quartum dicendum, quòd dona directiua, quæ pertinẽt ad rationem, donis exequentibus digniora sunt, si considerentur per comparationem ad actus, prout egrediuntur à potentiis. ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulans regulato, sed ratione materiæ adiungitur consilium fortitudini, sicut directiuum exequenti: & similiter scientia pietati, quia scilicet consilium & fortitudo in arduis locum habent: scientia autem & pietas etiam in communibus. & ideo consilium simul cum fortitudine ratione materiæ numerãtur ante sciẽtiam & pietatem.

Infrà q. 69. ar. 1. ad 1. & 2. 2. q. 9. ar. 1. ad 1. & 1. dist. 34. q̃. 1. ar. 1. ad 5. & dist. 35. q̃. 2. ar. 3. q. 2. ad 2. Et ver. q̃. 2. ar. 2. ad 17. Li. 15. c. 12. to. 3.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum virtutes sint præferenda donis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ virtutes sint præferendæ donis. Dicit enim Augustinus in decimoquinto De Trinitate *, de charitate loquens, Nullum est isto Dei dono excellẽtius: solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ, dantur & alia per Spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt: sed charitas est virtus: ergo virtus est potior donis Spiritus sancti.

2 ¶Præterea, Ea, quæ sunt, priora natura liter videntur esse potiora, sed virtutes sunt priores donis Spiritus sancti. Dicit enim Gregor. in 2. Moral. * q̃ donum Spiritus sancti in subiecta mente ante alia iustitiam, prudentiam, fortitudinem & temperantiam format. & sic eandem mẽtem septem mox virtutibus, id est donis temperat: vt contra stultitiam sapientiã, contra hebetudinem intellectum, contra præcipitationem consilium, contra timorem fortitudinem, contra ignorantiam scientiam, contra duritiam pietatem, cõtra superbiam Dei timorem. ergo virtutes sunt potiores donis.

¶Præterea, Virtutibus nullus malè vti potest, vt Aug. dicit, * donis autẽ potest aliquis malè vti. Dicit enim Gregor. in 1. Moral. * quòd hostiam nostræ precis immolamus, ne sapientia eleuet, ne intellectus dum subtiliter currit, oberret: ne cõsilium dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas dum se infrà rectitudinẽ inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. ergo virtutes sunt digniores donis Spiritus sancti.

¶SED CONTRA est, quod dona dantur in adiutoriũ virtutum contra defectus, vt patet in authoritate inducta. * & sic videtur quòd perficiant quod virtutes perficere nõ possunt. sunt ergo dona potiora virtutibus.

In arg. 2.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut ex supradictis patet, * virtutes in tria genera diuiduntur. sunt enim quędã virtutes theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidem theologicæ sunt quibus mens humana Deo coniungitur, virtutes autem intellectuales sunt, quibus vires appetitiuæ perficiantur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus sancti sunt, quibus omnes vires animæ disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni diuinæ. Sic ergo eadem videtur esse comparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo vnitur spiritui sancto mouenti, sicut virtutum moralium ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ est virtutum moralium motiua. Vnde sicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & regulant eas: ita virtutes theologicæ præferuntur donis Spiritus sancti, & regulant ea. Vnde Gregor. dicit in 1. Moral. * q̃ neque ad denarij perfectionem septem filij, id est septem dona peruenirunt, nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne, quod agunt. Sed si comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animę in comparatione ad spiritum sanctum mouentem: virtutes autem perficiunt vel ipsam rationem vel alias vires ordine ad rationem. Manifestum est autem, quòd ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile esse dispositum. Vnde perfectiora sunt dona virtutibus.

q. 9. & 58. & 62. Cap. 28.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas est virtus theologica, de qua concedimus, quòd sit potior donis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis: sicut dilectio Dei est prior dilectione proximi & hoc modo dona sunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus: posteriora vero virtutibus theologicis. Alio modo ordine generationis seu dispositionis: sicut dilectio proximi precedit dilectionem Dei quantũ ad actum: & sic virtutes morales & intellectuales precedũt dona, quia per hoc quòd homo bene se habet circa rationẽ propriam, disponitur ad hoc quod se bene habeat in ordine ad Deum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sapientia & intellectus & alia huiusmodi, sunt dona Spiritus sancti, secundum quod per charitatem informantur, qui non agit perperam: vt dicitur 1. ad Corinth. 13. & ideo sapientia, & intellectu, & aliis huiusmodi nullus malè vtitur, secundum quòd sunt dona spiritus sancti, sed ad hoc, quòd à charitatis perfectione nõ recedant, vnum ab altero adiuuatur. & hoc est quod Gregor. intendit dicere.

¶Super Quæstionem sexagesimamnonam & septuagesimam.

QVÆSTIO SEXAGESIMANONA, De beatitudinibus, in quatuor articulos diuisa.

QVæstio 69 & 70. lectione frequẽti meditationéque iugi egẽt, non expositione. duo tamen Notitij quo ad speculationem aduertant. alterum in 69. scilicet quòd licet dona omnia supradicta sint se habere, vt exequentia in ordine ad instinctũ Spiritus sancti, sicut morales virtutes in ordine ad rationem, si comparentur tamen dona inter se aliqua, dicuntur dirigentia, vt sapientia, scientia & consilium & aliqua exequentia, vt reliqua.

¶Alterum in quæst. 70. quòd delectari i aliquo propter se formaliter non distinguitur in ira cõtra delectari propter se finaliter quomodolibet, sed finaliter vltimate, & hoc vel simpliciter. vel in illo ordine. omne enim delectãs propter se formaliter est etiam propter se finaliter aliquo modo, potest tamen subordinari alteri vt finis, vt in eodem primo articulo dicitur.

q 70. art. 2. eor. & 3. d. 34. q. 1. art. 4. & Isa. 11. le. 1. cor. 1. fin. & Mat. 6. co. 4. lib. 1. ca. 9. tom. 4. Amb. li. 5. in Luc super illud Luc 6. Beati pauperes spiritu to. 5

DEINDE considerandum est de beatitudinibus.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum beatitudines à donis & virtutibus distinguantur. ¶Secũdò, de præmiis beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc vitam. ¶Tertiò, de numero beatitudinũ. ¶Quartò, de conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum beatitudines distinguantur à virtutibus & donis.

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur q̃ beatitudines à virtutibus & donis non distinguantur. Augustin. enim in libro De sermone domini in mõte, *attribuit beatitudines, in Matt enumeratas donis Spiritus sancti. Ambros. autem super Luca* attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus. ergo beatitudines non distinguuntur à virtutibus & donis.

2 ¶Præterea, Humanæ voluntatis nõ est nisi duplex regula, scilicet ratio, & lex æterna vt suprà dictum est* sed virtutes perficiunt hominem in ordine ad rationem, dona autem in ordine ad legem æternam Spiritus sancti, vt ex dictis patet.* ergo non potest esse aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanæ præter virtutes & dona. non ergo beatitudines ab eis distinguuntur.

3 ¶Præterea, In enumeratione beatitudinũ ponitur mititas & iustitia & misericordia: quæ dicuntur esse quædã virtutes. ergo beatitudines non distinguuntur à donis & virtutibus.

¶SED CONTRA est, quòd quædam enumerantur in ter beatitudines, quæ nec sunt virtutes, nec dona, sicut paupertas & luctus & pax. differunt ergo beatitudines à virtutibus & à donis.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est,* beatitudo est vltimus finis humanæ vitæ: dicitur enim aliquis iam finem habere propter spem finis obtinendi, vnde & Philosophus dicit in 1. Ethicorum* quòd pueri dicuntur beati propter spem. Et Apostolus dicit Roman. 8. Spe salui facti sumus. Spes autem de fine consequendo insurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipsum: quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes virtutum, & præcipuè per operationes donorum, si loquamur de beatitudine æterna, ad quã ratio non sufficit, sed in eam inducit Spiritus sanctus, ad cuius obedientiã & sequelam per dona perficimur, & ideo beatitudines distinguuntur quidem à virtutibus & donis: nõ sicut habitus ab eis distincti, sed sicut actus distinguuntur ab habitibus.

q. 2. & 3. Ma. 9. to. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Augustin. & Ambros. attribuũt beatitudines donis & virtutibus, sicut actus attribuuntur habitibus. dona autẽ sunt eminentiora virtutibus cardinalibus, vt suprà dictũ est,* & ideo Ambr. exponẽs beatitudines turbis propositas, attribuit eas virtutibus cardinalibus. Augustin. autem exponens beatitudines Discipulis propositas in monte, tanquam perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus sancti.

q. 68. ar. 8.

¶Ad secundum dicendum, quod ratio illa probat, quod non sunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter virtutes & dona.

¶Ad tertium dicendum, q̃ mititas accipitur pro actu mansuetudinis. Et similiter dicendum est de iustitia & misericordia. & quamuis hæc videantur esse virtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt virtutes, vt dictum est.*

q. 68. ar. 4.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc vitam pertineant.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, non pertineãt ad hanc vitam. Dicuntur enim aliqui beati propter spẽ præmiorum, vt dictũ est.* sed obiectum spei beatitudo est futura. ergo præmia ista pertinent ad vitam futuram.

2. 2. qũ. 8. artic. 7. & Mat. 5. to. 5. Ar. prae.

2 ¶Præterea, Luc. sexto ponuntur quædã Pœnæ per oppositum ad beatitudines, cum dicitur, Væ vobis, qui estis saturati, quia esurietis: væ vobis qui ridetis nũc, quia lugebitis & flebitis. sed istæ pœnæ non intelliguntur in hac vita, quia frequenter homines in hac vita non puniuntur: secundum illud Iob vigesimoprimo, Ducunt in bonis dies suos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc vitam.

3 ¶Præterea, Regnum cælorum, quod ponitur præmium pauertatis, est beatitudo cælestis: vt Aug. dicit 19. de ciui. Dei, plena etiam saturitas non nisi in futura vita habetur: secundũ illud Psalm. 16. Satiabor dum apparuerit gloria tua. visio etiã Dei & manifestatio filiationis diuinæ ad vitam futuram pertinent: secundum illud 1. Io. 3. Nunc filij Dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

¶SED CONTRA est, q̃ Aug. dicit in lib. de sermone domini in monte,* Ista quidem in hac vita compleri possunt, sicut completa in Apostolis esse credimus, nam illa omnimoda & in angelicam formam mutatio, quæ post hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi potest.

Lib. 1. & ca. 9. tom. 4.

¶RESPONDEO Dicendũ, quòd circa ista præmia expositores sacræ Scripturæ, diuersimodè sunt locuti. Quidam enim omnia ista præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt. sicut Ambr. super Luc.* Aug. vero dicit ea ad præsentem vitam pertinere. Chrysost.* autem in suis homelijs quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autẽ ad præsentem. Ad cuius euidentiam considerãdum est, q̃ spes futuræ beatitudinis potest esse in nobis propter duo. Primo quidem propter aliquam præparationem vel dispositionẽ ad futuram beatitudinẽ, quod est per modũ meriti. Alio modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris sanctis etiam in hac vita. aliter enim habetur spes fructificationis arboris, cum viresc it frondibus: & aliter cũ iam primordia fructuũ incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tanguntur tanquam merita, sunt quædam præparationes vel dispositiones ad beatitudinem vel perfectam vel inchoatam: ea vero quæ ponuntur tãquam præmia, possunt esse vel ipsa beatitudo perfecta, & sic pertinet ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, sicut est in viris perfectis: & sic præmia pertinent ad præsentem vitã. cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum & donorũ, potest sperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

Amb. lib. 5. c. 6. to. 5. Chr. Hom. 6. ex variis locis in Mat. to. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ spes est de futura beatitudine, sicut de vltimo fine. potest etiam esse & de auxilio gratiæ, sicut de eo quod ducit ad finem: secundum illud Psalm. 27. In Deo sperauit cor meum, & adiutus sum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ mali etsi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen spirituales. vnde Aug. dicit in 1. Confe.* Iusisti domine, & sic est, vt pœna sibi sit inordinatus animus. Et Philosophus dicit in 9. Ethic.* De malis, quòd contendit ipsorum anima: hoc quidẽ huc trahit, illud autem illuc. Et postea concludit, Si autem sic miserum est, malum esse, fugiendum est malitiam intensè, & similiter econuerso boni, etsi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquam tamen deficiunt a spiritualibus etiam in hac vita: secundum illud Matth. 9. & Mar. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc seculo.

Ca. 12. to. 1. Cap. 4.

¶Ad tertium dicendum, q̃ omnia illa præmia perfecte quidẽ consummabuntur in vita futura, sed interim etiam in hac vita quodammodo inchoantur: nam regnum cælorum, vt Aug. dicit, potest intelligi perfectæ sapientiæ initium: secundum quod incipit in eis Spiritus regnare. Possessio etiam terræ significat affectum bonum animæ quiescentis per desiderium in stabilitate hæreditatis perpetuæ, per terrã significatæ. Consolantur autẽ in hac vita per Spiritum sanctum, qui paracletus, id est consolator dicitur, participando. Saturantur etiã in hac vita illo cibo, de quo Dominus dicit, Meus cib⁹ est vt faciam

faciam voluntatem patris mei. In hac etiam vita cõsequũtur homines misericordiam Dei. In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri potest. Similiter etiam in hac vita qui motus suos pacificant ad similitudinem Dei accedentes, filij Dei nominantur, tamẽ hæc perfectius erunt in patria.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

9. distil. 34. qõ. 1. art. 2. Art. 1. huius quæst.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuũtur enim beatitudines donis, vt dictum est.* donorum autem quædam pertinent ad vitam contemplatiuam, scilicet sapientia & intellectus: nulla autem beatitudo ponitur in actu contemplationis: sed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam. ergo insufficienter beatitudines enumerantur.

2 ¶Præterea, Ad vitam actiuam non solum pertinent dona exequentia, sed etiam quædam dona dirigentia, vt scientia & consilium: nihil autem ponitur inter beatitudines, quod directè ad actum scientiæ vel consilij pertinere videatur. ergo in sufficienter beatitudines tanguntur.

3 ¶Præterea, Inter dona exequentia in vita actiua timor ponitur ad paupertatem pertinere: pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem misericordiæ nihil autem ponitur directe ad fortitudinem pertinens. ergo insufficienter enumerantur beatitudines.

4 ¶Præterea, In sacra Scriptura tãguntur multæ aliæ beatitudines: sicut Iob 5. dicitur, Beatus homo qui corripitur à Deo. Et in Psal. 1. dicitur, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Et Prouer. 3. Beatus vir qui inuenit sapientiam. ergo insufficienter beatitudines enumerantur.

5 ¶SED CONTRA Videtur quod superflue enumerẽtur, sunt enim septem dona Spiritus sancti: beatitudines autẽ tanguntur in octo.

6 ¶Præterea, Luc. sexto ponuntur quatuor tantum beatitudines: superfluè enumerantur septem vel octo in Matthæo.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd beatitudines istæ conuenientissimè enumerantur. Ad cuius euidentiam est cõsiderandum quòd triplicem beatitudinem aliqui posuerunt: quidam enim posuerunt beatitudinem in vita voluptuosa, quidam in vita actiua, quidam vero in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuersimode se habent ad beatitudinem futuram, cuius spe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuosa, quia falsa est & rationi contraria, impedimentum est beatitudinis futuræ. Beatitudo vero actiuæ vitæ dispositiua est ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem contemplatiua si sit perfecta, est essentialiter ipsa futura beatitudo: si autem est imperfecta, est quædam inchoatio eius, & ideo Dominus primo quidem posuit quasdam beatitudines quasi remouentes impedimentum voluptuosæ beatitudinis. Consistit enim voluptuosa vita in duobus. Primo quidem in affluentia exteriorum bonorum siue sint diuitiæ, siue sint honores. à quibus quidem retrahitur homo per virtutem, sic vt moderate eis vtatur: per donum autem excellentiori modo, vt scilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur, Beati pauperes spiritu, quod potest referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum bonorum: quod fit per humilitatem. Secundo vero voluptuosa vita consistit in sequendo proprias passiones, siue irascibilis, siue concupiscibilis. A sequela autem passionum irascibilis retrahit virtus, ne homo in eis superfluat, secundum regulam rationis: donum autem excellẽtiori modo, vt scilicet homo secundum voluntatem diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde secunda beatitudo ponitur, Beati mites. A sequela vero passionum cõcupiscibilis retrahit virtus, moderatè huiusmodi passionibus vtẽdo: donũ vero eas sine cesse fuerit, totaliter abiiciendo: quinimo si necessarium fuerit, voluntarium luctum assumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur, Beati qui lugent.

¶Actiua vero vita in his consistit præcipue, quæ proximis exhibemus, vel sub ratione debiti, vel sub ratione spontanei beneficij, & ad primũ quidem nos virtus disponit, vt ea quæ debemus proximis, non recusemus exhibere: quod pertinet ad iustitiam. donum autem ad hoc ipsum abundantiori quodam affectu nos inducit: vt scilicet feruenti desiderio opera iustitiæ impleamus, sicut feruenti desiderio esuriens & sitiens cupit cibũ vel potũ. Vnde quarta beatitudo ponitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã. Circa spõtanea vero dona nos perficit virtus, vt illis donemus, quibus ratio dictat esse donandum, puta amicis, aut alijs nobis cõnectis: quod pertinet ad virtutem liberalitatis: sed donum propter Dei reuerentiam longe necessitatem consideret in his quibus gratuita beneficia præstat. vnde dicitur Lucæ decimoquarto, Cũ facis prãdium aut cœnam, noli vocare amicos, aut fratres tuos, &c. sed voca pauperes & debiles, &c. quod proprie est misereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati misericordes. Ea vero, quæ ad contemplatiuam vitam pertinent, vel sunt ipsa beatitudo finalis: vel aliqua inchoatio eius: & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquam merita, sed tanquam præmia: ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitæ, quibus homo disponitur ad contemplatiuam vitam: effectus autem actiuæ vitæ quantum ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in seipso, est munditia cordis, vt scilicet mens hominis passionibus non inquietur. Vnde sexta beatitudo ponitur, Beati mũdo corde. Quantum vero ad virtutes & dona, quibus homo perficitur, in comparatione ad proximum, effectus actiuæ vitæ est pax, secundum illud Isaiæ. 3. Opus iustitiæ pax. Et ideo septima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd actus donorum pertinẽtium ad vitam actiuam exprimuntur in ipsis meritis: sed actus donorum pertinentium ad vitam contemplatiuam, exprimuntur in præmiis ratione iam dicta:* videre enim Deũ respondet dono intellectus, & conformari Deo quadã filiationis adoptiuæ pertinet ad donum sapientiæ. In corp. ar.

¶Ad secundum dicendum, quòd in his, quæ pertinent ad actiuam vitam, cognitio non quæritur propter ipsam, sed propter operationem, vt etiam Philosophus dicit in 2. Ethicorum.* Et ideo quia beatitudo aliquid vltimum importat, non computantur inter beatitudines actus donorum dirigẽtium in vita actiua, quos scilicet eliciunt, sicut cõsiliari est actus consilij, & iudicare est actus sciẽtiæ, sed magis attribuũtur eis actus operatiui, in quibus diriguntur, sicut scientiæ lugere, & consilio misereri. Cap. 2. to. 5.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd in tribulatione beatitudinum ad dona possunt duo cõsiderari. Quorum vnum est cõformitas materiæ, & secundum hoc primæ omnes quinque beatitudines possunt attribui scientiæ & consilio tanquam dirigẽtibus: sed inter dona exequentia distribuũtur, ita quòd esuries & sitis iustitiæ. & etiam misericordia pertineant ad pietatẽ, quæ perficit hominem in his, quæ sunt ad alterũ: mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim Ambros. super Lucam* q̃ fortitudinis est iram vincere, indignationẽ cohibere: est enim fortitudo circa passiones irascibilis: paupertas vero & luctus pertinent ad donum timoris: quo homo se retrahit a cupiditatibus & delectationibus mundi. Alio modo possumus in his beatitudinibus considerare motiua ipsarum & sic quãtum ad aliqua eorũ oportet aliter attribuere, præcipuè enim ad mãsuetudinem mouet reuerentia ad Deũ quæ pertinet ad pietatem: ad lugendum autem mouet præcipuè scientia, per quam homo cognoscit defectus suos, & rerum mundanarum: ideo dum illud Eccles. 1. Qui addit scientiam, addit & dolorem. Ad esuriendum autem iustitiæ opera præcipue mouet animi fortitudo: ad miserendum vero præcipuè mouet cõsilium Dei, secundum illud Daniel. 4. Cõsilium meum regi placeat, peccata eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Et hunc modum attributionis sequitur Augu. in lib. de sermone Domini in monte.* Amb. in suo lib. 5 super Luc c. 6. circa principium. Iustæ beatitudinis proborum. to. 5. Lib. 1. ca. 9. tom. 4.

¶Ad quartum dicendum, quòd necesse est beatitudines omnes, quæ in sacra Scriptura ponuntur, ad has reduci: vel quãtum ad merita, vel quantum ad præmia: quia necesse est, quòd omnes pertineant aliquo modo ad vitam actiuam, vel ad vitam contẽplatiuam: vnde quod dicitur, Beatus vir, qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinẽ luctus: quod vero dicitur, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, pertinet ad munditiam cordis: quod vero dicitur, Beatus vir qui inuenit sapientiam, pertinet ad præmium septimæ beatitudinis. Et idem patet de omnibus aliis, quæ possunt induci.

¶Ad quintum dicendum, q̃ octaua beatitudo est quædã confirmatio & manifestatio omnium præcedentium: ex hoc enim quòd aliquis est confirmatus in paupertate Spiritus & mititate, & aliis sequẽtibus: prouenit quod ab his bonis propter aliquam persecutionem non recedit: vnde octaua beatitudo quodammodo ad septem præcedentes pertinet.

¶Ad sextum dicendum, quòd Lucas narrat sermonẽ Domini factum esse ad turbas: vnde beatitudines enumerantur ab eo secundum capacitatem turbarum, quæ solam voluptuosam & temporalem & terrenam beatitudinem nouerunt: vñ Domin⁹ per quatuor beatitudines quatuor excludit, quæ ad prædictam beatitudinem pertinere videntur. Quorũ primũ est abundantia bonorum exteriorũ, quod excludit per hoc, quod dicit, Beati paupere s. Secundum est, quòd sit bene ho-

lib. 1. ca. 9. tom. 4.

Universidad de Navarra Biblioteca

mini quantum ad corpus in cibis & potibus,& aliis huiusmodi:& hoc excludit per secundum quod ponit,Beati qui esuritis.Tertium est,quod sit homini bene quantum ad cordis iucunditatem:& hoc excludit tertio,dicens,Beati qui nunc fletis. Quartum est exterior hominum fauor:& hoc excludit quarto,dicens, Beati eritis cum vos oderint homines.Et sicut Ambros.*dicit,paupertas pertinet ad temperantiã, quæ illecebrosa non quærit: esuries ad iustitiam quia qui esurit, compatitur,& compatiendo largitur, fletus ad prudentiam, cuius est flere occidua:pati odium hominum ad fortitudinẽ.

lib.5.in Lucã c.cuius titulus est de beatitudinibus.

RTICVLVS IIII.

¶Vtrum præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.

3.di.34.q.1,art.4.

AD QVARTVM sic proceditur.Videtur q̃ pæmia beatitudinum incõuenienter enumerentur.In regno enim cælorum,quod est vita æterna,bona omnia continentur:posito ergo regno cælorum,non oportuit alia præmia ponere.

2 ¶Præterea,Regnum cælorum ponitur pro præmio.& in prima beatitudine,& in octaua.Ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

**lib.1.de sermo domini in mõte c.9 tom.4.*

3 ¶Præterea , In beatitudinibus proceditur ascẽdendo:sicut Aug. dicit,*in præmiis autem videtur procedi descendendo: nã possessio terræ est minus quam regnũ cælorum.Ergo incõuenienter huiusmodi præmia assignantur.

¶SED CONTRA est authoritas ipsius Domini, præmia huiusmodi proponentis.

Ar. prat.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd præmia ista conuenientissimè assignantur considerata cõditione beatitudinũ secundum tres beatitudines suprà*assignatas.tres enim primæ beatitudines accipiuntur per retractionem ab his,in quibus voluptuosa beatitudo consistit:quã homo desiderat quærens id quod naturaliter desideratur,nõ vbi quærere debet, scilicet in Deõ,sed in rebus tẽporalibus & caducis : & ideo præmia trium primarum beatitudinũ accipiuntur ſm ea,quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt. quærunt enim homines in rebus exterioribus,scilicet diuitiis & honoribus excellentiam quandam & abundantiam,quorum vtrunque importat regnum cælorum,per quod homo consequitur excellentiam & abundantiam bonorũ in Deo:& ideo regum cælorũ Dominus pauperibus spiritu repromisit.Quærunt autem homines feroces & immites per litigia & bella securitatẽ sibi acquirere,inimicos suos destruendo : vnde Dominus repromisit mitibus securam & quietam possionem terræ viuentium , per quam significatur soliditas æternorum bonorum. Quærunt autem homines in concupiscentiis & delectationibus mundi habere consolationem contra præsentis vitæ labores:& ideo Dominus consolationem vitæ lugentibus repromittit.Aliæ vero duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudines quæ sunt opera virtutum ordinantium hominem ad proximum,à quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorẽ proprij boni:& ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus , propter quæ homines ab eis discedunt. Discedunt enim aliqui ab operibus iustitiæ, non reddentes debitum , sed potius aliena rapientes , vt bonis temporalibus impleantur. & ideo Dominus esurientibus iustitiam , saturitatem repromisit.Discedũt etiam aliqui ab operibus misericordiæ,ne se immisceant miseriis alienis:& ideo Dominus misericordibus repromittit misericordiã , per quam ab omni miseria liberentur. Aliæ vero duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem seu beatitudinem:& ideo secundum conuenientiam dispositionum,quæ ponuntur in merito, præmia redduntur.nam munditia oculi disponit ad clarè videndum. vnde mundis corde diuina visio repromittitur. Constituere vero pacem, vel in seipso , vel inter alios manifestat hominem esse Dei imitatorem , qui est Deus vnitatis & pacis. & ideo pro præmiis redditur ei gloria diuinę filiationis,quę est in perfecta coniunctione ad Deum per sapientiam consummatam.

Homil. 15. in Mat. ante medium & Hom 6. ex variis locis in Matt.10.2. lib.5.in Lucã in c. cuius titu. est de beatitudinib.to.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut Chrysosto.* dicit, omnia præmia ista vnum sunt in re , scilicet beatitudo æterna,quã intellectus humanus non capit. & ideo oportuit quòd per diuersa bona nobis nota describeretur obseruata conuenientia ad merita,quibus præmia attribuuntur.

¶ Ad secundum dicendum,q̃ sicut octaua beatitudo est firmitas quædam omnium beatitudinũ, ita debẽtur sibi omniũ beatitudinum præmia: & ideo redit ad caput,vt intelligãtur sibi cõsequenter omnia præmia attribui.Vel secũdũ Ambr.* pauperibus spiritu repromittitur regnum cælorum, quãtum ad gloriam animæ,sed passis persecutionem in corpore quãtum ad gloriam corporis.

¶ Ad tertium dicendum,quòd etiam præmia secundum additionem se habent adinuicem:nam plus est possidere terram regni cælorum,quàm simpliciter habere: multa enim habemus,quæ non firmiter & pacificè possidemus,plus est etiam consolari in regno,quàm habere & possidere:multa enim cũ dolore possidemus.plus est etiam saturari, quàm simpliciter consolari:nam saturitas abundantiam consolationis importat. misericordia vero excedit saturitatem : vt plus scilicet accipiat,quàm meruerit,vel desiderare potuerit. adhuc autẽ maius est Deum videre,sicut maior est qui in curia regis nõ solum prandet , sed etiam faciem regis videt, summam autẽ dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA, De fructibus Spiritus sancti,in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fructibus.
¶Et circa hoc quæruntur quatuor.
¶Primò,vtrum fructus Spiritus sancti sint actus.
¶Secundò,vtrum differant à beatitudinibus.
¶Tertiò,de eorum numero.
¶Quarto,de oppositione eorum ad opera carnis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum fructus Spiritus sancti(quos Apostolus nominat ad Galat. 5.) sint actus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fructus Spiritus sancti,quos Apostolus nominat ad Galat.5.nõ sint actus.Id enim cuius est alius fructus non debet dici fructus:sic enim in infinitum iretur:sed actuum nostrorum est aliquis fructus.Dicitur enim Sapient.4.Bonorum laborum gloriosus est fructus.Et Io.4.Qui metit,mercedem accipit,& fructum congregat in vitam ęternam. Ergo ipsi actus nostri non dicuntur fructus.

Galat. 5. lec.6. ad 2.

2 ¶Præterea,Sicut Aug.dicit in 10.De Trinit.* Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsa delectata conquiescit: sed voluntas nostra non debet conquiescere in actibus nostris propter se.Ergo actus nostri fructus dici non debent.

C.11.q.10 ¶

3 ¶Præterea,Inter fructus Spiritus sancti enumerãtur ab Apostolo aliquę virtutes,scilicet charitas,mãsuetudo,fides,& castitas.virtutes autem non sunt actus , sed habitus, vt suprà dictum est.*Ergo fructus non sunt actus.

¶55.art.6

¶SED CONTRA est,quod dicitur Matt.12.Ex fructu arbor cognoscitur,id est ex operibus suis homo,vt ibi exponitur à sanctis.Ergo ipsi actus humani dicuntur fructus.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ nomen fructus à corporalibus ad spiritualia est translatum.Dicitur autem in corporalibus fructus id,quod ex planta producitur,cum ad perfectionem peruenerit,& quandam in se suauitatẽ habet.Qui quidem fructus ad duo comparari potest,scilicet ad arborem producentem ipsum,& ad hominem , qui fructum ex arbore adipiscitur:secundum hoc igitur nomen fructus in rebus spiritualibus dupliciter accipere possumus.Vno modo,vt dicãt fructus hominis quasi arboris id quod ab eo producitur. Alio modo vt dicatur fructus hominis id quod homo adipiscitur, non autem omne id quod adipiscitur homo, habet rationem fructus,sed id quod est vltimum delectationem habẽs:habet enim homo agrum & arborem,quę fructus non dicuntur,sed solum id quod est vltimũ,quod scilicet ex agro & arbore homo intendit habere,& secũdum hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis , quo debet frui.Si autem dicatur fructus hominis id quod ex homine producitur, sic sibi actus humani fructus dicuntur.operatio enim est actus secundus operantis : & delectationem habet si sit conueniens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine secundum facultatem suę rationis,sic dicitur esse fructus rationis:si vero procedat ab homine secundum altiorem virtutem , quæ est virtus Spiritus sancti : sic dicitur esse operatio hominis fructus Spiritus sancti quasi cuiusdam diuini seminis.Dicitur in 1.Iohan.3.Omnis qui natus est ex Deo , peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd cũ fructus habeat quodammodo rationẽ vltimi & finis:nihil prohibet ali cuius

euius fructus esse alium fructum,sicut finis ad finem ordinatur,opera igitur nostra inquantum sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis operantibus , habent rationem fructus: sed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ , sic magis habent rationem florum : vnde dicitur Eccles. 24. Flores mei fructus honoris & honestatis.

¶ Ad secundum dicendum,quòd cum dicitur,voluntas in aliquo propter se delectari,potest intelligi dupliciter.Vno modo secundum quod ly propter,dicit causam finalẽ:& sic propter se non delectatur aliquis nisi in vltimo fine.alio modo secundum quod designat causam formalem,& sic propter se aliquis potest delectari in omni eo,quod delectabile est secũdum suam formam:sicut patet,quòd infirmus delectatur in sanitate propter se,sicut in fine : in medicina autem suaui non sicut in fine,sed sicut in habente saporem delectabilẽ:in medicina autem austera nullo modo propter se,sed solum propter aliud.Sic igitur dicendũ est,quòd in Deo delectari debet homo propter se,sicut propter vltimum finẽ : in actibus autem virtuosis nõ sicut propter finem,sed propter honestatẽ,quam cõtinet delectabile in virtuosis:vnde Ambros.*dicit q̃ opera virtutum dicuntur fructus : quia suos possessores sancta & sincera delectatione reficiunt.

In lib. de paradiso,c.13 id innuit, tom.4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomina virtutum sumuntur quandoque pro actibus earum:sicut Aug.dicit,* quòd fides est credere quod non vides: & charitas est motus animi ad diligendum Deum & proximum:& hoc modo sumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

Serm.27.de his Apost. habã.pars huius Secũda vero li. 1. de doctr. Christ. cap. 10.10.1. & in Enchirid. cap. 8. Gal.5.lect. 5.col.1.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

q.69.ar.3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fructus à beatitudinibus nõ differant : Beatitudines enim attribuuntur donis,vt suprà dictum est:*sed dona perficiunt hominem,secundum quod mouetur à Spiritu sancto. ergo beatitudines ipsæ sunt fructus Spiritus sancti.

2 ¶Præterea,Sicut se habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futuram, quæ est rei , ita se habent fructus præsentis vitæ ad beatitudinem præsentis vitæ , quæ est spei:sed fructus vitæ æternæ est ipsa beatitudo futura. Ergo fructus vitæ præsentis sunt ipsæ beatitudines.

3 ¶Præterea,De ratione fructus est,q̃ sit quiddã vltimum & delectabile:sed hoc pertinet ad rationem beatitudinis, vt suprà dictum est:*ergo eadẽ ratio est fructus beatitudinis. Ergo non debent ab inuicem distingui.

q.3.q.4.ar.1.

¶SED CONTRA Quorum species sunt diuersæ,ipsa quoque sunt diuersa:sed in diuersas partes diuiduntur & fructus & beatitudines,vt patet per enumerationem vtrorumque.Ergo fructus differunt à beatitudinibus.

¶RESPONDEO Dicendũ,quòd plus requiritur ad rationem beatitudinis , quàm ad rationem fructus:nam ad rationem fructus sufficit , q̃ sit aliquid habens rationem vltimi & delectabilis:sed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur,quòd sit aliquid perfectũ & excellens:vnde omnes beatitudines possunt dici fructus,sed non conuertitur:sunt enim fructus quæcunque virtuosa opera,in quibus homo delectatur,sed beatitudines dicuntur solum perfecta opera,quæ etiã ratione suæ perfectionis magis attribuuntur donis,quàm virtutibus,vt suprà dictum est.*

q.69.art.2. & 4.

¶AD PRIMVM ergo dicendum , q̃ ratio illa probat, quòd beatitudines sint fructus:non autem, quòd omnes fructus beatitudines sint.

¶ Ad secundum dicendum,quòd fructus vitæ æternæ est simpliciter vltimus & perfectus , & ideo in nullo distinguitur à beatitudine æterna futura.Fructus autem præsentis vitæ non sunt simpliciter vltimi & perfecti:& ideo non omnes fructus sunt beatitudines.

¶Ad tertium dicendum,quòd aliquid amplius est de ratione beatitudinis,quàm de ratione fructus,vt dictum est.*

In cor. art.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum fructus conuenienter enumerentur ab Apostolo.

3. dist. 34. qõ. vnic. art. 5. co & veri qõ. 2. art. 1. ad 12. & Gal. 5 lect. 6.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Apostolus inconuenienter enumeret ad Galat.5. duodecim fructus. Alibi eñ dicit esse tantũ vnũ fructum præsentis vitæ : secundũ illud Roman.6. Habetis fructum vestrũ in sanctificatione. Et Isa. 27.dicitur,Hic est omnis fructus,vt auferatur peccatum.Non ergo ponendi sunt duodecim fructus.

2 ¶Præterea, Fructus est,qui ex spirituali semine exoritur,vt dictum est,*sed Dominus Matth.13.ponit triplicem terræ bonæ fructum ex spirituali semine prouenientẽ, scilicet centesimum,sexagesimum , & trigesimum. Ergo non sunt ponendi duodecim fructus.

Arti.1. huius quæst.

3 ¶Præterea, Fructus habet in sui ratione,quòd sit vltimum & delectabile:sed ratio ista non inuenitur in omnibus fructibus ab Apostolo enumeratis:patientia enim & longanimitas videntur in rebus contristantibus esse , fides autem nõ habet rationem vltimi,sed magis rationem primi fundamenti. superfluè igitur huiusmodi fructus enumerantur.

¶SED CONTRA,Videtur q̃ insufficienter & diminute enumerentur,dictum est enim,* quòd omnes beatitudines fructus dici possunt:sed non omnes hic enumerantur:nihil enim hic ponitur ad actum sapientiæ pertinens,& multarum aliarum virtutum.Ergo videtur quòd insufficiẽter enumerantur fructus.

Ar.prac.

¶RESPONDEO dicẽdum,quòd numerus duodecim fructuum ab Apostolo enumeratorũ conueniens est , & possunt significari per duodecim fructus,de quibus dicitur Apocal.vlt.Ex vtraque parte fluminis lignũ vitæ afferens fructus duodecim. Quia vero fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit,sicut ex semine , vel radice , attendenda est distinctio horũ fructuũ secundum diuersum processum Spiritus sancti in nobis,qui quidem processus attenditur secundũ hoc,vt in primo mens hominis in seipsa ordinetur. secundo vero ordinetur ad ea quæ sunt iuxta. tertio vero ad ea quæ sunt infrà.Tunc aũt benè mens hominis disponitur in seipsa qñ mẽs hominis bene se habet in bonis & in malis, prima autem dispositio mentis humanæ ad bonum est per amorẽ, qui est prima affectio & omniũ affectionum radix,vt suprà dictũ est:*& idpo inter fructus Spiritus primo ponitur charitas:in qua specialiter Spiritus sanctus datur sicut in propria similitudine,cum & ipse sit amor.Vnde dicitur Roman.5.Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.Ad amorem autem charitatis ex necessitate sequitur gaudium.omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati:charitas autem semper habet præsentem Deũ , quẽ amat,secũdum illud 1.Ioan.4.Qui manet in charitate,in Deo manet:& Deus in eo.Vnde sequela charitatis est gaudiũ, perfectio autem gaudij est pax,quantum ad duo. Primo quidem quantum ad quietem ab exterioribus conturbãtibus : non enim potest perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab aliis perturbatur.Et iterũ, qui perfectè cor habet in vno pacatũ , à nullo alio molestari potest, cũ alia quasi nihil reputet,vnde dicitur in Psal.118.Pax multa diligentibus nomen tuum,& non est illis scandalũ:quia scilicet ab exteriori bus non perturbantur,quin Deo fruantur.Secundò,quantum ad sedationem desiderij fluctuantis:non enim perfectè gaudet de aliquo,cui non sufficit id de quo gaudet. hæc autẽ duo importat pax,scilicet vt neque ab exteriorib* perturbemur, & vt desideria nostra conquiescant in vno.vnde post charitatem & gaudiũ tertio ponitur pax.In malis autem bene se habet mens quantum ad duo.primo quidẽ , vt non perturbetur mens per imminentiam malorum : quod pertinet ad patientiam.Secundò,vt nõ perturbetur in dilatione bonorũ:quod pertinet ad longanimitatem, non carere bono habet rationẽ mali,vt dicitur in 5.Ethic.*

Capit.1.& 1.tom.5.

¶Ad id aũt quod est iuxta hominem scilicet proximũ , bene disponitur mens hominis: primo quidem quantum ad voluntatem benè faciendi:& ad hoc pertinet bonitas.Secũdo quãtum ad beneficentiæ executionem:& ad hoc pertinet benignitas:dicuntur enim benigni,q̃ bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendũ proximis.Tertiò quantũ ad hoc , q̃ æquanimiter tolerentur mala ab eis illata , & ad hoc pertinet mansuetudo,quæ cohibet iras.Quartò quantum ad hoc,q̃ nõ solũ per iram proximis non noceamus , sed etiam neque per fraudem vel per dolum:& ad hoc pertinet fides,si pro fidelitate sumatur,sed si sumatur pro fide,qua creditur in Deũ, sic per hanc ordinatur homo ad id quod est suprà se : vt scilicet homo intellectum suum Deo subiiciat, & per consequens omnia quæ ipsius sunt.

¶Sed ad id quod infrà est,bene disponitur homo. primò quidem quantũ ad exteriores actiones per modestiam:quæ in omnibus dictis & factis modum obseruat. Quantum ad interiores concupiscentias per continentiam & castitatem , siue hæc duo distinguantur per hoc,quod castitas refrænat homi nem ab illicitis,continentia vero à licitis, siue per hoc q̃ cõtinens patitur concupiscentias,sed non deducitur,castus autem neque patitur,neque deducitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionem septuagesimam primam.

IN titu. quæst. 11. & articulorū adducte Notitie, quod licet tractando de virtutibus non fuerit distinctum de virtutis habitu & actu eius in vocabulis, quia ea nomus illis nominibus, tamen in hoc tractatu habemus nomina. & vitij quidem nomine habitum vitij significamus. Peccati autem nomine actum ipsum vitij, propter quod Author vtrūque proponit in principio quæstionis, & in articulis distinctè quærit de eis. Attentus ergo esto quādo de vitio, & quando de peccato est sermo.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum primum.

IN primo artic memorato doctrinæ posterioristicæ de per se, & per se secundo, etiam essentialiter. & videre poteris quòd sicut homini conuenit primo ratio nale, & consequenter animal, ita virtuti sua differentia constitutiua, & consequenter commune prædicatum essentiale, scilicet esse bonitatem. Manda quoque memoriæ oppositionem & distinctionem horum trium, vitij, peccati, & virmalitiæ, vt possis intelligere sequentia.

In expositione c.5. ad Gal.to.4.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sanctificatio fit per oes virtutes, p quas etiam peccata tolluntur. vnde fructus ibi singulariter nominatur propter virtutē generis: quod in multas species diuiditur, secundum quas dicuntur multi fructus.

¶ Ad secundum dicendum, quod fructus centesimus, sexagesimus & trigesimus non diuersificantur secundum diuersas species virtuosorū actuum, sed secundum diuersos perfectionis gradus etiam vnius virtutis, sicut continentia coniugalis dicitur significari per fructum trigesimū, continentia vidualis per sexagesimū virginalis autē per cētesimum. Et aliis etiam modis sancti distinguunt tres euangelicos fructus secundū tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus, quia cuiusque libet rei perfectio attenditur secundum principium, medium, & finem.

¶ Ad tertium dicendū, quod hoc ipsum, quod est in tristitiis nō perturbari, rationem delectabilis habet: & fides etiam sic accipiatur prout est fundamētum, habet quandam rationem vltimi & delectabilis, secundum quod continet certitudinē. Vnde gl. exponit, fides, id est, de inuisibilibus certitudo.

¶Ad quartum dicendum, q̄ sicut Aug. dicit super epistolam ad Gal.* Apostolus nō hoc ita suscepit, vt doceret quot sunt vel opera carnis, vel fructus spiritus, sed vt ostenderet in quo genere illa vitanda, illa vero sectanda sint. Vnde potuissent vel plures, vel etiā pauciores fructus enumerari, & tamen omnes donorum & virtutum actus possunt secundum quandam conuenientiam ad hæc reduci: secundum quod omnes virtutes & dona necesse est, q̄ ordinent mentem aliquo prædictorum modorum. vnde & actus sapientiæ & quorumcunque donorum ordinantium ad bonum reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hæc, quàm alia enumerauit: quia hic enumerata magis important vel fruitionem bonorum, vel sedationē malorum: quod videtur ad rationem fructus pertinere.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum fructus Spiritus sancti contrarientur operibus carnis?

Galat.5. lectio.6 fi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd fructus non contrarientur operibus carnis, quæ Apostolus enumerat, contraria enim sunt in eodem genere, sed opera carnis non dicuntur fructus. Ergo fructus Spiritus eis non contrariantur.

2 ¶ Præterea, Vnum vni est contrarium. sed plura enumerat Apostolus opera carnis, quàm fructus Spiritus. Ergo fructus Spiritus & opera carnis non contrariantur.

3 ¶Præterea, Inter fructus Spiritus primo ponuntur charitas, gaudium, & pax: quibus correspōdent ea, quæ primò enumerantur inter opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. Ergo fructus Spiritus non contrariantur operibus carnis.

¶SED CONTRA est, q̄ Apostolus dicit ibidē, q̄ caro concupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē.

¶RESPONDEO dicendū, quòd opera carnis & fructus spiritus possunt accipi dupliciter. Vno modo secundum cōmunem rationē: & hoc modo in cōmuni fructus Spiritus sancti cōtrariātur operibus carnis: Spiritus enim sanctus mouet humanā mentē ad id quod est secundum rationē, vel potius ad id quod est supra rationem: appetitus autē carnis, qui est appetitus sensitiuus, trahit ad bona sensibilia, quæ sunt infra hominē, vnde sicut motus sursum & motus deorsum contrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis contrariātur opera carnis fructibus spiritus. Alio modo possunt cōsiderari secundum proprias rationes singulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis, & sic nō oportet, q̄ singula singulis contraponantur: quia sicut dictum est, *Apostolus non intēdit enumerare omnia opera spiritualia, nec omnia opera carnalia. Sed tamen secundum quandam adaptationem Aug. super epistolam ad Gal.* contraponit singulis operibus carnis singulos fructus: sicut fornicationi, quæ est amor explendæ libidinis à legitimo connubio solutus, opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam est vera castitas, immunditiæ autē sunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ: quibus gaudiū tranquillitatis opponitur. Idolorum aūt seruitus per quā bellum est gestū aduersus Euangelium Dei, opponitur paci. cōtra veneficia autē, inimicitias & cōtentiones, animositates, æmulationes, & dissensiones, opponuntur lōganimitas ad sustinendum mala hominū, inter quos viuimus & ad curādum benignitas, & ad ignoscendum bonitas. hæresibus autem opponitur fides, inuidiæ manſuetudo, ebrietatibus & comessationibus continentia.

Arpræct.

Loco citato art.præced.ad 4.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd id quod procedit ab arbore contra naturam arboris, non dicitur esse fructus eius: sed magis corruptio quædam. Et quia virtutum opera sunt connaturalia rationi, opera vero vitiorum sunt contra rationem, ideo opera virtutum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

¶ Ad secūdum dicendum, q̄ bonum contingit vno modo: malum vero, omnifariam, vt Dion. dicit 4. cap. de diui. no. vñ & vni virtuti plura vitia opponuntur: & propter hoc non est mirum si plura ponūtur opera carnis, quam fructus spiritus.

Cap.4.par.

¶Ad tertium patet solutio ex dictis.*

In cor. ar.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA prima, De vitiis, & peccatis secundum se, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de vitiis & peccatis.

¶Circa quæ sex considerāda occurrunt Primò quidem, de ipsis vitiis & peccatis secundum se. Secundò, de distinctione eorum. Tertiò, de cōparatione eorum ad inuicem. Quartò, de subiecto peccati. Quintò, de causa eius. Sextò, de effectu ipsius.

¶Circa primum quæruntur sex. ¶Primò, vtrum vitium cōtrarietur virtuti. ¶Secundò, vtrum vitium sit contra naturam. ¶Tertiò, quid sit peius, vtrum vitium, vel actus vitiosus. ¶Quartò, vtrum actus vitiosus posit esse simul cū virtute. ¶Quintò, vtrum in omni peccato sit aliquis actus. ¶Sextò, de distinctione peccati, quam Aug. ponit 22. contra Faustum, Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam.

ARTICVLVS I.

¶Virum vitium contrarietur virtuti.

Supra qu. 68 ar.1. ad 2. & veri. q.14.artic. 6.ad secundū. & ver. q.1.ar.1.ad 1. & quintum. & q. 2.ar.13. cu. Tex.17. Lib. 2. in fol.6.lib.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vitium non contrarietur virtuti. Vni enim vnū est contrariū: vt probatur in 10. Metaph.* sed virtuti contrariantur peccatum & malitia. non ergo contrariatur ei vitium: quia vitium dicitur etiā si sit indebita dispositio mēbrorum corporalium, vel quarumcunque rerum.

2 ¶Præterea, Virtus nominat quandam perfectionem potentiæ: sed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens. Ergo vitium* non contrariatur virtuti.

3 ¶Præterea, Tullius dicit in 4. de Tusc. quæstionib⁹, *q̄ virtꝰ est quædā sanitas animę: sanitati autē opponitur ægritudo, vel morbus magis quā vitiū. ergo virtuti nō contrariatur vitiū.

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. De perfectione iustitiæ,* q̄ vitium est qualitas, sm quā malus est animus: virtus autem est qualitas, quæ facit bonum habentē, vt ex supradictis patet.* Ergo vitium contrariatur virtuti.

Circa finē 4. rationi. nationis, tom.7. q.55.art 3. & 4.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ circa virtutē duo possumus cōsiderare, scilicet ipsam essentiā virtutis: & id ad qđ est virtus. In essentia quidem virtutis aliquid cōsiderari pōt directē: & aliquid ex cōsequēti. Directē quidē virtus importat dispositionem quandam alicuius cōuenienter se habēti sm modum suæ naturæ. Vnde Philosophus dicit in 7. Physi.* q̄ virtus est dispositio perfecti ad optimū: dico autem perfecti, quod est dispositum secundum naturam. Ex consequenti autē sequitur, q̄ virtus sit bonitas quædā, in hoc em consistit vniuscuiusque rei bonitas, quod cōuenienter se habet secundum modum suæ naturæ. Id autem ad quod virtus ordinatur, est bonum: vt ex supradictis patet.* Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti. quorū vnum est peccatum: quod opponitur sibi ex parte eius ad quod virtus ordinatur, nam peccatum propriè nominat actum inordinatū, sicut actꝰ virtutis est actus ordinatus & debitus, secundū autē quod ad rationem virtutis cōsequitur, q̄ sit bonitas quædam, opponitur virtuti in malitia: sed secundū id quod directē est de ratione virtutis, opponitur virtuti vitiū: vitium em vniuscuiusque rei esse videtur, q̄ nō sit dispositа secundū quod cōuenit suæ

Lib.4. Tusc. quæst.

Eodem lib. non remote ante medi.

Cap.13, & 14.

Lib.7. tex. 17.com. 2.

7 qu. ar.1.

Ca.14.to.1. suæ naturæ. Vnde Augustꝰ. dicit in 3. de libero arb.* Quod perfectioni naturæ deesse perspexeris, id voca vitium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa tria non contrariantur virtuti secundum idem, sed peccatum quidem cōtrariatur secundum quod virtus est operatiua boni: malitia autem secundum quòd est bonitas quædam: vltima autem propriè secundum quod est virtus.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ virtus nō solum importat perfectionem potentiæ, quæ est principium agendi: sed etiam importat debitam dispositionem eius, cuius est virtus, & hoc iō, quia vnumquodque operatur sm quod actu est: requiritur ergo, quòd aliquid sit insē bene dispositum, quod debet esse boni operatiuum & secundum hoc virtuti vitium opponitur.

¶Ad tertium dicendum, q̄ sicut Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæst.* morbi & ægrotationes partes sunt vitiositatis: in corporibus enim morbū appellat totius corporis corruptionem: puta febrem, vel aliquid huiusmodi: ægrotationem vero morum cum imbecillitate, vitium autem cum partes corporis inter se disident. Et quamuis in corpore quandoque sit morbus sine ægrotatione: puta cum aliquis est interius malè dispositus, non tamen exterius præpeditur à solitis operationibus. In animo tamen, vt ipse dicit, *hęc duo non possunt nisi cogitatione secerni. Necesse est enim, quòd quandocunque aliquis interius est male dispositus habens inordinatum affectum, quòd ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas: quia vnaquæque arbor ex suo fructu cognoscitur, id est homo ex opere: vt dicitur Matth.12. sed vitiū animi (vt Tullius ibidem dicit)* est habitus, aut affectio animi in tota vita inconstans, & à seipsa dissentiens, quod quidem inuenitur etiam absque morbo vel ægrotatione: vtpote cum aliquis ex infirmitate vel ex passione peccat. Vnde in plus se habet vitium, quàm ægrotatio vel morbus: sicut etiam virtus in plus se habet, quàm sanitas. nam sanitas etiam quędam virtus ponitur in 7. Physi.* & ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, quàm ægrotatio vel morbus.

Lib.4. non multū re-

Cap.27.

Cap.13.

Ar.prædt.

Artic.1.

Ecc.17.10.2

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum vitium sit contra naturam.

2.2.q.154. artī.12. Et 4. dist.46. ar.3.q.3.ad 1. Et mal. q.14.art.2. ad 8.& q. 15.art.1.ad 7. Et R.9.6. loc.8.col.1. fi. & Gal. 5.lec.6.col. 2. princip. Et co.3.co. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ vitium non sit contra naturam. Vitium enim contrariatur virtuti: vt dictum est.* sed virtutes nō sunt in nobis à natura: sed cāntur in nobis per infusionē, & assuetudinem, vt dictum est.* Ergo vitia non sunt contra naturam.

2 ¶Præterea, Ea, quæ sunt contra naturā, nō possunt assuefieri. sicut lapis nūquā assueſcit ferri sursum, vt dicitur 2. Ethi.* sed aliqui assuefiunt ad vitia. Ergo vitia non sunt cōtra naturam.

3 ¶Præterea, Nihil quod est contra naturam, inuenitur in habentibus illam naturam, vt in pluribus: sed vitia inueniuntur in hominibus vt in pluribus: quia, sicut dicitur Matth.7. Lata est via, quæ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam. ergo vitium non est contra naturam.

Art.1. Q.63.ar.2. & 3. In princi. Artic 1. Cap.27. Cap.13.

4 ¶Præterea, Peccatū cōparatur ad vitiū sicut actus ad habitū vt ex supradictis patet:* sed peccatum diffinitur esse dictū vel factum vel concupitū contra legem Dei: vt patet per Aug.22. contra Faustum.* Lex aūt Dei est supra naturam. Magis ergo dicendū est, q̄ vitium sit contra legē, quàm sit contra naturā.

¶SED CONTRA est, q̄ Aug. dicit in 3. de libero arbi.* Omne vitium eo ipso quòd vitium est, contra naturam est.

Ecc.17.10.2

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est,* vitium virtuti contrariatur: virtus autem vniuscuiusque rei cōsistit in hoc, quòd sit bene dispōsita secundum conuenientiam suæ naturæ: vt supra dictum est:* vnde oportet quòd in qualibet re vitiū dicatur ex hoc, quòd est dispōsita contra id quod conuenit suæ naturæ: vnde & de hoc vnaquæque res vituperatur, à vitio autem, nomen vituperationis detractum creditur: vt Augustꝰ. dicit in 3. De libe. arbi.*

Cap.13, & 14.

¶Sed considerandum est, q̄ natura vniuscuiusque rei potissimè est forma, sm quam res speciem sortitur: homo aūt in specie constituitur per animam rationalem. & ideo id quod est contra ordinem rationis, propriè est contra naturam hominis, inquantum est homo: quod autem est sm rationem, est secundum naturam hominis inquantum est homo. bonum autē hominis est secundum rationem esse, & malum hominis est præter rationem esse: vt Dion. dicit 4. c. de Diui. no. vnde virtus humana quæ hominem facit bonum, & opus ipsius bonū reddit, intantum est secundum naturam hominis, inquantum conuenit rationi. vitium autem intantum est contra naturam hominis, inquantum est contra ordinem rationis.

Li.2. de in uen. pag.4. ante finē.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ virtutes etsi nō causentur à natura sm suum esse perfectū: tamen inclinant ad id, quod est secundum naturam, id est secundum ordinem rationis. Dicit enim Tullius in Rhetorica sua,* q̄ virtus est habitus in modum naturæ rationi consentaneus. & hoc modo virtus dicitur esse secūdum naturam: & per contrarium intelligitur, quòd vitium sit contra naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de his quæ sunt contra naturam, sm quod esse contra naturam opponitur ei quod est esse à natura: non autem secundum quod est contra naturā opponitur ei quod est esse secundum naturam, eo modo quo virtutes dicuntur esse secundum naturam: inquantum inclinant ad id quod naturæ conuenit.

¶Ad tertium dicendum, q̄ in homine est duplex natura, scilicet rōnalis, & sensitiua. Et quia per operationem sensus homo peruenit ad actus rōnis, ideo plures sequūtur d inclinationes naturæ sensitiuæ: quàm ordinem rōnis: plures enim sunt qui assequuntur principiū rei, quàm qui ad consummationem perueniunt: ex hoc aūt vitia & peccata in hominibus proueniunt, quòd sequūtur inclinationem naturæ sensitiuæ contra ordinem rationis.

¶Ad quartum dicendum, q̄ quicquid est contra rationem artificiati, est etiam cōtra naturā artis, quia artificiatū producitur: lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, sicut ars ad artificiatū. vnde eiusdem rationis est, quòd vitium & peccatum sit contra ordinem rationis humanæ, & quòd sit contra legem æternam. Vnde Augustꝰ. dicit in 3. De libero arbit.* quòd à Deo habent omnes naturæ, quòd naturæ sunt: & intantū sunt vitiosæ, inquātum ab eius, qua factæ sunt, arte discedunt.

Capit.15.

ARTICVLVS III.

¶Virum vitium sit peius quàm actus vitiosus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vitium, id est habitus malus sit peiꝰ quàm peccatum, id est actus malus. Sicut enim bonum, quod est diuturnius, est melius: ita malum quod est diuturnius, est peius: sed habitus vitiosus est diuturnior, quam actus vitiosi, qui ſtatim transeunt. Ergo habitus vitiosus est peior, quàm actus vitiosus.

Supra art. 2. cor. Et mal. qū. 2. ar.2. ad 9. & ar.5.ad 6.

2 ¶Præterea, Plura mala sunt magis fugienda, quam vnum malum: sed habitus malus virtualiter est causa multorum malorum actuum. Ergo habitus vitiosus est peior quàm actus vitiosus.

3 ¶Præterea, Causa est potior quàm effectus: sed habitus perficit actū tam in bonitate, quàm in malitia. Ergo habitus est potior actu, & in bonitate & in malitia.

¶SED CONTRA, Pro actu vitioso aliquis iuste punitur: non autem pro habitu vitioso, si non procedat ad actum. Ergo actus vitiosus est peior quàm habitus vitiosus.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ habitus medio modo se habet inter potentiam & actū. Manifestum est aūt q̄ actus in bono & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. Meta.* Melius est enim bene agere, q̄ posse bene agere: & similiter vituperabilius est malè agere, q̄ posse malè agere. vnde etiam sequitur, q̄ habitus in bonitate & in malitia medium gradum obtineat inter potentiam & actū: vt scilicet sicut habitus bonꝰ vel malus præeminet in bonitate vel malitia potentiæ, ita etiam subdatur actui. quod ēt ex hoc apparet, quòd habitus nō dicitur bonus vel malus, nisi ex hoc, quòd inclinat ad actum bonum vel malum. Vnde propter bonitatem vel malitiam actus dicitur habitus bonus vel malus. & sic potior est dꝰ actꝰ in

Tex.19. to. 3.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ primæ Articulum tertium.

IN articulo tertio, in responsione ad primum nota quid per se, & quid per accidens in habitu & actu iuxta doctrinam in corpore articuli: vt scias discernere, quū de nobilitate habit⁹ & actus est disceptatio, *D.52.53.66.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter quod responsio ad tertium, & si solum loquatur computando actum & habitu in nobilitate & malitia: non tamẽ negatum inde putes actum esse simpliciter nobiliorem habitu. Ex ratione enim allata in corpore & explanata ad primum, pater, quòd actus simpliciter est nobilior & melior habitu, sicut actus simpliciter a- 10
In cor. art. ctu permixto potentiæ & finis eo, quod est ad finem simpliciter, secundum quid aũt inquantũ permaneret in subiecto: & habet in se virtualiter actum, vt causa efficiés, non inconuenit excellere. non enim proprie causa est vniuoca, vt Sortes Platonis, sed potius sicut semẽ: quod est secundaria causa infra eandem 20
enim speciem spectat semen & effectus & habitus & actus: sed effectus & actus perfectiores sunt rebus instrumentalibus causis, quàm suis effectibus.

¶ Super Quæstionis septuagesimæprimæ Articulum quartum.

Supra q7. 6. ar. 2. ad 2. & infra q 75 art. 1. ad 2. & q. 77 ar. 2. ad 1. Et 2 2 q. 24 ar. 12. ad mal. qũ 2. ar. 9 ad 13. Et veri. q. 1. ar. 1 ad 3. Art. 1. huius quæst.
INarti 4. in responsione ad 2 aduerte, q argumento consistente in hoc, quòd si virtus non est compossibilis minori malo, puta vitio: ergo nec maiori, puta actui, &c. respondet Author, quòd incompossibilitas non consurgit ex maiori vel minori bonitate vel malitia, sed ex directa oppositione: magis autem opponitur vitiũ virtuti quàm peccatum: & ideo, &c.

Tex. 82. to. 1.
naturalibus accidit peccatũ, nisi per aliquã corruptionem virtutis naturalis: sicut monstra accidunt, corrupto aliquo principio in semine: vt dicitur in 2. Phys.* Ergo ẽt in rebus voluntariis non accidit peccatum nisi corrupta aliqua virtute animæ: & sic peccatum & virtus non possunt esse in eodem.

Eodem li. et tex. nũc dicto.

2. Ethic 3. in fin et 2. & 2. qu. 1. art. 2.
¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic.* quòd per cõtraria virtus generatur & corrumpitur: sed vnus actus virtuosus non causat virtutem: vt suprà habitum est.* Ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem. Possunt ergo simul in eodem esse.

¶RESPONDEO dicendum, q peccatum comparatur ad virtutem sicut actus malus ad habitum bonum, aliter aũt se habet habitus in anima, & forma in re naturali: forma enim naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem. vnde non põt esse simul cum forma naturali actus formæ contrariæ, sicut non põt esse cum calore actus infrigidationis: neque simul cũ leuitate motus descensionis, nisi fortè ex violentia exterioris mouentis: sed habitus in anima nõ ex necessitate producit suam operationem, sed hõ vtitur eo, cum voluerit. vnde simul habitu in homine existente, põt non vti habitu, aut agere contrarium actum: & sic põt habens virtutem procedere ad actum peccati: actus verò peccati si comparetur ad ipsam virtutem, prout est habitus quidam non põt ipsam corrumpere, si sic vnus tm: sicut enim non generatur habitus per vnum actum, ita nec per vnum actum corrumpitur: vt
3. 63. ar. 2. ad 2.
suprà dictum est.* Sed si comparetur actus peccati ad causam virtutum, sic possibile est, q per vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur: quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium virtutum infusarum, inquãtum sunt virtutes, & ideo per vnum actum peccati mortalis exclusa charitate, excluduntur per consequens omnes virtutes infusæ, inquantum sunt virtutes: & hoc dico propter fidem & spem, quarum habitus remanent informes post peccatum mortale: & sic nõ sunt virtutes, sed peccatum veniale, quod non contrariatur charitati, nec excludit ipsam:

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum peccatum simul ponit esse cum virtute.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur q actus vitiosus, sicut peccatũ, nõ possit simul esse cũ virtute. Contraria em̃ non possunt esse simul in eodem. Sed peccatũ quodãmodo contrariatur virtuti: vt dictum est.* Ergo peccatum nõ põt simul esse cum virtute.

2 ¶Præterea, Peccatum est peius quã vitiũ, id est actus malus quàm habitus malus: sed vitium non põt simul esse in eodem cum virtute. Ergo neque peccatum.

3 ¶Præterea, Sicut peccatũ accidit in rebus voluntariis, ita in reb⁹ naturalib⁹: vt dicitur in 2. Phys.* sed nunquam in rebus naturalibus accidit peccatum, nisi per aliquã corruptionem virtutis naturalis: sicut monstra accidunt, corrupto aliquo principio in semine: vt dicitur in 2. Phys.* Ergo ẽt in rebus voluntariis non accidit peccatum nisi corrupta aliqua virtute animæ: & sic peccatum & virtus non possunt esse in eodem.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic.* quòd per cõtraria virtus generatur & corrumpitur: sed vnus actus virtuosus non causat virtutem: vt suprà habitum est.* Ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem. Possunt ergo simul in eodem esse.

RESPONDEO dicendum, q peccatum comparatur ad virtutem sicut actus malus ad habitum bonum, aliter aũt se habet habitus in anima, & forma in re naturali: forma enim naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem. vnde non põt esse simul cum forma naturali actus formæ contrariæ, sicut non põt esse cum calore actus infrigidationis: neque simul cũ leuitate motus descensionis, nisi fortè ex violentia exterioris mouentis: sed habitus in anima nõ ex necessitate producit suam operationem, sed hõ vtitur eo, cum voluerit. vnde simul habitu in homine existente, põt non vti habitu, aut agere contrarium actum: & sic põt habens virtutem procedere ad actum peccati: actus verò peccati si comparetur ad ipsam virtutem, prout est habitus quidam non põt ipsam corrumpere, si sic vnus tm: sicut enim non generatur habitus per vnum actum, ita nec per vnum actum corrumpitur: vt suprà dictum est.* Sed si comparetur actus peccati ad causam virtutum, sic possibile est, q per vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur: quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium virtutum infusarum, inquãtum sunt virtutes, & ideo per vnum actum peccati mortalis exclusa charitate, excluduntur per consequens omnes virtutes infusæ, inquantum sunt virtutes: & hoc dico propter fidem & spem, quarum habitus remanent informes post peccatum mortale: & sic nõ sunt virtutes, sed peccatum veniale, quod non contrariatur charitati, nec excludit ipsam: per consequens etiam non excludit alias virtutes. virtutes vero acquisitæ non tolluntur per vnum actum cuiuscunque peccari. Sic igitur peccatum mortale non potest simul esse cum virtutibus infusis, potest tamen simul esse cum virtutibus acquisitis: peccatum vero veniale potest simul esse & cum virtutibus infusis, & cum acquisitis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q peccatum non contrariatur virtuti secundum se, sed secundum suum actum. & ideo peccatum non potest simul esse cum actu virtutis: potest tamen simul esse cum habitu.

¶Ad secundum dicendum, q vitium directè cõtrariatur virtuti, sicut & peccatum actui virtuoso, & ideo vitium excludit virtutem, sicut peccatum excludit actum virtutis.

¶Ad tertium dicendum, q virtutes naturales agũt ex necessitate, & ideo integra existente virtute nunquam peccatum potest in actu inueniri: sed virtutes animæ non producunt actus ex necessitate. vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS V.

¶ Virum in quolibet peccato sit aliquis actus.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in quolibet peccato sit aliquis actus. Sicut enim meritum comparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitium comparatur: sed meritũ non potest esse absque aliquo actu. Ergo nec peccatum potest esse absque alio actu.
2. 2. qũ. 14. art. 2. ad 2. et q. 79. ar. 3. Et 2. dist. 35. ar. 1. & di. 41. q. 2. ar. 1. ad 4.

2 ¶Præterea, Aug. dicit in lib. de lib. arbi.* q omne peccatum adeò est voluntarium: q si non sit voluntarium, non est peccatum: sed non potest esse aliquid voluntarium nisi per actum voluntatis. Ergo omne peccatum habet aliquem actum.
& 3. q. 1. ar 6. ad 9. & q 11. ar. 1. ad 6. Et mal. quæst. 2. art. 1.

3 ¶Præterea, Si peccatum esset absque aliquo actu sequeretur quòd ex hoc ipso, quòd aliquis cessat ab actu debito, peccaret: sed continuè aliquis cessat ab actu debito: ille scilicet qui nũquam actum debitum operatur. ergo sequeretur, quòd continuè peccaret: quod est falsum. Non ergo est aliquod peccatum absque actu.
Lib. 3 c. 11. 10. 1. & li. de vera 10 li. c. 14.

SED CONTRA est, quod dicitur Iac. 4. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi: sed non facere non importat aliquem actum. Ergo peccatum potest esse absque actu.

RESPONDEO dicendum, q quæstio ista principaliter mouetur propter peccatum omissionis: de quo aliqui diuersimodè opinantur. Quidam enim dicunt q in omni peccato omissionis est aliquis actus, vel interior vel exterior. Interior quidem sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam, quãdo ire tenetur. Exterior aũt, sicut cum aliquis illa hora, qua ad ecclesiam ire tenetur, vel etiam ante, occupat se talibus quibus ab eundo ad ecclesiam impeditur. Et hoc quodammodo videtur in primum redire: qui enim vult aliquid, cum quo aliud simul esse non potest ex consequenti vult illo carere: nisi fortè non perpendat, quòd per hoc, quòd vult facere impeditur ab eo quod facere tenetur. in quo casu posset per negligẽtiam culpabilis iudicari. Alij verò dicunt, quòd in peccato omissionis non requiritur aliquis actus. ipsum enim non facere, quod quis facere tenetur, peccatum est.

¶Vtraque autem opinio sm aliquid veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis illud solum, quod per se pertinet ad rõnem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est cum actu interiori: vt cum aliquis vult non ire ad ecclesiam. Qnque vero absque omni actu interiori vel exteriori, sicut cum aliquis hora, qua tenetur ire ad ecclesiã, nihil cogitat de eundo vel non eundo ad ecclesiam. Si verò in peccato omissionis intelligatur ẽt cãe vel occasiones omittẽdi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse: non enim est peccatum omissionis, nisi cum aliquis prætermittit, quod põt facere & non facere. q aũt aliquis declinet ad non faciendum illud quod põt facere & non facere, non est nisi ex aliqua cã vel occasione coniuncta vel præcedẽte: & si quidem causa illa non sit in potestate hominis, omissio non habet rationem peccati, sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ad ecclesiam ire. Si vero causa vel occasio omittẽdi subiaceat voluntati, omissio habet rationem peccati: & tunc semper oportet, q ista causa, inquantum est volũtaria, habeat aliquem actum ad minus interiorem voluntatis, qui quidem actus quandoque directè fertur in ipsam omissionem: puta cum aliquis vult non ire ad ecclesiam, vitãs laborem. & tunc talis actus per se pertinet ad omissionem: voluntas enim cuiuscunque peccati per se pertinet ad peccatum illud: eo quòd voluntarium est de ratione peccati. Quandoque autem actus voluntatis directè fertur in aliud, per quod homo impeditur ab actu debito, siue illud in quod fertur voluntas sit coniunctum

¶ Super Quæstionis septuagesimæprimæ Articulum sextum

INarticulo sexto dubium
34. volente, quòd peccatum proprie, non est actus, nec est aliquid incomplexe significabile, & hoc probatur dupliciter. primò, quia peccatum consistit in hoc, quòd aliquis agit contra rectam rationem: sed hoc non est nisi complexe significabile. ergo. Et quia in præceptis affirmatiuis & negatiuis prohibẽtur peccata, & affirmantur eorum opposita: vt patet: sed in his sola complexe enũtiabilia iubentur aut prohibẽtur: quia quum præcipitur, Non mœchaberis, nec vir, nec mulier, nec actus prohibetur, sed facere actum commixtionis: quod fala orationẽ est enuntiabile formaliter, vel æquipollens. Sed hęc Gregorij phãtasia à Diuo Thoma post Aug. & Aristotele excluditur, dicente hic, quòd peccatum nil aliud est quàm actus humanus malus: cõstat nãque quòd actus humanus malus est quid incõplexe significabile: significatur nanque infinitis nominibus incõplexis, vt fornicationis, blasphemiæ & aliis huiusmodi nominibus. Peccatum
In quæst. 4. a nanque, quum voluntarium sit in actu secundo consistens secundum veritatem, aut sumitur materialiter, aut formaliter, aut pro toto composito. & siquidem sumitur materialiter, constat quòd actus secundus est quicquid sit illud: & potest & nominaliter & verbaliter significari. verbaliter
Cap. 5. to. 1. quidem per modum actus, nominaliter autem per modum substantiæ. si vero sumitur formaliter, cõstat q est priuatio, quæ eodem modo est significabilis: & similiter
totum compositum, sed quis cessando ab actu, peccat, pro quo præ quod fortè decidit, est ceptum affirmatiuum obligat.
quia non discernitur in-

ter peccatum in actu exercito & in actu signato, & peccatum in re, id est, secundum se vt præuenit significabilitatem vtranque: in actu nanque exercito non nisi verbo significatur, in actu vero signato nomine: sed quæstio theologorum & philosophorum de re est, vt abstrahit ab his significandi modis. Et per hæc patet responsio ad obiecta: falsum nanque vtrobique assumitur, nisi in actu exercito, quum dicitur, q agere contra rationem, quòd mœchari, &c. non sint incomplexe significabilia: malè quoque exponitur Augustin. in diffinitione ista, Peccatum est dictum, factum nisi verificetur, quòd peccatum est dictio, factio, concupiscentia, volitio contra legem Dei.

¶In eodem articu. pro quanto hic tractatur quid est peccatum in moralibus dicitur quòd est actus voluntarius malus: scito vir docte, quòd, vt ex supradictis in q. 18. habes, malum æquiuocè dicitur de malo absolutè & de malo morali: quoniam malum absolutè & formaliter est nullius naturæ, sed priuatio & nihil. malum autem morale est multarum naturarum, sicut calor & alia genera: vitium enim intemperantiæ formaliter est vna species in rerum natura: & similiter actus intemperantiæ formaliter est operatio in certa specie positiua: idem enim iudicium est de intemperantia habituali & actuali, quo ad hoc. & quoniam illa vitium, hæc peccatum est: ideo caue in tractatu de vitiis & peccatis ne erres in principio, putans vitium & peccatum habere tantum rationem mali ratione priuationis. Oportet nanque dicere, quòd peccatum est actus malus dupliciter, scilicet contrariè & priuatiuè: intemperantia enim est actus malus contrariè, pro quanto est actus habens contrariũ obiectũ formale obiecto temperantiæ. Est vero actus malus priuatiuè, pro quanto est actus priuatus rectitudine, quam deberet habere. Est autem inter has duas mali rationes tanta differentia, quòd prima, vt dictum fuit, est res quædam positiua, & à Deo, &c. quòd secunda est, priuatio est nihil, & non à Deo. prima quoque est prior naturaliter secunda: & est fundamentum eius, quòd omne peccatum est actus contrarius alicui virtuti: & ad huiusmodi contrietatem sequitur priuatio debitæ rectitudinis. prima rursus spectat ad conuersionem: secunda autem ad auersionem inuentam in peccato vtroque, & vocatur inordinatio: sed prima contrariè, secunda priuatiuè, quamuis vtrãto vocabulo quum de peccato est disputatio, inordinatio, deformitas, malitia ratio mali, & si quid est huiusmodi, priuatiue sumantur in littera. ergo quum dicitur, quòd peccatum est actus humanus malus, intellige quòd malus & inordinatus vtroque modo: vtranque enim inordinationem habet actus ex incommensuratione ad suam regulam. nam inordinationem contrariè habet ex obiecto, quod est aliquid appetitum dissonãs regulæ. & ex hoc comitatur

ctũ omissioni: puta cum aliquis vult ludere, qñ ad ecclesiam deberet ire. siue ẽt sit præcedens: puta cum aliquis vult diu vigilare de sero: ex quo sequitur, quod non vadat hora matutinali ad ecclesiã. & tũc actus iste interior vel exterior p accidẽs se hẽt ad omissionẽ: quia omissio sequitur præter intentionem: hoc aũt dicimus per accidens esse, q est præter intentionem: vt patet in 2. Phys. vnde manifestum est q tunc peccatũ omissionis habet quidem aliquem actum cõiunctum, vel præcedentem, qui tamen per accidens se habet ad peccatũ omissionis: iudicium aũt de rebus dandum est sm illud, quod est per se, & non sm illud, quod est per accidens. Vnde verius dici potest, quòd aliquod peccatum posit esse absque omni actu: alioquin etiam ad essentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus & occasiones circunstantes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q plura requiruntur ad bonũ, quàm ad malum: eo q bonum cõtingit ex tota integra cã, malũ autem ex singularibus defectibus, vt Dio. dicit 4. c. de diui. no.* & ideo peccatum potest contingere, siue aliquis faciat quod non debet, siue non faciendo quod debet. sed meritum non potest esse nisi aliquis faciat volũtariè, quod debet: & ideo meritum nõ potest esse sine actu, sed peccatum potest esse sine actu.

¶Ad secundum dicendum, q aliquid dicitur voluntarium, non solũ quia cadit super ipsum actus volũtatis, sed quia in potestate nostra est vt fiat, vel nõ fiat: vt dicitur in 3. Ethi.* vnde etiam ipsum nõ vel le potest dici voluntarium: inquantum in potestate hominis est velle & non velle.

¶Ad tertium dicendum, q peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat semper, sed nõ ad sem per. & ideo solum pro tempore illo ali-

ARTICVLVS VI.

¶ Virum conuenienter diffiniatur peccatum, esse dictũ vel factum, vel cõcupitum contra legem æternam.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur, Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam. Dictum enim vel factum vel concupitum importat aliquem actum: sed non omne peccatum importat aliquem actũ, vt dictum est.* Ergo hæc diffinitio non includit omne peccatum.
Infrà qũ 76. ar 2. ad 2 et ar 2. col. et mal q 2 ar 3. Et tic 1. c. & ad 2.

2 ¶Præterea, Aug. dicit in lib. de duabus animabus,* Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat: sed voluntas sub concupiscentia cõprehenditur, secundum quod concupiscetia largo modo sumitur pro omni appetitu. ergo sufficiebat dicere, Peccatum est concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere dictum vel factum.
Ar. pract. Li. de duabus anima bus c. 11. & Et 1. retra. prine. to 6.

3 ¶Præterea, Peccatũ proprie cõsistere videtur in auersione à fine: nã bonũ & malum principaliter considerantur sm finẽ: vt ex supradictis* patet. vnde & Aug. in 1. de lib. arbi.* per comparationẽ ad finem diffinit peccatũ dicẽs, q peccare nihil est aliud, quàm neglectis rebus æternis, tpalia sectari. Et in lib. 83. quæst.* dicit q ois humana peruersitas est vti fruẽdis, & frui vtendis. sed in præmissa diffinitione nulla fit mentio de auersione à debito fine. Ergo insufficienter diffinitur peccatum.
q 3. ar. 8. ad 1. Et 2 2 q. 24 ar. 10. ad 3. Et veri. q. 28. ar. 4. materiale & inordinatio 20. ar tic. 1. priuatiue est vt forma- & 2. Li. 1. de li 1, vt ex dicendis clarius patet, secunda tamen ex- arb. c. 16. et positio magis videtur ultim. literaliter intenta. De Lib. 23. qũ. re igitur ipsa dubium 10. 2om. 4. est, quæ duarum inordinationum sit magis de ratione peccati, an inordinatio positiua, an inordinatio priuatiua, & hoc est idem, quod quærere quid est magis de ratione peccati, auersio, vel conuersio. oportet enim hic, vbi quid est peccatum, fundamus
Art. 1. huius quæst. peccati quid ditatem dili genter inuestigare: quoniam principium omnis scientiæ est quod quid est. Et scito, quod non facio difficultatem in peccatorum nominibus propriis: puta intemperantia, iniustitia, vel communi, puta culpa, peccatum, quoniam esset quæstio non de rebus absolutè, sed, vt significantur sub vocabulis, & rediret quæstio de nominibus. Dico autem hoc nequis arguat ex hoc, quòd sicut album puram qualitatem significat, ita malum puram malitiam, & peccatum puram priuationem. Si enim ex nominum significationibus arguimus iniustitia actualis, contrarie sumendo ly impurã qualitatem, igitur & sic oppositas habemus determinationes de genere & speciebus, quod est ridiculum afferre inter viros doctos. De ipsa ergo re quam peccatum dicimus quotũque nomine vocetur, quæstio est, & Scotus in sẽdo sen. dist. 35. tenet q. inordinatio, priuatiua seu auersio est magis de ratione peccati, quia est ipsa essentialis ratio peccati, & hoc manifestat per oppositum, quia rectitudo opposita est ipsa essentialis rõ virtutis, & deducit hanc suã positionem ex illo capite, scilicet q peccatũ est formaliter priuatio, ad quod sunt tot authoritates à diuo Tho. non habeo explicitè quãtum recolo oppositum, sed distinguit ipse & tandem oppositum videtur mihi esse verum sed ẽm doctrinam eius, vt in seq. q. 1. art. clare infinuat distinctio igitur in primis ex ipsa in Secunda secundæ q. 10. artic. 1. q. peccato est in duobus generibus, sin genere mali simpliciter, & est in genere voluntarij, seu moralis mali. & in genere quidem mali simpliciter reponitur formaliter per inordinationẽ priuatiue, seu auersionem, in genere aũt voluntarij seu moralis mali per suam differẽtiam, quam ex obiecto malo moraliter habet, reponitur. & quoniam obiectũ tale & differentiam talem in qua inordinatio contrarie consistit, sortitur peccatum ex intentione peccantis, vnde hẽt peccatum, quod sit voluntarium. Auersionem aũt seu inordinationem non sortitur ex intentione, sed consequitur, iõ peccato inquantum voluntarium intimius inest inordinatio cõtrarie, quàm priuatiue, & conuersio, quàm auersio, inquantum verò malum simpliciter, intimius inest inordinatio priuatiue & auersio, q cõuersio. Et si quæras, absolutè & sine distinctione loquendo, quid est dicendum, dico q quia peccatum absolute loquendo, est in gñe mali simpliciter, & est voluntarium: ideo vtrunque absolute recte dicitur, & q auersio est de rõne peccati & formale in peccato, & q conuersio est de rõne peccati & formans peccatũ. Ad comparatiuam aũt quid magis absolutè, dico q conuersio & rõ est dupliciter prima, quia peccatũ est magis voluntarium q malum, quia est voluntariũ secũm se totũ, quãuis diuersimode, quia conuersio principaliter, auersio secundario, nõ est aũt malum secũm se totum sed secũm partem tantum, scilicet priuationem, sed a est, quia conuersio dat peccato veram speciem. auersio vero dat priuationem

speciei: intemperantia enim ex conuersione ad obiectum sortitur differentiã veræ speciei in genere qualitatis: ex auersione autem priuationem habet speciei temperantiæ: magis autem conuenit peccato differentia veræ specifica, quàm priuatio speciei, authoritates autem allatæ à Scoto, & ratio inducta nihil aliud probant, nisi quòd peccato, vt est in genere mali simpliciter magis insit auersio, sic enim essentialis peccati ratio in priuatione consistit: sed, vt dictum est, magis vrget ratio peccati inquantum est voluntarium, secundum quam non est essentialis ratio peccati in priuatione. sed in contrario, ad quod sequitur priuatio illa. Dixi autem pluries malum simpliciter ad differentiã mali mortalis, quod non est malum simpliciter, sed huic, vt diuo Thomę in locis superius allegatis placet. Sicut enim frigus est in se bonum quoddam & est malum calido: ita temperantia est in se bonum quoddam, est tamen malum rationali vitæ. & sicut ad frigidum quod est contrarium calido, sequitur priuatio calidi: non quia frigus non est calor, sed quia frigidum non est calidum: & hæc priuatio habet rationem mali in subiecto, cui debetur bonum calidi quãdo, sicut, &c. vt patet in corporibus infirmis ex frigore. ita ad intemperantiam sequitur priuatio, non quia non est temperantia: hæc est enim negatio impertinẽs: sed quia actus voluntarius subiectus formæ inordinatæ non est temperatus. Et quoniam debetur tali actui subiecto bonũ temperantiæ, ideo huiusmodi priuatio habet rationem mali simpliciter, & sic inordinatio hic & auersio pertinet ad peccatum inquantum malum simpliciter: inordinatio autem contrariè, & conuersio pertinet ad peccatum, inquantum habet rationem mali mortalis & voluntarij. & quoniam inordinatio priuatiuè est vltimum superueniens peccato, ideo fortè in litera dicitur quòd est quasi formale in peccato, & non dixit absolutè, quòd est formale: & eadem ratione actus denominatus ab illa dicitur, quòd est quasi materiale in peccato. vtrum autem peccatum, quia in clu dit hæc duo, vt vnum per accidens, aut vnum per se, & alterum sit annexum: quamuis hic esset dicẽdum, vbi de quod quid est peccati tractatur, in sequenti tamen articulo, vbi de specifica distinctione peccatorum tractatur, dicetur.

¶In eodem 6. articu. in respõsione ad vltimum occurrit dubium, an peccatum in moralibus ex hoc ipso, quòd est peccatum, sit offensiuum Dei, & similiter auersiuum à Deo, an ex alio habeat quòd sit contra rationem, & ex alio quòd sit offensiuum Dei. in litera enim distinguitur peccatum secundum has duas rationes, & dicitur, quòd inquantum est contra rationem, tractatur à philosopho morali, inquantum est offensiuum Dei, à theologo. Quòd enim ex diuersis hæc prouenianr, fuadet primo ipsa distinctio facta, deinde ratio, quia ratio nostra est quoddam ens participatum, Deus autem est ipsum esse per essentiam, constat autem, quòd cõtrarium vel priuatio entis participati non est cõtrarium, nec priuatio entis per essentiam. Peccatum igitur ex hoc, quòd est contra rationem humanam, non est offensiuum Dei, nec sufficit ad euadendum hoc, dicere, quòd quia ratio humana deriuatur à diuina, quod est contra rationem humanam, est contra diuinam. tum quia cognitio sensitiua deriuatur etiam à diuina cognitione, non tamen contrarium cognitioni sensitiuæ est contrarium cognitioni diuinæ, tum quia ex hoc nihil aliud habetur, nisi quòd peccatum est contra rationem diuinam, inquantum participata est in ratione humana, quod nihil aliud est, quàm esse contra effectum Dei, & quæstio est de esse contra ipsum Deum, vt offensiuum eius, non suorum effectuum.

¶Præterea, Si peccatum vt sic esset offensiuum Dei & auersiuum ab eo, posset hoc cognosci naturali ratione, & à Philosophis deberet tractari, quorum neutrum apparet.

¶In oppositum est, quia odium Dei & blasphemia Dei sunt peccata mortalia, seclusa omni fide & gratia, & naturaliter cognoscibilia non solum quod sunt peccata, sed quòd sunt offensiua Dei. Et hoc non, nisi quia contra rationem rectam actus odij habet obiectum, ergo,

¶Ad hoc dicitur, quòd duæ istæ rationes in peccato distinguuntur, non vt disparatæ, sed vt subordinatæ, ita quòd peccatum esse contra rationem subordinatur ad esse contra Deum, & illud infert hoc, quasi vt inferius suum superius.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, q̃ finis vltimus creaturæ rationabilis, vt sic, est Deus dupliciter. primo vt obiectũ beatitudinis possibilis naturaliter, secundo vt obiectum beatitudinis reuelatæ. Nec Deus sic & sic sese habet vt duo disparati fines vltimi, sed quoniam gratia præsupponit & perficit naturam, Deus vt finis naturalis est finis vltimus quasi in genere & quasi subordinatur sibiipsi, vt finis est beatitudinis reuelatæ tãquam finis vltimo simpliciter. Propter quod quicquid contrariatur Deo vt fini naturali rationalis creaturæ, repugnat consequenter eidem vt fini supernaturali: quamuis non quicquid ordinatur ad Deum, vt finem naturalem, ordinetur ad eundem vt supernaturalem. Et ratio disparitatis est, quia bonũ consurgit ex causa integra, malum autem ex particulari quocunque defectu. Quum aũt finis motalium virtutum sit bonum rõnis ordinatum ad Deum finem naturalem: vt medium necessarium ad consequendum illud: ita q̃ inter bonum rõnis & Deum finem rationalis creaturæ hæc est connexio necessaria, & in ratiocinãdo & in exequendo inchoando à fine, & ex eo accipiendo rationem operis, ad bonum rationis deuenitur tanquam à principio ad cõclusionem necessariã, & similiter inchoãdo ab exequendo bono rõnis, proceditur ad Deum vltimum finem: manifeste enim constat q̃ ex summo bono mentis non deducitur malũ rationis: sed bonum: & q̃ ad summum mentis bonũ non ducit malum rationis, sed bonum. Connexo igitur bono rationis cũ Deo fine naturali, oportet quòd peccatum, quod est malum rationis, ex eo ipso quod contrariatur bono rationis abducit à Deo fine naturali: & consequenter vt dictum est supernaturali. Et confirmatur quia peccans puta intemperatus, constituit sibi vltimum finem in bono sensibili: puta delectatione contraria rationi: ac per hoc quum non possit vnus habere simul duos vltimos fines [vt in q.1. determinatum est] proponit rem vltimã Deo, dans ei dignitatem diuinam vltimi finis: iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Quorum Deus venter est & per hoc auertitur manifestè à Deo summo bono: & offendit ipsum quantum est ex parte sua auferens illi dignitatem propriam esse vltimum finem operum rationalis creaturæ, & præponens illud ad aliud, magis diligens illud aliud, quàm ipsum: quia finis vltimus est maximè amatus. Et hoc quod ex prima parte quæst. 48. habetur, scilicet quod malum culpæ contrariatur bono diuino in se: quoniam cõtrariatur amori quo Deus amatur in seipso non solum charitate infusa sed acquisita. vnde inferius in quæst. 73. art. 7 ad tertium dicitur, quòd auersionem à regula rationis, sequitur auersio à Deo, cui homo debet coniungi per rectã rationem. Peccatum igitur seclusa omni fide, & pertinente ad illam, est contra bonum rõnis, tanquam proximum finem, & contra bonum diuinum tanquam vltimum finem, ex hoc ipso, quòd est peccatum: & inordinatio eius est priuatio formalis rectitudinis actus ferens auersionem ab incommutabili bono, & offensam illius. Et quoniam beatitudo supernaturalis supponit naturalem ex cõsequenti, & quantum est ex se, est contra Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis, & auersiuum ab eo & offensiuum eius. Supposita autem fide peccatum ipsum priuat rectitudine non solum legis naturæ seu rationis, sed diuinæ. opponitur enim ordini charitatis infusæ, & est offensiuum Dei vltimi finis simpliciter. has enim conditiones non haberent actualiter peccata mortalia, si Deus creaturam rationalem in suis puris naturalibus præceptis ac finibus reliquisset: quamuis quantum est ex se, vt dictum est, repugnarent etiam supernaturalibus, vtpote præsupponentibus naturalia.

¶Ad primam autem obiectionem in oppositum patet responsio: distinctio enim ex hoc, quòd est distinctio, habet magnam latitudinem. Quamuis posset dici quòd Author intendit de ratione offensiui, inquantum est cõtra Deum supernaturalem finem: quòd pura est theologiæ considerare. Sed hoc parui refert: quia etiam theologus considerat peccata, inquantum sunt contra rationem in ordine ad adductionem à Deo, sicut etiam considerat de moralibus virtutibus acquisitis in ordine ad Deum.

¶Ad secundum dicitur, quòd peccatum aliter contrariatur rationali vitæ, & aliter Deo: nam vitæ rationali contrariatur formaliter, sicut calidum frigido, vel tenebræ lumini: Deo autem contrariatur obiectiuè: non efficaciter, sed affectuosè, id est non quòd Deo ipsi in se aliquid ex tali contrarietate adimatur, sed quantum est ex affectu peccantis explicitè, vt in odio Dei, implicitè, vt in adulterio, furto & huiusmodi. Vnde ex hoc ipso, quòd peccatum est cõtrarium rationi formaliter, habet quòd est contrarium Deo, obiectiuè modo dicto, non enim est contrarium rationi formaliter, nisi quia voluntarium, propter quod argumentum, quod de contrarietate formali loquitur, non obstat.

¶Ad tertium dicitur concedendo, quòd hoc potuit naturaliter cognosci, & dici à Philosophis, vt manifestè patet de odio Dei, quamuis negantes diuinã prouidentiam circa humanos actus, de his non fuerint soliciti.

¶Super

Lib. 22 con tr. Faust. & 17. to 6.
Art. 1 huius quæst.
q 1 artic. 1. D. 222.
Loco in ar gu. sed con tra, citato.
Cap. 3. E. 7. 3. to 3.
In co. et q. 8. & 20.
Infrà ar. 3. & 4. C. & art. 1. ad 1. Et 1.2 pro et q 79. ar. 2 col. Et 2 di. 42. q. 2. ti. qæstio nanque est de ea. Et mal. specie peccati, & non de q 2 arti. 6. cor. & q6. 14. artic. 3. cor Et Ps. 30, ca. 2. q 1. arti 3. Et q. 18. ar. 2. & 6. q. 71. art. 1.
Li. 3 e. 18. & lib. 33. c. 12.
Li 1. de li. be. arb. ca. 16. to. 1.
D. 347. 7 11.
q 78. art. 2. 992.
D. 987.
q. 60. ar. 5.
q. præcedẽ. articu. 6.
par. 4.
de vitiis & peccatis opp. moralibus mediis inter duas malitias. conse. ritatem & Aristotel. in Ethicis, &c. ergo peccatum non est priuatio essenialiter, sed formaliter. & specifica distinctio eorum est ex contrariis obiectis in esse morali: & non ex priuationibus inordinationis & auersionis. Et quoniã hæc ratio sumpta ex parte distinctiui specifici peccatorum conuincit vtrunque, scilicet distinctionem peccatorum ex parte conuersionis & significatum formale peccati: quoniã distinctiua specifice per se sunt diuersificatiua rationis formalis eius quod distinguitur: ideo sola pro nũc sufficiat.
D. 987.
q. 60. ar. 5.
q. 18. art. 2. vno per accidens non quæruntur. Quòd verò tio. 2. fit cõtrarium virtuti, ex hoc patet, q̃ aliter non saluatur distinctio specifica peccatorum: declaratur sequela in peccatis extremis contrariis inter se & mediæ virtuti. si enim peccatum intemperantiæ, & peccatum insensibilitatis sunt formaliter inordinationes priuatiuæ: quum priuationes [vt ipsemet Scotus in proposito fatetur] distinguantur specie secundum oppositos actus, oportet quòd peccata ista sint eiusdem speciei specialissimæ: quia opposita rectitudo, qua priuant, est vnius speciei specialissimæ, scilicet rectitudo temperantiæ vel temperantiæ ta. q 78. art. 2. lis. Et simile est iudicium de viciis & peccatis oppositis aliis virtutibus

QVAEST. LXXII. ARTIC. I. 221

¶ Super Quæstionis septuagesimæsecundæ Articulum primum.

IN artic. primo q. 72. sunt multa dubia simul tractanda. primum est de conclusione ipsa ex Scoto in secundo senten. distinct. 35. volente quod peccata distinguuntur specie ex parte auersionis. Et ratio sua est, quia auersio est ipsa formalis ratio peccati: conuersio autem spectat ad materiale: constat enimquòd specificatio est ex formali, & non materiali.

¶Præterea, peccatum est in duplici genere, scilicet mali moralis & mali simpliciter: & vtroque modo specificatur. ergo non est altera tantum specificatio asserenda, reliqua omissa. Et si dicatur, quòd vna est priuatiua & altera positiua, hoc neutrã excludit: quia species alicuius assignatur iuxta naturam eius. vnde si peccatũ est duarum naturarum, ambæ sunt assignandæ, si vnius, vna tantum.

¶Si dicatur q̃ vna est per se, & altera per accidens, vt in litera dicitur, bene respondetur: sed est probandum, & insurgit secundum dubium de ratione in litera posita, scilicet quia conuersio seu talis actus per se intenditur à peccante, inordinatio autem per accidens: ideo specificatio est ex parte conuersionis, &c. Et 1.2 pro et q 79. ar. 2 col. Et 2 di. 42. q. 2. ti. qæstio nanque est de ea. Et mal. specie peccati, & non de q 2 arti. 6. cor. & q6. 14. artic. 3. cor Et Ps. 30, ca. 2. q 1. arti 3. Et q. 18. ar. 2. & 6. q. 71. art. 1. Peccat enim hæc ratio declinans à per se respecti ad per se respectu peccati. Et intentionis peccatis ad per se respectu peccati, quòd peccatum, quod est malum rationis, ex eo ipso quod contrariatur bono rationis abducit à Deo fine naturali: & consequenter vt dictum est supernaturali. Et confirmatur quia peccans puta intemperatus, constituit sibi vltimum finem in bono sensibili: puta delectatione contraria rationi: ac per hoc quum non possit vnus habere simul duos vltimos fines [vt in q.1. determinatum est] proponit rem vltimã Deo, dans ei dignitatem diuinam vltimi finis: iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Quorum Deus venter est & per hoc auertitur manifestè à Deo summo bono: & offendit ipsum quantum est ex parte sua auferens illi dignitatem propriam esse vltimum finem operum rationalis creaturæ, & præponens illud ad aliud, magis diligens illud aliud, quàm ipsum: quia finis vltimus est maximè amatus. Et hoc quod ex prima parte quæst. 48. habetur, scilicet quod malum culpæ contrariatur bono diuino in se: quoniam cõtrariatur amori quo Deus amatur in seipso non solum charitate infusa sed acquisita. vnde inferius in quæst. 73. art. 7 ad tertium dicitur, quòd auersionem à regula rationis, sequitur auersio à Deo, cui homo debet coniungi per rectã rationem. Peccatum igitur seclusa omni fide, & pertinente ad illam, est contra bonum rõnis, tanquam proximum finem, & contra bonum diuinum tanquam vltimum finem, ex hoc ipso, quòd est peccatum: & inordinatio eius est priuatio formalis rectitudinis actus ferens auersionem ab incommutabili bono, & offensam illius. Et quoniam beatitudo supernaturalis supponit naturalem ex cõsequenti, & quantum est ex se, est contra Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis, & auersiuum ab eo & offensiuum eius. Supposita autem fide peccatum ipsum priuat rectitudine non solum legis naturæ seu rationis, sed diuinæ. opponitur enim ordini charitatis infusæ, & est offensiuum Dei vltimi finis simpliciter. has enim conditiones non haberent actualiter peccata mortalia, si Deus creaturam rationalem in suis puris naturalibus præceptis ac finibus reliquisset: quamuis quantum est ex se, vt dictum est, repugnarent etiam supernaturalibus, vtpote præsupponentibus naturalia.

¶Ad primam autem obiectionem in oppositum patet responsio: distinctio enim ex hoc, quòd est distinctio, habet magnam latitudinem. Quamuis posset dici quòd Author intendit de ratione offensiui, inquantum est cõtra Deum supernaturalem finem: quòd pura est theologiæ considerare. Sed hoc parui refert: quia etiam theologus considerat peccata, inquantum sunt contra rationem in ordine ad adductionem à Deo, sicut etiam considerat de moralibus virtutibus acquisitis in ordine ad Deum.

¶Ad secundum dicitur, quòd peccatum aliter contrariatur rationali vitæ, & aliter Deo: nam vitæ rationali contrariatur formaliter, sicut calidum frigido, vel tenebræ lumini: Deo autem contrariatur obiectiuè: non efficaciter, sed affectuosè, id est non quòd Deo ipsi in se aliquid ex tali contrarietate adimatur, sed quantum est ex affectu peccantis explicitè, vt in odio Dei, implicitè, vt in adulterio, furto & huiusmodi. Vnde ex hoc ipso, quòd peccatum est cõtrarium rationi formaliter, habet quòd est contrarium Deo, obiectiuè modo dicto, non enim est contrarium rationi formaliter, nisi quia voluntarium, propter quod argumentum, quod de contrarietate formali loquitur, non obstat.

¶Ad tertium dicitur concedendo, quòd hoc potuit naturaliter cognosci, & dici à Philosophis, vt manifestè patet de odio Dei, quamuis negantes diuinã prouidentiam circa humanos actus, de his non fuerint soliciti.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASECUNDA, De peccatorum distinctione, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione peccatorum vel vitiorum.

¶Et circa hoc quærũtur nouem. ¶Primò, vtrũ peccata distinguantur specie secundum obiecta. ¶Secundò, de distinctione peccatorũ spiritualium & carnalium. ¶Tertiò, vtrum fm causas. ¶Quartò, vtrũ fm eos, in quos peccatur. ¶Quintò, vtrum secundum diuersitatem reatus. ¶Sextò, vtrum secundum omissionem & commissionem. ¶Septimò, vtrũ fm diuersum processum peccati. ¶Octauò, vtrum secundum abundantiam & defectum. ¶Nonò, vtrum secundum diuersas circunstantias.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum peccata differant specie secundum obiecta.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ peccata non differant specie fm obiecta. Actus enim humani præcipuè dicuntur boni vel mali per comparationem ad finem, vt suprà ostensum est. * cũ igitur peccatum nihil aliud sit quam actus hominis malus, sicut dictum est, * videtur quòd secundum fines peccata debeant distingui specie magis, quàm secundum obiecta.

2 ¶Præterea, Malũ cũ sit priuatio, distinguitur specie fm diuersas species oppositorum: sed peccatum est quoddam malũ in genere humanorum actuum. Ergo peccata magis distinguuntur specie secundum opposita, quàm secundum obiecta.

3 ¶Præterea, Si peccata specie differant fm obiecta, impossibile esset idem peccatum specie circa diuersa obiecta inueniri: sed inueniuntur aliqua huiusmodi peccata: nam superbia est in rebus spũalibus, & in corporalibus, vt Greg. dicit in lib. 23. Moralium. * Auaritia etiam est circa diuersa genera rerũ. Ergo peccata non distinguuntur specie secundum obiecta.

¶SED CONTRA est, quod peccatum fortitur, quòd vnum horum, scilicet voluntarium per se, alterum, scilicet inordinatum per accidens habeat. Ergo processus ptimus à secundum quid ad simpliciter est, dum ex præeminentia voluntarij in ordine ad intentionem peccantis intulit. ergo peccatum secundum se speciem habet ex illo vno. potuisset nanque subsumi, sed alterum horum, scilicet inordinatio per se conuenit peccato, vt est malum: reliquum vero per accidens seu materialiter, & sic concluditur: ergo species peccati est ex inordinatione. & si hic est sophisma à secundum quid ad simpliciter, quare non ibi, cum vtrobique procedatur ad peccatum secundum se à peccato vt ab hoc, scilicet peccante: vel in hoc, scilicet genere mali?

¶Ad euidentiam huius difficultatis non opportet alia fundamenta iacere, sed declarare fundata. De peccato quum pluralis in se claudat, ex quibus non fit vnum per se, vno existente priuatiuo, altero positiuo: nunquam poterit iudicium simpliciter dici nisi supponatur ipsum simpliciter & absolutè esse aliquid per se vnum: sic enim de ipso nunc loquimur. Et si quidem peccatum est priuatio, vt Scotus in 35. distinct. dupliciter tenet, constat quod species eius sumuntur ex parte auersionis, seu inordinationis. si autem est actus contrarius virtuti, constat quòd species eius sumuntur ex parte conuersionis eius obiecti. Et ex hoc sequitur, quòd si in hac quæstio. vertitur in dubium res ipsa, patet responsio, scilicet quòd tes, quæ vocatur inordinatio priuatiuè, specificatur ex habitu opposito: sicut cæcitas & surditas distinguuntur specie ex visu & auditu, quibus priuantur subiecta, & res quæ vocatur contrarium virtuti, specificatur ex obiecto seu fine, sicut virtutes ipsæ. Si autem vertitur in dubium res significata peccatorum nominibus, vt de facto vertitur in dubium, quia putantes inordinationem significari formaliter, dicunt q̃ peccatum distinguitur specie secundum oppositorum distinctionem. putantes autem contrarium significari formaliter, dicunt peccatum distingui specie secundum obiecta, non est omnino clara apud omnes veritas, quum ex vsu doctorũ absolutè vocantium peccatum nihil, & nõ à Deo & similia, apparentiam oppositam patiatur. Dicemus tamen veritatem ratione firmatam: & est, quòd peccatum est vnum per se, & est ens contrarium virtuti: & inordinatio priuata est necessario concomitans ipsum, vt informans illud. Et propterea doctores Peccati nomine sæpe vtuntur ad significandum illam adiacentem priuationem, sicut vtuntur etiam nomine Beatitudinis ad significandum summam delectationem. Declaro singula. Quòd peccatum sit vnum per se, ex hoc patet, q̃ absolute diffinitur distinguíque specifice consueuit: hæc enim de ratione peccatorum: declaratur sequela in peccatis extremis contrariis inter se & mediæ virtuti. si enim peccatum intemperantiæ, & peccatum insensibilitatis sunt formaliter inordinationes priuatiuæ: quum priuationes [vt ipsemet Scotus in proposito fatetur] distinguantur specie secundum oppositos actus, oportet quòd peccata ista sint eiusdem speciei specialissimæ: quia opposita rectitudo, qua priuant, est vnius speciei specialissimæ, scilicet rectitudo temperantiæ vel temperantiæ ta. Et simile est iudicium de viciis & peccatis oppositis aliis virtutibus moralibus mediis inter duas malitias. conseritatem & Aristotel. in Ethicis, &c. ergo peccatum non est priuatio essenialiter, sed formaliter. & specifica distinctio eorum est ex contrariis obiectis in esse morali: & non ex priuationibus inordinationis & auersionis. Et quoniã hæc ratio sumpta ex parte distinctiui specifici peccatorum conuincit vtrunque, scilicet distinctionem peccatorum ex parte conuersionis & significatum formale peccati: quoniã distinctiua specifice per se sunt diuersificatiua rationis formalis eius quod distinguitur: ideo sola pro nũc sufficiat.

¶Ad rationem aũt Scoti, quòd peccatum sit priuatio, scilicet quia peccans ex hoc peccat, quod actum voluntarium facit absque concordia ad legem, & actus ipse voluntarius ideo est peccatum, quia potest esse concors regulæ: ergo præcisa ratio peccati est priuatio concordiæ ad legem: facilè respondetur, dicendo quòd insufficienter resoluit peccarum: tribus nanque existentibus in ipso, duo tantum consideraut. Est enim in peccato intemperantiæ actus voluntarius, qui est materia bonitatis & malitiæ moralis: est & malitia moralis contraria temperantiæ, puta intemperantiæ formaliter: est & consequens priuatio rectitudinis debitæ illi actui voluntario. Et licet primum non sit formale temperantiæ debitæ illi actui voluntario. Et licet primum non sit formale temperantiæ debitæ illi actui voluntario: stat enim quòd sit secundum: sicut in veritate probatum est esse. Et hic pro præcedente articulo & primo dubio. Et ad secundum descendamus dicendo, quòd processus literæ non est directe ab intentione ad peccatum: sed iuxta secundum modum tactum in argumendo à peccato in ordine ad peccantem ad peccatum secundum se. Nec est processus à secundum quid ad simpliciter: sicut esset arguere à peccato, vt est malum simpliciter ad peccatum secundum se. Et ratio est, quia peccatum secundum se totum & ambas eius partes, scilicet cõtrariam & priuatiuam, intantum habet rationem peccati, inquantum est à peccante, intemperantia enim neque contraria est rationi, neque priuat rectitudinem rationis, nisi vt est à peccante, non enim est peccatum nisi peccãtis. Et vsque adeo est verum hoc, quòd si nullius peccantis esset, peccatum non esset, vnde intemperantia contrarie in ordine ad Deum, à quo est, non est peccatum & inordinatè cõmitans non concomitatur ipsam, nisi quatenus est à peccante. Loqui ergo de peccato, vt est à peccante & de peccato secundum se, idem est, quia secundum se sumptũ claudit in sua ratione esse à peccante, sic quod ex hoc sortitur peccati rationem. & quoniam peccatum est à peccante ex hoc quòd eius voluntate est voluntarium, q̃ per intentionem, quæ est respectu finis, qui est proprium obiectum voluntatis, exprimitur, consequens est q̃ peccatum in ordine ad peccãtem & ad intentionem peccantis, & vt voluntarium & secũm se idem

Universidad de Deusto

se idem sint. Et processus literæ ex hoc, quòd peccatum vt peccatum, ek voluntarium volun-
Infrà q.73 arg. 3. cor. Et 2 q.118. ar.6.co. Et 1.cor 6 lec. 3.cor.3.fin. Et 2.cor.7. cor. 1.
tate peccantis, infertens, quòd specifice distingui debet secundum differẽtias voluntarij per se, & non voluntarij per accidens, est processus o-
In gl. ordinar. & interlinear. ibidem.
primus à simpliciter, ad simplicitet: & non à secundum quid ad simpliciter. Fuisset autem à secundum quid ad simpliciter imo ab accidẽte ad subſtantiam, arguere ab inordinatione: quoniam illa est peccatum inquantum voluntaria & quia non est voluntaria nisi per accidens, non est peccatum nisi per accidens, per actum, scilicet contrarium, quem comitatur, vt est à peccante. Et ex his patet, quòd si etiam produceretur à specie intentionis peccantis ad speciem peccati, non esset error: quoniam intentio peccantis
q.74. ar.7.
necessario, non dat speciem peccato.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum secundum.*

IN secundo articulo nihil scribendum occurrit: nisi vt notes in principio corporis, quòd in omni peccato inuenitur
Ex Aug. sumitur locus mox dictus.
appetitus alicuius boni commutabilis & inordinatio: & consequentet in omni peccato vera est
ca.2. & c. 9. 22.q.2.
doctrina supradicta de specificatione ex parte conuersionis, & non auersionis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur q̃ inconuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus. Dicit em Apostolus ad Gal.5. Manifesta opera carnis, q̃ sunt fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, &c. ex quo videtur q̃ oia peccatorum genera sunt opera carnis: sed peccata carnalia dicuntur opera carnis: ergo non sunt distinguenda peccata carnalia à spiritualibus.

2 ¶Præterea, Quicunque peccat, secundum carnem ambulat. ſm illud Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: sed viuere vel ambulare secundum carnem, videtur pertinere ad rationẽ peccati carnalis: ergo omnia peccata sunt carnalia. Non ergo sunt distinguenda peccata carnalia à spiritualibus.

3 ¶Præterea, Superior pars animę, quę est mens vel ratio, spiritus nominatur: secundum illud Ephes.4. Renouamini spiritu mentis vestræ. vbi spiritus pro rõne ponit: sic, peccatum est, & inordinata contrariè & priuatiuè, sicut cætera peccata.

¶In rẽsponsione ad secundum, dubium occurrit ex eo, q̃ Author dicit, quòd si peccata distinguerentur secundum oppositas virtutes, in idem rediret, scilicet q̃ distinguerentur secundum obiecta: hoc enim repugnat nũc dictis, scilicet, quòd si distinguerentur secundum oppositas virtutes, non posset haberi distinctio specifica peccatorũ, sed multa peccata distincta specie essent eiusdem speciei.

Cap. 31. ¶Ad hoc dicitur, q̃ intentio authoris est, quòd in idem rediret quo ad
Vide prace.
hoc, quòd distinguerentur per obiecta: quia virtutes distinguuntur per obiecta: sed non in idem rediret, quo ad hoc quòd haberentur distinctiua
q.31. art.3.
propria, vsque ad species specialissimas vitiorum & peccatorum: sicut etiam non rediret in idem quo ad hoc, quòd haberẽt proprie species. nam priuationes specificæ nõ sunt proprie species, sed priuationes specierum, vnde nihil obstant verba hic adducta determinationi factæ. Et ex hoc articulo nota regulam, quòd id, quod concurrit per accidens, quamuis necessario, non dat speciem peccato.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN tertio articulo hoc solum notandum, q̃ cum audite vel legere iolles, q̃ peccata & adꝰ humani specificãtur iuxta diuersitatem motiuorũ, intelligas de motiuis in genere causæ finalis & non effectiuæ, id est de his, quæ mouẽt vt fines, id est de intentionis finibus: & nõ de his quæ mouent purè actiuè, propter quod peccatum adulterij ex timore vel amore factum nõ differt specie: & simile est de aliis casibus impulsiuis. Aduerte tamẽ hic, quòd sermo præsens est formalis: & intelligitur de causis actiuis vt sic. vnde quando
D.Tho. Li.vi. mor. c.31.
cãæ actiuæ inducerent alium finem, tunc nõ ex ratione cãę actiuę, sed ex ratione finis potestdiuersificari species peccati: cõtingit enim quòd mulier ne perdat dilectum factilegum, consentiat alteri laico: & tunc actus ille ex illo timore erit etiam in specie sacrilegij, ad quod conferuandum ordinatur, quamuis absolutè fuisset simplex fornicatio vel adulterium. contingit etiam quòd ne perdat bona sua, consentiat alicui, & tunc quia nullus redundat ex tali timore impulsiuo finis malus, non datur peccato inde species, & simile est de amore si consentiat propter habendum, vnde viuat, vt communiter pauperes faciunt, non enim propterea incurrunt in aliã speciem: imo minuitur peccatum ex bonitate finis.
2.dist. 42. q.2. ar 2.q. 2. Et Psal. 24.col. 2. q.71 art.6. 2.pro. Et 2.dist. 38.q. 1.ar.1. cor.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum peccata distinguantur specie secundum cãs.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ peccata distinguantur specie secũdum causas. Ab eodem enim habet res speciẽ, a quo habet esse: sed peccata habent esse ex suis causis: ergo ab eis etiam speciem sortiuntur. Differunt ergo specie secundum diuersitatem causarum.

2 ¶Præterea, Inter alias cãs minus videtur pertinere ad speciem causa materialis: sed obiectum in peccato est sicut causa materialis: cum ergo secundum obiecta peccata specie distinguantur, videtur quòd peccata multo magis secundum alias causas distinguantur specie.

3 ¶Præterea, Aug. super illud Psal.* Incensa igni & suffosa, dicit q̃ oẽ peccatum est ex timore malè humiliante, vel ex amore male inflammante. Dicitur enim Io.2. q̃ omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis aut est concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. dicitur autẽ aliquid esse in mũdo propter peccatum, secundum quod mũdi nomine amatores mundi significantur: vt Augu. dicit super Io.* Greg. etiam 31. Moral.* distinguit omnia peccata secundum septem vitia capitalia. omnes autem huiusmodi diuisiones respiciunt causas peccatorum. ergo videtur, quòd peccata differant specie secundum diuersitatem causarum.
Psal.39. 10.8 Aug. tract. 2 to.9. Cap. 31.

¶SED CONTRA est, quia ſm hoc omnia peccata essent vnius speciei, cum ex vna causa causentur. Dicitur enim Eccles.10. q̃ initium omnis peccati est superbia. Et 1. ad Tim. vlt. quòd radix omnium malorum est cupiditas. Manifestum est autem esse diuersas species peccatorum. non ergo peccata distinguuntur specie secundum diuersitates causarum.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ cum quatuor earum gña diuersimodè diuersis attribuuntur. cã enim formalis & materialis respiciunt propriè subſtantiã rei. & ideo subſtantiæ ſm formam & materiam specie & genere distinguuntur. Agens autẽ & finis respiciũt directe motum & operationem: & ideo motus & operationes ſm huiusmodi cãs specie distinguũtur, diuersimodè tñ: nam principia actiua naturalia sunt determinata semper ad eosdem actus, & ideo diuersæ species in actibus naturalibus attenduntur non solum ſm obiecta, quæ sunt fines vel termini, sed etiam ſm principia actiua: sicut calefacere & infrigidare distinguuntur specie ſm calidum & frigidum. sed principia actiua in actibus voluntariis, cuiusmodi sunt actus peccatorũ, non se habent ex necessitate ad vnum: & ideo ex vno principio actiuo vel motiuo possunt diuersæ spẽs peccatorum procedere, sicut ex timore malè humiliante potẽt procedere, q̃ homo furetur, & q̃ occidat, & q̃ deserat gregem sibi commissum: & hæc eadem possunt procedere ex amore. Vnde manifestum est, q̃ peccata non differant specie ſm diuersas cãs actiuas vel motiuas: sed solum ſm diuersitatem cãæ finalis. finis autem est obiectum voluntatis: ostẽsum est enim suprà,* quòd actus humani habent speciem ex fine.
q1.ar.1. et q.18 ar.4. ca.6.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ principia actiua in actibus voluntariis, cũ non sint determinata ad vnũ, non sufficiunt

ficiunt ad producẽdum humanos actus, nisi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, vt patet per Philosophũ in 9. Meta.* & iõ à fine perficitur esse & species peccati.
Tex.31. & 36.tom.3.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiecta, secundũ quòd comparantur ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa quam: sed secundum quod comparantur ad actum interiorẽ voluntatis, habent rationem finium, & ex hoc habent quòd dent speciem actui. Quamuis etiam secundum quod sunt materia circa quam, habeant rationem terminorum, à quibus motus specificantur, vt dicitur in 5. Phys.* & in 10. Ethi.* sed tamen etiam termini motus dant speciem motibus, inquantum habent rationem finis.
Tex. 4. & 20. Eth. c. 4 & 2. & 5.

¶Ad tertium dicendum, q̃ illæ diuisiones peccatorum non dantur ad distinguendas species peccatorum, sed ad manifestandas diuersas causas eorum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum peccatorum conuenienter distinguatur in peccatum in Deum, in seipsum, & in proximum.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quòd inconuenienter peccatum distinguatur per peccatum, quod est in Deum, in proximum & in seipsum. Illud enim quod est commune omni peccato, non debet poni quasi pars in diuisione peccati. sed commune est omni peccato, quòd sit contra Deum. ponitur enim in diffinitione peccati quòd sit contra legem Dei, vt suprà dictum est.* non ergo peccatum in Deum debet poni quasi pars in diuisione peccatorum.
q.71 art.6.

2 ¶Præterea, Omnis diuisio debet fieri per oppositа: sed ista tria genera peccatorum non sunt oppositа: quicunque enim peccat in proximum, peccat in seipsum & in Deum. non ergo peccatum conuenienter diuiditur secundum hæc tria.

3 ¶Præterea, Ea quæ sunt extrinsecus, nõ conferunt speciem: sed Deus & proximus sunt extra nos: Ergo per hæc non distinguuntur peccata secundum speciem: inconuenienter igitur secundum hæc tria peccatum diuiditur.

¶SED CONTRA est, quòd Isidorus in libr. De summo bono, distinguens peccata dicit, quod homo dicitur peccare in se, in Deum, & in proximum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà* dictum est, peccatum est actus inordinatus: triplex autem ordo in homine debet esse. Vnus quidem secundum comparationem ad regulam rationis, prout scilicet omnes actiones & passiones nostræ debent secundũ regulam rationis cõmensurari. Alius autem ordo est per comparationem ad regulam diuinę legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et si quidem homo naturaliter esset animal solitariũ, hic duplex ordo sufficeret: sed quia homo est naturaliter animal politicum & sociale, vt probatur 1. Politicorum,* ideo necesse est, q̃ sit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quibus cõuiuere debet. Horũ autem ordinum primus continet secundũ, & excedit ipsum: quæcunque enim continentur sub ordine rationis, continentur sub ordine ipsius Dei, sed quædam continentur sub ordine ipsius Dei, quę excedũt rationem humanam: sicut ea quæ sunt fidei, & quæ debẽtur soli Deo. vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare: sicut hæreticus & sacrilegus & blasphemus. Similiter etiam secũdus ordo includit tertiũ, & excedit ipsum: quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximũ: oportet nos dirigi secundũ regulã rationis: sed in quibusdam dirigimur secundum rationẽ, quantũ ad nos tantum, non autem quantum ad proximum: & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in se ipsum, sicut patet de gulosso, luxurioso & prodigo. quando vero peccat homo in his, q̃bus ad proximũ ordinatur, dicitur peccare in proximum, sicut patet de fure & homicida. Sunt autem diuersa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximũ, & ad seipsum: vnde hæc distinctio peccatorum est secundum obiecta, secundum quæ diuersificantur species peccatorum. vnde hæc distinctio peccatorũ propriè, est secũdum diuersas peccatorum species: nã & virtutes, quibus peccata opponuntur secundum hanc differentiam, specie distinguuntur. Manifestum est enim ex dictis,* q̃ virtutibus theologicis homo ordinatur ad Deum: tẽperãtia vero & fortitudine ad seipsum, iustitia autem ad proximum.
Ex 20. 22.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd peccare in Deum, secundum quod ordo, qui est ad Deum includit, omnem humanum ordinem, commune est omni peccato: sed quantũ ad id, quod ordo Dei excedit alios duos ordines, sic peccatum in Deum est speciale genus peccati.

¶Ad secundum dicendum, quòd quando aliqua, quorum vnũ includit alterum, abinuicẽ distinguũtur, intelligitur fieri distinctio non secundũ illud, q̃ vnum continetur in altero, sed secundum illud, q̃ vnũ excedit alterũ: sicut patet in diuisione numerorũ & figurarũ, non enim triangulus diuiditur contra

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum quartum.*

IN 4. vero articulo aduerte, quòd codices multi corrupti sunt euidenter, primus enim ordo debet esse ordo diuinæ legis, secũdus rationis, tertius socialis: nisi quis dicat q̃ ly primus, secundus, & tertius, non referuntur ad numerationẽ secundum naturæ ordinem. & quia quæstio hic non est de rebus, dicat quisque vt vult. & in eo
Infrà q.88 art.1 & 2. Et 1.dist.17 q.2. art.1.
dem artic, nota regulam *cor. Et 2.* vniuersalem datam in
dist.2.q.1.
responsione ad secundũ *art.2. Et 4.* de intelligendis ac expo
dist.16.q.3.
nendis comparationi- *art.2. q.4.* bus eorum, quorum v-
ad 5. & 3. num clauditur in reli-
contra ca. quo: & si scieris eam ap
139. fin. & plicare, multas solues 147. quæstiones.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundæ Articulum quintum.*

IN artic.5. eiusdem. 72. quæst. nota in primis regulam generalẽ, q̃ secũdum reatus pœnarum non distinguuntur specie peccata. Et intelligitur etiam hoc de pœnis vt sic. & ex hoc sequitur, quòd peccata ex hoc, q̃ habent adiunctas pœnas excommunicationis, & huiusmodi, non mutant speciem. vnde pertinent ad speciem ipsius actus
art.1. ad 5.
subiecti pœnæ, si sit malus, puta furti, vel si non sit ex se malus, ad speciẽ illius vitij, cui substernitur ex statuto, puta gulę, si præcipitur abstinentia: & sic de aliis pensata natura pœnarum quo ad culpam. Excommunicatio nanque semper supponit præceptum, irregularitas autem non. Et simile est de suspensione & interdicto. De pœnis autem aliis, quæ ad ius positiuum spectant quãdoque implicant præceptum, & quandoque nõ. sufficit hic, quòd quantum est ex ratione pœnę non variatur species.

¶Aduerte secundò, quòd Author non dicit, q̃ veniale & mortale distinguuntur: quia vnum est respectu finis, & alterum eius quod est ad finem: imo dicit oppositum, dũ dicit, q̃ in eadem specie adulterij inueniuntur vtrunque. Sed dicit, q̃ distinguuntur & ex hoc, q̃ vnum scilicet mortale auertit à fine: alterum, scilicet veniale deordinat circa auersionẽ à fine. Et intendit, q̃ veniale & mortale non distinguuntur ex parte cõuersionis, vnde habent peccata specię: & propterea contingit, quòd vtrunq; sit circa finẽ. idem enim est obiectum adulterij & primi motus eius: infidelitatis, & primi motus eius. Sed ex parte auerto
Tex. 30 5.2
to pricipio ordinis fit iordinatio circa ea quæ sunt post principiũ: sicut in corpore animalis q̃ncque quidẽ inordinatio cõplexionis procedit vsq; ad destructionem principij vitalis, & hæc est mors. Q̃ncque vero saluo principio

vitæ

sionis, vnde peccata non habent speciem iuxta duos modos deordinationis auersiuæ, constituuntur hæc duo peccata: quum enim peccando auersio fit à fine, est peccatum mortale: quum autem peccando auersio non simpliciter, sed quędam fit, citra tamen prostergationem finis: tunc fit peccatum veniale, circa quodcunque obiectum hæc accidant.

¶ Et hic patet falsum esse quod in 21. distinct. secundi, Scotus dicit, quòd veniale & mortale distinguuntur: quia hoc contra præceptum, illud contra consilium: iam enim pater vtrumque cadere sub præcepto. Sub præcepto nanque adulterij cadit adulterij peccatum: siue completum, quod est mortale: siue imperfectum, vt primus motus, & huiusmodi: & simile est de aliis huiusmodi. Falsissimum quoque esse, quod agens contra consilium peccet experientia testatur, neminem peccati arguens, quia non ingreditur religionem, quod est de consilio. Authoritate quoque Apostoli primæ ad Corinth. 7. conuincitur vbi quum dixisset, De virginibus præceptum non habeo, consilium autem do: subiunxit, Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit. Distinguendum potius erat ex hac parte, quòd cadere sub præcepto, contingit dupliciter. primo sic, quòd eius oppositum sit præter præceptum, & hoc est veniale.

¶ In articu. eodem in responsione ad primum habes solutionem argumẽtorum Aureoli apud Capreolum in 43. distinction. 2. sentent. contra hanc determinationem. Fundantur enim omnia argumenta super specificatione peccatorum ex parte auersionis, offensæ distantiæ in infinitum, oppositionis ad charitatem, & circunstantiarum: quorum omnia, excepto vltimo ex vno literæ verbo soluuntur: quia peccata ex alio specificantur, scilicet ex obiecto, & ex alio hæc habent, scilicet ex auersione. Quomodo autem circunstantia specificet, aut quomodo faciat de veniali mortale, inferius in quæstione octuagesimaoctaua, amplius dicetur.

¶ In articulo eodem, in responsione ad secundum habes qualiter verba authoris, quæ videntur ex hac ratione scilicet quia aliquid est mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere] sonare, quòd distinguantur specie: intelligi vel glossari aut retundi possint: vt in quæstione de mal. quæstio. 2. articul. 8. habes.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsecundæ Articulum sextum.

INarticulo sexto, eiusdem septuagesimæsecundæ quæstionis, habes duas regulas. Altera est, quòd commissio peccati & omissio virtutis oppositæ, non distinguuntur specie morali, de quo est sermo. Altera est, quòd peccata non distinguuntur specie secundum diuersitatem præceptorum. Et hæc sequitur ex prima, vt patet: quia præceptia affirmatiua dantur de actibus virtutum: negatiua vero de actibus vitiorum. Committens autem actum vitij simul agit contra vtrunque præceptum, committendo actum prohibitum, & omittendo actum mandatum: & in vna tantum peccati specie errat.

3 ¶Præterea, Omissio & commissio differunt sicut affirmatio & negatio. sed affirmatio & negatio non possunt esse vnius speciei: quia negatio non habet speciem. non entis enim non sunt species. neque differentiæ, vt Philosophus dicit.* Ergo omissio & commissio non possunt esse vnius speciei.

¶SED CONTRA, In eadem specie peccati inuenitur omissio & commissio. auarus enim & aliena rapit: quod est peccatum commissionis: & sua non dat, quibus dare debet, quod est peccatum omissionis: ergo omissio & commissio non differunt specie.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differentia: vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur secundum naturalem speciem actuum peccati, formalis autem secundum ordinem ad vnum finem proprium, quod est obiectum proprium. vnde inueniuntur aliqui actus materialiter specie differentes, qui tamen formaliter sunt in eadem specie peccati. quia ad idem ordinantur. sicut ad eandem speciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus sint specie differẽtes ſm speciem naturæ. Sic ergo si loquamur de specie peccati omissionis & commissionis, materialiter differunt specie, large tamen loquendo de specie secundum quod negatio vel priuatio speciem habere potest. Si aũt loquamur de specie peccati omissionis & commissionis formaliter, sic non differũt specie: quia ad idem ordinãtur, & ex eodem motiuo procedunt. auarus enim ad congregandum pecuniam & rapit, & nõ dat ea, quæ dare debet. & similiter gulosus ad satisfaciendum gulæ, & superflua comedit, & ieiunia debita prætermittit: & idẽ est videre in cæteris. Semper enim in rebus negatio fundatur super aliqua affirmatione: quæ est quodammodo causa eius. vnde etiam in rebus naturalibus eiusdem rationis est, quòd ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illa diuisio, quæ est per commissionem & omissionem, non est secundum diuersas species formales, sed materiales tantum, vt dictum est.*

¶Ad secũdum dicendum, q̃ necessarium fuit in lege Dei proponi diuersa præcepta affirmatiua & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad virtutem: prius quidẽ abstinendo à malo, ad quod inducimur p̃ præcepta negatiua: & postmodum faciendo bonum, ad quod inducimur per præcepta affirmatiua. Et sic præcepta affirmatiua & negatiua non pertinent ad diuersas virtutes, sed ad diuersos gradus virtutis: & per consequens nõ oportet, q̃ contrarientur diuersis peccatis secundum speciem. Peccatum etiam non habet speciem ex parte auersionis: quia secundum hoc est negatio vel priuatio: sed ex parte conuersionis, secundũ quod est actus quidam. vnde secundum diuersa præcepta legis non diuersificantur peccata secundum speciem.

¶Ad tertium dicendũ, quòd obiectio illa procedit de materiali diuersitate speciei. Sciendum est tñ, q̃ negatio, etsi propriè non sit in specie, cõstituitur tñ in specie, cum est.

Super

¶ Super Quæstionis septuagesimæsecundæ Articulum septimum.

INartic. 7. eiusdem 72. quæstio. nota quòd diuisio peccati in peccatũ cordis, oris, & operis dupliciter intelligi potest. primo per modum diuisionis totius vniuersalis in partes subiectiuas generis. scilicet in species, secũdo p̃ modũ quasi totius integralis in suas partes consequenter se habentes: & hoc modo tractatur in præsenti litera.

D.6.8. resp.

¶Ad cuius euidentiam scito. quòd peccata sunt in duplici differentia: nam quædam sunt, quæ perfectionem non habent nisi in opere, vt furtum, homicidium, & adulterium, & huiusmodi. & huiusmodi peccata se habent ad peccata cordis, oris, & operis, quasi vt totum integrale ad suas partes, sicut domus ad fundamentum, parietes ad tectum. Et sic tractatur in litera prima distinctio, & dicitur, quòd distinguuntur secundum gradus eiusdem speciei. Quædam autem sunt, quæ perficiuntur solo corde, vt hæresis, vel per sciuntur in ore, vt detractio. Et sic peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis, vt in veras & perfectas species peccati, vt in vltima q. 3. partis artic. penult. Author docet.

Infrà qũ. 20. artic. 3. & 6. corp. Et 2. dist. 42. q. 2. art. 4. q. 1. Lib 12. de Trin. ca. 12. in 3.

Lib 2 Mo ral. c. 27.

¶Circa eundem articulum dubium est dupliciter. primo, si distinctio secundum gradus in peccato cordis, oris, & operis sit sicut sit etiam distinctio specifica secundum species imperfectas. & ratio dubij est, quia litera hic proponit in communi, in applicatione autem ad præsentem materiam non affirmat distinctionem secundum species imperfectas, sed solum negat distinctionem secundum speciem perfectam & affirmat distinctionem secundum gradus, vt patet intuenti. non patui etiam refert vtromodo dicatur. nam species imperfecta species est. & distincta secundum species imperfectas, distincta erunt secundum speciem absolutè, quanuis in ordine ad aliquid superueniens secundum quid. essent eiusdem speciei. Secundo dubitabatur, quia litera] diuertere videtur & confundere peccata oris, quod habet perfectam speciem cum peccato oris, quod importat gradum speciei. Nam ponit contumeliam progressu vindictæ, & constat quòd contumelia est peccatum, quod perficitur in ore, vndique igitur dissona videtur doctrina hæc.

In illud Ezec. 41. cum comparaueris ex positionem vo. s.

D.509.

Ca. 4. Co. 5.

¶Ad hoc dicitur, q̃ dupliciter cõtingit peccatum cordis & oris ordinari ad peccatũ operis, vt imperfectum ad perfectum. primò per modum simplicie profectionis, sicut qui vult fornicari, & inuitat fornicariã: & de his cõstat: q̃ nulla est distinctio specifica in esse morali, sed solius vnius speciei, p̃gressus. Secũdo per modũ cuiusdã intermedij termini: vt cõsensus ſ delectationé cogitati adulterij: & verba prouocantia ad hoc: secũdũ se tñ delectabilia, et in istis apparet q̃ sit aliqua specifica differẽtia secundũ species imperfectas. sicut in generatione animaliũ, & ædificatione. sed reuera nõ est ſt fic aliqua diuersitas specierum imperfectarum, sed similitudo potius causarũ, non enim est hic distinctio partialium formarum heterogenearum: sicut in ædificatione fundare, erigere, & cooperire distinguuntur specie: nec est hic aliqua forma media, vt via, sicut forma embrionis est in via ad formã hominis, sed tãtummodo forma intenti finis proprij diuersimode in corde, in ore, atque opere se habens secũdũ perfectũ & imperfectum gratia materiæ. Et ratio est illa quæ in litera ponitur: quia scilicet vni cum tãtum est motiuũ obiectiue propter quod Author in litera non affirmauit distinctionem imperfectarũ specierum in hac moralium distinctione, vt dubitando tantum adulteriũ quamuis etiam iuxta Authoris doctrinã in quæſt. de potẽtia Dei, quæstio 3 artı. 9. ad 10. ſi distinguerẽtur speciẽ imperfecta vt embrio distinguitur a perfecta specie, nõ propterea essent peccata hic diuersarum specierũ: ſed omnia cõprehenduntur sub peccato vnius speciei. q̃ a huiusmodi imperfectæ species nec sunt in genere, nec in specie nisi per reductionẽ, eo modo quo imperfectũ reducitur ad perfectum: nõ enim sunt quædam per se species, vt terra & elementa, ſed sunt quædam per se, & essentialiter ordinatæ naturæ ad species, vt motus ad terminũ, ita quòd se habẽt vt quidam motus permanẽtes ad ipsas species non habentes alias species. sicut nec motus successiui absque termino rum speciebus, & p̃ hæc patet solutio primi dubij. Ad secundum autem dicitur quòd licet peccatum contumeliæ perficiatur in ore vt vsus: si cõtumeliæ tamen nomine intelligatur dehonorationis peccatũ, certum est quòd nõ cõsummatur in ore, quam uis multa in peccato oris dehonoratio sit. Plus nãq; dehonorat aliquã vxorem adulterio exponẽdo, quàm dicendo ei, quòd vxor est adultera, quanre eadẽ intentione. vnde in litera comparatur dicere verba contumeliosa ad facere facta contumeliosa. & sine dubio sunt eiusdem speciei secundum illam rationem formalem de honorationis. & sic nulla est diuersio. secus autẽ est, quando aliquis contumeliã iniuriatur verbo & facto postmodum ad vindictam alterius rei, quàm honoris intendit, vel medio vtitur secundum se malo ad vindictã honoris: vt in exemplo dato patet. tũc enim plures vindictas intendit & in pluribus speciebus reponitur ad eius peccatum.

Loco in argu. citato. Loco in argu sic ſed contra citato.

Mal. q. 2. ar. 6 ca. & quæſti. 14. ar. 3.

Ariſt 1. meta tex. 17.

Tex. 13. & 14. to 1.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsecundæ Articulum octauum.

INarticu. 8. & 9. eiusdem 72. quæſt. nota q̃ author distinguere peccatorum ſpecies intẽdens, ex parte motiuorum finium, videatur digredi ad motiua ex parte agentis breuitatis, vt puto, causa, volens intelligi ex tali distinctione diuersitatem obiectorum, verbi gratia, cum dicit q̃ intemperãtia, & insensibilitas oriuntur ex contrariis motiuis, scilicet ex delectationum amore, & odio earum, vult intelligi ex delectationibus amabilibus, & ex eiſdẽ exosis, oportet enim sumere motiua effectiue non vt sic, sed id quod redundat in

Universidad de Salamanca Biblioteca

obiecto, quod mouet finaliter: & sic etiam intellige nonum articulum.

¶ In responsione ad secundum prædicti 8. art. intellige Nouitie duplicé modum recedendi à veritate, scilicet per se intendendo recessum ab ea, & tunc non differt specie magis & minus, sicut nec in recessu à ratione vt sic: & non per se intendendo: & tunc differt specie: sicut auersio in peccatis ex motiuis.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli signa illam: & intuere illius veritatem, in his, q̃ quarissimi sunt: ad habé dum etiam Iesu Christi patrimonium: & effundunt in meretrices, venationes, &c. sunt enim simul auari & prodigi, vt in lite ra dicitur: & experientia testatur abominabilis, quam vtinam nescire liceret.

Ar. 1. hius quæst. D. 7 & 9

¶ Super Quæstionis septuagesimæ secunde Articulum nonum.

IN articulo nono eius dé quæsti. 72. aduerte quòd Author mutat opinionem, quam in quarto sentent. distinctio. 16. quæsti 3. tenuit, scilicet quòd circústantia etiam si nó sit finis, dat speciē peccato: & vult hic idem esse iudicium de specificatione actus humani ex circunstantia in actu virtutis: & in actu vitij, quia vtrobique oportet specié dari à motiuo vt obiecto & nunquā circústātia vt sic, dare speciem, sed oportet eam transire in differentiam seu eōditionem obiecti iuxta superius determinata in q. 18. Et quoniā ibi voluit peccati species sumi ex parte prima tionis, hæc soluit in responsione ad primum & secundū: nec est difficile soluere ratiões, quæ ibi afferuntur, scilicet de furatur esse sacrum, & quòd sola circunstantia cur mutaret speciem, in sufficiés nanque signum non finis est nolleitas habentis voluntatem liberam deliberatā ad illud, sicut etiam accedens ad vxorem alterius mallet ipsam esse innuptā. nec sequitur quòd sola circunstātia cur mutet speciem, sed quòd nec cur nec aliqua circunstātia mutet specié, nisi habeat ratione alterius motiui vt finis, non ita quòd sit finis, furtum enim sacri legium est cō mutabile vt obiectum contrarium rationis, quia alienum & quia sacrum.

D. 6 et 7.

Cap. 1. to 3.

¶ In art. eodem 9. eiusdem q. 72. Dubiū occurrit quomodo stant ista simul, scilicet circunstantia nunquā dat speciem nisi ratione alterius motiui, vt obiecti seu finis proculdubio per se, quia ab his quæ sunt per accidens, non sumitur species, & omnis circunstantia transmutans actū de bono in malū, dat pecato specié, fuit enim hæc regula in q. 18. assignata, quū enim quicquid præter intentionē actui voluntario cōiunctū sit, non per se obiectū sit, & omne incognitum præter intentionē cōiungatur volūtario actui: oportet dicere, aut quòd nullus actus sit ex bono malus ex circunstantia ignota, quantūcū que mala, aut q̃ circunstantia det speciem absque hoc, q̃ eius obiectum sit per se motiuū voluntatis vt finis, verbi gratia: Ioannes exercens se ad sagittandum. minus prouide emittens sagittā, percutit patrem, in hoc & infinitis similibus circunstantia facit actum de bono malum, & nullā interuenit per se obiectū illius speciei, cuius est illa circunstantia, puta patricidij, vel homicidij, quo ergo cōstant dicta, & in qua specie sunt ista peccata, nō apparet.

¶ Ad hoc dubium est multiplex dicendi modus, scilicet ex consequenti, ex materia, ex omissione, ex negligentia.

¶ Ad ſm dicendū, quòd intentio peccantis non est, vt recedat à ratione: & ideo non efficitur eiusdem rationis peccatum superabundantiæ, & defectus, ꝓpter recessum ab eadē ratiōis rectitudine: sed quandoq; ille, q̃ dicit falsum, intēdit veritatem occultare: vnde quātum ad hoc non refert, vtrū dicat vel plus vel minus, si tamē à veritate recedere nō fit præter intentionē, tunc manifestum est q̃ ex diuersis causis aliquis mouetur ad dicendū plus vel minus: & ſm hoc diuersa est ratio falsitatis: sicut patet de iactatore, qui superexcedit dicēdo falsum, quærēs gloriam, & de deceptore, qui diminuit euā dens debiti solutionem: vnde & quædā falsæ opiniones sunt sibiinuicē cōtrariæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prodigus & illiberalis potest esse aliquis ſm diuersa, vt scilicet sit aliquis illiberalis in accipiendo quæ nō debet, & ꝓdigus in dando quæ non debet: nihil autem prohibet uersio ad bonum com-

cundum superabundantiam & defectū, sunt contraria, sicut illiberalitas prodigalitati. ergo differunt secundum speciē.

¶ RESPONDEO diendū, quòd cū in peccato sint duo, scilicet ipse actus, & inordinatio eius, ꝓut receditur ab ordine rationis, & legis diuinæ, species peccati attenditur non ex parte inordinatio nis, quę est præter intentionē peccantis: vt suprà dictum est.* sed magis ex parte ipsius actꝰ ſm quod terminatur ad obiectum in quod feruntur intentio peccantis: & ideo vbicunque occurrit diuersum motiuum inclinans intentionē ad peccandum, ibi est diuersa species peccati. Manifestum est autem, quòd non est idē motiuum ad peccādum in peccatis, quæ sunt ſm superabundantiam, & in peccatis quæ sunt ſm defectum: quinimo sunt contraria motiua: sicut motiuum in peccato intemperantiæ est amor delectatio num corporalium: motiuum autem in peccato insensibilitatis est odiū earū: vñ huiusmodi peccata nō solū differunt specie, sed etiā sunt sibiinuicem contraria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ magis & minus & si non sint de causa diuersitatis speciei, cōsequuntur tamen quandoque species differentes prout proueniūt ex diuersis formis: sicut si dicatur, q̃ ignis est leuior aere: vnde Philosophus dicit in 8. Ethi.* q̃ qui posuerunt non esse diuersas species amicitiarū propter hoc, quòd dicuntur ſm magis & minus, non sufficienti crediderunt signo: & hoc modo superexcedere rationem & deficere ab ea pertinet ad diuersa peccata ſm speciem, inquantum consequuntur diuersa motiua.

Cap. 22. & vlt. 10. 5.

¶ Ad ſm dicendū, quòd intentio peccantis non est, vt recedat à ratione: & ideo non efficitur eiusdem rationis peccatum superabundantiæ, & defectus, ꝓpter recessum ab eadē ratiōis rectitudine: sed quandoq; ille, q̃ dicit falsum, intēdit veritatem occultare: vnde quātum ad hoc non refert, vtrū dicat vel plus vel minus, si tamē à veritate recedere nō fit præter intentionē, tunc manifestum est q̃ ex diuersis causis aliquis mouetur ad dicendū plus vel minus: & ſm hoc diuersa est ratio falsitatis: sicut patet de iactatore, qui superexcedit dicēdo falsum, quærēs gloriam, & de deceptore, qui diminuit euā dens debiti solutionem: vnde & quædā falsæ opiniones sunt sibiinuicē cōtrariæ.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd prodigus & illiberalis potest esse aliquis ſm diuersa, vt scilicet sit aliquis illiberalis in accipiendo quæ nō debet, & ꝓdigus in dando quæ non debet: nihil autem prohibet uersio ad bonum com-

¶ *Ex consequenti quidē quia sicut aliquis actus est cōsequenti voluntas ita obiectū propriū illius actus est ex consequenti intentū, verbi gratia in exemplo allato, sicut ille volendo improuide sagittare, ex cōsequenti voluit actū per cussionis consequentis, ita ex consequenti intendit propriū percussionis obiectum: ac per hoc actus improuidus sagittationis trahitur in aliā speciem*

contraria inesse eidem secundū diuersa.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum peccata diuersificentur specie secundū diuersas circunstantias.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ vitia & peccata diuersificentur specie ſm diuersas circūstantias: quia vt dicit Dion. 4. c. De di. no. malū cōtingit ex singularibus defectibus: singulares autē defectus sunt corruptiones singularū circunstātiarū: ergo ex singulis circūstantis sin gulæ species peccatorum consequuntur.

2 ¶ Præterea, Peccata sunt quidā actus humani: sed actꝰ humani interdū accipiūt speciē à circunstantiis, vt suprà habitum est*: ergo peccata differūt specie, ſm q̃ diuersæ circunstantiæ corrumpuntur.

1. 2. q. 54. ar. 2. ad 3. & q. 91. ar. 3. & 4. ad 2. & 3. dist. 16. artic. 1. Et dat specié, eo ipso trāsit in substantiā, quia transfit in obiectum, vnde est substantialis differentia actus, vt in q. 12. artic. 10. superius pater.

3 ¶ Præterea, Diuersæ species gulæ assignantur ſm particulas, quæ in hoc versiculo continentur, Præpropere, laute, nimis ardēter, studiosē. hæc autē pertinēt ad diuersas circunstantias: nā præpropere, est antequam oportet: nimis, plus q̃ oportet, & idē patet in aliis. ergo species peccati diuersificantur secundum diuersas circunstantias.

¶ SED CONTRA est, q̃ Philosophus dicit in 3. & 4. Ethico.* q̃ singula vitia peccant agendo plusquā oportet, & qñ non oportet, & similiter ſm omnes alias circunstantias: non ergo secundum hoc diuersificantur peccatorum species.

Ar. 3. Eth. c. 7. Et lib. 4. c. 1. to. 3.

¶ RESPONDEO dicēdum quòd sicut dictum est,* vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, ibi est alia peccati species: quia motiuūdad peccandū est finis & obiectum: contingit autem quādoque quòd in corruptionibus diuersarum circunstantiarum est idem motiuū: sicut illiberalis ab eodem mouetur, quòd acciPiat quando non oportet, & vbi nō oportet, & plus quàm oportet, & similiter de aliis circunstantiis: hoc eñ facit propter inordinatum appetitum pecuniæ cōgregandæ: & in talibus diuersarū circunstātiarum corruptiones nō diuersificāt speciēs peccatorum, sed pertinent ad vnā & eandem peccati speciem. Quandoqueverò contingit, quòd corruptiones diuersarum circunstantiarū proueniunt à diuersis motiuis: puta quòd aliquis præpropere comedat, pōt prouenire ex hoc, q̃ homo non potest ferre dilationem cibi, ꝓpter facilem consumptionem humiditatis: quòd verò appetat immoderatum cibum, potest contingere propter virtutē

Ar. præce. D. 991.

speciem à morte spirituali, sed fornicatione pēr se intenta, quæ ergo ex consequenti vel materialiter vel per accidens coniunguntur, quamuis nocumēta & mala, vt patet exemplo nūc allato, nō trahunt in suam speciē, quamuis aggrauent peccatum, traherent autem in suas species, si intenta essent.

q. 85. art. 3. & 2.

¶ Ex omissiōe aūt, ignorātia, & negligētia, quæ sunt species omissionis, quia in huiusmodi peccatis interuenit omissio vel sciētiæ, vel cōsilij vel solicitudinis, omissio aūt propriā speciē sortitur nō ex actu, cui per accidens annexi tur, sed ex proposito generis: etiā si nullus interueniat actus: q̃ enim omittit audire missam, vacās illa hora ludo, nō specificatur omissio ex actu ludi, q̃ p accidēs iungit' omissiōis peccato: sed ex diuino cultu, cui cōtrariat' omissio illa, vnde in huiusmodi peccatis tātū mali est, quātū omissionis secundū suas species habēt. Sed hoc nihil est: q̃ a peccata ista sunt peccata cōmissionis, occidens enim hominē improuide sagittādo, dicens malū de ꝓximo nō animo detrahēdi, absoluens ignorāter aliquē à peccato, vel censura. à qua nō pōt, & alia huiusmodi nō omittēdo, sed cōmittēdo cōtra legē peccāt. Præterea, Hoc nō est soluere, sed quasi mutare ſtionē: nā cōe est cōmissionibus & omissionibus, q̃ oēs sub eodē fine motiuo cadētes, ad eādē speciē spectāt.

Cap. 22. & vlt. 10. 5.

Ca. 2. to 5.

vnde

Vnde sicut quærimus per se obiecta cōmissionū, ita & omissionū, nisi q̃ in omissione non oportet ponere obiectum positiue volitū, sed negatiue voluntarium & per se sicut ipsam omissionē. Aliter dicitur q̃ nulla est in dictis Authoris discordia: &, quòd huiusmodi actus sunt in propriis speciebus suorum per se formaliter & directe obiectorum tātum.

Ap. 1. huius quæst.

¶ Ad quorum euidentiā scire oportet, q̃ aliud est loqui de voluntario, & aliud de voluntario specificante, non enim sufficit ad rationem specificantis in moralibus, q̃ sit volūtarium. sed plus exigitur ham enim dictum est, q̃ peccatū non habet speciem ex auersione: & constat q̃ auersio est voluntaria. Quòd autē sit illud plus colligitur ex dictis, quia enim actus moralis ex obiecto seu fine speciem habeat, & constat q̃ intelligitur de obiecto formaliter, sicut vniuersaliter quum de specificatione actuū & potētiarum ex obiectis dicitur, & quia quod est per accidens, extra speciē est, oportet etiā q̃ intelligatur de obiecto per se, & quia in per se & formaliter obiectum actus dirigitur, aut pluribus modis malus, sagittans enim improuide actum facit moraliter malū, etiam si nullum contingat lædi, quoniam sagittatio est actus voluntarius peruersus, & debet fieri quando, & vbi, sicut, &c. oporter, quod ab impro uido nō seruatur, quando autem lædi aliquem contingit, læsio talis aggrauat actum iam malum, vt in quæst. sequen

Ar. 1. hius quæst.

Ly cor. art.

1. 2. q. 55. ar. 2. ad 3. & q. 91. ar. 3. & 6. & 2. dist. 16. artic. 1. Et ma. q. 2. ar. 6. & q. 14. ar. 3.

q. 18. ar. 2.

Lib. 3 Eth. c. 7. Et lib. 4. c. 1. to. 3.

Ar præce. D. 991.

naturæ potentem ad cōuertendū multū cibum. q̃ autem aliquis appetat cibos delicioſos, cōtingit propter appetitum delectationis, quæ est in cibo: vnde in talib' diuersarum circūstantiarum corruptiones inducunt diuersas peccati species.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ malum inquātū huiusmodi, priuatio est, & ideo diuersificatur specie ſm ea, quæ priuantur, sicut & cæteræ priuationes: sed peccatum nō fortitur speciē ex parte priuationis vel auersionis, vt suprà dictum est, * sed ex cōuersione ad obiectum actus.

¶ Ad secundum dicendū, q̃ circūstātia nunquam transfert actum in aliā speciem, nisi quando est aliud motiuum.

¶ Ad tertium dicendū, quòd in diuersis speciebus gulæ diuersa sunt motiua, sicut dictum est.*

QVÆSTIO SEPTVAGESIMATERTIA, De comparatione peccatorum adinuicem, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de comparatione peccatorum adinuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur decem. ¶ Primò, vtrum omnia peccata & vitia sint connexa. ¶ Secundò, vtrum omnia sint paria. ¶ Tertio, vtrum grauitas peccatorum attēdatur secundū obiecta. ¶ Quartò, vtrum secūdum dignitatem virtutis, quibus peccata opponuntur. ¶ Quintò, vtrū peccata carnalia sint grauiora, quam spiritualia. ¶ Sextò, vtrū secūdum causas peccatorum attendatur grauitas peccatorum. ¶ Septimò, vtrum secundum circunstantias. ¶ Octauò, vtrū secundum quā citatem nocumenti. ¶ Nonò, vtrum secundum conditionem personæ, in quam peccatur. ¶ Decimò, vtrum propter magnitudinem personæ peccantis aggrauetur peccatum.

ARTICVLVS I.

¶ Virum omnia peccata sint connexa.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd oia peccata sint cōnexa. Dicitur enim Iacobi 2. Quicūque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omniū reus: sed idem est esse reū omnium mandatorū legis, quod habere oia peccata, q̃ a sicut Amb. dicit,* peccatū est trāsgressio legis diuinæ, & cęlestium inobedientia mādatorū: ergo q̃cūq; peccat in vno peccato, subiicitur omnib' peccatis.

2. q. 80. art. 2. Et 3 dist. 16. ar. 5. Et 4 dist. 15. q. 2. ar. 3. q. 2. & dist. 16. q. 2. ar. 3 q. 2. cor. & dist. 18. q. 2. artic. 4. q. 5. ad 1. Ambr. lib. de paradi. c. 8. to. 4.

2 ¶ Præterea, Quodlibet peccatū excludit virtutē sibi oppositā: sed q̃ caret vna virtute, caret omnibus, vt patet ex suprà dictis: * ergo qui peccat vno peccato, priuatur omnibus virtutibus, sed qui caret vna virtute, habet vitium sibi oppositū. Ergo q̃ habet vnū peccatum, habet oia peccata.

q. 65. art. 1.

3 ¶ Præterea, Virtutes oēs sunt cōnexæ, q̃ cōsequitur in vno principio, vt suprà* habitū est: sed sicut virtutes conueniunt in vno principio, ita & peccata: q̃a sicut amor Dei qui facit ciuitatē Dei, est principiū & radix omniū virtutū: ita amor sui, q̃ peccatorū: vt patet p Aug. 14. De ciui. Dei.* ergo ēt oia vitia & peccata sunt cōnexa ita vt q̃ vnū habet habeat omnia,

q. 85. art. 3. & 2.

Cap. 22. & vlt. 10. 5.

Ca. 2. to 5.

¶ SED CONTRA Quædam vitia sunt sibiinuicem contraria, vt patet per Philosophum in 2. Ethicor.* sed impossibile est contraria simul inesse eidē. Ergo impossibile est omnia peccata & vitia sibi esse inuicem connexa.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd ti de nocumento aggraaliter se habet intētio agentis ſm virtutem ad sequendum rationem: aliter intē uante dicitur. & eodem do peccantis ad diuertendum à ratione: modo cū quis verba detuiuslibet enim agentis secundum virtu tractoria non detrahentem: intentio est, vt ipsius rationis regu do, sed otiose dicit, læsio lam sequatur: & ideo omnium virtutum famæ proximi nō specifintentio in idē tēdit: & propter hoc om- icat actū, sed aggrauat, nes virtutes habēt connexionem adinui obligatque ad restitutio cem in ratione recta agibiliū, q̃ est pru nem ratione læsionis. Si dentia, sicut suprà dictū est,* sed intētio quis similiter ex ignorā peccantis, non est ad hoc, quòd recedat tia absoluit, à quo non ab eo, quod est ſm rationem, sed potius potest, nō est reus illius moratem speciem, secus actus: sed improuidi seu ignorātia actus quo ad quòd tendat in aliquod bonum appetibi aūt videtur quo ad pœle, à quo speciem fortitur. Huiusmodi au nas positiui iuris, quod tē bona, in quę tendit intentio peccantis niam iuris dispositioni à ratione recedens, sunt diuersa, nullam standum est, si enim, vel connexionem habēt adinuicem. imo bigratia, dicatur, si quis etiam interdum sunt contraria. Cum igit aufert vel præsumpserit vitia & peccata specie habeant secundū absoluere, sit excommuillud ad quod conuertuntur, manifestū nicatus: contrafaciens est q̃ ſm illud, quod perficit speciem pec ex ignorātia excusatur catorum, nullam connexionem habent à pœna, quia excusatur peccata adinuicem: non enim peccatum ab actu per se formaliter committitur in accedendo à multitudi- & directe volito, quod ne ad vnitatem, sicut accidit in virtutib', tio infinuat, si vero dica audaciæ, ꝓsumptionis, & quæ sunt connexæ, sed potius in receden tur, si quis absoluerit, in similium nominum ratione ad vnitatem multitudinem. cidere videtur in canonem, eo quòd sicut potestius, positiuum pœnā

D. 1013.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ Iacobus loquitur de peccato nō ex parte cōuersionis, ſm quod peccata distinguūtur, sicut dictum est.* sed loquitur de eis ex parte auersionis, inquantū scilicet homo peccando recedit à legis mandato: omnia autē legis mādata sunt ab vno & eodem, vt ipse ibidem dicit: & ideo idē Deus cōtemnitur in omni peccato, & ex hac parte dicit, quod qui offenditin vno, factus est omnium reus: quia scilicet vno peccato peccando incurrit pœna reatū ex hoc q̃ cōtemnit Deum: ex cuius cōtē ptu ꝓuenit omniū peccatorum reatus.

In cor. art. & q. 72. artic. 1.

¶ Ad secundū dicendū, q̃ sicut suprà dictum est, non per quemlibet actū peccati tollitur virtus opposita: nā peccatū veniale virtutem non tollit: peccatū autem mortale tollit virtutem infusam, in quantū auertit à Deo. sed vnus actus peccati etiam mortalis non tollit habitū virtutis acquisitæ: sed si multiplicētur actꝰ, intantum quòd generetur contrarius habitus, excluditur habitus virtutis acquisi tæ: qua excluſa excluditur prudentia, q̃a cum homo agit contra quēcunque virtutem, agit contra prudentiam: sine qua nulla virtus moralis esse pōt, vt suprà habitum est. & ideo per cōsequens excluduntur omnes virtutes morales, quantū ad pfectū & formale esse virtutis, quod habent secundum quod participant prudentiam: remanent tamen inclinationes ad actus virtutum non habentes rationē virtutis. Sed non sequitur quod propter hoc homo incurrat omnia vitia vel peccata. Primo q̃dē, q̃a vni virtuti plura vitia opponūtur: ita q̃ virtus potest priuari per vnum eorum, etiam si alterū eorū non adsit. Secūdo, quia peccatum directe opponitur virtuti, quantū ad inclinationem virtutis ad actum, vt suprà* dictum est: vnde remanentibus alicuius inclinationibus virtuo sis, nō pōt dici quòd homo habeat vitia vel peccata opposita.

In cor. art. & q. 72. artic. 1.

q. 61. ar. 2.

q. 65. ar. 2.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Articulum.

IN quæst. 71. vtque ad septimū artic. inclusiue nihil scribendū occurrit, nisi quòd in quarto articulo responsio ad tertium non te tallit in quæstio. de felicitate, an consistat in actu voluntatis, eo quòd pessimo quum opponatur optimum & odium Dei sit pessimum, & amor charitatis optimum, & felici tas cōsistat in optimo rum in amore erit felicitas. propositio nā quæ dicēs, quòd pessimum optimo contrarium est, intelligitur in rebus hūanis tibus cōtrarium: in cæteribus autem contrarietate nō habet locū: vnde lumen

q. 71. ar. 4.

q. 65. ar. 4.

q. 52. artic. 6.

Cap. 21.

Universidad de Navarra Biblioteca

gloriæ, quod caret cõtrario, nõ propterea desinit esse melior habitus quàm sit charitas, imo hoc ipsum quod est esse talem habitum disponẽtem ad deitatem, absque excellẽtia attestatur, quasi propinquissime se habeat ad deitatem, cui nõ est fas cogitare cõtrariũ.

2.dist.41.q.2.art.5. Et contra e 139 Et ma. q.2.art.9. Et Mat.11. cor.2.

¶ *Virum omnia peccata sint paria.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd omnia peccata sint paria. Hoc enim peccare est facere quod non licet: sed facere quæ nõ licet vno & eodem modo, in omnibus reprehenditur: ergo peccare vno & eodẽ modo reprehenditur: nõ ergo vnum peccatum est alio grauius.

2 ¶ Præterea, Omne peccatum cõsistit in hoc, q̃ homo transgreditur regulã rationis: quæ ita se habet ad actus humanos sicut regula linearis in corporalibus rebus. Ergo peccare simile est ei quod est lineas transilire: sed lineas trãsilire est æqualiter, & vno modo, etiam si aliquis longius recedat vel ꝓpinquius stet. quia priuationes non recipiunt magis vel minus: ergo omnia peccata sunt æqualia.

In parad. 3.cuius tit. est, omnia æqualia esse vitia.

3 ¶ Præterea, Peccata virtutibus opponuntur: sed omnes virtutes æquales sunt: vt Tullius dicit in Paradoxis. * Ergo oĩa peccata sunt paria.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit ad Pilatũ Ioan. 16. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet, & tñ constat quòd Pilatus aliquod peccatum habuit. Ergo vnum peccatum est maius alio.

In parad. 3.cuius titul. est, æqualia esse vitia.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd opinio Stoicorum fuit quã Tullius prosequitur in paradoxis, * quòd omnia peccata sunt paria. & ex hoc etiam deriuatus est quorundã hæreticorũ error qui ponentes omnia peccata esse paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni esse pares. & quantum ex verbis Tullij perspici potest, Stoici ducebãtur ex hoc, quòd cõsiderabant peccatum ex parte priuationis tãtum, prout scilicet est recessus a ratione. vnde simpliciter æstimãtes, q̃ nulla priuatio susciperet magis & minus, posuerunt omnia peccata esse paria. Sed si quis diligenter consideret, inueniet duplex priuationum genus. Est enim quædã simplex & pura priuatio, q̃ cõsistit quasi in corruptum esse, sicut mors est priuatio vitæ: & tenebra est priuatio luminis: & tales priuationes nõ recipiunt magis & minus, quia nihil residuum est de habitu opposito: vnde non minus est mortuus aliquis primo die mortis, & tertio vel quarto, quã post annũ, qñ iã cadauer fuerit resolutum: & similiter nõ est magis tenebrosa domus, si lucerna sit operta plurib⁹ velaminibus quã si sit operta vno solo velamine, totum lumen includente. Est autẽ alia priuatio non simplex, sed aliquid retinens de habitu opposito, q̃ quidem priuatio magis cõsistit in Corrumpi, quàm in Corrupta esse: sicut ægritudo, quæ priuat debitam commensurationem humorum: ita tñ q̃ aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. & simile est de turpitudine, & aliis huiusmodi. Huiusmodi autem priuationes recipiunt magis & minus ex parte eius, quod remanet de habitus contrario: multum enim refert ad ægritudinẽ vel turpitudinem, vtrũ plus vel minus à debita commẽsuratione humorum vel membrorum recedatur. Et similiter dicẽdũ esset de viciis & peccatis: sic enim in eis priuatur debita commẽsuratio rationis: vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malũ si fit integrũ, destruit seipsum, vt dicitur in 4. Eth. * nõ em̃ posset remanere subst̃atia actus vel affectio agentis, nisi aliquid remaneret de ordine rationis, & ideo multũ interest ad gravitatẽ peccati, vtrũ plus vel min⁹ recedatur à rectitudine rationis. Et ꝑ hoc dicendũ est, q̃ nõ omnia peccata sunt paria.

Ca.5. lib.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ peccata committere non licet propter aliquam deordinationem, quam habẽt: vnde illa, quæ maiorem deordinationẽ cõtinent, sunt magis illicita: & per consequens grauiora peccata.

¶ Ad secundum dicẽdũ, quòd ratio illa procedit de peccato, ac si esset priuatio pura.

¶ Ad tertium dicẽdũ, q̃ virtutes sunt æquales proportionaliter in vno & eodem: tamẽ vna virtus præcedit aliam dignitate secundum suam speciem. vnus etiam homo est alio virtuosior in eadem specie virtutis, vt suprà habitum est. * Et tñ si virtutes essent pares, nõ sequeretur vitia esse paria: quia virtutes habent connexionem: non autem vitia seu peccata.

q 66. ar.2. & 2.

Infrà art. 4.5. & 9. eor. & q. 74. artic. 9. cor. & 2.2.q.24. articul 12. ad 1. Et 1.mal. q.5 ar.2 ad 6.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum grauitas peccatorum varietur secundum obiecta.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ peccatorum grauitas non varietur secundum obiecta. Granitas enim peccati pertinet ad modũ vel qualitatem ipsius peccati: sed obiectum est materia ipsius peccati: ergo secundum diuersa obiecta peccatorum grauitas non variatur.

2 ¶ Præterea, Grauitas peccati est intensio malitiæ ipsius: peccatum autem non habet rationem maliriæ ex parte conuersionis ad proprium obiectum, quod est bonum appetibile: sed magis ex parte auersionis. Ergo grauitas peccatorum non variatur secundum obiecta.

3 ¶ Præterea, Peccata quę habẽt diuersa obiecta, sunt diuersorũ generum. sed ea quæ sunt diuersorũ generum, non sunt comparabilia vt probatur in 7. Physi. * ergo vnum peccatum non est grauius altero secundum diuersitatem obiectorum.

Tex.30. 31. 32.10.2.

¶ SED CONTRA, Peccata recipiunt speciem ex obiectis, vt ex supra dictis patet, * sed aliquorũ peccatorum vnũ est grauius altero sm̃ suam speciem, sicut homicidium furto. ergo grauitas peccatorum differt secundum obiecta.

Ar. prac.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut ex supradictis patet, * grauitas peccatorum differt modo quo vna ægritudo est alia grauior: sicut enim bonum sanitatis consistit in quadã cõmensuratione humorum per conuenientiam ad naturã animalis: ita bonum virtutis consistit in quadam cõmensuratione actus humani sm̃ conuenientiam ad regulam rationis. Manifestum est autem, quòd tanto est grauior ægritudo, quãto tollitur debita humorum commensuratio per commensũ rationẽ prioris principij sicut ægritudo, q̃ prouenit in corpore humano ex corde (quod est principium vitæ) vel ex aliquo quod appropinquat cordi, periculosior est: vnde oportet etiam quòd peccatum sit tanto grauius, quãto deordinatio contingit circa aliquod principium, quod est prius in ordine rationis: ratio aũt ordinat omnia in agibilib⁹ ex fine: & ideo quanto peccatũ cõtingit in actibus humanis ex altiori fine, tanto peccatum est grauius: obiecta autem actuum sunt fines eorum, vt ex supradictis patet. * & ideo sm̃ diuersitatem obiectorum attenditur diuersitas grauitatis in peccatis: sicut patet. quòd res exteriores ordinantur ad hominẽ sicut ad finem: homo autem ordinatur vlterius in Deũ sicut in finem. vnde peccatum quod est circa ipsam substantiam hominis (sicut homicidium) est grauius peccato, quod est circa res exteriores, sicut furtum, & adhuc est grauius peccatum quod immediatè cõtra Deũ cõmittitur: sicut infidelitas, blasphemia, & huiusmodi, in ordine quorumlibet horum peccatorũ vnũ peccatum est grauius altero: secũdum quod est circa aliq̃d principalius, vel minus principale. Et quia⁹ peccata habẽt speciem ex obiectis, differentia grauitatis, quæ attenditur penes obiecta, est prima & principalis quasi consequens speciem.

q.72.ar.5. ad 2.

D.991.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectum etsi sit materia circa quam terminatur actus: habet tamen rationem finis secundum quod intentio agentis fertur in ipsum, vt suprà dictum est. * forma autem actus moralis dependet ex fine, vt ex superioribus patet. *

q.72.ar.1. ad 2.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ ex ipsa indebita conuersione ad aliquod bonum cõmutabile, sequitur auersio ab incommutabili bono: in qua perficitur ratio mali: & ideo oportet, q̃ sm̃ diuersitatem eorum, quæ pertinent ad conuersionem, sequatur diuersa grauitas malitiæ in peccatis.

q. præced. ar.6. & q. 18.ar.6.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd omnia obiecta humanorum actuum habent ordinem adinuicem: & ideo omnes actus humani quodammodo cõueniunt in vno genere secundũ quod ordinantur ad vltimum finem: & ideo nihil prohibet omnia peccata esse comparabilia.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Virum grauitas peccatorum differat secundum dignitatem virtutum, quibus opponuntur.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non differat secundũ dignitatem virtutũ, quibus peccata opponuntur, vt scilicet maiori virtuti grauius peccatum opponatur, quia, vt dicitur Prouer. 15. In abundanti iustitia virtus maxima est: sicut autem dicit Dominus Matth. 5. Abundãs iustitia cohibet iram, quæ est minus peccatum quàm homicidium, quod cohibet minor iustitia. Ergo maximæ virtuti opponitur minimum peccatum.

2.2. quæst. 10. artic. 3. & q. 116, artic. 2. co. & q. 119. ar. 5. co. Et Mal. quæ. 2. ar. 10.

Ca.2. 10.5.

2 ¶ Præterea, In 2. Et hic. * dicitur quòd virtus est circa difficile & bonum, ex quo videtur quòd maior virtus sit circa magis difficile: sed minus est peccatum si homo deficiat in magis difficili, quam si deficiat in minus difficili. Ergo maiori virtuti minus peccatum opponitur.

3 ¶ Præterea, Charitas est maior virtus, quã fides & spes: vt dicit 1. ad Cor. 13. Odiũ aũt, quod opponitur charitati, est minus peccatum, q̃ infidelitas vel desperatio, quæ opponuntur fidei & spei. Ergo maiori virtuti opponitur minus peccatũ.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 8. Et hi. * q̃ pessimũ optimo contrariũ est: optimũ aũt i moralib⁹ est

Ca 10. 10.5

est maxima virtus, pessimum autem grauissimum peccatum. Ergo maximæ virtuti opponitur grauissimum peccatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod virtuti opponitur aliquod peccatum: vno quidem mõ principaliter & directè, quod fit circa idem obiectum: nã cõtraria circa idẽ sunt. & hoc modo oportet, q̃ maiori virtuti opponatur grauius peccatum: sicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita & maior dignitas virtutis. vtrumque em̃ ex obiecto speciẽ sortitur, vt ex supradictis patet. * vnde oportet, q̃ maximæ virtuti directè cõtrarietur maximũ peccatum, quasi maximè ab eo distans in eodẽ genere. Alio modo põt considerari oppositio virtutis ad peccatum secundũ quãdam extensionem virtutis cohibentis peccatũ: quanto enim fuerit virus maior, tanto magis elongat hominem à peccato sibi contrario: ita quòd non solùm ipsum peccatum, sed etiã inducentia ad peccatum cohibet. & sic manifestũ est, q̃ quãto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet: sicut etiam sanitas quanto fuerit maior, tanto etiã minores discrepantias excludit, & per hunc modum maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

q 60.ar.1.

D.100. 1171.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod ratio illa ꝓcedit de oppositione, quæ attenditur sm̃ cohibitionem peccati: sic enim abundans iustitia etiam minora peccata cohibet.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ maiori virtuti, quæ est circa bonũ magis difficile, cõtrariatur directè peccatum, quod est circa malum magis difficile: vtrobique em̃ inuenitur quædã eminentia ex hoc, quòd ostenditur volũtas procliuior in bonum vel in malum ex hoc, quòd difficultate non vincitur.

¶ Ad tertium dicẽdũ, q̃ charitas non est quicunque amor, sed amor Dei: vnde non opponitur ei quodcunque odium directè, sed odium Dei, quod est grauissimum peccatorum.

ARTICVLVS V.

¶ *Virum peccata carnalia sint minoris culpæ, quàm spiritualia.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccata carnalia nõ sint minoris culpæ quam peccata spiritualia. Adulterium enim grauius peccatum est, quam furtum. Dicitur enim Prouer. 6. Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit, qui autem adulter est, ꝓpter cordis inopiam perdet animam suam: sed furtum pertinet ad auaritiam, quæ est peccatum spirituale: adulterium autem ad luxuriam quæ est peccatum carnale. ergo peccata carnalia sunt maioris culpæ.

2.2.quæst. 154.arti.1. & 4.dist. 9.ar.3 q.1. cor. & dist. 33. q.1 art. 3.q.2.ad 3. Et verũ q. 23.ar.6.ad 2.Et Isa.1. lec. 6.fin.

2 ¶ Præterea, Augu. dicit super Leuit. q̃ Diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ & idololatriæ: sed de maiori culpa magis gaudet. Ergo cũ luxuria sit peccatũ carnale, videtur quòd peccata carnalia sint maximæ culpæ.

Cap.6. Cap.31.

3 ¶ Præterea, Philosophus probat in 7. Ethicor. * quòd incõtinens concupiscentiæ est turpior, quam incõtinens iræ: sed ira est peccatum spirituale secũdum Greg. 31. Moralium: * concupiscentia autem pertinet ad peccata carnalia. Ergo peccatũ carnale est grauius quàm peccatum spirituale.

Lib.31. Moral.c.21. Et li.3. c.11.

¶ SED CONTRA est, quòd Grego. * dicit, q̃ peccata carnalia sunt minoris culpæ, & maioris infamiæ, quàm spiritualia.

¶ RESPONDEO Dicendum, quòd peccata spiritualia sunt maioris culpæ, q̃ peccata carnalia: quod nõ est sic intelligendum quasi quodlibet peccatũ spirituale sit maioris culpæ quolibet peccato carnali, sed quia cõsiderata hac sola differentia spiritualitatis & carnalitatis, grauiora sunt, quã cætera peccata, cæteris paribus. cuius ratio triplex põt assigneri. Prima q̃dẽ ex parte subiecti: nam peccata spiritualia pertinent ad spiritum, cuius est conuerti ad Deũ, & ab eo auerti, peccata vero carnalia cõsummantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonũ corporale conuerti: & ideo peccatum carnale, in quantũ huiusmodi, habet plus de conuersione: propter quod etiam est maioris adhæsionis, sed peccatum spirituale habet plus de auersione: ex qua procedit ratio culpæ: & ideo peccatũ spirituale in quantũ huiusmodi, est maioris culpæ. Secunda ratio potest sumi ex parte eius, in quem peccatur: nam peccatum carnale, inquantũ huiusmodi, est in corpus ꝓprium, quod est minus diligendum secundum ordinẽ charitatis, quàm Deus & proximus, in quos peccatur per peccata spiritualia: & ideo peccata spiritualia, inquantum huiusmodi, sunt maioris culpæ. Tertia ratio potest sumi ex parte motiui: quia quanto est grauius impulsiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, vt infrà dicetur. * peccata autem carnalia habent vehementius impulsiuum, id est ipsam cõcupiscentiam carnis nobis innatam: & ideo peccata spiritualia, inquantum huiusmodi, sunt maioris culpæ.

Est gl Hie to.in hunc locum, to. 5.

q 60.ar.1.

Ca.12.to.1.

Li.7. Eth. c.6.

Ca.10.to.1.

Loco citato in argumẽto sed cõtra.

Infrà art. 6. & 9. & 2.2.q.24. ar.12. & 1.mal. q.5. ar.2. ad 6.

In cor. ar.

ar.1 sequẽ.

ARTICVLVS VI.

¶ *Virum grauitas peccatorum attendatur secundum causam peccati.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum attẽdatur sm̃ peccati causam. Quãto enim peccati causa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius põt ei resisti: sed peccatum diminuitur ex hoc q̃ difficilius resistitur: hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis: vt non facilè resistat peccato: peccatum autem quod est ex infirmitate, leuius iudicatur. non ergo peccatum habet grauitatem ex parte suæ causæ.

2.2. q.148. ar.1.co & 2.dist.31.in expos.li.et mal. q.2. artic.1. & 10.cor.

2 ¶ Præterea, Cõcupiscẽtia est generalis quædã causa peccati. vnde dicit glo. * super illud Rom. 7. Nam concupiscentiam nescieba m, &c. Bona est lex, quæ dum concupiscentia prohibet, omne malum ꝓhibet. sed quãto homo fuerit victus maiori concupiscentia, tãto est minus peccatum: grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine causę.

Ex Aug. in lib. de spiritu, & litera cap. 4.to.8.

3 ¶ Præterea, Sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus: ita defectus rationis videtur esse peccati: sed defectus rationis quanto fuerit maior, tanto est minus peccatum: intantum quòd qui caret vsu rationis, omnino excusatur a peccato: & qui ex ignorantia peccat, leuius peccat. ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine causæ.

¶ SED CONTRA, Multiplicata causa, multiplicatur effectus: ergo si cã peccati maior fuerit, peccatũ erit grauius.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ in genere peccati, sicut & in quolibet alio genere, põt accipi duplex causa. Vna, quæ est per se & propria causa peccati, quæ est ipsa voluntas peccandi: comparatur enim ad actum peccati sicut arbor ad fructum: vt dicitur in glo. * super illud Mat. 7. Non põt arbor bona fructus malos facere: & huiusmodi causa quato fuerit maior tãto peccatũ erit grauius: quanto em̃ voluntas fuerit maior ad peccandum, tanto homo grauius peccat. Aliæ vero causæ peccati accipiuntur quasi extrinsecæ & remotæ, ex quibus scilicet voluntas inclinatur ad peccandum. Et in his causis est distinguendum. Quædã enim harum inducunt voluntatem ad peccandum sm̃ ipsam naturam voluntatis, sicut finis, quod est proprium obiectum voluntatis: & ex tali causa augetur peccatum: grauius enim peccat cuius voluntas intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ vero causę sunt, quæ inclinant voluntatem ad peccãdum præter naturã & ordinem ipsius voluntatis, quæ nata est moueri liberè ex seipsa sm̃ iudicium rationis: vnde causæ, quæ diminuunt iudicium rationis (sicut ignorantia) vel quæ diminuunt liberũ motum voluntatis (sicut infirmitas vel violentia, aut metus, aut aliquid huiusmodi) diminuunt peccatum, sicut & diminuunt voluntarium: intantum quòd si actus sit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati.

Ex Aug. li.1. contra Iulian.ca. 8.to 7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ obiectio illa procedit de causa mouente extrinseca, quæ diminuit voluntarium, cuius quidem causæ augmentum diminuit peccatum, vt dictum est. *

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ si sub cõcupiscentia includãtur etiã ipse motus voluntatis, sic vbi est maior concupiscentia, est maius peccatum. Si verò cõcupiscentia dicatur passio q̃dam, quæ est motus vis concupiscibilis, sic maior concu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum octauum.*

IN articulo octauo eiusdem septuagesimæ tertiæ quæst. dubium occurrit ex multis inter responsionem ad tertiū, & membra distinctionis in corpore articuli procurans in primis cōsensum fornicationis, ita intendit nocumentum simpliciter, fur quia autem est semel de 3. per se, primo in tento tantum, aut de se primo & necessario consequente: si de per se primo tāū, etiam fur non intendit nocumentum, sed utilitati suæ consulere: sicut ille delectationi de utroque, manifestum est, quòd suadens alicui fornicari, intendit consequenter nocumentum spiritualis mortis: illius. non potest deinde negari quin nocumētū tale sit præuisum ab huiusmodi: sicut nocumentum illatum seminibus à transeunte per agrū: quod tamen aggraware dicitur in secundo membro, imo sequi nocumentum per se consequens ex actu peccati, quod direct è peccatū aggrauat, vt in secūda parte tertij membri dicitur ergo. Est præterea secunda ratio in eadem responsiōe assignata, contraria nunc vltimo allato membro distinctionis in corpore, vbi dicitur, quòd quæcunque per se sequuntur ad peccatum pertinēt quodammodo ad ipsam speciem peccati, & propterea directe aggrauant peccatum, & intendit Author etiam de consequentibus non efficaciter, sed sufficiēter, quatum est ex parte agētis, vt patet in exemplo de scandaloso: enim hoc est verum, sequitur, quòd per fū fornicationem aggraue tur directe ex morte spirituali alteri', quoniam per se consequitur ad eius peccatum sufficienter, quantum est, ex parte procurantis, quamuis nō efficaciter, & si mors ista spiritualis non imputatur procuratori tali, quomodo scandalum nō præuisum nec intentum imputabitur fornicanti publicē.

¶ Ad euidentiam horū sciendum est, quòd vt ex præcedentibus articulis patet, grauitas peccati est duplex quædam substantialis, & illa attendit penes per se primo obiectum, & quædam circa substantiam, & hæc est multiplex nam quædam cōsequitur directè ad peccatum, quædam indirectè: quædam super uenit: quædā comitatur, & multis breuiter modis accidēs grauitas variatur sicut cætera accidentia. in propoſito autem qa

In corp.

3. q. 20. art. 1. Sor. Et mal. q. 2. ar. 10. cor. & p. 15 ar. 2. ad 6. Et 6. li. 10. q. 1. ar. 2. q. 1. Et 1. cor. 11. le 6. 7. co.

ARTICVLVS VII.

¶ *Virum circunstantia aggrauet peccatum.*

AD SEPTIMVM sic procedit̄. Videtur quòd circunstātia nō aggrauet peccatum. Peccatum enim habet grauitatem ex sua specie: circunstātia autem nō dat speciem peccato, cum sit quoddam accidens eius. ergo grauitas peccati non consideratur ex circunstantia.

2 ¶ Præterea, Aut circunstantia est materia aut nō, si circunstantia mala est, ipsa p se causat quā dā specie mali. si vero nō sit mala, non habet vnde augeat malū: ergo circunstātia nullo modo auget peccatū.

3 ¶ Præterea, Malitia peccati est ex parte auersionis: sed circunstantiæ consequuntur peccatum ex parte conuersionis. ergo non augent ex malitia peccati.

¶ SED CONTRA est, quod ignorantia circunstantiæ diminuit peccarum: qui enim peccat ex ignorantia circunstātiæ, meretur veniā: vt dicitur in 3. Ethi.* hoc autem non esset nisi circunstātia aggrauaret peccatum, ergo circunstantia peccatum aggrauat.

¶ RESPONDEO dicendū, qp vnū quodque ex eodem natum est augeri, ex quo causatur, sicut Philosophus dicit de habitu virtutis in 2. Ethico.* Manifestum est autem, quòd peccatū causatur ex defectu alicuius circunstantiæ: ex hoc enim receditur ab ordine rationis, qp aliquis in operando non obseruat debitas circūstantias. Vnde manifestum est, quòd peccatum natum est aggrauari per circūstātiam. Sed hoc quidē cōtingit tripliciter. Vno quidem modo, inquantum circunstantia transfert in aliud genus peccati: sicut peccatum fornicationis cōsistit in hoc, quòd homo accedit ad non suam: si autem addatur hæc circunstantia, vt illa ad quam accedit, sit alter ius vxor, transfertur iam in aliud gen' peccati, scilicet in iniustitiam, inquantum homo vsurpat rem alterius. & secundum hoc adulteriū est grauius peccatum, quàm fornicatio. Aliquando vero circunstantia nō aggrauat peccatū quasi trahens in aliud genus peccati: sed solum qa multiplicat rationem peccati, sicut si, qp digus det quādo non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, q̄ si solum det cui non debet: & ex hoc ipso peccatū fit grauī: sicut etiā ægritudo est grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit i Paradoxis,* qp in patris vita violāda, multa peccatur: violatur enim is, qui progenauit, qui aluit, q eruditum, qui in sede ac domo atque in republica collocauit. Tertio modo circunstantia aggrauat peccatum ex eo, qp auget de formitate prouenientē ex alia circunstātia, sicut accipere alienū constituit peccatū furti: si autē addatur hæc circunstantia, vt multū accipiat de alieno, erit peccatum grauius quamuis accipere multum vel parū de se non dicat rationem boni vel mali.

Ca 1 & 2. 10. 5.

Cap. 11. 12. 5.

In para. 2. cuius vitu las est Aequalia esse peccata.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd aliqua circunstātia dat speciem actui morali vt supra habitum est,* & tamē circunstantia, quæ nō dat speciem, potest aggrauare peccatū: quia sicut bonitas rei non solum pensatur ex sua specie, sed etiam ex aliquo accidente: ita malitia actus non solum pensatur ex specie actus, sed etiam circunstantia.

q. 18. ar. 17.

¶ Ad secundum dicendū, quòd vtroque modo circunstātia potest aggrauare peccatum si enim sit mala, non tamen propter hoc oportet, quòd constituat speciem peccati, potest enim addere rationem malitiæ in eadem specie, vt dictū est*: si autem non sit mala: potest aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circunstantiæ.

In cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio debet ordinare actum, nō solum quantum ad obiectum, sed etiam quātū ad omnes circunstantias, & ideo auersio quædam à regula rationis attenditur, secundum corruptionem cuiuslibet circunstantiæ, puta si aliquis operetur quando nō debet, vel vbi non debet, & huiusmodi auersio sufficit ad rationem malitiæ: hanc auersionem à regula rationis, sequitur auersio à Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

ARTICVLVS VIII.

¶ *An grauitas peccati augeatur secundum maius nocumentum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccati non augeatur secundum maius nocumentum. Nocumentum enim est quidam euentus consequens actum peccati: sed euentus sequens non addit ad bonitatem vel malitiam actus, vt supra dictum est.* ergo peccatum non aggrauatur, p pter maius, nocumentum.

1. 2. qua. 8. ar. 4. & q. 73. ar. 3. cor. & qo. 20. ar. 2. co. & q. 154. ar. 1. 4. Et mal. quæs. 2. ar. 10. co. & 10. ar. 5.

2 ¶ Præterea, Nocumētum maximè inuenitur in peccatis, q̄ sunt contra proximum: quia sibi ipsi nemo vult nocere. Deo autem nemo potest nocere: sm illud Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum: homini, qui est similis tibi, nocebit impietas tua. si ergo peccatum aggraretur propter maius nocumētum, sequeretur quòd peccatum quo quis peccat in proximū, esset grauius peccato, quo quis peccat in Deum vel in seipsum

3 ¶ Præterea, Maius nocumentū infertur alicui cū priuatur vita gratiæ, quàm cū priuatur vita naturæ, quia vita gratiæ est melior quàm vita naturæ, intātum, quòd homo debet vitam naturæ contemnere ne amittat vitam gratiæ: sed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantum de se, priuat eam vita gratiæ, inducēs eam ad peccatum mortale. si ergo peccatum esset grauius propter maius nocumentum, sequeretur quòd simplex fornicator grauius peccaret, q̄ homicida: quod est manifestè falsum, non ergo peccatum est grauius propter maius nocumentum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in 3. lib. de libero arbit.* Quia vitium naturæ aduersatur, tantum additur malitiæ vitiorum, quantum integritas naturarum minuit: sed diminutio integritatis est nocumentum: ergo tanto grauius est peccatum, quanto maius est nocumentum.

Ca. 14. 10.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nocumentum tripliciter se habere potest ad peccatum. Quandoque enim nocumentum quod prouenit ex peccato, est præuisum & intentum: sicut cum aliquis operatur animo nocendi alteri: vt homicida vel fur, & tunc directe quantitas nocumenti adauget grauitatem peccati. quia tunc nocumentum est per se obiectum peccati. Quandoque autem nocumētum est præuisum, sed non intentum: sicut cum aliquis transiens per agrum, vt compendiosius v adat ad fornicandum, infert nocumentum his, quæ sunt seminata in agro scienter, licet non animo nocendi, & sic etiam quantitas nocumenti aggrauat peccatū, sed indirecte: inquantum scilicet ex voluntate multum inclinata ad peccādum procedit quòd aliquis nō prætermittat facere damnum sibi vel alij: quod simpliciter nō vellet. Quādoque autem nocumentum nec est prꝙuisum nec intentum: & tunc si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, sed propter negligentiam considerandi nocumenta, quæ cōsequi possunt, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eueniunt præter eius intentionē, si dabat operam rei illicitæ. Si verò nocumentum per se sequatur ex actu peccati, sed non intentum, nec præuisum, directe peccatum aggrauat, quia quęcunque per se consequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam peccati speciem, pūta si aliquis publicè fornicetur, sequitur scandalum plurimorum, quod quamuis ipse non intēdit, nec fortè præuideat, directē per hoc aggrauatur peccatū, aliter tamen

argumentum, tertium inferebat, q̄ si nocumentum maius aggrauaret, q̄ fornicator procurando grauius peccaret quā homicida. argumentum peccat à grauitate ad grauitatem subſtantialem, stat enim q̄ peccatum inferat maius nocumentum nō subſtantialiter & sic minus graue subſtantialiter, & sic est in proposito, quia fornicatio etiam procurata subſtantialiter, nō respicit nocumentū, homicida autē sic. Vnde ad primā obiectionē dicitur, q̄ sermo est de per se primo intento à peccāte vt sic, quod est obiectū: vnde cōstituitur in specie & subſtantiali grauitate peccatū, vnde per se primo intentū furis vt sic, nō est vtilitas propria: licet hæc sit primaria intentio hominis, qui furatur: sed est res aliena, sicut adulterij mulier aliena. Vbi manifestè patet damnū vel iniuriam alterius cadere sub primaria intētione peccantis, quamuis directius & grauius sub intentione furis caderet nocumentū, si non ob propriā vtilitatē, sed solū vt noceat alteri, in bonis huiusmodi fureturi: tūc enim vndique nocumēto plenū est furtū. non sic autē est de hoc forni catio: quoniam obiectū eius, vnde habet ſpeciem* & substantialem grauitatem, est mulier non sua, trahenda ad voluntarium coitum extra matrimoniū vbi patet non intendi tam ab homine quærēte delectationē quàm à peccante quærente, eandē in non sua nocumentū spiritualis mortis. Verum tamen est, q̄ si talis intenderet, ideo mulierem ad fornicationem prouocaret, vt peccaret mortaliter, & grauius peccaret, quàm homicida: quia obiectū talis esset ipsum nocumentū mortis spiritualis illius: nec hoc esset peccatū fornicationis, sed esset peccatum odij vel scandali actiui directe oppoſitum charitati, qua amamus vitam ſpiritualem proximi, & procuramus iſtam, & iſte esset sicut qui fotni catur vt occidat.

Art. 1 huius quæſt.

2. 2 qū. 61. ar. 2 ad 3. & ar. 8. co. & q 61. ar 11. 4. Et p. q 10. ar. 1. cor. Et 1. diſ. 10. art. 2. cor. Et epu 3. cap. 23 fin. Et Pſal. 12. co. 1. Et R. 3. 1. lec 2. cor. 1. Et 1. Cor. 10 lec 3. co. 2 fi. & 3. In parad. cuius vitu las eſt Aequalia eſſe vitia.

¶ Ad secundū verò dicitur, quòd nocumentum ſpiritualis mortis in procurante fornicationem est præuisum, nō minus quā nocumentum ſemi num in casu poſito, & concedo q̄ non minus aggrauat, quā illud, sed sicut illud non pertinet ad ſpeciem peccati, nec mutat illā, qui est præter intētionem, ita nec hoc, & conceditur nihilominus, quod nocumētum ſpiritualis mortis in hoc casu per se consequitur ad actum peccati non minus, quàm ſcandalum ad fornicationē publicē, ac per hoc quòd directè aggrauat tale peccatum. nōtamen dat aut mutat ſpeciem, nec hic nec ibi, quia est præter intentionem, sed est effectus per se conſequens vtrobique. Ad vltimam instantiam dicitur, quòd ibi allata omnia sunt dicta, & vt iā patet concedendum est, quòd peccatum procurātis est grauius directē ex illato nocumēto, quā si fornicatus fuisset abſque inductione illius, nec huius oppoſitum dicitur in litera, sed comparādo ipſum ad homicidam quantum ad nō cumentum illatum, Author dicit duas differentias. prima quo ad actū interiorē, & ſpeciem aegrauitatem ſubſtantialē. ſcilicet quòd homicida intendit per se primo morte corporalem. hæc autem non sic se habet ad mortem ſpiritualem. ſecūda est quo ad actum exteriorem, quòd actus exterior homicidæ est causa per ſe ſufficiens efficaciter mortis corporalis, actus autem exterior illi non est per ſe ſufficiens nec in aliquo contradicit effectui per ſe conſequenti corpori articuli huius.

Ca. 11. 10. 5.

¶ In artic. 9. & 10. eiusdē quod horum facimus, quamuis etiam horum trium vnū sub altero ordinetur. Podum occurrit.

teſt igitur ex parte horū trium considerari maior vel minor grauitas in peccato ſecundum conditionem perſonæ, in quā peccatur. Primo q̄dem ex parte Dei cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quāto est virtuoſior vel Deo ſacratior: & ideo iniuria tali perſonæ illata magis redundat in Deū, ſecūdū illud Zacha. 2. Qui vos tetigerit, tangit pupillā oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, quòd peccatur in perſonā magis Deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij: ex parte etiam ſuiipſius manifeſtum est, quòd tanto aliquis grauius peccat quanto aliquis magis in coniunctam per ſonam, ſeu naturali neceſsitudine, ſeu beneficiis, ſeu quacūq; coniunctione peccauerit: quia videtur in ſe ipſum magis peccare: & pro tanto grauius peccat, ſm illud Eccle. 14. Qui sibi nequam est, cui bonus erit? Ex parte verò proximi tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit: & ideo peccatum quod fit in perſonam publicā, puta regem, vel principē, qui gerit perſonā totius multitudinis, est grauius quam peccatum quod commit titur contra vnam perſonam priuatam: vnde ſpecialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria, quæ fit alicui famoſæ perſonæ, videtur eſſe grauior ex hoc, quòd in ſcandalum & in tribulationem plurimorum redundat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille qui infert iniuriā virtuoſo, quantū est in ſe, turbat eū & interius & exterius: ſed quòd iſte interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ nocumentum, quo ſi quis ſibi ipſi infert in his, quæ ſubſunt dominio propriæ voluntatis, ſicut in rebus poſſeſsis habet minus de peccato, quà m ſi alteri inferatur: quia, ꝙpria voluntate hoc agit: ſed in his, quæ non ſubduntur dominio voluntatis (ſicut ſunt naturalia & ſpiri-

2. 2 qū. 61. ar. 2 ad 3. & ar. 8. co. & q 61. ar 11. 4. Et p. q 10. ar. 1. cor. Et 1. diſ. 10. art. 2. cor. Et epu 3. cap. 23 fin. Et Pſal. 12. co. 1. Et R. 3. 1. lec 2. cor. 1. Et 1. Cor. 10 lec 3. co. 2 fi. & 3. In parad. cuius vitu las eſt Aequalia eſſe vitia.

¶ AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur qꝙ propter conditionē pſonæ, in quā peccatur, peccatū nō aggraue tur. Si em hoc esset, maximè aggrauaretur ex hoc, qꝙ aliquis peccat in aliquē virū iuſtū & ſanctū: ſed ex hoc nō aggrauatur peccatum: minus em læditur ex iniuria illata virtuoſus, q̄ ſc adalizati læduntur. ergo cōditio pſonæ, in quā peccat, non aggrauat peccatū.

2 ¶ Præterea, Si cōditio pſonæ aggraua ret peccatū, maximè aggrauaretur ex, ꝙ pinquitate: q̄a sicut Tullius dicit in Paradoxis,* In ſeruo necādo ſemel peccatur, in patris vita violāda, multa peccant: ſed ꝙpinquitas perſonę in quā peccatur, nō

Ca. 1 & 2. 10. 5.

Ca. 11. 12. 5.

In para. 2. cuius vitu las eſt Aequalia eſſe peccata.

Ar. 1. huius quæſt.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum primum.*

IN articulo primo dubium est de illa propositione, Omnes actus morales sunt actus immanentes, hæc etiam proposito destruere videt doctrinam superius datam de honitate & malitia morali actuum exteriorum & veritate quæ continuo sonamus, dū percussiones, homicidia, & alia huiusmodi actus morales & malos dicimus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd præsens propositio nec veritati, nec doctrinæ Authoris contrariatur, sed est vera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cum subiectū mo- *Infrà q. 20 ar 3. & q. 15. 40. & q. 90 ar. 2. arti 11. ad 11. Et 2. 2 q. 100. ar. 1. ad 7. Et 1. ad q 7. ar tic. 10. ad 5. Et Psal. 34. cor. 4.*
ralitatis sit actus voluntarius, oportet actum in quantum voluntarium sumi, cum sumitur in quantum moralis ac per hoc ex negatione voluntarij optimè infertur negatio formalis actus, cū autem voluntarius actus exterior, puta mala percussio, pluribus causetur principiis subordinatis, puta voluntate irascibili & manu, si comparatur ad manum, non est ab ea vt voluntarius actus: quia manus non est secundum se principium aliquo modo libe rum, sed subest imperio uoluntatis, si comparatur ad irascibilem, sic est ab ea vt voluntarius actus imperatus, quia irascibilis subest imperio ciuiliter si comparatur ad voluntatem, sic est ab ea, vt actus voluntarius quodammodo elici- *1a. in fin.*
tus vt patebit, quia ergo nullus actus exterior vt est à principio, vnde exit ab eo sub ratione voluntarij, consequens est quòd nec exeat ab eodem sub ratione moralis, & consequenter nulla actio transiens vt sic, puta si voluntaria aut moralis, sed vt subsistat actioni alicui immanenti libere, & propterea in litera dicitur, quòd omnes actus morales siue boni, siue mali, sunt immanentes, &c. esse manifestat formaliseffectus, actibus enim moralib⁹ bonis solis operantes sunt in seipsis boni. & mali sunt in se ipsis mali, cuius oppositum accidit in transeuntibus, quoniam acta bene vel male disponūtur bonis vel malis actionibus transeuntib⁹ vt patet in ædificatione, pictura, scriptura: Ad rationes autem in oppositum dicitur, quod actus exteriores dicuntur boni vel mali moraliter vt subsunt alicui actui *Par. 3. c. 2.* immanenti, & non aliter, quod patet ex hoc

D DECIMVM sic proceditur. Videtur quod magnitudo personæ peccātis non aggrauet peccatum. Homo enim maximè reddit magnus ex hoc, quod Deo adhæret: secundū illud Eccle. 25. Quam magnus es, qui inuenit sapientiam & scientiam: sed non est super timentem Deum: sed quanto aliquis magis Deo adhæret, tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatū. Dicitur enim 2. Paral. 38. Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt Dominū Deū patrum suorū: & non imputabitur eis, quod minus sanctificati sunt. Ergo peccatum non aggrauatur ex magnitudine personæ peccantis.

2 ¶ Præterea, Non est personarum acceptio apud Deū, vt dicitur Roma. 2. Ergo non magis punit pro vno & eodem peccato vnum, quam alium. non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine personę peccantis.

3 ¶ Præterea, Nullus debet ex bono incommodum reportare: reportaret aūt, si id quod agit, magis ei imputaret ad culpam. Ergo propter magnitudinem personæ peccantis non aggrauatur peccatum.

¶ SED CONTRA est quod Isidor⁹ dicit in 2. De summo bono, * Tāto maius cognoscitur peccatū esse, quanto maior qui peccat habetur.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd duplex est peccatum. Quoddam enim ex surreptione proueniens propter infirmitatem humanæ naturæ, & tale peccatum minus imputatur ei, qui est maior in virtute, eo q̄ minus negligit huiusmodi peccata reprimere: & q̄ tamen omnino subterfugere infirmitas humana non finit. Alia vero peccata sunt ex deliberatione præcedētia, & ista peccata tanto magis ali cui imputantur, quanto maior est. Et hoc potest esse propter quatuor. Primo q̄dē, q̄a facilius possunt resistere peccato maiores, puta qui excedunt in scientia & virtute: vnde Dominus dicit Luc 12. q̄ seruus sciens voluntatem domini sui, & nō faciens, plagis vapulabit multis. Secūdo propter ingratitudinē, quia omne bonū quo aliquis magnificatur, est Dei beneficiū cui homo sit ingratus peccando, & quantum ad hoc quælibet maioris etiā in tēporalibus bonis peccatū aggrauat: ēm illud Sap. 6. Potētes potēter tormēta patientur. Tertio propter specialē repugnantiam actus peccati ad magnitudinē personæ: sicut si princeps iustitiā violet, q̄ ponit iustitię custos. & si sacerdos fornicetur, qui castitatē vouit. Quarto p̄ pter exēplum siue scādalū: quia vt Gre. dicit i Pastorali, * in exemplū culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur, ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indigne ferunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his quæ per surreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Deus non accipit personas si maiores plures punit: quia ipsorum maioritas facit ad gratuitatem peccati, vt dictum est.* *In cor. ar.*

¶ Ad tertium dicēdum, quòd homo magnus non reportat incommodum ex bono, quod habet, sed ex malo vsu illius.

QVAESTIO SEPTVAESIMA quarta, De subiecto peccatorum; in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto vitiorum siue peccatorum.

¶ Et circa hoc quæruntur decem. ¶ Primò, vtrū voluntas possit esse subiectū peccati. ¶ Secūdò, vtrum voluntas sola possit esse peccati subiectū. ¶ Tertiò, vtrū sensualitas possit esse subiectū peccati. ¶ Quartò, vtrum possit esse subiectum peccati mortalis. ¶ Quintò, vtrum ratio possit esse subiectum peccati. ¶ Sextò, vtrū delectatio morosa, vel nō morosa sit in ratione infetiori, sicut in subiecto. ¶ Septimò, vtrū peccatum cōsensus in actum sit in subiecto. ¶ Octauò, vtrum ratio inferior possit esse subiectum pecati mortalis. ¶ Nonò, vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis. ¶ Decimò, vtrum in ratione superiori possit esse peccatū venialecirca propriū obiectū.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum voluntas sit subiectum peccati.*

AD PRIMVM sic, proceditur. Videtur, quòd voluntas nō possit esse subiectū peccati. Dicit enim Dio. in 4. c. de diui. no. * q̄ malum est pter volūtatem & intentionē: se. peccatū habet rationē mali. ergo peccatū nō potest esse in voluntate. *4. dist. 12. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 2. & 3. contra ca. 109. fin. Et Mal. q. 7. artic. 1. ad 14. Et Ma. 15. co. 4. & 5.*

2 ¶ Præterea, Voluntas est boni vel apparentis boni, ex hoc aūt q̄ voluntas vult bonum, nō peccat, hoc autem q̄ vult apparens bonum, quod non est vere bonum, magis pertinere videtur ad defectum virtutis apprehensiuæ, quam ad defectū voluntatis. ergo peccatum nullo modo est in voluntate.

3 ¶ Præterea. Non pōt esse idem subiectum peccati, & causa efficiens: quia causa efficiens & materialis non incidunt in idē. vt dicitur in 2. Phy. * sed voluntas est causa efficiens peccati. Prima enim causa peccādi est voluntas, vt Augustī. dicit in lib. de duabus animabus. * ergo non est subiectum peccati. *cap. 4. par. 4. aliquātulū ante fi. Et Aug. lib. 3. de li. arb ca. 17.*

¶ SED CONTRA est, q̄ Aug. dicit in lib. Retractationum, * quòd voluntas est qua peccatur, & recte viuitur. *Tex. 70. cap. 10. & 11. 10. 6.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum quidā actus est, sicut suprà dictum est. * actuum autē quidā transeunt in exteriorem materiā, vt vere & secare, & huiusmodi actus habent pro materia & subiecto id, in quod transit actio sicut Philosophus dicit in 3. Phy. * q̄ motus est actus mobilis à mouente. Quidam vero actus sunt non transeuntes in exteriorem materiam, sed manentes in agente: sicut appetere & cognoscere, & tales actus sunt omnes actus morales: siue sint actus virtutum, siue peccatorum. vnde oportet q̄ proprium subiectum actus sunt omnes actus morales, siue sint actus virtutum, siue peccatorū. vnde oportet quod propriū subiectū act⁹ peccati sit potentia. quæ est principium actus. Cū autem proprium sit actuum moralium: q̄ sint voluntarij (vt suprà habitum est *) sequitur quod voluntas, q̄ est principiū actuū voluntariorum siue bonorum, siue malorum, quæ sunt peccata, sit principium peccatorum, & ideo sequitur quod peccatum sit in voluntate, sicut in subiecto. *Lib. 3. c. 17. & 12. 10. 1. & de ver. relig. c 14. & 1. retra. c. 9. tom. 1. q. 1. arti. 1. & q. 18. ar 6. D. 931.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum dicitur esse præter voluntatem, quia voluntas nō tendit in ipsum sub ratione mali, sed quia aliquod malum est apparens bonum, ideo volūtas aliquādo appetit aliquod malum, & secundum hoc peccatum est in voluntate.

¶ Ad secūdum dicendum, quod si defectus apprehensiuæ virtutis nullo modo subiaceret voluntati, non esset peccatū nec in voluntate nec in apprehensiua virtute, sicut patet in his, qui habent ignorantiā inuincibilem: & ideo relinquitur quod etiam defectus apprehensiuæ virtutis subiacens volūtati deputetur in peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit in causis efficientibus, quarum actiones transeunt in materiam exteriorem. & quæ non mouent se, sed alia: cuius contrarium est in voluntate. vnde ratio non sequitur.

ART

quòd non nisi inquantum induunt rationem voluntarij, boni vel ma- *Iosr à ar. 1.* li moraliter sunt & di- *dor. & q.* cuntur: constat nanque *83. ar. 1. co.* volitum actum imma- *Et 2. di. 44* nentem voluntatis affer *in expo. li.* re, cum hoc tamen stat, *ad 2.* Et quòd huiusmodi actus *mal. q6. 2.* voluntarij sunt secun- *ar. 2. &* dū se mali, aliter quàm *Ca. 10. 10. 6.* actus interiores, vt superius dictum fuit, nihil enim obstat magis ratio actus immanentis quàm voluntarij, quod discussum est.

¶ In eodem articulo primo quæst. septuagesimæ quartæ diligenter aduerte, quòd ex hoc articulo vt testatur responsio ad primum in articul. sexto huius quæst. habes non solum quòd peccatum est subiectiue in voluntate, sed quòd omne peccatum est subiectiue in voluntate. Ex hoc nanque loco habes quòd omne peccatum est actus voluntate: & consequenter in voluntate, quia omnis actus immanens est in eo, à quo est. Et quoniam in 2. arti. determinatur, quòd non sola voluntas est subiectum peccati, sed plures aliæ potentiæ sunt subiectæ peccatis vt in sequentibus patet articulis: nosse debes quòd non inconuenit idem peccatum esse in pluribus subiectiue. secundum diuersa, sicut potest diuersimode esse à pluribus: paria nanque in actionibus immanentibus sunt esse in & esse ab operante, quum enim in omni peccato concurrat actio voluntatis positiuè, vel priuatiuè, oportet omne peccatum ratione huius esse in voluntate: quum etiam peccatum quandoque sit actus alicuius potentiæ sub imperio voluntatis [vt male dirigere, male irasci, male concupiscere] oportet peccatum secundum illum actum esse in illa potentia elicitiua illius actus, & si contingat ad eundem actum malum concurrere tres potentias defectuose, puta voluntatem, rationem & concupiscibilem, illud peccatum subiectiue secundum diuersa erit in tribus, & quoniam quandoque assignatur pro subiecto proximum elicitiuum actus quandoque primum mouens. Quandoque primum dirigens: ideo diligens lector discernat dicendi rationem, vbi diuersitatem inuenire contingat de subiecto alicuius peccati & non damnet, sed exponat. *Lib. 3. c. 17. & de ver. relig. c 14. & 1. retra. c. 9. tom. 1. Quæst. 56. Ar præce. 2. dis. 24. q. 3. arti. 2. Et dis. 41. q. 2. artic. 1. ad quartū. Et ver. q. 24. artic. 5. Et mal. q6. 7. art 6. Cap. 3. 20. 5.*

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo eiusdem septuagesimæ quartæ quæstionis, ad-

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ sola voluntas sit subiectum peccati. Dicit enim Aug. in lib. de duabus animabus. * quòd non nisi voluntate peccat, sed peccatū est sicut in subiecto in potentia qua peccat: ergo sola voluntas est subiectum peccati.

2 ¶ Præterea, Peccatum est quoddam malum contra rationem, sed bonum & malum ad rationem pertinens est obiectum solius voluntatis. ergo sola voluntas est subiectum peccati.

3 ¶ Præterea, Omne peccatū est act⁹ voluntarius, quia, vt dicit Augu. in lib. De lib. arb. * Peccatum est adeo voluntariū, quòd si non sit voluntarium, nō est peccatum: sed actus aliarum virtiū non sunt voluntarij, nisi inquantum illæ vires mouentur à voluntate. hoc autem nō sufficit ad hoc, quòd sint subiectū peccati: quia secundum hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur à voluntate, essent subiectum peccati: quod patet esse falsū. ergo sola voluntas est subiectum peccati.

¶ SED CONTRA, Peccatum virtuti contrariatur. contraria autē sunt circa idem, sed aliæ etiā vires animæ præter voluntatem sunt subiecta virtutum, vt suprà dictum est. * ergo non sola voluntas est subiectum peccat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex prædictis patet, * omne qd̄ est principium voluntarij actus, est subiectum peccati, actus autem voluntarij dicuntur non solum illi, qui elicīuntur à voluntate, sed etiam illi, qui à volūtate imperātur, vt suprà dictum est, * cū de voluntaria agere tur. vnde non solum volūtas potest esse subiectum peccati, sed omnes illæ potētiæ, quæ possunt moueri ad suos actus, vel ab eis reprimi per volūtem, & eædem etiam potentiæ sunt subiecta habituum moralium bonorum vel malorum: quia eiusdem est actus & habitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non peccatur nisi voluntate sicut primo mouente, aliis autem potētiis peccatur, sicut ab ea motis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonū & malum pertinēt ad voluntatem sicut per se obiecta ipsius, sed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonū & malum, ratione cuius potest in eis esse & virtus & vitiū & peccatum, secundum q̄ participant voluntate & ratione.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ membra corporis nō sunt principia actuum, sed solū organa. vnde & comparantur ad animā mouentem, sicut seruus qui agitur & nō agit: potētiæ autē appetitiuæ interiores coparantur ad rationē quasi liberæ, quia agunt quodammodo & aguntur, vt patet per id quod dicitur 1. Polit. * Et præterea actus exteriorū membrorum sunt actiones in exteriorem materiā transeuntes: sicut patet de percussiōe in peccato homicidij, & propter hoc non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum in sensualitate possit esse peccatum.*

D TERTIVM sic proceditur. Videt q̄ in sensuali tate nō possit esse peccatum. Peccatum enim est proprium homini, qui ex suis actibus laudatur vel vituperatur: sed sensualitas est communis nobis & brutis. ergo in sensualitate non potest esse peccatum.

2 ¶ Præterea, Nullus peccat in eo quod vitare non pōt, sicut Aug. dicit in lib. De li. arb. * sed homo non pōt vitare quin actus sensualitatis sit inordinatus. est enim sensualitas perpetuæ corruptionis, quandiu in hac mortali vita viuimus, vnde p serpentem significatur, vt Au. dicit 12. De Trinit. * ergo inordiatio motus sensualitatis non est peccatum.

3 ¶ Præterea, Illud quod homo ipse nō facit, non imputatur ei ad peccatum. sed hoc solum videmur nosipsi facere quod cum deliberatione rationis facimus, vt Philosophus dicit in 9. Ethicor. * ergo motus sensualitatis, quæ est sine deliberatione rationis non imputatur homini peccatum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Rom. 7. Non enim quod volo bonū, hoc ago, sed quod odi malū, illud facio. quod exponit Augu. * de malo concupiscentię, quod constat esse motum quendam sensualitatis. ergo i sensualitate est aliquod peccatum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut suprà dictum est, * peccatum pōt in ueniri in qualibet potentia, cuius actus pōt esse voluntarius & inordinatus, in quo cōsistit ratio peccati. Manifestum est aūt, quòd actus sensualitatis potest esse voluntarius, in quantū sensualitas, id est appetitus sensitiuus, nata est à voluntate moueri. vnde relinquitur, quod in sensualitate possit esse peccatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd aliquæ vires sensitiuæ partis etsi sint cōmunes nobis & brutis: tamē in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, quòd rationi iunguntur: sicut nos præ aliis animalibus habemus in parte sensitiua cogitatiuam & reminiscētiam, vt in 1. dictum est, * & per hūc modum etiam appetitus sensitiuus in nobis præ aliis animalibus habet quandam excellentiam, scilicet q̄ natus est obedire rationi, & qantum ad hoc potest esse principium actus voluntarij, & per consequens subiectum peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perpetua corruptio sensualitatis est intelligenda quantum ad fomitem, qui nunquam totaliter tollitur in hac vita: transit enim peccatum originale reatu, & remanet actu: sed talis corruptio fomitis non impedit, quin homo rationabili voluntate posit reprimere singulos motus. quando quidem liquis actus inordinatus voluntarię, siue voluntarię sit positiuè, siue negatiuè, est peccatum commissionis: vt patet in delectationibus malis præceptis, non imperatis, sed nec exclusis, incuria nanque nostræ submersionis peccatum committitur, quam uis negatiuè. vnde quū concupiscētia carnis ad uersus spiritum sit malus actus, & voluntarius negatiuè, sequitur quòd sit peccatum commissionis, quando peccatum est.

¶ In eodem articulo ad uerte quòd circa motus sensualitatis est ali quid certum, & aliquid videtur incertum: certum est, quòd omnes motus mali, quos voluntas potest, & debet præuenire, si non præuenit, quando sicut, &c.

¶ Articulo tertio eiusdē septuagesimæquartæ quæstionis dubium occurrit ex Scoto in quadragesimasecūda distinctione secundi sententiarum, quæstione 2. inferente quòd si in moribus præcedentibus actus voluntatis est peccatum; quia voluntas non præ venit, quòd sit peccatum omissionis: quum tamen hic ponatur peccatum cōmissionis, sed hoc facile soluitur à perspicientibus, quòd quando committitur actus liquis actus inordinatus voluntarię, siue voluntarię sit positiuè, siue negatiuè, est peccatum commissionis: vt patet in delectationibus malis præceptis, non imperatis, sed nec exclusis, incuria nanque nostræ submersionis peccatum committitur, quam uis negatiuè. vnde quū concupiscētia carnis ad uersus spiritum sit malus actus, & voluntarius negatiuè, sequitur quòd sit peccatum commissionis, quando peccatum est.

sunt peccata ? sed q; voluntas possit & debeat super singulos motus sensualitatis aut vanitatis præuenire, non videtur cõsonum; eo quod videtur, quòd sit obligatio ad impossibile in reali exequutione singularum præuentionũ. Si tamen authoritas Augustini & Authoris veneranda pensetur, & ratio in li tera insinuata, non apparebit hoc dissonum. Cum enim peccatum veniale sit imperfectũ quid in genere motis & peccati: propter quod & sine deliberatione cõmittitur, consequẽs est quòd imperfecta ratio potentiæ & debiti sufficiat ad cõmissionem ipsius: vnde concederem, quòd est in nobis imperfecta potentia ad reprimendum vel cohuiandũ singulis moribus malis: quia dum attendo vni, & do operam rei sanctæ, insurgit alius: attamen talis imperfecta potentia cum aliquali debito sufficit ad rationem talis peccati imperfecti.

Supra q. art. 3. ad 1. Et infrà, q. 89. ar. 5. co Et 2. di. 24. q. 3. arti. 2. ad 3. Et 6. q. 25. articul. 5. Et mal. q. 7 articul. 6. Et quod. 4. art. 22. cor.

Cap. 10.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum quartum.*

IN Articulo quarto, ad uerte quòd sensualitas, id est pars appetitiua sensus tripliciter sumitur. Primò vt sensitiua est absolutè: & sic nullum habet in se peccatum, sicut nec in brutis. Secundò, vt est volentis, & sic est principiũ peccati venialis, dum habens ipsam non præuenit voluntate cõiuncta motus eius insurgentes contra rationis bonum. Tertiò, vt est mota à deliberatione, & sic principium est & subiectum virtutis & vitij actũ virtuosi peccati mortalis, vt ex superius dictis patet, & secundum hoc habes vnde videas, quòd sicut superius simpliciter cõcessum est in appetitu sensitiuo, vt mouto à voluntate esse virtutem, ita nunc conceditur quod in sensualitate vt mota à voluntate est peccatum mortale: sicut non est concessum, quòd in appetitu sensitiuo est virtus: ita nũc negatur in eo mortale peccatum: par enim est ratio, vt in litera dicitur in responsione ad secundum: quamuis vocabulũ sensualitatis: quia nominare videtur appetitum sensitiuum ex parte depressionis eius, nonnihil fauoris negati in ea peccatum mortale tribuat.

Ar. 3 ad 3.

li. 1. Retra. cap. 23. & 13. tom. 1.

Q. 72. ar. 5.

¶ In hoc eodem quarto articulo est dubium: quia doctrina Authoris non, vi detur rationi consona, dum peccatum veniale concedit in sensualitate, id est appetitu sensitiuo, & mortale negat in eadem: nam si intẽdit de sensualitate secundum id, quod est, ei verbum proprium, vtrunq; peccatũ negandum est: quia omne peccatum est aut in voluntate aut in aliqua potẽtia, vt subest voluntati: si vero intendit de sensualitate vt subest volitati, vtrunq; concedendũ est, quãuis diuersimodè: quia veniale vt imperfectũ, mortale vt perfectũ. ¶ Ad hoc dicitur, quòd proculdubio cũ de subiecto peccati est sermo, oportet vel de voluntate vel de potẽtia vt subest voluntati, intelligi: sed quia sub esse voluntati, contingit dupliciter, scilicet vt mouenti, & non reprimenti, actus qui sit à sensualitate vt subest voluntati mouenti: est peccatũ mortale & non sibi, sed voluntati tribuitur: actus vero, qui sub ea vt subest voluntati, non reprimenti, est suus, & est peccatũ veniale, & sibi tribuitur, sed hæc ratio nihil valet: quoniam constat passiones membrorum, quæ remotiores sunt à ratione peccati, quã passiones appetitus sensitiui, esse peccata mortalia. quãdo sunt voluntaria voluntate non reprimente: vt patet in muliere, quę etiã voluntate tacetet alio ipsam cognoscente. Rario quoque in promptu est contra hanc responsionem: quia eiusdẽ rationis est mouere & non mouere quãdo oportet, vbi oportet, &c. Dicendum est ergo, quòd ratio quare veniale attribuitur sensualitati, & mortale non nisi cum specificatione, vt scilicet motæ & voluntate, põt esse duplex. Prima quæ tacta est in præcedẽti nominata, quia scilicet mortale est à sensualitate vt subest de liberationi, veniale autẽ est ab ea vt subest quomodolibet volũtati: hinc enim fit, vt qa deliberatio est proprius actus partis superioris, vt actus ex ea pendentes nõ tribuantur inferioribus, nisi cum specificatione ; participati motioni: actus autẽ ex ea non pendentes relinquãtur inferioribus. Secũda est profunda & intẽta ab Authore ex natura virilũ animæ & resolutionis actuũ in propria principia: vires nãque aíæ nostræ in parte sensitiua sicut in cognoscẽdo sunt secundũ se excellentes totam naturã brutorũ: vt patet in cogitatiua & reminiscentia habẽtibus collatiuam vim particularium, ita in appetendo sunt secundũ se excellẽtes totã naturã brutorũ per hoc, quòd appetunt eum quadã libertate ita, quòd nõ solum ex hoc, quòd actualiter mouentur, vel non mouentur à volũtate: sed seipsis quia sunt tales [quod superi⁹ vocauimus] quia sunt volentis, sunt quodammodo liberę: dico autẽ quodammodo, quia nõ habent tantum libertatis, vt possint in actum deliberatum, sed vestigium quoddã libertatis fortitæ: sunt ex eleuatione in naturam rationalem à quo fluũt: eædem autẽ vires appetitiuę sensitiuæ vt actualiter motæ. & mouentes à parte superiori tantum liberatis participãt, vt etiam in deliberatos actus possint: vnde sit, vt actus voluntarius sensualitatis, quamuis totus elicitiue ab ipso appetitu sensitiuo resoluẽd⁹ sit in sua propria principia secundũ illam tantum rationem resoluetur in sensualitatem quam habet ab ea ſm se, ſm illã vero q̃ habet ab eadẽ non secundum seipsam, sed vt mota est ab altero, resoluetur i illud alterum, vel in ipsam vt mota est 9. 17. ar. 2. cor. & 2. cor. & 1. ad 24. 1. & vesi. 3. & 5. ar. 2. cor.

Ad 1. ar. præced.

ARTICVLVS V.

¶ Verum peccatum possit esse in ratione.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd peccatum non possit esse in ratione. Cuiuslibet enim potentiæ peccatum est aliquis defectus ipsius: sed defectus rationis non est peccatum, sed magis excusat peccatum: excusatur enim aliquis à peccato propter ignorantiam. ergo in ratione non potest esse peccatum.

2 ¶Præterea, Primum subiectum peccati est voluntas, vt dictũ est: * sed ratio præcedit voluntatem, cum sit directiua ipsius. ergo peccatum esse nõ potest in ratione.

3 ¶Præterea, Non potest esse peccatum nisi circa eo q̃ sunt in nobis: sed perfectio & defectus rationis non est eorum, quæ sunt in nobis: quidam enim sunt naturaliter ratione deficientes, vel ratione solertes. ergo in ratione non est peccatum.

¶SED CONTRA est quod Augustin. dicit in libr. 12 De Trinit. * quòd peccatum est in ratione inferiori, & in ratione superiori.

Ar. 1. & 2.

Cap. 1. & 12. tom. 1.

Artic. 1. 2. & 3.

dixímus, actus essentialis motæ à voluntate est igitur à ratione & in ratione peccatum vt proximo & elicitiuo principio inordinati actus voluntarij multo magis quàm in appetitu sensitiuo inferiori, qui rationem solum participat.

¶ *Super Quæstionis Septuagesimæquartæ Articulum sextum.*

IN articulo sexto eiusdẽ septuagesimæquartæ quæstio videtur mihi quod Author, ob reuerentiam diui Augustini articulum hunc & sequentem apposuerit: quum enim ex dictis iam constet, omne peccatum esse in illa potentia, quæ est proximum eius principium liberum, seu rationale aliquo modo & delectatio morosa sit in concupiscibili, saltem quandoque vt mota est à superiori, si cætera peccata intemperantiæ, & consensus in eam sit in voluntate, & imperium vel non imperium reprehensionis illius sit in ratione consequens est, quòd nõ oportebat simpliciter solicitari de subiecto huius peccati magis quam aliorum, sed quoniam beatissimus, ac doctissimus Augustinus attribuerat peccatum morosæ delectationis rationi inferiori: idcirco vt hic saluaret hũc docuit articulum, ex quo enucleate substantiam peccati dicimus diuersimode: vt secũdum se

Infrà art. 6. cor. & 12. ad 24. 1. & vesi. 3. & 5. ar. 2. cor.

q. 17. art. 2.

Ad 1. arg.

¶ In responsione ad primum in eodem articulo duo scito, Nouitie. Primò, quòd delectatio dicitur esse in ratione: vt in primo motiuo, eo modo quod imperium

Infrà q. 84. artic. 5. ad 2. Et 2. dist. 24. q. 3. ar. 1. & 2. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. cor. q. 31. arti. 3.

dicitur primum moueꝰ. Secundò, quòd quia Author intendit, saluare, quòd huiusmodi peccatum sit in ratione vt in subiecto: ideo repetitre gulam superius habitam scilicet, quòd æqua est extẽsio principij, & subiecti in materia peccatorum: vt inde discas quod delectatio est in ratione subiectiue, tanquam imperante, in appetitu autem tanquam in eliciente.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum septimum.*

IN titulo artic. septimi quæstionis est de actu exteriori malo tam venialiter quam mortaliter ita quòd intenditur an peccatum consensus in actum vt distinguitur cõtra cogitationem & delectationem inse-

Ca. 12. to. 1.

Ar. 5. huius sit in ratione superiore quæst. tioni, vt in subiecto,

¶RESPONDEO dicendum, quòd peccatum cuiuslibet potẽtiæ cõsistit in actu ipsius, sicut ex dictis patet. * Habet aũt ratio duplicem actũ. Vnum quidem secundum se in comparatione ad ppriũ obiectum, quod est cognoscere aliquod verum. Alius autem actus rationis est, inquãtum est directiua aliarũ virium. Vtroque igitur modo contingit esse peccatũ in ratione. Et primo quidem, inquantum errat in cognitione veri: quod quidẽ tũc imputatur ei ad peccatum, quãdo habet ignorantiã vel errorẽ circa id, quod potest & debet scire. Secundo, quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat: vel etiam posit deliberationem nõ coercet.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q; ratio illa procedit defectu rationis, qui pertinet ad actum propriũ respectu propriꝰ obiecti, & hoc quãdo est defectꝰ cognitionis eius, quod quis non põt scire: tũc enim talis defectus rationis nõ est peccatum, sed excusat à peccato: sicut patet in his, q; per furiosos committũtur. Si vero sit defectꝰ rõnis circa id, quod homo potest, & debet scire, non omnino homo excusatur à peccato: sed ipse defectꝰ imputatur ei aũ peccatũ. defectꝰ autem, qui est solum in dirigẽdo alias vires, semper imputatur ei ad peccatum: quia huic defectui occurrere potest per proprium actum.

¶ Ad secundum dicendum, q; sicut suprà dictũ est, * cũ de actibus voluntatis & rationis ageretur, voluntas quodammodo mouet & præcedit rationem. & ratio quodammodo voluntatem. Vnde & motus voluntatis dici põt rationalis & actus rationis potest dici voluntarius, & secũdum hoc in ratione innenitur peccatum, vel prout est defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis est principium actus voluntatis.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis*.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum peccatum morosa delectatio nis sit in ratione.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod peccatum morosæ delectationis non sit in ratione. Delectatio enim importat motũ appetitiuę virtutis, vt supra dictũ est: * sed vis appetitiua distinguitur à ratione quæ est vis apprehẽsiua. ergo delectatio morosa non est in ratione.

2 ¶Præterea, ex obiectis cognosci põt ad quam potentiã actus pertineat, per quam potẽtia ordinatur ad obiectum, sed delectatio quandoque est morosa circa bona sensibilia, & nõ circa bona rationis. ergo peccatum delectationis morosę non est in ratione.

3 ¶Præterea, Morosum dicitur aliquid ꝓpter diuturnitatem temporis, sed diuturnitas temporis nõ est ratio, quod aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam. ergo delectatio morosa non pertinet ad rationem.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 12. De Tri. * quòd cõsensus illecebræ si sola cogitatione delectationis contẽt⁹ est, sic habendum existimo, velut cibũ vetitum mulier sola comederit. per mulierẽ autem intelligitur ratio inferior, sicut ibidem ipse exponit. ergo peccatum morosæ delectationis est in ratione.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut iam dictũ est, * peccatũ cõtingit esse in ratione, quandoque quidem inquantũ est directiua humanorum actuum. Manifestum est autẽ, quòd ratio non solũ est directiua exteriorum actuum sed etiã interiorum passionum, & ideo quãdo deficit ratio in directione interiorum passionum dicitur esse peccatũ in ratione, sicut quando deficit in directione exteriorum actuũ. Deficit autem in directione passionum interiorũ dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas passiones, sicut quando homo ex deliberatione prouocat sibi motũ iræ, vel cõcupiscẽtiæ. Alio modo quãdo nõ reprimit illicitũ passionis motum: sicut cum aliquis postquã deliberauit, quòd motus passionis insurgẽs est ordinatꝰ, nihilominꝰ circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit. & secundum hoc dicitur peccatum delectationis morosæ esse in ratione.

Artic. 1. 2. & 3.

Et infrà q. 74. ar. 3. Et mal. q. 15. ar. 1. ad 9. Q. 31. ar. 1. Cap. 7. to 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; delectatio quidẽ est i vi appetitiua, sicut in proximo principio, sicut in ratione est sicut in primo motiuo: secundum hoc ꝙ suprà dictum est, * ꝙ actiones, quæ non transeunt in exteriorem materiam, sunt sicut in subiecto in suis principiis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio actum propriũ illicitum habet circa propriũ obiectum, sed directiõe habet circa omnia obiecta inferiorum virium, quæ uper rationem dirigi possunt, & secundũ hoc etiã delectatio circa sensibilia obiecta pertinet ad rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio dicitur morosa non ex mora tẽporis: sed ex eo, quòd ratio deliberans circa eã immoratur: nec tamen eã repellit tenens & volens libenter, quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, vt Aug. dicit 12. De Trinitate *.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum peccatum consensus in actum sit in ratione superiori.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd peccatũ consensus in actum non sit in ratione superiori. Consentire enim est actꝰ appetitiuę virtutis vt suprà habitũ est: * sed ratio est vis apprehẽsiua. ergo peccatũ consensus in actum non est in ratione superiori.

2 ¶Præterea, Ratio superior intẽdit rationibꝰ æternis in speciebus & consulẽdis: vt Au. dicit in 12. De Trin. * sed quandoq; cõsentitur in actũ nõ consultis rationibꝰ æternis: non enim semper homo cogitat de rebus diuinis, quando consentit in aliquem actũ. ergo peccatum consensus in actũ non semper est in ratione superiori.

3 ¶Præterea, Sicut per rationes æternas põt homo regulare actꝰ exteriores: ita etiã interiores delectationes, vel alias passiones. sed cõsensus i delectationẽ absq; hoc, q; opere statuat implendũ, est rationis inferioris: vt dicit Aug. 12. De Trin. * ergo etiã cõsensus in actũ peccati debet interdum attribui rationi inferiori.

Supra q. 15. artic. 4. Et infra q. 74. ar. 3. ad 1. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. Et 6. q. 2. Et de iuris. fidei. secun. dum appropriationem aute, quæ in litera tangitur, scilicet quando duo ordinata, iudicanda Q. 31. ar. 1. Cap. 7. to 3.

4 ¶Præterea, Siut ratio superior excedit inferiorẽ, ita ratio excedit vim imaginatiuã: sed quandoq; procedit homo in actũ per apprehensionem virtutis imaginatiuæ absq; omni deliberatione rationis: sicut cũ aliquis ex præmeditato mouet manũ aut pedẽ. ergo etiam quandoq; põt ratio inferior consentire in actum peccati absque ratione superiori.

¶SED CONTRA est q; Au. dicit 12. De Tri. * Si i cõsensione malẽ vtẽdi rebꝰ, sensus rationis inferioris in de

Ca. 12. to. 3. Et mal. q. 15. ar. 1. ad 9. Ca. 12. to. 2.

Cap. 12. to. 2

Ca. 12. to. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris in delectationem : etiam secundum rationes æternas perseuerat, pertinet etiam ad rationem superiorem quasi velit dicere quod si non accipiatur secundum æternas rationes nō spectet ad superiorē. hoc enim verum est quod nō spectat ad superiorem secundum appropriationem : quamuis spectaret ad ipsam secundum rem negatiuè & hūc sensum exprimit ipse Author in sequenti articulo, in responsione ad primum: vt ibi declarabitur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum octauum.*

IN articulo octauo in responsione ad primū habes id quod diximus, dum duas responsiones vides: primā, quòd consensus in delectationem potest esse vtriusque rationis, secundam, quòd quando est rationis inferioris, est eius aduersæ ab æternis regulis : quia deficit in ea ordinatio superioris rationis per rationes æternas: ex hoc enim manifestè patet, quod dictum est, scilicet consensum in delectationem morosam inferioris rationis semper esse etiam superioris saltem negatiuè : alioquin non saluaretur diffinitio peccati supradicta: quod est contra legem æternam.

¶ In responsione ad quartum ciusdē articuli iuncta corpori articuli, habes, quòd & quare delectatio morosa coniugati de actu matrimonij cogitato, non est peccatum mortale : eadem enim ratio est de consensu in actum & in delectationem cogitati actus: & propterea sicut coniugi consensus in actum non prohibetur, ita nec delectatio eius tam in opere, quàm in cogitatione, per se loquendo : secus per accidens, puta quia vane cogitat, quia periculosè in absentia peccaret.

¶ In responsione ad quintum aduerte, quòd inter materiā luxuriæ & iræ, licet in veritate non sit differētia quo ad rationē peccati mortalis: quia tam in his quā in cæteris materiis mortalibus consensus in delectationē cogitati actus ratiōe cogitationis nō est mortale sed veniale quandoq; vel nullum: rationē vero cogitati actus semper est mortale, tamen quia in materia luxuriæ maximè timetur hoc peccatum multoties fortè creditur peccatum vbi non est : & econtra, vbi est delectatio de cogitata vindicta quā tamen facere nō vult non æstimatur, propter quod Author in corpore articuli affectum hominis ad actum secundum se pēsandum docet in hu-

quæ per sensum corporis sentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt si potestas sit etiam corpore cōpleatur, intelligenda est mulier cibum illicitū viro dedisse per quem superior ratio significatur: ergo ad rationem superiorem pertinet consentire in actum peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd consensus importat iudicium quoddam de eo, in quod consentitur: sicut enim ratio speculatiua iudicat & sentētiat de rebus intelligibilibus, ideo ratio practica iudicat & sententiat de agendis. Est autem cōsiderandum, quòd in omni iudicio vltima sententia pertinet ad supremū iudicatorum: sicut videmus in speculatiuis, quòd vltima sententia de aliqua propositione datur per resolutionem ad prima principia, quādiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipsum pōt examinari id, de quo quærit: vnde adhuc est suspensum iudicium, quasi nōdum data finali sententia. Manifestum est autem quòd actus humani regulari possunt ex regula rationis humanæ, quæ sumitur in rebus creatis, quas naturaliter homo cognoscit: & vlteriꝰ ex regula legis diuinæ, vt supra dictum est: * vnde cum regula legis diuinę sit superior, consequens est, vt vltima sententia, per quam iudicium finaliter terminatur, pertinet ad rationem superiorē, quę intendit rationibus ęternis, cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudiciū est de eo, quod vltimo occurrit. In actibus autē humanis vltimo occurrit ipse actus, præambulum autem est ipsa delectatio, quæ inducit ad actum & ideo ad rationem superiorem propriè pertinet consensus in actum. ad rationē vero inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod est de delectatione: quāuis etiā & de delectatione superior ratio iudicare possit: qa quicquid iudicio subdit̄ inferioris, subditur etiam iudicio superioris, sed non conuertitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consentire est actus appetitiuæ virtutis non absolutè, sed consequens ad actum rationis deliberantis & iudicantis: vt suprà dictum est.* in hoc enim terminatur consensus, quia voluntas tendit in id, quod est iam ratione iudicatum : vnde consus potest attribui & voluntati & rationi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc ipso, quòd ratio superior non dirigit actꝰ humanos secundum legem diuinam, impediens actum peccati, dicitur ipsa consentire, siue cogitet de lege æterna, siue nō. cum enim cogitat de lege Dei actu, eā contēnit: cū verò non cogitat, eam negligit per modum amissionis cuiusdam: vnde omnibus modis cōsensus in actum peccati procedit ex superiori ratione: qa vt Augustꝰ dicit 12. De Trini.* non pōt peccatū efficaciter perpetrandū mente decerni, nisi illa mētis intētio penes quā summa potestas est, mēbra in opꝰ mouēdi vel ab opere cohibendi malæ actioni cedat aut seruiat.

¶ Ad tertiū dicendū, quod ratio superior per cōsiderationē legis æternæ sicut pōt dirigere vel cohibere actum exteriorē, ita etiā delectationē interiorem, sed tamen antequā ad iudicium superioris rationis deriuatur, stat im vt sensualitas, ponit delectationē, inferior ratio per rationes tēporales deliberans, quandoque huiusmodi delectationē acceptat: & tūc consensus in delectationē pertinet ad inferiorē rationem. Si vero etiam consideratis rationibus æternis, homo in eodem cōsensu perseueret: iam talis consensus ad superiorem rationem pertinebit.

¶ Ad quartum dicendum, qꝑ apprehensio virtutis imaginatiuæ est subita, & sine deliberatione: & ideo pōt aliquē actum causare, antequam superior vel inferior ratio etiā habeat tēpus deliberandi: sed iudiciū rationis inferioris est cū deliberatione, quę indiget tēpore: in quo etiam ratio superior deliberare potest: vnde si non cohibeat ab actu peccati, per suā deliberationem, merito illi imputabitur.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum consensus in delectationem sit peccatum mortale.

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd cō sensus in delectationem, non sit peccatum mortale. Consentire enim in delectationem, pertinet ad rationem inferiorem, cuius non est intendere rationibus æternis, vel legi diuinæ, & per consequens nec ab eis auerti: sed omne peccatum mortale est per auersionem à lege diuina, vt patet per diffinitionem Augustꝰ de peccato mortali datam, quæ suprà posita est: * ergo consensus in delectationem, non est peccatum mortale.

2 ¶ Præterea, Consentire in aliquid, non est malum, nisi quia illud est malum, in quod consentitur, sed propter quod vnūquodque, & illud magis, vel saltem non minus: nō ergo illud in quod consentitur, potest esse minus malum, quam consensus: sed delectatio sine opere, non est peccatum mortale, sed veniale tantum: ergo nec consensus in delectationem, est peccatum mortale.

3 ¶ Præterea, Delectationes differūt in bonitate & malitia, secundum differētiam operationum: vt dicit Philosophus in 10. Ethic.* sed alia operatio est interior cogitatio: & alia, actꝰ exterior, puta fornicationis: ergo delectatio consequens actū interioris cogitationis, tantum differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori: & per consequens etiam eodē modo differt consentire in vtrunque: sed cogitatio interior non est peccatum mortale, nec etiam consensus in cogitationem. ergo per consequens in delectationem.

4 ¶ Præterea, Exterior actus fornicationis vel adulterij, non est peccatum mortale ratione delectationis (quę etiam inuenitur in actu matrimoniali) sed ratione inordinationis ipsius actus: sed ille qui consentit in delectationem, nō propter hoc consentit in deordinationem actus. ergo non videtur mortaliter peccare.

5 ¶ Præterea, Peccatū homicidij est grauius quàm simplicis fornicationis: sed consentire in delectationem, quę cōsequitur cogitationem de homicidio, non est peccatum mortale. ergo multo minus consentire in delectationem, quæ consequitur cogitationem de fornicatione, est peccatum mortale.

6 ¶ Præterea, Oratio Dnica quotidie dicitur pro remissione venialiū, vt Aug. dicit*, sed cōsensum in delectationem Aug. docet esse abolendum per orationem Dominicam. Dicit em in 12. De Trini.* qꝑ hoc est longe minus peccatum quam si opere stauatur implendum & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est: pectusque percutiendū atque dicendum, Dimitte nobis debita nostra, ergo cōsensus in delectationem est peccatum veniale.

¶ SED CONTRA, est quod Augu.* post pauca subdit, Totus homo damnabitur nisi hæc, quæ sine volūtate operandi, sed tamē cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiūtur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur: sed nullus damnatur nisi pro peccato mortali. ergo consensus in delectationem, est peccatum mortale.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc aliqui diuersimode opinati sunt. Quidam enim dixerunt, quòd consensus in delectationem non est peccatum mortale, sed venia le tantum. Alij vero dixerunt, quòd est peccatum mortale, & hæc opinio est communior & verisimilior.

¶ Est enim considerandum, quod cum omnis delectatio cōsequatur aliquā operationem, vt dicitur in 10. Eth. * & iterum cū omnis delectatio habeat aliquod obiectū, delectatio quæ libet potest comparari ad duo, scilicet ad operationem, quā consequitur, & ad obiectū, in quo quis delectatur. Contingit autem, quod aliqua operatio sit obiectum delectationis, sicut & aliqua alia res: quia ipsa operatio pōt accipi vt bonū & finis in quo quis delectatur requiescit, & quādoq; quidē ipsamet operatio, quā cōsequit delectatio, est obiectū delectationis: inquantū s. vis appetitiua, cuius est delectari, reflectitur in ipsam operationē, sicut in quoddā bonū: puta cum aliquis cogitat & delectat̄ de hoc ipso, quod cogitat, inquantum sua cogitatio placet. Quandoq; vero delectatio cōsequens vnam operationem (puta cogitationē aliquā) habet pro obiecto aliam operationem, quasi rem cogitatā: & tunc talis delectatio procedit

procedit ex inclinatione appetitus. nō quidē in cogitationē, sed in operationē cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitās, de duobus pōt delectari. Vno modo de ipsa cogitatione. Alio modo de ipsa fornicatione cogitata. delectatio autē de cogitatione ipsa sequit̄ inclinationē affectus in cogitationē ipsam. cogitatio autē ipsa �means non est peccatum mortale, imo quandoq; est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea: quandoq; autem sine peccato omnino: puta cum aliquis inutiliter de ea cogitat, sicut cū vult de ea prędicare vel disputare: & ideo per cōsequēs affectio & delectatio quę sic est de cogitatione fornicationis, nō est de genere peccati mortalis, sed quādoque est peccatū veniale, quādoq; nullum. vnde nec consensus in talē delectationem est peccatū mortale. & secundum hoc prima opinio habet veritatem. Quòd autē aliquis cogitās de fornicatione delectet̄ de ipso actu cogitato, hoc cōtingit ex hoc qꝑ affectio eius inclinata est in hunc actum. vnde quòd aliquis cōsentiat in talē delectationem, hoc nihil aliud est, quā quòd ipse consentiat in hoc quòd affectus suus sit inclinatus in fornicationem: nullus enim delectatur nisi in eo, quod est conforme appetitui eius: quòd autem aliquis ex deliberatione eligat, quòd affectus suus cōformetur his, quæ secundum se sunt peccata mortalia est peccatum mortale. vnde talis consensus in delectationem peccati mortalis est peccatum mortale. vt secunda opinio ponit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consensus in delectationem potest esse non solum rationis inferioris sed etiā superioris vt dictum est, * & tamē ipsa ratio inferior potest auerti à rationibus æternis: quia ersi non intendit eis, vt secūdum eas regulās quod est proprium superioris rationis: intendit tamen eis, vt secundū eas regulata, & hoc modo ab eis se auertens, potest peccare mortaliter: nam & actus inferiorum virium, & etiā exteriorum membrorum possunt esse peccata mortalia, secundū quòd deficit ordinatio superioris rationis regulantis eos secundum rationes æternas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cōsensus in peccatum quod est veniale ex genere, est veniale peccatum: & secundum hoc potest concludi, quòd consensus in delectationem, quę est de ipsa vana cogitatione fornicationis, est peccatū veniale: sed delectatio, quæ est in ipso actu fornicationis de genere suo, est peccatū mortale: sed quòd ante consensum sit veniale peccatum tantum, hoc est per accidens, scilicet propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per consensum deliberatum superuenientem: vnde ex hoc adducitur in suam naturam, vt sit peccatum mortale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

¶ Ad quartum dicendum, quòd delectatio, quæ habet actū exteriorem pro obiecto, non potest esse absq; complacentia exterioris actus secundum se, etiam si non statuatur implēdum propter prohibitionē alicuius superioris: vnde actus fit inordinatus, & per consequens delectatio erit inordinata.

¶ Ad quintum dicendum, quòd etiam consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, est peccatū mortale: non autem consensus in delectationem, quę procedit ex cōplacentia cogitationis de homicidio.

¶ Ad sextum dicendum, quòd oratio Dominica non solū contra peccata venialia dicenda est, sed etiam contra mortalia.

ARTICVLVS IX.

¶ Virum in superiori ratione possit esse peccatum veniale, secundum quod est directiua inferiorem virium.

AD NONVM sic proceditur. Videtur qꝑ in superiori ratione non possit esse peccatum veniale, secundum quod est directiua inferiorū virium, id est secundum quod consentit in actum peccati. Dicit enim Augustꝰ in 12. De Trin.* qꝑ ratio superior inhæret rationibus æternis: sed peccare mortaliter est per auersionem à rationibus æternis. ergo videtur, quòd in superiori ratione non possit esse peccatum, nisi peccatum mortale.

2 ¶ Præterea, Superior ratio se habet in vita spirituali tāquā principium, sicut & cor in vita corporali: sed infirmitates cordis sunt mortales. ergo peccata superioris rōnis sunt mortalia.

3 ¶ Præterea, Peccatum veniale fit mortale si fiat ex contemptu: sed hoc non videtur esse sine cōtemptu, qꝑ aliquis ex deliberatione peccet etiam venialiter. cum ergo consensus rationis superioris semper sit cum deliberatione legis diuinæ, videtur quòd nō possit esse sine peccato mortali propter cōtemptum diuinæ legis.

¶ SED CONTRA, Consensus in actum peccati pertinet ad rationem superiorem, vt suprà dictum est: * sed consensus in actum peccati venialis est peccatum veniale: ergo in superiori ratione potest esse peccatum veniale.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si iusmodi differētione: inclinatus enim ad vindictam, facile de illa cogitata delectatur, & alienus à venereis, non facile de cogitatis eius delectatur: quamuis caro cōcupiscat aduersus spiritum. *cap.7. 10.3.*

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum nonum & decimum.*

IN articulo nono & decimo, ejusdē septuagesimæquartæ quæstionis, nihil scribendum occurrit, terminorū enim notitiam habentibus omnia clara sunt, opus est vt Nouitijs lector distinguat ex Aug allata in iisdem literis duas operationes superioris rationis, scilicet intuitum & consultationem & ad hanc secundam spectat deliberatio & consensus : & secundum hanc dirigit inferiora: & reflectitur super seipsam, & vocatur in literis altior consideratio de proprio obiecto, vt attingibili ab eadē. Altius enim considerat̄ Deus, vt non creditus per deliberationē, quam per subitum motū. quoniam hic Deus est tantum obiectum, ibi est obiectum & lex. Et propterea hic contra primam operationem, ibi contra secundam : hic non est consensus, ibi consensus: quia legis cōsultatio hic non est peccatum morale, ibi mortale.

¶ Virum in ratione superioris possit esse peccatum veniale secundam seipsam.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd in supriori ratione non possit esse peccatum veniale, secundum se ipsam id est secundum quòd inspicit rationes æternas. Actus enim potētiæ nō inuenitur esse deficiens nisi per hoc, quòd inordinatē se habet circa suū obiectum, sed obiectum superioris rationis sunt æternæ rationes, a quibus deordinari non est sine peccato mortali. ergo in superiori rōne non potest esse peccatum veniale secundum seipsam.

2 ¶ Præterea, Cum ratio sit vis deliberatiua actus rationis semper est cum deliberatione, sed omnis inordinatus motus in his, quę Dei sunt si sit cū deliberatiōe, est peccatū mortale. ergo in ratione superiori secundum seipsam, nunqnam est peccatum veniale.

3 ¶ Præterea, Cōtingit quandoq;, quòd peccatū ex surreptione est peccatum veniale, peccatum autē ex deliberatione est peccatum mortale per hoc qꝑ ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, cōtra quod homo agens grauius peccat, sicut cū de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod est cōtra legē Dei, grauius peccat consentiendo, quā si solum consideraret, quod est contra virtutem moralem: sed ratio superior non potest recurrere ad aliquod altius quàm sit suum obiectū. ergo si motus ex surreptiōe nō sit peccatum mortale neque etiā deliberatio superueniens, faciet ipsum esse peccatum mortale: quod patet esse falsum: non ergo in ratione superiori secundum seipsam potest esse peccatum veniale.

¶ SED CONTRA, Motus surreptitius infidelitatis est peccatum veniale: sed pertinet ad superiorem rationē secūdum seipsam. ergo in ratione superiori potest esse peccatum veniale secundum seipsam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ratio superior aliter fertur in suum obiectum, atque aliter in obiecta inferiorum virium, quę per ipsam diriguntur. In obiecta enim inferiorū viriū non fert, nisi inquantū de eis cōsulit rationes æternas. vnde nō fert in ea, nisi per modū deliberationis. deliberatus autem

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum primum.*

IN corpore primi articuli quæst. 75. dubiū est, quia Author sub distinctionis nota dicit, quòd malum habet causam deficientem vel agentem, per accidens: eandem intelligat per vtrunque, an diuersam: & si eandem, quomodo explanat: & similiter si diuersa, quomodo persequitur, non enim liquet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd Author concludit illam distinctionem secundū veritatem distinctionis. Et intendit, quòd propterea quum causa propria mala assignatur, aut assignatur causa deficiens, aut assignatur causa per accidens. Et hoc quia causam efficientem per se habere non potest: positiuum enim habere non potest negatio: negatiua autem quæ per se est causa negationis, non sufficit ad privationem: quia oportet aliquam causam aliam à negatione proponere impedientem oppositum habitum, vt fiat priuatio: verū quia causa deficiens & causa per accidens sunt idem subiecto & distinctæ formaliter in vno sensu, & sunt idē subiecto, & formaliter in alio sensu: ideo Author simul prosequitur, & omnia explanauit. Ad cuius euidentiam recolere oportet, quòd causa per accidens dupliciter dicitur, scilicet accidente in causa, & accidente in effectu: & quòd vterque modus in proposito inuenitur, voluntas namque carens directione legis, intendensq; aliquod bonum commutabile, causat actum peccati per se, & inordinationē per accidens, ita quòd defectus ordinis in actu est ex defectu directionis in voluntate: vt in litera dicitur, vbi habes primo, quòd voluntas per se causa per actus est causa, per accidens ex parte effectus respectu inordinationis, dum causat actum, cui coniungitur inordinatio. Habes secundò, quòd voluntas causando actum, & non dando ex ordinem illi debitum, est causa deficiens respectu inordinationis: deficit enim dando illi debitum ordinē, quum teneatur ad hoc. Habes tertiò, quòd quia defectus directionis in voluntate est causa defectus ordinis in actu, & nō per se, vt dictum est, alijs in ratione negationis, ergo per accidens ex parte causæ: quia est cōiunctus voluntati: defectus igitur in voluntate vnde voluntas est causa deficiēs, est idē subiecto & formaliter causæ per accidens ex parte causæ: autē consensus in his, quę ex genere suo sunt mortalia, est mortale peccatū: & ideo ratio superior semp mortaliter peccat. si actᵉ inferiorū viriū in quos consentit sint peccata mortalia. Sed circa primū obiectū habet duos actus, scilicet simplicem intuitum, & deliberationē, ſm quod etiā de ꝓprio obiecto consulit rationes æternas, ſm autem simplicem intuitum potest aliquem inordinatum motum habere circa diuina: puta cum quis patitur subitum infidelitatis motū: & quamuis infidelitas ſecundum suum genus sit peccatum mortale, tamē subitus motᵘˢ d infidelitatis est peccatum veniale: quia peccatū mortale non est nisi cōtra legē Dei. potest autē aliquod horum, q̄ pertinent ad fidē, subito rationi occurrere, sub qua dā alia ratione, antequam super hoc consulatur, vel consuli possit ratio æterna, id est lex Dei: puta cum quis resurrectione mortuorū subito apprehēdit, vt impossibilem ſm naturam, & simul apprehendēdo remittit, antequam tempᵒ habeat deliberandi, quod hoc est nobis traditum, vt credendū ſm legem diuinam. Si vero post hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, est peccatum mortale: & ideo circa propriū obiectū, etſi sit peccatum mortale ex genere, pōt ratio superior peccare venialiter in subitis motib⁹ vel etiā mortaliter per deliberatum consensum. In his autem, quæ petinent ad inferiores vires, semper peccat mortaliter in his, quæ sunt peccata mortalia ex suo genere, non autem in his, quę secundum suum genus sunt venialia peccata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ peccatum quod est contra rationes æternas, etſi sit peccatum mortale ex genere, potest tamen esse peccatum veniale propter imperfectionem actus subiti, vt dictum est.*

In corp. ar. ¶ Ad secundum dicendum, quòd in operatiuis ad rationē, ad quā pertinet deliberatio, pertinet etiā simplex intuitus eorū ex quib. deliberatio procedit, sicut etiā in speculatiuis ad rationē pertinet & syllogizare & ꝓpositiones formare. & ideo etiā ratio pōt habere subitum motum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vna & eadem res potest diuersas considerationes habere: quarū vna est altera altior: sicut Deū esse, pōt cōsiderari vel inquantū est cognoscibile ratione humana, vel inquātum traditur reuelatione diuina, quę est cōsideratio altior, & ideo quamuis obiectū rationis superioris sit quidem secundum naturam rei altissimum: tamen pōt etiā reduci in quādam altiorem considerationē: & hac ratione, quòd in motu subito non erat peccatū mortale, per deliberationem reducentem in altiorē considerationem fit peccatum mortale, sicut suprà expositum est *.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAQVINTA, *De causis peccatorum in generali, in quatuor Articulos diuisa.*

DEINDE considerandū est de causis peccatorum.

¶ Et primò, in generali. Secundò, in speciali.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum peccatū habeat causam. ¶ Secundò, vtrum habeat causam interiorem. ¶ Tertiò, vtrum habeat causam exteriorē. ¶ Quartò, vtrū peccatum sit causa peccati.

¶ *Vtrum peccatum habeat causam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ peccatum non habeat causam. Peccatum enim habet rationem mali, vt dictum est: * sed malum nō habet causam: vt Dion. dicit 4. cap. De di. no. ergo peccatum non habet causam.

2 ¶ Præterea, Causa est, ad quā de necessitate sequitur aliud: sed quod est ex necessitate, non videtur esse peccatū, eo quòd omne peccatum est voluntarium: ergo peccatum non habet causam.

3 ¶ Præterea, Si peccatū habet causam, aut habet pro causa bonū, aut malum: nō autem bonum, quia bonum non facit nisi bonum: non enim potest arbor bona fructus malos facere vt dicitur Matt. 7. ſimiliter autem nec malum potest esse causa peccati: quia malū pœnæ sequitur ad peccatum, malum autem culpæ est idem ꝙ peccatum. peccatum igitur non habet causam.

¶ SED CONTRA, Omne quod fit, habet causam: quia vt dicit Iob. 5. Nihil in terra fine causa fit: * sed peccatū fit: est enim dictum vel factū vel cōcupitū cōtra legē Dei. ergo peccatum habet causam.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd a peccatū est quidā actus inordinatus ex parte: igitur actus pōt habere per se causam: sicut & q̄libet alius actus: ex parte aūt inordinationis habet causam eo modo quo negatio vel priuatio pōt habere causam. Negationis aūt alicuius pōt duplex causa assignari. Primò quidem defectus causę affirmationis, id est, ipsius causæ negatio est causa negationis ſm seipsam. ad remotionē enim causæ sequitur remotio effectus, sicut obscuritatis causa est absentia Solis. Alio modo causa affirmationis, ad quā sequit negatio, est per accidens causa negationis cōsequentis: sicut ignis causando calorē ex principali intentione, cōsequenter causat priuationē frigiditatis, quorū primum pōt sufficere ad simplicem negationem, sed cum inordinatio peccati & quodlibet malū non sit simplex negatio, sed priuatio eius, ꝙ quidem natū est, & debet habere, necesse est quòd talis inordinatio habeat causam agentem per accidens. quod enim natum est inesse & debet, nunquam abesset nisi propter causam aliquam impedientem, & secundum hoc consueuit dici, quòd malum, quod in quadam priuatione consistit, habet causam deficientem, vel agentem per accidēs. omnis autē causa per accidens reducitur ad causam per se. Cū igitur peccatum ex parte inordinationis habeat causam agēte per accidens, ex parte autem actus habeat causam agentē per se, sequit quòd inordinatio peccati consequatur ex ipsa causa actus. Sic igitur voluntas carēs directione regulæ rationis & legis diuinę intendens aliquod bonum commutabile, causat actum quidem peccati per se, sed inordinationē actus per accidens præter intentionem, prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

¶ AD PRMVM ergo dicendum, quòd peccatum non solum significat ipsam priuationem boni, quæ est inordinatio, sed significat actum sub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quod quidem qualiter habeat causam, dictum est *.

In corp. ar. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ si illa diffinitio causę vniuersaliter debeat verificari, oportet vt intelligat de causa sufficiēti & non impedita: cōtingit enim aliquid esse causam sufficiēm alterius, & tamen non ex necessitate sequitur effectus, ꝓpter aliquod impedimentum superueniens, alioquin sequeretur, quòd omnia ex necessitate cōtingerēt: vt patet 6. Met. * *Sic igitur etſi peccatum habeat causam, non tamē sequitur, quòd sit necessaria: quia effectus potest impediri.

In corp. ar. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dictum est, * voluntas sine ad libitione regulæ rationis, vel legis diuinæ est causa peccati: hoc autem quod non est adhibere regulam rationis, vel legis diuinæ, secundum se nō habet rationem mali, nec pœnæ, nec culpæ quia est ipsamet, & est idem subiecto tantum causæ per accidens ex parte effectus tantum: quia est idem subiecto voluntati, & dat voluntati esse causam deficiens tem non dando causalitatem, sed deficiēti am: q 77. ar. 4. hæc est doctrina Authoris & vera & manifesta in litera breuiter. sed contra eam efferuntur multa à Scoto in 2. sent. distin. trigesimaquinta. verum quia ipse in vno tantum quo ad propositum discordare videtur, ideo cæteris omissis, affero illud, non vult ipse, quòd defectus in voluntate sit actus per accidens accidentalitate ex parte causæ inordinati actus, accipiendo defectum propriè: ita quod ex ipso, & nostra voluntate fiat vnum per accidens, sicut ex homine, & non albo. & vnam tantum rationem addicit, quia ante primum defectum voluntatis esset defectus. Sed hoc facilimè soluitur negando sequelam, vtendo termino, vt significat quia est status in defectu regulæ præueniente secundum se rationem mali tam culpæ, quàm pœnæ, vt in responsione ad tertium in litera dicitur, vtendo autem terminis ad bonum sensum, id est ante primum defectum in actu peccati esset defectus. patet rectus causę affirmationis, id est, ipsius causæ negatio est causa negationis ſm seipsam. ad remotionē enim causæ sequitur remotio effectus, sicut obscuritatis causa est absentia Solis. Alio modo causa affirmationis, ad quā sequit negatio, est per accidens causa negationis cōsequentis: sicut ignis causando calorē ex principali intentione, cōsequenter causat priuationē frigiditatis, quorū primum pōt sufficere ad simplicem negationem, sed cum inordinatio peccati & quodlibet malū non sit simplex negatio, sed priuatio eius, ꝙ quidem natū est, & debet habere, necesse est quòd talis inordinatio habeat causam agentem per accidens. quod enim natum est inesse & debet, nunquam abesset nisi propter causam aliquam impedientem, & secundum hoc consueuit dici, quòd malum, quod in quadam priuatione consistit, habet causam deficientem, vel agentem per accidēs. omnis autē causa per accidens reducitur ad causam per se. Cū igitur peccatum ex parte inordinationis habeat causam agēte per accidens, ex parte autem actus habeat causam agentē per se, sequit quòd inordinatio peccati consequatur ex ipsa causa actus. Sic igitur voluntas carēs directione regulæ rationis & legis diuinę intendens aliquod bonum commutabile, causat actum quidem peccati per se, sed inordinationē actus per accidens præter intentionem, prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

¶ AD PRMVM ergo dicendum, quòd peccatum non solum significat ipsam priuationem boni, quæ est inordinatio, sed significat actum sub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quod quidem qualiter habeat causam, dictum est *.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ si illa diffinitio causę vniuersaliter debeat verificari, oportet vt intelligat de causa sufficiēti & non impedita: cōtingit enim aliquid esse causam sufficiēm alterius, & tamen non ex necessitate sequitur effectus, ꝓpter aliquod impedimentum superueniens, alioquin sequeretur, quòd omnia ex necessitate cōtingerēt: vt patet 6. Met. * *Sic igitur etſi peccatum habeat causam, non tamē sequitur, quòd sit necessaria: quia effectus potest impediri.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dictum est, * voluntas sine ad libitione regulæ rationis, vel legis diuinæ est causa peccati: hoc autem quod non est adhibere regulam rationis, vel legis diuinæ, secundum se nō habet rationem mali, nec pœnæ, nec culpæ

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo eiusdem septuagesimæquintæ quæstionis, collige causas interiores peccati, distinguendo eas ex parte peccantis & obiecti & intuere causas ex parte peccantis quatuor: duas proximas rationem & voluntatem: inter quas voluntas est proximior: & duas remotas, sensum & eius appetitum: inter quas sensus est remotior. ex parte vero obiecti vnam iuxta vnitatem completi obiecti, plura tamen complectentis respondentia prę dictis potentiis: ita tamen quòd tres peccantis potentiæ, scilicet sensus, appetitus sensitiuus, & ratio sunt velut præparantes & facientes obiectum peccati bonum, scilicet apparens dissonans rationi, voluntas autem est perficiens ipsum peccatum, propter quod illæ concurrunt ad peccatum ex parte obiecti, voluntas ex parte subiecti. Illæ causant peccatum quo ad specificationem actus, voluntas quo ad exercitium: propterea simul in litera traduntur causæ prædictæ vnitæ in obiecto, vt in litera clarè patet. & fecit hoc Author, vt haberes resolutionem peccati vsque ad primam causam. appetibile enim est mouens non motum vt patet in tertio De anima. quum autem audis bonum apparens in obiecto spectare ad sensum & eius appetitum, intellige non semper sed quando sensus causant peccatum. potest nanque bonum apparens dissonans legi rationis vel Dei, mouere ad peccatum & peccari absque concursu appetibili, secundum sensitiuam partem, vt patet de infidelitate.

¶ In responsione ad primum quum legis, quòd voluntas reducitur ad actum per præcedentes actus, intellige ex parte obiecti, nam ad exercitium actus à seipsa reducitur in actum ſvt supra dictum est] præsente tamen obiecto obiectiuè mouente: ita quòd nec à seipsa potest voluntas exire in actum nisi cōcurrat obiectum, & propterea in litera cōcluditur, quòd quia præcedentes motus, qui se tenent ex parte obiecti, non sunt semper in actu, peccatum non semper est in actu.

¶ *Super Quæstionis septuagesimaquintæ Articulum tertium.*

culpæ, antequam applicetur ad actum. vnde secundum hoc peccati primi non est causa malum, sed bonum aliquod cum absentia alicuius alterius boni.

¶ *Vtrum peccatum habeat causam interiorem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non habeat causam interiorem. Id enim quod est interi⁹ alicui rei, semper adest ei. si igitur peccatum habeat causam interiorem, semper homo peccaret, cum posita causa ponatur effectus.

2 ¶ Præterea, Idē non est causa suiipsius, sed interiores motus hominis sunt peccatum: ergo non sunt causa peccati.

3 ¶ Præterea, Quicquid est intra hominem, aut est naturale, aut voluntarium, sed id quod est naturale, non potest esse peccati causa. quia peccatum est contra naturam, vt dicit Damasc. * quod autem est voluntarium, si sit inordinatum, iam est peccatum. non ergo aliquid intrinsecum potest esse causa primi peccati.

¶ SED CONTRA est, quod Augustᵘˢ dicit, * quòd voluntas est causa peccati.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut iam dictum est, * per se causam peccati oportet accipere ex parte ipsius actus: actus autē humani pōt accipi causa interior ꝙ mediata & immediata. Immediata quidē causa humani actus est ratio & voluntas, secundū quam homo est liber arbitrio, causa autē remota est apprehensio sensitiuæ partis, & etiā appetitus sensitiuus. Sicut enim ex iudicio rationis voluntatem & rationem, sicut infrà patebit. * Sic igitur duplex causa peccati interior pōt assignari. Vna proxima ex parte rationis & voluntatis. Alia vero remota ex parte imaginationis, vel appetitus sensitiui. Sed, quia suprà dictū est, * ꝙ causa peccati est aliquod bonū apparens, motiuum cū defectu debiti motiui, ſ. regulæ rationis, vel legis diuinæ ipsum motiuū, quod est apparens bonū, pertinet ad apprehensionem sensus & appetitum: ipsa autem absentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata est huiusmodi regulam considerare, sed ipsa perfectio voluntarij actus peccati pertinet ad voluntatem, ita quòd ipse voluntatis actus prę missis suppositis, iā est quoddā peccatū.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ id quod est intrinsecum sicut potentia naturalis, semper ineſt: id autem, quod est intrinsecum sicut actus interior appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis, non semper ineſt. ipsa autem potentia voluntatis est causa peccati in potētia, sed reducitur in actum per motus præcedentes, & sensitiuæ partis primo, & rationis cōsequenter: ex hoc enim quòd aliquid proponitur vt appetibile secūdum sensum, & appetitus sensitiuus inclinatur in illud, ratio interdum cessat à consideratione regulæ debitæ: & sic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus præcedētes nō semper sunt in actu, neque peccatum semper est in actu.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non omnes motus interiores sunt de substātia peccati quod consistit principaliter in actu voluntatis: sed quidam præcedunt. & quidā consequuntur ipsum peccatum.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd illud quod est causa peccati, sicut potētia producēs actum est naturale: motus etiā sensitiuæ partis, ex quo sequitur peccatū, interdū est naturalis, sicut cum propter appetitū cibi aliquis peccat. Sed efficitur peccatū innaturale ex hoc ipso, ꝙ deficit regula naturalis: quam homo secundum naturā suam debet attendere.

¶ *Vtrum peccatum habeat causam exteriorem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum non habeat causam exteriorē. Peccatum enim est actus voluntarius. Voluntaria autē sunt eorum quæ sunt in nobis, & & ideò non necessitatem habent exteriorem causam. ergo peccatum nō habet exteriorem causam.

2 ¶ Præterea, Sicut natura est principiū interius: ita etiā voluntas: sed peccatum in rebus naturalibus nunquā accidit nisi ex aliqua interiori causa, vt puta monstruosi partus proueniūt ex corruptione alicui⁹ principij interioris. ergo neque in moralibus pōt contingere peccatum nisi ex interiori causa. non ergo habet peccatum causam exteriorem.

3 ¶ Præterea, Multiplicata causa, multiplicat effectus, sed quāto plura sunt & maiora exterius inducētia ad peccandū, tāto minus id quod ꝙs in ordinate agit, ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius est causa peccati.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Numeri 31. Nonne istæ sunt, quę deceperunt filios Israel, & præuaricati vos fecerunt in Domino super peccato Phogor? ergo aliquid exterius potest esse causa faciens peccare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictū est, * causa interior peccati est & voluntas vt perficiens actū peccati & ratio quantū ad carentiā debitæ regulæ, & appetitus sensitiuus inclinans. Sic ergo aliquid extrinsecū tripliciter posset esse causa peccati, vel ꝙa moueret immediatè ipsā voluntatem, vel ꝙa moueret rationem, vel quia moueret appetitum sensitiuum. voluntatem autem, vt suprà dictum est, * interius mouere non potest nisi Deus, qui non potest esse causa peccati, vt infrà ostendetur. * Vnde relinquitur, ꝙ nihil exterius potest esse causa peccati nisi vel inquātum mouet rationem, sicut homo, vel dem⁹ persuadens peccatū, vel sicut mouens appetitum sensitiuum: sicut aliqua sensibilia ex teriora mouent appetitum sensitiuum. Sed neque persuasio exterior in rebus agendis ex necessitate mouet rationē, neq; etiam res exterius propositæ ex necessitate mouet appetitū sensitiuum nisi fortè aliquo modo dispositum, & tamen etiā appetitus sensitiuus nō ex necessitate mouet rationē & volūtatem. Vnde aliquid exterius potest esse aliqua causa mouēs ad peccandum, non tamen sufficienter ad peccandum inducens, sed causa sufficienter complens peccatum est sola voluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ex hoc ipso, quòd exteriora mouentia ad peccandum, non sufficienter ex necessitate inducunt: sequitur quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

¶ Ad secundum dicendum, quod per hoc quòd ponitur interior causa peccati, non excluditur exterior: non enim id quod est exterius, est causa peccati nisi mediante causa interiori, vt dictum est. *

¶ Ad tertium dicēdum, quòd multiplicatis exterioribus causis, inclinantibus ad peccandum, multiplicantur actus peccati: quia plures ex illis causis, & pluries inclinant ad actus peccati, sed tamen minuitur ratio culpæ, quæ consistit in hoc, ꝙ aliquid fit voluntarium & in nobis.

ARTICV

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis septuagesimaquintæ Articulum quartum.*

Vtrum peccatum sit causa peccati.

Infrà q.84 Et 2 dd.16. ar.1.& di. 42.q.2.ar.1 2.1.tit.5.c9. Et ma.q.8 ar.1.cor.Et Rom.1.le.7. cor.5 fi.

IN articulo quarto, in I responsione ad secundum, nota, quòd quia species & differentiæ bonorum & malorum moralium sunt entia positiua, & veræ naturæ in latitudine entium: ideo Author dicit quòd peccatum ex parte conuersionis habet perfectionē naturæ: & hinc causat actiuè & finaliter, vt in responsione ad primum dicitur, inordinatio autem quia est priuatio moralis rectitudinis, ideo hic dicit peccatum imperfectum imperfectione morali. Hæc autem dixerim, vt cesset admiratio, quare Author inordinationem in genere moris & conuersionem in genere naturæ posuerit, cum vtrumque ad genus moris spectet.

C.4.par.4. lib.2. de anima,tex. 30,com 2.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primum.*

Ho. 11. & lib 25. moral.c.13.

IN articulo primo quæstionis septuagesimæsextæ aduerte, quòd in titulo quæritur, & postmodum determinatur, quòd ignorantia est causa peccati, non sumitur peccatum pro inordinatione, nec pro actu in genere naturæ, sed formaliter pro ipso actu peccati: iam enim dictum est, quod peccatum non est de ordinatio, nec actus, sed actus contrarius virtuti. Nec est curæ in proposito, vtrum illud peccatum, cuius causa dicitur ignorantia, sit imputabile, aut non incurrentibile ipsum; sat enim est propositō, quod peccatum ipsum ab ignorantia causetur siue imputabiliter hoc enim ad sequentia spectat quærere, & dedicere. Ex hoc autem quod peccatum est actus & species positiua, manifestè habes quare ignorantia ponitur causa per accidens eius: non enim non est per se causa entis, & ponitur causa vt remouens prohibens, seu remotio prohibentis: quia sicut grauis inclinatio ad motum deorsum ablatio prohibentis columbæ dat per accidens motum deorsum, ita voluntati inclinatæ in actu peccati siue imputabiliter siue non, negatio scientiæ, quæ prohiberet talem actum, si adesset, dare dicitur talem actum.

q.1 ar 3.& q.11.ar.4. & 6.

¶ Secundus articulus in secunda secundæ, vbi de negligentia tractabitur, clarus erit in speciali: quando scilicet est mortale vel veniale, quando vero actualiter peccatur quum de tempore affirmatiui præcepti erit sermo dicendum est.

Vtrum peccatum sit causa peccati.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q peccatum non sit causa peccati. Sunt enim quatuor genera causarum, quorum nullum potest ad hoc cognitare, quòd peccatum sit causa peccati: finis enim habet rationem boni: quod non competit peccato, quod de sua ratione est malum, & eadem ratione nec peccatum potest esse causa efficiens: quia malum non est causa agens: sed est infirmum & impotens, vt Dion. dicit 4.c. De di. nom. causa autem materialis & formalis videtur habere solum locum in naturalibus corporalibus, quæ sunt composita ex materia & forma. ergo peccatum nō potest habere causam materialem & formalem.

2 ¶Præterea, Agere sibi simile est ei reipsum perfectè, vt dicitur in 4. Meteo. *sed peccatum de sui ratione est imperfectum. ergo peccatum non potest esse causa peccati.

3 ¶Præterea, Si huius peccati sit causa aliud peccatū, eadem ratione & illius erit causa aliquod aliud peccatū: & sic procedetur in infinitum, q est in conueniens. non ergo peccatum est causa peccati.

¶SED CONTRA est quuod Gregorius dicit super Ezech. * Peccatum quod per pœnitentiā citius non deletur, peccatū est, & causa peccati.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum peccatū habeat causam ex parte actus hoc modo vnum peccatum posset esse causa alterius, sicut vnus actus humanus potest esse causa alterius. Contingit igitur vnū peccatum esse causam alterius secundum quatuor genera causarum. Primò quidem secundum mddum causæ efficientis vel mouētis, & per se, & per accidēs. Per accidens, quidem, sicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens, cum enim per vnū actum peccati homo amittit gratiam vel charitatē, vel verecundiā vel quodcunq; aliud retrahēs a peccato, incidit ex hoc in aliud peccatū: & sic primum peccatū est causa secundi per accidens. Per se quidem, sicut cū ex vno actu peccati homo disponitur ad hoc q̄ alium actum consimilem facilius cōmittit: ex actib⁹ enim causantur dispositiones & habitus inclinātes ad similes actus. Secundū vero genus causæ materialis vnū peccatū est causa alteri⁹, inquantū præparat ei materiā: sicut auaritia præparat materiam litigio: q̄ plerunq; est de diuitiis cōgregatis. Secundum vero genus causæ finalis vnum peccatū est causa alterius inquantū propter finem vnius peccati aliquis cōmittit aliud peccatum: sicut cum aliquis cōmittit simoniam propter finē ambitionis, vel fornicationē propter furtū. Et quia finis dat formā in moralibus (vt suprà habitū est) * ex hoc etiā sequitur q̄ vnum peccatū sit formalis causa alterius: in actu enī fornicationis, quæ propter furtū cōmittit, est quidē fornicatio sicut materiale, furtū vero sicut formale.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ peccatum inquantū est inordinatū habet rationem mali: sed inquantū est actus q̄dam habet aliquod bonum, saltem apparens pro fine, & ita ex parte actus potest esse causa & finalis & effectiua alterius peccati, licet nō ex parte inordinationis, materiā aūt habet peccatū nō ex qua sed circa quā: formam autem habet ex fine.

Et ideo secundum quatuor genera causarum peccatum potest dici causa peccati, vt dictum est *. *In cor. ar.*

¶Ad secundum dicendum, quòd peccatum est imperfectum imperfectione morali ex parte inordinatiōis, sed ex parte actus potest habere perfectionem naturæ: & secundū hoc potest esse causa peccati.

¶Ad tertium dicendum, quòd non omnis causa peccati est peccatum: vnde non oportet vt procedatur in infinitum: sed potest peruenīri ad aliquod peccatum, cuius causa non est aliud peccatum.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAsexta, De causis in speciali, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis peccati in speciali.

¶Et primò, de causis interioribus peccati. Secundo, de exterioribus. Tertiò, de peccatis, quæ sunt causa aliorum peccatorum.

¶Prima autem cōsideratio secundū præmissa erit tripartita. nam primo agetur de ignorātia, quæ est causa peccati ex parte rationis. ¶Secūdo de infirmitate seu passione, quę est causa peccati ex parte appetitus sensitiui. ¶Tertiò, de malitia, quæ est causa peccati ex parte voluntatis.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum ignorātia sit causa peccati. ¶Secūdo vtrum ignorātia sit peccatum. ¶Tertiò, vtrum totaliter a peccato excuset. ¶Quartò, vtrum diminuat peccatum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ignorantia possit esse causa peccati

Infrà art. 3.co & 2. dist.41.art. 1.co.& ad 3 Et ma.q. 5.art.4.per to. & q.7. cor. fi. & ad 6. q 75.art.1. q.47.art.1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ignorantia non possit esse causa peccati: quia quod non est, nullius est causa: sed ignorantia est non ens, cum sit priuatio quædam scientiæ: ergo ignorantia non est causa peccati.

2 ¶Præterea, Causę peccati sunt aceipiēdę ex parte cōuersionis: vt ex supra dictis patet. * sed ignorātia videt respicere auersionē. ergo nō debet poni causa peccati.

3 ¶Præterea, Omne peccatū in volūtate consistit: vt suprà dictū est: * sed voluntas non fertur nisi in aliquod cognitum: quia bonum apprehensum est obiectum volūtatis. ergo ignorantia non potest esse causa peccati.

¶SED CONTRA est, quod Augu. dicit in libro De natura & gratia, *quòd quidam per ignorantiam peccant. *Lib.de natura & gra.ca. 65. to.9. Et lib. 3.de li arb. Ca.18.to.1. Lib.2. tex. 27.tom.2.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philo. in 8. Physic.* causa mouens est duplex, vna per se & alia per accidens. Per se quidem est quæ propria virtute mouet, sicut generans est causa mouens grauia & leuia. Per accidēs autem sicut remouens prohibens, vel sicut ipsa remotio prohibentis: & hoc modo ignorantia potest esse causa actus peccati: est enim priuatio scientię perficientis rationem, quæ prohibet actū peccati inquantum dirigit actus humanos. Considerandū est autem, q̄ ratio secundum duplicem scientiam est humano actuum directiua, scilicet secundum scientiam vniuersalem & particularem: conferens enim de agendis vtitur quodā syllogismo, cuius conclusio est iudicium, seu electio, vel operatio. actiones aurē in singularibus sunt. vnde conclusio syllogismi operatiui est singularis. singularis aūt propositio nō concluditur ex vniuersali nisi mediante aliqua propositione singulari. sicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc, q̄ scit patrem non esse occidendum, & per hoc quòd scit hunc esse patrem: vtriusq; ergo ignorantia pōt causare parricidij actum, scilicet, & vniuersalis principij, quod est quędam regula rationis, & singularis circūstantię, vnde patet, q̄ non q̄libet ignorantia peccantis est causa peccati, sed illa tantum, quę tollit sciētiam prohibentem actum peccati: vnde si volūtas alicuius esset sic dispōsita, q̄ non nō prohiberetur ab actu parricidij, etiā si patrem agnosceret, ignorantia patris nō est huic causa peccati, sed cōcomitanter se habet ad peccatum: & ideo talis non peccat propter ignorantiā, sed peccat ignorans secundum Philoso. in 3. Ethicorum *. *Cap.1.to.5.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ens non potest esse alicuius causa per se: potest tamen esse causa per accidens sicut remotio prohibentis.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut scientia quam tollit ignorantia, respicit peccatum ex parte conuersionis: ita etiam ignorantia ex parte conuersionis est causa peccati, vt remouens prohibens.

¶Ad

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN secundo articulo eiusdem septuagesimæ sextæ quæstionis dubium occurrit, quia Author videtur sibi contrarius, aut obscurus. Aut enim intendit, quòd ignorantia est peccatum secundum se, sicut alia peccata, aut intendit, quòd negligentia causans ignorantiam, sit peccatum. Si primum, ad quid in responsione ad tertium, & clarius in responsione ad quartum, resoluit se dicendo, Non remanet negligentia, secundum quam ignorantia est peccatum. Si secundum, extra propositum est, quia quæstio de negligentia inferius in Secunda secundæ tractanda est: & non est formalis quæstio, quia effectus, seu materia peccati negligentiæ quæritur, dum ignorantia discutitur.

Infrà 1 q̄. 54.artic.4. ad 3. & 9. 105.arti 2. ad 9.& 2. 2.q.13 art. 2. ad 2.& 2.dist 42. q 2.ar.2.q. 1. ad 3.& mal.q.3.ar tic.7 co.et ad 1. 7. & 21.& quol. 1.artic.19 cor.1. 9.71.art.6.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia omne secundum se vitium morale opponitur secundum se alicui virtuti morali, & ignorantia non opponitur alicui virtuti morali, sed scientiæ, ideo ignorantia non est secundum se peccatum, propter quod non tractatur de ea in Secunda secundæ, sed tractatur hic de ea inter generales causas peccati. Et quia secundum se non est peccatum: oportet secundum illud esse peccatum, secundum quod ingreditur mali moralis ordinem, quod ex eius opposito, scientia scilicet seu cognitione patere potest. Constat autem, quòd cognitio materia est illius moralis virtutis, quæ vocatur studiositas, & contrariorum vitiorum secundum excessum & defectum, quorum primum vocatur curiositas, alterum vero innominatum videtur, & communi nomine vocatur negligentia. Ignorantia igitur, quæ est omissio scientiæ, ex parte vitij deficientis se tenet, ac per hoc peccati rationem intantum habet, inquantum sub illa negligentia cadit, & hoc intendit hic Author. Nec propterea est quæstio ista non formalis, aut extra propositum, sed formalissima de ignorantia. si est peccatum in proprio tractatu necessaria: vt causam peccati, peccatum quoque esse agnoscatur, & non excusare sequentia, sed quia non est secundum se peccatum, oportuit re

Amedeo. & c.6 ecclesi. Hiera. declinādo ad finem.

D.410.

¶Ad tertium dicendum, q̄ in illud quod est quātum ad omnia ignotum, non potest ferri voluntas, sed si aliquid est secūdum aliquid notum, & sm aliquid ignotum, potest voluntas illud velle, & hoc modo ignorantia est causa peccati: sicut cum aliquis scit hunc, quem occidit esse hominem, sed nescit eū esse patrem: vel cum aliquis scit aliquem actum esse delectabilem, nescit tamē eū esse peccatum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum ignorantia sit peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ignorātia non sit peccatum. Peccatū enim est dictum vel factum vel concupitum contra legē Dei vt supra habitum est: * sed ignorantia non importat aliquem actum neque interiorem, neque exteriorem. ergo ignorantia non est peccatum.

2 ¶Præterea, Peccatum directius opponitur gratiæ quàm scientiæ: sed priuatio gratiæ non est peccatum, sed magis pœna quædam consequens peccatum. ergo ignorantia, quæ est priuatio scientiæ, nō est peccatum.

3 ¶Præterea, Si ignorātia est peccatū, hoc non est nisi inquantum est volūtaria: sed si ignorantia sit peccatum, inquantum est voluntaria, videtur peccatum in ipso actu voluntatis consistere magis, quàm in ignorātia. ergo in ignorantia nō erit peccatum, sed magis aliquid consequens ad peccatum.

4 ¶Præterea, Omne peccatum per pœnitentia tollitur: nec aliquod peccatū transiens reatu, remanet actu, nisi solum originale: ignorantia autem non tollitur per pœnitentiā, sed adhuc remanet actu, omni reatu per pœnitentiam remoto. ergo ignorantia non est peccatum nisi forte it originale.

5 ¶Præterea, Si ipsa ignorātia sit peccatū, quādiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret: sed cōtinue manet ignorantia in ignorante. ergo ignorans cōtinue peccaret: quod patet esse falsum, quia sic ignorantia esset grauissimum. nō ergo ignorantia est peccatum.

¶SED CONTRA, Nihil meretur pœnam nisi peccatum: sed ignorantia meretur pœnam: secūdum illud 1. ad Corint. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia est peccatum.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd ignorantia in hoc à nescientia differt, q̄ nescientia dicit simplicem scientiæ negationem. vnde cuicunque deest aliquarum rerum sciētia potest dici nescire illas, secundum quem modum Dion. in Angelis nescientiam ponit 6. ca. cæl. Hierar. * ignorātia vero importat scientiæ priuationē, dum scilicet alicui deest sciētia eorū, quę aptus natus est scire. Horū autem quædā aliquis scire tenetur, illa scilicet sine quorum scientia nō pōt debitum actum rectè exercere. vnde omnes tenētur scire communiter ea, quæ sunt fidei, & vniuersalia iuris præcepta. singuli aūt ea, quæ ad eorum statum vel officium spectāt. Quędam vero sunt, quæ etsi aliquis natus est scire, non tñ ea scire tenetur: sicut theorematа geometriæ & contingentia particularia, nisi in casu. Manifestum est autē, q̄ quicunque negligit habere vel facere, id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omissionis. vnde propter negligentiam ignorātia eorum, quæ aliquis scire tenetur, est peccatum, non autem imputatur homini ad negligentiam, si ne

sciat ea, quæ scire non potest: vñ horum ignorātia inuincibilis dicitur: quia studio superari non pōt, & propter hoc talis ignorantia, cum non sit voluntaria eo q̄ nō est in potestate nostra repellere eā, nō est peccatū. Ex quo patet, q̄ nulla ignorātia inuincibilis est peccatum, ignorantia autem vincibilis est peccatum, si sit eorū, quæ aliquis scire tenetur: non autem si sit eorum, quæ quis scire non tenetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ sicut suprà dictum est, * in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum, sunt intelligendæ etiam negationes oppositæ sm quod omissio habet rationem peccati, & ita negligentia secundū quod ignorantia est peccatum, continetur sub prædicta diffinitione peccati, inquantum prætermittitur aliquid, quod debuit dici vel fieri, vel concupisci ad scientiam debitam acquirendam.

¶Ad secundum dicē dum, quòd priuatio gratiæ, etsi secundum se non sit peccatū, tamen ratione negligentiæ præparādi se ad gratiam potest habere rationem peccati, sicut & ignoratia, & tamen quātum ad hoc est dissimile: quia homo potest aliquam scientiam acquirere, per suos actus: d gratia vero non acquiritur ex nostris actibus, sed ex Dei munere.

D.610.

¶Ad tertium dicendū, q̄ sicut in peccato transgressionis peccatum nō consistit in solo actu voluntatis, sed etiā ipsa omissio, qui est imperatus à voluntate: ita in peccato omisionis non solum actus voluntatis est peccatum, sed etiā ipsa omissio: inquantum est aliqualiter voluntaria: & hoc modo ipsa negligentia sciendi vel etiam ipsa consideratio est peccatum.

¶Ad quartum dicendum, q̄ licet transeunte reatu per pœnitentiam, remaneat ignorantia, sm quod est priuatio scientiæ: non tñ remanet negligentia, secundū quam ignorantia peccatum dicitur.

¶Ad quintum dicendum, q̄ sicut in aliis peccatis omisionis solo illo tempore homo actu peccat pro quo præceptū affirmatiuum obligat: ita est etiam de peccato ignorantiæ, non enim cōtinuo ignorans actu peccat: sed solum quando est tempus acquirendi scientiam quam habere tenetur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum ignorantia excuset ex tota à peccato.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ ignorātia exto excusēt à peccato. Quia vt Aug. * dicit, omne peccatū volūtarium est: sed ignorantia causat inuoluntarium: vt suprà habitum est * ergo ignorantia totaliter excusat peccatum.

2 ¶Præterea, Id quod aliquis facit præter intentionem per accidens agit: sed intētio non potest esse de eo quod est ignotum: ergo id quod per ignorantiam homo agit per accidens, se habet in actibus humanis: sed quod est per accidens, non dat speciem, nihil ergo quod est per ignorantiā factū debet iudicari peccatū vel virtuosum in humanis actibus.

3 ¶Præterea, Homo est subiectum virtutis & peccati, inquantum est particeps rationis. sed ignorantia excludit sciētiam, per quā ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excusat à peccato.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in lib. de liber. arbit. * q̄ quædā per ignorantiam facta rectè improbātur: sed solum illa rectè improbantur, quæ sunt peccata. ergo quædam per ignorantiam facta sunt peccata. non ergo ignorantia omnino excusat peccatum.

Supra q. 74.ar.1. ad 2.& 2. & ad 1.& di. 22.q.2.ar. 2 et 4.dist. 2.q.2. & mal. q. 15. cor. & Pſa.24 co. 4.& Ro 1. lec.7 prin. lib 1. retra. Et 2.c.9 to. 1.q.6.ar.8. lib.1.de libe.arb. ca. 18.tom.1.

Prima secundæ S. Thom.

tio nanque columnæ sustinentis graue, ex hoc ipso q̃ est remotio prohibentis, descensum grauis habet. & quod sit causa per accidens, & q̃ effectus eius sit descensus prohibitus contrarius quieti sursum, quã causabat columna, si aũt consideretur materialiter, id est, secundũ id quod est ipsa ignorãtia, quæ denominatur causa per accidens, ex hac parte habet q̃ effectus eius sit contrarius scientiæ, quoniam

Ar.1.& 2. ex seipsa habet oppositionem ad scientiam. Effectus autem contrarius effectui scientiæ in tali natura, scilicet voluntaria est inuoluntarius, quia effectus proprius scientiæ est volũtarius. Ignorantia igitur causans per accidens actũ, vt remotio prohibentis de se, id est, de sua propria ratione sibi vendicat, quòd actus ille sit in uoluntarius. Et hoc intendit Author in litera. hoc autem non est ignorantiam per se causare inuoluntarium, sed est ignorantiam determinare, vel applicare ad materiam effectum per accidens, quum enim cõmune sit omni remotioni prohibentis causa re prohibitum contrarium inuento, & hoc sit formale in causa remouente prohibens, sicut ignorantia applicat ad talem materiam scilicet, ad seipsam talem causæ rationẽ, ita applicat ad talem materiam, scilicet inuoluntarium, talem effectus rationem. Conuincetur enim sub prohibito & contrario inuoluntarium, vt materiale sub formali: sicut ignorantia sub remouente prohibens. vnde ex hac parte ignorantia nõ nisi causa per accidens inuoluntarij est: sicut priuatiõ prohibentis descensum, si essent nomina imposita per accidens causa esset motus contrarij motui sursum. Cum his tamen stat, quòd si gratia materiæ resolutio inuoluntarij in ignorantia agenda est, inuenietur quòd ignorantia est per se causa inuoluntarij, sicut absentia nautæ submersionis nauis, & propterea quicquid inuoluntarij ignorantia in nostris inuenitur actibus, potest vt sic resolui in ignorantiam, vt per se causam, propter quod Authoris verba ignorãtiam de se facere inuoluntarium sonantia super hoc fundata, credo, principio. Ad primã autem obiectionem in oppositum patet responsio duplex. Prima, quòd ignorantia vt remotio prohibentis est causa non per se, sed per accidens inuoluntarij. Secunda, quòd ignorantia vt absentia scientiæ, est causa per se inuoluntarij, vt superius declaratum fuit ex 5 Metaph. Ad secũdam dicitur concedendo, quòd ignorantia semper excusat à toto inuoluntario vt sic. & quando dicitur quòd quandoque excusat à tanto, sed non à toto, intelligitur de ipso inquantum. habet rationem voluntarij: quod enim voluntarium sit ignoranter, minus culpabile est quàm voluntarium malitiosè, quantum enim habet de ratione inuoluntarij, tantum habet de ratione inculpabilis.

Cap.3.in. 5.

Hic, & ar tic 3.

¶In eodem 3. artic. dubium occurrit circa id quod dicitur de ignorantia cõcomitante, seu quæ non est causa actus peccati. videtur nanque falsum q̃ nõ excuset à peccato, & eius ratio nihil valere, quia non causat inuoluntarium. Id enim quod tollit laudem vel vituperationem actus, excusat à peccato. Cõstat enim q̃ liberans patriam, non sciens, nec volens, quamuis vellet si sciret illum actum esse patriæ liberatiuũ, non laudatur nisi de facto materialiter: & occidens inimicum latentem inter vepres vacando venationi præmissa diligẽtissima inquisitione, ne in partibus illis homo sit excusatus à peccato homicidij, quamuis si sciuisset, occidisset. ergo, contra rationem vero literæ est, quia ad excusandum à peccato sufficit tollere rationem voluntarij, vt in sequenti articulo & Author fatetur, volũtarium autem tollitur nõ solũ per inuoluntarium, sed per non voluntarium, sicut albũm per nigrum tollitur, & non album. Ex hoc ergo, q̃ non causat inuoluntarium inferre non excusationem à peccato, est sophisma consequens.

¶Ad hoc dicitur, quòd ignorantia cõcomitans habet duas cõstitutiones. Prima est, quòd facit nescientem non volentem, nec causantem voluntarie id ignoti. Secunda est, quòd permittit actum, qui sit, esse totaliter voluntarium: & ex hac conditione sequitur, quòd quicquid imputaretur agenti, sine illa ignorantia imputatur agenti cum illa, ac per hoc nec excusat, nec accusat. Ex prima vero conditione habet, quòd non det, seu apponat peccatum, aut peccati circunstantiam ex ignoto, & si hoc vocatur excusare, distingui potest, q̃ excusare à peccato, contingit dupliciter, scilicet, excusando à per se pertinentibus ad actum, hoc modo ignorantia nõ excusat, quia vt dictum est, relinquit ipsum in esse simpliciter voluntario, & non facit ipsum inuoluntarium esse, vt in litera dicitur. Alio modo excusando ab omnino per accidens concurrentibus, & ab his excusat, quia nõ meremur nec demeremur habitibus, sed actibus, & actus pensantur secundũ per se pertinentia, & non secundũ omnino per accidens, quæ sub consilio non cadunt. Et quoniã omnis scientia & ars est de his, quæ sunt per se, ideo Author negauit ignorãtiã talẽ excusare. & ratio eius fuit optima relata ad actũ peccatis in ordine ad quẽ in hac quæstione tractat de ignorantia: licet nanq; volũtariũ tollatur per cõtradictoriũ & contrariũ, quia tamen negatio cõtradictoria nihil ponit, impossibile est, q̃ voluntariũ tollatur per actũ, quin tollatur per inuoluntarium, sicut album per nullũ positiuum tollitur, nisi p nigrum. intendit ergo litera, quòd quia peccati: vel forte nescit, q̃ ille se defendẽs repercutiat eũ, qd si sciret nõ percuteret: quod nõ pertinet ad rationẽ peccati. vñ licet talis ꝓpter ignorãtiã peccet, nõ tñ totaliter excusatur à peccato: q̃ adhuc remanet ei cognitio peccati. Alio modo põt hoc cõtingere ex parte ipsius ignorantiæ: q̃ a scilicet ipsa ignorãtia est volũtaria, vel directe, sicut cum aliq̃s studiose vult nescire aliqua, vt liberi⁹ peccet. vel indirecte: sicut cũ aliq̃s ꝓpter laborẽ, vel ꝓpter alias occupatiões negligit addiscere id per qd̃ à peccato retrahe retur: talis eñ negligentia facit ignoran tiam ipsam esse voluntariã & peccatum, dummodo sit eorum, quæ quis scire tenetur, & potest. & ideo talis ignorantia nõ totaliter excusat à peccato. Si vero sit talis ignorantia, quæ omnino sit inuoluntaria, siue q̃ a est inuincibilis, siue q̃ i est ei⁹ quo d quis, scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ nõ omnis ignorantia causat inuolũtariũ, sicut suprà dictum est: *vnde non omnis ignorantia totaliter excusat à peccato.

¶ Ad secundum dicendum q̃ inquantũ remanet in ignorante de voluntario, intã tũ remanet de intentione peccati. & ẽm hoc non erit per accidens peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ si esset talis ignorãtia, quæ totaliter vsũ rationis excluderet, omnino à peccato excusaret, sicut patet in furiosis & amẽtib⁹, nõ aũt sẽ per ignorãtia causans peccatũ est talis. & ideo nõ sẽp totaliter excusat à peccato.

q.5.ar.8.

Cap 5 ante med 10.5.

¶Ad hoc dicitur, quòd totaliter est excusatus ab incestu: licet non à fornicatione, quam voluntariè committebat. pro regula nanque generali habendum est, quòd ignorantia ex parte rei ignoratæ tantum, id est non ex parte ignorantis, id est non culpabilis, excusat totaliter ab inuolũtario id, quod est proprius effectus ignorãtiæ, siue det operã rei licitę siue illicitę. nõ enim in hoc differũt dantes operã rei licitæ, siue illicitæ, sed in volũtate licitæ & illicitæ rei cognitæ, vnde quia conueniunt in causa inuoluntarij simpliciter, scilicet ignorantia inculpabili, oportet quòd conueniant in effectu per se eius, i scilicet iam inuoluntario simpliciter. vnde Iacob cognoscens Liam prima nocte, etiam si causa delectationis vacasset actui coniugali, credito quòd fuisset dare operam rei illicitæ, nihil minus excusatus esset à fornicatione. Iudas igitur non peccauit peccato incestus, sed fornicationis. Et si fuisset lata sententia per incestum committentes, non incurrisset illam, quia excommunicatio præsupponit illam culpam. Secus autem forte esset de irregularitate si fuisset annexa, quia sequitur factum, & non requirit culpam. Et hoc ratione probatur: quia peccatum adeo est voluntarium secundum Augustin. quòd si voluntarium non est, peccatum non est. Quantum ergo actus ille peccati non totaliter excusatus, habet de volũtario, ac per hoc scito [quoniam voluntarium oportet esse cognitum] tantum habet de peccato. sed quantum ad hoc non est proprius effectus ignorantiæ, sed scientiæ potius. Quantum vero habet de inuoluntario, tantum habet error non peccati. hoc autem est quod proprie ex ignorantia fit. Nec oppositum intelligo in litera: quoniam de toto actu dictum accipio, & non de illa conditione, quæ est effectus inculpabilis ignorantiæ, quum dicitur, quòd ignorantia ex parte rei ignoratæ non excusat totaliter à peccato, & quòd percutiens hominem, quem nescit esse patrem, non totaliter excusatur à peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati.

¶In eodem articulo dubium occurrit circa secundum modum, scilicet ex parte ignorantiæ eius quod tenetur scire: quia insufficienter duo tantum modi numerantur, scilicet affectata, vt liberius peccet, & per negligentiam. Paulus nanque Apostolus de seipso dicit: quòd ignoranter peccauit 1. ad Timoth. 1. & tamen neutro istorum modorum ignorauit, quum ipse dicat, quòd paternarum motionum æmulator existens, hoc fecerit, ad Gal. 1.

¶Ad primum horum dicitur, quòd omnis ignorantia non excusans à peccato, reducitur ad hos duos modos, scilicet directe, vel indirecte. Quorum Author meminit, sed non numerat omnes eorum speciales modos, sed duos extremos: vt ex eis medios percipiamus. summum enim locum videtur obtinere sic studiose volita, & libere peccare liceat, infimum vero quando aliquis occupatus in aliis præcipue bonis negligit scire, id est amittit solicitudinem sciendi. inter has autem mediat ignorantia Pauli, quæ fuit directe volita, pro quanto noluit cognitionem fidei Christi. Ignorantia nanque eius fuit ignorantia opposita cognitioni fidei Christi, quum voluntatie noluit, non ad libertatem peccandi, sed ad obsequium Dei: arbitrabatur enim iniuriam Deo facere, fidem talem suscipiendo. vnde ibidem ipse dicit, Ignorans feci incredulitate.

¶In eodẽ tertio articulo in respõsione ad secũdũ, dubiũ occurrit, qa Author in illa

In illa responsione destruere videtur de ratione superius datã de specificatione peccatorũ. Superius nanq; dictũ est, q̃ ratio inuolũtarij nõ sufficit ad specie dandã, sed oportet esse intentũ, modo vero dicitur, q̃ in ignorãte quãtũ remanet de volũtatio, tantũ remanet de intentione peccati: & propterea nõ erit peccatũ per accidens. Et q̃ loquatur Author directe ad oppositũ de specificatione, patet ex ipso argumento, cui p hęc solã verba satisfieri vult.

Sup. artic. 3 & ibidem in quæstio.

¶Ad hoc dicitur, quòd verba literæ possunt suscipi in duplici sensu. Primus est, q̃ quicquid est voluntatiũ, est obiectum intentionis. & hic sensus est falsus, vt patet ex rationibus volũtarij & intentionis, intentionis nunq; est finis, voluntarium autem est effectus à voluntate. non oportet autem, q̃ quicquid est à voluntate, sit finis eius, propter quod superius dictum est bene, q̃ non omne voluntarium specificat, &c. Secundus est, q̃ quicquid est voluntarium, cadit sub ali qua intentione. Et hoc supponitur in litera, cõstat esse verissimũ, oportet nãque omne à volũtate emanans, ad finem aliquem fieri. quũ finis sit obiectum volũtatis. sed hoc nõ satisfacit literæ, quia expresse dicitur, quòd quãtum remanet de voluntario, tantũ de intentione peccati: & ideo non est per accidens: refert ergo litera ad idem, scilicet ad peccatum voluntariũ & intentum. Ad hoc dicitur, q̃ litera nõ dicit q̃ quantum & tantũ, sed inquantũ in tantum. Inter quæ est tanta differẽtia, q̃ prima verba important primũ sensum, secunda stant cũ secũdo. Quòd autã referantur ad idem, scilicet peccatum, verissimum est, quia si in ignorãte remanet voluntarium peccati, oportet voluntarie inesse conuersionẽ ad aliquod dissonans legi æternæ, quòd est habere intentionem peccati. Sed ex eo, q̃ in tali materia, scilicet peccati, quod sonat specificatũ ab intento, sequitur, ti est voluntarium, est intentum, nõ sequitur simpliciter, est voluntariũ, ergo intentum, sunt enim multa in vno & eodem peccato voluntaria mala: vnum tamen intentum, vnde est species, vt patet in procurando adulterij consensum. est enim ibi in primis auersio à lege Dei, & ratione, & suasio spiritualis mortis, & nocumenta pœnarum inferni, & appetitus delectabilis alieni. Et quamuis omnia sint voluntaria, ab vltimo tantum, quod est per se intentum, actus specificantur: ita quòd reliqua sub hac intentione cõcluduntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum ignorantia diminuat peccatum.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ ignorantia non diminuit peccatum. Illud enim quod est commune in omni peccato, non diminuit peccatum: sed ignorãtia est communis in omni peccato. Dicit enim Philosophus in 3. Ethico. *q̃ omnis malus est ignorans. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

Cap 1.ante & intentionis, intentio- dau. tom 5.

Artic.2.

2 ¶Præterea, Peccatum additum peccato facit maius peccatum: sed ipsa ignorãtia est peccatum, vt dictum est: *ergo non diminuit peccatum.

3 ¶Præterea, Nõ est eiusdẽ aggrauare & diminuere peccatum, sed ignorãtia aggrauat peccatũ, quoniã sup illud Apostoli, Ignoras quoniã benignitas Dei, &c. dicit Ambros. Grauissime peccas si ignoras. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

4 ¶Præterea, Si aliqua ignorãtia diminuit peccatum, hoc maxime videtur de illa, quæ totaliter tollit vsum rationis: sed huiusmodi ignorantia nõ minuit peccatũ, sed magis auget. Dicit enim Philosoph⁹ in secundo Ethic. *q̃ ebrius meretur duplices maledictiones, ergo ignorantia non minuit peccatum.

¶SED CONTRA, Quicquid est ratio remissionis peccati, alleuiat peccatũ: sed ignorantia est huiusmodi, vt patet 1. ad Timoth. 1. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci: ergo ignorãtia diminuit, vel alleuiat peccatum.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ quia omne peccatum est voluntarium, intantum ignorantia potest diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium: si autem voluntarium non diminuat, nullo modo diminuet peccatum. Manifestũ est autem, quòd ignorantia quæ totaliter à peccato excusat, quia totaliter volũtarium tollit, peccatum nõ minuit, sed omnino aufert, ignorantia vero, quæ non est causa peccati, sed cõcomitanter se habet ad peccatum, nec minuit peccatum, nec auget. Illa igitur sola ignorantia põt peccatum minuere: quæ est causa peccati, & tractus virtuti. hæc enim tñ totaliter à peccato non excusat. Contingit autẽ quandoque, quòd talis ignorantia directè & per se est volũtaria: sicut cũ aliquis sua sponte nescit aliquid, vt liberius peccet, & talis ignorãtia videtur, quia est volita ad volitionẽ actus, secũdo, ex parte ignorantiæ voluntariæ, quia in ipsa volita sunt voliti omnes eius effectus, quorum vnus est incurrere in hoc contrarium, sicut necessario volũtarie oculis velatis, vult in sua causa quicquid mali inde sequi natũ est. vnde si impingat in læsuum aliquod voluntarie, impingit voluntate suæ causæ, scilicet velationis vel delati incestus.

¶Tertiò ex parte accidentalitatis in ipsa ignorantia, & hoc quo ad illos, qui nescíunt se ignorare, qui si scirent se ignorãtes, darent operam vt scirent, in istis enim etiam ipsum ignorantiæ peccatum est volũtarium per accidens, sicut accidit in Paulo Apostolo.

¶De peccatis, autem quæ fiunt ex volũtaria ignorãtia priuante totaliter vsum rationis (qualia sunt peccata ebriorum & amentium voluntarie) litera in præcedẽti art. in respõsione ad vltimũ, dicẽs, q̃ ignorantia priuans vsum rationis totaliter excusat à toto, contrariari videtur sibiipsi, hic ad secũdũ & quartum dicenti peccatũ ebrietatis minuere peccatũ sequens: quod enim diminuitur, non totaliter tollitur, & rursus ibidẽ dicẽti duo peccata esse ebrietatem & homicidium sequẽs. Sunt ergo in propriis speciebus peccata sequẽtia, aut sunt peccata in nulla specie: quod est impossibile. Et tenet sequela, q̃ ex quo sunt distincta à specie suæ causæ, scilicet ebrietatis, eo ipso q̃ sũt duo peccata, aut in propriis speciebus, aut in nulla erũt. Cõtra hoc aũt est, q̃ actus isti nõ sunt volũtarij, & cõsequenter nec morales humani, quãuis sint hoĩs. ¶Iu hac ambiguitate cauendum est ab vtroque extremo, vt nec dicamus huiusmodi sequentia peccata esse genus moris, vt quidã videntur dicere, cõsiderantes istos actus in seipsis, & propterea dicentes q̃ huiusmodi ebrij excusantur à toto quo ad culpã. Nec fateamur prædicta esse secũdũ se peccata, vt ex hac litera fortè acceptũ est. Sed dicamus esse circũstantias peccatorum, & pertinentes ad circunstantiã. Quid, significantẽ effectum, & propterea obseruandas in istis regulas datas de euentibus & nocumentis peccatorũ superius in quæst. 20. ar. 5 & quæst. 63. art. 8. Et ratio est: quia hæc sunt volitaria in suis tantum causis. Ex hoc nanque quòd sunt quodammodo volũtarij, esse enim voluntarium in causa est esse aliquo modo voluntariũ) sunt in genere humanorum & moralium, & nõ excusantium à tota culpa. Ex eo autem, quòd in solis causis non sunt excusandum se peccata, fed à propriis speciebus distracta, circunstantiæ sunt peccatorum, quorum sunt effectus, & ad illorum peccatorum species spectant, in quibus sunt voluntaria & intenta.

¶Et ex hac parte sequitur vlterius, q̃ primum peccatum, puta ebrietas, plus minuat de secundo, puta homicidio vel blasphemia Dei, quã sit grauitas primi si enim, verbi gratia, ebrietas in tota sua latitudine ad plus est gratuitatis vt duo, & homicidiũ vt decẽ, ex hoc q̃ homicidiũ distrahitur à sua specie, cõsequẽter distrahitur à sua grauitate: & quia reducitur ad speciẽ ebrietatis, reducetur quoq; ad grauitatẽ eius, circunstãtionate tamẽ. Et sic reducitur ad grauitatem nõ excedentẽ duo, ac per hoc plus minuetur de proprio grauitate homicidiũ ab ebrietate, quàm grauitas ebrietatis; translatũ enim de gradibus decẽ grauitatis ad gradus duos, longè plus diminutũ est, quàm in duobus qui sunt gradus ebrietatis. Attestatur autẽ dictis Augustinus in lib. 22 contra Faustum dicens, q̃ Lot culpandus est, non quãtum ille incestus, sed quantum ebrietas meruit, quoniã incestus nõ nisi in causa ebrietatis, scilicet culpabilis esse potuit, Attestatur etiã Author, dũ respondens argumento 2. scilicet peccatum additum peccato facit maius, quia maius includit vnitatẽ cum eo quo facit maius dat duas responsiones, prima est, q̃ hæc propositio est: vniuersaliter falsa: quia nõ semper peccatum additur peccato in vnitate, id est quòd faciat vnum cum eo: & dicit quòd sufficit, quòd faciat plura peccata deinde quia potuisset quis dicere, q̃ illa propositio est vera in peccatis coeuntibus in vnũ, dat secundam responsionem, dicens, quòd nec sic est vera, quia contingit primũ peccatũ plus minuere de secundo, quàm sit grauitas primi, vt declaratũ est. & inducit ad hoc, quod inductum est de ebrietate & homicidio, ex hoc insinuãs, quòd putat ambo in vnum peccatum coire, & secundũ esse circunstãtiam, effectum scilicet primi. Consonãtq; hoc doctri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne sup. rius habitæ de specie peccatorum ex sine seu obiecto intento. Quæ autem & in oppositum videntur Authoris verba, facile explanatur, nã quod in prædicto articulo dictum est, ꝙ ignorantia tollens totaliter vsum rationis ex cuius à toto, est verum per se loquendo: quoniã actus à tali facti per se loquendo, non sunt humani, sed per accidens cõsungit non excusati, quũ enim ignorantiæ tali cõ
sequitur, quòd est voluntaria culpabiliter, tunc ratione istius accidentis non excusãtur à toto, & hoc hic dicitur. Quòd etiam pluris dicatur ab Authore, in ebrio duo peccata inueniri, scilicet ebrietatem & peccatum sequens, intelligendum est secundum subiectam materiam, id est secundum se duo peccata, non quòd in hoc retineãt dualitatem, sed alterum transit tu circunstantiam primi. Cogimur autem in hac materia his vocabulis vti, vt ostendamus quòd quæ secundum se sunt peccata, voluntarij rationem induunt etiam causata ab huiusmodi ignorantiæ peccato, & comparatione vtriusque peccati adinuicem: cõparatio enim distinctionem exttemorum exigit loquentes: vt multi intelligentes, vt sapientes.

¶ De peccatis vero quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantia facti [vt quũ vacãs venationi sagittat hominem loco cerui ex incircunspectione] an sit eiusdem speciei, cuius essent facta à sciente, dicendum esset quod non, sed spectant ad species peccatorum directè volitorum: puta venationis periculosæ & similiũ actuum, à quibus illa peccata causantur, & ratio est, quia plus requiritur ad rationem speciei propriæ, quàm ratio voluntarij: oportet enim esse per se intentum id, vnde species peccati sumitur: vnde licet ista peccata sint voluntaria in suis causis, quia tamen nõ sunt voluntaria in seipsis, non sunt per se intenta: ac per hoc non sunt secundũ se peccata, nec vt actus eliciti, nec vt actus imperati, sed sunt euentus, seu effectus peccatorum non præuisi, nec intenti, quamuis præuisibiles, ac per hoc circunstantiæ aggrauantes, nõ trahentes tamen in suas species, sed distractæ in suarum causarum species, sumitur etiam ex litera huius articuli ratio ad idé ex parte ignorantiæ ex illis verbis. quum enim aliquid esse peccatum ignoratur, non potest dici quod volũtas directè & per se feratur in peccatum, sed per accidens, loquitur de ignorãtia volũtaris indirectè & culpabiliter, ex quibus habetur, quòd in id quod ignorantia huiusmodi velatur, non per se, sed per accidens voluntas feratur: par enim est ratio de peccato & quocũque alio, & sic quum cointelligatur altera supradicta, scilicet ꝙ ab intentis per accidens non specificantur actus mora
les, sequetur quòd sagittatio illa temeraria nõ specificabitur ab homicidio subsequuto ex ignorantia illa, sed erit circunstantia Quid, aggranãs valde actum: ex his autem habes differẽtiam velaminis inter peccata primo discussa ex ignorantia iuris, & hæc ex ignorantia facti: quia in illis ignorãtia non velat obiectum, sed contrarietatem ad legem seu virtutem. In istis ignorãtia velat obiectum, & ideo illa in eadem sunt specie, ista non: vt dictum est, quia ab obiecto per se intento species est. Ex hoc tamẽ loco ne fallaris accipiens: quòd quia hic venator non est reus homicidij, propterea non sit irregularis, & similia: quoniam vnaquæque ats propriis vocabulis gaudet, & in iure vbi talis vocatur homicida voluntarius, ita est vocandus. In philosophia autem morali de speciebus peccatorum differenti sua quandoque specie vocandũ esset, si nomen habet.

¶ De peccatis demũ, quæ fiunt ex ignorãtia iuris positiui, quæ nõ secundum se sunt mala, sed solum quia prohibita: considerandum esset consequẽter addito, an ignorantia velet obiectum formale illius actus, vt est in genere moris an velet solã contrarietatẽ ad legem si enim sola cõtrarietas velatur, eiusdem sunt speciei à sciente & ignorante facta. si vero obiectũ formale velatur, non sunt eiusdem speciei, vt patet ex antedictis. Ad hoc aũt discernendum effectũ iuris positiui in actu & obiecto, oportet videre si enim lex cõstituit rationem formalẽ obiecti, patet quòd ignorantia velat obiectũ, si autem constituit solã auersionẽ ab ipsa, vel conuersionẽ ad ipsam, patet ꝙ ignorãtia non velat obiectum, sed contrarietatẽ. Quum igitur quod lege ponitur vt patet in 5. Ethic. sit id quòd à principio nihil differt, vtrum sic vel aliter fiat sed post legẽ differt sic vel aliter bonitate & malitia morali, oportet ꝙ ex vi legis huiusmodi collocetur in genere boni vel mali moralis. Et quum ista collocatio, vt dicitur inferius in tractatu de lege, fiat per modũ determinatio nis formæ cõmunis ad specialem, cõsequens est, vt lex non solum genus, sed speciẽ actibus huiusmodi præbeat moralẽ, non faciendo nouã speciẽ virtutis, aut vitij, sed applicando, seu extendendo præexistẽtes species virtutum, & vitiorũ ad huiusmodi actus ver. gra ius statués, quòd cũ lumine & stola, casula, &c. missa celebretur, applicat religionis speciẽ ad istos actus, & sacrilegij vitium ad oppositos: & similiter statuens ieiunia, applicat temperantiæ speciem ad vnicam comestionẽ hora nona absq; carnibus, & intemperantiã ad eius oppositum: & sic de aliis. ex hoc autem patet differẽtia inter peccata ex ignoranti iuris facta secundum se mala, & non secundũ se mala quo ad velamen: quia in secundum se malis scitum est id, vnde species peccati sumitur, quia est obiectũ secundum se dissonans rationi, velatum autẽ est ipsa dissonantia, vt patet ex dictis. In istis autem non secundũ se malis scitũ nihil claudit, vnde species peccati, imo nec genus moris sumitur. vt patet in comedẽtibus in diebus ieiunij ex ignorantia iuris, scitum enim ab hoc nõ est bina comestio carnium hodie. Costat enim, quòd hoc totũ nihil scludit dissonans, nisi quis dicat, ꝙ ly hodie, quia significat tẽpus ieiunij, claudit, vnde species intemperantiæ sumitur. Sed licet retera sic fit, attamen hoc nõ claudit
sub scito, sed sub velato ex iuris ignorantia: & propterea resquitur, quòd in scito nihil est vnde species sumatur, & si huic adiungas quòd ex ignoto per negligentiam nõ sumitur species quia vt in litera dicitur, non potest dici, quòd voluntas in huiusmodi ignotum per se, sed per accidens feratur, sequitur ꝙ huiusmodi peccata, quia obiectum formale velatur, non sunt eiusdem speciei facta ab ignorante ius & à sciente. Sed tunc obstãt duo: primo, quia oportet assignare speciem vitij, in qua huiusmodi peccatum est. nihil enim est in genere, quod non sit in aliqua eius specie.

¶ Secundo, quia oportet saluare illam regulam, Circunstantia faciens actum de non malo malum, dat speciem, quum enim non appareat aliqua vitij species in tali bona comestione & similibus & sola circunstantia determinatæ temperantiæ à iure in vnica comestione tali die red dat hunc actum malum, consequens est, vt ad ipsam intemperantiæ speciem talis transgressio reducatur, cuius oppositum ex præcedentibus sequebatur. Vnde dicendum est, quòd licet actus isti ex ignorantia causati nõ sint per se in talibus speciebus, propter rationes allatas: reductiue tamen sunt in eisdem speciebus, in quibus essent commissi à sciente. & ratio est, quia velamẽ ignorantiæ legis, quam tenetur nunc hic iste scire, quia voluntariũ est, impeditur à locando ignotum illud extra voluntarium & intentum: & volũtas veluti actus reducit actum ad naturam suæ speciei, sicut etiam facit voluntariũ velamen ignorantiæ facti. propter quod sicut in credente occidere ceruum & occidere hominem ex ignorantia culpabili, actus occisionis redit ad naturam suæ speciei, & est homicidium, ita in comedente bis ex culpabili ignorantia legis in die ieiunij, actus comestionis redit ad naturam suæ speciei, & est intemperantia. Intelligenda sunt ergo, quæ dicuntur de ignoto, ꝙ scilicet non specificat, quoad reposita per se in specie, secus autem est de reductiue ad speciem pertinentibus, & sic omnia consonant. Et habes ex hoc solutionem dubij relicti in quæst. 72 artic. 9 & resolutionem simpliciter duorum vltimo tractatorum nunc, quòd scilicet facta pacta ex ignorantia facti culpabiliter siue sint secundum se mala, siue non, redeunt ad naturam suæ speciei: quando culpa impedit velamen ignorantiæ à loco vel actũ extra intentum. dico autem hoc: quia tam leuis posset esse culpa negligentiæ, vt nõ reduceret actum ad propriam speciem saltem perfectè, vt patet in eo qui ex leuissima culpa negligentiæ in discernendo vina ignoranter inebriatur, non enim redit tunc ebrietas in naturam suæ speciei perfectè. & scito quòd in hac difficultate multo tempore fui non resolutus, & ideo vagè scripsi, sed nolui mutare iam scripta propter exercitium.

¶ In eodem quarto articulo in responsione ad primum nota, quòd hæc responsio exponitur inferius in quæst. 78 art. primo ad primum, vbi distinguitur triplex ignorantia ex parte rei scitæ secundum triplicem scientiam. prima est, qua scitur individuum actus esse malum, puta hanc acceptionem rei alienæ esse malam.

¶ Secũda, qua scit individuũ actus & rẽporis eius, scilicet hoc nõ esse malũ.

¶ Tertia est, qua scitur individuum actus tẽporis & executionis, scilicet hoc nunc non esse faciendum. Ignorantia opposita primæ scientiæ est causa peccati. Ignorantia secunda & tertia est ignorantia electionis, quam Author negat hic esse causam peccati. non quòd putet eam non causare peccatum vt alij tenent: sed quia negat eam annumerari inter generales causas peccati, de quibus modo tractat. quoniam peccata quæ fiunt ex secunda & tertia ignorantia, non sunt peccata ex ignorantia, sed ex passione vel habitu, vt in illa quæstione declaratur.

¶ In eodem quarto articulo dubium pro Nouitiis occurrit de respõsione ad secundum: quia stantibus etiã omnibus dictis adhuc illa propositio, Peccatũ additum peccato facit maius, videtur efficax argumentum sustinere in proposito: quia quum ignorantia seu ebrietas fuerit peccatum, si sibi addatur sequens peccatum, quantumcunque minimum faciet maius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd argumentum hoc concludit verum, sed in litera non affertur ad hoc: non enim est quæstio an sequens peccatum diminuat peccatum ignorantiæ: sed affertur ad argumentum, quòd ignorantia non diminuat, seu augeat sequens peccatum: quoniã de hoc est quæstio præsentis articuli. & in litera ad hoc respondetur optimè, quòd ipsa ignorantia adiũcta sequenti peccato non augeat illud, sed diminuat illud. & totum cõpositum est ex vtroque si componentia secundum se sumantur: quia plus admittit de grauitate illius, quàm apponat de grauitate propria, vnde in litera non dicitur, ꝙ ambo simul non habent tantam grauitatem, quantam quodcunque eorum seorsum habet, sed quantum vnum eorum, scilicet sequens secundũ se grauius (vt dictum est) haberent.

¶ In eodem articulo quarto dubium est de quãtitate diminutionis, an scilicet

ignorãtia secundum se peccatum veniale excuset sequens peccatũ ex ea à mortali, & similiter ignorantia mortalis leuioris ordinis excusat sequens à mortali grauioris ordinis, vel eõtra mortale peccatum sequens ex ignorantia veniali faciat illam mortalem: & similiter mortale grauioris ordinis aggrauet ignorantiam mortalem in grauiorem ordinem trahendo.

¶ Ab hoc dicitur, quod
hæc quæstio ex dictis speciebus peccatorum, ex ignorantia pendet, quando nanque ignorantia non aufert proCirca fin. 3. Ethi. tex. 5. priam & perfectam speciem deliberato peccato, quod ex ea fit, non aufert consequens id ꝙ ex propria specie sibi vendicat, scilicet esse mortale, & esse morta le gratioris ordinis. propter quod in his, quæ sunt secundum se peccata mortalia & deliberatè fiunt in seipsis, quamuis ex ignorantia mortalia sint, quando vero ignorantia distrahit sequens peccatum, vt speciem alterius peccati, puta ebrietatis, vel venationis, non discretissime tunc, quia peccatum sequens non fortitur propriam speciem, quantuncunque secundum se esset mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortali leuioris ordinis mortalem gratioris ordinis, quamuis aggrauet vt circunstantia & ratio est, quia circunstantia non habens propriam speciem nunquam aggrauat in infinitum, nunquam transfert in proprium ordinem, vt in quæstione 88. inferius patet. vnde si ebrietas in aliquo sipeccatum veniale, hos micidium consequens non faciet peccatũ mortale, & similiter si cit cunspectat, aliqualiter venatio est peccatum veniale, homicidium sequens non faciet peccatum mortale: & si ebrietas vel venatio sunt peccata leuioris ordinis, quàm homicidium, non trahentur in ordinem grauitatis homicidij, quamuis aggrauentur ex tali effectu.

Supra q. 9. art 2 & 9. 2. ar. 1 & 2. 2. q. 3. art 1. cor. & 3 q 46. art. 1. ad 2. & ver. q 5 art 10 cor. & q. 2. ar tic. 9 ad 3. & 6.

Tex. 54.

Tex. 17. to. 2.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum primum.*

IN primo articuloquæstio. septuagesimæ septimæ solus modus, quo pasio mouet voluntatem, declarandus occurrit, addendo ad dicta in articulo secundo quæst. 6. vbi eadem quæstio ex parte voluntatis absolute agitata est, mod' enim in ordine ad causandum peccatum ex parte ipsius passionis tractatur. Modus igitur est, quòd passio afficiens appetitum, afficit proportionaliter per viam redundantiæ phantasiam, sunt enim, vt in secundo de anima dicitur, appetitiuum & phantasticum animæ indistincta loco, entomis decisis attestantibus, & sicut ad linguam cholera infectam gustus iudicium erroneum fit, ita ad appetitũ passio ne infectum immutatur phantasia, & iudicium etiam æstimatiuæ consequẽter. & quia intellectus mouetur à phantasmate, cõsequens est, vt à phantasmatibus sit compositis iudicio æstimatiuæ moueatur intellectus ad iudicandũ idem, præsertim quia iudicium est de singulari, in quo plurimũ vim obtinet iudicium cogitatiuæ. Rursus ex hoc, quòd appetitus sensitiuus passione vehementi afficitur, hic homo non solum secundũ illam partem, sed absolute mu
tatur animaliter, & est aliter dispositus. & ratio est, quia appetit⁹ animalis est primo propter totum suppositũ, vt ex dictis in prima parte patet. In hoc enim differt ab appetitu naturali singulatum potentiarum & partium, & propter hoc datus est à natura animali ex hoc autem, quòd hic homo est aliter dispositus, sequitur, vt aliquid sit sibi durante illa dispositione conueniens, quod prius non erat, quodque absolutè & secundum rationem est disconueniens. Incipit nanque conuenientia ex altero extremorum variato. ex hoc autem, quòd aliquid est conueniens modo huic sic disposito, sequitur & quòd secundum iudicium æstimatiuæ & rationis iudicet illud sibi nunc conueniens: quia qualis vnusquisque est, talis ei finis videtur. & sic dispositio subiecti, passione facta, mutat iudicium de obiecto, quod est motiuum voluntatis, & sic ex parte obiecti passio mouet voluntatem. hæc via ex parte obiecti est tutior. prima ex parte ipsarum potentiarum hanc adiuuit, ex neutra autem, vt vides, si memor es dictorum, voluntas inecessitatur, quia ex parte obiecti, motio est, & ad necessitatem requiritur alter motor ex parte subiecti, ad exercitium actus: propter quod voluntas libere sequens huius modi obiectum peccat.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo 77. quæstio. dubium occurrit de conclusione approbatiua opinionis Socratis, scilicet voluntas nunquam in malum tendit, nisi cum aliqua ignorantia vel errore rationis, & de eius ratione, quia scilicet voluntas est solum boni, vel apparentis boni. In corp. ar. Contra conclusionem nanque occurrunt argumenta Scoti in 2. sentent. distinctio. 36. primo. ex articu. Paris. stante scientia in vniuersali & particulari, voluntatem non posse in oppositum errorem. Mal. q. 3. ar. 9.

¶ Secundò, ex multis authoritatibus Augustini dicentis, quòd quandoque scientes peccamus.

¶ Tertiò, ex authoritate Aristotel. secundo Ethicor. quòd scire parum aut nihil valet ad virtutem si enim recti tudo intellectus exigit virtutem: imo sequitur, quòd non esset persuadendum alicui, quòd bene veller, sed quòd recte consi deraret.

¶ Præterea, Rectitudo rationis tam in practicis, quàm in speculatiuis constat ex terminis & forma simili perfecti. igitur ratio practica erit ex se perfecta, quicquid in appetitu sequatur, & consequenter potest voluntas male eligere intellectu existente perfecto.

¶ Præterea, Arguo ad idem, quia stat quòd ratio ostendat vtrunque oppositum, secundum quod est: puta furari, & non furari, est enim oppositorum, & quòd voluntas determinet se ad vnũ, quia vult, & ꝙ hoc sic sit, testatur Aristot. in 9.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEPTIMA, De causa peccati ex parte appetitus sensitiui, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati ex parte appetitus sensitiui, vtrum passio animæ sit causa peccati.

¶ Et circa hoc quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum passio appetitus sensitiui possit mouere vel inclinare voluntatem. ¶ Secũdò, vtrũ possit superare rationem contra eius scientiam. ¶ Tertiò, vtrum peccatũ quod ex passione prouenit, sit peccatũ ex infirmitate. ¶ Quartò vtrum hæc passio, quæ est amor sui, sit causa omnis peccati. ¶ Quintò, de illis tribus causis quæ ponũ tur 1. Io. 3. Concupiscentia oculorum, cõcupiscentia carnis: & superbia vitæ. ¶ Sexto, vtrum passio, quæ est causa peccati, diminuat ipsum. ¶ Septimò, vtrum totaliter excuset. ¶ Octauò, vtrum peccatum, quod ex passione est, possit esse mortale.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum voluntas moueatur à passione appetitus sensitiui.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas non moueatur à passione appetitus sẽ sitiui. Nulla eñ potentia passiua mouetur nisi à suo obiecto: voluntas autem est potentia passiua & actiua simul, inquantum est mouẽs & mota, sicut Philosophus dicit in tertio De anima, * vniuersaliter de vi appetitiua. cum ergo obiectum voluntatis non sit passio appetitus sensitiui, sed magis bonũ rationis, videtur quòd passio appetitus sensitiui non moueat voluntatem.

* 3. de anima. tex. 42.

2 ¶ Præterea, Superior motor nõ mouet ab inferiori. sicut anima non mouetur à corpore. sed voluntas, quæ est appetitus rationis, cõparatur ad appetitũ sensitiuũ, sicut motor superior ad inferiorẽ. Dicit eñ Philosophus in 3. De anima, * ꝙ appetitus rationis mouet appetitum sensitiuum, sicut in corporibus cælestibus sphæra mouet sphæram. ergo voluntas nõ põt moueri à passione appetitus sensitiui.

* 3. de anima. tex. 42.

3 ¶ Præterea, Nullum immateriale potest moueri ab aliquo materiali. sed voluntas est potentia quædam immaterialis: non enim vtitur organo corporali cum sit in ratione, vt dicitur in 3. De anima. * appetitus autem sensitiuus est vis materialis, vt pote fundata in organo corporali. ergo passio appetitus sensitiui non potest mouere appetitum intellectiuum.

* 3. de anima. tex. 42.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Dan. 13. Cõcupiscentia subuertit cor tuũ.

Universidad de Deusto Biblioteca

ste. tam. Metap vbi vult quòd scientia sit oppositorum, sed à prohæresi, id est, ab electione determinetur ad vnum. non igitur oportet intellectum errare vel ignorare ad hoc, quòd voluntas male velit.

¶Contra rationem vero, quia inefficax videtur, stat enim intellectū in nullo errare, & voluntatem peccare & appetendo vere bonum apprehensum non debito modo.

Ea. vltim.

¶Ad hanc dubitationē, licet in primo articulo sequentis quæstio. in responsione ad primum videatur tractanda, quia ibi consummatur quæstio hæc de peccato cōtra scientiam, quæ hic tractatur ex vna parte tantum, scilicet ex parte passionis, propter opinionem tamen Socratis hic approbatam dicitur cum Authore, q̄ impossibile est voluntatē peccare absque ignorantia vel errore intellectus propter rationem in littera allatam. Sed sunt hic duo aduertenda primò, q̄ ignorantiæ nomine in proposito intelligitur etiam ipsa actualis inconsideratio. Et ex hoc soluitur omnia argumenta contra positum errorem intellectus. ex hoc enim habes, quòd sufficit ad apparens bonum, quòd actuali inconsideratione transferatur de ordine veri boni in non vere bonum, vt de peccato Angeli in prima parte dictum est. Et per hoc soluitur obiectio contra rationem allatam.

Capi. 1. non loge à prin. eiusp. tom. 1

lib. 1. perihet in prin. eiusp. tom. 1.

¶Secundò, quod apprehensio requisita ad hoc, quòd voluntas appetat aliquid, non enim ferri potest nisi in apprehensum, non est quæcūque cognitio, alioquin intellectio speculativa sufficeret, cuius oppositum habetur ex tertio De anima, sed est cognitio iudicans, & præcipiens hoc esse appetendum, nunquam enim aliquis aliquid appetit, quod non iudicat appetēdum iudicio subito vel deliberato, expedito vel impedito, &c. Nunquam etiā aliquis iudicata appetenda esse fugit, nisi imperet sibiipsi animus appetēdum esse. Ex hoc autem patet, quòd si appetendā aliquod est vere iudicatū bonū quando, sicut, vbi, &c & sufficiēter præceptum oportet sequi electionem, vt patet per Augu. in octauo Confess. & Aristot in septimo Ethic. & suprà dicta: & sic erit electio bona. Si autem appetendum non est vere iudicatum, aut sufficienter præceptum bonum, tūc cum mala electione, defectus positiuè vel negatiuè est in intellectu,

cap. 2 in prin 10. 5.

¶78. 4v. 1.

dum voluntas fertur in

clinat rationem contra scientiam: cū autem trahit eam in id, quod est apparens bonum, & non existens, trahit eam in id, quod rationi videtur. hoc autem est in scientia rationis, quod ei videtur. ergo passio nunquā inclinat rationem contra suam scientiam. Si dicatur, quòd trahit rationem scientem aliquid in vniuersali, vt contrarium iudicet in particulari: cōtra, Vniuersalis & particularis propositio si opponantur, opponūtur secundum contradictionem, sicut Omnis homo, &, Nō omnis homo: sed duæ opiniones quæ sunt contradictoriæ, sunt contrariæ: vt dicitur in 2. Perihermenias, *si igitur aliquis sciens aliquid in vniuersali iudicaret oppositum in singulari, sequeretur q̄ haberet simul contrarias opiniōes, quod est impossibile.

¶Præterea, Quicunque scit vniuersale, scit etiam particulare, quod nouit sub vniuersali contineri: sicut qui scit omnem mulam esse sterilem, scit hoc animal esse sterile, dummodo ipsum sciat esse mulā, vt patet per id quod dicitur in 1. Posterior. *sed ille qui scit aliquid in vniuersali: puta nullam fornicationem esse faciēdam, scit hoc particulare sub vniuersali contineri, puta hunc actum esse fornicarium: ergo videtur quod etiam in particulari sciat.

¶Præterea. Ea quæ sunt in voce, sunt signa intellectus animæ, secundum Philosophum, *sed homo in passione existens frequenter confitetur id, quod eligit esse malum etiam in particulari: ergo etiā in particulari habet scientiam: sic igitur videtur quòd passiones nō possint trahere rationem contra scientiam vniuersalem, quia non potest esse, q̄ habeat scientiam vniuersalem, & æstimet oppositum in particulari.

¶SED CONTRA est, quòd dicit Apostolus Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis meæ, & captiuantem me in lege peccati: lex autem, quæ est in mēbris, est concupiscentia, de qua suprà locutus fuerat: cū igitur concupiscentia sit passio quædam videtur quòd passio trahat rationem etiam contra hoc, quod scit.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd opinio Socratis fuit, vt Philosoph⁹ dicit in 7. Ethic. *q̄ sciētia nunquam posset superari à passione. vnde ponebat omnes virtutes esse scientias, & omnia peccata esse ignorantias. in quo quidem aliqualiter rectè sapiebat: quia cum voluntas sit boni, vel apparentis boni, nunquam voluntas in malum moueretur, nisi id, quod non est bonum, aliqualiter rationi bonū appareat: & propter hoc voluntas nunquam in malum tenderet, nisi cum aliqua ignorantia vel errore rationis. Vnde dicitur Prouerb. 14. Errant qui operantur malum. Sed, quia experimento patet, q̄ multi agunt contra ea, quorum sciētiam habent (& hoc etiam authoritate diuina confirmatur, secundum illud Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit, plagis vapulabit multis. Et Iacob. 4. dicitur, Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi) nō simpliciter verum dixit, sed oportet distinguere, vt Philosophus tradit in septimo Ethic. *Cum enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici scientia, scilicet vniuersali & particulari: vtriusque defectus sufficit ad hoc, q̄ impediatur rectitudo voluntatis & operis, vt suprà dictum est. * contingit ergo quòd aliquis habet scientiam in vniuersali, puta nullam fornicationē esse faciendam, sed tū non cognoscat in particulari hunc actum, qui est fornicatio, non esse faciendum: & hoc sufficit ad hoc, quod voluntas nō sequatur vniuersalem scientiā rationis. Et iterum considerandum est, q̄ nihil prohibet aliquid sciri in habitu, quod tamen actu nō consideratur. potest igitur cōtingere, q̄ aliquis etiam rectam sciētiam habeat in singulari, & non solū in vniuersali, sed tū in actu non consideret: & tunc non videtur difficile, quòd præter id quod actu nō considerat, homo agat. Quòd autem homo nō consideret in particulari id, qđ habitualiter scit, quādoque quidem contingit ex solo defectu attentionis, puta cū homo sciēs Geometriam, nō intendit ad considerandum Geometriæ cōclusiones quas statim in promptu habet considerare, quandoque autē homo non considerat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentum superueniens, puta propter aliquam occupationem exteriorē, vel propter aliquam infirmitatem corporalē: & hoc modo ille, qui est in passio ne constitutus, nō considerat in particulari id, quod scit in vniuersali, inquantū passio impedit talē considerationem. Impedit autē tripliciter. Primò quidem per quandā distractionem, sicut suprà* expositum est. Secundò, per cōtrarietatē: quia plerunque passio inclinat ad contrarium huius, quod sciētia vniuersalis habet. Tertiò, per quandā immutationem corporalē, in qua ratio quodammodo ligatur, ne libere in actū exeat: sicut etiam somnus vel ebrietas quadam corporali trasmutatione facta, ligat vsum rationis. & q̄ hoc cōtingat in passionibus, patet ex hoc q̄ aliquādo cum passiones multis intendūtur, homo amittit totaliter vsum rationis. multi enim propter abūdantiam amoris & iræ sunt in insaniam conuersi. & per hunc modum passio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra scientiam, quam habet in vniuersali.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ scientia vniuersalis, quæ est certissima, non habet principalitatem in operatiōe: sed magis scientia particularis, eo q̄ operationes sunt circa singularia. vnde non est mirum si in operabilibus passio agit contra scientiam vniuersalem absente cōsideratione in particulari.

¶Ad secundum dicendum, q̄ hoc ipsum q̄ rationi videtur in particulari aliquid bonum quod non est bonum, contigit ex aliqua passione: & tamen hoc particulare iudicium est contra vniuersalem sciētiam rationis.

¶Ad tertium dicendum, quod nō posset contingere q̄ aliquis haberet simul in actu scientiam aut opinionem veram de vniuersali affirmatiuo, & opinionem falsam de particulari negatiuo, aut econuerso: sed bene potest contingere, quòd aliquis habeat veram scientiam habitualiter de vniuersali affirmatiuo, & falsam opinionem in actu de particulari negatiuo: actus enim directe non contrariatur habitui sed actui.

¶Ad quartum dicendū, q̄ ille qui habet scientiam in vniuersali, propter passionē impeditur, ne possit sub illa vniuersali sumere & ad cōclusionem peruenire: sed assumit sub alia vniuersali, quā suggerit inclinatio passionis, & sub ea concludit. vñ Philosophus dicit 7. Eth. *q̄ syllogismus incōtinētis habet quatuor propositiones, duas vniuersales, quarū vna est ratio nis, puta nullam fornicationem esse committendam: alia passionis, puta delectabonum non vere, sed apparens ex illo defectu. & quia hæc duo mēbra distinguuntur contradictorie, consequens est, vt non fiat de medium. Ad obiecta autem in oppositum dicitur, quòd authoritates omnes dicentes hominem appetere contra scientiam, intelligunt contra scientiam habitualem vel actualem in vniuersali, vel actualem particulari absolute, vt in responsione ad primum articuli primi sequentis quæstion dicitur. Vnde articulus Parisiensis de intellectu in vniuersali, & particulari secundum se considerato in actu verus est, cum quo stat ignorantia particularis in comparatione. Posset quoque dici quòd est verus de particulari in actu etiam relato, quo ad actum iudicij non præcepti. cum tali enim iudicio stat oppositum iudicium præcipiens, in quo est defectus. Authoritas Aristotel. loquitur de scientia morali distincta contra scire prudentiæ, & de illa, quum sit vniuersalium constat parum, vel nihil valere, de ista autem constat esse fortmam & diffinitionem virtutum. Et quoniam hæc dependet ab appetitu recto & econtra, ideo oportet vitioso sua dere & quòd consideret, iudicet, & solicitetur recte, & quòd mutet appetitum, alterum enim sine altero insufficiens inuenitur.

Cap. 3. ante di. 10 5.

lib. 4. in 3. fol. 4 prin. lib. & sequentibus.

Ar. præce.

Cap. 3. 10. 5.

¶Ad primam rationem, quòd rectitudo rationis pendet ex solis terminis in forma syllogistica, dicitur quod maior ista est falsissima vniuersaliter. Et ratio est, quia quædam ratio est in ratione secundum se, & hæc ex solis terminis pendet, quædam est in ratione non secundum se, sed vt mota ab appetitu, & ista dependet non ex solis terminis, sed ex connexione conformi appetitui recto. vnde in sexto Ethicorum dicitur, quòd vetum intellectus practici est confessse se habens appetitui recto, vnde quum prudentiæ scientia sit in intellectu, vt subest voluntati, vt patet ex dictis, rectitudo rationis eius non ex eui dentia terminorum ad rationem absolutè, sed ad rationem motam à recto appetitu depēder. Etsi huius responsionis non es capax, distingue, quòd rectitudo rationis secundum se pendet ex terminis & forma syllogismi, sed vt iudicanda à nobis, & præceptiua pendet ex appetitu in moralibus, quia qualis vnusquisque est, talis ei finis videtur, &

lib 7. Ethi. ca. 5. circa prin. tom. 5.

ideo

tionem esse sectandam. Passio igitur ligat rationem ne assumat & concludat sub prima. vnde ea durante assumit & concludit sub secunda.

¶Ad quintum dicendum, q̄ sicut ebrius quandoque proferre potest verba significantia profundas sententias, quas tamen mente diiudicare non potest ebrietate prohibente, ita in passione existens, etsi ore proferat hoc non esse faciendum, tamen interius hoc animo sentit, quòd sit faciendum, vt dicitur in 7. Ethicorum.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum peccatum, quod est ex passione, debeat dici ex infirmitate.

Infrà q 85 ar. 3. ad 4. Et 2 di. 22. qō. 2. ar. 2. ad 3. & in 12 q li. fin. & 2. dist. 19. q̄. 2. ar. 3. q. 3 ad 3. Et mal. q. 2. art. 3. ad 5. & art. 9. 10. 11. & 12. cor. & Psa. 9. to 3. Art 1. huius. quæst.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ peccatum, quod est ex passione, non debeat dici ex infirmitate. Passio enim est quidam vehemens motus appetitus sensitiui, vt dictum est.* vehementia autem motus magis attestatur fortitudini quàm infirmitati. ergo peccatum, quod est ex passione, non debet dici ex infirmitate.

2 ¶Præterea, Infirmitas hominis maximè attenditur secundū illud, quod est in eo fragilius, hoc autem est caro: vnde dicitur in Psal. 77. Recordatus est, quia caro sunt ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate quod est ex aliquo corporis defectu, quàm quod est ex animæ passione.

3 ¶Præterea, Ad ea non videtur homo esse infirmus, quæ eius voluntati subduntur: sed facere vel non facere ea ad quæ passio inclinat hominis voluntati subditur: secundū illud Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & dominaberis illius. ergo peccatum, quod est ex passione, non est ex infirmitate.

lib. 4. in 3. fol. 4 prin. lib. & sequentibus.

¶SED CONTRA est, quòd Tullius in 4. lib. de Tusc. quæstionibus, *passiones animę ægritudines vocat: ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatū, quod est ex passione, debet dici ex infirmitate.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ causa peccati propria est ex parte animæ, in qua principaliter est peccatū. potest autem dici infirmitas in anima ad similitudinē infirmitatis corporis. dicitur autē corpus hominis esse infirmum, quādo debilitatur vel impeditur in executione propriæ operatiōis, propter aliquā inordinationem partium corporis, ita scilicet, q̄ humores & membra hominis nō subdantur virtuti regitiuæ & motiuæ corporis. vnde & membrum dicitur esse infirmū, qñ non potest perficere operationem membri sani. sicut oculus quando non potest clarè videre, vt dicit Philosophus in 10. De historiis animalium. *vnde & infirmitas animæ dicitur qñ impeditur anima in propria operatione propter inordinationem partium ipsius. sicut autem partes corporis dicuntur esse inordinatæ, quando non sequuntur ordinem naturæ ita & partes animæ dicuntur esse inordinatæ, quando non subduntur ordini rationis: ratio enim est vis regitiua partiū animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis cōcupiscibilis, aut irascibilis aliqua passione afficitur, & per hoc impedimentum præstatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum esse ex infirmitate: vnde & Philosophus in 1. Ethic. * comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disponit.

Cap. 1. non procul a prin. to. 4.

lib 7. Ethi. ca. 5. circa prin. tom. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut quāto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tāto est maior infirmitas: ita quanto fuerit motus fortior passionis præter ordinem rationis, ranto est maior infirmitas animæ.

¶Ad secundum dicendum, q̄ peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem, potest enim qui est corpore infirmus, promptā habere voluntatem ad aliquid faciendum. impeditur autē per passionem, vt suprà dictū est.* vnde cum dicitur, peccatum esse ex infirmitate, magis est referendum ad infirmitatē animæ, quàm ad infirmitatem corporis. dicitur tamen etiā ipsa infirmitas animæ infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis passiones animæ insurgūt in nobis: eo quòd appetitus sensitiuus est virtus vtens organo corporali.

Art. 1. huius quæst.

In corp ar. & ar. 1. & 2. Infrà art. 5. co. & q 24. arti. 2 ad 3. & 2. q 25. art. 7. ad 1. & 9. 133. ar. 1. ad 3. & 2. dist. 42. q. 2. art. 1. co. & mal. q. 8. art. 1. ad 19.

¶Ad tertium dicendum, quòd in potestate quidem voluntatis est assentire, vel non assentire his, in quæ passio inclinat, & pro tāto dicitur noster appetitus sub nobis esse, sed tamē iste assensus vel dissensus voluntatis impeditur per passionē modo prædicto.*

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum amor sui sit principium omnis peccati.

QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ amor sui non sit principium omnis peccati. Id enim, quod est secundum se bonum & debitum, non est propria causa peccati: sed amor sui est secundum se bonum & debitum. Vnde præcipitur homini, vt diligat proximum sicut seipsum Leui. 19. ergo amor sui non potest esse propria causa peccati.

2 ¶Præterea, Apostolus dicit Rom. 17. Occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. vbi glo. *dicit, q̄ bona est lex quæ dum concupiscentiā prohibet, omne malum prohibet: quod dicitur propter hoc concupiscentia est causa omnis peccati: sed concupiscentia est alia passio ab amore, vt suprà habitum est: *ergo amor sui non est causa omnis peccati.

3 ¶Præterea, Aug. sup illud Psal. * Incēsa igni & suffossa. dicit q̄ omne peccatū est ex amore male inflammante, vel ex timore malè humiliante. non ergo solus amor est causa peccati.

4 ¶Præterea, Sicut homo peccat quando quę propter inordinatū sui amorem, ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor sui nō est causa omnis peccati.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. de ciuit. Dei, *q̄ amor sui vsque ad contemptum Dei facit ciuitatem Babylonis: sed per quodlibet peccatū pertinet homo ad ciuitatem Babylonis. ergo amor sui est causa omnis peccati.

cap 28. & vlt tom. 5.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut suprà dictum est, *propria & per se causa peccati accipienda est ex parte cōuersionis ad commutabile bonum: ex qua q̄dem parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. q̄ autem aliquis appetat inordinate aliquod temporale bonū, procedit ex hoc, quòd inordinate amat seipsum: hoc enim est amare aliquem vel sibi bonum. Vnde manifestum est, quòd inordinatus amor sui, est causa omnis peccati.

*q. 23. ar. 4. & q. 9. ar. prima est formalis & tit. 2. profunda. Ad rationem Aug in ps. 79. habetur in sententia to. 8. difficilima, quoniā tangit primam radicem, dicitur, quòd in hoc ipso q̄ voluntas determinat se & intellectū ad aliquem alium, quæ est omnium rum oppositorum, quod est malum, interueni ignorantia aliqua: oportet nanque voluntate aliquid appetente, illud iudicari appetendū nūc, hic, &c. Et quum in veritate non sit appetendum, patet ignorantia aliqua, sed an ignorantia sit prius natura, quā appetitus, difficile est videre. Ex eo nanq; quòd obiectum est voluntatis illud, sic iudicatum prius natura videtur: ex vero quòd effectus voluntatis videtur determinatis intellectū, iuxta doctrinam Aristo. posteri⁹ natura videtur.

q. 75 art. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ amor sui ordinatus est debitus & naturalis, ita scilicet q̄ velit sibi bonum quod congruit: sed amor sui inordinatus, q̄ per ducit ad contemptum Dei, ponitur esse causa peccati secundum Augustinum.*

¶Ad secundum dicendum, q̄ concupiscētia, qua aliquis appetit sibi bonū, reducitur ad amorem sui, sicut ad causam, vt iā dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, q̄ aliquis dicitur amare & illud bonum quod optat sibi, & se, cui bonum optat. Amor igitur, secundum quod dicitur eius esse quod optatur, puta q̄ aliquis dicitur amare vnū vel pecuniam, recipit pro causa timorē, qui pertinet ad fugam mali: omne enim peccatum proueni vel ex inordinato appetitu alicuius boni, vel ex inordinata fuga alicuius mali: sed vtrunque horū reducitur ad amorem sui: propter hoc enim homo vel appetit bona, vel fugit mala: quia amat seipsum.

lib. 12. de ciui. Dei c. vlt. tom. 5.

In corp. ar.

¶Ad quartum dicendum, quòd amicus est quasi alter ipse: & ideo quòd peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem sui peccari.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum conuenienter ponantur causæ peccatorum concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

Infrà q. 4. & 2. dist. 24. q. 2. ar. 1 & mal. q. 8. art. 1. ad 23.

QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter ponantur causæ peccatorum el se concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: Quia secundum Apostolū 1. ad Timoth. vlti. Radix omnium malorum est cupiditas, sed superbia vitæ sub cupiditate non continetur, ergo non debet poni inter causas peccatorum.

2 ¶Præterea, Cōcupiscētia carnis maximè

duo prima præuenit voluntatē malam vt obiectum, & conditio non nulla eius siue ex parte eius siue ex parte intelligentis: quo adtertium autem est effectus voluntatis. & sic omnia consona inueniuntur.

¶In eodem articulo notato singularissime vltimas responsiones, & memorata prædicta distinctione considerato sem per, quòd propositiões scitæ & ignoratæ in particulari in actu practico non sunt contradictoriæ, licet enim existens in passione credat hanc tunc fornicationem secundum se non esse faciendam, credit tamen omnibus concurrentibus nunc hanc fornicationem esse committendam, nisi enim hoc omnino sentiret, non faceret eam. Constat autem non esse cõtradictorias illas, quæ non sunt ad idem similiter, &c. Et si ille in malitia aut passione existens dictat se sentire in animo contradictionem in actu, mentitur.

¶Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum sextum.

IN articulo sexto, omissis tertio, quarto, & quinto, duo dubia occurrunt circa responsionem ad primum, superius nanque in quæstione 71. arti. tertio dictum est, quòd grauitas essentialis peccatorum attenditur secundum obiecta, nunc vero dicitur, quòd magis attenditur secundum auersionem, & ex hoc nascitur secũdum dubiũ, quia si grauitas peccati attenditur secũdum obiectum, augmentata conuersione ad obiectum augebitur peccatum, quoniã conuersio non per accidens sed per se respicit obiectum, vnde est grauitas.

¶Ad primum horum dicitur, quòd grauitas peccatorum attenditur secundum obiecta causaliter, secundum autem auersiones, formaliter: quia grauitas conditio est malitiæ, quæ in auersione peccati consistit. Et propterea hoc dicitur & magis attenditur ex parte auersionis.

¶Ad secundum dicitur, q̃ aliud est loqui de obiecto peccati, & aliud de conuersione ad obiectum, augmentato nanque obiecto, augetur auersio & malitia, quia per se sequitur ad illud, vt superius patet. Augmentata autem conuersione ad ipsum, non oportet augeri auersionem: quia conuersio ex intentione mensuratur, quæ per accidens respicit obiectum vt causat auersionem, & propter ea in litera augmentata conuersio, causa per accidens ponitur respectu auersionis.

¶In responsione ad tertium eiusdem articuli sexti, scito quòd Author intendit, quòd motus volũtatis dupliciter potest attendi, scilicet inquantum proprius voluntati, & inquantum communis voluntati & passioni, si sit intensus, vt proprius voluntati, id est ex ipsa inclinatione voluntatis, quanto intensior, tanto grauior culpa, & similiter marius meritũ, si autem sit intensus vt communis, id est ex passionis incitatione, sic non quanto intensior, tanto grauior meritum. Et ratio est, quia intensio ista concurgit ex causa diminuente rationem voluntarij: peccatum autem & meritum consistunt in ratione voluntarij.

¶Ad secundum dicendum, q̃ concupiscẽtia oculorum non dicitur hic concupiscẽtia omnium rerum, quæ videri oculis possunt: sed solum earum in quibus nõ quæritur delectatio carnis, quæ est secundũ tactum, sed solum delectatio oculi, id est cuiuscunque apprehensiuæ virtutis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ sensus visus est excellẽtior inter omnes alios sensus, & ad plura se extendens: vt dicitur in 2. Meta.* & ideò nomen eius trãsfertur ad omnes alios sensus, & etiam ad omnes interiores apprehẽsiones, vt Aug. dicit in lib. De verbis Domini.*

¶Ad quartum dicendũ, q̃ fuga mali causatur ex appetitu boni (vt supra dictum est) & ideo ponuntur solum passiones inclinantes ad bonum tanquam causæ earum, quæ faciunt inordinate fugã mali.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum peccatum allenietur propter passionem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ peccatum non allenietur propter passionẽ. Augmentum enim causæ auget effectum: si enim calidum dissoluit, magis calidum magis dissoluit, sed passio est causa peccati, vt habitum est.* ergo quanto est intensior passio, tanto est maius peccatum. passio igitur non minuit peccatũ, sed auget.

2 ¶Præterea, Sicut se habet passio bona ad meritum, ita se habet mala passio ad peccatũ: sed bona passio auget meritum: tanto enim aliquis magis videtur mereri, quanto ex maiori misericordia pauperi subuenit ergo. etiã mala passio magis aggrauat peccatum quàm alleuiet.

3 ¶Præterea, Quanto intensiori voluntate aliquis facit peccatum, tanto grauius videtur peccare: sed passio impellens voluntatem, facit eam vehementius ferri in actum peccati. ergo passio aggrauat peccatum.

¶SED CONTRA, Passio ipsa concupiscentiæ vocatur tentatio carnis, sed quanto aliquis maiori tentatione prosternitur, tanto minus peccat, vt patet per Augustinum.* ergo passio diminuit peccatum.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ peccatum essentialiter consistit in actu liberi arbitrij, quod est facultas voluntatis & rationis: passio autem est motus appetitus sensitiui, appetitus autem sensitiuus potest se habere ad liberum arbitrium & antecedenter & consequenter. Antecedenter quidẽ, secũdum quod passio appetitus sensitiui trahit vel inclinat rationẽ, vel voluntatem, vt supra dictum est.* Consequenter autẽ secũdum quod motus superiorum virium, si sint vehemẽtes, redundant in inferiores: nõ enim potest voluntas intense moueri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitiuo. Si igitur accipiatur passio, secundum quod præcedit actum peccati, sic necesse est, q̃ diminuat peccatũ: actus enim intantum est peccatum, inquantum est voluntarium, & in nobis existens. esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem & voluntatem: vnde quanto ratio & voluntas ex se aliquid agunt, non ex impulsu passionis, magis est voluntarium & in nobis existens: & secundũ hoc passio minuit peccatũ, inquãtum minuit voluntarium: passio autem consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis eius: inquantum scilicet demonstrat intentionem voluntatis ad actum peccati, & sic verum est, quòd quanto aliquis maiori libidine vel concupiscentia peccat, tãto magis peccat.

¶ADPRIMVM ergo dicendum, quòd passio est causa peccati ex parte conuersionis: grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auersionis: quæ quidem ex conuersione sequitur per accidens, id est præter intentionem peccantis: causæ autem per accidens augmentatæ non augmentant effectus, sed solum causæ per se.

¶Ad secundum dicendum, quòd bona passio consequens iudicium rationis augmentat meritum: si autem præcedat (vt scilicet homo magis ex passione, quàm ex iudicio rationis moueatur ad bene agendum) talis passio diminuit bonitatẽ & laudem actus.

¶Ad tertium dicendum, quòd etsi motus voluntatis sit intensior ex passione incitatus: non tamen ita est voluntatis proprius, sicut si sola ratione moueretur ad peccandum.

ARTIC.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum passio totaliter excusat à peccato.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ passio totaliter excuset à peccato. Quicquid enim causat inuoluntarium, excusat totaliter à peccato: sed concupiscentia carnis quæ est quædam passio causat inuoluntarium, secundum illud Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, vt non quęcunque vultis, illa faciatis. ergo passio totaliter excusat à peccato.

2 ¶Præterea, Passio causat ignorantiam quandam in particulari: vt dictum est, sed ignorantia particularis totaliter excusat à peccato: sicut supra habitum est.* ergo passio totaliter excusat à peccato.

3 ¶Præterea, Infirmitas animæ grauior est, quàm infirmitas corporis, sed infirmitas corporis totaliter excusat à peccato: vt patet in phreneticis. ergo multo magis passio, quæ est infirmitas animæ.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus Rom. 7. vocat passiones peccatorum, non nisi quia peccata causant: quod nõ esset, si à peccato totaliter excusarent. Ergo passiones non totaliter a peccato excusant.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ secundum hoc solum actus aliquis, qui de genere suo est malus, totaliter à peccato excusatur, quòd totaliter inuoluntarius redditur: vnde, si sit talis passio, quæ totaliter inuoluntarium reddat actum sequentem, totaliter à peccato excusat, alioquin non totaliter. Circa quod duo consideranda videntur. Primò quidem quòd aliquid potest esse voluntarium vel secundum se, sicut quando voluntas directè in ipsum fertur, vel secũdum suam causam quando voluntas fertur in causam & non in effectum, vt patet in eo, qui voluntariè inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quòd per ebrietatem committit. Secundo considerandum est, q̃ aliquid dicitur volũtarium directè vel indirectè. directè quidem id, in quod voluntas fertur: indirectè aũt illud quod voluntas potuit prohibere, sed non prohibetur. sm hoc igitur distinguendum est, quia passio q̃nque quidem est tanta, q̃ totaliter aufert vsum rationis: sicut patet in his, qui propter amorem vel iram insaniunt: & tũc si talis passio à principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum: quia est voluntarius in sua cã, sicut etiam de ebrietate dictum est. Si vero causa non fuerit voluntaria sed naturalis, puta cũ aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiusmodi cã incidit in talem passionẽ quæ totaliter aufert vsum rationis, actus omnino redditur inuoluntarius: & per consequens tota liter à peccato excusatur. Quandoque vero passio non est tãta, q̃ totaliter intercipiat vsum rationis, & tunc ratio potest passionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne sium consequatur effectum: quia membra non applicantur operi nisi per consensum rationis, vt supra dictũ est.* vnde talis passio non totaliter excusat a peccato.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ hoc qd dicitur, vt nõ quæcunque vultis, illa faciatis, non est referendum ad ea, quę sunt per exteriorem actum, sed interiorem concupiscentiæ motum: vellet enim homo nunquam concupiscere malum, sicut etiam exponitur id quòd dicitur Ro. 7. Quod odi malum illud facio. vel potest referri ad voluntatem præcedentem passionem, vt patet in continentibus, qui contra suum propositum agunt propter suam concupiscentiam.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorantia particularis, quæ totaliter excusat, est ignorantia circunstantiæ, quam quidem quis scire non potest, debita diligentia adhibita. sed passio causat ignorantiã iuris in particulari, dũ impedit applicationem communis scientiæ ad particularem actum, quam quidẽ passionem ratio repellere potest, vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, q̃ infirmitas corporis est inuoluntaria: esset autem similè, si esset voluntaria, sicut de ebrietate dictum est,* quæ est quædam corporalis infirmitas.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum peccatum quod est ex passione possit esse mortale.

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum, quod est ex passione, non possit esse mortale. Veniale enim peccatum diuiditur cõtra mortale: sed peccatum, quod est ex infirmitate, est veniale: cum habeat in se causam veniæ. cum igitur peccatum quod est ex passione, sit ex infirmitate, videtur quòd non possit esse mortale.

2 ¶Præterea, Causa non est potior effectu: sed passio non potest esse peccatum mortale: non enim in sensualitate est peccatum mortale, vt supra habitum est.* ergo peccatum, quod est ex passione, non potest esse mortale.

3 ¶Præterea, Passio abducit à rõne, vt ex dictis patet.* sed rationis est conuerti ad Deum vel auerti à Deo, in quo consistit rõ peccati mortalis. peccatum ergo quod est ex passione, non potest esse mortale.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Ro. 7. quòd passiones peccatorum operantur in membris nostris ad fructificadum morti. hoc autem est proprium mortalis peccati, quòd fructificet morti. ergo peccatum, quod est ex passione, potest esse mortale.

¶RESPONDEO dicendum, quòd infirmi peccatum mortale, vt supra dictũ est,* cõtas corporis voluntaria non excusat à peccatis sequẽtibus, intellige dummodo ante illius infirmitatis effectũ: post pœnitẽtiam enim, etiam si corporis infirmitas perseueret, ex quid quod contrariatur vltimo fini, non cusatur à peccatis sequentibus. Et hæc de isto articulo à me sub breuitate dicta sufficiãt, quoniam nihil aliud necessarium & notione dignum scribendum occurrit.

¶ADPRIMVM ergo dicendum, q̃ veniale dicitur tripliciter. Vno modo ex causa, quia. f habet aliquã causam veniæ, quæ diminuit peccatum: & sic peccatum ex infirmitate vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu, sicut omne peccatum per pœnitẽtiam fit veniale, id est veniam consequitur. Tertio modo dicitur veniale ex genere: sicut verbũ otiosum: & hoc solũ veniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo.

¶Ad secundum dicendum, q̃ passio est cã peccati ex parte conuersionis. Quòd aũt fiat mortale, est ex parte auersionis, quæ per accidens sequitur ad conuersionem, vt dictum est:* vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ratio non semper in suo actu totaliter à passione impeditur. vñ remanet ei liberũ arbitrium, vt possit auerti, vel cõuerti ad Deum, si aũt totaliter tolleretur vsus rationis, iam nõ esset peccatum nec mortale, nec veniale.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA, De causa peccati, quæ est malitia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati, quæ est ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum aliquis possit ex certa malitia, seu industria peccare.

¶Secundò, vtrum quicunque peccat, ex habitu peccet ex certa malitia.

¶Tertiò, vtrum quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶Quartò, vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quàm ille, qui peccat ex passione.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum aliquis peccet ex certa malitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ nullus peccet ex industria siue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur industriæ seu certæ malitiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia laboras ignorantia opposita tertiæ scientiæ. Et sic errant intellectu omnes, qui operantur malum. De malitia autem voluntatis in respõsione ad tertium singulariter specificatur, quando quis peccat ex certa malitia, quòd oportet ipsam peccare ex ipsa electione mali, id est nõ ex ignorantia, nec ex infirmitate, sed ex ipsa voluntaria electione mali, sciẽter præponendo bonum sibi coniunctum bono coniuncto illius præmanti boni absentiæ, præponit enim malitiosè iniustus bonum lucri iunctum malo iniustitiæ bono iustitiæ iuncto absentiæ lucri. Ita quòd electio mali non ex ignorantia, aut passione, est malitia, qua peccatur ex industria: electio autem quomodolibet mala cõmunis est omni peccato perfecto: vt clare habet inferius articulo quarto in responsione ad vltimum.

Capit. 4. in 4. illius paulo à princ. & declinado ad finem.

¶ Super Quæstionis septuagesimaoctauæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis 78. aduerte diligenter, quòd quia peccatum ex certa malitia & ex passione nõ specie, sed gradu perfectionis & imperfectionis differunt: prouenit quod in eadem specie, qui prius adulterium ex passione commisit, postmodum habituatus ex certa malitia adulteratur: & quòd prius à parte inferiori perturbatus putabatur postmodum tãquam actuali iudicio, quòd hic actus delectabilis nunc est malus postmodum à superiori inchoans, ipse scilicet electione non turbatus. sed connaturalitate pronus ad tale delectabile solo actuali iudicio verè comparationis huius boni delectabilis ad bonum rationis, charitatis priuatus fertur. vnde tales habituati verum aiunt, dicentes se cognoscere, quod male faciunt: & quòd volunt nihilominus facere: sciunt enim actualiter hoc esse nunc malum, quod in ipsa passione positi, dicentes se scire mentiuntur: quamuis etiam habituati, vt diũ est laborent, velint nolint ignorantia actualis recti iudicij practici comparationis prosequendæ vel fugiendæ.

D. 1200.

Incor. art.

D. 114. Li. 3. Ethic. c. 11. to. 5.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ malitia, ex qua aliquis dicitur peccare, d potest intelligi malitia habitualis: ſm q̃ habitus malus à Philosopho* nominatur malitia, sicut habitus bonus nominatur virtus. & secundũ hoc aliquis dicitur ex malitia peccare quia peccat ex inclinatione habitus. Potest etiam intelligi malitia actualis siue ipsa mali obiectio malitia nominatur: & sic dicitur aliquis ex malitia peccare inquantum ex mali electione peccat, siue ẽt malitia dicatur aliqua præcedens culpa ex qua oritur subsequens culpa: sicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia: & tũc idem non est causa suiipsius sed actus interior est cã actus exterioris, & vnum peccatum est causa alterius: non tamen in infinitum: quia est deuenire ad aliquod primum peccatum, quod non causatur ex aliquo priori peccato, vt ex supradictis patet.*

Cap. 2 to. 4.

q. 75. ar. 4.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ non omnis, qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Peccatum enim q̃d ex certa malitia, videtur esse grauissimũ. sed quandoque homo aliquod leue peccatum cõmittit ex habitu: sicut cum dicit verbum otiosum, non ergo omne peccatum, quod est ex habitu, est ex certa malitia.

Infrà ar. 3. Et Rsmā. 1. loc. 2. c. 3.

2 ¶Præterea, Actus ex habitu procedẽtes sunt similes actibus, ex quibus habitus generantur: vt dicitur in 2. Ethi.* sed actus præcedentes habitũ vitiosum, non sunt ex certa malitia: ergo etiam peccata, quæ sunt ex habitu non sunt ex certa malitia.

Ca. 1. & 2. tom. 5.

3 ¶Præterea, In his quæ aliquis ex certa malitia committit, gaudet, postquam commisit: ſm illud Prouerb. 2. Qui lętantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. & hoc ideo quia vnicuique est delectabile, cum consequitur id quod intendit, & qui operatur quod est ei quodammodo connaturale secundum habitum: sed illi, qui peccant ex habitu, post peccatum commissum dolent, pœnitudine enim replentur praui, id est habentes habitum vitiosum, vt dicitur in 9. Ethico.* ergo peccata quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

Ca. 2. decimãdo ad fi. tom. 5.

¶SED CONTRA, Peccatum ex certa malitia dicitur esse, quod est ex electione mali. sed vnicuique est eligibile id, ad quod inclinatur per proprium habitum, vt dicitur in 6. Ethic.* de habitu virtuoso. ergo peccatum quod est ex habitu, est ex certa malitia.

Cap. 2 to. 4.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ non est idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vti enim habitu non est necessarium, sed subiacet voluntati habentis. Vnde & habitus diffinitur esse, quo quis vtitur cum voluerit. & ideo sicut potest contingere, q̃ aliquis habens habitum vitiosum, prorumpat in actum virtutis. eo q̃ ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, sed aliquid eius integrum manet ex quo prouenit, q̃ peccator aliqua operatur de genere boni rum, ita etiam potest contingere, q̃ aliquis habens habitum vitiosum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione insurgente, vel etiam ex ignorantia. sed quandocunque vtitur habitu vitioso, necesse est q̃ ex certa malitia peccet: quia vnicuique habenti habitũ est per se diligibile id quod est ei conueniens ſm proprium habitum: quia sic fit ei quodammodo connaturale. secundum quod consuetudo & habitus vertitur in naturam, hoc autem quod est alicui conueniens secundum habitum vitiosum, id est quod includit bonum spirituale, ex quo sequitur, quòd homo eligat malum spirituale, vt adipiscatur bonum, quod est ei secundum habitum conueniens: & hoc est ex certa malitia peccare. Vnde manifestum est, quòd quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccata venialia non excludunt bonum spirituale, quod est gratia Dei, vel charitas. vnde non dicuntur mala simpliciter, sed secũdum quid: & propter hoc nec habitus ipsorum possunt dici simpliciter mali, sed secundum quid.

¶Ad secundum dicendum, quòd actus qui procedũt ex habitibus, sunt similes d secundum speciem actibus, ex quibus habitibus generantur: differunt tamen ab eis sicut perfectum ab imperfecto: & talis est differentia peccati, quod committitur ex certa malitia, ad peccatum, quod committitur ex aliqua passione.

D. 19.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui peccat ex habitu, semper gaudet de hoc, quòd ex habitu operatur quandiu habitu vtitur: sed quia potest habitu non vti, sed per rationem, quæ non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari potest contingere, quòd non vtens habitu doleat de hoc quod per habitum commisit, plerunque tamen tales pœnitent de peccato, non quia eis peccatum secundum se displiceat: sed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt.

ARTI

¶ Super Quæstionis septuagesimaoctauæ Articulum tertium.

¶ Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Super art. 2. & Rsm. loc. 3. art. 3.

Lib. 5. Eth. c. 9 à med.

Art. 1. huius quæst.

Cap 3. circ. fin. to. 4.

q. præced. artic. 3.

IN articulo tertio eiusdẽ quæstionis, dubium occurrit quomodo stant hæc duo simul, quòd peccare ex malitia nihil aliud sit quàm voluntatem ex seipsa moueri ad malum: & quòd peccat ex malitia qui ex ægritudinali habitudine corporis ad malum mouetur: vtrunque enim in hoc articulo dicitur, & non consonè: quia magis distat à voluntate infirmitas corporis, quàm infirmitas animæ. quæ in deordinatione appetitus sensitiui consistit, vt in quæstione præcedenti dictum est: & constat quòd peccans ex infirmitate animi peccat nõ ex malitia, sed ex passione. igitur peccans ex ægritudinali dispositione corporis non peccat ex malitia. Et cõfirmatur, quia neutra infirmitas ponit aliquid in voluntate, per quam inclinetur seipsa in malum, quòd est igitur ad primum modum in litera positum, quo voluntas ex seipsa mouetur in malum.

¶Ad hoc dicitur quòd quia inter appetitum animalem & naturalem hæc est differentia, quòd naturalis est primo partis, animalis vero est primo totius: appetitus enim oculi ad videndum est primo oculi, voluntas autem irascibilis & concupiscibilis sunt primo totius. ideo appetitus naturalis non variatur nisi secundum dispositionem illius partis, qualitercũque enim homo sit dispositus modo non redundet in oculũ, eodem modo se habebit appetitus oculi ad videndum & non videndum: appetitus autem animalis non solum secundum propriam dispositionem variatur, sed secundum totius seu supposĩti dispositionem. nã non solum aliter se habet voluntas dispositione, vel habitu in seipsa affecta, & nõ affecta, sed etiam aliter se habet voluntas hominis affecti aliqua dispositione vel habitu. Et inde prouenit, quòd homo tam secundum appetitum sensitiuum habituatus aliquo vitio, quàm ſm corporalem compulsionem inclinatus in aliquod delectabile contrarium rectæ rationi aliter se habet secundum voluntatem, quàm si non sit habituatus, aut inclinatus: quia enim qualis vnusquisque est, talia ei consonant, & naturale est vel propter timorem gehennæ: remota spe per desperationem, vel timore per præsumptionem, sequitur, quòd ex certa malitia quasi absque fræno peccet. Sic igitur patet, quòd peccatum, quod ex certa malitia, semper præsupponit in homine aliquam inordinationem: quæ tamen non semper est habitus. vnde non est necessarium, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ operari qualiter iniustus operatur, non solũ est operari iniusta ex certa malitia, sed ẽt delectabiliter & sine graui reluctu rõnis: quod est nisi eius, qui habet habitum.

¶Ad secundum dicendum, quòd non stat im ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet. sed præsupponitur aliquid, cuod tamen non semper est habitus. vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, q̃ illud, propter quod voluntas inclinatur ad malum, non semper habitus est, vel passio, sed quiddam aliud: vt dictum est.*

¶Ad quartum dicendum, quòd nõ est similis ratio de electione boni & de electione mali: quia malum nunquam est sine bono naturæ, sed bonum potest esse sine malo culpæ perfectæ.

In cor. art.

In cor. art.

ARTICVLVS III.

IAD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim Philosophus in 5. Ethi.* quòd non est cuiuslibet iniusta facere, qualiter iniustus facit, scilicet ex electione, sed solum habentis habitum: sed peccare ex certa malitia est peccare ex electione mali, vt dictum est.* ergo peccare ex certa malitia non est nisi habentis habitum.

2 ¶Præterea, Origenes dicit in 1. Periarchon.* quòd non ad subitum quis enatur, aut deficit, sed paulatim per partes defluere necesse est. sed maximus defluxus esse videtur, vt aliquis ex certa malitia peccet. ergo non statim à principio, sed per multam consuetudinem, ex qua habitus generari potest aliquis ad hoc deuenit, ex certa malitia peccet.

3 ¶Præterea, Qñcunque aliquis ex certa malitia peccat, oportet q̃ ipsa voluntas de se inclinetur ad malũ, quod eligit, sed ex natura potentiæ non inclinatur homo ad malum, sed magis ad bonum. ergo oportet, si eligit malũ, q̃ hoc sit ex aliquo superuenienti. quod est passio vel habitus, sed quando aliquis peccat ex passione, non peccat ex certa malitia, sed ex infirmitate vt dictum est.* ergo quandocũque aliquis peccat ex certa malitia, oportet quòd peccet ex habitu.

¶SED CONTRA, Sicut se habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali: sed quandoque aliquis non habens habitum virtutis eligit id, quod est bonum secundum virtutem. ergo etiam quandoque aliquis non habens habitum vitiosum, potest eligere malum, quod est ex certa malitia peccare.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ voluntas aliter se habet ad bonum, & aliter ad malum. ex natura enim suæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis, sicut ad proprium obiectum. vnde & omne peccatum dicitur esse contra naturam. quod ergo in aliquod malum voluntas eligendo inclinetur, oportet quòd aliunde contingat. Et quandoque quidem contingit ex defectu rationis, sicut cum aliquis ex ignorantia peccat. Quandoque autem ex impulsu appetitus sensitiui, sicut cum peccat ex passione: sed neutrum horum est ex certa malitia peccare, sed tunc solum ex certa malitia aliquis peccat, quando ipsa voluntas ex seipsa mouetur ad malum, quod potest contingere dupliciter. Vno quidem modo per hoc q̃ homo habet aliquam dispositionem corruptã inclinantem ad malum, ita q̃ ſm illam dispositionem sit homini quasi conueniens & simile aliquod malum. & in hoc ratione conuenientiæ tendit voluntas quasi in bonum: quia vnumquodque secundum se tendit in id, quod est sibi conueniens: talis autem dispositio corrupta vel est aliquis habitus acquisitus ex consuetudine, quæ vertitur in naturam, vel est aliqua gritudinalis habitudo ex parte corporis: sicut aliquis habens quasdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionem naturæ in ipso. Alio modo contingit, q̃ voluntas per se tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis: puta si aliquis prohibeat peccare, non quia peccatum ei ẽm se displiceat, sed propter spem vitæ æternæ,

¶ Super Quæstionis septuagesimaoctauæ Articulum quartum.

Supra qũ. 47 arti. 2. col. Et 1. q. 63. ar. 3. co. Et 2. dist. 7. q. arti 2. co. fin. Et ma q. 3. ar. 13. Et quol. 2. ar. 15. col.

IN articulo quarto, in responsione ad primum, occurrit dubium: quoniam videtur contrariari supradictis in primo articulo huius: met quæstionis. dictum nanque fuit quòd maior est ignorantia peccantis ex passione quam ex malitia: quia ille ignorat hoc nunc esse malum, iste verò scit hoc nunc esse malum, quamuis ignoret hoc nunc esse peius sibi. modo autem dicitur, quòd maior est ignorantia peccantis ex malitia.

Ca 2. à me. to. 5.

¶Ad hoc dicitur triplici ter, quòd ignorantia potest referri ad duo. scilicet ad ipsum peccatum, vel ad rationem peccandi: si referatur ad ipsum peccatum, sic maior est ignorantia peccantis ex passione: quia ignorat hunc actum nũc esse malum: quod non latet peccantem ex malitia. Si verò referatur ad rationem peccandi, sic ignorantia peccantis ex malitia est maior: quia ex affectu nimio ad minus bonum errat circa finem proponendum: quod est ratio peccandi. Ex hoc nanque, quòd affectus quis est plus ad lucrum, quàm ad bonum iustitiæ, iudicatur bonum lucri magis secundum. Et inde prouenit, q̃ sciẽter eligit priuari iustitia vt lucretur: scit ergo iste lucrum esse nunciniusum, quod ex

passione

passione peccans ignorat: sed ex nimio amore lucri nescit postponendum esse bono iustitiæ, quod est magis ignorate quo ad rationem peccandi: quia in passione existens non ex ipso amore vnius bonised ex impulsu passionis perturbantis iudicium nunc respectu huius peccati. Et ex hoc sequitur secunda responsio scilicet quòd ignorantia peccantis ex malitia est maior formaliter: quia formaliter ignoratur tam conclusio, quàm principium vt etiam ex 7. Ethic. habetur: quod in peccante ex passione non accidit, vt patet. Ignotantia autem peccantis ex passione est maior quasi virtualiter, seu concomitanter pro quanto est respectu prioris obiecti: prius enim est hoc malum nũ., quàm hoc malum nunc esse peius altero, ac per hoc ignotãs formaliter hoc nunc esse malum ex cõsequenti nescit hoc nunc esse peius, & non conuerso. Tertio potest dici, quòd ignorantia peccantis ex malitia est maior: quia per modũ habitus. Ignorantia autem peccantis ex passione est per modum interruptionis: malus enim circa finem malum in affectu, & in ratione est male dispositus: passione vero ductus male se habet circa finem, dum passio tantum intercipit, vt in corpore articuli dicitur.

Cap. 8. to. 5.

¶ Super Quæstionis septuagesimænona Articulum 1. & 2.

q. 76. ar. 4.

IN artic. 1. & 2. quæstio. 79. arduum occurrit dubium in doctrina, præcipue Authoris quomodo possunt hæc duo simul stare, quòd actus peccati sit à deo, & defectus concomitans nullo modo sit à Deo, sed à causa creata sola. & quamuis multæ afferantur in 37. distin. 2. sent. in Capreolo ex Aureo. & Durando obiectiones, duæ tamen solummodo afferendæ sunt: quibus discussis, omnia, vt puto, propria clara erunt. Prima est ex parte habitudinis entitatis positiuæ actus ad deformitatem peccati. Secunda ex parte habitudinis entitatis positiuæ actus ad causam effectiuam. Ex prima igitur via est talis difficultas, Deformitas peccati est priuatio contrariæ rectitudinis positiuæ speciei, moralis vitij inhærentis actui substracto. ergo necessariò causatur à causante illam positiuam speciem moralis vitij in substracto actu. ergo causatur à Deo si ab ipso causantur omnis positiua entitas actus peccati.

Art. 1. & 2. huius q.

antecedens declaratur resumendo q. peccando sunt tria: actus, species moralis vitij, & deformitas. vt. g. intemperantiæ sunt tria, actus interior vel exterior: entitas positiua reposita in specie intemperantiæ afficiens actum, & deformitas priuatiua: & quum constet quòd entitas intemperãtiæ est contraria entitati temperantiæ, vt frigus calori, & quod ad vnum contrarium positum in aliquo, necessariò sequitur priuatio alterius cõtrarij, in eodem: vt ad positum frigus in manu sequitur priuatio caloris in eadem: ac per hoc oppositã entitatem temperantiæ in actu sequitur priuatio temperantiæ in eodem. Et quòd in hac priuatione consistit deformitas peccati intemperantiæ, quia cõsistit in priuatione rectitudinis debitæ inesse substracto actui: constat enim q. rectitudo debita in esse actui substracto intemperãtiæ, est rectitudo temperantiæ, consequentia autem probatur inductione & rõne. Inductione quidẽ: quia discurrendo, nullam inuenimus instantiam, quin efficiẽs vnum contrariorum in aliquo priuet: consequenter reliquo illudmet subiectum, vt patet in calefactione, dealbante, & aliis. Ratione autem, quia agens quantum dat esse, tamen dat de priuatione cõtrarij illi esse, in cuius signum agens qũ non potest priuate subiectum contrario, non dat illud intentum esse Cale factiuum namque nõ calefacit si non potest calefactibile priuare frigore: eiusdẽ enim rationis est ponere vnum contrarium in aliquo, & priuare illud altero quamuis differenti gradu & modo, quia ponere est principaliter & per se, priuare vero ex consequenti & per accidens. Ex secunda via difficultas talis est, actus peccati, quo ad suã moralem entitatem est à Deo mediate. ergo põt esse ab eodem immediate: ergo potest Deus immediate cãre peccatũ: & peccatũ quã inquit Durãs videt. Antecedens est cõclusio authoris. Prima vero sequela patet per illam maximã, Quicquid põt Deus mediante cã secunda actuum quoad primam probatur: quia ipsa priuatio, in qua consistit malum peccati, pertinet ad speciem actus consequentis: vt etiam in litera dicitur in respõsione ad secũdum, & sequitur inseparabiliter ad eã absolutè: vt etiam ex supra dictis patet. sunt namque quidam actus secundum suam speciem absolutè malisqui nõ possunt bene fieri: vt negare Deũ, odio habere Deum: quæ omnino sunt indispensabilia: & ipse Deus seipsum negare nequit: vt Apostol* dicit primo ad Timot. quo ad reliquam demum partem, scilicet ergo potest peccare. probatur, quia omnis defectus culpabilis imputatur agẽti immediate habenti dominium super actum, & nõ ignoranti.

Infrà q. 80 ar. 1. cor. et mal q. 3. ar. 1.

Est gl. Aug. in lib. de natu & gra. c. 21. to 7.

c. 21. procul à fi. tom. 7.

In cor. ar.

1 p. q. 44. art. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q. ignorãtia electionis de qua obiectio procedit, neq; excusat, neq; diminuit peccatũ, vt suprà dictũ est,* vnde neque maior ignorãtia talis facit esse minus peccatũ.

¶Ad secundum dicendum, q. impulsio, quæ est ex passione, est quasi ex exteriori defectu respectu voluntatis. sed per habitum inclinatur voluntas quasi ab interiori: vnde non est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum, q. aliud est peccare eligentẽ, & aliud peccare ex electione. Ille enim qui peccat passione, peccat quidem eligens: non tamen ex electione, quia electio nõ est in eo primum peccati principium, sed inducitur ex passione ad eligendum id, quod extra passionem existens, non eligeret. sed ille qui peccat ex certa malitia, fm se eligit malum eo modo quo dictum est: * & iõ electio, quæ est in ipso, est principium peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMANONA, De causis exterioribus peccati, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est causis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei. Secundò, ex parte diaboli. Tertiò, ex parte hominis.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum Deus sit causa peccati. ¶Secundò, vtrum actus peccati sit à Deo. ¶Tertiò, vtrum Deus sit causa excæcationis & obdurationis. ¶Quartò, vtrum hęc una entitas actus peccati.

ARTICVLVS I.

¶ Virum Deus sit causa peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit causa peccati. dicit enim Apostolus Roma. 1. de quibusdam, tradidit eos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Et gl.* ibidem dicit: quòd Deus operatur in cordibus hominum, inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed facere quæ non conueniunt & inclinari secundum voluntatem ad malum, est peccati: ergo Deus hominibus est causa peccati.

2 ¶Præterea, Sapien. 14. dicitur. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum. sed tentatio solet dici prouocatio ad peccãdum. cum ergo creaturæ non sint factæ nisi à Deo (vt in primo habitum est)* videtur quòd Deus sit causa peccati. prouocans hominem ad peccandum.

3 ¶Præterea, Quicquid est cã causæ, est causa effectus. sed Deus est causa liberi arbitrij: quod est causa peccati. ergo Deo est causa peccati.

4 ¶Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinæ bonitati, quòd ipse sit causa mali pœnæ. de isto enim malo dicitur Isaiæ 45. quòd Deus est creãs malum. Et Amos 3. Si est malum in ciuitate quod Deus non fecerit. ergo etiam diuinæ bonitati non repugnat quòd Deus sit causa culpæ.

¶SED CONTRA Sap. 11. dicitur Nihil odisti eorum, quæ fecisti: odit autẽ Deus peccatum, secundum illud Sap. 14. Odio est Deo impius & impietas eius. ergo Deus non est causa peccati.

¶RESPONDEO dicendum, q. homo dupliciter est causa peccati, vel sui, vel alterius. Vno mõ directè, inclinando scilicet voluntatem suam, vel alterius ad peccandum. Alio modo indirectè, dum. s. non retrahit aliquos à peccato. vnde Ezechie. 3. speculatori dicitur, Si non dixeris impio, Morte morieris, sanguinẽ eius de manu tua requiram. Deus autem non põt esse directè causa peccati, vel sui, vel alterius: quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deum, sicut in finem. Deus autem omnia inclinat & cõuertit in seipsum, sicut in vltimum finem: sicut Dionys. dicit 2. cap. de diuinis no.* vnde impossibile est quòd sit sibi vel aliis causa discedendi ab ordine, qui est in ipsum. vnde non potest directè esse causa peccati. similiter etiam neque indirectè: contingit enim quòd Deus aliquibus nõ præbet auxilium ad euitandum peccata: quòd si præberet, non peccarent, sed hoc ordinentur ad salutem eorum, qui excæcantur, vel obdurantur.

ARTICVLVS I.

¶ Virum Deus sit causa peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit causa peccati. dicit enim Apostolus Roma. 1. de quibusdam, tradidit eos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Et gl.* ibidem dicit: quòd Deus operatur in cordibus hominum, inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed facere quæ non conueniunt & inclinari secundum voluntatem ad malum, est peccati: ergo Deus hominibus est causa peccati.

2 ¶Præterea, Sapien. 14. dicitur. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum. sed tentatio solet dici prouocatio ad peccãdum. cum ergo creaturæ non sint factæ nisi à Deo (vt in primo habitum est)* videtur quòd Deus sit causa peccati. prouocans hominem ad peccandum.

3 ¶Præterea, Quicquid est cã causæ, est causa effectus. sed Deus est causa liberi arbitrij: quod est causa peccati. ergo Deo est causa peccati.

4 ¶Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinæ bonitati, quòd ipse sit causa mali pœnæ. de isto enim malo dicitur Isaiæ 45. quòd Deus est creãs malum. Et Amos 3. Si est malum in ciuitate quod Deus non fecerit. ergo etiam diuinæ bonitati non repugnat quòd Deus sit causa culpæ.

¶SED CONTRA Sap. 11. dicitur Nihil odisti eorum, quæ fecisti: odit autẽ Deus peccatum, secundum illud Sap. 14. Odio est Deo impius & impietas eius. ergo Deus non est causa peccati.

¶RESPONDEO dicendum, q. homo dupliciter est causa peccati, vel sui, vel alterius. Vno mõ directè, inclinando scilicet voluntatem suam, vel alterius ad peccandum. Alio modo indirectè, dum. s. non retrahit aliquos à peccato. vnde Ezechie. 3. speculatori dicitur, Si non dixeris impio, Morte morieris, sanguinẽ eius de manu tua requiram. Deus autem non põt esse directè causa peccati, vel sui, vel alterius: quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deum, sicut in finem. Deus autem omnia inclinat & cõuertit in seipsum, sicut in vltimum finem: sicut Dionys. dicit 2. cap. de diuinis no.* vnde impossibile est quòd sit sibi vel aliis causa discedendi ab ordine, qui est in ipsum. vnde non potest directè esse causa peccati. similiter etiam neque indirectè: contingit enim quòd Deus aliquibus nõ præbet auxilium ad euitandum peccata: quòd si præberet, non peccarent, sed hoc

quo ad secundum, quia de ratione peccati moralis est voluntarium voluntate mala, oppositũ enim non est intelligibile: nec morale, morale enim absque voluntatio intelligi, nec peccatum morale absque moraliter peccante potest. Cum peccare nihil aliud sit, quàm aliquem voluntarie declinare: quia moralis est voluntarium voluntate mala moraliter, oportet vt de rõne peccati moralis sit esse à voluntate deficiente: ac per hoc impossibile sit ipsum esse à Deo immediate, & si huic adiunxeris quod dictum est, scilicet q. conuersio actus mali parit necessario auersionem, videbis, q. de ratione talis conuersionis est etiam voluntarium vo- luntate deficiente ac per hoc impossibile sit ipsam esse à Deo immediate, & vere sic nam actus malꝰ, pura odium vel negatio Dei, sc̃m suã moralem speciem includit lyvoluntarium directè, & ly voluntate deficiente ex consequenti: sicut ipse actus est sc̃m se essentia autem ex cõsequenti. Ex hoc autem quod de ratione talis actus est esse ab agente deficiente, sequitur, quòd pro quanto est ab agente, sit à Deo primo agente: pro quanto à deficiente non sit à Deo. Sequitur secundo, quòd dicere deformitatem peccati comitariactum talem absolute, & dicere ipsam comitari actum talem ut actu, vt est ab agẽte deficiente, idem est quia de ratione talis actus est esse ab agente deficiente. Sequitur tertio, quòd non est idem concurrere ad talem actum, secũdum id quod habet ab agente vt sic, & secundum id quod habet ab agente non deficiente: si cut non est idem esse agens, & esse deficiẽs: nec esse ab agente, & esse à deficiente. Ex quo sequitur quartum, quòd non videlicet, A est causa actus moraliter mali secũdum suam speciem: ergo est causa peccati, seu deformitatis: secundum bene valet, A est causa deficiens actus moralis mali in Deum, sicut in causam. secũdum suam speciem:

D. 103.

c. 2. procul à fi. tom. 7.

In cor. ar.

ergo est causa peccati & deformitatis: quia deformitas & completa ratio peccati sequitur ad speciem mali moralis, vt est ab agente deficiente, & non vt est ab agente. Ex his autem habes, quòd quum actus moralis malus secundum suam speciem possit dupliciter distingui. Primo vt sumptus absolutè distinguatur contra seipsum sumptum, vt est ab agente deficiente, dicendo quòd species moralis mali sumitur dupliciter, absolutè vt est à libero arbitrio humano: & sic distinguunt quidam dicentes, quòd deformitas consequitur actum malum moralem non absolutè, sed vt est à libero arbitrio. & propterea deformitas actus non est à Deo: quia non sequitur ipsum absolutè. verius tamen distinguitur secũdo modo, scilicet vt absolutè sumptus distingua tur contra seipsum, vt agente vt sic, quia absolutè sumptus vendicat sibi duo, scilicet quòd sit ab agente, & sit à deficiente: ac per hoc quum sumitur vt est ab agente vt sic, sumitur quasi secundum quid, vel in idem redit, distinguatur sic, Actus moralis malus secundum suam speciem dupliciter, Primo absolutè seu simpliciter, secundo secundum id quod habet perfectionis Et primo modo sequitur ad eam deformitas, secundo non. Primo modo est ab agente deficiente, secundo ab agente tantum: ac per hoc à Deo. Et sic totum oppositum videtur esse eius, quod illi dicunt, comparaui tamen vtranque viam in veritate, dicendo verius secundo modo distingui: quia ad bonum sensum saluari creditur, vt patebit. quòd autem hæc sint de mente Authoris, ex hoc loco patet, vbi in responsione ad secundum ar secundo dicitur, quòd defectus, qui dicitur non esse à Deo, pertinet ad speciem actus consequenter: quid clarius? si consequitur ad speciem actus tanquam pertinens consequenter ad eam, igitur ad eam simpliciter consequitur: hæc de secundo. Quo ad tertium primæ rationis in oppositum negatur antecedens. nam vnum contrarium directè priuat reliqua ex ea parte, qua est illi contrarium, vitium autem virtuti contrariatur ex parte conuersionis: quia ad contraria obiecta conuertũtur, & sic vitij species in actu posita priuat per se loquendo conuersione ad obiectũ virtutis: q. est priuare rectitudine conuersionis inuenta in virtutis actu in ordine ad proprium obiectum: talem autem priuationem sic causari à Deo nullum inconueniens est, sicut nec causari ipsam vitij speciem. Dico autem sic, quia secus est, vt substat auersioni: deformitas aũt peccati in ipsa auersione consistit. Cuius signum est, q. habituatum intemperantiæ vitio stãdm vt pœnitet, non comitatur deformitas: quia subiata est auersio, perseuerat priuatio habitus temperantiæ acquisitæ, perseuerante pronitate auersionis ad obiectũ intemperantiæ, nõ enim statim definit. Ad probationẽ verò, quia consistit in priuatione rectitudinis debitæ inesse actui, dicitur q. est sophisma consequentis: concesso enim hoc, non sequitur: ergo in priuatione huius rectitudinis, scilicet obliectu: dico enim q. consistit in priuatione rectitudinis debitæ inesse substrato actui in ordine ad legem: quæ vocatur conformitas ad legem: cuius priuatio vocatur auersio, in qua consistit deformitas peccati. Et si propter hanc veritatem mutetur argumentum, & arguatur deformitate seu auersione: ex hoc q. ista parabiliter sequitur ad speciem absolutè: iam patet respõsio, quòd quando aliqua species vendicat sibi nõ solum agens, sed agens deficiens, non oportet omne agens cause tam illam speciem causare defectum comitantem illam: quia stat quòd defectus ille adsint ex deficiente, sicut si exigetet duo agentia, non oportet omne agens causare totum quod inuenitur in illo. Et si insistetur, quia species moralis ma- li non est diuisibilis in plura, quorum vnum fit ab agente deficiente, & alterum ab altero: faciens inconueniens, dico quòd non est diuisibilis in ratione effectuum consideratorum distinctio rei, sed rationum rei: & sic species mali moralis simpliciter resoluitur in agens deficiens: secundum id autem quod perfectionis habet vt sic, resoluitur so- lum in agens.

D. 840.

Ca. 5. usque ad med.

Art. 1. huius quæst. Lib. 3. c. 4. in fin. to. 2.

¶Ad quartum dicendũ, q. pœna d opponitur bono eius, qui punitur, qui priuatur quocũque bono: sed culpa opponitur bono ordinis, qui est in Deum: vnde directè opponitur bonitati diuinæ: & ꝓter hoc non est similis ratio de culpa & pœna.

ARTICVLVS II.

¶ Virum actus peccati sit à Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q. actus peccati nõ sit a Deo. Dicit enim Augu. in libro de perfectione justitiæ,* quòd actus peccati nõ est res aliqua: omne autem quod est à Deo, est res aliqua. Ergo actus peccati non est à Deo.

2 ¶Præterea, Homo nõ dicitur esse causa peccati, nisi quia homo est cã actus peccati, nullus enim intendens ad malum, operatur: vt Dio. dicit 4. c. de di. no.* sed Deo non est causa peccati, vt dictum est.* ergo Deus non est causa actus peccati.

3 ¶Præterea, Aliqui actus fm suam speciem sunt mali & peccata, vt ex suprà dictis patet:* sed quicquid est cã alicuius est causa eius quod conuenit ei fm suam speciem. si ergo deus esset causa actus peccati, sequeretur quòd esset causa peccati: sed hoc non est verum, vt ostensum est, ergo Deus non est causa actus peccati.

¶SED CONTRA, Actus peccati est quidam motus liberi arbitrij, sed voluntas Dei est causa omnium motionum. vt Aug. dicit 3. de Trinit.* ergo voluntas Dei est causa actus peccati.

¶RESPONDEO dicendum, q. actus peccati & est ens & est actus, & ex vtroq; hẽt q. sit à Deo: oẽ enim ens quocunq; mõ sit, oportet q. deriuetur à primo ente, vt patet per Dio. 5. c. de di. no.* omnis autẽ actio dicitur ab aliquo existente in actu: quia nihil agit, nisi fm quod est actu. omne autem ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deum, sicut in causam quæ est per suam essentiam actus. vnde resultat, q. Deus sit causa omnis actionis, inquantum est actio: sed peccatum nominat ens & actionem cum quodã defectu.

Infrà q. 80 ar. 1. & dif. 42. q. 2. dif. 37. q. 2. & dif 44. q. 1. ar. 1. Et i eo. c. 162. Et mal q. 5 ar. 2. Et Ro. 11. lec. 5. col. 4. Non longè à prin. lib. ratiocinatio. 4. to. 7. Capit. 4. in part. 4. illius nõ long è à part. 4. part. prac. q. 18. ar. 2.

Art. 1. huius Lib. 3. c. 4. in fin. to. 2.

¶Ad obiectionẽ ex secũda via, negatur prima sequela: & ad probationem, Quicquid Deus &c. respondetur, quando est ibi sola habitudo effectus ad efficiens: secus autem est vbi alia interuenit habitu. Comedere namque facit Deus in animalibus comedentibus, mediante causa secunda: nec potest tamen fieri comedere sine comedente: implicat nanque contradictionem vitaliter operari, quod importat comedere, & nullum viuens illo vitali opere operantem esse. vnde licet possit fieri comestionis similitudo, vt fit in corporibus assumptis ab Angelis, non tamen vera vitalis comestio absque vere comedente. Et si dicatur, Deus potest conferuare opus vitale, puta comedere, vel actuale odium Dei in actu exercito posito, nunc annihilando comedentem vel odientem. ergo potest etiam immediate talia facere: quicquid nanque potest immediate conseruare, potest immediate facere: respondetur, quòd si Deus conseruaret ista, sic non remanerent eiusdem rationis. non enim remanerent in ratione actuum vitalium in actu exercito, sed per modum formatum, sicut si conseruaretur albedo sine omni quantitate, non remanerent eiusdem rationis: quia non remaneret in ratione sensibilis, & ad hunc sensum accipiendo has species absolute, creditur saluari via supradicta, scilicet quòd ad speciem moralem actus mali absolute non sequitur deformitas: si enim sic conseruaretur aut fieret, non comitaretur deformitas: quoniam deformitas sequitur speciem moralis actus mali in actu suo exercito, & non separatam in alia ratione essendi. Hæc de tertio.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum secundum.

IN corpore 2. artic. in calce nota Nouitie declarationem literæ, q. Deus est causa actus, qui est peccatum tam secundum esse naturę, quàm moris: non tamen est causa peccati: quia non est causa, quòd actus sit cum defectu, id est non est causa concomitantiæ seu coniunctionis defectus cum actu: coniunctio namque ista non vndecunque prouenit: sed ex deficiente lib. arb. neccon uenit actui quomodolibet sumpto, sed vt à deficiente pendet, vnde & in quæstio. de malo, quæst. 3. art 2. ad secundum, dicit quòd deformitas consequitur speciem actus, secundum quod est moralis, prout caussatur ex libero arbitr. quasi diceret quòd deformitas sequitur speciem moralem non quomodolibet sumptam, quia non secundum quòd est ab agente perfectio quædam, sed

Universidad de Navarra
Biblioteca

prout causatur ex libe. arbit. deficiente: sic enim sequitur ratio mali culpæ in priuatione virtutis & auersio.

¶ Super Quæstionis septuag. secundæ Articulum tertium.

IN Artic. 3. eiusdem 79. quæstio aduerte Notitiæ ordinem causalitatis. Primo enim homo ponit obstaculum diuino lumini, & est causa meritoria, quod sol iustitiæ subtrahit radios efficaces ad illuminandum, remouendo obstaculum: quod est pœna secundo loco cõueniens. Tertio ex hac pœna sequitur excæcatio, aggratuatio, & obduratio propter bonum diuinæ gloriæ ad minus, vt in 4. artic. dicitur, in quo nihil aliud occurrit.

defectus autem ille est causa creata, scilicet lib. arbi. inquantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei. vnde defectus iste non reducitur in deũ sicut in causam: sed in lib. arb. sicut defectus claudicationis, reducitur in tibiam curuam, sicut in causam, non autem in virtutem motiuã: à qua tamen causatur quicquid est motionis in claudicatione. & secundum hoc Deus est causa actus peccati, non tamen est causa peccati: quia non est causa huius, quòd actus sit cum defectu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. nominat ibi rem id quod est res simpliciter, scilicet substantiam: sic enim actus peccati non est res.

¶Ad secundum dicendum, quòd in homine sicut in causam reducitur nõ solum actus, sed etiam ipse defectus: quia scilicet non subditur ei, cui debet subdi, licet hoc ipse non intendat principaliter: & ideo homo est causa peccati: sed Deus sic est causa actus, quòd nullo modo est causa defectus concomitantis actum: & ideo non est causa peccati.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dictũ
§72. ar.1. est suprà,* actus & habitus non recipiunt speciem ex ipsa priuatione, in qua consistit ratio mali. sed ex aliquo obiecto, cui coniungitur talis priuatio, & sic ipse defectus, qui dicitur nõ esse à Deo, pertinet ad speciem actus consequenter, & non quasi differentia specifica.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus sit causa excæcationis & indurationis.

Infrà q.22 art. ad 1. Et 2.2 q. 2. ar. 1. Et 4. dist. 40 q. 4 art. 2. Et 3. contra. 1 62. Et ver. 24. 27. 30 cor. Et Ioa. 12. lec. 6. ca. 2. Et Ro. 3. lec. 7 ca. 4. & ca. 9. lec. 3 cor. 7. Et 1. Co. 1. co. 2. fin. Quæst. 3. in Mat. 20. 4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non sit causa excæcationis & indurationis. Dicit enim Aug. lib. 83. quæst.* ꝙ Deus non est causa eius, quòd homo sit deterior, sed per excæcationẽ & obdurationem sit homo deterior. ergo Deus non est causa excæcationis & obdurationis.

2 ¶Præterea, Fulgentius dicit, quod deus non est vltor illius rei, cuius est auctor: sed deus est vltor cordis obdurati: secundum illud Eccles. 1. Cor durum male habebit in nouissimo. ergo deus non est causa obdurationis.

3 ¶Præterea, Idẽ effectus non attribuitur causis cõtrariis. sed causa excæcationis dicitur esse malitia hominis: sm illud Sap. 2. Excæcauit enim eos malitia eorum. Et etiam diabolus secũdum illud 2. ad Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mẽtes infidelium: quæ quidem causæ videntur esse contrariæ deo. ergo Deus non est causa excæcationis & obdurationis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Rom. 9. dicitur, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ excæcatio & obduratio duo importat. Quorum vnum est motus animi humani inhærentis malo & auersi à diuino lumine, & quantũ ad hoc deus non est causa excæcationis, sicut non est causa peccati. Aliud autem est subtractio gratiæ, ex qua sequitur, ꝙ mẽs diuinitus non illuminetur ad recte videndum, & cor hominis nõ emolliatur ad rectè viuendum, & quantum ad hoc Deus est causa excæcationis & obdurationis. Est autem considerandum, ꝙ deus est causa vniuersalis illuminationis animarum, secundum illud Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: sicut Sol est vniuersalis causa illuminationis corporum, aliter tamen & aliter. Nam Sol agit illuminãdo per necessitatem naturæ: deus autem agit voluntate per ordinem suæ sapientiæ, Sol aũt, licet quantum est de se omnia corpora illuminet, si quod tñ impedimẽtum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebrosum sicut patet de domo, cuius fenestræ sunt clausæ: sed tamen illius obscurationis nullo modo cã est Sol: non enim suo iudicio agit, vt lumen interius non immitat sed causa eius est solum ille qui claudit fenestram. Deus aũt proprio iudicio lumen gratiæ non immittit illis in quibus obstaculum inuenit. vnde causa subtractionis gratiæ est non solum ille, qui ponit obstaculum gratiæ, sed ẽt deus qui suo iudicio gratiam non apponit. & per hunc modum deus est causa excæcationis & aggrauationis aurium & obdurationis cordis. quæ quidem distinguuntur sm effectus gratiæ: quæ & perficit intellectum dono sapientiæ, & affectum emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maximè deseruiunt duo sensus, scilicet visus & auditus, quorum vnus deseruit intentioni, scilicet visus, alius disciplinæ, scilicet auditus: ideo quantum ad visum ponitur excæcatio, quantum ad auditum, aurium aggrauatio, quantum ad effectum, obduratio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum excæcatio & induratio ex parte subtractionis gratiæ sunt quædam pœnæ, ex hac parte eis homo nõ fit deterior, sed deterior factus per culpam, hæc incurrit, sicut & cæteras pœnas.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de obduratione secundum quòd est culpa.

¶Ad tertium dicendum, quòd malitia est causa excæcationis meritoria, sicut culpa est causa pœnæ, & hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur, inquantum inducit ad culpam.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum excæcatio & obduratio semper ordinentur, ad salutem eius, qui excæcatur & obduratur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ excæcatio & obduratio semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur & obduratur. Dicit enim Augustin. in Ench.* ꝙ deus cum sit summè bonus nullo modo permitteret fieri aliquod malum, nisi posset ex quolibet malo elicere bonum. multo igitur magis ordinat ad bonum illud malum cuius ipse est causa. seu excæcationis & obdurationis deus est causa, vt dictum est.* ergo hæc ordinatur ad salutem eius qui excæcatur vel obduratur.

Ca. 11. circa prin. lo. 9.

Art. præc.

2 ¶Præterea, Sap. 1. dicitur, quòd deus non delectatur in perditione impiorum. videretur autem in perditione eorum delectari, si eorum excæcationem in bonum eorum non conueteret: sicut medicus videretur delectari afflictione infirmi, si medicinam amaram, quam infirmo propinat, ad eius sanitatem non ordinaret. Ergo deus excęcationem cõuertit in bonum excæcatorum.

3 ¶Præterea, Deus non est personarũ acceptor: vt dicitur Act. 10. Sed quorũdam excæcationem ordinat ad eorum salutem: sicut quorundam Iudęorum, qui excęcati sunt, vt Christo non crederẽt, & non credentes occiderent, & postmodum compuncti conuerterentur: sicut de quibusdam legitur Act. 2. vt patet per Aug. in lib. de quæstionibus Euangelij.* ergo deus omnium excæcationem conuertit in eorum salutem.

Libr. 9. ex Matth. ca. 14. in med. tom. 4.

¶SED CONTRA, Non sunt facienda mala, vt veniant bona: vt dicitur Rom. 3. sed excæcatio est malum: ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd excęcatio est quoddam præambulum ad peccatum: peccatum autem ad duo ordinatur, ad vnum quidem per se, s. ad damnationem: ad aliud autem ex diuina misericordia, vel prouidentia, s. ad sanationem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum suum agnoscentes, humilientur & conuertantur, sicut Aug. dicit in lib. de natura & gratia,* vnde excæcatio ex sui natura ordinatur ad damnationem eius, qui excęcatur (propter quod ponitur etiam reprobationis effectus) sed ex diuina misericordia excæcatio ad tempus ordinatur medicinaliter ad salutem eorum, qui excęcantur, sed hæc misericordia non omnibus impenditur excæcatis, sed prædestinatis solum: quibus omnia cooperantur in bonum. sicut dicitur Rom. 8. vnde quantum ad quosdam excęcatio ordinatur ad sanationem, quantum autem ad alios ad damnationem, vt Augustin. dicit in 3. de quęstionibus Euangelij.*

Ex 6. 32. 33 & 18. 10. 7.

Ex Mat. c. 13. seu qũ. 14. tom. 7.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia mala, quę Deus facit, vel permittit, fieri ordinantur in aliquod bonum: non tamen semper in bonum eius in quo est malum, sed quãdoque ad bonum alterius vel etiam totius vniuersi: sicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iustitię suę.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus non delectatur in perditione hominum, quantum ad ipsam perditionem, sed ratione suę iustitię, vel propter bonum, quod inde prouenit.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc, quòd Deus sic aliquorum excæcationem ordinat in eorum salutem, misericordię est, quòd autem excęcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iustitię est: quòd autem misericordiam quibusdam impendit, & omnibus, non facit personarum acceptionem in Deo: sicut in primo dictum est.*

p. q. q. 23. art. 5. ad 3.

¶Ad quartum dicendum, quòd mala culpę non sunt facienda, vt veniant bona: sed mala pœnę sunt inferenda propter bonum.

QVAEST

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum primum.

QVÆSTIO OCTVAGESIMA, De causa peccati, ex parte Diaboli, in quatuor articulos diuisa.

SEquitur nunc considerandum de cã peccati ex parte diaboli. Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò, vtrum diabolus sit directè causa peccati. ¶Secundò vtrum diabolus inducat ad peccandum, interius persuadendo. ¶Tertiò, vtrum possit necessitatem peccandi inducere. ¶Quartò, vtrum omnia peccata ex diaboli suggestione proueniant.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Diabolus sit homini directè causa peccandi.

Super q. 75 art 3. Et 1. q. 1. ar. 7. Et mal. q 3. ar tic. 3. & 4. Et quolib. 1. art. 2. col. Capit. 1. 2. 1 Cap. 5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus sit homini directè causa peccãdi. Peccatum enim directè in effectu consistit: sed Augu. dicit 4. de Trinita.* quòd diabolus suæ societati malignos affectus inspiret. Et Beda super Act.* dicit, quòd diabolus animam in affectum malitiæ trahit. & Isido. dicit in lib. de summo bono,* quòd diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet. ergo diabolus directè est causa peccati.

Lib. 3. ca. 5. & lib. 2. cap. 41.

Lib. 2. contra Iouin. nõ longè à princip. Lib. 7. c. 8.

2 ¶Præterea, Hiero. dicit,* ꝙ sicut Deus est perfector boni. ita diabolus est perfector mali: sed Deus est directe causa bonorum nostrorum, ergo diabolus est directè causa peccatorum nostrorum.

3 ¶Præterea, Philosophus dicit in quodãca. Ethicę Hudemicæ,* quòd oportet esse quoddam principiũ extrinsecum humani consilij, consilium aũt humanum non solum est de bonis, sed etiam de malis. ergo sicut Deus mouet ad consilium bonum, & per hoc directè est causa boni, ita diabolus mouet hominẽm ad consilium malum, & per hæc sequitur, quòd diabolus directè sit causa peccati.

¶Ad hoc dicitur, quòd neutro modo propositio literæ intelligitur. Quòd enim nõ intelligatur primo modo, patet ex hoc, quòd nullum principiũ merenaturale esset causa directè actus proprij, eo quòd nullum tale mouet seipsum ad agendum. Si enim ad causandum directè actum exigitur, quòd augeat ad agendum proprium illius actus principium, absque vlla ambiguitate sequitur, quòd nec calor sit directè causa calefaciendi: nec frigefaciendi: nec lux illuminandi, & cętera. Quòd verò nec secundo modo intelligatur, ex ipsa sumptione patet, quamuis nãque diceret quispiam, quòd ad bonitatem doctrinæ additur author etiam voluntatem moueri à se. Si tamen formaliter contextus literæ conspiciatur, apparebit, quòd est vera & formalis subsumptio: ac per hoc oportet maiorem propositionem communem esse ad causas intus, & extra, & vere sic est. Intendit igitur Author, quòd ad esse directè causam actus, qui est alicuius actus, siue illud aliquid sit idem siue diuersum à causa, exigitur ꝙ causa proprium principium illius actus moueat ad agendum, ita ꝙ in hac propositione duo continentur. Alterum, quòd supponitur, scilicet actum existere alicuius principij exercitiui: & per hoc includuntur omnia principia propria actuum tam naturalium, quàm animalium. Alterum, quod docemur, scilicet quid requiratur ad esse causam directè actus existentis ab aliquo principio exercitiuo, & dicimus, quòd exigitur, quòd moueat illud proprium principium ad agendum, siue hoc sit idem cum illo principio executiuo, siue diuersum. Est igitur sensus propositionis, ꝙ præsupposito, ꝙ actus sit alicuius principij principiantis ipsum exercitium: vt calor calefacit, oculus videt, voluntas vult, & huiusmodi ad hoc, quòd aliquid siue idem siue diuersum sit causa directè calefactionis, visionis, volitionis illius, vltra illud principium, non absolutè: sed inquantum est causa exercitiua, oportet quòd moueat principium illud exequens ad agendum. Et hunc sensum insinuant verba literæ in ly alicuius: non enim ly alicuius, cadit suprà ly actus, sed cadit suprà subintellectum principium: ac si diceret, Actus qui est alicuius. Et per hoc soluuntur obiectiones: nã neque naturalia principia excluduntur à directa causalitate exercitiua actuum, nec omnipotentiæ diuinæ aliquid adimitur: oportet enim quòd me moueat ad agendum: quamuis actus qui esset meus, posset sine me causare.

Capit. 11. Capi. 18.

9. 5. ar. 3. 4. 5. & 6. Q. 79. ar. 1.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Diabolus possit inducere ad peccandum interius instigando.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus non possit inducere ad peccandum, interius instigando. Interiores enim motus animæ sunt quædam opera vitæ. sed nullum opus vitæ potest esse nisi à principio intrinseco. nec etiam opus animæ vegetabilis: quod est infimum inter opera vitæ. ergo diabolus secundum interiores motus non potest hominem instigare ad malum.

Mal. q. 3. ar. 4. & q. 16. ar. 11. Et qual 3 ars. 8. cap.

2 ¶Præterea, Omnes interiores motus secundum ordinem naturæ à sensibus exterioribus oriũtur. sed præter ordinem naturæ aliquid operari est solius Dei, vt in primo dictum est.* ergo diabolus non potest in interioribus motibus hominis aliquid operari nisi secundum ea quæ in exterioribus sensibus apparent.

p. p. q. 110. ar. 4.

3 ¶Præterea, Interiores actus animæ sunt intelligere & imaginari. sed quantum ad neutrum horum potest diabolus aliquid operari: quia, vt in primo habitum est, diabolus non imprimit intellectum humanum, in phantasiam etiam videtur, quòd imprimere non possit: quia formæ imaginatæ tanquam magis spirituales sunt digniores, quam formæ, quæ sunt in materia sensibili: quas tamen diabolus imprimere non potest, vt patet ex his, quæ in primo habita sunt.* ergo diabolus non potest secundum interiores motus inducere hominem ad peccatum.

p. p. q. 110. articu. 2.

¶SED CONTRA est, quia secundum hoc nunquam tentaret hominem nisi visibiliter apparendo: quod patet esse falsum.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ interior pars aĩæ est intellectiua & sensitiua: intellectiua aũt continet intellectũ & voluntẽ. & de voluntate quidem iam dictũ est,* quo ad eam diabolus se habet. Intellectus aũt per se quidẽ mouetur ab aliquo illuminãte ipsum ad cognitionẽ veritatis: quod diabolus circa homi

Ar. pr act.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum tertium.

suadet obiectum propositum habere rationem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectum volũtati, quod est rationis bonum verum vel apparens: primo igitur modo res sensibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum. secundo aũt & tertio modo vel diabolus, vel etiam homo potest incitare ad peccandum, vel offerẽdo aliquid appetibile sensui, vel persuadendo rationi. Sed nullo istorum triũ modorum potest aliquid esse directè cã peccati: quia volũtas non ex necessitate mouetur ab aliquo obiecto nisi ab vltimo fine, vt suprà dictum est.* vnde nõ est sufficiens cã peccati, neque res exterius oblata, neque ille, qui eam proponit, neque ille, qui persuadet. vnde sequitur, ꝙ diabolus nõ sit causa peccati directè vel sufficienter, sed solum per modum persuadentis, vel proponentis appetibile.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ oẽs illæ authoritates & si quæ similes inueniantur, sunt referendæ ad hoc, ꝙ diabolus suggerendo, vel aliqua appetibilia proponẽdo inducit ad effectum peccati.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ similitudo illa est attendenda quantum ad hoc, ꝙ diabolus quodammodo est cã peccatorum nostrorũ, sicut deus est aliquo modo cã bonorum nostrorum, non tamen attenditur quantum ad modum causandi: nam deus causat bona interius mouendo voluntatem: quod diabolo conuenire nõ potest.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Deus est vniuersale principium omnis interioris motus humani: sed quod determinetur ad si ipsa causat actũ meũ, malum consilium voluntas humana, hoc quòd me moueat ad agendum: quamuis actus qui esset meus, posset sine me causare.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.

IN Artic. secundo notata, quòd hinc habes quomodo in mulieribus istis, quæ dicuntur visiones habere, causant ex dæmonum illusione, aut humorum & spirituum commutatione potest, vt vigilantes imaginentur: vt appareat eis sic esse in re: sicut contingit dormientibus quã do somniant. Accidit enim quòd aliquis, patiatur vigilans, quod alter patitur dormiens: vt manifestè patet in phrænèticis. Notent autem hoc rectores religiosarum personarum, ne diuinitati tribuentes quod naturæ aut demonis est, errent: erraręque alios faciant.

¶ Super Quæstionis octauæ sexti Articulum tertium.

IN articulo tertio, in respõsione ad tertium, dubium occurrit. nam hæc doctrina retractatur inferius in tertia parte, in quæstio. de tentatione Christi, vbi ex istamet authoritate August. Author dicit, quòd non potest esse absque peccato tentatio à carne, non enim compatiuntur se dicta hic & ibi: nam ibi dicitur, quòd concupiscentia carnis aduersus spiritum, non potest esse absque peccato: hic dicitur quod non est peccatum: quando ei ratio actualiter resistit: nõ semper ergo est peccatum.

¶Ad hoc dicitur, quòd ista non contrariantur adinuicem: ibi nanque dicitur, quòd semper est peccatum, quum caro concupiscit aduersus spiritum, quod ibi discutiendum est Domino concedente: hic autem nihil contra dictum vniuersalem dicitur: non enim dicitur, quòd aliquando non est peccatum, sed dicitur, quòd quando ei ratio actualiter resistit, non est peccatum: quod nihil repugnat illi, quoniam vtrum tale quando inueniatur, non affirmatur: nam non asseritur, quòd concupiscenti, carni aduersus ipsum aliquando ratio totaliter resistit: hoc enim illi vniuersali contradiceret, sed asseritur, quòd quando ratio resistit, non est peccatum: quod æquialet conditionali, si ratio resistit, non est peccatum. Et intendit Author hic solum satisfacere argumento pro præsenti materia, qua tractatur de potestate Diaboli: & dicere, quòd concupiscente carne aduersus spiritum non consurgit peccatum ex concupiscentia, quam potest facere Diabolus, sed ex non resistentia rationis, quæ non subiacet potestati dæmoni: quia concupiscentia ista si ratio ei resistit, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis. Et hoc sit est argumento, quia dato quòd semper sit peccatum, vt August. dicit, non tamen ad illud necessitat dæmon, qui ad non resistentiam rationis necessitate nequit. vtrum autem possibile sit rationem concupiscenti actualiter carnis totaliter resistere: indifferens dimittitur, vt impertinens,

¶ De quarto articulo eiusdem 80. quæstion. nihil occurrit scribẽdum.

p.p. 3e. 116 art. 3.

Cap. 3 paulò ante medium 50.2.

Capit. 2 à med. to. 2.

In cor. ar.

Mal. qõ. 3. art 3. ad 9. & arti. 4. c & q. 16. ar. 1. ad 10. & arti. 12. ad 10.

ca hominem non intendit, sed magis obtenebrat rationem eius ad consentiendum peccato. quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantasia & appetitu sensitiuo. vnde tota interior operatio Diaboli esse videtur circa phantasiam & appetitum sensitiuum, quorum vtrunque commouendo potest inducere ad peccatum: potest enim operari ad hoc, quòd imaginationi aliquæ formæ imaginariæ præsententur: potest etiam facere, quòd appetitus sensitiuus cõcitetur ad aliquam passionem. Dictum est enim in 1. lib.* q̃ naturalis corporalis spirituali naturaliter obedit ad motum localẽ. vnde & Diabolus omnia causare potest, quę ex motu locali corporũ inferiorũ prouenire possent, nisi virtute diuina reprimatur. Quòd aũt aliquæ formæ repræsententur imaginationi, sequitur quandoque ad motum locale: dicit enim Philosophus in libr. de somno & vigilia,* q̃ cum animal dormierit de scẽdente plurimo sanguine ad principium sensitiuum simul descendunt motus siue impressiones relictæ ex sensibiliũ motionibus, quæ in sensibilibus spẽbus conseruãtur: & mouent principium apprehensiuum: ita q̃ apparent, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus immutaretur. vnde talis motus localis spirituum vel humorũ procurari potest à dæmonibus, siue dormiant, siue vigilent homines: & sic sequitur q̃ homo aliqua imaginetur. Similiter etiam appetitus sensitiuus cõcitatur ad aliquas passiones sm quendam determinatum motum cordis & spirituum: vnde ad hoc etiã Diabolus potest corporari. Et ex hoc q̃ passiones aliquæ concitantur in appetitu sensitiuo, sequitur quòd & motũ siue intentionem sensibilem prædicto modo reductam ad principium apprehensiuum magis homo percipiat: quia, vt Philosophus in eodem lib.* dicit amãtes modica similitudine in apprehensione rei amatæ mouentur. Contingit etiam ex hoc q̃, passio est concitata, vt id q̃ proponitur imaginationi, iudicetur prosequendum: quia ei qui à passione detinetur, videtur esse bonum id, ad quod per passionem inclinatur. Et per hunc modum interius Diabolus inducit ad peccandum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ opera vitæ semp, etsi sint ab aliquo principio intrinseco, tamen ad ea potest cooperari aliquod exterius agens: sicut etiã ad opera animę vegetabilis operatur calor exterior, vt facilius digeratur cibus.

¶Ad secundum dicendum, q̃ huiusmodi apparitio formarum imaginabilium non est omnino præter ordinem naturæ, nec est per solum imperium, sed per motum localem, vt dictum est.* Vnde patet responsio ad tertium quia formæ illę sunt à sensibus acceptæ primordialiter.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ Diabolus possit necessitatẽ inferre ad peccandũ. Potestas enim maior põt necessitatem inferre minori: sed de Diabolo dicitur Iob 41. Non est potestas super terram, quæ ei valeat comparari, ergo potest homini terreno necessitatem inferre ad peccandum.

2 ¶Præterea, Ratio hominis nõ potest moueri nisi sm ea, quæ exterius sensibus proponuntur, & imaginationi repræsentantur: quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu: & nõ est intelligere sine phantasmate, vt dicitur in libr. de anima. sed Diabolus potest mouere imaginationem hominis (vt dictum est)* & etiam exteriores sensus. Dicit enim August. in lib. 83. quæst.* q̃ serpit hoc malum, scilicet quod est à Diabolo, per omnes aditus sensibiles. dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, infundit se saporibus, ergo potest rationẽ hominis ex necessitate inclinare ad peccandum.

3 ¶Præterea, Secundum Aug.* nonnullum peccatum est, cum caro concupiscit aduersus spiritum. sed concupiscentiam carnis Diabolus potest causare, sicut & cæteras passiones eo modo quo suprà dictum est:* ergo ex necessitate potest inducere ad peccandum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur 1. Pet. vlt. Aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide: frustra autem talis admonitio daretur, si homo ei necessitate succumberet, non ergo potest homini necessitatem inducere ad peccandum.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ Diabolus propria virtute nisi refrænetur à Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum, qui de suo genere peccatũ est: non autem potest inducere necessitatem peccandi. quod patet ex hoc, q̃ homo motiuo ad peccandum non resistit nisi per rationem: cuius vsum totaliter impedire potest mouendo imaginationem & appetitum sensitiuum, sicut in arreptitiis patet, sed tunc ratione sic ligata, quicquid homo agat, nõ imputatur ei ad peccatum, sed si ratio non sit totaliter ligata, ex ea parte, qua est libera, põt resistere peccato, sicut suprà* dictum est. Vnde manifestum est, quòd Diabolus nullo modo potest necessitatem inducere homini ad peccandum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet potestas maior homine potest mouere voluntatem hominis, sed d solus Deus, vt suprà habitum est.*

¶Ad secundum dicendum, quòd illud quod est apprehensum per sensum vel imaginationem, non ex necessitate mouet voluntatem, si homo habeat vsum rationis, nec semper huiusmodi apprehensio ligat rationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd d concupiscentia carnis contra spiritum, quando ratio ei actualiter resistit, nõ est peccatum, sed materia exercendæ virtutis: quod autem ratio ei non resistat, non est in potestate Diaboli: & ideo non potest inducere necessitatem peccati.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum omnia peccata hominum sint ex suggestione Diaboli.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata hominum sint ex suggestione Diaboli. dicit enim Dion. 4. ca. De di. no. quòd multitudo dæmonum causa est omnium malorum & sibi, & aliis.

2 ¶Præterea, Quicunque peccat mortaliter, efficitur seruus Diaboli, secundum illud Ioann. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. sed ei aliquis in seruitutem addicitur à quo est superatus: vt dicitur 2. Pet. 2. ergo quicunque facit peccatum, superatus est à Diabolo.

3 ¶Præterea, Grego.* dicit, quòd peccatum Diaboli est irreparabile, quia cecidit nullo suggerente, si igitur aliqui homines peccarent per liberum arbitrium nullo suggerente, eorũ peccatum esset irremediabile: quod patet esse falsum. ergo omnia peccate humana à Diabolo suggeruntur.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur in libr. De ecclesiasticis dogmatibus.* Non omnes cogitationes nostræ malæ à Diabolo excitantur: sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd occasionaliter quidem & indirectè Diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum, inquantum induxit primum hominem ad peccandum: ex cuius peccato intantum vitiata est humana natura, vt omnes ad peccandum procliues simus. sicut diceretur esse causa combustionis lignorum, qui ligna siccaret: ex quo sequeretur, quòd facile incenderentur. directè autem non est causa omnium peccatorum humanorum, ita quòd singula peccata persuadeat. Quod Origines* probat ex hoc, quia etiam si Diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium: qui posset esse inordinatus nisi ratione ordinaretur, quod subiacet libero arbitrio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum nostrorum secundum primam originem, vt dictum est.*

Ad

Ar. præc. q. 2. circa princ. to 4.

li. 19. de ci. Dei. cap. 4. ante med. illius to. 5. Art præc.

Hoc habet formaliter Ansel. lib. 2 cur Deus homo c. 21. circa. med. Grege etiã li. 9. moral. c. 16. habetur ad fin. & li. 4 c. 9. Cap 82.

D. 125.

q. 9. arti. 6.

D. 445.

2. q. 63. art. 2. cor. et q. 114. ar. 2. et 1. q. 8. arti. 7. ad 2. Et mal. q. 1. ar tic. 5.

Li 3 retra. c. 9 ad fin. to. 1. lib. 1. contra Iul. c. 2. à med. to 7. & li. De bo. perseue. ca. 12. & 13. 7.

Li. 3 peri. cap. 2.

In corp. ar.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ non solùm sit seruus alicuius qui ab eo superatur, sed etiam qui ei voluntariè se subiicit. & hoc modo sit seruus Diaboli, qui motu proprio peccat.

¶ Ad tertium dicendum, quod pecatũ Diaboli fuit irremediabile, quia nec aliquo suggerente peccauit, nec habuit aliquam promptitudem ad peccandum ex præcedenti suggestione causatam quod de nullo hominis peccato dici potest.

QVAESTIO OCTVAGESIMA prima, De causa peccati ex parte hominis, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati ex parte hominis. Cum autem homo sit causa peccati, alteri hommini exterius suggerendo, sicut & Diabolus habet quendam specialẽ modum causandi peccatum in alterum per originem: vnde de peccato originali dicendum est.

¶ Et circa hoc tria considerãda occurrunt. Primò, de eius traductione. Secũdò, de eius essentia. Tertiò, de eius subiecto.

¶ Et circa primum quærũntur quinque. ¶ Primò, vtrũ primũ peccatum hominis deriuetur per originem in posteros. ¶ Secundò vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiã aliorum parentum per originem in posteros deriuẽtur. ¶ Tertiò, vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adã per viam seminis generãtur. ¶ Quartò, vtrum deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur. ¶ Quintò, vtrum si fœmina peccasset, viro non peccãte, traduceretur originale peccatum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros.

9. q. 19. art. 1. ad primum Ecc. dist. 31. q. 1. ar. 1 Et 4. contra ca. 50. 51 & 52. Et mal. q. 4. art. 1. & opus 3. c. 2. 201. 202. 203. & 204. & Ro. 5. c. lib 5. cor. 3. q. 12. ar. 2. & 3. ad 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ primum peccatum primi parentis non traducatur ad alios per originẽ. Dicitur enim Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris: portaret autem, si ab eo iniquitatẽ traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

2 ¶ Præterea, Accidens nõ traducitur per originem nisi traducto subiecto, eo quod accidens non trãsit de subiecto in subiectum, sed anima rationalis, quæ est subiectum culpæ, non traducitur per originem, vt in primo ostensum est.* ergo neque aliqua culpa per originem traduci põt.

3 ¶ Præterea Omne illud quod traducitur per originẽ humanã causatur ex semine: sed semen nõ põt causare peccatũ, eo q̃ caret rationali parte animæ, quæ sola potest esse causa peccati ergo nullum peccatum potest trahi per originem.

4 ¶ Præterea, Quod est perfectius in natura, virtuosius est ad agendum, sed caro perfecta nõ põt inficere animã sibi vnitã: alioquin anima nõ posset emundari à culpa originali, dũ est carni vnita: ergo multo minus semen potest inficere animã.

Cap 5. 5 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethi.* q̃ propter naturã turpes nullus increpat, sed eos qui propter desidiam & negligentiam: dicuntur autem natura turpes qui habent turpitudinẽ ex sua origine. ergo nihil quod est per originem, est increpabile neque peccatum.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. quod nõ potest intelligi per modum imitationis, vel incitationis: propter hoc quod dicitur Sap. 2. inuidia Diaboli mors intrauit orbem terrarum. restat ergo, quòd per originem à primo homine peccatum in mundum intrauit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sm fidem catholicam est tenẽdum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter transit in posteros: propter quod etiã pueri mox nati deferuntur ad baptismum, tanquã ab aliqua infectione culpæ abluendi. contrarium est autẽ hæresis Pelagianæ, vt patet per August. in plurimis suis libris,* Ad inuestigandũ aũt qualiter peccatum primi parentis originaliter possit trãsire in posteros, diuersi diuersis viis processerunt. Quidam enim considerantes, quòd peccati subiectum est anima rationalis, posuerunt, quod cũ semine rationalis anima traducatur, vt sic ex infecta anima, infectæ animæ deriuari videantur. Alij verò hoc repudiãtes tãquã erroneũ, conati sunt ostẽdere quo modo culpa animæ parẽtis traducitur in prolem, etiam si anima non traducatur, p hoc quòd corporis defectus traducũtur a parentem prolẽ: sicut leprosus generat leprosum, & podagricus podagricũ, propter aliquam corruptionẽ seminis, licet talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum autẽ corpus sit proportionatum animæ, & defectus animæ redũdet in corpus, & econuerso, simili modo dicitur, quòd culpabilis defectus animæ per traductionẽ seminis in prolẽ deriuatur, quamuis semen actualiter non sit culpæ subiectum. Sed omnes huiusmodi viæ insufficiẽtes sunt, quia dato, quòd aliqui defectus corporales a parente transeant in prolem per originem, & etiam al qui defectus animæ ex cõsequenti propter corporis indispositionẽ (sicut interdum ex fatuis fatui generantur) tamẽ hoc ipsum, quod est ex origine aliquem defectũ habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione, est q̃ sit volũtaria, vnde & positò, quòd anima rationalis traduceretur, ex hoc ipso quòd infectio animæ prolis non esset in eius voluntate, an iste rectè rationem culpæ obligantis ad pœnam, quia vt Philosophus dicit in 3. Ethic.* nullus improperabit cæco nato, sed magis miserebitur. & ideo alia via procedendũ est dicẽdo, quòd omnes homines, q̃ nascuntur ex Adam, possunt considerari vt vnus homo inquantum conueniunt in natura, quam a primo paręte accipiũt: sm quod in ciuilibus omnes homines, qui sunt vnius communitatis, reputantur quasi vnum corpus, & tota cõmunitas quasi vnus homo. sicut* etiã Porphyrius dicit, q̃ participatiõe speciei plures homines sunt vn⁹ homo. Sic igitur multi homines ex Adã deriuati sunt tanquã multa membra vnius corporis: actus autẽ vnius membri corporalis, puta manus, non est volũtarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primo mouet membrũ. vnde homicidium, quòd manus committit, non imputatur manui ad peccatũ, si consideraretur manus secundum se vt diuisa à corpore, sed imputatur ei inquantũ est aliquid hominis, quod mouetur a primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ est in isto homine ex Adã generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi paręntis, qui mouet motione generationis oẽs, qui ex eius origine deriuantur, sicut voluntas animæ mouet omnia membra ad actum. vnde peccatum, quod a primo parente in posteros deriuatur, dicitur originale, sicut peccatũ, quod ab anima deriuatur ad membra corporis, dicitur actuale. & sicut peccatũ actuale, quod per mẽbrum laliquo d committitur, non est peccatũ illius membri, nisi inquãtũ illud mẽbrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanũ, ita peccatum originale non est peccatum huius personæ, nisi inquantum hæc persona recipit naturam à primo parente. vnde & vocatur peccatum naturæ. secundũ illud Ephes. Eramus natura filij iræ.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ filius dicitur nõ portare peccatũ patris, quia non punitur pro peccato patris, nisi sit particeps culpæ, & sic est in proposito: deriuatur enim per originem culpa a patre in filium: sicut peccatum actuale p imitationem.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd etsi anima non traducatur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem: mouet tamen ad ipsam dispositiuè. vnde

Prima se. undæ S. Thom. rr tur.

¶ Super Quæstionis octauæ sexti Articulo primum.

IN articulo primo ẽsitatur quo pacto stat declaratio Authoris de 01 tum animæ, & defectus animæ redũdet in corpus, & econuerso, simili modo dicitur, quòd culpabilis defectus animæ per traductionẽ seminis in prolẽ deriuatur, quamuis semen actualiter non sit culpæ subiectum. Sed omnes huiusmodi viæ insufficiẽtes sunt, quia dato, quòd aliqui defectus corporales a parente transeant in prolem per originem, & etiam al qui defectus animæ ex cõsequenti propter corporis indispositionẽ (sicut interdum ex 2 fatuis fatui generantur) tamẽ hoc ipsum, quod est ex origine aliquem defectũ habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione, est q̃ sit volũtaria, vnde & positò, quòd anima rationalis traduceretur, ex hoc ipso quòd infectio animæ prolis non esset in eius voluntate, an iste rectè rationem culpæ obligantis ad pœnam, quia vt Philosophus dicit in 3. Ethic.* nullus improperabit cæco nato, sed magis miserebitur. & ideo alia via procedendũ est dicẽdo, quòd omnes homines, q̃ nascuntur ex Adam, possunt considerari vt vnus homo inquantum conueniunt in natura, quam a primo paręte accipiũt: sm quod in ciuilibus omnes homines, qui sunt vnius communitatis, reputantur quasi vnum corpus, & tota cõmunitas quasi vnus homo. sicut* etiã Porphyrius dicit, q̃ participatiõe speciei plures homines sunt vn⁹ homo. Sic igitur multi homines ex Adã deriuati sunt tanquã multa membra vnius corporis: actus autẽ vnius membri corporalis, puta manus, non est volũtarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primo mouet membrũ. vnde homicidium, quòd manus committit, non imputatur manui ad peccatũ, si consideraretur manus secundum se vt diuisa à corpore, sed imputatur ei inquantũ est aliquid hominis, quod mouetur a primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ est in isto homine ex Adã generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi paręti, qui mouet motione generationis oẽs, qui ex eius origine deriuantur, sicut voluntas animæ mouet omnia membra ad actum. vnde peccatum, quod a primo parente in posteros deriuatur, dicitur originale, sicut peccatũ, quod ab anima deriuatur ad membra corporis, dicitur actuale. & sicut peccatũ actuale, quod per mẽbrum laliquo d committitur, non est peccatũ illius membri, nisi inquãtũ illud mẽbrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanũ, ita peccatum originale non est peccatum huius personæ, nisi inquantum hæc persona recipit naturam à primo parente. vnde & vocatur peccatum naturæ. secundũ illud Ephes. Eramus natura filij iræ.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ filius dicitur nõ portare peccatũ patris, quia non punitur pro peccato patris, nisi sit particeps culpæ, & sic est in proposito: deriuatur enim per originem culpa a patre in filium: sicut peccatum actuale p imitationem.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd etsi anima non traducatur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem: mouet tamen ad ipsam dispositiuè. vnde illa olim sua reprehẽdi-

tur.

¶ Ad hoc dicitur quòd si multitudo consonat, & optime declarat intentũ si attendimus ad illud quod est per se in motione enim membri à voluntate per se fit, quod membrum constituitur in hoc quod est esse instrumentum voluntatis ad tale cp⁹, & ex hoc ipso supposito quòd fit capax culpæ, instrumentum illud culpæ fit particeps, & similiter in generatione huius hominis ab Adam per se fit, quòd hic homo constituitur in hoc quod est esse membrum Adæ, vt capitis. Ex hoc nanque quòd per semen ab ipso generatur, eius membrũ fit: adeo quòd si aliter generaretur, aut fieret, nõ esset eius membrũ. ex hoc autem quòd eius membrum est, supposito quòd susceptiũ culpæ particeps fit culpæ, & non solum pœnæ, generatiua ergo motio respondet motioni imperatiuæ in hoc quod est vtrãque cõstituere mouẽtis, vt sic possit ei imputari ad culpam, præsupposita eius capacitate. Quòd autem ibi membrum præfit, & hic non, nihil efficit, imo proportionalitatẽ adiuuat, qa sicut ad culpam actualem mouet præexistentes, ita mouens ad culpam originalem mouet, id est, ducit de potentia ad actum non præexistens. contra rationem nanque eius quod ostitur, est præexistere.

¶In eodem articulo ad uertere, quòd Author positionem, quem in secundo sentent. distinctio. 18. sequitur, licet non totaliter arguere videatur, si tamen diligentiue consideretur litera, dum arguitur insufficientiæ secunda via, positio

Cap 5 to 5.

In prædic. c. de specie à medio il lius to. 5.

tur. nam ibi tenuit, peccatum originale contrahi per originem, sicut poena gram vel stoliditatem, redundante in formam conditione materiæ, & habere rationem culpæ propter voluntatem parentis. Hic autē licet de isto voluntario non fiat mentio, referendo illam opinionem, subintelligitur tamen, vt puto tanquam commune cōfessum ab omnibus, quòd hoc est voluntarium a-liena voluntate. Reprehenditur autem hæc positio tanquam insufficiens, quia non saluat rationem voluntarij etiā aliena voluntate, sic quòd sufficiat ad rationem culpæ in hoc genito, quoniam totum hoc quod illa positio dicit acceptatum verificatur de Socrate secundum se.

Est nanque secūdum se habens cōditiones formæ coaptatas materiæ conditionibus voluntarie Adæ, voluntate contractas ab eo, tamen defectus iste non est culpa Socratis secūdū se. Quia ergo oportet ad saluandum voluntarium requisitum ad culpam, huius absque propria voluntate, ponere hunc hominem esse aliquid alienæ voluntatis, vt sic sit voluntarius defectus volūtate proria non secundum se, sed secundum quod membrū alterius à quo inchoat hæc culpa. Et hoc non positum est à prædictis positionibus, ideo arguuntur, & ponitur alia via, qua saluatur sufficiēter ratio voluntarij per hoc, quòd ponitur in Sorte hoc peccatum, vt est membrum Adæ, & ex consequenti in ipso secōdum se.

¶ In responsione ad tertium in eodem articulo nota, quòd culpam esse virtualiter in semine accipiendum est concomitanter & non principaliter. In semine nanque est virtualiter natura humana, quam concomitatur culpa originalis, ita q̄ si oportet aliquam intentionalem qualitatem in homine fingere, quapro dictiuum sit culpæ, hoc enim nec somniauit Author: cum culpa nihil entitatis sit, & concomitanter fiat & sufficiens sit semen decisum à natura destituta iustitia originali. Verba autē Authoris in quæstione de malo, quæstione quarta articulo primo, ad nonum, non significāt oppositum, sed q̄ priuatio iustitiæ originalis in semine illo modo quo in semine saluatur, ex defectu spectat ad genus moris virtualiter, non quia est actus mortalis, sed quia tendit ad morale peccatum, & sic ista priuatio est quædā intentio mali moralis, & qui ad eos pertinent) nō traducūtur à

2. dist. 20. q. 2. ar. 3. ad 1. & dist. 32. q. 1. ar. 2. Et 4 contra. ca. 52. ad 13. & ma. q. 4. ar. 8.

Cap. 46. & 47. lo. 3.

per virtutē seminis traducitur humana natura à parente in prolem, & simul cū natura naturæ infectio: ex hoc em̄ sit iste qui nascitur consors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo sortitur per quā dam generatiuam motionem.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ etsi culpa non sit actu in semine, est tamen ibi virtute humanę naturæ, quam concomitatur talis culpa.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd semen est principiū generationis, quæ est proprius actus naturæ eius, ppagationi deseruiēs. & ideo magis inficitur anima per semen, quàm per carnem iam perfectam, quæ iā determinata est ad personam.

¶ Ad quintū dicēdum, quòd illud quod est per originem, non est increpabile si cōsideretur iste qui nascitur secundum se: sed si cōsideretur prout refertur ad aliquod principium, sic potest esse ei increpabile: sicut aliquis qui nascitur, patiturignominiā generis ex culpa aliciuius progenitorum causatam.

ARTICVLVS II.

¶ Virum etiam alia peccata primi parentis vel proximorum parentum traducantur in posteros.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd etiam alia peccata vel ipsius primi parentis vel proximorum parentum traducantur in posteros: pœna enim nunquam debetur nisi culpæ, sed aliqui puniuntur iudicio diuino, q̄ peccato proximorum parentum secundum illud Exod. 20. Ego sum Dens zelotes, visitans iniquitatē patrum in filios in tertiam & quartā generationem. iudicio enim humano in crimine læsæ maiestatis filij exhæredantur, q̄ peccato parentum. ergo etiam culpa proximorum parentum transit ad posteros.

2 ¶ Præterea, Magis potest transferre in alterū id quod habet aliquis à seipso, q̄ id quod habet ex alio: sicut ignis magis pōt calefacere, q̄ aqua calefacta: sed homo transfert in prolem per originem peccatum, quod habet ab Adā. ergo multo magis peccatum quod ipse commisit.

3 ¶ Præterea, Ideo cōtrahimus à primo parente peccatū originale, quia in eo fuimus, sicut in principio naturæ, quam ipse corrupit: sed similiter fuimus in pximis parentibus, sicut in quibusdā naturę principiis: quæ etsi sit corrupta, potest adhuc magis corrumpi per peccatum: secundū illud Apoc. vltim. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. ergo filij contrahunt peccata proximorum parentum per originem, sicut & primi parentis.

¶ SED CONTRA, Bonum est magis diffusiuum sui quàm malum, sed merita proximorum parentum non traduntur ad posteros: ergo multominus peccata.

¶ RESPONDEO Dicēdum, quòd Aug. hanc rationem mouet in Ench.* & insolutā reliquit. sed si aliquis diligēter attendat, impossibile est quòd aliqua peccata proximorū parētum, vel etiā primi parentis præter primū per originem trahducantur. Cuius ratio est, quia homo genera t sibi idem in specie, nō aūt ēm individuum. & ideo ea, quę directè pertinēt ad individuū (sicut personales actus, & malum morale est in ea intentionaliter sicut color in aere & anima in semine. Et tenet similitudo, quo ad hoc, quia intentio ordinatur ad illud, cuius dicitur intentio, non quo ad esse entia positiua, quum hoc de priuatione dici non possit, etiam si fingendi detur licentia.

¶ Et hęc de ista materia dicta sufficiant, quoniā euacuat, omnes difficultates necessarias.

In isto art. q.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum tertium.

q. 100. ar. 1.

IN articulo tertio eiusdem octuagesimæ primæ quæstionis omisso secundo, aduerte duo circa vniuersalitatē peccati originalis. Primum est, quod ad fidem catholicam spectat, quòd omnes præter solū Christum contrahant peccatum originale, quod dicitur nō intelligendum est aliter, quàm de morte, quæ est pœna peccati originalis, ita quòd sicut omnes incurrunt mortem, id est necessitatem moriendi, ita omnes incurrunt peccatum originale, id est, necessitatem habendi peccatum originale. Et sicut non spectat ad fidem an singuli moriantur actualiter, an diuina dispositione aliquis non moriatur: ita non spectat ad fidem, an aliquis ex speciali prærogatiua gratiæ non incurrat actualiter originale peccatum, de vtroque enim simul inquit Apostolus ad Romanos quinto, Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors. Et igitur necessarium secundum catholicam fidem credere, quòd omnis, vtriusque sexus ab Adam secundum rationem seminalem prouenies, ex ipsa sua generatione fit obnoxius peccato originali, & contra Pelagianos dicentes oppositum, Augustinus dixit & diffinit. De solo autem Iesu Christo verum est, quòd ex ipsa generatione nulli obnoxius est peccato, iuxta verbum Angeli ad beatam virginem ante filij conceptionem [quæ vocatur natiuitas in vtero, dicentis, Quod ex tenta sc̄etur, sanctum, & iuxta hunc sensum militat ratio Authoris, scilicet quia aliter non indigerent redemptione, quæ per Iesum Christū facta est. Si enim peccatū originale vel in actu, vel in necessitate habendi illud, quis non incurreret, non egeret redemptione, quod hæreticum esset dicere, sed ū omnes obnoxij sunt pec

*In 4 sen. ar. 1. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 1. & ar. 3. q. 1. ad 1. & ad 4. & ar. 4. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 5. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 6. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 7. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 8. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 9. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 10. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 11. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 12. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 13. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 14. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 15. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 16. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 17. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 18. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 19. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 20. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 21. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 22. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 23. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 24. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 25. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 26. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 27. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 28. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 29. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 30. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 31. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 32. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 33. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 34. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 35. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 36. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 37. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 38. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 39. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 40. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 41. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 42. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 43. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 44. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 45. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 46. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 47. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 48. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 49. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 50. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 51. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 52. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 53. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 54. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 55. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 56. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 57. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 58. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 59. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 60. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 61. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 62. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 63. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 64. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 65. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 66. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 67. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 68. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 69. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 70. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 71. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 72. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 73. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 74. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 75. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 76. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 77. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 78. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 79. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 80. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 81. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 82. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 83. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 84. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 85. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 86. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 87. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 88. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 89. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 90. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 91. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 92. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 93. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 94. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 95. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 96. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 97. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 98. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 99. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 100. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 101. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 102. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 103. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 104. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 105. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 106. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 107. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 108. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 109. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 110. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 111. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 112. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 113. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 114. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 115. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 116. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 117. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 118. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 119. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 120. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 121. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 122. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 123. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 124. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 125. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 126. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 127. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 128. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 129. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 130. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 131. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 132. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 133. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 134. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 135. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 136. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 137. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 138. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 139. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 140. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 141. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 142. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 143. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 144. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 145. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 146. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 147. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 148. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 149. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 150. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 151. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 152. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 153. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 154. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 155. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 156. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 157. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 158. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 159. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 160. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 161. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 162. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 163. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 164. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 165. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 166. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 167. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 168. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 169. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 170. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 171. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 172. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 173. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 174. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 175. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 176. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 177. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 178. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 179. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 180. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 181. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 182. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 183. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 184. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 185. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 186. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 187. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 188. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 189. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 190. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 191. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 192. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 193. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 194. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 195. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 196. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 197. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 198. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 199. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 200. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 201. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 202. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 203. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 204. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 205. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 206. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 207. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 208. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 209. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 210. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 211. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 212. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 213. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 214. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 215. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 216. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 217. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 218. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 219. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 220. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 221. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 222. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 223. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 224. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 225. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 226. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 227. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 228. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 229. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 230. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 231. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 232. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 233. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 234. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 235. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 236. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 237. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 238. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 239. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 240. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 241. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 242. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 243. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 244. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 245. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 246. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 247. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 248. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 249. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 250. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 251. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 252. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 253. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 254. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 255. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 256. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 257. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 258. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 259. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 260. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 261. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 262. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 263. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 264. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 265. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 266. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 267. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 268. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 269. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 270. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 271. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 272. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 273. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 274. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 275. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 276. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 277. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 278. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 279. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 280. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 281. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 282. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 283. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 284. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 285. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 286. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 287. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 288. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 289. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 290. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 291. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 292. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 293. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 294. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 295. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 296. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 297. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 298. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 299. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 300. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 301. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 302. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 303. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 304. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 305. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 306. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 307. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 308. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 309. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 310. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 311. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 312. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 313. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 314. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 315. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 316. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 317. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 318. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 319. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 320. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 321. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 322. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 323. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 324. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 325. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 326. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 327. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 328. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 329. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 330. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 331. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 332. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 333. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 334. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 335. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 336. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 337. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 338. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 339. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 340. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 341. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 342. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 343. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 344. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 345. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 346. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 347. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 348. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 349. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 350. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 351. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 352. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 353. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 354. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 355. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 356. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 357. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 358. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 359. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 360. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 361. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 362. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 363. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 364. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 365. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 366. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 367. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 368. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 369. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 370. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 371. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 372. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 373. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 374. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 375. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 376. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 377. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 378. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 379. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 380. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 381. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 382. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 383. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 384. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 385. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 386. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 387. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 388. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 389. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 390. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 391. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 392. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 393. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 394. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 395. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 396. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 397. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 398. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 399. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 400. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 401. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 402. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 403. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 404. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 405. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 406. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 407. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 408. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 409. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 410. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 411. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 412. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 413. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 414. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 415. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 416. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 417. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 418. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 419. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 420. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 421. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 422. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 423. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 424. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 425. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 426. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 427. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 428. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 429. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 430. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 431. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 432. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 433. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 434. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 435. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 436. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 437. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 438. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 439. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 440. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 441. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 442. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 443. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 444. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 445. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 446. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 447. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 448. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 449. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 450. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 451. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 452. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 453. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 454. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 455. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 456. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 457. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 458. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 459. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 460. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 461. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 462. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 463. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 464. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 465. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 466. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 467. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 468. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 469. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 470. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 471. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 472. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 473. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 474. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 475. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 476. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 477. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 478. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 479. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 480. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 481. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 482. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 483. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 484. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 485. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 486. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 487. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 488. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 489. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 490. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 491. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 492. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 493. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 494. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 495. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 496. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 497. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 498. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 499. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 500. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 501. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 502. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 503. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 504. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 505. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 506. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 507. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 508. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 509. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 510. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 511. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 512. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 513. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 514. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 515. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 516. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 517. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 518. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 519. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 520. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 521. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 522. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 523. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 524. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 525. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 526. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 527. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 528. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 529. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 530. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 531. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 532. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 533. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 534. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 535. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 536. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 537. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 538. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 539. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 540. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 541. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 542. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 543. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 544. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 545. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 546. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 547. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 548. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 549. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 550. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 551. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 552. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 553. q. 1. ad 1. & ad 2. & ar. 554. q.

¶ Super Quæstioni octuagesimæ secundæ Articulum primum.

IN titulo primi articuli quæst. 82. sumitur habitus proprie, & non solum vt distinguitur contra actum, vt patet ex corpore, vbi distinguit de habitu proprie sumpto, de quo superius dictum fuit, & est quæstio singularis.

¶ In corpore articuli dubium primo est, an inordinatio dispositionis, q̃ in litera dicitur, sit inordinatio priuatiue, an cõtrarie. si enim priuatiue sumitur inordinate dispositio, id est, dispositio priuata tali ordine, sequitur quòd nõ sit habitus, sed priuatio peccatũ originale in talі inordinatione consistens. si vero sumitur contrarie, oportet assignare quid sit illud positiuum fundans hanc contrarietatem:

Ar. 1. 3. & 4. huius q. art. 1. ar. 4. ¶ Dubium secundo est, quomodo peccatum originale sit vere habitus, loquendo de habitu in ordine ad naturam, quia nulla est in nobis ex peccato originali qualitas superaddita, siue i essentia, siue in potentiis animæ, vbi ponitur originale peccatum, constat enim habitũ esse speciem qualitatis.

Arist. lib. 2. de gener. anima Lium ca. 1. to. 4.

¶ Dubiũ tertiò est quomõdo peccatum originale est languor naturæ. Aut enim hoc dicitur de natura nostra absolutè, aut donata iustitia originali. Non absolutè, quia natura priuata originali iustitia, nullam habet imbecillitatem, sed est sibi ipsi relicta. quo ad animam, & quo ad corpus & sicut tendentia elemẽtorum in propria nõ est languor naturæ absolutè, ita nec tendentia partium animæ in propria. Nec de donata iustitia originali, quia cum natura nostra non differat à seipsa donata iustitia originali, nisi priuatione illius voluntate Adæ non apparet in quo consistat iste languor.

p. q. 9. 7. ar. 1. & 2.

¶ Dubium quartò est in responsione ad primũ, quomodo peccatum originale est habitus corruptus. Nam habitus corruptus non est habitus, sicut nec albedo corrupta est albedo. Si igitur peccatum originale est habitus corruptus, falsò dictum est in corpore, quòd est habitus: lyenim corruptus est conditio diminuens.

D. 78.

¶ Ad primum hotum dicitur, quòd inordinatio sumitur contrarie, est enim in nobis cõsidera re partes ſaiæ dispositas dupliciter, scilicet cum harmonia conformi naturæ nostræ rationali, & sine illa. Et quum sunt sine tali harmonia, pronæ sunt vt ferantur secundum proprios impetus præter cõsonantiam ad harmoniam illam. hoc autem est partes animæ esse inordinatas contrarie, sicut humores corporis quum sunt sine regimine virtutis animæ mouentur secundum proprias inclinationes non solum extra harmoniam sanitatis, sed contra illam. Fundatur igitur inordinatio contrarie super pronitate ad ea, quæ sunt contra harmoniam. concupiscibilis enim ex hoc ipso, quòd prona est ad delectabile secundum sensum plusquam oporter secundum rationem rectam, est contrarie disposita.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd Author non putauit peccatum originale esse habitum, sed quandam habitualem pronitatem non positiue, sed per subtractionem retinentis, vt in secundo Sent. & in quæst. de malo pa-

tet. Sed hæc responsio non notauit in Authore hunc singularem articulum, cum responsione ad tertium. Ex hoc nanque apparet, quòd Author altius contemplans naturam peccati originalis, nouam tradidit doctrinam, alterius non oblitus. Distinxit siquidem habitum vel ad opus, vel ad naturam, vt dixit duo, primum est, quod peccatum originale non est habitus in ordine ad opus, nisi indirecte per remotionem prohibentis, & sic glossauit seipsum alibi. Alterum est, quod peccatum originale est habitus in ordine ad naturam, sicut ægritudo. Et ad motã difficultatem, quia habitus significat quid positiuũ distinctum contra priuationem, dixit in responsione ad primum, quod propositiuo hic sunt partes animæ inordinatæ contrariæ. Quod dictum secundum triplicem de habitu ad naturam epinionẽ tripliciter saluat habitum, nam secundũ tenentes habitum huiusmodi, puta sanitatem, vel pulchritudinem, formaliter consistere in relatione & materialiter in qualitatibus consonãtibus, facile, peccatum originale est qualitas. Sed hæc via non est secundum viam Authoris expressè superi⁹ in quæst. 80. ponentis sanitatem esse essentialiter & formaliter qualitatem non relationem. Secundum dicentes verò habitum esse collectionem ordinatam partialium dispositionum, facile quoque patet peccatum originale esse qualitatem, id est, collectionẽ qualitatum inordinatarum. Sed hæc quoque via superius cõfutata est, qa habitus nõ esset qualitatis species, collectio nãq; qualitatũ non est qualitas. Secundum autem tenẽtes habitum esse qualitatem existentem subiectiue in vno principali nõ absolute, sed vt consonãtiv el dissonanti aliis, subtilius saluatur de peccato originali, quod est qualitas: sicut & de sanitate & ægritudine. Ita quod sicut ægritudo est qualitas non composita, aut colleeta⁹ ex pluribus qualitatibus dissonis in ordine ad naturã, sed consurgens talis dissonantia principali parte, sic originale peccatum nõ est collectio aut ordo in ordinatarum pronitatum in partibus animæ, sed inordinata pronitas primæ partis animæ nõ absolute, sed vt illa prima pars aliis inordinatis cohæret qualitatis quæ est habitus rationem habet. Et hoc est idem dicere, quod vt est in toto primo, æquialet enim esse in parte vt cohæret aliis, & esse in toto, cohæret nanque propter totum: vnde & in 5 Meta. habitus ponitur dispositio non partium, sed habentis partes, Non, vt aliqui interpretantur, quia ex dispositionibus partium resultat in toto qualitas⁹, quæ est habitus: puta sanitas vt pulchritudo: sed quia qualitas primæ partis in ordine ad alias, seu vt est habentis illas sic dispositas est habitus. In cuius signum Atisto. in prima specie qualitatis posuit calorem, vt commensuratum naturæ in prædicamentis. & inferius in hac eadem quæstio. dicitur quòd peccatum originale est in plutibus partibus animæ, vt sunt partes vnius totius. Et quòd est formaliter in prima parte animæ, in sequenti quæstio. dicitur in cæteris autem materialiter, putandum est igitur, quòd sicut humoribus inordinate dispositis est infirmitas, sic quòd in vno est formaliter, & in reliquis materiale

QVÆSTIO OCTVAGESIMA SECVNDA, De originali peccato, quantum ad suam essentiam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de peccato originali, quantum ad suam essentiam.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum originale peccatum sit habitus. ¶ Secũdò, vtrũ sit vnum tãtum in vno homine. ¶ Tertiò vtrum sit concupiscentia. ¶ Quartò, vtrũ æqualiter sit in omnibus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum originale peccatum sit habitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ originale peccatum non sit habitus. Originale eñ peccatũ est carentia originalis iustitiæ, vt Anſ. dicit in libro De cõceptu virginali. & sic originale peccatũ est quædam priuatio: sed priuatio opponitur habitui: ergo originale peccatum non est habitus.

1. dist. 5. q. 1. ar. 1. ca. & di. 7. q. 1. ar. 1. ad 2. Et 2. di. 30. q. 1. art. 1. ad 2. Et vide. q. 80. ar. 1. ad 2. Et mal. q. 4. ar. 3. Ca. 2. & 3. & 20.

2 ¶ Præterea. Actuale peccatũ habet pl⁹ de ratione culpæ, quam originale, inquãtũ habet plus de ratione volũtarij: sed habitus actualis peccati nõ habet rationem culpæ, alioquin sequeretur, q̃ homo dormiens, culpabiliter peccaret. ergo nullus habitus originalis habet rationẽ culpæ.

3 ¶ Præterea, In malis actus semper præcedit habitũ: nullus enim habitus malus est infusus, sed acquisitus: sed originale peccatũ non præcedit aliquis actus, ergo originale peccatum non est habitus.

Ex sermõ. de tẽp. to. 10. Et ex lib. 6. contra Iulianum. c. 7. to. 7. q. 50. ar. 1.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in libro De baptismo puerorũ, q̃ ſm peccatum originale paruuli sunt concupiscibiles, etsi non sint actu concupiscentes, sed habilitas dicitur ſm aliquẽ habitum: ergo peccatũ originale est habitus.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictũ est, *duplex est habit⁹. Vnus quidem quo inclinatur potẽtia ad agendum: sicut scientiæ & virtutes dicuntur habitus: & hoc mõ peccatũ originale non est habitus. Alio mõ dicitur habitus dispositio alicuius naturæ, ex multis cõpositæ, ſm quam benè se habet vel male ad aliquid, & præcipue cum talis dispositio fuerit quasi in naturã versa, vt patet de ægritudine & sanitate: & hoc mõ peccatũ originale est habitus: est eñ qdã inordinata dispositio ,pueniens ex dissolutiõe illius hãrmoniæ, in qua cõsistebat ratio originalis iustitiæ, sicut ẽt ægritudo

Ex sermõ. de tẽp. to. 10. 45. de tẽp. Et ex lib. 6. contra Iulianum. c. 7. to. 7. q. 30. ar. 1.

materialiter, ita & de peccato originali, Et sic qualitas quę nãta est determinare & modificare potentiam subiecti habentis partes vt sic in ordine ad naturam, &c. est habitus: & sic peccatum originale est habitus & qualitas.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd peccatum originale est languor naturæ, etiam absolutè, quoniam cõsistit in contraria dispositione non solum iustitiæ originali, sed sanitati naturali ipsius hominis inquãtum rationalis. In statu nanque harmoniæ illius, quæ erat sub iustitia originali, duo erant, scilicet ipsa cõsonantia virium animæ & superiorum animæ & supernaturale donum conſervans illam harmoniam, modo nõ solum sumus priuati illo supernaturali dono, sed etiã illa harmonia: dum nobis relictis in propria singulis partibus tẽdentibus, ad contrariam dissonantiã totus homo pronus inuenitur. Quòd autem harmonia illa naturalis ſit, patet ex hoc, quia est secundum naturam, naturale nanque, vt in 2. Physi. habetur, dicitur de eo, quod est secundum naturam. Conſtat enim secundum naturam nostram, qua rationales ſumus, esse bonum secundum rationem, in omnibus partibus animæ rationis participibus, vt Dion. in 4. cap. de Diui. nom. dicit, Naturalia autem eiſi non ſint ablata à nobis, sunt tamen infirmata: ſed de hoc inferius latior erit ſermo.

2. dist. 31. q. 1. arti. 1. Et ma. q. 4. ar tic. 1. cor fi. & arti. 2. princip. & art. 3. ad 1. & Psa. 1. ca 2. Et Ro. 4. de. 1. ca. 4. & c. 5. lec. 3. to. 3. fi.

q. 82. ar. 1.

¶ Ad quartum dubium prima fronte videtur dicẽdum, q̃ litera est corrupta, & q̃ debet legi, ſed est habitus contrarius. Iuxta hunc nanque ſenſum directe satisfacit argumento, & consonat toti illi responſioni qua vult, quod ſicut ægritudo nõ est pura priuatio ſanitatis, ita peccatum originale non est pura priuatio originalis iustitiæ, ſed est habitus cõtrarius illi. Sed quia in ſequentis articuli corpore expreſſe dicitur, q̃ peccatum originale est dispoſitio corrupta, & par est quæstio de habitu cõrupto & dispoſitione corrupta, quoniã corrupta est conditio diminuens vtrobique, ideo aliter dicendum est quicquid ſit de corruptione huius literæ. Non intendit igitur Author per habitum corruptũ habitum, qui desit, ſicut per hominem mottuũ intelligitur homo qui deſinitiue enim corruptũ est cõditio diminuens, ſed intendit peccatum originale eſſe tam habitum quàm dispoſitionem in corruptione cõſiſtentem, ſicut enim ægritudo est habitus con ſiſtens in corruptione humorum, ita peccatũ originale est habitus cõ ſiſtens in corruptione partium animę. Corruptionis enim nomen vt patet in 8. Phyſic. ad om nem alicuius deciſionẽ extenditur, & ſic corruptio contra puram priuationem diſtinguitur in litera. Priuatio enim dicit negationem in ſubiecto apto nato, corruptio verò addit poſitiuum contrarium, fundans illam negationem. Non ſanum enim priuatione dicit ſanitatis negationem in corpore capaci ſanitatis. Aegrum vero dicit humores corruptos per cõtrarias diſpoſitiones ad ſanitatẽ ac per hoc & dicit aliquid poſitiuum, & eſt habitus corruptus, id eſt in corruptione conſiſtens. Cum quo ſtat, quòd eſt habitus, Et ſimile eſt de peccato originali, qui languor eſt naturæ.

quæst. 74.

Clo. ordinaria ibid.

¶ Super Quæſtionis octuagesimæ secundæ Articulum ſecundum.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in vno homine eſt vnum peccatum originale, cuius ratio dupliciter accipi pot.. Vno modo ex parte cauſæ peccati originalis. dictum eſt enim ſupra quòd ſolũ primum peccatum primi parentis in poſtęros traducitur. vnde peccatũ originale in vno homine eſt vnum numero: & in omnibus hominibus eſt vnũ proportione, in reſpectu ſcilicet ad primum principium. Alio modo poteſt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati: in omni enim ordinata diſpoſitione vnitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ: vnitas autem ſm numerum ex parte ſubiecti: ſicut patet i ægritudine corporali: ſunt enim diuerſæ ægritudines ſpecie, quę ex diuerſis cauſis proceduntputa ex ſuperabũdãtia calidi vel frigidi: vel ex læsione pulmonis, vel hepatis: vna autẽ ægritudo ſecundũ ſpeciẽ in vno homine non eſt, niſi vna numero. Cauſa autẽ huius corruptæ diſpoſitiõis, quæ dicitur originale peccatum, eſt vna tantum, ſcilicet priuatio originalis iuſtitiæ, per quã ſublata eſt ſubiectio humanæ mentis ad Deũ. & ideo peccatũ originale eſt vnũ ſpecie, & in vno homine nõ poteſt eſſe niſi vnũ numero: in diuerſis autem hominibus eſt vnũ ſpecie & proportione, diuerſum numero.

q. 81. ar. 1. 2. & 4.

¶ Super Quæſtionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ pluraliter dicitur iu peccatis ſecundũ illum morẽ diuinæ ſcripturæ quo frequenter ponitur pluralis numerus pro ſingulari: ſicut Matt. 2. Defuncti ſunt q̃ quærebant animam pueri: vel quia in peccato originali virtualiter præexiſtunt omnia peccata actualia, ſicut i quodã principio: vnde eſt⁹ multiplex virtute: vel q̃ in peccato primi parentis quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, vnde talis diſpoſitio ſcilicet, ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ & alia huiuſmodi, vel q̃a multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale.

¶ Ad ſecundũ dicẽdum, quòd vnus habitus non poteſt inclinare per ſe & directè, id eſt, per propriã formam ad contraria: ſed indirectè & per accidens, ſcilicet per remotionẽ prohibentis: ſicut ſoluta harmonia corporis mixti, elementa tendunt in loca contraria: & ſimiliter ſoluta harmonia originalis iuſtitiæ, diuerſæ animę potentiæ in diuerſa feruntur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd peccatum originale inficit diuerſas partes animæ, ſm quod ſunt partes vnius totius: ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in vnum, & ideo eſt vnum tantum peccatum originale: ſicut etiã eſt vna febris in vno homine, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in vno homine ſint multa originalia peccata.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in vno homine ſint multa originalia peccata. Dicitur enim in Pſal. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum. & in peccatis concepit me mater mea. ſed peccatum in quo homo concipitur, eſt originale: ergo plura peccata originalia ſunt in vno homine.

2 ¶ Præterea, Vnus & idem habitus non inclinat ad contraria: habitus enim inclinat per modum naturæ, quę tendit in vnum: ſed peccatũ originale et iam in vno homine inclinat ad diuerſa peccata & contraria: ergo peccatum originale non eſt vnus habitus, ſed plures.

3 ¶ Præterea, Peccatũ originale inficit omnes aiæ partes: ſed diuerſæ partes aiæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati: vt ex ꝑmiſſis patet: *cũigit vnũ peccatũ nõ poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis, videtur q̃ peccatum originale non ſit vnum, ſed multa.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce q̃ tollit peccatum mundi: quod ſingulariter dicitur q̃a peccatũ mundi, quod eſt peccatũ originale eſt vnum, vt gl. *ibidem exponit.

2. dist. 31. q. 1. ar. 1. ad 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

D. 1007.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut dictum est, peccatum originale est habitus ex ꝑte cauſæ extrinſecæ, vel intrinſecæ, effectiue vel formalis, non enim liquet, quin potius litera aſſert cauſam materialem: puta calor excedentem reſpectu febris, & ſimilia. Secundum eſt, quòd peccatum originalis iuſtitiæ ponitur cauſa originalis peccati in 2. articulo & in 3. ponitur ipſo peccato originali. ¶ Ad euidentiam horum ſcito, quòd cum diſpoſitio ſit ordo habentis partes, in omni inordinata diſpoſitione plura concurrere oportet ſpectantia ad illa, quaſi partes integrales, & aliquid tanquam radicem vel totius diſpoſitionis vel reliquarum partium: vt patet in febre cholerica quaſi pars febris, & rapidix febris in reliquis partibus corporis, inter has autem quaſi partes illa vim cauſæ obtinet talis diſpoſitio ſcilicet, ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ & ſimiliter ponitur in alia huiuſmodi, vel q̃a multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale, quamuis indiſtincte loquatur. Eſt nanque huiuſmodi quaſi pars cauſæ & actiue & formaliter, vt patet in exemplis literæ. Exceſſiuus nanque calor & facit febrem & formalis in febre eſt. vnde litera de intrinſeca, vel quaſi intrinſeca cauſa proprie verificatur, non materiali vt ſic, quoniam nulla res ponitur in eſſe per materiam, ſed ex qua ponitur in eſſe, quæ eſt vt formalis & actiua, & non ſolum materiæ rationem habens diuerſimode. Et ſic patet ſolutio primi dubij ſimul et ſecundi. Nam ex hoc patet, q̃ priuatio originalis iuſtitiæ, quia eſt prima intrinſeca radix originalis peccati, cauſa eius ponitur non qualiter cunque ſed formalis vt ex diſcurſu literæ patet.

q. 1. ar. 3. ar. 1. cor. & 2. dist. 10. q. 1. ar. 2. co & ad 2 & 3. & exp. li. & dist. 1. q. 2. ar. 1. ad 3. & dist. 32. q. 1. ar. 1. ad 1. & 3. & Et ma. q. 3. ar. 7. cor. fi. & q. 4. ar. 2. et per to. & ar. 1. & ad 2. & ar. 6. ad 16. Lib. 2. c. 4. & 30.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd vnus habitus non poteſt inclinare per ſe & directè, id eſt, per propriã formam ad contraria: ſed indirectè & per accidens, ſcilicet per remotionẽ prohibentis: ſicut ſoluta harmonia corporis mixti, elementa tendunt in loca contraria: & ſimiliter ſoluta harmonia originalis iuſtitiæ, diuerſæ animę potentiæ in diuerſa feruntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum originale inficit diuerſas partes animæ, ſm quod ſunt partes vnius totius: ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in vnum, & ideo eſt vnum tantum peccatum originale: ſicut etiã eſt vna febris in vno homine, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum originale peccatum ſit concupiſcentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ peccatum originale non ſit concupiſcentia: Omne enim peccatũ eſt cõtra naturã, vt dicit Damaſ. in 2 lib. * ſed concupiſcentia eſt ſm naturam, eſt enim proprius actus virtutis concupiſci-

Ar. 1. 3. & 4. huius q. art. 1. ar. 4.

¶ Super Quæſtionis octuagesimæ secundæ Articulum quartum.

INarticulo 3. duo occurrunt dubia. primo quomodo ſe habeat inordinatio voluntatis ad peccatũ originale materialiter, & ad priuationẽ originalis iuſtitiæ, in litera nãq; nihil videtur de hac exprimi, materiale enim in peccato

Universidad de Salamanca Biblioteca

originali ponitur concupiscentia, quã in aliis viribus consistere ex eo patet, quòd littera reddés rationem quare dicatur cõcupiscentia, inquit, inordinatio aliarum virium animæ præcipuè in hoc attenditur, quòd ad bonũ cõmutabile conuertunt, &c in q

q.22.ar.4.

De malo.q.4.art.2. aperte ponitur malitia ex parte formalis in peccato originali, defectus autem aliarum virium materialiter sed per formale in littera hac nõ concluditur inordinatio voluntatis, sed priuatio iustitiæ originalis, q̃ cõstat aliud ẽe ab ordinatiõe volũtatis.

¶ Secundũ dubiũ est an formale in peccato originali sit priuatio iustitiæ originalis totius, an in hoc puta in volũtate, littera enim in calce cor potris arti. infert simpliciter, q̃ priuatio iustitiæ originalis in corpore illa rũ erat de priuatione iustitiæ originalis per quã volũtas subdita erat Deo & cõfirmatur hoc, quia aliter vanus fuisset tantus labor de voluntate, quòd est causa si sic est, quare intulit in fine absolute, quòd est priuatio originalis iustitiæ.

Art.prec. ad 1.

Lib.10.c.7. tom.5.

Lib.1.c.1., non multũ procul. à pri. tom. 1. Ar. prac.

¶ Ad euidentiam horũ sciendum est quòd originalis iustitia dicit tria scilicet donũ supernaturale, subiectionẽ mẽtis ad Deum, rectũ ordinẽ voluntatis & omniũ potentiarum animæ ad bonum. Et per oppositũ priuatio iustitiæ originalis multipliciter potest sumi, vt priuat hoc, vel illo. Et licet Auth or alibi dixerit, quòd vterque de defectus volũtatis, scilicet subiectionis ad Deũ, & dispositionis ad bonum obiectum, spectat ad formale originalis peccati. In hoc tñ loco ad defectũ nullũ volũtatis, aut solius subiectionis ad Deum posuit claudisub formali originalis peccati, si enim discursus litęrę formaliter inspiciatur, apparebit, q̃ cũ Author debuisset inferre sic, ergo auersio voluntatis à Deo est formalis in originali peccato qa talis auersio est directè cõtraria subiectioni volũtatis ad Deũ, quæ erat causa originalis iustitiæ, nõ intulit hoc, sed intulit sic, ergo priuatio iustitiæ originalis, per quam volũtas subdebatur Deo, est formale in originali peccato. Insinuãs q̃ hoc q̃ non ipsius subiectionis priuatio quã significat auersio, sed sola donũ facientis illã subiectionẽ priuatio formale in peccato originali, est: & secundũ hoc nullum vo luntatis defectũ in formali originalis peccati clausit. Si tñ subiuncta verba quis cõsiderauit, scilicet, oĩs autẽ alia inordinatio viriũ animæ materiale spectat, coniectura fiet, quod intẽderit, quòd q̃dã inordinatio viriũ animæ spectat ad formale: et omnis alia spectat ad materiale, nisi enim hoc intenderit, nõ dixisset, Omnia alia, sed dixisset, Omnis inordinatio viriũ, &c. Et secundũ hoc defectus subiectionis humanæ mentis præcipue secundum voluntatẽ ad formale originalis peccati, spectat. Videtur mihi, quòd sicut cũ loquimur de iustitia originali, non de illo tantũ dono loquimur, sed de ipsa subiectione mentis ad Deum, quæ per illam fit, dũ dicitur q̃ iustitia originalis cõsistit in subiectione mentis ad Deũ ab effectu, donũ illud declarãtes, ita cũ dicitur priuatio originalis iustitiæ potest intelligi cum priuatione primi effectus, et põt littera cõcordari distinguẽdo, q̃ ad formale peccati originalis aliquid spectat primo, et aliquid secundario, et q̃ formale primo est sola priuatio doni illius, et subdebat mentẽ, et præcipue volũtatẽ Deo, secũdario autem est etiã ipsa priuatio ipsius subiectionis, et quòd propter primũ Author in littera concludendo diuertit ab auersione voluntatis

q.9.art.1.

bilis, quæ est potentia naturalis: ergo cõ cupiscentia non est peccatum originale.

2 ¶ Præterea, Per peccatũ originale sunt in nobis passiones peccatorũ, vt patet p Apostolum Roma.7. sed multæ aliæ sunt passione s præter cõcupiscentiam, vt suprà habitum est: *ergo peccatum originale non magis est concupiscentia, quã aliqua alia passio.

3 ¶ Præterea, Per peccatũ originale deordinantur omnes animæ partes, vt dictum est*: sed intellectus est supremus inter animę partes, vt patet per Philosophũ in 10. Ethic. *ergo peccatũ originale magis est ignorantia, quàm concupiscentia.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. Retractationum,* Concupiscentia est reatus originalis peccati.

¶ RESPONDEO Dicẽdum, quòd vnumquoque habet speciem à sua forma, dictum est autẽ suprà,* quòd species peccati originalis sumitur ex sua causa: vnde oportet quòd id, quod est formale in originalis peccato, accipiatur ex parte causæ peccati originalis: oppositorũ aũt oppositæ sunt causę: est igitur attendẽda causa originalis peccati ex causa originalis iustitiæ quæ ei opponitur, tota autem ordinatio originalis iustitiæ ex hoc est, q̃ voluntas hominis erat Deo subiecta: quæ quidem subiectio primo & principaliter erat per voluntatẽ, cuius est mouere omnes alias partes in finẽ, vt suprà dictũ est: *vnde ex auersione voluntatis à Deo consecuta est inordinatio in omnib* aliis animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iustitię, per quã voluntas subdebatur Deo, est formale ĩ peccato originali, omnis autem alia inordinatio viriũ animæ se habet in peccato originali, sicut quiddam materiale: inordinatio autẽ aliarum virium animæ præcipuè in hoc attenditur, quod inordinate conuertuntur ad bonum commutabile: quæ quidem in ordinatio communi nomine potest dici concupiscentia, & ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis iustitiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia in homine concupiscibilis naturaliter regitur ratione, intantum cõcupiscere est homini naturale, inquantũ est sm rationis ordinem: concupiscentia autem, quæ transcendit limites rationis inest homini contra naturam, & talis est cõcupiscentia originalis peccati.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sicut suprà dictũ est: *passiões irascibilis ad passiões cupiscibilis reducũtur, sicut ad principiores: inter quas cõcupiscẽtia vehemẽti* mouet & magis sentitur: vt suprà habitũ est,* & ideo concupiscentiæ attri

q.25.art.1.

q.23.art.2. ad 1.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum peccatum originale sit æqualiter in omnibus.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd peccatum originale non sit æqualiter in omnibus. Est enim peccatũ originale cõcupiscentia inordinata: vt dictũ est.* sed non omnes æqualiter sunt proni ad concupiscẽdum. ergo peccatum originale non est æqualiter in omnibus.

2 ¶ Præterea, Peccatum originale est q̃dã inordinata dispositio animæ, sicut ægritudo est quædam inordinata dispositio corporis: sed ægritudo recipit magis & minus. ergo peccatũ originale recipit magis & minus.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de nup. & cõcupiscentia,* q̃ libido transmittit originale peccatum in prolẽ: sed cõtingit esse maiorem libidinẽ vnius in actu generationis, q̃ alterius. ergo peccatũ originale põt esse maius in vno, quàm in alio.

¶ SED CONTRA est, quia peccatum originale est peccatum naturæ, vt dictũ est.* sed natura æqualiter est in omnibus. ergo & peccatum originale.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd in originali peccato sunt duo: quorumvnũ est defectus originalis iustitiæ, aliud autem est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, à quo per vitiatã originem deducitur: Quantum aũt ad primum, peccatum originale nõ recipit magis & minus, quia totum donum originalis iustitiæ est sublatum: priuationes aũt totaliter aliquid priuãtes: vt mors & tenebræ, non recipiunt magis & minus, sicut suprà dictum est.* Similiter etiã nec quantũ ad secundũ: æqualiter enim oẽs relationẽ habent ad primum principiũ vitiatæ originis, ex quo peccatũ originale recipit rationẽ culpæ. relationes eñ non recipiunt magis & minus. vnde manifestum est, quòd peccatũ originale nõ potest esse magis in vno, quàm in alio.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd soluto vinculo originalis iustitiæ, sub quo quodã ordine oẽs vires animæ cõtinebantur, vnaquæque vis animæ tendit in suũ ꝓpriũ motũ & tãto vehemẽtius, quanto fuerit fortior. contingit autẽ vires aliquas animæ esse fortiores in vno, quàm in alio propter diuersas corporis cõplexiones. quòd ergo vnus homo sit pronior ad concupiscendum, quàm alter, nõ est ratione peccati originalis, cũ in moribus æqualiter soluatur vinculũ originalis iustitiæ, & æqualiter in omnibus partes inferiores aiæ sibi relinquãtur. sed accidit hoc ex diuersa dispositione potẽtiarũ, sicut dictũ est.*

In istamet solutione.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ ægritudo corporalis nõ habet in omnibus æqualem causam etiã si sit eiusdem speciei: puta si sit febris ex cholera putrefacta: põt esse maior vel minor putrefactio, & ꝓpinquior vel remotior à principio vitæ: sed cã originalis peccati in omnibus est æqualis: vnde nõ est simile.

¶ Ad tertium dicẽdũ, quòd libido, quæ transmittit peccatum originale in prolem, non est libido actualis: quia dato, q̃ virtute diuina concederetur, quòd nullam inordinatã libidinem in actu generationis sentiret, adhuc transmitteret in ꝓlem originale peccatum: sed libido illa est intelligenda habitualiter, secundum quod apperitus sensitiuus non continetur sub ratione soluto vinculo originalis iustitiæ: & talis libido in omnibus est æqualis.

2.di.32.q.1 ar.1.

Art.prec.

Ca.23. circa alibi de ab Authore. ea prin. c.

24.10.7.

q.praced. ar.2.

q.97.art.2.

QVAESTIO OCTVAGESIMA tertia, De subiecto originalis peccati, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto originalis peccati.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum subiectũ originalis peccati per prius sit caro, vel anima. ¶ Secundò, si anima, vtrum per essentiam, aut per potentias suas. ¶ Tertiò, vtrum voluntas per prius sit subiectũ peccati originalis, q̃ aliæ potentiæ animæ. ¶ Quartò, vtrum aliquæ potentiæ animæ sint specialiter infectæ, scilicet generatiua, vis concupiscibilis, & sensus tactus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum originale peccatum sit magis in carne, quàm in anima.

2.di.18. q.1.ar.2.ad 1. Et ei 16. q.1. arti 2. ad 4 et di. 31.q.1. art 1.ad 2. & 4. & q.2. ar.1 per to tum. Et veri.q.15. art. 6.cor. & q.27.ar. 4. ad 2 & ma.q.4.ar 1.3. & 4. Et Rom.5. lect.2.c.2. & 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum originale magis sit in carne, quàm in anima. Repugnantia enim carnis ad mentem ex corruptione originalis peccati procedit: sed radix huius repugnantiæ in carne consistit. Dicit enim Apostolus ad Roma.7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: ergo originale peccatum in carne principaliter consistit.

2 ¶ Præterea, Vnũquodq; potius est in causa, quã in effectu: sicut calor magis est in igne calefaci ẽte, q̃ in aqua calefacta: sed aĩa inficitur infectione originalis peccati per semen carnale: ergo peccatum originale magis est in carne, quã in anima.

3 ¶ Præterea, Peccatum originale ex primo parente contrahimus, prout in eo fuimus secũdum rationem seminalem: sic autem non fuit ibi anima, sed sola caro: ergo originale peccatum non est in anima, sed in carne.

4 ¶ Præterea, Anima rationalis creata à Deo corpori infundi tur: si igitur anima per peccatũ originale inficeretur, cõsequens esset, q̃ ex sua creatione vel infusione inquinaretur: & sic Deo esset causa peccati, q̃ est auctor creationis infusionis.

5 ¶ Præterea, Nullus sapiens liquorem pretiosum vasi infecto infunderet: ex quo sciret ipsum liquorẽ inficĩ: sed anima rationalis est pretiosior omni liquore: si ergo anima ex corporis vnione infici posset infectione originalis culpæ, Deus qui ipsa sapientia est, nunquam animam tali corpori infunderet: infundit autem. nõ ergo inquinatur ex carne: sic igitur peccatum originale non est in anima, sed in carne.

¶ SED CONTRA est, quòd idem est subiectum virtutis, & vitij, siue peccati quod cotrariatur virtuti: sed caro nõ potest esse subiectum virtutis: dicit eñ Apostol* ad Ro.7. Scio q̃ nõ habitat in me, hoc est in carne mea, bonum: ergo caro non potest esse subiectum originalis peccati, sed solũ anima.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid põt esse in aliquo dupliciter. vno modo sicut in causa, vel principali vel instrumentali: alio modo sicut in subiecto. Peccatũ ergo originale omnium hominum fuit quidẽ in ipso Adam sicut in prima causa principali: secundũ illud Apostoli Ro. 5. In quo oẽs peccauerunt. In semine aũt corporali est peccatũ originale sicut in causa instrumentali, eo q̃ per virtutem actiua seminis traducitur peccatũ originale in prolem simul cum natura humana. Sed sicut in subiecto peccatum originale nullo modo potest esse in carne, sed solũ in anima. Cuius ratio est: quia sicut suprà dictũ est,* hoc modo ex voluntate primi parẽtis peccatũ originale traducitur in posteros per quãdam generatiuã motionẽ, sicut à voluntate alicuius hominis deriuatur peccatũ actuale ad alias partes eius. In qua quidẽ deriuatione põt attendi, q̃ q̃cquid pronenit ex motione volũtatis peccati ad quãcunque partẽ hominis, q̃ quocũq; mõ põt esse particeps peccati, vel per modũ subiecti vel per modũ instrumenti, habet rationẽ culpæ, sicut ex voluntate gulæ prouenit concupiscentia cibi ad cõcupiscibilẽ: & sumptio cibi ad manus & os: quæ in quantum mouetur à voluntate ad peccandum, sunt instrumẽta peccati. Quod vero vlterius deriuãtur ad vim nutritiuã, & ad interiora mẽbra, q̃ nõ sunt nata moueri à voluntate, non habet rationẽ culpæ. Si igitur cũ aĩa pos sit esse subiectũ culpæ, caro autem de se nõ habeat q̃ sit subiectũ culpæ, quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animã, habet rationẽ culpæ: quod aũt peruenit ad carnem nõ habet rationem culpæ, sed pœnæ: sic igitur anima est subiectum peccati originalis, nõ autẽ caro.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ sicut Aug. dicit in li. Retractationũ,* Apostolus loquit ibi de homine iã redẽpto, q̃ liberatus est à culpa, sed subiacet pœnę, ratiõe cuius peccatũ diciturhabitare in carne: vnde ex hoc non sequitur, quòd caro fit subiectũ culpæ, sed solum pœnæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum originale causatur ex semine: sicut ex cã instrumentali: non autem oportet, quòd aliquid sit principaliter causa instrumẽtale, quàm in effectu, sed solum: in causa principali: & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam, in quo fuit secundum rationẽ actualis peccati.

¶ Ad tertium dicẽdũ, quòd anima huius hominis non fuit secũdum seminalem rationem in Adam peccante, sicut in principio effectiuo: sed sicut ĩ principio dispositiuo: eo quòd semẽ corporale quod ex Adam traducitur: sua virtute nõ efficit animã rationalem, sed ad eam disponit.

¶ Ad quartũ dicenddũ, q̃ infectio originalis peccati nullo modo excusat à Deo. sed ex solo peccato primi parẽtis per carnalem generationẽ: & ideo cum creatio importet respectum animæ ad solũ Deũ, non potest dici, quòd anima ex sua creatione inquinet. Sed infusio importat respectum & ad Deum infundentem, & ad carnem cui infunditur anima: & ideo habito respectu ad Deum infundentem, nõ potest dici, quòd anima per infusionem maculetur: sed solũ habito respectu ad corpus, cui infunditur.

¶ Ad quintum, dicendum, quòd bonum cõmune præfertur bono singulari: vnde Deus secundum suam sapientiã nõ prætermittit vniuersalem ordinẽ rerum, q̃ est vt tali corpori talis anima infundatur: vt vitetur singularis infectio huius animæ præsertim cũ natura animæ hoc habeat, vt esse non incipiat nisi in corpore, vt in primo habitũ est.* Melius est aũtẽ si sic esse sm naturam quàm nullo modo esse: præsertim cum possit per gratiã damnationem euadere.

Lib.1.c.26. declinado ad fi. to. 2.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum peccatum originale sit per prius in essentia animæ, quàm in potentiis.

SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ peccatũ originale nõ sit per prius in essentia animæ, quã in potẽtiis. Anima enim nata est esse subiectum peccati, quantũ ad id quod põt à volũtate mouẽri: sed anima non mouetur à voluntate

Infrà ar.5. & 2.d.31. q.1.ar.1.ad 2. & in 4.ar.4.

sicut mors & infirmitas corporalis. propria vero sunt priuatio doni iustitiæ originalis, & ratio culpæ, propter quod, vt ex propriis peccati originalis ostẽderetur ipsum non inesse inæqualiter: propria tantũ distinxit Author in littera, in quo ostenditur intentum: & cõmunia referuata sunt responsionibus argumentorum, in quibus obiectiones soluuntur.

¶ Super Quæstioni octuagesimæ tertiæ Articulum primum.

IN articul. quæstio. 83, ad 1. aduerte quòd peccatum originale in Adã fuit & actuale & originale formaliter, nam Adam peccauit actuali auersione voluntatis à Deo, & priuata est natura sua in ipso dono iustitiæ originalis debitæ sibi cũ inordinatione virium, &c. vnde minus correctè loqui videtur qui peccatum originale ab Adã negat, eo quod in eo non fuerit per originẽ. Modus enim quo fit peccatum originale, non est de essentia, sicut nec ipsum fieri, quia nõ cõsistit in fieri sicut peccatũ actuale, sed in esse sicut habitus. Dicendum ergo est, quòd in Adam fuit priori modo inductum & prius, quiã per actum proprium & ultimatum proprio.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum secundum.

IN articulo secũdo 83. quæstion. dubium occurrit circa principalem cõclusionem ex duplici capite primo ex Scoto in 32. distinctione 2. Ex eo quòd essentia animæ vt essentia non est susceptiua culpæ, non igitur in ea est primo peccatũ originale, secũdo ex Authore, quia cõclusum est in articulo tertio quæst. præcedentis, quòd sola priuatio originalis iustitiæ per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali. Ex hoc nanque sequitur, quòd peccatum originale formale, aut est in sola volũtate, aut est in ea principaliter. probatur sequela, quia iustitia originalis, qua voluntas subdebatur Deo, erat aut in sola voluntate, aut in ea principaliter. Et confirmatur, quia voluntas est præcipuum in mente subiecta Deo. Et præcipuum in mente nõ subiecta Deo propter quòd ex parte eius sumpta est causa & formalitas peccati originalis in quæst. 27. ar. 6. præcedente, ergo in volũtate est principaliter,

q.2.ar.1.ad 2. & 4.ar.4.

& non in essentia animæ. Et hæc confirmatio est etiã directe obiectio contra responsionem ad secũdum & tertium huius articuli, & ad secundum sequentis articuli: si nanque ex parte voluntatis est causa originalis iustitiæ & peccati, nõ ergo primordialiter & principaliter est, in essentia, nec ab essentia generatiõis & p̃fectiõis ordine ad voluntatẽ deriuatur.

¶ Ad primum hotũ negatur, quòd essentia animæ vt essentia, id est vt distincta cõtra potẽtias, non sit capax culpæ. Et declaratur hoc, quia anima secundum essentiã quum sit rationalis, & primum principium, ac subiectum actuũ moralium malorum, oportet esse subiectũ culpæ immediatum mediante potentia, ita quòd potentia est subiectũ quo, & anima subiectum quod, iuxta illud tertij De anima, de parte autẽ animæ qua intelligit & sapit anima, & si anima esset absq̃ue media potentia principium culpæ actualis immediate esset capax culpæ actualis. Tota ergo ratio, quare essentia animæ nõ est subiectũ actualis culpæ est, quia mediante potẽtia illã habet, & nõ incapacitas eius respectu culpæ. Si igitur est aliqua culpa, ad quã nõ requiritur mediatio potẽtiæ per seipsam, subiectũ illius esse põt, & ꝙ culpa originalis est huiusmõdi, quoniã per originem, & nõ per actũ ꝓpriũ habetur, relinquitur quòd culpæ originalis anima secundum essentiam capax sit: vt in litera monstratur.

¶ Ad secundum dicitur, quod voluntas non est causa principalis originalis iustitiæ aut peccati simpliciter, sed inter partes animæ vt patet ex ratione in litera reddita in allegato articul. quia scilicet ipsa volũtas est motiua omnium animę partium in finem. obiectiones autem procedunt ac si voluntas esset prima causa simpliciter in anima, priuatio quoque originalis iustitiæ per quã volũtas subdebatur Deo quæ est formale in peccato originali, nõ sumitur pro priuatione iustitiæ originalis in voluntate præcise, sed pro priuatione iustitiæ originalis in ipsa voluntate, & præcedentibus naturaliter eam. Dictio nanque exclusiua non excludit concomitantibus & prę suppositis, vt patet. vnde & Author nõ dixit, ꝙ priuatio iustitiæ originalis in voluntate, sed per quam voluntas subdebatur Deo Hæc enim claudit in se primordialẽ principationẽ in essentia vsq; ad voluntatẽ, & hoc est formale in peccato originali, putandum est enim secundum suam essentiã sed solum secũdum potentias: ergo peccatum originale non est in anima secundum suam essentiam sed solum secundum potentias.

2 ¶ Præterea, Peccatum originale opponitur originali iustitiæ. sed originalis iustitia erat in aliqua potẽtia aiæ, q̃ est subiectũ virtutis: ergo & peccatũ originale est magis in potentia animæ, quã in eius essentia.

3 ¶ Præterea, Sicut à carne peccatũ originale deriuatur ad animam, ita ab essentia animæ deriuatur ad potẽtias, sed peccatum originale magis est in anima, quã in carne: ergo etiam magis est in potentiis animæ, quàm in eius essentia.

4 ¶ Præterea, Peccatũ originale dicitur esse concupiscentia, vt dictum est: * sed concupiscentia est in potentiis animæ: ergo & peccatum originale.

¶ SED CONTRA est, quòd peccatum originale dicitur esse peccatũ naturale, vt suprà dictum est *, anima autẽ est forma & natura corporis secundum essentiam suam, & non secundum potentias. vt primo habitum est. * ergo anima est subiectum originalis peccati, principaliter secundum suam essentiam.

¶ RESPONDEO Dicẽdum, quòd illud animæ est principaliter subiectũ alicuius peccati, ad quod primo pertinet causa motiua illius peccati, sicut si causa motiua ad peccandũ sit delectatio sensus, quæ pertinet ad vim concupiscibilẽ, sicut obiectum propriũ eius, sequitur, ꝙ vis cõcupiscibilis sit proprium subiectũ illius peccati. Manifestum est autem, ꝙ peccatum originale causatur per originem: vnde illud animæ, quod primo attingitur ab origine hominis, est primum subiectũ originalis peccati. Attingit autem origo animam, vt terminum generationis, secundum quod est forma corporis: quod quidem conuenit ei sm essentiam propriam, vt in primo habitum est, vnde anima secundum essentiam est primum subiectum originalis peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut motio voluntatis alicuius ꝓprię p̃uenit ad potẽtias animæ, nõ autẽ ad animæ essentiã, ita motio voluntatis primi generatis per viã generationis peruenit primo ad animæ essentiam, vt dictũ est. *

¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd etiã originalis iustitia, pertinebat primordialiter ad essentiã animæ. erat enim donũ diuinitus datũ humanæ naturæ, quã per prius respicit essentia aiæ, quã potẽtiæ. potẽtiæ eñ magis videntur ꝑtinere ad p̃sonã, in quantũ sunt principia personaliũ actuũ. vnde sunt propria subiecta peccatorum actualium, quæ sunt peccata personalia.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ corpus cõparatur ad animã sicut materia ad formã, quę etsi sit posterior ordine generatiõis: est tñ prior ordine p̃fectiõis & naturæ: essentia autẽ animæ cõparatur ad potentias sicut subiecta, & ad accidẽtia ꝓpria, q̃ sunt posteriora subiecta, & ordine gñationis & ẽt perfectionis. vñ nõ est similis ratio.

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ cõcupiscentia se habet materialiter & ex consequenti in peccato originali, vt supra dictũ est. *

ARTICVLVS II.

¶ Virum peccatum originale per prius inficiat voluntatem quàm alias potentias.

AD TERTIVM sic procedit. Videt ꝙ peccatũ originale nõ per prius inficiat voluntatem, q̃ alias potentias. Omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actũ causatur: sed peccatum originale causatur per actum generatiuæ potentiæ: ergo inter cæteras potentias animæ videtur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

2 ¶ Præterea, Peccatũ originale per semẽ carnale traducitur: sed aliæ vires animæ propinquiores sunt carni, q̃ volũtas: sicut patet de omnibus sensitiuis, q̃ vtuntur organo corporali: ergo i eis magis est peccatum originale, quàm in voluntate.

3 ¶ Præterea, Intellectus est prior volũtate: non em̃ est voluntas nisi de bono intellecto, si ergo peccatũ originale inficit omnes potẽtias animæ, videtur quòd per prius inficiat intellectum tanquã priorẽ.

¶ SED CONTRA est, quod iustitia originalis per prius respicit volũtatem, est enim rectitudo voluntatis, vt Anselmus dicit in lib. * De conceptu virginali: ergo peccatum originale, quod ei opponitur, per prius respicit voluntatem.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd in infectione peccati originalis duo est considerare: primò quidẽ inhærẽtiã eius ad subiectum. Et secundũ hoc primo respicit essentiam animæ, vt dictũ est: * deinde oportet considerare inclinationem eius ad actum: & hoc modo respicit potẽtias animæ, oportet ergo quòd illam per prius respiciat, q̃ primã inclinatiõẽ habet ad peccandum: hæc autẽ est volũtas: vt ex supradictis patet. * Vnde peccatum originale per prius respicit voluntatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ peccatũ originale non causatur in homine per potentiã generatiuã prolis: sed per actũ potẽtiæ generatiuæ parentis. vñ non oportet ꝙ sua potẽtia generatiua sit primũ subiectum originalis peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatũ originale habet duplicem processum. vnum quidem à carne ad animam, alium verò ab essentia animæ ad potentias. primus quidẽ ꝓcessus est secundum ordinem generationis, secundus autem secundum ordinem perfectionis. Et ideo quamuis aliæ potẽtiæ, scilicet sensitiuæ, propinquiores sint carni, quia tamen voluntas est propinquior essentia animæ, tanquam superior potentia, primo peruenit ad ipsam infectio originalis peccati.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ intellectus quodammodo præcedit voluntatem, inquantum proponit ei suum obiectum, alio verò modo voluntas præcedit intellectum sm ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum præfatæ potentiæ sint magis infectæ quàm alia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ prædictæ potentiæ nõ sint magis infectæ, quàm aliæ infecti o enim originalis peccati magis videtur pertinere ad illam animæ partem, q̃ prius potest subiectum peccati: hæc autem est rationalis, & præcipue voluntas. ergo ipsa est magis infecta ꝙ peccatum originale.

2 ¶ Præterea, Nulla vis animæ inficitur per culpã nisi inquãtum potest obedire rationi. generatiua autem nõ potest obedire: vt dicitur in 1. Ethi. * ergo generatiua non est maximè infecta per originale peccatum.

3 ¶ Præterea, Visus inter alios sensus est spiritualior & ꝑpinquior rationi, inquantum plus differentias rerum ostendit, vt dicitur in primo Meta. * sed infectio culpæ primo est in ratione, ergo visus magis est infectus, quam tactus.

¶ SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei * quòd infectio originalis culpæ maximè apparet in motu genitalium membrorum, qui rationi non subditur: sed illa mẽbra deseruiunt generatiuæ virtuti in commixtione sexuum, in qua est delectatio secundum tactum, quæ maxime concupiscentiam mouet. ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad ista tria, scilicet potentiam generatiuam, vim cõcupiscibilem, & sensum tactus.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ illa corruptio, præcipuè infectio nominari solet, q̃ nata est in aliud trãsferri. vñ & morbi cõtagiosi (sicut lepra & scabies. & huiusmodi) infectiões dicuntur. Corruptio autẽ originalis peccati traducitur ꝑ actũ generationis, sicut suprà * dictũ est. vnde potẽtiæ, quæ ad huiusmodi actum cõcurrunt maximè dicũtur esse infectæ. huiusmodi autẽ actus deseruit generatiuæ, inquãtum ad generationem ordinatur. habet autẽ in se delectationem tactus, quæ est maximũ obiectum concupiscibilis. & ideo cum omnes partes animæ dicantur esse corruptæ per peccatũ originale, specialiter tres prædictæ dicuntur esse corruptæ & infectæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ peccatũ originale ex ea parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipue pertinet ad voluntatẽ, vt dictũ est: * sed ex ea parte, qua traducitur in prolem, pertinet propinquè ad potentias prædictas, ad volũtatem autem remotè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd infectio actualis culpæ non pertinet nisi ad potentias, quæ mouentur à voluntate peccãtis: sed infectio originalis culpæ non deriuatur à voluntate eius, qui ipsam cõtrahit, sed per originem naturæ, cui deseruit potentia generatiua: & ideo in ea est infectio originalis peccati.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ visus non pertinet ad actum generationis nisi secundũ dispositionem remotam: prout s. per vim sum apparet species concupiscibilis: sed delectatio perficitur in tactu: & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm visui.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAQVARTA, De causa peccati, secũdum quod vnum peccatum alterius peccati causa est, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de causa peccati, secundum quod vnum peccatũ est causa alterius.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrũ cupiditas sit radix omniũ ꝓccatorum. ¶ Secũdò, vtrũ superbia sit initiũ oĩs peccati. ¶ Tertiò vtrum præter superbiã & auaritiam debeant dici capitalia vitia aliqua specialia peccata. ¶ Quartò, quot & quę sint capitalia vitia.

ARTICVLVS I.

¶ Virum cupiditas sit radix omnium peccatorum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ cupiditas non sit radix omniũ peccatorum. Cupiditas enim q̃ est immoderatus appetitus diuitiarũ opponit̃ virtuti liberalitatis: sed liberalitas non est radix oĩum virtutum. ergo cupiditas non est radix omnium peccatorũ.

2 ¶ Præterea, Appetitus eorũ, quæ sunt ad finẽ, procedit ex appetitu finis: sed diuitiæ, quarũ appetitus est cupiditas, non appetuntur nisi vt vtiles ad aliquẽ finem: sicut dicitur in primo Ethic. ergo cupiditas non est radix omnis peccati: sed procedit ex alia priori radice.

3 ¶ Præterea, Frequẽter inuenitur, ꝙ auaritia q̃ cupiditas nominat̃, oritur ex aliis peccatis: puta cum quis appetit pecuniã propter ambitionẽ, vel vt satisfaciat gulę: nõ ergo est radix omnium peccatorũ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. ad Timoth. vlti. radix omniũ malorum est cupiditas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sm quosdã cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo prout est appetitus inordinatus diuitiarũ, & sic est ꝑticulare peccatũ. Alio modo secundum quod significat inordinatum appetitum cuiuscunque boni tẽporalis: & sic est genus omnis peccati. nam in omni peccato est inordinata conuersio ad cõmutabile bonũ vt dictũ est, * Tertio modo sumitur, put significat quãdã inclinationẽ naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinate appetẽda: & sic dicũt cupiditatẽ esse radicẽ omnium peccatorũ ad similitudinẽ radicis arboris, q̃ ex terra trahit alimẽtũ, sic em̃ ex amore rerũ tẽporaliũ omne peccatũ ꝓcedit & hæc quidem quãuis vera sint, nõ tamẽ videtur esse sm intentionem Apostoli: quã dixit, cupiditatem esse radicẽ omniũ peccatorũ, manifestẽ enim ibi loquitur contra eos, qui cum velint diuites fieri, incidunt in tentationes, & laqueũ diaboli, eo quòd radix omnium malorũ est cupiditas. vnde manifestum est, ꝙ loquitur de cupiditate, secundũ quòd est appetitus inordinatus diuitiarum, & secundũ hoc dicẽdũ est, quòd cupiditas sm quod est speciale peccatum, dicitur radix omnium peccatorũ ad similitudinẽ radicis arboris, quæ alimentum præstat toti arbori. Videmus enim quòd per diuitias homo acquirit facultatẽ perpetrãdi quodcunq; peccatũ, & adhibendi desiderium cuiuscunq; peccati: eo quòd ad habenda quæcunq; tẽporalia bona põt homo per pecuniam iuuari: secundum quod dicitur Eccle. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Et sm nõ est speciale peccatũ: hoc patet, quòd cupiditas diuitiarum est radix omnium peccatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ nõ ab eodẽ oritur virtꝰ & peccatum. oritur em̃ peccatum ex appetitu cõmutabilis boni: & ideo appetitꝰ illi⁹ boni quod ad cõsequẽda omnia tẽporalia bona, radix peccatorum dicitur, virtus autẽ oritur ex appetitu incõmutabilis boni, & ideo charitas, quæ est amor Dei, ponitur radix virtutũ: secundum illud Ephes. 3. in charitate radicati & fundati.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd appetitus pecuniarum dicitur esse radix peccatorum nõ quidẽ quia diuitiæ ꝓpter se quærantur tanquã vltimus finis: sed quia multũ quæruntur, vt vtiles ad omnẽ tẽporalẽ finem, & quia vniuersale bonum est appetibili⁹, quam aliquod particulare bonũ, ideo magis mouet appetitũ, quàm quædã bona singularia, quæ sm ul cũ multis aliis per pecuniam haberi possunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in reb⁹ naturalib⁹ nonnquæritur quid ſsemper fiat, sed quid in plurib⁹ accidit, eo quòd natura corruptibiliũ rerum impediri potest vt non semper eodẽ modo operetur, ita etiã in moralibus consideratur, quod vt in pluribus est, non autẽ quod semper est, eo quòd volũtas nõ ex necessitate operatur. non igitur dicitur auaritia radix omnium malorũ, quin interdum aliquod aliud malũ sit radix ei⁹: sed q̃ ex ipsa frequenti⁹ alia mala oriunt̃ rõe prædicta *.

ARTICVLVS II.

¶ Virum superbia sit initium omnis peccati.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ superbia non sit initiũ oĩs peccati. Radix enim est quoddam principiũ arboris: & ita videtur idem esse radix & initiũ peccati: sed cupiditas est radix omnis peccati, vt dictũ est: * ergo ipsa etiam est initium omnis peccati: non autem superbia.

2 ¶ Præterea, Eccles. 10. dicitur, Initium superbiæ hominis est apostatare à Deo, sed apostasia à Deo est quoddam peccatũ. ergo aliquod peccatum est initium superbiæ. ergo & ipsa nõ est initium omnis peccati.

3 ¶ Præterea, Illud videtur esse initiũ oĩs peccati, quod facit oĩa peccata, sed hoc est inordinatus amor sui, q̃ facit ciuitatẽ

¶ Super Quæstionis octuagesimaquartæ Articulum primum.

IN articulo primo quæstionis octuagesimæquartæ dubium occurrit ex Durando in secundo sententdistinct. quadragesima secunda, quia aut sermo est formalis, aut materialis. si formalis: falsus est: quia cupiditas est inordinatus amor habendi pecunias ad retinendum, non ad expendẽdum. Cõstat autem quod pecunia non vt retinenda, sed vt expendenda est cui obediunt omnia, ergo cupiditas non est radix omnium malorum, vt est speciale peccatum: imo ex hoc sequitur, quòd cupiditas impediat multa mala: quia contrariatur destitutioni pecuniæ, vnde multa mala oriuntur, vnde & auaros videmus à multis malis abstinere, nec extunc ab arte recedituri & qa sensus esset quòd materia cupiditatis, sci licet pecunia est radix omnium malorum: pari vel maiori ratione posset dici, quòd prodigalitas est radix omniũ malorum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo est formalis: pecunia nanque est materia non solum vitiorum sed virtutum: Et propterea non est vituperãda hoc cognomine vt sit radix omnium malorum: sed inordinatus amor habendi eã, quæ cupiditas vocatur cũ sit quoddam malum, quod non potest esse via ad bonũ dicente Apostolo, Rom. 3. Non sunt facienda mala, vt eueniat bonum, radix omnium malorum est metaphoricè: quia velut os corporis seu arboris vitiorum est per quod alimentum susciꝑiunt, scilicet pecuniã sub mala intentione ita quod sicut habens pecuniam habet pabulũ omnium desideriorum quæ pecunia vtimur quasi ꝺ sideiussore ad omnia secundum Aristotelem tertio Ethicorum, ita inordinate volens eam habere, vult ex ipsa sua inordinatione habere pabulum omnium vitiorum: manifeste nanque patet discurrendo quòd ipsum inordinate habere pecunias: & superbiæ, & inani gloriæ & luxuriæ, & gulæ, & inuidiæ, & acidiæ, & suo contrario, scilicet prodigalitati fomentum præstat. Cum autem dicitur, quòd pecuniæ non vt retentæ, sed vt distractæ, &c. respondetur, quòd retentionem & distractionem præcedit habere: & nihil horum est proprium cupidi nisi habere, nam cupidus non semper vult habere, vt retineat, sed quandoque vt det, vt patet in male congregantibus vt soluant mimis, vel meretricibus, &c. vnde non est * ꝙ 71. art. 4. iudicanda cupiditas ex retentione vt agens credidit, sed ex possessionis inordinatione. quæ licet in hoc vel illo ordinetur ad vitandũ malum, vt experientia docet in quibusdã iuxta illud Ecclesiastæ. Homo, cuius Deus, &c. quãtumen ex se apta nata est nutrire omnia mala: & propterea dicta est radix omnium malorum secundum se. quo modo autem cupiditas sit vitium capitale, alia quæstio est, & ex fine pensabitur.

¶ Super Quæstionis octuagesimaquartæ Articulum secundum.

IN articulo secũdo 84. quæst. dubium occurrit ex Durando consequentie cum Scoto in 6. dist. 1. secundi ad primum in hoc, quòd superbia initium omnis peccati: initium omnis peccati vt litera dicit. Sed de Sco to in primæ parte cum de peccato Angelorum, effet quæstio sermo habitus est. Nunc Durandi motiuum, contra quæ stionem, & contra resꝑ sionem ad tertium, qua dicitur, quod ad idem pertinet, quòd ꝓnatur initium omnis peccati superbia & amor proꝑius in 2. senten. distin. 10 conua quæstionem arguit quia nec appetitus turpium delectatio num in rebus bellicis ex superbia oritur, probatur: quia ex superbia illa sola oriuntur vitia, quæ circa promouentia vel impedientia propriam excellentiam sunt. neutrum horum est huiusmodi: ergo.

¶ Contra resꝑonsionem vero ad tertium arguit: quia inordinatus amor sui & inordinatus amor propriæ excellentiæ sẽ habent, vt magis communẽ, & minus communẽ vt patet. & ille vtpote communissimus, est initium omnis peccati: iste vtpote particularis, non. vnde sophisma consequentis est ab illo ad ipsum, pcedere, q̃ si ille est initium peccati omnis quòd iste etiam sit initium peccati omnis.

¶ Ad vltimum ob iectionem ex eodem arguit quia nec appetitus turpium delectatio num in rebus bellicis ex superbia oritur, probatur: quia ex superbia illa sola oriuntur vitia, quæ circa promouentia vel impedientia propriam excellentiam sunt. neutrum horum est huiusmodi: ergo.

¶ Contra resꝑonsionem vero ad tertium arguit: quia inordinatus amor sui & inordinatus amor propriæ excellentiæ sẽ habent, vt magis communẽ, & minus communẽ vt patet. & ille vtpote communissimus, est initium omnis peccati: iste vtpote particularis, non. vnde sophisma consequentis est ab illo ad ipsum, pcedere, q̃ si ille est initium peccati omnis quòd iste etiam sit initium peccati omnis.

¶ Ad vltimum ob iectionem ex eodem

fundamento literæ respondendum est: ex hoc scilicet quòd superbia initium omnis peccati dicitur secundum ordinem intentionis, ex parte, scilicet finis: quia obiectum suum est finis omnium bonorum commutabilium, ad quæ alia vitia conuertuntur. Ex hoc namque dicitur primo, quòd intemperantia & timiditas oriuntur ex superbia: & q, tam bonum delectabile ad quod conuertitur intemperatus, quàm bonum euasionis, ad quod cõuertitur timidus, quã bonum quoddam sit, natum est apparere vt conferens ad propriam excellentiam. Dicitur secundo, quòd licet totum & pars non sint idem, equiualent tamen quo ad quid, totum, & prima pars virtualiter extensa ad reliquas, vt patet de toto corpore & corde respectu motus: ac per hoc amor sui vt totum, & amor propriæ excellétiæ vt prima pars, quia est respectu finis cæterorum, rectè ponitur initium omnis peccati ex eadem parte, & vnum inferre reliquum absq; vllo sophismate. In litera tamen nec identitas, nec conuertibilitas habetur sed solum quòd

D.533.

eundem est pars primi: si tamen diceretur, rectè diceretur, vt ostensum est. Et hinc habere potes, & in prima parte dictum est, quòd primum bonum concupitum, est propria excellentia tanquam cæterorum finis: ac per hoc primum peccatum est superbia, vnde Buæ propositum primo est, Eritis sicut dij. Et per hoc patet solutio obiectorum omnium, quæ superius à me quã breuissime potui, tacta fuere. Quæ an sufficienter à me soluta fuerint

Ar. præt.

lectoris iudicio relinquatur, qui si rectè omnia pensitauerit, profecto videbit me nihil q, ad materiam attinet, necessarium indiscussum reliquisse, ideo amplius circa istã materiam non insistam.

¶ Super Quæstionis octauæ, quinquæ quarte Articulum tertium & quartum.

IN articulis 3 & 4. eiusdem 84. quæstionis nil aliud occurrit scribendum nisi reddere te attentum, quod aliud est loqui de sufficientia vitiorũ absolutè, & aliud de sufficientia vitiorum capitaliũ: hoc enim hic quæritur, non illud. Et vt in responsione ad quintum in litera dicitur, non oportet hanc capitalium sufficiẽtiam sic intelligere, quin aliquod peccatum possit à nullo horum oriri: sed quia frequentius ex aliquo horum oritur.

Cap. 18. & 1. lib. 3.

Babylonis, vt Augustin. dicit in 14. De ciuitate Dei. * ergo amor sui est initium omnis peccati, non autem superbia.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 10. Initium omnis peccati superbia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicũt superbiam dici tripliciter. Vno modo secũdum quod superbia significat inordinatum appetitũ propriæ excellentiæ, & sic est speciale peccatũ. Alio modo, secundum quod importat quandã actualem contemptum Dei quantum ad hunc effectũ, qui est non subdi eius præcepto: & sic dicunt quòd est generale peccatum. Tertio modo secũdum quod importat quãdam inclinationem ad huiusmodi cõtemptum ex corruptione naturæ, & sic dicunt quod est initiũ omnis peccati. & differt à cupiditate: q, a cupiditas respicit peccatum ex parte conuersionis ad bonũ cõmutabile, ex quo peccatũ quodãmodo nutritur & fouetur: & propter hoc cupiditas dicitur radix: sed superbia respicit peccatũ ex parte auersiõis a Deo cuius præcepto homo subdi recusat: & ideo vocatur initiũ: q, a ex parte auersionis incipit ratio mali. Et hæc quidem quãuis vera sint, tamen non sunt secũdum intentionem sapientis, qui dicit, initiũ omnis peccati est superbia: manifeste enim loquitur de superbia: secũdum quod est inordinatæ appetit' propriæ excellẽtiæ, vt patet per hoc quod subdit, Sedes ducũ superborũ destruxit Deus, & de hac materia loquitur ibi fere in toto capitulo. Et ideo dicendum est, q, superbia etiam secundũ quod est speciale peccatum, est initiũ omnis peccati. Considerandũ est enim quòd in actibus voluntariis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenit, scilicet intẽtionis & executionis. In primo quidẽ ordine habet rationẽ principij & finis vt suprà multoties dictũ est *. Finis autẽ in omnibus bonis tẽporalibus acquirendis est, vt homo per illa quandam perfectionem singularem & excellentiã habeat, & ideo ex hac parte superbia, q, est appetitus excellẽtiæ, ponitur initiũ omnis peccati. Sed ex parte executionis est primum id quod præbet opportunitatẽ adimplendi omnia desideria peccati, q, habet rationem radicis scilicet diuitiæ, & ideo ex hac parte auaritia ponitur esse radix omnium malorum, vt dictum est *.

Ar. præt.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM ergo dicendũ quòd apostatare à Deo dicitur esse initiũ superbiæ ex parte auersionis: ex hoc enim quòd homo nõ vult subdi Deo: sequitur, quòd inordinatè velit propriam excellẽtiã i rebus temporalibus: & sic apostasia à Deo non sumitur ibi quasi speciale peccatum, sed magis vt quædã conditio generalis omnis peccati, q, est auersio ab incõmutabili bono. vel potest dici, q, apostatare à Deo, dicitur esse initiũ superbiæ quæ est prima superbiæ species: ad superbiã enim pertinet cuiq; superiori nolle subiici, & præcipue nolle subdi Deo: ex quo cõtingit quòd homo suprà seipsum indebitè extollatur, quantum ad alias superbiæ species.

¶Ad tertium dicendũ, quòd in hoc quod se amat, q, sui excellentiam vult: idẽ enim est se amare quod sibi velle bonum vnde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, vel amor proprius.

ARTICVLVS III.

¶ Virum præter superbiam, & auaritiam sint alia peccata specialia, quæ dici debeant capitalia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q, præter superbiam & auaritiam non sint quædam alia peccata specialia, quæ dicantur capitalia: Ita enim se videtur habere caput ad animalia, sicut radix ad plantas: vt dicitur in 2. De anim: * nam radices sunt oris similes: sicut ergo cupiditas dicitur radix omnium malorum: videtur q, ipsa sola debeat dici vitiũ capitale, & nullum aliud peccatum.

Infrà art. 4. & loca ibi citata.

Tex. 31. 2.

2 ¶Præterea, Caput habet quendam ordinẽ ad alia membra, inquantum à capite in omnia membra diffunditur quodãmodo sensus & motus: sed peccatum dicitur per priuationem ordinis: ergo peccatum non habet rationem capitis: & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

3 ¶Præterea, Capitalia crimina dicũtur, quæ capite plectuntur: sed tali pœna puniuntur quædam peccata in singulis generibus. ergo vitia capitalia non sunt aliqua determinata secundum speciem.

¶SED CONTRA est quod Greg. 31. Moral. * enumerat quædam specialia vitia, quæ dicit esse capitalia.

Cap. 31.

¶RESPONDEO dicendum, q, capitale dicitur à capite: caput autem propriè quidem est quoddam membrum animalis: quod est principium & directiuum totius animalis: vnde metaphoricè omne principiũ & directiuũ caput vocat, & etiã homines, qui alios dirigunt & gubernant, capita aliorum esse dicuntur. Dicitur ergo vitiũ capitale vno modo à capite propriè dicto, & secundum hoc peccatũ capitale dicitur peccatum. quod capitis pœna punitur: sed sic nũc nõ intẽdimus de capitalibus peccatis, sed secundum quod alio modo dicit peccatum capitale prout metaphoricè signat principiũ vel directiuũ aliorum. Et sic dicitur vitium capitale, ex quo alia vitia oriuntur: & præcipuè secundũ originem causæ finalis, quæ est formalis origo, vt suprà dictum est: * & ideo vitiũ capitale non solum est principium aliorum. sed etiã est directiuum, & quodãmodo ductiuum aliorum. Semper enim ars vel habitus, ad quem pertinet finis, principatur & imperat circa ea, q, sunt ad finem. Vnde Greg. 31. Moralium * huiusmodi vitia capitalia ducibus excercitium comparat.

q. 18. art. 6.

et 3. 72. ar. 6. & 75. ar 1. 2.

Cap. 31.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd capitale dicitur de nominatiuè à capite: quod quidem est per quandã derivationem vel participationẽ capitis: sicut habens aliquam prorietatem capitis, & non sicut simpliciter caput. Et ideo capitalia vitia dicũtur non solũ illa quæ habent rationẽ primæ originis sicut auaritia, quę dicitur radix, & superbia quæ dicitur initium: sed etiam illa quæ habent rationem originis propinquę respectu plurium peccatorum.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd peccatum caret ordine ex parte auersionis: ex hac enim parte habet rationem mali: malum aũt secundum Aug. in lib. de natura boni, * est priuatio modi, speciei & ordinis: sed ex parte conuersionis respicit quoddã bonum: & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem.

Ca. 4 circ. princ. 10. 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato, secundum quòd dicitur à reatu pœnæ: sic autem hic non loquimur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum conuenienter dicantur septem vitia capitalia.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sit dicendum, septẽ esse vitia capitalia, quæ sunt inanis gloria, iuidia, ira, auaritia, tristitia, gula, luxuria. peccata enim virtutibus opponuntur, virtutes aũt principales sunt quatuor: vt suprà dictum est: * ergo & vitia principalia siue capitalia non sunt nisi quatuor.

2. dist 42. q. 2. art 3. & ma. q. 8. ar. 1.

q. 61. art. 2.

2 ¶ Præterea, Passiones animæ sunt quædã causa peccati, vt suprà dictũ est: * sed passiones animæ principales sunt quatuor de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, s. de spe & timore, enumerantur autem aliqua vitia, ad quæ pertinet delectatio & tristitia: nam delectatio pertinet ad gulã & luxuriam, tristitia vero ad acidiã & inuidiã. ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata.

quæst. 77.

3 ¶ Præterea, Ira non est principalis passio. non ergo debuit poni inter principalia vitia.

4 ¶ Præterea, Sicut cupiditas siue auaritia est radix peccati, ita superbia est peccati initiũ: vt suprà dictũ est, * sed auaritia ponitur vnum de septem vitiis capitalibus, ergo superbia inter vitia capitalia enumeranda esset.

Ar. 1. & 5. huius qũ.

5 ¶ Præterea, Quædã peccata committũtur, quæ ex nullo horum causari possunt: sicut cum aliquis errat ex ignorãtia, vel cum aliquis ex aliqua bona intentione cõmittit aliquod peccatum, puta cum aliquis furatur, vt det eleemosynam. ergo in sufficienter capitalia vitia enumerantur.

¶SED IN CONTRARIVM est authoritas Gregor. sic enumerantis 31. Moralium *.

Cap. 31.

RESPON

Ar. 5. prace.

¶RESPONDEO dicendũ, q, sicut dictum est, * vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipue secundum rationem causæ finalis. Huiusmodi autem origo põt attendi dupliciter. Vno modo quidem secundum conditionem peccantis: qui sic dispositus est, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimum in alia peccata procedat. sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo quòd infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalem habitudinem ipsorum finium adinuicẽ, & secundũ hoc in pluribus vnum vitium ex alio oritur. vnde iste modus originis sub arte cadere potest. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quasdã primarias rationes mouendi appetitum. & secundum harum rationum distinctionem distinguũtur capitalia vitia. Mouet autem aliquid appetitum dupliciter. Vno modo directè & per se, & hoc modo bonum mouet appetitum ad prosequẽdum, malum autem secundum eandem rationem ad fugiendum. Alio modo indirectè & quasi per aliud: sicut aliquis aliquod malum prosequitur propter aliquod bonum adiunctum, vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiunctum. Bonum autem hominis est triplex. est enim primo quoddam bonum animæ. quod scilicet ex sola apprehensione rationem appetibilitatis habet sicut excellẽtia laudis vel honoris, & hoc bonum inordinate prosequitur in anis gloria. Aliud est bonũ corporis & hoc vel pertinet ad conseruationem indiuidui: sicut cibus & potus. & hoc bonũ inordinate prosequitur gula. Aut ad conseruationem speciei, sicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonũ est exterius, scilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadẽ quatuor vitia inordinata fugiunt quatuor mala contraria. Vel aliter bonũ præcipue mouet appetitum, ex hoc, quòd participat aliquid de proprietate felicitatis, quam naturaliter omnes appetunt. De cui' ratione est primo quædã perfectio. nam felicitas est perfectum bonum, ad quod pertinet excellẽtia vel claritas, quam appetit superbia, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius est sufficientia, quam appetit auaritia in diuitiis eam promittẽtibꝰ. Tertio est de cõditione eius delectatio, sine qua felicitas esse non põt: vt dicitur in 1. * & 10. * Ethicorum & hanc appetunt gula & luxuria. Quòd autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter: quia aut hoc est respectu boni proprij, & sic est acidia, quæ tristatur de bono spirituali propter laborem corporalem adiũctũ. Aut est de bono alieno: & hoc si fit sine insurrectiõe, pertinet ad inuidiam, quę tristatur de bono alieno, in quantum est impeditiuum propriæ excellentiæ. Aut est cum quadam insurrectione ad vindictam: & sic est ira. Et ad eadem vitia pertinet prosecutio mali oppositi.

li. 1 c. 7. & seq. lib. 10. c. 6. 7. & 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd non est eadem ratio originis in virtutibus & vitiis. nam virtutes causantur p ordinem appetitus ad rationem, vel etiam ad bonum incommutabile quod est Deus. vitia aũt oriuntur ex appetitu boni commutabilis. vnde non oportet quòd principalia vitia opponantur principalibus virtutibus.

D. 1003.

D. 1179.

¶Ad secundum dicendum, quòd timor & spes sunt passiones irascibilis. omnes aũt passiones irascibilis oriuntur ex passionibus concupiscibilis, quæ etiam omnes ordinãtur quodã modo ad delectationẽ & tristitiam. & ideo delectatio & tristitia principaliter connumerãtur in peccatis capitalibus tãquam principalissimæ passiones: vt suprà habitum est *.

q. 23. ar. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ira licet nõ sit principalis passio: quia tamen habet specialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius sub ratione honesti, id est, iusti vindicatiui, ideo distinguitur ab aliis capitalibus vitiis.

¶Ad quartum dicendum, q, superbia dicitur esse initium omnis peccati secundum rationem finis: vt dictum est. * & secundum eandem rationem accipitur principalitas vitiorum capitalium. & ideo superbia non quasi vniuersale vitium connumeratur aliis, sed magis ponitur velut regina quædã omniũ vitiorũ sicut Grego. dicit, * auaritia autem dicitur radix secũdum aliam rationem, sicut supra dictum est *.

Ar. 2. huius quæstionis.

Li. 31. Mor. cap. 11.

Ar. 1. huius quæstionis

¶Ad quintum dicendum, quòd ista vitia dicuntur capitalia, quia ex eis vt frequentius alia oriũtur. vnde nihil phibet aliqua peccata interdum ex aliis causis oriri. Potest tamen dici quòd omnia peccata, quæ ex ignorãtia prouenĩũt, possunt reduci ad acidiam ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recusat bona spiritualia acquirere propter laborem. ignorantia enim quæ potest esse causa peccati, ex negligentia prouenit: vt suprà dictum est. * quòd autẽ aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, videtur ad ignoratiam pertinere inquantum scilicet ignorat, quòd non sunt facienda mala, vt veniant bona.

q. 76. ar. 2.

QVÆSTIO OCTVAGESIMA QVINTA, De effectibus peccati, in sex Articulos diuisa.

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.

DEINDE considerandũ est de effectibus peccati.

¶Et primo quidẽ, de corruptione boni naturę. Secũdò, de malitia animæ. Tertiò, de reatu pœnæ.

¶Circa primum quæruntur sex. ¶Primò, verum bonũ naturæ diminuat per peccatum. Secundò, vtrũ toraliter tolli possit.

¶ Tertiò, de quatuor vulneribus, quę Beda ponit, quibus natura humana vulnerata est propter peccatũ. ¶ Quartò, vtrum priuatio modi, speciei, & ordinis sint effectus peccati. ¶ Quintò, vtrũ mors & alij defectus corporales sint effectꝰ peccati ¶ Sextò, vtrum sint aliquo modo hominis naturales.

ARTICVLVS I.

Virum peccatum diminuat bonum naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q, peccatum non diminuat bonum naturæ: peccatum enim hominis non est grauius, quàm peccatum dæmonis: sed bona naturalia in dæmonibus manent integra post peccatum: vt Dio. dicit 4. de di. no. * ergo peccatum etiam bonum naturæ humanæ non diminuit.

2 ¶Præterea, Transmutatio posteriori, non transmutatur priũ: manet enim substãtia eadem transmutatis accidentibus: sed natura præexistit actioni volũtariæ, ergo facta deordinatione circa actionem voluntariam per peccatum, non trãsmutatur propter hoc natura, ita quòd bonum naturæ diminuatur.

3 ¶Præterea, Peccatum est actus quidam, diminutio autẽ est passio: nullũ autem agens ex hoc ipso, quod agit patitur: potest autem cõtingere, quod in vnum agat, & ab alio patiatur: ergo ille qui peccat, per peccatum non diminuit bonum suæ naturæ.

4 ¶Præterea, Nullum accidens agit in suũ subiectum quod patitur, est potentia ens: quod autem subiicitur accidẽti, iam est actu, ens secundum accidens illud: sed peccatũ est in bono naturæ sicut accidens in subiecto: ergo peccatũ nõ diminuit bonum naturæ: diminuere enim quoddam agere est.

¶SED CONTRA est quod sicut dicitur Lu. 10. Homo descendens à Hierusalem in Iericho, id est, in defectũ peccati expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda * exponit ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

Habetur in gl. or sup per illũ Lo cum. Luc. 10.

¶RESPONDEO dicendum, q, bonum naturæ humanæ potest tripliciter dici. primò ipsa principia naturæ, ex quibus ipsa natura constituit, & proprietates ex his causatæ: sicut potẽtiæ animæ. & alia huiusmodi. Secundò, quia homo à natura habet inclinationẽ ad virtutẽ, vt suprà habitũ est, * ipsa inclinatio ad virtutẽ est quoddã bonũ naturæ. Tertiò modo põt dici bonũ naturæ donũ originalis iustitiæ. quod fuit i primo homine collatũ toti humanę naturæ. Primũ igitur bonum naturæ, nec tollitur nec diminuitur per peccatũ, Tertiũ vero bonum naturæ totaliter est ablatũ per peccatũ primi parentis. Sed medium bonũ naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatũ. per actus enim humanos fit quædã inclinatio ad similes actus, vt suprà * habitũ est. oportet autem, quod ex hoc, q, aliquid inclinatur ad vnũ

q. 63 art. 1.

q. 51. art. 2. & 3.

contrarium diminuatur inclinatio eius ad aliud: vnde cum peccatum sit contrarium virtuti ex hoc ipso, quod homo peccat, diminuitur bonũ naturę, quod est inclinatio ad virtutẽ.

¶ADPRIMVM ergo dicendũ, q, Di. loq't de bono primo naturę q, est esse, viuere & itelligere: vt patet ei' verba inuẽti.

¶Ad secundũ dicendum, quòd natura etsi prior quam voluntaria actio, tamen habet inclinationẽ ad quandam voluntariam actionem: vnde ipsa natura secundum se non variatur propter variationem voluntariæ actionis: sed ipsa inclinatio variatur ex illa parte, quæ ordinatur ad Deum.

¶Ad tertium dicendum, q, actio voluntaria procedit ex diuersis potentiis, quarum vna est actiua & alia passiua: & ex hoc contingit, quòd per actiones voluntarias causatur aliquid, vel aufertur ab homine sic agente: vt suprà * dictum est

q. 51. art. 2.

cum

Universidad de Navarra
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis octauæsimæquintæ Articulum secundum.*

IN articulo secundo eiusdem q. pr. prætermisit argumentis Sco. in 3. distinctione secundi, quia afferuntur ad probandum quòd nihil subtrahatur naturæ, q. Author concedit: & ipse Scotus ibidem tractans vulnera peccati, concedit humilitatem ad rectum vsum minui per peccatum. Solius Duran di in 34. distinctione secundi obiectiones occurrunt directè impugnantis hanc doctrinam: quia per nihil non in hærens subiecto augetur habilitas subiecti, ergo nec minuitur. Antecedens dupliciter declaratur. Primò: quia augetur per intensionem alicuius in eo. Secundò ad propositum: quia inclinatio ad bonum opus est duplex remota, quæ est in primis principiis: & hæc nec tollitur nec minuit: & propinqua, quæ est in habitibus: & hæc tollitur, & augetur & minuitur intensione & remissione.

¶Ad hoc facillimè dicitur, quòd iste voluit esse cæcus: expresse nanque Author distinxit habilitatem ex parte subiecti, & ex parte termini: & dixi quod ex parte subiecti non minuitur, sed ex parte termini. Obiectiones autem istius sunt ex parte subiecti, ex hac enim parte verum est nõ intẽdi aliquid quod nõ est in eo: sed attingentiam ad terminum constat minui ex appositione impedimẽtorum extrà, & augeri ex remotione eorundem. Et ad hoc optime deseruit exemplum de diaphano & de obstaculis appositis. Et hoc modo habilitas animæ ex syndaresi diminuitur in infinitum: & tamen ipsa syndaresis nec tollitur nec minuitur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio eiusdem 85. quæst. dubium occurrit circa vulnera humana, quo ad duo. Primò, quomodo vulnera ista consistant in destitutione virium animæ à proprio ordine naturali ad virtutẽ: quia in articulis immediatè præcedentibus dictum est, quod peccatum nullum naturæ bonum tollit sed minuit tãtum habilitatem per appositionẽ. hæc enim sibi inuicẽ aduersãtur tollere ordinem naturalem potentiæ ad bonũ, & nihil tollere, sed impedimentũ opponere. Secundò quomodo ordo iste est naturalis, & tamẽ nõ remanet in vitibus animæ sibi derelictis: quòd esse est naturale alicui, nõ remouetur ab eo, ex eo q. sibi relinquit sub lato supernaturali bono: imo in naturalibus relinquit repugnare ergo videtur naturalitas talis ordinis nõ remãsioni eiusdẽ in natura subiipsi derelicta.

¶ Ad primum horum dicitur quòd ipsa distinctio vitium animæ ab ordine debito nihil aliud est quàm diminutio humilitatis ad bonum virtutis propter appositum impedimẽtum sub lato nanq; originalis iustitiæ frãno, partes ad propria humiles reddite sunt & ex hoc ipso minus humiles ad bonum virtutis. Ex hoc quippe redditur anima minus humilis ad vnum contrariorum: quod magis Inclinatur in reliquum & sicut actuale peccatum est dispositio & impedimentum cuius appellatione minuitur humilitas ad bonum virtutis: ita prontitas vniuscuiusque partis animæ in proprium, quæ est naturale in peccato originali est impedimentum, cuius appellatione humilitas ad virtutem minuta est. Et talis diminutio destitutio virium in litera dicitur: non quòd sint destitutæ omnino ab ordine naturali ad virtutem: sed quia sunt destitutæ ab integritate illius naturalis ordinis, quod est esse diminutũ habilitatem ad virtutẽ. vnde nulla est repugnãtia inter præcedentia & præsentem articulum. Et scito quòd vulnera illa in distinctione dicta consistentia, dupliciter possunt considerari, primo ex parte nostri, vt scilicet ex nostro peccato consurgunt. & sic quia prior est in peccato conuersio, quam auersio, prius est impedimẽtum pronitatis animæ ad malum, quàm destitutio à bono. secundo, ex parte deserentis gratiæ: & sic est cõtrarium. nam prius ad ablationem gratia sequitur destitutio vitium à bono virtutis & sic ipsæ destitutæ tendunt in propria. & quoniam in peccato originali primum locum tenere videtur priuatio gratiæ, ideo vulnera ista vt insunt ex peccato originali sic inflicta sunt sic quòd primum appetitum est impedimentum peccati originalis, scilicet priuationis iustitiæ originalis debitæ in nobis: & deinde destitutę sunt vires ab ordinæ ad bonũ, & tertio prout sunt ad malũ.

¶ Ad secundum dicitur, quòd cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis: & secundum animam, sit composita ex contrariis appetitibus: quemadmodum mors & naturalis est cum hac pœna peccati originalis [vt in quinto & sexto articulo patet] ita inordinatio animæ est & naturalis & pœna peccati originalis. vtrobique nanque insurgit infirmitas ex hoc quòd contraria tendunt in propria, nec plene subduntur harmoniæ debitæ, sed ab illa exorbitant: & hoc ex hoc ipso, quòd contraria sunt naturaliter, natum est prouenire: & ex hoc quòd subiatum est iustitiæ originalis donum prohibens talem exorbitantiam prouenit. Cum quibus tamen stat, quòd quia harmonia vitium animæ est secundum naturam rationalem, dissonantia autẽ contra eandem, merito dici potest, quòd ordo vitium animæ ad virtutis bonum, à quo destitutæ sunt est naturalis. Est igitur humana natura sibi derelicta, sublata originali iustitia vulneratæ per hoc infirma in naturalibus, id est in his, quæ sunt secundũ naturã, id est inhabilitatibus ad virtutis bonum, & hoc per appositionẽm: integra autẽ naturalibus, id est, natura & his, quæ sunt à natura, id est principiis & potentiis & inordinationibus ex parte subiecti, quia nihil per subtractionem ablatum est. Et hoc modo in natura sibi derelicta remanere naturalia sufficit, & saluari integra. Est quoque natura humana vulnerata & infirma secundũ naturam rationalem vt sic. Est autem in naturalibus integra secundum vtriusque mixtionem naturæ rationalis scilicet, & sensitiuæ. Et est tertio natura humana vulnerata & infirma secundum naturam donatam gratia iustitiæ originalis. Et sciendum quòd hæc vulnera vt sic, sunt credita sicut & peccatum originale secundum nanque naturam absolutè imperfectiones quædam sunt ex necessitate materiæ, quia scilicet composita est ex contrariis vt in quarto contra Gen. c. 12. patet.

¶ In eodem artic. 5. q. 85. dubium occurrit, quo modo vulnera hic ponantur effectus peccati: cum superius dictũ sit, quòd cõcupiscentia, quę importat, hæc vulnera, est ipsum peccatum originale: nihil enim fuit ipsius est effectus.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primò quòd hæc vulnera non tractantur vt sunt peccati originalis: sed in communi vt sunt effectus peccati originalis cum materialiter & ex consequenti in peccato originali habent vt in q. 83 artic. 2. & concupiscẽtia importat primo pronitatẽ ad propria vulnera autem distinctionẽ à bono virtutis sunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter sumpti. Ex priuatione nanq; iustitiæ originalis consequuta est in potentiis animæ cum vulneribus.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quartum.*

¶ *Vtrum totum bonum humanæ naturæ possit auferri per peccatum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd totum bonum humanæ naturæ possit per peccatum auferri. Bonum enim naturæ humanæ finitum est, cum & ipsa natura humana sit finita, sed quodlibet finitum totaliter consumitur, facta continua ablatione: cũ ergo bonũ naturę cõti nuè per peccatũ diminui possit videtur quòd possit quãdoque totaliter cõsumi.

2 ¶ Præterea, Eorum, quæ sunt vnius naturę similiter est ratio de toto & de partib. sicut patet in aere, & in aqua, & carne, & omnibus corporib⁹ similium partiũ: sed bonũ naturę est totaliter vniforme, cum igitur pars eius possit auferri per peccatum, totum etiam per peccatum auferri posse videtur.

¶ Præterea, Bonũ naturæ, quod per peccatum diminuitur, est naturalis inclinatio ad virtutẽ, quæ quidẽ conuenit homini ex ipso q. rationalis est: ex hoc em habet q. secundum rationẽ operetur: quod est agere secundũ virtutem: per peccatũ autem non põt totaliter ab homine tolli q. sit rationalis: quia iam non esset capax peccati: vnde nõ est possibile, q. prædictũ naturæ bonum totaliter tollatur. Cum autem inueniatur huiusmodi bonum continuè diminui per peccatũ, quidam ad huius manifestationẽ vsi sunt quodã exemplo, in quo inuenitur aliquod finitum in infinitum diminui, tñ nunquam totaliter consumi. Dicit enim Philosophus 1. Phy. sic.* q. si ab aliqua magnitudine finita cõtinuè auferatur aliquid secundũ eandem quantitatem, totaliter tandem consumetur, puta si a quacũque quantitate finita semper subtraxero mẽsurã palmi, si vero fiat subtractio secundum eandem proportionem, & non secundũ eandem quantitatẽ, & poterit in infinitũ subtrahi, puta si quantitas diuidatur in duas partes. & à dimidio subtrahaẽ dimidium, ita poterit infinitum procedi ita tamen quod semper quod posterius subtrahitur, erit minus eo quod prius subtrahebatur. Sed hoc in proposito non habet locum, non enim sequens peccatum minus diminuit bonũ naturæ, quam præcedens, sed fortè magis, si sit grauius. Et ideo aliter est dicendũ, quòd prædicta inclinatio intelligitur vt media inter duo: fundatur enim sicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis sicut in terminum & finẽ. Dupliciter igitur põt intelligi eius diminutio: vno modo ex parte radicis, alio modo ex parte termini: primo quidem modo nõ diminuitur per peccatum, eo quòd peccatũ nõ diminuit ipsam naturam, vt suprà dictum est: * sed diminuitur secũdo modo, inquantũ scilicet ponitur impedimentũ pertingẽdi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur, oportet quòd quandoque totaliter consumeretur, natura rationali totaliter consumpta: sed quia diminuitur ex parte impedimenti, quod apponitur, nẽ pertingat ad terminũ, manifestum est quòd diminui quidẽ potest in infinitũ: quia in infinitum possunt impedimenta apponi secundum quod homo potest in infinitum addere peccatum peccato: nõ tamen potest totaliter cõsumi. quia semper manet radix talis inclinationis: sicut patet de diaphano corpore, quod quidem habet inclinationem ad susceptionem lucis ex hoc ipso, q. est diaphanum: diminuitur autem inclinatio, vel habilitas ex parte nebularum superuenientium, cùm tamen semper maneat in radice naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q. obiectio illa procedit, quando sit diminutio per subtractionem: hic autem fit diminutio per appositionem impedimenti, quod neq; tollit, neque diminuit radicem inclinationis, vt dictum est *.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd inclinatio naturalis est quidem tota vniformis: sed tamen habet respectum & ad principium, & ad terminum: secundum quam diuersitatem quodãmodo diminuitur, & quodammodo non diminuitur.

¶ Ad tertium dicendum, q. etiam in damnatis manet natura lis inclinatio ad virtutem: alioquin non esset in eis remorsus conscientiæ, sed q. non reducatur in actum, contingit quia de est gratia secundum diuinam iustitiam: sicut etiã in cæco remanet aptitudo ad videndum in ipsa radice naturæ, in quantum est animal naturaliter habẽs visum: sed non reducitur in actum, quia deest causa, quæ reducere possit formando organum, quod requititur ad videndum.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato consequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q. in conuenienter ponãtur vulnera naturæ esse ex peccato cõsequẽtia, scilicet infirmitas, ignorãtia malitia & concupiscentia: non enim idem est effect⁹ & causa eiusdem: sed ista ponũtur causæ peccatorum vt ex supradictis patet. *

2 ¶ Præterea, Malitia nominatur quoddam peccatum: nõ ergo debet poni inter effectus peccati.

3 ¶ Præterea, Cõcupiscẽtia est q. dã naturale, cũ sit actus virtutis concupiscibilis, sed illud q. est naturale, nõ debet poni vuln⁹ naturę: ergo cõcupiscẽtia nõ debet poni vuln⁹ naturæ.

4 ¶ Præterea, Dictũ est, * quòd idem est peccare ex infirmitate & ex passione: sed concupiscẽntia passio quædam est: ergo non debet contra infirmitatem diuidi.

5 ¶ Præterea, Aug. in lib. De natura & gratia * ponit duo pœnalia animæ peccanti, scilicet ignorantiã & difficultatem: ex quibus oritur error & cruciatus, quæ quidem quatuor non concordant istis quatuor, ergo videtur quòd alterum eorum insufficienter ponatur.

¶ IN CONTRARIVM autem est authoritas Bedæ *.

¶ RESPONDEO dicendum, q. per iustitiam originalem perfectæ ratio cõtinebat inferiores animæ vires, & ipsa ratio à Deo perficiebatur ei subiecta, hæc aũt originalis iustitia subtracta est per peccatũ primi parẽtis, sicut iam dictum est, * & ideo omnes vires animę remanẽt quodãmodo destitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutẽ & ipsa destitutio vulneratio dicitur naturæ. Sunt aũt quatuor potẽtiæ animæ, quæ possũt esse subiecta virtutũ, vt suprà * dictum est, scilicet ratio, in qua est prudentia: voluntas in qua est iustitia: irascibilis, in qua est fortitudo: cõcupiscibilis, in quæ est tẽperãtia. Inquantum ergo ratio destituitur suo ordini, ad verum, est vulnus ignorantiæ: inquantũ vero voluntas destituitur ordine ad bonũ, est vulnus malitiæ: inquãtũ vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduũ, est vuln⁹ infirmitatis, inquantũ vero cõcupiscẽtia destituit ordine ad delectabile moderatũ ratione, est vuln⁹ cõcupiscentię. Sic igitur ista quatuor vulne

rã, id est inhabilitatibus ad virtutis bonum, & hoc per appositionẽm: integra autẽ naturalibus, id est, natura & his, quæ sunt à natura, id est principiis & potentiis & inordinationibus ex parte subiecti, quia nihil per subtractionem ablatum est. Et hoc modo in natura sibi derelicta remanere naturalia sufficit, & saluari integra. Est quoque natura humana vulnerata & infirma secundũ naturam rationalem vt sic. Est autem in naturalibus integra secundum vtriusque mixtionem naturæ rationalis scilicet, & sensitiuæ. Et est tertio natura humana vulnerata & infirma secundum naturam donatam gratia iustitiæ originalis. Et sciendum quòd hæc vulnera vt sic, sunt credita sicut & peccatum originale secundum nanque naturam absolutè imperfectiones quædam sunt ex necessitate materiæ, quia scilicet composita est ex contrariis vt in quarto contra Gen. c. 12. patet.

¶ In eodem artic. 5. q. 85. dubium occurrit, quo modo vulnera hic ponantur effectus peccati: cum superius dictũ sit, quòd cõcupiscentia, quę importat, hæc vulnera, est ipsum peccatum originale: nihil enim fuit ipsius est effectus.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primò quòd hæc vulnera non tractantur vt sunt peccati originalis: sed in communi vt sunt effectus peccati originalis cum materialiter & ex consequenti in peccato originali habent vt in q. 83 artic. 2. & concupiscẽtia importat primo pronitatẽ ad propria vulnera autem distinctionẽ à bono virtutis sunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter sumpti. Ex priuatione nanq; iustitiæ originalis consequuta est in potentiis animæ cum vulneribus.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.*

¶ *Vtrum mors & alij corporales defectus sint effectus peccati.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q. mors & alij corporales defectus non sint effectus peccati. si enim causa fuerit æqualis, sed effect⁹ erit æqualis. sed huiusmodi defectus, nõ sunt æquales in omnibus: sed in quibusdã huiusmodi defectus magis abundant. cum tamen peccatum originale sit in omnib⁹ æquale, sicut dictũ est, * cuius videtur huiusmodi defect⁹ maximè esse effect⁹ ergo

IN articulo quarto eiusdem q. 85. nota duo, primum, quod cum in litera dicitur, & huius priuatio est essentialiter, ipsum peccatum, nõ intendit peccatum esse tialiter, vt sit priuatio: hoc enim superius est re probatum & dictũ, quòd est actus priuatus: sed in tendit quòd cum peccatũ priuet multis speciebus, modis & ordinibus

IN articulo quinto eiusdem q. 85. nota duo, primum, quod cum in litera dicitur, & huius priuatio est essentialiter, ipsum peccatum, nõ intendit peccatum esse formaliter & principaliter: sed in peccato originali habent vt in q. 83 artic. 2. & concupiscẽtia importat primo pronitatẽ ad propria vulnera autem distinctionẽ à bono virtutis sunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter sumpti. Ex priuatione nanq; iustitiæ originalis consequuta est in potentiis animæ cum vulneribus.

priuat eis diuersimode, nam pertinẽtibus ad bonum gratiæ priuat demerito rie, pertinentibus ad bonum habilitatis, priuat effectiuè: pertinentibus ad bonum ipsius actus, priuat formaliter: ita quòd qa priuat formaliter, ideo dictũ est, quòd est essentialiter priuatio. Vel, & melius intendit, quod peccatũ vt est in genere mali simpliciter, est essentialiter priuatio modi, speciei & ordinis pertinentium ad bonũ ordinati actus. Secundò nota quòd non speciat ad Authoris doctrinam respondere rationibus impugnantibus peccatum esse priuationem gratiæ: aut boni naturæ: hæc enim consequentia sunt non essentialia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum sextum & septimum.*

IN ar. 5. & 6. nihil morale occurrit scribẽdũ. Notato tu hinc quid est natura partialis & vniuersalis: & q. sint cõditiones materiæ electę & corruptibilis, vt in multis clatũ habeas intellectũ habes quoq; hinc vnde philosophis deridẽ

tibus

liors & huiusmodi defectus non sunt effectus peccati.

2 ¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus, sed remoto omni peccato per baptismum, vel pœnitentiam, non remouentur huiusmodi defectus. ergo non sunt effectus peccati.

3 ¶ Præterea, Peccatum actuale habet plus de ratione culpæ, quam originale: sed peccatum actuale nō transmutat naturā corporis ad aliquem defectum. ergo multo minus peccatum originale: non ergo mors & alij defectus corporales sunt effectus peccati.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid est causa alterius dupliciter. vno modo quidem per se, alio modo per accidēs. Per se quidē est causa alterius quod secundum virtutē suę naturæ, vel formæ producit effectum: vnde sequitur, quòd effectus sit p se intētus à causa: vnde, cum mors, & huiusmodi defectus sint præter intentionem peccantis, manifestū est quòd peccatum nō est per se causa istorum defectuū. Per accidens autem aliquid est causa alterius si sit causa remouens *P* hibens sicut dicitur in 8. Physico.* quòd diuellens columnam per accidens, mouet lapidem columnæ superpositum, & hoc modo peccatum primi parentis est causa mortis & omnium huiusmodi defectuum in natura humana: inquantum per peccatū primi parētis sublata est originalis iustitia, per quā non solum inferiores animæ vires continebantur rōe absq; omni deordinatione, sed totum corp⁹ continebatur sub anima absque omni defectu, vt in primo habitum est,* & ideo subtracta hac originali iustitia per peccatum primi parentis, sicut vulnerata est humana natura quātum ad animam, per deordinationem potentiarum, vt supra dictū est,* ita etiam est corruptibilis effecta per deo rdinationem ipsius corporis. subtractio autē originalis iustitiæ habet rationem pœnæ, sicut etiā subtractio gratiæ, vnde etiam mors & omnes defectus corporales consequentes sunt quædam pœnæ originalis peccati: & quamuis huiusmodi defectus non sint intenti à peccante, sunt tamen ordinati secundum iustitiam Dei punientis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ æqualitas causæ p se causat æqualem effectum. augmentata enim vel diminuta causa per se, augetur vel diminuitur effect⁹, sed æqualitas causæ remouentis prohibens non ostēdit æqualitatem effectuū. si quis enim æquali impulsu diuellat duas columnas, no sequitur quòd lapides superpositi æqualiter moueantur: sed ille velocius mouebitur, qui grauior erit secundum proprietatem suæ naturæ, cui relinquitur, remoto prohibente: sic igitur remota originali iustitia, natura corporis humani relicta est sibi & secundum hoc secundum diuersitatem naturalis cōplexionis quorundam corpora pluribus defectibus subiacēt: quorundam verō paucioribus quamuis existente originali peccato æquali.

¶ Ad secundū dicendum, quòd culpa originalis & actualis remouetur ab eodem à quo etiam remouentur & huiusmodi defectus: secundum illud Apostoli Rom. 8. Viuificabit mortalia corpora vestra per inhabitantē spiritū eius in vobis, sed vtrunque fit secundum ordinem diuinę sapientiæ congruo tempore: oportet enim q̄ ad immortalitatem & impassibilitatem gloriæ, quæ in Christo inchoata est & p Christum nobis acquisita perueniamus conformari prius passionib⁹ eius. vnde oportet, quòd ad tempus eius passibilitas in nostris corporibus remaneat ad impassibilitatem gloriæ promerendā conformiter Christo.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ in peccato actuali duo possum⁹ considerare, scilicet ipsam substantiam actus & rationem culpæ, ex parte quidem substantię actus potest peccatum actuale aliquem defectum corporalem causare: sicut ex superfluo cibo aliqui infirmantur & moriuntur: sed ex parte culpæ priuat gratiam, quæ datur homini ad rectificādum animæ actus: non autem ad cohibendum defectus corporales, sicut originalis iustitia cohibebat, & ideo peccatum actuale non causat huiusmodi defectus sicut originale.

P.317.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum mors & alij defectus sint naturales homini.

2. dist. 30 q 1 ar. 1. cor. fi. & ad 1. Et 3 dist. 26, q. 1. ar. 1 ad 3 Et ma. q. 1. ar. 5 Et Ro. 5. lec. 3. co. 6. Et He 9. fi. lib. 10. tex. 26. tom. 3.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ mors & huiusmodi defectus sint homini naturales. Corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in decimo Metaphysicor.* sed homo est eiusdem generis cum aliis animalibus, quæ sunt naturaliter corruptibilia: ergo homo est naturaliter corruptibilis.

2 ¶ Præterea, Omne quod est compositū ex contrarijs, est naturaliter corruptibile: quasi habens in se causam corruptionis suæ, sed corpus humanum est huiusmodi: ergo est naturaliter corruptibile.

3 ¶ Præterea, Calidum naturaliter consumit humidū: vita autem hominis conseruatur per calidum & humidum: cum igitur operationes vitæ expleatur per actū caloris naturalis, vt dicitur in 2. De anima,* videtur quòd mors & huiusmodi defectus sint homini naturales. *To. 30. to. 2.*

¶ SED CONTRA, Quicquid est homini naturale, Deus in homine fecit: sed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sap. 1. ergo mors non est homini naturalis.

¶ Præterea, Id quod est secundum naturam, non pōt dici pœna nec malum: quia vnicuiq; rei est cōueniens id quod est ei naturale, sed mors & huiusmodi defectus sunt pœnę peccati originalis: vt supra dictum est.* Ergo non sunt homini naturales. *Ar. præce.*

¶ Præterea, Materia proportionat formæ, & quælibet res suo fini: finis aūt hominis est beātitudo perpetua: vt supra dictū est,* forma etiā humani corporis est anima rationalis quę est incorruptibilis vt in primo habitū est,* ergo corpus humanum est naturaliter incorruptibile. *In proem. lib. & q̄. 3 artic. 5. P. P. q. 75. artic. 6.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui possumus: vno modo secundū naturam vniuersalem, alio modo secundum naturam particularem. Natura quidem particularis est propria virtus actiua & conseruatiua vniuscuiusque rei, & secundum hanc omnis corruptio & defect⁹ est contra naturam, vt dicitur in 2. de cœlo: quia huiusmodi virtus intendit esse & conseruationem eius cuius est. Natura vero vniuersalis, est virtus actiua in aliquo vniuersali principio naturę, puta in aliquo cœlestiū corporum, vel alicuius superioris substantiæ secundum quod etiam Deus a quibusdam dicitur natura naturās, quæ quidem virtus intendit bonum & conseruationem vniuersi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in rebus, & secudum hoc corruptiones & defectus rerum sunt naturales, non quidem secundum inclinationem formæ, quæ est principium essendi & perfectionis, sed secundum inclinationē materiæ quæ proportionaliter attribuitur tali formæ secundū distributionem vniuersalis agentis. Et quamuis omnis forma intendat perpetuum esse, quantum potest: nulla tamen forma rei corruptibilis potest assequi perpetuitatem sui, præter animam rationalem, eo quòd ipsa non est subiecta omnino materiæ corporali, sicut aliæ formæ: quinimo habet propriā operationem materialem: vt in primo habitum est.* vnde ex parte suę formę naturalior est homini incorruptio, quàm aliis rebus corruptibilibus: sed quia & ipsa habet materia ex cōtrariis compositam ex inclinatione materiæ, sequitur corruptibilitas in toto: & secundū hoc homo est naturaliter corruptibilis secundum naturam materiæ sibi relictæ, sed non secūdum naturam formæ. *q. 76. ar. 1. ad 4.*

¶ Tres autē primę rationes procedunt ex parte materiæ, aliæ verò tres ex parte formæ, vnde ad earum solutionem considerandum est, quòd forma hominis, quæ est anima rationalis, secundum suam incorruptibilitatē proportionata est suo fini, qui est beatitudo perpetua: sed corpus humanum, quod est incorruptibile secundum suam naturam consideratum, quodammodo proportionatum est suæ formæ, & quodammodo non. Duplex enim conditio potest attēdi in aliqua materia, vna scilicet quā agens eligit, alia, quæ nō est ab agente electa, sed est secundum conditionem naturalem materiæ, sicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram & ductilem, quæ subtiliari possit, vt sit apta incisioni, & secundum hanc conditionem ferrū est materia proportionata cultello: sed hoc quòd ferrum sit frangibile & rubiginem contrahens consequitur ex naturali dispositiōe ferri, nec hoc eligit artifex in ferro: sed magis repudiaret si posset: vnde hæc dispositio materiæ nō est proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanū est materia electa à natura quantum ad hoc, quòd est temperatę complexionis, vt posit esse conuenientissimum organum tactus & aliarum virtutum sensitiuarum & motiuarum: sed quòd sit corruptibile, hoc est ex conditione materiæ, nec est electum à natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, si posset. Sed Deus, cui subiacet omnis natura, in ipsa institutione hominis suppleuit defectum naturæ, & dono iustitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatē quādam, vt in primo dictum est:* & secundum hoc dicitur, quòd Deus mortem non fecit, vt quod mors est pœna peccati. *P. P. q. 97. ar. 2.*

¶ Vnde patet responsio ad obiecta,

QVEST

ebus fidem, & putantibus nos credere mortem non esse naturalem satisfacere possis: sicut & de vulneribus dictum est animæ.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ sextæ Articulum primum & secundum.

QVÆSTIO OCTVAGESIMA SEXTA, De macula peccati, in duos articulos diuisa.

DEINDE cōsiderandum est de macula peccati.

¶ Et circa hoc quærūtur duo.

¶ Primò, vtrū macula animæ sit effectus peccati. ¶ Secundò, vtrum remaneat in anima post actum peccati.

ARTICVLVS I.

¶ Virum peccatum causet aliquam maculā in anima.

IN articulo vtroque quæstionis octuagesimæ sextæ dubium occurrit ex Scoto in decimaquarta distinctione quarti sentent. nolente, quòd macula non sit priuatio, sed relatio tationis in anima obiecta diuino intellectui & voluntati, vt ordinata ad pœnam correspondentem peccato. Et quòd non sit priuatio, probatur dupliciter: primo, quia priuatio coniunctionis ad Deum per gratiā vel charitatem, non suscipit magis & minus macula autem, qua peccator post peccatum dicitur peccator, suscipit magis & minus. Est nāque vnus magis peccator altero, & seipso nūc, quàm prius. ergo. Secundò, quia macula summi odij A, & summus inordinatus amor A, repugnat. ergo macula vnius peccati expelleretur per aliud quod est falsum. Quod autem macula sit relatio rationis, probatur authoritate Augu. super illud Psal. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, vbi vult quòd peccata videri à Deo est illa ad pœnam imputarii. Tegi autem est ad pœnam non referuare, seu nolle punire. Ex quo patet, quòd nihil aliud est hūc remanere peccatorem quàm referuari seu ordinari ad pœnam per actum diuinæ voluntatis. Et confirmatur, inquit, ex eo quia offendente principē post non remanet aliquid in eo quo dicitur inimicus, sed relatio rationis in ipso obiecto voluntati domini ordinantis ipsum ad pœnam.

Infra q⁹. & p ar. 2 & 2. 2. q. 87. ar. 6. 10. & ad. 13. q. 1. a. 2. q. 1. 60.

Ca. 5. à me. est in 10. 6.

q. 64. ar. 2. & 2. Text. 42. tom 2.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet aliud iacere fundamentum quàm id quod in litera positum est in primo articulo in responsione ad tertium, scilicet quòd macula non signi ficat puram priuationē, sed priuationem in ordine ad causam id est, ad peccatum à quo causatur. Ex hoc enim solūmodo omnes difficultates accidentes in re, licet enim priuatio coniunctionis similitudinis æfulgentiæ, gratiæ, charitatis non suscipiat magis & minus: quia consistit in facto esse: causa tamen eius, scilicet peccatū suscipit magis & minus ac per hoc macula quæ significat priuationem non absolute, sed vt ex peccato, suscipit magis & minus, non in se, sed in causa, & ex hoc prouenit, quòd iste est magis maculatus eadem macula specie altero, & magis peccator altero post actus peccatorum. Et hoc sufficit: & soluit rationes Scoti & Aureoli allatas à Capreolo in decimaquarta distinctione quarti.

Qui. 4. 6.

¶ Ad secundum autem rationem Scoti negatur assumptum. Mille enim peccatorū maculę ad inuicē nec aliqua alicui peccato cōtrariantur, quoniā ex parte auersionis peccatorū cōsurgūt, vnde non est contrarietas. Positio autem Scoti falsa & non probata est falsa quidem: quia peccator vt sic, non est à voluntate diuina: imo Altissimus odio habet peccatorem: ordinatio autem ad pœnam est à voluntate diuina, ergo.

¶ Præterea, Peccator vt sic est peccator malo ex peccato relicto: quia esse peccatorem est esse malum: sed ordinari ad pœnam est bonum. cum sit à Deo. ergo. Patet præterea, quòd inerubiūtur hæc omnia confundun- à Scoto, scilicet macula, reatus, & ordinari ad pœnam à Deo. Peccatum enim prius facit & relinquit hominem dignum pœna: quod est reatus, quod est malum apud Dionysium quarto capite De diuinis nominibus dicentem, quòd puniri non est malum sed fieri pœna dignum. & deinde à diuina iustitia ordinari ad pœnam. Ideo enim ordinatus ad pœnam, quia pœna dignus & non econuerso: vnde vt patebit, peccatum ex parte auersionis relinquit maculam & reatum. Quorum primū est priuatio, vt ex peccato: secundum est relatio rationis, & tertio aduenit quod Scotus dicit. Vnde concesso, quòd ex parte Dei, vt Augustinus dicit, regere sit non imputare: sophisma manifestè est consequentis: imo impertinentis inferre, ergo iste est peccator nanq; est peccator non ex eo q̄ se tenet ex parte Dei: sed ex eo, quòd se tenet ex parte sui iuxta illud Osee. perditio tua Israel ex te, salus autem ex me. Confirmatio quoque exempli nō valet: quia in hoc offendente remanet retatio inimicitiæ & dignitatis pœnæ absque omni actu offensi. Et hæc dicta sint de macula qua formaliter Sortes postquam peccauit, ante pœnitētiā dicitur, & est peccator, seu malus malo culpæ. oportet enim priuatiuū esse quo aliquis est malus, & peccator, quia ma-

Ar. præce.

Ar. 1. ad 3.

Ar. præce.

¶ Præterea, Omnis effectus dependet ex sua causa: causa autē maculæ est actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iosue 22. An parū est vobis, quia peccastis in Beelphegor, & vsq; in præsentē diem macula huius sceleris in vobis permanet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd macula peccati remanet in anima etiam transeūte actu peccati. cuius ratio est: q̄ macula sicut dictū est,* importat quędā defectū nitoris propter receſſum à lumine rationis, vel diuinæ legis: & ideo quādiu homo manet extra huiusmodi lumē manetin eo macula peccati: sed postquā redit ad lumen rationis, & ad lumē diuinum, quod fit per gratiā, tūc macula cessat. Licet autē cessaret act⁹ peccati quo homo discesserit à lumine rationis vel legis diuinæ nō tamē statim homo ad illud redit in quo fuerat, sed requirit aliquis motus voluntatis cōtrarius primo motui suscepti si aliquis sit distans alicui per aliquē motū non statim cessante motu, sit ei p̄pinqu⁹, sed oportet quod appropinquet rediens per motum contrarium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ post actū peccati nihil positiuè remanet in anima, nisi dispositio vel habit⁹, remanet tamen aliquid priuatiuè, scilicet priuatio coniunctionis ad diuinum lumen.

¶ Ad secundū dicēdū, quòd trāseunte obstaculo corporis, remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate & habitudine ad corpus illuminans. & ideo statim vmbra trāsit. sed remoto actu peccati, nō remanet anima in eadē habitudine ad Deum. vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

¶ Virum macula maneat in anima post actum peccati.

AD SECVNDVM sic procēditur. Videtur q̄ macula non maneat in anima post actum peccati: Nihil enim manet in anima post actum nisi habitus vel dispositio: sed macula non est habitus vel dispositio, vt supra habitū est.* ergo macula non manet in anima post actum peccati.

2 ¶ Præterea, Hoc modo se habet macula ad peccatū sicut vmbra ad corpus, vt supra dictū est:* sed transeunte corpore non manet vmbra. ergo & transeūte actu peccati non manet macula.

3 ¶ Præterea, Omnis effectus dependet ex sua causa: causa autē maculæ est actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Eccle. 47. Salomoni, dedisti maculam in gloria tua: & Eph. quinto. Et exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, & vtrobique loquitur de macula peccati. Ergo macula est effectus peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd macula propriè dicitur in corporalibus, quando aliquod corpus nitidū perdit suū nitorem ex contactu alterius corporis, sicut vestis & aurum, & argentū, aut aliud huiusmodi. In rebus autem spiritualibus ad similitudinem huius oportet maculā dici. Habet autē anima hominis duplicē nitorem. Vnum quidem ex refulgētia luminis naturalis rationis, per quā dirigit in suis actibus, alium vero ex refulgētia diuini luminis, scilicet sapientiæ & gratiæ per quā etiam homo perficitur ad bene & decenter agendum. Est autem quasi quidā animæ actus, quando inhæret aliquibus rebus per amorē, cum autem peccat adhæret rebus aliquibus cōtra lumē rationis & diuinæ legis, vt ex supradictis patet.* vnde ipsum detrimētum nitoris ex tali cōtactu prouenies, macula animę metaphoricè vocatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum q̄ anima non inquinatur ex rebus inferiori

Ar. præce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia malum Priuatio est, peccatū priuatiuū aut priuatio est. Et hæc est ratio fundamētalis huius. Et scito, quòd macula sumitur dupliciter. Primo pro priuatione coniunctionis ad Deū ex peccato. Secundò, pro priuatione nitoris. Et si hoc secundo modo sumitur, nō est id quod formaliter post actū dicitur quis peccator, sed effectus eius. Est nanq; peccator priuatione cōuersionis ad Deum, quem sequitur detrimentum nitoris, vt in litera dicitur. Sed primo modo est, qua formaliter dicitur peccator; & sic eam suscipit Magister sent. 2. dist. 4. contra quem etiam arguit Scotus. Veruntamē si quis diligenter attenderit, videbit vtrobique vnam solam priuationem diuersis rationibus diuersimode significatam. Anima nanque Deo iuncta per charitatem, conformatur Deo, conuertitur ad illum, coniungitur illi, illuminatur ab illo, fulget ex illo. Et per oppositum priuatio coniunctionis ex peccato opposita facit & elongatio, dissimilitudo, auersio, maculaque dicitur propter quod dicendum est, quòd licet Author maculam à propria nominis significatione declaret: intendit tamen maculæ nomine illam priuationem, vt ex actu qua formaliter peccator dicitur, post actum peccator. Cuius signum est quòd de effectibus peccati tractans tres tantum numerat, corruptionem, boni macula, & reatum. Et constat, quòd à peccati effectu peccator post actum dicitur & non à primo declarato, nec tertio, igitur à secundo. Et hæc dixerim, ne videamur digressi. Quia ergo forma & signum maculæ est, quo formaliter peccator post actū dicit peccator: quia priuatione coniunctionis ad Deum, vt ex peccato est, & dicitur peccator. Quamuis macula nomen exprimat hoc secundum quem dā specialem effectum, scilicet remotionem nitoris ideo non est alius effectus peccati quæren dus quo quis sit peccator post actum. Et confirmatur, quia sicut dum actu peccat, dicitur macu lus & peccator auersione actuali, ita post auersione remanente, quæ nil aliud est quàm priuatio conuersionis ad Deum ex peccato.

2. dist 3. q. 1. ar. 2. cor. et dist. 32. q. 1. art. 2. cor. et dist. 42. q. 1. ar. 2 cor. et in expo. lit. ad 3. & 4.

capit. 12. in fin. tom. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus peccati facit distantiam à Deo: quam quidē distantiam sequitur defectus nitoris hoc modo, sicut motus localis facit localem distantiam. Vnde sicut cessante motu locali, non tollitur distantia localis: ita nec cessante actu peccati, tollitur macula.

QVÆSTIO OCTVAGESIMA septima, De reatu pœnæ, in octo Articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de reatu pœnæ. Et primò, de ipso reatu. Secūdò, de mortali & veniali peccato, q̄ distinguūtur secundū reatum. ¶ Et circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum reat⁹ pœnæ sit effectus peccati. ¶ Secūdò, vtrum peccatum posit esse pœna alterius peccati. ¶ Tertiò, vtrū ali quod peccatū faciat reum æterna pœna. ¶ Quartò, vtrū faciat reum pœna infinita secundū quantitatem. ¶ Quintò, an omne peccatū faciat reum æterna & infinita pœna. ¶ Sextò, vtrum ratus pœnæ posit remanere post peccatū. ¶ Septimò vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato. ¶ Octauò, vtrum vnus sit reus pœnæ pro peccato alterius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum reatus pœna sit effectus peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ nō sit effectus peccati: Quod enim per accidens se habet ad aliq̄d non videtur esse proprius effectus eius sed reatus pœnę per accidēs se habet ad peccatum: cum præter intentionem peccantis. ergo reatus pœnæ non est effect⁹ peccati.

2 ¶ Præterea, Malum non est causa boni: sed pœna bona est, cū sit iusta & a Deo: ergo non est effectus peccati, quod est malum.

3 ¶ Præterea, Auguſt. dicit in 1. confeſſ.* quòd omnis inordinat⁹ anim⁹ sibiipsi est pœna, sed pœna non causat reatum alterius pœnæ: quia sic iretur in infinitum. ergo peccatum non causat reatum pœnæ.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Roma. 2. Tribulatio & angustia in animā omnem operantur malum: sed opera malum est peccare. ergo peccatū inducit pœnam, quæ nomine tribulationis & angustiæ designatur.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id quod cōtra aliquid insurgit, ab eo detrimentum patiatur, videmus ēm in rebus naturalibus, quod vnum contrarium vehementius agit, altero contrario superueniente: propter quod aquæ calefactæ magis cogelantur, vt dicitur in 2. Meteororum: vnde in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur vt vnusquisque deprimat eum, qui contra ipsum insurgit. Manifestum est autē, quod quæcunque continentur sub aliquo ordine, sunt quodāmodo vnū in ordine ad principium ordinis, vnde quicquid contra ordinē aliquem insurgit, consequens est vt ab eo ordine & principe ordinis deprimat. Cum aūt peccatū sit actus inordinatus, manifestum est, quod quicūq; peccat contra aliquem ordinem agit, & ideo ab ipso ordine cōsequens est quod de prima tur, quæ quidē depressio pœna est. Vnde secundum tres ordines, quibus subditur humana voluntas, triplici pœna pōt homo puniri. Primò quidem enim subditur humana natura ordini propriæ rationis. Secundò, ordini exterioris hominis gubernātis, vel spiritualiter vel tēporaliter, politicè seu œconomicè. Tertiò, subditur ordini diuini regiminis. Quilibet aūt horū ordinū per peccatū peruertitur: dum ille qui peccat agit & cōtra rationem, & contra legem humanam, & cōtra legem diuinam: vnde triplicē pœnā incurrit: vnam quidem à seipso, q̄ est cōscientiæ remorsus, aliā vero ab homine, tertiam vero à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœna cōsequitur peccatum inquantum malū est ratione suæ inordinationis vnde sic malum est per accidens in actu peccantis præter intentionem ipsius, ita & reatus pœnæ.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ pœna qui dē iusta esse potest, & a Deo & ab homine inflicta: vnde ipsa pœna non est effect⁹ peccati directè, sed solū dispositiuè. Sed peccatum facit hominē esse reum pœnę, quod est malum. Dicit enim Dio. 4. cap. de di. no. * quòd puniri non est malū, sed fieri pœna dignum: vnde reat⁹ pœnæ directe ponitur effectus peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc quòd ordinem rationis peruertit, fit aūt reus alterius pœnę per hoc, quòd peruertit ordinem legis diuinæ vel humanæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum posit esse pœna peccati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ peccatum non posit esse pœna peccati. Pœnę ēm sunt inductæ, vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis: vt patet per Philosophū in 10. Ethicorum: * sed per peccatum non reducitur homo in bonū virtutis, sed in oppositum. Ergo peccatum non est pœna peccati.

2 ¶ Præterea, Pœnæ iustæ sunt à Deo, vt patet per Augu. in lib. 83. quæst.* peccatū autem non est à Deo, & est iniustum: nō ergo peccatū potest esse pœna peccati.

3 ¶ Præterea, De ratione pœnæ est q̄ sit contra volūtatem: sed peccatum est à voluntate: vt ex supradictis patet. * Ergo peccatum non potest esse pœna peccati.

¶ SED CONTRA, est quod Greg. dicit super Ezech.* quòd quædam peccata sunt pœnæ peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de peccato dupliciter loqui possumus: p se scilicet & p accidēs. Per se quidē nullo modo peccatū potest esse pœna peccati: peccatū ēm per se cōsideratur sm quod egreditur à voluntate: sic enim habet rationem culpæ, de ratione autem pœnæ est, q̄ sit contra voluntatem, vt in primo habitum est: * Vnde manifestum est, q̄ peccatum, per se loquendo, nullo modo

culpæ, quasi præseruans se à peccato, secundū omnem aliā rationem, puta secundū quod est in voluntate. Verū in hac re sicut & in cæteris rationi simul & authoritati sanctorū obediendū puto. rationes autē pro parte affirmatiua ex discōueniētia & inuoluntarie sumūtur. Ex discōueniētia quidē: quia inordinatio actionis volūtariæ magnū malū est volūtatis, ac propterea nō parua est pœna voluntatē illā habere. Ex inuoluntario autem dupliciter. Primò, quia talem inordinationem inesse non est voluntarium. Secundò est remotio, phibentis: sunt ēm causæ in quibus inordinationem peccati non est voluntarium: constat autē & eā inesse peccāti, & peccātem pati illā dum incurrit illā, nolens illam incurrere si posset exercendo actum peccati. Pro parte autem negatiua ex resolutione pœnę in Deum vt causam, ratio sumitur. Cum enim omnis pœna iusta sit, & à Deo, vt patet per Auguſt. in lib. 83. quæst. oportet, quòd inordinatione culpæ esse in peccante, vel incurrere peccantem, sit à Deo, hoc est impossibile: ergo. Consequentia est per se nota. Falsitas autem cōsequentis probatur, tum quia accidentis esse, est inesse: ac per hoc causans inordinationem vt inhærentem, causat eā simpliciter, tum quia peccans est malus formaliter denominatione intrinseca: inordinatione vt inhærente, ac per hoc à Deo. Et hæc militant contra vtranque viam, quia incurrere talem inordinationem agendo, est peccare, quod non est à Deo. & incurrere eam, recipiendo, est subiici illi, quod cōsistit in inhæsione, quæ, vt probatum est, non est à Deo, nisi in me esse peccatum sit à Deo.

¶ Si quis autem consideret vtrasque rationes, videbit, quòd primæ facile soluuntur. Nam falsum in primis est, quod pœna sit carentia boni conuenientis voluntati & volenti, plus enim exigitur ad rationem pœnæ, scilicet q̄ sit contra voluntatem, quàm cōsistat in pati. Secundū enim Aug. in 1. de lib. arb. culpa est malū, quod agimus, pœna malum, quod patimur. Et in libro de fide ad Petrum, Geminum est creaturæ rationalis malum, vnū quo voluntariè deficit à summo bono, alterū, quo in vita punitur. vn de priuatio iustitiæ in actu est longe maius malum, quàm priuatio commodi, & magis dissonueniens. Non tamen sequitur, ergo est magis pœna a superiori ad suum inferius affirmatiuè: sed benè sequitur, ergo est peius quàm pœna. Et hoc verum est, quia est malum culpæ, quod lōge peius est.

¶ Quæ autem afferuntur ad saluandū inuoluntarium. parū prosunt propter duo. primò, quia ipsa priuatio ordinis in actione culpæ nō est primo & directe voluntaria: sed, vt ex supradictis patet, sufficit ad hoc, quòd malū culpæ sit, quòd indirectè & secundario voluntaria sit, quia nemo operatur aspiciēs ad malum, vnde cum pœna, & culpa distinguatur per voluntarium & inuoluntarium, & sic voluntarium in priuatione, vt mallemus illā vitare saluo actu, constituat, in eo culpæ malum: consequens est vt aliter inuolūtariū cōcurrat ad rationem pœnæ. Secundò, quia inhæsio siue passio huius inordinationis culpæ, aut ponitur effectus actionis inordinatæ, quæ est peccatū, aut non. Si ponitur effectus, aut formalis, & tūc idem est iudiciū de culpa, & tali effectu: sicut idem est iudiciū de cæcitate & esse cæcū, albedine & esse album. in aliter, quasi sicut passio est effectus actionis, tūc nō esset dicendum, quòd ipsa essentia peccati est pœna, sed secundū suum effectum: & continetur hoc sub tertio membro posito in litera. Si non ponitur effectus, sed ponitur identicè idem & respectu distincta, extra voluntarium nō est, neque enim volūtarie tantum peccans agit, sed tenitur. Ergo non pōt in infinitum durare. in peccato ponit, & in peccato perseuerat.

¶ SED CONTRA est, q̄ dicitur Matth. 25. Ibunt hi in supplicium æternum. Et Marci 3. dicitur, Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed erit reus æterni delicti.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ sicut suprà dictum est, * peccatū ex hoc inducit reatum pœnæ, q̄ peruertit aliquē ordinem. manente autem causa, manet effectus. vnde quandiu peruersitas ordinis remanet, necesse est, q̄ remaneat reatus pœnæ. Peruertit autem aliquis ordinem, quādoq; quidem reparabiliter, quādoque autem irreparabiliter. Semper ēm defectus, quo subtrahit principium, irreparabilis est: si autem saluetur principiū, eius virtute alij defectus reparari possunt: sicut si corrumpatur principium visiuum, non potest fieri visionis reparatio, nisi sola virtute diuina: si vero saluo principio visiuo, aliqua impedimenta adueniant visioni, reparari possunt per naturā vel per artē. Cuiuslibet autē ordinis est aliquod principiū, per quod aliq̄s fit particeps illius ordinis. & ideo si per peccatum corrūpatur principium ordinis, quo voluntas hominis subditur Deo, erit inordinatio quātū est de se irreparabilis: etsi reparari possit virtute diuina. principiū nē culpæ & pœnæ hoc autem huius ordinis est vltimus finis, cui intereſt, q̄ Deus respehomo inhæret per charitatem: & ideo ctu culpæ vult desertionem, sed non culpam, respectu pœnæ vult desertionem & pœnam. Et propterea etiam deserēdo, est simpliciter causa pœnæ per voluntatem suam, sed Deus non vult inordinationē iustitiæ, quæ est essentialiter malum culpæ, quæ ponitur pœna, ergo deserendo non est causa huius pœnæ, sicut nec culpæ. Prohibetur minor, quia si Deus vellet inordinationem peccati esse in me, Deus vellet in me esse peccatū, me habere peccatum, quod est impossibile. Quia igitur pars negatiua rationi inhæret, & authoritati, ideo cum dicitur, Iussisti Domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit pœna ex parte subſtantiæ actus vel effectus, intelligitur, vt in litera dicitur. Et hoc modo glossari potest Author in verbis illis in contrarium allatis, vt intelligamus pœnā ad mixtam culpæ ex eo, quòd inordinatio est quodammodo inuoluntaria, non ipsa inordinatione peccati, sed eius inseparabili effectu. Vel dicatur correcta esse verba illa hic, dum pluries Author replicat nullo modo peccatum per se posse esse pœnam peccati, neque enim frustra dicit & replicat ly nullo modo, & ly potest.

¶ In eodē secundo articulo, in primo modo, quo peccatū ponitur pœna præcedētis peccati, dubiū occurrit ex Scoto in tertia dist. 21. qui cōtra hoc arguit non tanquam falsum, sed difficile & dimittendum: quia si peccatum ponitur pœna præcedentis peccati propter subtractionem auxilij, sequitur q̄ peccatum secundum non est in potestate voluntatis, & voluntas non potest tunc nō deficere. Probatur sequela, quia non est in potestate sua nec paratū auxi-

Infrà art. 2. & 3. q. 86. ar. 4. Et 2. dist. 42. q. 2. ar. 1. & 3 dist. 19. in ar. 3. & 4. dist. 46. q. 2. arti 1. & 3. & 9. cōtra 2. 247. et 144 & lib. 4. c 91. et opus. 80. 115. & 182. & Ro. 2. le 2. c. 1. li. 2. Ethic. cap 3. ante med. to. 1. ca. 6. ame dietum. 5.

D. 402.

Ca. 4 parū ante medium.

2. 2 q. 36. ar tic. 2. ad 4. Et 1 d. 46. art 2. ad 4. Et 2. dist. 36 art. 3. Et mal q. 1. ar tic. 4. ad 1. Et Ro. 1 le 7. cor. 1 fin. Ca. vltim.

q̄. 82. to. 4.

q. 7. 4. ar. 1. & 2.

Homil 11 2 med Et le. 21. moral. cap. 15.

p. p q̄. 48. artic. 5.

Arti 1. huius quæst.

lib. 4. dist. lo. c. 44.

sib. 4. dist. lo ca. 4. b bent in fin tentia.

capit. 11. to. 5.

lium diuinum,quo eget ad rectè agendum absque defectu peccati. secundo arguit,quod non simile est, quòd subtractio gratiæ ponatur pœna:& quòd subtractio diuini auxilij ad rectificandum actum secundum ponatur pœna,tum quia Deus non dedit gratiam antecedentem sicut rectitudinem actus, tum quia carentia rectitudinis est semper nomen malum, carentia vero gratiæ est habituale malum. Et ex hoc sequitur, quòd ista rectitudo semper debet esse in potestate voluntatis, illa autem non semper, sed dum habebatur, alioquin vt dictum est, non posset non peccare in secundo peccato, quòd ponitur pœna primi peccati.

¶Ad secundum dicendum,q̃ pœna, quæ etiam secundum leges humanas infligitur,non semper est medicinalis ei,qui punitur,sed solum aliis: sicut cum latro suspenditur nõ vt ipse emendetur,sed propter alios vt saltem metu pœnæ peccare desistant:secundum illud Prouerb. 19.Pestilente flagellato:stultus sapientior erit. Sic igitur & æternæ pœnæ reproborum à Deo inflictæ sunt medicinales his, qui consideratione pœnarũ abstinent à peccati s:secundum illud Psal.59.Dedisti metuentibus te significationem,vt fugiant à facie arcus,vt liberentur dilecti tui.

¶Ad hoc dicitur, negando sequelam, scilicet q̃ peccatum secundum nõ esset in potestate voluntatis. nam ad hoc sufficit, quòd sit in potestate voluntatis facere, quod in se est, q̃ possit singulos actus peccati vitare, & quòd quantum in se est possit ad gratiam rehabendam se præparare.Sed de his inferi* quæstio. 109. erit sermo diffusius, sicut nunquæ iustè subtrahitur gratia habitualis, sic consequẽter auxilium diuinum actuale spectans ad gratuita,quale est auxilium efficax ad non peccandum.

¶Ad secundum dicitur, quòd quia Deus vult omnes homines saluos fieri antecedenter, vult etiam eis gratiam antecedenter,sicut & rectitudinem actus. Et licet carentia gratiæ formaliter sit priuatio habitualis, virtualiter tamen est priuatio actualis auxilij ad rectitudinem actus, & multa mala noua vitanda. Et nihilominus in potestate peccatoris est resurgere à peccato ad gratiam, sicut & recedere operari, scilicet facere, quod in se est. vnde dissimilitudo inter gratiam habitualem & actualem admissa nihil obstat.

¶Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quartum.

OMisso tertio articulo, in corpore quarti & responsione ad secundum dubium occurrit de conclusione & ratione : vna, scilicet quod peccato non debetur pœna infinita intensione, quia conuersio peccati est commutabile bonum:& ex hac parte non contra Deum.falsum enim est, quòd peccatum ex parte conuersionis non sit contra Deum:quia ex parte conuersionis aliquod peccatum habet Deum pro obiecto,vt patet de odio Dei. Et ex hoc patet etiam,quòd non vniuersaliter est verum,quòd cõuersio in omni peccato sit ad commutabile bonum. Est enim in huiusmodi peccatis cõuersio ad incommutabile bonum nolendum, negandum, &c.in proprium obiectum peccati.Et confirmatur,quia ipse Author superius in quæst 72.expresse dixit,quòd diuisio peccati contra Deum,seipsum,& proximum,est diuisio penes obiecta,vnde peccata specificantur.Et sequitur etiam ex hoc, vt talibus peccatis debeatur infinita pœna intensiue.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia impossibile est aliquem habere simul plures vltimos fines,vt in principio istius operis habuimus,& necesse est peccantẽ habere aliquem vltimum finem,oportet vt auersio à Deo vltimo fine sit cum conuersione ad alium vltimum finem:qui cũ non sit Deus,cõmutabile bonum vocatur.Et quoniam vltimus finis in omnibus tam profequendo, quã fugiendo appetitur,& est primum apperitũ formaliter,quamuis consequenter : consequens est vt in omni peccato sit conuersio ad commutabile bonũ. Quamuis diuersimode:quia in prosequendo bonum, saluatur conuersio ad illud directè:in fugiendo vero malum saluatur conuersio ad illud indirectè, dum fugitur directè malum,quia contrariatur illi commutabili bono,peccator nanq; nimis seipsum amans, ac per hoc seipsum constituens sibi vt finẽ vltimum,refutato Deo amando desiderandoque inordinãte aliquid,seipsum amat ac desiderat participatũ in illo desiderato.Odiendo vero inordinate aliquid,nõ odit seipsum,sed odit illud vt contrarium sibi amato Et sic etiam in odio conuertitur ad seipsum radicaliter & iudirectè.Ex hoc autẽ soluendum est motum dubium,& dicendum,quòd peccatum esse contra Deum ex parte conuertionis,potest dupliciter intelligi, scilicet præcisè, vel in ordine ad commutabile bonum,& quòd contra Deum præcisè nullum peccatũ est ex parte conuersionis , quoniam ex hac parte omne peccatum fundatur super commutabili bono primo appetito. sed multa peccata sunt contra Deũ ex hac parte in ordine ad bonum commutabile , & sic odium Dei est contra Deum , habetur nanque odio Deo non præcisè,sed vt contrarius commutabili bono nimis amato à peccatore , illum odio habente. Sed contra hoc instatur , quia sicut charitas amat Deum in se pure , ita odium Dei terminatur ad ipsum Deum in se pure; & non vt contrarium amato bono.

¶Ad hoc dicitur, quòd Deus in seipso secundum se est, quod terminat odium, & esse contrarium bono commutabili est, quo Deus est obiectum odij , quoniam Deus non est obiectum odij , nisi vt apparens malum peccanti. Odij enim obiectum est malum , vel apparens malum sicut amoris bonum vel apparens bonum. Nec per aliquid apparet illi Deus malus, nisi quia disconuenit bono commutabili à se amato. In ratione autem mali, quod est , vel apprehenditur malum , alicui claditur priuatio oppositi boni. & propterea oportet,quòd cum Deum *in ipso.* secundum se non habeat rationem mali, nec simpliciter , nec alicuius, quia est omne bonum , si odij obiectum est , quod apprehendatur,vt indutus priuatione boni commutabilis nimis amati, & sub hac ratione ipse etiam in seipso obiectum sit odij , vt quod odio habetur.& hoc sufficit ad cõtrarietatem inter charitatem & odium Dei. sunt enim circa idem obiectum quod:& non circa idem obiectum quo, vt patet, & sic saluatur litera , quòd peccatum ex parte conuersionis ad obiectum non est infinitum : quia est bonum commutabile Deus enim licet vt obiectum quod odij sit infinitus, ipse tamen vt cõstat ex quod & quo,id est sub ratione mali,non est infinitus:quia nõ est priuatium boni infiniti,sed commutabilis boni.Dic ergo quòd licet Deus sit obiectũ quod alicuius peccati,nullus tamen peccati est obiectum nisi sub ratiõe aliqua finita:quia non nisi dependente à commutabili bono nimis amato,& propter rea nullum peccatum ex parte conuersionis est infinitum.

¶In eodem quarto articulo in responsione ad primum aduerte , quòd licet peccatum ex parte sui,quia auersione aufert quantum ex se est à Deo , diuinitatem suam , quæ sibi debetur , quòd sit omnium finis vltimus , & conuersione confert diuinam proprietatem bono commutabili, reatum incurrat annihilationis, tanquam reus læsæ maiestatis , neque enim minus meretur quis priuari beneficio essendi à Deo , quàm ab homine , sed constat, ab homine iuste priuari aliquem ipso esse , & quantum ab homine fieri potest annihilari,dum occiditur,incineratur, dispergitur cinis, &c. per accidens nanque est ad iustitiam humanam , quòd remaneat materia & anima separata. ergo multo iustius potest priuari peccator ipso esse totaliter , quod non ab habente , sed ipso Deo gratioso beneficio suscepit, & conseruatur. Si tamen consideretur, peccatum , vt stat sub statuto ordine à diuina iustitia,quæ perpetuam statuit pœnam , sic peccatum non incurrit reatum annihilationis,quia pœna annihilationis repugnat pœnæ perpetuitatis.Et secundum hanc distinctionem verificare potes dicta hic, & alibi ab Authore,& specialiter in quadragesimasexta , distinctione quarta, quæstione secunda,articulo secundo, quæstione prima , ad quartum , vbi vult quòd de rigore iustitiæ etiam pro peccato originali meremur annihilari, hoc enim ex nostro demerito intelligendo secundum conuenientiã diuinæ iustitiæ,quæ circa dignum sub materia punitiua est, dicimus non incurri reatum annihilationis.

¶Super

¶Super quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quintum.

IN articulo quinto dubium occurrit ex Scoto in prima distinctione quarti sent.volente,quòd pœna peccato veniali respondens in inferno finietur.Probatque hoc tripliciter. Primò , quia Deus punit citra condignum; perpetuare autem temporalem pœnam non est punire citra condignum. ergo. Secundò, quia etiam secundum rigorem iustitiæ iniquum est pœnam æternam infligere pro illo, cui secundum se debetur pœna ‡temporalis. Nec per accidens, quia scilicet iũstum est mortali , hoc licet,quia coniunctio cum altero non facit hic exire in infinitum istud genus culpæ , ergo nec iuste respondere pœnam infinitum excedentem.Tertiò , quia peccator post susceptam pœnitentiam in gratia à confessione & impletam pro parte , si recidiuans in mortale decidit, pro recidiuo pœnæ illius tem poralis in inferno temporaliter punietur. ergo & in veniali similiter.

Supra art. 3. & locis ibidem notatis. *Art. præc.* *Art. 3. huius quæst.* *cap. 93. in medio 2.*

¶Ad euidentiam horum scito ex litera,quòd quia sola gratia est principium remissionis pœnæ ,quia sola ponit hominem in statu capaci ex condigno remissionis, non solum culpæ, sed pœnæ, idcirco remissibilitas & irremissibilitas tam culpæ quàm pœnæ post illa sumptæ attenduntur penes statum subiecti , scilicet esse in gratia vel non : & non attenditur vniuersaliter penes ipsa peccata,& non aduertere hoc, multos decipit. Existens enim in gratia vt sic habet in se vnde debeatur sibi quandoque remissio omnis culpæ & pœnæ: quia habet in se vnde debetur sibi vita æterna , quæ non compatitur culpam aut pœnam , & sic statui gratiæ conuenit remissibilitas positiue, vendicat enim sibi illam. Statui vero culpæ extra gratiã conuenit irremissibilitas positiue:quia si affirmatio est causa affirmationis,negatio est causa negationis ita quòd quia talis status fit per priuationem principij omnis remissionis, charitatis scilicet & gratiæ,ideo ex hoc ipso sibi vendicat irremissibilitatem positiue. Penes culpas autem loquendo , nulla culpa est remissibilis positiue,quia nullam sibi vendicat remissionem , quia nulla ponit principium remissionis,quæ est charitas,sed aliqua,scilicet venialis,dicitur secundum se remissibilis negatiue,id est per non ablationem principij remissionis:peccatum enim veniale secundum se non priuat charitate. Ad irremissibilitatem autem culpa se habet sic,quod mortalis est irremissibilis positiue, quia contrariatur charitati,venialis autem per accidens , quia scilicet est in subiecto existente in statu non capaci remissionis.Et quia temporalitas pœnæ repondet remissibilitati,æternitas vero irremissibilitati , vt in litera etiam dicitur, ideo oportet esse cautum,& distinguere de debito pœnæ temporalis,& æternæ,vt soluantur obiecta.

¶Ex his igitur respondetur argumentis.Et ad primum dicitur,quòd de peccato veniali dupliciter loqui contingit,scilicet secundũ se,id est solitarie sumpto,& sic ei debetur pœna temporalis negatiuè,sicut & remissibile est negatiue,& vt sic negamus,quòd puniatur pœna æterna. Alio modo in tali supposito,& tunc iuxta illius suppositi statum iudicandũ est.nam in supposito habente gratiam,puniendum est pœna temporali,in nõ habẽte gratiam,pœna æterna.Et quoniam iudicium pœnæ non fit de peccato secundũ se , id est solitarie sumpto, sed simpliciter , vt est in hoc,id est simpliciter dicendũ, est q̃ peccato veniali in statu gratiæ debetur pœna temporalis , extra illũ æterna. Et abstrahendo ab his,nec temporalis,nec æterna positiue,sed temporalis negatiue,quia non ponit ex se æternitatem.Et per hoc etiam patet respõsio ad secundum,distingue tamen ly secundum se debetur pœna tẽporalis,dupliciter intelligi,primo per se positiue,scilicet vt culpa venialis exigat per se pœnã temporalem:sicut mortale vendicat sibi æternam.Et nõ in hoc sensu falsum assumitur.Alio modo solitarie & negatiue:sicut diaphanum secundum se est tenebrosum,quia ex se non ponit lumen excludẽdo tenebras. Et sic verum est,quòd veniali debetur pœna temporalis: quia ex se non ponit vnde pœna sibi debita iustè perpetuari,scilicet ex cõditione subiecti,sicut diaphano secundum se tenebroso aliunde adueniat lumẽ. Et sic Scotus deceptus videtur in nõ distinguendo inter hos duos sensus , neq; enim iniustum est perpetuare quod conditio subiecti perpetuandi exigit. Nec propterea recedit Deus à lege sua , vt circa condignum puniat. Cum damnato enim cum ex mortali annihilari meruerit ,gratiose agitur, quòd solum perpetuantur pœnæ ei debitæ, pro quibuscunque peccatis, conseruata ei substantia, iuxta illud, Misericordię domini,quòd non consumpti sumus. Ad exclusionem autem huius responsionis dicitur, quòd culpam venialem exire suum genus culpæ in infinitum ex coniunctione cum alio cõtingit dupliciter. Prisubiecti,scilicet hominis q̃ fine gratia in mò , quantum ad rationem culpæ,& sic dicitur quòd non exit in infinitum , imo nec parum: in suo nanque genere, & sua specie , ac quantitate manet. Secundò, quantum ad rationem remissibilis,& sic erit in infinitum , quia de non irremissibili fit irremissibilis : & consequenter de reatu ad pœnam non æternam, transfitin reatum pœnæ æternæ. totum enim hoc est propter conditionem subiecti , non aliquam mutationem in ipsa culpa veniali , aut eius reatu, propter quod rectius dimittitur. Nec rursus accipias responsionem ibidem secundo loco datam, nisi recitatiue:ipse nanque ex propria mente determinat hic quod in eodem quarto, distinctione decimaquinta,quæstione prima,articulo tertio,quæstione secundo,docuerat.

Art. 3. huius quæst.

3. dist. 42. q. 1. art. 2. & 4. dist 4 q. 2 ar. 1. q. 1. ad primũ. et vers. q. 2. ar. 2. ad 2.

cap. 1. ante med. to. 5.

¶Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum sextum.

IN articulo sexto eiusdem quæstionis octuagesimæseptimæ hoc solum notandum occurrit,quòd quia deleta macula,non remanet reatus pœnæ simpliciter satisfactoriæ,ex hoc ipso manifestè liquet , quòd post consequutionem veniæ remanet ille,qui peccauit reus pœnæ satisfactoriæ , ac per hoc si in statu satisfactorio nõ soluit eam,nunquam soluet eã Et propterea si ante satisfactionem recidiuat,non satisfaciet extra satisfactorium statum positus: & sic nec in inferno, vbi non satisfacere,sed satis pari poni posse à quibusdã creditur,non satisfacit,sed æternaliter punietur.& in hac vita durante statu peccati mortalis,non satisfaciet ex defectu status.

¶Super Quæstionis octauæsimæseptimæ Articulum octauum.

IN articulo octauo, omisso 7. dubiũ occurrit de pœna spirituali. In litera enim dicitur, q̃ ideo non sunt tantum medicinales, quia bonum animæ non ordinatur in aliud bonum maius. Falsum in primis hoc est, quia bonum animæ ordinatur in bonum diuinum, quod est longè melius. Inefficax deinde est, quia inter ipsa bona animæ vnum ordinatur ad aliud bonum melius, & expedit quandoque alicui priuari aliquo bono spirituali, puta confessione Christi, vt cautius humiliusque resurgat. vt Petro neganti Christum accidit. Gregor. quoque in tertio Dialogorum, sanctos virtutum deficere quandoque in aliqua, virtute docet, ob custodiam humilitatis. Ratio igitur & conclusio non vera videtur.

¶Ad hoc dicitur, quod bonũ spirituale in hoc differt à tẽporali, quod non est secundum de ordine ad aliud. Bonum autem spirituale est secundum se bonum animæ, per se loquendo, & propterea sicut se habent ad hoc, quòd sint bona, ita ad hoc quod sint mala. Temporalia igitur, quia in ordine ad aliud sunt bona, in ordine quoque ad aliud sunt mala. Temporalia igitur, ac per hoc nunquam sunt purè medicinæ, sed quando sunt medicinales, sunt pœne & medicinæ respectu eiusdem. Et hoc intendit littera.

¶Ad primum in oppositum dicitur, quòd malè intelliguntur verba literæ. intendit enim quòd sunt bona, non in ordine ad aliud, sed secundum se, cum quo stat, quòd ordinentur in Deum tanquam finem vltimum. Rursus intendit cõparare ad bona nostra, quæ sunt quasi nostra bona formaliter, Deus autem est bonum obiectiue. Rursus quia obiectum & adeptio obiecti, finis & obtentum, sunt vnum numero, sed differunt secundum rationem. Vnde pro vnico computando non ponitur, & bona animæ quibus acquirimus finem, pro eodem computari possunt, & nihil melius cõtra c. 41 Et mel q. 1. bono spirituali dici potest.

Dominus quoq; transtulit peccatũ tuũ, nõ morieris: verũtamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen domini, filius qui natus est tibi morte morietur. Punitur ergo aliquis à Deo, etiam postquam ei peccatum dimittitur: & sic reatus pœnæ æternæ remanet, peccato remoto.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in peccato duo possunt cõsiderari, scilicet actus culpæ, & macula sequẽs. Planũ est aũt, q̃ cessante actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. actus eñ peccati facit hominẽ reum pœnæ, inquãtum trãsgreditur ordinem diuinæ iustitiæ, ad quem nõ redit, nisi per quãdã recõpensationẽ pœnæ, quæ ad æqualitatem iustitiæ reducit: vt scilicet qui plus volũtati suæ indulsit, quam debuit, contra mandatum Dei agens, secundum ordinem diuinæ iustitiæ aliquid contra illud, quod vellet, spontaneus vel inuitus patiatur: quod etiam in iniuriis, hominibus factis obseruatur, vt per recompensationẽ pœnæ reintegretur æqualitas iustitiæ. vñ pater, quòd cessante actu peccati vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed si loquamur de ablatiõe peccati, quãtum ad maculam, sic manifestũ est, q̃ macula peccati ab anima auferri non põt, nisi per hoc, quòd anima Deo coniungitur, per cuius distantiam detrimẽtum proprij nitoris incurrebat, quod est macula, vt suprà dictũ est.* Coniungi tur autem Deo homo per voluntatẽ. vnde de macula peccati ab hoĩe tolli non potest, nisi voluntas hois ordinem diuinæ iustitiæ acceptet, vt scilicet vel ipse sibi pœnã spõtaneus assũmat in recõpensationem culpæ præteritæ, vel etiã à Deo illatã patienter sustineat. vtroque eñ modo ad hoc, quòd sint pœna rationẽ satisfactiõis habet. Pœna autem satisfactoria diminuit aliq̃d de ratiõe pœnæ: est enim de ratione pœnæ, q̃ sit contra voluntatem. pœna autem satisfactoria etsi secundum absolutã considerationem sit cõtra voluntatem, nõ tamẽ vt nunc & per hoc est voluntaria: vñ litiam vel bonitatem simpliciter est voluntaria, sm quid autẽ inuoluntaria, sicut patet ex his, quæ suprà* de voluntario & nuoluntario, dicta sunt. Dicendũ est ergo, quòd remota macula, culpæ potestãs quidem remanere reatũ nõ pœnæ simpliciter, sed satisfactoriæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ sicut cessãte actu peccati, remanet macula, vt suprà dictum est, *ita etiam potest remanere reatus, cessante vero macula, non remanet reatus secundum eandem rationem, vt dictum est.*

¶Ad secundum dicendum, quòd virtuoso non debetur pœna simpliciter: potest tamen sibi deberi pœna vt satisfactoria: q̃ hoc ipsum ad virtutem pertinet, vt satisfaciat pro his, in quib' offendit vel Deũ, vel hominem.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ remota macula, sanatum est vulnus peccati quãtum ad voluntatem. Requirit aũt adhuc pœna ad sanationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerũt: vt scilicet per cõtraria curẽtur. Requiritur etiã ad restituendum æqualitatem iustitiæ, & ad amouendũ scãdalũ aliorũ: vt ædificent in pœna, q̃ sũt scandalizati culpa: vt patet ex exẽplo, de Dauid inducto.

ARTICVLVS VII.

¶Virum omnis pœna sit propter aliquam culpam.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non oĩs pœna sit propter aliquam culpam. Dicitur enim Io. 9. de cæco nato, Neque hic peccauit, neque parẽtes eius vt nascerẽtur ex eo. Et similiter videmus quòd multi pueri etiam baptizati graues pœnas patiuntur, vt puta febres, dæmonũ oppressiones, & multa huiusmodi, cum tamen in eis non sit peccatum, postquam sunt baptizati, & antequam sint baptizati, non est in eis plus de peccato, quã in aliis pueris, qui hæc non patiuntur. non ergo omnis pœna pro peccato est.

2 ¶Præterea, Eiusdẽ ratiõis esse videt, q̃ peccatores ꝓsperentur, & q̃ aliq̃ innocentes puniãtur, vtrũque aũt in reb' humanis frequẽter inuenimus, dicitur eñ de ini q̃s in Psal. 72. In labore hominũ nõ sunt, & cum hominib' nõ flagellabuntur. Et Iob 21. Impij viuunt, subleuati sunt, cõfortatique diuitiis. Et Abacuc 1. dicit, Quare respicis cõtemptores, & taces, cõcultãte impio iustiorẽ se? non ergo oĩs pœna infligitur ꝓ culpa.

3 ¶Præterea, De Christo dicit 1. Pet. 2. q̃ peccatũ nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore ei': & tñ ibidem dicitur, q̃ passus est ꝓ nobis. Ergo non semper pœna à Deo dispensatur ꝓ culpa.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Iob 4. Quis ynquã Innocens periit, aut quando recti deleti sunt? quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, flante Deo, perisse. Et Augustin. dicit in 1. Retractationum *quòd omnis pœna iusta est, & pro peccato aliquo impenditur.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut iã dictũ est,* pœna põt dupliciter cõsiderari simpliciter, & inquantum satisfactoria. Pœna q̃dem satisfactoria est quodãmodo voluntaria. & q̃a contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ, esse vnum sm voluntatem vnione amoris: inde est, q̃ interdum aliquis, qui nõ peccauit, pœnã voluntariam pro aliquo portat: sicut etiã in reb' humanis videmus, quòd aliq̃s in se transfert alterius debitum. Si vero loquamur de pœna simpliciter, sm quòd habet rationem pœnæ, sic semper habet ordinem ad culpam ꝓ priam sed quandoq; quidẽ ad culpam actualem: puta q̃ aliqs vel à Deo, vel ab homine pro peccato cõmisso punitur. Quandoq; vero ad culpã originalem: & hoc quidem vel principaliter, vel cõsequenter. Principaliter quidẽ pœna originalis peccati est, quòd natura humana sibi relinq̃tur, destituta auxilio originalis iustitiæ: sed ad hoc cõsequũtur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

¶Sciendum tñ est, quòd quãdoq; aliq̃d videtur esse pœnale, quod tñ non habet simpliciter rationẽ pœnæ. Pœna enim est species mali, vt in primo dictũ est: *malũ aũt est priuatio boni: cum autẽ sint plura hominis bona, scilicet, corporis & exteriorum rerum, cõtingit interdũ, q̃ homo patiatur detrimẽtũ in minori bono, vt augeat in maiori, sicut cũ patit detrimentũ pecuniæ ꝓpter sanitatẽ corporis vel ivtroq; horrũ ꝓpter salutẽ animæ, & ꝓpter gloriã Dei, & tũc tale detrimentũ nõ est simpliciter malũ hominis: sed sm q̃d. vnde nõ habet simpliciter rationẽ pœnæ, sed medicinæ. Nam & medici austeras potiones propinant infirmis, vt conferant sanitatẽ, & quia huiusmodi nõ ꝓprie habẽt rationẽ pœnæ, non reducũtur ad culpam sicut ad causam, nisi pro tãto: quia hoc ipsum quòd oportet humanæ naturæ medicinales pœnas exhibere, est ex corruptione naturæ, q̃ est pœna originalis peccati. In statu eñ in nocẽtiæ non oportuisset aliquẽ ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia. vñ hoc ipsum, quod est pœnale, in talibus reducitur ad originalem culpam, sicut ad causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ huiusmodi defectũ eorũ q̃ nascuntur, vel etiam puerorum, sunt effectus & pœnæ originalis peccati, vt dictũ est,* & manẽt etiam post baptismum propter causam superius dictam: & quòd nõ sint æqualiter in omnibus, contingit propter naturæ diuersificatẽ, quæ sibi relinquitur: vt suprà dictum est.* Ordinantur tamen huiusmodi defectus secundum diuinam prouidentiam ad salutem hominum, vel eorum, qui patiuntur, vel aliorum, qui pœnis admouentur & etiam ad gloriam Dei.

¶Ad sm dicendum, quòd bona tẽporalia & corporalia sunt quidẽ aliqua bona hominis, sed parua: bona vero spiritualia sunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinã iustitiã, vt virtuosis det spiritualia bona, & de tẽporalibus bonis vel malis tantũ det eis, quãtũ sufficit ad virtutẽ. Vt enim Dion. dicit. 8. cap. de di. no. Diuinæ iustitiæ est, nõ emolliri optimorum fortitudinem naturalium donationibus. aliis verò hoc ipsum, quòd temporalia dãtur, in malum spiritualium cedit. vnde in Psalm. concluditur. Ideo tenuit eos superbia.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus pœnam sustinuit satisfactoriam, non pro suis, sed pro nostris peccatis.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exo. 20. Ego sum deus zelotes, visitãs iniquitatem patrũ in filios in tertiam & quartam generationẽ, his qui oderunt me, & Matt. 23. dicitur, Vt veniat

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.

2 ¶Præterea, Iustitia humana deriuatur à iustitia diuina: sed secundum iustitiã humanã aliqñ filij puniuntur pro parentibus, sicut patet in crimine læsæ maiestatis. ergo etiam secundum diuinam iustitiam vnus punitur pro peccato alterius.

3 ¶Præterea, Si dicatur filius nõ puniri ꝓ peccato patris, sed pro peccato proprio, inquãtum imitatur malitiam paternam, nõ magis hoc dicetur de filiis, q̃ de extraneis: qui simili pœna puniuntur his, quorum peccata imitãtur. non ergo videtur, quòd filij pro peccatis propriis puniantur, sed pro peccatis parentum.

¶SED CONTRA est quod dicit Ezechiel. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ si loquamur de pœna satisfactoria, quæ voluntarie assumitur, contingit, quòd vnus portet pœnam alterius, inquantum sunt quodammodo vnum, sicut iam dictum est.* Si autem loquamur de pœna ꝓ peccato inflicta, inquantum habet rationem pœnæ, si solum vnus quisq; ꝑ pro peccato suo punitur: quia actus peccati aliquid personale est. Si aũt loquamur de pœna quæ habet rationem medicinæ, cõtingit, q̃ vnus punitur pro peccato alterius. Dictum est enim,* quòd detrimenta corporalium rerum, vel etiam ipsius corporis sunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad salutẽ animæ. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri pro peccato alterius, vel à Deo, vel ab homine: vt pote filios pro patribus, & subditos pro dominis, inquantum sunt quædam res eorum. ita tamen quòd si filius vel subditus est particeps culpæ huiusmodi, pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrumque, scilicet eum, qui punitur, & eum, pro quo punitur. Si vero non sit particeps culpæ, habet rationẽ pœnæ quantum ad eum, pro quo punitur: quantum vero ad eum, qui punitur, rationem medicinæ tantum,* nisi per accidens, inquantum peccato alterius consentit, ordinatur enim ei ad bonum animæ, si patienter sustineat. Pœnæ vero spirituales nõ sunt medicinales tantum: quia bonũ animæ non ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum sine culpa propria. & propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hieron. in epistola ad Auitum, vnus non punitur pro alio: quia quantum ad animam, filius non est res patris. vnde & huius causam dominus assignans dicit Ezech. 18. Omnes animæ meæ sunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ vtrunque dictum videtur esse referendũ ad pœnas temporales, vel corporales, in quantum filij sunt quædam res parẽtum, & successores prædecessorum: vel si referantur ad pœnas spirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. vnde in Exodo. additur, His qui oderunt me. Et Matt. dicitur, Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Dicit aũt puniri peccata patrũ in filiis: q̃a filij in peccatis parẽtum nutriti, proniores sunt ad peccandũ, tũ ꝓpter cõsuetudinem, tum etiam propter exemplum patrum, quasi authoritatem sequentes, sũt etiã maiori pœna digni, si pœnas patrum videntes, correcti non sunt. Ideo autem addidit, in tertiam & quartam generationem: quia tantum consueuerunt homines viuere, vt tertiam & quartã generationem videant: & sic mutuo videre possunt & filij peccata parẽtum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ pœnæ illæ sunt corporales & temporales, quas iustitia humana vni pro peccato alterius infligit: & sunt remedia quædam vel medicinæ contra culpas sequentes, vt vel ipsi qui puniuntur, vel alij cohibeantur à similibus culpis.

¶Ad tertium dicendum, quòd magis debent puniri pro peccatis aliorum propinqui, quàm extranei, tum quia pœna propinquorum quodammodo redundat in ipsos, qui peccauerunt, vt dictũ est,* inquãtum filius est quædam res patris. Tũ etiam quia & domestica exempla & domesticæ pœnæ magis mouẽt. vñ quando aliquis nutritus est in peccatis parentũ, vehementius ea sequitur, etsi ex eorum pœnis non est deterritus, obstinatior videtur: vnde & est maiori pœna dignus.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAOCTAVA, De peccato veniali & mortali, in sex articulos diuisa.

DEINDE quia peccatũ veniale & mortale distinguuntur secundum reatum, considerandũ est de eis. Et primò, considerãdum est de veniali per cõparationem ad mortale. Secundò, de veniali secundũ se. Circa primum quæruntur sex. Primò, vtrum veniale peccatum cõuenienter diuidatur contra mortale. Secundò, vtrũ distinguantur genere. Tertiò, vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale. Quartò, vtrum veniale peccatum possit fieri mortale. Quintò, vtrum circunstantia aggrauans possit de veniali peccato facere mortale. Sextò, vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum veniale peccatum conuenienter dividatur contra mortale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ veniale peccatum non cõueniens diuidat cõtra mortale. Dicit enim Aug. 22. lib. cõtra Faustum.* Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternã: sed esse cõtra legem æternam, dat peccato, q̃ sit mortale. ergo omne peccatum est mortale. non ergo peccatum veniale diuiditur cõtra mortale.

2 ¶Præterea, Apostolus dicit 1. Cor. 12. Sive manducaueritis, sive biberitis, sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. sed cõtra hoc præceptũ facit, quicunque peccat: non enim peccatum fit propter gloriam Dei. Cum ergo facere contra præceptum, sit peccatum mortale, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

3 ¶Præterea, Quicunq; amore alicui rei inhæret, inhæret ei vel sicut fruẽs, vel sicut vtens vt patet per Aug. in 1. de doct. Christiana:* sed nullus peccans inhæret bono cõmutabili, quasi vtens: non enim refert ipsum ad bonum, q̃ nos beatos facit: quod proprie est vti. vt Aug. dicit ibidem. ergo quicunq; peccat, fruitur bono commutabili: sed frui rebus vtendis, est humana peruersitas: vt Augu. dicit in lib. 83. q.* cum ergo peruersitas peccatũ mortale nominetur, videtur, quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

4 ¶Præterea, Quicunque accedit ad vnũ terminum, ex hoc ipso recedit ab alio: sed quicunque peccat, accedit ad bonum

nimi ad adulterium vel infidelitatem per accidens tantum est veniale: quia scilicet est imperfectus ex parte agentis, vt pote non deliberatus. Et similiter motus animi in superfluum risum per accidens est mortale, quia scilicet ordinatur ad hoc in contemptum fidei, per se enim loquendo, & iudicando actus scipsum rapit ad proprias materias & fines eorundem, nec mortale circa id quod ad finem purè, nec veniale circa finem inordinatus est actus. Et formaliter littera saluat: vehementius ea sequitur, etsi ex eorum pœnis non est deterritus, obstinatior videtur: vnde & est maiori pœna dignus.

In corp. ar.

¶In responsione ad primum in eodem articulo quæstio, octauæsimæoctauæ dubium occurrit ex Durando in secundo sentent. distinctio. quadragesimatertia aimpugnante hanc responsionem, & quo ad analogiam secundum rem, & secundum nominis rationem, & secundum expositionem de ly contra legem. Arguit primò, quòd diuisio peccati in mortale & veniale non sit diuisio analogi in perfectum & imperfectum simpliciter, & secũdum quid: quia actus voluntarius simpliciter, id est deliberatus cadens super materiam simpliciter indebitam, puta vocem significatiuam, contra id quod est in mente, est simpliciter peccatum, sed mendacium iocosum scienter & deliberate est huiusmodi, ergo peccatum veniale ex genere seu per se est simpliciter, & perfecte peccatum.

Ex ca. 3. 22 4. habent. tom. 1.

¶Præterea, Si in peccatis, est simpliciter & secundum quid, ergo & in actibus virtutũ, quia si vnum oppositorum multiplicatur, oportet reliquum multiplicari.

¶Arguit deinde contra nominis rationem: quia secundum hoc peccatum veniale non dicetur peccatum, nisi in ordine ad mortale, sicut accidens non dicitur ens, nisi quia entis. sed hoc est falsum, quia si peccatum mortale non esset, nihilominus esset veniale, exgo.

q. 30. non protul à prin. 30. 4.

¶Arguit demum contra illam expositionem, quòd moriale est contra legem, veniale præ-

2. di. 42. q. 1 ar. 1. 33 contra ca. 139. fi. & 143. q. 1 et mal. q. 7. ar. 1 fi. 22. 6. 27. in principio. tom. 4.

Universidad de Navarra Biblioteca

ter, quia omne peccatum est contra aliquam legem, vt patet de mendacio iocoso, quod est directe contra dictamen naturalis legis.

¶Ad primum horum negãda est minor. nullius enim peccati venialis per se materia est simpliciter indebita, sed secundum quid tantum. Quia enim principium in operabilibus est finis, & id quod est ad finem, est sicut conclusio in speculabilibus, oportet

Hom. 41. in Ioan 20. & Et Emi. 58. 64. perspicere, quòd quemadmodum ad perfectionem simpliciter intellectus non spectant conclusiones contingentes, quæ secundum se non habẽt necessitatem connexionem cum principijs, sed sola principia & conclusiones necessarijs, quæ natæ sunt esse euidentes, spectant ad perfectionem simpliciter intellectus, reliqua autem ad perfectionem & imperfectionem secundum quid eiusdem, adiuuant enim nonnihil, perfectionis est retẽte se habere circa illa, ita ad appetitus moralem perfectionem, & imperfectionem simpliciter, solus finis & finis necessario cohærentia spectant, circa quæ est peccatum mortale, reliqua autem quæ sunt ad finem contingenter, circa quæ est peccatum veniale, non spectant ad perfectionem & imperfectionem simpliciter, sed secundum quid eiusdem. Vnde vterque modus venialium peccatorum ponit imperfectum peccatum, indeliberati nanque motus in mala mortalia, sunt peccata imperfecta ex parte agentis, quia actus

q. 71. arti. 1. ad 3. q. 72. arti. 5. & q. 74. art. 9 ad 2. q. 72. ar. 5.

q. 72. art. 5. & q. 87 ar. 2. non ex deliberatione sit deliberati autem motus in mala venialia sunt imperfecta peccata ex parte obiecti, quia obiectum non est ita indebita materia appetitus, vt contrarietur fini: materia nanque actus moralis oportet quòd sit indebita in ordine ad finem, id est contraria debito ad finem, debito autem necessario non contingenti, quod in materia venialium non habet locum, indebiti enim ratio in eis inuenti non tollit debitum necessarium ad finem. Et propter hanc imperfectionem materia venialis

q. 87. art. 6. peccati non dicitur indebita, nisi secundum quid.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd etiam in virtutum actibus dici potest simpliciter & secundum quid. Eutrapelus nanque secundum quid in hoc, scilicet & nõ simpliciter virtuosus diciturː sicut sanus pedẽ non simpliciter, sed secundum hanc partem sanus dicitur. Quamuis melius dicatur, quòd non est eadem ratio de virtute & vitio, sicut nec de bono & malo, quia bonum vno modo ex causa, scilicet integra, malum autem omnifariam contingit. Et propterea appetitus bonus circa materias huiusmodi cõtingentes, proprie loquendo, non ad bonitatem secundum quid, sed bonitatis consummationem malitiæ, sed ad secundum quid malitiam spectat propter rationem dictam. Allata autem regula de oppositis non tenet, quando non est eadem ratio multiplicationis vtrinque, nõ enim oportet ens simpliciter, scilicet substantiam multiplicare, sicut, ens secundum quid, scilicet accidens in nouem genera distinguitur: quia non est vtrinque eadem ratio. Et sic est in proposito, vt patet ex dictis.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sicut omnis morbus dicitur infirmitas in ordine ad primam infirmitatẽ vitæ, quæ est iufirmitas mortalis & simpliciter, ita omne peccatum dicitur peccatum in ordine ad peccatum, quod priuat finem, quod est principium vitæ moralis. Et vt ex diffinitione in litera ex Aug. patet, cum peccatum sit dictum, factum vel concupitum cõtra legem Dei, & mortale sit contra legem Dei sine additione aliqua, veniale vero cũ additione, scilicet secundum quid, est enim contra legem Dei secundum quid non potest intelligi non præintellecto cõtra legem Dei absolute, sicut nec album secũdum quid sine albo simpliciter oportet vt peccatum veniale non solum secundum rem, sed secundum nominis rationem in ordine ad mortalem dicatur. propter quod in litera dicitur, quòd veniale dicitur peccatum secundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatũ mortale. *Loco in ar gu. citato.*

¶ Et licet peccatum veniale possit esse in hoc vel illo absque mortali, simpliciter tamen non potest esse absque mortali: sicut nec infirmitas curabilis absque incurabili, qualis est mortalis, imo si non esset peccatum mortale, nec veniale esset: sicut si non esset mors, non esset ægritudo.

¶ Ad tertium dicitur, quòd in verbis laborat argumentum, concedimus gratis omne peccatum veniale esse contra legem secundũ quid: & hoc est esse præter legem. Est enim contra legem quicquid à legis fine discordat, si simpliciter, simpliciter, si secundum quid. Sed simpliciter à fine non discordat, nisi quod contrarium inducit finem, secũdum quid vero, quòd finis assequutionem impedit, illudin mortali, hoc in veniali requiritur. Et venialia quidem ex imperfectione actus sunt secundum quid, id est secundum imperfectum motum contra legem Dei, vt primus motus infidelitatis & adulterij testantur, venialia autẽ ex genere sunt secundum quid, id est, secundum imperfectam materiam contra legẽ Dei, vt mẽdacium iocosum & risus superfluus testantur. hoc autem contra secundum quid vocabulo prę catur vno vocabulo prę ter legem. *Suprà q. 72. ar. 5. & 2. dist. 24. q. 3. arti. 2. ad 4. q. 2. ar. 2. & Sexti et d. 42. q. 1 ar. 4. col. & 4*

¶ Ad pleniorem tamen *d. 16. q. 3.* doctrinam scito, quòd *ar. 2. q. 2. ad* quum dicitur veniale *quintũ.* ex genere esse præter *& mal. q.* non contra legem, po- *1. ar. 2. ca. 8* test duplicitèr intelligi. *& q. 7. arte 1.* Primo vt ita sit præter *& opus. 3.* legem, vt contra nul- *c. 178.* lam sit legem. Et in hoc *q. 18. artic.* sensu falsum est. nam *2. &* mendacium est secundum se prauum & contrarium virtuti, ac per hoc contra legem illius virtutis, & tamen nõ est mortale ex genere suo. Alio modo vt sit præter legem & non contra, quia nõ est contra intentum finem legis. Et hoc modo cõtra nullam legem est veniale, quia finis cuiusque legis est dilectio Dei sui ac proximi contra cuiusuis bonum, nisi secundum quid non fit per veniale. Præter autem legem est, quia vt in litera dicitur, debitus modus rationis à lege intentus non seruatur. in venialibus quidem ex imperfectione actus violatur debitus modus rationis præueniendo rationem vel deliberationem: in venialibus vero ex genere violatur debitus modus, quo secundum rationem refereuda est materia illa ad finem.

¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem 88. quæstion. nota distinctionem peccati, tam venialis, quam mortalis ex genere & ex parte agentis. Et memento ratiõis ad secundum, quæstion. 72 superius articulo quinto, qua dicit est, quòd hoc quòd veniale & mortale inueniũtur differre genere ex parte obiecti, nõ habetur, quòd differentia venialis & mortalis sit specifica, id est constitutiua generis

generis vel speciei subalternæ, sed quod consequatur distinctionem specificam seu generi- *Ar. prac.* cam in his.

¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem 88 quæsti. recole nũcnunc dictam distinction-m ex quatuor existentibus membris, scilicet mortali ex genere, mortali ex agente, veniali ex genere, veniali ex agente, seu imperfectione actus. Litera hoc vltimum mem- *9. 76. 77. et 78.* brum prætermittit, quia *9. 74. ar. 1. ad 3 & ar.* constat quod huiusmodi veniale per se dispo- *tic. 10.* nit ad mortale, vt potẽ eiusdem speciei, frequẽter enim motus adulterij negligenter habens per se dispositur ad il- *In sen. 4. de animab de* lud. Et de veniali ex ge- *functorum & est sen.* nere loquens, compa- *41. in ordi* rat illud ad mortale vtro *ne, to. 10.* que modo. primo ad mortale ex parte agentis, secundo ad mortale ex genere. Et docet, quòd disponit per quandam consequentiam ad mortale ex parte agentis, vt remouendo prohibens ad mortale ex genere.

¶ Vbi sciendum est, q in veniali ex genere pueris iocosis, concurrunt duo. primum est affectio ad delectabile in verbis iocosis, alterum declinatio affectus à regula. Primum est conuersio ad commutabile bonum, secundum est; quasi auersio. Et primo peccatum veniale disponit animum ad constituendum finẽ suum in tali bono, vt patet per rationem literæ, & sic disponit manifeste ad peccatũ mortale non ex genere, sed ex parte agentis. Qui enim in tantum delectatur verbis iocosis, quòd finem in tali delectabili constitueret, peccaret quidem mortaliter, præferendo creaturam Creatori, sed hoc non esset ex natura obiecti, quoniam non est *D. 1088.* contraria charitatis fini, sed ex dispositione agentis, sic affecti. ex secundo peccatum veniale disponit ad mortale ex genere, quia quasi auersio disponit auersionem, quæ tollit subiectionem voluntatis ad Deum, quæ subiectio prohibet voluntatẽ ferri in obiecta contraria *q. 71. ar. 4. & q. 77. ar tic. 6.* charitatis obiecto.

¶In respõsione ad secundum dubium occurrit, quòd id quod est peccatum veniale ex genere, *D. 1089.* & mortale modo dicantur conuenire in genere, & in articulo præcedenti dictum est, quòd distinguuntur genete, & in hoc eodem articulo in respõsione nialiter, vel suprà Deum, quod est peccare mortaliter. Ergo peccatum veniale & mortale non differunt genere.

2 ¶Præterea, Sicut dictũ est suprà, *peccatũ mortale dicitur quod est irreparabile, peccatum autem veniale, quod est reparabile: sed esse irreparabile, conuenit peccato, quod fit ex malitia, quod secundum quosdam irremissibile dicitur. esse autẽ reparabile cõuenit peccato, quod fit per infirmitatem vel ignorantiam, quod dicitur remissibile. ergo peccatum mortale & veniale differunt sicut peccatum, quod est ex malitia commissum, vel ex infirmitate & ignorantia: sed secundum hoc nõ differunt peccata genere, sed causa: vt suprà dictum est. *Ergo peccatum veniale & mortale non differunt genere.

3 ¶Præterea, Suprà dictum est, *quòd subiti motus tam sensualitatis quàm rationis sunt peccata venialia: sed subiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. Ergo non sunt aliqua peccata venialia ex genere.

¶SED CONTRA est, quod Aug. in *fermõe de purgatorio* enumerat quędam genera peccatorum venialiũ: & quædam genera peccato um mortalium.

¶RESPONDEO dicendum, quod peccatum veniale à venia dicitur. Potest igitur aliquod peccatum dici veniale vno modo, quia est veniam consecutum, & sic dicit Ambrosius, quòd omne peccatum per pœnitentiam fit veniale: & hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in se, vnde veniam non consequatur, vel totaliter, vel in parte: in parte quidem sicut cum habet in se aliquid diminuens culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale ex causa. In toto autem ex eo, quòd non tollit ordinem ad vltimum finem. vnde non meretur pœnam æternam, sed temporalem, & de hoc veniali ad præsens intendimus: de primis enim duobus constat, quòd nõ habẽt genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio modo dictum, potest habere genus determinatum: ita quòd aliquod peccatum dicatur veniale ex genere: & aliquod mortale ex genere, secundum quòd genus vel species actus determinatur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquid, quod secundum se repugnat charitati, per quã homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex suo obiecto habet, quòd sit mortale: vnde est mortale ex genere, siue sit cõtra dilectionem Dei, sicut blasphemia, periurium, & huiusmodi: siue contra dilectionem proximi, sicut homicidium, adulterium & similia: vnde huiusmodi sunt peccata mortalia d ex suo genere. Quãdoque vero volũtas peccantis fertur in id, quod in se cõtinet quandam inordinationem, nõ tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi: sicut verbum otiosum, risus superfluus, & alia huiusmodi, & talia sunt peccata venialia ex suo genere, vt suprà habitum est. Sed quia actus morales recipiũt rationem boni & mali, nõ solum ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositiõe agẽtis, vt suprà habitum est, *cõtingit quandoq; quòd id quod est peccatum veniale ex genere ratione sui obiecti, sit mortale ex parte agentis: vel quia in eo cõstituit finẽ vltimum, vel quia ordinat ipsum ad aliquid, quod est peccatũ mortale ex genere, puta cum aliquis ordinat verbum otiosum ad adulterium committendum. Similiter etiam ex parte agentis contingit, q aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit veniale propter hoc, scilicet q actus est imperfectus, id est, non deliberatus ratione, quæ est principium proprium mali actus: sicut suprà dictum est * de subitis motibus infidelitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q ex hoc ipso, q aliquis eligit id, quod repugnat diuinæ charitati, conuincitur præferre illud charitati diuinæ: & per cõsequens plus amare ipsum quam Deum. & ideo aliqua peccata ex genere, quæ de se repugnant charitati, habẽt quod aliquid diligatur supra Deum: & sic sunt ex genere suo mortalia.

¶Ad secundum dicendum, q ratio illa procedit de peccato veniali ex causa.

¶Ad tertium dicendum, q ratio illa procedit de peccato, quod est veniale propter imperfectionem actus.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum peccatum veniale sit dispositiue ad mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale non sit dispositio ad mortale: Vnum enim oppositum non disponit ad aliud. sed peccatum veniale & mortale ex oppositio diuiduntur, vt dictum est. Ergo peccatum veniale non est dispositio ad mortale.

2 ¶Præterea, Actus disponit ad aliquid simile in specie sibi. vnde in secundo Ethicorum dicitur quòd ex similibus actibus generantur similes dispositiones & habitus. sed peccatum mortale & veniale differunt genere seu specie, vt dictum est: *ergo peccatum veniale nõ disponit ad mortale.

3 ¶Præterea, Si peccatũ dicatur veniale, quòd disponit ad mortale, oportebit, q quæcunque disponunt ad mortale peccatum, sint peccata venialia, sed omnia bona opera disponunt ad peccatum mortale, dicit enim Augustinus in regula, *q superbia bonis operibus insidiatur, vt pereant. ergo etiam bona opera erunt peccata venialia: quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est quod dicit Eccles. 18. Qui spernit minima, paulatim defluit: sed ille, qui peccat venialiter, videtur minima spernere: ergo paulatim disponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

¶RESPONDEO dicendũ, q dispones est quodammodo causa. vnde secundum duplicem modum causæ est duplex dispositionis modus. Est enim causa quædam mouens directè ad effectũ, sicut calidum calefacit. Est etiã causa indirectè mouens, remouẽdo prohibens: sicut remouẽs columnam dicitur remouere lapidẽ superpositum, & secundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid dispo- nit. Vno quidẽ modo directè, & sic dispo nit ad actum similẽ secundum speciem. Et hoc modo primo & per se peccatum veniale ex genere non disponit ad mortale ex genere, cum differant specie, sed per hunc modum peccatum veniale potest disponere per quandam consequentiam ad peccatum, quod est mortale ex parte agentis, augmentata enim dispositione vel habitu per actus peccatorum venialium, intantum potest libido peccandi crescere, quòd ille, qui peccat, in finem suum constituet in peccato

ad primũ dicitur, quòd non distinguuntur sicut species vnius generis, sed sicut subſtantia & accidens.

¶Ad hoc breuiter dici- *q 74. ar. 10* tur, quòd conuenientia in genere non affirmatur in litera simpliciter, sed cum specificatione, inquantum vtrumque importat defectum debiti ordinis, hoc est enim conuenire in genere analogo mali, dum vtrumque ex parte actionis mali rationẽ conuenit. Aliter tamen & aliter, quia in mortali est auersio simpliciter, hic secundum quid. Cum hoc tamen stat, quòd distinguantur genere ex parte obiecti, & quòd ordinem habeant inter se sicut subiectũ & accidens, vt patet ex dictis.

¶In respõsione ad tertium dubium occurrit quo pacto verum sit, quòd veniale per se disponit ad mortale, quia non nisi per quandam consequentiam vel remouendo prohibẽs contingit, vt in corpore articuli dictum est, quod enim per cõsequentiam *ar. 6. ad 16 & mal. q. 7 ar. 1. ad 7 & ar. 1. co. & ad 2. ca* ab aliquo emanat, per accidens derivatur, & similiter remouens prohibens mouet per accidens.

¶Ad hoc dicitur, quòd litera intendit, quòd veniale per se disponit primo tantum modo, quia illa dispositio est per modum similis, vt patet, in exemplo allato de verbis iocosis, eiusdem nanque speciei sunt secundum se verba iocosa minus amata, vt sunt obiectum peccati venialis, & maximè amata, vt sunt obiectum peccati mortalis ex parte agentis. Dicitur autem dispositio esse per quandam consequentiam ad mortale ex parte agentis: quia non est dispositio necessitans ad talem appetitum cum auersione simpliciter, sicut necessitas ad similem appetitum iocanditatis, sed quando est intensa valde, natum est consequi, vt tapetitus in tale mortale trahatur. Sic autem dispones non est omnino extra per se disponere, quia actibus animi disponere ad similes conuenit per se per suam propriam naturam & virtutem, quamuis aliquid imperfecti habeat, quia non sunt simiſ- miles in auersione ifti actus venieles actui mortali, ad quem propter auersionem dictam per consequentiam quandã dicuntur disponere. Ita quòd veniale inquantum simile ex parte conuersionis disponit per

Universidad de Deusto
Biblioteca

se, inquantum vero dissimile ex parte auersionis, disponit secundum quandam consequentiam ad idem mortale ex parte agentis. Secundus autem modus licet possit dici per se, quia quasi auersio similis genericeæ est auersioni, ac per hoc per se etiam disponit ad illam. Author tamen non recedens à formali sermone & fundamento, dicit, quòd est per accidés, quia quum stabilisset, quòd peccatum genus & speciem, ac per hoc naturã suam in ordine ad obiectum fortitum est, quòd caussat peccatum ex parte auersionis, ponit causare illud, vt removens prohibens, quia removet subiectionem Deo, prohibentem animam ferri in obiectum contrarium Deo. Tu tamẽ potes distinguere, & dicere quòd veniale ex genere ad mortale ex agente disponit per se ex parte conuersionis ad commutabile bonum, ad mortale vero ex genere disponit removẽdo prohibens quo ad conuersionem, & per se quo ad auersionem secundum consequentiam, vt in primo modo declaratum est. Et hinc habemus quantum à venialium consuetudine cauendum sit, quum tot modis & illis periculosis disponant ad mortale, propter quod frequentius cõtritionibus nõ superficie tenus singula secundum suas species distinguenda sunt, ne habituatis nobis in illis occurrentes tentationes animos dispositos propinque ad mortale inueniant.

Ar.1.ad 1.
Arti.2. & 2. huius q.
In corp.ar.
Supra ar. 2.col. & 2. ad 2.q.3 artic.2. & mal. q.7. artic.3. & Ps.30. cor. 20. Trac.12.in Ioan. non procul à fi. ad habeto. 9. & ser. 82. de tempo. & de sanctis ser. 41.to.10.

¶Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum quartum.

IN articulo quarto eiusdem 88. quæstionis, cuius hæc verba literæ notanda, Licet fortè quantum ad pœnam signis non sint improportionabiles pœnæ. Dixi hoc, quia quum vtriusque, scilicet mortalis & venialis pœna ignis sit intensiue finita, & omnis finiti ad omne finitum sit aliqua proportio, consequens est vt pœnæ vtriusque quantum ad ignem sint proportionabiles. Et hoc est dicere, quod non est infinitus excessus inter pœnam ignis pro mortali & pro veniali: imo procedendo iuxta doctrinam 8. Physic. tantum possent multiplicari pœnæ venialium, vt simul iunctæ excedant pœnam vnius mortalis de hac sola pœna loquẽdo. Nec ly forte est dubitandũ,

q.74 ar.4. & arti. 8 ad 2. artic.1. hius q. Ar. prace.

veniali. Nam vnicuiq; habenti habitum, inquantum huiusmodi, finis est operatio secundum habitum: & sic multoties peccando venialiter, disponetur ad peccatũ mortale. Alio modo actus humanus disponit ad aliquid, remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere potest disponere ad mortale peccatum ex genere, qui enim peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinẽ: & ex hoc, quòd consueuit voluntatem suã in minoribus debito ordini non subiicere, disponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem suam non subiiciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod est peccatũ mortale ex genere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ peccatum veniale & mortale non diuidũtur ex opposito: sicut duæ species vnius generis, vt dictum est,* sed sicut accidens contra substantiam diuiditur. vnde sicut accidens potest esse dispositio ad formã substãtialem, ita & veniale peccatum ad mortale.

¶Ad secundum dicendum, q̃ peccatum veniale non est simile mortali in specie: est tamen simile ei in genere, inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, quòd opus bonum non est per se dispositio ad mortale peccatum: potest tamen esse materia vel occasio peccati mortalis per accidens, sed peccatum veniale per se disponit ad mortale, vt dictum est.*

Arti.2. & 2. huius q.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum peccatum veniale possit fieri mortale.

QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd peccatum veniale possit fieri mortale. Dicit enim Augustin.* exponens illud Ioan. Qui incredulus est Filio, non videbit vitam: peccata minima, id est venialia, si negliguntur, occidunt: sed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia spiritualiter occidit animam: ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

2 ¶Præterea, Motus sensualis ante consensum rationis est peccatũ veniale, post consensum vero est peccatum mortale, vt suprà dictum est: * ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

3 ¶Præterea, Peccatum veniale & mortale differunt sicut morbus curabilis & incurabilis, vt dictum est.* sed morbus curabilis potest fieri incurabilis: ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

4 ¶Præterea, Dispositio potest fieri habitus. sed peccatum veniale est dispositio ad mortale, vt dictum est: * ergo veniale peccatum potest fieri mortale.

¶SED CONTRA, Ea quæ differunt in infinitum, non transmutantur in inuicem: sed peccatum mortale & veniale differunt in infinitum, vt ex prædictis patet: ergo veniale non potest fieri mortale.

¶RESPONDEO dicendum, quòd peccatum veniale fieri mortale, potest tripliciter intelligi. Vno modo sic, quòd idem actus numero primo sit peccatum veniale, & postea mortale, & hoc esse nõ potest: quia peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, sicut & quilibet actus moralis. vnde non dicitur vnus actus moraliter, si voluntas mutetur: quãuis etiam actio secundum naturam sit continua. Si autem voluntas non mutetur, non potest esse, quòd de veniali fiat mortale. Alio modo potest intelligi vt id, quod est veniale ex genere, fiat mortale, & hoc quidem possibile est, inquantum constituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum, sicut ad finem, vt dictum est: * Tertio modo potest intelligi ita, quòd multa venialia peccata constituant vnum peccatum mortale, quod si sic intelligatur, quòd ex multis peccatis venialibus integraliter constituatur vnum peccatum mortale, falsum est: non enim omnia peccata venialia de mundo possunt habere tantum de reatu, quantum vnum peccatum mortale: quod patet ex parte durationis: quia peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ: peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis, vt dictũ est.* Patetet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carentiam visionis diuinæ, cui nulla alia pœna cõparari potest, vt Chrysostomus dicit.* Patet etiam ex parte pœnæ sensus, quantum ad vermen conscientiæ, licet fortè quantum ad pœnam ignis, non sint impropportionabiles pœnæ. Si vero intelligatur, quòd multa peccata venialia faciunt vnum mortale dispositiuè, sic verũ est, sicut suprà ostẽsum est, * secũdũ duos modos dispositionis, quo peccatũ veniale disponit ad mortale.

Arti.3. huius q.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur in illo sensu, quòd multa peccata venialia dispositiuè causant mortale.

¶Ad secundum dicendum, q̃ ille idem motus sensualitatis, qui præcessit cõsensum rationis, nunquam fit peccatũ mortale. sed ipse actus rationis consentiẽtis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ morbus corporalis non est actus, sed dispositio quædam permanens: vnde eadem manens potest mutari. sed peccatum veniale est actus transiens, qui resumi non potest & quantum ad hoc non est simile.

¶Ad quartum dicendum, q̃ dispositio, quæ fit habitus, est sicut imperfectũ in eadem specie: sicut imperfecta scientia, dum perficitur, fit habitus: sed veniale peccatum est dispositio alterius generis, sicut accidens ad formam substantialem, in quam nunquam mutatur.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum circunstantia possit facere de veniali mortale.

QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd circunstantia possit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim Augustin. in sermone de purgatorio, * quòd si diu teneatur ira cundia, & ebrietas si assidua sit, transeunt in numerum peccatorum: sed ira & ebrietas non sunt ex suo genere peccata mortalia, sed venialia: aliquin semper essent mortalia. ergo circũstantia facit de peccato veniali mortale.

2 ¶Præterea: Magister dicit 24. dist. 2. lib. sent. quòd delectatio si sit morosa, est peccatum mortale: si autem non sit morosa, est peccatum veniale: sed morositas est quædam circunstantia: ergo circunstantia facit de peccato veniali mortale.

3 ¶Præterea, Plus differunt malum & bonum, quàm veniale peccatũ & mortale, quorum vtrunque est in genere mali. sed circunstantia facit de actu bono malum: sicut patet, cum quis dat eleemosynam propter inanẽ gloriã. ergo multo magis põt facere de peccato veniali mortale.

¶SED CONTRA est, quod cum circunstantia sit accidens, quantitas eius nõ potest excedere quãtitatem ipsius actus: quam habet ex suo genere: semper enim subiectum præeminet accidenti: si igitur actus ex suo genere sit peccatum veniale: non poterit per circunstantiam fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quãtitatem venialis, vt ex dictis* patet.

ar. præced. in arg. sed contra. q.7.ar.1. et q.12.ar.2.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * cùm de circunstantiis ageretur, circunstantia inquantum huiusmodi, est accidens moralis actus: contingit tamen circunstantiam accipi vt differentiam specificam actus moralis: & tunc amittit rationem circunstantiæ, & constituit speciem moralis actus. hoc autem contingit in peccatis, quando circũstantia addit deformitatem alterius generis: sicut cum aliquis accedit ad non suam, est actus deformis deformitate opposita castitati, sed si accedat ad non suã, quæ est alterius vxor, additur deformitas opposita iustitiæ: contra quam est, vt aliquis vsurpet rem alienam: & secundum hoc huiusmodi circunstantia constituit nouam speciem peccati, quæ dicitur adulterium, impossibile est autem, quòd circunstantia de peccato veniali faciat mortale, nisi afferat deformitatem alterius generis. Dictum est enim,* quòd peccatum veniale habet deformitatẽ per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ sunt ad finem, peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem respectu vltimi finis. vnde manifestum est, quòd circunstantia non potest de veniali peccato facere mortale, manente circunstãtia: sed solum tunc quando transfert in aliam speciem, & fit quodammodo differentia specifica moralis actus.

Artic.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ diuturnitas non est circunstantia trahens in aliam speciem, similiter nec frequẽtia vel assiduitas, nisi forte per accidens ex aliquo superuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam speciem ex hoc, q̃ multiplicatur vel protelatur, nisi forte in actu protelato vel multiplicato superueniat aliquid, quod variet speciem, puta inobedientia, vel cõtemptus, vel aliquid huiusmodi. Dicendum est ergo, quòd cum ira sit motus animi ad nocendum proximo: si sit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere suo sit peccatum mortale, sicut homicidium, vel furtum, talis ira ex genere suo est peccatum mortale: sed q̃ sit peccatum veniale, habet ex imperfectione actus, inquantũ est motus subitus sensualitatis. si vero sit diuturna, redit ad naturam sui generis per consensum rationis. Si vero nocumẽtum, in quod tendit motus iræ, esset veniale ex genere suo, puta cum aliquis in hoc irascitur contra aliquem, quod vult ei dicere aliquod verbum lene & iocosum, quod modicum ipsum contristet, non erit ira peccatum mortale, quantuncunque sit diuturna, nisi forte per accidens: puta si ex hoc graue scandalum oriatur, vel propter aliquid huiusmodi.

¶De ebrietate verò dicendum est, q̃ ẽm suam rationem habet, quòd sit peccatum mortale: quòd enim homo absque necessitate reddat se impotentem ad vtendum ratione, per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia vitat, de sola voluptate vini, expresse cõtrariatur virtuti: sed quod sit peccatũ veniale, contingit propter ignorantiam quãdam vel infirmitatem: puta cum homo nescit virtutem vini aut propriam debilitatem, vnde nõ putat se inebriari: tũc eũ nõ imputatur ei ebrietas ad peccatum, sed solũ superabundantia potus. Sed quando frequenter inebriatur, non potest per hanc ignorantiam excusari, quin videatur voluntas eius eligere, magis pati ebrietatem quàm abstinere à vino superfluo. vnde rediit peccatum ad suam naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd delectatio morosa non dicitur esse peccatum mortale, nisi in his, quæ ex suo genere sunt peccata mortalia. In quibus si delectatio non morosa sit peccatum veniale, est ex imperfectione actus: sicut & de ira dictum est:* dicitur enim ira diuturna & delectatio morosa propter approbationem rationis deliberantis.

¶Ad tertium dicendum, quòd circunstãtia non facit de bono actu malum, nisi constituens speciem peccati: vt supra etiam habitum est.*

¶Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum sextum.

Mel. q̃.7. ar.2.ad 12. & artic.2. ad 9.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

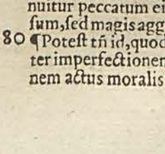

D SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ peccatũ mortale possit fieri veniale. Aequaliter enim distat peccatum veniale à mortali, & econtrario, sed peccatum veniale fit mortale, vt dictum est.* ergo etiam peccatum mortale potest fieri veniale.

2 ¶Preterea, Peccatum veniale & mortale ponuntur differre secundum hoc, quòd peccans mortaliter, diligit creaturã plusquàm Deum, peccans autem venialiter, diligit creaturam infra Deum. contingit autem, quòd aliquis committens, id quod est ex genere suo peccatũ mortale, diligat creaturam infra Deum: puta si aliquis, nesciens fornicationem simpliciter esse peccatum mortale, & contrariam diuino amori, fornicetur: ita tamen quòd propter diuinum amorem paratus esset fornicationẽ prætermittere, si sciret fornicando se contra diuinum amorem agere: ergo peccabit venialiter. & sic peccatum mortale potest veniale fieri.

3 ¶Præterea, Sicut dictũ est,* plus differt bonum à malo, quàm veniale à mortali. sed actus, qui est de se malus, potest fieri bonus: sicut homicidiũ potest fieri actus iustitiæ, sicut patet in iudice, qui occidit latronem. ergo multo magis peccatum mortale potest fieri veniale.

¶SED CONTRA est, quod æternum nunquam potest fieri temporale: sed peccatum mortale meretur pœnam æternam: peccatum autem veniale temporalem pœnam: ergo peccatũ mortale nunquam potest fieri veniale.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ veniale & mortale differunt sicut perfectũ, & imperfectum in genere peccati, vt dictum est.* Imperfectũ autẽ per aliquam additionem potest ad perfectionem venire. vnde & veniale per hoc, q̃ additur ei deformitas pertinẽs ad genus peccati mortalis, efficitur mortale: sicut cũ aliquis dicit verbum otiosum, vt fornicetur. Sed id, quod est perfectũ, non potest fieri imperfectum per additionem, & ideo peccatum mortale non fit veniale per hoc, q̃ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis: non enim diminuitur peccatum eius, qui fornicatur, vt dicat verbum otiosum, sed magis aggrauatur propter deformitatem adiũctam.

¶Potest tñ id, quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rõnem actus moralis: cum non sit deliberatus, sed subitus: vt ex

ar.1 ad 1. ar.præced. arg.3.

Aeu. 1. hui. quæst.

dictis* patet. & hoc fit per subtractionē quandam, s. deliberatæ rationis, & quia à ratione deliberata habet speciē moralis actus, inde est, q̄ per talem subtractionem soluitur species.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd veniale differt à mortali sicut imperfectum à perfecto, vt puer à viro. fit autē ex puero vir, sed non conuertitur. Vnde ratio non cogit.

¶Ad secundum dicendum, q̄ si fit talis ignorantia, quæ peccatum omnino excuset, sicut est furiosi vel amentis, tunc ex tali ignorantia fornicationem cōmittens, nec venialiter, nec mortaliter peccat. Si verò sit ignorātia non inuincibilis, tunc ignorantia ipsa est peccatum: & continet in se defectum diuini amoris, inquantum negligit homo addiscere ea, per quæ potest se in diuino amore conseruare.

¶Ad tertium dicendum, q̄ sicut Aug. dicit in lib. contra Mendacium, * Ea quæ sunt secundum se mala, nullo fine benè fieri possunt: homicidium autem est occisio innocentis: & hoc nullo modo bene fieri potest. Sed iudex qui occidit latronē, vel miles, qui occidit hostem reipublicæ, non appellantur homicidæ, vt Aug. dicit in lib. De lib. arbitrio.*

Ca. 7. ante med habetur hic lib. tom. 4.

Lib. 1. ca. 4. & 5. 80. 1.

QVÆSTIO OCTVAGESIMA nona, De peccato veniali secundum se, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccato venīali secundum se. ¶Et circa hoc quæruntur sex. ¶Primò, vtrum peccatum veniale causet maculam in anima. ¶Secùdò, de distīncti one peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum & stipulam 1. Corin. 3. ¶Tertiò, vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter. ¶Quartò, vtrum Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. ¶Quintò, vtrum primi motus infidelium sint peccato venialia. ¶Sextò, vtrum veniale possit esse in aliquo simul cum solo peccato originali.

ARTICVLVS I.

¶ Virum peccatum veniale causet maculam in anima.

3. q. 87. art. 2. ad 1. & 4. dist. 16. q. 2. ar. 1. q. 2. ad 1. & q. 2. ad 3. & q. 1. ad 1. et ar 2. q. 1. ad 1. Et ma. q. 7. ar. 1. co. Et Psa. 34. cor. 1. Lib. de medicina præmi. c. 2. ante me. to. 9. et ser. de sanctis 41. to. 10. q. 86. art. 1. Glo. interli neatis ibi. q. 86. art. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale causet maculam in anima. Dicit enim Augu. in lib. de Pœnientia, * quòd peccata venialia, si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt à cælestis sponsi amplexibus nos separent: sed nihil aliud est macula, quam detrimentum decoris. Ergo peccata venialia causant maculam in anima.

2 ¶Præterea, Peccatum mortale causat maculā in anima propter inordinationem actus, & affectus ipsius peccantis: sed in peccato veniali est quædam deordinatio actus & affectus. Ergo peccatum veniale causat maculam in anima.

3 ¶Præterea, Macula animæ causatur ex contractu rei temporalis per amorem, vt suprà dictum est: * sed in peccato veniali anima inordinato amore contingit rem temporalem. Ergo peccatum veniale inducit maculam in anima.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ephe. 5. vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam. Gl. * id est, aliquod peccatum criminale. Ergo proprium peccati mortalis esse videtur, quod maculam in anima causet.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut ex dictis * patet macula importat detrimentum nitoris ex aliquo cōtractu, sicut in corporalibus patet, ex quibus per similitudinem nomē maculæ ad animā transfertur. Sicut autem in corpore est duplex nitor, vnus quidem ex intrinseca dispositione membrorum & caloris: alius aūt ex exteriori claritate superueniente, ita ēt in anima est duplex nitor. Vnus quidem habitualis qua si intrinsecus. Alius autem actualis, quasi exterior fulgor. Peccatum aūt veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem: quia non excludit neque diminuit habitum charitatis & aliarum virtutum, vt infrà patebit, * sed solum impedit earum actum. macula aūt importat aliquid manens in re maculata: vnde magis videtur pertinere ad detrimentū habitualis nitoris, quàm actualis. vnde propriè loquendo, peccatum veniale non causat maculam in anima. Et si alicubi dicatur maculam inducere, hoc est secundum quid, inquantum impedit nitorem, qui est ex actibus virtutum.

2. 2. q. 24. art. 10.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Aug. loquitur in eo casu, in quo multa peccata venialia dispositiuè iuducunt ad mortale. aliter aūt non separarent ab amplexu cælestis sponsi.

¶Ad 2m dicendum, q̄ inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autem in peccato veniali.

¶Ad tertium dicendum, quòd in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quasi finem: & per hoc totaliter impeditur influxus splendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent vt vltimo fini per charitatem, sed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ, tanquam fini vltimo: vnde non est simile.

ARTICVLVS II.

¶ Virum conuenienter peccata venialia per lignum, fœnum & stipulam designentur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter peccata venialia per lignum, fœnum & stipulam designentur. Lignum enim fœnum & stipula dicuntur superædificari spirituali fundamento, sed peccata venialia sunt præter spiritualē ædificium: sicut etiam quælibet falsæ opiniones sunt præter scientiam. Ergo peccata venialia non conuenienter designantur per lignum, fœnum, stipulam.

4 dist 21. q. 2. ar. 2. q. 2. cor & q. 2. 10. & dist. 46. q. 2. ar. 3. q. 2. ad 3.

2 ¶Præterea, Ille, qui ædificat lignū, fœnum, & stipulam, sic saluus erit quasi per ignem, sed quandoque ille, qui committit peccata venialia, non erit saluus etiam per ignem: puta cū peccata venialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali. ergo inconuenienter per lignum, fœnum & stipulam peccata venialia designantur.

3 ¶Præterea, Secundum Apostolum alij sunt, qui ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, id est amorem Dei & proximi & bona opera, & alij qui ædificant lignum, fœnum & stipulam, sed peccata venialia committunt etiam illi, qui diligunt Deum & proximum, & bona opera faciunt, dicitur enim 1. Ioan. 2. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Ergo non conuenienter designantur peccata venialia per ista tria.

4 ¶Præterea, Multo plures differentiæ, & gradus sunt peccatorum venialium, quam tres: ergo inconuenienter sub his tribus comprehenduntur.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus 1. ad Cor. 3. dicit de eo, qui superædificat lignum, fœnum & stipulam, quòd saluus erit quasi per ignem, & sic patietur pœnam, sed non æternam, reatus autem pœnæ temporalis propriè pertinet ad peccatum veniale, vt dictum est. * Ergo per illa tria significatur peccata venialia.

q. 87. art. 5. & q. 88. ar tic. 2.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ quidam intellexerunt fundamentum esse fidem informem, super quam aliqui ædificant bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum & lapides pretiosos: quidam vero peccata etiam mortalia: quæ figurantur sub eodem eos, per lignum, fœnum & stipulam. Sed hanc expositionē improbat Aug. in lib. de fide & operibus: * quia, vt Apostolus dicit ad Gal. 5. Qui opera carnis facit, regnum Dei non consequetur, q̄ est saluum fieri. Apostolus dicit, q̄ ille qui ædificat lignum fœnum, & stipulam, saluus erit quasi per ignem. vnde non potest intelligi, q̄ per lignum fœnum stipulam peccata mortalia designentur. Dicūt ergo quidam, quod per lignum, fœnum & stipulam significantur opera bona, quæ superædificantur quidem spirituali ædificio, sed tamen commiscent se eis peccata venialia: sicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum est, commiscet se superfluus amor, vel vxoris, vel filiorum, vel possessionum, sub Deo tamen, ita scilicet q̄ pro his homo nihil vellet facere cō tra Deum. Sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifestum est enim, q̄ omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei & proximi, vnde pertinent ad aurum, argentum & lapides pretiosos. non ergo ad lignum, fœnum & stipulam.

Ca. 15. to. 4.

¶Et ideo dicendum est, q̄ ipsa peccata venialia, quæ admiscēt se procurantibus terrenā, significantur per lignum, fœnum & stipulam. sicut enim huiusmodi congregantur in domo, & nō pertinent ad substātiam ædificij, & possunt comburi, ædificio remanente: ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine, manente spirituali ædificio, & pro istis patitur ignem, vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij post hanc vitam, & tamen salutem consequitur æternam.

In cor. ar.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ peccata venialia nō dicuntur superædificari spūali fundamento, quasi directè suprà ipsum posita, sed quia ponuntur iuxta ipsum: sicut accipitur Ps. 136. Super flumina Babylonis, id est iuxta, quia peccata venialia non destruunt spirituale ædificium, vt dictum est. *

¶Ad secundum dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum & stipulam, quòd saluus sit quasi per ignem. sed solum de eo, qui ædificat suprà fundamētum, quod quidem non est fides informis, vt quidam æstimabant, sed fides formata charitate: secundum illud Ephes. 3. In charitate radicati & fundati. Ille ergo, qui decedit cum peccato mortali, & venialibus: habet quidem lignum, fœnum & stipulam, sed non sunt superædificata suprà fundamentum spirituale: & ideo non erit saluus, sic quasi per ignem.

¶Ad tertiū dicēdum, q̄ illi, qui sunt abstracti à cura tpalium rerum, etsi aliqñ venialiter peccent, tñ leuia peccata venialia cōmittunt: & frequētissimè per feruorē charitatis purgātur: vnde tales nō superædificant venialia: quia in eis modicū manēt: sed peccata venialia ipsorū, qui circa terrena occupātur, diutius

¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum tertium.

diutius manent: quia non ita frequenter recurrere possunt ad huiusmodi peccata venialia deléda per charitatis feruorem.

Text. 21.

¶Ad quartum dicendum, q̄ sicut Philosophus dicit in 1. de cœlo. * Omnia tribus includuntur, scilicet, principio, medio, & fine, & secundum hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur, scilicet ad lignum, quod diutius manet in igne ad stipulam. quæ citissimè expeditur: ad fœnum quod medio modo se habet secundum quod peccata venialia sunt maioris vel minoris adhærentiæ, vel gratuitatis citius vel tardius per ignem purgantur.

ARTICVLVS III.

¶ Virum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

2. dist. 21. q. 2. ar. 3. et 3 di 24. ar. 4. ad 4. Et ma. q. 2 ar. 8. ad 1. & q. 7. ar. 2. Est gl. Aug. 24. de ciui. Dei c. 11. in fi. tom. 10.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̄ homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter: Quia super illud 1. ad Timoth. 2. Adam non est seductus dicit glo. * Inexpertus diuinæ seueritatis in eo falli potuit: vt crederet, veniale esse commissum: sed hoc non credidisset, nisi venialiter peccare potuisset. Ergo venialiter peccare potuit, non peccando mortaliter.

Lib. 11 c. 1. in pr. to. 5.

2 ¶Præterea, Aug. dicit 2. super Gen. ad litteram, * Non est arbitrandum, quòd esset hominem deiecturus tentator, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda: elatio autem deiectionem præcedens, quæ facta est per peccatum mortale, non potuit esse nisi peccatum veniale. Similiter etiam in eodem Augustin. dicit, quòd virum solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierē vidisset sumpto vetito pomo, non esse mortuam: Videtur ēt fuisse in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de verbis Domini dubitauit, vt patet per hoc q̄ dixit, Ne forte moriamur: vt habetur Gen. 3. hæc autem videntur venialia peccata. Ergo homo potuit venialiter peccare, antequam mortaliter peccaret.

3 ¶Præterea, Peccatum mortale magis opponitur integritati primi status, quàm peccatum veniale: sed homo potuit peccare mortaliter, non obstante integritate primi status. Ergo etiam potuit peccare venialiter.

¶SED CONTRA est, quod cuilibet peccato debetur aliqua pœna: sed nihil pœnale esse potuit in statu innocētiæ, vt Aug. dicit 14. De ciui. Dei. * ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eiiceretur ab illo integritatis status: sed peccatum veniale non mutat statū hominis. Ergo non potuit peccare venialiter.

Ca. 10. to. 5.

¶RESPONDEO dicendum, quòd communiter ponitur, q̄ homo in statu innocentiæ non potuit venialiter peccare. hoc etiam non est sic intelligēdum, quasi id, quod nobis est veniale, si ip se committeret, esset sibi mortale propter alitudinem sui status: dignitas enim personę est quædam circunstantia aggrauans peccatum, non tamen transfert in aliam speciem: nisi forte superueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiusmodi. Quod in proposito dici non potest: vnde id, quod est de se veniale, non potuit transferri in mortale propter dignitatem primi status: sic ergo intelligēdum est, quòd non potuit peccare venialiter, quia non potuit esse, vt committeret aliquid, quod esset de se peccatum veniale, antequam integritatem primi status amitteret, peccando mortaliter.

¶Cuius ratio est, quia peccatū veniale in nobis cōtingit, vel propter imperfectionem actus: sicut subiti motus in genere peccatorum mortalium, vel propter inordinationem existētem circa ea, quæ sunt ad finem, seruato debito ordine ad finē: vtrunque autē horum contingit propter quendam defectum ordinis ex eo, q̄ inferius non continetur firmiter sub superiori: q̄ enim in nobis insurgat subitus motus sensualitatis, contingit ex hoc, q̄ sensualitas non est omnino subdita rationi. Quòd verò insurgat subditus motus in ratione ipsa, prouenit in nobis ex hoc, q̄ ipsa executio actus rōnis non subditur de liberationi, quæ est ex altiori bono, vt suprà dictū est. * Quòd verò humanus animus inordinetur circa ea, quæ sunt ad finem. seruato debito ordine ad finē, prouenit ex hoc, q̄ ea, quę sunt ad finem, non ordinantur infallibiliter sub fine, qui tenet summum locum quasi principium in appetibilibus, vt suprà dictum est. * In statu autem innocentiæ, vt in primo habitū est, * erat infallibilis ordinis firmitas, vt semper inferius cōtineretur sub superiori, quandiu summū hominis cōtineretur sub Deo: vt etiam Augu. dicit 14. De ciui. Dei. * & ideo oportebat, quod inordinatio in homine non esset, nisi incipere ab hoc, q̄ summum hominis non subderetur Deo: quòd fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter, antequam peccaret mortaliter.

Ca. 10. to. 5.

¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quartum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ veniale non fumitur ibi, secundum quod nunc de veniali loquimur: sed dicitur veniale quod est facile remissibile.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa elatio, quæ præcessit in animo hominis, fuit primum hominis peccatum mortale: dicitur autem præcessisse deiectionem eius in exteriorem actum peccati. Huiusmodi autem elationem subsecuta est, & experiendi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere: quæ ex hoc solo in quandam aliam elationem prorupit, quòd præcepti mentionem à serpente audiuit, quasi nolet sub præcepto contineri.

¶Ad tertium dicendum, quòd peccatum mortale in tantum opponitur integritati primi status, q̄ corrumpit ipsum: quod peccatum veniale facere non potest, & quia non potest simul esse quæcunque inordinatio cum integritate primi status, consequens est, quòd primus homo non potuerit peccare venialiter, d antequam peccaret mortaliter. *D. 23.*

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter.

mal. qu. 7. ar. 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. Homo enim cum Angelis conuenit in superiori animę parte quę mens vocatur: secundum illud Gregorii in Homil. * Homo intelligit cum Angelis, sed homo secūdum superiorem partem animæ potest peccare venialiter. Ergo & Angelus.

In Homil. ascens. pau lo post pri. est hom. 27. in Euang.

2 ¶Præterea, Quicunque potest quod est plus, potest etiam quod est minus: sed Angelus potuit diligere bonum creatum plus quam Deum, quod facit peccādo mortaliter. Ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinatè, venialiter peccando.

3 ¶Præterea, Angeli mali videntur aliqua facere, quæ sunt ex genere suo venialia peccata, prouocando homines ad risum, & ad alias huiusmodi leuitates: sed circunstantia personæ nō facit de veniali mortale, vt dictū est, * nisi speciali prohibitio ne superueniente, quod non est in proposito. Ergo Angelus potest peccare venialiter.

q. 88. ar. 1.

¶SED CONTRA est, quod maior est perfectio Angeli, quàm perfectio hominis in primo statu: sed hō in primo statu non potuit peccare venialiter. Ergo multo minus Angelus.

q. 63. ar. 2. 3. D. 142.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ intellectus Angeli, sicut in primo dictum est, * non est d discursiuus: vt. s. procedat à principiis

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quintum.

IN Articulo 5. nota titulum, quòd loquitur tantum de primis motibus sensualitatis & non de omnibus motibus infidelium: & non mireris si differo di sputationem de aliis in locum proprium.

¶ Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum sextum.

IN artic. 6. eiusdem 89. quæstio. dubium duplex occurrit circa illa verba, Multo magis excusat eum à peccato venialí, &c. primum, quia aut Author intendit simpliciter de veniali, aut tantum de veniali ex genere. Si simpliciter, falsum est quod defectus rationis excusans à mortali, excusat à veniali, vt patet in primis motibus, quos defectus rationis deliberantis excusat à mortali, & non à veniali. Si de veniali ex genere tantum, non infert intentum, quòd originale cum veniali solo non inueniri possit: dicet enim quispiam, quòd pueri in originali existés ante plenum vsum liberi arbitr. incipiens aliqualiter semiuti libero arb. vt contingit in somnolentis, peccare potest appetendo aliquod delectabile illicitum, puta cõcubitum puellæ: quod propter imperfectionem actus indeliberati erit veniale.

D. 149.
p. p. q. 63. ar. 1. ad 5. ar 4. & q. 64. arti. 2. ad 5.
In co. ar. et p. p. q. 59. art. 1. ad 1.
In cor. art.

¶Secũdum dubium est, vnde valet ly multo magis: videtur enim aut æquale attendendo ad vsum rationis, aut minus attendendo, quod minus requiritur ad faciendum aliquid imperfectum, quàm perfectũ, peccatum enim mortale constat esse perfectum & veniale imperfectum, & quòd non omne excusans à maiore, excusat à minore: vt patet in infidelibus, qui excusantur ab infidelitatis peccato, si nihil audierunt, & non ab aliis, à quibus caueretur, si essent Christiani.

2. 2. q. 118. art. 1. ad 1. et 2 dist. 24 q. 3. a. 2. co. & 3. di. 23. q. 1. artic. 3. q. 2. ad 1. et 4. dist. 43. q. 1. artic 3. q. 2. ad. 1. et ve q. 6. ar 9. ad 16. Et mal. q. 7. quod. 4. ar. 1. et 2. et Ro 8. princip.

¶Ad hæc dubia dicitur, quòd quum in litera explicite dicatur, Multo magis excusat à veniali, si committat aliquid quod sit ex genere suo tale: dubium non est quòd de veniali ex genere in illis verbis loquitur, & intendit quòd puero committente aliquid mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, si defectus ætatis excusat eum à mortali, excusat etiam à veniali & multo magis. Et quòd excusat etiam à veniali, in promptu est ratio quia vtrumque libertatem exigit, & conuenit in hoc, quod est fieri posse deliberate & indeliberate: potest enim quis deliberate vetbum otiosum dicere, & habere primum motum ad dicendum illud, & desistere, vnde si impedita libertas excusatur ab actu mortali, quia constituit ipsum extra mortale genus, excusat quoque eadem ratione ab actu veniali, quia extra mortale quoque genus constituit ipsum. Quòd autem multo magis excuset à veniali, ratio est: quia in maiori includitur minus. constat autem quòd cæteris paribus, ex parte actus principiis in conclusiones, seorsum vtrũque intelligeus sicut in nobis contingit. vnde oportet, quòd quandocunque considerat conclusiones, consideret eas, prout sunt in principiis. In appetibilibus autem sicut multoties dictum est, fines sunt sicut principia, ea verò, quæ sunt ad finẽ, sunt sicut cõclusiones. vnde mens Angeli non fertur in ea, quæ sunt ad finem, nisi secundum quòd stant sub ordine finis: propter hoc ex natura sua habent, quòd non ponsit in eis esse deordinatio circa finem ipsum, que est per peccatum mortale. Sed Angeli boni nõ mouentur in ea, quæ sunt ad finem, nisi in ordine ad finem debitum, qui est Deus, & propter hoc omnes eorum actus sunt actus charitatis: & sic in eis non potest esse peccatum veniale. Angeli verò mali in nihil mouentur nisi in ordine ad finem peccati superbiæ iporũ: & ideo in omnibus peccant mortaliter quicunque propria voluntate agũt. Secus autem est de appetitu naturalis boni, qui est in eis: vt in primo dictum est.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ homo conuenit quidem cum Angelis in mente siue in intellectu: sed differt in modo intelligendi, vt dictum est.*

¶Ad secundum dicendum, quòd Angelus nõ potuit minus diligere creaturã, quam Deum, nisi simul referens eam in Deum, sicut in vltimum finem, vel aliquem finem inordinatum, ratione iam dicta.*

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia illa, quæ videntur esse venialia, dæmones procurant, vt homines ad sui familiaritatem attrahant, & sic deducãt eos in peccatum mortale: vnde in omnibus mortaliter peccant propter intentionem finis.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur, q̃ primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia. Dicit enim Apostolus ad Ro. 8. q̃ nihil est damnationis his, qui sunt in Christo Iesu, qui non sm̃ carnem ambulant: & loquitur ibi de cõcupiscentia sensualitatis vt ex præmissis apparet, hæc ergo causa est, quare concupiscere non sit damnabile his, qui non secũdum carnem ambulant, consentiendo scilicet concupiscentię, quia sunt in Christo Iesu: sed infideles non sunt in Christo Iesu. Ergo in infidelibus est damnabile: primi igitur motus infidelium sunt peccata mortalia.

In 5. de cõcordia. gr. & lib. arb. à medio.

2 ¶Præterea, Anselmus dicit in libro De gratia & lib. arb.* Qui non sunt in Christo, sentientes carnem, sequuntur damnationem, etiam si non secundum carnem ambulant: sed damnatio non debetur nisi peccato mortali. ergo cum homo sentit carnem secundum primum motum concupiscentiæ, videtur, quòd primus motus concupiscentiæ in infidelibus sit peccatum mortale.

3 ¶Præterea, Anselmus dicit in eodem libro, Sic est factus homo vt concupiscentiam sentire non deberet, hoc autem debitum videtur homini remissum per gratiam baptismalem, quam infideles nõ habent. Ergo quandocunque infidelis concupiscit etiam si non consentiat, peccat mortaliter, contra debitum faciens.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Act. 2. Non est personarum acceptor Deus. quod ergo vni non imputat ad damnationem, nec alteri, sed primos motus infidelibus non imputat ad damnationem. Ergo etiam nec infidelibus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd irrationabiliter dicitur, quòd primi motus infidelium sint peccata mortalia, si eis non consentiant. & hoc patet dupliciter. Primo quidem, quia ipsa sensualitas non potest esse subiectum peccati mortalis, vt suprà est habitum:* est autem eadem natura sensualitatis in infidelibus, & fidelibus. vnde nõ potest esse, q̃ solus motus sensualitatis in infidelibus fit peccatum mortale. Alio modo ex statu ipsius peccatis: nunquam enim dignitas personæ diminuit peccatũ, sed magis auget, vt ex supradictis* patet. vnde nec peccatũ est minus in fideli, quàm in infideli, sed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, secundum illud 1. ad Tim. 1. Misericordiã Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea. & peccata fidelitũ aggrauantur propter gratiæ sacramenta: secundum illud Hebr. 10. Quanto magis putas deteriora mereri supplicia, qui sanguinem Testamenti, in quo sanctificatus est, pollutum dixerit?

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quę aufertur per gratiam Iesu Christi, quamuis maneat concupiscentiæ fomes. vnde hoc quòd fideles concupiscunt, non est in eis signum damnationis originalis peccati, sicut est i infidelibus. Et hoc etiam modo intelligendum est dictum Anselmi.* Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud debitum non concupiscendi erat per originalem iustitiam: vnde id, quod opponitur tali debito, nõ pertinet ad peccatum actuale, sed ad peccatum originale.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali. Dispositio enim præcedit habitum, sed veniale est dispositio ad mortale, vt supra dictum est.* ergo veniale in infideli, cui non remittit originale, inuenitur ante mortale: & sic quandoque infideles habent peccata venialia cum originali sine mortalibus.

3. q. 90. arti. 4. ad 2. & 2. dist. 21. a. 3. q. 1. a. 1. ad 2. dist. 42. q. 1. ar. 1. ad 7. Et 4. d. 45. q. 1. a. 1. ad 6. & veri. q. 24. ar. 12. ad 2. & q. 28. ar. 3. ad 4. et ma. q. 4. art. 2. ad 8. et q. 7. a. 10. ad 2. Q. 3. ar. 12

hoc

Hoc aut voluntatie dicitur, aut propter rationem in responsionis ad tertium allatam: quia scilicet finis est prior in intentione: ipse autemmet est finis, ad quem alia ordinat. Sed hæc responsio non concludit illud, tum quia falsum est, quòd ipsemet sit finis, cum sit propter aliud. tum quia ex hoc, quòd ipsemet occurrit vt finis, non sequitur, quòd de ipso sit deliberatio. Demum quia non experimur in nobis, quòd nobis primo hæc cogitatio occurrat. Si autem intelligitur de debito, probandum esset hoc.

¶Et si ratio in litera posita affertur, tunc infurgit secundum dubium: quia aut intendit, quòd ipsemet primo occurrit vt finis, aut vt ad finem. Si vt finis non oportet, quòd deliberet de seipso, sed sufficit, quòd non amet se plusquam Deum. Et sic nullo præcepto affirmatiuo tenebitur pro tunc ad ordinandum se, sed negatiuo, scilicet non inordinate amandum se: cuius obseruatio stat cum peccato veniali, & voluntate fruendi in Grammatica sitat ad finem. & sic verba corporis articuli consonant, scilicet deliberare de seipso: sed ratio alfata in litera in responsione ad tertiũ nihil valet: & cum sola sit allata, omnia sine rationis fundamento restant.

In 3 parte, sed non cõpleuit.

¶Ad has dubitationes simul respondendo dicitur, quòd verba literæ intelliguntur non solum de debito, sed de facto, & de seipso quodammodo vt fine, & quodammodo vt ad finem.

¶Ad cuius euidentiam aduertendum est, quòd in occurrente primo fine inueniuntur duo, scilicet quod appetitur, & cui appetitur, primum est amatum amore concupiscentiæ: secundum amore amicitiæ. Et quia amabile quidem bonũ, vnicuique autem proprium: & amicabilia, quę sunt ad alios, veniunt ex amicabili ad se. primum, cui appetitur, est ipsemet appetens: & quia cõcupitum ordinatur ad amatum amicitia, & nõ econuerso. Ideo primus simpliciter finis occurrens appetenti, est ipsemet qui est finis ofum concupiscibilium, ad quem omnia concupiscibilia naturaliter ordinantur: quia ergo finis est prior in intentione: & ipsemet puer est finis primo amatus amicitia, cui primo concupiscitur de facto: oportet quòd principium de facto occurens pueri voluntati, sit ipsemet, ad quem alia concupiscibilia ordinet. Completo autem hoc naturali occursu, quo puer vult naturaliter sibi bonum ac beatitudinem, consequens est, vt statim de præcipue amato, quod iam occurrit, id est, de seipso solicitus sit, qui ei appetẽdum sit. Ex hoc enim pendet, quid operandum, quid solicitandum, quid patiendum, & quicquid aliud subest eius potestati. Et quoniam ipse secundum seipsum est magis amatus, quàm ipsemet secundum partes seu partiales rationes suas, consequens est, quòd primum solicitãs puerum, est deliberare, quid sibi secundum seipsum totum non secundum hunc vel illum respectum appetendum est. hoc autem est deliberare de seipso, & ordinare se ad finem: quia id, quod sibi ipsi præcipuè amato secundum se totum est appetendum, est finis, ad quem ipse ordinatur. Vnde si sibi appetendum censuerit bonum honestum in confuso, vt ætas illa consueuit, bene deliberauit de seipso, finem suum in vera beatitudine collocans: quamuis imperfectè & inchoatiuè: non plus enim exigitur à puero, si non omissionis reus erit: vt in litera dicitur in responsione ad tertium.

¶Ex his autem dicitur ad obiecta contra primum, q̃ de facto occurrere seipsum, vt finem amatum amicitiæ: dum primo concupiscitur bonum, ratione conuincitur: quia omne concupitum, alicui concupiscitur: & cum constet, q̃ nõ alteri, ergo sibi similiter quòd de facto occurrit ipsemet, vt deliberabilis, quãtum est ex rerum ordine, probatum est, quia præcipuè amatus. Et quia rerum ordo nulla tunc culpa peruersus est, ideo naturæ ordinem facti series, quantum ad occursum sequitur. Verum tamen est, quòd occursum illum non necessario voluntas amplectitur: sed potest non cogitare & omittere, vt in litera dicitur. vnde nihil obstat, quòd bonum aut beatitudo primo occurrat: quia, vt concupiscibile vtrunque occurrit, nec quòd ipse primo occurrit

¶Præterea, Minus habet de connexione & conuenientia veniale cum mortali, quàm mortale peccatum cũ mortali: sed infidelis subiectus originali peccato, potest committere vnum peccatum mortale, & non aliud. Ergo potest committere peccatum veniale, & non mortale.

¶Præterea, Determinari potest tẽpus, in quo puer primo potest esse actor peccati actualis, ad quod tempus cum peruenerit, potest ad minus per aliquid breue spatium stare, quin peccet mortaliter, quia hoc etiam in maxime sceleratis cõtingit. In illo autem spatio quantuncunque breui potest peccare venialiter. Ergo peccatum veniale potest esse in aliquo cum originali peccato absque mortali.

¶SED CONTRA est, quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum. vbi non est pœna sensus, vt infrà dicetur.* In inferno autem detrudũtur homines propter solum peccatum mortale. Ergo non erit locus, in quo possit puniri ille, qui habet peccatum veniale cum originali solo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est, quòd peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali. Cuius ratio est, quia antequam ad annos discretionis perueniat defectus ætatis prohibẽs vsum rationis, excusat à peccato mortali: vnde multo magis excusat eum à peccato veniali, si committat aliquid, quod sit ex genere suo tale: cum vero vsum rationis habere incœperit, non omnino excusatur à culpa venialis & mortalis peccati: sed primum, quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso: & siquidem seipsum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati. Si vero nõ ordinet seipsum ad debitum finem, secũdum quòd in illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in se est, & extunc non erit in eo peccatum veniale sine mortali, nisi postquam totum fuerit sibi per gratiam remissum.

9. 74. ar. 4.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ dum & dominãdum his motib.* Et similé esset de somnolento si nulla præcessisset culpabilis occasio, vel superfluitatis somni, vel occurrẽtis cogitationis, quæ in ꝓposito nõ habent locũ: quia de defectus ætatis prohibens libertatem, culpabilis omnino est. Sufficiẽter igitur author docuit de peccatis actibus mortalibus in genere moralis & venialis tractans, vt ex illis imperfectos etiam scilicet remus: vt declaratum est.

9. 73. ar. 10.

¶Ad obiectiones autem contra secundum dubium dicitur, quòd licet ad peccandum venialiter minus libertatis sufficiat in exercitio, quàm in mortali, qa absque deliberatione peccatur venialiter, nõ tñ minus sufficit in facultate: quia nõ peccatur venialiter absque libera facultate dominandi super singulos motus, quæ facultas absque plena libertate non est. Nec rectè instatur cõtra illam regulam, Excusans à maiore excusat à minore, quoniã intelligitur cæteris paribus, constat autẽ q̃ non sunt cætera patia in instantia, quia lumen rationis est in infidelibus ostendens illis bona moralia, quæ non sequuntur, vnde illi qui excusantur à peccato infidelitatis, q̃ est maius, excusantur quoque à peccato omissionis sacramenta fidei non reciendo, quod est minus, quia hic cætera sunt patria, neutrum enim est alias cognitum & cæteris, & non à peccato fornicationis, quod est tatione naturali prohibitum.

positum in arg. 2.

¶In eodem, sexto articulo octuagesimænonæ, circa illa verba, Primum quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso: dubia duo occurrunt. Primum est an hoc intelligatur de facto, an de debito, id est, aut ita sit, quòd homini incipienti habere vsum lib. arb. occurrat de facto hæc cogitatio, an occurrere debeat: quia scilicet tenetur ad hoc cogitandum. Si enim intelligitur, quòd de facto ita est, in primis falsum assumitur: nam primum occurens est bonum, quòd naturaliter appetitur: deinde

venialenõ est dispositio ex necessitate præcedens mortale, sed contingenter: sicut quãque labor disponit ad febrem, non aũt sicut calor disponit ad formam ignis.

¶Ad secundum dicendum, q̃ non impeditur peccatum veniale esse simul cum solo originali propter distantiam eius, vel cõuenientiam, sed propter defectum vsus rationis, vt dictum est.*

In cor. art.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere vsum rõnis, per aliquod tempus abstinere: sed à peccato omisionis prædictæ non liberatur, nisi quàm cito põt, se cõuertat ad Deum. Primum em, quod occurrit homini discretionem habenti, est q̃ de seipso cogitet, ad quem alia ordinet sicut ad finem. Finis enim est prior in intẽtione, & ideo hoc est tempus, pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo Dominus dicit, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ primo.

QVÆSTIO NONAGESIMA, De legibus, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cõsiderãdum est de principiis exterioribus actuum. Principium autem exterius ad malum inclinans est Diabolus, de cuius tentatione in primo dictum est.* Principium autem exterius mouens ad bonum est Deus, qui & nos instruit per legem, & iuuat per gratiam.

p. p. 90. 111. art 2. & 3.

¶Vnde primò de lege, secundò de gratia dicendum est.

¶Circa legem autem primò oportet cõsiderare de ipsa lege in communi, secundò de partibus eius.

¶Circa legem autem in communi tria occurrunt consideranda. Primò, quidem de essentia ipsius. Secundò, de differẽtia legum. Tertiò, de effectibus legis.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum lex sit aliquid rationis. ¶Secundò, de fine legis. ¶Tertiò, de causa eius. ¶Quartò, de promulgatione ipsius.

¶In eodem sexto articulo, quæstio. octuagesimænonæ, dubium adhuc superest in tertij argumenti responsione: quia quum deliberatio de ipso fiat in tempore: quia deliberare in tempore fit intra tempus deliberationem mẽsurans, potest puer peccare venialiter, puta cũ videndo transeuntem equum inter deliberandum de fine: & sic quum non teneatur ad eligendum, finem debitum ante terminatam deliberationem, sequitur quòd poterit peccare venialiter ante peccatum mortale: & tamen quãm cito potest, dat operam deliberationi de seipso.

¶Ad hoc dicitur, quòd non quãm citius potest, deliberat, qui inter deliberandum ad aliud diuertit: quum enim virtus vnita sit maior seipsadispersa, & à maiori virtute citius fiat aliquid, quàm à minore, cæteris paribus, consequens est, vt ei tius deliberet non diuertens: quàm diuertens: ac per hoc qui ad aliud aspicit vane, non quãm ci to potest deliberat, libere vim suam minuens: & sic reus est omissionis præcepti, diuertendo, nõ quam cito potest deliberando. & quamuis non teneatur ante terminum deliberationis eligere: tenetur tamen ante terminum nullum impedimentum apponere charitati: & propterea apponendo peccat mortaliter ante terminum: sicut deliberationi operam non dans ante instans, quod terminasset deliberationem, peccat omissione.

In cor. art.

¶Circa eundem articulũ sexti, quæstionis octuagesimænonæ, duplex quæstio ex dictis insurgit, prima est an infans baptizatus teneatur in principio suæ discretionis ad conuersionem in Deum, sicut de non baptizato dictum est. Secunda est, quòd si tenetur, an quilibet baptizatus, sit de hac præcepti obseruatione dubius: & teneatur consequenter cõfiteri tanquam de dubio.

¶Ad primam quæstionem dicendum est, quòd quum præceptum istud fundetur super processu naturæ, & gratia perficiat naturam per modum naturæ, absque dubio tenetur puer baptizatus ad deliberandum de seipso in principio suæ discretionis vna ratione, scilicet propter impletionem præceptionum baptizatus verò duabus rationibus, scilicet propter præceptum & propter delendum peccatum originale.

¶Ad secundum verò libentius audirem, quid dicendum, quàm dicerem: videtur tamen mihi, quòd quia nunquam est amor Dei otiosus, charitas infusa baptizato infanti exit in actum in primo actu naturali: sicut de Angelis creatis in gratia dictum fuit & quòd statim occurrente seipsa vt deliberabili infusa fides deliberandi solicitudinem foueat ad bonum honestum præsentandum cooperando, inclinando ad hoc intellectum: & consequenter charitas inclinet appetitum ad honestum prosequendum: & sic constituet sibi verum vltimum finem, quamuis confuse. Et licet hoc videatur verum, vt in pluribus: non oportet tñ in omnibus sic esse, non solum propter libertatem, sed propter complexionem & malam assuetudinem ante actus discretionis, vnde fit, quòd pars sensitiua magis moueat ad assueta delectabilia mala, quàm fides & charitas ad honestũ: propter quod non parui refert, vt assuescat puer ad audiendum spiritualia & honesta. Determinatur enim habitus fidei infusus ex propositis ex auditu, & charitas illam sequitur. De confessionis autem necessitate patet quid dicendum: debet enim conteri & confiteri quis sicut de aliis incertis, nisi quòd aliquid minus ad confessionem: huius scilicet videtur, scilicet in communi confiteri de occultis, intendendo de omnibus: quia incertitudo ista communis est toti generi humano, propter quod nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit.

¶Super

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.*

ARTICVLVS I.

¶ *Virum lex sit aliquid rationis,*

Infrà q. 91 ar. 1 co. & q. 93. art. 1. ar. 3. & q. 94 arti. 1. corr.

IN responsione ad secundum primi articu. quæstion. 90. nota proportionem inter syllogismum speculatiuum & practicum, quòd ille totus in intellectu est, &c. in intellectu autem in intellectu principia, quæ sunt leges, conclusionem autem in operatione habet, quod de practico in actu practici exercito intelligitur, vt ex supradictis patet, In actu siquidem cognitionis habet suam singularem cõclusionem, sicut est speculatiuus intellectus: propter quod electio, quæ est voluntatis actus, cõclusio dicitur consilij.

quæst. 17.

q. 9. arti. 1.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota quòd intellectus opus ad hoc, quòd lex fit, sola motione voluntatis eget: voluntatis autem opus ad hoc, quòd lex sit, eget & motione & regulatione intellectus, motione quidé, quia voluntas non mouetur nisi à cognito: regulatione autem, quia voluntas irregulata est iniquitas. & est sermo de voluntate creata: diuina enim est lex legum.

In digest. vet. li. 1 ti. 4. leg. 1. in prin.

q. 17. art. 1.

q. 66. art. 1.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.*

D. 111.

IN articulo 2. eiusdem quæstio. in responsione ad primum, nota in quo differunt præcepta, & in lege contenta, & à principibus seu prælatis facta. Lex ordinem ad commune bonum continet: præceptum autem ordinem illum applicat ad singulares fines subordinatos bono communi: propter quod præcepta, quæ bono communi non subordinantur, præcepti vim nõ habent.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiusdem quæst. dubium occurrit circa illa verba, Ordinare aliquid in bonum cõmune est totius multitudinis, vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis: hoc enim esse falsum, constat non solum in Deo qui ordinat in bonum commune totius vniuersi, & non est vicarius vniuersi, sed in Papa, qui nec est multitudo populi Christiani, nec est eius vicarius, sed Iesu Christi, & legem ponit ecclesiæ cunctæ: & in patrefamilias, qui ordinat ad cõmune bonum familiæ, & non est eius vicarius.

q. 17. art. 1. et q. 77. ar. 2. ad 4. Cap. 2. to. 1.

¶ Ad primum dicendum, quòd ratio habet vim mouendi à voluntate. vt supra dictum est.* Ex hoc enim quòd aliquis vult finem, ratio imperat de his, quæ sunt ad finem: sed voluntas de his, quæ imperantur ad hoc, quòd lege sit rationem habeat, oportet quòd sit aliqua ratione regulata: & hoc modo intelligitur, quòd voluntas principis habet vigorem legis: alioquin voluntas principis magis esset iniquitas, quàm lex.

q. 17. art. 1.

ARTICVLVS II.

¶ *Virum lex ordinetur semper ad bonum commune.*

Infrà q. 90 ar. 3. ar. 4. et art. 6. ad 3. & q. 96. 4. 1. 2. q. 3. 4. & 6 co. & 2. 2. q. 58. art. 5. cor. Et 3. q. 70. ar. 2. ad 2. & 3. contra 1. 2. q. 90. 1. fi.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd lex non ordinetur semper ad bonum commune, sicut ad finem: Ad legẽ enim pertinet præcipere & prohibere: sed præcepta ordinantur ad quædam singularia bona. Non ergo semper finis legis est bonum commune.

2 ¶ Præterea, Lex dirigit hominẽ ad agendum: sed actus humani sunt in particularibus. Ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

3 ¶ Præterea, Isidorus dicit in lib. Etymologiarum, Si ratione lex constat, lex erit oẽ, quod ratione constiterit: sed ratione consistit non solum, quod ordinatur ad bonum commune, sed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum vnius, ergo.

¶ SED CONTRA est, quòd Isidorus dicit in 3. Etymologiarum,* quòd lex est nulla priuato commodo, sed pro cõmuni vtilitate ciuium conscripta.

Lib. 5. c. 21.

Ar. prac.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* lex pertinet ad id, quod est principium humanorum actuũ ex eo q̃ est regula & mensura. Sicut autem ratio est principium humanorum actuum, ita & in ipsa ratione est aliquid, quod est principium respectu omnium aliorum: vnde ad hoc oportet, q̃ principaliter & maximè pertineat lex: primum autẽ principium in operatiuis quorum est operatio practica est finis vltimus. Est autẽ vltimus finis humanæ vitæ felicitas, vel beatitudo, vt supra habitũ est.* vnde oportet, q̃ lex maximè respiciat ordinem qui est in beatitudine. Rursus cum omnis pars ordinetur ad totum sicut imperfectum ad perfectum, vnus aũt homo est pars communitatis perfectæ: necesse est, q̃ lex propriè respiciat ordinem ad felicitatem communem. vnde & Philosophus in prima diffinitione legalium mentionem facit & de felicitate & communione politica. Dicit enim in 5. Ethi.* q̃ legalia iusta dicimus factiua & conseruatiua felicitatis, & particularium ipsius, politica communicatione. Perfecta enim communitas ciuitas est, vt dicitur in 1. politicæ.* In quolibet aũt genere id, quod maximè dicitur, est principium aliorum, & alia dicuntur secundum ordinem ad ipsum: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa caliditatis in corporibus mixtis. quæ intantum dicuntur calida, inquantum participant de igne. vnde oportet, quòd cum lex maximè dicatur secundum ordinem ad bonum commune, quod quodcunque aliud præceptum de particulari opere, non habeat rationem legis nisi secundum ordinem ad bonum commune, & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

q. 92. ar. 1. ad 3. et q. 57. ar. 2. co. q. 60. ar 6. co. et q. 67. arti. 1. cor.

Ca. 1. to. 1.

Cap. 1. to. 10.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ præceptum importat applicationem legis ad quæ ex lege regulantur: ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legem, est applicabilis ad singulares fines: & secundum hoc etiam de particularibus quibusdam præcepta dantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd operationes quidem sunt in particularibus: sed illa particularia referri possunt ad bonum commune, non quidem communitate generis vel speciei, sed communitate causæ finalis, secundum quòd bonum commune dicitur finis communis.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut nil constat firmiter secundum rationem speculatiuam nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia: ita firmiter nihil constat per rationem practicam, nisi per ordinationem ad vltimum finem, qui est bonum commune: quod autem hoc modo ratione cõstat, legis rationem habet.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum ratio cuiuslibet sit factiua legis.*

Infrà q. 93 art. 2. ad 3. & q. 91. a. 4. cor. et q. 90. ar. 1. & 4. cor. & 2. 2. q. 50. ar. 1. ad 3. et q. 57. ar. 2. co. q. 60. ar 6. co. et q. 67. arti. 1. cor.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ cuiuslibet ratio sit factiua legis. Dicit enim Apostolus ad Rom. 2. quòd cum Gentes, quæ legem non habent naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex: hoc autem communiter de omnibus dicit. ergo quilibet potest facere sibi legem.

2 ¶ Præterea, Sicut Philosophus dicit in libro 2. Ethicorum,* intentio

Cap. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter possunt authoris verba intelligi. Primo, vt significant ex vi vetborũ: & tunc dicitur, q̃ non loquitur vniuersaliter, sed in multitudine humana perfecta & secundum humanum ordinem: seclusa namque diuina lege in multitudine generis humani, nullus est princeps, sed ipsa multitudo cõmune bonum primo respicit per seipsam vel cõmittit alteri: alioquin non princeps, sed tyrannus esset, qui multitudini præesset, Obiectiones aũt de Deo, & Papa extra humanum sunt ordinem: de patre autem familias extra cõmunitatem perfectã. Secũdo dicitur & altius & formalius, quòd per gentem vices multitudinis nõ limitat se Author ad vicarium multitudinis, sed ad Deũ qui quouis modo vices multitudinis in hoc, quod est ordinare in commune bonum, supplere põt. contingit autem, quòd Deus præeminentiæ potest ordinare in bonum commune multitudinis, multo melius, quã ipsa multitudo posset in illud ordinare. Et similiter Iesus Christus per suum vicarium vices multitudinis supplet: & similiter pater familias respectu suæ familiæ. vnde Author conclusionem formaliter in ferẽdo, declarat quid per vices gerentem intellexerit cum dicit: & ideo condere legem pertinet ad totã multitudinem, vel ad personam publicam, quæ totius multitudinis curam habet. vbi manifestè aperit, quòd idem intellexit per gerere vicẽ multitudinis, & per habere curam illius.

Lib. 5 c. 10. Dist. 2. ca. lex.

Ar. 1. ad 1.

Ca. 1. to. 5.

q. 93. art. 2. ad 3. et ca vius 2. 2. q 64. arti. 3.

6. 3. & 2. to. 5.

¶ In eodem articulo aduerte, quòd quia legislator apud Authorem est vel multitudo tota, vel multitudinis totius curam habens: & constat, quòd nulla est hic varia tio terminorum. & quòd Papa est legislator i multitudine tota populi Christiani, oportet dicere, quod est habens curã totius multitudinis populi christiani, eo modo accipiendo totam multitudinem, quo posset condere legem, si non subdita esset. Constat autem, quòd cõdere legem pertinet ad multitudiné totam non secũdum singulas partes, sed collecti ue, id est ad communitatem multitudinis: Papa ergo est habens curam non solum singulorum, sed communitatis totius multitudinis Christiano rum. Et hoc dixerim propter sciolos quosdã, qui Papam pastorem singularum ecclesiarũ non communitatis totius ecclesiæ Christianæ esse contendunt, errant quip pe grauiter. Et hinc habes, quòd tota multitudo vt legislatoris officium habet, est subditus legislatori, qui legislator est quod etiam ex ratione conuincitur: quia finis proprius communitatis, scilicet commune bonum est proprius finis legislatoris, quamuis diuersimode: quia communitatis vt ordinatæ, & legislatoris vt ordinantis.

2. dist. 24. q. 3. art. 3. co. & ad 1. & 4. d 3. ar. 3. q. 3. co.

In codi li. 1 tit. 17 de legib. leg 7.

Dist. 4. c. in istis tempo ca princip. Art. 1. huius quæst.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto in responsione ad secundum nota, quòd ob illa verba, Vel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica: quia scilicet non implicat contradictionem: sed de potentia politica, id est secundum ordinem seu cursum politicum, vnde deuenire potest, coniungitur cum ly per alios: & intẽdit Author, quòd absentes à promulgatione obligantur: vel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, vel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consequutum est, vt nescirent: vel quia noluerunt, vel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin absentes nescij pro mulgatæ legis non ligãtur. propter quod ũ Romæ noua lex promulgatur: & nec curia ipsa procurat, vt promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat nec prælati, qui ibi sunt, insinuant suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantiæ possunt absentes nescij.

Ca. 10 parũ à princ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum primum.*

IN articulo primo quæstionis nonagesimæ primæ, nihil aliud notandum occurrit, nisi quòd ipsa prouidentia Dei, quæ est ratio gubernationis rerum pro quanto est mensura & regula obligatiua rerum omnium in suos actus & fines ad finem vltimum legis rationem induit, quamuis legi subiecta non eodem modo ab illa regulentur & obligentur: dum animalia rationabiliter vt intellectum habentia: alia naturaliter vt intellectu carentia subdantur.

Infrà q. 93. ar. 1. per to tũ. & ar. 3. & 4. ca. 3. ad 3. Et 4. d 33 q. 1. arti 1. Et 2. cõtra. 1. Et Rom. 1. co 3. fi.

DEINDE considerandum est de diuersitate legum.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum sit aliqua lex æterna.

¶ Secundò, vtrum sit aliqua lex naturalis.

¶ Tertiò, vtrum sit aliqua lex humana.

¶ Quartò, vtrum sit aliqua lex diuina.

¶ Quintò, vtrum sit vna tantũ vel plures.

¶ Sextò, vtrum sit aliqua lex peccati.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum sit aliqua lex æterna.*

Infrà q. 93. ar. 1. per to tũ. & ar. 3. & 4. ca. 3. ad 3. Et 4. d 33 q. 1. arti 1. Et 2. cõtra. 1. Et Rom. 1. co 3. fi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex æterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur, sed non fuit ab æterno cui aliqua lex posset imponi, solus enim Deus fuit ab æterno: ergo nulla lex est æterna.

2 ¶ Præterea, Promulgatio est de ratione legis: sed promulgatio non potuit esse ab æterno, quia non erat ab æterno, cui promulgaretur. ergo nulla lex potest esse æterna.

3 ¶ Præterea, Lex importat ordinem ad finem. sed nihil est æternum, quod ordinetur ad finem: solus enim vltimus finis est æternus. ergo nulla lex est æterna.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 1. De lib. arbit.* Lex quę summa ratio nominatur, non potest cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaque videri.

c. 6. parum 2 prin. ip.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est,* nihil est aliud lex, quàm dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam,

q præcedẽ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimaprimæ Articulum primum secundum & tertium.*

p.p.q.2.ar.1. & 2.

IN articulo primo, secundo & tertio eiusdem quæstion. collige, quòd homo tribus legibus eget ad sui rectitudinem moralem, seclusa rectitudine requisita pro cœlesti patria, nam eget lege æterna, naturali, & humana, quæ nihil aliud sunt, quàm ratio diuinæ gubernationis in Deo: principia practica naturaliter, per se non: & conclusiones eorum per discursum rationis adiuentæ, quibus si cõiungatur. quòd homo super hæc est ordinatus ad finem supernaturalem à scriptura ciuis cœlestis patriæ, manifestum erit, quòd oportet legem quartam superaddere, scilicet diuinam, vt in quarto articulo dicitur: quæ secundum diuersitatem status hominis in ordine illo supernaturali distinctа est in veterem & nouam.

¶In responsione ad secundum tertij arti, eiusdem quæstio. nota differentiam inter res naturales & morales, quòd illæ mensurant nostrum intellectum, vtpote causæ eius, morales verò mensurantur ab intellectu nostro non quocunque, sed naturali indito

Infrà q.96 art.2.ad 3 & q.97.ar. 1.ad 1.et 4. dist. 22. q. 1.arti.1.co. Et Ro.1.co. 3.fin. Lib.1.ca.6.

à Deo, quia effectus sunt rationis naturalis vt primi principij moralium, quæ sunt à nobis.

Ctam: manifestum est autem, suppositò, q̃ mũdus diuina prouidentia regatur, vt in primo habitum est,* q̃ tota communitas vniuersi gubernatur rõne diuina: & ideo ipsa rõ gubernationis rerum in Deo sicut in principe vniuersitatis existẽs legis hẽt rõnem: & quia diuina ratio nihil cõcipit ex tempore, sed hẽt æternum cõceptum, vt dicitur Prouer. 8. inde est, quòd huiusmodi legem oportet dicere æternam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea, quæ in seipsis non sunt, apud Deũ existunt, inquantum sunt ab ipso cognita & præordinata: ſm illud Rom. 4. Qui vocat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt. sic igitur æternus diuinæ legis conceptus habet rationem legis æternæ, secundum quod à Deo ordinatur ad gubernationẽ rerum ab ipso præcognitarum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ promulgatio fit & verbo & scripto. & vtroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis, quia & verbum diuinum est æternum, & scriptura libri vitæ est æterna. sed ex parte creaturæ audientis, aut inspicientis non potest esse promulgatio æterna.

¶Ad tertium dicendum, q̃ lex importat ordinem ad finẽ actiue, inquantum. s. per eam ordinantur aliqua in finem: non autem passiuè, id est q̃ ipsa lex ordinetur ad finem, nisi per accidens in gubernãte, cuius finis est extra ipsum: ad quem etiã necesse est, vt lex eius ordinetur: sed finis diuinæ gubernationis est ipse Deus, nec eius lex est aliud ab ipso: vnde lex ẽterna non ordinatur in alium finem.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum sit in nobis aliqua lex naturalis.*

Infrà q.96 art.2.ad 3 & q.97.ar. 1.ad 1.et 4. dist. 22. q. 1.arti.1.co. Et Ro.1.co. 3.fin. Lib.1.ca.6.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter enim homo gubernatur per legem æternam. dicit enim Augst. in primo de lib.arb.* quòd lex æterna est, qua iustum est vt omnia sint ordinatissima. sed natura non abundat in superfluis, sicut nec deficit in necessariis. ergo non est homini aliqua lex naturalis.

2 ¶Præterea, Per legem ordinatur homo in suis actibus ad finem: vt supra habitum est.* sed ordinatio humanorum actuũ ad finem non est per naturam, sicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ solo appetitu naturali agũt propter finem, sed agit homo propter finem per rationem & voluntatem: ergo non est aliqua lex homini naturalis.

q.praced.

3 ¶Præterea, Quanto aliquis est liberior, tanto minus est sub lege: sed homo est liberior omnibus aliis animalibus propter lib.arb. quod præ aliis animalibus habet: cum igitur alia animalia non subdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali subdetur.

¶SED CONTRA est, quod Roma. 2. super illud,* Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. dicit gl.* quod si non habent legem scriptam, habent tamen legem naturalem: quia quilibet intelligit, & sibi conscius est, quid sit bonum, & quid malum.

Glo. ordin. ibidem.

q.90.art.1. ad 1.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* lex cum sit regula & mẽsura, dupliciter potest esse in aliquo: vno modo, sicut in regulante & mensurante: alio modo, sicut in regulato & mensurato: inquantum participat aliquid de regula vel mensura, sic regulatur vel mensuratur. vnde cum omnia, quæ diuinæ prouidentiæ subduntur, à lege æterna regulentur & mensurentur, vt ex dictis patet,* manifestum est, quòd omnia participant aliqualiter legem æternam, inquantum scilicet ex impressione eius habent inclinationes in proprios actus & fines. Inter cætera aũt rationalis creatura excellentiori quodam modo diuinæ prouidentiæ subiacet, inquantum & ipsa fit prouidentiæ particeps, sibiipsi & aliis prouidẽs. vnde & in ipsa participatur ratio æterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum actum & finem. Et talis participatio legis ẽternę in rationali creatura lex naturalis dicitur. vnde cum Psalm. 4. dixisset, sacrificate sacrifi-

q.praced.

cium iustitiæ: quasi quibusdam quærentibus, quæ sunt iustitiæ opera, subiungit, Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? Cui quæstioni respondens dicit, Signatum est super nos lumẽ vultus tui, Domine, quasi lumen rationis naturalis, quo discernimus, quid sit bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit quàm impressio diuini luminis in nobis. vnde patet, quòd lex naturalis nihil aliud est, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si lex naturalis esset aliquid diuersum à lege æterna, nõ autem est, nisi quædam participatio eius, vt dictum est.* *In cor. ar.*

¶Ad secundum dicendum, quòd omnis operatio rationis & voluntatis deriuatur in nobis ab eo, quod est secundum naturam, vt suprà habitum est.* nam omnis ratiocinatio deriuatur à principiis, naturaliter notis: & omnis appetitus eorum, quæ sunt ad finem, deriuatur à naturali appetitu vltimi finis: & sic etiam oportet, quòd prima directio actuum nostrorum ad finem, fiat per legem naturalem. *q.10. art.1.*

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam animalia irrationalia participant rationem æternam suo modo: sicut & rationalis creatura: sed quia rationalis creatura participat eam intellectualiter & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali propriè lex vocatur: nam lex est aliquid rationis, vt suprà dictum est.* in creatura autem irrationali non participatur rationaliter: vnde non potest dici lex nisi per similitudinem. *q. praced. artic. 1.*

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum sit aliqua lex humana.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit aliqua lex humana. Lex enim naturalis est participatio legis ẽternæ: vt dictum est,* sed per legẽ æternam omnia sunt ordinatissima: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb.* ergo lex naturalis sufficit ad omnia humana ordinanda: non est ergo necessarium, quòd sit aliqua lex humana. *Infrà q.95. art.1.& 2. dist.9. ar.2. cor.col.2.et ad 1. & 2. dist.40. art. 1.Et Ro 2. co.& fi.Et 2.dist.37.a. 2.q.2.co.1.et 2.Metaph. lec.3.cor.1. fin.*

2 ¶Præterea, Lex habet rationem mensuræ: vt dictum est,* sed ratio humana non est mensura rerum, sed potius econuerso: vt in 10. Metaphy.* dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest. *Art.prae. Lib.1.c.6.*

3 ¶Præterea, Mensura debet esse certissima: vt dicitur in 10. Metaphy.* sed dictamen humanæ rationis de rebus gerendis est incertum: secundum illud Sapientiæ 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest. *Q.praced. artic. 1. Text.51 Text.31*

¶SED CONTRA est, quod Augu. in 1. de lib. arb.* ponit duas leges, vnam æternam, & aliam temporalem, quam dicit esse humanam. *Lib.1. c.6*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut suprà dictum est,* lex est quoddam dictamen practicæ rationis. Similis autem processus esse inuenitur rõnis practicę & speculatiuæ. vtraq3 enim ex quibusdam principiis ad quasdam conclusiones procedit. vt superius habitum est.* Secundum hoc ergo dicendũ est, quòd sicut in ratione speculatiua ex principiis indemonstrabilibus, naturaliter cognitis, producũtur conclusiones diuersarum scientiarum, quarum cognitio non est nobis naturaliter indita, sed per industriam rationis inuenta. ita etiam ex præceptis legis naturalis, quasi ex quibusdam principiis communibus, & indemonstrabilibus, necesse est, q̃ ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter disponenda. & istæ particulares dispositiones adinuentę ſm rationem humanam, dicuntur leges humanæ, obseruatis aliis conditionibus, quę pertinent ad rationem legis: vt suprà dictum est.* Vnde Tullius dicit in sua Rhetorica,* quòd initium iuris est à natura profectum: deinde quędam in consuetudinem ex vtilitate rationis venerunt postea res à natura profectas, & consuetudine probatas legum metus & religio sanxit. *Q.90.ar.2. ad 2a Q.praeced. per totam. Li.2.de inuent.fol.6. ante finem.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ratio humana non potest participare ad plenum dictamẽ rationis diuinę: sed suo modo & imperfectè. Et ideo sicut ex parte rationis speculatiuę per naturalem participationem diuinę sapientię inest nobis cognitio quorundam communium principiorum, non autem cuiuslibet veritatis propria cognitio, sicut in diuina sapientia continetur, ita etiam ex parte rationis practicę naturaliter homo participat legem ẽternam secundum quędam communia principia, non autem secundum particulares directiones singulorum: quę tamen in ẽterna lege continentur, & ideo necesse est vlterius, quòd ratio humana non procedat ad particulares quasdam legum sanctiones.

¶Ad

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio humana secundum se non est regularis rerũ: sed principia ei naturaliter indita sunt regulæ quædam generales & mensuręs omnium eorũ, quæ sunt per hominem agenda: quorum ratio naturalis est regula & mensura, licet non sit mensura eorum, quæ sunt à natura.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd ratio practica est circa operabilia: quæ sunt singularia & contingentia. non autẽ circa necessaria, sicut ratio speculatiua. & ideo leges humanæ nõ possunt illam infallibilitatem habere, quam habent conclusiones demonstratiuę scientiarum. Nec oportet, quòd omnis mensura sit omnimodo infallibilis & certa, sed secundũ quòd est possibile in genere suo.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum fuerit necessarium esse aliquam legem diuinam.*

2.q.91.ar.2.et 3.q.30.ar 3. ad 1. Et 3 dist.23.ar. 1.& Ro.1. co.1 fin. Ar.2. Ar.1.

AD QVATVM sic proceditur. Videtur q̃ nõ fuerit necessarium esse aliquam legem diuinam. Quia, vt dictum est:* lex naturalis est quædam participatio legis æternæ in nobis: sed lex æterna est lex diuina, vt dictum est* ergo non oportet, quòd præter legem naturalem & leges humanas ab ea deriuatas sit aliqua alia lex diuina.

2 ¶Præterea. Eccles. 15. dicitur, quòd Deus dimisit hominẽ in manu consilij sui: consilium autem est actus rationis, vt supra habitũ est.* ergo homo dimissus est gubernationi suæ rationis: sed dictamẽ rationis humanæ est lex humana, vt dictũ est:* ergo non oportet, q̃ homo alia lege diuina gubernetur.

9.14.art.2. ar. pr.arc.

3 ¶Præterea, Natura humana est sufficientior irrationalibus creaturis: sed irrationales creaturæ non habent aliquam legem diuinam, præter inclinationem naturalem eis inditã. ergo multominus creatura rationalis debet habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

¶SED CONTRA est, quòd Dauid expetit legem à Deo sibi poni dicens, Legem pone mihi Domine, in via iustificationum tuarum.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd præter legem naturalem & legẽ humanam necessarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem diuinam. & hoc propter quatuor rationes. Primo quidem, quia p legẽ dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimum finem. & si quidem homo ordinaretur naturalis facultatis hominis, non oporteret quòd homo haberet aliquid directiuum ex parte rationis supra legem naturalem, & legem humanitus positã, quæ ab ea deriuatur, sed q̃a homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionem naturalis facultatis humanæ (vt suprà habitũ est*) ideo necessarium fuit, vt suprà legem naturalem & humanam dirigeretur etiã ad suum finem lege diuinitus data.

q.1.ar.3.

Secundò, quia propter incertitudinem humani iudicij, præcipuè de rebus contingentibus & particularibus, contingit de actibus humanis diuersorũ esse diuersa iudicia, ex quibus ẽt diuersæ & contrariæ leges procedunt. vt ergo homo absque omni dubitatione scire possit, quid ei fit agẽdum, & quid vitandum, necessarium fuit, vt in actibus propriis dirigeretur per legem diuinitus datam: de qua constat, q̃ nõ põt errare.

Tertiò, quia de his potest homo legẽ facere, de quibus põt iudicare. Iudicium autem hominis, esse nõ põt de interioribus motibus, qui latent: sed solum, de exterioribus actibus, q̃ apparent: & tamen ad perfectionẽ virtutis requiritur, quòd in vtriusque actibus homo rectus existat. & ideo lex humana nõ potuit cohibere, & ordinare sufficienter interiores actus: sed necessariũ fuit, quòd ad hoc superueniret lex diuina. Quarto, q̃a, sicut Augustinus dicit in primo, de lib. arbit.* Lex humana nõ potest omnia, quæ male fiunt, punire vel prohibere: q̃a dum auferre vellet omnia mala, sequeretur quòd etiam multa bona tollerentur, & impediretur vtilitas boni communis: quod est necessarium ad conuersationem humanam. vt ergo nullum malum improhibitum & impunitum remaneat, necessarium fuit superuenire legem diuinã, per quã omnia peccata prohibentur. Et istæ quatuor causæ tanguntur in Psalm. 18. vbi dicitur. Lex domini immaculata, id est nullam peccati turpitudinem permittens, conuertens animas, quia nõ solùm exteriores actus, sed etiam interiores dirigit: Testimonium Domini fidele, propter certitudinẽ veritatis & rectitudinis, sapientiam præstans paruulis, inquantum ordinat hominem ad supernaturalem finem & diuinum.

Ca.4.circa finẽ præcedentis.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd per naturalem legẽ participatur lex æterna ſm proportionẽ capacitatis humanæ: sed oportet vt altiori modo dirigatur homo in vltimum finem supernaturalem, & ideo superadditur lex diuini tus data per quam lex æterna participatur altiori modo.

¶Ad secundum dicendum, quòd cõsiliũ est inquisitio quædam: vnde oportet, q̃ procedat ex aliquibus principiis. Nec sufficit, quòd procedat ex principiis naturaliter inditis, quæ sunt præcepta legis naturæ propter prędicta: sed oportet, quòd superaddantur quædã alia principia, scilicet præcepta legis diuinæ.

¶Ad tertium dicendũ, quòd creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quàm sit finis, qui est proportionatus naturali virtuti ipsarum, & ideo non est similis ratio.

¶ *Super Quæstionis nonagesimaprimæ Articulum quintum.*

IN articulo quinto, sicut nec in quarto, nihil occurrit scribendum. In q. siquidem 107. inferius parebunt si qua sficit, quòd procedat ex principiis naturaliter inditis, quæ sunt præcepta legis naturæ propter prędicta: sed oportet, quòd superaddantur quædã alia principia, scilicet præcepta legis diuinæ.

¶Ad tertium dicendũ, quòd creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quàm sit finis, qui est proportionatus naturali virtuti ipsarum, & ideo non est similis ratio.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum lex diuina sit vna tantum.*

Infrà q. 107.arti 1. & Ga.3.c. 2.cap.1.fi.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd lex diuina sit vna tantum. Vnius enim regis in vno regno est vna lex. sed totum humanum genus comparatur ad Deum, sicut ad vnũ regẽ: ſm illud Psal. 94. Rex omnis terræ Deus est. ergo est vna tantum lex diuina.

2 ¶Præterea, Lex omnis ordinatur ad finẽ, quem legislator intẽdit in eis, quibus legem fert: sed vnum & idem est, quod Deus intendit in omnibus, secundũ illud 1. ad Timoth. 2. vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. ergo vna tantum lex diuina.

3 ¶Præterea, Lex diuina propinquior esse videtur legi æternæ, quę est vna, quàm lex naturalis, quanto altior est reuelatio gratię, quã cognitio naturæ, sed lex naturalis est vna omnium hominum: ergo multo magis lex diuina.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit ad Hebræos 7. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis trãslatio fiat, sed sacerdotium est duplex: vt ibidẽ dicitur, scilicet sacerdotium Leuiticum, & sacerdotium Christi: ergo etiam duplex est lex diuina, scilicet lex vetus & lex noua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in primo dictũ est*, distinctio est causa numeri. Dupliciter autem inuenitur aliqua distingui. Vno modo sicut ea: quæ sunt omnino specie diuersa: vt equus & bos. Alio modo sicut perfectũ & imperfectum in eadem specie: sicut puer & vir. & hoc modo lex diuina distinguitur in legem veterem, & legem nouã. vnde Apostolus ad Galat. 3. comparat statũ veteris legis statui pueruli, existenti sub pædagogo, statum autẽ nouæ legis cõparat statui viri perfecti, qui iam nõ est sub pędagogo. Attenditur autem perfectio & imperfectio legis secundum tria, q̃ ad legem pertinent (vt supra dictum est.*) Primo enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune sicut ad finẽ (vt suprà dictũ est*) quod quidem potest esse duplex: scilicet bonũ sensibile & terrenum, & ad tale bonum ordinabat directẽ lex vetus. vnde statim Exod. 3. in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum Chananæorum. Et iterum bonum intelligibile & cæleste: & ad hoc ordinat lex noua. vñ statim Christus ad regnum cælorum in suæ prædicationis principio inuitauit, dicens, Pœnitẽtiam agite: appropinquabit enim regnũ cælorũ. Matth. 4. & ideo Augustinus dicit in 4. cõtra Faustum,* quòd temporalium rerum promissiones in testamento veteri continentur: & ideo vetus appellatur, sed æternæ vitæ promissio ad nouum pertinet testamentum. Secundo ad legem pertinet dirigere humanos actus secundum ordinem iustitiæ, in quo etiam superabũdat lex noua legi veteri, interiores actus animi ordinando: secundũ illud Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorũ, non intrabitis in regnum cælorum: & ideo dicitur, quòd lex verus cohibet manũ, lex noua animum. Tertio ad legem pertinet inducere homines ad obseruationes mandatorum. & hoc quidem lex vetus faciebat timore pœnarũ, lex autem noua facit hoc per amorem, quiin cordibus nostris infunditur per gratiã Christi. quæ lege noua conferitur, sed lege veteri figurabatur: & ideo dicit Aug. contra Adamantũ Manichæi, discipulũ,* quod breuis differentia est legis & euangelij, timor & amor.

p.p.quæst. 90.art.3.

q.90.art.2. 3 & 4.

Q.90.ar.2.

Cap 17 inter pr.n. et me d.to.6.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut paterfamilias in domo alia mandata proponit pueris & adultis: ita etiã

¶ Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum primum.

IN articulo primo q-stionis nonagesimæ secundæ dubium occurrit circa rationem ex eo, quòd aut falsum assumit, aut intentum non infert. propositio nanque fundans rationem literæ est ista, Virtus cuiuslibet subditi est, vt bene subiiciatur principanti, hęc autem propositio aut intelligitur formaliter de subdito, inquantum subditus, aut materialiter de eo qui est subditus. Si formaliter, *propositio est vera, sed non infert, nisi quod lex facit subditos, inquãtum sub ditos bonos. hoc autem non est facere homines bonos, quia sicut aliud est esse hominem, & aliud esse subditum, ita alia ist bonitas hominis, & alia est bonitas subditi. & tamen titulus articuli quęrit, an sit legis facere homines bonos, & in corpore articuli infertur ex ista propositione, quod legis est inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutem. Si vero materialiter intelligitur, tũc licet inferret inteatum, ipsa tamen vniuersaliter est falsa, & subuersio nem pateret totius doctrinę, materialis enim* sermo à doctrina alien* est.

¶Ad hoc dicitur, quod sermo est formalis, verus et efficax ad intentũ inferendum. Aduertendum nanque est, quod nõ est sermo de hac vel illa lege, sed de lege in communi continente ætернam, diuinam, et cætera ; et quod homo non solum in ordine ad hoc vel illud, sed etiam in ordine ad felicitatem naturalem et propriam, et politicam, et supernaturalem est subditus: Ex his nanque habetur, quod bonitas hominis, inquantum homo, & bonitas hominis inquantum subditi, licet vniuersaliter nõ coincidant, quandoque tamen coincidunt, scilicet respectu legis ordinantis hominem ad veram felicitatem siue naturalem, siue supernaturalem : ac per hoc, quod lex factiua bonitatis in subdito in ordine ad felicitatem est etiam factiua bonitatis propriæ in homine, quoniam illamet est, qua subditus ordinatur ad veram felicitatẽ, Est ergo propositio literæ formaliter intelligenda, qđ ex eo patet quod Author sub illa subsumit de bona & mala lege, et concludit, quod legis est facere subditos

In corp. ar.

Infrà q 92. art. 3. ad 1. Et Ko. 7. lc. 4. c. 1. fi. & 2. c. 3 fi. Lib. 5. c. 4. p.

q. 90. artic. 2.

¶ 90. art. 1. ad 1.

Ar 2. huius q & q. præc.

vnus rex Deus in vno suo regno aliam legem dedit hominib⁹, adhuc imperfectis existentibus, & aliam perfectiorem iam manuductis per priorem legem ad maiorem capacitatem diuinorum.

¶Ad secundum dicendum, qꝑ salus hominum nõ poterat esse nisi per Christũ: *m illud actuum 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, & ideo lex perfectè omnes ad salutem inducẽs dari nõ potuit, nisi post Christi aduentum : antea vero dari oportuit populo, ex quo Christus erat nasciturus, legem præparatoriam ad Christi susceptionem, in qua quædam rudimenta salutaris iustitiæ continentur.

¶Ad tertium dicendum, quod lex naturalis dirigit hominem secundum quædã præcepta communia, in quibus conueniunt tam perfecti quàm imperfecti. & ideo est vna omniũ. Sed lex diuina dirigit hominem etiam in particularibus q-busdam, ad quæ non similiter se habent perfecti & imperfecti. & ideo oportuit legem diuinam esse duplicem, *sicut iam dictum est.*

ARTICVLVS VI.

¶Verum sit aliqua lex fomitis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex fomitis. Dicit enim Isidorus in 2. Et im.* quòd lex in ratione consistit: fomes autem non consistit in ratione sed magis à ratione deuiat. ergo fomes non habet rationem legis.

2 ¶Præterea, Omnis lex obligatoria est, ita quòd qui eã non seruant: transgressores dicuntur: sed fomes nõ constituit aliquem transgressorẽ ex hoc qꝑ ipsum non sequitur, sed magis trãsgressor redditur, si quis ipsum sequatur. ergo fomes non habet rationem legis.

3 ¶Præterea, Lex ordinatur ad bonum commune, vt suprà habitum est: * sed fomes non inclinat ad bonum commune, sed magis ad bonum priuatum. ergo fomes non habet rationem legis.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit Ro. 7. video legem aliam in mẽbris meis, repugnantem legi mẽtis meæ.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictum est, * lex essentialiter inuenitur in regulante & mensuráte, participatiuè autẽ in eo, quod mẽsuratur & regulatur: ita quòd omnis inclinatio vel ordinatio, quæ inuenitur in his, q̃ subiecta sunt legi, participatiuè dicitur lex, vt ex suprà dictis patet. * potest tamen in his, q̃ subduntur legi aliqua inclinatio inueniri dupliciter à legislatore. Vno mõ, inquãtũ directè suos inclinat subditos ad aliquid, & interdũ ad diuersos actus: secũdum quem modum potest dici, qꝑ alia est lex militũ, & alia est lex mercatorũ: Alio mõ indirectè, inquãtũ scilicet per hoc, qꝑ legislator destituit aliquem sibi subditũ aliqua dignitate, sequitur, qꝑ transeat in alium ordinẽ, & quasi in aliam legem, puta si miles ex militia destituatur, transibit in legẽ rusticorũ vel mercatorũ. Sic igitur sub Deo legislatore diuersæ creaturæ diuersas habẽt naturales inclinationes, itavt quod vni est quodãmõ lex, alteri sit cõtra legẽ : vt si dicã, qꝑ furibundo bona & mala lege, dũ esse, est quodãmodo lex canis. est autem contra legem onis, vel alterius mansueti animalis. Est ergo hominis lex, quã

sortitur ex ordinatione diuina secundum propriam cõditionem, vt secũdum rationem operetur: quæ quidem lex fuit tã valida in primo statu, vt nihil præter rationem, vel contra rationẽ posset surrepere hominis: sed dũ homo a Deo recessit, incurrit in hoc, quod feratur *m impetum sensualitatis, & vnicuique etiam particulariter hoc contingit, quanto magis à ratione recesserit: vt sic quodammodo bestiis assimiletur q̃ sensualitatis impetu feruntur, secundum illud Psalm. 48. Homo cum in honore esset, nõ intellexit, comparatus est iumentis insipientib⁹, & similis fact⁹ est illis. Sic igit ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur. in aliis quidem animalibus simpliciter habet rationem legis, illo tamen modo, quo in talibus lex dici potest *m directam inclinationem legis. In hominibus autem secundum hoc non habet rationem legis: sed magis est deuiatio à lege rationis, sed inquantum per diuinã iustitiam homo destituitur originali iustitia, & vigore rationis ipse impetus sensualitatis, qui eum ducit, habet rationem legis, inquantum est pœnalis, & ex lege diuina consequens hominem destitutum propria dignitate.

In cor. ar.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite, secundum se considerato prout inclinat, ad malum: sic enim non habet rationem legis, vt dictum est, * sed secundum quòd sequitur ex diuinæ legis iustitia: tanquam si diceretur lex esse, quòd aliquis nobilis propter suam culpã ad seruilia opera induci permitteretur.

¶Ad 2 *m dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo quod est lex quasi regula & mensura, sic enim deuiantes à lege trãsgressores constituũtur: sic autẽ fomes nõ est lex, sed per quãdam participationem, vt suprà dictum est. *

In cor. art. & quæ pe articu. 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite quantum ad inclinationem propriam, non autẽ quantum ad suam originẽ: & tamen si cõsideretur inclinatio sensualitatis prout est in aliis animalibus, sic ordinatur ad bonum cõmune, id est ad conseruationem naturæ in specie vel individuo: & hoc est etiã in homine, prout sensualitas subditur rationi: sed fomes dicitur, secundum quòd exit rationis ordinem.

QVAESTIO NONAGESIMA
secunda, De effectibus legis: in duos articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de effectibus legis. ¶Et circa hoc quærũtur duo. ¶Primò, vtrum effectus legis sit homines facere bonos. ¶Secũdò, vtrũ effectus legis sint imperare, vetare, permittere & punire, sicut legisperitus dicit.

ARTICVLVS I.

¶Virum effectus legis sit facere homines bonos.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd legis effectus nõ sit facere homines bonos. Homines enim sunt boni per virtutẽ : virtus eñ est, quæ bonum facit habentem: vt dicitur in 2. Ethic. * sed virtus homini à solo Deo: ipse enim eã facit in nobis sine nobis: vt suprà dictũ est * in diffinitiõe virtutis: ergo legis non est homines facere bonos.

Infrà q. 92. ar. 1. ad 4. Et 3. contra ea 116. § 2. et 3. & 4. Et Ro. 10. fi. Cap. 6. in princ. 10. c. q. 92. art. 4.

2 ¶Præterea, Lex non prodest homini nisi legi obediat: sed hoc ipsum, qꝑ homo obedit legi, est ex bonitate: ergo bonitas præexigitur in homine ad legem: non igitur lex facit bonos homines.

3 ¶Præterea, Lex ordinatur ad bonum cõmune, vt suprà dictum est *: sed quidã bene se habent in his, quæ ad commune pertinent, qui tamen in propriis non bene se habent: nõ ergo ad legem pertinet, quòd faciat homines bonos.

q. 90. art. 2.

4 ¶Præterea, Quædam leges sunt tyrannicæ. vt Philosophus dicit in sua politica: * sed tyrannus non intendit ad bonitatẽ subditorum, sed solũ ad propriam vtilitatẽ: nõ ergo legis est facere homines bonos.

Lib. 1. ca. 9 & cap. 11 Et lib. 3. c. 5. fi.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Ethic. * quod voluntas cuiuslibet legislatoris hæc est, vt faciat homines bonos.

Cap. 10.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut suprà dictum est, * lex nihil est aliud quàm dictamẽ rationis in præsidente, quo subditi gubernantur: cuiuslibet autẽ subditi virtus est, vt bene subdatur ei, à quo gubernatur: sicut virtus irascibilis & cõcupiscibilis in hoc consistit, qꝑ sint bene obedientes rationi: & per hunc modum virtus cuiuslibet subiecti est, vt bene subiiciat principãti, vt Philosoph⁹ dicit in primo Politic. * Ad hoc autẽ ordinatur vnaquæque lex, vt obediatur ei à subditis: vnde manifestum est, quod hoc sit proprium legis, inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutẽ. Cum igitur virtus sit

q. 90. art. 1. & 2.

Ex 2. Ethic. 1. 10. 5.

bonos simpliciter, vel secũdum quid, vt bonos latrones. Er cũ dicitur, quod nõ infert intentum, quia alia est ratio subditi & hominis. Iam patet responsio quòd licet vniuersaliter non sit eadem ratio, respectu tamen legis ad veram felicitatem sub qua infert Author fieri homines bonos, eadem est ratio hominis & subditi, non secundum relationem significatam per ly subditus, sed secundum rationem fundantem subiectionẽ, homo enim ex hoc, qꝑ homo ordinem habet ad felicitatem mediante virtute propria.

¶In responsione ad tertium eiusdem artic. primi, dubium occurrit ex eo, quòd Author videtur contradicere sibi & falsum dicere. contra di cere quidem sibi, quia in principio illius responsionis dicit, quòd impossibile est, vt aliquis homo sit bonus, nisi sit bene proportionatus bono communi, & in calce dicit, quòd alia est virtus boni viri & boni ciuis. si nanque diuersa est virtus viri & ciuis, potest esse vir bonus & ciuis non bonus, & econuerso ciuis bonus & vir non bonus, & si impossibile est aliquem esse virum bonum, & non bonum ciuem, quomodo alia est virtus boni viri & boni ciuis: Falsum autem dicitur, quia vir solitarius sapientiæ contemplatione contentus est bonus vir, vtpote virtutis heroicæ: & tamen non est bonus ciuis, quia nec est ciuis.

q. 92. art. 1.

Ca. 6 par. ante fine.

¶In eadem responsione est aliud dubium, quia falsum videtur, quòd ea dem sit virtus boni viri & boni principis. nam virtus boni viri est monastica, principis, verò politica. Et nihilominus voluntaria etiam videtur differentia inter necessitatẽ vitiutis simpliciter in principe, & non in ciue nam sicut ad bonum communitatis sufficit, quòd ciues subdiri principum mandatis obedientia, ita sufficit, quòd princeps recta opportuna ad bonũ communitatis mandet, & exequatur quantum sua interest proportionaliter, sicut alij. qd enim ad communitatem magis de malitia priuata rectorum, quam ciuium, si ad commune omnes faciunt quod oportet, nulla enim apparet formalis differentia, sed solum secundum magis & minus. Constat, enim qꝑ principis priuata malitia magis nocet, quia conspectius in se crimen habet, sed non quod noceat per se communi bono, et malitia ciuium per accidens.

q. 65. art. 2. & 3. Cap. 1. prin. & 2 princ. tom. 1.

¶Ad primum dubiũ dicitur, qꝑ non falsitas nec contradictio est in litera. Ad cuius euidentiam recolendũ est ex prima parte, qꝑ bonũ simpliciter attenditur secundum vltimã perfectionẽ, & qꝑ nõ refert quo ad dici, & esse bonum simpliciter, an illa vltima perfectio sit distincta à præcedẽte, an sit eadẽ cum præcedente. vñ homo dicitur bonus simpliciter nõ secundum perfectionẽ substantialẽ, sed accidẽtalẽ, non quamcunque. sed virtutis moralis. Propter quod quæstio de identitate & diuersitate virtutis hominis et ciuis non repugnat propositioni primæ in responsione positæ, scilicet quod impossibile est, quod aliquis sit bonus, et non sit bene proportionatus bono communi, siue enim eadẽ, siue alia sit virtus boni hominis, et boni ciuis, impossibile est, qꝑ homo sit bonus sine additione aliqua, et non bonus ciuilitate ordinata ad felicitatem veram, quia homo, inquantum homo, est pars ciuitatis, quia est animal politicum, sicut homo inquãtũ homo, est disciplinabilis. ac per hoc est in habendo bonitatem hominis oportet, quod habeat proportionẽ ad bonum commune ciuitatis, saltem in præparatione animi, non enim est rectè dispositus secundum prudentiam & alias cardinales virtutes qui nõ est præparatus ad id, ad quod tenetur, & in habendo bonitatẽ simpliciter oportet, quòd habet bonitatem primam, qua est in se bonus, & consequentem. qua est pars bona, aliter non posset talis homo dici bonus nisi secundum quid.

Cap. 2. n. 5

Si ergo homo est bonꝰ, cum bonitas sua sit aut pars, aut parens bonitatis ciuilis, impossibile est, quin sit rectæ cõmensuratus communitati, quod est esse bonum ciuem, quamuis ecõtra eueniat, vt scilicet aliquis sit bonus ciuis, & non simpliciter bonus, quia bonum simpliciter non surgit ex causa integra, bonum autem secũdum quid ex aliquo particulari. Ciuis autem bonus non nisi bonitatem secũdum quid importat, & ideo in litera dicitur, quòd sufficit, quod obediant mandatis principum. vnde patet nullã esse contradictionem. Quòd etiam nulla sit falsitas propter hominem heroicum, ex eo patet, quia de hominibus seruio est, heroicus autem huiusmodi plusquã homo est diuinam vitam imitatus, & quia etiam heroicus in præparatione animi est rectè dispositus ad communitatis bonum, & rursus est optimæ commensuratus cælesti pattiæ.

q. 60. art. 1. & q. 93. art. 4.

In idigeſte heroicum, ex eo li. 1. 11. 3 in prine.

Arſt. prae.

¶Ad secundum dubiũ dicitur, quòd in secunda secundæ Domino concedente, ex proposito tractabitur de identitate & diuersitate prudẽtiæ monasticæ, et politicæ in quadrigesimaseptimaq. vbi dicetur quare magis virtus boni viri identificatur virtuti principis, quam ciuis, cũm in vtute boni viri claudatur vtrunque scilicet posse bene præsse et beneesub esse. De necessitate vero virtutis monasticæ in principe magis quàm in ciuẽ de qua hic tractatur, dicendũ est, quod cũ inter principem et ciues tantũ interſit, quod princeps totius multitudinis in se gerit, vt potè curã illius habens ciues autem partes sunt, conſequens est quod priuata malitia principis ad malle præcipiendũ toti multitudini eum inducet, et sic communi bono suffi ciens est nocere. Priuata autem malitia ciuiũ bono existente principe communi bono, etsi diſsonet, non tamen nocere sufficit, quia efficacem actionem ad commune nõ habet, sed diminutam. Propter quod oportet, sic ecommune bonum publicũ recte se habete principem, qui sit et vir et princeps bonus. vnde Eccles 10. dicitur. Væ terræ, cuius rex est puer, et cuius principes mane comedunt, id est sine prudentia, vt puer, et sine temperantia indulgentes primo ventri, vtraque: autem virtus est monastica.

Arſt. prae.

Eurhiri. c. 122. ad 5.

Li. 5. Et. 9. c. 19. in pr. et lib. 2. c. 19.

¶ Super Quæſtionis nonagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN articulo secundo nihil aliud scribendum occurrit, nisi quòd aduertas, quod quia de propriis actibus legis est sermo, vt responsiones ad argumẽta insinuant, et permittere inter legis actus ponitur, quod solius superioris proprie est permittere. Alij autem, non obuiantes malo: quum possunt, negligentis aut tacentis potius quàm permittentis exercent officium, nisi vtendo lege participatiue dicatur permittere. sicut accidit fratre permittente monitum fratrem reincidere in malum vt adhibeat secum testes secundum legem Domini pro communi bono et similibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præcipit em lex omnes actus virtutũ vt dicitur in 5. Ethic. * Quida vero sunt actus mali ex genere, sicut actus vitiosi, & respectu horum lex habet prohibere. Quida vero ex genere suo sunt actus indifferentes: & respectu horũ lex habet permittere, & possunt etiam indifferentes dici omnes illi actus, qui sunt vel parum boni, vel parum mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc, quòd sibi obediatur, est timor pœnæ, & quantum ad hoc ponitur legis effectus, punire.

Cap. 1. & 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut cessare à malo, habet quandam rationem boni: ita etiam prohibitio habet quandam rationem præcepti, & secundum hoc, large accipiendo præceptum, vniuersaliter lex præceptum dicitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cõsulere nõ est proprius actus legis: sed potest pertinere etiam ad personã priuatam, cuius non est condere legem: vnde etiã Apostolus 1. ad Cor. 7. cum consilium quoddam daret: dixit, Ego dico, non Dominus, & ideo non ponitur inter effectus legis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd etiam præmiare potest ad quẽlibet pertinere: sed punire non pertinet nisi ad ministrum legis: cuius authoritate pœna infertur: & ideo præmiare non ponitur actus legis, sed solum punire.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per hoc, q̃ aliquis incipiat assuefieri ad vitandum mala, & ad implendũ bona propter metum pœnæ, perducitur quandoque ad hoc, quòd delectabiliter & ex propria voluntate hoc faciat, & secundum hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quòd homines sint boni.

QVÆSTIO NONAGESIMATERTIA, De lege æterna, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis.

¶ Et primò, de lege æterna. Secũdò, de lege naturali. Tertiò, de lege humana. Quartò, de lege veteri. Quintò, de lege noua, q̃ est lex Euangelij. ¶ De sexta autem lege, quæ est lex fomitis, sufficiat quod dictum est, cum de peccato originali ageretur.

¶ Circa primum quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit lex æterna. ¶ Secundò, vtrum sit omnibus nota. ¶ Tertiò, vtrũ omnis lex ab ea deriuetur. ¶ Quartò, vtrum necessaria subiiciantur legi æternæ. ¶ Quintò, vtrum cõtingentia naturalia subiiciantur legi æternæ. ¶ Sextò, vtrũ omnes res humanæ ei subiiciantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

Suprà q. 91. ar. 1. & infrà præsenti. q. ar. 3. & 4. co. & ar. 5. ad 3 Et 4. dist. 33. q. 1. art. 1. & 9 cont. tra c. 20 15. Quæst. 46. post med. Q. 60. ar. 1. Q. 34. ar. 1. Cap. 30. & 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ lex æterna non sit summa ratio, in Deo existens. Lex enim æterna est vna tãtum. sed rationes rerum in mente diuina sunt plures. Dicit em Augu. in lib. 83. quæst. * quòd Deus singula fecit propriis rationibus. ergo lex æterna non videtur esse idem quod in mente diuina existens.

2 ¶ Præterea, de ratione legis est, quod verbo promulgetur: vt suprà dictum est * sed verbum in diuinis dicitur personaliter (vt in primo habitum est *) ratio autem dicitur essentialiter. non igitur idem est lex æterna quod ratio diuina.

3 ¶ Præterea, Augu. dicit in lib. de vera religione, * Apparet suprà mentem nostram legẽ esse, quæ veritas dicitur: lex autem suprà mentem nostram existens, est lex æterna. ergo veritas est lex æterna. sed non est eadem ratio veritatis & rationis. ergo lex æterna non est idem, quod ratio summa.

Cap. 6.

¶ SED CONTRA est, quòd Augu. dicit in 1. De lib. arb. * q̃ lex æterna est summa ratio, cui semper obtemperandũ est.

¶ RESPONDEO Dicendum, quòd sicut in quolibet artifice præexistit ratio eorum, quę constituuntur per artem, ita etiam in quolibet gubernante oportet, q̃ præexistat ratio ordinis eorum, quæ agenda sunt per eos, q̃ gubernationi subduntur, & sicut ratio rerum fiẽdarum per artem, vocatur ars vel exemplar rerum artificiatarũ, ita etiã ratio gubernantis actus subditorum rationem legis obtinet, seruatis aliis, q̃ suprà * esse diximus de legis ratione. Deus autem per suã sapiẽtiam conditor est vniuersarum rerũ: ad quas comparatur, sicut artifex ad artificiata. vt in primo habitum est. * Est etiam gubernator omnium actuum & motionum, quæ inueniuntur in singulis creaturis: vt etiam in primo habitũ est. * Vnde sicut ratio diuinæ sapientiæ, inquantum per eam cuncta sunt creata, rationem habet artis, vel exemplaris, vel ideæ, ita ratione diuinę sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis: & secundũ hoc lex æterna nihil aliud est, quàm ratio diuinæ sapientiæ, secundum quod est directiua omnium actuum & motionum.

Quæst. 90. per totam. Q. 4. ar. 2. Q. 103. ar. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Aug. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ respiciunt proprias naturas singularũ rerũ: & ideo in eis inuenitur quædam distinctio & pluralitas sm diuersos respectus ad res: vt i primo habitũ est: * sed lex dicitur directiua actuum in ordine ad bonum cõe: vt suprà dictum est. * Ea autẽ, quæ sunt in seipsis diuersa, considerantur vt vnum, sm quod ordinantur ad aliquod commune: & ideo lex æterna est vna, quæ est ratio huius ordinis.

App. q. 3. ar. 3. & 4. Supra q. 19. ar. 4.

¶ Ad secundum dicendum, quod circa verbum quodcunque duo possunt considerari, scilicet ipsum verbum, & ea quę verbo exprimuntur. verbum enim vocale est quoddam ab ore hominis prolatum: sed hoc verbo exprimũtur, quæ verbis humanis significantur, & eadem ratio est de verbo hominis mẽtali: quod nihil est aliud, quam quiddam mente conceptum, quo homo exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in diuinis ipsum verbum quod est conceptio paterni intellectus, personaliter dicitur: sed oĩa q̃cunque sunt in scientia patris, siue essentia, siue personalia siue etiam Dei opera exprimuntur hoc verbo: vt patet per Aug. in 15. De Trin. * & inter cętera, quæ hoc verbo exprimuntur, etiam ipsa lex æterna verbo ipso exprimitur. Nec tamen propter hoc sequitur, q̃ lex æterna personaliter in diuinis dicatur: appropriatur tñ filio propter conuenientiam, quam habet ratio ad verbum.

D. 1161.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ratio intellectus diuini aliter sed habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus em humanus est mensuratus à rebus: vt scilicet conceptus hominis non sit verus propter seipsum. sed dicitur verus ex hoc, q̃ consonat rebus. ex hoc enim, q̃ res est vel non est, opinio vera vel falsa est. Intellectus vero diuinus est mensura rerũ: q̃ a vnaquæq; res intantum habet de veritate, inquantũ imitatur intellectũ diuinum: vt in primo * dictũ est. & ideo intellectus diuinus est verus secundũ se. vnde ratio eius est ipsa veritas.

D. 872.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lex æterna sit omnibus nota.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ lex æterna non sit omnibus nota. Quia, vt dicit Apostolus 1. ad Corint. secundo. Quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi Spiritus Dei: sed lex æterna est q̃dã ratio, in mente diuina existens. ergo omnibus est ignota nisi soli Deo.

Supra q. 93. ar. 1. ad 3. & ar. 5. & 6.

2 ¶ Præterea, Sicut Augustin. dicit in lib. de lib. arb. * Lex æterna est, qua iustum est, vt omnia sint ordinatissima. sed nõ omnes cognoscunt, qualiter omnia sint ordinatissima: ergo non omnes cognoscunt legem æternam.

Lib. 1. c. 6. circa med. 10. 1.

3 ¶ Præterea, Augu. dicit in lib. de vera religione, * quòd lex æterna est de qua homines iudicare non possunt: sed ficut in 1. Ethic. * dicitur, vnusquisque bene iudicat quæ cognoscit. ergo lex æterna non est nobis nota.

Ca. 31. non longè à fine 10. 1. c. 3. à med.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in lib. De lib. arbi. * quòd æternæ legis notio nobis impressa est.

Lib. 1. ca. 6. non procul à fin. 10. 1.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ dupliciter aliquid cognosci potest. Vno modo in seipso, alio mõ in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius inuenitur: sicut aliquis non videns Solẽ in sua substãtia, cognoscit ipsum in suairradiatione. Sic igitur dicẽdũ est, quòd legẽ æternã nullus potest d cognoscere, secundum quòd in seipsa est nisi solus Deus & beati, q̃ Deũ per essentiã vident: sed omnis creatura rationalis ipsam cognoscit sm aliquam eius irradiationem, vel maiorem vel minorem: omnis enim cognitio veritatis est quædam irradiatio & participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis: vt Aug. dicit in lib. de vera religione: * Veritatem autem omnes aliqualiter cognoscunt ad minus quantũ ad principia cõmunia legis naturalis: in aliis verò quida plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis. & secundum hoc etiam plus vel minus cognoscunt legem æternam.

D. 872.

Cap. 31. circa prin. & 6. 31. 10. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ sunt Dei, in seipsis quidẽ cognosci a nobis non possunt: sed tñ in effectibus suis nobis manifestantur, secundum illud Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ legem æternam etsi vnusquisque cognoscat pro sua capacitate secundum modum prædictum: nullus tamen eam comprehendere potest. Non enim totaliter manifestari potest per suos effectus: & ideo non oportet, quòd quicunque cognoscit legem æternam secundũ modum prædictum, cognoscat totum ordinem rerũ, quo omnia sunt ordinatissima.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd iudicare de aliquo põt intelligi dupliciter

¶ Super quæstionis nonagesimæterciæ Articulum tertium.

OMisso primo articulo, cuius difficultates in prima parte clarę sunt: & secũdo, quia clarus est, in tertio dubium occurrit, quia author defendere videtur ab intento, aut falsum dicere, quum dicit rationes inferiorum gubernãtium sunt quæcunque aliæ leges præter æternam. Si nãque de omni lege præter æternam loquitur, falsum dicit: quia lex diuina non est ratio inferioris gubernatoris, sed dei, & est alia ab æterna, vt patet in q. 91. Si autem non intendit de lege diuina, non habetur conclusio intenta, scilicet quòd omnis lex ab æterna deriuatur.

Lib. 1. Eth. c. 3. med. 9 91. art. 6. Ar. præce. arg. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd author intendit etiam de lege diuina: quòd deriuatur ab æterna: quia ponit ipsam esse per participationem legis æternæ: vt expresse patet superius in quæstio 91. artic. 4. ad tertium, vbi dixit, Et ideo superadditur lex diuinitus data, per quam lex æterna participatur altiori modo. Nec est verum, quòd lex diuina non sit ratio inferiorum gubernantium: quoniam lex diuina non dicitur diuina à subiecto tanquam sit aliquid in deo, sola enim lex æterna est formaliter in deo: sed dicitur diuina ab authoritate, à modo, & à fine. Est nanque à deo super naturaliter data ad ducendum in deum super naturalem finem: & est lex diuina, ratio supernaturalis data homini, vt seipsum gubernet: & proprie ea est ratio inferiorum gubernãtium, scilicet hominum non ab eis adinuenta, sed à deo suscepta. Et de lege veteri patet Actuum 7. Accepistis legem in dispositione angelorũ. de nouo autem inferius habebitur, quòd est ipsa gratia Spiritus sancti. Neutrum autem horum est in deo, nisi causaliter: sed in hominis anima vtrunque, primum per intellectum & memoriam, secundum per essentiam animæ & voluntatem. Et per hoc patet, quòd tam lex æterna, quàm naturalis & diuina sit rationis ordinatio ad bonum cõmune à deo, qui curam habet cõmunitatis, promulgata. Et inter æternam, & alias hæc est differentia, quòd æterna est in deo, ac per hoc est ipse deus: aliæ autem non sunt in deo sed effectus eius in creaturis rationalibus: ac per hoc illa est causa, cæteræ sunt partitiones illius: illa æterna, reliquæ temporales.

Art. 2. huius quæst. 9 90. art. 1. 2. & 3. 9 91. art. 6. Ca. 1. & 6. 10. 1.

¶ SED CONTRA est, quòd Prouer. 8. diuina sapientia dicit, Per me reges regnant, & legum cõditores iusta decernunt. ratio autem diuinę sapientiæ est lex æterna: vt suprà dictũ est: * ergo omnes leges à lege æterna procedunt.

Art. huius quæst. Supra q. 90. art. 1. ad 3. & art. 2. & 6.

¶ RESPONDEO Dicendum, quòd sicut suprà dictũ est * lex importat rationẽ quandã directiuã actuũ ad finem. In omnibus autẽ mouentibus ordinãtis, oportet, quòd virtus secũdi mouentis deriuetur à virtute mouẽtis primi: quia mouens secundum non mouet, nisi inquantũ mouetur à primo, vnde in omnibus gubernãtibus idem videmus, quòd ratio gubernationis à primo gubernãte ad secũdos deriuatur: sicut ratio eorũ, quæ sunt agenda in ciuitate deriuatur à rege per præceptũ in inferiores administratores. Et in artificialibus etiã ratio artificialiũ actuũ derivatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operãtur. Cũ ergo lex ętena sit ratio gubernationis in supremo gubernãte, necesse est, quòd omnes rationes gubernationis, quæ sunt in inferioribus gubernãtib⁹, à lege ętena deriuẽtur. Huiusmodi autẽ rationes inferiorũ gubernantiũ sunt quæcũque aliæ leges præter æternã: vnde omnes leges, inquantũ participãt de ratione rectã, intantũ deriuantur a lege æterna. Et propter hoc Aug. dicit in 1. De lib. arb. * q̃ intẽporali lege nihil est iustũ ac legitimũ, quod non ex lege æterna homines sibi deriuauerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd fomes habet rationẽ legis in homine, inquantum est pœna consequens diuinam iustitiam, & secundũ hoc manifestũ est, quòd deriuatur à lege æterna. Inquantũ vero inclinat ad peccatum, sic contrariatur legi dei, & non habet rationem legis: vt ex supradictis patet. *

¶ Ad secundum dicendũ, quòd lex humana intantũ habet rationẽ legis, inquantũ est secundum rationẽ rectam. & secundũ hoc manifestũ est, q̃ à lege æterna deriua

¶ super Quæstionis nonagesimæterciæ Articulum quintum.

IN articulo 4. 5. & 6. eiusdẽ quæstionis nihil aliud occurrit scribendum, nisi quòd in 5. articulo illud, Nullus proprie loquendo, suis ædibus legem imponit. & hoc pro difficultate illa, vtrum princeps subprobans: datur legibus.

multa autem diriguntur lege diuina, quæ dirigi non possunt humana: plura enim subduntur causæ superiori quàm inferiori. vnde hoc ipsum, quòd lex humana nõ se intromittit de his, quæ dirigere nõ potest, ex ordine legis æternæ puenit. Sec⁹ autẽ esset si approbaret ea, quæ lex æterna reprobat. vnde ex hoc habetur, quòd lex humana nõ deriuetur à lege æterna: sed quòd non perfecte eam assequi possit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum necessaria & æterna subiiciantur legi æternæ.

1. q. 22. art. 2. ad 3. & art. 1. ad 3. & q. 103. a. 1. ad 3. Ec. 1. 8. 9. 47. ar. 6. cor.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd necessaria & æterna subiiciãtur legi æternæ. Omne enim, quòd rationabile est, rationi subditur: sed voluntas diuina est rationabilis, cum sit iusta: ergo voluntas Dei subditur. sed lex æterna est ratio diuina: ergo voluntas Dei subditur legi æternæ. voluntas autem Dei est aliquid æternũ ergo etiam æterna & necessaria legi æternæ subduntur.

2 ¶ Præterea, Quicquid subiicitur regi, subiicitur legi regis. Filius autem (vt dicitur 1. ad Cor. subiectus erit Deo, & patri, cum tradiderit ei regnum) ergo Filius, qui est æternus, subiicitur legi æternæ.

3 ¶ Præterea, Lex æterna est ratio diuinæ prouidentię: sed multa necessaria subduntur diuinæ prouidentiæ, sicut permanentia substantiarum incorporalium, & corporum cælestium: ergo legi æternæ subduntur etiam necessaria.

¶ SED CONTRA, Ea quæ sunt necessaria, impossibile est aliter se habere, vnde cohibitione non indigẽt: sed impotens homini lex, vt cohibeatur à malis, vt ex supradictis patet: * ergo ea quæ sunt necessaria, legi non subduntur.

9 90. art. 3. & 9. 93. art. 2.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * lex æterna est ratio diuinæ gubernationis. Quęcũque ergo diuinæ gubernationi subdũtur, subiiciuntur legi æternę, quæ vero gubernationi æternæ nõ subdũtur, neq; legi ętęrnæ subduntur. Horũ autem distinctio attendi potest ex his, quę circa nos sunt. humanæ enim gubernationi subduntur ea, quæ per homines fieri possunt: quæ vero sd naturam hominis pertinent, non subduntur gubernationi humanæ, scilicet quòd homo habeat animam, vel manum, aut pedes. Sic igitur legi æternæ subduntur omnia, quæ sunt in rebus à Deo creatis. siue sint contingentia, siue sint necessaria. ea vero quæ pertinẽt ad naturam vel essentiam diuinam, legi æternæ non subduntur, sed sunt realiter ipsa lex æterna.

Art. 1 huius q.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd de voluntate Dei dupliciter possumus loqui. Vno modo quantũ ad ipsam voluntatem, & sic cum voluntas Dei sit ipsa essentia eius, non subditur gubernationi diuinæ neque legi æternæ: eiusdem est q̃ lex æterna. Alio modo possumus loqui de voluntate diuina, quãtum & ipsa quæ Deus vult circa creaturas. quæ quidem subiecta sunt legi æternæ, inquantum horum ratio est in diuina sapientia: & ratione horũ voluntas Dei dicitur rationabilis: alioquin ratione suiipsius magis est dicẽda ipsa ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Filius Dei nõ est à Deo factus: sed naturaliter ab ipso genitus. & ideo non subditur diuinæ prouidẽtiæ, aut legi æternæ: sed magis ipse est lex æterna per quandã appropriationẽ: vt patet per Aug. in lib. de vera religione. * Dicitur autem esse subiectus patri ratione humanæ naturæ, secũdum quam etiam pater dicitur esse maior eo. Tertium concedimus, quia procedit de naturis creatis.

Cap. 31.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 5. Metaph. * quædã necessaria habent causam suæ necessitatis & sic hoc ipsum, quòd impossibile est ea aliter se habere, habẽt ab alio: & hoc ipsum est cohibitio quædã efficacissima. Nam quæcũq; cohibẽtur in cõmuni, intantum cohiberi dicuntur, inquantũ non possunt aliter facere, quàm de eis disponatur

Tex. 16. 5. 1. q. 22. art. 2. & 4. dist. 39. q. 3. art. 2. cor. Et 3. cõtra c. 71. Et veri. q. 5. art. 3 & 4. & opus. 1. c. 122. vsq; 126. & opus. 15. c. Et 11. c. 2.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum naturalia contingentia subsint legi æternæ.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd naturalia contingentia non subsint legi æternæ. Promulgatio enim est de ratione legis, vt suprà dictum est. * sed promulgatio potest fieri nisi ad creaturas rationales, quib⁹ potest aliquid denũ-

Q 90 ar. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super. Quæritur de nonagesimaquarta.*

INQ. 94. primo notandum est pro intellectu multorum articulorum communiter, deinde singillatim dicetur. In communi igitur scito, quòd quemadmodū in speculatiuis præter prima principia communissima, in ueniuntur prima principia per se notain Geometria, in Arithmetica, &c. ita in practicis præter cōmunissima præcepta prima, scilicet esse bonum persequendum, malū esse vitandum, sunt propria præcepta, etiam prima in illo ordine, ita quòd secundum vnumquèque inclinationis naturalis gradum sunt aliqua præcepta prima, vt principia propria per se nota, & reliqua præcepta secunda, vt conclusiones ex eis dependētes, Verbi gratia. In homine sunt quædam inclinationes naturales, scilicet adesse & vivere ad generationem, & ad rationaliter se habendum ad se & alios. prima præcepta in singulis inclinationibus sunt de fine primatio illius habendo, conseruando, augendo, & de illis tenetur homo legem imponere non potest, quantumcunque subiiciātur. rebus autem irrationalibus, sibi subiectis, potest imponere legē, inquantum suo præcepto vel denuntiatione quacūque imprimit mēti earum quādam regulam, quæ est principium agendi. Sicut autem homo imprimit denuntiādo quoddam interius principium actuum, homini sibi subiecto, ita etiam Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum, & ideo per hunc modum Deus dicitur præcipere toti naturæ, secundum illud Psal. 148. Præceptū posuit, & nō præteribit. & per hanc etiam rationē omnes motus & actiones totius naturæ legi æternæ subdūtur. Vnde alio modo creaturæ irrationales subdūtur legi æternæ inquantū mouētur à Deo, nec tamen propter hoc sunt rationales

¶ Ad tertium dicendum, quòd defectus, qui accidunt in rebus naturalibus, quamuis sint præter ordinem causarū particularium, nō tamē sunt præter ordinem causarum vniuersalium: & præcipue causæ primæ, quæ Deus est: cuius prouidentiam nihil subterfugere potest, vt in primo* dictum est. Et quia lex æterna est ratio diuinæ prouidētiæ (vt dictum est*) ideo defectus rerum naturalium legi æternæ subduntur.

Ca. 12. 20. 1. *Art. 2. huius q.* *Q. 22. ar. 2. ari. 2.*

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum omnes res humanæ subiiciantur legi æterna.

5. q. 22. art. 2. ca. & ad 2. Et 1. dist. 40. q. 2. ari. 2. cor. & ad 5. & 3. ca. 1. 4. 40. 311. & 111. Et veri. q. 5. art. 5. Et opu. 1. c. 2. 23. 1. b. 2. c. 63.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nō omnes res humanæ subiiciātur legi æternæ. Dicit enim Apostolus ad Gal. 6. Si spiritu Dei ducimini, nō estis sub lege: sed viri iusti, qui sūt filij Dei per adoptionem, spiritu Dei aguntur: secundum illud Ro. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filii: Dei sunt. ergo non omnes homines sunt sub lege æterna.

2 ¶ Præterea, Apostolus dicit ad Ro. 8. Prudētia carnis inimica est Deo: legi enim Dei subiecta non est. sed multi homines sunt, in quibus prudentia carnis dominatur. ergo legi æternę, quę est lex Dei, non subiiciuntur omnes homines.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in 1. de lib. arb.* q lex ęterna est, qua mali miseriā, boni vitā beatā merentur. sed homines iā beati vel iā dānati nō sunt in statu merēdi, ergo nō subsūt legi æternę.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit 9. de ci. dei,* Nullo modo aliquid legibus summi Creatoris ordinationique subtrahitur, à quo pax vniuersitatis administratur.

Aug. 22. circa fi. 10 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est modus, quo aliquid subditur legi æternæ, vt ex supradictis patet.* Vno modo inquantū participatur lex æterna per modū cognitionis. Alio modo per modū actionis & passionis, inquantum participatur per modū interioris principij motiui: & hoc secūdo modo subduntur legi æternæ irrationales creaturæ, vt dictū est.* Sed quia rationalis natura cū eo, quod est cōmune omnibus creaturis, habet aliquid sibi proprium, inquantū est rationalis, ideo secūdum vtrunque modū legi æternæ subditur: quia & notionē legis æternæ aliquo modo habet, vt suprà dictū est: & iterū vnicuique rationali creaturæ inest naturalis inclinatio ad id, quod est cōsonum legi æternæ. Sumus enim innati ad habendo virtutes, vt dicitur in 2. Ethic.* Vtetque tamen modus imperfectus quidē est, & quodāmodo corruptus in malis: in quibus & inclinatio naturalis ad virtutē depraua tur per habitū vitiosum: & iterū ipsa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per passiones & habitus peccatorū. In bonis autem vterque modus inuenitur perfectior: quia & suprà cognitionem naturalem boni superadditur eis cognitio fidei & sapiētiæ: & supra naturalem inclinationē ad bonū superadditur eis interius motiuū gratiæ, & virtutis. Sic igitur boni pfectè subsunt legi æternæ, tāquam semper secundum eā agentes: mali autē subsunt quidem legi æternæ, imperfectè quidē quantum ad actiones ipsorū, prout imperfectè cognoscunt & imperfectè inclinantur ad bonū: fed quātum deficit ex parte actionis, suppletur ex parte passionis, prout scilicet intātū patiuntur, quòd lex æterna dictat de eis, inquantū deficiunt facere qd̄ legi æternæ cōuenit. vnde Aug. dicit in 1. De li. arbi.* Iustos sub æterna lege agere existimo. & in li. de catechizādis rudib* dicit, q̄ de* ex iusta miseria animarū se deferētiūcōuenientissimis legib* inferiores ptes creaturæ suæ nouit ordinare.

Art. prace. Art. 2. huius quæst. Circa prin cip. lib. Ca. 12. pan lo 2 princ. & ap. 22. cir ca princip. 10. 6. 9. 90. art. 1. ad 2. Ca. 6. circa med. 10. 1. ca. 1 inter finem, & med. 20. 4. ad Glo. ordin. ibi. & fa mitur ex Aug. ar. 4. ad. 2. ar. 4. ad. 3. 9. 81. ar. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illud verbum Apostoli potest intelligi dupliciter. Vno modo: vt esse sub lege in telligatur ille, q̄ nolēs obligationē legis, subditur quasi cuidā pōderi. vnde gl.* ibidē dicit, quòd sub lege est, qui timore supplicij, quod lex minatur, nō amore iustitiæ à malo opere abstinet. & hoc mō spirituales viri non sunt sub lege: quia per charitatē, quā Spiritus sanct* cordibus eorū infundit, voluntarie id. quod legis est, implēt. Alio modo potest etiā intelligi inquantū hominis opera, qui spiritu sancto agitur, magis dicūtur esse opera Spiritus sancti quā ipsius hominis: vnde cum Spiritus sanctus nō sit sub lege, sicut nec filius (vt supra dictū est)* sequitur quòd huiusmodi opera in quātū sunt Spiritus sancti, non sint sub lege. & huic attestatur, quod Apostolus dicit 2. ad Corin. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prudentia carnis nō potest subiici legi Dei ex parte actionis: quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ. subiicitur tamen legi Dei ex parte passionis, quia meretur pati pœnam secundum legem diuinæ iustitiæ. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrumpatur. & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quæ sunt legis æternæ. Habitum est enim suprà,* quòd peccatum non tollit totum bonum naturæ.

Ar. 4. ad. 2. q. 81. ar. 2.

¶ Ad tertiam dicendū, quòd idem est, per quod aliquid cōseruatur in fine, & per quod mouetur ad finem: sicut corpus graue grauitate quiescit in loco inferiori, per quā etiam ad locū ipsum mouetur. Et sic dicendum est, quòd sicut secundum legem æternam aliqui merentur beatitudinem vel miseriam, ita per eandem legē in beatitudine vel miseria conseruātur. & secundum hoc beati & damnati subsunt legi æternæ.

QVAESTIO NONAGESIMA quarta, De lege naturali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de lege naturali.

¶ Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit lex naturalis. ¶ Secundò, quæ sint præcepta legis naturalis. Tertiò, vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ. ¶ Quartò vtrum lex naturalis sit vna apud omnes. ¶ Quintò vtrum sit mutabilis. ¶ Sextò, vtrum possit à mente hominis deleri.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex naturalis sit habitus.

9. 90. & 91. ar. 2. Ca. 5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd lex naturalis sit habitus. Quia, vt Philosoph* dicit in 2. Eth.* tria sunt in anima, potentia, habitus, & passio, sed naturalis lex non est aliqua potentiarum animæ, nec aliqua passionum, vt patet enumerando per singula. ergo lex naturalis est habitus.

¶ Præterea

consequendo, & de illis contrariis vitādis. secūda autem præcepta sunt de fine secūdo eiusdē inclinationis, & illi cōtrariis, & etiam facilitatem & difficultatem prębētibus primatio fini. Verbi gratia, in inclinatione nostra esse & vivere, comedere non comedere, pertinent ad prima præcepta: quia cōmestione cōseruatur vita, quæ est primarius finis illius, & non comedendo, absque dubio deperit. Tali autē cibo vel potu vti, quibus homo ad promptitudinē vitæ, quæ est finis secūdarius eiusdem, vtiur, pertinet ad secundaria præcepta eiusdē inclinationis. ad quæ etiam spectat moderamē cibi, potus, & exercitij, quibus facilius vita cōseruatur & horum contraria, iuxta doctrinā Auctoris in 4. Sēt. dist. 33. q. 1. Propter quod quandoq; legis, aliquid esse contra prima præcepta legis naturæ, non recurtas statim ad cōmunissima præcepta, quæ sunt prima simpliciter, sed respice in qua materia est sermo, & recurre ad præcepta prima in illo ordine, & intuendo primatium finē non quo ad bene esse, sed quo ad esse, perspicies quid veritatis habeant quæ legis, &c. Et quoniam principia prima in tali ordine reducuntur ad prima simpliciter & dependent ab eis, & defenduntur ab illis, & rursus principia prima in tali ordine, licet secūdum se sint per se nota, non oportet esse per se nota quo ad nos, ac per hoc contingit, quæ sunt secundū se principia per se nota, esse quo ad nos cōclusiones, idcirco prima præcepta propria illi inclinationi ad viuere appellantur quandoque conclusiones, & secundaria præcepta respectu primorum simpliciter, & quo ad nos.

Ca. 12. pan lo 2 princ. & ap. 12. cir ca princip. 10. 6. 9. 90. art. 1. ad 2. 9. 90. & 91. ar. 2.

¶ Ad singulos autem articulos deueniendo, in primo manda memoriæ quòd synderesis est habitus legis naturalis, nō lex ipsa, proprie loquendo. In secundo, quòd omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo, ratione cuius dicitur lex vna. In tertio quòd actus secundum suam speciem vocantur matetialiter sumpti. Verbi gratia, Comedere in cœna aut prandio galinam, est actus virtuosus vni, et vitiosus alteri, et sic de aliis. in quarto, q̄ resolutio doctrinæ Authoris ex calce corporis articuli sumenda est, quomodo scilicet rectitudo in propriis cōclusionibus naturalis legis non est eadem apud omnes, scilicet propter defectum in 2 ¶ Præterea, Basilius dicit, quòd cōsciētia siue synderesis est lex intellectus nostri, quod non potest intelligi nisi de lege naturali: sed synderesis est habit* quidam: vt in primo* habitum est, ergo lex naturalis est habitus.

Ca. 12. pan lo 2 princ. & ap. 12. cir ca princip. 10. 6. 9. 90. art. 1. ad 2.

3 ¶ Præterea, Lex naturalis semper in homine manet, vt ifra* patebit: sed nō semper ratio hominis, ad quam lex pertinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis non est actus, sed habitus.

Art. 1. huius quæst.

SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in li. de bono coniugali,* quod habit* est, quo aliquid agitur, cū opus est: sed naturalis lex non est huiusmodi: est em̄ inparuulis & dānatis, q̄ p eā agere nō possunt. ergo lex naturalis non est habitus.

Ca. 12. pan lo 2 princ. & ap. 12. cir ca princip. 10. 6.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid pōt dici esse habitus dupliciter. Vno modo propriè & essentialiter, & sic lex naturalis nō est habit*. Dictū est em̄ suprà,* q̄ lex naturalis est aliquid, per rationem constitutum: sicut etiam propositio est quoddā opus rationis, nō est autē idem, quod quis agit, & quo quis agit: aliquis enim per habitū Grammaticæ agit orationem congruā. Cùm igitur habitus sit, quo quis agit, non potest esse, q̄ lex aliqua sit habitus, p̄priè & essentialiter. Alio modo pōt dici habitus id, quod habitu tenetur, sicut dicitur fides id, quod fide tenetur. & hoc modo quia præcepta legis naturalis quandoque cōsiderantur in actu à ratione, quādoque autē sunt in ea habitualiter tm̄: sm̄ hunc modum potest dici, quòd lex naturalis sit habitus: sicut etiam principia indemonstrabilia in speculatiuis non sunt principiorum, sed sunt principia, quorum est habitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ Philosophus intendit ibi inuestigare genus virtutis, & cū manifestum sit, q̄ virtus sit quoddam principium actus, illa tā tū ponit, quæ sunt principia humanorū actuū, scilicet potentias, habitus, & passiones. præter hæc autē tria sunt q̄dā alia in anima, sicut quidē actū, vt velle est in volente, & etiam cognita sunt in cognoscente, & proprietates naturales a ĩ insunt ei, vt immortalitas, & alia huiusmodi.

¶ Ad sm̄ dicēdū, q̄ synderesis dicitur lex intellectus nostri, inquantū est habitus cōtinens præcepta legis naturalis, q̄ sunt prima principia operum humanorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa concludit, quòd lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc concedimus.

¶ Ad id verò quod in contrariū obijcitur, dicendū, q̄ eo, quod habitualiter inest, quandoque aliquis vti non potest, p̄pter aliq̄d impedimētū: sicut homo nō pōt vti habitu scientiæ, pter somnū: & similiter puer non pōt vti habitu intellectus principiorū, vel ēt lege naturali, q̄ ei habitualiter inest, p̄pter defectū ętatis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta, vel vnum tantum.

9. 90. & 91. ar. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̄ lex naturalis nō cōtineat plura præcepta, sed vnū tantum. Lex em̄ continetur in genere præcepti: vt suprà habitum est.* si igitur essent multa præcepta legis naturalis, sequeretur q̄ etiā essent multæ leges naturales.

2 ¶ Præterea, Lex naturalis cōsequitur hominis naturā: sed humana natura est vna

fm̄ totum, licet sit multiplex secundum partes. aut ergo est vnū præceptum legis naturæ propter vnitatem totius, aut, sunt multa secundum multitudinem partiū naturæ humanæ. & sic oportebit, q̄ et ea, quæ sunt de inclinatione concupiscibilis pertineant ad legem naturalem.

3 ¶ Præterea, Lex est aliquid ad rationē pertinens: vt suprà dictum est:* sed ratio in homine est vna tantum. ergo solum vnum præceptum est legis naturalis.

SED CONTRA est, quia sic se habent præcepta legis naturalis in homine, quantū ad operabilia, sicut se habent prima principia in demonstratiuis: sed prima principia in demonstrabilia sunt plura. ergo etiam præcepta legis naturæ sunt plura.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà dictū est* præcepta legis naturæ hoc modo se habent ad rationē practicam, sicut principia prima demonstrationū se habent ad rationem speculatiuā: vtraque enim sunt quædam principia per se nota: dicitur autē aliquid per se notum dupliciter. Vno modo secūdum se, alio modo quo ad nos. secūdum se quidē quælibet propositio dicitur per se nota, cuius prædicatum est de ratione subiecti: contingit tamē, quòd ignoranti diffinitionē subiecti talis propositio nō erit per se nota, sicut ista propositio, Homo est rationale, est p se nota secundū sui naturam. quia qui dicit hominem, dicit rationale: & tamen ignoranti quid sit homo, hæc propositio nō est per se nota. & inde est q̄ sicut dicit Boetius in li. De hebdomadibus,* quædā sunt dignitates, vel propositiones per se notę cōmuniter omnibus, & huiusmodi sunt illę propositiones, quarum termini sunt omnibus noti, vt omne totum est maius sua parte, & Quæ vni & eidem sunt æqualia, sibiinuicē *In lib An omne quod est. bonum fi circa. prin.* sunt æqualia, quædam verò propositiones sunt per se notæ solis sapientibus, qui terminos propositionum intelligunt q̄d significent: sicut intelligenti, quòd Angelus non est corpus, p se notum est, quod non est circunscriptiuè in loco: q̄ non est manifestum rudibus, qui hoc nō capiunt. In his autem, quæ in apprehensione hominum cadunt, quidā ordo inuenitur. Nam illud, quod primo cadit in apprehensione est ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quæcunque quis apprehendit, & ideo primum principium indemōstrabile est, quòd nō est simul affirmare & negare. quod fundatur suprà rationem entis & nō entis: & super hoc principio omnia alia fundantur. vt dicitur in 4. Meta.* Sicut autē ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primū, quod cadit in apprehensione practicæ rationis, quæ ordinatur ad op*. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationē boni. & ideo primum principium in ratione practica est, quod fundatur suprà rationem boni, quæ est, bonum est, quod oĩa appetūt. hoc est ergo primum præceptum legis, quòd bonum est faciendum & prosequendū, & malū vitandū, & super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ. vt scilicet omnia illa facienda, vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit esse ad bona humana: quia vero bonū habet rationē finis, malum autē rationem cōtrarij: inde est quòd omnia illa, ad quæ homo habet naturalem inclinationem, ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per consequens vt opere prosequēda, & cōtraria eorum vt mala & vitanda. secūdum igitur ordinē inclinationum naturalium est ordo præceptorū legis naturę: Inest em̄ primò inclinatio homini ad bonū sm̄ naturā, in qua communicat cum omnibus substantiis, prout scilicet quælibet substantia appetit conseruationem sui esse secundum suam naturam: & secundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ vitæ hominis cōseruatur & contrarium impeditur. Secundo inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus. & secundum hoc dicuntur ea esse de lege naturali, quæ natura oĩa animalia docuit, vt est cōmistio maris & fœminæ, & educatio liberorū, & similia. Tertio modo inest homini inclinatio ad bonum sm̄ naturam rationis, quæ est sibi propria: sicut homo habet naturalem inclinationē ad hoc, quòd veritatem cognoscat de Deo, & ad hoc, quòd ĩ societate viuat. & secūdum hoc ad legem naturalem pertinēt ea, quæ ad huiusmodi inclinationem spectant: vt pote, q̄ homo ignorantiam vitet, quòd alios non offendat, cum quib* debet conuersari, & cetera. huiusmodi, quæ ad hoc spectant.

D. 548. 564. 565. Text. 9. per multos tex tas.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum,quòd omnia ista præceptra legis naturæ,inquãtum referuntur ad vnum primum præceptum,habent rationem vnius legis naturalis

¶Ad secundum dicẽdum,quòd omnes huiusmodi inclinationes quarumcunque partiũ naturæ humanæ(puta concupiscibilis & irascibilis)secundum quod regulantur ratione,pertinẽt ad legem naturalẽ,& reducuntur ad vnũ primũ præceptũ:vt dictũ est:*& secundum hoc sunt multa præcepta legis naturæ in seipsis:quæ tamen communicant in ista radice. *In corp. ar.*

¶Ad tertiũ dicendum,q̃ ratio etsi in se vna sit,tñ est ordinatiua omnium,quæ ad homines spectant.& ſm hoc sub lege rationis continentur omnia ea,quæ ratione regulari possunt.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ.

4 dist.3. q.1.art.3.q.1. ad 4. q.3o.art.2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ nõ omnes actus virtutum sint de lege naturæ. Quia vt suprà dictũ est,*de ratione legis est, vt ordinetur ad bonum cõe,sed quidam virtutũ actus ordinantur ad bonũ priuatũ alicuius: vt patet p̃cipue in actibus tẽperantiæ.nõ ergo omnes actus virtutum legi subduntur naturali.

2 ¶Præterea,Omnia peccata aliquibus virtuosis actibus opponũtur.si igitur oẽs actus virtutũ sint de lege naturæ, videtur ex consequenti,quòd omnia peccata sint cõtra naturam, quod tamen specialiter de quibusdam peccatis dicitur.

3 ¶Præterea,In his,quę sunt secundum naturam,omnes conueniunt,sed in actibus virtutum non omnes conueniunt: aliquid enim est virtuosum vni,quod est alteri vitiosum. ergo non omnes actus virtutum sunt de lege naturę.

Ca.14.non procul à fi. ¶SED CONTRA est, q̃ Dam.dicit in 3.li.*quòd virtutes sunt naturales.ergo & act* virtuosi subiacẽt legi naturæ.

¶RESPONDEO dicẽdum,quòd de actibus virtuosis dupliciter loqui possumus.Vno modo inquantũ sunt virtuosi:alio modo inquantum sunt tales actus,in propriis specieb* considerati.Si igitur loquimur de actibus virtutum, inquãtũ sunt virtuosi,sic omnes actus virtuosi pertinẽt ad legem naturæ.dictum est enim* q̃ ad legem naturæ pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur ſm suam naturam. Inclinatur autem vnumquodque naturaliter ad operationem, sibi conuenientem,ſm suam formam:sicut ignis ad calefaciendum, vnde cum anima rationalis sit propria forma hominis. naturalis inclinario ineſt cuilibet homini ad hoc, quòd agat ſm rationem & hoc est agere ſm virtutem. vnde secũdum hoc omnes actus virtutum sunt de lege naturali.dictat enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio,vt virtuose agat, Sed si loquamur de actibus virtuosis ſm seipsos (prout scilicet in propriis speciebus considerantur) sic non omnes actus virtuosi sunt de lege naturæ. multa enim ſm virtutem fiunt, ad quæ natura non primò inclinat:sed per rationis inquisitionẽ ea homines adinuenerunt quasi vtilia ad bene viuendum. *Art.prec.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd temperantia est circa concupiscentias naturales cibi,& potus, & venereorũ, quæ quidem ordinantur ad bonũ commune naturæ: sicut & alia legalia ordinantur ad bonum commune morale.

¶Ad secundum dicendum,quòd natura hominis põt dici vel illa, quæ est propria hominis:& secundum hoc omnia peccata,inquantũ sunt contra rationem,sunt etiam contra naturã: vt patet per Dam.in 2.lib.*vel illa,quæ est communis hominis,& aliis animalibus,& secundum hoc quædã specialia peccata dicuntur esse contra naturã, sicut contra cõmixtionem maris & fœminæ, quæ est naturalis omnibus animalibus,est concubitus masculorum,quod specialiter dicitur vitium contra naturam. *Cap.11. & c.8.*

¶ Ad tertium dicendum,q̃ ratio illa procedit de actibus, secundum seipsos consideratis.sic enim propter diuersas hominis cõditiones cõtingit,quòd aliqui actus sunt aliquibus virtuosi tanquam eis proportionati & conuenientes: qui tamen sunt aliis vitiosi,tanquam eis non proportionati.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum lex naturæ sit vna apud omnes.

3. dist.37. ar.3.co. & 4.dist.33.q. 1 ar.1.cor. & arti.2. ad 1. In princip.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd lex naturæ non sit vna apud omnes. Dicitur enim in decretis,dist.1.*quòd ius naturale est,quod in Lege & in Euangelio continetur:sed hoc non est commune omnibus :quia vt dicitur Rom.10.Nõ omnes obediunt Euãgelio:ergo lex naturalis non est vna apud omnes.

2 ¶Præterea,Quæ sunt secundum legem,iusta esse dicũtur: vt dicitur in 5.Ethicor.*sed in eo.lib. dicitur, quòd nihil est ita iustum apud omne,quin apud aliquos diuersificetur.ergo etiam lex naturalis non est apud omnes eadem. *Ca.2 à me dio,& c.1. & 7.10.5.*

3 ¶Præterea,Ad legem naturę pertinet id,ad quod homo secundum naturam suam inclinatur,vt suprà dictum est.*sed diuersi homines naturaliter ad diuersa inclinantur, alij qui dem ad concupiscentiam voluptatum,alij ad desideria honorum,alij ad alia.ergo non est vna lex naturalis apud omnes. *Ar.2. hui. quæst.*

¶SED CONTRA est quòd Isidorus dicit in libro Etymologiarum,*Ius naturale est commune omni natione. *Lib.5.c.4.*

¶RESPONDEO dicendum,quòd sicut suprà dictum est,*ad legem naturæ pertinent ea ad quę homo naturaliter inclinatur:inter quæ homini proprium est,vt inclinetur ad agendum secundum rationem:ad rationem autem pertinet ex communibus ad propria procedere:vt patet ex primo Physicor.*Aliter tamen circa hoc se habet ratio speculatiua & aliter practica:quia enim ratio speculatiua præcipuè negotiatur circa necessaria, quæ impossibile est aliter se habere, absque aliquo defectu inuenitur veritas in conclusionibus propriis,sicut & in principiis communibus: sed ratio practica negotiatur circa contingentia, in quibus sunt operationes humanæ: & ideo si in communibus sit aliqua necessitas,*quanto magis ad propria descenditur, tanto magis inuenitur defectus.Sic igitur in speculatiuis est eadem veritas apud omnes tam in principiis,quàm in conclusionibus :licet veritas non apud omnes cognoscatur in conclusionibus, sed solum in principiis,quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non est eadem veritas, vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria :sed solum quantum ad communia,& apud illos,apud quos est eadem rectitudo in propriis,non est æqualiter omnibus nota.Sic igitur patet,quòd quantum ad communia principia rationis siue speculatiuæ,siue practicæ,est eadem veritas seu rectitudo apud omnes,& æqualiter nota. Quantum verò ad proprias conclusiones rationis speculatiuæ est eadem veritas apud omnes,non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim verum est,quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis,quamuis hoc non sit omnibus notum :sed quantũ ad proprias conclusiones rationis practicæ, nec est eadem veritas seu rectitudo apud omnes : nec etiam apud quos est eadẽ,est æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum est,& verum,vt secũdum rationem agatur.Ex hoc autẽ principio sequitur quasi cõclusio propria,quòd deposita sint reddenda,& hoc quidem vt in pluribus verum est :sed potest in aliquo casu contingere,quòd sit damnosum:& per consequẽs irrationabile,si deposita reddantur, puta si aliquis petat ad impugnandam patriam:& hoc tanto magis inuenitur deficere,quanto magis ad particularia descenditur, puta si dicatur, quòd deposita sunt reddenda cum tali cautione vel tali modo.Quanto enim plures conditiones particulares apponuntur,tãto pluribus modis poterit deficere,vt nõ sit rectum vel in reddendo,vel non reddendo.Sic igitur dicẽdum est,quòd lex naturæ quantum ad prima principia communia, est eadẽ apud omnes & secundum rectitudinem ,& secundum notitiam:sed quantum ad quædam propria, quæ sunt quasi conclusiones principiorum communium, est eadem apud omnes etiam vt in pluribus,& secundum rectitudinem,& secundum notitiam.sed vt in paucioribus potest deficere,& quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimẽta(sicut etiam naturæ generabiles & corruptibiles deficiunt, vt in paucioribus propter impedimenta)& etiam quantum ad notitiam:& hoc propter hoc,quòd aliqui habent depraua tam rationem ex palsione, seu ex mala consuetudine seu ex mala habitudine naturæ:sicut apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum(cum tamen sit expressè cõtra legem naturæ)vt refert Iulius Cęsar in lib.de bello Gallico.* *Aristo. vltas.* *Libro 6.de bello Gallico. parũ à medio.*

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum,q̃ verbum illud non est sic intelligendum,quasi omnia,quæ in lege & in Euangelio continentur,sint de lege naturæ:cum multa tradantur ibi supra naturam:sed quia ea quæ sunt de lege naturæ, plenarie ibi traduntur:vnde cum dixisset Gratianus.*quòd iuis naturale est,quod in lege & in Euangelio continetur, statim explicãdo subiunxit,Quod q̃sque iubetur alij facere,quod sibi vult fieri. *Loco in arga. citato.*

¶Ad ſm dicẽdũ, quòd verbum Philosophi est intelligendum de his,quæ sunt naturaliter iusta,non sicut principia cõmunia,sed sicut quædam conclusiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habent rectitudinem,& vt in paucioribus deficiunt.

¶AD

¶Ad tertium dicendum,quòd sicut ratio in homine dominatur & imperat aliis potẽtijs,ita oportet,quòd omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinẽtur secundum rationem.vnde hoc est apud omnes communiter rectum vt secundum rationem dirigantur omnes hominum inclinationes.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum lex naturæ mutari possit.

Suprà ar. 4.co. & ad secundum & infrà q. 97.ar.1. ad primũ & 2. dist.17. artic.3. co. & 4.dist. 33.q.1.ar.1. cor. & ar. 2. ad primum. Glossa or. ibidem. al.videtur Et 3.cap.4.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd lex naturæ mutari possit. Quia super illud Eccle.17. Addidit eis disciplinam & legem vitæ. vt dicit glos.*legem literæ quantũ ad correctionem legis naturalis scribi voluit:sed illud quod corrigit,mutatur : ergo lex naturalis potest mutari.

2 ¶Præterea,Contra legẽ naturalem est occisio innocentis,& etiã adulterium,& furtum,sed ista inueniuntur* esse mutata à Deo. puta cũ Deus præcepit Abrahæ, quòd occideret filiũ innocentẽ:vt habetur Gen.23.Et cum præcepit iudæis,vt mutuata Aegyptiorum vasa subriperent: vt habetur Exod.12. Et cum præcepit Oseæ,vt vxorem fornicariã acciperet:vt habetur Oseę 1.ergo lex naturalis potest mutari.

3 ¶Præterea, Isidorus dicit in libro Etymologiarũ, *quod cõmunis omnium possessio & vna libertas est de iure naturali: sed hęc vi dem* esse mutata per leges humanas.ergo videtur, quòd lex naturalis sit mutabilis.

Di.5.circa principi.

SED CONTRA est, quod dicitur in Decretis distin. 5.* Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec variatur tempore,sed immutabile permanet.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ lex naturalis potest intelligi mutari dupliciter.Vno modo per hoc,quòd aliquid ei addatur:& sic nihil prohibet legem naturalem mutari: multa enim suprà legem naturalem superaddita sunt ad humanam vitam vtilia, tam per legem diuinam , quam etiam per leges humanas. Alio modo potest intelligi mutatio legis naturalis per modum subtractionis, vt s.aliquid desinat esse de lege naturali quod prius fuit secundum legem naturalem:& sic quãtum ad prima principia legis naturę, lex naturæ est omnino immutabilis.Quantum autem ad secunda præcepta,quæ diximus esse quasi quasdam proprias cõclusiones propinquas primis principiis,sic lex naturalis non immutatur,quin vt in pluribus sit rectum semper, quod lex naturalis habet.potest tamen mutari & id aliquo particulari & in pauciorib* propter aliquas speciales causas impedientes obseruantiam talium præceptorum,vt suprà dictum est.* *Ar.prec.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd lex scripta dicit esse data ad correctionem legis naturalis: vel quia per legem scriptam suppletum est quod legi naturæ deerat:vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus quantum ad aliqua corrupta erat intantũ,vt existimarent esse bona,quæ naturaliter sunt mala.& talis corruptio correctione indigebat.

¶Ad secundum dicendum , quòd naturali morte moriuntur omnes communiter tam nocentes,quàm innocẽtes,quæ quidem naturalis mors diuina potestate inducitur ꝓpter peccatum originale,secundum illud 1.Regum 2.Dominus mortificat,& viuificat.& ideo absque aliqua iniustitia secundũ man datum Dei põt infligi mors cuicunque homini, vel nocenti, vel d innocẽti. Similiter etiam adulterium est concubitus cũ vxore aliena,quæ quidem est ei deputata secundũ legẽ Dei, diuinitus traditam.vnde ad quãcunq; mulierem aliquis accedat ex mandato diuino,non est adulterium,nec fornicatio.Et eadem ratio est de furto,quod est acceptio rei alienæ. quicq̃d enim accipit aliquis ex mandato Dei qui est dominus vniuersorum non accipit absque voluntate domini:quod est furati. Nec solum in rebus humanis quicquid à Deo mãdatur, hoc ipso est debitum,sed etiam in rebus naturalibus quicquid à Deo fit,est naturale quodammodo:vt in primo dictum est*. *D.4. 9.9. q.105. ar.6.ad 1.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid dicitur esse de iure naturali dupliciter.Vno modo,quia ad hoc natura inclinat:sicut non esse iniuriam alteri faciendã.Alio modo,quia natura non inducit contrarium:sicut possemus dicere,q̃ hominem esse nudum,est de iure naturali:quia natura non dedit ei vestitum, sed ars adinuenit.& hoc modo cõmunis omnium possessio & omnium vna libertas,dicitur esse de iure naturali:quia scilicet distinctio possessionum , & seruitus non sunt inductæ à natura , sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ.& sic etiam in hoc lex naturæ non est mutata,nisi per additionem.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum lex naturæ possit à corde hominis aboleri.

Infrà q.99 ar.2.ad 1. Glossa ordi nar. ibidẽ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd lex naturæ possit à corde hominis aboleri.Quia Rom. 2.super illud. Cum Gentes,q̃ legem non habent, &c.dicit glos.* quòd in interiori homine per gratiam innouato,lex iustitiæ,inscribitur quam deleuerat culpa:sed lex iustitiæ est lex naturæ. ergo lex naturæ potest deleri.

2 ¶Præterea,Lex gratiæ est efficacior,quàm lex naturæ : sed lex gratiæ deletur per culpam.ergo multo magis lex naturæ potest deleri.

3 ¶Præterea,Illud,quod lege statuitur , inducit quasi iustum: sed multa sunt ab hominibus statuta contra legem naturæ:ergo lex naturæ potest à cordibus hominum aboleri.

Capit.4. in princ.to 5.

¶SED CONTRA est, quòd Aug.dicit in 2.Cõfes.*Lex tua scripta est in cordib* homi i um , quam nec vlla quidem delet iniquitas:sed lex scripta in cordibus hominum est lex naturalis.ergo lex naturalis deleri non potest.

ar.4.& 5.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut suprà * dictum est, ad legem naturalem pertinent primo quædam præcepta cõmunissima,quæ sunt omnibus nota,quædam autẽ secundaria præcepta magis propria:quę sunt quasi conclusiones propinquę principis.Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo potest à cordib* hominum deleri in vniuersali:deletur tamẽ in particulari operabili , secũdũ quod ratio impeditur applicare commune principiũ ad particulare operabile propter concupiscentiam,vel aliquam aliã passionem,vt suprà dictum est.*Quantum vero ad alia præcepta secundaria põt lex naturalis deleri de cordibus hominũ,vel ꝓpter malas persuasiones (eo modo quo etiã in speculatiuis errores contingit circa conclusiones necessarias) vel etiam ꝓpter prauas consuetudines,& habitus corruptos:sicut apud quosdam reputabantur latrocinia peccata.vel etiam vitia cõtra naturam,vt etiam Apostolus dicit ad Rom.1. *9.77.art.2.*

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum , quòd culpa delet legem naturæ in particulari:non autem in vniuersali: nisi fortè quantum ad secuuda præcepta legis naturę eo modo,quo dictum est.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd gratia etsi sit efficacior quàm natura: tamen natura essentialior est homini : & ideo magis permanens.

¶Ad tertium dicendũ, quòd ratio illa procedit de secundis præceptis legis naturæ:contra quæ aliqui legislatores statuta aliqua fecerunt,quæ sunt iniqua.

QVÆSTIO NONAGESIMAquinta,De lege humana,in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de lege humana.

¶Et primo quidẽ, de ipsa lege secundum se. Secundò,de potestate eius. Tertiò,de eius mutabilitate,

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, de vtilitate ipsius.¶Secundò,de origine eius.¶Tertiò,de qualitate ipsius. ¶Quartò,de diuisione eiusdem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus.

Supra q.91 ar.4.& 2o dist.9.ar.3 co.2.& ad 5.& 2.d.10 ar.2. q.92.art.1. Cap.1o.circa med.5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus. Intentio enim cuiuslibet legis est,vt per eam homines fiãt boni:sicut suprà dictum est:* sed homines magis inducuntur ad bonum voluntarij per monitiones, quàm coacti per leges: ergo non fuit necessarium leges ponere.

2 ¶Præterea,Sicut dicit Philo.in 5. Ethi.* Adinuicem consuetudo hominum sicut ad iustum animatum:sed iniustitia animata est melior,quàm inanimata,quæ legibus continetur:ergo melius fuisset,vt executio iustitiæ cõmitteretur arbitrio iudicum quam quod super hoc lex aliqua conderetur.

3 ¶Præterea , Lex omnis directiua est actuũ humanorũ vt ex supradictis patet:*sed cũ humani actus consistant in singularibus:quæ sunt infinita,non possunt ea , quæ ad directionem humanorum actuum pertinent,sufficienter cõsiderari.nisi ab aliquo sapiente,qui inspiciat singula:ergo melius fuisset arbitrio sapientũ dirigi actus humanos , quàm aliqua lege posita: ergo non fuit necessarium leges humanas ponere. *Q.90.ar.1. & 2.*

Universidad de Sevilla Biblioteca

tib.5.ca.20

¶Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundum.

IN articulo secundo quæstionis nonagesimæquintæ omisso primo dubium occurrit de secundo modo derivationis à lege naturali, *Q.1.ar.2.* scilicet per modum determinationis, inquantum dicitur, quòd est similis determinatiõi formæ artificiali communis ad specialem, sicut artifex formam domus ad hanc vel illam figuram determinat: quia aut intendit de determinatione vniuersalis ad minus vniuersale, vel singulare & hoc non: tum quia frustra de artificialibus esset sermo magis quam de aliis: tum quia tam minus quàm vniuersale quam singulare ex vniuersali deriuatur vt conclusio ex principio: ex hoc nanque quòd omne malum est fugiendum deducitur syllogistice conclusio quod tale malum, & hoc malum est fugiendum: & sic secundus modus coincideret cũ primo. Aut intendit determinationem formæ ad materiam vel econuerso. Et hoc non, quia vtique contra dicit declaratio sua, sicut artifex determinat formam communem domus ad hãc, vel illam figuram domus: forma nanque domus & talis figura domus non se habent vt materia & forma, sed vt magis & minus communer: vt patet.

ea. in fi. ii. 2. to. 6. ¶ Ad hoc dicitur, quòd in lege considerari possunt tria Primò ipsa materia legis, puta quia est de punitione vel de tali pœna. Secundò, ipsa vis legis de qua iam dictum est, in quo consistit. Tertiò, actus præceptus vel prohibitus à lege. Sicon sideremus originem legis purè positiuæ à naturali quo ad materiam, verificatum inuenimus quòd oritur à naturali per modum determinationis, vt in litera dicitur. vt patet facile induci*Ca.1. inter princip. & med. to.6.* tur. Ex hoc enim iure naturæ, quòd mali sunt puniedi deriuatur determinãdo punitionem ad talem punitionem, & malos, ad tales malos, quòd furores sunt suspẽdendi: similiter ex hoc iure naturæ, quòd abstinendum est propter cõtemplationem, &c. deriuat determinando abstinentiam ad priuationem esus carnium, &c. quòd ieiunãdum est. Et similiter ex hoc naturæ iure, ꝙ Dei cultui tempus aliquod impendendũ est, deriuatur determinatio temporis & cultus, quòd die Dominica audiatur Missa & sic de aliis: & si huic conjungas quod huiusmodi determinatio nõ condat vim legis, nisi fiat ad commune bonum ab habente curam multitudinis ratiocinante & eligente magis hoc, quòd illud sub illo communi, videbis & quod per modum artis, scilicet per rationem, & pro hæresim hæc determinatio fit: & quod hac determinatione non solum materia legis pure positiuæ, vt deriuatur à iure naturæ, vt speciale à communi sed etiam ipsa vis legis positiuæ, vt de arti*D.1.13.* *Lib.Rhet. cap.9. ante med. to.6.* *2.contra c. 12.1.cor. 6.*

culatio quædam iuris naturæ proficiscitur eodem modo, vt merito in liteta non dicatur, quod ius positiuum quo ad materiam, aut quo ad vim deriuatur à naturali: sed absolutè vt complecteretur vtrunq;. Ex illis enim communibus conceptionibus habentibus vim legis à natura, determinando per electionem authoritatem habentis, veniunt propositiones minus cõmunes habentes vim legis ab ipsa determinatione artis gubernatiuæ, quæ à naturali lege proficiscitur. Si autem actus præceptos vel prohibitos à purè positiua lege intuitus fueris, videbis quòd dum conditor lex positiua, determinatur ius naturale ad positiuũ, vt forma ad materiam. Ex hoc enim, quòd abstinentia à carnibus, & lacticiniis, &c. iure ponitur esse ieiunium, sub ponitur virtuti temperantiæ talis actus, & vitio intemperantiæ contrarius actus: & sic determinatur forma virtutis temperantiæ ad talem materiam. Et si huic iunxeris, quòd formale in virtute est de iure naturæ[vt in quæstione præcedẽte habitum est] clarum erit, quòd iuxta istã determinationẽ ius positiuum determinat naturale, vt formam ad materiam. Et scito quòd hæc tria, quæ diximus licet sic ordinata videantur, quòd prius natura est determinatio materiæ specialis sub cõmuni deinde applicatio formæ vel vitij ad materiam: prius est cõstituere hos actus esse virtuosos, vel vitiosos, quàm præcipere vel prohibere illos. Si diligenter tamen considerata fuerit differ*Lib.5.c.4. Cap.7.in.6.* *Q. præced. artic.2.*

judicis non inuenitur in multis: & quia flexibilis est: ideo necessariũ fuit in quibuscunque est possibile legem determinare, quid iudicandum sit, & pauciss̃ima arbitrio hominum committere.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quædam singularia, quæ nõ possunt lege cõprehẽdi, necesse est cõmittere iudicib⁹, vt ibidem Philoso.* dicit, puta de eo quod est factũ esse vel non esse, de aliis huiusmodi.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum omnis lex humanitus posita à lege naturali deriuetur.

AD SECVNdum sic procedit. Videtur, ꝙ nõ omnis lex humanitus posita à lege naturali deriuetur. Dicit enim Philos. in quinto Ethicorũ, * ꝙ iustum legale est, quod principio quidem nihil differt, vtrum sic vel aliter fiat: sed in his quę oriũtur ex lege naturali, differt vtrum sic vel aliter fiat: ergo ea, q̃ sunt legibus humanis statuta, non omnia deriuantur à lege naturæ.

2 ¶Præterea, Ius positiuum diuiditur cõtra ius naturale: vt patet per Isidorum in libro Etymolog.* & per Philosophum in quinto Ethicorum* sed ea, quæ deriuantur à principiis communibus legis naturæ (sicut conclusiones) pertinent ad legem naturæ, vt supra dictũ est:* ergo ea, quę sunt de lege humana, non deriuãtur à lege naturæ.

3 ¶Præterea, Lex naturæ est eadem apud omnes. Dicit enim Philoso. in 5. Ethicorũ:* quòd naturale ius est, quod vbique habet eandem potentiam: si igitur leges humanæ à naturali lege deriuarẽt, seqꝫ retur etiam, ꝙ ipsæ essent eædem apud omnes: quod patet esse falsum.

4 ¶Præterea, Eorum, q̃ à lege naturali deriuantur, potest aliqua ratio assignari: sed non omniũ quæ à maioribus lege statuta sunt, ratio reddi potest, vt Iurisperitus dicit: ergo nõ omnes leges humanæ deriuantur à lege naturali.

¶SED CONTRA est quod Tullius dicit in sua Rhet.* Res à natura profectas & à consuetudine probatas, legũ metus & religio sanxit.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut Au. dicit in 1. De li. arb.* Non videt esse lex, q̃ iusta non fuerit: vnde inquantum habet de iustitia, intantum habet de virtute legis: in rebus aũt humanis dicitur esse aliquid iustũ ex eo, quòd est rectum secundũ regulam rationis. Rationis aũt prima regula est lex naturæ, vt ex supradictis patet:* vnde omnis lex humani t' posita intantũ habet de ratione legis ĩquantũ à lege naturæ deriuatur. Si vero in aliquo à lege naturali discordet, iã nõ erit lex, sed legis corruptio.

¶ Sed sciendum est, ꝙ à lege naturali dupliciter põt aliquid deriuari. Vno modo sicut conclusiones ex principiis: alio modo, sicut determinationes q̃dã aliquorũ communium. Primus quidẽ mod⁹ similis est el, quo in scientiis ex principiis cõclusiones demonstratiuę producũtur. Secundo vero modo simile est, ꝙ in artibus formæ cõmunes determinantur ad aliquid speciale, sicut artifex formam communẽ domus necesse est, quòd determinet ad hãc vel illã domus figurã. Deriuantur ergo quædam à principiis communibus legis naturæ per modũ conclusionum: sicut hoc quod est non esse occidendum, vt conclusio quædam deriuari potest ab eo, quod

quod est, nulli esse faciendum malũ. Quædam vero per modũ determinationis: sicut lex naturæ habet, quòd ille, q̃ peccat, puniatur: sed q̃uòd tali pœna vel tali puniatur, hoc est q̃dam determinatio legis naturæ. Vtraque igitur inuenitur in lege humana posita: sed ea, quæ sunt primi modi, continentur in lege humana, nõ tanquam sint solum lege posita, sed habent etiam aliquid vigoris ex lege naturali: sed ea, quæ sunt secundi modi, ex sola lege humana vigorem habent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de illis, quæ sunt lege posita p̃ determinationem vel specificationem quandam præceptorum legis naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de his, q̃ deriuantur à lege naturę tanquam conclusiones.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ principia communia legis naturæ non eodem modo applicari possunt omnibus propter multã varietatem rerum humanarum: & ex hoc prouenit diuersitas legis positiuę apud diuersos.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum illud Iurisperiti intelligẽdum est in his, quæ introducta sunt à maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidẽ determinationes se habet expertorum & prudentum iudiciũ, sicut ad quædam principia: inquantum scilicet, st atim vident quid congruentius sit particulariter determinandum: *Cap. 11. ad fin. to.6.* vnde Philosophus dicit in sexto Ethicorum, * quòd in talibus oportet attendere expertorum, & seniorum vel prudentum iudicem demonstrabilibus enuntiationibus & opinionibus non minus, quàm demonstrationibus.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Isidorus conuenienter qualitatem legis posituæ describat.

Lib.5.c.4. Eth. ca.3. & 11. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ Isidorus * inconuenienter qualitatem legis positiuę describat, dicens, Erit lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinẽ patriæ, loco temporique conueniens, necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquid p obscuritatem in captione contineat: nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate ciuium scripta. Suprà enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicauerat dicens, Lex erit omne, quod ratione constiterit duntaxat, quod religioni congruat, quod disciplinę conueniat, quod saluti proficiat. ergo superfluè post modum conditiones legis multiplicat.

2 ¶Præterea, Iustitia est pars honestatis vt Tullius dicit in *lib.3.in ca. cuius tit. est de 4. virtutibus. S.2.cap.10. & li.5 cap.* 1. De officiis:* ergo postquam dixerat. Honesta, superfluè, addit. Iusta.

3 ¶Præterea, Lex scripta secundum Isidorum * contra consuetudinem diuiditur: nõ ergo debuit in diffinitione legis poni, quòd esset secundum consuetudinem patriæ.

4 ¶Præterea Necessariũ dupliciter dicitur, scilicet id q̃ est necessarium simpliciter, quod impossibile est aliter se habere: & huiusmodi necessariũ non subiacet humano iudicio. vnde talis necessitas ad legem humanam non pertinet. Est etiã aliquid necessarium propter finem: & talis necessitas idem est, quod vtilitas. ergo superfluè vtrunque ponitur, necessaria & vtilis.

Locis in ap. 3.1.aitat. ¶SED CONTRA est authoritas ipsius Isidori.*

Tex.72.2. ¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ vniuscuiusque rei, quæ est propter finem, necesse est, quòd forma determinetur secundũ proportionẽ ad finẽ: sicut forma serræ talis est, qualis cõuenit sectioni: vt patet in 2. Ph.* quælibet etiam res recta & mẽsurata, oportet, quòd habeat formã proportionatã sue regulę & mensuræ. Lex autem humana vtrunque habet: quia & est aliquid ordinatum ad finem, & est quædam regula vel mẽsura, regulata vel mensurata quadã superiori mensura, quæ q̃dem est duplex, scilicet diuina lex, & lex naturæ: vt ex supradictis patet.* Finis autem humanę legis est vtilitas hominũ: sicut etiam Iurisperitus* dicit. Et ideo Isidorus in conditione legis primo quidem tria posuit, scilicet quòd religioni congruat, inquãtum scilicet est proportionata legi diuinę: ꝙ disciplinæ conueniat, inquantũ est proportionata legi naturæ: ꝙ saluti proficiat, inquantum est proportionata vtilitati humanæ. & ad hæc tria omnes aliæ cõditiões, quas postea ponit, reducuntur. Nam ꝙ dicitur, Honesta, refertur ad hoc, ꝙ religioni congruat. Quòd autem subditur, Iusta, possibilis secũdũ naturam, ẽm consuetudinẽ patriæ, loco temporique conueniens: additur ad hoc, quòd conueniat disciplinę. Attenditur enim humana disciplina primum quidem quantum ad ordinem rationis: qui importatur in hoc, quod dicitur iusta. secũdo quantũ ad facultatem agentium: debet enim esse disciplina cõueniens vnicuique ẽm suam possibilitatẽ, obseruata etiam possibilitate naturæ: non enim eadem sunt imponenda pueris, quæ impositi viris perfectis. Et secundum humanam consuetudinem: nõ enim potest homo solꝰ in societate viuere, aliorũ morem non gerens. Tertiò quantum ad debitas circumstantias dicit, Loco temporique conueniens. quod vero subditur, Necessaria, vtilis. &c. refertur ad hoc, ꝙ expediat saluti: vt necessitas referat ad remotionem malorum, vtilitas ad consecutionẽ bonorum: manifestatio vero ad cauendum nocumentũ, ꝙ ex ipsa lege possit prouenire. Et quia, sicut suprà dictum est,* lex ordinatur ad bonum commune, hoc ipsum in vltima parte determinationis ostenditur. Et per hoc patet resposio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Isidorus conuenienter ponat diuisionem humanarum legum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter Isidorus* diuisionẽ legũ humanarũ ponat. siue iuris humani. Sub hoc enim iure comprehendit ius gentium, quod ideo sic nominatur, (vt ipse dicit*) quia eo omnes fere gentes vtũtur: sed sicut ipse dicit, ius naturale est quod est commune omnium nationum. ergo ius gẽtiũ non cõtinetur sub iure positiuo humano, sed magis sub iure naturali.

2 ¶Præterea, Ea quę habent eandẽ vim, non videtur formaliter differre, sed solum materialiter: sed leges, plebiscita, senatusconsulta, & alia huiusmodi, quæ ponit, omnia habent eandẽ vim. ergo videtur, quòd non differant nisi materialiter. sed talis distinctio in arte non est curanda, cum possit esse in infinitum: ergo in conuenienter huiusmodi diuisio humanarum legum introducitur.

3 ¶Præterea, Sicut in ciuitate sunt principes, sacerdotes, & milites: ita etiã sunt & alia hominum officia, ergo videtur, ꝙ sicut ponitur quoddã ius militare & ius publicum. quod cõsistit in sacerdotibus & magistratibus, ita etiam debent poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinẽtia.

4 ¶ Præterea, Ea, quæ sunt per accidens, sunt prætermittenda: sed accidit legi: vt ab hoc, vel ab alio homine feratur: ergo inconuenienter ponitur diuisio legum humanarum ex nominibus legislatorum: vt scilicet quædam dicatur Cornelia, quædam Falcidia,* &c.

¶IN CONTRARIVM Authoritas Isidori sufficiat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque potest per se diuidi secũdum id, quod in eius ratione continetur: sicut in ratione animalis continetur anima, quæ est rationalis, vel irrationalis: & ideo animal propriè, & per se diuiditur secundum rationale, & irrationale, non autem secundum album & nigrum, quæ sunt omnino præter rationem eius. Sũt autem multa de ratione legis humanæ, secundum quorum quodlibet lex humana, propriè, & per se diuidi potest. Est enim primo de ratione legis humanę, ꝙ sit deriuata à lege naturæ: vt ex dictis* patet. & secundum hoc diuiditur ius positiuum in ius gentium, & ius ciuile, secundum duos modos, quibus aliquid deriuatur à lege naturæ: vt suprà dictũ est.* quod

¶ In eodem secundo articulo nota, quòd quid est iuris purè positiui ex 5. Ethicor. scilicet quòd à principio nihil differt: vt ex eo sciat discernere quando aliquid est solum de iure positiuo, & quando de iure naturæ vel gentium.

In Dig. no uo lib. 10. tit. 3. & sequen. & li.9. tit. 9. Et in Cod. li.8. ti 49. loco in ar. citat.

¶ Ad obiecta autem dicitur, quòd aliud est loqui de communi, & aliud de eodem vniuerfaliter distributo. nam in primo sophismate consequentis ad minus commune determinate descendendo committitur, in secundo non: lex autem naturæ relata ad ius positiuum nõ communis vniuersaliter distributiuse rationis indefinitæ rationem habet: verbi gratia, Non est lex naturæ, quòd malus puniatur omni pœna, sed quòd puniatur inde finite. Et ex hoc cessat secunda obiectio. memini autem artificialium, quia determinatio ista per rationem & electionem fit dum arte guberbernatoris atte authoritatiuè facta. applicatio formæ virtutis ad materiã consistit: consequens est quòd dum author ius positiuum à naturali originali dicit per modum determinationis, quo ars formam communẽ ad specialem determinat, nihil dictorum prætermisit: sed dicta omnia sub illo determinationis modo concluśit: quo & speciale formali abundanter fluxu à communiori, vt materiale à formali deriuatur.

Lib.3.ca.6. in fine.

¶ In Narticulo quarto, eiusdem q. omisso, dubium est circa illa verba. Est & aliquod regimen ex istis commixtum, quodest optimum: quia hoc aduertatur do ctrinæ authoris in pluribus locis: vt patet in prima parte quæstione 130. articulo tertio & in quarto contra Gen. capitul. 76. vbi tenet, quòd optimum

lib.3.ca.4. in princi.

ar.2.huius quæst.

ar.2.huius quæst.

optimum regimen est
Nam ad ius gentiũ pertinent ea, quæ de-

regime vnius, & probat,
riuãtur ex lege naturę, sicut cõclusiones

vt patet ibidem.
ex principiis: vt iustæ emptiones, vendi-

¶ Ad hoc multipliciter
tiones; & alia huiusmodi: sine quibus ho-

respõdetur: primo quod
mines adinuicem conuiuere nõ possunt,

regimen vnius est opti-
quod est de lege naturæ: q̃a homo est na-

mum respectu aliorum
turaliter animal sociale, vt probatur in

regiminum simplicium,
primo Politicæ.* Quæ vero deriuantur, à

non autem commixto-
lege naturæ, p̃ modũ particularis deter-

rum, & ideo nulla est
minationis, pertinẽt ad ius ciuile, ſm qđ

contrarietas. secundo, q̃
quælibet ciuitas aliquid sibi accõmodè

regimen vnius est opti-
determinat.

mum secũdum speciem
¶ Secundò est de ratione legis humanæ,

regiminis. & regimen au-
q̃ ordinetur ad bonũ commune ciuita-

tem commixtum est o-
tis. Et ſm hoc lex humana diuidi põt se-

ptimum secundum par-
cũdum diuersitatem eorum, qui speciali

tium dispositionem: vt
ter dãt operam ad bonum cõe. sicut sa-

inferius in q. 105. ar. 1
cerdotes pro populo Deũ orantes, prin-

explicatur, dum litera ista
cipes populum gubernantes, & milites

sibi explanatur, dicendo
pro salute populi pugnãtes: & ideo istis

quòd regimen compo-
hominibus specialia quædã iura aptãtur.

situm ex regimine v-
¶ Tertiò est de ratione legis humanæ, vt

nius propter virtutem
i nstituatur à gubernãte communitatẽ ci

& oppositionem mul-
uitatis: sicut suprà dictũ est. * Et ſm hoc

torum sub ipso princi-
distinguũtur leges humanæ secundũ di-

pantium propter virtu-
uersa regimina ciuitatum: quorum vnũ

tem, per electionem po-
ſm Philosophum in 3. Politicę,* est re-

puli est optimum: vt po
gnum, quãdo scilicet ciuitas gubernatur

te mixtũ ex regno, ari-
ab vno: & ſm hoc accipiuntur constitu-

stocratia & democratia.
tiones principum. Aliud vero regimen

¶ Tertiò dicitur, quòd
est aristocratia, id est principat' optimo-

quia comparatio est in-
rum vel optimatum: & secũdum hoc su-

ter se distincta, secun-
mum ne comparetur i-

dũ id, in quo distingui-
dem ad seipsum, compa-

tur: propterea quum v-
ratio intelligitur secun-

num & idem claudatur
dum adiũcta: ac per hoc

in vtroque comparato-
quum regimen vnius & regimẽ commixtum ex

rum ne comparetur i-
regimine vnius & ple-

dem ad seipsum, compa-
bis comparantur, ex v-

ratio intelligitur secun-
na parte sumitur regi-

dum adiũcta: ac per hoc
men vnius, & ex alia re

quum regimen vnius &
gimen mixtum, nõ qua

regimẽ commixtum ex
tenus includit regimen

regimine vnius & ple-
vnius, & addit aliꝰ bo-

bis comparantur, ex v-
nitatem, sed secundum

na parte sumitur regi-
bonitates adiunctas. &

men vnius, & ex alia re
dicitur quòd regimen

gimen mixtum, nõ qua
vnius est optimum: vt

tenus includit regimen
in pluribus locis à Phi

vnius, & addit aliꝰ bo-
losopho, & diuo Thom.

nitatem, sed secundum
habes. Cum hoc tamen

bonitates adiunctas. &
stat, quod loquendo de

dicitur quòd regimen
regimine pure humano

vnius est optimum: vt
consideratis omnibus

in pluribus locis à Phi
quæ sunt in mixto, regi-

losopho, & diuo Thom.
men mixtum est opti-

habes. Cum hoc tamen
mum, vt hic, & inferius

stat, quod loquendo de
loco allegato habetur.

regimine pure humano
verum quia in primo

consideratis omnibus
sensu compatatio for-

quæ sunt in mixto, regi-
maliter & simpliciter

men mixtum est opti-
exercetur: in secũdo au-

mum, vt hic, & inferius
tem comparatur vnum

loco allegato habetur.
& idem secundum se ad

verum quia in primo
seipsum cum adiunctis

sensu compatatio for-
bonitatibus: compara-

maliter & simpliciter
tio non est multum ar-

exercetur: in secũdo au-
tificiosa, ideo primus ser-

tem comparatur vnum
mo, scilicet quod regi-

& idem secundum se ad
men vniꝰ est optimũ,

seipsum cum adiunctis
amplectendus est sim-

bonitatibus: compara-
pliciter, secundus au-

tio non est multum ar-
tem, scilicet quòd regi-

tificiosa, ideo primus ser-
men commixtum est o-

mo, scilicet quod regi-
ptimum, pie exponen-

men vniꝰ est optimũ,
dus & non extendendus

amplectendus est sim-
est, ne sit causa errotis,

pliciter, secundus au-
& hanc tertiam respon-

tem, scilicet quòd regi-
sionem sequere vir do-

men commixtum est o-
cte.

ptimum, pie exponen-
dus & non extendendus

est, ne sit causa errotis,
& hanc tertiam respon-

sionem sequere vir do-
cte.

¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum, secundum & tertium.

IN articulis primo, secundo & tertio nonagesimæsextæ quæsti, sub lege, liceat agere præter verba legis.

Cap. 2. 2015.

Q. 90. ar. 1.

Cap. 10. to. 1.

Lib. 2. ca. 10. & 10 princip.

ARTIC. I. ET II.

ARTICVLVS

¶ Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quàm in particulari.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ lex humana non debeat poni in communi, sed magis in particulari. Dicit enim Philosop. in 5. Ethicorũ, * quòd legalia sunt, quæcunque in singularibus legem ponunt, & etiam sententialia, quæ sunt etiã singularia: quia de singularibus actibus sententiæ ferũtur: ergo lex non solum ponitur in communi, sed etiam in singulari.

Infrà qõ. 96. ar. 6. ad 3. et 2. 2. qõ. 147. artic. 1. & 4. cor. et 149. to. 5.

2 ¶ Præterea, Lex est directiua humanorũ actuũ, vt suprà dictũ est: * sed humani actus in singularibus consistũt, ergo lex humana non debet in vniuersali ferri, sed magis in singulari.

Ar. præc.

3 ¶ Præterea, Lex est regula & mẽsura humanorum actuũ, vt suprà dictũ est: * sed mẽsura debet esse certissima, vt dicit in 10. Meta. * cum ergo in actibus humanis non possit esse aliquod vniuersale, ita certum, quin in particularibus deficiat: videtur quod necesse sit leges nõ in vniuersali sed in singularibus poni.

Tex. 3 et 4. tom. 3.

Q. 90. ar. 1.

Tex. 4. to. 3.

¶ SED CONTRA est quod Iurisperitus * dicit, q̃ iura constitui oportet in his, quę ꝫpius accidunt: ex his autem, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituuntur.

In digesto vet. et li. 1. titulo 3. Lege. 24. & 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia vnum quodque quod est, ꝑpter finem, necesse est, quòd sit fini proportionatum: finis autem legis est bonum commune: quia vt Isidorus dicit in lib. Etymologiarũ, * nullo priuato commodo, sed pro cõmuni vtilitate ciuium lex debet esse cõscripta: vnde oportet leges humanas esse proportionatas ad bonum commune: bonum autem commune constat ex multis: & ideo opottet, quod lex ad multa respiciat, & secundum personas, & ſm negotia & secundum tempora. Constituitur enim cõmunitas ciuitatis ex multis personis: & eius bonum per multiplices actiones procuratur: nec ad hoc instituitur, quod aliquo tempore modico duret, sed quod omni tẽpore perseueret per ciuium successionem: vt Aug dicit in 2. De ciui Dei. *

Li. 1. ca. 21

Ex li. 2. ca. 21. Et li. 2. 2. ca. 6. habetur tom. 5. cap. 7. to. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Philosophus in 5. Ethi. * ponit tres species iuris legalis, quod est ius positiuũ: sunt em quædã, q̃ simpliciter in communi ponuntur: & hæc sunt leges communes: & quãtum ad huiusmodi dicit quòd legale est, quod ex principio quidẽ nihil differt sic, vel aliter: q̃ autem ponitur, differt, puta, q̃ captiui ſtatuto pretio redimantur. Quædam vero sunt, quæ sunt communia quãtum ad aliquid, & singularia quantũ ad aliquid: & huiusmodi dicuntur priuilegia: quasi leges priuatæ, quia respiciunt singulares personas: & tamen potestas eorũ extenditur ad multa negotia: & quantũ ad hoc subdit. Adhuc quæcunque in singularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia, non q̃ sint leges, sed propter applicationem legum communium ad aliqua particularia facta: sicut sententiæ, quæ pro iure habentur: & quantum ad hoc subdit, Et sententialia.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ illud quod est directiuum, oportet esse plurium directiuũ: vnde in 10. Metap. * Philosophus dicit, q̃ omnia, quę sunt vnius generis, mensurantur aliquo vno, quod est primũ in genere illo: si eũ essent tot regulæ vel mensuræ, quot sunt mensurata vel regulata, cessaret vtique vtilitas regulæ vel mensuræ, q̃ est vt ex vno multa possint cognosci: & ita nulla esset vtilitas, si non se extenderet nisi ad vnum singularem actũ. Ad singulares enim actus dirigendos dantur singularia præcepta prędictium: sed lex est præceptum commune, vt suprà dictum est. *

Tex. 4. to. 5. cap. 5. & 9.

Q. 90. ar. 2. & 3. ad 3.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ non est eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in 1. Ethic. * dicitur: vnde in rebus contingẽtibus (sicut sunt naturalia: & res humanę) sufficit talis certitudo, vt aliquid sit verũ, vt in pluribus, licet interdũ deficiat in paucioribus.

Cap. 3. & 7. Supra qõ. 91. ar. 4. co. fi. & q. 91. ar. 3. & 1. et supra q. 89. ad. 1. co. & 2. 2. q. 69. ar. 1. ad 1. & q. 71. art. 1. ad 1. & q. 78. ar. tic. 1. ad 2. & mal. q. 3. ar. 4. ad 4. & quol. 2. ar. 10. ad 1. & 2. & lib. 1. ca. 10. fin. lib. 2. ca. 10. & q. 91. art. 1. co. & 2. & q. 91. ar. 3.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere. Dicit enim Isidorus in lib. Etymologiarũ, quòd leges sunt factæ, vt earũ metu coerceatur audacia. Nõ autem sufficienter coerceretur, nisi q̃libet mala cohiberentur per legem: ergo lex humana debet quęlibet mala cohibere.

Ca. 5. circa fin. to. 1.

2 ¶ Præterea, Intẽtio legislatoris est ciues facere virtuosos: sed nõ põt aliquis esse virtuosus, nisi ab omnibus vitiis cõpescatur: ergo ad legem humanã pertinet oĩa vitia cõpescere.

3 ¶ Præterea, Lex humana à lege naturali deriuatur, vt suprà dictũ est: * sed omnia vitia repugnant legi naturæ: ergo lex humana omnia vitia debet cohibere.

¶ SED

Lib. 1. ca. 5. tom. 1.

hoc notandum occurrit. Primo, quòd quum in secundo articulo concluditur negatiua de prohibitione omnium vitiorum intelligitur de omnibus vitiis secundum totam suam latitudinem, id est omnes eorum actus, & non de omnibus vitiis, id est habitibus vitiosis: vt patet in responsione ad primum in articulo tertio, vbi dicitur, quòd prohibetur omnia vitia, sed non secundum omnes actus eorum.

Ar. præc.

Tex. 3 et 4. tom. 3.

Lib. 2. c. 22.

¶ SED CONTRA est quo' dicitur in primo de libero arbitr. * Videtur mihi lege istam, quæ populo regendo scribitur, recte ista permittere: & diuinã prouidentiam vindicare: sed diuina prouidentia non vindicat nisi vitia: ergo recte lex humana permittit aliqua vitia, nõ cohibendo ipsa.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, * lex ponitur vt quædam regula vel mensura humanorum actuum: mensura autem debet esse homogenea mensurato, vt dicitur in 10. Metaphysi. * diuersa enim diuersis mensuratur: vnde oportet, quòd etiam leges imponantur hominibus secundum eorum conditionem: quia, vt Isidorus * dicit, lex debet esse possibilis, & secundum naturam, & secundum consuetudinem patrię. Potestas autem siue facultas operandi ex interiori habitu seu dispositione procedit, non enim idem est possibile ei, qui non habet habitum virtutis, & virtuoso: sicut etiam non est idem possibile puero, & viro perfecto: & propter hoc non ponitur eadem lex pueris, quæ ponitur adultis, multa enim pueris permittuntur, quæ in adultis lege puniuntur, vel etiam vituperantur: & similiter multa sunt permittenda hominibus non perfectis virtute, quæ non essent toleranda in hominibus virtuosis. Lex autem humana ponitur multitudini hominum, in quia maior pars est hominum non perfectorum virtute: & ideo lege humana non prohibetur omnia vitia, à quib' virtuosi abstinẽt: sed solum grauiora, à quib' possibile est maiorem partem multitudinis abstinere: & præcipuè quę sunt in nocumentum aliorum, siue quorum prohibitione societas humana conseruari non posset: sicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & huiusmodi.

Tex. 4. to. 10. 65. 90. 2. & 1.

Q. 90. ar. 2. & 3. ad 3.

Cap. 1. & 7. Supra qõ. 91. ar. 4. co. fi. & q. 91. ar. 3. & 1. et supra q. 89. ad. 1. co. & 2. 2. q. 69. ar. 1. ad 1. & q. 71. art. 1. ad 1. & q. 78. ar. tic. 1. ad 2. & mal. q. 3. ar. 4. ad 4. & quol. 2. ar. 10. ad 1. & 2. & lib. 1. ca. 10. fin. lib. 2. ca. 10. & q. 91. art. 1. co. & 2. & q. 91. ar. 3.

¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur: primo, quòd Author non loquitur de omnibus, sed illis, quorum opposita sunt vitia. Vt patet in toto processu articuli. virtutes autem intellectuales speculatiuę de quibus fit obiectio non opponuntur vitiis, sed ignorantię prauæ dispositionis. Sed hæc responsio dissonat ab vniuersali simpliciter vt in litera fit. & à calce corporis articuli: vbi dicitur quòd à legislatore ordinantur pertinentia ad bonam disciplinam per quam ciues informantur vt commune bonum iustitiæ & pacis conseruent.

In cor. art.

¶ Constat enim nonnihil ad hæc conferre disciplinam speculatiuam: licet mediate.

¶ Secundò, ergo dicitur, quòd obiecta virtutum possunt dupliciter sumi. Primo secundum se, & sic falsum est, quòd possunt recte referri ad bonũ priuatum aut publicum. Secundò, secundum actꝰ, quibus homo attingit illa. & sic nihil prohibet omnium virtutum obiecta ad priuatum vel publicum bonum referri posse. nam licet Deus gloriosus non sit referibilis rectè in meum, vel cuiusque creaturæ bonum: actus tamen quibus contemplamur illum in nostrũ bonum, rectè referũtur & secundum se, & se-

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis est quædam participatio legis æternæ in nobis: lex autem humana deficit à lege æterna. Dicit enim Augustinus in primo De libe arbitr. * Lex ista quę regẽdis ciuitatibus fertur, multa cõcedit, atque impunita relinquit, quę per diuinam prouidentiam vindicantur: neque enim quia non omnia facit, ideo quæ facit, impropbanda sunt: vnde etiam lex humana non omnia potest prohibere, quæ prohibet lex naturæ.

Ca. 5. circa fin. to. 1.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lex humana præcipiat actus omnium virtutum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lex humana non præcipiat actus omnium virtutum. Actibus enim virtutum opponuntur actus vitiosi: sed lex humana non prohibet omnia vitia, vt dictũ est: * ergo etiam non præcipit actus omnium virtutum.

Infrà q. 1. art. 3. ad 3. et infrà q. 100. art. 2. cor.

Ar. præc.

2 ¶ Præterea, Actus virtutis à virtute procedit: sed virtus est finis legis: & ita quod est ex virtute, sub præcepto legis cadere non potest: ergo lex humana nõ præcipit actus omnium virtutum.

3 ¶ Præterea, Lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum est: * sed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum commune, sed ad bonum priuatum: ergo lex nõ præcipit actus omnium virtutum.

Q. 90. ar. 2.

¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 5. Ethicor. * q̃ præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ mansueti. Similiter autem secundũ alias virtutes & malitias: hęc quidem iubens, hæc autem prohibens.

Cap. 1. post med. tom. 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd species virtutum distinguũtur secundum obiecta, vt ex suprà dictis * patet: omnia autem obiecta virtutum referri possunt, vel ad bonum priuatũ alicuius personæ, vel ad bonum commune multitudinis: sicut ea, quæ sunt fortitudinis, potest aliquis exequi vel propter conseruationem ciuitatis, vel ad conseruandum ius amici sui, & simile est in aliis. Lex autem, vt dictum est, * ordinatur ad bonum commune: & ideo nulla virtus est, de cuius actibus lex præcipere non possit, non tamen de omnibus actibus omnium virtutũ lex humana præcipit, sed solum de illis, qui ordinabiles sunt ad bonum cõmune, vel immediatè: sicut aliqua directè propter bonum commune fiũt: vel mediate, sicut cum aliqua ordinantur à legislatore pertinentia ad bonam disciplinam, per quã informantur, vt commune bonum iustitiæ, & pacis conseruent.

Q. 54. ar. 1. & 2. & 3. ad 1. & 2. & 4. co. & 5. co. & 6. co. & 7. co. & 8. co. & 9. co. & 10. co. & 11. co. & 12. co. & 13. co. & 14. co. & 15. co. & 16. co. & 17. co. & 18. co. & 19. co. & 20. co. & 21. co. & 22. co. & 23. co. & 24. co. & 25. co. & 26. co. & 27. co. & 28. co. & 29. co. & 30. co. & 31. co. & 32. co. & 33. co. & 34. co. & 35. co. & 36. co. & 37. co. & 38. co. & 39. co. & 40. co. & 41. co. & 42. co. & 43. co. & 44. co. & 45. co. & 46. co. & 47. co. & 48. co. & 49. co. & 50. co. & 51. co. & 52. co. & 53. co. & 54. co. & 55. co. & 56. co. & 57. co. & 58. co. & 59. co. & 60. co. & 61. co. & 62. co. & 63. co. & 64. co. & 65. co. & 66. co. & 67. co. & 68. co. & 69. co. & 70. co. & 71. co. & 72. co. & 73. co. & 74. co. & 75. co. & 76. co. & 77. co. & 78. co. & 79. co. & 80. co. & 81. co. & 82. co. & 83. co. & 84. co. & 85. co. & 86. co. & 87. co. & 88. co. & 89. co. & 90. co. & 91. co. & 92. co. & 93. co. & 94. co. & 95. co. & 96. co. & 97. co. & 98. co. & 99. co. & 100. co. & 101. co. & 102. co. & 103. co. & 104. co. & 105. co. & 106. co. & 107. co. & 108. co. & 109. co. & 110. co. & 111. co. & 112. co. & 113. co. & 114. co. & 115. co. & 116. co. & 117. co. & 118. co. & 119. co. & 120. co. & 121. co. & 122. co. & 123. co. & 124. co. & 125. co. & 126. co. & 127. co. & 128. co. & 129. co. & 130. co. & 131. co. & 132. co. & 133. co. & 134. co. & 135. co. & 136. co. & 137. co. & 138. co. & 139. co. & 140. co. & 141. co. & 142. co. & 143. co. & 144. co. & 145. co. & 146. co. & 147. co. & 148. co. & 149. co. & 150. co. & 151. co. & 152. co. & 153. co. & 154. co. & 155. co. & 156. co. & 157. co. & 158. co. & 159. co. & 160. co. & 161. co. & 162. co. & 163. co. & 164. co. & 165. co. & 166. co. & 167. co. & 168. co. & 169. co. & 170. co. & 171. co. & 172. co. & 173. co. & 174. co. & 175. co. & 176. co. & 177. co. & 178. co. & 179. co. & 180. co. & 181. co. & 182. co. & 183. co. & 184. co. & 185. co. & 186. co. & 187. co. & 188. co. & 189. co. & 190. co. & 191. co. & 192. co. & 193. co. & 194. co. & 195. co. & 196. co. & 197. co. & 198. co. & 199. co. & 200. co. & 201. co. & 202. co. & 203. co. & 204. co. & 205. co. & 206. co. & 207. co. & 208. co. & 209. co. & 210. co. & 211. co. & 212. co. & 213. co. & 214. co. & 215. co. & 216. co. & 217. co. & 218. co. & 219. co. & 220. co. & 221. co. & 222. co. & 223. co. & 224. co. & 225. co. & 226. co. & 227. co. & 228. co. & 229. co. & 230. co. & 231. co. & 232. co. & 233. co. & 234. co. & 235. co. & 236. co. & 237. co. & 238. co. & 239. co. & 240. co. & 241. co. & 242. co. & 243. co. & 244. co. & 245. co. & 246. co. & 247. co. & 248. co. & 249. co. & 250. co. & 251. co. & 252. co. & 253. co. & 254. co. & 255. co. & 256. co. & 257. co. & 258. co. & 259. co. & 260. co. & 261. co. & 262. co. & 263. co. & 264. co. & 265. co. & 266. co. & 267. co. & 268. co. & 269. co. & 270. co. & 271. co. & 272. co. & 273. co. & 274. co. & 275. co. & 276. co. & 277. co. & 278. co. & 279. co. & 280. co. & 281. co. & 282. co. & 283. co. & 284. co. & 285. co. & 286. co. & 287. co. & 288. co. & 289. co. & 290. co. & 291. co. & 292. co. & 293. co. & 294. co. & 295. co. & 296. co. & 297. co. & 298. co. & 299. co. & 300. co. & 301. co. & 302. co. & 303. co. & 304. co. & 305. co. & 306. co. & 307. co. & 308. co. & 309. co. & 310. co. & 311. co. & 312. co. & 313. co. & 314. co. & 315. co. & 316. co. & 317. co. & 318. co. & 319. co. & 320. co. & 321. co. & 322. co. & 323. co. & 324. co. & 325. co. & 326. co. & 327. co. & 328. co. & 329. co. & 330. co. & 331. co. & 332. co. & 333. co. & 334. co. & 335. co. & 336. co. & 337. co. & 338. co. & 339. co. & 340. co. & 341. co. & 342. co. & 343. co. & 344. co. & 345. co. & 346. co. & 347. co. & 348. co. & 349. co. & 350. co. & 351. co. & 352. co. & 353. co. & 354. co. & 355. co. & 356. co. & 357. co. & 358. co. & 359. co. & 360. co. & 361. co. & 362. co. & 363. co. & 364. co. & 365. co. & 366. co. & 367. co. & 368. co. & 369. co. & 370. co. & 371. co. & 372. co. & 373. co. & 374. co. & 375. co. & 376. co. & 377. co. & 378. co. & 379. co. & 380. co. & 381. co. & 382. co. & 383. co. & 384. co. & 385. co. & 386. co. & 387. co. & 388. co. & 389. co. & 390. co. & 391. co. & 392. co. & 393. co. & 394. co. & 395. co. & 396. co. & 397. co. & 398. co. & 399. co. & 400. co. & 401. co. & 402. co. & 403. co. & 404. co. & 405. co. & 406. co. & 407. co. & 408. co. & 409. co. & 410. co. & 411. co. & 412. co. & 413. co. & 414. co. & 415. co. & 416. co. & 417. co. & 418. co. & 419. co. & 420. co. & 421. co. & 422. co. & 423. co. & 424. co. & 425. co. & 426. co. & 427. co. & 428. co. & 429. co. & 430. co. & 431. co. & 432. co. & 433. co. & 434. co. & 435. co. & 436. co. & 437. co. & 438. co. & 439. co. & 440. co. & 441. co. & 442. co. & 443. co. & 444. co. & 445. co. & 446. co. & 447. co. & 448. co. & 449. co. & 450. co. & 451. co. & 452. co. & 453. co. & 454. co. & 455. co. & 456. co. & 457. co. & 458. co. & 459. co. & 460. co. & 461. co. & 462. co. & 463. co. & 464. co. & 465. co. & 466. co. & 467. co. & 468. co. & 469. co. & 470. co. & 471. co. & 472. co. & 473. co. & 474. co. & 475. co. & 476. co. & 477. co. & 478. co. & 479. co. & 480. co. & 481. co. & 482. co. & 483. co. & 484. co. & 485. co. & 486. co. & 487. co. & 488. co. & 489. co. & 490. co. & 491. co. & 492. co. & 493. co. & 494. co. & 495. co. & 496. co. & 497. co. & 498. co. & 499. co. & 500. co. & 501. co. & 502. co. & 503. co. & 504. co. & 505. co. & 506. co. & 507. co. & 508. co. & 509. co. & 510. co. & 511. co. & 512. co. & 513. co. & 514. co. & 515. co. & 516. co. & 517. co. & 518. co. & 519. co. & 520. co. & 521. co. & 522. co. & 523. co. & 524. co. & 525. co. & 526. co. & 527. co. & 528. co. & 529. co. & 530. co. & 531. co. & 532. co. & 533. co. & 534. co. & 535. co. & 536. co. & 537. co. & 538. co. & 539. co. & 540. co. & 541. co. & 542. co. & 543. co. & 544. co. & 545. co. & 546. co. & 547. co. & 548. co. & 549. co. & 550. co. & 551. co. & 552. co. & 553. co. & 554. co. & 555. co. & 556. co. & 557. co. & 558. co. & 559. co. & 560. co. & 561. co. & 562. co. & 563. co. & 564. co. & 565. co. & 566. co. & 567. co. & 568. co. & 569. co. & 570. co. & 571. co. & 572. co. & 573. co. & 574. co. & 575. co. & 576. co. & 577. co. & 578. co. & 579. co. & 580. co. & 581. co. & 582. co. & 583. co. & 584. co. & 585. co. & 586. co. & 587. co. & 588. co. & 589. co. & 590. co. & 591. co. & 592. co. & 593. co. & 594. co. & 595. co. & 596. co. & 597. co. & 598. co. & 599. co. & 600. co. & 601. co. & 602. co. & 603. co. & 604. co. & 605. co. & 606. co. & 607. co. & 608. co. & 609. co. & 610. co. & 611. co. & 612. co. & 613. co. & 614. co. & 615. co. & 616. co. & 617. co. & 618. co. & 619. co. & 620. co. & 621. co. & 622. co. & 623. co. & 624. co. & 625. co. & 626. co. & 627. co. & 628. co. & 629. co. & 630. co. & 631. co. & 632. co. & 633. co. & 634. co. & 635. co. & 636. co. & 637. co. & 638. co. & 639. co. & 640. co. & 641. co. & 642. co. & 643. co. & 644. co. & 645. co. & 646. co. & 647. co. & 648. co. & 649. co. & 650. co. & 651. co. & 652. co. & 653. co. & 654. co. & 655. co. & 656. co. & 657. co. & 658. co. & 659. co. & 660. co. & 661. co. & 662. co. & 663. co. & 664. co. & 665. co. & 666. co. & 667. co. & 668. co. & 669. co. & 670. co. & 671. co. & 672. co. & 673. co. & 674. co. & 675. co. & 676. co. & 677. co. & 678. co. & 679. co. & 680. co. & 681. co. & 682. co. & 683. co. & 684. co. & 685. co. & 686. co. & 687. co. & 688. co. & 689. co. & 690. co. & 691. co. & 692. co. & 693. co. & 694. co. & 695. co. & 696. co. & 697. co. & 698. co. & 699. co. & 700. co. & 701. co. & 702. co. & 703. co. & 704. co. & 705. co. & 706. co. & 707. co. & 708. co. & 709. co. & 710. co. & 711. co. & 712. co. & 713. co. & 714. co. & 715. co. & 716. co. & 717. co. & 718. co. & 719. co. & 720. co. & 721. co. & 722. co. & 723. co. & 724. co. & 725. co. & 726. co. & 727. co. & 728. co. & 729. co. & 730. co. & 731. co. & 732. co. & 733. co. & 734. co. & 735. co. & 736. co. & 737. co. & 738. co. & 739. co. & 740. co. & 741. co. & 742. co. & 743. co. & 744. co. & 745. co. & 746. co. & 747. co. & 748. co. & 749. co. & 750. co. & 751. co. & 752. co. & 753. co. & 754. co. & 755. co. & 756. co. & 757. co. & 758. co. & 759. co. & 760. co. & 761. co. & 762. co. & 763. co. & 764. co. & 765. co. & 766. co. & 767. co. & 768. co. & 769. co. & 770. co. & 771. co. & 772. co. & 773. co. & 774. co. & 775. co. & 776. co. & 777. co. & 778. co. & 779. co. & 780. co. & 781. co. & 782. co. & 783. co. & 784. co. & 785. co. & 786. co. & 787. co. & 788. co. & 789. co. & 790. co. & 791. co. & 792. co. & 793. co. & 794. co. & 795. co. & 796. co. & 797. co. & 798. co. & 799. co. & 800. co. & 801. co. & 802. co. & 803. co. & 804. co. & 805. co. & 806. co. & 807. co. & 808. co. & 809. co. & 810. co. & 811. co. & 812. co. & 813. co. & 814. co. & 815. co. & 816. co. & 817. co. & 818. co. & 819. co. & 820. co. & 821. co. & 822. co. & 823. co. & 824. co. & 825. co. & 826. co. & 827. co. & 828. co. & 829. co. & 830. co. & 831. co. & 832. co. & 833. co. & 834. co. & 835. co. & 836. co. & 837. co. & 838. co. & 839. co. & 840. co. & 841. co. & 842. co. & 843. co. & 844. co. & 845. co. & 846. co. & 847. co. & 848. co. & 849. co. & 850. co. & 851. co. & 852. co. & 853. co. & 854. co. & 855. co. & 856. co. & 857. co. & 858. co. & 859. co. & 860. co. & 861. co. & 862. co. & 863. co. & 864. co. & 865. co. & 866. co. & 867. co. & 868. co. & 869. co. & 870. co. & 871. co. & 872. co. & 873. co. & 874. co. & 875. co. & 876. co. & 877. co. & 878. co. & 879. co. & 880. co. & 881. co. & 882. co. & 883. co. & 884. co. & 885. co. & 886. co. & 887. co. & 888. co. & 889. co. & 890. co. & 891. co. & 892. co. & 893. co. & 894. co. & 895. co. & 896. co. & 897. co. & 898. co. & 899. co. & 900. co. & 901. co. & 902. co. & 903. co. & 904. co. & 905. co. & 906. co. & 907. co. & 908. co. & 909. co. & 910. co. & 911. co. & 912. co. & 913. co. & 914. co. & 915. co. & 916. co. & 917. co. & 918. co. & 919. co. & 920. co. & 921. co. & 922. co. & 923. co. & 924. co. & 925. co. & 926. co. & 927. co. & 928. co. & 929. co. & 930. co. & 931. co. & 932. co. & 933. co. & 934. co. & 935. co. & 936. co. & 937. co. & 938. co. & 939. co. & 940. co. & 941. co. & 942. co. & 943. co. & 944. co. & 945. co. & 946. co. & 947. co. & 948. co. & 949. co. & 950. co. & 951. co. & 952. co. & 953. co. & 954. co. & 955. co. & 956. co. & 957. co. & 958. co. & 959. co. & 960. co. & 961. co. & 962. co. & 963. co. & 964. co. & 965. co. & 966. co. & 967. co. & 968. co. & 969. co. & 970. co. & 971. co. & 972. co. & 973. co. & 974. co. & 975. co. & 976. co. & 977. co. & 978. co. & 979. co. & 980. co. & 981. co. & 982. co. & 983. co. & 984. co. & 985. co. & 986. co. & 987. co. & 988. co. & 989. co. & 990. co. & 991. co. & 992. co. & 993. co. & 994. co. & 995. co. & 996. co. & 997. co. & 998. co. & 999. co. & 1000. co.

¶ In eodem articulo quarto dubium occurrit, an lex humana ita obligetur in foro conscientiæ, quòd homo teneatur mori pro eius obseruatione. Et est occasio dubitandi quia quidam dicunt quod ius positiuum non habet hanc potestatem nisi in causa fidei, vel tuendæ reipublicæ: propterea inquiunt, quòd licitè protegit cuilibet mortem celebrate quis potest coram communicatis nominatim, &c. & omnia positiua iura non seruare.

¶ Sed hanc opinionem esse erroneam multipliciter monstratur. Primò ex ratione tacta in litera, scilicet quia quilibet homo non solum secundum id quod habet, sed hoc ipsum quòd est multitudinis est: sicut quælibet pars id quod est, totius est. Ex hoc namque sequitur, quòd lex humana quæ sicut quælibet alia lex, ad commune bonum respicit, potestatem habet suprà id quod est quilibet homo: ac per hoc super vitam ipsius: ac per hoc potest disponere, & ordinare de expositione vitæ cuiusque pro communi bono pro quo sit omnis lex vt in quæstionis nonagesimæ articulo secundo dictum est. Amplius lex humana est præceptiua & obligatiua ad peccatum mortale: vt vt mænifeste patet, quia

D. 94. 2.

D. to. 47.

In cor. art.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ lex humana nõ prohibet omnes actus vitiosos secundum obligationẽ præcepti, sicut nec præcipit omnes, act' virtuosos, prohibet tamen aliquos actus singulorũ vitiorum, sicut etiam præcipit quosdam actus singularum virtutum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquis actus dicitur esse virtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quòd homo operatur virtuose: sicut actus virtutis iustitiæ est facere recta, & actus fortitudinis facere fortia: & sic lex præcipit aliquos actus virtutũ. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuosa eo modo, quo virtuosus operatur: & talis actus semper procedit à virtute: nec cadit sub præcepto legis: sed est finis, ad quem legislator ducere intendit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est aliqua virtus, cuius actus non sint ordinabiles ad bonum commune, vt dictũ est, * vel mediatè, vel immediatè.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum lex humana imponat homini necessitatem in foro conscientiæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lex humana non imponat homini necessitatem in foro conscientiæ. Inferior enim potestas nõ potest imponere legẽ in iudicio superioris potestatis: sed potestas humana, q̃ fert

Universidad de Sevilla Biblioteca

quum præcipitur aliquid sub pœna excommunicationis latæ sententiæ: vel sub pœna capitis. ergo est constitutiua alicuius actus, in hoc, quod sit peccatum mortale, ergo est obligatiua ad euitandū magis actum illū, quàm mortem corporalem: quia mors animæ fugienda est magis quàm mors corporis. Perinde est ergo dicere, quòd lex humana non potest obligare hominem ad mortem pro sui obseruatione, & dicere, ꝙ lex humana non potest constituere aliquem actum in hoc, quod sit peccatū mortale: imo in hoc, ꝙ sit peccatum, quia etiam pro vitando veniali tenetur homo mori. Et confirmatur, quia homo tenetur potius mori, ꝙ contrahere matrimoniū sine dispensatione cum sorore consobrina, & tamen hoc solo positiuo iure est prohibitum, si-militer sacerdos tenetur mori potius, quam Missam celebrare absq; calice, corporali, altari & lumine, vestibus sacerdotalibus, & aliis requisitis ad hoc cap. Sacris, de his quæ vi metúsve causa fiunt: vbi in materia iuris positiui, scilicet de incursu excommunicationis propter participationem cum excommunicato, Innocentius dicit, quòd melius non excusat ab excommunicatione: quia potiꝰ debet mori, quàm peccare mortaliter: vnde totū oppositum illius opinionis est verū. Illa nanque pura, quòd regulariter lex positiua non obligat ad mortem pro sui obseruatione quantacumque præcipiat. In casu autē, scilicet pro fide, vel patria sic.

¶ Nos autem secundum veritatē dicimus, quòd vniuersaliter lex præceptiua obligat ad mortē pro sui obseruatione: in casu autem non, ex benignitate legis: vt fortè accidit in lege de vitandis excommunicatis: de qua quia non est ad pro positum nisi exempli causa, nihil dico, nisi, quòd dicentes, quod non licet ex metu cadente in constantem virum celebrare coram excommunicatis, quia lex humana non obligat ad mortem pro sui obseruantia: ergo non tenet, nisi aliunde huic metui subueniant, falsa doctrina est excusans participationem ex metu: sicut de aliis dictum est. Et aduerte hic diligentissime, quod quia lex posita præcipiendo seu statuendo, facit de actibus indifferentibus virtuosos & vitiosos: dum sub alicua virtute, aut vitio actum determinat fore præcipiendo enim abstinentiam ponit actum illum sub temperantia: præcipiendo solutionem gabellæ, ponit actum illum sub iustitia: præcipiendo cultum diuinum, ponit sub religione: & sic de aliis. Et propterea in foro conscientiæ tenetur quis ad actus virtutū, & ad euitandos actus vitiorum, nec excusatur metu &c. ita non excusatur ab iniustitia, à sacrilegio, &c. qui determinata sic à lege contemnit, aut incurrit, &c.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ sextæ Articulum quintum.

IN articulo quinto eiusdem quæstionis nonagesimæ sextæ nota ꝙ quū in litera dicitur, quòd iusti nō subsunt legi coactiuæ, potest dupliciter intelligi: primo quod lex non habet vim coactiuam super iustos. Et hic sensus est falsus: quia super omnes subditos tā lex viua, quàm promulgata habet potestatē coactiuā, quamuis in iustos non exerceat coactionē: quia non oportet legem humanam, est infrà potestatē diui nam. ergo lex humana nō potest imponere legem quantum ad iudicium diuinum, quo d est iudicium conscientiæ.

2 ¶ Præterea, Iudiciū cōscientiæ maxime dependet ex diuinis mandatis: sed quādo quæ diuina mandata euacuantur ꝑ leges humanas: secundum illud Matth. 15. Irritum fecistis mandatum Dei ꝓpter traditiones vestras. ergo lex humana nō imponit homini necessitatem, quātum ad conscientiam.

3 ¶ Præterea, Leges humanę frequēter inducunt calumniam, & iniuriam hominibus, secundum illud Isaiæ decimo, Væ, qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerēt causæ humilium populi mei: sed licitum est vnicuique oppressionem & violētiam euitare: Ergo leges humanę, non imponūt necessitatem homini, quantum ad conscientiam.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur primę Petri secūdo, Hæc est gratia, si propter conscientiam sustineat quis tristitias patiens iniustè.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ leges positę humanitꝰ, vel sunt iustæ, vel iniustæ. Si quidem iustæ sint, habent vim obligādi in foro conscientiæ à lege æterna, à qua deriuantur, secundum illud Proverb. 8. Per me reges regnāt, & legum cōditores iusta decernunt. Dicuntur autē leges iustę, & ex fine, quādo scilicet ordinatur ad bonum cōmune: & ex auctore, quādo scilicet lex lata non excedit potestatē ferentis: & ex forma: quādo s. secūdum æqualitatem proportionis imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune: cum enim vnus homo sit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipsum quod est & quod habet, est multitudinis sicut & quælibet pars id, quod est, est totius: vnde & natura aliquod detrimentum infert parti, vt saluet totum. Et secundum hoc leges huiusmodi onera ꝓportionabiliter inferētes iustæ sunt, & obligant in foro conscientiæ, & sunt leges legales: iniustæ autem sunt leges dupliciter. Vno modo ꝑ cōtrarietatem ad bonum humanum, ecōtrario prædictis, Vel ex fine, sicut cum aliquis præsidens leges imponat onerosas subditis, nō pertinentes ad vtilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem vel gloriam. Vel etiā ex actore, sicut cum aliqs legem fert vlrā sibi cōmissam potestatem. Vel etiā ex forma, puta cum inæqualiter onera multitudini dispēsantur etiā si ordinentur ad bonū commune. Et huiusmodi magis sunt violētię, quàm leges. quia sicut Augusti. dicit in libro de libero arbitr. *lex esse non videtur, quæ iusta nō fuerit, vnde tales leges non obligāt ꝑ foro conscientię, nisi forte propter vitandū scandalum vel turbationem, ꝓpter quod etiam homo iuri suo debet cedere: secundū illud Matt. 5. Qui angariauerit te mille passus, vnde cum eo alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.

¶ Alio modo leges possunt esse iniustæ ꝑ contrarietatem ad bonum diuinum, sicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, vel ad quodcunque aliud quod sit contra legem diuinā: & tales leges nullo modo licet obseruare: quia sicut dicitur Actuū quarto, Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Roman. 13. Omnis potestas humana à Deo est: & ideo qui potestati resistit in his, q̄ ad potestatis ordinem pertinēt, Dei ordinationi resistit & secundum hoc efficitur reus quātum ad conscientiam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de legibꝰ humanis, quæ ordinātur contra Dei mādatum, & ad hoc ordo potestatis nō se extendit: vnde in talibus legi humanæ non est parendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de lege, quæ infert grauamē iniustum subditis, ad quod etiā ordo potestatis diuinitus concessus nō se extendit vnde nec in talibus homo obligāt, vt obediat legi, si sine scandalo, vel maiori detrimento resistere possit.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum omnes subiiciantur legi.

AD QVINTVM sic proceditur. Videt ꝙ nō omnes legi subiiciant. Illi enī soli subiiciunt legi, qb' lex ponitur: sed Apost. dicit 1. ad Timo. 1. ꝙ iusto nō est lex posita: ergo iusti nō subiiciuntur legi humanæ.

2 ¶ Præterea, Urbanꝰ Papa dicit, & habetur in Decr. 19. quæst. 1. Qui lege priuata ducitur nulla ratio exigit, vt publica cōstringatur: lege autē priuata Spiritus sancti, ducuntur omnes viri spirituales, qui sunt filij Dei: secundum illud Roman. 8. Quotquot Spiritu Dei agūtur, hi filij Dei sunt: ergo non omnes homines legi humanæ subiiciuntur.

3 ¶ Præterea, Iurisperitus* dicit, ꝙ princeps legibus solutus est: qui autē est solutus à lege, non subditur legi. ergo nō omnes subiecti sunt legi.

¶ SED CONTRA est ꝙ Apost. dicit Ro. 13. Omnis aīa potestatibus sublimioribus subdita sit: sed non videt esse subditus potestati, qui non subiicitur legi, quā Secundò, quòd iustus ex parte sua non subiicitur legi, vt coactꝰ: & hic sensus est verus & intentus: quia iustus voluntatie legi subiicitur.

¶ In eodem 5 articu. in responsione ad tertium dubium occurrit, quomodo stant hæc duo simul & princeps obligetur quo ad Deum: ita quod peccat nō seruādo legem, & quòd lex non habet vim coactiuam super eum, si etiam peccat, humanam legem transgrediendo obligatus est legi proculdubio obligāti eum ac per hoc vim coactiuam in eum habenti quamuis non exercenti, & si eum non potest cogere, lex eum non obligati & si non obligat lex principem, princeps nō obligatur: & si non obligatur, non peccat nō seruando eam. Et confirmatur declarādo: quia quantumcunq; sapiens aliquis [vt Plato, vel Aristoteles] leges excogitet optimas pro bono communi, & diuulgentur: quia non habēt vim coactiuam, sed ostensiuam tantum, conflat quòd non obligant principem aut aliosergo lex à principe condita licet ostensiuā vim habeat quomodo debeat ipse habere: non tamen obligat eum: qa coactiuam vim super eum non habet. Et auget dubium ex ratione in litera assignata dꝰ vi coactiua legis, arguendo sic, Lex non habet vim directiuam, nisi ex principis potestate, ergo secundum vim directiuam non obligat principem. Assumptum patet quia secluſa potestate principis lex nō est lex, nisi æquiuocēt vt leges Platonis, quæ monstrant tantum. Consequentia est nota: quia nullus à propria potestate obligatur, sicut nec cogitur vt in litera dicitur, & confirmatur, quia afferenda est causa obligatiua principis ad obseruantiā suæ legis. Deus immediate non est, quia nullum est ibi opus Dei immediate, vt patet. Cōmunitas multitudinis nō est, quia subiecta est principi vt supponitur de tali enim principe est fermo vel saltem de lege propria principis, quæ non fit à multitudine, voluntas propria, non pacto nō voto, non iuramento, & breuiter non contractu, aut vinculo quocunque interueniente. Et est ergo, &c. Confirmatur hoc, quia non est minus libera in se voluntas principis ex hoc, quòd præcepit subditis, quàm, si non præcepisset eisdem. Sed lex nihil aliud est quàm præceptum ad subditos: quia est effectꝰ potestatis gubernatiuæ, quæ est principium dirigendi aliud inquantū aliud, vt patet in quinto & nono Metaphysicorum ergo.

¶ Ad hoc dubium tanto difficilius, quāto litera sola authoritate doctrinā dedit hanc dicitur quòd quum princeps non subiiciatur legi, nisi quo ad Deū [quod idem est quod subiici legi in foro conscientiæ] ex eodē habet vim lex obligandi principem: vnde habet vim obligandi in foro cōscientiæ, vt autē in arti. 4. dictum est, lex habet vim obligatiuā in foro cōscientiæ ab æterna lege à qua deriuatur: oportet igitur vt lex habeat vim obligatiuā principis ab æterna lege & quemadmodū lex humana nō deriuat ab æterna, immediate, sed mediante lege naturæ: its habet mediante illa vim obligatiuā in foro cōscientiæ. Est nanq; de iure naturæ vt quod tibi nō vis fieri, alteri ne feceris & cōsequenter, vt ius quod tibi nō vis alteri nō statuas: ac per hoc quum quis alteri

alteri legem ponit, & non sibi, naturæ ius violat: sicut etiam subditus inobediens principis legi, naturæ ius dictans, quòd iustis ad cōmune bonum ab habente potestatē statutis parendū est, violat, ab æterna lege vim humanæ legi tribuens & hanc rationem quo ad primā eius partē Author in litera sub authoritate canonis induxit: ex hac aūt radice, ꝙ scilicet lex humana est obligatiua in foro conscientiæ & principis & subditorum ex lege æterna medio iure naturæ prouenit, quòd cum lege sint duæ vires, scilicet directiua & coactiua, & inter eas sit habita superius ex articul. 2. quæst. 92. differentia talis quòd vis directiua respicit ipsos actus licitos, vel illicitos, aut indifferentes; coactiua autem pœnam inducit ad obseruantiam legis: Prouenit inquā primo, quod vis obligatiua humanæ legis in foro conscientiæ ad vim directiuam legis humanæ ꝓportionabiliter inferētes iustæ sunt, & obligant in foro conscientiæ, & sunt leges legales: iniustæ autem sunt leges dupliciter. Vno modo ꝑ cōtrarietatem ad bonum humanum, ecōtrario prædictis, Vel ex fine, sicut cum aliquis præsidens leges imponat onerosas subditis, nō pertinentes ad vtilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem vel gloriam. Vel etiā ex actore, sicut cum aliqs legem fert vlrā sibi cōmissam potestatem. Vel etiā ex forma, puta cum inæqualiter onera multitudini dispēsantur etiā si ordinentur ad bonū commune. Et huiusmodi magis sunt violētię, quàm leges. quia sicut Augusti. dicit in libro de libero arbitr. *lex esse non videtur, quæ iusta nō fuerit, vnde tales leges non obligāt ꝑ foro conscientię, nisi forte propter vitandū scandalum vel turbationem, ꝓpter quod etiam homo iuri suo debet cedere: secundū illud Matt. 5. Qui angariauerit te mille passus, vnde cum eo alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.

¶ Alio modo leges possunt esse iniustæ ꝑ contrarietatem ad bonum diuinum, sicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, vel ad quodcunque aliud quod sit contra legem diuinā: & tales leges nullo modo licet obseruare: quia sicut dicitur Actuū quarto, Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Roman. 13. Omnis potestas humana à Deo est: & ideo qui potestati resistit in his, q̄ ad potestatis ordinem pertinēt, Dei ordinationi resistit & secundum hoc efficitur reus quātum ad conscientiam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de legibꝰ humanis, quæ ordinātur contra Dei mādatum, & ad hoc ordo potestatis nō se extendit: vnde in talibus legi humanæ non est parendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de lege, quæ infert grauamē iniustum subditis, ad quod etiā ordo potestatis diuinitus concessus nō se extendit vnde nec in talibus homo obligāt, vt obediat legi, si sine scandalo, vel maiori detrimento resistere possit.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum omnes subiiciantur legi.

AD QVINTVM sic proceditur. Videt ꝙ nō omnes legi subiiciant. Illi enī soli subiiciunt legi, qb' lex ponitur: sed Apost. dicit 1. ad Timo. 1. ꝙ iusto nō est lex posita: ergo iusti nō subiiciuntur legi humanæ.

2 ¶ Præterea, Urbanꝰ Papa dicit, & habetur in Decr. 19. quæst. 1. Qui lege priuata ducitur nulla ratio exigit, vt publica cōstringatur: lege autē priuata Spiritus sancti, ducuntur omnes viri spirituales, qui sunt filij Dei: secundum illud Roman. 8. Quotquot Spiritu Dei agūtur, hi filij Dei sunt: ergo non omnes homines legi humanæ subiiciuntur.

3 ¶ Præterea, Iurisperitus* dicit, ꝙ princeps legibus solutus est: qui autē est solutus à lege, non subditur legi. ergo nō omnes subiecti sunt legi.

¶ SED CONTRA est ꝙ Apost. dicit Ro. 13. Omnis aīa potestatibus sublimioribus subdita sit: sed non videt esse subditus potestati, qui non subiicitur legi, quā

fert potestas, ergo omnes homines debent legi esse subiecti.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut ex supradictis patet, lex de sui ratione duo habet. Primo quidem, quòd est regula humanorū actuum. Secūdo, quod habet vim coactiuam. Dupliciter ergo aliquis homo potest esse legi subiectus. Vno modo sicut regulatū regulæ: & hoc modo omnes illi, qui subduntur potestati, subduntur legi, quā fert potestas. Quòd autem aliquis potestati non subdatur, potest contingere dupliciter. Vno modo, quia est simpliciter absolutus ab eius subiectione: vnde illi, qui sunt de vna ciuita vel regno, non subduntur legibus principis alterius ciuitatis, vel regni, sicut nec eius dominio. Alio modo secūdum quod regitur superiori lege: puta si aliquis subiectus sit proconsuli: regulari debet eius mandato, non tamen in his, quæ dispensantur ei ab imperatore: quantum enim ad illa non adstringitur mādato inferioris, cum superiori mandato dirigatur: & secundum hoc cōtingit, quòd aliquis simpliciter subiectus legi fm aliqua, legi nō adstringitur, secūdum quæ regitur superiori lege. Alio vero modo dicitur aliqs subiectus legi, sicut coactum cogenti: & hoc modo homines virtuosi, & iusti nō subdūtur legi, sed soli mali: quod est coactum, & violentum, est contrariū voluntati. voluntas autem bonorum conformat legi, à qua malorum voluntas discordat: & secundum hoc boni non sunt sub lege sed solum mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd ratio illa procedit de subiectione, quę est per modum coactionis: sic enim iusto non est lex posita, quia ipsi sibi sunt lex, dum ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: sicut Apostolus ad Roma. 2. dicit: vnde in eos non habet lex vim coactiuam, sicut habet in iniustos.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd lex Spiritus sancti est superior omni lege humanā posita: & ideo viri spirituales secundū hoc, quòd lege Spiritus sancti ducuntur, non subduntur legi, quantum ad ea, quæ repugnāt ductioni Spiritus sancti: sed tamen hoc ipsum est de ductu Spiritus sancti, quòd homines spirituales legibus humanis subdantur, secundum illud 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd princeps dicitur esse solutus à lege quantum ad vim coactiuam legis: nulli enim proprie cogitur à seipso: lex autem non habet vim coactiuam, nisi ex principis potestate. Sic igitur princeps dicitur esse solutus à lege quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat: vnde super illud Psalmi 50. Tibi soli peccaui, &c. dicit glossa quòd rex non habet hominem, qui sua facta diiudicet: sed quantum ad vim directiuam legis, princeps subditur legi propria voluntate: secundum quod dicitur extra de constitutionibus, capit. cum omnes*. Quod quilibet iuris in alterū statuit ipse eodem iure vti debet. & Sapientis dicit authoritas, Patere legem, quam ipse tuleris. Imperatur etiam his à Domino, Qui dicunt, & non faciunt: & qui aliis clusum est.

¶ Ad hoc dubium præmittēda sunt aliqua certa acceptata ab omnibus: deinde singuli modi dicendi. Certū & confessum ab omnibus est, quòd princeps potest secum dispensare sicut cum aliis, proprie loquendo de dispensatione, & quòd potest quando, & quantū expedies fuerit eximere aliquem subditum, & seipsum à lege, & quòd potest legem mutare, siue allam condendo loco eius, siue totaliter tollendo. Et nihil horum contradicit determinationi factæ, scilicet quòd princeps subiicitur legi in foro conscientiæ. Subiicitur nanque, vt princeps potestatem habet præcepta faciendi: hæc sunt confessa cōmuniter. Sed de mota dubitatione triplex est opinio. prima est, ꝙ princeps licet subiiciatur legi humanæ, simpliciter & absolutè habenti vim legis: nō subditur tamē legi habenti vim legis cū exceptione suæ personæ: & sicut princeps à principio cōstituendo legem, potuisset excipere principem ira post legem conditam potest se excipere, sicut & aliquē alium subditum, & sic si princeps non tollit à se legem, obligatur: si autem tollit, non obligatur. Sed contra hanc opinionē est, quia si princeps potest se eximere à lege obligatio sua ad legē est ridiculosa: posset nanque eximendo se dicenti, Patere legem quam ipse tuleris: & quare alligas onera grauia in humeros hominum, & digito tuo nō moues ea: respondere cū bona conscientia quia exemi meipsum: quod est ridiculum. Alia opinio est, ꝙ quandiu lex non est totaliter sublata, princeps obligatur. Et licet possit secum dispensare & tollere eam totaliter, non potest eam tollere quo ad libitum, vnde si vult se absoluere à vinculo legis, tollat eam absolutè: alioquin illi subiacet. Et fundatur hæc opinio super hoc: quia aliter obligatio principis ad obseruantiam legis esset ridiculosa. Contra hanc autem opinionem est, quia princips potest etiam sine causa, quia sibi placet eximere vnum subditum à communi lege: ergo potest seipsum eximere, quum non sit deterioris cōditionis, quàm suus subditus. Inter has autem extremas opiniones media occurrit opinio, quæ sola vera est, scilicet quòd princeps potest ad libitum se, & subditum aliquem eximere à lege communi iam promulgata, sic quòd exemptus non sit reus violati præcepti legis, non seruando illam: non tamen potest eximere, sic, vt ipse eximens & exemptus ad libitum non sit reus violati iuris naturæ, quo quælibet pars consonare debet suo toti, & præcipuè caput. hæc opinio duo dicit, vt patet. Et in primo conuenit cum prima opinione, & discrepat à secunda: in secundo autem conuenit cum secunda aliqualiter, & discrepat à prima. Et si bene consideretur opinio hæc, apparebit, quòd saluat vtrumque quod mentibus humanis impressum videtur, scilicet & quòd princeps malè facit eximendo se vel aliū ad libitum à legis iure: & quòd nihilominus exemptus non est reus fractæ legis. Si enim Papa licentiet se vel alium, quia placet, ad non dicendum horas canonicas, vel carnes comedendum in Quadragesima: licentiatus malefacit non dicendo horas, & carnes Comedendo, quia turpis est pars, quæ non consonat suo toti ex naturę iure, quod violatur à subdito: & multo magis à capite. Cui etiam à diuino iure imperatur, Dicis, & non facis: alligas onus graue, &c. Matthæi vigesimotertio. & nihilominus licet peccet sic licentiatus, non tamen est reus violati præcepti de horis canonicis dicendis, aut de carnibus non comedēdis. Fundatur hæc opinio quo ad

Q. 90. ar. 3.

In decretal. li. lib. 2. ti. 2. c. cū omnes à med.

Ti. 8. 3. pa. vñ à princ. tomi.

Q. 797.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo ad primam partem
super potestate principis quā potest tollere legem & simpliciter & quoad aliquem vt quotidiana experientia testatur in priuilegiis eximentibus hos vel illos à solutione decimarum. In quibus etiam si nulla causa exprimatur: sed solo motu principis fiant, robur non desit. Quo ad secundam vero partem super naturali iure: quo turpis est omnis pars, quæ non conuenit toto: & quo in motalibus magis mouent exempla, quam verba, & princeps non solum vt præsit, sed prosit, creatur: & aliis huiusmodi, quæ naturalis ratio dictat. Et secundum hanc opinionem nihil est ridiculum: omnia confonant: omnes obiectiones soluuntur: obseruantiarum, & reprehensionum ratio redditur: vnde vt sententia vera in medio posita amplectenda est.

Infrà q. 97 art. 1. ad 1. Et 1.2 q. 6 art. 1. ad 2. & 2 q. 120. art. 2. & q. 147 art. 4. & 2. & 3. ad. 3. q. 1. a. 4. q. 3 cor. & ad 5. & di. 17. art. 4. co. fi. & 4. di. 15 q. 3. art. 2 q. 1. & 4. corp. Cap. 31 non longe à fi. tom. 1.

¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum sextum.

IN articulo sexto, eiusdem nonagesimæsextæ quæstionis nota, quòd quadrupliciter occurrere potest casus agendi contra legis verba pro seruanda eius intentione. Primò ambiguus & impatiens morā, & tunc seruanda sunt verba legis, vt dicitur in responsione ad secundum. Secundò ambiguus & sustinens moram: & tunc consulendus est superior, qui propter huiusmodi casus habet authoritatem interpretandi legem, & hoc intendit litera in corpore articuli. Tertiò manifestus & impatiens morā: & tunc constat, quòd debet non seruare verba legis, sed intentionem. Quartus manifestus, sed sustinés moram & tunc gnome & epiichia siue superioris consultatione prætermittitur verba legis: & seruatur intēto eius: quia in manifestis non est opus interpretatione, quæ specstat ad superiorem: sed executione, vt in secunda secundæ quæstio. de epiichia Author dicit. Quod ergo in litera dicitur quòd extra subiectum periculum non pertinet ad quemlibet interpretatiin casu dubio est ser.no. Interpretatione enim non est opus in manifestis.

Circa me. ellius & libro. 12.

Q. 90. ar. 2.

Indig vete ri lib. 1. Titu. 3. leg. 24

¶ Sed tūc insurgit quæstio, quo pacto soluatur distinctio facta in corpore articuli inter casum necessitatis habentis dispensationem annexam & casum non necessitatis, quòd recurrendum est ad interpretationem superioris, si nanque de ambiguis casibus est sermo contra

onera grauia imponunt, & ipsi nec digito volunt ea mouere: vt dicitur Matth. 23. Vnde quantum ad Dei iudiciū princeps non est absolutus à lege quantū ad vim directiuam eius, sed debet voluntarius non coactus legem implere. Est etiā princeps supra à legem, inquantum si expediēs fuerit, potest legem mutare, & in ea dispensare pro loco & tempore.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum ei qui subditur legi liceat præter verba legis agere.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non liceat ei, qui subdit legi, præter verba legis agere. Dicit enim Aug. in lib. De vera religione. *In tēpotalib⁹ legib⁹ quāuis homines iudicent de his, cū eas instituunt tamen quando sunt institutæ & firmatæ, non licebit de ipsis iudicare, sed secundum ipsas: sed si aliquis præter mittat verba legis, dicēs se intentionem legislatoris seruare, videt iudicare de lege. ergo nō licet ei, qui subditur legi, vt præter mittat verba legis, vt intentionem legislatoris seruet.

2 ¶ Præterea, Ad eū solum pertinet leges interpretari, cuius est cōdere leges: sed omniū subditorū legi non est leges condere: ergo eorū nō est interpretari legislatoris intentionem, sed semper secundū verba legis agere debent.

3 ¶ Præterea, Omnis sapiens intentionē suam verbis nouit explicare: sed illi q̄ leges condiderūt, reputari debent sapiētes. Dicit enim Sapientia Prou. 8. Per me reges regnant, & legū conditores iusta decernūt. ergo de intētione legislatoris nō est iudicandum nisi per verba legis.

¶ SED CONTRA est quod Hilarius dicit in 13. De Tri. *Intelligētia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quā nō sermoni res, sed rei debet esse sermo subiectus. ergo magis est attendendū ad causam quę mouit legislatorem, quam ad ipsa verba legis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictū est,* omnis lex ordinat ad communem hominū salutem: & intantum obtinet vim & rationem legis: secundum vero q̄ ab hoc deficit, virtutē obligandi non habet. vnde Iurisperitus *dicit q̄ nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter ꝓ salute hominum introducūtur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad seueritatem. Contingit autem multoties, quòd aliquid obseruari communi saluti est vtile, vt i pluribus, quod tamē in aliquibus casibus est maximè nociuū: quia igitur legislator non potest omnes singulares casus intueri, ꝓpodā secundæ quæstio. de epiichia Author dicit. nit legem secundū ea, quæ in pluribus accidunt ferens intentionem suam ad communem vtilitatē: vnde si emergat casus in quo obseruatio talis legis sit damnosa comuni saluti, non est obseruāda: sicut si in ciuitate obsessa statuat lex quòd portę ciuitatis maneant clausæ, hoc est vtile comuni saluti vt in pluribus. Si tamē cōtingat casus, quòd hostes insequanē aliquos ciues, per quos ciuitas conseruatur, damnosū simū esset ciuitati, nisi eis portę aperirētur: & ideo in tali casu essent portæ aperiendæ cōtra verba legis, vt seruaretur vtilitas communis. quam legislator intendit. Sed tamen hoc est considerandū: quòd si obseruatio legis secūdum verba non habeat subitum periculum, cui oportet statim occurri, nō ꝓtineat ad quēli-

bet vt interpretet, quid sit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati, sed hoc solum pertinet ad principes, qui, ꝓpter huiusmodi casus habent authoritatem in legib⁹ dispensandis. Si vero sit subitum periculū, non patiens tantam morā, vt ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispēsationem habet annexam: quia necessitas non subditur legi.

10 ¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ille qui in casu necessitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipsa lege, sed iudicat de casu singulari, in quo videt verba legis obseruanda non esse.

¶ Ad secundum dicendum q̄, ille qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legē simpliciter: sed in casu, i quo manifestū est per euidentiam documenti legislatorem aliud intēdisse. Si eū dubium sit debet vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.

¶ Ad tertium dicendū, quòd nulli⁹ hominis sapientia tanta est, vt possit omnes singulares casus excogitare: & ideo non pōt sufficiēter per verba sua exprimere ea quæ conueniunt ad finem intētum: & si posset legislator omnes casus considerare, nō oporteret, vt omnes exprimerent propter confusionem vitandam: sed legē ferre deberet secundum ea, quæ in pluribus accidunt.

QVÆSTIO NONAGESIMASEPTIMA, *De legum mutatione. in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandū est de mutatione legum.

¶ Et circa hoc quærunt quatuor. ¶ Primò, vtrum lex humana sit mutabilis. ¶ Secundò, vtrū semper debeat mutari, quādo aliquid melius occurrerit. ¶ Tertiò, vtrū ꝓ consuetudinem aboleatur: & vtrum consuetudo obtineat vim legis. ¶ Quartò, vtrū vsus legis humanæ per dispensationē rectorum immutari debeat.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex humana debeat mutari, aliquo modo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana derīuat à lege naturali, vt suprà dictū est:* sed lex naturalis immobilis pmanet: ergo & lex humana debet immobilis permanere.

2 ¶ Præterea, Sicut Philosoph. dicit in 5. Ethico.* Mensura maxime debet esse permanens: sed lex humana est mensura humanorū actuū, vt suprà dictū est.* ergo debet immobiliter permanere.

3 ¶ Præterea, De ratione legis est, quòd sit iusta & recta, vt suprà dictū est:* sed illud quod semel est rectum, semper est rectū: ergo illud, quod est semel lex, semper debet esse lex.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in 1. De li. arb.* Lex temporalis quāuis iusta sit, commutari tamē de tempora iustè potest.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictū est,* lex humana est quoddā dictamē rationis, quo dirigūtur humanę actus & secundum hoc duplex causa pōt esse, quòd lex humana iustè mutetur. Vna quidē ex parte ratiōis: alia vero ex parte dicit dictis ex responsione ad secundum, scilicet, quod secundum verba agendum est in necessitatis casu ambiguo. Si de manifestatis, contradicit dictis ex Secunda secundæ, quod in manibus extra casum necessitatis nō est opus interpretatione, sed virtus epiichiæ sufficit. Si in primo membro de ambiguis, & in secundo de manifestis est sermo, distinctio est inutilis & extra artem, tacens principale in differentia, scilicet esse manifestū vel ambiguum. Verum quæstio hæc citius soluetur si viderimus, quòd in ambiguis datur latitudo. Nam quædam sic occurrunt ambigua, vt in sua ambiguitate remaneāt. Quædam vero sic sunt ambigua, vt rationabile sit q̄ si legislator adesset, hanc proculdubio partem determinaret nunc hic seruandam. Sermo ergo literæ est de ambiguis, & de eis vniuersaliter docet, quòd interpretatio spectat ad superiores quando potest ad eos recurri, quando vero non potest recurri, si sunt ambigua secundo modo necessitas habet dispensationem annexam: si vero sunt ambigua primo modo, tunc secundum verba legis agendum est. Et quod mens Authoris sit ista, patet ex hoc quòd dicit scilicet, quòd necessitas habet dispensationem annexam: constat enim, quòd dispensatio ex interpretatione legis procedit. Interpretatio autem locum non habet in manifestis. De ambiguis igitur secundo modo intendit.

¶ In responsione ad tertium collige causas quare leges humanæ fiunt secundum id, quòd in pluribus agendum est & non deatticulantur omnia in omni euentu. Prima est ex defectu humani ingenij: secunda est ex parte confusionis vitandæ: tertia, quæ in litera tacetur potius tamen quinto Ethicorum esse ex variabilitate rerum, de quibus fit lex humana: & hæc variabilitas materiæ immanum intellectum in culpabilem reddit humanum intellectum in statuendo leges vt in pluribus.

Suprà q. 91. art. 3.

Ca. 6. paulo à princ. tem. 1.

In cor.

q. 91. art. 3.

Cap. 5.

q. 90. art. 1. & q. 91. a. 4.

¶ Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum primum & secundum.

q. 91. ar. 2.

IN articulis primo & secundo non occurritur aliud scribendum quàm quòd optime notentur causæ mutationis legum: vt & quando nō oporteret resistentia fiat mutationi: necessitas vel vtilitas pensanda est: non ad

Ca. 6. circa med. prin. tom. 1.

5. 90. art. 2. & q. 97. ar. 1. & 3.

hominum, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidē rationis: quia humanæ ratiōi naturale esse videtur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat: vñ videmus in scientiis speculatiuis, quòd qui primo philosophati sunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ postmodum per posteriores sūt tradita magis perfectē: ita etiā & in operabilibus. Nā primi, qui intēderunt inuenire aliquid vtile communitati hominū, non valentes omnia ex seipsis cōsiderare, instituerunt quædā imperfecta in multis deficiētia: quæ posteriores mutauerūt, instituentes aliqua, quæ in paucioribus deficere possunt à cōmuni vtilitate. Ex parte vero hominum quorū actus lege regulantur, lex recte mutari potest ꝓpter mutationē conditionum hominum, quibus secundum diuersas eorum conditiones diuersa expediunt: sicut Aug. ponit exemplum in 1. De libe. arbi.* q̄ si populus sit bene moderatus, & grauis, communisque vtilitatis diligentissimus custos: recte lex fertur, qua tali populo liceat creare sibi magistratus, per quos respublica administretur. Porrò si paulatim idē populus deprauatus, habeat venale suffragium, & regimen flagitiosis sceleratisq; committat, recte admittur populo talis potestas dandi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ naturalis lex est participatio quædam legis æternæ, vt suprà dictū est:* & ideo immobilis perseuerat, quod habet ex immobilitate & perfectione diuinæ rationis instituentis naturā: sed ratio humana mutabilis est & imperfecta: & ideo eius lex mutabilis est. Et præterea lex naturalis continet quædā vniuersalia præcepta, quædā particularia secundum diuersos casus, qui emergunt.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ mensura debet esse permanens quantum est possibile: sed in rebus mutabilibus non potest esse aliquid omnino immutabiliter permanens, & ideo lex humana non potest esse omnino immutabilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd rectum in rebus corporalibus dicitur absolutè: & ideo semper quantum est de se manet rectum: sed rectitudo legis dicitur in ordine ad vtilitatem cōmunem: cui non semper proportionatur vna eademque res. sicut suprà dictum est:* & ideo talis rectitudo mutatur.

In cor., ar.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lex humana semper sit mutanda quando occurrit aliquid melius.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semper lex humana, quando aliquid melius occurrit, sit mutanda. Leges enim humanæ sunt adinuentæ per rationem humanam: sicut etiam aliæ artes: sed in aliis artibus mutatur id, quod prius tenebatur: ergo idem est etiam faciendum in legibus humanis.

2 ¶ Præterea, Ex his, quæ præterita sunt, prouidere possumus de futuris: sed nisi leges humanæ mutatæ fuissent, superuenientibus melioribus adinuentionibus, multa inconuenientia sequerentur: eo quòd leges antiquæ inueniuntur multas rudirates continere: ergo videtur, quòd leges sint mutandæ quotiescunque aliquid melius occurrit statuendum.

3 ¶ Præterea, Leges humanæ circa actus singulares hominū statuuntur: in singularibus autem perfectam cognitionē adipisci nō possumus, nisi per experientiam, quæ tempore indiget: vt dicitur in 2. Ethic.* ergo videtur, q̄ per successionem temporis possit aliquid melius occurrere statuendum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Decretis. dist. 12. Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus à patribus suscepimus, infringi patiamur.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut dictum est,* lex humana intantum rectè mutatur, inquantum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autem ipsa legis mutatio, quantum in se est, detrimentum quoddam cōmunis salutis: quia ad obseruantiam legū plurimū valet consuetudo, in tantum q̄ ea, quæ contra communem consuetudinem fiunt, etiam si sint leuiora de se, grauiora videntur: vnde quādo mutatur lex, diminuitur vis cōstrictiua legis, inquantum tollitur consuetudo. & ideo nunquam debet mutari lex humana, nisi ex aliqua parte tantum recompensetur communi saluti, quantū ex ista parte derogat. Quod quidē cōtingit vel ex hoc, quòd aliqua maxima & euidentissima vtilitas ex nouo statuto prouenit. vel ex eo q̄ est maxima necessitas, ex eo quòd lex consueta aut manifestam iniquitatem continet, aut eius obseruatio est plurimum nociua: vnde dicitur à Iurisperito, quòd in rebus nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, vt rectè recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea, quæ sunt

Suprà q. 91. art. 2. & 3. ad 2.

In princi. lib. tom. 1. Cap. Ridiculum est

Ar. præce.

artis, habent efficaciam ex sola ratione: & ideo vbicunque melioratio occurrit, est mutandum quod prius tenebatur: sed leges habent maximam virtutem ex cōsuetudine: vt Philosophus dicit in 2. Politi.* & ideo non sunt de facili mutandæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa concludit, q̄ leges sunt mutandæ: non tamen pro quacunque melioratione, sed pro magna vtilitate vel necessitate: vt dictum est.* & similiter dicendum est ad tertium.

¶ Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum tertium.

Cap. 6 prīū ant. fi. to. 5.

IN articulo tertio in responsione ad secundum aduerte, quòd licet Author satisfaciat argumento dum manifestat, non oportere ab actu illicito inchoate consuetudinem derogātem legi, si tamen ab illicitis tunc actibus inchoasset, ex quo cōualuit, & iam consuetudinis vim habet, legi scriptæ derogat, non oportet nāque posteros solicitos esse an licite, vel illicite introducta sit consuetudo, quoniam sine dubio licite inueniunt obseruari, recepta lege scripta.

In cor. art.

2. 2. q. 79. ar tic. 2 ad 2. et q. 60. ar tic. 2. & 6. & quol. 2. art. 1. & 2. cor. prin. & quol. 9. ar. 15. & 9. 2. & 3.

q. 93 art. 3. et q. 97. ar. tic. 2.

2 ¶ Præterea, Ex multis malis nō potest fieri vnum bonū: sed ille, qui incipit primo contra legē agere, malè facit: ergo multiplicatis similibus actibus, non efficietur aliquod bonum: lex autē est quoddam bonum, cū sit regula humanorum actuū: ergo per consuetudinem non potest remoueri lex: vt ipsa cōsuetudo vim legis obtineat.

3 ¶ Præterea, Ferre leges, pertinet ad publicas personas, ad quas pertinet regere communitatem. vnde priuatæ personæ legem facere non possunt: sed consuetudo inualescit per actus priuatarum personarum: ergo consuetudo non potest obtinere vim legis, per quam lex remoueatur.

¶ SED CONTRA est, quod Augu. dicit in epistola ad Casulanum,* Mos populi Dei, & institutа maiorum pro lege sunt tenenda: & sicut præuaricatores legum diuinarū, ita cōtemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

Circa prin. Illius et est epistō. 80. tom. 2.

¶ RESPONDEO dicendum, quod omnis lex proficiscitur à ratione & voluntate legislatoris. Lex quidem diuina & naturalis à rationabili Dei voluntate, lex autem humana à voluntate hominis, ratione regulata. Sicut aūt ratio & voluntas hominis manifestantur verbo in rebus agēdis: ita etiā manifestantur facto: hoc enim vnusquisque eligere videtur vt bonum, quod opere implet: manifestum est autem, q̄ verbo humano potest & mutari lex, & etiam exponi: inquantum manifestat interiorem motum, & conceptum rationis humanæ: vnde etiam & per actus maxime multiplicatos, qui consuetudinem efficiunt, mutari potest lex & exponi: & etiā aliquid causari, quod legis virtutem obtineat. inquantū scilicet per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus & rationis conceptus efficacissimè declaratur. Cum enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato ratiōis iudicio ꝓuenire & secundum hoc consuetudo & habet vim legis, & lege abolet, & est legum interpretatrix.

In cor. art.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Decretis. dist. 12. Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus à patribus suscepimus, infringi patiamur.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut dictum est,* lex humana intantum rectè mutatur, inquantum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autem ipsa legis mutatio, quantum in se est, detrimentum quoddam cōmunis salutis: quin ad obseruantiam legū plurimū valet consuetudo, in tantum q̄ ea, quæ contra communem consuetudinem fiunt, etiam si sint leuiora de se, grauiora videntur: vnde quādo mutatur lex, diminuitur vis cōstrictiua legis, inquantum tollitur consuetudo. & ideo nunquam debet mutari lex humana, nisi ex aliqua parte tantum recompensetur communi saluti, quantū ex ista parte derogat. Quod quidē cōtingit vel ex hoc, quòd aliqua maxima & euidentissima vtilitas ex nouo statuto prouenit. vel ex eo q̄ est maxima necessitas, ex eo quòd lex consueta aut manifestam iniquitatem continet, aut eius obseruatio est plurimum nociua: vnde dicitur à Iurisperito, quòd in rebus nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, vt rectè recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.

q. 96. ar. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lex naturalis & diuina procedit à voluntate diuina, vt dictum est.* vnde non potest mutari per consuetudinem procedentem à voluntate hominis, sed solum per authoritatem diuinam mutari posset: & inde est, quòd nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem diuinam, vel legem naturalem. Dicit enim Isidorus in synonymis, vsus authoritati cedat: prauum vsum lex & ratio vincat.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ sicut suprà dictū est,* leges humanæ in aliquibus casibus deficiūt: vñ possibile est, quando quæ præter legē agere, in casu scilicet in quo deficit lex: & tamen actus non erit malus: & cū tales casus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum tunc manifestatur per consuetudinē, quòd lex vlterius nō est vtilis: sicut etiam manifestaretur, si lex contraria verbo promulgaretur. Si autē adhuc maneat ratio eadem, propter quā prima lex vtilis erat, nō cōsuetudo legem, sed lex consuetudinē vincit, nisi forte ꝓpter hoc solum inutilis lex videatur, quoniam nō est possibilis secundū consuetudinē patriæ, quæ erat vna de conditionibus legis: difficile enim est cōsuetudinē multitudinis remouere.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd multitudo, in qua consuetudo introducitur, duplicis conditionis esse potest. Si enim sit libera multitudo, quæ possit sibi legē facere, plus est consensus totius mul

¶ Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum quartum.

IN titulo articuli quatuor aduerte quòd non de principe specialiter, sed de rectore multitudinis, siue princeps sit, siue non, quæstio est.

¶ In corpore articuli eiusdem aduerte duo, primò, quid subiacet dispensationi Rectoris, ex primitur nanque in litera, quòd hoc est defectus legis in persona, vel casu, quando enim non est, nec appatet, nec dubitatur defectus legis, nulla est ratio licentiam tribuendi quòd nō seruetur legis præceptum, ac per hoc nulla est ratio dispensandi, quando autem apparet quòd lex in hoc casu impediret maius bonum, vel cederet in malum & huiusmodi, tunc deficere dicitur lex in casu illo. vnde pro sola volunrate non fit dispensatio, sed dissipatio. Secundò, quis rector in qua lege possit dispensare. In litera enim nihil aliud exprimitur, nisi quòd rector multitudinis habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ suæ authoritati innititur. Et in responsione ad tertium in lege humana publica non potest dispensare nisi ille, à quo lex authoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit.

¶ Videur autem mihi, quòd secluſa consuetudine, quæ authoritatem dispensandi inferioribus rectoribus committit & adimit, ex hoc ipso quòd aliquis constitutus est rector multitudinis, commissa quoque est sibi authoritas dispensandi in lege superioris quo ad tria, scilicet quo ad leuia, quo ad frequentia, quo ad propria. Leue autem est quodcunque cæteris paribus, nō præcepto proprie dicto, sed simpliciter statuto positum est. Non enim est rationi consonum, vt ad principem pro dispensatione in leui recurrendum sit. Frequenter quoque occurrentibus graue inimis esset ad principem sæpe valde remotum loco vel commoditate recurrere, vbi lex ipsa vindicanda tandem esset, non seruanda, vt patet in lege ieiunij ecclesiastici, quod crebro soluendum accidit ex rationabili secundum existimationem saltem causæ, nec est rationi consonum, vt semidebi cētiā tribuat, vt præceptū legis nō seruetur. Si aūt absq; hac ratione pro sola voluntate licentiā tribuat, nō erit fidelis in dispensatiōe, aut erit imprudēs: infidelis quidem, si non habet intentionē ad bonū cōmune: imprudens autē, si rationem dirrere: sed sat videtur, tius multitudinis ad aliquid obseruādū, quod cōsuetudo manifestat, quàm authoritas principis, qui nō habet potestatem condendi legem, nisi inquātū gerit personā multitudinis. vnde licet singulæ personæ nō possint condere legem, tamen totus populus condere legē potest. Si vero multitudo non habeat liberā potestatē condendi sibi legem, vel legē a superiori potestate positam remouendi: tamē ipsa consuetudo in tali multitudine prævalēs obtinet vim legis, inquantum per eos tolleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere, ex hoc enim ipso videtur approbare, quod cōsuetudo introduxit.

Supra q. 96. ar. 6. ¶ 1. & inf. q. 100. ar. 8. co. & 2. 2. q. 88. ar. 11. co. & ad. 2. & q. 89. ar. 9. & q. 104. ar. 4. co. & ad. 1. & 3. di. 37. ar. 4. & 4. dist. 15. q. 3. ar. 2. q. 1. & dist. 21. q. 3. ar. 3. & ad 4. & 1. cōtra. Lib. 5. Etym. ca. 21. & lib. 1. Ethi. ca. 2. in fin. tom. 1.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare.

SED QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur q; Rectores multitudinis non possint in legibus humanis dispensare. Lex enim ista tuta est pro communi vtilitate, vt Isidorus* dicit: sed cōmune bonum nō debet intermitti pro priuato cōmodo alicuius personæ: q; vt dicit Philosophus in 1. Ethic.* Bonum gentis diuinius est quàm bonū vnius hominis. ergo videtur, q; nō debeat dispensari cum aliquo, vt contra legem communem agat.

2 ¶ Præterea, Illis, qui super alios constituūtur, præcipit Deut. 1. Ita paruū audietis vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudiciū est. Sed concedere alicui, quod communiter denegatur omnibus, videtur esse acceptio personarū, ergo huiusmodi dispensationes facere Rectores multitudinis nō possunt, cū hoc sit cōtra præceptum legis diuinæ.

3 ¶ Præterea, Lex humana si sit recta, oportet, q; cōsonet legi naturali, & legi diuinæ: aliter enim nō congrueret religioni nec conuenienter disciplinæ, quod requiritur ad legem: vt Isidorus dicit.* sed in lege naturali & diuina nullus homo pōt dispēsare. ergo nec etiā in lege humana.

Isib. l. 5. c. 3. in fine.

¶ SED CONTRA est q̄d dicit Apostolus 1. ad Cor. 9. Dispēsatio mihi credita est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dispensatio proprie importat cōmensurationem alicuius cōmunis ad singula, vnde etiā gubernator familiæ dicit dispensator inquantum vnicuiq; de familia cū pōdere & mēsura distribuit, & operationes & necessaria vitæ. Sic igit & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliqs dispēsare, quia ordinat qualiter aliquod cōmune præceptum sit à singulis adimplendum. Cōtingit aūt quandoque, quòd aliquod præceptum, quod est ad commodum multitudinis vt in pluribus, non est cōueniens huic personæ, vel in hoc casu: quia vel per hoc impediretur aliquid melius, vel etiā induceretur aliquod malū: sicut ex supra dictis patet.* Periculosum aūt esset, vt hoc iudicio cuius libet cōmitteretur: nisi forte, ꝓpter euidēs & subitū periculū: vt supra dictū est:* & ideo ille, qui habet regere multitudinē, habet potestatē dispēsandi in lege humana, q̄ suæ authoritati innititur, vt scilicet in personis vel in casibus, in quibus lex deficit, liconsonum, vt semidebi cētiā tribuat, vt præceptū legis nō seruelis, aut volens quis equitate, aut pedes ire sine necessitate cogente, & putans se non posse seruare ieiunium, debeat ad Papam recurrere: sed sat videtur, cit. Luc. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudēs, quem constituit dominus super familiam suam?

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q; quando cum aliquo dispensatur, vt legem communem non seruet: non debet fieri in præiudicium boni cōmunis, sed ea in tentione, vt ad bonū commune ꝓficiat.

¶ Ad secundum dicendum, q; non est acceptio personarum, si non seruentur æqualia in personis inæqualibus. vnde qui conditio alicuius personæ requirit ratio nabiliter, vt in ea aliq̄ specialiter obseruetur, nō est personarum acceptio, si sibi aliqua specialis gratia fiat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis, inquantum continet præcepta cōmunia, quæ nunquam fallunt, dispensatione recipere non potest. in aliis verò præceptis, quæ sunt quasi conclusiones præceptorum communium, quandoque per hominem dispensatur, puta, q; mutuum non reddatur proditori patriæ, vel aliquid huiusmodi: ad legem autem diuinam ita se habet quilibet homo sicut persona priuata ad legem publicam, cui subiicitur. vñ sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille à quo lex authoritatē habet, vel is, cui ipse commiserit, ita in præceptis iuris diuini, quæ sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is cui ipse specialiter committeret.

QVÆSTIO NONAGESIMAOCTAVA
De lege veteri, in sex Articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de lege veteri.

¶ Et primò de ipsa lege. Secundò, de præceptis eius.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum lex vetus sit bona. ¶ Secūdo, vtrum sit à Deo. ¶ Tertiò, vtrum sit à Deo, mediantibus Angelis. ¶ Quartò, vtrū data sit omnibus. ¶ Quintò, vtrum omnes obliget. ¶ Sextò, vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex vetus fuerit bona.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q; lex vetus non fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent: sed lex non dicitur bona nisi propter bonitatem præceptorum, quæ cōtinet. ergo lex vetus nō fuit bona.

Inf. art. 3. ad 1. & 3. & Rom. 7. lect. 2. & 3. & Gal. 3. le. 7. & 8.

2 ¶ Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, vt communi saluti proficiat, sicut Isidorus dicit:* sed lex vetus non fuit salutifera, sed magis mortifera & nociua. dicit enim Apostolus Ro. 7. Sine lege peccatū mortuū erat: ego autem viuebam sine lege aliquando, sed cum veniſſet mandatum, peccatū reuixit: ego autem mortuus sum. & Rom. 5. Lex subintrauit, vt abūdaret delictum. ergo lex vetus non fuit bona.

Isib. loc. 2. in fi.

3 ¶ Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, q; sit possibilis ad obseruandū, & secundū naturam, & secundū humanam consuetudinem: sed hoc non habuit lex vetus, dicit enim Petrus Act. 15. Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? ergo videtur quòd lex vetus non fuerit bona.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Ro 7. Itaque lex quidem sancta est, & mandatū sanctum & iustum & bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, q; absque omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut enī doctrina ostēditur esse vera ex hoc q; consonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc, q; consonat rationi. Lex autem vetus rationi cōsonabat: quia concupiscentiam reprimebat, quæ rationi aduersatur, vt patet in illo mandato, Nō concupisces rē proximi tui, quod ponitur Exod. 20. Ipsa etiā omnia peccata prohibebat, quæ sunt contra rationem. vñ manifestū est, quòd bona erat. & hæc est ratio Apostoli Ro. 7. Cōdelector, inquit, legi Dei ſm interiorem hominem. & iterum, Consentio legi, quoniam bona est. Sed notandum est, quòd bonum diuersos gradus

Patet 4. à medio.

gradus habet, vt Dion. dicit 4. ca. De diui. no.* Est em aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas est in his, quæ ad finem ordinantur, quando aliquid est tale, quod per se est sufficiens inducere ad finē. imperfectum autem bonum est, quod operatur aliquid ad hoc, ꝙ perueniatur ad finem, non tamen sufficit ad hoc, quòd ad finem perducat: sicut medicina perfectè bona est, quæ hominē sanat. imperfecta autem est, quæ hominem adiuuat, sed tamē sanare non potest. Est autem sciendum, quòd est alius finis legis humanæ, & alius legis diuinæ. Legis em humanæ finis, est temporalis tranquillitas ciuitatis: ad quem finem peruenit lex, cohibendo exteriores actus, quātum ad illa mala, quæ possunt perturbare pacificum statum ciuitatis. Finis autem legis diuinæ est perducere hominem ad finem felicitatis æternæ, ꝙ quidem finis impeditur per quodcunque peccatum: & nō solum per actus exteriores, sed etiam per interiores. & ideo illud, quod sufficit ad perfectionem legis humanæ (vt scilicet peccata prohibeat, & pœnam apponat) non sufficit ad perfectionem legis diuinæ: sed oportet, quòd hominem totaliter faciat idoneum ad participationem felicitatis æternæ, quod quidem fieri non potest nisi per gratiam Spiritus sancti, per quam diffunditur charitas in cordibus nostris: quæ legē adimplet. Gratia enim Dei est vita æterna: vt dicitur Rom. 6. hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, reseruabatur enim hoc Christo: quia vt dicitur Ioan. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. & inde

D. loc. est, quòd lex vetus bona quidem est, sed d imperfecta: secundum illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quæ quidem dicuntur nō bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarentur: cum tamen per huiusmodi se peccatores ostenderent. vnde signanter dicitur,* Et iudicia, in quibus non viuent, id est per quæ vitam gratiæ obtinere nō possunt. & post ea subditur, Et pollui eos in munerib⁹ suis, id est pollutos ostendi, cum offerrent omne quod aperit vuluā propter delicta sua.

Ezech. 20.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex dicitur occidisse, nō qui dem effectiuè, sed occasionaliter ex sua imperfectione, inquantum scilicet gratiā non conferebat, per quā homines implere possent, quod mandabat, vel vitare quod vetabat, & sic occasio ista non erat data, sed sumpta ab hominibus. vnde & Apostolus ibidē dicit, Occasione accepta, peccatum per mādatum seduxit me, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, quòd lex subintrauit, vt abundaret delictum, vt ly vt, teneatur consecutiuè, non causaliter, inquantum scilicet homines accipientes occasionem à lege, abundantius peccauerunt: tum quia grauius fuit peccatum post legis prohibitionem: tum etiam quia concupiscentia creuit. magis enim concupiscimus, quod nobis prohibetur.

¶ Ad tertium dicendum quòd iugum legis seruari non poterat sine gratia adiuuante, quam lex non dabat. Dicitur enim Rom. 9. Non est volentis, neque currentis, scilicet velle & currere in præceptis Dei, sed miserentis Dei. vñ in Psal. 118. dicitur, Viam mandatorum tuorū cucurri, cum dilatasti cor meum, scilicet per donum gratiæ & charitatis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lex vetus fuerit à Deo.

Infrà q⁹. 106. art. 1. ad 3. & art. 2. ad 3. & q. 107. art. 1. cor. fi. & q. 112. ar. 4. ad 2. Ar. præc. & q. 91. ar. tic. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus nō fuerit à Deo. Dicitur enim Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera: sed lex fuit imperfecta, vt supra dictum est.* ergo lex vetus non fuit à Deo.

2 ¶ Præterea, Eccles. 3. dicitur, didici, q; omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerent in æternum: sed lex vetus non perseuerat in æternum. dicit enim Apostolus ad Hebr. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem. ergo lex vetus non fuit à Deo.

3 ¶ Præterea, Ad sapientem legislatorem pertinet, non solū mala auferre, sed etiam occasiones malorum: sed vetus lex fuit occasio peccati, vt supra dictum est.* ergo ad Deum, cui

Ar. præc. nullus est similis in legislatoribus (vt dicitur Iob. 36.) nō pertinebat legem dare. lex ergo vetus non est à Deo.

4 ¶ Præterea, Primæ ad Timoth. 2. dicitur, q; Deus vult oēs homines saluos fieri: sed lex vetus nō sufficiebat ad salutem

Ar. præc. hominum: vt supra dictum est:* ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare. lex ergo vetus non est à Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dominus dicit Matth. 15. loquens Iudæis quibus erat lex vetus data, Irritum fecistis mandatum Dei ꝓpter traditiones vestras, & paulo ante præmittitur, Honora patrem tuum & matrem tuam. quod manifeste in lege veteri continetur. ergo lex vetus est à Deo.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum tertium.

IN quæstionis 98. primis tribus articulis agitur de his, quæ ad Christū perhibendo, vnde ipse dicit Luc. 24. Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & in Psalmis, & in Prophetis de me. & Io. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitā & mihi: de me enim ille scripsit. Alio modo per modum cuiusdā dispositionis: dū retrahens homines à cultu idololatriæ, concludebat eos sub cultu vnius Dei, à quo saluandū erat humanū genus per Christum. vñ Apostolus dicit ad Gal. 3. Priusquā veniret fides, sub lege custodiebamur cōclusi in eā fidē, quæ reuelanda erat. Manifestū est autem, ꝙ eiusdē est disponere ad finem, & ad finem perducere: & dico, Eiusdē ꝓ se, vel per suos subditos. Nō enim Diabolus legē tulit, ſper quam homines adducerentur ad Christū, per quē erat eiiciendus: ſm illud Matth. 12. Si Satanas Satanam eiicit, diuisum est regnum eius: & ideo ab eodem Deo, à quo facta est salus hominum per gratiam Christi, lex vetus data est.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd nihil prohibet, aliquid non esse perfectū simpliciter, quod tamen est perfectum secundū tempus: sicut dicitur aliquis puer perfectus, non simpliciter, sed secundum temporis conditionem, ita etiā præcepta, quæ pueris dātur, sunt quidem perfecta secundum conditionem eorum: quibus dantur, etsi non sint perfecta simpliciter: & talia fuerunt præcepta legis. vnde Apostolus dicit ad Galatas 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ opera Dei perseuerant in æternum, quæ sic Deus fecit, vt in æternum perseuerent, & hæc sunt ea, quæ sunt perfecta. lex autem vetus reprobatur tēpore per fectionis gratiæ, non tanquam mala, sed tanquam infirma, & inutilis pro isto tempore: quia, vt subdit, Nihil ad perfectum adduxit lex. vnde ad Galat. 3. dicit apostolus, Vbi venit fides, iam non sumus sub pedagogo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictum est,* Deus *9. 79. ar. 4.* aliquando permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur: ita etiam voluit talem legem dare, quam suis viribus homines implere non possent: vt sic dum homines præsumentes de se, peccatores se inuenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis lex vetus non sufficeret ad saluandum homines: tamen aderat aliud auxilium à Deo hominibus, simul cum lege, per quod saluari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui patres, sicut etiam nos iustificamur: & sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lex vetus data fuerit per Angelos.

Infrà ar. 6 argumento pro verit. & Isa. 6. cor. 3. & Galat. 3. le. 7. co. 2. & Col. 2. lec. 4. cor. 2. fin. et Heb. 1. c. 2. ca. 2. fi. & c. 5.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q; lex vetus non fuerit data per Angelos, sed immediatè à Deo. Angelus enim nuntius dicitur: & sic nomen Angeli ministerium importat, nō dominium: ſm illud Psal. 102. Benedicite domino omnes angeli eius ministri eius: sed vetus lex à domino tradita esse perhibetur: dicitur enim Exod. 20. Locutusque est dominus sermones hos: & postea subditur, Ego enim sum dominus Deus tuus. & idem modus loquendi frequenter repetitur in Exod. & in libris cō sequentibus legem. ergo lex est immediatè data à Deo.

2 ¶ Præterea, Sicut dicitur Ioā. 1. Lex per Moysen data est: sed Moyses immediatè accepit à Deo: dicitur em Exo. 33. Loquebatur dominus ad Moysen facie ad faciē, sicut loq̄ solet amicus ad amicū suū. ergo lex vetus immediatè data est à Deo.

3 ¶ Præterea, Ad solum principem pertinet legem ferre, vt supra dictum est:* sed solus Deus est princeps salutis animarū, Angeli vero sunt administratorij ſpiritus: vt dicitur ad Heb. *9. 92. ar. 1.* primo. ergo lex vetus per Angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad animarum salutem.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostolus ad Gal. 3. Lex data est per Angelos in manu Mediatoris. & Actuū 7. dicit Stephanus, accepistis legem in dispositione Angelorū.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ lex data est à Deo per

Universidad de Navarra Biblioteca

cap. 4 ante medium.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum quartum.*

ar. 1. huius quæst.

IN Articulo quarto eiusdem quæstionis in calce responsionis ad secundum accipe rationem Aug. scilicet quòd ex peccato primi parentis prouenit, quosdam non doceri à Deo, vt ratione particulari, scilicet post naturam lapsam simpliciter nulla reddi alia ratio potest, nisi sicut reprobationis, de qua in prima parte diffuse tractatum est.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum quintum & sextum.*

IN Artic. 1. & 6. eiusdē nota, quòd licet in sex to articul. quæstio sit de tempore Moysi, & in corpore articuli nō cōcludatur determinate tēpus Moysi nec ratione durorū, & superborum, nec ratione bonorum, sed tempus medium inter legem naturæ & legem gratiæ, in responsionibus tamen argumentorum determinatur illud tēpus medium ad tempus Moysi, quando primo domus Israel fuit populus liber: vt patet in litera.

In præfat. in Iob. c. 2. ante med.

cap. 27. paulo post prin cip. tom. 1.

Angelos: & præter rationē generalē, quā Dion. assignat in 4. c. Cæle. hier. * q̄ diuina debent deferri ad homines, mediātib⁹ Angelis, specialis ratio est quare legē vetere per Angelos dari oportuit. Dictum est enim, * q̄ lex vetus imperfecta erat, disponebat ad salutem perfectā generis humani, quæ futura erat per Christū. Sic autem videtur in omnibus potestatibus & artibus ordinatis, q̄ ille, q̄ est superior principalē & perfectum actum operatur per seipsum: ea vero, q̄ disponunt ad perfectionem vltimā, operatur per suos ministros: sicut nauifactor cōpaginat nauē per seipsum, sed præparat materiā per artifices subministrantes: & ideo cōueniēs fuit, vt lex perfecta noui testamenti daret immediatē per ipsum Deū, hominē factū: lex autē vetus per ministros Dei, scilicet per Angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apostolus 1. ad Heb. probat eminentiam nouæ legis ad veterem: quia in nouo testamēto locutus est nobis Deus in filio suo: in veteri autem testamēto est sermo factus per Angelos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ sicut Greg. dicit in principio moraliū, * Angelus, qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus, modo dominus moratur. Angelus videlicet propter hoc, quòd exterius loquendo seruiebat: dominus autem dicitur, quia interius præsidēs loquendi efficaciam ministrabat: & inde est etiam, quòd quasi ex persona domini Angelus loquebatur.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut Augusti. dicit 12. super Gene. ad literam, * in Exo. dicitur, Locutus est dominus Moysi facie ad faciem. & paulo post subditur, Ostende mihi gloriam tuam. Sentiebat ergo quod videbat, Deo. & quod non videbat desiderabat, non ergo videbat d ipsam Dei essentiam: & ita nō immediate ab eo instruebatur. Quod ergo dicitur, quòd loquebatur ei facie ad faciem secundum opinionē populi, loquitur Scriptura, qui putabat Moysen ore ad os loqui cum Deo, cum per subiectam creaturā, id est per Angelum & nubē, ei loqueretur, & appareret. Vel per visionē faciei intelligitur quædam eminens contemplatio, & familiaris infra essentiæ diuinæ visionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd solius principis est sua authoritate legem instituere: sed quandoque legem instituta per alios promulgat: & ita Deus sua authoritate instituit legem, sed per Angelos promulgauit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum lex vetus dari debuerit soli populo Iudæorum.

Infrà ar. 5. cor. & 1 d. 25. q. 2. ar. 2 q. 2. ad 3. Ar. præct.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non debuit dari soli populo Iudæorum. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ futura erat per Christum: vt dictum est: * sed salus illa nō erat futura solum in Iudæis, sed in omnibus gentibus, secundum illud Isaiæ 49. Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas: dedi te in lucem Gētium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantū.

2 ¶ Præterea, Sicut dicitur Act. 10. Non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet Deum, & facit iustitiam, acceptus est illi. non ergo magis vni populo, quam aliis viam salutis debuit aperire.

Ar. præct.

3 ¶ Præterea, Lex data est per Angelos: sicut iā dictum est. * sed ministeria Angelorum Deus nō solum Iudæis, sed omnibus gentibus semper exhibuit. dicitur enim Eccl. 17. In vnāquāq; gentē præposuit rectorem, omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quæ minus sunt curæ Deo quàm spiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. primū quidē, quia credita sunt illis eloquia Dei, & in Psalm. 147. dicitur, Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ posset vna ratio assigna-

ri, quare potius populo Iudæorum data sit lex, quàm aliis populis: quia aliis populis ad idololatriam declinantibus, solus populus Iudæorū in cultu vnius Dei remansit: & ideo alij populi indigni erant legem recipere, ne sanctum canibus daretur. Sed ista ratio cōueniēs nō videtur: quia populus ille etiā post legem latā ad idololatriā declinauit. quod grauius fuit, vt patet Exo. 33. Amos 5. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto 40. annis domus Israel, & portastis tabernaculum Moloch Dei vestri, & imaginem idolorum vestrorū, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis? expresse etiā dicit Deut. 9. Scito, q̄ nō propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terrā hanc in possessionem, cum duriſsimæ cervicis sis populus: sed ratio ibi prætermittitur, vt compleret verbum suum dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob. quæ autē promissio eis fuit facta, ostēdit Apostolus ad Galat. 3. dicens, Abrahæ dictæ sūt promissiones, & semini eius. nō dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Deus igitur & legem & alia beneficia speciali illi populo exhibuit propter promissionem, eorū Patribus factam: vt ex eis Christus nasceretur. decebat enim, vt ille populus, ex quo Christus nasciturus erat, quædam speciali sanctificatiōe polleret: secundum illud quod dicitur Leuitic. 19. Sācti eritis: quia ego sanctus sum. Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrahæ, vt talis promissio ei fieret: vt scilicet Christus ex eius semine nasceretur: sed ex gratuita Dei electione & vocatione. vnde dicitur Isa. 41. Qui suscitauit ab Oriente iustum, vocauit eū, vt sequeretur se. Sic ergo patet, q̄ ex sola gratuita electione Patres promissionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit: secundum illud Deutero. 4. Audistis verba illius de medio ignis, quia dilexit Patres, & elegit semen eorum post illos. Si autem rursus quæratur, quare hunc populū elegit, vt ex eo Christus nasceretur, & non alium: conueniet responsio Aug. * quam dicit super Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle diiudicare, si non vis errare.

Trac. 26. in Ioā. paulo post princ. tom. 9.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quamuis salus futura per Christum esset omnibus gētibus præparata, tñ oportebat, ex vno populo Christum nasci, qui propter hoc præ aliis prærogatiuis habuit secundū illud Ro. 9. Quorū, scilicet Iudæorum, est adoptio filiorum Dei, & testamentum, & legislatio, quorū patres, ex quibus Christus est secundum carnem.

¶ Ad secundū dicendū, quòd acceptio personarum locum habet in his, quæ ex debito dantur. In his vero, quæ ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio personarum locum nō habet: non enim est personarū acceptor, qui ex liberalitate de suo dat vni, & non alteri: sed si esset dispensator bonorum cōmunium, & nō distribueret æqualiter secundum merita personarum, esset personarum acceptor. Salutaria autē beneficia Deus humano generi confert ex sua gratia: vnde non est personarum acceptor, si quibusdam præ aliis conferat. vnde Augusti. dicit in lib de prædestinatione sanctorum, * Omnes, quos Deus docet, misericordia docet, quos autem nō docet, iudicio non docet: hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

cap. 8. non multū ante medium tom. 7.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ beneficia gratiæ subtrahuntur homini propter culpam. sed beneficia naturalia nō subtrahuntur, inter quæ sunt ministeria Angelorum: quæ ipse naturarū ordo requirit, vt scilicet per media gubernētur infima, & etiam corporalia subsidia, quæ non solum hominibus, sed etiā iumentis Deus administrat: secundum illud Psal. 35. Homines & iumenta saluabis domine.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum omnes homines obligantur seruare legem veterem.

2. 2. q. 15. ar. 1. ic. 4. ad 1. & 3. d. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 2. & Ro. 2. lect. 5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ omnes homines obligabantur ad obseruandam veterē legem. Quicunq; enim subditur regi, oportet quòd subdatur legi ipsius: sed vetus lex est data à Deo, q̄ est rex omnis terræ, vt in Psal. 46. dicitur. ergo omnes habitantes terram, tenebantur ad obseruantiam legis.

Glos. ordinaria ibi.

2 ¶ Præterea, Iudæi saluari nō poterant, nisi legē veterē obseruarēt: dicitur enim Deut. 27. Maledictus qui nō permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. si igitur alij homines sine obseruantia legis veteris potuissēt saluari, peior fuisset conditio Iudæorum, quàm aliorum hominum.

3 ¶ Præterea, Gētiles ad ritum iudaicum, & ad obseruantias legis admittebantur. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorū in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase domini, circuncidetur prius omne masculinū genus: & tūc rite celebrabit eritq; simul sicut indigena terræ. Frustra autē ad obseruantias: legales fuissent extranei admissi ex ordinatione diuina, si absque legalibus obseruātiis saluari potuissent. ergo nullus saluari poterat, nisi legem obseruaret.

¶ SED

cap. 9 post. hi erat. medium il lius.

¶ SED CONTRA est, quod Dion. dicit 9. cap. Cæle. * quòd multi Gentilium per Angelos sunt reducti in Deum, sed constat, quòd Gentiles legem non obseruabant. ergo absque obseruantia legis potuerunt aliqui saluari.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ lex vetus manifestabat præcepta legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta: quantum igitur ad illa, quæ lex vetus cōtinebat de lege naturæ, omnes tenebātur ad obseruātiam veteris legis: non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturæ, sed quantum ad illa, quæ lex vetus superaddebat, nō tenebātur aliqui ad obseruantiam veteris legis, nisi solus populus Iudæorum. Cuius ratio est: quia lex vetus, sicut dictum est, * data est populo Iudæorum, vt quādam prærogatiuam sanctitatis obtineret propter reuerentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. quæcunque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos, sicut ad quædam obligantur clerici, qui mancipantur diuino ministerio ad quæ laici non obligantur: similiter & religiosi ad quædam perfectionis opera obligātur ex sua professione, ad quæ seculares non obligantur, & similiter ad quædam specialia obligabatur populus ille, ad quæ alij populi non obligabātur. vnde dicitur Deutero. 18. Perfectus eris, & absque macula coram domino Deo tuo, & propter hoc etiam quadam professione vtebantur: vt patet Deuter. 26. Profiteor hodie etiam coram domino Deo tuo, &c.

Ar. præc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quicunq; subduntur regi, obligantur ad legem eius obseruandam, quam omnibus comuniter proponit: sed si instituat aliqua obseruanda à suis familiaribus ministris, ad hæc cæteri non obligantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo quāto Deo magis cōiungitur, tanto efficitur melioris conditionis: & ideo quanto populus Iudæorum erat adstrictus magis ad diuinum cultum, dignior aliis populis erat. vnde dicitur Deute. 4. Quæ est alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem. & similiter etiam quantum ad hoc sunt melioris conditionis clerici, quā laici, & religiosi, quàm seculares.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Gentiles perfectius & securius salutem consequebantur sub obseruantiis legis, quàm sub sola lege naturali: & ideo ad eas admittebātur. Sicut etiā nunc laici transeunt ad clericatum, & seculares ad religionē, quamuis absque hoc possint saluari.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moysi.

3. q. 70. ar. 2. ad 2. & 4. d. 1. q. 1. ar. 2. q. 4. cor. et Gal. 3. lect. 7. co. 2. artic. 1. huius quæst.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non conuenienter fuerit data tēpore Moysi. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ erat futura per Christum, sicut dictum est. * sed statim homo post peccatum indiguit huiusmodi salutis remedio: ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

2 ¶ Præterea, Lex vetus data est propter sanctificationem eorum, ex quibus Christus nasciturus erat, sed Abrahæ incipit fieri promissio de semine, quod est Christus: vt habetur Gen. duodecimo: ergo statim tempore Abrahæ debuit lex dari.

3 ¶ Præterea, Sicut Christus non est natus ex aliis descēdentibus ex Noe nisi ex Abraham, cui facta est promissio: ita etiā non est natus ex aliis filiis Abrahæ, nisi ex Dauid, cui est promissio renouata: secundum illud 2. Reg. 23. dixit vir, cui cōstitutum est de Christo Dei Iacob. ergo lex vetus debuit dari post Dauid, sicut data est post Abraham.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Gal. 3. quòd lex propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat ordinata per Angelos in manu mediatoris, id est, ordinabiliter data, vt glo. * dicit. ergo cōgruū fuit, vt lex vetus illo tempore ordine traderetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus, secundum quòd quælibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur enim quibusdam duris & superbis, qui per legem compescuntur & domantur. Imponitur etiam bonis, qui per legem instructi adiuuantur ad implendum, quod intendunt. Conueniens igitur fuit tali tempore legem veterem dari ad superbiam hominum cōuincendā. de duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia, & de potentia. de scientia quidem, quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad salutē. Et ideo, vt de hoc eius superbia conuinceretur, permissus est homo regimini suæ rationis absque adminiculo legis scriptæ & experimentō homo discere potuit, q̄ patiebatur rationis defectum per hoc, q̄ homines vsq; ad idololatriam, & turpissima vitia circa tempora Abrahæ sunt prolapsi. & ideo posita hęc tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humanæ ignorātiæ: quia per legem est cognitio peccati, vt dicitur Rom. 5. Sed postquam homo est instructus per legem, conuicta est eius superbia de infirmitate, dum implere non poterat, quod cognoscebat: & ideo sicut Apostolus concludit ad Rom. 8. quod impossibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem, misit Deus filium suum, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Ex parte vero bonorum lex data est in auxilium. quod quidem tunc maxime populo necessarium fuit, quando lex naturalis obscurari incipiebat propter exuperantiā peccatorum. Oportebat enim huiusmodi auxilium quodam ordine dari: vt per imperfecta ad perfectionem manu ducerētur. & ideo inter legem naturæ & legem gratiæ oportuit legem veterem dari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ statim post peccatum primi hominis nō competebat legem veterem dari: tū quia nondū homo recognoscebat, se ea indigere de sua ratione confisus, tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccandi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex non debet dari nisi populo: est enim præceptum commune, vt dictum est. * & ideo tēpore Abrahæ data sunt quædā familiaria præcepta & quasi domestica Dei ad homines. sed postmodum multiplicatis eius posteris, intantū quòd populus esset, & liberatis eis à seruitute, lex conuenienter potuit dari. nam serui non sunt pars populi, vel ciuitatis, cui legem dari competit: vt Philosophus dicit in 3. Politicæ. *

q. 98. art 2. & 3. & q. 99. artic. 3. ad 2.

Cap. 3. à me dio, tom. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia legē oportebat alicui populo dari non solum illi, ex quibus est Christus natus, legem acceperunt, sed totus populus consignatus signaculo circuncisionis, quæ fuit signum promissionis Abrahæ factæ, & ab eo credite: vt dicit Apostolus Rom. 4. & ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari populo, iam collecto.

QVÆSTIO NONAGESIMA nona, De præceptis veteris legis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præceptis veteris legis. ¶ Et primò, de distinctione ipsorum. Secundò, de singulis generibus distinctis.

¶ Circa primum queruntur sex. ¶ Primò, vtrum legis veteris sint plura præcepta, vel vnū tantum. ¶ Secundò, vtrū lex vetus contineat aliqua præcepta moralia. ¶ Tertiò, vtrum præter moralia contineat cæremonialia. ¶ Quartò, vtrum contineat præter hęc iudicialia. ¶ Quintò, vtrum præter ista tria contineat aliqua alia. ¶ Sextò, de modo, quo lex inducebat ad obseruantiam prædictorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in lege veteri contineatur solum vnum præceptum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in lege veteri non contineatur nisi vnum præceptū. Lex enim nihil aliud est quàm præceptum: vt supra habitum est: * sed lex vetus est vna: ergo nō cōtinet nisi vnum præceptum.

9. 90. ar. 2. & 3.

2 ¶ Præterea, Apostolus dicit Ro. 13. Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum, sicut teipsum: sed istud mandatum est vnum. ergo lex vetus non continet nisi vnum mandatum.

3 ¶ Præterea, Matth. 7. dicitur: Omnia quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: hæc est enim lex & prophetæ: sed tota lex vetus continetur in lege & prophetis. ergo lex vetus non habet nisi vnum præceptum.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans. & loquitur de lege veteri, vt patet per gl. * ibidem. ergo lex vetus continet in se multa mandata.

Est gl. Ambros. in hūc locum, to. 5.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præceptū legis cum sit obligatoriū, est de aliquo quod fieri debet. q̄ autem aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex necessitate alicuius finis. vñ manifestum est, q̄ de ratione præcepti est, quòd importet ordinē ad finē, inquantū scilicet illud præcipitur, quod est necessariū, vel expediens ad finem. Contingit autem ad vnum finem multa esse necessaria vel expedientia. & secūdum hoc possūt de diuersis rebus dari diuersa præcepta, inquantū ordinantur ad vnū finem. Vnde dicendum est, quòd omnia præ-

¶ *Super Quæstionis nonagesimænona Articulum secundum & tertium.*

IN articulo secundo & tertio quæst. nonagesimænona omisso primo articulo, dubium occurrit de differentia assignata inter legem humanam & diuinam in hoc, quòd diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autem intendit principaliter amicitiam hominum inter se. videtur enim quæd lex humana necessario est per uersa ex tali fine. Nam lex humana de actu religionis, quo Deus colitur, disponit sicut de actibus aliarum virtutum, & quum omnia disponat in ordine ad principalem finem (quoniam reliqua sunt propter illum) sequitur quòd cultū Dei, in quo consistit amicitia hominis ad Deum, ordinet ad amicitiam hominum inter se, quæ est eius principalis finis. & hoc etiam in corpore tertij articuli in litera sonat dicēs leges humanæ non curauerunt aliquid instituere de cultu diuino nisi in ordine ad bonum commune hominum.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis duo oportet declarare, scilicet quomodo amicitia nominis inter se ponitur rectè finis principalis humanæ legis. Et quomodo diuinus cultus vel amicitia hominis ad Deum ordinabilis sit ad amicitiam hominū inter se & econtra. Scito ergo, quòd quemadmodumcunq; aliqua, puta domificatiua, habet pro principali fine opus suū puta domum, nec aliud ad ipsam spectat, cum quo tamen stat quòd artifex ipse, puta domificator, vt mouetur à iustitia legali, ordiner opas artis ad bonū commune. huiusmodi nanque ordinatio non spectat ad artem secundum se, sed vt stat sub lege, cuius est ad bonū commune ordinare. Ita proportionaliter contingit in lege humana, quòd principalis finis intentus ab ea secundum seipsam est commune bonum hominum amicitia, & pax hominum inter se, nec ad ipsam spectat ordinare hoc in amicitiam, & pacem hominis ad Deum, sed hoc spectat, ad legem diuinā, quæ est superior. Et propterea lex humana non secundū se, sed vt substat diuinæ legi, dirigit amicitiam hominum in amicitiam Dei, amicitia autem hominis ad Deū dupliciter potest sumi

Supra q. 98. ar 5. c. & inf. præmitq. ar. 3 ad 2. & ar 4 col. & P. 18 col. 7 8. & 9. q 91 art. 4. & 5. & 9. præced. artic 15.

cap. 8. non remote à princ. 10.

gl. ordinavit ibid.

cepta legis veteris sunt vnum secūdum ordinem ad vnum finem, sunt tamē multa secundum diuersitatem eorum, quæ ordinantur ad illum finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ lex vetus dicitur esse vna secundum ordinem ad finem vnum: & tamen continet diuersa præcepta ſm distinctionem eorum, quæ ordinant ad finem. Sicut etiam ars ædificatiua est vna secundum vnitatē finis quia tendit ad ædificationē domus: tamen continet diuersa præcepta secundum diuersos actus ad hoc ordinatos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Apostolus dicit primæ ad Timoth. 1. Finis præcepti charitas est: ad hoc enim omnis lex tendit, vt amicitiam cōstituat, vel hominū adinuicē, vel hominis ad Deū, & ideo tota lex impletur in hoc vno mādato, Diliges proximū tuū sicut teipsum, sicut in quodam fine mandatorū omniū. In dilectione enim proximi includitur etiam Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deū. vnde Apostolus hoc vnum præceptū posuit pro duobus, quæ sunt de dilectione Dei & proximi, de quibus dicit dominus Matt. 22. In his duobus mādatis pendet omnis lex, & prophetæ.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ sicut dicitur in 9. Ethic. *amicabilia, quæ sunt ad alterū, venerunt ex amicabilibus, quæ sunt homini ad seipsum: dū, scilicet homo ita se habet ad alterum, sicut ad se. & ideo in hoc quod dicitur, Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædā regula dilectionis proximi, quæ etiam implicitè continetur in hoc, quòd dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. vnde est quædam explicatio istius mandati.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ lex vetus non cōtineat præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur à lege naturæ, vt suprà habitum est: * sed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ: ergo non pertinent ad legem veterem.

2 ¶ Præterea, Ibi subtenire debuit hominī lex diuina, vbi deficit ratio humana: sicut patet in his, quæ ad fidem pertinent, quæ sunt suprà rationem: sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur. Ergo præcepta moralia non sunt de lege veteri, quæ est lex diuina.

3 ¶ Prætera, Lex vetus dicitur litera occidens. vt patet 2. ad Cor. 3. * sed præcepta moralia non occidunt, sed viuificant: secundum illud Psal. 118. In æternum nō obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. ergo præcepta moralia nō pertinent ad veterem legem.

¶ SED CONTRA est, q̄ dicitur Eccle. 17. Addidit illis disciplinam & legem vitæ, hæreditauit eos. disciplina autē pertinet ad mores. Dicit enim gl. * ad Heb. 12. super illud, Omnis disciplina, &c. disciplina est eruditio morum per difficilia. ergo lex à Deo data præcepta moralia continebat.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ lex vetus continebat præcepta quædam moralia, vt patet Exod. 20. Non occides, Nō furtum facies. & hoc rationabiliter: nam sicut intentio principalis legis humanæ est, vt faciat amicitiam hominum adinuicem, ita intentio diuinæ legis est, vt constituat principaliter amicitiam hominis ad Deū. Cum autem similitudo sit ratio

amoris (secundum illud Eccl. Omne animal diligit simile sibi) impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum, qui est optimus, nisi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leui. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Bonitas autem hominis est virtus, quæ facit bonum habentem: & ideo oportuit præcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hęc sunt moralia legis præcepta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ lex vetus distinguitur à lege naturæ: non tanquam ab ea omnino aliena: sed tanquam ei aliquid superaddens. Sicut enim gratia præsupponit naturam, ita oportet, quòd lex diuina præsupponat legem naturalem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd legi diuinæ cōueniens erat, vt non solum prouideret homini in his, ad quæ ratio non potest, sed etiā in his, circa quæ contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa præcepta moralia quantū ad ipsa communissima præcepta legis naturæ nō poterat errare in vniuersali, sed tamen propter consuetudinē peccandi obscurabatur in particularibus agēdis. Circa præcepta moralia, quæ sunt quasi conclusiones deductæ ex cōmunibus principiis legis naturæ, multo tum ratio oberrabat: ita vt quędā, quæ sunt secundum se mala, ratio multorum licita iudicaret, vnde oportuit contra veruinque defectum homini subueniri per authoritatem legis diuinæ. Sicut etiā inter credenda nobis proponūtur non solum ea, ad quæ ratio attingere non potest (vt Deum esse trinum) sed etiā ea, ad quæ ratio recta pertingere potest, vt Deum esse vnum, ad excludendum ratiōis humanę errorem, qui accidebat in multis.

¶ Ad tertium, dicendum, quòd sicut Augustinus probat in li. De spiritu & litera, * etiam litera legis, quantum ad præcepta moralia, occidere dicitur occasionaliter, inquantum scilicet præcipit quod bonum est, non præbens auxilium gratię adimplendum.

ca. 14. to. 3.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum lex vetus contineat præcepta cæremonialia præter moralia.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non cōtineat præcepta cæremonialia præter moralia. Omnis enim lex, quæ hominibus data est directiua humanorum actuum: actus autem humani morales dicūtur: vt supra dictum est: * ergo videtur, quòd in lege veteri hominibus data non debeant contineri nisi præcepta moralia.

Infrà art. 4. & 5. cor. & q. 101. ar. 1. co. & q. 102. ar. 3. & ad 3. & ad 4.

¶ Præterea, præcepta, quæ dicuntur cæremonialia, videtur ad diuinum cultum pertinere: sed diuinus cultus est actus virtutis, scilicet religionis, quæ vt Tullius dicit in sua Rhetori. * diuinæ naturę cultum cæremonialmque affert. cum igitur præcepta moralia sint de actibus virtutum (vt dictum est *) videtur quòd præcepta cæremonialia non sint distinguenda à moralibus.

1. co. & q. 103. ar. 1. co. & ad 3. & ad 3. & q. 104. ar. 2. & 3. q. 122. ar. 4. 1. ad 2. & quol 2. ar. 1. co & quol. 1. 4. art. 1. & 2. co. q. 1. artic 3. li. 2. de iust. & iur. in fil. 4 ante fin. lib.

3 ¶ Præterea, Præcepta cæremonialia esse videntur, quo figuratiue aliquid significant. sed sicut Augustin. dicit in 2. de doctrina Cristiana * Verba inter homines obtinuerunt principatum significandi. ergo nulla necessitas fuit, vt in lege continerentur præcepta cæremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

Ar. præce. lib. 2 c. 3 to 14. de trin. c. 3. à med. tomi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deut. 14. Decē verba scripsi in duabus tabulis lapideis, mihique iniunxit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias & iudicia, quę facere debeatis. Sed decem præcepta legis sunt moralia. ergo præter præcepta moralia sunt etiam alia præcepta cęremonialia.

Ar. præce.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est, * lex diuina principaliter instituitur ad ordinādū homines ad Deū: lex autem humana principaliter ad ordinādum homines adinuicem, & ideo leges humanæ non curauerunt aliquid instituere de cultu diuino, nisi in ordine ad bonū cōmune hominum, & propter hoc etiam multa confixerunt circa res diuinas, secundum quòd videbatur eis expediens ad informandos mores hominū: sicut patet in ritu Gentiliū, sed lex diuina econuerso homines adinuicem ordinauit, secundum q̄ conueniebat ordini, qui est in Deum, quem principaliter intēdebat. Ordinatur autē homo in Deum nō solum per interiores actus mentis (qui sunt, credere, sperare, & amare) sed etiā per quædam exteriora opera, quibus homo diuinam seruitutem profitetur. Et ista opera dicuntur ad cultum Dei pertinere, q̄ quidem cultus cæremonia vocat, quasi munia, id est dona Cęreris, quæ dicebatur Dea frugum, eo quòd prima ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Siue vt Maximus Valerius * refert, nomen cęremoniæ introductū est ad significandū cultū diuinum apud Latinos, à quodam oppido iuxta Romā, quod

lib. 1. ca. 1. parū à me dio in tit. de li. 1. Fabij Bibaculi.

Cære

primo simpliciter, quæ scilicet est per gratiam & charitatem. Secundò, secundum quid, quæ scilicet secluſa gratia esse potest inter hominem in puris naturalibus & Deum. Et vtraque potest sumi dupliciter, scilicet ex parte Dei amati, & ex parte hominis amantis. Quomodocunque amicitia sumatur, si ex parte Dei sumitur, non potest recte ordinari in bonum humanum, esset enim peruersitas magna vti fruendis. Si autem sumatur ex parte hominis, potest recte ordinari ad bonum commune humanum, tum quia homo secundum id quod est, & sua est pars ciuitatis, tum quia vtile honesto tali annexum ad augmentum seu conseruationem boni communis spectat. Ad obiectionem ergo in oppositum dicitur, q̄ si lex humana disponeret de cultu diuino ex parte Dei, ordinando illum ad pacem hominum [puta quòd propter hoc principaliter colatur Deus] peruersa esset: sed hoc non facit lex humana, quamuis forte multi legislatores impij hoc intenderint, & adinuenerint multas fabulas propter hoc, vt in secundo Metaph. innuitur, sed lex humana multis existentibus rationibus diuini cultus de illis, quæ ad ipsam spectant, disponit ad finem suum commune bonum ab aliis attrahens, vt pote ad se non pertinentibus: abstrahentium autem non est mendacium nec peruersitas. vnde quia gratia perficit, non destruit naturam, lex humana sic habet pro fine principali bonum commune hominum inter se, vt non repugnet illi subordinatio ad altiorem finem ex altiori principio, vt de arte dictum est. & sic dispositio de aliis ad finem, vt non excedat limites ordinabilium rectè in illud,

9. 94. art. 4.

Cap. 1. post medium illius.

Ar. 2. & 3.

¶ In eisdem articulis aduerte diligentissime rector ecclesiastice, quia secundum diuinas leges principaliter regere teneris, & finis principalis diuinæ legis est amicitia hominis ad Deum, vt ad animarum salutem principaliter respicias, studeas, & soliciteris, nec sat est tibi extrinseca tranquillitas ecclesiæ tibi commissæ, quæ sufficit rectori seculari in suo populo. oportet nanque te arte artium vti in regimine animarum, & secundum eam vigilare super gregem tuum, & in singulis amittitam ad Deum procu-

¶ AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd præter præcepta moralia & cæremonialia non sint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Aug. contra Faustum, * quòd in lege veteri sunt præcepta vitæ agendæ, & præcepta vitæ significandæ: sed præcepta vitæ agendæ sunt moralia: præcepta autem vitæ significandæ sunt cæremonialia. ergo præter hęc duo genera præceptorum non sunt ponenda in lege alia præcepta iudicialia.

Inf. ar. 1. co et q. 101. ar. 1. co. & q. 102. ar. 1. co. & q. 100. ar. 1. & 2. & 9. 77 art. 1. co. & q. 103. 2. art. 1. ad 2. & 2 con trac. 128. et quol. 1. art. 2. co. & q. 4. art. 2. co. Li. 6. ca 2. & li. 2. c. 18. & li. 10. cap. 2. to. 6. Et gloss Cassiod. in hanc locū.

2 ¶ Præterea, In Psal. 118. A iudiciis tuis non declinaui, dicit glo. * id est ab his, quæ constituisti, regulā viuendi: sed regula viuendi pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta iudicialia non sunt distinguenda à moralibus.

3 ¶ Præterea, Iudicium videtur esse actus iustitiæ: secundū illud Psal. 92. Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium, sed actus iustitiæ sicut & actus cæterarū virtutum pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta moralia includunt in se iudicialia, & sic non debent ab eis distingui.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deutero. 6. Hęc sunt præcepta & cęremoniæ atque iudicia. præcepta autem antonomastice dicuntur moralia. ergo præter præcepta moralia, & cæremonialia sunt etiam iudicialia.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est, * ad legem diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum, vtrunque autem horum in cōmuni quidem pertinet ad dictamen legis naturę, ad quod referuntur moralia præce-

pta, sed oportet, q̄ determinetur vtrūque per legem diuinam vel humanam: quia principia naturaliter nota sunt cōmuniter tam in speculatiuis, quàm in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino fit per præcepta cæremonialia, sic & determinatio cōmunis præcepti de iustitia obseruanda in ter homines determinatur per præcepta iudicialia: & secundum hoc oportet tria præcepta legis veteris ponere, scilicet moralia, quæ sunt de dictamine legis naturæ, cæremonialia, quæ sunt determinationes cultus diuini, & iudicialia, quæ sunt determinationes iustitiæ inter homines obseruandæ, vnde cum Apostolus Rom. 7. dixisset, quòd lex est sancta, subiungit quòd mandatum est iustum & bonum, & sanctum. iustum quidem quantū ad iudicialia, sanctum quantum ad cæremonialia (nam sanctum dicitur, quod est Deo dicatum) bonum, id est honestum quantum ad moralia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd tam peccata moralia, quam etiam iudicialia, pertinent ad directionem vitæ humanæ, & ideo vtraque continentur sub vno membro illorum, quæ ponit Augustinus scilicet sub præceptis vitæ agendæ.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ iudicium significat executionem iustitiæ, quæ quidem est secundum applicationem rationis ad aliqua particularia determinatè. vnde præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum scilicet à ratione deriuātur. Et in aliquo cum cæremonialibus, inquantū scilicet sunt quædam determinationes communium præceptorum. & ideo quādoque sub iudiciis comprehenduntur præcepta iudicialia & moralia: sicut dicitur Deut. 5. Audi Israel cæremonias atque iudicia. Quandoque vero iudicialia & cæremonialia: sicut dicitur Leui. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis. vbi præcepta ad moralia referuntur, iudicia vero ad iudicialia & cæremonialia.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ actus iustitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia: sed determinatio eius in speciali pertinet ad præcepta iudicialia.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri, præter moralia, iudicialia & cæremonialia.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia. Iudicialia enim præcepta pertinēt ad actum iustitiæ, quæ est hominis ad hominem, cæremonialia vero pertinent ad actū religionis, qua Deus colitur. Sed præter has sunt multæ aliæ virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt suprà dictū est. * ergo præter prædicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

2 ¶ Præterea, Deut. 11. dicitur, Ama domini Deū tuū, & obserua eius præcepta, & cæremonias, & iudicia atq; mandata. Sed præcepta pertinent ad moralia, vt dictū est. * ergo præter moralia, iudicialia, & cæremonialia, adhuc alia continentur in lege, quæ dicuntur mandata.

3 ¶ Præterea, Deut. 6. dicitur, Custodi præcepta domini Dei tui, & testimonia & cæremonias, quas tibi præcepi. ergo præter omnia præcepta adhuc in lege testimonia continentur.

4 ¶ Præterea, In Psal. 118. dicit, In æternū nō obliuiscar iustificatiōes tuas. glo. * id

Supra q. 98. ar. 5. co. & q. 99. ar. 4. co. & q. 100. ar. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

¶ *Super Quæstionis nonagesimumoctauum Articulum quartum & quintum.*

IN quarto & quinto articulo eiusdē 99. quæstio. aduerte primo, q̄ hic habes expositionem terminorum frequenter in Psalmis positorum, vt possis & in eis & in reliqua Scriptura clarè inspicere testimonia, præcepta, mandata, iustificationes, iudicia. Aduerte secundo in respōsione ad primum articuli quinti doctrinam vniuersalem, quòd moralia omnia determinantur lege, inquantum habent rationem debiti, ac per hoc lex humana, vt perfectè consequatur finem suum, scilicet commune bonum integrum, disponere debet de diuino cultu, vt debito Deo à ciuitate & ciuibus, sicut disponit de debitis exhibendis aliis, vt commune bonū perfectionem integram habeat & sic clare videbis, quod ante diximus, quòd vniuersaliter diuinus cultus ordinatur in bonum commune, vt pars in totum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimumnonum Articulum quintum & sextum.*

IN articulo quinto & sexto dubium occurrit: nam superius in quæstionis 92. articulo secundo, ad tertium expresse dictum est, quod præmiare non est actus legis, sed punire tantum, modo autem dicitur, quòd legis est non solum ex pœna, sed præmio inducere ad obseruantiam sui. Quomodo stant hæc simul?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ibi de propriis actibus legis agebatur, inter quos non est præmiare: quia, vt ibi dictum est, quilibet potest hoc facere: hic autem est sermo non solum de propriis, sed de communibus: & ideo præmiare, quod est commune legi & priuatæ personæ, & consulere, quod est etiam commune vtrique legi attribuuntur & vere, sicut homini vere attribuitur videre, quamuis sit commune sibi & aliis animalibus, & negatur, quòd sit proprius actus hominis.

¶ In eodem sexto articulo fienda occurrit miseria nostra, quum efferur status hominum noui testamenti, quod scilicet non sufficit, quòd desideremus

Supra ar. 6 co & qual. 2. ar. 8. cor. & Gal. 5. lectio. 5 co. 2 & Hebr. 7. lec. 2. cor. 3.

Ar. præce. ad 2 & in argum. Sed contra.

Gl. interli. ritu ibi.

bona temporalia, saluo ordine ad Deum, quia hoc imperfectorũ & sub veteri lege est, sed oportet vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæreamus. hic enim nouæ legis perfectionis est status. Heu, heu, quam pauci hodie ad nouæ legis statum spectant, & vtinam ad veteris statum saltem pertineremus.

est, ¶legem. ergo præcepta legis veteris non solum sunt moralia, cæremonialia, & iudicialia: sed etiam iustificationes.

¶SED CONTRA est, q̃ dicitur Deuter. 6. Hæc sunt præcepta, cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vobis, & hæc ponuntur in principio legis. ergo omnia præcepta legis sub his comprehenduntur.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua vero tanquam ad præceptorũ impletionẽ ordinata. Præcepta q̃dẽ sunt de his, quæ sunt agenda: ad quorũ impletionẽ ex duobus homo inducitur, scilicet ex authoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis: quæ quidẽ est consecutio alicuius boni vtilis, delectabilis vel honesti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam, quæ authoritatẽ Dei præcipiẽtis indicarent: sicut illud Deut. 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. & illud Genes. 1. In principio creauit Deus cælum & terrã. & huiusmodi dicũtur testimonia. Oportuit etiam, q̃ in lege proponerentur quædã præmia obseruantium legẽ, & pœnæ trãsgrediẽtiũ, vt patet Deut. 28. Si audieris vocẽ domini Dei tui, faciet te excellẽtiorem cunctis gẽtibus, &c. & huiusmodi dicuntur iustificationes: ſm quòd Deus aliquos iustè punit vel præmiat. Ipsa aũt agenda sub præcepto non cadunt, nisi inquantum habent aliquã debiti rationem. Est autem duplex debitum. Vnum quidem secundum regulã rationis. Aliud autem secũdum regulam legis determinatis: sicut Philosophus in 8. Ethic. distinguit duplex iustũ, scilicet morale & legale. Debitum autẽ morale est duplex. dictat enim ratio aliquid faciendũ, vel tãquam necessarium, sine quo non põt esse ordo virtutis, vel tãquam vtile ad hoc, quòd ordo virtutis melius conseruetur, & secundum hoc quædam moraliũ præcisè præcipiuntur, vel prohibentur in lege: sicut, Non occides, Non furtum facies. & hæc propriè dicuntur præcepta. Quædam vero præcipiuntur, vel prohibentur nõ quasi præcisè debita, sed propter melius. & ista possunt dici mãdata: quandam inductionẽ habent & persuasionẽ. sicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis vestimentũ à proximo tuo, ante Solis occasum reddas ei: & aliqua similia. vnde Hierony. dicit, q̃ in præceptis est iustitia, in mandatis vero charitas. Debitum autem ex determinatione legis in rebus quidẽ humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem diuinis ad cæremonialia. quanuis etiam ea, quę pertinent ad pœnam vel præmia, dici possint testimonia: inquantum sunt protestationes quędam diuinæ iustitiæ. omnia vero præcepta legis possunt dici iustificationes, inquantum sunt quędam executiones legalis iustitiæ. Possunt etiam aliter mandata à præceptis distingui: vt præcepta dicantur, quæ Deus per seipsum iussit. mandata autem, quæ per alios mandauit, vt ipsum nomen sonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, quod omnia legis præcepta continentur sub moralibus, cæremonialibus & iudicialibus: alia vero non habent rationem præceptorum sed ordinantur ad præceptorum obseruationem, vt dictum est.

In'pro-mio in Mat cum à medio repe-tie sim gla. ordinaria.

In 5to art.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sola iustitia inter alias virtutes importat rationem debiti. & ideo moralia intãtum sunt lege determinabilia, in quantum pertinent ad iustitiam, cuius etiam quædam pars est religio: vt Tullius* dicit.

lib 2. de inuent. in fol. 4. ante fi-nem lib.

vnde iustum legale non potest esse aliquod præter cæremonialia, & iudicialia præcepta. Ad alia autem patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum lex vetus debuerit inducere ad obseruationem præceptorum per temporales promissiones & comminationes.

Supra q. 91 ar. 1. cor. et inf. qũ. 107. art. 1. ad 2. et 3. dist. 4. ar. 2. co. & ar. 4. et Ro. 8. lec. 2. 2. 3. et 1. 10. col. 2. & 2. co. 11 c. 6. 2. q. 36 nõpro eũl à prin. 1 tatis sum. 4.

¶AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod lex vetus non debuerit inducere ad obseruantiam præceptorum per temporales promissiones & comminationes. Intentio enim legis diuinæ est, vt homines Deo subdat per timorem & amorem. vnde dicitur Deut. 10. Et nunc Israel, quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius & diligas eum: sed cupiditas rerum temporalium abducit à Deo: dicit enim Aug. in lib. 83. Quæstionum,* quòd venenum charitatis est cupiditas. ergo promissiones & comminationes temporales videntur contrariari intẽtioni legislatoris. quod

ARTIC. VI.

facile legem reprobabilem facit: vt patet per Philosophum in 2. Politicæ.*

Ca. 2. ãm di. 10 m. 5.

2 ¶Præterea, Lex diuina est excellentior quàm lex humana. videmus autem in scientiis, quòd quanto aliqua est altior, tãto per altiora media procedit. ergo cũ lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes & promissiones, lex diuina non debuit ex his procedere, sed per aliqua maiora.

3 ¶Præterea, Id non potest esse præmium iustitiæ vel pœna culpæ, quod æqualiter euenit & bonis & malis: sed sicut dicitur Eccles. 9. nono, Vniuersa temporalia æque eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia contemnenti. ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur vt pœna, vel præmia mandatorum legis diuinæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isaiæ primo, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: quòd si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut in scientiis speculatiuis inducuntur homines ad assentiendum conclusionibus per media syllogistica: ita etiam in quibuslibet legibus hominis inducuntur ad obseruantias præceptorum per pœnas & præmia: videmus autem in scientiis speculatiuis, quòd media proponuntur auditori secundum eius conditionem. Vnde sicut oportet ordinatè in scientiis procedere, vt ex notioribus disciplina incipiat: ita etiam oportet eum, qui vult inducere hominem ad obseruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat, quæ sunt in eius affectu: sicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munusculis. Dictum est autẽ suprà,* quòd sex vetus disponebat ad Christum, sicut imperfectum ad perfectum. vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionẽ, quæ erat futura per Christum. & ideo populus ille cõparatur puero sub pædagogo existenti: vt patet Galat. tertio. Perfectio autem hominis est, vt contẽptis temporalibus, spiritualibus inhæreat: vt patet per illud quod Apostolus dicit Phil. 3. Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea, quæ priora sunt, me extendo. quicunque ergo perfecti sumus, hæc sentiamus. Imperfectorum autem est, quod temporalia bona desiderent. in ordine tamen ad Deum. peruersorum autem est, quòd in temporalibus bonis finem constituant. Vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad Deum.

q. 94. ar. 1. cor. 4. & 6.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cupiditas, qua homo constituit finem in temporalibus bonis, est charitatis venenum: sed consecutio temporalium bonorũ, quæ homo desiderat in ordine ad Deum, est quædam via inducens imperfectos ad Dei amorem: secundum illud Psal. 48. Confitebitur tibi, cum benefeceris illi.

¶Ad secundum dicendum: q̃ lex humana inducit homines ex temporalibus præmiis vel pœnis per homines inducendis. lex vero diuina ex præmiis vel pœnis exhibẽdis per Deum, & in hoc procedit per media altiora.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut patet historias veteris testamenti reuoluenti, communis status populi semper sub lege in prosperitate fuit quandiu legem obseruabant: & statim declinantes à præceptis legis diuinæ in multas aduersitates incidebant. Sed aliquæ personæ particulares etiam iustitiam legis obseruãtes, in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iam erant spirituales effecti: vt per hoc magis ab affectu temporalium abstraherentur, & eorum virtus probata redderetur, aut quia opera legis exterius implẽtes, cor totum habebant in temporalibus defixum, & à Deo elongatum: secundũ quod dicitur Isa. 29. Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum longe est à me.

QVÆSTIO CENTESIMA,

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis generibus præceptorum veteris legis.

¶Et primò, de præceptis moralibus. Secundò de cæremonialibus. Tertiò, de iudicialibus.

¶Circa primum quæruntur duodecim.

¶Primò, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ.

¶Secundò, vtrum præcepta moralia veteris legis sint de actib⁹ omnium virtutum. ¶Tertiò, vtrum omnia præcepta moralia veteris

veteris legis reducantur ad decẽ præcepta decalogi. ¶Quartò, de distinctione præceptorum decalogi. ¶Quintò, de numero eorũ. ¶Sextò, de ordine. ¶Septimò, de modo tradendi ipsa. ¶Octauò, vtrum sint dispensabilia. ¶Nonò, vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto. ¶Decimò, vtrum modus charitatis cadat sub præcepto. ¶Vndecimò, de distinctione aliorum præceptorum moralium. ¶Duodecimò, vtrũ præcepta moralia veteris legis iustificent.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum omnia præcepta moralia pertinent ad legem naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ non omnia præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. Dicitur enim Eccles. 17. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos: sed disciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addiscitur, sed ex naturali instinctu habetur. ergo non omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ.

2 ¶Præterea, Lex diuina perfectior est, quam lex humana: sed lex humana superaddit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ sunt de lege naturæ. quod patet ex hoc, quòd lex naturæ est eadem apud omnes: huiusmodi autem morum instituta sunt diuersa apud diuersos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia, debuit addere suprà legem naturæ.

3 ¶Preterea, Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides. vnde etiam dicitur ad Gal. 5. quòd fides per dilectionem operatur. sed fides non continetur sub lege naturæ, quia ea, quæ sunt fidei, sunt suprà rationem naturalem. ergo non omnia præcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

q. 98 ar. 1. & 2. ad 1. & ar. 2.

¶SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Ro. 2. Quòd gẽtes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciũt: q̃d oportet intelligi de his, quæ pertinent ad bonos mores. ergo omnia moralia præcepta legis sunt de lege naturæ.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ præcepta moralia à cæremonialibus, & iudicialibus sunt distincta. Moralia enim sunt de illis, quæ secundum se ad bonos mores pertinent: cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quæ est proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt, mali autem, qui à ratione discordant. Sicut autem omne iudicium rationis speculatiuæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita etiam omne iudicium rationis practicæ procedit ex quibusdam principiis naturaliter cognitis, vt suprà dictum est.* ex quibus diuersimodè procedi potest ad iudicandum de diuersis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeo explicita, quòd statim cum modica consideratione possunt approbari vel reprobari per illa cõmunia, & prima principia. Quędã vero sunt, ad quorum iudicium requiritur multa consideratio diuersarum circunstantiarum: quas considerare diligenter non est cuiuslibet, sed sapientium: sicut considerare particulares conclusiones scientiarum, non pertinet ad omnes, sed ad solos Philosophos. Quædam vero sunt, ad quæ diiudicanda indiget homo adiuuari per instructionem diuinam: sicut est circa credenda. Sic igitur patet, quòd cum moralia præcepta sint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem sunt, quæ rationi conueniunt, omne autem rationis humanæ iudicium aliqualiter à naturali ratione deriuatur, necesse est, quòd omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, sed diuersimodè. Quædam enim sunt, quæ statim per se ratio naturalis cuiuslibet hominis diiudicat esse facienda, vel non facienda (sicut, Honora patrem tuum & matrem: &, Non occides, Nõ furtum facies, & huiusmodi) sunt, absolutè de lege naturæ. Quædam vero sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus iudicãtur esse obseruanda: & ista sic sunt de lege naturæ, vt tamen indigeant disciplina, qua minores à sapientibus instruantur sicut illud, coram cano capite consurge, & honora personam senis: & alia huiusmodi. Quædam vero sunt, ad quæ iudicanda ratio humana indiget instructione diuina, per quam erudimur de diuinis: sicut est illud, Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, Non assumes nomen Dei tui in vanum.

q. 94. ar. 1. & 4. & 6.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum præcepta moralia legis sint de omnibus actibus virtutum.

Supra qũ. 49 ar. 3. ad 2. & ar. 4. cor. & infra q. 104. ar. 1. cor. et Matth. 23. cap. 10.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ præcepta moralia legis non sint de omnibus actibus virtutum. Obseruatio enim præceptorum veteris legis iustificatio nominatur: secundum illud Psal. 118. Iustificationes tuas custodiam: sed iustificatio est executio iustitiæ. ergo præcepta moralia non sunt nisi de actibus iustitiæ.

2 ¶Præterea, Id, quod cadit sub præcepto, habet rationem debiti: sed rõ debiti non pertinet ad alias virtutes nisi ad solam iustitiam, cuius proprius actus est reddere vnicuique debitum. ergo præcepta legis moralia non sunt de actibus aliarum virtutum: sed solum de actibus iustitiæ.

¶ Super Quæstionẽ centesimæ Articulum primum.

IN primo articul. quæstionis centesimæ nona, quòd appellatione moralium in hoc loco intelliguntur non solum ea, quæ ex ratione naturali pura deriuantur, vt conclusiones ex principiis, sed etiam quæ eidem adiuncta illi lumini fidei consonant.

Lib. 5. Etymo. 10.

Ca. 1. & 2. & 22 to 3.

3 ¶Præterea, Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit Isidorus,* sed inter virtutes sola iustitia respicit bonũ commune: vt Philosophus dicit in 5. Ethicor.* ergo præcepta moralia sunt solum de actibus iustitiæ.

¶SED CONTRA est, quod Amb. dicit,* quòd peccatum est transgressio legis diuinæ, & cælestium inobedientia mandatorum: sed peccata contrariantur omnibus actibus virtutum. ergo lex diuina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

In li. de pa rad. c 8. an te med. to.

Et propterea quum in litera dicitur, quod moralia sunt de illis, quæ secundum se ad bonos mores pertinent, ly secundum se, non distinguit contra adiunctam fidem, sed contra institutionem. Ita quòd moralia sunt, quæ si nunquam essent lege aliqua statuta, seruanda q. 100. ar. 12.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cũ præcepta legis ordinentur ad bonum cõmune (sicut suprà habitum est)* necesse est, q̃ præcepta legis diuersificentur ſm diuersos modos communitatũ. vnde Philosophus in sua Politica* docet, q̃ alias legiges oportet statuere in ciuitate, quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Est autem alius modus communitatis, ad quam ordinatur lex humana, & ad quam ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ est hominum adinuicem. Homines aũt ordinantur adinuicem per exteriores actus, quibus homines sibi inuicẽ communicant. huiusmodi aũt communicatio pertinet ad rationem iustitię, quę est propriè directiua communicationis humanę. & ideo lex humana non proponit præcepta nisi de actibus iustitiæ. & si præcipiat actus aliarum virtutũ, hoc non est, nisi inquantum assumũt rationem iustitiæ: vt patet per Philosophũ in 5. Eth.* Sed communitas, ad quam ordinat lex diuina, est hominum ad Deum, vel in præsenti, vel futura vita: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ homines bene ordinentur ad cõmunicationem cum Deo: homo autem Deo coniungitur ratione, siue mẽte, in qua est Dei imago: & ideo lex diuina præcepta proponit de oĩbus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata est. hoc autem contingit per actus omnium virtutum: nam virtutes intellectuales ordinant benè actus rationis in seipsis, virtutes aũt morales ordinãt benè actus rõnis circa interiores passiones, & exteriores operationes. & ideo manifestum est, q̃ lex diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum: ita tamen q̃ quædam, sine quibus ordo virtutis, qui est ordo rationis obseruari non potest, cadunt sub obligatione præcepti: quædam verò, quæ pertinent ad benè esse virtutis perfectæ, cadunt sub admonitione consilij.

Ca. 4. circa med. & de incepto 20. 3

Ca. vltimo, circa med & de incepto 20. 3

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ad impletio mãdatorum legis, etiam quæ sunt de actibus aliarum virtutum, habet rationem iustificationis, inquantum iustum est, vt homo obediat Deo: vel etiã inquantum iustum est, quòd omnia, quæ sunt hominis, rationi subdantur.

¶Ad secundum dicendum, q̃ iustitia propriè dicta attendit debitum vnius hominis ad alium: sed in omnibus aliis virtutibus attenditur debitum inferiorum virium ad rationem: & ſm rationem huius debiti, Philosophus assignat in 5. Ethic.* quandam iustitiam metaphoricam.

¶Ad tertium patet responsio per ea, quæ

de tali debito non est ser-
mo, quum quæritur sub
qua ratione actus virtu-
tum cadant sub lege:
quia debitum obedien-
tiæ nó potuit in actibus
rationem, quæ ordina-
tur in finem legis, sed
obligationem exequen-
dum legem ponitam. De-
bitum autem inferio-
rum ad superius in eo-
dem homine (quod me-
taphorice debitum dici-
tur) iustitiam proprie
dictam non fundat: vt
ex 5. Ethic habetur. De-
bitum demum proprie
dictum vnius hominis
ad alterum & ad com-
mune bonum ad iusti-
tiam proprie dictam spe-
ctat. Et propterea lex
humana, quæ debiti, pro
prie dicti rationem di-
rigit, nullius virtutis a-
ctus nisi sub ratione iu-
stitiæ imperat: lex autem
diuina quæ totum ho-
minem sanat secundum
seipsum, quia secundum
seipsum iungitur Deo)
omnium virtute actus
ordinat absolutè sub ra-
tione debiti metaphori-
ce, & concurrente com-
munissimo debito obe-
dientiæ, vt obligante ad
parendum. & propterea
in litera vtriusque Au-
thor meminit in respon
sionibus argumętorum.
¶Et scito, quòd in eisdem
responsionibus nomine
rationis, Author inten-
dit supremum in homi-
ne, nomine verò Virtu-
tum interiorum reliqua,
quæ sunt hominis, vt re-
sponsio ad primum iun-
cta responsioni ad secun
dū aperit, oportet enim
supremæ regulæ consо-
nare reliqua.

Infrà art. 1. & 2. q. 122. ar. 3. ad 2. Et 3. dist. 37. ar. 2. q. 1. cor. & 3. per totū. Et mal. q. 10. ar. 2. ad 10. Et quod. 7. artic. 17. ad 6.

Glo. ordin. in hoc loco.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum tertium.

ARticulum tertium eiusdem quæstio 100. si non plene discernis: vide articulum vndecimum eiusdem, & intelliges differentiam inter prima principia moralia & præcepta decalogi, quæ sunt prima legis elementa: illa enim statim notis terminis ex natura vel fide infusa, cognoscimus, ista autem statim ex primis prædictis cognoscimus. & propterea illa Deum per naturam, vel fidem dicitur indidisse vel infudisse: ista autem per nosipsos, tanquam à Deo proposita mediantibus illis cognoscere: reliqua autem per institutionem humanam diligenti inuestigatione, aut disciplina.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articu. quartum.

IN art. 4. eiusdem quæstionis in responsione ad primum nota duo.

¶ Primò, quòd Author excludit fidei & charitatis actus à præceptis decalogi: quoniam vult

dicta sunt de diuersitate communitatis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd non omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Prima enim & principalia legis præcepta sunt, Diliges dominum Deum tuū, & diliges proximum tuum: vt habetur Matt. 22. sed ista duo non continentur in præceptis decalogi. ergo non omnia præcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

2 ¶Præterea, Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cæremonialia, sed potius econuerso: sed inter præcepta decalogi est vnum cæremoniale, scilicet, Memento, vt diem sabbathi sanctifices. ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

3 ¶Præterea, Præcepta moralia sunt de omnibus actibus virtutum: sed inter præcepta decalogi ponuntur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ: vt patet discurrenti per singula. ergo præcepta decalogi non continent omnia præcepta moralia.

¶SED CONTRA est, quod Matt. 5. super illud, Beati estis cum maledixerint, &c. dicit glo.* quòd Moyses decem præcepta proponens, postea per partes explicat. ergo omnia præcepta legis sunt quædam partes præceptorum decalogi.

¶RESPONDEO dicendum, quòd præcepta decalogi ab aliis præceptis legis differunt in hoc, quòd præcepta decalogi per seipsum deus dicitur populo proposuisse: alia verò præcepta proposuit populo per Moysen. illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per seipsum a Deo: huiusmodi verò sunt illa quæ statim ex principiis communibus primis cognosci possunt modica consideratione. & iterum illa, quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo decalogi, non computantur duo genera præceptorum, illa scilicet quæ sunt prima & communia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi quòd sunt scripta in ratione naturali quasi per se nota: sicut quod homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi. & iterum illa, quæ per diligentem inquisitionem sapientum inueniuntur rationi conuenire: hæc enim proueniunt à deo ad populum, mediante disciplina sapientum. Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, sed diuersimodè. nam illa, quæ sunt prima & communia, continentur in eis, sicut principia in conclusionibus proximis. illa verò, quę per sapientes cognoscuntur, continentur in eis econuerso, sicut conclusiones in principiis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa duo præcepta sunt prima & communia præcepta legis naturæ, quę sunt per se nota rationi humanæ vel per naturam, vel per fidem, & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, sicut cōclusiones ad principia communia.

¶Ad secundum dicendum, q̄ præceptum de obseruatione sabbathi est secundum aliquid morale, inquantū scilicet per hoc præcipitur, q̄ homo aliquo tempore vacet rebus diuinis: secundum illud Psa. 45.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum præcepta decalogi conuenienter distinguantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ inconuenienter præcepta decalogi distinguantur. Latria enim est aliavirtus à fide: sed præcepta dantur de actibus virtutum. & hoc quod dicitur in principio decalogi, Non habebis Deos alienos coram me, pertinet ad fidem. quod autem subditur, Non facies sculptile, &c. pertinet ad latriam. ergo sunt duo præcepta, & non vnum, sicut Augustinus* dicit.

2 ¶Præterea, Præcepta affirmatiua in lege distinguuntur à negatiuis, sicut, Honora patrem & matrem, &c, Non occides, sed hoc quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, est affirmatiuum. Quod autem subditur, Non habebis Deos alienos coram me, est negatiuum. ergo duo sunt præcepta, & non continentur sub vno: vt Aug.* ponit.

3 ¶Præterea, Apostolus ad Rom. 7. dicit, Concupiscentiam nescieb am, nisi lex diceret, Non cōcupisces. & sic videtur quòd hoc præceptum, Non concupisces, sit vnum præceptum: non ergo debuit distingui in duo.

¶SED CONTRA est, Authoritas Augustini in gloss. super Exo.* vbi ponit tria præcepta pertinentia ad Deum, & septem ad proximum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ præcepta decalogi diuersimodè a diuersis distinguūtur. Helychius* enim Leuitici. 26. super illud, Decem mulieres in vno clibano coquunt panes, dicit præceptum de obseruatione sabbathi nō esse de decem præceptis: quia non est obseruandum secundum literam secundum omne tempus. Distinguit tamen quatuor præcepta pertinentia ad Deum: vt primum sit, Ego sum dominus Deus tuus. secundum sit, Non habebis Deos alienos coram me: & sic etiam distinguit hæc duo Hieronymus.* Oseæ 10. super illud, Propter duas iniquitates tuas. Tertium vero præceptum esse dicit, Non facies tibi sculptile. Quartum vero, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Pertinentia vero ad proximum dicit esse sex: vt primum sit, Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces.

¶Sed primò hoc videtur inconueniens, quòd præceptum de obseruatione sabbathi præceptis decalogi interponatur, si nullo modo ad decalogum pertineat. Secūdo, quia cum scriptum sit Matth. 7. Nemo potest duobus dominis seruire, eiusdē rationis esse videtur, & sub eodem præcepto cadere, Ego sum dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos: Vnde Origenes* distinguens etiam quatuor præcepta ordinantia ad Deum, ponit ista duo pro vno præcepto: secundum vero ponit, Non facies sculptile. tertium vero, Non assumes nomen Dei tui in vanū. quartum, Memēto, vt diem sabbathi sanctifices. Alia vero sex ponit sicut Hesychius.* Sed quia facere sculptile vel similitudinem non est prohibitum, nisi ēm hoc, vt nō colantur pro diis (nam in tabernaculo, Deus præcepit fieri imaginem Seraphin, vt dicitur Exo. 25.) conuenientius Augustinus ponit sub vno præcepto, Non habebis Deos alienos, & non facies sculptile. Similiter etiam concupiscentia vxoris alienæ ad commixtionem, pertinet ad concupiscentiam carnis. Concupiscentiæ autem aliarum rerum, quæ desiderantur ad possidendum, pertinent ad concupiscentiam oculorum. Vnde etiam Augustinus ponit duo præcepta de non concupiscendo rem alienam, & vxorem alienam: & sic ponit tria

Vacate & videte, quoniā ego sum Deus.

ea pertinere ad principia præceptorum decalogi, sicut per principia naturaliter nota. Et de charitate quidem patet ex eo, quod finis præcepti est charitas 1. ad Tim. 1. de fide autem ad Heb. 11. Accedentem ad Deum, &c. Ratio in litera affertur, quia non egent alia promulgatione, sed ex ipsa natura vel infusione adsunt.

¶Secundò, licet q̄ præcepta non sint distinguenda secundum distinctionem fidei à latria, aut econtra: sunt tamē distinguēda penes diuersa pertinentia ad latriam, seu religionem: quia ista est pars iustitiæ & spectat ad ipsum decalogum, vnde tria prima præcepta decalogi de actibus religiosis sunt: & propterea author hoc dicit in litera.

Infrà art. 5. & 1. dist. 17. in exp. lit. prim.

q. 71. 2. Exo. 10. 4.

Aug. 3. & 5.

q. 71. in Exod. 10. 4.

q. 71. in Exod. 10. 4.

Quæst. 71. in Exod.

In fol. 167. in fin. & 100.

Hic hoc loco Oseæ 10. 6.

Hom 6. in Exod.

Loco dicto in præcip.

tria præcepta in ordine ad Deum, & septem in ordine ad proximum, & hoc melius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd latria non est nisi quædam protestatio fidei. vnde non sunt alia præcepta danda de latria: & alia de fide: potius tamen sunt aliqua præcepta dāda de latria, quàm de fide: quia præceptum fidei præsupponitur ad præcepta decalogi, sicut præceptum dilectionis. Sicut enim prima præcepta communia legis naturæ sunt per se nota habenti rationem naturalem, & promulgatione non indigent: ita etiam & hoc quod credere in Deum, est primum & per se notum ei, qui habet fidem. Accedētem enim ad Deum oportet credere, quia est, vt dicitur ad Hebr. 2. & ideo nō indiget alia promulgatione, nisi infusione fidei.

¶Ad secundum dicendum, q̄ præcepta affirmatiua distinguūtur à negatiuis qñ vnum non comprehenditur in alio, sicut in honoratione parentum non includitur, q̄ nullus homo occidatur, nec econuerso: & propter hoc dantur diuersa præcepta super hoc. Sed quando affirmatiuum comprehenditur sub negatiuo, vel econuerso, non dantur super hoc diuersa præcepta: sicut non datur aliud præceptum de hoc, quod est, Nō furtum facies. & de hoc, quod est conseruare rē alienam, vel restituere eam. & eadem ratione non sunt diuersa præcepta de credendo in Deum, & de hoc q̄ nō credatur in alienos deos.

¶Ad tertium dicendum, q̄ omnis concupiscentia conuenit in vna communi ratione: & ideo Apostolus singulariter de mādato concupiscendi loquitur: quia tamen in speciali diuersæ sunt rationes concupiscendi: ideo Augustinus* distinguit diuersa præcepta de non concupiscendo: differunt enim specie concupiscentiæ, secundum diuersitatem actionum vel concupiscibilium: vt Philosophus dicit in 10. Ethicorum.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum præcepta decalogi conuenienter enumerentur.

3. dist. 37. a. 2. q. 1 & 3. contra ea. 120. fin. & 142. Ambro. in libr. de para. c. 1. ante med. 10. 4.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter præcepta decalogi enumerentur. Peccatum enim vt Amb.* dicit, est transgressio legis diuinæ & cælestium inobedientia mandatorū: sed peccata distinguntur per hoc, q̄ homo peccat vel in Deum, vel in proximum, vel in seipsum: cum igitur in præceptis decalogi non ponantur aliqua præcepta ordinantia hominem ad seipsum, sed solum ordinantia ipsum ad Deum & proximum, videtur quòd insufficiens sit enumeratio præceptorum decalogi.

2 ¶Præterea, Sicut ad cultū dei pertinebat obseruatio sabbathi, ita ēt obseruatio aliarum solemnitatum, & immolatio sacrificiorum. sed inter præcepta decalogi est vnum pertinens ad obseruantiam sabbathi. ergo etiam debent esse aliqua pertinentia ad alias solemnitates, & ad ritum sacrificiorum.

3 ¶Præterea, Sicut cōtra Deū peccare cōtingit periurādo, ita ēt blasphemādo, vel aliàs cōtra doctrinā diuinā mētiēdo. sed ponitur vnū præceptū prohibens periurium, cum dicitur, Nō assumes nomen dei tui in vanū. ergo peccatū blasphemiæ & falsæ doctrinæ debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

4 ¶Preterea, Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios: mandatum etiam charitatis ad omnes proximos extenditur: sed præcepta decalogi ordinātur ad charitatem: secundum illud 1. Timoth. 1. Finis præcepti charitas est. ergo sicut ponitur quoddam præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

5 ¶Præterea, in quolibet genere peccati cōtingit peccare corde & opere, sed in quibusdam generibus peccatorum, scilicet in furto & adulterio seorsum prohibetur peccatum operis, cum dicitur, Non mœchaberis, Nō furtum facies: & seorsum peccatum cordis: cum dicitur, non concupisces rem proximi tui, &, Nō concupisces vxorem proximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij, & falsi testimonij.

6 ¶Præterea, sicut contingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiscibilis, ita etiam ex inordinatione irascibilis. sed quibusdam præceptis prohibetur inordinata concupiscētia: cum dicitur, Non concupisces: ergo etiam alia præcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ prohiberetur inordinatio irascibilis: non ergo videtur, quòd conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 4. Ostendit vobis pactum suum, quod præcepit, vt faceretis, & decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis..

Art 2. hu. ius quæst.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut suprà dictum est,* sicut præcepta legis humanę ordinē ad quandā cōtatem humanam, ita præcepta legis diuinæ ordinant hominē ad quandam cōitatem seu rempublicam hominū sub Deo. Ad hoc aūt, q̄ aliquis in aliqua communitate benè commoretur, duo requiruntur, quorum primū est, vt benè se habeat ad eū, qui præest cōitati. Aliud aūt est, vt homo benè se habeat ad alios cōmunitatis consocios & comparticipes. oportet igitur, q̄ in lege diuina primo ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad deum: & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos, simul conuenientes sub deo. Principi aūt cōitatis tria debet homo, primò, fidelitatem: secundò, reuerentiam, tertiò, famulatum. Fidelitas quidem, ad dūm in hoc consistit, vt honorem principatus ad aliū non deferat. & quantum ad hoc accipitur primum præceptū, cum dicitur, Non habebis deos alienos. Reuerentia aūt ad dominum requiritur, vt nihil iniuriosum in eū committatur. & quātum ad hoc accipitur ām præceptū, quod est, Nō assumes nomen domini Dei tui in vanum. Famulatus aūt debetur domino in recompensationem beneficiorū, hæc fit mens Authoris, quæ ab ipso percipiunt subditi. & ad hoc pertinet tertiū præceptū de sanctificatione sabbathi in memoriā creationis rerū. Ad proximos autē aliquis bene se hēt & spāliter, & generaliter. Spāliter quidem quantū ad alios, quorū est debitor, vt eis debitū reddat, & quantum ad hoc accipit primum præceptum de honoratione parentū. Generaliter aūt quantum ad oēs, vt nulli nocumentum inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem incipi.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum quintum

IN art. 5. eiusdem q. nota q. illa verba literæ, in sabbathi sanctificatione, secundū quod morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum, intelligitur quoad finem præcepti, non autem quo ad tem præceptam. Quies enim cordis in Deum per gratiam & vocationem interiorē ad Deum est finis illius præcepti, vt est morale: quoniā ad hoc ratio dictat tempus aliquod eximendum ab aliis operibus impedientibus. Et q̄ non solum ex q. 122. art. 4. 2. 2. sed ex dictis in hac quæstione patet, scilicet quòd charitas est finis præceptorum decalogi, & non spectat ad ea. Et quantū ad alios, quorū est debitor, vt eis debitū reddat, & quantum ad hoc accipit primum præceptum de honoratione parentū. Generaliter aūt quantum ad oēs, vt nulli nocumentum inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem incipi.

In Psal. 118. concione 1. parū ante med. 10. 1. & lib. qq. in Exod. q. 71. 10. 4.

fertur nocumentū proximo, quandoquidem in propriam personam quantum ad consistentiam personæ: & hoc prohibetur per hoc quod dicitur: Nō occides. Q̄nque autem in personam coniunctam, quantum ad propagationem prolis. & hoc prohibetur cum dicitur, Nō mœchaberis. Quandoque autem in rem possessam, quę ordinatur ad vtrumque & quantum ad hoc dicitur, Non furtum facies. Nocumētum autem oris prohibetur cum dicitur, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Nocumentum autem cordis prohibetur cum dicitur, Non concupisces. Et secūdum hanc etiam differentiam possent distingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorum primum pertinet ad opus: vnde ibi dicitur, Non facies sculptile. Secundum ad os: vnde dicitur. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Tertium pertinet ad cor: quia in sanctificatione sabbathi, ām quòd est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum. vel secundum Aug.* per primum præceptum reuereamur vnitatē primi principij. per secundum veritatem diuinam. per tertium eius bonitatem, qua sanctificamur, & in qua quiescimus sicut in fine.

¶AD PRIMVM ergo pōt responderi dupliciter. primo quidē, quia præcepta decalogi referūtur ad præcepta dilectionis. Fuit aūt dandum præceptum homini de dilectione Dei & proximi: quia quantum ad hoc lex naturalis obscurata erat propter peccatum, non aūt quantum ad dilectionē suiipsius: quia quantum ad hoc lex naturalis vigebat, vel quia ēt dilectio suiipsius includitur de dilectione Dei & proximi. In hoc eū hō vere se dilig. q̄ se ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur sōlum præcepta pertinentia ad proximum, & ad deum. Aliter pōt dici, q̄ præcepta decalogi sunt illa, quæ immediatè populus recipit à deo: vnde dicitur Deu. 10. Scripsit in tabulis iuxta id qđ prius scripserat, verba de. c, quæ locutus est ad vos dñs. vnde oportet præcepta decalogi talia esse, quę statim in mente populi cadere possunt. præceptum autem habet rationem debiti. q̄ autem homo ex necessitate debeat aliquid deo vel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipue fidelis: sed q̄ aliquid ex necessitate sit debitum homini de his, quæ pertinent ad seipsum, & non ad alium, hoc nō ita in promptu apparet. videtur enim primo aspectu, q̄ quilibet sit liber in his, quę ad ipsum pertinent. & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad seipsum, peruenīunt ad populum, mediante institutione sapientum: vnde non pertinent ad decalogum.

¶Ad secundum dicēdum, quòd oēs solennitates legis veteris sunt institutę in cōmemorationem alicuius diuini beneficij, vel præteriti cōmemorati, vel futuri prafigurati: & similiter propter hoc oīa sacrificia offerebātur: inter oīa aūt beneficia Dei commemoranda primum & præcipuum erat beneficiū creationis, quod commemoratur in sanctificatione sabbathi. vnde Exo. 20 pro rōne huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cælum & terrā, &c. Inter oīa aūt futura beneficia, quæ erant præfiguranda, præcipuum & finale erat quies mentis in Deo, vel in præsenti per gratiam, vel in futuro per gloriam:

¶ Super Quæstionis centesimæ Articu. quartum & septimum.

IN artic.4.& 7. vide vigesimum capit. Exodi, vt perspicias quid Author allegat, aut supponit: quoniam ibi omnia præcepta simul & ponuntur, & præmia, & commminationes, &c.

¶ Sextus articulus notandus, & non exponendus occurrit.

gloriam: quæ ēt figurabatur per obseruātiam sabbathi. vnde dicitur Isa.58. Si auferis à sabbatho pedem tuū facere voluntatē tuā in die sancto meo, & vocaueris sabbathum dñi delicatum & sanctum domini gloriosum. Hæc ẽm beneficia primo & principaliter sunt in mente hominum maximè fideliū, aliæ verò solennitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia, tpaliter transeuntia, sicut celebratio Phase propter beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & propter futuram passionem Christi, quę temporaliter trāsiuit, inducens nos in quietem sabbathi spiritualis, & ideo prærermisis omnibus aliis solennitatibus, & sacrificiis, de solo sabbatho fiebat mentio inter præcepta decalogi.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut Apostolus dicit ad Hebr.7. Homines per maiorem sui iurant: & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramētum, & ideo quia iuramētum est omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum specialiter præcepto decalogi prohibetur. peccatum vero falsæ doctrinæ non pertinet nisi ad paucos. vnde non oportebat, vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi: quamuis etiam quantum ad aliquem intellectū in hoc, quod dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum, prohiberetur falsitas doctrinæ, vna enim glossa exponit, Non dices Christum esse creaturam.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ statim ratio naturalis hominī dictat, quòd nulli iniuriam faciat: & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentum, extendunt se ad omnes, sed ratio naturalis non statim dictat, quòd aliquid sit pro alio faciendum, nisi cui homo aliquid debet, debitum autem filij ad patrem adeo est manifestum, quòd nulla tergiuersatione potest negari: eo quòd pater est principium generationis & esse, & insuper educationis & doctrinę: & ideo non punitur sub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium vel obsequium alicui impendatur, nisi parentibus. parentes autem nō videntur esse debitores filiis propter aliqua beneficia suscepta, sed potius econuerso. Filius etiam est aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipsorum: sicut dicit Philosophus in 8. Ethic.* vnde eisdem rationibus non ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, sicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad seipsum.

Ca.12. non lęge à principio.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ delectatio adulterij & vtilitas diuitiarum sunt propter seipsa appetibilia, inquantum habent rōnem boni delectabilis vel vtilis: & ꝓpter hoc oportuit in eis prohiberi non solum opus, sed ēt concupiscētiam, sed homicidiū & falsitas sunt ẽm seipsa prohibilia: quia proximus & veritas naturaliter amantur, & non desiderantur nisi propter aliud: & ideo non oportuit circa peccatum homicidij & falsi testimonij prohibere peccatum cordis, sed solum operis.

q.23. artt.1.

¶Ad sextum dicendum, quòd sicut suprà dictum est,* omnes passiones irascibilis deriuātur a passionibus concupiscibilis: & ideo in præceptis decalogi, quæ sunt quasi prima elementa legis, non erat mentio facienda de passionibus irascibilis, sed solum de passionibus concupiscibilis.

ARTICVLVS VI.

¶ Virum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.

3.di 37.ar. 3.q.1.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter ordinentur decem præcepta decalogi. Dilectio enim proximi videtur esse prævia ad dilectionem Dei: quia proximus est nobis magis notus quàm Deus, secundum illud 1.Ioan.3. Qui fratrem suum, quem videt non diligit, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? sed tria prima præcepta pertinēt ad dilectionem Dei: septem verò alia ad dilectionem proximi. ergo inconuenienter præcepta decalogi ordinantur.

2 ¶Præterea, Per præcepta affirmatiua imperantur actus virtutum: per præcepta verò negatiua prohibentur actus vitiorum. sed secundum Boetium in commento Prædicamentorū, prius sunt extirpanda vitia, quàm inserantur virtutes. ergo inter præcepta pertinētia ad proximum, primo ponenda fuerunt præcepta negatiua, quàm affirmatiua.

3 ¶Præterea, Præcepta legis dantur de actibus hominum: sed prior est actus cordis, quam oris, vel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine præcepta, de non concupiscendo, quæ pertinent ad cor, vltimò ponuntur.

Art.3 huius quæst. art.1.& 1. ad 1. arg.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Roman.13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. sed præcepta decalogi sunt immediatè data à Deo: vt dictum est.* Ergo conuenientem ordinem habent.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut dictum est,* præcepta decalogi dantur de his, quæ statim in prōptu mens hominis suscipit. Manifestum est aūt, ꝙ tanto aliquid magis à rōne suscipitur, quanto contrarium est grauius, & magis repugnans rationi. Manifestum est aūt, ꝙ cum rationis ordo, à fine incipiat, maximè est contra rationem, vt homo inordinatè habeat se circa finem. Finis autem humanę vitę & societatis est Deus. & ideo primo oportuit per præcepta decalogi hominē ordinare ad Deum, cum eius contrarium sit grauissimum: sicut ēt in exercitu, qui ordinatur ad ducem sicut ad finem, primum est, ꝙ miles subdatur duci: & huius contrarium est grauissimum. fm veto, vt aliis coordinetur. Inter ipsa autem per quę ordinamur in Deum, primum occurrit ꝙ homo fideliter ei subdatur, nullam participationē cum inimicis habens. Secundum autem, est quòd ei reuerētiam exhibeat. Tertium autem est, quòd etiam famulatum impendat, maiūsque peccatū est in exercitu, si miles infideliter agens, cum holte pactum habeat, quàm si aliquam irreuerentiam faciat duci. & hoc est etiam grauius, quàm si in aliquo obsequio ducis deficiens inueniatur. In præceptis autem ordinantibus ad proximum, manifestum est, quòd repugnat rationi, & grauius peccatum est, si homo non seruet ordinem debitum ad personas, quibus est magis debitor: & ideo inter præcepta ordinantia ad proximum, primò ponitur præceptum pertinens ad parentes. Inter alia vero præcepta etiam apparet ordo secundum ordinem grauitatis peccatorum. Grauius est enim & magis rationi repugnans peccare opere quàm ore, & ore quàm corde. & inter peccata operis grauius est homicidiū, per quod tollitur vita hominis iam existentis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis nasciturę: & adulterium grauius est, quā furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

In corp. ar.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quamuis secundum viam sensus proximus sit magis notus, quàm Deus, tamen dilectio Dei est ratio dilectionis proximi: vt infra patebit. & ideo præcepta ordinantia ad Deum, fuerunt prǫordinanda.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sicut Deus est vniuersale principium essendi omnibus, ita & pater est principium quoddam essendi filio. & iō conuenienter post præcepta pertinentia ad Deum, ponitur præceptum pertinens ad parentes. rō aūt procedit, quando affirmatiua & negatiua pertinent ad idem genus operis: quamuis ēt & in hoc non habeat omnimodam efficaciam. Etsi enim in executione operis prius extirpanda sint vitia, quàm inserendæ virtutes (fm illud Psalm.36. Declina a malo, & fac bonū. Et Esa.1. Quiescite agere peruersè, discite bene facere) tamen in cognitione ptior est virtus quàm peccatum: quia per rectum cognoscitur obliquum: vt dicitur in primo de anima. per legē autem cognitio peccati habetur, vt Rom.5. dicitur: & secūdum hoc præceptum affirmatiuum debuisset primo poni. Sed non est ista ratio ordinis: sed quæ suprà posita est,* quia in præceptis pertinētibus ad Deum, quæ sunt primæ tabulæ, vltimo ponitur præceptum affirmatiuum: quia eius transgressio minorem reatum inducit.

In corp. ar.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ etsi peccatū cordis sit prius in executione: tamen eius prohibitio posterius cadit in ratione.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum præcepta decalogi conuenienter tradantur.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta decalogi inconuenienter tradantur. Præcepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutum, præcepta autē negatiua abstrahunt ab actibus vitiorum. sed circa quamlibet materiam opponuntur sibi virtutes & vitia: ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum, & negatiuum: inconuenienter igitur ponuntur quędam affirmatiua, & quędam negatiua.

3.dist.37. art.2. q.1.

2 ¶Præterea, Isidorus dicit, quòd omnis lex ratione constat: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinam: ergo in omnibus debuit ratio assignari, & non solum in primo & tertio præcepto.

3 ¶Præterea, Per obseruationem præceptorum meretur aliquis præmia à Deo, sed diuinę promissiones sunt de præmiis præceptorum, ergo promissio debuit poni in omnibus præceptis, & non solum in primo & quarto.

4 ¶Præterea, Lex vetus dicitur lex timoris, inquantum per comminationes pœnarum inducebat ad obseruationes præceptorum: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem veterem. ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnę, & non solum in primo & secundo.

5 ¶Præterea, Omnia præcepta Dei sunt in memoria retinenda. dicitur enim Prouerbio. tertio, Describe ea in tabulis cordis tui. inconuenienter ergo in solo tertio præcepto fit mentio de memoria. & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita esse.

¶SED

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum vltimum.

IN artículo octauo dubium occurrit ex Scoto in 37 distin.3. senten. tenente, quòd præcepta secundæ tabulæ non sunt de iure naturæ, siue vt principia, siue vt conclusiones necessariæ, sed solum vt valde consona iuri naturæ. Probatur autem hæc prǫcepta nō esse de iure naturæ, vt conclusiones necessariis à principiis naturæ primo, quia sequeretur, quòd essent omnino indispensabilia: cuius oppositum apparet in ꝙpere Abrahæ. Probat sequelam: quia conclusiones tales prius sunt secūdum se veræ, quàm relatæ ad quemcunque intellectum vel voluntatem: ac per hoc voluntas diuina non potest esse recta respectu eatum, volendo oppositа & consequēter non potest dispensare.

¶Secundò, quia sequeretur, quod voluntas diuina determinaretur necessariò simpliciter circa aliqua volibilia alia à se. Tenet sequela: quia ad hoc præcepta necessariò bona, & opposita mala determinata essent: sicut intellectus ad intelligendū ipsa necessario vera.

¶Tertiò, quia in his, quæ prǫcipiuntur, non est bonitas necessaria ad bonitatem vltimi finis conuertens ad vltimum finem. & similiter in his, quæ prohibentur, nō est malitia necessario auertens à fine vltimo, quin si bonum illud non esset præceptum, posset finis vltimꝰ amari, & attingi. & si illud malum nō esset prohibitum, staret cū eo acquisitio finis vltimi: ergo non sunt conclusiones necessariò deductæ ex primis principiis naturalibus. Hæc sunt, ex quibus Scotus in 37 distin. mouetur contra sententiam veritatis, scilicet quòd præcepta omnia decalogi sunt conclusiones necessariæ & necessa

Capi. vlt. à medio 10.5.

scuIptile. & in tertio præcepto determinatio deductæ ex principiis naturalibꝰ: ita quòd portuit rationem assignari.

ideo sunt præcepta, quia bona, & prohibita, quia mala, & non econuerso.

¶Ad primam autem eius rationem, scilicet quia sequeretur, ꝙ essent indispensabilia etiam à Deo, dicitur ꝙ præcepta decalogi (vt in litera dicitur) possunt dupliciter considerari. Primo secundum ordinem iustitiæ, quem continent. & sic conceditur, quòd sunt indispensabilia etiam à Deo: vt in respon. ad secundum Author probat. Secundo secundum applicationem ad aliquem singularem actum: & sic dicitur, quòd præcepta secundæ tabulæ de quibus est quæstio sunt dispensabilia à Deo: sed talis dispensatio non est relaxatio præcepti, aut declaratio illius in hoc casu, seu actu, vt Scotus arguit: sed est facere, quod iste actus non est homicidium, qui sine hac authoritate esset homicidium: & simile est de aliis, vt in litera dicitur in responsione ad tertium.

¶Nec fallaris, intelligens per ordinem iustitiæ in præceptis istis cōtentam rationem debiti vel indebiti in communi: hoc enim non constituerent præcepta in speciali, sed duo communia præcepta: nulli faciendum est indebitū, & cuilibet faciendum est indebitum. Sed intellige specialem rationem debiti vel indebiti iuxta materiam subiectā. Verbi gratia, Non occides. ordo iustitiæ in hoc præcepto est, ꝙ non occidas hominem innocentem cum cæteris conditionibus requisitis: sic enim continet ordinē iustitiæ quem Deus negare non potest. Nec vnquam in ordine isto fit dispensatio: impossibile quippe est, vt actus iste, scilicet occidere ex deliberatione, non se vel alium defendendo priuata authoritate hominem innocentem, dispensationem recipiat. Sed cum Deus dispensare dicitur, vt quando præcipit Abrahæ immolationem Isaac, non relaxauit, aut declarauit hoc præceptū, non occidendi: sed fecit, vt actus ille immolationis non esset homicidium, quia erat occisio imperata à suprema potestate, quia sine tali authoritate fuisset homicidium.

¶Et vt plenius intelligat, scito, quòd sicut hæc enuntiatio, Mortui non possunt resurgere: est necessaria: & ex principiis primis naturaliter notis demonstratiue concludi potest, & in sensu, in quo sit & concluditur, scilicet quòd Ly potest, dicit potentiam naturalem: impossibile est quòd aliter sit, & quando Deus resuscitat aliquem, non falsificat illam propositionem, aut excipit ab illa: sed operatur non contra, sed suprà naturam. Ita in proposito hæc conclusio, Non est occidendum, in sensu quo sit, scilicet priuata authoritate cum cæteris conditionibus, est conclusio necessaria, & necessario consequens ex primis principiis practicis per se notis: ita quòd est impossibile aliter se habere, nec Deus vnquam eam falsificat, aut ab ea excipit: sed quasi sibi ipsi iubet fieri actum, qui sine iussu suo esset homicidium, adulterium, vel furtum operari iubet non præter aut contra præceptum: sed quasi suprà illud, dum à superiori potestate actum imperatum exerceri iubet: omnia siquidem præcepta hæc iustitiæ actum habent hanc clausulam generalem, scilicet ꝙ ex naturali mensura actus isti fiant, vel nō fiant: sic enim ordiné iustitiæ inviolabilem continent. Ita quòd sensus est non esse naturali ratione cōmittendum actum subtractum rationi homicidij, adulterij, furti, &c. hoc enim est idem, quod dicere non esse occidendum, adulterandum, furandum: quoniam actus illi subtracti relati ad naturalem rōnem & mensuram, à qua discordant, homicidij, adulterij, furti, &c. rationem induūt. Hoc autem omnino indispensabile esse cōstat: vt, scilicet actus illi naturali rōne exerciti homicidia, adulteria, &c. nō sint: quamuis fieri possit vt actus illi diuina ratione exerciti nō sint homicidia, adulteria, &c. & per hoc nec peccata. Sicut enim fieri nequit, vt mortuus naturali potentia resurgat, ita fieri nequit, vt homo naturali ratione occidat licite: quamuis diuina potentia mortuus resurgat, & diuina ratione homo occidat licite: sed hæc non esse contraria, iuquido constat. vnde patet quòd ista duo stāt simul, Præcepta decalogi sunt conclusiones necessariæ ex iure naturæ strictissimè, & ipsa sunt à Deo dispensabilia quodammodo. verius dicuntur indispensabilia omnino, & pię exponantur authoritates dicētes Deum in præceptis secundæ tabulæ dispensare: vt dictum est.

Cap 7. Q.90. ar 6 & qū. 97. art.4.

2 ¶Præterea, Sicut se habet homo ad legē humanam, ita se hēt Deus ad legē datam

Suprà qū. 99. artic 5. co.et 2.2.q. 104. art.4. ad 2. Et 3. dist.37 art. 4.col. Et 3. di.37.ar.4. Et 4.di. 7 q.3 ar.1. q. 3. Et mal. q.1.ar.1.ad 7. Et qū.15. art.1.ad 8.

aliquid, potest intelligi dupliciter. Primò, vt determinetur ad volendum aliquid se esse, vel non esse, & sic est impossibile, quòd determinetur nisi à seipsa libere: & hoc determinatur in libro sententiarum, & gratis conceditur. alio modo, vt determinetur ad rectitudinem, vel obliquitatem alicuius: & sic respectu complexorum non inconuenit voluntatem diuinam esse determinatam, & hoc oportet etiam ipsum Scotum & omnes fateri dicentes dari aliqua præcepta per se bona, & prohibita per se mala, vt prima præcepta iuris naturæ, & prima præcepta decalogi: ad hæc quippe non quòd sint, vel nō sint, sed ad eorum rectitudinem & obliquitatem voluntas diuina est determinata, sic vt à rectis non possit dissonare, nec obliquis possit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendum, & altiori veritate vtendum est, dicere debemus, quòd sicut diuinus intellectus naturaliter determinatus est ad Deum ipsum tantum intelligendum, & in se omnia naturaliter relucentia, ita diuina voluntas ad Deum ipsum tantum volendum, & in se ipsa omnia naturaliter rectaqualia sunt huiusmodi, quæ non nisi in Deo sunt, antequam à ipso communicarentur.

¶Ad tertiam rationem dicitur, quòd argumentum manifestè peccat à bonitate & malitia præceptorum in seipsis ad bonitatem vel malitiam nobis necessariam. quamuis etiam sic non concludat intentum. Ad quorum euidentiam scito, quòd quemadmodum in speculatiuis primum principium & conclusiones necessariæ sic se habent, quod principij veritas non eget veritate conclusionis, sed econuerso, nec secundum se, nec quo ad cognitionem nostram: quia veritas principij est causa veritatis conclusionis, & notitia principij per se noti est causa notitiæ conclusionis notæ ex illo: ad contradictoria autem conclusionum necessariarum, ita se habet principium primum, quòd cum ipsis non stat nec secundum se, nec quo ad nos, si nota est connexio adinuicem, vt patet: ita in practicis moralibus finis vltimus, & ea quæ sunt simpliciter necessaria, ex illo sic se habent, quòd finis boni non dependet à bonitate aliorum, nec in esse, nec amari: sed econuerso. Ad oppositа autem mala se habet vltimus finis sic, quòd tam bonitas, quàm amor eius ab illis necessariò discordat. Cum ergo dicit arguens, quòd in istis non est necessaria bonitas ad vltimum finem, &c. tripliciter intelligi potest. Primò, quòd in istis non est bonitas necessaria connexionem ha-

bens

bras cum vltimo fine & similiter malitia necessariam auersionem habés ab eodem: & sic negatur assumptum: quoniam sicut in conclusionibus necessariis est necessaria veritas necessario connexa primo principio: ita in istis est bonitas necessaria necessario connexa vltimo fini. Et ad probationem, si ista non essent præcepta, posset amari & attingi vltimus finis in esse & amari ab istis, dicitur q̃ non probat contingentem connexionem: ex hoc enim q̃ principia prima sunt vera & scita absque conclusionibus necessariis, non probatur quòd conclusiones non sunt necessariò connexæ principiis, & in se necessariæ: sed quòd nec veritas nec notitia principiorum pẽdet ex eis: sic autem est in proposito. vnde in dicto sensu nihil probatur: quoniam antecedés est falsum, & probatio non concludit illud. Secundò potest intelligi, quòd in istis non est bonitas necessaria ad esse vel amorem vltimi finis, & huiusmodi sensus est verus: quoniam vltimus finis nec in esse nec in amari dependet ab istorum bonitate, sed econuerso. Sed ex hoc sensu non valet sequela, ergo non sunt conclusiones necessariæ, vt patet in speculatiuis conclusioni bus respectu principiorum primorum. Tertio potest intelligi, quòd in istis non est bonitas necessario conuertens ad vltimum finem, nec malitia necessario auertens ab illo, & in hoc sensu assumptum est falsum: quoniam sicut in conciusionibus necessariis est veritas necessario ducens in vltimum finem eis proportionatum, quod dico, ne ingrediamur quæstionem de Deo vt fine naturali, vel supernaturali, & quomodo sit istis Deus propotionatus finis. Et ad probationem: quia si non essent hæc præcepta, vel prohibita, nihilominus vltimus finis posset amari & attingi: dicitur quòd est sophisma consequentis: quoniam licet ista sint necessario conuertentia, vel auertentia, conuersio tamen, vel auersio non dependet ab his solis, sed aliunde esse potest: hæc enim (vt dictum est) à posteriori conuertunt vel auertunt, vt conclusiones respectu principiorum, & tamen cum his teneas, quòd hæc sunt adeo necessariò connexa finivltimo, vt saltem in præpositione animi conuersio ad hæc bona, & auersio ab his malis in-

q. 06. ar. 6. & 9ª 97. ar. 4.

D. 809.

D. 818.

diuinitus: sed homo potest dispensare in præceptis legis, quę homo statuit, ergo cum præcepta decalogi sint instituta a Deo, videtur, quòd Deus in eis possit dispensare: sed prælati vice Dei funguntur in terris. Dicit enim Apostolus. 2. ad Corinth. 2. Nam ego siquid donaui, propter vos donaui in persona Christi. ergo etiã & prælati possunt in præceptis decalogi dispensare.

3 ¶Præterea, Inter præcepta decalogi cõtinetur prohibitio homicidij, sed in isto præcepto videtur dispẽsari per homines: puta cum secundum præceptum legis humanæ homines licitè occidantur, puta malefactores, vel hostes. ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

4 ¶Præterea, Obseruatio sabbathi continetur inter præcepta decalogi. sed in hoc præcepto fuit dispensatum. Dicitur enim 2. Machab. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes, Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die sabbathorum, pugnemus aduersus eum. ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc, quòd mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum: quod maxime videtur intelligendum de præceptis decalogi: ergo præcepta decalogi mutari per dispẽsationem non possunt.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* tunc in præceptis debet fieri dispensatio, quando occurrit aliquis particularis casus, in quo si verbũ legis obseruaretur, cõtrarietur intẽtioni legislatoris. Intentio aũt legislatoris iusſibet ordinatur primò quidẽ, & principaliter ad bonum commune, secundò aũt ad ordinem iustitiæ & virtutis, ſm quem dest trueret rem publicam, neque proderet ciuitatem hostibus, siue q̃ nullus faceret aliquid iniustè, vel malè: huiusmodi præcepta essent dispensabilia. Sed si aliqua alia præcepta, quibus determinantur aliqui speciales modi, in talibus d præceptis dispensatio posset fieri, inquantũ per omissionem huiusmodi præceptorũ in aliquibus casibus non fieret prejudicium prioris præceptis, quæ continent intentionẽ legislatoris: puta si ad conseruationẽ rei publicæ statueretur in aliqua ciuitate, q̃ de singulis vicis aliqui vigilarẽt ad custodiam ciuitatis obsessæ, posset cum aliquibus dispẽsari propter aliquam maiorem vtilitatem. Præcepta aũt decalogi continent ipsam intentionẽ legislatoris, s. Dei: nam præcepta primæ tabulę, quę ordinãt ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune & finale, quod Deus est. Præcepta autem secundę tabulę continent ordinem iustitię, inter homines obseruandę: vt scilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum: secũdum hanc enim rationem sunt intelligẽda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi sunt d omnino indispensabilia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Philosophus non loquitur de iusto naturali, quod continet ipsum ordinem iustitię: hoc enim nunquam deficit scilicet in ſtiendam esse seruandã, sed loquitur quan-

tum ad determinatos modos obseruationis iustitiæ, qui in aliquibus fallunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd ſicut Apostolus dicit 2. ad Timot. 2. Deus fidelis permanet, negare se ipsum nõ potest. Negaret autem seipsum, si ordinem suę iustitię auferret: cum ipse sit ipsa sua iustitia, & ideo in hoc Deus dispensare non potest, vt homini liceat non ordinatè se habere ad Deum, vel non subdi ordini iustitię eius, etiam in his secundum quę homines adinuicem ordinantur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ occisio hominis prohibetur in decalogo, ſm q̃ habet rõnem indebiti: sic enim præceptum cõtinet ipsam rationem iustitię. lex aũt humana hoc concedere non potest, q̃ licitè homo indebitè occidatur. sed malefactores occidi, vel hostes reipublicę, hoc non est indebitum. vnde hoc non cõtrariatur præcepto decalogi. nec talis occisio est homicidiũ, quod præcepto decalogi prohibetur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb.* Et similiter, si alicui auferatur q̃ſsum erat, si debitum est, q̃ ipsum amittat, hoc non est furtum vel rapina, quę præcepto decalogi prohibentur. Et ideo qñ filij Israel præcepto dei tulerũt Aegyptiorũ ſpolia, non fuit furtum: quia hoc eis debebatur ex ſnia Dei. Similiter & Abraham cum consensit occidere filium, nõ consensit in homicidium: quia debitum erat, eum occidi per mandatum Dei, qui est dñs vitę & mortis. Ipse enim est qui pœnam mortis infligit oibus hominibus iustis, & iniustis pro peccato primi parentis: cuius sentẽtię si homo sit executor authoritate diuina, nõ erit homicida: sicut nec Deus. Et similiter ẽt Osee accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem adulterã, non est mœchatus, nec fornicatus: quia accessit ad eam, quę sua erat ſm mandatum diuinum, qui est actor institutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipsa decalogi quantum ad rationem iustitię, quam cõtinent, immutabilia sunt: sed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus (vt scilicet hoc, vel illud homicidium, furtum vel adulterium aut non) hoc quidem est mutabile quandoque sola authoritate diuina, in his scilicet quæ à solo Deo sunt instituta: sicut in matrimonio, & in aliis huiusmodi, quandoque etiam authoritate humana, sicut in his, quæ sunt commissa hominum iurisdictioni. quantum enim ad hoc homines gerunt vicem Dei, non autem quantum ad omnia.

¶Ad quartum dicendum, q̃ illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quam dispensatio. Non enim intelligitur violare sabbathum, qui facit opus, quod est necessarium ad salutem humanam: sicut dominus probat Matth. 12.

ARTICVLVS IX.

¶Virum modus virtutis cadat sub præcepto legis.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, q̃ modus virtutis cadat sub præcepto legis. Est enim modus virtutis, vt aliquis iustè operetur iusta, & fortiter fortia, & similiter de aliis virtutibus. Sed Deu. 16. præcipitur, iustè, quod iustum est, exequeris. ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

2 ¶Præterea, Illud maximè cadit sub præcepto, quod est de intentione legislatoris. Sed intẽtio legislatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat virtuosos, sicut dicitur in 2. Ethico.* Virtuosi autem est, virtuosè agere: ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

3 ¶Præterea, Mod' virtutis propriè esse vi

separabilis sit ab amore finis vltimi.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum nonum.

PArticu. nono, eiusdem cẽtesimę quę stio. nota, q̃ actus interio res dupliciter sumi possunt: Primo puri, & sic non subiacent humanis legibus & iudiciis, Secundo iunctis, actibus exterioribus, & sic subiacent humanis legibus & iudiciis. Et vtrunque in litera insinuatur. Primum, cum dicitur quòd volens occidere & non occidẽtẽ lex humana non punit. Secundum, quum dicitur, quòd aliter se habet lex ad facientem aliquid ex ignorantia, & ad facientem scienter. Et simile est de faciente ex metu vel sponte deliberate, vel subito.

D. 1049. D. 1101.

Cap. 4. to. 1.

¶In eodem 9. articul. dubium occurrit: quia Author malè probare videtur, quòd modus ille virtutis, scilicet, volens & eligens, nõ cadat sub humana lege. Manifeste enim digreditur à voluntate & electione, vt sunt modi actus virtuosi ad voluntarem & electionem absolutè: dũ dicit probare, quòd hoc, vt modus non subsunt legi humanæ: & probat quòd hæc, absolutè non subsunt legi humanæ, dum affert pro ratione, quòd lex humana non punit volentẽ occidere & non occidentem.

¶ Et confirmatur, quia Author intendit de istis modis, vt modi sunt absolutè, aut vtroque modo. Si de istis absolute aut vtroque modo, dicendum erat de primo modo, scilicet quòd sciẽs nõ cadit sub lege humana absolutè, quia est actus interior, non enim lex humana puniti ignorantem legem, si nihil operetur contra eam. Si vt modi sunt qua ratione aliter iudicatur ad pœnã vel ad veniam à lege humana ignoranter faciẽs, pari ratione malè libenter faciens & non ex intentione deliberata, vt patet in lege de ciuitatibus refugij.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia doctrinã oportet esse formalem: & quæstio est de modo virtutis, sermo litę est de istis vt sunt modi, & nõ absolutè. Et quoniam legi humanæ subsunt actus virtutum sub rõne iustitiæ (vt suprà dictum est) & ad actus iustitiæ non refert quo ad exterioré forũ, qua quis volũtate aut intentione faciat, dummodo debitum reddat [vt patet in actib' iustitiæ commutatiuæ & distributiuæ, nihil enim refert quo ad iustitiam, si mala intentione reddas mihi debitam pecuniam, vel honorem, & huiusmodi

Supra q. 6 art. 3. ad 2. et 2. 1. q. 44 art. 4. ad 1. & ar. 8. co. et 2. dist. 2. q. art. 3 co. Et 4 d. 15. q. 1. arti. 4. q. 1 ad 3 et ma. q. 1. arti. 1. ad 7.

Capit. 1 & lib. 1. capit. 9. & 13.

huiusmodi: ideo modus ipse scilicet voluntarie ex intentione finis illius virtutis operati, non cadit sub lege humana, quæ actus omnes præcipit sub ratione debiti. vnde lex humana non punit mẽdacium in bello occidentem hostem, si ex odio vel ob auaritiam pugnet vel occidat. Et simile est de aliis.

Cle. 1. Tbi. & dicit ſt Aug.

¶Ad primam autem obiectionem dicitur, quòd licet occidere, potest ſuſſi dupliciter. Primò, vt est actus voluntatis habens pro obiecto occisionem intellectam. & sic sumitur absolute, & non est ad propositum. Secundò, vt est modus occisionis vlterius exercendæ, quasi inchoans ipſam. Et sic est ad propositum, & intẽdit litera, quod quia occisio in tali modo, scilicet voluntarie & ex intentione existens, non cadit sub præcepto homicidij, inquantum est à lege humana consequẽs est, quod modus iste non cadat sub lege humana. Vnde nulla est disgressio.

Lib 2. Eth. cap 4. to. 5.

q 90. ar. 3. ad 2.

¶Ad secundam autem obiectionem dicitur, negando, quòd lex humana inquantum est coactiua, aliter se habeat ad operantem voluntarie, & ex intentione, & aliter ad operantem nõ voluntarie, vel non ex intentione: quia cui dictum est ad debiti rationem respicit, ad quod non est impertinens scienter vel ignoranter, sicut volendo & intendendo: vt declaratum est.

Ce vi to 5.

D. 1087.

¶Instantiæ autem, quæ afferunt de homicida ex occurrente ita, & operantibus metu, vel subito, non sunt ad propositum: quia in his non attenditur differentia secundum velle & non velle, intendere & non intendere: in omnibus enim saluatur & velle & intendere. Sed differentia est in causa voluntarij vel in modo, vel aliquo huiusmodi.

Cap. 4. to. 5.

¶In responsione ad secundum in eodem articulo, nota has regulas, quibus tollens vti oportet, scilicet non esse idem finem præcepti, & id de quo præceptum datur: quia illud finis, hoc ad finem: quia finis præcepti non cadit sub præcepto, vt id quòd præcipitur, sed vt intentum à legislatore: quoniam ex his habes solutionem multarum quæstionum pro omnibus eruditis & bonis mentibus timentibus culpam, vbi non est.

5. 2. & 12.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum decimum.

IN art. decimo eiusdem centesimæ quæstionis, nota duo. Primò, quia fiat ex habitu iustitiæ.

decur, vt aliquis voluntariè & delectabiliter operetur. Sed hoc cadit sub præcepto legis diuinæ. dicitur enim in Ps. 109. Sedi te domino in lætitia. & 2. ad Cor. 9. Non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. vbi gl.* dicit, Quicquid boni facis, cum hilaritate fac, & tunc bene facis: si autem cum tristitia facis, sic directè non tu facis. ergo modus virtutis cadit sub præcepto legis.

¶SED CONTRA, Nullus potest operari eo modo, quo operatur virtuosus, nisi habeat habitum virtutis, vt patet per Philosophum in secundo* & quinto Ethicorum. Quicunque autem transgreditur præceptum legis, meretur pœnam. seque retur ergo, quod ille, qui non habet habitum virtutis, quicquid faceret, meretur pœnam. hoc autem est contra intentionem legis, quæ intẽdit hominem assuefaciendo ad bona opera, inducere ad virtutem: non ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est,* præceptum legis habet vim coactiuam. Illud ergo directè cadit sub præcepto legis, ad quod lex cogit. coactio autem legis est per metum pœnæ: vt dicitur decimo Ethicorum.* Nã illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur: ad instituendam autem pœnam aliter se habet lex diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna legis infligitur, nisi pro illis, de quibus legislator habet iudicare: quia ex iudicio lex punit. homo autem, qui est legislator humanę, non habet iudicare nisi de exterioribus actibus: quia homines vident ea, quæ parẽt, vt dicitur 1. Regum 16. sed solius Dei, qui est lator legis diuinæ, est iudicare de interioribus motibus voluntatum: secundum illud Psal. 7. Scrutans corda & renes Deus.

Cap. 4. to. 5.

¶Secundum hoc igitur dicendum est, q̃ modus virtutis, quantũ ad al quid, refertur ad legem humanã & diuinã: quantum ad aliquid aũt à lege diuina, sed non à lege humana: quantum ad aliquid vero nec à lege humana, nec a lege diuina. Modus enim virtutis in tribus consistit, ſm Philosophum in 2. Ethic.* quorum primum est, si aliquis operetur sciens. hoc aũt diiudicatur à lege diuina, & à lege humana. q̃d enim aliquis facit ignorans, per accidens facit: vnde ſm ignorantiam, aliqua dicuntur ad pœnam, vel veniam tam ſm legem humanam, quàm ſm legem diuinam. Secundum aũt est, vt aliquis operetur volens vel eligens, & propter hoc eligens: in quo importatur duplex motus interior, scilicet voluntatis, & intentionis, de quibus supra dictum est:* & ista duo non diiudicat lex humana, sed solum diuina. lex enim humana non punit eum, qui vult occidere, & nõ occidit: punit autem eum lex diuina: ſm illud Matt. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Tertiũ autẽ, vt ſmiliter & immobiliter habeat, & operetur. & ista firmitas propriè pertinet ad habitum: vt scilicet aliquis ex habitu radicato operetur. & quantũ ad hoc modus virtutis non cadit sub præcepto, neque legis diuinæ neque legis humanæ. neque emm ab homine, neque à Deo punitur tanquam præcepti transgressor, qui debitum parentibus honorem impendit: quamuis non habet habitum pietatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd modus faciendi actum iustitiæ, qui cadit sub præcepto, est, vt fiat aliquid secundum ordinem iuris: non autem, quòd

¶Ad secundum dicendum, quòd intentio legislatoris est de duobus. de vno quidẽ, ad quod intendit per præcepta legis inducere: & hoc est virtus. Aliud autem est, de quo intendit præceptum ferre: & hoc est, quod ducit, vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur: sicut neque in aliis rebus idem est finis, & quod est ad finem.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ operari sine tristitia opus virtutis, cadit sub præcepto legis diuinæ, quia quicunque cum tristitia operatur, non volens operatur: sed delectabiliter operari, siue cum lætitia, vel hilaritate quodam modo cadit sub præcepto, scilicet ſm q̃ sequitur delectatio ex dilectione Dei & proximi, quæ cadit sub præcepto: cum amor sit causa delectationis, & quodammodo non ſm quòd delectatio consequitur habitum. Delectatio enim operis est signum habitus generati, vt dicitur in 2. Ethic.* Pòt enim aliquis actus esse delectabilis, vel propter finẽ, vel propter conuenientiam habitus.

ARTICVLVS X.

¶Virum modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis. Dicitur enim Matt. 19. Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata. ex quo videtur, q̃ obseruatio mandatorum sufficiat ad introducendum ad vitam: sed opera bona non sufficiunt ad introducendum in vitam, nisi ex charitate fiant. Dicitur enim primæ ad Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperũ oẽs facultates meas, etsi tradidero corpus meum, ita vt ardeam: charitatem aũt non habuero, nihil mihi prodest. ergo modus charitatis est in præcepto.

2 ¶Preterea, Ad modum charitatis propriè pertinet, vt oia fiant propter Deum: sed istud cadit sub præcepto. Dicit enim Apostolus primæ ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. ergo modus charitatis cadit sub præcepto.

3 ¶Præterea, Si modus charitatis non cadat sub præcepto, ergo aliquis potest implere præcepta legis, non habens charitatem: sed quòd potest fieri sine charitate, potest fieri sine gratia, quæ semper adiũcta est charitati. ergo aliquis potest implere præcepta legis sine gratia. Hoc est autem Pelagiani erroris, vt patet per Augu. in lib. de hęresibus.* ergo modus charitatis est in præcepto.

¶SED CONTRA est, quia quicunque non seruat præceptum, peccat mortaliter. si igitur modus charitatis cadat sub præcepto, sequitur quòd quicunque operatur aliquid, & nõ ex charitate, peccet mortaliter. Sed quicunque non habet charitatem, operatur non ex charitate, ergo sequitur, quòd quicunque non habet charitatem, peccet mortaliter in omni opere, quod facit, quantumcunque sit de genere bonorum: quod est inconueniens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerunt contrariæ opiniones. Quidam enim dixerunt absolutè modum charitatis esse sub præcepto: nec est impossibile obseruare hoc præceptum charitatem non habenti: quia potest se disponere ad hoc, q̃ charitas ei infundatur a Deo. nec, quandocunque aliquis non habens charitatem, facit aliquid de genere bonorum, peccat mortaliter: quia hoc est præceptum affirmatiuum, vt ex charitate operetur: & non obligat ad semper, sed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem. Alij verò dixerunt, quòd omnino modus charitatis non cadit sub præcepto, Vtrique autem quantum ad aliquid, verum dixe-

Author tendit ad demõstrandum, quòd modus charitatis non cadit sub aliis præceptis, ideo separationem temporum obligantium ad diuersa præcepta docet in respõsione ad secundum: cum hac tamen separatione, quæ vt plurimum accidit, contingere potest simultas temporis: quo scilicet simul tenetur ad præceptum charitatis & aliud tunc seruando illud aliud, & non præceptum charitatis, reus est omissionis istius, vt in corpore articuli dicitur. Secundò, quia sub præcepto charitatis cadit dilectio Dei ex toto corde: quod comprehendit dilectionem omnium ad Deum, ac per hoc modificationem omnium præceptorũ à charitate: consequens est quòd pro quocunque tempore obligat præceptum charitatis, pro eodem modus charitatis in aliis obseruandis præceptis obliget, non ex vi aliorum præceptorum, sed ex vi præcepti charitatis, ad quam non solum spectat proprius actus secundum se, sed vt modus cæterorum, & quoziam sub charitatis præcepto non claudatur ordinare peccata in Deum, sed omnia referibilia in Deum (quale sunt quæcunque in ſostra sunt potestate, & non sunt mal. culpæ) & quilibet habens charitatem ex c. 6. hoc ipso, quòd est in charitate, diligit proculdubio Deum ex toto corde, habens ipsum pro vltimo fine: ac per hoc suipsius, & consequenter suorum omnium finem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur: sicut neque in aliis rebus idem est finis, & quod est ad finem.

Capit. 2. in principio.

2. 2. q̃. 44. ar. 2 ad pri mum. Et 3. dist 27 q 3. ar. 4 et di. 28 ar 6 & veri. q̃. 25. ar. 7 ad 8. et 9 24 ar. 12. ad 6 et mal. q̃. 2. art 5. ad 7. Et opus 17.

Ad quod pendet tota vis, an scilicet sub præcepto charitatis claudatur totalitas referibilium: propter quod illuc vsque differetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum undecimum.

IN articulo vndecimo dubium occurrit ex eo, quòd superius in articulo sexto huius quæstionis dictum est, quòd ordo præceptorum diuinæ legis attenditur secundum maiorem & minorem grauitatem: quia quanto aliquod malum contrarium est grauius, tanto magis repugnat rationi & opposito bonum magis ratione suscipitur, non consonans, nunc vero minora mala locantur sub præceptis decalogi, & grauiora sub præceptis adiunctis: vt patet de blasphemo respectu periurij, & de peccato contra naturam & bestialitatis respectu adulterij, & de rapina respectu furti, debebant siquidem grauiora hæc vtpote magis dissona, & consequenter magis susceptibilia à mentione in præceptis decalogi poni, & minus grauia ad hoc reduci si secundum grauitatem præceptorum ordo est, vt Author docuit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ad rationem præceptorum decalogi, quia sunt prima elementa legis communia omnibus de populo, exigitur communitas, id est, quòd sint de illis, quæ communiter singulis conueniunt: ita quod principaliter communia præcepta decalogi constituere videntur, & inter ipsa prima ac communia quanto grauius, tanto prius. Et propterea licet rapina, bestialitas, & blasphemia sint grauiora, quàm furtum, adulterium, & periurium: quia tamen hæc grauiora non ita facile communiter accidũt, sicut illa minus grauia, ideo illa vtpote communiora prima locum in elementis legis obtinuerunt, & hæc ad illa non vt grauiora, sed vt priora secundum extensionem reducuntur in hoc ar. & illa inter se secundum grauitatem ordinata sunt in arti. 6. ni- *Supra art. 3. & locis sibidem an notatis.* hil ergo contrarietatis interuenit.

dixerũt. Actus enim charitatis dupliciter considerari pót. Vno modo ſm q̃ est quidam actus per ſe, & hoc modo cadit sub præcepto legis, quod de hoc ſpaliter datur, ſ. Diliges dñm Deum tuum, & Dilieges proximum tuum, & quantum ad hoc, primi verum dixerunt. Non enim est impoſsibile hoc præceptũ obſeruare, quod est de actu charitatis, quia homo pót ſe diſponere ad charitatem habẽdam: & q̃n habuerit eam, potest ea vti. Alio modo potest considerari actus charitatis: ſm q̃ est modus actuum aliarum virtutum, hoc est, ſm q̃ actus aliarum virtutũ ordinantur ad charitatem, quæ est finis præcepti, vt dicitur 1. ad Timoth. 1. dictum est enim ſuprà, * q̃ intentio finis est quidam modus formalis ſuperioris ordinis actus ordinati in finem. Et hoc modo verum est quod ſecundi dixerunt, q̃ modus charitatis non cadit ſub præcepto: hoc est dictũ, q̃ in hoc præcepto, Honora patrem, non includitur, quòd honoretur pater ex charitate, ſed ſolum q̃ honoretur pater, vnde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur tranſgreſſor huius præcepti, etſi ſit tranſgreſſor præcepti, quod est de actu charitatis: propter quã tranſgreſsionem meretur pœnam.

Q. præced. ar. 3. & 4.

Art. 1. & 1. q. 99. a. 4.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ dominus nõ dixit, Si vis ad vitã ingredi, ſerua vnum mandatum, ſed ſerua omnia mandata: inter quæ ẽt continetur mandatum de dilectione Dei, & proximi.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſub præcepto charitatis continetur, vt diligatur Deus ex toto corde: ad quod pertinet, vt oia referantur in Deum, & ideo præceptũ charitatis implere homo non potest, niſi et omnia referatur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes, tenetur ex charitate honorare non ex vi huius præcepti, quod est, Honora parentes: ſed ex vi huius præcepti, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cum iſta ſint duo præcepta affirmatiua non obligantia ad ſemper, poſſunt pro diuerſis temporibus obligare: & ita potest contingere, quòd aliquis implens præceptũ de honoratione parentum non tunc tranſgrediatur præceptum de omiſsione modi charitatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd obſeruare omnia præcepta legis homo non potest, niſi impleat præceptum charitatis, quod nõ fit ſine gratia: & ideo impoſsibile est, quod Pelagius dixit, hominem implere legem ſine gratia.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum conuenienter diſtinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diſtinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum. Quia vt dominus dicit Matth. 22. In duobus præceptis charitatis pendet omnis lex & prophetæ; ſed hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi. ergo nõ oportet alia præcepta moralia tradere.

2 ¶Præterea, Præcepta moralia à iudicialibus & cæremonialibus diſtinguuntur, vt dictum est: * ſed determinationes communium præceptorum moralium pertinent ad iudicialia & cæremonialia præcepta: communia autem præcepta moralia ſub decalogo continentur, vel etiam decalogo præſupponuntur, vt dictum est, * ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

Q. præced. ar. 2. 3. et 4

Art. 3. huius quæſt.

3 ¶Præterea, Præcepta moralia ſunt de actibus omnium virtutum, vt ſuprà dictum est: * ſicut dicitur in lege ponuntur præcepta moralia præter decalogum, pertinentia ad latriam, libe ralitatem, & miſericordiam, & caſtitatem: ita etiam deberẽt poni aliqua præcepta pertinẽtia ad alias virtutes: puta ad fortitudinem, ſobrietatem, & alia huiuſmodi: quod tamen non inuenitur. non ergo conuenienter diſtinguuntur in lege alia

Art 2. huius quæſt.

præcepta moralia præter decalogum.

¶SED CONTRA est, quod in Pſalm. decimooctauo dicitur, Lex Domini immaculata, conuertens animas: ſed per alia etiam moralia, quæ decalogo ſuperadduntur, homo conſeruatur abſque macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur: ergo ad legem pertinebat etiam alia præcepta moralia tradere.

Q. præced. ar. 3. & 4.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ ſicut ex dictis patet, * præcepta iudicialia & cæremonialia ex ſola inſtitutione vim habent: quia antequam inſtituerentur, non videbatur differre, vtrum ſic, vel aliter fieret: ſed præcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciam habent, etiam ſi nunquam in lege ſtatuantur. Horum autem triplex est gradus, nam quędam sunt communiſsima, & adeo manifeſta, quòd editione non indigent: ſicut mandata de dilectione Dei & proximi, & alia huiuſmodi (vt ſuprà dictum est) * quæ sunt quaſi fines præceptorum. vnde in eis nullus potest creare ſecũdum iudicium rationis. Quædam vero sunt magis determinata, quorum rationem ſtatim quilibet etiam popularis potest de facili videre. & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigent: & hæc sunt præcepta decalogi. Quædam vero sunt, quorum ratio non est adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolum ſapientibus: & iſta sunt præcepta moralia ſuperædita decalogo, tradita à Deo populo per Moyſen & Aaron. Sed quia ea, quæ sunt manifeſta, sunt principia cognoſcendi eorum, quæ non sunt manifeſta: alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo, reducuntur ad præcepta decalogi per modum cuiuſdam additionis ad ipſa. Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum Deorum: cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur ad cultum idolorum: ſicut habetur Deute. 18. Non inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum aut filiam ſuam, ducens per ignem, nec ſit maleficus atque incãtator, nec Phytones conſulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Secundum autem præceptum prohibet periurium: ſuperadditur autem ei prohibitio blaſphemiæ, Leuit. 14. & prohibitio falſæ doctrinæ, Deut. 13. Tertio verò præcepto ſuperadduntur omnia cæremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum ſuperadditur præceptum de honoratione ſenum: ſecundum illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, & vniuerſaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibẽda vel æqualibus vel minoribus. Quinto autem præcepto, quod est de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij, & cuiuſlibet violationis contra proximum: ſicut illud Leuit. 19. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. & etiam prohibitio odij fratris: ſecundum illud, Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Præcepto autem ſexto, quod est de prohibitione adulterij ſuperadditur præceptum de prohibitione meretricis: ſecundum illud Deute. 24. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, neque fornicator de filiis Iſrael. & iterum prohibitio vitij contra naturam, ſecundum illud Leuitic. 18. cum maſculo non commiſceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo autem præcepto de prohibitione furti adiungitur præceptum de prohibitione vſurę: ſecundum illud Deute. 18. Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram & prohibitio fraudis: ſecundum illud Deuter. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, & vniuerſaliter omnia, quę ad prohibitionem calumnię, & rapinę pertinent. Octauo vero præcepto, quod est de prohibitione falſi teſtimonij, additur prohibitio falſi iudicij: ſecundum illud Exod. 23. Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententię, vt à veritate deuies: & prohibitio mendacij, ſicut ibi ſubditur, Mendacium fugies. & prohibitio detractionis: ſecundum illud Leuit. 19. Non eris criminator & ſuſurro in populis. Aliis autem duobus præceptis nulla alia adiungũtur: quia per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibẽtur.

Suprà q. 99. ar. 1. & infrà q. 103. ar. 2. Et 1. di. 40. ar. 2.

Art. 1. & 1. q. 99. a. 4.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad dilectionem Dei & proximi ordinantur quędam præcepta decalogi ſecũdum manifeſtam rationem debiti: alia vero ſecundum rationem magis occultam.

¶Ad ſecundum dicendum, quod præcepta cæremonialia & iudicialia ſunt determinatiua præceptorum decalogi ex vi inſtitutionis, non autem ex vi naturalis inſtinctus: ſicut præcepta moralia ſuperaddita.

¶Ad tertium dicendum, q̃ præcepta legis ordinantur ad bonum commune, vt ſuprà dictum est. * & quia virtutes ordinãtes ad alium, directè pertinent ad bonum commune, & ſimiliter virtus caſtitatis, inquantũ actus generationis deſeruit bono communi ſpẽi: ideo & iſtis virtutibus directè dantur præcepta decalogi & ſuperaddita. De actu autẽ fortitudinis dãtur præceptum proponendum per duces exhortãtes in bello, quod

9. 90. ar. 3.

quod pro bono cõmuni ſuſcipitur, vt patet Deut. 20. vbi mandatur ſacerdoti, Nolite, metuere: nolite cedere. Similiter etiã actus gulæ prohibẽdus committitur monitioni paterne: quia cõtrariatur bono domeſtico. Vnde dicitur Deut. 21. ex perſona parentum. Monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, luxuriæ atque conuiuiis.

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificarent.

Suprà q. 90. ar. 1. & infrà q. 103. ar. 12. Et 1. di. 40. ar. 2.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta moralia veteris legis iuſtificarẽt. Dicit enim Apoſtolus Ro. 2. Nõ enim auditores legis iuſti ſunt apud Deũ, ſed factores legis iuſtificabuntur: ſed factores legis dicuntur, qui implent præcepta legis: ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

2 ¶ Præterea, Leuit. 18. dicitur, Cuſtodite leges meas atque iudicia: quæ faciens homo, viuet in eis: ſed vita ſpiritualis hominis est per iuſtitiam. ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

3 ¶Præterea, Lex diuina efficacior est, quàm lex humana: ſed lex humana iuſtificat: est enim quædam iuſtitia in hoc, quòd præcepta legis adimplentur. ergo præcepta legis iuſtificabãt.

Gal. 4. & 14. to. 1.

¶SED CONTRA est, quod Apoſtolus dicit 2. ad Corin. 2. Litera occidit. quod ſecundum Aug. in lib. de ſpiritu & litera, * intelligitur etiam de præceptis moralibus. ergo præcepta moralia non iuſtificabant.

¶RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut ſanum propriè & primò dicitur, quod habet ſanitatem, per poſterius autem, quod ſignificat ſanitatem, vel quod conſeruat ſanitatẽ: ita iuſtificatio primò & propriè dicitur ipſa factio iuſtitiæ, ſecũdariò verò, & quaſi improprie pót dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitiæ, vel diſpoſitio ad iuſtitiã. quibus duob⁹ modis manifeſtũ est, quòd præcepta legis iuſtificabant, inquãtum ſcilicet diſponebant homines ad gratiam Chriſti iuſtificãtem, quam etiã ſignificabãt, quia ſicut dicit Auguſt. contra Fauſtum. * Etiã vita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua. ſed ſi loquamur de iuſtificatione propriè dicta, ſic conſiderãdum est, quòd iuſtitia potest accipi prout est in habitu, vel prout est in actu: & ſecundũ hoc iuſtificatio ddupliciter dicitur. Vno quidẽ modo ſecundũ quòd homo ſit iuſtus adipiſcẽs habitũ iuſtitiæ. Alio verò modo ſecundũ quòd opera iuſtitiæ operatur: vt ſecũdum hoc iuſtificatio nihil aliud ſit quàm iuſtitię executio. Iuſtitia autẽ, ſicut & aliæ virtutes, potest accipi & acquiſita, & infuſa: vt ex ſupradictis pater. * Acquiſita quidẽ cauſatur ex operib⁹: ſed infuſa cauſatur ab ipſo Deo per eius gratiam, & hæc est vera iuſtitia, de qua nunc loquimur: ſecundum quam aliquis dicitur iuſtus apud Deum, ſecundũ illud Rom. 4. Si Abraham ex operibus legis iuſtificat⁹ est, habet gloriã, ſed nõ apud Deum. Hęc igitur iuſtitia cauſari non poterat per præcepta moralia, quę ſunt de actib⁹ humanis, & ſecundũ hoc præcepta moralia iuſtificare non poterant, iuſtitiã cauſando. Si verò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic præcepta moralia iuſtificabant inquantũ continebant id, quod est ſecundũ ſe iuſtũ. ſed ſacramenta illa veteris legis gratiam non conferebant, ſicut conferunt ſacramẽta nouæ legis, quæ propter hoc iuſtificare dicuntur. Si verò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic omnia præcepta legis iuſtificabant: aliter tamẽ & aliter: nã præcepta cæremonialia cõtinebant quidem iuſtitiam ſecundum ſe in generali, prout ſcilicet exibebantur in cultu Dei: in ſpeciali verò non continebant ſecundum ſe iuſtitiam niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiuſmodi præceptis dicitur, quòd non iuſtificabant niſi ex deuotione & obedientia faciẽtiũ. Præcepta verò moralia & iudicialia continebãt id, quod erat ſecundum ſe iuſtum vel in generali, vel etiam in ſpeciali: ſed moralia præcepta continebant id, quod est ſecundum ſe iuſtum ſecundum iuſtitiam generalem, quæ est omnis virtus, vt dicitur in 5. Ethicorũ. * Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ vitæ, qui ſunt inter homines adinuicem.

D. 804.

li. 22. c. 24. in princip. to. 6.

c. 5. to. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem pro executione iuſtitię.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd homo faciens præcepta legis dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quam lex tranſgreſſoribus infligebat: in quo ſenſu inducit hoc Apoſtolus ad Gal. 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis humanæ iuſtificant iuſtitia acquiſita: de qua non quæritur ad præſens, ſed ſolum de iuſtitia, quæ est apud Deum.

QVÆSTIO CENTESIMAPRIMA, *De præceptis cæremonialibus ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.*

¶ Super Quæſtionis centeſimæ Articulũ duodecimum.

IN articulo 12. eiuſdẽ cẽteſimæ quæſt. aduerte quòd omnes, quos vidi codices ſcripti & impreſſi, falſi ſunt: habẽtenim in corpore articuli hæc verba, Si verò accipiatur iuſtitia pro executione iuſtitiæ, ſic præcepta moralia iuſtificabãt, inquãtum continebant id quod est ſecundum ſe iuſtum: ſed ſacramenta illa veteris legis gratiã non conferebant, ſicut cõferunt ſacramẽta nouæ legis, quæ propter hoc iuſtificare dicuntur; & ſtatim ſubditur, Si verò accipiatur iuſtitia p executione iuſtitiæ, &c. Vbi patet, quòd aut omnia illa ſuperflua ſunt: aut cũ dixiſſet, quòd moralia iuſtificare non poterant iuſtificationem cauſandi, addebat, quòd nec ea cẽremonialia hæc poterãt propter quod conſequenter quirere veros.

Supr. q. 99. ar. 3. Et infrà q. 104. art. 1. & 4. 101. ar. 2. Et 2. 2. ar. 1. ad. 2. Et quol. 2. ar. 2.

¶ Super Quæſtionis cẽteſimamprimam & centeſimæ 4. artic. 12. mæſcundæ.

IN quæſt. centeſimaprima & centeſimaſecũda multa ſcribẽda ſunt pro textu ſcripturæ: quæ Biblicis relinquo, qui hic colligere poſſunt ſummarie omnia cæremonialia, & aditum ad Scripturæ intelligentiã habent, non ſolum literalem, ſed figuralem.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ Articulum undecimum.

IN articulo vndecimo dubium occurrit ex eo, quòd ſuperius in articulo ſexto huius quæſtionis dictum est, quòd ordo præceptorum diuinæ legis attenditur ſecundum maiorem & minorem grauitatem: quia quanto aliquod malum contrarium est grauius, tanto magis repugnat rationi & opposito bonum magis ratione ſuſcipitur, non conſonans, nunc verò minora mala locantur ſub præceptis decalogi, & grauiora ſub præceptis adiunctis: vt patet de blaſphemo reſpectu periurij, & de peccato contra naturam & beſtialitatis reſpectu adulterij, & de rapina reſpectu furti, debebant ſiquidem grauiora hæc vtpote magis diſſona, & conſequenter magis ſuſceptibilia à mentione in præceptis decalogi poni, & minus grauia ad hoc reduci ſi ſecundum grauitatem præceptorum ordo eſt, vt Author docuit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ad rationem præceptorum decalogi, quia ſunt prima elementa legis communia omnibus de populo, exigitur communitas, id eſt, quòd ſint de illis, quæ communiter ſingulis conueniunt: ita quod principaliter communia præcepta decalogi conſtituere videntur, & inter ipſa prima ac communia quanto grauius, tanto prius. Et propterea licet rapina, beſtialitas, & blaſphemia ſint grauiora, quàm furtum, adulterium, & periurium: quia tamen hæc grauiora non ita facile communiter accidũt, ſicut illa minus grauia, ideo illa vtpote communiora prima locum in elementis legis obtinuerunt, & hæc ad illa non vt grauiora, ſed vt priora ſecundum extenſionem reducuntur in hoc ar. & illa inter ſe ſecundum grauitatem ordinata ſunt in arti. 6. niſi hil ergo contrarietatis interuenit.

Supra art. 3. & locis ſibidem annotatis.

¶ Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ratio præceptorũ cæremonialiũ non in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei. In lege enim veteri dantur Iudæis quædam præcepta de abſtinẽtia ciborum: vt patet Leuit. 11, & etiã de abſtinendo ab aliquibus veſtimentis: ſecundũ illud Leuit. 19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt, nõ induetis. & iterũ quod præcipitur Numeri 15. Vt faciãt ſibi fimbrias per angulos pallorum: ſed huiuſmodi non ſunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege: nec etiam iudicialia, quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo ſunt cæremonialia. ſed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei. ergo non est cæremonialium præceptorum ratio, quòd pertineant ad cultum Dei.

2 ¶Præterea, Dicunt quidam, quòd præcepta cæremonialia dicũtur illa, quæ pertinent ad ſolennitates: quaſi dicerentur à cereis, qui in ſolennitatibus accenduntur: ſed multa alia ſunt pertinẽtia ad cultũ Dei præter ſolennitates. ergo videtur q̃ legis præcepta cæremonialia non ea ratione dicantur, quia pertinẽt ad cultũ Dei.

3 ¶ Præterea, ſecundum quoſdam præcepta cæremonialia dicuntur quaſi normæ, id eſt, regulæ ſalutis. Nam chære in Græco idem eſt, quod ſalue: ſed omnia præcepta legis ſunt regulæ ſalutis, & non ſolùm illa, quæ pertinent ad Dei cultum: ergo non ſolùm illa præcepta dicuntur cæremonialia quæ pertinent ad cultum Dei.

4 ¶Præterea, Rabbi Moyſes dicit, quòd præcepta cæremonialia dicuntur, quorum ratio non eſt manifeſta. ſed multa pertinentia ad cultum Dei, habent rationem manifeſtam: ſicut ſabbathi obſeruatio, & celebratio Phaſe, ſcenopegię, & multorum aliorum, quorum ratio aſsignatur in lege, ergo cæremonialia non ſunt, quę pertinent ad cultum Dei.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Exo. 18. Eſto populo in his, quæ ad Deum pertinent, oſtendaſque populo cæremonias, & ritum colendi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum est, * cæremonialia præcepta determinat præcepta moralia in ordine ad Deum, ſicut iudicialia determinant præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum: & ideo cæremonialia propriè dicũtur, quæ ad cultum Dei pertinẽt. Ratio autem huius nominis poſita eſt ſupra, * vbi præcepta cæremonialia ab aliis sũt diſtincta.

9. 90. ar. 4.

9. 99. ar. 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non ſolum ſacrificia & alia huiuſmodi, quæ immediatè ad Deum ordinari videtur, ſed etiam debita præparatio colentium: Deũ ad cultum ipſius: ſicut etiam in aliis, quęcunque ſunt præparatoria ad finem cadunt ſub ſcientia, quæ est de fine. Huiuſmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de veſtibus & cibis colentium Deum, & aliis huiuſmodi, pertinẽt ad quandam præparationem ipſorum miniſtrantium, vt ſint idonei ad cultum Dei: ſicut etiam ſpecialibus obſeruantiis aliqui vtuntur, qui ſunt in miniſterio regis. vnde etiam ſub præceptis cæremonialibus continentur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illa expoſitio nominis nõ videtur eſſe multum conueniens, præſertim cum non multum inueniatur in lege, quòd in ſolennitatibus cerei accenderentur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,sed in ipso etiam cãdelabro lucernæ cum oleo oliuarum præparabantur:vt patet Leui.24.Nihilominus tamẽ potest dici,quòd in solennitatibus omnia alia,quæ pertinebãt ad cultum Dei,diligentius obseruabantur: & secũdum hoc in obseruatione solennitatum omnia cæremonialia includuntur.

¶ Ad tertiũ dicendum,quòd nec illa expositio nominis videtur esse multum conueniens: nomen enim cæremoniæ nõ est Græcum sed Latinum.Potest dici tamen,quòd cùm salus hominis sit à Deo,præcipue illa præcepta videntur esse salutis regulæ,quæ hominem ordinant ad Deum: & sic cæremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

¶ Ad quartum dicendum,quòd illa ratio cæremonialium est quodammodo probabilis:non quia ex eo dicãtur cæremonialia,quia eorum ratio non est manifesta: sed hoc est quoddam consequens:quia enim præcepta ad cultum Dei pertinẽtia,oportet esse figuralia, vt infra * dicetur: inde est quod eorum ratio non est adeo manifesta.

Art. seq.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum præcepta cæremonialia sint figuralia.

Infrà q. 103 artic. 1 cor. Et q. 104. a. 2. et locis ibidẽ citatis. Ca. 4. & c. 20. to 3. lib. 5. ca. 21.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur,quòd præcepta cæremonialia non sint figuralia.Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris,vt sic pronuntiet vt de facili intelligi possit:sicut Augu.dicit in 4. De doctri.Christiana,* & hoc maximè videtur esse necessarium in legislatione: quia præcepta legis populo proponuntur:vnde lex debet esse manifesta: vt Isido.* dicit. si igitur præcepta cæremonialia data sint in alicuius rei figuram,videtur inconuenienter tradidisse huiusmodi præcepta Moyses,non exponens, quid figurarent.

2 ¶ Præterea,Ea,quæ in cultum Dei aguntur, maximè debent honestatẽ habere:sed facere aliqua facta ad aliqua repræsentãda,videtur esse theatricum,siue poeticum.In theatris enim repræsentabãtur olim per aliqua,quęibi gerebãtur, quædam aliorum facta.ergo videtur quòd huiusmodi non debeãt fieri ad cultum Dei:sed cæremonialia ordinantur ad cultum Dei, vt dictum est. * ergo cęremonialia non debent esse figuralia.

Art præc. Ca. 3. in pr. 60 3.

3 ¶ Præterea,Aug.dicit in Ench.* quòd Deus maxime colitur fide,spe & charitate:sed præcepta,quę dantur de fide, spe & charitate non sunt figuralia. ergo præcepta cæremonialia nõ debent esse figuralia.

4 ¶ Præterea,Dominus dicit Ioan.4.Spiritus est Deus,& eos, q adorãt eũ,in spiritu & veritate adorare oportet: sed figura nõ est ipsa veritas,imo cõtra seinuicẽ diuidũtur, ergo cęremonialia,quæ pertinẽt ad cultũ Dei,nõ debẽt esse figuralia.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Col. 2. Nemo iudicet vos in cibo,aut in potu,aut in parte diei festi, aut Neomeniæ,aut sabbathorum , quæ sunt vmbra futurorũ.

Art. præc. ¶ RESPONDEO Dicendum , quòd sicut iam dictum est,* præcepta cæremonialia dicũtur,quæ ordinãtur ad cultũ Dei.Est autẽ duplex cultus Dei,interior & exterior. Cum enim homo sit cõpositus ex anima & corpore,vtrunque debet applicari ad colendum Deum:vt scilicet anima colat interiori cultu, & corpus exterior: vnde dicitur in Psalm. 83. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuũ, & sicut corpus ordinatur in Deum per animam,ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum.Consistit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniungatur Deo per intellectũ:& affectus colentis Deum,Deo rectè cõiungitur, secundum hoc diuersimodè exteriores actꝰ hominis ad cultũ Dei applicãtur. In statu enim figuræ beatitudinis intellectus humanus ipsam diuinam veritatẽ in seipsa intuebitur:& ideo exterior cultus non consistet in aliqua figura,sed solũ in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione & affectione:secundũ illud Isa. 51. Gaudium & lætitia inuenientur in ea,gratiarum actio & vox laudis.In statu autem præsentis vitæ non possumus diuinam veritatẽ in seipsa intueri:sed oportet,quòd radius diuinæ veritatis nobis illucescat sub aliquibus sensibilibus figuris:sicut Dion.dicit 1.cap.Cæl.hierar.* diuersimodè tamẽ secundũ diuersum statũ cognitionis humanæ.In veteri enim lege neq; ipsa diuina veritas in seipsa manifesta erat,neq; etiã adhuc ppalata erat via,ad hoc perueniẽdi:sicut Apostolus dicit ad Hebr.7.Et ideo oportebat exteriorẽ cultum veteris legis non solũ esse figuratiuũ futurę veritatis manifestandæ in patria , sed etiam esse figuratiuum Christi,qui est via ducens ad illam patriæ veritatem. Sed in statu nouæ legis hæc via iam est reuelata.vnde hanc præfigurari non oportet,sicut futuram, sed commemorari oportet per modum præteriti vel præsentis,sed solùm oportet præfigurari futuram veritatem gloriæ,nõdum reuelatam:& hoc est quod Apostolus dicit ad Heb.10. Vmbrã habet lex futurorum bonorũ, nõ ipsam imaginem rerum. Vmbra enim minus est,quàm imago: tanquam imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem.

Ca. 1. circa medium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd diuina non sunt reuelanda hominibus,nisi secundum eorũ capacitatem: alioquin daretur eis præcipitij materia,dum contemnerent quæ capere non possent.Et ideo vtilius fuit:vt sub quodam figurarum velamine diuina mysteria rudi populo traderentur:vt sic saltem ea implicitè cognoscerent, dum illis figuris deseruient ad honorem Dei.

¶ Ad secundum dicendum,quòd sicut poetica non capiuntur à ratione humana propter defectum veritatis, qui est in eis: ita etiam ratio humana perfectè capere non potest diuina propter excedentem ipsorum veritatem , & ideo vtrobique opus est repræsentatione per sensibiles figuras.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Augu. ibi loquitur de cultu interiore:ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, vt dictum est.*

In cor. arto.

¶ Et similiter dicendũ est ad quartum:quia per Christum homines plenius ad spiritualem Dei cultum sunt introducti.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum deuerint esse multa cæremonialia præcepta.

4. dist. 1. q. 1. ar. 3. q. 2. ad. 2. Et Ro. 5. lec. 6. c. 3. Ar. 1. at 20.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ debuerint esse multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ sunt ad finem, debent esse fini proportionata,sed cęremonialia præcepta,sicut dictum est, * ordinãtur ad cultum Dei , & in figuram Christi. Est autem vnus Deus,à quo omnia,& vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, vt dicitur 1.ad Corin. 8. ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

2 ¶ Præterea,Multitudo cæremonialium præceptorum trãsgressionis erat occasio : secundum illud , quod dicit Petrus Act.15.Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruicẽ discipulorum: quod neque nos , neque patres nostri portare potuimus?sed transgressio diuinorum præceptorum contrariatur humanæ saluti:cum igitur lex omnis debeat saluti cõgruere hominum,vt Isid.* dicit , videtur quòd non debuerint multa præcepta cæremonialia dari.

Lib. 5. Etym. c. 31. & 21.

3 ¶ Præterea , Præcepta cæremonialia pertinebant ad cultum Dei exteriorem & corporalem,vt dictum est,*sed huiusmodi cultum corporalem lex debebat diminuere: quia ordinabat ad Christum,qui docuit homines Deum colere in spiritu & veritate , vt habetur Ioan. 4. Non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari.

Ar. præc.

¶ SED CONTRA est , quod dicitur Oseæ 8. Scribam eis multiplices leges intus:& Iob 11. vt ostenderet tibi secreta sapientiæ,quòd multiplex sit lex eius.

¶ RESPONDEO dicendum,quòd sicut suprà dictum est,* omnis lex alicui populo datur.In populo autem duo genera hominũ cõtinentur,quidã proni ad malum,qui sunt per præcepta legis coercendi,vt suprà dictũ est: * quidam habentes inclinationem ad bonum,vel ex natura, vel ex cõsuetudine,vel etiã ex gratia:& tales sunt per legis præceptũ instruẽdi,& in melius promouendi.Quantum igitur ad vtrunque genus hominũ,expediebat præcepta cæremonialia in veteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo aliqui ad idolatriã proni,& ideo necesse erat,vt ab idololatriæ cultu per præcepta cæremonialia reuocarentur ad cultum Dei.& quia multipliciter homines idololatriæ deseruiebant , oportebat ecõtrario multa instituí ad singula reprimenda : & iterum multa talibus imponi , vt quasi oneratis ex his , quæ ad cultum Dei impenderent,non vacaret idololatriæ deseruire.Ex parte verò eorum , qui erant proni ad bonum,etiam necessaria fuit multiplicatio cæremonialium præceptorum : tum quia per hoc diuersimodè mẽs eorum referebatur in Deum , & magis assiduè:tum etiam,quia mysterium Christi , quod per huiusmodi cæremonialia figurabatur , multiplices vtilitates attulit mundo:& multa circa ipsum considerãda erant , quæ oportuit per diuersa cæremonialia figurari.

9. 90. art. 2. & 3. 96. ar. 1. 97. ar. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum , quòd quando id , quod ordinatur ad finem , est sufficiens ad ducendum in finem, tũc sufficit vnum ad vnũ fin.ẽ:sicut vna medicina si sit efficax, sufficit quandoque ad sanitatẽ inducẽdam : & tunc non oportet multiplicari medicinam,sed propter debilitatem & imperfectionẽ eius,quod est ad finem,oportet eam multiplicari:sicut multa adhibentur remedia infirmo,quando vnum nõ sufficit ad sanandũ.Cæremoniæ autem veteris legis inualidæ, & imperfectæ erant ad repræsentãdum Christi mysteriũ, quod est superexcellens: & ad subiugandum mentes hominum Deo: vnde Apostolus dicit ad Hebræos 7.Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: & ideo oportuit huiusmodi cæremonias multiplicari.

Art. præc.

¶ Ad secundum dicendum,quòd sapientis legislatoris est minores transgressiones permittere , vt maiores caueantur. & ideo vt caueretur trãsgressio idololatriæ & superbię, quæ in Iudæorum cordibus nascebatur , si omnia præcepta legis implerent , non propter hoc prætermisit Deus multa cæremonialia præcepta tradere,quia de facili sumebant ex hoc transgrediendi occasionem.

¶ Ad tertium dicendum , quòd vetus lex in multis diminuit corporalem cultum:propter quod statuit , quòd non in omni loco sacrificia offerrentur,neque à quibuslibet : & multa huiusmodi statuit ad diminutionem exterioris cultus : sicut etiam Rabbi Moyses Aegyptius * dicit.Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei,vt homines ad cultum dæmonum declinarent.

In fi. Duæ cræt.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in sacrificia , sacramenta, sacra, & obseruantias.

Ca. 2. lect. principio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ vet eris legis inconuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta , sacra,& obseruantias. Cæremoniæ enim veteris legis figurabant Christum.sed hoc solum fiebat per sacrificia,per quæ figurabatur sacrificium , quo Christus se obtulit oblationem & hostiam Deo,vt dicitur ad Ephes. 5. Ergo sola sacrificia erant cæremonialia.

2 ¶ Præterea,Vetus lex ordinabatur ad nouam , sed in noua lege ipsum sacrificium est sacramentum altaris ergo in veteri lege non debuerunt distingui sacramenta contra sacrificia.

3 ¶ Præterea,Sacrum dicitur,quod est Deo dedicatum: secundum quem modum tabernaculum,& vasa eius sacrificia dicebantur.sed omnia cæremonialia erãt ordinata ad cultũ Dei, vt dictum est,*ergo cæremonialia omnia sacra erant. non ergo vna pars cæremonialium debet sacra nominari.

Ar. 2. huius q. præc.

4 ¶ Præterea , Obseruantiæ ab obseruando dicuntur.sed ofa præcepta legis obseruari debent.Dicitur enim Deut. 8. Obserua,& caue,nequando obliuiscaris domini Dei tui, & negligas mandata eius,atque iudicia & cæremonias.non ergo obseruantiæ debent poni vna pars cæremonialium.

5 ¶ Præterea,Solennitates inter cæremonialia computantur, cum sint in vmbram futuri,vt patet ad Col 2. similiter etiam oblationes & munera,vt patet per Apostolum ad Heb.9.quæ amen sub nullo horum contineri videntur. ergo inconueniens est prędicta distinctio cæremonialium.

¶ SED CONTRA est,quòd in veteri lege, singula prædicta cæremoniæ vocantur : sacrificia enim dicuntur cæremoniæ.Numer.15.offerat vitulum & sacrificia eius ac libamenta, vt cæremonię eius postulant. De sacramento etiam ordinis dicitur Leuit.7.Hæc est vnctio Aaron & filiorum eius in cęremoniis.De sacris etiam dicitur Exod.38.Hęc sunt instrumenta tabernaculi testimonij in cæremoniis Leuitarũ.De obseruantiis etiam dicitur 3.Reg.9.Si auersi fueritis,non sequentes me,nec obseruantes cęremonias, quas proposui vobis.

Ar. 2. huius q.

¶ RESPONDEO dicendum,quòd sicut suprà*dictum est,cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei. In quo quidem cultu considerari possunt & ipse cultus , & colentes, & instrumenta colendi.Ipse autem cultus specialiter cõsistit in sacrificiis,quæ in Dei reuerentiam offeruntur.Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra, sicut est tabernaculum , & vasa,& alia huiusmodi. Ex parte autem colentium duo possunt cõsiderari,scilicet eorum institutio ad cultum diuinum: quod fit per quandam consecrationem vel populi vel ministrorum:& ad hoc pertinent sacramenta. & iterum eorum singularis conuersatio,per quam distinguũtur ab his,qui Deum non colunt,& ad hoc pertinent obseruantiæ , puta in cibis & vestimentis, & aliis huiusmodi.

Lib. 1. Met. ca. 1. a. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd sacrificia offerri oportebat & in aliquib* locis & per aliquos homines:& totũ hoc ad cultum Dei pertinet.vnde sicut per sacrificia significatur Christus immolatus:ita etiam per sacramenta & sacra illorum figurabantur sacramenta,& sacra nouę legis,& per eorum obseruantias figurabatur conuersatio populi nouæ legis,quæ omnia ad Christum pertinent.

¶ Ad secundum dicendum,quòd sacrificium nouæ legis,id est, Eucharistia,continet ipsum Christum, qui est sanctificationis author.Sanctificauit enim per suum sanguinem populum , vt dicitur ad Heb.vltimo.& ideo hoc sacrificium etiã sacramentum est.sed sacrificia veteris legis non continebãt Christum, sed ipsum figurabãt:& ideo non dicuntur sacramenta, sed ad hoc designandum:seorsum erãt quædam sacramenta in veteri lege,quæ erant figuræ futuræ consecrationis,quamuis etiam quibusdã cõsecrationibus quędam sacrificia adiungerentur.

¶ Ad tertium dicendum,quòd sacra aut sacrificia & sacramenta erant.sed quædam erant sacra,vt pote ad cultum Dei dicata,nec tamen erant sacrificia,nec sacramenta, & ideo retinebant sibi commune nomen sacrorum.

¶ Ad quartum dicendum,quòd ea,quæ pertinebãt ad conuersationem populi,Deum colentis,retinebãt sibi commune nomen obseruatiarum,inquãtum à præmissis deficiebant. Non enim dicebãtur sacra,quia non habebant immediatum respectum ad cultum Dei sicut tabernaculum & vasa eius,sed per quandam consequentiam erant cæremonialia,inquãtum pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis Deum.

¶ Ad quintum dicendum , quòd sicut sacrificia offerebantur in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus. vnde etiam solennitates inter sacra computari videntur. Oblationes autem & munera computantur cum sacrificiis: quia Deo offerebantur : vnde Apostolus dicit ad Heb.5.Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his,quæ sunt ad Deum , vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

QVAESTIO CENTESIMASECUNDA, De cæremonialium præceptorum causis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis cæremonialium præceptorum. Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò,Vtrum præcepta cæremonialia habeant causam ¶ Secundò, vtrum habeãt causam literalem,vel sõlum figuralem. ¶ Tertiò, de causis sacrificiorum. ¶ Quartò,de causis sacramentorum. ¶ Quintò,de causis sacrorum. ¶ Sextò,de causis obseruantiarum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum cæremonialia præcepta habeant causam.

Ro. 4. lect. 1. col. 2. a 13. Gl. inter lineam. in ibi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cæremonialia præcepta non habeãt causam. Quia super illud Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans,dicit glossa,*id est euacuãs legem veterem, quantum ad carnales obseruantias,decretis,id est, præceptis euãgelicis. quæ ex ratione sunt.sed si obseruantiæ veteris legis ex ratione erant,frustra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis,non ergo cæremoniales obseruantiæ veteris legis habebant aliquam rationem.

2 ¶ Præterea, Vetus lex successit legi naturæ.sed in lege naturæ fuit aliquod præceptum,quod nullam rationem habebat, nisi hominis obedientia probaretur:sicut Augu. dicit 8. super Gen.ad literam,* de prohibitione ligni vitæ. ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta danda erãt,in quibus hominis inobedientia probaretur:quæ de se nullam rationem haberent.

Libr. 2. c. 117. 30. 3.

3 ¶ Præterea,Opera hominis dicentur moralia,secundũ quod sunt à ratione:si igitur cæremonialium præceptorum sit aliqua ratio,non differrent à moralibus præceptis. videtur ergo q; cæremonialia præcepta non habent aliquam causam:ratio enim præcepti ex aliqua causa sumitur.

¶ SED CONTRA est,quod dicitur in Psalm.18.Præceptum Domini lucidum:illuminans oculos. sed cæremonialia sunt præcepta Dei.ergo sunt lucida,quòd non esset, nisi haberent rationalem causam.

¶ RESPONDEO Dicendũ, quòd cum sapientis sit ordinare secundum Philosophum in 1.Met.* ea quæ ex diuina sapientia procedunt,oportet esse ordinata.vt Apostol? dicit ad Rom.13. Ad hoc autem quòd aliqua sint ordinata , duo requiruntur.Primo quidem,quòd aliqua ordinentur ad debitũ finem,qui est principium totius ordinis in rebus agendis:ea enim,quæ casu eueniunt,præter intentionem finis, vel quæ nõ ferio fiũt,sed ludo.dicimus esse inordinata. Secũdo oportet, quòd id,quod est ad finem,sit proportionatum fini: & ex hoc

Lib. 1. Met. ca. 1. a. 2.

sequitur,quòd ratio eorũ quę sunt ad finem, sumitur ex fine: sicut ratio dispositiõis serræ sumitur ex sectione,quæ est finis eius,vt dicitur in 2.Phys.*manifestum est autẽ, quòd præcepta cæremonialia,sicut & omnia alia præcepta legis sunt ex diuina sapiẽtia instituta.Vnde dicitur Deut. 4. Hæc sapientia vestra & intellectus coram populis.vnde necesse est dicere, quòd præcepta cæremonialia sint ordinata ad aliquem finẽ, ex quo eorum rationabiles causæ assignari possint.

Lib.2.Phy. tex.88.&92

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obseruantiæ veteris legis possunt dici sine ratione,quãtum ad hoc,quòd ipsa facta in sui natura rationem non habebant : puta quòd vestis non conficeretur ex lana & lino.Poterant tamen habere rõnem ex ordine ad aliud:inquantum scilicet vel aliquid p hoc figurabatur,vel aliquid excludebatur: sed decreta nouæ legis,quæ præcipuè constituntur in fide & dilectione Dei, ex ipsa natura actus rationabilia sunt.

¶ Ad secundum dicendum,quòd prohibitio ligni scientiæ boni & mali,non fuit propter hoc,quòd illud lignum esset naturaliter malum,sed tamen ipsa prohibitio habuit aliquã rationem ex ordine ad aliud,inquantum scilicet per hoc aliquid figurabatur:& sic etiam cæremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

¶ Ad tertium dicendum , quòd præcepta moralia secundum suam naturam habent rationabiles causas:sicut , Nõ occides, Non furtum facies,sed præcepta cæremonialia habent rationales causas ex ordine ad aliud, vt dictum est.*

In corp. art.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum præcepta cæremonialia habuerint causam literalem, vel figuralem tantum.

Ro.4.lec.2. col.2.&1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta cæremonialia non habeant causam literalem,sed figuralem tantum. Inter præcepta enim cæremonialia præcipua erant circumcisio & immolatio agni paschalis :sed vtrunque istorum non habebat nisi causam figuralem.quia vtrunque istorum datum est in signũ. Dicitur enim Gen.17 .Circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos . & de celebratione Phasę dicitur Exo.13.Erit quasi signum in manu tua , & quasi monumentum ante oculos tuos. Ergo multo magis alia cæremonialia non habent nisi causam figuralem.

q.prę.art. 2

2 ¶Præterea,effectus proportionatur suæ causæ,sed omnia cæremonialia sunt figuralia,vt suprà dictum est. * Ergo non habent nisi causam figuralem.

3 ¶Præterea,Illud quod de se est indifferens, vtrum sic,vel nõ sic fiat,non videtur habere aliquam literalẽ causam,sed quædam sunt in præceptis cæremonialibus,quę non videntur differre , vtrum sic, vel sic fiant : sicut est de numero animalium offerendorum,& aliis huiusmodi particularibus circumstantiis. Ergo præcepta veteris legis non habent rationem literalem.

¶SED CONTRA, sicut præcepta cęremonialia figurabant Christum:ita etiam historiæ veteris testamenti. Dicitur enim 1.ad Cor. 10. quòd omnia in figuram contingebant illis:sed in historiis veteris testamenti prẽter intellectum mysticum seu figuralem,est etiam intellectus literalis.Ergo etiã præcepta cęremonialia prẽter causas figurales , habebant etiam causas literales.

Art.præc.

¶RESPONDEO dicendum,quòd sicut suprà * dictum est,ratio eorum,quæ sunt ad finem,oportet quòd à fine sumatur.finis autem præceptorum cęremonialium est duplex.Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo , & ad figurandum Christum,sicut etiam verba prophetarum sic respiciebant præsens tempus,quòd etiam in figura futuri dicebãtur,vt Hieronymus dicit super Osee.Sic igitur rationes præceptorum cæremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt.Vno modo ex ratione cultus diuini,qui erat pro tempore illo obseruandus,& rationes illæ sunt literales,siue pertineãt ad vitandũ idololatriæ cultum, siue ad rememoranda aliqua Dei beneficia,siue ad insinuandam excellentiã diuinã, vel etiam ad designandam dispositionem mentis,quæ tũc requirebatur,in colentibus Deum.Alio modo possunt eorũ rationes assignari , secundum quòd ordinantur ad figurandum Christum:& sic habent rationes figurales & mysticas,siue accipiantur ex ipso Christo & ecclesia, quod pertinet ad allegoriam:siue ad mores populi Christiani , quod pertinet ad moralitatem:siue statum futuræ gloriæ,prout in eam introducimur per Christum,quod pertinet ad anagogiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut intellectus metaphoricę locutiõis in scripturis est literalis, q̃a verba ad hoc proferũtur,vt hoc significẽt,ita etiã significationes cæremoniarum legis, quæ sunt commemorationes beneficiorum Dei, propter quę institutæ sunt,vel aliorum huiusmodi,quę ad illũ statum pertinebant,non transcendunt ordinem literalẽ.Cæremonialium cordis,quo homo spiritum suum offert Deo.sed in interiori sacrificio plus est de dulcedine , quã repręsentat mel, quàm de mordacitate,quam repræsentat sal. Dicitur Eccles. 24.Spiritus msus super mel dulcis.Ergo inconuenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel & fermentum, quod etiã facit panem sapidum , & præcipiebatur ibi apponi sal, quod est mordicatiuum,& thus,quod habet saporem amarum. Videtur ergo,quòd ea,quæ pertinent ad cæremonias sacrificiorum,non habeant rationabilem causam.

¶ Ad secundum dicendum,quòd ratio illa procederet,si cæremonialia præcepta essent data solum ad figurandum futurum:non autem ad præsentialiter Deum colendum.

¶ Ad tertium dicendũ,quòd sicut in legibus humanis dictum est,*quòd in vniuersali habeant rationẽ , non autem quãtum ad particulares conditiones,sed hæc sunt ex arbitrio instituẽtiũ:ita etiam multæ particulares determinationes in cæremoniis veteris legis non habent aliquam causam literalẽ,sed solam figurã:in communi verò habẽt etiam causam literalem.

2.2æ.101.art.4

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum possit assignari conueniens ratio cæremoniarum, quæ ad sacrificia pertinent.

Isa.1.lo.4. & Psal. 26.col.1.at Heb. 10.lec. 1.col. 3.& 11

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non possit conueniens ratio assignari cæremoniarũ , quæ ad sacrificia pertinent. Ea enim , quæ in sacrificium offerebãtur,sunt illa,quæ sunt necessaria ad sustentandum humanam vitam:sicut animalia quædam,& panes quidam,sed Deus tali sustentamẽto non indiget : secundum illud Psal. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum,aut sanguinem hircorum potabo? Ergo inconuenienter huiusmodi sacrificia Deo offerebantur.

2 ¶Præterea,In sacrificium diuinum non offerebatur nisi de tribus generibus animalium quadrupedum,scilicet,de genere boum,ouium,& caprarum:& de auibus, communiter quidem turtur,& columba.Specialiter autem in emundatiõe leprosi fiebat sacrificium de passeribus : multa autem animalia alia sunt eis nobiliora.Cum igitur omne , quod est optimum, Deo sit exhibendum , videtur quòd non solum de istis rebus fuerint Deo sacrificia offerenda.

3 ¶Præterea,Sicut homo à Deo habet dominium volatilium & bestiarum:ita etiam piscium.inconuenienter igitur pisces à diuino sacrificio excludebantur.

4 ¶Præterea , Indifferenter offerri mandabantur turtures & columbæ:sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarũ, ita & pulli turturum.

5 ¶Præterea,Deus est auctor vitæ nõ solum hominum,sed etiã animalium:vt patet per id quod dicitur Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ:non ergo debuerũt Deo offerri animalia occisa,sed magis animalia viuentia: præcipuè quia etiam Apostolus monet Rom.12.Vt exhibeamus corpora nostra hostiã viuentem, sanctam, Deo placentem.

6 ¶Præterea,Si animalia Deo in sacrificium non offerebantur nisi occisa,nulla videtur esse differentia qualiter occidantur. inconuenienter igitur determinatur modus immolationis,præcipue in auibus,vt patet Leuit.1.

7 ¶Præterea,Omnis defectus animalis via est ad corruptionem & mortem. si igitur animalia occisa Deo offerebantur, inconueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti,puta claudi,aut cęci, aut aliter maculosi.

8 ¶Præterea,Illi,qui offerunt hostias Deo,debent de his participare:secundum illud Apostoli 1. ad Corin. 10. Nonne qui edunt hostias,participes sunt altaris ? inconuenienter igitur quędam partes hostiarum offerentibus subtrahebantur,scilicet sanguis & adeps, pectusculum, & armus dexter.

9 ¶Præterea,Sicut holocausta offerebantur in honorem Dei, ita etiam hostię pacificæ,& hostiæ pro peccato,sed nullum animal fœminini sexus offerebatur Deo in holocaustum , fiebant tamen holocausta,tam de quadrupedibus,quàm de auibus.Ergo inconuenienter in hostiis pacificis , & pro peccato offerebantur animalia fœminini sexus,& tamẽ in hostiis pacificis non offerebantur aues.

10 ¶Præterea,Omnes hostiæ pacificæ vnius generis esse videntur:non ergo debuit poni ista differentia,quòd quorũdam pacificorum carnes non possent vesci in crastino , quorũdam autem possent : vt mandatur Leuit. 7.

11 ¶Præterea,Omnia peccata in hoc conueniũt , quòd à Deo auertunt. Ergo pro omnibus peccatis in dei reconciliationẽ vnum genus sacrificij debuit offerri.

12 ¶Præterea,Omnia animalia, quæ offerebãtur in sacrificiũ, vno modo offerebantur , scilicet occisa. nõ videtur ergo cõueniẽs, quòd de terræ nascentibus diuersimodè fiebat oblati o:nunc enim offerebantur spicæ , nunc simila , nunc panis, quandoque quidem coctus in clibano,quandoque in sartagine,quandoque in craticula.

13 ¶ Prætere

13 ¶Præterea,Omnia,quæ in vsum nostrum veniunt,à Deo re cognoscere debemus, Inconuenienter ergo præter animalia solum hæc Deo offerebantur,panis,vinum,oleum,thus,sal.

14 ¶Præterea,Sacrificia corporalia exprimunt interius sacrificium cordis,quo homo spiritum suum offert Deo.sed in interiori sacrificio plus est de dulcedine , quã repręsentat mel, quàm de mordacitate,quam repræsentat sal. Dicitur Eccles. 24.Spiritus msus super mel dulcis.Ergo inconuenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel & fermentum, quod etiã facit panem sapidum , & præcipiebatur ibi apponi sal, quod est mordicatiuum,& thus,quod habet saporem amarum. Videtur ergo,quòd ea,quæ pertinent ad cæremonias sacrificiorum,non habeant rationabilem causam.

¶SED CONTRA est,quod dicitur Leui.1.Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum,& odorem suauissimum Domino.Sed sicut dicitur Sap.7.Neminem diligit Deus,nisi qui cum sapientia inhabitat: ex quo potest accipi,quòd quicquid est Deo acceptum,est cum sapientia. Ergo illæ cæremoniæ sacrificiorum cum sapientia erant velut habentes rationabiles causas.

Art.præc.

¶RESPONDEO dicendum,quòd sicut supra*dictum est,cæremoniæ veteris legis duplicem causam habebant, vnã scilicet literalem,secundũ quòd ordinabantur ad cultũ Dei: aliã verò figuralem , siue mysticam, secundum quòd ordinabantur ad figurandum Christum. Et ex vtraque parte potest cõuenienter assignari causa cæremoniarum,quæ ad sacrificia pertinebant.Secundum enim quòd sacrificia ordinabantur ad cultum Dei,causa sacrificiorum dupliciter accipi potest.Vno modo,secũdũ quòd per sacrificia repræsentabatur ordinatio mentis in Deum,ad quam excitabatur sacrificium offerẽs:ad rectam autem ordinationem mentis in Deum,pertinet, quòd omnia,quæ homo habet,recognoscat à Deo,tãquam à primo principio,& ordinet in Deum,tanquam in vltimum finem. & hoc repræsentabatur in oblationibus & sacrificiis:secundum quòd homo ex rebus suis quasi in recognitionem,quòd haberet ea à Deo,in honorem Dei ea offerebat: secundũ quod dixit Dauid 1.Paralip.29.Tua sunt omnia,& quod de manu tua accepimus,dedimus tibi. & ideo in oblatione sacrificiorum protestabatur homo,quòd Deus esset primũ principiũ creationis rerum,& vltimus finis,ad quẽ essent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, vt mens humana non recognoscat alium primum actorem rerũ, nisi solum Deum,neque in aliquo alio finem suum cõstituat: propter hoc prohibebatur in lege offerri sacrificiũ alicui alteri,nisi Deo:secundũ illud Exod.vigesimosecundo. Qui immolat diis,occidetur,prꝛter domino soli.& ideo de causa cęremoniarũ circa sacrificia potest assignari ratio. Alio modo ex hoc,quòd per huiusmodi homines retrahebantur à sacrificiis idolorum:vnde etiam præcepta de sacrificiis nõ fuerunt data populo Iudæorum,nisi postquam declinauit ad idololatriam adorando vitulum conflatilem,quasi huiusmodi sacrificia sint instituta,vt populus ad sacrificandum prõptus,huiusmodi sacrificia magis Deo,quàm idolis offerret.vnde dicitur Ierem.7.Non sum locutus cum patribus vestris , & non præcepi eis in die,qua eduxi eos de terra Aegypti,de verbo holocaustomatum & victimarum. Inter omnia autem dona,quæ Deus humano generi iam per peccatũ lapso dedit : præcipuũ est,quòd dedit filiũ suum.vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum,& filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in ipsum,non pereat,sed habeat vitã æternam : & ideo potissimum sacrificium est quo ipse Christus seipsum obtulit Deo in odorẽ suauitatis:vt dicitur ad Ephe. 5. & propter hoc omnia alia sacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnum singulare & præcipuum sacrificium figuraretur tanquã perfectũ per imperfecta: vnde Apostolus dicit ad Hebr.10. quòd sacerdos veteris legis easdẽ sæpe offerebat hostias,quæ nunquam possunt auferre peccata. Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum. Et quia ex figurato sumitur ratio figuræ,ideo rationes sacrificiorum figuralium veteris legis sunt sumendæ ex vero sacrificio Christi.

Art.præc.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res , quæ offerebantur quasi eis indigeret.vnde dicitur Isaiæ primo,Holocaustã arietum & adipem pinguium & sanguinem vitulorũ & hircorum & agnorum nolui. sed volebat ea sibi offerri , vt suprà dictum est,*tum ad excludendam idololatriam,tum ad significandum debitum ordinẽm mentis humanæ in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanæ per Christum.

¶ Ad secundum dicendũ,quòd quantũ ad omnia prædicta ratio conueniẽs fuit,quare ista animalia offerebãtur Deo in sacrificiũ,& nõ alia.Primò quidẽ ad excludendã idololatriam: quia omnia alia animalia offerebant idololatrę dis suis , vel eis ad maleficia vtebãtur.ista autẽ animalia apud Aegyptios, cum quibus conuersati erãt,abominabilia erant ad occidendum,vnde ea non offerebãt in sacrificium Diis suis.vnde dicitur Exod.8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro?oues enim colebant, hircos venerabantur: quia in eorum figura dæmones apparebant.Bobus etiam vtebantur ad agriculturam,quam inter res sacras habebant. Secundò hoc conueniens erat ad prædictam ordinationem mẽtis in Deum:& hoc dupliciter.Primò quidẽ , quia huiusmodi animalia maximè sunt,per quæ sustẽtatur humana vita:& cũ hoc mundissima sunt,& mundissimum habent nutrimentum: alia verò animalia vel sunt syluestria , & non sunt cõmuniter hominum vsui deputata : vel si sunt domestica , immundum habent nutrimentum,vt porcus & gallina : solum autem id quod est purum,Deo est attribuendum. Huiusmodi autem aues specialiter offerebantur:quia habentur in copia in terra promissionis.Secundò, quia per immolationẽ huiusmodi animalium puritas mentis designatur:quia vt dicitur in glos.* Leui. Vitulum offerimus,cum carnis superbiã vincimus:agnum, cum irrationales motus corrigimus,hœdum , cùm lasciuiam superamus:turturẽ dum castitatem seruamus:panes azymos, cũ in azymis sinceritatis epulamur.In columba vero manifestũ est,quòd significatur castitas & simplicitas mẽtis. Tertiò vero conueniens fuit , hæc animalia offerri in figurã Christi: quia,vt in eadẽ glossa dicitur, Christus in vitulo offertur propter virtutem crucis:in agno propter innocentiam : in ariete propter principatum:in hirco, propter similitudinem carnis peccati. In turture & columba duarum naturarum coniunctio monstrabatur:vel in turture castitas , in columba charitas significabatur:in similitudine,asperso credentium per aquã baptismi figurabatur.

Gloss ordi. parũ à pr. cẽment. ad 1.c. Lem.

¶ Ad tertium dicendum , quòd in aqua viuunt,magis sunt alieni ab homine,quàm cætera animalia, quæ viuunt in aere,sicut & homo,& iterum pisces ex aqua extracti , statim moriuntur:vnde non poterant in templo offerri,sicut alia animalia.

¶ Ad quartum dicendum , quòd in turturibus meliores sunt maiores,quàm pulli:in columbis autem ecõuerso. & ideo vt Rabbi Moyses dicit,mãdãtur offerri turtures,& pulli columbarum:quia omne,quod est optimum,Deo est attribuẽdum.

¶ Ad quintum dicẽdum,quòd animalia in sacrificium oblata occidebantur,quia veniunt in vsum hominis occisa , secundũ quòd à Deo dantur homini ad esum. & ideo etiã igni cremabãtur:quia per ignem decocta,fiunt apta humano vsui. Similiter etiam per occisionem animalium significatur destructio peccatorum : & quòd homines erãt digni occisione pro peccatis suis,ac si illa animalia loco eorum occiderẽtur,ad significandam expiationem peccatorum. Per occisionem etiam huiusmodi animalium significabatur occisio Christi.

¶ Ad sextum dicendum,quòd specialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos , quibus idololatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam,vt Rabbi Moyses dicit,lex elegit genus occisionis, quo animalia minus affligebantur occisa: per quod etiam excludebantur & immisericordia offerentium , & deterioratio animalium occisorum.

¶ Ad septimum dicendum,quòd quia animalia maculosa solent haberi contẽptui etiam apud homines, ideo prohibitum est,ne Deo in sacrificium offerrentur:propter quod etiã prohibitum erat,ne mercedem prostibuli.aut pretium carnis in domum Dei offerrent,& eadem etiã ratione non offerebant animalia ante septimum diem:quia talia animalia erãt, quasi abortiua,nondum plenè consistentia propter teneritudinem.

¶ Ad octauum dicendum,quòd triplex erat sacrificiorum genus.quoddã erat,quod per totum comburebatur : & hoc dicebatur holocaustum,quasi totũ incensum : huiusmodi enim sacrificium offerebatur Deo specialiter ad reuerentiã maiestatis ipsius,& amorem bonitatis eius,& conueniebat perfectionis statui in impletione consiliorũ:& ideo totum comburebatur,vt sicut totum animal resolutũ in vaporem , sursum ascendebat,ita etiã significaretur,totum hominem , & omnia quæ ipsius sunt,Dei Domino esse subiecta, & ei esse offerẽda. Aliud autem erat sacrificium pro peccato , quod offerebatur Deo ex necessitate remissionis peccati:& cõueniebat statui pœnitentiam in satisfactionẽ peccatorum,quod diuidebatur in duas partes.Nam vna pars eius comburebatur:altera vero cedebat in vsum sacerdotum,ad significãdum,quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerebatur sacrificium pro peccato totius populi.vel specialiter pro peccato sacerdotis: tunc enim totũ comburebatur,non enim debebant in vsum sacerdotum venire ea, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret, & quia hoc nó esset satisfactio pro peccato: si enim ederet in vsum eorú, pro quorum peccatis offerebatur, idem esse videretur, ac si nó offerretur. Tertiú sacrificiú vocabatur hostia pacifica, quæ offerebatur Deo, vel pro gratiarú actione, vel pro salute & prosperitate offerentiú ex debito beneficij, vel accipiendi vel accepti. Et conuenit statui proficientiú in impletione inmandatorum. & ista diuidebantur in tres partes. Nam vna pars incẽdebatur ad honorẽ Dei, alia pars cedebat in vsum sacerdotú, tertia vero pars in vsú offerentiú, ad significandú, quòd salus hominis procedit à Deo, dirigẽtibus ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus, qui saluantur.

¶ Hoc autẽ generaliter obseruabatur, quòd sanguis & adeps non veniebant neque in vsum sacerdotum neque in vsum offerentium: sed sanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorẽ Dei, adeps vero adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidem fuit ad excludendam idololatriam. Idololatræ enim bibebant de sanguine victimarum, & comedebant adipes. secundum illud Deuteronom. trigesimo secundo, De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinú libaminú. Secunda ratio est ad informationẽ humanæ vitæ. Prohibebatur enim eis vsus sanguinis ad hoc, quòd horrerẽt humani sanguinis effusionem: vnde dicitur Genesis nono, Carnem cum sanguine non comedetis: sanguinem enim animarum vestrarum requiram. Esus vero adipum prohibebatur eis, ad vitandá lasciuiá: vnde dicitur Ezechielis trigesimo quarto, Quod crassum erat, occidebatis. Tertia vero ratio est propter reuerẽtiá diuiná: quia sanguis est maximè necessarius ad vitá, ratione cuius dicitur anima esse in sanguine: adeps autẽ abundantiá nutrimenti demonstrat, & ideo vt ostenderetur, quòd à Deo nobis est & vita, & omnis bonorum sufficientia, ad honorem Dei effundebatur sanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio est: quia per hoc figurabatur effusio sanguinis Christi, & pinguedo charitatis eius, per quam se obtulit Deo pro nobis. De hostiis autẽ pacificis in vsum sacerdotis cedebat pectusculú, & armus dexter, ad excludendum quandam diuinationis speciem, quæ vocatur spatulomátia: quia scilicet in spatulis animalium immolatorú diuinabant, & similiter in osse pectoris: & ideo ista offerentibus subtrahebantur. Per hoc etiá significabatur, quòd sacerdoti erat necessaria sapiétia cordis ad instruendum populum, quod significabatur per pectus, quod est tegumentum cordis: & etiam fortitudo ad sustentandum defectus, quæ significatur per armum dextrum.

¶ Ad nonum dicendum, quòd quia holocaustum erat perfectissimum inter sacrificia, ideo non offerebatur in holocaustum nisi masculus: nam fœmina est animal imperfectum. Oblatio autem turturum aut columbarum erat propter paupertatem offerentium: quia maiora animalia offerre non poterant. & quia hostiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre cogebatur, nisi spontaneus: ideo huiusmodi aues non offerebantur inter hostias pacificas: sed inter holocausta, & hostias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues etiam huiusmodi propter altitudinẽ volatus congruunt perfectioni holocaustorum, & etiá hostiis pro peccato: quia habent gemitum pro cantu.

¶ Ad decimum dicendum, quòd inter omnia sacrificia holocaustú erat præcipuú: quia totum comburebatur in honorẽ Dei: & nihil ex eo comedebatur. Secundú vero locú in sanctitate tenebat hostia pro peccato, quæ comedebatur solú in atrio à sacerdotibus in ipla die sacrificij. Tertium vero gradú tenebant hostiæ pacificæ pro gratiarú actione, quæ comedebantur ipso die, sed vtrobique in Ierusalem. Quartú vero locum tenebant hostiæ pacificæ ex voto, quarum carnes poterant etiam in crastino comedi. Et est ratio huius ordinis: quia maxime obligatur homo Deo propter eius maiestatẽ, secundò, propter offensam cõmissam, tertiò, propter beneficia iam susceptа, quartò, propter beneficia sperata.

¶ Ad vndecimum dicendú, quòd peccata aggrauantur ex statu peccantis: vt supra dictum est. & ideo alia hostia mandabatur offerri pro peccato sacerdotis & principis, vel alterius priuatæ personæ. Est autem attendendum, vt Rabbi Moyses dicit, quòd quanto grauius erat peccatum, tanto vilior species animalis offerebatur pro eo. vnde capra, quod est vilissimum animal, offerebatur pro idololatria, quod est grauissimum peccatum: pro ignorantia vero sacerdotis, offerebatur viculus, pro negligentia autem principis, hircus.

¶ Ad duodecimum dicendú, quòd lex in sacrificiis prouidere voluit paupertati offerentium: vt qui non posset habere animal quadrupes, saltẽ offerret auẽ: quam qui habere non posset, saltẽ offerret panem: & si hunc habere non posset, saltem offerret farinã, vel spicas. Causa vero figuralis est, quia panis significat Christú, qui est panis viuus, vt dicitur Ioanis sexto,

Qui quidem erat velut in spica pro statu legis naturæ in fide patrú: erat autẽ sicut similia in doctrina legis prophetarum: erat autem sicut panis formatus post humanitatẽ assumptã, coctus igne, id est, formatus Spiritusancto in clibano vteri Virginis, qui etiá fuit coctus in sartagine per labores quos in mundo sustinebat: in cruce verò quasi in craticula adustus.

¶ Ad decimumtertiú dicendú, quòd ea, quæ in vsum hominis veniunt de terræ nascẽtibus, vel sunt in cibú, & de eis offerebatur panis: vel sunt in potum, & de his offerebatur vinú: vel sunt in condimentú, & de his offerebatur oleú & sal: vel sunt in medicamẽtú, & de his offerebatur thus, quod est aromaticú, & consolidatiuum. Per panẽ autẽ figuratur caro Christi: per vinum autem sanguis eius, per quem redempti sumus: oleum figurat gratiam Christi, sal scientiam, thus orationem.

¶ Ad decimumquartum dicẽdum, quòd mel non offerebatur in sacrificiis Dei, tum quia consueuerat offerri in sacrificiis idolorum, tum etiam ad excludẽdam omnẽ carnalẽ dulcedinem & voluptatem ab eis, qui Deo sacrificare intẽdunt. Fermentum verò non offerebatur, ad excludẽdam corruptionẽ: & forte etiam in sacrificiis idolorú solitú erat offerri. Sal autem offerebatur, quia impedit corruptionẽ putredinis, sacrificia autẽ Dei debent esse incorrupta: & etiam quia in sale significatur discretio sapiẽtiæ, vel etiá mortificatio carnis. Thus autem offerebatur Deo ad designandam deuotionem mẽtis, quæ est necessaria offerẽtibus, & etiam ad designandum odorem bonæ famę. Nam thus & pingue est, & odoriferú: & quia sacrificium zelotypiæ non procedebat ex deuotione, sed magis ex suspicione, ideo in eo non offerebatur thus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum assignari possit certa ratio cæremoniarum, quæ ad sacra pertinent.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniarú veteris legis quæ ad sacra pertinẽt, sufficiẽs ratio assignari non possit. Dicit enim Paulus Actuum 17. Deus qui fecit mundú, & omnia quæ in eo sunt: hic cæli & terræ cum sit dominus, non in manufactis templis habitat: inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum vel templum in lege veteri est institutum.

2 ¶ Præterea, Status veteris legis non fuit immutatus nisi per Christum: sed tabernaculum designabat statum veteris legis. Non ergo debuit mutari per ædificationem alicuius templi.

3 ¶ Præterea, Diuina lex præcipue debet homines inducere ad diuinú cultum, sed ad augmẽtú diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria & multa tẽpla: sicut patet in noua lege. Ergo videtur, quòd etiam in veteri lege non debuit esse solum vnum templum, aut vnum tabernaculum, sed multa.

4 ¶ Præterea, Tabernaculum seu tẽplum ad cultú Dei ordinabatur: sed in Deo præcipuè oportet venerari vnitatẽ & simplicitatẽ. Non videtur igitur fuisse conueniẽs, vt tabernaculum seu templum per quædam vela distingueretur.

5 ¶ Præterea, Virtus primi mouentis, quæ est Deus, primo apparet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus: sed tabernaculum fuit institutum ad Dei adorationem. Ergo debebat esse dispositum magis versus Orientem, quàm versus Occidentem.

6 ¶ Præterea, Exod. 20. Domin⁹ præcepit, vt nõ faceret sculptile, neq; aliquam similitudinẽ: inconuenienter igitur in tabernaculo vel in templo fuerunt sculptæ imagines Cherubin: similiter etiã & arca, & propitiatorij, & candelabrum, & mensa, & duplex altare sine rationabili causa ibi fuisse videntur.

7 ¶ Præterea, Dominus præcepit Exod. 20. Altare de terra facietis mihi: & iterú, Non ascendes ad altare meú per gradus: inconuenienter igitur mãdatur postmodú altare fieri de lignis auro, vel ære contextis, & tãtæ altitudinis, vt ad illud nisi per gradus ascendi non possit. Dicitur enim Exod. 27. Facies altare de lignis sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine & totidẽ in latitudine, & tres cubitos in altitudine & operies illud ære: & Exod. 30. dicit: Facies altare ad adolẽdú thymiamata de lignis sethim, vestiesque illud auro purissimo.

8 ¶ Præterea, In operibus Dei nihil debet superfluú esse: quia nec in operibus naturæ aliquid superfluum inuenitur: sed vnì tabernaculo vel domui sufficit vnum operimentum: inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt appposita multa tegumenta, scilicet cortinæ, saga cilicina, pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinæ.

9 ¶ Præterea, Consecratio exterior interiorem sanctitatem significat: cuius subiectum est anima: inconuenienter igitur tabernaculum & eius vasa consecrabantur, cum essent quædam corpora inanimata.

10 ¶ Præterea, In Psal. 33. dicit, Benedicá Dominũ in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo: sed solẽnitates instituũtur ad laudandum Deum. Non ergo fuit conueniẽs, vt aliqui certi dies statuerentur ad solennitates peragendas: sic igitur videtur, quòd cæremoniæ sacrorum conuenientes causas non habeerent.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Heb. 8. quòd illi qui offerunt secundum legem munera, exemplari & vmbræ deseruiunt cælestium, sicut responsum est Moysi * cũ consummaret tabernaculum. Vidè, inquit, omnia facito secũdum exemplar, quod tibi in monte monstratum est: sed valde rationabile est, quod imaginem cælestium repræsentat. ergo cæremoniæ sacrorum rationabilem causam habebant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd totus exterior cultus Dei ad hoc præcipuè ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quæ communia sunt, & non distincta ab aliis, minus reuereatur, ea verò quæ habent aliquam excellentiæ discretionẽ, ab aliis magis admiretur & reuereatur. Et inde etiam hominum consuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerẽtia haberi à subditis, & preciosioribus vestibus ornẽtur, & etiam ampliores & pulchriores habitationes possideãt. Et propter hoc oportuit, vt aliqua specialia tempora, & specialia tabernaculum, & specialia vasa, & speciales ministri ad cultum Dei ordinarentur: vt per hoc animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur.

¶ Similiter etiam status veteris legis, sicut dictum est, * institutus erat ad figurandum mysterium Christi. Oportet autem esse ad aliquid determinatum id, per quod aliquid figurari debet: vt scilicet eius aliquam similitudinem repræsentet. & ideo oportuit aliqua specialia obseruari in his, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cultus Dei duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. ipse igitur Deus, qui colitur, nullo corporali loco clauditur: vnde propter ipsum non oportuit speciale tabernaculum fieri aut templú. Sed homines ipsum colentes corporales sunt, & propter eos oportuit speciale tabernaculum, vel templum instrui ad cultum Dei propter duo. Primo quidem, vt ad huiusmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum maiori reuerentia accederent. Secundò, vt per dispositionem talis templi, vel tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis vel humanitatis Christi. & hoc est quod Salomon dicit 3. Regum. 8. Si cælum & cæli cælorum te capere nõ possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? & postea subdit, Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti, Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem serui tui, & populi tui Israel. Ex quo patet, quòd domus sanctuarij non est instituta ad hoc, quòd Deum capiat, quasi localiter inhabitantem, sed ad hoc quòd nomen Dei inhabitet ibi, id est, vt notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi fiebant vel dicebantur: & quòd propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd status veteris legis non fuit immutatus ante Christum, quantum ad impletionem legis, quæ facta est solum per Christú: est tamen immutatus quantum ad conditionem populi, qui erat sub lege: nam primo populus fuit in deserto, non habens certam mansionẽ, postmodum autem habuerunt varia bella cũ finitimis gentibus. Vltimo autem tẽpore Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietissimum statum. & tunc primo ædificatum fuit templum in loco, quem designauerat Abraham ex diuina demonstratione, ad immolandum. Dicitur enim Gen. 20. quòd Dominus mandauit Abrahę vt offerret filium suum in holocaustum super vnum montiú, quem monstrauero tibi: & postea dicit, quòd appellauit nomen illius loci, Dominus videt. quasi secundum Dei præuisionem esset locus ille electus ad cultum diuinum: propter quod dicitur Deut. 12. Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester, venietis, & offeretis holocausta & victimas vestras.

¶ Locus autẽ ille designari non debuit per ædificationẽ tẽpli ante tẽpus prædictú propter tres rationes, quas Rabbi Moyses * assignat. Prima est, ne Gẽtes appropriarent sibi locũ illũ. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia verò ratio est, ne quilibet tribus vellet habere locũ illũ in sorte sua: & propter hoc orirentur lites & iurgia. & ideo non fuit ædificatũ tẽplum, donec haberent regẽ, per quẽ posset huiusmodi iurgiũ cõpesci. antea verò ad cultũ Dei erat ordinatũ tabernaculũ portatile per diuersa loca, quasi nondũ existẽte determinato loco diuini cultⁱ. Et hæc est ratio literalis diuersitatis tabernaculi & tẽpli. Ratio autẽ figuralis esse põt: quia per hæc duo significatur duplex status. Per tabernaculũ enim, quod est mutabile, significatur statⁱ præsentis vitę mutabilis. Per templũ vero quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis est, & propter hoc in ædificatione tẽpli dicitur, quod non est auditus fonitus mallei vel securis: ad significandũ, quod omnis perturbationis tumultus longe erit à statu futuro. vel per tabernaculũ significatur status veteris legis. Per tẽplum autẽ à Salomone constructum, status nouę legis. vnde ad constructionẽ tabernaculi soli Iudæi sunt operati, ad ædificationem vero templi cooperati sunt etiam Gentiles, id est, Tyrij, & Sidonij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio vnitatis templi vel tabernaculi potest esse & literalis & figuralis: literaliter quidem est ratio ad exclusionẽ idololatriæ: quia Gentiles diuersis diis diuersa tẽpla constituebant, & ideo vt firmaretur in animis hominũ fides vnitatis diuinæ, voluit Deus in vno loco tantũ sibi sacrificiũ offerretur, & iterũ vt per hoc ostenderet, quod corporalis cultus non propter se erat ei acceptus. & ideo cõpescebantur ne passim, & vbique sacrificia offerrent. Sed cultus nouæ legis in cuius sacrificio spiritualis gratia continetur, est secundum se Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium & templorũ acceptatur in noua lege. Quantum verò ad ea, quę pertinebant ad spiritualem cultũ Dei, qui consistit in doctrina legis & prophetarũ, erãt etiã in veteri lege diuersa loca deputata, in quibus conueniebant ad laudẽ Dei, quæ dicebãtur synagogæ, sicut & nunc dicuntur Ecclesiæ, in quibus populus Christian⁹ ad laudẽ Dei cõgregatur. & sic Ecclesia nostra succedit in locũ & tẽpli & synagogæ: quia ipsum sacrificiũ Ecclesiæ spirituale est: vnde non distinguit apud nos locus sacrificij à loco doctrinæ. Ratio autẽ figuralis esse põt, qa per hoc significabatur vnitas Ecclesiæ vel militãtis, vel triumphãtis.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd sicut in vnitate tẽpli vel tabernaculi repræsentabat vnitas Dei, vel vnitas Ecclesiæ: ita etiã in distinctione tabernaculi vel tẽpli repræsentabatur distinctio eorũ, quæ Deo sunt subiecta, ex quibus in Dei venerationẽ cõsurgimus. Distinguebatur autẽ tabernaculũ in duas partes: in vna, quæ vocabatur sancta sanctorũ, quæ erat Occidẽta lis: & alia, quę vocabatur sancta, quę erat ad Orientẽ: & iterũ ante tabernaculum erat atriũ. Hæc igitur distinctio duplicem habet rationẽ: vnã quidẽ secundum quod tabernaculum ordinatur ad cultũ Dei: sic enim diuersæ partes mũdi in distinctione tabernaculi figurantur: nã pars illa, quæ sancta sanctorum dicitur, figurabat seculũ altius, quod est spiritualiũ substantiarũ. Pars verò illa, quæ dicitur sancta, exprimebat mundũ corporalẽ: & ideo sancta à sanctis sanctorũ distinguebatur quodã velo, quod quatuor coloribus erat distinctum: per quos quatuor elemẽta designãtur, scilicet bysso, per quẽ designatur terra, quia byssus, id est, linũ de terra nascit: purpura, per quã significatur aqua, fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis, quæ inueniuntur in mari: hyacintho per quẽ significatur aer: quia habet aereũ colorẽ: & cocco bis tincto, per quẽ designatur ignis. Et ideo quia materia quatuor elemẽtorũ est impedimentũ, per quod velantur nobis incorporales substantiæ in interius tabernaculũ, id est, Sancta sanctorũ, solⁱ summⁱ sacerdos, & semel in anno introibat, vt designaretur, quòd hęc est finalis perfectio hominis, vt ad illud seculũ introducatur: in tabernaculũ vero exteriⁱ, id est in sancta introibãt sacerdotes quotidie: nõ autẽ populus, qui solũ ad atrium accedebat, qa ipsa corporalia populus percipere potest, ad interiores autẽ eorũ rationes soli Sapientes * per considerationẽ attingere possunt. Secundũ vero rationẽ figuralẽ per exterius tabernaculũ, quod dicitur sancta, significatur status veteris legis, vt Apostolus dicit ad Hebr. 9. quia illud tabernaculũ semper introibant Sacerdotes sacrificiorũ officia cõsummantes. Per interius vero tabernaculũ, quod dicitur Sancta sanctorũ, significatur vel cælestis gloria, vel etiã status spiritualis nouę legis, qui est quædã inchoatio futurę gloriæ, in quem statum nos Christus introduxit, quod figurabatur per hoc quòd sumus sacerdos semel in anno solus in Sãcta sanctorum introibat: velum autẽ figurabat spiritualium occultationem sacrificiorum in veteribus sacrificiis, quod velum quatuor coloribⁱ erat ornatũ, byssо quidẽ, ad designandã carnis puritatẽ: purpura autẽ, ad figurandũ passiones, quas sancti sustinuerũt pro Deo: cocco bis tincto ad significandã charitatẽ geminã Dei & proximi: hyacintho autẽ significabatur cęlestis meditatio. Ad statum autẽ veteris legis aliter se habebat populus, & aliter sacerdotes: nã populus ipsa corporalia sacrificia considerabat, quæ in atrio offerebantur, sacerdotes vero ratione sacrificiorum cõsiderabant, habẽtes fidem magis explicitam de mysteriis Christi: & ideo intrabãt in exterius tabernaculum, quod etiam quodam velo distinguebatur ab atrio: quia quædam erant velata populo circa mysteriũ Christi, quæ sacerdotibus erant nota: non tamẽ erãt plenè reuelata, sicut postea in

De loco adorationis.

nouo testamento, vt habetur Ephes. 3.

¶ Ad vltimum dicendum, quòd adoratio ad occidentem fuit introducta in lege, ad excludendā idololatriam: nam omnes Gentiles in reuerentiam Solis adorabant ad orientē: vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidam habebant dorsa contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant ad ortū Solis: vnde ad hoc excludendum tabernaculū habebat Sancta sanctorum ad Occidentē, & versus Occidentem adorarent. Ratio etiam figuralis esse potest: quia totus status prioris tabernaculi ordinabatur ad significandum mortem Christi, quæ figurātur per Occasum, secundum illud Psalm. 67. Qui ascēdit super Occasum, Dominus nomen illi.

De his quæ erat in tabernaculo. In solut. 2. arg. præc.

¶ Ad sextum dicendum, quòd eorū, quæ in tabernaculo cōtinebantur: ratio reddi potest & literalis & figuralis. Literalis quidē per relationem ad cultū diuinum. Et quia dictum est,* quòd per tabernaculum interius, quod dicebatur Sancta sanctorum, significabatur seculum altius spiritualium substantiarum: ideo in illo tabernaculo tria continebantur, scilicet arca testamēti, in qua erat vrna aurea, habēs mānа, & virga Aarō, quæ fronduerat, & tabulę in quibus erant scripta decē præcepta legis. Hæc autem arca sita erat inter duos Cherubim, qui se mutuis vultibus inspiciebant: & super arcā erat quædā tabula lapidea, quæ dicebatur propitiatoriū super alas Cherubim: quasi ab ipsis Cherubim portaretur: acsi imaginaretur, quòd illa tabula esset sedes Dei. vnde & propitiatoriū dicebatur, quasi exinde populo propitiaretur ad preces summi sacerdotis: & ideo quasi portabatur à Cherubim, quasi Deo obsequentibus: arca vero testamenti erat tanquā scabellum sedētis supra propitiatorium. Per hæc autem tria designātur tria, quæ sunt in illo altiori seculo, scilicet Deus, qui super omnia est, & incōprehensibilis omni creaturæ: & propter hoc nulla similitudo eius ponebatur, ad repræsentandū eius inuisibilitatem: sed ponebatur quædā figura sedis eius: quia scilicet creatura cōprehensibilis est, quæ est subiecta Deo, sicut sedes sedentis. Sunt etiam in illo altiori seculo spirituales substātiæ, quę Angeli dicuntur: & hi significantur, per duos Cherubim, mutuo se respiciētes, ad designandam cōcordiam eorum ad inuicē: secundum illud Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Et propter hoc etiam non fuit vnus tantum Cherubim, vt designaretur multitudo cælestium spirituū, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt solum vnum Deum colerent. Sunt etiam in illo intelligibili seculo rationes omnium eorum, quæ in hoc seculo perficiuntur quodammodo clausæ: sicut rationes effectuum claudūtur in suis causis, & rationes artificiatorū in artifice: & hoc significabatur per arcam, in qua repræsentabantur per tria ibi contenta tria, quæ sunt potissima in rebus humanis, scilicet sapientia, quæ repræsentabatur per tabulas testamenti, potestas regiminis, quæ repręsentabatur per virgam Aaron: vita, quæ repręsentabatur per manna, quod fuit sustentamentum vitæ. Vel per hæc tria significabantur tria Dei attributa, scilicet sapientia in tabulis, potentia in virga, bonitas in manna, tum propter dulcedinem, tum quia ex Dei misericordia est populo suo datum: & ideo in memoriam diuinæ misericordię conseruabatur: & hæc tria etiam figurata sunt in visione Isaiæ. Vidit enim Dominum sedētem super solium excelsum, & eleuatum, & Seraphim assistētes, & domum impleri à gloria Dei, vnde & Seraphim dicebant, Plena est omnis terra gloria eius: & sic similitudines Seraphim non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, sed in signum ministerij, vt dictum est.*

In vltra sol. huius arg.

¶ In exteriori vero tabernaculo, quod significabat præsens seculū, cōtinebantur etiā tria, scilicet altare thymiamatis, quod directè erat contra arcam: mensa autem proportionis, super quam 12. panes apponebātur, erat posita ex parte Aquilonari: candelabrum vero ex parte Australi. Quæ tria videtur respōdere tribus, quæ erāt in arca clausa: sed magis manifestè eadē repræsentabant: oportet enim rationes rerū ad manifestiorē demonstrationē perduci, quàm sint in mente diuina & Angelorū ad hoc, quod homines sapientes eas cognoscere possint: qui significantur per sacerdotes: ingrediētes tabernaculū. In cādelabro igitur designabat sicut in signo sensibili sapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis. Per altare vero thymiamatis significabatur officiū sacerdotum, quorum erat populum ad Deum reducere: & hoc etiā significabatur per virgam: nam in illo altari incendebatur thymiama boni odoris: per quod significabatur sanctitas populi accepta bilis Deo. Dicitur enim Apoc. 7. quòd per fumum aromatum significantur iustificationes sanctorū. Conueniēter autem sacerdotalis dignitas in arca significabatur per virgam, in exteriori vero tabernaculo per altare thymiamatis: quia sacerdos mediator est inter Deum & populum, regens populū per potestatem diuinam, quam virga significat, & fructū sui regiminis, scilicet sanctitatē populi acceptam Deo offerre, quasi in altari thymiamatis. Per mensam autem significatur tēporale nutrimentū vitæ, sicut & per manna: sed hoc est conuenientius & grossius nutrimentum, illud autē suauius & subtilius. Conuenienter autē candelabrum ponebatur ex parte Australi: mensa autē ex parte Aquilonari: quia Australis pars est dextera pars mundi, Aquilonaris autē sinistra, vt dicitur in 2. de cæ. & mun.* Sapiētia autē pertinet ad dexteram, sicut & cætera spiritualia bona: temporale autem nutrimentum ad sinistram, secundum illud Prouerb. 3. In sinistra illius diuitiæ & gloria. Potestas autem sacerdotalis media est inter temporalem & spiritualem sapientiam: quia per eam & spiritualis sapientia, & temporalis dispensantur.

Libr. 2. de cælo. text. 17. & 18. 2.

¶ Potest autem & horū alia ratio assignari magis literalis. In arca enim continebantur tabulæ legis ad tollendā legis oblionem: vnde dicitur Exodi vigesimo quarto. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata, quę scripsi, vt doceas filios Israel. Virga verò Aaron ponebatur ibi ad comprimēdam dissensionem populi de sacerdotio Aaron: vnde dicitur Numeri decimoseptimo. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt reseruetur in signum rebellium filiorū Israel Manna autē conseruabatur in arca ad commemorandum beneficiū, quod dominus præstitit filiis Israel in deserto: vnde dicitur Exodi decimo sexto. Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuras retro generationes, vt norint panes, quibus alui vos in solitudine. Candelabrum verò erat institutum ad honorificentiam tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus, quòd sit bene luminosa. Habebat autem candelabrum septem calamos, vt Iosephus dicit,* ad significādum septem planetas, quibus totus mundus illuminatur: & ideo ponebatur candelabrum ex parte Australi: quia ex illa parte est nobis planetarum cursus. Altare verò thymiamatis erat institutum: vt iugiter in tabernaculo esset fumus boni odoris: tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium fœtoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Ea enim, quæ sunt fœtida, desiciuntur quasi vilia: quæ verò sunt boni odoris, homines appretiantur. Mensa autem apponebatur ad significādum, quòd sacerdotes templo seruientes, in templo victum habere debebant: vnde duodecim panes super positos mensæ, in memoriam duodecim tribuum, solis sacerdotibus edere licitum erat: vt habetur Matth. 12. Mensa autem non ponebatur directè in medio ante propitiatorium, ad excludendum ritum idolatriæ: nam Gentiles in sacris Lunæ proponebant mēsam coram idolo Lunæ. vnde dicitur Iere. 7. Mulieres conspergūt adipem, vt faciant placētas reginæ cæli. In atrio verò extra tabernaculum continebatur altare holocaustorum, in quo offerebantur Deo sacrificia de his, quę erant à populo possessa: & ideo in atrio poterat esse populus, qui huiusmodi Deo offerebat per manus sacerdotum: sed ad interius altare, in quo ipsa deuotio & sanctitas populi offerebatur, non poterant accedere nisi sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc altare extra tabernaculum in atrio constitutum, ad remouendum cultum idololatriæ: nam Gentiles infra templa altaria constituebant ad immolandum idolis.

Libr. 2. antiquitatū c. 7. & 10.

¶ Figuralis verò ratio omnium horū assignari potest ex relatione tabernaculi ad Christū, qui figurabatur. Est autē considerandum, quòd ad designanda imperfectionē legalium figurarum diuersę figuræ fuerunt institutæ in tēplo ad significandum Christū. Ipse enim significabatur p propitiatorium, quia ipse est ꝓpitiatio pro peccatis nostris, vt dicitur primæ Ioannis secundo. Et conuenienter hoc ꝓpitiatorium à Cherubim portabat: quia de eo scriptum est, Adorēt eum omnes Angeli Dei: vt habetur Hebr. 1. Ipse etiam significatur p arcam: quia sicut arca erat cōstructa de lignis sethim: ita corpꝰ Christi de membris purissimis constabat. Erat autē deaurata: quia Christus fuit plenus sapientia & charitate, quæ ꝓ aurum significatur. Intra arcam autē erat vrna aurea, id est*, sancta anima habens mānа, id est, omnē plenitudinem sanctitatis & diuinitatis. Erat etiam in arca virga, id est, potestas sacerdotalis: quia ipse est factus sacerdos in ꝑternum. Erāt etiā ibi tabulæ testamenti ad designādum, quòd ipse Christus est legis dator. Ipse etiam Christus significatur per candelabrum: quia ipse dicit, Ego sum lux mundi. Per septem lucernas septem dona sancti Spiritus. Ipse etiam significatur per mensam: quia ipse est spiritualis cibus: secundum illud Ioannis sexto, Ego sum panis viuus. Duodecim enim panes significabant duodecim Apostolos vel doctrinam eorum. Siue per candelabrum & mensam potest significari doctrina: & fides ecclesiæ, quæ etiam illuminat & spiritualiter reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex altare, scilicet holocaustorum & thymiamatis

tis: qa ꝓ ipsum oportet nos Deo offerre omnia virtutum opera: siue illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in altari holocaustorū, siue illa quæ maiore mentis perfectione per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo quasi in altari thymiamatis: secundū illud ad Heb. vltim. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo.

¶ Ad septimum dicēdum, quòd Dominus præcepit altare cōstrui ad sacrificia & munera offerenda in honorē Dei, & substentationem ministrorum, qui tabernaculo deseruiebant. De cōstructione autē altaris datur à Domino duplex præceptū. Vnum quidem in principio legis Exod. 20. vbi Dominus mādauit, quòd facerent altare de terra, vel saltem de lapidibus non sectis. & iterum ꝙ nō facerent altare excelsum, ad qd oporteret per gradus ascendere: & hoc ad detestādum idolatriæ cultum. Gentiles enim idolis construebant altaria ornata & sublimia: in quibus credebant aliquid sanctitatis & numinis esse: propter quod etiā Dominus mandauit Deute. 16. Non plantabis lucū & omnem arborē iuxta altare Domini Dei tui. Idololatræ enim consueuerunt sub arboribus sacrificare, propter amœnitatem & vmbrositatem.

Dei Altarium varia constructio Exod.

¶ Quorum etiam præceptorū ratio figuralis fuit: quia in Christo, qui est nostrū altare, debemus cōfiteri veram carnis naturam quātū ad humanitatē, quod est, altare de terra facere: & quantum ad diuinitatem debemus in eo cōfiteri patris æqualitatem quod est non ascendere per gradus ad altare. Nec ēt iuxta Christum debemus admittere doctinam Gentilium ad lasciuiam prouocātē. Sed facto tabernaculo ad honorē Dei, non erant timendæ huiusmodi occasiones idololatriæ: & ideo Dominus mandauit, ꝙ fieret altare holocaustorum de ære, qđ esset omni populo conspicuū, & altare thymiamatis de auro, quod soli Sacerdotes videbant. Nec erat tanta pretiositas ęris, vt per eius copiam populus ad aliquā idololatriā prouocaretur. Sed quia Exod. 20. ponitur pro ratione huius præcepti, Non ascendes per gradus ad altare meū, id quod subditur, Ne reueletur turpitudo tua, considerandum est, ꝙ hoc ēt fuit institutū ad excludēdā idololatriam. nam in sacris Priapi sua pudenda Gentiles populo denudabant. postmodū autem indictus est sacerdotibus feminalium vsus ad tegmen pudendorum. & ideo sine periculo institui poterat tāta altaris altitudo, vt ꝑ aliquos gradꝰ ligneos nō stātes, sed portatiles i hora sacrificij sacerdotes ad altare ascenderent, sacrificia offerentes.

¶ Ad octauum dicendū, ꝙ corpus tabernaculi cōstabat ex quibusdā tabulis in longitudinē erectis, quæ quidē interius tegebantur quibusdam cortinis, ex quatuor coloribus variatis, scilicet de byssо retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, sed huiusmodi cortinæ tegebāt solū latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthinis: & super hoc aliud de pellibꝰ arietū rubricatis: & desuper tertiū de quibusdā sagis cilicinis, quæ nō tantū operiebant tectū tabernaculi, sed etiam descēdebāt vsque ad terrā, & tegebāt tabulas tabernaculi exterius. Horū autē operimentorū literalis in cōmuni erat ornatus & protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In speciali vero secundum quosdā per cortinas designabatur cælum sydereū, quod est diuersis stellis variatū, per saga aquæ, quæ sunt supra firmamentū, per pelles rubricatas cælum empyreum, in quo sunt Angeli: per hyacinthinas cælū sanctæ Trinitatis.

De operimentis tabernaculi.

¶ Figuralis autem ratio horū est, quia per tabulas, ex quibus construebatur tabernaculum, significantur Christi fideles, ex quibus constituitur ecclesia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quatuor coloribus, quia fideles interius ornantur quatuor virtutibus, nam in byssо retorta (vt glossa dicit*) significatur caro castitatē renitens: in hyacintho mens supernacupiens, in purpura, caro passionibꝰ subiacēs: in cocco bis tincto, mēs inter passiones Dei & proximi dilectione præsul gens. Per operimenta vero tecti designātur prælati & doctores, in quibus debet renitere cælestis conuersatio, quod significatur per pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyrium, qđ significāt pelles rubricatæ: austeritas vitæ & tolerantia aduersorum, quæ significantur per saga cilicina, quæ erant exposita ventis & pluuiis, vt glossa* dicit.

Glo. ordin. Exod. 26. & dicitur esse Beda.

¶ Ad nonū dicēdū, ꝙ sanctificatio tabernaculi & vasorū eius habebat causam literalem, vt in maiori reuerentia haberet: quasi per huiusmodi cōsecrationē diuino cultui deputatam.

Glo. ordin. loco 'nunc dicta.

De festiuitatibus et solennitatibꝰ variis.

¶ Figuralis autē ratio est, quia per huiusmodi sanctificationē significatur spiritualis sanctificatio viuentis tabernaculi, scilicet fidelium, ex quibus constituitur ecclesia Christi.

¶ Ad decimū dicendum, ꝙ in veteri lege erant septem solēnitates temporales, & vna continua: vt potest colligi Numeri 28. & 29. Erat enim quasi continuum festum, quia quotidie mane & vespere immolabatur agnus, & per illud continuum festū iugis sacrificij repræsentabatur perpetuitas diuinæ beatitudinis. Festorū autē temporaliū primū erat, quod iterabatur qualibet septimana, & hęc erat solēnitas sabbathi, qđ celebrabatur in memoriā creatiōis rerū, vt suprà dictū est.* Alia autem solennitas iterabatur quolibet mense, scilicet festum Neomeniæ: quod celebrabatur ad commemorandū opus diuinæ gubernationis. Nā hæc inferiora præcipuè variantur secundum motum Lunæ: & ideo celebrabatur hoc festū in nouitate Lunæ, nō autem in eius plenitudine, ad euitandam idolatrarum cultū. g in tali tēpore Lunæ sacrificabāt. Hæc duo beneficia sunt cōmunia toti humano generi, & ideo frequētius iterabātur. alia vero quinque festa celebrabantur semel in anno, & recolebantur in eis beneficia specialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim festū Phasę primo mense ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem festū Pentecostes post quinquaginta dies, ad recolendum beneficiū legis datæ. alia vero tria festa celebrabantur in mense septimo, qui quasi totus apud eos erat solennis, sicut & septimus dies. In prima enim die mensis septimi erat festum tubarū, in memoriā liberationis Isaac, quādo Abraham inuenit arietem hærentem cornibus, quę repręsentabant per cornua, quibus buccinabant. Erat autem festum tubarū quasi quædam ꝓuocatio vt præpararēt se ad sequens festum quod celebrabatur decimo die: & hoc erat festū expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus propitiatꝰ est pecato (populi de adoratione vituli ad preces Moysi.

9. 3. ar. 5.

¶ Post hoc autem celebrabatur festum scenopegiæ, id est, tabernaculorum septem diebus ad commemorandum beneficium diuinę protectionis & deductionis per desertum: vbi in tabernaculis habitauerunt. vnde in hoc festo debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, id est, citrum & lignū cē sarum frondium, id est, myrtū, quæ sunt odorifera, & ꝓpatulas palmarum, & salices de torrente, quæ diu retinent suū virorem: & hæc inueniūtur in terra promissionis, ad significādū, quòd per aridā tertam deserti eos deduxerat Deus ad terrā delitiosam. Octauo autē die celebrabatur aliud festum, scilicet cœtus atque collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant necessaria ad expensas cultus diuini: & significabatur adunatio populi, & pax præstita in terra promissionis.

¶ Figuralis autem ratio horū festorū est, quia per iuge sacrificium agni figuratur perpetuitas Christi, qui est agnus Dei. secundū illud Hebr. vltimo, Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Per sabbathū autem designatur spiritualis requies nobis data per Christum, vt habetur ad Hebræos quarto. Per Neomēniam autem, quę est intensio nouæ Lunæ, significatur illuminatio primitiuæ ecclesiæ per Christū, eo prædicante, & miracula faciente. Per festum autē Pētecostes significatur descensus Spiritus sancti in Apostolos. Per festum autē tubarū significatur prædicatio Apostolorum. Per festum autem expiationis significatur emundatio à peccatis populi Christiani. Per festum autem tabernaculorū peregrinatio eorū in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per festū autem cœtus atque collectæ significatur congregatio fidelium in regno cælorum: ideo istud festum dicebatur sanctissimum esse. Et hæc tria festa erant cōtinua adinuicem quia oportet expiatos à vitiis proficere in virtute quousque pueniant ad Dei visionem, vt dicitur in Psalm. 83.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum sacramentorum veteris legis conueniens causa esse possit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentorum veteris legis conueniens causa esse non possit. Ea enim, quæ ad cultū diuinū fiunt, nō debent esse similia his, quæ idololatræ obseruabant: vnde dicitur Deut. 12. Nō facies similiter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes, q̃bus aduersatur Dominus, fecerunt Diis suis. Sed cultores idolorū in cultu eorū, cultris se incidebant vsque ad effusionē sanguinis. dicitur enim 3 Reg. 18. ꝙ incidebant se iuxta ritū suū cultris & lanceolis, donec perfunderētur sanguine: ꝓterea quod Dominus mādauit Deut. 14. Nō vos incidetis, nec facietis cæluitiū super mortuos: quoniā populus sanctus es Domino Deo tuo, & te elegit, vt sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus: quæ sunt, &c: Inconuenienter igitur circuncisio erat instituta in lege.

2 ¶ Præterea, Ea quæ in cultum diuinū fiunt, debent honestatem & grauitatem habere: sm illud Psal. 34. In populo graui laudabo te: sed ad leuitatem quandā pertinere videtur vt homines festinātер comedāt: incōueniēter igitur ꝓceptum est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exod.12.vt comederent festinanter agnũ paschalem: & alia etiam circa huiusmodi comestionẽ sunt instituta, quæ videntur omnino irrationabilia esse.

3 ¶Præterea, Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt sacramentorum nouæ legis: sed per agnum paschalem significatur sacramentũ Eucharistiæ: secũdum illud 1.ad Corinth.5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ergo etiam debuerunt esse aliqua sacramenta in lege, quæ præfigurarent alia sacramenta nouæ legis: sicut cõfirmationem, & extremã vnctionem, & matrimonium, & alia sacramenta.

4 ¶Præterea, Purificatio non potest cõuenienter fieri nisi ab aliquibus immunditiis: sed quantũ ad Deum nullum corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura Dei est: & omnis creatura Dei bona, & nihil reiiciendũ quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1.ad Timoth. 4. incõuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter aliquid huiusmodi corporalis infectionis.

5 ¶Præterea, Eccl.34. dicitur, Ab immundo quid mundabitur. sed cinis vitulę rufæ, quæ comburebatur, immundus erat: quia immundũ reddebat. Dicitur enim Numeri 19. quòd sacerdos, qui immolabat eam, commaculatus erat vsque ad vesperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille, qui eius cineres colligebat. Ergo incõuenienter præceptũ ibi fuit, vt per huiusmodi cinerem ibi aspersum immũdi purificarentur.

6 ¶Præterea, Peccata nõ sunt aliqd corporale, quod possit deferri de loco ad locũ, neque etiam per aliquid immundum potest homo à pecato mundari: incõuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi, sacerdos super vnum hircum confitebatur peccata filiorum Israel, vt portaret ea in desertum: per alium autem, quo vtebantur ad purificationes, simul cum vitulo comburentes extra castra immundi reddebantur, ita q̃ oportebat eos lauare vestimẽta & carnẽ aqua.

7 ¶Præterea, Illud quod iam est mundatum, non oportet iterum mundari: inconuenienter igitur mundata lepra hominis vel etiam eius domus, alia purificatio adhibebatur: vt habetur Leuit.14.

8 ¶Præterea, Spiritualis immunditia non potest per corporalem aquam vel pilorum rasuram emundari: irrationabile igit videtur, quòd Dominꝰ præcepit Exod.30. vt fieret labium æneum, cum basi sua ad lauandum manus, & pedes sacerdotũ, qui ingressuri erant tabernaculum: & quod præcipitur Numeri 8. quòd Leuitæ abstergerẽtur aqua lustrationis, & raderent omnes pilos carnis suæ.

9 ¶Præterea, Quod maius est, non pot sanctificari per illud, quod minus est: inconuenientur igitur per quadam vnctionẽ corporalẽ, & corporalia sacrificia, & oblationes corporales fiebat in lege consecratio maiorum & minorum sacerdotũ, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Numeri 8.

10 ¶Præterea, Sicut dicitur 1.Reg. 16. Homines vidẽt ea, q̃ patent, Deus autem intuetur cor, sed ea quæ interius patent in homine, est corporalis dispositio & indumenta. inconuenienter igitur sacerdotibus maioribus & minoribus quædã specialia vestimenta deputabantur, de quibus habetur Exod. 20. & sine ratione videtur, quòd prohiberetur aliquis à sacerdotio propter corporales defectus, secundum quod dicitur Leuitic.21. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, si cæcus fuerit vel claudus, &c. sic igitur videtur, quòd sacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Leuit. 20. Ego sum Dominus, qui sanctifico vos. Sed à Deo nihil sine ratione fit: dicitur enim in Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti. Ergo in sacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominũ sanctificationem, nihili erat sine rationabili causa.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut suprà dictũ est, *sacramenta propriè dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandã consecrationẽ, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultũ Dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totũ populũ: sed speciali modo pertinebat ad sacerdotes & Leuitas, qui erãt ministri cultus diuini: & ideo in istis sacramẽtis veteris legis, q̃ dã ptinebant cõmuniter ad totum populũ, quædam autem specialiter ad ministros: & circa vtrosque tria erant necessaria. Quorum primum est institutio in statu colendi Deũ, & hæc quidẽ institutio communiter quantũ ad omnes fiebat per circũcisionẽ sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium, quantũ vero ad sacerdotes, per sacerdotum consecrationem. Secũdò requirebatur vsus eorũ, quæ pertinent ad diuinũ cultũ, & sic quatũ ad populũ erat eius paschalis cõuiuij, ad quem nullus incircuncisus admittebatur: vt patet Exod. 12. & quantum ad sacerdotes oblatio victimarum, & esus panũ propositionis, & aliorum, quæ erant sacerdotum vsibus deputata. Tertio requirebatur remotio eorum, per quę aliqui impediebantur à cultu diuino, scilicet immunditiarũ, & sic quantum ad populũ erant institutæ quædã purificationes à quibusdam exteriobus immũditiis, & etiam expiationes à peccatis. Quantum verò ad Sacerdotes & Leuitas erat instituta ablutio manuũ & pedũ, & rasio pilorũ. Et hæc omnia habebãt rationabiles causas: & literales, secundũ quòd ordinabantur ad cultũ Dei pro tẽpore illo, & figurales, secundum quòd ordinabantur ad figurandũ Christum, vt patebit per singula discurrenti.

Circuncisionis ratio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̃ literalis ratio circũcisionis principalis quidẽ fuit ad protestationem fidei vnius Dei. Et quia Abraham fuit primus, q̃ se ab infidelibus separauit, exiens de domo sua & de cognatione sua, ideo ipse primus circuncisionem accepit: & hanc causam assignat Apostolus ad Roman. 4. Signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: quia scilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iustitiam, quòd cõtra spem in spem credidit, scilicet contra spem naturæ in spem gratiæ, vt fieret pater multarum gentium: cũ ipse esset senex, & vxor sua esset anus & sterilis. Et vt hęc protestatio & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudæorum, acceperunt signũ in carnesua, cuius obliuisci non possent: vnde dicitur Genes. 17: Erit pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Ideo autẽ fiebat octaua die, quia antea puer est valde tenellus, & posset ex hoc grauiter lædi, & reputatur adhuc quasi quiddam non solidatum, vnde etiam nec animalia offerebantur ante octauũ diem. Ideo vero non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui signum circuncisionis refugerent, & ne parentes etiã, quorum amor increscit ad filios post frequentę conuersationem & eorum augmentum, eos circuncisioni subtraherẽt. Secunda ratio esse potuit, ad debilitationem concupiscentiæ in membro illo. Tertia ratio est in suggillationẽ sacrorũ Veneris & Priapi: in quibus illa pars corporis honorabatur. Dominus autem non prohibuit nisi incisionem, quę in cultum idolorum fiebat: cui non erat similis prædicta circuncisio.

¶Figuralis vero ratio circũcisionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fiẽda per Christũ, quæ perfectè complebitur in octaua ętate, quæ est ętas resurgentium. Et quia omnis corruptio culpæ & pœnę prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: ideo talis circuncisio fiebat in membro generationis, vnde Apostolus dicit ad Col. 2. Circũcisi estis in Christo circũcisione nõ manufacta in expoliatione corporis carnis: sed in circuncisione Domini nostri Iesu Christi.

¶Ad secundum dicendum quòd literalis ratio conuiuij paschalis fuit in cõmemoratione beneficij, quo Deꝰ eduxit eos de Aegypto, vnde per huiusmodi conuiuij celebrationẽ p̃fi tebãtur, se ad illum populum pertinere, quẽ Deus sibi assumperat ex Aegypto. Quãdo enim fuerũt ex Aegypto liberati, præceptum est eis, vt sanguine agni linirent superliminaria domorũ, quasi p̃testantes se recedere à ritibus Aegyptiorũ, qui arietẽ colebant: vnde & liberati sunt per sanguinis agni aspersionem vel linitionẽ in postibus domorũ à periculo exterminij, quod imminebat Aegyptiis. In illo autem exitu eorũ de Aegypto duo fuerunt, scilicet festinantia ad egrediendũ, impellebant enim eos Aegyptij, vt exirent velociter, vt habetur Exod. 12. Imminebat que periculũ ei, qui nõ festinaret exire cũ multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptiis. Festinatia autẽ designabatur dupliciter. Vno quidẽ mõ p ea, quæ comedebãt: præceptũ em̃ eis erat, quòd comederẽt panes azymos in huius signum, q̃ non poterant fermẽtari, cogentibus exire Aegyptiis: & q̃ comederent assum igni, sic enim velocius præparabatur, & q̃ os non comminuerent ex eo, quia in festinantia nõ vacat ossa frangere. Alio modo quãtũ ad modum comedendi: dicitur enim, Renes vestros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenẽtes baculos in manibus, & comedetis festinanter: quod manifestè designat homines existẽtes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet, q̃ eis præcipitur, In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras: q̃a scilicet propter festinantiã non vacabat inuicem mittere xenia. Amaritudo autem, quam passi fuerant in Aegypto, significabatur per lactucas agrestes.

¶Figuralis aũt ratio patet, quia per immolationem agni paschalis signficabatur immolatio Christi, secundũ illud, primæ ad Corinthios quinto, Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore, linitis superliminaribus domorũ, significat fidẽ passionis Christi i corde & ore fideliũ p quã liberamur à peccato & morte, secundũ illud 1. Pet. 1. Redempti estis pretioso sanguine agni immaculati: comedebantur autẽ carnes illæ ad significadũ esum

esum corporis Christi in sacramento. Erãt autẽ assæ igni, ad significandam passionem vel charitatem Christi. Comedebãtur autem cum azymis panibus, ad significandam puram cõuersationem fidelium fumentium corpus Christi: secundum illud 1.ad Cor. 5. Epulemur i azimis syncerit atis & veritatis. Lactucæ autem agrestes addebantur, in signum pœnitentiæ peccatorum, quæ necessaria est fumentibus corpus Christi. Renes autẽ accingendi sunt cingulo castitatis: calciamenta aũt pedũ sunt exempla mortuorum patrũ: baculi autẽ habendi in manibus, significant pastoralem custodiam. Præcipitur aũt, quòd in vna domo agnus paschalis comedatur, id est, in ecclesia catholicorum, non in conuenticulis hæreticorum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ quędam sacramenta nouæ legis habuerunt in veteri lege sacramenta figuralia sibi correspondentia, ná circuncisioni respondet Baptismus, qui est fidei sacramentum: vnde dicitur ad Col. 2. Circuncisi estis in circũcisione Domini nostri Iesu Christi, consepulti ei in Baptismo. Conuiuio vero agni paschalis respondet in noua lege sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis respondet in noua lege sacramentum pœnitẽtiæ. Cõsecrationi autem pontificis & sacerdotũ respondet sacramẽtum ordinis. Sacramento autem confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest respõdere in veteri lege aliquod sacramentum, quia nondũ aduenerat tempus plenitudinis eo q̃ neminem ad perfectum adduxit lex. Si militer autem & sacramentum extremæ vnctionis, quod est q̃dam immediata præparatio ad introitũ gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nondum soluto. Matrimoniũ aũt fuit quidem in veteri lege, prout erat in officiũ naturæ, non autem prout est sacramentũ conuunctionis Christi & ecclesiæ quę nondũ erat facta: vnde & in veteri lege dabatur libellus repudij, quod est contra sacramenti rationem.

De veritis immundiciis & earum ratione nebili purificationis.

¶Ad quartum dicendum, q̃ sicut dictum est, purificationes veteris legis ordinabantur ad remouẽdũ impedimẽta cultus diuini. Qui quidem est duplex, scilicet spiritualis, qui consistit in deuotione mentis ad Deum: & corporalis, qui consistit in fatrificiis & oblationibus, & alijs huiusmodi. A cultu aũt spirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebãtur: ficut per idololatriam & homicidiũ, p adulteria & incestus. Et ab istis pollutionibus purificabant homines per aliqua sacrificia. vel communiter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis singulorum. Non q̃ sacrificia illa carnalia haberent ex seipsis virtutẽ expiandi peccatum, sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christum: cuius participes erant etiam antiqui, protestantes fidem Redemptoris in figuris sacrificiorum. A cultu vero exteriori impediebantur homines per quasdam immunditias corporales, quæ quidem primo considerabantur in hominibus, & consequẽter ẽt in aliis animalibus, & in vestimentis, & domibus, & vasis. In hominibus quidem immunditia reputabatur, partim quidem ex ipsis hominibus: partim autem ex contactu rerum immundarum. Ex ipsis autem hominibus immundum reputabat ome illud, quod corruptionem aliquam iam habebat, vel erat corruptioni expositum: & ideo quia mors est corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum. Similiter etiam quia lepra ex corruptione humorum contingit, quia etiam exterius erumpunt, & alios inficiunt, leprosi etiam reputabantur immundi. Similiter etiam mulieres patientes sanguinis fluxum, siue per infirmitatem siue etiam per naturã, vel temporibus menstruis, vel etiam tempore conceptionis, & eadem ratione viri reputabantur immundi, fluxum seminis patientes, vel per infirmitatem, vel per pollutionem nocturnam, vel etiam per coitũ. Nã omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens, quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcun que rerum immundarum.

¶Istarum aũt immũditiarũ erat ratio & literalis & figuralis. Literalis quidẽ propter reuerenriam eorum, quæ ad diuinum cultum pertinent: tũ quia homines pretiosas res continum cultum pertinent: tũ quia homines pretiosas res continere non solent, cũ fuerint immunditũ etiam, vt ex raro tingere non solent, cũ fuerint immunditũ etiam, vt ex raro accessũ ad sacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes huiusmodi immunditias raro aliquis cauere possit, contingebat, quòd raro poterant homines accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad diuinum cultum: & sic quãdo accedebant, cum maiori reuerentia & humilitate mẽtis accedebãt. Erat autem in quibusdam horũ ratio literalis, vt homines nõ reformidarent accedere ad diuinum cultũ, quasi refugientes consortium leprosorum. & similium infirmorum, quorũ mor bus abominabilis erat, & cõtagiosus. In quibusdam etiam ratio erat ad vitãdum idololatriæ cultum: quia Gentiles in ritu suorum sacrificiorũ vtebantur quandoque & humano sangui ne & semine. Omnes autem huiusmodi immunditiæ corporales purificabantur, vel per lotam aspersionem aquæ, vel quæ maiores erant, per aliquod sacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant.

¶Ratio autem figuralis harum immũditiarum fuit, quia per huiusmodi exteriores immunditias figurabantur diuersa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuscunque significat immunditiam peccati, quod est mors animæ. Immunditia autẽ lepræ significat immunditiam hæreticæ doctrinæ: tum quia hęretica doctrina contagiosa est, sicut & lepra: tum quia nulla etiam falsa doctrina est, quæ vera falsis nõ admisceat, sicut etiam in superficie corporis leprosi apparet quædã distinctio quarundam macularum ab alia carne integra. Per immunditiã autem mulieris sanguiſluæ designatur immunditia idololatriæ, propter immolatium* cruorem: per immunditiã vero viri seminiſlui designatur immunditia vanæ locutionis: eo q̃ semen est verbum Dei. Per immunditiã vero coitus & mulieris parientis designatur immunditia peccati originalis. Per immunditiã vero mulieris menstruatæ designatur immunditia mentis per voluptates emollitæ. Vniuersaliter vero per immunditia contactus rei immundæ designatur immunditia consensus in peccatũ alterius, secundum illud 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorum, & separamini, & immundũ ne tetigeritis. Huiusmodi autem immunditia contactus deriuabatur etiam ad res inanimatas: quicquid enim quocunque modo tãgebat immundus, immundũ erat. In quo lex attenuauit superstitionẽ Gentilium, qui non solũ per contactũ immundi dicebant immunditiam contrahi, sed etiã per collocutionem aut per aspectũ, vt Rabbi Moyles dicit de muliere mẽstruata. Per hoc autem mysticè significabat id, quod dicitur Sapientiæ decimoquarto, Similiter odio sunt Deo impius, & impietas eius. Erat autẽ & immunditia quædã ipsarũ rerum inanimatarũ secundũ se: sicut erat immunditia lepræ in domo & in vestimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus, ex humore corrupto putrefaciente carnẽ & corrumpente, ita etiã propter aliqua corruptionem & excessum humiditatis vel siccitatis fit quandoque aliqua corrosio in lapidibus domus vel etiam in vestimentis. Et ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, vel vestis immunda iudicaretur: tũ quia omnis corruptio ad immundiciam pertinebat, vt dictũ est*: tum etiã, quia circa huiusmodi corruptionẽ Gentiles Deos penates colebant, & ideo lex præcepit huiusmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perseuerans, destrui, & vestes comburi, ad tollendã idololatriæ occasionem. Erat etiã & quædã immunditia vasorũ, de qua dicitur Numeri decimonono, Vas, Quod non habuit cooperculũ & ligatura desuper, immundũ erit. Cuius immuuditiæ causa est, quia in talia vasa de facili poterat aliquid immuudũ cadere, vnde poterant immundari. Erat etiã hoc præceptũ ad declinandã idololatriam. Credebant enim idololatræ, quòd si mures aut lacertæ vel aliquid huiusmodi, quæ immolabant idolis, caderent in vasa vel in aquas, quòd essent Diis gratiosa. Adhuc etiã aliquæ mulieres cui æ vasa dimittunt discooperta in obsequium nocturnorũ numinum, quæ ianas vocant. Harum autẽ immunditiarum ratio est figuralis, quia per leprã domus significatur immunditia congregationis hæreticorũ: per leprã vero in veste linea significatur peruersitas morũ ex amaritudine mentis: per lepra vero vestis lanea significatur peruersitas adulatorũ. Per leprã in stamine significantur vitia animæ: per leprã vero in subtegmine significantur peccata carnalia: sicut em̃ stamen est in subtegmine, ita anima in corpore. Per vas autẽ, quod non habet cooperculũ nec ligaturã, significatur homo, qui non habet aliquod velamen taciturnitatis, & qui non constringitur aliqua censura disciplinæ.

Alias immaculatii.

Ea ifamos solut.

¶Ad quintum dicendum, q̃ sicut dictũ est, duplex erat immunditia in lege. Vna quidẽ per aliquã corruptionem mentis vel corporis: & hæc etiã immũditia maior erat. Alia vero erat immũditia ex solo contactu rei immundæ: & hæc minor erat, & faciliori ritu expiabatur: nã immunditia prima expiabatur per sacrificia pro peccato (quia ois corruptio procedit ex peccato, & peccatũ significat) sed secunda immunditia expiabatur per solã aspersionẽ aquæ cuiusdã: de qua quidẽ aqua expiationis habetur Numeri 19. Mãdatur enim ibi à Domino, quòd accipiant vaccã rufam in memoriã peccati, quod cõmiserũt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis, quàm vitulus: quia sic Dominus synagogã vocare cõsueuit, secundũ illud Osęæ. 5. Sicut vacca lasciuiens declinauit Israel. Et hoc forte ideo, q̃a vaccas in morẽ Aegyptij coluerũt: sm illud Osęæ 10. Vaccas Bethauen coluerũt. Et i detestationẽ peccati idololatriæ immolabat extra castra: & vbicũq; sacrificiũ fiebat, p expiatione multitudinis peccatorũ, cremabatur extra castra totũ. Et vt significaretur per hoc sacrificiũ emũdari

populus

Vpulus ab vniuersitate peccatorum, intingebat sacerdos digitum in sanguine eius, & aspergebat cōtra fores Sanctuarij septem vicibus: quia septenarius numerus vniuersitatē significat. Et ipsa etiā aspersio sanguinis pertinebat ad detestationem idololatriæ, in qua sanguis immolatitius non effundebatur, sed cōgregabatur. & circa ipsum homines comedebāt in honorem idolorū. Comburebatur aūt in igne, vel quia Deus Moysi in igne apparuit, & in igne data est lex: vel q̄a per hoc significabatur, q̄ idololatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idololatriam pertinebat, sicut vacca cremabatur cum pelle & carnibus, sanguine & fimo flammæ traditis: adiungebatur etiam in combustione lignum cedrinum, hyssopus, coccusque bis tinctus, ad significadum, quòd sicut ligna cedrina non de facili putrescunt, & coccus bis tinctus nō amittit colorem, & hyssopus retinet etiam odorem, postquā fuerit desiccatus: ita etiam hoc sacrificium erat in cōseruationem ipsius populi, & honestatis & deuotionis ipsius: vnde dicitur de cineribus vaccæ. Vt sint multitudini filiorū Israel in custodiam. Vel secundum Iosephum* quatuor elementa significata sunt (igni enim apponebatur cedrus, significans terrā propter sui terrestreitatem: hyssopus significans aerem propter odorē, coccus significās aquam eadem ratione: quia etiā purpura propter tincturas, quæ ex aquis sumuntur) vt p̄ hoc exprimeret, q̄ illud sacrificiū offerebatur Creatori quatuor elementorum. Et quia huiusmodi sacrificiū offerebatur pro peccato idololatriæ, in eius detestationē, & comburens, & cineres colligens, & ille qui aspergit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur: vt per hoc ostenderetur, q̄ q̄cquid quocunque modo ad idololatriam pertinet, quasi immundum est abiiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per solam vestimentorū ablutionem. Nec indigebant aqua aspergi propter huiusmodi immunditiam: q̄a fic esset peocessus in infinitū. Ille enim, qui aspergebat aqua, immundus fiebat: & sic si ipse seipsum aspergeret, immundus remaneret. Si autem alius eum aspergeret, ille immundus esset: & similiter ille qui illum aspergeret, & sic in infinitum.

lib. 3 Antiquitatum, cap. 7.

¶ Figuralis autem ratio huius sacrificij est, quia per vaccā rufam significatur Christus secundum infirmitatem assumptā, quā fœmininus sexus designat. sanguinem autem passionis eius designat vaccæ color. Erat autem vacca rufa ætatis integræ, quia omnis operatio Christi est perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugum peccati. Præcipitur aūt adduci ad Moysen, quia imputabant ei trāsgressionem mosaycæ legis in violatione sabbathi. Præcipitur aūt tradi Eleazaro sacerdoti: q̄a Christus occidēdus in manū sacerdotū traditus est. Immolatur autem extra castra, quia extra portā Christus passus est. Intingit autem sacerdos digitum in sanguine eius, q̄a per discretionē, quā digitus significat, mysterium passionis Christi est considerandum, & imitandū. Aspergitur autē contra tabernaculum (per quod synagoga designatur) vel ad condemnationem Iudæorum non credentium, vel ad purificationem credētium. Et hoc septem vicibus, vel propter septē dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia quæ ad Christi incarnationē pertinent, igne cremāda, id est, spiritualiter intelligēdā: nā p̄ pellē & carnē exterior Christi operatio significatur, per sanguinem subtilis & interna virtus exteriora facta verificans: per fimū lasitudo, fitis, & omnia huiusmodi, ad infirmitatem pertinentia. Addūtur autē tria, scilicet cedr⁹, quod significat altitudinē spei, vel cōtemplationis: hyssopus, quod significat humilitatē vel fidem: coccus bis tinctus, quod significat geminā charitatem: per hæc enim debemus Christo passo adhærere. Iste autē cinis combustionis colligitur à viro mundo: quia reliquiæ passionis peruenerūt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Christi morte. Apponuntur autem cineres in aqua ad expiandum, quia ex passione Christi Baptismus fortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos qui immolabat, & comburebat vaccam, & ille qui comburebat, & q̄ colligebat cineres, immundus erat, & etiā qui aspergebat aquam, vel quia Iudæi sunt facti immundi ex occisione Christi, per quam nostra peccata expiantur: & hoc vsque ad vesperum, id est, vsque ad finē mundi, quando reliquiæ Israel conuertentur: vel quia illi qui tractant sancta, intēdentes ad emundationem aliorum, ipsi etiā aliquas immunditias contrahunt (vt Greg. dicit in pastorali) & hoc vsquead vesperū, id est, vsque ad finem præsentis vitæ.

¶ Ad sextum dicendum, q̄ sicut dictum est, immunditia, quæ ex corruptione prouenīebat vel mentis vel corporis, expiabatur per sacrificia pro peccato. Offerebantur autem specialia sacrificia pro peccatis singulorum: sed q̄a aliqui negligentes erant circa expiationem huiusmodi peccatorū & immunditiarum, vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiusmodi desistebant, institutū fuit, vt semel in anno decima die septimi mensis fieret sacrificium expiationis pro toto populo. Et quia sicut Apostol⁹ dicit ad Hebræos septimo, Lex cōstituit homines sacerdotes infirmitatem habentes, oportebat, q̄ sacerdos prius offerret pro seipso vitulum pro peccato in commemorationē peccati, quod Aarō fecerat in conflatione vituli aurei: & arietem in holocaustum, per quod significabatur, q̄ sacerdotis prælatio (quā aries designat, qui est dux gregis) erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autē offerebat pro populo duos hircos: quorū vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis: hircus enim animal fœtidum est, & de pilis eius fiunt vestimenta pungentia, vt p̄ hoc significaretur fœtor & immunditia aculei peccatorum. Huius autem hirci immolati sanguis inferebatur simul etiā cum sanguine vituli in Sācta sanctorum: & aspergebatur ex eo totum Sanctuarium, ad significandum, quòd tabernaculū emundabatur ab immunditiis filiorum Israel. Corpus vero hirci & vituli, quæ immolata sunt pro peccato, oportebat cōburi, ad ostendendam consummationem peccatorum. Non autem in altari, quia ibi non comburebantur totaliter nisi holocausta: vnde mandatum erat, vt comburerētur extra castra, in detestationem peccati: hoc enim fiebat quandocunque immolabatur sacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorum. Alter vero hircus emittebatur in desertum: non quidem vt offerretur dæmonibus, quos colebant Gentiles in desertis (quia eis non licebat immolari) sed ad significandum effectū illius sacrificij immolati: & ideo sacerdos imponebat manum super caput eius, confitens peccata filiorum Israel, ac si ille hircus deportaret ea in desertum, vbi à bestiis comederetur, quasi portās pœnam pro peccatis populi. Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in ei⁹ emissione significabatur remissio peccatorum populi, vel q̄a colligebatur super caput eius aliqua schedula, vbi erant scripta peccata.

Ad 1. arg. præcedens. De leprosū emūdatione.

¶ Ratio autē figuralis horum erat, quia Christus significatur & per vitulum propter virtutem, & per arietem, quia ipse est dux fidelium, & per hircum propter similitudinē carnis peccati: & ipse est immolatus pro peccatis & sacerdotū, & populi, quia per eius passionem & maiores & minores à peccato mundantur. Sanguis autē vituli & hirci infertur in Sancta per Pontificem: quia per sanguinē passionis Christi patet nobis introitus in regnum cælorum. Comburuntur autem eorū corpora extra castra, quia extra portam Christus passus est: vt Apostolus dicit ad Hebræos vlt. Per hircum autem, q̄ emittebatur, potest significari vel ipsa diuinitas Christi, quæ in solitudinem abiit, homine Christo patiente: non quidem locum mutans, sed virtutem cohibens: vel significatur concupiscentia mala, quam debemus à nobis abiicere, virtuosos autem motus Domino immolare. De immunditia vero eorum, qui huiusmodi sacrificia comburebant, eadem ratio est, quæ in sacrificio vitulæ rufæ dicta est.

Alius vermiculus.

¶ Ad septimum dicendum, q̄ per ritum legis leprosus non emundabatur à macula leprę: sed emundatus ostendebatur. Et hoc significatur Leuit. 14. cum dicitur de Sacerdote, Cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, q̄ purificatur. Iam ergo lepra mundata erat: sed purificari dicebatur, inquātū iudicio sacerdotis restituebatur consortio hominū, & cultui diuino. Contingebat tamē quandoque, vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra: quando sacerdos decipiebatur in iudicio. Huiusmodi autem purificatio leprosi dupliciter fiebat, nā primo iudicabatur esse mundus, secundo autem restituebatur tanquam mundus consortio hominū & cultui diuino, scilicet post septem dies. In prima autē putificatione offerebat pro se leprosus mūdādus duos passeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum & hyssopū, hoc modo vt filo coccineo ligarentur passer, & hyssopus simul cum ligno cedrino, ita scilicet quòd lignum cedrinum esset quasi manubrium aspersorij, hyssopus vero & passet erāt id quod de aspersorio tingebatur in sanguine alterius passeris immolati in aquis viuis. Hæc autē quatuor offerebat cōtra quatuor defectus lepræ: nā cōtra putredinem offerebatur cedrus, quæ est arbor imputribilis: contra fœtorem hyssopus, quæ est herba odorifera: contra insensibilitatem passer viuus: contra turpitudinem coloris vermiculus, q̄ habet vium* colorem. Passer vero viu⁹ admittebatur in agrum, quia leprosus restituebatur pristinæ liberati. In octauo vero die admittebatur ad cultū diuinū, & restituebatur cōsortio hominū. Primo tamen rasis pilis totius corporis & vestimentis, eo q̄ lepra pilos corrodit, & vestimenta coinquinat & fœtida reddit. Et postmodū sacrificiū offerebatur pro delicto ei⁹, q̄a lepra plerūque inducit ad peccato. De sanguine aūt sacrificij tingebatur extremū auriculæ ejus, qui erat mundandus & pollices

& pollices manus dextræ & pedis, quia in istis partibus primum lepra dignoscitur & sentitur. Adhib ebantur etiā huic ritui tres liquores, scilicet sanguis cōtra sanguinis corruptionem, oleum ad designādam sanationem morbi: aqua viua ad emundandam spurcitiam.

¶ Figuralis autem ratio erat, quia per duos passeres significātur diuinitas & humanitas Christi. Quorum vnus scilicet humanitas immolatur in vase fictili super aquas viuentes: quia per passionē Christi aquæ Baptismi consecrantur. Alius autē, scilicet impassibilis diuinitas, viuus remanebat: q̄a diuinitas mori nō potest: vnde & euolabat, quia passione ātringi non poterat. Hic autem passer viuus simul cum ligno cedrino & cocco, vermiculo & hyssopo, id est, fide, spe & charitate (vt suprà dictū est*) mittitur in aquam ad aspergendum: quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lauat autem homo per aquā Baptismi & lachrymarum vestimenta sua, id est, opera, & omnes pilos, id est, cogitationes. Tingitur autē extremum auriculæ dextræ eius, q̄ mundatur de sanguine & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autem manus dextræ & pedis tinguntur, vt sit eius actio sancta. Alia vero, quæ ad hanc purificationem pertinent, vel etiam aliarum immūditiarum, non habent aliquid speciale præter alia sacrificia pro peccatis, vel pro delictis.

Arti. 4. ad 4.

¶ Ad octauum, & nonum dicendum, q̄ sicut populus instituebatur ad cultum Dei per circūcisionē, ita minister per aliquā specialem purificationem vel consecrationem: vnde & separari ab aliis præcipiuntur, quasi specialiter ad ministeriū cultus diuini præ aliis deputati. Et totū, quod circa eos fiebat in eorum consecratione vel institutione, ad hoc pertinebat, vt ostenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & veritatis, & dignitatis. Et ideo in institutione ministrorum tria fiebant. primò enim purificabantur, secundò ordinabantur & consecrabantur, tertiò applicabantur ad vsum ministerij. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionē aquæ, & per q̄dā sacrificia: specialiter aūt Leuitæ radebāt omnes pilos carnis suæ, vt habetur Leuitici octauo, Consecratio vero circa Pontifices & sacerdotes hoc ordine fiebat, primo enim postquā abluti erant, induebantur quibusdam vestimentis specialibus, pertinentibus ad designandam dignitatem ipsorum. Specialiter autem Pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur, vt designaretur, q̄ ab ipso diffundebatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum à capite derīuatur ad inferiora: vt habetur in Psalmo centesimotrigesimosecūdo, Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbā, barbam Aaron. Leuitæ vero non habebant aliam cōsecrationē, nisi q̄ offerebantur Domino à filiis Israel per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum vero sacerdotum solæ manus consecrabantur, quæ erant applicandæ ad sacrificia. Et de sanguine animalis immolatitij tingebatur extremum auriculæ dextræ ipsorum, & pollices pedis aut manus dextræ, vt scilicet essent obedientes legi Dei in oblatione sacrificiorum: quod significatur in intinctione auris dextræ. & q̄ essent solliciti in executione sacrificiorū, quod significatur in intinctione pedis & manus dextræ. Aspergebantur etiam ipsi & vestimenta eorū sanguine animalis immolati in memoriam sanguinis agni: per quē fuerunt liberati in Aegypto. Offerebantur autem in eorum consecratione huiusmodi sacrificia. Vitulus pro peccato, in memoriam remissionis peccati Aaron circa conflationem vituli. Aries in holocaustum, in memoriā oblationis Abrahæ, cuius obedientiam Pontifex imitari debebat. Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriā liberationis de Aegypto per sanguinē agni. Canistrum autem panum in memoriā mānæ præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationē ministerij, quod imponebantur super manus eorū, adeps arietis, & torta panis vnius, & armus dexter, vt ostenderetur, q̄ accipiebāt potestatē huiusmodi offerendi Domino. Leuitæ vero applicabantur ad ministeriū per hoc, q̄ intromittebantur in tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandum circa vasa Sanctuarij.

¶ Figuralis vero horum ratio erat: q̄a illi, qui sunt consecrādi ad spirituale ministerium Christi, debent primo purificari per aquam Baptismi & lachrymarum in fide passionis Christi: quod est expiatiuum & purgatiuum sacrificium. Et debēt radere omnes pilos carnis, id est, omnes prauas cogitationes, debent etiam ordinari virtutibus. & consecrari oleo Spiritus sancti, & aspersione sanguinis Christi. Et sic debent esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria.

¶ Ad decimū dicēdū, q̄ sicut iā dictū est, intentio legis erat inducere ad reuerentiā diuini cultus. & hoc dupliciter. Vno modo excludendo à cultu diuino omne id, quod poterat esse contemptibile: alio modo apponendo ad cultum diuinum omne illud, quod videbatur ad honorificētiam pertinere. Et si hoc quidem obseruabatur in tabernaculo & vasis eius, & animalibus immolandis, multo magis hoc obseruandū erat in ipsis ministris. Et ideo ad remouendum cōtemptum ministrorum, præceptum fuit vt non haberent maculam, vel defectum corporalem: q̄a huiusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam institutum fuit, vt nō sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia secundum generis successionē, vt ex hoc clariores & nobiliores haberētur. Ad hoc autem q̄ in reuerētia haberentur, adhibebatur eis specialis ornatus vestium & specialis consecratio. Et hæc est in communi causa ornatus vestium.

¶ In speciali autem sciendum est, q̄ Pontifex habebat octo ornamēta. Primò enim, habebat vestem lineam. Secundò, habebat tunicam hyacinthinam: in cuius extremitate versus pedes ponebātur per circuitum tintinabula quædā & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. Tertiò, habebat superhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vsque ad cingulum: quod erat ex auro & hyacintho, & purpura: coccoque bis tincto, & byssо retorta. & super humeros habebat duos onychinos, in q̄bus erant sculpta nomina filiorū Israel. Quartum erat rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & coniungebatur superhumerali. Et in hoc rationali erāt duodecim lapides pretiosi distincti per quatuor ordines: in quibus etiam sculpta erant nomina filiorum Israel, quasi ad designandum, q̄ ferret onus totius populi, per hoc q̄ habebat nomina eorum in humeris, & q̄ iugiter debebat de eorum salute cogitare, per hoc, quòd portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiā rationali mandauit Dominus poni doctrinam & veritatem: q̄a quædā pertinentia ad veritatem iustitiæ & doctrinæ scribebantur in illo rationali. Iudæi tamē fabulantur, quòd in rationali erat lapis, qui secūdū diuersos colores mutabatur secundum diuersa, quę debebant accipere filiis Israel: & hoc vocant veritatem & doctrinā. Quintum erat baltheus, id est, cingulus quidā factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextū erat tiara, id est, mitra quædam de byssо. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte eius, in qua erat scriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia linea, vt operirent carnem turpitudinis suæ, qū accederent ad Sanctuariū vel ad altare. Ex istis autē octo ornamentis minores sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineam, femoralia, baltheum & tiaram.

¶ Horum ornamētorum quidā rationem literalem assignāt, dicentes, q̄ in istis ornamētis designabatur dispositio orbis terrarum: quasi Pontifex protestaretur se esse ministrū Creatoris mundi. vnde etiā Sapientiæ decimooctauo, dicitur, quòd in veste Aarō erat descriptus orbis terrarum. Nam fœmoralia linea figurabant terram, ex qua linū nascitur: balthei circūuolutio significabat Oceanum, qui circuncingit terrā. Tunica hyacinthina suo colore significabat aerem: per cuius tintinabula significabantur tonitrua, per mala granata coruscationes. Superhumerale vero significabat suā varietate cælū sidereum: duo onychini duo hemisphæria, vel Solē & lunā. Duodecim gemmæ in pectore, duodecim signa in Zodiaco, quę dicebantur posita in rationali: quia in cælestibus sunt rationes terrenorum, secundum illud Iob trigesimooctauo, Nunquid nosti, ordinem cæli, & ponis rationem eius in terra. Cidaris autem vel tiara significabat cælum empyreum: lamina aurea, Deum omnibus præsidentem.

¶ Figuralis vero ratio manifesta est. Nam maculę, vel defectꝰ corporales, à quibus debebāt sacerdotes esse immunes, significabant diuersa vitia & peccata, quibus debēt carere. Prohibetur enim esse cæcus, id est, ne sit ignorans. Ne sit claudus, id est, instabilis, & ad diuersa se inclinans. Ne sit paruo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus vel in minus excedat, aut etiā aliqua praua exerceat. per nasum enim discretio designatur: q̄a est discretiuus odoris. Ne sit fracto pede vel manu, id est, ne amittat virtutem bene operandi vel procedendi in virtutē. Repudiatur etiam, si habeat gibbū vel ante vel retro: per quē significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus: id est, per carnalem affectum eius ingenium, obscuratur: cōtingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam si habeat albuginem in oculo, id est, præsumptionem candoris iustitiæ in sua cogitatione. Repudiatur etiam si habeat iugem scabiem, id est, petulantiā carnis. Et si habuerit impetiginem: quæ sine dolore corpus occupat, q̄ membrorum decorē fœdat, p̄ quā auaritia designatur. Et etiam si sit hernioſus vel ponderosus: qui scilicet gestat pōdus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere.

¶ Per ornamēta vero designantur virtutes ministrorum Dei: Sunt autem quatuor, quæ sunt necessariæ omnibus ministris, scilicet

Universidad de Salamanca Biblioteca

scilicet castitas, quæ significatur per femoralia. Puritas vero vitæ, quæ significatur per lineam tunicam. Moderatio discretionis, quæ significatur per cingulū. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent quatuor habere. Primò quidem, iugē Dei memoriā in contemplatione: & hoc significat lamina aurea habens nomē Dei in fronte. Secundò, ꝙ supportēt infirmitates populi: quod significat superhumerale. Tertiò, quòd habeant populum in corde & in visceribus per solicitudinem charitatis: quod significatur per rationale. Quartò, quòd habeant conuersationē cælestem per opera perfectionis: quod significatur per tunicam hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea: per quæ significatur doctrina diuinorum, quæ debent coniungi cælesti conuersationi Pontificis. Adiunguntur mala punica, per quæ significatur vnitas fidei & concordia in bonis moribus: quia sic coniuncta debet esse eius doctrina, vt per eam fidei & pacis vnitas non rumpatur.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum fuerit aliqua rationabilis causa observantiarum cæremonialium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ obseruātiarum cæremonialium nulla fuerit rationabilis causa. Quia vt Apostolus dicit 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei est bona, & nihil reiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Inconuenienter igitur prohibiti sunt ab esu quorundā ciborum tanquam immundorum: vt patet Leuit. 10.

2 ¶Præterea, Sicut animalia dantur in cibū hominis, ita & herbæ: vnde dicitur Genes. 9. Quasi olera virentia dedi vobis omnem carnē. Sed in herbis Lex non distinxit aliquas immundas: cū tamen aliquæ illarum sint maximè nociuæ, vt puta venenosę. ergo videtur quòd nec de animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

3 ¶Præterea, Si materia est immunda, ex qua aliquid generatur, pari ratione videtur, ꝙ id, quod generatur ex ea, sit immūdum. Sed ex sanguine generatur caro. Cum igitur non omnes carnes prohiberentur tāquā immundæ, pari ratione nec sanguis debuit prohiberi quasi immundus, aut adeps, qui ex sanguine generatur.

4 ¶Præterea, Dominus dicit Matth. 10. eos non esse timēdos, qui occidunt corpus, quia post mortem nō habent, quid faciant: quod nō esset verū, si in nocumentum homini cederet, qđ ex eo fieret: multo igitur minus pertinet ad animā ocīsum qualiter eius carnes decoquantur: irrationabile igitur videtur esse, quod dicitur Exod. 23. Non coques hœdū in lacte matris suę.

5 ¶Præterea, Ea, quę sunt primitiua in hominibus & animalibus, tanquam perfectiora præcipiuntur Domino offerri: inconuenienter igitur præcipitur Leuit. 19. Quando ingressi fueritis terram & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, id est, prima germina, & immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

6 ¶Præterea, Vestimentum extra corpus hominis est: nō igitur debuerunt quædam specialia vestimenta Iudæis interdici: puta quod dicitur Leuit. 19. Vestē, quæ ex duobus texta est, non induetis: & Deut. 22. Non induetur mulier veste virili, & vir non induetur veste fœminea. & infrà, Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

7 ¶Præterea, Memoria mādatorum Dei nō pertinet ad corpus, sed ad cor: inconuenienter igitur præcipitur Deut. 6. ꝙ ligarent præcepta Dei quasi signum in manu sua, & ꝙ scriberentur in limine ostiorum, & quòd per angulos palliorum facerent fimbrias in quibus ponerēt vittas hyacinthinas in memoriam mandatorum Dei: vt habetur Numer. 15.

8 ¶Præterea, Apostolus dicit 1. ad Cor. 6. quòd non est cura Deo de bobus, & per consequens neque de aliis animalibus irrationalibus, inconuenienter igitur præcipitur Deut. 22. Si ambulaueris per viam, & inueneris nidum auis, non tenebis matrem cū filiis. Deutero. 15. Non alligabis os bouis triturantis. & Leuit. 19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

9 ¶Præterea, Inter plantas nō fiebat discretio mundorum ab immundis. Ergo multo minus circa culturam plantarum debuit aliqua discretio adhiberi. ergo inconuenienter præcipit Leuitic. 19. Agrum non seres diuersō semine: & Deuter. om. duodecimo, Nō seres vineam tuā altero semine, & nō arabis an boue simul & asino.

10 ¶Præterea, Ea quæ sunt inanimata, maximè videtur hominum potestati esse subiecta: inconuenienter igitur arcetur homo ab argento & auro, ex quibus fabricata sunt idola, & ab aliis, quæ in idolorum domibus inueniuntur, præcepto legis, quod habetur Deut. 7. Ridiculū etiam videtur esse præceptū quod habetur Deuteron. 23. Vt egestiones humo operirent fodientes in terra.

11 ¶Præterea, Pietas maxime in sacerdotibus requiritur: sed ad pietatem pertinere videtur, ꝙ aliquis funeribus amicorū interfit, vnde etiā de hoc Thobias laudatur, vt habetur Thob. 1. Similiter etiam quandoque ad pietatē pertinet, quòd aliqs in vxorem accipiat meretricem: qa per hoc etiam à peccato & infamia liberat. ergo videtur, quòd hæc inconuenienter ꝓhibeantur sacerdotibus, Leuit. 21.

¶SED CONTRA est quod dicitur Deuteron. 18. Tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es: ex quo potest accipi, quod huiusmodi obseruantiæ sunt instituræ à Deo ad quandam specialem illius populi prærogatiuā. non ergo sunt irrationabiles aut sine causa.

¶RESPONDEO dicendū, quòd populus Iudæorū (vt suprà dictum est*) specialiter erat deputatus ad cultum diuinum, & inter eos specialiter sacerdotes: & sicut aliæ res, quæ applicantur ad cultum diuinum, aliquam specialitatem debēt habere, quod pertineat ad honorificentiam diuini cultus: ita etiam & in conuersatione illius populi, & præcipuè sacerdotum debuerunt esse aliqua specialia congruentia ad cultum diuinum, vel spiritualem vel corporalem. Cultus autem legis figurabat mysterium Christi: vnde omnia eorum gesta figurabant ea, quæ ad Christum pertinent: secundum illud primæ Corint. 10. Omnia in figuram cōtingebant illis: & ideo rationes harum obseruantiarum dupliciter assignari possunt. Vno modo secundum congruentiam ad diuinum cultum. Alio modo secundum quòd figurant aliquid circa Christianorum vitam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ sicut suprà dictum est,* duplex pollutio vel immunditia obseruabatur in lege. Vna quidem culpæ, per quam polluebatur anima: alia autem corruptionis cuiusdam, per quam quodammodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immunditia, nulla generabilium immunda sunt, vel hominem inquinare possunt secundum suam naturam: vnde dicitur Matthei decimoquinto, Nō quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quæ procedunt de ore, hæc coinquinant hominem. & exponitur hoc de peccatis. Possunt tamen aliqui cibi per accidens inquinare animam: inquantum scilicet contra obedientiam, vel votum, vel ex nimia concupiscentia comeduntur. vel, inquantum præbent fomentum luxurię, propter quod aliqui à vino & carnibus abstinent. Secundum autem corporalem immunditiam, quæ est corruptionis cuiusdam, aliqua animalia carnis immunditiā habent, vel qa ex rebus immundis nutrium tur, sicut porcus, aut immundē conuersantur, sicut quædā animalia sub terra habitantia: sicut talpæ, & mures, & alia huiusmodi. vnde etiam quædam fœtorem contrahunt: vel quia eorū carnes propter superfluam humiditatē, vel siccitatē corruptos humores in corporibus humanis generāt: & ideo prohibitæ sunt eis carnes animalium habentium soleas, id est, vngulam cōtinuam, non fissam, propter eorū terrestreitatem, & similiter sunt eis prohibitæ carnes animalium habentiū multas fissuras in pedib⁹, qa sunt nimis cholerica & adusta, sicut carnes leonis & huiusmodi, & eadē ratione prohibitæ sunt eis aues quædā rapaces, quæ sunt nimiæ siccitatis, & quędā aues aquaticæ propter excessū humiditatis. Similiter etiā qdam pisces non habentes pennulas & squamas, vt anguillæ, & huiusmodi, propter excessum humiditatis. Sunt autem eis concessa ad esum animalia ruminantia & findentia vngulam: qa habent humores bene digestos, & sunt mediæ complexionis, quia nec sunt nimis humida, quod significant vngulæ: neque sunt minis terrestria, cum non habeāt vngulam cōtinuam, sed fissam. In piscibus etiam cōcessi sunt eis pisces ficciores: quod significatur per hoc, quòd habent squamas & pēnulas, per hoc enim efficitur temperata complexio humida piscium. In auibus etiam sunt eis concessæ magis temperatæ. sicut gallinæ, perdices, & aliæ huiusmodi. Alia ratio fuit in detestationē idololatriæ: nā Gentiles & ꝑcipue Aegyptij, inter quos erāt nutriti, huiusmodi animalia, ꝓhibita idolis immolabāt, vel eis ad maleficia vtebanē. Animalia vero, q Iudæis sunt cōcessa ad esū, nō comedebāt, sed ea tāquā Deos colebāt: vel ꝓpter aliam cām ab eis abstinebant: vt suprà* dictū est. Tertia ratio est ad tollendā nimiā diligentiā circa cibaria. & ideo cōceduntur illa animalia, q de facili & in ꝑmpu haberi possunt. Generaliter tū ꝓhibit⁹ est eis esus omnis sanguin

De quorūdam animalium ceremonialium veteri lege prohibitione Arti. 1. ad 2. argumento

Art. præc. ad 2.

Arti. 3. ad 2.

sanguinis & adipis cuiusl̄bet animalis. sanguinis quidem tū ad vitandā crudelitatē, vt detestārentur humanum sanguinem effundere: sicut suprà dictū est,* tum etiam ad vitandū idololatriæ ritum: qa eorum consuetudo erat, vt circa sanguinem congregatum adunarentur ad comedendum in honorē idolorum: quibus reputabant sanguinē acceptissimum esse. & ideo Dominus mandauit, quòd sanguis effunderetur, & ꝙ puluere operiretur. Et propter hoc etiam prohibitum est eis comedere animalia suffocata vel strangulata: quia sanguis eorum non separatur à carne vel quia in tali morte animalia multum affligūtur: & Dominus voluit eos à crudelitate prohibere etiam circa animalia bruta: vt per hoc magis recederent à crudelitate hominis, habentes exercitium pietatis ēt circa bestias. Adipis etiam esus⁹ prohibitus est eis: tum quia idololatræ comedebant illum in honorem Deorum suorū: tūm quia cremabatur in honorē Dei: tum etiam quia sanguis & adeps non generant bonum nutrimentum, quod pro causa inducit Rabbi Moyses,* Causa autē prohibitionis esus neruorum exprimitur Genesis trigesimo secūdo. vbi dicitur, quòd non comedunt filij Israel neruū; eo quòd tetigerit nervum femoris Iacob, & obstupuerit.

In li. Duxerationum.

¶Figuralis autem ratio horum est: quia per omnia huiusmodi animalia prohibita designantur aliqua peccata, in quorum figuram illa animalia prohibebantur. vnde dicit Augustinus in libro contra Faustum,* Si de porco & agno requiratur, vtrunque natura mundum est: quia omnis creatura Dei bona est. quadam vero significatione agnus mundus, porcus immundus est, quadam vero significatione agnus mundus, porcus immundus est, tanquā si stultum & sapientem diceres: vtrunque hoc verbum natura vocis & literarum & syllabarum, ex quibus constat, mundum est: significatione autem vnum est mundū, & aliud immundum. Animal enim, quod ruminat, & vngulā findit, mundum est significatiōe: quia sissio vngulę significat distinctionē duorum testamentorū, vel patris & filij, vel duarū naturarum in Christo, vel discretionem boni & mali. Ruminatio autem significat meditationem scripturarum & earum intellectum eatum. Cuicunque autem horum alterum deest, spiritualiter immundus est. Similiter etiam in piscibus illi, qui habent squamas & pennulas, significatione mundi sunt: quia per pennulas significatur vita sublimis, vel contemplatio: per squamas autem significatur aspera vita, quorum vtrunque necessarium est ad munditiam spiritualem. In auib⁹ autem specialia quædam genera prohibentur. In aquila enim, quæ altè volitat, prohibetur superbia. In gryphe autem, qui equis & hominibus infestus est, crudelitas potentum prohibetur. In Haliæto autem, qui pascitur minutis auibus, significantur illi, qui sunt pauperibus molesti. In miluo autem, q maximè insidiis vtitur, designātur fraudulenti. In vulture autem, qui sequitur exercitum expectans comedere cadauera mortuorum, significantur illi, qui mortes & seditiones hominum affectant, vt inde lucrētur. Per animalia coruini generis, significantur illi, qui sunt voluptatibus denigrati, vel q sunt expertes bonę affectionis: quia coruus semel emissus ad arca non est reuersus. Per struthionem: qui cum sit auis, volare nō potest, sed semper est circa terram, significantur Deo militantes, & se negotiis secularibus implicantes. Nycticorax, quæ nocte acuti est visus, in die autem non videt: significat eos, q in temporalibus sunt astuti, in spiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, significat eos, qui & Circuncisionem & Baptismum venerantur, vel significat eos, qui per contēplationem volare volunt, & tamen viuunt in aquis voluptatum. Accipiter vero, qui deseruit hominib⁹ ad prædam, significat eos, qui ministrant potētibus ad prædādum pauperes. Per bubonem, qui in nocte victum quærit, de die autem latet, significantur luxuriosi, qui occultari quærunt nocturnis operibus, quæ agunt. Mergulus autem, cuius natura est, vt sub vndis diutius immoretur, significat gulosos qui in aquis deli ciarū se immergunt. Ibis vero auis est in Aphrica, habens longum rostrum, quæ serpentibus pascitur, & forte est idem, quod ciconia, & significat inuidos, qui de malis aliorum, quasi de serpentibus reficiuntur. Cygnus autem est coloris candidi, & longum collum habet, qui ex profunditate terræ vel aquæ cibum trahit, & pōt significare homines, qui per exteriorem iustitiæ candorem lucra terrena quærunt. Onocrotalus autem auis est in partibus Orientis longo rostro, quæ in faucibus habet quosdam folliculos, in quibus primo cibum reponit, & post horā in ventrē mittit: & significat auaros, qui immoderata sollicitudine necessaria vitæ cōgregant. Porphyrio autem præter modum aliarum auium habet vnum pedem latum ad natandum, alium fissum ad ambulandum: quia & in aqua natat, vt anates, & in terra ambulat, vt perdices, solo morsu bibit, omnem cibum aqua tingens: & significat eos, qui nihil ad alterius arbitrium facere volunt: sed solum, quod fuerit tinctum aqua propriæ voluntatis. Per hero dionem, qui vulgariter falco dicitur, significantur illi, quorū pedes sunt veloces ad effandendum sanguinem. Caladrio autem, quæ est auis garrula, significat loquaces. Vpupa autem q nidificat in stercoribus, & fœtēti pascit fimo, & gemitū in cātu simulat, significat tristitiam seculi, quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per vespertilionem autem, quę circa terram volitat, significantur illi, qui seculari scientia præditi, sola terrena sapiunt. Circa volatilia autem & quadrupedia, illa sola concedunt eis, quę posteriora cruta habent longiora, vt salire possint: alia vero, q terræ magis adhærent, prohibentur: quia illi, q abutuntur doctrina quatuor euangelistarum, vt per eam in altum nō subleuentur, immundi reputantur. In sanguine vero & adipe & neruo intelligitur prohiberi crudelitas, & voluptas, & fottitudo ad peccandum.

Arti. 3. ad 3. argum.

¶Ad secundum dicendum, quòd esus plantarum & aliorum terræ nascentium fuit apud homines etiā ante diluuium: sed esus carnium videtur esse post diluuium introductus. Dicitur enim Genesis octauo, Quasi olera virentia dedi vobis omnē carnem. & hoc ideo, quia esus terrenascentium magis pertinet ad quandam simplicitatem vitæ, esus autē carnium ad quasdam delicias & curiositatē viuendi. sponte enim terra herbā germinat, vel cū modico studio huiusmodi terræ nascentia in magna copia procurantur. oportet autem cum magno studio animalia nutrire, vel etiam capere: & ideo volens Dominus populum suum reducere ad simpliciorem victū, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terræ nascentium. Vel etiam quia animalia immolabatur idolis, non autem terræ nascentia.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶Ad quartū dicendum, quòd etsi hœdus occisus non sentiat, qualiter carnes eius coquantur, tāmen in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, si lac matris qđ datum est ei pro nutrimēto, adhibeatur ad consumptionem carnium ipsius. Vel potest dici, quod Gentiles in solennitatibus idolorū taliter carnes hœdi decoquebant ad immolandū vel ad comedendū. & ideo Exod. 23. postquam prædictum fuerat de solennitatibus celebrandis in lege, subditur, Non coques hœdum in lacte matris suæ.

¶Figuralis aūt ratio huius prohibitionis: quia præfigurabatur, ꝙ Christus, qui est hœdus propter similitudinem carnis peccati, nō erat a Iudæis coquendus, id est, occidendus, in lacte matris, id est, in tempore infantiæ: vel significatur, quòd hœdus, id est peccator non coquendus in lacte matris, id est, non est blanditiis deliniendus.

¶Ad quintum dicēdum, ꝙ Gentiles fructus primitiuos, quos fortunatos ęstimabant, Diis suis offerebant, vel etiam comburebant eos ad quædam magica facienda. & ideo præceptū est eis, vt fructus trium primorū annorū immundos reputarent. In tribus enim annis ferè omnes arbores terræ illius fructū producunt: quæ scilicet vel seminando, vel inserēdo, vel plantando coluntur. Raro autem contingit, ꝙ ossa fructuum arboris vel semina latentia seminentur: hęc enim tardius facerent fructum. sed lex respexit ad id, quod frequētius fit. Poma autem quarti anni, tanquam primitiæ mundorum fructuum, Deo offerebanuur. Quinto autē anno & deinceps comedebantur.

¶Figuralis autē ratio est, qa per hoc præfiguratur, ꝙ post tres status legis (quorum vnus est ab Abraham, vsque ad Dauid: secundus, vsque ad transmigrationem Babylonis: tertius vsque ad Christum) erat Christus Deo offerendus, qui est fructus legis, vel quia primordia nostrorum operum debent esse nobis suspecta, propter imperfectionem.

¶Ad sextum dicendum, quòd sicut dicitur Ecclesiastici decimonono, Amictus corporis enuntiat de homine. Et ideo voluit Domin⁹, vt populus eius distingueretur ab aliis populis: non solum signo circuncisionis, quod erat in carne, sed etiam certa habitus distinctione. Et ideo prohibitum fuit eis, ne induerentur vestimento ex lana & lino cōtexto: & ne mulier indueretur veste virili, aut econuerso, propter duo. Primò quidem ad vitandum idololatriæ cultum. Huiusmodi enim variis vestibus ex diuersis contextis Gentiles in cultu suorum Deorum vtebantur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebantur armis virorum: cultu autem Veneris econuerso viri vtebantur vestibus & indumentis mulierum. Alia ratio est, ad declinandam luxuriam: nam per commixtiones varias in vestimentis, omnis inordinata commixtio coitus excluditur. Quòd autem mulier induatur veste viri, aut econuerso, incentiuum est concupiscentiæ & libidini occasionem præstat.

¶Figuralis autē ratio est: quia in vestimēto contexto ex lana & lino interdicitur coniunctio simplicitatis & innocentiæ, q figuratur

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis centesimamtertia Articulum primum.*

IN Art. 1 quæst. 101. nota duo. Primũ in respõsione ad tertiũ quod sacerdotium ante legem nõ diuina, sed humana determinatione dignitas erat primogeniti: vt hinc habeas quàm sacrum fuerit. Secundum in rẽsponsione ad quartum, quòd Author non dicit, quòd nihil fuerit ante legem immundum iudicatum à Deo quantum ad esum, sed dicit quòd non fuit distinctio animalium immundorum à mundis tunc à Deo. Hoc enim est verum. Primũ autem falsum: quia ad Noe dictũ est Genes. 9. quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis: & cœpit hæc obseruantia ante legem sicut circuncisio.

Mat. 23 super illud magnificãt fimbrias suas. tom. 9.

¶ Ad octauum dicendum, quòd affectus hominis est duplex. Vnus quidem secundum passionẽ. Secundum igitur affectũ rationis non refert quid homo circa bruta animalia agat: q̃a omnia sunt subiecta eĩ⁹ potestati à Deo: ſm illud Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. & secundũ hoc Apostolus dicit, q̃ nõ est eura Deo de bobus: q̃a De⁹ non requirit ab homine, quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quantũ vero ad effectum passionis mouetur affectus hominis etiam circa alia animalia: q̃a enim passio misericordię consurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autẽ etiam bruta animalia pœnas sentire, potest in homine consurgere misericordiæ affectus etiam circa afflictiones animalium. Proximũ autem est, vt qui exercetur in affectu misericordiæ circa animalia, magis ex hoc disponatur ad affectũ misericordiæ circa homines. vñ dicit Prouerb. 12. Nouit iustus animas iumentorum suorũ: viscera autem impiorũ crudelia. Et ideo, vt Dominus populũ Iudaicũ ad crudelitatem pronũ ad misericordiã reuocaret, voluit eos exercere ad misericordiam etiam circa bruta animalia, q̃ habens quędã circa animalia fieri, quæ ad crudelitatem quandã pertinere videntur, & ideo ptohibuit, ne coqueretur hœdus in lacte matris, & q̃ non alligaretur os boui triturãti, & quòd non occideretur mater cũ filiis. Quamuis etiam dici possit, quòd hæc prohibita sunt eis in detestationem idololatriæ: nã Aegyptij nefariũ reputabant, vt boues ſtriturantes de frugibus comederẽt: aliqui etiam malefici vtebantur matre auis incubante & pullis eius simul captis, ad fœcũditatem & fortunam circa nutritionem filiorũ: & quia etiã in auguriis reputabatur hoc esse fortunatũ: quòd inueniretur mater incubans filiis. Circa cõmixtionem vero animaliũ diuersæ speciei, ratio literalis potuit esse triplex. Vna quidem ad detestationẽ idololatriæ Aegyptiorum, q̃ diuersis commixtionibus vtebantur in seruitium planetarum: qui secundum diuersas coniunctiones habent diuersos effectus, vt super diuersas species rerum. Alia ratio est ad excludendum concubitus cõtra naturam. Tertia ratio est ad tollendam vniuersaliter occasionem concupiscẽtiæ. Animalia enim diuersarum specierum non commiscentur de facili adinuicem, nisi hoc per homines procuretur: & in aspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentiæ motus: vnde & in traditionibus Iudæorum præceptum inuenitur (vt Rabbi Moyses dicit*) vt homines auertant oculos ab animalibus coeuntibus.

lib. qui "dicitur doctor dubiorum. Et in libr. Dux errãtium.

¶ Figuralis autem horum ratio est: quia boui trituráti, id est, prædicatori deferenti segetes doctrinę, non sunt necessaria victus subtrahenda: vt Apostolus dicit 1. ad Cor. 9. Matrẽ ét non simul debemus tenere cũ filiis: q̃a in quibusdam retinendi sunt spirituales sensus, quasi filij, & dimittẽda est literalis obseruãtia quasi mater: sicut in omnibus cęremoniis legis. Prohibetur etiam, quòd iumenta, id est, populares homines non faciamus coire, id est, cõiunctionẽ habere cũ alterius generis animantibus, id est, cum Gentibus, vel Iudæis.

¶ Ad nonum dicendũ, q̃ omnes illę commixtiones in agricultura sunt prohibitæ ad literã, in detestationem idololatriæ: quia Aegyptij in veneratione stellarum diuersas cõmixtiones faciebant, & in seminibus, & in animalibus, & in vestib⁹ repræsentantes diuersas cõiunctiones stellarum. Vel omnes huiusmodi cõmixtiones variæ prohibentur ad detestationẽ coitus contra naturam. Habent tamen figuralẽ rationem: q̃a quod dicitur, Non feres vineam tuam altero semine, est spiritualiter intelligendum, q̃ in ecclesia, quę est spiritualis vinea, non est seminãda aliena doctrina: & similiter ager, id est, Ecclesia, nõ est seminandus diuerso semine, id est, catholica doctrina & hæretica. Non est ẽt simul arandum in boue & asino: quia fatuus sapienti in prędicatione nõ est sociandus: q̃a vnus impedit alium.

De est. solu. 10. arg.

¶ Ad vndecimũ dicendũ, q̃ malefici & sacerdotes idolorum vtebantur in suis ritibus ossibus. vel carnibus hominũ mortuorum: & ideo ad extirpandum idololatriæ cultum, præcepit Dominus, vt sacerdotes minores, q̃ per tẽpora certa ministrabãt in Sanctuario, nõ inquinarẽtur in mortibus nisi valde p̃pinquorũ, scilicet patris & matris: & huiusmodi cõiunctarũ personarũ. Pontifex autẽ semper debebat esse paratus ad ministeriũ Sãctuarij: & ideo totaliter ꝓhibitus erat ei accessus ad mortuos, quantũcũque propinquos. Præceptũ etiã est eis, ne ducerent vxorem meretricem, ac repudiatam, sed virginem, tũ propter reuerentiam sacerdotũ: quorum dignitas quodammodo ex tali coniungio diminui videretur: tum etiam propter filios, quibus esset ad ignominiam turpitudo matris: quod maxime tunc erat vitandũ qũ sacerdotij dignitas ſm successionem generis cõferebatur. Præceptum etiam erat eis, vt non raderẽt caput nec barbã, nec in carnibus suis facerent inciſuram ad remouendum idololatriæ ritum. Nam sacerdotes Gentilium radebant caput & barbã. vnde dicitur Baruch sexto, Sacerdotes sedẽt habẽtes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam: & etiã in cultu idolorũ incidebant se cultris & lanceolis, vt dicitur tertio Regũ, decimooctauo. vnde contraria præcepta sunt sacerdotibus veteris legis.

¶ Spiritualis autem ratio horũ est: q̃a sacerdotes omnino debent esse immunes ab operibus mortuis. quæ sunt opera peccati, & etiam non debent radere caput, id est, deponere sapiẽtiam neque deponere barbam, id est, sapientiæ perfectionẽ, neque etiam scindere vestimenta, aut incidere carnes, vt scilicet vitium schismatis non incurrant.

QVÆSTIO CENTESIMATERTIA, De duratione cæremonialium præceptorum, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de duratione cæremonialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrũ præcepta cæremonialia fuerint ante legẽ. ¶ Secũdò, vtrũ in lege aliquâ virtutem habuerint iustificadi. ¶ Tertiò, vtrũ cessauerint Christo veniente. ¶ Quartò, vtrum sit peccatum mortale obseruare ea post Christum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum cæremoniæ legis fuerint ante legem.

Heb. 7 cor. 2. fin. q. 102. arti cul. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ legis fuerint ante legẽ. Sacrificia enim & holocaustа pertinent ad cæremonias veteris legis: vt suprà dictũ est:* sed sacrificia & holocaustа fuerũt ante legẽ. Dicitur eñ Gen. 4. q̃ Cain obtulit de fructib⁹ terræ munera Domino. Abel autẽ obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorũ. Noe etiã obtulit holocaustа Domino, vt dicitur Gen. 8. & Abraham similiter, vt dicitur Ge. 22. ergo cæremoniæ veteris legis fuerunt ante legem.

2 ¶ Præterea, Ad cæremonias sacramẽtorũ pertinet cõstructio altaris & eius inunctio: sed istа fuerunt ante legẽ: legit eñ Gene. 13. q̃ Abrahã ędificauit altare Domino: & de Iacob dicitur Gen. 28. q̃ tulit lapidẽ, & erexit in titulum: fundens oleum desuper: ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legẽ.

3 ¶ Præterea, Inter sacramenta legalia primum dicitur fuisse circuncisio: sed circuncisio fuit ante legem: vt patet Gen. 17. similiter etiã sacerdotiũ fuit ante legem. Dicitur enim Ge. 14. quòd Melchisedec erat sacerdos Dei summi. ergo cæremoniæ sacramentorum fuerunt ante legem.

4 ¶ Præterea, Discretio mundorum animalium ab immundis pertinet ad cæremonias obseruantiarum, vt suprà* dictũ est. Sed talis distinctio fuit ante legem: dicitur enim Gene. 7. Ex omnibus mundis animalibus tolle septena & septena: de animantibus vero immundis duo & duo. ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem,

q. 101. ar. 4. & 102. ar. tio. 6.

¶ SED CONTRA est, q̃d dicitur Deut. 6. Hæc sunt præcepta & cæremoniæ, quæ mandauit dominus Deus noster, vt docerem vos: nõ autem indiguissent super his doceri, si prædictæ cæremoniæ fuissent. ergo cæremoniæ legis non fuerunt ante legem.

RES

5. 102. arti.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut ex dictis* patet, cæremoniæ legis ad duo ordinabãtur, s. ad cultum Dei, & ad figurandum Christum. Quicunque autem colit Deum, oportet q̃ per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinẽt. Determinatio autem diuini cultus pertinet ad cæremonias: sicut etiam determinatio eorum, per quæ ordinamur ad proximum, pertinet ad præcepta iudicialia: vt suprà dictum est:* & ideo sicut inter homines communiter erãt aliqua iudicialia, non tamen ex authoritate legis diuinæ instituta, sed ratione hominum ordinata: ita etiam erant quædam cæremoniæ, non quidem ex authoritate alicuius legis determinatæ, sed solum secundum voluntatem & deuotionem hominum Deum colentium. Sed quia etiam ante legem fuerũt quidã viri præcipui prophetico ſpiritu pollentes, credendum est, q̃ ex instinctu diuino, quasi ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & conueniens esset interiori cultui, & etiam congrueret ad ſignificandum Christi mysteria, quæ figurabantur etiam per alia eorum gesta: secundũ illud primæ ad Corint. 10. Omnia in figuram contingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quædam cæremoniæ, non tamen cæremoniæ legis, quia non erant per aliquam legislationem institutæ.

9. 99. ar. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ huiusmodi oblationes, & sacrificia, & holocaustа offerebant antiqui ante legem ex quadam deuotione propriæ voluntatis: ſecũdum quòd eis videbatur conueniens, vt in rebus, quas à Deo acceperant, quas in reuerentiam diuinam offerrent, protestarentur se colere Deum, qui est omnium principium & finis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiã sacra quædam institurunt: quia videbatur eis cõueniens, vt in reuerentiam diuinã essent aliqua loca ab aliis distincta, diuino cultui mancipata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sacramentum circuncisionis præcepto diuino fuit ſtatutum ante legem. Vnde non potest dici sacramentum legis, quasi in lege institutum: sed solum quasi in lege obseruatum. & hoc est quod dominus dicit Ioseptimo, Circuncisio non ex Moyse est, sed ex Patribus. Sacerdotium etiam erat ante legem apud colentes Deũ, secundum humanam determinationem: qui hanc dignitatem primogenitis attribuebant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd distinctio mundorum animalium & immundorum non fuit ante legem quàtum ad esum, cum dictum sit Genes. nono, Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: sed solum quantum ad sacrificiorum oblationem: quia de quibusdam determinatis animalibus sacrificia offerebant. Si tamen quantum ad esum erat aliqua animalium discretio, hoc erat, quia esus illorum reputaretur illicitus, cum nulla lege esset prohibitus: sed propter abominationem vel consuetudinem: sicut & nunc videmus, quod aliqua cibaria sunt in aliquibus terris abominabilia, quæ in aliis comeduntur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis.

Super q. 98. ar. 1. & q. 99. ar. 2. & 4. & 1. dist. 40. ar. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis. Expiatio enim à peccato & consecratio hominis ad iustificationem pertinent: sed Exod. 29. dicitur, quòd aspersionem sanguinis & inunctionem olei consecrabantur sacerdotes, & vestes eorum: & Leuit. 16. dicitur, quòd sacerdos per aspersionem sanguinis vituli expiabat Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, & à præuaricationibus eorum, atque peccatis. ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

2 ¶ Præterea, Id per quod homo placet Deo, ad iustitiam pertinet: secundum illud Psal. 10. Iustus dominus, & iustitias dilexit. sed per cæremonias aliqui Deo plabebant: secundum illud Leui. 10. Quomodo potui placere domino in cæremoniis mente lugubri? ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

3 ¶ Præterea, Ea quæ sunt diuini cultus, magis pertinent ad animam, quàm ad corpus: secundum illud Psal. 18. Lex domini immaculata, conuertens animas. sed per cæremonias veteris legis mundabatur leprosus: vt dicitur Leui. 14. Ergo multo magis cæremoniæ veteris legis poterant mundare animã iustificando.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Galat. 2. Si data esset lex, quæ posset iustificare, Christus gratis mortuus esset, id est siue causa: sed hoc est inconueniens. ergo cæremoniæ veteris legis non iustificabant.

q. 103. ar. 3. ad 4. prãcipuè.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut suprà dictum est,* in veteri lege duplex immunditia obseruabatur. Vna quidem spiritualis, quæ est immunditia culpæ: alia vero corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum: sicut leprosus dicebatur immundus vel ille qui tangebat aliquod mortificitas de conuenientia cinium, & sic immunditia nihil aliud egratiæ in sacramentis rat, quàm irregularitas quædam. Ab hac nouæ legis relinquetur igitur immunditia cæremoniæ veteris le discutiẽda inferius in gis habebant virtutem emundandi: quia tertia parte, vbi de sacra- huiusmodi cæremoniæ erant quædam re mentis tractabitur. & de circuncisione.

¶ Super Quæstionis centesimamtertiæ Articulum secundum.

IN articulo secũdo euisdẽ quæstionis, dif-

media adhibita ex ordinatione legis, ad tollendas prędictas immunditias ex statuto legis inductas. & ideo Apostolus dicit ad Hebr. 9. q̃ sanguis hircorũ & taurorũ & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationẽ carnis. Et sicut ista immunditia, q̃ per huiusmodi cæremonias emundabatur, erat magis carnis, quàm mentis, etiã ipsę cæremoniæ iustitiæ carnis dicuntur ab ipso Apostolo, parum suprà. Iustitiis inquit carnis vsque ad tempus correctionis impositis. Ab immunditia vero mentis, quæ est immunditia culpæ, non habebant virtutem expiandi, & hoc ideo, quia expiatio à peccatis nunquam fieri potuit, nisi per Christum, qui tollit peccata mundi: vt dicitur Io. 1. Et quia mysterium incarnationis & passionis Christi nondum erat realiter peractum, vt eteris legis cæremoniæ non poterant in se continere realiter virtutem profluentem à Christo incarnato & passo, & sicut cõtinent sacramenta nouæ legis, & ideo non poterãt a pecca to mũdare: sicut Apostolus dicit ad Heb. 10. q̃ impossibile est sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata. & hoc est quod Gal. 4. Apostolus vocat ea egena & infirma elementa: infirma quidẽ, quia non possunt à peccato mundare: sed hæc infirmitas prouenit ex eo q̃ sint egena, id est, eo q̃ non contnent in se gratiam. Poterat autẽ mens fidelium in tempore legis per fidem coniungi Christo incarnato & passo: & ita ex fide Christi iustificabãtur, cuius fidei quædã protestatio erat huiusmodi cæremoniarum obseruatio, inquantum erant figura Christi. & ideo pro peccatis offerebant sacrificia quædã in veteri lege: non quia ipsa sacrificia à peccato emundarẽt: sed quia erant quædã protestationes fidei, quæ à peccato mundabãt: & hoc etiã ipsa lex innuit ex modo loquendi. Dicitur enim Leuit. 4. & 5. q̃ in oblatione hostiarum, p̃ peccato orabit p̃ eo sacerdos, & dimittetur ei: quasi peccatũ dimittatur nõ vi sacrificiorũ, sed ex fide & deuotione offerentiũ. Sciẽdum est tamẽ, q̃ hoc ipsum, q̃ veteris legis cæremoniæ à corporalibus immunditiis expiabãt, erat in figura expiationis à peccatis, quæ fit per Christum. Sic igitur patet, quòd cæremoniæ in statu veteris legis non habebant virtutem iustificandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illa sanctificatio sacerdotum, & filiorum eius & vestium ipsorum vel quorumcunq; aliorum per aspersionẽ sanguinis, nihil aliud erat, quã deputatio ad diuinum cultũ, & remotio impedimentorũ ad emũdationẽ carnis: & Apostolus dicit in præfiguratione illi⁹ sanctificationis, qua Iesus per suũ sanguinẽ sanctificauit populũ. Expiatio etiã ad remotionẽ huiusmodi corporaliũ immunditiarũ referenda est, non ad remotionem culpæ, vñ etiã sanctuariũ expiari dicitur, q̃d culpæ subiectũ esse nõ poterat.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ sacerdotes placebant Deo in cæremoniis propter obedientiã, & deuotionẽ, & finem rei prę figuratæ, nõ autem propter ipsas res, secundum se cõsideratas.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ cæremonię illę, quę erãt institutę in emundatione leprosi, nõ ordinabãtur ad tollendam immunditiam infirmitatis lepræ: quod patet ex hoc, quod non adhibebãtur huiusmodi cæremoniæ nisi iã emundato. vnde dicitur Leuit. 14. q̃ sacerdos egressus de castris cum inuenerit lepram esse mundatã, præcipiet ei, q̃ purificetur, vt offerat, &c. Ex quo patet, q̃ sacerdos constituebatur iudex lepræ mundatę, non autem emundãdę. Adhibebãtur autem huiusmodi cęremoniæ ad tollendã immunditiam irregularitatis. Dicunt ia men, quòd quandoque, si contingeret sacerdotem errare in iudicando, miraculosè leprosus mundabatur à Deo virtute diuina, nõ autem virtute sacrificiorum: sicut etiam miraculosè mulieris adulterę computrescebat femur, bibitis aquis, in quibus sacerdos maledictã congesserat: vt habetur Numeri 5.

2. 2. q. 85. ar. 1. ad 1. et 2. di. 44. q. 2. ar. 2. ad 3. & 4. dist. 1. q. 2. ar. 1.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum cæremoniæ veteris legis cessauerint in aduentu Christi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ cæremoniæ veteris legis nõ cessauerint in Christi aduentu. dicitur eñ Baruch 5. Hic est liber mandatorum Dei, & lex quę est in ęternum: sed ad legem pertinebant legis cæremoniæ. ergo legis cæremoniæ in æternum duraturæ erant.

9. 1. & 2. di. 2. q. 5. arti. 4. q. 3. & 4. dist. 1. q. 2. ar. 1. & 2. di. 24. q. 2. ar. 1. & 4. dist. 1. q. 2. ar. 1. & 2. di. 24. q. 2. ar. 1. Et Ro. 14. cor. 1. & 29

¶ *Super Quæstionis centesimatertia Articulū quartum.*

IN artic. 4. eiusdē 101. quæstionis omisso tertio articulo, dubium occurrit circa rationem assignatam in litera, Quare legalia post passionē Christi cessauerunt, sic q̄ absque mortali peccato seruari non possunt. Videtur autem q̄ Augu. & Author in ea decepti sunt: nam aut efficaciter concludit, aut non, si efficax est, ergo duo tantum tempora distinguēda sunt cum Hiero. scilicet ante passionem & post, vt in corpore articuli, & ex hac ratione distinguitur. Et tenet sequela, quia quum idem sit iudicium secundum hanc rationē de verbis & factis cæremonialibus sicut duo tantum opera distinguuntur quo ad verba, ita quo ad facta cæremonialia. & sicut post passionem Christi immediate peccassent mortaliter Apostoli, dicētes Iesum Christum nasciturum, passurum, resurrecturum, & ita exercentes facta profitentia ipsum nasciturum, passurum, resurrecturum, peccabant mortaliter, super hoc quippe vis rationis stat, q̄ paria sint mentiri verbo & facto. Si autem quod deduximus non admittatur, quia contradicit tribus temporalibus in responsione ad primū ab Augusti. positis, sequitur quòd ratio efficax non sit ad concludendum, q̄ legalia seruari non possunt absq; peccato mortali, quod tamen in corpore articuli concluditur, non magis nanque est mendacium dicere nunc Christum nasciturum, passurum, resurrecturum, ascendisse & Spiritus sanctū legem daturum, quàm post Pētecosten tempore Apostolorum.

q. præce. ar tic. 4. ad 10

q. 10. ar. 2. & 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia non solum ex Augusti. & Authoris, sed ecclesiæ authoritate distinctionem trium temporum & rationē in litera allatam & conclusionē, vt in concilio Florentino sub Eugenio 4 patet, habemus, ideo vtrunq; saluare oportet. Dicendum est ergo, quòd ratio illa de mēdacio verbo, vel facto efficax est & concludit quòd cæremonialia absolutè & simpliciter non potuerunt per Christum immediate obseruari absque mendacio pernicioso, & propterea hodie seruari non possunt, nec tunc seruari potuerunt absolutè, quoniā absolutè seruata seruātur, vt viua & necessaria ad salutem ex lege veteri quod post Christū nunquam licuit. Quare autem quod dam tempore

1 ¶ Præterea, Oblatio mundati leprosi ad legis cæremonias pertinebat: sed etiam in Euangelio præcipitur leproso emundato, vt huiusmodi oblationes offerat. ergo cæremoniæ veteris legis non cessauerunt, Christo veniente.

3 ¶ Præterea, Manente causa, manet effectus: sed cæremoniæ veteris legis habebant quasdam rationabiles causas, inquātum ordinabantur ad diuinum cultū, etiam præter hoc, quòd ordinabātur in figuram Christi. ergo cæremoniæ veteris legis cessare non debuerunt.

4 ¶ Præterea, Circūcisio erat instituta in signum fidei Abrahæ, obseruatio autem sabbathi ad recolēdum beneficium creationis, & alię solennitates legis ad recolendum alia beneficia Dei: vt suprà dictū est. *sed fides Abrahę est semper imitanda etiam à nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia semper sunt recolenda. ergo ad minus circuncisio & solennitates legis cessare non debuerunt.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad ad Colos. 2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomenię, aut sabbathorum: quæ sunt vmbra futurorum, & ad Hebrę. 8. dicitur, quòd dicendo nouū testamentū, veterauit prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ omnia præcepta cęremonialia veteris legis ad cultum Dei sunt ordinata, vt suprà dictum est: *exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui, qui consistit in fide, spe, & charitate: vnde secundum diuersitatem interioris cultus debuit diuersificari exterior cultus. Potest autē triplex status distingui interioris cultus. Vnius quidem, secundum quē habetur fides & spes, & de bonis cęlestibus, & de his, per quę in cęlestia introducimur: de vtrisque quidem sicut de quibusdā futuris: & talis fuit status fidei & spei in veteri lege. Alius autem est status interioris cultus, in quo habetur fides & spes de cęlestibus bonis, sicut de quibusdam futuris scilicet de his, per quæ introducimur in cælestia, sicut de præsentibus, vel præteritis. & iste est status nouæ legis. Tertius autem status est, in quo vtraque habentur, vt præsentia, & nihil creditur vt absens, neque speratur vt futurum: & iste est status beatorum, In illo ergo statu beatorū nihil erit figurale ad diuinum cultum pertinens, sed solum gratiarum actio, & vox laudis. & ideo dicitur Apoc. 21. de ciuitate beatorum, Templum nō vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templū illius est, & agnus. Pari igitur ratione cæremoniæ primi status, per quas figurabatur & secundus. & tertius, veniente secundo statu, cessare debuerūt, & aliæ cæremoniæ induci, quę conuenirent statui cultus diuini pro tēpore illo in quo bona cęlestia sunt futura, beneficia autem Dei, per quę ad cęlestia introducimur, sunt præsentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ lex vetus dicitur esse in ęternum, secundum moralia quidem simpliciter, & absolutè: secundum cæremonialia vero, quantum ad veritatem per ea figuratam.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ mysterium redemptionis humani generis complerum fuit in passione Christi. vñ tunc Dominus dixit, Consummatum est: vt habetur Io. 19. & ideo tūc totaliter debuerūt cessare legalia, quasi iā veritate eorū consumma-

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum post passionem Christi legalia possint seruari sine peccato mortali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd post passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari. Non est enim credendū, quòd Apostoli post acceptum Spiritum sanctum mortaliter peccauerint: eius enim plenitudine sunt induti virtute ex alto: vt dicitur Lucæ vltimo. Sed Apostoli post aduentum Spiritus sancti legalia obseruauerunt. Dicitur enim Act. 16. quòd Paulus circuncidit Timotheum: & Actuum 21. dicitur, quòd Paulus secundum consilium Iacobi, assumptis viris, purificatus cum eis intrauit in templum, annuntians expletionē dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. Ergo sine peccato mortali possunt post Christi passionem legalia obseruari.

Infrà qu. 10. art. 11. col. Et 2. 2. q. 87. ar. 1. colaff. post. med. & q. 91. ar. 2. & q. 94. ar. 3. ad 1. & 4. dist. 1. q. 2. art 1. q. 2. et 4. et Ro. 14. col. 1. et Gala. 2. col. 2. & 3. & ca. 1. cor. 1. et 2. Et ca. 2. fin.

2 ¶ Præterea, Vitare cōsortia Gentilium, ad cęremonias legis pertinebat: sed hoc obseruauit primus pastor Ecclesiæ. Dicitur enim ad Gal. 2. quòd cum venissent quidam Antiochiam, subtrahebat, & segregabat se Petrus à Gentilibus. ergo absque peccato post passionem Christi legis cæremoniæ obseruari possunt.

3 ¶ Præterea, Præcepta Apostolorum non induxerunt hominem ad peccatum: sed ex decreto Apostolorum statutū fuit, quòd Gentiles quædam de cæremoniis legis obseruarent. dicitur em Act. 15. Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere oneris vobis, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Ergo absque peccato cæremoniæ legales possunt post Christi passionem obseruari.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Gal. 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit: sed nihil excludit fructum Christi nisi peccatum mortale. ergo circuncidi, & alias cæremonias obseruare post passionem Christi, est peccatum mortale.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ omnes cæremoniæ sunt quædā protestationes fidei, in qua cōstit interior Dei cultus. sic autem fidem interiorē pōt homo protestari factis, sicut & verbis, & in vtraq; protestatiōe si aliquid homo falsum protestatur, peccat mortaliter. Quāuis autem sit eadem fides, quā habemus de Christo, & quā antiqui patres habuerunt, tamen quia ipsi præcesserunt Christum, nos autē sequimur, eadē fides diuersis verbis significatur à nobis & ab eis: nā ab eis dicebatur, Ecce virgo cōcipiet, & pariet filiū, quæ sunt verba futuri tēporis. Nos autem idem repræsentamus per verba præteriti temporis, dicētes q̄ cōcepit & peperit. & similiter cęremonię

moniæ veteris legis significabāt Christum vt nasciturum & passurum: nostra autem sacramenta significant ipsum, vt natū & passum. Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc suā fidē protestando, diceret Christum nasciturum, quod antiqui pię & veraciter dicebant: ita etiam peccaret mortaliter siquis nūc cæremonias obseruaret, quas antiqui pię & fideliter obseruabant. Et hoc est, quod Aug. dicit contra Faustum, *Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodam modo personabant: sed annuntiatur, q̄ natus sit, passus sit, resurrexerit: quod hæc sacramenta, quæ à Christianis aguntur, iam personant.

K. 19 q. 16. A mod. illi" item, 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ circa hoc diuersimode sensisse videntur *Hieron. & Aug. Hieronymus enim distinxit duo tempora: vnum tempus ante passionē Christi: in quo legalia nō erant mortua, quasi non habentia vim obligatoriam, aut expiatiuam pro suo modo, nec etiā mortifera: q̄a nō peccabant, ea obseruantes. Statim autem post passionem Christi inceperunt esse non solum mortua, id est, nō habentia virtutem & obligationē, sed etiam mortifera: ita scilicet, q̄ peccabant mortaliter, quicūque ea obseruabant. vñ dicebat, q̄ Apostoli nunquam legalia obseruarunt post passionem, secundum veritatem, sed solum quadam pia simulatione: ne scilicet scandalizarent Iudæos, & eorum cōuersionem impedirent. quæ quidem simulatio sic intelligenda est, nō quidem ita, q̄ illos actus secundum rei veritatem non facerent, sed quia non faciebant tāquam legis cæremonias obseruantes. sicut si quis pelliculā virilis membri abscinderet propter sanitatem, non causa legalis circuncisionis obseruandæ. Sed quia indecens videtur, q̄ Apostoli ea occultarēt propter scādalū, quæ pertinent ad veritatem vitæ & doctrinæ, & quòd simulatione vterentur in his, quæ pertinent ad salutem fidelium: ideo conuenientius Aug. *distinxit tria tempora. Vnum quidem ante Christi passionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autē post tēpus Euangelij diuulgati, in quo legalia sunt mortua & mortifera. Tertiū autē est tempus medium, scilicet à passione Christi vsque ad diuulgationem euangelij. In quo legalia quidem fuerunt mortua: quia neque vim aliquā habebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur. non tamen fuerunt mortifera: quia illi, qui conuersi erant ad Christum ex Iudæis, poterant illa legalia licitè obseruare: dummodo nō sic ponerent spem in eis, quòd ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine legalibus fides Christi iustificare nō posset. His aūt, q̄ conuertebantur ex gētilitate ad Christū, nō inerat causa, vt ea obseruarent. & ideo Paulus circuncidit Timotheum, qui ex matre Iudæa genitus erat: Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circuncidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus sanctus, vt statim inhiberetur his, qui ex Iudæis conuertebātur, obseruatio legalium, sicut inhibebatur his, qui ex Gentilibus conuertebantur gētilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam gentilitatis ritus repudiabatur tanquam omnino illicitus: & à Deo semper prohibitus. Ritus autem legis cessabat, tanquam impletus per Christi passionem: vt pote à Deo in figuram Christi institutus.

In Epistol. quæ incipit Tres simul Epist. 20. 3. inter opera Hier. et in Epist. de Petro probeu. & Aug. ad Hier. Epistola 19.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ secundum Hierony. *Petrus simulatoriè se à Gentilibus subtrahebat, vt vitaret Iudæorū scandalum, quorum erat Apostolus. vñ in hoc nullo modo peccauit: sed Paulus eū similiter simulatoriè reprehēdit, vt vitaret scandalū Gentilium, quorum erat Apostolus. Sed August. hoc improbat: q̄a Paulus in canonica scriptura, scilicet Gal. 2. in qua nefas est credere aliquid falsum esse, dicit q̄ Petrus reprehēsibilis erat. vñ verū est, q̄ Petrus peccauit, & Paulus verè eū nō simulatoriè reprehēdit. Nō aūt peccauit Petrus in hoc, q̄ ad rēpus legalia obseruabat: quia hoc sibi licebat, tāquam ex Iudæis conuerso: sed peccabat in hoc, q̄ circa legalium observantiam nimiam diligentiam adhibebat, ne scandalizaret Iudęos: ita quòd ex hoc sequebatur gentilium scandalum.

Hæc ciuat. ad 1.

Epistola 19. ad ca.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quidam dixerunt, q̄ illa prohibitio Apostolorum non erat intelligenda ad literam, sed secundum spiritualem intellectum: vt scilicet in prohibitione sanguinis intelligatur prohibitio homicidij, in prohibitione suffocati intelligatur prohibitio violentiæ & rapinæ, in prohibitione immolatorū intelligatur prohibitio idololatriæ: fornicatio aūt prohibetur tāquā per se malū. hanc opinionem accipiunt ex quibusdā glosis, quæ huiusmodi præcepta mystičè exponunt. Sed quia homicidiū & rapina etiam apud Gentiles reputabātur illicita, non oportuisset super hoc speciale mādatum dari his, qui erant ex gentilitate conuersi ad Christum. Vnde alij dicunt, q̄ ad literam illa comestibilia fuerunt prohibita: non propter obseruantiam legalium, sed proper gulā cōprimendam. vñ dicit Hieronyus *super illud Ezech. 44. Omne morticinium, &c. condemnat sacerdotes, qui in cibis &

Circa fin. commenta ti ad c. 44. Ezo.

cæteris huiusmodi hæc cupiditate gulæ non custodiunt. Sed quia sunt quædam cibaria magis delicata ad gulā prouocātia, non videtur ratio, quare fuerunt hæc magis quàm alia prohibita. Et ideo dicendū secundum tertiā opinionē, q̄ ad literam ista sunt prohibita nō ad obseruandū cæremonias legis: sed ad hoc, q̄ posset coalescere vnio Gentilium & Iudæorum, insimul habitantiū. Iudęis enim propter antiquam consuetudinem sanguis & suffocatum erant abominabilia. Comestio aūt immolatorum simulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gentiles suspicionem reditus ad idololatriam, & ideo ista fuerunt prohibita pro tēpore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum Gētiles & Iudæos. Procedente autem tēpore, cessante causa, cessat effectus, manuētata euangelicæ doctrinę veritate: in nūc nec vt viua propter qua dominus docet, quòd nihil quod per os intrat, coinquinat hominē: vt dicitur Matth. 15. & quòd nihil est reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: vt primæ ad Timoth. 4. dicitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter: q̄a Gētiles nō reputabant eam esse peccatum.

QVÆSTIO CENTESIMAquarta, De præceptis iudicialibus, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionem centesimamquartam.*

IN quæstione 104. nihil scribendū occurrit, nisi q̄ duo specialiter aduertas. primum est, quare omnia illius populi erant figuralia, assignatur namque in 2. art. ad secundum pro causa quia Christus ex populo illo erat nasciturus, id est, quia status illius populi erat propter Christū venturū ex eo, cōsequēs est vt verbis & factis præ nuntiarent Christum, & pertinentia ad ipsum. Et hoc ex diuina institutione, cuius solius est facere, q̄ facta totius populi sint in figurā. secundum est, q̄ differētia inter cæremonialia & iudicialia in figurādo, nō consistit in hoc, q̄ cæremonialia sint per primo instituta ad figurandum, & iudicialia sint instituta ad figurandū per se secundo. hoc enim nō dicitur in litera. Et si cōcederetur, nō possent hodie à quocunq; præcipi principe, sicut nec cæremonialia, quoniā per se licet secūdo haberēt annexā signi ficationē Christi venturi, sed consistit in hoc q̄ cæremonialia vt sic per se primo, id est secundū primariā intētionē Dei instituentis figurāt Christum venturū. iudicialia vero vt sic, nec per se primo, nec per se secūdo cōtinent rationē figuræ, sed ex cōsequēti, id est, per accidēs, inquātū scilicet data sunt populo, cuius totus stat' erat figurātiuus. sic enim omnia in figurā cōtingebāt illis. Cū siquidem ista iudicialia sint pars vna omnium cōtingentium illis, oportet etiā ista ex consequenti esse figuralia. Et propterea possunt hæc statui & seruari. ¶ Et sic intellige secundum & tertiū articulos.

Suprà q. 99. ar. 4. et locis ibi in dictis.

99. ar. 4.

et q 101. ar. 1. & c. q. 102. ar. 6.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ratio præceptorum iudicialium consistat in hoc, quod sint ordinatia ad proximum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ ratio præceptorum iudicialiū non consistat in hoc, quòd sunt ordinātia ad proximum. Iudicialia enim præcepta à iudicio diuntur. sed multa sunt alia, quibus homo ad proximū ordinatur, quę non pertinent ad ordinationem iudiciorum. non ergo præcepta iudicialia dicuntur, quibus homo ordinatur ad proximum.

2 ¶ Præterea, Præcepta iudicialia à moralibus distinguuntur, vt suprà dictū est. * Sed multa præcepta moralia sunt, quib' homo ordinatur ad proximum: sicut patet in septem præceptis secundę tabulæ. Ergo præcepta iudicialia dicūtur ex hoc, quòd ad proximum ordinant.

3 ¶ Præterea, Sicut se habent præcepta cæremonialia ad Deū, ita se habent iudicialia præcepta ad proximū: vt suprà dictū est. * sed inter præcepta cęremonialia sūt quædā, quæ pertinēt ad seipsum: sicut obseruantiæ ciborum & vestimentorum: de quib' suprà dictū est. * Ergo præcepta iudicialia non ex hoc dicuntur, quòd ordinent hominem ad proximum.

Suprà q. 99. ar. 4. ad 1.

q. 99. ar. 4.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Ezech. 19. Inter cętera bona opera viri iusti, si iudicium verum fecerit inter virū & virum: sed iudicialia præcepta à iudicio dicuntur. Ergo præcepta iudicialia videntur dici illa, quæ pertinent ad ordinationem hominum ad inuicem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet, *præceptorum cuiuſcunq; legis, quædã habent vim obligandi ex ipſo dictamine rationis, qã naturalis ratio dictat hoc eſſe debitum fieri vel vitari. & huiuſmodi præcepta dicũtur moralia, eo q̃ à ratione dicuntur mores humani. Alia vero præcepta ſunt, quæ non habent vim obligandi ex ipſo dictamine rationis: quia, ſcilicet in ſe conſiderata non habent abſolutè rationem debiti, vel indebiti: ſed habẽt vim obligãdi ex aliqua inſtitutiõe diuina, vel humana. & huiuſmodi ſunt determinationes quædam moralium præceptorum. Si igitur determinentur moralia præcepta per inſtitutionem diuinam in his, per quæ ordinatur homo ad Deum, talia dicentur præcepta cæremonialia: ſi autem in his, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, talia dicentur præcepta iudicialia. In duobus ergo cõſiſtit ratio iudicialium præceptorũ, ſcilicet vt pertineant ad ordinationem hominum adinuicẽ, & vt non habeant vim obligandi ex ſola ratione, ſed ex inſtitutione.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent poteſtatem iudicandi. Ad principem autem pertinet, non ſolũ ordinare de his, quæ veniunt in litigium, ſed etiã de voluntariis cõtractibus, qui inter homines fiunt, & de omnibus pertinentibus ad populi communitatem & regimen: vnde præcepta iudicialia nõ ſolum ſunt illa, quæ pertinent ad lites iudiciorũ, ſed etiã quęcunque pertinent ad ordinationem hominũ adinuicem, quæ ſubeſt ordinationi principis, tanquam ſupremi iudicis.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent vim obligandi ex ſolo dictamine rationis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ etiã in his, quæ ordinant ad Deũ, quædam ſunt moralia, quæ ipſa ratio fide informata dictat, ſicut Deum eſſe amandum, & colendum. Quædam vero ſunt cæremonialia, quæ non habent vim obligationis, niſi ex inſtitutione diuina. Ad Deum autem pertinent non ſolum ſacrificia oblata Deo: ſed etiã quęcunq; pertinent ad idoneitatẽ offerentium, & Deum colentium. Homines enim ordinãtur in Deum ſicut in finem: & ideo ad cultum Dei pertinent, & per cõſequẽs ad cæremonialia præcepta, quòd homo habeat quãdam idoneitatem reſpectu cultus diuini: ſed homo non ordinatur ad proximum ſicut in finem: vt oporteat eum diſponi in ſeipſo in ordine ad proximũ. Hæc enim eſt comparatio ieruorum ad dominos, qui id quod ſunt dominorum ſunt: ſecundum Philoſophum in 1. Politic.* & ideo non ſunt aliqua præcepta iudicialia ordinantia hominem in ſeipſo: ſed omnia talia ſunt moralia. quia ratio, quæ eſt principium moralium, ſe habet in homine reſpectu eorum, quæ ad ipſum pertinent, ſicut princeps vel iudex in ciuitate. Sciendum tamen, quod quia ordo hominis ad proximum magis ſubiacet rationi, quã ordo hominis ad Deum plura præcepta moralia inueniuntur, per quæ ordinatur homo ad proximum, quàm per quæ ordinatur homo ad Deum, & propter hoc etiam oportuit plura eſſe cæremonialia in lege, quàm iudicialia.

1. eth. 2. & 9. 10. 27 ſic 3. & 5.

ca. 3. parũ ante med.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent.

Infrà 101. 1. ca. & 2. 2. q. 87. art. 1. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia nõ figurent aliquid. Hoc enim videtur eſſe proprium cæremonialium præceptorum, quòd ſint in figurã alicuius rei inſtituta. ſi igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia & cæremonialia præcepta.

2 ¶Præterea, Sicut illi populo Iudæorum data ſunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam aliis populis gentilium: ſed iudicialia præcepta aliorum populorum non figurant aliquid, ſed ordinãt quid fieri debeat. ergo videtur, quòd neque præcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarent.

3 ¶Præterea, Ea, quæ ad cultum diuinum pertinẽt, figuris quibuſdam tradi oportuit: quia ea, quæ Dei ſunt, ſupra noſtram rationem ſunt: vt ſupra dictum eſt.* ſed ea, quæ ſunt proximorum, non excedunt rationẽ noſtram. ergo per iudicialia, quæ ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

q. 101. ar. 2. ad 2. præter. 2. part.

¶SED CONTRA eſt, quod Exod. 21. iudicialia præcepta allegoricè & moraliter exponuntur.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ dupliciter contingit, aliquid præceptũ eſſe figurale. Vno modo primo & per ſe: qa ſcilicet principaliter eſt inſtitutum ad aliquid figurãdum, & hoc modo præcepta cęremonialia ſunt figuralia: ad hoc enim ſunt inſtituta, vt aliquid figurent pertinẽs ad cultũ Dei, & ad myſterium Chriſti. Quædam vero præcepta ſunt figuralia nõ primo & per ſe, ſed ex conſequenti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis ſunt figuralia: nõ enim ſunt inſtituta ad aliquid figurandum, ſed ad ordinandum ſtatum illius populi ſecundum iuſtitiam & æquitatem: ſed ex conſequẽti aliquid figurabant, inquantum ſcilicet totus ſtatus illius populi, qui per huiuſmodi præcepta diſponebatur, figuralis erat: ſecundũ illud ad Corinth. 10. Omnia in figuram cõtingebãt illis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod præcepta cæremonialia alio modo ſunt figuralia, quàm iudicialia, vt dictum eſt.*

In corp. ar.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd populus Iudæorum ad hoc electus erat à Deo, q̃ ex eo Chriſtus naſceretur: & ideo oportuit totum illius populi ſtatum eſſe propheticum & figuralem: vt Augu. dicit contra Fauſtum.* & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis ſunt figuralia, quàm iudicialia populis tradita: ſicut etiam bella & geſta illius populi exponuntur myſticè: non autem bella vel geſta Aſſyriorum vel Romanorum, quamuis longè clariora ſecundum homines fuerint.

lib. 22. cap. 24. inprin. tom. 6.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordo ad proximum in populo illo, ſecundum ſe conſideratus, peruius erat rationi: ſed ſecundum quod referebatur ad cultum Dei, ſuperabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialla veteris legis perpetuam obligationem habeant. Præcepta enim iudicialia pertinent ad virtutem iuſtitię: nam iudicium dicitur iuſtitiæ executio. iuſtitia autem eſt perpetua & immortalis: vt dicitur Sapient. primo. Ergo obligatio præceptorum iudicialium eſt perpetua.

Infrà qu. 108. art. 1. cor. & ar. 2. co. & ad 4. et 2. 2. q. 62. ar. 3. ad 1. & q. 81. arti. 1. cor. & 4. dist. 15. q. 2. arti. 3. q. 2. ad 3. & quol. 2. ar. 2. cor. 12

2 ¶Præterea, Inſtitutio diuina eſt ſtabilior, quã inſtitutio humana: ſed præcepta iudicialia humanarum legum habẽt perpetuam obligationem. Ergo multo magis præcepta iudicialia legis diuinæ.

3 ¶Præterea, Apoſtolus dicit ad Hebr. 7. q̃ reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ipſius & inutilitatẽ. quod quidem verum eſt de mandato cæremoniali, quod nõ poterat facere perfectum iuxta conſcientiam ſeruientem ſolum modo in cibis & in potibus, & variis baptiſmatibus & iuſtitiis carnis: vt Apoſtolus dicit ad Hebræos 9. ſed præcepta iudicialia erant vtilia & efficacia ad id, ad quod ordinabantur, ſcilicet ad iuſtitiam & æquitatem inter homines conſtituendam. Ergo præcepta iudicialia veteris legis non reprobantur, ſed adhuc efficaciam habent.

quol. 4. ar. 13 cor. & Heb 7. lect. 2. 2. cor. 2.

¶SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Hebr. 7: quòd translato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis trãslatio fiat: ſed ſacerdotium eſt tranſlatum ab Aaron ad Chriſtum. Ergo etiam & tota lex eſt trãslata: non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iudicialia præcepta nõ habuerunt perpetuã obligationem, ſed ſunt euacuata per aduentum Chriſti: aliter tamen quàm cæremonialia: nã cæremonialia à Deo ſunt euacuata, vt non ſolum ſint mortua, ſed etiã mortifera obſeruantibus poſt Chriſtum, maximè poſt Euangelium diuulgatum: præcepta autem iudicialia ſunt quidem mortua, quia non habent vim obligandi, non tamen ſunt mortifera: quia ſi q̃s princeps ordinaret in regno ſuo, illa iudicialia obſeruari, nõ peccaret: niſi forte hoc modo obſeruarentur, vel obſeruari mandarentur, tanquã habentia vim obligandi ex veteris legis inſtitutione: talis enim intentio obſeruandi eſſet mortifera: & huius differentiæ ratio poteſt accipi ex præmiſſis. Dictũ eſt enim,* quòd præcepta cæremonialia ſunt figuralia primo, & per ſe tanquam inſtituta principaliter ad figuranda Chriſti myſteria vt futura: & ideo ipſa obſeruatio eorũ præiudicat fidei veritati, ſecundũ quã cõfitemur illa myſteria iã eſſe completa. Præcepta autem iudicialia nõ ſunt inſtituta ad figurãdum, ſed ad diſponendũ ſtatum illius populi, qui ordinabatur ad Chriſtũ: & ideo mutato ſtatu illi* populi, Chriſto iã veniente, iudicialia præcepta obligationẽ amiſerunt. Lex enim fuit pædagogus ducẽs ad Chriſtũ: vt dicitur ad Galatas 3. quia tamen huiuſmodi iudicialia præcepta nõ ordinantur ad figurandum, ſed ad aliquid fiendũ: ipſa eorum obſeruatio abſolutè non præiudicat fidei veritati: ſed intentio obſeruandi tanquam ex obligatione legis præiudicat veritati fidei, quia per hoc haberetur, quòd ſtatus prioris populi adhuc duraret, & quòd Chriſtus nondum veniſſet.

Ad Galat. 3. ca. 3. parũ ante med.

Aſs. præcedẽs

¶Ad

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ iuſtitia quidem perpetuò eſt obſeruanda: ſed determinatio eorum, quæ ſunt iuſta ſecundum inſtitutionem humanam vel diuinam, oportet quòd varietur ſecundum diuerſum hominum ſtatum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta iudicialia ab hominibus inſtituta habent perpetuam obligationem, manente illo ſtatu regiminis: ſed ſi ciuitas, vel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari: non enim eædem leges conueniunt in democratia: quæ eſt poteſtas populi, & in oligarchia, quæ eſt poteſtas diuitum, vt patet per Philoſophum in ſua Politica:* & ideo etiam mutato ſtatu illius populi, oportuit præcepta iudicialia mutari.

lib. 3. c. 5. & 9. 10. 5.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta iudicialia diſponebant populum ad iuſtitiam & æquitatem, ſecundum quod conueniebat illi ſtatui: ſed poſt Chriſtum ſtatum illius populi oportuit mutari: vt iam in Chriſto non eſſet diſcretio Gẽtilis & Iudæi, ſicut antea erat: & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum præcepta iudicialia poſſint habere aliquam certam diuiſionem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia non poſſint habere aliquam certam diuiſionem. Præcepta enim iudicialia ordinant homines adinuicem: ſed ea, quæ inter homines ordinari oportet, in vſum eorum veniẽtia, non cadunt ſub certa diſtinctione, cum ſint infinita: ergo præcepta iudicialia non poſſunt habere certam diſtinctionem.

2 ¶Præterea, Præcepta iudicialia ſunt determinationes moralium, ſed moralia præcepta non videntur habere aliquam diſtinctionem, niſi ſecundum quòd reducuntur ad præcepta decalogi. ergo præcepta iudicialia non habent aliquam certam diſtinctionem.

3 ¶Præterea, Præcepta ceremonialia, quia certam diſtinctionem habent, eorum diſtinctio in lege inuenitur, dum quædã vocantur ſacrificia, quædam obſeruantiæ: ſed nulla diſtinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium. Ergo videtur, q̃ non habeant certam diſtinctionem.

¶SED CONTRA, Vbi eſt ordo, oportet quòd ſit diſtinctio: ſed ratio ordinis maxime pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. Ergo maxime debent habere diſtinctionem certam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cũ lex ſit quaſi quædam ars humanæ vitæ inſtituendæ, vel ordinandæ, ſicut in vnaquaque arte eſt certa diſtinctio regularum artis, ita oportet in qualibet lege eſſe certam diſtinctionem præceptorũ: aliter enim ipſa confuſio vtilitatem legis auferret: & ideo dicendum eſt, q̃ præcepta iudicialia veteris legis, per quæ homines adinuicem ordinabantur, diſtinctionem habent ſecundũ diſtinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri poteſt. Vnus quidẽ principũ populi ad ſubditos: alius autem ſubditorum adinuicem: tertius aũt eorũ, qui ſunt de populo ad extraneos: quartus autẽ ad domeſticos, ſicut patris ad filium, vxoris ad virum, & domini ad ſeruũ. & ſm iſtos quatuor ordines diſtingui poſſunt præcepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quædam præcepta de inſtitutione principum, & officio eorum, & de reuerentia eis exhibenda: & hæc eſt vna pars iudicialium præceptorũ. Dantur etiã quædam præcepta pertinentia ad cõciues adinuicem: puta circa emptiones & venditiones, & iudicia, & pœnas: & hæc eſt ſecunda pars iudicialium præceptorum. Dãtur etiam quædam præcepta pertinẽtia ad extraneos puta de bellis contra hoſtes, & de ſuſceptione peregrinorum, & aduenarum: & hæc eſt tertia pars iudicialium præceptorum. Dãtur etiam in lege quædam præcepta pertinentia ad domeſticam conuerſationem: ſicut de ſeruis & vxoribus & filiis: & hæc eſt quarta pars iudicialium præceptorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem ſunt quidem numero infinita, ſed tamen reduci poſſunt ad aliqua certa ſecundum differentiam ordinationis humanæ, vt dictum eſt.*

In cor. ar.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta decalogi ſunt prima in genere moralium: vt ſupra dictum eſt.* & ideo conuenienter alia præcepta moralia ſecundum ea diſtinguuntur. Sed præcepta iudicialia & cæremonialia habent aliã rationẽ obligationis, non quidem ex ratione naturali, ſed ex ſola inſtitutione: & ideo diſtinctionis eorum alia eſt ratio.

q. 100. ar. 3.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ex ipſis rebus, quæ per præcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex diſtinctionem iudicialium præceptorum.

QVÆSTIO CENTESIMA quinta, De iudicialium præceptorum cauſa & ratione, in quatuor articulos diuiſa.

¶ Super Quæſtionem centeſimam quintam.

IN quæſtione 105. hoc ſolum ſcribẽdum occurrit, quòd tam ex lege veteri, quàm ex authoritate Ariſtot. & Authoris apparet, quòd non irrationabiliter ordinatur, quòd tam Eccleſia, quàm quicunque alius, non poſſet vltra tantum agri in ciuitatis territorio, vt proprium habere, ſed donatum vel ſucceſſione, vel quomodolibet aliter obueniens plus quilibet teneretur vendere, ne poſſeſſiones ad paucos deueniant, vt hoc videtur pluribus in locis accidere.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Quia, vt Philoſophus dicit in 3. Polit.* ordinatio populi præcipue dependet ex maximo principatu: ſed in lege non inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus. primo quidem Exod. 18. Prouide de omni plebe viros ſapientes, &c. & Num. 11. Congrega mihi 70. viros de ſenioribus Iſrael: & Deut. 1. Date ex vobis viros ſapientes, & gnaros, &c. ergo inſufficienter lex vetus principes populi ordinauit.

lib 3. ca. 4. nõ procul à princi. to. 5.

2 ¶Præterea, Optimi eſt optima adducere, vt Plato dicit: ſed optima ordinatio ciuitatis vel populi cuiuſcunque eſt, vt gubernetur per regem: quia huiuſmodi regnum maximè repræſentat diuinum regimen, quo vnus Deus mundum gubernat à principio: igitur lex debuit regem populo inſtituere, & non permittere hoc eorum arbitrio: ſicut permittitur Deuteron. 17. Cum dixeris, conſtituam ſuper me regem, eum conſtitues, &c.

3 ¶Præterea, Sicut dicitur Matth. 12. Omne regnũ in ſeipſum diuiſum, deſolabitur: quod etiam experimento patuit in populo Iudæorum, in quo fuit diuiſio regni deſtructionis cauſa: ſed lex præcipue debet intendere ea, quæ pertinent ad communem ſalutem populi. ergo debuit in lege prohiberi diuiſio regni in duos reges: nec etiam debuit hoc authoritate diuina introduci: ſicut legitur introductum authoritate domini per Ahiam Silonitem prophetam 3. Reg. 11.

4 ¶Præterea, Sicut ſacerdotes inſtituuntur ad vtilitatẽ populi in his, quæ ad Deum pertinent, vt patet Heb. 5. ita principes etiam inſtituuntur ad vtilitatem populi in rebus humanis: ſed ſacerdotibus & Leuitis, qui ſunt in lege, deputantur aliqua ex quibus viuere debeant: ſicut decimæ & primitiæ, & multa alia huiuſmodi: ergo ſimiliter principibus populi debuerunt aliqua ordinari, vnde ſuſtentarentur, & præcipue cũ inhibita ſit eis munerum acceptio, vt patet Exod. 23. Non accipietis munera, quæ excæcant etiam prudentes, & ſubuertũt verba iuſtorum.

5 ¶Præterea, Sicut regnum eſt optimum regimen: ita tyrannis eſt peſſima corruptio regiminis: ſed dominus regem inſtituendo, inſtituit ius tyrannicum. Dicitur enim 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis, filios veſtros tollet, &c. Ergo inconuenienter fuit prouiſum per legem circa principum ordinationem.

¶SED CONTRA eſt, quòd populus Iſrael de plenitudine ordinationis commendatur Numeri 24. Quàm pulchra ſunt tabernacula Iacob, & tentoria tua, Iſrael. ſed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene inſtitutis: ergo per legem populus fuit circa principes bene inſtitutus.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ circa bonam ordinationem principũ in aliqua ciuitate vel gente duo ſunt attendenda: quorum vnum eſt, vt omnes aliquam partem habeant in principatu: per hoc enim cõſeruatur pax populi & omnes talem ordinationẽ amant & cuſtodiunt: vt dicitur in 2. Polit. Aliud eſt quod attenditur ſecundũ ſpeciem regiminis vel ordinationis principatuũm: cuius cũ ſint diuerſæ ſpecies, vt Philoſophus tradit in 3. Politi.* præcipue tamen eſt vnũ regimẽ, in quo vnus principatur ſecundum virtutem, & ariſtocratia, id eſt poteſtas optimorum, in qua aliqui pauci principantur

lib. 3. ca. 4. tom. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum virtutem: vnde optima ordinatio principum est in aliqua ciuitate vel regno, in quo vnus præficitur ſm virtutē, qui omnibus præſit: & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecūdum virtutem: & tamen talis principatus ad omnes pertinet: tum quia ex omnibus eligi poſſunt: tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim eſt optima politia benè cōmixta ex regno, inquantum vnus præeſt: & ariſtocratia, inquantū multi principantur ſecundum virtutem: & ex democratia, id eſt, poteſtate populi, inquantū ex popularibus poſſunt eligi principes: & ad populum pertinet electio principum: & hoc fuit inſtitutum ſecundum legem diuinam. Nam Moyſes & eius ſucceſſores gubernabant populū quaſi ſingulariter omnibus principantes, quod eſt quædam ſpecies regni. Eligebantur autem ſeptuaginta duo Seniores ſecundum virtutem. Dicitur enim Deut. 1. Tuli de veſtris tribubus viros ſapientes, & nobiles, & conſtitui eos principes: & hoc erat ariſtocraticum: ſed democraticum erat, quòd iſti de omni populo eligebantur. Dicitur enim Exod. 18. Prouide de omni plebe viros ſapientes, &c. & etiam q̄ populus eos eligebat. vnde dicitur Deut. 1. Date ex vobis viros ſapientes, &c. vnde patet quòd optima fuit ordinatio principum, quam lex inſtituit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ populus ille ſub ſpeciali cura Dei regebatur. vñ dicitur Deuter. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris: & ideo inſtitutionē ſummi principis dominus ſibi reſeruauit: & hoc eſt qd Moyſes petiuit Num. 27. Prouideat dominus Deus ſpirituum omnis carnis hominē, qui ſit ſuper multitudinē hanc: & ſic ex Dei ordinatione inſtitutus eſt Ioſue in principatu poſt Moyſen: & de ſingulis iudicibus, qui poſt Ioſue fuerunt, legitur q̄ Deus ſuſcitauit populo ſaluatorē, & q̄ Spiritus domini fuit in eis, vt patet Iudicum 2. Et ideo etiā electionem Regis non cōmiſit Dominus populo, ſed ſibi reſeruauit: vt patet Deute. 17. Eum cōſtitues regem, quem dominus Deus tuus elegerit.

¶Ad ſecundum dicendum, q̄ regnum eſt optimum regimen populi, ſi non corrumpatur, ſed propter magnam poteſtatem quæ regi conceditur, de facili regimē degenerat in tyrānidē, niſi ſit perfecta virtus eius, cui talis poteſtas conceditur: qa nō eſt niſi virtuoſi bene ferre bonas fortunas, vt Philoſph. dicit in 10. Ethic. perfecta autem virtus in paucis inuenitur: & præcipue Iudæi crudeles erāt, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maximè homines in tyrannidem decidūt. Et ideo dominus à principio eis regem non inſtituit cum plena poteſtate: ſed iudicem & gubernatorem in eorum cuſtodiā: ſed poſtea regem ad petitionem populi, quaſi indignatus conceſſit, vt patet per hoc quod dixit ad Samuelē 1. Regum 8. Nō te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Inſtituit tñ à principio circa regem inſtituendum, primo quidem modum eligendi, in quo duo determinauit: vt ſcilicet in eius electione expectarent iudicium domini: vt nō facerent regem alterius gentis: qa tales reges ſolent parum affici ad gentem, cui præficiuntur: & per cōſequens nō curare de eis. Secundò ordinauit circa reges inſtitutos qualiter deberent ſe habere quantū ad ſeipſos: vt ſ. nō multiplicarent currus & equos, neque vxores, neq; etiam immenſas diuitias: quia ex cupiditate horū principes ad tyrannidē declinant, & iuſtitiam derelinquunt. Inſtituit etiā, qualiter ſe deberent habere ad Deum: vt ſcilicet ſemper legerent & cogitarēt de lege Dei: & ſemper eſſent in Dei timore & obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe haberēt ad ſubditos ſuos: vt ſcilicet nō ſuperbe eos cōtemnerent, aut opprimerent, neque etiam à iuſtitia declinarent.

¶Ad tertium dicendum, q̄ diuiſio regni & multitudo regum magis eſt populo illi data in pœnam pro multis diſſenſionibus eorum, quas maximè contra regem Dauid iuſtum mouerant, quàm ad eorum profectum. vnde dicitur Oſeæ 13. Dabo tibi regem in furore meo: & Oſeæ 8. Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.

¶Ad quartum dicendum, q̄ ſacerdotes per ſucceſſionem originis ſacris deputabantur: & hoc ideo vt in maiori reuerentia haberentur, ſi nō quilibet ex populo poſſet ſacerdos fieri: quorum honor cedebat in reuerentiam diuini cultus: & ideo oportuit, vt eis ſpecialia quędam, deputarētur tā in decimis, quàm in primitiis, quàm etiam in oblationibus & ſacrificiis, ex quibus viuerent. Sed principes, ſicut dictum eſt, *aſſumebātur ex toto populo, & ideo habebant certas poſſeſsiones pro prias, ex quibus viuere poterant, & præcipue cum dominus prohiberet etiam in lege, ne ſuperabundarent diuitiis, aut magnifico apparatu: tum quia non erat facile, quin ex his ſuperbiam & tyrannidem erigerentur: tum etiam quia ſi principes non erant multum diuites, & erat laborioſus principatus, & ſolicitudine plenus, non multum affectabatur à popularibus, & ſic tollebatur ſeditionis materia.

¶Ad quintum dicendum, quòd illud ius non debebatur regi ex inſtitutione diuina, ſed magis prænuntiabatur vſurpatio regum, qui ſibi ius iniquum cōſtituunt in tyrannidem degenerantes, & ſubditos deprædantes. & hoc patet per hoc, q̄ in fine ſubdit, Voſque eritis ei ſerui: quod propriè pertinet ad tyrānidem: quia tyranni ſuis ſubditis principantur, vt ſeruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos, ne regem peterēt. ſequitur enim, Noluit audire populus vocem Samuelis.

¶Poteſt tamen contingere, quòd bonus rex abſque tyrānide filios tollat, & conſtituat tribunos & centuriones: multa accipiat à ſubditis ſuis, propter cōmune bonum procurandum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum. Non enim poſſunt homines pacificè viuere adinuicē ſi vnus accipiat ea, quæ ſunt alterius: ſed hoc videtur eſſe inductum in lege: dicitur enim Deut. 23. Ingreſſus vineam proximi tui, comede vuas, quantum tibi placuerit. ergo lex vetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

2 ¶Præterea, Ex hoc maxime multæ ciuitates, & regna deſtruuntur: quòd poſſeſsiones ad mulieres perueniunt, vt Philoſophus dicit in 2. Politi. *ſed hoc fuit introductum in veteri lege. Dicitur enim Num. 27. Homo cum mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas. ergo non conuenienter prouidit lex ſaluti populi. *lib. 2. ca. 7. ante med. tom. 5.*

3 ¶Præterea, Societas hominum maximè cōſeruatur per hoc, quòd homines emendo vel vendendo, ſibiinuicem res ſuas commutent, quibus indigent: vt dicitur in 1. Politic. * ſed lex vetus abſtulit virtutem venditionis: mandauit enim, quòd poſſeſsio vendita reuerteretur ad venditorem in quinquageſimo anno Iubilæi: vt patet Leuit. 22. incōuenienter igitur lex populum illum circa hoc inſtituit. *li. 1. c. 5. & 7. tom. 1.*

4 ¶Præterea, Neceſsitatibus hominum maximè expedit, vt homines ſint prompti ad mutuum concedendum, quæ quidē promptitudo tollitur per hoc, quòd creditores accepta non reddunt. vnde dicitur Eccleſiaſt. 26. Multi cauſa nequitiæ fœnerati ſunt, ſed fraudari gratis timuerunt. hoc autem induxit lex primo quidem: quia mandauit Deuteronom. 15. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre ſuo, repetere nō poterit: quia annus remiſſionis eſt Domini. & Exod. 22. dicitur, quòd ſi præſente domino animal mutatum mortuum fuerit reddere non tenetur. Secundo, quia aufertur ei ſecuritas, quæ habetur per pignus. dicitur enim Deut. 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius, vt pignus auferas: & iterum, Non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei. ergo inſufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

5 ¶Præterea, Ex defraudatione depoſiti maximum periculū imminet, & ideo eſt maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur 2. Mach. 3. quòd ſacerdotes inuocabant eum de cælo, qui de depoſitis legem poſuit, vt his, qui depoſuerant ea, ſalua cuſto diret: ſed in præceptis veteris legis parua cautela circa depoſita adhibetur. Dicitur enim Exod. 22. quòd in amiſſione depoſiti ſtatur iuramento eius, apud quem fuit depoſitum. ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

6 ¶Præterea, Sicut aliquis mercenarius locat operas ſuas, ita etiam aliqui locant domum, vel quæcunque alia huiuſmodi. ſed non eſt neceſſarium, vt ſtatim pretium locatæ domus cōductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit, quod præcipitur Leuitici decimonono, Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane.

7 ¶Præterea, Cum frequenter immineat iudiciorum neceſsitas, facilis debet eſſe acceſſus ad iudicem: inconuenienter igitur ſtatuit lex Deuteronom. 17. vt irent ad vnum locum expetituri iudicium de ſuis dubiis.

8 ¶Præterea, Poſsibile eſt, non ſolum duos ſed etiam tres, vel plures concordare ad mentiendum: inconuenienter igitur dicitur Deuterono. decimonono. In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum.

9 ¶Præterea, Pœna debet taxari ſecundum quātitatē culpę: vnde dicitur etiam Deuteron. 25. Pro menſura peccati erit & plagarū modus. ſed quibuſdam æqualibus culpis lex ſtatuit inæquales pœnas. Dicitur enim Exod. 22. quòd reſtituet fur quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue. quædam etiam non multa grauia peccata graui pœna puniūtur: ſicut Num. 15. lapidatus eſt, qui collegerat ligna in ſabbatho. Filius etiā propter parua delicta: quia ſcilicet comeſtionibus vacabat: & conuiuiis, mandabatur lapidari, Deuter. 21. igitur inconuenienter in lege ſunt inſtitutæ pœnæ.

¶Præterea

In corp. ar.

li. 2. c. 11. circa prin. et ca. 10.

10 ¶Præterea, Sicut Auguſtinus dicit vigeſimoprimo de ciuitate Dei *octo genera pœnarū in legibus eſſe ſcribit Tullius, Damna, vincula, verbera, ignominiam, exilium, ſeruitutem. Ex quibus aliqua ſunt in lege ſtatuta. Damna quidē ſicut cum fur condemnabatur ad quintuplum vel quadruplū. Vincula vero, ſicut Numeri decimoquinto mandatur de quodam, quòd in carcere includatur. Verbera vero, ſicut Deuteronomij vigeſimoquinto. Si eum, qui peccauit, dignum viderint plagis, proſternent, & coram ſe facient verberari. Ignominiam etiam inferebat illi, qui nolebat accipere vxorē fratris ſui defuncti: quæ tollebat calciamentum illius, & ſpuebat in faciem illius. Mortem etiam inferebat: vt patet etiam Leuitici vigeſimo, Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur. Pœnam etiam talionis lex induxit, dicens Exod. vigeſimoprimo, Oculum pro oculo, dentem pro dente. inconueniens igitur videtur, quòd alias duas pœnas, ſcilicet exiliū, & ſeruitutem lex vetus non inflixit.

11 ¶Præterea, Pœna non debetur niſi culpæ: ſed bruta animalia non poſſunt habere culpam. ergo inconuenienter eis infligitur pœna, Exod. 21. Bos lapidibus obruetur, qui occiderit virum aut mulierem. & Leuit. 21. dicitur, Mulier, quæ ſuccubuerit cuilibet iumento, ſimul interficiatur cum eo: ſic igitur videtur, q̄ inconuenienter ea, quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

12 ¶Præterea, Dominus mandauit Exod. vigeſimoprimo, q̄ homicidiū morte hominis puniretur: ſed mors bruti animalis multominus reputatur, quàm occiſio hominis. ergo non poteſt ſufficienter recompenſari pœna homicidij per occiſionem bruti animalis. inconuenienter igitur mandatur Deuteronom. vigeſimoprimo quòd quando inuentum fuerit cadauer occiſi hominis, & ignorabitur cædis reus, ſeniores propinquioris ciuitatis tollant vitulam de armento, quæ nō traxerit iugum, nec terram ſcidit vomere, & ducent eam ad vallē aſperam atque ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, nec ſementa recepit. & cædent in ea ceruices vitulæ.

¶SED CONTRA eſt, q̄ pro ſpeciali beneficio commemoratur in Pſalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

li. 2. c. 21. et lib. 19. c. 21. to. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Auguſtinus in ſecundo de ciu. Dei* introducit à Tullio dictum. Populus eſt cœtus multitudinis iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociatus. vnde ad rationem populi pertinet, vt cōmunicatio hominum adinuicem iuſtis præceptis legis ordinetur. Eſt autem duplex communicatio hominum adinuicem. Vna quidē, quæ fit authoritate principum. Alia autem fit propria voluntate priuatarum perſonarum. Et quia voluntate vniuſcuiuſq; diſponi poteſt, quod eius ſubditur poteſtati, ideo authoritate principum, quibus ſubiecti ſunt homines, oportet quòd iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactoribus infe rantur. Poteſtati vero priuatarum perſonatum ſubduntur res poſſeſſæ: & ideo propria authoritate in his poſſunt ſibiinuicem communicare, puta emendo, vendendo, donādo, & aliis huiuſmodi. Circa vtranque autem cōmunicationem lex ſufficienter ordinauit. Statuit enim iudices, vt patet Deuterono. decimoſexto, Iudices & magiſtros cōſtitues, in omnibus portis eius, vt iudicent populum iuſto iudicio. Inſtituit etiā iuſtū iudicij ordinem, vbi dicitur Deuteronom. primo, Quod iuſtū eſt iudicate. ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus, nulla erit perſonarum diſtantia. fuſtulit etiam occaſionem iniuſti iudicij, acceptionem munerum iudicibus prohibendo: vt patet Exod. vigeſimotertio, & Deuteron. 10. Inſtituit etiam numerum teſtium duorum vel trium: vt patet Deuteronom. 17. & 19. Inſtituit etiā certas pœnas pro diuerſis delictis: vt poſt dicetur. *Sed circa res poſſeſſas optimum eſt, ſicut dicit Philoſo. in 2. Politic. *q̄ poſſeſsiones ſint diſtinctæ, & vſus ſit partim cōmunis, partim autem per voluntatem poſſeſſorum cōmunicetur, & hęc tria fuerunt in lege ſtatuta. Primo eni ipſæ poſſeſsiones diuiſæ erant in ſingulos: dicitur enim Num. 34. Ego dedi vobis terrā in poſſeſsionē, quā ſorte diuidetis vobis. Et quia per poſſeſsionū irregularitatē plures ciuitates deſtruuntur, vt Philoſoph. dicit in ſecundo Politico. *ideo circa poſſeſsiones regulandas, triplex remedium lex adhibuit. Vnum quidem, vt ſecundum numerum hominum æqualiter diuiderentur. vnde dicitur Nume. 34. pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorem. Aliud remediū eſt, vt poſſeſsiones nō in perpetuum alienentur: ſed certo tempore ad ſuos poſſeſſores reuertentur, vt non cōfundātur ſortes poſſeſsionū. Tertiū remediū eſt, ad huiuſmodi confuſionem tollendam, vt proximi ſuccedant morientibus. Primo quidē gradu filius. Secūdo autem filia. Tertio fratres. Quarto patrui. Quinto quicunque propinqui. Et ad diſtinctionē ſortis cōſeruandā vlterius lex ſtatuit, vt mulieres, quæ ſunt hæredes, nuberēt ſuæ tribus hominibus: vt habetur Num. 36.

In ſolu. ad 10. argum. lib. 2. cap. 3. tom. 5.

li. 2. cap. 7. ante medium tom. 5.

¶Secundò verò inſtituit lex, vt quantum ad aliqua vſus rerū eſſet communis, & quantum ad curam: præceptum eſt enim Deuteronomij vigeſimo, Non videbis bouē & ouem fratris tui errantem, & præteribis: ſed reduces fratri tuo: & ſimiliter de aliis. ſecundo quantum ad fructum. Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingreſſus in vineam amici, licitè comedere poſſet dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes vero ſpecialiter, vt eis relinqueretur manipuli obliti, & fructus. & racemi remanentes: vt habetur Leuitic. 10. & Deuteronomij 24. & etiam communicabantur ea, quæ naſcebantur in ſeptimo anno: vt habetur Exod. 23. & Leuit. 26.

¶Tertiò vero ſtatuit lex communicationem factam per eos qui ſunt rerum domini, vnam pure gratuitam: vnde dicitur Deuteronom. 14. Anno tertio ſeparabis aliam decimam, veniantque Leuites, & peregrinus, & pupillus, & vidua, & comedent, & ſeruabuntur. Aliam vero cum recompenſatione vtilitatis: ſicut per venditionem, & emptionem, & locationē, & cōductionem, & per mutuum, & iterum per depoſitum: de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege. vnde patet, q̄ lex vetus ſufficienter ordinauit conuictum illius populi.

De alien. & tione dom. & rū, & poſſeſſionum. capi. 5. & 12. med. to. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ſicut Apoſtolus dicit Roman. 13. Qui diligit proximum, legem implenit: quia ſcilicet omnia præcepta legis, præcipuè ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur, vt homines ſeinuicē diligant: ex dilectione autem procedit, q̄ homines ſibiinuicem bona cōmunicent: quia dicitur 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem ſuum neceſsitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo intendebat lex, homines aſſuefacere, vt facilè ſibiinuicem ſua communicarent: ſicut & Apoſtolus 1. ad Timoth. 6. Diuitibus mandat facile tribuere & communicare. Non autem facile communicatiuus eſt, qui non ſuſtinet, quòd proximus aliquid modicū de ſuo accipiat abſque magno ſui detrimento. & ideo lex ordinauit, vt liceret intrantem in vineam proximi, racemos ibi comedere: non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occaſio grauis damni inferendi, ex quo pax perturbaretur: quæ inter diſciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione: ſed magis amicitia confirmatur, & aſſuefiunt homines ad aliquid facile communicandum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd lex non ſtatuit, q̄ mulieres ſuccederent in bonis paternis, niſi ex defectu filiorum maſculorum. Tunc autem neceſſarium erat, vt ſucceſsio mulieribus cōcederetur in conſolationem partis: cui graue fuiſſet, ſi eius hæreditas omnino ad extraneos tranſiret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, præcipiens, vt mulieres ſuccedentes in hæreditate paterna, nuberent ſuæ tribus hominibus: ad hoc, quòd ſortes tribuum non confunderentur, vt habetur Nume. vltim.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. Politico. *Regulatio poſſeſsionum multum confert ad conſeruationē ciuitatis, vel gentis: vnde ſicut ipſe dicit, apud quaſdam Gentilium ciuitates ſtatutū fuit, vt nullus poſſeſsionem vendere poſſet, niſi pro manifeſto detrimento. Si enim paſſim poſſeſsiones vendantur, poteſt contingere, q̄ omnes poſſeſsiones ad paucos deueniant: & ita neceſſe erit ciuitatē vel regionem habitatoribus euacuari. & ideo lex vetus ad huiuſmodi periculum remouendum ſic ordinauit, quòd & neceſsitatibus hominum ſubueniretur, concedens poſſeſsionum vēditionem vſque ad certum tempus: & tamen periculum remouit præcipiens, vt certo tempore poſſeſsio vendita ad vēdentem rediret. Et hoc inſtituit, vt ſortes non confunderentur, ſed ſemper remaneret eadem diſtinctio determinata in tribubus. Quia vero domus vrbanæ non erāt ſorte diſtinctę, ideo conceſsit, quòd in perpetuū vendi poſſent: ſicut & mobilia bona. Non enim erat ſtatutus numerus domorum ciuitatis, ſicut erat certa menſura poſſeſsionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus vero, quæ non erant in vrbe, ſed in villa muros non habentes, in perpetuum vendi non poterant: quia huiuſmodi domus non conſtruuntur niſi ad cultum, & ad cuſtodiam poſſeſsionum: & ideo lex congruè ſtatuit ius circa vtrunque.

De mutuo. In ſol. ar gum.

¶Ad quartum dicendum, quòd ſicut dictum eſt, *intentio legis erat aſſuefacere homines ſuis præceptis ad hoc, quod ſibiinuicē de facili in neceſsitatibus ſubuenirent: quia hoc maximè eſt amicitiæ fomentum. Et hanc quidem facilitatem ſubueniendi non ſolum ſtatuit in his, quæ gratis abſolutè donantur, ſed etiam in his, quæ mutuò conceduntur: quia huiuſmodi ſubuentio frequentior eſt, & pluribus neceſſaria. Huiuſ

Universidad de Deusto
Biblioteca

modi autem subuentionis facilitatem multipliciter instituit. Primo quidem, vt faciles se præberent ad mutuum exhibendum: nec ad hoc retraherentur anno remissionis appropinquante, vt habetur Deuteronomij decimoquinto. Secúdo, ne eum, cui mutuum concederent, grauarent vel vsuris, vel etiã aliqua pignora, omnino vitæ necessaria accipiẽdo: & si acceptа fuerint, quòd statim restituerẽtur. Dicitur enim Deuteronomij vigesimotertio. Nõ fœneraberis fratri tuo ad vsurã: & vigesimoquarto. Nõ accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam, quia animam suam appositi tibi: & Exod. 21. dicitur, Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante Solis occasum reddes ei. Tertiò, vt non importunè exigerent. vnde dicitur Exod. vigesimotertio. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum nõ vrgebis eũ, quasi exactor. & propter hoc etiam mandatur Deuteronomij vigesimoquarto. Cum repetes à proximo tuo rẽ aliquam, quã debet tibi, non ingredieris in domum eius vt pignus auferas, sed stabis foris: & ille tibi proferet quod habuerit. tum quia domus est tutissimum vniuscuiusq; receptaculum: vnde molestum homini est: vt in domo sua inuadatur. tum etiã, quia nõ concedit creditori, vt accipat pignus, qđ voluerit, sed magis debitori, vt det, quo minus indiguerit. Quartò instituit, q̃ in septimo anno debita penitus remitterentur. Probabile enim erat, vt illi, qui commode reddere possent, ante septimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes essent, eadem ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dãdum propter indigentiam. Circa animalia vero mutuata hæc lex statuit, vt propter negligẽtiã eius, cui mutuata sunt, si in ipsius absentia moriãtur vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si vero eo præsente, & diligẽter custodiente, mortua fuerint vel debilitata, non cogebatur restituere, & maximè si erant mercede conducta: quia ita etiã potuissent mori, & debilitari apud mutuantem. & ita si conseruationem animalis consequeretur, iam aliquod lucrum reportaret ex mutuo: & non esset gratuitum mutuum. Et maximè hoc obseruandum erat, quando animalia erant mercede conducta: quia tunc habebat certum pretium pro vsu animaliũ. vnde nihil accrescere debebat per restitutionem animalium, nisi propter negligentiam custodientis. Si autem non essent mercede conducta, potuissẽt habere aliquam æquitatem, vt saltem tantum restitueret, quantũ vsus animalis mortui, vel debilitati conduci potuisset.

De depositis seruandis, & reddendis, ¶Ad quintum dicendũ, quòd hæc differentia est inter mutuũ & depositum: quia mutuum traditur in vtilitatem eius, cui traditur: sed depositum traditur in vtilitatem deponentis. & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus casibus ad restituendum mutuum, quàm ad restituendum depositum. Depositum enim perdi poterat dupliciter. Vno modo ex causa ineuitabili vel naturali: puta si esset mortuum vel debilitatum animal depositum, vel extrinseca: puta si esset captum ab hostibus, vel si esset comestum à bestia, in quo tamen casu tenebatur deferre ad dominum animalis id, quod de animali occisũ supererat. in aliis autem suprà dictis* casibus nihil reddere tenebatur: sed solum, ad expurgandam suspitionem fraudis, tenebatur iuramẽtum præstare. Alio modo poterat perdi ex causa euitabili: puta per furtum, & tunc propter negligentiã custodis reddere tenebatur. Sed sicut dictũ est,* ille qui mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam si debilitatum, aut mortuũ fuisset in eius absentia: de minori enim negligentia tenebatur quam depositarius, qui non tenebatur nisi de furto.

In ista sol. *ad 4. argu.*

De curare reddenda vt decet. ¶Ad sextum dicendum, quòd mercenarij, qui locant operas suas, pauperes sunt de laboribus suis victum quærentes quotidianum: & ideo lex prouide ordinauit, vt statim eis merces solueretur, ne victus eis deficeret. Sed illi, qui locant alias res, diuites esse consueuerunt, nec ita indigent locationis pretio ad suum victum quotidianum, & ideo non est eadem ratio in vtroque.

De iudiciis nõ a pellationibus. ¶Ad septimum dicendum, q̃ iudices ad hoc inter homines constituuntur, quòd determinent, quod ambiguũ inter homines circa iustitiam esse potest. Dupliciter etiam aliquid potest esse ambiguum. Vno modo apud simplices. & ad hoc dubium tollendum mandatur Deuteron. 16. vt iudices & magistri constituerentur per singulas tribus, vt iudicarent populum iusto iudicio. Alio modo contingit aliquid esse dubium etiam apud peritos. ideo ad hoc dubiũ tollendum constituit lex, vt omnes recurrerent ad locum principalẽ à Deo electũ: in quo & summus Sacerdos esset, qui determinaret dubia circa cæremonias diuini cultus: & summus iudex populi, qui determinaret, quæ pertinent ad iudicia hominũ: sicut etiã nunc per appellationẽ vel per cõsultationẽ causæ ab inferioribꝰ iudicibus ad superiores deferuntur. vnde dicitur Deuteronom. decimoseptimo. Si difficile & ambiguum apud te iudicium prospexeris, & iudicium intra portas tuas videris verba variari, ascende ad locum, quem elegerit dominus: veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit in illo tempore. huiusmodi autem ambigua iudicia non frequenter emergebant: vnde ex hoc populus non grauabatur.

De testib. ¶Ad octauum dicendum, quòd in negotiis humanis non potest haberi demonstratiua probatio, & infallibilis, sed sufficit aliqua cõiecturalis probabilitas, secundum quam Rhetor persuadet. & ideo licet sit possibile duos aut tres testes in mendacium conuenire: non tamen est facile, nec probabile, quòd conueniant. & ideo accipitur eorum testimonium tanquam verum: & præcipue si in suo testimonio non vacillent, vel aliàs suspecti non fuerint. Et ad hoc etiam, quòd nõ de facili à veritate testes declinarent, instituit lex, vt testes diligentissimè examinarentur, & grauiter punirentur, qui inuenirentur mendaces: vt habetur Deuteronomij decimonono. Fuit tamen aliqua ratio huiusmodi numeri determinandi ad significandum infallibilem veritatem personarum diuinarum: quæ quandoque numerantur duæ, quia Spiritus sanctus est nexus duorum: quandoque exprimuntur tres. vt Augustinus* dicit super illud Ioannis octauo In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimoniũ verum est.

Trac. 36. in Ioan. de libro ad fi. to. 9. Et li. 1. de Trí. c. 8. à medio, tom. 3.

¶Ad nonum dicendum, quòd non solum propter grauitatem culpæ, sed etiam propter alias causas grauis pœna infligitur. primo quidem propter quantitatem peccati: quia maiori peccato cæteris paribus pœna grauior debetur. Secúdo propter peccati consuetudinem. quia à peccatis consuetis nõ faciliter homines abstrahuntur nisi per graues pœnas. Tertio propter multam concupiscentiam vel delectationẽ in peccato. ab his enim non de facili homines abstrahuntur nisi propter graues pœnas. Quarto propter facilitatẽ committẽdi peccatum, & iacendi in ipso. huiusmodi enim peccata quãdo manifestãtur, sunt magis puniẽda ad aliorum terrorem. Circa ipsam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus est attendendus etiã circa vnum & idem factum. Quorum primus est, quando inuoluntarius peccatum committit: tũc enim si omnino est inuoluntarius, totaliter excusatur à pœna. Dicitur enim Deuteronomij vigesimo, quòd puella, quæ opprimitur in agro, non est rea mortis: quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eã. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius, sed tamen ex infirmitate peccat (puta cum quis peccat ex passione) minuitur peccatum: & pœna secundum veritatem iudicij diminui debet: nisi forte propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abstrahendum homines ab huiusmodi peccatis, sicut dictũ est.* Secundus gradus est, quando quis per ignorantiã peccauit: & tunc aliquo modo reus reputabatur propter negligentiam addiscendi, sed tamen non puniebatur per iudices, sed expiabat peccatum suum per sacrificia. vnde dicitur Leuitici 4. Anima, quæ peccauerit per ignorantiam, &c. sed hoc intelligendum est de ignorantia facti: non autem de ignorãtia præcepti diuini, quod omnes scire tenebãtur. Tertius gradus est quãdo aliquis ex superbia peccabat, id est, ex certa electiõe, vel ex certa malitia: & tunc puniebatur secundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus est, quando peccabat per proteruiam & pertinaciã: & tunc quasi rebellis & destructor ordinationis legis omnino occidendus erat. Secundũ hoc dicendum est, quòd in pœna furti considerabatur solum genus rei, quod frequenter accidere poterat: & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili custodiri possunt à furibus, non reddebat fur nisi duplum. Oues autem non de facili possunt custodiri à furto, quia pascuntur in agris: & ideo frequẽtius contingebat, quòd oues furto subtraherentur. vnde lex maiorem pœnam apposuit, vt scilicet quatuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius custodiuntur: quia habentur in agris, & non ita pascuntur gregatim sicut oues. & ideo adhuc hic maiorem pœnam apposuit: vt scilicet quinque boues pro vno boue redderentur. & hoc dico, nisi forte idem animal innentum fuerit viuens apud eum, quia tũc solum duplum restituebat, sicut & in cæteris furtis: poterat enim haberi præsumptio, quòd cogitaret restituere, ex quo viuum seruasset. Vel potest dici secundum glossam,* q̃ bos habet quinque vtilitates: quia immolatur, arat, pascit carnibus, lac dat, & corium etiam diuersis vsibus ministrat: & ideo pro vno boue quinque boues reddebantur. Quis etiã habet quatuor vtilitates, immolatur, pascit, lac dat, & lanam ministrat. Filius autem cõtumax non, quia comedebat, bibebat, occidebatur: sed propter contumaciam & rebellionem, quæ semper morte puniebatur, vt dictum est. Ille vero, qui colligebat ligna in sabbatho, lapidatus fuit tanquam legis violator, quæ sabbathum

In ipsam solutionem.

Glo. ordin. in prin. 22. cap. Exod.

sabbathum obseruari præcipiebat in commemorãtionem fidei nouitatis mundi: sicut suprà dictum est.* vnde occisus fuit tanquam infidelis.

q. 100 ar. 1. in corp. ad 2. arg.

¶Ad decimũ dicendum, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus crimibus, scilicet in his, quæ contra Deũ peccant, & in homicidio, & in furto hominum: & in irreuerentia ad parentes, & in adulterio, & in incestibus. In furto aliarum rerum adhibuit pœnam damni: in percussuris autẽ & mutilationibus induxit pœnam talionis: & similiter in peccato falsi testimonij. In aliis aũt minoribus culpis induxit pœnam flagellationis vel ignominiæ. Pœnam autem seruitutis induxit in duobus casibus. In vno quidem, quando septimo anno remissionis ille, qui erat seruus, nolebat beneficio legis vti, vt liber exiret: vnde pro pœna eiꝰ infligebatur, vt in perpetuũ seruus remaneret. Secundo infligebatur furti, qũ nõ habebat, quod posset restituere: sicut habet Exo. vigesimosecũdo. Pœnam autẽ exilij vniuersaliter lex non statuit: quia in solo populo illo Deus colebatur: omnibus aliis populis p̃ idololatria corruptis. vnde si quis à populo illo vniuersaliter exclusus esset, daretur ei occasio idololatriæ, & ideo 1. Regum vicesimonono, dicitur, q̃ Dauid dixit ad Saul, Maledicti sunt, qui ieiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes, Vade, serui diis alienis. Erat tamen aliquod particulare exilium. Dicitur enim Deut. nono, Quòd qui percusserit p̃ximum suum nesciens, & qui nullum contra ipsum habuisse odium comprobatur, ad vnam vrbium refugij confugiebat: & ibi manebat vsque ad mortem summi sacerdotis, tunc eũ ei licebat ad domum suam redire: quia in vniuersali damno populi consueuerunt particulares iræ sedari, & ita proximi defuncti non sic proni erant ad eius occisionem.

De homicidii pœna. ¶Ad vndecimũ dicẽdum, quòd animalia bruta mandabantur occidi, non propter aliquam ipsorum culpam, sed in pœnam dominorum, qui talia animalia non custodierant ab huiusmodi peccatis. & ideo magis puniebatur dominus si bos cornupeta fuerat ab heri & nudius tertius (in quo casu poterat occurri periculo) quàm si subito cornupeta efficeretur. Vel occidebantur animalia in detestationem peccati: & ne ex eorũ aspectu aliquis horror hominibus incuteretur.

¶Ad duodecimum dicendum, quòd ratio literalis istius mandati fuit, vt Rabbi Moyses dicit, quia frequenter interfector est de ciuitate propinquiori. vnde occisio vitulæ fiebat ad explorandum homicidum occultum, quod quidem fiebat per tria. Quorum vnum est, quo seniores ciuitatis iurabant nihil se prætermisisse in custodia viarũ. Aliud est, quia ille, cuius erat vitula, dãnificabatur in occisione animalis: & si prius manifestaretur homicidium, animal non occideretur. tertiũ est quia locus in quo occidebatur vitula, remanebat incultus. & ideo ad euitandum vtrunque damnum homines ciuitatis de facili manifestarent homicidam, si scirẽt: & rarò poterat esse, quin aliqua verba, vel indicia super hoc facta essent. Vel hoc fiebat ad terrorem in detestationem homicidij. Per occisionem eñ vitulæ, quæ est animal vtile & fortitudine plenũ, præcipuè antequam laboret sub iugo, significabatur q̃ quicunq; homicidium feciſſet, quamuis esset vtilis, & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, q̃ ceruicis concisio significabat: & q̃ tanquam vilis & abiectus à consortio hominum excludendus erat: quod significabatur per hoc. quòd vitula occisa in loco aspero & inculto relinquebatur, in putredinem conuertenda. Mysticè autem per vitulam de armento significatur caro Christi, quæ non traxit iugum, quia nõ fecit peccatum, nec terram scidit vomere, id est seditionis maculam non admisit. Per hoc enim, quòd in valle inculta occidebatur, significatur despecta mors Christi: per quam purgantur omnia peccata, & Diabolus esse homicidij author ostenditur.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum iudicialia præcepta sint conuenienter tradita quantum ad extraneos.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd iudicialia præcepta non sint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Actuũ decimo. In veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum Deus. sed in omni gente, qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi. sed illi, qui sunt Deo acepti, non sunt ab Ecclesia Dei excludendi. inconuenienter igitur mandatur Deuter. vicesimotertio, quòd Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt in Ecclesiam Domini in æternum: econtrario autem ibidem præcipitur de quibusdam genribus, Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Aegyptiũ, quia aduena fuisti in terra eius.

2 ¶ Præterea, Ea, quæ non sunt in potestate nostra, non meretur aliquam pœnam: sed quòd homo sit eunuchus, vel ex scorto natus, non est in potestate eius. ergo inconuenienter mandatur Deut. vicesimotertio, quòd eunuchus, & ex scorto natus non ingrediatur Ecclesiam Domini.

3 ¶Præterea, Lex vetus misericorditer mandauit, vt aduenæ non affligantur. Dicitur enim Exod. vicesimo, Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. & 23. Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti, sed ad afflictionem alicuius pertinet, quòd vsuris oppri matur: inconuenienter igitur lex permisit Deut. 23. vt alienis ad vsuram pecuniam mutuarent.

4 ¶Præterea, Multo magis appropinquant nobis homines, quàm arbores. sed his, quæ sunt nobis magis propinqua, magis debemus affectum & effectum dilectionis impendere: secundum illud Eccl. terrio, Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi: inconuenienter igitur Dominus Deut. vicesimo, mandauit, quòd de ciuitatibus hostium captis omnes interficerent: & tamen arbores fructiferas nõ succiderent.

5 ¶Præterea, Bonũ commune secundum virtutem est bono priuato præferendum ab vnoquoque: sed in bello, quod committitur contra hostes, quæritur bonũ cõmune: inconuenienter igitur mandatur Deut. 20. quòd imminente prælio, aliqui domum remittantur: puta qui ædificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui despondit vxorem.

6 ¶Præterea, Ex culpa nõ debet q̃s cõmodũ reportare: sed q̃ homo sit formidolosus, & corde pauidus, culpabile est. cõtra riũ eñ est virtuti fortitudinis. incõuenienter igitur à labore prælij excusabantur formidolosi, & pauidum cor habentes.

¶SED CONTRA est, quòd Sapientia diuina dicit Prouerb. 8. Isti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cũ extraneis potest esse hominum conuersatio dupliciter. Vno modo pacificè: alio modo hostiliter. & quantum ad vtrũque modũ ordinandum, lex conuenientia præcepta continebat. Tripliciter enim offerebatur Iudæis occasio, vt cum extraneis pacificè cõmuni carent. Primo quidem quando extranei per terram eorum trãsitum faciebant, quasi peregrini. Alio modo, quando in terrã eorum adueniebant, ad inhabitandum sicut aduenæ: & quantum ad vtrunque lex misericordiæ præcepta posuit. Nã Exo. vicesimosecundo, dicitur, Aduenam non contristabis: & vicesimotertio, dicitur, Peregrino molestus non eris. Tertio verò, quando aliqui extranei totaliter in eorum consortium & ritũ admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim statim recipiebantur quasi ciues, sicut etiã apud quosdã Gentilium statutum erat, vt non reputarentur ciues nisi q̃ ex auo vel atauo ciues existerent vt Philosophus dicit in 3. Pol.* & hoc ideo, quia si statim extranei aduenientes, reciperentur ad tractandum ea, quæ sunt populi, possent multa pericula cõtingere: dum extranei non habentes adhuc amorẽ firmatũ ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarẽt, & ideo lex statuit, vt de quibusdam Gentibus habentibus aliquã affinitatem ad Iudæos, scilicet de Aegyptiis, apud quos nati fuerant, & nutriti, & de Idumæis filiis Esau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in consortium populi. Quidã verò quia hostiliter se ad eos habuerãt (sicut Ammonitæ, & Moabitæ) nunquam in consortium populi admitterentur. Amalecitæ autem, qui magis eis fuerãt aduersati, & cum eis nullum cognationis habebant cõsortium, quasi hostes perpetui habeberentur. Dicitur eñ Exod. decimoseptimo. Bellũ Dei erit contra Amalec à generatione in generationem. Similiter etiam quantum ad hostilem communicationem cum extraneis lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primo quidẽ instituit, vt bellum iustè iniretur. Mandatur enim Deut. 20. quòd cum accederent ad expugnãdam ciuitatem: offerrent ei primo pacem. Secũdo instituit, vt fortiter bellum inceptum exequerẽtur, habẽtes de Deo fiduciam: & ad hoc melius obseruãdum, instituit, q̃ imminente prælio, sacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertio mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quosdam ad domum, qui possent impedimenta præstare. Quartò instituit, vt victoria moderatè vterentur parcendo mulieribus & paruulis. & etiã ligna fructifera regionis non incidendo.

Ca. 1. inter. med. & fi. nem. to. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ homines nullius gẽtis excludit lex à cultu Dei, & ab his quæ pertinẽt ad animæ salutem. Dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorũ in vestrã voluerit transire colonia, & facere Phase Domini, circũcidetur prius omne masculinũ eius: & tũc ritè celebrabit, erítque simul

Universidad de Deusto
Biblioteca

simul sicut indigena terræ. Sed in temporalibus quantum ad ea, quæ pertinebant ad communitatem populi, non statim qui libet admittebatur ratione supradicta *: sed quidem in tertia generatione, scilicet Aegyptij & Idumæi. Alij verò perpetuo excludebantur in detestationem culpæ præteritæ: sicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecitæ. Sicut enim punitur vnus homo propter peccatum, quod commisit, vt alij videntes timeant, & peccare desistant: ita etiam propter aliquod peccatum gens vel ciuitas potest puniri, vt alij a simili peccato abstineant. Poterat tamen dispensatiuè aliquis in collegium populi admitti propter aliquem virtutis actum: sicut Iudith 14. dicitur, quòd Achor dux filiorum Ammon appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius. Et similiter Ruth Moabitis, quę mulier virtutis erat, licet possit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit simpliciter esse ciues.

¶Ad secundum dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 3. Politi. * dupliciter aliquis dicitur esse ciuis. Vno modo simpliciter: & alio modo secùdù quid. Simpliciter quidem ciuis est, qui potest agere ea, quæ sunt ciuium: puta dare consilium, vel iudicium in populo. Secundum quid autem ciuis dici potest, quicunque ciuitatem inhabitat: etiam viles personæ & pueri, & senes, qui non sunt idonei ad hoc, quòd habeant potestatę in his, quæ pertinent ad commune. Ideo ergo spurij propter vilitatem originis excludebatur ab Ecclesia, id est a collegio populi, vsque ad decimam generationē: & similiter eunuchi, quibus non poterat competere honor, qui patribus debebat. & præcipue in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conseruabatur per carnis generationem. Nam etiam apud Gētiles qui multos filios genuerant, aliquo insigni honore donabātur: sicut Philolophus dicit in secundo Politi. * tamen quantum ad ea, quæ ad gratiam Dei pertinebant, eunuchi ab aliis non separabantur, sicut nec aduenæ, vt dictum est. * Dicitur enim Isa. 56. Non dicat filius aduenæ, qui adhæret Domino, dicens, Separatione diuidet me Dominus à populo suo: & non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum.

¶Ad tertium dicendum, q̄ accipere vsuras ab alienis, non erat secundum intentionem legis: seu ex quadam permissione propter pronitatem Iudæorum ad auaritiam. & magis pacificè se haberent ad extraneos, à quibus lucrabantur.

¶Ad quartum dicendum, quòd circa ciuitates hostium, quædam distinctio adhibebatur: quædam em erant remotæ non de numero illarum vrbium, quæ eis erant repromissæ: & in talibus vrbibus expugnatis occidebatur masculi, q̄ pugnauerāt contra populum Dei, mulieribus autē & infantibus parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis, quæ erāt eis repromissæ, omnes mandabantur interfici propter iniquitates eorum priores: ad quas puniendas Dñs populum Israel diuinæ iustitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deut. 9. Quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt. Ligna autem fructifera mandabantur reseruari propter vtilitatem ipsius populi: cuius ditioni ciuitas & eius territorium erat subiiciendum.

¶Ad quintum dicendum, quòd nouus ædificator domus, aut plantator vineæ, vel desponsator vxoris excludebantur à prælio propter duo. Primò quidem, quia ea, quæ homo de nouo habet, vel statim paratus est ad habendum, magis solet amare: & per consequens eorum amissionē timere. vnde probabile erat, quòd ex tali amore magis mortem timerent: & sic minus fortes essent ad pugnandum. Secundo, quia sicut Philosophus dicit in secundo Physic. * infortunium videtur quando aliquis appropinquat ad aliquod bonum habendum, si postea impediatur ab illo. Et ideo ne propinqui remanentes magis contristarentur de morte talium, qui bonis sibi paratis potiti non fuerunt, & etiam populus considerans hoc, horreret, huiusmodi homines à mortis periculo sunt sequestrati per subtractionem à prælio.

¶Ad sextum dicendum, quòd timidi remittebantur ad domum, non vt ipsi ex hoc commodum consequerentur, sed ne populus ex eorum præsentia incommodum consequeretur, dum per eorum timorem & fugam etiam alij ad timendum, & fugiendum prouocarentur.

In cap. 4.

Cap. 7. circa med. In cor. 4r. 10. & ad 2. arg.

2. Phy tex. 63. tom. 2.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domesticas personas.

Cap. 3. parū ante med. tom. 5.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa personas domesticas. Seruus enim id, quod est, domini est: vt Philosophus dicit in 1. Politico.* sed id, quod est alicuius, perpetuo eius esse debet ergo inconuenienter lex mandauit Exod. 21. quòd serui septimo anno liberi abscederent.

2 ¶Præterea, Sicut animal aliquod, vt asinus aut bos est possessio domini: ita etiā seruus. sed de animalibus præcipitur Deut. vicesimotertio, Non tradas seruum domino suo, qui ad te confugerit.

3 ¶Præterea, Lex diuina habet magis & misericordiam prouocare, quàm etiam lex humana: sed secundum leges humanas grauiter puniuntur, qui minus asperè affligunt seruos, aut ancillas, asperrima autem videtur esse afflictio, ex qua sequitur mors: inconuenienter igitur statuitur Exod. vicesimoprimo, quòd qui percusserit seruum suum vel ancillam virga, si vno die superuixerit, non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est.

4 ¶Præterea, Alius est principatus domini ad seruum, & patris ad filium: vt dicitur in primo & tertio Politicorum, * sed hoc ad principatum domini: ad seruum pertinet, vt aliquis seruum, vel ancillam vendere possit. inconuenienter igitur lex permisit, quòd aliquis venderet filiam suam in famulam, vel ancillam.

Lib. 1. ca. 4. tom. 5.

5 ¶Præterea, Pater habet sui filij potestatem: sed eius est punire excessus, qui habet potestatem super peccatum: inconuenienter igitur mandatur Deuter. 21. quòd pater ducat filium suum ad seniores ciuitatis puniendum.

6 ¶Præterea, Dominus prohibuit Deut. septimo, vt cum alienigenis non sociarent coniugia, & coniuncta etiam separarēt: vt patet primo Esdræ decimo: inconuenienter igitur Deut. vicesimoprimo conceditur eis, vt captiuas alienigenarum ducere possint vxores.

7 ¶Præterea, Dominus in vxoribus ducendis quosdam cōsanguinitatis & affinitatis gradus præcepit esse vitandos: vt patet Leui. decimooctauo. incōuenienter igitur mandatur Deute. 25. quòd si aliquis esset mortuus absque liberis, vxorem ipsius frater eius acciperet.

8 ¶Præterea, Inter virum & vxorē sicut est maxima familiaritas, ita debet esse fides firmissima: sed hoc non potest esse si matrimonium dissolubile fuerit: inconuenienter igitur Dominus permisit Deuter. vicesimoquarto, quòd aliquis posset vxorem dimittere, scripto libello repudij, & quòd etiam vltrius eam recuperare non posset.

9 ¶Præterea, Sicut vxor potest frangere fidem marito, ita etiā seruus domino, & filius patri: sed ad inuestigandam iniuriam serui in dominum, vel filij in patrem, non est institutum in lege aliquod sacrificium: superfluè igitur videtur institui sacrificium zelotypię, ad inuestigandum vxoris adulterium, Num. 5. si igitur inconuenienter videntur esse tradita in lege præcepta iudicialia circa personas domesticas.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. 18. Iudicia domini vera, iustificata in semetipsa.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ communio domesticarum personarum adinuicem (vt Philosophus dicit in primo Politic.*) est secundum quotidianos actus, qui ordinantur ad necessitatem vitæ. Vita autem hominis conseruatur dupliciter. Vno modo quantum ad individuum: prout scilicet homo idem numero viuit, & ad talem vitæ conseruationem opitulantur homines exteriora bona: ex quibus homo habet victū, & vestitū, & alia huiusmodi necessaria vitæ, in quibus administrandis indiget homo seruis. Alio modo conseruatur vita hominis secundum speciem per generationem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domesticā cōmunione sunt tres cōbinationes, scilicet domini ad seruum, viri ad vxorem, patris ad filium. Et quantum ad omnia ista, lex vetus conuenientia præcepta tradidit. nam quantum ad seruos instituit, vt modestè tractarentur: & quantum ad labores, ne scilicet immoderatis laboribus affligerentur. vnde Deut. quinto, dñs mādauit, vt in die sabba hi requiescerent seruus & ancilla tua, sicut & tu. Iterum quantum ad pœnas infligendas: imposuit enim mutilatoribus seruorum, vt dimitterent eos liberos: sicut habetur Exod. vicesimoprimo, & simile etiam statuit in ancilla, quam in vxorem aliquis duxerit. Statuit autem specialiter circa seruos, qui erant ex populo, vt septimo anno liberi egrederentur cum omnibus, quæ apportauerant, etiam vestimentis: vt habetur Exod. 21. Mandatur etiam insuper Deut. 15. vt ei detur viaticum.

Cap. 3. circa med. tom. 5.

¶Circa vxores verò statuitur in lege, quantum ad vxores ducendas: vt scilicet ducant vxores suæ tribus: sicut habetur Numer. vltimo. & hoc ideo, ne sortes tribuum confundantur. Et quòd aliquis in vxorem ducat vxorem fratris defuncti sine liberis: vt habetur Deute. 25. & hoc ideo, vt ille, qui non potuit habere successores secùdù carnis originem, saltem habeat p quandam adoptionem: & sic non totaliter memoria defuncti deleatur

deleatur. Prohibuit etiam quasdam personas, ne in coniugiū ducerentur, scilicet alienigenas propter periculū seditionis, & propinquas propter reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam, qualiter vxores iam ductę tractari deberēt: vt scilicet non leuiter infamarentur. vnde mandatur puniri ille, qui falsò crimen imponit vxori: vt habetur Deut. 23. & q̄ etiam propter vxoris odium filius detrimentum non pateretur: vt habetur Deut. 21. & etiam quòd propter odium vxorę non affligeret: sed potius scripto libello, eam dimitteret. vt patet Deut. 24. Et vt etiam maior dilectio inter coniuges à principio contrahatur, præcipitur, quòd cum aliquis nuper vxorem acceperit, nihil ei publicæ necessitatis iniungatur, vt liberè possit lætari cum vxore sua.

¶Circa filios autem instituit, vt patres eis disciplinam adhiberent, instruendo eos in fide. vnde dicitur Exod. 12. Cum dixerint vobis filij vestri, Quæ est ista religio? dicetis eis, Victima transitus Domini est. & quòd etiam instruerent eos in moribus: vnde dicitur Deut. 21. quod patres dicere debent, Moti a nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conuiuiis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd quia filij Israel erant à Domino de seruitute liberati: & per hoc diuinæ seruituti addicti: noluit Dominus, vt in perpetuum serui essent. vñ dicitur Leui. vigesimoquinto. Si paupertate compulsus, vēdiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit: mei enim sunt serui, & ego eduxi eos de terra Aegypti, vt non veneant conditione seruorum, & ideo quia simpliciter serui non erant, sed secundum quid, finito tempore dimittebantur liberi.

¶Ad secundum dicendum, quòd mandatum illud intelligitur de seruo, qui à domino quæritur ad occidendum, vel ad aliquod peccati ministerium.

¶Ad tertium dicendum, quòd circa lęsiones seruis illatas, lex considerasse videtur, vtrum sit certa vel incerta: si enim læsio certa esset, lex pœnam adhibuit: pro mutilatione quidē amissionem serui, qui mandabatur libertati donandus: pro morte autem homicidij pœnam, cum seruus in manu Domini verberantis moreretur. Si verò læsio non esset certa, sed aliquam apparentiam haberet, lex nullam pœnam infligebat in proprio seruo: puta cum percussus seruus non statim moriebat, sed post aliquos dies. Incertum enim erat, vtrum ex percussione mortuus esset, quia si percussisset liberū hominē, ita tamē quòd statim non moreretur, sed super baculum suum ambularet: nō erat homicidij reus, qui percusserat, etiā si postea moreretur: tenebatur tñ ad impensas soluendas, quas percussus in medicos fecerat. Sed hoc in seruo proprio locum non habebat: quia quicquid seruus habebat: & etiam ipsa persona serui, erat quædam possessio domini, & ideo pro causa assignat, quare non subiaceat pœnę pecuniarię, quia pecunia illius est.

In solut. 1. ¶Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum est, * nullus Iudęus poterat possidere Iudęū, quasi simpliciter seruū: sed erat seruus secundū quid, quasi mercenarius vsque ad tempus, & p hunc modum permittebat lex, q̄ paupertate cogente, aliq̄s filium vel filiam venderet. & hoc etiam verba ipsius legis ostendunt: dicit enim, Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur, sicut exire ancillæ consueuerunt. Per hunc etiam modum non solum filium suum, sed etiam seipsum aliquis vēdere poterat magis quasi mercenarium, quàm quasi seruum: secundum illud Leui. 25. Si paupertate compulsus, vendiderit se tibi frater tuus, nō eum opprimes seruitute famulorum: sed mercenarius & colonus erit.

¶Ad quintum dicendum, quod sicut Philosophus dicit in decimo Ethicorum*, principatus paternus habet solum admonendi potestatem: non autem habet vim coactiuam, per quā rebelles & contumaces comprimi possunt, & ideo in hoc casu lex mandabat, vt filius contumax à principibus ciuitatis puniretur.

cap. vlt. ante medium tex. 5.

¶Ad sextum dicendum, quòd Dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci, propter periculum seductionis, ne inducerentur in idololatriam. & specialiter hoc prohibuit de illis gentibus, quæ in vicino habitabant: de quibus erat magis probabile, quòd suos ritus retinerent. Si qua vero idololatriæ cultum dimittere vellet, & ad Legis cultum se transferre, poterat in matrimonium duci: sicut patet de Ruth, quam duxit Booz in vxorem. vnde ipsa dixerat socrui suæ, Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus: vt habetur Ruth primo. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci: nisi prius rasa cæsarie, & circuncisis, & vnguibus depositis veste, in qua capta est, & fleret patrem & matrem, per quę significatur idololatriæ perpetua abiectio.

¶Ad septimum dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matthæum: quia immitigabile malum erat mos apud Iudęos, q̄ omnia pro præsenti vita faciebāt, statutū fuit, vt defuncto filius nascereť ex fratre, quod erat quædā mortis mitigatio. Non autē alius, quàm frater vel propinquus iubebatur accipere vxorē defuncti: quia non ita crederetur q̄ ex tali coniunctione nascituros, esse eius filius. q̄ obijt: & iterū extraneus non ita haberet necessitatē statuere domū eius, qui obierat, sicut frater, cui etiā & cognatione hoc facere iussum erat. Ex quo patet, quòd frater in accipiendo vxorem fratris sui, persona fratris sui defuncti fungebatur.

¶Ad octauum dicendum, quòd lex permisit repudium vxoris, non quia simplici tei iusta esset: sed propter duritiam Iudæorum, vt Dominus dicit Matth. 19. sed de hoc oportet plenius tractari, cum de matrimonio agetur.

¶Ad nonum dicendum, quòd vxores fidem matrimonij frāgunt per adulteriū: & de facili propter delectationem: & latenter, quia oculus adulteri obseruat caliginem, vt dicitur Iob vicesimoquarto. Nō autem est similis ratio de filio ad patrem, vel de seruo ad dominum: quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiscentia delectationis: sed magis ex malitia, quæ non potest ita latere, sicut infidelitas mulieris adulterę.

¶ *Super Quæstionem centesimamsextam.*

QVÆSTIO CENTESIMASEXTA, *De lege Euangelica, quæ lex noua dicitur secundum se, in quatuor articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de lege Euangelij, quæ dicitur lex noua.

¶Et primò, de ipsa secundum se. Secundò, de ipsa per comparationē ad legem veterē. Tertiò, de his, quæ in lege noua continētur.

¶Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primò, qualis sit, vtrum scilicet sit scripta vel indita.

¶Secundò, de virtute eius, vtrum iustificet.

¶Tertiò, de principio ei⁹, vtrū debuerit dari à principio mūdi.

¶Quartò, de termino eius, vtrum scilicet sit duratura vsque ad finem, an debeat ei alia lex succedere.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex noua sit lex scripta.

Infrà art. 2. & 3. cor. 2. & q. 107. art. 2. ad 2. & 3. & q. 108 arti. 1. cor & ad 1. & quæl. 1. ar. 13. col.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ lex noua sit lex scripta. Lex enim noua est ipsum Euangelium: sed Euangelium est descriptum Io. vigesimo, Hæc autem scripta sunt, vt credatis: ergo lex noua est lex scripta.

2 ¶Præterea, Lex indita est lex naturæ, secùdù illud Rom. 2. Naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis. si igitur lex Euangelij esset lex indita, nō differret a lege naturæ.

3 ¶Præterea, Lex Euāgelij, propria est eorum, qui sunt in statu noui testamenti: sed lex indita communis est & eis, qui sunt in nouo testamento, & eis, qui sunt in veteri testamento. Dicitur enim Sap. septimo, quòd diuina sapientia per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & prophetas constituit. ergo lex noua est lex indita.

¶SED CONTRA est, quòd lex noua est lex noui testamenti: sed lex noui testamenti est indita in corde. Apostolus enim ad Hebr. octauo, dicit, inducens authoritatem, quæ habetur Iere. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & cōsummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentū nouum, & exponens, quod sit hoc testamentum, quod disponam domui Israel, dando leges meas in mentes eorum, & in corda eorum superscribam eas. ergo lex noua est lex indita.

¶RES

Cap.2. ante medium tom.3.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vnaquæque res illud videtur esse quod in ea est potissimum: vt Philosophus dicit in 9.Ethic.* id autem, quod est potissimum in lege noui testamenti, & in quo tota virtus eius consistit, est gratia Spiritus sancti, quæ datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex noua est ipsa gratia Spiritus sancti, quæ datur Christi fidelibus: & hoc manifestè apparet per Apostolum, qui ad Rom. 3. dicit. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. per quam legem? factorum non, sed per legem fidei: ipsam enim fidei gratiam legem appellat. & expressius ad Ro. 8. dicitur, Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. vnde & Aug. dicit in lib. De spiritu & litera. * Quòd sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium: & alibi dicit in eodem lib.* Quæ sunt leges Dei ab ipso Deo scriptę in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus sancti? Habet tamen lex noua quædam sicut dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum huius gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege noua: de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis & scriptis, tam circa credenda, quam circa agenda. Et ideo dicendum est, quòd principaliter lex noua, est lex indita, secundario autem est lex scripta.

Cap.17. & 26.10.1. Eod. li. 8. in prin.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ in scriptura Euangelij non continentur, nisi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritus sancti, vel sicut dispositiua, vel sicut ordinatiua ad vsum huius gratiæ, sicut dispositiua quidem, quantum ad intellectum per fidem, per quam datur Spiritus sancti gratia continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifestandam diuinitatem, vel humanitatem Christi. Secundum affectum verò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi: p quam homo fit capax Spiritus sancti gratiæ. Mundus enim, id est amatores mundi non potest capere Spiritum sanctum: vt habetur Ioannis decimoquarto. Vsus verò spiritualis gratiæ est in operibus virtutum, ad quæ multipliciter scriptura noui testamenti homines exhortatur.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd dupliciter est aliquid inditum homini. Vno modo perrinens ad naturam humanam: & sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini, quasi superadditum per gratiæ donum: & hoc modo lex noua est indita homini, non solum indicans quid sit faciendum, sed etiam adiuuans ad implendum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritus sancti, nisi per fidem Christi explicitam vel implicitam. Per fidem autem Christi pertinet homo ad nouum testamentum. vnde quibuscunque fuit lex gratiæ indita, secundũ hoc ad nouum testamentum pertinebant.

ARTICVLVS II.

¶ Virum lex noua iustificet.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd lex noua non iustificet. Nullus enim iustificatur, nisi legi Dei obediat: secundum illud ad Heb. 5. Factus est, scilicet Christus, omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ: sed Euangeliũ non semper hoc operatur, quòd homines obediant. Dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio: ergo lex noua non iustificat.

2 ¶Præterea, Apostolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iustificabat, quia ea adueniente, prævaricatio creuit. Dicitur enim ad Rom. 4. Lex iram operatur: vbi enim non est lex, nec prævaricatio. sed multo magis lex noua prævaricationem addidit: maiori enim pœna est dignus, qui post legem nouam datam adhuc peccat: secundum illud Hebr. 10. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, &c. ergo lex noua non iustificat sicut nec vetus.

3 ¶Præterea, Iustificare est proprius effectus Dei: secundum illud ad Ro. 8. Deus est qui iustificat: sed lex vetus fuit à Deo, sicut & lex noua. ergo lex noua non magis iustificat, quàm lex vetus.

¶SED CONTRA est, q̃ Apostolus dicit ad Roman. 1. Non erubesco Euangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti: non autem est salus nisi iustificatis. ergo lex Euangelij iustificat.

Ar. prædic. in corp. & ad 2. arg.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est,* ad legem Euangelij duo pertinet. Vnum quidem principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritus sancti, interius data. & quantũ ad hoc noua lex iustificat. vnde Aug. dicit in lib. de spiritu & litera. *Ibi, scilicet in veteri testamento lex extrinsecus est posita, qua iniusti terrerentur: hic, scilicet in nouo testamento intrinsecus data est, qua iustificarentur. aliud pertinet ad legem Euangelij secundariò, scilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum, & humanos actus. Et quãtum ad hoc lex noua non iustificat. vnde Apostolus dicit 2. ad Cor. Litera occidit, spiritus autem viuificat, & Aug. exponit in lib. de spiritu & litera,* quòd per literam intelligitur quæli bet scriptura extra homines existens etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio, vnde etiam litera Euangelij occideret, nisi adesset interius gratia fidei sanans.

Cap.17. ciu capri. to.3. Cap.10. & 17.to.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̃ illa obiectio procedit de lege noua, non quantum ad id, quod est principale in ipsa, sed quantum ad id, quod est secundarium in ipsa, scilicet quantum ad documenta & præcepta exterius homini proposita, vel scripto vel verbo.

¶Ad secundum dicendum, quòd gratia noui testamenti etsi adiuuet hominem ad non peccandum: non tamen dat ita confirmat in bono, vt homo peccare non possit: hoc enim pertinet ad statum gloriæ: & ideo si quis post acceptam gratiam noui testamenti peccauerit, maiori pœna est dignus, tanquam maioribus beneficiis ingratus, & auxilio sibi dato non vtens: nec tamen propter hoc dicitur, quod lex noua iram operatur, quia quantum est de se, sufficiens auxilium dat, ad non peccandum.

D.8.19.

¶Ad tertium dicendum, quòd legem nouam & veterem vnus Deus dedit: sed aliter & aliter. na legem veterem dedit scriptam in tabulis lapideis. legem autem nouam dedit scriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apostolus dicit secundo ad Cor. 3. Proinde. sicut Aug. dicit in lib. De spiritu & litera, *litteram istam extra hominem scriptam & ministrationem mortis, & ministrationem damnationis Apostolus appellat: hanc autem, scilicet noui testamenti legem ministrationem spiritus, & ministrationem iustitię dicit: quia per donum Spiritus operamur iustitiam, & à præuaricationis damnatione liberamur.

Cap.17. & 18.in prin. tom.3.

ARTICVLVS III.

¶ Virum lex noua debuerit dari à principio mundi.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quod lex noua debuerit dari à principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum: vt dicitur ad Rom. 2. sed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei: vt dicitur ad Rom. 3. ergo a principio mundi lex Euangelij dari debuit, vt omnibus per eam subueniretur.

Supra q. 91. ar. 5. ad secundum.

2 ¶Præterea, Sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiam in diuersis temporibus, sed Deus, qui vult omnes homines saluos fieri (vt dicitur 1. Timoth. 2.) mandauit Euangelium prædicari in omnibus locis, vt patet Matthæi vltimo. & Marci vltimo. ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Euangelij: ita quòd à principio mundi daretur.

3 ¶Præterea, Magis est necessaria homini salus spiritualis, quę est æterna, quàm salus corporalis, quæ est tẽporalis: sed Deus ab initio mundi prouidit homini ea, quæ sunt necessaria ad salutem corporalem, tradens eius potestati omnia, quæ erant propter hominem creata: vt patet Gen. 1. ergo etiam lex noua, quæ maximè est necessaria ad salutem spiritualem, debuit hominibus à principio mundi dari.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. Non prius quod spirituale est, sed quod animale: sed lex noua est maximè spiritualis: ergo lex noua non debuit dari à principio mundi.

Art. 1. huius q.

¶RESPONDEO dicendum, quòd triplex ratio potest assignari, quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarum prima est, quia lex noua, sicut dictum est,* principaliter est gratia Spiritus sancti: quæ abundanter dari non debuit, antequam impedimentum peccati ab humano genere tolleretur, consummata redemptione per Christum. Vnde dicitur Ioannis 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondũ erat glorificatus. Et hãc rationem manifestè assignat Apostolus ad Rom. 8. vbi postquam præmiserat de lege Spiritus vitæ subiungit. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. ¶Secũda ratio potest assignari ex perfectione legis nouæ. Non enim aliquid ad perfectum adducitur statim à principio: sed quodam temporali successionis

ionis ordine: sicut aliquis prius fit puer, & postmodum vir. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Galat. 3. lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur: at vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo.

¶Tertia ratio sumitur ex hoc, quòd lex noua est lex gratiæ: & ideo primo oportuit, quòd homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, vt in peccatum cadendo, suam infirmitatem cognoscens, recognosceret se gratia indigere. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Rom. 5. dicẽs. Lex subintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiæ: & ideo quibuscunque non datur, hoc est ex iustitia: quibuscunque autem datur, hoc est ex gratia: vt Aug. dicit in lib. De perfectione iustitiæ. vnde non est acceptio personarum apud Deum ex hoc, quòd non omnibus à principio mundi legem gratiæ proposuit, quæ erat debito ordine proponenda: vt dictum est*.

Inter.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuersitas locorum non variat diuersum statũ humani generis, qui variatur per tẽporis successionẽ. & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus tẽporibus: licet omni tẽpore fuerint aliqui ad nouum testamentum pertinentes, vt suprà dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ pertinent ad salutem corporalem, deseruiunt homini, quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum: sed ea, quæ pertinent ad spiritualem salutem, ordinantur ad gratiam, quæ amittitur per peccatum: & ideo non est similis ratio de vtrisque.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum lex noua sit duratura vsque ad finem mundi.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua non sit duratura vsque ad finem mundi. Quia vt apostolus dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. sed lex noua ex parte est. Dicit enim Apostolus ibidem, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuanda est, alio perfectiori statu succedente.

2 ¶Præterea, Dominus, Io. 16. promisit discipulis suis in aduẽtu Spiritus sancti paracleti, cognitionem omnis veritatis: sed nondum Ecclesia omnem veritatem cognoscit in statu noui testamenti. ergo expectandus est alius status, in quo per Spiritum sanctum omnis veritas manifestetur.

3 ¶Præterea. Sicut pater est alius à filio, & filius à patre: ita Spiritus sanctus à patre & filio. sed fuit quidã status conueniens personæ patris, scilicet status veteris legis, in quo homines generationi intendebant: similiter etiam est alius status conueniens personæ filij, scilicet status nouæ legis, in quo clerici intendentes sapientiæ, quæ appropriatur Filio principantur: ergo erit status tertius Spiritus sancti, in quo spirituales viri principabuntur.

4 ¶Præterea, Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euãgelium regni in vniuerso orbe: & tunc veniet consummatio. sed Euangelium Christi tandiu est prædicatum in vniuerso orbe: nec tamen adhuc venit consummatio: ergo Euangelium Christi non est Euangelium regni: sed futurum est aliud Euãgelium Spiritus sancti, quasi alia lex.

¶SED CONTRA est, quod dominus dicit Matthæi 24. dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: quod Chrysostomus* exponit de generatione fidelium Christi. ergo status fidelium Christi manebit vsque ad consummationem seculi.

Homil. 72. in Matth. non remota à pri. to.5.

¶RESPONDEO dicendum quòd status mundi variari potest dupliciter. Vno modo secundum diuersitatem legis. Et sic huic statui nouæ legis nullus alius status succedit. successit enim status nouæ legis statui veteris legis, tãquã perfectior imperfectiori. nullus autẽ status præsentis vitæ põt esse perfectior, quàm status nouæ legis. Nihil enim potest esse propinquius fini vltimo, quàm quod immediatè in finem vltimũ introducit. hoc autẽ facit noua lex: vnde Apost. dicit ad Heb. 10. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorũ in sanguine Christi, quã initiauit nobis viã nouam, accedamus ad eum. Vnde non potest esse aliquis perfectior status præsentis vitæ, quã status nouæ legis: quia tanto est vnumquodque perfectius, quãto est vltimo fini propinquius. Alio modo status hominum variari potest, secundũ q̃ homines diuersimodè se habent ad eandẽ legem: vel perfectius, vel minus perfectè. & sic status veteris legis frequenter fuit mutatus: cũ quãdoque leges optimè custodirẽtur, quandoque autẽ omnino prætermitteretur. Sic etiã & status nouæ legis diuersificatur secundũ diuersa loca & tẽpora & personas, inquantũ gratia Spiritus sancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur, nõ est tamẽ expectandũ, q̃ sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia Spiritus sancti habeat, quã hactenus habita fuerit: & maximè ab Apostolis, qui primitias Spiritus acceperunt, id est, & tempore prius & cæteris abundantius, vt gloss. dicit Rom. 8.

¶ Super Quæstio. 39. centesimam septimam & centesimamoctauam.

IN quæstionibus 107. & 108. nihil scribendum mandes eas memoriæ. vt intelligas Euangelij legem, & reddere rationem tuæ tuorum Christianæ legis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Diony. dicit in Eccl. hierar.* triplex est hominũ status. Primus quidem veteris legis. Secũdus nouæ legis. Tertius status succedit non in hac vita, sed in futura, scilicet in patria. Sed sicut primus status est figuralis & imperfectus respectu status Euangelij, ita hic status est figuralis & imperfectus respectu status patriæ, quo veniẽte, iste status euacuatur: sicut dicit 1. ad Cor. 13. Videmus nũc per speculum in ænigmate, tũc autem facie ad faciem.

Cap. 5. par. 2.

¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in lib. cõtra Faustum,* Montanus & Priscilla posuerunt, quòd promissio Domini de Spiritu sancto dando, nõ fuit completa in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichæi posuerunt, q̃ fuit completa in Manichæo: quem dicebant esse Spiritum paracletũ, & ideo vtrique non recipiebãt actus Apostolorũ: in quibus manifestè ostenditur, q̃ illa promissio fuit in Apostolis completa: sicut Dominus iterato eis promisit Act. 1. Baptizabimini in Spiritu sancto non post multos hos dies: quod impletum legitur Act. 2. Sed istæ varietates excluduntur per hoc, quod dicit Io. 7. Nondum erat Spiritus datus: quia nondum Iesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, q̃ statim glorificato Christo in resurrectione & ascensione, fuit Spiritus sanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorumcunque vanitas, qui dicerent esse expectandum aliud tempus, scilicet Spiritus sancti.

Lib. 19. de hæresib. ad Quod vult Deum ca. 26 10.6. li. 19. contra Faust. c.31. Et dentil. credendorum c.5.

¶Docuit autem Spiritus sanctus Apostolos omnem veritatẽ de his, quæ pertinent ad necessitatem salutis, scilicet de credendis & de agendis: non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus, hoc enim ad eos non pertinebat, secundum illud Act. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in potestate sua.

¶Ad tertium dicendum quòd lex vetus nõ solum fuit Patris, sed etiam Filij: quia Christus in veteri lege figurabatur: vnde Dominus dicit Io. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua nõ solum est Christi, sed etiam Spiritus sancti: secundum illud Rom. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. vnde non est expectanda alia lex quæ sit Spiritus sancti.

¶Ad quartum dicendum, q̃ cum Christus statim in principio euangelicæ prædicationis dixerit, Appropinquauit regnum cælorum, stultissimum est dicere, q̃ Euangelium Christi non sit Euangelium regni. Sed prædicatio Euangelij Christi põt intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad diuulgationem notitiæ Christi, & sic prædicatum fuit Euangelium in vniuerso orbe, etiam tempore Apostolorum: vt Chryso. dicit. Et secundũ hoc quod additur, Et tunc erit consummatio, intelligitur hoc de destructione Ierusalẽ, de qua tunc ad literã loquebatur. Alio modo põt intelligi prædicatio Euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu: ita scilicet quod in qualibet genere sundetur Ecclesia: & ita, sicut dicit Aug. in epistola ad Euscheum,* nondum est prædicatum Euangelium in vniuerso orbe, sed hoc facto, veniet consummatio mundi.

Est epistola 70 parum ante med. & epist. 10. Amed. to. 1.

QVÆSTIO CENTESIMA SEPTIMA, De comparatione legis nouæ ad veterem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de comparatione legis nouæ ad legem veterem.

¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò vtrum lex noua sit alia lex à lege veteri. ¶Secundò, vtrũ lex noua impleat veterem. ¶Tertiò, vtrum lex noua contineatur in veteri. ¶Quartò, quæ sit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS I.

¶ Virum lex noua sit alia à lege veteri.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ lex noua nõ sit alia à lege veteri. Vtraq; eñ lex datur fidem Dei habẽtibus: quia sine fide est impossibile placere Deo: vt dicitur Heb. 11. sed eadẽ fides est antiquorũ & modernorũ: vt dicit in glo.

Supra q. 91. artic. 5. & Gal. 1. lect. 2. col. fi. 1.

Matth.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.12. ergo etiam est eadem lex.

2 ¶Præterea, Aug. dicit in lib.contra Adamantium Manichæi discipulum, *quod breuis differentia legis & Euangelij est timor & amor, sed secundum hæc duo noua lex & vetus diuersificari non possunt: quia etiam in veteri lege proponuntur præcepta charitatis. Leuitici decimonono. Diliges proximũ tuum. & Deuteronomij sexto. Diliges dominum Deum tuũ. Similiter etiam diuersificari non possunt per aliam differentiã, quam Augustin assignat contra Faustum, *quòd vetus testamentum habuit promissa temporalia, nouum testamẽtum habet promissa spiritualia & æterna: quia etiam in nouo testamento promittuntur aliqua promissa temporalia: secundum illud Marci decimo. Accipiet centies tantum in tempore hoc, domos & fratres, &c. Et in veteri testamento separabantur promissa spiritualia & æterna: secundum illud ad Hebræos vndecimo. Nunc autem meliorem patriam appetunt, id est cæleste: quod dicitur de antiquis patribus. ergo videtur, quòd noua lex non sit alia à veteri.

3 ¶Præterea, Apostolus videtur distinguere vtranque legem ad Romanos quarto. Veterem legem appellans legem factorum, legem verò nouam appellans legem fidei, sed lex vetus fuit etiam fidei: secundum illud Hebræorũ vndecimo. Omnes testimonio fidei probati sunt: quod dicit de Patribus veteris testamenti. Similiter etiam lex noua est lex factorum. Dicitur enim Matth.5. Benefacite his, qui oderunt vos. & Luc.20. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non est alia à lege veteri.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Hebr.7. Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. sed aliud est sacerdotium nouũ & veteris testamenti: vt ibidem Apostolus probat. ergo est etiam alia lex.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, *omnis lex ordinat conuersationem humanam in ordine ad aliquem finem, ea autem quæ ordinantur ad finem secundum rationem finis, dupliciter diuersificari possunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuersos fines, & hæc est diuersitas speciei, maxime si sit finis proximus. Alio modo secundum propinquitatem ad finem, vel distãtiam ab ipso, sicut patet, quòd motus differunt specie secundum quod ordinantur ad diuersos terminos: secundum verò quod vna pars motus est propinquior termino, quàm alia, attenditur differentia in motu secundum perfectum & imperfectum. Sic ergo duæ leges distingui possunt dupliciter. Vno modo, quasi omnino diuersæ, vtpote ordinatæ ad diuersos fines, sicut lex ciuitatis, quę esset ordinata ad hoc, quòd populus dominaretur, esset specie differens ab illa lege, quæ esset ad hoc ordinata, quòd optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duæ leges distingui possunt secundum quod vna propinquius ordinat ad finem: alia verò remotius, puta in vna & eadem ciuitate dicitur alia lex quæ imponitur viris perfectis, qui statim possunt exequi ea, quæ pertinent ad bonum commune: & alia lex datur de disciplina puerorum, qui sunt instruendi qualiter postmodum opera vitiorum exequantur. Dicendum est ergo, quòd secundum primum modum lex noua non est alia à lege veteri: quia vtriusque est vnus finis, scilicet vt homines subdantur Deo: est autem vnus Deus & noui & veteris testamenti: secundum illud Rom.4. Vnus Deus est, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Alio modo lex noua est alia à veteri: quia lex vetus est quasi pædagogus puerorum, vt Apostolus dicit ad Galat.3. lex autem noua est lex perfectionis: quia est lex charitatis, de qua Apostolus dicit Colos.3. quòd est vinculum perfectionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnitas fidei vtriusque testamenti attestatur vnitati finis. Dictum est enim supra, *quòd obiectum theologicarum virtutum, inter quas est fides, est finis vltimus: sed tamen fides habet alium statum in veteri & in noua lege: nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnes differentiæ, quę assignantur inter nouam legem & veterem accipiuntur secundum perfectum & imperfectum. præcepta enim legis cuiuslibet dantur de actibus virtutum: ad operanda autem virtutum opera, aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi, qui sunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem, qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera ex aliqua causa extrinseca, puta ex comminatione pœnarum, vel ex promissione aliquarum extrinsecarum remunerationum: puta honoris, vel diuitiarum, vel alicuius huiusmodi. & ideo lex vetus, quæ dabatur imperfectis, id est nondum consecutis gratiam spiritualem, dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obseruantiam præceptorum, per comminationem quarundam pœnarum: & dicitur habere temporalia quædam promissa. Illi autem, qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam, aut remunerationem extrinsecam. & ideo lex noua, cuius principalitas consistit in ipsa spirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris: & dicitur habere promissa spiritualia & æterna, quæ sunt obiecta virtutis præcipuè charitatis: & ita per se in ea inclinantur non quasi in extranea, sed quasi in propria. Et propter hoc etiam lex vetus dicitur cohibere manum, non animum, quia ex timore pœnæ ab aliquo peccato abstinet, non simpliciter eius voluntas a peccato recedit, sicut recedit voluntas eius, qui amore iustitiæ abstinet à peccato, propter hoc lex noua, quæ est lex amoris, dicitur animũ cohibere. Fuerunt tamen aliqui in statu veteris testamenti habentes charitatem & gratiam Spiritus sancti: qui principaliter expectabant promissiones spirituales & æternas: & secundum hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo testamento sunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem nouæ legis: quos oportuit etiam in nouo testamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promissa. lex autem vetus etsi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus sanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, dicitur Roman. quinto.

¶Ad tertium dicendum, q̃ sicut supra dictum est, *lex noua dicitur lex fidei, inquantum eius principalitas consistit in ipsa gratia, quæ interius datur credentibus: vnde dicitur gratia fidei. Habet autem secundario aliqua facta & moralia & sacramentalia: sed in his non consistit principalitas legis nouæ, sicut principalitas veteris legis in eis consistebat. Illi autem, qui in veteri testamento Deo fuerunt accepti per fidem, secundum hoc ad nouum testamentum pertinebant: non enim iustificabantur, nisi per fidem Christi, qui est auctor noui testamenti. vnde & de Moyse dicit Apostolus ad Hæbræos 11. quòd maiores diuitias æstimabat thesauro Aegyptiorum improperium Christi.

ARTICVLVS II.

¶Virum lex noua legem veterem impleat.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lex noua legẽ veterem non impleat. Impletio enim contraria tur euacuationi. sed lex noua euacuat, vel excludit obseruantias legis veteris. Dicit enim Apostolus ad Galat.5. Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit. ergo lex noua non est impletiua veteris legis.

2 ¶Præterea, Contrarium non est impletiuum sui cõtrarij: sed Dominus in lege noua proposuit quædam præcepta contraria præceptis veteris legis. Dicitur enim Matthęi 15. Audistis, quia dictum est antiquis, Quicũque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij: ego autem dico vobis, quicunque dimiserit vxorem suam, facit eam mœchari, & idem consequẽter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur Dominus exclusisse præcepta veteris legis de discretione ciborum, Matth.15. dicens, Non quod intrat in os, coinquinat hominem, ergo lex noua non est impletiua veteris.

3 ¶Præterea, Quicũque contra legem agit, non implet legem, sed Christus in aliquibus contra legem fecit, tetigit enim leprosum: vt dicitur Matthæi 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur sabbathum pluries violasse. vnde de eo dicebant Iudęi Ioan.9. Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit. ergo Christus non impleuit legem. & ita lex noua data à Christo non est veteris impletiua.

4 ¶Præterea, In veteri lege continebantur præcepta moralia, cæremonialia & iudicialia: vt supra dictum est: * sed Dominus Matthæi quinto, vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus & cæremonialibus. ergo videtur, quòd lex noua nõ sit totaliter veteris impletiua.

¶SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matthæi quinto, Non veni soluere legem, sed adimplere: & postea subdit, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, * lex noua comparatur ad veterem: sicut perfectum ad imperfectum. omne autem perfectum adimplet id, quod imperfecto deest: & secundum hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum supplet illud, quod veteri legi deerat. In veteri

In veteri autem in lege duo possunt considerari, scilicet finis & præcepta contenta in lege. Finis vero cuiuslibet legis est, vt homines efficiantur iusti & virtuosi, vt supra dictum est, vnde & finis veteris legis erat iustificatio hominum: quem quidem lex efficere non poterat, sed figurabat quibusdam cæremonialibus factis, & promittebat verbis. & quantum ad hoc lex noua implet veterem legem, iustificando per virtutẽ passionis Christi. & hoc est, quod Apostolus dicit ad Ro.8. quod impossibile erat legi, Deus fecit, filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Et quantum ad hoc lex noua exhibet, quod lex vetus promittebat: secundum illud 2.ad Corin.1. Quotquot promissiones Dei sunt, in illo est, id est in Christo. & iterum quantum ad hoc complet etiam quod vetus lex figurabat: vnde ad Colo.2. dicitur de cæremonialibus, quòd erant vmbra futurorum, corpus autem Christi, id est veritas pertinet ad Christum. vnde lex noua dicitur lex veritatis: lex autem vetus vmbræ vel figuræ. Præcepta verò veteris legis adimpleuit Christus, & opere & doctrina: opere quidẽ quia circuncidi voluit, & alia legalia obseruare, quæ erant tẽpore illo obseruanda, secundum illud Galat.4. factum sub lege. Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primo quidem verum intellectum legis exprimendo: sicut patet in homicidio & adulterio, in quorum prohibitione Scribæ & Pharisæi non intelligebant nisi exteriorem actum prohibitum, vnde dominus legem adimpleuit. ostendendo etiam interiores actus peccatorum cadere sub prohibitione. Secũdo adimpleuit dominus præcepta legis, ordinando quomodo tutius obseruaretur, quòd lex vetus statueratsicut lex vetus statuerat, vt homo non periuraret: & hoc tutius obseruatur, si omnino à iuramento abstineat, nisi in causa necessitatis. Tertio adimpleuit dominus præcepta legis, superaddendo quædam perfectionis consilia: vt patet Matth.19. vbi dicenti, se obseruasse præcepta veteris legis, dicit vnum tibi deest, si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, &c.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ lex noua non euacuat obseruantiam veteris legis, nisi quantum ad cæremonialia, vt supra dictum est: * hæc autẽ erant in figuram futuri. vnde ex hoc ipso, quòd cæremonialia præcepta sunt impleta, perfectis his, quæ figurabantur, non sunt vlterius obseruãda: quia si ob seruarentur, adhuc significaretur aliquid vt futurum, & non impletum: sicut etiam promissio futuri doni locum iam non habet, promissione iam impleta per doni exhibitionẽ, & per hunc modum cæremoniæ legis tolluntur, cum implentur.

¶Ad secundum dicẽdum, q̃ sicut Aug. dicit contra Faustum, * vero præceptis commemorauit præceptum talionis: vt quod de hoc diceretur, de omnibus aliis esset intelligẽdum, in quo quidem præcepto docuit legis intentionem non esse ad hoc, quòd pœna rationis quæreretur propter liuorem vindictæ, quem ipse excludit. monens, quòd homo debet esse paratus etiam maiores iniurias sufferre, sed solum propter amorem iustitiæ: quod adhuc in noua lege remanet.

ARTICVLVS III.

¶Virum lex noua in lege veteri contineatur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ lex noua in lege veteri non contineatur. Lex enim noua præcipue in fide consistit. vnde dicitur lex fidei, vt patet Ro.4. sed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

2 ¶Præterea, Quædam glo *dicit Matth.5. super illud, Qui solverit vnum de mandatis istis minimis. quòd mandata legis sunt minora, in Euangelio vero sunt mandata maiora: maius autem non potest contineri in minori. ergo lex noua non cõtinetur in veteri.

3 ¶Præterea, Quod continetur in altero, simul habetur, habito illo: si igitur lex noua contineretur in veteri, sequeretur, quòd habita veteri lege habeatur & noua: superfluum igitur fuit, habita veteri lege, iterum dari nouam: non ergo noua lex cõtinetur in veteri.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ezech.1. Rota erat in rota, id est nouum testamentum in veteri: vt Greg. * exponit.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, sicut locatum in loco. Alio modo virtute, sicut effectus in cã, vel complementum in completo: sicut genus continet spẽs potestate, & sicut tota arbor continetur in semine. & per hunc modũ noua lex continetur in veteri. Dictũ est enim, * q̃ noua lex comparatur ad veterem, sicut perfectum ad imperfectum. vnde Chrysostomus exponens illud, quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica: sic dicit primo, herbã fructificat in lege naturæ, postmodũ spicas in lege Moysi, postea plenum frumentum in Euangelio. Sic igitur est lex noua in veteri, sicut fructus in spica.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia, quæ credenda traduntur in nouo testamento explicitè & aperte, traduntur credenda in veteri testamento, sed implicitè & sub figura. & secundum hoc etiam quantum ad credenda lex noua continetur in veteri.

¶Ad 2m dicendum, q̃ præcepta nouæ legis dicuntur esse maiora, quàm præcepta veteris legis, quantũ ad explicitam manifestationem: sed quantum ad ipsam substantiam præceptorum noui testamenti, omnia continentur in Veteri testamento vnde Augustinus dicit contra Faustum, * q̃ pene oĩa, quæ monuit vel præcepit dominus. vbi adiungebat. Ego autem do vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris: sed quia non intelligebant homicidium nisi peremptorium corporis humani, aperuit dominus omnem iniquum motum ad nocẽdum fratri in homicidij genere deputari. & quantum ad huiusmodi manifestationes præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis. Nihil tamen prohibet, maius in minori virtute contineri, sicut arbor continetur in semine.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud, quod implicite datum est, oportet explicari. & ideo post veterem legem latam oportuit etiam nouam legem dari.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum lex noua sit grauior quàm vetus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ lex noua sit grauior, quam lex vetus. Matthæi 5. enim. 5. super illud, Qui soluerit vnum de mãdatis his minimis, dicit Chrysostо. * Mandata Moysi in actu facilia sunt: vt, Non occides, Non adulterabis: mandata Christi autem, Nõ irascaris, Non concupiscas, in actu difficilia sunt. ergo lex noua est grauior, quàm vetus.

2 ¶Præterea, Facilius est terrena prosperitate vti: quàm tribulationes perpeti. sed in veteri testamento obseruationem veteris legis consequebatur prosperitas temporalis, vt patet Deut.28. Obseruatores autem nouæ legis consequitur multiplex aduersitas: prout dicitur 2.ad Corin.6. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, &c. ergo lex noua gravior, quàm lex vetus.

3 ¶Præterea, Quod se hẽt ex additione ad alterũ, videtur esse difficilius. sed lex noua se habet ex additione ad veterem. nã lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentũ: lex vetus

Universidad de Deusto
Biblioteca

vetus prohibuit diſsidium vxoris ſine libello repudij, lex autem noua omnino diſsidium prohibuit: vt patet Matth.5. ſecundum expoſitionem Auguſtin. ergo lex noua eſt grauior quam vetus.

¶SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth.11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis: quod exponens Hilarius * dicit legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat. & poſtmodum de iugo Euangelij ſubdit, Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior, quam vetus.

Canone 11. in Mat. nõ procul à ſi ne illius.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent & grauitatem: & quantum ad hoc lex vetus eſt multo grauior, quàm noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cæremoniis, quam lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ pauciſsima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorum: licet aliqua ſint poſtmodum ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorum Patrum, in quibus etiam Auguſtinus * dicit eſſe moderationem attendendam, ne conuerſatio fidelium onerosa reddatur. Dicit enim ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, quòd ipſam religionem noſtram, quam manifeſtiſsimis & pauciſsimis celebrationum ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus: adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudæorũ, qui legalibus ſacramentis, non humanis præſumptionibus ſubiiciuntur. Alia autem difficultas eſt circa opera virtutum in interioribus actibus, puta quod aliquis opus virtutis exerceat promptè & delectabiliter, & circa hoc difficile eſt virtus: hoc enim non habenti virtutem, eſt valde difficile, ſed per virtutem redditur facile. Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis ſunt grauiora præceptis veteris legis: quia in noua lege prohibentur interiores motus animi, qui expreſſe in veteri lege non prohibebantur in omnibus: & ſi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur, hoc autem eſt difficillimum non habenti virtutem: ſicut etiam Philoſophus dicit 5. Ethicor.* quòd operari ea, quæ iuſtus operatur, facile eſt, ſed operari ea eo modo, quo iuſtus operatur, ſcilicet delectabiliter, & prompte, eſt difficile non habenti iuſtitiam, & ſic etiam dicitur 1. Ioan. 5. quòd mandata eius grauia nõ ſunt: quod exponens Auguſt.* dicit, quòd non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

Augu epi. 119. ca.19. circa fin. tom.2.

D.310.

Ex c.9. de elinãdo ad fin to.1.

In trac de laudib cha ritatinem procul à princ to 9. Et de natu ra & gra tia c.69.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur expreſsè de difficultate nouæ legis, quantum ad expreſſam cupibitionem interiorum motuum.

Ser.9 âme dio to.10. idẽ habet in ſerm.48 de tempore paulo ante fin to.10.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd aduerſitates, quas patiuntur obſeruatores nouæ legis, non ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tamen propter amorem, in quo ipſa lex conſiſtit, faciliter tolerantur: quia ſicut Aug. dicit in lib. De verbis Domini, * omnia ſæua & immania, & facilia & prope nulla efficit amor.

Ex lib.1.de ſerm.do. in monte, c.30. 31. & 141 tom.4.

¶Ad tertium dicendum, quòd illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat: ſicut Aug. dicit: & ideo per hoc non oſtenditur, quòd noua lex ſit grauior, ſed magis quòd ſit facilior.

QVÆSTIO CENTESIMA OCTAVA, De his, quæ continentur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his, quæ continentur in lege noua.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

¶Secundò, vtrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

¶Tertiò, vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores.

¶Quartò, vtrum conuenienter ſuperaddat cõſilia præceptis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere vel prohibere.

Infrà ar 4 Et quæſt.4 ar.1.co

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex enim noua eſt euangelium regni ſecundum illud Matthæi vigeſimoquarto. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe: ſed regnum Dei non cõſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolum in interioribus ſecũdum illud Leuit.17. Regnum Dei intra vos eſt. & Roman.14. Non eſt regnum Dei eſca & potus: ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

2 ¶Præterea, Lex noua eſt lex Spiritus, vt dicitur Ro.8. ſed vbi Spiritus domini, ibi libertas, vt dicitur 2.ad Corint.3. Non eſt autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda vel vitanda. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

3 ¶Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, ſicut interiores actus pertinent ad animum: ſed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quòd vetus lex cohibet manum, ſed lex noua cohibet animum, ergo in lege non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, ſed ſolum interiorum.

¶SED CONTRA eſt, quod per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Io. 12. Credite in lucem, vt filij lucis ſitis: ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obiicere: ſecundum illud Ephe.5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ ſicut ſuprà dictum eſt,* principalitas legis nouæ, eſt gratia Spiritus ſancti, quæ manifeſtatur in fide, per dilectionem operante. hanc autem gratiam conſequũtur homines per Dei filium, hominem factum cuius humanitatem Deus repleuit gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dicitur Ioann. primo. Verbum caro factum eſt. & poſtea ſubditur. Plenum gratiæ & veritatis. vt infra, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde ſubditur, Quòd gratia & veritas per Chriſtum facta eſt. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia à verbo incarnato profluens in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quã caro ſpiritui ſubditur, exteriora quæda opera dupliciter ad gratiã pertinere poſſunt. Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiam, & talia ſunt opera ſacramentorum, quæ in noua lege ſunt inſtituta: ſicut Baptiſmus, Euchariſtia, & alia huiuſmodi. Alia vero ſunt opera exteriora, quæ ex inſtinctu gratiæ producuntur: & in his eſt quædam differentia attendenda. Quædam enim habent neceſſariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante conſiſtit. & huiuſmodi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua, ſicut præcepta eſt confeſsio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth.10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia vero ſunt opera, quæ non habent neceſſariam contrarietatem vel conuenientiam ad fidem, per dilectionem operantem. & talia opera non ſunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione. ſed relicta ſunt à legiſlatore, ſcilicet Chriſto, vnicuique ſecundum q̃ aliquis alicuius curam gerere debet: & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinare, quid ſibi expediat facere vel vitare. & cuicunque præſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis quid ſit in talibus faciendum, vel vitandum. vnde etiam, quãtum ad hoc dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

q.106.ar.1. & 2.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ regnum Dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, ſine quibus interiores actus eſſe non poſſunt. Sicut ſi regnum Dei eſt interior iuſtitia & pax & gaudium ſpirituale, neceſſe eſt, quòd omnes exteriores actus, qui repugnant iuſtitiæ, aut paci aut gaudio ſpirituali, repugnent etiam regno Dei, & ideo ſunt in Euangelio regni prohibendi. illa vero, quæ indifferenter ſe habent reſpectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his nõ eſt regnum Dei. vnde Apoſtolus præmittit, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ ſecundum Philoſophũ in 1. Meta.* liber eſt, qui ſui cauſa eſt. ille ergo liberè aliquid agit, qui ex ſeipſo agit: quod aũt homo agit ex habitu ſuæ naturæ conuenienti, ex ſeipſo agit: quia habitus inclinat in modum naturæ. ſi vero habitus eſſet naturæ repugnans, homo non ageret, ſecundum q̃ eſt ipſe, ſed ſecundum aliquam corruptionem ſibi ſuperuenientem. Quia igitur gratia Spiritus ſancti eſt ſicut interior habitus nobis infuſus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari, ea quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non arctat nos ad

cap. 1. poſt med. tex.

facienda, vel vitanda aliqua, niſi quæ de ſe ſunt vel neceſſaria vel repugnantia ſaluti, quæ cadunt ſub præcepto, vel prohibitione legis. Secundo, quia huiuſmodi præcepta vel prohibitiones facit nos liberè implere, inquantum ex interiori inſtinctu gratiæ ea implemus. & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfecta libertatis. Iaco.1.

¶Ad tertium dicendum, quòd lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam, quòd cohibeat manũ ab inordinatis actibus, qui ſunt effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit.

Infrà art. 3. & quæſt.4. ar.1.3.co.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legem enim nouam præcipue pertinere videtur fides, per dilectionem operans: ſecundum illud ad Galat.5. In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per dilectionem operatur: ſed lex noua explicauit quædam credenda, quæ non erant veteri lege explicita: ſicut de fide Trinitatis. ergo etiam debuit ſuperaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

2 ¶Præterea, In veteri lege non ſolùm ſunt inſtituta ſacramenta, ſed etiam aliqua ſacra, vt ſuprà dictum eſt,* ſed in noua lege etſi ſint inſtituta aliqua ſacramenta, nulla tamen ſacra inſtituta à Deo videntur, puta quæ pertineant vel ad ſanctificationem alicuius templi, vel vaſorum, vel etiam ad aliquam ſolennitatem celebrandam, ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

9.101.ar.4. & qũ.102. ar.4.

3 ¶Præterea, In veteri lege, ſicut erant quædam obſeruantiæ pertinentes ad Dei miniſtros, ita etiam erant quædam obſeruantiæ pertinentes ad populum, vt ſuprà dictum eſt,* cum de cæremonialibus veteris legis ageretur. ſed in noua lege videntur aliquæ obſeruantiæ eſſe datæ miniſtris Dei, vt patet Matth.10. Nolite poſsidere aurum, neque pecunias in zonis veſtris, & cætera quæ ibi ſequuntur, & quę dicuntur Luc.9. & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obſeruantiæ inſtitui in noua lege ad populum fidelem pertinentes.

9.101.ar.4. & 102.ar.5 & 6.

4 ¶Præterea In veteri lege præter moralia & cæremonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta: ſed in lege noua nõ traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

¶SED CONTRA eſt, quòd Dominus dicit Matth.7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſsimilabitur viro ſapienti q̃ ædificauit domum ſuam ſupra petrã: ſed ſapiens ædificator nihil omittit eorum, quę ſunt neceſſaria ad ędificium: ergo in verbis Chriſti ſufficienter ſunt omnia poſita, quæ pertinent ad ſalutem humanam.

Ar præce.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ ſicut dictum eſt,* lex noua in exterioribus illa ſolum præcipere debuit, vel prohibere, per quę in gratiam introducimur, vel quę pertinent ad rectum gratię vſum ex neceſsitate: & quia gratiam ex nobis conſequi non poſſumus ſed per Chriſtum ſolum, ideo ſacramenta, per quę gratiam conſequimur, ipſe Dominus inſtituit per ſeipſum, ſcilicet Baptiſmum, Euchariſtiam, Ordinem miniſtrorum nouæ legis inſtituendo Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos, & Pœnitentiam, Matrimonium indiuiſibile: Confirmationem etiam promiſit per Spiritus ſancti miſsionem: ex eius etiam inſtitutione Apoſtoli leguntur oleo infirmos vngendo ſanaſſe, vt habetur Matthæi decimo ſexto, quæ ſunt nouæ legis ſacramenta. Rectus autem gratiæ vſus eſt per opera charitatis, quæ quidem ſecundum quòd ſunt de neceſsitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege tradebantur. vnde quantũ ad hoc lex noua ſuper veterẽ addere non debuit circa exteriora agenda. Determinatio autem prædictorum operũ, in ordine ad cultũ Dei, pertinet ad præcepta cæremonialia legis, in ordine verò ad proximũ, ad iudicialia, vt ſuprà dictum eſt.* & ideo quia iſtæ determinationes non ſunt ſecundum ſe de neceſsitate interioris gratiæ, in qua lex conſiſtit: idcirco non cadunt ſub præcepto nouæ legis, ſed relinquuntur humano arbitrio quæda quidem quantum ad ſubditos, quæ ſcilicet pertinent ſigillatim ad vnumquemque: quædam verò ad prælatos temporales, vel ſpirituales, quæ ſcilicet pertinent ad vtilitatem communem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, vel prohibendo, niſi ſacramenta & moralia præcepta, quæ de ſe pertinent ad rationem virtutis, puta non eſſe occidendum, non eſſe furandum, & alia huiuſmodi.

9.99 ar.4.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea, quæ ſunt fidei, ſunt ſuprà rationem humanam. vnde in ea non poſſumus per

q. 101. ar. 4. & 1. & q. 102. artic. 1. 2. & 4.

In lib. 2. c. 10. to. 4.

Artic ſeq. ad 2.

uenire niſi per gratiam: & ideo abundantiori gratia ſuperueniente, oportuit plura credenda explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ eſt regula quædam operationis humanæ, vt ſuprà dictum eſt:* & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quę ſunt de dictamine rationis.

q.99. ar.4. & q 63 ar 2.

¶Ad ſecundum dicendũ, quòd in ſacramentis nouę legis datur gratia, quę non eſt niſi a Chriſto: & ideo oportuit, q̃ ab ipſo inſtitutionem haberent. Sed in ſacris non datur aliqua gratia, puta in conſecratione templi, vel altaris, vel aliorum huiuſmodi, aut etiam in ipſa celebritate ſolennitatũ: & ideo quia talia ſecundum ſeipſa non pertinent ad neceſsitatem interioris gratiæ, Dominus fidelibus inſtituenda reliquit pro ſuo arbitrio.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta Dominus dedit Apoſtolis non tanquã cæremoniales obſeruantias: ſed tanquã moralia inſtituta, & poſſunt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundum Aug. lib. de conſenſu Euangeliſtarum,* vt non ſint præcepta, ſed conceſsiones: conceſsit enim eis vt poſſent per gere ad prædicationis officiũ ſine pera & baculo, & aliis huiuſmodi, tanquam habentes poteſtatem neceſſaria vitæ accipiendi ab illis, quibus prædicabant: vnde ſubdit, Dignus eſt em operarius cibo ſuo: non autẽ peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat ex quibus viuat in prædicationis officio, non accipiens ſumptũ ab his, quibus Euãgeliũ prædicat ſicut Paulus fecit. Alio modo poſſunt intelligi ſecundum aliorum ſanctorum expoſitionem, vt ſint quædam ſtatuta temporalia Apoſtolis data pro illo tempore, quo mittebantur ad prædicandũ in Iudæam ante Chriſti paſsionem. Indigebant enim Diſcipuli quaſi adhuc paruuli ſub Chriſti cura exiſtentes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à Chriſto, ſicut quilibet ſubditus à ſuis prælatis, præcipue qui erant paulatim exercitandi, vt temporalium ſolicitudinem abdicarẽt: per quod reddebantur idonei ad hoc, quòd Euangelium per vniuerſum orbem prædicarent. Nec eſt mirũ ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nõdum perfectam libertatem Spiritus conſecutis, quoſdam determinatos modos viuendi inſtituit: quæ quidem ſtatuta imminente paſsione, remouit tanquam diſcipulis iam per ea ſufficienter exercitatis: vnde Luc.22. dixit. Quando miſi vos ſine facculo, & pera, & calceamentis, nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt, Nihil. dixit ergo eis, Sed nunc, qui habet facculum tollat ſimiliter & peram, iam enim imminebat tẽpus perfectæ libertatis, vt totaliter ſuo dimitterẽtur arbitrio in his, quæ ſecundum ſe non pertinent ad neceſsitatem virtutis.

Ar præce.

¶Ad quartum dicendum, quòd iudicialia etiam ſecũdum ſe conſiderata, nõ ſunt de neceſsitate virtutis, quantum ad talẽ determinationem: ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitiæ. & ideo iudicialia præcepta reliquit Dominus diſponenda his, qui curam aliorum erant habituri vel ſpirituale, vel temporale. Sed circa iudicialia præcepta veteris legis quædam explanauit propter malum intellectum Phariſæorum: vt infrà dicetur.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficienter ordinauerit.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd circa interiores actus lex noua inſufficienter hominẽ ordinauerit. Sunt enim decem præcepta decalogi, ordinantia hominem ad Deum & proximum: ſed Dominus ſolum circa tria illorum aliquid adimpleuit, ſcilicet circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem adulterij, & circa prohibitionem periurij. ergo videtur, quòd inſufficienter hominem ordinauerit adimpletionem aliorũ præceptorum prętermittens.

2 ¶Præterea, Dominus ordinauit Euangelio de iudicialibus præceptis, niſi circa repudium vxoris, & circa pœnam talionis, & circa perſecutionem inimicorum: ſed multa ſunt alia iudicialia præcepta veteris legis: vt ſuprà dictum eſt,* ergo quantum ad hoc inſufficienter vitam hominum ordinauit.

1.& q.105 artic.1 2.& 4.

3 ¶Præterea, In veteri lege præter præcepta moralia & iudicialia, erant quædam cæremonialia, circa quæ Dominus nihil ordinauit. ergo videtur inſufficienter ordinaſſe.

4 ¶Præterea, Ad interiorem bonam mentis diſpoſitionẽ pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat propter quemcũque temporalem finem: ſed multa ſunt alia temporalia bona, quàm fauor humanus, multa etiam ſunt alia bona opera, quàm ieiunium, eleemoſyna, & oratio. ergo inconueniens fuit, quòd Dominus docuit ſolum circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶ Præterea, Naturaliter homini inditū est, vt solicitetur circa ea, quæ sunt sibi necessaria ad viuendū, in qua etiā solicitudine alia animalia cum homine conueniunt. vñ dicitur Prouer. 6. Vade ad formicā ô piger, & considera viam eius, quæ cum nō habeat præceptorē, vel ducem, parat in æstate cibum sibi, & cōgregat in messe, quōd comedat, sed omne præceptū quod datur contra inclinationem naturæ, est iniquum, vt pote contra legem naturalem existens, ergo inconuenienter videtur Dominus prohibuisse solicitudinem victus & vestitus.

6 ¶ Præterea, Nullus actus virtutis est prohibendus: sed iudicium est actus iustitiæ, secundum illud Psalm. 92. Quousque iustitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenienter videtur Dominus iudicium prohibuisse. & ita videtur lex noua insufficienter hominem ordinasse circa interiores actus.

lib. 1. circa prin. & li. 2. c. 40. to. ¶ SED CONTRA est, quōd Aug. dicit in lib. de sermone Domini in monte,* cōsiderandum est, quia cum dixit, Qui audit verba mea, hoc satis significat sermonem istum Domini omnibus præceptis, quibus Christiana vita formatur, esse perfectum.

In arg. sed contra. ¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut ex inducta auctoritate Aug.* apparet, sermo, quem dominus in mōte ꝓpo suit: totā informationē Christianæ vitæ continet, in quo perfectē interiores motus hominis ordinantur. Nā post declaratum beatitudinis finē commendata apostolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda, ordinat interio res hominis motus: primo quidem quantū ad seipsum, & deinde quantum ad proximum. Quātum autē ad seipsum dupliciter ꝛm duos interiores hominis motus circa agenda: q̄ sunt voluntas de agendis, & intentio de fine. vñ primo ordinat hominis voluntatē secundum diuersa legis præcepta: vt s. abstineat aliquis nō solùm ab exterioribus operibus, quæ sunt secundum se mala: sed etiā ab interioribus, & ab occasionibus malorum. Deinde ordinat intentionem hominis dicens, q̄ in bonis, quæ agimus, neque quærāmus humanā gloriam, neque mūdanas diuitias, quod est thesaurizare in terra. Cōsequēter autē ordinat interiorē hominis motum, quo ad proximum, vt scilicet cum nō temerariè, aut iniustè iudicemus, aut præsumptuosè, neque tamē sic simus apud proximum remissi, vt eis sacra cōmittamus, si sint indigni. Vltimo autē docet modū adimplendi Euangelicā doctrinā: scilicet implorando diuinū auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per angustam portam perfectæ virtutis, & cautelam adhibendo, ne à seductoribus corrumpamur, & quōd obseruatio mandatorum eius est necessaria ad virtutem: non autē sufficit sola cōfessio fidei, vel miraculorum operatio, vel solus auditus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ dominus circa illa legis præcepta adimpletionē apposuit: in quibus Scribæ & Pharisæi non rectum intellectum habebant, & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij & homicidij æstimabant solum exteriorem actum prohiberi: non autem interiorem appetitum, q̄ magis credebant circa homicidium & adulterium, quā circa furtum, vel falsum testimonium: quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiscentiæ motus tēdens in adulteriū, videtur aliqualiter nobis à natura inesse: non autem appetitus iurandi, vel falsum testimonium dicēdi. Circa periurium vero habebant falsum intellectum, credentes periurium quidem esse peccatum, iuramentum autem per se esse appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiā pertinere: & ideo Dominus ostendit, iuramentum non esse appetendum, tanquam bonum: sed melius esse absque iuramento loqui, nisi necessitas cogat.

¶ Ad secundum dicendum, quōd circa iudicialia præcepta dupliciter Scribæ & Pharisæi errabant. Primo quidem, quia quædā, quæ in lege Moysi erant tradita, tanquam promissiones, æstimabant esse per se iusta, scilicet repudium vxoris, & vsuras accipere ab extraneis: & ideo Dominus prohibuit vxoris repudium Matth. 5. & vsurarum acceptionē, Luc. 6. dicēs, Date mutuum, nihil inde sperantes. Alio modo errabant credētes quædā, quæ lex vetus instituerat facièda propter iustitiā, esse exequēda ex appetitu vindictæ, vel ex cupiditate tēporaliū rerum, vel ex odio inimicorū: & hoc in tribus præceptis. Appetitū em̄ vindictæ credebant esse licitum propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidē fuit datum, vt iustitia seruaretur, non vt homo vindictam quæreret, & ideo Dominus ad hoc remouendum, docet animū hominis sic debere esse præparatum, vt si necesse sit, etiam paratus sit plura sustinere. Motum autem cupiditatis æstimabant esse licitum propter præcepta iudicialia: in quibus mandabatur restitutio rei ablatæ fieri etiā cum aliqua additiōe (vt suprà dictū est,*) & hoc quidem lex mandauit propter iustitiā obseruandam: nō, vt daret cupiditati locū. & ideo Dominus docet, vt ex cupiditate nostra nō repetamus, sed simus parati, si necesse fuerit, etiā ampliora dare. Motum verò odij credebāt esse licitū propter præcepta legis data de hostium interfectione. quod quidem lex statuit propter iustitiā implendā (vt suprà dictū est)* non propter odia exaturanda: & ideo Dominus docet, vt ad inimicos dilectionē habeamus, & parati simus, si necesse fuerit, etiam benefacere: hæc enim præcepta secundū præparationem animi sunt accipienda, vt Aug. exponit.*

q. 105. ar. 2.

li. 1. de ser. dom. in mō te ca. 14. & 36.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebāt: quia secundum se pertinent ad rationem virtutis, præcepta autem iudicialia nō remanebāt ex necessitate secundum modum, quem lex determinauit: sed relinquebatur arbitrio hominum, vtrum sic vel aliter esset determinandum, & ideo cōuenienter Dominus circa hęc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorum autem cæremonialium obseruatio totaliter per rei impletionē tollebatur: & ideo circa huiusmodi præcepta in illa communi doctrina nihil ordinauit. Ostendit tamen alibi, q̄ totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, erat in spiritualem cōmutādus: vt patet Io. 4. vbi dixit, Venit hora, quando neq; in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem: sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ omnes res mundanæ ad tria reducuntur: scilicet ad honores, diuitias, & delicias secundum illud 1. Ioan. 2. Omne, quod est in mundo, cōcupiscentia carnis est, q̄d pertinet ad delicias carnis: & cōcupiscētia oculorū, quod pertinet ad diuitias: & superbia vitæ, quod pertinet ad ambitū gloriæ & honoris. Superfluas autē carnis delicias lex nō promisit, sed magis prohibuit, repromisit autē celsitudinē honoris & abundantiā diuitiarum. Dicitur enim Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei, faciet te excelsiorem cunctis gētibus, quantum ad primum. & post pauca subdit, Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad secundum. Quæ quidem promissa sic praue intelligebat Iudæi, vt propter ea esset Deo seruiendū, sicut propter finē: & ideo dominus hoc removit, ostendens primo, quōd opera virtutum nō sunt faciēda propter humanā gloriam, & ponit tria opera, ad quæ oīa alia reducuntur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandum seipsum in suis concupiscentiis, reducuntur ad ieiunium: quæcunque verò fiunt propter dilectionē proximi, reducūtur ad eleemosynā: quæcunque verò propter cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationē. Ponit autem hæc tria specialiter quasi ꝑcipua: & per quæ homines maximè solent gloriam venari. Secundo docuit, q̄ non debemus finem constituere in diuitiis, cum dixit, Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

¶ Ad quintum dicēdum, quōd dominus solicitudinem necessariam non prohibuit, sed solicitudinem inordinatā. Est autē quadruplex inordinatio solicitudinis vitanda circa temporalia. Primò quidē, vt in eis finem nō constituamus, neque Deo seruiamus propter necessaria victus & vestitus. vnde dicit, Nolite thesaurizare vobis, &c. Secūdo, vt non sic soliciteмur de tęmporalibus cum desperatione diuini auxilij: vñ dominus dicit, Scit Pater vester, quōd his omnibus indigetis. Tertiò, ne sit solicitudo præsumptuosa: vt scilicet homo cōfidat, se necessaria vitæ per suam solicitudinē posse procurare absque diuino auxilio, quod dominus removet per hoc. Quōd homo non potest aliquid adiicere ad staturam suam. Quarto per hoc, quōd homo, solicitudinis tempus præoccupat: quia scilicet de hoc solicitus est nunc: quod non pertinet ad curā præsentis temporis, sed ad curam futuri. vnde dicit, Nolite soliciti esse in crastinum.

¶ Ad sextum dicendum, quōd Dominus non prohibet iudicium iustitiæ, sine quo nō possent sancta subtrahi ab indignis: sed prohibet iudicium inordinatum, vt dictum est.*

In cor. arti.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita.

3. contra 6. 2. 10. et quo. 5. ar. 1. 9. 4.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ inconuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita. Consilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem: vt suprà dictum est,* cum de consilio ageretur, sed non eadem omnibus expediunt. ergo non sunt aliqua consilia determinata, omnibus proponenda.

9. 14. art. 2.

2 ¶ Præterea, Consilia dantur de meliori bono: sed non sunt determinati gradus melioris boni. ergo non debent aliqua determinata consilia dari.

3 ¶ Præterea, Consilia pertinent ad perfectionem vitæ, sed obedientia, pertinet ad perfectionem vitæ. ergo inconuenienter de ea consilium non datur in Euangelio.

4 ¶ Præterea, Multa ad perfectionē vitæ pertinentia inter præceptа

cepta ponuntur: sicut hoc quod dicitur, Diligite inimicos vestros. & præcepta etiam quæ dedit Dominus Apostolis. Matt. 10. ergo inconuenienter traduntur consilia in noua lege: tum quia non omnia ponuntur, tum etiam quia à præceptis non distinguuntur.

¶ SED CONTRA, Consilia sapientis amici magnam afferunt vtilitatem, secundum illud Prouerbio. viceſimo septimo. Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amicī consiliis anima dulcoratur, sed Christus maximè est sapiens & amicus, ergo eius consilia maximam vtilitatem cōtinent, & conuenientia sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quōd hæc est differentia inter consilium & præceptum, quōd præceptum importat necessitatem, consilium autem in opinione ponitur eius, cui datur: & ideo conuenienter in lege noua, quæ est lex libertatis, supra præcepta sunt addita consilia, non autem in veteri lege, quæ erat lex seruitutis. Oportet igitur, quōd præcepta noua legis intelligantur esse data de his, quæ sunt necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit. Consilia verò oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prędictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius, & spiritualia bona in quibus æterna beatitudo cōsistit, ita quōd quando plus inhæret vni eorum, tanto plus recedit ab altero, & conuersio. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mūdi, vt in his finem constituat, habens eas quasi rationes & regulas suorum operū, totaliter excidit à spiritualibus bonis, & ideo huiusmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed q̄ homo totaliter ea, quæ sunt mūdi abliciat, nō est necessarium ad perueniendum in finem prædictū: quia potest homo vtens rebus huius mundi, dummodo in eis finem nō constituat ad beatitudinem æternā peruenire, sed expeditius peruenit totaliter bona huius mundi abdicando: & ideo de hoc dantur consilia Euangelij. Bona autem huius mundi, quæ pertinent ad vsum humanæ vitæ in tribus consistunt, scilicet in diuitiis exteriorum bonorum, quæ pertient ad concupiscentiam oculorum: & in delitiis carnis, quæ pertinent ad concupiscentiā carnis: & in honoribus, quæ pertinent ad superbiam vitæ: sicut patet primæ Ioannis secundo. Hæc autē tria totaliter derelinquere, secundū quod possibile est, pertinet ad cōsilia Euangelica. In quibus etiā tribus fundatur omnis religio, quæ statum perfectionis profitetur: nam diuitiæ abdicantur per paupertatem, delitiæ carnis per perpetuam castitatem, superbia vitę per obedientię seruitutem. Hęc autē simpliciter obseruata pertinent ad consilia, simpliciter proposita: sed obseruatio vniuscuiusque eorū in aliquo speciali casu pertinet ad consilium secundum quid, scilicet in casu illo: puta cū homo dat aliquam eleemosynam pauperi, quando dare nō tenetur consilium sequitur quantum ad factum illud. Similiter etiam, quādo aliquo tempore determinato à delectationibus carnis abstinet, vt orationibus vacet, consilium sequitur pro tempore illo. Similiter etiam quando aliquis nō sequitur voluntatem suam aliquo facto, quōd licitè posset facere, consilium sequitur in illo casu, puta si benefaciat inimicis suis, quādo nō tenetur, vel si offensam remittat, cuius iustè posset exigere vindictam: & sic etiam omnia consilia particularia ad illa tria generalia & perfecta reducuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd prędicta consilia quantum est de se, sunt omnibus expedientia: sed ex indispositione aliquorum contingit, quōd alicui expedientia nō sunt, quia eorum affectus ad hoc non inclinatur: & ideo Dominus consilia Euangelica proponens, semper facit mentionem de idoneitate hominum ad obseruantiam consiliorum: dans enim consiliū perpetuę paupertatis, Matth. decimo nono præmittit, Si vis perfectus esse: & postea subdit, Valde, & vende omnia, quę habes. Similiter dans consilium perpetuę castitatis cū dixit, Sunt eunuchi, qui castrauerūt seipsos propter regnū cęlorum, statim subdit, Qui potest capere capiat. Et similiter Apostolus 1. ad Corinth. 7. præmisso consilio virginitatis dicit, Porro hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam.

¶ Ad secundum dicendum, quōd meliora bona particulariter in singulis sunt indeterminata: sed illa quæ sunt simpliciter & absolutè meliora bona in vniuersali, sunt determinata. ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur: vt dictū est.*

In cor. arti.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ etiam consilium obedientiæ Dominus intelligitur dedisse in hoc, quod dixit, Et sequatur me. quem sequimur, non solùm imitando opera, sed etiam obediendo mandatis ipsius, secundum illud Ioan. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ ea, quę de vera dilectione inimicorū, & similibus Dominus dicit Matt. 5. & Luc. 6. si referātur ad præparationem animi, sunt de necessitate salutis: vt scilicet homo sit paratus benefacere inimicis, & alia huiusmodi facere, cū necessitas hoc requirat. & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat, ꝑmptè in actu, vbi specialis necessitas nō occurrit: pertinet ad consilia particularia, vt dictum est.* Illa verò aūt, quę ponuntur Matth. 10. & Luc. 9. & 10. fuerunt quędam præcepta disciplinæ pro tempore illo, vel concessiones quædam, vt supra dictum est.* & ideo non in ducuntur tanquam consilia.

¶ *Super Quæstionis tertiæ manonæ Articulum primum.*

IN quæst. 109. art. 1. habes primo modicam Philosophiā eorum, qui dicunt, quōd ignis consciālis necessitas nō occurrit: pertinet ad consilia particularia, vt dictum est.* Illa verò aūt, quę ponuntur Matth. 10. & Luc. 9. & 10. fuerunt quędam præcepta disciplinæ pro tempore illo, vel concessiones quædam, vt supra dictum est.* & ideo non in ducuntur tanquam consilia.

In corpar. Ar. 2. ad 3. argum.

QVÆSTIO CENTESIMA DECIMA, De exteriori principio humanorum actuum, scilicet de gratia Dei, in decem articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderandum est de exteriori principio humanorū actuū, scilicet de Deo, prout ab ipso per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primò considerandum est de gratia Dei. Secundò, de causa eius. Tertio, de eius effectibus.

¶ Prima autē cōsideratio erit tripartita. Nā primò considerabitur de necessitate gratiæ. Secundò, de ipsa gratia, quantum ad eius essentiā. Tertio, de eius diuisione. ¶ Circa primum quærūtur decē. ¶ Primò, vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere. ¶ Secūdò, vtrū absque gratia Dei possit homo aliquid bonum facere vel velle. ¶ Tertiò, vtrum homo absque gratia possit Deū diligere super omnia. ¶ Quartò, vtrum absq; gratia possit per sua naturalia præcepta legis obseruare. ¶ Quintò, vtrū absque gratia possit mereri vitam æternam. ¶ Sextò, vtrū homo possit mereri vitam æternam. ¶ Sextò, vtrum homo possit se ad gratiā præparare sine gratia. ¶ Septimò, vtrum absque gratia possit resurgere à peccato. ¶ Octauò, vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum. ¶ Nonò, vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum. ¶ Decimò, vtrum possit per seuerare in bono per seipsum.

Ambro. super hunc locū Pauli.

Cap. 6. circ. prin. to. 1.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homo sine gratia aliquid verum cognoscere possit.

Infrà 4. 11. ad 3. & 2. di. 28. ar. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quōd homo sine gratia nullum verum cognoscere possit. Quia super illud 1. Corint. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. dicit glo. Ambro.* Omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est: sed Spiritus sanctus habitat in nobis per gratiam. ergo veritatem cognoscere non possumus sine gratia.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in 1. Soliloquiorū* q̄ disciplinarū certissima talia sunt, qualia illa q̄ à Sole illustrātur, vt videri possint. Deus autē ipse est, qui illustrat. Ratio autē ita est in mētib⁹, vt in oculis est aspectus: mētis autē oculi sunt sensus animæ. sed sensus corporis quātūcunq; sit purus, nō pōt aliquod visibile videre sine Solis illustratione: ergo humana mēs quantūcunq; sit perfecta, non pōt ratiocinando veritatem cognoscere absq; illustrati ōe diuina, quæ ad auxilium gratiæ pertinet.

Cap. 6. circ. prin. to. 1.

3 ¶ Præterea, Humana mens nō potest veritatē intelligere, nisi cogitādo: vt patet per Aug. 12. de Trin.* sed Apostol⁹ dicit 2. ad cor. 3. Non sufficientes sumus aliquid

Cc. 6. & 7. lib. 3. de quib. sum.

bus artic. erit sermo. Et hanc responsionem bene nota, quia latuit Grego. de Arimino in 2. senten. à dist. 26. vsque ad 29 inclusiue, & alios etiã Thomistas. ¶Tertio habes, q̃ homo in nullo statu potest ex solis naturalibus verum aliquod supernaturale cognoscere. Et cõtra hoc obiicitur à Durando in 28. di. 2. sen. q. 1. quia dæmones & hæretici de facto absq; aliquo dono supernaturali addito cognoscunt supernaturalia fidei, dum credunt ea, & idé est iudicium de nobis, quantum ad assentiendũ his quæ sunt fidei.

¶Ad hoc dicitur, quòd sicut sermo de naturalibus solis, excludendo omne supernaturale opus tam intrinsecũ, quam extrinsecum cuiuscunque per se notũ est, q̃ ex solis naturalibus non põt natura aliqua supernaturalia cognoscere, quoniã nisi Deus reuelando vel miracula faciendo super naturalia poneret, nesciremus etiam ea esse, vt Deum esse trinum & huiusmodi. Si autem est sermo de solis naturalibus excludendo tantũ intrinsecũ donum supernaturale præsuppositaobiecti & luminis nonnulli rationem habent inquantũ manifestatiua sunt eorũ quæ sunt fidei, iuxta illud ad Eph. 5. Omne quõ manifestatur, lumen est sine quo saltẽ impossibile est, vt naturale lumen intellectus ad supernaturalia se extendat, vt in litera concluditur, quæ naturalem potentiam luminis naturalis obiecto naturali adæquat naturaliter in cognoscendo. De assensu autem hoc post gratuitum lumen reuelationis aut miraculi alia quæst. est, quæ in communi quidem spectat ad quartum huius quæst. art. vbi quæritur vtrum homo possit præcepta diuinæ legis ex solis naturalibus implere, nam inter diuina præcepta continetur præceptum fidei. In speciali autem spectat ad quæst. 6. Secunda secũdæ, vbi Deo gratioſe concedente Durandi obiectis satisfieri sigillatim poterit, in his tamen dictis veritas consistit.

Ca. 6. dist. 28. Ex hoc habetur 2. Solilo. ca. 2.

Text. 28. to. 2.

¶Super Quæstionis tentesimanonæ Articulum secundũ, tertium & quartũ.

IN artic 2. 3. & 4. eiusdem 109. q. dubium occurrit duplex. Primũ est, an per hominẽ in statu naturæ integræ intelligat Author hominẽ præcisè in naturalibus, secluso omni gratuito dono: & omni peccato præuio, an hominẽ habentẽ donum iustitiæ originalis. Si enim est sermo de homine in puris naturalib⁹, quomodo cõsideratur à Philosophis, sic falsa est doctrina ista, homo in puris naturalibus est cõpositus ex duabus naturis, sensitiua scilicet, & rõnali, quæ sibi inuicẽ aduersantur, altera ad sensibile bonũ, altera ad bonũ rationis tendentes. Si aũt est sermo de homine habẽte donũ originalis iustitiæ, male dicit, q̃ homo in statu naturæ integræ p̃ sua naturalia hoc possit, quẽ enim homo põt per donũ originalis iustitiæ, non potest per sua naturalia. ¶Secundum dubiũ præcto proximũ est, quid per naturã corruptã intelligendũ sit. Aut enim significat naturã sibiipsi derelictã, sola iustitia originali priuata, aut naturã vltra illã priuationem aliquẽ defectũ habentẽ. Si natura cũ sola priuatione iustitiæ originalis intelligitur, quã priuatio ista nõ sit negatio alicuius naturalis, sed gratuiti tantũ, & nihil ponat in homine, nisi naturã obediãtialiter aptam natã habere illã, sequitur q̃ natura corrupta & natura in puris naturalibus æquiualeant quo ad naturalem sufficientiã operãdi bonum naturæ proportionatũ, quale est bonũ virtutis acquisitæ, & sic nihil minus sufficimus ad bonũ, habẽtes naturã lapsam. Si verò intelligatur natura cũ illa priuatione, & aliquo defectu c̃puta pronitate partiũ animæ ad propriaꝫ tunc & saluandũ est quomodo per peccatum nõ personale in naturalibus puniti fumus, quum superius punitio in gratuitis & non in naturalibus dicta sit, & quomodo natura in partibus animæ incurrit hos defectus & in corpore nullum ex vna & eadem causa per accidens, scilicet priuatione originalis iustitiæ.

Cap. 6. to. 3.

¶Ad euidẽtiã huius tria facere oportet, primo quid clarũ, & quid obscurũ hic sit, secundo quid veritas habeat, tertio quomodo obiectiones soluendæ sunt. Quo ad primũ natura nostra quantũ ad propositũ spectat, in quinque statibus seu modis cõsiderari potest, primò in puris naturalib⁹, secundo, in statu cõsono naturæ rationali, tertiò, in statu doni iustitiæ originalis seclusa gratia gratũ faciẽte secũdũ rẽ vel rationẽ, quartò, in statu gratiæ gratũ faciẽtis. quintò, in statu naturæ lapſæ. Et licet in his statibus plura examinãda induci possunt, in proposito tamẽ tota difficultas consistit in differentia inter secundũ & tertium, aliorũ nanq; differẽtiæ facile patent, nã in promptu sunt, nisi quis non penetret differentiã inter naturã in puris naturalib⁹, & naturã lapſam, quæ vt vnico verbo dicatur, tãta est, quãta est inter personã nudã ab initio, & personam expoliatam. Et hoc dico secũdũ rẽ, secundũ rationes verò rerũ multa adueniunt, sicut enim persona nuda & persona expoliata nõ distinguũtur in hoc, q̃ vna sit magis aut minus nuda, ita natura in puris naturalib⁹, & natura expoliata gratia & iustitia originali nõ differũt per hoc, q̃ altera earũ sit magis aut min⁹ in natura lib⁹ destituta. Et ratio est, q̃a destitutio sequẽs expoliationẽ gratiæ & iustitiæ originalis, nõ est effectus illi⁹ nisi p̃ accidẽs, vt remouẽtis, phibẽs, expositio enim abstulit gratiã & iustitiã, quæ phibebat vires animæ secũdũ seipſas disponi: ex mouẽte nãq; phibens nõ sequtur maior, aut minor effectus naturalis quã ex natura sequatur: nõ enim magis aut minus mouetur lapis remoto prohibente quã à gratuitate p̃rie absolutè fuisset motus, ꝓpter q̃ quũ natura ex peccato originali sit sibiipsi derelicta tã in aĩa, quã ſ corpore, nõ maior destitutio

destitutio est in natura lapſa, quã natura in puris naturalib⁹, sicut nõ est magis redditum corruptibile corpus nostrũ ex peccato originali sibi derelictũ, quam ex natura fuisset simpliciter. Sed quantũ ad rationes rerũ magna differẽtia est: quia sicut in persona nuda nuditas negationis rationẽ habet, in expoliata verò habet rationẽ priuationis vestis, debitę cõseruati, &c. ita defectus animæ & corporis naturæ in puris naturalibus nec culpæ, nec pœnæ, nec vulnerũ, &c. rationẽ habent, sed naturalium conditionum. in natura autẽ lapſa habent rationẽ corruptionũ, vulnerum, pœnæ & culpæ in parte susceptiua illius. Vnde patet, & quantum ad sufficientiam naturæ humanæ ad opera naturæ proportionata, idem est iudiciũ de natura in puris naturalibus, & de natura lapſa: quia vtrobiq; vires sunt eq̃è dispositæ: licet non sit idẽ de eis iudiciũ, quantum ad meritũ vel demeritũ, tã in agendo, quã in patiendo propter rationẽ culpæ, &c. Inter naturã autẽ in puris naturalibus & naturam in statu cõsono naturę rationali differẽtia clara est, q̃ in puris naturalibus contrariatur appetitus sensibilis & rationalis: dum non plenè rationali subiicitur sensibilis, sed sit libertendens quandoque in proprium bonum præter rationis ordinem, in statu autem consono naturæ rationali pars superior rectè habet ad Deum, vt principium omnium naturaliter notum, & inferiora à rationis ordine etsi exorbitare possint, non tamẽ permittuntur. Huiusmodi nanque vita naturalis est homini secundum ratio nalem naturam: quoniam naturale bonum eius est secundum rationẽ esse naturalis autem non vt ex principiis naturæ fluens, sed vt secundum naturã exiſtẽs rationalem. Super hunc statum additi iustitia originalis indefectibilẽ ordinem & corporis sub anima, & inferiorum sub superiori quandiu superi⁹ est sub supremo Deo, scilicet principio naturæ, gratia autem addit principiũ meritorium vitæ diuinæ in æternitate. His itaque sic se habentibus: tota difficultas est, quia secundus status non est inuentus vnquam in seipso separat⁹ sed aut in statu originalis iustitiæ contentus (vt in Adam) aut in statu excellentis gratiæ (vt in beata Virgine) an nomine naturæ integræ intelligatur natura in illo secundo statu, an in statu iustitiæ originalis. Hæc de primo.

Infrà ar. 6. cor. & dist. 28. ar. 1. & dist. 19. in expo. lit. & 4. di. 17. q. 3. ar. 2. q. 2. ad 1. & 3. & ver. 4. 24. ar. 1. ad 2. & 26. & ad 3. & ar. 4. per to. & q. 26. art. 6. ad 12. & quol. 1. ar. 7. col. & quo. 5. ar. 2. ad 10 cor. 12. col. 2. q. 71. artic. 1. & q. 73. ar. 6. cap. 10. & q 71. art. 1. cap 2.

¶Quo ad secundũ sciendũ est, q̃ vita humana in & ex puris naturalibus pergi nõ potest absq; peccato. & hoc ex intrinseco defectu viriũ animæ: quem appetitũ diuersitas testatur. Et quia æqualis est sufficiẽtia naturæ lapſæ, & naturæ in puris naturalibus, cõsequens est, q̃ appellatione naturæ integræ non intelligatur in litera in puris naturalibus, sed intelligitur natura statu cõsono naturæ rationali, qui addit supra pure naturalia vigorẽ rõnis, seu superioris partis animæ ad conseruandũ statũ rationi in nullo dissonũ. Non est autẽ vigor hic gratiæ, aut naturæ simpliciter, sed quodammodo gratiæ & quodammodo naturæ. Non est simpliciter naturæ: quia non fluit ex natura. Nõ simpliciter gratiæ: quia ad nihil se extendit, nisi ad naturæ rationalis proportionatũ bonũ, scilicet viuere secundũ rationẽ. Et quodammodo gratiæ, & quodammodo naturæ, pro quanto homo nunquam haber, aut habere potuit ex naturalibus hũc vigorem: sed ex coniunctione ad donũ originalis iustitiæ. ¶ Et nota q̃ nõ dico, q̃ iste vigor sit potius originalis iustitiæ. hoc enim esset dicere, quod natura integra significat naturã in statu originalis iustitiæ: sed dico, q̃ istum vigorem fortitur ratio in cõiunctione ad originalem iustitiã: sicut cogitatiua in cõiunctione ad intellectũ melius operatur, quã intellectus tacent: & vniuersaliter supremũ in vnoquoq; ordine iunctũ superiori nõ solum perfectionẽ superioris participat, sed etiã secũdum propria melioratur: melius enim operatur vegetatiua iũcta sensitiuæ, quã separata ab illa. Discendũ quippe est inter iustitiã originalẽ & vigorem hunc ab effectu. nã cũ iustitiæ originalis dono nõ poterat prius peccari venialiter, quã mortaliter, vt in prima parte dictũ est: hic aũt vigor permittit prius offendi venialiter: posset enim homini vigore hoc prædito subrepere parua aliqua declinatio circa finẽ: & nõ vna sola, sed multæ: quod nõ cõpateretur integritas status originalis iustitiæ. Quia igitur vigor iste possessiuè est gratuitus (qa nõ habetur nisi in cõiunctione ad statum gratuitũ originalis iustitiæ) & essentialiter est naturalis: quia vigor est superioris partis animæ nostræ secundum naturã rationalem ad solũ & omne bonũ rõni proportionatum se extendens: ideo sic adiunctus puris naturalibus constituit statum naturæ integræ, & per isti⁹ deperditionem natura est corrupta. Vocabulum quoq; integri & corrupti ratio consonat: quoniã natura integra est quando nihil naturalium nõ solum constituentium naturã & fluentium ex ea, sed requisitorum secundum eam deest: & corrupta autem siquid horũ perditerit: dictus aũt vigor secundum naturã est rationalis. Et ne putes, me esse inuentorẽ huius vigoris, lege superius Authorem in q. 51. arg. vlt. dicentem, q̃ quia homo destituitur originali iustitia & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis, &c. vbi manifestè vult, quòd per peccatum originale homo perdit duo scilicet originalem iustitiã & vigorem rationis: copulationis enim nota diuersitatẽ ostendit. Hæc de secũdo.

¶Quo ad tertiũ respondendum est primo dubio, q̃ per hominẽ in statu naturæ integræ Author intẽdit hominẽ non in puris naturalibus, sed habentẽ donũ iustitiæ originalis, nõ inquãtum operatur ex vi iustitiæ originalis, sed inquantũ operatur ex vigore naturaliũ. Et sic omnia verba literę consonant, scilicet in sui integritate, licet fuit in primo parẽte ante peccatum, & poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonũ, &c. Et q̃ hæc sit mens Authoris, appãret ex eo quòd oportet aut sic dicere, aut quòd intendat hominẽ ex vi originalis iustitiæ operantẽ. Et tunc ly per sua naturalia, glosseretur, quòd iustitia originalis computatur inter naturalia, quia erat donum naturæ. Sed hæc expositio non consonat doctrinæ Authoris, tum quia apud ipsum de ratione generalis iustitiæ est gratis gratum faciens: ac per hoc pari ratione potuisset dici, quòd homo in tali statu per sua naturalia potuit velle & operari bonum supernaturale: cuius oppositum ex præfatę dicitur in litera. Tum quia Author tam sollicite distinguit de dono cõmunis auxilij Dei primi agẽtis, & dono superaddito naturæ: & cõstat, quòd iustitia originalis est donum superadditum naturæ. Secundo autem dubio satisfit, dicendo quod per naturã corruptã intelligitur natura priuata dono iustitiæ originalis, & vigore rationis: ac per hoc priuata dono supernaturali, & dono naturali non fluente ex natura, sed secundum naturam debitis sibi, &c. Et sic vltra distinctionem in puris naturalibus includit rationem defect⁹ mali culpæ & pœnę in anima, in corpore vero mali pœnæ tãtum. Et huic nihil obiectorum obstat: quia vt prædictum est, non negatur æqua sufficientia naturæ corruptæ, & in puris naturalibus ad operandum bonum virtutis: sed neutra sufficit. Nec inconuenit non punitos esse in naturalibus non fluentibus ex natura, sed secundum naturam absque personali peccato: propter defectum quippe talis vigoris, sumus destituti in nostra pronitate ad malum: quę concupiscentia habitualis superius nominata fuit, quum de peccato originali tractaretur.

Art præc.

Art præc.

¶In eodem secundo ar. q. 109. dubium occurrit ad hominem & simpliciter. Ad hominem quidem, an Author intendat, quòd homo in statu naturæ corruptæ non possit moraliter bonum ex propriis naturalibus facere. Et est ratio dubitandi: quia si hoc affirmaret intentio sua, sequeretur quòd sine gratia sanante, qua opus est, moraliter bonum, omnis actus hominis sit malus moraliter. nam in individuo non datur actus medius, vt superius dictum est. Et vlterius sequitur, quòd omnis operatio existentis in peccato mortali, & etiam cuiuscunque infidelis sit mala moraliter: quod est manifestè contra doctrinam Authoris. Si autem negatur hanc esse intentionem Authoris, occurrit in primis Greg. de Ari. in loco allegato afferens S. Tho. in hoc & seq. art. duobus hoc tenere. Non desunt quoque Thomistæ id firmantes. Et oportet assignare quid intendit Author in hoc loco, ipse enim particulariter inquirens, an homo possit absque gratia aliquid bonum facere (vt patet in tit. huius ar. propositio in diuisione quæst.) determinat quòd aliquod bonum particulare facere, vt ædificare domos, plantare vineas, & huiusmodi, potest sine gratia nunc: in statu autem naturæ integræ poterat per sua naturalia operari bonum naturæ sibi proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ. Ex hac nanque differentia manifestat intentionem suam esse, quòd homo in statu naturæ corruptæ non potest per sua naturalia bonum proportionatum naturæ, quale bonum virtutis acquisitę. Simpliciter autem dubium est quid tenendum sit de hac quæst. scilicet an homo in statu iste possit per sua naturalia facere actum moraliter bonum. Gregor. siquidem de Ari. in loco allegato tenet partem negatiuam ex multis Authoribus, & vna ratione potissime: ita quòd quantum ad præsentem spectat articulum, præter authoritates, quæ vna glo. fortè sunt contentæ, scilicet quòd loquuntur de bono actu reddente hominem bonum simpliciter in ordine ad vitam æternam, & non de bono pure morali infra limites naturæ: quoniam tale non reddit hominem in ordine ad ęternam patriam bonum simpliciter, sed secundum quid. Et si hoc aduertisset hic doctor, non tantum se in authoribus fundasset. Præter inquam authoritates in tribus pars negatiua fundatur. Primo in infimitate naturæ: quia opus moraliter bonum est proprium opus naturę integræ: & per hoc differt ut natura corrupta ab integra. Secundo in circunstantia vltimi finis cuiuslibet actus, quia scilicet non fit propter Deum, propter seipsum Deum: ad quod tamen obligatur: quicunque enim in quocunque habet alium vltimum finem, quàm Deum propter ipsum Deum, manifestè peccat: & hanc circunstantiam saltẽ deficere, inquit Greg. in actibus puris naturalibus in statu isto. Tertiò in victoria tentationum: quia mundus, caro, dæmonia, diuersa mouent prælia, & egemus adiutorio illius, à quo petendum est. Et ne nos inducas in tentationem: quod non esset simpliciter necessarium, si ex puris naturalibus actum moraliter bonum facere possemus. Pars vero affirmatiua fundatur super hoc, quòd homo potest naturaliter nosse aliquem actum (puta honorare parentem) duas decet vndique circunstantias vestiri: vt patet ex art. præc. & potest in eas deliberate consentire & exequi.

¶Ad euidentiã huius difficultatis non intendo aliunde. quàm ex authoris officina simul afferre quid simpliciter & secundum doctorem sãctum tenendum est. Dicendum igitur est, quòd homo in statu naturæ corruptæ potest per sua naturalia quãtum est ex sufficientia operatiuæ virtutis, operari aliquod opus moraliter bonum: licet non possit suum vniuersum moraliter bonum facere. Et hoc manifestatur breuiter: primo dicẽdo ad inconueniẽs: quia nisi posset aliquid bonum moraliter facere, sequeretur, vt deductũ est, quòd infidelis & exiſtẽs quilibet in mortali in omni suo actu deliberato peccaret & nisi impotens esset ad faciendum vniuersitatem suorũ operum bonã mo-

Universidad de Navarra Biblioteca

raliter,sequeretur,quòd posset se præseruare à quolibet defectu morali,ac p hoc posset nunquam peccare in moralibus;cuius oppositū monstratum est. Deinde ostenditur,prima quidē pars:quia experimur,quòd existentes in mortali etiam pertinaciter seclusa fide,possumus reddere mutuum,quādo oportet,cui oportet,&c.& propter quid oportet:quia scilicet iustū est, & ordinatur ad Deum vt summū bonum, ac per hoc finē vniuersi monstratum 12. Metaph. Secunda autem pars,quia sumus ex contrariis appetitibus compositi,& impossibile est, quin propria quādoque assequātur: & rursus q̄ naturæ integræ proprium est, vniuersitatem operū bonam moraliter pera gere posse,ac per hoc differt à corrupta hic, via media,vt patet, quā in litera author determinat. Vnde non dicit, quod in statu naturæ corruptæ nullum opus morale possit, sed dicit q̄ non potest totū huiusmodi bonū per sua naturalia implere;& replicat, Non tamen totum bonum sibi cōnaturale, ita q̄ in nullo deficiat. Hæc media via est, quam inferius in Secunda secundæ Author firmat,docens quòd non quælibet actio deliberata infidelis est peccatum, hāc ergo sectando solua mus obiectiones: & ad eos,qui hunc artic. & sequentes aliter intellexerunt,dicendum est quòd si perspicacius inspexit, sensum tamen non accepisset.

Lib 7. Moral. cap. 8.

Art. 1. huius q.

¶ Ad primā ergo dicendū, quòd homo est dominus suorū actuum & voluntariorum, & non volendi propter deliberationem rationis, quæ potest flecti ad vnam partem vel ad aliam: sed quòd deliberet, vel nō deliberet, & si huiusmodi etiā sit dominus, oportet q̄ hoc sit per deliberationem præcedentē, & cū hoc non procedit in infinitum, oportet q̄ finaliter deueniatur ad hoc, q̄ liberū arbitrium hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, quod est suprà mentem humanam, s. à Deo: vt etiam Philosophus probat in cap. de bona fortuna,* vnde mēs hominis etiam sani non ita habet dominium sui actus, quin indigeat moueri à Deo: & multo magis liberum arbitrium hominis infirmi post peccatū: per quod impeditur à bono per corruptionem naturæ.

Ps. 30.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccare nihil aliud est, quàm deficere à bono, q̄d conuenit alicui secundum suā naturam: vnaquæque autem res creata sicut esse nō habet nisi ab alio, & in se cōsiderata nihil est, ita indiget conseruari in bono suæ naturæ conuenienti, ab alio: potest enim per seipsam deficere à bono, sicut & per seipsam potest deficere in non esse, nisi diuinitus conseruaretur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd etiam verū nō potest homo cognoscere sine auxilio diuino, sicut suprà dictū est:* & tamē magis est natura humana corrupta per peccatum, quantum ad appetitū boni, quàm quantum ad cognitionem veri.

Art. 1. huius q.

ARTICVLVS III.

¶ Virum homo possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia.

2. q. 60. art. 5. & 2. dist. 28. q. 1. & 3. dist 27. exp. 3. & ver. q. 2. art. 2. ad 10. & q. 4. art. 2. ad 9. Et quol. 1. a. 3.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, quòd homo non possit diligere Deū super omnia ex solis naturalib⁹ sine gratia. Diligere enim Deum super oīa, est ꝑprius & principalis charitatis actus. Sed charitatē homo non potest habere per seipsum, q̄a charitas Dei tura exempla sunt ope rū virtutis acquisitæ: ars nanque vna quinque virtutū intellectualium est, vt patet in 6. Ethic. nec in litera de opere bono virtutis moralis explicite mētio fit: sed virtutis acquisitæ in cōmuni, quin etiā ex hoc q̄ homo potest per sua naturalia ædificare domos quādo oportet, sicut oportet, &c. sequitur q̄ possit aliquod opus moraliter bonum per sua naturalia facere: alioquin ædificādo domum peccaret mortaliter: patet igitur Authoris intentio. Authoritates autē, quę oppositum sonare videntur, illa glos optime saluat, & præseruat ab errore Pelagij: vt patet applicanti. Ad primū fundamentū dicitur, q̄ sicut homo corporaliter infirmus non differt à sano in hoc, q̄ sanus opus sani possit, potest nāque infirmus videre, vel audire, vel adorare vt sanus, licet nō possit ambulare, vt sanus: sed differt in hoc, q̄ sanus omnes suos actus, infirmus nō omnes suos actus potest, vt sanus facere: vnde & in litera dicitur, homo infirmus potest aliquo motu moueri, nō tamē perfectē potest moueri motu hominis sanitotū enim quum sit idem quod perfectū, perfecte & totaliter idē sunt: ista natura integra & corrupta, non differt in hoc q̄ ista potest oēs suos actus facere bonos, ista nullos, sed q̄ illa omnes: ista non omnes: bonum ergo moraliter in omnibus actibus est propriū naturæ integræ nō in aliquo actu.

Tex. 7. & 10. 2.

¶ Ad secūdum fundamentum, q̄ tanti fit, dicitur quòd etiam infidelis potest in aliquo actu habere Deum, vt finē naturæ: vltimum finem propter seipsum Deum summum bonū: potest enim vt dictū est, cognoscere ex Philosophia, Deum esse summum bonum vniuersi extra illud, & finem vltimum omniū & operati iustum aliquod, & eligere vitationē maloruī puta homicidij, adulterij: ne faciat iniustum: quod quia malum est, dissonat summo bono: & similiter in faciendis bonis, quia consonant summo bono. in hac tamen re scito, quòd Deum esse vltimum finem alicuius actus humani, potest cōtingere dupliciter: primo q̄ sit finis explicitè intētus ab operante homine; & hoc modo dictū est, quòd possibile est hominem infidelem habere Deum, vt vltimum finē & perseuerare sine gratia: secūdum quòd sit finis non explicite intentus, sed implicite ab operante homine, & vt directe ab explicite intendente illū vltimū finem. Verbi gratia, si aliquis infidelis ve l in mortali peccato existēs, nihil cogitans de Deo, honoret parētem, reddat depositum, & huiusmodi faciat, quādo oportet, vbi oportet, sicut oportet, & propter hunc finem, scilicet quia debitum est, quòd sic fiat, tunc ex hoc ipso quòd nulla mala circūstātia

fungitur, nullus finis malus apponitur & esse debitum, seu virtuosum.

¶ Affirmatur quidem finis: sed non affirmatur vltimus simpliciter: sed intēs occurrētes aut cognitos sibi relinquitur ordo illius finis proximi ad finē vltimū inuiolatus: ac per hoc faciens explicitè propter finē proximum, facit implicitè propter finem vltimū illius finis proximi, quicūqs ille sit. & rursus faciens explicite propter huiusmodi finem proximum agit, vt dirigens seipsum respectu illius finis proximi: & vt directus à dātore rationis agitur respectu finis vltimi. Et hoc secundo modo aliquando sufficit habere Deum pro vltimo fine actus humani ad hoc, vt actus non sit malus ex defectu circunstātię vltimi finis naturalis. præceptum nanque naturæ de habendo Deum pro vltimo fine explicite, quum sit affirmatiuū, non obligat ad semper & quum sit de eō quod post multū studium adimplendum est, postquā scilicet homo explicite dicit esse vnū Deū, &c. constat q̄ non obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera, ac per hoc fuit dilexit Deum suprà se. ergo homo ex solis naturalib⁹ Deum potest diligere plus quàm se, & super omnia.

Tex. 7. & 10. 2.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictū est in primo* (in quo etiam circa naturalē dilectionem Angelo rū diuersæ opiniones sunt positæ) homo in statu naturæ integræ poterat operari virtute suæ naturæ bonū, quod est sibi cō naturale absq; superadditiōe gratuiti doni, licet nō absque auxilio Dei mouētis. diligere autē Deū super omnia, est quidam connaturale homini, & etiā cuilibet creaturæ nō solùm rationali, sed irrationali, & etiam inanimatę secundum modum amoris, qui vnicuiq; creaturæ competere pōt. Cuius ratio est, quia vnicuiq; naturale est, q̄ appetat, & amet aliquid, secundum quòd aptum natum est esse. Sic igitur agit vnūquodque, prout aptū natū est esse, vt dicitur in 2. Physi.* manifestum est aūt, quòd bonum partis est propter bonū totius. vnde naturali appetitu vel amore vnaquęq; res particularis amat bonum suum proprium propter bonū cō mune toti⁹ vniuersi, quod est Deus: vnde & Dion. dicit in lib. De dī. no.* q̄ De⁹ cō uertit omnia ad amorē suiipsius. vnde hō in statu naturæ integræ dilectionem suiipsius referebat ad amorē Dei, sicut ad finem: & similiter dilectionem omniū aliarum rerū: & ita Deū diligebat pl⁹ quàm seipsum & super oīa. Sed in statu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit secundum appetitum voluntatis rationalis, quæ propter corruptionē naturæ sequitur bonū priuatū, nisi sanetur per gratiam Dei. Et ideo dicendum est, q̄ hō in statu naturæ integræ nō indigebat dono gratiæ superadditæ naturalibus bonis ad diligendum Deū naturaliter super oīa, licet indigeret auxilio Dei, ad hoc eū mouētis, sed in statu naturæ corruptæ indiget homo etiā ad hoc auxilio gratię, naturam sanantis.

Tex. 7. & 10. 2.

Art. 1. huius q. 1. & 2. ad 3.

a. 1. par. 2. inter med. & princ.

D. 27.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd charitas diligit Deū super omnia eminētius, quàm natura, natura eñ diligit Deū super omnia, sprout est principiū & finis naturalis boni: charitas autem secundum quòd est obiectū beatitudinis, secundum quod homo habet quandā societatē spiritualem cū Deo, ad dit etiam charitas super naturalem dilectionem Dei, prōptitudinem quandā & delectationem, sicut habitus quilibet virtutis addit supra actum bonum, qui fit ex sola naturali ratione hominis, virtutis habitum non habentis.

¶ Ad secundū dicendum, quòd cum dicitur, quòd nulla natura pōt supra seipsam, non est intelligendū, quòd non possit fieri in aliquod obiectū, quod est suprà se: manifestū est enim, quòd intellectus noster naturali cognitione potest aliqua cognoscere, q̄ sunt supra seipsum: vt patet in naturali cognitiōe Dei: sed illud intelligendū est, quòd natura non pōt in actū, excedentem proportionem suæ virtutis: talis autem actus non est diligere Deum super omnia: hoc est naturale cuilibet naturæ creatæ: vt dictum est.*

Eu coy. art. 1.

¶ Ad tertium dicēdū, quòd amor dicitur summus, non solùm quantum ad gradum cuiuscunq; actus, vt patet, Differunt autem in hoc, q̄ primo modo diligendi Deum super omnia repugnat omne malū culpæ, secundo autem non. Ad habendū namque actum diligendi Deum super omnia simpliciter, oportet omnia sua habere talia, vt possint in Deū referri. si enim aliquid sic diligit, vt non sit referibile in Deū, iam impedimentum ponit ad hoc, vt suorum omnium possit Deum habere finem, ac per hoc impotētem se reddit ad diligendū Deum super omnia simpliciter Et quia malum culpæ, quodcūque sit illud, repugnat referibilitati in Deum, vt finem, ideo omne malum culpæ repugnat obseruationi hui⁹ præcepti, Diliges Deum super omnia simpliciter. Sed ad habendū actum diligendi Deum super omnia referibilia in ipsum, non impotentem reddit hominē quodcunque malū culpæ: vt experientia testatur in habentibus charitatē, qui diligūt Deum super omnia & vt finem naturæ, & vt finem beatitudinis: quia gratia perficit naturā. & tamen habent multa mala culpæ, & in volūtate facienti, puta dicendo mēdacium officiosum, comedēdo nimis, & huiusmodi.

Tex. 7. & 10. 2.

¶ His præmissis ad dubium morū dicitur, q̄ licet homo in statu naturæ corruptæ, quantū est ex sufficientia sua, possit ex puris naturalibus diligere Deū super omnia referibilia in ipsum, quę tūc sunt in sua potestate, vt nō probatur: non tamē potest diligere Deum super omnia sua simpliciter: quia nō potest non peccare, ac per hoc non potest nō ponere impedimentum dilectiōi Dei super omnia, sicut potest in statu naturæ integræ, in quo potest præseruare se ab omni peccato: & consequenter quando tempus est exire in actum diligendi Deum super sua omnia simpliciter: quia nihil sui est irreferibile ad Deum.

¶ Ad confirmationem dicitur, q̄ non est eadē ratio de isto actu & de aliis moralibus: tum quia iste actus est supremus omnium naturalium & vt patet: q̄a respectu vltimi finis simpliciter, ac per hoc primi principij, reliquorum: reliqui autē actus sub isto sunt mai oris autem virtutis est posse in actū summum: quàm in actus inferiores: vnde & virtus vltimum potētiæ dicitur primo Cæli. Tum quia actus iste vniuersitatē actuum humanorum bonā excitat in materiam, non autem alij: non enim quicunque malū aliquod facit, impedimentum præstat sibi, vt nō possit quādo oportet reddere mutuū: sed quicunque malū aliquod facit, ipso facto reddit actū illum, & seipsum illo infectum vt sic irreferibilē in Deum vt finē: ac per hoc non potest omnia à se dicta vt sic irreferibilē in Deum vt vltimū finē: quod faciebat homo in natura integra, vt in litera dicitur. Et sic patet veritas conclusionis quantū ad vtranque partem, scilicet quòd integra natura hoc potest: & quòd corrupta nō potest nisi adiutorio gratiæ sanitatis in præsenti vita inchoatiuę per charitatem vię quæ nihil contra Dei dilectionem admittimus, & super omnia nostra nō simpliciter, sed referibilia ipsum diligimus: consummante autē in patria, in qua omnia simpliciter in Deū diligentur, quia ipse erit omnia in omnibus.

¶ Ad dubitationem motam contra rationem literæ dicitur, quòd medium est esse opus connaturale: sed naturale potest fieri dupliciter. Vno modo pro eo, quod fluit ex natura. Et sic sumēdo naturale sufficeret ad inferendam primam partem cōclusiōis, scilicet quòd natura integra potest: & sic accipit obiectio naturale. Sed quia istic minor esset falsa: quia diligere Deum super omnia apertius rationali (vt expositum est) non est nobis sic naturale: vt fluat ex naturæ vt patet) ideo alio modo sumitur naturale pro eo quod est secūdum naturam. Et sic dilige re Deum super omnia est naturale, & sic sumitur hic: & infert primam partem cōclusionis cum veritate vtriusque præmissæ. Secunda autem conclusionis pars, scilicet, quòd natura corrupta hoc non potest, non probatur in litera ex illo medio, vt patet intus literam: vbi post promissum quæsitum rectè respōsuum quæsito, quòd in natura integra homo hoc poterat sine gratia. subiunxit Author ex prōnitate naturę corruptæ ad bonum proprium, quòd deficit natura corrupta ab actu illo. vnde medium ad secundum dam partem conclusionis seu ad secundam cōclusionē est prōnitas voluntatis ad ipriuatum bonum: hæc enim perditio vigore in nobis adeo vigeat, vt oporteat in malum aliquod cadere, vt ex dictis patet.

Art. 1. huius q. Art. prac.

Cap 88. nō procul a pr. 20. 6.

D. 104. §

¶ In eodem tertio articulo discutiendum esset, an diligere Deum super omnia sit naturale homini, nisi in prima parte discussum fuisset. Veruntamen si quæratur cuius virtutis moralis sit actus diligere Deum super omnia, dicendum est, quum iste actus sit ad alterum, cui non potest reddi æquiualens, quòd ad iustitiam spectat, cuius pars est pietas, quæ parentibus & quibus etiam non est reddere æquiualens, debitum reddit: & religio, quæ cultum Deo exhibet, &c.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum homo sine gratia per sua naturalia legis præcepta implere possit.

Infrà ar. 8. ad 1. & 2. dist. 22. art. 1. & dist 41. in expo. li. ad 3. & 4. ver. ri. q. 2. ar. 1.

Ad dam. non procul a fine 10. 2.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur, quòd homo sine gratia per sua naturalia possit præcepta legis implere. Dicit enim Apost. ad Ro 2. Quòd gētes, quæ legem nō habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciūt: sed illud, qd̄ naturaliter hō facit per seipsum, potest facere absq; gratia. ergo homo potest legis præcepta facere absque gratia.

2 ¶ Præterea, Hieronym. dicit in expositio ne catholicæ fidei,* illos esse maledicendos, q̄ Deum præcepisse homini aliquid impossibile dicunt: sed impossibile est homini, quod per seipsum implere non potest. ergo homo potest implere omnia præcepta legis per seipsum.

3 ¶ Præterea, Inter omnia præcepta legis maximum est illud, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, vt patet Matthæ. 22. sed hoc mandatum potest homo implere ex solis naturalibus, diligendo Deum super omnia: vt suprà dictum est.* ergo omniam ādata legis potest homo implere sine gratia.

Ps. 118.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit in lib. de hæresibus, * hoc pertinere ad hæresim Pelagianorum: vt credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad substantiam operum, prout scilicet homo operatur iustā, & fortia, & alia virtutis opera. & hoc modo homo in statu naturæ integræ potuit omnia mandata legis implere, alioquin homo nō potuisset in statu illo non peccare.

¶ In corpore artic. eiusdem dubium occurrit, vbi Author dicit, quòd homo in statu naturæ integræ potest omnia diuina mandata implere quantum ad substantiam operum. Hoc enim intellectum de præceptis diuinis vniuersaliter, falsum esse constat. nam nec credere supernaturalia fidei, nec adimplere actiones sacramentales in quocunque statu potest homo per sua sola naturalia, etiam quantum ad substantiam operum: quoniam opus est ad credendum diuina reuelatione saliem monstrante: & ad actiones sacramentales potestate supernaturali, alioquin nihil fit.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter: primò quod mandata diuina sunt duplicia, quædam habentia vim mandati quantum ad vtrunque seorsum, scilicet quātum

ad subſtantiam operum,& quantum ad modum ſupernaturalem. Quædam autem non habentia vim mãdati ſine modo ſupernaturali. In primo genere ſunt omnia præcepta, quæ impleta ex naturalibus ſatisfaciũt præcepto alicuius ſecundo autem ſunt,quæ etſi ex puris naturalibus fiãt,nulli præceto ſatisfiũt.Et quoniã articulus iſte comparat naturam gratiæ neceſſariæ ad opẽrãdum,& præcepta, quæ non habent vim præcepti, niſi cum modo ſupernaturali ad ordinem gratiæ ſpectant,ideo ſub nomine præceptorũ diuinæ legis,quantum ad ſubſtantiam operum obſeruabilium,non veniũt niſi præcepta in quibus habet locum diſtinctio præcepti vtroque modo obſeruabilis.Et ſecundũ hoc præcepta fidei & ſpei.qa non ſunt præcepta niſi inquãtũ ex fide & ſpe fiũt nõ cadũt ſub hac diſtributione: & ꝓterea author ſolius præcepti dilectiõis inter ſpẽctantia ad theologales virtutes meminit in reſponſione ad tertium vt inſinuauerat, quòd de his diſputabat,ꝙ quæ ſolam gratiã non continebãt, à doctrinali nanque diſputatione nedum puerili remotiſsimum eſt,vt vertatur in dubium de præceptis ſolius gratiæ, ſi per naturalia expleri poſſunt. Et ſecundũ hoc licet titulus articuli fuerit de legis præceptis,in diſtinctẽ tamen per hoc de ſomnibus: reſponſio tamen cum tali diſtinctione ſcilicet quò ad ſubſtãtiam operum, vel modum ſupernaturalẽ inſinuauit quòd illa,quæ nõ niſi ſupernaturaliter ſeruari poſſunt:diſcuſſio ne nõ egent. Sed huic reſponſioni obuiat primo, quòd Author non diſtinguit obſeruationẽ mandatorũ quantum ad ſubſtantiam contra obſeruationem eorundem ſuper naturaliter,ſed ex charitate. Dici tamen poteſt, quòd genus à ſpecie nominauit ſupernaturale à charitate:quia in propoſito æquiualent.

¶ Obuiat ſecundò,quòd quia fides eſt ex auditu vt dicitur ad Roma.10.ɔ nonnullum præceptum eſt, vt homo auditui fidei ſeptræbeat, qualẽ debet ſe exhibere in obſequiũ fidei. Vnde dicitur ſecundo, ꝙ alia eſt quæſtio de cognitione ſuper naturaliũ præceptorum, & alia de facultate adimplendi iam cognita.& quòd iam determinatũ eſt, quòd tam lex diuina ſupernaturalis eſt, quàm quòd excedit cognitionem naturalẽ. Et quòd nunc eſt quæſtio, non de cognitione, ſed adimpletione: ꝓpter quod articulus iſte directẽ tractat quæſtionem illam quæ Pelagio tribui vide tur, an ſcilicet homo poſſit per ſua naturalia implere diuina præcepta, præſuppoſita lege monſtrante illa: opinatum eſt enim, quòd homo eget gratia monſtrante præcepta, ſed non faciente adimplere illa.Et contra hoc eſt determinatio huius articuli:vt authoritas Auguſtin.in corpore articuli allata teſtatur. Secundum hoc ergo dicendum,quòd reſponſio data ad tertium in litera extenditur ad omnia præcepta virtutum theologalium:ita quòd etiam credere,ſperare,diligere Deum, confiteri ipſum Ieſum Chriſtum,poteſt homo per ſua naturalia quantum ad ſubſtantiam operum adimplere: & non inquantum implentur ſpe & fide, & charitate. Et quòd hoc ſit verum, ex eo conuincere poſſumus quòd Gentilis edoctus fidem,nolens eſſe Chriſtianus, poſſet credere totã fidem eſſe veram,vt eccleſia tenet: cõſtat enim quòd talis nulla ſupernaturali gratia adiutus crederet. Poſſet quoque idem ſperare ſe fore beatum in cœlo. quamuis in anis eſſet ſpes eius,ſicut & fides.Sed propoſitum ſatis eſt de ſufficientia ad ſubſtantiam operum:quam in hæreticis quantum ad confeſſionẽ exteriorem, & actus interiores , & ſuſceptionem ſacramentorum experimur:quia actus fidei,ſpei,& charitatis quã tum ad ſubſtantiam operum intus & extra exercent ſine vllo ſupernaturali dono in eis. De ſacramentalibus autem actibus facile dicitur, ꝙ quia præcepta dantur de actibus virtutum: actus autem ſacramentales non ſunt actus proprii, aut pure virtutum , ſed poteſtatum ſupernaturalium : non facientes habentes bones,ſed potentes. ideo huiuſmodi opera nullo modo poſſunt ſe hominem in ſtatu naturæ integræ, non obſtant propoſito , vbi de præceptis agitur.

¶ Circa tres ſimul articulos immediate expoſitos aduerte, quòd limiti cet conueniant in hoc, & quòd quilibet claudit in ſe quæſtionem de neceſſitate gratiæ, reſpectu vniuerſorũ actuum humanorum: & ꝓpterea ad vnam quæſtionem ſpectant : diuerſitas tamen difficultarem diſtinctos articulos poſcit. Nam in ſecundo articulo exipſa actione & in boni operis, in tertio ex difficultas eſt. poſt deciſionem ſiquidem primæ difficultatis, ſecunda ex proprijs explananda erat , & ſimiliter tertia. Et tursus apparet, quòd diligere Deum ſuper omnia, naturæ vires excedant. & ſimiliter diuinæ legis obſeruatio.

¶ *Super Quæſtionis centeſimanona Articulum quintum.*

Tex.64 & 65. to 2.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia.

AD QVINTVM ſic proceditur.Videtur quòd hõ poſſit mereri vitã æternam ſine grã.Dicit enim Dominꝰ Matthæ.19.Si vis ad vitã ingredi, ſerua mãdata:ex quo videtur,quòd ingredi in vitã æternam,ſit conſtitutum in hominis voluntate: ſed id , quod in noſtra voluntate conſtitutum eſt,per nos ipſos poſſumus: ergo videtur , quòd homo per ſeipſum poſsit vitam æternam mereri.

2 ¶Præterea , Vita æterna eſt merces, vel præmiũ,quę hominibꝰ redditur à Deo,ſecundũ illud Matth.5.Merces veſtra multa eſt in cælis : ſed merces vel præmium redditur à Deo homini ſecundum opera eius,ſecundum illud Pſalm.61.Tu reddes vnicuique ſecundũ opera eius. cum igitur homo ſit Dominus ſuorum operum, videtur quòd in eius poteſtate conſtitutum ſit,ad vitam æternam peruenire.

3 ¶Præterea,Vita æterna eſt vltimus finis vitę humanę:ſed quęlibet res naturalis ꝑ ſua naturalia poteſt conſequi finẽ ſuum: ergo multo magis homo , qui eſt altioris naturæ , per ſua naturalia põt peruenire ad vitam æternam abſque aliqua gratia.

SED CONTRA eſt,quod Apoſtolus dicit ad Rom.6.Gratia Dei,vita æterna.qđ ideo dicit , ſicut gloſ.*ibidẽ dicit, vt intelligeremus Deum ad vitam æternam pro ſua miſeratione nos perducere.

¶RESPONDEO dicendum,quòd actus perducentes ad finem, oportet eſſe fini proportionatos. Nullus autem actus excedit proportionẽ principij actiui. Et ideo videmus in rebus naturalibus,quòd nullares poteſt perficere effectum ꝑ ſuã operationẽ,qui excedat virtutem actiuã, ſed ſolum poteſt producere per operationem ſuam effectũ ſuæ virtuti proportionatum.Vita autem æterna eſt finis excedens proportionẽ naturæ humanæ , vt ex ſupradictis patet.*Et ideo hõ per ſua naturalia non poteſt producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ. ſed ad hoc exigitur altior virtus , quæ eſt virtus gratiæ.Et ideo ſine gratia hõ non põt mereri vitem æternã.poteſt tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod homini connaturale:ſicut laborare in agro, bibere,manducare,& habere amicum, & alia huiuſmodi, vt Augu. dicit in tertia reſponſione contra Pelagianos.*

¶AD PRIMVM ergo dicendũ,quòd homo ſua voluntate facit opera meritoria vitæ æternæ:ſed ſicut Augu.in eo.lib.* dicit,ad hoc exigitur,quòd voluntas hominis ꝓparẽtur à Deo per gratiam.

¶ Ad ſecundum dicendũ,quòd ſicut Gl.* dicit.Rom.6.ſuper illud,Gratia Dei, vita æterna.certum eſt,vitam æternam bonis operibꝰ reddi:ſed ipſa opera,quibus redditur, ad Dei gratiam pertinent , cum etiam ſuprà dictum ſit,* quòd ad implendum mandata legis ſecundum debitum modum , per quem eorum impletio eſt meritoria, requiritur gratia.

¶ Ad tertium dicendum,quòd obiectio illa procedit de fine homini connaturali. natura autem humana ex hoc ipſo , quòd nobilior eſt, poteſt ad altiorem finem perduci, ſaltem auxilio gratię,ad quem inferiores naturæ nullo modo pertingere poſſunt:ſicut homo eſt melius diſpoſitus ad ſanitatem, qui aliquibus auxiliis medicinæ poteſt ſanitatem conſequi: quàm ille, qui nullo modo , vt Philoſophus introducit in 2. De cælo.*

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum homo poſsit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ.

AD SEXTVM ſic proceditur.Videtur quòd homo poſsit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſq; exteriori auxilio grã.Nihil enim imponit homini,ꝙ ſit ei impoſsibile,vt ſuprà dictũ eſt.* ſed Zach.1.dicit. Cõuertimini ad me, & ego conuertar ad

IN art.6.eiuſdem centeſimænonæ quæſtionis dubiũ occurrit ex Durando in ſecundo ſententiarum diſtinctione viceſimaoctaua , quæſtione prima, articulo vltimo duplex.Alterũ contra concluſionem: alterum contra rationem in litera allatam.Contra concluſionem quidem: qa homo poteſt abſq; ſpeciali Dei adiutorio per ſua naturalia operari opus moraliter bonũ. ergo poteſt præparare ſe ad gratiam.Antecedens patet ex dictis.Conſequẽtia probatur:quia bonum morale habet immediatum ordinem ad bonũ gratiæ: ac per hoc eſt præparatorium ad gratiam.Et augetur hoc dubium,quia Author etiam in ſecundo ſenten, diſtinctio, viceſimaoctaua, articulo 4. idem ſentit: dum

dũm expreſſe vult, quòd homo faciendo quod in ſe eſt, ꝓparat ſe ad gratiam vt paret ibi.

¶Contra rationem vero , quia propoſitio,ſolius primi agentis eſt præparare ad vltimum finem , eſt falſa:quoniam licet perducere ad vltimum finem ſit ipſius ſolius,diſponere tamen ad illum poteſt eſſe inferioris agentis. quod probatur ex hoc, quòd in generatione hominis , ſcilicet ſolus Deus producat animam , non tamen virtute propria diſponit materiam ad animam. Et ſic eſt in propoſito,quòd licet ſolus Deus det gratiam, homo tamen diſponere ſe poteſt ad gratiam virtute propria.

¶Ad horum euidentiam ſcito , quòd ratio literæ ex per ſe notis quodammodo procedit. nam ꝙ ſecundum ordinem finium ſit ordo agentiũ, declarum eſt ex eo, quòd omne agens agit ꝓpter finem aliquem ſibi proprium : & conſtat quòd in finem proprium alicuius agentis tendere nihil poteſt niſi propter ipſum agens: ſicut nec alia propria alicui conuenire poſſunt alteri,niſi propter illud, cui primo cõueniunt. Id enim primo alicui conuenit, quod ſibi non per aliud & aliis quibuſque propter ipſum conuenit. Quo ſit vt tendere in finem vltimum , ita ſit proprium primi agentis ſibi , quòd non per aliud , cæteris vero ꝓpter ipſum conueniat in quocunque ordine, ſiue tendat vt agentia , ſiue vt patientia. Vnde & in litera manifeſtatur hoc de victoria, in quam tendit miles , non niſi mouetus à duce,propter quod multo magis diſponens ipſum patiens ad finem vltimum , oportet moueri à primo agente.Sed quod multos fallit , eſt: quia non diſtinguunt inter diſponere ſeu prꝑparare ad finem formaliter & materialiter. Diſponere ad victoriam, formaliter eſt pugnare cum intentione operandi ad victoriam , diſponere materialiter ad victoriam, eſt pugnare tantum. Inter militem autem pugnãtem tantum, & pugnantem cum illa intentione , manifeſta eſt differentia , quòd ille non intendit finem vltimum, quamuis pugna ſua ab alio ordinetur ad hoc.iſte autem ad finem vltimum reſpicit.& ꝓpterea iſte pugnat , vt mouens motum à primo duce : ille vt motum tantum. De motu intentionis [de quo eſt ſermo] loquendo ad propoſitum deſcendendo , dicitur, quòd illa propoſitio, Solius primi agentis eſt tendere in finem vltimum.eſt veriſſima formaliter intellecta de tendentia in illum ; quoniam nulla materia,nullum diſponens, nullum adiuuans tendit in illum finem niſi ex primi agentis motione,cui conuenit prætendere in illum.

¶Allata autem inſtantia de natura diſponẽte ad animam intellectiuam,peccat in hoc,quòd non animaduertit,quòd nunquam natura diſponeret vltima diſpoſitione ad animam intellectiuam,niſi ageret in virtute animæ intellectiuæ hominis generantis. agit enim virtute naturæ humanæ cuius eſſentialis & principalior pars eſt anima intellectiua:ac per hoc in virtute agit primi agentis,à quo ſolo eſt anima intellectiua.

¶Ad obiecta cõtra cõcluſionem dicitur, quòd facere opus moraliter bonum etiamin omnibus humanis actibus , nõ eſt ꝓpinqua præparatio ad gratiam ſed oportet addere,ꝙ fiat cum conuerſione ad Deum,vt finem ſupernaturalem:quoniam præparatio ad gratiam, inchoatio eſt intentionis creaturæ reſpectu beatitudinis ſupernaturalis.Et quoniam ad ſupremum agens ſpectat intendere in vltimum finem , ſine ſpeciali adiutorio Dei nulla creatura rationalis poteſt præparare ſe ad Dei gratiam , quæ eſt ſpecialis vltimus finis vt coniunctio ſpecialis,& ſupernaturalis ad Deum.

¶ Ad probationem autem dicitur , quòd licet inter opus morale, & opus gratiæ ſit immediatus ordo , non tamen eſt immediatus ordo inter opus pure morale , & tale opus gratiæ , ſcilicet donum habituale gratiæ gratum facientis:quia mediata liquod opus gratiæ , ſcilicet cõuerſio ad Deum: quæ in ſui termino eſt meritoria : vtpote gratia informata : vt ſic etiam nullum conſummatum opus inueniatur medium inter opus gratiæ meritorium & morale.

¶ Nec obſtat his , quod cõmuniter dicitur,quòd homo faciendo quod in ſe eſt, diſponit ſe ad gratiam : quoniam hoc intelligitur de diſpoſitione & prꝑparatione non ſimpliciter , ſed quantum eſt ex parte ſua. Et rursus de diſpoſitione ſimpliciter accipiendo, intelligitur vt faciat quod in ſe eſt , motus ſpecialiter à Deo obſequendo ſcilicet motioni diuinæ : vt in reſponſione ad ſecundum Author hic dicit , dicta ſua ſecundo ſententiarum minus digeſtum fuit.

¶ Super Quæſtionis centeſimanona Articulum ſeptimum.

IN articulo ſeptimo eiuſdem quæſtionis aduerte primo ordinem articulorum.Hactenus ſiquidem de neceſſitate gratiæ in homine ad bonum:in duobus autem hunc ſequentibus articulis de neſſitate eiuſdem reſpectu mali : & demum in vltimis duobus de neceſſitate eiuſdem in homine iam conſtituto in gratia,tractatur:vt nulla neceſſitas prætermiſſa videatur.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum homo poſsit reſurgere à peccato ſine auxilio gratiæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo poſsit reſurgere à peccato ſine auxilio gratiæ. Illud em,qđ ꝑexigitur ad gratiam, ſit ſine ꝓpio gratiæ facere poſſumus,ac per hoc quia facere ita vt per hoc ſit ſufficienter præparatus ad gratiam [ſic enim in propoſito ſumitur facere quod in ſe eſt] aliquid gratiæ eſt:ideo ſine Deo , vt ſpecialiter influit gratiam [quod eſt dicere ſine ſpeciali adiutorio Dei] non poteſt homo facere quod in ſe eſt:& non poteſt prꝑparate ſe ad gratiam , quicquid in ſecundo ſententiarum minus digeſtum fuit.

¶ Super Quæſtionis centeſimanona Articulum ſeptimum.

IN articulo ſeptimo eiuſdem quæſtionis aduerte primo ordinem articulorum.Hactenus ſiquidem de neceſſitate gratiæ in homine ad bonum:in duobus autem hunc ſequentibus articulis de neſſitate eiuſdem reſpectu mali : & demum in vltimis duobus de neceſſitate eiuſdem in homine iam conſtituto in gratia,tractatur:vt nulla neceſſitas prætermiſſa videatur.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶In corpore articuli eiusdem & responsione ad tertium, dubium occurrit circa illud, scilicet quòd ordo naturæ reparati non potest nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente per gratiam. Ex duplici siquidem capite hoc habet difficultatem: primo ex parte Dei, ex eo, quòd qualemcunque potest Deus creare hominem, talem præcise potest reparare: sed hominem recte ordinatum sine gratia potest creare: ergo & post lapsum reparare, sine gratia. Secundò, ex parte hominis: quia, vt dicitur in Prædicamentis, & approbatur ab Authore in 2. senten. distin. 28. in expositione literæ, prauus

q. 71. art. 2. ad meliores exercitationes deductus proficiet. Et consistit difficultas in hoc, quòd actus & habitus praui non ita diminuunt naturæ bonum, vt necesse sit ad manendum in malo: sed potest voluntas mutari in oppositum bonum & continua exercitatione voluntatem stabilire in subiectiõe ad Deum, vt principium naturæ: & sic ordo naturæ reparatus erit sine auxilio gratiæ, & homo ad bonum sibi connaturale,

Orthod. fid. c. 20. per seipsum assurget: cuius oppositum in litera dicitur.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd non est ad propositum præsentis articuli, vbi de necessitate gratiæ ad vires hominis quæstio est: quum autem quæritur de remissione culpæ an possit sine gratia fieri, examinabitur conclusio illius rationis, qua Scotus vtitur.

¶ Ad secundum autem quod est dicẽt contra

q. 87. ar. 6. ꝓpositum dicitur quòd ordine naturæ reparari sic, vt voluntas hominis Deo subiicitur, potest intelligi tripliciter. Vno modo de subiectione limitata, seu secun-

q. 85. 86. 87. dum quid. Alio modo de subiectione simpliciter.

¶ Et scito, vt penetres terminos, quòd signatus homini non fuisse reuelatum aliquid spectans ad ordinem gratiæ, tunc esse subiectum Deo, vt principio naturæ, & esse subiectũ Deo simpliciter, coincidet: modo autem vbi constat esse ordiné gratiæ reuelatum, hæc duo non coincidunt, sed esse subiectum Deo, vt principio naturæ, est esse subiectum Deo secundum quid: esse autem subiectũ Deo simpliciter, est subiici sibi vt principio & fini naturæ, gratiæ, & omniũ quomodolibet. Vnde dicitur, quòd licet voluntas humana sicut potest sine gratia mutari de intemperantia in esse temperatum: ita potest mutari de in obediantia Dei, vt principium est naturæ, ad subiectionem illius, etiam vt principium est finis naturæ, sed hoc nõ est voluntatem subiectã esse Deo simpliciter, sed secundum quid, vt scilicet est caput naturæ, non potest tamen mutari sine gratia ad obediendũ Deo simpliciter, id est sine determinatione alicuius quia talis subiectio volũtatis à speciali auxilio gratiæ est, vt in art. præcedenti dictum est, & terminatur ad donũ habituale gratiæ gratum faciẽtis, & hoc intendit litera remittens se ad præcedentem art. Et si insistetur, ꝙ talis subiectio non spectat ad ordinem naturæ, sed gratiæ, respõdetur, ꝙ licet hæc subiectio excedat vires naturæ, & spectet ad gratiæ ordinem, vt in præcedẽti art. dictum est] ipsa tamen est necessario requisita ad hoc, quòd voluntas subiiciatur Deo secundum naturæ ordiné. Et ratio est, quia post lapsum non datur medius status inter conuersionem ad Deum supernaturalem finem & auersionem ab ipso: licet ante lapsum dari potuerit medius status, quo in natura integra nec aduersus, nec cõuersus erat homo ad Deũ per supernaturalẽ finẽ, fuisset qui ppe tunc homo subiectus Deo simpliciter nõ includẽdo, nec excludendo ordiné gratiæ, post lapsum autẽ oportet in cõuersione ad Deum gratia: sed resurgere à peccato præexigitur ad illuminationem gratiæ. Dicitur enim ad Ephesios quinto. Exurge à mortuis, & illuminabit te Christus: ergo homo põt resurgere à peccato sine gratia.

2 ¶Præterea, Peccatum virtuti opponitur, sicut morbus sanitati: vt suprà dictum est.* sed homo per virtutem naturæ potest resurgere de ægritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinæ, propter hoc quòd intus manet principium vitæ à quo procedit operatio naturalis: ergo videtur, quòd homo simili ratione possit reparari per seipsum, redeundo de statu peccati ad statum iustitiæ absque auxilio exterioris gratiæ.

3 ¶Præterea, Quælibet res naturalis potest redire ad actum conuenientem suæ naturæ: sicut aqua calefacta per seipsam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum proiectus per seipsum redit ad suum motum naturalem: sed peccatum est quidam actus contra naturam, vt patet per Damas. in secundo lib.* ergo videtur, quòd homo possit per seipsum redire de peccato ad statum iustitiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit ad Galat. secundo. Si data est lex, quæ potest iustificare, ergo Christus gratis mortuus est, id est, sine causa. pari ergo ratione si homo habet naturam, per quam potest iustificari, Christus gratis, id est, sine causa mortuus est, sed hoc est inconueniens dicere: ergo non potest per seipsum iustificari, id est redire de statu culpæ ad statum iustitiæ.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd homo nullo modo potest resurgere à peccato per seipsum sine auxilio gratiæ. Cum enim peccatum transiens actu, remaneat reatu (vt suprà dictum est *) non est idem resurgere à peccato cessare ab actu peccati, sed resurgere à peccato, est reparari hominem ad ea, quæ peccando amisit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccãdo, vt ex supradictis patet,* scilicet maculam, corruptionem naturalis boni, & reatum pœnæ. Maculam quidem incurrit, inquantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati. Bonum autem naturæ corrumpitur, inquantum natura hominis deordinatur, voluntate hominis Deo non subiecta: hoc enim ordine sublato, cõsequens est, vt tota natura hominis peccantis inordinata remaneat. Reatus vero pœnæ est, per quem homo peccando mortaliter, meretur damnationem æternam. Manifestum est autem de singulis horum triũ, quòd non possunt reparari nisi per Deũ. Cum enim decor gratiæ proueniat ex illustratione diuini luminis, non potest talis decor in anima reparari, nisi Deo denuo illustrãte: vnde requiritur habituale donũ, quod est gratiæ lumẽ. Similiter ordo naturæ reparari nõ põt: vt scilicet voluntas hominis Deo subiiciatur, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahẽte: sicut dictum est.* Similiter etiã reatus pœnæ æternæ remitti non potest, nisi à Deo, in quem est offensa cõmissa, & qui est homiñ iudex: & ideo requiritur auxiliũ gratiæ ad hoc, ꝙ homo à peccato resurgat, & quantum ad habituale donum, & quãtum ad interiorem Dei motionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illud inducitur homini, quod pertinet ad actũ liberi arbitrij, qui requiritur in hoc, ꝙ homo à peccato resurgat, & ideo cum dicitur, Exurge, & illuminabit te Christ⁹, non est intelligendum, ꝙ tota exurrectio à peccato, ꝑcedat illuminationẽ gratiæ, sed quia cum homo per liberum arbitriũ à Deo motum surgere conatur à peccato, recipit lumen gratiæ iustificantis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ naturalis ratio non est sufficiens principium huius sanitatis, quæ est in homine per gratiam iustificantem, sed huius principium est gratia quæ tollit per peccatum, & ideo non potest homo per seipsum reparari, sed indiget, vt denuo ei lumen gratiæ infundatur: sicut si corpori mortuo resuscitando denuò infunderetur anima.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando natura est integra, per seipsam potest reparari ad id, quod est sibi conueniens & ꝓportionatum: sed ad id, quod superexcedit suam proportionem, reparari non potest sine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens per actum peccati, quia nõ manet integra, sed corrumpitur (vt suprà dictum est *) non potest per seipsam reparari, neque etiam ad bonum sibi connaturale, & multominus ad bonum supernaturale iustitiæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum homo sine gratia posit non peccare.

AD OCTAVVM sic procedi-tur. Videtur quòd homo sine gratia non possit peccare. Nullus enim peccat in eo, quod vitare non potest: vt Augustin. dicit in libro de duabus animabus, & de libero arbitr.* si ergo homo existens in peccato mortali, non possit vitare peccatum, vi-

¶ de duab. animab⁹ c. 10. & 11. tom. 6. detur quòd peccato non peccet, quod est inconueniens.

2 ¶Præterea, Ad hoc corrigitur homo, vt nõ peccet. si igitur homo in peccato mortali existens, non potest non peccare, videtur, quòd frustra ei correctio adhibeatur: quod est inconueniens.

3 ¶Præterea, Eccles. decimoquinto dicitur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: sed aliquis peccando non definit esse homo. ergo adhuc in eius potestate est eligere bonum vel malum. & ita potest homo sine gratia vitare peccatum.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit in libro de perfectione iustitiæ,* Quisquis negat, nos orare debere, ne intremus in tẽtationem, negat autem hoc, qui contendit, ad non peccandum, gratiæ Dei adiutorium non esse homini de homine dupliciter loq possum⁹. Vno modo secundum statum naturæ integræ. Alio modo secundum statũ naturæ corruptæ. Secundum statum quidem natutæ integræ etiã sine gratia d habituali potebit homo nõ peccare nec mortaliter, nec venialiter: quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, qd̃ est secũdũ natura, quod vitare homo poterat in statu naturæ integræ. non tamen hoc poterat sine auxilio Dei, in bono cõseruãtis: quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilũ deciderat. In statu autẽ naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali sanãte naturam ad hoc, ꝙ omnino à peccato abstineat. quæ quidẽ sanatio primo fit in præsenti vita secũdum mentẽ, appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apostol⁹ ad Romanos septimo in persona hominis reparari, dicit, Ego ipse mẽte seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. In quo quidem vita potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratiõe cõsistit, vt suprà habitũ est.* non autẽ potest homo abstinere ab omni peccato venialium propter corruptionẽ inferioris appetitus sensualitatis, cui⁹ mot⁹ singulos quidẽ ratio reprimere potest (& ex hoc habent rationẽ peccati & voluntarij) nõ autẽ omnes: quia, dũ vni resistere nititur, modo secundum statum naturæ integræ. Alio modo secundum statũ naturæ corruptæ. Secundum statum quidem natutæ integræ etiã sine gratia d habituali potebit homo nõ peccare nec mortaliter, nec venialiter: quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, qd̃ est secũdũ natura, quod vitare homo poterat in statu naturæ integræ. non tamen hoc poterat sine auxilio Dei, in bono cõseruãtis: quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilũ deciderat. In statu autẽ naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali sanãte naturam ad hoc, ꝙ omnino à peccato abstineat. quæ quidẽ sanatio primo fit in præsenti vita secũdum mentẽ, appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apostol⁹ ad Romanos septimo in persona hominis reparari, dicit, Ego ipse mẽte seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. In quo quidem vita potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratiõe cõsistit, vt suprà habitũ est.* non autẽ potest homo abstinere ab omni peccato venialium propter corruptionẽ inferioris appetitus sensualitatis, cui⁹ mot⁹ singulos quidẽ ratio reprimere potest (& ex hoc habent rationẽ peccati & voluntarij) nõ autẽ omnes: quia, dũ vni resistere nititur, modo secundum statum naturæ integræ. Alio modo secundum statũ naturæ corruptæ. Secundum statum quidem natutæ integræ etiã sine gratia d habituali potebit homo nõ peccare nec mortaliter, nec venialiter: quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, qd̃ est secũdũ natura, quod vitare homo poterat in statu naturæ integræ. non tamen hoc poterat sine auxilio Dei, in bono cõseruãtis: quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilũ deciderat. In statu autẽ naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali sanãte naturam ad hoc, ꝙ omnino à peccato abstineat. quæ quidẽ sanatio primo fit in præsenti vita secũdum mentẽ, appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apostol⁹ ad Romanos septimo in persona hominis reparari, dicit, Ego ipse mẽte seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. In quo quidem vita potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratiõe cõsistit, vt suprà habitũ est.* non autẽ potest homo abstinere ab omni peccato venialium propter corruptionẽ inferioris appetitus sensualitatis, cui⁹ mot⁹ singulos quidẽ ratio reprimere potest (& ex hoc habent rationẽ peccati & voluntarij) nõ autẽ omnes: quia, dũ vni resistere nititur,

¶Secundo occurrit dubium ex Scoto & Durando in vigesimaoctaua distinctione secundi sententiarum. Et vt clarius modus & veritas elucescat, formetur sic ratio contra literam. Author affert ad hoc in litera tres priuationes & tria positiua, ex quibus in homine existente in peccato mortali impotẽtiam ad vitandũ diu omnia peccata mortalia, prouenire dicit. Prima priuatio est gratiæ. Secunda veri finis vltimi. Tertia præmeditationis assiduæ, quando oportet, &c. primum positiuũ est motus multiplex occurrentium agendorum, vel vitandorum. secundum finis ma 2 ¶Præterea, Ad hoc corrigitur homo, vt lus præconceptus. tertium prauus habitus. & præcipue loco ponitur in litera tertia priuatio, & secundum positiuum, scilicet impræmeditatio 3 assidua cum malo fine præconcepto. Hæc omnia parẽt intuenti literam. Tunc primo fit, Peccatum mortale existens in homine non comitatur hæc omnia nec præcipua: ergo Au-

In fin. lib. 10. Ethi. 3. de lib. ar. ca. 1. 2. 10. thor ex his male infert impotentiam existentis in peccato mortali. Consequentia nota: & assumptum probatur quia stat hominem commisisse adulterium semel, & necessarium, sed sola lege accepta, humanam sufficere voluntatẽ, ab auribus omnium remouendum, & ore omnium amputandum esse non dubito.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de homine dupliciter loq possum⁹. Vno modo secundum statum naturæ integræ. Alio modo secundum statũ naturæ corruptæ. Secundum statum quidem natutæ integræ etiã sine gratia d habituali potebit homo nõ peccare nec mortaliter, nec venialiter: quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, qd̃ est secũdũ natura, quod vitare homo poterat in statu naturæ integræ. non tamen hoc poterat sine auxilio Dei, in bono cõseruãtis: quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilũ deciderat. In statu autẽ naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali sanãte naturam ad hoc, ꝙ omnino à peccato abstineat. quæ quidẽ sanatio primo fit in præsenti vita secũdum mentẽ, appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apostol⁹ ad Romanos septimo in persona hominis reparari, dicit, Ego ipse mẽte seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. In quo quidem vita potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratiõe cõsistit, vt suprà habitũ est.* non autẽ potest homo abstinere ab omni peccato venialium propter corruptionẽ inferioris appetitus sensualitatis, cui⁹ mot⁹ singulos quidẽ ratio reprimere potest (& ex hoc habent rationẽ peccati & voluntarij) nõ autẽ omnes: quia, dũ vni resistere nititur, modo secundum statum naturæ integræ. Alio modo secundum statũ naturæ corruptæ. Secundum statum quidem natutæ integræ etiã sine gratia d habituali potebit homo nõ peccare nec mortaliter, nec venialiter: quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, qd̃ est secũdũ natura, quod vitare homo poterat in statu naturæ integræ. non tamen hoc poterat sine auxilio Dei, in bono cõseruãtis: quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilũ deciderat. In statu autẽ naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali sanãte naturam ad hoc, ꝙ omnino à peccato abstineat. quæ quidẽ sanatio primo fit in præsenti vita secũdum mentẽ, appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apostol⁹ ad Romanos septimo in persona hominis reparari, dicit, Ego ipse mẽte seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. In quo quidem vita potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratiõe cõsistit, vt suprà habitũ est.* non autẽ potest homo abstinere ab omni peccato venialium propter corruptionẽ inferioris appetitus sensualitatis, cui⁹ mot⁹ singulos quidẽ ratio reprimere potest (& ex hoc habent rationẽ peccati & voluntarij) nõ autẽ omnes: quia, dũ vni resistere nititur,

Universidad de Salamanca Biblioteca

sed est inductus per amorem sui vsque ad contemptum Dei. Non solũ igitur cecidit à bono fine, sed habet malum finem communem, de quo saltẽ verificatur litera de fine præconcepto. Et quia finis talis cõmunis est omni peccato mortali, & ex fine superiori sumitur ratio & initium reliquorum, consequens est, vt homo existens in peccato mortali habeat positiuum principiũ ex natura sua inclinans

ad peccandum mortaliter, scilicet amorem sui vsque ad contemptum Dei: nisi enim hic amor perseueraret in eo habitualiter seu virtualiter secundum affectum, vel saltem veritatẽ, iam esset in altero cõtradictorio, scilicet in amore Dei vsq; ad contemptũ sui. non enim datur medium. Dico secundum affectũ propter eos, qui sciunt se esse in peccato mortali, & nõ agũt pœnitentiã & eos qui sciũt se esse in tali statu, puta credendi Spiritum sanctũ nõ esse à Filio: nõ tamen credunt se esse in peccato mortali. Dico vel secũdum veritatem, saltẽ propter eos, qui in veritate sunt in peccato mortali: & nesciunt se in affectibus ad aliquid repugnans Deo diligenter, quamuis non sufficienter, discutientes se. Patet hæc etiam ex eo, quòd quilibet damnatus descendit ad infernos cum armis suis, id est cum aliqua mala voluntate, in qua obstinatus perseuerat, & nõ solũ cũ auersione ab vltimo fine vero.

¶ His ita se habentibus, dicuntur, vt vis rationis perspiciatur. In litera aliqua ponuntur spectantia ad peccatũ mortale, aliqua ad conditionem hominis, & aliqua supponuntur manifesta. Ad peccatũ mortale spectantia afferuntur tria vel quatuor, scilicet priuatio gratiæ, priuatio subiectionis sui, & suorum omnium Deo præconceptus malus finis, & malꝰ habitus, qui vel in omnibus non habet locum, si formaliter intelligatur: vel declaratur per tertium, si modaliter intelligatur: propterea dixit tria vel quatuor. Ad conditionem hominis spectantia, afferuntur tria, occursus tot vitandorum & agendorum, q̃ nitas ad operandum secundum præconceptum finem vel habitum, & impossibilis præmeditatio assidua. Manifesta suppositã sunt, infirmitas naturæ, à qua inchoat impotentia vitandi malum, & pronitas ad malum, de qua Gen. 6. Proni sunt sensus hominis, &c.

¶ Et considera, quòd diuinum Authoris ingenium casus tantum communes peccati mortalis inducit: quia de vitatione nõ talis, aut talis, sed peccati mortalis absolutè quæstio est, vt effectus vniuersalis, causa vniuersalis assignaretur. Est igitur ratio literæ ista. Homo in peccato mortali perseuerãs, est destitutus gratia ac subiectione simpliciter ad Deum, habens malum finẽ vel malum habitũ, constitutúsque inter multa occurrentia agenda, vel vitanda cõtra Deum: ergo eget præmeditatione ad vitandum omne peccatum mortale: ergo non potest diu sic perseuerare quin peccet mortaliter. Assumptũ patet ex prædeclaratis. Prima sequela probatur in litera: quia deficiente fine regulatiuo omnium, & opposito contrario fine inter tot occurrẽtia & prouocantia ad mortale: cõsequens naturali ordine est, vt sequatur peccatum mortale, nisi vigilãs meditatio impediat has causas à suo effectu. Præmeditatio nanq; est, ex qua sola homo non sequitur communiter habitum seu præconceptũ finem secundum pronitatem suam. Cuius signum est, quòd in repentinis, in quibus abest præmeditatio, homo operatur secũdum suam pronitatem. Firmatur quoque sequela ex parte positiui principij ex authoritate Scripturæ: nam si cum extrinseco sancto sanctꝰ eris, & cũ peruerso peruerteris, quomodo cũ intrinseco peruerso fine, seu affectu nõ peruerteris? Ex parte vero priuatiui ex authoritate Chrysost. tractãtis illud, Soluite, & adducite mihi, sicut, inquit, nauis fracto gubernaculo, non quo vult vadit, sed quo tempestas impellit: ita homo diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod vult, sed quod Diabolus ei intẽdit: quod vult, id est, quod vellet secundum veliletatem, non tamen peccat inuitus, aut impotens hoc nunc vitare. Secunda autem sequela probatur: quia homo non potest semper stare in tali præmeditatione: & tamen frequentia occurrentium & prouocantium eget assidua præmeditatione, vt euitetur mortale peccatum ab homine sic maleꝰ disposito. Hæc est ratio literæ: quæ manifestè conuincit, quòd liberum arbitrium cum hoc, quòd est liberum, propter tamen has malas dispositiones & conditiones, impotens est ex se ad vitandum diu mortale, si in mortali commisso perseuerat.

¶ Nunc superest obiectionibus in contrarium satisfacere. Et ad dicta Authoris in secundo sent. dicitur, quòd hæc retractata sunt. De prima ratio de facultate liberi arbitrij soluta in responsione ad primum & tertium, & in corpore articuli. Vnde dicitur, quòd saluata libertas eius infirma, infert facultatem vitandi singula non omnia mortalia in sic disposito. Et ratio est, quia facultas ista ad vitandum omnia non attenditur secundum potentiam naturalem nudam, quæ est potentia remota vitandi mortale, sed secundum superadditas dispositiones, quæ constituunt potentiam propinquam.

¶ Similitudo inter motus insurgentes venialium, & contra deum, potest dupliciter intelligi: primo, quo ad occursum, frequentiam, & deordinationẽ: secundo, quo ad modũ deordinationis. Si primo modo intelligatur, similitudo tenet: & sic vtitur ea hic Author. Si secundo modo, non tenet. Et hoc colligitur obiectio facta: modus nanque in venialibus offendendi est per negligẽtiam absque deliberatione: in mortalibus autẽ nõ nisi deliberãdo offenditur. Sed tamen sicut ibi propter quamuis ex præmeditatione rationis homo possit aliquid agere præter ordinẽ finis præconcepti, & præter inclinationem habitus. Sed quia homo non potest semper in tali præmeditatione, non potest contingere, vt diu permaneat, quin hoc operetur secundum consequentiam voluntatis deordinatæ à Deo nisi cito per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ quòd homo potest vitare singulos actꝰ peccati, non tamẽ omnes nisi per gratiã, vt dictũ est. * Et tamẽ quia ex eius defectu est, q̃ homo se ad gratiã habendam non pparet, propter hoc à peccato non excusatur, q̃ sine gratia peccatum vitare non potest.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ correctio vtilis est, vt ex dolore correctionis voluntas reparetur ad generationis oriatur: si tamẽ q̃ corripit, filius est promissionis, vt strepitu correctionis forinsecus insonãte, aut flagellãte Deꝰ illo intrinsecꝰ occulta ispiratione resistendo vni mortali operet & velle: vt Au. dicit in li. de corre & gratia.* Ió ergo necessaria ẽ correctio: q̃a voluntas hominis requirit ad hoc, q̃ à peccato abstineat, sed tamẽ correctio nõ est sufficiẽs sine Dei auxilio: vn de Eccle. 7. Cõsidera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quẽ ille despexerit.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ sicut Aug. dicit in Hyposticon,* verbũ illud intelligit de homine secundũ statũ naturæ integrę. quando nondũ erat seruus peccati: vnde poterat peccare & non peccare, nũc autẽ

aliud: non tamen tanta fit firmitas, vt nõ fit prę meditatione assidua opus ad vitandum omnia: ingruentibus tam frequenter impulsuis, & promo pterea non diu vitare poterit casum.

¶ Ad primam obiectionem factam contra rationem, negatur assumptum de omnibus, præterquam de habitu proprio dicto, qui non exigitur ad propositum, iam enim patet ex peccato mortali & conditione ac dispositione hominis quòd omnia numerata inueniuntur in quolibet existẽte in peccato mortali, is enim q̃ semel adulterium cõmisit, nec intẽdit amplius committere, sine deletione culpæ, potest referri ad duplicem finẽ, prius scilicet habitus acquisiti, & respectu huius non habet contrariũ finem præconceptum, nec eget præmeditatione propter inclinationẽ talis cõtrarij finis: & quo ad hoc obiectio benè dicit. Et potest referri ad cõmunem finem omnium vitiorum, scilicet ipsummet amarum vsque ad contemptum Dei. Et hic finis præconceptus in omni vitioso actu mortali perseuerat habitualiter, donec reparetur per gratiam. Et ratione huius finis contrarij vitationi mortalis peccati, opotter destitutum hominem inter tot præmeditati aut cadere.

¶ Ad secundũ obiectionẽ dicitur, quòd licet negatio gratiæ non inferat hanc impotentiã, priuatio tamẽ eius ex tali causa scilicet peccato mortali in homine infert talẽ impotentiã. Si autẽ non erat negatio gratiæ in natura integra: Falsum quoque est, q̃ gratia non plus det, quàm efficaciam præcisè merendi. dat enim subiectionem simpliciter voluntatis vltimo fini per charitatem, sanat naturã, adiuuat vires & illustrat. Principio quoq; subiectionis simpliciter Deo, licet stet cum bonitate moralis non tamẽ stat cum bonitate simpliciter.

¶ Veruntamen aduerte hic, quòd esse in peccato mortali cõtingit tripliciter, quantũ ad propositũ spectat, scilicet formaliter & per se, vt est ille, qui scit se esse in peccato mortali, & nõ q̃uidet sibi: hic enim scit & vult se esse ī peccato mortali. Vel formaliter & p se ex parte subiectiꝰ per accidẽs aũt ex parte operantis, vt qui fecit ex ignorantia iuris non excusante contractũ vsurariũ: hic enim scit & vult se esse in tali facto, quod est formaliter peccatũ mortale: non tamẽ scit aut vult se esse in peccato mortali, ignotãtia vel ante ipsum. Vel p accidens, vt si quis diligẽter, & si non sufficiẽter se discussit: & putat se esse in gratia cum tamẽ sit in peccato mortali: hic enim nec scit, nec vult se esse in peccato mortali, nec in aliquo, qđ habet peccati mortalis rationẽ. Inter hos autem tres hæc est differentia ad propositũ, quòd primus est in peccato mortali non solũ facto, sed affectu per se: secundus affectu quoque & per se ex parte obiectiꝰ: sed per accidens ex parte sui, ꝓpter ignorantiã: tertius facto tãtum. Et propterea in primo locũ per se habet præcõceptiꝰ finis malus, & destitutio affectus à fine vltimo, & cætera quæ in litera dicũtur. In secũdo hæc eadẽ locum habẽt partim per se, scilicet ex parte obiecti, & partim ꝓ accidẽs, scilicet ex parte operantis, ac per hoc iuxta illius per accidens frequentiã erit casus. Iste enim potest habere cor suum stabilitũ in Deo ex intentione & affectu: & propterea cauebit à cæteris, quamuis per accidens affectus ad lucrũ per illũ contractũ ignotum quo ad vsuram [vt dictũ est] sit infectus. In tertio locum habent hæc eadem facto tantũ: vnde hic potest magis vitare, quàm alij mortale peccatũ: dum nõ affectu, sed facto solo malum finẽ præconceptũ seruat: affectu nanque se simpliciter Deo subicit, ac per illũ regulatẽ. Quia ergo sermones doctrinales formales & p se esse oportet, ideo psens litera de existente in peccato mortali formaliter & per se intelligẽda est. Et primo de existẽte formaliter & per se vndique: secundo de existente formaliter & p se ex parte obiecti, per accidẽs autẽ ex parte sui: neuter enim potest diu pseuerare absq; nouo casu in mortale. Nec obstat in secundo, q̃ contingit casum ignorantiæ esse de raro contingentibus: quantũ enim est ex parte existentis in statu illo, pronus est ad illud faciendũ infinities, si infinities occurreret, ex quo ad illud affectus est absque fræno propter ignorantiã, & ꝓpterea quantũ est ex parte

fuæ potentiæ non potest diu stare, quin cadat, quãuis materia casus non sæpe occurrat. De existente autem in peccato mortali tertio modo nõ accipio hanc literam: sed loco illum inter eos, qui incipiũt per diuinã gratiam reparari. vt de ille non peccat mortaliter, suscipiens sic sacramenta: vt alibi diffinitũ est.

¶ Et per hæc patet solutio, quomodo cõuertio ad cõmutabile bonũ prætenta infert, vel non infert hãc impotentiã. Si enim per peccatum est ipsa conuersio aut opus est præmeditationis aut, quod plus est, scientia. Si autẽ facto tantum, non opus est sciẽtia, aut præmeditatiõe, sed diuino intellectu ad intelligendũ delicta, & de hoc (vt dictum est) non est sermo præsens: quoniã ab arte relinquitur id quod est per accidẽs. Ex his autem facile patet, quomodo ex his omnibus vna impotentia cõflatur, ex diuersis conditionibus requisitis concurrentibus ad eius perfectionem (vt patet in 5. Meta. c. de vno) & singulos effectꝰ singulorũ male esse obiiciẽdo numeratos: vt patet ex dictis.

¶ Ad argumentum contra conclusionẽ, scilicet quòd sequeretur, q̃ posset quis scire, se esse in gratia: negatur sequela. Et quum dicitur, potest scire se diu non deliberasse in peccatum mortale, respondetur, quòd quicquid sit de peccatis commissionis, quis scit se diu nõ cecidisse in peccatum mortale omissionis quæ non eget delibe 3 ratione positiua: sed sufficit non deliberatæ: quando tenetur: scriptum est enim, Delicta quis intelligit? delictum enim proprie omittitur est: & propterea subditur, Ab occultis meis munda me, Domine. Dicit secundo, q̃ impotẽtia talis est effectus status peccati mortalis formaliter & per se, & non per accidens tantum solo facto: vt dictũ est, & propterea ex hoc, quod quis diu non cecidit, nõ potest scire se de facto non esse in mortali, sed non esse in affectu mortalis, vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

¶ Ad rationem Scoti dicitur, quòd multipliciter peccat. primo in antecedente assumitur falsum, scilicet dum cauet hoc, cauet omne: quia potest simul cauere vnum, & transgredi aliud præceptum. Probatio quoque assumit falsum, scilicet quòd volũtas non potest illos duos consensus habere, pro quanto experimur aliquem simul velle rapere, sed non res sacras: ac per hoc vitare sacrilegium, & cõmittere rapinam, & similiter in multis. Et rursus quia ad peccatum omissionis non requiritur actus aliquis, potest simul implere præceptum vnum & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur absque duobus simul consensibus positiuis: vnde probatio est falsa & fallax. Consequentia quoque principalis peccat sophismate diuisionis & compositionis: quoniam non valet in singulis, potest sigillatim, ergo semper quoniam aliæ & alia est ratio. ibi voluntas libera, hic præmeditatio assidua contra habitum implicatur. Patet autem sophisma, applicando ad cauendum singula venialia, & procedendo ad cauendum omnia semper, vt ipse facit: sunt enim singula voluntaria.

¶ Et in his omnibus aduerte, quòd in materia morali & potentia inclinationis per modum naturæ, est sermo, vt intelligas doctrinam hanc veram more moralium & naturalium, scilicet vt in pluribus & secundum tale genus impotentiæ, indisciplinati quippe est eodem modo in omnibus loqui & certitudinem & veritatem quærere.

¶ In responsione ad primum eiusdem art. 8. dubium occurrit ex Scoto vbi suprà arguente contra hanc responsionem, si Stans in culpa mortali, & non disponens se ad gratiam, non potest pro tunc se seruare à culpa, ergo pro tunc est sibi impossibile seruare se à culpa mortali. Quod est falsum: quia omnis culpa est voluntaria. Antecedens habetur ex responsione ista, quia dicitur, quòd si non disponit se ad gratiam, sibi imputatur impotentia vitandi peccatum mortale. Consequentia vero per se nota est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd nihil prohibet esse voluntatium simpliciter: quod tamen ex suppositione est impossibile aliter sese habere: sicut nauigare est voluntarium simpliciter: sed supposito, quòd aliquis absens velit esse in insula, necessarium est nauigare & inuidere voluntatium est saltẽ peccatum non esse: supposita tamen superbia est necessarium. vnde Aug. dicit in lib. De vera religione, quòd superba necesse habet quidem modo quantum ad aliquod habituale donum, per quod naturale humana corrupta sanetur, & etiam sanata eleuet ad operanda opera meritoria vitæ æternæ, quæ excedunt proportionem naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratię, vt à Deo moueatur ad agendum.

¶ Quantum igitur ad primũ auxilij modũ homo in gratia existens, non indiget alio auxilio gratiæ quasi aliquo alio habitu infuso: indiget tamen auxilio gratiæ secundum alium modũ, vt scilicet à Deo moueatur, ad rectè agendum: & hoc propter duo. Primò quidẽ ratione generali, propter hoc, q̃ sicut suprà dictum est, nulla res creata potest in quẽcũque actũ prodire, nisi virtute motionis diuinæ. Secundò ratione speciali propter conditionem status humanæ naturæ, quæ quidẽ li cet per gratiam sanetur quantùm ad mẽtem, remanet tamẽ in ea corruptio & infectio quantum ad carnem, per q̃ seruit legi peccati, vt dicitur ad Ro. 7. Remanet etiam quædam ignorantię obscuritas in intellectu, secundum q̃ (vt etiã dicitur Rom. 8.) q̃d oremus, sicut oportet, nescimus. propter varios eũ rerũ euentus, & quia etiã nosipsos non perfectè cognoscimus, nõ possumus ad plenũ scire, q̃d nobis expediat, secundum illud Sap. 9. Cogitationes mortaliũ timidæ, & incertæ prouidẽtiæ nostræ. Et ideo necesse esse nobis, vt à Deo dirigamur, & ꝓtegamur, q̃ omnia nouit, & omnia potest. Et propter hoc etiã renatis in filios Dei p gratiã cõ uenit dicere, Et ne nos inducas in tentationem, &c. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra, &c. quæ in oratione Dominica continentur, ad hoc pertinentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ donum habitualis gratiæ non ad hoc dat nobis, vt p ipsum nõ indigeam vlterius diuino auxilio: indiget em q̃libet creatu ra, vt à Deo cõseruet in bono, qđ ab eo ac num facere: falsus tamẽ cep it. Et ideo si post acceptã gratiam homo adhuc indiget diuino auxilio, nõ pot concludi, q̃ gratia sit in vanum data, vel q̃ sit imperfecta: quia etiam in statu glorię, qũ gratia erit omnino perfecta, homo perfectissimè etiã iustificatus nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuet, re ctè nõ potest viuere. Sed iustificatio fit per gratiam: ſm illud Ro. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo etiam homo iam habens gratiam, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè viuat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra* dictũ est, homo ad rectè viuẽdũ dupliciter auxilio Dei indiget. Vno modo vt à Deo moueatur ad agendum. Alio modo indiget auxilio gratię, excellentia, vt pote deprogante proptiẽ peccatum. Sic igitur existens in peccato mortali, & non habitu infuso: indiget tamen auxilio gratiæ manere in statu tali, nemo cesse habet peccare mor talit er: & impossibile est ei non peccare mortaliter: sed talis necessitas & impossibilitas ex suppositione non repugnat voluntatio: & propterea vocũ dõ ratione speciali propter conditio nem status humanæ naturæ, quæ quidẽ li cet per gratiam sanetur quantùm ad mẽtem, remanet tamẽ in ea corruptio & infectio quantum ad carnem, per q̃ seruit legi peccati, vt dicitur ad Ro. 7. Remanet etiam quædam ignorantię obscuritas in intellectu, secundum q̃ (vt etiã dicitur Rom. 8.) q̃d oremus, sicut oportet, nescimus. propter varios eũ rerũ euentus, & quia etiã nosipsos non perfectè cognoscimus, nõ possumus ad plenũ scire, q̃d nobis expediat, secundum illud Sap. 9. Cogitationes mortaliũ timidæ, & incertæ prouidẽtiæ nostræ. Et ideo necesse esse nobis, vt à Deo dirigamur, & ꝓtegamur, q̃ omnia nouit, & omnia potest. Et propter hoc etiã renatis in filios Dei p gratiã cõ uenit dicere, Et ne nos inducas in tentationem, &c. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra, &c. quæ in oratione Dominica continentur, ad hoc pertinentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ donum habitualis gratiæ non ad hoc dat nobis, vt p ipsum nõ indigeam vlterius diuino auxilio: indiget em q̃libet creatura, vt à Deo cõseruet in bono, qđ ab eo ac num facere: falsus tamẽ cep it. Et ideo si post acceptã gratiam homo adhuc indiget diuino auxilio, nõ pot concludi, q̃ gratia sit in vanum data, vel q̃ sit imperfecta: quia etiam in statu glorię, qũ gratia erit omnino perfecta, homo perfectissimè etiã iustificatus nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuet, re ctè nõ potest viuere. Sed iustificatio fit per gratiam: ſm illud Ro. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo etiam homo iam habens gratiam, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè viuat.

¶ SED CONTRA est, q̃ Aug. dicit in li. De natura & gratia,* q̃ sicut oculus corporis plenissimè sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissimè etiã iustificatus nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuet, re ctè nõ potest viuere. Sed iustificatio fit per gratiam ipsius. Ergo etiam homo iam habens gratiam, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè viuat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra* dictũ est, homo ad rectè viuẽdũ dupliciter auxilio Dei indiget. Vno modo vt à Deo moueatur ad agendum. Alio modo indiget auxilio gratię, excellentia, vt pote deprogante proptiẽ peccatum. Sic igitur existens in peccato mortali, & non habitu infuso: indiget tamen auxilio gratiæ manere in statu tali, nemo cesse habet peccare mor talit er: & impossibile est ei non peccare mortaliter: sed talis necessitas & impossibilitas ex suppositione non repugnat voluntatio: & propterea vocũ dõ ratione speciali propter conditio nem status humanæ naturæ, quæ quidẽ li cet per gratiam sanetur quantùm ad mẽtem, remanet tamẽ in ea corruptio & infectio quantum ad carnem, per q̃ seruit legi peccati, vt dicitur ad Ro. 7. Remanet etiam quædam ignorantię obscuritas in intellectu, secundum q̃ (vt etiã dicitur Rom. 8.) q̃d oremus, sicut oportet, nescimus. propter varios eũ rerũ euentus, & quia etiã nosipsos non perfectè cognoscimus, nõ possumus ad plenũ scire, q̃d nobis expediat, secundum illud Sap. 9. Cogitationes mortaliũ timidæ, & incertæ prouidẽtiæ nostræ. Et ideo necesse esse nobis, vt à Deo dirigamur, & ꝓtegamur, q̃ omnia nouit, & omnia potest. Et propter hoc etiã renatis in filios Dei p gratiã cõ uenit dicere, Et ne nos inducas in tentationem, &c. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra, &c. quæ in oratione Dominica continentur, ad hoc pertinentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ donum habitualis gratiæ non ad hoc dat nobis, vt p ipsum nõ indigeam vlterius diuino auxilio: indiget em q̃libet creatura, vt à Deo cõseruet in bono, qđ ab eo ac num facere: falsus tamẽ cep it. Et ideo si post acceptã gratiam homo adhuc indiget diuino auxilio, nõ pot concludi, q̃ gratia sit in vanum data, vel q̃ sit imperfecta: quia etiam in statu glorię, qũ gratia erit omnino perfecta, homo perfectissimè etiã iustificatus nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuet, re ctè nõ potest viuere. Sed iustificatio fit

Universidad de Deusto
Biblioteca

in litera, quòd scilicet homo per solum donum gratiæ non potest operari bona operanda, & vitare mala vitanda: sed ad hoc eget speciali auxilio Dei vltra gratiam. Et ratio literæ est, quia gratia non dat quicquid opus est ad hæc duo: nam relinquit carnem infirmam & intellectum obscurum: quibus nisi speciali Dei auxilio subueniatur, inter tot occurrentia infirmitas carnis & obscuritas intellectus abducet liberum arbitrium à gratia, tollendo vsum gratiæ, & trahendo ad infirma carnis: & expedientia secundum apparentiam infirmi vsus. Cum quo tamẽ stat, quòd homo ex sola gratia potest ipsa gratia vti bene faciendo, & mala vitando: nunc ad hoc.

¶Et debes scire, quòd licet minima gratia sufficiens sit, quantum est ex

Infrà q⁰. 114. ar. 2. c. *& 2. q. 130. ar. 4. ad 2. dist. 20. in exp. lit. ad 2. & 3. contra ca. 135. & 136. rit. q. 14. art. 13. per to. & q. 27 art. 1. ad 3. & post. 21. cor. 6. & Io. 7. lec. 2. c. prin. lib. 7. tx c. 7 & 8. col. igitur. 10.*

resistere omnibus emergẽtibus tam ex infirmitate carnis, quàm ex obscuritate intellectus: quia iecto non tollit hæc duo tamẽ posita in tali subsibi aduersantia, ideo get etiam extrinseco auxilio homo inter hæc alio auxilio gratiæ ad contraria constitutus, vt equatur operationem bonorum & vitationem malorum, vt non declinet ipse in hæc cõtraria, & si cõtemplatus fueris, quòd obscuritas intellectus est ignorantia expedientium ad vitam æternam, videbis quòd non solum in statu naturæ corruptæ, sed integræ homo egebat hoc auxilio ex vna parte tantum, scilicet ignorantia suarum, &c. vt habes in litera. Expecta dicenda in sequenti articulo, vt clarius nunc intelligas.

Ca. 2. parũ ante me et lib. de cor. rec. et gra. c. 1. 2 & 9. 7.

¶ *Super Quæstionis centesimanonæ Articulum decimum.*

IN articulo decimo eiusdem quæst. 109. dubium occurrit circa dicta in responsione ad tertium, quo pacto stant

Eodem li. de perseuerantia ca. 2. à medio. to 7.

hæc duo simul, Homo habet donũ gratiæ, quo potest perseuerare: &, Homo nõ potest ex sola gratia perseuerare. Vtrũ quæ simul in litera habetur: primum ex Augu. secũdum ex Authore in corpore articuli, Et est idem dubium extendendum ad materiam præceden-

lib. 7. ca. 7. to. 5.

tis articuli, quia homo habet donũ gratiæ, quo potest bene operari, & mala culpæ vitare: & tamen concludit, quòd non potest ex sola habituali gratia bene operari, & peccatum vitare. Quòd enim gratia, & charitate homo sit potẽs operari bonũ, per se notum est: quia sunt principia proxima bonorũ operum. Quòd verò sit potens vitare malum, ex

dict. pra. 10 quo; patet: quia per idem principiũ vitamus contrarium, per quod possumus reliquum: per idem enim ignis calefacit, & fugat frigus, & graue descendit & resistit ascensui, & fortis pugnat pro libertate, & resistit seruituti. ¶Ad hoc dicitur, q̃ quãcunque vsus seu operatio potentiæ alicuius aliunde pendet, quàm ex potentia, tũc ex sola potentia non potest inferri vsus seu operatio illius in actu exercito. Verbi gratia, potẽtia visiua habet p̃ proprio actu suo videre, quod dependet & ab obiecto & lumine, & propterea nõ potest ex hoc solo, quòd homo habet potẽtiam visiuã, inferri, ergo ex sola potẽtia visiua potest videre, quoniam sine extrinseco lumine nunquã exibit in actum. Potentia ergo exigẽs aliquod extrinsecum ad executionẽ sui actus non sufficit sola ad propriũ actum: vnde quemadmodum stant hæc duo simul, homo habet potentiã, quia potest videre: & , Homo potest non ex sola potentia visiua videre, ita in proposito: quia gratia est, qua homo est potens elicere operationem bonam, & resistere impulsionibus tentationum: & continuare in hoc quod est

2. dist. 26. art. 1. & 3. contra ca. 115. et vir. q. 27. art. 1.

perseuerare: ideo homo donatus dicitur donũ, quo ea potest. Sed quia gratia non potest exercere hos actus simpliciter, quando oportet, vbi oportet, &c. quamuis possit ad horam sine gratiæ *in 1. de cor* nitate carnis ministrante eius, & lumine intellectus cooperanti eidem: quorum opposita subtrahunt arbitrium ab vsu gratiæ sine extrinseco lumine & operẽ altera propter obscuritatem, altera propter infirmitatem) ideo dicitur quòd ex sola gratia sine speciali auxilio non potest in hæc simpliciter. Et esse similia, si ponamus hominem infirmum secundum vires ministrantes intellectui; tunc enim homo intellectui vt principio intelligendi etiam habituato est potens intelligere, & vitare errores, & in hoc continuare: quia intellectus continuè magis intelligendo fortificatur: Veruntamen quia ad continuationem & perfectionem actus intellectus quando oportet, exigitur sanitas virium interiorum: ideo homo talis non potest quando oportet vti intellectu in iudicando, &c. propter infirmitatem virium, nisi opem quis ferat sanitatis: quãuis posset sine tali opere ad horam, rectè iudicare.

¶ Et sic habes, quòd hîc duo artic. de necessitate diuini auxilij ad vsum gratiæ sunt: quoniam multis datur gratia, quibus non datur vti ea, quando oportet, sed diuina permissione abiicere eam. Et sic datur donum, quo possunt benè operari, & resistere tentationibus, & perseuerare omnibus, quibus datur gratia: non tamen omnibus datur executio horum simpliciter (vt experientia testatur) quia non omnibus danfrustrantes intellectui: tunc homo tur extrinseca requisita ad talem executionem: & ideo oportet orare, Ne proijcias nos in tempore senectutis, quum defecerit virtus nostra, Ne derelinquas nos, domine: Et ne nos inducas in tentationem.

¶ *Super Quæstionis centesimadecimæ. Articulum primum.*

IN articulo primo, & secundo quæst. centesimædecimæ, nil dubitãdum occurrit. Notetur tamen radix conclusionis primi articuli in responsione ad primum, quòd scilicet gratia tam Dei, quàm hominis ponit aliquid in gratio licet differenter. Et redeamus ad nosmetipsos in contemplatione secundi articuli inspicientes, si has qualitates habemus quibus prompte moueatur ad diuina æternáque bona. Linguam quoque ex responsione ad tertium discę cohibere ne dicas gratiam annihilari, quum homo perdit eam: quia nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur vt in litera dicitur, sed secundum ipsam homo creatur in tali esse.

¶ SED

QVAESTIO CENTESIMADECIMA, *De gratiæ essentia, in quatuor Articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de gratia Dei quantum ad eius essentiam.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo vtrũ gratia ponat aliquid in anima. ¶ Secundo, vtrum gratia sit qualitas. ¶ Tertiò, vtrum gratia differat à virtute infusa. ¶ Quartò: de subiecto gratiæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiã Dei, ita etiam gratiam hominis: vnde dicitur Ge. 39. quòd Dominus dedit Ioseph gratiam in conspectu principis carceris. Sed per hoc, quòd homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, sed in eo cuius gratiam habet ponitur acceptatio quædam. Ergo per hoc, quòd homo habere gratiã Dei dicitur, nihil ponitur in anima, sed solum significatur acceptatio diuina.

2 ¶ Præterea, Sicut anima viuificat corpus, ita Deus viuificat animam: vnde dicitur Deut. 30. ipse est vita tua. Sed anima viuificat corpus immediate: ergo etiã nihil cadit medium inter Deum & animam. Non ergo gratia ponit aliquid creatumin anima.

3 ¶ Præterea, Ad Ro. 1. super illud, Gratia vobis & pax: dicit gl. * Gratia, id est, remissio peccatorũ. Sed remissio peccatorũ nõ ponit in anima aliq̃d, sed solũ in Deo nõ imputante peccatũ: secũdũ illud Psal. 31. Beatus vir, cui nõ imputauit Dñs peccatũ: ergo nec gratia ponit aliq̃d in anima.

Gl. interlinearis in hoc loc.

SED CONTRA est, q̃ Aug. dicit in lib. de perseuerantia, * Cur perseuerãtia poscitur à Deo, si nõ datur à Deo? an & ista irrisoria petitio est, cũ id ab eo petitur, q̃ scitur, nõ ipsum dare, sed ipso non dante, esse in hominis potestate? Sed perseuerãtia petitur etiã ab illis, qui sunt per gratiã sanctificati: quod intelligitur cum dicimus, Sanctificetur nomen tuũ: vt ibidẽ Aug. cõfirmat per verba Cypriani: * Ergo homo etiã in gratia constitutus indiget, vt ei perseuerantia à Deo detur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd perseuerantia tripliciter dicitur. Qnque eiñ significat habitum mentis, per quem homo firmiter stat, ne remoueatur ab eo, quod est secundum virtutem per tristitias irruentes, vt sic se habeat perseuerãtia ad tristitias, sicut continentia ad concupiscentias & delectationes, vt Philosophus dicit in 7. Ethic. *.

¶ Alio modo potest dici perseuerãtia habitus quidã, secundum quem homo habet propositum perseuerãdi in bono vsque in finem. Et vtroque istorũ modorũ perseuerantia simul cũ gratia infunditur, sicut & continentia, & cæteræ virtutes.

¶ Alio modo dicitur perseuerãtia continuatio quãdã boni vsque ad finẽ vitæ. Et ad talẽ perseuerantiam habendam, homo in gratia constitutus non quidẽ indiget alia habituali gratia, sed diuino auxilio ipsum dirigẽte, & protegẽte cõtra tentationũ impulsus, sicut ex præcedenti quæst. one apparet. Et ideo postquã aliquis est iustificatus per gratiã, necesse habet à Deo petere prædictũ perseuerãtiæ donũ, vt scilicet custodiatur à malo vsque ad finẽ vitę: multis enim datur gratia, quibus nõ datur perseuerare in gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ obiectio illa procedit de primo modo per

Cap. 41. Et in ls. de cor. et gr. c. 12. 20. 2.

seuerãtiæ, sicut & secũda obiectio, procedit de secundo. Vñ patet solutio ad 2m.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, q̃ sicut Augu. dicit in libro de natura & gratia, * homo in primo statu accepit donum, per q̃ perseuerare posset: nõ aũt accepit, vt perseueraret: nũc aũt per gratiã Christi multi accipiũt & donũ gratię, quo perseuerare pñt, & vlterius eis daꝫ, q̃ perseuerẽt. Et sic donũ Christi est maius q̃ delictũ Adę. Et tñ facilius homo per gratię donũ perseuerare poterat in statu innocẽtiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad Spiritũ, q̃ nunc possimus: qñ reparatio gratię Christi etsi sit inchoata quãtũ ad mentẽ, nõdũ tñ est cõsummata quãtum ad carnem: quod erit in patria: vbi homo nõ solum perseuerare poterit, sed etiã peccare nõ poterit.

QVAESTIO CENTESIMADECIMAPRIMA, *De gratia quantum ad eius diuisionem, in quatuor Articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de diuisione gratiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo vtrum gratia gratis data conueniens sit diuidi contra gratum facientem. ¶ Secundo, vtrum gratia gratis data conueniens sit diuisio gratiæ. ¶ Tertiò, vtrum conueniens sit diuisio gratiæ gratis datæ. ¶ Quartò, vtrum conueniens sit diuisio gratiæ gratum facientis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum gratia gratis data conueniens sit diuidi contra gratum facientem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia gratis data non conueniens sit diuidi contra gratum facientem. Gratia enim gratis data ordinatur ad gratum facientem, sicut ad finem. Sed finis non diuidit ea quæ sunt ad finem. Ergo gratia gratis data non diuidit gratum facientem.

2 ¶ Præterea, Gratia gratis data ordinatur ad vtilitatem proximi. Sed vtilitas proximi non diuidit gratiam. Ergo gratia gratis data non diuidit gratum facientem.

3 ¶ Præterea, Gratia gratis data est quædam operatio gratiæ. Sed operatio gratiæ non diuidit gratiam. Ergo gratia gratis data non diuidit gratum facientem.

SED CONTRA est, quòd Apostolus * ponit gratiam gratis datam, quæ dicitur gratia gratum faciens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, * in eo, qui dicitur gratiam Dei habere, significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictum est autẽ suprà, * q̃ dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adiuuatur. Vno modo, inquantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoscẽdum, vel volendũ, vel agẽdũ. Et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine nõ est qualitas, sed motus quidam animæ, actus enim mouentis in moto est motus, vt dicitur in 3. Phys. * Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, secundũ q̃ aliquod habituale donũ à Deo animæ infunditur. Et hoc ideo, quia nõ est conueniens, q̃ Deus minus prouideat his, quos diligit ad supernaturale bonum habendum, quàm creaturis, quas diligit ad bonũ naturale habẽdũ. Creaturis autem naturalibus sic prouidet, vt non solũ moueat eas ad actus naturales, sed etiam largiatur eis formas, & virtutes quasdam, quæ sunt principia actuum, vt secundum seipsas inclinẽtur ad huiusmodi motus. Et sic motus, quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles, secundum illud Sap. 8. Et disponit omnia suauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad consequendũ bonũ supernaturale æternũ, infundit aliquas formas, seu qualitates supernaturales, secundũ quas suauiter & prõptè ab ipso mouẽtur ad bonum æternum consequẽdum. Et sic donum gratiæ qualitas quædã est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̃ gratia secundum quòd est qualitas, dicitur agere in animam, non per modum causæ efficientis, sed per modum causę formalis: sicut albedo facit album, & iustitia iustum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis substantia, vel est ipsa natura rei, cuius est substantia, vel est pars naturæ: secundum quem modum materia vel forma substantia dicitur. Et quia gratia est suprà naturam humanam, non potest esse, q̃ sit substantia, aut forma substantialis: sed est forma accidentalis ipsius animę. Id enim, quod substantialiter est in Deo, accidentaliter fit in anima, participãte diuinam bonitatem, vt de scię tia patet. Secundum hoc ergo, quia anima imperfectè participat diuinam bonitatẽ, ipsa participatio diuinæ bonitatis, quæ est gratia, imperfectiori modo, habet esse in anima, quàm anima in seipsa subsistat. est tamen nobilior, quàm natura animæ, inquantum est expressio vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum essendi.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ sicut dicit Boetius, accidẽtis esse est ineſſe. Vnde omne accidens non dicit ens quasi ipsum esse habeat, sed quia eo aliquid est, vnde & magis dicitur esse entis, quã ens, vt dicit in 11. Meta. * Et quia eius est fieri vel corrumpi, cuius est esse: ideo, p̃riè loquẽdo, nullum accidens neque fit neq; corrũpitur, sed dicitur fieri vel corrũpi, secundum q̃ subiectũ incipit, vel definit esse in actu, secundũ illud accidẽs. Et secundũ hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo quòd homines secundũ ipsam creantur, id est in nouo esse constituuntur ex nihilo, id est nõ ex meritis secũdum illud ad Eph. 2. Creati in Christo Iesu in operibus bonis.

Li. 9. Meta. tex. 2. habetur etiã ex li. 2. text. 39. 103.

¶ *Super Quæstionis centesimadecimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum gratia sit idem quod virtus.

AD TERTIVM sic, p̃ceditur. Videtur quòd gratia sit idem quod virtus. Dicit enim Augu. quòd gratia operans est fides, quæ per dilectionem operatur: vt habetur in lib. de Spiritu & litera. Sed fides, quæ per dilectionem operatur, est virtus. Ergo gratia est virtus.

2 ¶ Præterea, Cuicunque cõuenit diffinitio cõuenit & diffinitũ. Sed diffinitiones de virtute datę siue à sanctis, siue à Philosophis, cõueniũt gratiæ: ipsa eñ bonum facit habẽte, & opus eius bonum reddit. ipsa etiã est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, &c. Ergo gratia est virtus.

3 ¶ Præterea, Gratia est qualitas q̃dã. Sed manifestum est, q̃ non est in quarta specie qualitatis, q̃ est forma, & circa aliq̃d cõstans figura: q̃a non pertinet ad corpus. neque etiã in tertia est, quia non est passio, vel passibilis qualitas, q̃ est in parte animæ sensitiua: vt probatur in 7. Physicor. * ipsa autẽ gratia principaliter est in mente, neque iterũ est in secunda specie,

1. q. arti. 7. co. & q. 62. ar. 2. ad 2. & 2. di. 26. ar. 4. & 6. & 4. di. 1. q. 1. arti. 4. q. 1. Et virit. q. 27. ar. 2. cap. 14. & 32.

¶ Con

¶ SED CONTRA est, quòd facere illud Psal. vt exhilaret faciẽ in oleo, dicit gl. * q̃ gratia est nitor animæ, sanctum concilians amorẽ. Sed nitor animæ est quædam qualitas sicut & pulchritudo corporis. Ergo gratia est quædam qualitas.

Cap. 22. in fin. to. 7.

Est Augu. in hunc in cũ Psal. 30. 3. q. 103. ar. 1. ar. 1. ad. 3. q.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iã dictũ est, * in eo, qui dicitur gratiam Dei habere, significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictum est autẽ suprà, * q̃ dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adiuuatur. Vno modo, inquantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoscẽdum, vel volendũ, vel agẽdũ. Et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine nõ est qualitas, sed motus quidam animæ, actus enim mouentis in moto est motus, vt dicitur in 3. Phys. * Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, secundũ q̃ aliquod habituale donũ à Deo animæ infunditur. Et hoc ideo, quia nõ est conueniens, q̃ Deus minus prouideat his, quos diligit ad supernaturale bonum habendum, quàm creaturis, quas diligit ad bonũ naturale habẽdũ. Creaturis autem naturalibus sic prouidet, vt non solũ moueat eas ad actus naturales, sed etiam largiatur eis formas, & virtutes quasdam, quæ sunt principia actuum, vt secundum seipsas inclinẽtur ad huiusmodi motus. Et sic motus, quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles, secundum illud Sap. 8. Et disponit omnia suauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad consequendũ bonũ supernaturale æternũ, infundit aliquas formas, seu qualitates supernaturales, secundũ quas suauiter & prõptè ab ipso mouẽtur ad bonum æternum consequẽdum. Et sic donum gratiæ qualitas quædã est.

Tex. 2. to. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̃ gratia secundum quòd est qualitas, dicitur agere in animam, non per modum causæ efficientis, sed per modum causę formalis: sicut albedo facit album, & iustitia iustum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis substantia, vel est ipsa natura rei, cuius est substantia, vel est pars naturæ: secundum quem modum materia vel forma substantia dicitur. Et quia gratia est suprà naturam humanam, non potest esse, q̃ sit substantia, aut forma substantialis: sed est forma accidentalis ipsius animę. Id enim, quod substantialiter est in Deo, accidentaliter fit in anima, participãte diuinam bonitatem, vt de scię tia patet. Secundum hoc ergo, quia anima imperfectè participat diuinam bonitatẽ, ipsa participatio diuinæ bonitatis, quæ est gratia, imperfectiori modo, habet esse in anima, quàm anima in seipsa subsistat. est tamen nobilior, quàm natura animæ, inquantum est expressio vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum essendi.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ sicut dicit Boetius, accidẽtis esse est ineſſe. Vnde omne accidens non dicit ens quasi ipsum esse habeat, sed quia eo aliquid est, vnde & magis dicitur esse entis, quã ens, vt dicit in 11. Meta. * Et quia eius est fieri vel corrumpi, cuius est esse: ideo, p̃riè loquẽdo, nullum accidens neque fit neq; corrũpitur, sed dicitur fieri vel corrũpi, secundum q̃ subiectũ incipit, vel definit esse in actu, secundũ illud accidẽs. Et secundũ hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo quòd homines secundũ ipsam creantur, id est in nouo esse constituuntur ex nihilo, id est nõ ex meritis secũdum illud ad Eph. 2. Creati in Christo Iesu in operibus bonis.

Li. 9. Meta. tex. 2. habetur etiã ex li. 2. text. 39. 103.

¶ *Super Quæstionis centesimadecimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum gratia sit idem quod virtus.

AD TERTIVM sic, p̃ceditur. Videtur quòd gratia sit idem quod virtus. Dicit enim Augu. quòd gratia operans est fides, quæ per dilectionem operatur: vt habetur in lib. de Spiritu & litera. Sed fides, quæ per dilectionem operatur, est virtus. Ergo gratia est virtus.

2 ¶ Præterea, Cuicunque cõuenit diffinitio cõuenit & diffinitũ. Sed diffinitiones de virtute datę siue à sanctis, siue à Philosophis, cõueniũt gratiæ: ipsa eñ bonum facit habẽte, & opus eius bonum reddit. ipsa etiã est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, &c. Ergo gratia est virtus.

3 ¶ Præterea, Gratia est qualitas q̃dã. Sed manifestum est, q̃ non est in quarta specie qualitatis, q̃ est forma, & circa aliq̃d cõstans figura: q̃a non pertinet ad corpus. neque etiã in tertia est, quia non est passio, vel passibilis qualitas, q̃ est in parte animæ sensitiua: vt probatur in 7. Physicor. * ipsa autẽ gratia principaliter est in mente, neque iterũ est in secunda specie,

1. q. arti. 7. co. & q. 62. ar. 2. ad 2. & 2. di. 26. ar. 4. & 6. & 4. di. 1. q. 1. arti. 4. q. 1. Et virit. q. 27. ar. 2. cap. 14. & 32.

¶ Con

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Contra conclusionem triplex motiuum affert. Primo: quia quæcunque excellentia attribuitur gratiæ, attribuitur charitati, & econtra: ergo gratia & charitas sunt idem. Assumptum patet tripliciter. Primò in hoc, quòd vtraque diuidit formaliter æqualiter, inter filios regni & perditionis. Secundò in hoc, quòd vtraque est forma virtutum, & non potest esse informis. Tertiò in hoc, quòd vtraque coniungit vltimo fini perfecta cõiunctione, qualis potest esse in via. Secundò, quia si ponantur distinctæ, altera supereffluit. Probatur, quia relicta sufficit. Tertiò, quia eodem habitu quo Spiritus sanctus inhabitat animam, voluntas inclinatur in suum actum meritorium, & econuerso: nõ sic autem est de habitu fidei & spei propter eorum imperfectionem.

¶Ad obiecta contra rationem facile dicitur, q̃ solutio ipsa se accusat: nam lumini naturali nõ respondere facit lumen supernaturale, sicut prudentiæ charitatem. Vnde similiruđo literæ stat in hoc, quòd sicut lumen naturale est quoddam præsuppositum principium & origo virtutum in nobis naturaliter præexistentium in esse supernaturali oportet ponere lumẽ supernaturale principium, & originem omnium infusarum virtutum.

¶Et vide, quòd hanc similitudinẽ Author post probatam cõclusionem inducit ex ratione virtutis, vt ostenderet, quòd natura illa præsuppositi esset, & natura, & lumẽ, ad quod perficerent virtutes vt ad naturam & lumen sicut in acquisitis virtutibus vtrunque inuenitur, vt in litera inducitur.

¶Ad argumentũ autem contra ipsam rationem, dicitur, quòd fides informis non est virtus simpliciter, sed secundum quid: vt inferius in Secunda secundæ patet. Et propterea conceditur, quòd non manente lumine gratiæ fides non remanet in esse virtutis simpliciter.

¶Ad primum eorũ, quæ contra conclusionẽ obiiciuntur, dicitur, quòd licet multæ excellentiæ sint communes gratiæ & charitati propter earum connexionem, non tamen eis conueniunt eodem modo: quia gratiæ, vt primæ radici, charitati vt fructui illius. Et rursus aliqua excellentia est gratiæ, quæ non conuenit charitati, scilicet primum principium formale esse supernaturalis. Falsum quoque est, quòd diuidere inter filios regni & perditionis, æquè formaliter cõueniat vtrique: nã gratia facit filium Dei formaliter, charitas autem operatiue. Illa enim est principium essendi in natura diuina participata: ista est principium operandi secundum naturam diuinam participatam. Et similiter diuersimode vtraque est forma virtutum, & coniungit fini vltimo, quia charitas vt proximum operandi principium, illa vt primum.

¶Et ex hoc patet responsio ad secundum, quòd neutra superfluit, & altera fine reliqua non sufficit: oportet enim & primum & proximum principium habere naturam & potentiam, lumen & virtutes,

quæ est potentia, vel impotentia naturalis: quia gratia est supra naturam, & non se habent ad bonum & malum, sicut potentia naturalis: ergo relinquitur, quòd fit in prima specie, quæ stat habitus vel dispositio. Habitus autem mentis sunt virtutes: quia etiam ipsa scientia quodammodo est virtus, vt suprà dictum est*: Ergo gratia est idem quod virtus.

¶SED CONTRA, Si gratia est virtus, maximè videtur, quòd sit aliqua triũ theologicarum virtutum. Sed gratia non est fides, vel spes: quia hæc possunt esse sine gratia gratum facente: neque etiam charitas: quia gratia præuenit charitatem, vt Augustinus dicit in lib. de prædestinatione sanctorum*. Ergo gratia non est virtus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt idem esse gratiam, & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem, vt gratia dicatur secundum quòd facit hominem Deo gratum, vel secundum quòd gratis datur, virtus autem secundum quòd perficit ad bene operandum. Et hoc videtur fensisse magister in secundo Senten. deci mosexto*. Sed si quis rectè consideret rationem virtutis, hoc stare non potest: quia, vt Philosophus dicit in septimo Physic.* virtus est quædam dispositio perfecti: dico autem perfectum, quod est dispositum secundum naturam. Ex quo patet, quòd virtus vniusquiusque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexistentem: quando scilicet vnumquodque sic est dispositum, secundum quòd congruit suæ naturæ. Manifestum est autem, quòd virtutes acquisitæ per actus humanos, de quibus supra dictum est,* sunt dispositiones, quibus homo cõuenienter dispONITur in ordine ad naturam, qua homo est. Virtutes autem infusæ disponunt hominem altiori modo, & ad altiorẽ finẽ: vnde etiam oportet, quòd in ordine ad aliquam altiorem naturam, hoc est in ordine ad naturam diuinam participatã, quæ dicitur lumen gratiæ: secundũ quod dicitur 2. Petr. 1. Maxima & pretiosa vobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ: & secundum acceptionem huiusmodi naturę dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumen naturale rationis est aliquid præter virtutes acquisitas, quæ dicũtur in ordine ad ipsum lumen naturale, ita etiam ipsum lumen gratiæ, quod est participatio diuinæ naturæ, est aliquid præter virtutes infusas, quæ a lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Vnde Apostolus dicit ad Ephes. quinto. Eratis aliquãdo tenebræ, nũc autẽ lux in Dño, vt filij lucis ambulate. Sicut enim virtutes acquisitæ perficiunt hominem ad ambulandum, secũdum quòd congruit lumi ni naturali rationis, ita virtutes infusæ perficiunt hominem ad ambulandum, secundum quòd congruit lumini gratiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̃ Augustinus nominat fidẽ per dilectionẽ operantem gratiam, quia actus fidei per dilectionem operantis, est primus actus, in quo gratia gratum faciens manifestatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonũ potest esse in diffinitione virtutis dicitur secũdum conuenientiam ad aliquã naturam præexistentem, vel essentialẽ, vel participatam: sic autem bonum non attribuitur gratiæ, sed sicut radici bonitatis in homine: vt dictum est.*

¶Ad tertium dicendum, quòd gratia reducitur ad primã specié qualitatis. Nec tamẽ est idẽ, quod virtus, sed habitudo quædam, quæ præsupponitur virtutibus infusis, sicut earum principium & radix.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto, an in aliquo potentiarum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ gratia nõ sit in essentia animę sicut in subiecto, sed in aliqua potẽtiarũ. Dicit enim Aug. in Hypognosticon*, q̃ gratia cõparãt ad voluntatẽ siue ad liberũ arbitriũ sicut sessor ad equũ. Sed voluntas, siue liberũ arbitriũ est potentia quædã: vt in primo dictũ est.* Ergo gratia est in potentia animæ sicut in subiecto.

2 ¶Præterea, Ex gratia incipiunt merita hominis: vt Aug. dicit:* sed meritum cõsistit in actu, qui ex aliqua potentia procedit. Ergo videtur, quòd gratia sit perfectio alicuius potentiæ animæ.

3 ¶Præterea, Si essentia animę sit propriũ subiectum gratię, oportet quòd anima, inquantum habet essentiam, sit capax gratię. Sed hoc est falsum: quia sic sequeretur, quòd omnis anima esset gratiæ capax. Non ergo essentia animę est propriũ subiectum gratiæ.

4 ¶Præterea Essentia animæ est prior potẽtiis eius. Prius aũt potest intelligi sine posteriori: ergo sequetur, q̃ gratia possit intelligi in anima nulla parte vel potentia animę intellecta, scilicet, neque volũtate, neque intellectu, neque aliquo huiusmodi: quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est, quòd gratia regeneramur in filios Dei. Sed generatio per prius terminatur ad essentia, quã ad potentias. Ergo gratia per prius est in essentia animæ, quam in potentiis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quęstio ex præcedenti depẽdet. Si enim gratia sit idem, quod virtus, necesse est, q̃ sit in potentia animæ sicut in subiecto: nã potentia animę est proprium subiectum virtutis, vt suprà dictũ est.* Si autem gratia differt a virtute non potest dici, quòd potẽtia d animæ sit gratię subiectũ: quia omnis perfectio potẽtiæ animę habet rationem virtutis, vt suprà dictũ est.* Vnde relinquitur, q̃ gratia sicut est prius virtute, ita habeat subiectum prius potentiis animæ, ita scilicet, q̃ sit in essentia animę. Sicut enim per potentiam intellectiuam homo participat cognitionem diuinam per virtutem fidei, & secundum potentiã voluntatis amorem diuinum per virtutẽ charitatis: ita etiam per naturam animæ participat secundum quandam similitudinem naturam diuinam per quandam regenerationem, siue recreationem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ sicut ab essentia animæ effluũt eius potẽtiæ, quæ sunt operũ principia, ita etiã ab ipsa gratia effluũt virtutes in potẽtias animę, p̃ quas potẽtię mouẽtur ad actus. Et secundũ hoc gratia cõparatur ad voluntatem, vt mouens ad motum, quæ est comparatio sessoris ad equum: non autẽ

¶ Et per idem soluitur tertium motiuum, nam licet habitus quo spiritus inhabitat animã, inclinet voluntatẽ ad merendum, vt prima radix meriti: non tamẽ exequitur hoc per seipsum immediate, sed mediante habitu charitatis, quo formaliter voluntas inclinatur: gratia autem radicaliter tantum. *In 1 cor. ar.*

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæ Articulum quartum.

IN articulo quarto eiusdem quæstion. dubium occurrit ex Scoto in secundo sententi. dist. vigesimasexta, qui multipliciter probat quòd gratia est subiectiue in voluntate, & non in essentia animæ immediate, quadrupliciter. *3.q.7. artic. 2.a.a. & q. 62. arti 2. cor. Et 2. dist.26.ar. 3. Et vertum 2.art.6. Lib. 1. patrum à me. 10.7.*

¶ Et primò, gratia est idem quod gloria, vel per se dispONIT ad eam: ergo est in eodem subiecto in quo est beatitudo: ergo non est in essentia. *pp.q.13. art.2.*

¶ Secundò, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo non perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principiũ actus meritorij. Et confirmatur, inquit, quia si perficeret essentiam animæ, posset redundare in actum potentiæ scilicet intellectus, & sic actus intellectus, vt præcedit actum voluntatis, posset esse gratificabilis & meritoriussimo si solus intellectus esset: in illa essentia posset esse gratia & meritum. *Lib.de cor rect.ergra. ca. 6.circa prin. 10.7. Et li. 1.ad Simplic.q. 2. & de gratia & lib.ar.6.*

¶Tertiò, gratia perficit in ordine ad obiectum & actum determinatum voluntatis: ergo non est in essentia, sed in voluntate. Antecedens patet quo ad actum, & consequenter obiectum: quia ad meritorium tantum, qui solius est voluntatis apud Anselẽ. 4. de concep. virginali. Consequẽtia probatur: quia essentia vt sic nullum respicit actum aut obiectum. Et confirmatur per Anselm. in cap. 3. de conceptione virg. Omnis iustitia est formaliter in voluntate, gratia est quædam iustitia & rectitudo: ergo. *9.q.1. ar. Et q.16.art.ti D.17 v.*

¶Quartò, Gratia est alia qua forma in anima, & non est passio, vel potentia: ergo habitus, secundum

cundum illam diuisionem Philosophi in 6. Ethicorum Omnis autem habitus est in potentia: quia opus habentis redditi bonum: ergo.

¶ Ad primum horum negatur consequentia, quoniã nec gratia nec gloria essentialiter est in eodem subiecto, in quo est beatitudo, beatitudo quidem est actus secundus (vt patet) gloria autem & gratia actus primus, ac per hoc illa est propria potentiæ, ista communis essentiæ, & potentiæ secundum diuersa.

¶Ad secundum negatur assumptum, nam gratia licet proficiat ad actum meritorium, non tamen tantum ad hoc, nec primo ad hoc, quoniã gratia primo perficit ad dei fotmitatem, ad participationem diuinæ naturæ iuxta illud 1. Pet. 2. Diuinæ naturæ consortes Ad actum autem meritorium secũdario. Vnde infantes per gratiam regenerati sunt in filios Dei, habentes primum & principalem effectum gratiæ, & carentes secundario, scilicet merito proprio.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd efficitus gratiæ est duplex, scilicet gratum reddere, & mereri, Et rursus potentia priori dupliciter, scilicet simpliciter, & in mouẽdo ad exercitium actus. Si ergo est sermo de gratia secundum primum effectum, nullum inconueniens est, quòd gratia redundet in intellectum, vt præcedit voluntatem: quoniam sicut essentia est naturaliter prius grata, quàm voluntas, ita &, intellectus. Sed si sit sermo de gratia secundum inclinationem ad meritum per actum proprium (quod dico propter meritum Christi communicatum per gratiam) tunc est inconueniens, quòd prius redundet in intellectum, sed oportet, quòd redundet primo in potentiam non priorem simpliciter, sed priorem in hoc, scilicet in agendo, quæ est voluntas: quoniam meritum consistit in agere. Sicut eadem ratione dictum fuit, quòd peccatum originale, quantum ad inclinationem ad actum, ab essentia animæ prius infecit voluntatem. Vnde arguens promiscuè miscens ratificabile & meritum, debuisset distinguere, & vidisset, quòd si solus intellectus esset, esset gratia, & effet gratum & meritum Christi, non per actum proprium. *9.q.7.ar. 7 cor. & ad 2. & q. 61. art.1. co.& ad 2.contra 2. 15e.fin. & vers. q.27. art.1.& 5. cor.& opus 1w.3.c.221. Et Pf. 24. co.4.et Ro. 1.de 3.co.2. & Eph. 1. lect.2.co.1. q.10.*

¶Ad tertium iam patet ex hoc responsio, quoniam propositio dicens, Habitus perficiens in ordine ad determinatum obiectũ & actum, sicut accidens ad subiectum.

¶Et per hoc etiam patet solutio ad secũdum. est enim gratia principium meritorii operis, mediantibus virtutibus, sicut essentia animæ est principium operum virtæ, mediantibus potentiis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ anima est subiectũ gratiæ, secundum q̃ est in specie intellectualis, vel rationalis naturę, nõ autẽ cõstituitur anima in specie per aliquã potentiã, cũ potentiæ sint proprietates naturales animæ speciẽ cõsequentes. Et ideo anima secundum suam essentiam differt specie ab aliis animabus, scilicet brutorũ animaliũ, & plantarum. Et propter hoc nõ sequitur, si essentia humanæ animæ sit subiectũ gratiæ, q̃ quælibet anima possit esse gratiæ subiectũ: hoc enim cõuenit essentiæ animæ, inquãtum est talis speciei.

¶Ad quartum dicendum, quòd cũ potẽtiæ animæ sint naturales proprietates speciem cõsequentes, anima nõ potest sine his esse. Dato autẽ, quòd sine his effet, ad huc tñ anima diceretur secundum speciem suam intellectualis vel rationalis: non quia actu haberet has potentias, sed propter speciem talis essentiæ, ex qua natæ sunt huiusmodi potentiæ effluere.

QVÆSTIO CENTESIMA. maundecima, De diuisione gratiæ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdum est, de diuisione gratiæ.

¶Et circa hoc quærunt quinque. ¶Primò, vtrũ cõueniẽter diuidat gratia per gratiã gratis datam, & gratiã gratum facientẽ. ¶Secundò, de diuisione gratiæ gratum facientis per operantẽ & cooperatẽ. ¶ Tertiò, de diuisione eiusdem, per gratiã præuenientem & subsequentem. ¶ Quartò, de diuisione gratiæ gratis datæ. ¶Quintò de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia nõ cõueniẽter diuidatur per gratiã gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem ideo non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius ecõuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei. ergo nulla est gratia gratum faciens.

2 ¶Præterea, Quæcunq; nõ dantur ex meritis præcedentibus, dantur gratis. Sed etiam ipsum bonum naturę datur homini absque merito præcedenti: quia natura præsupponitur ad meritum. Ergo ipsa natura est etiã gratis data à Deo. natura autẽ diuiditur contra gratiã. Inconuenienter igitur hoc, quod est gratis datum, ponitur vt gratiæ differentia: quia inuenitur etiam extra gratię genus.

3 ¶Præterea, Omnis diuisio debet esse per oppOsita. Sed etiã ipsa gratia gratum faciens per quam iustificamur, gratis nobis à Deo conceditur: secundũ illud Ro. 3. Iustificati gratis per gratiã ipsius. Ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus vtrunque attribuit gratiæ, s.& gratũ facere & esse gratis datum. Dicit em quãtum ad primũ ad Eph. 1. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Quantum vero ad secundum dicitur ad Ro. 2. Si autẽ gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iã est in potentia illa dinon est gratia. potest ergo distingui gratia, quæ vel habet vnum tantũ, vel vtrunque.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut Apostolus dicit ad Ro. 13 Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. In hoc autẽ ordo rerum consistit, quòd quædam per alia in Deum reducuntur, vt Dion. dicit in lib. Cæl. hiera.* Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, vt homo reducatur in Deum, ordine quodam hoc agitur, vt scilicet quã per alios in Deum reducantur. Secundũ hoc igitur duplex est gratia. Vna quidem per quam ipse homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero, per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quòd ad Deum reducatur. Huiusmodi aũt donũ vocatur gratia gratis data: quia supra facultatẽ naturæ & iupra meritum personæ homini cõceditur. Sed quia non datur ad hoc, vt homo ipse per eam iustificetur, sed potius vt ad iustificationem alterius cooperetur, ideo non vocatur gratum faciens. Et de hac dicit Apostol. 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem, scilicet aliorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ gratia non dicitur facere gratum effectiuè sed formaliter, scilicet quia per hanc homo iustificatur, & dignus efficitur vocari Deo gratus, secundum quod dicitur ad Collol. 1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd gratia secundũ quòd gratis datur, excluditur ratio nem debiti. Hoc autem intelligi duplex debitum. Vnũ quidem ex merito proueniens, quod refertur ad personam, cuius est agere meritoria opera, secũdum illud ad Rom 4. Ei qui operatur, merces imputatur ẽm debitum, non secundum gratiã. Aliud est debitum secundum conditionem naturæ: puta si dicamus debitum esse homini, quod habeat rationem, & alia quæ ad humanã pertinent naturã: Neutro autẽ modo d dicitur debitum ,pter hoc, quòd Deus creaturæ obligetur, sed potius inquantum creatura debet subiici Deo, vt in ea diuina ordinatio impleatur. quæ quidem est, vt talis natura, tales conditiones vel proprietates habeat, & quòd talia operans, talia cõsequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito: non autem carent secundo debito. sed dona supernaturalia vtroque debito carent: & ideo specialius sibi nomen gratiæ vendicant.

¶Ad tertium dicendum, quòd gratia gratum faciens addit aliquid super rationẽ gratiæ gratis datæ, quod etiam ad rationem gratiæ pertinet: quia scilicet hominem gratum facit Deo. & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus aliis contingit. Et sic opponuntur duæ partes diuisionis, sicut Gratum faciens, &, Non faciens gratum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum gratia conuenienter dividatur per operantem & cooperantem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ gratia inconuenienter diuidatur per operantem & cooperantem. Gratia enim accidens quoddã est: vt suprà dictũ est.* Sed accidens non pôt agere in subiectum. ergo nulla gratia debet dici operans.

2 ¶Præterea, Si gratia aliq̃d operẽt in nobis, maximè operãt in nobis iustificatio-

Infrà ar 5. c.et 2. dist. 26.ar.5.& virtt.q.27 ar.1.ad 1. & 2. & 2. cor.6.co. li. fin. q.110.ar.2.

¶ Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum secundum.

INarti. 2. quæstio. 111. omisso primo, dubium occurrit circa differentiam inter gratiam operantem & cooperãtem, pro gratuita Dei motione sumptam, Implicantur siquidem duo contraria simul. nam affignando differentiã, dicitur q̃ operans dicitur quando mens nostra sentis data, quæ hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus aliis contingit. Et sic opponuntur duæ partes diuisionis, sicut Gratum faciens, &, Non faciens gratum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum gratia conuenienter dividatur per operantem & cooperantem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ gratia inconuenienter diuidatur per operantem & cooperantem. Gratia enim accidens quoddã est: vt suprà dictũ est.* Sed accidens non pôt agere in subiectum. ergo nulla gratia debet dici operans.

2 ¶Præterea, Si gratia aliq̃d operẽt in nobis, maximè operãt in nobis iustificatio-

Universidad de Deusto Biblioteca

Colligitur ex 17.ac.72. in Io.10.9. et de verb. apostol.ser. 29.15.

in litera testatur, facere autem, vt velimus, est facere vt moti mouea-mur nos ad volendum. ¶Præterea, aut Author intendit, quod mens nostra se habeat sic respectu actus interioris & exterioris, aut respectu formæ actus, puta boni tatis meritoriæ. Si respectu actus, cū vterq; sit à voluntate imperatus, re spectu vtriusq; gratia dicetur cooperās, iuxta doctrinā literæ. Si respectu bonitatis meritoriæ, cū vtraque sit à voluntate informata charitate, & gratia, pat est etiam ratio de vtraque, quo ad hoc, quod est à voluntate mota à Deo.

lib.de grat. & lib.arb. cap.17. aliquātū à princ.20.7.

¶Ad hoc dicitur dupliciter primo, quòd nulla est inter dicta contrarietas, quoniam non dicitur in litera, q̄ respectu omnis actus interioris voluntatis dicitur gratia operans, sed dicitur indefinite, remittendo se ad supradicta in quæst.

q.109. et q. 110. artic.1.

9.art. 4. ibi enim habuimus, q̄ respectu primi actus voluntas se habet, vt mota tātum: & Deus vt mouens. Et nomine primo actus non intelligitur solus ille, quē voluntas in principio operationū suarū omniū habet, sed quicūque primus absque cōsilio & præuio motiuo ad bonū. Et propterea Author dixit, & præsertim cum volūtas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Similiter igitur se habet voluntas mota à Deo huiusmodi vel le, sicut graue ad motum deorsum. Et propterea sicut graue non mouet seipsum ad descensum, sed est motum à generante, ita voluntas mota à Deo ad huiusmodi nouum velle non mouet seipsam ad hoc, sed est tantum mota à Deo, est tamen tale velle ipsius elicitiue, sicut descendere est motus grauis. Et est liberum, quia potest dissentire à tali velle, Deus enim mouet suauiter liberum arbitrium secundum conditionem eius. Et per hoc patet respōsio ad cæteram, nam facere, vt velimus, non contingit vno modo, sed duobus, scilicet vt velimus, mouendo nos ipsos ad hoc, & vt velimus moti tantum ab ipso Deo. Secundo modo spectat ad gratiam operantem primo ad cooperantem, iuxta doctrinam Authoris est, quòd dupliciter dicitur gratia operans, sed dicitur indefinite, remittendo se ad supradicta in quæst.

9.art.4.ibi enim habuimus, q̄ respectu primi actus voluntas se habet, vt mota tātum: & Deus vt mouens. Et nomine primo actus non intelligitur solus ille, quē voluntas in principio operationū suarū omniū habet, sed quicūque primus absque cōsilio & præuio motiuo ad bonū. Et propterea Author dixit, & præsertim cum volūtas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Similiter igitur se habet voluntas mota à Deo huiusmodi vel le, sicut graue ad motum deorsum. Et propterea sicut graue non mouet seipsum ad descensum, sed est motum à generante, ita voluntas mota à Deo ad huiusmodi nouum velle non mouet seipsam ad hoc, sed est tantum mota à Deo, est tamen tale velle ipsius elicitiue, sicut descendere est motus grauis. Et est liberum, quia potest dissentire à tali velle, Deus enim mouet suauiter liberum arbitrium secundum conditionem eius. Et per hoc patet respōsio ad cæteram, nam facere, vt velimus, non contingit vno modo, sed duobus, scilicet vt velimus, mouendo nos ipsos ad hoc, & vt velimus moti tantum ab ipso Deo. Secundo modo spectat ad gratiam operantem primo ad cooperantem, iuxta

9.17 art. 9. præcipue.

Eodem li. de grat. & lib. arb c. 71 tom. 9.

nem. Sed hoc non sola gratia operatur in nobis: dicit enim Aug. super illud Ioan. * 14. Opera, quæ ego facio, & ipse faciet. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Ergo nulla gratia debet dici simpliciter operans.

3 ¶Præterea, Cooperari alicui videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius. Sed gratia principalius operatur in nobis, quam liberū arbitriū secundum illud Roman. octauo Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei. Ergo gratia non debet dici cooperans.

4 ¶Præterea, Diuisio debet dari p opposita. Sed operari & cooperari non sunt opposita: idem enim potest operari & cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in li. De lib. arbi. * Cooperādo Deus in nobis perficit, quod operando incepit: quia ipse, vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiēs. Sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent, ergo cōuenienter gratia diuiditur per operantem & cooperantem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * gratia dupliciter pōt intelligi. Vno modo diuinū auxiliū, quo nos mouet ad bene volendū & agēdū. Alio modo habituale donum, nobis diuinitus inditum. Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantē & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus nō attribuit mobili, sed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota, & nō mouēs, solus autē Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mens nostra & mouēs & mouetur, operatio nō solū attribuitur Deo, sed etiā animæ. & secundū hoc dicitur gratia cooperans. Est autē in nobis duplex actus. Primus quidem interior voluntatis. Et quantū ad istum actū volūtas se habet, vt mota. Deus autem vt mouens: & præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Et ideo secundum quòd Deus mouet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans.

¶Alius autem actus est exterior, qui cum a voluntate imperetur (vt suprà dictum est) * consequens est, quòd ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat, & interius confirmando vol intatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatē operandi præbendo, respectu huiusmodi actus dicitur gratia cooperās. Vnde post præmissa verba subdit Aug. * Vt autē velimus, operatur, cum autē volumus, vt per ficiamus, nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonū meritorium, cōuenienter diuiditur gratia per operantē & cooperantem. Si vero accipiatur gratia, pro habituali dono, sic est duplex gratiæ effectus, si cut & cuius libet alterius formæ. Quorū primus est esse, secundus est operatio: sicut caloris operatio est, facere calidū, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia inquantū animā sanat, vel iustificat, siue gratā Deo facit, dicitur gratia operans: inquantum vero est principiū operis meritorij, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ secundum quòd gratia est quædam qualitas accidentalis, nō agit in animam effectiuè, sed formaliter: sicut albedo dicitur facere albam superficiem.

¶Ad secundum dicēdum, quòd Deus nō sine nobis nos iustificat: quia per motum liberi arbitrij dum iustificamur, Dei iustitiæ consentimus. ille tamen motus nō est causa gratiæ, sed effectus. vnde tota operatio pertinet ad gratiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd cooperari dicitur aliquis alicui non solum sicut secundarium agens principali agenti, sed si cut adiuuans ad præsuppositum finē. homo autem per gratiam operantem adiuuatur à Deo, vt bonum velit. Et ideo præsuppositō iam fine, consequens est, vt gratia nobis cooperetur.

¶Ad quartum dicendum, q̄ gratia operans, & cooperans est eadem gratia: sed distinguitur secundum diuersos effectus vt ex supradictis patet. *

ARTICVLVS III.

¶Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem & subsequentem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd gratia incōuenienter diuidatur in præuenientem, & subsequentē. Gratia enim est diuinæ dilectionis effectus. Sed Dei dilectio nūquam est subsequēs, sed semper præueniens: secundum illud 1. Ioan. 4. Nō quasi nos dilexerimus Deū, sed quia ipse prior dilexit nos. ergo gratia non debet poni præueniens, & subsequens.

2 ¶Præterea, Gratia gratum faciens est vna tantum in homine, cum sit sufficiens: secundum illud 2. ad Corin. 12. sufficit tibi gratia mea. Sed idem non potest esse prius & posterius. ergo gratia inconuenienter diuiditur in præuenientē & subsequentem.

3 ¶Præterea, Gratia cognoscitur per effectus. Sed infiniti sunt effectus gratię, quorum vnus præcedit aliū. ergo si penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem & subsequentem, videtur quòd infinitæ essent species gratiæ. infinita autem relinquuntur à qualibet arte. non ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientē & subsequentem.

¶SED CONTRA est, quòd gratia Dei ex eius misericordia prouenit. Sed vtrumque in Psal. 58. legitur, Misericordia eius præueniet me. & iterum, Misericordia eius subsequetur me. ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem & subsequentem.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut gratia diuiditur in operantem & cooperantem secundum diuersos effectus, ita etiam in præuenientem & subsequentem, qualitercunque gratia accipiatur. Sicut autem quinque effectus gratię in nobis: quorum primus est, vt anima sanetur: secundus, vt bonū velit: tertius est, vt bonū, quod vult, efficaciter operetur: quartus est, vt in bono perseueret: quintus est, vt ad gloriā perueniat. Et ideo gratia secundum quod causat in nobis primum effectum, vocatur præueniens, respectu secundi effectus: & prout causat in nobis secundum, vocatur subsequens, respectu primi effectus. Et sicut vnus effectus est posterior vno effectu, & prior alio, ita gratia potest dici præueniens & subsequēs sm eundē effectū, respectu diuersorū: & hoc est quod Aug. dicit in li. De natura & gratia, * Præuenit vt sanemur, subsequitur, vt sanati vegetemur, præuenit vt vocemur, subsequitur vt glorificemur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ dilectio Dei nominat aliq̄d ęternū, & ideo

1. di. 16. ar. 1. et ver. q. 2. ar. 1. ad 2 & Psal. 22. fin. & 2. cor. 6. ea. 1. fin.

Incorp. ar.

bere ad bonum meritorium, scilicet vt mota tantum, & vt mouens mota, quicquid sit de actu subtracto. Et quia etiā in litera manifestē distinguit inter actum interiorē meritorium, vt est ex gratia, id est habituali dono, & vt est à gratia, id est gratuita Dei motione, & primo modo attribuitur gratiæ co operanti, secundo vero operanti, & quia etiam ex litera habetur quòd effectus gratiæ operantis habet rationem primi boni meritorij, effectus vero cooperantis habet rationem secundarij, extenso nomine boni meritorij, etiam ad esse, quo constituitur aliquis in statu meritorio, consequens est, quòd intentio Authoris est dicere, quod tunc voluntas se habet ad bonum meritorium vt mouēs quando ex præcedēti esse, vel actu meritorio facta in actu iam mouet se ad meritorium bonum. Sunt enim tunc duo operantes, scilicet Deus, & voluntas facta in actu in tali esse, & præterea gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus facultatémque exterioris operis præbens, quam vt est principium interioris operis meritorij, secundum habituale donum iam datum facultati liberi arbitrij ad vtē dum, quum vult. Tunc autem voluntas se habet vt mota tantum in hoc esse, quando nō ex præcedenti merito, aut esse meritorio ad actum vel statū meritorium ducitur. Et propterea gratia operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium, qui non procedit ex habitu, vel actu alterio meritorio, quām gratia ista habitualis, vt dat esse. Ad nihil enim horum sunt duo operantes, propriè loquendo, sed vnus tantum, scilicet Deus. Voluntas autem etsi ad actus subtractos se habeat vt operans, ad rationem tamen meritorij cum eam non præhabeat in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responsione ad secundum in litera habes.

¶ Vnde patet responsio ad obiecta, quoniam in æquiuoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe est esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu in tali esse, ita vt moueat se ad meritum, longe plus ad hoc exigitur quām ad illud, vt patet.

¶ Et per hoc etiā patet, quòd primo modo primus actus voluntatis est ab ea & tamen non est ab ea vt mouente se, sic vt

nunquam pōt dici nisi præueniens. Sed gratia significat effectum temporalē, qui potest præcedere aliquid, & ad aliquid subsequi. & ideo gratia potest dici præueniēs & subsequens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratia nō diuersificatur per hoc, quòd est præueniēs & subsequens secundum essentiam, sed solum secundum effectum: sicut & de operante & cooperante dictum est. Quia etiam secundum quod gratia subsequens ad gloriam pertinet, non est alia numero à gratia præueniente, per quam nunc iustificamur. Sicut enim charitas viæ non euacuatur, sed perficitur in patria, ita etiam & de lumine gratiæ est dicendum: quia neutrum in sui ratione imperfectionem importat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quāuis effectus gratię possint esse infiniti numero, sicut sunt infiniti actus humani, tamē omnes reducuntur ad aliqua determinata in specie: & propterea omnes conueniunt in hoc, quod vnus alium præcedit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum gratia gratis data conueniter ab Apostolo diuidatur.

1. cōtra. ca. 15. 4. Et 1. cor. 12. lec. 2.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia gratis data inconuenienter ab Apostolo distinguatur. Omne enim donum, quod nobis à Deo gratis datur, potest dici gratia gratis data. Sed infinita sunt dona, quæ nobis gratis à Deo conceduntur tam in bonis animæ, quàm in bonis corporis: quę tamen nos Deo gratos non faciunt: ergo gratiæ gratis datæ non possunt comprehendi sub aliqua certa diuisione.

2 ¶Præterea, Gratia gratis data distinguitur contra gratiam gratum facientem: sed fides pertinet ad gratiam gratum facientem quia per ipsam iustificamur, secundum illud Roma. quinto, Iustificati igitur ex fide, &c. Ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præsertim cum aliæ virtutes ibi non ponantur: vt spes & charitas.

3 ¶Præterea, Operatio sanitatum, & loqui diuersa genera linguarum, miracula quæda sunt: interpretatio etiā sermonū ad sapientiam, vel scientiam pertinet, secūdū illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus scientiam, & disciplinā in omni libro, & sapiētia: ergo inconuenienter diuiduntur gratia sanitatum, & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio sermonum contra sermonem sapientiæ, & scientiæ.

4 ¶Præterea, Sicut sapientia & scientia sunt quædam dona Spiritus sancti: ita etiam intellectus, consilium, pietas, & fortitudo, & timor, vt supra dictum est. * Ergo hæc etiam debēt poni inter gratias gratis datas.

9 48. ar. 4.

¶SED CONTRA est quòd Apostolus dicit 1. ad Corinth. 12. Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarū, alij interpretatio sermonum.

Ar. 1. huius quæst.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, * gratia gratis data ordinatur ad hoc, quòd hō alteri cooperetur, vt reducatur ad Deum. Homo autem ad hoc operari non potest, interius mouēdo (hoc enim solius Dei est) sed solum exterius docendo, vel persuadendo. Et ideo gratia gratis data illa sub se continet, quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum instruat in rebus diuinis, quæ sunt supra rationem.

¶ Ad hoc autem tria requiruntur. primò quidem, quòd homo sit fortitus plenitudinem cognitionis diuinorū, vt ex hoc instruere alios possit. Secundò, vt possit confirmare vel probare ea, quæ dicit: aliàs non esset efficax eius doctrina. Tertiò, vt ea, quæ concipit, possit conuenienter auditoribus proferre.

¶ Quantum igitur ad primū tria sunt necessaria: sicut etiā apparet in magisterio humano. Oportet enim quòd ille, qui debet alium instruere in aliqua scientia, primò quidē vt principia illius scientiæ sint ei certissima: & quantū ad hoc ponitur fides, quæ est certitudo de rebus inuisibilibus, quæ supponūt, vt principia in catholica doctrina. Secūdo, oportet quòd doctor recte se habeat circa principales cōclusiones scientię: & sic ponit sermo sapientię, quę est cognitio diuinorū. Tertiò oportet, vt etiā abūdet exēplis, & cognitione effectuū, p quos interdū oportet manifestare causas: & quantū ad hoc ponitur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerū humanarum, quia inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta cōspiciūtur. Cōfirmatio autē in his, quæ subduntur rationi, est per argumēta. In his autē, quę sunt supra rationē diuinitus reuelata, cōfirmatio est p ea, quæ sunt diuinæ virtuti, ppria: & hoc dupliciter. Vno quidē modo, vt doctor sacræ doctrinæ faciat, quę solus Deus facere potest in operibus miraculosis, siue sint ad salutē corporū: & quantū ad hoc ponitur gratia sanitatū. Siue ordinentur ad solā diuinæ potestatis manifestationē, sicut quòd Sol stet, aut tenebrescat, quòd mare diuidatur: & quātum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secūdo, vt possit manifestare ea, quæ solius Dei ē scire: & hæc sunt cōtingentia futura: & quantum ad hoc ponitur prophetia: & etiam occulta cordium, & quātum ad hoc ponitur discretio spirituū. Facultas autē pronunciandi potest attendi, vel quātum ad idioma, in quo aliquis possit intelligi: & secundum hoc ponūtur genera linguarum. Vel quantum ad sensum eorum, quę sunt proferenda: & quantum ad hoc ponitur interpretatio sermonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ (sicut suprà * dictum est) non omnia bene ficia, quæ nobis diuinitus cōcedūtur, gratiæ gratis datę dicuntur: sed solū illa, quę excedunt facultatem naturæ: sicut quod prædicator abundet sermone sapientiæ & scientiæ, & aliis huiusmodi: & talia pronuntur hic sub gratia, gratis data.

arg. 9. hu. q.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd fides nō numeratur hic inter gratias gratis datas, secundū quòd est quædam virtus iustificās hominem in seipso: sed secundē hoc, quòd importat quandā supereminentem certitudinē fidei, ex qua homo sit idoneus ad instruendum alios de his, quæ ad fidē pertinent. Spes autē & charitas pertinent ad vim appetitiuam, secundum quòd per eam homo in Deum ordinatur.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd gratia sanitatum distinguitur à generali operatione virtutū: q̄a habet specialē rationem inducendi ad fidē, ad quā aliquis magis prompte redditur per beneficiū corporalis sanitatis, quā per fidei virtutem assequitur. Similiter etiā loqui variis liguis, & interpretari sermones, habēt speciales quasdā rationes mouendi ad fidem, & ideo ponuntur speciales gratiæ, gratis datæ.

¶ Ad quartum dicendū, quòd sapientia & scientia non computātur inter gratias gratis datas, secundū quòd enumerantur inter dona Spiritus sancti, prout scilicet mens hominis est benè mobilis per Spiritum sanctum ad ea, quæ sunt sapientiæ & scientiæ: sic enim sunt dona Spiritus sancti, vt suprà dictū est. * Sed cōputantur inter gratias gratis datas, secūdū quòd important quandā abundantiam scientiæ & sapientiæ, vt homo possit non solum in seipso rectè sapere de diuinis, sed etiam alios instruere, & cōtradicētes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas significātur primo * sermo sapientiæ, & sermo sciētiæ, quia vt Augustin. dicit decimoquarto De Trinitat. * aliud est scire tantūmodo, quid hō credere debeat, propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire, quemadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur.

Q 6 ar. 2 & 4.

* Aliàs significatur ponitur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum gratia gratis data sit dignior, quàm gratia gratum faciens.

AD QVINTVM sic procedi-tur. Videtur q̄ gratia gratis data sit dignior quàm gratia gratum faciens. Bonum enim gētis, est meli⁹ quàm bonū vnius, vt Philos. dicit in 1. Eth. * Sed gratū faciens ordinat solū ad bonū vnius hominis, gratia aūt gratis data ordinat ad bonū cōe totī⁹ Ecclesiæ: vt suprà dictū est: * ergo gra gratis data ē dignior, quàm gratia gratū faciēs.

* Suprà q. 7. ar. 7. ad 1.

cap 2. in fi.

2 ¶Præterea, Maioris virtutis est, quòd aliq̄d possit agere in aliud, quàm quòd solū in seipso perficiatur: sicut maior ē clari tas corporis, quod potest etiā alia corpora illuminare, quàm eius, quod ita in se lucet, q̄ alia illuminare nō potest propter quod etiā Philosophus dicit in 5. Ethic. * q̄ iustitia est præclarissima

Ar 1. & 4.

cap 12. parum à prin. ci. to. 1.

cap. 1. to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.

IN articulo primo quæstionis centesimæduodecimæ dubium occurrit: quoniam in prima parte quæstio. 45. artic. 4. ne omniū, sicut ratiocinari, quod est proprium hominis, quod est commune omnibus animalib⁹. Sed gratia gratum faciens est communis omnibus membris Ecclesiæ: gratia autē gratis data est propriū donū digniorum mēbrorū Ecclesiæ. ergo gratia gratis data est dignior quā gratia gratum faciens.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus 1. ad Cor. 12. enumeratis gratiis gratis datis, subdit, Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Et sicut per subsequentia patet, loquitur de charitate, quæ pertinet ad gratiam gratum facientem. ergo gratia gratum faciens excellentior est, quam gratia gratis data.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtus tāto excellentior est, quā ad altius bonū ordinatur. Semper autem finis potior est his, quæ sunt ad finē: gratia enim gratū faciens ordinat hominem immediatè ad cōiunctionem vltimi finis, gratiæ autē gratis datę ordināt hominem ad quædam pręparatoria finis vltimi: sicut per prophetiā & miracula, & alia hujusmodi homines inducuntur ad hoc, quòd vltimo fini coniungantur. Et ideo gratia gratum faciens est multo excellentior, quàm gratia gratis data.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus dicit in 11. Met. bonum multitudinis sicut exercitus est duplex. Vnū quidē, quod est in ipsa multitudine, puta ordo exercitus: aliud autē est, quod est separatū à multitudine: sicut bonū ducis. Et hoc melius: quia ad hoc etiā illud aliud ordinatur. Gratia aūt gratis data ordinatur ad bonū cōmune Ecclesiæ, quod est ordo ecclesiasticus: sed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum commune sē paratum, quod est ipse Deus. Et ideo gratia gratum faciens est nobilior.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si gratia gratis data posset hoc agere in altero, q̄ homo per gratiā gratum facientem consequitur: sequeret, quòd gratia gratis data esset nobilior: sicut excellētior est claritas Solis illuminātis, quàm corporis illuminati. Sed per gratia gratis datam hō non potest causare in alio coniūctionem ad Deum, quā ipse habet per gratiā gratum facientem: sed causat quasdā dispositiōes ad hoc. Et ideo nō oportet, q̄ gratia gratis data sit excellētior: sicut nec in igne calor manifestatiuus speciei eius, p quā agit ad inducēdū calorem: in alia est nobilior, quàm forma substātialis ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ sentire ordinatur ad ratiocinari, sicut ad finē: & ideo ratiocinari est nobilius. Hic autem est econuerso: quia id quod est proprium, ordinatur ad id, quod est commune, sicut ad finem. Vnde non est simile.

¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quæstionis dubium occurrit circa illud, scilicet quòd gratiæ donum habituale exigit præparationē, quia nulla forma potest esse nisi in materia dispositā. Videtur enim hoc esse falsum propterea quòd gratia est forma secundum se non exigens dispositionem. nam si exigeret dispositionem, sequeretur q̄ non posset conferri infanti. in quo non est vsus liberi arbitrij. Nec est fingere aliquam qualitatem in essentia animæ, aut in quacunque potentia disponente ero gratia.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cum gratia sit deificatiua formaliter naturæ rationis, consequens est, vt sicut quælibet forma constitutiua alicuius in aliqua natura, requirit materiam dispositam ad illam, ita gratia. Si enim homo in diuinam eleuari debet naturam, oportet vt primo in illam naturam diuinam

QVAESTIO CENTESIMA-duodecima, De causa gratiæ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de causa gratiæ.

¶ Et circa hoc quærūt quinque. ¶ Primò, vtrū sol⁹ Deus sit causa efficiēs gratiæ. ¶ Secundò, vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiā ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrij. ¶ Tertiò, vtrum talis dispositio possit esse necessitas ad gratiam. ¶ Quartò vtrum gratia sit æqualis in omnibus. ¶ Quintò, vtrum aliquis possit scire se habere gratiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum solus Deus sit causa gratiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non solus Deus sit causa gratiæ. Dicitur enim Ioā. 1. Gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Sed in nomine Iesu Christi intelligitur nō solū natura diuina assumens, sed etiā natura creata assumpta. Ergo aliqua creatura pōt esse causa gratiæ.

2 ¶ Præterea, Ista differentia ponitur inter sacramenta nouæ legis & veteris, quòd sacramenta nouæ legis causant gratiam, quam sacramenta veteris legis solum significant. Sed sacramenta nouæ legis sunt quædam visibilia elementa. Ergo non solus Deus est causa gratiæ.

3 ¶ Præterea, Secundum Dionysium in libro Cælestis hierarchiæ, Angeli purgant, & illuminant, & perficiunt, & Angelos inferiores, & etiam homines. Sed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur per gratiam. Ergo non solus Deus est causa gratiæ.

¶ SED CONTRA est quòd in Psal. 83. dicitur, Gratiam & gloriam dabit Dominus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nulla res potest agere vltra suam speciē: quia semper oportet, quòd causa potior sit effectu. Donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, cum nihil aliud sit, quam quædam participatio diuinæ naturæ, quæ excedit omnem aliā naturam: & ideo impossibile est, quòd aliqua creatura gratiā causet. Sic enim necesse est, quòd solus Deus deificet, communicando consortiū diuinę naturæ per quandam similitudinis participationem, sicut impossibile est, quòd aliquid igniat nisi solus ignis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humanitas Christi est sicut quoddam organum diuinitatis eius. vt Damas. dicit in 3. lib.* Instrumentum autem non agit actionem agentis principalis propria virtute, sed virtute principalis agentis: & ideo humanitas Christi non causat gratiam propria virtute, sed virtute diuinitatis adiunctæ ex qua actiones humanitatis Christi sunt salutares.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in ipsa persona Christi humanitas causat salutem nostram per gratiā virtute diuina principaliter operante, ita etiam in sacramentis nouæ legis, quæ deriuātur à Christo, causatur gratia instrumētaliter quidē per ipsa sacramenta, sed principaliter per virtutē Spiritus sancti in sacramētis operātis: secundū illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Angelus purgat, illuminat & perficit Angelū, vel hominē per modum instructionis cuiusdam, non autem iustificādo per gratiam. Vnde Diony. dicit 7. cap. De di. no.* quod huiusmodi purgatio, illuminatio & perfectio, nihil est aliud quàm diuinæ scientiæ assumptio.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum requiratur aliqua præparatio & dispositio ad gratiam ex parte hominis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nō requiratur aliqua pręparatio, siue dispositio ad gratiā ex parte hominis. Quia vt Apostolus dicit Ro. 4. ei, q̄ operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundū debitum. Sed pręparatio hominis per liberum arbitrium non est nisi per aliquam operationem. ergo tolleretur ratio gratiæ.

2 ¶ Præterea. Ille, qui in peccato progreditur, non se præparat ad gratiam habendam. Sed aliquibus in peccato progredientibus data est gratia: sicut patet de Paulo, qui gratiam consecutus est, cum esset spirans minarum, & cædis in discipulos Domini: vt dicitur Actor. 9. Ergo nulla pręparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

3 ¶ Præterea, Agens infinitę virtutis non requirit dispositionē in materia: cum nec ipsam materiam requirat: sicut in creatione apparet, cui collatio gratiæ comparatur, quæ dicitur noua creatura, ad Gal. vlt. Sed solus Deus, qui est infinitæ virtutis, gratiam causat, vt dictum est.* Ergo nulla pręparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam consequendam.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Amos 4. Prępara te in occursum Dei tui, Israel. & 1. Regum 8. dicitur, Pręparate corda vestra Domino.

¶ RES

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est,* gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem ipsum habituale donum Dei, quandoque autem auxilium Dei, mouentis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiēdo gratiā, præexigitur dad gratiam aliqua gratiæ præparatio, quia nulla forma potest esse nisi in materia dispositā. Sed si loquamur de gratia, secundum quòd significat auxilium Dei, mouentis ad bonū, sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quasi præueniens diuinum auxilium, sed potius quæcunque præparatio in homine esse pōt, sed est ex auxilio Dei, mouētis animam ad bonum. Et secundum hoc ipse bonus motus liberi arbitrij quo quis pręparatur ad donum gratiæ suscipiendū, est actus liberi arbitrij moti à Deo. Et quantum ad hoc dicitur homo se præparare, secundum illud Prouer. 16. hominis est præparare animum. Et est principaliter à Deo mouente liberum arbitrium. Et secundum hoc dicitur à Deo voluntas hominis præparari, & à Domino gressus hominis dirigi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd præparatio hominis ad gratiam habendam quædam est simul cum ipsa infusione gratiæ. Et talis operatio est quidem meritoria: sed nō gratię, quæ iam habetur, sed gloriæ, quæ nondum habetur. Est autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliquando pręcedit donum gratiæ gratum facientis: quæ tamen est à Deo mouente. Sed ilta non sufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iustificato: quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia, vt infra dicetur.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum homo ad gratiam se præparare non possit, nisi Deo eum præueniente, & mouente ad bonum, non refert, vtrum subito vel paulatim aliquis ad perfectam præparationē perueniat. dicitur enim Ecclesiastici vndecimo, Facile est in oculis Dei, subito honestare pauperem. Contingit autem quandoque, quòd Deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamen perfectum: & talis præparatio pręcedit gratiam. Sed quandoque statim perfectè mouet ipsum ad bonum, & subito gratiam homo accipit, secundum illud Ioannis sexto. Omnis qui audit à Patre & discit, venit ad me. Et ita contingit d Paulo: quia subito cum esset in progressu peccati, perfectè motum est cor eius à Deo, audiendo, & addiscendo, & veniendo, & ideo subito est gratiam consecutus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd agens infinitæ virtutis non exigit materiam vel dispositionem materiæ, quasi pręsuppositam ex alterius causæ actione: sed tamen oportet, quòd secundum conditionem rei causandæ, in ipsare causet & materiam, & dispositionem debitam ad formam. Et similiter ad hoc, quòd Deus gratiam infundat animæ, nulla præparatio exigitur, quam ipse non faciat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum necessario detur gratia, se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ex necessitate detur gratia, se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est. Quia super illud Rom. quinto. Iustificati ex fide, pacem habeamus, &c. dicit gloss. Deus recipit eum, qui ad se confugit, aliter esset in eo iniquitas. Sed impossibile est, in Deo iniquitatem esse: ergo est impossibile, quòd Deus non recipiat eum, qui ad se confugit: ex necessitate igitur gratiam assequitur.

2 ¶ Præterea, Ansel. dicit in lib. de casu Diaboli,* quòd ista est causa, quare Deus non concedit Diabolo gratiam, quia ipse non voluit accipere, nec paratus fuit. Sed remota causa, necesse est, remoueri effectum. ergo si aliquis velit accipere gratiam, necesse est, quòd ei detur.

3 ¶ Præterea, Bonum est communicatiuum sui: vt patet per Dion. in 4. capite De di. no.* Sed bonū gratiæ est melius quam bonum naturæ. Cum igitur forma naturalis ex necessitate adueniat materiæ dispositæ, videtur quòd multo magis gratia ex necessitate detur pręparanti se ad gratiam.

¶ SED CONTRA est, quòd homo cōparatur ad Deum, sicut lutum ad figulum: secundum illud Hiere. 18. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea. Sed lutum non ex necessitate accipit formam à figulo, quantumcunque sit prępara tum. Ergo neque homo recipit ex necessitate gratiam à Deo, quantumcunque se præparet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà* dictum est, pręparatio hominis ad gratiam est à Deo, sicut à mouente, à libero autem arbitrio sicut à moto.

¶ Potest igitur præparatio dupliciter cōsiderari. Vno quidē modo, secūdum quòd est à libero arbitrio, & secūdum hoc nullā necessitatē habet ad gratiæ consequutionem: quia donū gratiæ excedit omnē præparationē virtutis humanæ. Alio modo potest considerari, secundū quòd est à Deo mouente, & tūc habet necessitatem ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactiōis, sed infallibilitatis: quia intētio Dei deficere non potest, secundum quòd Augu. dicit in lib. De prædestinatiōe sanctorum, quòd per beneficia Dei certissime liberantur quicunque liberātur. Vnde si ex intentione Dei mouentis est, q̄ homo, cuius cor mouet, gratiam consequatur, infallibiliter ipsam consequitur, secundum illud Ioan. 6. Omnis, qui audit à Patre, & didicit, venit ad me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ gl. illa loquitur de illo, qui confugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrij, iam per gratiam informati: quem si non reciperet, esset contra iustitiam, quā ipse statuit. Vel si referatur ad motum liberi arbitrij ante gratiam, loquitur secūdum quòd ipsum confugium hominis ad Deum est per motionem diuinam, quam iustum est, non deficere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd defectū gratiæ prima causa est ex nobis: sed collationis gratiæ prima causa est à Deo: secū dum illud Oseæ 13. Perditio tua Israel, tantummodo ex me auxilium tuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus dispositio materiæ nō ex necessitate consequitur formam, nisi per virtutem agentis, qui dispositionem causat.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum gratia sit maior in vno, quàm in alio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit maior in vno, quàm in alio. Gratia enim causatur in nobis ex dilectione diuina: vt dictum est.* Sed Sap. 6. dicitur, Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. ergo omnes æqualiter gratiam ab eo consequuntur.

2 ¶ Præterea, Ea, quę in summo dicuntur, non recipiunt magis & minus. Sed gratia in summo dicitur: quia coniungit vltimo fini. ergo non recipit magis & minus: non est ergo maior in vno quàm in alio.

3 ¶ Præterea, Gratia est vita animæ, vt suprà dictum est.* Sed viuere non dicitur secundum magis & minus: ergo etiam neque gratia.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur ad Ephes. 4. Vnicuiq; data est gratia secundum mensurā donationis Christi. Quod autem mensuratè datur, non omnibus æqualiter datur: ergo non omnes æqualem gratiam habent.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut suprà* dictum est, habitus duplicem magnitudinē habere potest. Vnā ex parte finis vel obiecti, secundum quòd dicitur vna virtus alia nobilior, inquantū ad maius bonum ordinatur. Alia vero ex parte subiecti, quòd magis vel minus participat habitū inhærentē. Secundum igitur primam magnitudinē gratia gratū faciens nō potest esse maior & minor: quia gratia secundū sui rationem coniungit hominē summo bono, quod est Deus, sed ex parte subiecti gratia potest suscipere magis vel minus: prout scilicet vn⁹ perfectus illustratur à lumine gratiæ, quàm alius. Cuius diuersitatis ratio quidē est aliqua ex parte pręparatis se ad gratiam, qui enim magis se ad gratiā pręparat, plenioré gratia accipit. Sed ex hac parte non potest accipi prima ratio huius diuersitatis: quia pręparatio ad gratia, nō est hominis, nisi inquantū liberum arbitrium eius præparatur à Deo. Vnde prima causa huius diuersitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diuersimodē suę gratię dona dispensat ad hoc, quòd ex diuersis gradibus pulchritudo & perfectio Ecclesiæ consurgat, sicut etiam diuersos gradus rerū instituit, vt esset vniuersum perfectum. Vnde Apostolus ad Ephes. 4. postquam dixerat, Vnicuiq; data est gratia secundum mensuram donationis Christi, enumeratis diuersis gratiis, subiungit, Ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi.

¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum quintum.

IN articulo tertio & quarto nihil occurrit scribendum.

¶ In quinto autem aduerte primo, q̃ notitia experimentalis per aã de qua fit mentio pluries in litera, licet sufficiens sit, ad certe sciendum nos habere animam & intellectum, &c. Non tamen sufficit ad certe sciendum nos habere gratiam, propter similitudinem actuum in gratia, & extra gratiam, ex naturalibus prouenientium.

¶ Aduerte secũdò quòd id quod in responsione ad secundum dicitur, quòd habens fidem, scit certe se habere fidem, potest intelligi multipliciter. Primò de fide acquisita: & hoc est manifestum. Secundò de infusa & tunc distingue certitudinem. Et dic, q̃ certitudine scientiæ nemo scit se habere fidem ex actu fidei, puta credere: quoniam hoc potest ex propria volũtate & intellectu prouenire. Certitudine autem fidei quilibet scit certe, se habere donum infusum fidei. Et in hoc differt certitudo experimentalis fidei & gratiæ: quia ex actibus gratiæ quamuis homo putet se esse in gratia, stat tamen cum formidine partis oppositæ. Ex actibus vero fidei homo credit absque formidine alterius partis se habere fidem sicut etiam credit alia credita, scilicet incarnationem Christi, &c. Et quoniam litera in responsione ad secundum loquitur de certitudine, quæ est de ratione fidei, ideo de hac certitudine intelligenda est quo ad fidem infusam.

3. dis. 16 art 2 ad 5 Et 4 distinct. 21. q. 2 art. 2. sed.

Ex. 12. super Gen. ex c. 21. habitum 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cura diuina dupliciter cõsiderari potest. Vno modo quantũ ad ipsum diuinum actũ, qui est simplex & vniformis. Et secũdum hoc æqualiter se habet eius cura ad omnes, quia scilicet vno actu simplici & maiora & minora dispensat. Alio mõ potest cõsiderari ex parte eorũ, quæ in creaturis ex diuina cura proueniũt. Et secũdũ hoc inuenitur inæqualitas, inquãtum scilicet Deus sua cura quibusdã maiora, quibusdam minora prouidet dona.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod ratio illa procedit secũdum primum modum magnitudinis gratiæ: nõ enim potest gratia secundum hoc maior esse, q̃ ad maius bonũ ordinet: sed ex eo quòd magis vel minus participandũ. Potest enim esse diuersitas intentionis & remissionis secundum participationem subiecti, & in ipsa gratia, & in finali gloria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita naturalis pertinet ad subsistentiam hominis: & ideo non recipit magis & minus. Sed vita gratiæ participat homo accidentaliter: & ideo eam potest homo magis vel minus habere.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum homo possit scire se habere gratiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit scire se habere gratiam. Gratia enim est in anima per sui essentiã. Sed certissima cognitio animæ est eorum, quæ sunt in anima per sui essentiam: vt patet per Auguſt. 12. super Genes. ad litteram, *ergo gratia certissima potest cognosci ab eo, qui gratiam habet.

2 ¶ Præterea. Sicut scientia est donum Dei, ita & gratia. Sed qui à Deo scientiam accipit: scit se scientiam habere: secundum illud Sapient. 7. Dominus dedit mihi horum, quæ sunt, veram scientiam: ergo pari ratione qui accipit gratiam à Deo, scit se gratiam habere.

3 ¶ Præterea, Lumen est magis cognoscibile, quàm tenebra: quia secundum Apostolum ad Ephesios quinto. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed peccatum, quod est spiritualis tenebra, per certitudinem potest sciri ab eo, qui habet peccatum. ergo multo magis gratia, quæ est spirituale lumen.

4 ¶ Præterea, Apostolus dicit primę ad Corinthios secundo. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed quia à Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Sed gratia est primũ donũ Dei: ergo homo, qui accipit gratiã per Spiritum sanctum, per eundem Spiritum scit gratiam esse sibi datam.

5 ¶ Præterea, Genesis vigesimosecundo ex persona Domini dicitur ad Abraham, Nunc cognoui, quòd timeas Dominum, id est cognoscere te feci. Loquitur autem ibi de timore casto, qui non est sine gratia: ergo homo potest cognoscere se habere grati a

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Ecclesiastici nono, quòd nemo scit vtrum scit dignus odio vel amore. Sed gratia gratum faciens facit hominem dignum Dei amore. Ergo nullus potest scire vtrum habeat gratiam gratum faciẽtem.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd tripliciter aliquid cognosci potest. Vno modo per reuelationem. Et hoc modo potest aliquis scire se habere gratiam, reuelat enim Deus hoc aliquãdo aliquib⁹ ex speciali priuilegio: vt securitatis gaudiũ etiam in hac vita in eis incipiat, & confidẽtius, & fortius magnifica opera prosequãtur, & mala præsentis vitæ sustineant, sicut Paulo dictũ est 2. ad Cor. 12. sufficit tibi gratia mea. Alio modo hõ cognoscit aliquid per seipsum, & hoc certitudinaliter. Et sic nullus potest scire, se habere gratiã. certitudo enim non potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per propriũ principiũ: sic enim certitudo habetur de conclusionibus demõstratiuis per indemõstrabilia vniuersalia principia. Nullꝰ autem posset scire se habere scientiam alicuius conclusionis, si principium ignoraret. Principium autem gratiæ & obiectũ eius est ipse Deus, qui propter sui excellẽtiam est nobis ignotus: secundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram. Et ideo eius præsentia in nobis & absentia per certitudinem cognosci non potest: secundum illud Iob 9. Si venerit ad me, non videbo eum: si autem abierit, non intelligam. Et ideo homo non potest per certitudinem diiudicare, vtrum ipse habeat gratiam: secundũ illud 1. ad Corinth. 4. Sed neque meipsum iudico: qui autem iudicat me, Dominus est. Tertio modo cognoscitur aliquid coniecturaliter per aliqua signa. Et hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, inquantum, scilicet percipit se delectari in Deo, & contemnere res mundanas: & inquantum homo non est cõscius sibi alicuius peccati mortalis. Secũdum quem modum potest intelligi quod habetur Apocal. 1. Vincenti dabo manna absco- *Aliàs accipit gratiam.*
ditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit: quia, scilicet ille, qui accipit* per quandam experientiam dulcedinis nouit, quã no experitur ille, qui non accipit. Ista tamen cognitio imperfecta est. Vnde Apostolus dicit 1. ad Corinthios quarto, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: quia, vt dicitur in Psalm. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa quæ sunt per essentiam sui in anima cognoscuntur experimentali cognitione, inquantum homo experitur per actus principia intrinseca: sicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de ratione scientiæ est, quòd homo certitudinem habeat de his, quorum habet scientiam: & similiter de ratione fidei est, quòd homo sit certus de his, quorum habet fidem. Et hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona existunt: & ideo quicunque habet scientiam vel fidem, certus est se habere. Non est autem similis ratio de gratia & charitate, & aliis huiusmodi, quę perficiunt vim appetitiuam.

¶ Ad tertium dicendum, quod peccatum habet pro principio & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis est notum. Obiectum autem vel finis gratiæ est nobis ignotum propter sui luminis immensitatem, secundum illud 1. ad Timoth. vlt. Lucem habitat inaccessibilem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ sunt nobis data in spe: quæ certissimè cognoscimus per fidem, licet non cognoscamus per certitudinem nos habere gratiam: per quam nos possimus ea promereri. Vel potest dici, quòd loquitur de notitia priuilegiata, quæ est per reuelationem: vnde subdit, Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud verbum Abrahę dictum potest referri ad notitiam experimentalem, quæ est per exhibitionem operis. In opere enim illo, quod fecerat Abraham, cognoscere potuit experimentaliter, se Dei timorem habere.

¶ Vel potest hoc etiam ad reuelationem referri.

QVAESTIO CENTESIMADECIMATERTIA, de effectibus gratiæ, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de effectibus gratiæ. Et primò, de iustificatione impij, quę est effectus gratiæ operantis. Secundò de merito, quæ est effectus gratiæ cooperantis.

¶ Circa primum quæruntur decem.

¶ Primò, quid sit iustificatio impij.

¶ Secundo, vtrum ad eam requiratur gratiæ infusio.

¶ Tertiò, vtrũ ad eam requiratur aliquis motꝰ liberi arbitrij.

¶ Quartò, vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

¶ Quintò, vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij contra peccatum.

¶ Sextò, vtrum præmissis sit connumeranda remissio peccatorum.

¶ Septimò, vtrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut sit subito.

¶ Octauò, de naturali ordine eorum, quæ ad iustificationem concurrunt.

¶ Nonò, vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

¶ Decimò vtrum iustificatio impij sit miraculosa.

¶ Vtrum

¶ Super Quæstionis centesimædecimætertiæ Articulum primum.

Inf. art. 6. ad 1. Et 4. dist. 17. q. 1. ar. 1. q. 1. Et ver. q. 28. artic. 1.

IN articulo primo quæstionis centesimædecimætertiæ, nota, quòd Author non dicit, quòd iustificatio impij, de qua nunc sermo, fit motus: sed quòd est secundum rationem motus de contrario in contrarium. Et dico hoc, quia iustificatio impij non oportet, quòd fit de contrario in contrarium proprie. quoniam culpæ macula, quæ est terminus à quo, non est res positiua, sed est de habente se per modum contrarij in alterum: sic enim se habet macula ad gratiam. Et propterea iustificatio impij est per modum motus in nobis: in Angelis autem & Adam in principio fuit per modum simplicis generationis.

Q. 71. ar. 1.

Lib. 2 tex. 40. tom. 2.

¶ Cætera quæ spectant ad oppositionem gratiæ & culpæ, inferius tractabuntur.

¶ Super quæstionis centesimædecimatertiæ Articulum secundum.

Glo. interli. ibidem.

IN articulo secundo quæstionis centesimædecimætertiæ, dubium occurrit circa rationem literæ quo ad illam propositionem, Effectus diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia, qua homo sit dignus vita æterna. Videtur nãque hæc propositio sit manifeste falsa: nam peccatum luxuriæ non tollit nisi rectitudinem naturalem per se: vt patet si ponamus hominem in puris naturalibus. Et confirmatur, quia non plus tollit priuatio, quàm habitus oppositus ponat: sed temperantia non ponit gratiam: ergo peccatũ mortale oppositum non tollit nisi temperantiam:

Ca. vlt. to. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quòd peccatum mortale tollit gratiam non directè, sed ex consequenti, si inuenit eam: aut ponit illi obicem, si non inuenit eam, sicut negans animal, negat ex consequenti hominem, quamuis ponens animal non ponat hominem. Sed hæc responsio licet vera sit, impertinens tamen est: quoniam ex hoc litera processus non saluaretur efficax, quoniam ad negationem animalis licet sequatur negatio hominis, tamen reparato animali, reparatum est quicquid ablatum erat ex negatione animalis. Et similiter esset in proposito, quòd liceret ad priuationem rectitudinis naturalis sequatur negatio rectitudinis gratiæ: tamen reparata rectitudine naturali, reparatũ esset quicquid ablatum erat. Et confirmatur hoc, quia aut est sermo de rectitudine naturali iuncta actualiter rectitudini gratiæ, aut de rectitudine naturali absolute. Si primo, constat q̃ hoc est per accidens: nam accidit naturali rectitudini coniungi supernaturali: sicut animal homini. Si secundò, constat quòd reparata rectitudine, restauratum est totũ quod deperditum est. Dicendum est ergo, quòd quia omne peccatum mortale includit in se contrarietatem ad charitatem (vt in 2. 2. quæstio. 24. articul. vltim. habebimus) quia est transgressio illius præcepti charitatis negatiui, scilicet nihil est præferendum amicitiæ diuinæ: ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratiæ. Ita q̃ non priuat rectitudine gratię ex cõsequenti, sicut priuatio animalis est priuatio hominis, sed priuat ea formaliter, non quòd priuatio rectitudinis naturalis sit formaliter priuatio rectitudinis supernaturalis: quoniã priuationes distinguuntur penes habitus: sed quia ambæ priuationes, scilicet virtusque rectitudinis in peccato mortali huiusmodi inueniũtur, quia contra virtanque legem committitur aliquod peccatum sine gratia.

1. dist. 17. q. 1. ar. 3. q. 1. Et ver. q. 28. art. 8.

Q. 110. ar. 2. ad 3.

¶ SED CONTRA est, quòd Rom. 8. super illud, Quos vocauit, hos & iustificauit, dicit glossa, remissio peccatorũ. Ergo remissio peccatorum est iustificatio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd iustificatio passiuè accepta, importat motũ ad iustitiam, sicut & calefactio motũ ad calorẽ. Cum autem iustitia de sui ratione importet quandã rectitudinem ordinis, dupliciter accipi potest. Vno modo secundũ quòd importat ordinẽ rectum in ipso actu hominis. Et secũdum hoc iustitia ponitur virtus quædam, siue sit particularis iustitia, quæ ordinat actũ hominis secundũ rectitudinem in comparatione ad aliũ singularem hominem, siue sit iustitia legalis, quæ ordinat secũdum rectitudinẽ actus hominis in cõditione ad bonum cõmune multitudinis, vt patet in 5. Ethi. Alio modo dicitur iustitia, prout importat rectitudinem quãdam ordinis in ipsa interiori dispositione hominis, prout scilicet supremũ hominis subditur Deo, & interiores vires animæ subdũntur supremæ, scilicet rõni. Et hãc etiã dispositionẽ vocat philosophꝰ in quinto Ethico rum *iustitia metaphoricè dictam. Hæc autem iustitia in homine potest fieri dupliciter, vno quidem modo per motum simplicis generationis, qui est ex priuatione ad formã. Et hoc modo iustificatio posset competere etiã ei, qui non esset in peccato, dum huiusmodi iustitiam à Deo acciperet, sicut Adã dicitur accepisse originalem iustitiam. Alio modo potest fieri huiusmodi iustitia in homine secundum rationem motus, qui est de contrario in contrarium. & secundum hoc iustificatio importat transmutationem quandam de statu iniustitiæ ad statũ iustitiæ prædictę. Et hoc modo loquimur hic de iustificatio ne impij secundũ illud Apostoli ad Rom. 4. Ei, qui non operatur, credenti autẽ in eũ, qui iustificat impium, &c. & quia motus determinat magis à termino ad quẽ, quàm à termino à quo: ideo huiusmodi trãsmutatio, qua aliquis transmutatur à statu iustitiæ per remissionem peccati, sortitur nomen à termino ad quem, & vocatur iustificatio impij.

Q. 71. ar. 6. & 9. 72. &

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ omne peccatum, secundum quòd importat quandam inordinationẽ mentis, non subditæ Deo, iniustitia potest dici prædictæ iustitiæ cõtraria secundũ illud. 1. Ioã. 3. Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas, & secundum hoc remotio cuiuslibet peccati dicitur iustificatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fides & charitas dicunt ordinem specialẽ mentis humanæ ad Deum secundum intellectũ. vel affectũ: sed iustitia importat generaliter totam rectitudinẽ ordinis. Et ideo magis denominatur huiusmodi trãsmutatio à iustitia, quàm à charitate vel fide.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd vocatio refertur ad auxilium Dei, interius mouẽtis & excitantis mentem ad deferendũ peccatum. Quæ quidem motio Dei non est ipsa remissio peccati, sed causa eius.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum ad remissionem culpæ, quæ est iustificatio impij, requiratur gratiæ infusio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ ad remissionẽ culpę, quę est iustificatio impij, non requiratur gratiæ infusio. Potest enim aliquis remoueri ab vno cõtrario, sine hoc quòd perducatur ad alterum, si contraria sint mediata. Sed status culpæ, & status gratiæ sunt contraria mediata: est enim medius status innocentiæ, in quo homo nec gratiam habet, nec culpã. ergo potest alicui remitti culpa sine hoc, quòd perducatur ad gratiam.

2 ¶ Præterea, Remissio culpæ cõsistit in reputatione diuina: secundũ illud Psalm. 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominꝰ peccatum. Sed infusio gratię ponit etiam aliquid in nobis: vt supra habitum est, ergo infusio gratiæ non requiritur ad remissionem culpæ.

3 ¶ Præterea, Nullus subiicitur simul duobus cõtrariis. Sed quædã peccata sunt cõtraria, sicut prodigalitas & illiberalitas. ergo q̃ subiicit peccato prodigalitatis, nõ simul subiicit peccato illiberalitatis. Põt tamẽ cõtingere, quòd prius ei subiiciebatur. ergo peccãdo vitio prodigalitatis, libe ratur à peccato illiberalitatis, & sic remittitur aliquod peccatum sine gratia.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Roma. tertio. Iustificati gratis per gratiam ipsius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo peccando, Deum offendit, sicut ex supra dictis patet.* Offensa autẽ nõ remittitur alicui, nisi per hoc, q̃ animus offensi pacatur offendenti. Et ideo secũdum hoc peccatũ nobis remitti dicit, quòd Deus nobis pacatur. Quæ quidem pax cõsistit in dilectione, qua Deus diligit nos. dilectio autẽ Dei, quantũ est ex parte actꝰ diuini, est æterna & immutabilis, sed quãtũ est ad effectũ, quẽ nobis imprimit, quandoq; interrũpitur, prout scilicet ab ipso quandoque deficimus, & quandoque iterum recuperamus. Effectus autẽ diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatũ tollitur, est gratia, qua hõ fit dignus vita æterna, à qua peccatum mortale excludit. Et ideo non posset intelligi remissio culpæ, si non adesset infusio gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ plus requiritur ad hoc, quòd offendẽti remittatur offensa, quàm ad hoc, quòd simpliciter aliquis nõ offendẽs, nõ habeatur odio. Potest enim apud homines cõtingere, quòd vnus homo aliquẽ aliũ nec diligat

4. dist. 17. q. 3. art. 3.

tio est, quia bonũ contingens ex causa intermittatur offensa, quàm ad hoc, quòd simpliciter aliquis nõ offendẽs, nõ habeatur odio. Potest enim apud homines cõtingere, quòd vnus homo aliquẽ aliũ nec diligat

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodcunque præceptum cuiuscunque: ad implendum autem ex charitate fit, non enim solum charitatis bonum participatur obediendo præcepta non sufficit quodcunque præceptum impleres sed exigitur infusa gratia, vt patet ex dictis.

¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium occurrit de propositione illa, Gratia

& culpa sunt opposita immediata respectu hominis lapsi, sed non respectu hominis absoluta te. Et de ratione eius, sci tē Dei ad hominē reparari dicitur per donum gratiæ: & ideo licet homo antequā speciali beneuolētia, viderūr in primis quòd ratio nihil valeat, sed fit sophisma à speciali beneuolentia ad talem.

q.110.art.1. Specialis siquidem benē uolentia ad inimicū potest haberi quo ad tria, primo, quòd non habeatur amplius pro inimico, quamuis nec pro amico: experimur enim

lib.1.c.26, in fi. tom.7 in nobis, quòd inimico remittimus absque eo consortium nostrum. Sed quòd eundō, quo ad rectitudinem naturalem, quoniam per peccatum est ablata, & sic restitueret hominem in statum pristinū absq; gratia. Tertiò quo ad dignitatem vitæ æternæ: & hoc fit per gratiā. Vnde Author ex speciali beneuolentia inimici, inferens, specialem beneuolentiam dignitatē vitæ æternæ, errauit. cum isti effectus beneuolentiæ sic se habeant. q. primus à secūdo & secundus à tertio fit separabilis: et ia in inimico. Propositio deinde ipsa falsa est: quoniam ex quo gratia & culpa nō sunt opposita immediata secundum se, nec respectu hominis, nec respectu inimici, nec respectu dilectionis, aut potentiæ diuinæ, sequitur quòd non sunt opposita immediata.

¶ Ad hoc dubium quo ad vtrūque dicitur, q. gratia & culpa in homine lapso sunt opposita immediata, non ex natura oppositorum, sed ex diuino statuto, quo ordinauit, nunquam remittendum peccatum, nisi per donum gratiæ gratum facientis: & propterea opus est tali beneuolentia speciali. Et sic cessant obiecta.

¶ Sed hæc solutio licet ab aliquibus teneatur vt vera, secundū doctrinā Authoris non est vera: vt in sequenti dubio patebit. Vnde aliter dicendū est, q. gratia & culpa licet absolute & respectu hominis nō sint opposita immediata, respectu tamen hominis lapsi sunt opposita immediata ex habitudine extremorū ad tale subiectum: sicut enim inter cæcum & videns respectu canis absolute datur medium per abnegationem, & respectu eiusdem post nonum diē non datur medium cæcanis enim ante nonum diem nec est cæcus, nec videns: post nonum autē diem aut est cæcus, aut videns. Ita inter gratiā & culpam respectu hominis absolute datur mediū per abnegationē: sed respectu hominis lapsi non datur medium. Et ratio est: quia homo lapsus se habet ad hæc, vt ad priuationem & habitum: quoniā ex hoc quòd peccauit, subiectus est priuationi rectitudinis gratiæ, id est priuationi coniunctionis ad Deūm obiectū charitatis: quia ex actuali auersione ab incōmurabili bono, quā peccando habuit, remanet quasi habitualiter auersio ab eodem, qua obicem retinet & impedimentū diuinæ infusionis gratiæ. Et propterea opus est speciali beneuolentia Dei, quo ad hunc effectum, qui est gratia gratum faciens: quoniam opus est beneuolentia offerente priuationem illam. priuatio autē non aufert nisi oppositum habitum. Vnde error nullus in processu literæ est.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, q. non est eadē ratio in nobis & Deo: quia remissio nostra potest esse ex parte temittētis solū: sed remissio Dei oportet q. sit ex parte eius, cui remittitur. Quoniam abominabilis est Domino impius, & impietas eius. Et propterea oportet illū mutari ab impij priuatione ad habitū oppositū: si enim ad rectitudinē naturalē solum reduceretur, adhuc impius remaneret propter obicem oppositū charitati diuinæ non ablatū: qui non erat in eo, quū esset in rectitudine naturali ante casum.

¶ In eodem 2. artic. dubium occurrit, an gratia gratum faciens, ita exigatur ad iustificationem impij, quòd impossibile sit per quamcunque potentiam aliter iustificari impium.

¶ Scotus nanque in 2. sent. dist. 28. & in 4. dist. 1. q. 6. & in 14. q. 1. & dist. 16 q. 2. tenet q. de potentia absoluta Dei potest iustificari impius absq; gratiæ dono habituali. Author autem in hoc artic. tenet oppositum, dum in corpore articuli dicit, q. non posset intelligi remissio culpæ, si non adesset infusio gratiæ: constat enim, q. si esset possibile secundum potentiam absolutam, quòd posset intelligi. Fundamentum Scoti est, Quia homo post commissum peccatū dicitur peccator ex solo reatu, id est obligatione ad pœnam per actum diuinæ voluntatis: ex hoc enim sequitur, quòd homo potest transire de statu obligationis ad statum non obligationis ex hoc solo, quòd diuina volūtas ab æterno ordinasset Socratem, qui heri peccauit, esse obligatum pœnæ vsque ad primam horam diei crastinæ exclusiue, statim enim adueniente illa hora, non esset amplius obligatus ad pœnam, ac per hoc nō esset in peccato, mortali absque infusione gratiæ & mutatione aliqua in Deo.

¶ Probat autem conclusionē suam dupliciter. Primò sic, Gratia & culpa non sunt immediate oppositæ secundum se, nec per comparationem ad potentiā facientis: ergo potest de culpa transiti absque gratia. Antecedens quo ad primam partē patet, quia datur medium, scilicet status innocentiæ. Quo ad secundam vero, quia qualēcumque potuit Deus facere voluntatē, talem præcise potest reparare, postquam peccauerit, secundo sic, peccato repugnant duo, scilicet gratia, & rectitudo naturalis sine gratia: ergo per quodlibet eorū excluditur: non ergo exigit gratia. Multa alia affert sed in his consistit tota vis, ex quibus vult non solum, quod sine gratiæ infusione. sed sine etiam rectitudinis naturalis restitutione sola Dei voluntate non obligant eum, qui peccauit ad culpam, potest fieri remissio de potentia Dei absoluta.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia facere fundamenta, sed recolenda sunt quæ superius in tractatu de macula dicta sunt. Et aduertendū est, quòd cvt Magister in 18. dist. 4. sen. dicit, & bene) proportionaliter se habet peccator, dum peccat actu, & dum peccator remanet, quia dum peccat actuali auersione à Deo, charitatis obiecto malus fit, dum peccator manet auersiōe derelicta, malus est. Et

ptura, Fili peccāsti, non adiicias iterum. Hoc autem nō sufficit, sed additur, Et de pristinis deprecare, vt tibi remittant: trā sit enim peccatū actu, & remanet reatu, vt suprà dictū est: & ideo, cum aliquis à peccato vnius vitij trāsiit in peccatū contrarij vitij, desinit quidem habere actum præteriti, sed non desinit habere reatum. Vnde simul habet reatum vtriusq; peccati: nō enim peccata sunt sibi contraria ex parte auersionis à Deo, ex qua parte peccatum reatum habet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum ad iustificationem impij requirantur motus liberi arbitrij.

AD TERTIVM sic procedi-tur. Videtur quòd ad iustificationem impij non requiratur motus liberi arbitrij. Videmus enim, quòd per sacramentum Baminus à quo in iustificatione impij per modum contrarij, vt in articulo præcedenti Author dicit. Et ex hoc patet, quòd quia non potest intelligi remissio culpæ nisi adueniente conuersione ad Deum charitatis obiectum, quę est effectus formalis charitatis: ideo nō est intelligibile, quòd fiat remissio culpę absque infusione gratiæ.

¶ Ad obiecta autem in oppositum dicitur, q. Scotus errauit in radice errore magno, ponens hominem post peccatum esse formaliter peccatorem per relationem rationis consequentem actus voluntatis diuinæ. Constat nanque, q. esse in peccato mortali est esse in malo culpæ: ergo non est in sola obligatione ad pœnam per actum diuinę voluntatis: nam hoc est esse in malo pœnæ. Vnde non est mirum, quòd errauit in consequentibus.

¶ Ad illam autem propositionem, Qualemcunq; potest Deus facere volūtatem, respondetur cōcedendo ad bonum sensum, sicut potest virginē reparare: sed negatur ista sequela, circa quā non cogitauit Scotus scilicet hō lapsus est reparatus ad rectitudinem naturalem sine gratia gratum faciente: ergo nō est in peccato mortali. Stat nanque, q. prima priuatio rectitudinis naturalis sit expulsa, & secūda, scilicet rectitudinis charitatis remāserit: ac per hoc remāserit obex charitati, qui nō erat in homine antequā laberetur. Iā enim dictū est, q. peccatū mortale includit talē priuationē, imo hæc principaliter cōstituit peccatū mortale. Patent hæc omnia si ponamus, quòd homo in naturalibus creatus non peccauerit deuiādo à naturali præceptorū rectitudine: sed deuiādo à præceptis fidei, tunc apparet, & quòd cum rectitudine naturali stat peccatum mortale, & peccatū mortale ex oppositione ad charitatis rectitudinem principaliter sumitur. Vnde patet responsio ad omnia: quia falsum est, q. peccato mortali opponatur tā rectitudo naturalis, quām gratia, proprię loquendo: quoniā rectitudo naturalis nō nisi alicui mortali, scilicet cōtra præcepta naturalia, directe opponitur: & etiā imperfecte, q. a plus priuat mortale, quām rectitudine naturali. habet enim se rectitudo naturalis ad gratiā & culpam: non vt tertium oppositum, aut medium per participationem, inter quæ est mutatio, sed vt medium per abnegationem: quia neutrū includit, & cum vtroque stat, vt patet in Angelis, si nō peccauerūt nisi per respectū ad ea, quæ sunt gratiæ. Et hoc dico formaliter, non curādo de effectu, quo ex peccato punitur peccator in naturalibus. Nec fallaris in hac re, trans eundo de rectitudine naturali ad innocentiā: quasi pro eodē vtendo eisdē: nā magnus esset error: quia lapsus nulla potentia potest restitui ad innocētiam: quia nō fieri potest, quòd nō peccauerit. repugnat enim innocentiæ peccasse: quamuis restitui posset ad rectitudinem naturalem. Vnde si restitueretur ad talem rectitudinem absque gratia, adhuc esset vt dictū est) in peccato: mortali propter illam auersionem derelictam, quæ sola gratia aufertur, quæ non est compossibilis innocentiæ, nec est in homine in puris naturalibus.

¶ In responsione ad secundum in eodem secundo articulo aduerte hoc argumentum esse radicem phantasiæ Scoti in 14. dist. 4. afferentis Augustin. super Psalm. Videre, inquit, Deum peccata, est ad pœnam imputare: auertere autem faciem à peccatis, est ad pœnam ea non reseruare.

¶ Et nota quàm profunde Author hoc eradicet, cum exemplis & similibus, inductis à Scoto ibidem, dum dicit quòd dilectio Dei, qua nos diligit, nō cōsistit in solo actu dilectionis, sed in effectu. Et quoniam non imputatio ex dilectione prouenit, effectum oportet in nobis ponere huiusmodi non imputationis. Et per hoc excludit duo. Primo, quòd licet voluntas diuina dupliciter possit comparari ad creaturam, scilicet vt obiectum & vt effectum (est enim ab ea & volita & facta) & esse volitum præcedat esse factum: quia illud est æternum, hoc temporale, nihil tamen est volitum, & non factum ab eo, Qui quæcunque voluit fecit. Et cum omnis volitio dilectio quædam sit, nihil est dilectum nisi cum effectu: ac per hoc Socrates, qui peccauit, si est à Deo dilectus, & non imputet ei peccatum, effectum oportet aliquem in eo ponere huius voluntatis diuinæ: & secundum hunc effectum dicitur Deus auertere faciem à peccatis & non reseruare ea ad pœnam. Secundo, quòd non est simile de dilectione, & non imputatione hominis & Dei: quia humana consistit in solo actu diligentis & non imputantis, diuina non.

¶ Super Quæstionu centesimædecimatertiæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdē quæstionis centesimædecimatertiæ aduerte, quòd actus liberi arbitrij eius, qui iustificatur, concurrit ad iustificationē impij non sic concurrit quòd iustificatio sine eo fieri nequeat, vt patet in pueris, & amentibus ex responsione ad primum, quibus sufficit meritum Iesu Christi. Et quando concurrit, non vno modo cōcurrit: nam quandoque concurrit simultaneus: & hoc est regulare: & est motus acceptantis gratiam, vt in litera dicitur. Quòd non intelligas sic quasi gratia sit obiectum illius actus qui sit acceptatio, sed in actu exercito: q. scilicet est motus liberi arbitrij exercentis acceptationem gratiæ: exercetur enim hic per hoc, quod voluntas mouetur in Deum principiū gratiæ in remissionem peccatorum, amando ipsum cum detestatione offensæ suæ. Quandoque cōcurrit præueniens, vt in dormientibus, vel non subsistentibus vt in responsione ad primum dicitur.

¶ Et scito, quod si diligenter inspiciamus vim rationis assignatæ in litera, scilicet quòd Deus mouet omnia suauiter: ac per hoc capaces liberi arbitrij per liberum arbitrium videbimus quòd quando contingeret adultum mētis compotem, vigilantem, ac conscium suscipere sacramentum absque actuali deuotione simultanea cum sacramento, quamuis præcedens fuerit deuotio, non infunditur tunc gratia: ex quo enim Deus infundendo gratiam iustificantem, simul mouet liberum arbitrium, si liberum arbitrium non simul mouetur, consequens est, quòd gratia non infundatur. Nec est, videmus, quòd aliter mouentur ab ipso similes in amentibus & dormientibus insensibiliter cōstitutis: quoniam conditio status talium facit, vt suauiter moueātur absque motione liberi arbitrij simultanea. Et si instetur, ergo si post præcedentem deuotionem euagetur quis in susceptione sacramenti, obicem gratiæ ponit, & consequenter peccat mortaliter: respondetur quòd quia motio liberi arbitrij simultanea gratiæ infusione miserentis Dei opus est, & non habere illam est signum non suscipiendi gratiam: consequens est, quòd idem sit iudicium de tali motione, & gratiæ infusione. Vnde sicut euagatio non ponit obicem gratiæ, ita nec dictæ motioni: nec est peccatum mortale. Sed si per aduenientes sacramentum non reducitur euagatus ad actum liberi arbitrij actualiter tendentis in Deum iustificatorem, manifestum est, quòd non fit iustificatio impij tunc per gratiæ infusionem. Nec tamen oportet quòd peccet quis propterea mortaliter, sed priuatur fructu sacramēti per obicem, quem habet: etsi tunc non ponat illum de nouo, vt patet de eo, qui diligenter & non sufficienter se discussit. Et hæc sunt

ptissimi iustificatur pueri absque motu liberi arbitrij, & etiam interdū adulti. Dicit enim Augustin. in quarto cōfessionū quòd cū quidam suus amicus laboraret febribꝰ, iacuit diu sine sensu in sudore lethali, & dum desperaretur, baptizatus est nesciens, & renatus est: quod fit per gratiam iustificantem. Sed Deus potentiam suam non alligauit sacramētis: ergo etiā potest iustificare hominem sine sacramētis absque omni motu liberi arbitrij.

¶ Præterea, In dormiendo homo nō habet vsum rationis, sine quo nō potest esse motus liberi arbitrij: sed Salomō in dormiēdo consecutus est à Deo donum sapientię: vt habetur tertio Regum tertio, & secundo Paralipom. primo. Ergo etiam pari ratione donum gratiæ iustificantis quandoque datur homini à Deo absque motu liberi arbitrij.

¶ Præterea, Per eandem causam gratia producitur in esse, & conseruatur. Dicit enim Augustinus octauo super Gen. ad litera, quòd ita se debet homo ad Deū conuertere: vt ab illo semper fiat iustus. Sed absque motu liberi arbitrij gratia in homine conseruatur. ergo absque motu liberi arbitrij potest à principio infundi.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Iohan. 6. Omnis, qui audit à Patre, & didicit, venit ad me. Sed discere non est sine motu liberi arbitrij: addiscens enim consentit docenti: ergo nullus venit ad Deum per gratiam iustificantem, absque motu liberi arbitrij.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd iustificatio impij fit, Deo mouente hominem ad iustitiam: ipse enim est, qui iustificat impium, vt dicitur Rom. tertio. Deus autē mouet omnia secundum modum vniuscuiusque, sicut in naturalibus grauia, &, aliter leuia propter diuersam naturam vtriusq;. Vnde & hominē ad iustitiam mouet secundum conditionē naturæ humanæ. Homo autem secundum propriam naturam habet, quòd sit liberi arbitrij. & ideo in eo, qui habet vsum liberi arbitrij non fit motio à Deo ad iustitiam absque motu liberi arbitrij: sed ita infundit donum gratiæ iustificatis, quòd eriam simul cum hoc mouet liberum arbitrium, ad donum gratiæ acceptandum in his, qui sunt huius motionis capaces.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pueri nō sunt capaces motus liberi arbitrij, & ideo mouentur à Deo ad iustitiam per solam informationē animę ipsorum. Hoc autem non fit sine sacramento: quia sicut peccatū originale, à quo iustificatur, nō ptopria voluntate ad eos peruenit: sed per carnalem originē: ira etiam per spiritualem regenerationē à Christo in eos gratia deriuatur. Et eadē ratio est de furiosis & amentibus, qui nunquam vsum liberi arbitrij habuerūt. Sed siquis aliquando habuit vsum liberi arbitrij, & postmodū eo careat, vel per infirmitatē, vel per somnum, non consequitur gratia iustificantē per Baptismū, exterius adhibitū, aut per aliquod aliud sacramētum, nisi prius habuerit sacramentū in proposito: quod sine vsu liberi arbitrij nō cōtingit. Et hoc modo ille, de quo loquitur Augustinus renatus fuit: quia & prius & postea Baptismum acceptauit.

¶ Ad secundum dicendū, quòd etiam Salomon dormiendo non meruit sapientiā: nec accepit: sed in somno declaratū ei, quòd propter præcedens desiderium ei à Deo sapientia infunderet. Vnde ex eius persona dicitur Sapientiæ 7. Optaui, & datus est mihi sensus. Vel potest dici, q. ille sōnus non fuit naturalis, sed somnus Prophetiæ, sicut dicitur Numeri 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in somnium, aut in visionem loquar ad eum in quo casu aliquis vsū liberi arbitrij habebat. Et tamē sciendū est, quòd non est eadem ratio de dono sapientię, & de dono gratiæ iustificantis. nam donū gratiæ iustificantis præcipuè ordinat hominem ad bonum, quod est obiectum voluntatis, & ideo ad ipsum mouetur homo per motū voluntatis, qui est motor liberi arbitrij. sed impij in litera positus, scilicet perfecit intellectum, qui præcedit voluntatem. vnde absque completo motu liberi arbitrij potest intellectus donō sapientiæ illuminari: sicut etiā videmus quòd in dormiendo aliqua hominibus reuelantur: sicut dicitur Iob 33. Quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures virorum & erudiens eos, instruit disciplinam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in infusione gratiæ iustificatis est quædam transmutatio animæ humanæ, & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ, vt anima moueatur secundum modum suum. Sed conseruatio gratię est absque transmutatione. vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, sed sola continuatio influxus diuini.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q. ad iustificationem impij non requiratur motus fidei. Sicut enim per fidem iustificatur homo: ita etiam & per quædam alia, scilicet, per timorem: de quo dicitur Eccles. 1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari. & iterum per charitatem secundum illud Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et iterum per humilitatem secundum illud Iacob. 4. Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiā. & iterum per misericordiam: secūdum illud Prouerb. 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Non ergo magis motus requiritur ad iustificationem impij, quàm motus prædictarum virtutum.

2 ¶ Præterea, Actus fidei non requiritur ad iustificationē, nisi inquantum per fidem homo cognoscit Deum: sed etiam aliis modis potest homo Deum cognoscere, scilicet per cognitionem naturalem, & per donum sapientiæ. ergo non requiritur actus fidei ad iustificationem impij.

3 ¶ Præterea, Diuersi sunt articuli fidei. si igitur actus fidei requiratur ad iustificationē impij: videtur quòd oporteret hominem, quando primo iustificatur, de omnibus articulis fidei cogitare: sed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longam temporis moram requirat: ergo videtur, quòd actus fidei non requiratur ad iustificationem impij.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Roma. quinto. Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, motus liberi arbitrij requiritur ad iustificationem impij, secundum quòd mens hominis mouetur à Deo. Deus autem mouet animam hominis, conuertendo eam ad seipsum, vt dicitur in Psalmo octuagesimo quarto secundum aliam literā. Deus tu conuertens vivificabis nos. & ideo ad iustificationē impij requiritur motus mentis, quo cōuertitur in Deum. Prima autem conuersio in Deum fit per fidem, secundum illud ad Hebręos vndecimo. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est. & ideo motus fidei requiritur ad iustificationem impij.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd motus fidei non est perfectus, nisi sit charitate informatus. vnde simul in iustificatione impij cū motu fidei est etiā motus charitatis, mouetur autē libe. arbitrium ad hoc, quod ei se subiiciat: vnde etiam concurrit actus timoris filialis & actus humilitatis. Cōtingit enim vnū, & eundē actum liberi arbitrij diuersarū virtutum esse, secundū quòd vna imperat, & alia imperatur, prout scilicet actus est ordinabilis ad diuersos fines. Actus autē misericordiæ operatur circa peccatum per modum satisfactionis: & sic sequitur iustificationē, vel per modū præparationis, inquantum misericordes misericordiā consequuntur: & sic etiā potest præcedere iustificationē, vel etiam ad iustificationē con-

valde notanda: non vt nos sciamus, sed vt discutiamus nosmetipsos.

¶ Super Quæstionis centesimædecimasextæ Articulum quartum.

¶ NArticulo quarto eiusdem quæstionis in responsione ad primum, scito Nouitie, quòd misericordiæ actus simul cens Deo. Comprehendor enim ego sub dilectione proximi, quia teneor diligere proximum sicut meipsum.

¶ Super Quæstionis centesimaduodecimatertiæ Articulum quintum.

IN Articulo 5. eiusdem quæst. dubium occurrit de oppositione iustitiæ & culpæ terminorum iustificationis impij: quoniã super hoc magna cõtrouersia videtur, & tamẽ sundat quodammodo totã præsentem doctrinam, Scotus igitur in 4. dist. 14. q. 1. probat dupliciter gratiam & culpam non opponi formaliter. Primò, quia vni gratiæ vnatantum priuatio per se opponitur: sed gratia est vna & priuatio culpæ est multiplex diuersarum rationum: vt patet de tanta diuersitate peccatorum, ergo. Secundò, quia agens portens effectiue vel defectiue super vnum oppositorum, potest eodem modo super non esse alterius: sed homo potest super esse culpæ effectiue vel defectiue, & non potest super non esse gratiæ: quia non esse gratiæ est nihil, ad quod creata potentia non se extendit. ergo non sunt formaliter opposita. ¶ Ad euidẽtiam horum sciendum est, quòd de culpa & de gratia dupliciter loqui possumus, scilicet in actu secundo, in actu scilicet peccati mortalis, & in actu informato gratia, & sic de talium est, quòd opponuntur formaliter: pro quanto rectitudo actus charitatis & obliquitas peccati mortalis opponuntur formaliter oppositio ne priuatiua. Et hoc iam probatum est ex hoc, quòd peccatum mortale directe est transgressio præcepti charitatis: quo nihil diuinæ amicitiæ æquandum est: & sic nõ est præsens quæstio, quoniam de culpa remanente post actum & habitu gratiæ loquimur. Alio ergo modo possumus loqui de culpa & gratia, scilicet de macula, qua peccator post peccatum dicitur peccator: & gratia, id est dono habituali, quo formaliter est quis gratus Deo, non curando nunc de distinctione inter gratiam, charitatem, & sibi necessario connexa. Et sic est sermo præsens. & dicimus, quod gratia & culpa sunt formaliter opposita priuatiue, sicut tenebræ & lumen. Quod probatur ex hoc, quòd auersio ab incommutabili bono, qua formaliter peccator post actum dicitur peccator, & auersus à Deo charitatis obiecto, contrariatur directè priuatiuæ conuersioni ad Deum charitatis obiectũ. Constat autem, quòd culpa & gratia hæc important, scilicet auersionem & conuersionem huiusmodi. ergo, &c.

q. 61. art. 2. & artic. 4. ad 3.

Infrà ar. 7. ad 7. & 2. 2. q. 23. ar. 2. cor. & 4. dist. 17. q. 1. arti. 3 q. 4. Et 3. contra 2. 1. 8. Et vide q. 28. ar. fic. 1.

Ar. 1. huius quæst.

¶ Ad primam obiectionem Scoti habes responsionem in litera ex artic. 1. huius quæstio, in responsione ad primum, quòd sicut terminus ad quem iustificationis est vnus, scilicet iustitia metaphoricè dicta: ita terminus à quo iniustitia seu iniquitas: & in hoc conuenit omne peccatum. Vnde dicitur q priuatio culpæ potest dupliciter sumi, scilicet in ordine ad causam suam, scilicet conuersionem ad commutabile bonũ: & sic non est vnius, sed diuersarũ rationum iuxta specificam diuersitatem peccatorum. Alio modo secundũ communem rationem auersionis ab incõmutabili bono: & sic est vna vni⁹, scilicet rationis. Vnde omnia peccata moralia conueniunt ex parte auersionis, & non multiplicant quæstionẽ ex hac parte, sed intendũt ea, sicut oppositio impedimentorum in medio auget elongationẽ à lumine. Et quia culpa est formaliter opposita gratiæ, inquãtũ est priuatio cõuersionis ad Deum cvt dictũ est ideo negatur quòd culpa, vt priuatiue opposita gratiæ, non sit vna.

¶ Ad secundam potest primo negari maior: & dici, quòd sufficit posse in non esse alterius demeritorie: hoc enim modo homo potest super nõ esse gratiæ. Et ratio istius testij membri est quando alterum oppositũ est ex altiori principio pendens. Secundo potest negari minor pro quãto homo potest defectiue super non esse gratiæ, quia deficiendo potest igitur, q humana mens se habeat ad vtrunque extremorũ secũdũ motũ liberi arb. sicut se habet corpus localiter motũ ab aliquo mouente ad duos terminos motos. Manifestũ est autẽ in motu locali corporũ, quòd corpus motũ recedit à termino à quo, & accedit ad terminũ ad quẽ. vnde oportet, quòd mens humana, dũ iustificatur per motũ lib. ar. recedat à peccato, & accedat ad iustitiã: recessus autẽ & accessus in motu lib. arb. accipitur secundũ detestationẽ & desideriũ. Dicit enim Aug. super Iohan. * exponens illud, Mercenarius autẽ fugit. Affectiones nostræ motus animorũ sunt, Lætitia, animi diffusio, timor animi fuga est progrederis animo cũ appetis, fugis animo cũ metuis. oportet igitur quòd in iustificatione impij sit mot⁹ lib. arb. duplex. Vn⁹, quo per desideriũ tendat in Dei iustitiã: & alius quo detestetur peccatum.

Tra. 46. in Io. non procul à fine, tom 9

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad eandem virtutẽ pertinet prosequi vnum oppositũ, & refugere aliud: & ideo sicut ad charitatẽ pertinet diligere Deum, ita etiã detestari peccata, per quæ anima separatur à Deo.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd ad posteriora non debet homo regredi per amorẽ: sed quantũ ad hoc debet ea obliuisci, vt ad ea non afficiatur: debet tamen eorũ recordari per consideriationẽ, vt ea detestetur: sic enim ab eis recedit.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q in tẽpore præcedente iustificationẽ, oportet, q hõ singula peccata, quæ cõmisit detestẽt: quorũ memoriã habet, & ex tali cõsideratione præcedenti subsequitur in anima quidã motus derestantis vniuersaliter oĩa peccata cõmissa, inter quæ etiã includuntur peccata oblivioni tradita: q a hõ in statu illo est sic disposit⁹, vt etiã de his, quæ nõ meminit, contereret si memoriæ adesset: & iste motus concurrit ad iustificationẽ.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum remissio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

SED SEXTVM sic proceditur. Videtur: quòd remissio peccatorũ nõ debeat numerari inter ea, quæ requirũtur ad iustificationẽ impij. Substantia enim rei non cõnumeratur his, quæ ad rem requiruntur: sicut hõ non debet connumerari animæ & corpori: sed ipsa iustificatio impij est remissio peccatorum, vt dictum est.* ergo remissio peccatorum non debet computari inter ea, quæ ad iustificationem impij requiruntur.

2 ¶ Præterea, Idẽ est gratiæ infusio, & culpæ remissio, sicut idẽ est illuminatio, & tenebrarũ expulsio: sed idẽ nõ debet connumerari sibiipsi: vnũ enim multitudini opponitur: ergo non debet culpæ remissio connumerari infusioni gratiæ.

¶ Præterea, Remissio peccatorum cõsequitur ad motum liberi arbitrij in Deũ, & in peccatum, sicut effectus causam: p fidem enim & contritionem remittũtur peccata, sed effectus non debet cõnumerari suæ causæ, quia ea, quæ connumerantur, quasi adinuicem condiuisa sunt simul natura: ergo remissio culpæ non debet connumerari aliis, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

¶ SED CONTRA est, q in enumeratione eorũ, quæ requiruntur ad rem, nõ debeat prætermitti finis, qui est potissimum in vnoquoque, sed remissio peccatorum est finis in iustificatione impij. Dicitur enim Isa. 27. Iste est omnis fructus, vt auferatur peccatum. ergo remissio peccatorũ debet connumerari inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

¶ RESPONDEO dicendũ, q quatuor enumerãtur, quæ requiruntur ad iustificationem impij, scilicet gratię infusio, motus liberi arbitrij in Deũ per fidẽ, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remissio culpæ. cuius ratio est: q a sicut dicũ est,* iustificatio est quidã motus, quo anima mouetur à Deo à statu culpę in statum iustitiæ. in quolibet autẽ motu, quo aliquid ab altero mouetur, tria requirũtur. Primo qdẽ motio ipsius mouentis. Secũdò, motus mobilis. Tertio, cõsummatio motus, siue peruẽtio ad finẽ. Ex parte igitur natio ab expulsione tenebrę, sed à lumine: male ergo videtur dictum, quòd motus iste dicitur remissio peccatorum, secundum quod omnis motus speciem sumit à termino, tanquam remissio culpæ sit terminus specificans talem motum.

Ar. 2. huius q.

¶ Ad hoc dicitur: quòd motus seu mutatio est duplex. Quædam de cuius termini inductionis ratione est expulsio contrarij seu priuatiui: quæ dã. cui accidit hoc. exemplũ primi est, Omnis motus seu mutatio tã successiua quàm per se terminus successiue. Exemplum secundi est, illuminatio partiũ orbis Solis coæua Soli: quia nũquam fuerunt in tenebris, nec terminat illuminatio illa aliquem motum [vt patet in primis motibus] species sumitur ab inductione termini, & non ab expulsione oppositi. In secundis quia inueniri possunt dupliciter, scilicet coniunctè expulsioni oppositi & separatè ab illis cvt patet de illuminatione, quæ inuenitur vtroque modo] ad denotandã differentiã inter vtrunque modum, quando occurrit cum expulsione oppositi, specificatio sit ab exclusione oppositi, tanquam ab vltima ratione termini ad quẽ, ex qua sumitur propria differentia ipsius. Verbi gratia, quia dupliciter ⁊t illuminatio, scilicet per modũ simplicis generationis: vt patet cũ partes orbis coæuæ semper illuminantur, & per modũ motus, vt patet quum aer ex tenebroso fit illuminatus. Et in primo modo fit lumen tantum, & non fit lumen expellens tenebram: in secundo autẽ fit totum hoc, scilicet lumen expellens tenebrã. Et ex hoc ista illuminatio differt ab illa: quoniã ex hoc habet rationem motus, seu mutationis de contrario seu priuatiuo in contrarium, seu formam, q propter quod differt à prima, quæ habet ratione simplicis productionis ex simplici negatione in affirmationem) ideo ab ista vltima ratione termini ad quẽ, qua expellit oppositũ, motus huiusmodi dicitur sumere speciem. Sic autem esse in proposito, vt patet ex primo art. huius q. vbi dictũ est q iustificatio dupliciter fieri põt, scilicet per modũ simplicis generationis ex negatione iusti ad faciendũ iustũ, & per modum motus de cõtratio in contrarium, de culpa in iustitiam. Quando primo modo fit terminus ad quem, est sola iustitia: quando secundo modo fit terminus ad quẽ, est iustitia expellens culpam. Et quia ex hoc habet vltimam differentiam iustificatio ista, per quam differt à iustificatione etiam comparatideo ex hac iustificatio impij dicitur sumere speciem sicut motus à suo termino. Et ex hoc soluitur argumẽtũ literæ: q a ad iustificationẽ impij cõcurrit remissio culpæ, vt substantia eius non absolute, sed pro quãto specie habet motus ex termino: & q a pluta alia ad iustificationẽ requrũt, ideo remissio connumeraẽ aliis.

¶ In responsione ad secundũ eiusdem 6. articuli dubium occurrit de intentione Authoris, an intendat, q gratiæ infusio & remissio culpæ sint idem secũdũ substantiam, & distinguantur secundum terminos: an intendat, quod sint, conueniant, & distinguantur sicut generatio & corruptio: quum generatio vnius est corruptio alterius.

¶ Ratio dubij est, quia in litera vtrunque dicitur, & vtrũ jue simul verũ esse non potest: nã quũ ex aqua sit ignis, sunt ibi simul duæ mutationes secundũ substantiam, & quatuor termini. Altera est generatio de non esse ad esse d

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis centesimædecimætertiæ, Articulũ septimum.

ARTICVLVS VII.

¶ Virum iustificatio impij fiat in instanti, vel successiue.

IN articulo. 7. eiusdem quæst. 113. nota duas radices ex Philosophia: alteram, vnde prouenit quod forma non fiat in instanti: alteram vnde prouenit, quòd agens egeat tempore ad dispondendam materiam sufficienter pro forma. Et prima in duobus simul iunctis consistit, scilicet in dispositione subiecti & indigentia temporis ad dispondendum. Secunda autem in vno, scilicet in proportione resistẽtis ad dispositionis actionẽ. Et quoniã hæ radices causæ propriæ dictorum effectuum acceptantur: id eo Author vt ens posterioristicæ doctrinæ, siaffirmatio est causa affirmationis, &c. ex negatione harum causarum concludit grãtiam infundi in instanti.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd non dicitur quod vnico actu liberum arbitrium moueatur in Deum & peccatum, sed quòd simul secundum quòd vnum est ratio alterius. Exemplum autem de intellectu plus dicit, quàm oporteat, quia dicit eam vnitatem actus: sed abundans cautela non nocet.

¶ In responsione ad tertium, aduerte maximã negatiuam ex doctrina antedicta, quòd suscipere magis & minus non est ratio quare formam oportet fieri successiue. Et probat hoc Author ex lumine. Et hinc habes, quam falsa sit illa propositio, Nulla latitudo formæ acquiritur, aut deperditur in instanti: patet enim quòd non solum falsa est, quum aliquid fit cõsequutiue: puta quum calor fit consequendo formam ignis sed etiam quum fit per factionis, vt patet de lumine. Et rursus patet, quòd non solum est hoc verum de latitudine intensiua, sed etiam extẽsiua, contingit enim totum aliquod simul illuminari, imo & coagulari, inquit Philosophus in De sensu & sensato. Sed discussiones extrauagantibus relinquamus quæstionibus. moralia prosequamur hic

¶ In responsione ad quartum quæ dicenda essent de tempore discreto, & quomodo loquendum est de eo secundum se, & quomodo coexistenter ad tempus nostrum, require in commentariis super prima parte.

Infrà art. 9 co. Et 4. dist. 5. q. 2. a. 2. q. 5. ad 1. dist. 17. q. 1. ar. 3. q. 1. et ver. 3 2d. ar. 2. ad. 2. Et q 2 1. a 3 ad 10 & 19. et ar. 9. artic. 1. 3 & 6. Q. 113. ar. 1.

p. q. 88. art. 4.

q 114. arti. 4.

q. 114 ar. 2.

Ex gl. Ambros. in illud Luc. c. 1. Abiit in montana confesti ne to. 5.

D SEPTIMVM sit procedi-tur. Videtur q̃ iustificatio impij nõ fiat in instãti, sed successiue. Quia vt dictũ est, *ad iustificationẽ impij requiritur motus liberi arbitrij, actus autẽ liberi arbitrij est eligere, q̃ præexigit deliberationẽ cõsilij, vt dictũ est.* Cũ igit deliberatio discursum quendam importet, qui successionẽ quãdam habet, videtur quòd iustificatio impij sit successiua.

2 ¶ Præterea, Motus liberi arbitrii nõ est absque actuali cõsideratione: sed impossibile est simul multa intelligẽ in actu, vt vt in primo dictũ est,* cũ igitur ad iustificationis impij requiratur motus lib. arbit. in diuersa, scilicet in Deũ & in peccatũ, videtur quod iustificatio impij non possit esse in instanti.

3 ¶ Præterea, Forma, q̃ suscipit magis & min⁹, successiue recipitur in subiecto, sicũt patet de albedine & nigredine, sed gratia suscipit magis & min⁹, vt supra dictũ est.* ergo nõ recipit subito in subiecto. cũ igitur ad iustificationẽ impij requ-ratur gratiæ infusio: videtur q̃ iustificatio impij non possit esse in instanti.

4 ¶ Præterea, Motus liberi arbitrij, q̃ ad iustificationẽ impij concurrit, est meritorius: & ita oportet q̃ precedat a gratia, sine qua nullũ est meritũ, vt infra dicetur.* sed pri⁹ est aliquid cõsequi formã, q̃ fm formã operari. ergo prius infunditur gratia, & postea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in detestationem peccati. non ergo iustificatio est tota simul.

¶ Præterea, Si gratia infundatur aiæ, oportet dare aliquod instans, in quo primo aiæ insit, similiter si culpa remittitur, oportet vltimũ instãs dare, in quo homo culpæ subiaceat: sed nõ pot esse idem instãs. q. a sic opposita simul inessent eidẽ. ergo oportet esse duo instãtia, sibi succedentia, inter q̃ fm Philosophũ in sexto Physi: oportet esse tẽpus mediũ nõ ergo iustificatio fit tota simul, sed successiue.

¶ SED CONTRA est, q̃d iustificatio impij fit p gratiã Spiritus sancti iustificatis, sed Spiritus sanct⁹ subitò aduenit mẽtibus hominũ: fm illud Actuum secũdo, Factus est repente de cælo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis. vbi dicit glos.* quòd nescit tarda molimina Spirit⁹ sancti gratia. ergo iustificatio impij non est successiua, sed instantanea.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd tota iustificatio impij originaliter cõsistit in gratiæ infusione. Per eã enim & lumẽ. Et rursus patet, q̃ non solum est hoc verum de latitudine intensiua, sed etiam extẽsiua, contingit enim totum aliquod simul illuminari, imo & coagulari, inquit Philosophus in De sensu & sensato. Sed discussiones extrauagantibus relinquamus quæstionibus. moralia prosequamur hic

¶ In responsione ad quartum quæ dicenda essent de tempore discreto, & quomodo loquendum est de eo secundum se, & quomodo coexistenter ad tempus nostrum, require in commentariis super prima parte.

Aliàs, ergo prius est naturali termi fis cultpa, & motur lib. arbi in peccatũ quã motus lib. arbitrij in Deum, & quam infusio gratiæ. Art. prec.

Ar prace.

Art. 6 huius q.

Act. 6 huius q.

Aristi. 5. & huius q.

Aristi. 1. de generat. & corrup. tex. to. 2.

D 128.

p. p. q. 85. a. 2. & 2.

p. p. q 85. a. 11. & 2.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum gratia infusio sit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videt q̃ gratiæ infusio nõ sit prima ordine naturæ inter ea, quæ requirũtur ad iustificationem impij. Prius enim est recedere a malo, quàm accedere ad bonum: fm illud Psalm. 30. Declina à malo & fac bonum. Sed remissio culpæ pertinet ad recessum à malo, infusio supra dictum est. Quòd enim agens naturale nõ subito possit disponere materiã, contingit ex hoc, q̃ est aliqua disproportio eius, quod in materia resistit ad virtutẽ agentis: & propter hoc videmus, q̃ quanto virtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius disponitur. Cũ igit virtus diuina sit infinita pot quãcunque materiam creatam subito disponere ad formã: & multo magis liberum arbitriũ hominis, cuius motus potest esse instantaneus secundum naturam. sic igitur iustificatio impij fit a Deo in instanti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̃ motus liberi arbitrij, qui cõcurrit ad iustificationẽ impij, est consensus ad detestandum peccatum, & ad accedendũ ad Deũ: qui quidem consensus subito fit. Contingit autem quandoque, quòd præcedit aliqua deliberatio, quæ non est de substantia iustificationis, sed via in iustificationẽ: sicut motus localis est via ad illuminationẽ, & alteratio ad generationem.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ sicut in primo dictũ est, nihil prohibet duo simul intelligere actu, secundum quòd sunt quodã modo vnũ: sicut simul intelligimus subiectum, & prædicatũ, inquantũ vniuntur, in ordine affirmationis vnius: Et per eundem modum liberũ arbitriũ potest in duo simul moueri, secũdum q̃ vnum ordinatur in aliud: motus autem liberi arbitrij in peccatũ, ordinatur ad motũ liberi arbitrij in Deũ: propter hoc enim homo detestatur peccatũ, quia est contra Deũ, cui vult adhærere: & ideo liberũ abitrium in iustificatione impij simul detestatur peccatum, & conuertit se ad Deum: sicut etiam corpus simul recedendo ab vno loco, accedit ad alium.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ nõ est ratio, quare forma subito in materia non recipiatur, quia magis & minus potest inesse, sic enim lumen non subito reciperetur in aere, qui potest magis & minus illuminari: sed ratio est accipienda ex parte dispositionis materiæ vel subiecti, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in eodem instanti, in quo forma acquiritur, incipit res operari secũdum formã: sicut ignis statim cũ est generatus: mouetur sursum: & si motus eius esset instantaneus, in eodẽ instanti compleretur. Motus autẽ liberi arbitrij, q̃ est velle, nõ est successiuus, sed instantaneus: & ideo non oportet, quòd iustificatio impij sit successiua.

¶ Ad q̃tũ dicendũ, q̃ successio duorũ oppositorum in eodẽ subiecto aliter est cõsideranda in his, quæ subiacẽt tẽpori, & aliter in his, quæ sunt supra tempus. In his enim, q̃ subiacent tẽpori, nõ est dare vltimũ instans, i quo forma prior subiecto inest: est autẽ dare vltimũ tẽpus, & primũ instans, in quo forma subsequẽs inest materiæ vel subiecto. Cuius ratio est, q̃a in tẽpore non pot accipi ante vnũ instans aliud iustans præcedens immediate, eo q̃ instantia non cõsequenter se habeant in tẽpore, sicut nec puncta in linea (vt probatur in 6. Physi.*) sed tẽpus teminatur ad instans, & ideo in toto tẽpore precedenti: quo aliq̃d mouetur ad vnã formã, subest formæ oppositæ. & vltimo instanti illius tẽporis, quod est primũ instans sequentis tẽporis, habet forma quæ est terminus motus sed in his q̃ sunt supra tẽpus, aliter se habet: si qua eis successio sit ibi effectuum, vel intellectualiũ conceptionũ (puta in Angelis) talis successio nõ mensuratur de tẽpore continuo, sed tẽpore discreto: sicut & ipsa, q̃ mensurantur, nõ sunt continua, vt in primo habitũ est.* Vnde in talibus est dandũ vltimũ instans, in quo primũ fuit, & primũ instans, in quo est id, quod sequitur. Nec oportet esse tempus mediũ: q. nõ est ibi continuitas temporis, quæ hoc requirebat. Mens autẽ humana, q̃ iustificatur, secundũ se quidẽ est supra tẽpus, sed per accidẽs subditur tẽpori: inquantum scilicet intelligit cũ continuo, & tempore secundũ phantasmata, in quibus species intelligibiles considerat, vt primo dictũ est.* Et ideo iudicandũ est secundũ hoc de eius mutatione secundũ conditionem motuum temporaliũ, vt, s. dicam⁹, q̃ nõ est dare vltimũ instans, i quo culpa inest, sed vltimũ tempus: est autẽ dare primũ instãs, i quo gratia inest, in toto autẽ tempore pcedẽti inerat culpa.

Nam primo computando tantum quatuor, quæ numerari solent in iustificatione impij, & indistinctè accipiendo gratiam cum per se, & necessario consequentibus donis ex parte termini ad quem, soluit argumentum de prioritate gratiæ respectu remissionis peccatorum, aut contra. Deinde distinguendo inter donum gratiæ, quod dictum est esse in essentia animæ, & donum iustitiæ cõsequentis gratiam, quod dictum est in primo artic. huius quæstionis, esse terminũ ad quem in iustificationem pij, aliter soluit, quasi quintum adiungens pijs dictis quatuor, non nouiter adinuentum, sed ipsam iustificationem, quæ à iustitiæ dono terminante dicta est, consequens vt sic iustificatio impij ex parte termini ad quem sit quintum in tegrans iustificationem impij. Et quia sic ordo naturalis in iustificatione impij est, quod primo est infusio gratiæ: secundo motus liberi arbitrij in Deum: tertio motus liberi arbitrij in peccatum: quarto consequitio iustitiæ: quinto exclusio culpæ. Et vt melius penetres ordinem hunc, aduertendum quòd actio Dei infusiua gratiæ impio habet quasi duo officia quia est inductiua & expulsiua, & si actio sine medio motu liberi arbitrij per modum naturalium actionum foret vt in infantibus contingit baptizatis? tunc ad gratiæ infusionem duo tãtum consequerentur, scilicet iustitia & remotio culpæ, primum ex primo officio, secundum ex secundo. Sed quoniam in actibus naturalis non sortitur effectum per modum actionis naturalis: sed medio libero arbitrio, vtomnia fiant suauiter, ad infusionem gratiæ consequuntur quatuor. duo ex primo officio. scilicet motũ liberi arbitrij in Deũ, & consequutio iustitiæ: & duo ex secundo officio, scilicet motus liberi arbitrij in peccatum, & expurgatio à peccato. Ita quòd gratia causat duos motus, alterum per modum liberi arbitrij, quasi imperando ei accessum ad Deum & recessum à peccato: alterum per modum naturæ, quasi num exequendo inductionẽ iustitiæ & remissionem peccati. Et quoniam totus ordo medij præcedit naturaliter ordinem tertij, & totus ordo imperij prior natura liter est toto ordine executionis: idcirco consequutionem iustitiæ, quæ terminus ad quem in executione iustus motus est, quarto loco post totum motum liberi arbitrij locant. & fic ponitur iustitia terminus ad quem, & culpa terminus à quo iustificationis impij cvt in litera dicitur) & gratia causa vtriusque, scilicet adeptionis & remissionis.

¶ In responsione ad secũdum dubiũ occurrit, quia Author videtur æquiuocare, aut male probare quòd dispositio liberi arbitrij sequitur gratiæ infusionem: quia dispositio subiecti sequitur actionem agẽtis, per quam etiã ipsum subiectum disponitur. nam in cõmuniloquendo, actio agẽtis est duplex vna inductiua formæ, & altera dispositiua, vbi opus est dispositione. Et constat q̃ dispositio subiecti sequitur actionẽ dispositiuam nõ actionem inductiuam. Vbi autem non est opus dispositione (vt in illuminatione) actionem agentis nulla sequitur dispositio: ia speciali quoque propositio loquendo, actio Dei est duplex, scilicet infusio gratiæ, & gratuita Dei motio. Prima inducit formam gratiæ, secunda præparat seu disponit gratiam. vt patet ex supradictis.

Et sic dispositio ad gratiam sequitur actionem agentis, id est est gratuitam Dei motionẽ: præcedit autem naturæ ordine actionem agentis, id est infusionem gratiæ cuius oppositum in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd si gratiæ donum habituale perficeret solum per modũ naturæ, idem esset iudicium de infusione gratiæ & dispositione ad illam & aliis actionibus, formis & dispositionibus naturalibus, & oporteret ponere secundum naturæ leges aliam actionem ingentis per quam etiam ipsum subiectũ ductiuam formæ, & aliã dispositiuam. Sed quia iam declaratum est, q̃ gratia operatur vtroque modo, scilicet & per modum liberi arbitrij & per modum naturæ, idcirco infusio gratiæ, gratũ facientis, inquantum operatur per modum liberi arbitrij gratuite mouet liberum arbitrium ad actus duos antedictos: & sic præuenit & eosdem vt informatos gratia, & seipsam gratiã vt gratum facientem. Ita quòd non solum simul, sed vnica actione Deus infundẽdo gratiam, gratuitè mouet & gratum facit: & inquantum gratuitè mouet liberum arbitrium disponit, simul & dispositum reddit, per liberum arbitrium hominem ad gratiam: quoniam ipso actu liberi arbitrij homo redditur subiectum præparatum & coaptatũ gratiæ, cuius opposito actu puerat obicem gratiæ. Et hoc præparatio est, quæ superius in quæstione centesimaduodecima, articulo secundo ad primũ, dicta est me riteria.

¶ Nec obstat his, quòd quãdoque gratuita Dei motio fit nõ per gratiã gratũ facientem: potest nanque & per ipsam & sine ipsa Deus gratuite mouere. Hanc autem quam diximus esse mentem Authoris, ex eo patet, quòd non dicit dispositionem naturæ ordine sequi actionem agentis quamcunque, sed eam per quam etiã subiectum disponitur, quasi dicerer, quòd actionem quæ nõ solum est inductiua, sed etiam dispositiua sequitur. & fic nihil restat ambiguum.

¶ Super quæstionis centesimædecimætertiæ Articulum nonum.

ARTICVLVS IX.

¶ Virum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

AD NONVM sit procedit. Videt q̃ iustificatio impij nõ sit maximũ opus Dei. Per iustificationẽ enim impij consequitur aliquis gratiam vię: sed per glorificationem consequitur aliquis gratiã patriæ, q̃ maior est. ergo glorificatio Angelorum, vel hominũ est maius opus, quam iustificatio impij.

2 ¶ Præterea, Iustificatio impij ordinatur ad bonũ particulare vnius hominis, sed bonum vniuersi est maius, quàm bonum vni⁹ hominis: vt patet in 1. Ethi * ergo maius opus est creatio cæli & terræ, quàm iustificatio impij.

3 ¶ Præterea, Maius est, ex nihilo aliq̃d facere, & vbi nihil cooperatur agenti, q̃ ex aliquo facere aliq̃d cũ aliqua cooperatione patientis, sed in opere creationis ex nihilo fit aliq̃d, vnde nihil potest cooperari agenti. sed in iustificatione impij Deus ex aliquo aliquid facit, id est ex impio iustum, & est ibi aliqua cooperatio ex parte hominis: quia est ibi motus liberi arbitrij vt dictũ est.* ergo iustificatio impij non est maximum opus Dei.

¶ SED CONTRA est, q̃ in Psal. 144. Cuius ratio est: quia in quolibet motu naturaliter primum est motio ipsius mouẽtis, secundum autem est dispositio materię, siue motus ipsius mobilis: vltimum vero est finis, vel terminus motus, ad quẽ terminatur motio mouentis. Ipsa igitur Dei mouentis motio est gratiæ infusio: vt dictum est supra.* motus autem vel dispositio mobilis est duplex, motus liberi arbitrij, terminus autem vel finis motus est remissio culpæ, vt ex supradictis patet.* Et ideo naturali ordine primũ in iustificatione impij est gratiæ infusio, secundum est motus liberi arbitrij in Deum, tertiũ vero est motus liberi arbitrij in peccatũ. Propter hoc enim ille, qui iustificatur, detestatur peccatum, q̃a est contra Deum: vnde motus liberi arbitrij in Deũ, præcedit naturaliter motum liberi arbitrij in peccatũ, cũ sit causa & ratio eius. quartũ vero & vltimũ est remissio culpæ, ad quã totalis ista trãsmutatio ordinatur sicut ad finem, vt dictum est.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̃ recessus à termino, & accessus ad terminum dupliciter considerari possunt. Vno modo ex parte mobilis, & sic naturaliter recessus à termino præcedit accessum ad terminum: prius enim est in subiecto mobili oppositum, quod abiicitur, & postmodum est id, quod per motum assequitur mobile. Sed ex parte agentis est ecõuerso, agens enim per formam, quæ in eo est, naturaliter agit ad remouendum contrarium: sicut Sol per suam lucem agit ad remouẽdum tenebras. Et ideo ex parte Solis prius est illuminare quam tenebras remouere: ex parte autem aeris illuminandi prius est purgari tenebris, quàm consequi lumen ordine naturæ, licet vtrumque fit simul tẽpore. Et quia infusio gratiæ & remissio culpæ dicuntur ex parte Dei iustificantis, ideo ordine naturæ prior est gratiæ infusio, quàm culpę remissio. Sed si sumãtur ea, quæ sunt ex parte hominis iustificati, est econuerso: nam prius est ordine naturę liberatio a culpa, quàm consequitio gratiæ iustificantis. Vel potest dici, quòd termini iustificationis sunt cũ culpa, sicut à quo, & iustitiæ sicut ad quem: gratia vero est causa remissionis culpæ & adeptionis iustitiæ.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd dispositio subiecti præcedit susceptionem formæ ordine naturæ, sequitur tamen actionẽ agentis, per quam etiam ipsum subiectũ disponitur: & ideo motus liberi arbitrij naturæ ordine præcedit cõsecutionẽ gratiæ, sequitur autem gratiæ infusionem.

¶ Ad tertium dicẽdũ, quòd sicut Philosophus dicit in 2. Physic. * in motibus animi omnino præcedit motus in principiũ specificationis, vel in finem actionis, sed in exteriorib⁹ motibus remotio impedimẽti pcedit assecutionẽ finis: & q̃a mot⁹ liberi arbitrij est mot⁹ animi, pri⁹ naturæ ordine mouetur in Deum sicut in finẽ, q̃ ad remouendum impedimentum peccati.

Aristi. 1. & huius q.

Ex 1. huius q. ar. 4. ad 2. Et 4 dist. 17. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 1. & dist. 18. q. 1. ar. 1. q. 3 ad 2. Et lo 4. lect. 1. & 2.

Aristi. 2. de cœlo tex. to. 5.

Cap. 2. instit. to. 5.

Art. 3 huius q.

Tract. 72. in Ioan. to. 3.

¶ Super quæstionis centesimædecimætertiæ Articulum nonum.

IN articulo nono eiusdem quæstionis duo nota. Primò, quòd iustificationem impij, quæ consistit, vt est dictum, in gratiæ infusione originaliter & principaliter, Author distinguit contra creationẽ: quia ex impio fit iustus, & quia in adultis cooperatur motus liberi arbitrij. Quod quãto notãdũ dixerim, vt gratiam non creari apud Authoris doctrinam, confirmem. Secundo tene ante oculos tuos semper die noctúque, quòd bonum gratiæ vnius est melius, quàm bonum naturæ totius vniuersi. vt continue videas damnationem immixtentem non existimanti tantum bonum oblatum.

¶ Super

¶ *Super quæstionis centesimatertiæ Articulum decimum.*

INartic.10.eiusdem quæstionis dubium triplex occurrit, Primum est circa illud, Anima naturaliter est capax gratiæ, videtur enim quòd secundū præsentem doctrinā in anima potentia naturalis ad gratiā, ac per hoc ad fidem alia huiusmodi, cuius oppositum in prima parte diximus contra Scotum.

¶Secundum est circa illud, q̄ gratia non est super naturalem potentiā impij, sicut vita supra potentiam in corpore mortuo. Sicut enim in corpore mortuo est potentia remota ad vitam & non propinqua, ita in anima impia est potētia remota ad gratiā & nō propinqua, imo magis vita est in potentia naturali talis corporis, quam gratia in potentia naturali animæ impiæ, quia illud potest per multas transmutationes reduci in vitam ab agente naturali: gratia verò non. ¶Tertium est in respōsione ad secūdum, circa illud, q̄ nō est simile de illuminatione cæci & iustificatione impij, quoniā expresse Author in 2. cōtra Gent. ca. 161. dicit q̄ iustificatio impij est supra id quod ordo rerū exigit, & ideo sicut, Deo non omnes cæcos illuminat, ita nō impios iustificat. Hic autem argumento secundo quod hoc tāgit, vult secundū ordinem rerū ipsam iustificationē fieri, & propterea non esse miraculum: aut ergo hic aut ibi à vero declinat.

¶Ad euidentiam horū sciendum est, q̄ quum commune sit omni formæ nō habere materiā, nū particulare vnius, si acccipiatur vtrūque in eodem genere: sed bonum gratiæ vnius maius est, quàm bonum naturæ totius vniuersi.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, secundū quem creatio est maximum opus Dei.

Trac. 72. in Ioan. 10. 6.

Tra 72. in Io, non procul à fi. 9.

Infrà q 105. ar 7 ad 1. & 1. q 44 ar 3 ad 1, & 5 Et 2. dist. 28 q. 1 a. 1 ad 3. & 2 d 27 q 1. ar 2. & q. 6 ar 1. ad 6. Arist. pr. 2. arg. fed contra.

maius opus est vt ex impio iustus fiat, q̄ creare cælum & terram.

¶RESPONDEO dicendū quòd opus aliquod potest dici magnū duplici ter. Vno modo ex parte modi agendi: & sic maximum opus est creationis, in quo ex nihilo fit aliquod. Alio mō potest dici opus magnū propter magnitudiné eius, quòd fit, & secundum hoc maius opus est iustificatio impij, quæ terminatur ad bonū naturæ mutabilis: & iō Aug.* cum dixisset, q̄ maiꝰ est q̄ ex impio fiat iustus, quàm creare cælum & terram: subiungit, Cælum enim & terra transibit, præsti natorū autē salus & iustificatio permanebit. Sed sciēdū est, quòd aliquid magnū dicitur dupliciter. Vno modo secundum quantitatem absolutā: & hoc modo donum gloriæ est maius, quàm donū gratiæ iustificantis impium: & secundum hoc glorificatio iustorū est maius opus quàm iustificatio impij. Alio modo dicitur aliquid magnum quātitate proportionis: sicut dicitur mons paruꝰ & milū magnū. & hoc modo donū gratiæ, impium iustificātis est maius, quàm donū gloriæ beatificantis iustum: quia plus excedit donū gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quàm donum gloriæ dignitatem iusti, qui ex hoc ipso, quòd iustificatus est dignus gloria. & ideo Augu. dicit ibidē,* Iudicet qui potest, vtrum maiꝰ sit iustos Angelos creare, quàm impios iustificare: certe si æqualis est vtrūque potētiæ, hoc maioris est misericordiæ.

¶Et per hoc patet respōsio ad primū.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd bonum vniuersi est maiꝰ, quàm bonum vnius vniuersi. Sed particulare vnius, si accipiatur vtrūque in eodem genere: sed bonum gratiæ vnius maius est, quàm bonum naturæ totius vniuersi.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, secundū quem creatio est maximum opus Dei.

ARTICVLVS X.

¶Virum iustificatio impij sit miraculosa.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd iustificatio impij sit opus miraculosum. Opera enim miraculosa sunt maiora non miraculosis: sed iustificatio impij est maius opus, quàm alia opera miraculosa, vt patet per Aug. in authoritate inducta.* ergo iustificatio impij est opus miraculosum.

2 ¶Præterea. Motus voluntatis ita est in anima, sicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: sed quādo Deus aliquid operatur in rebus naturalibus cōtra inclinationem naturę, est opus miraculosum: sicut cū illuminat cæcum, vel suscitat mortuum: voluntas autē impij tendit in malum. Cū igitur Deus iustificando hominē moueat eum in bonum, videtur, q̄ iustificatio impij sit miraculosa.

3 ¶Præterea, Sicut sapientia est donum Dei, ita & iustitia: sed miraculosum est, q̄ aliquis subito sine studio sapientiam assequatur à Deo. ergo miraculosum est, q̄ etiam propria dispositio ad formā excedit facultatem naturalis motiui talis potentiæ, sequitur quòd potentia ad talem formam sit suprà potentiam naturalem illius ex eo autem quòd illa dispositio educibilis est de potentia propria, quandam naturalitatem habet. Et hoc modo potentia animæ ad gratiam est quodāmodo naturalis, pro quanto actus lib. arb. quo præparatur ad gratiā, educitur de potentia naturali lib. arb.

¶SED CONTRA, Opera miraculosa sunt suprà potētiam naturalem: sed iustificatio impij nō est suprà potentiam naturalem. Dicit enim Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum,* quòd posse habere fidem sicut posse habere charitatē, naturę est hominū: habere autem fidem quemādmodum habere charitatem gratiæ est fidelium. Ergo iustificatio impij non est miraculosa.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in operibus miraculosis tria consueuerūt inueniri, quorum vnū est ex parte potentię agētis, quia sola diuina virtute fieri possunt. & ideo sunt simpliciter mirabilia, quasi habētia causam occultam, vt in primo dictū est* & secūdum hoc tam iustificatio impij quàm creatio mundi & vniuersaliter omne opus, quod à solo Deo fieri potest, miraculosum dici potest. Secundo in quibusdam miraculosis operibus inuenitur, quod forma inducta est suprà naturalem potentiam talis materiæ: sicut in suscitatiōe mortui vita est suprà naturalem potentiā talis corporis. & quātum ad hoc iustificatio impij non est miraculosa: quia naturaliter anima est gratiæ capax. eo enim ipso, quòd facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiā: vt Aug. dicit.* Tertio mō in operibꝰ miraculosis inuenitur aliquid præter solitum & consuetum ordinem causandi effectū: sicut cū aliquis infirmus sanitatē perfectam assequitur subito præter solitū cursum sanationis quæ fit à natura vel arte: & quantū ad hoc iustificatio impij quandoque est miraculosa, & quandoque nō. Est em̄ iste cōmunis & cōsuetꝰ cursus iustificationis, vt Deo mouente interius animam homo cōuertatur ad Deū. primo quidem conuersione imperfecta, vt post modum ad perfectam deueniat: quia charitas inchoata meretur augeri, vt auctā meretur perfici: sicut Auguſt. dicit.* Quādoque vero tam vehementer Deus animam mouet, vt statim quādam perfectionem iustitiæ assequatur (sicut fuit in conuersione Pauli) adhibita etiam exterius miraculosa prostratione: & ideo conuersio Pauli tanquam miraculosa in Ecclesia commemoratur celebriter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quædam miraculosa operatio etsi sint minora, quàm iustificatio impij, quantum ad bonum, quod fit, sunt tamē præter cōsuetum ordinem talium effectuum, & id eo plus habent de ratione miraculi.

¶Ad secundum dicendū, quòd non quādocunque res naturalis mouetur contra suam inclinationem, est opus miraculosum (alioquin miraculosum esset, quod aqua calefieret, vel quòd lapis sursum proiiceretur) sed quandoque hoc fit præter ordinem propriæ causæ, quæ nata est facere hoc. Iustificare autem impiū, nulla alia causa potest nisi Deus, sicut necaquam calefacere nisi ignis: & ideo iustificatio impij à Deo, quantum ad hoc, non est miraculosa.

¶Ad tertium dicendū, q̄ sapientiam & scientiā homo natus est acquirere à Deo per proprium ingenium & studium: & ideo quantum præter hunc modum homo sapiens vel sciens efficitur, est miraculosum, sed gratiam iustificātem nō est homo natꝰ acquirere per suam operatiō nē, sed Deo operāte. Vnde nō est simile.

Cap. 5, non procul à fi. tom 7.

1. p. par. 105 ar. 7. & 8. & q. 110. ar. 4.

Loco citato in arg. Sed contra.

Tract. 5. in epist. Ioan. ante med.

9 tom. D. 945.

excessum ordinis iustitiæ tantum, ideo negatur esse miraculum iustificationem impij, quod tamen conceditur de illuminatione cæci, quia ordo cæcandi ibi mutatur.

¶ *Super Quæstionis centesimadecimaquarta Articulum primum.*

INtitulo primi artic. q. 114. & vltimi aduerte tres terminos, ly homo, ly mereri, ly à Deo. Nā sermo est de homine & nō de homine adoptato in filium Dei, nō de homine in statu peccati vel gratiæ, sed absolute. Mereri autem primo in seruitiis inuentum videtur, quibus mercedē merentur: in quibꝰ primo merces nominata apparet, vnde & mercenarij dicti sunt, qui vt mereantur mercedem seruiunt. Verum à seruitiis ad obsequia & beneficia extendum experimur domini, & obseruentes & benefaciētes benemeritos de nobis seu republica vocamus. Et cum multipliciter meriti ratio contingat, hic sumitur in communi, vt comprehendit sub se meritum congrui & condigni. Et quia experientia testatur aliquē communi iudicio mereri bonum aliquod propter sua opera vel pœnā aliquam, sed non à me vel illo: ideo adiungitur ly à Deo, vt determinetur retributor mercedis.

Est igitur sensus tituli, Vtrum homo possit aliquid facere, cui debeatur merces à Deo.

¶In corpore art. aduerte, quod in cōmuni loquendo in merito concurrunt quatuor, scilicet persona merens, seu merita, ipsum meritū, merces, & persona reddens mercedem. Et licet ista quatuor æquentur non solum meritum, sed præmium, tamē ordo ad omnia exigitur ad rationem meriti: oportet enim meritum esse alicuius, vt merentis, & alicuius vt debitę mercedis, & ad aliquem redditorem mercedis: frustra enim operatur & laborat quis pro mercede à nullo habenda. Exhibitio autem meriti, & redditio mercedis, actꝰ ad alterum sunt secundum æqualitatem rei ad rem, scilicet meriti ad mercedem, & ecōuerso: ideo ad rationem meriti exigitur ratio iusti quamuis nō sufficiat, plus nanque ad rationē meriti exigitur. nam iusti & debiti ratio sine libero arbitrio inuenitur in rebus: iustum nanque est aquilæ naturæ, vt habeat rostrum: hominī, vt habeat manus: & grauibus & leuibus, vt sint in locis suis: fœminino sexui, vt iungatur masculino, &c. & hæc sunt debita illis. Sed ad rationem meriti exigitur volūtarium: nullus enim meretur aut demeretur naturalibus vel inuitis passionibus, vel accidentibus. Et quoniam iustum inter duos est, & ad diuersos diuersimode, & voluntarium, nisi ad aliquem alterum ordinetur, nullum alterum respicit ideo ratio meriti ex ratione iusti voluntarij & ordinis ad alterum integrati dicitur in litera: dum primo de iusto, inde de præordinatione Dei, & demum de liberio arbitrio, intentum cōcluditur. Et quoniam in speciali de merito à Deo quo modo est, & redditor mercedis debitor est, & omnis debiter, alicuius debitor est, & Deus nulli potest esse debitor nisi sibi: idcirco sicut in rebus naturalibus Deus dando manus homini, matrem fœminæ, & cætera dat debita rebus ex ordinatione sua, scilicet ipsius Dei ac per hoc quasi sibi, ipsi soluit debitum, & sic ibi est ratio iusti (vt in secundo contra Gentil. capitulo 29. habes diffuse) ita in redditione mercedis debitæ merito humano, Deus non aliter potest cōstitui debitor, nisi pro quanto ab ipsomet Deo præsupponitur ordinarius actus ille ad consequēdam mercedem, in illam: sic enim Deus constituitur debitor sibi ipsi: & reddendo nobis mercedem, quę fatis facit ordinationi. Vnde & paterfamilias reddituras mercedem operatiis vinex, prius conduxit eos cōuentione vel promissione facta de mercede per seipsum.

Supra q. 21. ar. 4. & 2. d. 5. q. 2. ar. 1. & d. 28. ar. 4. & Heb. 6. lec. 2. cor. 2.

Ex 8. c. vltim.

Propter quod in litera Author rationem meriti humani impossibile esse constituit, nisi ex præordinatione diuina, ex qua meritorius actus habet quòd respiciat Deum vt debitorem.

¶ In eodem artic. circa rationem iusti inuentā in merito hominis apud Deū, aduerte, quòd meritum tale vltra respectus quos habet ad hominem merentem, & Deū vt præordinantem, habet duos alios: alterum ad mercedem: alterum ad redditorem mercedis. Et quidem si comparetur meritū hominis ad Deum, nunquam inuenitur iustum simpliciter, vt in litera dicitur. Sed si comparetur meritum hominis ad mercedem debitam secundum se, sic non inconuenit inueniri iustum simpliciter: quoniam non inconuenit æqualitatem meritū præmio reddendo, & ordinari à Deo actum meriti tanti valoris ad æqualens præmium. Et quoniam merces reddenda à Deo, quantumcunque secundum se sit æqualem meritis, vt tamen redditur à Deo, excedit meritum hominis (cuius ad Deū nō potest esse æqualitas simpliciter in aliquo) ideo simpliciter hominis ad Deum non potest esse meritum simpliciter sed secundum proportionem: vt in litera dicitur, quamuis hominis ad ipsam mercedem absolutè possit esse meritum simpliciter sicut & iustum.

In prior. ibus 2. sap. minem merentem, &

Cap. 6.

D. 803.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMAQVARTA, *De merito, quod est effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de merito quod est effectus gratiæ cooperantis.

¶Et circa hoc quæruntur decē.

¶Primò, vtrum homo possit aliquid mereri à Deo. ¶Secundò, vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. ¶Tertiò, vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam æternam ex condigno. ¶Quartò, vtrum gratia sit principiū merendi, mediante charitate principaliter. ¶Quintò, vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam. ¶Sextò, vtrum homo possit eam mereri alij. ¶Septimò, vtrum possit sibi aliquis mereri reparationem post lapsum. ¶ Octauò, vtrum possit sibi aliquis mereri augmentū gratiæ vel charitatis. ¶Nonò, vtrum possit sibi mereri finalem perseuerantiā. ¶Decimò, vtrum bona temporalia cadant sub merito.

ARTICVLVS I.

¶Virum homo possit aliquid mereri à Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit aliquid mereri à Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quòd reddit alteri, quod debet. sed per omnia bona, quæ facimus, non possumus sufficienter recompēsare Deo, quod debemus, quin semper amplius debeamus, vt etiam Philosophus dicit in 8. Ethi.* Vnde & Luc. 17. dicitur, Cum omnia, quæ præcepta sunt, feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. ergo homo non potest aliquid mereri à Deo.

2 ¶Præterea, Ex eo, quòd aliquis sibi proficit, nihil videtur mereri apud eum, cui nihil p̄ficit, sed homo bene operādo, sibi proficit vel alteri homini, non autē Deo. Dicitur enim Iob 35. Si iuste egeris, quid donabis ei, aut qd de manu tua accipiet? ergo homo nō pōt aliq̄d à Deo mereri.

3 ¶Præterea, Quicunque apud aliquē aliquid meretur, cōstituit eum sibi debitorem. debitum enim est, vt aliquis mercedem rependat: sed Deus nulli est debitor. vnde dicitur Rom. 10. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo nullus à Deo potest aliquid mereri.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Iere. 31. Est merces operi tuo: sed merces dicitur, quod pro merito redditur. ergo videtur, quòd homo possit à Deo mereri.

¶RESPONDEO dicendum, quòd meritū & merces ad idē referūtur. Id em̄ p̄ retributione operis, vel laboris, quasi quoddam pretiū ipsius, vnde sicut redditur pretiū pro re accepta ab aliquo, ita est actꝰ iustitiæ, ita etiam recompensare mercedē operis, vel laboris, est actus iustitiæ. iustitia aūt æqualitas quædā est, vt patet per Philosophū in 5. Ethicorū,* & ideo simpliciter est iustitia iter eos, quorum est simpliciter æqualitas: eorū verò, quorum non est simpliciter æqualitas, nō est simpliciter iustitia, sed quidā iustitiæ modus potest esse: sicut dicitur quoddam ius paternum siue dominatiuum, vt in eodem li. Philosophꝰ dicit:* & propter hoc in his, in quibus est simpliciter iustū, est etiā simpliciter ratio meriti & mercedis. in quibꝰ aut̄ est secundū quid iustum, & nō simpliciter, in his etiā non simpliciter est ratio meriti: sed secundū quid, inquātum saluatur ibi iustitiæ ratio. sic enim & filius meretur aliquid à patre & seruus à domino. Manifestū est autem, quòd inter Deū & hominē est maxima inæqualitas, in infinitum enim distāt & totū quod est hominis bonū, est à Deo, vnde d non pōt hominis à Deo esse iustitia secundū absolutam æqualitatem, sed secundū proportionem quandam: inquantum, s. vterque operatur secundum modū suum. modus autem & mēsura humanæ virtutis hominī est à Deo: & iō meritū hominis apud Deū esse non potest nisi secundū præsupp̄positionē diuinę ordinatiōis, ita scilicet, vt id homo cōsequatur à Deo per suā operationē, quasi mercedem, ad quod Deus virtutem operādi deputauit: sicut etiā res naturales hoc consequuntur per proprios mot' & operatiōes, ad quod à Deo sunt ordinatæ: differēter tamē, quia creatura rationalis seipsam mouet ad agendū p̄ liberū arbit. vnde sua actio habet rationē meriti, qd nō est in aliis creaturis.

Ex 8. c. vltim.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ homo, inquantum propria voluntate facit illud quod habet, meretur, alioquin actus iustitiæ, quo quis reddit debitum, non esset meritorius.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus ex bonis nostris nō quærit vtilitatē, sed gloriam, id est manifestationem suæ bonitatis, etiam ex suis operibus quærit. Ex hoc autem, q̄ eum colimus, nihil ei accrescit, sed nobis: & ideo meretur aliquid à Deo, non quasi ex nostris operibus aliquid ei accrescat, sed inquantum propter eius gloriam operamur.

¶Ad tertium dicendum, q̄ quia actio nostra nō habet rationē meriti nisi ex præsuppositione diuinæ ordinationis, nō sequitur, quòd Deus efficiatur d simpliciter debitor nobis, sed sibi ipsi, inquantum debitum est, vt sua ordinatio impleatur.

D. 1431

¶ In eodem primo articulo aduerte Nouitie, quod præordinationem diuinā nostri actus in ratione meritorij, nec ab ipso Deo, nec ab alio retributore oportet sortiri illam mercedem, vt patet in eo qui aliquanto tempore perseuerans in bono, obicem ponit præmio ante retributionis tempus. Et ratio est, quia non omnis præordinatio est præordinatio prædestinationis, quæ effectum infallibiliter consequitur: sed aliqua præordinatio est prouidentiæ non euentus, sed causæ, & propterea mater benemerita de filio quandoque mercedem honoris debiti à filio, nec ab ipso filio fortitur, nec à Deo, qui præordinauit matri benemeritæ talem honorem deberi, sit vt filius honorem huiusmodi impendat. Et ex eadem radice euenit, vt Iudas post multa merita vitæ æternæ non consequutus fuerit eam: nihil enim ex huiusmodi euentibus diuinæ ordinationi deperit.

¶Super

¶ Super Quæstionis centesimædecimaquarta Articulum secundum.

IN artic. 2. eiusdem quæstio. dubium occurrit de superfluitate: quia Author in quæst. 109. eundem articulum mouit.

¶Ad hoc dicitur, quòd non inconuenit diuersis rationibus in diuersis locis eandem quæstionē moueri, vt vnusquisque tractatus integer fiat. Hæc ergo quæstio de merito vitæ æternæ per gratiam potest dupliciter occurrere. Primo de merito huiusmodi, vt habet ratio nē finis respectu gratiæ. Et sic spectat ad q̄. de necessitate gratię quę est necessitas ex suppositione, scilicet ad habendum tale quid, quæ vocatur necessitas finis: Et hoc modo superius hæc quæstio integrauit tractatum de necessitate gratiæ.

Super q. 109. ar. 5. et locis ibidē indutis. Ar. 1. huius quæst.

¶Secundo, de merito huiusmodi, vt habet rationem effectus respectu gratiæ, quod est meritū: vt patet ex initio tractatus de secundo effectu gratiæ, quod est meritū vt patet ex initio tractatus huius & præcedentis quæstionis.

¶In eodem art. 2. aduerte, quòd quia nec ex titulo art. nec ex ratione allata in litera habetur, quòd hic sit sermo de potentia Dei absoluta sed titulus est de potentia meritoria vitæ æternæ, an sit propria gratiæ ita quòd ipsa sola hoc possit inter creatas natras: hoc est enim quæren. an sine gratia, &c. Ratio quoque literæ super diuina prouidentia, quæ statuit actum non ordinari ad aliquid excedēs proportionem virtutis, quæ est principium actus, fundatur, ideo ex hoc loco nullus sumat esse doctrinam Authoris, quod homo sine gratiæ habitualis dono per diuinam potentiam nō possit mereri vitā æternam. Dicet forte quispiam non esse contra Authoris doctrinam, q̄ homo ex gratuita Dei donatione absque habituali dono mereatur per actum liberi arbitrij, puta opera pietatis vitam æternam.

q. 109. ar. 2. ad 1.

¶In responsione ad tertium eiusdē articuli dubium occurrit circa illud, scilicet quòd homo non potest mereri ab alio homine, quem prius offendit, nisi ei satisfaciens reconcilietur. Videtur enim hoc falsum esse, nam potest quis operari pro eo, quem offendit, ante reconciliationem sic, vt constituat eundē sibi debitorem ad rem dendam mercedem: vt patet, si ponamus Ioannem offendisse Petrum contumelia vel rapina, & postmodum vidēs eiusdem Petri filium inuisum ab inimicis ad mortem, liberet illum, periculo mortis seipsum exponens pro hoc constat nanque quòd tunc Ioannes meretur à Petro, quem prius offenderat: & tamen non erat sibi reconciliatus. Præterea, Aliquis potest seruire locando operas suas ei, quem offendit contumelia vel furto, manente offensa & meretur mercedem ab eo: aliquin operarius qui seruit pro centum, posset priuari ab illo propter furtum decem, vel propter contumeliam.

3. p. vt art. 6. & q. 73 et 87. & q. 113. ar. 2.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. Illud enim homo à Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur: sicut dictum est.* Sed homo secundum suam naturam ordinatur ad beatitudinem sicut ad finem, vnde etiam naturaliter appetit esse beatus. ergo homo per sua naturalia absque gratia mereri potest beatitudinem, quæ est vita ęterna.

D 883.

2 ¶ Præterea, Idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium, sed minus debitum est bonum, quod fit ab eo, qui minoribus beneficiis est præuentus. Cum igitur ille, qui habet solum bona naturalia, minora beneficia sit consecutus à Deo, quàm ille, qui cum naturalibus habet gratuita: videtur, quòd ei⁹ opera sint apud Deum magis meritoria: & ita si ille, qui non habet gratiā, potest mereri aliquo modo vitam æternam, multo magis ille, qui non habet.

3 ¶ Præterea, Misericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit misericordiam & liberalitatem humanam. sed vnus homo potest apud aliū mereri, etiā si nunquam suam gratiam ante habuerit: ergo videtur quòd multo magis homo absque gratia vitā æternā possit à Deo mereri.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit Rom. 6. Gratia Dei vita æterna.

¶RESPONDEO dicendū, quòd hominis sine gratia duplex status considerari potest, sicut suprà dictum est.* Vnus quidem naturæ integræ, qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autem naturæ corruptæ, sicut est in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de homine, quo ad primum statum, sic vna ratione non potest homo mereri absque gratia vitam ęternam per pura naturalia: quia scilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuina. Actus autem cuiuscunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ est principium actus: hoc enim est ex institutione diuinæ prouidentiæ, vt nihil agat vltra suam virtutem. Vita autem ætherna est quoddam bonum excedens ꝓportionē naturæ creatę: quia etiā excedit cognitionem & desiderium eius: secundum illud 1. ad Cor. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et inde est, quòd nulla natura creata est sufficiens principium actus meritorij vitæ æternæ nisi superaddatur aliquod supernaturale donum, quod gratia dicitur. Si verò loquamur de homine sub peccato existente, additur cum hoc secunda ratio propter impedimentum peccati. Cum enim peccatum sit quædam Dei offensa, excludens à vita æterna (vt patet per supradicta *) nullꝰ in statu pec

4. 109. ar. 2. 2.

¶Ad hoc dicitur breuiter, quòd in his & similibus, licet non prius tempore, tamen prius natura intelligitur satisfactio & reconciliatio facta, quàm meritum. Nam quia in maiore clauditur minus, Petro satisfeciſſe intelligitur Ioannes, qui pro eo vitam discrimini exposuit: & sic meretur veniam & amicitiam à Petro, à quibus offensa excludebat.

¶Ad secundum dicitur, quòd quia offensa pro tanto excludit meritum pro quanto excluditur debitum mercedis ab offenso: si offensa præcedens non purgatur per sequens seruitium, nunquam merebitur merces dem, sed seruitiū suum per modum solutionis debiti satisfacit in toto vel in parte. Si autē purgatur & abundat, iam redditur primi argumenti solutio: & sic homo ab homine offenso non potest mereri antequam satisfaciat. Posset quoq; dici ad hoc dubiū vnico verbo, quod Author intendit de merito apud amicum seu patrem: qua le est meritum nostrum apud Deum, vt sic simile sit de Deo & homine of fenso. Prima tamen responsio formalis est.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquarta Articulum tertium.

IN articulo 3. tituli, scito quòd mereri ex cōdigno est mereri sic, vt secundum iustitiam sibi debeatur. ita quòd iniustum esset non reddi mercedem merito ex condigno. Vnde & nomen accipit ab æqua dignitate mereti ad mercedem,

¶In corpore articu. aduerte, quòd illa duo, scilicet motio Spiritus sancti & gratia nō sunt duæ disparatæ causæ meriti, sed sunt causæ subordinatæ. Motio quidem Spiritus sancti, vt actio causæ primæ, & gratia, vt causa secunda operis inquantum meritorij: mouet enim Spiritus sanctus hominem ad merendum mediante gratia, propter quod litera de motione Spiritus sancti loquens, affert illud Ioā. 4. Fit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et intendit Author, quòd quia opus elicitur à gratia, habet quòd sit meritorium ex condigno ex vtraque sui propria causa, scilicet prima & proxima. Nec altera superfluit: quoniam non sunt eiusdem ordinis. Et contra primæ quidem causæ sufficientiam non occurrunt contradictores.

3. q. 48. ar. 1. 2. & 2. dist. 27. ar. 3. & art 5. 2. dist. 29. ar. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & 2. Et Rom. 4. cor. 3. & 6. 6. fi. et 8. 8. lect. 4. fin.

¶SED CONTRA est, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operū secundum illud Romano. 4. Ei, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, sed illud meretur homo, quod imputatur sibi secundum debitum, quasi merces operum eius: ergo primam gratiam non potest homo mereri.

Ex Aug. li. de grat. & lib. arb. cap. 8.

¶Contra secundam autem occurrit Scotus in primo sent. dist. 17. quæstio. 1. tenens, quòd actus elicitus à gratia non est meritorius simpliciter vitæ æternæ, sed oportet quòd vltra hoc, quòd sit informatus gratia, sit acceptus Deo, id est ordinatus à Deo ad consequendam vitam æternam. Et in tali ordinatione seu acceptione passiua compleri dicit rationem meriti ex condigno.

¶Arguitque primo sic, Si actus ex solis intrinsecis agenti esset sic ordinatus ad beatitudinem, sequeretur, quòd Deus non posset ei, qui sic operatus est, non retribuere beatitudinem, nisi iniuste eam subtrahendo: hoc est falsum: ergo talis ordo est ex sola voluntate diuina.

Secundo

¶Secundo sic, Præmium semper est maius bonū merito: & iustitia stricta non reddit melius pro minus bono. ergo actus meritorius non est dignus tali præmio ex bonitate, quam habet ex suis principiis.

¶Sed hæc facile soluuntur. Nam ad primum dicitur quod iniuste subtraheretur merces tempore debito ei qui operat⁹ est ex gratia, & De⁹, qui est debitor sibiipsi, qui ordinauit non per superadditam ordinatio nem (vt Scotus putauit) sed per ipsam gratiam eius actum esse meritorium ex hoc ipso solo, quod est à gratia, quod est talis naturæ, seipsum facere ita nō potest subtrahere mercedem cum quo tamen stat, quòd possit etiam beatos omnes annihilare de potentia absoluta: sed hoc est extra quæstionē præsentē.

D 883.

¶Ad secundum dicitur, quòd liberalitas diuina remunerans suprà meritum non adimit merito vim suam. Ex hoc namque quòd De⁹ actui meranti gloriam vt vnum, reddit gloriam, vt duo non adimitur actui illi, quin meruerit secundū strictā iustitiam gloriā vt vnum. Vnde ratio illa non probat, quod actus non sit meritorius: sed hoc, quòd non sit meritorius, totius præmij, quod dat Deus suppositā tali liberalitate.

Aug. in ser. 2. à medio Et ser. 28. de tempore parum an te fi. 10.

¶Et tu habeas in litera pro doctrina sancti Thomæ, authoritatem Apostoli, Si filij, hæredes, &c. vbi potest fundare ratione m: quia filio obedienti, & vt filio operāti debetur hæreditas paterna ex solo ipso iure stricto: ita quòd non nisi iniustè potest priuari: sed sola gratia cōstituit filios Dei, secluſa quacunque ordinatione. ergo. Superflua quoque est superaddita ordinatio illa: quoniam quicquid per illam fit, saluatur melius per rationem Spiritus sancti mediante gratia. Vilificat quoque gratiam positio illa, dum ei proprium opus subtrahit, scilicet meritum, & nos non posse per gratiam mereri, nisi dispositiue, ponitsque omnia aliena à theologia reali sunt.

2. 2. q. 82. ar. 2. co. Et 3. di. 30. ar. 3. Et 4. di. 20. ar. 2. q. 3. & di. 49. Sci. ar. 4. 9. 4. & po. 9. 6. ar. 9. col. Et Ro. 8 le. 5 prin. Et He. 6 le. 3. co. 2. prin. q. 15. art. 2.

¶Et tu potes scire, hanc esse veram mentem Authoris ex doctrina eius in quæstione vigesima prima superius vbi ostendit quòd actus humanus ex hoc, quòd est bonus vel malus, moraliter habet rationem meriti vel demeriti, etiam apud Deum Ex hoc nanque sequitur, quòd ex hoc ipso, quòd actus est bonus, est ordinatus à Deo ad præmium. & hoc [vt ibi dicitur] quantum est ex ratione actus nec oportet aliam ordinatio nem superaddere.

¶Ad secundum dicitur breuiter, quòd in his & similibus, licet non prius tempore, tamen prius natura intelligitur satisfactio & reconciliatio facta, quàm meritum. Nam quia in maiore clauditur minus, Petro satisfeciſſe intelligitur Ioannes, qui pro eo vitam discrimini exposuit: & sic meretur veniam & amicitiam à Petro, à quibus offensa excludebat.

¶Ad secundum dicitur, quòd quia offensa pro tanto excludit meritum pro quanto excluditur debitum mercedis ab offenso: si offensa præcedens non purgatur per sequens seruitium, nunquam merebitur merces dem, sed seruitiū suum per modum solutionis debiti satisfacit in toto vel in parte. Si autē purgatur & abundat, iam redditur primi argumenti solutio: & sic homo ab homine offenso non potest mereri antequam satisfaciat. Posset quoq; dici ad hoc dubiū vnico verbo, quod Author intendit de merito apud amicum seu patrem: qua le est meritum nostrum apud Deum, vt sic simile sit de Deo & homine of fenso. Prima tamen responsio formalis est.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquarta Articulum tertium.

IN articulo 3. tituli, scito quòd mereri ex cōdigno est mereri sic, vt secundum iustitiam sibi debeatur. ita quòd iniustum esset non reddi mercedem merito ex condigno. Vnde & nomen accipit ab æqua dignitate mereti ad mercedem,

3. q. 48. ar. 1. 2. & 2. dist. 27. ar. 3. & art 5. 2. dist. 29. ar. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & 2. Et Rom. 4. cor. 3. & 6. 6. fi. et 8. 8. lect. 4. fin.

¶In corpore articu. aduerte, quòd illa duo, scilicet motio Spiritus sancti & gratia nō sunt duæ disparatæ causæ meriti, sed sunt causæ subordinatæ. Motio quidem Spiritus sancti, vt actio causæ primæ, & gratia, vt causa secunda operis inquantum meritorij: mouet enim Spiritus sanctus hominem ad merendum mediante gratia, propter quod litera de motione Spiritus sancti loquens, affert illud Ioā. 4. Fit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et intendit Author, quòd quia opus elicitur à gratia, habet quòd sit meritorium ex condigno ex vtraque sui propria causa, scilicet prima & proxima. Nec altera superfluit: quoniam non sunt eiusdem ordinis. Et contra primæ quidem causæ sufficientiam non occurrunt contradictores.

Ex Aug. li. de grat. & lib. arb. cap. 8.

¶Contra secundam autem occurrit Scotus in primo sent. dist. 17. quæstio. 1. tenens, quòd actus elicitus à gratia non est meritorius simpliciter vitæ æternæ, sed oportet quòd vltra hoc, quòd sit informatus gratia, sit acceptus Deo, id est ordinatus à Deo ad consequendam vitam æternam. Et in tali ordinatione seu acceptione passiua compleri dicit rationem meriti ex condigno.

¶Arguitque primo sic, Si actus ex solis intrinsecis agenti esset sic ordinatus ad beatitudinem, sequeretur, quòd Deus non posset ei, qui sic operatus est, non retribuere beatitudinem, nisi iniuste eam subtrahendo: hoc est falsum: ergo talis ordo est ex sola voluntate diuina.

Secundo sic, Præmium semper est maius bonū merito: & iustitia stricta non reddit melius pro minus bono. ergo actus meritorius non est dignus tali præmio ex bonitate, quam habet ex suis principiis.

¶Sed hæc facile soluuntur. Nam ad primum dicitur quod iniuste subtraheretur merces tempore debito ei qui operat⁹ est ex gratia, & De⁹, qui est debitor sibiipsi, qui ordinauit non per superadditam ordinatio nem (vt Scotus putauit) sed per ipsam gratiam eius actum esse meritorium ex hoc ipso solo, quod est à gratia, quod est talis naturæ, seipsum facere ita nō potest subtrahere mercedem cum quo tamen stat, quòd possit etiam beatos omnes annihilare de potentia absoluta: sed hoc est extra quæstionē præsentē.

D 883.

¶Ad secundum dicitur, quòd liberalitas diuina remunerans suprà meritum non adimit merito vim suam. Ex hoc namque quòd De⁹ actui meranti gloriam vt vnum, reddit gloriam, vt duo non adimitur actui illi, quin meruerit secundū strictā iustitiam gloriā vt vnum. Vnde ratio illa non probat, quod actus non sit meritorius: sed hoc, quòd non sit meritorius, totius præmij, quod dat Deus suppositā tali liberalitate.

¶Et tu habeas in litera pro doctrina sancti Thomæ, authoritatem Apostoli, Si filij, hæredes, &c. vbi potest fundare ratione m: quia filio obedienti, & vt filio operāti debetur hæreditas paterna ex solo ipso iure stricto: ita quòd non nisi iniustè potest priuari: sed sola gratia cōstituit filios Dei, secluſa quacunque ordinatione. ergo. Superflua quoque est superaddita ordinatio illa: quoniam quicquid per illam fit, saluatur melius per rationem Spiritus sancti mediante gratia. Vilificat quoque gratiam positio illa, dum ei proprium opus subtrahit, scilicet meritum, & nos non posse per gratiam mereri, nisi dispositiue, ponitsque omnia aliena à theologia reali sunt.

2. 2. q. 82. ar. 2. co. Et 3. di. 30. ar. 3. Et 4. di. 20. ar. 2. q. 3. & di. 49. Sci. ar. 4. 9. 4. & po. 9. 6. ar. 9. col. Et Ro. 8 le. 5 prin. Et He. 6 le. 3. co. 2. prin. q. 15. art. 2.

¶Et tu potes scire, hanc esse veram mentem Authoris ex doctrina eius in quæstione vigesima prima superius vbi ostenditur quòd actus humanus ex hoc, quòd est bonus vel malus, moraliter habet rationem meriti vel demeriti, etiam apud Deum Ex hoc nanque sequitur, quòd ex hoc ipso, quòd actus est bonus, est ordinatus à Deo ad præmium. & hoc [vt ibi dicitur] quantum est ex ratione actus nec oportet aliam ordinatio nem superaddere.

Aug. in ser. 2. à medio Et ser. 28. de tempore parum an te fi. 10.

¶Secundo sic, Præmium semper est maius bonū merito: & iustitia stricta non reddit melius pro minus bono. ergo actus meritorius non est dignus tali præmio ex bonitate, quam habet ex suis principiis.

¶Sed hæc facile soluuntur. Nam ad primum dicitur quod iniuste subtraheretur merces tempore debito ei qui operat⁹ est ex gratia, & De⁹, qui est debitor sibiipsi, qui ordinauit non per superadditam ordinatio nem (vt Scotus putauit) sed per ipsam gratiam eius actum esse meritorium ex hoc ipso solo, quod est à gratia, quod est talis naturæ, seipsum facere ita nō potest subtrahere mercedem cum quo tamen stat, quòd possit etiam beatos omnes annihilare de potentia absoluta: sed hoc est extra quæstionē præsentē.

D 883.

¶Ad secundum dicitur, quòd liberalitas diuina remunerans suprà meritum non adimit merito vim suam. Ex hoc namque quòd De⁹ actui meranti gloriam vt vnum, reddit gloriam, vt duo non adimitur actui illi, quin meruerit secundū strictā iustitiam gloriā vt vnum. Vnde ratio illa non probat, quod actus non sit meritorius: sed hoc, quòd non sit meritorius, totius præmij, quod dat Deus suppositā tali liberalitate.

¶Et tu habeas in litera pro doctrina sancti Thomæ, authoritatem Apostoli, Si filij, hæredes, &c. vbi potest fundare ratione m: quia filio obedienti, & vt filio operāti debetur hæreditas paterna ex solo ipso iure stricto: ita quòd non nisi iniustè potest priuari: sed sola gratia cōstituit filios Dei, secluſa quacunque ordinatione. ergo. Superflua quoque est superaddita ordinatio illa: quoniam quicquid per illam fit, saluatur melius per rationem Spiritus sancti mediante gratia. Vilificat quoque gratiam positio illa, dum ei proprium opus subtrahit, scilicet meritum, & nos non posse per gratiam mereri, nisi dispositiue, ponitsque omnia aliena à theologia reali sunt.

2. 2. q. 82. ar. 2. co. Et 3. di. 30. ar. 3. Et 4. di. 20. ar. 2. q. 3. & di. 49. Sci. ar. 4. 9. 4. & po. 9. 6. ar. 9. col. Et Ro. 8 le. 5 prin. Et He. 6 le. 3. co. 2. prin. q. 15. art. 2.

¶Et tu potes scire, hanc esse veram mentem Authoris ex doctrina eius in quæstione vigesima prima superius vbi ostenditur quòd actus humanus ex hoc, quòd est bonus vel malus, moraliter habet rationem meriti vel demeriti, etiam apud Deum Ex hoc nanque sequitur, quòd ex hoc ipso, quòd actus est bonus, est ordinatus à Deo ad præmium. & hoc [vt ibi dicitur] quantum est ex ratione actus nec oportet aliam ordinatio nem superaddere.

Aug. in ser. 2. à medio Et ser. 28. de tempore parum an te fi. 10.

¶Ad hoc dicitur breuiter, quòd in his & similibus, licet non prius tempore, tamen prius natura intelligitur satisfactio & reconciliatio facta, quàm meritum. Nam quia in maiore clauditur minus, Petro satisfeciſſe intelligitur Ioannes, qui pro eo vitam discrimini exposuit: & sic meretur veniam & amicitiam à Petro, à quibus offensa excludebat.

¶Ad secundum dicitur, quòd quia offensa pro tanto excludit meritum pro quanto excluditur debitum mercedis ab offenso: si offensa præcedens non purgatur per sequens seruitium, nunquam merebitur merces dem, sed seruitiū suum per modum solutionis debiti satisfacit in toto vel in parte. Si autē purgatur & abundat, iam redditur primi argumenti solutio: & sic homo ab homine offenso non potest mereri antequam satisfaciat. Posset quoq; dici ad hoc dubiū vnico verbo, quod Author intendit de merito apud amicum seu patrem: qua le est meritum nostrum apud Deum, vt sic simile sit de Deo & homine of fenso. Prima tamen responsio formalis est.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquarta Articulum tertium.

IN articulo 3. tituli, scito quòd mereri ex cōdigno est mereri sic, vt secundum iustitiam sibi debeatur. ita quòd iniustum esset non reddi mercedem merito ex condigno. Vnde & nomen accipit ab æqua dignitate mereti ad mercedem,

3. q. 48. ar. 1. 2. & 2. dist. 27. ar. 3. & art 5. 2. dist. 29. ar. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & 2. Et Rom. 4. cor. 3. & 6. 6. fi. et 8. 8. lect. 4. fin.

¶In corpore articu. aduerte, quòd illa duo, scilicet motio Spiritus sancti & gratia nō sunt duæ disparatæ causæ meriti, sed sunt causæ subordinatæ. Motio quidem Spiritus sancti, vt actio causæ primæ, & gratia, vt causa secunda operis inquantum meritorij: mouet enim Spiritus sanctus hominem ad merendum mediante gratia, propter quod litera de motione Spiritus sancti loquens, affert illud Ioā. 4. Fit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et intendit Author, quòd quia opus elicitur à gratia, habet quòd sit meritorium ex condigno ex vtraque sui propria causa, scilicet prima & proxima. Nec altera superfluit: quoniam non sunt eiusdem ordinis. Et contra primæ quidem causæ sufficientiam non occurrunt contradictores.

Ex Aug. li. de grat. & lib. arb. cap. 8.

¶Contra secundam autem occurrit Scotus in primo sent. dist. 17. quæstio. 1. tenens, quòd actus elicitus à gratia non est meritorius simpliciter vitæ æternæ, sed oportet quòd vltra hoc, quòd sit informatus gratia, sit acceptus Deo, id est ordinatus à Deo ad consequendam vitam æternam. Et in tali ordinatione seu acceptione passiua compleri dicit rationem meriti ex condigno.

¶Arguitque primo sic, Si actus ex solis intrinsecis agenti esset sic ordinatus ad beatitudinem, sequeretur, quòd Deus non posset ei, qui sic operatus est, non retribuere beatitudinem, nisi iniuste eam subtrahendo: hoc est falsum: ergo talis ordo est ex sola voluntate diuina.

Secundo

¶In eodem articulo dubium occurrit, Quo pacto possit homo per gratiam mereri ex condigno vitā æternam: cum inter Deū & creaturam quamcunq; multo minorem, & filium possit esse iustum simpliciter: constat enim, quòd homo in gratia creatura pura est, & filius adoptiuus non plus iusti sortitur apud patrem, quàm filius simpliciter: mereri autem ex condigno ad iustum simpliciter spectat.

Art. 1. huius quæst.

¶Ad hoc dicitur quòd opus meritorium ex gratia & Spiritu sancto pro cedens, potest comparari ad Deum tribuitorem. Et sic propter rationes allatas solam rationem iusti dominatiui seu paterni video, iuxta illud Apostoli secundæ ad Tim. 4. Quā reddet dominus iustus iudex. Si autem referatur ad mercedem, scilicet vitam æternam, sic est ratio iusti simpliciter, & æqualitas. Et ad hanc æqualitatem tēdunt verba literæ, vt patet in responsione ad tertium. Quod si quis dicere velit, quòd inter opus meritorium, vt est à Spiritu sancto, & Deum est iustum simpliciter, aduertat quòd iustū quæritur inter retributorem & operatorem, qui remuneratur, & non inter primam causam mercedis & meriti.

D. 1114. q. 9. ar. 2.

¶ Super Quæstionis centesimædecimaquarta Articulum quintum.

IN artic. 4. 5. & 6. nihil occurrit scribendum, nisi quòd in quarto, & clarius in sexto apparet quod diximus esse de mente Authoris, scilicet quod diuina motio ad meritum per gratiā est etiam in Christo: & vt vna meritū tadix cōputata distinguitur contra aliam, scilicet liberum arbitrium.

In hom. 5. tecoſt. & est 30. in euan. non procul. à prin illi⁹. D. 882.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum homo in gratia constitutus possit mereri vitam æternam ex condigno.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ homo in gratia constitutus non possit mereri vitam æternam ex condigno. Dicit enim Apostolus ad Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gratiam, quæ reuelabitur in nobis. Sed inter alia opera meritoria maximè videtur esse meritoriæ sanctorum passiones. ergo nulla opera hominū sunt meritoria vitæ æternæ ex condigno.

3. q. 48. ar. 1 cor. & 2. dist. 27. ar. 3. & art 5. co. & 3. di. 29. ar. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & 2. Et Rom. 4. cor. 3. & 6. 6. fi. et 8. 8. lect. 4. fin.

2 ¶ Præterea, Sup illud Ro. 6. Gratia Dei, vita æterna: dicit gl.* Posset rectè dicere, Stipēdiū iustitiæ, vita æterna: sed maluit dicere: gratia Dei, vita æterna: vt ſtelligeremus, Deū ad æternā vitam pro sua miſeratione nos perducere, nō meritis nostris. Sed id, quod ex cōdigno quis meretur, nō ex miſeratiōe, sed ex merito accipit: ergo videtur, ꝙ homo nō posſit p gratiam mereri vitam æternam ex cōdigno.

D 884.

3 ¶ Præterea illud meritū videtur esse cōdignum, quod æquatur mercedi. Sed nullus actꝰ præſentis vitæ potest ęquari vitę ęternæ, quę cognitionem & desiderium nostrum excedit, excedit etiam charitatē vel dilectionē vię, sicut & excedit naturam. ergo homo non potest per gratiam mereri vitam ęternam ex condigno.

¶SED CONTRA, Id quod redditur secundū iustū iudiciū, videtur esse mer-

¶ Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd homo posſit sibi mereri primam gratiam. Quia, vt Aug. dicit,* files meretur iuſtificationem. iuſtificatur autem homo per primam gratiam. ergo homo potest mereri sibi primam gratiam.

3. q. 2. art. 11. co. Et 2. dist. 27. ar. 4. 6. Et 3. dist. 19. c. 1. art. 1. q. 1. cor. 2 3. con tra c. 149. & 150. Et veri q. 29. ar. 6 & 7. col. Et 1. ar. 10 to. 1 co. 2 col. 2. Et Ephe. 2 le. 2. co. 2.

2 ¶ Præterea, De⁹ non dat gratiā nisi dignis: sed nō dicitur aliquis dignus aliquo dono, nisi qui ipſum promeruit ex condigno. ergo aliquis ex condigno potest mereri primam gratiā.

3 ¶ Præterea, Apud homines aliquis potest promereri donum iam acceptum: sicut q accepit equum à domino, meretur ipſum, bene vtendo eo in seruitio domini. sed Deus liberalior est, quàm homo. ergo multo magis primam gratiam iam ſuſceptā potest homo promereri à Deo per subſequētia opera.

In proſa tione pſal. 31. tom. 6.

¶SED CONTRA est, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operū secundum illud Romano. 4. Ei, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, sed illud meretur homo, quod imputatur sibi secundum debitum, quasi merces operum eius: ergo primam gratiam non potest homo mereri.

¶RES

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum septimum.

IN articulo 7. dubium occurrit circa rationem literæ ad probandum, quòd nullus potest mereri ex condigno sibi reparationem post lapsum: quia scilicet motio diuinæ gratiæ interrumpitur per lapsum. Contra hanc siquidem rationem instatur. primo, quia non exigitur ad hoc quòd aliqua fit merces reddèda ex condigno, quòd motio diuinæ gratiæ non interrumpatur, ergo ratio literæ, quæ ex interruptione infert non meritum, nihil valet. Assumptum patet: quia Iudas quandoque meruit vitam æternam ex condigno: & tamen motio diuinæ gratiæ fuit interrupta. Et confirmatur: quia tantùm est dicere, q̃d interruptio gratiæ facit vel exigit aliquid non cadere sub merito condigni, quantum dicere nihil mereremur ex condigno, nisi ad quod continuata gratia perueniamus: quod est falsum.

q. 109. per totam.

Lib. 1. c. 23. post med. Io. 1.

** Aliàs rei.*

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendum est, quòd gratia dupliciter concurrit ad meritum: primo vt constituens hominem in statu remunerabili: & hoc facit gratia constituendo hominem diuinæ naturæ consortem. Secundo, vt principium actus meritorij: & quia secundum non solum præsupponit primum in ratione principij, sicut agere præsupponit esse, sed coexigit in ratione constituendi statum remunerabilis, ita quòd nullus ex condigno meretur sibi homini, sed sibi constituto in gratia simpliciter: ideo de ratione meriti ex condigno sibi est constituere in statu gratiæ. Ita quòd gratia non solum exigitur ad constituendam personam, quæ meretur, & cui meretur sed cui exhibendum sit præmium. Et ratio huius est vniuersalis: quia scilicet quodlibet meritum efficit mercedem debitam sibi, in solo statu digno mercede: nullus enim meretur aliquid exhibèdum sibi in statu indigno mercede. Ex hoc autem, quòd status dignus mercede debita merito ex condigno constituitur gratia, sequitur quòd impossibile est habere rationem mercedis debitæ merito ex condigno, quòd in ratione sua claudit statum oppositum, vt patet: & quia reparatio post lapsum in ratione sua claudit subiectum in statu opposito, quia in peccato mortali per lapsum ideo impossibile est, quòd reparatio post lapsum habeat rationem mercedis debitæ merito ex condigno. & hoc intendit Author in paucissimis verbis literæ.

q. præced. art 4.

2. dist 27. ar. 1. & 2. dist 20 art. 2. q. 3. cor.

¶ Quod vt clarius intelligas simul cum dictis, nunc scito interruptionę gratiæ, dupliciter inueniri posse. primo vt impedimentum ad consequendam mercedẽ merito debitam, & de tali interruptione loquitur author hic in tñsione ad tertiũ. de qua ẽt loquuntur obiectiones in oppositum allatæ, qua ẽt Iudas non assecutus est vitam æternam quam meruerat, si aliqñ fuit bonus. Et talis interruptio [vt in litera dicitur] impedit consecutionem mercedis, sicut vniuersaliter causa naturalis impedibilis: puta semen perfectũ aliquanto tempore operans propriũ effectum, si eradicetur, vel aliter occupetur, impeditur à consecutione effectus, ad quem s.ẽm naturam suã erat ordinatũ: iam enim dictum est, q̃ actus meritorius est ordinat⁹ per gratiæ semen à Deo ad caudam vitam æternam, sicut alij actus naturales ad suos terminos. Et huiusmodi interruptio per accidens se habet ad meritum & mercedẽ: quam uis per se habeat ad consecutionem, vtpote dicte contraria illi.

2. dist 27. ar. 1. & 2. dist 20 art. 2. q. 3. cor.

¶ Secundo autem modo inuenitur interruptio vt clausa in ratione termini. Et sic est implicatio in adiecto, dicere, quòd est merces in statu interruptionis: sicut dicere lumẽ in opaco, vt patet ex dictis. Et de huiusmodi interruptione loquitur litera in hac tõne, quæ motionem diuinæ gratiæ interruptam per sequens peccatum, vt inclusam in ratione mercedis affert pro cã quare non cadit reparatio post lapsum in merito.

¶ Et per hoc patet respõsio ad obiecta. nam & vita æterna & augmentum gratiæ, & quicquid cadit simpliciter submerito cõdigni, ad cõsequitones quidem sui exigit continuitatem seu perseuerantiam stat⁹: ad hoc autem q̃ sit merces debita, non. Nec interruptio, quia impedit talem continuitatem, impedit reparationem habere rõnem mercedis: sed quia reparatio post lapsum includit in ratione sua interruptiones, vt lumen diaphanum non sic autem est de vita æterna & aliis, quæ meremur ex condigno.

Art. 2. huius q. 4. & 109. art. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ desiderij, quo quis desiderat reparationem post lapsum, iustũ dicitur, & similiter loquitur author oratio, qua tẽdit ad iustitiam. non tamen ita quòd iustitiæ innitatur per modum meriti, sed solum misericordiæ.

¶ Ad ſm dicendum, q̃ aliquis potest alteri mereri ex cõgruo primam gratiã: quia non est ibi impedimẽtum saltem ex parte merentis, quod inuenitur, dum aliquis post meritum gratiæ à iustitia recedit.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ quidã dixerunt, q̃ nullus meretur absolutè vitã æternam, nisi per actũ finalis gratiæ: sed sõlum sub conditione, si perseuerat. Sed hoc irratio nabiliter dicitur, quia q̃ſque act⁹ vltimæ gratiæ non est magis meritorius, sed minus quàm actus præcedentes propter ægritudinis oppressionem. Vnde dicendũ, q̃ quilibet actus charitatis meretur absolutè vitam æternam: sed per peccatum sequens peccatum, vt nõ sortiatur effectum: sicut ẽt causæ naturales deficiunt à suis effectib⁹ propter superuenientes impedimentum.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum homo possit mereri augmentum gratiæ vel charitatis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ hõ nõ possit mereri augmentum gratiæ vel charitatis. Cum em̃ aliquis receperit præmium quod meruit, non debetur ei alia merces: sicut de quibusdam dicitur Matt. 6. Receperunt mercedẽ suam. si igitur aliquis meretur augmentum charitatis vel gratiæ, sequeretur q̃ gratia aut aliud præmium, quod est inconueniens.

Ar. 2. et 4.

¶ Præterea, nihil agit vltra suã spẽm: sed principiũ meriti est gratia, vel charitas, vt ex supradictis patet: ergo null⁹ potest maiorẽ gratiã vel charitatẽ mereri, quã hẽat.

2. dist 27. ar. 2. ad 3. Et Heb. 6. lec. 2. cor. 2.

¶ Præterea, Id, q̃d cadit sub merito, mensuratur hõ per quemlibet actum, à gratia, vel charitate procedentẽ: sicut per quẽlibet talem actum meretur hõ vitã æternam. si igitur augmentum gratiæ vel charitatis cadat sub merito, videtur, q̃ p quẽlibet actũ charitate informatũ aliquis mereatur augmentum charitatis: sed id, quod hõ meretur, infallibiliter à Deo cõsequitur, nisi impediatur per peccatũ sequens. Dicitur enim 2. ad Tim. 1. Scio cui credidi, & certus sum, qui potens est depositũ meum seruare. sic ergo sequeretur, q̃ per quemlibet actum meritorium gratia vel charitas augeretur. q̃ videtur inconueniens: cũ quandoque actus meritorij non quantũ tratem dicitur: est enim motus intensionis augmentatio gratiæ, sicut & aliarum formarum. ideo non oportet hoc attendere, q̃ sicut animal, aut animatum auget seipsum, ita gratia auget seipsam, vt de semine & arbore similitudo affertur. Sed in huiusmodi augmento gratiæ, quæ vere intensio est: attẽdendum est, q̃ cã agens quæ efficit formam in subiecto disposito, auget eam mediante seipsa cooperante per actum summi ad dispõnendum cap⁹ ad reddendum subiectum maioris gratiæ, & ad faciendum sibi debitum, id est, merendum maiorem gratiam. Et licet augmentum gratiæ sit maioris quantitatis ac virtutis, quàm gratia præexistẽs [vt manifeste patet quum augetur vsque ad consummationem patriæ] non tamẽ excedit efficacia gratiæ præexistentis in disponendo ac merendo eam: sed est proportionatus terminus illius. Et hoc est non excedere illam in virtute, quamuis in quãtitate. Vnde obiectio primi dubij in æqui uoco laborat, nam dupliciter intelligi potest esse suprà virtutem: vno modo habere maiorem virtutẽ. Alio modo esse improportionatum effectum, seu terminum illius virtutis. Et in secundo sensu sumitur in litera, non in primo: quia primus coincidit cum alio membro literæ, scilicet esse supra quantitatem: nam eiusdem rationis est esse supra quãtitatem & virtutem in primo sensu.

Art. 4. & 7. huius q.

Tri. 1. ante med. Io. 2.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut supra dictũ est, illud cadit sub merito cõdigni, ad quod motio gratiæ se extendit. motio aũt alicuius mouentis non solum se extẽdit ad vltimum terminum motus, sed tamen aũt motus gratiæ est vita æterna: progressus aũt in hoc motu est ſm augmentum charitatis vel gratiæ, ſm illud Prou. 4. Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectũ diẽ, qui est dies gloriæ. Sic igitur augmentũ gratiæ cadit sub merito condigni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ præmium est terminus meriti. Est aũt duplex termin⁹ motus, s. vltimus, & medi⁹, modo habere maiorem qui est principium & terminus. & talis terminus est merces augmenti. Merces aũt fauoris humani est sicut vltimus terminus his, qui finẽ in hoc cõstituunt. vnde tales nullam aliam mercedẽ recipiũt.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ augmentum gratiæ nõ est supra virtutem præexistentis gratiæ. licet sit supra quãtitatẽ ipsius: sicut arbor. ersi sit supra quantitatẽ seminis, non est tamen supra virtutem ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, sicut & gratię consummationem, quę est vita æterna. Sed sicut vita æterna nõ ſtatim redditur, sed suo tempore, ita nec gratia ſtatim augetur, sed suo tempore: cùm, scilicet aliquis sufficiẽter fuerit dispositus ad gratię augmentum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum homo possit perseuerantiam mereri.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ aliquis possit perseuerãtiam mereri. Illud enim, quod hõ obtinet petendo, põt cadere sub merito habẽtis gratiam. sed perseuerantiam petendo homines à Deo obtinent, alioquin frustra peteretur à Deo in petitionibus orationis dominicę: vt Aug. exponit in li. de bono perseuerãtię. ergo perseuerãtia põt cadere sub merito habentis gratiam.

2. dist 45. q. 2. ar. 3. q. 1. ca.

Capi. 2. & 17. in prin. Io. 7.

¶ Præterea, Magis est nõ posse peccare, quam non peccare. sed nõ posse peccare, cadit sub merito, meretur em̃ aliquis vitam æternã: de cuius ratione est impeccabilitas. ergo multo magis põt aliquis mereri, vt non peccet, quod est perseuerare.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit super epistolã Io. q̃ charitas meret augeri, vt aucta mereat & perfici. ergo augmẽtũ charitatis, vel gratię cadit sub merito.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut supra dictũ est, illud cadit sub merito cõdigni, ad quod motio gratiæ se extendit. motio aũt alicuius mouentis non solum se extẽdit ad vltimum terminum motus, tamen aũt motus gratiæ est vita æterna: progressus aũt in hoc motu est ſm augmentum charitatis vel gratiæ, ſm illud Prou. 4. Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectũ diẽ, qui est dies gloriæ. Sic igitur augmentũ gratiæ cadit sub merito condigni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ præmium est terminus meriti. Est aũt duplex termin⁹ motus, s. vltimus, & medi⁹, modo habere maiorem qui est principium & terminus. & talis terminus est merces augmenti. Merces aũt fauoris humani est sicut vltimus terminus his, qui finẽ in hoc cõstituunt. vnde tales nullam aliam mercedẽ recipiũt.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ augmentum gratiæ nõ est supra virtutem præexistentis gratię. licet sit supra quãtitatẽ ipsius: sicut arbor. ersi sit supra quantitatẽ seminis, non est tamen supra virtutem ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, sicut & gratię consummationem, quę est vita æterna. Sed sicut vita æterna nõ ſtatim redditur, sed suo tempore, ita nec gratia ſtatim augetur, sed suo tempore: cùm, scilicet aliquis sufficiẽter fuerit dispositus ad gratię augmentum.

2. dist 27. ar. 6 & 3. dist 19 q. 2. ar 2. q. 1. cor. & ar 3. q. 1. ad 5. & 4. dist. 45. q. 2. ar. 1. q. 1. cor. 1. Timot. 4. lect 2 fin. gl. ordin. ibid.

qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum, videtur ergo quòd nullus possit alteri mereri primam gratiam.

¶ RESPONDEO dicendum quòd sicut ex supradictis patet, * opus nostrũ habet rationem meriti ex duobus. Primo quidem ex vi motionis diuinæ, & sic meretur aliquis ex cõdigno. Alio modo habet rationem meriti, secundum quod procedit ex libero arbitrio, inquantum voluntariè aliquid facimus, & ex hac parte est meritum congrui: quia congruum est, vt dum homo bene vtitur sua virtute, Deus secundum superexcellentem virtutem excellentem operetur. Ex quo patet, quòd merito condigni nullus potest mereri alteri primam gratiam nisi solus Christus. quia vnusquisque nostrum mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipse ad vitam æternam perueniat, & ideo meritum condigni vltra hanc motionem non se extendit. Sed anima Christi mota est à Deo per gratiã non solum, vt ipse perueniret ad gloriam vitæ æternę, sed vt alios in eam adduceret, inquantum est caput Ecclesiæ, & Author salutis humanæ: secundum illud ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis, &c. Sed merito congrui potest aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, congruũ est, secundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatem in saluatione alterius: licet quandoque possit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis sanctus iustificationem desiderat. Et in hoc casu loquitur authoritas Ieremiæ. vltimò inducta.

** Art. 1. & 4.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad salutem merito congrui, non merito condigni.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ impetratio orationis innititur misericordiæ, meritum autem condigni innititur iustitiæ: & ideo multa orãdo impetrat homo ex diuina misericordia, quę tamen non meretur secundum iustitiam: secundum illud Danielis 9. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pauperes eleemosynas recipientes dicũtur recipere alios in æterna tabernacula, vel impetrando eis veniam, orando vel merendo per alia bona ex congruo: vel etiam materialiter loquendo: quia per ipsa opera misericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. Illud enim quod iuste à Deo petitur, homo videtur posse mereri: sed nihil iustius à Deo petitur (vt Augustin. dicit) quàm quod reparetur post lapsum, secundum illud Psalm. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine: ergo homo potest mereri, vt reparetur post lapsum.

2. di 27 ar. 2. ad 3. Et Heb. 6. lec. 2. cor. 2.

¶ Præterea, Multo magis homini prosunt opera sua, quàm prosint alij: sed homo potest aliquo modo alteri mereri reparationem post lapsum, sicut & primam gratiam. ergo multo magis sibi mereri potest, vt reparetur post lapsum.

¶ Præterea, Homo, qui aliquando fuit in gratia per bona opera, quæ fecit, meruit sibi vitam æternam, vt ex supradictis patet: * sed ad vitam æternam non potest aliquis peruenire, nisi reparetur per gratiam. ergo videtur, quòd sibi meruit reparationem per gratiam.

Art 2 huius q. 4. & 109. art. 8.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius, quas fecerat non recordabuntur. ergo nihil valebunt ei præcedentia merita ad hoc, quòd resurgat. non ergo aliquis potest sibi mereri reparationẽ post lapsum futurum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nullus potest sibi mereri reparationẽ post lapsum futurum, neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem cõdigni hoc sibi mereri nõ potest: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratiæ: quæ quidem motio interrumpitur per sequens peccatum, vnde beneficia, quæ postmodum aliquis à Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito, tanquam motione prioris gratiæ vsque ad hæc non se extendente. Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur, ne consequatur effectũ propter impedimentũ peccati in eo, cui quis meretur. multo igitur magis impeditur talis metitii efficacia per impedimentum, quod & in eo, qui meretur, & in eo cui meretur: hic enim vtrunque in vnam personam concurrit: & ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

¶ AD

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum octauum.

IN articulo 8. eiusdem q. nota quòd Author vti videtur gratia quasi motore in principio corporis articuli: quia gratia est velut organum seu medium, quo Spiritus Sanctus mouet nos: ac per hoc eadem motio attribuitur Spiritui sancto & gratiæ, & ad idem se extendere dicitur.

¶ In responsione ad 2. eiusdẽ ar. dubium occurrit duplex. primo circa id quod dicitur, secundo circa id quod supponitur. Falsum quidẽ videtur, q̃ augmentum gratiæ sit supra quantitatem & non supra virtutem præexistentis gratiæ, nam in his, quæ non mole magna sunt, idem est maius & melius: vt Aug. dicit. Et constat, q̃ in maiori quantitate gratiæ est maior virtus quàm in minori: ac per hoc augmentum gratiæ sicut excedit quantitatem, ita excedit virtutem p̃æxistentis gratiæ, non sic aũt est de semine & arbore, & animali patuo crescente in magnum, in quibus virtus augmentatiua distinguitur à quantitate perfecta, ad quam mouet, falsum quoque supponitur videtur, scilicet, q̃ gratia augeat seipsam, cum solus Deus effectiue causet, & augeat gratiam.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia augmentum non nisi metaphoricè in formis extra

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum nonum.

IN art. 9. eiusdem quæst. dubium ſtatim occurrit circa rationem literæ. Quare perseuerantia non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione diuina, &c. Si enim hæc ratio videlicet, augmentum gratiæ non caderet sub merito, quia dependet solum ex motione diuina: nec valet dicere, q̃ dependet ex nobis dispositiue: quia etiam perseuerantia dependet ex nobis dispositiue.

¶ Ad hoc

¶Ad hoc dicitur, q̃ ratio liceꝫ non consistit in dependentia sola ex motione diuina effectiue, sed consistit in hoc, q̃ dependet solum ex motione diuina, quæ est principium gratiæ. Ita q̃ duobus existentibus membris distinctionis in litera, scilicet terminum, & esse principium actionis gratiæ, & primo cadēte sub merito, secundo non, cū perseuerantia viæ consistat in primo solū ꝯ ita quòd ly solum excludit ab opposito membro, scilicet terminare motionem) consequens est, q̃ perseuerantia viæ non cadit sub merito. Et ex hoc apparet differentia inter augmentum gratiæ & perseuerantiam viæ: quia licet conueniāt in hoc, quod vtrunque ex solo Deo dependet effectiue: differunt tamen in hoc, q̃ augmentatio talis est actio Dei, quæ habet terminantem motū gratiæ prius datæ, vt patet: perseuerantia verò, quia consistit in sola gratiæ conseruatione, & conseruatio gratiæ nihil aliud est quam productio eius cōtinuata, seu non interrupta, nullū habet terminum nouū, qui fit terminus motus gratiæ iam existentis. Cōstat enim q̃ ipsa prima gratia non nouo modo se habens, sed eodem modo se habens, terminat conseruationem: & ideo nō cadit sub merito.

Ar. 5. phys. 3.

Tract. 44. in ioan. Ioan. tom. 9.

¶Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum decimum.

IN art. 10. eiusdem q. & vlt. totius libri huius nota tria. primò, quod quum dicitur, Omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum ad beatitudinem post primam gratiā, cadere sub merito simpliciter, intelligendum est de omnibus habētibus rationem termini, ne sit q. de conseruatione & perseuerātia, quæ tamen ad primam gratiam spectare dici possunt.

In ista art. & ar. 8. In corp. & ad arg.

¶Secundò, q̃ sicut bonū est dupliciter, simpliciter & secūdum quid, ita meritū & merito simpliciter, quod est meritum gratiæ respōdet bonum simpliciter, merito secundum quid respondet bonum secundum quid, scilicet bonum temporale secundum se.

2. 2. q. 58. 112. ar. 1. ad 4.

¶Tertiò, quòd quemadmodum in merito simpliciter inuenitur prima radix ordinatio diuina per gratiæ donum, & secunda liberum arbitrium: ita in merito secundum quid inuenitur ordinatio diuina nō per gratiam, quia non est aliquid excedens naturam, sed per propositum consequendi illud temporale, & liberum arbitrium operans pro consequutione illius: Vt sic meritum secundum quid hominis apud Dū proportionaliter, sicut meritum simpliciter, & merces ab eodem redditur, qui rāta bonitate affluit: vt etiam inter malas nostras voluntates gaudeat se ordinate opera, quæ remunerat. Cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Lib. 13. Moral. cap. 2. à med.

¶Et hæc quo ad præsentis operis expositionem secundum proprij ingenioli facultatē dicta sunt ad exaltationem veritatis & doctrinæ diui Thomæ Romæ, anno salutis 1311. Aetatis verò meæ 43. die 29. mēsis decembris. Deo, diuæ Mariæ, diuo Thomæ, vniuersæque cælesti curiæ gratias. Amē.

¶Et hæc de moralibus in communi dicta sufficiant.

3 ¶Præterea, Maius est augmentū gratiæ, quam perseuerantia in gratia, quam quis habet: sed homo potest mereri augmentum gratiæ, vt supra dictū est. *Ergo multo magis potest mereri perseuerantiam in gratia quam quis habet.

¶SED CONTRA est, quòd omne quod quis meretur, à Deo consequitur nisi impediatur per peccatum: sed multi habent opera meritoria, qui non consequuntur perseuerantiam, nec potest dici, q̃ hoc fiat propter impedimētum peccati: quia hoc ipsum, quod est peccare, opponitur perseuerātiæ: ita q̃ si aliquis perseuerātiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatum: non igitur perseuerantia cadit sub merito.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cū homo naturaliter habeat lib. arb. flexibile ad bonum, & ad malū, dupliciter potest aliquid perseuerantiā in bono obtinere à Deo. Vno quidem modo per hoc, q̃ lib. arb. determinatur ad bonū per gratiam consummatam: quod erit in gloria. Alio mō ex parte motionis diuinæ, quæ hominē inclinat ad bonum vsque ad finem. Sicut aūt ex dictis patet, *illud cadit sub humano merito, quod cōparatur ad motum liberi arbitrij directi à Deo mouente, sicut terminus, non aūt id, quod cōparatur ad prædictum motum, sicut principium. Vnde patet, q̃ perseuerantia gloriæ, quæ est terminus prædicti motus, cadit sub merito: perseuerantia aūt viæ non cadit sub merito, quia dependet solū ex motione diuina, quæ est principium omnis meriti, sed Deus gratis perseuerantiæ bonum largitur, cuicúque illud largitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea, quæ non meremur, orando impetramus: nam & peccatores Deus audit, peccatorū veniam petentes, quam non mererī: vt patet per Aug. super illud Io. *Scim⁹, quia peccatores Deꝰ nō exaudit: alioquin frustra dixisset Publicanꝰ, Deus, propitius esto mihi peccatori: vt dicitur Luc. 18. Et similiter perseuerantiæ donum aliquis petendo à Deo impetrat vel sibi, vel alij, quamuis sub merito non cadat.

¶Ad secūdum dicendum, q̃ perseuerantia, quæ erit in gloria, cōparatur ad motū lib. arbi. meritorium sicut terminus, non aūt perseuerantia viæ ratione prædicta.*

¶Et similiter dicendum est ad tertium de augmento gratiæ: vt per prædicta patet.*

ARTICVLVS X.

¶Vtrum temporalia bona cadant sub merito.

AD DECIMVM sic procedi-tur. Videtur q̃ temporalia bona cadant sub merito. Illud enim, quod promittitur aliquibus, vt præmium iustitiæ, cadit sub merito, sed temporalia bona promissa sunt in lege veteri, sicut merces: vt patet Deute. 28. ergo videtur, quòd bona tēporalia cadant sub merito.

2 ¶Præterea, Illud videtur sub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo seruitio, quod fecit: sed Deus aliquā do recompensat hominibus pro seruitio sibi facto aliqua bona temporalia. Dicit enim Exod. 1. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos. vbi gl. Greg.* dicit, quod benignitatis earū merces potuit in æterna vita retribui: sed cum pa mendacij terrenā recompensationem accepit. & Eze. 29. dicitur, Rex Babylonis seruire fecit exercitum suū seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei. & postea subdit, Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo, quòd laborauerit mihi: ergo bona temporalia cadunt sub merito.

3 ¶Præterea, Sicut bonū se habet ad meritum, ita malum se habet ad demeritum: sed propter demeritum peccati aliqui puniuntur à Deo temporalibus pœnis: sicut patet de Sodomitis, Gene. 19. ergo & bona temporalia cadunt sub merito.

¶SED CONTRA est, quod illa, quę cadūt sub merito, non similiter se habent ad omnes. sed bona temporalia & mala similiter se habent ad bonos & malos: *secundum illud Eccles. 9. Vniuersa æque eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia contemnenti. ergo bona temporalia non cadunt sub merito.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ illud, quod sub merito cadit, est præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autē hominis est duplex: vnum simpliciter, aliud secundū quid. Bonum hominis simpliciter est vltimus finis eius, secundū illud Psal. 72. Mihi autē adhærere Deo, bonū est: & per consequens omnia illa, quæ ordinātur, vt ducentia ad hunc finem, & talia simpliciter cadūt sub merito. Bonum autem secundum quid, & non simpliciter hominis est, quod est bonum ei, vt nūc: vel quod ei est secundum quid bonum, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secūdum quid. Secūdum hoc ergo dicendum est, q̃ si temporalia bona considerentur prout sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directè & simpliciter cadunt sub merito: sicut & augmentum gratiæ, & omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendū in beatitudinem per primam gratiam: tantum enim dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam: & intantum sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia: vnde dicitur in Psal. 33. Timentes autem dominū non minuētur omni bono. & alibi Psa. 36. Nō vidi iustū derelictum, &c. Si autem considerentur huiusmodi tēporalia bona secundum se, sic nō sunt simpliciter bona hominis, sed secundum quid: & ita non simpliciter cadunt sub merito, sed secundū quid, inquantum scilicet homines mouentur à Deo ad aliqua temporalia agenda, in quibus suum propositum consequuntur, Deo fauente: vt sicut vita æterna est simpliciter præmium operum iustitiæ per reuelationem ac motionē diuinā (sicut supra dictū est*) ita tēporalia bona in se cōsiderata habeant rationem mercedis habito respectu ad monitionē diuinā, qua voluntates hominum mouentur ad hæc prosequenda: licet interdum in his nō habeāt homines rectā intentionem.

Ar. 2. 3. & 6. huius q.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit contra Faustum lib. 4.* In illis temporalibus promissis figuræ fuerunt futurorum spiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promissis vitæ præsentis inhærebat: & illorum non tantum lingua: sed etiam via prophetica fuit.

Liber. 4. c. 21. circa prin. tom. 6.

¶Ad secundum dicendum, quòd illæ retributiones dicuntur esse diuinitus factæ secundum comparationem ad diuinam motionem, non autem secundum respectum ad malitiam voluntatis, præcipuè quantum ad regem Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quasi volens Deo seruire: sed potius vt sibi dominum vsurparet. Similiter etiam obstetrices licet habuerunt bonam voluntatem, quantū ad liberationem puerorum, non tamen fuit earum recta voluntas, quantum ad hoc, quòd mendacium confinxerunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd temporalia mala infliguntur in pœnam impiis, inquantum per ea non adiuuantur ad consecutionem vitæ æternę. Iustis autem, qui per huiusmodi mala iuuantur, non sunt pœnæ, sed magis medicinæ, vt suprà dictum est.*

q. 87. art. 7. & 8.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnia æquè eueniūt bonis & malis, quantum ad ipsam substātiam bonorum, vel malorum temporalium: sed non quantum ad finem: quia boni per huiusmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali.

Primæ Secundæ Theologiæ Diui Thomæ Aquinatis.

Series Chartarum.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſs tt vv xx yy zz A.

Omnes sunt quaterniones, præter A, quæ est quinternio.

FINIS.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca